Wolfgangus Sedelius

Pauper sum ego. & in
Laboribus a iuuentute
mea.

Digitized by Google

4 P. lat. 568

<36626418740012

<36626418740012

Bayer. Staatsbibliothek

Digitized by Google

Patres lat. 508

Henricus Harphius

Sec. XV. flor. 1468.

Vg. 4051.

Speculum Aureum fratris Henrici Herp. de preceptis diuine legis.

frater Wolfgangus Sedelius
me comparauit anno domi
1539. p 20. xx.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Digitized by Google

Materiarum in speculo aureo p̄ceptorum diuine legis fratris Henrici Herb tractatarum: summaria: ordinata: quotataq; annotatio.

Absolutio ab excōicatione maiori. iiij. requirit. v. precepto. s. xij. C.
Absolutionem excōicationis extorquens est excōicatus ipso iure. v. ser. xij. C.
Absolui debent a papa ab excōicatione inijcientes manus violentas in personā priuilegiatam. v. precep. sermone. viij. A.
Absolui p̄nt taliter excōicati citra papam in multis casibus: ibidem. A. B. C.
Absolutus ab excōicatione qualiter in eandē relabitur: ibidem. A. sermone. xxiij. B.
Absoluens de facto quem de iure nō potest quid faciet. vij. precep. sermo. liiij. A.
Abstinentia qualiter fieri debet s̄m rectam rationem. iij. precep. s̄mo. xvij. C.
Abstinentia quid est ⁊ vtrum est virtus. iij. p̄cep. sermone. xix. A.
Acceptio p̄sonarū quid est ⁊ in quibus consistit: ⁊ vtrū est peccatū. iij. p̄cep. ser. xj. B.
Acceptio personarū non est apud deū. iij. precep. ser. xvij. A.
Accidia vtrū ⁊ quando est peccatū mortale iiij. precep. ser. xxvj. B.
Accidia sex habet filias: ibidem. C.
Accusatio vtrum fieri debet in scriptis. viij. precep. sermone. iij. C.
Accusator vtrū tenet ad penā taliōis: ibi. B
Accusatio reddit iniusta tripliciter: ibi. B. C
Accusare qui p̄nt ⁊ qui nō: viij. p̄cep. s. iij. C
Accusatus vtrū absq; mortali negare potest veritatem. viij: ser. iiij. B.
Accusatus vtrū appellare pōt: ibidem. B.
Actores qui dicunt ⁊ de eorum officijs. viij. sermone. vj. C.
Adiuuare demones vtrum sit licitū ⁊ qualiter. j. precep. ser. iiij. in fine.
Administratores rerum quarūlibet qualiter obligant. vij. ser. ix. per totum.
Adoratio duplex est exhibenda summe trinitati. primo precep. ser. j. A.
Adorandus est christus ⁊ qualiter. j. precepto sermone. j. A.
Adoratio imaginū ⁊ crucis christi ac reliquiarum qualiter fieri debet: ibidem. B. C.
Adulatio quid est ⁊ d̄ eius materia: vide. vij. ser. lj. per totum. ⁊. viij. sermone. ix. C.
Adulatio triplex nocumentū inferre potest vij. p̄cepto sermone. lj. B.
Adulationis triplex est differentia: ibidē. C.
Adulteriū tribus modis cōmitti potest. vj. p̄cepto sermone. j. A.
Adulteriū vtrū est maximū pctōꝝ: ibidē. C.
Adulterium in se duodecim criminalia ꝯtinere potest: ibidem. C.
Adulterij pena: s̄m legem ⁊ de lege zelotypie vj. p̄cepto. sermone. ij. A.
Adulterium dauid quadruplici pena fuit punitum: ibidem. A.
Adulterium multis modis in vxore propria cōmitti potest: ibidem. B. C.
Adulteriū spirituale cōmittitur in seminādo hereticas prauitates: ibidem. C.
Aduocati qui p̄nt esse ⁊ qui requiruntur ad iustam aduocationē. viij. ser. v. per totum.
Aduocati vtrū pauperibus gratis aduocare tenentur. viij. ser. v. C.
Alchimia vtrū est licita. vij. p̄cep. ser. xxj. B.
Alluuione terra vel similia adiecta cuius erunt. vij. p̄cep. sermo. ix. B.
Ambitio officioꝝ vel dignitatū q̄ꝫ detestabilis est. vij. precep. ser. x. C.
Amari potest aliquid non propter se sed propter aliud quatuor modis. iiij. ser. xxij. A.
Amor amicitie ⁊ cōcupiscentie qualiter differunt. iiij. precepto ser. xxij. A.
Amor sui quid est: vj. precepto ser. xj. C.
Animalia capta quedā ad restitutionē obligant ⁊ quedā nō. vij. ser. ix. A. B.
Anime damnū qualiter infertur multipliciter. vij. precepto sermo. ij. per totum.
Appellare vtrum licitū est reo. viij. precepto sermone. iiij. B.
Appellationis materia tangitur ibidē. B. ⁊ viij. precepto sermo. vj. B. C.
Arbitri qui possunt esse ⁊ vtrum ab eis appellari potest. viij. precepto ser. vj. B. C.
Arborē plantans in solo alieno vel proprio cū alterius dāno quō tenet. vij. ser. vj. A.
Arma mouere vtrum ⁊ qualiter clericis est licitum. v. ser. xxix. A.
Ars notoria cur est illicita. j. sermo. viij. B. ⁊. vij. sermone. xxj. B.
Ars mechanica quinq; modis corrumpitur vide plura. vij. ser. xxj. per. totum.
Ars cāpsoria vtrū est licita. vij. ser. xxxix. A.
Ascensio domini deuotorum affectuꝫ secum trahit. j. sermone. x. C.

Digitized by Google

Assessoꝛ quis dicitur ꝛ qualis esse debꝫ.viij sermone.vj.A.
Assessoꝛis pena ponitur:ibidem.B.
Assisini qui sunt ꝛ de excōmunicatione fautoꝛum eoꝛum.v.ser.xxj.B.
Astutia quid est ꝛ quomodo differt a pꝛudētia.iij.sermone.ix.A.
Auarus triplices ditat heredes.vij.ser.j.B.
Auaroꝛum pena ponitur:ibidem.B.
Auaritia quid est ꝛ vtrū semper est moꝛtale peccatum.vij.sermone.lxvj.A.
Auaritia qualiter cōsistit in tribꝫ.s.in appetēdo acquirēdo ꝛ retinendo:ibidē.A.B.C.
Auaritia vtrū est maximū peccatoꝛū ꝛ capitale vitium.vij.ser.lxvij.A.B.
Auaritia septē filias hꝫ.vij.f.lxvij.B.C.
Audacia quid est ꝛ vtrum est peccatum.ij.f:mone.x.B.
Auditoꝛ quis dicitur ꝛ qualis esse debꝫ.viij. sermone.vj.A.
Auditoꝛis pena ponitur:ibidem.B.
Aureola quid est ꝛ vtrum erit in anima vel coꝛpoꝛe.vj.sermone.iij.C.
Aures pꝛurientes q̄ꝫ permitiose sunt.vj. sermone.x.B.

Aptismus Jobannis ad q̄d

b fuit institutus.j.ser.xij.A.

Aptismi integritas tria requirit: scꝫ materiam: foꝛmā ꝛ intentionem:ibidē.B.
Baptismū in qua fieri instituit dōs pꝛopter sex rationes:ibidem.B.
Baptismi foꝛma qualis est.j.ser.xij.C.
Baptizatus coacte ficte vel a malo sacerdote.vtrū recipit effectum.j.sermo.xvij.A.
Baptismus paruuloꝛ q̄n fieri debet ꝛ vtrū cōferentis gratiā.j.ser.xij.B.ꝛ.xvj.B.
Baptismus sanguinis vtrū in paruulis supplet vicem baptismi aque.j.ser.xij.B.
Baptismus vtrū per angelos bonos vl̄ malos dari potest.j.sermone.xiij.A.
Baptismus qualem ministrum ꝛ intentionē requirit:ibidem.A.B.
Baptismi effectus qualiter est delere omnē culpā ꝛ penā.j.ser.xv.per totum.
Baptismus multiplex est: vt pꝫ:ibidem.C.
Baptismi effectus q̄ꝫtum ad collationē boni multiplex est.j.ser.xv.per totum.
Basilicꝰ ꝛ eius natura ponit.v.f.xxxij.in fi.
Bellоꝛum septē sunt speciеs ꝛ possunt esse iusta ve iniusta.v.ser.A.
Bellū redditur iniustum vel illicituꝫ multis modis:ibidem.A.
Bellare diebus festiuis vtrum est licitum ibidem.B.
Bellum indicere qui potest:ibidem.B.C.
Bellando grassantes vtrum ꝛ quādo teneantur ad restitutionem:ibidem.C.
Bellare iuuantes ꝛ vtrum ꝛ qn̄ sunt obnoxij peccato vel restitutioni:ibidem.C.
Beneficium simoniace cōferens vel mediatoꝛ existens suspensus.v.ser.xxvj.B.
Beneficiū acquirens simoniace qualiter est suspensus.v.ser.xxvij.A.
Bigama contrahitur multis modis.v.fmone.xxx.A.
Blasphemia quid est ꝛ de eius grauitate. ac pena.ij.sermone.xj.A.
Bonum vtrum semper est optabile.iij.fmone.xij.A.
Bona opera vtrū sunt pꝛopter scandalū pꝛetermittenda.v.sermone.vij.C.
Bona iniusta q̄ꝫ multos dānant.vij.f.j.B.
Bona inuenta vel rapta vtrum obligant ad restitutionem.vij.ser.ix.A.B.
Bona ecclesiastica dilapidata vtrū obligant ad restitutionem.vij.ser.x.C.ꝛ.xij.B.
Bona tempoꝛalia que fuerūt cōmunia pꝛopter tria facta sunt ꝓpꝛia.vij.ser.xxij.A.

Ambia sunt triplicia ꝛ vtruꝫ

c sunt licita.vij.sermone.xxxix.per totum.

Canones abrogati per disuetudinem vtruꝫ obligant.j.ser.ij.A.
Canonis transgressoꝛ quis est ꝛ qualiter puniri debet.ser.pꝛeambulo.ij.C.
Canonizare sanctos quid est.j.sermo.xj.B.
Characteres facere p̄ter crucem vtrū est peccatum.j.sermone.iiij.A.
Character in sacramētis quid est ꝛ qualiter impꝛimitur.j.sermone.xv.B.
Charitas est oꝛigo ꝛ fundamentū oīm pꝛeceptoꝛ dei.sermone.pambulo.iij.A.
Charitatis laus ꝛ vtrū est aliquid creatuꝫ in anima.iij.sermone.xiij.A.B.
Charitas dei vtrū est eadē respectu suipsius ꝛ creaturarum:ibidem.B.
Charitas creata vtrū est virtus ꝛ potissima virtutum.iij.sermone.xv.A.
Charitas vtrū in se includat omne meritum ꝛ omnem virtutem:ibidem.C.
Charitatis subiectum est voluntas ꝛ vtrum causat in nobis materialiter.iij.f.xvj.A.

Charitas causat in nobis quinq; dona: ibidem. B.
Charitas habita vtrum minui potest vl' augeri. ibidem. C.
Charitatis obiectum vtrum est summũ bonum. iiij. sermone. xvij. A.
Charitatis apotheca est eius mercãtia. vbi ⁊ in quo consistit: ibidem. A.
Charitas q̃lit' extendit se ad ea q̃ sunt supra nos ad nos iuxta nos ⁊ ifra nos. ibi. B. C.
Charitas qualiter diligit deum sup̃ omnia: iiij. sermo. xviij. A.
Charitas vtrũ deum diligit ꝓpt' mercedem ibi. A.
Charitatis diuine vtrũ sit aliquis modus habendus. ibidem. B. C.
Charitatis p̃ceptũ diliges dñm deũ tuũ ⁊c. qualiter intelligitur: ibidem. C.
Charitatis ordo respectu diligibilium boni cõmutabilis. iiij. ser. xix. ⁊. xx. p. totum
Charitas vtrum plus diligit subiectũ vel ꝓximum. iiij. sermo. xix. A.
Charitas vtrum plus diligit extraneum meliorem q̃ coniunctum: ibidem. B. C.
Charitatis ordo vtrũ manebit i p̃ria: ibi. C.
Charitas vtrum magis diligit p̃rem vl' matrẽ spũalẽ vel carnalẽ. iiij. ser. xx. A.
Charitas vtrum magis diligit parentes vl' vxorem aut filios: ibidem. A. B.
Charitas vtrum magis diligit benefactorẽ vel beneficiatum: ibidem. C.
Charitas vtrum tenet' extẽdere se ad inimicos. iiij. sermo. xx. B. C.
Charitas vtrũ magis meret' diligẽdo inimicos q̃ amicos: ibidem. C.
Charitas vtrum aliquo actu diligit ꝓximũ quo non diligit deũ. iiij. sermo. xxj. A.
Charitas proximi perficitur effectu septiformi. ibidem. C.
Charitatis act⁹ p̃ncipalior est diligere amorem amicitie q̃ ꝯcupiscẽtie. iiij. ser. xxij. A.
Charitatis effect⁹ interior est gaudiũ misericordia: ⁊ pax: ibidem. A. B. C.
Charitas vtrum obligat ad subeundã mortem pro christo. iiij. ser. xxiij. A.
Charitas perfecta vtrum obligat ad ea que sunt perfectionis: ibidem. A.
Charitas quãtũcunq; modica vtrũ resistere põt omni tentationi: ibidem. B.
Carminatores ⁊ carminatrices vtrum peccent mortaliter. j. ser. iiij. B.
Castitas duplex distinguitur ⁊ vtrum ẽ virtus: iij. sermo. xix. B.
Castrans seip̃z reputat' hoicida. v. s. iij. C.
Cecitas mẽtis q̃d ẽ ⁊ vtrũ ẽ pctm̃. iij. ser. v. B. ⁊. vj. ser. xj. B.
Cẽsura q̃d ẽ ⁊ q̃d p eã intelligit'. v. s. xj. A.
Clementia quõ differt a mãsuetudine ⁊ vtr̃ est virtus. iij. ser. xviij. C.
Clericus vxorat⁹ ordinem recipiẽs sine consensu vxoris quid faciet. ij. ser. vij. B.
Clerici d̃ q̃b⁹ testm̃ facere p̃nt. iiij. ser. vij. C.
Clericoꝝ p̃uilegia ⁊ coniugatorum. v. s. xiij. A. B.
Clerici pdũt p̃uilegia in. vj. casib⁹. ibidẽ. A.
Clerici in sacris m̃rimonia ꝯhentes excõicati sũt. v. ser. xv. C. ⁊. xxj. B.
Clerici inducentes ad vouẽdũ de sepultura eligenda sunt excõicati. v. ser. xvj. A.
Clerici iniuriantes q̃liter excõicati sũt: q̃re in verbo excõmunicatio.
Clericis qualiter licitum ẽ exercere negociationes. vij. ser. xxij. B.
Cogitatio quid est ⁊ vtr̃ demões cogitationes agnoscant. ix. ⁊. xx. ser. A.
Cogitatiõis septẽ sũt spẽs i q̃b⁹ incest⁹ ꝯmittit' ⁊ m̃rimoniũ ꝯhere ꝓhibet'. vj. s. vij. B.
Cõmodatio rei alicui⁹ dz esse mere (C. voluntaria. vij. ser. xxv. C.
Consiliarius prau⁹ quandoq; magis punit' q̃ actor. vij. ser. ij. C.
Consilium iniustũ vel iniquũ qñ obligat et quando nõ. vij. ser. xlix. A. B. C.
Cõcubinam habere vtrũ ⁊ qualiter ẽ licitũ s̃m leges. iiij. ser. vj. B.
Concubinas habere vtrum aliquando fuit licitum. vj. ser. ij. A.
Concubitus cõcubinari⁹ vtrũ aliqñ ex diuina dispẽsatiõe fuit licit⁹. vj. ser. iij. A. B.
Cõcupiscẽtia luxurie septem gradus habet vj. ser. xj. A. B.
Concupiscẽtia mechie ⁊ diuitiarũ cur specialiter in p̃ceptis ꝓhibet'. ix. ⁊. x. ser. j. A.
Cõcupiscẽtia inordinate vtrum lege nature prohibetur: ibidem. A.
Cõcupiscẽtia q̃d ẽ ⁊ q̃d ẽ m̃ltiplex: ibidẽ. B.
Cõcupiscẽtie inordinatio vtrum semp ẽ peccatum. ibidem. B. C.
Concupiscẽtia que ponit' triplex vtrũ est cã omniũ peccatoꝝ. ix. ⁊. x. ser. v. A.
Cõcupiscere p̃laturas vl' domiatiões vtrũ est licitum: ibidem. B.
Cõcupiscere dignitatẽ vtrum licitũ est religioso: ibidem. C.

Digitized by Google

Concupiscentia oculorum intelligit tribus modis:ibidem.C.
Cōcupiscentia carnis triplex exp̄ōit:ibi.C.
Concussionis crimen quid est ꝛ de hoc.vij. sermo.lv.C.ꝛ.viij.ser.iij.B.
Confessio vtrum fieri potest alteri cū ꝓcio p̄lato.iiij.sermo.x.B.
Confessio vtrum fieri p̄ōt fratribꝫ medicantibus:ibidem.C.
Confessio in certis casibus fieri p̄ōt nō ꝓprio prelato.ibidem.C.
Confessio vtrum requiritur de necessitate salutis.iiij.ser.xj.in principio.
Confessio qñ ꝛ q̄ntēs fieri dz:ibidem.A.
Confessionis dilatio cū periculosa ꝛ vitiosa est:ibidem.A.
Cōfessio vtr̄ i aliq̄ casu dz iterari.ibi.A.B
Confessio ei facta qui non habet absoluēdi potestatem quid valet:ibidem.A.B.
Confessio pegrinoꝝ cui fieri dz:ibidē.C.
Cōfessionale habēs vtrū absolui vl̄ absolue re p̄ōt ab excōicatōibꝫ.iiij.ser.xj.C.
Confessionis celatio vel dimidiatio qualit̄ obligat.vij.ser.lvj.B.
Cōfirmatio q̄d ē ꝛ vñ oꝛtū hz.j.ser.xvij.A.
Confirmatio vtrum ē sacramētū necessitatꝫ ꝛ que requirit:ibidem.A.B.
Cōsensus in delectationē mortalis vtrū ꝛ q̄liter ē mortale.vj.ser.x.c.ꝛ.ix.ꝛ.x.f.iij.C.
Consensus in malum ē q̄druplex ꝛ qualiter obligat.vij.ser.l.per totum.
Consensus inferioris rōnis vtrum potest eē mortalis.ix.ꝛ.x ser.iij.C.
Consensus supioris rōnis vtrum potest esse venialis.ix.ꝛ.x.ser.iiij.A.
Conseruatoꝝ priuilegiorum aburens officio suo excōicatus.v.ser.xiij.B.
Cōseruatoꝝ priuilegiorum qui facit aliq̄d p̄ sordes est suspensus.v.ser.xxvij.A.
Consuetudo quid est ꝛ vtrum est seruāda.j. ser.xxiiij.A.
Consuetudo vtrum potest tollere legem.ser. preambulo.ij.A.
Contētio vtrum ꝛ quādo est mortale peccatum.j.ser.xxv.B.
Continētia vtrū ē ꝑtus.iij.f.xviij.C.
Contractus rerum fit tribus modis.vij.ser mone.xxv.C.
Cōtractꝰ q̄tuoꝝ modis vitiat̄.vij.f.xxx.i fine
Contractꝰ societatꝫ in mercantijs p̄ncipaliꝫ tribꝫ modis variat̄.vij.f.xxxiij.p totū.
Contumelia vel cōuicium quid est ꝛ vtrum est peccatum.ij.sermone.xj.B.
Copulatrices luxurie q̄ detestande sunt.v. sermone.ij.A.B.
Choreas exercentes vel astantes vtrum ꝑ peccent mortaliter.iij.ser.iij.C.
Correctio fraterna vtrum est actus charitatis.iiij.ser.xxij.B.
Corrigenda sunt districte peccata notoria v.ser.vij.B.C.
Correctio qualiter est in p̄cepto.vij.sermone.lv.A.B.C.
Curiositatis vitium ponitur.j.ser.xxj.B.
Crux christi vtrum ꝛ qualiter est adorandaj.sermone.j.B.

Damnum anime principaliter inferri p̄ tripliciter.v.f.ij.p.totū

Dānū aie inferꝝ loquendo quinq̄ modis.vij.ser.ij.B.C.
Damnum inferens eū alijs quō tenetur ad restitutionem.vij.ser.v.C.
Damnificās q̄litercūq̄ rēpublicā quō tenetur ad restitutionē.vij.ser.viij.C.
Datum a religiosis vel clericis vtrum recipi p̄ōt.iij.ser.ix.C.
Datū per errorē qualiter restitui debet.vij. ser.lx.A.
Datum quere etiam in verbo donatum:
Debita non soluētes tempore cōstituto quomodo tenentur.vij.ser.vj.C.
Debitum triplex inuenitur quod obligat ad restitutionem diuersimode.vij.ser.lix.ꝛ.lx. per totum.
Debitorum vera relaxatio septē circūstantias requirit.vij.ser.lxv.C.
Decimas dare vtrum est p̄ceptū.iij.sermo. xij.A.B.
Decime triplices sunt:sez personales:predi ales ꝛ mixte:ibidem.A.B.
Decimas in feudum habere vtrū est licitum laicis:ibidem.C.
Decimas fideliter soluentium quadruplex ē remuneratio:ibidem.C.
Decimas non soluentes religiosi sunt excōicati.v.ser.xiij.in fine.
Decime q̄re fuit institute.vij.ser.x.B.
Decimas in feudū tenens vtrū decimas noualium recipere potest.vij.ser.xxiij.C.
Decimas soluere qui religiosi obligantur ibidem.C.
Defendere proximum iniuste inuasum vtrū est de necessitate salutis.v.ser.ij.B.
Defensio ab iniurijs qualiter est licita.vij.

sermone.iiij.A.
Defendere alium in malo q̃ periculosum est vij.ser.lij.per totum.
Degradatio ⁊ depositio quid est: vide.v.sermone.xxvj.A
Delectationes sunt duplices scz naturales ⁊ innaturales.ix.⁊.x.ser.iij.A.B.
Delectationes vtrũ sunt semp male: ibi.B.
Demones inuocantes sunt excõmunicati.v.sermone.xxj.A.
Demon expellebatur a Saule per Dauid ludentem in cythara.v.ser.xxij.C.
Demones incubi ⁊ succubi de his vide.vj.sermone.ix.A.⁊.C.in fine.
Demon quere in verbo diabolus.
Depositarius quinq; modis tenet ad restitutionem.vij.ser.v.B.
Desperatio q̃d est ⁊ vñ venit.iiij.s.xxvj.C.
Desperatio duplex est.v.sermone.xxxiiij.B.⁊.vj.sermone.vj.C.
Detractio sumpsit ex tribus exordiũ a diabolo.v.ser.viij.A.B.C.
Detractio capit originẽ ex superbia: inuidia ⁊ malitia: ibidem per totum.
Detractio similatur cani rabido: ibidẽ.C.
Detractio sex modis sine peccato fieri potest v.sermone.ix.per totum.⁊.vij.sermone.iij.per totum.
Detractio vtrũ est mortale pctm̃.v.ser.ix.A
Detractio fit cum veniali tribus modis ibidem.C.
Detractio quomodo differ a susurratione.v.sermone.x.A.
Detractio sex modis fit cũ peccato mortali.v sermone.x.A.B.
Detractionẽ audiens vtrũ tantũ peccat q̃tum detrahens: ibidem.C.
Deus vtrũ magis diligit angelos vel homines.iiij.ser.xiiij.C.
Diabolus decipit animas sicut vulpes gallinas.j.ser.vj.B.
Diabolus solus tentare dicit triplici ratione ix.⁊.x.sermone.j.B.
Diabolus vtrum inducere vel cogere potest hominem ad peccatũ: ibidem.B.C.
Diabolus cõuenienter permittit tentare hominem: ibidem.C.
Diaboli triplex motiuũ cur tentat hominem ibidem.C.
Diabolus quere in verbo demon.
Dilectio quere in verbo amor vel charitas:
Discordia quid est ⁊ vtrum est mortale.j.sermone.xxvj.B.C.
Dispensatores rei familiaris ecclesiastice vl publice qualiter obligantur.vij.sermone.x.per totum.
Diuinatiões vtrum sunt licite ⁊ qualiter sunt puniende.j.sermo.iij.A.
Diuinationũ triplex est genus ⁊ sub quolibet multe sunt species.j.sermone.iij.A.
Diuinationis primũ genus fit per manifestã inuocationem demonũ ⁊ hoc multipliciter: j.sermone.iij.B.
Diuinationis scdm genus fit per cõsideratio nem dispositionis vel motus alicuius rei: ibdem.B.B.
Diuinationis tertium genus est quando facimus aliquid ad manifestandũ nobis aliq̃d occcultum sine expressa tamen inuocatione demonũ quod fit multipl.citer.j.sermõe.iiij.per totum.
Diuortij vel reconciliationis cõiugatoꝝ forma ponitur.v.ser.xxj.in fine.
Dolus quid est ⁊ qualiter obligat.iij.sermo.ix.A.⁊.vij.ser.v.A.B.
Dominus vel prelatus qualter tenet de regimine officialiũ inquirere.vij.ser.xxj.A.
Dominij translatio fit duobus modis.vij.sermone.xxiij.B.
Dominij translatio auctoritate priuata fit duobus modis.vij.ser.xxv.per totum.
Domũ edificans in ꝓprio solo cum alterius dãno vtrum obligatur.vij.ser.vj A.
Donatio rei alicuius qualiter debet esse mere voluntaria.vij.ser.xxv.A.⁊.lx.C.
Donatio quere in verbo datum.
Dos ⁊ donatio vide de his.vij.ser.xliiij.C.
Dote maritus fraudatus expellere potest vxorem.vij.ser:xliiij.
Duellum assumere vtrũ sit licitum.j.sermõe.iiij.C.⁊.iij.sermone.iij.B.

Ebrietas vtrum ⁊ quãdo est mortale pctm̃.iij.ser.iiij.B.
Ebrietas vtrum ⁊ qualiter excusat sequens peccatũ: ibidem.C.
Ecclesia vtrum errare potest.j.ser.xj.A.
Ecclesia errans vtrum ligare vel absoluere potest: ibidem.A.
Edificans domũ in proprio solo cũ alterius dãno qualiter obligatur.vij.ser.vj.A.
Elemosyna vtrũ est actus charitatis ⁊ multa ibidem.iiij.ser.xxiij.C.

Elemosynā dans nouem cōditiones cōside
rare debet.iiij.ser.xxiiij.A.
Elemosyna de q̄bus est facienda:ibidē.B.
Elemosynā dare vtrū ⁊ qualiter est in prece
pto.iiij.ser.xxv.A.
Elemosynā dare qui ꝓhibent̄:ibidē.B.C.
Elemosynā faciens de alieno vltra mensurā
constitutam furtū cōmittit.vij.ser.x.B.
Elemosynā de furto faciens peccat:ibi.B.
Elemosyna male recepta ꝓpter dandi impo
tent.ā:accipiendi fraudulentiā falsam que
stuationē vel dānabilez abusionē qualiter
obligat.vij.ser.xx.per totum.
Elemosynā recipere ab vsurario qñ est pec
catū ⁊ obligat:vij.ser.xliij.C.
Eligentes scienter indignū ad ep̄atum quali
ter suspensi sunt:v.ser.xxvij.C.
Emptio ⁊ venditio quid requirunt vt sint iu
ste.vij.ser.xxv.C.
Empta minus dimidia parte iusti pretij vtrū
reddi debent.vij.ser.xxviij.A.
Emere redditur vitales vel perpetuos vtrū
est licitū.vij.ser.xxx.A.B.
Emere minus ꝓpter solutionis antipationez
vtrū est licitū.vij.ser.xxxij.per totum.
Emptor male fidei vtrū ad restitutionē obli
gatur.vij ser.liij.B.
Emunitas:quere in immunitas.
Episcopus consurā cōferens infanti illitera
to homini alterius dioceseos vel coniugato
qualiter est suspensus.v.ser.xxxvj.B.
Error volūtarius nō excusat a pctō.j.ſ.v.A
Estimatores iniusti rerū quarūlibet qualiter
obligant̄.vij.ser.xj.B.
Exactio talliarū ⁊ similiū vtrum ⁊ quando
obligat.vij.ser.xj.A.
Excōicatio tradit hoiem sathane.v.ser.vij.
C.⁊.ix.B.
Excōicatio in quibus cōuenit ⁊ differt ab in
terdicto ⁊ suspensione.v.ser.xj.A.
Excōicatio quid est ⁊ quis illam inferre pōt
⁊ quos excōicare potest:ibidem.B.
Excōicatio ꝑ quib⁹ causis ꝓferre pōt:ibi.C.
Excōicatio minor in quibus casibus infligit̄
a iure.v.ser.xij.A.
Excōicatio iniuste lata vl̄ ex falsa causa vtr̄
ligat:ibidem.A.B.
Excōicatio quinq̄ modis contemnit̄:⁊ sic li
gatur ex cōtemptu:ibidem.B.
Excōicatio q̄uis nulla vtrum ligat ⁊ in qui
bus casibus est nulla:ibidem.B.
Excōicatio ī iudicē ꝯseruatorē ⁊ inq̄sitorē he
retice p̄uitatis abutētes officio.v.ſ.xiij.B.
Excōicatio p̄lati instituentis hereticū heredē
vel per terras vagantis:ibidem.C.
Excōicatio sequestrantis fructus vel studen
tis seu audientis leges aut physicā:ibidē.C.
Excōicatio scholaris domū in bononia con
ducentis scd̄a localis est:ibidē.C.
Excōicatio religiosi apostatātis aut sine licē
tia studētis vel eū docentis.v.ser.xiiij.A.
Excōicatio religiosi physicam vel leges stu
dentis aut discurrentis ad curiam vt mole
stet prelatos:ibidem.A.
Excōicatio monachi arma tenentis ⁊ simo
niace recepti:ibidem.B.
Excōicatio religiosi nō seruantis interdictū
qualiter intelligit̄:ibidem.C.
Excōicatio religiosi nō soluentis decimas.v
ser.xiiij.in fi.
Excōicatio religiosi ministrātis sacr̄a absol
uentis ab excōicatione vel retrahentis a d̄
cimis soluendis.v.ser.xxv.A.B.
Excōicatio religiosi mendicātis loca noua si
ne licentia recipientis:ibidē.C.⁊.xxj.B.
Excōicatio nouā religionē vel habitū religio
nis assumētis ⁊ stat⁹ beguinaꝝ.v.ſ.xv.C.
Excōicatio religiosi vel ī ordie sacro ꝯstituti
mr̄imoniū cōtrahentis:ibidē.C.⁊.xxj.C.
Excōicatio religiosi vel eccl̄ia inducentis ad
vouendū d̄ sepultura eligēda.v.ser.xvj.A.
Excōicatio sepelientis hereticos excōicatos
vsurarios aut tp̄e iterdicti:ibidē.A.B.C.
Excōicatio impedientiū electionē p̄lati vel vi
sitatores monialiū.v.ser.xiiij.B.C.
Excōicatio exenterātis vel decoquentis vel
dimembrantis corpa mortuoꝝ vt ossa trās
ferantis.v.ser.xvj.C.
Excōicatio propter iniectionē manus in cle
ricum vel religiosam personā.iiij.requirit.v
ser.j.per totū.⁊.xx.A.
Excōicatio propter ratihabitionē q̄ alius in
iecit manus in hm̄oi personas:ibidem.B.
Excōicatio nō incidit quis manus in tales in
iiciens multis modis:ibidem.B.C.
Excōicatio persequentiū cardinales vel pro
mulgantes censuras eccl̄iasticas aut eoꝝ co
gnatos seu pontifices.v.ser.xix.A.
Excōicatio nō parentiū inq̄sitorib⁹ heretice p̄
uitatis ⁊ cogentiū violare iterdictū:ibi.A.
Excōicatio ꝯcedentiū ꝯ̄ eccl̄iasticos repre sa
lias:pedagia:guidagia:collecta:tallias ⁊ si
milia:⁊ agentiū cōtra libertatē ecclesiasticā
ibidem.A.B.⁊.xx.A.

Excōicatio cōtra incendiarios ⁊ effractores ecclesiarū: ibidem. C.
Excōicatio impedientiū sequestrationez aut fructus beneficioꝝ applicantiū defuncto vl' ecclesie. v. ser. xx. A.
Excōicatio circa electionē pape senatoris vl' alioꝝ ecclesiasticoꝝ: ibidem. B.
Excōicatio epōꝝ qui se ingerunt ad curā alterius dioce. ibidem. B.
Excōicatio inuadentis imperium romanū sine licentia ⁊ fautoꝝ eius seu occidentis officialem anchonitanū: ibidem. B. C.
Excōicatio falsariorum literarū pape vl' cardinalium: ibidem. C.
Excōicatiōes in ꝓcessu annuali pape: ibi. C.
Excōicatio demones inuocātis aut saracenis ꝯtra xp̄ianos auxiliū p̄stantis. v. s. xxj. A.
Excōicatio intentis aliena cōmunibus a scismaticis factis ⁊ quō differunt scisma ⁊ heresis. ibidem. A.
Excōicatio hereticoꝝ cuꝫ fautoribus ⁊ cassistrioꝝ cum fautoribus: ibidem. A. B.
Excōicatio spoliantis romipetas aut nauigantes senu naufragiū patientes: ibidē. C.
Excōicatio cōtrahentis scienter matrimonium in gradibus prohibitis: ibidem. C.
Excōicatio participātis cū excōicatis multis modis contigit. v. ser. xxij. per totum.
Excōicatis in quinqꝫ participare ꝓhibemur ibidem. B.
Excōicatis ꝑticipātes q̄dā excusant: ibi. C.
Excōicati per statuta synodalia quō censent excōicati vel vitandi. v. ser. xxiij. A.
Excōicatio participantis cum vsurarijs quo quomodo: ibidem. C.
Excōicatio quanta dāna facit in christiano tam spūalia q̄ temporalia: ibidem. C.
Exheredari qualiter om̄es generaliter p̄nt. iiij. sermone. ix. in fine.

Falsarij literarꝝ papaliū vl' cardinalium q̄liter sūt excōicati. v. s. xx. C.
Fallacia qualiter est auaritie filia. vij sermone. lxvij. C.
Fatum ⁊ vtrum dici debeat aliquid est factū j. sermone. iij. C.
Festa decē erāt in lege veteri ⁊ q̄re. iij. s. j. A.
Festa qn̄ incipiūt ⁊ terminātur. iij. ser. vij. C.
Festa quere in verbo sabbatum.
Fides dr̄ tribus modis. j. s. vj. A. ⁊. ix. A.
Fides mortua cognoscit dupliciter scz ex defectu operis ⁊ intentionis: ibidem. A.
Fides efficitur mortua ex amore male inflāmante in tribꝰ cōcupiscentijs ibidem. A.
Fides mortua est ex triplici timore male humiliante: ibidem. B.
Fides mortua est dupliciter nō ex opere sed intentione: ibidem. C.
Fides informis ⁊ formata per gratiā quomō differunt. j. ser. vij. A. ⁊. ix. C.
Fides formata qualiter intellectū illuminat: viuificat ⁊ roborat: ibidem. B.
Fides vera q̄nqꝫ salubriter nō opat: ibi. C.
Fidei dubitationē quidam salubriter patiuntur tribus ex causis: ibidem. C.
Fides habet tres gradus. j. ser. viij. A.
Fidem qualem habere tenent laici simplices clerici ⁊ prelati: ibidem. A. B.
Fidei articuli quot sunt ⁊ eorum declaratio: ibidem. C. ⁊. ix. A. C. ⁊. x. per totum.
Fidei confessio ⁊ integritas vtrum est ad salutem necessaria. j. ser. viij. C.
Fidei effectus est timore ⁊ purificatio cordis j. sermone. viij. A.
Filij multorum cur efficiuntur maliuoli. iiij. sermone. ij. B. C.
Filij parentibus obedientes multiplici felicitate dotantur: ibidem. C.
Filij quando tenentur obedire parentibus ⁊ quando non. iiij. ser. iij. C.
Filij vtrū circa matrimoniū parentibꝰ obedire tenentur. iiij. sermone. iiij. A.
Filij spurij vtrū succedere p̄nt in testamento vel ab intestato. iiij. ser. vj. per totum.
Filij spurij ⁊ de eius materia q̄re in ꝟbo pr̄.
Filij quando excluduntur ab hereditate patris intestati. iiij. sermone. ix. A.
Filij possunt a parentibus exheredari in multis casibus. ibidem. A.
Filij ex quibus causis parentes exheredare possunt. iiij. sermone. ix. C.
Fornicatores notorij qualiter sunt ipso iure suspensi. v. ser. xxvij. A.
Fornicatio simplex vtrum est mortale ⁊ vtꝝ aliqn̄ licuit hr̄e ꝯcubinas. vj. ser. iij. A. B.
Fornicatio vtrū q̄nqꝫ fuit licita ex dispensatione diuina: ibidem. B.
Fortitudo quid est ⁊ q̄ habet quatuor gradꝰ ac vtrum est virtus. iij. ser. xij. A.
Fortis operatur ex habitu ⁊ cum delectatione: ibidem. B.
Fortitudo vtrū ꝑcellit alias ꝟtutes: ibidē. C.
Fortitudinis actus sunt sustinere grauia ⁊ aggredi ardua. iij. sermone. xiij. A.

Fortitudo vtrum consistit solum circa pericula mortis: ibidem. B.
Fortis vtrū vtit in actu suo passionibus naturalibus scz ira ꝛc. ibidem. C.
Fortitudinis actus potissimus est martyriū. iij. sermo. xiij. per totum.
Fortitudinis partes integrales que sunt. iij. sermone. xv. per totum.
Fratricidiū clamat vidictā ad deū. v. s. v. A
Fraus q̄d est. iij. ser. ix. A. ꝛ. vij. ser. lxvij. C.
Furtū quid est ꝛ vtrū cōmittit in re parua sicut in re magna. vij. ser. j. A. ꝛ. ix. C.
Furtum cōmittit octo modis. vij. ser. viij. ꝛ. ix per totum.
Furtū ex necēte factū vtꝝ excusat. vij. s. viij. A
Furās hoīem quō punit ꝛ obligat. ibidē. B.
Furem occidere per iustitiam vtrum est licitum: ibidem. B.
Furto propriam rem vel equiualentem recuperans vtrū obligatur: ibidem. B. C.
Furto tollēs bona reipublice quō punit: ibidē C.
Furtū multipliciter cōmittit in abusu rei aliene. vij. sermo. ix. C.
Furtū est occulte tenere alijs debita: ibi. C.
Fur peccat d̄ furto faciens elynā. vij. s. x. B.

g Audiū ꝛ de eius materia ponitur. iiij. ser. xxxij. A.
Gratia vtrum datur patuulis in baptismo. j. ser. xvj. B.
Gratia vtrū dat eq̄liter baptizatis: ibidē. B
Gratias agere debemus deo propter tria. iiij sermone. xxvj. A.
Gula vtrum est mortale vel veniale peccatū iij. sermone. iiij. A.
Gula. v. spēs. hz s̄m Greg. ibidē. A. B. C.
Gula vtrum consistit in vsu cibariorum delicatorum: ibidem. A.
Gula est vitium capitale quinq̄ habens filias. iij. sermone. v. per totum.
Gustus lasciuus q̄ꝫ pnitiosus est. vj. s. x. C.

h Ebetudo sensus quid ē ꝛ vtꝝ est peccatum. iij. ser. v. B.
Hereditas diuiditur in. xij. partes q̄ dicuntur vncie. iiij. ser. vij. B.
Hereditas vtrū dari pōt extraneis exclusis heredibus. iiij. ser. viij. A.
Heredes infra qd̄ tempus voluntatem decedentium implere tenent: ibidem. A.
Heredes plures quomodo tenentur ad debita ꝛ legata: ibidem. C.
Heredes vtrum quandoq̄ excludunt ab intestato. iiij. sermone. ix. A.
Hereses propter quā causam tantū increuerunt in ecclesia primitiua. x. ser. ix. B.
Heresis q̄d est ꝛ circa que versat: ibidē. B.
Hereses multoꝝ ortum trahunt ex voluntate peruersa: ibidem. C.
Hereticus nō censetur aliquis nisi pertinaciter in heresi persisteret. j. ser. xij. A.
Heretici vtrū sunt tolerādi ꝛ qualiter puniūtur. j. ser. v. B. ꝛ. ix. B. ꝛ. v. ser. xxx. B.
Heretici cū omnibus fautoribus suis sunt excōmunicati. v. ser. xv. A. B.
Heresis quō differt a scismate. v. s. xxj. A.
Hypocrisis quid est ꝛ vtrū est mortale peccatum: sermone preambulo. iij. B.
Hypocrisis quomodo differt a simulatione viij. sermone. x. A.
Hypocrita q̄s est censendus. viij. ser. x. A.
Homicidiū quere etiam in verbo occidere.
Homicida reputatur qui propria sponte amputat virilia. v. ser. iij. C.
Homicidiū clamat vidictā ad deū. v. s. v. A.
Himicidioꝝ tria sunt genera ꝛ multipliciter pficitur. v. ser. viij. A.
Homicidiū fieri pōt: tripliaiter ꝛ qualiter obligant ad restitutionē. vij. ser. iiij. C.
Honestas q̄d est ꝛ vtꝝ ē ꝟtus. iij. s. xviij. B.
Honora patrem multipliciter intelligitur. iiij sermone. j. A. B.
Honor q̄d est ꝛ q̄bꝫ est exhibēdus: ibi. A. B
Honor parentū cōsistit in reuerentia: obediēntia ꝛ beneficentia ꝛ quare. iiij. ser. iij. p totū.
Honorantibus parentes cur longeuitas ꝓmittitur. ibidem. A.
Humilitatis gradus. xij. j. sermone. xix. C.
Hūilitas vtrū est potissima ꝟtutū j s. xx. A.
Humilitatez quare christus maxime cōmendauit. j. ser. xx. A.
Humilitas est nobis maxīe necessaria ꝛ deo grata propter sex. j. ser. xx. A. B.
Humiliationē in nos inducunt quinq̄ fideliter consideranda. j. ser. xx. C.
Humilitas vtrum in exteriori ostensione cōsistere potest. j. ser. xxj. A.
Humiliatio exterior fieri potest quatuor modis. j. ser. xxj. A.
Humiliatio qualiter ostenditur in opere ꝛ sermone. j. ser. xxj. B. C.
Humilitate cognitionis vtrū se quis oībus subijcere debeat. j. ser. xxij. A.
Humilitas cognitionis tribus gradibus perficitur. j. sermone. xxij. A. B. C.

Humilitas affectionis in qua virtus humilitatis essentialiter cōsistit. j. s. xxiij. A.
Humilitas affectionis tribus gradibus perficitur. j. ser. xxiij. A. B. C.

Actātia q̄d est ⁊ de eius materia. j. ser. xxv. C. ⁊ viij. ser. ix. C.
Iconom⁹ q̄d ē ⁊ de ei⁹ officio. viij.
Idoloꝝ diuersitas q̄bꝫ exhibeat (ser. vj. C.
diuersimōe cultus diuinus. j. ser. ij. A.
Idolatria in indebito cultu diuino. ibid. C.
Idolatria q̄ fit in creaturis ⁊ eius grauitas ac origo. ibidem. C. ⁊ x. A.
Ignorantia crassa non excusat. j. ser. v. A.
Ignorātia vtꝝ minuit pctm̄. ix. ⁊ x. s. iiij. C.
Imagines habere ⁊ adorare vtrū est licitū j. sermone. j. B.
Imago christi qualiter est adoranda: ⁊ crux christi. j. sermone. j. B.
Immūdicia q̄d est ⁊ vtrū ē pctm̄. iij. s. v. C.
Immunitas clericorum ⁊ rerū ecclesiasticarum. v. ser. xiij. A. B.
Impenitentia quid est ⁊ q̄ꝫ graue est peccatum. v. sermone. xxiiij. C.
Imprudētia q̄d ē ⁊ vtꝝ ē pctm̄. iij. s. ix. C.
Incēdiarius quis dicitur ⁊ qualiter obligatur. vij. ser. l. C.
Incestus q̄d ē ⁊ vtrū aliqn̄ licuit accipe cognatas in vxores. vj. ser. vij. A.
Incestus vtrum excusari pōt in patriarchis. ibidem. A.
Incestus cur ponitur determinata species luxurie. ibidem. B.
Incestus ⁊ cur cum consanguinea q̄s cōtrahere non potest: ibidem. B.
Incestus multis modis cōmittit. q̄ septem sunt species cognationis: ibidem. B. C.
Inconsideratio quid est ⁊ qualiter prudētie contrariatur. iij. ser. ix. C.
Inconstantia ex quibus trahit originem sermone preambulo. iij. B.
Inconstantia quid est ⁊ vnde prouenit. iij. s. ix. C. vj. ser. xj. C.
Infidelitas in se vtrum habet rōnem peccati ⁊ damnationis. j. ser. v. A.
Infidelitas vtrum est maximum peccatum j. sermone. ix. B.
Infideles ⁊ eorum ritus vtrum sunt tolerandi. ibidem. B.
Inferni pene ponūt̄ q̄nq̄ a poetis. j. s. x. C.
Iniuriam quomodo quis tenetur remittere ij. sermone. ix. C.
Iniurias quere i violētia ⁊ iiij. s. xxiiij. C.
Iniusticia vtꝝ ē vitiū spēale. iij. ser. x. C.
Iniuste extorta q̄n̄ debent restitui vel pauperibus erogari. iiij. ser. xxiiij. C.
Inobedientia q̄ꝫ graue peccatum est. j. ser. xxv. B.
Inquisitor heretice prauitatis abutens officio qualiter est excōicatus. v. ser. xiij. B.
Insensibilitas quid est ⁊ vtrum est peccatū iij. ser. xvij. C.
Intemperantia ⁊ de eius materia ponitur: iij. ser. xvij. C.
Interesse quid est ⁊ qualiter exigi potest sine vsura. vij. ser. xxxv. p totum.
Interdictū in quibꝫ differt aut conuenit cuꝫ excōicatione ⁊ suspensione. v. ser. x. A.
Interdictos aut excommunicatos vel interdicti tempore sepeliētes qualiter excōmunicati sunt. v. ser. xvj. B. C.
Interdictum violare cogens ⁊ ex metu violans vtrum excōicati sunt. v. ser. xix. B.
Interdictum quid est ⁊ q̄ duplex est interdictum scꝫ generale ⁊ speciale: ac viriusq̄ differentia. v. ser. xxiiij. A. B. C.
Interdictum contra quos vel ex qua causa proferri potest. v. ser. xxv. A.
Interdicti tpe quid cōceditur ⁊ denegatur: v. ser. xxiiij. ⁊ xxv. per totum.
Interdicti duplex effectus scꝫ prohibitio diuinorum ⁊ ministrationis sacramentorum aliquorum. v. ser. xxv. per totum.
Intestatus quis decedit quattuor modis. iij. ij. sermone. vij. A.
Intestato decedente qui succedunt in hereditate. iiij. ser. vij. A.
Inuidia quid est ⁊ de eius materia ponitur v. sermone. xxxij. per totum.
Inuidia vtrum semper est mortale peccatū ibidem. C.
Inuidie malum q̄ꝫ detestandū est: ibidē. C.
Inuidia quinq̄ habet filias. v. sermone. xxxij. A.
Inuidētia fraterne gratie quid est. v. sermone. xxxiiij. C.
Inuenta retenta vtrum sunt semper restituenda. vij. sermo. ix. A. B.
Hypocrisis vtrum semper est mortale pctm̄ viij. sermone. x. B.
Hypocrisis cur a christo tā multipliciter in euangelio reprobatur: ibidem. B. C.

Ira quid est ⁊ cur homini data est ⁊ vtrum est peccatum.ij.ser.ix: A.
Ira tres gradus habet: est enim ira cordis: oris: operis: ibidem. B.
Iracūdus cur est ab omni ecclesiastica dignitate repellendus.ij.ser.ix. C.
Iracundoꝝ tria sunt genera.ij.ser.x. A.
Ira vitium est capitale sex habens filias.ij. sermone.x. A. B. C.
Ironia quid est ⁊ qñ est mortale peccatum j.ser.xxvj. A. ⁊.viij.ser.ix. C.
Irregularitas quid est: ⁊ que causa instituti onis eius.v.ser.xxviij. A.
Irregularitatem nō incurrūt si occidunt furiosi infantes ⁊ dormientes: ibidem. A.
Irregularitas quō cōtrahit ex defectu corporis vitiati: ibidem. B.
Irregularitas cōtrahitur per sertulem conditionem ibidem. B.
Irregularitas cōtrahitur p illegitimam parentum ꝯiūctionem.ibidem. C.
Irregularitas quō cōtrahit p homicidium vel mutilationem.v.ser.xxix.p totum.
Irregularē se q̄ꝫ dz i dubio reputar̄.ibi. A
Irregularitatez nō inducit homicidiū ex inevitabili nec̄itate vel casu factū.ibidē. C.
Irregularitas contrahitur p bigamiam triplici ratione.v.ser.xxx. A.
Irregularitas qualiter cōtrahit in crimine heresis ibidem. B.
Irregularitas per dilationem baptismi contrahitur.ibidem. B.
Irregularitas ꝯhit p iteratā receptionem sacr̄oꝝ characterē impmentiū: ibidem. B.
Irregularitas ꝯtrahitur p solennē pniam ⁊ per crimen: ibidem. B. C.
Irregularitas qñ ꝯtrahitur p obligationez curie secularis: ibidem. C.
Irregularis efficit q̄ excōicatus: suspensus interdictus ingerit se officio ⁊ qualiter.v. sermone.xxxj.per totum.
Iudex fraudulenter mulierē sumens in testē est excōicatus.v.ser.xiij. B.
Iudex ecclesiasticus q̄ facit aliq̄d in iudicio p sordes q̄liter est suspēsus.v.ser:xxvij. A.
Iudices debēt esse iusti.viij.ser.vij. A.
Iudex vtrū reum iudicare potest absq̄ accusatore.viij.ser.iiij. A.
Iudex vtrū p supplicia reum cogere pōt ad confitendum veritatem: ibidem. A.
Iudicium ferri candentis vel aque bulientis vtrum est licitum.j.ser.iiij. C.
Iudiciū humanū vtrū ē licitū.viij.s.ij. A.
Iudicium humanum ex quatuor causis p̄uertitur: ibidem. B.
Iudicium humanum tria principaliter requirit.viij.ser.ij.per totum.
Iuramētū q̄d ē ⁊ vtrū ē ꝓhibitum iurare tā p creatorē q̄ꝫ per creaturam.ij:ser.j. A.
Iuramentū ad q̄d est institutū: ibidē. B.
Iuramētum tres comites hr̄e dz: ibidē. B.
Iuramentum quādo iurantē obligat deo ⁊ quando homini.ibidem: B.
Iuramentum q̄les ꝯditiones hz subintellectas: lz nō expressas: ibidē. C. ⁊.ij. A.
Iuramentum in multis casibus infringi pōt auctoritate propria.ij:ser.ij. A.
Iuramētuz metu extortū vtrū est necessario tenendum: ibidem. B. ⁊.v.ser.iiij. C.
Iuramentum vtrū magis obligat factum p deum.q̄ per euāgeliū: ibidem. B.
Iuramentum vtrum obligat ad intentionē iurantis vel recipientis: ibidem. B.
Iuramentum communitatis vtrum obligat vnum alio non seruante.ibidem. C.
Iuramentum vno non tenente vtrum alius potest contrauenire: ibidem. C.
Iuramentum vtrum est appetendum tanq̄ vtile: ibidem. C.
Iuramentum fidelitatis quot conditiones continet.ij.ser.iiij. A.
Iuramento se submittens capitulo vel collegio qualiter obligat: ibidem. A.
Iuramentum calūnie. q̄d est.viij.ser.iiij. B.
Iure parrochialis ecclie semper saluo quō intelligitur.iiij.ser.xj. C.
Iure nature ⁊ diuino sunt om̄ia communia sed humano iure facta sunt propria ⁊ q̄re. vij.sermone.xxiij. A.
Ius ē multiplex ⁊ q̄re in ꝟbo q̄ silr̄ est multiplex sermone p̄ambulo.j.per totum.
Ius abrogatum p dissuetudinem vtrū liget sermone preambulo.ij.p totum.
Ius positiuum vtrum ⁊ quando obligat in foro conscientie: sermone p̄ambulo.iij. C. ⁊.iij.sermone.x. B.
Ius patronatus quid est ⁊ de eius materia vide.v.sermone.xvij. A.
Iussor obligatur sic̄ executor.vij.ser.xlviij.p totum.
Iusticia vtrum est virtus.iij.ser.x. A.
Iusticia triplex est scz generalis ⁊ particularis.iij.sermone.x. A.
Iusticia q̄d ē ⁊ q̄ꝫ hz q̄tuor grad⁹: ibi. A.

Iustitia p̄eminet alijs virtutibus: ibidem. B.
Iustitie partes integrales: subiectiue ⁊ potē-
tionales. iij. ser. xj. per totum.
Iustitia iudicis exemplū de hoc. v. ser. v. C.
Iustitia publice honestatis. iiij. sermone. vij.
B. in fine.

Laborare diebus nō festiuis
l vtrū in p̄cepto. iij. sermone. vij. C.
Legatio facta spurijs a patre vel
matre vtrum est licita. iiij. ser. v. C.
Legatio facta de portione legitima heredib⁹
debita non valent. iiij. ser. vij. B.
Legatū religiosis vel clericis vtrum recipi
potest. iiij. ser. ix. C.
Legitima portio triplex distinguitur. iiij. ser-
mone. vij. B.
Legitimatio fit trib⁹ modis. v. ser. xxviij. C.
Lex quid est ⁊ est multiplex. ser. preambulo.
j. per totum.
Lex abrogata per disuetudinem vtrum ligat
sermone. preambulo. ij. A.
Legis transgressor quis censetur ⁊ qualiter
punitur: sermone. preambulo. ij. C.
Lex non est iustis posita qualiter intelligitur
sermone p̄ambulo. ij. in fine.
Lex vetus vtruz omnes obligabat ad obser
uantiam: sermone p̄ambulo. iij. A.
Lex gratie suos absoluit a seruilitate legis
veteris: ibidem. A.
Lex vetus quot precepta habuit tam affir-
matiua q̄ negatiua: ibidem. A.
Lex positiua vtrum ⁊ quando obligat in fo-
ro conscientie: ibidem. C.
Lex noua vtrū ⁊ qualiter legez veterē adim
plet. ser. preambulo. iiij. B. C.
Lex zelotypie in lege veteri qualis fuit. vj. s-
mone. ij. A.
Lingua tertia sicut consiliatricum turpitudi
nis q̄ detestabilis est. vj. ser. v. A. B.
Lingua lubrica q̄ p̄nitiosa est. vj. ser. B.
Locatio rerum quid est ⁊ de eius materia vi
de. vij. sermone. xxxiij. A. B.
Locatio operum ⁊ animalium quid est ⁊ de
ea vide ibidem. B.
Ludus eutropolie vtrum vbi ⁊ quando lici
tus est. iij. sermone. ij. A.
Ludos inspicere vel spectacula vtrum est li
citum: ibidem. B.
Ludus alee vtrum sine peccato mortali exer
ceri potest. ij. sermone. iij. A.
Ludus alee qualiter est prohibit⁹ ⁊ obligat
ad restitutionem. vij. sermone. xij. A.
Ludus schacorum vtrum est licitus. iij. s̄mo-
ne. iij. A.
Ludus theatralis est multiplex ⁊ vtruz est li
citus: ibidem. B. C. ⁊ vij. C.
Luxurie gradus diuersi q̄tum ad grauitatez
peccati. vj. ser. iij. C.
Luxuria sacerdotum ⁊ religiosorum q̄ gra-
uis est ⁊ grauiter punitur. vj. ser. vj. B. C.
Luxuria contra naturam multis modis per-
petratur. vj. ser. viij. per totum.
Luxuria qualiter fuit cā diluuij. vj. s. ix. B.
Luxuria in actibus ⁊ osculis ⁊ sic de alijs v-
trum est mortale peccatum. vj. ser. x. A.
Luxuria sensuū exteriorū qui sunt laquei cor-
dis declaratur. vj. ser. vij. A. B. C.
Luxuria quid est ⁊ vtrum actus eius absq̄
peccato fieri potest. vj. ser. xj. A.
Luxurie ꝯcupiscentia septem gradus habet:
ibidem. A. B.
Luxuria est capitale vitium habens octo fili-
as. vj. sermone. xj. B. C.
Luxuria deijcit oēs status. vj. ser. xj. in fine.

Magnanimitas vtrum est ali
m qua virtus. iij. sermone. xv. C.
Magnificentia vtrum est virtus ali
qua ⁊ qualis. iij. ser. xv. C.
Maledicere vtrum est licitum de hac mate-
ria ponitur. ij. ser x. C.
Malitia quid est ⁊ ex malitia peccare. iiij. ser
mone. xvj. C.
Malitie peccatū vtrum semp est grauius q̄
peccatum ignorantie vel infirmitatis. ix. ⁊. x
sermone. iiij. C.
Mandantes iniqua: iniusta vel iniurias fie-
ri qualiter obligant. vij. ser. xlviij. A. C.
Mansuetudo quomodo differt a clementia
iij. sermone. xviij. C.
Mare mortuū ⁊ de eius materia ponitur. v
Maria virgo qualiter est honorā (s. v. C.
da vel adorando. j. ser. j. C.
Martyrium illatum manu propria vtrū est
licitum. iij. sermone. xiiij. A.
Martyrium puerorū innocentiū: ibidem. A.
Martyriū est actus quatuor virtutē: ibi. A.
Martium vtrum est actus maxime perfectio
nis: ibidem. B.
Martyriū duplex est sed eius cōpletio req̄-
rit supplicium mortis: ibidem. B.
Martyrij cā quotuplex esse pōt: ibidez. C.
Matrimoniū scienter contrahentes cum re-
ligiosis vel clericis in sacris excōmunicati

sunt. v. sermone. xv. C. ⁊. xxj. C.
Matrimoniū contrahentes in gradibus ꝓhibitis scienter sunt excōicati. v. ser. xxj. C.
Matrimoniū taliter ex vtraq; parte contrahentiū pena. vj. ser. vj. C.
Matrimonium impeditur per ꝯsanguinitatem ex triplici iure sed diuersimode. vj. sermone. vij. A.
Matrimoniū cur inter cognatos contrahi non potest: ibidem. B.
Matrimoniū illicitū ꝯtrahere permittentes ⁊ tacentes quid merent. v. ser. lvj. C.
Medicus infideliter p̄sumptuose vel negligenter agens qualiter obligatur infirmo. vij. sermone. xj. C.
Medici nō inducentes infirmos ad medicinā spūalem qualiter peccāt. vij. ser. lvj. C.
Mendacij cōpleta ratio requirit duplicē falsitatem. viij. ser. j. A. ⁊. vij. A.
Mendaciū duplex distinguit̄ scz naturale ⁊ formale. viij. ser. vij. A.
Mendaciū pnitiosum quatuor modis ⁊ gradibus perficit̄. viij. ser. B. C.
Mendaciū vtrū semp est pctm̄. viij. s. ix. A.
Mendaciū vtrum semper est peccatū mortale. viij. ser. viij. A.
Mendacium vtrū in viris perfectis semper est mortale peccatū. viij. ser. ix. A.
Mendaciū patrū legis veteris quō excusat̄ viij. ser. viij. B. C. ⁊. ix. B.
Mendaciū officiosum quatuor modis ⁊ gradibus perficitur. viij. ser. viij. B.
Mendaciū iocosum quatuor modis cōmittitur. viij. sermone. ix. B.
Mendacium in adulatione cōmissum vtrū est mortale: ibidem. C.
Mercatoꝝ officiū est sordidū. iij. ser. vij. A.
Mercatores charistiā inducentes qualiter obligant̄ ⁊ puniant̄. vij. ser. xj. C.
Mercantia ex quinq; circūstantijs redditur illicita. vij. ser. xxij. per totum.
Mercantijs cōmittant̄. vij. genera mēdaciorū ⁊ deceptionū. vij. ser. xxvj. per totum.
Mercatores decipiūt in pondere: mensura: moneta in p̄tio: macula: defectione: admixtione ⁊ corruptione. vij. ser. xx. per totum.
Mercatoꝝ decem precepta qualia sunt. vij. sermone. xlvij. per totum.
Mercedis operarioꝝ detētio clamat vindictam. v. sermone. v. C.
Meretrices d̄ earum detestabilitate vide. vj. sermone. iij. B.
Meretricium est duplex ⁊ bona sic acquisita vtrum restitui debent. vij. ser. xij. B.
Misericordia vtrum est virtus ⁊ maxīa virtutum. iiij. ser. xxij. B.
Missa pro defunctis legi prohibetur pro viuis in fraudem. j. ser. iiij. B.
Missam non audiens in dn̄ica vtrum ⁊ qn̄ peccat mortaliter. iij. ser. ij. B.
Missam audire in propria ecclesia quando quis obligatur. ibidem. C.
Modestia quid est ⁊ vtrum est virtus. iij. sermone. xviij. C.
Moniales carnaliter cognoscentes q̄ grauiter peccāt ⁊ puniunt̄. vj. ser. vj. B. C.
Multiloquiū quid est ⁊ vtrū semper est peccatum mortale. iij. ser. v. C.
Mutuū quid est ⁊ quomodo differt a cōmodato. vij. ser. xxv. C.
Mutuare ꝓximo qualiter oēs obligant̄ s̄m facultates ꝓprias. vij. ser. xxix. per totum.
Mutum sub vsura ⁊ de eius materia vide ibidem. C.
Mutuum faciens cōitati coacte ex charitate vel cupiditate vtrū recipiens vltra sortem cōmittat vsurā. vij. ser. xxxviij. per totum.
Mutuans vtrum obligare potest ad remutuandum. vij. ser. xlj. B.
Mutuum accipere sub vsura ex necessitate vtrum est licitum. vij. ser. xlij. B.

n Egligentia quid est ⁊ vnde prouenit vtrum etiā est mortale peccatum. iiij. ser. ix. C.

Negotia quinq; sunt que sine peccato nunq̄ aut vix exerceri possunt. vij. ser. xxij. A.
Negotiatio q̄ periculoso est exercentibus: ibidem. B.
Notorij fornicatores in sacris existētes qualiter suspensi sunt. v. ser. xxv. A.
Nuptias secūdas benedicentes suspensi sunt ibidem. B.

o Bduratio qualiter ponitur filia auaritie. vij. ser. lxvij. B.

Obedientia quando obligat ⁊ quādo non. iiij. ser. iij. C. ⁊. iiij. per totum.
Obedientia qualiter subditos obligat erga p̄latos ecclesiasticos. iiij. sermone. x. A. ij. sermone. xxvij. B.
Obedientia quō religiosos obligat suo prelato vel episcopo. iiij. ser. xiij. A. B.
Obediētia vtꝝ est maxīa ꝟtutū. iiij. s. xiij. B.
Obedientia triplex distinguit̄: ibidem. B.

Oblationes in ecclesia vtrum sunt de necessitate salutis.iiij.sermone.xij. A.
Oblationes aliquorũ vtrũ sũt respuẽde:ibi. A.
Obstinatio in malo.v.ser.xxxiiij.in fine.
Occidere hominem per iusticiam vtrũ est licitum.v.ser.j. A.
Occisio hominis per legem ex tribus iusta redditur:ibidem. B. C.
Occidere reum vtrum priuate persone est licitum:ibidem. B.
Occidens innocentem cõdemnatum vtrum excusatur:ibidem. B.
Occidens alium se vel sua defendendo vtrũ excusatur.v.sermone.ij A.
Occidẽs aliũ casu:qñ tenet ⁊ qñ nõ:ibi. C.
Occidere seipm ex qcunq; necessitate vtruz est vel aliqñ fuit licitum.v.ser.iij. C.
Occisionis periculum incurrere pro castitate seruanda vtrum est licitum:ibidem. C.
Oculꝰ libidinosus q̃ pniciosus ẽ.vj.ſ.x. A.
Odium ꝓximi ẽ pctm grauissimũ ⁊ cõparatur homicidio.v.ser.xxxiij. A. B.
Odire possumꝰ ⁊ debemꝰ tria cũ merito:ibi
Odire ꝓhibemur duo i ꝓxio.ibi. B. (dẽ. A
Odium reuocat peccata dimissa:ibidẽ. B.
Odium diuine gratie q̃ detestabile est:ibidem. B.⁊.xxxiiij. C.
Odium dei est grauissimum peccatum:ibidem. C.⁊.vj ser.xj. C.
Odor lasciuꝰ allicit ad libidem.vj.ſ.x. C.
Officiales iniusti qualiter obligant dñm ad restitutionem:vij.ser.xj. A.
Officiales q̃les eẽ dñt ⁊ q̃lit instituti.ibi. A.
Officiales inequaliter collectas distribuentes q̃liter obligantur:ibidem. B.
Operarij mechanici q̃nq; modis opera sua deprauant.vij.ser.xxj.p totum.
Operarij faciẽtes opera perniciosa corpori vel anime:ibidem. C.
Opera bona ex diabolica suggestione facta vtrum sunt meritoria.j.ser.ix.. A.
Opera seruilia sunt triplicia.iij.ser.ij. A.
Opera seruilia qualiter differunt ab opibꝰ liberalibus.iij.ser.vj. A.
Opera seruilia quõ ab eis feriari debet.iij.ſ. vj.⁊.vij.per totum.
Opera seruilia quandoq; fieri possunt i sabbato:ibidem. A. B.
Operum seruilium septem sunt genera ⁊ eorũ declaratio ponit.iij.ser.vj.⁊.vij..p totũ.
Opiniões mgr̃oꝝ errãtium sequentes vtrũ excusant a peccato.j.ser.viij. C.

Oppressio miserabilium ꝑsonaruz vindictã clamat ad deum.v.ser.v. C.
Ordinem cõferens alieno clerico vel simoniace aut sub falso titulo scienter suspensus est.v.ser.xxvj. B.
Ordinem recipiens ab alieno epo aut simoniaco vel simoniace qualiter est suspensus v.ser.xxvj. B.
Ordinẽ recipiẽs a scismatico hereti.excõ.vl gradato suspensus est:ibidem. B.
Ordinem recipiẽs per saltum aut sub falso titulo vel excommunicatione ligatus est suspensus.ibidem. C.
Ordinẽ recipiẽs in apostasia vel mr̃imonio ligatꝰ qualiter ẽ excõicatus:ibidem. C.
Ordinem recipiẽs sub falso titulo ab alieno epo furtiue p saltum extra tps vl mediante munere quõ punit.vij.ser.xiiij.p totum.
Ornatus vanus ex septem circũstantijs aggrauatur.j.ser.vj. B.
Ornatum naturalis ꝓductionis adulterare vtrum est licitum.j.ser.xiiij. A.
Ornatus humane prouisionis vtrũ ⁊ q̃liter est vnicuiq; licitus ibidem. B. C.
Ornatus vanus q̃ pniciosus ẽ vj.ser.x. A.

Patientia pfecta in aduersis

p exẽplo repit i Dauid.j.ſ.xxiij. C.
Patientia in sustinẽdo iniurias verborum ponitur.ij.ser.x. A.
Patientia quid est ⁊ vtrum est virtus ac ꝑs fortitudinis.iij.ser.xvj. A. B.
Patienter debet sustinere detractiones aliorum.v.sermone.x. C.
Parentes subuenire debent in necessitatibꝰ ⁊ quare.iiij.ser.j. C.⁊.v. A.
Parentes q̃bꝰ modis a filijs spũaliter reuerentia haberi debent.iiij.ser.ij. A.
Parentes in multis casibus filios exheredare possunt.iiij.ser.ix. A.
Parentes filios religionem ꝓfitẽtes exheredare non possunt:ibidem. B.
Parentes in multis casibus a filijs exheredari possunt:ibidem. C.
Patris eterni ineffabilis dignatio ponitur.j sermone.x. A.
Pater honorandus multiplex distinguitur iiij.ser.j. A. B.
Pater vtrũ tenet dotare filiam sine ꝯsensu eius nubentem.iiij.ser.iiij. A.
Pater vtrum tenet alere filios spurios.iiij. sermone.v. A. B.

Pater infidelis vtrum magis subuenire de-
bet ꝙ extraneꝰ fidelis:ibidem.B.
Patʒ herenes vtʒ a cusari dʒ a filio:ibi.C.
Pater vtrū filius ipurus aliquid legare pōt
ibidem.C.
Participationem sanctoꝝ quinq; modis so-
riri possumus.j.ser.xj.B.
Participantes diuersis modis excōicatis:
q̄liter sunt excōicati.v.ser.xxij.p totum.
Participare prohibemur excōicatus in quin
q; ibidem.B.
Participātes excōicatis excusa nant ser. ge-
nera hominum:ibidem.C.
Participantes diuersis modis vsurarijs q̄li
ter sunt excōicati.v.ser.xxij.A.
Participantes vsurarijs ad restitutionē ob-
ligantur.vj.genera hominum.vij.ser.xliij.
xliij.ꝛ.xlv .per totum.
Participare pñt malicie vel iniusticie.vij.ge
nera hoim:vij.ser.liij.p totum.
Passio quid est ꝛ ex passione peccare.ix.ꝛ.x.
sermone.iij.C.
Pax ꝛ ō eiꝰ materia ponit.iij.ser.xxij.C.
Peccatum ex certa malicia contingit dupli
citer.j.sermone.v.C.
Peccatum vtrum augetur ꝛ diminuitur te
poris.iij.ser.xxvj.C.
Peccatum vtrum excusatur ꝓpter ineuitabi
lem necessitatem.v.ser.ij.B.
Peccata ad deum vindictam clamantia po
nuntur.v.ser.v.per totum.
Peccata criminalia ꝛ mortalia quō differūt
v.sermone.vj.A.
Peccatum originale ꝛ de eius materia ponꝫ
tur.v.ser.vj.A.
Peccatum actuale quando dicitur mortale
ꝛ quando non:ibidem.B.
Peccatum venale quattuor modis fieri po
test mortale.ibidem.C.
Peccatum mortale vtrum obligat ad penā
infinitam:ibidem.C.
Peccatum venale mortali iunctum vtʒ ob
ligat ad penam eternam:ibidem.C.
Peccata notoria sunt multum perniciosa.et
ideo stricte corrigēda.v.ser.vij.B.C.
Peccata dimissa per quattuor redire dicun
tur.v.ser.xxiij.B.
Peccata in spiritumsanctum ponuntur.v.s.
xxiij.per totum.
Peccata in spiritum cur dicuntur irremissi
bilia:ibidem.A.
Peccatum contra naturam ꝙ detestandum
est ꝛ de eius vindicta.vj.ser.viij.A.
Peccatum ꝓtra naturam est omnis luxuria
quā generatio sequi nō pōt:ibidem.A.
Peccatum contra naturam quattuor gradꝰ
habet.vj.ser.ix.per totum.
Peccatum sodomiticum ꝛ de eius vindicta
ibidem.B.
Peccatum pessimum scz bestialitatis ꝛ de ei
us vindicta:ibidem.C.
Peccatum mortale vtrum esse potest in in
feriori ratione.ix.ꝛ.x.ser.ij.C.
Peccatum venale vtrum esse potest in supe
riori ratione.ix.ꝛ.x.ser.iij.A.
Peccatum ex malicia vtʒ ē grauꝰ petim ex
ignorantia vel infirmitate ibidem.C.
Peccatum vtrum augmentatur ex euentu se
quenti.ix.ꝛ.x.sermo.v.A.
Peculium quadruplex distinguitur.vij.ser.
xliij.B.
Pena futura ꝙ acerba erit.j.ser.xj.C.
Perfectionis quinq; sunt genera.iij.sermo-
ne.xxij.A.
Periurium decem modis fieri contingit.ij.
ser.iij.per totum.
Periurium ab alio extorquētes qualiter pec
cant:ibidem.B.
Periurium aliquem facere sciens iudex vtʒ
peccat:ibidem.C.
Periurium ꝙ graue sit ꝛ vtrū excedit homi
cidium.ij.ser.iij.B.
Periurium audiens ꝛ tacens vtrum peccat
ibidem.B.
Periurij pena vel penitentia qualis est:ibi
dem.C.
Periurium cum imprecatione ꝙ detestan
dum est:ibidem.C.
Permittitur aliquid fieri tribus modis.vij.
sermone.xl.C.
Permutatio quid requirit vt sit iusta.vij.ser
mone.xxv.C.
Perseueranna quid est ꝛ vtrum est virtꝰ.iij.
sermone.xvj.C.
Pernacia cōtrariatur perseuerantie ꝛ qua
liter.j.sermone.xxij.B.
Pyrate qui sunt ꝛ de eorum pena ac restitu
tione.vij.sermone.vij.C.
Polluto non voluntaria sicut nocturna vl
ex debilitate vtrum est criminalis.vj.ser.
viij.A.
Polluto nocturna qñ ē petim ꝛ impedit cō
munionem ꝛ quando non:ibidem.C.
Polluto nocturna causatur ex tribus gra

dibus malarum cogitationum: ibidem. C.
Porro canonica ꝛ de eius materia. vide. vij ser. xvij. C.
Precepta legis veteris vtrũ oẽs ad obseruãtiã abligabãt. ser. p̃ambulo. iij. A.
Precepta dei facilia sunt habentib⁹ charitatem: ibidẽ. A.
Precepta dei cur merito sũt obseruãda. ibi. B.
Precepta dei vtr̃ sũt dispẽsabilia. ibi. C.
Preceptor̃ dei origo ꝛ fundamentũ ẽ charitas. ser. p̃ambulo. iiij. A.
Precepta decalogi quõ differunt ab aliis p̃ceptis legis veteris: ibidem. A.
Precepta affirmatiua ꝛ negatiua q̃t fuerunt in lege veteri. ser. p̃ambulo. iij. A.
Precepta affirmatiua ꝛ negatiua quomodo differunt: ibidem. B.
Precepta affirmatiua q̃liter obligant semp sed non ad semp. j. ser. vij. C.
Precepta mercator̃ sunt decẽ q̃ necessario sunt eis obseruãda. vij. ser xlvij. p totum.
Precij iusti triplex i grad⁹. vij. s. xxviij. C.
Precipitatio quid ẽ ꝛ vtrũ ẽ peccatũ. iij. ser. ix. C: ꝛ. vj. ser. xj. B.
Predonũ q̃tuor sũt genera. vij. ser. vij. B.
Prelati q̃ ecclesias obligãt p alienis debitis suspensi sunt. v. ser. xxvij. A.
Prelati maiores qui locant vsurariis dom⁹ suspensi sunt: ibidem. B.
Prescriptio quid est ꝛ de eius materia vide vij. ser. xxiij. B. C.
Prescriptio quinq̃ requirit ad hoc q̃ sit iusta. vij. ser. xxiiij. per totum.
Prescriptio nõ habet locum in aliquib⁹ reb⁹ ibidem. C.
Presumptio nouitatũ quid est ponit. ser. prebulo. iij. C:
Presumptiõis duplex ẽ spẽs. v. s. xxxiiij. B.
Procuratores rei familiaris ecclesiastice vel publice q̃liter obligant. vij. ser. x. p totum.
Professio in religione q̃liter ꝛ quot modis fieri põt. ij. ser. viij. B. C.
Prudẽtia triplex distinguitur scilicꝫ cordis: oris ꝛ operis. iij. ser. viij. A.
Prudẽtia vtrũ p̃t inesse pctõrib⁹ ibidẽ. B.
Prudentie partes potentionales ponuntur ibidem. C.
Prudentia carnis q̃d est ꝛ qualiter ꝯtraria tur vere prudentie. iij. ser. ix. A.
Pudicitia quid est ꝛ vtruꝫ est virtus. iij. ser. xix. C.
Puniuntur quandoq̃ filij pro parentibus. iiij. ser. v. C.
Pusillanimitas vtrũ ẽ petm̃. iiij. ser. xxvj. C.
Questuariorũ status ꝛ predicatio q̃lis eẽ debet: vij. ser. xx. B.

Ancor q̃d est ꝛ vnde venit iiij. ser. xxvj. C.

Raptores rompetar̃: naturarũ ꝛ naufragãtiũ excõicati sũt. v. ser. xx. C.
Raptus p̃sonarum multis modis cõmittit. vj. ser. v. A. B. C.
Raptus q̃ grauis inducatur ꝛ grauiter punitur: ibidem. C.
Raptor p̃sonarũ q̃s d̃r ꝛ quõ punit ac ad restitutionẽ obligat. vij. ser. vij. A.
Raptor rerũ q̃s d̃r ꝛ quõ punit ac ad restitutionẽ obligat: ibidẽ. B.
Ratihabitio quid est ꝛ vtrũ mandato comparatur. v. ser. xvij. B.
Recursum prestare in malo q̃ p̃niciosum est vij. ser. lij. p totum.
Redditus emere vitales vel p̃petuos vtruꝫ est licitum. vij. ser. xxx. A. C.
Religiosus qualiter ꝛ quot modis facere põt p̃fessionẽ. ij. ser. viij. B. C.
Religionis ingressus vtruꝫ excusat a subuẽtione parentũ. iiij. ser. iiij. B.
Religionẽ ingredi ꝯ voluntatem parentum vtrũ ẽst licitũ: ibidem. B.
Religiosi testamẽtũ cõdere nõ p̃nt licet etiã ep̃i effecti. iiij. ser. vij. C.
Religioni bonis tẽporalib⁹ abutẽtes graue sacrilegium cõmittũt. iiij. ser. ix. B.
Religiosus vtrũ sp̃ mortaliter peccat regulam trãsgrediendo. iiij. ser. xiij. A.
Religiosus in quib⁹ tenetur obedire prelato ibidem. A.
Religiosi apostatãtes aut sine licentia studẽtes vel eos docẽtes qualiter sunt excõmunicati. v. sermo. xiij. A:
Religiosi physicã vel leges studẽtes excõicati sunt: ibidem. A
Religiosi curias freq̃ntãtes vt p̃lat⁹ suis molestiã inferãt sũt excõicati: ibidẽ. A.
Religiosi arma tenẽtes aut simoniace recepti q̃liter sũt excõicati. v. ser. xiiij. B.
Religiosi nõ seruantes interdictum quomõ sunt excõicati: ibidem. C.
Religiosus vtrũ eijci põt de monasterio et bona secum sumere. v. ser. xv. A.
Religiosi nõ soluentes decimas q̃liter sunt excõicati. v. ser. xiiij. in fine.

Religiosi sacra mistrantes aut ab excōicatione absoluētes q̄li sūt excōicati. v. ser. xv. A. B.
Religiosi a decimis soluēdis retrahētes q̄li ter sunt excōicati: ibidē. A. B.
Religiosi mēdicātis noua loca sine licētia assumētes sunt excōicati: ibidē. O. ꝛ. xxj. B.
Religionē nouā vel religiōis habitū assumētes ꝛ benigne sūt excōicati. v. ser. xv. O.
Religiosi matrimonium ꝓtrahētes excōicati sunt. ibidem. O. ꝛ. xxj. O.
Religiosi inducētes ad vouēdū de sepultura eligenda excōicati sunt. v. ser. xvj. A.
Religiosis iniuriam facientes qualiter sūt excōicati. v. ser. xvij. p totū. ꝛ. xx. A.
Religiosi p̄lati reddit⁹ ad vitam cōcedētes qualiter sunt suspensi. v. ser. xxvij. B.
Religiosi mendicantes ad pfessionē indebite recipiētes q̄liter sūt suspensi: ibidem. O.
Religiosi dignitatem ꝓcupiscentes vt̄ moꝛtaliter peccent. ix. ꝛ. x. sermo. v. O.
Reliquie sanctoꝝ virum ꝛ qualiter sunt venerande vel transferende. j. ser. j. O.
Remissio iniuriaꝝ de h̄ exēplū. v. f. iij. B.
Remittere inimico veniam petenti virum ē necessarium. v. ser. v. A.
Rēpsalie q̄d ē ꝛ vt̄ sūt licite. vij. ser. vij. O.
Resistere malo virū omnes obligantur. vij. ser. lv. per totum.
Restitutio virum est necessario facienda et partes satisfactionis. vij. sermo. j. A.
Restitutionem impedit diabolus per septē deceptiones: ibidem. B.
Restituenti bona iniusta refunduntur bona spiritualia: ibidē. O.
Restitutio qualiter fieri debet in damno illato alteri⁹ aīe. vij. ser. ij. p totum.
Restitutio ꝓpter diffamiam directe vel indirecte disseminatam. vij. ser. iij. p totum.
Restitutio de coꝛpoꝛe leso vel violato. vij. f. iij. per totum.
Restitutio de damnis alteri occasionalit̄ illatis. vij. ser. v. A. ꝛ. vj. A. B.
Restitutio damni coꝝ que ꝓualiter quis possidebat. vij. sermone. vj. B.
Restituere clam sibiipsi debita vel ablata: virum est licitum. vij. ser. vij. B. O.
Restitutio simoniace receptoꝝ cui fieri debet. vij. sermo. xix. B.
Restitutio elemosynarum male receptaruꝫ cui fieri debet. vij. ser. xx. p. totum.
Restitutio cui fieri debet. vij. serm. lxij. ꝛ. lvij. per totum.
Restitutio de quibus fieri debet. vij. sermone. lix. ꝛ. lx. per totum.
Restitutio virum est necessaria in omni contractu minus equa. vij. ser. lix. O.
Restitutio incertoꝝ a quo ꝛ quib⁹ fieri debet. vij. ser. lx. B.
Restitutio tam certoꝝ q̄z incertoꝝ vbi fieri debet. vij. sermone. lxj. A. B.
Restitutionis vera relaxatio septem req̄rit circumstantias: ibidem. O.
Restitutio diuersis facienda quo oꝛdine fieri debet. vij. sermo. lxij. per totum.
Restitutio q̄i fieri dꝫ ex necessitate salutis: vij. ser. lxij. ꝛ. lxiij. p totum
Restitutio mulieris ꝓpter alienū supponentis q̄liter fieri dꝫ. vij. ser. lxv. p totum
Resurgens coꝛpus virum pōt vti cibis coꝛporalibus. j. sermo. xj. O.
Reuelatio coꝝ que dicta sunt in confessione virum est licita. iij. sermo. xi. O.
Reuelatio coꝝ que sub sigillo ꝓfessiōis dicta sunt virum est licita. v. sermo. ix. A.
Reus virum licite potest aufugere vel se defendere. vij. sermone. iij. O.
Rixa quid est ꝛ virum est mortale peccatum ij. sermone. xj. O.

Abbati obseruatio cur in lege veteri magis ꝓcipitur q̄z aliaꝝ solēnitatū. iij. ser. j. A.

Sabbati dies cur est translata. in diem dominicam: ibidem. B.
Sabbati celebratio ꝓpter tria est indicta ibidem. O.
Sabbatum violari debet quinq̄z modis ibidem. O.
Sabbatum maxime per peccatum violatur ij. sermone. ij. A.
Sabbati obseruatio intelligitur de ope seruili ꝛ non liberali. iij. ser. vj. A.
Sacerdotes cur sūt honoꝛādi. iij. f. xij. O.
Sacrilegium ꝓpt̄ ē spēs luxurie quō differt a sacrilegio generali. vj. ser. vj. A.
Sacrilegij generalis diuersi sunt gradus: ibidem. A.
Sacrilegium in specieb⁹ luxurie grauius est adulterio: ibidem. A. B.
Sacrilegoꝝ pena in specieb⁹ luxurie multiplex est ibidem. A. O.
Sacrilegium quid est ꝛ quō punitur ꝛ obligat. vij. sermone. ix. A.

Sagitariorum arte vtrũ quis vti potest cõtra christianos.iij.ser.iij.C.
Sanctificatus in vtero vtrum baptizari debeat.j.sermone.xiij.B.
Sanctoruz cõmunionẽ quinqz modis sortiri possumus.j.sermone.xj.B.
Satisfactio pncipaliter quatuor requirit.vij.sermone.j.B.
Scandalum actiuũ quid est ⁊ vtrum est peccatum.v.sermone.vij.A.
Scandalũ actiuũ quando est veniale ⁊ quãdo mortale:ibidem.B.
Scandalum passiuũ quid est ⁊ quãdo veniale ⁊ quando mortale:ibidem.C.
Scandalũ ⁊ vtrum propter illud opera bona sunt ꝑtermittenda:ibidem.C.
Stismaticus quis dicitur ⁊ eis imitentes: sunt excõicati.v.sermone.xxj.A.
Scurrilitas quid est ⁊ vtrum est peccatũ.iij sermone.v.C.
Sententia nulla vtrũ ligat ⁊ quando sententia excõicationis est nulla.v. sermo.xij.B.
Sententia iniusta dari potest tribus ex causis.vij.ser.xlviij.B.
Sensualitatis inordinatio vtruz semper est peccatũ.ix.⁊.x.ser.ij.B.C.
Sensualitatis appetitus vtrum voluntarie mouere potest:ibidem.C.
Sensualitas vtrũ peccare potest mortaliter ix.⁊.x.sermone.iij.B.
Sepelientes hereticos excõicatos interdictos vsurarios aut interdicti tempore sunt excõmunicati.v.ser.xvj.A.B.C.
Sepultura ⁊ de eius materia ponitur.vij.sermone.xvij.per totum.
Simonie detestatio ponit.vij.ser.xij.C.
Simonia mentalis ⁊ cõuentionalis quõ diffiniuntur.vij.ser.xiij.A.
Simonia triplicem hz diuisionẽ:prima est q quedã sunt ꝓhibita qz simoniaca: quedã simoniaca qz prohibita:ibidẽ.B.
Simonia triplex scz a manu: lingua ⁊ obsequio:ibidem.A.C.
Simonia ex pte vni⁹ vtriusqz vel neutri⁹:ibidẽ.C.
Simonia qualit cõmittit in actib⁹ spiritualibus.vij.ser.xiij.B.
Simonia in susceptiõe ordinis ꝯtingit quinqz modis.vij.ser.xiiij.per totum.
Simonia in collatione vel adeptione beneficioꝝ.vij.ser.xv.per totum.
Simonia quõ vitari põt per quinqz in adeptione beneficioꝝ:ibidẽ.per totum.
Simonia in locatione beneficiorũ vel ecclesiarum.vij.ser.xvj.A.B.
Simonia in collatione sacramentorũ vel sacramentaliũ:ibidem.B.C.
Simonia in intronizatiõe ꝑlatoꝝ: ibidẽ.C.
Simonia in sepulturis ⁊ exequijs mortuorũ vij.ser.xvij.per totum.
Simonia in ingressu religionis cõtracta.vij.ser.xviij.per totum.
Simonia in iure patronatus quomodo committitur.vij.ser.xix.A.
Simonia in predicationibus faciendis quãdo cõmittunt:ibidem.B.
Simomia recepta cui restitui dñt ibidẽ.B.
Simoniace dispensatio quando: qualiter ⁊ per quem fieri potest:ibidẽ.B.
Simulatio quomõ differt ab hypocrisi.viij.ser.x.A.
Simulatio vtrum semper est peccatum.viij.sermone.x.A.B.
Syndici qui dicuntur ⁊ de eoruz officio.viij sermone.vj.C.
Sobrietas quid est ⁊ vtrum est virtus.iij.sermone.xix.A:
Sodomia est vitium clamans ad deũ vindictam.v.ser.v.B.
Sodoma ⁊ eius vindicta ponit.vj.s.ix.A.
Sollicitudo quid est ⁊ vtrum est licita.iij.sermone.ix.B.⁊.vij.ser.lxvij.B.
Solutio quo ordine creditorib⁹ ⁊ legatarijs est facienda si bona nõ sufficiunt. .iiij.sermone.viij.B.
Sors quid est ⁊ quotruplex.j.sermõe.iiij.A ⁊.vij.sermone.xxx.A.
Sors capit quatuor modis vt ptz ibidẽ.A.
Sors per lotos vel festucas vtrum est licita ibidem.A.
Sors pro sortilegio diuinatiõe vel maleficio est illicita:ibidem.A.
Sors ꝓ capitalitate vsurarũ sumpta vtrũ lz vltra sortẽ recipe rõne seueritatꝭ: eq̃tatꝭ vl charitatꝭ.vij.s.xxx.A.B.⁊.xxxvj.p totũ.
Spiritum sanctũ negant simoniaci ⁊ qualiter.j.sermone.xi.A.
Spurij vtrum a parentibus legata licite recipere possunt.iiij.sermone.v.C.
Statuta prelatoꝝ citra papã vtrum quãdo ⁊ quos obligant.ser.ꝑambulo.ij.B.
Statuta synodalia qualiter obligant ad sententiã excõicationis.v.ser.xxiij.A.
Statuta iniqua ⁊ irrationabilia condentes qualiter sunt obligati.vij.ser.xlviij.B.

Materiarũ preceptorii fratris Heinrici herp

Stuprũ qđ est virginũ defloratio ⁊ eius materia ponit. vj. ser. iiij. A.
Subuenire primo in necessitate vtrũ est de lege nature. v. sermone. ij. B.
Subuenire alteri in malo in verbo vel facto q̃ pernitiosum est. vij. ser. lij. per totũ.
Supbia est regina omniũ vitioꝝ ⁊ qualiter. j. sermone. xix. A.
Supbie quatuor sunt species ⁊ q̃ graue vitium est. ibidem. A. B.
Superbus labi pmittit in aliud peccatũ vt humiliter ibidẽ. B.
Supbie gradus sunt. xij. sicut ⁊ humilitatis: ibidem. C. ⁊. xxj. xxij. xxiij. per totum.
Superbia qualiter exterius ostenditur tam opere q̃ ore. j. sermone. xxj. B. C.
Superbia in adinuentiõe nouitatis ornamẽtorum ponitur. vij. ser. xxj. C.
Superstitio quid est ⁊ q̃ sunt due species eiꝰ principales. j. ser. ij. B.
Supstitio in literis ad collum suspensis aut in diuersis obseruationibus temporꝝ: verborũ: characterũ ⁊ similiũ vt faciũt carminatrices est illicita. j. ser. iiij. B.
Suspensio in quibus differt ⁊ cõuenit cũ excõicatione ⁊ interdicto. v. ser. xj. A.
Suspensio quõ differt a depositione ⁊ degradatione. v. ser. xxvj. A.
Suspensus dicit aliq̃s tribꝰ modis: ibidẽ. A
Suspensionẽ quis incurrit ipso iure pluribꝰ modis ⁊ causis. v. ser. xxvj. ⁊. xxvij. p totum.
Suspensus vtrũ post satisfactionem indiget absolutione. v. ser. xxvij. C.
Susurratio quomõ differt a detractione. v. sermone. x. A.
Susurrator quomodo obligatur ad restitutionem. vij. ser. iij. per totum.
Tabernariorum officiũ q̃ criminosum est. iij. ser. vij. B.
Taciturnitas triplex damnũ inferre potest. vij. sermone. liiij. A. B. C. ⁊. lvj. per totum.
Taciturnitas mendacio pernitioso cõparat vij. sermone. liiij. A. lvj. per totum. ⁊. viij. sermone. j. A.
Tactus lubricus q̃ pernitiosus ⁊ detestabilis. vj. sermone. j. B.
Tentare deum quid est ⁊ vtrum est peccatũ j. sermone. B. C.
Tentatio ascribitur soli diabolo triplici rõne ix. ⁊. x. sermone. j. B.
Tentari hominẽ a diabolo vtrũ est cõueniẽs ibidem. C.
Tentationis motiuum in diabolo triplex est: ibidem. C.
Tentationis progressus lubricus ad modũ leonis. ix. ⁊. x. sermone. ij. A.
Temperantia vtrũ est virtus ⁊ virtus cardinalis. iij. ser. xvij. A. B.
Temperantie gradus ⁊ alia de hac materia ponunt. ibidem. A. B.
Temperantie partes integrales ⁊ potentionales. iij. sermone. xix per totum.
Temperantie partes subiectiue. iij. sermone: xix. per totum.
Terra ⁊ similia per alluuinonem adiecta cuius erit. vij. sermone. ix. B.
Testare prohibens repellitur ab hereditate iiij. sermone. vj. B.
Testamentũ spurijs factum vtrũ est validũ. iiij. sermone. vj. per totum.
Testamentũ condere qui nõ possunt. iiij. sermone. vij. C.
Testamentũ infra qđ tempus exequi debet. iiij. sermone. viij. A. B.
Testamenti executio vtrum ꝓpter melius differri potest: ibidem. B.
Testamenti exequendi dilatio vtrum noceat defuncto: ibidem. B.
Testamentũ nõ exequens quale iudiciũ meretur. ibidem. B.
Testamentũ a religiosis vel clericis fructum vtrum recipi potest. iiij. ser. ix. C.
Testes veritatem nõ manifestãtes quid merentur. vij: sermone. lvj. A.
Testes vtrũ cogi possunt ad ferendũ testimoniũ. viij. sermone. j. A.
Testimoniũ falsum vtrũ semper est mortale. viij. sermone. j. A.
Testis vtrũ pro testimonio ferendo aliquid recipere possunt: ibidem. B.
Testimoniũ ferre vtrũ est de necessitate salutis. viij. sermone. j. B.
Testimoniũ aliquoꝝ repelli põt. viij. s. j. C.
Thesauros condere vtrũ est licitũ ⁊ quibus vij. sermone. lxvij. B.
Torneamenta sunt illicita ⁊ de eorũ pena. iij sermone. iij. B.
Torpor quid est vnde orit. iiij. ser. xxvj. C.
Transgressor canonis quis esse censetur ⁊ qualiter punit. v. sermone. ij. C.
Translatio dominij rerũ fit duobus modis scz auctoritate duplici. vij. ser. xxiiij. B
Translatio dominij auctoritate ꝑuata fit duo

bus modis.vij.ser.xxiij.per totum.
Translatio rerum in alterū debet esse mere voluntaria:ibidem.A.
Trinitatis personarū ⁊ vnitatis essentie exemplum.j.sermone.x.A.
Vana gloria quomō differt a v superbia.j.ser.xxv.A.
Vana gloria vtrū ⁊ quādo est mortale peccatum:ibidem.A.
Vana gloria vitium est capitale septem habens filias:ibidem.B.C.
Vendito ⁊ empto quedā requirūt vt iuste agantur.vij.sermone.xxv.C.
Vendere res plusq̄ valent aut minus emere vtrū est licitum.ibidem:B.
Vendere res sin valitatem ementiū vtrum est licitum:ibidem.B.
Vendere cartus ꝓpter ꝓtractionem solutionis vtrū est licitum.vij.ser.xxj.per totū.
Vendens ⁊ stānm iterum minus emens vtrum est vsurarius.vij.ser.xxxv.B.
Verecundia quid est ⁊ vtrum est virtus.iij.sermone.xviij.A.
Vindictam appetere vtrum ⁊ qualiter est licitum.sermone.ix.B.
Vindicta vtrum fit melius silendo vel respondendo.ij.ser.x.A.
Vindicta diuina multiplex tangitur.v.sermone.ix.A.
Violenta miserabilibus personis illata clamat vindictam.v.ser.v.C.
Violēta qualiter est auarine filia.vij.sermone.lxvj.B.
Virginitas vtrum est virtus ⁊ potissima virtutum.ij.sermone.xix.C.
Virginum defloratio quantū malum est.vj.sermone.iij.A.
Virginem corrumpens vtrum ⁊ qualiter illi obligatur:ibidem.A.
Virginitas vtrum est excellentior matrimonio ibidem.B.
Virginitas accipit duobus modis ibidē.B
Virginitas preferrur matrimonio propter quinq̄.ibidem.C.
Virginitatis aureola ⁊ in quo cōsistit proprie virginitas:ibidem.C.
Virtutes theologice qualiter reformāt partem anie superiorē.ij.ser.viij.A.
Virtutes cardinales diuersis nominib⁹ appellantur:ibidem.A.
Virtus vtrum augmentantur ex euentu sequenti.ix.⁊.x.sermone.v.A.
Visitatores exigētes in debitas procurationes suspensi sunt.v.ser.xxvij.A.
Vita eterna q̄d ⁊ qualis est.j.sermo.xj.C.
Vncto extrema quid est quid requirit ⁊ ad quid est ordinata.j.ser.xviij.A.B.
Vnctionis extreme multiplex est effectus ibidem.C.
Volucres inuente vel capte vtrum obligant ad restitutionē.vij.ser.ix.B.
Voluntas peruersa qualiter excecat intellectum.j.sermone.v.C.
Volūtas peruertit duobus modis ibidē.C.
Volūtas perfecte deo oblata q̄ accepta est j.sermone.xxij.A.B.
Voluntas vtrum moueri potest ab appetitu sensitiuo.ix.⁊.x.ser.ij.C.
Voluntas sola circa delicta vtrum est puniēda.ix.⁊.x.sermone.iij.A.
Voluntas benefaciendi vtrum haberi debz pro facto:ibidem.B.
Votum quid est ⁊ que requirūtur ad eius perfectionem:ij.sermone.v.A.
Votum voluntarium est duplex:scz solenne ⁊ simplex:ibidem.B.
Votum facere de meliori vtrū sit expediens ibidem.C.
Votum vtrum aliquod bonum factum facit magis meritorium:ibidem.C.
Votum facere vel implere quādā prohibenti.ij.sermone.vj.A.B.
Vtrū aliquod quodcūq; vtrum semper cōmutari pōt in voto religionis:ibidem.B.
Vtrum decedentis vtruz heredes adimplere tenentur:ibidem.B.
Vtrum vtrū semper obligat ⁊ statim ad perficiendum:ibidem.C.
Vtrum vtrum fieri potest de eo quod est indifferens.ij.sermone.vij.A.
Vtrum vxoris vtrum vir semper reuocare potest ⁊ econuerso:ibidem.A.
Vtrum continentie in matrimonio qualiter est seruandum ibidem.B.
Vtrum continentie cohnolans ad nuptias quantū malum agit:ibidem.C.
Vtrum peregrinationis vtrum vnus coniugum facere potest sine cōsensu alterius:ibidem.C.
Vtrum coniugū ad religionem qualiter obligat:ibidem.C.
Vtrum religionis quos quando ⁊ qualiter obligat.ij.ser.viij.per totum.
Vtrum vtrum qualiter ⁊ per totum recipit ⁊ ij

dispensatione m:ibidem. C.
Usucapio quid est ꝛ de eius materia ponit. vij. sermone. xxiij. B. C.
Usurary verum testamentum condere possunt. iij. sermone. vij. C.
Usurarys publicis diuersimode participantes quomodo sunt excõmunicati. v. sermone: xxij. A.
Usuras ab hostibus recipere verum est licitum. vij. sermone. xxxvj. B.
Usura qñ excusatur p:opter dubium vel periculum. vij. ser. xxxvij. per totum.
Usura quãdo cõmittur cõmunitati coacte ex charitate vel cupiditate mutuando vel vltra sortem recipiendo. vij. sermone. xxxviij per totum.
Usura quid est ꝛ cur obligat ad restitutionez vij. ser. xl. A. B. ꝛ. xlvj. A.
Usura verum aliquando fuit permissa in aliquo casu ab aliqua lege. vij. ser. xl. B. C.
Usura ꝙ multa mala inducit tam repozalia ꝙ corpozalia. vij. ser. xlj. per totum.
Usurarius verum censendus est fur vl latro vij sermone. xlj. B.
Usurarius infinita spiritualia mala operat ranꝙ causa p:incipalis. vij. sermone. xlij. xliij. xliij. ꝛ. xlv. per totum.
Usura maxime parit impenitentiaz p:opter tria. vij. sermone. xlij. A.
Usura ꝛ verum sub ea licet recipere mutuuz p:opter necessitatẽ. ibidem. B.
Usuras efficaciter autenticantes excõmunicant sunt excõicatione maio:: ibidem. C.
Usurarys participantes nouem genera hominum obligantur ad restitutionem. vij. ser mone: xlij. xliij. ꝛ. xliij. per totum.
Usurarius qualiter recipi potest ad sepulturam ecclesiasticã. vij. ser. xlv. C.
Usura triplex est sc3 animi: signi ꝛ pacti. vij. sermone. xlvj. A.
Vulnerãs alium qualiter obligatur ad restitutionem. vij. ser. iij. A. B.
Uxo: verum semp tenetur sequi virum etiaz vagabundum. ij. sermone. vj. C.
Uxo:es plures simul habere verum est de lege nature. vj. sermone. j. A.
Uxo:es plures simul habere verum aliqnando licuit ex dispensatione. ibidem. B.
Uxo: qualiter furtum cõmittu in rebus virl. vij. sermone. j. B.
Uxo: verum restituere potest. furta. vel alia iniusta sine viro: ibidem. B.

Explicit tabula decem p:eceptoꝝ.

Digitized by Google

Digitized by Google

¶ P:ceptoꝝ diuine legis Speculũ aureũ: A deuoto ac ꝓdocto viro fratre Henrico berp o:dinis minoꝝ de obseruãtia, p instructiõe predicatoꝝ ⁊ cõfessoꝝ aliorũq; christifidelium sub forma Sermonum dilligentissimo studio compositum/feliciter incipit.

¶ De multiplicitate ac diuersitate legũ: Sermo pambul⁹ p:imus.

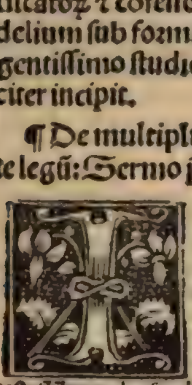

Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee: ⁊ captiuum me ducentẽ in legem pecti. Roma. vij. Ad euidentiã thematis queri potest: Vtrum lex sit aliquid rationis p:eserum cum nihil qd̃ est rõnis est in mẽbris nostris: eo q; ratio nõ vnꝰ o:gano co:pozali. Ad hoc rñdet Doctoꝛ sanctꝰ p:ima. iiᵉ. q. xc. q; lex est quedã regula ⁊ mẽsura actuũ p quã inducit aliquis ad agendũ vel ab agẽdo retrahitur. Dicitur enim lex a ligãdo quia ligat ad agẽdum. Regula autẽ ⁊ mẽsura humanoꝝ actuum est ratio que est p:imũ p:incipiũ humanorũ actuũ: quia rõnis est ad finẽ o:dinare qui est p:imũ p:incipiũ in agendis fm pbm. In vnoquoq; autẽ genere id qd̃ est p:incipiũ est mẽsura ⁊ regla illi⁹ generis: sicut vnitas in genere numeri: p:imus motꝰ in gñe motuũ. Ex quo relinquit q; lex sit aliqd̃ pertẽs ad rõnem Veritatẽ lex que est quedã regula ⁊ mẽsura dupliciter dicit esse in aliquo. P:imo sicut in mẽsurãte ⁊ regulãte: ⁊ qa hoc est ꝓp:iũ rationis ideo per hunc modũ lex est in sola rõne. Secũdo modo sicut in regl'ato ⁊ mẽsurato: sic lex est in omnibus que inclinãtur ad aliquod ex aliqua lege: ita q; quelibet inclinatio p:uenies ex aliqua lege: potest dici lex: non essentialiter sed q̃si per participationẽ: ⁊ hoc modo inclinatio membroꝝ ad concupiscendum lex membroꝝ dicitur: de qua ait ap'lꝰ. Inuenio aliã legem ⁊c. ¶ Lex igitur est quedam o:dinatio rõnis de his que spectant ad bonũ cõmune ꝓmulgata ab eo q; curã cõmunitatis habet. Et est multipler. P:imo nãq; est quedã lex que dicit eterna: qõ sic ꝓbatur: qa manifestũ est q; mundꝰ puidẽtia diuina regit: ⁊ tota cõmunitas vniuersi rõne diuina gubernat: ⁊ ideo ipa gubernano rex in deo qsi in p:incipe vniuersitatꝫ existẽs habz rõnez legis. Et qa diuina rõ nihil ꝯcipit ex tpe: sed cõceptũ eternũ habet vt ó: Prouer. viij. ide est q; hmõi legẽ oportet dicere eternã. ¶ Q; si obiciat ꝓmulgatio est de rõne legis q̃ nõ potuit esse ab eterno: qa nõ erat ab eterno cui ꝓmulgaret. Dicendũ est q; lex eterna tã verbo q̃ scripto ꝓmulgationẽ habet eternã ex parte di ꝓmulgãtis: qa verbũ diuinũ est eternũ ⁊ scripta libri vite est eterna: licet ex parte creature suscipiẽtis vl' audiẽtis nõ põt esse ꝓmulgatio eterna Et hec lex eterna nihil aliud est q̃ ratio diuine sapiẽtie fm q; est directiua oim actuũ ⁊ motionũ: qa sicut deꝰ p suã sapientiã cõdito: est vniuersaꝝ naturaꝝ ad quas cõparat sicut artifex ad artificiata: sic etiam est gubernato: oium actuũ et motionũ que inueniuntur in singulis naturis. ¶ Hic queri põt: Vtrũ lex eterna sit oibus nota sicut sentire videt Augꝰ li. de lib. ar. q; eterni legis notio nobis impssa est. Ad hoc rñdet duns Tho. p:ima. iiᵉ. q. xcij. q; aliqd̃ dupl'r cognosci põt. vno modo in seipo: alio mõ in suo effectu: i q̃ reperit aliq̃ eius siꝫlitudo. sicut nõ videꝫ solẽ in sua substãtia cognoscit ipm in sua irradiatione. Sic g̃ dicendũ est: q; legẽ eternã nullꝰ cognoscere pot fm q; in se ipa est: nisi solũ bri q; deũ p essentiã videt. ꝫ ois creatura rõnal' ipsam cognoscit fm aliquã eiꝰ irradiationẽ vl' maiozẽ vel minozẽ. Ois enĩ cognitio veritatꝫ est quedã o:dinatio vl' participatio legis eterne q̃ est veritas icõmutabilis: vt ó: Augꝰ. li. de vera religione. veritatẽ oẽs eq̃liter cognoscũt ad mínꝰ quantũ ad p:incipia cõia legis naturalis: in aliis vero quidã plus quidã minus participãt de cognitiõe veritatꝫ: fm h̃ plus vl' minꝰ cognoscũt legẽ eternã. Et ex hac lege eterna ois lex derivat: qõ sic ptz: qa i oibus gubernãtibꝫ h̃ videmꝰ q; rõ gubernationis a ꝓmo gubernãte in scõos derivat. sicut rõ regis q̃ sunt agẽda in ciuitate derivat a rege p ꝓcẽptũ in iferiozes administratozes: ⁊ i artificiatis rõ artificialiũ actuũ derivat ab architectoze ad iferiozes artifices q; manu operantur. Cũ igitur lex eterna sit ratio gubernationis i supremo gubernãte. necesse est q; non omnes rationes gubernationis q̃ sunt in inferioribꝫ gubernãtibꝫ a lege eterna dirivent: hmõi aũt rões sũt quecunq; alie leges. ꝑter legẽ eternã: que

quantū participāt de ratōe recta tantū dericiatur a lege eterna. ℬ Secunda vero lex dicitur naturalis vel ius naturale. Et capit multis modis. Primo cōpetit oībus rebus z est quedā vis.i.facultas insita oībus rebus naturaliter. Dicit Basp de cal.i.dist. in c. ius autē: q̄ ista ius est quoddā ius a rerū condi-tore singulis ennib⁹ seu rebꝰ cōcessum:puta ig ni q̄ calefaciat:soli q̄ luceat.rei grani q̄ descē dat:leui q̄ ascēdat:adamāti q̄ ferrū attrahat accipitri q̄ rapiat z c̄. ista cni enna habēt p̄di cta a natura z ideo ius naturale appellat:et ḳa ius istud rebus insitū est:ideo violari vel tolli non potest. Secūdo modo cōpetit rebꝰ animatis:z tunc ius naturale ōr quidam sti mulus vel instinctꝰ nature ex sensualitate pro uenies ad appetendū vel,pcreandū vl' edu candū: z hoc iure dicimus q̄ similia similibꝰ gaudēt: q̄ pulchra ḳs appetit z similia q̄ a na tura p̄cedūt. Istud est ius de quo dicit q̄ natura docuit omnia animalia: Verūtamen sine isto iure aial est interdū z potest rep:imi vel augeri vel etiam in totū cassari: vt q̄ non comedat filiū:non nutriat:non coeat vel pro creet. Terno modo cōpetit solū ratiōe vten tibus:z tunc ius naturale est quedā rano na turalis ab instinctu nature procedēs. Et ius ex tali natura puenies dicit naturalis: equitas ex qua ratiōe naturali iura posituia deriuant ex q̄ iquā surgit habilitas discernēdi int̄ bonū z malum.bonū appetēdi z sequēdi:malū ve ro fugiēdi:vt dicit ap̄lus Rom. ij. Gentes q̄ legē non habēt naturalē ea que legis sunt fa ciunt:vbi dicit glo.z si non habēt legem scri ptam habēt tamē legē naturalē q̄ quisq̄ intel ligit z sibi cōscius est:quid bonū sit z q̄d ma lū. Unde cū ab hoc iure discrepat homo tūc cōparat⁹ est iumētis insipiētib⁹ z simulis fact⁹ est illis. Ex hoc iure naturali Job se regebat tam pfecte q̄ non inueniebat sibi illi i terra. Quarto modo cōpetit etiam rōnalibus quia tunc ius naturale dicit p̄ceptū naturale vel p̄ceptū decalogi quod fundatū est in iure naturali: vt non furtum facies:non mechabe ris z c̄. Unde omne ius diuinū dicit etiā ius naturale quantū ad p̄cepta: q̄ cessante etiam omni mādato dei dicat illa rō naturalis facie da.s.q̄ deꝰ diligat ex toto corde:proximus si cut ipsemet. q̄ non furet z silia. ¶ Terna ve ro lex dicit humana: q̄ subdiuidit vt postea videbitur. De q̄ queri potest: Utrū congrue bat dari lex humana p̄sertim cum lex naturalis sit quedā participatio legis eterne:sed p legē eternā oia sunt ordinatissima vt dicit Augꝰ. lib.2o p̄mo de li.ar.ergo videt q̄ lex naturalis sufficit ad oia humana ordināda. Ad hoc rn̄ det san. Tho.prima ꝙ.q.xci.q̄ ex p̄ceptis le gis naturalis q̄si ex quibusdā principiis cōmi bus indemōstrabilib⁹ necesse est q̄ rō humana procedat ad alia magis particulariter dispo nenda:q̄ dispositiones fm humanā rōnez adm uēre dicūtur leges hūane. Uerbi gra: lex na ture ōr in gñali: non facies alij q̄ tibi fieri non vis. Lex ꝙo scripta dic̄ eadē in particu ri:n occides z c̄.z sic practice deducit ad oiuz noticiā:q; lex nature ex alia passione vl' mala p̄suetudie vel mala dispositiōe nature in alio rū cordib⁹ q̄ntū ad alia corrūpitur z obfusca tur:sicq̄ patet q̄ sicut ex parte rōnis speculati ue p naturalē participationē diuine sapiētie inest nobis cognitio quedā cōmunis principio:nō tn̄ cognitio ꝓpria cuiuslibet veritatis sicut in diuina sapia ꝓtinet:sic etiā ex parte rō nis practice naturaliter hō participat legem eternā fm q̄dam cōia principia:nō autē fm pti culares directiones singulor⁹ q̄ tn̄ i eterna lege ꝓtinēntur:z ideo necē e q̄ humana rō procedat viteri⁹ ad q̄sdā particulares legum sanctiones. ¶ Quarta denicq̄ lex ōr diuina:quā dauid ex petijt dicēs: Legē pone mihi dñe viā iustifica tionū tuar:q̄ nimirq̄ lex etiā nob necessaria fu it ad directionē humane vite ꝓter q̄tuor rō nes. Prima ḳa sicut ōr Augu.in p̄mo li. de li. ar.humana lex nō pōt oia q̄ malefiunt punire vel phibere:ḳa dū auferre vellet oia mala:se queret q̄ z tollerent multa bona:z sic impedi ret vtilitas boni cōmunis q̄d ē necessariū ad humanā conuersationē:vt ptz de meretricib⁹ q̄ si tollerent oia ꝓfunderent adulteria stupra sodomya z silia:b: vt g̃ nullū malū impbitū z impunitū remaneat:necessario fuit superue nire legem diuinam per quā omnia peccata prohiberent. Et hoc tangit p̄s. dicens: Lex dñi immaculata.i.nullā peccati turpitudinē ad mittēs. Secūdo q; lex humana tm̄ de his le gem ferre potest de quib⁹ z iudicare: q̄ solū fieri potest de morib⁹ exterioribus qui apparēt hominib⁹:z ideo necessariū fuit q̄ superueni ret lex diuina que disponeret de morib⁹ inte rioribus que latent hoibus. Hinc addit psal. Conuertēs animas:ḳa nō solum actus exte riores sed etiā interiores dirigit. Terno: ḳa lex nature vt dictū est continet ipsa precepta in genere q̄ principaliter duo sunt. Primum

est: Qđ ubi vis fieri hoc alijs facito. Scõm: Nõ facias alijs qđ tibi fieri nõ vis. Hec dicit ad ipas pticulares ꝓclusiões. Dodo ꝓpter inclinationẽ hũani iudicij ꝓcipue de rebꝰ ꝓngẽtibꝰ t pticularibꝰ ꝓgit de actibꝰ hũanis diuersorũ eẽ iudicia: ex quibꝰ diuerse t cõtrarie leges pcedũt. Ut igit hõ absq; oi dubitatiõe scire possit qđ ei sit agẽdũ: qđ vitãdũ: necessariũ fuit ut in actibꝰ ꝓpijs dirigeretur p legẽ diuinũꝰ data: ꝺ q̃ constat q̃ errare nõ põt. Hinc ꝓsequit̃ ps. Testimoniũ dñi fidele. s. ꝓpter certitudinẽ ſtitatis t rectitudis. ¶ Quarto qz lex nature pcipat cũ eterna lege fm ꝓportionẽ capacitatz hũane nature. sz qz hõ ordinat ad finẽ beatitudis etne q̃ excedit ꝓportionẽ naturalis facultatis hũane: iõ oportet q̃ supza legẽ naturalẽ t hũanam diriga ſ pcessoꝛ t altioꝛ mõ ad finẽ vltimũ ſuper naturalẽ qđ fit lege diuinꝰ data: p quam altioꝛi mõ pcipitur lex eterna: ¶ Nunc igitur prosequẽdo de lege hũana sciẽdum q̃ est quedã lex humana q̃ ꝺ: lex gentium q̃ facta fuit humano genere multiplicato: nã añ dũ taxat lege naturali regebant ita q̃ erant eis omnia cõia: ꝓcedebãt em̃ oia occupãti sicut dictum erat illis: quãcũq; terram calcauerit pes tuus tua erit. Post multiplicationem vero humani generis facta fuit hec lex per quã regiões distincte sunt: bella orta t seruitutes secute t obligationes inducte. insti. de iure. na. ℌ. ius autem gentium. Et fm H. boye in c. de consti. simpliciter ista ligat omnes ꝓter papam t impatoꝛẽ nisi p eos vel per legẽ seu p canonem fuerit immutata. vt in. d. ℌ. ius aũt gentium. vel etã nisi p cõsuetudinẽ rõnabilem t ꝓscriptam in aliquibꝰ fuerit abrogata: t hec lex data fuit ante legem mosaicam: post legem vero mosaicã t ꝓphetica data fuit lex ciuilis q̃ incepit a Phoroneo rege: quẽ postmodũ alij secuti sunt in legis ciuilis editione. Vnde romani miserunt decẽ viros ad grecos p habẽdis legibus. Greci vero miserunt romam quẽdã sapientẽ exiri volentes an romani digni essent legibus. Qui cum rome venisset romani cogitantes quid vellet quendam stultũ ad disputandũ cũ greco poſuerunt vt si ꝑderet tm̃ derisio esset. Grecus vero solo nutu disputare cepit t vnum deum significans vnũ digitum leuauit stultꝰ autem credens q̃ eum uno oculo cecare vellet duos digitos leuauit t cum hoc pollicem: sicut naturaliter cuncti quasi vellet eum cecare ꝺ vtroq; ꝛ: grecꝰ tñ credidit q̃ p ℌ trinitatẽ ofidẽret: deinde grecus manũ aptã tenuit vt ofenderet oia nuda t apta deoꝛ: stultꝰ ꝓ timẽs alapã pugnũ clausũ q̃si repcussurus leuauit. grecus tñ intellexit p ℌ q̃ deꝰ oia palmo claudere: t sic credẽs romanos dignos legibꝰ recessit t leges his sapientibꝰ romanis cõcedi fecit in ciuitate athenarũ t lacedemoniã: t sic lex ciuilis oꝛtũ habuit a grecis: sicut t q̃libet alia scia. Hec no. gl. in. l. y. ff. de. oꝛig. iuꝛ. Et de hac lege ciuili dic̃. Hein. boye vbi supra: q̃ si nõ põt sine pctõ fuari tũc nullum ligãt in aliq̃ fozo: qz rõne pcti hz necessario lex canonis succũbere: si ꝓ sine pctõ fuari põt t canonibꝰ cõcoꝛdãt: tũc oẽs ligãt nisi papã t impatoꝛẽ: si tm̃ ꝛiant canonibus tunc ab oibꝰ sibi subditis etiam paganis sunt seruãda: non tm̃ ligãt in foro eccl̃ie. ¶ Postꝛo Jesu nato tres leges date sunt. Prima ẽuangelica ad quã tenent etiam papa t imperatoꝛes q̃ si ꝛiũ cõstituunt vel faciunt non dicunt legẽ dare sed quod verius ẽ errare. vt ꝓz. xxv. q. i. c. sunt q̃dam. nisi in his q̃ sunt cõcilij pfectionis. xxij. q. i. c. quisq;s. Secũda lex ẽ aplica: de qua q̃ri potest: Vtrũ statuta legis aplice de quibꝰ habentur. xxxij. dist̃. c. si subdiaconus. t. c. lector vel etiam statuta quatuoꝛ cõciliorũ principalium. de quibus. xv. dist̃. c. sicut. t. c. sancta: ligant omnes. Dicendũ q̃ illa sicut quatuoꝛ euangelia ligant omnes t seruari debent ab omnibꝰ. nisi papã: t nisi p papã fuerint immutata vel cozrecta t nisi sint cõcilij perfectionis. Nam cũ papa prãtem̃ suã non recipiat ab homine sz a deo: vt ꝓz. xxj. di. c. sacrosctã. t sic est successoꝛ petri t vicarius dei iõ nulla regula vel constitutio apostolica ipm̃ ligat cũ nõ habeat imperiuz per ipaz̃. Tertia dent̃ lex dicitur canonica q̃ procedit ex veteri t nouo testamẽto: t rãꝛ vltima in aliis legibꝰ contenta cõplectens: nobiliꝛ t pfectioꝛ meritoꝛ iudicatur. Pro quo notandum fm Hein. boye. in. c. de consti. q̃ si statutum canonicũ esset contrarium legi nature vel diuine moꝛali vel noui testamenti tunc nõ obligaret nec observari deberet. xxi. distin. c. inferioꝛ. xi. q. iij. c. qui resistit. quod si nõ ẽ cõtrarium legi naturali vel diuine t ꝓcipit: tunc ab omnibus observari oportet. xxij. q. i. quod ꝓcipitur. vel si prohibet tunc etã obligat ꝓhibitio eodem modo. Si vero ꝑcatur tũc nõ ligat de necessitate licet iustũ sit q̃ obediatur: xxij. q. i. c. sic enim. Si indulget nõ debet trahi ad ꝓsequẽ

dā:nō q̄ ad illos quib⁹ indulget ⁊ ꝫ q̄s indulget seruari dz vt ptz i instituis de iure na. ℌ. ſz q̄ō principi.⁊.iij.di.c. priuilegia. Si cōsulti cōsilio reuerētie tūc ab oīb⁹ obseruari dz ⁊ ligat sicut ꝓceptū ut patet extra de eta.⁊ q̄. li.c. ad aures in fi. vbi de hoc p gl. vidē q̄q̄ q̄ sunt precepti consuluntur: vt ptz.xxviij.q.i. sic em̄: veruntā cōsilū pfectōis nō ligat nisi volentes. Ad laudē dñi nostri ihesu christi.

¶ De cōsuetudinib⁹ ⁊ canonib⁹ abrogatis ac statutis inferiorum ꝓlatorum tribusq̄ generibus legatorum. ¶ Sermo preambulus. ij.

IAuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mētis mee. Vnde vtcunq̄ de diuersitate legū: Jā proposuendū esse reor breui stilo presenti sermōe de duobus scz de cōsuetudinib⁹ ⁊ canonib⁹ per illas abrogatis ⁊ de inferiorū ꝓlatorum statutis. A Quantū ad primū q̄n potest primo de canonibus ⁊ legibus abrogatis p diffuetudinem tacito consensu: vtrū tales canones vel leges ligant vel pro iure allegari possint. Ad hoc dicendū q̄ iura abrogata p ius contrariū nō ligant nec pro iure allegari possunt: q̄ papa Theleſphorus statuit vt sēp̄ē hebdomadib⁹ a carnib⁹ ⁊ delitijs aīa pascha clerici abstinere debeant. vt.iij.dist.c. statuimus. q̄ō.c. est abrogatū: de ꝑse.di.iij.c. sacerdotibus omnibus decretum ē. vt ante pascha solēnitatē non quinquagesima sed quadragesima teneantur: hoc ex concilio aurelianensi. ⁊ sic canones abrogati non ligant. Hic dicit Hein. boych in prohemio decretalium: q̄ si allegatur talis lex decre. vt ius p se stans tunc taliter allegans crimen falsi committit: ⁊ etiam quia contra mandatū seu prohibitionem papa facit infamis est. vt patet. vi.q.i.c. infames. ⁊.xix.dist.c. nulli. Si tamen allegat vt ius antiquum ad declarationem ⁊ noticiā nouī iuris tunc potest allegari: q̄ noticia iuris antiqui necessaria est ad cognitionem iuris nouī: vt no. Bern. ⁊ Hosti. in.c. nouit. extra de iudicijs. Verumtamen si lex vel canō est preceptiuus: tūc tolli nō potest p solum abusum subditorū q̄ q̄ō ꝓcipit necesse est adimpleri.xiij.q.i. q̄ō ꝓcipit. alias em̄ penderet ex arbitrio subditorum q̄ō fieri nō deberet: vt ptz extra de postula. prela. c. bone me. Ad maiorem tamen euidentiam sciendum de cōsuetudine q̄ cōsuetudo est ius vtēniū moriū instituū q̄ō p lege suscipit cū lex deficit. Sed q̄n cōsuetudo redacta est inscriptis tūc vocatur lex vel institutio. Et notādum generaliter q̄ vbicūq̄ lex deficit semper tenenda est consuetudo dummodo nō est iniqua vel alias a iure reprobata. Similiter vbicūq̄ cōsuetudo seruata periclitat anima nō valet ꝓsuetudo: Jtē si sit ecclesijs onerosa extra de cōsue. c.i. Nec valet vbi contradicit iuri publico cui nō p̄t ꝙs renūctare: nec etiā valet ℨ legē diuinā vel humanā. co. ti. c. fi. Nec denicq̄ valet vbi est cōtra cōcilū vel alias cōtra iuris approbationē. extra de ꝓsan. ⁊ affi. nō dz. ¶ Quod si queritq̄n q̄ valet cōsuetudo. Dicēdū q̄ dū est p̄ter ius nō ℨ. tūc est seruāda siue sit vniuersalis siue sit particularis siue ꝓscripta siue non. Vnde vniuersalis dicit vt orare ℨ orientem vel deponere capitū in lectione euāgelij vel genu flectere in elevatiōe corpis christi: vel i tribus diebus rogationū ieiunare: tunc enim non est dubiū dn talis cōsuetudo dz obseruari. Si cōtra ius humanū ⁊ tū rōnabilis tunc si est ꝓscripta debet seruari: sin aūt ⁊ sequitur legem tūc tollit legē sibi ꝓtrariā. ff. de legi. l. de quibus. Si precedit ⁊ lex sequens facit mentionem de ꝓsuetudine sibi ꝓtrariā. tūc non tenet. ut de consue. c. non putamus. li. vi. Si ꝙo nō facit mentionem tūc seruat. vt de consue. lib. vi. c. vi. ¶ Preterea queri p̄t an consuetudo possit tollere legē seu valeat cōtra legē. Ad hoc dicendum q̄ si lex cōsultura ⁊ nullo modo ligatiua tunc valet cōsuetudo: q̄ lex non ligabat. Si aūt est ꝓceptiua tunc si cā legem tollere est potū inducere p se non valet cōsuetudo in oppositum. Sin aūt tunc p consuetudinem p̄t fieri aliqua modificatio sm Jo. an. in addi. spe. de consuetudinibus ad fi. Jn totum tū tollere nō p̄t. Et nota q̄ eques puniri debet transgressor consuetudinis laudabilis sicut transgressor legis: extra ō simo. c. ad apostolicam. ⁊ in glo. fi. ⁊ ita obligantur religiosus ad laudabilem ⁊ bonā cōsuetudinē sui monasterij: sicut ad statuta vel iura seu leges sui monasterij. B Quantum autez ad secundum queri p̄t de statutis inferiorū prelatorum: vtrum. s. tales statuta facere p̄ñt ⁊ vtrum ligant in foro cōscie. Ad hoc dicendū generaliter q̄ sic: q̄ primo legari in prouincia sibi commissa statuta facere p̄ñt que durāt etiā finita legatōe: vt ptz extra de offi. lega. c. Nemini dubium esse volumus quin

legatoꝝ aplice sedis statuta edita in puincia sibi cōmissa durent tanꝫ ppetua: licet eandē postmodū sint egressi. Glo. Et si lata sunt sub anathemate q̄ cōtrafaciunt ipe excōicati. Pro quo sciēdū q̄ glo. in c. officij. e. ti. dicu q̄ ibidē fit mentio ō tribꝰ generibꝰ legatoꝝ. Primo ō bis q̄ mittunf a curia romana q̄ nō sunt cardinales. vt in. c. a nobis missi. & illi nec extra pouncia sue legationis nec boies alterius pouncie veniētes ad eos absoluere possunt nec bñficia conferre. vt pz in. c. officij nostri. Secō de bis q̄ ꝓtextu ecclesiaꝝ suarū legationis sue sibi vendicant auctoritatē. & illi nec boies sue puincie nec alienos etiā in sua pouincia exīstes absoluere possunt illos q̄ ꝓter violentā iniectionē manuū in clericos excōicationē incidērūt: vt pz ibidē. c. excōicat⁹: nec etiā isti bñficia conferre pñt. Tertio de cardinalibꝰ legatis qui de latere pape mittunf: & bi incūdo & redeundo vbicunq; & quoscūq; excōicatos pro iniectione manuū in clericos absoluere pñt. vt. e. ti. q̄ trāslationes. & bñficia conferūt: vt. c. officij. & mare transeūtes insignia papalia deferunt. Secō vero sinodus prouincialis statuta facere pōt: vt patet. xxv. di. c. q̄ dicitur. Tertio sinodus epālis statuta facere non pōt. vt patz. xviij. di. c. j. & addit ad quid cōcilia sunt vtilia. Verūtn epō in sua dioceſi statuta facere pōt super sua iurisdictione licet sup alios non nisi consentiant bi quoꝝ interest vel ad minus due partes. vt pz extra ō maio. & obe. c. siqs venerit. in textu & glo. Quarto capitulū pōt facere statutum: vt pz extra ō psti. c. cū accessissent. ¶ Quod si querit qualiter & quos ista statuta obligāt Dicendū q̄ statuta pape obligāt omnes. vt extra de psti. c. j. Sed si est statutū particulare tūc ligat illos quos cōprehendi vult: vt de elec. c. nihil est. Hec tū intelligūtur dūmodo non sint contraria legi diuine vel naturali. vt pz per Hen. boyc. in. d. c. j. de const. Et bis etiā pz q̄ extrauagantes etiam ligant in foro cōscientie si salte sunt iuri cōsona: & tunc fm illam iudicari pōt. Si tū dissona fuerint iuri tunc papa cōsulendus est: vt patz extra de fide instru. c. pastoralis. vbi ō auctoritate presentium dixi statuendum. & c̄: vide ibidem. ¶ Preterea de statutis inferioris prelati. s. archiepi epi &c̄. q̄ obuiant canonicis statutis non valent: vt patz extra de maio: & obe. c. q̄ super bis: vbi dicitur episcopū nihil posse statuere in sinodo qō canonicis obuiet institutis. Porro si tale statutuꝫ ledit supiozē seu ius superioris tunc etiā nō ligat: vt extra de iureiuran. c. venientes. Non enim statuere pñt in p̄iudiciū inferioꝝ nec ligat: vt pz extra de loca. & cōduc. c. vestra. nisi tm̄ sup iurisdictione sua. i. q̄tū ad sua: nec alterius interest. i. qñ p hoc alius p̄iudiciū nō paratr: vel nisi eidē cōsentiat: vel ad minꝰ due ptes: q̄ si nō fit p̄iudiciū iuris maioris tamē si statutū est irrōnabile nō valet nec ligat nec dicere sufficit ita statutum est nisi causa statuti assignet. lxviij. di. c. cozept vbi reuocat officiū cozeptoꝝ. vide ibidem. & in. c. precedent. Plurimū cū in statuto debeāt debue cōsiderōes cōcurrere q̄ habent. iij. di. vbi dicit. Erit autē lex iusta possibilis fm naturā & cōsuetudinē patrie loco tempoꝝq; conueniens: necessaria vtilis manifesta quoq; ne aliquid per obscuritatē incautum captione continear: nullo p̄uato comodo sed pro cōi vtilitate ciuium conscripta: vide glo. Nō si rōnabile est tūc nō ligat extra territorium statuentis. vt exp̄sse pz ii. vj. de ꝓsti. c. vt animarū salus: vbi dicit q̄ statuto epi quo in oīs qui furtū ꝓmiserūt excōicatōis sntia ꝓmulgat subditi eius furtū extra ipsius dioceſ cōmittēs minime ligari noscūtur. Si vero cōmittāt infra territoriū statuentis tūc silr nō ligat probabiliter ignozantes vt pz extra ō cle. ex. depo. vel inf. c. aplice sedis: vbi dicitur verum q̄ tpe suspensionis ignari celebrastis dīna vos reddit ignozantia p̄babilis excusatos: glo. nō crassa & supina: secus tm̄ est in sntia interdicti qua ligantur & absentes & ignozātes. Cuius rō est q̄ qñq; fert ꝓter delictū alterius: vt pz lib. vj. de sen. ex. c. si sntia: super verbo interdicti in nouella. crasse tm̄ & supine ignozātes ligant vbi scientes ligarentur. Verūtn sciētes q̄ nō sunt subditi rōne domicilij vel psone vl' delicti cōtracti non ligat: vt pz extra de sen. ex. a nobis. j. q̄ extra territoriū ius se non extendit. vt pz lib. vj. de ꝓsti. c. vt aiar salut. ¶ Denicq; sciētes qui sunt subditi rōne domicilij psone vel delicti ꝓtracti ligat q̄ rōne delicti cōmissi in territorio statuentis efficit delinquēs de iurisdictiōe ipsius vt pz extra de p̄uil. c. ma. de so. cōpe. licet rōne delicti. & in glo. ¶ Letex: vtū quis p̄sumat scire vel ignozare statutuꝫ arbitrabit bonꝰ iudex ex moza quā tractu in terra. s. modica vl' magna: & indubio videt q̄ eius iuramento standū sit fm Jo. an. de sen. ex. c. si vero. ij. Et notandū gñal'r q̄ q̄ iurāt statuta vl'

cõsuetudines loci vl' ecclie seruare ꝓtestatis uramẽ nõ obligant ad illicita vl' impossibilia vel obuiantia ecclĩastice libertati: nec ad ea debet intentio sua referri. ¶ Ad vltimũ q̃ri põt q̃s iudicat esse trãsgressor: canonus vel decretalis q̃ eiusdem auctis est cũ canone qđ diffuse pbat. xix. di. c. j. q. iij. ⁊ p totũ. Ad hoc dicendum ſm Hen. boyc. extra de elec. in. c. dudũ. ij. q. ſi quis ꝺ correctis vl' retractus per aliũ canonẽ vel decretalẽ postea editũ: tunc cõtrauenies non est transgressor: vt pz. xxvj. di. ca. j. scz vnius vxoris virũ: qđ est correctũ per. c. sequens: ⁊. xxxvj. q. vlti. c. vlti. qđ est correctũ per. c. accedens. extra de rap. nam uribus correctis nõ est utendum. Si vero queris de nõ retractis per aliũ canonẽ: tunc dicendũ q; si nõ sunt approbati ꝺ moribꝰ utentiũ tales nõ obseruãs nõ dicitur trãsgressor: vt pbat. iij. di. ſ. leges instituunt cum pmulgant: firmant cũ moribus utentiũ approbant. Sicut em̃ moribus utentiũ incõtrariũ nõnulle leges abrogate sunt ita moribus utentiũ leges ipse confirmant. Vnde ille Thelephoꝛi pape qui decreuit vt clerici generaliter a q̃nquagesima a carnibus ⁊ de lacte ieiunẽt: qđ quia moribus utentiũ approbatũ nõ est aliter agentes transgressionis reos nõ arguit. ſ. ibi. Et hoc sane intelligit q̃n venit cõtra hmõi canones auctẽ consuetudinis legitime in cõtrariũ introducte eo q; non sunt canones preceptũ vel phibitionẽ cõtinentes: immo esset transgressor si cõtra talẽ consuetudinẽ legitimã veniret. xj. dis. in bis rebꝰ: de quibus nihil certi statuit scriptura diuina mos populi dei ⁊ institutus maiorũ pro lege tenenda sunt: ⁊ sicut ꝓuaricatores legũ diuinarũ: ita cõtemptores ecclĩasticaꝝ cõsuetudinũ cohercendi sunt. Si ꝯo cõtrauenit nõ auctoritate cõsuetudinis legitime in cõtrarium introducte: quia nulla est sed cõtrauenit necessitate urgente. cũc nõ est transgressor: qz necessitas legẽ non habz: vt patet extra de cõsue. c. quanto. ⁊ de conse. di. v. c. discipulos cũ p segetes transeundo spicas euellerẽt ⁊ ederẽt ipsius christi uoꝛ innocentes vocat qz coacti fame hoc fecerũt: si mõ cõtruen t voluntarie nõ necessitate ⁊ sunt preceptꝛa vel phibitiones et ex certa scia tunc est transgressor: vt. xxv. q: j. c. violatores canonum voluntarie tẽ. vide ibidẽ. Si pinde ꝓtrauenit ex rõnabili causa quã ⁊ si legislatoꝛ sciret nõ ꝺcerneret esse seruandũ canonẽ: cũc nõ est trãsgressor: vt pz ex tra de obser. iciu. c. consiliũ. Denicq canones. ꝓcepta vl' phibitiones nõ cõtinẽtes sed tãtũ diffinitiones si nõ sunt moribus utentium approbati: cũc ꝛuenies nõ est transgressoꝛ secũ si moribꝰ utentiũ essent approbati. xj. di. c. in bis. Sili' si cõtinent cõsiliũ vl' hoꝛtationẽ vt pz. iij. di. c. fi. Fallit tñ in consilio reuerẽtie qđ oino tenendũ est: vt pz di. vj. c. testamentũ. ¶ Vltimo queri põt qua pena transgressoꝛ legis vel canonis puniri debeat. Ad hoc rñdet Hen. boyc extra de elec. in. c. dudũ. ij. q; p trangressione legis q̃s punit pena sacrilegij: vt pbat. C. de eroga. mil. annone. l. repetita. li. xj. Pro transgressione ꝯo canonis si transgredies credit ecclĩam romanã nõ hꝛe ptãtem cõdendi canones: cũc punit vt hereticus: vt pz. xix. di. c. nulli fas est. vbi glo. Qui dicit romanã ecclĩam nõ esse caput nec posse cõdere canonẽ ille est hereticus. Si vero credit romanã ecclĩam hꝛe ptãtem: sed tamẽ facit ꝓtranũ licet mandata transgredit non tñ est hereticus sed peccat. Si ergo in canone illo ꝓtra quẽ venit est pena certa apposita cõtra transgressoꝛẽ illius. tunc illa tñ imponitur. vt notat. Joh. mo. de elec. c. cupientes. ſ. si ꝯo in discoꝛdia. sup ꝯbo peruenit. lib. vj. q; si non est pena certa apposita: cũc est pena depositõis: vt pz. iij. di. ſ. vlti: vbi dicitur Illi qui sacris nescij obedire canonibus pene nimis officio utbeant carere suscepto: non tñ ad primã offensam deponi debent vt. xxij. q. iij. c. de illicita. ⁊. ix. q. vl. c. pe. ¶ Leteꝝ. cũ iustis nõ sit lex posita ⁊ qui spũ dei aguntꝝ nõ sunt sub lege. Quero v tꝛ tales etiã obligant ad legũ obseruantiã vel canonũ. Ad hoc respondet Gasper ꝺ calꝺ. in. c. j. de cõsti. in suo cõmento: q; tales nõ sunt sub lege vel non tenent ad obseruantiã legũ vel canonuꝝ inuitꝰ uolũtarij: sic q; nõ coguntꝝ p leges que malos cohercent: sed bñ diriguntꝝ lege que vult q; maiꝰ prãti obediat nõ obstante preceptꝛo cõtrario minoꝝ. xj. q. iij. c. nõ semp. c. iuhanus c. q resistit. ⁊ hoc mõ sunt subiecti ⁊ illã seruãt q̃ hoc vult. ſ. q; lex carnis subiaceat legi spũs vt pz. xix. q. ij. c. due sunt leges: vna publica alia priuata. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De preceptis veteris ⁊ nouę legis: ⁊ vtrum sint dispensabilia.

¶ Sermo preambulus. 3

Audi israel ⁊ obserua vt facias que precepit tibi deus vt bene sit tibi. Deu.vj. Spūssanctus p organū illud singulare moysen loquens his verbis. Circa diuina precepta tria tangit principaliter. Primo nāq; ostendit ꝙ audienda sunt hilariter cum dicit. Audi isrl̄: hoc ipm̄ in eodem li. frequēter ingeminans. Nimirū cuz p̄cepta naturā lapsam releuent curando vulnus peccati merito christi mentē quoq; rōnalē ad vite pfectionē eleuent: ⁊ de vita btā certificent. Scdo tangit ꝙ sunt retinēda memoraliter cū addit Et obserua. Vñ psequit. Erūtq; verba hec que ego p̄cipio tibi hodie in corde tuo ⁊ narrabis ea filijs tuis ⁊ meditaberis sedens in domo tua ⁊ ambulans in itinere dormiens atq; consurgens: nec solū corde sed etiā opere sunt pficienda Vñ subdit. Et ligabis ea quasi signū in manu tua: erūtq; ⁊ mouebunt int̄ oculos tuos: scribesq; ea in limine ⁊ ostijs domus tue. In themate quoq; causam hoꝝ adiungit dicēs. Vt facias q̄ precepit tibi dñs Tertio ostendit ꝙ obseruata precepta a deo sunt p̄mianda eternaliter cum subinfert ⁊ bene sit tibi. Audi igitur israel ⁊c̄.

A Ad euidentiā aūt huius thematis prio queri pōt: vtrū om̄es hoies erant obligati ad obseruantiā p̄ceptoruz legis veteris. p̄sertim cū d̄r Deut.xxvij. Maledictus qui nō permanet in sermonib⁹ legis huius: nec eos pficit ope. Nimirū quicūq; subijcitur alicui regi necessario sequit̄ ꝙ subdat̄ etiā illius legi: sz lex vetus data est a deo q̄ est rex omnis terre: vt d̄r in ps̄. Ad hoc rñdet doc. sanctus p̄ma scd̄e. q. xvj. ꝙ lex vetus manifestabat p̄cepta legis nature ⁊ supaddebat quedā ꝓpria p̄cepta. Quantū igit̄ ad illa q̄ lex vetus cōtinebat d̄ lege nature omnes tenebant̄ ad obseruantiā veteris legis: nō qz erant de veteri lege: sed quia erāt d̄ lege nature q̄ lex scripta est naturalr̄ in cordib⁹ hoim ⁊ manifestabat̄ deo dilectis instructiōe angeloꝝ. Dicit enim Diony. iiij. c. cel̄. hierar. ꝙ multi gentilium p angelos sunt reducti in deū: sicut Job ⁊ similes qui legē nature pfectissime obseruabant. Vnde apl̄s Ro. ij. dicit ꝙ gentes q̄ legē non habent naturalr̄ ea q̄ legis sunt faciunt: sed quantū ad illa q̄ lex vetus supaddebat nulli tenebant̄ nisi ppl̄s iudeoꝝ: cuius rō est: quia data tm̄ fuit ppl̄o iudeoꝝ vt quandā p̄rogatiuā sanctitatis obtineret ꝓpter reuerentiam christi qui ex illo populo nascitur⁹ erat. Que cunq; vero statuunt̄ ad specialez aliquorum sanctificationē non obligāt nisi illos: sicut ad quedam obligantur clerici qui diuino mancipant̄ ministerio: ad q̄ laici non obligantur: similiter religiosi ex sua professiōe obligantur ad que seculares non obligant̄. Vnde iudei quadā pfessione vtebant̄: vt patz Deu. xxvij. Profiteor hodie coram dño ⁊c. Sic etiā rex aliquādo quedā instituit suis ministris familiaribus ad que ceteri non obligantur.

¶ Notandum tamē ꝙ gentiles admittebātur ad obseruantiā legis: vt patz Exo. xij. vbi dicitur. Si quis peregrinorū in vr̄am voluerit trāsire coloniā: ⁊ facere phase domini circumcidetur prius omne masculinum eius et tunc rite celebrabit: eritq; sicut indigena terre: ⁊ hoc ideo qz perfectius ⁊ securius salutem consequebant̄ sub obseruātijs legis q̄ sub sola lege naturali. sicut ⁊ nunc laici transeunt ad clericatū ⁊ seculares ad religionem q̄uis absq; hac saluari possint. Verūtamen cuz venit plenitudo temporis. plenitudo gracie christus apparuit: ⁊ habitauit in nobis qui filijs gratie donans legem libertatis: abstulit illud iugum graue legis seruilis decernens ad illam suos minime obligari: decetero prout apostoli spiritu sancto pleni⁹ instructi responderunt. Act. xv. His qui voluerūt in christo baptizatos inducere ad obseruantiam legis. Quid temptatis deuz imponere iugum super ceruicem discipuloruz qd̄ neq; nos neq; patres nostri portare potuimus: sed per gratiam Jesu christi credimus saluari sicut ⁊ illi Nimirū cum dicit rabbi moyses ꝙ in veteri lege erant ducenta. xviij. precepta affirmatiua: quia tot ossa dicūtur esse in corpore humano ad designanduz ꝙ de omnibus membris debet homo seruire deo ⁊ bene operari. Precepta vero negatiua siue prohibitiua fuerunt secundū eundē trecenta lxv. quia tot sunt dies in anno ad designandum ꝙ nullo die homo debet transgredi legem: ita ꝙ precepta veteris legis in vniuerso erant quingenta. lxxxiij. ⁊ sic multo grauiꝰ erat ista seruare q̄ p̄cepta noue legis: ita ꝙ dominus diceret omnib⁹ iudeis. Venite ad me oēs qui laboratis ⁊ onerati estis ⁊ ego reficiam vos. Sequit̄. Jugū enim meū suaue est ⁊ onus meum leue. Hinc etiam dicitur prime Johan. v. Hec est charitas dei: vt mandata eius custodiamus: ⁊ mādata eius

grauia non sunt: vnde dicit. Hic est charitas dei: q̃ charitatẽ dei hñt dei p̃cepta sunt facilia: ꝫ nõ hñt sunt difficilia. Sicut Aug⁹. exemplũ ponit de aue sine plumis cui difficile ẽ volare: hñt ꝫo facile: similit hñt puer ꝫ volũtatẽ mãdata vident. difficilia q̃ charitatẽ habẽti sunt facilia. Sed ne habeas q̃ causer̃, nec ꝝas velamẽ excusatõis: dico q̃ cuilibet nõ hñti charitatẽ facile ẽ eã hr̃e: q̃ de⁹ semp parat⁹ ẽ eã dare cuiq̃ se disponẽti eã recipere vt etiã exẽplariter ptz in cesario de q̃dam puella seculari vaga ⁊ luxuriosa: q̃ rapta ad iudicũ vidit multos ad supplicia dãnari: tũc iudicẽ supplicat ozãs rñsum accepit. Quid me ozas: da mihi munuũ dignũ tuũ ⁊ ego dabo tibi man⁹ meas. q̃si dicat: Da mihi modicã fidẽ q̃ te emẽdes ⁊ ego dabo tibi gr̃am. Vñ dñs Deut. xxx. Videtũ q̃ ego p̃cipio tibi hodie nõ est sup te nec procul a te positum nec in celo suum: ꝫ iuxta te est valde ẽmo meus in ore tuo ⁊ in corde tuo: vt facias illum. Ex quibus ptz q̃ observantia p̃ceptorum est in nostra pãte. ℣ Secũdo igit̃ queri p̃t: vtr̃ ergo dei p̃cepta sint merito seruãda p̃sertim cum dicit Dauid. Tu mandasti mãdata tua custodiri nimis: adiciens penas diuersas in lege veteri contemnentib̃. Ad hoc respõdet Aste. li. i. ti. iij. arti. iij. q̃ p̃cepta diuina meritõ sunt seruanda: q̃ patet primo ex pte dei cuius auct̃e nulla maior est. ps. Tu solus altissimus sup omnẽ terram. ipe ẽ eñ dñs nr̃i re creationis: iure gubernationis ⁊ iure redemptiõis. Exo. xx. Ego sum dñs deus tu⁹ ecce primum. qui eduxi te de terra egypti: ecce secundum: ⁊ de domo seruitutis: ecce tertium. Si ergo filij rechab tã arduã obedientiã exhibuerũt suo patri. O quid faciet vilissima creatura suo creatori ⁊ redemptori. Nam legitur Iere. xxxv. q̃ filij rechab Hieremie ad iussum dñi vinũ ꝓponẽti ⁊ ad potũ inuitare rñderũt. Nõ bibemus vinum q̃ ionadab filius rechab pr̃ nr̃ p̃cepit nobis dicens: Nõ bibetis vinum vos ⁊ filij vestri vsq̃ in sempiternum ⁊ domos non edificabitis ⁊ sementẽ non seretis ⁊ vineas non plantabitis nec habebitis sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris. Sequit. Obediuimus ꝙ voci ionadab filij rechab pr̃is nostri in omnibus q̃ p̃cepit nobis ita vt non biberemus vinum cũctis diebꝫ nr̃is nos ⁊ mulieres nostre filij a filie nostre ⁊ non edificauimus domos ad habitandum ⁊ vineas ⁊ agrum ⁊ sementẽ nõ habuim⁹ ⁊c. vide si placet. Sc̃õ ꝑz ex parte nostri q̃ mãdatoꝝ obseruatio est nobis fructuosissima ad adipiscẽda dona spiritualia. Jn lege ꝫo veteri tangit̃ populo rudi etiã ꝑales benedictiões ꝓmittebant̃ obseruantibꝫ ⁊ maledictiões trãsgredientib̃: vt ptz Deut. xi. vbi dr̃. En ꝓpono in conspectu vr̃o hodie benedictionẽ ⁊ maledictionem: bñdictionẽ si obedieritis mandatis dñi dei vestri q̃ hodie p̃cipio vobis: maledictionẽ si nõ audieritis. Sz in lege gr̃e q̃ p̃fecto: est spũales dũtaxat benedictiões ⁊ maledictiões ꝓponũtur in retributionẽ a deo q̃ p̃cepta ꝓtenẽs plerũq̃ ꝑsperuanb̃ erigit̃: cõseruãs aũt aduersitanb̃ angit̃: vt ãmiras. ps. diceret. Ecce ipsi ꝑdões ⁊ abundantes in seculo obtinuerũt diuitias: ⁊ dixi ergo sine cã ⁊c. Est tamen eoꝝ obseruantia nobis summe necessaria: q̃ dr̃ Hauth. ix. Si vis vitã ingredi serua mandata. Est inquã eoꝝ transgressio periculosissima. ps. Maledicti qui declinãt a mandatis tuis: illa sc̃z maledictione. Jte maledicti in ignẽ eternum. Hinc dominꝰ posuit nos inter paradisũ ⁊ infernũ vt sciam⁹ nos nõ aliter posse paradisum ingredi vel infernũ euadere nisi p̃ obseruantiã mãdatoꝝ: nec putem⁹ q̃ illa p̃cepta p̃sertim. x. filij isr̃l dũtaxat ꝓ se susceperunt sed etiã ꝓ posteris suis: q̃ ligabant omnes pñtes ⁊ absentes ⁊ futuros: sm q̃ dicit Deut. xxix. Nõ solum vobis hoc fedus fero ⁊ hic mandata confirmo: sed cũctis pñtibus ⁊ absentib̃. ⁊ ideo p̃cepit patribꝫ dñs vt instruerent in eis filios: vt ptz in ps. lxxvij. Quãta mandauit patribꝫ nostris notũ facere ea filijs suis vt cognoscat generatio altera: ne sc̃z prętendant excusationem ignorantie. Tertio deniq̃ ptz ex parte ipsoꝝ mandatoꝝ q̃ sunt irrẽprehensibilia nihil irrõnabile continẽa. ps. Lex dñi ĩmaculata conuertens aĩas testimoniũ ⁊c. p totũ. ⁊ Ro. vij. Lex q̃dem sctã ⁊ mandatũ sctũ ⁊ iustũ ⁊ bonuꝫ. ℣ Tertio ꝓinde q̃rit̃ p̃t. Vtrũ p̃cepta dei sint dispensabilia p̃sertim cum sicut hõ se habꝫ ad legẽ diuinitus datã: sic de⁹ se habꝫ ad legẽ diuinitus datã: sed hõ dispensare p̃t in preceptis legis q̃ hõ statuit: ꝙ videt q̃ ⁊ de⁹. Hinc etiam furtũ q̃ omnib̃ prohibuit filijs israel in egressu de egypto p̃cepit. ⁊ qui homicidiũ prohibuit abrahã de filicidio mandauit: silr̃ ⁊ Ozee ad meretricẽ accedere mandauit qui tñ fornicationẽ prohibuit. Ad hoc respondet sanctus Tho. prima sc̃de. q. c. q

nunc in ꝑceptis debz fieri dispẽsatio cũ incurrit aliquis casus particularis in quo si verbũ legis obseruet intentioni legislatoris contrariat. Intenno autẽ legislatoris cuilibet ordinat. Primo quidẽ z principaliter ad bonũ cõmune. Scõo vero ad ordinẽ iusticie z virtutẽ: fm quẽ bonũ cõmune ꝓseruat z ad ipm ꝓuenit. Si q̃ dent q̃ ꝑcepta q̃ cõtineãt ipam cõseruationẽ boni cois z ipm ordinẽ iusticie et virtutis: hmõi ꝑcepta ꝓprie intentionez legislatoris z ideo sunt indispensabilia: puta si poneret hoc ꝑceptũ q nullus destrueret rẽpublicam: nec ꝓderet ciuitatẽ hostib: nec faceret aliq̃ iniuste vl male: hmõi ꝑcepta sunt indispensabilia. sed illa ꝑcepta q̃ traduntur tanq̃ ordinantia ad ista ꝑcepta: dispensabilia sunt inq̃tuz p dispensationem in aliquib casib nõ fieret preiudiciũ primis ꝑceptis que cõtinẽt intentionẽ legislatoris: vt si statueret q singulis nocub per vices vigilarent aliq̃ ad custodiam ciuitatis obsesse: z fieret cũ aliquib dispensatio ꝓpter maiorem vt liceat. Preceptа ergo nature que cõtinent legislatoris intentionẽ nõ sunt dispensabilia: z ꝑcepta decalogi que sumũt ex lege nature: fm q cõtinent etiã intentionẽ legislatoris. Nam ꝑcepta prime tabule q̃ ordinant ad deũ continent ipm ordinẽ ad bonuz cõmune z finale qđ deus est. Precepta ꝓo secũde tabule continent ipm ordinẽ iusticie inter homines obseruando: vt scz nullũ fiat indebitũ z cuilibet reddat debitum: z fm hanc rationẽ sunt indispensabilia: nec a deo nec ab hoie: quia dicit apls. ij. ad Timoth. q. q de⁹ fidelis permanens non põt seipm negare: negaret eñ seipsum si ordinem iuste iusticie auferret cum ipse sit ipsa iusticia. Vnde prohibet in decalogo hominis occisio fm q habet rõnem indebiti quia sic cõtinet ipsam rõnem iusticie: lex humana non potest hoc cõdere q homo indebite occidat: sed quia malefactores vel hostes reipublice occidi non est indebitũ. iõ non cõtrariat ꝑcepto decalogi: nec est homicidium qđ illo ꝑcepto prohibet: vt dicit Aug⁹. in primo ỏ li. ar. Sitr si auferat alicui qđ suũ erat si debitũ est qđ ipsum amittat hoc non est furtum vel rapina q̃ ꝑcepto decalogi prohibent: et ideo qñ filij isrł ꝑcepto dei tulerũt egyptiorum spolia non fuit furtum qz hoc eis debebatur ex nia dei. Sitr abraam cum cõsensit occidere filiũ nõ cõsensit in homicidiũ qz debitũ erat ei occidi p mãdatũ dei q est dñs vite z mortis: q̃ p ꝑcis ꝓmi parentis oibus infligit penã mortis cui⁹ nie si sit bõ executor aũcte diuina nõ erit homicida. Similiter et Ozee accedens ad mulierẽ fornicariam vel adulterã non est mechat⁹ nec fornicatus: qz accessit ad eã q̃ sua erat fm mãdatũ diuinũ qui est auctor institutionis mrimonij. Vñ vt quidã volũt accepit eã in vxorẽ. Sic g̃ precepta q̃tũ ad rõnẽ iusticie quã cõtinent sunt immutabilia: sed q̃tũ ad aliquã determinationẽ per applicationez ad aliquos actus: vt scz hoc vel illud sit homicidiũ furtũ vel adulteriũ aut non: hoc est mutabile. qñq̃ sola auctoritate diuina in his q̃ a solo deo sunt instituta: sicut in matrimonio z alijs hmõi: qñq̃ etiã auctoritate hũana sicut in his q̃ sunt cõmissa hoim interdictioni: quia q̃tum ad hoc hoies dei vicem agunt non q̃tũ ad omnia. ¶ Demq̃ queri pot: vtrũ ois lex posituа obliget in foro cõscie: ꝑsertim cũ oz ꝓcipue de iure canonico. Nõcunq̃ ligaueris z̃. Ad hoc dicendũ q qñ lex non inducit peccatũ nec nutrit sed ordinat ad bonũ cõe: tũc obligat etiã in foro ꝓscie: qz tũc ab eterna lege deriuatur et tales leges de⁹ per imperatores z reges tribuit. Notandũ tñ fm Tho. ꝑma scõe. q. xcvj Lex humana iusta est ex fine qñ ordinat ad bonũ cõe: z ex auctoritate qñ non excedit potestatez cõdentis: z ex forma quãdo fm qualitatẽ ꝓportionis subditis onera ꝓponit in ordine ad bonũ cõe. Cũ em̃ q̃libet hõ sit pars multitudinis: hoc ipsuz qđ est z qđ habet est multitudinis: sicut z quelibz pars id qđ tot⁹ est. Sicut ergo natura infert aliq̃d detrimentuz parti vt saluet totũ: sic talis lex humana proportionabiliter inferens onera ꝓpter bonum cõe iusta est z obligat in foro ꝓscie. Econtra lex iniusta est ex fine qñ onus ꝓpter voluntatem cõem nõ iponitur sed forte ꝓpter gllam z cupiditatem imponentis: vel ex auctoritate qñ se extendunt vltra potestatem faciẽs: vl ex forma qñ subditis inequaliter imponunt onera: vel inequaliter ad bonum cõe ordinat: et tales nõ sunt leges sed violentie: nec obligãt in foro conscienne nisi forte ꝓpter scandalum vitandũ z tribulationẽ: ꝓpter qđ homo tunc iuri suo cedere debet: iuxta illud Matth. v. Qui angariauerit te mille passus: z qui abstulit tibi tunicã. Esset etiã iniusta si precipe ret id qđ est cõtra legem diuinã: z tunc deo magis q̃ hominibus obediendũ est. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De decē ꝑceptis ⁊ quō christꝰ illa per legem gratie perfecit ⁊ adimplenit. ¶ Sermo preambulus. 4

AUdi israhel ⁊ obserua Deutro. vj. Hā prosequendo de ꝑceptis decalogi. Sciendū q̄ fm apostolū plenitudo legis est dilectio: ⁊ ideo oia ꝑcepta ⁊ eoꝝ adimpletio salutifera originaliter emanant a radice charitatis ⁊ q̄: a fontali suo principio ⁊ in ipsam vltime ordinant ⁊ q̄ in finē ⁊ terminū cōplenū: qđ sic ꝓz: Nā ꝑcepta prime tabule q̄ sunt tria: vt dicit glo. q. xxxij. .q. vij. in. c. quid in omnib⁹. emanāt a dilectione dei ⁊ finaliter nos ordināt in deū. Precepta vero secunde tabule emanāt a dilectione ꝓximi ⁊ finaliter nos ordināt respectu ꝓximi. Ꝓo q̄ notandum q̄ pfecta dei dilectio primo mentē vnit diuine prāti ⁊ vnitati: qz pfecta dei dilectione sic bō vnit deo q̄ oēs actiones suas in dei laudē refert ⁊ honorē potentiam eius cū obsequio veneratiōe ⁊ vnum deū fideliter credendo: q̄ ad primū mandatū q̄ refert ad patrē. Hinc Exo. xx. ⁊ Deut. v. precipit: Nō habebis deos alienos coram me: vel non facias nbi sculptile nec oēm similitudinem. In q̄ fm Aug. includit qlibet obsequiū operis deo necessariū exhibendū. Scō per eā oēs locutiones suas refert in honorē dei nice veritatis. ⁊ f. c ordinatur in reuerētiā oris que debetur diuine veritati quo ad personaz filij et sic est scām ꝑceptū .f. Non assumes nomen dei tui inuanū. Tertio per eā oēs affectiōes suas refert in honorē diuine bonitatis eidem p amorem pfectū suauissime inherendo quo ad tertiū mandatum qđ in deuotione cordis implet que debet diuine bonitati. quo ad personā spūssancti: ⁊ includit in illo. Sabbata sanctifices. Postro q̄ alia ꝑcepta emanant a perfecta dilectiōe primi. sicut ꝓz. Cōstat em̄ q̄ qui primū suum perfecte diligeret ꝑsum libenter honozaret ⁊ eius necessitatib⁹ studiose subueniret ⁊ nuuq̄ nocumentum aliqđ sibi inferret nec corde nec ore nec opere: ⁊ in his includūtur precepta scōe tabule: ⁊ hec p̄cepta decalogi data explicue p legem nature sunt in corde cuuslibet hois implicite naturaliter inscripta. qz illud preceptū legis nature Qđ nbi non vis fieri alteri ne feceris: includit in se omnia ꝑcepta negatiua. vt nō occides: non furtū facies ⁊c. ¶ Vnde ad maiorē euidentiā sciendū q̄ bō ordinat in primū duobꝰ modis. A Primo mō in bificentia vt bona q̄ pōt in primū ipēdat: ⁊ sic est q̄rtū ꝑceptū. s. Honora ꝓrem ⁊ matrē Secundo mō in innocēna: vt proximo nihil iniuste inferat nec noceat: qđ fieri pōt tripliciter. Primo opere q̄ quis primo nocet vl̄ in ꝓria ꝓsona ꝓria qđ est quintū ꝑceptū. s. Non occides: vl̄ in ꝓsona coniuncta: ꝓria qđ est sextū ꝑceptū sez Nō mechaberis: vl̄ in inferiori ꝓsona: cōtra qđ est septimū ꝑceptū. s. Nō furtū facies Scdo quis infert nocumentū ore: ꝫ qđ est octauū ꝑceptū. s. Nō falsum testimoniū dabis vbi fm Aug. phibet oē mendaciū iocose et oē nocumentuz oris respectu ꝓximi. Tertio q̄s infert nocumētū ꝓximo q̄tū in se est cordе. s. q̄n cogitat malū ꝓria ꝓximū dupliciter. Vel hoc est respectu rei rōnalis ⁊ cōtra hoc ꝑcipit. Nō concupisces vxorē ꝓximi tui: vel respectu rei irrōnalis: ⁊ ꝫ hoc est decimū ꝑceptū. s. nō concupisces rē ꝓximi tui. ¶ Hic q̄ri pōt: vtrum oia ꝑcepta veteris legis moralia reducant ad decē ꝑcepta decalogi: preseruim eū ꝓria ⁊ principalia legis ꝑcepta sunt. Diliges dām deū tuū ⁊ diliges ꝓximū: vt dicitur Matth. xxij. ꝫ ista duo nō vident ꝓximi inꝑcepta decalogi. Ad h̄ rñdz doc. scūs ꝓma .2ª. q. xcvij. q̄ precepta decalogi differūt in h̄ ab aliis legis preceptis: q̄ precepta legis decalogi p semetipm̄ de⁹ ōz ꝑpl'o ꝓpositisse. Alia vero precepta ꝓpositi ꝑpl'o p moysen. Illa q̄ ꝑcepta ad decalogū pinēt quoꝝ notitia hz hō p seipm̄ a deo: hmōi ꝓ sunt illa q̄ statim cū fide infusa diuinit⁹ inotescūt: ⁊ ita illa q̄ statim ex ꝓncipijs cōibus modica cōsideratiōe cognosci pñt. Inter precepta igitur decalogi nō ꝓponunt duo genera ꝑceptoꝝ. s. illa q̄ sūt ꝓma ⁊ cōia q̄rū nō oportet alā editionē eē nisi q̄ sunt scripta in rōne naturali q̄ si p se nota rōni vel p naturā vel p fidē: vt precepta de dilectione dei ⁊ ꝓximi: q̄ tñ ꝓponunt in decē ꝓceptis: sicut ꝓncipia in ꝓclusionib⁹ ꝓximis: ita q̄ oia precepta decalogi ad illa duo referūt sicut cōclusiones ad cōia ꝓncipia. Scdo inter precepta decalogi nō cōponunt illa q̄ p diligentē inquisitionē sane inueniunt rationi cōuenire: hec em̄ ad ꝑpl'm a deo perueniunt mediante disciplina sapiēs. Cū em̄ ratio debit⁹ in alijs virtutib⁹ est magis latēs q̄s iniusticia: ideo precepta ó a cetib⁹ alijs virtutū nō sunt ita nota populo: sicut ꝑcepta de actib⁹ iusticie. Hinc actus iusticie specialiter cadūt sub preceptis decalogi que sunt ꝓma

legis elemẽta. Actus vero aliaꝝ virtutũ nõ q̃ indigẽt maiori explanatiõe ꝛ informatiõe sapiẽtis illa mẽ q̃ ꝑ sapientes cognoscunt cõtinent enã in ꝓceptis decalogi hẽz ecõuerso. ſ. sicut cõclusiões in ꝑncipijs. ¶ Scõdo q̃ri põt cũ q̃dã ꝓcepta sint affirmatiua ꝛ q̃dã negatiua. Que ẽ dr̃ia inter obligationẽ ꝓcepto rũ affirmatiuoꝝ ꝛ pbitionẽ negatiuoꝝ. Ad hoc rñdet Alẽn. li. ſ. tr. ij. art. ij. q. ꝓceptũ affirmatiuũ qõ restrictio noie solet dici ꝓceptũ obligat semp. i. oi tpe ſz non ad semp. i. ad oẽ tẽpus: ꝛ hoc intellige tã de ꝓceptis decalogi q̃z iuris naturalis. Verbi gr̃a. Honora patrẽ tuũ ꝛ ma. t. ꝓceptũ est affirmatiuũ qõ me obligat semp: q; semp teneor honorare pr̃z sed nõ ad semp honorandũ: q; hoc nõ esset expediẽs nec possibile: ſz tm̃ cũ oportunitas occurrit ꝛ tempus requirit. Preceptũ ꝛo negatiuũ obligat semp ꝛ ad semp: sicut nõ mechaberis: q; semp teneor ꝙcũq; tpe nõ mechari. Numerũ cũ ꝓcepta negatiua sint de peccatis que ꝑ se mala sunt nec bñ fieri ꝑñt: vt ꝑz extra de ureuran. c. ꝛ si cbalt⁹. ꝟ. q̃dã. Et ꝑ tanto dicit q̃ potius debz quis oĩa mala pati q̃z malo consentire. xxxij. q. v. c. ita ne. Sed ꝓcepta affirmatiua nõ obligãt ad semp ſz cũ debitis circũstantijs: immo ꝓpter indebitas circũstantias q̃s excusat ab illorum obseruantia: ita q̃ interdũz filius dicere potest immo debz parentib⁹ nõ noui vos. xcij. di. c. diaconi. Vlti. vide pulchrũ ꝓcessum ꝛ glosaz et sic excusat a ꝓcepto de honorãdis parẽtibus. Huius ratio est q; ꝓcepta affirmatiua inducũt ad actus virtutũ: sed actus virtutũ nõ bñ fieri q̃libet modo sed obseruatis debitis circũstantijs q̃ requirunt ad hoc q̃ sit act⁹ virtuosus: ſz vt fiat: vbi: q̃n ꝛ quõ debz. Ne vero circũstantie ꝓsiderent ꝓpter finẽ qui est bonũ virtutis. ij. di. c. facte sunt autẽ leges. vbi ergo cessat circumstantia sine qua nõ ꝓuenit ad bonũ virtutis: tũc obmittit obseruãa ꝓcepti sine pecc̃o. Verũtñ interdum circũstantie cessãte nõ tollit bonũ virtutis licet ꝓpter hoc non perfecte attingit: ꝛ sic dicit phs. ij. Ethi. q; si parũ discedat a medio nõ est cõtra virtutẽ: sed si multũ tũc corrũpit virtus in suo actu. ¶ Tertio q̃ri põt vtrũ pecc̃a q̃ fiũt cõtra ꝓcepta ꝑme tabule grauiora sint q̃z cõtra ꝓcepta ſde tabule vl ecõuerso. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. in qõlibet⁹ q; formal rõ pecc̃i mortalis auersiõe a deo ꝙsistit. Si em̃ essz inordinata ꝙuersio ad bonũ cõmutabile sme auersiõe a deo nõ eẽt pecc̃m mortale. Cũ igit̃ ꝓcepta ꝑie tabule ꝑm se directe ordinẽt hominẽ in deũ: ꝛ iõ dicant ad dilectionẽ dei ꝑtinere: nõ pecc̃a q̃ sunt ꝑtra ꝓcepta ꝑme tabule ꝑ se ipsa tãt auersionẽ a deo. Pecc̃a ꝛo q̃ sunt ꝑtra ꝓcepta ſde tabule. ꝑ se q̃dẽ deo ordinant nos ꝑncipaliter circa bona cõmutabilia: circa q̃ ordinamur ꝑ ꝓcepta ſde tabule: ex consequẽti ꝛo deord nãt nos a deo. Nũc aũt in vnoquoq; gñe potissimũ. i. qõ ꝑ se ẽt iõ pecc̃a q̃ sunt ꝛ ꝓcepta ꝑme tabule ꝑz gen⁹ suũ sunt grauissima in genere pecc̃i. ¶ Quarto q̃ri põt vtrũ lex noua legẽ veterẽ ꝛ decalogũ impleat: iuxta qõ inuere videt dñs Matth̃. v. dicens. Nõ veni legẽ soluere sed ad implere Ad qõ rñdet sctũs Tho. ꝑma ſe. q. cv. q lex noua cõpar ad legẽ veterẽ sicut pfectũ ad impfectũ. Dẽ aũt pfectũ adimplet qõ impfecto deest: ꝛ ꝑm hoc adimplet legẽ v eteré in̾tũ suppletillõ qõ legi veteri erat. In lege em̃ veteri duo pñt ꝙsiderari. ſ. finis ꝛ ꝓcepta in lege cõtenta. Finis aũt cuiuslibet legis est: vt hoies efficiant iusti ꝛ virtuosi: vñ ꝛ finis veteris legis erat iustificatio hoim: quã quidẽ lex vetus efficere nõ poterat sed q̃dãmodũ ceremonialib⁹ factis figurabat ꝛ verbis ꝓmittebat: ꝛ q̃ntũ ad h̃ lex noua legẽ veterẽ implet: iustificando ꝑ virtute passionis xpi. Et h̃ est qõ apl's dicit Ro. iij. qõd impossibile erat legi deus filiũ suũ mittẽs in similitudinẽ carnis pecc̃i damnauit pecc̃m in carne: vt iustificatio legis adiplerẽt in nobis. ¶ Qõ si q̃ri quõ lex noua iustificat. Dicendũ q̃ ad eã duo pertinẽt. Vnũ quidẽ ꝑncipaliter ſz ipsa gratia spũs sancti interius data: ꝛ q̃ntũ ad hoc iustificat. Hinc enã dicit lex gratie. Vñ Aug⁹. in li. de spũ ꝛ lr̃a dicit ibi. ſ. in veteri testamẽto lex extrinsecus posita est qua inuisti terrerent: hic. ſ. in nouo testamẽto intrinsec⁹ data qua iusti ficarent. Secũdario ꝛo documẽta fidei ꝛ ꝓcepta ordinantia affectũ humanum ꝛ humana actus ꝛ q̃ntũ ad h̃ lex noua nõ iustificat. Vñ apl's. ij. Cor. iij. Lr̃a occidit: spũs autẽ viuificat qõ Aug⁹. exponit in li. de spiritu et lr̃a dicens: q̃ per lr̃am intelligit quelibet scriptura extra homines existens enã mortalũ ꝓceptorum qualia continentur in euangelio. Vnde enã litera euangelij occideret nisi interius gr̃a fidei sanãtis eẽt: ꝛ sic lex noua veterem adimplet q̃ntũ ad adeptionem finis. ¶ Secũdo veterẽ adimplet q̃ntũ ad ꝓcepta in lege contenta: q; dñs ordinauit quõ ꝓcepte

pta veteris legis tutiꝰ seruarent. Vñ lex vetus statuit ꝙ nullus piuraret: ⁊ hoc tutius cõseruat si penitus a iuramento abstineat nisi in casu necessitatis: sic etiam dñs moderauit diuortiũ per libellũ repudij. Silr etiã prohibuit legẽ talionis. Matth. v. Taxauit enim lex modũ vindicte vt non ꝓcedet ad imoderatã vindictã a q̃ dñs perfectius eã remouit quẽ a vindicta penitus abstinere monuit: sic circa odiũ inimicorum remouit falsum intellectũ phariseoꝝ nos monens vt odio haberet culpa nõ ꝑsona. ¶ Ad maiorẽ intellectũ sciẽdũ ſm tho. ibidẽ. q. cvj. ꝙ dñs circa illa legis ꝑcepta adimpletionem apposuit in quibus scribe ⁊ pharisei rectũ intellectũ non habebãt: ⁊ hoc cõtingebat ꝑcipue circa tria ꝑcepta decalogi. Nã circa ꝓhibitionẽ adulterij ⁊ homicidij putabãt solũ actũ exteriorẽ prohiberi non aũt interiorẽ appetitũ. qd̃ magis credebant circa adulteriũ ⁊ homicidiũ ꝙ̃ circa furtum ⁊ falsum testimoniũ: qꝛ motꝰ ire tendens in homicidiũ ⁊ motus cõcupiscẽtie tendẽs in adulterium videnꝛ inesse nobis aliqualiter a natura: nõ aũt appetitus iurandi vel falsum testimoniũ dicẽdi. Circa periuriũ vero falsum habebant intellectũ credentes periuriũ quidem esse pctm̃: iuramentum autẽ ꝑ se esse appetendũ ⁊ frequentandũ eo ꝙ videt ad dei reuerentiaꝫ ꝑtinere: ⁊ iõ dñs his tribus addidit ⁊ impletionẽ apposuit: vt ptꝫ Matth. v. Siliter circa ꝑcepta iudicialia dupliciter errabant. Primo qꝛ q̃dã in lege moysi tradita tãq̃ ꝑmissiones estimabant esse per se iusta. s. repudiũ vxoris vsura ab extraneis: ⁊ ideo dñs repudiũ vxoris ꝓhibuit. Matth. v. Et vsuraꝝ acceptiõeꝫ. Luc. vj. dicens. Date mutuũ nihil inde sperãtes. Alio modo errabãt credentes quedã q̃ lex vetus instituerat facienda ꝓpter iusticiã esse exequendã ex appetitu vindicte ⁊ ex rerũ tẽporaliũꝫ cupiditate vel ex inimicoꝝ odio ⁊ hoc in tribꝰ ꝑceptis: nam appetitũ vindicte credebãt esse licitũ ꝓpter ꝑceptũ datũ d̃ pena talionis: qd̃ quidẽ fuit datũ vt iusticia seruaret nõ vt homo vindictã q̃reret: ⁊ iõ dñs ad hoc remouẽdũ docet animũ hois sic debere esse paratum. vt si necesse sit etiam paratꝰ sit plura sustinere. Motũ autẽ cupiditatis estimabant esse licituꝫ ꝓpter ꝑcepta iudicialia in quibus mandat restitutio rei ablate fieri etiam cum aliqua additione qd̃ lex mandauit ꝓpter iusticiam obseruandã non vt daret cupiditati locũ: ⁊ iõ dñs docet vt ex cupiditate nr̃a nõ reputemus sed parati simus: si necesse fuerit etiã ampliora dare. Motũ vero odij credebãt esse licitũ ꝓpter ꝑcepta legis data de hostiũ interfectiõe: qd̃ quidẽ lex statuit ꝓpter iusticiã implendã nõ ꝓpter odia exaturanda: ⁊ iõ dñs docet vt ad inimicos dilectionẽ habeamus ⁊ parati simus si opus fuerit etiã benefacere ſm ꝑparationẽ animi. Tertio dñs adimpleuit ꝑcepta legis supaddẽdo q̃dã ꝑfectionis cõsilia: vt ptꝫ Matth. xix. vbi dñs dicenti se ꝑcepta veteris legis seruasse: rñdit: vnũ tibi deest: si vis ꝑfectus esse vade et vende oia q̃ habes ⁊c. que tñ cõsilia non important necessitatẽ sed in eoꝝ optione ponunt quibꝰ dant: ⁊ iõ ꝯuenĩẽter in noua lege que lex libertatis est: sup ꝑcepta sunt addita quedã consilia: non aũt in veteri lege q̃ lex seruitutis erat. Verũtñ licet q̃ꝫtũ in se ponantur in optione tñ non mediocriter peccãt qui speciali gr̃a ad hec vocati ꝑficere dissimulãt magnũ em̃ pctm̃ cõmittitur vbi ꝓpositum sanctũ deserit: vt ptꝫ. xx. q. j. c. puelle.

De ꝑceptis decalogi. Sermones fr̃is Heinrici herp: feliciter incipiũt

¶ Sermones de primo ꝑcepto.

¶ De adoratione latrie: hypdulie: dulie ac d̃ reliquijs venerationeqꝫ sanctorum. ¶ Sermo primus.

NOn habebis deos alienos coram me. Non facies sculptile nec omnem similitudinẽ que in celo est desursum ⁊ que in terra deorsuꝫ: nec eorũ que sunt in aquis. Non adorabis ea neqꝫ coles. Exodi. xx. que sunt verba primi ꝑcepti ¶ Ad cuius euidentiã queri potest. Vtrũ istud ꝑceptũ ꝯuenĩẽter tradat ꝑsertim cũ ꝑtineat ad religionẽ. Dicit em̃ religio a religãdo ea q̃ sunt diuini cultus: reelegit em̃ ea que ad diuinũ cultũ pertinent. Sꝫ religio cum sit vna virtus vnũ actũ habet. In h̃ vero ꝑcepto ꝓhibent tres actus: vt ptꝫ intuẽti. Ad h̃ rñdet scũs Tho. scd̃a scd̃e. q. cxxij. ꝙ ad legẽ ꝑtinet hoies facere bonos: hinc oportet ꝑcepta legis ordinari ſm ordinẽ generationis: quasꝫ hõ fit bonus: in quo ordine duo sunt attẽdẽda. Primũ est ꝙ prima pars ꝯstituat sicut in generatione aĩalis ꝑmo cor generat: ⁊ in

domo primo fundamentum ponit. in bonitate vero anime prima pars est bonitas voluntatis et q̄ ds bene vult alia q̄libet bonitate. Bonitas aūt voluntatis attendit ad obiectū suum qđ est finis: et tō in eo q̄ erat p̄ legē instituēd⁹ ad ꝓmittē oportet primo q̄si ponere fundamētū religiōis p quā homo debite ordinat in deū q̄ ē ultim⁹ finis bōitatis voluntatis. Scōo ordine generatiōis attēdēdum ē q̄ primo ꝓria et impedimenta tollant sicut agricola primo purgat agrū et postea ꝓpiat semina: sm illud Hiere. iij. Novate vob novale et nolite serere sup spinas. et tō circa religionem primo ds erat instituēdus vt impedimēta vere religiōis excluderet: p̄cipuum impedimētū religiōis ē q̄ bō falso deo ibereat. sm illō Matth. vj. Nō potestis deo seruire et māmone: et tō i p̄cepto legis excludit cult⁹ falsorū deorū: cum dr: Nō hēbis deos alie. Sciēdū aūt q̄ hoc p̄ceptū appropriate respicit psonā p̄ris q̄tum ad volūtariū obsequiū qđ debet duce p̄tis: et hoc explicat cū dr: Nō hēbis deos alie. etc. qđ exponit dns Matth. xij. dicens scriptū ē. Dn̄m deū tuū adorabis illi soli seruies: i q̄ plura bona deorū eūdēter excludit: et vn⁹ sol⁹ ver⁹ de⁹ colēdus p̄dicat. qđ expssi⁹ ptz Deut. vi Audi isrl dns deus tuus de⁹ vn⁹ ē. Diliges dn̄m deū tuū. etc. Hic q̄ duo p̄cipaliter pseq̄nda resultāt. scz de adoratiōe salutifera et idolatria. ¶ Quantū ad p̄mū qđ ponit Deu. vi. Dn̄m deū tuū adorabis et illi soli seruies: Queri p̄t p̄mo: vtrū psone in diuinis vna adoratione debeāt adorari. Ad hoc rndet Astēn. bb. i. q̄ sic. q̄ vna est excellentia vel existentia vel essentia trium personarum. et ideo vnus honor et vna reuerentia et per cōsequēs vna adoratio debet: in cuius signum Gen. viij. de abraam legit q̄ tres vidit. et vnum adorauit dicens: Dne si inueni gr̄am in oculis tuis. etc. Et notandum sm Dam̄. li. iij. q̄ quēlibet duplici natura compositi sim⁹. s. intellectiua: et sensitiua tō duplicem adoratiōnē deo offerim⁹ scz spūalem q̄ consistit in interiori mentis deuotione: et corpalē q̄ cōsistit in exteriori corpis humiliatione: sed ipa exterior adoratio fit propter interiorem vt sic per signa humilitatis q̄ corporaliter exhibemus excitet nr̄ affectus ad subiiciendū se deo: q̄ connaturale nobis est: vt per sensibilia ad intelligibilia proceda mus: et hec adoratio q̄ soli deo debetur int̄ra tum ē p̄cipuum ois rei p̄ducti⁹ gubernatiuum et conseruatiuū vocat latria: ¶ Q⁹ si q̄ritur vtrum christ⁹ sit cultu latrie adorand⁹ Ad h rndet Richar. q̄. s. ds respectū hy pnsupalit ad hūanitatē chr̄i sic ē creatura et tō si obstāte q̄ hūanitas ybo sit vnita nō ē illi exhibēd⁹ cult⁹ latrie, put dicit glo. sup illud p̄s. Adorate scabellū pedum ei⁹: q̄ si caro chr̄i adoratur a nob nō adoratiōe latrie q̄ debet soli deo creatori: sz illa q̄ dulia dignior ē. i. adoratiōe hyperdulie q̄ scz debet excellēti creature sicut ē caro chr̄i: bta ꝓgo: crux chr̄i: nam si creature exhiberet bonor soli deo debitus est idolatria: Si vo p̄ncipaliter respect⁹ hy ad ꝓbū cū q̄ vna adoratiōe chr̄i hūanitas adoratur: sic hūanitati chr̄i latrie cultus exhibet q̄ vna adoratiōe adoratur suppositū et natura ta q̄ natura p suppositū: christ⁹ em̄ ē nomē psone in duab⁹ naturis. sm Dam̄. et tō vna et eadem adoratiōe christ⁹ adoratur p̄fect⁹ de⁹ et p̄fectus hō quē adoramus cum p̄re et spūsancto vna adoratiōe cū mēbramiata carne ei⁹ q̄ adoratur in vna hypostasi verbi. Ceterum alios sanctos adoram⁹ adoratione dulie q̄ i portat cultum veneratiōis ad sanctos quorum orationibus adiuuari speramus. ¶ Secūdo vero queri potest vtrū licitum sit habere imagines p̄sertim cum dns hoc in isto p̄cepto p̄hibere videatur dicens: Nō facies tibi sculptile: nec q̄ oēm similitudinem vnde et Varro dicit aliquos romanos plus ānis cēt̄um. et lxx. deum absq̄ simulachro coluisse. Ad hoc dicendum sm Dam̄. q̄ licitū est hre imagines ꝓpter tres causas. P̄ma est ꝓpter simplicium ruditatē qui legem nesciunt in corde vt saltem legant in pariete: nam qđ facit scriptura legentibus hoc pictura facit idiotis cernentibus: et tō reprehenditur ille eps q̄ fregit imagines inconsiderato zelo. de p̄se. dist. ij. c per latum ē. vt scribit Greg. papa seruio epo massilien. vide ibidem. Veruntn̄ non debent adorari imagines put res quedam sunt qz hoc esset idolatrare: sed inquātū sunt figura alterius rei. Nam idē ē mo⁹ quo ds fert i imaginem inquātū ē signū et in ipam rem cuius ē signum vel imago: et tō eadē est adoratio qua veneramur imaginem et rem cui⁹ est imago: qz non sunt imagines ad adorandū sed ad memorandum: et ois bonor q̄ exhibet imagini. sm Dam̄. ad protonpum. i. ad illud ad qđ est imago refertur. Secūda cā ē ꝓpter affectuum tarditatem vt qui ad deuotionem non mouentur ex auditu saltem moueant ex visu. Tertia causa est ꝓpter memorie labilita

tem: vt si audita labant a memoria: sicut sepe cõtingit: qõ p vnã aurẽ intrat p aliã exeunt: nunc saltẽ memoriter teneant visa ⁊ psentialiter despicta. Ceterũ ob reuerentiã hmõi imaginũ dicit lex: q̃ signũ saluatoris nec in solo nec in silice vl̃ in marmoribꝫ hmõi ponitis sculpere vel pingere licet: C. nemini licere signũ sal. l. vna, pbibent etiã irreuerenter tractari vl̃ vituperari. lib. vi. de offi. iudi. ꝛc. si canonica. vbi subdit: ceterꝫ de re stabilẽ abusum horrẽdo indeuotionis illoꝝ q̃ crucis brẽ ẏginis aliorumne sctorũ imagines vel statuas irreuerẽter ausu cõtrectãtes eas in aggrauationẽ cessatõis hmõi pternũ: in terrã vrticis spinisq̃ suppon̄t: penit⁹ reprobates: aliqñ tali fieri de cetero restrict⁹ inhibem⁹ statuẽtes vt in eos qui cõtra fecerint vltra ꝓcedat dura sniã que delinquentes sic grauiꝫ puniat q̃ alios ad simile um pſumptiõe cõpescat. ¶ Si ergo q̃rit⁹ vtr̃ imago chr̃i sit adorãda. Dicẽdũ sm Astẽ. li. i. ti. vi. q̃ si consideratur imago sm q̃ ẽ quedã res: sic nulli bonor sibi debetur: sicut nec alicui lapidi vel ligno. vel consideratur sm q̃ ẽ imago. ⁊ quia tunc idem mot⁹ est i imaginẽ inquãtũ est imago ⁊ imaginatũ: iõ vnus honor debetur imagini ⁊ imaginato. Cũ ergo christus latria adoratur eius imago. sitr̃ latria debet adorari: vñ Dam. dicit. li. iij. q̃ honor imaginis pertenit ad prototypum. i. ad imaginatum. Et si obijcitur illud Exod. xxij. Nõ facies tibi imaginẽ nec sculptã similitudinẽ. Ad hoc dicendum q̃ illud pro illo tpe prohibitum est in q̃ dei⁹ humanã naturã nõ assumpserat: cum eñ tũc deꝰ oino spũs esset infigurabilis erat: secus aũt postq̃ naturam humanam assumpsit. Et si dicatur q̃ imagines huiusmõi nec per vet⁹ testm̃ nec p nouũ approbantur. Dicẽdum q̃ apli multa tradiderunt q̃ non sunt in canone inter q̃ est vnũ de imaginibus. Vnde dicit Dam. li. iij. q̃ lucas christi ⁊ brẽ virginis imagines depinxit: ⁊ christ⁹ Abagaro regi imaginem suam direxit: vt historia tradit ecclesiastica. ac etiam pamno impressam veronice tradidit: imo in cõsecratiõe basilice lateranẽsis imago saluatoris depicta omni populo romano visibiliter apparuit tẽpore cõstantini imperatoris: in cuius etiã argumentũ. de cõse. di. iij. c. sextã sanctã synodũ cum prius agnus in cruce extensus depingi solebat. iubet hadrianus pa. hũanam imaginem in cruce pro veteri agno depingi: vt clarius patꝫ ibidem in glo. Deniq̃ vt pateat q̃ quiq̃ hmõi imaginibꝫ fiat chr̃us i se factũ reputet: Legitur in speculo hystoriali q̃ in vita beate tholosane: cũ abarchiepo in die assũptionis brẽ ẏginis marie misse solẽnia ageret: inter misse secreta vox querula de celo lapsa ẽ: heu heu q̃ dira calamitas q̃ inter salutifer filij mei crucis signaculo signati gregis oulia manet ⁊ regnat iudaice gentis pfidia q̃ filiũ meũ vnicũ lumẽ ⁊ salutẽ fidelium iã secõdo patibulat ⁊ crucis supplicio mortificare conat: hec cũ audisset cõsilio decretũ ẽ vt ad domos iudeoꝝ illi⁹ ciuitatis pgerent imaginẽ q̃ imago q̃dam cerea quã q̃si viuentẽ ad christiane fidei dedecus spuis colaphis ac morte crucis pimere molieb̃at: q̃ ipãta christiani dolũ ⁊ pfidiã iudeorũ doluerũt ⁊ oẽs mortis necis tradiderunt. Similiter legit exemplũ notabile in legẽda exaltationis sctẽ crucis. ¶ Si ꝓ q̃rit: vtrũ ergo crux chr̃i in q̃ chr̃s pependit sit adorãda: Ad hoc rñdet Astẽn. vbi supra q̃ crux illa duobꝫ modis a nobis est veneranda. Primo modo in q̃ntum repr̃sentat figuram xpi in ea extensi. Alio modo ex cõtactu eius ad chr̃i membra ⁊ ex hoc q̃ eius sanguine est perfusa: ⁊ vtroq̃ mõ adorat eadẽ adoratiõe cũ chr̃o scz adoratione latrie: ⁊ iõ crucem alloq̃mur ⁊ deprecamur q̃si ipm̃ christũ. Quidã tamen dicunt q̃ ipa crux in qua chr̃us pependit in q̃ntum ẽ res quedam non adoratur adoratiõe latrie cum verbo: cũ ad pfonã verbi non pertineat quasi pars eius: sz adoratiõe hyperdulie in q̃ntũ est res q̃dã chr̃i rõne cuius adoratur. similit̃ vestis ⁊ alia q̃ ad chr̃i humanitatẽ referunt: ⁊ hec ẽ expositio Thome. ¶ Si secõdo q̃ritur vtrum btã virgo vtpote christi mater ⁊ eius imago in q̃ntũ repr̃sentat imaginatũ sit adoratione latrie adoranda. Dicendũ sm Astẽ. vbi supra q̃ non p eo quod est pura creatura q̃ tñ est mater christi q̃ est excellentissimũ ita q̃ nihil excellentius pure creature conuenirit potest: ideo sibi ꝑuenit nõ tãtũ honor dulie sz etiam hyperdulie: quitñ debet excellenti creature: quod nomen sumit de glo. Hiere. viij: vbi dicitur dulia maior ⁊ dulia minor: ⁊ quãto maior est alicui exhibenda reuerentia: tanto execrabilior est illata contumelia vel irreuerentia: nam deo debet ꝓpter reuerentia ꝓpter eius incomprehensibilẽ excellentiam q̃ cõtingit et aliquibus creaturis: nõ sm equalitatẽ sed sm quandã participationem: ⁊ iõ summa veneratione veneramur deum: qõ pertinet ad latriam. Excellentem vero veneratiõe q̃sdã

creaturas excellentes veneramur: vt beatam virginē qđ pertinet ad hypduliā. i. supduliam alias vero creaturas q̄ndā etiā diuinā participationē attingētes comuni veneratiōe que dulia vocat veneramur: ⁊ ideo q̄nto btā virgo est creatura diuina participatione excellētior: tāto illi⁹ irreuerētia detestabilior. Vñ legit ꝙ quidā Guido clareualleñ. abbas erat i ordīe multū strenu⁹ ita ꝙ vix aliq̄d qđ cōtra disciplinā: ⁊ statū ordinis eē videret dissimulare posset. Die quadā cū esset in vna grāgiarū suaꝝ sederetq̄ cōtra fornaculā succēsam: dictū est ei ꝙ talis frater inordinate penes se haberet imaginē btē marie virginis depictā in tabula: interrogat⁹ cōuersus si veꝝ esset: cū negare nō auderet: abbas ait: ite festināter et deferte mihi imaginē: q̄ cum allata fuisset cōmotus abbas aspiciēte ꝯuerso misit illā i fornacē. Eadē autē nocte eiusdē curtis horreuz granis refertū fulmie tactū est in cinerē redactum. patuitq̄ cunctis postea ꝙ ob iniuriā sacre icone illatā illa plaga diuinit⁹ subsecuta est vltrix idiscreti furoris. ¶ Si deniq̄ queritur: vtrū sanctoꝝ reliq̄e sunt aliq̄ modo venerande. Dicendū sm Asteñ. vbi sup̄ ꝙ sic: q̄a sicut dicit Aug⁹. de ciui. dei: qui ad aliquē afficitur ea que đ eo relinquūtur post mortē venerat: nō tantū corp⁹ ⁊ partes corporis sed etiā reliqua exteriora: vt vestes ⁊ sīlia: Manifestum est aūt ꝙ sctōs dei debem⁹ venerari tanquaz chr̄i mēbra: filios ⁊ amicos ⁊ itercessores nostros. ⁊ ideo reliq̄as sctōꝝ qualescūq̄ in eoꝝ memoria honore cōgruo venerari debemus q̄a et ipe dñs hmōi reliq̄as honorat in eoꝝ p̄sentia miracula faciēdo. Sciendū tamē ꝙ reliquie antiq̄ non debēt extra capsas suas ostēdi nec venales exponi: vt patet extra de reli. ⁊ vene. sctōꝝ. c. cū ex eo. ꝙ q̄dam sctōꝝ reliq̄as sic exponūt venales ⁊ eas passim ostendunt christiane religioni detractū sit sepi⁹ ⁊ ne ipo sterū detrahatur⁹ p̄senti decreto statuim⁹ vt antiq̄ reliq̄e animodo extra capsas suas nullaten⁹ ostēdant nec exponant venales. Glo. quia reliq̄e sctōꝝ martyrū vendi nō pñt: q̄a sacra res est nec recipit estimationē. ⁊ vēditio sine p̄cio non cōsistit nec etiā spūalia vēdi possunt vel spūalib⁹ annexa. ¶ Secundo reliq̄e noue venerari non possunt absq̄ licētia. Vñ ꝑsequit ibidez decretalis: inuētas aut nouas reliquias nemo publice honorare presumat: nisi prius auctoritate summi pōtificis approbate fuerint: cuius rōnem ostendit ibidem. c. audiuim⁹: ꝙ quidā inter vos diabolica fraude decepti hominē quendā in potatiōe ⁊ ebrietate occisum quasi sanctū more infideliū venerant cū vix ꝑ talib⁹ in ebrietate pemptis ecclesia ꝑmittat orare. Dicit enim aplus: ebrio si regnū dei non possidebūt: illū etiam nō presumatis de cetero colere cū etiam si ꝑ eū miracula fierent nō liceret vobis ipm ꝑ sancto absq̄ auctoritate romane eccl̄ie venerari. Et h̄ decretū est ad cauendū varia figmēta diabolica: nam miracula quādoq̄ fiūt ꝑ malos: vt dicit ibidē glo. ideo nō debet venerari ꝑ sancto quisq̄s miracula facit nisi ab ecclesia romana pri⁹ fuerit ꝑ testes legitimos approbat⁹. vnde dicit p̄ma. q. i. c. teneam⁹ fratres mei vnitatē preter vnitatē etiam qui miracl̄a facit nihil est. In vnitate erat popul⁹ israel ⁊ non faciebat miracl̄a: preter vnitatem erant magi Pharaonis ⁊ faciebant moysi similia. popul⁹ israel vt dixi nō faciebat miracl̄a qui erant saluādi apud deū an qui faciebāt miracula an qui nō faciebāt ⁊c: ¶ Tertio: corpora sanctoꝝ non sunt transferenda sine ꝯsilio ⁊ ꝯsensu principis epoꝝ ⁊ sancte synodi: vt patet de cōse. dist. c. i. corpa. qđ veꝝ est cū corp⁹ traditum est perpetue sepulture. C. de reli. l. vlti. ꝙ si non est traditū ꝑpetue sepulture trāsferri potest sine aucte alicuius. Deniq̄ sm Tho. ij. ij. q. xcvi. si reliquias q̄s portat apud se ex fiducia dei ⁊ sctōꝝ quoꝝ sunt reliq̄e non est illicitū nisi attēderet ad aliqđ vanū ⁊ supsticiosum dūmodo etiā portās laborat viuere vita chr̄iana in gr̄a dei. non eni puto sctis gratū esse ꝙ eoꝝ reliquie portarent ab his q̄ adhuc remanent in ꝓposito peccandi. Vñ legit de btō Bern. ꝙ ante cōuersionē cū iret semel secū detulit reliq̄as sanctoꝝ martyrū Joannis ⁊ Pauli ad lat⁹ qui cū carnaliter moueret ⁊ illicitos mot⁹ restringere nō conaret reliq̄e ꝑ capsellā dure latus ei⁹ tondere ceperunt: qđ cum nō aduerteret ⁊ quiescētib⁹ motib⁹ tonsio quiesceret: post aliq̄s horas cū iterum titillatiōes surgerēt renouate sunt tonsiones q̄si baiulū increparēt: dicētes: mūdare q̄fers vasa dñi: nā vasa dei sunt corpora sctōꝝ. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De duabus speciebus superstitionū scz indebito cultu dei ⁊ idolatria ꝑ cultū creaturaꝝ. Sermo. ij.

Non habebis deos alienos ꝛc. Exo. xx. in quibus verbis tria ꝓhibentur: quibus nos vult ab omni idolatria reuocare: quia soli deo est cultus debitus: vt patet Matthei. iiij. Dominū deū tuū adorabis et illi soli seruies. Primo nāq; ꝓhibet adorare creaturā spiritualem. i. angelos vl' demones quos ponit in supremo: prohibēs fieri in illis idolatriā. Vnde Orige. in glo. angelos quibus gentes cōmisit excelsius vocat scriptura deos q̄si a deo datos. Ps. Ego dixi dij estis. Sed iterū dicit. Omnes dij gentiū de. do. autem ce. fe. Secūdo vero ꝓhibet adorare figmentū humane mētis: cū dicit: Non facies tibi sculptile. i. imagines fictas que nullius rei naturalis sunt representatiue. Hinc dr psal. Confundant' omnes q̄ adorant sculptilia ꝛ q̄ gloriant' in simulacris suis: nā summa puersio est q̄ homo incuruet' ad adorandū figmētum suū. Tertio deniq; ꝓhibet adorare omnem similitudinē id est omnē imaginē rei naturalis que est in celo desuper: vt solis: lune ꝛ stellarū ꝛ que in terra deorsum: vt hominis: bouis quadrupedū: volucrū: serpentū ꝛ eorū que sunt in aquis sub terra id est piscium ꝛ similium. Non inquit adorabis ea scz actu exteriori: neq; coles: scz affectu interiori: cū enī ex duplici natura cōpositi sumus: scz intelligibili ꝛ sensibili: duplicē adorationē deo offerimus scz spiritualē q̄ consistit in interiori mentis deuotiōe: ꝛ corporalē que consistit in exteriori corporis humiliatiōe: ꝛ exterior fit propter interiorē vt p signa humilitatis q̄ corporaliter exhibem⁹: affectus noster excitet' ad subijciendū se deo: q̄a ꝯnaturale est nobis vt per sensibilia ad intelligibilia procedam⁹: et hec duo ꝓhibentur fieri creaturꝫ cultu latrie.

¶ Ad maiorē euidentiā sciendū s'm Tho. secūda secūde. q. xciiij. q̄ antiquit⁹ diuersimode diuin⁹ cultus idolis exhibebat'. Quidā enim per quandā nephariā artē imagines q̄sdam cōstruebant que virtute demonū aliq̄s certos effect⁹ habebant: vnde putabāt in ipsis imaginib⁹ aliquid diuinitatis esse: et p cōsequēs eis diuinus cultus deberet': ꝛ hec fuit opinio Hermetis termegisti. vt Augustinus viij. de ciuitate dei dicit. In cui⁹ argumentū Gen: xxxi. dicūt aliqui doctores: q̄ vbi translatio nostra habet idola: in hebreo habet thera phin: ꝛ sic exponitur Judicū. xvij. adduntq; q̄ theraphin sunt imagines quedā facte partim per astronomiā: partim per necromantiā. Doctores autē hebrei dicūt q̄ est caput alicuius pueri primogeniti interfecti ꝛ sacrificati demoni quod p̄cisum salsat' ꝛ aromatibus cōditur vt possit diu ꝑmanere: super cuius linguam in aurea lamia ponitur nomē alicuius demonis ꝛ dat respōsa: non tamē intelligendum est q̄ talia virtutē habēt dandi responsa nisi inquantū deus ꝑmittit: quod frequenter contingit ꝓpter peccata hominū talibus credentiū: nā quia demerent' q̄ suis deceptionibus capiātur: ideo de⁹ talia permittit: diabolus igitur per caput illud responsa dabat et sic credeuāt inesse aliq̄d diuinitatis. Alij vero nō exhibebāt cultū diuinitatis ipsis imaginibus sed creaturis quarū erant imagines: ꝛ vtrūq; eorū tangit apl'us Roma. p̄mo. nam quantū ad primū dr. Cōmutauerūt gl'iaꝫ in corruptibil' dei sil'itudinē corruptibil' imagis hominis ꝛ volucris ꝛ q̄drupedū atq; serpentum. Quātū vero ad secundū subdit: Coluerunt ꝛ seruierūt creature potius q̄ creatori. Quidā enī estimabāt quosdam hoies fuisse deos q̄s per eoꝝ imagines coluerūt. sicut Jouem: Mercuriū ꝛ alia hmōi portēta. Quidā etiā estimabāt totū mundū vnū esse deū non ꝓpter corporalē substantiā sꝫ ꝓpter aiam quā inesse putabāt dicētes deū nihil aliud esse q̄ aiam motu ꝛ rōne mundū gubernantē: sicut homo sapiēs dr non ꝓpter corpus sed ꝓpter aiam: ꝛ sic putabāt toti mundo cūctisq; partibus ei⁹ eē cultū diuinitatis exhibendū. s. celo aque: aeri: terre ꝛ oīb⁹ hmōi: ꝛ ad h̄ referebāt noīa ꝛ imagies deoꝝ: sicut Varro dicebat: ꝛ Aug⁹. narrat. vij. de ciui. dei. Vñ. iiij. Regū. xvij. legit' q̄ adorauerūt oēm militiā celi. s. solē: lunā: ꝛ stellas: cōsecrantes etiā filios suos. Et Ezech. viij. Vidit in tēplo depictā oēm similitudinē aialiū in circuitu parietū ita vt nulla essꝫ bestia quā nō pictura mōstraret vt dr glo. ꝛ h̄ vsq; hodie cernim⁹ i ꝓphanis gētilib⁹ vbi cuncta gn̄a bestiaꝝ adorat stulta religio. Vnde ꝛ Esa. ij. dr q̄ talpas ꝛ vespertiliones adorabāt. Alij ꝟo sicut Platonici posuerūt vnū esse summū deū oium cām post quē posuerūt esse q̄sdā substātias spūales a summo deo creatas q̄s deos nomiabāt participatione scz diuinitatꝫ q̄s ꝛ nos angelos dicimus. Post q̄s ponebāt aias celestiū corpoꝝ ꝛ sub his demones q̄s dicebāt esse aerea q̄daꝫ aialia ꝛ sub his ponebāt anias hoīum quas per virtutis meritum ad deorū vel demonum so

eternaꝫ assumi credebant: ⁊ omnib⁹ his cultū debitum exhibebant: vt refert Aug. viij. de ciui. dei. ⁊ oia hec pertinēt ad superstitionē idolatrie. ¶ Notandū igit q̄ circa ad pmā partē hui⁹ p̄cepti, prohibent omes superstitiones: de quib⁹ h̄z. xxvj. q. ij. c. illud. vbi dicitur superstitiosus est quicūq; instituit est ab hominib⁹ ad faciendā idola ⁊ colenda putans vel ad colendū sicut deū creaturā p̄cue vlle creature vel putans ad cōsultationes ⁊ pacta quedam significationū cū demonib⁹ placita atq; federata ⁊ c. multa que ibi p̄sequit ⁊ sic generaliter superstitio est cultus indebitus transgrediens medū virtutis que est in religione. Et p̄mo quidē sm Tho. scḋa scḋe. q. xcij. pōt eē superstitio ex pte obiecti vel finis: q̄ pōt diuinus cultus exhiberi vel vero deo sed mō indebito ⁊ sic est prima spēs superstitionis: vt si ꝺs ipe gr̄e coleret deū sm ritū veteris legis: vel exhibet diuin⁹ cult⁹ cui nō debet exhiberi. s. cuicūq; creature. ⁊ hoc est sm genus superstitionis qō dividit in multas spēs scōm diuersos fines diuini cultus. Primo nāq; ordinat diuinus cultus ad reuerentiā exhibendā deo ⁊ sm hoc prima spēs huius generis est idolatria que diuinā reuerentiā indebite exhibet creature. Scḋo ordinat ad hoc q̄ hō instruat a deo quē colit ⁊ ad hoc pertinet superstitio diuinatiua q̄ demones p̄fulit per aliq̄ pacta cū eis inita tacite vel expresse. Tertio ordinat diuinus cultus ad quandā directionē humanop̄ actuū sm instituta dei qui colitur et ad hoc pertinet superstitio quarundam observantiaꝝ que tria tanguntur in decret. vbi. s. Quātū igit ad primū queri pōt: vtrū in cultu veri dei possit esse aliqd periculosum: presertim cū h̄z Jobel. ij. Omis quicūq; inuocauerit nomen dñi saluus erit. Sz ꝺcunq; mō ꝺs deū colit eius nomē inuocat. Ad h̄ rñdet Tho. scḋa scḋe. q. xcij. q. sicut dicit Aug. in li. cōtra mēdacū. Mēdacū magis periculosum est qō fit in his q̄ ad christianā religionē pertinēt. Est aūt mendacū qñ ꝺs aliqd exterius significat p̄ter christianū. Porro sicut aliqd significat p̄bo sic ⁊ facto ⁊ in tali significatōe facti p̄sistit exterior⁹ religiōis cult⁹: ⁊ iō si p cultū exteriorē aliqō falsū significet erit cult⁹ periculosus: qō pungit dupl̄r. Uno mō ex pte rei significate a q̄ discordat significans cult⁹ ⁊ ex hoc in tpe gr̄e pactis iam chr̄i mysteriis periculosum ē vti cerimoniis veteris legis ꝺ bo christi mysteria significabant futura. sic etiā periculosum esset siqs p̄bo p̄fiteret christū et se passum. Unū dic̄ Aug. in epla ad Hiero. q̄ legalia obseruata post traditā euāgelij veritatē mortifera. Alio mō ex pte colentis et hoc p̄cipue in cultu cōi q̄ per ministros exhibet in psona totius ecclie. Sic̄ em falsarius esset ꝺ aliq̄ p̄ponere ex pte alicui⁹ q̄ nō ēēt ei cōmissa. sic vicū incurrit falsitatis: ꝺ ex pte ei⁹ cultū exhibet deo cōtra modū auctē diuina ab ecclia p̄stitutū ⁊ in ecclia p̄suetū: sicut Ozias rex p̄sumpsit offerre sacrificiū ⁊ lepra percussus est. Unū cult⁹ putans falsitatē nō pertinet p̄prie ad dei inuocationē: sed magis ad p̄sumptionē humanā et blasphemiā diuinā: que em maior blasphemia q̄ nō sacerdotes celebrare diuina: Denicp̄ in cultu dei pōt esse aliqd superfluū licet nō p̄prie superstitiosum: et tm abscindendū eo q̄ nō est finis religiōis ⁊ cultus p̄portionatū. Nā finis diuini cult⁹ est vt hō deo det gl̄ia ⁊ ei se subijciat mēte ⁊ corpore: ⁊ ideo quicqd hō facit ad dei gl̄iam et ad hoc q̄ mens hois deo subijciat ⁊ etiā corpus p moderatā refrenationē ꝛcupiscentiaꝝ sm dei ⁊ ecclie ordinationē ⁊ cōsuetudinem eop̄ quib⁹ hō cōuiuit nō est superfluū in diuino cultu. Si p̄bo fit aliqd q̄ q̄tum est de se non pertinet ad dei gloriā: neq; ad hoc q̄ mens homis ferat in deū: aut etiā si sit p̄ter dei ⁊ ecclesie institutionē: vel ꝓtra ꝛsuetudinē cōmunē que sm Aug. p lege habēda est totū hoc reputandū est superfluū ⁊ superstitiosum: q̄ interioribus tm ꝛsistēs ad interiorē dei cultū nō pertinet: sicut ꝺdam nō comedunt carnes ꝺ capite: quedā nō nent in sabbato ⁊ silia. ¶ Secūdo queri pōt ꝺ scḋa spē superstitionis. s. idolatria q̄ quis diuinā reuerentiā creaturis exhibet. vtrū. s. sit peccatū grauissimū p̄sertim cū pessimū opponit optimo: vt h̄z. viij. ethicop̄. Sz cultus interior ꝺ ꝛsistit in fide spe ⁊ charitate melior est q̄ cultus exterior. q̄ infidelitas desperatio ⁊ odiū dei que opponunt cultui interiori sunt graviora peccata q̄ idolatria que opponitur cultui exteriori. Ad hoc scḋus Tho. rñdz scḋa scḋe. q. xcij. q. grauitas peccati pōt duplicari attēdi. Uno mō ex pte peccan⁹: ⁊ sic idolatrie peccatū ē maximū ⁊ grauissimū q̄ sicut in republica grauissimū esse videtur q̄ aliquis honorē regiū impēdat alteri q̄ vero regi. q̄ q̄tum in se est totū ordinē rei publice p̄turbat: sic inter peccata q̄ contra deū cōmittunt que tm sunt maxima grauissimū eē videt q̄ aliqd creature diuinū ho-

nozē impēdat q; quantū in se ē facit alterum deū cē i mūdo diuinū minuēs ꝓcipatū. Alio mō ꝑ attēdi ḡuitas peti ex pte peccāt; sic ō grauꝰ eē peccatū eius q̄ peccat sciens q̄ eꝰ q̄ peccat ignoranter. ꝛ sm hoc nihil phibet graui⁹ peccare berencos q̄ scientes fidē cozrūpunt quam acceperūt q̄ idolatras ignoranter peccātes: ꝛ sic; aliqua alia pcā pñt esse maiora ꝓpter maiorē cōtēptuz peccāns. Vñ in idolatria pcā latent. Nā ꝓio presupponit inferiorē infidelitatē ꝛ adycit exteriꝰ indebitum cultum. Vel si nō sit exterior idolatria absq; interiori infidelitate tūc adycitur culpa falsitatis. Scō includit in se magnā plasphemiā in q̄tū singularitas dñi deo subtrahit. Tertio includit in se ipugnationem fidei saltem ope p que idolatriam fidem christianaz impugnat ¶ Et huius quidem idolatrie duplex fuit causa. Nam in etate prima nō fuit idolatria. s. vsq; hoc ꝓpter recētem memoriā creatōis mūdi ex qua adhuc vigebat vnius dei cognitio in mente boim. In scā vero etate legit in ueteri idolatria ex causa quadaz dispositiua que fuit ex parte hominū ꝛ hoc triplicater. Primo ex inordinatione affectus: put. scilicz homines aliquē hominē vel nimis amātes vel nimis venerantes honorem diuinum ei impēderūt: sicut ninus qui fecit imaginē beli patris sui ꝛ adorare fecit. Et vt dicitur Sap. xiiij. Acerbo luctu dolens pater cito sibi rapti filij fecit imaginē ꝛ illū qui eiz quasi bō mortuus fuerat tanq̄z deū colere cepit: et subditur q̄ homines aut affectui aut regibus deseruientes incōmicabile nomen sc̄z diuinitatis lignis ꝛ lapidibꝫ imposuerūt. Scō ꝓpter hoc q̄ bō naturaliter de repñtatione delectatur: vt dicit pl⁹ in poetria sua: ꝛ ideo boies rudes a ꝓncipio videntes p artificū diligēnā boim imagines expressiue factas diuinitatis cultū eis impenderūt. Vñ Sap. xiij. Si quis artifex faber de silua lignū rectū secuerit ꝛ p sciam sue artis illud figuret ꝛ assimilz imagini hois vt de substātia sua ꝛ filios ꝛ de nuptijs factēs votū inḡrit cē. vide. Tertio ꝓpter ignoratiā veri dei cui⁹ excellentiā non cōsiderantes impenderūt diuinitatis cultum quibusdā creaturis ꝓpter pulchritudinē seu virtutē. Vñ Sap. xiij. Neq; operibꝫ attēdentes agnouerūt q̄s esset artifex: sed aut ignem aut spiritū aut citatū aerē aut gyrū stellarum aut solē aut lunā aut nimiā aquā rectores orbis terrarū deos putauerūt ¶ Alia cā cum idolatrie fuit ꝓsūmptua ex parte demonum qui se colendos hoibꝫ errantibꝫ exhibuerunt in idolis dando risa ꝛ aliqua faciendo q̄ videbant hoibꝫ mirabilia. Ad hāc idolatriam Hieroboā rex isrl' ꝓpter ambitiōez regni induxit omnē isrl. Salomonē autē ad hanc traxit effrenata libido ꝛ inordinatus amor mulierū. Tāta est obcecatio vitij hui⁹ q̄ publice adorabāt idola turpitudinis. s. Veneris ꝛ Priapi ꝛ similiū: ꝛ vnusquisq; in veneratiōe idolorum querebat ꝓpriū cōmodū ꝛ inordinatum affectū: sicut luxuriosi deā veneris ꝛ priapi: ꝛ amorosi adem: De quo refert Ouidi⁹ metha morphos. li. xiij. put plenꝰ habet in sermone de dñica. x. post penthecostes sub thesmate: Hos autē fecistis eā spelunca latronū. Cash vero dee veste sacrificabāt ꝛ sic de similibus. Vnde ꝛ videt ad tantaz deuenerunt dementiā q̄ filios suos ꝛ filias suas immolauerunt demonijs: vt plenissime patet in predicto sermone de dñica. x. ꝛ qō execrabilius est filios suos primogenitos interfecerunt vt de capitibꝫ eoꝝ sibi facerent simulachra vel tecas demoniz. Vñ ex cōmodo ꝓprio idolatria ortū habuit. Nam legit q̄ ninus qui ninniuen ꝑdidit ꝛ noie suo noiauit: patrē habuit noie belū: quo mortuo fecit statuam in illius memoriā sibi fieri quā tantum honorauit vt omnes mali ad eum confugientes manerent impuniti ꝛ securi: ꝓpter qō multi statuā illam in fauorē nimi venerabant ꝛ tandem pro deo coluerunt. Ingrediebant autē demones statuas illas vt ostendentes monstra ꝛ dantes risa magis boies ludificarent: gentes autez circūiacentes exemplo ninnitarū parentibꝫ suis statuas fecerunt: ꝛ eas adorauerunt: ꝛ exinde cepit idolatria: Ex nomine quoq; beli sm diuersa idiomata sunt enā derivata diuersa idoloꝝ nomina: nā babylonii vocabant idolū suū beel. palestini baal. alij baalim. moabite. beelphegoz. Sydonij beelzebub: quē vocabāt ꝓncipē demonioꝝ: qz dicebant in hoc idolo lucifer habitare ꝛ ex eo futura ꝑ dicere: infirmos curare: multisq; modis illos delusit donec nudi ꝛ rei huic ereant: nihil sese eis ꝓter pcā portātes. Vñ beat⁹ Andreas dicit in legēda sua. q̄ christus veniens in hūc mundū docuit idola esse demonia vana que talia suadēt: per que deus offendat vt offensus ab eis auertatur: ꝛ auersus nō exaudiat et nō ex audiendo ipsi a diabolo captiuēt: et captiuati tamdiu deludantur donec nudi et

rel de corpore exeant nihil secum nisi peccata portantes quod a nobis auertat ihesus christus.

¶ De ppbanis ac diuersis practicationibus cū demonibus ad aliq̄ scienda vel facienda z de fato. ¶ Ser. iij.

On babebis deos alienos

coram me. Exode. xx. In ista clausula prohibentur illa p q̄ mens humana auertitur a reuerentia creatoris sunt: et sic prohibentur omnes prophane pactiones cum demonibus siue sint per incantationes verborum siue per inscriptiones characterū vel imaginū siue per immolationes sacrificiorum. In his tribus consistunt omnes artes magice. Prohibentur igitur omnia ex quibus fiunt prophane pactiones demonū siue sint ad transmutationes naturarū sicut fecerāt magi pharaonis: siue ad ludificationes sensuū sicut facūt bistriones: siue sint adinuestigationes futurorum contingentium ut facūt diuini: omnia ista vocat Aug⁹. pactiones demonum: eo q in talibus attribuitur creature qđ soli creatori deberet attribui: de quibus dicit in cantico Deutero. Prouocauerunt eum in dijs alienis z in abominationibus suis ad irā concitauerunt. A Visio igitur in sermone precedenti de idolatria: tam prosequendum est de diuinatione. Ad cuius euidentiam q̄rit potest: vtrum diuinatio sit peccatum: sicut videtur dominus velle Deut. xviij. vbi precipit Non sit qui pbuones consulat neq; diuinos. Ad hoc respondet doctor sanctus. ij. q. xv. q in nomine diuinationis intelligitur quedā prenunciatio futurorū. Futura q̄ dupliciter p̄nosci possunt. Primo in suis causis. Secundo in seipsis. Cause vero futurorū tripliciter se habent: quedam em̄ semper z ex necessitate producunt suos effectus: z huiusmodi effectus futuri prenosci possunt per certitudinē: z prenunciari ex consideratione suarum causarum: sicut astrologi prenunciant eclipses futuras. Quedam vero cause producunt suos effectus non ex necessitate nec semper sed vt in pluribus z raro deficiunt: z per huiusmodi causas possunt prenosci effectus futuri non per certitudinem sed per coniecturam quandam. sicut astrologi per considerationē stellarū quedā p̄nosce re z p̄nūciare possūt de pluuijs z siccitatibus ac medici de sanitate et morte. Quedam denicq; sunt cause que fm se si considerentur se habent ad vtrumlibet: quod p̄cipue videt de potētijs rōnabilibus q̄ se habēt ad opposita secundum pm̄: z tales effectus vel etiā si qui effectus vt in pauciorib⁹ casu accidunt ex naturalibus causis per consideratione causaz p̄nosci non possunt. quia eorū cause non habent inclinationem determinatā ad hm̄oi effectus: et ideo effectus hm̄oi non possunt prenosci nisi considerentur in seipsis. Homines igitur hm̄oi effectus in seipsis solum cōsiderare possunt dum sunt p̄sentes: sicut cū homo videt sortem currere vel ambulare vel furari: sed considerare huiusm̄oi in seipsis antecq̄ fiunt est dei proprium qui solus in eternitate videt ea q̄ futura sunt quasi presentia. Esa. xlj. Annunciate que futura sunt in futurum: et sciemus q̄ nā dij estis vos. Si ergo q̄s hm̄oi futura vel etiā occulta p̄nosce re aut p̄nūciare quocunq; mō p̄sumpserit nisi deo reuelante vsurpet sibi manifeste qđ dei est: z ex h̄ alij diuini dicuntur ab indebita vsurpatione. Vnde Ysido. in li. ethymo. Diuini sunt dicti quasi deo pleni: diuinitate enim se plenos simulanter astutia quadam fraudulentie futura coniecturāt et tunc solum dicuntur diuinare id est quod diuinum est facere quando indebito modo sibi vsurpant prenunciationem futurorū eūtuum: non ea que ex necessario venient: vel vt in plurib⁹ que humana ratione prenosci possunt: nec enim deo reuelante: et tunc constat esse peccatum. Vnde. xxvj. q. v. dicitur. Qui diuinationes expetunt z morem gentilium subsequuntur: vel i domo sua huiusmodi homines introducūt exquerendi aliquid magica arte aut expiandi causa sub regula quinquennij iaceant fm gradus penitentie diffinitos scilicet a sacerdote. Glo. ibidem isti scilicet diuinatores fm legem cōcremantur: sed ille in cuius domo hec fiunt post publicationem bonorum i exilium mittitur: vt. C. de maleficijs nullus: fm iura vero propter detestationem criminis in accusatione non admittūtur. ij. q. viij. quisquis. item sunt excommunicandi. xxvj. q. v. c. sortes. z si clericus est deponendus. c. quisqs nec admittitur ad testimoniū: extra de testi. c. testimonium. et si notoriū ē eucharistia denegat. de cōse. distinc. ij. c. pro dilectione: vbi legitur de magis z bistrionib⁹: z multis alijs penis iure puniunt. Qđ

si queritur: vtrũ ergo nõ licet vti ministerio vel arte demonũ ad cognoscendũ futura vel ad aliq̃d aliud. Rñdet Asteñ. li. j. ti. xj. q̃ vti ministerio diaboli ꝑtute diuina et aliqua licita impando hoc licz sicut paul⁹ Act. xvj. imperauit spiritui malo vt exiret a puella phitonica: sed vti ei⁹ ministerio familiariter eũ inuocando ꝓhibitũ ⁊ illicitũ est nõ solũ lege positiua sed etiã diuina. Leuit. xix. vbi ꝑcipit occidi q̃ sciscitat magos et ariolos. B Ceterũ hec diuinatio tã ꝑniciosa diuidit i mlt̃as spẽs. specialr̃ tñ est triplex genus diuinatiõis et sub q̃libet horũ multe spẽs cõtinent: q̃rum prunum genus fit ꝑ manifestã demonũ inuocationẽ qd̃ est grauissimum ⁊ ꝑtinet ad necromãticos: nã multo grauius est demones inuocare q̃z aliqua facere quib⁹ dignũ sit q̃ demones se igerant: Et diuidit in mlt̃as spẽs: quia demões exp⁊esse inuocati solẽt q̃nq̃z futura ꝑdicere igerentes se aspectui ⁊ auditui hominũ prestigiosis quibusdam apparitionibus que spẽs vocatur prestigiũ ex eo q̃ oculi hominũ prestringunt ad nutũ demonis apparentis vt in balaã ꝓpheta Nũeri. xxij. Vide ꝓcessum in sermone de penthecos. Ceperũt loqui varijs linguis. Q̃nq̃z vero apparent per somnia: ⁊ vocat diuinatio somniorum: nam licet q̃nq̃z causa somniorũ fuit vel est a deo qui ministerio angelorũ aliqua hominibus reuelat in somnijs ꝑsertiz in lege veteri s̃m illud Nũeri. xij. Si quis fuerit inter vos ꝓpheta dñi in visu apparebo ei vel per somniũ loquar ad illũ. Multotiens tñ opatione demonuz fantasie dormientib⁹ apparent: ex quibus quãdoq̃z futura reuelãt his qui pacta illicita cũ eis habent. vel eis etiã qui supsticiose somnia obseruant: cõtra q̃s d̃r Deut. xviij: Non inueniat in te q̃ obseruet somnia. Q̃nq̃z proinde ꝑ mortuoꝝ aliquorũ apparitionẽ vel locutionẽ ⁊ vocat necromantia: nã necros grece mortuus mantia diuinatio nũcupatur s̃m ysid. quia quibusdã ꝑcantatiõib⁹ adhibito sanguine vident resuscitati mortui diuinare ⁊ ad interrogata rñdere. Qd̃ si opponit hoc licitũ esse eo q̃ Sauli inq̃renti de futuro euentu belli. j. Regũ. xxviij. c. a muliere habẽte spiritũ ꝓhitonis apparuit samuel et euentũ futurũ ꝑdixit: nõ eñ fauent anime sanctorũ illicitis interrogatiõib⁹. Ad hoc rñdet Tho. scd̃a scd̃e. q. xcv. q̃ sicut Aug. dicit ad simplicianũ. Non est absurdũ credere aliqua dispensatione permissuz fuisse vt nõ dominante arte magica vel potẽtia sed dispensatione occulta que ꝓhitonissam ⁊ saulem latebat se ostenderet spiritus iusti aspectib⁹ regis diuina eum sñia ꝑcussurus: vel nõ samuel a requie sua suscitatus est sed aliquod fantasma ⁊ illusio imaginaria machinatione diaboli facta quã scriptura samuelẽ appellat sicut solent imagines reꝝ suorũ nominib⁹ appellari. Q̃nq̃z etiã futura ꝑnunciant per homines viuos: videlicz in arrepticijs ⁊ hec ẽ diuinatio per ꝓhitones a ꝓhitio appollinis qui dicebat esse auctor diuinãdi: tales aũt accedere ⁊ ab eis occulta requirere: vt furta ⁊c. stricte ꝓhibitũ est. xxvj. q. ij. v. vij. in diuersis capl̃is. Vñ hec omnia deũ ad iracundiã et vindictã ꝓuocãt. Hinc vt habet. iij. Re. j. Ochozias egrotãs et consulens beelzebub deũ accharõ: a deo mortis vindictã accepit ex ore helie ꝓphete. Q̃nq̃z deniq̃z futura ꝑnunciant per aliq̃s figuras vel signa q̃ in rebus inanimatis apparẽt: q̃ si apparẽt in corpore terrestri: vt vngue ferro vl̃ lapide polito vocat geomantia si in aqua vocat hydromãtia. si in aere aereomantia: si in igne pyromãtia et ista q̃ttuor genera sunt ꝑncipalia s̃z q̃ttuor elemẽta. Si deniq̃z apparẽt i visceribus animaliũ imolatoꝝ in aris demonũ vocat auruspiciũ: ⁊ sic patz de primo genere diuinationis. ¶ Scd̃m aũt gen⁹ est ꝑ solã considerationẽ dispositiõis vel motus alteri⁹ rei qd̃ ꝑtinet ad augures ⁊ habz mlt̃as species Nã q̃nq̃z cõsiderãtur dispositiões figuraruz in aliquib⁹ corporib⁹ visui occurrentes: ⁊ tũc erit quedã diuinatiõis spẽs que diuersificat: q̃z ex liniamẽtis manus consideratis diuinatio sumpta vocatur cyromãtia quasi diuinatio manus. Si ex q̃busdam figuris in spatula cuiusdam animalis apparẽtis vocat spatulamãtia ⁊ sic de alijs. Qd̃ si fiat consideratio circa verba hominũ alia intẽtiõe dicta: q̃ q̃s intorquet ad futurũ qd̃ vult ꝑnoscere vocat omen. Qd̃ si obijcitur diuinatio ꝑ omnia nõ est illicita: q̃z gedeon q̃ ad Heb. xj. in nũero sanctorum ponitur vsus fuit omine ex hoc q̃ audiuit recitationẽ ⁊ interꝑtationẽ cuiusdam somnij. vt dicit Iudi. vij. Similiter ⁊ eliezer seruus abrae: vt legitur Geñ. xxiiij. Ad hoc rñdet doctor sctũs. vbi. s̃. q̃ gedeon obseruauit recitationẽ ⁊ expositionẽ somnij accipiẽs ea pro omine quasi a diuina prouidentia ad sui instructionẽ ordinata. Sil̃r ⁊ eliezer verba puelle orõne ꝑmissa ad deũ. Nõ tñ nobis

licet quia verba bñana que accipiũtur pro omne nõ subdunt dispositoni stellarũ vel simiũ: licet aliq̃n disponunt fm diuinã puidẽ tiã: vt p3 in Gedeon ⁊ Eliezer ac etiã in Jonathan qui dixit ad armigerũ suum. j. Regũ. xiij. Si ita locuti fuerint ad nos manete donec veniamus ad vos stemus in loco nostro nec ascendamus ad eos. Si autez dixerint. Ascendite ad nos ascẽdamus ad eos q3 tradidit eos deus in manib nostris: hoc erit nobis signũ frequenter ñ fiunt fm operationẽ demonũ vt observantes illudãt: nam bis q̃ ex opinione vana vel falsa pcedũt ingerit se demonis operatio: vt homi animos iplicet vanitati vl falsitati. Postea si sit ꝓsideratio circa motus vel voces autũ seu quorũlibet animaliũm vel p sternutationes hominum vl anima liũm: hoc generaliter pinet ad augurium qđ dicit a garrire autũ: sicut auspiciũ ab aspectione auium: quoz primũ pinet ad aues: scõm ad oculos in quibus ꝑcipue hmõi cõsiderari solent assimilãtes spũm ꝓphete cornix cuiculus canib gallinis ⁊ similibus: ad ꝓnoscendũ ea q̃ sunt hominib incognita. O maledicta insania qua fere laborant infiniti quos pcipitat Deus. xvij. Nõ in eniat q̃ obseruet auguria. Nunq̃ tñ manifestũ ẽ q3 mor vl garritus autũ: vel quecunq3 dispositiones hmõi in rebus cõsideratione sunt cã futuroz euentũ nec ex eis cognosci põt. ¶ Notãdũ ñ ad maiorez euidentiã q3 causa operationũ bzuorum alia inẽ instinctus quidam q̃ mouent ī motũ nature: q3 non bñt dominiũ sui actus: hic igit instinctus ex duplici cã pcedere põt. Prio ex cã corpalicũ cũ nõ bñt nisi alias sensitiuã. cuius oẽs potentie sunt actus corporaliũ organoz: ideo subiacet coz ania dispositiõi cõmentiũ corpoz ⁊ ꝓmordialiter celestiũ: ⁊ ideo nihil phibet aliquas eoz operationes esse futurorũ signa. inq̃ntũ conformant corpoz celestiũ dispositioni ⁊ etiã aeris continentis ex q̃ prouenit aliqui futuri euentus. In hoc ñ primo considerare oportet q3 hmõi operationes non extendunt nisi ad precognoscenduz futura q̃ causant per mor celestiũ corpoz. Scõo vt nõ extendant nisi ad ea q̃ põt aliqualiter ad hmõi animalia pertinere. Consequunt eñ p celestia corpa cognitione quãdã naturalẽ et instinctiũ ad ea q̃ coz vite sunt necessaria: sic̃ sunt imutationes q̃ tũ p pluuias ⁊ ventos et alia huiusmodi. Alio mõ causant ĩstinctus huiusmodi ex cã spũali: vt scz vl ex deo vt in colũba super ebꝛistum: ⁊ in cetio qui pauit Heliaz: ⁊ in crete qđ suscepit ⁊ eiecit Jonam ꝓphetam: vel ex demonibus qui vtuntur huiusmodi operationib bzuoz animaliũ ad implicandas alias nouis opinionib: et eadem rõ videt esse de oibus aliis. Cum igitur natura liter aliqua cognoscunt circa futuros tẽpoz euentus ideo ad hec cognoscenda considera re eorum voces ⁊ motus nõ est illicitum: puta si quis ex hoc q3 cornicula frequenter croscuat ꝓdicat pluuiã etiã ventũ: ⁊ cetera silia q̃ mixta reperiunt in naturalib. ¶ Deniq3 si sit cõsideratio circa motus siderũ hoc pertinet ad mathematicos q̃ tũ ad cõsideratiões naturaliũ dicũ q̃ ponũt esse fatũ. Pro q̃ sciendũ fm Aste. li. j. ti. xij. q3 opinio fuit quoruñ dã mathematicoz q3 ex vi positionis siderũ necessario causat in hominib diuersitates mozũ: ita q3 talis est q̃stio in moribus qualem facit ipm esse dispositio siderũ in qua cõceptus vl natus est: ⁊ istam vim vocauerunt hoie fati. ¶ Qđ si q̃nt. virtũ igitur ex impressiõe luminariũ celestiũ causet in hominib diuersitates mozũ. Respondet Aste. ibidẽ q3 mores hominũ ⁊ euentus futuroz a sideribus causari intelligi duplicit potest. Primo mõ q3 intelligatur necessario ⁊ sufficienter: ⁊ tunc nõ tantũ est falsum sed etiam hereticũ: q3 repugnat ebꝛistiane religioni. tum q3 veritas fidei in hoc erroze saluari nõ põt. Cum eñ ponit oia necessario a sideribus euenire tollit meritũ. ⁊ p consequẽs ꝓmiũ tollit ⁊ gr̃am: ⁊ p cõsequens gloriam tum etiam quia mozes honestas per hũc errorem ꝓiudiciũ patit dum culpa peccantis in sidera refundit licentia malefaciendi sine reprehensione concedit: ⁊ homo ad bonozãdum ⁊ colendũ sidera incuriatur. Secundo modo q3 intelligat dispositiue ⁊ cõiunctiue: ⁊ sic potest habere veritatẽ: q3 nec ratoni nec fidei repugnat. Planũ est eñ q3 varia dispositio corporis multũ facit ad variationẽ effectuum ⁊ mozũ anime: vt plurimũ eñ anima complexiões corporis commutantur. vnde colerici sunt iracundi: sanguinei benigni. melancolici inuidi. flegmatici pigri: hoc tamen non est necessario eo q3 anima dominat suo corpori maxime quãdo est adulta per gr̃am: multos enim videmus colericos mansuetos: melancolicos benignos. Cum ergo virtus corporũ celestiũ opat admixtionẽ ⁊ q̃litatẽ cõplexionũ. Hinc est q3 per cõsequens operat quodãmõ ad qualitatẽ mozũ: valde tñ ex longius

quo q̄ plus facit ad qualitatem cōplexionis virt⁹ nature inferioris q̄ virt⁹ fidei. Et ideo ꝓcludendo dicendū est q̄ corpa celestia non p̄nt per se esse cā opationū li. ar. licz p̄nt ad h̄ inclinare dispositiue inquātū inclinationē imp̄mūt i corp⁹ hūanū: t p ꝑs in vires sensitiuas q̄ sunt actus organoꝝ corpalū t q̄ inclināt ad actus hūanos. t q̄ boies vt plurimū has passiones corpales sequunt. t sic act⁹ dispōnūt vt plurimū ſm has inclinationes celestiū corpoꝝ. nō de bis astrologi q̄nq̄ vera dicūt. ſ exp̄imur q̄ inclinationē celestiū corpoꝝ hō per rōnem opari p̄t cui sensitiue vires obediūt. vt phat phus. j. Ethi. t in. iij. de aia. Et sic p̄t intelligi q̄d dicit Ptolome⁹: q̄ hō sapiens dñat astris: q̄ sapientia sua ea vitare p̄t ad q̄ dispōnūt astra sic̄ is q̄ corp⁹ celeste dispōnit eē gulosus t luxuriosus subm̄ssus rōni: ecōtra fort⁹ t castus esse p̄t. put etiam scribit Cassianus in li. collationū. q̄ quidā senex inspicies dixit: oculi tui corruptores puerorū. t cū discipuli socratis cōmunū illatū suo magro vellent vlcisci. socrates aut: quiescite sodales quiescite sua ereni sed me virtute contineo. ¶ Ultimo queri p̄t vtr̄ dies egyptiaci sint obseruādi. Breuiter dicendū: q̄ illos obseruare q̄nq̄ est idolatrie t infidelitatis: vt cū obseruant in bis q̄ pure dependēt aliq̄ bois arbitrio: vt in domoꝝ edificatiōe bellorū exercitio t sūbis. q̄nq̄ ꝛe prudentie t sagacitatis est vt cū obseruāt in bis q̄ h̄ nāturā lē vt potuerint minutionib⁹: sic̄ obseruare dies q̄ ad aeris purificationē t tpis q̄litatē est prudēte ſ solū ad nūcupationē est vanitatis: vt sc̄z in secta feria sit melius sanctificare q̄ in q̄nta. Silr obseruari p̄t cursus lune in plantatiōibus vel inserti⁹ib⁹ arboꝝ: vtpote in fine decrescēte ei⁹ t inserēdis semib⁹ in nouilunio q̄ ad h̄ sunt rōnes naturales. Q̄nq̄ etiā necessitates t obedientie: vt patz in nuptijs celebrādis t festis. vnde de bis multa dicunt in decretis. xxvj. q. v. c. non licet x̄pianis tenere traditiones gentiliū: q̄ tamen litera faciliter non intelligitur nisi in glo.

¶De quattuor generibus sortiū ac arte notoria carminatiōe diuina tēptatione t demonum adiuratione.

¶Sermo iiij.

n On habebis deos alienos cor̄ me. Exod. xx. Iā ordine debito prosequendū est tertiū gen⁹ diuinatiōis q̄ pertinet ad sortes t fit q̄n facim⁹ aliquid vt nobis manifestet aliq̄ occultū sine tamē expressa demonū inuocatiōe: t habet etiā multas species q̄ q̄nq̄ fit ex cōsideratione coꝝ q̄ eueniūt et quibusdā q̄ ab hominib⁹ serio fiūt ad aliq̄ occultū inquirendū sine p̄ protractionē puncroꝝ q̄. pertinet ad artē geomātie sive per consideratiōnē figuraꝝ q̄ veniūt ex plūbo liquefacto in aquam iniecto sive ex quibusdā cedulis scriptis t in occulto positis dū cōsiderat quis quā accipiat: vel etiā dū cōsideratur q̄d aperienti librum occurrat q̄ omnia sortium nomen habēt. ¶ Hinc generaliter queri p̄t: vtrū peccatū sit in characteribus qui fieri solent a plurib⁹. Rñdet Astēn. q̄ est magnū peccatū facere characterem aliū q̄ signū crucis: q̄ sunt ad demonū ministeriū implorandū q̄ nullo modo licet: nec virtutē h̄nt ex se t ex diabolica pactiōe. sic etiā diabolus pepigit cum bis q̄ fuerunt ei familiares q̄ talia signa recognoscerent t ad talia se p̄sentē offerret. Fingit aūt per illa se cogi vt ostēdat aliq̄d esse virtutis in hmōi armbus in q̄b⁹ sunt multa nephāda per q̄ abducit hō a fide t cultu diuino. nec hoc facit diabol⁹ vt in illis delectet: ſ ponꝰ in infidelitate facientū. Et notandū ſm Thoscā scōe. q. xcv. q̄ sortes ꝓprie dicunt cū aliq̄d fit vt eius euētu cōsiderato aliq̄ occultū innotescat. Et si querat sortū iudicio q̄d cuiꝰ sit exhibendū sive illud sit res possessa sive honoꝝ pena dignitas vl actio aliqua vocat sors diuisoria. Si aūt querat q̄d agere oporteat vocat sors cōsultoria. Si ꝫo q̄ritur q̄d sit futurū vocat sors diuinatoria. Actus aūt hoim q̄ inquirunt ad sortes nō subdunt dispositiōi stellaꝝ nec etiā euent⁹ ipoꝝ. t hō si q̄s ea intentiōe sortib⁹ vtat q̄si hmōi act⁹ hūani q̄ requirunt ad sortes ſm dispositionē stellaꝝ sortiant effectū vanū t falsū ē opinio: t p ꝑs non carens demonū ingestiōe ex qua talis diuinatio erit illicita t superstitiosa t hō phibita. xxvj. q. v. c. sortes. q̄bus cūcta vos vestris discriminatis id est in discrimē adducitis prouincijs quas partes dānauerūt nihil aliud q̄ diuinatiōes t maleficia decernum⁹: q̄obrem volumus illas oīno dānari. t vtra inter christianos nostros nomiari: t ne exerceant anathemanis interdicto phibemus. hec Leo papa iij. ad episcopos Britanie. Non tñ ois sors phibet nec est aliq̄d mali in sui natura licet phibeat in lege posita sicut t multa alia phibent cū

tus causam ponit.xxvj.q.ij.c.sors non est aliquid mali.per totum.¶ Ad euidentiā igitur quando sors admittitur ⁊ quādo nō:sciendū ꝙ quatuor modis capit sors.¶ Primo mō ꝑ casu fortuito vel euentu puta quādo faciunt lotos ꝑ festucas vel scribendo partes diuersis cedulis vt sic appareat cui sors accidit:⁊ hec quidem non est licita in electionib⁹ ⁊ alijs spiritualibus que ex spiritussancti inspiratiōe fieri debent:vt patet extra de sorti.c.fi. Nimirum cū sic posset id.gnior prefici:⁊ dic̄ Joh. an.ꝙ sortilegium prohibetur in quocūq; actu in quo requiritur canonicus titulus in regula prima lib.vj. Nec obest ꝙ sors cecidit sup mathiam ⁊ superionam.quia hoc factū fuit ī spiratione diuina. Si vero talis sors exercet in dubijs q̄ occurrūt circa temporales dignitates que ad terrena disponēta ordinantur vel ad alia temporalia diuidentia:tunc licita est ⁊ permissa ꝙ tenet Jo an. ⁊ lau.xxvj.q.ij. in summa.§.in principio:⁊ inter clericos admitti potest vbi de temporalibus agitur:vt patet extra de prebend.⁊ digni.c.cum secundum apostolum ſm Johan.an.et hostiñ.de sortilegi.cap.fi. Similiter ſm Tho.scda.scde q.xcv.si necessitas immineat in aliquibus licitum est cum debita reuerentia diuinum iudicium sortibus implorare. Unde dicit Aug. in epistola ad honoratum:si inter ministros dei fit disceptatio que eorum tēpore persecutionis maneant ne fuga omnium et qui eorū fugiant ne morte omnium deserat ecclesia:q̄ disceptatio si nō aliter potuerit terminari quātum mihi videtur:qui maneant ⁊ qui fugiāt sorte legendi sunt.⁊ iterum ī primo de doctrina christiana dicit:si tibi abundaret aliquid quod oportet dari eis qui non haberent nec duobus dari potuisset si tibi occurrerent duo quorum neuter alium vel indigentia vel gratia te aliqua necessitate superaret:nihil iustꝰ faceres q̄ vt sorte legeres cui dandum esset quod dari vtriq; non posset.¶ Secūdo mō sors capitur pro sortilegio:⁊ tūc sors vt dicit leo papa:nihil aliud est q̄ diuinatio vel maleficium a sāctis patribus damnata ⁊ ſm hoc non est licita:⁊ ideo prohibet ne exerceatur sub anathematis interdicto.xxvj.questione v.cap.sortes:ideo non credenda nec exercenda.vt patet.xxvj questi.ij.§.his itaq;. Nimirum quia tales sortilegi ea q̄ soli deo cōpetunt sibi vsurpare conant expectātes iudiciū sortiū ex demonib⁹.sic̄ Ezech.xxj.legit ꝙ rex babylonis stetit in biuio capite duarum vsurum diuinationem querēs cōmiscēs sagittas interrogauit idola extra consuluit:⁊ tales illicite sunt que prohibentur ſm canones:ꝙ si iudicium sortium expectatur a deo scdm illud prouerbio.xvj. Sortes mittuntur in sinu:sed a domino temperantur.tunc talis sors scdm se non est malum vt dicit Augustinus.potest tamen in hoc quadruplex peccatum incidere. Primo si absq; vlla necessitate recurratur ad sortes:hoc videtur ad dei temptationem pertinere. Secūdo si necessitate sed absq; reuerentia sortibus vtatur.vnde Beda super actus apostolorum. Si qui necessitate compulsi deū putant sortibus apostolorum exemplo consulendum esse:videant hoc ipsos nō nisi collecto fratrum cetu ⁊ precibus ad deū fusis egisse. Tertio si diuina oracula cōuertātur ad terrena negotia:vnde dicit Augustinꝰ ⁊ habetur.xxvj.q.ij.c. Hi qui de paginis euāgelicis sortes legunt:⁊ si optandum sit vt illō potius faciant q̄ ad demonia consulenda cōcurrant.tamen ista mihi displicet consuetudo ad secularia negocia ⁊ ad vite huius vanitatem diuina oracula velle cōuertere. Quarto in electionibus ecclesiasticis vt dictū est. Tertio modo capitur sors pro capitalitate vsurarum.vt patet de vsuris.c.j.⁊.ij.⁊.c.cōquestꝰ. Quarto modo pro parte ⁊ portiōe.vt extra de prebendis.c.cum secūdum apostolum:sed de his duobus nihil ad propositum. B

Ceterum de alijs obseruantijs superstitiosis prosequendo.¶ Notandum est primo ꝙ ars notoria est illicita.quia secundum Thomaz secunda secunde.questi.xcvj.quibusdam vtitur ad acquirendum scientiam que secunduz se non habent virtutem causandi scientiam: sicut inspectione quarundam figurarum ⁊ ꝓlatione quorundam verborum ignotorum ⁊ alijs huiusmodi ⁊ iō hmōi ars nō vtitur his vt causis sed vt signis non aūt vt signis diuinitꝰ institutis:sicut sūt signa sacramētalia.vnde restat ꝙ sunt signa superuacua:⁊ per consequens pertinentia ad quedam pacta cum demonibus placita et confederata:qua propter a christianis penitus repudianda. Secundo obseruantie ordinate ad immutatiōes corporꝝ scilz ad sanitatē.⁊ huiusmodi si naturalit̄ possūt tales effectꝰ causare tūc ñ sūt illicite.ꝙ si nō videāt posse causare tales effectꝰ nalr̄ ꝯseq̄ns ē ꝙ ñ adhibeant ad hos effectꝰ

causandos tanq̃ cause sed solum q̃si signa ⁊ sic pertinēt ad pacta significationum cum demonib⁹ inita ex quo patet: q̃ si simpliciter adhibeant res naturales ad aliquos effectus ꝓducendos ad quos putant naturalem habere virtutem non est supstitiosum neq̃ illicitum si tñ adiungant aliqui characteres vel nomia vel alie quecunq̃ vane obseruanōes que manifestum ē naturalr efficatiam nō habere erit supstitiosum et illicitum. Tertio obseruātie que ordinant ad p̄cognoscēda aliq̃ fortunia vel infortunia .s. q̃ aliqua tempora vl̄ loca vel audita verba vel occursus hominum vel animaliū aut distorti ⁊ inordiati act⁹ aliqd̄ p̄sagiū habēt boni vl̄ mali futuri. ⁊ ifinita similia sunt supstitiosa et illicita: q̃a talia attendunt nō vt quasdā causas: sed vt q̃dam signa futurorū euentuū: non tñ obseruantur vt signa a deo tradita cū ex auctoritate diuina non sunt ītroducta sed magis ex vanitate humana cooperante demonū malicia: nam q̃ a principio in istis homines aliq̃d veri sūt experti casu accidit: sed postq̃ incipiunt hoies hmōi obseruātijs suum animū implicare multa fm hmōi obseruationes euenīunt p demonum deceptiones. vt eius hoies implicati curiosiores fiant ⁊ sese inserant multiplicib⁹ laqueis pniciosi erroris vt Aug⁹ dicit in .iij. de doct. christiana Quarto in scripturis q̃ suspēdunt ad colla considerādum est primo quid sit qd̄ scribit: q̃ si est aliquid ad inuocatiōez demonum p̄tinēs scz characteres vel ignota noia: tūc manifeste supsticiosum ē et illicitū. Vnd̄ Criso. supra math. dic̄ q̃ phariseoꝝ significātiū fimbrias suas exemplo nūc multi aliq̃ hebraica noia angeloꝝ confingunt ⁊ scribunt ⁊ alligāt que nō ītelligentib⁹ metuenda videt. Est etiam cauendū ne aliquid falsitatis cōtineat: quia sic eius effectus a deo non possit expectari qui non est testis falsitatis: deīde cauendum ne cum sacris litteris ponatur ibidē character p̄t signum crucis: vl̄ ne spes ponatur in modo scribēdi vel ligādi vel in similib⁹ que non pertinent ad diuinā reuerentiam q̃ supersticiosum esset ⁊ illicitum: et idem intelligendum est in incantationibus serpentum vl̄ quorumlibet animalium: ⁊ etiā in collectōibus herbarum medicinalium: ex his patet q̃ si scribuntur nomina inusitata quasi nomina dei ineffabilia ⁊ in quibus scribitur vl̄ dicitur quicūq̃ super se portauerit istud breue nō periclitabit sic vl̄ sic: aut illd̄ vl̄ illud bonū sibi cōtiget: ꝓculdubio sunt reprobanda nec portāda: et peccant qui scribunt portant donāt vl̄ vendunt vel etiam portanda docent nisi fuerint adeo simplices quod ignorantia eos accusaret que non excusat si super h̄ fuerint moniti vel instructi. Hic queri potest d̄ carminatricibus ⁊ carminatoribus q̃ carminant infirmos pueros vel alia vtrū peccant mortaliter. Rñdet Guil. frater ray. et Astē. li. j. ti. xv q̃ si nihil supsticiosum dicunt vel faciunt nec dici vel fieri mādant: sed vtunt plurimis licitis ⁊ etiam adiurationib⁹ sicut per passionē crucem ⁊ hmōi nō peccant nisi talia fecerint p⁹ prohibitionem sibi ab ecclesia faciam: sūt eñ ꝓhibenda ꝓpter multa supsticiosa que solent ita misceri nisi fieret p aliquē discretum et deuotum qui funderet orōnem nō sup pomum pirum vl̄ cingulum sz super infirmum manū imponēs nec tales sunt ꝓhibendi nisi timeat q̃ ad illorum exemplum indiscreti et supsticiosi sibi vsurpent abusum illoꝝ exemplo se tuētes. De his proinde qui ꝓ viuis quos odiūt scient missas defunctoꝝ cātant vel cantar̄ faciunt habetur. xxvj. q. v. c. q̃cunq̃. Vbi dicit plerique etiam sacerdotuz sauciati inimicitie dolo missam ꝓ requie defunctorum promulgatam fallaci voto ꝓ viuis student celebrar̄ hominibus. vt his pro q̃ip̄m offerat sacrificiū mortis incurrat piculū: ꝓinde nr̄e elegit vna nimitatis conuentus vt si quis deīceps talia perpetrasse fuerit detentus a ꝓprij deponitur ordinis gradu: et tam sacerdos q̃ etiam ille qui eum ad talia pagenda incitasse perpēdit perpetuo ergastulo relegentur: hoc toletanū ꝯcilium. Secundo queri potest d̄ his qui deum temptare conantur: de quib⁹ supra illud Deut. vj. Non temptabis dñm deum tuum dicit glo. deum temptat qui habens quid faciat sine rōne periculo se cōmittit experiens vtrum possit liberari a deo vtrum sez temptare deum sit peccatū presertim cum deus q̃ peccatū p̄cipere non p̄t precipit vt homines eum ꝓbent quod ē temptare: quia dic̄ Malach. iij. Inferte omnē decimationem in horreū meū ⁊ sit cib⁹ i domo mea ⁊ ꝓbate me sup h̄ dic̄ domin⁹: si nō aparuero vobis chataractas celi: i cui⁹ argumentū achā vimpat a dño eo q̃ rñdit Esa. vij. Nō petā ⁊ nō tēptabo dñm. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scda ij. questi. xcvij. quod temptare est expimentū sumere. nullus autem experimentum sumit de eo de quo certus ē: ⁊ ideo omnis tēptatio

ex aliqua ignorantia vel dubitatione proce-
dit eius qui temptat: sicut cum quis experi-
mentum de aliqua re sumit vt eius qualitatē
cognoscat: Ignorare aūt vel dubitare de his
q̄ pertinent ad dei perfectiōē que peccatū est: hic
manifestum est q̄ temptare deum ad hoc q̄
temptans cognoscat dei virtutē est peccatū.
Si vero sumat experimentū eorum que per-
tinent ad diuinam pfectionem non vt ipse co-
gnoscat sed vt alios demonstret hoc nō est tē-
tare deū cum subsit iusta necessitas aut pia
vtilitas: et alia que ad hoc occurrere debent:
sicut apostoli petierūt a dño vt in nomine ei⁹
fierent signa. Actuum. iiij. vnde christi vir-
tus infidelibus demonstratur: sic deus vo-
lebat signum dare regi achā non pro ipso tā-
tūm: sed pro totius populi instructiōe: et ideo re-
prehēditur quasi impeditor cōmunis salutis
q̄ signū petere nolebat. Et nota generaliter
q̄ quis deū experiēte temptat verbis: quando
ex intentiōe aliquid a deo postulat vt dei sci-
entiā potestatē vel voluntatē exploret. Facit
autem experiēte temptat quādo per ea que fa-
cit intendit experimentū sumere diuine pote-
statis sapiētie vel pietatis sed quasi interpre-
tatiue deum tēptat qui et si non intendat expi
mentum de deo sumere tamē aliquid petit vel
facit ad nihil aliud vale. n. si ad probādū dei
potestatē sapientiam vel bonitatē: sicut cū q̄s
equū currere facit vt euadat hostes hoc non
est experimentū de equo sumere: sed si equus
currere facit absq̄ vlla necessitate aut vtilita-
te hoc nihil aliud esse videt q̄ experimētū su-
mere de equi velocitate: et idem est i omnib⁹
aliis rebus: et sic patet q̄ quādo quis ex neces-
sitate vel vtilitate se committit in suis pericu-
lis vel factis diuino auxilio hoc nō est de-
um temptare: sm illud Parat. xx. Cum igno-
ramus quid agere debeamus hoc solum resi-
dui habemus vt oculos nostros ad te dirige-
mus. Est etiā aliud genus temptatiōis de
quo dicit Eccl. xviij. Ante orationem ppara
animā tuā: et noli esse quasi homo q̄ temptat
deum: sup quo dicit Tho. scōa. ij. q. xcvij. q. il
le qui ante orationē non ppārat animā suam
committendo si quid aduersus aliquē habet vl̄
aliter se ad deuotionē nō disponendo nō facit
q̄ in se est vt a deo exaudiat: et ideo quasi in-
pietatem dei temptat. et ēq̄ls videat hmōi
interpretatiue temptatori ex p̄sumptione seu in
discretione non puenire tñ hoc ipm ad dei re-
uerentiā pertinet: vt hō p̄sumptuose et sine debi
ta diligētia se habeat in his que ad deū pertinēt
cōtra illud. q̄. Tuj: Sollicite curate ipm pro
babilem exhibere deo. ¶ Preterea queri
p̄t vtr̄ ferri cādēs vel aque bulliēs iudicia
sint licita quibus aliqua exquiruntur occul-
ta et vident ad sortes pertinere et tñ nō vident
illicita: p̄sertim cū dauid legit inīsse duellum
cōtra philisteū. j. Regū. xvij. et q̄ mihi manife-
stius dñs legitur dedisse legē zelotipie q̄ sors
tabak de occulto adulterio: vt ptz alibi. sin q̄
dragesima vbi agit de luxuria. Ad hoc respō
det sanctus Tho. scōa. ij. q. xcv. q. iudicia fer-
ri candentis vel aque feruētis ordinat quidē
ad aliquius occulti peccati inquisitionē p ali⁹
quod q̄d ab homine fit: et in h̄ conuenit cū sorti
bus: sed hic q̄tū expectatur aliquis miraculosus
effectus a deo excedit sortū rationē cōmunē
vbi hmōi iudicia illicita reddit: tū q̄ ordinat
ad iudicandū occulta que diuino iudicio re-
seruant. tū etiam q̄ hmōi iudicia nō est auc-
te diuina sanctum. Vñ. ij. q. ij. in decretis. Ste-
pha. pape ad guibertū episcopū moguntī-
nū. c. ꝓsiluisti. dicit q̄ ferri candentis vel aque
feruentis examinatiōe cōfessionē extorqri a q̄
libet sacri non censent canones et q̄d scriptū pa
trum documento nō est sanctum. Superstitiosa
admixtione nō est p̄sumendū: sponte a cōfi
tente vel testium approbatiōe publicata
delicta habuo p oculos dei timore cōcessa
sunt nostro regimini iudicare: occulta deo et ei
cognita illi soli sunt relinquēda q̄ solus nouit
corde filios hominū. h. ibi. Et eadē rō videt
esse de lege duellorū nisi q̄ plus accidit ad cō
munē rōnem sortis in q̄tū nō expectat ibi mi
raculosus effectus: nisi forte q̄n pugiles sunt
impares valde virtute vel arte. Vñ. ij. q. iij.
de h̄ habet. c. monomachiā. Theodo legē nō assu-
mas quā peccatā fuisse non repimus quā licet
inīsse quosdā legamus sicut fecerūt dauid et golie
am facta prodit historia: nūq̄d tñ vt p lege te
neat aliqua diuina sanctio auctoritas. Hec et hus
mōdi sectātes deū solūmō temptare vide
ant: glo. ibidē istos etiā q̄ pugnant in monos
machiis etiā lex hūana cōdemnat: vt. C. de. glā
di. vna. ¶ Denicq̄ q̄ execrabile peccatū sit co
rā deo satis ptz eo q̄ p petrū tēptationis vni
uersaliter oēs filij israel in deserto peierūt. terre
ram promissionis nō intrātes: sm illud p̄s. Tē
ptauerunt me patres vestri tē. Et sequitur
quibus iurauī in ira mea si introibūt in requi
em meā. ¶ Vltimo queri p̄t vtr̄ liceat adiu
rare demones p̄sertim cū dic. Auge. sup matt.

non est ſm potestatē datam a ſaluatore adiu-
rare demonia iudaicum est eſm hoc. nō aūt d
bemus iudeoꝝ ritus imitari: ſed pon⁹ vti po
testate a christo data. Ad hoc dicendum ſm
Tho. ſcda ſcde. q. xc. ꝙ duplex est adiurandi
modus: vnus per modum depcationis vel in
ductionis obreuerentiā alicuius ſacri: ⁊ ſic nō
licet demones adiurare qꝛ ille modus adiu-
randi videtur ad quandā beniuolentiam vl
amicitiam ptinere. quia non licet ad demōes
vti ⁊ ſic intelligit orige.. Alius per modū cō-
pulſionis ⁊ ſic licet nobis ad aliquid vti ⁊ ad
aliquid non: qꝛ licet demones adiurādo per
virtutem diuini nominis tanquā inimicos re
pellere ne nobis noceāt ſpiritualiter vl corpo
raliter ſm potestatem a christo datam. Lu. x.
Ecce dedi vobis potestatē calcādi ſuper ſer
pētes ⁊ ſcorpiones ⁊ ſup omnē virtutem ini-
mici ⁊ nihil vobis nocebit: non tñ licitum est
eos adiurare ad aliquid ab eis addiſcendū
vel etiā ad aliqd p eos obtinendū: qꝛ h perti
neret ad aliquam ſocietatem cū ipſis haben-
dā niſi forte ex ſpēali inſtinctu vel reuelatione
diuina aliq ſācti ad aliquos effect⁹ demonū
opatione vtant: ſicut legit de beato Jacobo
ꝙ p demones fecit hermogenē ad ſe adduci
ad laudem dei.

¶ De diuerſis erroribus qui veniūt
excurioſa inueſtigatione: peruerſa i
terpretatiōe vel inordinata affectio-
ne. Sermo v

On facies tibi ſculptile.

n Exod. xx. Expediti de prima
clauſula primi precepti iam ſe-
cundā proſequamur que cōprehēditur in ꝟ-
bis thematis: in qua pticula ꝓhibent omnes
falſe ⁊ ſupſtitioſe adinuentiones erroꝝ: quia
omnis error fictio mentis est: quē errorem in
ducit fantaſiā rōem obnubilans q̄ facit ꝙ illd
eſſe videt qd non est: oēs aūt falſe ſupſtitiōes
et adinuentiones erroꝝ aut procedunt ex im
probo auſu inueſtigationis phiſice: ſicut erro
res phoꝝ: ſicut ponere mundum eternum qd
est puertere totā ſacram ſcripturam ⁊ multa
alia que poſuerunt gentiles phi: aut ꝓcedunt
ex puerſo intellectu ſacre ſcripture ſicut repe
riuntur infinite hereſes. xxiiij. q. iij. c. penul. aut
etiam ꝓcedunt ex inordinato affectu carnali-
tatis: ſicut errores epicuriorum qui dicūt nul
lam aliā eſſe vitam q̄ iſtam: ⁊ nicolaytaꝝ di
centium ꝙ licet turpiter agere cum qualibet
etiam cū vxore alterius vt patet plenius ali-
bi. Hiere. x. Stultus factus ē omnis homo:
a ſcientia ſua confuſus est artifex in ſculptile
ſuo. A Quantū igit ad primum. ſ. errores
phoꝝ: ſciēdū ꝙ licet infideles rudes ⁊ ſimpli-
ces q̄ nihil aliud audierūt de fide i hoc ꝓprie
nō peccāt ꝙ infideles ſunt eo ꝙ taliū infideli-
tas nō habet rōnem peccati ſed magis pene
qꝛ talis ignorātia diuinoꝝ ex peccato pmi pa
rētis est ſecuta. ſm Tho. ſcda ſcde. q. x. ⁊ ideo
licet dānant ꝓpter alia pctā q̄ ſ. ne fide remit. i
nō pñt nō tñ ꝓpter peccatū infidelitatis. Vñ
dñs Jo. xv. Si nō veniſſez ⁊ locutus eis nō
fuiſſem pctm nō haberēt qd exponēs Aug⁹.
dicit: ꝙ loquit de illo peccato quo nō crediderūt
in christū: nec etiā debēt dānari ꝓpter trāſ
greſſionem mandatoꝝ eccl̄ie: qꝛ illis nō ſunt
ſubiecti: ſed ꝓpter mādata diuina q̄ naturalit
ſunt indita rōne nali: ⁊ iō de eoꝝ trāſgreſſio
ne excuſationē hñt. Vñ ꝙ maius est ſup illud
ij. Coꝝ. xj. Ipſe ſathanas tranſfigurat ſe i an
gelū lucis: dicit glo. ꝙ ſi angelus mal⁹ ſe bo-
nū fingat etiā ſi credit bonus ñ ē error pericu
loſus aut morbidus. ſi facit vl dic que bonis
angelis congruūt. eo ꝙ nō diſſentit a deo qd
est fidei qꝛ ſenſus corporis tm̄ fallit: mēs ꝟo
nō mouet a vera rectaq̄ ſentētia: ſed ſi quis
adhereret diabolo cū iam incipit ad mala ⁊
falſa ducere tunc incidit in pctm phi tñ qui ſe
ſcientes eſſe iactabāt ab infidelitatis pecca-
to nequaq̄ excuſari pñt cuius rōem adducit
aplus Ro. j. dicēs: reuelat ira dei: glo. id est.
vindicta pcti: nō em̄ ira dicit affectum vl per
turbationem in deo: ſequit: de celo ſup omnē
impietatē. i. pcti ꝯtra fidem ⁊ iniuſtitiā. i. pec-
catū ꝯtra mores hominū hoꝝ qui veritatem
dei in iniuſtitiam detinent. i. veram de deo co
gnitionē detinēt non ſibi ſed impediunt ne flu
at in alios: vel in iniuſtitia detinēt per malam
vitam in qua manent: vt nec verbo nec exem
plo quod nouerunt oſtendāt cum tñ veritas
pulſet ad intellectū ſicut lux pulſat ad oculū
preſertim in illis qui naturaliter ſunt ingenio
ſi: ⁊ ne pretendant excuſationē ignorantie pro
ſequitur aplus: quia qd notū est dei manife-
ſtum est illis. Et ſi queris quō mēdet: deus ei
illis reuelauit: adiuuit em̄ deus rōem vt inue
ſtigando creaturas venirent in cognitionem
dei ductu rōnis naturalis: Vñ ſequitur: inui-
ſibilia enim dei. i. natura dei inuiſibilis omnia
cauſans ⁊ ad eſſe producens: vel id est deus
pater qui ſpecialiter inuiſibilis dicit. Coll. j.

quia nunq̃ apparuit in spē visibili sicut alie
psone: intellecta.i. intellectuali cognitione co
gnita p ea que facta sunt ꝓspiciunt a creatu
ra mūdi.i. ab hoie. Sempiterna ãq̃ virtus
ei. filius qui dicit dei virt⁹ ⁊ sapiētia. ſ. Coī. ſ.
et diuinitas.i. bonitas oia replens ⁊ ꝓseruās
p qō intelligitur spūssanctus: ista sitiliter intel
lecta cōspicīūt ab homine p ea que facta sunt
a magnitudie ei creaturaꝝ cognoscit potēta
que patri ex speciositate ⁊ pulcritudine: sapiē
na que filio ⁊ ex vsu earū ⁊ vtilitate: bonitas
que spiritui sancto appꝛopriat: ⁊ sic aliquo mō
habuerūt cognitionē trinitatis q̃ntum ad ap
ꝓpriata: licz non q̃tū ad ꝓpria: sequitur: vt
sint inexcusabiles quia se p ignorantiam ex
cusare nō pūt Aug. in glo. eos scriptura dicit
inexcusabiles quibus nota est veritas et per
seuerat iniquitas. Nam dicit Augu. de vera
religiōe. q̃ habebant scholas a populo sepe
ratas in quib⁹ docebant illos quos colebāt
nō esse deos ⁊ templa cū p populo ꝓmiscua in
quibus eis sicut dys sacrificabāt: sequitur: q̃
cū cognouissent deū p naturalem rationem
aut dei reuelationē aut creaturarum inspecti
onē vnū. ſ. esse principiū a quo omnia nō sic
deū glorificauerūt debitū honorē ei exhibē
do. aut grās egerūt de beneficijs acceptis ⁊
cogitione dei: sed euanuerūt in cogitationi
bus suis magna de se existimādo: ecce pecca
tū cordis ⁊ idō obscuratū est tumore superbie
insipiens cor eoꝝ. i. rō naturalis. dicētes em
se esse sapientes. ecce peccm̃ oris sapientiā sibi
tribuēdo in būanis ⁊ ideo stulti facti sunt in
diuinis: ⁊ mutauerunt gloriam incorruptibi
lis dei in similitudinē imaginis corruptibilis
hominis volucrū quadrupedū ⁊ serpentium
ecce peccatū operis: ꝓpter qō tradidit illos
deus in ōsideria cordis: ¶ Hic queri potest
vtrū idolatria sit peccatū p̄sertim cuz sicut
honorans aliquid vice regis regem honora
re dicit⁹ ita honorans idolū vice dei deū ho
norare videtur. Ad hoc dicendū q̃ sicut dup
lex honor regi est exhibendus sic ⁊ deo scz
ꝓprius ⁊ cōmunis. ꝓprius est facere homa
gium qō alij facere est regem inhonorare. cō
munis autē est assurgere ⁊ simili: quod vice
regis facere est regem honorare: sic etiam al
teri exhiberi honorem ꝓprium deo: peccā
tum est ⁊ hoc est idolatria. ¶ Secūdo que
ri potest vtrū hebetudo sensus que circa in
telligentiam importat quandā debilitatē mē
tis ꝓpue quo ad cōsiderationē spiritualiuz
bono ⁊ vel ecitas mentis que importat om
nimodā priuationē cognitionis spiritualiū bo
norū possit esse peccm̃ pterū cū dicit Esa. vj.
Exceca cor populi hui⁹: vide ꝓcessum rect⁹
et cām excecationis hmōi: nō em a deo inflig
tur malū nisi malū pene. Ad hoc rñdet sctus
Tho scōa scōe. q. xv. q̃ sicut cecitas corpora
lis est priuatio cuius qō est principiū corpora
lis visionis ꝛc. vide istā questionez infra vbi
agitur de speciebus gule. ℬ Quātū vero
ad secundū scz bereses que ꝓcedūt ex intelle
ctu peruerso sacre scripture sciendū. q. xv. di.
ponitur causa bereticorum: vbi dicit. c. canones
generaliū conciliorū a quibus constantini ce
perunt in ꝓcedentib⁹ nāq̃ annis ꝓsecutione
seuiente docendaꝝ plebiū minime dabat fa
cultas ⁊ inde christianitas in diuersas bere
ses scissa est: quia nō erat episcopis licēta cō
uenīendi in vnū nisi tpe supradicti imperatis
sub quo sancti patres in cōcilio niceno de oī
orbe terrarū cōuenientes iuxta fidē euangeli
cā ⁊ apl̄icam scōm post apl̄os symbolū tra
diderūt. ¶ Ad maiorē euidentiā sciendū. q̃
vt ōz. xxiij. q. iij. c. heresis grece ab electione
dicit. ſ. qz eam sibi vnusquisq̃ eligat disciplī
nā quā putat esse meliorē: quicūq̃ ergo scri
pturam aliter intelligit q̃ sensus sancti spiri
tus flagitat a quo scripta sunt: licet ab eccla
nō recesserit tamē hereticus appellari potest
Ille vero dicitur aliter exponere sacrā scrip
turā q̃ spūssanctus efflagitat q̃ ad hoc ex
positionē sacre scripture retorquet qō cōtra
natur ei qō est p spiritūsctm reuelatū. Tho.
aūt scōa ꝛc. q. xj. dicit q̃ heresis de q̃ nūc loq
mur importat quādā corruptionē fidei christ
iane: nō aūt ad corruptionem fidei ptinet si
quis falsam opinionē habeat in his que non
sunt fidei: puta in geometralibus vl̄ aliis hmōi
que oino ad fidē ptinere nō pūt: ſz solū quā
do quis falsam habz opinionē circa ea q̃ pti
nent ad fidem. ſ. ad articulos fidei: vel ad ea
et quib⁹ sequit⁹ corruptio alicui⁹ articuli. ⁊ tū
opinionē illam pinacuter defendit vl̄ retinet
vel emendare recusat: sed vt dicit. xxiij. q. iij.
ca. dixit apl̄us: q̃ sniam suā q̃uis falsam atq̃
peruersam nulla pinaci aīositate defendunt
p̄sertim quā non audacia siue p̄sumptionis
peperernt: sed a seductis atq̃ in errorem la
psis parentibus acceperunt. querunt autem
sollicitudine cauta veritatem corrigi parati
cum inuenerint nequaq̃ sunt inter hereticos
computandi: econtra vero dicitur ibidē. c. q̃

in ecclia christi morbidū aliquid aut prauuz
sapiunt si correpti vt sanū rectūq; sapiant re-
sistāt pnaciter suaq; pestifera dogmata emē
dare nolunt sed defendere persistunt hereti-
ci sunt. Et notandū q; deus qui nullū malum
nisi ꝓpter bonū eliciendū fieri permittit here-
ticos seminare non pmitteret nisi ex hoc suis
fidelibus aliquid melius prouidere dispone-
ret: z ideo concludit Aug⁹. c. vltimo dicens:
Q; ideo diuina prouidentia multos diuersi
erroris hereticos esse pmittit vt cū nos inter
rogant ea que nescimus sic exerciamus pi-
gnicū z diuinas scripturas cupiam⁹. ¶ De-
nicq; vt vitū huius detestabilem corruptelaz
ostēdamus: sciendū est q; hereticus fm iura
punit quadruplici pena: Primo excōicatiōe
q; omnis hereticus siue occultus siue mani-
festus est ipso iure excōicatus. extra. e. ti. c. ex
cōicamus. nec solū ipsi sed etiaz receptores:
fautores z dēfensores. vt eo. ti. c. sicut aut. z qō
maius est. Quicunq; hereticos receptores
fautores aut eorum defensores ecclīastice se
pulture scienter tradere pīsumpserit excōica-
tus est nec absolui debet nisi ꝓpris manibus
extumulet: z corū corpa extra proijciat: z lo-
c⁹ ille ꝑpetua careat sepultura: vt eo ti. li. vj.
quicunq;. Secundo bonoꝝ suoꝝ confiscati
one z oblatiōe: sed tamē excōicatio ipsius cō
fiscationis z bonoꝝ ablatio vel occupatio p
principes seculares fieri non debet anteq; p
iudicē ecclīasticū sup eodē crimine sīa fuerit
pmulgata: vt pz eo. ti. c. cū scōm. li. vj. Qō si
cōuertant postea tū nō debent eis vel eoꝝ fi-
lijs bona restitui: q; ipō iure sunt oia confiscata
in vindictā hui⁹ sceleris: vt pz. eo. c. z extra. e.
ti. c. vergentis. Tertio depositiōe: q; indistin-
cte siue cleric⁹ siue laic⁹ fuerit etiaz papa vel
imperator vel quilibet alius debet ab omni di-
gnitate depon. xl. di. c. si papa. in ter. z in glo.
z. xxiij. q. j. c. q̄ cōtra pacem ecclie sunt. rē. z
in glo. vbi dicit q; hereticus quicūq; sit debz
ab omni officio z beneficio spoliari: z si cleri-
cus sit debet degradari z demū quilibz talis
debet arbitrio pītis secularis relinqui punī-
endus alia uersione debita. s. crematiōe con-
tinua nisi post cōprehensionē erroris ad fidē
conuerti velint errorē suū abiurādo z sanisfa-
ctionē exhibendo: z tunc resipiscentes debēt
in perpetuo carcere retrudi: vt extra. e. ti. c. ex
cōicamus. ij. Veruntamē qui reincidūt in he
resim abiuratam relinquendi sunt iudicio se
culari: z idē intelligendus si cadat in alia he-
resi quacūq;: si tamen in hmōi puniendis si-
gna pnie manifeste appareāt z humiliter pe
tierint sacra pnie z eucharistie nō sunt eis de
neganda: vt pz. e. ti. li. vj. c. sup eo. Qualiter
etiā eorū receptores fautores defensores et
credentes diuersis modis puniunt. habetur
ibidē. c. excōicamus. j. Cetez clericus degra
dandus ꝓpter heresim indutus sacris vesti-
bus habēs in manib⁹ instrumentū vel oma-
mentū ad ordinez suū spectans q̄si solēniter
ministratur⁹ ad epi pīnam ducit: z tūc quel
bet res inordinatione sua sibi tradita iterum
aufert ab eo incipiēdo ab illo qō ei vltro da-
tum fuit vsq; ad primā vestē que datur in col
latione tonsure: z vt pōt epūs ad terrorē ver-
bis aliquibus oppositis illis q̄ in collatiōe or
dinū plara sunt: vt auferimus tibi vestem sa
cerdotalē z ordine sacerdotali te puam⁹ rē.
Vltimo dicendo aūcte omnipotēs dei pa-
tris z filij z spūssancti ac nostra auferimus ti
bi habitū clericalem z deponimus degrada-
mus spoliamus z exuim⁹ te omni ordine be-
neficio priuilegio clericali: z post radimur et
tundet: hec oia habent de penis. li. vj. c. de
gradatio: vbi etiā ponunt alioꝝ degrada-
tiones: z ista degradatio ꝓpter heresim pīte
potestate seculari celebrāda est: quo facto di-
citur vt degradatū in suū forū recipiat: z sic
intelligit tradi curie seculari: pro quo tamen
debet ecclia efficaciter intercedere vt extra
mortis periculū circa eū sententia moderet:
hec extra de ꝟbo. sig. c. nouim⁹. Quarto mili
tari psecutione. q; si aliter non potest fieri ar-
mata manu sunt ab eis oīa bona auferenda.
Quantū denicq; aduertium secz errores
epicurioꝝ z similium que procedunt ex inor-
dinato affectu carnalitatis: sciendū q; pecca
tū adhuc in volūtate pīstens intellectū auer
tit a recta cōsideratiōe: quia volūtas mala
eligens oppositū alicuius rōne dictante non
pmittit intellectū diu stare in illo recto dicta
mine: sed auertit ipm ab hoc z quertit ad op
positū vel ad aliqd impinens: ita q; plerisq;
excecati tali malicia nō aduertūt se errare: sic
refert Seneca in epla. vj. ad lucillū dicens:
q; vir quidā familiā q̄ndā habuit q̄ subito fa
cta fuit ceca incredibilē rē tibi inqt sed verā
narro: ipa familia nescit se esse ceca: z sz semp
negat z pedagogus suū q; de domo recedat
hortat dicit em domū teneb: osam esse: z sub
dit Seneca. Hec inqt q̄ in ista fuerūt familia
nobis accidūt: nemo se auarū intelligit: nemo

cupidū cecī duces querūt nos sine duce erra
mus: ⁊ dicim⁹. Nō ego ambitiosius sum: vi
ta mea magnas requirit expensas: alius dic
non est meū vitiū tractandū esse adolescen
tia facit. nō est extrinsecū malū nostrū intra
nos est in visceribꝫ nostris sedet sed ideo dif
ficulter ad sanitatē venimus q⁹ nos egrota
re nescimus: hec ille. Vñ hec auersio q̄ volū
tas auertit intellectū a recta cōsideratiōe cō
tingit dupl̄r fm Tho. scōa scōe. q. xv. Primo
modo p occupationē mentis circa alia q̄ ma
gis diligit quibꝫ ab inspectione hmōi mens
auertit: fm illō ps. Supercecidit ignis scz cō
cupiscentie ⁊ nō vidērūt solem veritatis. Et
siquidē occupat bō circa feditatē luxurie: tūc
ppie generat cecitatē mētis que quasi to⁹
liter excludit cognitionē bonorū spūalium: ⁊
hoc ppter delectationes venereoꝝ q̄ ceteris
vehementiores sunt. Si vero circa delecta
tionē gule vel alīum oblectationē sensualitā:
tūc ppie generat sensus hebetudinē q̄ red
dit hoiem debilē circa intelligibilia: ⁊ ideo si
cut oculis debilibꝫ odiosa est lux: sic illius men
tibꝫ cognitio veritatis est penalis: ipsorum in
illis in quibꝫ ⁊ pena cōtrarie noscunt. Si de
nicīs circa ambitionē tūc plerūcīs generat scis
mata in ecclia ⁊ infinita bella ⁊ iniusticias i
secularibus multa: vt autē dr. xxiij. q. iij. c. inter
scisma ⁊ heresim hoc esse arbitror: q⁹ heresis
puersum dogma dr: scisma vo post episco
palē dissensionē ab ecclia pariter sepat: qō ⁊
dē in principio aliq̄ ex parte intelligi pōt di
uersum. ¶ Ceterū nullū scisma est nisi sibi ali
quā heresim cōfingat vt recte ab ecclia recef
fisse videat. ⁊ fm Tho. scōa scōe. q. xxxix. in
duobꝫ peccat. Primo q⁹ se separat a cōmuni
one membroꝝ ecclie. Secōo q⁹ subdi fcūlat ec
cleste capiti. Secūdo mō pingit ex eo q̄ vo
lūtas corrupta ⁊ in pfundū malorū dimersa
sponcanee reuocat intellectū a cōsideratione
recta pme fugitq̄ ⁊ oīa q̄ ad illā mentē redu
cūt iuxta illō ps. Noluit intelligere vt bene
ageret: vñ ps. in q̄ versus ille ꝓnūtur: vt dic
glo. agit de errore q̄rūdā dicentiū mala oia
esse ex vitio nature ⁊ creatōis nr̄e: bona vo
ex libero ar. q̄d ppheta destruit dauid in ps
dicens. Mala oīa esse a nobis: bona vero
ex deo grām. Sic insipiēs dixit in iustus .i.
deliberauit in semetipso vbi homo nō videt.
Quid: vt delinquat. i. libere peccet: q⁹ nō est
timor dei ante oculos eius ⁊ sic nō curat si
deꝰ videt. Cur b̄ ? q̄m dolose egit in ꝓspectu
eius. glo. eo q̄ iniquitatē suam cui dolo que
rens noluit vere inuenire et doluisse. Dul
ci enim inquirūt iniquitates suas: sed cuꝫ do
lo nolentes eas vere inuenire ⁊ odire: qui cū
eas cognoscūt non dimittūt sed defendunt:
vel noluit studere legi dei: vt inueniatur iniq
tas eius ad odiū. i. vt per eam legē inueniret
iniquitatē suā: ⁊ odiret quasi per ignorantiā
excusari posset ꝑba oris eiꝰ iniqtas ⁊ dolus
et sic ex corde ꝓcūpit in os ⁊ opa exteriora:
q⁹ noluit intelligere vt bene ageret: etiā si pos
set ⁊ bene intelligere ⁊ bene agere cū nō de
sit et diuinꝰ instinctus ad bonū: sed noluit im
mo iniquitatē meditat⁹ est in cubili suo astu
tit omni vie nō bone. malitiā aūt non odiuit
sed pon⁹ dilexit ex imprōba voluntate ⁊ elec
tiōe i. ar. malicie adherens. Vñ fm Tho.
scōa scōe. q. xviij. ex certa malicia. i. ex electiōe
mali quis peccat dupliciter. Primo ex inclina
tiōe habit⁹ vitiosi q̄ malicia dicitur: ⁊ venit
ex prava cōsuetudine peccādi qua ds iuuisca
tus desperat de resipiscentia ⁊ fiorrefrenate
labitur in vitia: iuxta illud Hiere. xviij. De
sperauim⁹ p⁹ cogitationes nr̄as ibim⁹ ⁊ vnus
quisq̄ post prauitatē cordis sui mali faciemus
Secōo vero ꝓtingit ex eo q̄ p ꝓemptū abiu
cit ⁊ remouet illud qō electionē peccari pote
rat impedire: sicut spem p desperationē: timorē
p ꝓsumptionē &c. ⁊ b̄ vt liberi⁹ peccet. Pri
uerb. xviij. Impius cū venerit in pfundum
malorū cōtemnit: ⁊ p ꝓsequēs intellect⁹ auer
titur a recta cōsideratiōe et pōderatiōe vitio
rū: ⁊ ex b̄ etiā disseminate sunt diuerse here
ses que trāgūtur inter alias. xxiij. q. iij. c. q̄dā.
Nam iouinianiste asserebāt nullā distantiā
esse virginū ⁊ nuptarū nullūcīs inter abstinē
tes ⁊ epulantes esse discrimen. Sic paternia
ni pres corporis inferiores a diabolo factas
opinabantur. Sic nicolaite vxores oīibꝫ cē
communicandas docebant. Cherinthum vero
mille annos post resurrectionē in voluptate
carnis futuros p̄dicabāt. Nictages aūt vigi
lias noctis respuebant: dicētes: superstitionem
esse diuina iura temerari cū noctes fecerit ad
quietem: ⁊ sic vnusquisq⁹ fm affectū ꝓprium
diuinabat. Numirū cum lex nature in aliquo
rum cordibus quantū ad aliqua fepius ob
fuscatur ex aliqua passione vel mala consue
tudine ac etiā mala barbarie seu dispositi
one nature: sicut refert Julius cesar de bello
gallico q̄ apud germanos olim latrocinium
nō reputabat iniquū: cū tñ exīsse sit ꝓ legem

bat: q a nob auertat ihesus christ⁹ dei fil⁹.

¶ De fide in generali ⁊ qualiter cognoscitur ee mortua dupl'r sez ex defectu qpis ⁊ intēciōis: ¶ Ser. vi

On habebis deos alienos

n coram me. Exo.xx. Cum ꝥba proposita ponissime fidem christianā recommendēt presenti sermone quedā de fide i generali ꝓequamur: ipsa em̄ est que ad salutem humanā sūme necessaria iudicatur vipote radix vnica future beatitudinis acquirēde dicit enim Aug. super Jo. quod sicut in radice arboris nulla prorsus apparet pulchritudinis spēs: ⁊ in ꝺquid est in arboze pulchritudinis vl' decoris ex ea procedit: sic ex fidei humilitate ꝺquid meriti ꝺcꝺ beatitudinis anima susceptura est ex fidei fundamēto procedit. ¶ Ad euidētiam igit fidei sciendū secundū Aler: de bal' in.ū. quod inb modis dicitur fides. Primo modo dicit fides habitus acquisitus ex rōe vl' testimonio et tunc ex ea potest elici motus qui ē credere deo hoc ē dictus eius fidem adhibēt. Scōo mō dicitur habitus gratuit⁹ sed imperfectus vel informis eleuans tantuz intellectuz sup̄ se ad assentiendum prime veritati ꝓter semā qz solum eleuat intellectū ⁊ non mouet affectū p amorem: habitus informis denoiat et ex illa fide non solū elicitur motus q̄ est credere deo: sed etiam qui est credere deū, put credendus est trinus ⁊ vnus creator et redemptor qō elici nō pōt ab habitu acquisito: sz qz duplicē hāc fidem etiā mali habent imo et demones: vt dicit Jaco.ij. demones credunt ⁊ ꝓtremiscūt ideo mortua iudicat nisi charitate dulia viui ficetur. Tertio mō dicit habitus gratuitus p fectus et charitate formatus eleuans intellectum pariter et affectum ad assentiendū sūme veritati et amandum ꝓpt̄ se ⁊ ex hac elicitur non tm̄ motus qui ē credere deo: vl' etiā credere deum: sed etiā qui est credere in deum. .i.fm Augu. credendo amare deū credendo in eum ire credendo ei. adherere ⁊ credēdo ei⁹ mēbris ico: pariet vt dic̄ Bona. i cēloquio ad hoc q̄ fides perfecte tēdat in deuz requiritur adiunctio charitatis que ordinat ad amorem dei ⁊ ad operationem boni ⁊ ad passionem mali ⁊ ad dilectionem ꝓximi. Ex dictis igit ptz: q̄ duplex ē fides. s. viua et mortua. differunt autē s. cut lumen candele extincte a lumine candele accēse quod propter sui paruitatem insufficiens est ad dirigendum gressus hominum ad precauendū pericula ⁊ ad discernendum quid formosum vel deforme. Pro maiori tā notitia fidei mortue sciendum quod fides mortua cognoscit dupliciter. s. ex defectu operis ⁊ intentionis: Ex defectu nāq̄ opis cognoscitur cum sic laudat i corde quod non cōprobatur in exteriori operatione: Unde Jaco.ij. fides sine opibus mortua ē: ⁊ b̄ fit dupliciter. scz ex amore male iflāmāte: et ex amore male humiliāte. Primo credēs nō opar et amore male inflāmate: in ꝺubiū dā em̄ credentibus cessāt opera bona ꝓter triplicē inordinatū amorē vl' affectū mundialem Primus amor inordinatus est ꝓcupiscēna carnis qua fides ipsa mortua reddit: quia patiētem carnis cōcupiscentiam sic inficit quod licet actualiter credat a bono tm̄ opere cessat: sz vnde hoc ē nisi qz talium fides est quoddā credere generale quod ecclia sctā tenet et tm̄ in multis particularibus errant q̄propt̄ cor⁹ fides mortua iudicat: eo q̄ vera fides et viua quā informat charitas diuina nō tantū generaliter sed etiā particulariter credit ad salutē necessaria cūcta euuat cauēda ⁊ implet operanda: cuius similitudinē videmus in li. aperto vbi intelligens videt ⁊ legit: non aūt intelligens videt: sz non legit cum tm̄ vterq̄ perspicaces oculos habeant: sicq̄ m'ta particularia recognoscit in libro q̄ alter ignorat: taliter etiā bmōi credunt ⁊ dicunt deum esse remunerātem iustos et puniētē impios credunt alterū esse seculum: credūt paradisum ⁊ infernum: credunt peccata esse mala ⁊ virtutes bonas animam imortalē ⁊ cetera multa: et tamen i hiis ⁊ ꝓsimilib⁹ multis ꝑticulari errant: qui si vere et viue intelligerent ꝺd est deus: q̄ et quanta est gloria paradisi: q̄ ⁊ q̄dura sunt supplicia inferni: si intelligerent horribilitatē peccati: ornamenta virtutē ⁊ animē dignitatez magis eligerēt multes mori q̄ semel mortaliter peccare et deum offendere. Unde si q̄s sub generalitate credēs futurā esse mortalē culpā ⁊ nihilomin⁹ ex iordinata affectiōe mūdane multiscq̄ modis ꝓpetrans inquirit an talia credat deo displicere: rīndeat b̄ credere ⁊ sentire: quis tm̄ dubitat licet ꝛ ex dicat ei⁹ fidē ee mortuā: cū cadē infozmi ac mortua fide Dauid excecat⁹ libidie n̄ solū adulteriū sz etiā homicidiū ꝓpetrauit: vt.ij Re.xj. Sic isaac⁹ libidie salomō adorauit idola.iij. Re. xj. sz intellectu sz Au. credebt̄ ōū. s. fide mortua et

infirmi. Sic iudices inueterati dierū malo
rum vt dicitur Dañ.xiij. Exarserūt in cōcupi
scentiaz. Suſanne ⁊ auerterūt ſenſum ſuum
et declinauerūt oculos ſuos vt non viderent
celum neq; recordarent iudiciorū iuſtorū ꝛc̄.
Sc̄ōs autē amor inordinatus eſt cōcupiſcē
tia oculorū quo qui mortaliter inficitur .licet
actualiter credat:tamen ab ope bono ceſſat:
eo q̄ implicat ſe lucris iniuſtis:⁊ impijs con
tractib⁹:mēdacijs:periurijs: ciciūēnionibus:
rapinis.furtis:vſuris:mercat in feſtis : locis
deo ſacratis : ⁊ ſimilib⁹ māmonā colligit in
quitatis : qui interrogatus ſi credat omnia q̄
tenet eccleſia ſe credere cōfitet . ⁊ quo ad in
tellectū veruz fateatur:cum ī non ſolum a bo
no ope ceſſat : ſed etiam multas impietates
accumulat. Vñ de hmōi dicit aplūs ad Tit
tum.j. confitent ſe noſſe deum factis autē ne
gant:cur eīn cōtra preceptū dñi dicēns. Nō
furtum facies tāta cupidine flagrant niſi q̄
non viuaciter : ſed mortue ⁊ generaliter cre
dunt:nec credita debite cōſiderant neq; de
bite pōderāt:ſed vt aut pē. Oculos ſuos ſta
tuerunt declinare in terram: ſic iudas chriſtū
vendidit ⁊ tradidit: qui ī poſt tradimonem
prioꝛ lumine fidei pmanente penitēs corde:
confitens ore:⁊ ſatiſfaciens opere:licz infru
ctuoſe.dixit Matth.xxvij. Peccauī tradens
ſanguinē iuſtum:ductus etiam penitentia pe
cuniaz reuilit ⁊ laqueo ſe ſuſpendit:ſicq; tali
intellectuali fide ſine opere damnat⁹ eſt. Si
militer etiam multi cupidi mundialibus im
plicati vſurarij ſceleſti furesq; raptores ⁊ ſimi
les:licz in fine vite penitere videātur: tamen
eternaliter damnabunt eo q̄ illorum penitē
tia non eſt intentione debita formata. Ter⁹
amor inordinatus eſt ſuperbia vne que mira
biliter operib⁹ impijs mortuam reddit fidē:
q̄uis in intellectu fidei quoddam lumen re
maneat ſectaꝝ pnalitates fouet : lites ambi:
dignitates deprimit:minores inuidet:equali
bus deſpicit: miſeros inſultaq; ſimilia perpe
trat cum intellectuali fide:quā tamē in homi
ne tali mortuam eſſe ſcelera cumulata mani
feſtant. B Sc̄ōs credens nō opatur ex ti
more male hūlante ⁊ b̄ triplr. Primo ex ti
more damni fauorabilis ſicut quidā nō ſolū
a bono ope ceſſant:ſed etiā mala pperāt ne
pdant honorē fauorē vel amorē hūanū plus
eligentes amittere animā q̄ famā hūanam
gratiam et amicitiā ⁊ licz credenda credāt.
intellectu tamē poſt⁹ eligūt pdere gr̄am dei
nalem q̄ ſecularē: potius parere ſtatutis iniq
quis dñoꝝ ⁊ cōtra q̄ preceptis dei : multa
impia ppetrantes multas iuſticias negātes
multiſq; bonis nequiſſime cōtrariātes:cōtra
quos Actuū.v. dr. Obedire oportet magis
deo q̄ hom'nib⁹. Sic multi ne diſpliceāt ve
ritatem retinent occultā:cū ī ex debito chari
tatis vel officio illam manifeſtare teneant:
cōtra quos dicit Ro.viij. Non accepiſtis ſpi
ritū ſeruitutis iterū in timore. Et de ſilibus
multa patebūt infernus vbi agetur de nouez
peccatis alienis.in .vij.p̄cepto . His etiā cō
numerande ſunt q̄dam inſenſate mulierculē
que tanta formidine laborant q̄ maritis ſuis
placeant vt per īmoderatū ambitū vanitatū
ornatū ⁊ pompam nō vereantur animas p̄
cioſo ſanguine chriſti redemptas ſcandaliza
re ⁊ eis laqueū pdicionis p̄parare. Vñ dia
bolus ſua verſutia decipit tales feminas : ſ.c̄
vulpecula gallinas:ſolent nāq; vulpes cum
videt gallinā ex timore ſuo arborē aſcendiſſe
cōcito greſſu ſtipitē arboris frequēter circūi
re quā territa gallina defixis oculis ex alto
proſpectās cerebri vertigine tandē agitat ex
quo in arboꝛe ſe minime retinere valēs ō ar
boꝛe cadit quā ſtatiz vulpes parata rapit oc
cidit ⁊ comedit. Sic mulier inſenſata dum ti
met viro ſuo nō placere ornatu meretricio ſe
mentiens ad iudiciuz vere rōnem p ſpūalem
vertiginē amittēs in os vulpis infernal' mor
taliter peccādo corruit. Vñ peccatū vani or
natus ex ſeptē principaliter aggrauat. Primū
eſt p̄ſumptuoſa depictio nature proprie qua
picturā dei nituntur emēdare q̄ſi deo ſub ſan
nando diceretiu creaſti me nigram. ego fa
ciā me albam:tu croceā:ego rubeā: tu artaz
frontē.ego latā:tu rudē:ego politā:tu nigros
crines:ego croceos:tu ſine alio ⁊ cauda: ego
ecōtra formabo me alatā ⁊ caudatā: ſed au
diat dñs reſpondentē:ego dereſto: ſuperbiam
nimirū cū dicat Aug⁹.in.iij.li. de doct. chri
ſtiana ſi q̄s pingendi artifex alicuius vultū ⁊
ſpeciē ⁊ corporis q̄literē emulo colore ſignaſ
ſet ⁊ ſignato iam cōſūmatoq; ſimulacro alter
man⁹ inferret vt iam formata iā picta quaſ
pitioꝛ reformaret grauis prioris artificis in
iuria ⁊ indignatio iuſta videretiu te eſtimas
impune laturatū improbe temeritatis auda
cia dei artificis offenſam:⁊ ſi fucis lenocinā
mb⁹ impudica ⁊ inceſta nō ſis tamē corrupti
violatiſq; que dei ſunt peioꝛ adultera deinee
ris:⁊ infra. Hinc illa naſcunt incētiua vnioꝝ

vt quesitis ora pingant dum viris displicere formidant: et de adulterio vultus meditentur adulteriū castitatis. Scdm aūt est periculosa incitatio impie imitationis: et ideo talis mulier pōt dici rufiana. que multas alias exemplo suo per occasionem vani ornatus ponit in periculo fornicatiōis vanū ornatuz imitātes ac infinitos ad luxurie vitiū alliciētes: quapropter dicunt laquei diaboli et rethe eius. Tertiū vero est libidinosa inflammatio aliene luxurie: qz per tales ad luxuriā inflāmantur templa dei que sunt anie et corpora christianoꝝ: vt dicit. j. Cor. iij. Vñ pl⁹ diligit de⁹ vnū templū spūale q̄ omnia templa corpalia mūdi. et tales mulieres sicut alios accendūt sic etiā et semetipsas ad luxuriā iuxta illud Esa. l. Ecce oēs vos accēdentes ignē accincti flamis. q̄ si dicant hanc se intētionē non habere p hoc tñ nō excusant: quia gladius aliquē necans nō habet intentionē corruptā sed eo abutens: sic tali muliere demon abutit ad perimēdū animas: sz qz mulier occasionē dāni dedit: dānū dedisse iudicatur. Quartū itaq̄ est pniciosa transgressio legis euāgelice cui⁹ exemplar se posuit in vita mortali fili⁹ dei et ad sequelā suos alliciēs ait. Discite a me qz mitis sum et hūilis corde. Vñ in eadē lege sancitū est. Qui se humiliat exaltabit: et q̄ se exaltat humiliabit. Quintū est odiosa derisio glorificate ecclesie. s. ipsius christi crucifixi humilis virginis marie et oim beatoꝝ qui tāto zelo cuncta vana mundi despexerūt vt deliberarēt potius mortē eligere q̄ vanis mundanis et carnalibus adherere. Quid igit putas agēt sancti cū tales in eoꝝ festis adeūt ecclias cū tot offensiōib⁹ immo blasphemijs christi: cū nece animarū: cū gaudio demonū. cum cōtemptu christiane religionis et oim virtutū. Sextū est dolorosa afflictio angelice creature quib⁹ vt dicit Lu. xv. Est gaudiū super vno peccatore pniaz agēte. Quid ergo doloris est sup vna muliere ornatu meretricio deturpata infinitos subuertēte. Septimū est dānosa exultatio demoniace malicie: nam peccatū quātomaius dispendiū operat animaꝝ: tātomaius gaudiū ingerit malicijs demonū q̄ cupiditate insaciabili sitiunt perditionē hoim. ¶ Scdo ꝑo credens nō operat bonū sed magis ꝯtrariū ex timore dāni realis sic multi cū necessitas impellit vnū e duob⁹ amittere pot⁹ eligūt pdere celū q̄ cenū: pot⁹ diuinā gr̄am q̄ ꝓpriā sbam: et hoc eñ timore plerique pfurare non verent ad coaceruandā aut retinendā terrenā substantiā: et licz se peccare nō dubitāt. tñ peccare nō curant ne tpaliter damnent: q̄ tñ eternaliter rugientib⁹ ꝑparatis ad escā relinquent. ¶ Tertio deniq̄ nō opat ex timore damni corpalis: multi nāq̄ licet itellectualit credant ex timore: tñ operib⁹ cōtradicūt potius eligentes mortē aut penā spūalē q̄ corporalē. sicut qui nec occidant ore et opere fidem negant quā tñ in corde tenent aut iuramēto assecurati tpe ꝯdicto redire nolunt: aut alijs iniuste falseq̄ pro sua liberatione accusant et silia. hoc timore territus Petrus licet christū filiū dei viui crederet dū mori timuit vitā negauit: sic alij discipuli fidem eandē in intellectu seruātes plus tñ seipsos q̄ dñm diligentes ex hoc timore damnabilr eum reliquerūt. ¶ Preterea scdo principaliter fides mortua cognoscitur ex defectu nō quidē operis sed intentiōis. et hoc duplr. Prio ex amore male inflāmate. Scdo ex timore male humiliante: quantū ad primū triplex amor hominē nō credētē bona facit opari. Prim⁹ est carnalitatis sic q̄ querūt fieri cōpatres vt sic liberi⁹ et securi⁹ carnaliter misceri valeant: q̄ aut p fidē datā ficte puellas ad stuprū inclinant sub pallio matrimonij. Taceo de his q̄ sub ꝑtextu ꝯfessiōis meretricias allocutiōes et blāditias venant spūalē amorē in his vouere mētiētes: mlta et silia prudēs lector syllogizare pōt. Scdus est cupiditatis sic faciunt questores q̄ mēdacijs decipiūt mulieres mltas missas ores et alia bona ꝓmittētes: ita q̄ mēdax mltoꝝ pietas ad cumulādā pecuniā fetet vsq̄ ad celū. Sic multi ꝯfitentib⁹ imponūt missas vt occasione data apparēter honesta ꝓ missis ipsi sint pecunie receptores. Insup lz ꝓmittūt dicere missas tñ nō faciūt: et licet anime liberent p sacrificiū altaris: vt pz. xiij. q ij. c. anime defunctoꝝ: tñ in fraudez esse p̄sumitur factuz vt accepta pecunia pro missis eos ab onere pnie releuare videantur. ar. j. q. j. ex concilio elibertano. c. emēdari placui: vt qui baptizantur vt fieri solebat nūmos in cōcha nō mittāt: ne sacerdos qd̄ gratis accepit p̄cio distrahere videatur. Terti⁹ est ambitiositatis: multi nāq̄ tam ecclesiastici q̄ religiosi q̄ etiam seculares aspirantes ad dignitates et prelaturas vel officia faciūt exterius qd̄ non credunt interi⁹: quia pretendūt pellē ouinā et aiaz gerūt vulpinā: lupinā

vel hominū. quor inq̄ preter pteritis proles ꝓmouent ad religionē vel statū sacerdotalem non vt fiant sanctiores sed excellentiores: dignores: honoratiores ⁊ iuxta Psal. Immolant filios suos ⁊ filias suas demonijs. Vnde ex hoc amore triplici ars omnis hypocrisis generat ⁊ frequentat. Quantū cunq̄ ad secundū tripler timor hominē nō credentē bona facit operari. Primus est timor amittendi substantiā: sicut qui nō laborat in festis ne cōdemnet in nūmis: vitat tabernas: ludos: lupanaria: ne pecuniā cōsumat aut damnū recipiat. Secundus est timor amittendi famā: hinc quidā frequentāt ecclias: missas: ꝓdicationes: ꝓfessiones: sacramenta ⁊ similia. tñ nec intrinsecus vere credūt: ideo hec agunt ne deteriores a bijs reputentur aut famā perdāt. Tertius est timor amittēdi vitā: sicut multi heretici q̄ pre timore sunt in apparentia iusti: q̄ si demōstrarent exterius qđ credūt interius iuste cōburerent. ⁊ de omnibus ꝓdictis dicit Dauid. vij. Attendite a falsis ꝓphetis &c. quod a nobis auertat ihs christus lux vera mentium.

¶ De fide viua q̄liter intellectū illuminat vinificat ⁊ roborat: ⁊ q̄ aliq̄n in solo corde est: quandoq̄ in opere q̄q̄ ⁊ in vtroq̄. Ser. vij.

On habebis deos alienos coram me. Exo. xx. Dixi enim succincte de fide que mortua dicitur in semetipsa iam breui stilo perstringendū est de fide viua vitā spiritualē influente. ¶ Primo quo sciendū q̄ vt ait Bern. Plerique sunt in quibus fides est solam fidei non contradicere q̄ cōsuetudine viuendi magis q̄ virtute credendi fideles denominant: in talibus em̄ crudelitas est ligata quasi somnolenta: turpida ⁊ vndiq̄ impedita: ⁊ ideo talis fides nec lumē potest prestare nec vnam influere: nec sufficiens est motum virtus efficere: ⁊ illa dicitur mortua quasi non habeat animā id est ipsam charitatē per quā moueantur ad bonā operationem. Ecōtra vero plerique sunt in quibus ipa fides illuminat intellectū: inflāmat affectum: ⁊ impellit ad bonā operationē: ⁊ talis fides viua dicit. Quod si queritur quibꝰ ergo fides mortua remanet: vel fides informis fit forma ta Ad hoc respōdet sanctus. Tho. secunda secunde. q. iij. q̄ charitas dicitur forma fidei qua fides vinificatur inq̄tum per charitatē actus fidei perficitur ⁊ formatur ac per consequens vinificat: quod sic patet. Nam actꝰ voluntarij speciem recipit a fine: qui est voluntatis obiectū: id aūt a quo aliquid speciē sortitur se habet ad modū forme in rebꝰ naturalibus: ⁊ ideo cuiuslibet actus forma est q̄dammodo finis ad quē ordinatur vt ad obiectū: quia ex ipso recipit speciem: nam etiam q̄ motus actiōis oportet q̄ fini ꝓportionatum respōdeat. Manifestū ergo est q̄ actus fidei ordinatur ad obiectū voluntatis quod est bonū sicut ad finē: hoc aūt bonū quod est finis fidei scz bonū diuinū est ꝓpriū obiectum charitatis: ⁊ sic charitas dicitur esse forma fidei inq̄tum informat actum ipsius. per hoc tamē q̄ fides informis sit formata vel e cōuerso nō mutatur ipa fides: sed mutatur subiectū fidei quod est anima q̄ quādoq̄ fidem habet sine charitate quandoq̄ cū charitate: nec sunt ibidem diuersi habitus cuius ratio est: quia cū fides sit perfectio intellectus illud per se pertinet ad fidem qđ pertinet ad intellectū: qđ aūt pinet ad voluntatē nō per se pinet ad fidem ita q̄ p hoc diuersificari possit habitus. Distinctio aūt fidei formate ⁊ informis est fm illud qđ pinet ad voluntatē: id est fm charitatem ⁊ sic manet idem habitus fidei. Est aūt fides viua quidā vinificus radius in humanū intellectū grans de fonte vite descendens. iuxta illud ps. Signatū est super nos lumē vultus tui dñe. Glo. lumen vultus est gratia iustificationis qua imago creata id est ratio insignitur. hoc lumē est totū ⁊ verū hominis bonū quo signatur: vt denarius imagine regis: nec fides charitate formari potest nisi mediante diuina grata. Et iterum dicit ps. lxxv. Illuminans tu scz christe non alius. mirabiliter a montibus eternis. id est summa trinitate: vt verificet illud ps. In lumine tuo tuo videbimus lumē. ¶ Hic igitur radius vinificus descendēs in ipsum intellectū humanū triplici fungitur officio: scz ad intellectū illuminandū: vinificandū ⁊ roborandū: vt sciat velit ⁊ possit operari grata deo. ¶ Primo nanq̄ illius officiū est intellectū illuminare vt sciat credenda: amplectenda ⁊ fugienda. Vnde tres plices tenebras ponit̄ de ania pellit. Primo omnes tenebras ignorātie fm q̄ vnicuiq̄ necessariū est ad salutē. Que aute scire necessaria sunt ad salutē ostendit sanctus Tho. secunda secūde. q. xxvj. dicens q̄ omnes cōmuniter obligant eā scire que fidei sunt ⁊ vniuersalia iuris ꝓcepta: singuli aute ea q̄ ad statū vel

officiū eorum pertinēt: nam q̄cunq; negligit scire vel facere ad que obligatus est omissionis peccato delinquit. Nimirū cum negligentia: ignorātia ⁊ imperitia annumerent̄ culpe: vt patet extra de iniu. ⁊ dam. da. c. si culpa. ⁊ p̄cipue in glo. ¶ Secundo ꝓpellit tenebras ꝑfide ⁊ cuiuscūq; credulitatis periculose: non timore punctiōis sed lumine veritatis. Unde Aug. fidem viuā diffiniens quantū ad obiectum ⁊ primū motiuū sic ait. Fides est illuminatio mentis ad summā veritatē scz cognoscēdā ⁊ diligendā ⁊ in ea omnē perfidiā abhorrendā: hinc etiā omni falsitate summe est opposita ita ꝙ taliter illustratus omnes incantatiōes: supstitiones: obseruationes ⁊ similia detestatur: tali q̄z lumine priuatus in quoscūq; errores ⁊ deceptiōes facilius labit̄. ¶ Tertio deniq; ꝓpellit omnes mortales tenebras culpe tā a corde q̄ ab ore ⁊ opere: nam qui hoc viuido lumine fidei ꝑlustratur in corde noxias tenebras culpe nō recipit: nec quidē illecebras carnis: quia dicitur. Act. xv. Fide purificans corda eoꝝ. nec decipulas demonis: iuxta ꝯsiliū qđ dicitur. j. P. v. Aduersarius vester diabolus ⁊c. cui resistite fortes in fide. nec etiā blāditias seculi: qꝛ dicit̄ ad heb. xj. Sancti ꝑ fidem vicerūt regna ⁊c. ¶ Secundū vero officiū illius radij viuifici: est intellectū viuificare alioquin em̄ illuminatio p̄dicta nihil ad salutē cōferret intellēctui nisi ꝑ eundem radiū illi vite gratia donaret̄ qua traheret̄ ⁊ incitaret̄ ad eadem appetenda: querenda: sumenda ac ꝯtraria horrenda: declinanda ⁊ fugienda. Unde dicitur in glo. Joh. vj. ꝙ per fidem deo copulamur: ⁊ per intellectū viuificamur. hinc merito dicit̄ Ecclesiastes. xj. Dulce lumen scz fidei: ⁊ delectabile oculis scz intellectus: videre solem id est cognoscere creatorē ꝑ fidem viuam cuius radius non solum illustrat sed etiā viuificat vniuersa: adeo nanq; sol iste naturalis est viuificatus in sua illustratione ꝙ ex suo splendore cuncta terrenascentia reuiuiscunt in vere: q̄ per solis elongationem quasi mortua videbātur: ⁊ qđ mirabiliꝰ est vt dicūt naturales in ipsa solis eclipsatiōe s̄m ꝙ maius vel minus eclipsari contingit in terra semper remanet maior vel minor dispositio mala: ⁊ addunt ꝙ si ꝑ diem vnū sol nō oriretur sup terrā omnia mūdi viuentia morerent̄: sic est etiā spiritualiter cū sole iusticie ⁊ radio fidei: qm̄ absente fidei sua viuifica forma separat̄ ab anīa ipsa vita gratie: quia dicitur ad Ro. j. Iustus autem ex fide viuit: scz charitate formata. ¶ Tertiū deniq; officium illius viuifici radij est humanū intellectum ⁊ spiritu in roborare vt credita non solum affectu velit sed etiā effectu perficiat. Unde talis radius tres vires in anima subministrat que necessarie sunt ad salutē. Primo quidem facit verā fidē sentire veraciter in corde: ita ꝙ pro illa defensanda se paratū inueniat in articulo necessitatis nō solū ad operandū ardua sed etiā ad sustinendū grauia: qꝛ vt dicit̄ Ro. x. corde creditur ad iustitiam id est ad hoc vt homo iustificet̄. In quibus verbis tria tangunt̄ q̄ tempore necessitatis animā saluant. Primū est motus li. ar. cū dicitur corde. Secundū est actus fidei qđ est credere. Tertiū est effectus credendi cū adiungitur. ad iustitiam. id est ad iustificationē habendā. q. d. vere credere salutem dat: quia dat iustitiā. Unū quomō fides potest esse in corde viua sine cōfessione oris ⁊ exhibitione operis videbit̄ infra. Secūdo facit illam confiteri ore: quia vt ibidē subdit̄: ore aūt cōfessio fit ad salutē. scz ꝑ loco ⁊ tempore ceterisq; ꝯgruis circūstantijs ꝓut exigunt omnia precepta affirmatiua tunc em̄ sine ipsa cōfessione non esset in anīa salus vt infra videbitur. Tertio facit illā opere cōfirmare ⁊ ꝑficere: quia dicit Augu. fides appellata est ab eo qđ fit. Due sillabe sonant cū dicit̄ fides. prima sillaba est a facio. secunda a dico. interrogo igitur te vtrū credas dicis credo. fac qđ dicis ⁊ fides est. Multi em̄ vt dicit̄ ad Titum. j. confitent̄ se nosse deū. factis aūt negant: ⁊ ideo ait dominus Matth. vij. Non om̄is qui dicit mihi domine domīe: id est credit ī me corde ⁊ ore intrabit in regnū celoꝝ. Unde s̄m Bern. in epl̄a quadam triplex fides distingui potest. Prima fides est mortua: que scz nō operatur corde ore vel opere ex dilectione quasi nō habeat animā: id est ipsam dilectionē ꝑ quā ad opera moueat̄. Secunda fides est ficta que scz suscepta vita ⁊ charitate moueri quidem inchoat ad bene operandū: sed minime ꝑseuerat moriturq; tā q̄ abortiua: ⁊ eo sensu dicimus fictam quo figuli vasa vocātur fictilia: nō quia vtilia sunt quia nō vtilia sunt q̄diu durāt: sed qꝛ fragilia faciliter frangi p̄nt: talem fidē illi habent q̄ vt dicit̄ Luc. viij. Ad tēpus credūt ⁊ in tpe temptationis recedūt. Tertia fides est ꝓbata: scz in charitate ⁊ duratione siue sit solum in intellectu siue solum in opere siue in vtroq; qđ ce

teris paribus melius est. ¶ Pro quo sciē-
dum q̄ primo fides quandoq̄ residet in solo
intellectu absq̄ opere bono ⁊ hoc ex ratiōe p̄
uide discreteq̄ illustrante: nam in p̄ceptis af-
firmatiuis q̄ semp̄ obligant sed non ad semp̄
plerūq̄ quis non exequit̄ opus bonū licet fi-
dem viuā veraciter teneat: qd̄ contingere p̄t
tripliciter. ¶ Primo quando non est necessa-
rium. exēpli gratia. licet homo de necessitate
salutis semp̄ paratus esse teneat̄ potius vel-
le subire mortem quā negare fidē cū pericu-
lū imineret: nō tamē peccat si a tali ope cessat
cū talis periculi casus nō imineat: sicut si aliq̄s
nō semp̄ se exerceret ī elemosynis dispensan-
dis: infirmis visitandis: ⁊ sic de aliis p̄ceptis
affirmatiuis: in q̄ tamē absq̄ tali ope p̄t esse fi-
des vera: quia talium operū habet habitū licz
non sp̄ habeat actū: sic beata virgo fide ple-
nissima videns filiū corā omī populo durissi-
mis verberib⁹ lacerari: caput q̄ tremēdū an-
gelis durissimis spinis perforari: crucis one-
re grauari ⁊ tandem crucifigi: nihil agebat p̄
liberatione filij vel defensione ipsius: q̄ non
erat necessariū illū defensare. sed potius pro
nr̄a redēptiōe necessariū erat illū pati: iuxta il-
lud Luc. xxiiij. Oportebat christum pati: ⁊c.
Nouerat em̄ p̄ spiritū sanctū sic esse p̄destina-
tū s̄m beneplacitū consiliū summe trinitatis
cū quibus intelligebat filiū suū penitus con-
cordare: quoꝝ volūtati ⁊ ipsa vltra oēs crea-
turas se p̄fectissime confor: mabat. ¶ Secun-
do iustus a bono ope cessat quando scz illud
eidē nō ꝯuenit s̄m statū suū: vbi gratia. homi-
nē ex malignitate q̄s occidat ⁊ cū iustitia po-
scat: iuste ad mortē condemnet̄: nihilominus
tamē euadit ipune: ⁊ vn̄ exul esse debuerat li-
bere ciuitatē inhabitat: sicq̄ penitus in eo iu-
sticia peat: nullus tamē hunc absq̄ aucte vel
nō s̄uato iurꝫ ordine p̄t interimere ne iusticia
peat: alioq̄n veraciter ⁊ criminaliter homici-
da iudicaret̄: nam q̄ iustū cōdemnat ⁊ qui in-
iustū sine iuris ordine cōdēnat vterq̄ morta-
liter peccat: q̄ p̄ceptum est Deut. xvj. Juste
qd̄ iustū est exeq̄ris. Dolere debet igit̄ qui vi-
det iusticiā perire: ⁊ q̄ tū pōt illi fauere nō tm̄
de alterius officio se interponere iuxta illud
Deut. xxiij. Nemo mittet falcem in alienam
messem: q̄ per h̄ iusticia nō defensat̄ sed iniu-
sticia cumulatur. Duobus em̄ malis scz errā-
ti ⁊ corrigenti tertius adiūgit̄. s. q̄ iniuste cor-
rigit. Hic etiam Johēs recumbēs sup̄ pecti⁹
dn̄i iudā traditorē sibi notificatū vindictā ex-
ercere noluit: nec dauid in saul q̄rentē animā
illius. Sed quid miꝝ cū nec iudici liceat in-
terficere quēpiam licet iuste iudicatū ordine
iuris seruato nisi ⁊ hoc faciat intētiōe recta. s.
ad ꝯseruandā iusticiā nō ad exercendam vin-
dictā ꝓpriam ex liuore vel ad adipiscendū al-
terius fauorē aut pecuniā vel aliud q̄dcunq̄
cōmodū: alioq̄n homicida iudicaret̄ in iudi-
tio anime. ¶ Tertio denique iustus cū viua fi-
de cessat a bono ope q̄n cōpensatis singulis
circūstantijs opus illud finē bonū habere nō
p̄t licet de sua natura opus bonū esset: aut cū
p̄babiliter p̄sumi posset vergi debere in ma-
lum finē. vt exempli gr̄a: veritas in se bona ē
⁊ sancta. p̄nitiosum tm̄ est sp̄ velle verum dice-
re: q̄ dicit̄ Eccēs. iij. Tempus tacendi est tē-
pus loquendi: descēdat igit̄ predicator in ser-
mone ad p̄sonas ac eaꝝ defecti⁹ particulares
aut ad dn̄os vel p̄latos absētes seculares vl̄
spirituales aut ad alios clericos vel religio-
sos: ⁊ merā veritatē predicet omniq̄ ratione
⁊ aucte dicta sua cōfirmet: tm̄ q̄ in tali mō et
in tali casu ad eam nō p̄tinet talia predicare
sine fructu scandala generabit ⁊ extrema de-
mentia laborabit: quia s̄m Hiero. frustra ni-
ti ⁊ nihil aliud q̄ odium querere extreme de-
mentie est. In cuius argumētū dicit̄ Ezech.
iij linguā tuā adherere faciam palato tuo ⁊
eris mutus nec quasi vir obiurgans quia do-
mus ex asperans est. ¶ Secūdo vero fides
esse contingit in opere sine lumine intellectus
ex diuina sapientia permittente: quia sunt q̄-
dam iuste viuentes qui de fide vexationes
horribiles patiuntur ac diuersis erroribus ⁊
fantasijs implicant̄ quib⁹ aliquando vident̄
vel totaliter assentire seu saltem de multis ar-
ticulis fidei dubitare licet a talibus molesta-
ri cordialiter doleant ac mente talibus omni-
no contradicant pro sua liberatione deum
suppliciter orant: ac interim bona opera mul-
tiplicare minime cessant. et per ea defectum
fidei supplere conantur quem in intelligētia
patiuntur q̄ si tale lumen fidei dominus vs-
q̄ in finē reddere dissimilat in dubitabili fide
tenendum est eis in celum palmam martirij
reseruatam: quia talis vexatio mentis est de
durioribus afflictionibus vite presentis: ta-
men dicant cum apostolo. ij. Corinthioꝝ. xij.
Virtus in infirmitate perficitur. libenter igi-
tur gloriabor in infirmitatibus meis. vt inha-
bitet in me virtus christi de hoc quoq̄ grati-
as agant q̄ in talibus tēptatiōib⁹ ꝯstituti sic

impatienter patienter in bonis operib⁹ perse
uerant. fecerūt em̄ quod suū est deo mentem
suā fideliter ꝓ posse preparādo. Unde lumi-
nosā hāc fidē dn̄s ex inscrutabili suo iudicio
sepius non vult homini dispensare: cōmunit̄
tamē hoc cōtingit trib⁹ de causis. ¶ Primo
ex natura quia plerique patiuntur in cerebro
passionē quā medici melancoliam vocāt: qui
bus post orationes ꝓ taliū liberatiōe frequē
tatas ac post naturalia medicorum remedia
nullum efficatius remediū dari pt̄ q̄ nihil cu
rare nisi pōderare tales cogitatiōes: nec eas
confiteri nisi generaliter: aliter em̄ ardēti igni
ligna arida adhibere videtur vt extinguātur
¶ Secūdo ex culpa p̄terita ne scz relictis mlt̄
tis vitijs iam sibi iustus ⁊ pfectus eē videat̄:
ac in se confidens a diuina ꝯfidentia cū suo
discrimine dānabilius elongetur. ¶ Tertio
vero ex gratia ne scz post sublimia dona eis
cōmunicata elati cadant sed in humilitate cō
seruati semp in virtutibus vberius crescant
sicut in simili casu de se dicit apl̄us. ij. cor. xij.
Ne magnitudo reuelationū extollat me da-
tus est mihi stimulus carnis ⁊c. ⁊ sequit̄. Naz
virtus in infirmitate perficitur. libent̄ igit̄ glo-
riabor in infir. ¶ Tertio denique fides esse cō-
tingit tam in intellectu q̄ in affectu et effectu:
ita q̄ radio suo viuifico ⁊ intellectū illuminat
⁊ affectum viuificat: ac semper viuere p effec-
tum manifestat. Quā fidem diffinit apl̄us
ad heb. xj. dicens: Fides est substātia rer̄ spe
randar̄ id est fundamētū substās edificatiōi
spirituali: quod est gr̄a ⁊ gloria vl̄ causa sub-
sistēdi in nob̄ res sperādas: scz bōa futura in-
q̄tum scz est inchoatio quedā future beatitu-
dinis: quia fides est prima ꝟtus infusa sicut
in alijs rebus: prima pars rei dicitur q̄dam
mō substantia eius: res aūt sperande cōtinēt̄
in ipa beatitudine cum sit status omnium bo-
norū aggregatione pfectus: vt dicit̄. iij. de cō
solatione. Sequit̄ argumentū non apparen-
tium. qz obiectum fidei est veritas nō visa cui
firmiter fides adheret: non ex rei euidentia
sed ex auctoritate diuina. Ad la.

¶ De fide quō prelati ⁊ clerici ⁊ lai-
ci tenentur ad illā explicite credēdā
vl̄ etiā cōfitendā. ¶ Sermo viij.

n On habebis deos alienos
coram me. Exo: xx. Quia in his ꝟ-
bis instruit nos deus ad fidem im-
maculatam vnius dei cui firmiter credendo
adherere debemus: ideo nūc de eadem in p̄
ticulari ꝓsequamur. Sed quia fides vt dicit
Jacobus in canonica sine operibus mortua
est. Sūmope pensandū est a nobis qualem fi
dem exigat a nobis deus cum mittens in om
nem terram apostolis suis ꝓtestatus sit: Qui
crediderit ⁊ baptisat⁹ fuerit saluus erit. ¶
Ad cuius euidentiam sciendum q̄ tres sunt
gradus fidei. Primus est credere deuz esse:
qd̄ etiā demones credūt: vn̄ Jacobus in ca-
nonica: Tu credis quia vn⁹ est deus bene fa
cis ⁊ demōes credūt ⁊ cōtremiscūt: nec fides
illa sufficit ad salutem: Secūdus gradus est
credere deo. id est credere verum esse omne
qd̄ deus dicit quod ⁊ mali faciunt: sic ⁊ nos
credimus homini q̄ ver̄ dicat. nec hoc suffic̄
ad salutē. Tertius gradus est credere in de-
um: id est scd̄m Aug⁹. credēdo amare ⁊ cre-
dendo in eū ire: credendo ei adherere ⁊ ei⁹
mēbris incorporari. Et solū p hanc fidē iusti
ficat̄ impius: vt patet de pe. di. ij. c. charitas ē
aqua vnde dicit textus decretaliū q̄ firmiter
credere debemus imobiliter scz inherendo fi
dei. Veruntā Guil. de monte lau. in cle. vna.
de sum. trini. dicit: q̄ aliqn̄ quis non credit ex
infirmitate animi: id est debilitate non tamen
ꝑtinacius insistit ⁊ tūc non ē hereticus: imo si
recedit ab illa dubietate resistēdo illi meret̄
sic̄ meret̄ cohercēdo p̄mos mot⁹ ⁊ stimulos
carnis: vt patet. vj. di. c. sed pensandum. ⁊ c.
non est peccatum: si tamē pertinaciter insiste-
ret esset hereticus: vt extra de here. c. dubius
Hec liquide ꝓbant̄. extra de sum. trini. c. dā-
namus. in fi. ibi em̄ nō damnat̄ Joachim ab
bas: licet erroneū dixerit: quia corrigit para-
tus fuit ⁊ ecclesie determinationi se subiecit:
vnde ille tm̄ heresi dicit̄ inherere pertinacit̄:
qui nō est paratus corrigi ad mandatū supio-
ris. Ex his patet q̄ ꝑtinacia ⁊ obstinatio req̄
runtur ad heresim. Hinc dicit Heilinandus
historiograph⁹: q̄ lz papias fuerit auctor he-
reticorum qui dicuntur ciliaste: id est millena
ri: non tamē inter hereticos sed inter sanctos
in martyrologio computat̄: similiter nec hy-
renius lugdun̄. nec pictorinus pictauiē. here-
tici appellant̄ qui gloriosi martyres fuerunt:
⁊ tm̄ in hac opinione papiā secuti sunt. Mul-
ti nanq̄ sancti simpliciter in aliquibus erras-
se leguntur: sicut beatus Cyprianus de here-
ticis rebaptisandis: qui tamen error eis non
imputatur propter ceteras virtutes q̄ in eis
excellebant: ⁊ quia non ex pertinacia ⁊ animi

obstinatione sed ex ignorãtie simplicitate errabant: ⁊ sic nullus iudicat hereticus nisi q̃ vult esse fm doctores. Refert etiã cesari⁹ q̃ eũ multi hereticj fuissent ducti ad ignẽ vnus illoꝝ penitẽtia ductus dubitare cepit si penitentia sibi pficeret. ⁊ cũ confortatus a quodã fideli cõfiteri inciperet quãtoplus procedebat in confessione tantuꝫ minuebat ignis in quo cõburi debebat: confessioneq̃ cõpleta pfecte ac abnegatis erroribꝫ ignis extinctus est ex quo nõ fuit pnaꝫ sed ductibilis ad penitẽtiã. ¶ Ad maiorẽ aũt euidentiã primo queri põt: vtrum laici teneãtur ad sciendũ ⁊ credendũ omnes articulos fidei quos ꝓtinet symbolũ apl̃oꝝ ac p̃ hoc scire symbolũ. Ad hoc rñdet glo. extra de sum. trĩ. c. firmiter. ⁊ Jo. an. in nouella. sup ea: q̃ articulos fidei debẽt laici scire ⁊ credere saltem implicite. Credere aũt implicite est credere quicq̃d ecclia credit. Theologi tamen dicũt q̃ laici tenent explicite scire ⁊ credere articulos in symbolo positos de humanitate christi ⁊ nullius excusari põt de ignorantia: quia de istis ecclia solẽnizat quolibet anno. Primo de cõceptione ex spũsancto in annũciatiõe dñica. Secũdo de natiuitate christi in natiuitate eiusdẽ. Tertio ō passione in parasceue. Quarto de descensu ad inferos ⁊ sepultura in vigilia pasche: cõmunis pulsatio oĩz cãpanaꝝ i die sabbati signat tripudiũ ⁊ gaudiũ sanctoꝝ patrum in limbo q̃ō habuerũt de descensu xpi ad inferos. de resurrectione in die pasche. de ascensione in die ascensiõis. de iudicio in aduentu dñi. Sz articulos ō diuinitate positos in symbolo nõ tenent simplices scire ⁊ credere nisi in generali sic breuiter tangit symbolũ apl̃oꝝ. ⁊ oĩa particularia vel specialia credere implicite ħ est credere oĩa illa q̃ sancta mater ecclia tenet ⁊ credit. ⁊ q̃ñcũq̃ fuerint requisiti semp tenent cõsentire ⁊ in nullo ꝺicere. vñ intantũ valet illa fides implicita laico q̃ si naturali rõe motus dicat patrẽ maiorẽ vel filio ꝓiorẽ. vel q̃ tres psone sunt ab ĩuicẽ distantes vel aliq̃d simile non est hereticus nec peccat dũmõ sic credat: quia credit ecclam sic credere ⁊ opinionẽ suã fidei ecclesie semp supponit nec suũ defendit errorẽ. ⁊ paratꝰ su cozrigi: quia licet sic opinet: illa tñ opinio nõ est fides sua sed fides ecclesie: fm Jnno. Et dic Hosti. q̃ istud remediũ nõ admitteretur in casu quo ozo se dicit credere ⁊ operibus negat: vt patz. xi. q. iij. c. eſtimãt q̃dã. vbi pſequit textꝰ quõ facit deus negat. Vnde q̃ñcq̃ ꝓpter contemptũ ecclesiastice censure aliquis etiã laicus vt hereticus cõdemnat: qz implicite fauere videtur hereticis: vt patz extra de here. c. excõicamꝰ. j. §. j. Ceterũ de laico sic implicite credente dicũt quidã theologi q̃ talis laicus põt ex ħ mereri male credẽdo. vt si simplex hõ credit aliq̃ hereticum eo q̃ sic p̃dicat suus p̃latus quantomagis hoc credit tantoplus mereꝛ q̃ō tenet Pe. de alliaco quondã epũs cameracẽ. postea cardinalis in sua questiõe quã de cõscientia erronea parisius disputauit. ⁊ ħ est verum dũmodo talis laicus ꝓ sua simplicitate de illo articulo nõ tenet habere fidem explicitã. vt verbi gra: q̃ pater in diuinis est maiorꝰ filio ⁊ talis habeat cõscientiã q̃ tenet credere p̃lato suo sic asserenti: tũc in illo casu cõscientia illa erronea nõ est peccatũ immo meritũ: ⁊ huic opinioni cõcoꝛ. Pe. dicẽs: q̃ qz talis bona volũtate assentit sez ꝓpter obediẽtiã p̃lati ⁊ ꝓpter reuerentiam ecclesie dei: et recte credit in vniuersali: ⁊ q̃uis erret in particulari hoc tamẽ est erroꝛe inuincibili tõ excusatur ⁊ mereꝛ: hec ille. ¶ Secũdo vero qri põt de clericis curatis ⁊ epis quõ obligãtur fidẽ scire ⁊ credere cũ ipsi maiorẽs sint curatis. Ad hoc rñdet Jnno. ⁊ Joã. an. in nouella. q̃ simplices clerici si pauperes sunt q̃ nõ possunt emere libꝛos nec ꝓpter pauptatẽ vacare studio theologico: tũc possũt sine peccato vacare alteri studio: puta iuris vel medicine ex causa licita vt inde viuãt: ⁊ tũc sufficit q̃ credant implicite sicut laici. tenentur tamẽ aliquantulũ plus scire q̃ laici: puta q̃ in sacramẽto altaris cõficit verũ corpus christi: qz in hoc quotidie versant. Si ꝓ tam diuites sunt q̃ habẽt expensas ⁊ magistros tũc peccãt nisi plus pficiãt in distincta cognitiõe fidei. ⁊ in hoc habet discernere sacerdos qui eis iniungit penitentiã: quare nõ student: hec et alia ponit ibidem Jo. an. Pozzo curan. ⁊ si miles p̃lati tenent excedere mensurã illam fidei eo q̃ curã animarũ habeãt: debent enim scire articulos fidei distincte ⁊ explicite q̃ cõtinentur in symbolo. Credo in vnũ deũ. ⁊ in symbolo. Quicũq̃ vult salꝰ esse. vt. xxxviij. di. c. j. ⁊ sequẽti. vbi ꝺr: q̃ñ pſbr in parochijs ordinant libellũ officiale ab epo suo recipiãt vt ad ecclias sibi deputatas instructi accedant ⁊ cẽ. epi ꝓ tñ scire debẽt q̃ de eis omni pascenti rõnem reddere põt. vt. e. di. c. omes. Et ħ est ꝓprie explicite scire sez scire aliq̃ ar-

ticulos fidei explicare distiguere ⁊ defendere. sufficit m̄ q̄ hoc faciāt ꝺliberatiõe prehabita etiā si oporuerit cū aliorū ꝯsilio. hec ille. Ex his etiā patet q̄ tria sunt symbola fidei. Primū ⁊ illud qđ ꝓmuniter dicit a fidelib⁹ tam clericis q̄ laicis: ⁊ factum est ad fidei instructionē ⁊ fuit editū quando fides nōdum fuit ꝓpalata: ideo apostoli cōgregati fecerūt symbolū: id est collectionē credendorū vt homines instruerent in fide. ⁊ quia fides nōdum erat ꝓpalata: ideo secrete dicitur in ecclesia et in p̄ncipio diei ⁊ noctis: scz prima ⁊ cōpletorio ad designandū q̄ in ortu ꝓsperitatis et in occasu aduersitatis debet se quis firmiter tenere. Postea vero q̄ multi errores enituerūt ꝓpter quedā difficilia que in illo symbolo fuerūt. ad cuius explanationē editū est symbolū niceni a trecentis ⁊ decē ⁊ octo patrib⁹. i. epis: vt patet. xv. di. c. canones. ⁊ fuit ibi aliq̄ additiones declarantes fidei veritatē in primo symbolo contentā: vt patet cōferendo vnū ad aliud qđ symbolū in niceno cōsilio factū fuit ꝓpter grecos qui credebāt q̄ spiritus sanctus nō procederet ab vtroq̄. vt patz de cōse. di. v. c. penul. ⁊ viii. qđ etiam alie cantantur in missa post euangeliū: quia nunc fide ꝓpalata boza est p̄dicationis ⁊ expositionis euāgelij. Proinde in illis symbolis nihil omin⁹ implicite quedā cōtinebant q̄ ꝓpter vrgentes hereses oportebat explicari. ⁊ ideo tertiū symbolū additū est: scz athanasij patriarche alexandrini q̄ se specialiter cōtra hereticos opposuit ⁊ innumeras ꝓsecutiones sustinuit: ⁊ est symbolū tanq̄ ab ecclia confirmatū. ⁊ ideo iam quasi expulsis hereticor⁹ tenebris illuce scente fidei veritate cantat in prima .s. Quicūq̄ vult saluus esse. sed duob⁹ vltimis omissis reuertamur ad declarationē p̄mi ꝓsequēdam. ¶ Tertio queri p̄t quot sunt articuli fidei. Ad hoc dicendū q̄ si respectus habeatur ad illos qui primū symbolū tradiderunt sic sunt duodecim fm numerū apl̄oz. Si vero cōsideremus ea que radicaliter sunt credenda tūc sunt quatuordecim quoz. vij. ptinent ad diuinitatē ⁊ vij. ad christi humanitatē quos oīs xp̄ianus tenet credere ⁊ scire. et ideo vnusquisq̄ symbolū illud tenet addiscere ⁊ quotidie dicere in recognitionē xp̄iane fidei. hinc parētes instruere debēt pueros suos vt sciāt Pater noster: Aue maria. Credo in deū: qđ si nō fecerint obligant ad b̄ etiam patrinū: q̄ dum in baptismo puerū tenent ꝯiungit vt in his ple puerū instruant vel instrui faciant. vnde indicit eis hoc ipsum ō cō se. di. iij. c. monachi. vos ante omnia tam viros q̄ mulieres qui in baptismate filios susceptis: moneo vt vos cognoscatis fideiussores apud deū extitisse ꝓ illis quos nisi estis de sacro fonte susceperit: ideo semp eos admonere debetis vt castitatem custodiant: iusticiā diligant: charitatē teneant. ante omnia symbolū ⁊ oratiōnē dominicā vosipsi tenete: ⁊ illis quos excepistis ostēdite. in cuius etiā argumentū dicit. iij. di. c. ante viginti dies baptismi: ad purgationis exorcismū catheczumini currant. in quib⁹ viginti diebus oīno symbolū qđ est. Credo in deū. specialiter doceantur. et. c. sequē. generale ꝓponit edictū: dicēs: symbolū placuit ⁊ vno die ab omnib⁹ ecclesiis id est ante octo dies dominice resurrectionis publice in ecclie cōpetentibus p̄dicare: glo: id est intellectū discretiōis habenub⁹. ¶ Quarto q̄ri potest: vtrū auditores diuersarū opinionū ⁊ diuersorū magistrorū tenentes diuersas opiniōes excusent a peccato erroris si opiniones suoz magistrorum sequūtur. cum em̄ dicat dom⁹ Matth. xxiij. Super cathedrā moysi sederunt scribe ⁊ pharisei omnia que dicunt vobis seruate ⁊ facite. multo ergo magis seruanda vident que traduntur a doctoribus sacre scripture. Ad hoc respondet sanctus Tho. in qđlibetis q̄ diuerse opiniones doctorū sacre scripture q̄ nō ptinēt ad fidē et mores bonos absq̄ piculo ab auditoribus extrahi q̄ ptenere possunt: q̄ tūc habz locū qđ aplus dicit Roma. xiiij. Unusquisq̄ in suo sensu abūdat. In his vero q̄ ptinent ad fidē ⁊ bonos mores nullus excusat si sequat erroneā opinionē alicuius magistri q̄ de talib⁹ dicitur Matth. xv. Cecus si ceco ducatū p̄stat ambo in foueā cadūt. In talibus em̄ ignorātia nō excusat alioquin immunes fuissent a peccato qui secuti sunt opinionē arrij: nestorij ⁊ aliorū hereticarum. Hec p̄t auditor excusationē habere ꝓpter simplicitatē si sequat in talib⁹ opinionē erroneā: q̄ in reb⁹ dubijs nō est de facili p̄standus assensus quinimo vt dicit Aug⁹. in. iij. de doctrina xp̄iana. Cōsulere debet aliquis regulā fidei quam ō scripturarū planioribus locis et ecclesie auctoritate accepit: q̄ ergo assentit opinioni alicuius magistri contra manifestū scripture testimoniū siue cōtra id qđ publice tenet ꝑ totā quotidianā eccliā nō p̄t excusari

ab erroris vitio. ¶ Quinto queri potest. vtrū confessio fidei sit necessaria ad salutē: presertim cum illud videt ad salutem sufficere per quod hō attingit finē virtutis: sed proprius finis fidei est cōiunctio humane mētis ad veritatē diuinā qđ pōt esse sine exteriori confessione. Ad hoc rñdet sctūs Tho. scđa scđe. q. iij. ꝙ ea que sunt necessaria ad salutem cadūt sub preceptis diuine legis: confessio aūt fidei cū sit quoddā affirmatiuū non pt cadere nisi sub p̄cepto affirmatiuo. Unde eo modo ē de necessarijs ad salutē quo cadere pōt sub p̄cepto affirmatiuo diuine legis. Precepta autē affirmatiua nō obligāt ad sp licet sp obligēt: sed pro loco ⁊ tpe ⁊ fm alias circūstātias debitas fm quas oportet actū humanū limitari ad h̄ ꝙ sit actus virtutis: sic ergo cōfiteri fidem non sp nec in q̄libet loco est de necessitate salutis: sed aliquo loco ⁊ tpe. s. qñ p omissionē hmōi cōfessiōis subtraheret honor deo đbitus vel etiā vtilitas ꝓximis impēdēda: puta si quis interrogatus de fide taceret: ⁊ ex h̄ crederet ꝙ nō haberet fidem: vel ꝙ fides nō esset vera vel alij per eius taciturnitatē auerterent a fide. In hmōi em̄ casibus cōfessio fidei est de necessitate salutis. Qđ si obijcitur illud quod vergere pōt in scandalū ⁊ pturbationē alioꝝ nō est necessariū ad salutē: qꝛ dic̄ apl̄us. j. Coꝝ. x. sine offensione estote iudeis ⁊ gentibus ⁊ ecclesie dei: sed per cōfessionem fidei infideles qñq; ad pturbationē ꝓuocant. Ad hoc rñdet ibidem: ꝙ si turbatio infideliū orit de confessione fidei manifesta absq; vtilitate fidei ⁊ fidelium non est laudabile in tali casu fidem publice confiteri: qꝛ est cōtra illud matth. vij. Nolite sanctū dare canibus neq; margaritas spargere añ porcos ne conuersi disrumpāt vos: sed si vtilitas aliqua fidei speret aut necessitas assit cotempta turbatione infidelium debet homo publice fidē cōfiteri. Deniq; hec fides catholica si debet esse vera in aliquo necesse est ꝙ sit integra: qꝛ si q̄s errat in vno iam nō habet fidem etiam informē: ꝙ sic patet fm Tho. ibidem. q. v. qꝛ formale obiectū fidei est veritas p̄ma fm ꝙ manifestat̄ i sacris scripturis ⁊ doctrina ecclesie quicunq; ergo nō inhereret sicut in fallibili ⁊ diuine regule doctrine ecclesie q̄ procedit ex veritate prima in sacris scripturis manifestata ille nō habet habitū fidei: sed ea que sunt fidei alio modo tenet q̄ per fidem: quia de his que ecclesia docet que vult tenet: ⁊ que non vult nō tenet: ⁊ sic p fidem nō inheret ecclesie doctrine sicut infallibili regule: sed inheret ꝓprie voluntati ⁊ opinioni: per quam tenet aliquos articulos fidei ad libitū ꝓprium. Unde sicut mortale peccatū ꝯtrariat̄ charitati sic discredere vnū articulū ꝯtrariat̄ fidei: ⁊ iō sicut charitas non remanet in homine post vnū mortale: sic nec fides postq̄ discredit vnum articulum fidei. Ad laudem dei.

¶ De effectu fidei ⁊ infidelitate gentiliū: iudeoꝝ et hereticorū/ ⁊ vtrum heretici sunt tolerādi: Ser. ix.

Non habebis deos aliēos coram me. Exod. xx. Dicit Aug. sermone. xxij. ꝙ fides appellata est ab eo quod fit: due sillabe sonant cum dicitur fides. Prima syllaba est a facto: secunda a dicto: interrogo te vtꝝ credis: dicis: credo: fac qđ dicis ⁊ fides est: alioq̄n ut dicit Jaco. ij. c. Fides sine opib̄ mortua est: imo vt dicit Aug. li. de charitate: cū dilectione fides christiani est sine dilectiōe fides demonis: etenim demones credūt ⁊ ꝯtremiscūt: sup q̄ ꝟbo dic̄ Aug. vtinā quō demones iudicē sic hoīes agnoscerent saluatorē. Est em̄ demonib̄ remunerator maloꝝ tm̄: ⁊ iō merito timēt: hoib̄ vero tā maloꝝ q̄ bonoꝝ vt ei timorē reddam⁹ ⁊ amorē. Pro q̄ sciendū: ꝙ vt tangit Hug. li. de sacramētis: tria sunt que ab initio ⁊ ante aduentū christi ⁊ post ad salutē obtinendam necessaria fuerunt scꝫ fides ⁊ sacramēta fidei vt baptismus: confessio ⁊ similia ⁊ opera bona in charitate facta: que tria ita sibijnuicem connectuntur: ꝙ salutis effectum habere nō possunt si simul nō fuerint: quia nec fides meritū habet si dū p̄t operari neglexerit nec op⁹ bonū est aliq̄d si sine fide charitate formata factū fuerit: ⁊ rursus fides opans hoīem sctificare nō sufficit si eā q̄ i sacramētis dei ꝯstat sctificationē recipe cōtēnit. Et iō dic̄ Jacob. ij. c. Si fidē dicat quis se habere opera autē non habet nunquid poterit fides saluare eū. Ex quibus verbis elicitur ꝙ duplex est fides vna in intellectu: ⁊ altera in operatione: multi sunt enim qui dicunt se nosse deum. factis autem negant. De quib̄ dicit. ij. Pe. ij. meli⁹ erat illis viam non cognoscere iusticie q̄ post agnitionem retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato: quia fiunt eis posteriora peiora prioribus: qui ergo cui

ram bonoꝝ opeꝝ non habet. fidē nō habet: ⁊ est infideli deterior. A Quapropter duo reor esse prosequēda scz de effectu fidei ⁊ de peccato infidelitatis. Pro primo q̄rit doctor sanctus scd̄a scd̄e. q. vij. vtrū scz timor sit effectus fidei sicut dicitur Jac. ij. Demones credunt ⁊ cōtremiscunt. Ad hoc respondet: q̄ timor est quidā motus appetitiue virtutis: oim ergo motuū adpetitiuoꝝ principiū est bonū vel malū apprehensum. quia oportet q̄ timoris ⁊ omniū appetitiuorū motuū principium sit aliqua apprehensio: per fidem igit̄ s̄t in nobis aliqua apprehensio de quibusdā malis penalibus q̄ s̄m iudiciū diuinū inferūtur: ⁊ per hunc modū fides est causa timoris quo quis timet a deo puniri q̄ est timor seruilis. ¶ Est aūt ⁊ causa timoris filialis quo quis timet separari a deo: vel quo quis refugit se deo comparare reuerendo spiritū inq̄ntum per fidem hanc estimationē habemus de deo: q̄ sit q̄ddam īmensum ⁊ altissimū bonū a quo separari pessimū: ⁊ cui velle equari est malū: sed primi timoris scz seruilis est causa fides īformis secundi voro timoris est causa fides formata que per charitatē facit hominē deo inherere ⁊ illi subijci. ¶ Secundo querit ibidē vtrū purificatio cordis sit effectus fidei: sicut innuere videtur Act. xx. Fide purificans corda eorum: Ad hoc rn̄det q̄ īpuritas vniuscuiusq̄ rei cōsistit in hoc q̄ rebus vilioribus immiscetur: non em̄ dicitur argentū impurū esse ex p̄mixtione auri per quā melius creditur: sed ex p̄mixtione plumbi vel stanni. Manifestū est aūt q̄ rationalis creatura dignior est omnib̄ tēporalibus ⁊ corporalibus creaturis: ⁊ ideo impura reddit̄ ex hoc q̄ temporalibus se subijcit p amorem: a qua quidē impuritate purificat̄ p modū ꝯtrariū dum scz tendit in id q̄d est supra se scz in deū in quo motu primū principiū est fides: accedentē aūt ad deū oportet credere: vt habet̄ ad heb. xj. ⁊ ideo primū p̄ncipiū purificationis cordis est fides: que si p̄ficiatur p charitatē perfectā purificationē causat: si vero remanet fides informis tūc excludit quandā turpitudinem sibi oppositā scz impuritatē erroris. ¶ Pro secundo principali q̄rit doct. sanctus secūda scd̄e. q. x. vtrū infidelitas sit peccatū presertim cū nullus peccat in eo q̄d vitare non potest: quia omne peccatū est voluntariū: sed nō est in hominis potestate q̄ infidelitatē vitet quā vitare nō pōt nisi fidē habēdo: dic̄ em̄ apl̄s ad Ro. iiij. Quomō credet qui non audierūt: quomō aūt audient sine predicante. Ad hoc rn̄det q̄ infidelitas dupliciter accipi potest. Uno modo s̄m purā negationē vt ex hoc solo quis dicatur infidelis eo q̄ non habet fidē: sicut in illlis qui nihil audierūt de fide: ⁊ tunc infidelitas non habet rationē peccati s̄ magis pene q̄ talis ignorātia diuinoꝝ ex pctō primi parentis est secuta: q̄ ergo sic sunt infideles damnant̄ quidē pena sensus propter alia peccata si que fecerūt que sine fide remitti nō possunt: non aūt damnant̄ ꝓpter infidelitatis peccatū nisi pena dāni tm̄. Hinc dn̄s dicit Job. xij: Si non venissem ⁊ locutus eis nō fuissem peccatū nō haberent. q̄d exponens Augu. dicit: q̄ loquit̄ de illo peccato quo non crediderūt in christum. Alio modo pōt infidelitas intelligi s̄m ꝯtrarietatē fidei: q̄ scz aliquis repugnat auditui fidei: vel etiā ipsam ꝯtenit. s̄m illd̄ Esa. l. Quis credidit auditui nostro. ⁊ in h̄ proprie p̄ficitur infidelitatis ratio ⁊ s̄m h̄ infidelitas est pctm̄: ⁊ oritur ex superbia: ex qua cōtingit q̄ aliquis intellectū suū non vult subijcere regulis fidei ⁊ sano intellectui patrū. Unde dicit Grego. xxxj. mora. q̄ ex mani gl̄a oriunt̄ nouitatū presumptiōes. B Secūdo queri pōt vtꝝ infidelitas q̄ pctm̄ reputat̄ sit maximū pcōꝝ: presertim cū illud q̄d diminuit vel excusat peccatū non videt̄ maximū peccatoꝝ: s̄ infidelitas diminuit vel excusat peccatū: q̄ dicit apl̄us. Fui blasphem⁹ ⁊ p̄secutor ⁊ ꝯtumeliosus: s̄ misericordiā ꝯsecutus sum q̄ ignorās feci in incredulitate. Ad q̄d rn̄det doct. sctūs ibidē: q̄ om̄e peccatū formaliter ꝯsistit in auersiōe a deo: ⁊ ideo tanto aliq̄d peccatū grauius est q̄nto p ip̄m homo magis a deo separat̄. p infidelitatē aūt maxime elongat̄ homo ab eo: q̄ nec verā dei cognitionē habet: per falsam aūt cognitionē ipsius nō appropinquat ei s̄ magꝭ ab eo elongat̄: nec esse pōt q̄ q̄ntum ad aliq̄d deū cognoscit q̄ falsam opinionē de ip̄o habꝫ q̄ id q̄d ipse opinat̄ nō est de⁹: ⁊ ideo manifestū est q̄ pctm̄ infidelitatꝭ est mai⁹ oib̄ pctis q̄ ꝯtingūt ex p̄uersitate moꝝ. Unde licet peccatū infidelitatꝭ ex p̄te ignorātie habet a materia rationem excusationis: ⁊ maxie q̄n q̄s ex malitia nō peccat. sicut fuit in apostolo paulo ex hoc tamen q̄n habet reuisum ad ea q̄ sunt fidei habet rationē pctī grauissimi: q̄d rn̄ peccatū aggrauat̄ s̄z dr̄iaꝫ ⁊ gradū infidelitatis nā s̄m opationē infidelitatis ad fidē sunt tres species infidelitatis: quia cum infidelitatis

ꝑ:ccatū cōsistit in remittendo fidei hoc potest cōtingere triplicit̄er: vel enim remittitur fidei christiane nō dum suscepte: ⁊ talis est infidelitas paganoꝝ gentilium ⁊ similiū. ⁊ est infimꝰ gradus in malicia: aut remittitur christiane fidei suscepte in figura duntaxat ⁊ talis est infidelitas iudeoꝝ: ⁊ est medius gradus vel remittit fidei christiane iam suscepte in ipsa manifestatiōe veritatis ⁊ talis est infidelitas hereticoꝝ que est pessima inter omnia: nam sicut grauius peccat qui non implet qđ promisit q̄ꝫ si nō implet qđ nunq̄ꝫ promisit: sic grauius pecm̄ est infidelitas hereticoꝝ qui ꝓfitent fidem euāgelij ⁊ eidem remittunt ipsam cozrūpentes q̄ꝫ iudei qui fidem euāgelicam nunq̄ꝫ suscepert̄: ꝑ quia suscepert̄ eius figurā in lege veteri quā male interꝑtantes cozrūpunt: ideo ipsoꝝ infidelitas est grauius peccatū q̄ꝫ infidelitas gentiliū qui nullo modo fidem euāgelij susceperunt. Deinde queri pōt. Utrū infideles ⁊ eorum ritus sunt tolerandi: p̄sertim qz vt dictum est tales grauissime peccāt tam in infidelitate q̄ꝫ in ritu eoꝝ. ſ. seruando: ꝑ peccato cōsentire videtur qui nō prohibet cū tñ prohibere pōt: vt habet in glo. ad Ro. j. sup illud. Non solum qui faciūt sed qui cōsentiunt facientibus. Hinc vt narrat Aug. xviij. de ci. dei. christiani principes templa idoloꝝ primo claudi ⁊ postea dirui fecerunt ne. ſ. de cetero idolatriā exercerent infideles. Ad hoc rñdet doctor sanctus scōa scōe. q. ꝛ. ꝛ. xj. sparsim q humanū regimen deriuatur a diuino regimine ⁊ illud imitari debet: deus autē q̄uis sit omnipotēs ⁊ summe bonus pmittit aliqua mala fieri in vniuerso q̄ tamen ꝓhibere posset ne eis sublatis maiora bona tollerentur vel etiā peiora mala sequerentur: sic etiā in regimine humano illi qui p̄sunt ratione aliqua mala tolerāt ne aliqua bona impediantur: vel etiā ne aliqua peiora mala incurrantur. sicut Au. dicit in. ij. de ordine: aufer meretrices de reb⁹ humanis ⁊ turbabis omnia libidinibus: vnde ritus gentilium ⁊ infidelium qui nihil virtutis vl̄ vtilitatis afferunt: licet nō sint aliqualiter tolerandi: tamē ad vitandū scandalū vel discidiū qđ ex hoc ꝓuenire posset vel etiam ꝓpter amouendū salutis impedimentū eoꝝ qui paulatim sic tolerati cōuertunt ad fidem tolerari p̄nt: ꝓpter hoc enim tam hereticoꝝ q̄ꝫ paganoꝝ ritus aliq̄n tolerauit ecclesia quando erat magna infideliū multitudo: similit̄r iudei ⁊ eoꝝ ritus sunt tolerandi qui ex hoc q ritus suos obseruant in quibus olim ꝓfigurabatur veritas fidei quā tenemus hoc bonuꝫ prouenit q testimoniū fidei nr̄e habemus ab hostibus ⁊ quasi in figura nobis repñtat qđ credimus. Uerumtñ si quer̄t: vtrū hec hereticis sint tolerādi: resp̄ndet ibidem q in eis duo sunt consideranda. Unum ex parte ipsoꝝ scz peccatū per qđ meruerunt non solum ab ecclesia p excōicationē separi: sed etiā a mundo per mortē excludi: qz grauius est cozrūpere fidem p quā est anime vita q̄ꝫ falsare pecuniā p quā vite cozporali subuenit. Si ergo falsarij pecunie vel alij malefactoꝛes statim p seculares ꝓncipes iusti morti tradunt: multo magis hereticī statim qñ de hereſi ꝙuincunt p̄nt non solū excōicari: sed etiam iuste occidi. Scōm aūt ē ex pte ecclie. ſ. misericordia ad errantū ꝙuersionem: ⁊ ideo non statim damnat sed post primā ⁊ scōam cozreptionē: iuxta illud apli ad Titū. iij. dicens: hereticū hominem post primā ⁊ scōam cozreptionē deuita qz subuersus est qui hmōi est. Unde si post secundā cozreptionē adhuc ꝓuenit tūc ecclesia de eius ꝙuersione non sperans alioꝝ saluti ꝓuidet illum ab ecclesia p excōicationis sententiā separādo ⁊ vlterius cum iudicio seculari ad exterminandū a mundo p mortem relinquēdo. Dicit enī Hiero. ⁊ habetur. xxiij q. iij. abscindende sunt putride carnes ⁊ scabiosa ouis a caulis repellēda ne tota domus massa cozpus ⁊ pecora ardeat cozrumpatur putrescat intereat. Arrius in alexandria vna scintilla fuit sed quoniā nō statim oppressa est totam vrbem eius flāma populata est. Hinc est q primo reuerentes ab hereſi ecclia nō solum recipit ad penitentiā sed etiā ꝓseruat eos in vita ⁊ etiā ex spirituali gr̄a in bonis tpalibus ⁊ ecclīasticis dignitatibus aliq̄n iterū restituit p bono pacis si vere ꝙuersi videant: si tñ recepti relabunt hoc videtur esse signū inconstantie coꝝ circa fidē: ⁊ ideo vlterius recipi untur quidē semper ad penitentiā nō tñ liberant a sñia mortis nec ꝓseruant in bonis temporalibus. ¶ Deniq̄ licet fides christiana fuerit vnica ⁊ sola porta eterne salutis: nō tñ oīm fides erit deo grata vel nobis salutifera: qz ꝝ̄ndā pejus sordescit in fide puersitas q̄ꝫ alioꝝ infidelitas. Pro quo sciendū: q duplex est fides. Una dicit mortua vl̄ informis: que scz non est formata diuina charitate: dicit enī mortua quia omnipotens est ad eliciendum actus meritorios vel etiam actꝰ arduos: q si

aliquādo elicit opera ardua vel etiam opera alia de genere bonoꝝ nō tamē sunt meritoria cuius ratio est: quia licet facit aliqđ bonū nō tñ hoc facit ꝓpter deū: vel si facit propter deum nō tñ deus est principalis causa mouens ad illud bonū perficiendū: sed aut aliqđ incōmodū euitandū vel cōmodū cōsequendū in tpe vel eternitate ad qđ tendit natura vel fides informis. Unū. j. Cor. xiij. Si habuero omnē fidem. glo. id est perfectā fidē: ita vt montes transferā: id est transferri a deo impetrem sicut Alex. qui fide potuit montes caspios cōiūgere ⁊ iudeos intus includere: vt refert Josephus. Sequitur. Charitatem aūt non habuero nihil mihi prodest: scz ad vitam eternā. Alia vero fides dicitur viua ꝑ similitudinem: qꝛ sicut illa dicunt viuere que ex se motum ⁊ operationē habent: sic illa fides viua dicit q̄ per dilectionē operat ⁊ tendit in deū faciens nō solū illud qđ deus vult ꝑ vt deꝰ vult scz ꝯscia pura ⁊ intentiōe recta. Ad laudē dei.

¶ De sex primis articulis fidei ⁊ q̄nq̄ penis inferni secundū poetas.

¶ Sermo x.

Non habebis deos alienos

Exo. xx. discussis vtcūq̄ de diuersitate credentiū ⁊ editiōe triū symbolorū effectuq̄ fidei gratia breuitatis ad articulos fidei ꝓut ꝑm ordinem in symbolo apostolorum ꝯtinent succincte dilucidandos st. lum ꝯuertamus qui ponunt. xij. ꝑm numeꝝ. xij. apostoloꝝ ad q̄s omnes alij reducunt. A Quorum primū ponit Petrus. Credo in deū p. o. crea. ce ⁊ terre. vbi breui verbo multa cōcludit. Dicendo nāq̄ credo. i. fide tendo charitate formata in deū: in q̄ ostēdit vnitatē essentie. Et ideo ad maiorem instructionē simplicium adiungit vnū in alio symbolo: qꝛ licet trinitas sit in ꝑsonis: est tamen vnitas in essentia: sicut anima vna est in essentia tres habēs potentias: de qua trinitate ⁊ vnitate dicit Augu. vj. de tri. in summa trinitate tm̄ est vna quantū rres simul sunt: ⁊ nec plus aliquid sunt due q̄ vna res ⁊ in se infinita sunt: ita ⁊ singula sunt in singulis: ⁊ omnia in singulis: ⁊ singula in omnibus: ⁊ omnia in omnibus: ⁊ vnū omnia. Si queris argumen. Bern̄. in sermone de trinitate. Respōdet. inq̄re de summa trinitate ꝑuersa curiositas est: credere ⁊ tenere sicut ecclesia sancta tenet fides ⁊ securitas est: videre autem eam sicuti est perfecta ⁊ summa felicitas est. Dicit tñ Augu. de ꝟbis dñi: videmus solem in celo currentē: fulgentē: calētem: similiter ignis tria habet: hoc est motū: lucē ⁊ feruorem: diuide ergo si potes o arriane solē vel ignē ⁊ tūc demū diuide trinitatē: dicit ergo vnū deū ꝑm Johā. ne dr̄ntia ꝯtrarietatē: ꝯrietas pugnā: pugna ꝟo corruptionē induceret. Dicit inq̄ vnū ad confusionē infideliū: q̄ deos infinitos colendos assumpserūt. Dij nāq̄ q̄s pagani deos asserūt hoies olim fuisse probant: ⁊ pro vniuscuiusq̄ vita post mortem a suis coli ceperūt: ꝑsertim greci plurimos deos ac deas finxerūt Dicūt enim Jouē deum celi qui ꝑcipue colebat apud creihā. Venerē deā cupidinis q̄ colebat apud paphos. Appollinē deū diuinatiōis q̄ colebatur apud delos. Vulcanū deū ignis qui colebat apud lēnos: Mineruā deā sapientie q̄ colebat apud athenas: ⁊ sic de infinitis alijs: in quarum laudem vt dicit Papias poete carmina componentes eos in celos sustulerat: nam quorundā inuentiōes artiū ⁊ cultū peperisse dicunt: vt esculapius medicinā; fuerunt etiā viri fortes aut vrbiū conditores: q̄bus mortuis homines q̄ eos dilexerūt simulachra ꝯfinxerūt vt haberet aliqđ ex imaginū cōtemplatiōe solatiū: sed paulatim hmōi honor suadentibus demonijs ita in posteros irrepsit: vt quos illi pro sola memoria nominis honorauerūt successores deos estimarent ⁊ colerent. hec Papias. Quidā etiā vt chaldei elementa ⁊ ꝑsertim ignem ac figuras celi solis lune omnēq̄ militiā celi adorabant. Sunt insuper alij vt egyptij qui bruta animalia ⁊ arbores ac similia coluerūt: vnū tñ deum principalē habuerunt Apin. s. habentē similitudinē bonis: signūq̄ lune semiplene. Unde Plinius scribit se deum illū vidisse: ⁊ ex hac cultura venit origo idolatrie in filios israel qui vitulū adorauerunt. qui ope diabolico formabat a liquefacto metallo Judei quidē vnū deū colunt: ꝑ nō ꝑm scientiā eo q̄ filiū eius xp̄m negāt: Christiani ꝟo qui sup omnes gentes veritatē inuenerūt dulci modulatione iubilāt: credo in vnū deū. ⁊ sic confitent vnitatē diuine essentie. Deinde addunt Patrem oīpotentem. Vide nūc q̄ dulciflua cōnexio vocabuloꝝ in cōsolationē fideliū: nā in patre demōstrat inexpressibilē dignationē: in omnipotētia ꝑcelsam dignitatē: nam tñ infinite dignitatis ⁊ maiestatis est q̄ in illius cōparatione cuncta creata quasi vestigium pedis ⁊ pene nihil reputantur: qui nihilominus

talis ac tantus imensa sua pietate tam dignā ter inclinauit se nostre vtilitati q̄ nō solū a nobis vocari pater expostulat: vt fidentiū pleniorem nobis tribuat ⁊ amorē vberiorē ingerat: sed etiā frater noster effectus codē cinctorio vilissimo vestiri non erubuit vt ipse primogenitus effectus adoptiuus nos filios dei insti. ueret: ⁊ paternā pietatē fidētius inuocādā esse doceret: de q̄ ammirās bonauē. in expositione pater noster. ait. O imensa clemētia lutū vilissimū dei filiū se nominat ⁊ rex regū se patrē meū dicit. Sequit: Creatorē celi ⁊ terre: qd̄ additū est contra heresim illā que dixit visibilia esse a principe tenebrarū: inuisibilia vero a deo: ⁊ ideo ad maiorē declarationem dicit in alio symbolo. Visibiliū ⁊ inuisibilium

B Secundū vero articulū posuit Andreas dicēs: Et in iesum christū filiū eius vnicū dñm nostrū: q̄ non solū christiano necesse est credere vnū deū: ⁊ hunc creatorē celi ⁊ terre sed etiā necessariū est credere q̄ deus sit pat: ⁊ q̄ christus vere sit filius eius h̄ ei est vnicū fundamentū fidei nostre. de quo in cle. de sū. trini. c. fidei catholice fundamēto p̄ter quod teste apostolo. Nemo potest aliud ponere firmiter inherens aperte cum sancta matre cōfitemur vnigenitū dei filiū in his omnib⁹ in quib⁹ deus pat̄ existat vna cū patre eternaliter existentē ptes nostre nature simul vnitas: ex quib⁹ in se verus deus existēs fieret verus homo: ⁊ ideo ꝯcluditur. j. q. j. c. cum paulus dicat: fundamentū aliud nemo p̄t ponere p̄ter id quod positū est qd̄ est christus iesus: cōsequenter probat̄ q̄ vbi christus non est fundamentū nullū boni oper⁹ est supedificiū: et dicit glo. in dicto. ca. fidei. sup verbo. in oib⁹. q̄ p h̄ comp̄hendit imensitatē incōmutabilitatem: in cōprehensibiliatē: omnipotētiā: essentiā: naturā ⁊c. vnā ⁊ equalē esse i patre ⁊ filio quia qualis pater talis fili⁹: increat⁹: imens⁹: eternus. In hoc articulo primo Fotinus errauit. quia dixit q̄ christus non esset aliter filius dei q̄ alij boni viri qui bene viuētes merentur filij dei dici per adoptionem faciendo dei voluntatem: ⁊ ita christus: quia bene vixit ⁊ voluntatem dei fecit filius dei dici meruit: ⁊ voluit q̄ christus non fuerit ante beatam virginem sed esse inceperit: quando ex ea cōceptus est. cum econtra fides nostra teneat q̄ sit filius dei veri secundum naturā ⁊ q̄ sit ab eterno. Hinc in alio symbolo additur. Filiū dei vnigenitū ⁊ ex patre natum ante omnia secula. Sabellius aūt dixit q̄ ipse pater est incarnatus ⁊ ideo eandem dicit personam patris ⁊ filij: ⁊ sic aufert trinitatem psonarum: ⁊ ideo in alio symbolo additur deū de deo lumen de lumine: quasi diceret deū filiū de deo patre. ergo ⁊ filiū qui est lumē de lumie patre Arrius dixit q̄ fuit ante beatā virginem: ⁊ q̄ fuit alia persona patr⁹ alia filij: attribuit tamē tria falsa christo. Primū q̄ filius dei fuit natura: Secundum q̄ non fuit ab eterno sed in tēpore factus a deo nobilissima creaturarum: Tertium q̄ non fuit vnius nature cū deo patre ⁊ q̄ nō fuit verus deus. sed ecōtra dicitur in alio symbolo. De qua verum de deo vero genitū non factū consubstantialē patri. patet ergo q̄ credere debemus christum verū ⁊ vnigenitū filiū dei q̄ sint sp cū patre: ⁊ q̄ alia est p̄sona patris: alia filij: sed in vna natura cū patre: ⁊ s̄m Tho. si hec credimus hic per fidem cognoscemus ea: ⁊ per sanctam visionē in vita eterna. ¶ Tertium aūt articulū posuit Iacobus zebede⁹ dicēs: Qui conceptus est de spiritusancto natus ex maria virgine: ⁊ sic necesse est credere filiū dei carnem assumpsisse: Unde leo papa dicit: q̄ patris periculi est si i filio dei vera humanitas aut patris negatur equalitas. Quod si q̄rit̄ cur dei filius elegit potius incarnari de maria virgine q̄ de alia R̄ndet glo. i dicta cle. q̄ sicut ex superbissima natus est morbus: sic ex humillima per cōtrariū inchoari debuit medicina: Uñ verso noīe eua dictū est virgini aue: q̄ sicut nimiꝝ ad sūmam humilitatē incarnari dei filius voluit: sic summe humilē eligere debuit in qua ⁊ de qua tanta debuit humilitas inchoari. Hinc in cantico suo maria dixit: Quia respexit humilitatem ancille sue. Quedam etiā refert historia q̄ ipsa deo primo virginitatem obtulit. Unde quia nouum doni genus obtulit nouo ⁊ in audito dono honorari debuit: Nimirum quia nunq̄ fuit ea dignior inuenta: dignissimam autem deum eligere decuit ⁊ sic ab ea carnem assumere voluit que concepit christū non de semine virili sed de spiritusancto: id est per operationē spiritussācti: de qua dicit Damas. super illud: Ecce ancilla dñi. q̄ post consensum beate virginis spiritussanct⁹ supueniens in ipsam purgans eā ⁊ potentiā diuinitatis: verbi receptiuam preparās simul ⁊ generatiuam: ⁊ tunc obumbrauit eā fili⁹ dei ⁊ copulauit sibi ipsi ex purissimis ⁊ sanctissimis sāguinibus virginis carnē aīatā aīa rationali ⁊

intellectiua non seminans sed p spiritũsanctũ creans: quod exponẽs bonauẽn. super. iij. di. iiij. dicit: q̃ his verbis non intendit dicere q̃ illa caro facta fuerat ex nihilo. sed q̃ sanguis ille purissimus ad pfectionẽ deductus est per virtutẽ infinitam spũssancti ⁊ sup naturalem qz ꝟtus generatiua licet a spiritusancto p̃parata fuerit p se tñ non poterat subito producere naturã illam ad actũ perfectũ nisi p successum tpis: sed ꝟtus spũssancti subito sanguinẽ illũ purissimũ alterauit ⁊ disposuit vt esset cõueniẽs materiale principiũ de quo fiẽda erat caro christi. ¶ Quartũ pinde articulũ cõposuit Ioh. dicens: Passus sub poncio pylato cruci. mor. ⁊ sepultus. In quibus verbis primo tãgit christi passio qz passibilis erat. Vñ glo. in dicta cle. dicit q̃ oẽs defectus nostros assumpsit filius dei p̃ter passibilitatẽ ignorantie ⁊ peccati: ⁊ sic habuit frigus ⁊ calorem: famẽ: sitim ⁊ alias hũanas penalitates ac passibilitatẽ mortis: ⁊ hoc congruũ fuit ꝓpter iusticiam satisfactiõis quam pro nobis assumpsit ⁊ ꝓpter fidem incarnationis q̃ potissime per eas probata fuit ac etiã propter exemplũ patientie nobis exhibendũ ad tolerãdas penalitates carnis. Secundo tangitur eius crucifixio qd̃ genus mortis specialiter elegit eo q̃ turpissimũ eo tempore reputabat: qz maledictus qui pepẽdit in ligno vt inq̃ damna que per lignũ obuenerũt p lignum restauraret: ⁊ diabolũ vinceret q̃ p lignũ supauit. ¶ Sed q̃ri potest. cur festum crucis celebramus ĩ quo dominus dehonestatus fuit ⁊ non festum asine in qua dñs fuit honoratus: Ad hoc rñdet glo. prima in. c. crucis domini. de. ꝯse. di. iij. q̃ laus exhibita dño in asina fuit mundana de qua non est curandum: sed incruce facta fuit nostra redemptio de qua nobis est sũme gloriandum ⁊ deo gratissimũ obsequium exhibẽdum. Tertio tangit eius mors ⁊ sepultura d̃ quibꝫ cã breuitatis super sedeo. ¶ Quintum articulũ cõposuit Tho. dicẽs: Descendit ad inferna tertia die resur. a mor. Pro quo sciendũ. q̃ mors christi fuit separatio anime a corpe sicut mors aliorꝫ: sed deitas tam insepabiliter ⁊ insolubiliter iũcta fuit homini christo q̃ ipa perfectissime semp affuit anime ⁊ corpi: et iõ in sepulchro cum corpore filius dei ⁊ cũ anima ĩ inferuum descendit. i. limbũ sanctorꝫ patrũ quem ita destruxit: q̃ circa illud tẽpus nl̃lus ibidẽ tentus fuit. ¶ Hic etiã notandum: q̃ licet quidam enumerant. xxij. penas inferni: alij aũt ponunt nouem: alij vero aliter numerant: tamen poete distinguunt quinq̃ penas inferni. Prima est Tãtali qui fuerat rex corinthiorꝫ ⁊ ob defectũ cibariorꝫ filiũ suum Pelopẽ occisum dijs epulandũ apposuit: et ideo fm eos a dijs apud inferos dãnat⁹ est: vbi in eridano fluuio inferorꝫ stans sp̃ esurit: ⁊ sitit: qz lz aquã habeat vsq̃ ad labiũ inferius ⁊ pomũ pẽdẽs vsq̃ ad supi⁹ labiũ: tñ fm eos collũ habz ita rigidũ q̃ ipm nõ põt erigere vt comedat nec deprimere vt bibat: ⁊ signat auaros tenaces q̃ licet vsq̃ ad os habeãt bladũ aurꝫ diuitias ⁊c. sp̃ tñ famescũt ⁊ sitiunt in corde p ardorẽ auaritie. Nimirꝫ cũ diuitie nõ impleant corda sed horrea: sic delicata mensa esurienti apposita nec gustãti minime refiẽ sed cruciat. Secũda pena est Ixionis: qui. s. primus gl̃iam in grecia affectauit ⁊ ideo dãnat⁹ credit: cui⁹ penã referũt esse q̃ sp̃ ambulat in rota quadã voluẽte que ꝑpetuo a se fugit ⁊ ipse sequitur. ⁊ signat vitiũ ambitõis qd̃ nunq̃ rotare cessat de gradu ad gradum: de beneficio ad beneficiũ: de officio ad officiuz de nundinis ad nundinas: q̃tum ad mercatores. Ecci. xxxiij. precordia fatui quasi rota carri ⁊ quasi axis versatilis cogitatus illius: ⁊. j. Reg. xxv. anima inimicorꝫ tuorum rotabitur quasi in impetu ⁊ circulo funde. Tertia pena est Sisyphi: qui sisyphus ꝓpter latrocinium qd̃ commiserat magno lapide sup ipsum cadente interfectus est: p quẽ intelligunt iracundi inuidi odiosi q̃ latrocinia vel homicidia corde ore vel opere cõmittunt: ⁊ in hoc scelere cõprehendunt etiam multi qui multa de genere bonorũ pficiunt que tamẽ per impatientiam subito amittũt in ecclesia deuoti in domo litigiosi onerosi amari qd̃ etiam cõtingit in multis qui in cõitate viuũt quorꝫ est cõditio sepius laborare pniam agere: sed q̃cquid boni fecerit subito p impatiẽtiã destruũt litigant murmurãt suspitiosi sunt detractores in ꝯscientia inq̃eti ⁊ in ꝓprio sensu scioli incorrigibiles iplacabiles quorꝫ horribile manet iudiciũ. Quarta pena ẽ Belidũ: q̃ aquam in dolio sine fundo ꝑpetue infundũt ipmq̃ iplere credũt nec possũt: ⁊ hec ẽ pena delitiosorꝫ qui doliũ sui cordis aq̃s delitiarũ implere laborant: sed quia fundo caret et sufficientia iõ semper ipsum vacuum: ⁊ insatiabile reperiũt iuxta illud puerb. xij. Venter aũt impiorꝫ insatiabilis. Quinta pẽa ẽ Tytij q̃ p eo q̃ laconam deflorauerat apud iferos dãnat⁹ ẽ: hic

ꝓpriū pectus ⁊ iecur dat vulturib⁹ ad comedendū: ⁊ postq̄ cōsumpta fuerint reuifiscit. et sic semp comedit ⁊ reuifiscit ſm poetas et signat amorē ⁊ libidinē luxuriosi q̄ in iecore ponitur. luxuriosus em̄ iecur suū id est libidinosam affectionē carnalē dat vulturib⁹ id est carnalitatis actib⁹ qui deuorant ⁊ cōsumunt ipsum scz rationē: vitaz: famā ⁊ substantiam: iecur tn̄ renasci dicit quia luxuriosus semper in libidine renouat: ⁊ postq̄ stimulus carnis extinctus fuerit reaccenditur. Sequit. tertia die resur. a mor. ⁊ hoc per sinodochen cōputando partē pro toto: vt sic leticiam resurrectionis acceleraret. ¶ Sextū articulū cōposuit Jacob⁹ alphei dicens. Ascendit ad celos sedet ad dexterā dei. p. o. qd̄ est necessariū credere. Ad cuius euidentiā sciendū q̄ christus dicit descēdisse rōne diuine nature relate ad humanā: q: humiliauit se assumēdo carnem. Ascendere aūt illi cōuenit ſm humanā naturam: ſm quā dicit: Ascendēs christus in altū vt sic totū affectū nostrū secū traheret. Und̄ legit q̄ quidā miles omnia loca in q̄b⁹ christ⁹ fuerat sollicite cū lachrymis visitauit: qd̄ cū deuote ꝑfecisset venit tandem in montem oliueti vnde dn̄s celos ascendit: q̄ post longā orationē cuz lachrymis dixit. ecce dn̄e vbiq̄z te quesiui diligenter: nūc cū venerim ad locū vbi celos ascendisti: nescio vbi amplius te requiraz: iube ergo spūm meū suscipi vt ad dexterā patris videā te residentē in gl'ia: qui ex auditus a dn̄o statim expirauit: videntes aūt eū socij mortuū adduxerūt medicū vt scirent qualiter hoc cōtigisset: qui ait. cuius cōplexionis fuit: rn̄derūt: iocūdus valde ⁊ in amore dei positus erat: tūc ait medicus ꝓpter nimiū gaudiū scissuz est cor eius: ⁊ apto latere inuenerunt scissum cor eius ⁊ in eo scriptū: amor meus iesus christus. Sic ⁊ nos dn̄m ꝑ singula opera ⁊ virtutū exercitia q̄ram⁹ vt tandē ad eū ascendere valeamus. Ad dei laudē ⁊ honorē.

¶ De sex vltimis articulis fidei et quomodo sortimur sanctorum communionem ac de reliquijs sanctorum. ¶ Sermo xi

Non habebis deos alienos coram me Exod. xx. Expediti breuiter de sex articulis fidei ceteros presenti sermone succinctus stilus percurrat.

¶ Septimū igitur articulū cōposuit Philippus apl's dicens. Inde ventur⁹ est iudicare viuos ⁊ mortuos. hec credere oportet q̄ christus ſm humanitatē iudicatur⁹ est bonos ⁊ malos. nā licet iudiciū auctoritatis habebit tota trinitas: tn̄ iudicij ministeriū habebit filius sedens ⁊ apparēs in iudicio reprobis tm̄ ſm hūanā naturā: quod iudiciū dedit pater filio vt homines honorificēt filiū sicut honorificant patrē: sed quia d̄ hoc alias plura posui iam indiscusse ꝑtereo. ¶ Octauū aūt articulū cōposuit Bartholome⁹ dicens: Credo in spiritūsanctū. id est fide ꝑ dilectionē formata tendo in spiritūsanctū. Circa quē articulū plurimi errauerūt heretici. hinc Grego. x. in generali cōcilio lugduneñ. primo ponit cōfessionē suā li. vj. de sum. tri. ⁊ fide catho. dicens. c. fideli ac deuota ꝓfessione fatemur q̄ spūs sanct⁹ eternaliter ex patre ⁊ filio nō tanq̄ ex duob⁹ principijs sz tanq̄ vno principio non duab⁹ spirationib⁹ sz vnica spiratione ꝓcedit hec ꝓfessa est hactenus p̄dicauit ⁊ docuit et hoc firmiter tenet ⁊ p̄dicat: ꝓfitet ⁊ docz sancta romana eccl'ia ⁊ cetera. deinde reprobādo damnat omnes q̄ p̄missa negare vl' cōtrariū asserere p̄sumpserint. De his aūt q̄ errauerūt circa spiritūsanctū ponunt aliq̄. xxiiij. q. iij. c. penul. Hunc aūt spiritūsanctū maxime dehonorant symoniaci: qua propter non habent spiritū veritatis sed mēdacij: ⁊ ideo ip̄m spiritūsanctū exprimere aliquādo nō possunt ꝓut narrat Petrus damiani qui hildibrādo archidiacono referente didicit: q̄ cū adhuc ipse diacon⁹ a victore papa apocrisari⁹ ad gallias esset directus synodū congregauit: in qua sex ep̄os ꝑ diuersis criminib⁹ deposuit: inter quos quidam erat ep̄us symoniace factus qui hoc modo examinatus est. iussus dicere. gloria patri ⁊ filio ⁊ spiritusancto. spiritūsanctum exprimere verbis nō valebat: q̄uis patrē ⁊ filiū expedite ꝓnunciaret qui difficultate cōuictus ab episcopatu deposit⁹ est. Preterea ex decursu symboli iam inuenim⁹ ipsam summā trinitatē equalē per omnia: q: qualis pater talis filius talis spiritussanctus increat⁹: immensus: eternus: omnipotēs ⁊c. infinita que trinitati ⁊ vnitati diuine ascribūtur: quam credere: amare: laudare: summa felicitas. maledicere autez vel blasphemare summa peruersitas est. Unde quidam olimpus arrianus episcopus apud chartaginem sanctā trinitatem in balneis blasphemās iti.

bus igneis iaculis angelo mittente inuisibili-
ter est combustus. ¶ Nonũ ꝓinde articulũ
cõposuit Matth. dicẽs. sanctã ecclesiam ca-
tholicã: ⁊ merito post fidem de spũsancto iu-
bemur credere sanctã eccl̃iaz catholicã: vtpo
te que a spũsancto sanctificata cõsistit ⁊ cõse-
crata sponsa christi: spõsa inquã sed nõ vxor:
quia adhuc ꝑ delictum separari põt a sponso
sicut sponsa carnalis a spõso añ matrimoniũ
cõsumatũ: ⁊ addit catholicam. i. vniuersalem
vl̃ generalẽ. ¶ Hic queri põt: vtrũ eccl̃ia
potest errare. Ad hoc rñdet Hein. boyc. ex-
tra d̃ sen. ex. c. a nobis. ij. ꝙ eccl̃ia triũphans
nunq̃ errare põt: quia omnia nouit anteq̃
fiant in speculo eternitatis. vñ Hier. ad celã
tiã: nunq̃ errat imitatio que sequit veritatez
et sup Hiere. li. vj. veritas claudi ⁊ ligari põt
vinci nõ potest quia ⁊ suoꝝ paucitate cõten-
ta est ⁊ mltitudinẽ hostiũ nõ terret. vt patuit
in athanasio p̃riarcha alexãdrino. eccl̃ia ꝟo
militans errare nõ põt si loquimur de eccle-
sia spãli: vt in dicto. c. a nobis. ij. sed pro ipsa
presumit quousq̃ de errore ꝓbetur; vt extra
de frigidis. c. fraternitatis. ⁊ potissime pro ro
mana eccl̃ia: vt patet de reli. ⁊ ve. sctõꝝ. c. j.
si tñ posset de errore fieri fides non negatur;
etiã apl̃ice sedis sententiã in melius cõmuta-
ri posse: vt patet extra de sen. ⁊ re iudi. c. cum
olim. Si vero loquimur de eccl̃ia generali si
mul cõgregata tunc illa nunq̃ errare põt. vt
patet. xxiij. q. j. c. a recta fide. quod credit ve-
rũ in errore iuris: ⁊ sic ptz ꝙ papa põt errare
vt ptz. xix. di. c. anastasius. Sed nõ vniuersa-
lis eccl̃ia simul ꝯgregata: qz pro illa rogauit
dñs: cum diceret petro. Luc. xxij. Ego roga-
ui ꝓ te vt non deficeret fides tua. Verũtñ in
errore facti põt errare tam vniuersalis vl̃ pri
cularis eccl̃ia: qz illi nõ sunt a deo ꝯmissa oc
culta hoim iudicare: sed de illis de quibꝫ sibi
cõstat. ¶ Hic queri põt vtrũ ecclesie iudiciũ
extendit etiã ad actus oĩno occultos p̃sertiz
cũ de occultis solus cognitor est deus. Ad h̃
rñdet guil. de mon. lau. in cle. vnica. d̃ vsuris
§. ceterũ. ꝙ vbi pena ꝓcedit a claue vt est cẽ-
sura eccl̃iastica q̃ fertur ꝓ aliquo peccato qd̃
est damnatũ lege diuina vt vsura ⁊ symonia
tunc extendit se ad crimen etiam occultũ: nã
in vsura sola spes damnat̃ que ẽ oĩno occul-
ta: vt ptz extra de vsur̃. c. cõsuluit: ⁊ etiã symo
nia mentalis damnat̃: vt ptz extra. e. ti. c. fi. q̃
etiam in mente consistit. in alijs aũt peccatis
seu penis in quibꝫ cessat alterũ p̃dictoꝝ actꝰ
occultus nõ cadit sub p̃cepto eccl̃ie militan-
tis. Idem hein. boyc. in. c. sicut tuis. extra de
symo. Scdo queri põt: ex quo eccl̃ia etiã vni
uersalis errare põt ⁊ falli vt dictũ est. Vtruz
illa errans in claue ligare põt vel absoluere.
Ad hoc rñdet ab. ⁊ Joh. an. extra de sen. ex.
c. a nobis: ꝙ ligatio vl̃ absolutio quã facit ec
clesia militãs errante claue nõ ligat vel ab-
soluit apud deũ: ⁊ addit Hein. boyc. ibidẽ: ꝙ
eccl̃ia militans non põt ligare vel absoluere
mortuos q̃ztũ ad ligationis vel absolutiõis
veritatẽ vt ptz. xxx. di. c. qualis. sed declarare
põt absolutionẽ a summo sacerdote in cõtri-
tione factã fuisse. vt dicto. c. a nobis: in verbo
nec obstat: ⁊ ante talẽ declarationez ꝑ iudicẽ
suũ factam districte seruanda est sñia ab ec-
clesia militante q̃ztãcunq̃ cõtritionẽ excõica
tus oñdet. vt ptz expresse extra de sen. ex. c. sa
cris. Vñ dicit archi. xxiiij. q. ij. in. c. sane pro-
fertur. ꝙ sicut sub terra ligari põt si in notorio
crimine discessit ita ⁊ absolui qd̃ intelligit. i.
ligatus denunciari: ⁊ ita exponit hosti. ⁊ Jn-
no. ita etiã intelligit qd̃ notat archid. xxiiij. q.
iij. in. c. si quis non recto. vbi dicit ꝙ si post
mortem ecclesia inueniat se deceptam absol
uit mortuum quem ligauit sicut ⁊ ligat.

¶ Decimũ itaq̃ articulũ posuit Simon di
cens. sanctoꝝ cõmunionẽ remissionẽ pecca-
torũ. s. his qui sunt in eccl̃ia: in quibꝫ ꝟbis bre
uiter. duo ponit credẽda. Primũ est ꝙ in ec-
cl̃ia sit cõmunicatio sanctoꝝ opere. s. spiritus
sancti qui facit vnionẽ mẽbroꝝ eccl̃ie ad ca-
put ⁊ ad inuicẽ ꝑ glutinũ diuine charitatis:
sicut spũs hoĩs mẽbra in corpore vnit ⁊ viui-
ficat: ps̃ ꝑticeps ego sum oĩm timentiũ te: si-
gnũ aũt huius vnionis est sacramentũ dñici
corporis. ¶ Hic queri põt q̃t modis sorti-
ri possumꝰ sctõꝝ cõmunionẽ ita ꝙ nos iuuãt
Ad hoc dicenduz. ꝙ quinq̃ modis primo ꝑ
orõnuz suaꝝ suffragia. vnde. ij. Mach. vlti.
Dicit ꝙ trepidante populo iudeoꝝ ꝓpter im
minẽs bellũ ⁊ iuda exhortatiões faciente ad
populum erat hmõi visus onyam qui fuerat
summus sacerdos virum bonum ⁊c. manus
protendentẽ orare ꝓ populo iudeoꝝ post hec
apparuisse ⁊ aliũ virũ etate ⁊ gl̃ia mirabilez
et magni decoris habitudinẽ circa illũ respõ
dẽtẽ vero onyam dixisse. Hic est fratrũ ama
tor ⁊ populi israel. hic ẽ q̃ multũ orat ꝓ ppl̃o
et vniuersa sctã ciuitate. Hieremias ꝓpha d̃i
Extẽdisse aũt heremiã dexteram et dedisse
iude gladiũ aureũ dicentẽ. Accipe gladium

sanctum munus a deo in quo deficies aduersarios populi mei israel. Secūdo nos iuuāt per sua merita sicut petit eccl'ia in festo omnium sanctorū vt ꝓpheta merita nobis precentur veniā que.s.merita vocant thesauri ecclesie. Vñ in eccl'ia militante christus totū corpus subiecit flagellis ita ꝙ a plāta pedis vsq; ad verticē nō fuit in eo sanitas:totūq; sāguinem in p̄cio fudit cuius minima gutta sufficisset ad redimēdū:& hic est p̄incipalis ecclesie thesaurus.scōdarius ꝓ innocens sanguis omniū martyꝝ effusus p̄ deo meritaq; ipoꝝ & omniū sanctoꝝ qui computant ꝑ toto corpe militantis eccl'ie:quem thesauꝝ papa vniuersaliter & ceteri p̄lati ꝑticulariter habēt dispēsare ex quib⁹ surgūt remissiōes & indulgēne peccatoꝝ. Tertio nos iuuāt p̄ exempla sua. Vnde Jacobus in canonica.vj.exēplū accipite fratres mei laboris & patientie prophetas q̄ locuti sunt in nomīe dñi ecce beatificamus eos q̄ sustinuerūt:sufferentiā iob audistis & finē dñi vidistis:& sic dicuntur sancti carbones. Vñ glo.sup illud. sagitte potentis acute cū carbonibus deso.dicit:bñ dicuntur carbones q̄ de mortuis eos accendunt:ita ꝙ se ꝙuertunt ad dñm de morte reuiuiscūt igne calefacti & suo exemplo alios accendūt & iuuant. Quarto nos iuuant p̄ doctrinā quā nobis reliquerunt in scripturis. Quinto modo nos iuuant per fructū quē fecerūt in eccl'ia q̄ adhuc apparet per quē firmat ī nobis fides & alie virtutes. ¶ Item queri potest:q̄d sit canonizare sanctos. Ad hoc respondet Jnno. ꝙ est regulariter statuere ꝙ aliq̄s p̄ sācto habeatur puta solenne officium p̄ eo facere sicut p̄ aliis sanctis eiusdem conditionis vt si canonizetur confessor ꝙ fiat p̄ eo officium confessorum:si martyr officium martyrum:& sic per hanc canonizationem cōsequitur sanctus ꝙ in ecclesia dicitur officium solenniter p̄ eo sicut p̄ sācto:verūtamē modū & p̄acticam canonizandi ponit Joh.an.post host. extra de reli.& ve.sanctoꝝ.c.audiuim⁹:& addit Jnno.se nō negare ꝙ si eccl'ia erraret ꝙ nō est credendum p̄cibus tñ bona fide porrectas deus acciperet dicit etiam cuilibet licere p̄ces porrigere defuncto alicui quem credebat bonum virum vt p̄ eo intercedat ad deum. quia deus fidem attendit:sed non licet p̄ tali facere officiū solēne vel p̄eces solēnes:extra de reli.& ve.sanctoꝝ.c.j.etiam si per eū miracula fiūt nō licet nob ipsū p̄ sctō absq; auctē romane ecclesie venerari:et ꝙ etiam sequit ꝙ nullus p̄t canonizare sanctos nisi solus papa qui p̄est omnib⁹.similiter ex his patet ꝙ p̄hibetur veneratio nouarū reliq̄aꝝ publice fieri absq; auctē pape nisi essent antique licet de nouo inuente:in secreto tamē ꝑ admitteretur Porro peccatoꝝ remissio fit mediāte thesauro quē christus in arca ecclesie recōdidit:nec est aliud nomē datum hominib⁹ in q̄ oporteat nos saluos fieri. ℭ Undecimū ꝓ articulū cōposuit Judas dicēs:carnis resurrectionē:quā vtiq; credere tenemur:& hec maxime subleuat spē nr̄e mortalitatis:spūs eīm sācti⁹ nō solū sanctificat eccl'iam q̄tū ad aiam:sed in eius virtute cōpora nr̄a resurgēt:ita ꝙ idē corpus qđ nūc est q̄tum ad carnem & ossa & omnia resurgēt circundata pelle ꝓpria Job rursus circūdabor pelle.sed erūt corpora tūc incorruptibilia qđ erit bonis ad gloriam:malis ad penā.& qz corpus erit incorruptibile & immortale:ideo post resurrectionem non erit vsus ciboꝝ neq; vēteris neq; nubēt neq; nubēt qđ ē ꝑ increduloꝝ. ¶ Hic incidentaliter queri potest cum post resurrectionem nullus erit vsus ciborum. Utrum ergo christ⁹ post resurrectionem vere comederit:cum Augu. in li.lxxxiij.questionum dicat:si fallit veritas nō est. Unde nulla fictio christū decet q̄ veritas p̄sertim est:esset aūt fictio si non vere sibi cibum incorporare quem comedere videbat. Ad hoc rñdet Tho.in qōlibetis:ꝙ aliquid dupliciter dicit esse verum:Uno mō veritate significationis:sicut vox est vera veritate significationis qñ significat esse qđ est. Alio modo veritate naturalis speciei que veritas dependet ex p̄incipijs spēi:nō aūt ex effectibus vel ex his q̄ ꝓsequunt.exēpli gr̄a:vox ōris vera veritate naturalis spēi qñ formāt debitis instrumēt̄s & ex ore naturalis aīalis ꝑfect cū q̄dā imaginatiōe etiā si a nullo audiat:qđ est effect⁹ ꝓsequēs vocē. Legit aūt i scripturis angeli sine necessitate comedisse & christ⁹ post resurrectionē:& vtraq; comestio fuit ꝓa vt dicit Augu.xiij.de.ciui.dei alr tñ & aliter:i angelis ei ꝓa fuit ꝓtate significatiōis qz fm Au.ibidē:angeli comederūt nō qz indigebat sed qz volebāt & poterāt vt hominib⁹ quidē sui ministerij humanitate congruerent. Jn christo vero fuit vera comestio veritate naturalis speciei:fuit enim exercitata naturalibus instrumentis ad hūc actum ordinatis:& fuit vera veritate significatiōis quia signabat

veritatē humane nature in corpore resurgente: ⁊ licet ille cibus non fuit in corpus christi cōuersus tamen nō fuit cōmestio ficta: quia sepius ⁊ cibus euomit tamen erat cōmestio vera. non eñ cōuenebat ꝙ in corpus christi cōuerteret. ¶ Duodecimū deniq; articulū composuit Matthias dicens: Vitā eternā amē. In quo ostendit ꝙ credere debemus bonoꝝ remunerationē sub quo cōprehendit malorū punitio. Conuenienter autē ſm Tho. in fine desideriorꝝ omniū nostroꝝ. id est in vita eterna datur finis credenti in simbolo. ¶ Quod si querit qd est vita eterna. Respōdet Tho. ꝙ vita eterna est p̄miū qd datur anime iuste: ⁊ hoc p̄mium erit deus cui in vita eterna intime cōiungetur anima sancta: que vnio ꝯsistit in perfecta visione: licet eñ nunc videmus ꝑ speculū in enigmate tñ tunc videbimus eum facie ad faciem: cōsistet etiā in feruētissimo amore: qꝛ quātomelius cognoscitur tantoplus amatur. Item in summa laude: quia ſm Augusti. videbimus ⁊ amabimus: amabimus ⁊ laudabimus: in hac eñ vnione erit perfecta sanctas omniū desideriorꝝ: qd erit marie delectabile bonis ibi enim summa delectatio de summo bono: summus honor: pfectissima scientia: charitas imensa: securitas plena ⁊c. ⁊ omnia q̄ desiderari possunt erūt ibi vltra omne nosse ⁊ velle: tunc omnes cōcinnent illud dulce eulogiū Sap. vij Venerūt aūt mihi omnia bona pariter cū illa: ⁊ inumerabilis honestas ꝑ manus illius. Sequitur. Infinitus est eñ thesaurus hominibus quo q̄ vsi sunt ꝓticipes facti sunt amicitia dei. In hac autē vita eterna comprehendit ⁊ mors eterna: de qua dicit Tho. ꝙ nō minus habebūt mali de dolore ⁊ pena q̄ boni de gl̄ia ⁊ gaudijs: q̄ pena exaggeratur primo de diuine visionis priuatiōe. Secūdo ex remorsu ꝟmis cōscientie. Tertio ex imensitate ⁊ multiplicitate sensibilis pene. Quarto ex omnimoda desperatione: ꝙ si penā euadentes eternā ad purgatoriū que tpalis est maneāt obligati. tūc dicit Tho. in. iiij. ꝙ quo ad penā damni ⁊ sensus minima pena purgatorij est maxīa pena totius mundi. ſm Bern. aūt sola dies purgatorij superationes penas sanctoꝝ. Ratio aūt huius acerbitatis est: qꝛ cū deus querat plus emendā q̄ penā afflictionis. plus pōderat deus modicā penā voluntariā in p̄nti q̄ multā in futuro non ita voluntariā: sicut plus valet modicum auri q̄ multū plūbi. vñ ſm Au. Vna gutta aque lachrymarū tantū facit hic pro emenda quantū decem anni in purgatorio: ⁊ oportet ꝙ vbi desit in voluntate suppleat in acerbitate: ⁊ ꝙ tantum vrat dolor quantū inheserat amor: tātoq; torqueatur diutius quanto affectus venialib⁹ inheserat fortius: dū ergo tempus habemus operemur bonū ad omnes ⁊ in omnibus: tpe eñ suo metemus in vitā eternam.

¶ De baptismo Johānis ⁊ eius baptismi integritate q̄tū ad qualitatē materie ⁊ forme verboꝝ. Ser. xij.

Iussit eos baptizari in nomine dñi ⁊c. Act. x. ¶ Ad euidentiā thematis queri pōt vtrū baptismus Johānis sufficiebat ad salutem p̄sertim cū dicit Marc. j. Erat Johānes baptizans ⁊ p̄dicās baptismū penitētie in remissionē peccatoꝝ: vbi videt ꝙ per illū remittebant peccata ⁊ ꝑ ꝯsequens ꝯferebat gratia. vnde posterior fuit circūcisione ⁊ baptismo christi propinq̄or q̄ circūcisio q̄ ꝯferebat gratiā: ergo ⁊ pfectior ⁊ efficacior. Ad hoc rñdent doct. sup iiij. di. ij. ꝙ baptismus iohānis non sufficiebat ad salutē: qꝛ non remittebat culpā nec cōferebat gratiā nec imprimebat characterē: ⁊ ideo oportebat iterum baptizari baptismo christi. Vnde Aug. assignans generalē drñtiā inter baptismū christi ⁊ iohānis: dicit: baptizauit iudas ⁊ rebaptizatum non est. baptizauit ioh. ⁊ rebaptisatum est. nimirum quia ioh. fuit in illo baptismo plenarius administrator: ita ꝙ deus ibi nihil faciebat qd ꝑ ioh. non fieret: qꝛ tñ exterius lauabat ⁊ nihil interius fiebat: sed iudas pessimus baptizans baptismo christi licet tñ lauabat exterius vt minister tamē deus baptizauit ⁊ mundauit interius infundens gratiā ⁊ imprimens characterē de quo postea latius videbit. ¶ Qd si querit ad quid ergo baptismus Joh. fuit a deo institut⁹. Ad h̄ respondet ibidē bonauē. ꝙ ad tria. Primo ad p̄signandū baptismū christi. sicut dicit magister sen. in ſſa: ꝙ erat sacre rei signū eo ꝙ signabat baptismū xp̄i: ⁊ ratione huius qdam modo fuit sacramentū: qꝛ sacre rei signū. Secūdo ad assuefaciendū ⁊ p̄parandū homies ad baptismū christi. ⁊ dicit ꝙ erat baptizās ⁊ p̄dicans baptismū penitētie in remissionē peccatoꝝ. s. p̄paratiue nō effectiue: qꝛ p̄parabat ad baptismū christi in q̄ fiebat remissio petōꝝ parauit inq̄ ꝑ similitudinem actus exterius

nō efficacia alicuius dispōnis interioris. Vñ Baptista dicit: Ego baptizo vos aqua, glo. tm̄ corpora lauo: q3 peccata soluere nequeo vt sicut nascendo & p̄dicando precurro: sic et baptizādo ad baptisma christi dirigo: & q̄m̄ ad hoc nō est sacramentū sed sacramēta le: sicut torneamentū in quo milites assuescūt nō est bellū. Tertio ad baptismum christi p̄nunciādo manifestādo auctem. & p̄parando materiā. Vñ cū baptizauit christū manifestat⁹ est christus. Joh. j: Vt manifestaret in israel ꝓpterea veni ego in aqua baptizans: tunc etiā p̄parauit materiā baptismo christi p sanctificationē aquarū & cōtactu carnis christi quē baptizauit: & sic fuit quasi sacramentū noue legis materiale imitū: q3 in illo actu baptizandi consulit: christus aquis vim regenerandi. Vñ ad hoc q̄ fuit institutus faciebat et non aliud: & ideo nec peccata tollebat nec gr̄am cōferebat nec characterē imp̄mebat 3 tm̄ ad gr̄am baptismi & ad characterē baptismi p̄parabat: iuxta igit eos baptizari ꝛc. sm̄ Dam. Baptismus fit nobis in p̄ncipiū vite spūalis sigillū custodia & illuminato mētis vbi q̄druplicē cōprehendit effectū spūalem illi⁹. Quoꝝ primus & p̄ncipalis est vite nouita spiritualis: & alij tres sunt cōes: quorū prim⁹ id est sigillū p̄tinet ad cōformitatē vo: lūtatis. Secundus. i. custodia ad ꝓpetuitatē memorie. Tertius. i. illuminato ad illustrationem intelligendi: vt sic aia deum diligat toto corde: tota aia & tota mente. i. intellectu sine errore: memoria sine oblitione. voluntate sine p̄tradictiōe: vt dicit Aug. Vnde tria p̄ordinē sunt p̄incipaliter p̄sequēda. Primo de baptismi integritate. Secūdo de cōferentiꝫ vel recipientiū qualitate. Tertio de ei⁹ efficacitate. ¶ Porro ad baptismi integritatē tria requirunt: 3 debita materia: determinata verborū forma. & intentio. Quantū ad primū q̄ri pōt. Vtrū baptism⁹ fieri pōt in oī liquore vel tm̄ in aqua. iuxta illud dñi cū Joh. iij. Nisi q̄s renat⁹ fuerit ex aqua & spūsancto ꝛc Ad hoc rñdet Bonauen. sup. iij. di. iij. inter alia: q̄ an baptismū christi oēs liquores erāt indifferentes: & poterat in q̄cūq; est de se in aliquo alio lr̄e baptizari vt in aqua: 3 postq̄ dom⁹ voluit mergi & baptizatus est in aq: sola aqua habuit ordinationē ad hoc tanq̄ sanctificata p cōtactū dñici corporis: vnde ō cōse. di. iij. Hūq; aque baptismi purgare peccata credentiū potuissent nisi contactu dñici corp̄oris sanctificate fuissent: ita q̄ vim q̄ndā regenerandi dñs aquis cōtulit q̄ vis nō est aliqua p̄prietas vt absoluta essentia aque superaddita: 3 solū ordinatio ei⁹ ad hoc q̄ bō regenerēt ex ea: ita q̄ soluz in ea pōt fieri baptism⁹. 3 q3 dñs nō instituit baptismū fieri tm̄ p̄ imersionē sed etiā p verboꝝ p̄lationē. Similiter & verba ad hoc ordinauit sic q̄ aq̄ in qua mergit & verba q̄ p̄feruntur simul vim habēt regenerādi spūaliter: nec vnū sine altero sed vtrūq; simul ad regenerationē obtinēdā ordinauit. Preterea sicut dñs nō tm̄ verba que p̄tulit ordinauit & instituit ad regenerationē sed etiā oia verba consimilia: sic pari mō nō tm̄ aquā quā tetigit sed etiā oēm aquā speciei ꝓsimilē: & q3 ois aq̄ omni aque specie cōsimilis est: ideo omni aque vim illā cōtulit. et sic p̄z quō dñs tactu carnis vim aque dedit nō q3 mūdicia transiret a carne in aquā: 3 q3 cū dñs esset mūdus, noluit ob aliud in aqua mergi nisi vt illa imersione aqua hr̄et istā ordinationē. Ceterū doctores tangūt ibidē sex rōes: quare dñs instituit fieri baptismū in aq̄ Prima est: q3 aqua rōne diaphanietatis h3 aliquid de lumine: & ita cōpetit baptismo qui habet vim illuminatiuā sm̄ qō in eo imp̄mit character q̄ disponit aiam ad susceptionē luminis gr̄e: sicut transparentia vitrū ad susceptionē luminis corporalis. Seōa est: q3 rōne humiditatis habet vim ablutiuā inter omnes liquores: & sic itez competit baptismo in quo sordes culpe mundant: q3 cōfert gr̄am aiam mūdificantē. Tertia est: q3 rōne frigiditatis habet vim refrigerandi: & iō cōpetit baptismo in q̄ incēdiū cōcupiscentie mitigat: q3 gr̄e dare in baptismo tribuit actus remittendi ardorē cōcupiscētie. Quarta est: q3 vt ōz. xvij. de animalib⁹. Aqua maxime cōpetit generationi rerū viuentiū & augmentationi earū: & in p̄ncipio mundi ex aqua aialia primo ꝓducta sunt & sic cōpetit baptismo in q̄ tū ē regenerato in spūalem vitā. Quinta est: q3 aqua in oīb⁹ mundi ptib⁹ inuenit. Sexta, quia aqua est res q̄ ō facili ab omnib⁹ haberi pōt sine magno p̄cio: & he due rōnes competūt baptismo p̄ut est sacr̄m necessitatis a quo nemo absoluitur & in quo oēs cōicant. & iō necesse fuit institui in liquore qui est cōis apud oēs & in q̄ abundāt tam pauperes q̄m diuites. Dis ergo rōnib⁹ istituit dñs baptismū in aqua fieri: q3 sm̄ Pe. de tarē. super. iij. di. iij. oportet q̄ sacramēti materia habeat natu-

rale similitudinē ad repzesentandū sacramenti effectū: sed aqua cōuenientissime repzesentat effectum baptismi rōne nature ⁊ vsus: vt patz. Cū igitur fm Tho. ibidē. Deus baptismi materiā instituit in tota specie aque fieri: et toti speciei aque vim regenerandi cōtulit: ideo fieri pōt baptismus etiā in aquis salsis sulphureis ⁊ in liquoribus: qz tales aque nō differūt ab alijs nisi q mutāntur ex loco i quo manent vel p quē transeūt: ⁊ hec est differentia accidentalis. Verūtamen fm Al. sup. iij. di. iij. Si quis etiā in articulo mortis baptizare tur in vino oleo lacte vel alio liquore ꝓpter defectū aque non esset baptizatus ꝓpter institutionē diuinam qua dominꝰ instituit baptismi materiā esse aquā ⁊ non aliū liquorē: nec deniqz baptismus fieri pōt cū salute oris: nā extra ō baptismo. c. nō scribit Jnno. iij. cuidā epō: postulasti verū paruuli sint p christianis habendi quos in mortis articulo cōstitutos ꝓpter aque penuriam ⁊ absentiam sacerdotis aliquozuz simplicitas in caput ac pectus ac inter scapulas p baptismo salute aspersionē linitur. Rādemus q cū in baptismo duo sunt: videlicet verbū ⁊ elemētū q̄ necessario requirant̄ iuxta qō ait veritas ō verbo: Eū tes in mundū vniuersuz bapti. omnes gētes in nomine patris ⁊ fi. ⁊ spūssan. eadēqz dicat de elemento. Nisi ds renatus fuerit ex aqua et spū sancto nō introibit in regnū celoz: dubitare nō debes illos verū nō habere baptismū in quibus nō solum vtrūqz p̄missoz sed etiā eozū alterū est omissuz: hec ibi. ¶ Quā tū aūt ad secundū queri pōt vtrū vocalis p̄lato verboz̄ sit ō essentia baptismatis: pser tim cū christus p̄sumitur baptizatus fuisse sine vlla expzessione verboz. vt patz Luē. iij. Et ergo ad crēplar eius videt q baptizari possumus sine vlla verboz̄ expzessioe. Ad hoc rñdet Pe. sup. iij. di. iij. q de substātia sacramenti noue legis tria sunt. s. materia elementi forma verbi ⁊ intentio ministri copulans formā materie: verba vero sunt de substantia sacramēti noue legis triplici rōne: tū ꝓpter p̄sentationē sui auctoris. s. verbi incarnati: tū ꝓpter expzessionē significandi: nam vocalis expzessio exigit non ꝓpter virtutē soni exteriozis sed significatōis interiozis. Ulñ manente eadem significatione interiozi eadē est virtꝰ soni exteriozis: qz expzessio vocalis non est de substantia sacri in specie sed in genere vocis ⁊ ō ꝓpter institutionez: tū deniqz ꝓpter virtutē significandi: ⁊ ideo baptismus christi fuit sine ꝓbo: qz tūc aqua fuit solū sanctificata nō sanctificans. ¶ Ad maiozē aūt euidētiā fm oēs doc. hec est forma ꝓpria ꝓboz̄ in baptismo. Ego baptizo te in nomine pa. ⁊ fi. ⁊ spūssan. ⁊ hec est de necessitate seruanda. Cuius rōnem assignat. Pe. de tarē. sup. iij. di. iij. dicens: q in illa forma verboz̄ due pticule cōtinent̄. vna ptinēs ad sanctificationē elementi scz inuocatio trinitatis: cū dicit. Jn nōie pa. ⁊ fi. ⁊ spūssan. ⁊ hec habet ex institutiōe diuina: nec mutari pōt qz ē de substātia baptismi. Alia ponens ad determinationē intentionis ministri scz expōssio actus baptizandi q̄ habet ex traditione ecclesiastica. Dicit em̄ descendisse a p̄ma traditione ⁊ cō suetudine baptizādi aplicā: ⁊ illa pars ꝯtū ad expzessionē actus ⁊ psone uerū est de substantia baptismi nec pōt mutari. Verūtamē extra de baptismo. c. si ds. dicit Alex. iij. Si quis puerū ter in aqua merserit. Jn nōie pa. et fi. ⁊ spi. amen. ⁊ non dixerit. Ego baptizo te in nōie pa. ⁊ fi. ⁊ spūssan. amen. nō esset puer baptizatus ꝙz tñ admodū expzessionis qui varius est ⁊ diuersus apud grecos ⁊ latinos nō est ō substātia sacri baptismatis ꝙz accidit ex statuto eccle. Nā greci baptizant sub hac forma. Baptizetur seruus christi: in nōie pa. et filij ⁊ spūssan. amē. qz tñ statutū ecclie pt obligare ministrū. licet nō pōt mutare substā naliter sacrm: nō etiā ille modus est de necessitate facientis ꝙz nō rei facte fm veriorē opinionē licz grauit̄ peccaret: ⁊ qz romana ecclesia q̄ p̄dictā formā baptizandi tradidit nūqz legit a vera fide declinasse: hanc formam ab aplis rectis. ⁊ nō licz latinis hāc formā mutare nec in forma grecoz̄ baptizare. Qō si obijcitur ō aplis q baptizabāt in nōie christi nō in nōie pa. ⁊ fi. ⁊ spūssā. Ad hoc rñdet doctoz sanctꝰ ibidē: q forma quā dñs tradidit nō fuit ab aplis mutata ꝯtū ad intellectū: qz in nōie christi intelligit tota trinitas: christꝰ em̄ vnctus ō. ⁊ ꝺ vngentē vnctū ⁊ vnctionē insinuat: et sic cū p̄dicta forma cōcordabat: ꝙz solū ꝯtū ad vocē sensibilē nec hoc p̄m posuissent nisi ex familiari p̄silio spūssancti. Rō autē mutationis fuit vt nomē christi publicaret ⁊ amabile redderet si in eꝰ nōie baptismus fieret qō erat ignotū ⁊ cōmuniosum vtpote crucifixi: ⁊ quia cessante causa cessat effectus: nō christi nōie publicato ⁊ honorabile facto amplius nec debuit nec potuit in

eo baptismale sacramentū impleri: quia tantū ad tempus fuit institutū: ecclesia tñ posset adhuc illis verbis baptizare si speciale preceptū a spūsancto haberet: non aūt auctoritate ꝓpria: qꝛ ſm quosdā nō esset baptismus cum expressio totius trinitatis sit de necessitate baptismi q̄ fieri pōt quattuor modis ſm Bonauen. ibidē. aut ita ꝙ sit plena ⁊ in corde ⁊ in ore: ⁊ tunc ſm omnes est plenū sacramentū. ita ꝙ sit semiplena aut in corde ⁊ in ore: ⁊ tūc ſm omnes nō est plenū sacramentū: aut ita ꝙ sit plena in ore ⁊ semiplena in corde. Et qꝛ ſm Augu. Baptismus est sacramentū fidei non singularis ꝑsone ſ totius ecclesie ideo fides ꝑsone nihil obest vel ꝓdest: ⁊ ideo qualitercūq; quis credat si totā exprimit trinitatē cū intentione baptizandi baptizatum est: aut ita ꝙ semiplena in ore ⁊ plena in corde: eo ꝙ nō exprimit totā trinitatē: tūc nō est baptismus sed est rebaptizādus quod si sensus remanet tunc est baptismus. ¶ Pro quo sciendum ſm Tho. ibidem ꝙ qui corrupte profert verba: aut hoc facit ex industria ⁊ sic non videtur intendere qd̄ intendit ecclesia nec est baptismus: aut ex ignorātia vel defectu lingue: ⁊ tunc si tanta sit corruptio ꝙ oīno auferatur sensus locutionis nō est baptismus. Porro tūc precipue sensus non mutat quando fit corruptio in fine. vt dicendo. In noīe patri ⁊ filio ⁊c. ſ mutatio ex ꝑte principij variat significationem: deniq; qui dicūt. Nos baptizamus te: nihil faciunt: sed qui dicunt. Ego baptizo vos ⁊ plures simul baptizat baptizatū est sed peccat: nisi ex magna necessitate fiat ¶ Quantū ad tertiū requiritur intentio: quia si nihil intenderet quicq̄d faceret nihil fieret: eo ꝙ intentio est essentialis omnibus sacramētis: ⁊ ideo oportet exprimere oīa que intentionē determināt ad actū illū ꝙ si non habet semp actualē intentionē habeat saltem habitualē que sufficit ad ꝑfectiōem sacramēti: puta ꝙ cū sacerdos accedit ad baptizandū intendit facere qd̄ facit ecclīa circa baptismū. De qua intentiōe latius videbitur in sermone sequenti. Ad laudem dei.

¶ De baptismo adultorum ⁊ paruulorum intentioneq; baptizandi.

¶ Sermo xiij.

Qui crediderit ⁊ baptizatus fuerit salus erit. Marci. vlti. ¶ Ad euidētiam thematis queri potest. Vtrum in baptismo fides alicuius articuli sit necessaria: ad completum ⁊ integrū esse baptismi: sicut videtur sentire August. dicens. Unde hec tanta virtus aque vt corpus tangat ⁊ cor abluat nisi faciente ꝟbo: nō qꝛ dicit ſ qꝛ credit. ¶ Ad hoc rñdet Bon. sup. iiij. di. iij. ꝙ fides necessaria est nō tm̄ sacr̄o baptismi sed etiā oībus sacramentis: specialiter tamen sacramento baptismi: qꝛ omnia sacramēta virtutem habēt a fide: vt dicit Hugo. Cuius ratio est: qꝛ in fide est prima rō viuendi ⁊ eleuandi. Gr̄a nanq; sacramentalis cōparat ad virtutē passionis christi vt ad meritū: sed ad virtutē trinitatis vt ad principiū effectiuū Ad hoc igitur ꝙ virtus passionis operetur ⁊ disponat in sacr̄is necesse est ꝙ aliquo modo copuletur hmōi signis qd̄ esse nō potest sine eo in quo est prima vnio ⁊ hec est fides ꝑ quā meritū capitis fit membroꝝ: dū enim credimus q̄ pro nobis passus est meritū christi seruit ecclesie: similiter ad hoc ꝙ diuina virtus specialiter influat ⁊ mirabiliter supra naturā necessaria est fidei virtus in qua est prima rō eleuādi potentiā supra naturā: ⁊ hec est fides propter qd̄ maxime attribuit ei virtus faciendi miracula. Hinc etiā magis fit expressio fidei explicite in h̄ sacramēto q̄ in aliquo alio: tam in actu trine immersiōis in quo exprimit fidem passionis ⁊ triduane sepulture q̄ in ꝟbo in quo fit professio fidei trinitatis: ⁊ sicut in adultis requiritur fides propria: sic in paruulis sufficit aliena. Qui ergo crediderit ⁊ baptizatus ⁊c. Iam ordine debito de recipientium qualitate prosequi cupientes: duo principaliter declarare statuimus. Primo de baptismo adultorum de quo primo queri potest Vtrum aliquis inuitus vel coactus recipere potest baptismi sacramentum. specialiter cū in sacramento baptismi contrahitur matrimonium spirituale ⁊ desponsatur anima deo: sed matrimoniū spirituale aut tantum aut plus exigit de cōsensu q̄ matrimoniū carnale. Ad hoc respondet Bonauentura vbi supra. dist. iiij. ꝙ duplex est coactio. Prima dicitur sufficiens: vt cum quis violenter accipitur: ⁊ ipso manibus ⁊ pedibus renitente mergitur: ⁊ talis nullo modo baptizatus est: quia nullo modo fuit in eo cōsensus: nec voluntas sed fuit in oīno repugnans. Secūda coactio dicit induces vipote minis vl flagellis ita ꝙ magꝭ vult se subijcere sacr̄to ecclesie q̄ morte pire: ⁊ tūc distinguendū est: aut enim intendit alios illu-

dere ꝛ mortē euadere: ꝛ tunc qz non adest illi intentio baptizandi nō est sacr̄m cum nullus dicat baptizatus esse qui cōsensit se immergi in loco: aut ipso magis velit cōtra se fieri qō fit scz baptizari q̄ perire velit: ꝛ tūc siue credat siue nō: siue velit habere gratiā siue non: semper recipit sacr̄m quantūcunq; fuerit coactio cōminationis vel etiā crudelissime mortis: Unde a simili q̄ timore mortis thura ponit idolis cōsentire videtur ꝛ peccat qz sacrificare dicit: ille vero cuius manus violēter thure implet ꝛ ad ignem trahitur nec sacrificare nec peccare dicit. ¶ Secundo queri pōt: vtq; ficte baptismū recipiens cōsequat effectū illius. Ad hoc rñdet Pe. in. iiij. di. iij. q̄ duplex ē fictio. Prima em̄ est in sacramenti susceptiōe qz qō exterius ostendit scz suscipe sacr̄m hoc interius non intendit: ꝑ tm̄ facit simulatorie: ꝛ illa fictio impedit baptismi sacr̄m. Secunda est in dispositiōe: qz ꝓtendit se dispositū exterius cū tm̄ interius sit indispotus: ꝛ illa fictio nō impedit sacr̄m sed rem sacr̄: qz ꝑm pbm actꝰ actuoꝝ sunt in patiente p̄dispositō: q̄ scz indispositio vel est in rationali scz qz nō credit: vl̄ in cōcupiscibili qz indeuote accedit: vel in irascibili sicut dicit fictus qui ꝓtemnit. i. irreuerenter suscipit nō tm̄ simpliciter recusans suscipere sed coacte coactiōe cōminatoria. Cum igitur talis ficto non impediat sacramentū ꝑ tm̄ rem sacramenti. ideo character ficte baptizato imꝓimit qui ꝑm Tho. ib. dē est immediata causa disponēs ad gratiā: ꝛ p ꝓsequens recedente fictione q̄ characteris effectū impediebat: character qui est pn̄s in ania incipit habere effectū suū: sic q̄ baptismus recedente fictione effectū suū ꝓsequit quē ꝓꝰ habuisset si fictio nō fuisset: oia pcā baptismū p̄cedentia remittens quo ad culpā ꝑ nō q̄tum ad penā totaliter: ꝛ iō ꝓ illis est pnia imponenda. Qō si subijcit susceptio baptismi cū tali fictione opus mortuū est vtpote in mortali factū: ꝛ ideo nō potest reuiuiscere: Ad hoc rñdet ibidē Pe. q̄ duplex est effectꝰ interior baptismi. Unus q̄ est sacr̄m ꝛ nō res. s. character: ꝛ ille effectus nō opponit culpe vel fictioni. Alter q̄ est res ꝛ non sacr̄m scz gratia: ꝛ ille effectus opponit culpe ꝛ fictioni: ex quo ꝓcludit q̄ character cū fictiōe suscipit sed nō grā: Character igit q̄tum est de se est immediata dispositio ad gratiā: sicut organizatio corporis ad anie infusionē: sed impedit per dispositionem contrariā sibi in eodem anie subiecto ꝓiunctā. ideo illa manente nō infunditur gratia illa recedēte gratia statim infundit: sicut diaphanetas aeris impedit ne possit lumē solis susscipere ꝓpter pniam nubis obscure qua resoluta statim lumē recipit a sole: ꝛ quia sacr̄m recipit cū pā p̄cedentē non sequentē hinc est q̄ plenā facit supinfusa grā remissionē totius culpe ꝛ pene p̄cedentis: ꝛ facit remissionē totius culpe sequētis p accidens: qz nō pōt vnā sine altera tollere nec facit remissionē totalis pene: qz remissio pene ꝛ culpe sequentis magis fit in eo virtute sacr̄i pnie q̄ baptismi. ꝛ ipsa susceptio baptismi remansit sed character semp in ania vnit: nā susceptio est opꝰ hois: sed character est opus dei. ¶ Tertio queri pōt: vtrū baptismū recipiens in se vel in alio a sacerdote malo peccet: ꝑsertim qz consentiens peccāti peccare dinoscit: sed sacerdos indigne baptizās cū solemnitate mortaliter peccat vt p̄dictū est q̄ si nollet baptizare sine p̄cio: cōstat q̄ si daturꝰ exactū p̄cium simonia cōmittitur. Ad hoc rñdet Tho. sup. iij. dis. v. q̄ malus minister si est ab ecclesia p̄cisus: tunc peccat ab eo sacr̄m sumens nisi in necessitate in qua posset etiam a pagano vel a iudeo suscipe. Si vero nō est p̄cisus ab ecclesia: tūc nō peccat ab eo sacr̄m suscipiens nisi p accidens. s. si eius pctō cōtegat: licz em̄ sacerdos peccat tm̄ nō oportet q̄ ille q̄ ab eo baptismū exigit vel recipit etiā extra casum necessitatis sit̄r peccet ꝓpter duas rōnes. Primo: qz isti non pōt esse certū h̄ q̄ ille sit in pctō mortali cū in vno instanti spūssanctus operet iustificationē impij. Secūdo: qz petit qō iustū est eo q̄ a suo sacerdote debet sacra suscipe: nec p hoc cogit vl̄ inducit ad peccandū qz ille potest reddere qō dz nō peccādo. Ulterīus de vitio simonie faciendū q̄ si baptizād? est adultus sufficit ei petere baptismū ad salutem qz baptizatur baptismo flāminis: nec debet ꝓpter hoc simoniā cōmittere nolente alio baptizare sine p̄cio. Si vero baptizandus puer est tunc offerens debet potius puꝝ baptizare q̄ simoniace p̄cium dare. tm̄ licitum est ei aquā emere si alius aquā habere non posset: qz aqua nō est sacrū quid: ꝛ si est sanctificata tm̄ non operat ad baptismū de necessitate eius exīs quasi sanctificata: sed quasi aqua: ꝛ ideo nō emitaquā sctificatā sed aquā: tamē post baptismū dare potest sacerdoti aliquid secundū antiquā consuetudinē approbatam. Qō si queritur an quis in articulo necessitatis posset seipsum baptizare. De hoc quidem

ꝑs Bereſi. conſuluit papā Jnno. iij. vt habet extra ō baptiſmo ⁊ eius effectu. c. debitū cui rñdit papa dicēs. Sane intimaſti q̄ iudeus in mortis articulo cōſtitut⁹ cū inter iudeos tm̄ exiſteret in aquā ſeipm̄ immerſerit dū cēs. Ego baptizo te in noie patris ⁊ filij et ſpūſſancti. Rñdemus q̄ cū inter baptizantē et baptizatū debeat eſſe diſcretio ſicut ex dñi verbis colligit: dicentis apoſtolis. Ite baptizate oēs gentes in noie pa. ⁊ fil. ⁊ ſpūſſancti: et memoratus iudeus eſt iterato ab alio baptizandus vt oſtendat q̄ alius eſt q̄ baptizat et alius q̄ baptizat. Ad qō deſignandū ipſe ꝑs nō a ſe ſz a Johāne baptizari voluit: q̄uis ſi talis deceſſiſſet ad patriā celeſtē ꝓtinꝰ euolaſſet ꝓpter fidē ſacramēti: ⁊ ſi nō ꝓpter fidei ſacramētū. ℬ Scōo ꝓncipaliter declarandū eſt de baptiſmo paulorū: de quo primo q̄ri pōt: vtrū in vtero ſanctificati debeāt baptizari ex neceſſitate ſalutis. ꝑſertim cū in vtero ſanctificat⁹ dar maior gr̄a q̄ in baptiſmo. q̄ ſanctificatiōis gr̄a dicit cōfirmās ſalutē cōtra peccm̄ mortale: Ad hoc rñdet Poſup. iij. di. v. ſ. q̄ neceſſitas baptizandi non ſolum eſt ꝓpter indigentiā remedij ſz etiā ꝓpter obligationē ꝓcepti q̄ reſpicit nō tm̄ mūdationē ab originali: ſed etiā diſtinctionem membrorū eccle ⁊ impreſſionē characteris et bmōi alias vtilitates: q̄uis aūt ꝓma neceſſitas ceſſet in ſanctificato: ſecunda tm̄ remanet in eo vnde debz baptizari: q̄ tm̄ baptizari eſt ſibi ꝓceptū affirmatiū nō obligat ipm̄ niſi p loco ⁊ tpe: vnde ſi añ adultā etatē ſeu oportunitatē babilā moriatur ſaluat: q̄ nō habebat opus baptizari ꝓpter remedū ſed ꝓpter ꝓceptū ad acquirendū characterē quo annumerat ⁊ quaſi deputat ad ꝓcipiēda diuina ſacramēta ⁊ corporaliter morti chriſti cōfigurat: ⁊ ad pficiendū obediētie bonū ⁊ o. tēdendum humilitatis exemplum: hinc Joh. ait: Ego a te debeo baptizari ⁊ tu venis ad me. ¶ Scōo queri pōt: vtrū in pueris baptiſmꝰ ſanguinis ſupplere poſſz vicē baptiſmi aque ꝑſertim cū aque baptiſmus efficaciā habeat ex opere operato: ſed baptiſmꝰ ſanguinis ſolū ex opere operante: q̄ ſine charitate nō prodeſt vt dicit. ſ. Lo. xiij. ſed in pueris nihil hz efficacie ex ope operante: q̄ vſū li. ar. nō habent ⁊ non baptizari gratia carent. Ad hoc reſpondet Tho. ſup. iij. di. iij. q̄ baptiſmus aque efficaciā habet a paſſione chriſti mōtuū eaz ſacramentaliter repꝛeſentat. Baptiſmꝰ aūt ſanguinis paſſioni chriſti realiter cōformat non ſacramētali repſentatiōe: ⁊ ideo in his q̄ ſacramētalia ſunt baptiſmus ſanguinis nō ſupplet vicē baptiſmi aque ſicut eſt impreſſio characteris ⁊ hmōi: ſed in eo q̄ eſt res tm̄ ſupplz tota liter vicē baptiſmi aque q̄ſi articulus neceſſitatis excludit ſacrm̄: ⁊ hoc habet baptiſmus ſanguinis nō tantū ex opere opato nec⁹ q̄tū ad penā qua quis martyrū expleret quā cōtingit nō eſſe ſufficienter ad ſanctificandū propter nō. nec q̄tū ad deuotionē feruide volūtat⁹ q̄ cōtingit q̄ voluntate maiori charitate formata quis ſine martyrio nō pōt ab omni pena liberari: ſz habz hoc ex imitatiōe paſſionis chriſti: hinc de martyrib⁹ dicit Apoc. v. Lauerūt ſtolas ſuas i ſanguine agni: ⁊ tō pueri q̄uis vſum li. ar. nā habeant ſi occidant ꝓ chriſto in ſuo ſanguine baptizati ſaluantur. ¶ Tertio q̄ri pōt: vtrū in pueris neccdū rōne vtendi melius ſit baptiſmū differri vel ſtatiz in puericia dari: q̄n neceſſitas mortis nō incūbit: ꝑſertim cum chriſtus. xxx. vite ſue anno baptizari voluit: cuius actio noſtra eſt inſtructio. Ejn ⁊ Haub. vlt. dicit: Qui crediderit ⁊ baptizatus fuerit ſalu⁹ erit: ex quo patet q̄ credere ꝓſupponit ad baptiſmū ſz pueri necdum credere poſſunt: eo q̄ vſum rōnis nō habent. Ad hoc rñdet Tho. inter alia ſuper. iij. di. iij. q̄ ſicut nullus ſtatus mūdi fuit in quo eſſet humano generi precluſa via ſalutis: ſic nulla etas vnius hominis eſt in qua vna via ſaluti ſibi precluditur. Cum igitur in pueris ſit peccatū originale p qō a conſecutione eterne ſalutis impediuntur: oportet q̄ eis adhiberi poſſit aliq̄ remedij ad remouendū illud impedimentū: et hoc eſt baptiſmus per quē ex inſtitutione diuine miſericordie ſubueniri pōt parvulis. nondum actū fidei habētibus ſz tantū in baptiſmo fidei habituz ſicut et aliarū virtutū ſuſcipientibus quos dñs ſaluat in fide aliena. Quapropter laudabile eſt q̄ puer citius quo cōmode poterit baptizet: tū ꝓpter imbecillitatez nature: q̄ de facili mori poſſet vt dānationis periculū euitet: tum ꝓpter infeſtationes demonū qui nō habēt tantam prātem in pueris ab originali mūdatis: nec q̄tū ad nocumēta ſpūalia: nec q̄tum ad nocumenta corporalia: tum quia in puericia facilius homo inducitur ad aliqua ⁊ firmius inhereat: vt dicit pho. vij. Ethicorū. Illud autem Hauhet. vlt. Qui crediderit: intelligitur de adultis ratione vtentibus: nam ⁊ amē

tes iam adulti qui nūquā habent interualla lucida: nec habuerūt baptizari possunt in fide aliena sicut pueri. Si vero vsum rationis habuerūt, z amentiā incurrerūt ex infirmitate vel aliquo hmōi: vel adhuc habēt aliqua lucida interualla: tūc si antequā amentiā incurrerūt vel dum habent lucida interualla fuerūt in ppōsito suscipere baptismū: tunc in necessitate baptizari pñt z baptismi sacramentū z non sacramētū suscipiunt: etiā si tūc actu dissentiant qñ baptizant existentes in amentia. Si tamē ante amentiā contradixerūt tūc nec sacramentū nec rem sacramēti suscipiūt z qō manus est dormiens si positus in articulo mortis baptizatur rebaptizandus non est: quia sacramentū recipit si saltez ante somnū fuit in ppōsito suscipiendi baptismū. Unde Augu. iiij. confes. de amico suo qui cū desperaret baptizatus est nesciens. z tamē in ipso baptismus efficaciā habuit qō patuit ex hoc quia postea peruerse suasioni contradixit.

Quarto q̄ri pōt: vtrū puer in vtero matris baptizari possit sicut z sanctificari: presertim cū maior sit gratia sanctificatiōis q̄ gratia baptismalis: z promior sit deus ad miserēdum q̄ ad cōdemnandū: eo q̄ vult omnes homines saluos fieri. Ad hoc respōdet Bonen. sup. iij. di. vj. q nullus renasci poterit spiritualiter nisi prius natus fuerit corporaliter. z ratio huius est ipsa diuina institutio que sic instituit. nec est illa institutio necessitatis sed cōgruitatis: quia posset vtiq; aliter fieri si deus vellet: que. s. ratio sumēda est ex parte sacramentalis remedij: qz enim sacramentale remediū respicit operationez ecclesie militantis: et operatio ecclie non se extendit ad paruulos nisi extra vterū existentēs: ideo in illo tempore nec fide parentū nec aliquo sacramento iustificari pōt paruulus antequā fuerit natus quātū est de lege cōmuni: quia deus decreuit saluari puerū p sacramentum vel aliquid qō sit loco sacramenti: sicq; patet q in vtero existētes nōdum sunt capaces illius remedij per qō fm cōmunē legē passionis christi preceps efficiant a qua est remissio peccatorū. Unde fm Tho. ibidez totalis egressio ex vtero est expectāda nisi periculū mortis timeat: quia tunc fm q̄sdam principali parte egressa. s. capite in quo magis operationes anime manifestant baptizari debet: secus tñ est de aliis ptibus vt ō manu vel de pede q̄uis nō noceat ū tūc etiā ille ptes aq̄ baptismali aspergant qz diuina misericordia nō est arranda: si tamē postea plenarie uascatur: rebaptizari potest ad cautelam sub hac forma. Si non es baptizatus: ego te baptizo ꝛc. Ad laude m dei omnipotentis.

¶ De baptizantiū z baptizandorū qualitate ac de bis que figurantur in modo baptizandi. ¶ Ser. xiij.

Untes docete omnes gentes baptizantes eos. Matth. vlti. Visso de baptismi integritate prosequendū est de secundo. s. ō baptizantiū et suscipientiū qualitate. A Ad cuius euidentiam primo queri potest: vtrū spiritus intelligibiles baptizari possint: presertim illi qui sunt in gratia dei confirmati vt angeli boni: z videt q sic: quia in actiōib⁹ bicarebicitia est q quācūq; actione faccre potest inferi oz potest enam superiori: quicquid pōt diaconus potest sacerdos fm Diony. iij. c. celes. hierar. sed q̄libet angelus maiorē est summo sacerdote apud nos qui ex principatione prāis eozū angelus dicit Malach. ij. Si ergo sacerdos homo participare potest. multoforius angelus. Ad hoc respondet doctor sanctus sup. iij. di. v. q angelis dei non est collata potestas baptizandi, ppter duas rōnes. Prima quia cū baptismus sit actus militāns ecclesie: de quo scz ecclia non sunt angeli nec actu nec potentia: ō dispensatio sacramentorum cōcessa est hominib⁹ qui conuenīūt cum incarnato verbo a quo sacramēta fluxerunt in assumpta natura in militāti ecclesia z etiā cōuenīūt cū sacramentis in quib⁹ est spūalis virtus in corporeis elemētis sicut homines ex natura spūali z corporali compositi sunt. Angeli vero cū nullo eozū cōuenīūt. Scō qz ad necessitate baptismi non valeret prāis eis data cum non sint in promptu hominibus vt p eos baptizarent. verūtamen sicut deus potentiā suā sacramentis nō alligauit: ita nec prātem cōsecrandi sacramenta ministris alicuib⁹ alligauit. Unde qui dedit prātem hāc hominib⁹ posset dare z angelis: nec bon⁹ angelus baptizaret: nisi diuinus prāte sibi cōcessa: vnde si baptizaret aliquē non esset rebaptizandus: dūmodo cōstaret q esset angelus bonus: vt etiam patet de cōsecratione ecclie sancti Michaelis in legēda eiusdē. Angelo vero saluare nūq; baptizādi prās cōpetere

poteſt: vt dicit Pe. ibidem. nec ex officio nec ex ſpeciali mandato: nec eſt miniſter officioꝝ ſalutis ſed pniciosis: q ſi baptizaret: tūc baptiſmus eſſet reiterandus: quia cōſtat q i omnib⁹ intentionē puerſam habet: ſicut enim chriſtus omnia bene fecit: ſic diabol⁹ oia male: nec intenderet baptizare ſed deludere: nō eīm pt habere intēctionē ſcrificādi ḡ nec baptizādi nec faciēdi qō eccl̄ia facē: Ex his ꝓz q ecclēſie militāt dūtaxat dictū ē: Ēūtes docē. omnes gētes. ⁊c. Ex verbis thematis queri pt qs ſit ꝓprius miniſter ipius baptiſmi: pſertim cū hec ſba thematis: vt dicit lira ibidem dicta fuerunt a dño in monte thabor: ad oēs illic congregatos vbi ſimul erāt pluſq; ḋngēti fratres exceptis mulierib⁹. De qua apparitione dicit Paulus. j. Cor. xv. Deide viſus eſt pluſq; quingentis fratrib⁹: qui nunq; fuerunt ex omni ſtatu. ⁊ vt veriſimile eſt ex omni ſexu. Ad hoc rñdet Tho. ſuper. iij. di. v. q. p̄ter caſum neceſſitatis ſacerdos ē ꝓprius miniſter baptiſmi: nam qz in omnib⁹ ſacramentis noue legis eſt illuminatio gratie cum purgatione: ideo diaconus non eſt ꝓprius miniſter baptiſmi vel alicuius ſacramenti: ſed dūtaxat aliquoꝝ ſacramentaliū ſicut exorciſmi ⁊ expulſionis imundorum a diuinis: vt cū dicit. Si quis iudeus eſt abſtedat ⁊ eruditiōis eorum q ignorant qualiterſe habere debeāt ad diuina: vt cū dicit: Flectamus genua: humiliate vos ad benedictionē vel aliqō huiuſmodi. Hinc etiam dicit Dionyſ. q baptiſmi myſterium nec ipſis diaconib⁹ implere licitum ē: verum tamē qz baptiſm⁹ eſt ſacramētum maxime neceſſitatis: tum qz pueris non pōt aliter ſubuenīri. tum etiā nec adultis q̄tū ad remiſſionē totius pene: ideo que ad neceſſitatē eius requiruntur debuerunt eſſe cōmuniſſima tam ex pte materie. ſ. aque que vbiq; haberi poteſt: tam ex parte miniſtrantis q in neceſſitate quilibet homo baptizare poſſet. Vnde ſic ſanctificatio materie ⁊ benedictio p̄cedens baptiſmū non ſunt de neceſſitate ſacramenti ſed de ſolennitate quā extra neceſſitatē non licet p̄termittere ꝓpter inſtitutionem eccleſie: ſic etiam ordinatio miniſtri nō eſt de neceſſitate ſacri ſed de ſolēnitate: ⁊ peccat ſi qs nō ordinatus extra caſum neceſſitatis baptizat: licet ſi fecerit factū ſit. Jn caſu vero neceſſitatis non peccat: immo peccaret ſi nō faceret: nā in eo caſu nō baptizatus baptizare poſſet dummō formā eccl̄ie ſeruet ⁊ intentionē baptizandi habeat: qz vt dicit mḡr in litera Romanus ponti⁊ non hominez iudicat qui baptizat ſed ſpīm dei q̄uis paganus ſit qui baptizat. Denicz extra caſum neceſſitatis in miniſtro baptizāte ꝓpter ſolēnitatē baptiſmi q̄uoz requirūt. Primo q ſit i ſacerdotē ꝓfectat⁹. vñ Jſtō. conſtat baptiſmum ſolis ſacerdotib⁹ traditū eē nec ipīs diaconib⁹ et⁹ miniſteriū eē pmiſſū: grauit eīm peccaret diaconus ſolēniter vel ſimplicit̄ extra caſū neceſſitatis baptizās. Secūdo q ſit in vita iuſtificat⁹: dicē eīm doctoꝝ ſcīūs ſup. iij. diſt. xxiij. q lex p̄cipit vt hō iuſte ea q̄ ſunt iuſta exequat: ⁊ nō quicūq; hoc q ſibi cōpetit ex ordine facē indigne qō iuſtū eſt iuſte exequit: ⁊ cōtra p̄cepti legis facit: ac pñ mortaliter peccat: ſed quicunq; ſacrū officiū in mortali pctō pagit non dubiū ḋn idigne facit. Ex quo ſequit q quicunq; in mortali petō exiſtēs. exhibet ſe in aliquo actu vt miniſtrū eccl̄ie mortaliter peccat: ⁊ toties mortaliter peccat quoties huiuſmodi actū facit. qz vt dicit Dionyſ. j. cele. hierar. Jmmūdis nec ſymbola tangere fas eſt. Vnde quādo tāgunt res ſacras q̄ſi officio ſuo vtentes peccāt mortaliṫ: ſecus tamen eſſet ſi in neceſſitate ſacrū ꝓtingeret vel ex eō ref in illo caſu qno etiā laicis liceret. verūtm q̄ſcunq; fuerit miniſter malus etiā excōicatus hereticus vel ab eccl̄ia p̄ciſus ſi rite facit nō ſolū cōferi ſacm̄ ſed etiā rē ſacrī. nō ipſe ſed deus cui⁹ ſacramēta ſūt bona ⁊ impollutā. non eīm mundat vel baptizat interius miniſter ſed de⁹. ⁊ qz baptiſmū ē eīm agēs inſtrumētale nō ꝓfert ad rē ſacrī p̄cipādā vtp; ipe gr̄az hēat vt nō. ſicq; effect⁹ baptiſmi eq̄lis eſt a q̄cūq; dat ceteris paribus ex pte baptizati qz de⁹ ē agēs p̄ncipale in baptizādo p auctē ſuā ⁊ ipe chriſtus ſm q hō cui⁹ meritū opat in baptiſmo. Hic ex plenitudie diuine p̄ntis ⁊ gr̄e chr̄i puenit gr̄a ad baptizatū. Tertio q ſit intēōe rectificat⁹. ¶ Ad cui⁹ euidētiā ḡri p̄ vtp; in baptizāte requirat̄ intentio recta p̄ſertim qz in oibus ad que requirit intentio ita eſt q p̄ua mutat intentionē vitiat. ¶ Ad h̄ reſpōdet ſanctus Tho. ſup. iij. di. vj. q rectū eſt cuius medium nō exit ab extremis: ſacramentum aūt baptiſmi eſt q̄ mediante acq̄rit effectus baptiſmi i anima baptizati. Jn tūc eſt recta intentio qñ baptizans ſeu baptizat⁹ facm̄ ordinat ad effectum ſacri: q̄ ē ſal⁹. Si ergo intentio aſſit in baptizante q intendit ſacramentum ꝓferre: ſz deſit recti. dō. qz ordi-

nat sacramentū ad finē indebitū: non tamen ꝓpter hoc in baptizato impedit p̄cepto sacramenti: quia ad hoc fertur intentio baptizantis neq; effectus sacramenti: quia mundano interior a ministro baptismi nō est. vnde eius intētio ad hoc nihil facit. Nam Alex. de hal. in. iij. parte, summe dicit q̄ infidelis intendēs facere qđ facit ecclesia baptizat: cui⁹ ratio est quia licet talis nō habet fidem tamen si in baptizando intendit: qđ intendit ecclesia baptizat & hoc in fide ecclesie: si tamen in baptizato fit intentio recipiendi sacramentum: sed deest rectitudo intentionis: recipit quidē qđ intendit sc̄m sed nō rem sacramenti: qz per prauā intentionem ponit obicere spiritui sancto: & ex hoc habetur q̄ dūrarat requiratur intentio baptizandi sine qua quicquid fit nihil fit: cuius ratio est: qz cū vnius vna sit causa si ex aliquibus pluribus causis vnus effectus p̄cedat: oportet q̄ ille cause sint aliquo modo facte vnū ad inuicem. Ad effectum igit̄ sacramenti videmus multa cōcurrere sc̄z ministrū formā verboꝝ & materiā: hic aūt non possunt colligari adinuicem vt sint vna causa nisi per intentionē baptizantis que formā ad materiā applicat: suū vero ministrū ad vtrumq; & totū hoc ad sacramēti collationem: licet minister sacramēti nō debeat ad custodiendū corpus cr̄i tum potest vt magis in verbis sacramentalis forme intentionē actualē habeat qz tamen cogitatio valde veritibilis est: & labilis: si tūc no assit actualis intentio qñ verba pfert dūmodo prius intenderit & ptraria intentio nō interuenerit sacramentū nō impedit: qz tūc in vi principalis intentionis operatur si salte forma verboꝝ seruat: nec aliqđ qđ intentionē ptrariā exprimat exterius dicit: q; si baptizans intentiōe non baptizandi oia fecerit licet tūc ex parte eius nihil fit tū si baptizatus adul⁹ fuerit: tūc illi⁹ deuotio & fides supplet effectū baptismi: vt ex hoc baptizato qui intentionē baptizāndi ignorat nullū periculū eueniat. Si ꝑo puer fuerit tunc pie credit q̄ summus sacerdos sc̄z deus defectū suppleat & saluti ei pferat: si tū nō facit nō minute facit sicut nec in illo qui sacramēto non subiicitur.

Quarto q̄ sit in actu modificatus: nā in baptismo cū solēnitate primo p̄cedit catheūsm⁹ vel catheūzano. i. infide instructio q̄ est qđā dispositio ad baptismū: quia in adultis requiritur fides ꝓpria & propria voluntas: ita q̄ p se fidem ꝓficeat & christianā religionē profiteatur. In puero vero cuius baptismus operatur tm̄ ex fide ecclie & merito christi fit instructio mediante alio. Hinc cadē ꝗbus instruendus est ꝓponuntur p̄ntē ana doctbo. i. patrino cui. s. cōmittit in his instruendus: & ipse loco eius cōfessionē & pfessionē facit: vñ licet tūc nō possint docere nec per patrinos p̄ntē obligari: & ideo sit in eis catechismus: tum ꝓpter rōnem obligandi: tum ꝓpter vniformitatē recipiendi baptismū: sicut consimilem effectū omnes recipiunt. Deinde sequit ex orcismus vel exorcizano. i. abiurato qua sacerdos abiurat demones dicens. Ei ab eo immunde spūs: & ☧ fm Pet. in. iij. qz propter p̄tiū hois diabol⁹ potestatē accepit in hoiem & in omnia que in vsum hominis venūt: hinc quia nulla est conuentio christi ad belial: ꝗcquid in vsum christi sanctificatur & dicat siue res siue pson̄a p⁹ exorcizatur vt potestas diaboli pellatur: vt patet in benedictione aque in cōsecratione templi & similibus. Cum igitur prima sanctificatio qua homo deo ꝑficit fit in baptismo oportet q̄ etiā homo prius exorcizetur ꝙ̄ baptizetur multiformi rōne ꝙ̄ alie res: quia in homine est causa quare diabolus potestatem accepit in hominem: & in alia q̄ sunt ꝓpter hominē. s. peccatū originale vel actuale. & hoc significat ea que in exorcismo dicunt: vt cū dicitur: recede ab eo sathana: similiter ea que fiūt: quia ipsa exsufflatio significat demonis expulsionem perflatū spūs sancti. Benedictio vero cū manus impositione p̄cludit expulso viam ne redire possit: sal in os missum significat formas & inquinatis restrictionem a feteze & putrefactione: qz tam conditus est sapientia: linteo pinde narū & aurium cū saliua oris que denotat diuinā gratiā significat remotionem impedimēti ipsius demonis respectu fidei docende vel addiscende: & districtionem inter os dozem vite & mortis: sed olei vnctio significat expeditionē eius in pugna quā aduersus diabolus suscipit a cuius potestate exceptus est: habent etiā hec non solū significationē sed etiam aliquē effectū in suscipiēte nō tm̄ in corpe sed etiam in anima: quia in vtroq; est infectio fomitis. Effectus aūt iste est fm Tho. in. iij. dist. vj. Debilitatio p̄tis demonis ne possit tm̄ in homie sicut ante ne baptismū & alia bona impediat & retrahat: p̄sertim adultum sed potestas eius in baptismo totaliter auferatur: sicut pharao prius flagellatus est pp̄lo nōdum de egypto egresso & postea totaliter

in mari rubro qd est figura baptismi submersus. ¶ Deinde sequitur baptismus. De quo primo q̄ri pōt: vtrū immersio sit de necessitate baptismi: p̄sertim cū per baptismū configuramur sepulture christi: vt dicit Roma. vj. sed hoc nō fit per baptismū nisi inquantū imergimur ⁊ occultamur in aqua sicut christus sub terra. Ad hoc rn̄det doct. sanctus super. iiij. dis. iij. q baptismus ablutinē importat ablutio autem per aquam fieri potest non tātum permodum immersionis sed etiā permodū aspersiōis vel effusionis: ⁊ ideo vtroq; modo fieri pōt baptismus ⁊ videt q apl̄i h̄ modo baptizabāt cū legatur q simul vna die cōuersi sunt quinq; milia: ⁊ alia die tria milia. Act. ij. ⁊. iij. ⁊ ideo qn̄ consuetudo ecclesie patitur vel incūbit necessitas ꝓpter defectum aque vel propter periculū pueri de cuius morte timet: vel ꝓpter imbecillitatē sacerdotis infantem sustentare nō potentis: pōt sine imersione baptism⁹ celebrari. Secūdo queri pōt vtrū trina imersio vel aspersio sit de necessitate sacramenti: p̄sertim cum fidei trinitas: sicut exprimitur per noia triū pesonarū: sic etiā per tres immersiones: hinc etiā legitur in decretis de conse. dis. iiij. c. si quis p̄soyter aut ep̄s non trinam immersionē vnius mysterij crelebret: ꝑ semel in baptismate mergat: deponat. Ad qd respondet sanctus Tho. vbi s. q congruentissime fit trina imersio: tum ad exprimendū in factis fidem trinitatis: tum ad figurandū christi sepulturā cui per baptismū ꝯsepelimur. Dicit em̄ Diony. q debet fieri baptism⁹ tribus dimersionib⁹ ⁊ eleuationibus ad significandū q christus iacuit in sepulchro tribus dieb⁹ ⁊ noctibus: verūtamen trina immersio vel aspersio non est de necessitate sacramenti vt ptz etiā de ꝯse. dis. iiij. c. de trina immersiōe: si tamen omittit ꝯ ꝯsuetudinē eccl̄ie. grauiter aliq̄s peccat semel in imergens: ⁊ ideo p cōsequens pena p canones exhibet: qz romana ecclesia trinam seruat immersionē: ꝓpter significationē trinitatis ⁊ triduane sepulture: ac triplicis ꝯcupiscentie a qua ania liberat: triplicisq; virtutis q̄ imago in aīa reformat. Deniq; ꝑm Bonauen. sup. iiij. dis. iiij. Si in vna imersione baptizans oīa verba profert: non debet amplius mergere: qz baptisma ꝯsumatū est: ꝑ si fit trina immersio: in prima debet noiari pater: in scd̄a filius: ⁊ in terna sp̄ūssanctus: ⁊ tūc nulla superfluit: qz non est cōpletū sacr̄m q̄usq; terminatū sit verbum: Ad laudem dei.

¶ De effectib⁹ baptismi quantū ad remotionē mali: qui sunt delere oēz culpā ⁊ penam. ¶ Sermo xv.

Quicunq; baptizati sumus in christo Jesu: in morte ipsius baptizati sumus. Roma. vj Alexan. de hales. super hunc locū: dicit q apostolus his verbis vult q quicunq; beptizatur: ad similitudinē mortis christi baptizatur: vt sicut christus moriens deponebat omnē vetustatē pene: ita quilibet in baptismo deponat vetustatem culpe: quia per baptismū quis consepelitur ad similitudinē christi in mortem peccatoꝝ: vt quomō christus resurrexit a mortuis per gloriā patris: ita ⁊ hmōi in nouitate vite ambulare studeat. Unde postea subdit apostolus: q vetus hō noster. i. fomes ⁊ ꝯsuetudo peccati. q dicit noster: qz ex nobis ⁊ non ex deo simul crucifixus est cum christo. i. infirmatus ⁊ debilitatus: qz iam abundantior est gr̄a vt destruatur corpus peccati. i. oīa peccata que simul sumpta corpus vnū sunt ⁊ vna cōgeries. ¶ Quia si querit: quō vetus hō nr̄ crucifixus est p baptismū. Rn̄det Aug. de baptismo paruuloꝝ: q gratia dei accepta p baptismū id agitur vt euacuet corpus peccati nō vt tota ꝯcupiscentia vel fomes repente cōsumatur: ita vt nō sit: ꝑ vt eam deo adiuuante superet: q̄ non inuanū gratiā eius recipit: pro tanto ergo dicit crucifixi ꝯcupia quia no regnat: nō qz omnino nō sit. Unde dicit apl̄us. Qui christi sunt carnē suā crucifixerunt cū vitijs ⁊ ꝯcupiscentijs: eis scz resistendo. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū: q effectus baptismi p̄ncipaliter cōsistit in duob⁹ scz in remotione mali ⁊ collatione boni. ¶ Queri potest igitur vtrū baptismi sacr̄m digne recipientes om̄es equaliter eius efficatiā recipiāt presertim cū baptismus efficatiā habeat a passiōe christi: sed christus equaliter se obtulit om̄ib⁹ Ad hoc rn̄det Bonauen. super. iiij. dis. iiij. q primus effectus ipsius baptismi: est impressio characteris: ⁊ q̄ntum ad illū effectū om̄es eq̄liter recipiūt: qz nō est vnius magis baptizat⁹ q̄ alius. licet magis sit cōtritus vel diuina dilectione p̄uentus. Secūdus aūt est innocētie restitutio: ⁊ q̄ntum ad illum nō est maius vel min⁹: qz omnes equalē ⁊ plenā recipiūt innocentiam: q̄ntum est ex parte baptismi: q si q̄s ficte recipit recedente tn̄ fictione plena innocētia redit. Tertius deniq; effect⁹ est infusio

gratie: ⁊ quãtum ad illum recipitur maius ⁊ minus. ℙro quo sciendũ: q̃ gratia duplicem habet actũ. Primus est delere pcm̃: ⁊ quãtũ ad illum actum maiorem habet effectũ in eo qui plura peccata cõmisit: propter hoc tamẽ gratia eius nõ est maior quia modica gratia delere potest omnẽ culpã. Secũdus act⁹ est animã habilitare ad bonũ: ⁊ quantũ ad illũ actũ maiorem habet effectũ in eo qui magis se disponit: q̃ licet christus p̃ oĩb⁹ passus est: non tñ eius passio equalem in oĩbus efficaciã habet: ⁊ q̃ non omnes equaliter se ad hoc disponunt: sed ꝺ̃ ꝓ̃ quouis accedit: magis accipit: sicut ꝺ̃ ꝓ̃ quis ad ignem accedit: efficacius illius calorem ⁊ beneficiũ recipit. His itaq̃ premissis prosequendũ est primus eius principalis effectus: q̃ est remotio mali: de primo queri põt: vtrũ baptismus indigne suscipientib⁹: delet omnem culpã originalem ⁊ actualem: p̃sertim cum sacramentũ baptismi sit remediũ perfectũ: eo q̃ est fundamentũ legis p̃fectionis: cũ igitur originale peccatũ hoiem directe ⁊ principaliter innocentia priuauerit: nõ delet perfecte baptismus originale nisi restituendo innocentia: sed nõ est innocens simpliciter: nisi qui caret omni culpa. Ad hoc rñ det sanctus Tho. ſ. iiij. Dist. iiij. q̃ cũ baptism⁹ sit regeneratio in vitam spũalem: oĩe qꝺ̃ est spũali vite cõtrariũ: qꝺ̃ scz cũ gratia stare nõ potest: qꝺ̃ est spũalis vite principiũ: p̃ baptismũ tollitur: ⁊ ideo baptismus delet omnẽ originalẽ ⁊ actualem culpã mortalẽ: ⁊ quantũ est de se venialẽ ꝺ̃ disponit ad primationẽ: gr̃e q̃ quis q̃q̃ venialis culpa remaneat post baptismũ mortali remota: ꝓpter indispositionẽ suscipientis baptismũ: nec requirit baptismus ꝓ̃ritionem quasi cõcausam ad destructionẽ peccati actualis: quasi de se ad hoc non sufficeret: sed solũ ad remouendũ fictionẽ que est cõtraria dispositio effectũ baptismi impediens: vnde glo. Ambro. sup illud Ro. vi. sine pnã sunt dona: dicit q̃ gratia dei in baptismo nõ requirit gemitũ: neq̃ planctũ: neq̃ aliquid hmõi: sed oĩa gratis cõdonat: sicq̃ baptismus dum effectũ suũ perfecte cõsequit: destruit omnem culpã: non solũ originalẽ ⁊ mortalẽ: sed etiam venialẽ q̃ q̃uis non ꝺ̃ruat gr̃e simpliciter ꝺ̃ruatur tñ gr̃e baptismali: q̃ debet esse p̃fecta rõne nouitatis vite: licz effectus eius impediri põt p̃fectionẽ recipientis: nã sicut fictio peccati mortalis dicitur fictio simpliciter: ⁊ totaliter effectũ baptismi impedit: q̃tum ad remissionem culpe: ⁊ collationẽ gratie: si fictio peccati venialis in actu vel ꝓposito: dicitur fictio secundũ qꝺ̃: sicut veniale est pcm̃ sm̃ quid. i. dispositio ad mortale: ⁊ ideo impedit effectũ baptismi: nõ simpliciter ꝑ quantũ ad remissionem illius venialis: ⁊ sic patet q̃ p̃ baptismũ dũmodo p̃fecte suum consequit effectum: qꝺ̃ plenarie restituitur in pristinã innocentiã quãtum ad animã. ¶ Quod si querat rõ buꝑ: rñ det ibidẽ Bona. q̃ ratio causalis est diuina liberalitas: q̃ tantã huic sacr̃o contulit efficaciã. Et si querat rõ huius: rñ assignat ibidẽ Bona. triplicẽ ꝓgruitatẽ. Prima põt esse ex pte eius ꝺ̃ qõ baptismus eñ est ꝓpe ꝺ̃ pcm̃ originale: qꝺ̃ inter oĩa pcta pessimũ in anĩa reliquit sequelã: cuius corruptio est vtilis ⁊ magna: ⁊ ideo ꝓgruũ fuit vt deus magne efficacie remediũ institueret in p̃rariũ: vt sicut in corruptione illius morbi manifestat rigor diuine iustitie: sicut etiã in remedio manifestaret dulcedo diuine misericordie: vt non solũ illũ morbum: sed oĩa q̃ consequenter annexa sunt huius remedij virtute deleant: ⁊ hꝺ̃ est qꝺ̃ dicitur Roma. vj. Nõ sicut delictũ ita ⁊ donũ. ¶ Secunda ꝓgruitas est rõne eius ad qꝺ̃ est: q̃ scz est ad regenerandũ. Eñ in sacr̃o trãsferr̃ bõa ptãte tenebrarum in adoptionẽ filioꝝ dei: ⁊ marie aperit largitas diuine manus in primo reditu ad deũ p̃ baptismũ: ⁊ hoc est qꝺ̃ dicit ad Titum. iij. Per lauacrũ regenerationis ⁊ renouationis spũssancti: quẽ effudit in nos abũde. Terna cõgruitas est rõne ordinis: q̃ cum id est primũ inter oĩa sacra ⁊ fundamentũ ad alia: ideo vt pfectũ stantiat fundamentũ: placuit diuine misericordie huic sacr̃o dare pfectam efficaciã ad delendã omnẽ culpã: vt posterior oblitus is ꝺ̃ baptizatus est: ⁊ quasi nouus effectus: oĩno se ad anteriora extendat: ⁊ q̃ deus disposuit huic sacr̃o dare p̃cipuã efficaciã: qꝺ̃ scz virtus passionis huic sacr̃o spũaliter adesse: ideo dedit illi expressam significatiam. hec eñ inter cetera magis indicat aliam fieri sanctã ⁊ purã. ℬ Secꝺ̃o q̃ri p̃t: vtr̃ baptismus indigne sumentibus deleat omnẽ penam: p̃sertim cũ efficacius sit donũ christi q̃ pcm̃ ade: vt dicit ap̃lus Ro. v. Plus eñ passio christi meruit: q̃ pcm̃ ade demeruit: ⁊ deus promptior est ad miserandũ: q̃ ad dãnandũ sed deus in vltione peccati ade penas nobis multiplices inflixit: multo ergo fortiꝰ p̃ meritum passionis christi non tñ a culpa sed etiã ab oĩ pena quã inflixit nos eripere debet.

Ad hoc rñdet Pe.in.iiij.dis.v.q cum baptis
mus vt dicit Dam̄.sit principium vite spūa
lis.s.tam gratie q̄ glie:ideo baptismus illud
tollit qd a vita spūali retardat vel excludit.
Est igit triplex pena p peccatꝫ inflicta:Que
dam est eterna q̄ penitus excludit a vita:ꝛ iō
hanc tollit baptismus.Quedā est tpalis assū
pta siue satisfactoria.quā hō p peccata meru
it:vt ieiunia.corporalia ꝛ spūalia exercitia ꝛ
laboriosa opa.ꝛ qꝛ hec pena tardat a vita.iō
similit baptismus hanc penaꝫ tollit:qꝛ absol
uit ab omni pena tpali satisfactoria siue assū
pta.cuius ratio ē sm Tho.ibi.dis.iiij.Quia
cum christus p mortem suā p peccatis hūa
ni generꝫ sufficientissime satisfecit.etiā si essēt
multo plura.ꝛ qꝛ homo p baptismū in mortē
christi baptizat ꝛ ei cōmoritur ꝛ sepelitur:vt
dicitur Roma.vj.Ideo baptismus q̄tū in se
est totam efficaciā passionis in baptizatū in
fluit.ꝛ ꝓpter hoc soluit non solum a culpa.sꝫ
etiam a pena satisfactoria.homo nanq̄ p ba
ptismū incorporat christo ꝛ eius membrū ef
ficitur ideo pena q̄ christus sustinuit.reputa
tur isti in satisfactionē.qꝛ si patit vnū mēbrū
omnia alia cōpatiuntur.vt dicit.j.Coꝝ.xv.ꝛ
ideo in christo illa peccata punit.sicut dicitur
Esa.liij.Posuit i eo iniquitates omnium no
strum.Q, si obijcitur deus nihil iordinatum
relinquit:g̊ nec culpam dimittit qñ aliquā pe
nam infligit.Ad hoc rñdet ibidem:q culpā
ordinat pena dupliciter:Primo vt satisfaci
ens ꝛ sic culpa remanet ordinata per satisfa
ctionem christi.¶ Scdo vt medicina sanās
membꝝ insanabile:ꝛ sic in baptizatis ordina
tur culpa vt sanata p gr̄am oppositā.¶ Que
dā denique est pena tpalis cōtracta:vtpote fa
mes:sitis:infirmitas.ꝛ similes q̄s hō nascen
do cōtrahit tanq̄ reliquias originalis vitij:ꝛ
hmōi pene non retardant:nec excludunt mo
rientem a vita sed magis iuuāt ad illam:q̄a
sm statum in quo humana natura repatur a
lapsu:magis quis pficit p hmōi penas ꝛ tri
bulationes alias:ita q nisi qui reparat ad in
nocentiam per hoc melior fieret aliquo mo
do:non permitteret deus summe potēs:sum
me bonus:summe sapiens talia pati:ꝛ ideo
has penas baptismus non tollit:qꝛ nō oppo
nitur effectui eius.Qꝫ si obijcitur:baptismus
directius ordinatur contra peccatum origi
nale q̄ contra actuale.sed tollit omnē penaꝫ
actualis peccati vt dic̄ Ambro:g̊ tollet etiaꝫ
omnem penam originalis.Ad hoc respōdet
doct.sanctus ibidem q in peccato originali
talis fuit processus:q psona corrumpit natu
ram:ꝛ natura corrūpit psonam:passio ergo
christi sufficienter originale peccatum abstu
lit quantum ad vtrūq̄:sed quia sacramenta
personis adhibētur:ideo baptismus h̄ ab ho
mine tollit:qd ex corruptione nature in pso
nam redundabat:ideo infectionem culpe p
ut personam afficit:ꝛ penam que actū perso
ne priuabat scꝫ carentiam visionis diuine ba
ptismus aufert:sed non actu aufert īfectionē
pus afficit naturam:qd patet p h̄ q baptiza
tus per actū nature originale transmittit in p
lem.Similiter nec penas que cōsequuntur
principia nature destitute aufert gratia inno
cētie primi status:cuiusmodi sunt rebellio car
nis ad spiritum.nec huiusmodi penalitates
aufert q̄ sequunt ex ipso actu:q homo ex cō
trarijs cōpositus est:ꝛ q̄tum ad corp⁹ ꝛ q̄
tum ad animā quodāmō scꝫ q̄tū ad appetitū
sensus ꝛ intellectus:sed p gratiā baptismaleꝫ
efficit:q he remanentes non dñentur in pso
nis:sed magis eis subijciant:vt in vtilitatem
iporum cedant:in q̄tū sunt materia virtutis ꝛ
occasio humilitatis ꝛ exercitij:vnde Bona
uen.ibidē ponit tres rōnes quare congruum
fuit ad hmōi penalitates i nob dñs relinq̄ret
Prima est ad manifestandū equitatē diuini
iudicij:vt scꝫ illa sententia quā de mortalita
te ade ꝛ posteroꝝ eius domin⁹ dictauerat in
nobis permaneret.vnde ꝛ ab illa nemo liber
euadit:qꝛ nō debuit dñs sententiā latam re
tractare cōtra honorē suum:sed manente sen
tentia decuit eū remediū misericorditer adhi
bere:vt fieret ad salutē qd erat illatū ad vin
dictā.Secūda ē ad demonstrādū meritū pas
sionis christi:qꝛ si dñs creasset naturā ꝛ fomi
tē:tunc filius nasceret īmunis a culpa:nec in
digeret regenerari a christo i baptismo:ideo
vt omnes noscant se passione ipsius egere:
data est virtus sacramento passione.siue ad
hoc ordinatum est vt penas remittat perso
nales non naturales:quia remedium respicit
personā non naturā.Qd si obijcitur cū medi
cus bonus semp intēdat curare radiceꝫ mor
bi ꝛ bonū remediū ad hoc ferat:videt incō
gruū q baptismus relinquit magis penā fo
mitis que inclinat ad peccatum:q̄ alias pe
nas debitas pro peccatis.Ad h̄ ibidē rñdet:
q deus curare potuit vtroq̄ modo:sꝫ tamē
illd qd respicit psonā non naturā magis cura
re disposuit:vt non totuꝫ genus curet simul

sed ꝗlibet qui vellz curari:et quilibet in ꝓpria persona:qz magis quis astringitur deo vt recognoscat beneficium z diuina.eius iustitia hoc exigut tanꝯ cõgruũ z decẽs. Si em vnũ quẽqꝫ nr̃m deus curasset i radice:nõ sic grauam dei cognosceret quilibet:nec ua gratis esset de beneficio p̃stito ſn alio sicut de p̃sito in seipso. Terna vero rõ est ad ꝓmouẽdũz meritũ liberi arbitrij ꝓmouẽt ei hmõi penalitates ad multiplex bonũ:tũ ad cozdis humiliationẽ. Dicb. vj. Humiliatio tua i medio tui:tũ ad timoris incussionẽ. Job. vj. terrores dñi militãt cõtra me:tum ꝓter ſumptius cognitionẽ. Esa. xxvij. Sola veratio dabit intellectũ auditui:tũ ꝓter ſtimulationẽ ad bonum Dicb. q. Surgite z ite:quia non habebitis hic requiem:tum ꝓpter exemplum nonpeccandi. Zach. iij. Adam exẽplũ meũ ab adolescentia mea:tũ ꝓter exercitiũ ſtutũ. Judic. ij. Hec ſũt gẽtes qs reliqt dñs vt eruditz nostũ ad ostendendũ signũ filioz dei. Hebre. xij. Si extra disciplinã estis cuius ptcipes facti ſũt oẽs ꝑ adulteri z nõ filij estis:tũ deniqꝫ ne ꝓter hoc ad baptiſmũ venientes in eo premiũ retribuẽdis acciplãt. Si nanqꝫ daretur immoralitas in baptiſmo:tunc plures ꝓter illã ꝓsequendã baptiſmũ peterẽt q̃ ꝓter gratiã:nec fides tũc hꝫet meritũ cui humana rõ ꝓberet experimentũ. Denicꝫ lz ſm Gregꝯ. nazãzenũ. ꝗntuplex est spes baptiſmi. Est enim. baptiſmus figuratiuus:ꝗ Moyses baptizauit populũ isrl:sed i aqua tm̃ ſez in nube z mari. Et ꝓparatiuus ꝗ Johannes baptista baptizauit:tũ ex his duobꝫ nullus nob effectus saluus ꝓuenit. sicut in tribꝫ sequẽtibꝫ:ꝗ in suis perfectionibꝫ plenũ fozniũt effectuz:de ꝗbus etiam habet extra de ꝓbytero nõ baptizato. c. ad aplicã. i glo. Quoꝫ prim⁹ est baptiſm⁹ fluminis vel aq̃:nec i aqua solum: sed i aqua z spũsancto:de quo pncipaliter oia sunt ꝓfecta q̃ dicta sunt de baptiſmo:z sufficit omnibus tam puulis q̃ adultis:dummodo nõ i ueniat obꝫcere cõtrarie voluntatis. Scõs ẽ flaminis qui solum prodesse põt dolicapacibus dũ ſez aut putant se baptizatos esse:fidẽ habẽtes z charitatẽ:nõ ꝓtemnẽtes baptiſmũ fluminis aut eos excludit a baptiſmo articulus neꝯſitatis:secus tamen esset si scientes se non baptizatos cum possent baptizari ꝓtẽnunt:hi ergo baptizantur flamine ſpũſancti: qui contritionẽ ingerit z amorẽ. nõ tñ de lege cõmuni plenum effectuz fozniũt iste baptiſm⁹ pleniſſimam facies remissionẽ peccatoꝝ niſi forte tãe fuent efficacie q̃ pfecte penitẽtie induceret ad perfectionẽ vie:sicut est igressus religionis approbate:tunc em̃ delere omnez culpam z penã:vt plenius patet in ſmone pẽthec. ſub h̃ themate:auſſit eos baptizari:vbi de istis agit:z sic ꝓdest solis dolicapacibus. Tertius ẽ sanguinis q̃ fit ꝓ martyrũ z est ceteris venerabilior:quia contagijs iteratis nõ fedatur:z iste ꝓt etiaz ꝓdesse paruulis:vt patet de beatis innocentibus:et bis etiam infertur q̃ latro saluatus in cruce fuit baptizatus baptiſmo flaminis non sanguinis. qz non fuit iuuli martyrium pro christo:sed ꝓter sua demerita. Ad laudem dei.

¶ De effectibus baptiſmi q̃rum ad collationẽ boni:qui sunt christo incorporari/ celum aperire/ gratiaz z virtutem cõferre/ characterem im primere. ¶ Sermo xvi.

Uicunqꝫ in christo iesu baptizati estis:christũ induistis. Gal: iij. ¶ Ad euidentiam themat̃is queri põt:vtrum incorporari christo sit effectus baptiſmi:ꝑsertim cum dicit .in. iij. li. sẽ. dis. xxij. q̃ si quis habet fidem formatã:etiaz ante baptiſmũ incorporatur christo z membris eius efficit. Hic dicit Roma. vj. Gratia dei vita eterna:z sic in casu grana vel fides formata ad salutem sufficit:cuz sez articulus necessitatis sacramentum excludit. Ad h̃ respõdet Tho. sup. iij. d. iij. q̃ incorpari christo cõtingit dupliciter sez merito z numero. Verito quidem potest quis ꝫ ecclesia efficit quod est christo incorporari:etiam ante baptiſmuz actu susceptum:sed non ante ꝓpositum baptiſmi post tempus reuelate gratie. Sed numero non potest aliquis effici de ecclesia niſi per baptiſmum. quia nullus añ baptiſmuz admittitur ad perceptionem eucharistie:aut aliozꝝ sacramẽtoꝝ ecclesie:eo q̃ sacramentoꝝ ecclesie capax non est: verbi gratia capitis ꝓtus non communicatur mẽbzo. niſi etam vnito. sic merita christi non communicantur creaturis rationalibus. niſi per baptiſmi sacramentum iam vnitis. z extũc per alia sacra fit influentia debita. ꝑsertim p eucharistiã fit ꝓsecta in fluenna incorporationis a capite i mẽbrum. z sic ꝗs p gratiam adoptionis z virtutez

baptismatis ꝓsequit merito christi filiationis effectus q̄ notant in verbis thematis: q̄cunq; in christo baptizati estis ⁊c. q̄ nimiꝝ effectus ꝯtū ad collationē bonit: notant in baptismo xpi: vt habet Dan. iij. christo baptizato stati aperti sunt celi: descenditq; spūssanctus in spē colūbe: ⁊ vox ꝓris audita est: ꝫ est filius meus dilect⁹. ¶ Ad q̄z executionē ꝓmo q̄ri pōt: vtꝝ aptio ianue celestꝭ sit effectus baptismi: ꝑ cū aū passionē christi alīq fuerūt baptizati: ꝫ tunc non erat eis apta ianua: q̄z si mortui fuissent. tūc regnū nō intrassent. Nimiꝝ q̄z ex m̄ oēs doctū mortē christi amotū est illō impedimētum: qđ designatū erat p gladiū flāmeū ⁊ versatilē. Ad ꝫ rñdet sanctus Tho. vbi s. q̄ aperire ianuā regni nihil aliud est ꝙ amouere impedimentū q̄ hūane nature ꝓhibebat ingressus: ⁊ illa remotio fit efficiēter q̄ ad aliquā ꝑsonā: qñ passionis christi iā ꝑfecte fit ꝓceps p baptismū: ita q̄ baptismus sit quasi causa instrumētalis apiens ianuā regni celestis quo ad ꝑsonā baptismū recipientē: ꝫ ꝫ impedimentū absolute ꝯtū ad oēs remotū fuit sufficienter p passionem christi: ita q̄ passio christi sit vt cā satisfactoria q̄ ad oēs: ⁊ q̄z passio christi in cuius virtute baptism⁹ agit: nondū erat facta: nec per eā aditus regni apt⁹: nō baptismus nō habuit hāc virtutē ante christi mortē q̄z nō est cā ꝓncipalis aperiēdi aditū regni. ¶ Et notandū q̄ aditus regni tripliciter aperit⁹. Uno mō ꝯtū ad aie gloriā: ⁊ sic in passione apt⁹ est: hinc dictū est latroni. Hodie mecū eris in paradiso. Alio modo ꝯtū ad gloriam corpis: ⁊ sic apt⁹ est in resurrectiōe: vnde cant in collecta. Deus q̄ hodierna die p vnigenitū tuū eternitatꝭ nobis aditū deuicta morte reserasti. Tertio ꝯtū ad locū glie cōgruentē ⁊ sic apt⁹ est in ascensiōe: ⁊ in his tribus modis baptismus instrumēaliter apit q̄ ad ꝑsonā agens etiā virtute passionis: resurrectionis ⁊ ascensiōis: nō ꝯtū etiā hō cōfigurat christo passo p immersionē aq̄: quodāmodo christo consepelit: ⁊ ei resurgenti ꝯtū ad nitorē q̄ resultat ex aqua: ⁊ ei ascendēti ꝯtum ad elevationē baptizati de sacro fonte: ꝫ baptismus p⁹ oꝝ ꝓprie passioni appꝛpriat: quia gloria anie ꝓcipalior est ⁊ cā quodāmō aliorū: ⁊ in hui⁹ signū baptizato dño aperti sunt celi super eū. Licet dicunt etiā aperti celi super christū baptizatū: q̄z baptismus habet etiā effectū illuminatiuū Ꝓro q̄ sciendū: q̄ lumen est q̄ dirigimur in visionē alicuius rei: baptism⁹ aūt dirigit in visionem spūalem tā interiorē ꝙ exteriorem. Interiorē quidem in ꝯtū baptismus dicit sacrm fidei: q̄ oculū mentis idoneū facit ad visionē diuinorū. Exteriorē vero: q̄z baptizatis cōcedit inspicere sacrā eucharistiam ⁊ nō alios: sicut dicit Dyo. ⁊ Io: damā. in sua diffinitiōe: baptismo vim illuminatiuā attribuit. ⁊ ꝫ ꝯtum ad primū: q̄ baptizato dño factum legimus. Secundo vero descendit spūssanctus in specie colūbe ad deuotorandū infusionē grē spūalis in baptizatos. ¶ Ad cuius euidētiam primo queri pōt: vtꝝ paruulis in baptismo cōferant gr̄a ⁊ virtutes vel habitus virtutū: ꝑsertim cū dicit Aug. q̄ fides datur ⁊ nutrit in baptismo: dat ꝯtum ad paruulos: auget ꝯtū ad adultos: sed fides q̄ sic datur virtus est: ⁊ eadem rōne dant alie virtutes: vnde nullus admittit ad gloriā: nisi habeat vestem nuptialē q̄ est charitas: ⁊ ideo pueri qui morientes statim euolant in gloriā: charitatē habent q̄ est mater oīm virtutū. Ad ꝫ rñdet Bonauen. sup. iij. dis. v. q̄ pueris dant gr̄a ⁊ habitus ꝑfecti virtutū: sicut ⁊ adultis q̄ baptizant: ꝯtus p illos nō opentur. eo q̄ adhuc ꝓpediti teneant. Ꝓro q̄ notandū: q̄ potentie anime dupliciter impediunt ne exeāt in actus suos. Primo modo a corpis imperfectiōe vl indispositione: sicut impediunt in puerulis stultis ⁊ dormientibus: ⁊ ecōtra expediunt per corpoꝝ ꝑfectionē ⁊ bonā dispositionem. Alio modo impediunt ab habitu malo: sicut a concupiscentia vel culpa: ⁊ sic expediunt p gratiā ⁊ virtutes q̄ remouēdo culpā potentias ꝑficiunt: ⁊ ad operandū abiles reddūt: sed primā expeditionē nō faciūt: cū itaq; virtūq; impedimentū puerulus habeat: alterū tm̄ remouet ꝓ ꝓtutes: ⁊ q̄z hi habitus ꝓtutū mediāte baptismo ozū hūt a deo: nō a natura innati: nec a libero arbitrio p exercitia acquisiti: ideo pñt esse in pueris ante vsum li. ar. ⁊ esse ꝑfecti. naturā adhuc exīte imꝑfecta: ꝛ adhuc ligati sunt ꝓpter pueritiā. sicut in dormiēte ꝓpter somnū sed puericia discendente inclinat ad bñ operandū: nisi qs spūisancto resistat. Preterea: q̄z p easdē causas q̄bus virtus generat eisdē etiā auget: vt dicē phs. ij. ethi. ideo q̄z baptismi est ꝓferre gr̄az ⁊ virtutes nō hūb⁹ sequit q̄ ī hūnb⁹ augeat deniq; ex hac gr̄a in baptismo susceptā ⁊ habitu virtutū efficit qs fecūdus: bonis opib⁹ exercitijs virtunb⁹ ⁊ meritis: sic colūba ⁊ auis fecunda pullis: ⁊ hoc ideo: q̄z cū hō p baptismū regeneret in spūalem vitā

per ipsum efficitur homo actiue q̄si genitor ispiritualiū opez.q̄ reddunt ⁊ deo grata ⁊ nobis meritoria: vt sic aqua gr̄e fiat in nob̄ fōs aque saliētis in vitā eternā. ¶ Scōo queri p̄t vtr̄ baptizatus equalis gr̄a detur: pserim cum ad effectū baptismi capiendū non requiritur aliqua cōcausa: sed solum vt impedimētū remoueat ⁊ h̄ in adultis: ⁊ nullus recipit gratiā in baptismo nisi ab eo sit impedimentum remotū: Ad h̄ rñdet doc. sūc⁹ sup. iij. dis. iij. q̄ actus actuoz recipiūtur a passiuis scōm suam dispositionē. ⁊ ō q̄uis baptism⁹ ⁊ passio christi q̄ in eo opat ex̄tū est de se: equale respectū ad oēs habeant: qz tamē quidā ad baptismū cū maiori ꝓparatione fidei ⁊ deuotionis accedūt q̄z alij: ideo q̄dam maiorē gratiā alijs cōsequunt. qz nullus gratiā in termino recipit vt intendi non possit p baptismū: ⁊ sic ꝓparatio fidei ⁊ deuotiōis est quasi materialis dispositio ad maiorē gr̄e receptionē. Et ideo dicit Dam̄. q̄ in baptismo remissio peccatoz cunctis eq̄liter dat a christo: gr̄a autē spūssancti fm ꝓportionē fidei ⁊ purgationem Sed in puerꝭ baptizādis ex eoz̄ pte nihil requirit: sed hūt quasi p dispositione ad salutē fidem ecclesie: ⁊ p effectuo saluus virtutem passionis christi q̄ operatur in baptismo: ⁊ hec duo eq̄liter se habēt ad oēs pueros: oēsq̄ eq̄lem gratiā recipiūt ex̄tū est de lege cōmuni: nec quidē bonuas dispositionis ad gratiā baptismalē i pueris: qz fm Bonauē. ibidē. gr̄a mēsuratur in eis fm liberalitatē damnis ⁊ nō fm qualitatē susciptētis: nisi de ꝓgruo fm q̄ suscipiens adultus se ꝓparat. sed qz vn⁹ puulus nō est magis dispositus q̄z alius: ⁊ de⁹ opat fm exigentiā sacr̄i. nō eq̄liter omnib⁹ dat quātum est de lege cōmuni: qz tñ prās eius non ē alligata sacro. nō est necesse q̄ sp det equalē sed potest facer̄ cui vult p̄miū legitū spāle. ⁊ h̄ q̄z̄tum ad scōm. ¶ Tertio vox patris audita est: Hic ē filius me⁹ ⁊ c. ad denotādū q̄ baptizati p gr̄az ad optionis efficiunt filij dei in signū cui⁹ i baptismo signū adoptiōis ipmit q̄ dicit character. Ad cui⁹ euidentiā sciendū q̄ characterē in sacris q̄busdā impzimi. omnes moderni ꝓfitent. ⁊ ē distinctio a charactere eterno impssa anime rōnali fm imaginem configurās trinitatē creatā. trinitari creanti ⁊ recreanti ⁊ distinguens a nō cōfigurantis fm statū fidei. ⁊ inq̄z distinctio. i. signū distinctiuū impssū anime. q̄si lumē q̄dā semiplenū ⁊ q̄dā calor gratis datus. ⁊ lumē illō dicit signaculū aie. pē. Signatū est sup nos lu. vul. t. do. signatū iquā p naturā: sed speciālius p sacr̄a diuia. spēlissime ꝓ p dona: spūs sancti. ⁊ illō signū impssum est disponēs ad vltimoz̄ pfectionē gr̄e. cui⁹ officiū fm Pe. in iij. di. v. est gr̄am significare inq̄z̄tum ē et⁹ similitudo q̄dā. ⁊ causare inq̄z̄tū est ꝓtus quesdā scificatiua. Inquātū igit est gr̄e similitudo: habet animam ꝓfigurare deo. cui⁹ gr̄a similitudo est. ⁊ p ꝓsequēs habet sites a dissimilib⁹ distinguere. Inquātū ꝓo causa ē. hz ad gr̄am gratū facientē ꝓparare. ⁊ ptātem aliquā gratuitā in aiā impmere: istud igit signū distinctiuū impssū ē aie rōnali a characterē etno. i. a filio q̄ ē figura substātie pris: fm imaginē cōfigurās trinitatē nr̄am creatā. Cum igit character sit in aia rōnali fm imaginē fm q̄z etiā ē cōfiguratio bois ad deū. ⁊ imago constat in potētijs: sic et trinitas increata ꝓsistit i ꝑsonis ⁊ vnitas in essentia: ideo relinquitur q̄ character ē in naturalib⁹ potētijs sicut in subiecto. pncipaliter tñ ꝓsistens in potentia cognitiua. ⁊ p posterius alias respiciens mediante illa in qua prima est sic etiā imago pncipaliter cōsistit i potentia cognitiua. qz ex memoria ⁊ intellectu voluntas oritur: ⁊ sic est imago in intellectiua pte sic in radice Vñ charact dat ad exercēdas actiōes spūales simplicit: sz gr̄a q̄ est in essētia aie: magis tñ ꝺ ꝓpriꝺ̄ respiciens affectiuam q̄z intellectiuā: dat ad bñ operandum: q̄liter em aliquis operetur p̄cipue ex voluntate pēdet: ⁊ volūtas bona p gr̄a dirigit. Deniq̄z fm Tho. in. iij. dis. iij. iste character idelebiliter in anima permanet: cuius rō est: qz impssio characteris est per quādam anime rōnalis scrificationē. put scrificatio dicitur deputatio alicuius ad aliquod sacrū: ad quā sanctificationē non magis actiue operatur anima sanctificanda q̄z aqua sanctificāda vt oleum: vel crisma ad sui sanctificationem: nisi q̄ homo se subiiciat sanctificationi per consensum: res autem ille subiiciuntur: qz carēt libero arbitrio: ⁊ ideo q̄litercunq̄z anima variat p ꝓprias operationes: nunq̄z amittit characterem: sicut nec crisma: nec oleum nec panis consecratus vnq̄z sanctificationē perdit qualitercunq̄z transmutetur. dūmō non corrūpātur. vnde ⁊ in damnatis manet character ibidem nō sit ordinatus ad aliquē finem: naz hoc est ideo: quia ꝓter intentionem impzimē illis characterem dānatur: ⁊ ea q̄ fiunt ꝓter intentionem: carent ordine ad finē deus in qui

nihil inordinatum relinquit elicit ex hoc alis quod bonū. fm q apparet iustior eorum dānatio: q tantū mūs neglexerunt. ¶ Dem̄ vt effectus baptismi clarius elucescant legit q sub imperio dioclenani cū p quatuor annos ecclesie clause fuissent erat rome mūs quidā noie genesius q christianos (sicut incredulus erat) sepius irridebat: quodā tpe p artis sue peritiam dioclenano placere volens: omnia secreta diuini ministerij scrutari cepit: z ad socios reuersus: sciuis inquit q imperatores eroso habent christianos: venite ergo et de eox mysterijs risum ponamus: vt sic imperatoribus placeamus quos annuentes docuit de secretis diuinis qd facerēt: quidue responderent: die igit cōstituto imperatore p̄sente: roma spectante: venit in medium: z esse se dicit egrotū. petit baptismatis sacramētū: tacēs in grabato: z ait ad socios: ecce nr̄i: grauē me sentio: leuem me fieri volo. Quo inquiūt leuem te faciemus si grauis es: nūqd fabri sumus? Stratimq genesius interius a dño visitatur ait vesane: christianus desidero mori. Cui college. Quare vt inquit in illo die velut a deo fugitiuus non inueniar. hec audiēs imperator: risum tenere non potuit: tunc fm q erat ordinatū intrare facit exorcistam z p̄sortes qui sedentes ad lectū eius: qd inquūt: ad nos misisti fili rūdit (non simulate sed ex corde) q consequi gratiam christi cupio: vt renascens me sentiens liberer a ruina peccatoq meoq. Fit clamor populi: currunt cursores ferentes ei munera ab imperatore missa: z cum omnia circa eum diuinoq secretoq sacramenta completa fuissent. induitur vestibus albis: z cepit sedens panem z alia pauperib erogare. subitoq nulites quasi ab imperatore missi tenentes eum ad iudicē duxerūt. sed ductus ad falsam passionem: accessit ad verā cōfessionem. Venies em̄ ad imperatorē ascendit basim vbi statua fuerat veneris: sicq concionatus est. Audi imperator z omnes q adestis: quotiens cunq accidit vt christianū nomē audirē detestabar. z bis quitrahebant christianos p publicū adiungebar z simul trahebā: totoq in sultabā. ac furorē populi sup os accēdebaz: tantū em̄ nomē illud exhorrui: q hac de causa parentes z affines deseruit: malui q pegrinationis z egestatis onus assumere: cq in patria inter christianos permanere: demq vsq hodie volui perscrutari eorum secreta: nō vt crederē. sed vt de his populis risū exhiberē: mor autem vt me nudū illa aqua pfudit: et interrogatus credere me ad interrogata respō dissem: vidi celū apertum: z manuz de celo sup me venientem in hora qua pfundebar aqua dei quoq angelos flāmeo radiātes aspectu iuxta me stātes: qui oīa peccata mea a iuuentute cōmissa in libro scripta recitātes dixerunt mihi: aqua hec deleat oīa ista q te recognoscis fecisse: cūq aqua pfusus fuissē: factus sum niue candidior: ita vt nec signū scripture p̄terite appareret: vidi etiā dei gloriam cordi meo impssā: p quā didici christū iesum hunc esse lumē: z salutē omniū: d gliā ei⁹ p baptismū fuerint consecuti. Tūc dixerunt mihi angeli: sanas te ab omni pcō mundatuz: age nunc vt gram dei quā accepisti conserues: crāta em̄ vis est mysterioq dei: vt ludibrijs subiacere non possit. Quid ergo faciā iudicate: dum vobis placere cupierē: regi celesti cōplacuisse cupio igit vsq nunc mecū incredulū z illusores fuistis: sic mecū ab irrisione cessate: credentes dominum iesum verū deū esse. Tūc imperator numio furore repletus iussit oīes sodales eius cū virgis cedi: estimās eos similiter credere: qui blasphemantes nomen iesu responderunt se nunc in illum credere voluisse: Tunc imperator in genesiū ira furere cepit: vt si non probiberetur horrore: sanguinē eius biberet: fecit igitur eum corā omnib inmaniter cedi: satisfaciens iracundie sue. Die vero sequenti: iussit eum a plusiano p̄fecto ad sacrificium cogi: z tamdiu tormentis agi: q̄dū ad eius possit peruenire consensum: d cum positus esset in eculeo: z ei plusianus diceret insane z miserrime: sacrifica dijs vt te possint iterum reuocare ad gratiam dominorum. Respondit ad illorum dominorum gratiam redeā: qui dominum ipsorum ignorant. verus enim ille rex est: quem ego oculis patentibus vidi: qui mihi dignatus est ostēdere misericordiam suam: et me indignū in suis misterijs illuminare: vt d cecus crā: eius cognoscerē voluntatē. Ihū mis: rū me iugeo: q vobiscū ante erraui: z sanctū nomē in christianis abhorrui: p̄o quo crimine mihi reputabo vniuersa supplicia: quoniā sat̄ tarde ad regē deum adorandū accessi. Dicit ei plusianus: quis est ille rex preter regem nostrū: respōdit: rex iste homo est: rex autem quem ego adoro: deus est. Igitur dum i eculeo cesus z vngulis attractatus: ac lampidib iflamma

tus: in ꝯfessione sancta ꝑsisteret ⁊ iudici diceret. si centuplicaueris hec tormenta circa me christum mihi de corde nō poteris auferre: ⁊ hec omnia gesta dum ꝑfectus regi legenda portaret: tunc iussit eū rex decollari: quam sententiam genesius cū omni gaudio suscipiens martyrij gloriam adeptus est: Ad laudē dei.

¶ De sacramento cōfirmatiōis quātū ad materiam/formā ⁊ effectum: Sermo. xvij.

Oponebant manus super illos ⁊ accipiebant spiritūsanctum. Act. viij. In his verbis tangitur secundū sacramentum eccl'ie: scz confirmationis: cuius institutio primo facta est manifeste ab apostolis. vt patet in verbis ꝓpositis quorū vestigijs inherētes ecclesiaꝝ rectores ex familiari cōsilio spūssancti: formam illius et materiam instituerūt: nā apostoli nulla fuerunt vsi materia: sed sola manus impositiōe nec etiam aliqua verborum forma cuius ratio potuit esse manifesta sanctispūs apparentia qui erat ipsis pro materia ⁊ forma eo ꝙ tunc temporis visibiliter opabat: sed postq̄ hec apparentia defecit: romana eccl'ia ex familiari gratia spiritussancti ⁊ consilio certam materiam ⁊ formam instituit. vt dicūt Guil. ⁊ Tho. ¶ Pro quo sciendū ꝙ cōfirmatio est plenarie diuine gr̄e infusio: armans instruens ⁊ corroborans baptizatos ad cōfitendū firmiter nomen christi vt patet de. cōse. disti. v. spiritussancti: ⁊ vocat anthonomatice manus impositio: qꝛ licet in alijs sacramētis cōmuniter manus impositio fiat: ꝑ quā gr̄e infusio creditur. quia tunc hic plenius fit infusio gratie: eo ꝙ datur ad augmentū gratie: idcirco per quādam excellentiā vocat h̄ sacramētum manus impositio: vnde sicut his qui corporaliter nascuntur necessarie sunt vires ad operandum: sic spiritualiter renatis necessarium est robur spūssancti. quaꝓpter apl'i post ascensionem domini receperūt spiritūsanctū ad robur: vt essent fortes in fide ⁊ fidei confessione circūuallentibus vndiq̄ persecutionib⁹ hinc etiam diligenti cura debet ꝓcurari puerorum cōfirmatio: qꝛ ꝑ hanc ꝯfertur maior gr̄a ⁊ ꝑ ꝯn̄s maior gloria. ¶ Hinc g̊ primo queri p̄t: vtꝝ cōfirmatio sit sacramentū necessitatis: p̄sertim cum dicit de ꝯse: dis. v. c. om̄es fideles per manus impositiones ep̄oꝝ: spiritūsanctum post baptismū accipe debēt: vt pleni christiani inueniant. sed hoc videt de necessitate salutis ꝙ quis sit plenus christianus Ad h̄ rn̄det Bonauē. sup. iiij. dist. vij. ꝙ ē necessitas simpliciter: ⁊ est necessitas cōditionata. gr̄a g̊ ꝯfirmationis non est necessaria simpliciter: qꝛ sine ea p̄t hō moriens ⁊ nō ꝯtēnēs saluari ꝑ solū baptismatis sacramentū: est tn̄ necessaria ex ꝯditione scz pugnāti ⁊ vincere volenti: hinc dicit de ꝯse. dis. v. c. spūssanctus gl'ia in h̄ mūdo tota etate victuri inter inuisibiles hostes ⁊ pericula gradiendum est: in baptismo regeneramur ad vitā: ⁊ p⁹ baptismū confirmamur ad pugnam. in baptismo abluimur: ⁊ post baptismū roboramur: ⁊ q̄uis cōtinuo transituris sufficiant regenerationis beneficia: victuris tn̄ necessaria sunt ꝯfirmationis auxilia: ideo ex institutione ecclesie est: ꝙ nullus ab hoc sacramēto excipit: sed si habēs oportunitatē illud recipiendi negligendo cōtemnit: et mortalis culpe se periculis exponit. Confirmatio igitur necessaria iudicat: nō q̄dem simpliciter ad salutē: sicut nutrimentum ad vitā corpalem: ad quaz sufficit baptism⁹ q̄tuz ad originale: et penitētia q̄tū ad actuale mortale: sed ad spūalem sanitatē est necessaria sicut ad corporalem medicina: vt sic hō cōfirmetur ad pugnam: qꝛ nō est nobis colluctatio ⁊c. ¶ Scd̄o queri pōt: q̄ sunt de substātia huius sacr̄i. Ad h̄ dicendum ꝙ sex: primo sūt duo necessaria ex ꝑte sacr̄i scz materia crismatis: ⁊ forma verboꝝ: nam crisma ꝯfectum ex oleo ⁊ balsamo est materia hui⁹ sacr̄i: et h̄ rōne mystica: qꝛ ꝑ oleū signat nitor bone conscientie: per balsamum vero odor bone fame: vt latius patet extra de sacra vnctione. c. vnico. Pro quo sciendū: ꝙ triplex oleū consecrat in die cene dn̄i per ep̄os. Primū et principale est sanctū crisma: de quo dictū est cū q̊ benedicūt fōtes baptismales: calices: patene ecclesie: altaria: pueri iam baptizati in vertice ⁊ fronte: episcopi qn̄ ꝯsecrant in capite et manibus omnesq̄ fideles in sacramēto ꝯfirmatiōis: ⁊ istud oportet renouari annuatim alioq̄n ꝓhibet vti nisi in necessitate baptizat⁹: vt patet de ꝯse. dis. iiij. c. si q̄s de alio. Et idē intelligendū est de cōfirmatione q̄ est sacr̄m minoris necessitatis. Scd̄m dicit oleū sctm̄ vel cathecuminoꝝ: quo scz īungitur puer baptizandus in pectore ⁊ inter scapulas. similiter manus eius q̄ sacerdos ordinat eccl'ie q̊q̄ ⁊ altare an̄ crismationem: inungunt etiam eo reges et principes in hūero siue brachio

Tertiū est oleū infirmorū. quo scz vnguntur infirmi in mortis articulo: de his tñ duob⁹ vltimis non inuenit ꝓceptū q̄ debet annuatim renouari. Scōm aūt substantiale est forma verborū q̄ talis est hodie. Signo te signaculo crucis ⁊ ꝓfirmo te chrismate salutis: in nomine pa. ⁊ fi. ⁊ spūſſ. amē: licz tēpore primitiue ecclie sola manus impositione vterentur apl̄i: vt patz in. c. ō sacra vnctione: vbi plura ponuntur de hac materia. ¶ Similiter sunt duo necessaria ex parte ministri. Primū est dignitas episcopalis cui soli cōpetit: nisi papa alteri inferiori cōmitteret ex causa multū necessaria vel rōnabili. Vnde dicit de cōse. di. v. c. manus q̄q̄ impositionis sacramētum magna veneratiōe tenendū est: qō ab alijs ꝓfici nō pōt nisi a summis sacerdotib⁹: nec ipe apl̄orum ab alijs nisi ab ipis apl̄is legit aut scit p actū esse: nec ab alijs q̄ q̄ eor⁹ tenēt locum vnq̄ ꝓfici pōt aut fieri debet nā si aliter ꝓsumptū fuerit irritū habeat ⁊ vacuū: nec inter ecclīastica vnq̄ reputabit sacramenta. Scōm aūt reqsitū in ministrante est intētio debita q̄ nimiq̄ reqrit in omnib⁹ sacramētis ¶ Ex pte deniq̄ suscipiētis requirunt eque duo. Primū q̄ cōfirmandus sit baptizat⁹: qr nōdū baptizat⁹ ꝓfirmari nō pōt nisi pri⁹ baptizet. Cui⁹ rō est. qr character baptismatis est fundamentū alioꝝ: ⁊ iō illo nō ipresso non p̄nt alij imprimi: ⁊ qr cū in sacramētis nō imprimit character in q̄b⁹ apt⁹ nat⁹ est imp̄mi Dicit nihil fieri. de q̄ charactere pri⁹ visum est ⁊ postea videbit. ¶ Scōo requiritur q̄ in loco debito scz in fronte ꝓfirmet: cū eñ q̄libz xp̄ian⁹ fm p̄parationē animi teneat p loco ⁊ tpe fidē catholicā publice cōfiteri reqrēte necessitate vel suadēte vtilitate cōmuni: nō cōfirmato in fronte ponit vt a recipiente fides sine erubescentia publice cōfiteat ⁊ p̄dicetur: ⁊ qr in confirmatione confertur audacia spiritualis: euidētius fit in fronte: in cui⁹ argumētum dixit dñs ad ezechielē quē misit ad enunciandū ⁊ arguendū petrā. eusdē. iij. Dedi faciē tuā valentiorē facieb⁹ eor⁹: ⁊ frontē tuā duriorē frontib⁹ eor⁹ ⁊c. ℞ Tertio queri pōt q̄ sunt de bene esse cōfirmatiōis et nō de substantia. Ad hoc dicēdū q̄ quatuor sunt q̄ tñ sine petrō ꝑtermitti nō possunt: saltē ab adultis si omittūtur absq̄ rōnali cā. Primū est q̄ conferēs debet esse ieiunus. de ꝓse. di. v. p̄cipit ex cōsilio meldensi. c. vt epi nō ni si ieiuni p impositionē manuū spūmsctū tradant. exceptis infirmis ⁊ morte periclitātib⁹: nec mirū qr sacramentū est omni veneratiōe dignū. vtpote in q̄ abūdans ⁊ eminētior gratia cōfert. Vnde melchiades papa cōsuluit ꝛ dignitate sacramēti huius. Rūdit epis hispanie q̄ ⁊ habet ō cōse. di. v. c. De his vero sup quibus rogastis vos informari vtrū magius sit sacramentū man⁹ impositiōis epōrū: aut baptismus: Scitote vtrūq̄ magnū esse sacramentū: ⁊ sicut vnū maiorib⁹ .i. summis pontificib⁹ est accomodatū qō nisi a maioribus pfici nō pōt: ita ⁊ maiori veneratione venerādū est ⁊ tenendū: ꝛ ita cōiuncta sunt hec duo sacrameta: q̄ abinuicē nisi p̄ueniēte morte nullatenus possunt separari: ⁊ vnū sine altero rite pfici nō pōt: hoc ibidem. Secūdum est q̄ adulti debēt ad cōfirmationē venire ieiuni: ꝓter reuerentiā sacramēti. imo debēt se sollicite p̄parare p̄ p̄uiā cōfessionē: vt spūm sctm̄ digne suscipere valeāt: alioq̄n nō excusant a mortali sacramētū tñ indigne p̄cipiētes. Vñ de cōse. di. v. dicit ex cōcilio aurelianō. c. Vt ieiuni ad cōfirmationē veniāt pfectetatis. glo. statuimus vt moneant cōfessiōes facere p̄ri⁹ vt mūdi donū spūſſancti valeant accipe: et qr nunq̄ erit chr̄istian⁹ scz pfectus nisi in cōfirmatiōe epi fuerit chrismat⁹. Tertiū est q̄ cōfirmādus teneri debet ab alio ex ecclesie institutiōe. Vñ dicit de cōse. di. iij. c. nō plures. ad suscipiendū de baptismo infantē accedāt q̄q̄ vnus siue vir siue mulier: in confirmatiōe q̄q̄ idipm fiat: in quib⁹ ꝓbis duo notant. Primū est q̄ cōfirmandus teneri debet: sicut baptizandus leuari. Scōm q̄ tñ ab vno: nec refert vtrūz sit vir vel mulier: qr fortuito spūalis est p chr̄istū in q̄ nō est masculus vel femīa: vt dr Gala. iij. Ratio vero huius est: ad p̄cauendū piculū cōpaternitat̄ in cōtrahēdis matrimonijs: vt debitis cōsanguinib⁹ exigēdis. Vñ dicit. iij. q. ſ. c. de his q̄ filiastros suos ad ꝓfirmationē coꝝ ipsis tenēt .i. q̄ filios vxoris siue de viro p̄ioꝛ dum chrismant ab episcopis sup se sustinēt: si in scientia sicut asseris fiat: licet sit petrū non tñ vsq̄ ad separationē cōiugij puniendus est: lugeāt tñ et digna cōiugij penitētia hic diluēres dño dicāt. Delicta: ignorantie mee ne memineris. di. viij. c. ꝓsuetudo. §. penul. Ignosci pōt simplicit errāti. glo. i. sine fraude. Argu. q̄ ignorantia iuris excusat: vide textū ⁊ glosaz. Qr si q̄rit virū ꝑ reqrit q̄ alīq̄s cōfirmandus teneat vel tāgat in cōfirmatiōe. Ad hoc rūdet

Tho. super. iiij. q in cõfirmatione datur spũs sanctus ad robur, ꝓter hoc em aliquis ad cõ firmationẽ accedit: qz se habere robur standi non ꝑsumat: z ideo fuit institutũ ab ecclesia q ab alio teneretur ad designandũ q per se sta re nõ posset: q si non fit peccatũ nõ euitat ꝓ pter institutionẽ ecclesie: nihilominus tamen recipit sacramentũ. Quartũ est q cõfirman dũ tenere non debet nisi cõfirmatus: qz si con trarũ facu peccat: licet ꝓpter hoc nõ sit irri tum sacramentũ �means Tho. z de conse. di. iiij. c. in baptismate vel chrismate nõ potest aliũ su scipere in filiũ ipe qui nõ est baptizatus vel cõ firmatus. Cetez addi possunt adhuc duo de bñ esse sacramenti. Primũ est q pepulũ circũ ligek capitiz hoc ꝓpter reuerentiã sacramẽti Secundũ est q dek alapam: z hoc vt memorie tradãt se fuisse ꝑfirmatos ne iniuriã sacra menti denuo se faciãt cõfirmari qõ oino, phi betur: vt extra de sacramentis non iterandis. ¶ Quarto ꝓncipaliter queri põt de effectu huius sacri ꝓter quem dinoscik institutũ. Ad hoc dicendũ: q ꝓncipaliter duplicẽ causat ef fectũ: impzimit em characterẽ z cõfert vel ad auget gratiã. Quantũ igik ad primũ effectũ dicit. Tho. super. iiij. q character est signũ di stinctiuũ q̃ quis ab alijs distinguik ad aliqõ spũale deputak: qõ Pe. m. iiij. lucidus decla rat: dicens: q character est q̃dã habitualis: id est idelibilis dispositio ad gratiã: qua. s. aia ordinak ad hoc vt sit dei templũ: sicut cõsecra tio eccle non est aliud q̃ quedã ordinatio in dei templũ: vñ p characterẽ aia disponik ad pfectũ habitũ gre: sicut aliqua diaphaneitas disponik ad lucẽ. Tho. Ad aliqõ ergo spũale põt quis tripliciter deputari. Uno mõ vt in se spũalia ꝓcipiat: z ad hoc deputak q̃s in ba ptismo: qz tã baptizatus põt esse ꝓceps oiꝰ spũalis receptiõis: vnde character baptismalis est q̃si quedã perenna passiua abilitas ad receptionẽ gratiarũ z aliorz sacrorz. Alio mo do vt spũalia q̃s in nomiã ducat per rerũ for tem ꝓfessionem: z ad hoc q̃s deputak in cõfir matione. Sacrm em hoc nõ datur ꝓpter pro pter pugnã spũalem: q̃ quis pugnat ꝓra im pedientẽ saluẽ suũ ꝓpsus: sed magis ad ꝓsten dũ fortiter in pugna: qua q̃s xpi nomen impu gnat: z vt inuictus christi cõfessor ꝓmaneat: z hunc pugne nõ oẽs exponunt ꝙ solũ cõfirman nã tpe persecutionis eligebant aliqui q debe bãt in loco ꝓsecutiõis ꝓmanere ad publice no men xpi ꝓfitendũ: alys occulte credentibꝫ nec se vtro manifestantibꝫ q essent christiani: vt patet in legẽda beati Sebastiani. Terno mõ vt etiã credentibꝫ spũalia tradat: z ad hoc de putak alios per sacrm ordinis. ¶ Quantũ au tem ad secundũ effectũ sciendũ: q ꝑfirmatio digne sumenti cõfert gratiã si nõ habuit z ad auget gratiã tã habenti: faciens de grato ma gis gratũ: nã fm Tho. z Pe. m. iiij. in hoc sa cramẽto ꝓfert gra: non solũ cõiter sicut in q̃li bet sacro in q conferk gra emũdans a pecca to z ꝓferens facultatẽ digne z saluberiter vten di codẽ sacro dum digne sumik: sed etiã datur specialis gra per quã deputak q̃s ad officiũ sanctuaris: z idoneus efficik ad xpm confiten dũ: vnde plerũq fit in ipsa ꝑfirmatõe muta tio nois: pro eo q in ipo fit quedã hominis in uocatio deponendo ex toto vetustatẽ quã ple ne nõ deposuerat in baptismo ad ipsius robo ris firmitatẽ. ¶ Deniq ex hoc queri põt: vtrũ q maiorẽ habebit gloriã paruulus decedẽs cõfirmatus q̃ non ꝑfirmatus. Ad hoc rñdet glo. in. c. vt iiij. de conse. di. v. videk q sic: qz in cõfirmatione dak augmentũ gre: vt patet ibidẽ. c. nouissime. vbi subdik: signak em bapti zatus cũ chrismate in capitis summitate p sa cerdotem: p pontificẽ vero in fronte: vt in po si vnctõe significet super ipsum spũssancti de scensio ad habitationẽ deo ꝓsecrandã. in secũ da vero eiusdẽ spũssancti septiformis gratia cũ omni plenitudine sanctitatis z scie z virtu tis venire in hoie declaretur: hoc ibi sequik in glo. qõ cõcedendũ est si dicak: q paruulo cõce datur gra in baptismo: hec glo. z ideo ne pau lus tanto bono fraudek. ꝓpter in ecclesia specia liter interdicta christiani sicut z baptizari: qz a quouis interdicto hec duo sint excepta: vt patz exposse extra de sen. ex. c. rñso. in fi. Unde quantũ malũ est negligere vel ex ignauia nõ recipere sacramentũ cõfirmatiõis patet exem plo. Nam legik q quidã florentinus natione lapus nomine sans erat tener z mollis: hic vi dens episcopum florentinũ plures iuuenes confirmare. qui iuxta laudabilem consuetudi nem dabat eis alapã in signũ recordationis ertic bozrens maxille percussionẽ recessit: z se confirmatũ coz parentibus finxit: tandem vero mortuus fuit ad iudiciũ tractus vbi cũ inquirek de statu suo: ꝑsertim an aliquid sustu nere poterat: ipso obmutescente randẽ demon rñdit q in vita tam mollis erat z delicatus q ꝓter alapã quã abbozrunt non fuerat ausus se facere confirmari: hoc audito dictarunt sen

tentiam iudex: q vsq; in diem iudicij deberet singulis diebus ⁊ noctibus septies alapas recipere a demonibus: in fine mundi receptur⁹ sententiam an esset saluandus vel damnandus. Quod auertat a nobis christus iesus.

¶ De sacramento extreme vnctiōis ⁊ eius materia: forma ⁊ effectu: ⁊ tēpore: q̄bus ꝑsonis: ⁊ in quib⁹ locis dari debet. ¶ Sermo xviij.

Orent super eum vngentes eū oleo: ⁊ oratio fidei saluabit infirmū. Jaco. v. ¶ Ad euidentiā thematis q̄ri potest: vtrū extreme vnctionis sacramentū principaliter sit ordinatum ad curandū morbū spiritualem vel corporalem: p̄sertim cum illud principaliter dispensetur ꝓpter infirmitatem corporalē: eo q nunq̄ datur nisi existentibus in graui infirmitate corporali. Ad hoc rñdet Bonauen. super. iiij. di. xxiij. q aliquoꝝ opinio fuit q principaliter ordinatū est cōtra relinquias vel sequelas peccati: que relicte sunt tā ex originali q̄ ex actuali ⁊ grauant animā: sicq; pene spūales: habentes tñ frequenter penas corporales annexas ꝓpter sui expurgationem: ⁊ ideo dicūt esse principaliter contra penā spūalem: sed ex consequenti ad sanandū morbum corporalem: sed contra h̄ est q̄d dicitur Jaco. v. vbi in institutione huius sacramenti dicit si in peccato fuerit remittetur ei: ergo ordinatū est cōtra aliquem morbū peccati: q̄d etiam tangit in glo. cū ergo nō sit contra originale: nec contra mortale relinquit contra veniale: ⁊ hoc tenet cōmunis opinio. Sed notandū est q de veniali peccato est loqui dupliciter. Uno modo ꝓut quis est in statu vie: ⁊ sic morib⁹ venialis est quasi inseparabilis ⁊ quadā necessitate iterabilis ac ꝑ hoc quodāmodo incurabilis: ⁊ ideo nō debuit cōtra ipsum aliqua medicina specialiter ⁊ principaliter ordinari: sed om̄ia sacramenta generaliter quodāmodo valent ad eius curationem s̄m plus ⁊ minus. Secundo modo ꝓut aliquis est in egressu vie: ⁊ sic pōt curari morbus venialis sine iteratione: cū igitur anima posset cōtrahere talia que retraherent ipsam a gloria: ideo diuina clemētia remediū instituit quo aīa curari posset quantū ad remissionem culpe: ⁊ etiam partis pene: ⁊ hoc est sacramentū vnctionis extreme. In cuius argumentū datur illud tantū in statu infirmitatis extreme: nō quidem ꝓpter infirmitatē sed ꝓpter hoc q̄d appropinquat egressui in q̄ possunt venialia perfecte curari. ⁊ q̄d illud verꝝ sit: patet: qꝛ quantūcunq; q̄s infirmet nō datur illi sacr̄m hoc: nisi p̄sumat q̄ moriatur: vel q sit in articulo mortis: ⁊ si cōstaret de cōtrario nō daretur hoc sacr̄m. Ceterū modus curandi veniale peccatū in h̄ sacr̄o corrñdet mō infirmitatis: nā veniale petm̄ grauat aīaꝫ deprimēdo deorsum vt nō ita intendat in deū ꝑ deuotionē ⁊ amorē: ꝑ eo q est ibi cōuersio q̄dam inordinata ad bonū cōmutabile: ⁊ ꝑ eo q amor dei ibi est minor: sicut dicit Au. in lib. ꝯfes. ⁊ ideo cū curatio sit directe ꝑ cōtrariū: ꝑ illud curat q̄d aīaꝫ aggrauatā sursum ꝑ deuotionē eleuat: ⁊ qꝛ corpus q̄d corrūpitur aggrauat aīaꝫ: cū illud sacr̄m sit ad eleuandā animā ꝑ deuotionē: in qua aīa recipit vigorem quendā: in q̄ semper est deletio venialiū si sint ⁊ ꝑ ꝯsīs repssio molestiarū corpaliū si expedit ipsi aīe. Hinc est q sacr̄m illud est p̄ncipaliter ad curationē infirmitatis spūalis. s. peccati venialis: ⁊ ꝑ accidens est ad curationē vel saltē alleuatiōnē infirmitatis corpalis: qꝛ spūs ꝯtinet ⁊ regit corpus: vñ sicut passiōes aīales redundant in carne: s̄m illud sapientis. Spūs tristis exiccat ossa: sic nō est mirū q tranquillatur aīa ⁊ vigorat ac letificat: q hoc etiā redundat in corpus: sicut a sil̄: vino ebrius nō sentit passiōes exterius illatas quēadmodū ille q vinū nō gustauit de q̄ prouerb. xxiij. Eris sicut dormiēs in medio mari ⁊ quasi sopit⁹ gubernator amisso clauo: ⁊ dices: ꝟberauerūt me ⁊ nō dolui: traxerūt me ⁊ nō sensi qñ euigilabo ⁊ rursus vina reperiā. ¶ Scdo q̄ri pōt q̄d sit extrema vnctio. Ad h̄ rñdet Gui. in suo sacramentali: q est olei bñdicti cū orōne ꝟbali materialis dilinitio qua spūalis infirmitas resistendi vitijs: nec nō corpalis infirmitas si expedit eneruat: in q̄b⁹ verbis p̄mo notat q materia huius sacr̄i est oleū bñdictū: ⁊ dicit scūs Tho. in. iiij. di. xxiij. q oleū oliue ⁊ eius consecratio sunt de necessitate hui⁹ sacr̄i: sic aq̄ i baptismo: ⁊ panis ⁊ vinū cū aq̄ in sacr̄o eucharistie: s̄ hic requirit p̄uia cōsecratio: cui⁹ rōnez assignat ibidē Bona. tā ex pte instituentis q̄ ex pte finis: Ex pte quidē instituentis qm̄ em̄ xp̄s ꝑ semetipsum instituit q̄ per semetipm̄ baptismū ⁊ eucharistiā sctificare potuit: ideo nō est alia p̄parās ꝯsecratio necc̄ria: s̄ solū fac̄ ad solēnitatē. Sꝫ h̄ sacr̄m spūssanctus instituit ꝑ apl̄os: q̄ nō poterāt sctificare nisi ꝑ deū: ideo materia nō est simplex elementū: sed oleū per

verbū ⁊ inuocationē sanctificationis ꝑ sacrāta: ⁊ ꝺ ꝑ verbū ecclie ꝑ q̄ sunt successores apl̄oꝝ: vt sicut spūssanctus instituit ꝑ apl̄os: ita nūc cōsecret per ecclias. A prefinitis etiā sumitur rō q̄m hic datur gratia sanās languores spūales ⁊ gr̄a ordinās ad sanitatē ꝑfectā q̄ est glorie: ⁊ signari debet p oleū qđ est curatiuū rōne curationis ⁊ p oleū cōsecratū rōne ordinationis ad supereminentē curationē: ⁊ p oleum simplex nō mittit: qz ad ingressum in gloriam requritur ⁊ sufficit conscientia bona: si m̄ fieret vnctio extrema cū chrismate: tūc ſm Matt. in cle. ꝓma de ꝓmisse. valeret vnctio ⁊ ꝺ tenet etiā glo. xcv. di. ſ. illud. Secūdo notandū q̄ ibi debet esse forma huius sacramenti: scz forma verboꝝ q̄ debet esse deꝑcatoria. Vñ dicit Tho. in. iij. vbi. ꝺ. q̄ forma huius sacramenti est oratio deꝑcatiua: dicendo p istā vnctionē ⁊ suā pissimā misericordiā indulgeat tibi dominus quicqđ deliq̄sti p visum ⁊c. nec oportet q̄ sit vniformitas in verbis orationis: ſ solū q̄ sit in sensu: verba aūt indicatiui modi q̄ scōm quarundā ecclīaꝝ consuetudinē ꝓmittūtur nō sunt de substātia sacr̄i: vt ꝓmittendo sic vngo hos oculos oleo sanctificato in noie pa. ⁊ fi. ⁊ spūſſ. nec vtunt in ecclīa romana q̄ maxime vitat ea q̄ ꝑnt esse occasio deuiandi. Et si q̄ris cur in hoc sacramento potius est oratio de essentia q̄ in alio. Rñdet ibidē Bona. q̄ ratio principalis est institutio. Et si queris institutionis rationē: dici pōt q̄ hoc habet rationē cōgruitatis multiplicē: Prima est ex parte suscipientis: qui ꝓpter infirmitatē est destituꝰ ideo. est oratiōe releuandus. ¶ Secūda est ex parte modi curandi q̄ est per deuotionē ⁊ eleuationē anime ad spiritualia: ⁊ qz ad hoc superaia excitat oratio. ¶ Tertia est ex parte morbi: q̄m hic fit remissio pctī interueniente ministerio sacerdotis: ⁊ qz in remissione culpe sacerdos non se habet nisi permodū deꝑcantis: sicut ⁊ in absolutiōe sacerdos p̄mittit orationē deꝑcatoriā. ¶ Tertio notaſ debitū tps: ⁊ tūc vocaſ extrema vnctio: qz debet dari tm̄ infirmis in extremis laborantib⁹: q̄bus tūc nō est aliud remediū: eo q̄ aspēritates penitentiales sustinere nō possunt: vt patz. xxvj. q. vij. c. ab infirmis nō aūt daſ sanis q̄bus p aliud sacramentū pnie. ſ. plene cōsuli pōt: vt patet de pe. di. iij. c. de quotidianis. Vnde notandū generaliter q̄ dantur adultis non infantibus: qz nō habent infirmitatē spiritualem cōtractam ex peccato actuali: nec dispositionem deuotōis habere pñt ad hoc sacramentū. Datur preterea solū penitentib⁹ nō obstinatis. Vnde. xcv. dis. c. illud supfluū subdit. nā nō penitēti istud fundi nō pōt qz genus est sacr̄i: nā quibus sacramēta rehq̄ negant quō vnū genus potuit posse cōferi. Daſ in̄ꝫ in periculo mortis ꝓstitutis ex infirmitate nō ex alio causis: qz nō daſ euntib⁹ ad bellū: vl̄ nauigantib⁹ in periculo maris: nec eius q̄ mox occidendi sunt: quia talis mors nō imminet ex defectu nature ſ ex euentu fortune. Daſ etiā solū petentib⁹: qz requiritur affectꝰ deuotōis q̄ mentē sursum erigat: ⁊ sic venialia deleat: ex q̄ relinquit q̄ dari non debet frenetic⁹ ⁊ amentib⁹ nisi ꝓius in sua mēte cōstituti petiissent: tūc em̄ dari pōt eis in amentia: nisi verisimiliter ꝑsumeret q̄ facerent irreuerentiā sacramento p aliquā īmunditiā: similiter mutis ⁊ surdis dari debet. dūmō per aliqua signa deuotionē suā ostendāt ad illud recipiendū. Ceterū oportet q̄ hāc vnctionē faciens sit sacerdos vel epūs qz ſm Tho. solis sacerdotib⁹ hec dispensatio tradita ē: nec aliꝰ inungere pōt etiā in articulo necessitatis: nec etiā religiosus dare pōt lz sit sacerdos nec clerico nec laico sine speciali licentia ꝑsbyteri parochialis: alioq̄n ipso facto sniam excōicationis incurreret: dūtaxat p sedē apl̄icā absoluendꝰ: vt latius patz alibi. ℬ Tertio q̄ri pōt in q̄ loco debet fieri vnctio: ⁊ videt q̄ i toto corpe sicut in toto corpe baptizat vel etiā mergit si sit aq̄ sufficiens: vt sic totus hō mūdet. Ad ꝺ rñdet Bona. vbi. ſ. q̄ ex q̄ sacramentū istud ꝓncipaliter ordinat ad delectionē venialiū: ⁊ venialia ppetrant ab anīa ſm ꝓunctionē ipsius ad carnē corruptā: ⁊ ꝺ est p potentias per q̄s vnit corpi vt organicorū: ideo recte in dilectione talium debet medicamentū exterꝰ adhiberi ſm illud qđ habet sensibile circa organa ipsaꝝ potentiarū. Est ergo triplex potentia anime scōm quā regit corpus ⁊ ei vnit ſm quā ad exterius operat. ſ. sensitiua: generatiua: progressiua: ⁊ ideo organa ipsarū potentiarū debent inungi: ⁊ qz q̄nq̄ sunt organa deseruientia q̄nq̄ sensib. ſ. os: oculi: nares: aures: manus: ꝓpter tactū q̄ maxime viget in palmis digitoꝝ: ideo manib⁹ q̄nq̄ ꝓtes inunguntur qz sunt quasi fenestre mortis ⁊ ꝑme radices peccādi. ⁊ ideo solū in illis aliq̄ inunguntur. Quidā vero vltra hoc in renibus ⁊ pedibus inungūtur: licet ſm quosdā nō est de necessitate ꝺ tm̄ de cōgruitate: in renib⁹ aūt ꝓpter vim generatiuā vel appetitiuā: cū em̄ verecundū esset ⁊

nitpe inungi gentialia. loco illorum inungun-
tur lubrum pedib⁹ ꝓ fit vnctio ꝓter vim mo-
tuā vl pgressiuā: cui⁹ occasione occulta ma-
la fiūt: t si ds nō haberet aliq̄ mēbra inungē
da tunc debent inungi loca magis ꝓpinqua.
¶ Quarto ꝓinde q̄rit p̄ plerum cum nulli sa-
cramento faciendo est iuria: sed d̄ sacramen
tū b̄ iterat videt illi facere muriā: qz iam vi-
deret q nō habuisset fidem ad primam et q
crederet. quia magis valeret secunda q̄ pri-
ma. qđ esset facere iniuriam prime. vt patz. ſ.
q. ſ. c. q quedā. Ad hoc dicendū q sacramē-
ta que characterē imꝑimūt. ꝑpetuū effectuz
habēt. sicut character indelibilis est. t ideo
non possunt iterari nec debēt: q̄ sunt tria: ba-
ptismus: cōfirmatio t ordo. Alia vero sacra
menta nec characterē imꝑimūt: nec effectū
perpetuū habent in suscipiente. cuiusmodi ē
extrema vnctio. t iō fm Guil. iterari potest:
quia non habet effectum ꝑpetuū: licet etiā su
scipiēs fuerit plene curatus t sic effectum su
um fuerit consecutus quo ad corpus t quo
ad animam: sitamē postea incipiat infirmari
cessat effectus eius. t ideo p̄ demuo dari: qz
iam desijt alia infirmitate superuenīente vl ipo
in eadem recidiuante. Et Tho. in. iij. dicit:
q sine iuria potest iterari: qz non habet effe
ctum perpetuum eo q sanitas mentis t cor-
poris qui fuit effectus eius amitti possit. Et
licet quidam dicant q in vna infirmitate non
debet quis bis inungi nisi vltra annū ꝓtra-
hatur: ita q nequaq̄ bis in anno inunganur
propter vnam infirmitatem: tamē opinio te-
nēs cōtrariū est verior t benignior. cui⁹ opi-
nionis est. Tho. t etiā Bonauen. qui dicit in
iij. q nullus in aliqua infirmitate inungēdus
est nisi ꝓesumat ipsum ad exitum ꝓpinquare
t hoc est in infirmitatis aggrauatione quem
statum natura diu sustinere non potest: aut ei
vincit aut vincitur. Si ergo infirmus vincit:
ita q diutius viuat: t si non perfecte curetur
tamen ab intentione morbi curat aliquo mō:
t ideo quia ventalia iterum redire possunt: t
iterum corporalis infirmitas aggrauatur: ꝑt
t debet sacramentum vnctionis aggrauari
vel iterari. Q Dentq̄ q̄rit potest d̄ effectu
huius sacramenti quod triplex sit. A hoc dicen
dum q multiplex. Nam prima est sanitas du
plex. Vna principalis scz liberatio ab infirmi
tate spirituali que contrahitur p venialia qui
bus anima debilis efficitur ad exequendum
actum gratie vel glorie. Alia dicitur secunda
ria que est quasi effectus t signum principa-
lis significatis. ſ. sanitas corporalis: t hoc verum est
q̄n sanitas corporalis expedit spūali sanitati
tunc eī indigne sumentibus illud sacramen
tum causat veruq̄ nullis est eī interdum sa-
nitas corporis ad meritum glie cumulandū
valet eī ad deuotionē excitandam t ad ve-
locioꝛē transitum in celū. Alius est effect⁹ ei
us sicut alioq̄. q aliq̄n de arrito facit cōfitētē
ta q defectus digne ꝑparationis ex pte suſci
pientis supplet diuina virtute in sacramētis
dūmodo non accedat sciēs in mortali vel in
ꝓposito peccandi. Nunc cū sacra dicantur
esse vasa gratie: nō q in eis gra substantialit
cōtineat t causalit efficiat: cum i sola anima
collocari t a solo deo infundi habeant: sed qz
in illis t p illa gratia curatiōs a summo medi
co christo oportet hauriri: licet nō alligauerit
potentiā suā sacris dn t per alias vias grati
am suā ꝓferre valeat. dicunt aūt vasa gratie:
qz sicut qđ est in vase nō est de ipso nec ex ipo
sed cū ipso hauritur: sic etiā gra non est a sacra
mentis nec de sacris sed ortt de fonte eterno
t ex illo hauritur ab anima in ipis sacris. ¶ Qz
si queritur vtr̄ ḡ sacramenta sint effectiua gre
Respondet Bonauen. sup. iij. dr. ſ. declinās
ad hāc opinionē: q sacramēta noue legis ha
bēt virtutē aliquā effectiuā t dispositiuaz ad
gratiā: extenso nomie ꝓprie ad aliquā ordi
nationē: vt q̄n aliquē habet efficacē ordinato
nem ad aliqd: dr habere virtutē respectu illi
us. Exempli gra: rex statuit q qui habet ta
le signū habeat centum libras. post illā insti
tutionē signum illō nō habet ꝓprietatē absō
lutam quā non haberet ꝓius: ad aliquid ta
men est ordinatū ad qđ nō erat ꝓius: t quia
habet efficacē ordinationē: dicit habere virtu
tē vt faciat aliquē habere centū libras: t dici
tur illud signū valere centum libras: t tamen
nihil habet de bonitate nūc plus q̄ ꝓius. sic
sacramēta sunt talia signa a deo instituta: vt
qui ea susceperint debito mō tantum habeāt
de gratia vel habebunt gratiā ad hūc actum
Illa inq̄ ordinatio efficax virtus ē sacramēti:
t ratione illius disponit hominē vt habeat
gratiam: quia ex tali pactiōe se quodāmodo
dominus astrinxit ad dandam gratiā digne
suscipienti sacramentū: sicq̄ cogit quodāmo
do deum ad cōferēdū gratiā: t sic dicitur ha
bere virtutem ad efficiendū t etiā disponen
dum ad gratiam: non influendo sed efficacit
ordinando: t sic habent efficaciā sacramēta

per assistentiam diuine virtutis que est causa gratie ⁊ ꝑ fidem ⁊ deuotionē suscipiētis q̄ disponit ad gratiā. Sic a simili Naamā ad ꝟbum Helizei se lauāti diuina virtus astitit sanitatis effectiua: ⁊ deuotio ac obedientia naaman dispositiua: nulla tamen causalitas fuit nec in ꝟbo helizei nec in aqua iordanis. Si ergo dn̄s sic instituisset ꝙ ad verbū helizei n̄ solū naaman sed ⁊ ceteri accedentes curarētur. ⁊ hoc ex quadam pactione: ita ꝙ semp assisteret vis diuia a q̄ illa diceret curare ⁊ sanare lepram ⁊ esse causa curationis. habereq̄ virtutē curandi: sic est in sacramentis ꝙ ad ꝑlationem verbi assistit diuina virtus materie ipsius sacramenti ⁊ infundit gratiā ac cōfert sacramentis efficaciā: dum se subijcit hō ꝑ fidei ꝓfessionē ⁊ obedientiā. Ad lau. dei.

¶ De peccato suꝑbie ⁊ eius specieb⁹ ac gradibus. ⁊ de gradibus humilitatis. Ser. xix

Non facies omnem similitudinem que est in celo desup ⁊ que in terra deorsum: nec eoꝝ que sunt in aquis. Exod. xx. in quibus verbis tertia ꝑticula primi precepti cōtinet: in qua prohibent omnes peruerse creaturarū appreciationes. A Pro quo sciendū ꝙ omnis appreciatio ꝑuersa creaturarū ꝓcedit: aut ex sublimitate qd̄ pertinet ad idolatriā suꝑboꝝ. colit em̄ suꝑbus similitudinē celestium q̄ꝛ super oia ꝑferri diligit: aut ex cupiditate qd̄ ꝑtinet ad idolatriam cupidoꝝ: q̄ꝛ cupidus colit similitudinem terrestriū: eo ꝙ suꝑ omnia ditari diligit. Colos. iij. Auaricia est idolorum seruitus: aut denique ex delectatione quod pertinet ad idolatriā lasciuoꝝ: eo ꝙ lasciuus in delicijs huius mundi super omnia delectari diligit que sunt fluxibiles instar aquarum. Phil. iij. Quorum deus venter est ⁊ gloria ⁊c. veruntamē omissis duobus vltimis h̄ loco ꝺ primo prosequendum esse reor: quia suꝑbia erat causa prima idolatrie tā in homine q̄ꝫ in angelo: cum vterq̄ similis esse voluit altissimo: nisi forte mentitum asseras qui dixit. ij. Thes. ij. Qui extollitur ⁊ aduersatur suꝑ omne qd̄ dicitur deus aut quod colitur. ⁊ Greg. Apostate angelo similis efficitur homo: dum hominibus similis esse dedignat. Est em̄ suꝑbia amor ꝓprie excellentie qua homo alta cupit: seipsum altū reputat: ⁊ ab alijs reputari volens ⁊ alios ꝑcellere. Unde Grego. xxxj. morali. Ponit superbiam omniū vitioꝝ reginā: ⁊ nō vitium capitale quia importat inordinatū appetitū excellentie. ex omni autem bono qd̄ quis appetit siue sit vtile: delectabile: vel honestum quandam ꝑfectionem ⁊ excellentiā cōsequit. ⁊ ideo fines omnium vitiorum ordinant ad finem suꝑbie: vt dicit Tho. scd̄a scd̄e. q. cxxxij ⁊ ꝓpter hoc videtur ꝙ habeat quandā generalem causalitatem suꝑ alia vitia: ⁊ nō debeat reputari inter specialia vitioꝝ principia q̄ sunt vitia capitalia. sed inanē gloriā q̄ immediate ab ipsa oritur. Ponit Grego. capitale vitium ⁊ hoc rationabiliter: q̄ꝛ inter bona q̄ ꝑ excellentiā homo consequit. ad h̄ ꝑcipue videt opari gloria inquātum importat manifestationē bonitatis alicuius. nam bonū naturaliter amat ⁊ honorat ab omnib⁹. ⁊ ideo sicut per gloriā q̄ est apud deū homo consequitur excellentiā q̄ est i diuinis rebus: sic etiā ꝑ gloriā hominū: hō consequit excellentiā in reb⁹ humanis: ⁊ iō ꝓpter ꝓpinquitatē ad excellentiam quā homies maxime desiderāt: cōseq̄ns est ꝙ sit multū appetibilis: ⁊ ꝙ ex eius inordinato appetitu mlta vitia oriunt: ⁊ sic inanis gloria est vitiū capitale. suꝑbia vero non solū capitale sed regina omniū vitioꝝ: regina inq̄ꝫ luciferi ⁊ corona detestabilis omnium dānādorum: vt dr̄. Ecci. x. Initiuꝫ omnis peccati superbia. Quod ostendit sanctus Tho. scd̄a scd̄e. clxiij. dicens: ꝙ ad vnum peccatū multi motus concurrere possunt: inter q̄s ille rōnē habet primi peccati: in quo primo reperitur i ordinatio. Manifestū est aūt ꝙ inordinatio primo reperitur in motu interiori aīe q̄ꝫ in actu exteriori corporis: q̄ꝛ s̄m August. j. de ciui. dei. non amittit corporis sanctitas manente anime sanctitate: inter motus autē interiores prius mouet appetitus ifinem q̄ꝫ i id qd̄ requiritur propter finem: ideo ibi fuit primū peccatum hominis vbi potuit esse primus appetitus in ordinati finis. sic autem homo erat in statu innocentie istitutus ꝙ nulla rebellio carnis esset ad spiritum: ⁊ ideo non potuit esse prima inordinatio appetitus humani: ⁊ hoc ꝙ appetierit aliquod sensibile bonum i quod carnis concupiscentia tenderet preter ordinē rationis relinquit ergo ꝙ prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc inordinate appetijt aliqd̄ spūale: non aūt appetiuisset inordinate appetēdo illud s̄m mēsurā ex diuina regl'a ꝑstitutā. Reliq̄t g̊ ꝙ primū peccatū ei⁹ fuit in hoc ꝙ appetijt aliquod spūale bonum

supra suā mensurā qđ pertinet ad superbiā: & sic primū hoīs peccatū fuit superbia: a qua oīa vitia sumpserūt exordia. Unde Grego. xxxiij. moralis. Superbia nequaq̄ est vnius virtutis extinctione contenta: sed p cuncta membra se erigit: & quasi generalis pestifer morbus oīm corpus corrūpit: & sic pater q̄ habet quādam generalitatē ad extirpationē omniū virtutum & insertionē omniū vitiorum in q̄ctum alia peccata ordinant ad finem superbie ad quam potest ordinari omne id qđ inordinate quis appetit: & in q̄ctum per superbiā cōtemnit diuinā legē per quā prohiberet a peccando: & in q̄ctum fuit superbia exordiū oīm vitiorū tam in angelo apostata q̄ in hoie. ¶ Preterea dicit Grego. xxij. moral'. quatuor quippe sunt species quibus oīs tumor arrogantie demonstrat: cum bonū aūt a seipso habere se existimant: aut si sibi datū desuper credūt pro suis hoc accepisse se meritis putāt: aut cum iactant se habere qđ non habent: aut despectis ceteris singulariter videri appetunt quod habent. In quib⁹ verbis innuit quatuor esse species superbie: quas ita declarat sanctus Tho. secūda secūde. q. clxij. dicens: q superbia importat inordinatum appetitū excellentie: quia secundū nō est secundum rationē rectā. Est ergo considerandū q̄ quelibet excellentia consequit aliqđ bonū habitū qđ quidē pōt considerari tripliciter. ¶ Primo modo secundum se: manifestū est enī q̄ quāto magis est bonū qđ quis habet: tanto per hoc maiorē excellentiā consequit: & ideo cū aliquis attribuit sibi maius bonū quā habeat: cōsequens est q̄ eius appetitus tendit in excellentiā propriam vltra modū sibi cōuenientem: & sic est tertia superbie species: cū secundū iactat se q̄s habere qđ non habet: qđ ascribi pōt pharisęo q̄ orauit Luc. xviij. Gratias tibi ago: quia nō sum sicut ceteri hominū. Secundo ex parte cause prout excellentius est q̄ aliquod bonū insit a licui a seipso q̄ q̄ insit ei ab alio: & ideo cum aliquis estimat bonū qđ habet ab alio ac si haberet a seipso: fertur p cōsequens eius appetitus in propriam excellentiā supra suum modū. Pro quo sciendū q̄ aliquis dupliciter est causa sui boni. ¶ Primo efficienter: & secundum hoc sumit prima species. s. q̄ a semetipso q̄s estimat habere qđ habet a deo: quales increpat apostolus. j. Cor. iiij. dicens: Quid habes quod non accepisti? si aūt accepisti quare gloriaris q̄si nō acceperis. Unde dñs dissipat vindictā filioꝝ israel: vt dicit in cantic. Deutro. xxxij. Ne superbirent hostes eoꝝ & dicerēt: manus nr̄a excelsa & nō dñs fecit hec oīa. Vel licet sciat a deo se recepisse tm̄ propriis meritis sibi datū credit desuper: & illa est secūda species superbie. Tertio ex parte modi habendi prout excellentior q̄s redditur ex h̄ q̄ aliqđ donū ceteris excellentius possidet: & ex h̄ inordinate ferē eius appetitus in p̄priā excellentiā: & secundum hoc sumit quarta species superbie q̄ est qñ q̄s ceteris despectis singulariter vult videri: sicut aman superbissim⁹: vt p̄z in Hester. ¶ Hic q̄ri pōt: vtrū superbia sit peccatum mortale: p̄sertim cū sup illud. s. Deus meus si feci istud: dicit glo. vle peccatū qđ est superbia: si ergo superbia esset peccatum mortale tūc omne peccatū esset mortale. Ad h̄ dicit sctūs Tho. ibidē: q̄ superbia hūilitati opponit: hūilitas aūt p̄ prie respicit subiectionē hoīs ad deū: iuxta illud. j. Pe. v. Hūiliamini sub potēti manu dei: & ecōtra superbia p̄prie respicit defectū huiꝰ subiectiōis: secundum q̄ aliq̄s se extollit supra id qđ est sibi p̄fixū secundum diuinā regulā vel mensurā: & id qđ dicit aplus. Nos aūt nō imensuz gl̄iamur s secundum mensurā quā mensus est nobis deus. & ideo dicit Eccli. x. q̄ initiū superbie hoīs est apostatare a deo. s. in hoc radix superbie p̄siderat q̄ hō aliqualiter nō subdit deo & regule ipsius: manifestū est aūt q̄ nō subiici deo: h̄z rōnem peccati mortalis: q̄ h̄ est auerti a deo qđ est formale & cōpletiuū peccati: vñ ex parte auersionis a deo habet maximā grauitatē peccati: q̄ in aliis peccatis homo auertit a deo: vel p̄pter ignorantiā: vel p̄pter infirmitatē: vel p̄pter desiderium cuiuscūq̄ boni alterius: s superbia habet auersionē a deo: ex hoc ipso q̄ nō vult deo & eius regule subiici. Vñ Boetius dicit: q̄ cum oīa vitia a deo fugiāt: sola superbia se deo opponit. Hinc Jaco. iij. dicit: q̄ deus superbis resistit. & Gre. in moralis: euidentissimū signū reprobor̄ est superbia: & ecōtra hūilitas elector̄. Cum igit auerti a deo & eius p̄ceptis qđ est quasi p̄sequens in aliis peccatis: p se ad superbiā pertinet: cuius actus est cōtemptus dei: & id qđ est p se semp est potius eo q̄ est p aliud: cōsequens est q̄ superbia sit grauissimū peccatorum secundum genus suū: sicut tm̄ in aliis q̄ ex suo genere sunt mortalia: puta in fornicatiōe & adulterio sunt aliq̄ motus q̄ sunt peccata venialia p̄pter eor̄ imperfectionē: q̄ sez p̄uenīūt rōnis iudiciū: & sunt p̄ter eius p̄sensum: sic etiā circa superbiā accidit q̄ aliq̄ mot⁹ superbie sunt petā venialia dū eis ratio non p̄sentit: & qđ dictū est supra: q̄ superbia est vle peccatū. hoc non intelligitur

fm suã essentiã: sed p quãdã redundantiã in ꝯtũ scz ex supbia possunt oriri omnia peccata. Hec sequit q̃ omnia peccata sunt mortalia: sed solũ qñ oriunt ex supbia. Qñ obiciẽ ꝯto peccatũ aliqd difficilẽ cauet: tanto videt esse leuius: sed supbia difficilime cauet: q̃ sicut Aug⁹. in regula dicit. Cetera peccata in malis operib⁹ exercent vt fiant: supbia vero bonis operib⁹ insidiat vt pereãt. Ad hũc rñdet Tho. vbi. s. q̃ peccatũ aliqd difficile cauet dupliciter: Uno mõ ꝓpter vehementiã impugnationis sicut ira vehementer impugnat ꝓpter suũ impetũ: t adhuc difficilẽ est resistere cõcupiscentie ꝓpter eius cõnaturalitatẽ: vt dicit i. ij. Ethicoꝝ. t talis difficultas vitandi peccatũ peccatũ grauitatẽ diminuit: q̃ ꝯto quis minoris impugnatiõis impetu cadit tãto grauius peccat: vt dicit Aug⁹. ¶ Alio mõ difficile est vitare aliqd peccatum ꝓpter eius latentiam: t hoc modo superbia difficile est vitare. quia ex ipsis bonis occasionẽ sumit: t ideo signant dicit Augustinus q̃ bonis opibus insidiat. Erin ps. 62. In via hac q̃ ambulabã absconderunt supbi laqueũ mihi: t ideo supbia surrepẽs occultẽ habet maximã grauitatẽ anteq̃ p iudiciũ rationis deꝑhendat: sed postq̃ deprehensa fuerit p rõnem tunc facile euitat. tum ex cõsideratiõe ꝓprie infirmitatis fm illud Ecclesiasti. x. Quid supbis terra t cinis: tũ etiã ex cõsideratiõe diuine magnitudinis fm illũ Job. xv. Quid tumet cõtra deũ spiritus tu? tũ etiã ex imperfectiõe bonoꝝ de quibus superbit. Esa. xliij. Quasi pannus menstruate omnes iustitie nostre: t ps. Non intres in iudiciũ cũ seruo tuo dñe: q̃ non iustificabit. in cõspectu tuo om. viuẽs. Et ideo si tunc nõ resistit deterior est omni vitio. Unde Isido. ó summo bono dicit: omni vitio deteriorẽ esse supbiã: seu ꝓpter quod a summis personis t primus assumit seu qó de opere iustitie t virtutis exoritur minusq̃ culpa eius sentitur: nã labes est tam detestanda q̃ dominus hominem in alia scandalosa peccã labi permittit vt vel sic superbiã eius curet. Unde Aug. xiij. de ci. dei dicit. Audeo dicere supbis vtile esse cadere in aliqd apertũ t manifestũ peccatũ: vñ sibi displiceant que iam sibi placẽdo ceciderunt salubrius em̃ petrus displicuit qñ ficuit ꝯtũ sibi placuit qñ presumsit: hoc dicit t facer ps. Imple facies eoꝝ ignominia t querent nomẽ tuũ dñe. Sic plerũq̃ labi permittit supbiã in luxuriã q̃ notabilis omnib⁹ est: qñ ꝓ se fit tum turpis est t tñ dispẽsante deo supbia minoꝝ: sed qui dampnet supbia t non sentit labit in carnis luxuriã: vt p hanc humiliatus a cõfusione exurgat. Unde sicut medicus sapiẽs in remediũ maioris morbi parit infirmũ leuiorẽ morbũ incidere: sic etiã supbie peccatũ grauius esse ostendit ex hoc ipso q̃ ꝓ eius remedio deus permittit hominẽ in alia peccata ruere. hec Tho. vbi supra. Qñ Deniq̃ q̃ ri põt quot sunt gradꝰ supbie. Ad hoc rñdet cõpẽdiũ theologie li. iij. c. xv. q̃ fm Bernũ. xij. sunt quoq̃ numerus sic accipit: naz ser primi gradus determinant fm iniuriam ꝓximi cui par esse debz. quatuor alij determinant fm iniuriã q̃ fit homini superiori: t deo vltimi determinant ꝯtũ ad iniuriã que deo fit immediate hoc ideo dicimus: q̃ t superiores gradus in deũ redundant sed mediante primo: et vocant gradus: q̃ fit a minori pgressus vsq̃ ad maius: nam iniuria que est respectu paris est minor: illa vero que est respectu superioris est maioꝝ: illa q̃ est respectu dei est maxima. t hos gradus ponit Bernũ in lib. de gradibus humilitatis p oppositũ contra .xij. gradus humilitatis q̃ ponunt in regula beati Benedicti. ¶ Primus gradus supbie vergens in iniuriã primi est curiositas: per quã aliqs curiose t inordinate vbiq̃ circũspicit. Unde Grego. xxxiij. moza. Supbia cũ extrinsecus vsq̃ ad corpus extendit ꝓprius per oculos iudicat. hinc ps. Dñe nõ est exaltatũ cor meũ tẽ. Eccli. xxiij. ozat dicens. Extollentiã oculoꝝ ne dederis mihi: nec solũ signũ est superbie sed t inuerecũdie: ꝑsertim in mulieribus t iuuenib⁹. Unde Eccli. xxvij. Fornicatio mulierũ in extollentia oculoꝝ t in palpebris eius cognoscit: cui opponitur in regula beati Benedicti primus gradus humiliatoꝝ. qui est corde t corpore semp humilitatẽ ostẽdere desiderio in terram aspectib⁹: nõ tñ q̃ virtus aliqua cõsistat in exterioribus exhibitionibus: sed principaliter in interiori electiõe mẽtis: vt patz p pbm in li. Ethicoꝝ. t ideo virtꝰ humilitatis ꝓprie cõsistit in interiori motu quẽsi nõ sentit frustra in exterioribus ostenditur: quia vt dicit Eccli. xxix. est qui nequiter se humiliat. t interiora eius plena sunt dolo. ¶ Secundus gradus est leuitas mẽtis fm quã homo supbe se habet in verbis. ꝓmptus ad contentiões defendendo ꝓpriaz. Unde cõtẽto ponit filia inanis glorie a beato Gre-

go.xxxj. moralis de qua videbit in sequentibus. Contra quā ponit secūdus gradus humilitatis. scz vt pauca verba ⁊ rationabilia quis loquat: non clamorosa voce: p̄sertim inter maiores: sapientiores ⁊ seniores: nec excedat modū in loquendo. Eccl.xix. Qui odit loquacitatem extinguit malitiā. sicut econtra in multiloquio non deerit peccatū: ⁊ vir linguosus nō diriget in terra. ¶ Tertius gradus est inepta letitia: ⁊ intelligitur de vaga letitia ⁊ incōposita: p̄sertim in risu ⁊ chachinno: ⁊ generaliter in om̄ibus que ꝑtinent ad inepte letitie signa in diuersis leuitatis gestib⁹. Ecclesiasti.xxj. Fatuus in risu exaltat vocem suā: vir autem sapiens vix tacite ridebit. Inepta vero letitia filia est gule: vbi de ea plenius videbitur: Cōtra quā ponitur tertius gradus humilitatis: scz vt nō sit facilis aut promptus in risum: nec mireris ꝙ superbia se cunctis gradibus humilitatis opponit. Quia dicit Gregorius.xxxiij.mora. ꝙ supbia nequaq̄ est vnius virtutis extinctione contenta: sed per cuncta animi membra se erigit: ⁊ quasi generalis ⁊ pestifer morbus corpus omne corrumpit: ⁊ ideo dicit Isido. Quod superbia est ruina omniū virtutū. inquantū scz abutit ipsis virtutibus ex ipsis sumens occasionē supbiendi: sicut ⁊ quibuslibet alijs rebus ad extollentiā ꝑtinentibus. ¶ Quartus gradus est iactantia qua scz verbis se conat extollere: ⁊ procedit ex superbia sicut ex causa interius motiua impellente. Ex hoc em̄ ꝙ interius supra se ꝑarrogantiā eleuat: ꝯtingit plerumq̄ ꝙ exterius maiora quedā de se iactat: sicut Luc.xviij. de se phariseus dicit: nō sum sicut ceteri hominū Cōtra quē ponit quartus gradus humilitatis: q̄ est taciturnitas vsq̄ ad interrogationē: nec p̄ueniat tempus loquendi sicut ꝯsulit Ecclesiasti.xxxij. dicens: Adolescens loquere in causa tua vix cū necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris habeat caput responsum tuum. Quintus gradus est singularitas: cū scz quis in suis operib⁹ vl ꝯuersatiōe recedit a via cōmuni: quā sancti patres instituerunt: quo scz quis apparere sanctior vult ceteris: q̄ qui facit qd̄ nemo mirant om̄es. Hec est vera pessima q̄ vineā sacre relegionis plurimū deuastat. iuxta illud.s̄. Et singularis ferus depastus est eā. Et potest dici nouitatū p̄sumptio: que sectat facta quidē vera: sed habentia quādam ammirationē: per que nitit ostendere ꝑpriā excellentiā vel sanctitatē. Contra quā ponit quintū gradū humilitatis qui est tenere qd̄ habet cōmunis regula monasterij. ¶ Sextus gradus est arrogantia: per quā quis se p̄fert alijs in corde. Cōtra quā ponitur sextus gradus humilitatis qui est se credere ⁊ ꝑnunciare cunctis viliorē. ¶ Septimus est p̄sumptio per quā se aliq̄s reputat se sufficientem ad maiora. Cōtra quā ponitur septimus gradus humilitatis: q̄ est ad oīa se inutilē ⁊ indignū confiteri ⁊ credere: sicut Moyses a dn̄o vocatus in ducē isrl. Exo.iij. se excusauit. ¶ Octauus est excusatio vel defensio pecc̄oꝝ: qd̄ ferens in se ps̄. dicens. Non declines cor me. in ver.ma.ad ex.⁊c̄. Contra quā ponitur octauus gradus humilitatis q̄ est ꝯfessio peccatoꝝ nō ficta: cū scz ab alijs reprehendit. Unde ꝑsequit ps̄. Corripiet me iustus ⁊c̄. ¶ Nonus est similata confessio: per quā scz aliquis non vult subire penā pro peccatis q̄ simulate confitet. Cōtra quā ponit in duris ⁊ asperis pro obediētia patientiā amplecti. ¶ Decim⁹ est rebellio: scz contra superiorem: cui opponitur obedientia qua regulat voluntatē suā secūdum superioris arbitrium. ¶ Undecim⁹ est libertas per quā homo delectat libere facere qd̄ vult: cui opponitur vndecimus grad⁹ humilitatis qui est ꝙ homo nō delectat facere ꝑpriam voluntatem. ¶ Duodecimus est consuetudo peccandi que implicat dei cōtemptū cui opponitur timor dei quo memor est oīm que precepit deus. Ad laudem eius ⁊c̄.

¶ De eminētia virtutis humilitatis: ⁊ qualiter hūiliare sit actus facilior.

¶ Sermo xx.

Non facies omnem similitudinem ⁊c̄. Ad maiorem autem euidentiam dictorum graduū tam humilitatis q̄ etiam superbie. ¶ Primo queri potest vtrum humilitas sit maxima vel potentissima virtutū: p̄sertim cū dicit Augst.in lib.de vera religione: ꝙ tota vita christi in terris per hominē quem suscipere dignatus est disciplina morum fuit: s̄ christus p̄cipue suam humilitatem proposuit imitandam dicens. Matt.xj. Discite a me ⁊c̄. Hinc etiā dicit abbas Effrem. Fili pre omnib⁹ humilitatē stude qd̄ est omniū virtutū sublimius: vt ad perfectionis fastigiū possis ꝯscendere: cūcte em̄ institutiones non aliter nisi per humilitatem implent ⁊ multorum tempoꝝ labores per su-

perbiam in nihilū reputabunt. Vir humilis deo est similis ⁊ templo pectoris sui gestat eū: superbus aūt cū deo sit odibilis diabolo est similis. hec ille. Ad hoc rñdet sanctus Tho. secunda secūde. q. clxj. Quod bonū humane virtutis in ordine ratiōis consistit: que principaliter attenditur respectu finis: ⁊ ideo virtutes theologice que finem vltimū habent pro obiecto sunt potissime. Secundario vero attendit prout scdm rationem finis ordinantur ea que sunt ad finem: ⁊ hec ordinatio consistit essentialiter in ipsa ratione ordinante: participatiue vero in appetitu per rationē ordinato: quā quidem ordinationem vniuersaliter facit iustitia presertim legalis: humilitas autē facit hominem ordinationi bene subiectū in vniuersali quantū ad omnia: quelibet vero alia virtus quantū ad aliquam materiā specialem. Et ideo post virtutes theologicas ⁊ virtutes intellectuales: que respiciunt ipsam rationem: ⁊ post iustitiam p̄cipue legalem potior est ceteris humilitas. Ideo tamē christus pre ceteris virtutibus humilitatē nobis commendauit: qr per eam maxime remouetur impedimentū humane salutis: q̄ consistit in hoc q̄ quis ad celestia ⁊ spiritualia tendit: a quibꝫ impeditur dū in terrenis magnificari studet. Hinc dominus vt decenter impedimentū salutis auferret exteriorem celsitudinē cōtemnēdam p humilitatis exempla monstrauit. Et sic humilitas est quasi quedā dispositio ad liberꝫ accessum hominis in spiritualia ⁊ diuina bona. Sicut igitur perfectio potior est dispositione: sic charitas ⁊ alie virtutes quibus hō directe mouet in deū potiores sunt humilitate. Nihilominus tñ humilitas inter om̄es virtutes laude dignissima predicat: singulariter dicēte Bern̄. in epistola quadā. Quod nulla splēdidior gēma in omni p̄cipue ornatu summi pontificis q̄ꝫ humilitas: nempe si amittat illa: virtutū aggregatio non nisi ruina est. Et ad hoc possunt sex rationes assignari. Prima est: qr humilitas est vnicum fundamentū oim virtutū: sine quo nullū edificiū spirituale pōt erigi: de q̄ dicit Joh. cassi. li. xij. de spū superbie. Nullo modo poterit in anima nostra virtutum structura consurgere: nisi prius iactata fuerint vere humilitatis in corde nostro fundamenta: que firmissime collocata perfectionis ⁊ charitatis culmen valeant sustinere. Sine qua etiam humilitate nec purgatio peccatorum: nec emendatio morꝫ: nec consummatio virtutū poterit comprehendi. hec ille. Et Augu. de ver. do. Cogitas magnā fabricam construere celsitudinis: de fundamento prius cogita humilitatis: de quo etiā fundamento Tho. vbi supra lucidius declarat dicēs. Qd sicut ordinata virtutū congregatio p quandā similitudinē edificationi comparat: sic etiam id qd est principium in acquisitione virtutum fundamento comparat: quod primū in edificio iacitur. Virtutes autem a deo vere infundunt: primū igitur in acq̄sitione virtutū accipi pōt dupliciter. Vno modo p modū remouentis ꝓhibens: ⁊ sic hūilitas primū locū tenet inq̄ꝫtum superbiā expellit: cui deus resistit ⁊ prebet hoiem subditū ⁊ supra patulū ad suscipiendū influxū diuine gratie: inq̄ꝫtum euacuat inflationem superbie: qr dicit Jaco. iiij. Deus supbis resistit humilibus aūt dat gratiam: ⁊ scdm hoc humilitas dicit spūalis edificij fundamentū. Alio modo est aliq̄d primū in virtutibus directe: per qd scz iam ad deum acceditur: primus aūt accessus ad deū est fides: scdm illud ad Hebre. xj. Accedentē ad deum oportet credere: ⁊ scdm hoc fides ponitur fundamentū nobiliori modo q̄ꝫ humilitas

¶ Secūda ratio est: quia humilitas non solū est fundamentū sed etiam radix virtutum sine qua radice oīs virtus arescit. Vnde Grego. xxvij. mora. Quia enim origo omnium virtutū humilitas est: illa in nobis virtus veraciter pullulat: que in radice propria id est in humilitate perdurat: a qua nimirū si absciditur arescit: qr viuifcantē se in intimis humorem charitatis perdit. Pro quo sciendū scdm naturales qd os facit in animalis corpore: hoc facit radix in corpore arboris vel herbe: nam qd sibi conueniens est attrahit de humore ⁊ attractū per poros quasi per venas transmittit ad nutrimentū plante. Et licet vtriusq̄ arboris ⁊ plāte radix est pars despectior: tamē vtriusq̄ mater est ⁊ nutrix. Sic etiam humilitas ceteris virtutibus despectior mater est ⁊ nutrix omniū virtutum. ¶ Quod si q̄ris que sit radix ⁊ nutrix humilitatis Rñdet Tho. vbi. s̄. Quia humilitas essentialiter in appetitu consistit scdm q̄ aliq̄s refrenat impetū animi sui ne inordinate tendat in magna ꝑ regulam habet in cognitione vt scz aliquis non se existimet esse sup id qd est ⁊ vtriusq̄ primū principiū ⁊ radix est reuerentia quā q̄s interius habet ad deū q̄ se totalit subijcit d̄o: ⁊ ꝓpter deū ēt alijs hūilando se subijcit. Et hec radix hūi-

lis subministrat humore diuine gre: qz humilib⁹ dat gratiã. Vñ Aug. dic. Si humilis et quietus nõ fueris nõ potes in te habere gratiã scissp̃us subministrat in q̃s succũ charitatis qz sm Augu. Dũ mens humana hũiliari inuitat: pfecto ipa in amore celestiũ inflãmatur: inducit em in animã charitatẽ sicut sera filũ: Vnde Aug. Quãto sumus a tumore superbie inaniores tanto sumus dilectione pleniores. ¶ Tertia ratio est qz hũilitas est via q̃ ducit ad patriã p veritatis agnitionẽ z inhesionez. Vñ Bern̄: de gradibus humilitatis. Ego sum inq̃t via veritas z vita. Vbi dicit humilitatẽ q̃ ducit ad ꝑitatẽ: altera labor: altera fructus labor s est. z hãc viã imitari docuit cuz dixit: Discite a me qz mitis sũ z humilis corde. Vñ Aug. sup Johem. Excelsa est patria humilis est via: g̃ q̃ q̃rit patriã q̃d recusset viam: ambula igit p christi humilitatẽ vt veni as ad ei⁹ eternitatẽ. vis capeꝛ dei celsitudinẽ ꝓius cape eius humilitatẽ: altus est deus: si te eriges non tãges illũ: si te humilias descendit ad te: hec ille. Qualiter aũt hũilitas attingit ꝑitatẽ: oñdit abbas Moyses in collatiõibus patrũ dicẽs: Vera discretio nõ nisi vera hũilitate acq̃rit: cuius hũiliatꝭ hec erit ꝓia ꝓbatio. Si vniuersa nõ solũ q̃ agẽda sunt: sz etiã q̃ cogitanꝭ reseruantur senioꝛ examinationi: vt nihil quis suo iudicio credẽs illoꝛ p oia diffinitiõib⁹ acq̃escat: z q̃d bonũ vl̃ malũ debeat iudicare eoꝛ traditione cognoscat. hec ille. Ex q̃bus ꝓcludit̃ q̃ vera hũilitas cõfert experimentalẽ discretionẽ ꝑtutũ z vitioꝛ: q̃ nõ solũ residet in itellectu sz etiã in affectu: q̃tuz ad seq̃lã ois bom z fugã ois mali. ¶ Quarta rõ est: qz hũilitas ẽ caput oim ꝑtutũ. Dic ei Aug. q̃ hũilitas est caput oim ꝑtutũ: z obtinet ꝓmatũ z principatũ ceteraꝛ tãq̃ ipsarũ ꝓfuatrix. i eo q̃ ipa ẽ pseuerãtie ꝓprie coadiutrix. hec ille. Caput ei sm Ysid. dictũ est ab accipiẽdo. eo q̃ omnes sẽsus z nerui ide initium capiãt est enim caput nobili⁹ oib⁹ mẽbriz: vtpote gubernaculũ totius corꝑis existẽs: influẽs illi perfectionem siue ꝑtutiz ad p agendas suas sensibiles actiones: sic ẽt hũilitas opib⁹ ꝑtuosis z ꝑtutib⁹ influit pfectionez deificate intẽtionis: ac gustũ experimẽtalem spiritualis agnitionis z cõsolationis Vñ dñs i euange. Confiteoꝛ tibi dñe pat̃ celi z tre: qa abscondisti hec. haud dubiũ quin secreta experimẽta veritatis a sapiẽtib⁹ z prudẽtibus. i. superbis z reuelasti ea paruulis. i. humilib⁹. ¶ Quinta rõ ẽ: qz hũilitas nos ꝓmo deo gratos effic̃ z mẽtẽ nr̃az ad celestia ꝓtẽplanda ac p amorẽ amplectẽda efficacit̃ illuminat z inflammat: Vñ q̃tũ ad ꝓmũ dic̃ Aug. q̃ nihil nos ita g̃tos efficit deo sic̃ hũilitas: z tõ respexit deus hũilitatẽ ancille sue. Nam sm Bern̄. placuit qz ꝗgo: sz ꝓcepit qz hũilis: z itez audeo dicere. Sine hũilitate nec marie ꝗgnitas placuisset. Quãtũ ꝗo ad scõm z tertiũ dic̃ Richard⁹ de scõ vic. ipa nãq̃ hũilitas sola ẽ q̃ mentẽ diuio accẽdit lumie celesti q̃q̃ inflãmat desiderio z amore. Q̃ si obijcis ẽt mltos superbos illustratos cẽ lumie sciẽtie dicente apl̃o. Scia inflat: charitas aũt edificat. Ad h̃ rñdet Tho. scõa scõe. q. clxij. exponẽs illõ Grego. xxij. moza. Obstaculũ ꝑitatiz tumoꝛ mẽtiz est: qz dũ inflat obnubilat Duplex inq̃t ẽ cognitio ꝑitatiz. Vna ẽ pure speculatiua: z hãc idirecte superbia impedit. s cãz subtrahẽdo. superbus ei neq̃ deo suũ itellectũ subijcit vt ab eo ꝑitatiz cognitionẽ pcipiet fz illõ Dan. xj. Abscõdisti hec a sa. z pru. i. supbõ q̃ sibi sapientes z prudentes videb̃: z reuelasti ea paruul̃. i. hũilib⁹: neq̃ ẽt ab hoib⁹ addiscere dignãt̃. cũ tñ Ecci. vj. dicat̃. Si inclinaueris aurẽ tuã. s. hũilit̃ audiẽdo accipies doctrinã: q̃ si post adeptã scientiã vl̃ sapiam q̃s supbiat: nunc de eo dic̃ Greg. xxvij. moza. Sũma cura puidendũ est ne accepta sapia cũ ignoratie tenebras illumiat: lumen hũilitatiz tollat z iã sapia cẽ neq̃at: q̃ z si ꝑtute locutiõis fulgeat: elatiõis tñ velamen coꝛeloq̃ntis obscurat. hec ille. Alia ꝗo cognitio ꝑitatiz ẽ affectiua: z talẽ cognitionẽ ꝑitatiz superbia directẽ impedit: qz supbi dũ delectãt̃ i excellẽtia ꝓpria: ꝑitatiz excellẽtiã fastidiũt. Hic dic̃ Greg. xxij. moza. q̃ supbi z secreta q̃dã itelligenda pcipiũt. z eoꝛ dulcedinẽ expiri ñ pñt: z si nouerit quõ sũt ignoraãt quõ sapiũt. hec ille: Vñ z puer. xj. ôr: Vbi hũilitas ibi sapientia. Sexta rõ ẽ. qz cũ hũilitate dulcoraãt̃ z ꝓdũt̃ z sapida reddũt̃ oia genera ꝑtutũ z operum virtuosoꝛ: Vñ dic̃ Hug. li. iij. de claustro aie Discite a me qz mitis sum z humilis coꝛde. z inuenietis requiem animab⁹ vr̃is: ecce mel hũilitatiz cum dulcedine mãsuetudinis: sicut enim mel cõcoꝛdat i cõfectionib⁹ medicie cũ omnibus diuersitatibus speciez: sic ex humilitatis dulcedine cõdiuntur omnia genera ꝑtutum. hec ille. Cum igit̃ humilitas est tã singularis gemma virtutum ad hãc salubriter acquirendam vnusquisq̃ tota sollicitudine i uigilet: pserim cũ non sit actus homi facilioꝛ

q̃ humiliare se vtpote ad quez natura inclinatur. sicut natura lapidis est descẽdere deorsum qñ non tenet ab aliquo: homo em̃ q̃tũ ad vtrãq; naturã. s. spiritualẽ ⁊ corporalez ad humilitatem inclinatur: qꝛ anima tenet infimũ locũ ⁊ gradũ inter spũales substãtias: int̃ quas natura diuina est suprema: natura angelica est media: ⁊ humana est vltima. ⁊ corpus ex elemẽto terre formatũ est qđ est elemẽtum infimũ: immo de limo terre: vt nunq̃ p̃sumat sapere nisi infima: id est humilia. nam qui studẽt non alta sapere sed hũilibus cõsentire: nunq̃ inuenient resistentiã. Non em̃ resistit humilis: qꝛ humiles inter se faciẽt discõuenientiã: nec supbus: qꝛ cũ humili habet quod querit. s. sup alios apparere. ¶ Insuper qnq; sunt q̃ nos ad humiliationẽ iducũt. Primũ est ꝓfitiendi tarditas: qꝛ multi infra. xxx. annos vix se ꝓfecisse ꝑcipiunt: sicut filij israel in spacio. xl. annoꝝ vix quinq; dietas in deserto ꝓfecerũt: in vltimo anno vicinores existentes terre egypti q̃ terre ꝓmissionis. Secundo deficiendi ꝓnitas: cũ ad sibilum veri plerũq; reciduare dinoscuntur: fragile est vitrũ qđ casu frangit: fragilior tela aranee que flatu rumpit. sed hõ fragiliss. mus ẽ q̃ solo visu interimit: Tertiũ est casus assiduitas: quia septies in die cadit iustus ⁊ resurgit: vt dicitur Prouerb. xxiiij. Quartum resurgẽdi difficultas tam a mortali q̃ a veniali. Quintũ status nostri dubietas: qꝛ dicit Eccl's. ix. Nescit hõ vtrum amore an odio dignus sit: q̃ si amore dignus fuerit: nescit vtrũ manebit. igit̃ sp hũiliet animã vt inueniat gratiã. Ad lau. dei.

¶ De signis exterioribus humilitatis ⁊ supbie vt cõmuniter foris indicant cordis appetitum. Ser. xxi.

Non facies omnem similitudinem ⁊c. Exod. xx. Viso vtcũq; de humilitate in generali: iam in speciali de illius gradibus prosequendum ¶ Pro quo sciendum: q̃ humilitas triplex distinguitur. Quedam est in exteriori ostẽsione. quedam in intellectuali cognitione. quedam etiam ĩ interiori affectione ⁊ ad hec tria reducuntur. xij. gradus humilitatis. excepto q̃ duodecimus gradus. s. timere deum ⁊ illi subijci ad ipsam radicem humilitatis vere magis pertinere videatur. vt tactum est ĩ sermone precedenti: ecõtra vero superbia colit̃ in exteriori ostensione. in ꝓpria reputatiõe. ⁊ ĩ interiori affectione prout in prosecutione clarius patebit. ¶ Primo igitur videndo de exteriori ostensione hũilitatis queri potest. vtꝝ in exterioribus actibus potest esse humilitas presertim cum humilitas ab intimis sumit exordium ⁊ radicem sicut ⁊ cetere virtutes. nec est aliqua vera virtus nisi radicata fuerit in affectu cordis. Ad hoc respondet Tho. scđa scđe. q. clxv. q̃ humilitas essẽtialiter consistit in appetitu: fm q̃ aliquis reseruat impetum animi sui ne inordinate tendat in magna: sed regulam habet in cognitione vt se non existimet esse supra id quod est. Ex interiori tamẽ dispositione humilitatis procedunt signa quedam exteriora in verbis factis ⁊ gestib: quibus id qđ interius latet manifestatur. sicut ⁊ ĩ ceterꝭ virtutibus accidit. Nam ex visu cognoscitur vir ⁊ ab occursu faciei sensatus vt dicit Eccĩ. xix. Et ideo in dictis. xij. gradibus hũilitatis ponit̃ aliquid quod ꝑtinet ad eius radicem. s. q̃ homo deũ timeat ⁊ memor sit omniũ q̃ ꝑcipit. Ponuntur etiã aliq̃ ꝑtinẽtia ad refrenationẽ appetitus: ne in excellẽtiã ꝓpriã inordinate tendat. Ponuntur inquã aliqua ꝑtinentia ad estimationẽ hominis cognoscentis suum defectum. Ponuntur deniq; quedã pertinentia ad exteriora signa hũilitatis latẽtis: ⁊ hec signa qñq; sunt vera: quandoq; falsa ⁊ ficta. ¶ Pro quo sciendũ fm Tho. vbi s̃. q̃ hõ ad humilitatez dupliciter peruenire potest. Primo quidẽ ⁊ principaliter ꝑ donuz diuine gratie: ⁊ sic ab interioribus sumit exordium: ita q̃ ab interiore dispositione hũilitatis ꝓcedunt exteriora signa humiliationis: ⁊ tunc semper sunt vera: quia humilitas fm q̃ virtus est: importat quandã laudabilem deiectionẽ ad ima: que deiectio consistit principaliter in interiori electione mentis secundario vero in exterioribus signis. Secũdo vo ad humilitatẽ ꝑuenire potest dispositiue ꝑ humanũ studiũ: ꝑ quod homo prius exteriora cohibet: ⁊ postea ꝑtingit ad extirpandũ interiorez radicem superbie. Dicit enim Berñ. ĩ epistola quadam q̃ humiliatio est via ad humilitatem sicut patientia ad pacẽ: sicut lectio ad scientiã: si g̃ virtutem appetis humilitatis viaz non refugias hũiliationis: hec ille. Sed hec exterior humiliatio non semp est vera: qꝛ fieri põt quatuor modis. ¶ Primo nãq; quis imis inheret inuite: puta cũ alio deijcit̃: ⁊ tũc hũilitas nõ est virtus sed pena: de qua dicit̃ ĩ ps̃. Humiliauerũt in cõpedib pedes ei⁹ nisi

raliter humiliatus ꝺ necessitate faceret virtutē ꝓ ꝺei amore ꝓpriā applicans voluntatē sicut chr̃istus in cui⁹ ꝑsona ꝺicit̃ pā. Impropriū expectabit cor meū et miseriā. Secūdo vero ꝙs imis inheret ficte. s. nō mēte sed solū fm signa exteriora. et talis humiliatio non est virtus sed vitiū: ꝺr enī Eccī. xix. Est ꝙ nequiter se hūiliat. s. cm̃ exterius et non interius: vbi principaliter residet hūilitas: et interiora eius intrinseca et desiderū plena sunt dolo: sez simulata nequitia et hypocrisi. Cōtra ꝙs ꝺicit Hiero. in epla ad celantiā: humiliatē seqrenō ꝙ ostēdit atq; simulat gestu corpis: aut ficta voce ꝓpriꝫ. sed ꝙ puro cordis affectu exprimit: aliud enī est virtutem habere: aliud ꝓtinus in multitudinē: multo illa deformior est superbia: ꝙ sub ꝙbusdam signis humilitatis lateat: nescio enī quō turpiora sunt vitia: eū virtutū spē celant. hec ille. ¶ Tertio pnde ꝙs imis inheret stolide. sicut cū honorē suū nō ītelliges: cōparat se iumētis insipiētibus et similis efficit illis se subiiciendo peccatis et rebꝰ vilib⁹: sicut multi nihilipendūt ꝓpriā infamiā vt sequātur ꝓpriā cōcupiscentiā se ꝑ hoc accusare conantes: q amore despectiōis et humiliatiōis hec equanimit̄ tolerāt. Cōtra ꝙs ꝺr in decre. xxi. q iij. c. Flō sunt audiēdi siue viri sciī siue femine ꝙ cū reprehendunt in aliqua negligēia: ꝓpter quā fit vt in malā veniāt suspitionē: vnde vitā suā longe abesse scīāt: ꝺicūt cor̄ deo sibi sufficere cōscientiā suā estimationē hominū: non solū impudenter verūetiā crudeliter ꝓtenentes: cū occidāt animas aliorꝫ siue blasphemāndo vitā ꝺei: ꝺbus fm suā suspitionē ꝙsi turpis ꝙ casta esse displiceat vita sctorꝫ: vl̄ excusatione imitātium nō qꝺ videt̄ sed qꝺ putāt et infra: nobis enī necessaria est vita nr̄a aliꝰ fama nr̄a hec ille. Quarto ꝺenicꝙs ꝙs imis inheret vere et meritorie: nō solum exteriorū ostensiōe sed etiam corde: et de his ꝓsequēdum est in ꝓsti sermōe. ¶ Ꝓpter ꝙ sciēdū ꝙ hec hūiliatio exterior ꝺupliciter ostendi potest. s. m opere et locutione. In opere igit̄ tripliciter ostenditur ¶ Primo extollēdo oculos. reprimēdo: quia fm benedictū primus gradꝰ hūilitatis ē cor ꝺe et corpore semp humilitatem ostēdere: ꝺe fuit in terrā aspectu ꝺicit̄: quia fm Tho. vbi. s. Extollentia oculos est quoꝺdā signum superbie inānem excludit reuerentiam et timorem Confusi sunt enī timentes et verecūdantes maxime oculos deprimere: ꝙsi nō audentes se alios comparare: Unde in pā. Dñe non ē exaltatū cor meū nē. ꝓ torū. Et eccī. xxiij. ozat sapiēs. Extollentiā oculoꝝ meoꝝ ne ꝺederis mihi. Ecōtra vero fm Grego. xxxiij. moral. Superbia cum exterius vsq; ad corpus extendit: primus ꝑ oculos indicat: et hē primus gradus superbie ꝙ ꝺicit a ꝺe. Ber. curiositas: ō qua ꝺicit li. ꝺe gradiꝫ humilitatis. Vir puer sius annuit oculo: terit pede. digito loquitur: ex insolenn corporis motu reccs aīe morbus deprehendit. Quāꝺiu mēs a sui circūspectōe corpescit incuria sui curiosam in alios facit: qz eī seipsaz ignorat foras mittit vt hedos pascat: hedos ꝙppe ꝙ perīn significāt recte oculos aureosq; appellaueri: qm̄ sicut mos ꝑ peccatū in orbe: sic ꝑ has intrat fenestras ad mētem. In his g̃ pascendis se occupat curiosus ꝺū scire nō curat qualē se reliquerit int⁹. hec ille. Ꝺicit enī Gregz. ome. xxxvj. Super illō uiga boum emi quinq;. Graue curiositatiꝫ vitiū est ꝙ dum cuilibet mentē ad inuestiganꝺū vitā ꝓximi exterius ducit: semp et intima sua absconꝺit: vt aliena sctēs se nesctēs: sic et curiosi animꝰ ꝙsto perius fuerit alieni meriti tāto fit ignarus sui. hec ille. Et ponit Bern. vbi. ō. tria curiositatis exēpla. Primo ꝺe ꝺina filia Jacob. ꝙ dum ad pascendos hedos egredit vt videret mulieres alienigenas ipa patri et sua sibi ꝓgnitas rapit. Secōo ꝺe eua ꝙ in paradiso posita lignū vetitum curiosius inspexit. Tm Bern. quid tuā mortē tā intēte tuemis? quid illo tā crebro lumia vagācia iacis? ꝙd spectare libet qō manducare nō licet? Oculos inquis tendo non manū: nō est interꝺictū ne videā sed ne comedā. Ad qō aptius j. Cor. vj. Omnia mihi licēt sed nō oia expeꝺiūt. Et si culpa nō est culpe cm̄ iudiciū ē. Et si culpa non nō est: culpe cm̄ occasio ē: iudiciū ꝺē cōmisse: et occasio cōmittēde. Tertio ponit ō sarbana cui aut: In delicijs paradisi ꝺei positus es quid amplius querere debes? plenus ergo sapiēia et perfectus decore alnozate ne quesieris: et fortiora te ne scrutatus fueris. Sta in te ne cadas a te: si ambulas in magnis et in mirabilibus sup̄ te. Sed quid interi ex obliquo intendis ad aquilonem? Quid tua miser curiositas ducit: vt presumptione singulari non ꝺubitres ciuibus scandalum: iniuriam regi facere ꝺicens: Ponā sedē meam ad aquilonez et similis ero altissimo. Et infra velim tamen curiosius o curiose intentionē tuę curiositatis inquirere: ponam inquis sedem meam ad aquilonem: nec hunc aquilonē cor

poralem:nec sedem hāc cū sis spūs intelligo materialē:puto aūt p aquilonē reprobandos homines fuisse designatos.p sedē potestatez in illos ās vniq in pēna dei ōpto et vicinioz tanto ceterꝫ pspicano: puidēs:nullo de sapiēne radio choruscantes:nullo spūs amore feruentes velut vacuū reperis locū. Affectasti sup illos dñium ās quadā astutie tue claritate pfundens malicie tue estibus inflāmares: vt quō altissimus sua sapiēcia ac bonitate omnib filijs obedientie pēratura tu sup oēs filios supbie rex constituer:tua eos astuta malicia regeres.p qō altissimo similis esse:sed miroz cū in pēsenna dei tuū puideris pncipatū cur nō in eadē puidisti precipitiū. Hā si puidisti q̄ ifamia fuit:vt cū tāta miseria cuperes pncipatū:malēs misere pesse ās felicit subeē Sed credibilius est q nō puidisti aut q dei bonitatē attēdens dixisti in corde tuo nō rec rer:pter qō o impie deū irritasti.aut qz viso pncipatu stanm i oculo supbie trabes excre uit q̄ interposita trabē videre nō potuit:hec ille ipsim inē alia. Sic Joseph cū suā puidisset exaltationē ñ pscuit:sui vēdicatione:q̄ uis prio: esset vēdicatio ōpto ex altano:est etiā dete stāda curiositas q̄ defect⁹ alioz diligētius indagare:vt alioz imperfectiōe fm suā exīmatio nē agnita liquans in primoz pscientia culicē: t in sua camelū deglutiēs.temerario eos iudicio pnēnat:ac in secreto mentis ipudēter se pferat.qō est extremū malū:dic em Chrys. Nec facile repies quēq̄:nec patrēfamilias. nec clausti alē exptē huius erroris. Sunt em he diabolice temptationis insidie. Nam q se uere discutit aliena nunq̄ pprioꝝ reatuꝫ veniam merebit.hec ille. ¶ Secundo vero ostenditur humilitas:ineptā letiam t inoz dinatum risum pprimēdo:ficut supbia demō strat eadē frequentando. Cuius ratio est:qz semper humiles ea considerāt in quibus:ab alijs deficiūt. Hinc dr eccl. vij. Cor sapiēti vbi tristitia est. Supbi autem ea dūtaxat con siderant in quibus alios precellūt:ideo sub ditur ibidem. Cor aūt stultorum vbi letitia: Unde dicit Bern.vbi s.propriuꝫ t est supboz umlera semper appetere t tristia deuitare Et ideo ex illa parte q̄ sua sibi vilitas t alie na excellentia monstratur:restringit curiosita tem:vt totū se transferat in contrariā partē:q̄ tenus in quo ipse videtur precellere curiosꝰ noret in quo alter precellit.semper dissimulꝫ vt dū deuitat quod triste putat letitia pnue tur:t infra. Illū q eiusmodi est raro aut nūq̄ gementem audies:lachrymantē videbis pu tes si attēdas aut sui oblitū aut ablatū a cul pis. In signis scurrilitas:i frōte hilaritas:va nitas apparet in incessu:pnus ad iocū.facilis ad risum:hec ille iter alia. ¶ Tertio ostendit omnē singularitatē fugiēdo:in vestib:gestib t exercitijs vl opib:sic ecōtra supbus cadez sectādo vt ceterꝫ excellēno: vl etiā factio: ap parear:nō religiōis amore sed ostētatione.t p dicti nouitatū psumptio q̄ ponit filia inanis glie:vt videbit infra:t h ī scō Lho.scōa scde.q.clxxij. qz finis inanis glie ē manifestatio pprie excellētie:qō aliqñ fit p facta exteriora que sūt vera habēna aliquā admiratiōnē tūc dicit nouitatū psūptio q̄s boies solēt magis admirari q̄ imitari. Si ꝓo fit p opera ficta vl falsa tunc dicit hypocrysis:t vtrunq vitium est abominabile coram deo. In verb deniq duobus modis ostenditur humilitas: Primo tempus loquēdi non puemēdo:vt si taciturnitatē vsq ad interrogationem conser uet.precipue si adolescentioz fuerit. Unde ec clesiasti.xxxij. Adolescens loquere in causa tua vix cum necesse fuerit:si bis interrogatus fueris habeat caput responsum suum. Ecōtra vero superbus est preceps in loquendo. Dicit enim Bern. vbi s. q̄ inuenta occasione loquendi aut loquitur aut rūpet:plenus est em cum helu sermōibus t coartat cū spūs tus veteri sui:puenit interrogantem:non ās renti rūdet:ipse querit:ipse soluit:t verba col locutionis imperfecta pscidit:de singulis vir tutibus plenissime sed vanissime disputat.vt tu si audieris dicas:q ex abundantia cordis os loquitur:si ad lubrica sermo conuertitur in his quanto assuetioz tanto loquacioz inue nitoz.hec ille.Secundo vero modum loquē di non excedendo sed per taciturnitatē(de qua vi debitur infra)vel etiā p mutiloquiuꝫ. Dicit enim abbas Johannes montis sinai. Multi loquium est vane glorie cathedra.p quā seu sam manifestare ac pōpance ꝓpalare naturā habet. Unde Bern.vbi s. Dū superbꝰ quos dam suspicit suptioꝛes:quosdam despicit infe rioꝛes t in alijs quidem videt qō inuideat.in alijs quod irrideat.ide fit vt p mobilitate animi sui.modo per superbiam ad alta se erigit. modo per inuidiam in ima demergat.nunc p inuidiam nequiter tabescit.nunc p excellēna puerliter hilarescit. nonnunquam in altero vanus i vtroq superbus existit.t has animi

vicissitudines. nunc pauca ⁊ mordacia: nunc multa ⁊ inania. nūc risu nūc luctu plena. sem per vero irrationabilia indicant verba: hec il le inter alia. Ad laudem dei.

¶ De intellectuali proprie vilitatis agnitione/ ⁊ qualiter ad illam peruenire quis valeat. Ser. xxij.

Non facies omnem similitudinē ⁊c. Exod. xx. Expediti de exteriori humilitatis ostēsione: iā secundū ꝓsequamur scz de intellectuali cognitione vilitatis. B Ad cuius euidentiā primo queri potest vtrū homo sm iteriorē actū anime se per humilitatem omnibus subijcere debeat: presertim cū dicat Augu. in li. de natura ⁊ gratia. Humilitas collocanda est in ꝑte veritatis non in parte falsitatis. Et iterum Augu. sup Johannē. Cum humilitatis causa mentiris: si non eras peccator anteq̄ mentireris: mentiendo efficeris quod vitaras: veritas in te non est nisi ita te direris peccatorē vt te eē cognoscas. Ad hoc rñdet Tho. scda scde. q. clxj. ꝙ in homine duo considerari possunt: scz id qd est dei: ⁊ id qd est hominis. hominis aūt est quicqd pertinet ad defectū: dei vero quicqd pertinet ad salutem ⁊ pfectionē: sm illud. Ozee. xiij. Perditio tua ex te israel: tantummodo in me auxiliū tuū: humilitas g̃ sicut supradictum est: proprie respicit reuerentiā. qua homo deo subijcit: ⁊ ex cōsequenti q̄ subijcitur ꝓximo ꝓpter deū: qua propter non solū reuereri debemus deū in seipso sed etiaz id qd ē eius reuereri debemus i quolibet ꝓximo: licet non eodem modo reuerētie quo reueremur deū: Et ideo quilibet homo debet illud quod est suum in seipso subijcere ei qd est dei in alio: vnde tali modo potest quis subijcere omnibus proximis ꝓpter deum. iuxta illud. j. pe. ij. Subiecti estote oī hūani creature propter deum: nec per hoc falsitatem incurrimus si preferamus id quod est: dei in proximo: ei quod est ꝓprium in nobis: qr super illd phi lipen. j. Superiores inuicem arbitrātes. Dicit glo. Non hoc debemus estimare vt nos estimare fingamus: sed vere estimemus posse esse aliquod occultum in alio quo nobis superior sit: etiam si bonum nostrum quo videmur illo superiores esse nō sit occultū: potest etiam aliquid boni reputare esse in proximo quod ipse nō habet: vel aliquid mali in se eē quod in alio nō est: ex quo potest ei se subijcere per humilitatem. ¶ Tria tamē sunt que si requirit humilitas. Primo non requrit humilitas vt aliquis id quod est dei i seipso subijciat ei qd apparet esse dei in alio. Nam illi qui dona dei participant ea se habere cognoscāt: secundū illud. j. Corinth. ij. vt sciamus que a deo donata sunt nob: ⁊ ideo absq̄ preiudicio humilitatis possunt dona que ipsi acceperūt preferre donis dei que alijs apparēt esse collata: sicut dicit apostolus ad Ephes. iij. Qd alijs generationib⁹ non est agnitum filijs hominuz sicut nūc reuelatū sanctꝭ apostolis ⁊c. Secundo non requirit humilitas ꝙ aliquis id quod est suum in seipso subijciat ei qd est hominis in proximo. Alioquin oporterz ꝙ q̄libet se reputaret magis peccatorem quolibz alio: cum tamē apostolus absq̄ p̄iudicio humilitatis dicat Gal. ij. Nos natura iudei sumus: ⁊ non ex gentib⁹ pctōres: ¶ Tertio multo min⁹ requrit hūilitas ꝙ ailqs id ꝙ ē dei i se: subijciat ei quod est proximi a seipso. Cuius ratio est: quia hoc facere esset contra reuerentiam dei eo quod est dei in nobis pertinet ad salutem: id aūt quod est proximi a seipso pertinet ad defectū. Esset inq̄ contra reuerētiā dei: vt bonū dei quod est in nobis submitteremus malo proximi quod est ex seipso. Esset etiam in detrimentum illius cui se subijceret: qui ex hoc superbiret vel contēneret. Augu. enim dicit in regula: ne dum nimium seruat humilitas regēdi frangat auctoritas. ¶ Ad maiorem tamē euidentiam sciendū: ꝙ vt dicē. Rich. de sancto victore. Differentia est inter humilitatem ⁊ humiliationē. Humilitas em̄ est virtus qua quisq̄ sibijpsi vilescit interius coram oculis dei. Humiliatio vero est virtutis effectus quo quisq̄ seipsum abijcit exteri⁹ in oculis proximi. Aliud enim ē humilem esse: aliud est humiliter se habere: illud pertinet ad disciplinam mentis: istud ad disciplinam corporis: illud est humilitatis: istud est humiliationis. hec ille. Hec autē humilitas cognitionis trib⁹ gradib⁹ humilitatis pficit. ¶ Primus ē ꝙ proprios defect⁹ recognoscat ⁊ cōfiteat: ⁊ est octauus gradus in ordine quem ponit bea. Benedict⁹ q̄ etiā grad⁹ a pfectissimis viris diligentissime colit: ita vt se credant nūq̄ proficere: sed in omnibus deficere se doleāt: de q̄b⁹ dicē Rich. de scto vic. O vir perfectū sūmaq̄ humilitate fūdatū: q̄ sp p̄t ⁊

festinãdo proficere: ꝛ ꝓficiẽdo festinaꝛ: ꝛ hãc sibi humilitatẽ seruare vt sp ꝓficiat. ꝛ tñ nec pfectiõis intia se habere credat. Sed obijci põt ꝙ humilitas tñ videt cẽ ipfectoꝝ ꝛ nõ pfectoꝝ qz deo ꝙ pfectꝰ ẽ nõ cõuenit humiliari: vtpote ꝙ nulli subijci põt. Ad hoc respondet Tho. vbi. s. ꝙ aliq̃d dicit cẽ pfectũ dupliciter Vno mõ simpliciter in ꝙ sez nullus defectus inuenit: nec fm naturã nec p respectũ ad aliq̃d aliud: ꝛ sic solus deꝰ ẽ pfectus: cui fm naturã diuinã nõ cõpetit humiliras sed solũ fm naturã assumptã: Alio mõ ꝓt dici aliq̃d pfectũ fm ꝙd: puta fm naturã suã vl̃ scõm statũ vl̃ cõs: ꝛ h mõ homo virtuosus est pfectus: cuius tñ pfectio i cõparatione ad deũ defficiens inuenit scõm illõ Esa. xl. Oẽs gẽtes quasi ñ sint. sicut sunt coꝝ eo. Et iere. xxiij. Facti sumus vt immundi oẽs nos q̃si pannus mẽstruate oẽs iustitie nre. Et sic respectu diuine pfectiõis oĩnis hõ q̃tũcũq; pfectus impfectus iudicat. Hinc abraã ꝓpter̃ã iperfectionẽ ꝓfidẽtie air: Geñ. xvij. Loqr ad deũ meũ cũ sim puluis ꝛ cinis. De q̃ hũilitate dicit August. Humilitas ẽ ex intuitu ꝓprie ꝓdicionis ꝛ sui cõditoris volũtaria mẽtis inclinatio. ¶ Qualiter enim bona q̃ agim⁹ cognoscere ꝛ nescire ꝺ bemus ostendit Grego. in mor. dicẽs. Plerũq; em̃ si scimus bona ꝙ agim⁹ ad elationem ducimur: nam si nescim⁹ minime seruamus. Quis em̃ audita virtutis ꝓscientia nõ ꝛtulũ cunctis superbiat: aut ꝙs rursus bonũ in se custodiat quod ignorat. Sed cõtra veraq; ꝺd sup est nisi vt recta q̃ agimus sciẽdo nesciam⁹. vt ꝺ ꝛ recta estimem⁹ ꝛ minima: q̃tenus ad custodiã sui sic sentiat anim⁹ ꝓscientiã rectitudinis. vt in tumore non eleuet humilitas estimationis: ꝛ quãuis humilia de se sentiat animus iustorum: ea tñ q̃ agũt quõ sint recta cõspiciunt: sed de eoꝝ rectitudine non ꝑsumunt. Ille etiam deo veram exhibet ozõnẽ. ꝙ seipsum qz pulus sit humilit videt: ꝙ nil virtutis sibi tribuit: qui bona q̃ agit de misericordia cõditoris cognoscit. hec ille. Sic igitur ꝛtũ cũq; perfectus p humilitatem se deo subijce re debet cõsiderando diuinam excellẽtiã ꝛ ꝓpriam insufficiẽtiã: ex ꝙbus seq̃ntur alia duo sez reuerẽtia ad deum: ꝛ ꝓfidẽtia ad matoza nõ virtute ꝓpria: qz talis cõfidentia ẽ humilitati cõtraria sicut ꝑsumptio sz cõfidẽtia diuini auxilij in matoza: utra illõ apli. Oia possũ in eo qui me ꝓfortat dꝰ. Vñ Augu. in li. de pen. hic air: Aliud est proijcere se ante deum: ꝛ aliud erigere se cõtra deum. Qui ait deũ se proijcit ab illo erigit ꝛ exaltat: ꝙ aduersus deũ se erigit ab illo ꝓcit. hec ille. Dic̃ enim Lassi. sup pã: Magna ẽ diabolũ arma sũti suis viribꝫ fiduciã non habere. sed deũ rogare ꝙ possit aduersarũ oppmere. hec ille. Cõtra hunc aũt hũiliandi gradũ est octauus scilicet gradus ꝙ ẽ petẽdo defensiõa ꝙ gradu se dauid pseruari petijt dicẽs. Nõ decimes coꝝ meũ in ꝓba milne ad excusa. ex. in pec. cum boibus operã mich̃ ꝛc. Nimiꝝ cũ hmõi peccatũ in spãlem ꝙ dicit ipugnatio veritatis a gnite arrigisse videat agnitã ꝓtatẽ ipugnãtes immo agnitã malitiã defendens vt liberius peccet. Vñ si rides ignorãte tenebras obfuscatũ nõ scienter sed ignoranter subterfugere ad tales excusatiões in peccatis: ac p ꝫ coꝝ deo magis excusabilẽ fore. Audi sup ꝫ consilũ Ber. de gradib̃ humilitatis. hypocrita inquit eijce trabem de oculo tuo vt videas: trabes in oculo grãdis ꝛ grossa in mẽte est superbia: ꝙ quadã sui corpulenna vana nõ sana: tumida non solida mẽtis oculũ obscurat: veritatẽ obumbrat: ua vt si nuam occupauerit mẽtem etiam te talẽ: qualis es vl̃ qlis esse pores ñ possis ꝛcire: sed qualẽ te ames talẽ te putes esse vel speres fore. amoꝝ em̃ sicut nec odium veritatis iudicium nescit. Hinc legibus humanis statutum est. speciales amicos causãtium non debere admitti ad iudicium: qui vl̃ fallunt vl̃ fallũtur amoꝛe suoꝝ: ꝙ si culpã amici tuo iudicio amoꝝ illius aut munit aut ꝓrsus abscondit: ꝛto magis amoꝝ tui. ruĩ contra te iudicium fallit. hec ille inter alia.

B Secũdus vero gradus est ꝙ ad omnia indignum ꝛ inutilem se cõfiteat ꝛ credat: ꝛ ꝺ ex consideratione ꝓpriq̃ defectus: ꝛ est septimus in ordine graduum humilitatis. Sed obijci potest ꝙ hic gradus ad falsam opinionẽ ponere videt: ꝙ nulli virtun põt cõperere: sicut etiã gradus immediate ponendus post istum sicut enim videtur falsum: ꝙ iustus vel penitens sit indignus vel inutilis ad omnia: sic etiã videt falsum ꝙ vilioz sit omnib̃. Ad hoc rñdet Tho. sc̃da sc̃æ. q. clxj. ꝙ aliqs absq; falsitate potest se credere ꝛ etiã pronunciare omnibus viliorem scõm defectꝰ occultos quos in se cognoscit: ꝛ dona dei q̃ in aliis latent: Vnde Augu. in li. de virgi. Existimate aliquos in occulto superiores quibus estis i manifesto meliozes. Similiter absq; falsitate potest aliqs ꝓfiteri ꝛ credere ad omnia se

inutilem ⁊ indignum eē scdm ꝓprias vires: vt sufficientiam suā totā in deū referat. iuxta illd ij. Cor. iij. Non ꝙ simus sufficientes cogitare aliqd a nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nr̄a a deo est. Itē serui indigni ⁊ inutiles sum⁹ iuxta illd Luc. xvij. Cum feceritis oia q̄ p̄cepta sunt vobis: dicite qz serui inutiles sumus. qd debum⁹ facere fecimus: que verba sic exponit. Ambro. Non ergo te iactes si bene seruisti q̄ facere debuisti: obseq̄t sol: obtemperat luna. seruiūt angeli: ⁊ nos g̃ nō a nobis laudē exigam⁹. Beda vero sic exponit. Serui quidē: quia p̄cio empti ⁊ redempti: inutiles qz nostroꝝ bonoꝝ non indiget: vl' qz non sunt condigne passiones huius seculi ad futuram gloriā Et subdit ꝯcludens: Hec est ergo in omnib⁹ fidei pfectio: si oia q̄ sunt p̄cepta ipleuerint ⁊ tamē impfectos se nō nouerit. Contra hunc aūt gradū ponit septim⁹ gradus supbie q̄ est psumptio q̄ qs sufficiētē se reputat ad maiora: cui⁹ indicia ponit Bern̄. de gradibus humilitatis: dicēs: ꝙ taliter p̄sumēs in cōuentib⁹ primis sedet in cōsilijs prim⁹ rn̄det. Non vocat⁹ accedit. nō iussus se intromittit: reordinat ordinata reficit facta: q̄cq̄d ipse nō fecerit aut ordinauerit nec recte factū nec pulchre estimat ordinatum iudicat iudicātes: p̄iudicat iudicaturū ⁊c̄. hec ille: ¶ Tertius denicꝫ gradus ē credere ⁊ ꝓnunciare se oibus esse viliorē vt quātū ad oia alios sibi p̄ferat: ⁊ est sext⁹ in ordine graduū humilitatis: de q̄ gradu dictū est aliqd in gradu p̄cedenti. Notandū est tamē ꝙ q̄ hunc gradū veracit̄ q̄rit attingere vitam meliorum ⁊ non prauoꝝ frequentius debet subtiliter indagare. iuxta illd Grego. Non quibus iam estis superiores: sed quibus adhuc estis inferiores aspicite: et subdit causam: quia sicut incentiuum est elationis respectus deteriorum: ita cautela humilitatis est cōsideratio meliorum. hec ille. Ueꝝtamē vt qs etiā pfectissimus se maximū peccatorem sine dissimulatione reputare valeat triplici respectu sese frequētius exerceat. Primum respectum dirigat ad indagādum sub compendio peccatorum suoruꝫ multitudinē et enormitatem: insuper diuine gratie recepte detestabilem ingratitudinem: q̄ tam indignissimus misericorditer a deo preuentus: facilime peccatis resistere potuisset. Non em̄ tm̄ apud deuꝫ pensatur opatum malum sed etiā oportunitas peccandi: facilitas resistēdi: gratia concomitans: malicia inflāmas ac similia Secundū dirigat ad cognoscēdū se solūmō gratia diuina: non ꝓpria resistentia p̄seruatū: nec cum multis ī maxima vitia ꝓlaberet: subtractis etiā earundē occasionibus et oportunitatib⁹ diabolicis quoqꝫ tēptationib⁹: quib⁹ plerīqꝫ circūuenti miserabilit̄ ceciderūt quas si forsan expertus fuisset ceteris oib⁹ abominabilius cecidisset. Tertiū dirigat ad cognoscēdum liberalem munificentiam diuine gratie iam recepte: quam si peccator maximus recepisset magis gratus extitisset: cautius conseruasset ac fidelius affectum mancipasset. Ex quib⁹ oib⁹ vilitatem ꝓpriam colligendo se reputet omni reprobatione dignissimum omni prorsus gratia indignissimū: vt in se penitus desperans in deo solo confidat: hoc ei ꝓpriū habet humilitas vera ꝙ q̄ntū in se deijcit tm̄ in deū spe firma subleuatur. q̄ntum deficit desperatione sui. tantum proficit cōfidentia dei Et ꝯtra hunc gradū ponit sextus grad⁹ supbie qui dicitur arrogantia per quā hō se alijs prefert: cuius originem tangit Gregor. xxiiij. moral'. dicēs: ꝙ reprobi si quando in via dei veniunt. non ad meliorum vestigia intuenda sed ad prauorum exempla veriūtur: neqꝫ eorum considerant vitam: quibus se humiliando postponant: sed quibus se supbiendo p̄ferant deteriores nanqꝫ respiciunt quib⁹ meliores se esse gloriātur: ⁊ id circo ꝓficere ad meliora non possunt: quia hoc sibi sufficere estimant ꝙ pessimos antecedūt: hec ille. Ad laudem dei omni.

¶De interiori affectu humilitatis ac superbie: ⁊ qualiter quis eosdem cōsequitur. ¶Sermo xxiij.

Non facies omnem similitudinem ⁊c̄. Exod. xx. Premissis vt potuimus de duobus primis virtutem humilitatis concernentibus. Iam tertiuum prosequimur. s. de interiori affectione humilitatis et vtilitatis: de q̄ dicit Bern̄. A Quod vere humilis non vult humilis sed vilis reputari: verus iquit: humilis vilis vult reputari non humilis predicari: gaudet de contemptu sui ⁊ in hoc consistit ꝟtus hūilitatis essentialiter. Dicit em̄ Tho. scda scde q. clxj. ꝙ cognitio ꝓprij defectus pertinet ad humilitatem sicut regula quedam directiua ipsius appetitus. sed in ipso appetitu consistit humilitas essentialiter. q̄ potissime experitur cum quis aduersa ⁊ obprobriosa affectant

patitur. siue i factis siue verbis quia sicut ait Greg. in registro. Nam grande est his nos esse humiles a quibꝫ honoramur: quia ⁊ hoc seculares quilibet faciunt. sed illis maxie humiles esse debemus a q̄bus aliqua patimur. hec ille. Ad hanc humilitatē hortat̄ sapiens Ecci. iij. dicēs: Quanto magnus es humilia te in omnibꝫ. i. fm graduꝫ magnitudinis vel generis nobilitate vel scientia: subtilitate vel honoris dignitate vel vite scitate erit gradꝰ humilitatis nec dicit maior qꝛ oīs comparatio maioritatis scrupulū habet suspitionis ⁊ cōtentionis. Luc. xxij. Facta est contentio inter eos quis eorum videtur esse maior: humilias inquit te: vt humilitas sit voluntaria non coacta: ⁊ ab aliquo intrinseco non intrinseco. Et hoc i omnibus tam tēporalibꝫ q̄ꝫ corporalibꝫ ⁊ spiritualibꝫ que habes. quia nihil boni habes quod a deo non accepisti: ⁊ q̄ꝫtū in te est indignus accepisti: Sequitur. Et corā deo inuenies gratiam. Jaco. iij. Deus superbis resistit: humilibus aūt dat gratiam: ⁊ subdit causam motiuā humiliandi dicens: Quoniam magna est potentia dei ⁊ ab humilibus honorat̄. Vñ. j. Pe. v. Humiliamini sub potenti manu dei vt vos ⁊c. Nam reuerentia bonitatis diuie est causa cur omnes se debēt humiliare: exemplo christi qui summe se corā deo patre studuit humiliare: qui se vocat ostium ad ingressum regni. Joh. v. Ego sū ostiū qui em̄ per ianuam paruā transire voluerit nisi ad ostij mensurā se inclinauerit. caput elidet ⁊ retrocadet: sic vt ait dñs. Nisi conuersi fueritis ⁊ efficiamini sicut paruuli: non intrabitis in regnum celorum. ¶ Ad maiorē aūt euidentiam sciendū q̄ hec humilitas affectionis tribus gradibꝫ perficitur. Primus est q̄ quis ꝓpriam voluntatem non delectet̄ implere: ⁊ est vndecimus in ordine graduū humilitatis: non inquā delectet̄ implere ꝓpriā volūtatē quā caro ⁊ sanguis suggerit: sed diuinaꝫ quā spūs ingerit. De q̄ volūtate dic̄ Bern̄. super cātica sermone. xxj. Volūtas est motꝰ rōnalis sensui presidēs ⁊ appetitui: habet sane quocūq̄ꝫ voluerit rōnem semper comitē: ⁊ quodammō pedissequā: n̄ q̄ semper ex rōne sed nunq̄ꝫ absq̄ꝫ rōne moueat̄. ita vt nulla facit per ipsam contra ipsam: hoc est p eius q̄sī ministerium cōtra eius cōsiliū siue iudicium Est em̄ ratio data volūtati vt instruat. ¶ Ceterum oblatio ꝓprie volūtatis apud deum: tā excellentis virtutis est q̄ quicunq̄ꝫ alia virtutum opera: ex ipsa solum meritoria redduntur: eo scꝫ q̄ fiunt vt diuine volūtati cōplaceant ⁊ obedientiā ostendāt. Nā si q̄s etiā martyriū sustineret vl̄ oīa sua pauperibꝫ erogarꝫ nisi hoc ip̄m ad ipletionez diuine voluntatis ordinaret: qd̄ recte ad obediētiā pertinet meritoria neq̄q̄ꝫ eē possent: sicut nec sine charitate fierent: que charitas sine obediētia eē non potest: qꝛ si vera amicicia facit idem velle et nolle: q̄ꝫto magis ip̄a charitas facit idē velle ⁊ nolle cū deo. ita vt suā voluntatē diuine volūtati ⁊ dispositioni p oīa tam in volito q̄ꝫ in modo volendi libere subijciat: sicq̄ illius bn̄ placitū sit ei summū desideriū. tam in aduersis q̄ꝫ in prosperis: siue sint ꝑsecutiones: cōfusiones: infirmitates: pericula vel similia: nihil q̄ꝫ sibi reseruat. sed totū ordinationi diuine cōmittens: sedulis p̄cibus viscerosa quadā dulcedine replicans. Fiat volūtas tua ⁊c. ita q̄ tandē incorporatis pijs desiderijs. naturali quadā inclinatione p̄dominante spū totius gr̄e ferri videat̄ infatigabiliter ad amplectēdum id qd̄ diuina ꝓuidentia disponente vel permittente circa se conspexit actitari. Sed cōtra hunc gradū humilitatis opponit̄. xj. gradus superbie qui dicitur libertas peccandi: per quā scꝫ quis delectat̄ libere facere quod vult potius fm appetituꝫ priuatum q̄ꝫ fm iudiciū rationis. De qua dicit Bern̄. de gradibus humil. q̄ postq̄ꝫ terribili dei iudicio pria flagitia ipunitas sequitur: experta voluptas libenter repetitur: repetita blandit̄: concupiscentia reuiuiscēte sopitur ratio ligat cōsuetudo: trahit̄ miser in profundum maloꝝ: tradit̄ captiuus tirannis vitiorum ita vt carnaliuꝫ voragine desideriorum absorptus sue rōnis diuinicq̄ꝫ timoris oblita. dicat insipiens in corde suo non est deus. Jam indifferenter libitꝫ pro licitis vtitur: Jam ab illicitis cogitādis: patrandis: inuestigādis: animus: manus. vl̄ pedes non prohibetur: sed quicquid in cor: in bucam ad manum venerit: machinatur. garrit et operatur. hec Bern̄. ¶ Secundus vero gradus est obedientia vt scꝫ voluntatē suā quis regulet superioris arbitrio in oī obediētia ꝓ dei amore. Et est decimus i ordie gradū hūilitatis. Hic em̄ gradus plenius attigit̄: cū supioris voluntati se q̄s cōformare nititur: non solū verborū sed etiā nutuū illius diligēs obseruator ⁊ executor effectus in nullo excusationem p̄tendēs: nec difficultatem causans: nec inuoluntarium se ostentans. si etiaꝫ

minus suaue aliquādo quid iniungit: redolere videatur. Illud prudenter attendens qd̄ ait Bern̄. de precep. ⁊ dispen. In obediendi ratione hec generalis regula teneat: q̄ in difficilioribus agendis obeditio gratior q̄ preuaricatio grauior iudicetur: ⁊ in facilioribus minusq̄ onerosis cōtemptus dānabilior quā actus laudabilior estimetur. Nec sunt in obedientia subditorum discutiēda merita vel demerita superiorū: quia dicit apostolus generaliter. Obedite prepositis vestris. non tantum bonis sed etiam discolis. Et August. sic obedientie modus tenendus est: vt bonis in malo non consentias nec malis in bono contradicas: q̄ si bona sunt que iubent: debet tamen obedientia aliquid habere de suo: aliquando vero non. Unde Grego. xxxv. morali. Sciendum est q̄ obedientia aliquando si de suo aliquid habet nulla est: aliquando vero si de suo aliquid nō habet. minima est. Nam cum huius mundi successus precipit: cum locus superior imperat: is qui ad precipienda hic obedit: obediētie sibi virtutē euacuat: si ad hoc etiā proprio desiderio anhelat. Rursus cum mundi despectus p̄cipitur: cū probra adipisci ⁊ ꝯtumelie iubentur: nisi hoc ex semetipso animus appetat: obedientie sibi meritū minuit: quia ad ea que in hac vita despecta sunt: nolens inuitus q̄ descendit: hec ille. Et exemplificat de Moyse q̄tū ad prospera qui renuit principatū populi israel: ⁊ de paulo q̄tum ad aduersa: qui prohibitus a fratribꝫ ne hierusalem pergeret aduersa passurus: protinus respondit. Non solū alligari sed mori paratꝰ sum in hierusalem pro nomine Jesu. Contra hunc aūt gradū ponitur decimus gradus superbie: qui est rebellio contra superiorem qua quis subijci non vult superioris sui imperio. Inobedientie morbus ex superbie tumore p̄cedit: sicut sanies ex vulnere: hoc morbo primus homo languit: qui bestijs terre prepositus fuit. Sed de his gratia breuitatis supsedeo. ¶ Tertius deniq̄ gradꝰ est in duris asperis ⁊ obprobriosis amplecti patientiā nō solum patienter sed etiam affectanter: cum scz ad cōformandū se dominice passioni: illusioni: reprobationi: ⁊ turpissime morti: aduersa queq̄ ⁊ obprobriosa desideranter adepta cōplectitur. non dum habita querit celebrius inuitat dulcius cū illo qui dicebat. Improperiū exspectauit cor meū ⁊ miseriā. Et hoc quidē experientia felicissime percipit: q̄ profluā dulcedo iocūditatis interne ex hoc prelio patientie frequētius effluit mentem feliciter inebrians: ⁊ corpus ad illatas penalitates velut insensibile reddens. Unde vt quis imitatorē se constituat christi dicentis. Discite a me q̄ mitis sum ⁊ humilis corde: duo sunt necessaria: Primū est vt quis se humilem exhibeat in propria cōuersatione. Secundo vt mitem se prebeat in aliorum despectione vel persecutione. Quod vtrumq̄ dauid eleganter amplexatus est: de quo Grego. xxvij. morali dicit inter alia. Intueri libet quanta virtutum munera dauid perceperat: atq̄ in his omnibus q̄ fortis humilitati seruiebat. Quem enī non extolleret ora leonum frangere: despectis prioribus fratribus elegi: reprobato rege ad regni gubernacula vngi: vno lapide goliam sternere: ⁊ cetera que gessit: ⁊ tamen cum archam dei hierusalem reuocat: quasi oblitus se prelatum: omnibus admixtus populis ante archam saltat. Et infra. Quid de eius factis ab alijs sentiatur ignoro: ego plus dauid saltantem stupeo q̄ pugnantem. Pugnādo quidem hostes subdidit: saltando seipsum vicit. Quem michol cum humiliatum despiceret dicens: Quam gloriosus fuit hodie rex ⁊c̄ protinus audiuit. Ludam ante dominū ⁊ vilior fiam plusq̄ factus sum: eroq̄ humilis in oculis meis: quasi dicat. Vilescere coram hominibus appeto: quia mihi seruare corā deo ingenuitatem: per humilitatem quero: in quibus verbis geminū humilitatis indicium exprimit scz hominis exterioris cum dicit: Ludam ⁊ vilior fiam ⁊c̄. ⁊ hominis interioris tā in cognitiōe q̄ etiam in affectione qua scz exteriora signa vilitatis ostendit. Hinc subdit. Eroq̄ humilis in oculis meis. Et hanc viā quicunq̄ recusat imitari: reuera christiani nominis honorare non est dignus insigniri. Dicit Beatꝰ Hieronymus inter alia. Cur graue sit pro domino sustinere om̄ia que aduenerint in hac vita: damna: derogationes: suspiciones: detractiones: ⁊c̄. quādo ille cū deus sit ⁊ dei filius: pro salute tua obprobria omnia: iniuriasq̄ sustinuit. Nam quomodo amare eum dicimur: si pro ipso nihil sustinere parati sumus: nihil enim nobis dignum pro eius amore irrogatur: si sententie ipsius memores sumus qua dicit. Non est discipulus sup magistrū. Et si patrem familias beelzebub vocauerint: quātomagis domesticos eius: g̊q̄ hec sustinere nō vult: nec discipulū se approbat ēe

nec filiuz nec seruum: nec domesticū. hec ille. Cōtra hūc aūt gradū humilitatis ponit nouē gradus supbie q̄ est simulata cōfessio: per quā aliq̄s non vult subire penā ꝓ peccatis q̄ simulate confitet. De qua dicit Bern. d̄ gradibus humi. inter alia. Multo periculosior est fallax ac supba cōfessio: q̄z ꝑtinax ⁊ obstinata peccatoꝝ defensio. Nōnulli eñ cum de apertioribus arguant scientes si se defenderēt ꝙ sibi nō crederetur: subtilius inueniūt argumētum defensionis verba rñdentes dolose confessiōis. Est quippe (vt scriptū est) qui nequiter se humiliat: ⁊ interiora eiꝰ plena sunt dolo. Sequit. Uocē enim nō cor penitentis assumunt: q̄ notā nō culpā deleant: dū ignorātiā manifeste trangressionis decore recōpensant publice cōfessionis. Gloriosa res humilitas q̄ ipa quoq̄z superbia palliare se appetit ne vilescat. Sed hec cito tergiuersatio a prelato deꝑhendit: si ad hanc supbā humilitatē non leuiter flectit: quo magis dissimulat culpā vt differat penā. Cū ei veracit penitet laborē penitētie nō abhorret: sz q̄cq̄d sibi ꝓ culpa quā odit iniūgit tacita ꝯsciētia libent amplectit. In ipsa quoq̄z obediētia duris ac cōtrarijs rebus abortis: quibuslibet irrogatis iniurijs sustinēs nō lacessit: vt in quarto gradu se stare indicet humilitatis. Cuius vero simulata cōfessio est vna vel leui contumelia aut exigua pena interrogatus: iā humilitantē simulare: iam simulationē dissimulare non pōt. murmurat: frendet: irascit. ⁊ in nouū supbie g̃dū corruisse ꝓbat. quāta putas tūc cōfusio sit in corde supbi cuz fraus decipit: pax amittit: laus minuit: nec culpa diluitur: tandem notat ab omnibus: iudicat ab omnibꝰ eoq̄z vehementiꝰ oēs indignant: q̄ falsuz cōspiciūt q̄cquid d̄ eo priꝰ opinabant. hec ille.

¶ De ornatu naturalis ꝓductionis et humāe ꝓuisionis qualiter sit licitus secūdū statū ⁊ conditiones.

¶ Sermo ¶ xxiiij

n. On facies omnem similitudinē q̄ est in celo desup ⁊c. Exo. xx. Hic iaz ordine debito prosequendū est de lasciuo ⁊ supfluo ornatu qui potissimū cordis elationē rep̄sentat: dicē te Bern. in apo. Uanum cor vanitatis noticiam ingerit corpori ⁊ exterior supfluitas interioris vanitatis indiciū est: mollia indumēta animi molliciē indicāt. nō tm̄ curaret corporis cultus nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibꝰ. ¶ Ad cuius euidentiaz sciendū ꝙ dñs hoiem sine indumētis cōdidit pre oibus creaturis: nō vt ex hoc eleuaretur in supbiā: sz vt ex hac miseria depmeretur ⁊ rō ꝓpria sua industria in suo ingenio excitaretur. Uñ dicit Hugo in didas. li. j. Qui vsum vestimentoꝝ primꝰ aduenit cōsiderauit ꝙ singula queq̄z nascentiū propria q̄dam habeāt munimēta quibꝰ naturam suā ab incōmodis defendunt. Cortex ambit arborē: pēna tegit volucrē: squama piscē operit: lana ouē induit pilus iumenta ⁊ feras vestit: concha testudinē excipit: ebur eleuantem iacula nō timere facit. nec tñ sine cā factum est: ꝙ cū singula animantiū sue nature arma habeant secum nata: solus hō inermis nascit ⁊ nudꝰ. Oportuit enim vt illis q̄ sibi prouidere nesciūt: natura cōsuleret: homini aūt ex hoc etiā maior experiendi occasio p̄staretur: cū illa que ceteris naturaliter data sunt ꝓpria rōne sibi inueniret. Multo eñ magis euitet nūc ratio hominis: hec eadez inueniēdo q̄z habendo claruisset: nec sine causa ꝓuerbiuz sonat ꝙ ingeniosa fames oñes excudit artes. Sed vt ait Bern. sup. Missus est: q̄d de habitu dicā: in quo iam non calor sed color requirit. magisq̄z cultui vestium q̄z virtutum insistitur.

¶ Hinc primo q̄ri pōt: vtrū licitū sit vti ornatu corporis. p̄sertim cuz dicat Greg. in ome. Si cultꝰ p̄ciosarū vestiū culpa nō esset: neq̄z q̄z sermo dei tā vigilāter exprimeret ꝙ diues qui torquet apud inferos: bisso ⁊ purpura indutus fuisset. Ad hoc dicenduz ꝙ duplex est ornatus. s. naturalis ꝓductiōis: ⁊ humane ꝓuisionis. Quantū igit ad primū dicit alex. de hales in. iiij. parte sum. ꝙ se fardantes ⁊ crines adulterinos vsurpantes: adeo peccāt ꝙ sacra cōmuniōe reddunt indigni. ¶ Primo nāq̄z peccant in deū qz tales picture fiunt in cōtumeliā summi artificis ⁊ in ꝓuocationez indignationis eius. ¶ Scdo peccāt in proximū: qz ibi est fictio ⁊ mendaciū perniciosum inducens errorē ex certa scientia. ¶ Tertio peccant in se qz faciūt iniuriā ꝓprie nature. Unde Cyprianus dicit ꝙ tolerabiliora ꝓpe modū in adulterio crimina sunt. Ibi eñ pudicicia: hic natura adulterat: quo ꝯtra refert Ualerius maximus de quodam adolescēte: qui cū essz nimie pulchritudinis: ⁊ plurimaꝝ.

illustrium feminaꝝ sollicitaret oculos:ꝛ ex hꝫ viris ꝛ parcubꝫ eaꝝ suspectū se sentiret:ozis decozē vulneribꝫ confodu:qm̄ irritamentuz aliene libidinis esse noluit. Unde concludit Alex. de hal. q tales siue solute siue cōiugate fuerint mortaliter peccāt:licet secus sit de oznatu būane prouisionis:ꝛ huius rō est:qz habitus naturalis pductionis dati sunt a natura ꝛ non ab būana puidentia:ꝛ iō quādo ds illis aliꝫ vtꝫ ꝯ eo mō q̄ fūr accōmodan a natura ꝛ ab opifice nature concessi:nunc adultrine fiunt vsurpationes q̄ nullo mō sunt licite De hac tamen questione plenius vide in sermone decol. Joh. bap. ℣ Quantum ꝯo ad secundum oznatum scz humane puisiōis: dic̄ Gasp de calō. extra. q cle. vl vo. i. c. q cōsuluit. q vsus vestiū non est ꝓhibitus sed abusus vl tractanna ꝛ voluptas eaꝝ. Sicut em̄ in victu non refert:quis scz an sit rusticus vel nobilis:q scz capones vl carnes bouinas vl quantum comedet scz fm conuenientiam nature:dummodo nō gulose vel ex ingluuia:vt patet. xj. di. c. quisquis:vbi sequitur. In omnibus enim talibus non vsus rerum sed in libido in culpa est. Quicquid igitur locis:personis:temporibus q̄eniat:diligenter attendē dum est ne temere flagicia reprehendamus fieri enim potest vt sine aliquo vitio cupidinꝫ ꝛ vozacitatis p̄ciosissimo cibo sapiens vtat: insipiēs autem fendissima gule flamma in vilissimum olus in ardescat. Et. c. delitie. Sic em̄ de vestib intelligēdū est:vt ꝓ xxj. q. uj. c. j. p̄cipue in glo. sup illō oīs tractāna. Unde posset quis vti panno grossissimo voluptuose sicut alius panno scarlenco vl serico:ꝛ per consequēs ex tali voluptati vana gloria vel complacentia peccaret. sicut Esau. peccauit ex ferculo lenticule:gulose ꝛ iglumose comedendo. cum tamen potius erat cibus tumentozum ꝯ hominum. Hic dicit. xlj. di. c. delicie quelibet si absq desiderio p̄cipiant nō officiunt:ꝛ viles cibi apperenter accepti:impediunt profectum abstinentie. ꝛ c. quisquis:subdit. Nam in huiusmodi rebus non ex eaꝝ rerum natura quibus vtimur:sed ex causa vtēdi ꝛ modo appetendi:vel prohandum est vel improbandum q̄ facilius. Et idē intelligendum est de vestibus. e. ti. c. clericus. §. sicut ḡ in cibis mozes eozū cū quibus viuimus obseruare monemur:sic ꝛ in idumētis intelligēdū est. Uerūtamē nulli viro licet portare vestes deauratas:nisi cui abiperatoze cōcessū est. vt patet. C. de vestibus. l. nemo. ꝛ extra de vi. ꝛ hone. cle. c. clerici. in glo. Denicq̄ concludit. Tho. scōa scē. q. clxx. q i rebus exteriozibus quib quis vtitur nō est virtūs:sed vitiuz est pte hominis q talibus vtit immoderate: q̄ scz immoderāna pōt esse duplex. Uno mō p comparationē ad consuetudinē hominū cum quibus viuit:vnde dicit Aug. i. iij. confes. q cōtra mozes hominuz sunt flagicia p moz diuersitate vitanda. ꝛ pactū inter se ciuitatis vl gentis consuetudine vel lege firmatuz:nulla ciuis aut pegrini libidine violet:turpis est ei omnis pars suo vniuerso nō cōgruens:vnō sicut oznatus ꝛ cultus exterioz variat fm diuersitatem tēpoꝝ ꝛ locoꝝ. sic em̄ debet q̄s se conformare cōsuetudini illius tēpoꝝ ꝛ loci:vbi saltē dispar cultus vel oznatus scandaluz generaret. Sic dicit Aug. iij. li. de doctrina christi. q talares ꝛ manicatas tunicas habere apud romanos veteres flagitium erat: nunc autem honesto loco natis non eas habere flagicium. Alio mō pōt esse immoderāta ex inozdinato affectu vtentis:ex quo q̄nq̄ contingit q nimis libidinose quis talibus vtitur:siue fm cōmunem consuetudinē siue p̄ter. Et ista deozdinato affectus contingit tripliciter ꝯtum ad superabundantiam. Prio fm q aliquis ex superfluo cultu vestium humanam gloriam queritꝛ hoc vt frequenter est causa:cur quis in oznatu vestium metas excedit consuetudinis bonozum inter quos conuersatur: Hinc dicit Grego. in omel. Nemo quippe vestimenta p̄ciosa:scz excedentia proprium statum nisi ad inanem gloriā q̄rit. Secundo mō fm q bō p superfluū cultum vestium delitias q̄rit:ꝛ nō fm q vestis ozdinat ad cozporis fomentū. Tertio mō fm q nimiam sollicitudinē apponit ad exteriozē cultum vestiū ly nō sit aliq deozdinatio ex parte finis ¶ Denicq̄ q̄n p̄t virum licere sacerdotibus vti p̄ciosis ꝛ oznatis vestibus:p̄sertim cum a deo positi sunt tanq̄ forma ꝛ exemplar vite spūalis omni populo christiano q a domino vocatur sal terre ꝛ lux mūdi. ¶ Ad hꝫ respondet Guil. de monte lauō. in clementi. j. de vi. et hone. cle. q indistincte interdicuntur omnibus clericis vestes nimis fulgide et nimis sozdide:fm mozem clericozum ꝛ patrie inter quos viuunt. vnde. xlj. distin. c. j. §. ecce subditur. Oportet illum esse oznatum habitu videlicet ꝛ incessu:vt nec fulgidis vestibus nec sozdibus se oznet. ¶ Possunt tamen clerici decē

ꝺꝺibus vestibus vti quam communes laici: ⁊ se conformare moꝛibus clericoꝝ inter ꝙs viuunt ne vileſcat dignitas clericalis: niſi tamen conſuetudo patrie ſecus haberet. Nam anglicam clerici optimos pannos poꝛtant: et burgundi viles: decet tamē extremitates deuitare: quia in medio conſiſtit virtus: ⁊ tuꝝ eſt declinare ad humiles veſtes ꝙ̃ ad fulgiꝺas: niſi in dignitatibus conſtituti pꝛecioſas induerent ex cauſa rationabili vt videbitur. Verumtamen quedam ſunt ad dignitatem oꝛdinis ſacerdotalis non decentia que pꝛohibentur: ⁊ quedam conuenientia que pꝛecipiũtur. vt extra de vita ⁊ bone. cleri. c. clerici. vbi ſubditur. clauſa deferant deſuper indumenta nimia breuitate vel longitudine non notanda: pannis rubeis aut viridibus necnon manicis ⁊ ſeculaꝛibus roſtratis: frenis: ſellis: pectoꝛalibus: calcaꝛibus deauratis: aut aliam ſuperfluitatem gerentibus non vtantur: nec fibulas nec coꝛrigias auri vel argenti oꝛnatũ habentes ferant: ſed nec anulos niſi quibus competit ex officio dignitatis. Et de vic. et honeſt. cleric. quoniam clerici dicitur ꝙ clerici beneficiati vtentes veſte virgata vel partita per ſex menſes a beneficijs ſunt ſuſpenſi. Non beneficiati in ſacris vel minoꝛibus tonſuram cum tali veſte poꝛtantes per idem tempus ſunt inabiles ad beneficium obtinẽdum. Obtinẽs autem dignitatem vel beneficia curata ac ſacerdos religioſus per annũ eandez penam incuꝛrant. Punit etiam poꝛtãtes epytogium notabiliter breue. quia veſtis clericoꝝ debet eſſe talaris: deſignati ſunt enim p ioſeph qui fuit a patre magis dilectus.

¶ Hic queri poteſt: vtrũ in dignitaꝛibus conſtituti vel etiam miniſtri altaris pꝛecioſioꝛibꝫ veſtibus ꝙ̃ ceteri ſeculaꝛes ꝑm terre conſuetudinem vti poſſent: pꝛeſertim cum iure vt vſum eſt multa videntur eis in veſtibus pꝛohibita: que tamen ſecularibus ſunt licita.

Ad hoc reſpõdet ſanctus Tho. ſcõa ſcõe. q. clxix. ꝙ ex quo cultus exteꝛioꝛ iditium quoddam eſt condinõis humane: ideo talibus licitũ eſt illis vti non pꝛopter ſui gloꝛiam ſed ad ꝛ ſignandum excellentiam ſui miniſterij vel cultus diuini: ⁊ ideo non eſt in eis vitioſũ cũ talꝫ fuerit intento concomitans: qz adminiſtrũ eſt inducendũ rudes ad reuerentiã ſtatus ſpiritualis qui plus conferunt veſtibꝫ ꝙ̃ virtutibꝫ vt patuit de abbate Johanni breui. Mirꝝ ſi vſuraꝝius ⁊ ꝗlibet alꝫ notoꝛius peccatoꝛ honoꝛatꝫ ꝓpter diuitias ⁊ veſtes: cur non ſacerdotes potius: quos dominꝫ tantis excellẽtijs ⁊ nominibꝫ honoꝛauit: vt patet xj. q. j. c. ſacerdotibus vbi dicit ꝙ tantã reuerentiã deꝫ ſacerdotibꝫ ipendit ꝙ i diuinis eloquijs eos aliquãdo appellat deos. vt patet in veteri lege: applica eum ſez iuratũ ad deos. Et iterũ Dijs non detrahes. Aliquãdo etiã angelos appellat ⁊ iõ cum conſtantino pꝛincipi vt ibidem ſubditur accuſatiões oblate erãt. ſcripto contra epiſcopos libellos accuſationis acceperit: ⁊ epiſcopos qui fuerãt accuſati cõuocans in eoꝝ conſpectũ libellos incendit dicẽs: Ite ⁊ inter vos cauſas veſtras diſponite: quia diꝝnum non eſt vt nos iudicemus deos. Verũ tamen ſi moꝛibus ſoꝛdeant ⁊ veſtibus ſplendeant vtrunꝙ abominabile eſt apud deũ: qz ex ꝫ̃ iudicat in omnibus eoꝝ intentio curua: q̃ non ſimt in oꝛnatu veſtiũ querere diuinam gloriã ſed ꝓpriã: Nihil tamẽ ad te: cui ꝓcipit non iudicare ſed obedire ꝓpoſitis: non ſolum modeſtis ſz etiã diſcolis. Qõ ſi cauſaris de vita eoꝝ ⁊ ꝓpio diſpendio in collatiõe ſacramẽtoꝝ nbi reſpõdet in decretis. ſ. q. ſ. c. Dictum eſt ꝙ dñs ira gratiã traditã per miniſterũ oꝛdinati trãſfudit hominibꝫ: vt nec volũtas ſacerdotis obeſſe aut pꝛodeſſe poſſit: ſed meritũ benedictione poſcẽtis ſicut cayphas ꝓpter pontificiũ ꝓphetauit: Per qõ oſtendit ſpm̃ ſanctũ donatoꝛẽ gratiã nõ pſonã ſequi aut digni vel indigni ſed oꝛdinẽ traditionis. vt ꝙ̃ quis aliquis boni ſit meritu: nõ tamẽ poſſit benedicere niſi fuerit oꝛdinatus ad officiuꝫ miniſterij autem dei eſt effectum tribuere benedictiõis: ¶ Similiter q̃ri ꝑt: vtrũ liceat ſit religioſis poꝛtare pꝛecioſas veſtes vel etiam nimis viles. pꝛeſertim cum dicat Aug. de ſermõe dñi in monte: Nõ in ſolo rerum coꝛpoꝛaliũ nitoꝛe atꝙ pompa. ſed etiam in ipſis ſoꝛdidis atꝙ lucꝛuoſis veſtibus eſſe poſſe tractanꝫ ⁊ eo pꝛiculoſioꝛẽ: quo ſub nomine ſeruitutis dei deciꝑit. Et ideo dicit Ambroſi. j. de offi. ꝙ decoꝛ coꝛporis adũctus eſſe debet cõmunibus veſtibus: vt honeſtati atꝙ neceſſitati nihil deſit nihil acceꝺet nuoꝛi. Ad qõ dicẽdũ ſm Tho. ſcõa ſcõe q. clxix. ꝙ pꝛecipue compent viliꝫ veſtimentis vti his qui alios verbo ⁊ exemplo ad penitentiam hoꝛtant: ſicut fuerũt pꝛophete: de quibꝫ dicit apꝰtus Heb. xj. Circũierunt in melotis in pellibus capꝛinis. Quoꝝũ imitatoꝛes debent eſſe omnes religioſi. Sed cum nõ poſſit ſingulis certa regula dari: ideꝙ

consistere in eoꝝ regulis ꝛ cõstitutionibus approbatis: ad qõ obligari debent: vide de constitutionibus .li. vj. c. j. Possunt tamen in vtroq; pecare scz in superabundantia ꝛ defectu. Et licet plus in abundantia peccare videantur: tamen in defectu eius põt esse duplex inordinatio fm affectũ. Primo ex negligentia ex parte hominis qui nõ adhibet studiũ vel laborem ad hoc q̃ vtatur exteriori cultu sicut oportet. Dicit enim phus. vij. Ethicoꝝ q̃ ad molliciẽ pertinet q̃ aliquis trahat vestimentũ per terram: vt non laborẽt eleuando. Secundo ex eo q̃ ordinat illum defectum ad vanaz gloriam ꝛ iactantiam ꝛ hypocrisim ꝛ simulationem vt sic se ceteris preferat: ꝛ sic est virtũ superstitionis: de quo dicit Augusti. de doct. christia. Quisquis restrictius rebus vnꝰ q̃q; se habeant moꝛes eoꝝ cum quibus viuit: aut tẽperans est scz hoc faciens propter maceratiõnem carnis vel humiliationẽ spiritus. sequit. Aut superstitiosus. ¶ Deniq; queri potest: vtrũ ornatus mulierũ fieri põt sine peccato: pser tim cũ dicitur. j. Pe. iij. Quarũ sit mulierum non sit capillatura extrinsecus: aut circundatio auri aut indumenti vestimentoꝝ cultus. Vbi dicit glo. Cypriani. Serico ꝛ purpura induere christum sincere induere non possunt: auro ꝛ margaritis adornate ꝛ monilibus: ornamenta mentis ꝛ coꝛporis perdiderũt. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra: q̃ circa ornamentũ mulierũ eadem sunt attendẽda: que supra dicta sunt circa exteriorẽ cultũ in generali. Et insuper quoddã aliud speciale scz q̃ mulierũ cultus viros ad lasciuiã prouocat: ꝛ ideo magna est differẽtia inter cõiugatas ꝛ innuptas. Nam fm aplm que nupta est cogitat q̃ sunt mundi ꝛ quõ placeat viro: ꝛ ideo si ad hoc se mulier ornet vt viro placeat vel honorẽ conseruet: hoc põt facere absq; peccato dũmodo fiat decenti mõ fm consuetudinẽ cõmunem patrie: nõ tamen vt alteri placeat. Cuius rõ est: q̃ sicut quilibet christianus conari debet fugiter vt in omnibus actibus diuinã capiat cõplacentiã: ita mulier legitima in oĩbus motibus suis conari debet ad viri sui cõplacentiã: vt ex hoc amoꝛ mutuus figuret: a thoꝛi fides integra seruetur: q̃ si faceret ad alterius cõplacentiã: peccatũ illius multipliciter propter mentitã fidem augeret. Ille vero mulieres q̃ viros nõ habent nec habere volũt: aut sunt in statu nõ habẽdi: nõ possunt absq; graui petõ appetere placere viroꝝ aspectibus ad concupiscendũ: q̃ hoc est eis dare incentiuum peccandi: cuius eã cõcupiscuntur innupte q̃ cõiugate: q̃ libere: ꝛ vt frequenter queruꝫ placere nõ vni ꝑ pluribꝫ: q̃ si nolunt cõcupiscere volunt tñ ꝓcupisci: q̃ ad hoc se cõponũt vt amabiliores ꝛ acceptiores videant: q̃ nõ solũ in plateis ꝛ choreis: imo etiã in ecclesia coꝛda viroꝝ obnubilãt ꝛ vulnerant dum eis nũc coloꝛe roseo: nũc familiari colloquio: nũc manuũ infectiõe: nũc vultus cõpositione: nũc oculoꝝ lasciua intuitione: laqueũ ꝛ ruine occasionẽ ꝓstant. Et si ꝗdem intentiõe hac se ornent vt ad sui cõplacentiã ꝓuocent: mortaliter peccãt. Si vero ornauerint se ex quadã leuitate vel vanitate ꝓpter quandã iactantiã non tñ excedendo cõmunẽ consuetudinẽ patrie: tunc nõ semp est mortale. De hoc tñ vide pulchrã distinctionẽ in sermone de trib⁹ partibus pnie: vbi agit de primo q̃ imitatur ad statũ matrimonij. Ad illud igitur. j. Pe. iij. dicit glo. q̃ mulieres eoꝝ que in tribulatiõe erant cõtẽnebant viros suos: ꝛ vt alijs placerẽt pulchre se ornabãt qõ fieri phibuit ibidem apls. In quo eũ casu loquitur Cypriã⁹. In ornatu nãq; tria sunt cõsiderãda: ne. s. p excessuꝫ alijs scandalũ generet: ne ex modo forma ꝛ gestu ad lasciuiã alios prouocet: neq; pncipalẽ intentionẽ a rectitudine deuiet. ¶ Qõ si queritur: vtrũ liceat mulieri vti veste virili. Rñdet ibidẽ Tho. q̃ cultus exterior⁹ dz cõpetere cõditioni psone fm cõmunẽ ꝓsuetudinẽ ꝛ h rõnabiliter q̃ cõis habitus vtriusq; sexus maxime daret occasionẽ lasciuie: ꝛ iõ de se vitiosum est q̃ mulier vtat veste virili vel ecõuerso: nisi ꝓpter aliquã necessitatẽ aut cãm rõnabilem: tunc em in illo casu ꝗuis phibitũ videat. Deu. xxij. Nõ induat mulier veste virili: nec vir veste mulieb⁹: h em spualiter phibet in lege: q̃ gẽtiles tali mutatiõe habitus vtebãtur ad idolatrie superstitionem. Quod a nobis auertat iesus christus.

¶ De vana gloria: inobedientia: cõtentione ꝛ iactantia. ¶ Ser. xxv.

In faciem omnem similitudinem tẽ. Exodi. xx. Postmanifestigationem regine vitioꝝ que est superbia. Prosequendũ est de filia eius primogenita que imediate ab ipsa oritur scz inani gloria: quam Gꝛego. ponit capitale vitium ꝛ primum inter ea. ¶ Pro quo sciendum q̃ licet superbia ꝛ inanis gloria videntur esse

vnus & idem petñ: q̃ vtrobiq̃ est appetitus ꝓprie excellentie: ſed in hoc differũt: q̃ superbus ſibi magnus intus apparet: ſz vane gloriosus magnus apparere deſiderat in alioꝝ eſtimatione & hoc indebite: vel ex parte rei ꝺ̃ qua quis gloriã querit: puta de eo qꝺ̃ nõ eſt: vel de eo qꝺ̃ nõ eſt gloria dignũ: ſicut de aliqua re fragili & caduca: vel ex parte eius a quo quis gloriã querit: puta boĩs cuius iudiciũ non eſt certũ. De quibus ꝺr Joh̃. xij. Dilexerũt magis gloriã hominũ q̃ dei: vnde ꝓpter hoc nõ audebant oſtẽdere ſe credere in chriſtũ ne extra ſynagogã fierent ſicut multi verecundantur chriſtiane viuere ne forte dei timentũ patiant humane gloriæ: vel etiã ex parte ipſius qui gloriã appetit: quia videlicz appetitũ glie ſue nõ refert ad debitũ finem: puta ad dei honorẽ vel primi ſalutẽ: cõtra illud Mat. v. Videãt opa veſtra bona & glorificent patrẽ veſtrũ qui in celis eſt. Et quia qꝺ̃ quis magis colit & amat hoc illi deus eſt ideo vani gl̃oſus in oĩbus q̃rens gl̃iam ſuã nõ dei ꝓprie peccat cõtra primũ ꝑceptũ quo ꝓcipimur nõ habere deos alienos nec colere omnẽ ſimilitudinẽ. ¶ Hic q̃ri põt. vtrũ appetitus vane gl̃ie vel inanis gl̃ie ſit peccatũ mortale: ꝑſertz cũ quicunq̃ ſibi ſurripit qꝺ̃ eſt dei ꝓprium: mortaliter peccat: ſed per appetitũ inanis gl̃ie quis ſibi attribuit qꝺ̃ ẽ ꝓprium dei: qui dicit Eſa. xlij. Gloriã meã alteri non dabo. & Paulus j. ad Timo. j. Regi ſeculoꝝ ĩmortali tẽ. Ad hoc reſpondet cõpẽdiũ the. li. iij. c. xxij. q̃ vana gl̃ia ex genere ſuo eſt venale: q̃ genus opis ſumit ex obiecto. Vanũ aũt ſm ſe nõ eſt obiectũ mortalis peccati ſed venialis: cũ ergo laus vana ſit obiectũ huiꝰ peti: patet q̃ nõ ſp eſt mortale. Erit tñ vana gl̃ia mortale dupliciter. Pzio rõne finis ꝓpter quẽ laus appetit & tũc opus q̃tũ ad ciꝰ formale tale manet q̃le eſt illud ꝓpter qꝺ̃ appetit. Pzio quo ſciendũ q̃ duplici fine laus appetit. Pzio ad vitã dũ malũ infamie: et hoc eſt prudentie: ſicut Samuel ſe laudabatur coram filiis iſrl̃. j. Regũ. xij. iuxta illꝺ̃ Eccl. xl. Cura habeto de bono noie. Scꝺo ꝓpter vtilitatẽ aliquã ſpũalẽ vt eſt gl̃ia dei vel edificatio primi: qꝺ̃ eſt charitatis: ſicut Paulus ſe cõmẽdauit. ij. Cor. xij. & alios inſtruxit ad Ro. viij. Prouidẽtes bona nõ ſolũ coram deo ſz etiam coram hoĩbus. Licet enim ad perfectionem boĩs non pertinet q̃ ab aliis cognoſcat: et tꝺ̃ p ſe non eſt appetendũ: appetitus tñ poteſt inq̃ntũ eſt vtile: ad hoc q̃ dñs ab hoĩbꝰ gl̃ificet: vel ad hꝺ̃ vt hoies ex bono ꝓficiant qꝺ̃ in alio cognoſcũt: vt ad hꝺ̃ q̃ ipe hꝺ̃ ex bonis q̃ cognoſcut p teſtimoniũ laudis aliene ſtudeat in eis pſeuerare & ad meliora ꝓficere & ſm hꝺ̃ ſm Tho. Laudabile eſt q̃ curã aliꝰ adhibeat de bono noie: & q̃ bona pudeat coram hoĩbus: nõ tñ q̃ in hoĩm laude delectet manifeſter. Tertio appetit laus ꝓpter lucrũ auaricie ſicut phariſei q̃ deuorabãt domos viduarũ ſimulantes longã oratiõnẽ: vt ꝺr Matth. xxiij. & hoc eſt mortale petñ. Et idẽ intelligendus eſt q̃ncũq̃ mortale petñ ponit finis alicuius opis. Quarto appetit laus ꝓpter aliquẽ actuz venialis petñ: ſicut q̃n quis laudari vult eo q̃ venialiter in laude delectet: & hoc eſt petñ venale & ſeptus inueniũtur in ſeruis chriſti. Unde Chryſ. ſup Mat. dic̃: q̃ cũ cetera vita locum habeãt in ſeruis diaboli: vnanis gl̃ia locũ habz etiã in ſeruis chriſti. Qz ſi ſm Augu. cuiq̃ facile eſt laudẽ nõ cupe dũ negat: difficile tñ eſt ea nõ delectari cũ offertur: vnde ſignificat p puluerẽ: de q̃ Mat. ꝓ. ꝺr apoſtis Excutite puluerẽ ꝺ̃ pedibꝰ vr̃is. Dicit enim Greg: q̃ pdicatio vir ſine aliq̃ mixtõe puluereꝰ tranſit: pdicãs enim aut ad indignationẽ trahit ſi cõtemnit: aut aliquã inanez gloriã acq̃rit ſi ab auditoribus honoꝝ. Scꝺa vana gl̃ia mortale erit peccatũ rõne operis p qꝺ̃ vel in q̃ laus gl̃ie q̃rit: & hoc tripliciter. Nam q̃ncũq̃ laus q̃rit p opa illicita: & tũc tale eſt peccatũ quale eſt illud opus illicitũ. ſ. mortale vel venale. Et idẽ eſt intelligendum q̃n ſic finẽ ponit in vana gl̃ia: q̃ pro ea cõſequẽda nõ ptermitteret facere etiã que ſunt cõtra deũ: tunc enim eſt mortale. Aliq̃n vero laus q̃rit p opa ex ſe indifferenna: & ſic eſt petñ venale: niſi talis finis poneret in laude: ſicut tã ſupza dictũ eſt: ſicut eſt hñe diuitias: veſtes p̃ciosas cũ abuſu talez in laudẽ venialẽ. Ex rũtñ ſi talia de ſe ordinata ſunt vt ſint occaſio mortalis petñ: ſz q̃ mulier ornatu meretricio p̃parat ad capiendas aĩas: vel ſi factũ illud ſit illicitũ ex prohibitiõne ſuperioris: vt torne amenta cũ excederent ꝑceptũ eccl̃ie: ſic ſunt petã mortalia. Q̃ncũq̃ etiã q̃ritur laus p opera virtutũ & hꝺ̃ iungit dupliciter: q̃ vel appetitus laudis adiũgit opi virtutũ tanq̃ incidẽs ſicut cõtingit in cantu vel pdicatiõe & tũc eſt venale: vel laus eſt finis principaliter intẽtꝰ opantis vel opate virtutẽ: ita q̃ ꝓſtituat ibi finẽ vltimũ & ſic ẽ mortale petñ: q̃ tũc imberet

ꝺ tanꝯ vltimo fini. Et nota ꝙ maius petꝝ est gloriari de bono spirituali ꝙꝫ de bono tpali eo ꝙ minus appareat extra ꝙꝫ tpale: vñ tam detestabile vitiū est ꝙ opus virtuosum amittit vim merēdi vitam eternā si ꝓpter inanem gloriā fiat etiā si illa inanis gloria nō sit mortale petꝝ: vt dicit sanctus Tho. scōa scōe. q. cxxxij. Et ꝫ innuit dñs Hier. vj. dicens. Attendite ne iustitiā vestrā faciatis coram hoibus vt videamini ab eis: alioquin mercedem nō habebitis apꝫ deū ꝙ in celis est. ℭ Ad maiorem aūt euidentiā huius queri pōt quot sunt filie vane glorie cū sit vitiū capitale. Ad hoc dicendū: ꝙ Grego. xxxj. moraliū ponit septem filias vane glorie: q̄ sunt inobedientia: ꝓtentio: iactantia: hypocrisis: pinacia, ꝓprie sententie discordia volūtatis ab alijs: ⁊ nouitatū p̄sumptio. Quarū sufficientiā Tho. scōa scōe. q. cxxxij. sic declarat dicens: ꝙ illa vitia q̄ de se nata sunt ordinari ad finē alicuius vitij capitalis dicunt filie illius vitij capitalis. Finis aūt inanis glorie est manifestatio ꝓprie excellentie. Et ad hoc homo pōt tendere dupliciter. Uno modo per ꝓba directe. ⁊ sic est iactantia vel ꝓ factis: q̄ si sunt vera habentia aliquā admirationem est p̄sumptio nouitatū q̄s hoies magis solent admirari. Si vero per facta ficta: sic est hypocrisis. Alio modo nititur aliqs manifestare suā excellentiā indirecto ostendendo se nō esse minorē alio: ⁊ ꝫ quadrupliciter. Primo ꝙꝫ ad intellectū: ⁊ sic est pinacia: per quā hō nimis innitur sue sententie: nolens cedere sententie melioris. Secūdo modo ꝙꝫ ad voluntarē: ⁊ sic est discordia: dū nō vult a ꝓpria volūtate discedere vt alijs concordet. Tertio modo ꝙꝫ ad locutionē ⁊ sic est contentio: dum aliqs clamorose verbis cōtra alium litigat. Quarto nō ꝙꝫ ad factū: ⁊ sic est inobendienna: dū quis nō vult exequi ſuperioris preceptū. ¶ Ad singulas igitur filias pessimas detestabilis matris discutiendas: primo queri pōt de inobedientia q̄ est prima filia inanis glorie: vtrum sit grauissimū peccatū p̄sertim cum dicit. j. Reg. xv. quasi peccatū ariolandi est repugnare: ⁊ quasi scelus idolatrie nolle acquiescere: sed idolatria ē grauissimū petꝝ vt dictū est. Ad hoc rñdet Alten. li. q. ꝙ grauius est petꝝ cōtemnere ꝓcipientē ꝙꝫ ꝓceptū: ⁊ ideo grauiora sunt q̄ sunt ꝓtra psonā ꝓcipientis vt blasphemia ⁊ homicidiū ꝙꝫ inobedientia. Et illa dictio quasi in auctoritate allegata: nō est nota equalitatꝭ sed si multitudinis: qz inobedientia redūdat in contēptu dei: sicut idolatria: ꝫ idolatria magis. Uñ sm quosdā inobedientia exhibita ꝓlato non est sm se petꝝ mortale: nisi sit cōtra ꝓceptū obligatorij: multa nāq̄ ꝓceptū sunt q̄ tñ nō sunt ꝺ ꝓceptū: nā ipse ꝓlatus ideo mandatū tempat: qz nō vult subditū ꝓ qualibet lesui causa exponere discrimini peccati mortalis Et dixi notanter sm se: qz ex animo nō obedientis simplici mādato posset fieri petꝝ mortale si faceret cū tali cōtemptu auctoritatis ꝓlati: ꝙ intenderet ei nō obedire etiā si ꝓciperet ei qđ simpliciter mandat: ꝫ qz de hoc in ꝓcepto de honore parentū fiet mentio. Hic causa breuitatis supsedeo. ¶ Scōo queri pōt de secūda filia que est cōtentio vtrū scz est peccatū mortale: p̄sertim cum legit facta ꝓtentio inter discipulos ihesu Luc. xxij. Quis eoꝝ videretur esse maior: nec p̄sumitur ꝙ discipuli tūc peccauerint mortaliter. Ad hoc rñdet scūs Tho. scōa scōe. q. xxxviij. ꝙ cōtendere est contra aliquē tendere in locutione. Cōtrarietas ergo locutionis pōt attendi dupliciter. Uno modo q̄ ad intentionē ꝓtendentis: vtꝝ scz aliqs contrariatur veritati qđ est vitupabile vel falsitati qđ est laudabile. Alio modo ꝙꝫ rum admodū vtꝝ scz talis modus ꝓtrariandi conueniat psonis ⁊ negotijs: qz nunc est laudabile Sic igit cōcludendū est: ꝙ si ꝓtentio dicatur impugnatio falsitatis cū debito modo acrimonie: sic est laudabilis. Si aūt accipiat ꝓtentio sm ꝙ importat impugnationē falsitatis cū inordinato modo: tūc pōt esse veniale: nisi forte tāta fiat inordinatio in cōtendendo ꝙ ex hoc generet scandalū alioꝝ. Unde. ij. Timo. dicit apostolus. Noli verbis cōtendere: ad nihil eñ vtile est nisi ad subuersionem audientiū. Uñ discipuli in sua cōtentione nō excusant a veniali: qz licet nō contendebāt cū intentione impugnandi veritatē: eo ꝙ vnusquisꝙ defendebat qđ sibi verum videbat: erat tñ in eoꝝ cōtentione inordinatio: qz cōtendebant de q̄ non erat cōtendendū scz de primatu honoris nondū eñ spirituales erant vt dicit ibidē glo. ⁊ ideo dñs cōpescuit eos. Si deniq̄ accipiatur cōtentio sm ꝙ importat impugnationē veritatis ⁊ inordinatū modū: sic est mortale peccatū ⁊ sic diffinit ab Am. Cōtentio est impugnatio veritatis cū confidentia clamoris. Et sic est filia vane glie ex qua mouet ad defendendū verbis partē ⁊ opinionē suā: vnde sm completā rōnem cōtentionis, put est peccatū

mortale: ille cõtendit in iudicio: q̃ iustitie veritatẽ impugnat: ꝛ ille cõtendit in disputatione q̃ intẽdit ipugnare veritatẽ doctrine: volens vincere cũ clamore cũ nõ põt rõne. Et venit ex appetitu vane glie ꝛ supbie pſumens de ſe magna ꝛ de aliꝭ parua ꝛ loqui de factis suis de scia: de potẽtia: de bonitate: de sanctitate: ꝛ sic de aliꝭ ꝓponere. Et venit ex arrogãtia. Tanta est etiã labes huius vitꝫ q̃ talis phi dek ordinari: vñ. xlvj. di. ꝯ. j. dicit. Ecce q̃ iter litigiosi, phidenk in eꝓs ordinari: qꝫ scz cum austeritate imperant. Sequitur, Est ꝛ alia hmõi phibitionis causa: litigiosi nãq; vel adulatione anios pncipũ sibi cõciliant: vel superioribus suis detrahendo infamie notã ingerũt vel inter fratres discordiã seminando seditiones facere nõ cessant: q̃ oia in plaris dãnabilia esse pbant. ℣ Denicq; q̃ri põt de tertia filia vane glorie q̃ dicit iactantia q̃d sit ſm diffinitionẽ. Ad hoc rñdet Aſten. li. ij. ti. xxviij. q. iactãna est ostentatio ꝓprie laudis cũ veritas nõ subsistit. Et ideo phus in. iij. ꝛ iiij. Ethi. eã opponit veritati. Et dicit a noie arrogantia cũ ds attribuit sibi q̃d non habet. Q̃nicq; iñ extenso noie dicit ostentatio vana ꝓprie laudis etiã cũ veritas subest vt dicit Gre. ſm illud. j. Lozꝯ. iij. Si accepistiꝭ q̃d gloriaris quasi nõ acceperis. Tamen ꝛ hic põt dici iactantia de eo q̃d nõ est: licet em̃ habeat bonũ a se nõ tñ habet q̃d habet ꝛ tñ iactat se quasi haberet a se: vnde dicit Tho. ſcõa ſcõe. q. cxij. q. iactantia ꝓprie videt importare q̃ hõ verbis se extollat. illa em̃ q̃ homo vult longe iactare in altum eleuat: tunc aũt ꝓprie ds se extollit: q̃n de se aliquid supra se dicit. Q̃d quidẽ ꝯingit dupliciter. Nam aliq̃n ds loquit de se nõ quidẽ supra id q̃d est in se ſ supra id q̃d homies opinantur de eo. Quod aplus refugiens dicit. ij. Lozꝯ. xij. Parco aũt ne ds me existimet sup id q̃d videt in me aut audit aliquid ex me. Alio modo p verba se ds extollit loquens de se supra id q̃d in se est ſm rei veritatẽ. Et quia magis est aliq̃s iudicandus ſm q̃ in se est: q̃ q̃d est in opinione alioꝝ: inde est q̃ magis ꝓprie dicit iactantia q̃n quis se effert supra id q̃d in ipso est q̃ quod est in opinione alioꝝ licet vtroq; modo iactãtia dici possit. ¶ Queri potest igit: vtrũ iactantia sit pcm̃ mortale: pser tim cũ sit mendaciũ quoddã nõ aũt mendacium officioſuꝫ vel iocoſum vt pz ex fine mendacij: qz dicit phus. iiij. Ethi. q. iactator ꝯfingit de se maiora existentibꝫ: quãdoq; nullius gratia q̃nq; gratia honoris vel glorie: q̃nq; gratia argenti: ꝛ sic pz q̃ nec est mendaciũ iocoſum nec officioſum: relinquit ergo q̃ sit mendaciũ pniciosum. Ad h̃ rñdet sanctus Tho. vbi. s. q. mortale peccatũ est q̃d ꝑtrariat charitati. Iactantia ergo considerari põt dupliciter. Vno mõ ſm se put est quoddã mendaciũ ꝛ sic q̃nq; est mortale: q̃ꝫ scz quis de se iactanter ꝓferat q̃d est cõtra gloriã dei: sicut ex pſona regis cui dicit Ezechielis. xxviij. Eleuatũ est cor tuũ ꝛ dixiſti deus ego sum. Vel ꝑ cõtrariatẽ primi scz cũ quis iactãdo seipm̃ ꝓsumpſit in ꝑfectionẽ alioꝝ vt habetur Luc. xviij. de pharisẽo; q̃ dicebat. Nõ sum sic ceteri hoim ꝛc. Q̃nicq; vero est pcm̃ veniale: q̃n scz quis de se talia iactat: q̃ neq; sunt cõtra deũ neq; ꝑ primũ: tunc em̃ non est mendaciũ pniciosum sed vel reducit ad mendaciũ iocoſum: q̃n scz aliq̃s se iactat quasi ex hoc ipso delectatus: h̃ est em̃ quoddã vanũ: niſi forte talem delectationẽ diuine delectationi ꝓferret: vt ꝓpter h̃ dei ꝓcepta cõtemneret: sic em̃ esset cõtra charitatẽ dei: in quo solo mens nostra debet quiescere sicut in vltimo fine. Vel reducit ad mendaciũ officioſum cũ se iactat ad hoc vt lucrũ vel gloriã acquirat: dũmodo fiat sine damno alioꝝ. Alio modo põt iactantia cõsiderari ſm suã causam scz superbiã vel appetitũ lucri vl vane glorie: ꝛ sic procedit ex supbia vel vana gloria: que si sit mortale peccatũ erit ꝛ ipsa iactantia mortale peccatũ. Si vero procedit ex appetitu lucri ad deceptionẽ ꝛ damnũ ꝓximi: quod multipliciter cõtingit in mercatoribus: tunc etiã est mortale pcm̃. Dicit enim phus. iiij. Ethi. q. turpior est qui se iactat causa lucri q̃ q̃ se iactat causa glie ꝛ honoris. ¶ Q̃d si querit: an pfectoꝝ sit vitare iactantiã sine ostentatione. Ad hoc rñdet Alex. angli. q̃ licet oẽs declinare pñt operis ostentationẽ per sermonẽ q̃n tñ est ostentatio opis p sermonẽ nõ tñ est quozũlibet ſ perfectoꝝ vitare vane glie motũ: q̃n fuerit ab aliꝭ ingesta laudatio: vnde Gzego. dicit q̃ valde pfectoꝝ est ostenſo opere gloriã actionis nõ q̃re: vt de illata laude nesciant ꝓuata exultatiõe gaudere: ꝛ ideo opa studio occultenk necessitate publicenk: ꝛ coꝝ occultatio sit custodia ꝓpria: ꝛ coꝝ publicatio vilitatis aliena. Ad laudem dei.

¶ De ironia: hypocrisi: pertinacia: discordia ꝛ presumptione nouitatũ: ¶ Sermo xxvj.

On facies omnem simili/
n titudinem ꝛc̄. Exo. xx. Cum in fine sermōis p̄cedētis dictū sit ō vitio iactantie: ꝙ scz quis attribuit sibi qō nō habet. A Huius occasiōe q̄ri p̄t de ironia p quā ds de se fingit vl̄ dicit minora q̄ sit i veritate: vtr scz sit pcm̄: p̄sertim cū dicat Greg. in ep̄la ad Augustinū epm: q bonaꝝ mentium ē ibi suas culpas agnoscere vbi culpa nō ē. Ad ꝟ dicendū q sic: q oē mēdaciū ē pcm̄: vñ. xxij. q. v. dicit. Amb. c. Cauete frēs mendaciū: q oēs ꝙ amant mendaciū filij dyaboli sūt: nō solū in falsis ꝓbis: sz etiā in simulatis opibus mēdaciū ē: mēdaciū nāq̄ est christianū se dicere ꝛ opa christi nō facere: mēdaciū ē ep̄m sacerdotē vl̄ clericū se p̄fiteri ꝛ huic ordini p̄traria opari. Hinc cū dicat ap̄s Confitent se nosse deū: factis aūt negant: Et Aug. de verb ap̄li qō habet. xxij. q. ij. c. Cū humilitatis causa mentiris. si non eras pctōr añq̄ mentiꝝ mētiendo efficiet q̄ cuitaras veritas i te nō est nisi ita te diceris peccatorē vt etiā esse cognoscas. Sequitur. Nam quō ē humilitas vbi regnat falsitas. Quō igit̄ saluatur verbū Greg. qō ponitur. v. di. c. ad eiꝰ: vt quis cognoscat culpā vbi culpa nō est. Dicendū sm glo. sup illud: cum humilitatis causa mēturis. q p̄t in genere ds se dicere peccatorem: q nemo sine crimine viuit: ꝛ recognoscendo in se culpā esse non peccat: dūmō credat ꝟ esse vez. vt patet. ij. q. vij. c. q̄ q̄. in glo. Sed sp̄aliter dicēdo aliq̄ō pcm̄ de se cuꝰ cōtrariū est vez: mortaliter peccat. Sed obiicit de sacerdote celebrante q̄ oia crimina ō se sp̄aliter p̄fitet in p̄ncipio misse. Sed dic q id facit: in psona ecclie: nullū em̄ vitiū est qō nō reptat in aliquo mēbro ecclie. Vel dic vt dicit Aug. q i vno pcō multa possunt notari. Cū em̄ ds peccat mortaliter: cōmittit homicidium occidendo animā suā: cōmittit furtum quia se subtrahit deo: cōmittit adulteriū quia recedit a deo ꝛ fornicatur cum diabolo: committit periurium q̄ fidem p̄missam in baptismo non seruat: qō dic ꝛ in oibus vitiis in quib⁹ hō miser peccare potest: hec ibi in glo. ¶ Ad maiorē tm̄ euidentiā huiꝰ vitij quod ē ironia sciendum. sm Tho. sc̄da sc̄de. q. cxij. q hoc q aliqui de se minora dicant contingere potest dupliciter. Vno modo salua veritate: dum scz maiora q̄ sunt in ipsis reticent: q̄dazꝫ vero minora detegunt ꝛ de se proferūt: q̄ tm̄ i se esse recognoscunt: ꝛ sic minora de se dicere non pertinet ad ironiam nec est peccatū sm genus suum nisi per alicuius circūstantie corruptionem. Alio modo dicit minora quis a veritate declinans: puta cum asserit de se aliquid vile quod in se non recognoscit: aut cuꝫ de se negat aliquid magnum quod tñ percipit esse in seipso: ꝛ sic pertinet ad ironiaꝫ ꝛ sē per est peccatum. Jactantia tamē grauius ē quia ironia ꝛ iactantia circa idem mentiunt verbis vel quibuscunq̄ exterioribus signis scz circa conditionem p̄sone ꝛ q̄tum ad hoc sunt equalia: sed vt in plurimum iactātia p̄cedit ex motiuo turpitoꝝ scilicet ex appetitu lucri vel honoris. ironia vero ex hoc q̄ fugit liceat inordinate per elationem alijs grauis eē. Et sm hoc philosophus dicit: q iactātia grauius est peccatum q̄ ironia. Contingit tamē quādoq̄ q aliquis minora de se fingit ex aliq̄ alio motiuo scilicet ad dolo se decipiendum ꝛ tunc ironia grauior est. vnde Eccli. xx. Est qui nequiter se humiliat ꝛ interiora eius plena sunt dolo. Deniq̄ aliquando in vno facto quidam incurrunt vitium ironie ꝛ iactantie simul cum scilicet per aliquā cozpozalem abiectionem ostentare intendunt aliquā excellentiam sp̄ūalem: de quibus ait dūs Matt. vj. Qui extermināt facies suas vt appareant hominibus ieiunantes: abijciunt enim ꝛ despiciunt se in cibo: potu vestibus: ꝛ similibus cozpozaliter. vt laudentur ꝛ eleuent spiritualiter: ꝛ illi grauius peccāt. ¶ His vitiis p̄cedēdum est de quarta filia vane glorie que dicit hypocrysis. de cuiꝰ deestabilitate dic̄. Aug. ꝛ habet. xxij. q. j. c. certe. Ego sum q̄ stat nerā nullum ordinare clericum. nisi qui mecū velit manere: aut si vellet a p̄posito discedere recte illi tollerem clericatum. Ecce in cōspectu dei ꝛ vestro muto consilium qui velint habere aliquid p̄prium quibus non sufficit de us nec ecclesia eius maneant vbi volunt et vbi possunt non eis auferam clericatum: nolo habere hypocritas: malum est quis nesciat. malum est cadere a p̄posito sed peiꝰ est simulare p̄positum. Et post pauca. Si fortis nō seruat sanctitatem dimidius cecidit: Si intus habuit simulationem totus cecidit Glo. Peius enim est per hypocrisim peccare quam manifeste: vt patet extra de hereti. c: cum ex iniuncto. Sicut plus est veneno occidere q̄ gladio. C. de maleficiis. l. j.

B Ad maiorē tamen euidentiā sciendum: q sm Jsid. in. lib. ethymol. hypocrita greco

sermone latino simulator interpretatur: qui dum intus malus sit: vt bonus se palā ostendit. ypo em̄ falsum crisim iudiciū interp̄tatur Et nomē hypocrite traciū ē a specie eoꝝ qui in spectaculis contecta facie incedūt. dinstinguētes vultum vario colore. vt ad p̄sone colonē quā simulant p̄ueniant. mō in specie viri modo in specie femine. vt i ludo populū fallant. Sic hypocrite dicunt q̄ in exercitijs et i oī vita humana se volūt videri ⁊ reputari qd̄ non sunt. qꝛ simulant se iustos non exhibēt. et sic omnis hypocrisis est simulatio. nō tamen omnis simulatio est hypocrisis: sed solū illa q̄ quis simulat p̄sonam alterius. sicut cū peccator simulat p̄sonā iusti. ¶ Qd̄ si obijcit. hypocrita nō semp simulat qꝛ plerūq; iterius agit quod exteriꝰ ostēdit: iuxta illd̄ Matt. vj. Cū facis elemosynā noli tuba canere sicut hypocrite faciunt. Ad h̄ dicendū ꝛm Tho. scd̄a scd̄e q. cxj. q̄ opus exterius naturalit̄ signat i tentionē: cum ergo quis per bona opa que facit ex suo genere ad dei seruitiū pertinentia n̄ querit deo placere sed hominib; tunc simulat rectā intentionem quā non habet quāuis nō simulat aliqd̄ rectū opus qd̄ nō agit. ¶ Hic q̄ri p̄t: vtꝝ hypocrisis sp̄ sit mortale peccatū p̄sertim cum Greg. xxxj. mora. dicat q̄ hypocrite ex malicia peccāt: sed hoc ē grauissimū ⁊ pertinet ad peccatū in spiritūsanctū. Ad h̄ dicendū: q̄ hypocrisis sumit̄ large p̄ omni simulatione: ⁊ tunc ꝛm Asten. est quadruplex species hypocrisis vel simulationis. Prima species ē cautele: ⁊ hec fuit iehu. iiij. Reg. x. ⁊ dauid coraꝫ rege geth. j. Regꝫ. xxj. ⁊ d̄ his habetur. xxij. q. ij. c. Utilem assimilationem ⁊ in tempore assumendā iehu regis israel nos docet exemplum. qui non potuisset interficere sacerdotes haal nisi finxisset idoluꝫ se adorare velle. ⁊c̄. vide tex. ⁊ glosā. Scd̄a spēs est instructionis: q̄ fuit i christo q̄ finxit se longius ire: in quo eruduit exhibendū officium hospitalitatis quo coegerunt eum apud se manere per qd̄ eū cognouerunt. Tertia est signationis cum scꝫ iacob simulauit se esse Esau. vñ dicit Aug. q̄ qñ fingimꝰ illud qd̄ nihil signat est mendacium: cū autē fictio nr̄a signat aliquid non est mendaciū sed aliqua figura veritatis. Quarta deniq; species est duplicitatis: ⁊ hec ꝓprie est hypocrisis prout stricte capitur. Et tunc ꝛm Thom. vbi s̄. in hypocrisi duo sunt scꝫ defectus sanctitatis ⁊ simulationis. Si ergo hypocrita dicatur ille cuiꝰ intētio ferk̄ ad vtrūq; vt sic scꝫ q̄s non curat sanctitatē haber̄ sꝫ solū sanctꝰ apparere: sicut accipi consueuit in sacra scriptura: sic manifestū est q̄ sit mortale pctm̄. Nullꝰ em̄ priuat̄ totaliter sāctitate nisi p̄ peccatū mortale: nec solū mortale sed etiam detestabile: qꝛ Job. ij. dicit glo. q̄ simulata equitas nō est equitas sed duplicatū pctm̄. Si vero talis hypocrita dicat̄ q̄ sanctitatē intendit simular̄. a q̄ deficit p̄ peccatū mortale: tūc q̄uis sit in pctō mortali ex quo priuatur sāctitate vite: nō tñ ipa simulatio est ei sp̄ pctm̄ mortale: sꝫ qñq; veniale. qd̄ discernendū ē ex fine: q̄ si ꝯtrariatur charitati dei vl̄ p̄ximi: puta si simulat sāctitatē vt falsaꝫ disseminet doctrinam: vel vt adipiscatur ecclesiasticam dignitateꝫ indignus vel q̄cunq; alia bona tpalia in quib; finem constituit erit pctm̄ mortale. Si ꝟo finis intentus non repugnat charitati erit peccatū veniale: vt cuꝫ q̄s in ipsa fictione delectat̄. Contigit tamen qñq; q̄ q̄s simulat p̄fectionē sanctitatꝫ q̄ nō ē de necessitate salutis: ⁊ talis simulatio nec sp̄ est mortale: nec semp est cū pctō mortali. Et addit Asten. q̄ si q̄s simulat sanctitatē ad dei honorem ⁊ p̄ximoꝝ salutem vel edificationē nō peccat sed etiā meret̄ si est in charitate. vt cū quis ad edificationē magis religiosum se oñdit coram secularib; vel extraneis q̄ꝫ corā fratrib;. ¶ Deniq; extra de imu. eccl̄iaꝝ. in. c. plerīq;. dicit Inno. q̄ hypocrita sub nomine boni christiani bona conquerens: tenet̄ ad restitutionem. xiiij. q. v. non sane: non tñ illi q̄ dedit: qꝛ consecutus est mercedē suā sꝫ pauperib; vel alijs pijs locis erogare p̄t. ¶ Proinde circa quintā filiā q̄ ptinacia d̄r q̄ri p̄t q̄d sit. Ad hoc dicendū: q̄ ptinacia vl̄ ptinax d̄r ille q̄ factum suū malū vl̄ dictū ptinacit̄ defendit ne videat̄ errasse. Et opponit̄ p̄seuerātie: qd̄ sic ptꝫ. Nā Aug. in li. de p̄seuerantia dic̄. Asserimus donū dei cē p̄seuerātiā. q̄ vsq; in finē p̄seuerat in christo. i. in virtute q̄ ꝯsistit in medio. Dicit em̄ Tullius in rhetor̄. sua q̄ p̄seuerātia est in rōne bñ ꝯsiderata stabilis ⁊ ꝑpetua permāsio. Et hꝫ duo vitia opposita. Primū d̄r mollicies sic dic̄ ph̄us in. vij. ethicoꝝ: q̄ molli opponit̄ p̄seueratiuꝰ: Quod doctor sanctus scd̄a scd̄e. q. cxxxviij. sic declarat dicēs: q̄ laus perseuerantie in hoc consistit: q̄ aliquis non recedit a bono ꝓpter diuturnam tolerantiam difficilium ⁊ laboriosum: cui directe videtur opponi q̄ aliquis defacili recedat a bono ꝓpter aliqua difficilia q̄ sustinere non potest: ⁊

hoc pinet ad rōnem mollicie: qz molle dicit qō facile cedit tangenti. vñ. j. Corinthiorū. vj

Nec adulteri nec molles. i. muliebria patientes. i. incōstantiā animi z etiā qñq; immunditā corporis: qz mollicies qñq; causat ex naturali dispositiōe qua scz habent animū minus pstantem ppter fragilitatē cōplexionis: z hoc mō comparant femie ad masculos vt pbus dicit. vij. Ethi. Aliqū vero ex cōsuetudine: cū enī quis pfuetus est voluptatib⁹ frui difficilius pōt earū abstinentiā sustinere. Vñ sm hoc ppie mollis dicit: qui recedit a bono ppter trīstitias causatas ex defectu delectationū quasi cedens debili mouēti: z plerumq; ducit ad detestabilem mollitiē corporalis immunditie. Scōm vitium oppositū pseuerantie est pertinacia: qz sicut perseueranna laudat sicut existens in medio in quo cōsistit virtus: z mollis vituperat ppter defectum medij scz propter defectum delectationū quibus carere nō pōt sic pertinax vituperat ppter excessum medij pseuerans in ppria sententia plus q̄ oportet. Et sicut pseuerantia pfistit in bono: sic pinax in malo: volens per hoc suā excellentiam demonstrare quā nimis appetit: z contrariā cōfusionem nimis refugit: z sic ozit ex inani gloria. Dicit ergo pinax valde vel imprudenter tenens durus: irrevocabilis: indocabilis: obstinatus. de vsur. in cle. ex graui. §. sane: z ō sum. tri. cle. j. §. porro in glo. ¶ Sexta filia dicit discordia: q̄ importat quandā disgregationē voluntatū: inq̄tū scz volūtas vnius stat in vno: z volūtas alterius stat in altero. Qō aūt alicuius volūtas in ppio sistit: puenit ex hoc q̄ aliqs ea q̄ sunt sua pfert bis que sunt aliox qō cū sit mozdinate pinet ad superbiā: z ideo discordia per quā vnusq; scz tenet qō suū est: z recedit ab eo qō alterius est: ponit a Gregorio filia inanis glie. Verumtñ vt dicit Asteñ. li. ij. Inq̄tum discordia ab alterius volūtate recedit: hoc pinet ad inuidiā z causat ab inuidia vt terminus a quo: a vana aūt glia vt terminus ad quē. Et qz in q̄libet motu terminus ad quē potior est termino a quo z finis potior est principio: ideo ponit filia inanis glozie: licz ex vtraq; oriri possit sm diuersas rationes. ¶ Hinc q̄ri pōt: vtrū discordia sit pcm mortale: pserim cū mortalenō reperiat in viris sanctis: f discordia reperit in eis fuisse: qz dicitur Actj. xv. Facta est dissensio inter paulum z Barnabā ita vt discederent abinuicē. Sic etiā Chrysostomus discordabat a quodā episcopo viro sancto noie Epiphanio: vt pz in eius legenda. Ad hoc respondet scūs Tho. scōa scōe. q. xxxvij. q̄ discordia pcordie opponit. Cōcordia vero causat ex charitate inq̄tum scz charitas multox corda cōiungit in aliqō vnū: qō est pncipaliter quidē bonū diuinū: secūdario vero bonū primi. Discordia ergo ea ratione pcm est inq̄tum hmōi concordie cōtrariatur. Sed sciendū: q̄ hec pcordia p discordiā tollit dupliciter. Uno modo per se: alio mō per accidens. Per se q̄dem in humanis actibus z monb dicit esse id qō est sm intentionē: vñ per se quis discordat a primo quādo sciēter z ex intentiōe dissentit a bono diuino z a bono proximi in quo cōsentire deberet: z hoc est pcm mortale ex suo genere propter cōtrarietatē ad charitatē: licet proximi motus huius discordie ppter imperfectionē actus sint peccata venialia. Et ex his pz q̄ facere discordiā per quā tollitur bona concordia quā charitas facit est graue peccatum. Vñ dicit Prouer. vj. Sex sunt q̄ odit deus z septimū detestatur ania eius. Et hoc septimū ponit eū qui inter fratres seminat discordiā. Potro per accidens ex hoc considerat in humanis actibus q̄ aliquid est ṗter intentionem. Nam cū aliquox intentio ferat ad aliqō bonū qō pertinet ad honorē dei vel vtilitatem primi: sed vnus estimat hoc esse bonū alius aūt contrariā habet opinionē: tūc est discordia per accidens pria bonū diuinū vel pximi vtilitatem: z talis discordia non est pcm nec charitati repugnat. Et talis discordia fuit inter Paulū z Barnabā: qz vterq; bonū intendebat: sed vni videbatur hoc bonū esse z alij aliud qō ad humanū defectum pinebat. Non eīm erat talis pcrouersia in his que sunt de necessitate salutis q̄uis hoc ipsum fuerat ordinatū pouidentia diuina ppter vtilitatem inde sequentē. Verūtamen si talis discordia esset vel cū errore circa ea que sunt de necessitate salutis: vel indebita pertinacia adhiberetur ad scandalū alterius vel etiam plurimox tūc non excusaret a mortali. ¶ Preterea sicut voluntas hois adherens deo est quedā regula recta: a qua peccatū est discordare: sic voluntas hois deo pxtraria est q̄dam puersa regula a qua bonū est discordare. Et ideo sicut facere discordiam per quā tollit bona concordia est graue peccatū: sic causare discordiā p quā tollitur mala concordia scz in mala voluntate laudabile est. Sicut fecit Paulus inter eos

qui inter se cōcordes erant in malo: dissensio nem ponens. Act. xxiiij. cum clamauit. Fratres ego phariseus sum: filius phariseorum: de spe et resurrectione mortuorum ego iudicor. Ex his patet quod discordia est ex vnius peccato: puta cum vnus vult bonū cui alter resistit: quandoque cum peccato vtriusque: puta cum vterque dissentit a bono alterius et vterque diligit bonū proprium. Septima nanque et vltima filia dicitur presumptio nouitatū: qua quis noua et insolita dicit vel inuenit. Et est duplex p̄sumptio vitiosa secundū Asteñ. lib. ij. ti. lxj. Una est que oritur ex propria virtute: que est species superbie vel vane glorie et opponitur magnanimitati: q̄ ponit modū rationis circa honores: et sic consistit in medio: non quidem secundū quantitatē eius in q̄ tendit quia tēdit etiā in maximū: sed cōstituit in medio s̄m proportionem ad propriam facultatem: quia non in maiora tendit q̄ sibi cōueniant. Presumptuosus vero s̄m proportionē sue facultatis excedit: et oritur ex inani gloria. Altera p̄sumptio vitiosa est: que consurgit ex contemptu diuine iustitie: que si ex sola electione procedit est peccatum in spiritum sanctū: de quo visum est alibi: et tunc directe videtur oriri ex superbia: quia talem quis se existimat quod deus cum etiā peccantem non puniet vel a gloria non excludet. Est tamen tali presumptione desperatio peior: quia volūtas per desperationem totaliter a deo recedit: non enim innititur misericordie quā cōtemnit: nec iusticie quia quantū potest eam refugit: per p̄sumptionem autem in deū tendit licet inordinate. Ad laudem dei.

¶ Sequuntur sermones de precepto secundo.

¶ De iuramento. Quō licitū sit: et q̄ conditiones subintelligunt in iuramento promissorio. ¶ Ser. i.

Non assumes nomen dei tui inuanū. Exo. xx. Hoc est secundū p̄ceptū prime tabule: quod ordinat hominē ad reuerentiā summe veritatis. Nā in eo s̄m Aug. prohibet omne iuramentū friuolū et etiā omne periuriū: vterque em̄ qui friuole iurat et q̄ false iurat nomē dei sui inuanū assumit: quia primus sine causa noiat summā veritatē: secundus aūt eam nominans cōtemnit p̄iurando. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū: quod Henricus de vrimaria preceptum istud tripliciter exponit. Uno modo de transgressiōe iuramēti vt sit sensus: nō assumes nomen dei tui inuanū: execrabiliter scz peiurādo vel iurando vt quia dictum est: qui false iurat et q̄ friuole iurat: vterque nomē dei assumit inuanū. Secundo modo exponitur de voti trāsgressione sua hoc sensu. Non assumes nomē dei tui inuanū: votum scz tuū deo factū transgrediendo. Nam votū est alicuius boni cū deliberatione facta dei pollicitatio. Ex quo patz quod voti trāsgressio sub hoc p̄cepto prohibet. Tertio modo exponitur de transgressiōe blasphemie et maledictiōis sic intelligendo: nō assumes nomē dei tui inuanū. s. in ꝟbo maledicto. ¶ Deinde queri pōt. Cur dñs huic precepto et etiā primo et non aliis p̄ceptis addidit cōminationem pene. Ad hoc rñdet Asteñ. li. j. ti. xvij. in fi. quod ratio huius est: quia pene sunt p̄cipue necessarie contra illos q̄ proni sunt ad malū. vt dr̄ x. Ethico. Et ideo in illis solis legis p̄ceptis addit cōminatio penarū: in quibus erat pronitas ad malū. Erant aūt hoies proni ad idolatriā propter ꝯsuetudinē generalem gentiū. Similiter hoies proni sunt ad periuriū propter iurādi frequentiā: et ideo magis cōminatio his duobus primis p̄ceptis additur hec ille. ¶ Notandū igitur q̄tum ad primū quo transgredit istud mandatū: quod iuramentū s̄m Gof. in sum. e. ti. est affirmatio vel negatio sacre rei attestatiōe firmata et ideo dicitur sacre rei quia non licet iurare per creaturas non sacras: vt patz Matt. v. Et ponitur extra de iureiuran. in. c. et si christus. vbi subditur: licet iuramentū dñs prohibuisse videat: nunq̄ tñ p creatorem sed p creaturā iurare ꝓhibuit: ne p hmōi iuramentū trasferat ad creaturā honorificentia creatoris: quare cū in euangelio p̄misisset dico vobis nolite iurare oīno: statim subiūxit: neq̄ per celum etc. Et sequit. Quamuis non sit per creaturā iurandū: si tñ iuret per creaturam. seruandū est quidē: dūmodo licitū sit quod iurat. Uide ibidē vlterius si placet etiā glo. nisi tñ per illas creaturas de quibus in iure p̄mittitur: vt p crucem: euangeliū: ordinē: altare: p salutem p̄ncipis et similia in iure cōcessa. j. q. vij. quotiens. ¶ Ad maiorē aūt horū notitiam queri potest. Utrū liceat iurare per aliquam creaturā. Ad hoc respōdet Asteñ li. j. ti. xviij: quod iuramentum dupliciter fieri habet,

Quoddam enim fit per interp̄tationē: vt cū dicit ita me iuuet filius meus: ꝛ ſm hanc iurandi formā creatura nō inuocat ad testificādum: sed potius oppignoratur ipi creatori. ſz q̄ dicit Aug. ꝛ ē licitū: quia licet omnis creatura sit creatoris. tamen bonū vel solatiū qd̄ ex ea recipimus est nobis ꝯcessum a deo: ꝛ iō deo tāq̄ nostrū oppignorare possum⁹. Hoc tamen genus iuramenti ſm Aug. est grauissimum. Aliud aūt fit per veritatis testimonium ꝛ inuocationem vt cum quis iurat p aliquem ad inuocandum eū in testem. Potest aūt creatura dupliciter in testimoniū inuocari. Uno modo ſm se: ꝛ hoc modo nō licet: q̄ sic crederēt q̄ aliquid numinis esset in ea ratiōe cuius veritas possit dici p hmōi testimonium confirmari. Et sic dicit Matth. v. Nolite iurare neq̄ per celum ꝛc̄. glo. ibidē. Qd̄ pfectionis est docuit cum dixit nō iurare omnino: quod vero supstitiosum est resecauit cū subdit: neq̄ per celum. Si tamē iuratū est p eas: perinde habebitur ac si esset iuratum p deum; vt extra de iureiur. c. ꝛ si christus: quia multa prohibentur que tamē facta tenent: et c. quemadmodū. §. q̄ si post. Alio modo pōt inuocari creatura in testē inquantum relucet in ea diuine veritatis vestigium. ꝛ hoc modo licet iurare per creaturas. quia nihil aliud est q̄ per eum iurare qui relucet in creatura. Et ea de causa concedunt iura per quasdā creaturas iurare: vt per sanctos: per crucem: per euangelium: per ordinē ꝛc̄. etiam per principis salutē: quia intelligit iurare per deum cuius iudicio salus principis cōsistit. Hodie tamen nō videtur sic esse iurandum: licet hoc hoc fuerit patribꝫ nostris concessum. Item p altare vel reliquias. xxij. q. j. c. habemus. Similiter p fidei interpositionem ſm Bern. vt i dicto. c. ꝛ si christus. Singulariter tamen p̄hibetur ne iuretur p caput vel p capillos dei propter quosdam hereticos qui quadā rusticana simplicitate dixerūt deū habere mēbra humana cū tamē deus sit spūs incorporeus: vt patet. xxiiij. q. iij. c. quidam. vbi recitat multas hereses. iter quas ponit antropomorphitas: qui pro eorum simplicitate rusticana deum habere membra humana que diuinis libris scripta sunt arbitrantur. persona tamē filij scz christus deus ꝛ homo mēbra habet humana. Et ſm Asten. blasphemia est: quando quis iurat per membra domini que in alijs hōmibꝫ reputātur inhonesta: vnde talis mortaliter peccat: qui vero iurat per domini mēbraque non censent turpia: nec cum execratione. sed cum quadā reuerentia: non peccat mortaliter nisi duceret in consuetudinem. q̄ hoc parit diuinuz contemptum. Qd̄ si iurat cum execratione vel irreuerentia per mēbra vel vulnera christi: tunc illa iuramenta ñ solū sunt mortalia sed etiam execrabilia: quia magna irreuerentia ꝛ detestanda malicia est mēbra ꝛ vulnera christi p̄ciosa iuanum assumere vnde nobis tota salus effluxit. vnde in aliquibus terris talia iuramenta sic sunt prohibita: q̄ quicunq̄ in talibus offendit aurem vl̄ digitum vel aliquando linguā perdat. ¶ Deinde queri potest que fuit causa institutionis iurumenti. Respondet Ray. q̄ duplex fuit causa. Prima ꝓpter infirmitatem non credentium: vtputa cum aliquibus suadetur aliqd̄ bonum aut verum ꝛ non credunt simplici verbo introductum non q̄ iurare possum⁹ vt patet. xxij. q. j. c. non est contra preceptum domini iuratio que a malo est non iurantis sed incredulitatis a quo iurare cogitur ꝛc̄. vide ibidem. Alia fuit causa permissiua scilicet ad vitandam idolatriā: propter quod fuit cōcessum iudeis iurare per deum: ne iurando p creaturas in idolatriam inciderent. vt patet. xxij. q. j. c. considera. Est ergo iuramentum licitum ꝛ meritorium: quando per ipsum proximo subuenitur. Unde ps̄. Domine quis habitabit ꝛc̄. Qui iurat proximo suo ꝛ non decipit. Cauenda tamen est assuefactio iuramēti propter periculum periurij. propter quod non nisi ꝓpt̄ necessitatē vel vtilitatē iurandū est. vt patet. xxij. q. j. c. ita: ergo intelligitur p̄cepisse dominuz ne iuraretur ne quisq̄ sicut bonum appetat iusiurandū: ꝛ assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinē delabatur quapropter que itelligit non in bonis sed in necessarijs iurationem habendam: refrenet se quantum potest: vt non vtatur nisi necessitas cogat ꝛc̄. Patet etiam duplici ratione q̄ in necessitate vel vtilitate licitum sit iurare. Primo ratione originis: quia iuramentuz introductum est ex fide: quia credunt homines deū habere veritatē infallibilē ꝛ omnium cognitorē ꝛ ꝓuisorē vniuersalē. Scdo ratiōe finis. quia iuramentū introducit ad certificandum homines. ꝛ finiendum cōtrouersias: vt dicitur ad Heb. vj. Solo ei iuramēto credit qñ d̄ ꝯscia alicui⁹ dubitat. vt ptz extra d̄ sen. ex. c. si ꝟo. ij. ¶ Q̄ si obijcitur illd̄ Matt. v.

Dico vob non iurare oino: ꝛ Jaco. v. Ante omnia fratres mei nolite iurare. Respondet Asten. q quidam herenci sez manichei dixerunt oē iuramentū esse illicitū ex verbis iam allegatis. qz nescierūt distinguere q alium sē sum factū negacio ꝓposita. vt dicendo. nō omnino iurare: q̄ eḋpollet pticulari negatiuo ꝛ aliū negatio postposita: vt dicēdo oino nō iurare. q̄ eḋpollet vniuersali negatiuo. deus ei non dixit: oino nō iurabis: sed dixit nō oino iurabis: id est non iurabis oi mō ꝛ ex omni causa. Et fm Aug. in li. de mendacio. hoc tō dictū est: ne sez iurando ad facilitatē iurādi veniat: ꝛ ex facilitate ad consuetudinē: ꝛ ex consuetudine ad periū incidat: quia dr Eccli. xxiij. Vir multū iurans implebitur iniquitate: et non recedet de domo ei⁹ plaga ¶ Deniq; q̄ri pōt vtrū tres comites q ponunt Hiere. iij. iurabunt viuit dñs in veritate ꝛ iudicio ꝛ iustitia. In iuramento q̄libet exigunt. vt recte fiat iuramentum ꝛ cuitet vanum iuramentum Ad ḣ rñdet canon. xxij. q. j. c. ꝛ iurabunt: ꝛ. q. iij. c. animaduertendū: ꝛ extra de iureiur. c. ꝛ si christus: q sic. Nec mir qz in iuramento est magnum periculū. tum ꝓpter dei magnitudinem cuius testimoniū inuocat: tum ꝓpter labilitatem lingue humane cuius ꝓba iuramēto confirmant: vnde iuramentum non reddit verum vel licitū nisi tribꝰ his comitib⁹ fuerit fulcitū. Quod si declarat Asten. lib. j. ti. xviij. quia iuramētū comparat ad tria. Primo ad iurantem a q̄ procedit: ꝛ sic debet sibi iudicium discretionis. i. debita deliberatio ꝛ discretio: vt sez non iuret etiam verum: nisi propter necessitatem vel vtilitatem. Ex hoc infert Hosti. q furiosi non pñt iurare: nec pupilli primi infantie: vt xxij. q. v. c. paruuli. nisi in etate rationabili sint non cogant iurare: ꝛ qui semel periuratus fuerit nec testis sit post hoc: ad sacramentum non accedat nec in sua causa vel alterius iurato⁹ existat. Et hoc est verum in iudicio: nam extra iudicium potest iurare et deierare ex quo habet sensum: vt extra de delic. pu. pueris. nec puer potest esse testis sez infra. xxij. annum vt ꝓz. viij. q. iij. c. j. Secūdo iuramentū cōparat ad rem de qua fit iuramentum: ꝛ sic debetur sibi ꝓpter: vt sit adeq̄tio sermonis ꝛ rei: q̄ veruas esse debet in ꝓscientia iurantis facta debita diligētia. ita q ex parte ꝓprie conscientie credat firmuer ita sicut iurat ꝛ ḣ i iuramēto assertorio. ꝛ ita facere ꝓponat sicut iurat in iuramento promissorio. q si tū credat ita esse: non debet iurare de scientia sed de credulitate. Tertio iuramentum comparat ad causā p q̄ fit: ꝛ sic debet sibi iusticia vt sez p causa iusta fiat: ꝛ vt sit licitū ꝛ honestum pro quo iurat. xxij. q. j. c. ita ergo. Cum eiū sermo nr dubius sit: vt dicit Sap. xi. Cogitationes mortaliū timide ꝛ incerte quidem ne nr̄ciō vt sermo nr p duimā ꝓuidē ꝓfirmet indiget cominꝰ ip̄m regenteꝰ ne sit dissimilis inuocate veritati: ꝛ tō si aliqs istoꝝ comitū deficiat nequa q̄ erit iuramentū sed periurium. i. illicitū vel temerariū iuramētū. i. a perte dicitur. xxij. q. ij. c. animaduertendū. ꝛ sic patet q his tribꝰ comitib⁹ concurrentibus licitū est iurare. ¶ Ꝺ si querit: cur ḡ dñs dicit in euāgelio: sit sermo vester ē ē: no nō: Ad ḣ rñdet Asten. vbi. s. q affirmatio vel negatio q̄ est l cōrde: debet esse in ore: sed qz hominū crescēte malicia nō credit assertioni simplici: tō addunxit dñs qꝺ amplius est a malo est: nō culpe sed pene: non iurannū sed iuramentū exigentiū: nam incredulitas hmōi magꝝ est pena q̄ culpa. Ꝋ Consequēter q̄ri pr: q̄n p iuramentū ꝑstitum ꝺs obligat deo ꝛ q̄n homini: ꝑsertim cum homini: sp fiat promissio p deū per eius sanctos: vel p eius sacramēta: Ad ḣ respondet Jo. an. ꝛ post eū Gaspar de calō. latius ꝛ clarius in. c. ij. de spon. q licet iuramentum sit ꝓfessum deo: tamen tunc dicit ꝓfessum deo cum p id quod iurat magis credit placere deo: vl deo obligare magꝝ siue sit in faciendo aliquod meritoriū: vel in abstinēdo ab aliquo illicito ꝛ sic fit causa maioris meriti. Exemplum primi: vt aliqui iurauit religionem intrare vel ire vltra mare. Exemplū secundi: vt qz iurauit non facere ea q̄ sunt de genere peccati sez non fraudare mensuras vel pondera ꝛ talia ac similia non p̄ recipies iuramentum etiam si sit episcop⁹ vel ꝓlatus remittere: quia obligāt iurantem deo non homini iuxta illud p̄s. Vouete et reddite domino deo vestro: hoc patet extra de voto ꝛ vo. redemp. c. magne deuotionis: de iureiur. et si christus. Verumtamen tunc iuramentum p̄stantur hominī non deo: cum iuratur super obligatione vel pacto: per qꝺ quis intendit ipsum hominem magis certificare vel reddere securum ꝛ sibi tantum obligari: pura quia iurauit alteri soluere pecuniam mutuatam vel scribere librum. Jo. de ligna tamē dicit: q oē iuramentum cōcernit deū: qz ꝑmittit per religionē q̄ debet deo: sz in vim ꝓsequēte cōce-

nit hom̃ nẽ qñ cõcernit ꝓmodũ eius cui iura
rum: ꝛ tũc p̃t ab hoie remitti: de iureiu. c. j. Cõ
cludit & Bas. q spõsalia ꝛ alia que mutuo cõ
sensu ꝓtrahunt: dissensu mutuo dissoluuntur
lz esset iuramẽta: q sublata obligatiõe sublati
tũ est iuramẽtũ: sicut ꝺr de statuto iuramẽto:
extra de p̃ben. c. dilecto. Et q hec remissio fie
ri posset facit regula iuris li. vj. qõ fauore. ꝛ
xxxj. q. vlt. c. si. qui. in. glo. penul. vbi dicit: q si
cut parentes frangere p̃t spõsalia filioꝝ sic ꝛ
remittere iuramenta. ¶ Deniq ãri p̃t q cõ
ditiones in iuramẽto sub intelligant licet nõ
exprimant. Dicit glo. ꝛ doctores in c. quẽad
modũ extra de iureiu. q multe naz in iuramẽ
to ꝓmissorio auctas pape fine suprioris intelli
git excepta: vt e. ne ꝛenientes. §. j. ad fi. ꝺ q
tñ postea latius videbit. Itẽ intelligitur si de
us voluerit vel dederit vel si deo placuerit:
vt ptz. xxij. q. ij. c. beat⁹ paulus. Itẽ nisi aliud
magis incõueniens interuenerit nã si ubi sa
ne mentis urẽ gladiũ reddere quandocũq
peteres adueniente furia vel voluntate ppe
trandi homicidiũ nõ debeo tibi reddere. xxij.
q. ij. c. ne quis. Itẽ intelligit si mihi fidem ser
uauerẽ. e. ti. c. quemit. ij. vbi dicit: nec tu ei cui
si promissum tuũ iuramento vel fidei obliga
tione inter posita conditione firmasses: aliqte
nus teneris si cõstat eũ cõditioni minime pa
ruisse. Ex hoc enã cõcludit q si mulier cõtra
fidem sponsalium vel matrimonij veneris: li
cet iurauerit eam accipere in vxorẽ. tamẽ ali
am ducere posset non obstante iuramẽto: q
vt ptz in hoc. c. non seruanti fidem: fides non
seruat eidẽ. Sitr si iurem tibi reddere pecuni
am ad certũ tempus: subaudit si ꝓcesseris: vl
tibi soluere ad certũ tempus subaudit nisi in
der aliud contrariũ p̃cipiat: vt ptz extra ꝺ cẽ
si. exac. ꝛ pcura. c. significauit: q nus suprioris
videt semp exceptũ esse: de iureiur. c. veniens
tes. §. j. Item nisi p te fuerim absolut⁹. ibidẽ.
ca. j. ꝛ c. sicut. Item si iuro tibi tanq regi vel
alteri prelato: tunc te deposito non obligor:
vel si tanq epus iuras mihi restituere pecu
nias mutuatam. depositus nõ reneberis si sal
tem pecunia versa est in vtilitatem ecclie. xv.
q. vj. c. alius: ꝛ de elec. venerabilẽ. Itẽ si iurẽ
stare mandatis tuis ꝓ offensa: intelligitur
nisi precipias qõ immoderatũ: inustũ: ipossi
bile vel mhonestũ est: q in hmõi non est parẽ
dũ nec extenditur iuramentũ nisi ad ea de qui
bus cogitatum est: vt eo. ti. c. venientes. ꝛ. ca.
quintauallis. vide. ibi. ꝛ glo. Si tñ pena alis
non excederet culpã fuari ꝺr: si ꝓ excederet
rediget ad arbitriũ boni viri: vt. ff. ꝓ socio
l. societatẽ. §. arbitriũ. Dicit tñ Ray. q oẽs ta
les (ne deh occasio vel materia piurandi) de
bẽt auẽtem petere ab ecclia vt colligit ex eis
dem decretalibus. Conclo: ꝺat Thom. secũ
dẽ. q. lxxxix. qñ saltẽ ꝓmittit sub iuramento
de quo dubũ ẽ. vtr licitũ sit vl̃ pficuũ aut nõ
vel simpliciter aut in aliquo casu: ꝛ in ꝺ p̃t ꝯ
ligi ber epus: dispensare. Iuramentũ vero ꝓ salu
tem vl̃ legẽ vel bonos mores dispensatione
non indiget: nec fuari ꝺz. Nec dicit deierat
qui ex cã iusta deserit iuramentũ. vl̃ q mutat
in melius: vt extra de voto. c. nõ licet. q̃tũ ad
primũ. ꝛ. c. scripture: q̃tũ ad scõm: vbi dicitur
Fracti votireus alij quatenꝰ nõ habeat: q rpa
le obsequiũ in ꝑpetuũ religionis obseruantiã
noscuntur cõmutare. Itẽ supueniẽs necessitas
vl̃ impossibilitas prius inspirata silr excusat
a iuramento: extra de iureiu. q̃relã. Item qui
iurat reddere vinũ vl̃ bladũ: subaudit cuiusdẽ
bonitatis. ff. si. cer. pe. l. cũ quid. ꝛ de similib⁹
est iudicium. Si ꝓ iurẽ tibi dare filiam vel
sororẽ: subintelligit bona fide laborabo: nam
alienũ factũ p̃ne ꝓmittere nõ possum: extra
de spon. ex l̃ris. ij. ꝛ in. glo. Itẽ si iuro alicui fi
deliatẽ vel q nõ ero ꝓ cum intelligit nõ ꝑ
rabo vel ꝓsentiã q vitã mẽbra vel res suas
pdat. Si tñ offenderit me vel mihi ꝓmi
nores vel ecclesiam meã potero me ꝛ illos defen
dere: q̃ primiores vident excepti cẽ: vt eo. ti.
c. pen. in. textu ꝛ glo. Quid aũt cõtineat in
iuramẽto fidelitatis luculẽter ꝓsequit decre
tũ. l. xij. q. v. ca. de forma fidelitatis in tex. ꝛ in
glo. Denicq q iurat facere residẽtiã i ecclesia
si ꝓ negocio ecclesie sit absens: nõ incurrit
periurium: vt ptz extra de cleri. nõ resi. c. ex p
te tua. ij. Idẽ si cẽt in seruitio episcopi vl̃ si vo
caretur a papa: vide ibidẽ glo. Adhuc sunt
alie conditiones q̃ sub intelligũt q tñ faciliter
ex ꝓdictis p̃nt colligi. Ad laꝰ. Dei om.

¶ De iuramẽto ꝓmissorio/ qñ et in quibus est obligatorium ꝛ nõ obligatorium. Sermo ij

On assumes nomen dei tui in vanum. Exoꝺ. xx. ¶ Occasione sermonis precedentis ãri potest primo quod ius superioris in iuramento ãllibet intelligitur exceptum. Ad cuius euidentiam dicit hein. boyc. extra de iureiu. i. c. venientes: q si queris de ure ꝓprie loquendo ipse

ſtus ſuptoris ⁊ cõpetẽte ſuptoꝛi: tũc ꝓſtat q̃ talis ius in quolibet iuramẽto intelligit̃ exceptum: q̃ etiã ius cuiuſlibet priuati intelligitur exceptum in iuramento alterius: nã iuramentũ vnius obligare ñ põt in p̃iudiciũ alterius in eo q̃ alter de iure debet. Et generaliter oĩs auctoꝛitas iudicis ſeu ſuptoris q̃ eſt aduta ⁊ approbata auct̃e iuris: ẽ a iuramento excepta: ⁊ iõ ſi aliquis iurauit infra menſem ſolue re centũ q̃ interim p̃cedenti die ꝑdẽnatur p iudicẽ iuſte. vel accuſat aliquo graui crimie ⁊ iuſte conuincit ⁊ bona ſua iuſte applicant fiſco ac iudex interdicit mihi ſub magna pena ne ſoluam: nõ obligoꝛ ex iuramẽto ad ſolu endũ creditoꝛi. vt no. Hoſti. de iureiu. in. ca, quẽadmodũ. ⁊ in .c. ſignificauit extra ỏ cẽſi. Ỏ ſi q̃ris de iure ſuptoris impꝛopꝛie loquẽ do. i. de auct̃e ſuptoris: q̃ nõ eſt aduta vel ap pꝛobata auct̃e iuris. tunc talis auctoꝛitas ſu penoꝛis non intelligit̃ iuramento excepta vt ptz ꝑ dictã glo. in dicto. c. ſignificauit. extra de cenſi. etac. ⁊ ꝓcur. ¶ Et nota q̃ ſicut in iu ramento ius ſuptoꝛis intelligitur exceptum: ſic etiã in cõſuetudine ⁊ ſtatuto: vnde ſi ꝺo iu rauit non exire domũ vſq; ad .xv. dies: ⁊ inte rim eſt citatus ad iudicem venire tenet: quia in q̃libet iuramẽto intelligit̃ ius ſuptoꝛis exce ptum. Hoc tñ ſane intelligit: q̃ ꝫ non facit au ctoꝛitas citantis ſi ſit inferioꝛ papa: ſed auctoꝛi tas iuris ſcripta volentis ⁊ ſtatuentis: q̃ ci tatus ad iudiciũ venire tenet ⁊ ꝺ in ius voc. per totũ. Auctoꝛitas denigꝫ pape ſemp intel ligitur in diſtincte excepta: vt ptz. in .c. venien tes de iureiu. vnde ex cauſa poteſt remittere vel relaxare iuramentũ ad tempus vel imꝑpetuũ ꝺe iureiu. c. verũ. ⁊ c. ea te credimus.

¶ Secundo q̃ri põt. verũ quis venire poteſt cõtra ꝓpriũ iuramentũ auct̃e ꝓpria. Ad ꝫ rñ det Hen. boyc. in. c. ſi ꝙo. de iureiur. ⁊ etiam Guil. de mõte lau. in cle. vna. de iureiu. in ver bo dubiũ q̃ aliqs venire põt ꝺ ꝓpriũ iuramẽ tum auct̃e p̃opria in caſibꝫ ſequẽtibꝫ ¶ Pri mo q̃ obſeruantia iuramenti ꝙgit in diſpen dium ait: vt ptz extra de iureiu. c. cũ ꝺ. i. vbi ſubdit. Illi ꝙ q̃ iurant nõ loq̃ pr̃i vel matri vel ſoꝛori aut fratri aut eiꝰ humanitatis ſub ſidium non exhibere: abſoluẽdi ſunt. Glo. ad cautelam: cũ iuramentũ non ſit vinculũ iniq̃ tatis ab illius obſeruantia iuramenti cũ illici tum ꝺrium rõnis in tũcta tñ eis pnia cõpeten ti et hoc q̃ male iurauerunt: ⁊ c. ex. literis.

¶ Secꝺo q̃ vergit in detrimentũ oĩm rerum ſuaꝝ vl maioris ptẽ ſine quibꝫ nõ poſſet ꝓpriã vitã ducere vt ptz. xxij. q. iij. c. ſi. vbi ꝺ. Quiꝺ ꝺs ꝑ iuramẽto ſe firmare aliq̃d faceꝝ: q̃ coꝛ palis vl ſpũalis ſalus admittit: ⁊ ſine q̃ vera q̃ ſalus reparari vel conſeruari ñ poſſet: fidẽ p miſſaꝝ ſeruare phibet tẽ. Et quiꝺ videtur q̃ ꝫ ꝓcedit q̃n ſi ſeruaret poſſit timeri de ſalu te coꝛpali ⁊ ſpũali. ¶ Tertio ſi rẽderet in de trimẽtũ ecclie ſimpliciter vel i aliq̃ caſu: vt ptz xxij. q. iij. c. ſi aliquid. Et ponit exẽplũ ꝺ Da uid qui iurauit occidere Nabal: ſ. Regũ. xxv. Et glo. ibidẽ ponit aliud exẽplum vt ſi iura ui me peccaturũ venialiter: tale iuramentuꝫ adimplere nõ ꝺebeo: q̃ ſic adderet peccm̃ pec cato. vt clarius ptz ibidẽ. c. diffinitio in tertu ⁊ glo. Et addit Tho. ſcõa ſcõe q. lxxxix. q. ſi militꝫ ꝙgit in deteriorẽ exitũ q̃n eſt maioꝝ bo ni impedimentũ: puta cũ q̃s iurat ſe nõ intra turũ religionẽ vl q̃ nõ fieri clericus ⁊ hmõi. Et in ꝫ caſu peccat quidem iurãdo: q̃ ponit obẽcere ſpiritui ſancto: nõ tñ peccat iuramẽ tũ ſeruãdo. m̃to tamẽ melꝰ facẽ nõ implẽdo q̃ talia ſub iuramẽto cadere ñ põt: ¶ Quar to ſi ſit iuramentũ p̃ſtitũ de rebꝫ alicuiꝰ tertij ſcz alicuius eccl̃ie vel pſonę ſcz p̃latum de rebus eccl̃ie: vt extra de iureiur. c. q. in tertu ⁊ glo. Et hoc marie verꝫ eſt ſi ſit p̃ſtitum cõtra iuramentum p̃mũ p eũ factũ de nõ alienan dis rebus eccleſie. Exemplum ſecundi vt ſi iurauit dare filiam vel ſoꝛoꝛem quod eſt iura mentum de re alicuius tertij: ⁊ de hoc ſupra dictum eſt. ¶ Quinto ſi p̃ſtitit iuramẽtũ ꝓ ius publicum auct̃em ⁊ valitatẽ: vt ptz extra de ſꝑ. ꝓpe. c. ſi diligenti: vide pceſſum. ¶ Sex to q̃n ẽ p̃ſtitũ ꝺ p̃riũ iuramẽtũ licitũ: vt ptz extra de iureiur. c. tua. ⁊ c. intellecto: vbi patꝫ planiſſime. ¶ Septimo q̃n ius ꝺminoꝝ ap poſite hoc ſuſtinet: vt eo. ti. c. q̃eadmodum, de ſpon. c. ſicut ex literis. ¶ Octauo q̃n vrgen tiſſima neceſſitas hoc induxit: ⁊ ſuptoꝛis licen tia haberi nõ poteſt. extra de obſeru. iureiu. c. conſilium. xj. q. iij. c. anteceſſoꝛ. ⁊ c. q̃ꝺ ꝓdeceſſoꝛ. B Tertio q̃ri põt: verũ iuramentum metu extoꝛtum ſit ſeruandũ: p̃ſertim cũ tales a iuramenti nexibus a romanis pontificibus ſint abſoluti: vt habeꝫ extra de iureiuran. c. verꝫ in ea queſtione: Ad hoc reſpõꝺet ſctus Tho. ſcõa ſcõe. q. lxxxix. q̃ in iuramento q̃ quis coactus facit ꝺuplex eſt obligatio.

Vna quidem qua quis obligat̃ homini cui aliquid promittit: ⁊ talis obligatio per coacti onẽ tollit̃: q̃ ille qui vim multi hoc metuens

vt ei ꝓmissum nō seruet. Alia vero est obligatio qua ds deo obligat vt impleat qđ p nomē eius ꝓmisit: ⁊ talis obligatio nō tollitur in foro ꝓscie: qz magis ds damnū tale sustinere q̄ iuramentū violare: pōt tñ repetere in iudicio qđ solut vel plato denūciare nō obstante si cōtrariū iurauerit: qz tale iuramentū vergit in detrimentū exteriozē esset em̄ ꝓra iustitiā publicā. Pozro romani pōtifices ab hmōi iuramento hoies absoluerūt: nō quasi decernēres hmōi iuramenta nō esse obligatoria: sed quasi hmōi obligationes ex iusta cā relaxantes: ⁊ tō talis ꝓtrauenire nō ds iuramēto nisi fuerit absolutus a papa: vt expresse pz extra de elec. c. venerabilem. §. penul. Qđ si non pōt haberi superior: tūc iurans ꝓuenire pōt iminente necessitate vrgentissima: de qua dictū est supra.

¶ Quarto q̄ri pōt: vtr̄ maio: fit obligatio voti vel iuramenti: ꝑsertim cū votū sit simplex promissio: sed iuramentū supra ꝓmissionem adhibet diuinū testimoniū: in cuius argumentū fit cut debilius solet p fortius cōfirmari: sic votū interdū iuramēto ꝓfirmat. Ad qđ rñdet sanctus Tho. vbi. s. q vtr̄aq̄ obligatio scz voti ⁊ iuramēti causat ex aliquo diuino: tñ aliter ⁊ aliter: nam obligatio voti causat ex fidelitate quā deo debemus: vt scz ꝓmissum soluamus Obligatio aūt iuramēti causat ex reuerentia quā debemus ei: et qua tenemur q̄ ꝓficem⁹ id qđ p nomen eius ꝓmittimus. Dis em̄ infidelitas reuenīā cōtinet sed non conuertitur. Videt enī infidelitas subiecti ad dominū esse maxia irreuerentia: ⁊ ideo votū ex sua rōne magis est obligatoriū q̄ iuramentū: nec voto adhibet iuramentū quasi aliqđ firmius: sed vt per duas res imobiles maio: firmitas adhibeat. ¶ Qđ si querit: qñ ergo iuramentū ⁊ votū simplex sibi inuicem ꝓriant: qđ illoz prevalebit ⁊ ad impleri debebit. Rñdet Henri. boyc: extra de spon. in. c. cōmissuz: q̄ si nō pōt vtrūq̄ seruari tūc si sit votū religionis vel cōtinentie ꝓferet iuramento: vt si ds iurauerit scribere libz̄ ⁊ postea religionē intret qđ facere pōt: vt pz. li. di. c. ꝓterea in glo. vide ⁊ per Inno. extra de ser. nō ozdi. in. c. j. vnde si quis primo iurat nubere ⁊ vroz̄e suam carnaliter cognoscere: ⁊ postea emittit votū religionis vel cōtinentie debet violare iuramentū ⁊ obseruare votū. xvij. q. j. c. qui bona: ⁊ ideo multo magis si tale votum precederet iuramentū: vtpote vouens castitatem iurat mire matrimonium: debet seruare votum: vt patet extra qui cle. vel vo. Si vero votū nō sit religionis vel cōtinentie: sed forte magne peregrinationis vel alterius rei contrarie iuramento: tunc si iuramentū ꝓcedit seruandū est. Si vero votū ꝓcedit similiter seruandū est q̄ si ꝓmissū est illicitū: secundū ꝓ licitū: tunc ꝓmissū nō est seruandū: extra de iureiu. c. ea te. ¶ Quinto queri pōt. vtrū iuramentū factū per deum sit magis obligatoriū q̄ factū p euangeliū vt cōuersio. Rñdet Astesan. li. j. n. xvij. q q̄ iurat per deū multū obligat: qui vero per deū ⁊ euangeliū magis obligat: qui vero his addit sanctoz reliquias magis obligatur: ⁊ sic crescente solēnitate crescit obligatio. Idē Ray: q̄ si vnus iurat per deū ⁊ alius per euangeliū tunc Chrys. dicere videtur q̄ maius est iurare per deū. Unde contra ꝺ̄sdam q̄ contrariū credebāt: dicit o stulti: scripture ꝓpter deū sunt facte nō deus ꝓpter scripturas. xxj. q. j. c. si aliqua cā fuerit modicū videt facere qui iurat p deū. glo. q̄tum ad vulgares: qui aūt per euangeliū magis aliquid videt fecisse: dic⁹ dicendū est. o stulti: scripture ꝓpter deū facte sunt nō deus propter scripturas. Glo. hic ꝓz q̄ eque obligatur q̄ iurat per deū sicut qui iurat p euangeliū: sed si per deum iuraret nō solenniter: per euangeliū solenniter vel econuerso: magis est obligatus quo ad ecclesiā solenniter iurans: f q̄tum ad deū equaliter: vt pz extra q̄ cle. vel vo. c. rursus. Si obijcit quāto sanctio⁹ est p qđ iurat: tanto magis est penale periurū ergo magis obligatoriū: vt co. t. monet f illud intelligo cū iurat illicite: ⁊ habetur respectus ad solā creatura: hec glo. Et sic patet q̄ quāto illud per qđ iuratur est sanctius: tanto ceteris paribus iuramentū magis obligat quia ibi est maio: cōtemptus in periurio. Cū autem vnum iuramentū fit solenniter ⁊ alterum licet magis non solenniter. tunc de transgressione iuramenti solennis: debet inungi maio: penitentia: eo q̄ est sibi maius scandalum ⁊ maio: contemptus: licet quo ad deum non magis obligant. ¶ Sexto queri pōt: vtr̄ iuramentū obligat ad intentionem iurantis vel recipientis: posito q̄ non sit vtr̄aq̄ eadem intentio: sed aliquando contraria sibi inuicem cum constet q̄ non potest obligare ad duo ꝑ serum opposita. Ad hoc respondet sanctus Tho. secūda secūde. q. lxxxix. q quando non est eadem intentio iurantis ⁊ eius cui iuratur: tunc si ꝺ̄ puenit ex dolo iurātis dz iuramentū seruari sm̄ sanū intellectū eius cui iuramentū pre-

stant. Unde Ysido. dicit. Quacūq; arte verbo quis iuret: deus ꝫ̄ qui conscientie testis est ita hoc accipit: sicut ille cui iurat intelligit ⁊ q̄ hoc intelligat de iuramento doloso patet p id q̄ subdit. Dupliciter reus fit quia ⁊ nomen dei inuanū assumit ⁊ primū dolo capit. xxij. q. v. c. qui peierare paratus est in fi. Et sic semper accipi debet iuramentū ſm intentionē illius qui nō habet dolū vel artem. Et addit. xx. di. q̄ hoc intelligi debet de dolo malo: q̄ si iuramentū violenter extorquet q̄ō aliter prestare nō tenet: tunc quidem extorquens peccat ⁊ aliter ad eliminandū illius maliciam verbis duplicibus vtens: ⁊ intelligens in alio sensu q̄ꝫ iuramentū extorquens: videtur nō peccare ſm eundem. Unde. xxij. q. v. §. ex his: videt hoc idem innuere p̄out patet intuēti. Quod si iurans dolū nō adhibeat: tunc obligat ſm intentionē iurātis. vnde eo. c. humane aures talia verba vestra iudicāt: qualia forte sonāt diuina vero iudicia talia forte audiūt: qualia ex intimis p̄ferunt ꝛc̄. vide si placet. ¶ Septimo queri p̄t: vtrū boies alicuius vniuersitatis vel societatis iurātes se aliq̄d facturos vel nō facturos: p̄nt sibi mutuo iuramentū remittere. Ad hoc rñdet Astēn. post Ray. ⁊ eo. li. ſ. ti. xvij. q̄ tale iuramentū fieri potest quattuor modis. Primo n̄ inq̄ fit aliq̄n iuramentū de his que p̄nēt ad cultū dei vel ad religionē aut ad p̄ternam. ⁊ tunc non p̄nt sibi mutuo remittere: vt si iurant q̄ ibūt vltra mare militare deo: vel q̄ religionē intrabunt: vel q̄ dicent duo vel tria psalteria p̄o mutuo: vel si aliqui mechanici vel mercatores iurant q̄ de suo lucro certam portionem dabunt in aliquos pios vsus: vel aliquid dabunt fabrice alicuius ecclesie. Sic tamen iurāt q̄ vltra mare simul ibūt: sibi mutuo remittere possunt q̄ sit non eant: sed non possunt remittere quin vadant: q̄ hec duo iuramenta sunt. L. q̄ ibūt ⁊ q̄ simul. Secūdo vero fit mutuū iuramentū ad tale comodū: ⁊ si sit tale q̄ absq; iuramento tenent facere q̄ō iurant tunc etiā sibi remittere non p̄nt: q̄ propter salutem animaꝝ videt sic iuratū: vt si carnifices iurent q̄ carnes infectas vel corruptas p̄o sanis non vendant: vel mercatores q̄ merces suas nō sophisticabunt: nec propter terminū carnis vendant: hec eīm ⁊ similia iuramenta remittere sibi mutuo nō possunt. Tertio p̄t cōtingere q̄ iuramentū sit supre tēpozalia. sed tali q̄dem q̄ absq; iuramento facere nō tenebant q̄ō iurant: ⁊ tunc si obseruātia iuramenti spectat tm̄ ad cōmodū vel incōmodū iurantium tunc iuramentum sibi remittere p̄nt: vt si iuret aliquis q̄ faciet alteri librum vel domū: ⁊ alter q̄ reddet ei mercedem: similiter quādo duo socij iurāt de cōmunicando sibi inuicem oīa lucra sua. Si vero spectat ad cōmodū ad aliorum magis q̄ꝫ ad iurantiū: tunc iuramentum remittere sibi non possunt: vt si mercatores iurent q̄ p̄o mercibus. xx. sol: dorum non accipient de lucro vltra vnum solidum: vel artifices q̄ nō vendent opera nisi de materia sic parata: vel q̄ nō trahet pecias panni vltra tantū. Quarto p̄t fieri iuramentū cōpromissoriū q̄ō esset alīs dānosum: ⁊ tunc illud nō esset obligatoriū: vt si sutores iurent q̄ certo tempore nō laborabūt: puta de nocte de ope artis sue nō facient: ⁊ hoc ideo vt ꝑter raruatem carnis iusto vendant opera sua vel carnifices q̄ nō incident vel p̄parabūt carnes vltra certū numerū: vel alij opifices q̄ non operabunt p̄o minori p̄tio q̄ꝫ tali ⁊ hmōi que nō sunt obligato rio q̄ sunt manifeste petīm vel maioris boni impedimentū: ⁊ est pnia p eis imponenda. Idē tenet Guil. ¶ Octauo queri p̄t: q̄n̄ multitudo iurat aliquid facere: vtrū aliquibꝫ cōtrauenientibꝫ p̄nt cōtrauenire ꝓbi gratia. Tabernarij simul iurauerūt q̄ vina non vendent nisi p̄tio indulate soluto. Respondeo ſm Guil. q̄ si absolute ⁊ in omnē euentū illud iuratū est tunc q̄libet seruare tenet. Si vero iuratū est sub cōditione expressa vel interpretata: vel ob determinatā causam: puta si alij tercient vel ne solutiōe fraudent ⁊ hmōi: tunc nō tenet q̄s seruare non existente p̄ditione. vt p̄z extra de iurat. c. pueniunt. vbi subdit. Hec tu et etiā si p̄missum tuū fidei obligatione vel iuramento interposita cōditione firmasses aliquatenus teneris si cōstat eum cōditioni minime paruisse. Eīn si omnis alij vel plures nō seruant: tunc in hoc casu alij vident absoluti: dūmodo nō respiciāt bonū diuinū vel spūale: nec ad hoc p̄ius obligabant. Quod si pauci sunt q̄ non seruant: tunc recurrendū est ad intentionē iurantiū. s. q̄ si intendebāt q̄ quocunq; nō seruate ipsi non tenerent: aut solū multi essent q̄ non seruarēt. Nam ſm intentionē iurantis explicitā vel implicitā tenet obligatio: q̄ si de intentione nescit. tunc tutius est seruare. ¶ Denicq; queri p̄t: vtq; iuramentū sit appetendū tanq̄ꝫ vale ⁊ bonū: p̄sertim cū dicit Hiero. super Dauīd. q̄ qui iurat veneratur:

aut diligit eū per quem iurat: sed venerari et diligere deū est appetēdū. Ad h̄ rn̄det Tho. scd̄a scd̄e. q. lxxxix. q̄ id qd̄ non querit̄ nisi ad subueniendū alicui defectui: non numeratur inter ea q̄ sunt p se appetēda: sz inter ea q̄ sūt necessaria: sicut ptz de medicina que q̄rit̄ ad subueniendum infirmitati. Juramētū aūt q̄rit̄ ad subueniendum alicui defectui: quo scz vnus hō discredit alteri: ꝛ ideo iuramentū ē appetendū non inter ea q̄ sunt p se appetenda: sed inter ea que sunt huic vite necessaria q̄bus indebite vtituriquicunq; eis vtit̄ vltra terminos necessitatis. Vñ Aug. in sermone dñi in monte: q̄ inq̄t intelligit non in bonis. i. p se appetendis: sed in necessarijs iurationem habendā: refrenet se quātū pōt: vt nō ea vtatur nisi necessitas cogat: alioq̄n dei sui nomē iuanū assumit. qꝛ licet ille qui iurat vtit̄ veneratione aut dilectione eius p quē iurat: nō tm̄ ordinat iuramentū ad venerandū aut diligēdum eū: p quem iurat: sed aliud etiā plerūq; vanuz ꝛ facinorosum. Vñ eccl. xxiij. dicitur. Vir multū iurans replebit̄ iniquitate ꝛ non discedet a domo illius plaga: Et si frustrauerit fratrē. i. deceperit: delictum eius super ip̄m erit ꝛ si dissimulauerit q̄si p simulationē iurādo falsū: delinq̄t dupliciter. scz simulata eq̄tas: ē duplex iniq̄tas ꝛ si iuacuū iurauerit. i. sic debita cā ꝛ necessitate ñ iustificabit̄. replebi ei r̄tributiōe pessima dom⁹ illius: quod a nobis auertat christus iesus. Ad lau. dei.

¶ De periurio quod fieri potest decem modis: Sermo iij.

Non assumes nomen dei tui inuanum. Exod. xx. Viso vtcunq; de iuramento: iam ordine debito p sequendum est de periurio: quod est malum: non tm̄ in se sed etiā s̄m se: eo q̄ nullo modo bene fieri potest: cuius rō est: qꝛ omnis periurans summe veritati contumeliā facit dū eā ad suam cōfirmationē inducit ad qd̄ assumi non deberet. ꝛ iō qꝛ nō tm̄ deordinat hoiem q̄ ad p̄ximū sed etiā q̄ ad deū: iō semp nō solum malū sz etiā pessimū est. ¶ Hic p̄mo queri p̄t quot modis assumitur nomē dei inuanū male iurando vel periurando. Ad h̄ dicēdū q̄ decē modis: p̄ut ex diuersis colligi potest. ¶ Primo mō ex surreptiōe ꝛ fragilit̄ qñ scz iuramentū p̄fert ex surreptiōe: non deliberās de facto vel dicto confirmando: nec etiam deliberās d̄ iuramēto: ꝛ sic p̄iurās s̄m Richar. sup. iiij. peccāt tm̄ venialiter: nisi talis indeliberatio veniret ex tam negligēti consuetudine q̄ illā deuincere non p̄poneret: q̄ si deliberat de dicto sed non de iuramento: sic etiā potest contingere q̄ hō p̄iuret sine mortali pctō. tm̄ ē ad minus veniale graue ꝛ vicinū mortali. q̄ si deliberat de iuramento ꝛ non de dcō tunc erit iuramētū indiscretū: de q̄ videbit̄ postea. Rationē aūt hoꝝ p̄sequit̄ Rich. dicēs: q̄ id qd̄ ex surreptione p̄cedit nō est p̄fecte voluntariū. Ad h̄ aūt q̄ q̄s mortaliter peccet req̄rit̄ q̄ pctm̄ plene sit volūtariū directe vel iter p̄tatiue qd̄ dico p̄pt̄ illū q̄ cū deliberare posset deliberare ꝯtenit: si ex tali ꝯtemptu periurat ex surreptione videt̄ multis q̄ non excusat̄ a mortali: ex negligentia omittens se deliberare. ¶ Secundo mō vane ꝛ inutiliter qñ. s. quis ꝛ si qd̄ licituz est: tamē absq; necessitate consuetudine deprauata: nō curās illā cōsuetudinem dediscere: sicut in quotidianis iuramentis ex quadam mala consuetudine iurat vt p deum ibo cras ad ecclesiā vel aliud sile: vel cum huiusmodi iuramēta fiūt ioco: in talibus em̄ q̄ iurat large loquēdo periurare d̄r: qꝛ deest iudiciū discretiōis: ꝛ cōmittit se periculo p iurandi: vñ. xxij. q. iiij. c. q̄ sacro. ponitur h̄mōi pnia ꝛ iudicatur mortale tāq̄ p̄iurium: vt patz in tex. ꝛ glo. Hinc d̄r Eccl. xxiij: Vir qui multū iurat replebit̄ iniq̄tate: ꝛ non discedet a domo eius plaga. Et h̄ maxime ē mortale cū ex ignauia quis non curat deponere consuetudinē illā. ¶ Tertio mō coacte ꝛ violenter. ¶ Ad cuius euidētiā q̄ri p̄t: vtrū quis p̄iurans necessitate cōpulsus excusat̄ a peccato. Rn̄det Asten. post petrū. li. j. ti. xix. q̄ duplex est necessitas: quedaz est necessitas nature q̄ legem non hz. ꝛ hec excusare pōt ñ solum a tanto sed etiā a toto: vt ptz de ꝯse. di. j. c. sicut extra de consue. c. quanto: ꝛ extra de iureiu. c. q̄relā. in textu ꝛ glo. Scd̄a ꝟo necessitas est coactionis q̄ nō excusat a toto in his q̄ s̄m se sunt mala sed a tanto: qꝛ volūtas sufficienter cogi non pōt. Nam prima coactio ē absoluta que cadit in corpore nō in aīa: act⁹ autē omīo corpales p̄nt per coactionē excusari totaliter a peccato cadere etiā p̄t coactio i anima: ꝛ iō actus aīe solī⁹ vel mediāte instr̄o corporeo excusari p̄nt a tanto sed non a toto cuiusmodi act⁹ sunt mēdaciū ꝛ p̄iuriū: ꝛ iō p coactionē excusari p̄nt a tāto nō a toto: vt ptz extra de his q̄ vi metusue cā fi. ca. sacris. vbi subdit: lz metus culpam attenuet: ñ eam non

p̄ius excludit: cū pro nullo meru debeat ds
pcm̄ mortale incurrere. Q; sī obijcit illō ex
tra de iureur. c. vez: vbi dr q illi q venit ꝫ
iuramentū vi vel metū p̄stitū p vita z reb; ser
nādis nō fuit p̄ h̄ puniēdi trāsgr p crimine mor
tali. Dicēdū ſm Tho. z Rich. q h̄ nō ḡa
nō peccāt mortaliter: sz qz puniendi fuit pena
munor. Vel ſm Richar. illud intelligit in us
dicto fori. vñ cōcludit Tho ſcōa ſcōe. q. xcvij
q coactio non auferat iuramēto pmissorio vi
obligādi respectu ei⁹ qō licite fieri p̄t z tō ſi
ds non implet qō coactus iurauit: puritū in
currit z mortaliter peccat: potest tm̄ aūcte sūmi
pontifice ab obligatōe iuramēti absolui: p̄ser
tim ſi coactus fuerit tali metu q cadit in con
stantē virū. ¶ Q; ſi q̄rat ſi in iuramēto pmiſ
sorio ds ipedit ad p̄ficiendū: vez peccat mor
taliter Rādeo ſm Ray. q ſi tunc qñ iurabat
credebat q adimplere n̄ posset: vel fatue cre
debat q adimplere posset: qz causā credendi
non hēbat: tūc in vtroq; casu piurat z morta
liter peccat: qz in p̄mo vitras in cōscia deerat:
in ſecūdo iudiciū discretionis. Si ꝑo p̄babi
liter credebat q adimplere posset z ſi postea
posse ſuū fecit: nunc q̄tū ad h̄ nō piurauit nec
est piurus. ¶ Quarto temerarie z execrabi
liter: Temerarie aūt piurat cū ds iurat se ali
q̄d facturꝫ vel dicturū illicitū vel ihonestum
aut se nō intraturū religionē: vel alia q̄cunq;
opa ꝓpria non facturū: talis em̄ ſm Tho.
ſcōa ſcōe. q. xcvj. ūrādo ſtatim ipō facto icur
rit piurū q̄tū ad p̄mū ꝓpter defectū iusticie.
q ſinō ipler qō iurauit in h̄ piuriū nō incurrit
qz h̄ nō erat tale q̄d qō ſub iuramēto cadere
posset. Quantum etiā ad ſecūdū incurrit piu
rū ꝓpter defectum iudicij: z ideo quādo facit
id quod melꝰ ē nō ē piurū: ſed piurio ꝑium
ꝑiū em̄ ei⁹ qō facit ſub iuramēto cadere nō
poterat. Hinc habet. xxij. q. iij. c. ſi publicis
sacr̄or. gestis. glo. i. sacramentis publice fa
ctis (qō deus auertat a quibuſlibet) illicita vl
non bona fuisset condicio allegata q̄ aut iugu
lare aiam̄ z. i. vitā p̄ris: aut gerere cōpelleret
ſt ipsū sacratiſſime virginis: nunquid n̄ tole
rabilius esset ſtulte pmissionis votū restrige
re q̄ꝫ p inanitū pmissor⁹ custodiā horrēdū cri
mīnū implere mentis ira: glo. ibidē. Nō pec
cat trāsgrediendo iuramentū illicitū: ſed tunc
peccauit qñ iurauit. Et ibidem. c. vnuſquiſq;
vbi ſub iura: nihil p̄omittit inhonestum: aut
ſi p̄omittit tolerabilius ē pmissum nō facere
q̄ꝫ facer quod turpe est. glo. ibidē. Nō ſolū er
go iuramentū rei illicite non ē seruandū. ſed
nec etiam in honesta: imo ſi tendat ad ihone
statē q̄ꝫ nō ē seruādū: sz posset fuari ſine in
teritu ſalutꝫ eterne: vt explicat extra de iu
iur. c. quēadmodū. Execrabiliter ds iurat cum
iurat p̄ mortē dei vl p̄ pulmonē z brnōi bea
ei q̄tūcūq; ſint vera qz tm̄ sonāt i deū blaſphe
mā: eo q deo aliq̄d ascribit qō ſue dignitati
non ꝙuenit: nō enormit iurās peccat. Dicitur
etiā execrabiliter iurare q̄ iurat irreuerenter
ſine cā. ſ. p quinq; vulnera christi: qz magna l
irreuerentia dñi p̄ciosa vulnera inuanū aſſu
mere vñ nobis tota ſalus effluxit: z tō cū deli
beratōe taliter iurās a mortali nō excuſatur
ꝓpter qō etiā talia iuramēta in aliqbo terr̄ ſic
ſunt restricta q dcūq; in talib; offendit aurē
vl digitū vel aliquādo linguā p̄dit ¶ Quinto
mō indiscrete z p̄cipitāter: cū. ſ. ds iurat de q̄
tamen dubitat an verū ſit an non: z boc ſi fu
at ex deliberatione z ꝓposito tūc em̄ ē p̄iuriū
immortale peccatum: z marie qñ ē ſolennita
tū. qz deficit ibidē iudiciū discretionis piurij
periculo ſe exponēs q ſi iocoſe faceret: tūc dic̄
Tho. ſcōa ſcōe. q. xcvij. q ille qui iocoſe piu
rat nō euitat diuinā irreuerentiā: ſed q̄tū ad
aliq̄d magis audet z tō nō excuſatur a mor
tali. Ex h̄ videt q qui in ioco ſe exponit per
iurij periculo grauiter peccat z ē mortale vel
mortali vicinū. nullus enim debet iurare niſi
firmiter ſciat qō verum est: z ſi tantum credit
non debet iurare de ſcientia ſed tm̄ de crudeli
tate: nec quis vilipendat q ds p vile creatu
ra piurat: qz dr. xxij. q. v. c. ecce dico charita
ti vre: qui er p lapidē iurat falſum: piurus ē:
vñ h̄ dico qz multi in boc fallunt z putāt ds
nihil est qō iurant nō ſe crimine piurij tenerī.
Prozſus piurus est q̄ p id qō facit nō putat
falſū iurat tē. imo plus audeo dicere ſi p des
monia ds iurauerit obligat ad perficiendū:
q ſi falſum iurauerit: piurus iudicat. vñ. xxij.
q. ſ. c. mouet te vtrum eius fide vtenduz ſit q̄
vt eaz ſeruet per demōia iurauerit: vbi te vo
lo p̄ius conſiderare vtrum. ſi quiſquā p deos
falſos iurauerit ſe fidem ſeruaturum. z eā nō
ſeruauerit non tibi videtur būc bis peccaſſe:
Si em̄ tali iuratione pmiſſam ſeruauerit fi
dem: nō tantum peccaſſe iudicarek: qz p deos
falſos iurauerit: illud aūt nemo reprehende
ret quia fidem ſeruauit: nunc vero quia iura
uit p quos non debuerit: z contra pollicitam
fidem fecerit qō nō debuit bis vtiq; peccauit
tē. Et ſubdit: verūtamen ſine villa dubitatiō

one min⁹ malū est p falsos deos iurare vera
citer q̄ per deū verū fallaciter. hoc ibi. Unde
qui verū iurat per falsos deos. periuriū quip
pe cōmittit large loquendo: quia dicit ibidem
glo. q̄ piuriū cōmittit qui p falsos deos verū
iurat: quia piuriū est temerariū iuramentū: q̄
si per falsos deos falsum iurat duplex periu
rium incurrit. ¶ Sexto modo false sed igno
ranter. s. cū quis iurando loquitur falsum sine
tñ intentione fallendi: qz ipse fallitur ⁊ credit
verū dicere qd̄ peiuriū si ignoranter fuerit fa
ctum adhibita omni diligentia: tunc nullū in
ducit pctm̄: vt ptz. xxij. q. ij. c. beatus Paulus
Et subdit: ille falsum iurando mentit: qui scit
falsum esse qd̄ iurat. Est mendaciū vt Aug.
dicit. Falsa significatio vocis cū intentiōe fal
lendi: sed cū fallere semper sit voluntatis: fal
li aūt vel infirmitatis vel temeritatis: graui
usq; sit qd̄ ex volūtate q̄ qd̄ ex infirmitate vel
temeritate procedit: aliquando contingit falli
vel nullū vel minimū esse pctm̄: hoc ibi. Qd̄
si non adhibuit omnē diligentiā vsquequaq;
tūc ignoranter falsum iurans peccat venialiter
de quo tangit. xxv. di. c. vnū erarium. in fi.
Et addit Ray. q̄ si falsa iuratio ꝯtingit ex ig
norantia iuris vel facti crassa vel supina: tūc
est mortale pctm̄: vt dicitur. xxij. q. v. c. qui piu
rare paratus est anteq̄ piurat iam periurus
videt: qz deus nō ex operibus iudicat sed ex
cogitationibus ⁊ ex corde. ¶ Septimo modo
false vel fallaciter iurādo: nō false iurat qui iu
rat falsum scienter cū intentione fallendi. Ille
vero fallaciter iurat: q̄ ignoranter verū iurat
cū intentiōe fallendi. De his duobus habet
xxij. q. ij. c. hoies falsum iurāt. vbi subdit. Da
aliū qd̄ scit falsum esse ⁊ dicit verū esse: ⁊ iurat
tanq̄ verū q̄ scit falsum esse videtis: qm̄ ista
detestanda sit belua ⁊ de rebus humanis ex
terminanda: quis em̄ fieri velit: omnes hoies
detestant talia. Fac aliū: putat esse esse falsuz
⁊ iurat tanq̄ verū sit forte verū est: verbi gr̄a
vt intelligatis. Pluit in illo loco interrogas
hoiem ⁊ dicit pluisse: ⁊ ad negotiū eius cōpe
tit vt dicat pluisse sed putat nō pluisse: piurus
est. Interest quemadmodū non bene ꝓcedat
ex anio: ream linguā nō facit nisi rea mens: ⁊
c. sequēti: vbi subdit: q̄tum in ipso est ille men
titur qui dicit verū qd̄ putat esse falsum: quā
tum em̄ ad animū eius attinet: qz non qd̄ sen
tit hoc dicit: non verū dicit q̄uis inueniat ve
rū esse qd̄ dicit: nec vllo modo est a mendacio
q̄ ore nesciens verū loquit: sciens aūt volunta
te mentitur. hoc ibi. Porro licet vtrūq; iura
mentū sit mortale peccatū. tñ qui scdm facit. i
qui verū dicit qd̄ putat falsum esse ⁊ verū est
ille tñ ex anio peccat. Qui vero primū facit
iurans verū esse qd̄ putat falsum esse ⁊ falsuz
est: sicut plurimū contigit in ludis aleatorū: ⁊
in contractibus mercatorū qui fraudulenter
decipiunt iurādo rem suam esse melior: em q̄
sit. vel q̄ plus illi constiterat q̄ fecerit hi ex o
mni pte falsum iurant ⁊ grauissime peccant
¶ Octauo publice ⁊ solenniter: nā publice iu
rat qui consuetudinarie ⁊ publice in tabernis
⁊ alijs societatibus iuramenta frequentat: nō
solū simpliciter sed etiā irreuerenter ⁊ execra
biliter. De quo legitur in gestis francorum. q̄
Philippus rex francorū Ludouici regis fili⁹
iuramenta que ab aleatoribꝫ ⁊ nimis frequen
ter in curijs vel in tabernis enormiter fieri so
lent: in tm̄ abhorruit: qd̄ quando fortuitu mi
les vel alius quilibet ludens eo presente iura
bat: statim illū in flumen vel in lacū aliquem
proijci faciebat. Et tale edictū firmissime ser
uari fecit: ⁊ in posteris iussit. Porro solēniter
iurat quādo periuriū in iudicio solennizatur:
⁊ hoc est grauissimū peccatū vt latius patebit
in sermone sequēti. vnde p tres digitos quos
ponit supra sanctos: signat q̄ corpus ⁊ aiam
⁊ res siue famam dat in potestatem diaboli.
¶ Nono exigens dānabiliter. s. ab alio de quo
q̄rit doctor sanctus scda scde. q. xcviij. Vtrū
exigens ab alio iuramentū peccet: presertim
cū ille qui iuramentū iniungit alteri: aut scit a
lium iurare verum vel falsum: si scit eum verū
iurare: pro nihilo iuramentū ei iniungit. Si
vero credit eum falsum iurare: tunc quantū
est in se: inducit alium ad peccandū: ergo vi
detur q̄ peccat iuramentū exigens. Ad hoc
respondet ibidem: q̄ circa eum qui exigit ab
alio iuramentū videtur distinguendū: aut em̄
exigit iuramentū a seipso propria sponte aut
pro alijs ex officij sui necessitate: si tanq̄ per
sona priuata pro seipo exigit iuramentū: ⁊ ne
scit eum iuraturū falsum: ⁊ ideo dicit iura mi
hi scz vt fides ei sit: tunc non est peccatū: est
tamen humana temptatio: quia procedit ex
quadā infirmitate qua aliū dubitat esse dictu
rū verū: de quo malo dñs dicit Matt. v. Qd̄
amplius est a malo est: q̄ si scit eū fecisse ꝯtra
riū eius qd̄ iurat: ⁊ cogit eū iurare: homicida
est: qz iurās de suo periurio se interimit q̄dem
s iste manus interficientis impressit: imo ho
micidā vincit: vt ptz. xxij. q. v. vbi dicitur. c. ille

qui puocat hoiem ad iurationē: ꝛ scit eū falsum iuratū esse vincit homicidā: qz homicida corpus occidit⁹ est iste aiam. imo duas aias ꝛ eius quem iurare cogit ꝛ suā. scis verū esse qđ dicis: ꝛ falsuꝫ esse qđ ille dicit ꝛ iurare cōpellis: ecce iurat: ecce piurat: tu qđ inueniſti q tu de illius morte faciari voluiſti. Si ꝑo pro alio iuramentū exigit tā ꝑ̄ ꝑsona publica: fm q exigit ordo iuris ad petitionē alterius: tunc nō videt esse in culpa: licet sciat alterū iurare verū ꝛ falsum: qz nō videt ipse exigere: sed ille ad cuius instātiam exigit. Ex dis ergo ꝓz q tā cogens ꝗ falsum iurās ambo sunt piuri: vt etiā ꝓz. xxij. q. v. c. ꝗ cōpulsus a dño scz suo sciens periurat vnꝫ sunt periuri ꝛ dñs ꝛ miles dñs quia ꝓcepit: miles qz plus domuū ꝗ aiā dilexit. glo. in atrocib⁹ eī non debet aliquis parere domino suo. Vnde refert beat⁹ Aug. in sermone de decollatiōe beati iohannis. de quodā qui puocauit alū ad piurandū q nocte sequenti in visiōe fuit adductus ad iudicem excelsum ꝛ ad mirabilē: a quo dū interrogaret quare puocasset hoiem ad piuranoꝫ nem: stultum rūdit: qz negauit mihi rem meā. Cui iudex. Nōne melius rem tuā pderes: ꝗ aiam hois illius falsa piuratione pimeres: ꝛ ille ꝓstratus est ac iussus est cedi: ꝛ cesus est tā grauiter vt in eius dorso emigrāt vestigia plagarū apparerent: dictū est ei de cetero caueas ne sic facias. ¶ Ceterū iudex sciens aliquē iurare falsum: nō debet iudicare fm iurata: ꝗ omnē cautelā adhibere vt falsitas manifestet: ꝛ in suo scelere puniat. Sicut legitur de quodā iudice q agebat causam inter duos qui reū minime ignorans: ambos ad altare duxit: ꝛ reum iuramento se purgare coegit: rogans apl'm Petrū vt aliquo iudicio veritatē ostenderet. Cū ergo reus iurasset ꝛ nihil malū passus fuisset iudex eius malicie cōscius exclamauit. Senior iste Petrus: aut nimis misericors est: aut unionē defert: eamus ad pancratiū iuuenem. Cū ergo reus super tumulū pancratij iurare ꝓsumpsisset: manū inde retrahere nō potuit: ꝗ ibidē p⁹ modicū ꝓre dolore expiranit. Vñ vsqꝫ hodie in plerisqꝫ locis obseruat: vt super reliquias beati pancratij iramentū fiat. Et Salomon rex mulierib⁹ ꝓ puero coram eo contendentibus nō credidit: sed subule iudicū mūr: ꝛ circūuentione ream inuenit. Sic Daniel senes iudices inueteratos dierū malox diuidēs ab alterutro examinatiōe subtili cōuicit. Sic diligens iustitiā qui iudicatis terrā ꝛ diligenter inuestigate vt res cum iudicio ꝓferatis: erui te vt oppressum de manu calūniantis: qđ eleganti ſſime Job ꝓsecutus est cū dicit. xxix. Auris audiens beatificabat me: ꝛ oculus videns testimoniū reddebat mihi: eo q liberassem pauperem vociferantē ꝛ pupillum cui nō esset adiutor: benedicto periuri sup me veniebat ꝛ cor vidue cōsolatus sum: iustitia vestitus sum: ꝛ induit me sicut vestimēto: ꝛ diademate iudicio meo. Oculus fui ceco ꝛ pes claudo: pater erā pauperū ꝛ causam quā nesciebā diligentissime inuestigabā: cōterebā molas iniqui: ꝛ de dentibus illius auferebam ꝓdam ꝛc. ¶ Decimo transgrediens mendaciter sicut dicitur piuri⁹ um transgressio iuramenti vel in re vel in intentione. Ꝓ quo sciendū: q faciens iuramētum aliqđ ꝓmissoriū: si iurās voluntatē habet vel intentionē non pficiendi qđ iurat piurus est: licet etiā postea pficiat: qz sicut mentiri est ꝯ mentē ire. i. loqui: sic piurare est cōtra mentē iurare: ꝛ hoc ꝓz. xxij. q. ij. c. iuramenti. Huius cā est: qz ois qui iurat: ad hoc iurat vt qđ verū est loquat: ꝛ iō dñs interiramentū ꝛ loquelā nostrā nullā vult esse distantiā: qz sicut in iuramēto nullā ꝓuenit esse ꝓfidiā: ita ꝙz in verbis nostris nullū decet esse mendaciū: qz vtrūꝫ periurij ꝛ mendacij diuini iudicij pena damnat: hoc ibi. Si vero intendit qdem qđ iurat. ꝗ tñ posse pficere nō sperat: vel temerarie sperat: tunc etiā piurus est: vt ꝓz supra. Qđ si intendit ꝛ pōt pficere: tunc qdem nō periurat: si tñ postea ab illa intentiōe declinat ꝛ nō perficit periurus efficit: si deinceps postea volens pficere factus ē ipotens. tūc a piurio necessitas illū excusat donec iterꝫ potēs fiat.

¶ De periurij grauitate ꝛ eius penitentia in iure tacata. ¶ Ser. iiij.

On assumes nomē dei tui inutanum. Exodi. xx. Jam ordine debito periurij grauitatem ꝛ penā vel penitentiā in iure tacatam ꝓsequi cupientes. ¶ Primo ꝓmuti delectat occasione eorū que dicta sunt in precedentibus que conditiones intelliguntur in iuramento fidelitatis quod ꝓstatur dominis terrarū ꝛ alijs superioribus. Ad hoc respondet Philibertus episcopus ꝛ ponitur. xxij. q. v. ca. de forma fidelitatis aliquid scribere nominis: hec vobisque sequuntur breuiter ex libroꝝ auctoritate notaui. Qui domino suo fidelitatem

iurat: ista sex semp in memoria habere debet incolume: tutū: honestū: vtile: facile: possibile. Primū est incolume. ne sit dānū dño suo de corpore suo. Scdm est tutū. ne sit ei in dāno de secreto suo: ⁊ de munitionib; p quas tutus esse debet. Tertiū est honestū: ne sit ei dānū de iustitia sua ⁊ de alijs causis que ad eius honestatem pertinere videnť. Quartū est vtile: ne sit ei in damnum de suis possessionibus Quintū est facile: ne illud bonū qđ dñs eius leuiter facere potuerit faciat ei difficile. Sextū est possibile: ne qđ erat possibile reddat ei impossibile. Ut fidelis hec documenta caueat iustū est: sed qz nō sufficit abstinere a malo nisi etiā fiat quod bonū est restat vt in eisdem sex supradictis: consiliū ⁊ auxilium dño suo fidelis prestet: si bñficio dignus videri vult: ⁊ saluus esse de fidelitate quā iurauit: dñs q̄q; fideli suo in oībus his vicem reddere debet: qđ si non fecerit: merito censebit malefidus. sic ille qui in eoꝝ p̄uaricatiōe faciendo vel cōsentiendo deprehensus fuerit perfidus ⁊ periurus: hoc ibi: vide declarationē glo. Hoc iuramentū prestant archiepi romanis pontificib; vt pt3 extra de iureiu. c. ego: ⁊ subditi suis episcopis. xxiij. di. c. q̄q̄: ⁊ imperator pape lxiij. di. c. tibi dño. Secūdo queri pōt: vtrū submittentes p iuramentū capitulo vel collegio: pro mittentes se seruare statutū: obligant ad oīa statuta: ⁊ similiter alij officium aliqđ suscipiētes qui iurāt statuta ipsoꝝ locorum obseruare teneant. Ad hoc respondet Jo. in. c. cōtingit: de iureiuran. li. vj. in glo. fi. vbi in textu Nicolaus. iij. hec duo tāgit dicens: ꝯtingit in nōnullis ecclesijs de earū cōsuetudine obseruari q̄ psarum p̄lati cum primo ad ecclesiā accedūt: vel cum de recipiendis ibidem nouis canonicis agitur: nec prelati admittunt nec canonici aliter recipiunt in ipsis: nisi iurent statuta ⁊ consuetudines ipsaꝝ ecclesiarū scripta ⁊ non scripta inuiolabiliter obseruare: inter laicos etiā in multis ciuitatibus castris ⁊ terris in suis potestatibus rectorib; vel officialibus assumendis cōsuetudinis morbus irrepsit: q̄ potestates rectores ⁊ officiales hmōi ad potestarias vel rectorias ⁊ officia eadē: nisi prius seruaturos se statuta ipsorum locoꝝ clausa iurauerint: nullatenus admittuntur: Jo. an rñdet ibidem breuiter textum cōprehendens q̄ aut q̄s iurat expresse statuta illicita impossibilia ⁊ inhonesta: tunc ipso iure largo modo periurus est: vi s̄. e. ti. c. sicut nostris. Aut generaliter iurat seruare ꝯsuetudines ⁊ statuta ⁊ tunc subdistingue: aut sciebat ibi esse illicita statuta ⁊ ad illa obligaturum in mente se seruare gerebat: ⁊ tūc idem qđ supra: aut nesciebat nec in mente gerebat illud: ⁊ tunc nō peccauit: ⁊ solum ad licita obligatus est: vt hic in textu: ⁊ in predictis iuribus. Et nota q̄ nullū iuramentū quocunq; modo prestitū obligare potest: nisi ad licita possibilia ⁊ libertati ecclesie non obuiantia: vt patet hic in textu. ¶ Quibus incidenter premissis duo sunt per ordinē prosequenda. Primū est de grauitate periurij de quo primo queri pōt. Vtrū periuriū sit maius peccatū q̄ adulteriū. ⁊ videtur q̄ non quia difficilius est obseruare preceptū de nō periurando q̄ preceptū de non adulterādo: cū nullus homo possit domare linguā suam vt dicit Jacobus in canonica: Minus autē videť esse trāsgredi id qđ est difficilius ad obseruandū: q̄ id quod est facilius. Respondet Fran. de zab. in cle. vna. de iureiuran. q̄ crimina non habent certā periodū. i. mensurā: sed variant per circumstantias: vt patet extra de sen. ex. c. cum voluntate: de iureiur. c. cum quidam. tū ceteris paribus dicendū est absolute q̄ periuriū est maius adulterio: qz magis resistit deo ⁊ charitati: ⁊ quia personā cui iniuriatur quis: inquantū est maior: tanto maior iniuria reputať: institer. de iureiu §. atrox: ⁊ extra de sen. ex. c. cum voluntare: sicut etiā augetur crimen ꝓpter dignitatem prepositi. Sed deus cui periurādo quis iniuriať dignior est q̄ proximus cui p adulteriū q̄s iniuriať. ¶ Secundo queri pōt vtrum igit periuriū sit maiꝰ peccatū q̄ homicidiū: prefertim cum homicida peccat ꝯtra duos. s. contra deū ⁊ cōtra ꝓximū: piurus aūt frequenter duntaxat contra deū: hinc etiam homicide debet in lege ciuili maior pena. s. mortis: piuro vero tantū pena infamie. Ad hoc rñdet sanctus Tho. in qđlibe. q̄ sicut dicit apl's ad Heb. vj. Homines p maiores sui iurant: ⁊ oēs controuersie eoꝝ finis est iuramentū: frustra aūt in causa homicidij cōtrouersie finis esset iuramentū: si homicidiū esset grauius q̄ piuriū: p̄sumeret enim q̄ qui maiorē culpā. s. homicidij cōmisit nō minorem vereret. s. piurij: vnde ex hoc ipso q̄ in causa cuiuslibet peccati defertur iuramentū: manifeste ostendit q̄ piuriū debet haberi pro maximo peccato: nec immerito: qz piurare nomen dei videť quedā diuini nois denegatio: vñ scdm locū pꝰ idolatriā pctm̄ piurij tenet:

vt ex ordine p̃ceptoꝝ ꝓz: vñ ⁊ maiori cura
phibitū est:qz est de p̃ceptis ꝑme rabule: ꝺ
trãſgressio maius peccm̃ iudicat:eo ꝙ fo:ma-
lius ratio peccati mortalis ꝓsistit in auersiõe
a deo qõ fit p trãſgressione p̃ceptoꝝ ꝑme ta-
bu e:verũm ꝙ homicidiuꝫ grauius punit rõ
est:qz grauꝫ nocumentũ interdũ hoibꝫ im-
minet etiã ex minori culpa.⁊ qz deus miseri-
cors est minus punit vt cõmuniter iniuria il
lata deo q̃ illata ꝓximo:tñ fm iudictũ dei
maius peccm̃ grauꝫ punit:in huius etiã gra
uitatis argumentũ ꝓhibemur aliquibus die
bus iuramenta p̃stare:vñ babek.xxij.q.v.c.
Decreuit sancta ſynodus vt a septuagesima
vsq; in oct.paſche.⁊ ab aduentu dñi vsq; ad
octauas epiphanie necnon ⁊ in letanijs q̃-
tuor ipm et in letanijs maioribus :⁊ in dieb⁹
dñicis:⁊ in diebus rogationũ nisi de concor
dia ⁊ pacificatõe nullius sup euangelia iura-
re p̃sumat.glo. Huic tñ captꝰ obuiat cõsue
tudo p̃scripta: Iterũ argumentũ illius grau
tans habemꝰ in eo ꝙ puuli nõ debẽt ad iura
menta cogi:⁊ h̃ ideo qz in iuramento debet
adesse iudicij discretionis.sed hec etas nes
cit q̃d agit.vñ.xxij.q.v.c.puuli: nisi in etate
rõnabili sint nõ coganꝫ iurare. Q, si q̃rit de
numero annorũ anteq̃ iurare debeãt;rñdẽ
tur in.c.sequẽti:vbi dicit:pueri añ q̃tuor de-
cim annos nõ cogãꝫ iurare:⁊ addit ibidem:
puella q̃q; si in puerili etate sita in domo pa
tris illo nesciẽte se iuramẽto ꝓstrinxerit: ⁊ pr
eꝰ vr audierit statim ꝺicerit:vota e us ⁊ iu
ramẽta irrita erũt:⁊ facilꝫ emẽdabitur .glo.
Idẽ ẽ de puero.vt.s.e.ti.q.iij.c.tribꝰ:⁊ lz sta
tim debeat reuocare pr̃ iuramentũ filij vt filie
q̃cito scit:votũ tñ religiõis nõ tenet statꝫ re
uocare cũ scit:ſz vsq; ad annũ ꝺicere põt:i
mo ꝙri⁹ vsq; ad annos pubertatꝭ:vñ .xx.q.
ij.c.si in q̃libet,vbi ꝺr. Parẽtibus sane filios
suos religiõi ꝺicere non amplꝰ q̃ vsq; ad
xiij.etatis coꝝ annũ licentia poterũt esse.po
stea vero aut cũvolũtate parẽtũ aut ſi sue de
uotiõis sit ſoluarũ votũ:erit filijs licitũ relis
gionis sumere cultũ:⁊.c.sequenti: de puellis
subiungit dicens. Puella q̃ añ annos.xij.eta
tis sua sponte velamẽ sacrũ sibi assumpserit:
pr̃ statim parẽtes eius vel tutores id factũ
irritũ facere si volũt. At si annũ ⁊ die simul
iando ꝓsenserint:vterꝰ nec ipsi nec ipsa mu
tare poterũt: vñ generaliter sicut parẽtes vo
tũ ita ⁊ iuramentũ filiozũ vel filiaꝝ impube
rũ reuocare põt. ¶ Tertio q̃ri põt:vtruꝫ aus
diens iurare falsum ⁊ tacẽs peccet: p̃sertim
cũ ꝺr Leuit.v.Ria q̃ audierit vocẽ iurantis
testisq; fuerit q̃ aut ipe vidit aut ꝓscius est:ni
si iudicauerit portabit iniquitatẽ suã. Ad h̃ ꝺi
cendũ q̃ Aug.in q̃stionibus Leuit.v.super
hunc locũ dicit hanc q̃stionẽ valde esse diffi
cilẽ ⁊ pplexã quãſic ꝓsequit:⁊ habek.xxij.q.
v.c. Hoc videk dicere peccare dominẽ q̃ au
dicte iurat aliquis falsum:⁊ scit eũ falsum iu
rare ⁊ tacet:tũc aũ scit ſi eꝰ rei de qua iurat
testis sit:aut videns aut ꝓscius fuit.i.aliquo
mõ cognouit:aut oculis suis cõſpexit:aut ipe
q̃ iurat illi indicauit:ita cm̃ põt esse ꝓscius: ſ
inter rumozẽ huius peccati ⁊ rumozẽ ꝓdentiõis
hui⁹ hominis nõ pua existit plerũq; ẽpratio
.i.dubitatio:possumꝰ cm̃ patrũ ad piarũ amo
mouẽdo vel ꝓhibendo a tã graui peccato re
uocare:sed ſi non audierit:⁊ cozã nobis ꝺ re
quã nouimꝰ falsiuꝫ iurauerit:vtrũ ꝑdendus
sit ita vt ꝑditus etiã periculũ mozis incurrat:
difficillima q̃stio est:sed qz h̃ nõ expreſſit sez
in Leuit:cui h̃ iudicandũ sit:vtrũ illi cui iura
tur:an sacerdoti culpã: q̃ nõ tolũ cuꝫ ꝓsequi
nõ põt rrogãdo ſupplicũ ſz etiã ozare p illo
pr̃:videk mihi ꝙ se ab hoc ſoluat peccati vin
culo ſi iudicet talibus q̃ magis pñt ꝑdesse q̃
obesse periuro siue eũ compiendo siue deũ
p eo placando:sed ⁊ ipse cõfeſſiõis sibi adhi
beat medicinã:hec ille. Ex quibus ꝓz ꝙ ad
hãc iudicationẽ faciendã tenet talibꝰ ꝓsonis
q̃ pñt ꝑdesse ⁊ nõ obesse.ſ. sacerdotibus ho
nestis ⁊ discretis parentibus. Est tñ differẽ
tia inter iudicationẽ ⁊ denũciationẽ. qz vt di
cit h̃ glo.ꝙ h̃ captꝰ nõ loquit de vera denũ
ciatõe sed ponꝰ de indicatione.ſ. cũ q̃s indi
cat alijs ꝙ aliqs vult peccare:⁊ h̃ ſpectat ad
delicta cõmittẽda:sed denũciatio ſpectat ad
delicta cõmiſſa:⁊ ad illã non tenent nisi qui
pñt magistratũ ſup aliqs:⁊ illa denũciatio di
citur euãgelica ⁊ ista ꝺr canonica: ꝓtan ergo
tenent ad illã ex p̃cepto:alij ꝓ nõ tenent nisi
ex cõſilio. Q Scõm vero ꝓsequendũ est
piarij pena vel pnia:nam fm Host.tria ma
la incurrimus ex periurio. Primũ maluꝫ est
reatus imanitas in cuiꝰ argumentũ h̃ crimẽ
in pnia cõpat homicidio volũtario: p̃sertim
cũ fuerit solennis aũ vt videbit. Scõm mas
lũ est fame irrecupabilitas:qz piurꝰ infamis
efficit:nec postea q̃ũcunq; peneat in testi
monij admittit:vt ꝓz extra de test.⁊ at.c. tes
timoniũ:q repellit ab oi promotione siue ſit di
gnitas ſiue ordo:vt ꝓz di.lj.c.q̃n aliquo ⁊c.

Multa de infamib⁹ esset notãda de qb⁹ gr̃a breuitat̃ supsedeo. Tertiũ malũ ẽ austeritas pnie q; piurantes grauiter puniri debẽt sm canões: uerũm diuersimode sm circũstãnas puniox: dicit em Eutic̃ianus papa. xxij. q. j. c. vlt. p dicãdum est ut piurũ fideles caueãt & ab h̃ sũmopere abstineãt: scientes h̃ grãde scelus esse. & in lege & i pphis & i euãgelio pbibi tũ. Audiuim⁹ aũt q̃dam puipẽdere h̃ scel⁹ & leue q̃damõ piurij modũ penitẽtie iponere q̃ enã nosse deberẽt talẽ p piurio penitentiaz imponi debere q̃lẽ & de adulterio & de fornicatione & de homicidio uolũtarie cõmisso et & de ceteris criminalib⁹ uitijs. Si q̃s ꝙ p̃ petrato piurio a q̃libet criminali peccõ timẽs penã longã ad cõfessionẽ uenire noluerit ab ecclia repellẽdus est & a cõmunõe & a cõsortio fideliũ: & null⁹ cũ eo comedat neq; bibat neq; in domo sua eũ recipiat: & hoc q̃dẽ ĩ generali. Porro in spẽali de piurio illicito ipos met penitẽtia. xxij. q. iij. c. qui sacrto se obligauerit ut litigãs cũ q̃libet ad pacẽ nullo mõ redeat. p piurio uno anno a cõmunõe corpis & sanguinis dñi segregatus reatũ suũ elemosynis & fleub⁹ & quãtũ potuerit ieunijs absoluat: ad charitatẽ ꝙ opit mitrtudinẽ peccõrum celeriter uenire festinet. Q̃d si obijcit piurio septẽnis pnia indict. vj. q. j. c. quicũq; sciens purauerit. xl. dies i pane & aq̃: & septẽ sequẽtes annos peniteat: & nũq; sit sine penitẽtia & nũq; in testimoniũ recipiat cõmunionẽ tm̃ post hec recipiat. Ad h̃ rñdet hec glo. q̃ ibi loquit cũ q̃s trãsgredit licitum iuramẽtum: hic loquitur cum quis temere iurat. Si adhuc obijcitur: nonne q̃ temere iurat rẽ illicitam mortaluer peccat: ergo septẽnis pnia debet ei imponi rñdet glo. q̃ hic nõ negatur qui per. vij. annos debeat penitere: sed h̃ solum ꝺz. q̃ a cõmunione corpis christi separatur uno anno. ¶ Ad maiorẽ aũt euidentiam sciendum q̃ multiplex est iuramentum illicituz ut ptz ibidẽ. c. innocẽs: ubi ꝺr: q̃ iuramẽtũ illi citũ multipliciter intelligitur. Est ei illicitum aliquando ex eo q̃ iurat. s. q̃ñ id q̃ iurat in sui natura pnicio sum est uel adimẽs uitã scz eternam uel temporalẽ: ut adulterũ uel homicidiũ & hiis similia: uel reparari non pmittens: sicut cum inimico ad pacem non redire indigenti misericorditer non subuenire: ista quia pfidiam in se habẽt iniustitiam: & si iuramento firmentur tamen seruari non debent: Est etiam aliquando illicitum iuramentum ex modo iurandi: quando scilicet inconsiderate & incircumspecte aliquid iuratur: quo nec corporalis nec spiritualis salus adimitur & sine quo uita q; salus reparari & uita conseruari valet: ueluti cum aliquis a parentib⁹ coactus uel clericatus tonsuram uel religiõis uestem susciptat: se neutrum facturum iuramento firmauerit: hoc quamuis aliquibus uideatur reprehensibile quia opus charitatis iuramento se non facturum promisit: nulla tamen auctoritate pbibetur seruari: quia et si nunquam clericatus tonsuram uel religionis uestem susciptat: non tamen ideo minus salutem promereri valet: cum nonnulli in tali ueste sanctissimi & deo dilecti inueniant: quo exemplo eundem dari intelligi: quo tiens aliquis iurat se non facturum aliquid: quo expedito exemplum sibi preparet ad beatitudinem: dummodo sine eo salutem valeat inuenire: q̃ iuramentum non pbibetur obseruare: hoc ibi. Tamen sm Tho. melius faciet si iuramentum violat eo q̃ non obligat. Est & id quod iuratur aliquando uitiosum: non in natura sui: sed ex causis extrauenientibus ueluti cum aliquis iurat post votum castitatis alicui: se habiturum eam in cõiugem scz per uerba de presenti. Coniugem a ũr habere in seipso malum non ẽ tamẽ huic ex voto pniciosum est: h̃ aũt iuramentũ & si sit illicitum: non tamen obseruari pohibetur: sed de uiolatione uoti pnia sibi iubet indici: indicitũ enã aliq̃ iuramento pbat deesse. ueluti cum ꝓpria temeritate aliq̃s ductus iurat se mãducaturq; & bibiturq; hoc q̃uis indiscreta leuitate illicitũ pbat. non tamen uiolare iubet. Denicq; cõcludo oẽ iuramentũ q̃d nõ ignoratur ignorantia facti non uirtis. q̃ nullũ excusat nisi cui pmittit⁹ ignorare esse. s. illicitũ reputat in piurium & penitentia iã prius posita diluendum. Cetez qui cogit alium ad piurandum & qui coactus facit piurium uterq; periurus est tam dominus q̃ seruus. & suo pnia imponitur. xxij. q. v. c. qui compulsus: glo. non pcise a domino sciens puret: uterq; sunt piuri & domin⁹ & miles: glo. qz i atrocib⁹ nõ debet q̃s parere dño suo: sequit: dñs qz pcepit: miles quia plus dñm q̃ alioz dilexit. q̃d ee non debet. Si liber est scz coactus iurare. xl. dieb⁹ i pane & aqua penitebit: glo. continue uel interpolatim: & septem sequentes annos: glo. non tamen in pane & aqua: hz sm discretionẽ confessoris: sed. s. Si seruus eiusdez tres q̃dra-

gesimas. glo. vnam añ festũ natalis: aliã ante pascha: tertiã ante festũ beati Iohannis: sequit: ⁊ legitimas ferias peniteat glo. pria secũdã quartã ⁊ sextã feriam: d cõse. di. iij. c. ieiunia: ⁊. lxxxij. dis. psbyter. veruntñ si est pura coactio metus q̃ cadit in ꝯstantẽ vir: tunc imponit penitẽtia. eo. ti. ſcz. xxij. q. v. c. si quis coactus ꝑ vita redimenda vel qualibet causa vel necessitate. s. maxima ꝑiurat: qꝛ plus corpus q̃ꝫ animã dilexit: tres q̃dragesimas peniteat: glo. qꝛ rõne coactiõis mitigat pena. vt patet extra ꝙ me. cã. c. sacris. Hic q̃ri pt. q̃ pena cogens castigari debet: eo ꝙ ibidem nõ exprimit: cum tñ postea subditur de eo. c. ille qui prouocat hominẽ ad iurationẽ. ⁊ scit eũ falsum esse iuraturũ: vincit homicidam quia homicida corpus occisur⁹ est: ille animã imo duas animas: ⁊ eius quẽ iurare prouocauit ⁊ suam. Ad hoc respondet ex cõcilio mogũtino. ⁊ subdit in eadẽ q̃stione vbi pena cogẽtis addit. c. si quis ꝯiunctus fuerit: scz i iudicio vel euidentia facti: alios ad falsa testimonia vel ꝑiuria attraxisse glo. ꝑ coactionẽ vl q̃cunq̃ corruptione sollicitasse. scz amicitie vel pecunie: ipe quidẽ vsq̃ ad exitũ vite sue non cõmunicet. Hi ꝟo q̃ ei in ꝑiurio consensisse ꝓbant. postea ab omni testimonio sunt remouendi: ⁊ ⁊ fm legem infamia notabunt.

¶ Deniq̃ quoddam est iuramentũ detestandum quod fit cum interp̃tatione alicui⁹ mali in seip̃m: sicut legit de beato Petro: ꝙ cepit anathematizare ⁊ iurare qꝛ nõ nouissꝫ hominẽ: vñ q̃ꝫ detestãdum sit h̃ ꝑiurij vitium ostendit Orosius ꝑ exemplum dicens: Qd cũ romani legatos ad plures gẽtes misissent vt firmarẽt pacẽ cum eis: dum igit cum iuramento firmassent: proditorie ⁊ clam irruentes in eos occiderũt: ⁊ omnes romanos q̃tquot inuenerunt: sed dei maledictio i detestationẽ ꝑiurij ⁊ fractionis fidei super eos venit. nam panis q̃ frangebat ab eis sanguinẽ emittebat: animalia domestica ⁊ blãda cũ balatu ⁊ hyatu miserabili fugiebant ad siluas ⁊ ad montes deserendo consortia eoꝝ: canes etiã cũ lachrymosis latratibus oberrantes ad moduꝫ luporum vindictam postulabãt de proditiõe facta cum autẽꝫ auditis rumoribꝫ omnes fuissent per imꝑatorẽ romanũ victi in cãpis exceptis quatuor milibus qui ascenderunt ad montes hi statim congelati ad modum lapidis facti sunt immobiles: ad signum vindicte diuine. ¶ Similiter legitur in eccles. historia: ꝙ cũ q̃dam ep̃us hierosolimitanus iustissim⁹ ꝓpter rigorẽ iusticie a multis sub duꝫ odiretur crimẽ falsũ iposuerũt ei ⁊ iuramẽto firmauerũt. Primus iurauit ꝙ igne pereat nisi ita sit. Scdus ꝟo ꝙ morbo regio pereat. Tertius deniq̃ ꝙ oc̃los suos amittat nisi ita sit. Sciõ ꝗ ep̃o recedẽte ad heremũ ꝑmus testis i vindictaꝫ cũ oi ꝓgenie sua rebꝫ domo ⁊ familia exuritur: scdus etiaꝫ a pedibꝫ vsq̃ ad caput morbo regio ꝯsumit. tertius h̃ videns factũ reuelauit ⁊ a tristicia lugẽs oc̃los amisit: ⁊ sic ep̃us innocẽs inuẽtus est. Ad lau. dei.

¶ De voto ⁊ his q̃ requirũt ad illud ac de pctõ religiosoꝝ. Sermo. v.

n On assumes nomen dei tui inuanum. Exod. xx. Expediti de transgressione iuramẽti quo ꝑmo mõ sumit nomen dei inuanũ Iã de scdo mõ querendũ ẽscz de trãsgressione voti sub h̃ sensu: non assumes no. dei tui inua. scz votum tuũ deo factũ transgrediẽdo ¶ Ad cuius euidentiã sciendũ ꝙ votũ fm Hosti. est alicuius rei licite faciende vel nõ faciẽde cũ deliberatione animi deo facta pollicitatio: quã diffinitionẽ declarãdo dicit ꝙ primo ponit rei licite quia si qd ꝓmissũ illicitũ esset id seruãdum non esset: ⁊ eius esset nulla obligatio: intantũ ꝙ pro eius dissolutione non est necesse superiorem adire: iuxta illud: xxij. quest. iiij. c. i. malis promissis rescinde fidem ⁊ in turpi voto muta decretum. Secundo ponitur faciende vel non faciende: quia ad virumlibet pariter se habet: puta voueo ieiunare: vel non loqui post cibũ cum muliere: licet Host. dicat votũ semp esse de futuro. non de p̃nti sicut iuramẽtum assertoriuꝫ. Tertio ponitur cũ deliberatione: quia alias non obligaret si sine deliberatione factum sit. extra de regul. c. ad nostram vnde deliberatio p̃supponit liberam voluntatẽ sine q̃ non est meritum nec demeritũ cui deliberationi vel volũtati vis inferri non põt Quarto ponitur deo. qꝛ alias non eẽt votuꝫ obligatoriũ: extra de voto. c. magne. in. fi. vbi dicitur de cõditione quã habuit i itẽtionẽ vouendi. q̃ sublata. quia cessauere cause: facili⁹ cessare poterint effectus: vide clarius ibideꝫ Interdũ tñ votũ fit etiã homini sꝫ secũdario: ꝓprie tamẽ talis obligatio q̃ fit homini non ẽ votum sꝫ obligatio ad eius executionẽ. Quinto ponitur facta pollicitatio. quia alias si tñ

facere proponeret ꝑ adhuc non deliberasset: nō obligaret. ¶ Ad cuius plenioꝛē intellectū q̄ri pōt: q̄d requiꝛat ad votū cōsumandū: pſertim cū dñs dicit Luc. ix. q nemo mittens manū ad aratrū ⁊c. sed ex hocipso q habet ꝓpositū bñ faciendi mittit manū ad aratrū: ⁊ sic videt q ex solo bono ꝓposito q̄s obligat apud deū: etiā nulla ꝓmissione facta. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. ſcō ſcē. q. lxxxviij. q votū quādam obligationē imponat ad aliq̄d faciendū vel dimittendum. Obligat aūt ſe hō homini ad aliq̄d ꝓmodū ꝓmissionis q̄ est rōnis act⁹ ad quā pineꝛ ordinare: ſicut enī hō imperando vel deprecādo ordinat quodāmodo quid ab alīs ſibi fiat: ita ꝓmittendo ordinat quid ipſe pro alio facere debeat: ꝑ promiſſio que fit ab homine: homini non pōt fieri niſi per ꝓba vel q̄cunq; exteꝛioꝛa ſigna: deo vero fieri pōt ꝓmiſſio per ſolā interioꝛem cogitationē: quia vt dicit. j. Reg. xvj. Homines vident ea que patent deus aūt intuet coꝛ. Exprimunt tñ q̄q; verba exteꝛioꝛa vel ad ſuū ipſius excitationē: ſicut in oratiōe ptz: vel ad alios cōteſtandū. vt non ſolū deſiſtant a fractiōe voti ꝓpter timoꝛem dei: ſed etiā ꝓpter reuerentiā hoīm: ꝓmiſſio aūt ꝓcedit ex ꝓpoſito faciendi: propoſitū aūt deliberationē aliquā ꝓeexigit cū ſit actus volūtatis deliberate. Ex quib⁹ cōcludit q ad votū tria neceſſario requiꝛunt. Primo deliberatio. Scō propoſitū: Tertio ꝓmiſſio in qua ꝑficitur rō voti. Supaddunt vero q̄q; ⁊ alia duo ad quandā voti cōſummationē. ſ. oꝛis pꝛonūciatio. Iuxta illud. pſ. Reddā tibi vota mea que diſtinxerūt labia mea: ⁊ teſtimonium alioq;. Hinc dicit magiſter in. iiij. ſnīa q;. xxxviij. diſ. q votū est quedā teſtificatio ꝓmiſſionis que deo ⁊ de his que dei ſunt fieri debet: q̄ius teſtificatio poſſet ad teſtificationem interioꝛē pꝛopꝛie referri. Ad hoꝛum ergo triū q̄ requiruntur in voto ꝓſummato declaratione ſciendum est q ſm Ab. extra de voto. in. c. litteraturā. Votū dicit in triari. cōfirmari ⁊ cōſumari. votū aūt in triatū est cū ꝓpoſitū tñ in animo ſeminat: ⁊ ex tali ꝓpoſito quo ad deum vel eccleſiā nullus remanet obligatus: vt est caſus in dicto. c. litteraturā: vbi dicitur q cū quidā ex quadā minutione nimia fuiſſet moꝛtus pauoꝛe pterritus hec verba ꝓtulit: nō diu hic moꝛaboꝛ ꝓponens in animo ſuo. glo. non tñ animo obligandi q religionis habitū eſſet aliquādo ſuſcepturus: vbi papa declarat q ſi nō plus eſſet in voto ꝓeſſum: trāſgreſſoꝛ iudicari nō poterit ſi nō impleat: hoc ibi. Ex q̄ ptz q ꝓpoſitū ꝓpꝛie est aliud q̄ votū: ſtricte ſumptis vocabulis: ꝓpoſitū enī est ſimplex diſpoſitio volūtatis de faciendo aliq̄d vel nō ſine omni affectiōe vel ꝓmiſſione vel firma obligatione: ⁊ pōt ſe habere ad bonū ⁊ malum: vñ ꝓpoſitū ex ſui natura nō obligat ad implendū: dico ex natura ſua: q; ad bonū ꝓpoſitū non obligat q̄s ex eo q ꝓpoſitū ꝑ ex eo q bonū: ⁊ hoc tangit Gꝛe. ⁊ habet. xvij. q. j. c. qui bona agūt. Si vero meliora deliberāt agere ⁊ poſt deliberata nō faciūt: licz in bonis ꝓꝛib⁹ ꝓſeuerent in ꝓſpectu tñ dei cecidēꝛūt ⁊ tales peccāt venialiter. Si tñ est anīo deliberatū ⁊ firmatū cum intentione ſe obligādi ad eius executionē: tūc tranſit in votū: ⁊ tranſgrediens peccat moꝛtaliter: ⁊ ſic votū ſm diuerſos ſtatus diuerſa ſumit vocabula: ⁊ ſm hꝫ ſolui: nda ſunt oia cōtraria in ſcripturis de voto poſita: q; q̄q; ponitur pro ꝓpoſito q̄q; p deliberatiōe q̄q; ſtricte in ꝓpꝛio vocabulo. Scō aūt votū dicit cōfirmari q̄n ſup ꝓpoſito fit deliberatio: vtrū ſe velint obligare: ⁊ tñ ꝓceptio boni ꝓpoſiti nō firmat ꝓpꝛie ex animi deliberatiōe: niſi ꝓmiſſione deliberationē cōſequente: q̄ promiſſio primo ratificat in coꝛde: ⁊ tūc q̄ tū ad deū completa est ꝓmiſſio: ex qua q̄s quo ad deū est obligat⁹: ⁊ in foꝛo penitēciali est ad executionē modis oib⁹ inducend⁹: nō tñ eſſet ad hꝫ p eccleſiā cōpellendus q̄ nō iudicat de occultis. Cōſumatū denīq; tū q̄tū ad foꝛ extrinſecū: cū deliberatū ꝓpoſitum exprimit oꝛe. Et ex tali q̄s obligatus est nedū q̄ ad deū: ſed etiā q̄ ad eccleſiā militāre: ita q ad executionē voti ꝑ eccleſiā cōpellitur. Ex his primo cōcludit q vt etiā dicit Innoc. in. c. litteraturā. extra de voto. q licet q̄s velit vouere vel etiā vouerat: nō tñ ꝓpoſitū vel votū cōplere teneat: niſi deliberatio p̄ceſſerit: vel niſi anīo obligādi id fecerit. ¶ Q̄ō ſi querit an debet credi ſibi dicenti: q nō habuit aīm obligandi ſe. Dicendū q non ſalte in foꝛo iudiciali: q; alīs facile foꝛet votū eludere. extra de ſpon. c. nia. vbi oꝛ in glo. plane. De hoc caſu in quodā cōtractu matrimonij. ſ in foꝛo penitenciali bñ credit ei. Scō concludit q ſi p̄cedente deliberatiōe q̄s in mente ꝓpoſuit intentione obligādi ſe cōtinere vel pegrinari: tunc ſm Innoc. in dict. c. litteraturā. hꝫ facere tenet: etiā ſi voce nō exp̄ſſit: ꝑ eccleſia nō cogit hmōi niſi confiteat: ⁊ licz Hoſti. dicit q ſi ex premia deliberatione quis obligetur pauci p̄cipue ſiu-

dentes essent q̃ non essent obligati religioni cũ cõmuniter ꝓsueuerũt talia concipe: nihil ominus tñ stand̃ est dictis Inno. qz deꝰ respicit coꝛ. Sic etiã pauce repirent begune q̃ nõ essent obligate ad castitatẽ: semp tñ ꝓsupponẽdo q̃ fuit p̃uia deliberano licz in coꝛde fuerit retenta. Terno cõcludit q̃ alius aliũ p votũ ppriũ obligare nõ põt: etiã si in illius esset prate: puta patris vel uroris. Ad hoc em̃ non sunt inuẽte tales prãtes: ꝫ ad gubernandũ vel ad bona administranda .ff. de ꝓ. obli.l.fi.§.j. si ds ergo vouet filiũ vel filiã religioni: subintelligit q̃ ad hoc fideliter laboraꝫbit: qz alienũ factũ ꝓmittere ppzie nõ põt. extra de spon.c.ex lris. z in glo. ¶ Qz si q̃rit vtrũ § ds votũ suũ possit p aliũ exequi. Ad hoc rñdet Hein. boyc: extra ó voto. in. c. licz q̃ si põt p sepsum votũ exequi tũc tenet p seipsum facere. vt. c. ti. c. magne. qđ intellige licet etiã imutiter exequi posset. s. qz claudus esset vel mutilatꝰ et ex deuotione vel in subsidiũ terre sancte vouisset: si tñ talis esset q̃ defectũ suũ p alios ꝺs secum duceret supplere posset. Admittit tñ in vtroq; casu cõpẽsatio dicto. c. magne. z. c. se. fm Inno. z Hosti. Si ꝓ nõ põt exequi p seipm impeditus impedimento ppetuo: z tunc p aliũ põt exequi: vt in dicto. c. licet. sed nõ tenet exequi: si postq̃ votũ emisit impedimẽtum supuenit aut tpe quo votũ implenit. Si ꝓ tpe q̃ vouit erat impeditus ita q̃ personaliter nõ poterat nec sperabat ab impedimẽto liberari: tũc tale votũ censeri debet irritoꝛium: si ꝓ sperabat ab illo liberari: z tũc dat dilatio: vt extra de voto. c. q̃ sup his. §. vñ credim⁹. Qz si nõ qualescat intrẽda est vouẽtis intentio: q̃ si fuerat in voluntate pficiendi p se vel per aliũ in omni euẽtu: tũc redimere põt p aliũ. Sin aũt tũc videt votum fuisse conditionale: nec illo obligari. ¶ Ceterum fm summistas duplex von species distinguit. Nã aliud est necessitatis z cõmune scz votũ fidei ad qđ quis tenet siue vouerit siue nõ z ad illa que necessario quis ꝓmittit in baptismo: renũciãdo scz diabolo et pompis eius: tenere fidez seruare decalogũ et generaliter ea sine quibus nostra salus haberi non põt: de cõse. di. iij. c. j. licet. Tamen hoc ꝓprie non est votum: eo q̃ a pueris fit talis obligatio qui carent animi discretione. Vnde q̃ris dici posset. q̃ talis obligatio fit a patrinis eoꝝ nomine: vt habetur de cõse. di. iij. c. queris. tamen quia simpliciter votum dicit esse voluntatis: vt extra de voto. c. magne. ideo ꝓprie nõ dicit votũ: debet enim votũ esse ꝓprie quid voluntariũ: tam respectu ꝓncipij a quo ꝓcedit: q̃ respectu eiꝰ qđ vouetur. Hinc cum homo peccat post baptismũ dupliciter reus est: vt qz peccat in eo q̃ cõmittit: z q̃ votũ ꝓuaricatur: non tamẽ ꝓ duobus mortalibus penitentia inducetur: ꝫ tanq̃ ꝓ vno circũstantia transgressionis grauato. Aliud vero votũ est voluntatis cuiusmodi sunt que quis volũtarie emittit sup bis ad que quis non tenebatur: sed post votum obligatur: vt sunt vota abstinentie: cõtinentie: peregrinationis z similiũ: de quibus per ꝓpham Vouete hoc est consiliũ: z reddite hoc est ꝓceptum dño deo vestro. B Deinde quem põt: quotuplex ór votũ volũtariũ. Ad hoc dicendum fm omes doctoꝛes q̃ est duplex. Quoddã em̃ ór simplex: z est omne illud votũ cui non adhibet solẽnitas: vt si fiat votũ de nõ cõtrahendo: de castitate: z sic de aliis. Solẽne vero votum dicit qđ fit p suscepcionẽ sacri ordinis: vel per ꝓfessionẽ expressam vel tacitam facta in aliqua de religionibus approbatis: vnde qualitercunq̃ quis aliqs votũ fecerit ꝓterq̃ in suscepcione ordinis implicite vel approbate religionis expresse vel tacite. dicitur votum simplex: vnde si vouco vel ꝓfessionem facio in regula vel in religiõe nõ approbata: contrahens matrimoniũ ligatus sum matrimonio: licet grauissime pecco: vt expresse patet li. vj. de voto. c. vnico. vbi z subditur. Et quãto solemnius z manifestius emissa sunt vota: tanto ꝓpter scandalum plurium z exemplũ durioꝛ penitentia trãgressoꝛibus debeat: non tamẽ rescindere possunt matrimonia post cõtracta: z hoc idem tenet Jo. an. in apparatu q̃ illud votũ putat etiã si quando ꝓfitebatur credebat illã religionẽ esse approbatam. Sicq̃ patet q̃ omne votũ dicitur simplex sue sit cõtinentie: sue habitus deferendi tantã: sive obedientie ꝓstande: vel cuiuscunq̃ alterius ꝓij operis faciẽdi qđ nõ est ꝓfessionis regule approbate: vel suscepcionis sacri ordinis. ¶ Ꝓ quo notandũ fm Tho. scõa. te. q. lxxxviij. q̃ solẽnitas voti attenditur fm aliquid spirituale quod ad deũ pertinet. id est fm aliquã spiritualem benedictionẽ vel consecrationẽ: que ex institutione apostoloꝝ adhibet in ꝓfessione certe regule scõo gradu post sacri ordinis suscepcionẽ: vt dicit Dio. ij. c. ce. hierarch. z hui⁹ rõ est: quia

solẽnitates non consueuerũt adhiberi: nisi qñ aliquis totaliter mancipat aliqua re: vtpote quãdo ds p suscepnonem sacri ordinis diuino ministerio applicat ⁊ in pfessione certe regule qñ p abrenũciationem seculi ⁊ ꝓprie voluntatis statũ profectionis aliqs assumit. ⁊ ꝫ alia vota ex ℔ q̃ fiunt in publico possunt habere quandam solennitatẽ humanã: nõ tamẽ spũalẽ ⁊ diuinã sicut habẽt vota ꝓmissa. etiã si cozã paucioribꝫ fiant nec cõgrunt aliqui vsto solemnitas: nisi illi quo totaliter ds deo mãcipat. ¶ Pe hinc q̃ri põt: vtrũ votũ simpler tantum obligat: quantum votum solenne: sic dicit extra qui cleri. vel vo. c. ursus. q votum simpler apud deum non minus obliget q̃ solenne. Ad ℔ dicendũ put dicit Gasp. d. cal. c. ti. c. meminimus. q q̃ ad ecclam militãtẽ magis obligat votũ solẽne: ꝫ q̃tum ad deum eq̃liter obligant qđ p tãto dicit: qz vtrũq̃ obligat ad mortale peccatũ: ⁊ eq̃liter q̃tũ ad sufficiennam dãnationis minus tamẽ peccatis qui transgredit votum simplex q̃ q solenne. vñ dicit Tho. vbi. s. q ℔. c. ursus: extra qui cleri. vel vo. sic exponendũ est. q vtrusq̃ trãsgressio: peccat mortaliter ¶ Cetez queri potest: vtrũ homini expediat aliq̃ vouere: pzeserim cũ sibi ipsi iniciat laqueũ trãsgressionis ⁊ periculum delicti. Ad ℔ rñdet Alten. l. ſ. ti. ij. q si vouens vouet bona: quorum obseruãtia probabiliter ꝓportionata videtur infirmitati vel cõditioni sue vel nature: tunc expedit homini vouere: quia per ℔ amplius firmat voluntatem suam in bono: ⁊ excludit a se pro magna parte libertate malefaciendi: et facit actum virtutis latrie: ⁊ sic vouendo meretur: ꝓt quod monet pñs. Vouete ⁊ reddite dño deo vestro. Si ꝓo nõ sint sue infirmitati: condigni statui: vel nature ꝓportionata: tunc nõ haberet discretionẽ cõmittere cũ p ℔ vouens magis videtur se illaqueare q̃ augere securitatem de sua salute: quilibet rñ solutus ⁊ liber reputare debet obseruãtiã voti sue spirituali infirmitati esse proportionatã. nisi per certam ⁊ experiennam constaret contrariũ. qz tam ꝓter bona exempla que sepius aliq̃ vident ⁊ audiunt q̃ propter cõsolationes spirituales quas ex dei benignitate frequenter ob fauorem religionis. ex sancta societate recipiunt: obseruantia aliquoꝫ bonorum est p portionata alicui in religioni existenti que ñ esset proportionata eidem in seculo remanẽti ¶ Qõ si obijcitur grauius esse pcm̃ religiosi ceteris paribus q̃ peccatum latie: quia dicit Anshel. in. li. de similitudinibus. q si penitere ꝛligiosus noluerit maioꝛi damnaõi subiacebit: q̃ vouere non expedit. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scõa scõe. q. clxxxvij. q peccatũ quod a religiosis cõmittit p̃t esse gravꝫ peccato secularium eiusdem speciei triplicit̃r. Vno modo si sit ꝺ̃nũ voto religionis: puta si religiosus fornicetur vel furet. quia fornicando facit cõtra votum ꝓfessionẽ: ⁊ furãdo ꝺ̃ votum pauptatis. non solũ ꝺ̃ ꝓceptũ diuine legis Secundo mõ ex cõtẽptu peccet. qz ex ℔ videt magis esse ingratus diuinis beneficijs quibus est sublimatus ad statũ pfectionis: sicut aplus dicit Hebr. x. q fidelis meretur grauiora supplicia. ex hoc q peccãdo filium dei conculcat p contemptum. vñ Hiere. xij. dño dicit. Quid est q dilect⁹ meus facit i domo mea scelera multa. Tertio modo ꝓpter scandalum: quia ad eius vitam plures respiciũt vnde Hiere. xxiij. dicit. In ꝓphetis hierusalẽ vidi similitudinem adulteri ⁊ iter mendacij ⁊ confortauerunt manus pessimoꝝ vt nõ cõuerteret vnusq̃sq̃ a malicia sua. Si ꝓo religiosus non ex cõtẽptu sed ex infirmitate vel ex ignorantia aliqđ peccatũ qđ nõ est cõtra votũ sue ꝓfessionis cõmune absq̃ scandalo: puta in occulto: leuius peccat eodem genere peccati q̃ secularꝭ: qz pcm̃ eius si sit leue q̃si absorbet ex multis bonis opibꝫ q̃ facit: ⁊ si sit mortale facilius ab eo resurgit ꝓpter intentionem quã habet ad deũ erectam: q̃ ⁊ si ad horam interrupiat: ad ꝓstinã tamẽ facile reparatur: ⁊ etiã iuuat a sociis ad resurgendũ iuxta illud Eccẽs iiij. Si vnꝰ ceciderit ab alio fulcietꝰ. ve soli qz si ceciderit nõ habz subleuãtẽ. ¶ Deniq̃ queri pt. vtrũ magis laudabile sit ⁊ meritozium aliq̃d facere sine voto vel cũ voto: pzeserim cum dicit Prosper in. ij. de vita contẽplatiua: q sic abstinere ⁊ ieiunare debemus: vt non nos necessitas ieiunãdi subdamus ne iam nõ deuoti ꝫ initi rẽ volũtariã faciamus. Ad hoc rñdet Tho. v. q. lxxviij. q triplici rõne factum idem opus melius ẽ ⁊ magis meritozium cũ voto q̃ sine voto. Primo quia vouere est actus latrie: latria aũt ẽ bonoꝝ qui fit deo: quę est precipua inter virtutes morales: nobiliozes autem virtutis est opus melius ⁊ magis meritozium: qz imperat a nobiliori virtute sicut actus fidei vt spei melioꝛ est si imperat a charitate. ⁊ iõ actꝰ aliaꝝ virtutũ vt ieiunare continere sunt meliora et

magis meritoria si fiunt et voto: q3 sic tam pertinent ad cultū diuinū q̄si quedam dei sacrificia: et hoc p latriam q̄ ꝺ̄ nobilissima virtus. Hinc dicit Aug. li. de ꝟginitate: nec ꝟginitas ꝟginitas q3 ꝟginitas ē sed q3 a deo dicata est honorat: quā vouet et seruat p̄nēna pietatꝭ. Scō q3 ille ꝺ̄ vouet et facit: plus se deo sub iecit q̄ ille ꝺ̄ solum facit. s. nō solū q̄ tum ad actū sz etiā q̄tū ad potestatē: q3 de cetero ñ p̄t aliud facere sic̄ plus daret homi ꝺ̄ daret aurē cū fructibꝫ q̄ qui daret ei fructus tantū. Tertio q3 p votū immobiliter voluntas in bono firmatur: facere aūt aliquid ex firmata voluntate in bonū pertinet ad perfectionem virtutis: vt pater p phm in. ij. ethi. Sicut ecōtra peccare mente obstinata aggrauat peccā et dicit peccā in spiritū sanctū: q3 si ipm opus sm se pensideratū post votū aliq̄n tristet et mutolunatiū reddere: dū tñ remaneat voluntas implendi votū: adhuc est magis meritoriū q̄ si fieret sine voto: q3 implectio voti est actus religionis q̄ est potior virtus q̄ abstinētia cuius actus est ieiunare: et sup hoc votū voluntatem magis cōfirmat et deuotionē auget in illis p̄cipue q̄ sūt bñ dispositi. Ad iiij. dei.

¶ De his qui vouere nō possunt et quō ligat eorum votū qualiterq3 ligat heredes votum decedentis: et que cōditiōes in voto subintelligūtur.

Sermo. vi.

On assumes nomen dei tui in vanum. Exod. xx. Preterea prosequēdum esse reor de his q̄ vouere p̄nt. A Pro quo notandū q3 Hein. hoc. extra de voto. in. c. scriptura. dicit q3 generaliter quilibet vouere pōt nisi p̄hibeatur phibentur aūt quedam persone q̄ ꝺ̄ ad votum emittendū non habent liberā voluntatē vouendi: sicut epūs clericus: monachus impubes vxor: seruus: ratio aūt huius phibitionis est: vt dicit Asten. q3 nullus pōt illud permittere alterius sed illud tm̄ q3 est in potestate alterius sed illud tm̄ q3 est in sua pōtestate. Sed ser predicti nō sunt omnimode in sua potestate sed in alterius vt videbitur. Predicti tamē sm Tho. nō peccāt vouendo q3 semp i eorum voto subintelligitur: si placuerit suis superioribꝫ. Sicꝫ sm Hinno. i dicto. c. scriptura: vouētes nō adimplendo votū auctoritate superiorum p̄hibente non peccāt: q3 lex et suos: q̄ supiores auctoritas eos excusat: et etiā canōes: vt pater. xxij. q. iij. c. tribꝫ. et q. v. c. puritate: et pater vel superior peccat reuocando votum: q3 vnusquisq3 iure suo: extra de elec. c. ecclia Idem Tho. ¶ Clementes igit ad p̄cauendum hoc sciendū primo: q3 epus sm Hosti. et Hein. hoc. in dicto. c. scripture: nō p̄t votū emittere: p q̄ solua: vinculū mīmonij q̄ ē inter ipm et ecclesiaz sponsā suam: nec in ullo alicuius religiōis ingrediēdi sine auctoritate pape. vt patz extra de regularibꝫ. c. licet. vbi subdit. ꝯ. illa regula sp̄ inuiolabiliter obseruetur q̄ nullus absq3 licentia romani pontificis p̄sumat occasione q̄cunq3 deserere p̄sulatum qm̄ sicut maius bonū minori bono p̄ponit: sic communis vtilitas spāli vtilitati p̄fert: et in hoc casu recte p̄ponitur doctrina silentio: solicitudo contēplationi et labor quieti. Ad quod vtiq3 de signandum vnigenitus dei filius ter sus chaistus nō de Rachele sm carnē natus est sz de Lya: nec legit eū i domo sua excepisse Maria sz Martha: vñ q̄n p̄t epūs p̄esse pariter et p̄desse. nō debēt cedendi postulare licentiam aut obtinere. Scōo nō p̄t emittere votum sine auctē pape: per q̄ fiat ecclesie sponse siue graue p̄iudiciū vt est votum longe pegrinationis ꝟpter q̄ opteret euz diu ab ecclesia absentare: vt patet extra de voto. c. magne. Potest tamē emittere tale votū: p quod ecclie siue non fieret graue p̄iudicium vt vota abstinētie ꝟpter elemosynē: et etiā q̄libet votū p q̄ p̄beat bonū exemplū q3 ad hoc tenetur: vt patz in dicto. cap. magne ¶ Scōo clericus nō pōt sine licentia sui p̄lati votū peregrinationis emittere vl aliud ꝟpter quod oporteat eū relinquere ecclīam suam vt patz extra de renū. c. admonet. vbi subditur vniuersis parochianis ecclesiasticis tui epatus sub distinctiōe p̄hibeas: ne ecclīas tue diocesis ad ordinationē tuā p̄mentes absq3 tuo assensu irrare audeant aut retinere aut dimittere te inconsulto. ꝛc. et i dicto. c. magne. Et h̄ intelligit de clericis beneficiatis: pōt tñ hmōi facere votum i tranditi religionē in quo casu sufficit petere licentiam: vt extra de regula. in. d. c. licet. Pauper clericus non beneficiatus vouere potest sicut alius laicus. Diuersimode tamen doctores sentiunt de voto transmarino vel accipiendi crucem. quidam em̄ dicunt q̄ clerico sufficit petere licentiam de accipiendo crucē quia ad hoc auctoritate pape licentiati videntur qui possunt esse vtiles terre sancte: extra

de voto.c.ex.multa.§.penul. Quidā autē dicunt q̄ sine licētia p̄lati ħ p̄t. Deniq; sicut habet de regula.c.bñficiū.li.vj. Beneficiū eius qui intrat ordinē: non ē alicui conferendū infra pbationis annū: nisi ipe ꝙsentiat aut constet q̄ voluit absolute vitam mutare: ꝛ ħ clara pbatione ꝛ cōpetentib⁹ indicijs. eo.ti. non solū: vel nisi pfessionē exp̄ssam fecerit: subaudi. Jo. an: alicui. de religionib⁹ approbatis: si ue sciēt habitū pfessoꝝ susceperit scz vbi est distinctus. ¶ Tertio monachus non p̄t votū aliquō facere p q̄ ipsum sine licentia abbatis claustꝝ exire oporteat: nisi ad aliā religionez artiorem trāsire velit: q̄ facere p̄t licētia petita: licet non obtenta: vt extra de regu. m. d. c licet. Nō p̄t etiaz facere votū abstinētie singularis nec peregrinationis: nec aliq̄d aliud regulariter q̄ cēt in p̄iudiciū obedientie sue perioz; vel in scādalū ꝙuersionis singularis: ꝛ si ħ fecerit non tñ sine licētia licet exequi ne sit fractꝝ scandalum quib⁹ se debet conformare inc̄ptū stāt in obseruātia regule: vel ne det ei occasio euagandi. Q̄ō si votū emiserit añ religionis ingressum: tūc nec sine licētia superioris exeq̄ debet. xx. q. iij. c. monacho nō licz votū fouere sine cōsensu abbatis: si aūt voluerit frangendū erit. ꝛ. xxxiij. q. v. c. nolumꝰ: quia omnia tpalia vota videt mutasse in religiōis obseruantiam. Q̄ō si vouit dicere vnum psalmum vel psalterium vbi nihil mali contingere potest: nunc licite seruat votum: q̄z licitū est ei plus meren fm Jnno. ꝛ Hosti. in. d. c. scripture rano aūt predictoꝝ fm Richar. ē quia votum religionis est tante altitudinis q̄ oia alia commutari possunt in illud: ꝛ nō ecclesia considerans huius voti altitudinē ꝛ bñ anaz infirmitatem voluit aūcte dei nullum votum posse supaddi voto religionis ꝓpter periculum transgressionis: q̄ etiā de cā iura ꝙsentire videnꝫ: quod vota q̄ facit ante pfessionez in religione q̄ prelatus eum rcipiens ignorauit reuocare potest: postq̄ notum sibi fuerit: quod p hoc pbat: q̄z religiosus plus est sub prelato q̄z vroz sub viro: ꝛ dicitur. xxxiij. quest. v. c. nolumꝰ: si adhuc innupte mulieri pater cōcesserat vota persoluere: si antequā persoluerit nupserit: et ei⁹ viro hoc cognito nō placuerit: non psoluat: ꝛ hoc omnino fiat sine peccato. Ex hoc arguit glo. abbatez reuocaī posse monachi votum q̄ emisit ante monachatum ħ Richar: ℬ Hic q̄ri p̄t vtz quodlibet votū cōmutari p̄t in votum religionis. Ad hoc rñdz Aſten. post Richar. li. j. ti. xx. q. volens facere pfessionē in religione: si actualiter seu habitualiter remanere velit obligat⁹ ad vota q̄ fecit in seculo: non cōmutant in votū religionis: tñ postq̄ ad noticiā p̄lati deuenerit eū ab ipsis voris absoluere poterit maxime si ignorabat ipsum obligatū eē voris illꝰ pe pfessionis. Si ꝛo actualiter vel habitualiter intēderit se non teneri amplius voris illis: sed soli voto religionis: tunc absolutꝫ ab illis per votum religionis ꝓpter eius altitudinem ꝛ pfectionē: q̄z dicit extra de voto. c. scripture. Fracti von aliquatenus reus non habet qui tpale obsequium in ppetuā religionis obseruantiā nosciꝫ cōmutare: vbi ꝛ glo. dicit q̄ i tranſ religionem nō ē penitēta iponenda p peccō: sic em remittitur a stulpho pnia publica si voluerit monasteriū introire: q̄ tñ occidit p p̄iam vroꝛē innocētē: vt patet xxxiij. q. ij. c. admonete. lege ibi mirabilem pniam sibi ipositā si monasteriū ingredi noluerit: vnde ista commutatio votoꝝ fit aūcte iuris. Si tñ rex imperator vouerit q̄ vsq; ad certū tēpus i terra sancta militabit: vel alius magnus dñs existens dux tocius exercitus cruce signatoꝝ: ꝛ de eius absentia desolaretur exercitus: religionem intrare vellet: in hoc casu papa consulēdus esset: fm Hosti. ꝛ rod. certum tamen est q̄ persona mediocris absolueret a voto trāsmarino per religionis ingressum ꝛ pfessionē in ea. Et si obijcitur q̄ per votū assumptionis crucis in subsidium terre sancte quis ꝙsequitur remissionem omniū peccatoꝝ ꝛ ita videt vtilius esse voto religionis. Ad ħ fm Tho. rationabiliter dicendū q̄ etiam per ingressuz religionis consequitur quis remissionē omnium peccatoꝝ: si em aliquib⁹ elemosynis facris homo potest statim satisfacere pro peccatis suis: fm illud. Q̄ō supest date elemosynā ꝛ ecce omnia munda sunt vobis: Quantomagis igitur in satisfactionē pro peccatis omnibus sufficit q̄ homo totaliter se diuinis mancipet obsequijs per ingressum religionis: q̄ excedit omne genus satisfactionis. Unde i vnis patrum legitur: q̄ eandē gratiam cōsequerentur intrantes religionem quā consequunt baptizati: Q̄ō si non absoluerentur ab omni reatu pene nihilominus tamen ingressus religionis vtilioz est illa c̄ptum ad promotionē in bono que p̄ponderat absolutioni a pena. hec Aſten. ꝛ sic obsequium perpetuum religionis absoꝛbet tempoꝛale quod adimpleri

non pōt stante perpetuo. Deniq; licet votum
p̄cedens tollit̄ p religionis ingressum ꝓpt̄ cō-
tinuationē pnie ⁊ exercitij in quo sp̄ debēt eē
monachi ac etiā oē pctm̄ ante igressū ꝑpetra-
tū: ita ꝙ illi ꝓfitenti nō sit ꝓ eis iponenda pnia
tn̄ si post ingressū cōmittūt vel delinquūt reli
giosi. tūc subijciunt̄ penitētie et discipline ꝑm
regulā: extra de reg. c. fi. ¶ Quarto principa-
lit̄ ipuberes. i. q̄ stant sub ptāte patris vel tu-
toris etiā si annos pubertatis attigerit voue-
re nō pn̄t in p̄iudiciū illoꝝ sub q̄rum ptāte cō
stituti sunt. Pro q̄ sciēdn̄ ꝑm Tho. scda scde
q. lxxxviij. ꝙ pueri an̄ annos pubertatis dupli-
ci rōne vouere nō pn̄t. Primo: q2 vt in pluri-
mū patiūtūr rōnis defectū. Hic dicit Hein.
boyc: ꝙ ipuberes votū religiōis vouere non
possunt etiā de patris vel tutoris auctoritate
vt patet de regu. li. vj. c. is qui. Secūdo quia
sunt in potestate parentū vel tutoꝝ qui sūt eis
loco parentum: ⁊ iō eorū vota nō habēt effe-
ctum nisi parentes vel tutores consenserint:
tunc enim in alijs votis p̄terq̄ in voto religi-
onis ꝑm boyc obligarentur: ⁊ hoc presertim
si proximi pubertati essent: ⁊ vsus rationis in
eis accelerari contigerit: ⁊ hoc est tutius: licꝫ
alij dicant ꝙ ante annos pubertatis nullo se
voto astringere possunt: q2 hoc intelligenduꝫ
est de non dolocapacibus. Verūtamē vt dic̄
Hein boyc. extra d̄ voto in. c. veniēs. Si vo
tum per aliquē emissuꝫ in impuberi etate po
stea pubes factus ratū habuit: tunc tenetur il
lud adimplere. ⁊ ita pōt intelligi dictum. c. ve
niens: ꝙ si pubes factus ratum non habuit
tunc non obligatur etiā cū auctoritate p̄ris: p̄
sertim si non fuit ante dolicapax. Unde dicit
Tho. scda scde. q. lxxxviij. ꝙ si puer vel puel-
la ante annos pubertatis nondum habeat
vsum rationis: tūc nullo modo se p̄t voto ad
aliquid obligare. Si vero n̄ annos puberta
tis attigerit vsum rationis potest quidem q̄ꝫ
tum in ipso est obligare se: sed votum eius p̄t
irritari per parentes quorum cure remanet
adhuc subiectus: quantūcunq; sit dolicapax
ante annos pubertatis voto solenni religiōis
obligari non pōt: ꝓpter ecclesie statutuꝫ q̄d re
spicit id quod in pluribꝫ accidit: post annos
aūt pubertatis possunt se iam voto religiōis
obligare vel simplici vel solenni absq; volun-
tate parentum. ¶ De hinc queri potest q̄d
de puberibus: qui in potestate alterius sunt.
vtrum vouere possunt: dicit Inno. id esse q̄d
de impuberibꝫ nisi pater vel tutor consentiat
expresse vel tacite: sufficit em̄ ꝙ scit ⁊ non cō-
tradicit. Huius ratio ē ꝑm Tho. q2 nullꝰ po-
test se firmiter obligare ad id q̄d est in ptāte
alterius: sed solum ad id q̄d est omnino in po
testate sua. Ex quo etiā cōcludit̄ ꝙ postq̄ ve
nit ad annos pubertatis: si saltez sit libere cō-
ditionis vouere potest ea que pertinent ad
suam ꝑsonam: non aūt ea q̄ ꝑtinent ad dome
sticam dispensationē sine cōsensu patris vel
tutoris: q2 in his subiectus est eisdem: ⁊ iō p̄t
se obligare religioni ꝑ votum vel ꝙ cōtrahat
mattimonium absq; consensu: imo contra cō
sensum parētū vl̄ tutorum. Dicit em̄ Inno.
ꝙ ipubes dolicapax vel pubes adhuc existēs
in potestate paterna ⁊ votū faciens ꝑegrina-
tionis vel abstinentie: debet illud adimplere
postq̄ paternam potestatē exiuerit: q2 deo se
obligauit quod potuit sicut se ꝑ delictum ob-
ligat diabolo: extra de delic. puerorum: c. j. ⁊
licet filius patri sit obligatus iure paterne po
testatis: excipit̄ tamen ꝑegrinatio voti trans-
marini: vt extra d̄ voto. c. q̄d sup̄ his. in fi. ⁊. c.
ex multa. §. quod autem. excipit̄ etiam neces-
sarius in euitabilis casus vt si sit a canone ꝑ
sedem apl̄icam absoluendꝰ: extra de sen. ex. c.
relatū. ¶ Hic incidentaliter queri potest: vtꝝ
filius vel heres adimplere tenet̄ votū illius
cui succedit in hereditate. Ad h̄ rn̄det Hein
boyc: extra de voto. in. c. licet: ꝙ si heres here
ditatem adierit: tūc tenet̄ adimplere si vires
hereditatis hoc patiant̄: q2 voti obligationeꝫ
ad heredem transire cōstat. ff. de possibilitate
l. ij. in. fi. si vero non adijt: tunc non tenet̄ quia
nec heres ē nisi forte sponte h̄ ꝓmiserit: ⁊ tūc
si in omni casu intellexerit obligare ꝑsonā tūc
adimplere debet: nō tam ob ꝓmissionē factā
a testatore q̄ ob suā: q2 se obligauit in omni
euētu: sed si tanq̄ heres hoc ꝓmittebat here
ditatē adire sperās postea tamē abstinuit mu
tato cōsilio: tunc non tenet̄ vt patꝫ extra de
elec. c. venerabilem. §. fi. ⁊ in glo. ⁊ sic pōt itel-
ligi etiam dictū. c. licꝫ. si quicunq; hereditatē
adijt obligat̄ extra de solu. c. j. Et tunc queri
potest si quis votum suscepit a parentibus vl̄
ab alijs decedentibus: vtrum per ingressum
religionis satisfacit vel absolui potest. Ad h̄
respondet sanctus Thomas in quodlibetis
ꝙ ex quo ingressus religionis sufficit pro se
tali: sufficit etiam pro illis: quamuis etiam in
ingressu de hoc nihil intendebat. Quod si q̄s
cruce signatus vel alius vouens mittere in
subsidium terre sancte pecunias et postea

religionē ingrediēs: liberatus quidem est a voto quo ad laborem peregrinationis scdm Rodeñ. non tamen quo ad predictam pecuniā: quia nullus sine speciali licentia pape cōmutare potest vota terre sancte: nec ipso iure mutantur per ingressum religionis: nisi quo ad laborem peregrinationis. idem Astensis. ¶ Quinto principaliter vxor vouere nō potest absq; licentia vir sui vt latius videbitur in sermone sequenti. ¶ Sexto seruus vouere non potest in preiudicium domini sui in quo lez i. li subiectus est: vnde dicit Tho. secunda scde. q. lxxxviij. ꝙ quicunq; subiectus est: alicui quantū ad id in quo subiectus est: non est sue potestatis facere quod vult sed dependet ex voluntate alterius: ⁊ ideo non pōt per votum se firmiter obligare in his in quibus alteri subijcitur sine consensu sui superioris: vnde seruus vltra filios est in potestate domini sui: etiam quantum ad operationes personales: ⁊ ideo voto se ad religionem obligare nō potest sine consensu domini sui: per quam ab obsequio domini sui abstraheretur. Nota etiam fm Hosti. in dict. c. scripture. extra de voto: ꝙ sicut monachus in talibus est astrictus abbati prout prius dictum est: sic ⁊ abas episcopo: vt patet. xviij. q. ij. vbi dicitur. ca. abbates pro humilitate religionis in episcoporū potestate consistant ⁊ si quos extra regulam fecerunt ab episcopis corrigant: ⁊ cetera multa ibidem: tamen videtur excipiendū votum marinū qđ auctoritate pape facere potest: vt dictū est supra de episcopo. ¶ Deniq; queri pōt in fine: vtrū omne votum sit obligatoriū: iuxta illud. s. Vouete ⁊ reddite: ⁊ Deu. xxxiij Cum votū voueris dño deo tuo reddere nō tardabis: quia requiret illud dñs deus tuus. Ad hoc rñdet Asteñ. li. j. ti. xx. ꝙ sicut dicitur extra de voto. c. licz. Vsq; adeo solutio est necessaria post votum vt sine dispendio proprie salutis nō liceat resilire alicui: cuius ratio est: qꝛ omnis ꝓmissio licita cū intentione obligandi se facta ⁊ cū deliberatione: si acceptetur ab eo cui fit obligat promittentē non tm̄ ex precepto legis diuine: sed etiā legis nature: ꝑ votum licitū est hmōi ꝓmissio ⁊ omnē talem promissionem recipit deus. Notandū tamen fm Tho. in. iiij. sententiarū ꝙ quicquid votū impediret si presens esset facto aufert obligationē voti: ⁊ ideo si qđ vouetur qđ fit postea impossibile: tūc q̄tum ad hoc obligatio tollitur vt si quis diues voueret ecclesiam edificare quod postea superueniente paupertate non posset facere nō obligatur nisi tantū ad illud quod potest: irritatur etiam votū fm Inno. in. c. scripture. extra de voto: ex defectu conditionis siue generalis siue specialis: vt verbi causa in generali sub intelligit̄ si vixero: si potero: si deo placuerit: faciam. He nanq; conditiones semper intelliguntur etiam si non exprimantur: vt patet extra de voto. ca. non est xxij. q. ij. c. beatus. Exemplum de speciali: vt si filius meus deliberabitur offeram tale pallium vel faciā tales peregrinationes. Vnde refert Asteñ. plures casus in quibus fm Hosti. potest omitti votum. Primus est si mutet̄ in melius: vt patz extra de voto scripture. Secundus est auctoritas superioris que semper intelligitur excepta. Tertius casus: si votum fuerit cōditionale ⁊ conditio defecerit: ⁊ hoc intellige siue sit conditio specialis ⁊ expressa: vt extra de conditio. appo. ca. verum ⁊. c. de illis: siue sit tacita que ex sui natura de iure in voto sub intelligitur. Si quis tamen voueat de duabus causis vel pluribus vel sub duabus conditionibus vel pluribus: ⁊ intendat se obligare: qualibet illarū causarum vel conditionū extante: tenetur votū implere: licet deficiant alie dūmodo extet vna illarū causarū vel conditionū fm Ray. ⁊ Rodi. Quartus casus est vbi vouens nō habet liberā vouendi facultatem. vt dictū est: Quintus est vbi superioꝝ auctoritate dilatum vel redemptū vel mutatum est. Sextus est vbi votum ex sui natura illicitū est: tunc obseruari non debet. Veruntamen votū religionis licet ex causa falsa fiat: nō tamen vitiatur: vt extra de cōuer. coniug. c. dudum. ¶ Queri pōt iterum vtrū ergo fouens votum licitū statim ipsum soluere tenetur. Ad hoc respondet boyc. extra de voto in. c. licet: ꝙ obligatio voti causatur ex propria volūtate ⁊ intentione. vñ Leuiti. xxiij. Qđ semel egressum est de labijs tuis obseruabis: ⁊ facies sicut promisisti domino deo tuo ⁊ propria voluntate locutus es ex ore tuo: ⁊ ideo si de intentiōe ⁊ voluntate vouentis sit obligare se ad statim soluendum: tūc statim soluere tenetur: si vero ad certū tempus vel sub conditione certa: tūc non tenet̄ statim soluere: nec etiā tardare dz vltra q̄ intendebat se obligare deo qꝛ dicitur ibidē Leui. Cum votū voueris domino deo tuo: nō tardabis reddere: qꝛ requiret dñs deus tuus illud: ⁊ si moratus fueris tibi reputabitur in peccatū. Et secūdū

Rodo.cū ꝗs vouet sine ꝺdicione vel tēporis ꝓfixione: tūc statim illud tenet exequi cū pōt nisi in fouendo habuit aliud in mente: datur tñ ei tēpus ad arbitriū boni viri ad disponendū de rebus suis. t fm Tho.in.iiij.di.xxxviij. Si ꝗs in vouēdo religionē ingredi de debitꝫ cogitabat ꝓbabiliter pōt ꝓsumi ꝙ nō intendebat se obligare anteꝫ de reb⁹ suis dispositus set:qñ tñ timet rōnabiliter ppetuū impedimētum tūc tenet vlteri⁹ nō differre. Ad iiij. dei.

¶De votis eoꝝ qui sunt in matrimonio in quibus ligant t in quibus nō siue sint ꝓtinentie pegrinationis vel alterius boni. ¶Sermo viij.

On assumes nomē dei tui n inuanū. Exo.xx. Jam ꝓsecuturus de voto qđ per eos sit ꝙ matrimonio copulati sunt. A Primo quere viꝫ votū fieri potest de eo qđ est indifferens vel inutile ad salutē: pserim cū votum deberet esse de aliquo bono ꝑtum ad diuinū bonoꝝ vel anie salutem. Ad hoc rñdet Richar. de media villa sup.iij. ꝙ aliquādo fit votū de re noxia ad salutē: vtpote de malo culpe:nā multi faciūt vouent qñꝫ non tñ inutilia:sed etiā noxia ad salutem ex affectu inordinato:sed taliter vouere non pōt nec tenet votū: qz deus respuit omnē obligationē sibi oblatā ꝓpter ipsum. Qñꝫ vero fit votū de inutili nō tñ noxio: vt est illud qđ est oīno indifferens. vt in sabbato nō nere: t carnes aliqū capitis alicuius non cōmedere: t similia: t sic etiā non pōt fieri de iure votū rōne qua indifferens: est qz de obligatione q̄ nō est ad bonoꝝ dei:nec vtilis ad salutem offerentis deus nō curat. t ideo talis obligatio non tenet ipso iure. Et dicit notanter sub rōne qua indifferens est: qz si est tale indifferens ꝙ per aliquā circūstantiā in cōparatione ad vouentē ꝓferens sit ad salutem sic de illo pōt fieri votū: licet rōne generis sit indifferēs. Et dicit Tho. scōa secē.q.lxxxviij. ꝙ vota stulta. s. de nō pectinendo caput t filia potius sunt detendenda ꝙꝫ obseruāda: t addit Alber. ꝙ etiā ꝓ bonore sanctoꝝ fierent seruanda nō sunt: qz similitudinē quandā habēt cū idolatria. Et notandū fm Tho.in.iiij.dis. xxxviij. ꝙ vir t mulier quantū ad carnalē copulam ad parta iudicant: t ideo si votum cōtinentie emiserint equaliter ad obseruantiam illius obligantur: ita ꝙtam vxoꝝ ꝙ vir sine

sensu alterius se potest obligare ad debitū nō petendū: qz ex matrimonij vinculo nō obligat ad debitū petendū nō tñ est ꝓsulendū emittere tale votū ꝓpter fragilitatē humanā t continuam mutuā conuersationē in mensa in lecto t similibus. si tamen votū fecerit vxoꝝ ꝓtinentie seruande quantū in ea est nō potest vir votū reuocare si ipsa pōt de cetero debitū petere sine peccato: ꝗuis posset sine pctō reddere debitū exigenti: postꝫ obligata est ad hoc p carnalē copulā post cōsummatū matrimoniū. Nec obstat ꝙ tunc nō sunt pares in actu matrimonij: quia quilibet potest hoc qđ suū est abrenūciare nam quantū ad cultū matrimonij t penā adultery t dimittij vir t mulier ad parta iudicant. xxxij.q.j.c.ſſ quis vxorem. t q.v.c.ꝓcepit. t.c.christiana. sed in alijs non ¶Ad cuius euidentiā primo queri potest: vtrū vxoꝝ potest aliquod aliud votū emittere t seruare sine viri sui licentia. Ad hoc dicunt omnes doctores ꝙ vouere potest absq; licētia viri sui quodcūq; votū de melioꝝ: t secundū Ray. non debet ꝓpria auctoritate ꝓuenire qz alius peccaret votū violando: sed viri possunt talia vota irritare etiā si vxores ante contractū matrimonij tale votū emiserant. Vñ dicitur. xxxij.q.v.c.nolite itaqꝫ lex aliquid voueri deo aduersus animā suā: vt nō in aliquarum rerū licitarū atqꝫ concessarū abstinentia eisdem votis femine valet auctoritas sed virilis: ita vt adhuc innupta cōcesserunt potest ꝓsoluere vota si anteqꝫ persoluerit nupserit: t viro eius ꝭ cognitū nō placuerit nec ꝓsoluat: t ꝭ oīno sine pctō: qz deus mundauit eā sicut dicit t mundā iudicauit:neqꝫ hoc fieri contra dñm putandū est cū ipse deus hoc ꝓceperit ꝭ voluerit. ¶Et his aūt queri pōt. vtrū vir oia vota vxoris ꝓter ea q̄ fiunt de ꝓtinentia reuocare poterit. Ad hoc dicendū ꝙ quidā volūt virū oia vota reuocare posse: etiā illa que de licentia viri ab initio emiserit: quia semper in talibus obedire debet marito: licet maritus peccet id quod ꝓtius cōcesserat reuocādo. vt patet. xxxij.q.v.c.manifestū est ita voluisse legem feminā sub viro esse: vt nulla eius vota q̄ abstinentie causa vouerit reddantur ab ea nisi vir auctoꝝ fuerit permittendo:nam cum ad petitū eiusdem viri pertinere ler voluerit si ꝓtius permiserit t postea ꝓhibuerit etiam hoc tñ non dicit vt faciat mulier qđ vouerat: quia ꝓmissa tam ꝓtius a viro fuerat viri dicti esse petitū:qz abnūlū qđ ꝓtius ꝓcesserat:non tamē

mulierē ex hoc tussim dedit: vt cū pr̄ vir eī cōcess. rit postea si prohibuerit cōdēnat. Ule rūtñ in hoc Hug. opinio phabilioz videt. eo: c. q. s. vir illa sola vota reuocare potest q̄ ipa sine scandalo viri implere nō posset: vt ē ieiu nare qñ vir comedit in camisia dormire: ma ne ad matutinas surgere singulis noctib; z sibi: q̄ ; volūtatē viri facer nō dz: alia ꝓ vo ta q̄ nō sunt in scādalū vel p̄iudiciū viro suo: vt puta si voueret singulis diebus legere aliq̄d vel dare aliq̄d de ꝓprio vbi ē cōsuetudo q̄ mulier habere pt bona paternalia hec sine voluntate viri facere potest. ¶ Huius occasi one rursū q̄ri pt: vtr̄ ḡ vir talia vota facer pt z adimplere sine cōsensu vxoris sicut quidaz volūt ex b q. xxxij. q. v. c. p̄cepit: subiūgit. Ite apud nos qō nō licet femine etiā nō licet vi ris eadē seruitus pari ꝙdinōe tenet. Ad hoc rñdet Alten. q in votis abstinētie vir supioz ē z caput mulieris vt ptz. xxxiij. q. v. c. cū. caput mulieris vir sit: caput aūt viri chr̄istus. quecū q̄ vxor nō subiūcit viro. i. capiti suo supple in licitis z honestis eiusdē criminis rea ē cuius z vir si non subiūcatur capiti suo: z sic vir non est obligatus in talibus votis ad habendum vxoris consensū nisi p̄ huiusmodi votū fieret circa carnale debitum mulieri p̄iudiciū quia tale votū vxoze in vtra fuare non posset: q̄ i hac pte vir non habet p̄tātē sui corporis sed vxor ideo nulla obstat exceptio i hoc casu ex tra de ꝓiug. lepzo. c. q̄m. z de conuer. ꝓiu. c. q̄ dam. ℬ Deniq̄ queri pt: virum mulier ō consensu viri votum continentie omittens po stea viro penitenti z debitum petenti tenetur reddere debitum. p̄sertim cum p datum cō sensum videtur vir renunciasse iuri suo. Ad hoc respōdet Gasp extra ō cōiu. lepzo. c. Fras. q̄ quidam dicūt si mulier vouit de ꝓsensu vi ri p̄uato tunc quia videt renūciasse iuri suo quantū ad deum videt mulier absoluta nec tenebit debitum reddere: sed q̄ consensus fu it p̄uatus ecclesia militans que non iudicat de occultis cogeret ipsam ad reddēdum debi tum: q̄ si publice seu in conspectu ecclesie et maxime p̄elati fuit ꝓsensum p̄stitit nō tenes bit mulier debitū reddere: q̄ talem licentiaz ipse vir p se reuocare nō pōt. z hoc vult Gra tianus. xxxij. q. v. in fin. vbi videt distinguer alia vota emissa ab vxore a voto continentie dicens. Euidentissime ita q̄ apparet ua vir esse caput mulieris vt nulla vota absq̄ nentie vel religiose conuersationis liceat sibi sine ei licentia deo offerre: etiam si viro p̄mittēte re p̄missa fuerit non licet ei votū ope cōpleret cum vir voluerit reuocar p̄missū. Uota vero cōtinentie ira alterius p̄missu ab altero valēs offerri q̄ post p̄missionē nō valēt in irritū de duci. Rō vero diuersitatis est ꝓpter mai⁹ me ritum voti cōtinentie: ad mandatū in eccle siam reddat q̄ ipa viro debitū reddet debeat ecclesia em̄ videns virum male dedisse licentiam puta q̄ incōtinent ipe viuit z ipe non vouit saltē expresse nec religionē intrauit: poterit ipa ecclesia iuste mandare q̄ debitū reddat ꝓpt maius mālum vitandū. vt patet exp̄sse extra de ꝓuer. ꝓiu. c. j. vbi vir monasteriū ingredi ens p̄fessionē fecit de licentia vxoris: sed da ipa ꝓpetuā continentiā nō vouit: iudicat pa pa viz. reuocandū. Cetez fm Tho. i. iij. Si vir ad tēpus dissimulat votū: sed nō consensit sed z postea habita deliberatione reuocauit hoc facere pōt z addit Alber. q̄ etiā cōiunx q̄ dat licentiā vouendi: si ipe non vouerat nec iuri suo per hoc credere intēdat non impedit exigere debitum. vt eo. ti. c. j. ¶ Deniq̄ si am bo coniuges pari voto continentiam vouerūt queri potest: vtrū exigēti potest reddi debitū sine peccato. Ad hoc rñdet Ray. q neuter ab altero potest exigere: nec etiam debet vel pōt reddere: nec i hoc casu debet ecclesia votū b soluere quod ptz. xxxiij. q. v. c. qō deo pari cō sensu voueratis perseuerant vsq̄ in finē red dere debuisti: a quo p̄posito si ille lapsus est saltem tu instantissime p̄seuera: quod non debozta reris: nisi quia tibi ad hoc ipe ꝓsense rit cōzordat. Hosti. z Inno. addens q ꝓpter huiusmodi votū vtriū sq̄ non pōt vnus sine li centia alterius religionē intrare. ¶ Deinde q̄ ri potest: vtrū cleric⁹ ꝓtrahens mr̄imoniū in facie ecclesie. qui sacerdos efficit sine licen tia vxoris potent exigere debitum ab vxore vel actus tenetur reddere. Ad hoc respon det H. de gandano in quodlibetis: q̄ quo ad ius diuinum nulla est repugnātia actus ma trimonialis post ordines sacros susceptos: nec ipsius ordinis susc̄ipiendi post matrimo nium iam contractū: z hoc respectu potest sa cerdos reddere z petere: sed impedimentuz p̄uenit ex aliqua institutione ecclesie tacita vel expressa voti emissi one: nihil autem eccle sia constituit circa dissolutionem matrimonij sed solum q̄ statutis obseruantia sū ordinis bus annexa: maxime sacris: non autem q̄ co rum ordinum etiam sacrozum susceptio sepa

rat matrimonium prius contractum etiam licet per carnalem copulam non consummatum sicut statuit de religioso ingressu: sed declarat per hoc matrimonium non separari: vt in extrauagan. Jo. xxij. q incipit antique. & li. vj. de voto. c. voto. Jo dicit ipse tenendum q sic ordinatus post mrimoniu ab vxore non est separandus. i. per hoc matrimoniu non solutu. Cuius mulier que tali ordinationi non consensit ppter factum viri iure suo non debet priuari: tenebitur sacerdos effectus intrare religionem. ex quo est ante carnalem copulam: & sic mulier absoluta alteri viro copulari potest vel tenebitur ei petenti reddere debitum: quia non potuit ei propter susceptionem ordinis in aliq deroga re: nisi posset illi fornicationez obijcere carnalem vel spualem: & qz voluntarie factus est ppetuo quantu ad se statuto castitatis se obligauit: & ideo quantum in se est tenet prumentam custodire: nec potest desistere sedis nuptijs. Q Quu aut ad malu sit voto cohnexe astrictus consolare ad nuptias: immo & talibus consilium vel auxiliu vel assensum pbere: satis euidenter apparet. Primo qz tales crudeles homicide perimentes alioz primu veneno mortalis peccati: & per psequens animam ppriam. Unde dicat Augusti. super Jo. homicida diabolus dicit non quia gladio armatus aut ferro succinctus ad hominem venit: sed quia malu ppbum seminauit. Nolite igit te nos putare homicidam quando primo tuo mala non psuades. Secundo: qz psonam illam exponis manifesto periculo cu fm certiorem opinionem nullus potest peccet debitu sine graui peccato & ei reddere cogit quod fieri deberet inuite & cum dolore: qz si ex affectu reddit fm quosdam non euadit periculuz graui precipitij peccati. Tertio quia sponsum illius vouentis iesum christu grauiter offendit quod non est modica prumelia ipi christo. Quarto angelos incurrit indignationem auferendo ei sororem suam. & ideo frequenter talia matrimonia tristem sortiunt exitum erumnis miserijs & aduersitatib plenu ¶ Denicq qri potest vtrum vnus cohniugum sine consensu alterius facere potest vota pegrinationis. Ad h dicendum q no ptercq votu hierosolymitanu: cuius ratio est. quia tunc daretur alteri occasio fornicandi qd fieri non debet: vnde. xxvij. q. ij. c. si tu abstines sine vxoris voluntate tribus ei fornicandi licentiaz id e occasione & petit illius tue ipurabit abstinentie. Plumiq cu costat esse regulu iuris. Qui occasionem dant dat danu dedisse videt. & eade ratione filie no sunt inuite nuptijs tradende. vt xxxj. q. j. c. de nuptijs etiz ppugio. qua te cuida mulier daniq necessitatis instante articulo subfidei pollicitatione firmash & c. vide. Sed q lgaz ponit mozu absentie: magnu fragili sexui dat occasionem ruine: & ideo no pot lgam pegrinationem assumere sine consensu alteri imo fm Jnno. si aliq consenserit posset reuocare licet in h peccaret: verum modicam pegrinationem vel etiu ad exercendas mercatuas aut ad transferendu domu pt se aliquis ab his ibus absentare nu fm Tho. in. iij. q. in dispositione domus & regimine vite mulier subiecta est viro: no ut talib vir sine licentia vxoris vouere pt & exeq talib & no econuerso si tu senserit fragili tate vxoris & periculu absentie sue: tuc psulendu e ei q abstineat ab omni elgatione corpale: qa maledictu lucq qd tali detrimento vxoris compensat: sed si vir voluerit pt secum vxore ducere: nu fm Jnno: vir no tenet sequi vxore nisi quando subest necessaria cu sed vxor tenetur seq vbiq ex quacuq cu ecedat nisi voluerit ea trahere ad peccatu vel aliqd aliud iuste contra eam moliri in notabile pudicium vxoris non etiam tenet sequi vagabundu: & hec probantur. xxxiij. q. ij. c. si quis necessitate incurabili cogente in alium ducatum seu punciam fugerit. & vxor cum valet & potest amore patrium vel rerum suaz eum sequi noluerit ipe ot tpe qdiu vir ei quu insecura non fuerit sp in nupta pmaneat: & intelligit. glo. de vagabundo. si tamen scienter acciperet histrione tuc tenet eu sequi. Jn his etiu excipit votum trasmarinum qd in fauorez terre sce & fidei christiane vir potest absq licentia vxoris facere & adimplere & vxor q assentiat e diligentius admonenda. vt ptz extra de voto. c. ex mlta §. qd aut. Verum fm Thom. in qdlibetis. si vxor sit talis q seq no pt ppter aliqd impedimentum legitimu: vel etiu no velit & de eius incontinentia timeatur: no e uro psulendum q crucem accipiat & vxorem dimittat: secus si voluntarie cohnere proponat vt velit vt virum suu sequi possit: Et huius ro est qz necessaria non debent ptermitti ppter ea qui sunt propie voluntatis: necerio aut immunet viro

etiã vxoris gerere qz caput eius est: f cruce accipe volũtatis est. vñ dns Matt. xv. phariseos reprehendit qui dicebãt ꝓtermittendũ dei mandatũ de honoratione parentũ: vt aliqne oblationes voluntarie deo offerent: & mulieres q̃ remanere non volunt suos viros sequi pñt: vt.c.n.c.qõ sup his.in fi. Similiter etiã vxor inuito viro votũ vltra marinũ vouere põt: qz Hrũ ad hoc non ad impania iudicant: si tñ est suspecta vel nimis iuuenis & delectarek potꝰ bñe societatem alioꝝ q̃ viri: tũc se suspectam redderet qz mulier fragilis est: & sicut dicit Ouid. Casta est quã nemo rogauit & iõ non debet nunc votũ psonaliter exequi quia nõ esset deo gratũ. Ablit enim vt cõpensatio talis ad mittat ab ecclesia: extra de voto.c.qõ sup his. Hrursus. q si p:ocessisset in diebus suis vxor & nõ est suspecta vadit nec votũ redimat: maxime si talis sit q possit secũ bellatores ducere. ¶ Deinde queri põt de voto coniugũ circa religionẽ quid iuris sit in tali voto. Ad hoc dicendũ q ante carnalẽ copulã põt alter ꝓiugũ intrare religionẽ altero inuito: vt ptz exꝑsse: extra de ꝓuer. ꝓiu.c. verũ. Qõ si ante carnalem copulã dicit se velle intrare: sed p:ocrastinat tũc fm Ray. eps debet ei statuere tempus. s. duoꝝ mensiũ aut plus vel minus fm q̃ videbit expedire: quo tẽpore elapso si nõ fuerit ingressus coget per excõicanonẽ ad ingressum vel ad matrimoniũ cultũ: si tñ elapso termino ingressus fuerit monasterũ ante carnalẽ copulam valebit: vt ptz extra de cõuer. ꝓiu.c. ex publico: & tunc relictus in seculo fm Tho. in. iij. debet expectare per annũ vsq̃ ad alterius p:ofessionẽ: & tunc licite potent alteri nubere. Cetez si vxori datũ fuerit tẽpus ad ingressuz religionis: & interim etiã p violentiã eã cognosceret maritus esset cõsummatũ matrimoniũ fm Host. etiã si cognosceret in religione ante ꝓfessionẽ. Postro post carnalẽ copulã non põt vnus ꝓiugũ altero cõtradicẽte monasteriũ ingredi nisi in legitima causa diuoꝛtij. De qua vsum est in sermonib de matrimonio: hoc ptz xxvij. q. ij. c. agathosa. Qõ si ambo ꝓiuges legitimã: causam diuoꝛtij habent: vtpote fornicati sunt ambo: tũc non põt alter altero inuito monasteriũ intrare: siue occulta siue publica fuerit vtriusq̃ fornicatio siue vnius publica & alterius occulta. vt n.c. agathosa in glo. vbi etiam addit q cã adulterans nõ põt monasteriũ ingredi sine licẽtia: sicut innocens nisi fuerit separatio facta iudicio ecclesie: tũc enim adulterans religionẽ posset intrare nisi voluerit innocens adulterantẽ sibi denuo recõciliare: nã fm Richar. in. iij. Uiro dimittenti vxorem nõ fit ꝓiudiciũ quin posset ipsaz correctã ad se reuocare infra biennĩ: cetez si ipsa noluerit: vt ptz extra de ꝓuer. cõiu.c. gaudemus. in glo. si tñ monitus ipsaz correctã infra biennĩ recipere noluerit: & transacto illo biennio mulier religionem intrauerit: vir eã ad se vocare nõ poterit: nec etiã si ante biennĩ de licentia viri votũ castitatis emiserit: sed innocens post diuoꝛtiũ religionẽ intrare poterit altero inuito. Qõ si monasteriũ ingressus fuerit nõ habuo ꝓsensu nec cã legitima diuoꝛtij ad petitionẽ alterius cõiugẽ cogit redire & debitũ reddere f nõ exigere: si votũ emiserit: vt de ꝓuer. ꝓiu.c. quidã. Qõ si pari voto ambo cõiuges religionẽ intrant: nõ tñ vouẽtes castitatẽ f tñ. pbã oz dinis accipiẽtes ambos vt altez penueat pñs fm Alber. ambo redire ad pozes amplexꝰ sal na ꝓsentia: si tñ ambo votũ castitatiz emiserint: tũc ad amplexus redire nõ pñt: & si vir vxore sciente & ꝓsentẽte monasteriũ intrauerit a postea illa nõ emisso voto castitatiz virũ reuocauerit: vir ꝗdem redire cogek: f post mortẽ vxoris fm Ray. redire tenek ad monasteriũ: qõ sane intelligit si ꝓfessionẽ fecerat: etiã si de facto cũ alia ꝓtraxit. c.n.c. ex pte. Ad lau. dei.

¶ De voto religionis quos: quando & qualiter obligat: & de votorum dispensationibus. ¶ Sermo viij.

On assumes nomen dei tui in uanũ. Exo. xx. Restat nũc videre de voto religiõis. Ante cuius p:osecutionem queri põt: vtrũ votum teneat qõ factũ est de re bona p:opter finem mali ꝑfectum cũ magis dependet votum a suo fine q̃ a sua materia: eo q fm ph̃m. Finis est causa causaꝝ. Ad hoc respõdet Richar. sup. iij. di. xxxvij. q taliter vouens graviter peccat & nõ tenet votum: quia talis velintrendit per illud votum se posse consequi finem illum: & sic nõ tenet eo q errat: qz fm Augu. li. lxxxiij. questionum. Impossibile est q deo volente fiat homo deterior: f per ꝓsecutionẽ finis mali deterior fieret. Error aũt circa principale motiuũ alicuius facti impedit consensum in ipsum factũ vnde si quis se facit ordinari ab illo quem credit verũ ordinem posse conferre: & non potest: vtpote si credit eũ esse episcopũ & non est: si vouet castitatem qz credit se recipere sacrũ

ordinē: qđ si nō crederet castitatē nō voueret talis nō consentit absolute in votū castitatis: ꝛ post. ꝫ sibi notū est q ille ipm ordinare nō potuit: nō obligat voto castitatis sed pōt licite matrimoniū ꝓtrahere: vel talis nō intēdit cōsequi finē illū ꝓtus intentū: ꝛ tunc etiā non obligat: qz votū ꝓtūc fuit condītionatū scz ad cōsequendū finē intentū: vnde a simili qs vouens ꝓpter bonū aliqđ tēporale cōsequēdū vel cōseruādū: tm̄ obligat se si bonū illud consequat. si tm̄ se obligare intendebat etiā si bonū illud nō assequerē: tunc votū tenet in cōspectu dei: licet illud bonū nō assequat: qz tūc nō vouit ꝓpter bonū tale tm̄: ꝛ sic etiā ē in hoc casu. ¶ Preterea ꝑm eundē: oīe votū sub cōditione factū tenet: licet cōditio non impleatur: ꝛ hoc ex culpa vouentis nō illius cui vouet: siue qs vouet deo siue hoī: ꝛ hoc ideo quia fraus ꝛ dolus nulli patrocinari debent: ꝫ ille p cuius culpā stat: ne cōditio quā apposuit in suo voto impleat: fraudulenter hic impedit. ℣ His ꝓmissis ꝓmo q̄ri potest. verū quis infirmitate grauatus possit se religione deuouere vel votū religionis emittere: ꝑsertim cū in hoc voto requirit magna et plena ꝺliberatio. Ad ꝫ rñdet Hen. boyc. extra de regula. in. c. porrectū: q si posit⁹ est in infirmitate mentis: vtpote mente alienat⁹ seu freneticus: tūc vouere nō pōt: ar. i. c. sicut ex tenore. Aut tenet tm̄ infirmitate corporali nō mentis: ꝛ tunc valet votū si fit cū ꝺlibe ratiōe: vt. c. porrectū. Nō tm̄ q pōt esse vis in verbis: qz si sic dicit. Vouco me ꝓpterue religiose victurū: ꝛ talē religionē seruaturū: tunc nō potest amplius redire ad seculū: vt ar. i. c. cōsulta: quia quasi tacite ꝓfessus intelligit coram deo. Si vo dicat vouco me talē religionē intraturū: tūc quidē ingredi tenet: sed libere pōt infra annū post modū exire: nisi oio ꝺliberauerit mutare viram suā etiā in oēm euētum super quo ꝫtū ad ecclām requirit ꝓbatio indicioꝝ ꝫtū autē ad aiē piculū sue cōscientie relinquit exquo aliud ꝓbari nō pōt: extra ꝺ eta. ꝛ qlū. ꝑh. c. ad aures. Q3 si votū nō emiserit nec ꝓfessionē fecerit: ꝛ habitū monachalē petierit sibi dari nō obligat: ꝛ infra annū ꝓbationis libere exire pōt. Quod si vouens intrare religionē ꝛ postea intrat sed cū intentione exeundi q̄rit quid iuris. Respondet boyc ibidē: q si vouens intrare religionē actualiter ꝓponit in religione remanere: ita tm̄ q ꝓpositum illud nō cadit sub voto ꝫ tm̄ vt ipm ꝓpositū cōuertat ad pseuerandū ꝛ si tunc postea intrat habens absolute ꝓpositū exeundi ꝛ nūc ꝫ operā dandi vt mutet ꝓpositū suū: talis nō implet votū suū ꝑm iudicū dei: qz talis habet ex malignitate ꝓpositū exeūdi: secus autē si intrat cū ꝓposito exeūdi: tm̄ cū volūtate dandi operā vt mutet ꝓpositū suū. Cuius rō est: qz in his q̄ deo offerūtur magis pensat intentionē opam dandi vt mutet ꝓpositū suū. ꝫ ꝓpositū exeundi: qz illud videt magis esse ex infirmitate ꝫ ex malignitate. Si vero actualiter ꝓponit vouendo religionem experiri: vt si sibi placuerit ibi remaneat: sin autē exeat: vel si nullū boꝝ cogitabat actualiter sed hoc tm̄ vouet quia sibi videt esse bonū aie sue: ꝛ in his duobꝰ casibꝰ idē iudicū est cū ꝓmo. Q3 si dū vouit intrare religionē actualiter habuit ꝓpositū exeundi postꝫ intrauit: ꝛ tunc vouens peccat: nec votum est obligatorium sed dirisorium.

¶ Secūdo q̄ri pōt: quid faciet religionē aliquā vouēs cū in monasterio nolūt eū recipere Ad ꝫ rñdet Tho. scđa ꝛᵉ. q. lxxxviij. q si illud qđ quis vouerit ex aliqua causa reddatur impossibile: tunc debet hō facere qđ in se est: vt ſalē habeat ꝓmptā volūtatem faciendi quod pōt: vñ qui vouit intrare monasterū aliqđ ꝑut ꝓtest operā dare debet q ibidē recipiat: ꝛ si quidē intentio sua fuit obligare se principaliter ad religionis ingressum: ꝛ ex consequenti elegit hanc religionē vel hūc locum quasi sibi magis cōgruentes: tunc si non pōt ibi recipi tenet ad aliā religionē intrare: Si vero principaliter intendebat obligare se ad hanc religionē vel ad hunc locū: ꝓpter cōplacentiam ſpēalem huius religiōis vl̄ loci nō tenet aliam religionem intrare si illi nolunt illū recipe. Si autem incidit in impossibilitatem implendi votuꝫ ex ꝓpria culpa. non excusatur sed ꝑm possibilitatē adimplere tenet: ꝛ tenet insuper de ꝓpria culpa penitentiā agere: sicut mulier vouens virginitatē si postea corrumpat: non solū debet seruare qđ pōt. s. ꝓpriā continentiā: sed etiam de eo qđ amisit peccādo penitere. ¶ Tertio queri potest: verum ille qui vouit vnā intrare religionē determinatā: licite posset induci ad intrādū aliā religionē eo q̄ scriptū legit. s. Lo. vij. Unusquisq; maneat in ea vocatiōe qua vocatus est: Ad ꝫ respondet sanctus Tho. secunda ꝛᵉ. q. vlti. q in maiori minus includitur: ꝛ ideo qui obligatus est voto vel iura

mento ad ingressum minoris religionis: licite
pōt ad hoc induci q̄ ad maiorē religionē tran
seat nisi sit aliquid speciale qđ impediat pura
infirmitas vel spes maioris pfectus in mino
ri religione: sed ille qui obligat voto vel iura
mēto ad ingressum arctioris religiōis: non pōt
licite induci ad minorē religionē nisi ex aliqua
causa euidenti & hoc cū dispensatiōe superioris
Si tñ ingrediat & profiteat in laxiori remane
re pōt: q̄ per fm votū solenne derogatū est p̄
mo voto qđ fuit adhuc simplex eo q̄ nondū
intrauit: tñ pro voto primo non cōpleto est ei
pnia iniūgenda: nisi vt dictū est euidens caus
a & superioris licentia accesserint: hoc ptz li. vj
de voto. c. post votū. ¶ Quarto queri pōt
de pfessione religionē intrantis qualiter fiat
religionē intrans pfiteri dicat. Ad hoc rñdet
Hen. boyc. extra qui cle. vel vo. in. c. insinuan
te: q̄ duplex est professio: vna est vera fiat pro
fessio verbis exprimitur more solito legendo
chartā & faciendo professionē & dicendo: ego
talis: & debet fieri in manu prelati ad hoc or
dinati: & illa pōt fieri vel in monasterijs vel ex
tra etiā seculari habitu nō mutato. vt expresse
ptz li. vj. de regul. c. constitutionē. Excipiunt
tñ ordines mendicātū qui nullū recipere pñt
ad professionē ante. xv. annū & ante annū pro
bationis cōpletū: & plura que de illis ponunt
li. vj. e. t. c. non solū: & c. pstitutionē: dūmodo
tñ fiat in manu prelati. f. talis professio prout
debet: & per illā professionē solennizat votum
vt notat glo. in. c. cōstitutionē. Alia professio
dicit pfumpta tacita vel occulta: & hec indu
citur vel ex mora tpis q̄ per annū stetit sine
reclamatione vel protestatiōe q̄ ordini nollet
esse obligat⁹: vt extra de regula. c. ad apostoli
cam: vel ostendit euidentia signa: puta q̄ qñ
ingredit renunciat seculo facit testamentū ac
si mox deberet: & transfert oia bona sua in he
redes legatarios & pias causas: & mutat ha
bitū vel assumit habitū professor: vel ad mi
nus legit cantat & facit oia sicut pfessus: tunc
intelligit tacite fecisse professionē: vt extra. e.
t. c. vidua: que ponit pro exemplo: si tñ ingre
deretur religionē ab apostolica sede non ap
probatā & in tali religiōe habitū portaret tūc
nullo tpe obligaret tacite: ¶ Ad maiorem tñ
euidentiā sciendū q̄ aliqui sunt casus in quī
bus nō licet alicui religionē dimittere secundū
Guil. in cle. & fm Hen. boyc. extra de regula
in. c. statuimus. Primus est qñ votū emisit a
liquis religionis: & postea p̄ interuallū susce
pit habitū ab illo qui potestatē habet aggre
gandi illi ordini: vt notat Inno. xx. de frigid.
c. fraternitatis. Secūs casus si vno cōtextu vo
tū emisit & anio mutandi secularē habitū solēn
ter recipit & qñ de hoc plane constat tunc etiā
nō poterit ipsum dimittere: extra de regula. c.
consulti. Tertius si expresse profitet tria sub
stantialia vota regule etiā in habitu seculari in
religionibꝰ nō mendicantibus: vt ptz li. vj. de
regula. c. constitutionē. Quartus qñ infra an
nū probationis receperit scienter habitū pro
fessoꝝ & portauit p̄ tres dies: in hoc tñ casu nō
obligat precise illi religiōi cuius habitū susce
pit: sed religioni in genere: vt. d. c. pstitutionē
Quintus casus est in casu qui ponit in cle. c.
eos: de regula. vbi dicit. Eos qui deinceps in
discretionis constituti etate nouitioꝝ habitū in
aliqua religiōe per annū portauerint hoc ipo
religionem illā decernimus esse professos: nisi
hmōi habitus in colore scissura vel forma se
distinctū patenter exhibeat ad habitū profes
soꝝ: vide Jo. an. sup hūc locū & tunc obligat
religioni in specie. Sextus cū qs iurauit nun
q̄ exire: vt extra de his q̄ vi metusue cā fiunt
c. penul. in istis casibꝰ papa fingit aliquē p̄ce
pisse matrimonio spūali: & pſumpto iuris
de iure ptra quā nō admittit probatio in con
trariū: de sponsa q̄ fidem: fm glo. in dicta cle.
eos. ¶ Quinto queri pōt: vtrū impubes
ad monasterū puolans se voto obligare pōt
& vtrū obligatio teneat pfertim cui dicit. xx. q.
c. puella que ante. xij. annos sua sponte velas
men sacrū: glo. i. vestem conuersionis si assum
pserit: pñt statim parentes eius vl tutores id
factū irritum facere si volunt: at si diem & an
nū similando cōsenserint viterius nec ipsi nec
ipsa mutare poterunt: si vero in fornore etatis
adolescentula vel adolescens deo seruire ele
gerint nō est potestas parentibꝰ prohibendi.
Ad hoc dicendū q̄ si ꝓpter nature dispositio
nem q̄ legibus humanis nō subdit in aliqui
bus licet paucis ꝓgneret acceleran vsus rō
nis qui ob hoc dicunt dolicapaces: & annos
pubertatis nō habeant: pñt se q̄tum in ipsis
est obligare: & votū eoꝝ irritari pōt per paren
tes vel tutores quoꝝ cure adhuc subiiciunt
quousq̄ legitimos etatis annos habuerint: &
tunc cōsulendū est eis q̄ votū exequant: verū
tamen ante pubertatis annos se voto solenni
obligare non possunt: quantūcunq̄ dolicapa
ces fuerint ꝓpter statutū ecclesie: vt patet. li. vj
de regula. c. is qui. vbi etiam dicit Jo. an. Si

minor adelescens. xiiij. annoꝝ religionem ingreditur in.xv. anno libere exit: nisi in ipso.xv. anno professionem fecerit vel habitū professoꝝ susceperit vel expresse ratam habuit professionem prius a se factā: si aūt per totū xv. annū portat habitū vbi nō est distinctus professus intelligit: nisi tanta sit indistinctio ꝙ viuentes cum eis simili habitu induantur: ꝙ si maior.xiiij. anno ingrediatur si portat habitū p vnū annū q̄ tūcunq; sit indistinctus intelligitur professus nisi facta fuisset prius protestatio ꝙ ordini non obligaretur: vel ꝙ nullū ius per hoc in ordine acquireret. ¶ Ad maiorem euidentiā sciendū ꝙ aliquando sic ingredientes portant habitū indistinctum a religiosis professis: est tñ distinctio inter ipsos ⁊ cōuersos ⁊ alios cum eis cōmunē vitā ducentes: ⁊ tūc ligat lapsus anni post etatem seu in etate discretionis: ⁊ inducit tacitā professionē siue loquamur de illis qui infra etatem discretionis siue post ipsam intrauerint religionē. li. vj. di. c. is qui. §. ꝙ si per votum: ⁊. §. qui vero: aliqñ portant habitū in distinctū: hoc est ꝙ professi ⁊ nouicij deo oblati ⁊ mercennarij ac etiā alij cū eis vitā cōmunem ducentes simili penitus habitu induant ⁊ tunc refert inter puberes ⁊ impuberes: qꝛ illi qui infra etatē discretionis illā religionem intrauerint non obligant religioni nec intelligunt tacite ꝓfiteri p lapsū anni quia dicit in textu nisi tāta idistinctio habitus ibi videatur ꝙ professi ⁊ nouicij ac etiā alij cū eis cōmunem vitam ducentes simili penitus habitu induātur: puberes vero licet talem habitum indistinctū induant: tamen per lapsum anni obligant religioni iudicant q̄ tacite professi: qꝛ in. d. c. prosequit textus: qui vero post. xiiij. annū habitū religionis assumpsit ⁊ per annū illum gestauerit presumitur veraciter esse professus vt professi a nouicijs dissimilitudine habitus minime distinguunt: etiā si alij degentes cum eis similibus vestibus induant. ⁊ causam addidit dicens: qm̄ cum iā is ad annos discretionis puenerit quid agat agnoscit. Aliquando portant habitū distinctū patentem vel saltem latentē: si patentem vtpote in colore scissura vel forma distinctum ab habitu professoꝝ: tunc nō obligat lapsus anni: vt e. ti. in cle. c. eos: in fi. Si vero latentē iez per benedictionē dato ꝙ alius vestes in aliquo nō deferant: vel habitus professoꝝ dat in capitulo: nouicioꝝ in choro vl' ecōuerso: vl' vnus datur certis diebus alijs alijs: vel cum certa solennitate dat vnus ⁊ alius nō: ⁊ tunc obligat lapsus anni: vt in. di. c. eos. j. Respondet qd verificat per exceptionē ibi sequentē in fi. exceptio nanq; verificat regulā in ceteris nō exceptis: ⁊ semp intelligit nisi infra annū facta fuisset protestatio: quia tūc annalis prescriptio est interrupta. Sexto queri pōt: vtrū in voto cadere possit dispensatio p̄sertim cuz minus est cōmutari q̄ dispensari: sed votū cōmutari non pōt: vt videt Leui. xxvij. vbi dicitur si animal qd immolari pōt domino qs vouerit sanctū erit ⁊ mutari nō poterit nec melius malo nec peius bono. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scda scde. q. lxxxviij. ꝙ dispensatio voti intelligentia est admodū dispensationis q̄ fit in obseruantia alicuius legis: qꝛ lex respicit ad id qd est vt in pluribus bonū sed qꝛ cōtingit hmōi in aliquo casu nō esse bonū oportuit per aliquē determinari illo particulari casu legem nō esse seruandā: ⁊ hoc ꝓprie est in lege dispensare: nā dispensatio videt importare mensuratā quandā distributionē vel applicationē alicuius cōis ad ea que sub ipso ꝯtinent: per quē modū dicitur aliqs dispensare cibū familie. Similiter aūt qui vouit quodāmodo sibi legē statuit obligans se ad aliquid qd est fm se ⁊ vt in pluribus bonū: pōt tñ cōtingere ꝙ sit in aliquo casu vel simpliciter malū vel inutile vel maioris boni impeditiuū qd est ꝯtra rōnem eius qd cadit sub voto: ⁊ ideo necesse est ꝙ determinet in tali casu votū non esse seruandū. ⁊ h̄ dispensatio voti dicit: si aūt pro hoc qd seruandū erat aliqd aliud imponatur: dicit cōmutatio voti: ⁊ sic minus est votū cōmutare q̄ in voto dispensare: vtrūq; tñ ꝯsistit in ptāte ecclesie. Et notandū ꝙ dū inferior dispensationē requirit: tūc supior ꝯsiderare debet psone qualitatem ⁊ causam qualitatemq; ac q̄titatem cōmutationis vt ex h̄ colligat an recōpensatio melior sit ⁊ deo magis placita ⁊ accepta: hec patent extra de voto. c. j. Debet etiā cōsiderare causam ꝓpter quā votū emissum est: qꝛ ea cessante cessāt ⁊ effectus e. ti. c. magne: in fi. ¶ In voto etiā pegrinationis sic facienda est redēptio: vt expense q̄ fierent in eundo morādo ⁊ redeūdo ad alias pias causas erogent ⁊ labor itineris ieiunio ⁊ vigiliaꝝ ⁊ orationū laboribꝫ expendent. e. c. magne. §. penul. ad fi. ⁊. c. sup his. nā paup ꝑua pecunia vel oratione si nihil haberet votū redimere posset: vbi regi vel comiti magna nō sufficerent fm Host. extra d maledicēt. in

ch. z addit Ray. q obligationē quā voluerit in ecclia illa ad quā ire voverat facturus esset ipsam mittere debet: verūm sine legitima cā nec cōpētsatio fieri dz nec pōt i votis: sm Tho. 2.2.c. de voto: z .c. scripture: vbi dicit q sine causa facta dispensatio z si i iudicio coram ipso illi cū quo dispensatū est dek excepto in iudicio tñ anime dak dānatio maxime dispensantis. ix. q. iij. c. alioq. sed z dispensationē recipienti maxime si ad postulationē ipius voluntis dispensatio fit obtenta. ¶ Qō si queritk dis aūt pote statem vel auctoritatē habeat dispensandi: dicendū q epūs in oi voto voluntario dispensare pōt: excepto voto crucis vel trāsmarino: vt extra de voto. c. ex multa. z voto pegrinationis Petri z Pauli ac sancti Jacobi: q sic obseruat romana curia z excepto voto continentie in q solus papa dispensare pt. si tamē potest. Ad cuius euidentiā q̄ri pt: vtr inconuenientie voto pōt fieri dispēsatio: psertim cū dz Ecci. xxvj. q omnis ponderatio non ē digna continentis anime. Ad hoc respōdet sanctus Tho. scōa scōe. q. lxxxviij. q in voto continentie tria possunt cōsiderari. Prima materia voti. s. pmissa z hoc votum dūmodo ē temporalis cōtinentie. i. simplex votuz bene recipit dispensationē: sed tm a sūmo pontifice et pro causa multū notabili. Scōm est perpetuitas voti quando sine aliqua cōsecratiōe vel benedictione vouens se astringit ad ppetuā obseruantiam cōtinentie: z ex hoc etiā nō habet rationem indispensabilitatis q̄ et alia vota abstinentie similiter astringunt ad ppetuā obseruantiā. Tertium est ipsa votum solennitas: z ex hoc habet rationem idispensabilitatis: q̄ vt dicū est decretū dominus Leuit. xxvj. qō se mel sanctificatum est dño. nō potest in alios vsus cōmutari. Nō enim facere potest aliqs ecclesie plātus: vtrd qō ē sanctificatū amittat sanctificationem etiam in rebus inanimatis: vt in calice integro remanente: multominus ergo facere potest q homo deo 2secratus q̄diu viuat consecratus esse desistat: solēnitas ergo non consistit in quadā 2secratiōe seu benedictiōe vouētis: z ideo fieri nō potest q solenne votum emittēs desistat ab eo ad qō cōsecratus est. vt scz sacerdos non sit sacerdos licet posset ꝓpter causam aliquā inhibere ordinis executionem: sic papa nō pōt facere q pfessus religionē nō sit religiosus: lz quidam iuriste ignoranter cōtrariū dicāt. Est ergo cōsiderandum: vtr cōuenientia sit essentialiter annexa ei ad qō votū solēnizat: q̄ si nō tūc pōt manere solēnitas 2secratiōis sine debito: cōtinentie: qō nō pt cōtingere si sit annexū essentialiter debitū cōtinentie. Hunc aūt debitum cōtinētie nō est essentialiter annexū sacro ordini: sed ex statuto ecclie: z tō videk q p ecclesiam dispensari posset in voto cōtinēte solennizato p suscepiōnē sacri ordinis: sed dā cōtinentie debitū ē essentiale statui religionis p quē bō abrenūciat seculo: totaliter mācipatus dei seruitio: qō n̄ pt stare simul cū matrimonio: in q̄ incūbit plurima sollicitudo: ideo si voto p pfessionē religionis solennizato: nō pt p ecclīam dispensari. q̄ castitas annexa ē regule monachali: z hoc 2fitek papa extra de sta. mo. c. cū ad monasterium: vbi subdit. Abdicano ꝓpterea sicut z custodia castitatis adeo annexa est regule monachali: vt ꝑ eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere z huius opinionis est Vincen. Tācred. Alia. Phi. Gof. Pe. z mlti alij. Ad lau. de.

¶ De ira z vindicta in corde: signo in ore vel facto: z q̄ iracundi nō debēt ad officia promoueri. Ser. ix

On assumes nomen dei tui in vanū. Exo. xx. Tertio mō pcepit ꝓpterea istud exponitur de prohibitione z blasphemie z maledictionis: sic intelligendo: Non assumes no: dei tui vanum. s. in vbo blasphemo vl maledicto: vere q̄n blasphemia ponitur a. Ge: eg. filia ire: de hac matre pessima primo psequēdū erat. ¶ Ad cuius euidēcia sciēdū q ira est indignatio animi turbulēta z cōmota. q̄ q̄dāmō furit z estuat q̄n aliquid occurrit ei qō est voluntati ꝓtrū: z hec est ira p virtū n̄ p zelū: z dz duplex esse scz. naturē z tūc n̄ ē pctm rōne pure passiōis sed pena pctī sm Aug. ix. de ci. dei. Ira et alie passiones anime dicūt motꝰ appetitꝰ sensitiui. siue sint moderate sm rōnem siue nō: sed q̄n nō sunt moderate sm rōnē: tūc nō sūt pure passiōes naturales sed deuiant a rōne naturali: Scōo ira dz ee motz in quib dūmō p ira fit deordinatio tūc reputak in vitū. vñ ira ꝓprie capitur dicē q̄ndā actionē p quā deordinat hoiem q̄tū ad deū z q̄tum ad ꝓximum vult. n. ex re vindictam expetere: quā n̄ dz expetere nisi a deo vl iudice sub deo cōstituto. ¶ Qō si q̄rik cur ira ē data hoi: dicēdū q affectus ire datus est hoi vt irascatur vitijs et

malis suggestionibus ⁊ ex indignatione non patiat se in ꝯsensum peccati duci reprimens malos motꝰ in se ⁊ in alijs vbi oportune pōt ⁊ vlciscat dei iniurias ⁊ iusticie transgressiones ⁊ tūc dr zelus p iusticiaꝫ: sicut legit christus iratꝰ fuisse pluries phariseis ⁊ alijs non recte agētibꝫ: sic alij sancti viri sepius irascūt sibijpsis ⁊ alijs rationabilit ⁊ zelo iusticie: iuxta illud ps. iiij. Irascimini ⁊ nolite peccare. Nunc ꝓchpudor in vitiū ita deformata est. ⁊ cōtra rationē velut in furorē ꝯuersa ē ac insaniēs irrationabilit more frenetici mouet hō cōtra hoiem ꝯ ꝓximū amicū: ⁊ seipm: immo plerꝫq ꝯ deū ⁊ sctōs eius: ⁊ ꝯtra insensibilia ⁊ irrationabilia q̄ nec male nec bn̄ sciūt agere nisi sicut natura impellit ea. ¶ Primo igit q̄ri pt. vtrū ira sit pctm̄: ꝑsertim cū dicit glo. sup illud ps: Irascimini ⁊ nolite peccare: q motꝰ ire nō ē in ptāte nostra. Ad h̄ rn̄det sanctus Tho. scda scde. q. clviij. q ira ꝓprie noiat q̄ndam passionē: passio aūt appetitꝰ sensitiui in tm̄ ē bona inq̄tum rōne regulat: si aūt ordinē rōnis excludit tūc ē mala ordo aūt rōnis in ira p̄attendi q̄tum ad duo. Primo q̄tuꝫ ad appetibile in qd tendit qd ē vindicta: vn̄ si q̄s appetat q fm ordinē rōnis vindicta fiat laudabilis ē appetitus ire: ⁊ vocat ira per zelum q̄ nihil aliud est q̄ detestatio vitij et d̄bita correctio vel emendatio eiusdem: ⁊ sic n̄ est peccatum sed est pfectionis: sicut christus phariseis in templo vendentibus ⁊ similibꝰ: vt ipleret illud ps. lxviij. Qm̄ zelus domus tue comedit me: Et Dauid. lxxij. Xel ui sup iniq̄s pacē pctōꝝ videns Q, si q̄s appetat vindictā q̄litercūq fiat etiā ꝯ ordinē rōnis. puta si vult puniri illū qui non meruit vel vltra q̄ meruit: vel contra ordinē legitimū vel non ꝓpter debitū finē qui est obseruatio iusticie ⁊ correctio culpe erit appetitus ire vitiosꝰ ⁊ vocat ira p vitium. Qd si appetit iniustam vindictā sic ex suo genere est ira peccatū mortale: q cōtrariat charitati ⁊ iusticie: pōt tn̄ cōtingere q talis appetitus sit veniale ꝓpter imperfectionem actꝰ: q̄ q̄dē ipfectio attēdit vel ex parte appetentis: puta cū motus ire p̄uenit iudiciū rōnis q̄ motus nō sūt in ptāte hoīs in generali. vt. s. nullus eoꝝ insurgat quāuis ratio possit quemlibet impedire singularit ne insurgat ⁊ sic est aliqualiter in ptāte hominis que causat motus illos esse veniale peccatū: vel etiam attēdit ex pte appetibilis: puta cū quis appetit in aliquo modico se vindicare: quod q̄si nihil est reputandum ita etiam q si actu inferat nō est pctm̄ mortale: puta si quis trahit aliquē puerū paꝝ ad capillos vel alio hmōi. Scdo attēdit ordo rationis circa iram q̄tū ad modū irascēdi cū scꝫ motus ire non moderate feruescit: nec interius nec exterius: vtpote q nimis ardenter irascit interius: vl nimis ire signa manifestat exterius ⁊ sic licet ira sit peccatum fm se: non tamē habet ex suo genere rationem peccati mortalis: licet contingere potest q sit peccatū mortale q̄uis appeteret duntaxat iustam vindictā. puta si q̄s ex ire vehementia decidat a delictione dei et proximi. ¶ Preterea notandum q dominus in euangelio Matth. v. ponit tres gradus ire dicens. Qui irascitur fratri suo reus erit iudicio: qui aūt dixerit racha reus erit consilio: qui vero dixerit fatue reus erit gehenne ignis: qui gradus ponuntur fm processum humani actus. De quibꝫ gradibus queri pt vtrum omnes constituunt mortale peccatuꝫ ꝑsertim cum super illud Matth. v. iam allegatum dicit glo. q per illa tria que tangunt ibidem scꝫ iudicium consilium ⁊ gehennā: diuerse mansiones in eterna dānatiōe pro mō peccati singulariter exprimunt. Ad hoc dicēdum q hec tria sunt contraria huic p̄cepto noue legis promulgate a legislatore christo. Matth. v. vbi dicit. Diligite inimicos vr̄os benefacite his qui oderunt vos: ⁊ orate pro persequentibus ⁊ calūniantibus vos: vt sitis filij patris vestri q̄ solem suum oriri facit ⁊c. Hoc enim fm doctores non solum est consilium sed etiā preceptum obligatoriū saltem in vniuersali: ⁊ sicut est de necessitate charitatis ita ⁊ de necessitate p̄cepti absoluta: similiter etiam in speciali: non tamen absolute: sed fm preparationem animi si necessitas occurrerꝫ cum igitur hec tria sint directe contraria. vt pote ira in corde dilectioni: in signo orationi in verbo vel facto beneficientie exhibitioni. li q̄do ptꝫ q sunt mortalia pctā ¶ Ad cuiꝰ euidentiā sciendū q p̄mus gradus ē ira i corde cū irascit fratri suo cui ⁊ dicit q reus erit iudicio in q̄ fiet ipsius ire districta discussio an diuino vl ꝓprio ferat zelo: nā ira cordis p vitiū p̄mo mō accipi pt dicit remissionē affectꝰ cōtra ꝓximū p quā hō nō dolet d̄ malo ꝓximi nec gaudet de bono eius licet etiā nō doleat de bono nec gaudeat de malo eiꝰ: sꝫ ē indifferens ⁊ sic est imperfectio charitatis. Secundo modo potest accipi ꝓut dicit actualē impatiē

tiam ñ absq; appetitu vindicte: ⁊ talis mor⁹ etiã deliberatus est venale ⁊ mortale qz nõ habet cõpletã rõnem ire. Tertio modo põt accipi ꝓout dicit impatientiã actualẽ cũ appetitu vindicte ⁊ hoc põt cõtingere tripliciter qñq; enim hoc contingit a natura sicut in melancolicis in quibus ſm ꝓpriam cõmune mordetur natura ꝓpter qđ sunt semper turbulenti: ⁊ sic nullum est petm cum sit motus naturalis: Qñq; aũt est ab appetitu indeliberato ⁊ sic ẽ venale: sicut alij primi motus: vnde legit de quodã pho qui erigens in alium manum ad castigandũ seruum: inuenit se ira cõmotũ: inuenies q; qđ in se cozrigere penã suspendit ne castigando modũ excederet: ⁊ Tarentinus intuens villicum suũ male meritũ sumpsisset ate inquit supplicũ nisi tibi iratus essem: mauluit enim impunitũ relinquere q̃ per irã iusto amplius punire. Qñq; denicq; procedit ex voluntate deliberatiua: ⁊ de illo appetitu vindicte deliberatiuo queri põt: vtrũ sit licitus appetitus vindicte: ꝑsertim cũ ille qui vindictã appetit qđ dei est sibi vsurpat: dicit enim Deu. xj. ſm literã: mihi vindictã ⁊ ego retribuam: Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. ſcõa ſcõe. q. cviij. q vindicatio fit p aliquod penale malũ inflictũ peccanti: est igit in vindicatione cõsiderãdus vindicãtis animus: nã ſi intentio vindicantis: vel vindictã appetentis ferat̃ principaliter ad aliq̃d bonũ ad qđ peruenit̃ per penã peccantis: puta ad emendationẽ peccantis vel saltem ad cohibitionẽ eius ⁊ quietẽ aliorũ ⁊ ad iustitie conseruationẽ ⁊ dei honorem potest vindicatio vel eius appetitus esse bona ⁊ licita: seruatis aliis debitis circũstantijs. imo specialis virtus ponit vindicatio a Tullio in ſua rhetorica qui ſcz ponit eã esse partẽ iustitie: quã ira diffinit dicens: vindicatio est pquã vis aut iniuria ⁊ oĩno quicq̃d obscurum est. id est ignominiosum defendendo aut vlciſcendo ꝓpulſatur. Pro quo sciendũ q sicut dicit phs. vij. Ethico. Aptitudo ad virtutem inest nobis a natura: licet cõplementũ virtutis ſit per assuetudinẽ vel p aliquã aliam causaz vnde patet q virtutes perficiũt nos ad prosequendũ debito modo inclinationes naturales que pertinent ad ius naturale: ⁊ ideo ad quãlibet inclinationẽ naturalem determinatã ordinat aliqua specialis ⁊tus: est igit quedã specialis inclinatio nature ad remouendũ nocumenta vnde ⁊ animalibus dat vis irascibilis separatiua vi cõcupiſcibili repellit aũt bomo nocumentũ p hoc q ſe defendit ꝓtra iniurias ne ei inferant̃ vel iã illatas iniurias vlciſcit: nõ intentione nocendi: ſ intentione removendi nocumenta ⁊ hoc pinet ad vindicationem ſicq; ponit̃ specialis ⁊tus cuius ꝓma radix est zelus: qui importat feruorẽ amoris dei ⁊ primi: quoz ſcz iniurias vindicat quas ex charitate reputat quaſi ſuas: licet paratꝰ esse debeat ꝓprias iniurias patienter ſuſtinere ſm q oportet ad ꝓpriam ſalutẽ ⁊ ad dei honorẽ: alius nõ: qz iniuria non inferꝝ alicui pſone ⁊ vlterius redundat in deũ: ⁊ eccleſiã debet qs vlciſci: ſicut Helias q̃ fecit ignem deſcendere de celo. iij. Reg. j. c Heliſeus q̃ maledixit pueris eũ irridentibus. iij. Reg. ij. ⁊ Siluester papa qui eos excõicauit q̃ illũ miſerunt in exilium. xxij. q. iij. c. Gulzarius. Si vero vindicantis vel vindictã appetentis intentio ꝓncipaliter ferat̃ in malũ illius: de quo vindictã appetit vel ſumit ⁊ ibi quieſcat est oĩno illicitũ: quia delectari in malo alterius pinet ad odiũ: qđ charitati repugnat qua debem⁹ oẽs homines diligere: nec excuſatur qs ſi malũ intendat illius q̃ ſibi iniuſte malũ intulit: ſicut nõ excuſatur qs q̃ odit ediẽtẽ ſe: ſed vt ait ap⁹s Roma. xij. Noli vinci a malo ſed vince in bono malũ: ⁊ huic appetitui vindicte in corde latenti debet iudiciũ ad diſcernendũ q̃ anio fiat: qz ſi ferat̃ in malũ merito datur tale iudicium: qui odit fratrẽ ſuũ homicida est. Vle q̃ innumerabiles hodie latent homicide: immo patricide matricide vxoricide: prolicide: propter q̃cunq; cõmoda ꝓſequenda vel incõmoda ꝓcauenda vel ꝓpter quaſcũq; inordinatas affectiões amoris odij delectatiõis lucri ⁊c. qui crudeli vindicta mulctabunt in iudicio. ¶ Scõs vero gradus est ira in ſigno: cũ ſ. p aliqua ſigna exteriora manifeſtat̃ exterꝰ anim⁹ q̃q; prorũpat in effectũ ⁊ q̃tum ad hoc ſubdit dõs: qui aũt dixerit Racha: reus erit cõſilio: racha est interiectio irascẽtis vel indignãtis: in q̃ nobis exprimunt̃ ſigna indignatiõis vel odij: ſicut locutiões ⁊ ſaluationes ſubtrahere faciem: auertere. ſupercilia ꝓtrahere occurſum declinare ⁊ ſimilia: q̃ ſigna ſi demonſtrant̃ ex induſtria ⁊ deliberatione ꝓcedut: etiã ſine rancore interiori: ꝑsertim cũ vſus cois exposceret vt alter ad familiaritatẽ ſe ingereret aut de offenſa ꝓius illata veniam peteret: ac habeat̃ ꝑſumptio q̃ non ſimulate faciat: hoc valde periculoſum esset ⁊ mortali vicinũ imo plerũq; mortale: tum ꝓpter vindictã quã per

hoc expetere videret: tum ꝓpter signū ostensi odu: tum ꝓpter occasionē odiū in alterō nutriendū deniq; ꝓpter scādalū vniuersi. Qđ si odiū lateat in corde. ꝫ tanto grauius est: ꝫ to cuidēnozi signo cūctis innotescit. Si tñ ex causa rōnabili ostenderet illa signa vel fugā societatis: vtpote ad declinandū ꝓuersationē ꝛ familiaritatē alterius pniciosam ꝛ periculosam qua mink quempiā in luxurie vel alterius vitꝫ vozaginē trahere: tunc licitū est: qz dicit dñs. Qui nō odit patrē ꝛ ma. ꝛē. non pōt meus esse discipulus. alioq̄n talem nō habet excusationē tunc quot eius exēplo prouocank in peius ꝓtot cozā districto iudice est rōnem reddituri. Cuius pena ponit esse ꝓsilū: qz cōtra tales in ꝓsilio trinitatis decernet diuina ſnia: q̄ sicut alijs fecit sibi fiat: ꝛ ſm mensuram qua mensus est sibi remecia tur: vt sicut ꝓximus ostendit signa rācoris sic in iudicio recipiat signa diuini furoꝛis. De hmōi autem dicit dñs Hier. vij. Noli ozare pro populo isto nec assumas pro eis laudem ꝛ ozationē ꝛ nō obsistas mihi qz nō exaudiā te: Flumrū cum iudiciū sine misericozdia fiet ei qui nō fecit misericozdiā. ¶Tertius deniq; gradus est ira in verbo vel in facto: qñ scz peccatū interius conceptū ꝓducit ad effectū: est em̄ effectus ire nocumentū alterius sub rōne vindicte: minimū aūt nocumentoꝝ est qđ fit solo verbo: ꝛ ideo ꝫtum ad hoc dicit dñs qui dixerit fratri suo fatue reus erit gehēne ignis: vt sic quisq; ꝓsideret si pro minimo effectu ire tā horribilis pena infligit. ſ. pro solo verbo iniurioso ꝛ cōtumelioso gehāne igni mancipak. O quid erit oppꝛessoꝛibus pauꝑ pupilloꝝ ꝛ viduarum cū iā fere pozbem regnet violentia ꝓ iustitia: cui nimirū debetur gehēna. i. infernū ꝓfundissimū: dicit em̄ gehēna a geos qđ est terra: ꝛ enneos qđ est profundū: q̄ credit infernus esse in centro terre cuius profundū iracūdo cōperit presertim cum irā ad odiū deducit. ¶Quia sicut charitas est pulchꝛissima virtutū: sic odiū est pessimū omniū vitioꝝ. Vnde iracūdus ad omnē dignitatem reddit se inutilem: in cuius argumentū dicit ad Tit. j. q̄ oporteꝫ em̄ esse nō iracundū aut litigiosum: vt dicitur etiā. xlvj. di. ꝛ hoc ꝓpter duas causas quas ibidem tangit: Prima est quia cum austeritate ꝛ pterua imperant subditos suos nō tranquille ratiocinādo cozrigere sed aspꝛe inflectere dominando festinant. Alia causa est quia litigiosi vel adulationibus animos

principum sibi cōciliant vel fratribus suis detrahendo infamie notam ingerunt: vel inter fratres discoꝛdiam seminando seditiones facere non cessant: que omnia in prelatis dānabilia esse pꝛobant: quid igitur ꝓuenit ecclesiarū prelatis: illud apostoli vnq̄ ad Timo. ij. c. iij. Predica verbū: iniste oppoꝛtune importune: argue: obsecra: increpa ꝛ hoc in omni patientia ꝛ doctrina: ranq̄ medici spūales ecclesie sancte: vnde dicit. xxiij. q. iij. Quid est ecclesie medicina. glo. id est cozrectio salutem omnū materna charitate cōquirens tanq̄ inter frenenticos ꝛ letargicos estuās nunq̄ cōtemnere nunq̄ desistere debet vel potest vtiq̄ si necesse est molesta sit que neutris est inimica: nam ꝛ frenetici nolunt ligari ꝛ letargici nolūt excꝛari: sed pseuerat sez in sistendo charitatis diligentia frenenticos ligare: letargicos stimulare: ambos amare: ambo offenduntur: sed ambo diliguntur: ambo molestari q̄dū egri sunt indignank: sed sanati ambo gratulātur: ꝛ sic oportet q̄ fiat officiū pꝛelati in omni patientia: non in ira: in omni charitate non in austeritate: similiter preposiꝫ ꝛ iudices secularis ex ira nihil agere vel iudicare debent: alius etiā grauiter delinquūt: vnde dicit. xj. q. iij. c. Sepe ira etiā innocentes in crimē adducit: q̄ dū iusto amplius irascimur ꝛ volumus aliena cohercere petā grauioza cōmittimus ꝛ ponit exemplū dicens sequenti capꝛo. Cū apud thessalonicā exorta seditione quidā militaris vir sustulisset impetu furientis populi extinctus. Theodosius repentim nunciꝫ atrocitate succensus: ad ludos circenses inuitari poꝛpulū eiq̄ imꝛpouisse circumfundi milites atq̄ obtrūcare passim vt quisq̄ occurrisset gladio iubet ꝛ vindictā dare nō crimini sed furoꝛi ob hoc cū a sacerdotib⁹ italie redargueret a gnouit delicta culpāq̄ eū lachꝛymis cōfessus publicā pniam in cōspectu totius ecclesie exegit ꝛ in hoc tempus sibi assꝛiptum absq̄ regali fastigio panenter impleuit: quibus omnibus illud quoq̄ mirabiliter adiecit ꝛ leges sanxit in posterū vt inic pꝛincipū sine ania dilatione pꝛolate in diem tricesimū ab executoꝛib⁹ differenk quo locus misericozdie vel si res tulisset pnie non perꝛet: vbi dicit glo. q̄ sūnia sit lata super crimine stanm̄ mandatur executioni nisi in casib⁹ quoq̄ vnus est: cū pꝛinceps ex ira cuncta seuerius tulit sententiā. ¶Deniq; dicit compendium q̄ ex iniuria tria solent oꝛiri. Primū est rancoꝛ in affectu ꝛ illū tenetur qui

libet statim remittere. Scom̃ ē rancoris sig-
nū in effectu ⁊ illud tenet remittere venū pe
tenti: ⁊ ad emēdationē parato fm suā faculta
tē ⁊ iniurie q̄litatē indicio ꝓbox virox. Ter-
tiū ē actio ꝺ iniuriantē ⁊ illā nō tenet remitte
re imo plerūq; būfacit q̄ dimisso rācore agit
actione iniuriarū: vt notat glo. xc. di. c. si q̄sco
tristatus: ⁊ addit cancell. parisien: q̄ si quis
non vult inimico suo malum aie inferre nec
corpis. sed bz ad eū cor duz vt salē nō clam:
talis inducendus ē q̄ amaritudinē deponat:
quod si facere nō p̄t de hoc dolet non est iu
dicandus eē ꝓpt̄ b in pcō mortali. Ad iau.

¶ De ira ⁊ vindicta quō licita sit et quō non ac de vitio maledictiōis in deū vel in hoies. Sermo x

On assumes nomen dei tui
n inuanum. Exoꝺ. xx. Sicut dicit doc-
tor sanctus scōa scōe. q. clvij. Tres
sunt spēs ire q̄ ponunt a pho. iij. ethic. vbi dic̄
iracundox quidā sunt acuti: quidā amari: qui
dam difficiles siue graues. ¶ Acuti sunt
q̄ nimis cito irascunt ⁊ in q̄libet leui cā licet
nō ꝺm̃ pseuerat apud illos. Amari vero sūt q̄
habēt irā pmanentē ꝓpt̄ pmanentiaz tristicie
quā interius clausā tenent ⁊ qz nō prorūpunt
ad exteriora signa iracundie nō p̄t ab alijs
psuaderi: nec a seipsis recedunt ab ira nisi p̄
ut diuturnitate rēporis abolet ab eis tristicia
⁊ sic deficit ira. Graues denicq; sunt ⁊ difficiles in quibus ira pmanet diuturna ꝓpt̄ ve
hemens desideriū vindicte quā expetunt ap
petitu obstinatox ideo in eis ira tpe nō dige-
ritur sed p solam punitionem quiescit. ¶ Hic
queri p̄t: vtrū ira poni debeat inter vitia ca
pitalia: p̄sertim cum sup illud Prouer. xxix.
Vir iracundus prouocat rixas. dicit glo. Ja
nua est omniū vitiox iracūdia q̄ clausa v-
tuibꝫ dabit intrinsecus quies apta ad omne
facinus armabit animus: nullū aūt vitiū ca
pitale ē principiū omniū pcox sed q̄rundaz
determinate. ¶ Ad ꝺ rñdet sanct⁹ Tho. vbi
supra q̄ vitiū capitale dicit ex q̄ multa vitia
oriunt̄ habet aūt hoc ira q̄ ex eo multa vitia
oriri p̄t duplici rōne. ¶ Primo rōne sui obie
cti quod multū habet de rōne appetibilitatiz
inquantum scz vindicta appetit sub rōne iu-
sti ⁊ honesti qō sua dignitate allicit. ¶ Alio
modo ex suo impetu q̄ mentē ꝓcipitat ad in
ordinata quecunq; agenda: ⁊ ideo manifestū
est q̄ ira est vitiū capitale eo q̄ habeat finem
multuz appetibilem ita q̄ ꝓpter eius appe
titum multa peccata committūt. Sed q̄ ira
dicit ianua vitiox hoc est p accidens. s. q̄a
remouet prohibens in impediēdo iudiciū ra
tionis p quod homo retrahit a malo directe
aūt p se esse cā aliquox vitiox spūalium q̄
dicunt filie ire. Et assignantur septem filie a bea
to Grego. xxxj. moral. quarum sufficientia sic
potest haberi. Nam ira tripliciter considera-
ri potest. Uno modo fm q̄ ē in cordet sic ex
ea nascunt duo vitia. vnum q̄dem ē ex pte ei-
us ꝺ quem homo irascitur que scz indignum
reputat q̄ sibi aliq̄d tale faciat ⁊ sic ponitur i
dignatio. Aliud autem vitiū est ex pte suīpsi
us inquantum scz excogitat diuersas vias vi
dicte: ⁊ talibus cogitatiōibus animū suum re
plet. ⁊ sic ponit tumor mentis qui non accipi
tur hic pro supbia: sed pro quodā conatu sine
audacia hominis intrantis vindictā: prout
videbitur. Alio modo cōsiderat ira m q̄ ē
in ore: ⁊ sic ex ea duplex iordiatio procedit: vna
quidem fm ꝺ q̄ homo fm modū loquēdi irā
suam demōstrat sicut dictū ē de eo q̄ dixerit
fratri suo racha: ⁊ sic ponit clamor p quē itel
ligitur inordinata ⁊ cōfusa locutio. Alia autē
est iordinatio fm q̄ aliquis prumpit i verba
iniuriosa que q̄dem si sunt cōtra deū erit blas
phemia: si vero cōtra proximū erit cōtumelia.
Tertio modo considerat ira fm q̄ procedit
vsq; ad factū ⁊ sic ex ira oriuntur rixe p quas
intelligūt oīa nocumenta q̄ facto p̄mis in-
serunt ex ira. Circa primam g̃ filiā ire que di
cit indignatio sciēdum: q̄ indignatio est volū
tas se vindicandi p molestie signū exteri⁹ de
claratū reputās illū indignū q̄ sibi iniuriam
irrogare videt: ⁊ illud molestie signū exprimi
tur in euāgelio p racha put iam declaratū ē.
¶ Hic q̄r potest vtrū melius fiat vindicta vl
satisfactio silendo q̄ iuriantī vl cōuiciantī
rñdendo. Ad hoc rñdet Aſten. li. iij. ti. vij. q̄ fi
at cōparatio in genere tūc melius est silere q̄
respondere ad victoriam obtinēdam: plus ei
est vincere virum q̄ ꝑsonam. iuxta illꝺ Pro
uer. xxvj. Melior est sapiens viro forti ⁊ qui
dominatur animo suo expugnatore vrbium
q̄ si fiat comparatio fm conditiones personā
rum tunc aliquando melius esse p̄t in casu re
spondet q̄ silere: ⁊ aliquando nō: ⁊ ꝺ tangit
Prouer. xxvj. vbi ꝺr: Rñde stulto iuxta stulti
tiā suā ne sibi sapiens eē videat: ⁊ ne rñdeas
stulto iuxta stulticiam. s. ne ei similis efficaris.
Pro quo sciēdum put dicit sanct⁹ Tho. scōa

scde.q.lxxiij. Sicut patientia est nob necessaria in his q̄ nos agunt. p̄cepta ꝓ patiēte in his q̄ nos fūt habēda sunt in p̄parationē animi. sicut Aug. in sermone dñi i monte exponit. Si q̄s te p̄cusserit i vnā maxillā p̄be ei & aliam: vt. s. hō sit paratꝰ h̄ facere si opꝰ fuerit: non tñ h̄ actu sp faceř tenet: q̄ nec ipse dominus h̄ fecit: sz rñdet Jo. xviij. Quid me cedis sic etiā itelligendū ē de oib⁹ iuriis ꝓ his vel signis irrogatis: tenemur ei animū habere paratū ad ea tolerāda si expediens fuerit. Q̄nq̄ tñ oportet vt talia repellamus maxie ꝓpter duo. Primo ꝓpter bonū ei⁹ q̄ ꝓtumeliam infert: vt sc̄z ei⁹ audacia reprimat & cetero talia nō attēptet. Scdo ꝓpter bonū mlt̄oz quoz pfectus impedit p ꝓtumelias nobis illatas vñ Grego. sup Ezech. omel. ix. dic. q̄ hi quoz vita in exēplo imitatiōis ē posita debēt si p̄t tibi detrabēnū ꝓba cōpescere ne eo rū pdicatiōnē nō audiāt q̄ audire poterāt: & in p̄ruis moribꝰ remanētes bñ viuere ꝓtem nāt: verūtñ optet audaciā ꝓuiciantis reprimere moderate. & h̄ ppt affectū charitatis. nō ppt cupiditatem ꝓpriq̄ honoris. Addu Hein. de boy. extra ō iniuriis & Aler. anglicus: q̄ attendende sunt cōditiones cōuiciantis & cōuiciati: & fm h̄ oportet cōuiciū sustinere vel nō sustinere: si enim dicat cōuiciū a ꝓuocato pso ne pari vel inferiori: ibi non ē iniuria officij: & si p̄sumit tunc de medicina morbi sue interpretantie p sustinentia tunc sustinendū est & ē meritorium: vtpote inductiuū alterius ad recognitionē vel sibi ipsius ad būliationē: hāc ei patiētiam pbi summo cōplectebant affectu. vnde refert Valerius maxim⁹. li. viij. q̄ Antisthenes cuidā dicēti sibi maledixit tibi ille: ñ mihi inquit: sed illi qui in se quod ille culpat agnoscit: sed & si mihi maledicere curet: non curo: quia auditus lingua debet esse robusti oris: cum singulis hōminib⁹ lingue sint singule: sed aures bene aliquatenus tamē curo: dum eo ipso fateor me esse stupiorem: q̄ stuporis p sone vsus ē hec pati: inferioris facere: gaudere ñ itaq̄ nisi vrgente hūanitate hoi ꝓparerer infelici. Et Seneca in epla refert: q̄ Titus tacitus maledicenti sibi Metello: facile est i ḋt in me dicere. cū non sim responsurus tu inquit dicisti maledicere. & ego scia teste dixi maledicta cōtinere: & sicut tu lingue tue sic ego aurium mearū sum dñs: hec ille. Sūt tñ aliqui qui se vindicant non resistendo contumelijs vel iniurijs: sed silendo & dissimulando fm ꝓsilliū Chry. dicētis. Si vēdicare vis sile & funestā ei dedisti plagā. q̄d ꝑsertim accidit in mulieribus ira cōmotis. & si h̄ facerent vt tacēdo ꝓtumeliāte ad iracundiā ꝓuocarēt hoc ad vindictaz ꝓtineret & sic peccaret. sz si tacet volens ire locū dare. h̄ ē laudabile: vñ Eccs. viij. Non linges cū bobe linguato. & ñ struas in ignē illi⁹ ligna. Porro si dicatur stupori iniuria officij vt alij cōtā ipo: & de remedio tpantie nil ꝑsumat: tūc nō est sustinēdum. Quia dicit Bern. li. iij. de cōsideratiōe: ipius nitas iniurie: soboles insolētie mat & radix ipudicitie trāsgressionū nutrix ē. aliud tñ ē arguere vl cōripere q̄n cōuicians est in furore: & tūc nō expedit eo q̄ nō est aptus ad recipiendū: Hinc dr Eccli. viij. Non accēdas carbones pctoz argues eos sc̄z tpe q̄ eis ira dñat: & aliud est iam aliquantulū furore sedato redarguere: q̄ tunc sibi poterit esse proficuum

B Circa scdam filiam ire que dicit tumoz mentis dicit Asten. li. iij. n. xlix. q̄ non sumitur hic pro superbia: sed pro quodā conatu siue audacia hominis intentantis vindictā: & ē voluntas vindicandi fugiēs aduersitates inimicias: vel est virum cordis ex ira prouenies quo quis excogitat in corde diuersas vias vindicte: & talibus cogitationibus animum suum replet & intumescit. ¶ Hic queri potest virum audacia sit peccatum sicut videt innui Eccli. vj. Cum audace non eas in via: ne forte grauet mala sua i te: sed nullius societas ē declinanda nisi propt peccatum. Ad hoc respondet sanctus Tho. scda scde. q. cxxvij. q̄ audacia est quedam passio: passio ꝓ q̄nq̄ ē moderata fm rationem. q̄nq̄ autē caret modo rationis: vel p excessū vel p defectū & fm hoc est passio vitiosa. Sumunt autem q̄nq̄ nomina passionum a supabundanti: sicut ira ꝓpie dicit nō quecūq̄ sz supabundās passio prout sc̄z est vitiosa. & hoc modo audacia p superabundantiam dicta ponitur esse petim: vñ fortitudo prout ē virtus cardinalis importat firmitatem animi in sustinendis & repellendis periculis grauibus. Ad cui⁹ ꝓtutē pinet ipedimenta remouere quib⁹ retrahat voluntas a sequela rōnis: q̄ aūt aliquis retrahit ab aliq̄ difficili pertinēt ad rōnē mmoris: q̄ importat recessum quēdaz a malo difficultatē habēte & ideo fortitudo quasi mediū tenēs pncipaliť quidē est circa timores rerū difficiliū q̄ retrahere possunt voluntatem a sequela rationis: oportet autem bmōi rez difficilū impulsum

non solū firmiter tolerare cohibendo timorē sed etiā moderare aggredi qñ. oportet et quō oportet extimare ea ad securitatē in posterū habendā: q si nimis ꝓpiuꝑ aggredit inordinate se periculis ingerens ih̄ videt pertinere ad rationē audacie: et sic timor deuiat a ꝓtute fortitudinis p defectū. audacia ꝯo p excessuz sed quia ad omnē virtutē moralez ponet modū rationis obseruare in materia circa quā est et ī oñe vitium qđ importat immoderantiā circa materiā alicuⁱ virtutis moralis opponit illi virtuti moralī sicut imoderatū moderato. Audacia ꝯo fm q sonat in vitiū importat excessum passionis q̄ audacia dicitur: cui⁹ motus cōsistit in inuadēdo id qđ est homi cōtrariū vitra dictamē rōnis tracūdie passione incitatus. et sic ponitur filia ire. ¶ Circa tertiā filiam ire q̄ clamor dicit scīēdū est: q clamor ꝓprie signat quādam clamorosam et inordinatam et cōfusam locutionē ex ire cōmotione puenientem nō quidem specifice cōuicia vel impperia aut cōtumelias ingerētem: sed indicia dūtaxat indignationis et cōmotionis et despectionis pretendērem ac plerumq; ex impatētia in maledictiones diuersas prūpētes impracūdo vel optādo alicui malum siue deo siue homini siue etiam creature irrōnali et differt a blasphemia: quia blasphemia est qñ aliqđ attribuitur deo qđ ei nō cōuenit. vel nō attribuit ei qđ sibi cōuenit. aut etiā attribuit creature qđ soli deo cōuenit: vt postea videbitur. ¶ Hic queri pōt: vtrum licitum sit maledicere: presertim cum dicit Deut. xxvij. Maledictus qui nō permāserit in sermōibus legis huius. vnde q̄die maledicit ecclesia dicēs: Maledicti qui declināt a mādatis tuis. Ad h̄ respōdet sanctus Tho. scōa scōe. q. lxxvj. q maledicere est idez q malū dicere. Dicere ḡ tripliciter se habet ad id qđ dicitur Uno mo p modum enūciationis: sicut aliquid exprimit mō indicatiuo: et sic maledicere nihil aliud ē q̄ malum alterius referre qđ pertinet ad detractionē. Ih̄ q̄q; maledicti detractores dicūtur: et h̄ ꝓhibuit dñs Leuit. xix. dicēs. Nō maledices surdo: et coram ceco nō pones offendiculū: cuius expositio patet i sermōe de detractiōe. Alio mō dicere se habet ad id qđ dicitur per modū cause: et quidem h̄ primo et principaliter cōpetit deo qui fecit oia solo ꝓbo cōsequēter autem cōpetit hominib⁹ q ꝓbo suo alios mouēt per imperium ad aliqđ faciēdum: et ad h̄ sunt instituta verba imperatiui modi. Tertio mō dicere se habet ad id quod dicit quasi expressio quedam affectus desiderantis illud qđ exprimitur verbo: et ad h̄ isti tuta sunt verba optatiui modi. Primus ergo modus licitus est: sed alij duo modi quibus malum dicitur per moduz impatiis vl optātis possunt esse liciti. aliqñ et aliqñ non. Nā si quis imperet vel optet malum alterius rōne boni cum debitis circūstantijs: nunc licitū est nec erit maledictio per se loquendo sed p accidens q principalis intentio nō ferē ad malum sed ad bonū. Pro quo sciendū q contingit dici malū aliquod imperando vel optādo sub rōne duplicis boni. s. vl sub rōne iusti et sic iudex iuste maledicit illi cui precipit iustā penam inferri: et sic ecclesia maledicit anathematizando. Sic etiam ꝓphete qñq; peccatoribus imprecabant mala quasi conformantes voluntatē suam diuine iusticie: sicut Helizeꝰ pueris sibi illudentibus maledixit. vt ptz. iiij. Regū. ij. licet imprecationes hmōi possint etiā p modū ꝓnunciationis intelligi. Qñq; ꝯo ōr aliquod malū sub rōne vtilis: puta cū q̄s optat aliquē peccatorem pati aliquā egritudinē aut aliqđ impedimentū vt ipse melior efficiatur: vel vt saltē ab alioꝝ nocumēto cesset. Si q̄s ꝯo impet vel optet malum alterius inq̄tū ē malū q̄si ipsū malū intendens: sic erit illicitū: et h̄ ē maledicere p se loquēdo et est graue peccatū: q velle vel impio mouere ad malum alterius: fm se repugnat charitati qua ꝓximum diligimus volentes bonū ipius: et ita fm genus suū est mortale: et tāto grauiꝰ q̄nto personā cui maledicimus magis amare et reuereri tenemur. Ih̄ Leuit. xx. Qui maledixerit patri vel matri morte moriatur: vnde et irrōnabilibus creaturis maledicere inquantū sunt creature dei peccatū est blasphemie et mortale. Maledicere ꝯo eisdem fm se consideratis est occisum et vanum: et p cōsequēs illicitū: nec eīm diabolū qui per obstinationez maxime subiectus est malicie licitum ē alicui maledicere sicut dicitur Ecci. xxj. Cum maledicit impius diabolum: maledicit ipse animā suā: hoc ī q; natura eius bona est: et a deo cui maledicere nō licet. quod si maledicit illi non ꝓpter naturam sed ꝓpter culpam: tunc seipsum impius simili ratione iudicat maledictione dignum: et fm h̄ animaz suam maledicere dicit. Quādoq; tamē cōtigit verbū maledictionis prolatum esse venale: vel ꝓpter paruitatem mali qđ maledicēdo q̄s impeat

alteri: vel etiã ꝓpter affectum eius q̃ ꝓfert maledictionis verba dum ex leui motu vl' ex ludo vel ex surreptione aliq̃ talia ꝟba ꝓfert: qꝛ peccata ꝟboꝝ maxie ex affectu pensantur Maledictio tñ que fit in deũ vl' in diuina sp est execrabilis q̃ ꝑcipue q̃ttuor modis cõtingere solet. Primo mõ in deũ sicut lusores tax illoꝝ q̃ culpã diabolicã in diuinã retorquẽt innocentiam ⁊ deo maledicũt qd̃ est horrẽdũ: quoꝝ ꝑticipes fiũt q̃ talib⁹ hospitia ꝯcedunt sortẽ lucri recipiũt familiarit' cũ eis bibunt: h̃ patet in libro Apũ de taxillatorib⁹: qui louanij luserũt in nocte bone ferie sexte. Secũdo modo in beatã virginẽ ⁊ sanctos: qd̃ horribiliter sepius legitur vindicasse dñs. presertim de matre sua benedicta. vt refert Cesarius: Tertio mõ in verbum vel ꝑconem verbi dei sicut illi qui verba dei ⁊ ꝑdicatorum deridẽt ac ꝑuertunt: vel per clamores risus detractiones aliasq̃ trufas impedire contendunt: Quarto mõ in opera diuina q̃ quotidie fiũt sicut illi faciunt qui maledicunt aure pluuiali vel ꝓprie infirmitati vel rerum perditioni: propter que multi deo maledicunt vel sibijpsis: vnde tanta est labes criminis huius: ꝙ dicit' xlvj. dist. clericus maledictus. vbi dicit' ꝙ clericus maledicens remoueri debet ab officio: ⁊ si noluerit veniam petere: debet degradari glo. j suspendi. ⁊ vj. q. j. c. detractores. ibi iudicantur infames ⁊ ab ecclesia dei iudicantur extorres. De qua maledictione plurima tanguntur in primo sermone de diuersis sub themate: Maledictus eris sup terram:

¶ De blasphemie grauitate irremissibilitate ⁊ pena/ac de contumelia ⁊ rixa. Sermo. xi

Non assumes nomen dei tui inuanũ. Exod. xx. A Circa q̃rtaꝫ proinde filiam ire que dicitur blasphemia: sciendum est ꝙ blasphemia est volũtas se vindicans per opprobrium deo vel sanctis illatum: vel est vitium prorumpens i verba iniuriosa ac turpia contra deum ⁊ sanctos eius: vel est de deo indigna sentire. s. de illius potentia bonitate sapiẽtia iusticia charitate ⁊ similibus: de qua dicit sanctus Tho. scda scde. q. xiij. ꝙ nomen blasphemie videt' importare quandam derogationem alicui⁹ bonitatis excellentis ⁊ precipue diuine. De⁹ autem vt dicit Dio. j. c. de di. no. est ipsa essẽtia bonitatis: vnde quicquid deo conuenit ꝑtinet ad bonitatem ipsius: ⁊ quicquid ad ip̃m non pertinet longe est a rõne perfecte bonitatis q̃ est eius essẽtia: quicunq̃ ergo negat aliq̃d de deo quod ei cõuenit vl' asserit de eo qd̃ ei non cõuenit. derogat diuine bonitati. Et h̃ dupliciter contingere põt. Uno modo ꝑm solam opinionem intellectus: Alio modo ꝯiuncta quadam affectus detestatiõe q̃ derogatio si consistit in corde tm̃ est cordis blasphemia si ꝟo procedit exterius ꝑ locutionem est oris blasphemia: ⁊ est ex suo genere peccatũ mortale: qd̃ sic patet: nã peccatũ mortale est per qd̃ separat a primo principio vite spũalis qd̃ est charitas dei: vnde quecũq̃ charitati repugnãt ex suo genere sunt mortalia peccata blasphemia aũt repugnat charitati diuine qꝛ derogat bonitati diuine q̃ est obiectuꝫ charitatis: ⁊ iõ ex suo genere est mortale: nec solũ sed est peccatũ maximum: dum fuerit ꝑfecta blasphemia. sicut Esa. xviij. sup illud. ad populũ terribilem: dicit glo. ꝙ omne peccatum blasphemie cõparatũ est leuius: qd̃ sic patet: quia blasphemia q̃ est ꝑm solã opinionẽ intellectus opponit' cõfessio fidei: vt patet intuenti: ⁊ iõ habet in se grauitatem infidelitatis aggrauat' autem peccatum si supuenerit detestatio voluntatis: ⁊ adhuc maius si ꝓrumpat ꝟba sicut ⁊ laus fidei auget ꝑ dilectionẽ ⁊ confessionẽ: cum igit' infidelitas sit maximũ peccatum ꝑm genus suum: cõsequẽs est ꝙ etiam blasphemia sit maximũ peccatũ ad idẽ gen⁹ pertinẽs ⁊ ipsum aggrauans. ¶ Q. si obijcit' de homicidio ⁊ ꝑiurio q̃ sunt grauissima peccata: respondet sanctus Tho. ibidem. ꝙ homicidium ⁊ blasphemia si cõparant' ad obiecta i q̃ peccat': manifestum est ꝙ blasphemia q̃ directe est peccatum in deum ꝑpõderat homicidio qd̃ est peccatũ in ꝓximum. Si vero cõparant' ꝑm effectũ nocendi: sic homicidiũ prepõderat: qꝛ plus homicidium nocet ꝓxio q̃ blasphemia deo. Sed qꝛ in grauitate culpe magis attendit' intentio voluntatis puerse q̃ effectus operis: ideo cum blasphemus intendat inferre nocumentũ honori diuino simpliciter loquendo grauius peccat q̃ homicida. Similit' vt dicit glo. sup illud Ephe. iiij. Blasphemia tollatur a vobis: peius est blasphemare q̃ peierare: qui enim peierat non dicit aut sentit aliquod falsũ de deo sicut blasphemus: sed deũ adhibet testẽ falsitati: nõ tã q̃ estimans deum falsum testẽ esse. sed tãq̃ sperãs ꝙ de⁹ sup h̃ non testificet ꝑ aliqd̃ cuius

dens signū. Deniq; blasphemia tā detestabile vitiū est qđ credit vnicū ⁊ continuū exercitiū damnatoꝝ: iuxta illud Apoca. xvj. Estuauerūt boies estu magno ⁊ blasphemauerunt nomen dei habentis potestatē super has plagas: vbi dicit glo. q; dolebūt de eo q; deus tātam habeat potestatē q; plagas eis inferat: nō mirū cū rennebūt peruersam voluntatē auersam a dei iustitia in hoc q; diligūt ea pro quibus puniunt ⁊ vellent eis vti si possent: ⁊ oditunt penas q̄ pro peccatis illis infliguntur. Dolent q̄dem de peccatis suis: nō qz oduint ea p pro eis puniunt q̄ detestatio diuine iustitie est in eis interior cordis blasphemia: ⁊ credibile est q; post resurrectionē erit in eis etiā vocalis blasphemia: sicut in sctis erit vocalis laus diuina: Ueruntn cōtingere pōt aliqñ blasphemia absq; deliberatione ⁊ ex surreptione. Et hoc duobꝫ modis. Primo mō q; aliquis non aduertat hoc q; dicat esse blasphemiā: quod pōt cōtingere cū qs subito ex aliqua passione in ꝑba imaginata prorūpit: quoꝝ significatiōnē non cōsiderat: ⁊ tunc est peccatū venale: ⁊ non habet ꝓpriā rōnem blasphemie. Alio mō qñ aduertit ꝺ esse blasphemiā: cōsiderans signata verboꝝ: ⁊ tūc non excusat a mortali. sicut necille ꝺ ex subito motu ire aliquē occidit intra se sedentē. ¶ Hic ergo queri pōt: vtrum blasphemia sit petn̄ remissibile: ꝑticm cum dicit Mat. xij. Omne peccatū ⁊ blasphemia remittet hoibus: spiritus aūt blasphemie nō remittet: ⁊ quicūq; dixerit verbū contra filiū hois remittet ei: qui aūt dixerit cōtra spiritū scm̄ non remittet ei neq; in hoc seculo neq; in futuro. Ad hoc rñdet Aste. lib. ij. tr. xl. q. ij. q; blasphemia si fiat ex coactione vel infirmitate peccat ꝓtra patrem: si vero ex deceptiōe vel ignorātia peccatur ad filiū: q; si ex certa malicia peccare dicit in spiritumsanctū qz licz fm veritatē omne petn̄ contra supza benedictā trinitatē: appropriate tn̄ petn̄ cōmissum ex infirmitate dicit esse cōtra patrē: cui. s. potentia appropriat: cōmissum aūt ex ignorātia cōtra filiū cui appropriat sapiētia: cōmissum insup ex certa malicia cōtra spm̄sanctū cui bonitas appropriatur. Si g̃ petn̄ vel blasphemia fiat ex coactiōe vel infirmitate: aut ex ignorātia ⁊ deceptiōe: tūc dicit remissibilis: qz secum causaz annexā hz diuine misericordie quocatiuā ad remissionē: ⁊ sic intelligit illud: oīe petn̄. s. ppetratum in ope: ⁊ hoc ex infirmitate vel impotentia ⁊ blasphemia: id est petn̄ perpetratum verbo: ⁊ hoc ex ignorātia remittet hominibus: id est remissibile est: vel remittit ei si petat: qz ex circūstantia que peccatū extenuat dignū est remitti. Ex hoc concludit q; blasphemans ex necessitate infirmitatis vel passionis alicuius aut ex leuitate: venā meretur vt ꝓz. ū. q. iij. c. paulū: ⁊ c. si qs iratus. Si vero ex insania: tunc miserat one dignus est: vt. C. si qs impa. maled. l. vna. ⁊ hec notant etiā xxiij. q. iij. c. cū ergo. in fi. glo. q; si quis ex caloze ex iracūdia vel ex ebrietate vel ex dementia linguā ꝓtra deū publice laxauerit: benignius agit cum ipso blasphemā ⁊ q̄ cōueniat de cretalis: extra de maled. statuimus: vt postea videbit. Porro si peccatū vel blasphemia fiat ex electione ⁊ certa malicia: tunc dicit irremissibile peccatū: ⁊ hoc vel pure negatiue: scz q; nullo modo pōt remitti: vt peccata demonū ⁊ damnatoꝝ: vel dicit irremissibile peccatū: eo q; habeat contrariā ꝺ sposītionē ad remissionē vt qñ fit ex certa malicia nō est ex infirmitate vel ignorātia: tunc em̄ dicit peccatū irremissibile: nō qz nō possit remitti: vel qz nō remittat aliqñ: sed qz nō habet secū cām mouuā ad remissionē: qz fm Augu. tanta est labes huius peccati q; hūlitatem depēdi subire nō pōt: ⁊ de hoc subdit in Matt. Spiritus aūt blasphemie nō remittet: ⁊ iterū: Qui aūt dixerit contra spm̄sanctum ⁊c. id est blasphemia illata ex certa malicia: ⁊ quodlibet aliud peccatū ex certa malicia factū: irremissibile dicit: id est vix vel difficulter remittet: qz nullā habet excusationē: ⁊ fm hoc intelligit illud Mat. xij. Qui dixerit verbū contra spm̄sanctū non remittet illi: neq; in hoc seculo neq; in futuro: ⁊ Hanb. x. Qui aūt blasphemauerit in spiritumsanctū nō habet i remiss. onē in eternū: ⁊ hec idem tenet Hein. boꝝ. extra de maledi. in. c. statuimus q; si quis maledicit verbo exptinacia ⁊ deliberatione peccat irremissibiliter: eo q; rarissime ⁊ difficilime illud peccatū est remissibile nō ex impotēta in misericordia dei sed ex conditione peccati qz cū peccatoꝝ venerit in illud ꝓfundū malorꝝ cōtemnit: vnde scribe ⁊ pharisei ꝓtra quos dns hec verba loquebat: ipsam diuinitatē xpi blasphemabāt: opera spūssancti attribuentes diabolo ex certa malicia; ⁊ ideo nullā habebāt excusationē; vnde dinumerat eoꝝ pena: ⁊ ideo dicit fm expositionē Chrys. peccatū hoc nō remittit neq; in hoc seculo neq; in futuro: qz p eo passi sunt penā: ⁊ in pñti vita p romanos: ⁊

in futura vita in pena infernali: sicut etiã Athanasius exemplũ induxit de eorum parentibus qui primo ꝺem ꝓtra Moysen cõtenderunt ꝓpter defectũ aque ꝛ panis: ꝛ hoc dñs patienter sustinuit: qz excusationẽ habebant propter infirmitatẽ carnis: sed postmodũ grauius peccauerũt quasi blasphemãtes in spiritũ sanctũ: beneficia dei ꝺ eos de egypto eduxerat idolo attribuentes cũ dixerunt. Hi sunt dii tui isrl qui te eduxerunt de terra egypti: ꝛ ideo dñs reporaliter fecit eos puniri. qz ceciderunt in illa die quasi viginti tria milia hominũ: ꝛ in futurũ penã eis cõminat dicens: ego aũt in die vltionis visitabo ꝛ hoc peccatũ eorum. Unde ꝛ in detestationem huius vitii publicus blasphemator sic permansorit carere deberet ecclesiastica sepultura: imo vt dicit Joh. an. in nouella. in. c. statuim⁹: ꝙ vincẽ. dicit: ꝙ si etiã in extremis iste velit penitere adhuc carebit ecclesiastica sepultura: si sup hoc contra eũ lata est sententia ab episcopo. Dentq; penitentia blasphemantiũ ponit extra de maled. c. statuimus. vbi dicit statuimus vt sicꝫ cõtra deũ vel aliquẽ sanctoꝝ suoꝝ: ꝛ maxime cõtra beatã virginẽ Mariã publice linguã in blasphemiã relaxare presumpserit p eẽm suum pene subdatur inferius annotate: videlicet vt septẽ diebus dñicis pre foribus ecclesie in manifesto dñi agunt vel celebrant missarũ solennia stare debeat: ita ꝙ vltimo illoꝝ die dñico pallũ ꝛ calceamẽta nõ habeat: ligatus corrigia circa collũ: septemq; ꝑcedentib⁹ sextis feriis in pane ieiunet ꝛ aqua ecclesiam nullatenus ingressurus: quolibet ãꝫ ꝑdictoꝝ dieꝝ tres si potuerit alioquin duos reficiat pauper siue vnũ ꝛ si nec ad hoc eius suppetant facultates: id in penã aliam cõmutentur: cui etiã si renuerit recipe penitentiã supradictã peragere: ecclie interdicat ingressus: ꝛ in obitu ecclesiastica careat sepultura tẽ. vide ibidem. Qõ si queritꝰ quis dicit publice blasphemare: rñdet Host. super hũc locũ: ꝙ non solũ si in platea hoc fiat sed etiã si in camera multis astantibus ꝛ audientibus qui referrent ad eẽm ꝛ sic p testes conuincantur. ¶ Circa quintũ proinde fili am tre que dicit cõtumelia. sciendũ est scõm Tho. sẽda sẽde. q. lxxij. ꝙ cõtumelia ꝓprie importat alicuius dehonorationẽ: cũ sit ꝺs id quod est cõtra honorẽ alterius deducit in notitiã eius ꝛ alioꝝ: qõ quidem fit per aliqua signa: sunt sicut Aug. dicit in. ij. de doctrina christiana: oia signa verbis cõparata paucissima sunt: verba eẽm inter homines obtinuerunt principatũ significandi quecũq; animo concipiunt: ꝛ ideo cõtumelia proprie loquendo cõsistit in verbis. Unde dicit Ysido. in li. etymol. ꝙ contumeliosus dicit aliquis qz veloꝝ est ꝛ timet verbis iniurie: qz tñ etiã p aliqua facta significatur aliquid q̃ in hoc ꝙ significant habent vim ſ hoꝝ significatiuũ: unde est ꝙ ꝓtumelia extenso nomine etiã in factis dicit. Hinc dicitur Ro. ſ. sup illud cõtumeliosos: supbos. dicit glo. ꝙ cõtumeliosi sunt qui dictis vel factis cõtumelias vel turpia inferunt. Et dicit ire filia cuius ratio est: qz licet vnũ peccatũ possit ex diuersis oriri: tñ ex illo dicitur principaliter habere originẽ. ex quo frequentius procedere cõsueuit ꝓpter propinquitatẽ ad finẽ eius: cõtumelia vero magnã habet ꝓpinquitatẽ ad finẽ ire ꝺ est vindicta: nulla aũt vindicta est magꝭ in promptu q̃ inferre ꝓtumeliã alteri ꝛ ideo cõtumelia marie oritur ex ira. Et notandũ sm Alten. li. ij. ti. xi ij. ꝙ cõtumelia cõuenit in hoc cum improperio ꝛ cõuitio: qz hec tria principaliter cõsistunt in verbis: qz per ea repsentatur aliqs defectus alicuius in detrimentũ honoris eius. Huiusmodi aũt defectus est triplex: ſz culpe: pene ꝛ indigentie. Quando igit dicitur alicui defectus alicuius culpe tñ: dicitur cõtumelia ꝛ frequẽter cũ tumore quodam proferẽ. Si vero dicit alicui generaliter defectus culpe vel penetũ dicit conuitiũ: qz vitium solet dici non solũ anime sed etiã corporis. Unde si quis alicui dicat eũ esse cecũ: luscũ vel claudũ: conuitiũ quidẽ dicit: ſ nõ cõtumeliã: si ꝺs vero alteri dicat ꝙ sit fur: tunc nõ solũ dicit conuitiũ sed etiam contumeliã dicitur enim conuitiũ ratione materie: eo ꝙ vitiũ vel quasi vitiũ imponit: si vero representat aliquis alicui defectũ minorationis siue indigentie: qui defectus etiã derogat honori: tunc dicit improperiũ qõ proprie cõtingit qñ quis alteri reducit iniuriose ad memoriã auxiliumq; qõ cõtulit ei necessitatẽ patienti: sicut dicitur Ecclesiastici. xx. Exigua dabit ꝛ multa improperabit. ꝙtoq; dicunt hic cozã multis astantibus tanto maioꝝ ingerit derogatio honoris ꝛ reuerentie ab alijs exhibende. ¶ Qõ si queritꝰ vtrũ ista sint moralia. rñdet Tho. sẽda sẽde. q. vi. ã. ꝙ hec tria derogant honori alterius si ad hoc fiat intẽto tũc sunt moralia nõ minꝰ q̃ furtũ vel rapina: qz nõ minꝰ amat ꝺs bonorẽ suũ q̃ rẽ possessaꝝ: ꝙ si fiat tñ ꝓpter correctionẽ vel aliqõ bmõi: tũc põt qñq; esse venialia:

qñcz etiam absz peccato: pticulariter cum supplz dicit ad suū ut. feriozē: necessaria nō ē ibi discretio vt moderate talibz verbis vtat: ne possent esse tā grauia q̄ alteri auferrēt bonorem z tūc mortaliter peccare posset. Iz alteri debonorationē nō intenderet: ceterz nō in partibus magis debonorat defectus culpe q̄z pene vel indigētie: ppt̄ periculū ei debonorationis dicit Aug. in sermone dñi in mōte: q̄ raro et ex magna necessitate obiurgationes sunt exhibende: in quib nō vt nob sed vt dño seruiat istem⁹. ¶ Circa septimū denicz filiū ire q̄ rixa dicit: sciendū est q̄ rixa ē audax voluntas vindicādi in iuriā facti precedens: z p rixā intelligitur oē nocumentū qđ facto infert ptio ex ira z libidine iniuriose vindicte. Duplicit aūt vn⁹ ledere aliū intendit. Uno mō q̄si q̄rens absolute malū alterius: q̄lis lesio ponit ad odiuz cuius intēto ferf ad ledendū inimicū vel in manifesto vel in occulto. Alio mō q̄rens alium ledere eo sciente z repugnāte: qđ signat nomine rixe: z hoc proprie ponit ad iram que est appetitus vindicte: z sicut cōtentio quandam importat cōtradictionem in verbis. ita rixa dicit quandam inuasionem in factis: z hz quadam inordinata voluntate: z ideo rixa semper importat peccatū. In eo quidē q̄ alterum inuadit iniuste est peccatum mortale: q̄z nocumentū inferre proximo ex ira ope manuali non est absz peccato mortali. in eo ꝯo qui se defēdit potest esse sine peccato: z qñcz cū venialī: qñcz etiam cum mortali fm diuersū motum animi eius et diuersū modū se defendendi: q̄z si solo animo repellēdi iniuriam inuriā cū debita moderatione se defendit: nō est peccatuz nec dici potest rixa proprie ex pte ei⁹: si ꝯo cū animo vindicte vel odij vel cū excessu debite moderationis se defendit: semper est peccatum sed venale: quando leuis motus odij vel vindicte se immiscet. vel cū nō multū excedit moderatam defensionē. mortale vero qñ obfirmato animo in impugnātem iurgit ad eum occidendū vel grauiter ledendum. Un̄ dicit Ysi⁹. in lib. Ethymol. q̄ rixosus est a risu canino dictus semper enim ad contradicendum paratus est et iurgio delectat et puocat contendentē. In quib verbis Ysi⁹. tria ponit q̄ declarant inordinationem rixe. Primo promptitudinē ad contēdendū siue aliis bene vel male dicat vel faciat. Secundo q̄ in contradictione delectat. Et tertio q̄ etiam alios prouocat ad contradictiones: qđ a nobis auertat christus iesus Marie filius.

¶ Sequuntur sermones de tertio precepto.

¶ De decem festis legis veteris: et cur data est obseruatio diei dominice pro sabbato. De cā quoq̄ pcepti huius scz sanctificationis sabbati.

Sermo I

Memento vt diem sabbati sanctifices: sex diebus operaberis z facies oia opa tua. septimo aūt die sabbatū dñi dei tui est: nō facies oē opus tu et filius tuus et filia tua. seruus tuus et ancilla tua: iumentū tuū: et aduena qui est intra portas tuas. Exod. xx. Remota impedimēta vere religiōis p primū et secundum pceptū decalogi vt visum est: cōsequens fuit vt tertiū preceptū poneret p qđ homines i vera religiōe et cultu dumo ponerent: n̄ō solū interiorem sed etiā exteriorem q̄ pcipit i isto pcepto qđ docz hominem p affectū deuotionis: pserti die sabbati totaliter in deo hescere: ita vt si hō quicq̄ in ofoibus vel bonis operibz p totā septimanā neglexerit: h̄ die recuperare debeat. ¶ Ad euidentiā igit huius pcepti primo q̄rit̄ pr: quare magis in lege veteri pcipit observatio diei sabbati in speciali q̄z aliaz solennitatū. Ad h̄ rñdet Asten. li. j. n. xij. q. oēs solemnitates veteris legis institute sunt in cōmemorationē alicuius diuini bñficij. vl̄ pterit: commemorat: vel futuri prefiguratiu. Inter omnia autē beneficia memoranda. Primuz z precipuum est beneficium creationis. quod memorat in sanctificatiōe sabbati. Un̄ Exo: xx. p rōne huius pcepti dicit. sex diebus fecit deus celum z terram: mare z oia que in eis sūt z requieuit die septimo: ideo benedixit hoc diei sabbati z sanctificauit eum. Preterea inter omnia beneficia prefigurata: pcipuū et finale fuit quies mentis in deo. z hoc in pseni per gratiā: vel in futuro p gloriā. que figurat per observationē sabbati: vt Esaie. lviij. dicitur: Si auerteris a sabbato pedem tuū facere voluntatem tuā: in die sancto meo vocaberis sabbatum delicatū z sanctū dñi gloriosum z glif. caberis cum non facis vias tuas: z non inueniuntur voluntates tue. Cetere ꝯo solemnitates celebrantur propter aliqua beneficia

10 festa

pticularia temperaliter transeūtia: Pro q̄ sci
endū q̄ in testamento veteri erāt precipue de
cē festa. Primū erat sabbatū: ⁊ dr̄ proprie di-
.1. es septimus septimane: qr̄ tūc actor omniuz
requieuit ab omni ope quod patrauerat. ⁊ h̄
preceptum partim est morale: inquantū. s. ho
mini precipit̄ q̄ aliqd̄ tempus vite sue depu
tet ad vacandum diuinis: vñ inest homini q̄
dam inclinatio naturalis ad h̄ q̄ cuilibet rei
necessarie deputet aliquod tp̄us: vtpote cor-
porali refectioni: dormitioni ⁊ sil̄ibus: sic etiā
spirituali refectioni q̄ mēs hominis in deo re
ficit̄: s̄m dictamē rōnis naturalis aliquod tē
pus deputet homo: ⁊ sic habere tēpus aliqd̄
ad vacandum diuinis cadit sub morali p̄ce-
pto: ⁊ hoc imppetuum seruādū est: Partim
etiā istud preceptū est cerimoniale s. inq̄ntum
in eo determinatur speciale tempus ad h̄. s. se
ptima dies: in signū memoratiuū generalis
beneficij. s. productionis mundi: qr̄ sex diebꝫ
deus mundum fecit ⁊ septima requeuit. sed qd̄
erat cerimoniale debuit obseruari quo adus-
q̄ veniret veritas quam figurabat: quia fuit
figura illius veri sabbati in quo christus req̄
euit in sepulchro: ⁊ figurabat etiā requiē spi-
ritualē nobis per christū datā. ⁊ post ostēsaz
veritatem obseruatio sabbati mutata est ī ob
seruationem diei dñice: vt postea videbitur.
2.m Secundum festum fuit neomeniaꝝ: qd̄ sōat
innouationem lune qd̄ celebratur in quolibet
mense in nouilunio ad cōmemorationē opis
diuine gubernationis: qr̄ hec inferiora variā
tur precipue s̄m motum lune: hic celebrabat̄
etiam in nouitate lune non in plenitudine ad
euitandum cultum idolatrie. Hec autez duo
beneficia: quia sunt humano generi cōmunia
ideo frequētius iterabant̄ figurabat aūt neo
menia illuminationē primitiue eccl̄ie p̄ chri-
.3. stū eo predicāte ⁊ miracula faciēte. Tertiū fe
stum erat pasche: ⁊ hoc primo mense s̄m he-
breos. s. aprilis: qd̄ festū sicut alia sequētia se-
mel ī anno celebrabat̄: qr̄ in eo sicut ⁊ ī alijs
sequentibꝫ recolebant̄ bñficia specialiter illi
populo exhibita: nā festū pasche celebrabat̄
ad cōmemorandum beneficiū liberatiōis ex
egypto: qr̄ eadem nocte transiuit dñs p̄ egy-
ptum ⁊ p̄cussit cūcta primogenita egyptioꝝ
Unde phase interpretat̄ trāsitus dñi: ⁊ figu
rauit festum pasche in quo transiuit christus
de mortalitate ad inmortalitatem: quia resur
gens a mortuis iam non moritur: spem īmor
4.m talitatis ‡ penthecostes post quinq̄ginta dies

‡ nob ingerēs. Quartū festū fuit ‡

ab egressu ex egypto ad recolendū beneficiū
legis date eodē de ꝟbo. s. ī igne q̄ deus appa
ruit: ⁊ figurabat descensū spūssancti in apl̄os
Quintū festū fuit tubarū siue clāgorꝫ. tūc eñ 5.
buccinabat̄ cornibus pecorinis: eo q̄ illo die
liberatus erat Isaac vt immolaret̄ qñ abra
am īuenit arietē vepres herentē cornibus: ⁊
hec representabāt cornua quibꝫ buccinabāt:
⁊ figurabāt p̄dicationē apl̄orū: qñ in oēm ter
rā exiuit sonus eoꝝ: ⁊ h̄ festū erat prima die
mēsis septimi. Erat etiā festū tubaꝝ q̄si que-
dā inuitatio: vt se p̄pararēt ad festū sequens:
qd̄ celebrabat̄ decia die mēsis eiusdē. Sex- 6.
tū festū erat expiatiōis vel ꝓpiatiōis. s. decia
die septimi mēsis: qr̄ redijt ea die Moyses
ad iudeos: referens eis deū placatū sup̄ offē
sa vituli cōflatilis: ⁊ sic ad memoriā illius ꝓpi
ciatiōis celebrabāt festū illud: ⁊ figurat emū-
dationem populi christiani a peccatis ⁊ ꝓpi-
ciationē per sacramentum penitentie. Septi 7.
mū festū fuit ⁊ dicebat̄ cenophegia qd̄ inter-
pretatur tabernaculoꝝ fixio: in qua p̄ septem
dies habitabāt in vmbraculis: in memoriam
xl. annoꝝ quibꝫ erāt in deserto sub tabernacu
lis ad cōmemorandum bñficium diuine ꝓtec-
tionis ⁊ deductiōis p̄ desertum: ⁊ figurat pe
grinationē eoꝝ in h̄ mūdo q̄ ambulāt in vir
tutibꝫ ꝓficiendo: ⁊ erat festum illud: xv. die ei
usdē mensis. Octauū festū dicebat̄ festū ce- 8
tus vel collecte: ⁊ celebrabat̄. viij. die post fe-
stum cenophegie. in q̄ colligebant̄ a ppl̄o ea
q̄ erant necessaria ad expēsas diuini cultus: ī
memoriā ⁊ gratiarū actionē in eo qd̄ dñs po
pulū israel adunasset ⁊ illi pacē p̄stitisset ī ter
ra ꝓmissiōis. ⁊ figurabat collectionē fideliuz
regno celoꝝ: ⁊ ideo festū istud dicebat̄ esse sā
ctissimum cōtiguūq̄ cū duobꝫ p̄cedentibꝫ: qr̄
oportuit expiatos a vitijs in virtute proficer̄
quousq̄ perueniant ad dei visionē: s̄m illud
ps̄: Ibunt de virtute in virtu. vi. deus deoꝝ
in sion. Nonū festum fuit festum iubilei. s. an- 9.
ni quinquagesimi remissions ⁊ gaudij. q̄ ser-
ui libertati donabantur: debita omnino rela-
xabantur. captiui soluebant̄: possessiones re-
stituebant̄. ⁊ tota terra sabbatizabat: ⁊ fertur
impositum pro victoria abrae quando redu
cebat loth de captiuitate ⁊ figurat illam iubi
lationem quādo post iudiciū corpe ⁊ aīa oēs
fideles eterna felicitate prediti in secula secu
lorū gaudebunt. Decimū festum depost fuit 10.
impositum qd̄ vocat̄ encenia. s. festū dedica-

tionis templi qđ ter dedicatū legitur: ⁊ figurat sanctificationē ipsius anie in hac vita per gratiā: iuxta illud. Hec est volūtas dei sanctificatio vestra. Fuerūt ⁊ alia festa quasi in fine legis veteris addita ex institutiōe humana: vt patet in Hester. Judith ⁊ in libro Machabeoꝝ. Denique festū quoddā habuerūt cōtinuum qđ dicebat iuge sacrificiū: qꝛ quotidie mane ⁊ vespere immolabat agnus ꝑ qđ ꝯtinuū festū iugis sacrificij repꝛesentat perpetuitas diuine beatitudinis: ⁊ figurabat agnum sine macula xp̄m iesum: qui quotidie ꝓ nobis immolat in altari: nobiscū permanens vsq; ad cōsummationē seculi. ¶ Secundo principaliter queri pōt: quare dies sabbati translata sit in diē dn̄icam. B Ad h̄ dicendū ꝙ ecclesia ꝓhibuit celebrare diē sabbati: ne iudaizare videat: vt ptꝫ de conse. di. iij. c. puenit ad me q̄sdam puersi spiritus hoies: praua inter vos aliqua ⁊ sancte fidei aduersa seminasse: ita vt die sabbati aliqui operari prohiberent quos q̄d aliud q̄ antichristi p̄dicatores dixerimus q̄ veniens diem sabbatū ab om̄i ope custodiri faciet ⁊c. cui succedit dies dn̄ica: nō ex vi p̄cepti sed ex institutione ecclesie: vt patet extra de feriis. c. oēs dies dn̄ico a vespera in vesperā decreuimus cū omni veneratiōe obseruari ⁊ de ꝯse. di. iij. c. pronūciandū est: vt sciant tpa feriādi ꝑ annū: id est omnē dn̄icam a vespa in vesperā ne iudaismo capiant ⁊c. Causa ꝟo huius institutiōis est: qꝛ vt dicit dis. lxxv. c. qđ die dn̄ico tantis diuinarū dispensationū mysteriis hec dies cōsecrata est: ꝙ quicq̄d a dn̄o ꝯstitutū est insigne: in huius diei festiuitate sit gestū: in hac em̄ mūdus sumpsit exordiū: ⁊ in hac per resurrectionē et mors interitū ⁊ vita accepit principiū: hoc ibi. Unde p̄ter bn̄ficiū creatiōis triplex ratio pōt assignari. ¶ Prima est ob memoriā beneficij dn̄ice incarnationis quia sicut in die dominica mundus creatus est sic die dominico per incarnatiōis mysteriū recreatus est: qđ beneficiū merito dignissime in memoria iugiter est habendū: qꝛ deus in h̄ nobis summā charitatē exhibuit: dicēte apl̄o. Propter nimiā charitatē suā qua dilexit nos misit filiū suū in terris ex maxīa profecto charitate processit: ꝙ illud verbū eternū hō fieri voluit: vt. s. hoiem deificare: ⁊ ineffabiliter abiectū exaltaret mendicūq; thesauro diuinitatis ditaret: ⁊ vt hec in nobis ꝑficeret. lumen diuine claritatis abscondit sub velamine nostre mortalitatis: thesaurū sue diuinitatis sub velamine nostre paupꝛtatis: ⁊ potentiā sue maiestatis sub velamine nr̄e infirmitatis. ¶ Secūdo ꝓpter memoriā beneficij nr̄e redēptionis ⁊ liberationis: nā xp̄s illo die naturā humanā de vinculo captiuitatis eduxit: ⁊ de carcere tenebrarū eripuit: in q̄bus fere per spaciū quinq; miliū annoꝝ miserabiliter captiuata fuit: ⁊ visione diuina priuata: ad quā ꝑ verbi diuini p̄sentationē feliciter admittebat: diabolica potentia supata ⁊ alligata. ¶ Tertio propter memoriā beneficij dn̄ice resurrectionis in corpore: q̄ fuit causa ⁊ exemplar nr̄e resurrectionis: tūc em̄ immortalitatis veste naturā humanā ornauit: resurgens imortalis ⁊ impassibilis. auferens a nobis timorē mortis: eo ꝙ per suā resurrectionē de eterna beatitudine nos assecurauit. Verūtamen specialis ratio translatiōis fuit: ne videremur iudaizare diē sabbati more iudeoꝝ obseruādo: vnde tanta est excellētia diei dn̄ice: ꝙ in nullo alio die pōt ep̄us cōsecrari: vt ptꝫ di. lxxv. c. ꝙ in die dn̄ico. ¶ Tertio principaliter queri pōt qua rōne fuit homini datū istud p̄ceptū. Ad hoc dicendū ꝙ est triplex rō litteralis: ⁊ s̄m hoc tripliciter exponit. ¶ Prima ratio est vacatio generalis ab oibus vitiosis actib; per quos mens maxīe p̄pedit a cultu diuino: ⁊ s̄m hoc sic exponit. Memēto vt diē sabbati sanctifices: id est summo studio diem illū honores: nulla scꝫ peccata cordis: oris vel opis admittendo: ⁊ p̄sertim oīa mortalia diligentissime p̄cauendo: qꝛ multomagis pctm̄ est illo sancto die q̄ aliis diebus delinquere. Hinc dicit Aug. li. de x. cordis: ꝙ specialiter obserues sabbatū non quō iudei obseruant: corporali em̄ ocio vacare volūt ad nugas ⁊ luxurias suas: multo autem melius facerent ꝙ in agro suo die sabbati aliq̄d vtile seminarent q̄ ꝙ in theatro seditionib; insisterent: ⁊ melius eoꝝ femine lanas in sabbato filarēt q̄ ꝙ tota die in choreis impudice saltarent: ⁊ ideo Seneca derisit sabbata iudeoꝝ: dicens eos perdere septimā partem vite sue. Almirū cum in talibus impleat illud Trenoꝝ. vj. Viderunt eam hostes ⁊ deriserunt sabbata eius. Et hoc rationabiliter: qꝛ cum principalis intentio legislatoris sit ꝓpter hoc abstinere nos ab omni corporalibus operibus: ꝙ liberius possimus vacare spūalibus: patet ꝙ illoꝝ sabbata merito derident: qꝛ tali die deuotione reiecta solum carnali ocio ⁊ lasciuie vacant. ¶ Scđa rō est vacatio corporalis: vt fieret quedam restrictio ipsius

10 festa

pticularia temperaliter transeūtia: Pro q̄ sci
endū q̄ in testamento veteri erāt precipue de
cē festa. Primū erat sabbatū: ⁊ dr̄ proprie di-
.1. es septimus septimane: qr tūc actor omniuz
requieuit ab omni ope quod patrauerat. ⁊ h̄
preceptum partim est morale: inquantū. s. ho
mini precipit̄ q̄ aliqd̄ tempus vite sue depu
tet ad vacandum diuinis: vñ inest homini q̄
dam inclinatio naturalis ad h̄ q̄ cuilibet rei
necessarie deputet aliquod tp̄us: vtpote cor-
porali refectioni: dormitioni ⁊ sil̄ibus: sic etiā
spirituali refectioni q̄ mēs hominis in deo re
ficit̄: s̄m dictamē rōnis naturalis aliquod tē
pus deputet homo: ⁊ sic habere tēpus aliqd̄
ad vacandum diuinis cadit sub morali p̄ce-
pto: ⁊ hoc imppetuum seruādñ est: Partim
etiā istud preceptū est cerimoniale s. inq̄ztum
in eo determinatur speciale tempus ad h̄. s. se
ptima dies: in signū memoratiuū generalis
beneficij. s. productionis mundi: qr sex diebꝫ
deus mundum fecit ⁊ septima requieuit. sed qd̄
erat cerimoniale debuit obseruari quo adus-
q̄ veniret veritas quam figurabat: quia fuit
figura illius veri sabbati in quo christus req̄
euit in sepulchro: ⁊ figurabat etiā requiē spi-
ritualē nobis per christū datā. ⁊ post ostēsaz
veritatem obseruatio sabbati mutata est ī ob
seruationem diei dñice: vt postea videbitur.
2.m Secundum festum fuit neomeniaꝝ: qd̄ sōat
innouationem lune qd̄ celebratur in quolibet
mense in nouilunio ad cōmemorationē opis
diuine gubernationis: qr hec inferiora variā
tur precipue s̄m motum lune: hic celebrabat̄
etiam in nouitate lune non in plenitudine ad
euitandum cultum idolatrie. Hec autez duo
beneficia: quia sunt humano generi cōmunia
ideo frequētius iterabant̄ figurabat aūt neo
menia illuminationē primitiue eccl̄ie p chri-
.3. stū eo predicāte ⁊ miracula faciēte. Tertiū fe
stum erat pasche: ⁊ hoc primo mense s̄m he-
breos. s. aprilis: qd̄ festū sicut alia sequētia se-
mel ī anno celebrabat̄: qr in eo sicut ⁊ ī alijs
sequentibꝫ recolebant̄ bñficia specialiter illi
populo exhibita: nā festū pasche celebrabat̄
ad cōmemorandum beneficiū liberatiōis ex
egypto: qr eadem nocte transiuit dñs p egy-
ptum ⁊ pcussit cū cta primogenita egyptioꝝ
Unde phase interpretat̄ trāsitus dñi: ⁊ figu
rauit festum pasche in quo transiuit christus
de mortalitate ad inmortalitatem: quia resur
gens a mortuis iam non moritur: spem īmor
4.m talitatis # penthecostes post quinq̄ginta dies

ab egressu ex egypto ad recolendū beneficiū
legis date eodē de v̄bo. s. ī igne q̄ deus appa
ruit: ⁊ figurabat descensū spūssancti in apl̄os
Quintū festū fuit tubarū siue clāgorꝫ. tūc eū 5.
buccinabat̄ cornibus pecorinis: eo q̄ illo die
liberatus erat Isaac vt immolaret̄ qñ abra
am īuenit arietē vepres herentē cornibus: ⁊
hec representabāt cornua quibꝫ buccinabāt:
⁊ figurabāt p̄dicationē apl̄orū: qñ in oēm ter
rā exiuit sonus eoꝝ: ⁊ h̄ festū erat prima die
mēsis septimi. Erat etiā festū tubaꝝ q̄si que-
dā inuitatio: vt se p̄pararēt ad festū sequens:
qd̄ celebrabat̄ decia die mēsis eiusdē. Sex- 6.
tū festū erat expiatiōis vel ꝓpiatiōis. s. decia
die septimi mēsis: qr redijt ea die Moyses
ad iudeos: referens eis deū placatū sup offē
sa vituli cōflatilis: ⁊ sic ad memoriā illius ꝓpi
ciatiōis celebrabāt festū illud: ⁊ figurat emū-
dationem populi christiani a peccatis ⁊ ꝓpi-
ciationē per sacramentum penitentie. Septi 7.
mū festū fuit ⁊ dicebat̄ cenophegia qd̄ inter-
pretatur tabernaculoꝝ fixio: in qua p septem
dies habitabāt in vmbraculis: in memoriam
xl. annoꝝ quibꝫ erāt in deserto sub tabernacu
lis ad cōmemorandum bñficium diuine ꝓtec-
tionis ⁊ deductiōis p desertum: ⁊ figurat pe
grinationē eoꝝ in h̄ mūdo q̄ ambulāt in vir
tutibꝫ ꝓficiendo: ⁊ erat festum illud: xv. die ei
usdē mensis. Octauū festū dicebat̄ festū ce- 8
tus vel collecte: ⁊ celebrabat̄. viij. die post fe-
stum cenophegie. in q̄ colligebant̄ a ppl̄o ea
q̄ erant necessaria ad expēsas diuini cultus: ī
memoriā ⁊ gratiarū actionē in eo qd̄ dñs po
pulū israel adunasset ⁊ illi pacē p̄stitisset ī ter
ra ꝓmissiōis. ⁊ figurabat collectionē fideliuz
regno celoꝝ: ⁊ ideo festū istud dicebat̄ esse sā
ctissimum cōtiguūq̄ cū duobꝫ p̄cedentibꝫ: qr
oportuit expiatos a vitijs in virtute proficer̄
quousq̄ perueniant ad dei visionē: s̄m illud
ps̄: Ibunt de virtute in virtu. vi. deus deoꝝ
in sion. Nonū festum fuit festum iubilei. s. an- 9.
ni quinquagesimi remissions ⁊ gaudij. q̄ ser-
ui libertati donabantur: debita omnino rela-
xabantur. captiui soluebant̄: possessiones re-
stituebant̄. ⁊ tota terra sabbatizabat: ⁊ fertur
impositum pro victoria abrae quando redu
cebat loth de captiuitate ⁊ figurat illam iubi
lationem quādo post iudiciū corpe ⁊ aīa oēs
fideles eterna felicitate prediti in secula secu
lorū gaudebunt. Decimū festum depost fuit 10.
impositum qd̄ vocat̄ encenia. s. festū dedica-

nob ingerēs. Quartū festū fuit

tionis templi qō ter dedicatū legitur: ⁊ figurat sanctificationē ipsius anie in hac vita per gratiā: iuxta illud. Hec est volūtas dei sanctificatio vestra. Fuerūt ⁊ alia festa quasi in fine legis veteris addita ex institutiōe humana: vt patet in Hester. Iudith ⁊ in libro Machabeorū. Veniēs festū quoddā habuerūt cōmunum qō dicebat iuge sacrificiū: qz quotidie mane ⁊ vespere immolabat agnus p qō primū festū iugis sacrificij representat perpetuitas diuine beatitudinis: ⁊ figurabat agnum sine macula xp̄m ihesum: qui quotidie p nobis immolat in altari: nobiscū permanens vsqz ad cōsummationē seculi. ¶ Secundo princ paliter queri pōt: quare dies sabbati translata sit in diē dñicam. ℞ Ad hō dicendū q ecclesia p̄hibuit celebrare diē sabbati: ne iudaizare vi deat: vt ptz de conse. di. iij. c. puerit ad me ḡsdam puerū spiritus boies: praua inter vos aliqua ⁊ sancte fidei aduersa seminasse: ita vt die sabbati aliqui operari prohiberent quos ḡd aliud q̄ antichristi p̄dicatores dicere mus q̄ veniens diem sabbatū ab oīi ope custodiri faciet ⁊c. cui succedit dies dñica: nō ex vi p̄cepti sed ex institutione ecclesie: vt patet extra de feriis. c. oēs dies dñico a vespera in vesperā decreuimus cū omni veneratiōe obseruari ⁊ de cōse. di. iij. c. pronūciandū est: vt sciant tpa ferādi p annū: id est omnē dñicam a vespa in vesperā ne iudaismo capiant ⁊c. Causa ꝓ huius institutiōis est: qz vt dicit dis. lxxv. c. qō die dñico tantis diuinarū dispensationū mysteriis hec dies cōsecrata est: q quicqd a dño ꝓstitutū est insigne: in huius diei festiuitate sit gestū: in hac enī mūdus sumpsit exordiū: ⁊ in hac per resurrectionē et moze interiū ⁊ vita accepit principiū: hoc ibi. Vnde p̄ter bñficiū creatiōis triplex ratio pōt assignari. ¶ Prima est ob memoriā beneficij dñice incarnationis quia sicut in die dominica mundus creatus est sic die dominico per incarnatiōis mysteriū recreatus est: qō beneficiū merito dignissime in memoria iugiter est habendū: qz deus in hō nobis summā charitatē exhibuit: dicēte apl̄o. Propter nimiā charitatē suā qua dilexit nos misit filiū suū in terris ex maxia profecto charitate processit: q illud verbū eternū hō fieri voluit: vt. s. hoiem deificare: ⁊ me ffabiliter abiectū exaltaret mendicūq thesauro diuinitatis ditaret: ⁊ vt hec in nobis p̄ficeret. lumen diuinę claritatis abscondit sub velamine nostre mortalitatis: thesaurū sue diuinitatis sub velamine nostre pauperis: ⁊ potentiā sue maiestatis sub velamine nr̄e infirmitatis. ¶ Secūdo ꝓpter memoriā beneficij nr̄e redēptionis ⁊ liberationis: nā xp̄s illo die naturā humanā de vinculo captiuitatis eduxit: ⁊ de carcere tenebrarū eripuit: in q̄bus fere per spacium quinq; milliū annoz miserabiliter captiuata fuit: ⁊ visione diuina p̄uata: ad quā p verbi diuini p̄sentationē feliciter admittebat: diabolica potentia supata ⁊ alligata. ¶ Tertio propter memoriā beneficij dñice resurrectionis in corpore: q̄ fuit causa ⁊ exemplar nr̄e resurrectionis: hūc em immortalitatē veste naturā humanā oznauit: resurgens immortalis ⁊ impassibilis. auferens a nobis timoꝛ mortis: eo q̄ per suā resurrectionē de eterna beatitudine nos affecturauit. Verūtamen specialis ratio translationis fuit: ne videremur iudaizare die sabbati moze iudeoꝛ obseruādo: vnde tanta est excellētia diei dñice: q in nullo alio die pōt ep̄us cōsecrari: vt ptz di. lxv. c. q in die dñico ¶ Tertio principaliter queri pōt qua rōne fuit bemini datū illud p̄ceptū. Ad hoc dicendū q est triplex rō literalis: ⁊ fm hoc triplici ter exponit. ¶ Prima ratio est vacatio generalis ab oibus vitiosis actib; per quos mens maxie ꝑpedit a cultu diuino: ⁊ fm hoc sic exponit. Precipio vt die sabbati sanctifices: id est summo studio diem illū bonoꝛe: nulla sez peccata coꝛdis: oꝛis vel epis admittendo: ⁊ p̄sertim oia mortalia diligentissime p̄cauendo: qz multo magis p̄tm est illo sancto die q̄ alijs diebus delinquere. Hinc dicit Aug. li. de x. coꝛdis: q specialiter obseruet sabbatū non quō iudei obseruant: coꝛpoꝛali em̄ ocio vacare volūt ad nugas ⁊ luxurias suas: multo autem melius facerent q in agro suo die sabbati aliqd vtile seminarent q̄ in theatro sedi tionib; mīsterent: ⁊ melius coꝛ femine lanas in sabbato filarēt q̄ q̄ tota die in choreis impudice saltarent: ⁊ ideo Seneca dereliquit sabbata iudeoꝛ: dicens eos perdere septimā partem vite sue. Almarū cum in talibus implicat illud Trenoꝛ. vj. Viderunt eam hostes ⁊ deriserunt sabbata eius. Et hoc rationabiliter: qz cum principalis intentio legislatoris sit p̄ter hoc abstinere nos ab omni coꝛporalibus operibus: q liberius possimus vacare spūalibus: patet q illoꝛ sabbata merito deridenf: qz tali die deuotione relicta solum carnali oꝛio ⁊ lasciuie vacant. ¶ Scōa rō est vacatio coꝛporalis: vt fieret quedam restrictio ipsius

mariciet cū retraherek ab operibus mechanicis aut mercaturis ⁊ similibus: per que ꝺs distrahit ⁊ distendit ad inferiora: ⁊ ſm hoc ſic exponit. Memento vt diē ſabbati ſanctifices .i. ſummo ſtudio diē illū honozes: nihil corporalis in eo operis faciendo ꝙ poſſis impedire ꝙ etem mentis in deo: ⁊ ſm hunc intellectū contingit preceptū iſtud tranſgredi quattuoꝛ modis. Primo mō manualiter operādo. Secundo mō mercationib⁹ intendendo. Terno modo placita ſecularia frequentando. Quarto modo actū iudiciariū exercendo: qz iure ſtatutum eſt vt illo die ſtrepitus vel actus iudiciarius conquieſcat: vt poſtea videbitur. Et ſic iſta vacatio eſt debita: quia cōcernit obedientiā diuini p̄cepti ⁊ eccleſiaſtici inſtitutꝰ ſicut prima vacatio eſt ſimpliciter ſm ſe ad ſalutē neceſſaria. Tertia ratio eſt vacatio mentalis p efflurtum amoꝛoſum in deū quo fiat omnipotentie diuine maioꝛ recoꝛdatio: qz ſicut deus requieuit die ſeptimo ab omnibus operibus: ſic homo requieſcere debet non ſolū ab omni operatiōe manuali ſed etiā mentali: q̄tum ad ea que mentis euagationē vel obnubilationē aut diſtractionē vel turbationē ingerere poſſunt: vt vacet diuine laudi ⁊ gratiarū actioni p̄ beneficio creationis oīm: qz cuncta deus ꝓduxit in humanū ſubſidiū ⁊ obſequiū. Preterea dies illa repſentat requiem animaꝝ vel mentiū in deo p deuotionis affectū ⁊ per contēplationis exercitiū: ⁊ ſm h̄ ſic exponit. Memento v. diē ſabbati ſanctifices: id eſt vt illa die puriſſime p̄ēplationi ⁊ pfecte quieti mentis poſſibile intendas: ab oībus intermediis occupationib⁹ te abſtrahendo ⁊ per actū intime p̄templationis diuine voluntati liberrime vacando: qđ p̄opꝛie cōuenit mentib⁹ cōtemplatiuis: q̄ ſingula beneficia mente deuotiſſima ptractant: ⁊ p̄ꝺ ſ̄libet dei bñficio pfectas gratiarū actiōes exoluūt: vel vt apis argumē roſa ſup flozes circuuolās ⁊ mella recolligēs: ſic ſingula dei bñficia viſitans ⁊ ruminās affectu dulciſluo ⁊ amoꝛoſis efflurtibus cū actiōe gratiarū in oīm ingerit creatoꝛem quotidie replicans illud Eſa. miſeratiōnū dñi recorda boꝛ laudem dicā p̄ꝺ omnibus que dedit mihi dñs deus noſter. ¶ Et notandū ꝙ ꝺnq; modis aliqs contra iſtud p̄ceptū peccare pōt: vt indicant verba themate. Primo qñ in ꝓpria ꝑſona quis ſabbatū violanti cū dicit. Non facies omne opus. Secūdo modo qñ alium ad violandū ſabbatū incitat vel cogit: cū addit Nec filius tuus nec filia. Tertio modo p̄ꝺo ſabbati violationē a ſubditis ſue poteſtati nō p̄hibet: cum adiungit: nec ſeruus tuus: nec ancilla tua: nā ille qui facit peccatū ſeruus eſt peccati: ſed ꝙ peccatū defendit dominus eſt peccati: p̄hendo ſcz illi patrocinium qui facit peccatum. Quarto qñ ſabbati violationē ab aliis perpetratā acceptat per cōplacentiā ⁊ p̄priam oblectationē in inſpectaculis ludis ⁊ ſimilibus: cū ſubdit: nec iumentū tuum: nā iumentū cū fuerit ligatū non ducitur ad opus niſi acceptante dño: que ſcz acceptatio eſt q̄ꝺam iumenti diſſoluto: vel per iumentū intelligitur ſenſualitas que ſoluit p abuſum coꝛporalium oblectationū in obiecta vitioſa. Quinto qñ violationem ſabbati diſſimulat: nec arguit nec punit cum ſ̄ pōt: etiā vel etiā ex p̄dictione ad hoc obligatur qđ nō eſt paruū: qz errantē nō corripere vel corrigere eſt errori cōſentire: ⁊ hoc oſtendit cum ſubinferk: ⁊ aduena q̄ eſt inter poꝛtas tuas: nā aduenā reputat homem qñ dicit quid ad me de pcō tuo: ſicut ſcribe ⁊ phariſei ac ſummi pontifices ꝙ reſponderūt iude peccatū p̄fitenti: quid ad nos tu videris quod a nobis auertat ieſus chriſtus.

¶ De primo genere ludi ſcz entropolie qualiter licitus ſit: ⁊ de auditione diuinoꝝ in diebus dominicis ⁊ feſtis. Sermo. ij:

Memento vt diē ſabbati ſanctifices Exodi. xx. ¶ Dicit ſanctus Tho. ſecunda ſcōe. q. cxxij. q in obſeruantia ſabbati duo ſunt cōſideranda: quoꝝ vnū eſt ſicut finis: ⁊ hoc eſt vt homo vacet rebus diuinis quod ſignificatur per id qđ dicit memento vt diem ſabbati ſanctifices: illa enī dicuntur ſanctificari in lege que diuino cultui applicantur. Aliud autem eſt ceſſatio operū que ſignificatur cum ſubditur: ſeptimo enim die ſabbati domini dei tui eſt ⁊ nō facies oīne opus: de quo aūt opere hoc intelligatur ſatis apparet per id qđ exponitur Leui. xxiij. Omne opus ſeruile non facietis in eo opus aūt ſeruile dicitur a ſeruitute. Eſt ergo triplex ſeruitus ⁊ per conſequens triplex opus ſeruile. Vna quidem qua homo ſeruit pcō: ſm illud qui facit peccatū ſeruus eſt peccati: ⁊ ſm hoc omne opus peccati dicitur ſeruile. Alia vero ſeruitus eſt qua homo ſeruit homini: eſt aūt homo alterius ſeruus non ſm mentē ſed ſm cor

pus: ꝛ ideo opa fuilia fm hoc dicunt opera corporalia: in quib⁹ vn⁹ homo seruit alteri. Tertia denigꝫ seruit⁹ est ipius deꝰ: ꝛ fm hoc opus fuile dici posset opus latrie: q̄rū declarano magis in pcessu patebit. Ja de prima seruitute dumtaxat pcedendū est. s. ipius pcti per quā hō magis ipedit a rebus diuinis q̄ per opus licitū: q̄uis sit corporale ꝛ p consequens magis cōtra p̄ceptū b̄ facit q̄ mortaliter peccat in die festo: q̄ꝫ q̄ corporale op⁹ in se licitū in die festo facit: ꝛ ideo dicit Aug. in li. de x. corō. q melius faceret iudeus in agro suo aliq̄d vile q̄ in theatro sedinosus existeret: ꝛ melio⁹ femine corū in die sabbati lanas filarēt: q̄ꝫ tota die neomenijs suis ipudice saltarēt. ex quib⁹ patet q op⁹ fuile ipsius pcti mortalis maxime violat sanctificationē sabbati. nō tñ op⁹ venialis pcti. qz b̄ opus fm se nō excludit sanctitatē: p̄t tñ q̄ō alijs diebꝰ est veniale i die festo esse mortale: qz oia peccata grauiora iudicant ꝓpt̄ sc̄ificationē diei. qz dnō fit̄ festū instituit ad vacandū diuinis: ꝛ ideo soluentes festa p̄sertim p opa criminalia grauiter sunt puniēdi: sicut patet in decret̄. vbi Greg. papa punit ep̄m. Januarium. dicēs. Ixxvj. di. c. Tanta nequitia ad aures meas ō tua senectute puenit: vt eā nisi bumanitus. i. de spē sanue pēsarem⁹: fira tā maledictione ferirem⁹. Dictū q̄ppe mihi est. q dñico die p̄sumꝫ missaꝝ solēnia celebrares: ad exarādā messem laborio⁹ p̄sentiū pretristi: ꝛ post exaratione⁹ missaꝝ solēnia celebrasti: p⁹ missaꝝ solennia etiā terminos possessiōis eꝝ eradicare minime erubuisti: qđ factū q̄d pene debeat sec̄ oēs qui audiūt scīūt: dubij aūt de tanta puersitate fueramus: ſz filius noster Cyriacus abbas a nobis req̄situs ita se cognouisse pbibuit: ꝛ qz adhuc canis tuus parcimus hortamur aliq̄n rosipisce senex miser. Sequit̄. pene sententia in re erat iaculanda glo. depositiōis: ſz qz simplicitatē tuā cū senectute cognouim⁹ interim tacemus: eos vero quoꝫ cōsilio hec egisti in duobus mēsib⁹ excōmunicatos esse decernimus. glo. q̄ꝫ magis puniunt cōsiliarij q̄ꝫ facientes: vnde papa pepcit senectuti ꝛ simplicitati faciēs nō aūt peruersitati cōsiliantū. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā sciendū q̄ q̄rū ad futurē peccati duo sunt gñra peccatoꝝ que maxime frequētant̄ dominicis diebus ꝛ festiuis. s. ludi ꝛ voluptus. Quārum igitur ad p̄sumū distinguere possum⁹ triplicē ludū: est enī ludus extra politicalee ꝛ theatralis. Quārū ad primū q̄ritꝫ vtrū in ludis aliquibus p̄t esse virt⁹ aliqua: p̄sertim cū dicit Ambro. p̄mo ō offi. Domin⁹ aut. Ve vobis qui nūc ridetis qm flebitis: nō ergo solū p̄fusos sed etiā omes locos declinādos arbitroꝝ. Ad b̄ respondet sc̄us Tho. sc̄da. xl^e. q. clxviij. q homo sicut indiget corporali quiete ad corporis refocillatiōnē: qz nō p̄t cōtinue laborare ꝓpter hoc q habet finitā virtutē nature q determinatis laboribus ꝓportionat: sic etiā anime virtus est finita ꝛ ad determinatas operatiōes ꝓportionata: ꝛ ideo cū vltra modū suū in aliquas operatiōes se extendit laborat ꝛ ex hoc fatigat̄ qz in operatiōib⁹ eius simul laborat corpus in cōmūni. sez anima vtit viribus operatiuis p organa corporea. s. fantasmate: sicut ergo fatigatio corporalis soluit̄ p corporis quietē. sic oportet q fatigatio animalis vel mentalis soluat̄ per anime vel mentis quietē: quies aūt anime est ipsa delectatio: ꝛ ideo oportet remediū cōtra fatigationē animalē vel mentalem adhibere p aliquam delectationē: intermissa intentione ad insistendum studio rationis sicut legit̄ in Colt. patrū. q beat⁹ Johannes euāgelista cū quidā scandalizabant̄ q cū cū suis discipulis ludētē inuenerūt: dicit vni coꝝ mandasse q arcū gerebat vt in sagittā trahere⁹. qō cū pluries fecisset q̄sūt: vtrū hoc continue facere posset: q respōdit q si b̄ cōtinue faceret arcū frangeret: tūc beat⁹ Jobes sub intulit q similiter animi⁹ hominis frāgeret si nunq̄ a sua intentiōe relaxaret: hmōi aūt dicta vel facta in quib⁹ nō q̄rit̄ nisi delectatio animalis vel mentalis vocant̄ ludicra vel iocosa. quibus interdū vti necesse est: quasi ad quādā anime quietē. ꝛ hoc est qō dicit p̄bus vij. Ethi. q in huius vite quersatiōe. quedā recles cū ludo habet ¶ Circa quē tñ tria p̄cipue videntur cauēda ¶ Primū est q non querat delectatio in aliquib⁹ ꝓbis vel opinionibus turpibus vel nocuis: qz fm Tullium p̄mo de officijs: vnū genus iocādi est illiberale petulans flagitiosum ꝛ obscenū: ꝛ etiam p̄cauendū est ne finis in ludo cōstituat: qz dicit ibidem Tullius: Nō ita generati a natura sumus vt ad ludū ꝛ iocū facti esse videamur: ſz ad seueritatē potius ꝛ ad quedā studia grauiora atq̄ maiora: alioquin si finē in delectatione ludi constitueret vnq̄ peccaret. cui⁹ affect⁹ inordinat⁹ si delectationē ludi p̄poneret dilectiōi dī mortaliter peccaret: vt pa-

ter de illo de quo scribit beatus Cirillus epi/scopus hierosolymitanus ad Aug. Oportet ergo q̄ delectatio ludi duntaxat ordinetur ad quandā animę recreationē ꝛ quietem. Unde Tullius vbi supra: ludo ꝛ loco quibusdā uti licet: sed sicut somno a quietib⁹ ceteris: nunc cū grauibus seriisq; rebus sanisscemus: ꝛ sic uti ludo moderate licet. ¶ Secundū est q̄ ludo caute sit insistendū: ne totaliter animę gra/uitas resoluatur. Unde Ambro. i. de offi. La/ceamus nedū lapsare uolumus animū solua/mus omnē armoniā quasi concentū quendā bonoꝝ operū: qz dicit phs. ix. Ethi. q̄ parum de delectatione ad uitā quasi p̄ condimento sicut parū de sale sufficit in cibo: ꝛ ideo omis abundātia in ludo cauenda est. Q̄d si obiciat maxime uident histriones in ludo superabū dare: qz totā suam uitā ordinant ad ludū: si er go superabundāna ludi esset peccatū nunc o/mnes histriones essent in statu peccati: cuius contrariū patet in uitaspatrū: ubi legit q̄ bea/to Paphuntio reuelabat q̄ quidā ioculator equalis sibi esset merito ꝛ premio in uita futu/ra. Ad hoc rñdet sanctus Tho. vbi. ū. q. lu/dus necessarius est ad conuersationē humane uitę: ad cūcta ergo q̄ sunt uulta humane con/uersationi deputari p̄t officia aliqua licita. Hinc enā officiū histrionū q̄b⁹ ordinat ad so/lacium hoibus exhibendū nō est sm se illicitū nec sunt p̄ter hoc in statu peccati: dūmodo moderate utant: scz nō utendo uerbis uel fa/ctis illicitis ꝛ obscenis uel flagitiosis: nec ex/ercendo ludū negotiꝝ ꝛ temporib⁹ indebitis ꝛ qui talibus moderate subuenīt nō peccant si tñ quis cōsumeret sua superflua in illos hi/striones qui ludis illicitis utunt: peccāt quasi uouentes illos in peccato nisi in extrema ne/cessitate. Unde Augu. super Job. dicit q̄ do/nare res suas histrionibus uitium est humane. Similiter a cōtrario peccatū ꝛ cōsistit in de/fectu ludi: qz q̄b⁹ est cōtra rationē in rebus hu/manis est uitiosum: sed cōtra rationē est q̄ ali/q̄s reddat alijs onerosum: pura dū nihil exhi/bet delectabile ꝛ insup alioꝝ delectatiōes im/pedit ꝓtra quem dicit Seneca. Sic te geras sapiēter ut te nullus habeat tanq̄ asperū: nec ꝓtemnat tanq̄ uilē. nā illi q̄ deficiunt in ludo nec ipsi dicūt aliq̄d ridiculū ꝛ dicentibus mo/lesti sunt: qz moderatos alioꝝ ludos non reci/piunt: sm p̄bm dicunt duri ꝛ aggrestes: defe/ctus ū ludi minus est uitiosus q̄ superfluus. ¶ Tertiū denicq; est q̄ attendat in eo sicut in

oibus alijs actib⁹: ut sit congruitas p̄sone tē/pori ꝛ loco: ꝛ sm alias circumstantias debite ordinet. ut sic ludus sit tēpore ꝛ hoic dignus ꝛ circa ludū p̄t esse uirtus his cōcurrentib⁹ quā phus eutropolis uocat: quam ꝛ nos uo/care possumus iocunditatē: ꝛ dicit eum opol⁹ a bona uersione: qz sc̄z bene cōuertit aliqua di/cta uel facta in solatiū: ꝛ inq̄rum p̄ hanc uir/tutē homo refrenat ab immoderāta ludoꝝ sub modestia continet que est pars temperantie. ¶ Quantū em ad ꝛgruitatē persone sciendū est q̄ multa cōperiunt laicis que nō clericis ut religiosis. p̄sertim cora laicis uel cū laicis: qz dicit. ii. q. vii. c. laicos. q̄ uita coꝝ conuersatio debeat esse secreta: ꝛ a laicoꝝ actibus remo/ta: ꝛ similiter dicendū est de loco: qz in eccla prohibent fieri ludi theatrales cū laruis ꝛ si/milib⁹ inhonestis: ut ptz extra de vi. ꝛ ho. cle. c. cū decorem ubi dicit. Interdū f unt ludi in ecclesijs theatrales. i. fozēsces in publico: ꝛ nō solū ad ludibꝛioꝝ spectacula introducunt in eis monstra laruarū: uerū etiā in aliquib⁹ fe/stiuitatib⁹ diaconi atq; p̄sbyteri ꝛ subdiaconi insanie sue ludibria exercere p̄sumunt: frater/nitati tue man. qua. ne per hmōi turpitudinē ecclesie uestre inquinet honestas: p̄hibeāt ludi briaꝝ ꝓsuetudinē uel potius corruptelā cure/ris a uestris ecclesijs extirpare. Similiter etiā dicendū est de circūstantia temporis: nā dicit Aug. in li. de penitentia. Lobibeāt se peniten/tes ꝛ ludis ꝛ spectaculis seculi que perfectā uolūt ꝓsequi remissiōis gratiā: ꝛ ratio huius est: qz ludus ꝛ luctus opponunt p oppositas causas coꝝ: sed penitentib⁹ indicitur luctus p peccatis: ergo per ꝓsequens interdicit eis lu/dus: similiter in diebus festiuis tpe missę uel diuini officij: uerūtamē p̄fectus ḡs agens di/cit cū sara Tbobie. iii. Nunq̄ cū ludentibus me misceui: neq; cū his q̄ in leuitate ambulant ꝛc. B Denicq; queri p̄t utrū inspectio spe/taculoꝝ sit pctm: p̄sertim cū ludi tales in ca/su admittunt cum nō sint in aliquo pernicioſi. Ad hoc rñdet scūs Tho. sc̄da sc̄de. q. clxvii. q̄ cognitio sensitiua in hoic specialiter ordinat ad cognitionē intellectiuā: speculatiuā ut ꝓ/ctica: apponere ergo studiū circa sensibilia cognoscēda dupliciter p̄t esse uitiosū. Uno modo in finem cognitio sensitiua nō ordinat in aliq̄d utile: sed potius auertit hoiem ab ali/qua uili ꝛsideratiōe. Unde dicit Aug. in. x. cōfes. Cane currentē post lepozē: nā non inspe/cto cū in certo sit aut uero in agro si casu trāse

am.auertit me fortassis ab aliq̃ magna cogi tatione arcꝫ a se conuertit illa venatio: t nisi mihi tã demõstrata infirmitate mea cito amoueas: vanus ebesco: t sic inspectio spectaculoꝝ vitiosa reddit: inãnitum p̃ homo fit prono ad vitia lasciue vel crudelitatis p ea q̃ ibi repꝛesentant. Dicit em̃ Chrys. q adultes ros t inuerecundos ꝓstituunt tales inspectiones. Alio mõ inãnitũ cognito sensitiua ordinat ad aliqd̃ nociu: sicut inspecto muliere ordinat ad cocupiscendũ: t diligẽs inquisito eorũ q̃ fuit ab aliꝙ ordinat ad detrahendũ: q si ꝙs talẽ cognitionẽ vl̃ inspectionẽ ordinat ad aliqd̃ vtile: scz ꝓpter necessitatẽ sustẽtãde nature vl̃ vtilitate: moderate recreatiõis: aut ẽt ꝓpter studiũ intelligende veritatis cũ debitis circũstãtijs tũc licitũ est: multa nãq̃ fm se sũt licita que tñ ex circũstantijs reddunt illicita: verbi grã: sicut dictũ est de ludis licitis t locꝫ scõm modũ debitũ eutropolie: q tñ nõ debẽt frequẽtari tpe diuinoꝝ: t ꝓcipue celebratiõis missaꝝ: qz p̃cipit de cõse. di. j. c. missas die dominico secularib9 totas audire spẽali ordine p̃cipim9: ura vt añ bñdictionẽ sacerdotis egredi ꝓhibeatur. qd̃ si fecerit ab episcopo ꝓfundant: t infra. c. q die solenni p̃termisso cõuentu ecclesie ad spectacula vadit excõicetur. glosa si monit9 nõ desistit nec em̃ ꝙs excõmunicat nisi ꝓ mortali: vñ t h̃ capitulũ videtur intelligẽdũ de voto diuino officio. ¶ Hic queri potest virũ illi q̃ non audiũt missam in dominica peccãt mortaliter: sicut sõare videt illud. c. missas. quod est positũ in cõcilio agateñ. Ad hoc rñdet Alen. li. iij. de audit̃one misse. t Hen. hoyc. extra de cele. miss. in. cap. dolentes. q quo ad laicos non audire missaꝝ in die dominica tũc est mortale peccatum: qñ hoc accidit ex cõtemptu vero vel interpretatiuo: vocant aũt ꝓtemptũ inꝓteriatiũ quando sine causa legitima missam audire in diebus dominicis ñ assuescat: puta vt ad spectacula vadat: t talis ex contemptu quouis modo peccat t ab episcopo ꝓfundi debet vt dicto c. missas. quod per hoc ptz: qz excõicari debz ꝛc. qui die. que scz excommunicatio fieri nõ debet nisi ꝓ mortali: vt ptz. xj. q. iij. ca. nemo episcopoꝝ. Unde glo. in dicto cap̃. missas dicit hoc esse ꝓce: ptum: t contra ꝓceptũ faciunt qui dñicis diebus in illam nõ audiũt ni sine necessitate aliqua cogat. Si quis vero pretermittit audire missa in dñica ex aliqua causa legitima tunc non peccat: t vocãt causam legitimã qñ ꝙs corꝓorali detinet infirmitate vl̃ inimicoꝝ timore vel aliq̃ simili cã: q̃ scõm rectã iudiciũ rationis excusatio legitima reputari debeat. Si deniq̃ ꝓtermittit audire missam nõ ex aliq̃ legitima cã vl̃ sufficienti sed ex leui: vtpote ex aliq̃ mẽtis infirmitate: sicut ex aliqua passiõe vl̃ pigricia t tñ ad audiendũ missam fuit cõsuetus tũc potest esse veniale. Preterea clerici beneficiati t religiosi q̃ tenẽtur ad diuina adhuc magis peccãt: vt ptz dicto. c. dolẽtes. Q Deinde q̃ri p̃t virũ certo die9 ꝙs cogit ad ꝓpria ecclesia prochiale accedere. Ad h̃ dicendũ q ſũt certi dies in quibus prochiani missã audire debẽt ecclia sua parrochiali: vt ptz extra ó prochijs t alienis prochijs: vbi óz ex cõcilio nateñ. c. vt dñicis vel festiuis die9 p̃sbyteri añq̃ missã celebrẽt plebẽ interrogẽt si alienus parrochianus in ecclesia sit: q ꝓprio cõtemptu p̃sbytero missaꝝ velit audire: quem si inuenerint statim ab ecclesia ejiciãt. glo. benedicit cõceptu: qm ex illa cã absens bene potest audire diuina i ecclesia ad quã venit. Unde Inno. Host. t Joh. an. sup rubricam de parochijs. Dicũt q h̃ est inter iura parrochialia: scilz q parrochianus vnius ecclesie non debet audire diuina i alia ex contemptu: qd̃ tñ fieri põt ex rationabili cã vel corꝓorali vl̃ spũali. Unde de ꝛcc. di. j. óz. c. si ꝙs et extra parrochias in dbo legitimus est extraordinarius q̃ ꝙt9 oratorium habere voluerit reliqs festiuitatib9 vt ibi missas audiat ꝓpter fatigationẽ familie iusto ordine permittimus: pascha vero: natali domini epiphania ascensiõe dñi pẽth. t nata. Joh: baptiste: si q̃ maxime dies in festiuitatibus habentur non nisi in ciuitatib9 aut parrochijs audiant: hoc ibi ex concilio agatheñ. Ex his q exceptis dñicis diebus t maximis festiuitatib9: etiam non habens causã rõnabilẽ in alia ecclesia põt audire diuina: silr de licẽtia ꝓpꝛij sacerdotis h̃ facere põt p̃dictis diebus: qz óz in dicto. c. dñicis. ꝓtemptu ꝓprio p̃sbyteroꝝ qui ꝓtempt9 p̃sumit fm Host. marie vbi ecclesia ẽ viciana nisi iusta oñdat cãs vl̃ licẽtiam habeat quã dare põt nõ solũ ꝓpr9 sacerdos sed etiã papa: legat9 pape t epus: t sufficit licentia alteri9 eoꝝ: qz tales dicũt ꝓpꝛij sacerdotes vt notat i. c. ois. sup ꝓbo. a ꝓprio: extra de pe. t re. Q si ꝙs coꝛ licẽtiã ꝓcederet audiẽdi diuina i aliẽa proch. vl̃ eccle. ñ tñ intelligitur ꝓcessa licẽtia q̃ i alia eccl. offerat qõ in ꝓpa ꝏbebat: qz tal licẽtia vt odiosa ẽ restrigẽda

quia semper tenet ecclesie siue satisfacere: q̄ si vltra ꝺ offerre voluerit: p̄t ꝺ facere vbicunq; placuerit. Vñ iuxta cōcilia sanctoꝝ patꝝ dominicis ⁊ festiuis diebꝫ non solū missas audire debet: sed etiā aliq̄d offerre ⁊ ad memoriā reducere qꝺ dñs dixit p Moysen: Exoꝺ. xxiij. ⁊ Deut. xxvj. Nō apparebis i cōspectu meo vacuus: ⁊ ꝺ p̄sertim in suis ecclesijs pro ebitalibꝫ qꝺ ordinarū fuit in ecclesia p̄mitiua: vnde de p̄se. di. ij. Omnis christianꝰ ꝑueniat ad missaꝝ solēnia aliq̄d deo offerre ⁊ ducere ad memoriā qꝺ deus p moysen dixit: Nō apparebis in p̄spectu meo vacuus: ⁊ in collectis sanctorum patrū liquido apparet tē. Est ⁊ nūc p̄nonunc cōsiliū nō ꝑceptū: si tamē paup esset sacerdos q̄ nō haberet victui necessaria: posset cogi p superiores parrochianꝫ: eo q̄ dignꝰ est operarius mercede sua. ⁊ qui altari seruiunt de altari viuere debēt. Ad lau. deo.

¶ De secundo ⁊ tertio genere ludi scz alee ⁊ theatralis: Ser. iij

Ememto vt diem sabbati

m sanctifices: Exoꝺ. xx. Jam ordine debito videndū est de scꝺo genere ludi. s. alee. Et est ois ludus qui innitit fortune: ⁊ omnis talis phibitꝰ ē fm legē: ⁊ fm Ray. Quicūq; ludunt alea siue taxillis vt q̄ sunt principes vt inspectores peccāt. ¶ Ad cuius euidentiā q̄ri p̄t: vtrū ludens alea vt taxillis peccet mortaliter. p̄sertim cū fm legē phibitꝰ inuenit: vt. ff. e. l. ij. ⁊: p eo qꝺ ponit in conuiuio vescēdi causa leges permutunt ludere. ff. e. l. fi. Ad hoc rñdet Alex. de. bal. in iij. parte summe. q̄ aleatores non debēt accedere ad sacramenta. a quibus tamē nullꝰ excluditur nisi pro mortali: sed aleatores fm eūdem ꝑtē dicuntur qui ludū taxillorꝫ ducunt in consuetudinem: tales em̄ licet sint laici tamen non sunt in statu saluandi: quanto minꝰ si sint clerici. Vnde dicitur dist. xxxv. ca. epūs aut presbyter aut diaconus alee aut ebrietati deseruiens aut desinat aut certe deponatur subdiaconus autem lector aut cantor similia faciens desinat: aut cōtone p̄uetur. similit ⁊ laicus: immo dicit: extra. de vi. ⁊ ho. cleri. c. clerici. q̄ ad aleas ⁊ taxillos non ludant. nec huiusmodi ludis intersint: glo: hic prohibet clericis non tantum ludere sed etiam ne interfint ludo: ⁊ q̄ qui publice aleator est repellit a p̄motione: vt patet de excess. p̄la. ca. inter dilectos. Hec debent esse inspectores ludi: vt in autem. de sanc. epi. ꝟ. interdictmus: ⁊ misso anno arceantur a ministerio vt ibi dicitur: et sic patet: q̄ tam laici q̄ clerici sunt sacra communione p̄uandi tanꝺ existens in mortali: p̄sertim qui ducunt illud in consuetudinem quod notatur per deseruiens: nā assuescens ludo isto nō cōtingit sine grandi peccato ꝓter ea q̄ circa eius assuefactionē cōtingunt q̄ sūt desiderū lucrāndi: ⁊ sic est peccatum auaricie siue rapine: qz tales habēt cupiditatem ⁊ voluntatē spoliāndi p̄mū: ē etiā ibi cōmissio vsure grauissime: qz tales concedunt. xij. p. xij. nō solū ad soluēdum in mēse vl̄ septimana ꝛ eadem die: est enim ibi multiplicatio mēdaciorum: periuriorum: blasphemiarū: fraudis: doli: corruptio p̄ximorū frequēter cōfluentiū ad ludū inspiciendum: scandalū bonorꝫ cōtēpt⁹ ecclesiastice phibitionis: ⁊ multa alia mala cōcomitantur. Rōnem aūt q̄re nō ꝛ amittere pecuniā ad ludum alee sicut ad ludū pile: ponit Alex. de bal. ibidē dicēs: q̄ ꝺ est ꝓter multa mala q̄ in eius frequētia solēt accidere: q̄ nō ita accidunt in ludo pile: ⁊ iō iste phibitus est ille non: qz licet ludus pile q̄n exerceat ꝓter desiderium lucrandi: tñ ludus ad pilam nō afficit tanto desiderio ꝓter moditatem lucri: quāto quis afficit in ludo alee: nā ludus alee non est illicitus eo q̄ dānificat in pecunia tm: sed quia dampnificat etiā in aīa ꝓter mala cōcomitāna: ⁊ ideo magis phibetur. nihilominus etiā ludus pile ⁊ similiū si intemperate exerceatur vel ex modo vel ex affectu vel ex tempore vel loco potest esse mortale: ⁊ p̄sertim cum fit ex auaricia ꝛpe diuinoꝝ. vt in loco sacro. Denicq; in ludis alee tanta est feditas iuste auaricie q̄ oia que lucrāt aut reddēda sunt aut in pias cās eroganda: nisi que cū recreationis lucrata sunt. p symbolo vt ianus videbit infra. Sciendū tñ generaliter fm Jo. calō. ⁊ Frā: de zab. in. c. clerici officia. extra ō vi. ⁊ ho. cleri. Lucrū qꝺ fit in ludo cōsistēte totaliter vel p maiorē pte in ingenio nō in fortūa: vt est in ludo scbacoꝝ: non subiacet restitutioni fm leges: vt ptz. C. de relig. ⁊ sup. fi. l. vna vbi permittuntur aliqui ludi cōsistentes in ingenio. ⁊ hoc sane intelligit dūmodo lucrum sit moderatum: vt ibi limitat etiam ibi q̄n ludi possunt exerceri. q̄ si ludi cōsistunt p̄ncipaliter ⁊ p maiorē partē i fortuna: tūc cōputātur sꝰ ludo aleaꝝ. Quis q̄ri p̄t an ludꝰ scbacorum sit licitus. Ad hoc dicendū q̄ste sanē laicis eo q̄ consistit in ingenio naturali: nec

cõmicit virtꝰ fortune: vt notat Accursius. Ꝯde.epi.ꝛ cle. in aut. interdicimꝰ: ꝛ idẽ dicit ibidẽ Accursius de clericis: licz Jacoby dea. et Pe. de bel. p ꝓrarijs: ex hoc sez motiuo: qz ratio phibitionis ludi taxillorũ in clericis fuit vacano diuinoꝝ: ne sez ab eis retrahant: que rõ magis habet locũ in ludo scakoꝝ qz ꝓlixioꝝ est: sed Hen. boyc. in. c. clerici: rñdet salua eoꝝ reuerẽtia illa nõ est causa ꝓncipalis phibitionis taxillorꝝ ludi: sed turpia ꝛ inhonesta ipsius ludi ex quo plurima crimina oriũtur. Vñ sustinendo glosam Accursij põt dici q ille ludus est licitus rẽpozibꝰ ꝛ horis congruis ꝙbus vacare nõ debent ꝛ dũmodo p bõ dño fiunt nõ negligũt. Qđ si obijcit de clericis illud Hiero. qđ habet de conse. di. v. c. nũq̃ de manu tua aut oculis tuis liber psalterij discedat ꝛc. qđ ꝓcipue intelligit de clericis bñficiatis: q vt ecclesiastici boni appareãt exemplũ bonũ secularibꝰ ꝓbere debeãt. Dicendũ q dictũ illud intelligit cuiliter sez horis debitis statutis ꝛ ꝓfuetis: vt etiã ibidẽ dicit glo. ꝛ. xxxvj. di. c. si ꝙs. sup illud indesinenter dicit glo. id est horis statutis: vide ibidez de Moyse ꝛ Aaron: obſuare ꝙ debẽt ꝑs congruis ꝓsonas ꝙgruas. s. cũ clericis nõ cũ laicis: vt patet extra de hom: cidio. c. cõmenebat. in glo. ij. ꝛ ratio huiꝰ ponit. q. q. vij. c. laicos. debent etiã ludis moderate vti: qz dicit phs in. Ethi. q parũ de delectatiõe sufficit ad vitã q̃s ꝓcõdimẽto: sicut paꝝ de sale sufficit in cibo. Certius aũt ludus dicit theatralis ꝙ ꝛ multiplex inuenit: nã ꝙdã sunt ludi phibiti: ꝙdam illiciti: ꝙdã etiã liciti seruatis debitis circũstantijs. ¶ Quantũ ad ꝓmũ genus ludi q̃ri põt vtrũ ẽxercitia vel torneamenta licite exerceri pñt: ꝑsertiz qz militia necessaria requirit in ecclia dei ꝛ p cõsequẽs eius exercitatiõ: nã quõ milites ecclam dei cõtr ꝛ infideles defenderẽt nisi in vsu armoꝝ exercitati essẽt: quod exercitiũ ponissime p ẽxercitia cõgruit adipisci. In cuiꝰ argumentũ ꝛ Judicuꝝ. iij. Hę sunt gentes q̃s dñs dereliquit vt erudiret in eis hierusalẽ: ꝛ oẽs ꝙ nõ nouerãt bella chananeoꝝ: ꝛ postea discerent filij eoꝝ certare cũ hostibus: ꝛ habere cõsuetudinẽ ꝓliandi ꝛc. Ad ꝫ rñdet Alex. de al. in. iij. suo. di. xxiij. q milites q̃diu sunt in ꝓposito torneamenta exercendi nõ possunt esse in statu salutis. Primo qz torneamẽta sunt phibita: vt patz extra. e. t. c. felicis memorie. Innocen. er Eugenij ꝓdecessoꝝ nꝛoꝝ vestigijs inhereñs tes detestabiles illas nundinas vl ferias q̃s vulgo torneamenta vocant: in quibus multes ex cõdicto cõuenire solent: ꝛ ad ostentandi onẽ virtũ suaꝝ ꝛ audacie temere cõgrui vnõ mortes hominũ ꝛ animaꝝ pericula sepe ꝓuenirũ: fieri phibemus. hoc ibi. Scõo qz exercenk intentiõe puersa: sez ad ostentationez virtũ ꝛ gloriã tẽpozalẽ: nã si nõ essent phibita ꝛ fierent ountaxat causa discendi vsum armoꝝ ad impugnandũ infideles: ꝛ ob defensionẽ patrie vel reipublice ac moderate vterẽtur tũc nõ essent peccata. Tertio qz sunt causa multoꝝ maloꝝ. s. exoꝛsionũ: rapinaꝝ. homicidioꝝ. inuidiaꝝ ꝛ similiũ: ꝓpter que dicũtur nundine vl ferie detestabiles. Vñ pestis tã detestanda iudicak ab ecclia: q sicut dicit in. c. felicis. Si quis eoꝝ ibi moꝛtuꝰ fuerit: cũ uis ei poscenti penitentia nõ negek: ecclia stuca tñ careat sepultura. glo. generale est q cuꝛ licet maius licet ꝛ minus: nisi ab illo minore ꝓhibeak ex causa ne vilipendak bono: persone. vt patet p ꝓmas conco. dias: hic vero alia ratio est vt potius consolak vnus cũ defunctis vt alij terreank ꝛ abstineant a talibus cũ viderint illos sepeliri in campis. Quia vilis sepultura defunctis illis non nocet. Vñ sm Ray. si ꝙs aliquẽ ibi occideret etiam casureus erit homicidij ꝛ irregularitatis: nã q talis ludus est illicitus ꝛ noxꝰ: ꝙquid ex eo sequitur imputandũ est sibi: vt patet extra de ꝓsum. c. s. ꝛ in glo. ꝛ extra ỏ homi. c. fi. ꝛ qđ magis est sm Hosti. ꝛ Goff. ꝙ ad torneamenta accedũt animo pugnãdi: nõ mi ipi pugnanti si aliꝙ ibi occisi fuerint: nõ debent tales ad ordinẽ ꝓmoueri: quia ad rẽ condemnatã ꝛ phibitã accesserũt. Denicz si quis ibi venerit nõ pugnãdi animo sz ex alia honesta causa: puta debitũ petendi vel cũ alijs loquẽdi: si talis casu obierit nõ debet illi denegari sepultura vt patet. e. t. c. ij. vbi loquit de ꝙdã ꝙ casu subequo moꝛtuus fuit: vt dicit glo. nec etiã denegatur illis qui vadũt illuc solũ causa curiositatis ad videndum. ¶ Denicz queri põt de duello qđ est singularis pugna inter aliquos ad probationẽ veritatis inuicta. sez vt qui vicerit probasse intelligak: ꝛ qui non vicerit in probatione defecisse putek: qđ dicit alio nomine monomachia. i. singularis pugna: vtrũ sez talis pugna sit licita ꝑsertim cũ dauid talem pugnam inijt: vt patet. j. Reg. xvij. ꝛ magnã ex hoc cõsecutus est gliam ꝛ cõmendationẽ in scriptura. Vñ ꝛ ecclia eam tolerare

videf. Ad hoc rñdet Alex. de hal. vbi. ē. q; existentes in ꝓposito duelli acceptādi: stant in statu mortalis peccati: nec solum duellū accipiantes: sed etiā ꝑcipientes vel auctoritatē cōferentes: sacerdotes arma benedicentes: oēs etiā assessores ꝓsilii: auxilii: vel fauorē tribuentes: ⁊ si cōtingit aliquē interfici: oēs illi efficiunt irregulares: nec em̄ lex nouā monomachiā admittit licet ecclesia toleret: sicut meretrices ⁊ vsuratos. nec mirū cum sit cōtra ꝑceptū illud Deut. vj. Non tēptabis dñm deum tuū: contra qđ nullo modo faciendū est: vt patet. xxij. q. ij. c. queritur. Qđ aūt ecclesia nō recipit patet. ij. q. v. c. monomachiā vero in legez nō assumimus quā ꝑceptam esse nō repimus quā licet mīsse quosdā legamus: sicut sanctū Dauid ⁊ golīā sacra prodit historia: nunq̄ tñ vt pro lege teneat a licui diuina sanxit auctoritas: cum hic hmōi sectantes deū solūmodo tēptare videant. Similiter expresse prohibet in lege seculari. C. de gladiatoribus. l. vnica. Nec obstat cōtraria ꝓsuetudo. q; fm Host. ⁊ Raz. Nulla cōsuetudo: vel verius corruptela pōt aliquē excusare: q; duruminas temporū nō minuit peccatū sed auget: nec factū dauid excusare potest imitantē: q; ꝓuilegia pauco ꝝ non facīt legem cōmunē: vt dicit Hiero. Vnde pie ꝓsumit hoc fecisse dauid instinctu diuino. Qđ si obijcit de innocente qui accusat de crimine ad mortē: qui si duellum recusauerit statum suspendit: modo durū videf diffinire q; teneat potius sustinere se suspendi q̄z in duello se defendere. Ad hoc respon. Alex. de hal. vbi. ē. declinans ad hanc opinionem: q; nullo casu licet duellū offerre nec oblatū suscipere: cū in lege cīuili sit prohibitū: ⁊ eius ꝓhibitio in canone approbata: veruntamen qui iudice deferente duellū inuitus suscipit ⁊ cōmittit excusat a tanto sed nō a toto: q; metus ille peccatū attenuat. nō tñ ꝓrsus excludit: q; potius deberet omnia mala pati q̄z mortali consentire peccato: vt patet. xxij. q. v. c. ita ne. ¶ Qđ si querit ergo ne sustinebit innocens in causa criminali se suspendi in cōfusionem ꝓpriā ⁊ generis sui ⁊ patrie scandalū. Rñdet Alexā. ibidem credo q; sic in isto casu cū cōfessione sue innocentie ⁊ humili reputatione se. s. ista sufficiēter alios meruisse. ¶ Dem̄q; generaliter notandū est q; non solū oēs torneamenta duellos vel simulacra in ure ꝓhibita insistentes peccant mortaliter: ꝙ etiā oēs ex deliberato ꝓposito ad hoc cōuenientes: vt personali ꝑsentia in his sensus ⁊ affectus ꝓprios oblectent: q; tales nulli dubiū quin cōsentire iudicant: dicit em̄ aplus ad Ro. j. qui talia agunt digni sunt morte non solū qui faciunt sed q̄ consentiūt facientib⁹. ¶ Aliqui vero ludi licet nō sint ꝓhibiti sunt tñ illiciti: eo q; sunt multū pricosi saluti corporis vel anie: sicut chorea: hastiludia ⁊ similia: quibus cōcorrunt infinita pericula: eo q; ꝓximis ingerunt occasiones peccandi: vt exempli gratia: licz choree cū debita moderatiōe facte secz tempoꝝ: loco: ꝓsonaꝝ: modoꝝ intentionis cause. similiū q; que ad eandē modificationē requirunt excusari possent dum sic reducerent ad virtutē eutropelie: sed vt in pluribus in choreis occurrunt oia opposita requisitis ad hoc vt licite redderent: nā ecz intento frequēter peruersa est: secz ad ostentationē superbie: vane glorie vane cōplacētie: ad prouocationē turpissimi amoris: ⁊ detestande libidinis: vt placeant ⁊ illiceant cōcupiscant ⁊ ꝓcupiscāt. Hinc dicit Hiero. in quadā omelia. Non credo viro si dicit se illesum euasisse a spectaculis talibus cū dauid ex eo q; vidit bersabee lauantē se ad libidinem ꝓuocatus est. Et iterū Hiero. ad custodiū. Si vir vel mulier se ornauerit: ⁊ vultus hominū ad se prouocauerit: ⁊ si nullū nō sequatur damnū: iudiciū tñ patientur eternū: q; venenū artificiū si fuisset qui biberet: vnde ⁊ oēs astantes exinde maculant ⁊ grauiter offendunt: vt patet. lxxxvj. di. c. vident homines venatores ⁊ delectant: ve miseris si se nō correxerint: qui em̄ venatorē vident ⁊ delectant videbūt saluatorem ⁊ tristabuntur: vide gloriose est detestabilior venatio q̄z vanitatis ⁊ impietatis: sicut qñ sunt tempora sanctissima vtpote celebria loca religiosa: vt monasteria persone deo dicate: gestus ⁊ modi dissoluti ⁊ libidinosi: cantus lasciui ⁊ luxuriosi: ⁊ sic in oībus videf esse quedam idolatria ⁊ cultus demonū. qui multis laqueis vtunt ibidem. s. gestu: tactu: nutu: cantu: visu: colloquio ⁊ similibus quibus letale venenum diffundunt animaꝝ. ¶ Hinc querit Alex. de hal. in. iij. suo vtrū choreas ducens admitti pōt ad sacrū cōmunionē boc est vtrū stant in statu dānationis presertim cū non legat. s. implicite ꝓhibitū nec lege diuina: nec lege nature: nec etiā lege posituā. Ad hoc rñdet ibidem q; choreatrices quibus innoteseunt mala que ex vsu chorearū prouenīt: siue ex ꝓpria industria vel experientia vl ex ꝑdicatiōe: ⁊ nihilominus illud

exercent ex cõsuetudine mortaliter peccãt mul-
tipliciter ⁊ grauiter. Primo quidẽ quia ad h̃
se ornãt vt placeãt ⁊ cõcupiscant. Secundo
q: ad h̃ accedũt vt sensualitates viles amo-
res aut carnalia desideria voueant. Tertio
q: gestib: nutibus: cantibus ⁊ similibus se et
alios ad lasciuiã prouocãt ⁊ ꝓuocari deside-
rãt: alios carnaliter affectant ⁊ affectari desi
derant. Quarto quia his ⁊ similibus sabbata
violant ⁊ in contumeliã dei totaliter demoni
bus dedicãt sequunt ⁊ infinita alia peccata:
nec fere subterfugerẽ potest vllũ peccati genꝰ
qđ non sequatur hãc pestẽ. Merito fuit hec
prima oblatio sathane ĩ vtulo ꝯflatili: quia
nulla deo cõtumeliosior: diabolo: acceptior:
omnes etiã astãtes peccatoꝝ multiplici ve-
neno infitiẽs. Si ꝟo mulier aliqua raro ⁊ in
uite se miscet hmõi choreatricib: non audeo
diffinire ꝙ peccet mortaliter: nec illam peccato
mortali assecurare: cũ ingerãt se periculo ꝓ-
uocandi colludẽtes ⁊ assistẽtes ad libidinem
⁊ vitiũ ac cõsuetudinẽ choreatricũ approba-
re videat: estimo tñ inq̃t ꝙ qñq̃ aliquas excu
sat a peccato mortali: simplicitas innocẽtia ⁊
puritas intentiõis: vtpote illas q̃ non intẽdũt
nisi ludũ penitus ignorãtes ex h̃ aliqđ pericu
lũ ex tali ludo alicui ꝓuenire: sed vbi talis in
ueniri p̃t: cũ lasciuia corpoꝝ semp indicet vel
nutriat lasciuiam mẽtis: sicut dicit Ambro. li.
j. de offi. caueamus nedũ laxare animũ volu
mus soluamus omnẽ armoniã quasi ꝯcen-
tum quendam bonoꝝ opeꝝ: vsus em̃ cito in
flectit naturã. Hinc ꝯcludit Chryſ. sup illud
Matth. xiiij. Die aũt natalis: ꝙ vbi saltatio
sbi diabolus: neq̃ em̃ deus ad hoc nobis de
dit pedes: vt cũ camelis saltemus: sed vt cuꝫ
angelis chorum faciamus: in saltibus letan-
tur demones ⁊ exultant ministri demonum:
nimirum cum vndiq̃ vulnerant corda collu
dentium: muliebrem em̃ affectũ indicat liben
ter cũ mulierib cõuersari. Unde refert Ua-
lerius: ꝙ cũ quidã stoicus audiẽte Pythago
ra diceret. mallez esse cũ mulierib q̃ cũ phi-
losophis conuersari: ⁊ sues inq̃t libentius in
sceno q̃ in pura aqua versantur: vnde cõclu
dit ibidem Alex. ꝙ iste ludus ꝓhibitus ẽ (licet
ex cõsequenti) in p̃cepto de obseruatione sab
bati ¶ Quidam etiam ludi sunt liciti ⁊ ſm le-
ges permissi: sicut illi qui fiunt simpliciter cau
sa virtutis exercende: ⁊ nõ sunt pernicioſi ani
me vel corpori: nam ꝙ canones torneamen-
ta ꝓhibent: ex eo venit ꝙ ex illis ludis mors
hominũ ⁊ animaꝝ pericula sepe ꝓueniũt: ⁊ ea-
dem rõne omnes alij ludi ſm se liciti si ex ali-
quib circũstantijs talia pericula verisimiliter
inde venire possent illiciti reddunt. q: vbi est
eadẽ ratio idem ius esse debet. ¶ Deniq̃ q̃ri
p̃t vtrũ balistarij mortaliter peccẽt ludũ suũ
vel artẽ illã frequẽtantes: p̃sertim cũ d̃r extra
de sagitta. c. artẽ illã mortiferã ⁊ odibilẽ bali
starioꝝ ⁊ sagittarioꝝ aduersꝰ christianos et
catholicos exerceri de cetero sub anathema-
te ꝓhibemus: exercentes aũt ea que sunt ana
themate ꝓhibent: dãnationẽ anathematis ĩ-
currunt ⁊ iõ vident peccare mortaliter. Ad h̃
rñdet Alexã. de hal. vbi. s̃. ꝙ balistarij sagit-
arij ⁊ alij pugnatores quolibet armoꝝ gene
re licite ꝯ saracenos vti possunt sed nõ ꝯ chri
stianos vt dicit hec decretalis ꝙ sane intelli-
git in bello iniusto: vt dicit glo. lꝫ em̃ corpora
ꝓpria ⁊ possessiones iuste possessas hmõi ar
mis tueri ⁊ custodiri: dico g̃ sine p̃iudicio ꝙ ĩ
bello iusto licꝫ eis vti ad sui ⁊ suoꝝ ⁊ maxime
reipublice defẽsionẽ. ar. xxiij. q. ij. domꝰ vbi
manifeste declarat ꝙ in iusto bello nihil inter
est vtrum aperte vel ex insidijs quis pugnet:
cui tamẽ bellare fas est dũmodo tñ fidẽ non
rumpamus hosti. vt dicit ibidem glo. tales g̃
qui se exercent in arte illa cũ debitis circũstã
tijs non habentes ꝓpositum eis aliquando
velle vti nisi in necessitate iusti belli non pec-
cant mortaliter: qui tñ indifferenter ꝓpositum
habent vtendi talibus in bello iusto sine iniu
sto non excusantur a mortali: q: grauiter pec
carent: tam ꝓpter bellũ iniustũ q̃ ꝓpter inter-
dictionẽ anathematis: quia nõ sine causa ar-
ma talia sunt interdicta: ⁊ ideo tale cõceptuꝫ
in ꝓposito non caret mortali peccato. cum oĩa
mortalia affectu ⁊ ꝓposito qualicũq̃ conditi
one occurrente cõfirmata iam intelliguntur
patrata: saltem ĩ corde ⁊ formaliter: quod a no
bis auertat iesus christus.

¶ De vitio gule quod ꝑpetratur q̃n q̃ modis: ⁊ de ebrietate ac peccatis inde sequẽtibus. Sermo. iiij.

Memento vt diem sabbati sã
m ctifices Exod. xx. Secundum autẽ
vitium quod specialiter diebus fe-
stiuis frequentatur sunt voluptates et com-
messationes: presertim in gula et voracitate
ac ebrietate: cum tamẽ dicat apostolus: Nõ
in cõmessatiõib ⁊ ebrietatib: nõ in cubilib

t impudicitiꝫ: sed induimini dominū nostrū iesum christum. Ad hoc em̄ festa sunt instituta: vt recuperemus in illis deperdita diebꝫ festialibus ꝓpter occupationem terrenoꝝ quibꝫ impedimur a contemplatione t desiderio celestium. ¶ Ad euidentiam igit gule que principale dominiū diebꝫ illis obtinet. Pꝛio queri potest: vtrum gula sit peccatū mortale vel veniale: pꝛesertim cum dicit Aug. in. ser. mone de purgatorio. quotiens aliquis i cibo aut pou plus accipit q̄ necesse est: ad minuta peccata nouerit pertinere. sed hoc pertinz ad gulam: ergo videtur esse veniale: imo videtur nullū esse peccatū. dicēte dño Matth. v. Quod intrat in os non coinquinat hominem. Ad h̄ rñdet sanctus Tho. scḋa scḋe. q. clvij. q. gula non nomiat quemlibet appetitū edendi t bibendi sed nominat appetitum inordinatum qui. s. appetitus inordinat⁹ dicit ex eo q̄ recedit ab ordine rationis: in quo bonum virtutis moralis consistit. Ex h̄ autē aliquid dicitur esse peccatū qđ cōtrariat virtuti: sicq̄ manifestum est q̄ gula peccatum est sed q̄ gula non consistit in cibi substātia sed i inordinata concupiscentia. iō dicit dominus: quod intrat in os. s. per modū cibi fm suā substantiam t naturā non coinq̄nat hominē sed inordinatus appetitus: nam si quis excederz in quantitate cibi: non ꝓpter cibi concupiscentiam sed estimans id sibi necessariū. ñ pertinet hoc ad gulam sed aliquā impertinā: sed hoc solum pertinet ad gulam: q̄ alios ꝓpter ꝓcuriscētiam cibi delectabiles scienter excedat mensurā in edēdo. Cū g̃ vitiū gule ꝓprie consistat in inordinata cōcupiscentia sciendū ē: q̄ ordo rōnis ipsam cōcupiscētiā ordinātis tollit pr duplicit. Primo mō q̄tū ad ea que sūt ad finē: put. s. nō sunt ita cōmensurata. vt sint fini debito ꝓpoꝛionata: vtpote q̄ nimis q̄rit delectationes ciboꝝ: t ꝓpter h̄ in quātitate debitā mensurā excedit: non tamē ita q̄ ꝓpter hoc faceret aliquid cōtra legem dei. t tunc est veniale peccatum: t sic intelligit verbū Augu. pꝛius positum. Secundo mō q̄tum ad ipm finem: put. s. hominē auertit ipsa cōcupiscentia a fine debito t pꝛesertim a fine vltimo: qđ quidem contingit quando delectatiom gule i tꝛet homo tanq̄ fini ꝓpter quē deū cōtemnit: paratus. s. agere contra diuina pꝛecepta vt delectōes hmōi assequatur: t tūc est mortale peccatum: t fm h̄ p quandā reductionez opponitur pꝛecepto de sanctificatiōe sabbati in quo ꝑcipit dies in vltimo fine. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā notādū. q̄ quinq̄ species gule ponunt a beato Grego. in. mozal. t habet de cōse. di. v. c. quinq̄ modis nos vitium gule tangit. Primus modus est qñ ds hoīa comedēdi p̄uenit: t h̄ ꝓpter impatientiā expectandi debitū tēpus: nisi necessitas in cā fuerit: sicut Jonathas filꝰ saul qui ꝓpterea mortis sententiā accepit: vt patet. j. Regū. xiij. talis ei nimere p̄ illam maledictionē: de q̄ dicit Eccs. x. Ve tibi terra cuius rex puer ē: t pncipes mane comedūt: p terrā intelligit hō qui terra est t in terrā ibit: rex ē libez arbitriū qđ animā bz regē: pncipes sūt sensualitates tē: Similiter sub ista specie gule continet cum ds nimis frequēter cibū sumit: ds sufficit homini sano bis in die cibū sumere t frequens sumptio cibi nociua est coꝛpoꝛi nisi laboꝛ magnus erigeret refici frequentius. Unde generaliter species illa gule non est peccatum: nisi voluptas cibi sit in causa. Si nanq̄ fuerit in aliqua necessitate infirmitatis vel itineris vl huiusmodi nullum peccatum erit. Ceterꝫ qñ voluptas est in causa: nō tñ est adhuc mortale peccatum nisi fuerit a deo inordinat⁹ t immoderatus: q̄ homo sequeret eum etiam si esset contra dei vel ecclesie pceptum: Secundus modus est cū quis cibaria nimis delicata: pꝛeciosa vel sumptuosa requirit fm statuz suum: vt patet de populo israelitico carnes ō licatas desiderante in deꝛemo: nec erāt ꝓtenti bobus t ouibus ꝓpꝛijs quibꝫ dominus contulit aues regias: vt pꝛz Numeri. xj. t de diuite epulone qui epulabat quotidie splendide. Luc. xvj. cōtra quos consulit Hieromi. i epistola ad paulinā. Sit vilis t vespertinus cibus olera t legumina: interdūq̄ pisciculos pꝛo summis ducas deliꝫs: qui christum desiderat t illo pane vescit: non querit magnopere quomō de pꝛecios cibis stercus confriciat. ¶ Hic queri potest: vtrū sumere pꝛeciosa t delicata cibaria sit peccatum. Ad hoc dicendū: q̄ si sumunt ex necessitate infirmitatis vel debilitatis aut pristine cōsuetudinis nō ē peccatum. cū h̄ Augu. in regula sua concedit nec etiam peccatū est ꝓparare cibaria iuxta condecentiā sui status t cōmunē ꝓsuetudinē patrie dūmō appetitus non fuerit inordinat⁹. Un̄ Greg. in. mozal: Nō cib⁹ sed appetit⁹ in vitio est vnde t lauciozes cibos plerq̄ sine culpa sumimus: t abiectiozes ñ sine reatu cōscientie degustamus: t exemplificat de helia: qui carnes sine culpa comedit in deꝛemo:

q de Esau qui comedēs escā vilissimā gule vno victus erat in seculo. Vñ Aug. sup illō Roma. xiij. Noli pp escā destruer op⁹ dei dis mūda mūdis: dic. Nō ꝓpter potū sed ꝓpter pomū ꝑmus bō morte inuenit. z esau ꝑmatū suū ñ ꝓpter gallinā sed ꝓpter lēticulā p̄didit. Scio em̄ hoc oē gen⁹ carnis qō cibo esset vsui māducare ꝓcessū: Deiū carnis cibo refectū: Jeb̄em mirabili abstinētia p̄ditū aialibus id ē locustis in escā cedentib⁹ nō fuisse pollutū z scio esau lēticule cōcupiscētia decep̄tū: z dauid ꝓpter aque desiderū a seipso re prehēsum: z regē nr̄m non de carne sz de pane ēptatū h̄ ille. Verūm si sic cā rōnabili nimis delicata z p̄ciosa cibaria req̄rez fm status sui ꝓdecētia p̄m incurreret: q tūc esset in cā appetꝰ inoderāta: ñ in eēt mortale ni si adeo talis appetꝰ esset effrenatꝰ: q etiā ℨ dei z eccl'ie cibis statui vel ꝑsone aut cōditiōi ñ cōpetentibus vesci paratꝰ inueniret: aut etiā ad satisfaciendū in his ꝓpr̄is cōcupiscentijs vitra bonorum suorum facultates se debitis onerare non verentur: q sic creditores de solutione defraudarentur: Tertius modꝰ ē cū quis in comedendo vel bibendo nimis mēsuram excedit sicut sodomite: quorū peccatum fuit abūdāna panis Ezech. xvj. Hec fuit iniq̄tas sodome sororis tue. saturitas panis &c. z hoc ꝑtm̄ ad cibū cōngere solet vt ꝑ plurib⁹ ex diuersitate ferculorum: eo q̄ appetitus immoderatus affectat ex omnib⁹ ꝗgusta re. Dicit em̄ Seneca: Fastidientis est stomachi multa degustare q̄ vbi varia sunt z diuersa inquāt non alunt. Et Hugo dicit in suo claustrali: q̄ tanta sollicitudine cibaria p̄parantur vt deuoratis quatuor vel quinq̄ fercul⁹ prima non impediunt nouissima: z cuz stomachus iam crebris ructibus se repletum indicat: nondum tamen cupiditas satiat. isti videntur colere ventrē tanq̄ deū. cuius templum est coquina: altare mēsa. ministri coci: molare pecudes cocte carnes: fumus incensorum odor ciboꝝ vel sapor: hec ille inter alia ista m̄ certa species non est peccatū si non sumatur scienter vltra ꝓportionem sumentis.

B Quantum autem ad superfluitatem potus queri potest: vtrum ebrietas sit mortale peccatum: p̄sertim cū dicit Seneca. lxxxiij. epistola: q̄ nihil aliud est ebrietas q̄ voluntaria insignia: que omne vitium incendit z detegit. ac obstantem malis verecundiam remouet: sed insania voluntaria videtur esse peccatum Ad hoc respondet Archidi. xxv. dis. in. c. sexto die. sup verbo ebrietas: q malum ebrietatis sine culpa consistit in immoderata et inordinata cōcupiscentia et vsu vini. Hoc aūt cōtingere ꝑ tripliciter. Vno mō ex h̄ q̄ nescit potū esse imoderatū inebriare potentē vt cū ignorat potus fortitudinē z hmōi: z sic inebriatio p̄t fieri sine peccō. ꝑpue fm Tho. scōa scōe. q. cl. si non cōtingat ex bois negligētia: et sic Hoc credit inebriatꝰ fuisse: vt patet in dicto. c. sexto die. vbi sequitur: in principio generis humani ignorabatur ebrietas: ꝑmꝰ Noe vineam plantauit: denudauit naturam sed ignorabat potēciam: ita q̄ vinum nec suo pepercit auctori: sed illꝰ ebrietas nobis sua det sobrietatē. semel inebriatꝰ est noe. vbi malum ebrietatis cognouit: iumentū suū ad remedū tempauit: nec effudit ad vitū. hec ibi. Alio mō et hoc q̄ quidē p̄cipit ds potū cē potentē et immoderatū: non tñ est. mat illum in ebriare potentē: p̄sertim ꝗtum ad personam suam: quia sperat de se h̄ ꝓcauere: a tūc ebrietas est venialis maius vel minus fm quātitatem excessus: q: ibi cōcomitat aliqua inordinata cōcupiscētia: ex qua sequit inordinatus vsus vini fm excessum: et h̄ mō loth creditꝰ inebriatus fuisse: p̄sertim vice secunda: de quo in dicto. c. sexto die: subditur. Legimus etiam q̄ patrem loth inebriauerunt filie: z infra: fuit ita q̄ ebrietas origo incesti concubitus pessime regenerantis partus detento: Tertio modo quādo quis aduertit potū esse imoderatum z in ebrietatem: z tñ vult magis ebrietatem incurrere ꝗ a potu abstinere: z talis ꝑ ꝓprie dicitur ebrius z est mortale peccatū: q̄ mortalia recipiunt speciem nō ꝑ illis q̄ ꝑ accidens ꝓter intentionem eueniūt: sed ab eo est p se intentū: nam fm h̄ homo volēs z sciēs priuat se vsu rationis quo fm virtutem operatur z peccata declinat: z sic periculo peccandi se committens mortaliter peccat: Hic dicit Ambro. li. de patriarch̄. vitandam dicimus ebrietatem per quam crimina cauere non possumus: nam que sobrij cauemus per ebrietatem omittimus. idem Tho. ¶ Preterea fm archid. in dist. xxj. c. Denicq̄ comedere plus iusto ex certa scientia: mortale peccatū est q: ꝓpriam ledit naturā. sciens z volens ℨ naturam ingurgitās. Si ꝛo vltra ꝗ debeat quis bibit vel comedit ꝓpter appetitum vel delectationem venale peccatū est. cōcordat Aste. lib. ij. tit. xlij. addens q̄ quando quis

multum comedit vel bibit fm medicine consiliū ad vomitū p̄uocandū: nō est reputādus superfluus cibus vel potus. ꝛ dicit Tho. scōa scōe. q. cl. in h casu nō esse pcm: q: tales cibus vel potus esset superfluus sano nō tñ ifirmo: sed tñ ꝓpter hanc causam non debet dari potus vsq; ad ebrietatē: q: tūc nō excusare tur a pcō: Deinq; ebrietas assidua q̄ est habitudo mentis iniuste: id ē mala q̄litas: ad quā hō sic disponitur: q̄ sepe sit dispositꝰ ꝛ p̄parat⁹ ad inebriandū ꝛ assidue desiderat i ebriari: nō solū est mortale peccatū sed etiam ꝺ grauissimū: saltē ex pte effectus ꝓsequentis. Dicit em̄ Aug. in sermone q̄dam: q̄ ebrietas est blandus demō: dulce venenū. quā q̄ hz semp̄ non habet quā q̄ facit peccatū non facit: sed ipse totus ē pcm̄. Hinc p̄cipit dist. xxxv. c. epūs aūt p̄sbyter aut diacon⁹ alee aut ebrietati deseruiens: aut desinat aut certe deponat: subdiaconus aūt aut lector vel cantor sic̄ faciēs desinat aut cōione puet: ꝛ si desinit nō tñ sine penitētia liber euadit. q: p̄cipit ibidē ex cōcil. agatheñ. c. añ oīa clericis vetetur ebrietas: q: vitioꝝ omniū fomes ac nutrix ē: taq; eū quē ebriosum cē ꝓstituerit vt ordo patit. aut. xxx. diez spacio a cōione submoueatur: aut corporali subdat supplicio: glos. xl. ictus vno minus: ꝛ q: cōmuniter ebrietas ex equalibus potibus euenire solet: ideo mater ecclesia potus equales prouide prohibere statuit vnō dicit extra de vi. ꝛ ho. cle. a capula ꝛ ebrietate omnes clerici diligenter abstineant. vnde vinum sibi temperent et se vino nec ad bibēdum quispiam inciteret. cū ebrietas ad mentis ducat exiliū ꝛ libidinis promoueat incentiuum. vnde illum abusum penitus decreuimus abolendum: quo in quibusdam partib⁹ ad potus equales suo mō se obligat potatores ꝛ ille iudicio talium plus laudatur qui plures in ebriat ꝛ calices fecundiores exhauriet: si quis autem sup his se culpabilē exhibuerit nisi a superiore cōmonit⁹ satisfecerit ab officio vel beneficio suspendat: hoc ibi.

¶ Deinde queri potest: vtr ebrietas excusat peccatū sequens: p̄sertim cum dicit p̄hus. iij. Ethi. q ebrius meret duplices maledictiones. Ad hoc rñdet Aste. et Hein. boyc: post eum: q inebrietate duo sunt attendenda s. defectus consequēs et actus p̄cedēs. Ex parte q̄ defectus cōsequētis in quo ligat vsꝰ rationis habet ebrietas excusare pcm̄ in q̄ntum causat inuoluntariū p ignorantiā. Sz ex parte actus p̄cedentis videt esse distinguēdū: q: si ex actu illo p̄cedēte subsecuta ē ebrietas sine pcō. tūc sequēs culpa totaliter a pcō excusat: sicut forte accidit i loth: q excusat ab incestu ꝓpter ebrietatem: eo q̄ non discernebat q̄ essent filie eius: vt dicit Aug. li. xxiij. ꝯ faustū. vñ. xv. q. j. c. inebriauerūt loth filie eiꝰ et se nesciente miscuerūt: quapropt culpandꝰ est quidem. nō tñ quātū ille incestus. sed q̄ꝫ tñ ebrietas illa meret. vbi glo. ñ erat tūc loth nesciēs. Natura em̄ nō patitur q̄ aliqs nesciens coeat. sed ꝺ nescius. q: nesciebat esse filias suas: credebat em̄ vxorē suā. q: in illo actu sensū habebat sz nō discretū. Si aūt actꝰ p̄cedens fuit culpabilis sic excusatur nō a toto peccatū sequens: eo q̄ reddit voluntarium ex voluntate actꝰ p̄cedentis sed excusat a tanto: quia diminuit ibi ratio volūtarij. Ad aūt dic̄ p̄hus: q ebrius meret duplices maledictiones: hoc potest intelligi ꝓpter duplex peccatum. vel dici potest: q loquitur fm leges pietatis: qui vtuntur. ij. Polinē. statuit q ebrij si peuterent plus punirent q̄ꝫ sobrij in q̄ videtur magis respexisse ad validitatē: vt sz i turre cohiberent q̄ꝫ ad ventā quā oportet habere de ebrijs: eo q̄ non sunt sui cōpotes. vñ Hein. boyc. extra de vi. ꝛ ho. cleri. in. c. a crapula: dicit q̄ qz ex ebrietate respublica multū dāmificat. ideo etiā fm aliq̄s leges positiuas facientes aliq̄ turpia ex ebrietate: magis puniunt: q̄ꝫ si non essent ebrij: vt ab ebrietate se cauteant. Ad primo dicit p̄hus. iij. Ethi. Ebrius dē linquentē teneri ad duplicatas increpatiōes s. ꝓpter ebrietatē ꝛ ꝓpter delictū. ¶ Quērit q̄ si ebrius hominē mutilet vel occidat an efficitur irregularꝫ: p̄sertim cū dormiēs furiosus vel infans hominē mutilans vel occidens nō efficitur irregularis vt patet in cle. de homi. si furiosus: ergo per consequēs nec ebr⁹. Ad hoc dicendum. q talis irregularitatem incurrit qz si voluisset papa similit̄ exp̄ssisset i dicta cle. de ebrioso: sicut fecit de dormiente infante vel furioso. ¶ Quartus modus est quādo nimis ardēter vel auide sumit: ꝛ h ex mordo nata concupiscentia qua totus sup cibū effunditur. sic Esau nimis ardenter cibū vilē concupiscens peccauit: vt legitur Beñ. xxv. Eccl: xxxvij. Noli esse auidus in omni epulatiōe q̄ tamē auida sumptio si sit ex sola natura nulli est peccatum: si ꝓ tali delectatiōi plusq̄ oportet inhereat est venialē: q̄ si delectatio ꝓponatur ob⁹ alīs. sicut Esau q ꝓpt esca vilissi

mā primogenita vendidit ꝓpter qđ repro-
batus fuit: vt paz Heb. xij. nunc est mortale.
¶ Quintus modus est qñ quis studiose ciba-
ria sua ꝓparat: sicut legitur de filijs Helyꝫ. j.
Regū. ij. qui nō erant cōcenti ꝓparatōe con-
suetā: sed accipientes carnes crudas coque-
runt cū delicatis salsam entis: vt latius ptz in
sermonibꝰ de iciunio. vbi agit de gula. Cōtra
quos dicit dns. xlj. c. quisquis. vbi sequit. qđ
quis vero eis sic vit vt metas cōsuetudinis
bonoꝝ inter quos versat excedat: aut aliqđ si-
gnificat: aut flagitiosus est. In oibus em tali
bus nō vsus rerū sed libido vtentis in culpa
est: qui eđ igitur locis: tpi ⁊ personis cōuenis
et diligēter attendendū est ne temere flagitia
rep̄hendam⁹: fieri em pōt ꝙ sine aliquo vitio
cupiditatis vel vorationis ꝓcios̄simo cibo
sapiens vtat: insipiēs aūt fendissima gule flā
ma in vilissimum olus ardescat: hoc ibi. Iste
modus ergo veniale petñ est vel nullū: qñ. s.
hoc requirit infirmitas vel cōsuetudo vel bo
nestas sue dignitas alicuius: in his em omni
bus sumenda sunt: nō que requirit voluptas:
sed q̄ requirit necessitas: ⁊ si excedit inter ve-
nialia computat fm Aug. Et iterū dicit in li.
cōfes. Quis est inquit dñe qui nō excedit me-
tas necessitatis aliqñ: si ꝺs est magnus ma-
gnificet nomen tuū: nō sum ego dñe talis: hō
peccatoz sum: est aūt mortale petñ cum ani-
mus totus est dedit⁹ tali cure: qñ hmōi ven
trē ꝓ deo colit: sicut ait ap̄s phil. iij. Quos
sepe dicebā vobis ⁊ nūc flens dico inimicos
crucis xp̄i: quoꝝ deus venter est: ꝺs irridet
Alanus li. de cōplanctu nature dicens. Hec
pestilentia: id est gula nō vulgari būitate cō-
tenta ꝓfundus se porrigit in ꝓlatos: q̄ salmo
nes: lucios: ceteroscp̄ pisces equipollenti gene
rositate ꝓsignes: varijs decoctionū cruciat⁹
martyrijs baptizādi adulterātes: officiū
sacri piperis fonte baptizant: vt ex tali bapti-
smate baptizari malint: mē saporis granā cō-
sequant: in cadē mensa terrestre animal piperis
inundatōe submergit pisces natat in pipere:
cuius eiusdē viscositate ligat: dumcp̄ tot animā
lium genera vna ventris ergastulan in carce-
re: aquatile animal secū pedestre: aereūcp̄ gen⁹
in eodē sepulchro inumulari mirant: quibꝰ si
deficientia excendi egressum vix porte sufficiāt
amplitudo. Et Hugo i suo claustrali. Quī
dam nimis supstitiosum in ꝓparandis cibis
studiū adhibent: infinita decoctionū frixarū ⁊
cōdimentoꝝ genera excogitantes: modo mol
lia: modo dura: modo frigida: modo calida:
modo cocta: modo assa: modo pipere: modo
alio: modo cimino: modo sale condita: fm cō
suetudinem ꝓgnantiū mulierū desiderantes:
ita ꝙ ibi desudant cocozū artes ⁊c. Quod a
nobis auertat dñs noster ihc̄ristus iesus.

¶ De quinq̄ filiabus gule que sunt
hebetudo mētis: inepta leticia: mul-
tiloquium: scurrilitas: ⁊ īmunditia.

¶ Sermo V.

Memento vt die sabbati san-
m ctifices. Exo. xx. ¶ Ad prosecutionē
vitij castrimargie queri potest: vtr
gula sit vitium capitale: ꝑsertim cum vitia ca
pitalia dicuntur illa ex quibus alia oriuntur
fm rationem cause finalis: sed cibus circa
quem est gula non habet rationē finis: quia
nō ꝓpter se querit sed ꝓpter corporis nu-
trimentum. A Ad hoc respōdet Tho. scđa
scđe: q. cxlviij. ꝙ vitiū capitale dicitur ex quo
alia oriunt vitia fm rationem cause finalis: in
quadrū sez habet finem multū appetibilem:
vnde ex eius appetitu homines prouocant
multipliciter ad peccandū: ex hoc autem ali-
quis finis redditur multū appetibilis: ꝙ ha-
bet aliquā de cōditionibus felicitatis: que est
naturaliter appetibilis: pertinet aūt ad ratio-
nem felicitatis delectatio: vt patet in. j. Ethi.
⁊ ideo vitium gule quod est circa delectatio-
nes tactus: que sunt ꝓcipue delectationes
inter alias conuenienter ponitur inter vitia ca
pitalia. Ad illud autem quod obijciebatur de
cibo: dicendū: ꝙ ipse cibus ordinatur ad alis
quid: sicut ad finem qui est ꝓseruatio vite: sed
quia ille finis maxime dinoscitur appetibilis
que nec sine cibo conseruari potest: unde est ꝙ
etiā ipse cibus est maxime appetibilis: ⁊ ad
hoc forte totus labor humane vite ordinat:
fm illud Eccle. vj. Omnis labor hominis in
ore eius. Cuius nimirū vitij capitalis quin-
cp̄ sunt filie detestande: que ponunt a beato
Grego. xxxj. moraliū: quod sic ostendi potest.
Nam gula ꝓprie consistit circa immoderā-
tā delectationē que est in cibis ⁊ potibꝰ: ⁊ rō
illa vitia inter gule vicia computant: que ex
immoderata delectatōe cibi ⁊ potus ꝓsequun
tur que quidē possunt accipi vel ex parte ani
me vel ex parte corporis: ex parte aūcp̄ ipsius
anime quadrupliciter accipiuntur. ¶ Primo

quidē ꝯtum ad rationē cuius acies hebetat ex immoderantia cibi ⁊ potus: ⁊ ꝯtum ad hoc filia gule ponit habetudo sensus circa intelligentiā: ꝓter fumositates ciboꝝ perturbantes capitꝫ sicut ecōtrario abstinentia cōfert ad sapientie perceptionē: vñ illud Eccl. ij. Cogitavi in corde meo abstrahere carnē meā a vino vt animā meā transferrem ad sapientiā. Secundo ꝯtum ad appetitum: qui multipliciter deordinat per immoderantiā cibi ⁊ potus qui ſ sopito gubernaculo rationis: ⁊ ꝯtū ad hoc ponit inepta letitia: q: omnis alie inordinate passionis ad letitiā ineptam ordinat: vt dicit in. ij. Ethico. ⁊ hoc est quod dicit. ij. Esdre. iij. q vinū omnē mentem commutat in securitatē ⁊ iocunditatē. nec intelligit de illa letitia que consequit omne peccatū: iuxta illud Prouer. ij. Qui letantur cū malefecerint ⁊c. sed intelligitur de letitia vaga ⁊ incōposita que hic dicitur inepta ⁊ oritur ꝓprie ex inordinata cibi ⁊ potus sumptione. Tertio ꝯtum ad inordinatū verbum: ⁊ sic ponit multiloquiū: q: dicit Grego. in pastoralibus: nisi gule dedicos immoderata loquacitas raperet: diues ille q quotidie splendide epulatus dicit fuisse grauius in lingua nō arderet igne. Quarto ꝯtū ad inordinatū actum: ⁊ sic ponit scurrilitas q̄ dam puriens ex defectu rationis: que sic nō pōt cohibere verba: sic nō potest cohibere gestus exteriores: vñ ad Ephe. v. sup illud: Aut stultiloquiū aut scurrilitas: dicit glo. q̄ a stultis curialitas dicit: id est iocularitas: q̄ risum mouere solet: ꝯtus vtrūq; horū ad verba referri possit in quibus cōtingit peccare: vel rōne superfluitatis q̄ pertinet ad multiloquiū: vt ratione inhonestatis q̄ pertinet ad scurrilitatē q̄ ꝓprie ꝓcedit ex actu gule: nō aūt ex actu luxurie: licet ex eius volūtate. expte vero corporis ponit immunditia que pōt attendi siue fm inordinatā emissionē quarūcūq; superfluitatū: vel specialiter ꝯtum ad emissionē seminis vñ super illud ad Ephe. v. Fornicatio aūt ⁊ oīs immundicia ⁊c. glo. dicit: id est cōtenta pertinens ad libidinē: quocunq; mō: quibꝰ p̄missis ad declarationē singulaꝝ filiarū tam deteſtande matris ꝓcedamus. ℣ Circa primā ergo filiā gule: q̄ dicit hebetudo sensus vel cecitas mentis sciendū: q̄ gula ex nimia repletione pigrū reddit hoiem: q: vas plenū efficit ponderosum: ⁊ hebetat intellectū ꝓter fumositates cerebrū perturbantes ⁊ intellectū obfuscantes: affectū etiā deuotionis obruit ⁊ refrigerat ac in somnolentiā deducit: sicq; tota agilitas hois retardat: ⁊ quasi brutū animal ono sensitiua libus subiicit. ¶ Hic ergo queri pōt vtrū hebetudo sensus ⁊ cecitas mentis idem sint: ꝑsertim cū Grego. xxxj. moralium de hebetudine loquens nominet eā hebetudinē sensus circa intelligentiā: ſ hebetari sensu circa intelligentiā nihil aliud esse videt q̄ intelligendo deficere qđ pertinet ad mentis cecitatem. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scōa scōe. q. xxv q hebes dicit aliquid ex hoc: q est obtusus penetrare nō valens: ⁊ opponit acuto. Dicitur em aliquid acutū ex hoc qđ est penetratiuū: sensus aūt corporalis p quandā simultudinē mediū penetrare dicit in ꝯtum ex aliqua distantia sibi obiectū percepit: vel in ꝯtum pōt quasi penetrādo minima rei percipere. vñ in corpalibus dicit aliquis acuti sensus q̄ percipere pōt aliqđ sensibile ex remotis. ſ. videndo: audiendo: olfaciendo: ⁊ ecōtrario dicit hebetari sensu q̄ non percipit nisi magna sensibilia ⁊ ex propinquo. Ad simultudinē ergo corporalis sensus: dicit etiā circa intellectuā esse sensus aliquis: qui est aliquoꝝ ⁊ extremoꝝ: vt dicitur in. vj. Ethico. qui sensus circa intelligentiam obiectū suū non percipit per mediū distātie corporalis: sed per quedā alia media: sicut cū p ꝓximitatem rei percipit eius essentiā ⁊ cū p effectus percipit causam: Ille ergo dicit acuti sensus circa intelligentiā: q̄ statim ad apprehensionē ꝓximatis rei vel etiā effectus: naturam rei cōprehendit: ⁊ in ꝯtum vsq; ad minimas cōditiones rei ꝯsiderandas pungit. Ille vero dicit hebes circa intelligentiā: q̄ ad cognoscēdam veritatē rei pungere nō pōt nisi p multa ei exposita: ⁊ tūc etiam nō pōt pungere ad perfecte ꝯsiderandū oia que pertinent ad rei rationem: sic ergo sensus hebetudo circa intelligētiam importat quandā debilitatē mentis: circa ꝯsiderationē spiritualiū bonoꝝ: cecitas autem mentis importat omnimodā p̄uationē cognitionis ipsoꝝ: ⁊ vtrūq; opponit dono intellectus per quē homo spūalia bona apprehendendo cognoscit: ⁊ ad eoꝝ intima subtiliter penetrat: ⁊ vtrūq; oritur ex vitijs carnalibꝰ. ſ. hebetudo ex gula: cecitas ex luxuria: qđ sic ꝓz. Nam perfectio intellectualis operationis in hoc cōsistit in abstractione quadā a sensibilibꝰ fantasmatibꝰ: ⁊ ideo quāto magis intellectus hois liber fuerit ab hmōi fantasmatibus tanto potius intelligibilia ꝯsiderare poterit ⁊ oia sensibilia ordinare: sicut ⁊ Anaxagoras dixit

q̄ oportet intellectū esse imitatū ad b̄ qđ̄ speret ⁊ agēs optet q̄ dñet sup materiā ad b̄ qđ̄ eā mouere possit. manifestū ē ḡ q̄ declaratio applicat intentionē ad ea in q̄bꝫ aliq̄s delectat: vñ dic̄ p̄bus in. x. Ethi. q̄ vnusq̄sq̄ ea in q̄bꝫ delectat optie opat: puraria ꝯo nequa q̄ vel debilit: vina aūt carnalia. s. gula ⁊ luxuria cōsistunt circa delectationes tactus ciboꝝ. s. ⁊ venereoꝝ q̄ sunt vehementissime int̄ oēs corporales delectationes: ⁊ tō p̄ hec vitia intrio hois ad corpalia marie applicat: et p̄ consequēs homunis operatio debilitat circa intelligibilia. magis tñ p luxuriā q̄ p gulā: quāto. s. delectationes venereoꝝ vehementiores sunt q̄ ciboꝝ: ⁊ tō cecitas mētis ort ex luxuria q̄ ex gula totaliter cognitionē bonoꝝ spiritualiū excludit: ex gula aūt hebetudo sensus: que reddit hominē debilē circa hmōi intelligibilia: sicut econtrario virtutes opponunt. s. abstinētia et castitas maxime disponūt hominē ad p̄fectionē intellectualis operatiōis: vñ Daniel. i. dr: q̄ pueris his. s. abstinentibus et continentibus dedit deus scientiam et disciplinam in omni libro et sapientia. Et q̄ntus aliqui virtus carnalibus dediti possunt aliq̄ q̄liq̄ subtiliter circa intelligibilia speculari: p̄ter bonitatē ingenij naturalis vel habitus superadditi: necesse tamē est q̄ ab hac subtiliare contēplationis eoꝝ intentio plerūq̄ retrahat p̄ter delectationes corporales et sic immundi possunt aliq̄ quidē vera scire: sed ex immūditia sua circa b̄ nihilominus impediūt quia tales affectu circa carnalia de spūalibus subtiliter discutere: vel in his occupari fastidiunt et negligunt: ¶ Denicq̄ queri potest: vtrum hebetudo sēsus vel cecitas mentis sit peccatum: p̄sertim cū omne peccatū optet esse voluntarium: sm Aug. sed cecitas mētis non est voluntaria. q̄ vt dicit Aug. x. confes. Cognoscere veritatē lucentem oēs amant Ad hoc respōdet sanctus Tho: vbi. s. q̄ sic cecitas corporalis est p̄uatio eius quod est principium corporalis visionis: sic etiam cecitas mentis est p̄uatio eius quod est principium mentalis siue intellectualis visiōis.

B Luius q̄dem principij est triplex. Vnū q̄dem est lumē naturalis rōnis: et hoc lumen cum permeat ad species aie rationalis nūq̄ p̄uat ab aia: impeditur tamē q̄q̄ ab actu p̄prio per impedimenta virtū inferioꝝ q̄bꝫ indiget intellectus hūanus ad intelligēdū: sic patet in amentibus et furiosis: et illa cecitas excusat a peccato. Aliud aūt principium intellectualis visionis est aliq̄s lumē habituale naturali lumini rōnis superadditū: et h̄ quidez lumen interdum p̄uatur ab anima. et talis p̄uatio est cecitas que est pena sm q̄ p̄uatio luminis gr̄e pena ponit. vnde ör de quibusdam Sap̄. ij. Excecauit eos malicia eoꝝ Tertiū autem principium intellectualis visionis est aliq̄s intelligibile primum p q̄s hō intelligit alia. cui quidem p̄cipio intelligibili mens hominis pōt intendere vel nō intendere ⁊ q̄ ei non intendat contingit tripliciter. Primo mō ex hoc q̄ habet voluntatē se spontanee auertentem consideratiōe talis principij sm illud p̄s. Noluit intelligere vt bene ageret Secundo mō p̄ter occupationē mētis circa alia q̄ magis diligit: quibus ab inspectione huiusmodi p̄cipij mens auertitur sm illud p̄s. Supercecidit ignis. s. concupiscentie. ⁊ nō viderūt sol: ⁊ vtroq̄ modo cecitas mētis est peccatū: q̄ venit ex contemptu: vñ licet intelligere veritatē cuilibet sit sm se diligibile pōt tñ esse p accidēs alicui odibile inquantum. s. p̄ b̄ impedit ab alijs q̄ magis amat. ¶ Circa secundā ꝯo filiam que ör inepta letitia sciendū. q̄ inepta letitia est letitia vaga ⁊ incōposita: puniens ex inordinata sumptiōe cibi vel potus. Est em̄ lasciuia carnis siue gestus oris inordinat⁹: lasciuiā mētis demōstrans ⁊ p̄odit in publicū tā gestis q̄ verbis. vñ dicit Aug. de cōfessiōe vitioꝝ. Inepta letitia dicat: ⁊ quid animi gaudiū intus absc̄ondit: Ingredere in publicū letus. Dic aliq̄d forte vñ ru vel p̄mi rideant: fac eos leros tua letitia sed econtra dicit. Eccl̄s. ij. c. Dixi corde meo vadam ⁊ affluam delicijs: ⁊ fruar bonis: ⁊ vidi q̄ hoc quoq̄ esset vanitas. risum reputaui errorem ⁊ gaudio dixi: quid frustra deciperis Timorum cum dñs dicat: Ve qui nunc ridetis quia lugebitis ⁊ sic extrema gaudij inspti luctus occupat. ¶ Circa tertiam p̄inde filiam que dicitur multiloquium sciendū sm Alex. an: q̄ multiloquium dicitur quasi multitudo locutionis cum superfluitate p̄ter alias quam veritatem vel necessitatem: ⁊ sm h̄ in multiloquio non deest peccatum nec accipitur hic multiloquium in sua generalitate: in q̄ fieri potest ⁊ bene ⁊ male: q̄ oportet plerūq̄ multis sermonibus vti in difficilibus declarandis: sed accipitur hic p̄ excessu verboꝝ sm exigentiam materie persone rēp̄ris loci ⁊ aliarum circūstantiarū vt dicit Aug. in. li. retractionū. Absit vt multiloquiū reputē quando

necessaria dicuntur quãlibet sermonũ p̃tolerare ac multitudine dicant. Et est differentia inter multiloquiũ ⁊ ꝓbositatẽ vel linguositatem: qz multiloquiũ tñ stat in genere ⁊ sonat simpliciter excessum verboꝝ ⁊ est peccatũ qz dicit dñs: De omni ꝓbo otioso qđ locuti fuerit homines reddẽt de eo rationẽ in die iudicij: sed est venale ꝓpter qđ Aug. loquẽs de minutis peccatis inter alia ponit illđ ꝗđ loquit de q̃ oportet: Sed verbositas vel linguositas sonat in contẽptũ pueniente ex consuetudine superfluę ⁊ inordinate locutiõis: ⁊ sic verbositas vel linguositas potest esse mortale. s. ꝓpter contẽptũ: qz dicẽ Aug. q nõ est peccatũ adeo venale quin p̃t fieri mortale si placeat: qđ exponit sanct⁹ Tho. dicẽs: q si venale peccatũ intantũ placet q si sciret esse mortale: tamẽ ꝓpter hoc nõ p̃termitteret đs illud pficere: ⁊ sic ꝓponit delectationẽ illius peccati dilectioni dei qđ est mortale peccatũ: ⁊ ponit extra de histrionibus. Hinc dicit. Job. xj. Nunquid vir verbosus iustificabit: q̃si dicere: nõ: ⁊ põ. Vir linguosus nõ diriget i terra. s. viuẽtiũ: qz nimiꝝ talis diuia gr̃a puata facilime laxat etiã ad prniosa. s. detractiones cõtumelias: adulationes: mendacia: periuria ⁊ similia: et ẽ signũ stulticie et ispiẽtie famulatꝰ et vacuitatis. Vñ quidaꝫ a pythagora q̃rẽs quõ inter discipulos sapientes cõputari posset: Respondit: seruа silentium donec necessarium tibi sit loqui: si nihil diceriꝫ nisi quod bñ scieris si gesseris optima ⁊ locut⁹ fueris pauca: nam silentium signum est sapientie ⁊ loquacitatis signum stulticie: Circa quartam vero filiam gule que dicitur scurrilitas ſm Asten. li. q̃n. liij: post Alex. an. q scurrilitas differt a stultiloquio: quia stultiloquium refert ad discretionem rationis: sed scurrilitas ad luxuriã affectiõis q̃ duo ponunt ad Ephes. v. Fornicatio autez ⁊ omnis imũdicia ⁊ auaricia nec nominetur in vobis sicut decet sanctos aut turpitudo aut stultiloquiũ aut scurrilitas que ad rem nõ pinet: Et notandũ q tale turpiloquiũ si procedit ex lubricitate lingue ⁊ impetu irascibilis vel concupiscibilis ex surreptione rõis est venale peccatum. si ꝓ ex deliberatiõe rationis ⁊ mala assuefactione cõcupiscibilis ⁊ irascibilis tũc vt frequenter est mortale: vtpote ex radice mortalis peccati procedens. Et sic q̃rit de auditoribꝰ talium. rñdet Asten. ⁊ Alex. ibidem q illi qui sustentant turpiloquos: vt talia dicantur magis peccant quam turpiloqui: quia auctores scelerum sũt magis in culpa q̃ ministri. et maiori enim libidine peccãt qui vero casualiter audiunt: si tamen habent in illis complacentiam: similiter peccant licet minus Chrys. Vis ostendere manifeste q in talibus non lectoris non audire patiaris: alioquin corrũpunt bonos mores colloquia prava. ¶ Circa quintam filiam que dicitur immundicia notandum est q dupliciter potest accipi. Primo mõ ſm inordinatam emissionem quarũlibet superfluitatũ: sicut sunt vomitꝰ ⁊ eructationes fetide ſm illu. j. Esa. xxviij. Sacerdos ⁊ prophęta nescierunt pre ebrietate absorpti sunt a vino: errauerũt in ebrietate nescierunt videntẽ: ignorauerũt iudicium: omnes enim mense replete sunt vomitu sordium. ꝫ cẽ: Unde Bern. i apolog. dicit. Ipa deinde qualitas rerum talis deformis apparere curat: vt non minus aspectus q̃ gustus ꝺ lectetur: ⁊ cum tñ stomachus crebris ructibꝰ repletum se indicet: necdum tamẽ curiositas sanatur. sed cum oculi colozibus palatum sapozibus illiciuntur infelix stomachus cui nec colozes lucent nec sapozes demulcent dñ oia suscipere cogitur oppressus magis obruitur q̃ reficit de qualibꝫ dicit Seneca i epła. Ite: ventri obedientes animalũ numero cõputamur non hominum. ¶ Sed si obiciꝫ vomitũ non ẽ peccatum sed penam: vel etiã aliquid vtile sub consilio cadens ſm illud Eccli. xxxj. Si coactus fueris comedere multum: surge e medio ⁊ vome ⁊ refrigerabit te. Ad hoc respondet sanctus Tho. scđa. scđe. q. clvij. q licet vtilis sit post superfluam sumptionẽ tamen vitiosum est q huic necessitati homo se subdat per inmoderantiã cibi vel potus nisi in remediũ alicuius lãguoris ex ꝓprio medicie. Secũdo mõ ꝓ accẽdi imũdicia spũaliter ꝗrũ ad emissionẽ semis: vñ sup illud Ephes. v. Fornicatio aũt ⁊ oīs imũdicia dicat glo. id ẽ incõtinẽtia primõ ad libidinẽ q̃cũq mõ ⁊ sic magis ꝓpie sumit hic ⁊ ẽ filia gule: qz dicit Jo. cassi. de institutis monachoꝝ: q q̃buslibet ẽscis repletus vẽter semiaria luxurie parturit nec prevalet mẽs discretionũ gubernacula moderare ciboꝝ põdere ꝓfocata. Et Hiero. i epła quadam: Venter mero estuans cito spumat in libidinem venter enim. ⁊ genitalia vicina sunt ⁊ vnum alteri submittrahit vicinitate enim membroꝝ sequit confederatio vitiorũ: Deniq illa immundicia que accẽdit q̃ũ ad

emissionē seminis voluntarie procurata non solum est pctm̄ ꝙ etiā grauissimū: vtpote contra naturā licz minimū sit inter vitia ꝓtra naturā vnde ꝙ. Cor. xij. dicit aplus. Timeo ne forte cū venero humiliet me deus apud vos ⁊ lugeam multos ex his qui añ peccauerūt. ⁊ nō egerūt penitentiā sup immunditia: glo. immunditia ponit ꝓ luxuria cōtra naturā: sicut ad Gal. v. vbi dicit. Manifesta sunt opa carnis q̄ sunt fornicatio immunditia: fm glo. ponit immūditia ꝓ quacūq; superfluitate. Ad lau. vi.

¶ Que opera dicūtur seruilia ⁊ que liberalia: ⁊ de quatuor primis operibus seruilibus que sunt agricultura: lanificiū: fabricatio ⁊ nauigatio

¶ Sermo vi.

Memento vt diē sabbati sanctifices. Exo. xx. Premisso vtcunq; de primo genere operū seruiliū quo sabbata violant: nam fm genus breui stilo percurramus. Ꝓ quo sciendū: q opus fuile secūdo modo dictū est opus q̄ homo seruit homini: de q̄ opere dicit scūs Tho. scda scde. q. xxij. q. vbi alterius seruus est: nō fm mentem sed fm corpus: ⁊ iō opa seruilia fm hoc dicūtur opera corpalia: in quib⁹ vnus alteri seruit ⁊ addit Bona. q opus seruile prohibitū est opus corporale quo ḡs inhiat terrenis lucris: per qđ hō detinet circa hec inferiora: ⁊ adeo vt nec se nec deū debito mō recolat; ⁊ iō talia opera q̄ sunt ordinata ad lucrū tpale; etiā ex intentiōe agentis tanq̄ ad primū ⁊ ꝓximū finē in die dñica ⁊ alijs festiuitatib⁹ prohibita sunt ab ecclesia: nisi forte necessitas vrgeat aut pia vtilitas suadeat cū intentione debite moderata: qđ patet extra de ferijs. c. Omnes dies dñicos a vespera in vesperā cū omni veneratione decreuimus obseruari: ⁊ ab oīi illicito opere abstinere: vt mercatū in eis minime fiat nec placitū: glo. id est iudiciale: neq; aliqs ad mortē vel ad penā iudicet: nec sacra. i. iuramēta nisi pro pace vel p alia necessitate pstent. Et hoc ꝓceptū extendit ad oēs solēnitates: vt ptz ex. n. ꝓquestus. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū fm Rich. q opus fuile differt ab opere liberali: sicut opposita quoꝝ vtrūq; tm̄tum hmōi dispensare debet; marie ex primo ⁊ proprio fine; ita q rōne primi ⁊ proprij finis: nō quidē accidentalis quē ꝓstituit intentio agentis: sed essentialis quē principalius respicit q̄: tū est ex parte sua: iudicari debz op⁹ seruile simpliciter: vel liberale p accidens: scz p respectū ad agentē. Cererū est aūt q corp⁹ dz seruiliter aie subdit ⁊ aīa desup sedere sicut libera. Illa ergo opa q̄ tanq̄ finē ꝓximū ⁊ maximū respiciūt tpale bonū corporis ipsius operantis sunt seruilia: etiā si materialiter essent spūalia: vt exempli gr̄a: si ḡs in corde suo aliqđ scientiale ordinat ad tpale lucrū: vt ad ꝓximū ⁊ ad ꝓprium finem illud opus est magis seruile: ⁊ ille qđ ordinat ad spūale bonū anie: vt ad finē primū ⁊ proprium magis est liberale q̄ seruile saltem p respectū ad agentē: licet in se videat esse seruile. Exemplū primi: vt si ḡs docet vel principaliter ꝓpter lucrū tpale. Exemplū secūdi: vt si ḡs aliqđ scribit nō principaliter ꝓpter tpale lucrū sed ꝓpter edificationē anie: ꝓpter diuinū cultū: cū ergo sit vacandū in diebus dñicis ab omni ope corpali ordinato ad tpale bonū ꝓprij corpis tanq̄ ad ꝓximū ⁊ proximū finē: vacandū est illis diebus ab omni ope qđ materialiter ⁊ finaliter seu formaliter est seruile simpliciter ⁊ p respectū ad agentē: sicut oīa opa mechanica q̄ fiūt principaliter cā lucri tpalis. Ab opibus aūt q̄ sunt materialiter libera sed formaliter seruilia: sicut cū aduocatus cogitat ⁊ studet in his q̄ cras vult ꝓponere ꝓpter lucrū tpale: ⁊ rusticus de oratione terre sue quā in crastina die vult arare nō sic astringit hō in p̄dictis diebus abstinere sicut in opibus q̄ materialiter ⁊ formaliter sunt seruilia: qz facilius est abstinere ab his q̄z ab illis: vñ per tales nō peccat hō mortaliter nisi p hoc excludat illa vacatio quā necessario debz cultui diuino. Ab operib⁹ aūt q̄ sunt seruilia materialiter ⁊ nō formaliter p respectū ad agentē: non tenet hō necessario cessare in dñicis ⁊ festis: vñ. ff. de ferijs. l. diuinis. dicit lex. Ea q̄ ad militarē disciplinā pertinent: etiā feriatis diebus pagenda sunt: vt dicit glo. ⁊ sic scholares legere scribere p̄mittit: dummō tū p hō penitus a diuinis nō subtrahant: ⁊ huius rō est: qz talia opa q̄z tū ad suū finē primū ⁊ ꝓprium sunt liberalia fm Rich. ¶ Vlterius est notandū q licz oīa opa corpalia ad spūalē dei cultū pertinentia: intantū seruilia dicant in q̄tum ꝓprie pertinent ad seruientes: tū in q̄tum sunt cōmunia ⁊ liberis ⁊ seruis non dicunt seruilia: quilibet aūt tam seruus q̄z liber tenetur in necessarijs prouidere nō tantū sibi sed etiā proximo: presertim in pertinentib⁹ ad salutē corporalē: fm illud Proverbi. xxiij. Erue eos qui ducunt ad mortem

vel etiã ea ꝑparare q̃ requirunt ad nature cõ
seruationẽ: nõ em̃ est tam arta prohibitio ope
randi in noua lege in die dñica: sicut in veteri
lege in sabbato: sed quedã opa prohibebant
in die sabbati: sicut decoctio ciboꝝ ꝛ similia: ꝛ
ideo qui ligna colligit in die sabbati iussus est
lapidib⁹ interficiꝛ: que nõ concedunt in die dñi
ca: vt de conse. dist.iij.c.puenit.in fi. ꝛ apls ad
colo.ij. Nemo vos iudicet in cibo vel in potu
ꝛc. vide. Secũdario vero tenet tam liber q̃
seruus prouidere sibi ꝛ pximis in damnis re
rũ vitandis: sm illud Deu.xxij. Non videbis
bouem aut ouem fratris tui errantem ꝛ ꝑteri
bis sed reduces fratri tuo: ꝛ dñs in euangelio
Luc.xiij. Cuius vestrũ asinus aut bos in pu
teũ cadit ꝛ continuo nõ extrahet illũ die sab
bati. Et iterum.xiij. hypocrite vnusquisq̃ ve
strũ sabbato nõ soluit bouem suũ aut asinũ a
ꝑsepio ꝛ ducit ad riuum: Et quib⁹ concludi
tur q̃ opus corporale pnnens siue ad salutem
corporis ꝓpij vel pximi siue ad vitandũ im
minens damnũ rei ꝓpij vel pximi: nõ est cõ
tra obseruantiã sabbati. Et propter hoc ma
chabeus sabbatũ non soluerũt pugnantes ad
sui defensionẽ die sabbati. ꝑmo Machabeo.
ij. hoc idem patet.xxij.q.viij.c.si nulla: vbi cõ
cedit pugnam non solũ in defensionem corpo
ris: sed etiã patrie ꝛ legum paternarũ. Sic e
tiam Helias fugiens a facie Jezabel in die
sabbati propter iustũ metum excusat: ꝛ dñs
Matth.xij. discipulos suos excusauit qui col
ligebant spicas in die sabbati ꝓpter necessi
tatem quã patiebant: hec Tho. ꝛ Astensis.
¶ Deniq̃ cũ in veteri lege cõcessum fuerat
iter sabbati ad ambulandũ in festis qõ erat
spaciũ mille passuum quo de ambulare pote
rãt vltra ciuitatem vel villam in qua erant.
nec eis licebat ꝓgredi: sed per mille passus
poterant circa deambulare: vt ꝓz in hystoria
ecclesiastica parte.viij.c.vj. ex hoc satis innuit
ur q̃ a transgressione huius precepti excusat
ꝺs ꝓpter modicitatẽ operis vel laboris: pu
ta si labor tam modicus est q̃ impedire non
possit quietẽ mentis in deo. ꝛ hec ratio etiã in
nuitur in glo. Exodi.xxxj. super verbo quicun
q̃ polluerit sabbatũ glo. turbando quietẽ ani
me morte morietur scz corporis ꝛ anime. Hinc
concludit Astẽn. lu.ſ.n.xxij.q non est dicendũ
q̃ propter modicũ op⁹ homo mortaliter pec
cet: sed q̃cum ad opus homo sine peccato fa
cere posset recurrendũ est ad arbitriũ boni ꝛ
cõsciencie si vari: vt si quis repararet fractura
in sepe ꝛ huiusmodi: ex premissis aũt omnib⁹
facilis patet iuxta intelligentibus responsio ad que
cũq̃ specifica ꝛ particularia descendẽdo. ¶ Ad
clariorem tamen simplicium informationẽ dicit
Hugo in diasco: q̃ septẽ sunt opera seruilia si
ue mechanica. Primũ est agricultura q̃ com
prehendit omnẽ modũ colendi terram. Se
cundũ est lanificiũ qõ consistit in omni gene
re vestimentoꝝ. Tertiũ est fabricatio qõ cõsi
stit in materia lignea lapidea: ferrea: vel me
tallica. Quartũ est venatio q̃ comprehendit o
mne genus pistoꝝ ꝛ coquoꝝ ꝛ omnẽ artem p
parãdi cibaria. Quintũ est nauigatio q̃ com
prehendit omne genus mercatoꝝ. Sextũ est
medicina que consistit in arte faciendi pigmẽ
ta sirupos ꝛ similia. Septimũ est theatra q̃
cõprehendit omnẽ artem ludi ꝛ iocunditatis.
Omniũ igitur istoꝝ quedã sunt mere seruilita
tis ꝛ non cõtinue necessitatis: vt agricultura
ra: lanificiũ ꝛ fabricatio: ꝛ ista simpliciter ꝓhi
bent ab ecclesia fieri in sabbato nisi in casu vi
videbit. Quedã vero sunt cõtinue necessitatis
sicut illa que pnnent ad cõseruationẽ vite vel
sanitatis: vt nauigatio: venatio: medicina: ꝛ i
sta concedunt in q̃tum sunt necessitatis nõ in
q̃tum sunt seruilitatis. Quedã sunt mere io
cũditatis: sicut theatra non pniciosa: ꝛ ista nec
ꝓcedunt nec prohibent pmittunt tñ ꝓpter
pronitatẽ ꝛ fragilitatẽ humanã. Que tamẽ vt
clarius pateant ad particularia ꝓcedamus
ꝛ primo de his q̃ sunt mere seruilitatis ꝛ non
cõtinue necessitatis: quoꝝ primũ est agricultu
ra. ¶ de qua queri põt: vtr̃ liceat exerceri
in die sabbati siue festi: ꝑsertim cũ finis illius
ordinet ad cõseruationẽ ꝛ sustentationẽ hũa
ne vite que videt esse necessaria. Ad hoc de
cendũ q̃ nequaq̃ licet agriculture diebus fe
stis insistere: ꝓcipue qz ꝓcepit. Exo.xx. q etiã
iumenta sabbato vacare debent: vt ꝓz in the
mate prius posito: verũtamen propter duas
causas admittitur agricultura in diebus dñi
cis. Prima est necessitas que nõ tanta ꝺz esse
q̃ labor sine periculo nõ posset ꝓcrastinari vel dif
ferri: sicut pungit in messib⁹ propter incursum
hostiũ vel frequentes pluuias vel silues casus
nã q̃n in tali necessitate patenter artãtur: tũc pñt
arare fructus colligere fossata facere: ꝛ alia
hmõi in diebꝰ dñicis ꝛ aliis festis ꝓterq̃ in
maioribus: ꝛ tunc etiã si maior necessitas ap
pareret ad victũ necessariũ acq̃rendũ: ita tñ
q̃ de illis studeant largiores elemosynas ero
gare: ꝛ hoc ideo ne deũ videat hõ temptare:

vt patz. extra. q. viij. c. si nulla: extra de ferijs. c. licet ꝛ simile iudiciū est ō vindemijs ꝓpter frigus ꝛ de quibuscūq; fructibus in casibus iuste necessitatis ad conseruationē rei q; necessitas legē nō habet. Omnia ꝫ hec intelligi debēt cū dilatio est in iusto periculo: vel cū hec nō ita fieri pñt in alijs diebus ne scz occasione mo'nē pereat cōmoditas cōcessa ꝓuisione ecclesti. nā ſm Rod. si iacentib⁹ segetibus in agro: aut fenis in pratis rēpestas immineat aut pluuia q; cozrūpet aut multū deteriozabit talia a solo separata domini rerū illarū pñt idēntari sue pcauere: netū ꝯs nunis sibꝫpsi ꝛ deserēdas in necessitate vl' ꝯtate labozis q; a pcō extrahere posset in festis opari potius recurrēdū est ad arbitriū boni viri ꝯ ꝓ aliquā doctrinā generalē. ¶ Scōa causa est pietas. q; bñ licet in sabbato ꝓpter deum arare: agrū pauperiz seminare vel ducere ligna religiosis pauperib⁹: ꝛ subuenire alijs miserabilibus pſonis saltē in minoꝛib⁹ festis dūmodo nō sit specialiter a p̄lato phibitū. et dūmodo ꝓpter ista se nō subtrahāt a diuinis nec tali a faciunt ꝓpter affectionē aliquā carnalē nec ꝓpter spē remunerationis ꝫ tñ ꝓpt defectū: q; illius paupertas exigere videat: putat tñ Guil. sup Ray. q; ħ nō licet dñicis diebus et maioꝛib⁹ festiuitatib⁹. Nimiz cū ſm ꝯsdā sunt q̄dā dies celebres q; tñ de facto nō festant ꝯtū ad cessationē ab operib⁹: ꝫ vident abrogati p̄cōtrariū ꝯsuetudinē q; in eis habet locū ñ ita sint de ꝓcepto de: sīc ē dies dñica ꝛ maiozes illa. Jn cui⁹ etiā argumentū ecclia de dñicis diebus ꝛ maioꝛib⁹ festis dūxerat ꝓceptū dedit de audiēda missa in ꝓpria ecclia: vt patet extra. de parrochijs. c. vt dñicis. ꝛ specificat festa. de cōsec. di. j. c. si ꝯs etiā. Ꝯ aūt quedaz minoꝛa festa sunt abzogata. patet in aliquib⁹ locis vbi duo vltima festa infra octa. paſche ꝛ pēth. tā venerūt q; dāmodo in dissuetudinē feriādi quo ad agri culturā: ſ cui in aliquib⁹ locis nundine septimanales tenent in festis vigilias nō habentibus que nō tenent in alijs: que nimirū consuetudo simplices excusat a tanto ꝛ si nō a toto: ꝓsertim cū ꝓlati ecclesiarū tacēdo ꝓsentire vident. ¶ Ꝯ si querit quid de illis qui a dñis suis operari cogunt in festis. Respōdet Guil. ꝛ Rod. q; si hoc faciunt iusto metu inducti vident posse ꝓpter necessitatē excusari: qui tñ debent dñis suis bladozū vecturaz: aſſerunt in diebꝫ feriandis vt alijs diebus ꝓpzijs laboꝛibus vacare possunt liberi⁹ non sunt excusabiles: nisi forte ad hoc arta necessitas eos cogat: nā nō tenentur subditi dñis suis obedire nisi in licitis ꝛ honestis.

Q Secūdū est lanificiū qđ cōsistit in oñi genere vestimentoꝝ: cui similiter nō licet insistere feriatis diebꝫ nisi iusta necessitas reqrat vt plerūq; cōtigit in tinctura q̄ tractū aliquē reqrit ꝛ ordinatā expeditionē. Si ꝯs igit in tumoꝛe dei constitutus ꝓ posse satagat ita disponere ad feriāda festa occurrēte necessitatis articulo: si qñ licet raro diebꝫ feriatis occupat in illis: credo q; talis excusat a mortali dūmodo se ꝓpt ħ nō subtrahat a diuinis: et nō fiat causa auaritie qđ in omnib⁹ subintelligendū est. Similiter dicendū est de sartoꝛib⁹: illi tñ q; ꝓcipue circa principalia festa tāto ipe talib⁹ occupāt q; frequēter post mediā noctē vel circa auroꝛā talib⁹ occupatiōibus distendunt et eneruant: nequaq; excusari pñt a mortali cū omnino se reddūt ineptos ad festa celebranda. ¶ Tertiū ꝫo dicitur fabricatio q̄ cōsistit in omni materia ferrea: lignea: lapidea vel metallica q̄ similiter est ꝓhibita infestis diebus exercenda: qz sunt mere seruilia ꝛ nō ad necessitatē. Si tñ q̄nq; diebꝫ illis occurrit causa rationabilis necessitatis cessante cupiditate ꝛ coopante pietate: ūc licz in talibus aliq̄n festis diebꝫ occupari: dūmodo ꝓpt hoc se ꝯs non subtrahat a diuinis: ꝛ ideo dic Astē. post Rod. q; barbary vectores peregrinoꝝ in suis vehiculis aut iumētis: similiter ꝛ ferrato res equoꝝ in casu rationabili pñt excusari: si principaliter hoc faciūt ꝓpter eoꝝ necessitatē: ꝯs hmōi opa impēdūt nec se sub rabūt ꝓpter ħ a diuinis p̄cipue a missarū solennijs: q; si hoc principaliter faciūt ꝓpter questū ꝛ imꝓbā cupiditatē: tūc nō excusant a mortali: ꝓsertim cū ꝛ iumētū in veteri lege quiescere ꝓcipit. Similiter q; faciūt sibi barbā radi vel curribus vehi vel etiā eqs ferrari: sunt inter inexcusabiles ingrauem causa rationalis ad ħ eos vigere dinoscitur ꝛ si antea sup his nō potuerunt sibi cōmode pudere. Preterea credit Guilgio. super Ray. q; in festis liceat opari circa edificationē ecclīaz pauperū: ꝛ circa opa mīstroꝝ pauperū q; non habent reditus vbi sufficiēter: ita tñ q; hmōdi labor audita missa post celebrationē diuinoꝝ incipiat: nec vsq; ad vltimā fatigationem insistat dūmodo sola pietas sit in causa: ꝫ ve mūdo ver

gent in sentiũ: q; tam oia fere conflant in fo; pace auaritie cõplacentie hũam fauoris vl al terius sinistre intentiõis. ¶Dentq; sm Astẽ vbi. S. post Rod: q̃ius clericis non liceat scri bere de quaterno in quaternũ aliquid grande diebus feriãdis: licitũ tamẽ est lectiones suas transcribere quas sine scripturis non possent memorie cõmendare: z in lectionib; quos au diũt libros corrigere: similiter licz religiosis z alijs smones z alia deuotionalia colligere vel scribere inuitu pfectus spũalis in se vel in a; lijs dũmodo nõ minus insistãt ora q; propter hoc a diuinis se subtrahant: z dũmodo post modũ vendẽdi p;otũc intentionẽ nõ habeãt: q: tũc haberent oculũ ad lucrũ futurũ qõ pro pter fuluras est: z ex pdictis multa particula ria sl logiliz are possumus. ¶Secũdo viden dũ est de his q̃ sunt cõmune necessitatis: vtpo te primo de nautganõe q̃ cõprehendit omne opus mercatoz. de quo licz ad singula respõ dere nõ possum9: q̃dam tñ exempli causa ad instructionẽ simplicitũ ad facilẽ agnitionẽ oim etiã alioz b;euiloquio psequamur: q: de similib; fere semp idem est iudiciũ: nã hec cõprehen dit omnia mercata q̃ arte fiunt p;ter esculenta z poculenta: vnde q: talia nõ sunt cõmune ne cessitatis ideo vendere vl emere talia diebus feriatis non est licitũ: vtpote calceos: caligas co;rigias: calepodia: sandalia: alia q; infinita iocalia in auro: argento: stanno: cup;o: omiq; metallo cũ omni supellectili: cuius vsus est inter boles: Horandũ tñ q; in istis distinguẽ dum est duo genera mercantie: nam quidã impio p;ie dicunt mercatores vel negotiatores qui sec; ppria duntaxat artificia vendũt potius in sistentes lucro artis p;opriae q̃ mercantie: de quibus talis regula dari põt q; nullus eoz ex cusatur a mortali diebus festiuis artificia ta lia facientes: vel etiã p;ie foris ad vendendũ exponens: ex cõsuetudine: z multo minus ad foz educens cũ in hoc apte relucere videatur impio ba cupiditas: nisi tales excusaret necessi tas: q; de solo cũ familia sua victuans labori uo nõ inuenient copiã vendendi arte suã die bus ceteris: nunc em si quandoq; in festis mi noribus d nõ intrantũ obligant vt dictũ est: cũ ex more dei sola euidens necessitate nõ cupiditas rem suã arte vendendã exponeret: vel etiã nũ dinas aliquas cũ eis requireret: credo q; ex cusaret a mortali: dũmodo ppter hoc se non subtraheret a diuinis: p;ertim a missa audien da: alias p;cipit extra de feriis. c. oẽs: q; merca tũ in eis sec; festis minime fiat: P;eterea si ta lem artẽ p;ie foris vendituoni nõ exponũt rec sun tñ ab alijs sec; pegrinis vel villanis vel etiã am pauperib; d fortε pecunias p;ius habere nõ poterant aut etiã alijs victus qui p;ius ex incuria emere nõ satagebãt cũ dei timore ma gis ex pietate q̃ ex cupiditate sanssaciant: so; bne tñ credo q; excusauit a mortali: dũmodo tñ p;pterea diuina nõ p;etermittant in domo psi stentes z expectantes supuenientes: sicut ar a nea residens in tela muscas obseruat: p;sulen dũ tñ est q; ementes admoneant q; nõ ampli9 ueniãt diebus feriatis: p;ertim illos qui p;ter necessitatẽ rationalem hoc faciũt: z multoma gis excusant ex rationali necessitate nõ cupi ditate talis diebus illis ementes. In omnib; enim hmõi intuenda est rei necessitas: facti pi etas: z intentiõis puritas: que tria multa que sunt per se illicita per accidens licita ũno me;itoria reddunt. Ad laudem dei.

¶De operibus seruilib9 que sunt na uigatio: venatio: medicina: theatra: z q̃ festum incipit ac vtrũ laborare sit in p;ecepto. A ¶Sermo vij.

Mento vt diẽ sabbati san cuifices Exo. xx. Jam restat videre de secundo genere mercatoz qui p p;ie negotiatores dicuntur de quibus Chris. super illud Matthe. xxj. Ejiciebat e templo omnes ementes z vendentes. Quicunq; cõ parat rem vt illã integram z immutatũ dan do lucrek: ille mercator est d; de templo ejecit. Quomõ tñ illa mercatio sit licita videbit in fra. Hoc tñ genus mercandi p;ium ad viola tionẽ sabbati minus excusat q̃ p;ecedens ce teris paribus. Nimirũ cum p;ecedens nõ ni si de p;opio labore: sed istud etiam plerumq; de alieno labore lucrum querit. Hinc dicit Tullius q; sordidũ est eoz officiũ qui emunt a mercatoribus quod statim vendant: nihil em p;oficiunt nisi quemadmodũ mentiãtur. Agricultura em nil melius: nil vberius. nil in homine libero dignius: z ideo non minus stri cte p;eceptum in isto genere negotiationis de bet accipi q̃ in p;iori. sed potius econtra. In cuius argumentum dicit Rod. q; qui vadunt ad mercata vel mercata faciunt diebus do minicis vel festis: si hoc faciunt aliquando p;o sua necessitate non ex consuetudine vel cupiditate non peccant mortaliter dummo;

do diuina non pretermittuntur. Si vero du
cant in consuetudinē: aut ex improba cupidi
tate lucrādi sicut faciunt mercatores q̄ ꝓpter
frequentādas nūdinas aut mercata vix aut
nunq̄ ecclīam intrāt tūc peccāt mortaliter:
vel etiā si essent mercata ꝓhibita a p̄latis lo
ci illius. Preterea eoꝝ que mercant quedaꝫ
sunt vtilia. s. ad aliquē vsum licitū ⁊ honestū:
quedā vana ⁊ diuersa clenodia q̄ꝝ vsus est
vanitas quedā nociua vel q̄tū ad corpalia
vel etiā q̄tū ad spūalium nocumēta vt diuer
sa istrumēta ludoꝝ ⁊ oblectamēta sensuū vt
alee: pile: ludi scachoꝝ olfactoria certa ⁊ silia
⁊ ꝑm hūc triplicē gradū aggrauat etiā pctm̄
in violatione sabbati. Deniq̄ ꝑter ea que di
cta sunt ponenda videt cōclusio generalis: q̄
quicūq̄ emit in die festo eo pacto q̄ carius
vendat intēdens exercere negotia mortaliter
peccat. cū ī hoc reluceat manifeste causa em
ptionis rei illi⁹ cupiditatem esse: q̄ si nō emat
eo pacto non est facile precipitare sententiaꝫ:
Similit etiā q̄cunq̄ emit etiam ferialib⁹ die
bus ea intentiōe q̄ carius vendat etiā diebꝫ
dominicis vel saltē verisimiliter credit q̄ co
getur iterū vendere diebus feriatis nō excu
sat a mortali si postmodū quasi coactus die
bus ꝓhibitis iteꝝ vendit: qꝛ seip̄m volunta
rie obtulit ad illā coactionē auaritia victus.
Verum tamē de esculētis ⁊ poculentis postea
dicam: nec etiam excusantur a mortali si mer
cata in vehiculis aut iumentis de loco ad lo
cum trāstulerunt in festis: si cōmode poterūt
facere ī alijs: maxime si ꝓpter hoc subtrahāt
se a diuinis: vnde ceteris paribus primum ge
nus mercatorum difficilius cadit in mortale
q̄ scd̄m genus ⁊ etiā facilius excusatur. De
niq̄ cursores ⁊ viatores si mittuntur a domi
nis suis vel mercatoribus quibus ex condi
tione vel pacto seruire tenentur sicut serui em
ticij vl̄ cōducticij siue hoc faciūt ꝓ pecunia si
ue non. Asten: post Rod. non audet eos con
damnare precipue si missam audierint: cum
scd̄m legē concessum fuit ire in sabbato: lꝫ nō
vltra mille passus. quod iter sabbati dicitur.
Act. j. Si tamen in nullo erant eis ligati: nec
alijs temporibꝫ ꝑuire cōsueti: nec subest in eis
mouens causam pietatis vel necessitatis sed
tm̄ cupiditatis non excusantur a mortali ma
xime si se subtrahunt propter hoc a diuinis.
In nauigantibus autem maior inuenit excu
sationis occasio ꝓpter incertitudinem venti
⁊ tempestatum: ac etiam ꝓpter minorē laborē
vt cōmuniter multa tamen in illis sunt ob ser
uanda tanq̄ illicita que non cauētur nisi ab
his q̄ verū dei timorem habēt. ¶ Tertio
principalit videndū ē de venatione que cōp̄
hendit oē genus pistoꝝ ⁊ cocoꝝ omnē artem
p̄parandi cibaria: de qua venatiōe primo da
tur talis regula generalis: q̄ q̄uis non licet ī
festis tenere mercatū publicum rerū venali
um saltem eoꝝ que nō perinēt ad necessitatē
diei. Mercata tamē que fiunt de victualib⁹
ad necessitatem diei ꝑtinentibus: sic q̄ dies si
ne illis nō potest cōmode transigi non videt
facile diebus illis debeā prohiberi: dūmō tm̄
ꝓpter h̄ nō se subtrahāt a diuinis horis deter
minatis ab eccl̄ia ꝑm cōsuetudinem loci: eo
q̄ ibidem excuset necessitas: p̄sertim in his vi
ctualibus que cito corrumpunt sicut carnes:
pisces ⁊ similia: nō em̄ sic excusat necessitas
in his victualibus que diu ꝑseuerant: vt oēs
fructus: caseus: butyꝝ: oua ⁊ similia. ¶ Pro q̄
sciendū q̄ q̄rum officiū ꝓprie est vendere car
nes: si q̄tum in eis est magis optaret vēdere
in vigilijs q̄ festis. sed obstāte cōtraria ꝯsue
tudine cogūt vēdere ī festis faciētes h̄ cū dis
plicentia ⁊ dei timore: ac tali tpe q̄ ꝓpter hoc
se non subtrahunt a diuinis: presertim ab offi
cio summe misse: credo tales excusari posse a
mortali: dummodo redditus sufficienter non
habeant: vnde cum familia sua ꝑm statū suū
viuāt alias secus: qꝛ ⁊ h̄ ꝑtinere videt ad no
tam auaritie. Et similiter dicēdū videt de vē
ditione piscium. Illi tm̄ q̄ tanq̄ aucupes resi
dent in macello: vel mulieres consuetudinas
rie residentes in foro ad vendendū multimo
da genera auium ac parū vel nihil curantes
de diuino officio sed totaliter immersi tā im
ꝓbo lucro. nequaq̄ excusant a mortali pctō:
Similit eos q̄ victualia diu ꝑseuerantia sine
corruptiōe p̄ foribꝫ vl̄ in foro diebus feriatis
ponere presumunt. ad ostentationē venditio
nis: a mortali peccato excusare non audeo: si
ex cōsuetudine faciūt: qꝛ talia satis tēpestiue
comparare possunt. ac ꝑ illā ostentationē ce
teris christianis lapidem offensionis ⁊ petrā
scandali ponunt: vel ad detrahendum vl̄ ad
imitandum vel ad emendum: vt patet in fru
ctibus diuersi generis: ⁊ sic ditantur peccatis
non solum proprijs sꝫ etiā alienis: sed ve ho
mini ꝑ quē scādalum venit. ¶ Deinde venia
mus ad officia tabernariorum: cocorum et
pistorum q̄ sunt officia quidem licita sed peri
culosa ꝓpter diuersas proximas occasiones

peccatorum: vtpote gule: ebrietatis excessus labocis respectu sabbati impzobi lucri ⁊ auaritie: nam quid aliud taberna q̄ ipsoz demonum ecclia vbi parrochiani frequēter ꝙueniunt ⁊ deo vēri festū celebrāt: q̄rum plebanꝰ est tabernarius: marie qz ꝺz Ecci xxvj. Due spēs difficiles ⁊ periculose apparuerunt mihi: difficile etuik negotians a negligēa sua: ⁊ ñ iustificabit caupo a peccis labioz. Ꝺ si quez rimi excusationē in peccans: rñdet ibidem sapiēs subdēdo ꝓpter in opū inqt multi deliquerūt. ⁊ q̄ rit locupletari auerit oculū suū. s. a consideratiōe summi boni ⁊ veri p quā retrahitur a peccis: vñ licet hospicia ꝓpegrinos ⁊ aduentantes licita reddant: ñ ex ꝙuetudine receptare aduentū malignantū intrancorum. mane meridie: vespe: media nocte ad inebriandū: peterandū: blasphemādū: taxillandū: q̄d aliꝺ dixerim q̄ talē tabernā eē synagogā sathane vbi minima cura de ecclesia de diuio officio: de fmōibꝫ ⁊ hec oia caupones sustinēt maledicti q̄stus gra. Sic cocoz officia licita q̄dē sūt in se dūmō ꝓterea nō omittant diuina ⁊ q̄ntas opis q̄ltasq̄ intētiōis ꝓpe fuerit debite modificata: sed vbi possunt hec discerni cū oia ꝙsient in fornacē deretestabilis auaricie: ⁊ ppetuis inbiēt lucris: curis distractionibꝫ: ita q̄ ad sabbati sctificationē penit⁹ se reddūt inhabiles. merito verētes illō. Ero. xxxj. q̄cunq; polluerit sabbatū. glo. turbādo q̄ etem aie morte morief. s. corpis ⁊ aie. multo igit magis licitū est coq̄re ꝓ cura domestica q̄ ꝓ imprzobo lucro totū diē expēdere i ciborū decoctione. ⁊ vēditōe: qz labor ille q̄ diebꝫ feriatꝫ gra q̄stus sit turbās aie q̄dē ⁊ sēsus libertatē causat mortale petīm: qz h̄ ē oino seruile ⁊ ꝫ intēnonē legislatoris: Sic denicq; pistorū officia licita q̄dē cōprobant dūmō moderate fuerint exercitata. Pinsere tñ diebꝫ feriatis absq; euidenti necessitate dicāte auaritia sicut cōingere solet in festis pasche ⁊ pēthecostes: vt pane recenti gulosos alliciāt: nō pōt a mortali facilit excusari: magis tñ excedunt inuiolatione sabbati pistores coquētes pastillos ex farina ⁊ carnibꝫ vl piscibꝫ ⁊ lagana: similiq; luxurie oblectamēta. q̄bus in generali talis regula dari p̄t: q̄ sillud est ꝓpriū eoz officiū: ⁊ tunc ab aliquibꝫ ꝙuiuū parare volentibꝫ sic ꝓtingit in nuptiis ꝙubernijs ⁊ similibus requisiti fuerint illa facē diebꝫ feriatis. tūc credo q̄ excusant dūmodo tamē diuina (presertim missam) audiant: ⁊ in occulto illa preparent: ne pretereuntes vl scādalizent vel ad similia affectanda allicīāt: dūmodo ēt faciant intētione debite circūstātionata. Qui vero non requisiti talia faciūt pz foribus tā q̄ aucupes residentes ⁊ preparātes: vt sic ad emendum alliciāt ꝑter euntes nō excusant a mortali cum illud faciūt euidēter ex auaricia. Ceterum victualia adducentes vel merces ad loca remota sic vina ⁊ alia fm Aste. post Roꝺ. excusantur a violatione sabbati cū sine graui incommodo nō pñt vacare in festis abeundo ⁊ quadrigando: similit q̄ mittunt eqꝰ vel vehicula vel seruos ad afferenda q̄dam necessaria in die festo sine quibus nō possent ipm festum cōmode trāsigere. nec añ sup bis habendis cōmode poterāt sibi ꝓuidere. Del de Roꝺ. ⁊ Aste. dicunt de molendinis ad vētum ⁊ aquā: q cū officiū eoz exerceri possit sine magna opera hoim: ideo credūt esse ꝙuandā cōsuetudinē regiōis non ꝓhibitā a ꝓlatis circa feriationē a talibꝫ in festis feriandis: qđ maxime verum est de molendinis ad vētum ꝓter omnimodam incertitudinem: non tñ sic generaliter concedendū est de molēdinis ad aquam nisi in euidenti necessitate talis aque retineri non possit: ⁊ ergo qñ verisimiliter credunt nō esse necessarium tūc obligant magis ad feriandū: subintelligit ēt q̄ hoc se non subtrahant a diuinis: ꝑsertim ab audiēda missa. Molendina tñ q̄ trahunt per ventā fm eosdem omnino ꝺesscere debēt. ñ ꝓter maiorez operam q̄ requirit. tum ꝓpter certitudinem labozis et vsus molendi die sequenti: tū qz fm legem non solū homines sed ⁊ iumenta sabbato sint vacare iussa: vt ꝓz in themate: Si tñ hoc euidēs necessitas req̄reret tūc licitum esset eis vti. Et nota generaliter q̄ necessitas victualiū vl capiēdoz vt piscū vl ꝙgregandoz vt segetū: vl enā pparādoz: vt ciboz. cū rationalis fuerit ⁊ rationabiliter ꝓtrahi ñ poterit in alterꝰ diē sine euidēti ꝺāno vl incōmodo in re vl iusto timore laborē excusat in die bꝰ feriādis: exēpli gra: ꝺz extra de feriis. c. ij. tam veteris q̄ noui testamenti pagina septimum diē ad humanā quietē specialit deputauit ⁊ tā eū q̄ alios dies maiestati altissimi ꝺputatos necnon natalia sanctorum martyrum ecclesia decreuerit obseruanda: ⁊ in his ab omni opere seruili cessandum. Sequitur. Indulgemus tamen vt liceat parrochianis vestris diebus ꝺñicis ⁊ aliis festiuis ꝑter q̄ in maioribus anni solemnitatibꝫ: si alios

ra terre se inclinauerint ne oꝝ capiendi ingrui ente necessitate intenderent a q̃ post captura ecclesijs circũpositis ꝛ christi pauperibꝫ cõgruã faciãt portionẽ: ꝛ hoc idẽ intelligi debet de omni ope lucratiuo quod fit in sabbato ex rationali causa: vt sic in elemosynis fiat debita recõpensa salẽ ꝯnum ad decimã partẽ lucri vt dicit glo. ibidem qz quasi decime p̃dicales censent. ¶ Tertio principaliter videndũ est de medicina q̃ cõsistit in arte cõficiendi pigmenta ꝛ sirupos ꝛ sitta: ꝛ in his etiam rationabilis necessitas iudicio boni ꝛ discreti viri semp excusat. dũmodo diuina nõ pretermittãt: ꝛ etiã de de lucro diez feriataz christo cõtribuat in elemosynis corporalibus dãdis: vel in pauperibus grauis subuueniendũ: tñ hoc solicitus obseruẽt ne ꝓpria cõscientia improbabili cupiditate vel sinistra intentiõe cõmaculent. ¶ Deniq; videndũ est de his que sunt mere locũ duntaxat sicut theatra nõ periculosa vel pnitiosa corpori vel animę vel sensui ſz tñ iocunda ꝛ recreatiua: ꝛ tales ludi nec cõcedũtur in sabbatis nec phibẽt: ſz tñ permittunt ꝓpter pnitatẽ ꝛ fragilitatẽ humanã: talibus tñ insistẽtes tpe diuinoꝝ nõ excusantur a mortalitate dicit de cõse. di. j. q die solenni pmissio cõuentu eccle ad spectacula vadit excõmunicet: nec em quis excõicari debz nisi p mortalẽ. Similiter extra tempus diuinoꝝ in festis hmõi ludos exercẽs ad impiobã cupiditatẽ vel auaritiã nõ excusat a mortali: si tñ hoc facit tñ p sustentatione nature: et hoc moderate nõ est pcipitanda sententia ¶ Tertia deniq; huius est ipsius dei: ꝛ fm hoc opus seruile dici potest oñe opus latrie qđ soli deo exhibendũ est: ꝛ ides ab alijs opibus cessandũ. ¶ Pro quo sciendũ q̃ in obseruantia sabbati duo sunt cõsideranda: quoꝝ vnũ est sicut finis: ꝛ ꝺ est vt homo vacet rebus diuinis: qđ significat ibi. Memento vt die sabbati sanctifices. Illa em in lege sanctificari dicunt̃ que diuino cultui mancipantur. Altertiũ est cessatio seruitutis scz peccati ꝛ corporalis seruitutis. Opus tñ latrie qđ pertinet ad dei seruitutẽ nõ phibet̃ in die sabbati: quia hoc essz cõtrarũ fini obseruandi ꝺ ipsius sabbati q̃ est vt vacet opibus ad dei seruitutẽ pertinentibus. Vñ dñs Job. vij. circũsionẽ accipit homo in sabbato vt non soluat̃ lex moysi ꝛ Matthei. xij. Sabbatum sacerdotes i templo sabbatum violant. i. corporaliter operant in sabbato ꝛ sunt sine crimine sic etiã sacerdotes in sabbato circũferẽtes archaz dñi nõ trãsgrediebãt̃ pceptũ dei. Sic i lege gratie nullus actus spiritualis exercitiũ est cõtrariũ obseruantie sabbati: puta si quis docet verbo vel scripto. Vnde numeri. xxviij. dicit glo. q̃ fabri ꝛ hmõi artifices ociantur in die sabbati. Lector autez diuine legis vel doctor ab opere suo nõ desistit nec tũ pretermittit sabbatũ: qz sabbatis debẽt homies vacare psalmis hymnis ꝛ canticis spũalibus: vt de cõse. di. iij. c. ieiunia. vbi sequit. Die autẽ dñica nihil aliud agendũ est nisi deo vacandũ: nulla opera in illa sancta die agat̃ nisi tñ in hymnis ꝛ psalmis ꝛ canticis spũalibus dies illa trãsigat̃. Similiter insistendũ est ꝓdicationi et auditioni verbi dei ꝛ virtutibus ꝛ regulari discipline religiosoꝝ obseruantie magis q̃ alijs diebus: ad que melius exequenda phibẽt artes mechanice seculares negotia ꝛ placita ceteraq; talẽ vacationẽ ꝛ sanctificationẽ impedientia: vt extra de feriis. c. cõs: ꝛ de cõse. di. iij. c. rogationes. vbi etiã dicit q̃ tribus diebus rogationuz serui ꝛ ancille debent ab ope relaxari: quo magis vniuersa plebs conueniret ad exorandũ dñm. ¶ Hic queri põt q̃ dies solẽnis regulariter incipit vel desinit. Ad hoc rñdet Hen. boyc. extra de offi. ius di. delegatus. in. c. cõsuluit. ꝛ extra ō feriis. in. c. q̃m. q̃ quo ad celebrationes diuinoꝝ incipit dies de vespera in vesperã: vt extra de feriis c. j. ꝛ hoc quo ad clericos: verũtamẽ quo ad laicos vel quo ad feriandũ incipit a vespera in vesperã. i. sero. Initiũ tñ ꝛ finis festoꝝ cõsiderari debet fm qualitatẽ eoꝝ ꝛ diuersarũ cõsuetudines regionũ. ꝛ sicut exigit magnitudo festoꝝ celebrari sic videt ea prius debere inciperere ꝛ tardius terminare: vt luciꝺe patet extra de feriis. c. q̃m. Et his potest elici q festa cõmunia ad tardius incipiũt q̃ de sero cõuer solẽt desistere a laboze: sed ꝓpria festa q̃ enumerãtur de cõse. di. j. c. si quis extra parochias. debent prius incipi: qz ad illa requir. f maioꝛ reuerentia ꝛ ꝓparatio: q̃ ergo in fraudem diei festi in eoꝝ vigilijs suis artibus ꝛ laboꝛibus insistunt: solito tardius protendentes longioꝛẽ q̃rẽ diei sequẽtis: nõ excusant̃ a violatiõe festi cũ maioꝛ deberet esse sollicitudo suis temporibus de bonis animę q̃ corporis ꝓterea quo ad iudicia dies incipit de mane ꝛ desinit in vespere: ꝛ sic de luce in lucem: vt patet in auc. de iuꝺ. ℌ. sed debãs collo. vj. quo ad cõtractus vero scõm leges

rime a media nocte in mediā noctem. ſm Jo
han.an.⁊ Goff.in.c.conſuluit.⁊.ff.de feriis.l.
more romano. Unde ſi iurauī dare decem in
dñica nō ero peritutus ſi dedero ante mediā
noctem ſequentē. Deniq; quo ad ieiuniū tūc
incipit poſt cenā diei precedentis ⁊ deſint in
mane diei ſequentis: vt patet de cōſ.diſt.iij.
de eſu carniū: ⁊ idem eſt in ſimilibus obſeruā
dum ſm Hoſt. in ſumma de feriis. ¶ Hic in
fine queri pōt vtr̄ alijs diebus laborare ſit in
precepto ſicut requieſcere in ſeptimo: p̄ſertim
cū dicitur in primo themate: ſex diebus ope-
raberis. Ad hoc rñdet Aſteñ.li.j.ti.xxij.q̄ tri
plex eſt labor. Primus eſt debit⁹ qui duplex
eſt. Unus excludens ocium anime: ⁊ ad illū
tenētur omnes: ſicut euitare tenent̄ peccatoꝝ
occaſiones: nā omnis homo tenet̄ ſe exercere
in aliquo vtili ratiōe cuius excludat a ſe tem-
ptatiōis ingreſſum: ſm illud Eccleſiaſt.xxxiij.
Mitte illū in operationē ne vacet: multā enī
maliciā docuit ocioſitas. Alius eſt introdu-
cens fructū ⁊ ille eſt triplex. Unus eſt p̄latoꝝ
de cura ſubditoꝝ. de quo.j. Thymo.v. Qui
bene p̄ſumit preſbyteri duplici honore digni
habeant̄: maxime qui laborāt in verbo ⁊ do-
ctrina: ⁊ ad hūc obligant̄ prelati ⁊ eccleſie mi
niſtri ⁊ ſeminatores verbi dei. Unde apl̄us
j.Cor.iij. Ego plantaui appollo rigauit ⁊c.
Sequit̄. Unuſq̄ſq; mercedē accipiet ſm ſuū
laborē. Alius actiuoꝝ qui laborāt vt habeāt
vnde viuāt ⁊ alijs tribuant. Ephe.iiij. Ma-
gis aūt laboret vnuſq̄ſq; operando manibus
ſuis q̄d bonū eſt vt habeat vnde tribuat ne-
ceſſitatē patienti: ⁊ ad hunc tenet̄ fortes cape
re ne cogant̄ viuere ocioſe de bonis q̄ deben
tur alijs. Tertius eſt contēplatiuoꝝ in quib⁹ ⁊
ſi quieſcit mens a ſtrepitu mundi: tñ inuigilat
ſollicitudo deo placēdi ⁊ alijs gratiā impetrā
di: iuxta illud canti.iiij. Ego dormio ⁊ cor me
um vigilat: nā in dormitiōe quies eſt: in vigi-
lia labor: ⁊ ad hunc laborē tenet̄ ꝯtemplaui ſi
nolunt inueniri ingrati. De primis igit̄ ⁊ ter-
tijs laboribus dicit̄ Sapien.iij. Bonoꝝ labo
rum glorioſus eſt fructus: ⁊ illis laboribus in-
ſiſtentes de elemoſynis viuere poſſunt: q̄ ꝓ
illis a quib⁹ accipiūt vtiliter laborant. Secū-
dus labor eſt ꝯceſſus: ſez ꝓpter neceſſitatem
humanā fragilitatem: ⁊ eſt labor cordis circa
occupationē temporaliū: de quo Eccle.j. Co
gnoui q̄ in eis eſſet labor ⁊ afflictio ſpūs. Et
iterū hanc occupationē peſſimā dedit deus fi
lijs hominū vt occuparentur in ea: ⁊ eſt pena
peccati originalis. Tertius labor eſt prohibi
tus qui eſt curioſitatis ⁊ cupiditatis: qui po⁹
tiſſime ſpiritualem extinguit quietē in deo: de
quo dicit̄ Hiere.ix. Ut iniqui agerent labora
uerunt. Sed vt dicit̄ Eſa.lix. Telas aranee
texuerunt. Sequit̄. Tele eorū non erunt in
veſtimentū neq; operient operibus ſuis ope-
ra eoꝝ inutilia: ⁊ opus iniquitatis in manib⁹
eoꝝ. Quod a nobis auertat ieſus chriſtus.

¶ De virtute prudentie q̄ ponit vim
rationalem ⁊ quietem ad faciendū
ſabbatū delicatū: ⁊ de partib⁹ eius.
¶ Sermo viij.

Memento vt diē ſabbati ſan-
ctifices Exo.xx. Tertio modo prece
ptū iſtud exponit̄ memento ⁊c. id eſt
vt illa die puriſſime contemplationi ⁊ perfe-
cte quieti mentis intendas ab omnibus pere-
grinis occupationibus te abſtrahendo ⁊ diui
nis amplexibus per amoroſū effluxū iugiter
inherendo. ¶ Ad quod vtiq; perficiendū
neceſſe eſt vt homo inferior debite diſponat̄
⁊ ipſi rationis dictamini perfecte ſubijciatur
vt ſic ad originalem iuſtitiam quodāmodo re
ducatur: nam deus hominem fecit rectū: ab
initio nobilitans illū non ſolū ſua imagine ſed
etiā ſimilitudine: ⁊ vt illa pars hominis que
ſuperior eſt libere tenderet in deum ſubiecte
ſibi fuerunt partes inferiores ſenſualitatis vt
nihil in eis accidere poſſet q̄d mentē a cōtem
platione diuinoꝝ impediret: ſed per pctm̄ ho
mo cecidit a tali rectitudine: ideo ad omnia
inferiora curuatus eſt: oportet igitur ad exhi-
bendum domino ſabbatum delicatū q̄ pars
illa denuo reformetur ⁊ ſuperiori parti debite
ſubijciatur: vt hoc medio ad mentis quietem
homo queat peruenire. Inferior autem pars
hominis maxime reformatur ⁊ quietatur: ac
etiam ſubijcitur parti ſuperiori per virtutes
cardinales: nam ſicut virtutes theologicales
habent rectificare partem anime ſuperiorem
in qua cōſiſtit imago trinitatis, q̄ imago crea
toris conſiſtit in trinitate perſonarū ⁊ vnitate
eſſentie: ⁊ imago recreationis conſiſtit in trini
tate habituum cum vnitate gratie per quos
tres habitus virtutum anima fertur in ſum-
mā trinitatem ſm tria appropriata tribus p̄-
ſonis ita q̄ fides dirigat in ſumme verū cre-
dendo ⁊ aſſentiendo: ſpes in ſumme arduū in
nitendo ⁊ expectando charitas in ſumme bo-

num desiderādo ⁊ amādo sicq; ꝑtutes theologice mouēt in finē q̄ ē deꝰ. Sic etiā ꝑtutes cardinales mouēt ad ea q̄ sūt ad finē ⁊ p eas aia rectificaf in suis viribus nā prudēcia rectificaf rōnalē in elegēdis ⁊ pcauēdis: fortitudo irascibilē in tolerandis ⁊ pferendis molestijs ꝑtantia concupiscibilē in vrentis. s. in cohercendis a delectationibus prauis. Justicia vero rectificat oēs vires put nomē iusticie ꝓpheditū solū iusticiā spēalē q̄ ē in cōmutabilibꝫ vl distributiōibꝫ sz etiā legalē q̄ ē ois virtus put actꝰ eius ad proximū ordinaf: ⁊ iusticiā generalē q̄ est ois virtus put actꝰ eiꝰ ptinet ad debitū obedictie p̄ceptoꝝ. Et iste q̄tuoꝝ virtutes diuersis noibus appellāf. dicunf eīm cardinales qz sicut ostiū vertit in cardine: sic in his tota conuersatio moralis vite q̄ tota ē circa passiōes hominis ꝑtf: ⁊ igit vocāf ēt politice vel ciuiles: qz polliunt siue ornāt hominē i vita ciuili dicūf etiā hūane: qz hūano studio acq̄rūf n̄ diuinitꝰ infūdūf sic theologice: dicunf etiā ꝓsuetudinales. qz nō ex vno actu sz ex ꝓsuetudine inascunf vocanf ēt ico: pales. qz mores hominū iformāt: vocanf ēt ꝑtutes principales quia principaliter ⁊ essentialiter faciunt ad felicitatem ciuilem: vocanf etiam generales: quia includūt in se ꝑtutes alias q̄ vocāt ur ab aliquib; ꝑtutes adiūcte: ab alijs comites principaliū ꝑtutum ab alijs aūt partes ꝑtutū vt postea videbit. De his aūt q̄tuoꝝ virtutibꝫ dr Sap. viij. Sobrietatem ei s. ꝑtantiā ⁊ sapientiam docet ⁊ iusticiā ⁊ ꝑtutē. i. fortitudinē quibꝫ vtilꝰ nihil est i vita hominibus: Preterea ꝑtutes iste gradꝰ hūt pfectiōis fm q̄s alit eas possident incipientes inquib; regūt vitā q̄ ad opa exteriora: put pugnāt ꝯ vitia ⁊ sic vocanf virtutes politice ⁊ aliter eas habent pficientes fm q̄ iā sunt i victoria vitioꝝ ⁊ ꝓsistunt prim intra partim extra: ⁊ sic vocāt ur purgatorie: ⁊ aliter possidēt eas perfecti fm q̄ iā deuictis vicijs bō q̄escit ira q̄ raro isurgūt etiā ꝑmi motus: ⁊ sic vocāt ur virtutes purgati animi: alit deniq; consistunt in mēte diuina ⁊ sic vocanf ꝑtutes exēplares: qz sicut rerū oim exēplar est deꝰ sic ⁊ idee ꝑtutū q̄ in deo ꝓsistūt. Cetez he quatuoꝝ virtutes put sunt politice ordināt hominē in operationib; q̄ ad primū. put vo sunt purgatorie ordinant eū q̄ ad seipm: put autem sunt purgati animi ordināt eum q̄ ad deū. q̄s ꝑtutes exemplares q̄ in solo deo sūt pficiunt fm magis ⁊ minus put opantes in fide ⁊ charitate opa lucis eas pfectꝰ vl minꝰ pfecte principāt: ¶ Ad maiorē aūt euidentiā hui ꝑtutū in spēali sciēdū ē q̄ prudēcia fm Macrobiū put ē ꝑtus politica ē: ad rationis normā q̄ cogitat quēq; agit vniuersa dirigere ac nihil p̄t rectiū velle vl facere: f put ē prius purgatoria fm eandē ē mūdū ⁊ oia q̄ in mūdo sūt diuinoꝝ p̄eplanōe despicere: ⁊ oēm aie cognitionē in sola diuina erigere. put aūt ē ꝑtus purgati animi fm eādē ē sola diuina cognoscere ⁊ ea tā q̄ nihil sit aliō intuen: deniq; put ē ꝑtus exēplar, fm eādē ē ipa mēs diuina cui oia nuda sūt ⁊ apta. Sz h̄ potissime pseq̄ndū ē de prudētia put ē ꝑtus politica ⁊ hz regere ceteras ꝑtutes in actiōibꝫ suis fm oēs ptes phie moral q̄ est Ethica: q̄ scz mores instruit q̄ ad seipm ⁊ monastica vel yconomica q̄ familiā disponit: ac politica. q̄. s. vrbes ⁊ regna dispōit ⁊ regit ¶ Preterea adhuc tripler prudēcia distinguit. Prima ē cordis q̄ cōsistit i cogitatiōe ꝓteritorum. dispositiōe ꝑsentiū. ⁊ puisiōe futurorū. iuxta illud in canti. Deut. Vltimā saperent s. ꝓterita ⁊ itelligerēt. s. ꝑsentia: ac nouissima ꝓuiderēt. Scōa ē oris q̄. s. consistit in moderatione ꝓboꝝ iuxta illō ꝓuer. x. Qui moderaf labia sua prudentissimꝰ ē: ⁊ ꝓuer. xxix. Totū spiritum suū profert stultus: sapiēs autem differt ⁊ reseruat in posteꝝ. Tertia est operis vt ait Tullius h̄ cōsistit in fuga mali ⁊ electione boni. iuxta illud. Declina a malo ⁊ fac bonum ⁊ de illa principaliter ad pns tractandū ē. Nā licet Amb. s. de officijs: nomē prudētie large sumit pro qualibet cognitiōe hūana tā speculatiua q̄ practica: eū dicit q̄ prudēcia in veri inuestigatiōe ꝑfaf ⁊ sciētie plenioꝝ infundit cupiditatem ⁊ tamen phūs prudentiā strictꝰ sumens dicit in. vj: Ethic. q̄ prudentia est recta rō agibiliū: ⁊ h̄ pertinet ad rōnē practicā ꝓpter ita q̄ ad prudentiā ptinet nō solū ꝓsideratio rōnis sed etiā applicatio ad opꝰ q̄ ē finis practice rōnis: vnde fm Thom. scōa scē. q. xlvij. tres sunt actus ipsius prudētie. Primꝰ est consiliari q̄ ptinet ad inuentionem: quia consiliari est q̄rere ⁊ bñ inuenire: vñ prudētis est bene ꝓsiliari fm phm in vj. Ethic. ꝓsiliuz aūt ē de his q̄ sūt p nos agēda ꝓpt finē. Secūdus actꝰ ē iudicare d̄ iuēt ⁊ eligēr q̄ electio p̄supp̄oit ꝓsiliū ē ei appent p̄consiliari: vt dr in. iij. Eth. Tertius actus ē p̄cipere: q̄ scz actus consistit in appellatione consiliatoꝝ et iudicatoꝝ ad operandum: et quia iste actus est propinquioꝝ fini rationis practice et

ideo etiam est pncipal' actus rationis pncipe & per ꝙsequēs ipsius prudētie. ¶ Hic ꝝ pī virū igit i peccatoribus eē pī prudētia pfertum cū dicit dñs Luc. xvj. Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua sicut videmus q̄ miti peccatores videnē esse melioris consilij q̄ iusti. ¶ Ad hoc rñdet sanctus Tho. vbi. s. q. prudētia tripliciter ꝺr. Est ei quedam prudētia falsa vl' p similitudinē dicta. Cū ei prudēs sit q̄ bene disponit ea q̄ agenda sūt ꝓpter aliquē finē bonū ille q̄ ꝓpter malū finē aliq̄ disponit illi fini cōgruēta: falsam ḥz prudētiā iq̄tū illud qđ accipit p fine non ē vere bonū sz fm similitudinē sicut aliq̄s ꝺr bonus latro: hoc ei mō pōt fm similitudinē dici prudēs latro: q̄ conuenientes vias adinuenit ad latrocinandū: & hmōi est prudētia de q̄ ꝺr ad Ro. viij. Prudentia carnis mors ē q̄ sz finē vltimū pstituit. in delectatiōe carnis. & talis prudētia sol' peccatoribus iest. Alia ꝙ prudētia ꝺr quidē vera: q̄ adinuenit vias commodas ad finē vere bonum sed ē impfecta duplici ratiōe. Uno modo q̄ bonum illud qđ accipit ꝓ fine non est communis finis totius humane vite sed alicuius specialis negocij: puta cum quis adinuenit vias accomodas ad nauigandū vel ad negociandum: dicit' prudens negociator vel nauigator: & illa prudētia cōmunis est bonz & malis. Alio modo quia deficit in actu pncipali prudentie: puta cum quis bene consiliatur & recte iudicat etiam de his q̄ pertinent ad totam vitā s ñ efficaciter pcipit: & illa prudentia solum iest malis: & sic peccatores possunt quidem esse bene consiliativi ad aliquē finem malū: vel ad aliqđ pticulare bonū: sed ad finem bonū totius vite non sunt bene pſiliativi perfecte: q̄ cōsiliū pfecte nō perducūt ad effectum. Terna dentq̄ prudētia vera ē & perfecta que sz ad bonum finē totius vite recte cōsiliat: iudicat & precipit: & hec sola dicitur prudentia simpliciter: q̄ sicut in peccatoribus esse non potest: sic nec in iustis deesse pōt licet sint simplices aut iuuenes: nā illi qui cōsilio alieno indigent regi saltem in ḥ subiectis consulere scīūt nisi gratiam habent q̄ aliorū consilia requirant & bona cōsilia a malis discernant: vnde omnibus gratiam habentibus industria datur sufficiens ad ea que sunt de necessitate salutis: vtpote quos vncto docz de omnib⁹: vt dicit' pma Jo. ij. Hinc etiam macrobius fm sentētiam Platonis vl' platonicorum docētium inter ptes prudētie. Cuius ratio est: q̄ prudentia consistit circa particularia opabilia in q̄bus cum sint q̄si infinite diuersitates nō possūt ab vno homine sufficienter oia cōsiderari nec p modicū tps sz p tpis diuturnitatē: & ideo in his maxie q̄ pertinēt ad prudentiam hō indiget erudiri ab alio & ꝑcipue a senib⁹ q̄ sanum intellectum circa fines operabiliū adepti sunt: vnde dicitur pverb. ij. Ne immutaris prudentie tue: & Eccl. vj. In multitudine presbyterorū. & sentiorum prudētium sta. & sapientia illoz coniungere. Et licet doctiuas sicut & alia q̄ ad prudentiā pertinēt est a natura fm aptitudinē: quibz sz naturalibus nec laudamur nec vituperamur. tamen ad eius consummationem plurimū valet humanum studium diuum sz homo sollicite frequenter & reuerenter applicat animū suū documentis maiorū nō negligēs ea ꝓpter ignauiā nec cōtēnes ꝓpter superbiā: q̄ nullus in his q̄ subsunt prudētie q̄tūcūq̄ capax fuerit sibi ipsi suffi cit q̄tū ad oia. ¶ Preterea sciendum est q̄ quedā sunt ptes potentiales huius virtutis que dicuntur fructes adiungere: que sz ordinant ad aliq̄s secundarios actus vel materias quasi non habētes totā rationē pncipalis virtutis: quare pria vocat' eubolia qđ importat bonitatē cōsilij ꝺr enim ab eu qđ ē bonū & boli qđ est ꝙsilij q̄si bona cōsiliatiua. vel potius bene cōsiliativa: & sic fm pḥm. vij: Phisic. consistit circa consilij. s. actū secūdarū ipius prudētie: eo q̄ pncipalis actus eius ē pcipere. ¶ Qđ si q̄nt virū eubolia sit virtus a prudentia distincta pfertum cū dicit pḥus: vj. Etic. q̄ prudentis est bene cōsiliari: sz ḥ pertinet ad eubolia? Ad hoc rñdet sanctus Tho. secūda. secūde. q. lij. q̄ virtus ꝓprie ordinat ad actū quē reddit bonū & rō oportz fm differentiā actuū eē diuersas fructes: maxie q̄n nō est eadē rō bonitatis in actibus: ex alia em ḥ efficitur bene cōsiliativus & ḥ iudicativus & bene ꝑceptivus: qđ ex hoc patet: q̄ hec aliq̄n separantur ad inuicem: & ideo oportet aliā eē virtutem eubuliam p quā homo bene ꝙsiliativus est. & aliam prudentiā p quā est bene ꝑceptivus: & sicut cōsiliari ordinat ad ꝑcipere tanq̄ ad principalius. ita eubolia ordinatur ad prudentiam tanquam ad principaliorez virtutem: sine qua nec virtus esset sicut nec virtutes morales sine prudentia: nec certe virtutes sine charitate: & sic ordinatur eubolia ad prudentiā sicut virtus secūda ad pri

palem: qz ad vltimū finē qui est bene viuere ordinant actus diuersi fm quēdā gradum: p̄cedit em̄ ꝯsiliū: sequit iudiciū ⁊ vltimū ē p̄ceptū qd̄ imediate se habet ad finē vltimū: sed alij duo act⁹ remote q̄ tamē habēt quosdam ꝓximos fines ꝯsiliū q̄dē iuētionē eoꝝ q̄ agenda sūt: iudiciū aūt certitudinē: Scd̄a ꝟo ꝟt⁹ vocat synesis que iportat iudiciū rectū: non q̄dem circa speculabilia sed circa ꝑticularia opabilia: circa q̄ est ēt prudentia: vñ fm synesim dicūt i greco aliq̄ syneti vel eusyneti. i. homines boni sēsus: sicut ecōtrario q̄ carēt hac ꝟtute dicuntur asyneti. i. isensati: manifestum aūt q̄ bonitas consilij ⁊ bonitas iudicij nō reducunt i eandem cām. qz multi sunt bñ consiliatiui q̄ non sūt bene sensati q̄si recte iudicātes: sicut etiā i speculatiuis aliq̄ sunt bñ iq̄rentes: ꝓpter hoc q̄ eorū rō promtpa ē ad discurrendū per diuersa: qd̄ ꝓuenire videt ex dispositione ꝟtutis imaginatiue: que de facili formare potest diuersa fātasmata ⁊ tñ hmōi qñq̄ nō sunt boni iudicij qd̄ est propter defectū intellectus. q̄ maxie contingit ex mala dispositione sensus cōmunis non bene iudicātis: ⁊ ideo oportet p̄ter euboliam aliam esse ꝟtutez q̄ est bene iudicatiua ⁊ hec d̄r synesis nam rectum iudicium i hoc consistit q̄ vis cognoscitiua rem aliquam apprehendat fm q̄ i se est: qd̄ prouenit ex recta dispositione ꝟtutis app̄hensiue: sicut i speculo si fuerit bene dispositū imp̄mūtur forme corporum prout sunt sinautem tunc appparent ibidē imagies difforme ⁊ praue se habētes: Qd̄ autem ꝟtus cognoscitiua sit bene disposita ad recipiendum res prout sunt contingit radicaliter ex natura sed cōsummatiue ex exercitio vel ex munere gratie. Et hoc dupliciter. Uno modo directe ex parte ꝟtutis cognoscitiue. qz non est imbuta prauis cogitationibus sed veris ⁊ rectis: et h̄ pertinet ad synesim fm q̄ est ꝟtus specialis Alio modo idirecte ex bona dispositione ꝟtutis appetitiue: ex qua seq̄tur q̄ homo bene iudicet de appetibilibus: ⁊ hoc bonum iudicium ꝟtutis consequitur habitus ꝟtutum moralium ex q̄bus etiam concluditur q̄ rectum iudicium prop̄e tātum reperitur i bonis. qz lz i malis potest esse iudicium rectum i vniuersali. tamē in particulari agibili sp̄ eoꝝ iudicium corrumpitur. Tertia denicq̄ ꝟtus d̄r gnomym: nam ph̄us i vj. Ethic. determiat gnomym esse spēalem ꝟtutem: Cuius ratio ē: qz quandoq̄ contingit aliquid esse faciendum p̄ter cōmunes regulas agendoꝝ fm q̄s solū iudicat synesis: puta cū ipugnatori nō est depositū reddendū vl' aliq̄d aliud hmōi: ⁊ ideo de illis iudicar̄ oportet fm aliqua altiora p̄ncipia: sed fm altiora principia exigit altior ꝟtus iudicatiua que vocat gnomym: qd̄ iportat quādam ꝑspicacitatē iudicij: sicut etiā sapientia in speculatiuis altiora principia considerat q̄ scientia ⁊ iō ab ea distinguitur: Denicq̄ q̄tum ad principalē actū prudentie qui est p̄cipere: ⁊ consistit in applicatiōe cōsiliatoꝝ ⁊ iudicatoꝝ ad opus: tūc ad illam ꝑtinet sollicitudo vel ꝓprie rectitudo sollicitudinis: qd̄ sic patet: qz dicit Isid. in libro. Ethymol. q̄ sollicitus d̄r q̄si solercitus in q̄tum. s. aliq̄s ex quadā animi sollercia velox ē ad ꝓsequendum ea q̄ sunt agenda: qd̄ ꝑtinet ad prudentiam. qz p̄cipuus actus prudētie ē circa agenda precipere de cōsiliatis: vñ ph̄us. vj. Eth. q̄ oportet opari quidē velocit cōsiliata. Hic d̄r prima Pet: iiij. Estote prudentes ⁊ vigilate in orationibus: vigilantia ei est sollicitudo quedam: rectitudo ꝟo sollicitudinis in hoc cōsistit: q̄ agat fm directionē ⁊ p̄ceptum rōnis: ⁊ in his abilitat ratio ad celebrandum sabbatum in quiete mentis. Ad lau. dei.

¶ De vitijs oppositis prudentie scz prudentia carnis: astutia: dolo: fraude sollicitudine/imprudentia: inconstantia ⁊c. Sermo. ix

Memento vt diem sabbati sancti. Exod. xx. Jam ordine cōgruo prosequendum est de his que prudētie opponuntur: ⁊ impedimēta conferunt ad celebrādum sabbatum. ¶ Que diuidere possumus in duas partes. qz dicit. Aug. in. iiij. contra Julianū: q̄ omnib⁹ ꝟtutib⁹ non solū sunt vitia manifesta discretiōe cōtraria: sicut prudentie temeritas: verūetiā vicina q̄dāmodo nō veritate sed quadā specie fallenti similia: sicut prudētie astutia. ¶ Prīo igitur videndum est de his q̄ quādam falsaz habent similitudinem cū prudentia: vtpote q̄ contingunt p abusum eoꝝ q̄ requirūt ad prudentiam. Secūdo de his q̄ manifeste ꝯrietatem habent ad prudentiā: vtpote q̄ ꝓueniūt ex defectu prudentie vel eoꝝ q̄ requirunt ad prudētiā. Quātū igit ad primū sciendū q̄ vitia prudētie ꝯria p q̄ndā abusum prudentie: maxie oriūt ex auaricia. nimiꝝ cū auariciā po

tissime sabbatum violat. Qō aūt oriunt ex auaricia patet: qz quādā similitudinē habēt cum prudentia in aliquali rōnis vsu: vt patet de astutia dolo z fraude. sed inter alias virtutes morales vsus recte rationis apparet precipue in iustitia. que est in appetitu rōnali. et similiter ideo in debitus vsus rationis materie apparet in vitijs oppositis iustitie: cui maxime opponitur auaricia: z sic maxime oriunt ex auaricia: Primū igit vitiuz falsam habēs similitudinem cum prudentia: dicit prudētia carnis: que fm apostolum ad Roma: viij. inimica est deo. De qua prudēta queri potest vtrum sit peccatū. pſertim cū opari ad finē q licite amat non est peccatum: sed caro licite amat: imo nemo carnem suā vnq̄ odio habuit. vt dicitur ad Ephes. v. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scōa scōe. q. lv. q prudentia ē circa ea que sunt ad finem totius vite: z ideo prudentia carnis ꝓprie dicit: fm q aliquis bona carnis habet vt vltimuz finem vite siue manifestum est aūt q hoc est peccatum. qz p hoc homo deordinat circa vltimū finē: q nō consistit in bonis carnis sed in bonis anime. Et quia caro est ꝓpt̄ animā sicut materia ꝓpter formam z instrumentū ꝓpter principale agens: ideo licite caro diligitur ad hoc vt ad anime bonū ordinet sicut ad finē: si tamē sic caro diligitur q in bono carnis vltimꝰ finz constituatur: tūc erit inordinata z illicita dilectio: z hoc modo ad amorē carnis ordinatur prudētia carnis cum econtra scriptuz sit ad Roma. viij. Cūram carnis ne perfeceritis in desideriis. Et nota q apostolus tria genera tēptationū cōprehendit sub prudentia carnis scz a carne: mundo z diabolo. Et Jaco. i. ca nonica. iij. cōprehendit sub nomine sapientie dicens. Non est hec sapiētia desursum descēdens sed terrēa. animalis diabolica. q̄ singula peccatum ꝓstituunt non tñ semp mortale. Pro q̄ sciendū q aliqs prudēs ꝛ dupliciter Uno mō simplicit. s. in ordine ad finē totius vite. z sic prudētia carnis accepta: ita q in cura eiꝰ ꝓstituit vltimꝰ finis totꝰ vite: est pcm̄ mortale qz p hoc hō auertit a deo: cū impossibile sit plures eē fines vltimos de q̄ ꝛ Roma. vi ij. Prudentia carnis mors ē: prudētia autem spūs vita z pax. Alio mō fm q̄d. s. in ordie ad finē aliquē pticularē. sic aliquis dicit prudēs in negociatione vel in aliq̄ bmōi: z sic prudētia carnis accepta cōstituit veniale peccatum contingit em̄ q inordinate afficit aliquis ad aliquod delectabile carnis absq; hoc q auertit a deo p pcm̄ mortale. qz nō cōstituit finē totius vite in delectatiōe carnis: z sic adhibere studiū ad hāc delectationē ꝓsequēdū ē pcm̄ veniale qō etiā pertinet ad prudentiam carnis. Q, si ds actu curā carnis referat ad finē honestū. s. ad sustentationē corpis: tūc nō vocat prudētia carnis: qz sic vnt̄ hō cura carnis nō in desideriis: sz ad finē debitū. ¶ Scōm vero vitiū sitūdinē gerēs cū prudēta ꝛ astutia: q̄ differt a prudēta carnis qz prudētia carnz ordiat studiū rōnis ad finē: q nō ē vere bonꝰ sed astutia put ē pcm̄ vnt̄ nō verz vīs sed simulatz z apparēbz ad ꝓsequēdū finē aliquē siue bonū siue malū: z sic sp est pcm̄: nā si etiā ordinet ad bonū finē tñ est pcm̄: qz nō ꝛ alios etiā ad bonū finē falsis vīs z medīs puenire. Qō si obiciat illud Prouer. ij. vt det parvulis astutia. qō sapiēs nō diceret si pcm̄ eēt. A hō dicēdū q lz astutia q̄q accipit i bono in scriptura: z hō ꝓpt̄ similitudinē vni ad alterū ꝓprie tñ in malo accipit astutia: sic pbus dicit in. vj. Ethi. ¶ Ad maiorē tñ euidentiā sciēdū fm Tho. vbis. q duo sunt petā q̄ pertinent ad astutiā. s. dolus z fraus: qō sic ptz: nā ad astutiā pertinet assumere vias nō veras sz simulatas z apparētes ad finē aliquē ꝓsequēdū vel bonū vel malū assumptio aūt bar viar pōt considerare dupliciter. Uno mō in ipa excogitatiōe viarū bmōi: z hoc ꝓprie pertinet ad astutiā sicut etiā excogitatio rectar viarū ad debitū finem pertinet ad prudentiā. Alio mō cōsiderari pōt assūptio talū viar fm executionē operis ad decipiendū: z hoc dupliciter. Uel enim hoc fit principaliter p verba q̄ capiuū locū tenēt inter signa quib hō signat aliquid alteri vt patz p Aug. li. de. doctr. christi. z hoc ꝓprie pertinet ad dolū q̄ maxime tribuit locutioni. licz tñ cōtingat esse dolū etiā in factis. fm illud pō. Et dolum faceret in seruis eius: filr z in corde suo fecit illud Eccl. xix. Interiora eius plena sunt dolo: z sic dolus q̄dāmō pertinet vtroq; ad executionem astutie: siue fiat p verba: signa vl̄ facta. Uel illa executio astutie principaliter fit per facta: z hoc ꝓprie pertinet ad fraudē vñ ꝛ Act. v. q vir quidā Ananias noie cū vxore sua Saphira vendidit agrū suum z fraudauit de pretio agri. z. s. Lor. vij. ḡre non magis fraudez patiminī: z hec duo sūt peccata mortalia qñ pernicioſe fiunt: vt Eccli. xxxij. Qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercenario fratres sunt. z pō. Uir sanguinū z dol

losum abominabit dñs. ¶Deinde queri põt de sollicitudine cuius recitudo pnnet ad pdentiã vt dictũ est: put. s. est q̃dã animi solertia qua ds velox efficit ad pſequendũ ea q̃ sunt agenda. Vtrũ. s. licitũ sit hr̃e sollicitudinẽ de reb⁹ tpalibus: q̃. s. quandã gentilitudinẽ cũ spũali sollicitudine: pſertim cũ vnusq̃sq̃ solliciti⁹ sit de fine ꝓpter quẽ operat: sed licitũ est boiem opari ꝓpter tpalia quib⁹ vitã sustentat. Ad hoc rñdet doc. scũs scda scde. q. lv. q. sollicitudo imporiat studiũ quoddã adhibitũ ad aliud ꝓcedendũ. Tpaliũ ergo sollicitudo tripliciter esse põt illicita. Primo mõ ex parte eius de quo sollicitamur: li. s. tpalia tanq̃ finẽ querimus: q̃ tpalia bona subiecta quidẽ sunt homini vt eis vtat ad necessitatẽ: non tñ vt in eis finem cõstituat & supflue circa ea sollicitet. Scõo mõ ꝓpter supfluũ studiũ q̃ apponit ad tpalia procuranda ꝓpter q̃ hõ a spũalib⁹ q̃bus pncipalius inseruire debet retrahit: iuxta illud Matt. vj. Sollicitudo seculi suffocat verbũ. Pro q̃ sciendũ q̃ eius sollicitudo q̃ corpali labore panem acquirit nõ est supflua si sit moderata & rdeo dicit Piero. q̃ labor est exercendus & sollicitudo tollenda supflua. s. animũ inquietans. Vnde dicit Matt. vj. Nolite solliciti esse in crastinũ: crastinus enim dies sollicitus erit ipsi: id est suã ꝓpriã habebit sollicitudinẽ q̃ sufficiet ad aĩm affligendũ: vñ subdit. Sufficit eĩ diei malicia sua: id est afflictio sollicitudinis. Rano aũt hoc est: q̃ nullũ opus põt esse virtuosum nisi debitis circũstantijs vestiat: inter quas est vna circũstantia q̃ debitũ tempus obseruet: fm illud Eccl. viij. In omni negotio tempus est & opportunitas q̃ nõ solũ in exterioribus operib⁹ sed etiã in interiori sollicitudine locũ habet vnicuiq̃ eĩ tpe cõpetit ꝓpria sollicitudo: sicut tempori estatis cõpetit sollicitudo metendi: tẽpore autumni sollicitudo vindemie: & sic de alijs. Si quis ergo tempore estatis de vindemia sollicitus esset supflue ꝓoccuparet futuri tpis sollicitudinem & illã tanq̃ superfluã dñs prohibz ¶Tertio modo est illicita sollicitudo ex parte timoris superflui: quando. s. alicꝰ timet ne faciendo q̃ oportet necessaria deficiant: quod dñs tripliciter excludit in euangelio. ¶Primo propter beneficia maiora diuinitus hominj pſtita preter suã sollicitudinẽ. s. corpus & animã. Secũdo ꝓpter subuentionẽ qua deus animab⁹ & plãis subuenit absq̃ ope bũano fm ꝓportionẽ sue nature. Tertio ex diuina prouidentia ꝓpter cuius ignorantiã gentiles circa bona tpalia procurãda pncipalius sollicitantur: & ideo excludit dñs q̃ sollicitudo nr̃a pncipalis esse debet de spũalibus bonis speantes q̃ etiã tpalia nobis puenient ad necessitatem si fecerimus q̃d debemus. ¶Secũdo videndũ est de his vtjs q̃ manifeste contrarietatẽ habẽt ad prudentiã: vtpote qui veniũt ex defectu prudentie vel eoꝝ que requirunt ad prudentiã cui proprie tñ opponit imprudentia proprie sumpta. Pro quo sciendũ: q̃ ims prudentia q̃nq̃ sumit improprie scz negatiue ta scz q̃ importat solã carentiã prudentie que põt esse sine peccato vt in amentibus: q̃nq̃ vero sumit priuatiue. Et hoc dupliciter. Vel inq̃ntum quis caret prudentia quã tñ natus est habere: & fm hoc est peccatũ ratione negligentie qua quis nõ adhibet studiũ debitũ ad habendũ prudentiã. Vel inq̃ntum contrario modo mouet vel agit prudentie: puta si recta ratio prudentie agit p̃siliando: sed imprudenter consilium spernit: & sic de alijs que in actu prudentie obseruanda sunt: & hoc mõ imprudentia peccatũ est fm propriã rõnem prudentie: non eĩ potest hoc cõtingere q̃ hõ contra prudentiã agat: nisi diuertat a regulis prudẽtie quib⁹ hõ rectificat. Vnde si ꝓtingit hoc ꝓpter auersionẽ a regulis diuinis est peccatum mortale: puta cũ aliquis cõtemnens diuina documenta ꝓcipitanter agit. Si vero preter eos agat absq̃ cõtemptu & absq̃ detrimento eoꝝ que sunt de necessitate salutis est veniale & fm hoc proprie sumit hic imprudentia: q̃ directe opponit ipsi prudentie sub se continens diuersas species: nã inq̃ntum in se cõtinet defectũ consilij: tunc ꝓcipitatio vel temeritas est eius species: inq̃ntum vero ad defectũ iudicij in considerando: sed inq̃ntum ad ꝓceptum q̃d est p̃ius actus: prudentie est incõstantia & negligentia. ¶Quantũ igitur ad primũ sciendũ: q̃ fm Tho. scda scde. q. liij. ꝓcipitatio in actibus anime metaphorice dicit fm similitudinem a corporali motu acceptã: dicit enim corporaliter precipitari quod a superiori in ima peruenit fm impetum quendã proprij motus vel alicuius impellentis. nõ ordinate incedendo p gradus: summũ aũt anime est ipsa ratio: imũ vero operatio per corpus exercitata: gradus medij sunt memoria: preteritoꝝ: intelligentia presentium: solertia in considerandis futuris euentibus: ratiocinatio cõferens vnum alteri & dicitas per quã quis acquiescit sentẽtijs

maioꝝ: per quos gradus q̄s ordinate descendit recte ꝯsiliando. Si q̄s ergo ferat ad agendi ſm impetū volūtatis ⁊ passionis: ꝑtransitis hmōi gradibus dicit p̄cipitatio: ⁊ sic per p̄cipitationē deficit a docilitate: memoria ⁊ rōne: q̄ sunt etiā quedā partes integrales prudētie: qꝛ per docilitatem q̄s sollicite frequenter ⁊ reuerenter applicat animū documētis maiorū: nō negligens ea per ignauiā: nec cōtemnens ꝑ superbiā: ꝑ memoriā vero plurimoꝝ p̄teritoꝝ reminiscit: que necessaria sunt ad bñ consiliandū de futuris: ⁊ sic ſm Tullū habet plurimū artis ⁊ industrie: qꝛ ex p̄teritis quasi sumit argumentū de futuris: per rōnem proinde fit hō bene rōnatiuus q̄d maxime requirit ad prudentiā: vt sic possit bene q̄s applicare vl'ia principia ad particularia q̄ sunt varia ⁊ incerta: ꝑ intellectū aūt consequit quis existimationē quandā rectam de aliquo ꝑticulari fine: ita ꝙ certitudo rōnis est ex intellectu oportet eīn ꝙ oīs processus rōnis ab aliquo intellectu ꝓcedat nō ꝙ intellectus ⁊ ratio sint diuerse potentie. ſ qꝛ ex diuersis actibus nominant: qꝛ nomē intellectus sumit ab intima penetratiōe veritatis: nomen aūt rōnis ab inquisitione ⁊ discursu ad faciendā debitā applicationē: vt dictū est: nec sumit hic ratio vel intellectus pro ipsa potentia rōnis vel intellectus: sed pro eius vsu bono. Quantū vero ad ſm sciendū: ꝙ in ꝯsideratio maxime opponit rectitudini iudicij. Importat eīn defectū iudicij: qꝛ deficit in recte iudicando: ex hoc q̄d cōtemnit vel negligit attendere ea ex quibus rectum iudiciū procedit: sub quo vitio scꝫ inconsideratiōis alia duo includunt. Primū est incautio: nā ea circa que est prudentia sunt contingentia operabilia: in quibꝫ sicut verum pōt admisceri falso: sic malū bono propter multiformitatē hmōi operabiliū: in quibus a malis bona plerūq̄ prepediunt: ⁊ mala speciē boni gerunt: ⁊ ideo ad prudentiā cautio necessaria est: vt sic accipiant bona ꝙ vitent mala: cuius oppositum est vitiū q̄d vocat incautio. Secūdum vero est incircūspectio: nā cū prudentia circa operabilia singularia cōsistat: in quibus multa cōcurrunt: ꝯtingere potest aliquid ſm se consideratū esse bonū ⁊ fini cōueniens: q̄d tamen ex aliquibꝫ ꝯcurrentibus reddit malū vel nō opportunū ad finē: sicut ostendere alicui signa amoris: ſm se consideratū videt esse cōueniens ad alliciendū eius animū ad amorem: si tamen in illius animo contingat ex hoc superbia vel suspitio adulationis: nō erit hoc cōueniens ad finem: ⁊ ideo ad prudentiā circūspectio necessaria est: vt homo illud quod ordinatur in finem: comparet cū his que circumstāt cuius oppositū vitiū vocatur in incircūspectio. ¶ Quantū deniq̄ ad tertiū sciendū ꝙ inconstantia importat recessum quendā a bono ꝓposito diffinito: qui recessus principiū habet a vi appetitiua: non eīn quis recedit a bono proposito diffinito: quin recessus inordinate placet: sed isti recessu nō consumantur nisi per defectū rationis qui fallit in eo q̄d repudiat illud q̄d recte acceptauerat: ⁊ cū possit resistere passiōis impulsui: si nō resistit hoc est ex debilitate ipsius: qꝛ non tenet se firmiter in bono concepto: ⁊ ideo incōstantia q̄ꝫtum ad sui consumationē pertinet ad defectum rationis: vnde sicut p̄cipitatio est circa actum cōsilij ex defectu: ⁊ in consideratio circa actum iudicij: sic inconstantia est circa actum precepti: qꝛ ex hoc quis dicit inconstans ꝙ ratio deficit in p̄cipiendo ea que sunt cōsiliata ⁊ iudicata: cui adiūcta est negligentia que similiter consistit circa actum precepti qui est tertius ⁊ principalis ipsius prudentie: nam negligentia importat defectum debite sollicitudinis: ⁊ habet rationem peccati: qꝛ oīs defectus actꝰ debiti rationem habet peccati: ⁊ directe opponitur sollicitudini de qua supra dictum est: vnde eo modo quo sollicitudo est specialis ꝟtutis actus: eodem mō negligentia speciale peccatū est. ¶ Pro quo sciendū: ꝙ negligentia prouenit ex quadā remissione voluntatis: per quā contingit ꝙ ratio non sollicitat vt precipiat ea que debet. vel eo modo quo debet: pōt ergo dupliciter contingere ꝙ negligentia sit peccatū. Uno modo cū negligentia consistit in p̄termissione alicuius actus vel circumstantie que non sit de necessitate salutis: nec hoc fit ex cōtemptu sed ex aliquo defectu feruoris charitatis que impedit interdū per aliquod veniale: ⁊ tunc negligentia est veniale. Alio modo q̄n pretermittit per negligentiā illud q̄d est de necessitate salutis: siue sit actus siue circūstantia: vel licet non sit de necessitate salutis: tamen negligentia illius sequit ex quodam cōtemptu: eo ꝙ volūtas intantū remissa est circa ea que dei sunt: ꝙ totaliter a charitate dei deficit: ⁊ hoc est mortale cuius contemptus argumentū est: ꝙ etiā quis negligeret ea perficere: licet sciret de necessitate salutis esse. Quod a nobis auertat iesus christus.

¶ De iustitia generali ac ꝑticulari ac vitio illi opposito qđ dicatur iniustitia: Sermo. ꝯ

Emento vt diem sabbati sanctifices. Exo. xx. Post enodationē quātulācūq; ꝓme ꝑtutis cardinalis q̄ prudēcia dr. Scdo loco videndum est de scda ꝑture cardinali. s. iustitia. de q̄ dic Seneca: Justitia nō nra ꝓstitutio sed diuina lex est rumculū societatis hūane: qsquis ḡ iustitiā sectari desiderat: nme ꝓmus deū t amabit deū: vt ameris a deo: amabilis eris deo si illū in ꝫ imiteris vt velis omnib ꝑdesse: nulli nocere: t tūc te virū iustū appellabūt oēs freq̄nter venerabunt t diligent iustus em vt sis nō solū ñ nocebis: sed t nocētes ꝓhibebis. hec ille. A Hic primo q̄rit pōr: virtū iustitia sit virtus: ꝓsertim cū cōiter fm theologos t iuristas: iustitia est costās t ꝑpetua volūtas ius suū vnicuiq; tribuēs: sed reddere alicui qđ suum est qđ ad iustitiā ꝑtinet ē necessitatis qđ aūt fit ex necessitate non ē meritorū: q; dedignat habere deus coactā seruitutē. Ad ꝫ rñdet Tho. scda scde. q. lviij. q. ꝓtus hūana est: q̄ bonū reddit actū hūanū t ipm hominē bonū facit qđ quidē iustitie cōuenit: q; actus bonus ex ꝫ bonꝰ reddit. q; attingit regulam rōis fm quā actus hūani rectificant: cū igit iustitia rectificet opationes hūanas: manifestū est q opus hominis bonū reddit. Hinc dicit Tullius. j. de offi. q ex iustitia virtutis splendor est maximus ex q̄ boni viri nominant: nec enim necessitas tollit ei rōnem meriti. Ꝓpter quo sciendū q duplex est necessitas. Una coactionis: t hec quia repugnat voluntati tollit rōnem meriti. Alia est necessitas ex obligatione ꝑcepti siue ex necessitate finis: sicut cum ꝺs finē virtutis ꝓsequi nō pōt misi faciat ꝫ vel illud: t talis necessitas nō excludit rōnem meriti. nec ꝫ hūi aliqs agit volūtarie qđ si est necessarū. excludit rñ gloriā supererogationis: sm illud. i. Lor. ix. Si euāgelizauero nō ē mihi gloria: necessitas em mihi icūbit. vñ Luc. xvij. Cū fecerimus oia q̄ ꝑcepta sūt vob dicite serui inutiles sumus. qđ debuimus facere fecimꝰ: sic ꝛelligendū ē. q q̄ facit qđ debet nō auffert vtilitatē lucri ei cui facit qđ dr: sed solū abstinet a damno illi⁹ sicq; seruꝰ inutilis est ei cui facit: sibūpsi rñ vtilitatem facit id inquantum spontanea volūtate facit id qđ dr qđ ē virtuose agere: vnde Sap: viij. dicit. q sapientia dei sobrietatem t iustitiā docet t prudētiā et virtutem quibus in vita nihil est vtilius hoibus scz virtuosis. Ad maiorē aūt euidentiā sciendū q duplex est iustitie virtus. s. generalis t particularis: iustitia aūt generalis dr iustitia legalis q; p eā bō cōcordat legi ordinānti actꝰ eius ꝓ tutū in bonū cōe: nā iustitia ordinat hoiem i cōpatione ad aliū qđ fieri pōt dupliciter. Ꝓmo ad alīū singulariter cōsideratū. Scdo ad aliuz in cōi fm q ille q̄ seruit cōmuni fit oib hoibus sub illa cōmunitate cōtentis t ad vtrūq; pōt se habere fm ꝓpriā rōnem: oēs ei conuēit sub cōmunitate cōparanti ad cōmunitatē: s. cē ꝑtes ad totū: t qđ libet bonū ꝑtis est ordinabile in bonū totius cum igit bonum cuiuslibet ꝓtutis ordinātis hominē ad finē vel ad aliā singularem ꝑsonam referibile sit ad cōe bonū ad qđ ordinat iustitia: constat ꝓsequenter q actus omnium virtutū ad iustitiā pertinere ꝑhibet fm q ordināt homines ad cōe bonū. t ꝗtū ad hoc dicit cē virtus generalis: vnde sicut charitas dicit ꝑtem virtus generalis inquātum ordinat oēs actꝰ virtutum ad bonū diuinū qđ respicit vt ꝓprium obiectum. sic iustitia legalis inquantum ordinat actus omnium virtutū ad cōe bonus qđ respicit vt ꝓprium obiectū. Alia est iustitia q̄dam particularis. que. s. ordinat homines circa ea que sunt ad alterum singulares ꝑsonā ime diate. sicut iustitia generalis ordinat hoiem in his que sunt ad alterū ꝗtum ad bonū cōe mediate. Ꝓpter quo nota q oīa q̄ rectificari possunt per rōnem sunt materia virtutis moralis ḡ diffinitur ꝓ rōnem rectā: vt patet in. ij. Eth. Possunt ḡ rectificari p rōnem interiores passiones anime t exteriores actiones nec non t res exteriores que veniūt in vsum hominis. Justitia ḡ non est circa interiores animi passiones: q; consistit in volūtate vt i subiecto cuius motus vel actus non sunt passiones: sed solum motus appetitꝰ sensitiui passiones dicuntur: sicut temperātia t fortitudo que sunt in irascibili t concupiscibili sunt circa passiones: sed iustitia solum est circa actiones exteriores t res fm quandam rōnem obiecti specialem: ꝑut. s. fm eas vnus homo alteri ordinatur: vnde ponitur vna de quattuor virtutibus cardinalibus habens materiā specialem siue obiectum. Et habet quattuor gradus fm quadruplicem diffinitionē. Primus gradus ab omni iniquitate hominē custodit t cum omnibus pacifice conuersari facit t sic est virtus politica que dr mundum

ſſum deſpicere ⁊ vnicuiq; ſeruare quod ſuū
eſt. ſ. ſibīpſi. primo ⁊ deo. Secūdus gradus
mentē ad eterna directe trahit: q; iuſto ordi
ni rōnis pfecte conſentit: ⁊ ſic eſt virtus pur
gatoria q̄ eſt ad verā primi viam ꝓſentire et
vnuſcuiuſq; virtus officiū in ſuo vigore con
ſeruare: Tertius gradus mētem in eternis fi
git: q; illā cū deo eterno ppetuo federe ſociat.
Et ſic eſt virtus purgan animi que ē cū diui
na mēte ppetuo federe ſociari. Quartus ḡd⁹
p̄dictos gradus inchoat deducit ⁊ pficit q;
in ſolo deo eſt q̄ omnē creaturā ſua inflexibi
li ⁊ ppetua lege iuſte regit. ⁊ ſic eſt virtus ex
emplaris: que phenni lege a ſempiterna ope
ris ſui cōſūmatōe nō flectit. Thomas autē
diffinīs iuſticiā: ait: Juſticia eſt habitus ſm
quā aliq̄s conſtāt ⁊ ppetua volūtate ius ſuū
vnicuiq; tribuit. Eſt aūt iuſticia habitus ſm
quē aliq̄s recte operat ⁊ vult ⁊ h̄ voluntate
ppetua: q; nō ſufficit ad rationē iuſticie q̄ do
velit ad bonā in aliq̄ negocio ſeruare iuſticiā
cū vir inueniat q̄ velit in oīb⁹ iniuſte agere: ſz
requirit q̄ habeat voluntatē ppetuo i oīnib⁹
conſeruandi iuſticiā. Addit etiā cōſtanti vo
luntate. q; ſicut p hoc q̄ dicitur ppetua volū
tas deſignat q̄ aliquis gerat in ꝓpoſito p
petuo iuſticiam conſeruandi: ſic etiā in hoc q̄
dicitur conſtans deſignat q̄ in ꝓpoſito firmi
ter pſeueret. Q̄d autem ſubditur ius ſuū vni
cuiq; tribuit: non ſolum intelligit de principe
⁊ iudice: q̄ reddunt q̄d iuſtum eſt p modū im
pantis ⁊ dirigentis: ſz etiam de ſubdit̄ q̄ red
dūt vnicuiq; q̄d ſuum eſt: p modū executiōis
iuxta illud Roma. xiij. Reddite omnibus de
bita. cui tributum tributum: cui vectigal ve
ctigal: cui timorem timorem: cui honorē ho
norem: nemini quicq̄ debeatis niſi vt inuicē
diligatis: Per hoc autem q̄ addit ius ſuum
notatur q̄ ius eſt obiectū ipſius iuſticie: Jus
autem multiplex eſt vt tactum eſt in primo p̄
cepto. hoc tamen ſciendū q̄ ius ſiue iuſticia
ſm Tho: ſcōa ſcōe. q. lvij. eſt aliquod opus
adequatum alteri: ſm aliquē eq̄luanis modū.
B Dupliciter aūt aliquid homini p̄ aliquid
eſſe adequatū: Uno mō ex ipa natura rei vt
cū quis tm̄ dat vt tantū dē recipiat: ⁊ hoc ius
naturale vocat. Alio mō aliquid ē adequa
tū alteri vel cōmēſuratū ex cōdicto vel ex cō
muni placito: cum ſcz quis ſe reputat conten
tū ſi tantū accipiat: q̄d poteſt fieri dupliciter
Primo per aliquod priuatū cōductū: ſicut q̄
firmat aliquo pacto inter priuatas ꝑſonas.
Scōo ex cōdicto publico: cū ſcz totus popu
lus cōſentit: vt aliquid habeat q̄ſi adequatū
⁊ cōmenſuratū alteri: vel cū h̄ princeps ordi
nat qui populi curā h̄z vel eius ꝑſonā gerit: ⁊
hoc dicit ius poſitiuum. Poteſt em̄ humana
voluntas ex communi condicto aliquid fa
cere iuſtū. in his q̄ ſm ſe nō habēt repugnan
tiā aliquā ad iuſticiam naturalez. Secus tñ
eſt de his q̄ de ſe repugnātiā habent ad ius
naturale q; ō his dicit Eſa. x: Ve qui cōdūt
leges iniquas. ¶ Deinde queri poteſt: vtrūz
iuſticia p̄emineat inter omnes virtutes mo
rales: ꝑſertim cum ſm ph̄m. ij. Ethi. Virtus
eſt circa difficile ⁊ bonum. ſed fortitudo mag
gis eſt circa difficilia q̄ iuſticia: quia circa pi
cula mortis vt poſtea videbitur. Ad hoc re
ſpondet Tho. vbi ſupra. q. lvij. q̄ſi loq̄mur
de iuſticia legali: tunc manifeſtum eſt q̄ ipſa
p̄clario ⁊ eſt inter omnes virtutes morales: in
quantum bonū cōmune p̄eminet bono ſingu
lari vnius perſone. Et ſm hoc in. v. Ethi. di
cit ꝓbus. Q̄d p̄clariſſima virtutum videt eē
iuſticia: ⁊ neq; heſperus neq; lucifer ita ad
mirabilis: Similiter ſi loquimur de iuſticia
priculari tunc etiam p̄cellit inter alias virtu
tes morales dupliciter. Prima ſumi poteſt ex parte ſubiecti: q; ſcz iuſticia eſt in nobi
liori parte ꝑtius aie: ſcz in voluntate quod ſic
patet: q; iuſticia non ordinatur ad dirigendū
aliquem actū cognoſcitiuū: ⁊ ideo ſubiectum
iuſticie non eſt intellectus vel ratio. Sed iuſ
ti dicimur ex hoc q̄ recte aliq̄d agimus: pri
mum aūt ꝓncipiū actus eſt vis appetitiua: q̄
duplex ē. ſ. volūtas q̄ eſt i rōne: ⁊ appetitus ſē
ſitiuus ꝓſequēs apprehenſionē ſenſus q̄ dici
dit p iraſcibilē ⁊ ꝓcupiſcibilē. Reddere autē
vnicuiq; q̄d ſuū ē ex appetitu ſenſitiuo ꝓcede
re nō pōt: q̄m apprehēſio ſenſitiua ad h̄ ſe nō
extendit q̄ ꝓportionē vnius ad alterū cōſide
rare poſſit: ſed hoc ē ꝓpriū rōnis: ⁊ ſic iuſticia
nō pōt eſſe ſicut in ſubiecto in iraſcibili ⁊ cōcu
piſcibili: ſed ſolum in voluntate. Alie vo vir
tutes morales ſunt ſicut in ſubiecto in appe
titu ſenſitiuo ad quem p̄tinēt naturales anī
me paſſiones q̄ ſunt materia aliarum virtu
tum moraliū Secūda aūt ratio ſumi pōt ex
parte obiecti: q; virtutes alie laudant ſolū ſm
bonū ipſius virtuoſi: q; ſcz pficit ipſum habē
tem Juſticia vo laudat ſm q̄ virtuoſus ad
alium bene ſe habz. q; iuſticia eſt circa opati
ones q̄bus hō ordinat nō ſolū i ſe: vt bene ſe
habeat in ſeipſo: ſed etiā reſpectu alterius vt

bene se habeat ad alterū. Ad h aūt qō obīc̄ quir de fortitudine: dicendū q rō virtutis magis cōsistit in bono q in difficili. Iustina autē est circa meliora q̄ fortitudo: q̄ illa solū virtus est in bello: z ista in pace z in bello. Verūm inter virtutes cardinales p̄cellit prudēcia iustitiā: vt videbit in p̄mo sermone de fortitudine. ¶ Deinc̄ q̄rit p̄ de iniustitia q̄. s. opponit iustitie: vtrū. s. vitiū spāle: p̄sertim cum nullū peccā spāle opponit oībus virtutib: f iniustitia oībus opponit virtutib. Nā q̄ntum ad aduersitatē opponit castitati: q̄ntum ad homicidiū opponit mansuetudini: z sic de alijs. Ad hoc rīdet Tho. vbi. q. lix. q duplex est iniustitia. Vna illegalis q̄. s. opponit iustitie legali: z hec fm essentiā est spāle vitiū inq̄tum respicit obiectū spāle. s. bonū cōe qō p̄tēnit: sed q̄tū ad intentionē est vitiū generale: q̄ p cōtemptū boni cōis pōt quis ad oia peccata peduci: sicut etiā oia vitia inq̄tum repugnant bono cōi rōnem habēt iniustitie quasi derivata ab iniustitia. Alia vero est iniustitia fm inequalitatē quandā. ad alterū: puta hō vult hīre plus de bonis z minus de malis: z sic spāle habet materiā: z est particulare vitiū iustitie particulari ꝓximi. Et opponit etiā indirecte virtutibus oībus inq̄tum exteriores actus pertinent z ad iustitiā z ad alias virtutes morales licz diuersimode. Et est vitiū morale ex genere suo: q̄ charitati cōtrariat: q̄ est anie vita: q̄ mouet ad volendū alterius bonū cū ecōtra iniustitia semp in alterius nocumento cōsistat nisi tā parua esset iniustitia q ꝓbabiliter alter nō lederet nec illi displiceret: puta si auferat pomū vel simile. Et nota q facere iniustū ex intentiōe z electione est ꝓpriū iniusti: fm q iniustus dicit qui bz habitū iniustitie: z ille dicit iniustus formaliter. Sed facere iniustū p̄ter intentionē. s. p ignorantiā vel ex quadā passione nō est ꝓpriū iniusti: q̄ hoc pōt quis facere absq̄ habitu iniustitie: sed tantū materialiter z quasi per accidens iniustus dicit. Ad lau.

¶De partib⁹ iustitie subiectiuis integralibus z potentialibus ac de acceptione personarū. ¶Sermo xi.

Memento vt die sabbati sanctifices. Exo. xx. Iō ordine cōgruo de partib⁹ ipsius iustitie p̄sequendū est q̄ sunt triplices: nā quedā sunt partes eius subiectiue: quedā integrales: z quedā potentiales q̄ sunt virtutes adiūcte. A Quantū igit ad p̄mū. s. p̄mo subiectiuas p̄mo q̄rī pōt vtrū sint due p̄tes iustitie: q̄. vna est directiua in distributionib⁹ z alia in cōmutationib⁹ sic tāgere videt pbs in. v. Ethi. cū tñ ecōtra sic dictū est: iustitie act⁹ est reddere vnicuiq̄ qō suū est: f in distributiōe nō reddit vnicuiq̄ qō suū erat. sed de nouo sibi appropriat qō cōe erat. Ad hoc rīdet Tho. scōa scōe. q. lxi. q iustitia particularis q̄ est virtus cardinalis ordinat ad aliquā ꝑsonā ꝓuatā q̄ cōperat ad cōitatē: sic ꝑs ad totū: pōt igit ad aliquā p̄tē attendi duplex ordo. Vnus quidē ꝑs ad ptem cui sicut est ordo vnius ꝓuate ꝑsone ad aliā: z hūc ordinē dirigit iustitia cōmutatiua q ꝓsistit in his q̄ mutuo fiūt inter duas ꝑsonas adinuicē. Alius ordo attendit totius ad ꝑtes: z huic ordini assistit ordo eis qō est cōe ad singulas ꝑsonas quē ordinē dirigit iustitia distributiua q̄ est distributiua cōmunū fm ꝓportionalitatē. Et iō due sunt spēs iustitie. s. cōmutatiua z distributiua q̄ distinguunt non solū fm vnū z multa. i. fm h q iustitia cōmutatiua ꝓsistit in eo q aliq̄d reddit vni: z distributiua in h q aliq̄d reddat multis: f etiā fm diuersaz rōnē debiti: q̄ alio mō debet id alicui qō est cōe: z alio mō id qō est ꝓpriū. Ad obiectū igit dicendū q cū ex bonis cōib⁹ aliq̄d i singulos distribuit q̄libet aliq̄ mō recipit qō suum est. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū: q actus cōmutatiue iustitie est restituere: q̄. s. qōcūq̄ ablatū reddit vel equōlens: put est possibile. Nā ablato rei aliene q̄ est act⁹ iniustitie circa cōmutatiōes opponit restitutiōi: z iō restitutio eius est actus iustitie q̄ est in cōmutationib⁹ directiua. Preterea licet nomē restitutiōis inq̄tum importat iterationē quādā supponit idē vtrāque rei: z iō fm ꝓpriā ipositionē nois restitutio p̄cipue locū hīre videt in rebus exterioribus que manētes eadē tā fm substantiā q̄ fm ius dominij pñe ab vno deuenire ad aliū. Sicut tñ ab hmōi rebus nomē cōmutatiōis trahit: sic tñ est ad actiōes vel passiōes q̄ ptinent ad reuerentiā vel iniuriā alicuius ꝑsone seu etiā nocumentū vel ꝓfectū: sic etiā nomē restitutionis ad hoc deriuatur: q̄ licz realiter nō maneant manent tñ in effectu vel cozpali: puta cū ex ꝓsecutione cozpus ledit vel in effectu q̄ est in opinione hoim: vt cū post verba opprobriosa remanet aliq̄s infamat⁹ aut minorat⁹ in bonore suo: vñ cōmutationes int̄ duas ꝑsonas p̄t esse duplices: p quas facilit inueniri p̄t vtra cōmutatiue iustitie contraria. Quedā eiusdē

sunt inuolũtarie cõmutationes: qñ. s. quis vtit alterius re psona vel ope eo inuito: qd dupliciter fieri põt: scz occulte per fraudẽ vel manifeste per violentiã. Et hoc primo in rem siue occulte rem alterius accipiendo qd furtũ dicit: siue manifeste qd dicit rapina. Secundo in psonã vel inq̃tum ad eius cõsistentiã: sicut ledit occulte qs per dolosam occisionẽ pcussionẽ aut veneni exhibitionẽ. Manifeste vero p manifestã occisionẽ: incarcerationẽ: vberationẽ seu mutilationem: vel etiã q̃tum ad eius dignitatẽ. sicut occulte quis ledit per falsam testificationẽ detractionẽ: diffamationẽ susurrationẽ ⁊ similia. Manifeste vero p falsam accusationẽ in iudicio: defensionẽ: iudicationem: aduocationẽ: testificationẽ. Item derisionẽ: maledictionem: contumeliã: cõuitiũ: improperiũ ⁊ similia. Tertio in personã coniunctã. vt in vxorẽ per adulteriũ occultũ vel manifestũ: vel etiã in seruũ quem inducit occulte vel manifeste vt discedat. Et eadẽ est ratio de alijs psonis coniũctis. Quedã aũt sunt volũtarie cõmutationes: cũ. s. quis volũtarie trãsfert res suas in alterũ: qd fit mulpliciter. Primo simpliciter fit translatio rei in alterũ pro recõpensatione alterius rei: sicut fit in emptione ⁊ venditiõe. Secũdo cõcedit alteri vsum rei cũ debito recuperandi rem. sicut in vsufructu ⁊ in mutuo seu cõmodato: qd si non concedit talis vsus gratis: tunc vocat locatio ⁊ cõductio. Tertio tradit rem suã rõne conseruationis vt in deposito: vel rõne obligationis vel fideiussionis vt in pignore: ⁊ sic de alijs. Et circa has cõmutationes volũtarias sunt duo vitia. s. fraus ⁊ vsura. Verũtamen: quia de his oĩbus vitijs oppositis sparso tractat in p̃senti opusculo: tũc gratia breuitatis supersedeo. ¶ Secundo principaliter queri põt de vitio opposito iustitie distributiue qd est acceptio personarũ. vtrũ. s. sit peccatũ: p̃sertim cũ apud deum non põt esse iniquitas: sed deus videt accipere psonas quia vnũ assumit per gratiã ⁊ alium in peccato relinquit iuxta illud Matth. xxiiij. Duo erũt in loco vno vnus assumet alter relinquetur. Ad hoc rñdet Tho. vbi. s̃. q. lxiij. Qd equalitas iustitie distributiue cõsistit in hoc q diuersis psonis diuersa tribuunt s̃m proportionẽ ⁊ dignitatẽ personarũ cui opponit acceptio personarũ. Si ergo qs considerat illã p̃prietatem psone propter quã id quod ei offertur est ei debitũ: non erit acceptio persone sed cause. Hinc super illud Ephes. vj. Non est psonarũ acceptio apud deũ dicit glo. q iustus iudex causas discernit nõ psonas: puta si quis aliquẽ promouet ad magisteriũ p̃pter scientie sufficientiã: hoc attendit causa debita non psona: si vero talis solum attenderet personam vt quia Martinus est vel petrus tũc esset acceptio psone cui nõ tribueret p̃pter cãm q̃ faceret eũ dignũ. s̃ solũ p̃pter psonã: vt qz amicus: ꝯsanguineus vel diues. Cõtingit tñ aliqua cõditio psone facit eã dignã respectu vnius rei ⁊ nõ respectu alterius: sicut ꝯsanguinitas facit aliquẽ dignũ ad h̃ q heres instituat patrimonij: nõ aũt ad hoc q ei plato ecclesiastica ꝯferat. Et sic eadẽ ꝯditio psone in vno negotio ꝯsiderata: facit acceptionẽ p̃sonarũ. in alio vero nõ facit. Ad obiectũ aũt dicendũ q duplex est datio. Vna qua qs alicui dat qd ei debet: ⁊ hoc ptinet ad iustitiã: vñ circa tales dationes acceptio psonarũ attendit. Alia est datio ptinens ad liberalitatẽ: qua. s. alicui gratis dat qd ei nõ debet: ⁊ talis est collatio munerũ gratie p que peccatores assumunt a deo: circa quã acceptio psonarũ locum nõ habet: qz q̃libet absq; iniustitia de suo dare põt q̃tum vult ⁊ cui vult: ⁊ sic deus dat bona sua: qui ait Matt. xx. An nõ licet mihi qd volo facere: tolle qd tuũ est ⁊ vade. ¶ Ceterũ hec acceptio psonarũ qñq; locũ habet in iudicijs cõferendis: qd corrumpitur amore vel odio: timore vel cupiditate: qñq; vero locũ habet in spũaliũ dispensationibus: q̃rum p̃latus ecclesiasticus nõ est dñs vt ea dare possit pro habitu: sed tm̃ dispẽsator: ⁊ ideo necesse est promouere vel etiã eligere meliores: vel simpliciter vel in cõparatione ad cõmune bonũ. Qd si cõsanguinei sunt eque digni vt alij: tunc p̃ferri possunt: qz saltẽ in hoc p̃eminent q de eis magis cõfidere põt: q vna nimiter secũ ecclesie negotia tractent. Qñq; denique locũ habet in exhibitiõe honoris ⁊ reuerentie: qñ. s. diues honorat solũ intuitu diuitiarũ. Et hoc tãgit Jacobus in canonica sua ij. c. Et pari rõne si quis honorat propter aliquas causas que nõ faciũt honore dignũ est peccatũ: ⁊ ptinet ad acceptationẽ personarũ: pñt tamẽ honorari principes ⁊ p̃lati etiã mali: qz gerunt personã dei ⁊ cõitatis cui p̃ficiuntur. Similiter ⁊ parentes ⁊ dñi p̃pter p̃ticipationẽ diuine dignitatis: q est oĩm pater ⁊ dñs. Itẽ senes p̃pter signũ virtutis: qd est senectus: Leui. xix. Coram cano capite consurge ⁊ honora personã senis. ¶ Tertio queri põt:

de ptibus integralibus ipsius iusticie virum sint ptes iusticie declinare a malo ⁊ facere bonū cū Aug. li. de correctione ⁊ gratia ponat ad iusticiā legis pinere declinare a malo et facere bonū: sed quia ad quālibet virtutē pti net facere bonū ⁊ vitare malū: videt q̄ ptes excederēt totū. s. iusticiā que est virtus quedā specialis. ¶ Ad hoc rndet Tho. vbi. s. q. lx. ar. q̄ si loquamur ō bono ⁊ malo in cōmuni tūc facere bonū ⁊ vitare malū pinet ad omnē virtutē: ſ qu a iusticia fm q̄ est virt⁹ specialis respicit bonū sub ratiōe debiti ad ꝓximū. ideo scōm hoc ad eā pinet facere bonū sub rōne debiti in cōparatiōe ad ꝓximū ⁊ vitare malū oppositū. Verūm facere bonum est actus cōpletiuus iusticie ⁊ quasi pars et⁹ principalis: sed a malo declinare est act⁹ imperfectior ⁊ quasi secūdaria et⁹ pars. Hinc est q̄ si pars materialis fine q̄ nō pōt pars formalis eē cōpletiua. Et his duab⁹ pnb⁹ opponunt duo vitia que sunt trāgressio ⁊ omissio. Trāsgressio nāq̄ opponit p̄cepto negatiuo q̄ pinet ad declinationē a malo. Et omissio opponit p̄cepto affirmatiuo q̄ pinēt ad faciēdū bonū ⁊ ō ꝓprie sub rōe debiti in ordine ad ꝓximū. Bonū em̄ sub rōe debiti ꝓprie pti net ad iusticiā: legalē q̄dē si ōbuū accipiat in ordine ad legē diuinā vel humanā. specialez ꝓo si debitū ꝓsiderat in ordine ad ꝓximū. Vñ eo mō q̄ iusticia ē virt⁹ specialis: etiā omissio est speciale peccatū distinctū a peccato q̄ opponunt⁹ alijs virtutib⁹. Et eo mō quo facere bonū cui opponit omissio est quedaz ps specialis iusticie distincta a declinatiōe mali cui opponit transgressio: etiā omissio a trāsgressiōe distinguit. Simpliciter tñ ⁊ absolute loquendo trāsgressio grauius est peccm̄ q̄ omissio: licz aliq̄ omissio grauioz esse pōt aliq̄ trāsgressione: cuius ratio est q̄ peccatū intantuz graue est inq̄tū distat a ꝓtute. Cōtrarietas aūt est maxima distātia: vt dicit Lyr. Deth. Vñde cōtrariū magis distat a suo contrario q̄ simplex eius negatio: sicut ab albo magis distat nigrū q̄ simpliciter nō albū. Sed trāsgressio cōtrariat actui virtutis: omissio vero solū importat negationem illius. Hic minus peccat o. nutrēs parentib⁹ exhibere debitam reuerentiā q̄ eis inferens cōtumeliā vel iniuriā gō pinet ad trangressionē. ¶ Quarto q̄ri pōt de ptibus iusticie potētialibus ⁊ de virtutibus ei annexis: vtrū. s. ꝓtutes annexe iusticie cōuenienter assignent⁹: pterea quia Tullius ponit sex virtutes Macrobius sex pte: quarū plures a Tullio pretermittūt. Andronicus nouē ex quibus Tullius ponit tñ vnā. Et Aresf ponit epicheiā quā nullus p̄dictoꝝ ponit. Ad hoc dicendū fm Tho. vbi ō. q̄ in virtutibus q̄ adiunguntur alicui virtuti ꝓncipali duo sunt ꝓsiderāda. ¶ Prio q̄ in aliq̄ deficiāt a pfecta rōne ipsius: Et qz iusticia est ad alterū ideo oēs virtutes q̄ sunt ad alterū pñt rōne cōuenientie cōnecti iusticie: ratio ergo iusticie cōsistit in ꝺ q̄ alteri reddat qđ sibi fm equalitatē ōbet. Dupliciter igit aliq̄ virtus ad alterū existēs a ratione iusticie deficit. Primo deficit a ratione equalis: Secōa a rōne debiti: quia q̄daz virtutes licet alteri reddāt debitū tñ equaliter reddere nō pñt: vñ ꝺcſd deo redditur ab homine debitū ē: nō tñ eq̄le: qz nō redditur ꝺō tantū quantū deberetur illud. Quid retribuā dño tō. Et sic adiūgit iusticie religio: q̄. s. religamur diuino cultui. Sitr pariūb⁹ reddit pōt debitū sz nō eq̄le: vt ptz p pbm. viij. Ethic. Et sic adiungit pietas p quā fm Tullū sanguine iunctis patrieq̄ benuolis officiū: ⁊ diligens tributū cultus. Cerno nō potest equale ꝓmuz ab hoie recōpensari virtutū vtz per pbm. viij. Ethic. ⁊ sic adiūgit obseruātia p quā homies fm Tullū aliq̄ dignitate añcedētes aliq̄ cultu ⁊ honore dignant. Defectus etiam a rōne debiti pōt attēdi sz q̄ duplex est debitū. s. legale qđ ꝓprie attēdit iusticia q̄ est virtus principalis et morale debitū qđ. s. alicui debz ex honestate virtutis: ⁊ habet duplicē gradū: Quoddā em̄ debitū sicut est necessariū: q̄ sine eo non pōt honestas moz seruari: ⁊ ꝺ habet plus ō rōne debiti. Exemplū gra. Debitū est q̄ talē alteri ꝺs se exhibeat in verbis ⁊ factis: q̄us est: ⁊ sic adiungitur veritas. Itē q̄ alteri recōpensat fm ea q̄ fecit: vel in bonis ⁊ sic adiungit gratia: vel in malis ⁊ sic adiungit vindicatio. Aliud vero debitū est necessariū sicut cōferens ad maiorē honestatē: sine q̄ tñ honestas conseruari pōt: sicut liberalitas: affabilitas: ⁊ alia q̄ Tullius ꝓtermittit: quia parum habent de ratione debiti. Ad laudem dei

¶ De tertia virtute cardinali. s. fortitudine: ⁊ vtrū operetur ex habitu et cū delectatiōe. ¶ Ser. xij.

m Euento vt dicm sabbati

sanctifi. Exo. xx. Uiso de prima virtute cardinali q̄ dicit prudentia: ac de secūda que dicit iustitia. Jā de tertia ꝓsequamur q̄ dicit fortitudo: q̄ scz vim rectificat irascibilē in tolerandis aduersis: ⁊ aggrediendis arduis: cōstituens illā in debita quiete ad pagendū sabbatū delicatū. ¶ Et hec virtus ꝑm quadruplicem eius gradū quadrupliciter diffinit a Macrobio. Primus em̄ gradus hoiem facit omnē metū pro vtilitate reipublice postponere: ⁊ nisi turpia formidare: ⁊ sic est virtus pollicita vel ciuilis: q̄ est animū supra periculi metu erigere: nihilq̄ nisi turpia formidare. Secundus gradus mentē magis cōfortat ita vt nulla pena corporalis eam terreat: q: ad sola eterna fortiter anhelat: ⁊ sic est virtus purgatoria: q̄ est mentē non terreri contra queq̄ aduersa: nec etiā a corpore recedentē. Tertius gradus mentē in eternis figit: ⁊ sic est virtus purgati animi: cuius est non solū passiōes corporis vincere sed penitus ignorare: ita vt ira sci nesciat ⁊ nihil nisi eterna cupiat. Quartus gradus q̄ in deo est p̄dictos gradus inchoat: deducit ⁊ cōsumat: Ipsa em̄ attingit a fine vsq̄ ad finē fortiter: ⁊ disponit oīa suauiter: ⁊ sic est virtus exēplaris q̄ est in deo: ⁊ est qd̄ semp idem est ⁊ qd̄ nunq̄ mutat. Tho. aūt in scripto Ethi. li. iij. diffinitionē fortitudinis ex verbis Aresto. colligens ait ibidem Fortitudo est virtus medio mō se habens ꝑm rōnem rectā circa timores ⁊ audacias. Et albe. teu. ex verbis Aresto. ⁊ cōmentatoris diffinitionem colligens ait. Fortitudo ⁊ habitus imediate audaciarū ⁊ timoꝝ sufferentes: faciens: periculoꝝ mortis gratia boni. Est igit habitus q̄ quandā animi firmitatē ꝯsequitur: p quā animus stat immobilis ꝯtra timores periculoꝝ mortis. Et hoc imediate p qd̄ fortitudo rōnē habet virtutis cuius est esse in medio vel rōnis vel rei: facit etiā sufferentes: q: p̄ncipalior eius actus est pati vel aggredi: ⁊ habet duplicem materiā vl̄ obiectū. Principalis est mors Secūdaria vero pericula: q̄ q: p̄nt esse plura: ideo dicit periculoꝝ: ⁊ addit in fine gr̄a boni: q: si in aggressione vel perpessione mortis aut periculoꝝ mortis nō sequeret aliq̄d bonū tūc talis fortitudo nō haberet rōnem virtutis. ¶ Ad maiorē tm̄ euidentiā p̄mo queri pōt vtrū fortitudo sit virtus: p̄sertim cū apl̄s dicat virtus in infirmitate: perficit ergo nō in fortitudie. Ad hoc rn̄det Tho. scd̄a scd̄e. q. c. xxiij. q̄ ꝑm ph̄m in. ij. Ethico, virtus est que bonū facit habentē ⁊ opus eius reddit bonū. Bonū aūt hominis est ꝑm rationē esse ꝑm Dyoni. iij. c. de diuinis no. Et ideo ad virtutē humanā pertinet vt faciat hominē bonū ⁊ opus eius scd̄m rationē esse: quod ꝯtingit tripliciter. Primo q̄ ipsa ratio rectificat qd̄ fit p virtutes intellectuales. Alio modo ꝑm q̄ ipsa rectitudo rōnis in rebus humanis equalitatē instituit qd̄ ꝑtinet ad iustitiā. Tertio ꝑm q̄ impedimenta huius rectitudinis in rebus hūanis ponende tollunt. Dupliciter aūt humana volūtas impedit ne rectitudinē rōnis sequat. Uno mō per hoc q̄ attrahit ab aliquo delectabili ad aliud q̄ rectitudo rōnis requirit: ⁊ hoc impedimentū tollit virtus tp̄antie. Alio modo per hoc q̄ voluntatē repellit ab eo qd̄ est ꝑm rōnem ꝓpter aliqd̄ difficile qd̄ incūbit. Et ad hoc ipedimentū tollendū requirit fortitudo mentis: qua. s. hmōi difficultatibus resistat: sicut homo per fortitudinē corporalē impedimēta corporalia superat ⁊ repellit. Et sic fortitudo est virtus inq̄tum facit hoies ꝑm rōnem esse. Nec tamen virtus anime perficitur in infirmitate anime sed carnis. Hoc aūt ad fortitudinē mentis pertinet q̄ infirmitatē carnis fortiter ferat: propter aliqd̄ bonū anime ꝯsequendū Sciendū tm̄ q̄ nomē fortitudinis dupliciter accipit. Uno modo ꝑm q̄ absolute importat quandā animi firmitatem: ⁊ ꝑm hoc est virtus generalis: vel potius conditio cuiuslibet virtutis: quia secundū ph̄um. ij. Ethico. ad virtutem requirit firmiter ⁊ immobiliter opari. Et de hac fortitudine dicit Ambro. in. j. de offi. Non mediocris animi est fortitudo: que sola defendit ornamenta virtutū omniū: ⁊ iudicia custodit ⁊ que inexpiabili p̄lio aduersus omnia vitia decertat inuicta ad labores. fortis ad prelia: rigidior aduersus voluptates. hec ille. Alio modo potest accipi fortitudo ꝑm q̄ importat firmitatem animi in sustinendis ⁊ repellendis his in quibus maxime difficile est firmitatē habere. s. in aliquibus periculis grauibus. Et sic ponit specialis virtus: vtpote materiā habens determinatā: de qua dicit Tullius in rhetorica. Fortitudo est considerata preteritoꝝ periculoꝝ susceptio: ⁊ laboꝝ perpessio: ⁊ tunc ponit virtus cardinalis vna siue principalis de quatuor qd̄ sic ptz. Nā virtutes dicunt cardinales seu p̄ncipales que p̄cipue sibi vendicant id qd̄ ꝑtinet ad virtutes cōiter. Inter alias aūt cōmunes virtutes cōditiones vna ponit firmiter opari: vt

ꝑter in.ꝝ: Ecce laudem ergo firmitatis ponit sine sibi vendicat fortitudo. Tanto enim magis laudatur q̄ firmuer stat ꝯto habet grauius ipellens ad cadendū. z retrocedendum. Impellit aūt homiē ad discēdēdū ab eo qō est fm rationē: z bonū delectans z malū affligēs sed grauius ipellit dolor corpis q̄ voluptas. Dicit enī Aug. in li. lxxiij. q. q nemo est q̄ nō magꝭ doloꝛē fugiat q̄ appetat voluptatē: qñquidē videmus etiam maxias bestias a maximis voluptatib⁹ coherceri doloꝛ metu. Inter doloꝛes aūt z pericula maxie timēt ea q̄ ducūt ad moꝛtē: q̄ firmiter stat fortis: z ideo fortitudo est virtus cardinalis de q̄ dicē Sen. Magnanimitas q̄ z fortitudo ꝺr si i fit animo tuo vires cū magna fiducia liberalitate pidus: alacer. Magnū bonū animi bonum est. finem huius vite: intrepidum expectare:

B Secūdo ꝓ o ꝺn pōt vr fortis operetur ꝓter bonū ꝓpriū habit⁹ pferri cū dicat. Aug. xiij. de trinit. virtutes q̄s ꝓter solam beatitudinē amamus. sic psuadere q̄dam nobis audēt sic dicēdo eas ꝓter se appetēdas: vt ipā beatitudinē nō amem⁹: qō si facūt etiā ipas vnq̄ amare desistemus. qñ illā ꝓter quā solū istas amauim⁹ nō amam⁹: Hec ille Sed fortitudo est ꝓtis q̄dam ergo actus fortitudinis nō ē ad ipam fortitudinē referēdus. Ad hoc respō Iet Tho. vbi. s. q dupler est finis. f. primus z vltimus. Finis primus vnuscuiusq̄ agentis est: vt similitudinem sue forme in alterū iducat sicut finis ignis calefacientis est vt iducat similitudinem sui caloris in patiente. z finis edificatoris est vt inducat similitudinem sue artis in materia. Quodcunq̄ autem bonum ex hoc sequitur si sit intentum potest dici finis remotus agentis Sicut aūt in facibilibus exterioꝛ materia disponit per artē: sic etiam in agibilibus p prudentiam disponitur actus humani. Sic ergo dicendum q̄ fortis sicut primum finē intendit: vt exemplo ignis z edificatoris similitudinē sui habitus exprimat in actu: intendit enim agere fm ꝓuenientiam sui habitus: sic etiam intēdit vltimum finem vt illū assequat. Finis aūt vltimus est beatitudo vel deꝰ. De q̄ fine dicē Aug. de moribus ecclesie. q fortitudo est amoꝛ omnia ꝓter deū facile pferēs Et sic fortis intendit virtūq̄ finē. f. primū z remotū vel vltimū. ¶ Ꝺō si quenī vr ergo fortis in actu suo delectetur. pfertim cū fm pbm. x. Ethic. Delectatio est operatio cōnaturalis habitus nō impedita. sed opatio fortis procedit ex habitu q̄ agit in modum nature: Hinc ē dicē Ambro. sup illud Gal. vij. Fructus autē spūs: q opera virtutū dicunt fructus: q: mēteꝛ hominis sctā z sincera delectatiōe reficiunt. Ad ꝟ dicendum q dupler est delectatio. Quedam em̄ est coꝛpalis q̄ ꝓsequit tactū coꝛporalem z illā delectationē fortis ñ ꝓsequitur in actu suo principali q̄ ē sustinere: q: sustinere percussiones: flagella vulnera vel moꝛtē: est contristabile z doloꝛosum humane nature. vnde hoc negare esset negare eos esse carnales: q: si habent carnē sensibilem necesse est q lesiua inferentes doloꝛem. Alia vero delectatio dicit animal: q̄ scz ꝓsequit apprehēsionē anime: et hec ꝓprie consequit opera virtuum. q: i eis considerantur bonum rōnis z fm hoc fortis ꝺ lectationē aliquā ꝓsequit: iz etiā fm apꝓhensionem anime habeat vnde doleat: eo scz q vitā coꝛporalem amittat: quam virtuosus amat si solum inquantum est bonum naturale sed etiam inq̄ntum est necessaria ad opera ꝓtuum z q̄ ad ea ptinent: Et sic fortis habet ex vna parte q̄ delectet fm delectationum animalē scz de actu virtutis z eius fine habet etiam ex alia parte vnde doleat: non solū coꝛporaliter ꝓpter illatas penas: sed etiam animaliter ꝓpter amissionem vite. Hinc dicit Eleazarus ꝝ. Macha. vj. Diros coꝛporis sustineo dolores: scōm animam vero ꝓpter timoꝛem nimium libenter hec pano. Ueruntamen sensibilis dolor coꝛporis ipsis facit non sentire delectationē animalē virtutis. Hinc dicit pbus in.ꝝ. Ethico. q fortis i actu suo nihil delectabile videtur habere. Et iterum dicit ibidem q a a forti non requiritur q delectetur quasi delectationem sentiens: sed sufficit q non tristetur. Hec ille. Propter abundantem dei gratiam: tamen ꝺs delectationem sentire testatur q exuberans gratia fortius eleuat animam ad diuina i quibus delectatur quā coꝛporalib⁹ penis afficiat Sicut beatus Laurentius in crancula positus dixit. Carbones isti refrigerium mihi ꝓstant. Et de beato Stephano cantat ecclesia: Lapides roꝛrentis illi dulces fuerūt. Itez beatus Tiburci⁹ dixit (cum super carbones icensos icederet) videtur mihi q super roseos flores incedo. In ceteris autem licet sit delectatio quedam virtutis in opere fortitudinis tamen ꝓpter doloꝛem sensus impeditur mens fortis ne in operatione ꝓpria delectationem sentiat: eo

q̄ vehementia passionis vnius potentie impedit potentiā aliā in actu suo propter cōnexionē potentiarū adiunctē nihilominus tñ virtus fortitudinis facit vt rō non absorbeatur a corporalib⁹ doloribus: facit iḡ q̄ delectatio virtutū superat animalē tristitiā in ḡtū hō p̄fert bonū virtutis corporali vite: z quibuscūq; ad eam pertinentibus. ❡ Tertio principaliter q̄ri p̄t virtū fortitudo precellat alias virtutes cardinales p̄sertim cū scōm p̄m virtus est circa difficile z bonum: sed fortitudo est circa difficillima. Et ideo dicit Ambrosius. j. de offi. Nunc de fortitudine tractem⁹ que velut excelsior ceteris diuidit in res belicas z domesticas. Ad h̄ rñdet Tho. vbi. s. q̄ sicut Aug. ait. vj. de trin. In his que non mole magna sunt hoc ē maius esse qđ est melius esse: vnde tāto virtus aliq̄ est maior q̄to melior est: bonū igit rationis est bonus hois scm Dyonisium. c. de diuinis no. hoc aūt bonū essentialiter quidē habet prudentiā que est p̄fecto rationis. Justicia vero est huius boni factiua in ḡtum scz ad ipsam primet ordinem rationis ponere in omnibus rebus humanis. Alie vero virtutes scz fortitudo z tpanna. cōseruatiue sunt huius boni in ḡtum passiones moderātur ne hominem a bono rationis abducant. Et quia ratio virtutis magis cōsistit in bono q̄ in difficili sic q̄ magnitudo virtutis magis est mēsuranda scōm rationem boni q̄ scōm rationem difficilis: ideo inter virtutes cardinales potior est prudentia in qua bonum rationis essentialiter cōsistit: quia id quod essentialiter dicitur potius est eo quod dicitur effective. Rursus post prudentiam iusticia potior est: quia id quod effective dicit potius est: eo quod dicit conseruatiue: scm rationem impedimenti sicut alie due virtutes cardinales: scz fortitudo z tēperātia. Vnde dicit Tullius in. j. de offi: Inuisticia virtutis splendor est maximus: ex qua viri boni iusti nominantur. Ceterum in ordine harum fortitudo tenet locum precipuum: q̄z timor periculorum mortis maxime ē efficax ad h̄ q̄ homines faciat recedere a bono rationis. postq̄ ordinat temperantia: q̄z etiā delectationes tactus maxime inter cetera bonum rationis impediunt. Ueruntamē q̄ Ambro. fortitudinem p̄eferre videatur in dicta auctoritate: ē intelligendum scm quandā generalē voluntatē put iam in rebus bellicis q̄ domesticis vel cuiuslibet virtus est. sicut aut p̄bus. j. rhetor. q̄ iusti z fortes maxime amant: q̄z sunt maxime vtiles z in bello z in pace. Ad iam.

¶ De actibus fortitudinis qui sunt sustinere grauia z aggredi ardua ac de vitijs oppositis. Ser. xiij

Emento vt dicm sabbati m sanc. Exo. xx. Expediti vtilitatē de virtute fortitudinis in se. Iā de actibus illius breui stilo p̄sequamur. De q̄bus dicit Ambro. j. de offi. In duob⁹ generibus fortitudo animi spectatur. Primo vt exteriora corporis p minimis habeat: z quasi supflua despicienda magis q̄ experienda ducat. Secundo vt ea q̄ sūma sunt oēsq; res in q̄bus ē honestas preclara cū intētione vsq; ad effectum p̄sequat. hec ille. ¶ Hic primo q̄ri p̄t an oē bonum sit oprabile: q̄z si sic tūc fortiter tolerari z magno animo vti z patienē egrotare z similia essent oprabilia: Rūdet ad hoc Sen. epla. lxvij. dicens. Ut ista optabilia sic distingue. A me tormēta abesse velim: sed si sustinenda fuerint vt me in illis fortiter honeste. animose geram. oprabo. Velim non inciere bellum: sed si incido z vulnera z famem z omnia q̄ bellorum necessitas affert geram grauiose oprabo. Itaq; non incōmoda oprabilia sunt: sed virtus qua preferuntur in commoda non patimentia oprabile est: z̄ pati fortiter. hec ille. Si hoc sentat gentilis q̄d tūc faciet christianus. ¶ Secōo q̄ri p̄t in quib⁹ potissime consistat actus ipsius fortitudinis: p̄sertim cū dic̄ Greg. vij. moza. q̄ iustorū fortitudo est carnē vincere: voluptatib⁹ cōtraire: delectationē vite p̄sentis extinguere z sic maxime videt eē circa delectationes. Ad h̄ rñdet Tho. scōa scōe. q. cxxiij. q̄ ad virtutē fortitudinis primet impedimentū remouere q̄ retrahit voluntas a seqla rationis: q̄ aūt retrahatur aliq̄s ab aliq̄ difficili primet ad rōnē timoris: q̄ importat recessū quēdā a malo difficultatem habentē: z ideo fortitudo principaliter est circa timores rez difficiliū q̄ retrahēt possunt voluntatē a seqla rōnis. Sz q̄m oportet hmōi rerū difficiliū impulsū nō solū firmit̄ tolerare cohibendo timorē sz ēt aggredi moderate: q̄n̄ s. opz ea ad securitatē in posterum habendam exmiare: qđ primere videt ad rōem audacie: ideo non solū est circa timores sed etiam circa audacias quasi cohibitiua timorum z moderatiua audaciarum. ¶ Pro quo

sciendū q̄ fortitudo in sustinēdo laudabiliter fm rectā rationē tenet medīū inter timiditatē ⁊ intimiditatē q̄ sūt duo vitia opposita fortitudini qō sic patz: qz ad fortitudinē pertinet quidā timorē ꝫ moderar fm rectā rationē: vt scz homo timeat qō oportet: ⁊ qñ oportet. Vlā timor cōiter dictus fm suaz rationē importat vniuersaliter fugā ⁊ cessū ad hoc non importat rationē boni ⁊ mali: sīc nec alie passiones: ⁊ ideo dicit pbus in.iij. Ethic. q̄ passiones non sunt laudabiles neq̄ vituperabiles: qz scz nō laudant neq̄ vituperant q̄ irascunt vl̄ mentiri: sed qz circa hoc ordinate vl̄ inordinate se habēt fm rectā rationē. Sz qz hic modus rationis cozrūpi pōt tam p excessum q̄ per defectū: ideo hec duo vitia scz timiditas q̄ importat excessum timoris: ⁊ intimiditas vel impauiditas q̄ importat defectū timoris ponunt cōtraria fortitudini q̄ est in tolerādo: qz timiditas timet id qō nō oportet: vel fm q̄ nō oportet. Intimiditas ꝓo nō timet qō oportet timere: ⁊ sic vtrūq̄ excedit virtutē moralē q̄ ponit modū rationis in materia circa quā est. Hec aūt intimiditas punit ex eo q̄ estimat mala opposita bonis que amat sibi supuenire nō posse: qō qñdoq̄ contingit ex superbia animi de se pēsumētis ⁊ alios ꝓtenentis fm q̄ dicit Job.xli. Factus est vt nullū timeat: omne sublime videt. Qñq̄ ꝓo cōtingit ex defectu rationis sīc dicit pbs in.iij. Ethic. q̄ celte ppt stulticiā nihil timēt ⁊ vtra q̄ intimiditas est vitiosa: nisi exstolliditate inuincibili vltima excusaret a pctō. ¶ Cetera fortitudo que est in aggrediendo vel inuadendo habet etiā vitiū oppositū qō dicitur audacia: qz pbs in.iij.⁊.iij: Ethic. ponit audaciā fortitudini oppositā Ꝓo quo nota q̄ audacia, put est moderata ratione non sonat in vitiū sed est passio quedā nature. Vlerūtamē nomina passionū qñq̄ sumunt a supabundātia: sicut ira p vitiū dicit nō quecunq̄ sed supabundans, put scz est viciosa: ⁊ hoc modo audacia p supabundantiā dicta ponit esse peccatū ⁊ opponit fortitudini: sicut omne vitiū qō importat immoderātiā circa materiā alicuius virtutis moralis opponitur illi virtuti morali: sicut immoderatū moderato. ¶ Tertio queri pōt de obiecto vel materia fortitudinis: vtrum scz solū consistat circa pericula mortis: pcertum cū dicat Aug. ō moribus ecclesie q̄ fortitudo est amor facile tolerās omnia, ppter id qō amamr. Et in.vj. musice dicitur q̄ fortitudo est affectio que nullas aduersitates mortēue formidat. Ad hoc dicēdum fm Tho. vbi. s. q̄ ad virtutē fortitudinis pertinet vt hominis voluntatē tueat: ne retrahat a bono rationis qō firmiter tenere debet contra qōcunq̄ malū: nec etiā ab hoc declinet, pter qōcunq̄ bonū tēporale cōsequendū: qz nullū bonū cozporale equalet bono rationis: et ideo est q̄ fortitudo anime, ppzie dicit que firmiter tenet voluntatē hominis in bono rationis cōtra maxima mala: qz qui stat firmꝰ cōtra maiora cōsequēs est q̄ ster firmus contra minora ꝫ nō cōuertit: ⁊ ideo licet fortitudo bene se habet in omnib aduersis tolerandis: nō tñ ex tolerātione quorumlibet aduersorū reputat quis simpliciter fortis: sed solū ex hoc q̄ bene tolerat etiam maxima mala: ex aliis aūt dicit quis fortis tm̄ fm quid: cū igitur maxime terribile inter omnia cozporalia est mors q̄ tollit omnia. s. cozpus animā ⁊ terrenā substantiā ac simulia: ideo dicitur esse simpliciter circa pericula mortis: ⁊ licz dicat pbus in.iij. Ethic. q̄ maxime ē fortitudo circa mortem q̄ est in bello: hoc tñ intelligendū est nō solū de bello generali vbi decertāt homines in acie. ꝫ etiā in in bello pruato qualiter cūq̄ quis decertet circa pericula mortis: vtpote cum iudex vel pruata pſona non recedit a iusto iudicio vl̄ testimonio ferendo timore gladij imminentis: vel cuiuscūq̄ mortiferi periculi: vel cū quis non refugit amicos infirmanti obsequi ppter timorē infectionis mortiferi: vl̄ cū nō refugit trinerare ad aliqō pium negotiū prosequendū ppter timorem naufragij vel latronū ⁊ similia. Martyrū autē fortitudo q̄ ppter summū bonū pſonales sustinēt impugnationes maxime cōmendat. De quib aut aptius. Fortes facti sunt in bello: Ex his patz q̄ duplex est obiectū vel materia fortitudinis. Primarum enim est ipsa mors. cuius ratio est fm Tho. in scripto. Ethic. lb. iij. quia mors inter omnia magis est timenda: vtpote inter omnia magis terribilis. quia terminus est huius vite post quem nulla transmutatio relinquitur in bono vl̄ in malo. Secundariū aūt obiectū sunt pericula ipsius mortis que etiā sunt terribilia. Ꝓo quo sciendū fm Tho. in.iij. scripto Ethic. q̄ aliqō periculū est terribile qō excedit facultatem humanā per quā ei resisti nō potest: sicut terremotus. inundatiōes maris ⁊ similia: huiusmodi enim periculum est terribile cuius

bet sapienti q̄ rectū habet iudiciū intellectus: ⁊ hoc malū homo timebit: sed tñ in casu necessitatis vel vtilitatis timebit sicut oportet: ⁊ sicut recta ratio hois iudicabit: ita ꝙ propter timorē talium non obstupescat. i. nō discedat a iudicio rationis: sed ea sustineat ꝓpter bonū virtutis. Aliqđ etiam periculū vel malū est terribile quod tñ non excedit facultatē hois ad resistendū erga tale terribile: sic homo debet esse dispositus ad resistendū vel sufferendū ita ꝙ nō timeat illud. Et addit alber. teu. in scripto Ethic. ij. ꝙ bene se habere in repentinis periculis est magnū signū virtutis: cuius ratio est: qꝛ si pericula sunt preuisa: potest quis etiā si habitu fortitudinis careat animū suū ex diuturna premeditatiōe contra pericula preparare: ⁊ sic in his ex iudicio rationis se bene habere: sed si in repentinis bene se habꝫ signū est ꝙ fm habitum fortis est vel virtuosus quo operat̄ etiā sine deliberatiōe per modum nature: ⁊ ideo dicit Thom. scđa scđe. q. cxxiij. ꝙ in operatiōe fortitudinis sunt duo cōsideranda: vnū q̄ꝫtum ad eius electionē ⁊ tūc non est circa repentina. qꝛ fortis eligit p̄uidere pericula que possunt imminere vt ea possit resistere vel facilius ferre: quia fm Grego. in omelia. Iacula minus feriunt que preuident̄. Secundū vero q̄ꝫtum ad manifestationē virtuosi habitus: ⁊ hoc maxie fit circa repentina qꝛ fm phm. iij. Ethico. In repentinis periculis maxime manifestat̄ fortitudinis habitus: qꝛ habitus agit in modū nature: vñ ꝙ aliquis absq̄ p̄meditatiōe facit ea que sunt virtutis: cū necessitas iminet propter repentina pericula: hoc maxime manifestat ꝙ fortitudo sit habitualiter in anima cōfirmata. ¶ Quarto queri potest de naturalibus passionibus quibus fortis vtit̄ in acto suo: vtrū scꝫ fortis vtat̄ ira vel alia passione in actu suo p̄sertim cum Señ. dicit in li. de ira. Non ad ꝓuidendū tñ sed ad res gerendas satis est per seipsa ratio ⁊ quid stultius est q̄ꝫ hanc ab iracundia petere subsidiū: rem stabilē ab incerta: fidelem ab infida: sanam ab egra. Ad hoc respondet Tho. scđa scđe. q. c. xxiij. ꝙ phi de passiōibus anime locuti sunt diuersimode. Nam stoyci quoꝝ sectator fuit Señ. iram ⁊ alias anime passiones ab animo virtuosi vel sapientis excludebāt: quia vocabant anime passiones immoderatos quosdā effectus appetitus sensitiui quos appellabāt egritudines vel morbos: ⁊ illos dicit Señ. nō esse assumendos a rōne

Sed peripathetici quoꝝ p̄nceps fuit Arest. omēs motus appetitus sensitiui qualitercunq̄ se habentes passiones anime nominabant ⁊ qꝛ appetitus sensitiuus mouet̄ p imperium ratiōis ad hoc qđ cooperat̄ ad promptius agendū: idcirco ponebāt irā ⁊ alias anime passiones assumendas esse a virtuosis moderatas fm imperiū rationis: ⁊ ideo dicit phus in iij. Ethico. ꝙ furor cooperat̄ fortibus: Sic ergo dicendū ꝙ irā ratione moderatā assumit fortis ad actū suū promptius agendū: nō aūt iram imoderatam. Sed qꝛ fortitudo duos actus habet: scꝫ sustinere ⁊ aggredi: nō assumit irā ad actū sustinendi q̄ est actus p̄ncipalior: qꝛ hunc actū sola ratio p se facit vt ptꝫ in martyribus. Sed ad actum aggrediendi assumit irā: nō quasi auxiliū ab ea ac capiēs: ſ qꝛ vtit̄ appetitu sensitiuo vt instrumento sicut ⁊ membris corporis. Qđ si obijcitur sicut ꝓpter irā aliqui vehementius opa fortitudinis exequuntur: sic etiā propter tristitiā vel cōcupiscentiā: qꝛ dicit phs in. iij. Ethi. ꝙ fere propter tristiciam seu dolorē incitant̄ ad pericula: ⁊ adulteri ꝓpter concupiscentiā multa audacia operātur. Ad hoc dicendū ꝙ fortis in aggrediendo vel inuadendo magis assumit iram q̄ꝫ alias passiones qꝛ ad irā pertinet insilire in rem cōtristantē: ⁊ sic directe cooperat̄ fortitudini in aggrediendo: tristitia vero fm propriā rōnem succūbit nociuo: sed p accidens coadiuuat ad aggrediendū inq̄ꝫtum scꝫ est causa ire vel inq̄ꝫtum periculo quis se exponit vt tristitiā fugiat. Sic cōcupiscentia fm propriā rationem tendit in bonū delectabile cui p se repugnat aggressio periculoꝝ: sed quādoq̄ p accidens coadiuuat scꝫ inq̄ꝫtum pericula quis potius vult incidere q̄ꝫ delecabili carere. Et ꝯcludit Tho. in scripto Ethico. li. iij. ꝙ fortitudo habet rationem virtutis: ⁊ actus eius habet rationem actus virtuosi ex tribus. Primo ex ratione: ⁊ sciens ꝙ patet per locum ab oppositis sic. Si oppositū in opposito sic ⁊ ꝓpositum in ꝓposito: sed qui operat̄ bonū per ignorantiā: licet bonus vel virtuosus appareat non tñ est. Similiter si operatur opera fortitudinis p ignorantiā non est vere fortis. Si vero scienter tunc fortis est: dūmodo ex ratione fiat non ex passiōe vt dicit Alber. ibidem ꝙ fortis virtuosus priusq̄ꝫ ad pericula veniat est quietus qꝛ non agit ex impetu passionis sed ex deliberatione rationis: quādo aūt est in operib⁹ difficilibus est actus virilis ⁊ promptus: quia iu

dicium rationis ex quo agit non vincit ab aliqua difficultate. ¶ Scdo vo ex electiõe fortis est virtuosus: scz opat ex electione gratia alicuius boni. Nã si faceret ex passione repellente ad pericula subeũdo: vt ira. vel retrahẽte a timore mortis aut piculoꝝ mortꝭ: vt spes non tamẽ esset vere fortis: nec actũ vere fortitudinis exerceret. Tertio ex finis intẽtiõe: qꝛ sm Aug. li. de moribus ecclie. Scdm ꝙ finꝭ est laudabilis vel culpabilis: sm hoc opera nostra sunt laudabilia vel vituperabilia. Finis igit est duplex. s. ipsa res ⁊ vsus ipsius rei Exempli gr̃a: finis auari vt ipsa res ẽ ipa pecunia: finis vero vt vsus rei est ipsa possessio sic a simili finis vltimus omniũ rerũ est ipse deus: finis vero proximus est assecutio dei: Et ille finis non est vnicus sed multiplex: qa non omẽs eodem modo deũ assequunt.

¶ De potissimo actu fortitudinis scz martyrio ⁊ de his que requiruntur ad martyrium q̃tũ ad materiaz ⁊ causam. Sermo xiiij.

Memento vt diem sabbati sãctifices. Exo. xx. Nunc autem ordie congruo d̃ actu potissimo ipsius fortitudinis prosequamur q̃ ẽ ipm martyrium. A De quo q̃ri põt vtrũ martyriũ sit actus virtutis: pserim cũ actꝰ virtutis debet eẽ voluntarius ⁊ licitꝰ: martyriũ aũt fuit aliqñ non voluntariũ: vt patet de innocentibus ꝓ christo occisis: Aliquãdo etiã illicitũ: vt patet i q̃busdam feminꝭ q̃ seipsas necauerũt ad cõseruandam pudicitiã de quibus dicit Augu. j. de trini. ꝙ quedam sancte femine in tpe ꝑsecutionis vt insectatores sue pudicitie deuitarent se in fluuiũ ꝓiecerũt: eo ꝙ modo mortue sunt ⁊ eaꝝ martyria in eccl̃ia catholica veneratione celeberrima frequentant: nec etiam videtur esse actus vniꝰ virtutis sed plurimarum. vt fidei: charitatis: fortitudinis ⁊ patientie. Ad hoc respondet Tho. scda scde quest. cxxiiij. ꝙ ad virtutem pertinet ꝙ aliqs in bono rationis conseruetur. Bonum igit rationis consistit in veritate sicut in ꝓprio obiecto: ⁊ in iusticia sicut in proprio effectu pertinet autem ad rationem martyrij vt aliquis firmiter stet in veritate ⁊ iusticia contra persequentium impetus nec eas deserat propter imminentia pericula mortis que quasi in quodam certamine particulari a persecutoribus imminent: vnde de martyribus dicit Cyprianus in quodam sermone: Vidit admirans presẽtium multitudo celeste certamen: et in prelio stetisse se seruus christi: voce libera: mente incorrupta: virtute diuina. vnde manifestum est ꝙ martyrium est actus virtutis: et licet ad actum virtutis vt deo reddatur acceptabilis liberum arbitrium requiratur i his q̃ vsũ rationis habent: q̃uis rarum inuenit martyrium qd̃ non ex aliqua suppositione fuit coactum: eo ꝙ multi martyrium declinassent si sine peccato potuissent: vt patet latius in sermonibus de diuersis in vltimo sermone. Tamen martyrij gloriam quam in alijs propria voluntas meretur: innocentes occisi per ineffabilem dei gratiam dei sunt assecuti: et effusio sanguinis propter christum gerit vicem baptismi: vnde sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalem meritum christi operatur ad gloriam obtinendam: sic etiam occisis propter christum meritum martyrij christi operatur ad palmam martyrij consequendam. Hinc dicit Augustinus in sermõe quodam alloquens eos. Ille de vestra corona dubitabit in passione pro christo. qui etiam ꝑuulis baptismum prodesse non estimat: christi non habebatis etatem qua impassurum christum crederetis: sed habebatis carnem qua pro christo passuro passionem sustinereretis. hec ille. Rursum de feminis que seipas necauerunt credendum est: ꝙ sicut dominus precepit abrae occidere ⁊ immolare filiuz suum: nec per hoc reus iudicabatur filicidij cõstrictus precepto domini qui est auctor vite ⁊ mortis: sicut dicit Augusti. j. de trini. possibile fuit ꝙ aliquibus fidedignis testificationibus diuina ꝑsuasit auctoritas ecclesie: vt dictaruz sanctarũ memoriam honorarẽt: que instinctu diuino propriã virtutẽ necauerũt. ¶ Deniq̃ licet subire martyrium sit actus quatuor virtutum: scilicet charitatis vt imperantis. quia dicit Maximus in sermone ꝙ charitas christi in martyribus suis vicit: ⁊ fortis ẽ vt mors dilectio: vt dicitur in Canticis: sine qua etiaz charitate nec martyrium prodesset. iuxta illud. j. Corinthioꝝ. xiij. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam charitatem autem non habuero nihil mihi prodest: sic etiã charitas cooperat in omnibus virtutibꝫ ⁊ actibꝫ meritorijs. Scdo est actus fortitudinis vt timorẽ

excludēntis ⁊ actū elicientis. Hic ꝺr ad Heb: xj. Fortes facti sunt i bello. ꝺa fortitudo se hz vt motiuū ꝓpū p modū ꝑtis elicientis sic charitas se hz vt motiuū primū ⁊ principale per modū ꝑtis imperātis. Tertius ē actus fiꝺei vt in deo tanq̄ in vltimo fine cōfirmantis: nā fides ꝓponit obiectū fortitudinis. i. fūmū bonū ⁊ in martyrio hō ꝓstant ꝓfirmat in bono dū ꝓpter iminentia p culā mortis fideꝫ ⁊ iusticiā nō deserit. Nec mir̄ qr si fortitudo ciuilis ⁊ acq̄sita firmat animū hominis i iusticia hūana ꝓpt cuius cōseruationē picula mortis sustinet: multo magis fortitudo spūalis et gratuita firmat animū in bono iusticie dei q̄ ē per fidē christi: vt ꝺr ad Ro. iij. ⁊ sic martyriū comparat ad fideꝫ sicut ad finē. sicut in q̄ aliquis firmatur Nam in actu fortitudinis duo sunt: vnum est ipsa firmitas q̄ q̄s nō cedit cōtrarijs prohibentibus ab illo bono: ⁊ in hoc consistit essentia fortitudinis. Aliud est bonū in quo fortis firmatur: ⁊ hoc est fortitudinis finis qō bonum ostendit illi fides. Quarto ē actus patientie vt sustinentis ⁊ sic ꝓcomitanter in martyribus patientia cōmendat: de q̄ videbitur infra. Magis ꝓprie tñ attribuitur martyriū actui fortitudinis q̄ ꝓfirmat hominem in bono vsq̄ ad mortē inclusiue malis resistendo. ¶ Secundo vero q̄rit̄ p̄t virū martyriū sit actus maxime pfectōis: ꝑsertim cum id ad pfectionem vite ptinere videat qō cadit sub consilio nō sub precepto: sed martyrium videtur esse de necessitate salutis: quia ꝺr Ro. x. Corde creditur ad iusticiā ore aūt ⁊c. Et iterum: j. Joh. iij. Sī christus pro nobis animam suā posuit: ⁊ nos debemus animā ponere p fratribus. Ad hoc dicēdū q̄ vt dictū est in martyrio sunt quatuor actus virtutum. Prout igitur martyriū est actus elicitus a fortitudine: nō est actus maxime virtutis ⁊ perfectionis sicut nec fortitudo a q̄ martyrium elicitur ea excellentior inter virtutes vt ꝓdictum est. Secundo vero ꝓut est actꝰ ad fidem ⁊ delectionem ordinatus. sic etiam nō est maxime pfectōis actus sz finis ad quē ordinat̄ ē perfectior martyrio. s. bonū diuinū vel fides christi vel dilectio. Tertio ꝓinde p ut est p patientiā tolerantis nō est maxie pfectionis: sicut nec patiētia qua talis tolerantia demōstratur ꝓut videbit infra. Quarto deniq̄ ꝓut est actꝰ iperatꝰ a charitate: nunc inter omnes actus virtutū magis oñdit pfectionē charitatis: qr tāto magis oñdit quis aliquaz rem amare. quanto p ea rē magis amatā cō temnit ⁊ rē magis odiosam eligit pati: sed inter omnia bona p̄sentis vite homo maxime diligit ꝓpriaz vitā ⁊ ecōtra maxime odit mortem ꝓcipue cū doloribꝫ corporaliuz tormētorum: quoꝝ metu ⁊ bruta aialia a maximis voluptatibus abstrahunt̄: vt dicit Augu. in li. lxxxiij. q. Hinc ait domin⁹ Joh. xv. Maiorem hac charitatem nemo habet vt animam suā po. ⁊c. Nec cadit martyriū sub ꝓcepto absolute quasi debitū sed conditionatū: vt dicit Tho. i. iij. quodl. q. xx. s. quo ad p̄parationem animi: qr homo debet animum habere preparatū q̄ ꝓius se ꝓmitteret occidi q̄m christum negaret vel mortaliter peccaret: sicut ēt illud Matth. v. Si quis te percusserit i vnā maxillam ꝓbe ei ⁊ aliam. ꝓceptum ē fm preparationē animi sez si op⁹ esset ⁊ sal⁹ alicuius exigeret: patienter aliam alapā sustineret. ⁊ ideo non est contra pfectionē martyrij si in aliquo casu sit de necessitate salutis. ¶ Tertio principaliter quer̄i p̄t de supplicio quo martyrium p̄ficit: vtrū. s. ad completū martyrium requirat̄ pena mortis: ꝑsertim cū dic̄ Grego. q̄ sine ferro martyres esse possumus si patientiam veraciter i anima habem⁹ ⁊ maxime qr Hiero. dicit in sermone de assumptione. Recte dixerim q̄ dei genitrix virgo ⁊ martyr fuit: q̄uis in pace vitam finierit: vnde ⁊ beati marcelli pape martyrium celebratur qui tamē fuit in carcere mortuus. Ad hoc respondet Tho. sc̄da sc̄de. q. cxxiij. q̄ martyr in greco est idem q̄ testis latine: qr martyres testimoniū reddunt fidei christiane iuxta illud Act. j. Eritis mihi testes ⁊c. Hic dicit Damascenus in sermōe q̄dā: q̄ mater martyrij fides catholica est. in quā illustres athlete suo sāguine subscripserūt p quā fidē nobis visibilia p̄ uisibilibꝫ ꝓponunt̄ cōtēnenda: vt ꝺr ad Heb. xj. Ad martyriū ḡ pertinet vt homo testificetur fide ostendens ope se cuncta p̄sentia contēnere vt ad futura ⁊ inuisibilia bona ꝓueniat q̄ diu aūt homini remanet vita corporalis nōdum opere ostendit se tēporalia cuncta despicere. Consueuerunt em̄ homines ⁊ cōsanguineos ⁊ omnia bona possessa contemnere: ⁊ etiam dolores corporis pati vt vitā conseruent: vnde ⁊ sathan ꝺ Job induxit Pellem pro pelle ⁊ cuncta que habet homo dabit p anima sua. i. pro vita corporali: ⁊ ideo ad perfectam rationē martyrij requirit̄ q̄ aliq̄s mortem pro christo sustineat. ¶ Martyrium ḡ

dupliciter sumi pt. Primo similitudinarie vl' imperfecte ⁊ sic Bern. in qdā sermone martyriū accepit. dicēs: Qd martyriū grauius ē q̄ inter epulas esurire iter vestes multas ⁊ pcio sa idumēta algere: iter diuitias paupertate p̄mit. Et sic p martyrio accipi qcqd aduersitatis ac penalitatis cura mortē ex charitate pro deo tolerat. Sedo ꝑo simil' propē ⁊ pfecte: cū scz ex charitate qs mortem sustinet propt christum: Unde aliqs non dr proprie vel efficitur martyr ꝓpter tolerantiam contumeliaꝝ plagarum carceris: exilij: rapie: diuitiarū ⁊ similium: nisi forte sm q mors seqtur ex predictis: lz actus martyrij multum meritorius est ēt i his q post mortalia vulnera pro christo suscepta: vel quascunq alias tribulatiōes pro christo susceptas continuatas vsq ad mortē quas a psecutoribus pro fide christi patiunt diu viuunt: sic ēt eodem tempore idem actꝰ meritoriꝰ ē quo hmōi afflictiōes patiuntur.

¶ Quarto pncipaliter queri pōt: de causa legitima ipsius martyrij: qua scz actꝰ tam excellens meritorius reddatur. vtrum scz sola fides sit causa martyrij: preserim cum dr. j. Pet. iiij. Nemo vestrum patiat quasi homicida: aut fur: aut aliqd hmōi. Si autē vt christianus non erubescat glorificet autem deum iusto nomie: sed ex hoc dr aliqs christianus q tenet fidē christi. Et Maximus i sermōe mater martyrij fides est catholica. Ad hoc respondet Tho. vbi s̄. q martyres dicūtur quasi testes: qr scz corporalibus suis passionibus vsq ad mortem testimonium veritati pbibēt: ⁊ non cuicūq sed veritati que sm pietatem est ⁊ que p christum nob itonuit huiusmodi autem est veritas fidei ⁊ ideo cuiuslibet martyrij causa est veritas fidei. Sed ad fidei veritatem non solum pertiet ipa credulitas cordis sed etiaz exterior ꝓtestatio que qdē nō solū fit p verba qbꝫ aliqs cōfitet fidē s etiam per facta qbus aliqs se fidem habere demonstrat. sm illud Jaco. ij. Ego ostēdam tibi ex operibus fidem meam. Hic per oppositum dr de qbusdam ad Titum. j. Confitentur se nosce deum factꝰ autem negant: ⁊ ideo omnium ꝑtutum opera sm q referuntur i deum: sunt quedam protestationes fidei per q̄ nobis inotescit: q deus huiusmodi opera req̄rit: ⁊ nos pro eis remunerat: ⁊ sm hoc possūt esse martyrij causa: ⁊ ideo vt christianus patitur non solum q patitur pro fidei confessiōe que fit per verba: sed etiā quecunq patitur pro quocunq bono opere faciēdo: vel pro q̄cunq peccato p christo vitando: qr hoc totū pertinet ad fidei ꝓtestationē: Ex qbus oibus concluditur: q ꝓpria causa martyrij est bonuz diuinum siue mortem qs tolerat pro confessione fidei que fit per verba: siue pro quocūq opere bono faciendo vel promouendo siue p quocunq malo pro christo vitando vel impediendo: ⁊ in his tribus omne genus martyrij includitur vel cōprehenditur. Unde generaliter quis octo de causis martyr efficit. Primo pro fide catholica: sicut beatus Stephanus ⁊ quasi infiniti martyres. Secundo pro salute populi: vt christiani: vt Sebastianus qui diu religionem christianam abscondens sub chlamide militari: tandem ad ꝯfortandum pusillanimes in martyrio se manifestauit. Tertio pro iusticia: vt Abel. Quarto pro lege dei ꝯseruāda: vt Machabei. Quinto pro christo: vt innocētes Sexto p obiurgatione vel resistentia peccati: vt Johannes baptista ⁊ Mattheus euangelista. Septimo p assertione veritatis: vt Esaias. Hieremias. Octauo pro libertate ⁊ defensiōe ecclesie. vt Thomas cantuariensis. Et si obijcit q thomas pro bono humano passus est. s. p rebus ecclesie. Dicendū q ex quo bonū humanuz potest effici diuinū: ideo si referatur in deum potest eē qdcunq bonum humanū martyrij cā sm q in deū refertur: Ad lau. dei:

¶ De partibus integralibus fortitudinis que sunt magnanimitas magnificentia: ⁊ de vitijs eisdem oppositis. Sermo. xv

m Emento vt diem sabbati san. Exo: xx. Post discussionem virtutis q̄ fortitudo dicitur: vidēdum est de eius partibus q̄s Tullius in sua rethorica quattuor esse enumerat: q̄ sunt magnifitentia: fiducia. patientia: ⁊ pseuerantia.

¶ De qbus primo generalit q̄ri pōt vtrū ille partes a Tullio sunt sufficienter enumerate presertim cum Macrobius ponit septē esse ptes silr ⁊ Andronicꝰ. Aristoteles etiaz in. iij. Ethicoꝝ. ponit quinq modos fortitudinis: Quaruz prima ē politica q̄ fortiter opat ꝓpt timorem exhonorationis vl' pene. Scda ē militaris q̄ fortiter operatur ꝓpter artē ⁊ experientiam rei. Tertia ē q̄ fortit opatur propt furorē ⁊ iram. Quarta ē q̄ fortit opatur pro

pter cõsuetudinem victorie. Quinta est q̃ fortiter opat ꝓpter ignorantiam periculoꝝ. Ad hũc rñdet Tho. scđa scđe. q. cxxvij. q alicui⁹ virtutis pñt ẽ triplices ptes. s. subiectiue: integrales ⁊ potẽtionales. Fortitudini ergo ſm q̃ ẽ specialis virtus: non possunt assignari ptes subiectiue. eo q̃ non diuidit in virtutes multas spẽ differentes. qz ẽ circa materiã valde spẽalem. Assignantur autẽ ei ptes q̃si integrales ſm ea q̃ oportet concurrere ad actũ fortitudinis: ⁊ potẽtionales ſm ea q̃ fortitudo obseruat circa difficilia. s. circa pericula mortis. Aliq̃ aũt virtutes obseruãt circa q̃dam alias materias minus difficiles: q̃ virtutes adiũgũtur fortitudini sicut secũdarie principali. Pro quo sciẽdũ q̃ dupler ẽ act⁹ fortitudinis. s. aggredi ⁊ sustinere. Ad actũ aggrediẽdi duo requirunt q̃z primũ pertinet ad animi ꝓparationem. s. vt aliqs ꝓmptũ animũ habeat ad aggrediendum ⁊ q̃rtũ ad hũ ponit Tullius fiduciã. Vñ dicit q̃ fiducia ẽ p quã magnis ⁊ honestis rebꝰ multũ ipe anim⁹ in se fiducie cũ spe collocat: scõm aũt pertinet ad opis executionẽ ne ds deficiat in executiõe illoꝝ q̃ fiducialiter inchoauit: ⁊ q̃rtũ ad hũ ponit magnificentiã: de q̃ dicit q̃ magnificẽtia ẽ rep magnarũ ⁊ excelsarum cũ animi ampla quadã ⁊ splẽdida ꝓpositione cogitatio atq̃ administratio id est executio: vt sez amplo ꝓposito nõ desit executio. Hec igitur duo si coartant ad ꝑtiã materiaz fortitudinis. s. ad pericula mortis erunt quasi ptes integrales ipius: sine quibus fortitudo esse non põt: si vo referant ad aliquas alias materias in quibus est minus difficultatis: erunt virtutes distincte ſm speciem a fortitudine: cũ adiungent ei sicut secundarium pncipali: sicut a pho in. iij. ethic. magnificentia ponitur circa magnos sũptꝰ ⁊ magnanimitas q̃ videtur esse fiducie idem circa magnos honores. Ad secũdũ aũt actũ qui ẽ sustinere sũt duo requiruntur: vnũ ẽ ne difficultate malꝝ imminentiũ frangat animus per tristiciã ⁊ decidat a sua magnitudine: ⁊ q̃rtum ad hoc ponit patiam: de qua dic̃ Patientia ẽ honestatis ⁊ utilitatis cãrum arduarum ⁊ difficiliũ voluntaria ⁊ diuturna ppassio. ¶ Aliud est vt ex diuturna passione difficiliũ homo nõ fatigef vsq̃ ad hoc q̃ desistat: iuxta illud Heb. xij. Vt non fatigemini animis vestris deficientes: ⁊ q̃rtũ ad hũ ponit pseueranciam de qua dicit. Perseuerãtia est i ratione bene considerata stabilis ⁊ ꝓpetua mãsio: Hec ergo duo si coartantur ad ꝓpriã materiã fortitudinis: erũt ptes q̃si integrales ipsius. Si aũt ad q̃scũq̃ materias difficiles referant: erũt virtutes a fortitudine distincte: et tñ eidẽ adiungent sicut secũdarie principali ⁊ ꝓh̃ ptz q̃ ptes integrales fortitudinis sunt a Tullio sufficiẽter enumerate. Tres aũt virtutes que addunt a Macrobio ⁊ Andronico: subillis q̃rto: ꝓsequendunt. Pro q̃ nota q̃ macrobius ponit toleratiã loco patientie ⁊ firmitatẽ loco pseuerantie. Andronic⁹ aũt põt lenitã loco patie: ó q̃ dic̃ q̃ lenia ẽ habitꝰ prouidus tribuens ad conari q̃lia oportet sustinere que rõ dicit ⁊ valitatẽ loco fiducie. de q̃ dicit. Virilitas ẽ habitꝰ p se sufficiẽs imbutꝰ in his q̃ sunt ſm virtutem. Insup superaddit Macrobius magnanimitatem ⁊ securitatẽ q̃ a Tullio sub fiducia cõprehẽdunt: hꝫ Macrobius magis per specialia distinguit: qz fiducia pertinet ad spei certitudinem: magnanimitas vero ad magnitudinem rei sperate: spes aut firma esse nõ potest nisi amoueatur contrarium. s. timor q̃ spei quodãmo ꝓriatur: ⁊ iõ addit securitatem q̃ excludit timorem: secundo addit constantiã q̃ sub magnificentia comprehendi põt: opteret em̃ in his q̃ magnifice ds facit animum habere cõstantẽ. Vel põt sub pseuerantia comprehendi: ex eo q̃ ꝓstãs non desistit ꝓpter q̃cunq̃ repugnantia. Andronicus etiam ponit magnanimitatẽ cũ macrobio. Ponit etiam eupsychiam q̃ dicit bona animositas. ⁊ videt idẽ esse q̃ securitas: dicit em̃ q̃ est robur anime ad pficiendũ opa ipsius. Tertio magnificentie addit andragathiam de q̃ dicit q̃ andragathia est veri ꝓfi⁹ adinuentiua cõmunicabilũ opũ q̃si virili bonitas q̃ apud nos strenuitas dici potest. Ad magnificentiam em̃ pertinet non solũ q̃ bõ cõsistat in executione magnorum opeꝝ pertinet ad constantiam sed etiam vt cũ q̃dam virili prudentia ⁊ sollicitudine exequantur ea: q̃ pertinet ad andragathiã siue ad strẽnuitatem: ⁊ sic omnes ille ptes in q̃tuor principales reducuntur. Porro q̃nq̃ posita ab Aristo: deficiunt a vera rõne virtutis: quia licet cõcant in actu fortitudinis: differunt tñ in motiuo. ⁊ iõ non ponuntur partes sed modi fortitudinis: ¶ Scõo principlr q̃ri põt in spẽ al⁹ q̃ fiducia nõ potest ꝓprie loquẽdo noiare virtutẽ alq̃ sed conditionẽ aliquã virtutis nõiare põt: ⁊ ꝓpter h̃ a Tullio nominatur iter ptes fortitudinis: non quasi virtus adiuncta nisi ſm

ꝙ accipitur ꝓ magnanimitate: que ponit a Macrobio ⁊ Andronico pars integralis fortitudinis. Virtum ſcz magnanimitas que ſcz promptū reddit animū ad aggrediendū difficilia ſit virtus aliqua ⁊ pars fortitudinis: preſertim cum nulla virtus opponatur alteri virtuti: ſed magnanimitas opponit humilitati: qz magnanimitas que eſt circa honores dignū ſe reputat magnis: ⁊ etiam alios cōtemnit: vt dicit in iiij. Ethico. Cum humilitas in contrariū eſt circa abiectiones proprias contemnens ſeipſum ⁊ alios honorans. Ad hoc dicendū ſm Tho. ſcōa ſcōe. q. cxxix. ꝙ ad rationē humane virtutis pertinet vt rebus būanis bonū rationis ſeruetur: qō eſt ꝓprīū bonis bonū. Inter ceteras ergo res humanas exteriores precipuū locū tenent honores: ⁊ ideo magnanimitas que modum rōnis ponit circa magnos honores eſt virtus. Et qz eſt circa materiā determinatam ſcz honores: cū honor ſit quoddā ſpeciale bonū: ideo magnanimitas ſm ſe conſiderata eſt virtus quedā ſpecialis. Sed quia honor eſt etiā cuiuſlibet virtutis premiū: ideo ex cōſequenti rōne ſue materie reſpicit omnes virtutes. Nec etiam opponitur humilitati magnanimitas: qz in hoīe duo reperiunt: nam ibidem inuenit aliqō magnū qō ex dono dei poſſidet: magnanimitas ergo facit ꝙ hō ſe magnis dignificet: ſm conſiderationē donoꝝ que poſſidet ex deo: ſicut ſi habet magnā virtutē animi magnanimitas facit qō ad perfecta opa virtutis tendat. Et ſimiliter dicendū eſt de vſu cuiuſlibet alterius boni: puta ſcientie vel exteriorīs fortune. Similiter etiā alios contēnit ſm ꝙ deficiūt a donis dei: nō em̄ intantū alios appꝛeciat ꝙ proprīis aliqō indecens faciat. Sicut dicit in pſ. de viro iuſto. Ad nihilū deductus eſt in conſpectu eius malignus. Qō pertinet ad ꝓpositū magnanimi quo ꝓpemptur cōdeſcendere malicijs impioꝝ. Secūdo reperit ibidem aliquis defectus qui cōperit ei ex infirmitate nature. Humilitas ergo facit ꝙ hō ſeipſum perpendat: ſm conſiderationē ꝓprīj defectus: ⁊ alios honorat ac ſuperiores eſtimat. in q̄rum in eis aliqd inſpicit de donis dei. Et ſic pz ꝙ magnanimitas ⁊ būlitas nō ſunt cōtraria: q̄uis in ꝓtraria tendere videant: qz procedunt ſm diuerſas cōſiderationes. Ponit inſuper magnanimitas pars fortitudinis: qz iungit ei ſicut ſecūdaria virtus ꝓncipali. Et conuenit in hoc cū fortitudine: qz cōfirmat animū circa aliqō arduū: deficit aūt ab ea in hoc ꝙ cōfirmat animū in eo circa qō facilius eſt firmitatem ſeruare: magis enim repugnat animi firmitati arduum in malis q̄ arduū in bonis. ¶ Deinde tria vitia opponunt magnanimitati ſm exceſſum. Primū eſt ꝓſumptio: quia magnanimitas nō excedit proportionē proprie facultatis: preſumptio vero nititur illam excedere. Secundū eſt ambitio q̄ importat inordinatū appetitū honoris: quibus vtit magnanimus vt oportet. Tertiū eſt vana gloria: q̄ importat inordinatū appetitum glorie ſcz querendo gloriā de eo qō non eſt: vel qō non eſt gloria dignū: aut qz queritur ab hoībus aut quia gloriam non refert in debitū fmē: puta ad peī honorem vel ad proximi ſalutem: ſed magnanimus moderate vtitur: ſicut honore ſic ⁊ gl̄ia. Vnum etiā vitium opponit magnanimitati ſm defectū ſcz puſillanimitas q̄ ex animi paritate ſe retrahit a magnis que magnanimitas amplectit. ¶ Tertio vero queri pōt: vtrū magnificentia q̄ſcz ad operis cōſummationē deducit ea que magnanimitas anio ꝓmpto aggredi diſpoſuit: ſit ꝓprius ſpecialis ⁊ ps fortitudinis: p̄ſertim cū ad magnificentiā pinere videat aliqō magnū facere: qō cōuenire poteſt cuilibet virtuti ſi ſit magna: ſicut qui habz magnā virtutem ꝛpantie facit magnū opus temperātie. Ad hoc rñdet Tho. ſcōa ꝛe. q. cxxiij. ꝙ ſicut dicit in .j. de celo. Virtus dicit̄ per cōparationē ad vltimū: in qō potentia pōt: non quidē ad vltimū ex parte defectus: ſ ex parte exceſſus. cuius rō cōſiſtit in magnitudine. Et iō operari aliqō magnū ex qua ſumit nomen magnificentie proprie pertinet ad rationē virtutis. Sed facere aliqō magnū dupliciter accipi pōt. Primo cōmuniter ꝓ quacunq; actiōe ſiue tranſeat in materiā exteriorē: ſicut vrere ⁊ ſecare ſiue maneat in agente ſicut intelligere ⁊ velle: ⁊ ſic magnificētia nō eſt virtus ſpecialis. Secūdo pōt accipi proprie. ſ. operari aliqd in exteriori materia: ſicut facere domū: eccleſiā vel ſtatuā: ⁊ ſic magnificētia eſt ſpecialis ꝓprius: qz opus factibile pducit ab arte: in cuius vſu pōt attēdi ſpecialis rō bonitatis ꝙ ipm opus factū per artē ſit magnū ſcz quātitate: pciositate vel dignitate. Nec ſolū ad magnificentiā pinet facere magnū: ſ etiā ad magnū faciendū animo tendere: vt pz in diffinitione Tullij prius poſita. Et quia quicquid ad pſonā vnicuiuſcunq; pertinet eſt aliqō paruū in cōparatione ad id qō cōuenit rebus diuinis

vel rebus cõibus: tõ magnificꝰ non intendit ꝓncipaliter facere sumptꝰ in his q̃ ꝑtinẽt ad ꝑsonã ꝓpriã nõ qz bonũ suũ nõ querat sed qz non est magnũ respectue sed in reb diuinis vel cõib. Hinc magnificentia ꝑcipue opus magnũ facit in ordine ad honorẽ dei. Vnde phs in iij. etic. dicit q bonorabiles sumptꝰ sunt maxime q̃ ꝑtinent ad diuina sacrificia: t circa hoc maxime studet magnificus. Hinc etiã magnificẽtia coniungit sanctitati: qz ꝑcipue etꝰ effectus ad religionẽ siue ad sanctitatẽ ordinatur. Et quia principalis actus virtutis est interior: electio quaz virtus habere põt absq; exterion fortuna: ideo t paup põt eẽ magnificꝰ. Ceterũ magnificẽtia ꝑm q est virtus ꝑticularis: non põt poni ps subiectiua fortitudinis: quia nõ ꝓuenit cũ ea in materia sed ponit pars eius integrũ ei adiungit: sicut secũdaria virtus principali: t ad hoc duo requirunt. Primũ est q secũdaria cõuenit cũ principali: t sic magnificẽtia ꝓuenit cũ fortitudine in hoc q sicut fortitudo tendit in aliq̃d arduum t difficile: sic etiã magnificentia: vnde videt etiam esse in irascibili sicut fortitudo. Secũdũ est q in aliquo extendat ab ea sic magnificentia deficit a fortitudine hoc q illud arduum in qõ tendit fortitudo: habet difficultatem ꝓpter periculum qõ imminet ꝑsone: arduum autẽ in qõ tendit magnificentia habet difficultatẽ ꝓpter dispendium rerũ qõ est multo minus q̃ periculũ ꝑsone: t ideo ponit pars fortitudinis. Et huic virtuti magnificentie opponit vitiũ ꝑ defectũ qõ dicit puticẽna: qua. s. quis deficit a ꝓportione debita expensarũ: ad opus intendens min9 expendere q̃ dignitas opis reqrit. Opponit etiã aliud vitiũ ꝑ excessum. q̃ quis plus expẽdit q̃ sit operi ꝓportionatum: qõ vitiũ grece dicit barnayeia a furno dicta: qz sez ad modũ ignis qui est in furno oĩa cõsumit. Vel dicitur epyrocalia .i. sine bono igne: qz admodum ignis cõsumit non ꝓpter bonũ. Latine vero dicit potest consumptio. Quã a nobis auertat qui sine fine viuit t regnat. Amen.

¶ De patientia et ꝑseuerantia que sunt etiam due partes integrales fortitudinis. ¶ Sermo. xvi.

Emento vt diem sabbati m sanctifi. Exoꝺ. xx. Premissis de duab9 ꝓtibꝰ q̃ sũt ꝑtes integrales fortitudinis .s. de magnanimitate t magnificentia. Jam prosequendum est de aliis duabus. s. de patientia t perseuerãtia. Pro quo sciendum q virtus patiẽtie nos ordinat ad fruitionẽ summe pacis: qz nihil pati molestẽ est pacem habere. Qõ fit duobꝰ modis. s. aut nulla molestia sentiẽdo: qõ tm erit in patria: vel molestias nõ molestẽ ferẽdo qõ fit ꝑ veram patientiã. Pro quo nota: q quedaz est patientia simulatiõis de q̃ Greg. dicit. Qui mala primitus tolerat: vt m intrinsecus dolean: t tempus retributiõis exquirat: patiẽtiaz nõ exhibet sz ostendit. Quedã em̃ est necessitatis: cũ. s. qs vlsci nõ se ꝓsumit qz nõ põt vl qz nõ audet timens ex hoc sibi maius imminere ꝑiculũ vel depire commodũ. Quedã etiã est virtutis. õ qua dicit Greg vij. moral. Deus si in deo fortiintentiõe dirigit: quicq̃d sibi in hac vita amaz fit: dulce estimat: et ome gõ affligit requiẽ putat: hec ille. ¶ De hac g̃ patientia ꝓmo q̃ri põt: vtrũ sit virtus: ꝑsertim qz virtus non inuenit in malis: et eo q ꝓprie virtus est q̃ bonuz facit habentẽ: sed patientia q̃q̃ in malis inuenit. vt in luxuriosis q̃ sepe multa patiunt ad ꝓsequẽdũ bonũ delectabile t in auaris q̃ multa patiẽter tolerãt vt diuitias ꝓgregẽt. iuxta illud Eccli. v. Cũctis diebꝰ vite sue comedit in tũbris t in curis multis t in eꝝũna atq; tristicia. Ad hõnẽdũ Tho. scda ze. q. cxxxvj. q virtutes morales ordinant ad bonũ inquãtũ ꝓseruãt bonũ rõnis ꝓtra passionũ impetꝰ. Inter alias ergo passiões efficaz est tristicia ad impediẽdũ rõnis bonũ: fm illud. ij. Cor. vij. Seculi tristicia mortẽ opat. Necesse est igit aliquaz habere virtutẽ ꝑ quã rõnis bonũ cõseruet ꝯ tristiciã vt non succũbat tristitie. Et hoc facit patientia. Dicit em̃ Aug. lib. de patien. q patiẽtia bonis est q̃ mala equo aimo toleramꝰ. i. sine murmuratiõe iustitie: ne animo iniquo bona ꝺseramꝰ: ꝑ q̃ ad meliora pueniamꝰ. Hãli ꝓo patientes multa ad adipiscendũ aliq̃d bonũ priculare. s. honestũ vtile vel delectabile nõ hñt verã patientiã qz dicit Aug. de patientia: q patientes ꝓprie dicunt q̃ mala malũt nõ committendo ferre q̃ nõ ferendo cõmittere. In illis autẽ q̃ mala sustinẽt vt mala facti nunce mirãda nec laudãda est patiẽtia que nulla est: ꝺ mirãda duricia nephanda patientia. Vñ rã singularis est hec virtꝰ: q multi q vident diuersis ꝓtibꝰ adoznari: reperiunt ad virtutẽ patiẽtie minꝰ idonei: plures enim

videm⁹ castos: sobrios: bñiles ꝓfectos: i oño nibus assiduos ⁊c. ſz paucos admodū i cōtu melijs ⁊ iniurijs detractionib⁹ patientes. Hinc dicit Greg. q̄ sicut vnguenta redolere lari⁹ ne sciūt nisi cōmota. sic sci vir oē gd̄ de ꝑtutib⁹ redolet in tribulationib⁹ inotescūt. Et infra. Nā donū gd̄ intrāq̄llitate ꝓcipit a dño. in tribulationib⁹ manifestat. hec ille. Nec mirꝫ q̄ in tā paucis inuenit vera patiēna: qz nūq̄ possidetur sine ſpāli diuina gra. Dicit ei Aug. li. de pa. q̄ via desiderioꝝ facit tolerantiā laboꝝ et doloꝝ: ⁊ nemo nisi p eo gd̄ delectat sponte sustinet ferre gd̄ cruciat. Cuius rōnē assignat. Tho. vbi. s. dicens: q̄ tristitiā ⁊ doloꝛ fm se abhorret anim⁹: vñ nūq̄ eligerz eā patiꝫ nisi ꝓpter gd̄ aliqd̄ vult mala pati sit magis voluntū ⁊ amatū: q̄ illd̄ bonū cui⁹ ꝓpatio igerit dolorē quē patiēter toleramus. Oꝝ aūt qs ꝑferat bonū ꝑtutis ⁊ gre cūctis bonis naturalib⁹ et ꝛpalibus: ex quorum amissione causari potest doloꝛ ad charitatem pinet q̄ deū sup oia diligit: nec haberi p̄t charitas nisi per gram: ut ra illud Ro. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nr̄is p spm̄ sanctū q̄ datus ē nob̄. Et licet ꝛpter bonum pollicite ꝑtutis gd̄ commē suratū est humane nature: qs p̄t exhibere patiennam absq̄ auxilio gre non q̄uis nō absq̄ auxilio dei: nā in bonum sup naturale sic est bonū gre nullus tendere p̄t: nec p eo patiꝫ virtutem sue nature sine auxilio gre: vñ patiēna ꝓprie ꝓut hic sumit ex amore supernaturali procedit: ¶ Scdo q̄rit̄: vtrum patientia sit pars fortitudinis: p̄sertim cum fortitudo non sit potissima virtutū: ſz patientia videt esse potissima ꝑtutum: qd̄ sic ꝓz. Illd̄ ei quod ē potissimū ē pfectū in vnoquoq̄ genere sed patiēna opus pfectū hz: vt ꝛb̄ Jaco. ſ. ⁊ ibi dicit Aug. li. de pater. q̄ ꝑtus animi q̄ patientia ꝛb̄ nā magnū donū dei ē: vt etiā ipsius qui nobis eā largit̄ patia ꝓdicat. Ad hoc dicēdum fm Tho. vbi. s. q̄ patia ē pars fortitudinis quasi potēnonalis: qz adiungit̄ fortitudini sicut virtus secundaria ꝓncipali. Quod sic patet. Nā ad fortitudinē pinet nō q̄liacūq̄ sustinere: sed illud gd̄ est summe difficile in sustinendo. ſ. sustinere pericula mortis. Ad patiennam vero pinet sustinēria quorūcunq̄ maloꝝ siue sint damna ꝛpalia siue scandala ⁊ similia. Et sic i materia sustinendi ꝓncipalitatem tenet fortitudo: q̄si sibi vendicās id gd̄ ꝓ hac materia principaliꝰ ē. Nec enim patientia ē potissima ꝑtutū: ſz defectu nō solū a ꝑtutib⁹ theologicis ⁊ prudēna ⁊ iustitia q̄ directe statuūt hoiem in bono: ſz etiā defectu a fortitudine ⁊ ꝛpantia q̄ retrahūt a maloꝛib⁹ ipis dimēnis. Plus em̄ retrahūt a bono mortis pticula que ē fortitudo: ⁊ etiā delectatiōes tactꝰ circaq̄ ē ꝛpantia: q̄ſ quis aduersa circa q̄ ē patia: Patia n̄ opus pfectū habeꝫ ꝛb̄: i aduersa tolerādis: Ex qb⁹ ꝓprio ꝓcedit tristicia quam moderat patia. Scdo ira quā moderat mansuetudo. Tertio odiū quam tollit charitas Quarto iustū nocumentuz: qd̄ tollit iustitia. Tollere ꝯ ꝓncipiū vniuscuiusq̄ pfectus ē: ⁊ iō patia pfectū opus hz iq̄ntū radicꝰ passiones aduersitatū euellit qb⁹ inḣerat aia. Hic aut dñs ad discipulos: In patia vra possidebitis vras. Vñ Greg. in. v. moral. Ille ꝛo pfectꝰ est q̄ erga ipsectionē ꝓximi ipatiēs nō est. Et ad h̄ maxie ꝓfortat nos passio redēptoꝛis. Dicit enim Augu. q̄ nihil dulcius i ꝑssura tribulationum q̄ memoria dñice passiōis: quā tūcunq̄ ꝑtis vite ꝑmat afflictio parum patimur si recoꝛdemur quātum bibit ad patibulū qui nos inuitat ad celū hec ille. ¶ Tertio ꝓinde principaliter q̄n pōt ꝛb̄ quarta ꝑtus integralis ipsius fortitudinis q̄ ꝛb̄ pseuerantia. virtum. ſ. pseuerantia sit ſpālis ꝑtus mdigens auxilio diuine gre: ꝑsertim cum immobiliter in ope virtutum p̄sistere. requiritur ad omnem virtutē. vt pz. in. ij. etb. sed h̄ pertinet ad rōnem pseuerantie. q̄ dicit Tullius in rhetorica sua. q̄ perseuerantia ē in rōne ꝓsiderata bene stabilis ⁊ ꝑpetua pmānsio. Ad hoc respondet Tho. scda scde. q. cxxxvij. q̄ fm pbz in. ij. etb. Virtus est circa difficile et bonum. hinc vbi ſpālis ratio boni vl̄ difficultatis occurrit: ibi specialis est virtus. Opus autem ꝑtutis difficultatem habere potest ⁊ bonitatē ex duobus. Prima ex ipsa specie actus que accipitur fm rationem ꝓprij obiecti. Secūdo ex ipa diuturnitate temporis. Nā h̄ ipsuz quod est diu insistere alicui difficili: ſpālē habet difficultatem: ⁊ ideo diu persistere in aliq̄ bono vsq̄ ad consummationem: pertinet ad specialem virtutem que dicit̄ perseuerantia. ¶ Pro quo sciendum q̄ perseuerāna quādoq̄ accipitur ꝓ habitu perseuerāne fm q̄ ē virtus ⁊ potest ꝓungere q̄ quis habens habitum perseuerannie eligit ꝗdem pseuerare ⁊ incipit exequi aliq̄ diu persistendo nō tamen cōplēdo actum: vel nō pseuerādo vsq̄ in finē virtuosi operis: vel vsq̄ ad finem humane

vitè ⁊ hoc modo perſeuerantia indiget dono habituali ꝺ gr̃e: ſicut ⁊ cetere virtutes infuſe. Nec em̃ eſt neceſſariū q̃ hñs habitū virtutꝫ immobiliť vtať eo vſq; ad mortē. Q̃nq; ſo accipiť ꝑ actu ꝑſeuerãtie durãte vſq; ad mortē. ⁊ ſm̃ ꝺ indiget nō ſolū habituali gr̃a ſz ẽt gratuito dei auxilio: dominē in bono ꝓſeruãtis vſq; in finē vite q̃ cū liberū arbitrium ſit de ſe vnle ⁊ ꝺ ei nō tollať ꝑ habitualē gr̃am vite p̃ſentis: nō ſubeſt poteſtati liberi arbitrij etiã ꝑ gr̃am reparati vt ſe imobiliť i bono ſtatu: licet in eius ptãte ſit q̃ ꝺ eligat: nam plerũq; in noſtra ptãte cadit electio: ñ aũt executio. Hic dicit Aug. li. de ꝑſeuerantia. Aſſeriműs donũ dei eẽ ꝑſeuerantiã: qua vſq; i finez perſeuerať in chriſto q̃ vtiq; donũ nec ꝓ thoplatti receperant in paradiſo. Quia dicit Aug. li. de correctione et gratia: q̃ primo homini datum nõ erat vt perſeueraret: ſz vt perſeuerare poſſet per liberuz arbitriũ: q̃ nulla corruptio tunc erat in humana natura q̃ perſeuerandi difficultatem ꝓberet: ſe predeſtinatis per gratiam chriſti non ſolum datur vt ꝑſeuerare poſſint ſz etiam vt ꝑſeuerent: hec ille. Et dictus ꝺ patet ꝑſeuerantia eſt virtus ſpecialis: Eſt etiam pars fortitudinis cui cõiungitur ſicut ſecundaria virtus ꝓncipalitꝫa fortitudo firmitatem ſeruat in his i q̃bus eſt difficilimum firmiť ꝑſiſtere: ſic in periculo mortis. Perſeuerantia vero difficultatem illam ſuſtinet q̃ puenit ex diuturnitate boni operis: quod non ẽ ita difficile. Et ſi obijciť q̃ eadẽ rõne conſtantia videreť eſſe pars fortitudinꝫ q̃ idem videť eſſe qđ perſeuerantia. Ad ꝺ dicendum: q̃ licet in fine cõueniant q̃ ad vtq; pertinet in aliquo bono firmiter perſiſtere: differunt tamẽ ſm̃ ea q̃ difficultatẽ afferũt ad perſiſtendum in bono q̃ perſeuerantia ꝓprie facit hominẽ firmiter in bono ꝑſiſtere ꝑ difficultatem q̃ puenit ex ipſa diuturnitate actus: Conſtantia vero in bono firmiter ꝑſiſtere facit ꝑ difficultatem que puenit ex aliis quibuſcunq; exterioribus impedimentis: ſz q̃ difficultas que eſt ex diuturnitate actus eſſentialiter eſt actui virtutis: ideo perſeuerantia eſt pars principalior fortitudinis. ¶ Deniq; virtꝰ fortitudinis habz duo vitia ꝓria. Unum perdefectum qđ dicit mollicies: q̃ laus ꝑſeuerantie conſiſtit in hoc q̃ ꝺs non recedat a bono ꝓpter diuturnam tolerantiã difficultũ ⁊ laborioſoꝝ. Cui directe opponitur q̃ quis defacili a bono recedit ꝓpter aliqua difficilia: quod pertinet ad rõnem mollicie: nam molle ꝺr q̃ facile leditur tangentꝫ: Sitr opponitur pinacia p̃ exceſſu: quia pinax mordinate perſiſtit in aliquo ꝑ multas difficultates. Hinc dicit Iſidorus ethymo. q̃ pertinat ꝺr aliquis q̃ eſt impudenter tenens quaſi alio tenax. Quod a nob auertat ieſus chriſtus.

¶ De tpantia ⁊ vitijs oppoſitis: ſcilicet inſenſibilitate ⁊ intemperãtia: Sermo. xvij

Euento vt diem ſabbati ſan. tẽ: Exo. xx. Arbus expediti virtutibꝫ cardinalibꝫ tam q̃ntã ꝑſequamur que ꝺr tẽperãtia. De q̃ ſub noie cõnẽtie dicit Seneca. H Continẽtiam ſi diligis circũſcinde ſupflua ⁊ i artuz deſideria cõſtringe. Cõſidera tecũ q̃ntũ natura poſcat: non q̃ntũ cupiditas expetat. Palatũ tuum fames excitet nõ ſapores: nec ad voluptatẽ ſed ad cibũ accedas: nec ꝑſennibus delicijs adhebetis nec abſentes deſiderabis: Si ꝓnẽtiaz diligis turpia fugito añq; accidãt: nec quẽq; vereberis alũ plus q̃ te: oia tolerabilia ꝓter turpitudinẽ crede. Hec ille: ¶ Hic igiť ꝓio q̃ri põt: vtrũ tpantia ſit ꝑtus. ꝑſertim cũ nulla virꝰ inclinationi nature repugnat eo q̃ i nobis ẽ aptitudo naturalis ad virtutẽ: vt ꝺr: ij. etĥ. ſed tpãta retrahit a delectationibꝫ ad q̃s inclinat natura vt dicit ibidẽ pbus. Virtutes etiã ſunt ad mutẽ cõtrarie: ſz q̃dã hñt tpantiã q̃ mi ſunt auari vel timidi. Ad ꝺ rñdet Tho. ſecda ſecõe: q. cxli. q̃ de rõe ꝑtutis eſt. vt homi nẽ ad bonũ inclinet: bonũ aũt hois ẽ ſm̃ rõnẽ eſſe: vt dicit Dionyſ. iij. de di. no. manifeſtum eſt autez q̃ temperantia inclinat ad id qđ eſt ſm̃ rõnem ⁊ ideo rõnabiliter ponitur virtus. Q̃n licet hõ naturaliter appetit delectationẽ ſibi ꝓuenientẽ: tñ q; hõ mẽꝛtũ hmõi eſt rõnale ꝓpter q̃ delectationes ſint hoi ꝓuenientes q̃ ſunt ſm̃ rõnem: ⁊ ab his nõ retrahit tpãta ſz potius ab his q̃ ſũt ꝑ rõnem: nõ g̃ ꝺr inclinationi nature humane ſz tñ nature beſtialꝭ non ſubiecti rõni: Nec etiã q̃ carent alijs viribus oppoſitis vnijs ſubditi: temperãtiaz hñt q̃ eſt virtus: ſz opanť actꝰ tpantie ex quadam naturali indiſpoſitione: put ꝑtutes q̃dã ꝺs perfecte ſũt hoibus naturales: vel eis inſunt per quandã ꝓſuetudinẽ acq̃ſitã. Eſt igiť tem perãtia ꝑtus vel generalis vl ſpecialis ſm̃ q̃

nomen tpantie dupl̃r põt accipi. Uno modo fm cõtrarietatem siue significationis: put scz significat quandã temperiẽ. i. moderãtiã quã rõ ponit in bũanis operationibꝫ z passionibꝫ: z sic est ꝑtes generalis qz hoc est cõe in omni virtuti morali. Et differt tpantia a fortitudie. s. q̃ vtracz sumit vt ꝑtes cõis: qz tpantia retrahit ab his q̃ ꝓtra rõnem allicũt appetitũ: ffortitudo ipellit ad ea sustinẽda vel aggrediendа ꝓpter q̃ refugit hõ bonũ rõnis. Alio mõ accipit tpantia anthonomatice: fm q̃ refrenat appetitũ ab his q̃ maxie allicũt hoiem: z sic est ꝑtes specialis specialẽ hñs materiã. Hã cõsistit circa ꝓcupiscẽtias z delectatiões tactus: qꝫ sic patz. Sicut em̃ fortitudo est circa timores z audacias respectu maximoꝝ maloꝝ q̃bus ipsa natura exungit q̃ sunt pricula mortis: sic oportz q̃ tpantia sit circa ꝓcupiscẽtias z delectatiões respectu maximoꝝ delectabiliũ q̃bus scz ipsa natura ꝓseruatur: vel in specie vel indiuiduo. Cũ em̃ delectatio cõsequitur operationẽ cõnaturalẽ: tanto sunt aliqꝫ delectatiões vehemẽtiores q̃to consequunt operationes magis naturales. Dazie ꝛo naturales aīalibus sunt quib⁹ natura cõseruat indiuidua ꝑ cibũ z potũ: z nã speciem ꝑ cõmixtionẽ maris z feie: z iõ circa has delectationes est ꝓprie tpãtia. Et qz hmõi delectatiões cõsequunt sensum tactus: iõ tpantia est circa delectatiões tactus ꝓncipaliꝫ. Circa delectatiões ꝛo gustus: olfactus vel visus est tpantia secũdario: in q̃tum sensibilia hoꝝ sensuum cõferũt ad delectationẽ siue delectabilẽ vsum rerũ necessariarũ q̃ pertinent ad tactũ: z qz gustus est ꝓximior tactui q̃ alij sensus: iõ temperantia est magis circa gustũ q̃ circa alios sensus. Ꝓ quo nota q̃ vsus ciboꝝ z delectatio essentialiter ipm̃ ꝓsequens ad tactũ pertinet sed delectatio saporis est quasi supueniens sicut de eius ꝓncipaliter in ipsa cõsistunt alimentũ substantia: z secũdario in eius exquisita ꝓparatiõe z sapore. Vñ dicit ꝑbs in. q. de aīa q̃ tactus est sensus alimenti: nutrimur em̃ calido: frigido: humido z sicco: sed ad gustũ pertinet discretio saporũ qui cõferunt ad delectationẽ alimenti. ℬ Secũdo queri põt: vtrũ tpantia est virtus cardinalis ponoꝝ ceteris: ꝑticularibus cum bonũ virtutis moralis a rõne dependeat sed tpantia est circa ea q̃ magis a rõne distant scz circa delectatiões q̃ sunt nobis z hanis cõmunes: vt dicit in. iij. Ethi. Ad ꝫ dicendũ fm Tho. vbi. q̃ virtus cardinalis seu ꝓncipalis dicit: que ꝓncipaliter laudatur ex aliquo illoꝝ que cõmuniter requirunt ad rationem virtutis. Moderatio vero que requirit in oĩ virtute ꝑcipue laudabilis est in delectationibus tactus circa que est tpantia: tũ qz tales delectatiões sunt nobis magis naturales z ideo difficilius est ab eis abstinere ac earũ cõcupiscentias refrenare. Tũ etiã qz earũ obiecta pñti vite magis sunt necessaria: z ideo ponit tpantia virtus cardinalis seu principalis. Ad cuius ꝓncipalitatẽ pertinet q̃ tanto maioꝝ eius ꝑtes ostendit: quanto in eo q̃ sunt magis distantia a rõne suam põt ostendere operationẽ. qz per eã põt ratio cõcupiscentias z delectationes maxime distantes moderare non est tñ potentioꝝ ceteris virtutibus cardinalibꝫ: qz quanto virtus aliqua magis pertinet ad bonũ multitudinis: tanto melioꝝ est. Justitia aũt z fortitudo magis pertinẽt ad bonũ multitudinis q̃ temperãtia: quia iustitia' consistit in cõmunicationibus que sunt ad alterũ: fortitudo autem in periculis bellorum que sustinentur ꝓ salute cõmuni: sed tẽperantia moderatur solũ concupiscentias z delectationes eorum que pertinent ad ipm̃ hominem: z sic iustitia z fortitudo sunt excellentioꝝ virtutes q̃ temperantia. Quibus prudentia z virtutes theologice sunt potioꝝ: q̃uis quo ad aliquid temperantia possit dici potioꝝ non solum fortitudine: sed etiã iustitia. Et huius quidem temperantie possunt assignari quattuoꝝ gradus. Primus hominẽ ab excessu z defectu custodit: quia est medium virtutis in omni tempore ostendit: z sic est virtus pollica: que est nihil appetere penitẽcijs in nullo legem moderationis excedere: subiugo rationis cupiditatem domare. Secundus mentem ad eterna perfecte dirigit: quia omnem superfluitatem rerum grauãtium firmiter excludit: z sic est virtus purgatoria: que est omnia relinquere: in q̃tum natura patitur que coꝝporis vsus requirit. Tertius gradus mentem in eternis figit: quia concupiscentiã omnis inordinate concupiscibilis penitus extinguit: z sic est virtus purgati animi: q̃ est terrenas cupiditates non solũ reprimere sed penitus obliuisci. Quartus gradus in deo est: z predictos gradus inchoat: deducit: perducit z perficit: z sic est virtus exemplaris que sic est q̃ in se perpetua intentione conuersa est.

¶ Ex predictis ergo patet q̃ temperantiꝫ

virtus accipit necessitatē vite huius: sicut regula delectabiliū quib⁹ vtit: vt scz tm̄ eis vtat q̄tū necessitas huius vite requirit. Pōt tm̄ necessitas hūane vite attendi dupl'r. Uno mō fm̄ q̄ dicit: necessariū id sine q̄ res nullo mō pōt esse: sicut cib⁹ necessari⁹ est aiali. Alio mō fm̄ q̄ necessariū ōr id sine q̄ ꝓuenient res eē nō pōt. Non solū ergo q̄tanna primā necessitatē attendit. f etiā secūz: qz dicit phs in. iij. ethi. q̄ tpatus appetit delectabilia ꝓpter sanitatē t ꝓpter habitudinē. Insup. q̄dā sunt q̄ non sunt bis impedimenta: t bis sīr moderate tpatus vtitur ꝓ loco t tpe: ac ꝓgruentia eoꝝ quib⁹ cōmunit. Hinc dicit ibidē phs: q̄ etiā tpatus appetit alia delectabilia q̄ scz nō sunt necessaria ad sanitatē vel ad bonā habitudinē non impedimenta bis existentia: tpatus em̄ nullo modo vtit his q̄ sunt impeditiua sanitatis vt bone habitudinis: qz hoc esset intēperantie prout videbit. Deniq⁹ q̄ tēperantia respicit necessitatem q̄tū ad ꝓuenientiā vite: hoc nō est intelligendū solū fm̄ cōuenientiā corporis f etiā fm̄ ꝓuenientiā rerū exterioꝝ: puta diuitiarū t officioꝝ: ac multo magis fm̄ ꝓuenientiā honestatis. Et ideo subdit phs vbi supra: q̄ delectabilibus quib⁹ vtitur tpatus: nō solū cōsiderat vt nō sint impeditiua sanitatis t bona habitudinis corporalis: f etiā nō sint ꝓter bonū id est cōtra honestatē: t q̄ nō sint supra substantiam. i. supra diuinaz facultatē. ¶ Tertio ꝓcipaliter queri pōt de vitijs oppositis tēperantie: t ꝓmo de vitio opposito p defectū qđ ē insensibilitas. Utrū scz insensibilitas sit peccatū: ꝑsertim cū insensibiles dicunt bi qui deficiunt circa delectationes tactus: sed in his penitus deficere videtur laudabile t virtuosum eo q̄ ꝓfectissimū remediū abstinendi a peccō esse videt q̄ homo fugiat delectationes. Dicit em̄ phs in. ij. Ethi. q̄ abstinentes delectatiōnē minus peccabimus. Insuper ab oībus delectationibus tactus abstinere: maxime ꝓmouet hoiem in bono rōnis: qz Dan. .i. dicitur q̄ pueris qui leguminib⁹ vtebant dedit deus scientiā t disciplinā in omni libro t sapia. Ad hoc rñdet Tho. vbi. ā. ar. iij. q̄ omne illud qđ ordini naturali ꝓtriat est vitiosum: t qz natura delectationē apposuit operationib⁹ necessarijs ad vitā hois: ideo naturalis ordo requirit vt hō intantū hmōi delectationib⁹ vtat: q̄tum est necessariū hūane salutī: vel q̄tum ad cōseruationē indiuidui: vel q̄tum ad ꝓseruationē speciei. Si qs igit intantū delectionē refugeret: q̄ ea ꝓtermitteret q̄ sunt necessaria ad ꝓseruationē nature peccaret: quasi repugnās ordini naturali: qđ ptinet ad vitiū insensibilitatis. ¶ Ad maiorē tm̄ euidentiā sciendū q̄ a delectationib⁹ ꝓsequentib⁹ hmōi operationes abstinere: q̄nq⁹ laudabile vel etiā necessariū est ꝓpter aliquē finē: sicut aliqui ꝓpter sanitatē corporalē abstinent a quibusdā delectationibus scz cibis: ponb⁹: t venereis sīr ꝓpter officij alicuius executionē: sicut arbitras t multis necesse est a multis delectationib⁹ abstinere: vt debite ꝓprij officiū exequāt. Sic penitentes ad recuperandā anie sanitatē abstinentia delectabiliū quasi dicta quadā vtunt: t hoīes volentes ꝓtemplationi ac rebus diuinis vacare: oportz q̄ se magis a carnalib⁹ abstrahāt. Et simile iudiciū est de silibus causis rōnalibus. Sic daniel abstinētia a delectationib⁹ vrebatur: vbi dicit eiusdē. x. In diebꝫ illis ego daniel lugebā trū hebdomadarū tēpus Panē desiderabilē nō comedi: t caro t vinū nō introierūt in os meū: sed neq⁹ vngento vnctus sum. Hoc tm̄ nō fecit ꝓpter se: quasi delectationes abhorrens vt fm̄ se malas: f ꝓpter aliquem finē laudabilē: vt se idoneū redderet ad altitudinē ꝓtēplationis abstinendo. f. a corporalib⁹ delectationib⁹. Hinc statim ibi subdit̄ de reuelatiōe sibi facta. Omnes tm̄ hmōi abstinentie sicut fieri debent ꝓpter aliquē debitū finē: sic etiā fieri debent fm̄ rectā rōnem: qz non pōt esse bonū rōnis in hoie si abstineat ab oībus delectationibus. Cuius rō est: qz rōne quis vtī non pōt sine sensitiuis potentijs q̄ indigent organo corporali. Hinc necesse ē vt homo sustentet corpus ad hoc q̄ vtat rōne. Sustentatio aūt corporis fit p operatiōes delectabiles: t sic oportet q̄ vtat aliquib⁹ delectationib⁹. Nihilominus tm̄ fm̄ q̄ in exequēdo rōnis actum plus vel minus corporali virtute quis indiget fm̄ hoc plus vel minus delectationibus corporalibus vtī necesse habet. Et ideo hoīes qui hoc officiū assumpserunt vt contemplationi vacent: bonū spūale quasi quadā spirituali propagatione in alios transmittant: a multis delectationib⁹ laudabiliter abstinent: a q̄bus illi quibus ex officio cōpetit operibus corporalib⁹ insistere generationi q̄ carnali vacare: laudabiliter non abstinerēt ¶ Quarto ꝓcipaliē queri pōt de secūdo vitio posito scz per excessum quod dicitur intemperantia vtrū scz sit peccatum puerile: sicut in. iij. Ethi. phus sentire videtur dicens. Homen-

intpantie ferimus ad puerilia petã. Ad hoc
rñdet ibidẽ Tho. q pbs nõ intendit dicere in
tpantie petñ esse puerile: eo q cõueniat pue
ris: sm quandã silitudinẽ: eo q intpantia est
petñ supflue cõcupie q puero assimilat ꝗ̃ ad
tria. Primo ꝗ̃tum ad id q vteꝝ appet
aliq̃d turpe: pulchrũ eñ in hũanis rebus at
enditur: p out aliq̃d est ordinatũ sm rõnem.
Vñ Tullius. j. de offic. pulchrũ est qđ cõsen
taneũ est hois excellentie: in eo in q̃ natura e
ius a reliqs animãlb differt. Puer aũt non
attendit ad ordinẽ rõnis: sitr cõcupia nõ au
dit rõnem. vt dicit in. vij. ethi. Scõo ꝗ̃tũ ad
euentũ: q puer si sue volũtati dimittat: in p
pria voluntate crescit. Sic si cupie satisfiat.
maius robur accipit. Vnde Aug. in. v. cõfess.
dicit. Dũ seruit libidini facta est cõsuetudo: t
dũ cõsuetudini non resistit facta est necessitas
Tertio ꝗ̃tũ ad remediũ qđ vtiq̃ p̃decetur.
Puer eñ emendat p hoc q cohercet: sic dũ
cõcupie resistit: ad debitũ honestatẽ modũ re
ducit: t ideo dicit pbs in. ij. Ethi. q quẽa ad
modũ puerũ oportet sm p̃ceptũ pedagogi vi
uere: sic t cõcupiscibile cõsonare rõni. Vnde
vtiq̃ hoc intpantie marie videt exprobabile
inter hũana vitia: q̃ scz attẽdunt sm passiões
hũane nature aliqualiter cõformes: t hoc p
pter duo. Primo q maxime repugnat hois
excellentie: est eñ circa delectatiões nobis t
brutis cõmunes. Hic in pb̃. dicit. Homo cũ
in honore esset nõ intellexit cẽ. Scõo q ma
xime repugnat hois claritati vel pulchritudi
ni scz int̃ꝗ̃ in delectationib circa quas est in
tpantia minus apparet de lumine rõnis: ex q̃
resultat tota charitas t pulchritudo virtutis.
Verũtamen illa vitia q̃ modũ excedunt hũane
nature: sunt magis exprobrabilia: sic cõcupia
t delectationes bestiales: q̃ tñ reduci p̃nt ad
genus intpantie sm quendã excessum. sicut si
quis delectaret in cõmestione carnũ humanarũ aut in cotu bestiarũ vel masculoꝝ. Qđ
a nobis auertat ihesus christus. Ad laudẽ dei.

¶De partibus integralib tpantie q̃ sunt verecundia t honestas: ac ptib potentialib scz cõtinentia: clemẽtia t modestia. ¶Sermo xviij.

Emento vt die sabbati san
m ctifices. Exo. xx. Ordine cõgruo iam
videndũ est de partib ipsius tpan
tie. Pro quo sciendũ: q alicuius virtutis car
dinalis p̃tes triplices esse p̃nt scz integrales:
subiectiue t potẽtiales. Dicunt aũt p̃tes inte
grales alicuius virtutis: q̃s cõcurrere necesse
est ad ipsam virtutẽ: t sm h̃ due sunt p̃tes in
tegrales tpantie scz verecundia p quã aliq̃s
refugit turpitudinẽ tpantie cõtrariã: t hones
tas per quã q̃s amat tpantie pulchritudinẽ.
Hã inter ptes tpantie p̃cipue sibi vendicat
quendã decorẽ: t intpantie vitia maxie turpi
tudinẽ hñt: vt visum est in sermone p̃cedenti.
¶ Hic igit primo põt q̃r: vtrũ verecundia sit
virtus: p̃sertim cũ pbs in. ij. t. iij: ethi. dicit ve
recundiã nõ esse virtutẽ. Ad hoc rñdet Tho.
sc̃da sc̃de. q. cxliij. q virtus dupl̃r accipi põt.
Primo ꝓprie: t tũc est p̃fecto qđã: vt dicit in
vij. ethi. t iõ oñe illud qđ p̃fectõi repugnat e
nã si sit bonũ deficit a rõne virtutis: verecũdia
aũt p̃fectioni repugnat: est eñ timor alicuius
turpis qđ. s. exprobrabile. Vñ Dam̃. dicit q
verecũdia est timor de turpi actu. Timor aũt
ẽ de malo poscibili t arduo: p̃fect⁹ aũt sm bi
tũ virtutis nõ apprehẽdit aliq̃d exprobrabile t
turpe ad faciendũ aut arduũ t impossibile. i. dif
ficile ad vitandũ neq̃ etiã actu facit aliq̃d tur
pe vñ opprobriũ timeat: t sic ꝓprie loquendo
nõ est virtus: q deficit a p̃fectõe virtutis. Sic
eñ defectus verecũdie cõtingit i pessimis: ius
ta illud Hiere. xij. Frõs meretricis facta est
tibi: nescis erubescere. Sic etiã cõtingit i optti
mis viris: t iõ dicit pbs in. iiij. ethi. q verecũ
dia nõ est hois virtuosi: licꝫ h̃ cõtigat ex diuersis
causis. Sicut dupliciter cõtigit malũ nõ ti
mere. Primo q nõ estimat vt malũ. Exẽpli gra
q̃ ea q̃ sunt erubescibilia nõ apprehẽdũt vt tur
pia: t h̃ mõ verecũdia carẽt hoies i p̃cis pro
fundant: qbus petã sua nõ displicẽt: p magꝫ de e
is gliant: in ꝑa illõ. Qui letãt cũ malefecerit
t exul. in reb pessimis. Scõo q non estimat
malũ vt possibile vl difficile vitare: vt verbi
gra: nõ apprehẽdũt turpitudinẽ vt possibilẽ sibi
vl q̃si nõ facile vitabilẽ: t h̃ mõ senes t virtuo
si verecũdia carẽt: licꝫ sic dispositi sint: q si in eis
esset aliq̃d turpe: de h̃ verecundarent: vñ in
ij. rhetoꝝ. dicit pbs: q oia illa hõ magis vere
cũdat. quoꝝ ipe est cã. Opprobria aũt q̃ infe
runt alicui ꝓpter virtutẽ virtuosus cõtemnit
q̃ indigne sibi irroganf: licꝫ inueniat in eis ali
q̃s verecũdie motus puenientes rõnez sic̃ t ce
teraꝝ passionũ. Et ideo ꝗ̃tum ad p̃mũ dicit
pbs. in. ij. Ethi. q virtutis sunt virtuosa tam
ea q̃ sunt mala sm veritatem q ea q̃ sunt ma
la sm opinionẽ. Scõo mõ virtus accipi põt
cõmuniter: put scz virtus esse ỏ qđ est bonũ

ꝛ laudabile in hūanis actibus vel passiōibꝫ ꝛ fm hꝫ verecūdia ꝺr ꝓtus qñq; cū sit q̄dā laudabilis passio. Et inuenit ꝓprie i his q̄ mediocrit se bñ. fm q; ē i eis aliq̄d de amore boni ꝛ cū nō sūt totaliꝫ immunes a malo Dic enā nō ē ꝓprie ps tpantie velut ītrās essentiā ei⁹: ſ q̄si disposituꝫ se bñs ad ipaz. Dic em Am. j. de offi: q; verecūdia tacit⁹ ma tpantie fūdamēta mq̄tū. ſ. icuti horꝛē turpitudinis. Vltū em tpantie turpissimū est ꝛ maxime exꝓbrabile vt tactū est in fmone p̄cedenti: ꝛ iō verecundia q̄ vouet honestatē ea remouēdo q̄ sūt honestati ꝛria: ly ad pfectū rōnem honestatiꝭ nō pueniat: ꝓuenit tū ad tpantiā rōne motꝰ qō ē turpe: qz ex sepius verecūdari causat habit⁹ ꝓtus acquisite: p quā ds virat turpia de quibus ē verecūdia: vñ licꝫ verecūdia ꝓncipaliter respicit vituperiū ītra q; in turpib⁹ q̄ ds agu ex verecūdia virat ꝓspect⁹ publicos ꝓter timoꝛē vituperij: sicut erubescētia desinit agere vitiosa ꝓpter timoꝛē vituperij vñ dicit Greg. nicenus. Tñ qz vituperiū ꝓprie vitio debet ſcut honoꝛ virtuti: iō ex cōuenti verecūdia respicit turpitudinē vitiosam. B Scdo vero q̄ri pōt: vtrū honestū sit idē ſtuti ꝛ ps tpantie ſ. ſertim cū ꝓncipale ſtutis ī interioꝛ cōsistat electione: vt dicit pbus in. vij. ethi. Honestas vero magis pare videt ad exterioꝛē quersationē: iuxta illud. j. Coꝛ. xiij. Oia honeste ꝛ fm ordinē fiant ī vobis. Ad hoc rñdet Tho. vbi. ſ. q. exlv. q; sicut Ysid. dicit: Honestas ꝺr q̄si honoris status: vñ ex hoc aliq̄d videt dici honestū qō est honoꝛe dignū: honoꝛ aūt excellentie debet: que scz excellēta maxie ꝓsideraꝛ fm virtutē q̄ est dispositio pfecti ad optimū: vt dicit in. vij. phisic. ꝛ ideo honestū ꝓprie loquēdo in idē refert cū virtute. Ad obiectū ergo dicendū: q; ex q̄ honestū ipoꝛtat debitū bonoꝛis ꝛ bonoꝛ cōtestatio q̄dā est de excellentia a licitis nec fert testimoniū nisi de reb⁹ notis. ideo cū interioꝛ electio non innoteſcat hoi nisi p actus exterioꝛes: exterioꝛ quersatio rōnem habet honesti fm q; est demōstratiua interioꝛis rectitudinis. Hinc radicaliter ꝓsistit honestas i interioꝛi electiōe: significatiue aūt in exterioꝛi cōuersatione. Et ex his ꝓcludit q; virtus ꝓprie sibi vendicat rōnez honesti. licꝫ alia quedā q̄ unt infra virtutē bonoꝛanꝫ: inq̄tuz ad operationem virtutis coadiuuāt: sicut nobilitas: potentia: diuitie ꝛc. Vt em dicit pbus in. viij. ethi. Hmōi honoꝛanꝫ a quibusdā: ſ fm veritatem ſolus bonus est bonoꝛādus. Similiter honestas est idē decori ſpūali qui ꝓsistit in hꝫ: q; cōuersatio hois sit bene ꝓpoꝛionata fm claritatem ſpūalis rationis. Hinc dicit Aug. in li. lxxxiij. questionū: q; honestatē voco intelligibilem pulchritudinē quā ſpūalem nos ꝓprie dicim⁹. Et infra subdit: q; sunt multa pulchra visibilia que minus ꝓprie honesta appellanꝫ: hec ille. Et ex hoc habet honestas q; est pars temperantie: qz est quedā pulchritudo ſpiritualis: turpe vero opponitur pulchro oppoſita aūt maxime semuicem manifestant. Et ideo finaliter honestas ad temperantiā p tinere videt: que repellit id qō est hominꝫ turpissimū ꝛ indecētissimū ſcz bestiales voluptates: hinc ponitur pars eius integralis sicut q̄dam eius condicio. ¶ Tertio queri potest: de partibus eius pot ntialib⁹: que sunt virtutes aduncte ꝛ secundarie: qz modū quem principalis virtus obseruat circa materiā aliquam principalem: idem ipe obseruāt in quibuscūq; alijs materijs: in quib⁹ non est ita difficile modū obseruare: vtrū scz be partes cōuenienter assignentur a Tullio in rhetorica sua: vbi ponit cōuenientiam: clementiā ꝛ modestiam esse partes ipsius temperantie: ꝑsertim cum Macrobius ſuper ſomniū Scipionis ponat. iꝑ. ꝛ Andronicus. vij. partes. Ad hoc dicendum fm Tho. vbi. ſ. q. exliij. q; ad tpantiam pertinet moderare delectationes tactus quas difficilimū est moderare. Hinc quecūq; virtus moderatiōnē quandā operaꝛ in aliqua materia ꝛ refrenationē appetitus in aliq̄d tendentis: ponit pōt pars tpantie: sicut virtus ei aduncta. Qō quidē ꝓtingit triplicit. Vno modo in interioꝛib⁹ motibus animi: inā ꝓter motū cōcupiscentie quē tpantia moderaꝛ ꝛ refrenat inueniunt in ania tres motus tendentes in aliq̄d. Primus est motus volūtarius ex passionis impetu cōmote: quē motū refrenat cōuenientia ex qua fit q; licꝫ imoderatas concupiscentias ds patiaꝛ: voluntas tñ non vincit. Secūdus motus est ire tendentis in vindictā quā refrenat māsuetudo ſiue clemētia. Tertius motꝰ est ſpei ꝛ audacie: q̄ ipsam consequit: quē motum moderatur ꝛ refrenat humilitas. Secūdo modo ꝓtingit in exterioꝛib⁹ motibus ꝛ actibus corꝓris: circa quos moderationē ꝛ refrenationem facit modestia quā Andronic⁹ in tria diuidit de quibus gratia ḃeuitatis suꝑsedeo. Tertio modo in exterioꝛibus rebus: circa quas adhibenda est duplex moderatio. Prima vt ſuperflua non requiranꝭ. Se-

eundā vt non nimis exquisita requirantur: Sed qꝛ Tullius omīa ꝯprehēdit sub modestia que pertinent ad moderationem: tam corporalium motuū q̄ꝫ rerum exteriorū et etiaꝫ moderationē spei q̄ꝫ diximus ad humilitatē ꝑtinere: iō q̄ꝫtū ad presens hec sufficiant. Et sic principaliter tres sunt virtutes potētiales tꝑantie scꝫ continentia: clemētia: ⁊ modestia.

¶ Quarto igit̄ q̄ri pōt: vtrum cōtinentia sit virtus. preseruim cum d̄r Eccī: xxvj. Omnis enim ponderatio non est digna cōtinētis anime. Ad h̄ dicendum ſm Tho. ibidem. q. clv. q̄ nomen continentie dupliciter sumi potest. Primo mō ſm q̄ continentia nominat abstinentiā ab omni venerea delectatione ⁊ tunc omnis ponderatio non est digna continētis anime in genere castitatis: quia nec fecunditas carnis que queritur in matrimonio adeq̄tur continentie virginali viduali vel etiam cōiugali: vel etiam nominat abstinentiā ab omnibus illicitis. ⁊ sic omnis ponderatio non est digna continentis anime: quia nō recipit estimationem auri vel argenti que cōmutantur ad pondus: quia sic nominat quandam virtutem perfectam. Secundo modo continentia dicitur esse ꝑ quā aliq̄s resistit cōcupiscentijs prauis que in eo vehemētes existūt: ⁊ sic accipit̄ a pho. in. vij. eth. et etiam in coll. paꝝ. Hoc autem modo continētia habet aliquid de rōne virtutis inquantum scꝫ ratio firmata est contra passiones ne ab eis deducatur: nō tamen attingit ad rōnem perfectam virtutis moralis: ſm etiam appetit⁹. sensitiu⁹ rōni subditur sic vt in eo non resurgant vehementes passiones rōni contrarie. Hinc dicit ph̄us in iiij. eth. q̄ continentia non est virt⁹ sed quedā mixta: inquantum scꝫ aliquid habet de virtute ⁊ in aliquo deficit a virtute. Large tamen accipiendo nomen virtutis: pro quolibet p̄ncipio laudabilium opeꝝ: cōtinētia virtus esse dicit̄ habēs vitium oppositū qd̄ dicitur incontinentia: ⁊ vtraq̄ ꝓprie dicitur esse circa concupiscentias delectabilium tactus: magis tñ circa delectationes venereorum q̄ꝫ alimentorum: h̄ ſm ph̄m circa vtrūq̄ꝫ dici possit. Et comparatur continentia ad temperātiā sicut imperfectum ad perfectum: quia bonū rōnꝭ ex quo virtus laudatur: magis esse ostendit̄ ex hoc q̄ pertingit non solum vsq̄ꝫ ad voluntate: sed etiā vsq̄ꝫ ad vim concupiscibilem: qd̄ accidit temperato: q̄ꝫ si solum pertīgat ad voluntatem quod accidit in eo qui continens ē.

¶ Quinto q̄ri pōt: vtrū clemētia sit idē quod māsuetudo q̄ꝫ Tullius sub clemētia ꝯprehēdit: ⁊ vtrū sit virt⁹ p̄serti cū clemētia ſꝫ Tulliū in. iij. rheto. Virt⁹ est ꝑ quā anim⁹ ꝯcitatus i odiū alicui⁹ benignitatꝭ retinet: ſꝫ odiū vt ait Aug. ab ira causat̄ circa quā ē māsuetudo: que est moderatiua iraꝝ vt dicit ph̄us in iiij: eth. Ad h̄ rñdet Tho. vbi. s̄. q. clvij. q̄ vt d̄r in. ij. eth. Virt⁹ moral̄ cōsistit circa passiones ⁊ actiones. Passiōes aūt interiores sunt actionū exterioꝝ p̄ncipia vel etiā ipedimēta: hic etiā v̄tutes que passiōes moderant̄ q̄dāmō cōcurrunt i eundē effectū cū virtutib⁹ que moderant̄ actiōes: lꝫ specie differāt. ⁊ sic ē in ꝓposito. Nā ex ire passiōe q̄s ad. h̄ ꝓuocatur vt grauiorem debito penam iferat. ad clemētiam aūt pertinet directe q̄ sit diminutiua penarum. quod quidē impediri posset ꝑ excessū ire. ⁊ ideo mansuetudo inquātum refrenat eius impetum: concurrit in eundē effectum cuꝫ clementia. Differunt tamen: quia clementia punitionis exterioris ē moderatiua: mansuetudo vero proprie diminuit iraꝫ ⁊ respicit appetitum vindicte: sicut clementia respicit penas que adhibentur ad vindictam: Et sicut iracūdie vitium quod importat excessum ire directe mansuetudini opponitur: sic clemētie crudelitas opponitur que importat excessum in puniendo. Dicit enim Seneca in. ij. de clementia: q̄ crudeles vocantur qui puniendo causam habent ⁊ modum non habent. Et vtraq̄ꝫ ponitur virtus. qꝛ ratio virtutis moralis in hoc consistit q̄ appetitus rōni subdatur vt ptꝫ ꝑ ph̄m in. j. ethi. ⁊ hoc seruatur tam in clementia q̄ in diminuēdo penas respicit ad rectam rōnem: qñ scꝫ optet ⁊ q̄b⁹ optet: vt dicit ibidem. Seneca: q̄ꝫ etiā in māsuetudine q̄ sit ſm rectam rōnem iras moderat̄: vt d̄r in iiij. ethi. Et ideo tam clementia q̄ꝫ mansuetudo adiunguntur tꝑantie sicut virtuti principali: eo q̄ in quadam refrenatione ꝯsistit ⁊ ponuntur partes ipsius. ¶ Sexto videndum ē de modestia que ponitur ꝑs tꝑantie ⁊ ab ea differt in hoc q̄ tꝑantia est eorum moderatiua q̄ difficillimum est refrenare modestia vero est eorum moderatiua q̄ mediocriter in h̄ se habent. Et ſm q̄ accipitur a Tullio: non solum est circa exteriores actiones. sed etiam circa interiores motus q̄ pariter videntur eē quattuor ſm Tho. vbi supra. q. clx. Primū ē mot⁹ animi ad aliquam excellentiā quaꝫ moderat̄ hūilitas cui opponit̄ superbia. Scd̄m

est desiderū eor q̄ pīnēt ad cognitiōez: ⁊ in h̄ moderat studiositas cui oppōit curiositas Nā fm pīm i. vij: metha. Oēs homes natural scire desiderāt Moderato but⁹ aūt appetit⁹ ad ꝑtutē pīnet studiositatē: opter ei q̄ hō laudabilit appetitū talē refrenet ne imoderate ⁊ ūtilit rep cognitiōi irēdant: qđ pīnet ad vitiū curiositatis de q̄ vide si placz scđa scđe. q. clxvij. Tertiū ē qđ pīnet ad corpales motus ⁊ actiōes. vt. s. deceter ⁊ honeste fiāt: ⁊ in his q̄ serio q̄ p bioq̄ i ludo agunt: qz dr Eccli. xx. q risus dētiū ⁊ igressus hois denūciāt dō illo: Et Amb. j. de offi. dicit q̄ habuit⁹ mētis in statu corpis cēmit ⁊ q̄ vox q̄dā ai ē corporis mot⁹ vñz ludo q̄s vt moderate p̄. q̄n delectatio q̄ in talib⁹ actib⁹ habet ordinat ad q̄ndā aiē recreationē ⁊ q̄etē. Dicit ei Tullius. j. de offi. Ludo ⁊ ioco vt q̄dē lz: sz sicut sōno ⁊ q̄etib⁹ ceteris: nūc cū grauib⁹ seriisq̄ rebus satisfecerim⁹. Et sic fecit Johs euāgēlista rndēs his q̄ scandalizari fuerāt q̄ anim⁹ hois frangeret si nunq̄ ab intentione sua relaxaretur. Quartum ē qđ pīnet ad exteriorē apparatū vt in vestibus ⁊ alijs hmōi. De q̄ Ambro. s. de offi. dicit. Deco: corpis nō sit affectat⁹ sz naturalis simplex: neglectus magis q̄ expectatus nō p̄iosis ⁊ albescētib⁹ aditūctus vestimētis sz cōmunib⁹ vt honestat vel necessitat desit nihil accedat nuoz hec ille: Nimiꝰ qz in vtroq̄ extremoz pōt cē vitiū sz de h̄ plenius ꝓtractus est in ꝓxio ꝑcepto: Ad laudē dei.

¶De gradibus ꝓfectionis sez abstinentia/sobrietate/castitate/cui adiūgitur virginitas ⁊ pudicitia.

Sermo xix

Memento vt diem sabbati sanctifices. Exo. xx. Hūc aūt in fine de partibus ꝓfectionis subiectionis ꝓsequēdū est. q̄ dicūtur spēs eius: q̄s vnicq̄ spēs ꝓtutis oportet diuersificare fm diuersitatē materie vel obiectū. Ꝓxio quo sciēdum q̄ ꝓfectionis ꝓtus ē circa delectationes tactus q̄ duplicit⁹ i duo genera Nam q̄dā ordināt ad nutrimentum: ⁊ in his q̄ctū ad cibū ē abstinētia: q̄ctū aūt ad potū ē sobrietas. Quedam aūt ad vim generatiuā ⁊ in his q̄ctū ad delectationē ipius coitus ꝑncipalit: est castitas q̄ctū aūt ad delectationes circūstantes pura q̄ sunt in oscul⁹ tactibus ⁊ amplexibus arcēdit pudicitia. ¶ Quātuz igit ad primā ꝓtutē q̄ dr abstinētia q̄ri pt: vtz scz abstinētia sit ꝓtus: ꝑsertim cū dicat Aug. in. x. cōfess. ad deū loquens. Hoc me docuisti vt quēadmodū medicamēta sic alimēta sumpturi accedā. Medicamēta ꝓ moderatenō pīnet ad ꝓtutē sz ad artē medicie: hic sup illud. j. Cor. xiij. Nō ē regnū dei esca ⁊ potus dicit glo. Nec in abstinēdo nec i māducādo esse iusticiā. Ad h̄ rndet Tho. scđa scđe. q. clxvj. q̄ abstinēta ex suo noie subtractionē cibo rū ipōrat. ⁊ accipi pt nomē eius duplr: Uno mō fm q̄ absolute subtractionē cibor signifi car. ⁊ h̄ modo nec designat ꝓtutē nec actū ꝓtutis sz q̄ddā idifferēs. Alio mō pt accipi fm q̄ ē rōe regl'ata ⁊ tūc significat vt hitū ꝓtutis vel actum: ⁊ h̄ significatur in eo quod dr. xj. Pet. j. Ministrate in fide vra virtutē: ⁊ i virtute sciam: in sciaz aūt abstinētiā. Ꝺ fit q̄n quis a cibis abstinet put oportz ꝓ ꝓgruentia hominū cū q̄b⁹ vuit ac ꝑsone sue ac valitudinis sue necessitate: ⁊ h̄ in fide ⁊ dilectionis ꝓtute: Unde licet moderatio ciboz fm qualitatē ⁊ quātitatē permeat ad artē medicie in cōparatōe ad valitudinē corpis: tñ fm affectiones interiores i cōparatōe ad bonū rōnis pertinet ad abstinētiā: q̄ si q̄s vitia q̄dā ex ea puenire videant. s. ipanētia vel vana gloria: h̄ tamē ex eo q̄ abstinēta illa fi est fm rectā rōnem: nā recta rō facit abstinere sīc oportet sez cum hilaritate et ꝓpt qđ oportet sez ꝓpter gl̄iam dei non ꝓpter gl̄iam ꝓpriā. Est g̃ abstinēta scđo mō accepta ꝓtus ⁊ vt⁹ spēalis: qa vbi repit spēal rō q̄ passio abstrahit a bono rōnis: ibi necessariū ē ee spēalē ꝓtutē: delectationes aūt ciboz nate sunt dominem a bono rōnis abstrahere: tū ꝓpter eorum magnitudinem: tū etiā ꝓpter ciboz necessitatē quib⁹ indiget ad vite ꝓseruationē quā maxime desiderat: ⁊ ideo ponit ꝓtus spēal ⁊ ps ipius ꝑtie. ¶ Cetez ꝓncipal⁹ act⁹ ipi⁹ abstinere ē ieiunium Dicit ei Ysido. q̄ ieiunium ē pmonia victus abstinētiaq̄ ciboz: ⁊ h̄ act⁹ p rōnez ordinatus ē ꝓtuosus: q̄z ꝓncipalit assumitur ad tria. Primo ad ꝓcupias carnis edomandas dicit eni Hieron. Sine ficera ⁊ bacho friget venus. i. p abstinentiā cibi ⁊ pot⁹ repescit luxuria. Scđo ad h̄ q̄ mēs vberius eleuet ad sublimia cōtemplāda: dr em Dañ. x. q̄ post ieiunium trium hebdomadaz reuelationez accepit a deo. Tertio ad satisfaciendū p peccatis. vñ Joel. ij. Conuertimini ad me in toto corde vro in ieiu. Hunc aūt virtum abstinentie oppōit vitiū gule: ꝺ q̄ supra tactū est:

¶Scdo ꝗri ꝑ̄ de sobrietate ꝙ̄ est ꝓpria cis ea potū: vtrū. ſ. sit ꝑtus aliqua spūlis: ꝑsertim cū sic in his ꝙ̄ ptinēt ad nutritionē potus a cibo distinguit: sic etiā diuersa genera ciboꝝ distinguūt sīlr & diuersa genera potuū. Sic ergo sobrietas est ꝑtus spūalis videt ꝙ circa ꝙ̄ libz differentiā cibi vt potus sit ꝙdā spūalis ꝑtus ꝙ̄ esset incōuenies. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra. q. clxiij. ꝙ vbi reperit impedimentū spūale rōis: ibi necessariū est esse spūalē virtutē ad illud remouendū: sed potus inebriās spūalē hz rōnem impediendi rōnis vsuz in ꝙ̄ tū sua fumositate ꝑturbat cerebrū: & ideo ad hoc ipedimentū rōnis remouendū requirit virtus spūalis ꝙ̄ est sobrietas: ꝙ̄ virtus magis requirit in aliq̄bus duplici rōne. Primo qz in eis est maior ꝓnitas ad ꝛcupiscentias: ꝙ̄s oportz refrenare ꝑ ꝑtutē & ad vina ꝙ̄ per virtutē tollunt: & sic marie requirit in iuuenib⁹ in quib⁹ viget ꝛcupiscētia delectabilis ꝓpter feruorē etatis: hinc dicitur ad Titū. ij. Iuuenes similiter hortare vt sobrij sint. Et i mulieribus in q̄bus nō est sufficiens robur mentis: ad hoc ꝙ resistāt ꝛcupiscentijs: de quib⁹. j. ad Timo. v. Mulieres sīlr pudicas & sobrias: vnde fm Valeriū maximū mulieres apud romanos annōs vinū nō bibebāt. Scdo qz in eis est magna necessaria sobrietas ad ꝓpriā ipsoꝝ operationē: qz vinū imoderate sumptū impedit rōnis vsum: & iō in senib⁹ in q̄bus rō vigere debet: vt in epis seu alijs q̄buslibet eccle ministris: q̄ mente debent ꝑtra spūalib⁹ officijs insistere debēt: & etiā regibus alijsq̄ iudicib⁹ q̄n ꝙ sapientiā populū subditū regere: gubernare & iudicare debent spūaliter sobrietas indicit: vt patz ad Titū. ij. Senes vt sobrij sint. Et iterū. j. ad Timo. iij. Oportet em̄ irreprehensibilē esse vnius vroris virū: sobriū: prudentē. Itē de regib⁹ Prouer. xxj. Noli regibus dare vinū: qz nullū secretū est vbi regnat ebrietas: ne forte bibāt & obliuiscant iudicioꝝ iustoꝝ: & mutent causam filioꝝ pauperis. Et huic opponit vitiū ebrietatis de quo supra tactū est. ¶ Tertio ꝗri ꝑ̄ de castitate: vtrū. scz sit aliqua virtus ꝑsertim cum virtus sit habitus volūtarius: vt dicit in. ij. Ethi. sed castitas nō videt esse aliq̄d volūtariū cū per violentiā auferri posse videat: vt patz in mulieribus violenter oppressis: & ideo: qz castitas ponit ad corpus ꝙ̄ ad aliqz ptinere videt: qđ vtiq̄ violentari pōt. Dicit em̄ a castigādo iuxta illud. Castigo corpus meū & c. Ad hoc rñdet. Tho. vbi. ꝙ. q. clj. ꝙ nomen castitatis sumit ex hoc ꝙ rationē concupiscentia castigat que refrenanda est admodū puer: vt patet per ꝑhm in. iij. Ethico. in hoc aūt ratio virtutis humane cōsistit: ꝙ aliq̄d modificatū sit fm rōnem: & ideo manifestū est castitatem esse virtutē. Que licz materiā habz in corpore tñ in ania ꝓsilit sicut in subiecto: qz ad eam ꝑtinet vt fm iudiciū rōnis & electionē voluntatis quis moderate vtatur membris ꝑtinentibus ꝑ̄ pue venereis. Hic vt dicit Aug. j. de ciui. dei Proposito animi ꝑmanente ꝙ̄ q̄dū corpꝰ sanctificari meruit: nec ipsi corpi sanctitatē auffert violentia libidinis aliene quā seruat pcuerātia ꝑmanentie sue: hec ille. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā sciendū. ꝙ nomen castitatis dupliciter accipi pōt. Uno modo ꝓprie: & sic est quedā spūalis virtus materiā habēs spūalē: .ſ. ꝛcupiscētias delectabiliū q̄ fiūt i venereis & est distincta ab abstinētia que est circa delectationes ciboꝝ: magisq̄ necessaria ad cōseruandū rōnis bonū: qz veneree delectationes sunt vehemētiores & rōnem magis opprimētes: & ideo magis indigent castigatione: qz si ꝑsentit ex hoc vis ꝛcupiscēte magis increscit & virtus mentis deficit. Un Aug. in. j. soliloq̄oꝝ. Nihil inquit esse sentio q̄ magis ex arce deijciat animi virilē ꝙ̄ blandimēta femine corporisq̄ ille cōtactus sine quo vxor haberi nō pōt. Alio mō nomen castitatis accipit metaphorice. Sicut em̄ in corpoꝝ cōmixtione cōsistit venereoꝝ delectatio: circa quā ꝓprie est castitas & luxuria vitiū eidem oppositū: sic etiā in quadā spūali cōmixtiōe mentis ad res aliquas delectatio cōsistit: circa quā est spūalis castitas quedā metaphorice dicta: vel etiam spūalis fornicatio sīlr metaphorice dicta. Nam si mens hois delectat in spūali coniunctione ad id cui cōiungi debet ſcz ad deū: & abstinerse ne delectabiliter alijs ꝓiungat cōtra debitū ordinis diuini: dicetur castitas spiritualis: fm illud. ij. Corin. v. Despondi vos vni viro virginem castā exhibere christo. Si vero delectabiliter cōtra debitū ordinis diuini mens cōiungit q̄buslibet alijs rebus dicet fornicatio spiritualis: fm illud Hiere. iij. Tu aūt fornicata es cū amatoribus multis. Et ꝺ modo castitas accipit vt virtus generalis: qz ꝙ̄ qūlibet virtutē mens humana retrahitur ne reb⁹ illicitis delectabiliter ꝓiungat. Specialiter tamē ratio castitatis hmōi consistit in virtutib⁹ theologicis: q̄b⁹ mens hois deo cōiungit. ℭ. Quarto ꝗri ꝑ̄ de virginitate ꝙ̄

est nobilioꝝ pozrio ipsius castitatꝭ: qꝝ consistit formaliꝭ in ꝓpetuo ꝓpositu abstinẽdi a carnaꝭ delectatiõe: q̃ tõsistit in seminis resolutiõe: ꝛ materialiter cõsistit in imunitate a delectatiõe q̃ cõsistit in hmõi seminis resolutiõe: vtrũ sez talis ꝑginitas sit virtus: ꝑsertim cũ nulla virtus nobis ineat a natura vt dicu phs in.ij. Ethico. Sed ꝑginitas nobis ineat a natura: qꝝ dlibet mox natus virgo censef: cũ tñ in laude sctoꝝ innocentũ canit ecclesia. Hi sunt q̃ cum mulieribꝫ nõ sunt coinq̃nati ꝑgines em̃ sunt. Ad hoc rñdet Tho. vbi supza. q. clij. q̃ forma le ꝛ cõplenuũ ꝑginitatis est ꝓpositũ abstinendi ꝓpetuo a delectatiõe venerea. Qđ ꝓpositũ laudabile reddit ex fine inq̃tum sez bocfit ad vacandũ rebꝫ diuinis. Materiale autẽ eius est integritas carnis ab oi experimẽto veneree delectatiõis. Hoc igit qđ est imunẽ seruare ab expmento venere voluptatis quã dam habet excellentiã laudis supza h̃ qđ est cõseruare se imunẽ ab inordinatione veneree voluptatis: ꝛ ideo ꝑginitas est virtus q̃dã speialis. Pozro infantes licet ex sua natiuitate id qđ est materiale in virginitate habeant: sez integritatẽ carnis ab experimẽto venereoꝝ imunẽ: nõ tñ habent id qđ est formale sez ꝓpositũ seruandi talẽ integritatẽ ꝓpter deum. Vñ Aug. in li. de ꝑginitate. Nec nos in ꝑginibus ꝑdicamus q̃ ꝑgines sunt: sed q̃ deo dicate pia ꝓmẽta ꝑgines. ¶ Quinto queri põt vtrũ ipsa ꝑginitas sit ꝓtissima virtutũ: ꝑsertim cũ dicat Cyprianus libro de ꝑginitate. Flos est ille ecclesiastici germinis decus atq̃ ornamentũ gre spũalis illustrioꝝ pozrio gregis christi. Et Apoc. xiiij. de eis dicitur q̃ sequunt agnũ q̃cunq̃ ierit: ꝛ q̃ cantãt canticũ nouũ qđ nemo aliꝰ cantare potuit. Ad hoc rñdet Tho. ibidẽ: q̃ aliq̃d põt dici ꝓtissimũ dupliciter. Vno mõ in aliquo genere: ꝛ sic est ꝑginitas ꝓtissima in genere castitatis: qꝝ trãscendit castitatẽ vidualem ꝛ cõiugalẽ ꝛ ideo attribuit ei fructus centesimus: ꝓpter excellẽtiam quã habet ad viduitatẽ cui sexagesimꝰ ꝛ ad matrimoniũ cui tricesimus fructus attribuit. Hinc apls. j. Corin. vij. Virginitatem cõsulit tanq̃ melius bonũ: tum quia bonũ diuinũ potꝰ est bono hũano tũ qꝝ bonũ anie ꝑfert bono corpis: tum etiã qꝝ bonũ ꝓtemplatiue vite ꝑfert bono actiue. Virginitas aũt q̃ ꝑfert ordinat: tã ad bonũ diuinũ q̃ ad bonũ anie ꝛ vite ꝓtẽplatiue: qꝝ virgo cogitat q̃ dei sunt quõ placeat deo: alioq̃n non redderet accepta deo. Verumtñ licz virgo simpliciter melioꝝ sit: põt tñ coniugatus esse melioꝝ fm q̃d: si sez aim habet magis paratũ ad ꝑginitatẽ seruandã si oporteret: q̃ ille qui est actu virgo vel si cõiugatus habet aliquã aliã excellentioꝝ virtutẽ. Alio mõ põt dici aliquid potissimũ simpliciter: ꝛ sic virginitas nõ est potissima virtutũ: q̃ ꝓtutes theologice: ꝛ etiã virtutes religionis quaꝝ actus est ipsa occupatio circa res diuinas ꝑginitati ꝑferunt: Vñ Aug. in li. de virginitate. Nemo q̃tum puto ausus fuit virginitatẽ ꝑferre monastico. Sitr etiã vehemẽtius operant ad hoc q̃ deo inhereãt ipsi martyres q̃ ꝓpter hoc contẽnunt ꝓpriã vitã. Et etiã in monasteriis viuentes q̃ ꝓpoſpoñũt ꝓpriã voluntatẽ ꝛ oia q̃ habent: q̃ virgines q̃ ad hoc ꝓponũt venereas voluptates. Et ideo licet ꝑgines sequunt agnũ quocũq̃ ierit: imitãtes tã integritatẽ carnis q̃ mẽtis: nõ tñ oportet q̃ magis de ꝓpinquo sequãtur: qꝝ quedã alie ꝓtutes faciunt deo ꝓpinquius inherere p imitationẽ mentis. Denicq̃ cantu qđ sole cantãt est gaudiũ qđ de integritate carnis seruata recipiunt. ¶ Sexto q̃ri põt de pudicitia q̃ est quarta ꝓtus subiectiua temperãtie: vtrũ sez est ꝓtus a castitate distincta: ꝑsertim cũ dicat Aug. li. de ꝑseuerantia: q̃ ꝑdicanda est pudicitia vt ab eo q̃ habet aures audiendi nihil genitalibꝫ membris illicitũ ꝓpterea q̃ vt tactũ ea est vsus genitaliũ ꝓnet ad materiã castitatis ꝛ sic nõ videt esse distincta virtus. Ad hoc rñdet Tho. vbi supza. q. clj. q̃ pudicitie nomen a pudore sumit: in q̃ verecũdia significat. Hinc pudicitia ꝓprie circa illa cõsistit de quibꝫ hoies magis verecundant. i. de venereis actibus: vt dicit Aug. xij. de ciui. intantũ q̃ etiã cõcubitus cõiugalis q̃ nuptiarũ honestate decorat: verecũdia nõ careat: ꝛ hoc ideo: qꝝ motus membroꝝ genitaliũ nõ subdit imperio rõnis: sicut motus aliorꝝ mẽbroꝝ. Nec solũ verecundat de venerea cõmixtiõe q̃ etiã de quibuscũq̃ signis eius vt dicit phs in.iij. rhetorice. ¶ Et iõ pudicitia speciali attendit circa venerea: ꝛ ꝓprie circa signa venereoꝝ: sicut sunt aspectus impudici: amplexus libidinosi: tactus: oscula ꝛ similia. Et ideo pudicitia q̃ magis respicit hmõi signa exteriora: ordinat ad castitatẽ: que magis respicit ipsaz venereã cõmixtionẽ: nõ qnasi ꝓtus ab ea distincta: q̃ etiã exprimẽs quãdã castitatis circũstantiã: licz interdũ vnũ ꝓ alio ponat. Vñ sic castitas in anima ꝓfitur vt in subiecto: cuius

materiū habeat in corpe. sic etiā z magis pudicitia consistit in aia vt in subiecto. q̄nus se oñdat in signis exteriozibus venereis cohibē dis. Dicit em̄ Augu. ꝯ Iulianū li. iij. Pudicitia res est animi virginitas corpis: Deniq; illa integra in aia pmanēte: pōt ista de corpe sibi violenter auferri: z cū ista manet integra corpi pt illa in aio lasciua volūtate corrumpi hec ille. Ad Ian. dct.

Sequūtur sermones de quarto pre cepto.

¶De honore z diuersitate parētū in generali ac de triplici subiectiōe parentū quo ad corpua. Ser. I

Onora patrem tuum z matrem tuam vt sis longeu⁹ sup terram. Exo. xx. Hoc est q̄rtum p̄ceptū in ordie lz p̄mū sit scde tabule. In q̄ fm Aug. iplicat ois act⁹ bñficentie primis ipendēd⁹: siue ex debito natural⁹ obligatiōis sic honor q debet p̄ntib⁹: siue ex debito charitatis sic alij act⁹ pietat⁹ q ex charitate primis ipē dunt. Pro q̄ sciēdū fm Alex. de hales in. iij. pte di. xxiij. Honor ē prestatio p̄eminētie i ali qua exhibitiōe illi q honorat. Cū igit honor dicat respectū p̄eminētie i illo q honorat: p̄nt bi pres dici q sūt honore digni: z q diuersis f spectib⁹ p̄eminētias aliq̄s hñt. ¶ Duplex est igit p̄eminētia Pria ē p̄eminētia increata q ē principiū creat⁹: sapie gubernantis: z bonitatis ꝑseruātis. Lipi⁹ sūme trinitatis: z hec p̄eminētia i infinitū excedit quālibet p̄eminētiam creature. Et ide ē q primus honor z p̄cipuus debet p̄ri celesti cui ꝓuenit infinit⁹ honor q ē honor latrie: q̄ds prestat deū sic sum cōditorē: d̄ q p̄e d̄r Mat. vj. Pat nr̄ q tē. z Mat. xxiij. P̄rem nolite vob⁹ vocare sup terram vn⁹ ē em̄ p̄ vester q celis ē. Scōa ꝥo est p̄eminētia creata q̄ scz ex triplici participatione ex p̄eminētia increata originē hz iuxta illud apli Epbe. iij. Humo rei gr̄a flecto genua mea ad pa. dñi nr̄i ihesu christi: ex q omnis p̄nitas i ce. z in ter. Hz igit creata p̄eminētia primo originē ex participatiōe increati principij z ꝥ triplicitē. Primo q̄tū ad esse naturale sic p̄ carnal⁹. nam vt dicit glo. Epbe. vj. Sicut deus principium est bōis: sic pater scōario: rōe cuius p̄eminētie p̄ carnalis ē honorād⁹. Vñ Hiero. de honore pentū dicit. Honorādi sūt parentes: qz ꝓpio sūt nob cā nascendi. Et Eccli. vij. Honora p̄rem tuū z gemitus matris tue ne obliuiscaris memēto q̄m tē: Et sic ꝓpter q magnū bonū ab eis recepim⁹. s. ipm esse q̄d ē fundamētū ois nature gr̄e z glie. Scōo ꝥo q̄tū ad bñ esse spūale: sicut q̄libet p̄ spūalis p quē renascimur i spū. Pro q̄ sciēdū q multi sunt p̄res spūales. Pmo oēs sacerdotes: principes archiepiscopi z p̄res. vt. ic. vnde Job. xix. Si filij Abrae estis opa Abrae facite: Sic z apli z alij scti nom testamēti: q etiā nos ꝥbo vita litez exemplo spūali genuerūt. vñ apl⁹. i. Cor. iij. Nā i christo ihesu p euāgelium ego vos genui. Scōo papa epi sacerdotes prochiales z fideles: q nos regenerūt aq̄ z spūsctō i baptis mate vel ēt i confirmatiōe. vt ꝓ di. xxj. c. j. z. c. sexta synod⁹. Tertio oēs patrini q leuāt pueros in baptismate vl tenēt in confirmatiōe dicunt patres qz iuuant ad regenerationem spūalē: vnde patrinus dicitur q̄si parū a patribus minus: z de his late dictum est supra. Quarto omnes sacerdotes p̄cipue p̄dicatores vl confessores spūales patres dicuntur: et honore paterno sunt honorandi. i. Timothe. v. Qui bene p̄sūt p̄sbyteri duplici honore digni habeantur maxime qui laborant in verbo z doctrina. Nimirum cum z sacerdotes in scripturis sacris ꝓpter singularem reuerētiam aliquando dñi. aliquando angeli nuncupant: vt late patet. xj. q. j. c. sacerdotibus ante. ¶ Tertio denique quātum ad bene ee tpale: sicut quilibet pater remporalis: vt rex: princeps potestas: ac omnes tpale regimē gerētes p cōmuni bono reipublice fm diuersos gradus: vnde i. Pet. ij. Deum timete regem honorificate. Et ad Roma. xiij. Omnis aia p̄stitutis sublimioribus subdita sit. non enim ē p̄stas nisi a deo. Et iterum. i. Pe. ij. Subiecti estote omni humane creature ꝓpter deum: siue regi quasi p̄cellenti: siue ducibus tanquā a deo missis ad vindictā malefactor⁹: laudem vero bonorū: quia sic est volūtas dei: hoc ibi. ¶ Secundo creata p̄eminentia originem habet ex participatione increate sapie. rōe cui⁹ honorandus ē oīs doctor siue magister i q̄cūq; facultate vel scia licita z honesta inquantum talis. vnde quilibet hmōi d̄r pater doctrinalis. de quo glo. sup illud Leuit. xix. Honora psonam senis. s. etate vl sapia: ois enim sapia a domio deo est: vt d̄r Eccli. j. Ex quo ꝓz q

p̄imo honorandus est senex. quia vt dicitur Job. xij. In antiq̄s est sapia: ⁊ in multo tem/pore p̄udēna: nā i eis expiēna maior ⁊ discre/tio ē. Hinc ꝓsulit Deus. xxxij. Interroga pa/ ⁊ an. a. ma. t. ⁊ dicent tibi: ⁊ talis ōr pater anti q̄s: de q̄ ōr Leui. xix. Coꝝ cano capite con/surge ⁊ honora pſonam senis. Scō honorā/dus ē ois sapiēs ꝓpter pricipationē increate sapie. vñ Eccī. xxxvij. Sapiēs in pp̄lo here/ditabit honorē ⁊ nomē illi⁹ erit viuens inef/nū. Et iterꝝ. c. xxxviij. Honora medicū ꝓpter necessitatē: etenī illū creauit altissimus: a deo em̄ ē ois medela. Et infra. Dedit hoib⁹ sciā altissim⁹ honorari in mirabilib⁹ suis. Propt hanc ei sapiam honorē suscepit Daniel: de q̄ scriptū ē eiusdē. xij. Erat aūt Daniel cōuiua regis ⁊ honorat⁹ sup oēs amicos ei⁹. Quia vt ōr Eccī. v. Honor ⁊ gl̄a in sermone sen/sati lingua ꝺo ip̄udens subuersio ē illi⁹. Et iterꝝ ibidem. x. Seruo sensato liberi seruient ⁊ insensus nō honorabit. ¶ Cernio creata p̄ emi/nenna trahit originem ex p̄icipatione diuine bonitatis: rōne cuius honorādus ē omnis iu/stus ⁊ sanctus q̄ dicitur pater virtualis: Hā fm Alex. de hal. vbi supra rōne p̄icipationꝭ diuine bonitatis oēs sunt honorandi tā boni q̄ mali ¶ P̄ro quo sciendū q̄ duplex ē p̄ici/patio diuine bonitatis Vna fm actū sicut est in bonis. ⁊ sic quelibet bonū debemus nobis meliorē estimare: iuxta illud aplī Phil. ij. In hūilitate superiores sibiuicē arbitrātes. ⁊ p̄ser/tim cū sint alicuius singularꝭ bonitatis: sicut inferius ibidē p̄sequit. Necessaria estimaui epaphroditū fratrē meū ⁊ coopatorē ⁊ cōmi/litonē mittere ad vos: ⁊ infra. Excipite ilaq̄ illū cū oi gaudio: ⁊ eiusmōi cū honore habi/tote: q̄n̄ ꝓpter opus christi vsq̄ ad mortez accessit: tradēs aiam suam: vt impleret illud quod ex vobis deerat erga obsequium meū Scōa vero ē fm potentiam: q̄ sc̄z ena p̄nūc/mali possunt esse vel fieri meliores q̄m nos su/mus: rōne cuius possibilitatis ⁊ diuine p̄iecle/stinationis ad maiorem p̄fectionem etiam illi q̄ mali sunt honorantur: Hinc ōr Roma. viij Honore inuicem p̄uenientes: Ex quib⁹ oīb⁹ concluditur: septēpliciter esse patres sc̄z cele/stialis: coꝝpalis: spūalis: tpalis: doctrinalis antiqualis ⁊ virtualis: Et de omnibus intel/ligi pōt illud Eph. vj. Filij obedite parenti/bus vestris in dño: hoc enim iustum est Ho/nora patrem tuum ⁊ matrem tuam: vbi dicit glo. honorare patrem ⁊ matrē eis reuerentiā exhibere ⁊ ministrare. Quod licz de omnisto intelligat: tamen illud spēaliter exponit Alex. de hal. vbi supra de patre carnali ⁊ spirituali. Et primo de patre carnali dicit: q̄ q̄uis filiꝰ accipiat tantum esse coꝝporale a patre: efficit tamen ex hoc obligatus in duplici debito q̄z coꝝporale illud quod accipit est de coꝝpe pa/tris sumptū ⁊ trāsfusum aie ꝓture ⁊ operatio/ne hinc filius debitor efficitur honoris patrꝭ tum ratione paterni coꝝporis tum etiam rōne anime: eo q̄ aia ⁊ coꝝpus ꝓcurrunt in patre vt sit p̄incipiū filij rōne ergo paterni coꝝpis est ꝓpter debitum sustentatiōis: ⁊ ratiōe aie ō/bitū reuerentie. nam aia nō indiget sustentio/ne nec coꝝpus est reuerendū. Scō vero de patre spūali per quē spūaliter regeneramur in christo. cui similiter exhibere tenemur tam honorē reuerētie q̄m sustentationis vite. Quā/tū ad p̄imū dic̄ dñs Luc. x. Qui vos audit me audit: ⁊ q̄ vos spernit me spernit. qui aūt me spernit. spernit eum qui me misit. Et quia verus honor reuerentie relucet in exhibitiōe obedientie: merito ōr. xij. Patres carnis no/stri habuim⁹. eruditores ⁊ reuerebamur eos nonne multomagis obtpabimus patri spiri/tuum ⁊ viuemus: glo. Reuereri est cum timo/re parentibus honorem impendere obedire ⁊ subuenire: multomagis patri spirituum est obtpandum. vt sic vitam coꝝporum ⁊ spiritu/um feliciter possideam⁹: Sequit. Et illi q̄ dē in tempore paucoꝝ dierū. i. iuuentute fm vo/luntatem suam erudiebant nos: bi aūt ad id quod tam est vtile: in recipiendo sanctificatis/onem. Quantū aūt ad scōm dicit apostolus ad Gal. vj. Communicet aūt is q̄ catheczat verbo: ei qui se catheczat in oīb⁹ bonis. Hi mirum cū vt dictum est: p̄sbyteri q̄ bñ p̄sūt hoc duplici honore digni sunt maxime qui la/borant in ꝺcto ⁊ doctrina. Adeo nanq̄ filij spūales ad hunc honorem obligant q̄ etiam in tempore extreme necessitatis: cū aliter coꝝ/patres spūales p̄uidere nō possent: lauda/biliter se periculo vite exponerēt: vt tales pa/tres p subuentionem ꝓseruarent sicut fecit vi/dua sarepteña q̄ pauit Helyam vt lam⁹ pate/bit inferius. Vnde generaliter plus obliga/mur honorem exhibere tam sustentatiōis q̄m reuerentie patri coꝝporali ⁊ spirituali post pa/trem celestem: q̄m oib⁹ alijs patrib⁹. Cuius ra/tio est: q̄z vnus est principium generationis. aliter regeneratiōnis: ⁊ ideo debetur eis reue/rentia maior. ⁊ etiam sustentatio dum indiget

q̄ quelibet res naturaliť diligit cōseruationē
t salutē sui principij. ¶ Ad maiorē autez
euidentiā sciendū q̄ q̄cūq̄ filij teneñ suis pa
tribꝫ oibꝫ generaliť: sz p̄dictis duobꝫ spēaliter
in septē oñdere vicissitudinē gratitudinis: q̄z
p̄ria tria p̄tinēt ad sustētationē corpalē: put pa
rebit in p̄nti sermone q̄ruor aūt vtilia ad reue
rentiā p̄tinent spūalem vt patebit in ꝑmone
seq̄nti. Primo nāq̄ debēt parētes alere t eis
subuenire i necessitate: ifirmitate t senio. Cu
ius rō ē q̄ receperūt a parēnbꝫ nutrimētum:
t p̄sertim a mre i q̄ nō p̄nt equalēs parēnbꝫ
ministrare: Nā de ꝓpria carne t ꝓpria substā
tia filios nutrierūt: filij ꝙo pentes nutriūt de
substātia aliena. Hīc dicit Amb. Si paueris
mrem nō reddisti ei cruciatꝰ q̄s ꝑ te passa ē:
nō obseq̄a q̄bꝫ te gustauit: nō alimenta q̄ tibi
tribuit. ñ pietatis affectū imulcēs labijs ꝙba
nō famē quā ꝑ te ipa toleraūt ne quicq̄ tibi
noxiū esset: ne q̄q̄d lacti noceret hauriz: tibi
illa ieiunauit: tibi māducauit: tibi cibum quez
voluit non recepit: tibi quem noluit cibū assū
pſit: tibi vigilauit: tibi flenit. t sic illam egere
patieris: illi debes quod habes: cui debes q̄ō
es. Vnde cum scriptum sit Prouerbi. xxviij.
Qui subtrahit aliquid a patre suo t matre t
dicit ꝫ nō est peccatum: particeps ē homicidō
Satis ex hoc claret q̄ q̄ parentibꝫ in necessi
tatibus nō subuenit mortaliter peccat: nec mi
nus q̄ qui eos iniurijs molestat: Precipue tñ
parentes subuenire debent a filijs in infirmi
tate t senio: ac maxime tpe pestis cum a cete
ris deseruntur. Alioq̄n audiāt filij illud: j. ad
Timo. v. Si q̄s autem suoruz t maxie dome
sticorum curā nō hz: fidem negauit: t ē infide
li deterior. Nimirum cum ingratitudo nulla
maior: nulla nequior: nec vlnō diuina digni
or: q̄ peruersorum filiorum qui post tot parē
tum susceptā bñficia: post tot diuina precepta
post deniq̄ tam stricussima scripture nature
gē t vincula: necessitatibus pentū nō succur
runt. Cum em̄ humana natura in principio t
in fine. i. in infantia t senectute debilis est ac
multis indiget quod parentes filijs exhibue
runt in puerili etate: hoc filij parentibus red
dere debent in senili etate: exemplo ciconie q̄
ſm Amb. in hexamerō ome. v. parētes senes
in nido nutrit: ac ꝓnijs pēnis nudatos tegmi
ne alarum suarū dulciter fouet. Verumtñ q̄li
ter obligantur filij pentibꝫ subuenire: lucidius
patebit in sequētibꝫ sermonibus. ¶ Secūdo
vero debent filij parētibꝫ corpali seruitio sub
uenire in cunctis necessarijs t opportunis: iu
xta illō Eccī. iij. Qui timet dñm honorat pen
tes: t quasi dñis seruiet his qui se genuerunt
in ope t sermōe t in oi patiēna. Notate ꝙba
signate mysteria. Dicit em̄ q̄ q̄ timet dñm ho
norat pentes: honore seruitioꝝ corpalium et
ꝫ q̄si serui empcij dñis suis in omni sollici
tudine: hāc em̄ seruitutē emerūt multis labori
bus seruitijs t sollicitudinibꝫ erga filios: t iō
filij discāt mutuā reddere vicissitudinem pen
tibus. Hoc em̄ acceptū ē coram deo: vt. dr. j.
Timo. v. Vbi ꝑsequit ibidē Eccī. iij. Hono
ra p̄rem tuū. s. hūiliter seruiendo vt supueniat
tibi bñdictio a deo t benedictio illi⁹ in nouis
simo maneť: hoc ibi. Vbi seruitiū illud da tri
plr exhiberi. Prio ope in oi obseq̄o sibi nō so
lū necessario. sed etiā opportuno t comodoso:
Dicit em̄ Hiero de honore pentū. Exolue si
li quod debes t officia debita q̄licunq̄ exhi
be famulatu: q̄ pentibꝫ nemo reddere ꝑt q̄ō
eis debetur. Et iteruz: Foueat pentū senectꝰ
t factis eoꝝ vicissitudo reddatur vt videant
liberi vestri q̄d faciāt vicem vobis sil'em red
diturī. Hinc dr. Eccī. iij. Qui honorat patrē
suum iocundabiť in filijs. Secūdo dz illud ſ
uitium etiā oñdere sermone. Ad oīa. s. interro
gata respondere pentibus humiliter eis loq̄
dulciter t affari reuerenter: ꝓmptum ani
mum in omnibus obsequijs verbis ostendē
do. Sicut fecit Samuel dño quando rūdit.
j. Regū. iij. Loquere dñe q̄z audit seruus tu⁹
Et Paulus act. ix. Dñe quid me vis facere:
Sic Tobias iunior audiens māndata patrꝭ
statim rūdit (eiusdem. v.) Oia q̄cunq̄ prece
pisti mihi ꝑ faciam. Tertio debz etiam gesti
bus t signis ostendere. q̄ eadem perficit toto
corde: t hoc ꝑ tranq̄llam patientiam. vt. s. in
multis seruitijs parentibus impensis im pati
entia non franganť: nec eoꝝ reprehēsionibꝫ
improperijs: iniurijs: t disciplinis turbetur
nec dedigneť: sed ecōtra turbatos parētes
sibi reconciliare studeat humili patientia: in
verbo t signo. nam responsio mollis frangit
iram: attestante Salomone q̄ ait Prouerbi.
xxv. Patiēna lenietur ꝓnceps: t lingua mol
lis frangit duriciam. ¶ Tertio ꝓinde debent
filij parentes suos in oibus ꝓsse ꝙsolari. sic
eosdem hortatur sapiens. Eccūs. iij. dicens
Fili suscipe senectam patris tui t ne cōtriſtes
illum in vita illi⁹. si defecerit sensu veniam da
t ne spernas eum in ꝓtute tua. elemosyna em̄
patris nō erit in obliuiōe. Nā ꝑ petō matris

restituetur tibi bonū: ⁊ in iusticia edificabitur tibi. sed in die tribulationis cōmemorabitur tui: ⁊ sicut in sereno glacies soluent̄ pctā tua. In quibus verbis sapiēs plurima precepta filijs idicit. Primū est fili suscipe. s. cū affectu ⁊ effectu senectā p̄ris tui nō solū in reuerentiam ⁊ custodiā: sed etiā ad confouendū ⁊ sustētandū. Huiꝰ ei gr̄a. Tob. v. Vocat mater filiū suū baculū senectutꝫ ⁊ lumē oculoꝝ suoruꝫ qꝛ i senectute debē filij parentibꝰ in oībꝰ esse subsidiū refugiū ⁊ solatiuꝫ. Vñ Tobi. x. dixit cum fletu mater tobie. Heu me fili mi. vt q̄d te misimus peregrinari lumen oculoꝝ nr̄oꝝ. baculū senectutis nostre sola tum vite nostre: spē potestatꝫ nostre: omnia simul i te vno habentes: te non debuimus dimittere ire a nobis. Secundum est ne contristes eū. s. factis. verbis signis. Vnde Hieron. vbi s̄. Nemo patrem asperis verbis ledat: affectum sonet quicquid lingue dixerint filioꝝ. Tertiū est si defecerit sensu. i. si verbo facto vel signo ostendat aliqua nō recta: iniuriosa. ridiculosa: puerilia: veniam da non improperium. non ignominiam. idignationem aut vindictam. Quartum est ne spernas eum: scilicet sensibus exterioribus deficientem. cecum: surdum oculis stillantem: naribus fluidum: fetidum: scabiosum in virtute tua. id est in viuacitate tam sensuum q̄ꝫ membroꝝ. Quintum est elemosyna patris id est patri viuenti data vel pro patre mortuo oblata: non erat in oblivione corā deo. Nam ⁊ pro peccato matris oblata elemosyna restituetur tibi bonum scꝫ meritoriuꝫ in vitam eternam: ⁊ in iusticia edificabitur tibi. qꝛ potissime reuocat operantem ad viam iusticie in presenti: sed ⁊ in die tribulationis. i. mortis cōmemorabitur tui. s. deus. ⁊ sicut in sereno i. claritate solis glacies soluentur peccata tua. Beati nanq̄ misericordes: qm̄ ipsorum miserebitur deus. Ad laudem dei.

¶ De quattuor ꝑtinētibꝰ ad reuerentiā ꝑentū spūalē ac de infelicitate filioꝝ malorum felicitateq̄ bonorū. Sermo ij

Honora patrem ⁊ matrem. ⁊c. Exo. xx. Vlso in sermone precedenti de septēplici differentia parentum: ac de tribus pertinentibꝰ ad sustētationem corporalem quibꝰ obligamur subuenire parentibus. Iam prosequendum est de quattuor pertinentibus ad reuerentiam spūalem in quibus eisdem silr̄ obligamur ⁊ de infelicitate filioꝝ malorum felicitateq̄ bonorum. A Primū igit̄ ꝑtinens ad reuerētiam parentū spūalem ē q̄ filij parentibꝰ reuereantur euidentibus signis. s. assurgendo. inclinādo ⁊ similia ostendendo: exemplo christi. Joh. viij: Ego inquit honorifico patrem meum. Nec solū patrē eternalē sed etiā putatiuum: vnde Luce. ij. Erat subditus illis: vbi dicit Amb. Filius dei honorauit Joseph nō ex debito sed pietatis officio. Nam quantuꝫ obligati sunt filij ad honorē parentibus exhibendum: satis patet Deut. xxvij. vbi statim post maledictionem eorum qui deum in idol̄ dehonorant: subiungitur eorum maledictio q̄ parentes non honorant. Dicit̄ em̄ ibidem Maledictus homo qui facit sculptile ⁊ conflatile abhominationē domini: ⁊ subdit Maledictus qui nō honorat patrem ⁊ matrē. ⁊ dicet omnis ppl̄s amen. Scd̄m vero ē ꝓmpta obedientia q̄ ꝑfecte repꝛesentat paternalē ⁊ maternalem reuerentiam: quā ꝑcipit apl̄us ad Eph. vj. dicens: Filij obedite parentibus vestris in domino. hoc em̄ iustum est. Exemplo christi qui Joh. xv. ait: Ego precepta patris mei seruaui: Et Phil. ij. dicit apl̄us. Humiliauit semet ipsum factus obediens vsq̄ ad mortē: mortē aūt crucis. In q̄bꝰ tamē filij parentibꝰ obedire tenentur ⁊ in q̄bus nō: videbitur in sequentibꝰ. Tertiū pro inde est amor qui parentibꝰ ē exhibendus: ⁊ hoc ex debito: quia recipiunt a parentibꝰ eē ⁊ educationem vnde Hiero. de honore parētū dicit ad filiū. Sic tibi grata vita ipoꝝ. quibus charior vita tua est q̄ꝫ ꝓpria redde amoris vicē ⁊c. vñ s̄m Alex. de hal̄. Amor patris in filiū totꝰ ē gratuitus quia filij sunt a parentibus: ⁊ intendit̄ amor ille per naturaꝫ sensualitatis. Hinc de amore filioꝝ nō ē datū ꝑceptū: qꝛ natura sufficiēter ad hunc inclinat: sicut datū est de amore parentum: ad quem nō sic inclinat natura Cuius s. liudinem ponit Chryſ. d̄ arbore dicens: Humor ascendit de radice ad ramos: ſ de ramis ad radicem nō flectitur: sic naturaliter amor a ꝑentibꝰ ascēdit ad filios ⁊ n̄ reuertitur: ꝓpterea ad amorē parētū inclinare debꝫ ratio excitata ꝑsiderationem debit ⁊ precepti eo q̄ amor filiorum intendit̄ ꝑ viā rōnis ⁊ non sensualitatis. Hic tñ amor sic est moderandus q̄ amor dei semꝑ ē ꝑponendus: alioquin dicit dn̄s Luce. ix. Si quis venit ad me

ꝛ nō odit patrē ſtz matrem: ſoꝛoꝛes ꝛ filios ꝛ fratres: adhuc aūt ꝛ animā ſuā non pōt me⁹ eſſe diſcipulus. Quartū denicꝫ eſt timoꝛ filialis quo timebūt offendere parentes facto verbo ſigno. Hic enī timoꝛ ē quedā vortus filioꝝ ſubiectio: obedientia nō coacta: ꝛ vltro impenſa reuerentia. Ad quem timoꝛē filijs ingerendū parentes obſeruabūt ſolliciate: ne ex inoꝛdinato affectu diſſoluta lenitas cū illis cōuerſenſ: ſed grauitate diſcreta ꝛ exemplari vita ſint ſp ante illos: doctrina eruditionē: ac diſciplina a malis cōpeſcendo: iuxta illud Eccle. vij. Filij tibi ſunt: eruditos illos: ꝛ curua illos a puericia illoꝝ: filie tibi ſunt ſeruia corpus illaꝝ ꝛ non oſtendas hilarem faciē tuā ad illas: hec ibi. Unde ex nimia lenitia parentū ꝛ leuitate: filij fieri ſolent inſolentes ꝛ amittere reuerentiā ꝛ timoꝛē erga parentes. Poſtꝫ aūt cōtra eos cerniculē ereterint: ex correctiōe plerūꝫ deteriores fiunt: ꝛ ideo ſp in iuuentute curuandi ſunt ab diſciplina paꝛentū. Quia iuxta doctrinā ſapientis. Qui parcit virge odit filiū: ꝛ qui diligit filiū aſſiduat illi flagella. v. q. v. Non oſculaſ ſemp pater filiū: ſed aliqñ caſtigatoꝛ: ego qñ caſtigatur qui diligiſ tunc circa eū pietas exerceatur. Et iterū. xxiij. q. v c. Non putes amare tūc ſeruū tuū qñ eum nō cedis: aut filium tuū qñ non das diſciplinā: aut tūc amare vicinū tuū qñ non coꝛrigis eū: nō eſt iſta charitas ſed languoꝛ: feruear charitas ad emendandū ꝛ coꝛrigendū: ſi ſunt boni moꝛes delectent: ſi aūt ſunt mali emendent. Sed vt dicit Eccle. xj. In filijs ſuis cognoſciſ vir: q; frequenter ex culpa parentū multiplicant filij impij: ſicut ecōtra ex doctrina parentū ſuccreſcūt filij timoꝛati. B Ad cuius euidentiā notādum ꝓmo: q; quatuoꝛ cauſe poſſunt aſſignari cur filij multoꝝ efficunſ maliuoli: puerili: rebelles parentibus ꝛ crudeles. Prima cauſa eſt mala cura parentū: q; non curāt inſtruere docere vel coꝛrigere filios ſuos deliquentes: ſed relinquūt illos voluntati ſue: cū tamē ſeruitū ſit. Proverbio. xxix. Puer qui dimittiſ voluntati ſue ꝛfundet matrem ſuā. Nimiꝫ cum ex tali impia libertate pueri ſequuntur inoꝛdinatas in petis voluptates: quotidieꝫ degeneꝛātes: tandē fiunt ebꝛioſi: pueri: blaſphemi. adulteri: ſodomite: homicide: glutones: luſoꝛes: mēdaces: fures: latrones: parentū ꝓtemptoꝛes: ꝛ pſecutoꝛes: ꝛ verificet illud pſ. Filij merces fructꝰ ventris: ꝛ eſt: filij merces ſūt parentibus: q; tales ſunt quales parentes recipere meruerūt: ſicut ſunt fructus ventris eoꝝ: Et iterū. Alienati ſunt. ſ. a deo petōres. i. filij a vulua erraverunt ab vtero: q; cū ceperint ad annū. xiij. vel. xvj. dimittunt eos parentes habenas ꝓprie voluntatis: ſicut Helyꝰ ꝙ pmiſit filios ſuos trāſgredi mādata dei: ꝓpter qō vindictā multiplicē recepit: vt ꝓpꝫ. j. Reg. iij. Nō em̄ eos cōpellūt frequentare eccliās: audire diuina ꝛ ſmōes facere ꝓfeſſiōes: vitare turpia ꝛ licitis occupari: ſ ponus ſinū frequentare theatra choꝛeas: ludos ꝛ ſitha: cū tñ dicitur ꝓuer. xiij. Qui pcit virge odit filiū ſuum: ꝙ aūt diligit illum inſtanter erudit. Scōa cā eſt mala vita pentū: licet em̄ pentes aliꝙ bene filios enutrire ſtudeāt: tñ qz ipſe vitā peccatricē ducūt: aut eos adulterina vel etiā maritali inoꝛdinata attentiōe denuerint ſeu plus q̄ deū diligerēt: ꝛ eis amplius ſepe q̄ deo adheſerūt: aut ꝓpter filios lucris impijs vel iniuſtis ſeruierūt: ꝓpter que ꝓpriā ſalutē ꝓtemſerūt: nō iuſto dei iudicio: tales filij plerūꝫ traduſ in repꝛobū ſenſum: pleni iniqtate. dolo: laſciuia: ꝓtumacia ꝛ ſimilib⁹: vt merito pentes diceꝛe coganſ: illud Eſa. xlvj. Ego feci ꝛ ego ferā. Ac ꝓpter nullā plicatiōnē talū filioꝝ. tandez dine vltōis iudicio terra pcelluſ. In cuius argumētū. lvj di. oꝛ. c. Si gens anglorū ſicut p iſtas ꝓuincias diuulgatū eſt ꝛ nobis i frācia ꝛ italia imꝓoperaſ: ꝛ ab ipſis paganis i impꝛoperiū nobis obiciſ: ſpretis legalibus connubijs adulterando ꝛ luxuriādo ad inſtar ſodomice gentis fedā vitā duxerit: de tali cōmixtione mereꝛicum eſt mandū eſt degeneres ꝓlos ꝛ ignobiles ꝛ furēres libidine foꝛe ꝓcreandos: ꝛ ad extremū vniuerſam plebē ad deteriora ꝛ ignobiliora vergentē: ꝛ nouiſſime nec bello ſeculari foꝛtē nec in fide ſtabilez nec bonoꝛabilē hoibus: nec deo amabilē eſſe ventura: ſicut alijs gentibus hiſpanie ꝛ puncie ꝛ burgūdioꝝ ꝓphis contigit que ſic a deo recedentes foꝛnicate ſunt: donec iudex talū crimiū vltrices penas p ignoꝛantiā legis dei: id ē ꝓ ſaracenos pmiſit venire ꝛ ſeruire. Hec Bonifacius papa ꝛ martyꝛ regi anglorū. Licet em̄ intrantū hūana nam petis eſt coꝛrupta ꝙ oēs degeneraſ ab inſtituta nā. maxime tñ cū tā deteſtāda libidine ꝓcreanſ: tales em̄ ſi ſes ſunt viperis: de quib⁹ dicūr ꝓphi naturales: ꝙ generatio filioꝝ interemptio eſt parentū. Nā ſm Iſi. Baſculus dū coitu oꝛe inſerto in os vipere ſemen expuit: illa ꝓ voluptate libidinis in rabiem verſa: caput maris precidit:

ꝛ cū venter vipere inumuerit filij partū non expectātes maturū: cozrosis laterib cū interitu matris vi erūpūt: ꝛ sic vterq parens perit masculus dū coit: femia dū parit. Et bis assimulant multi filij q̄ venenū parentū imbibūt ꝛ suis parentibus occasio mortis spūalis existūt. Ad q̄s dicit Luce. iij. Genimina viperarū q̄s vobis oñdit fugere a vēturā ira. ¶ Tertia cū est in parentib ꝓdigna vindicta. Nā iudicio digne vltiōis plecti debēt qui ꝓtius suis parentib rebelles exterūt: vt sic q̄ parentib nō obediūt a filijs contēnāt ꝛ q̄ penes expulit a filijs expellāt: q̄ parentū mortē optauit a filijs mors eius affectet: qui aūt iniurius ꝛ cōtumelijs parentes offendit a filijs offendāt: ꝛ qui peussit peniatur. Quia diuina lege sanctū est: Luce. vj. Eadē mensura qua mensi fueritis remetiet vobis. Et q̄lis pater talis filius. Vñ fabuloſe ōr q̄ cancer interrogatus cur sic retrosum ibat. Rñdit q̄ sic a parente didicerat. Nimirū cū ex obliqua riga subsequitur linea rectuosa: tales em̄ vt eoꝝ vita nō trā seat sine vindicta: vel filios nō acquirūt vel cito pereunt: vel si viuunt in iudiciū parentū viuere pmittunt. Aut em̄ sunt filij mōstruosi: infirmi: stulti: imo degeneres: scelestes: dementes: parentibus repelles: infelices: vt impleat illō Esa. iij. Et iniquus eni oēs filij qui nascuntur testes sunt nequitie aduersus parentes in interrogatione sua. et Ecclesiast. xlvj. De patre impio cōquerunt filij: q̄m ꝓpter illū sunt in obꝓbriū. Sūt etiā filij iusto dei iudicio scelerati: vt exinde penes sint angustiati: aliq̄n vero ꝓpter odibilē mortem filioꝝ: aliq̄n etiā ꝓpter crudelē vitā illoꝝ: Quantū em̄ ad primū accidit in catbalonia apud valentiā de quodā iuuene annoꝝ fere xvij. q̄ d. uino iudicio parētibus inobedies: factus est latro ꝛ criminosus q̄ tandē captus patibulo suspensus est: q̄ pendente cū esset imberbis mirantib cūctis: paulatim emisit barbā. mutat facē: canescunt capilli: ꝛ oia reducunt ad decrepitā senectutem: q̄si. xc. fuisset annoꝝ. Currūt ad miraculū ep̄s clerus ꝛ populus: stupent oēs ꝛ expectāt eis reuelari secretū. Surgēs tandē edoctus ep̄s ꝛ manu silentiū indicens ait. Viri fratres ꝛ filij: nostis hūc qua culpa vita ꝛ etate perijt: cōsorcire nūc etate decrepitū: vt intelligatis ꝓ hō parens dei iudiciū: q̄ hunc diu victuro ꝓꝓter sua crimina ꝛ pentū inobedientiā abbreuiata est vita: vt verificet illō. ꝓ. Viri sanguinum ꝛ dolosi nō dimidiabūt dies suos. Quā, nulli etiā ad fm accidit in insula q̄ dicit ebozia: vbi cōtigit filij crudeles sunt parentib suis q̄ cū quidā patrez suū expulisset de domo: ac multis frequenter iniurijs offendisset: tandē semel p capillos ꝛ barbā pugnis ꝛ calcib per longū vie spaciū per terrā traxit. Cui cū filij illius postea similia faceret ꝛ oisdē cōtumelijs pater tractus ad locū peuenisset: vbi prius patrē suū traxerat intelligens iustū dei iudiciū: cū lachrymis ait filio. Non plus filij nō plus: q̄ hucusq̄ traxi patrē meū: ꝛ tu fecisti iuuenta eius. ¶ Quarta pinde causa est inordinata filioꝝ concupiscentia q̄ triplex distinguit in canonica iohan. sc. cōcupiscentia carnis oculoꝝ ꝛ superbia vite. Quantū em̄ ad p̄mū: plures filij amore carnali capti rebelles sunt parentibus: adherentes meretricib: aut ꝓ aperiēdo libidinis fedis connubijs: sicut fecit Esau q̄ matrimonio duxit vxores parentib suis exosas: vt p̄z Gen. xxvij. Nimirū cū amore fedus applicatus alicui coꝛda filioꝝ a parentibus segregat: adeo q̄ etiā vxoꝛ ꝓpria inordinate dilecta: molestē fert maritus onus suoꝝ parentū: ꝛ inde oꝛunt inter nurū ꝛ socrū discoꝛdie: iniurie: rixe: ꝛ similia. videnſq̄ nurus q̄ ei fauet maritꝰ: audacius: insolentius ꝛ crudelius socrū persequit. Quantū etiā ad scōm augmentant in filijs in superbia nutritis vel suis superioꝛib ꝛ nobilioꝛibus copulatis: pauperū iniurie: cōtumelie: inobedientie: adeo q̄ suos parentes nō solū despicere non verent: sed etiā de eis verecundari cōꝓbant tanq̄ de ignobilibus pauperib ꝛ rusticanis. In q̄ rum gementū parentū ꝓsona dicit Esa. j. Filios enutriui a exaltaui: ipsi aūt spreuerūt me. Et de hoc habet exemplū multū notabile in li. Apū. ꝛ ponet inferius sermone secūdo: q. s. ꝓtigit in normānie partibus. Quantū denicq̄ ad ternū: despectiones parentū adhuc magꝭ augmentant ex maledicta filioꝝ auaritia: q̄ crescente etate ꝛ non obsistente virtute semp crescit: totumq̄ nequitie sue virtus effundit a filijs in parentes. Si substātia domus in manus talium venerit: ve miseris genitoꝛibus suis quibus filij denegant etiā vite necessaria ꝓ tinue parentes molestant ꝛ mortem optant. Hunc sapiens ꝓsilit. Eccūs. xxij. Filio ꝛ mulieri fratri ꝛ amico non des potestatē super te in vita tua: ꝛ non dederis alij possessionē tuā ne forte pentteate te: ꝛ depreceris ꝓ illis. Sequitur. Melius est enim vt filij tui te rogent: quam te respicere in manus filioꝝ tuoꝝ.

Sic Absalon pſem ſuum de regno expulit: ꝛ eum vſq; ad mortē pſecutus ē.ij. Reg.xv. ¶ Econtra vero filij boni obedientes pentib⁹ ſuis multiplici felicitate dotāt: put expſſe claret in benedictione Isaac: quā dedit filio ſuo Jacob iuſto: ꝛ ſuis parentib⁹ p oia ſubiecto: vñ ſeptēplicē dedit bñdictionē. vt ptz Gen. xxvij. vbi dicit: Det tibi de⁹ de rore celi ꝛ ō pingue dine terr̄ abūdātiā frumēti vini ꝛ olei: ſeruiāt tibi ppli ꝛ adorāt te tribus: eſto dñs fratrū tuo rū ꝛ incuruent añ te filij matris tue ꝙ maledi xerit tibi ſit ille maledict⁹: ꝛ ꝙ benedixerit tibi bñdictionib⁹ repleat. In qb⁹ ꝓbis ſeptē felicitatis vel bñdictiones p ordinē ꝓprehendūtur. Prima ē abūdātie granaꝝ. q̄ intelligitur in rore celi. de q̄ bñdictione ōz. Eccī.iij. Honora patrē tuum vt ſupueniat tibi bñdictio a deo. ſ. gr̄e ꝛ bñdictio illi⁹ in nouiſſio maneat. Scōa eſt abūdantie tpalīū que intelligitur i pinguedine terre: frumenti. vini ꝛ olei: nā ſm doctores p frumentū cibū. p vinū potū: ꝛ per oleum pulmentū ſignificat. ꝛ ſic cōprehendit omnem terre fertilitatē p quā boues diuites ſunt vnde Eccī.iij. Bñdictio patris firmat domus filiorum: ꝛ hoc iuſte: vt merito honorantis illius a quo quis trahit eē: mercedē habeat ad bene eſſe tam corpaliter q̄ ſpūaliter. Et uerum ibidem. Sicut qui theſaurizat ita ꝛ qui honorificat matrem. qđ intelligi pōt de diuitijs tpalibus corpalibus ꝛ ſpūalibus. Tertia eſt gr̄e ſubiectionis ſue familie que intelligitur in hoc quod addit. Seruiāt tibi populi ꝛ maxime filiorū ꝛ filiarū Eccī.iij. Qui honorificat patrem iocundabitur in filijs.

Quarta eſt honorificationis oim pſertim virtuoſorum vnde ſubditur. Adorēt te tribus. i. ꝓfectuoſi a tribus virtutibus theologicis dicit: et ꝓpter honorificam eius famā quā ex honorificatiōe parentū acq̄rit. Prouer.xij. Bon⁹ eſt nomen bonum q̄ diuitie multe: ꝛ datur illi nomē hoc quaſi p pmio in hoc ſeculo. Eccī.xij. Gl̄ia hominis ex honore patris ſui. Quinta eſt exaltationis ꝛ reuerentie inter frēs ſuos: vnde ōz. Eſto. i. eris dominus fratrū tuorum ꝛ incuruantur ante filij matris tue hoc patuit in Joſeph. Gen. xlv. Sexta eſt vindicte in inimicos: vnde ōz. Qui maledixerit tibi ſcz effectu affatu vel affectu: ſit ille maledictus vt impedire non poſſit ꝓſperam ꝛ lōgeuā vitā. qz dicit Eccī.iij. Qui honorat patrē ſuū vita viuet longioꝛe: Longuꝝ ē em. ſm Alex. de hal. q̄ procurato cōſeruationis vite principiū mereat ꝓſeruationē ſui. Septima ē vltia bñdictionis fautoꝛ: vnde ſubnectit. Et q̄ bñdixerit tibi bñdictiōib⁹ repleat: nam bñdicto ſingularꝫ eſt bene ſentire de rectis: b̄ em rectitudinis ſignum pferūt: qz ſicut recto ligno non coheret niſi rectū lignū: ſic aie recte niſi mens recta cōcordare nō p̄t: ꝛ hec virtuſq; vicaria benedictio eſt eterne beatitudinis de q̄ videt intelligendū illud. j. Timo. iij. Pietas aūt ad animā vtilis eſt: ꝛ maxime q̄ ergapentes exercet. Sequit ꝓmiſſionē habens vite eius q̄ nūc ē ꝛ future. Ad lau. d.

¶ De honoratione parentū q̄ conſiſtit in reuerentia obedientia et benefficentia/ratiōe generationis inſtruccionis ꝛ educationis. Ser. iij

b Onora patrem tuum et matrem tuā. ꝛc. Exo. xx. Viſo vtcūq; ō honoratiōe pentū in generali. Jam breuiſtilo pertrendū ē magis in ſpēaliq; aliter eiſdē ē exhibēda reuerētia: obedientia: ꝛ bñficentia. rōe generatiōis inſtructionis ꝛ educationis. ¶ Ad cuius euidentiā ꝓmo q̄ri p̄t: q̄t modis p̄ceptū iſtud intelligit: ꝓſertim cū pat ꝛ mater plurib⁹ modis accipiunt: Nā primo deus dicitur pater creatiōe diabolus crimis imitatione epiſcopi ꝛ ꝓlati aucte. ſenes antiq rate: ſacerdotes ſacr̄oꝝ collatione nutricius cura ꝛ ſic de alijs. Ad q̄ reſpondet Aſten. li. j. n. xx iij. quod iſtud p̄ceptum p̄t intelligi tripliciter. Primo ſm q̄ ōz a lege nature et ſic intelligitur pater carnal: quia natura nō nouit niſi patrem carnalem ꝙ eſt principium in eſſe nature. Et nota q̄ appellatio patris ꝛ matris extēditur ad omnes aſcendentes i recta linea ſic in nomine filij ad oēs deſcendentes: ſed nō ad trāſuerſales. Secōo ꝓo ſm q̄ ē legis ſcripte a deo inſpirate ꝛ ſic intelligitur pater ſpūalis: quia lex ſcripta reputat patrem non tm illuz ꝙ eſt principium i eē nature: ſed etiā illū ꝙ ē principium p miniſterium in eſſe gr̄e: ſm illud. ſ. Cor. iij. In chriſto ieſu p euangeliū ego vos genui. Tertio denicq; ſm q̄ accipitur p allegoriam impꝛopꝛie: ꝛ ſic deus dicit pater: cui dicimus. Pater noſter qui es in celis: vnde ſuper illud Deut. v. Honora patrē ꝛ matrē dicit q̄dam glo. i. deū ꝛ eccliam. ¶ Secōo q̄ri poteſt cū dñs volut dare filijs p̄ceptū de parentibus cur tam inſufficienter expreſſit quia parentibus nō ſolū debet honoꝛ ꝛ reuerēcia ſz etiam ſuſtentacia quā in deus p̄mittit. Ad

ħ rñdet doctor sanctus scđa scđe. q. ertñ. q parentibus inquantū hmōi debef eis reuerenna et honor: sed sustentatio ⁊ alia similia debenf eis rōne alicuius accēssus. s. inquantū sunt idigentes vel fm aliquid hmōi: et q; qđ est p se primus est eo qđ est p accēssionē inter pma precepta legis q̄ sunt precepta decalogi spēalit precipitur honoratio pentū: in q̄ tñ sic i q̄dā principali intelligitur mādari ⁊ sustentatio ⁊ quicquid aliud debef pentibus. Et vt dicit Hein. de vrimaria. Rōnale est vt qs pentes honoret: quia nisi fuissent pentes bō non venisset sup terram. Et ideo nisi qs pentes honorauerit iustū est vt vita eī abbreuief: vt in eo puniaf in quo deliquit: ⁊ econtra vita parentes honorantis plongef. Tertio, pinde q̄ ri potest. q̄re precipue, pmittitur lōgeuitas p parentū honorationē magis q̄ qua cūq; alia. Ad ħ rñdet Asten. vbi. s. q congruum est vt ei qui gratus est beneficio beneficium ꝓseruetur sicut ingratus beneficio pruare meretur. Beneficiū aūt vite corporalis post deū a pentibus habemus: ⁊ lō pentes honorās q̄si bñficio gratus meref in vita conseruari. qui ꝓ non honorat tanq; ingratus meref vita pruari sed quia longeuitas nō alicerz nisi cū psperitate esset. lō qđ Exo. xx. pretermisit. Deut. v. addidit. s. psperitatem vbi dicit. Honora patrem tuū ⁊ ma. tu. sicut pcepit tibi de⁹. vt longo tpe viuas ⁊ bene sit tibi. Vñ i hoc pcepto sicut ⁊ i primo pmium pmittit ponī q̄ i aliis quia homes vt i plūb vd vnlitatē aliquā act⁹ suos ordināt: ideo in illis pceptis oportuit pmissionem addere pmū et qbꝰ nulla videbaf vnlitas sequi vel aliqua vtilitas impediri et quia pentes iā sunt in recedendo nō ex pectaf vtilitas ab eis. Hinc hunc pcepto addit pmissio Silr ⁊ pmo pcepto ō phibitōe idolatrie: quia p hoc videbat apparens vtilitas impedirī: quam homes credūt se p pactū cum demonibus initū ꝓsequi posse. ¶ Qđ si obiciur illa promissio de lōgeuitate vite videtur esse inanis et friuola: q; sepe ꝓtingit q parentes suos honorātes et eis fideliť subuenientes cito moriunt et ecōuerso pentes debonorantes et irritantes nec subuenientes diu viuunt. Ad ħ rñdet sanctus Tho. vbi. s. q parētes honorāntibus longeuitas pmittit: nō solum q̄ntū ad futurā vitā: sed etiā q̄ntū ad presentez: fm illud apli. i. Timo. iiij. Pietas ad omnia vtilis est pmissionē hñs vite q̄ nūc ē et future: q; cum pūta bona vel mala non ca dūt sub merito vel demerito: nisi inq̄ntū ordināf ad futurā remunerationē: lō qñq; fm occultā rōnē diuinoꝝ iudicioꝝ q̄ marie futuras remunerationē respiciūt. aliq; qui pū sunt i pētes citius vita pruāf. alij ꝓo q̄ sūt impij i parentes diutius viuūt. ℬ Quarto q̄ri pōt quo ꝓsistit honor ille quē dñs pcepit filijs exhibef pentib⁹. A ħ rñdet glo. sup illō Ephe. vj. Honora pa. et ma. q honor iste ꝓsistit in duob⁹. scz in reuerētia ⁊ sustētatiōe. Pro cui⁹ declaratiōe sciendū: q honor ꝓut includit hec duo consistit in tribus. s. in reuerentia: obediētia ⁊ beneficentia ⁊ in his tribus debem⁹ eos honorare: q; fm intelligentiam ſfalem paternoiat psonam generātis instrumentis ⁊ educantis: ⁊ sic tenet rōnem originis reginiris ⁊ benefactoꝝ: vnde dicit phūs: q filij nō pñt parentibus reddere equalens q; tria bona nobilissima receperūt a parentib⁹ quoꝝ nullum eis sufficienter recōpensare pñt. s. eē naturale nutrimentum: ⁊ doctrinā nā rōne esse naturalis. s. rōnis originis debef eis honor reuerentie iuxta illud Eccli. iij. Qui timet dñm honorat parentes: ⁊ quasi dñis seruiet bis q̄ se genuerunt in ope ⁊ sermōe ⁊ cum oi pietate. s. cordis: vbi tripliciť tangit honorē reuerētie. Primo opis: q; rōne esse naturalis qđ cōtrahimus a pentib⁹ tenemur eis humiliter et reuerenter seruire: et tota virtute corporis quā rūcūq; indigent: qđ ē ꝓ illos q̄ manus violentas in eos injecūt. vel victū necessarū subtrahunt: Scđo oris: vt nec duris nec asperz verbis cōtendam⁹ cū ipis: sed eoꝝ reprehensiōes dulciter sustineam⁹ ⁊ blādis verb rñdeam⁹. qđ ē ꝓ illos q̄ pentibus maledicūt: ⁊ in ħ maledictionē diuinā incurrūt. Juxta illō Leuit. xx. Qui maledixerit pri aut matri morte moriatur. Tertio cordis: vt. s. ipos toto corde diligamus: quod est cōtra illos qui parentibus mortem optant vt ipsoꝝ hereditatem recipiant: vel vt fm motū ꝓprie voluntatis sine eorum reprehensione viuant. ¶ Scđo rōne residimus. ⁊ doctrine debetur eis honor obedientie: de quo dicit Eph. vj. Filij obedite parentibus vestris in dño: hoc enim iustum est Honora pa. tu. ⁊ matrē tu. qđ ē mandatū primū in repromissiōe: vt bñ sit tibi: ⁊ sis lōgeuꝰ sup terrā: hec ibi. Vnde filius tenef obedire parēt⁹ in his que ad saluť pertinēt rōne sue cūdi bom quod a patre recepit. s. regimen et doctrinam. Ad quod exemplo ꝓprio christus nos induxit: qui vt dicitur Luce. ij.

Parentibus suis subditus fuit. Ratione deni
q nutrimēti vel benefactoris debetur eis ho
nor beneficentie. vt si indigeant eis vite neces
saria ministremus: ⁊ post hanc vitā eoꝝ ani
mas: missis elemosynis: ieiunijs: ⁊ similibus
a purgatorio liberemus: nec enim in benefi
cijs possunt filij parentibus equiualens red
dere: quia parentes nutrierunt filios de sua
carne ⁊ propria substantia: sed filij nutriunt
parentes de substantia aliena: ⁊ ideo qui in
his tribus parentes non honorant a deo tri
plici vindicta seuere vltionis feriunt. Prima
est abstractio rerū temporaliū quia diuino iu
dicio plerumq; talibus diuersa infortunia re
rum temporaliū eueniunt: qui suis parentib⁹
in indigentijs non subueniunt. Secundo ab
breuiatio vite tēporalis ⁊ fame: vnde ps̄. Su
bito defecerunt: perierūt propter iniquitatem
suam. Et sm iura infames reddunt ⁊ a testi
monio ferendo ⁊ ab omni actu legitimo repel
lunt: ij. q. vij. c. plerique. in fine. Et sm canones
ingrati parentib⁹ a testamento sibi facto ⁊ de
uotiōe sibi facta excludunt ⁊ hereditaria suc
cessione priuatur, put postea latius videbitur
Tertio additio mortis eterne: dicit enim glo.
Leuit. xx. Qui maledixerit pr̄i aut matri mor
te moriat: scz morte eterne dānationis. Nec
mirū cū reputant indigni vite tpali: que eis di
uino iudicio subtrahit: cū tamen alijs pecca
toribus hec vita ad penitentiā concedit: q si
ab his vindictis quidā eoꝝ occulto diuino iu
dicio misericorditer eximant magis timeant
ne pseuerantes in malo potiori vindicte reser
uentur. Veruntn̄ ex iā dictis duo p̄ncipaliter
prosequenda resultant. Primū est: quō nos
obligamur ad parentū obeditionem. Secun
dū est quō cogimur ad eorum sustentationē.
Quantū igit ad primū queri pōt: vtrum vn⁹
homo teneat alteri obedire: p̄sertim cū insti
tutio diuina contineat q homo suo consilio re
gat. Eccle. xv. Deus ab initio ꝯstituit hoiem
⁊ reliquit illum in manu cōsilij sui. Ad hoc rn̄
det Tho. scda 2ᵉ. q. ciiij. q sicut actiones rerū
naturaliū procedūt ex potentijs naturalibus
sic etiā opationes hūane procedunt ex huma
na voluntate: oportuit aūt in rebus naturali
bus q superiora mouerent inferiora ad actio
nes suas: per excellentiam naturalis virtutis
collate diuinitus. Vnde oportet etiam in re
bus humanis q superiores moueant inferio
res per suā volūtatem ex vi auctoritatis diui
nitus ordinate. Mouere aūt per rōnem ⁊ vo
luntatem est precipere: ⁊ ideo sicut ex ipso or
dine naturali diuinitus instituto: inferiora in
rebus naturalibus necesse habent subdi mo
tioni superioꝝ: sic etiam in rebus humanis ex
ordine iuris naturalis ⁊ diuini tenentur infe
riores suis superioribus obedire: vt filij pa
rentib⁹: serui dominis: subditi prelatis spūali
bus ⁊ tēporalibus: monachi suis p̄latis. De
us aūt reliquit hoiem in manu consilij sui: nō
q liceat ei facere om̄e qd̄ velit: sed quia ad id
qd̄ faciendū est: non cogitur necessitate natu
re sicut irrationales creature: sed libera electi
one ex proprio cōsilio procedente: ⁊ sicut ad a
lia facienda proprio cōsilio procedere debet:
sic etiam ad hoc q obediat suo superiori. ¶
Qd̄ si querit cui plus obedire tenemur patri
carnali an spūali. Ad hoc respondet glo. xxx.
q. iij. c. pitaciū: in fi. q in necessitate potius est
carnali subueniendū in temporalium beneficio
ꝝ exhibitione: quia de carnali preceptum
illud intelligitur. Honora patrem ⁊ matrem
Cuius ratio est: quia ab eo habet esse que ob
ligatio etiam per infidelitatem non dissoluit
sed iure naturali ⁊ diuino hec obligatio nata
est: vt patet. j. dist. c. ius natura: ⁊ sic in regula
Augusti. habetur q religiosus prelato tanq̄
patri debet obedire: ibi verbum tanq̄: notat
similitudinem potius q̄ veritatem: ⁊ in euan
gelio Matth. xxvj. Tanq̄ ad latronē: Sed
in exhibitione reuerentie plus deferendū est
spirituali patri. ¶ Deniq; queri potest: vtrum
ergo filij: serui: subditi ⁊ inferiores teneantur
in omnibus obedire: presertim cum dicitur
Collossen. iij. Filij obedite per omnia paren
tibus vestris: ⁊ subdit. Serui obedite per o
mnia dominis vestris carnalibus: ⁊ eadem
ratio est de alijs subditis. Ad hoc respondet
Thomas vbi supra: q obediens mouetur ad
imperium precipientis quadam necessitate
iustitie sicut res naturalis mouetur a virtu
te sui motoris necessitate nature: q ergo res
naturalis non moueatur a suo motore potest
contingere dupliciter. Vno modo propter i
pedimentum quod prouenit ex fortiori virtu
te alterius mouentis: sicut lignū non cōburit
ab igne si fortior vis aque impediat. Alio mo
do ex defectu ordinis mobilis ad motorē: qz
⁊ subijciatur eius actioni quantum ad aliqd
non tamen quantum ad omnia sicut humor
quādo subijcitur actioni caloris q̄tum ad ca
lefieri: non tamen quantum ad exsiccari vel
cōsumi. Sic etiam ex duobus cōtingere po

reſt: q̄ ſubditus ſuo ſupiori non teneat in oīb⁹ obedire. Uno mō ꝓpter p̄ceptū maioris plā ri vel ptātis: vñ ſuper illud Ro. xiij. Qui reſiſtunt ei ſibi dānationē acquirūt: dicit glo. Si q̄ diuſſerit imperator nunq̄d nbi faciendū eſt: ſi ꝓtra p consulē iubeat ⁊ aliud imperato: nunq̄d dubitat illo contēpto illi eſſe ſeruiendū: ergo ſi aliud imperator aliud deus iubeat: ꝓtēpto illo: deo eſt obtemperandū. Et ex hoc ꝓcludit q̄ nulli eſt obediendū in his q̄ ſunt ꝑ deū vel aie ſalutē: vel ſimpliciter vel ex caſu. Alio mō nō tenet inferior obedire ſuo ſupiori ſi et aliq̄d p̄cipiat i quo nō eſt ei ſubiectus: dicit em̄ Seneca. in. iij. de beneficijs. Errat ſi q̄s eſtimat ſeruitutē in totū hoīem deſcendere: pars em̄ melior excepta eſt: corpa ſunt obnoxia ⁊ aſſerti pta dominis: mens q̄dem ſui iuris eſt: ⁊ ideo in his q̄ ptinent ad interiorē motū voluntatis hō non tenet hoi obedire ſed ſolū deo. Tenetur aūt hō hoi obedire in his q̄ per corpus exterius ſunt agēda: i q̄buſdā tm̄ etiā ſm ea q̄ ad naturā corpis ptinēt hō hoi nō tenet obedire ꝑ ſolū deo: q̄ oēs homines naturaliter ſunt pares: puta in his q̄ ptinent ad corpis ſuſtētationē ⁊ prolis generationē: vñ nō tenent nec fuit dñis: nec filij parentib⁹ obedire de matrimonio ꝓtrahendo vel ỹginitate ſeruanda vel aliquo alio hmōi: ſed in his q̄ pertinēt ad diſpoſitionē actuū ⁊ rerū humanarū tenet ſubditꝰ obedire ſuo ſupiori ſm rōnem ſupioritatis: ſicut miles duci exercitus in his q̄ pertinent ad bellū: ſeruus dño in his q̄ ptinēt ad ſeruilia opera exequēda: filius patri in his q̄ ptinēt ad diſciplinā vite ⁊ curā domeſticā: ⁊ monachus in his q̄ ptinent ad regularē cōuerſationē ſm quā ſuo ꝓlato ſubditur. ⁊ iō q̄ſtum ad illa ſola tenet obedire q̄ pñt ad regularē obſeruantiā ⁊ cōſeruationē ptinere q̄ eſt obedientia ſufficiens ad ſalutē: ſi tm̄ etiā in alijs obedire voluerit: hoc ad cumulū pfectionis ptinebit: dūmō tm̄ illa nō ſunt ꝓtra deū vel ꝑfectionē regule vel in aliquo caſu ꝓtra ſalutē anie: q̄ talis obedientia ſimplicit vel in illo caſu eſſet illicita. Sic igitur pōt obedientia triplex diſtingui. Prima ſufficiens ad ſalutē que ſcz obedit in his ad que obligat. Scōa perfecta q̄ ſcz obedit in omnibus licitis. Tertia indiſcreta que ſcz i illicitis etiā obedit: ꝓtra q̄s dicit Act. iij. Obedire oportet deo magis q̄m hominibus: ⁊ iō q̄d Apl's dicit filijs ⁊ ſeruis q̄ obediant per oīa: ſane intelligendū eſt q̄ſtum ad illa q̄ pertinent ad ius patrie vel dominatiue poteſtatis. Ad laudem dei omnipotentis.

Utrum filius obedire teneat patri ⁊ matri circa matrimoniū: ⁊ vtrū religionis ingreſſus cōtra voluntatē parentū ſit illi interdictus. Ser. iiij.

Onora patrem tuū ⁊c. Exo. xx. Occaſione queſtiōis p̄cedentis primo queri pōt in quibus patri filius obedire teneat: p̄ſertim cū apl's Col'. iij. nihil excipere videat: dicens, Filij obedite p oīa parentib⁹ veſtris. Ad hoc rñdet Aſten. lib. j. ti xxiij. q̄ ſm gradus ſupioritatis ē modus obeditiōis: q̄ vt dr Ro. xiij. Dis ptās a dño deo eſt: ⁊ ois alia poteſtatib⁹ ſublimioribus ſubdita ſit. Eſt aūt ſupioritas conſtituta tripliciter. Prima in ſpūalibus ⁊ ſic p̄eſt pater ſpūalis. Scōa cōſtituta eſt in regimine reipublice: ⁊ ſic p̄eſt plātis ſecularis. Tertia denicq̄ in regimine ꝓprie familie: ⁊ ſic preeſt pater carnalis. Sicut ergo determinat obedientia plāti ſpūalis in ſpūalibus: ⁊ plāti ſecularis in temporalib⁹ reipublice: ſic etiā obedientia patris in diſpenſatiōe rei familiaris: ⁊ ſm hoc dicit pōr: q̄ filius patrifamilias obedire patri tenet in oīb⁹ bus ꝓbabiliter ptinentib⁹ ad neceſſitatē vel vtilitatē rei familiaris: ⁊ ſic intelligi dr auctoritas ſupradicta: ⁊ ſimiles: vñ q̄ſdā filius vtitur bonis patris. dr illi obedire in diſpenſatione tpaliū ⁊ ſubminiſtratione obſequioꝝ: ac etiā in exercitatione actuū virtuoſoꝝ. Hinc dr Deut. xxj. Si genuerit hō filiū cōtumacē qui nō audiat patris ⁊ matris imperiū: ⁊ cohercitus obedire contēpſerit: a pp̄hendēt eū ⁊ ducent ad ſeniores ciuitatis illius ⁊ portā iudicij dicentq̄ ad eos. Filius noſter iſte peruus ⁊ ꝓtumax eſt: monita nr̄a audire ꝓtēnit: cōmeſſationib⁹ vacat ⁊ luxurie atq̄ cōuuijs: lapidibus eū obruet pp'l's ciuitatis ⁊ morietꝰ: vt auferatis malū de medio vr̄i. Et q̄ ptr ſm Alan. q̄ patri filius obedire teneat in diſciplina bonoꝝ moꝝ q̄d intelligi dr de neceſſarijs ad ſalutē. ¶ Scōo ſo q̄ri pōt: vtrū patri p̄cipienti ꝓtrahere mr̄imoniū cū aliqua: filius obedire teneat ſub pena pcī mortalis. Ad hoc rñdet Gaſp. de cal. in. c. j. extra deſpon. impu: inter alia. Q̄d ſi q̄rit: an ex ſponſalib⁹ parētum filij obligent ⁊ tūc ptr rñſio ex li. vj. c: vnico. vbi dicit q̄ ex ſponſalib⁹ q̄ parentes p filijs puberib⁹ vel ipuberib⁹ plerūq̄ ꝓtrahūt: ipſi filij ſi ex preſſe ꝓſenſerint vel tacite: vt ſi ꝓſentes

fuerint nec ꝓtraxerint: obligant ꝛ ex eis oriri
tur iustitia publice honestatis: ꝛ est idez si filij
tpe sponsalioꝝ absentes ꝛ etiã ignorantes ea
dem sponsalia post scientes: ratificauerint tra
cte vel exꝓsse. Joh. an. dicit ibidem: q̃ qui
tacet in hoc casu consentit: qz regula iuris est
qui tacet consentire videt: ꝛ in fauorabilibus
ꝑcipue sequit in rextu: aliter et sponsalibus
cõtractis ꝓ filijs a parentibꝫ nec ipsi filij obli
gant nec publice honestatis iustitia inde sur
git. Si vero queratur an patri ꝓpienti matri
monũ vel sponsalia cõtrahi filius obedire te
neatur. Respondet q̃ saluo saniori iudicio si
bi videt: q̃ si pater iustã habet causam ꝓpiẽ
di: q̃ cũ tali ꝓtrahat vel ne cũ tali cõtrahat
puta ꝓpter pacem ineundã vel aliã similem
causam: vel ne cõtrahat cũ muliere mala vel
sibi exosa: sicut fecit Esau cõtrahens cũ bis q̃
parentibus exose fuerũt: tũc filius tenet patri
obedire nisi vellet in castitate pmanere: qõ si
non facit nõ peccat: ꝛ ecõuerso si filius habet
iustam causam nõ obediẽdi: nullatenus pec
cat non obediendo: sed causis legitimis hinc
inde cessantibus: cũ matrimoniũ oĩno debet
esse liberum. tum rõne significat: tum ratione
tante obligationis seu seruitutis que in illo cõ
tractu consistit: nõ est illud a parentibꝫ iniun
gendũ inuito nec a filio est de necessitate pa
rendũ: nec obligat etiã q̃ntum ad petrã et pe
ꝓ: sed tm̃ de honestate ꝛ ꝓsilio: ꝛ sic est intel
ligendũ: c. j. extra de despon. impu. in his duo
bus questionibꝫ. Nam ibi scribit papa episco
po Eusebio. Tua fraternitas requirit de fi
lio adulto quẽ pater vult matrimoniũ cõtra
here: si sine volũtate adulti filij hoc facere põt
Ad qõ dicimus si aliquo modo non cõsentit
filius: nõ fieri posse: põt aũt filium nondũ adul
tũ cuius voluntas discerni non põt pater cui
vult in matrimonio tradere: ꝛ postq̃ filius p
uenerit ad legitimã etatem oĩno debꝫ hoc ad
implere: glosa: de honestate nõ de necessitate:
ꝛ idem iudicii est de filia. ¶ Tertio proinde
queri põt: vtrũ pater teneat dotare filiã sine
illius consensu nubentẽ: ꝑsertim cũ matrimo
niũ debeat esse liberũ vt dictũ est. Ad hoc rñ
det Fran. de zab. qz si tale matrimoniũ initũ
fuit ratum: nullũ habẽs impedimentũ: tũc filia
si nubit post. xxv. annũ. pater nõ potest illi op
ponere: ꝛ qz pater filiã suam dotare tenet: et
am hãc dotare debꝫ. Si ꝓ nubit añ. xxv. an
nunc videt q̃ pater eum dotare nõ teneatur:
equius rñ est q̃ eũ pater dotare nõ recuset: qz
licite nubit de iure canonico: ꝛ in hoc leges imi
tant sacros canones: vt ꝓz extra de secun
nup. c. fi. qõ extendit ad oẽs mulieres: vt dicit
glo. ꝛ hoc tenet glo. xxxij. q. ij. c. fi. vide etiã tex
illũ: qõ tñ sane ĩtelligendũ est dũmodo dignũ
eligat: secus aũt si indignũ: ꝛ hec oĩa clarius
patent. xxxvj. q. j. c. de raptorib⁹: in glo. Bar
bat. in. fi. ¶ Quarto ꝑterea queri põt vtrũ oc
casione religionis ꝑtermittã pñt opera ꝛ offi
cia pietatis in parentes: ꝑsertim cũ bonoꝝ ob
sequij parentibꝫ exhibendus cadat sub necessi
tate ꝓcepti huius sed ingressus religionis est
de cõsilio ꝛ non de necessitate saluis. Ad h
dicendũ q̃ aliter ꝛ aliter loquendũ est de con
stituto in seculo ꝛ de professo in religiõe. Quã
tum igitur ad primũ: qui ꝓstitutus est in secu
lo: dicit doctor sanctus scõa ꝛ. q. j. q̃ religio
ꝛ pietas sunt due ꝑtutes: nulla aũt ꝑtus alte
ri virtuti contrariat aut repugnat: qz fin pñm
in ꝓdicamentis. Bonũ non est bono contra
rium ꝛ ideo non potest esse q̃ pietas ꝛ religio
mutuo se impediant: vt ꝓpter vnũ alterius ac
tus excludat: cuiuslibet em̃ virtutis actus de
bitis circumstantijs limitatur: quas si ꝑtereat
nõ erit iam virtutis actus sed vitij. Unde ad
pietatem pertinet officiũ ꝛ cultum parentibꝫ
exhibere fm̃ debitum modũ: non est aut̃ de
bitus modus vt plus intendat ad colendum
patrem q̃z ad colendum deum: sed sicut dicit
Ambrosi. super Lucam. Necessitudini legis
diuine religionis pietas antefertur. Si ergo
cultus parentũ abstraheret nos a cultu dei: iaz
non esset pietas parentũ insistere cultui cõtra
deum: vnde dicit Hiero. in epla ad Heliodo
rum. Si pater in limine domus iacet: si ma
ter vbera quibus te lactauit ostendat: percal
catũ perge patrem: pcalcatam perge matrez
ꝛ siccis oculis ad vexillũ crucis euola: summũ
genꝰ pietatis est in hac re esse crudelem. Et
ideo in tali casu diminuenda sunt officia pieta
tis in parentes ꝓpter diuine religionis cul
tum. quia dicit Grego. q̃ parentes quos ad
uersarios in via dei patimur: odiendo ꝛ fugi
endo nescire debemus. Unde Hiero. vbi su
ꝓra. Honora patrem ꝛ matrẽ si te a vero pa
tre nõ separat: tamdiu scilicet carnis copulã q̃s
diu ille suum nouerit auctorem. Et idem iudi
ciũ est si sine periculo mortalis culpe: ꝓpter pe
ꝓnã fragilitatem vel aliam quamcũq̃ occasi
onem parentibꝫ officia pietatis exhibere non
possemus. Si ꝓ debita obsequia parentibꝫ
exhibendo non abstrahamur a diuino cultu

vel obseruãtia mandatoꝝ: etiã sine nostro ob
sequio sustentari nõ possunt: nõ debemus eis
relictis intrare religionẽ: qz transgrederemur
p̃ceptũ de honorazione parentũ nam sic eozũ
curã deo cõmitteret: hoc esset temptare: cum
habens ex humano consilio ꝺd ageret: periculo
parentes exponeret sub spe diuini auxilij: q si
sine eo parentes transigere viram possent: licꝫ
tũ esset illi desertis parentibus religionẽ intra
re: qz filij nõ tenentur ad sustentationẽ paren
tũ nisi causa necessitatis: vnde illud Luce. ix.
vbi dñs dicenti sibi: pmitte me primũ ire z se
pelire patrem meũ: rñdit. sine vt mortui sepe
liant mortuos suos: tu aũt vade z annũcia re
gnum dei: exponit. Cyrillus dicens: q discꝫ
pulus ille non petijt q patrem iam defunctũ
sepeliret: sed adhuc viuentẽ in senectute sustẽ
taret: vsqꝫ quo illũ sepeliret: qꝺ dñs non cõces
sit: qz erant alij qui eius curã habere poterant
linea parentele astricti. Vnde generaliter pa
rentes plus obligant ad prouidendũ filiozũ
q̃ filij ad prouidendũ parentũ: cuius causam
assignat lyra super Matt. ix. dicens: q pater
cũ sit principiũ filij per se: obligat ad prouidẽ
dum filijs de doctrina z nutrimento: non aũt
ecõuerso. Vnde dicit. ij. Corin. xij. nec debent
filij thesaurizare parentibus sed parentes fi
lijs: z ideo non licet parentibus ingredi religi
onem omissa cura filiozꝫ: sed debent de eis cu
rare vt de cura competenti eis prouidere: fili
us aũt nõ simpliciter curam parentũ habere
tenetur sed per accidens sez si pater sit in ca
su necessitatis in quo nõ possit per alium sibi
q̃uenienter subuenire: z ideo tali casu cessan
te potest z debet etiã contra voluntatem pa
rentũ religionem intrare. Ad hoc etiã confir
mationẽ habetur dist. j. c. ius naturale: in glo.
q filij locupletes nutrire tenentur parentes
egenos. q si parentes habent vnde sustenta
re possunt vel aliquo artificio se nutrire pos
sunt tunc filij non obligantur: nisi sit persona
cui non q̃uenit operari: vt miles z ꝯ. qui coꝝpo
re eget licet operari posset: tamẽ est alendus
z sic istud preceptum est affirmatiuũ z obli
gat semper: sed non ad semper: similiter pazẽ
tes imo fortiori vinculo tenentur filios nutrire
etiam illegitimos: vt expresse patet extra de
eo qui dux. in ma. quam pol. per adulte. c. cũ
haberet: in fi. in tex. z glo. Pozro q̃rum ad se
cundum sez illum qui iam in religione profes
sus est: dicendum sm Tho. z Alex. an. q ta
lis reputatur iam quasi mortuus mũdo: z nõ
non debet occasione sustentationis parentũ
exire clausturã: in quo p̃sepult christo: z iterũ
se negotijs secularib⁹ implicare: cũ ꝓpter pau
pertatem qua prepatio carent: tum etiã ꝓpter
obedientiã qua sine licentia suoꝝ prelatoꝝ eis
clausturũ exire nõ licet. Tenetur tamen salua
sua plãi obedientia z sue religionis statu: piũ
studiũ adhibere: qualiter eius parentib⁹ sub
ueniat. Preterea licz talis non sit obligatus
ad exhibitionẽ corporalem honoris parentũ:
est tñ obligatus ad exhibitionẽ spualem: z in
reuerendo: psolando: orando: ad bonũ indu
cendo: z salutem anie procurando: sa lua sem
per obedientia superioris: nam in exhibitione
spuali religiosus marie debet plicere preces
ptum istud circa parentes in qua peripue con
sistit p̃firmatio ad deũ. Quinto deinꝫ
queri põt: quare non est datũ preceptũ de ho
nore filioꝝ z aliozꝫ hominum sicut de honore
parentũ. Ad hoc rñdet Astẽ. li. j. n. xxiij. q ra
tio naturalis non statim dictat q aliquid sit p
aliquo faciendũ: misi cũ homo aliquid debet:
debitũ aũt filij ad patrem est maxime manife
stum: z ideo ponitur sub p̃cepto: vnde Eccle.
vij. Honora patrẽ tuũ z gemitus matris tue
nõ obliuiscaris: memento eni q̃m nisi per illos
non fuisses rembue illis quõ z illi tibi: z ideo
non ponitur etiã sub aliquo p̃cepto decalo
gi vt aliquod obsequiũ vel beneficium alicui
nisi parentibus impendat: parentes aũt non
vident esse filijs debitozes ꝓpter aliqua be
neficia ab eis recepta: sed potius econuerso fi
lius qui est aliquid patris: z patres amant fi
lios vt aliꝺ ipsoꝝ: vt dicit. viij. ethi. vnde eiꝺ
dem rationib⁹ non ponunt aliqua p̃cepta pti
nentia ad amoꝛẽ filioꝝ: quibus nõ ponuntur
aliqua p̃cepta ordinantia hoiem ad seipsum
nemo vnq̃ carnem suã odio habuit: Et sicut
in prima tabula vel in ordine ad deũ: primũ
p̃ceptum ponit de honore principij qꝺ est de
us: sic in secꝺa tabula vl in ordine ad proximũ
primũ p̃ceptum ponitur de honore principij
qꝺ est homo: vt sic vtrobiqꝫ principij dignitas
honoretur: nam qui parentes honorat deũ z se
ipm honorat: vnde legit q quidã famosus do
ctor erat parisius multis notus z dilectus: cꝰ
audiens mater eius paupcula: cogitauit visi
tare fil ũ: z in tunicella de burello venit pariſ
ius: querens a matronis pro tali magistro q̃
responderũt ꝺd vultis ei. ego sum inquit ma
ter eius tunc matrone refocillantes eã postea
vestibus bonis eam ornauerunt: ne magister

ille de vilitate matris verecūdiā pateretur: que cū venisset ad filiū au: Ego sum mater tua: Rādit magister: nō credo: qz mater mea paupercula ē: tumcā de burello habere ꝓsueuit ⁊ cū nullo mō vellet eā agnoscēr. reducta tunicā suā induit: ⁊ ad filiū suū reuersa est. sedens cē in medio doctoꝝ: q̄ staum assurgens matri capitiū deposuit ⁊ amplexat⁹ ē eā: dicēs mō suo q̄ estis mater mea qō vbiq; diuulgatum ꝑ magno honore ei reputatū ē: ⁊ postea ēps parisiensis effectus est. Ecōtra ꝯo de inhonorandis ⁊ nō subuenientibus pentū necessitatibus: legit in li. Apum. Qō in normānie pbr erat vir diues ꝫ ignobilis habēs vnicum filiū delicate nutritū: quem q̄ patrē miles q̄dā cū amicis dicens: filia nobis est decora nimis ⁊ prudens p quā posteritas tua exaltari poterit: hanc filio tuo dabimus in vxorē. hoc medio: vt cedas possessionib⁹ tuis vniuersis ⁊ filius tibi ⁊ matri ꝯdiu viuerint⁹ abūdanter ꝯuidebit. Hoc pater audiēs ⁊ berens sub dubio: tandē ab amicis ꝓpulsus ē cedere bonis ⁊ q; filius anno primo parētes honorauit: secūdo tñ minus: ⁊ tertio inuerecūdius ꝯtemnebat: quarto aūt anno vxore suggerente domū culā eis in oppositio fecit: vbi nō modicā egestatē pertulerūt: nam vix interdū audebāt intrare domū filij: sed p seruū mandabāt ei q̄b⁹ poterant non carere. Accidit aūt vt mater visa auca infixa veru in domo filij: diceret viro me feminam magis decet paucis esse contenta, tu vade ad domū filij vt saltez semel esurientem animam saties: quē mox vt veniētē filius vidit: aucam ab igne retraxit et abscondit: obuiusq; patri quid quereret ingiuit: qđ pater intelligens dissimulauit ⁊ redijt: tunc filius puelle precepit vt aucam ad ignē reponat que busonē maximum pectoris berētem inuenit: qua clamante filius accurrit busonēq; nisus est excutere: buso ꝯo resilies faciem eius adeo fœtenter inuasit q̄ nulla arte deponi potuit: q̄ si pars alīq̄ monstri tangeret filius tra sensibiliter ledebat⁹ ac si in corde percuteret: cōterritus igit ⁊ cōrit⁹ diocesanū adijt ⁊ cō fessus p penitentia recepit: q̄ per oēs fines normānie ⁊ gallie circūiens: euentum rei populis enarraret. ⁊ sic omnes parētes ⁊ filios exemplo suo plenius informaret. tandē sācto rum q̄rūdā pcib⁹ liberanī: ⁊ subito disparuisse fedū monstruz audiuim⁹. Ad laudem dei.

¶Quō debent ali parētes a filijs ⁊ puideri/ac ecōtra quō filij ēt debēt a parētib⁹ ali ⁊ puideri.

Sermo. V

Honora patrem tuum ⁊c. Ad b euidentiā aūt eoꝝ q̄ tacta sūt in pcedenti sermone q̄ri pt. Que sint onera q̄ pater p filio subire tenetur saltē nōdum emācipato: Ad h̄ rñdet Jo. an. in additiōib⁹ speculi sup rubrica: q̄ filij sūt legitimi: q̄. cuj⁹ sunt onera q̄ pr̄ p filios hmōi subire hz. ¶ Primū est alimētoꝝ pstatio ⁊ educatio. Secūdū ē q̄ illis q̄rat cōiuges vt puideat ꝺ alio statu scz ecclīastico vt religioso. Tertiū est q̄ dotē vel donationem ꝓpter nuptias tribuat. Quartū ē q̄ in iudicio p ill⁹ agat ⁊ pſentiat: Quintū ē vt ipoꝝ tutelā gerat. Sextū vt onera nurus subeat: Septimū vt sibi debitū subsidiū bonoꝝ reliq̄t. Octauū vt q̄ testat⁹ eos instituat vel exhereden: alias nō valeret. Nonum vt ex fructib⁹ aduenticioꝝ sūptus litigiorum faciat. Decimum q̄ illos sub casuali vl mixta conditione non instituat. Undecimum vt ipsoꝝ bona administret ⁊ regat. Duodecimum vt in adeunda ex eoꝝ actib⁹ vel ꝓtractibus actione: q̄ iussu teneat vl q̄ ratum habeat. Tredecimum q̄ in adeūda hereditate p filiū iussum pstet vl pmutat. Decimūq̄rtum q̄ plerūq; paterna pietas ꝓsilū capiat ꝑ liberos suos Quib⁹ premissis tam ꝓncipale scōm est prosequendū scz quō filij obligant ad pēnum sustentationem. q̄ pceptū istud nō solū intelligitur de reuerēna pentib⁹ exhibēda: ꝫ etiā de necessitatibus ⁊ alimētis corpalib⁹ mistrādis dūmodo patēr indigeāt. ¶ Primo igit q̄ri pōt quid in alimētoꝝ appellatiōe ꝓtineatur Ad h̄ dicēdum q̄ i alimētoꝝ appellatiōe cōtinentur oia ad vitā necessaria: puta cibaria: vestes: habitatio ⁊ similia: q̄ sic talib⁹ corp⁹ ali nō pōt. h̄ pater: x. q. j. c. epus. in glo. ⁊ plenius in spe: d: fi. sint legi. §. j. i pn: ꝓuidē etiam i ea ad medicinam egroto necessaria: vt in spe d fi. sint legi. §. j. in pn. ꝑ. ꝫ nunqd is. Et oia alia q̄ homi natura demōstrat cē necessaria: verūtñ alimenta q̄ pstari debent siue de iure siue de bois dispositione pstanda sunt. sm facultates eius⁹q; eadē habz pstare: vt ptz extra de eo qui duxit i matri: quā pol. p adul. c. cum haberet: in tex. ⁊ glo. Scōo queri pōt: vtrum ergo teneatur pater pstare filijs spurijs vel

alijs illegitimis alimēta pſertim cū extra q̄ fi. ſint legit:c. venerabilē dicit tex. in fine q̄ ſecula res leges non ſolū repellūt tales a ſucceſſiōe paterna:ſz etiā negāt eis alimēta:z allegat ibi glo. leges. Ad ꝟ dicēdū q̄ lex canonica eā ꝓz benigna ꝓſiderauit tales illegitimos ñ eē in culpa vt ptz. lvj. di. c. naſci. z fm glo. i ꝟ cōcordat iuri naturali fm q̄ dicimus: q̄ liberoꝝ p̄creatio z educatio ab inſtinctu nature p̄cedit vt. ſ. di. c. ius naturale. z iō debēt ali. Jn ꝟ ḡ caſu rigori iuris ciuilis eq̄tas canonica p̄ferenda eſt: vt dicē glo. in. c. cū haberet: extra de eo q̄ dux. in ma. quam pol. p adul. Et q̄rit ibi glo. nūq̄d de iure canonico tales illegitimi ſuccedent in bonis:z rñdet q̄ nō: q̄z lz ꝟ decretalis mādat eis alimēta p̄ſtari: nō tñ eos legitimat aut vocat ad ſucceſſionē patrꝫ. vt ꝟ clā. deſpō. c. vl. ¶ Prouide q̄ri p̄t. Cum filij ſpurij de benignuate canonica p pentes alij debeāt: apud quē illud cōpleri debeat. Ad ꝟ rñdet glo. in dicto. c. cū haſſet: q̄ filius minor triēnio debet ali apud matrē: maior ꝟo triennio debet ali apud patrē z allegat. C. de. pa. po. §. nec filiū: ꝟ etiā ptz extra de ꝓuer. infide. c. vl. i ter. z glo. q̄ tñ apud matrē filius minor triēnio ali debet: itelligit Alan⁹ q̄ñ mater habet eū lactare: ſi tñ ꝟ nō deceret: puta q̄ nobilis eſt: vel ſorte poſt diuortium ē pfeſſa vel monaſterium ingreſſa: tūc apud patrē debet ali. i. expēſis patris: de iure enim eſt q̄ mater lactare ꝺ ber filiū p̄opt̄ijs verbibus: vt ptz. v. di. c. ad eius: ſi tamē eſſet cōſuetudo q̄ alteri tradere tur ad lactandū z p ꝑis ſcandalū eēt ſi mr̄ eū lactaret: vel ſi ſubeſſet alia legitima cauſa p̄ pter quam mater eū lactare nō poſſet: putat Baſpar de cbalō. eū lactādū expēſis patris. ℬ Quarto p̄terea q̄ri p̄t an aliq̄ caſu p̄ recuſare p̄t ne filiū alat: Ad ꝟ rñdet glo. in dicto. c. cum haſſet: q̄ ſic ex cauſa iuſta: puta ſi filius patrem accuſauit z allegat in argumētum. l. ſi q̄s a liberis. §. ſi quis ex bis. ff. de. lib. agno. qō verum eſt ſiue fuerit accuſato ſcrā de crimine capitali: ſiue etiam ex delatōe p̄ graue diſpendium paſſus ſit. Sc̄do ſi minor ē triennio filius: z ſupeſt mr̄: quē caſū intelligit dictum ē iam ꝺ lactante. Tertio ſi pater eſt inops z mater abundat. Quarto ſi eſt ſpurius z ꝟ de iure ciuili: ſecus ꝺ iure canonico vt dictum eſt z hi q̄tuor caſus colligūt ibidē ex glo: Hoſt. aūt extra ꝺ ꝓuer. infide. c. ij. addit duos caſus. Primus q̄ñ commictit ingratitudinem ꝑ patrē. C. de alen. libe. ſi patrem. z cauſe ingratitudinis notāt m. c. q̄ntauallis: de iureiur. in glo. z videbitur infra cum aget de exheredatione: vñ caſus ille multū generalis ē z plures cōplectit: q̄z ex ꝺb⁹ cauſis p̄ filiū z filius patrē exheredare p̄t: ex eiuſdē etiā alimēta denegare p̄t. vt no. Bar. in tractatu de alimētis. in l. ſi q̄s a liberꝫ. §. ſi q̄s ex bis. ff. de libe. agno. Sc̄do ē ſi filiꝰ bz artē vt ſcit artē vnde viuat. ff. de lib. agno. l. ſi q̄s a liberis. Deniq̄ fm Bar. in tractatu de alimētis: ſocer tenet alere nurū inopē: z allegat. ff. de li. ag. l. ſi q̄s a liberis. §. nō tñ: ſilr fratrem frater alere tenet vt. l. mutuus. §. manente. ff. ꝺ iur. doct. Silr mō beres extraneꝰ filij tenet alē patrē vt ibi notat. p. l. ſi q̄s a liberis. §. parens. ff. de. libe. agno. Sic etiā monaſterium alere tenet patrē monachi eū ſit ſuus beres cuiuſdam ſemimontij: vt aut. ſi q̄ mulier. C. ꝺ ſacroſanctis eccleſijs. Tutor ꝟo pupillo denegare alimenta non ſolum incidit iuſtā cauſam remouendi ſed etiam puniendi. vt. l. ſi. ff. vbi. pu. edu. de. et lege tutor: qui alimenta. ff. de iur. tu. z vaſallus vt dicit ibidem Bar. tenetur alere dñm egenū: alias feudū poſſit ei licite auferri ꝓpter denegationē alimētoꝝ: vt extra colt: ꝺ wramēto fideli. c. j. Deniq̄ ſacerdos tenet vxoꝛ z filios de eccleſie ſue bonis alimenta p̄ſtare ſi non habent aliunde. vt ptz xxj. di. c. oino. in glo. ibi tamē loq̄t de vxore z filijs nō aūt ꝺ cōcubia: vide tex. z glo. Barius multo magis vxorem alere tenet q̄ñ dotē habet: quia dos ſeruire debet oneribus matrimonij: q̄ ſi dotem non habet nihilominus eā nutrire tenet. ſi ꝟo opaſ: z idē etiā inhere deviri matrimōio ſoluto: vt nota. in. l. ſi p̄gra: ff. de op. li. Si ꝟo nō opaſ viro tūc nō obligatur ad eā alendā: niſi furore detentū: vel niſi maritus eā expulerit ſine cū rōnabili: q̄z tunc p eā non ſtat q̄ minus operetur. q̄ ſi p̄ z filius egeant dicit glo. in dicto ca. cum haberet: q̄ mater alere tenetur virum z filium ſi facultas ſubeſt: vt in. l. ſi quis a liberꝫ. §. vlt. z. l. penul. ff. de li. agno. q̄ leges dicunt q̄ mater z auus maternus alteret filium ſi pater nō ſupeſt aut egens eſt. Dicit enim Bar. in primo tractatu: q̄ tutor tenet alere matrē vt ſororē pupilli egentē: vt in. l. j. poſt p̄n. ff. de tu. z ra. dis. Silr ſi tutor pauper eſt nec habet vnde ſe alat: p̄t alere ſeipſum de bonis pupilli: ſi dives eſt et abundat: vt in. l. j. §. ſi pupillus. ff. de tutelis z ra. dis. ¶ Quinto autem queri poteſt po

natur casus: pater carnalis est ifidelis vel impius: ⁊ alter extraneus est fidelis ⁊ iustus ⁊ equaliter egent: nec filius dare sufficit vtriq; cui potius subueniet: p̄sertim cū dicit Eccle. xij. Da bono ⁊ ne recepis pctōrem: bn̄fac humili ⁊ ne dederis impio. Ad h̄ dicendū q̄ in ista questiōe doctores ɔtraria sentiūt. Quidā em̄ dicunt q̄ in hoc casu p̄ponendus est extraneus ꝓpter auc̄tes inductas: ⁊ ad hoc facere videt. lxxxvj. di. c. nō satis. in tex. ⁊ glo. dicit eni Hiero. q̄ in pauperib; non tā pauptas q̄ religio est attendenda: vt ptz. xvj. q. j. c. qm̄ quicq̄d. Idem Am. sup illud: ordinauit ī me cha. dicit em̄ q̄ p̄mo diligendus est deus: scd̄o parentes: tertio filij: postea domestici: qui si boni sunt malis filijs p̄ponendi sunt. Nimirū cum ph̄s dicat: viij. ethi. q̄ amicitia pfecta est q̄ est propter virtutē: ⁊ q̄ multi doctores in cōtrariū sentiunt: ideo dicit Petrus cōmestor: hāc q̄stionē esse nebulā ⁊ tenebrosam aquā in nubibus aeris. Distinguēda est igit̄ hec questionam si loquimur de affectu dilectionis: tunc plus tenemur bonis extraneis q̄ malis ꝓximis: ⁊ sic auctoritas Amb. intelligenda est: q̄ magis debemus diligere bonos extraneos q̄ malos ꝓpinquos. Si vero loq̄mur de corporali subuentiōe in necessarioꝝ exhibitione: tunc si extraneus bonus ⁊ fidelis magis indiget vtiq; p̄ponendus est patri minus indigenti: vt ptz. lxxxvj. di. c. pasce fame morientē: si nō pauisti occidisti: q̄ si equaliter indigent: tūc dicit glo. iij. di. c. j. dicas q̄ patrē qualiscunq; sit debemus extraneo p̄ponere: etiā sancto ī his que spectat ad opus misericordie: scz in necessarijs ꝓuidendis: cuius ratio est s̄m Hein. boyc: q̄ cū exhibitio nutrimenti sit de iure naturali primeuo: cōmuni oibus aīalib; : s̄m q̄ nō est querendū q̄s fidelis sit q̄s infidelis: q̄ nec hec aīalia discernere scirent. Ergo q̄ iure patrem cognosco: eodē scz subueniendū iudico ⁊ ip̄m in p̄misso casu cunctis p̄fero. Preterea si pater malus est alia rōne videt̄ sibi magis subueniendū. q̄ si moriat̄ aīe piculū īminet: si viuat sperandū est de miscd̄ia dei: qui non vult mortē peccatoris: ⁊ q̄ non venit vocare iustos sed peccatores. Hec etiam fuit opinio Host. ⁊ Gof. ⁊ Ray. Tho. aūt. scd̄a 2ᵉ. q. xxxj ponit adhuc aliā rōnem dicens: q̄ nullius benefactoris beneficiū est tm̄ sicut patris vl̄ parentū. Et ideo parentes in recōpensandis beneficijs: sunt oibus alijs p̄ferendi: nisi necessitas ex alia parte p̄pōderaret: vel aliqua alia cōditio: puta cōmunis vtilitas ecclesie vel reipublice: cū enim bonū cōe multoꝝ diuinius ē q̄ bonū vnius: dignū est virtuosuz q̄ q̄s pro bono cōmuni reipublice spūalis vel tpalis etiā propriā vitā exponat piculo. Sed in ceteris pentes oibus sunt p̄ferendi: ceteris paribꝫ Et lz ɔtradictū est q̄ pentes debēt thesaurizare filijs: ⁊ nō ecōuerso: tn̄ in extreme necessitatis articulo: magis liceret deserere filios q̄ p̄entes: q̄s nullo mō deserere licz ꝓpter bn̄ficiorū susceptoꝝ obligtaionē: vt ptz p ph̄m in. viij. ethi. hec Tho: ɔcordat Pet. sup. iij. dist. xxix.

¶ Sexto ɔsequenter queri pōt de patre q̄ lapsus est in heresim: vtrū filius debet illū accusare ⁊ prodere vel occultare ⁊ alere. Ad h̄ rn̄det Asten̄. ⁊ Alex. an. q̄ pater heretic⁹ aut sibijpsi tantū officit: vt pote qn̄ est occulte: nec alicui p illā inficere q̄rit: ⁊ tunc debet occultari ⁊ ali: aut etiā alios sua praua doctrina corrūpit ⁊ tunc tenet̄ filius accusare patrē cuius ratio est: q̄ tenet̄ honorē patris celestis p̄ferre honori patris carnalis: vn̄ pater carnalis q̄ de honorez patrē celestem nō est sustentādus. Sed filius in eo casu ɔsideret illud euangelicum. Qui diligit patrē aut matrē plus q̄ me nō est me dignus: vn̄ Deu. xxxiij. dicit̄ q̄ i laude leui. Qui dixit patri suo ⁊ matri sue nescio vos: ⁊ fratribus suis ignoro illos ⁊ nescierūt filios suos: hi custodierūt eloquiū tuum ⁊ pactum tuū seruauerunt: ⁊ hoc cōtigit quando iussu Moysi interfecerūt idolatras chorizantes ⁊ zelati sunt zelū dn̄i: vt ptz in Exo. ¶ Septimo insup queri pōt cū s̄m legem canonicā filius spurius ali debeat a parentibus: vtꝝ g̃ pater aliq̄d possit legare filio spurio pro alimētis. Ad h̄ Barto. ff. de his qui vt indigni. l. fi. rn̄det. q̄ sic: p litterā: extra de eo q̄ dux. in ma. quā pol. per adul. ca. cū haberet: vbi papa p̄cipit q̄ talibus a parentib; debet fieri ꝓuisio necessitatū: s̄m q̄ parentibus suppetunt facultates: dūmodo tamē nō leget eis īmoderate. Poterit etiā sic legare pro alimentis in vita filij: q̄ post eius obitum legatum cedat filijs filij. Itē tenet Baldeuomus. C. de sacrosanct. eccle. j. Et idem dicit Barto. in dicta. l. fi. de dote. quia pater pōt legare filie spurie ꝓ dote eadem rōne: qd̄ nota singulariter: quia sepe accidit: ⁊ licz leges ɔtradicāt q̄ tales nō solum repellūt a successione paterna: sed etiā negant ipsis alimēta: vt ptz extra q̄ fi. sint le. c. per venerabilē: in fi. qd̄ inductū est de rigore iuris ciuilis in de testatione criminis: vt dicit

glo. in dicto. c. cū haberet: tñ valebūt legata p̄ missa etiā in terris q̄ nō sunt eccl̄ie: q2 vt dicit ibidē. glo. ad fi. hoc ius p̄ferr̄ ciuili: q2 innitit iuri naturali: eo q̄ educatio filioꝝ est de iure naturali. ¶ Qd̄ si querit: vtrū ergo mulier posset filios de adulterio susceptos sibi successores heredes instituere. Ad hoc dicendū q̄ sic q2 q̄ liber pōt sibi heredē instituere eū qui non prohibet: seruata semp̄ legitima p̄te liberis suis. De qua legitima videbit in s̄mone scd̄o sequenti. Verūtñ vir legitimos habēs filios si viuente vxore ducat aliā scientē illud impedimentū: ꝛ ex ea filium vel filios habeat. s̄m Guil. tales filij adulterini non p̄nt pari succedere in hereditate: sed tenent restituere totam hereditatē filijs prioris matrimonij: cū oībus fructibus mala fide ꝯsumptis: q̄tumcūq̄ oporteat eos egere vel mendicare: nisi bona fide cōpleta sit legitima p̄scriptio: maxīe si etiā post completā p̄scriptionē retinet bonā fidem tunc eīn non tenentur: ꝛ sic tales filij tanq̄ in pessima conditione geniti ab oīm hereditate excludunt: posset tñ eis aliquid in testamento legari: imo debet eis fieri alimentoꝝ prouisio vt in dicto. c. cum haberet: vbi ponit idem casus: nam licet parentū malicia non noceat filijs quo ad deum tamen ad puniendū crimē parentū filijs nocet quo ad penā temporalē. Exemplū primi: dicitur eīn di. lvj. c. nunq̄ de vitijs erubescamus parentū: sed vnū illud q̄ramus ꝛ semper amplectemur scz virtutem ꝛ hmōi: etiā si alienigenā habet matrem: etiā si fornicatione pollutam ꝛ quolibet hmōi de decore sordidatam: nihil tamen de eius aut vilitate fuscabitur aut crimine polluetur glo. ibidem hoc vult dicere: q̄ ille qui nat⁹ est de parentib⁹ prorsus alienis a virtutib⁹: dum tñ ipse sit bonus melior est q̄ ille qui natus est de bonis parentib⁹ cū ipse sit malus: ꝛ ibidē. c. na sci. vbi ponit ꝯuenientem similitudinē: vide si placet. Exemplum secundi ponit. vj. q. j. c. si q̄s. vbi narrat lex imperatoꝝ Honorij ꝛ Archadij: q̄ talis est: q̄ si quis inierit conspirationem aut susceperit vel dederit conspirationis sacramentū: de nece viroꝝ illustriū q̄ sunt in consistorio imperatoꝝ. vel etiā senatoꝝ viroꝝ vel etiā imperatoribus militantiū: hic inquā ac si actu perfecerit maiestatis reus gladio feriatur: bonis eius fisco imperatoris additis: filijs aūt eius vitā imperatoria lenitate ꝯcedunt s̄ a successione oīm proximoꝝ habent alieni: nec aliqua testamenta recipient: sed ꝑpetuo egentes paupes ꝛ īfames erūt: vt sit eis mors in solaciū ꝛ vita in suppliciū nisi reuelassent illam conspirationē: hec ibi. Ad laudem dei.

¶ Quomō filij spurij ꝛ similes succedunt parentib⁹ in testamento vel ab intestato: ꝛ quō non: ¶ Sermo vi. Onora patrem ꝛ matrem ꝛc.

b Occasione eoꝝ que tacta sunt de successione filioꝝ illegitimoꝝ in testamento parentū vel ab intestatio. ¶ Queri pōt: vtrum oīes filij illegitimi: cū legitimis matri saltem nō illustri succedere p̄nt: ꝛ q̄ sic videt per. ff. vnde cognati in le. hac p̄te: ꝛ i. l. si spurius: ꝛ in. l. modestinus: ꝛ. ff. de. inoffi. testa. in. l. si suspecta. §. de inofficioso. nam oīs filius illegitimus est: nisi ex iustis nuptijs susceptus sit: videt ergo q̄ oīes illegitimi q̄ q̄ a paterna successione repellant: vt in aut. quibus mo. na. effi. legit. §. vlt. coll. vj. ꝛ in. ca. per venerabilem: in fi. extra: qui fi. sint leg. vbi dicit: tales scz manseres ꝛ spurios s̄m leges esse priuandos successione paterna: nō tamen dicit materna vt patet per iura p̄allegata: q̄ nedū filiū naturalem tm̄ ex cōcubina ꝑcreatum ad matris successionē admittūt: sed etiā spurium: vt in predictis iuribus clare patet: ꝛ huic opinioni satis assentire videt Hosti. in sūma in ti. qui fi. sint le. in. §. an vtrumq̄ genus succedat. in fi. ¶ Ad decisionem aūt questionis huius: videndū est de differentia filioꝝ illegitimoꝝ: Primo nanq̄ filij quidē sunt illegitimi: qui dicunt naturales tm̄ scz qui nati sunt de legitima cōcubina: q̄ in domo tenet quasi loco vxoris vnica: vt p̄tz extra de renūciatione. c. nisi. cū p̄dem. §. p̄sone: in glo. ¶ Pro q̄ sciendū q̄ leges p̄miserunt vt q̄s vnā cocubinam habere possz nec ei penam imponunt ex tali coitu: dūmodo tamē talem teneat q̄ de iure posset esse cōubina: in qua quidem multa concurrere debent s̄m Petrum de vnzola super tractatus notularum. Primo q̄ nō sit virgo: quia stuprū in virgine committitur: vt. ff. ad. l. iuliam. de adul. ꝛ stu. l. inter. §. libertas: quod punitur per. l. vt instit. de publice. iud. §. item lex. in fi. §. Potest tamen assumere virginem in concubinam absq̄ legis punitione: si prius protestaretur q̄ eam in concubinā habere velit: maxime si est de vili genere: q̄ si non protestatur: tunc haberet illam accipere in vxorem ꝛ si recusaret de stupro pu-

niret.vt.ff.de.ꝓcub.nis.l.iij.ꝛ.fm hoc natura lis dicit natus de cōcubina q̄ in domo tenet quasi loco vxoris vnica vt ō: in glo.extra de renū.c.nisi cū pudē in.§.pſone.Sed nō debet eē vidua honeste viuens qz ſtupꝛ etiā in tales cōmunit.vt.l.penalleg.ſi libertas.ꝛ.§.ite ler.n.ſi ſpēaliter preſtet q talē viduā in cōcubinā habere velit:inboneſtā cū fine ꝓeſtatione poſſet in cōcubinā accipe:vt.ff.de ꝓcub.l.j.§.ꝛ puto.§.qui aūt.Tertio nō dz eē aff.nis nec ſanctimonialis:vt.ff.de.ꝓcub.l.j.§.ſi q̄.ꝛ l.penul.Quarto ad h vt poſſit habere cōcubinā.non debet habere vxorem nec ipſa vir vt.ff.de cōcub.l.j.Quinto ſicut nō poteſt habere duas vxores:ita nec duas concubinas. Sexto retinere debet indubitato affectu ꝛ in domo.vt in auc.quib⁹ mo.na.effi.ſui.iuſ.Septimo concubina talis eſſe debet que poteſt eſſe vxor:vt in auc.vt li.ma.ꝛ ante.§.ad hec. Qui g̃ talem mulierem ſibi aſſumit in concubinam:extra penam legis eſt:licet non ſit extra penam canonis:eo q canō omnem fornicationem damnat:vt plene notatur per Jo. an.in.cle.de hereſ.ad noſtrum:circa medi: ꝓ.vij.ſicut nec iure diuino permittitur. Filius igitur qui de tali muliere naſcitur naturalis tantum eſt ꝛ talis filius ab inteſtato ſuccedere nō poteſt in bonis paternis.ſi pater alios filios legitimos vel nepotes.i.filiorum filios habet. Nec pater teſtamentum faciens tenetur talem naturalē inſtituere:nec aliquid relinquere ſm leges:niſi velit.poteſt tamen illi prouidere ſi voluerit eo modo qui ponetur in ſermone ſequenti in ſeda queſtiōe. Verumtamē in bonis maternis filius naturalis tantū ſuccedit cum legitimis filijs ab inteſtato.vt.C.ad ſenatuſcō.orfi qua.ꝛ extra de renun.c.niſi cū pudem.§ pſone:in glo.Jus vero canonicum quod multum agit tales naturales admittit inſtitutionem ipſius hereditatis:ſaltem in aliq̄ parte ſalua dumtaxat filijs legitimis portione legitima qui ſine cauſa ex heredari non poſſunt:de qua portione videbitur in ſermone ſequenti.cui etiam portioni nullum grauamen imponi poteſt in legando.vt.C de inoffi.teſta.l.omni modo:ꝛ duabus legibus ſequentibus:cetera tamen legare poteſt in teſtamentum ad pias cauſas vel etiam alienis. Et ſi quis teſtatorem prohibere voluerit ab hereditate.ſm leges erit repellendus.vt.C.ſi:quis autem aliquem teſtari prohibuerit.l.j.generaliter tamen omnes filij dicuntur naturales tantum.qui de ſoluto ꝛ ſoluta procreantur: inter quos tempore conceptus poterat eſſe verum matrimonium nulla lege prohibitum et tales ſimiliter a ſucceſſione materna non repelluntur.nec per leges nec etiam per canonicas ſanctiones. Unde dicit Jo.fa.inſtit: ad ſenatuſcon.orphi:in.§:nouiſſime:q nec ꝓpter iura canonica que reꝓbat concubinatum repelluntur naturales a ſucceſſione materna.dummodo non fuerint nati ex damnato coitu. Secundo quidem filij dicuntur mēſeres ſcilicet illi ꝓpter ꝙ qui de ſcorto nati ſūt.

℣ Tertio quidem filij dicuntur ſpurij qui nati ſunt de profeſſo vel profeſſa :vel etiam de his quibus nubere non licet. Quarto quidem filij dicuntur nothi:ſcilicet qui de adulterio nati ſunt:ſicut ei notha dicitur febris que affligit ſicut quartana.et tamen non eſt vera quartana:ſic nothus qui vere videtur filius et tamen non eſt.hec patent extra de renun.c. niſi cum pridem.in.§.perſone in glo.generaliter tamen omnes ex coitu damnato ꝓcreati ſpurij plerumq̄ vocantur :ꝛ omnes tales ſm rigorē iuris ciuilis ab omni ꝓrſus bñficio excluduntur.vt.C.de natu.liberis:ꝛ matrum auc.licet patri.vnde tales nec dicūtur legitimi:qz nec de legitimo coitu ſunt:ſed de inceſtuoſo nephario vel dānato:nec etiam dicuntur naturales de ficte iuris.quia iura fingunt naturam non eſſe cooperatā:vt in auc. quibus mo.natu.effi.ſui.iuſ.§.ſi.vnde ſm leges tales filij non ſolum repelluntur a ſucceſſione paterna:ſed etiam negātur eis a patre alimenta:vt in dicta auc.licet patri.ꝛ.C.de inceſtu.nupt.auc.ex complexu:q̄ inducitur ē de rigore iuris ciuilis in deteſtationem criminis:vt dicit glo.c.cum haberet:extra de eo q̄ dux in ma.quā pol.per adult. Jus tamen canonicū rigorem illum mitigat in eodem.c.cū haberet:dicens. Sollicitudinis tamen tue ſtetterit vt vteroꝙ liberis ſuis ſm q eis ſuppetunt facultates neceſſaria ſubministret:ſuper quo dicit glo. Hoc ēm q̄ dicit hic intelligit de benignitate canonica que rigorē ſumit a iure naturali:nā educatio liberoꝙ ē ō iure naturali :vt patz.j.di.ius naturale:vñ ius iſtud ꝓfert cum:hec glo:De hoc etiam patz.ff.de lib.ag.ſi quis a liberis.j.Rñi.et.§.ſi quis:et C.de alen.li.ſi.competenti.ꝛ.l.vi. Dicendum igit q ſoluz illi legitimi:ſiue ſint ſpurij ſiue alij non tamen nati ex coitu damnabili: quātus

non patri tñ matri succedunt cum alijs legitimis nisi mat esset illustris: sicut tenẽt glose ordinarie iuris ciuilis. C. ad senatusco. orph. in le. si q̃ illustris. Et cõuenit doctores in eadẽ lege tenẽt cum glosis. Sic etiã tenet glo. insti. ad senatusco. orph. in. §. nouissime ⁊ etiã i dicta. l. si suspecta. §. j. ⁊. ff. de inoffi. testa. q̃s glosas cõiter oẽs doctores sequũt. Odoff. Alb. ô rosat. Ly. Bar. ⁊ Bal. i dicta. l. si q̃ illustrẽ. Spec. etiã ita tenet in titulo de successiõe ab intest. circa mediũ. ỹ. sed nunqd spuriꝰ nã qñcũq; coitꝰ est q̃ natꝰ ẽ spurius pot de incestu vl adulterio accusari: scz ipa mater. tunc tal filius ei non succedit: qõ etiaz sanis sentire videt ibidẽ Jo. an. i addiẽ. sic etiã tenet Jo. fa. in dicto. §. nouissime: addiciẽs q̃ nec ꝓpter iura canonica q̃ reprobãt ꝓcubinatũ repellũt naturales dũmo ñ fuerint nati ex dãnato coitu: vñ generaliter tenendũ ẽ fm Pe. ô vnzola sup tractatu notulaz: q̃ sicut filij ex dãnato coitu de rigore iuris ciuilis nõ succedunt patri: neq; ex testamẽto: neq; ab intestato: q; nec pot eis ex testamẽto aliq̃d relinq̃re: nec iure institutionis nec etiam iure legati: vt in auct. q̃ bus. mo. na. effi. sui mũ. §. fi. sic etiam matri nõ succedunt: nec ex testamento nec ab intestato si nati sunt de tali coitu qui possit accusari de adulterio: secus tamen esset si de coitu nõ dãnato nasceretur: vt in filio in meretricio nato seu vulgo conceꝑto: quia tunc succedunt matri cum legitimis filijs nisi mater esset illustriz ⁊ a matre ⁊ ascendentibus per matrem debent institui vel heredari: cum causa legibus approbata: vt institu. ad senatusco. orphi. §. nouissime: ⁊ in dicta. l. si suspecta. §. j. Et autẽ plenius innotescat detestatio criminis huius in iure ciuili sciendum q̃ fm leges tali spurio nihil relinqui potest nisi alimẽta: etiam si relinquatur ꝓ anima nisi pater reliquerit tali filio sub hac condicione. s. si monasterium ingrediatur tunc enim tenet relictũ qõ ẽ singulare dictum: vt. C. de sacrosan. ec. l. j. Nec etiã spurius eligi potest inter pauperes per executoꝛez a patre datũ nec etiã p epm: nisi quo ad alimenta. ⁊ si vltra sibi conferꝛ: pot epus recusare. Nec etiam pscribere pot longo tpe: qõ recipit ab eo vel testa: oze lege prohibente: quia titulus est a iure reprobat: ꝓpter fidem tamen bonã ex auctõe supioris presumptã: bñ prescriberet spacio. xxx. annoꝛum. vt. C. ô epi. ⁊ cle. l. id quod paupibꝰ: vbi q̃ritur: an etiam executoꝛ: q̃ si spurius ex opinione cõi legitimus reputet: heres tñ institui nõ potest adeo q̃ nec vsucapere pot ꝓpter legis interdictum vt. C. de sentẽciis ⁊ interlo omi. iudi. l. ỹ. ỹ. pone: Ratio ꝙ cur spurius institui nõ pot nec etiã illi p viã contractus cõferri pot ẽ ista: qm actus ꝓpter turpitudinẽ agẽtis reprobatus nulla cõsuetudine prouiri pot: ⁊ equiparat actui de iure diuino prohibito: sic q̃ per hominem statui nõ potest: ⁊ ideo spurio relictũ applicat veniennb ab intestato. vt. ff. de testa. le. testi factio. verũm ex q̃ testator seruans hereditas pozniõe canonica: cetera sp legar pe in testamẽtũ ad pias causas vel etiã alienis: nec inuenitur cautũ in iure canonico de legando talibꝰ spurijs q̃ ex dãnato coitu sũt. pcreati nõ video cur nõ possit etiã illis legari de benignitate canonica: dummodo tamen non leget eis immodera e: sz de hoc dictum ẽ in sermone precedenti. Qõ si obijcitur de cõstitutiõe vel cõsuetudine quarũdã terraz: q̃ scz illegitimi succedunt in bonis maternis: ⁊ plures illud intelligere volunt indistincte de oĩbus illegitimis ex quocũq; coitu etiam damnabili q̃ posset accusari: vt dictum est. Ad h dicendum q̃ tales non recte sentiũt: qz talis consuetudo sic interꝑtari debet vt minꝰ deuet a iure cõi. ⁊ nõ sit ei ꝓria quantum possibile sit: vt extra de cõsue. c. cũ dilectus: vnde et consuetudo recipit interꝑtationem a rõe iuris cõis: quãdo verba ꝓsuetudinis formaliter non repugnant. vt pbat in. c. j. §. pozro. in. fi. q̃liter olim feudum alienare poterat: coll. x. Dicta ergo consuetudo deponẽs illegitimos filios seu naturales tñ ⁊ spurios ad successionem maternam admittit: sic intelligi debz: vt magis iuri cõmuni conueniat ⁊ sit illi conformis. Ad hoc faciunt notata per Jo. an. m. c. j. de consti. li. vi. ⁊ p Bar. ff. ad. l. falc. i. l. j. i pn. sic scz q̃ nati ex damnato coitu ratione cuius mater accusari posset: repellantur ab eis successione: preserꝛtim cum spurius non sit vulgo quesitus patre scilicz incerto: sed ex patre certo: qui etiam si solt esset non extante filio legitimo matri etiã nõ illustri: minime succederet: vt clare dicit textus in. l. si illustris. C. ad senatusco. orphi. vbi etiam rationem glos. Bal. approbat: eo scilicet q̃ talis amplius est a iure accusabilꝭ: secus tamen esset de amplexu mulierum solutarum ⁊ vulgo prostitutarum. cum quo concordãt omnes doctores ⁊ ita decidit i aut. quibus mo. natu: effi. sui iuris. Ad laudem dei.

¶ De cognatiõe et successione ab intestato ac legitima portione/de bis quoꝝ ꝙ testamẽta condere possunt. Sermo: vij

Honora patrem et matrem

b ꝛc. Cum tactũ sit i sermone precedenti de successione hereditaria et testamẽtis lucidius hãc materiã ꝓsequi cupientes. ¶ Primo q̃rimus de successiõe ab intestato: q̃r. i. modis ꝺr aliqs decedere intestat⁹. Ad ꝟ dicẽdũ ꝙ q̃tuor modis. Primo .s. si nullum testamẽtũ fecit. Secõo si fecit z nõ iure. Tertio si iure fecit sz postea ruptũ est vt puta nato ei filio. Quarto si nõ est ruptũ sed heres noluit adire hereditatẽ sicut de quodã sancto patre legitur. vt insti. de here. ꝙ ab in. i prin. z de iure cõi laico morienti ab intestato primus succedunt descendẽtes: secundo ascendẽtes: tertio ꝓximores collaterales. vt in auc. ꝟ here. ab in. in prin. bis oĩb⁹ desinentibus succedit vir vxori z ecõuerso. vt. C. vñ vir et vx. o. l. j. Vltimo ꝓ succedit fisc⁹: vt. C. de bonꝫ vacan. l. j. z. ij. Clerico ꝓ intestato morienti succedũt cognati sm ordinẽ ꝓximitatũ: in bonꝫ salte ꝙ ꝑsone immutu sibi obuenerũt. xij. q. vl. c. vlt. vbi dicit. Quicũqꝫ ex gradu ecclesiastico sine testamento et sine cognatione discesserit: hereditas eius vbi deseruiuit euoluatur. vbi ostendit ꝙ cognati debent precedere qui si ꝟ fecerint ecclesia succedit quasi fiscus: vt patz extra de successionib⁹ ab intestato. c. vl. Et ꝟ intelligẽ cum res clerici decedẽtis manifeste sunt distincte a rebꝫ ecclesie: secus autem si fuerint ita confuse: ꝙ dubitet an clericus habuit aliquid ꝓꝓij vel nõ. tunc enĩ ꝓsumit totum ꝓ ecclesia et totaliter sibi vẽdicat: vt ꝓz. xij. q. iij. c. quicunqꝫ de sacerdotibus vl' ministris ꝓ sua vtilitate atqꝫ amicitia glo. i. ꝓ suo vtili officio ꝙ medicus vel successione ab intestato quocunqꝫ modo aut ꝑ scripturę seriẽ aliquid meruerit ab aliquo ꝓcipe i rebꝫ ecclesie non poterit numerari: sed quod extinde voluerint facere eoꝝ arbitrio subiacebit. ꝙ si hoc post eoꝝ mortẽ inordinatũ forsasse remanserit glo. qz intestatus decessit ecclesia cui ꝓfuit vel minister extitit hoc sibi in perpetuum vẽdicabit. glo. si non habet heredes. Et nota ꝙ consanguinitas quo ad successionem in hereditate durat vsqꝫ ad .x. gradum. vt patet xxv. q. v. c. ad sedem. et hoc numerando sm leges vbi quelibet persona addit gradum: vt pote duo fratres sunt in secũdo gradu: z eoꝝ filij in quarto: z sic procedendo vsqꝫ ad decimum sicut i eodẽ. c. manifeste declarat Alex. papa. ij. ¶ Secũdo q̃ri põt: vtrũ filij naturales computantur in prima cognatione: ita ꝙ aliquo modo succedere pũt ꝓri i hereditate. Ad ꝟ dicendũ ꝙ filij spurij. s. ꝙ ex dãnato coitu sunt sm leges oĩ ꝓfus bñficio excludunt̃r vt dictum est sz tamẽ iteresse ꝑi facere ꝙ vter ꝙ parentum talibus liberis necessaria sub ministret: sm ꝙ suppetunt facultates xta sã tionem canonicã. vt ꝓz extra de eo qui duxit in vxo. quã pol. p adul. Alij ꝓ filij naturales si ꝓr habet alios legitimos filios vl' nepotes tunc succedere nõ possunt sz tñ patri dare vl' relinq̃re filijs naturalib⁹ ac eoꝝ matri vnciaz vnam z non vltra: vel soli cõcubine semunciam z non vltra. vt. C. de naturali. libe. l. matre z ꝟ sm leges. sed nis canonicũ admittit eos ad institutionem hereditariã salua semper legitima portione legitimis filijs: de q̃ videbit infra. Qꝺ si pater nõ hz aliqs legitime descẽdentes sed habet ascẽdẽtes. tũc legitima parte. s. tertia parte relicta ascendentib⁹ reliquuz inter naturales distribuere poterit. Qꝺ si nec descendentes nec ascẽdẽtes habeat tũc licet ei instituere naturales insolidum heredes: vt C. de natu. lib. auc. licet. Qꝺ si nec legitimi supersunt nec legitima communitate naturales ab intestato succedunt in duabus vncijs: ita tamen ꝙ si mater supersit. virilisei portio de ipsis detur. Qꝺ si sola vxor supersit: tunc naturales tantũ in nibilũ succedũt: nam licet vxor non succederet ex quo sunt alij agnati: si tamen ipa supersit: facit ꝙ naturales non succedunt sed deserit hereditas aliis legitimis successoribus: vt dicta auc. licet patri B Ad huius autem declarationẽ primo sciendum ꝙ hereditas diuidit. in. xij. partes q̃ appellant xij. vncie. vt patet in insti. de heredib⁹. ℌ. hereditas z habẽt ista nomina vncia. i. vna pars vncie. bicunx: tricunx: quadrans: quincunx: semis. i. medietas hereditatis: vel sescunx sescunx: bissedodrãs. dexcunx: vel decunx de unx. Et appellatione assis vel ponderis. xij. vncie continentur. Secundo ꝓ sciendum ꝟ legitima portione. ꝙ triplex est legitima portio. Prima q̃ est debita iure nature: z dicitur debitum bonoꝝ subsidium: z ꝟ debet filijs tantũ q̃ sine cã exheredari nõ ꝑnt: z huic portioni nullum graue mẽ ipomi põt. s. in legãdo

vt.C.de inoffi.testa.oīmodo.ꝛ duabus legibꝫ sequēnibꝫ:ꝛ hec ē talis:ꝙ si sunt quattuoꝛ filij vel infra.debēt hꝝe tertiā ptē hereditatis:Si ꝓo sūt ąnqꝫ vł vltra debēt hꝝe medietatē eiꝰ qđ eis deferebaꝯ ab intestato.vt.C.de inoffi. test.auē.nouit:qđ sane intelligi dꝫ detractis debitis si q̄ essent.¶ Scđa ꝓo portio legitia ðꝛ q̄rta falcidia.q̄ debeꝯ iure istōnis.vt cū aliq̄s ē instituꝰ heres:ꝛ illa hereditas ē exhausta p legata tūc instituꝰ pt detraheꝯ sibi vsqꝫ ad q̄rtā ptē hereditatis detrahēdo.ſ.de singulis legatis nisi ad pias cās:vt ptꝫ extra ð test. ꝛ vł.vo.c.raynaldꝰ.ad fi.vide glo.ibi.in pn. ꝛ.C.ad.l.falcidiā.p totū ¶ Tertia deniqꝫ portio ðꝛ trebellianica q̄ locū hꝫ qñ q̄s instituꝰ heres rogaꝯ vt alij restituat hereditatē ꝛ talꝫ instituꝰ retinere pt q̄rtā ptē de tota hereditate.vt instit.ð fideiuſ.here.§.ij.ꝛ.C.ad trebel. p totū.ꝛ hec detrahit ð vniuersitate hereditatis:ꝛ i hꝫ cōputāt legata ꝛ donatiōes.ff.ad.l. fal.in q̄rta. Notanꝫ hec extra ð testa.ꝛ vł.vo. in.d.c.raynaldus.et hec quidem de iure sunt verūm circa hec diuersarum terrarum est varia consuetudo:q̄ si rōnabilis sit ꝛ pscripta seruari debet. Preterea cum q̄libet teneatur aliquē vel aliquis aut collegiū aut hmōi sibi in heredem instituere qꝛ sine heredis institutiōe non esset testm:vt.C.e.inuenimꝰ.§.q si tñ fuerit. Ideo testatoꝛ si habeat ascēdētes vel descendētes illos istituere dꝫ heredes saltē i eorum legitia portiōe.vt.C.de inoffi.test.aut.nouissima. Qđ si nec ascendētes nec descēdētes habeat:tunc ſm leges potest alios instituere quoscunqꝫ velit:m̄ ait sanctus Tho.in quod libeas. Si proximi illa hereditate manifesta necessitate indigerēt:tunc teneꝯ eis hereditatem dimittere:saltem ex debito honoris parentele qꝛ cum p̄cipiꝯ. Honoꝛa.pa.ꝛ ma.p̄cipiꝯ etiam honoꝛa pentelā i his q̄ ad pentelaꝫ ptinēt.ꝛ hoc dico nisi essent mali et hmōi bonis indigni. Qđ si proximi non indigerent necessitate manifesta.tunc libere pōt in alios diffundere:dicēte dño. Vade vēde omnia q̄ habes ꝛ sequere me. ¶ Tertio q̄ri pōt quō licitum eē pōt extantibꝫ legitimis filijs cōdere testm̄ alienis:vel etiam p ꝑpijs causis.p̄serim cum.xvij.q.iij:ca.fi.cōtineꝯ ꝛrū.et sūt verba Aug.in sermone de vita clericoꝛ:dicentis: Quicunqꝫ vult exheredato filio heredem facere eccl'am q̄rat alterū q̄ suscipiat nō augustinum:imo deo ꝓpitio neminē inueniet :et ponit ibi Gratianus exemplū laudabile sc̄ti Aurelij carthaginēsis epi. Quidam enim cū filios nō hꝝet nec sperareꝯ:res suas omēs donauit ecclesie retento sibi vsufructu:nati sunt ei filij.reddidit epūs ei nec opinanti oīa q̄ illi donauerat.in ptāte hēbat epūs nō reddere sed iure fori non iure poli. Ex q̄bus verbꝫ videt q̄ ex iure diuino fuit epūs obligatꝰ ad oīa reddenda ꝓpter insperatā plē:et ideo arguit ibi glo.dicēs: Nonne filius natus iure qñ cqꝫ reuocare pōt legitimam portionem suam si pr̄ omnia bona sua donauit.C.de inoffi.dona.si totas nam aliqs libero suo dedit bona sua cum crederet se nō habitu rū filios legitimos:nunquid filiꝰ postea natꝰ nō solū ptem sed etiā totum reuocabit.vt.C.de reuoca.dona.si vnqꝫ. Rñ.verum est:ꝛ qđ ꝫ ðꝛ intelligēdum est q̄ eccl'ia nō cogit totū reddere sꝫ tm̄ legitimam portionē.vel canon corrigit legeꝫ qꝛ licet ad ꝫ non cogebaꝯ iure actionis:tm̄ ex quadā eq̄tate naturali tenebaꝯ q̄ suadꝫ oīa ꝓuidere:maxime ab eccl'ia q̄ tenet legem perfectionis:verūm testatoꝛ seruatis heredibus legitima portione:de rigore iuris semper pōt alia legare in testm̄ ad pias causas vel etiaꝫ alienis:ꝙ siquis testatoꝛem testari prohibuerit ſm leges ab eius erit hereditate repellēdꝰ vt.C.si quis aliquē testari prohibuerit.l.j.

Q Quarto proinde q̄ri pōt:qui sūt illi qui ſm iura testm̄ cōdere p̄nt:Ad ꝫ rñdet Goff. ꝙ oēs qui nō phibenť a iure. Pro q̄ sciēdum ꝙ hi prohibenť facere testm̄. Primo quidem filiusfamilias nisi prohibuerit peculium castrense vel quasi.vt patꝫ.li.vj.de sepul.c.licet. vbi subditur ꝙ q̄ꝫis filiusfa.absqꝫ pr̄is assēsu sibi possit eligere sepulturam:si supra pubertatem fuerit nihil tm̄ relinq̄re pōt ꝓ aima sua p̄ter ipsius assensum nisi peculiū castrense vel quasi castrense habeat. Pro q̄ sciendū ꝙ peculiū castrense ðꝛ illud quod filiusfa. occasione milicie a parentibus vel alijs donaꝯ vł ipse in milicia acquirit:sꝫ quasi castrense ē: quod filiusfamilias ex aduocatiōe vel alio officio publico ꝓcepit:ꝛ sil'r quod obuenit presbyteris vel clericis ex officio in q̄bus pater nihil iuris habet sꝫ filius ī eis pr̄familias censetur:vt.ff.ad macedō.l.j.cap̄.vł.ꝛ.l.ij.ꝛ.C.de inoffi.testa.l.fi. Secundo phibenť impuberes: furiosus ꝙ non ꝫ lucidum intervallum ac ꝓdigus cui est bonorum administratio interdicta:ꝛ mutus qui nihil loquitur:ꝛ surdus naturaliter q̄ omino nihil audit:vt insti.quibus non ē pmis.fa.testa.p totū.cec' au-

tem p̃ facere cũ solennitate q̃ ponit. C. qui po. fa. test. l. hac cõsultissima. ¶ Tertio prohibent religiosi q̃ oi ꝓpietati renũciauerũt ꝛ nihil ꝓpꝛij hꝫ: nec hre pñt quacũq; dispensatione pulegiari: qz ex tra de sta. mo. c. cũ ad monasterũ. in fi. nec extimet abbas ꝙ suphabenda ꝓpietate possit cum aliq; monacho dispensare: qz abdicatio ꝓpietatiſ sicut ꝛ custodia castitatis adeo est annexa regule monachali. glo. de iure positiuo sequit: vt ꝫ eã nec summus pontifex posset licentiã indulgere: ꝛ glo. ꝛc. ibidẽ. Si q̃s cũ filio q̃ hꝫ monasterũ ingredit nullo testamẽto ꝓdito: pmittit ei dimidere cũ filijs ꝛ iter illos: vt in auth. de sctiſsimis ep̃is. §. si qua mulier ꝛ. xx. q. vlt. c. vl. §. si qua mulier. Similiter ꝛ mulier testm̃ facere p̃ quicunq; voluerit ante professionẽ cũ ꝛ ad seculũ reuerti possit: vt ptz extra de regu. c. statuimus. ¶ Quinto occasionẽ p̃dictoꝝ q̃ri p̃ō: vtrũ religiosus assumptꝰ ad epatũ vel alia p̃laturã cõdere p̃ō testm̃: ꝑsertim cũ. xvij. q. j. ꝟ. c. statuũ est ꝛ rõnabiliter ſm sctos patres a ſynodo ꝓfirmatũ vt monachus quẽ canonica electio a iugo regule monastice pfessionis absoluit: ꝛ sacra ordinatio de monacho ep̃m facit: velut legitimus heres p̃nam sibi hereditarẽ postea iure vendicãdi habeat: sed quicquid acquisierat vel hre visus fuerat: scz añ promotionẽ in episcopũ monasterio relinquat ꝛ abbatis sit qui fuerat ſm regulã sancti Benedicti arbitrio. Ex q̃bus verbis videtur q̃ religiosus in episcopũ assumptus nõ tenet obedire p̃latis sue religionis: quia est eis superior. nec eũ obligat ad paupertatem qz velut legitimus heres paternã sibi hereditatẽ iure vendicandi potestatẽ habet: vnde ꝛ per cõsequens eis videt esse licitũ ꝓficere testamenta. Ad hoc rñdet sanctus Tho. ſcda ſ. q. clxxxvj. q̃ religiosus ad aliquã p̃laturã assumptus: nullo mõ ꝓpꝛij habere p̃t: nec hereditatẽ p̃nam sibi vendicat quasi ꝓpriam sed tm̃ quasi ecclesie debitã vt dicit ibidẽ glo. ꝛ subdit ibidẽ in tex. q̃ postq̃ eꝰ ordinatur ad altare ad qđ sanctificat qđ acquirere potuerit restituat. Similit testamentũ nullo modo p̃ facere: qz sola dispensatio ei cõmunitur rerũ ecclesiasticarũ que morte finit ex qua incipit testamentũ valere: vt apostolus dicit ad Heb. ix. Si tamen ex cõcessione pape testamentũ faciat: tunc non intelligitur ex ꝓprio facere testamentũ sed auctoritate apostolica intelligitur esse potestas siue dispensatio ampliata vt eius dispensatio post mortem valere possit videant ergo sibi qui a religiosis impudenter ꝛ dãnabiliter talia recipiunt. ¶ Sz hic potest obiici cum aliquis factus est monachus omnia que habebat dedit monasterio: ergo ꝛ ius succedendi: quia enim dat oĩa bona sua: dat ꝛ spem future actionis: vt. C. de donat. lib. xj. ꝛ ergo videtur q̃ ꝓpꝛius succedat monasterium. ¶ Ad hoc respondet glo. in dicto. c. statuimus. q̃ ius succedendi non cõpetit nisi post mortem defuncti: vnde ius illõ nõ dedit monasterio sed tantum spem solam. Sed illa spes euanescere debet: ex quo illa persona desinit esse filius monasterij: vt in titu. de acqui. per arro. §. mortuo. Johan. Hismirum cum ꝛ si ante mortuus fuerit illa spes euanesceret. ¶ Quarto prohibentur clerici facere testamentum de rebus ecclesiarum mobilibus q̃ immobilibus: ꝛ si alicubi de cõsuetudine facere possunt testamenta de talibus tamen ius est contrarium: vt patet extra de testamen. ꝛ. vlt. vo. ca. ad hoc ibi presentibus litteris innotescat q̃ clerici de mobilibus que per ecclesiam sunt adepti de iure testari non possunt: glo. multo fortius nec de immobilibꝰ ꝛ capitu. relatum. ij. vbi etiam subditur. Licet autem mobilia per ecclesiam acquisita de iure in alios ꝓ morientis arbitrio transferri non possunt: consuetudinis tamen est non im probande: vt de bis pauperibus ꝛ religiosis locis: ꝛ illis qui viuentꝫ seruierant: siue consanguinei sint siue alij aliqua iuxta seruitij meritum conferantur. Verumtamen si clerici habent patrimonialia vel que sibi aduenerũt ab iuncte: puta ex successione vel donatione facta persone nõ immixti ecclesie: vel de illis que sibi per scripturam vel huiusmodi artificium acquisierunt: indubitanter de bis testari possunt ꝛ donare: vt eo. ti. c. quia nos: ꝛ hec etiaꝫ locum habent si clericus sit in potestate patris vel aui constitutus: vt. C. de episco. ꝛ cleric. auten. preterea: licet in alijs psonis secus sit. ¶ Quinto prohibentur vsurarij publici facere testamentum nisi ꝓius cautionem debitam fecerint de restitutione plenarie facienda q̃ si contra fecerint irritus esse iudicatur lib. vj. de vsuris. c. quanq̃. vbi dicitur in fi. Nullus manifestorum vsuratorum testamentis intersit: aut eos ad cõfessionem admittat siue ipsos absoluat: nisi de vsuris sanssecerint: vel de sanssactione ꝓ suarũ virtibus facultatez p̃stet vt ꝓmittit idoneã cautionẽ. Testamen-

ra quoq; manifestoꝝ vsurariorũ aliter facta nõ valeant: sed sint irrita ipso iure: ⁊ similiter quo ad iudiciũ anie intelligendũ est de q̃buscunq; alijs bonis iniustis de quibus fieri nõ põt testm̃. Nimirũ cũ ⁊ heres sciens q̃ hereditas se nõ extendit vltra debita siue ex cõtractu siue ex maleficio vel quasi nihil dare debꝫ legatarijs: nec sibi ipsi retinere donec creditoribus satisfecerit qui sunt in iure potiores vt videbit latius postea. Ad laudẽ dei oĩpoten.

¶ Utrum liceat dare hereditatem extraneis: ⁊ de executione testamenti: solutione debiti ac restitutione iniustorum. ¶ Sermo viij.

Honora patrem ⁊ matrẽ ⁊c.

b Occasione eoꝝ que precedenti sermone dicta sunt de testamentis. A queri potest primo generaliter: an liceat homini dare hereditatẽ suam extraneis exclusis proprijs cõsanguineis: presertim cũ deficiunt cognati in linea descendentiũ ⁊ ascẽdentiũ: ⁊ videt q̃ nõ: qꝛ qui priuat aliquem iure suo: facit iniuriã proximo: qd̃ esset cõtra charitatem sed om̃es attinentes habent ius in hereditate si cõtingat eos supuiuere: in contrariũ etiã videt q̃ nihil est magis rationi consonũ q̃ꝫ vt cuilibet liceat dñium rei sue transferre in quẽ velit: ergo ⁊c. Ad hanc questionem rñdet sanctus Tho. in quodlibetis: q̃ hõ homini dupliciter obligat scꝫ hũano iure ⁊ diuino: Ius aũt hũanum notat s̃m diuersitatẽ terrarũ aliquis em̃ possessor hereditatis põt ex iure patrie cuicũq; vult rem suã dare vel vendere: alicubi succedit vnus scꝫ primogenitus vel alicubi vltimo genitus: alicui oẽs per diuisionẽ igitur si cõsuetudo q̃ iure equiualet dat alicui licentiã liberam ꝯferendi alij vel totã vel partem non p̃iudicat alicui hoc faciendo qd̃ potest esse de iure: qꝛ dicit lex nemini facit iniuriam qui vtit iure suo: hoc ergo tenendũ est q̃ꝫtum ad obligationẽ legis hũane. Alia est obligatio legis diuine. i. charitatis qua primo tenemur si indigeant subuenire propinq̃s: aut igitur indigent hereditate illa indigentia manifesta: ⁊ tunc tenetur eis dimittere hereditatem: nisi sint mali ⁊ hmõi bonis indigni: tenetur inquam ex debito honoris parentelis: qꝛ qui p̃cipitur honorare patrẽ ⁊ matrem: p̃cipitur honorare parentelã in his q̃ ad parentelã ꝑtinent: q̃ si nõ indigent manifeste: tũc libere põt in alios diffundere: dicente dño. Da pauperibus ⁊ sequere me: sicut em̃ carnali victus affectu posset habere filios ⁊ filias: ⁊ eis relinquere ⁊ ꝑ ꝯñs alios excludere: sic multo magis ex eis põt sue saluti ꝓuidere: nec ꝑ hoc aliquem priuat iure suo: qꝛ ipse vtit iure suo: nec ipsi habent ius nisi cõditionale. si ipse vel moriatur intestatus vel eis dimittere velit.

¶ Nota tñ generaliter q̃ sicut Deu. xxj. p̃cipitur parentibus: q̃ si habuerint filiũ contumacem nõ solũ illũ exheredent sed etiã accusent coram senioribus ciuitatis vt lapidibus obruatur: sic econtra precipit ibidem q̃ sine causa rationabili. s. vl' ex affectu inordinato aut ex aliqua passiõe nec vnus debet priuari sua hereditate vel in toto vel in parte: nec alter dꝫ institui heres: cũ ibidem precipitur q̃ filius dilecte non debet p̃poni filio odiose in iure primogeniture: cum filius odiose fuerit primogenitus. Uerũtamen si quis in terra vbi constitutio facta est q̃ masculi duplicẽ recipient portionẽ: testamentũ faceret q̃ oẽs equaliter instituerent tam filie q̃ꝫ filij: hoc licitũ esset: vtpote magis consonũ rõni ⁊ iure naturali: licet illa ꝯstitutio nõ est proprie cõtra ius cõmune sed p̃ter. Constitutio tñ q̃ facta est de religiosis: q̃ nõ succedent ab intestatis parentib; in hereditate ꝑuersa: iniusta: ⁊ iniqua est: vtpote directe cõtraria iuri nature: iuri canonico ⁊ iuri ciuili. ¶ Secundo queri põt. infra qd̃ tẽpus vel per quẽ coget heres vel executor adimplere testamentũ vel implere voluntatem defuncti presertim cum testator posset heredibus suis penã imponere ꝑ testamentũ si nõ paruerint voluntati sue: vt ꝑtꝫ instit. de legatis. §. pone. Qd̃ sane intelligitur dum testator nõ precipit aliqd̃ turpe vel inhonestum aut saluti cõtrarium. vt. ff. de condi. inde. §. quidã. ¶ Ad hoc dicendũ q̃ tales cogendi sunt per epm̃ q̃ infra annũ adimpleant voluntatem testatoris: ⁊ si neglexerint: tunc ipsemet episcopus illud exequi debꝫ: vnde extra de testa. ⁊ vlti. vo. c. nos q̃dem habet. Uir quidã moriens legauit edificare monasterium de bonis relictis quod femina quedã heres existens facere distulit: de quo papa consultus scripsit diocesano. Hortamur vt eã cõmoneas vt infra annũ monasteriũ cõstruat: sequitur: q̃ si implere neglexerit: tunc ꝑ te edificet ⁊ oia per te loco ipsi sine diminutiõe qualibet assignent: sic em̃ s̃m pij si

simas leges.glo.C.de.epi.ꝛ cle.nulli dilatas defunctoꝝ ad pias volũtates ep̃ali dicẽs est studio adipleri.Et ex pcilio magun.scribitur c.si heredes iussa testatoꝛ̃ nõ adipleuerit ab ep̃o loci illi⁹ oẽs res q̃ eis relicta ẽ canõice interdictaꝫ cũ fructib⁹ ꝛ ceteꝛ̃ emolimẽt̃:vt vota defũcti ipleant̃:Et in glo.q̃ si testatoꝛ iterdixisset ĩ testamẽto:ne.s.ep̃us se de executiõe q̃cunq; cã intromitteret:nihilomin⁹ tñ heredes executionẽ testamẽti p̃rabẽte ep̃us illud exeq̃ faciet ꝛ cõpellet aplico mãdato:vt patꝫ c.ti.c.tua.ĩ textu ꝛ glo. ¶ Tertio ꝓ q̃ri p̃t virũ ne p ossit executoꝛ testamẽti differe executionẽ:ad h̃ vt res defũcti melꝰ vẽdat:qꝛ ex hoc seq̃ret̃ q̃ plures elemosynas facere posset p defuncto:ex q̃b⁹ defunct⁹ magis iuuabitur Ad h̃ rñdet sanct⁹ Tho.ĩ qõlibetis.q̃ in mora modici tpis nõ videt̃ eẽ magnũ piculũ ꝛ iõ si executoꝛ p modicũ tp̃s elemosynas dare differat:vt reb⁹ defũcti vẽditis ampliores elemosynas dare possit:laudabiter facit.Si ꝓ econuerso p multum tpis differat elemosynas distribuere vt ĩ modico ampliores elemosynas faciat non videt̃ eẽ absq; culpa.qa forte defunctus a purgatoꝛio interim liberaret̃ in quo exñn remediũ suffragioꝝ maxime necessarium erat:hic aũt requirũt p̃udẽtis executoris examẽ:vt.s.consideratis dilatiõe tpis:ꝛ conditione p̃sone q̃ creditur cit⁹ vl̃ tardi⁹ liberanda ꝛ etiam quãtitate augmẽti elemosynarum faciat qõ videbit̃ expedir̃ defuncto ¶ Qõ si q̃rit̃:virũ mortu⁹ detrimẽtũ aliq̃ sentiat ex hoc:q̃ elemosyne q̃s dare mandauit retardantur:p̃sertim cum talis retardatio puenit ex negligẽtia executoris sed vnius negligẽtia merito non cederet alteri in detrimẽtum.Ad h̃ rñdꝫ ibidẽ Tho.q̃ hic ẽ opus duplici distinctione.Primo quidẽ ex pte ipsius detrimẽti:distinguẽdum ẽ ei duplex detrimẽtum:nam quoddaꝫ ẽ detrimẽtũ qõ p̃net ad tolerantiam pene:fm aplm.j.Cor.iij.Si cuius opus arserit detrimẽtum patiet̃.Aliud aũt ẽ quod p̃net ad subtractionẽ remedij:et sic negligentia vnius redundat in alterum.s. q̃tum ad effectum remedij fm q̃ vn⁹ hõ ab alio iuuari põt:non autẽ imputatur alteri ad penã ¶ Secũdo etiã distinguẽdũ ẽ ex p̃te elemosyne circa quam p̃t̃ p̃sideraꝛ meritũ elemosyne ꝛ effectus ipsius.Quãtũ igit̃ ad meritũ elemosyne nullum detrimẽtũ defunctus patitur ex p̃dicta tarditate maxie si inquantũ in ipso fuit causam adhibuit vt hmõi elemosyne cito darentur qꝛ meritum p̃ne paliter ex volũtate ꝛ intẽtione dependet.sed quantũ ad effectũ elemosyne patit̃ detrimẽtũ nõ q̃dẽ vt p hmõi tarditate puniat̃:ſꝫ qꝛ remediũ ei nõ adhibet̃ dũ suffragia differunt̃:ex q̃b⁹ plurimũ iuuaret̃:ꝛ iõ ſꝫ vnius negligentia nõ ipsi⁹ tat̃ alteri ad penã:põt tñ redũdare in alterũ quãtũ ad effectũ remedij fm q̃ vnus hõ iuuari p̃t ab altero.Porro q̃le iudiciũ mereat ille q̃ testamẽtũ infidelit̃ exequit̃:satis oñdit̃ gesta karoli magni vbi legit̃ q̃ q̃dã miles karolo multis annis seruierit:h̃ ad extrema p̃ductus nepotẽ suum vocauit dicẽs:In seruitio regis annis iaꝫ pl̃ius sexaginta:nihil p̃rij possidens nisi qõ ad malicia p̃tinebat:ꝛ ecce solum equum optimũ habeo.ꝛ ex hoc statuo testamẽtum vt me mortuo vendas equũ ꝛ pecuniam p̃ro salute mea pauperib⁹ eregabis pollicitus est alter se facturum vt optauerat. Annunciato igit̃ mortuo:vidit alter equum eẽ validum ꝛ audacẽ:quare nec vẽdidit eũ nec pecuniam p̃ro eo solut̃:statutũ annunciati p̃decẽs trãsacto vero dimidij fere anni spacio anima defuncti nepoti viuo manifeste apparuit:dicẽs:Nõ curasti facere qõ p̃ aĩa mea liberanda statuerã:ꝛ iõ medio tpe q̃ p elemosynas liberari debuerã passus sum graues penas.ſꝫ ecce nũc iudiciũ dedit opeꝝ ponderatoꝛ oip̃otẽs ꝛ oẽs assessoꝛes eius angeli iustũ esse decernũt:vt aĩa mea ad requiẽ transeat: ꝛ anima tua penas excipiat:quas exactur⁹ fuerã adhuc in roꝛmẽtis.His dictis disparuit ꝛ alter grauissimã infirmitatẽ incurrẽs que gesta erant confessus ẽ sacerdoti:nec multo post mortuus penas quas meruerat exolut. ¶ Quarto p̃ro inde queri potest:quis ordo tenẽdus est in soluendo creditoꝛibus ꝛ legatarijs:p̃sertim quando non potest ex relictis omnibus satisfieri.Ad h̃ rñdet.Ray.q̃ si heres scit credit vel dubitat:q̃ hereditas non extẽditur vltra debita:siue fuerint ex contractu siue ex maleficio vl̃ quasi:tunc nihil dare debꝫ legatarijs:donec satisfecerit creditoꝛib⁹ ꝛ idẽ modus tenendus ẽ in creditoꝛibus p̃ioꝛibus ꝛ ĩ iure potioꝛib⁹ q̃ si sufficit hereditas p̃ro omnibus ꝛ simul veniũt tũc iterũ primo satisfieri debet creditoꝛibus.si vero sepatim veniunt tũc satisfacere potest fm illũ ordinẽ quo veniunt:ꝛ si hereditas deficit ante plenã solutionẽ cũ tamẽ putabat sufficere:liberatur heres sic soluendo:dum tamẽ nihil faciat dolo ꝛ creditoꝛes postmodum venientes licet

fuerint in iure potiores: non debent inquieta re heredē: nisi remāserit ei de hereditate. Q, si supsunt legatarij quibus nō ē satisfactū: tūc heres pt hr̄e ius suū ꝯ legatarios vt postea videbit. Et notandū generaliter q lz obligatio testatoꝝ ad heredē trāseat: nō tñ piculū p iurij ꝛ hmōi: q nō pñt excedere singularē psonā: vt dicūt Hosti. ꝛ Ulri. ¶ Ad maiorē hoꝝ euidentiā sciendū q añ oīa pt heres deducere funeris expēsas ꝛ etiā alias necessarias quas fecit cā hereditatis: vt in testō inuētario ꝛ hmōi caueat tamē ne faciat expensas superfluas ꝛ pomposas. pcipue si per h̄ hereditas se non extēderet ad plenam solutionē. qꝛ quando debita totā hereditatē exhaurunt heres quidē sicut esse debet immunis a lucro sic etiam a grauamine: vt patz. C. de iure delibe. l. sancimus. §. ꝛ si pfatam: cum sequētib: non tamē videretur immunis a grauamīe: si de bonis sic indebilitatis expēsas supfluas faceret: Deinde prio satisfacere dz creditorib⁹ h̄ ordine nā si tenetur ex furto vel rapina ꝛ extat res furtiua tunc ipsam rem restituat: quia nunq̄ sua fuit. Secundo loco restituet omnibus creditoribus habētib pignora vl' hypothecas vel habentibus actiones psonales vt C. qui po. in pig. l. eos. q si habeāt pign⁹ spēale vel oīa bona obligata vt dici solet: tunc qui prior ē tpe instrumētorum: potior ē in iure: vt C. qui po. in pig. l. si decreto. ꝛ. l. diuersis. excipit tamē mulier in dote q prior est oībus habētib tacitā hypothecam etiā si habeat pri⁹ pterq̄ filijs prioris matrimonij agētib ꝯ nouercā. vt. l. assiduus. sz de his ꝛ de materia pignoꝝ ac hypothece gr̄a breuitatis supsedeo: qui voluerit breuiter videat in pisana i vbo pignus. Tertio vo restituet omnibus alijs q̄bus dz quocunq̄ modo ¶ Q, si q̄ritur q̄ ordine Dicēdū sm Guil. q si debetur ex cā priuilegiata: vt in deposito: illud primo restituēdum ē. ff. depositi. l. si hominē. Si vo ex alijs causis. s. de contractu. i. de emptione: venditione locatione: conductione: mutuo ꝛ similib. siue ex maleficio. i. ex furto: rapina: homicidio: vel quocunq̄ iniusto damno sciēter ꝛ volūtarie facto: vel quasi maleficio. i. ex quocunq̄ nocumēto pter propositum illato: vt cum iudex per imperitiam male iudicat: vel cum de domo alicuius aliquid ē eiectū quod nouit trāseuntibus ꝛ similia. vt insti. de obli. q ex q̄si delic. nas. i. prin.. ꝛ p totum. Ex his inquam causis equaliter debetur restitutio: ita tñ q si aliquis amplius vigilauerit in petēdo illi primo restituendum ē: alijs vo soluetur p rato: vt. ff. pro his q in frau. l. pupillus. ꝛ in hoc vltimo casu iure poli ꝛ si non iure fori excusaretur: Quaz graue vero sit non soluere debita: legitur de quodam milite qui fabro ferrario debitis obligatus p incuriā illa minime soluit: ꝛ sic mortuus ē post triginta vero annos apparuit cuidam seruo suo quōdam fidelissimo flammātia ferramenta equorum gerens in manibus q̄ sez non soluerat: ꝛ ait seruo. Dicas vxori mee q soluat tale debitū quo sic vror. retulit alter vxori cum lachrymis q̄ conlachrymata soluere debita non distulit cum alijs debitis. ꝛ statim post vir suus apparuit a pena se solutum indicans: ꝛ vxori gr̄as agens. Postq̄ igitur creditoribus omib⁹ satisfecerit. satisfacere dz etiā pro posse legatarijs: differenter tñ qꝛ debita tenetur sine diminutione soluere etiam si totam hereditatē exhaurirēt d̄ legatis vo sm Hosti: ꝛ vl. si tot sunt q non remaneat ei legitima portio tunc potest detrahere suam legitimā ꝛ iterū quartā ptē hereditatꝝ sm quosdam si fuerit institutus heres. s. detrahēdo de singulis legatis: nisi ad pias causas qꝛ in his q̄ ad pias causas relinquunt: cessat falcidia. vt ptz extra. e. ti. c. vl. in: glo. ꝛ. C. ad. l. fal. de qua falcidia dictū est supra. ¶ Cū igitur heres teneat ad oīa debita defūcti sm canones. vt ptz extra de solu. ca. j. in. tex. ꝛ glo. ꝛ h̄ intelligitur si hereditas sufficiat: q̄ri pōt si cōtingit plēs eē heredes quō tenent ad debita ꝛ legata. Ad h̄ dōm q q̄libet heres regulariter tenet p hereditaria pte. vt. C. d acq: here. l. iij. excipiūt tñ q̄nq̄ casus. Prim⁹ ē si aliq̄s sit i obligatione facidi aliq̄d vel nō faciendi: vt si testator promisit se aliquod opus facturum vel promisit per se vel heredem suum non fieri quo minus p fundū suuz tibi ire liceat. tunc q̄libet heredum in solidum obligat: vt. ff. de. verbo. ob: in executionib. §. ij. ¶ Secundus casus ē si res q̄ debet restitui solidū possideatur ab vno. C. de here. acti. l. ij. et. ff. commodati. l: sed mihi. §. heres. ¶ Tertius ē in alimentis legatis: qꝛ pro voluntate defuncti vel iudicis vel ab vno in solidū vel a pluribꝰ pro partibus designatis petunt. ff. de alimē. lega. l. iij. ¶ Quart⁹ si testator ab vno heredum legauerit creditori hereditario cōpēsandi animo: tūc enim heres onus sustinebit vsq̄ ad quantitatem legati. ff. de lega. l. cum ab vno. ¶ Quintus in expensa funeris vxo-

ris que non tantū astringit heredes pro hereditarijs portionibus: sed etiā virum pro portione que peruenit ad eum de dote vxoris. ff. de reli. ⁊ sump. fu. quotiens: ⁊ l. veluti. ¶ Preterea licet heres pupillus sit: nō tamen differri potest solutio debitorū pretextu pupillaris etatis: vt. C. de act. hered. sub pretextu. Sed ve malicie temporis huius in quo vix aliquis inuenitur fidelis ad exequendū piam voluntatem testatoris: omnes proprio lucro inhiāt solutionē protrahunt: diminuūt debita denegant: dissimulant: perierant nec iniusta iustificant: imo ⁊ testatorem modis omnibus a salubri debitorū solutione iniustorū restitutione: legatorum ordinatio reuocant: sicut legitur in cronicis ministrorum generaliū ordinis minorum: ꝙ quidam vsurarius habens vxorem nobilem ⁊ proles multas infirmabatur: quē quidam frater minor audiens confessionem eius ita terruit ꝙ vocato notario vniuersa restitui mandauit: sed fratre recedente accessit vxor ante virum statuens omēs proles ac cū lachrymis rogans vt eis miseretur: quia fame morerent ⁊ ad tantam miseriā deuenirēt: q̄ stulta ⁊ iniqua pietate motus accersito notario omnia stolide filiorum amore reuocauit que salubriter ordinauit pro salute anie. Quo audito frater ille iterum accessit ⁊ de restitutione facienda inducere voluit: cui miser respōdit nequaq̄ posse se filios exheredare: ⁊ in tāta egestate relinquere: tūc frater ait cū feruore spiritus ex quo tu reuocas q̄ pro salute tua salubriter ordinasti: ⁊ ego reuoco absolutionem tuorum peccatorū quā tibi dedi ⁊ statim videntibus cunctis quidam coruus ad infirmū accessit ⁊ rostrum in eius ore ponens tam diu tenuit donec miser ille tristem animā exalauit: ⁊ tūc cum ea subito euolauit: quod a nobis auertat iesus christus. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ Quibus de causis possunt heredes exheredari: ⁊ vtrū religiosi possunt succedere ab intestato: aut facere testamentū. ¶ Sermo ix.

Onora patrem ⁊ matrem ⁊c.

b Materiā de testamentis gratia breuitatis concludere cupientes. A Primo querimus: vtrū filij vel heredes ipso iure quandoq̄ excludunt ab intestato: presertim cū bona defunctorū ad heredes etiam de illorū qui damnati fuerit: vt. C. de bonis damnat. bona. ¶ Ad hoc dicendū ꝙ sic: propter aliqua crimina patris. ¶ Primo ꝓpter crimē heresis in patre: quia bona hereticorum sunt ipso iure fiscata: vt patet li. vj. de here. c. cum sm leges: vbi subditur. Bona hereticorum qui grauius horribilius ac detestabilius q̄ p̄dicti delinquunt: ipso iure de fratrum nostrorum consilio decernimus confiscata. Vide etiam sequentia si placet. Sic etiam filius propter heresim hereditario iure priuatus est vt hic: ⁊ extra. e. ti. c. vergentis. ⁊ in glo. ¶ Secūdo si pater commisit crimen lese maiestatis p̄uantur filij iure successionis etiam omniū proximorū vt perpetuo pauperes ⁊ egentes permaneāt ⁊ infamia eos semper paterna committetur: vt patz. vj. q. j. c. quero. §. si quis. vbi etiam exponit quid sit crimen lese maiestatis Et sm quosdam in causa simonie qd̄ ei parificatur: vt ibidem. §. sequenti. ⁊ in glo. ¶ Tertio si pater erat patronus seu habuit aliquod ius seu feudum in ecclesia quod deberet transire ad filios: ⁊ ipse interfecit vel mutilauit rectorem illius ecclesie vel clericum: tunc enim perdit omne ius ⁊ omnem dignitatem suam quam in ea habuit ⁊ nihil perueniet ad filios vt extra de penis. c. in quibusdam. ¶ Secundo proinde queri potest: vtrum pater in aliquo casu potest exheredare filium presertim in legitima portione que est debita iure naturę: ita ꝙ illi portioni nullum grauamen imponi potest: vt. C. de inoffi. testa. Ad hoc dicendum ꝙ sic in multis casibus qui tanguntur: extra de iureiuran. c. quintauallis. in glo. ⁊ in auten. vt cū de ap. cog. §. causas. col. viij. ¶ Primus casus est si filius manus iniecerit in patrem vt offenderet eum: vel si grandem vel grauem iniuriam fecerit patri ⁊ cōtumeliam. Nimirū cum propter illusionem illatam Noe maledictionem ingessit filio suo cham dicens Gene. ix. Maledictus Chanaan seruus erit fratribus suis. ¶ Secūdus si parentes criminaliter accusauerit preter q̄ de crimine lese maiestatis: vel de offensa contra cōmunitatē sue ciuitatis facta. vel etiam de heresi: vt dicit glo. in. c. cum haberet. extra de eo qui dux. in matri. quā pol. ꝙ pater ex iusta causa potest recusare nec etiam alat filiū: puta si eum accusauit siue accusatio fuerit facta de crimine capitali siue etiā ex delatiōe pater graue dispendium passus sit: in aut. vt cum de appel. cogno. §. si dolor. ⁊ idem est si filius calumniose

patri lite mouerit a q̄ si pater defecerit: optet eum dāna grauia sustinere. Tertius si filius maleficus efficiat vel cū maleficis versetur: sic sunt fures: latrones: raptores: homicide: piratę ꝛ sicarii. Numeri cū populat dñs dicens. Exo. xxij. Maleficos ne patiaris viuere. Quare tu si filia virā luxuriosam elegerit: cū cū parētes eā pro posse dotare vellent: nisi neglexerint eā nubere vsq; ad. xxv. annū. cui cū teneatur eā dotare si alicui adheserit: etiā indigno ꝛ cū illo manebit etiā inuito patre nec exhere dabit: vt pz. xxxvj. q. j. c. de raptoribus. in glo. Si cū vagā luxuriā elegerit exheredari poterit: ꝛ sim liter filius misceat cū nouerca aut cū cubina patris sui sic. Rubē primogenit⁹ Jacob fecisse legit: cui Jacob pro benedictione aut Geñ. xlix. Nō crescas q; ascendisti cubile patris tui ꝛ maculasti stratū eius: vñ primat⁹ fuit iure primogenture: Et Paulus tradidit eū sathane ad perdendū corpaliter qui habuit vxorem patris sui. j. Corin. v. in glo. Item generaliter oēs exheredari pñt iure poli. q; virā infam: ducūt ꝛ petis inseruiunt: nā si in veteri lege tales filij iubent interfici: vt pz Deut. xxj. vbi dicit. Si genuerit homo filiū protumacem ac proterui q̄ nō audiat patris ac mris imperiū ꝛ coberatus obedire cōtēpserit: apphendent eū ꝛ ducent ad seniores ciuitatis illius ꝛ ad portā iudicij dicētq; ad eos. Filius nr iste pteruus ꝛ protumax est monita nra audire cōtēnit: cōmessationib⁹ vacat ꝛ luxurie atq; cōuiuijs: lapidibus eū obruet ppls ciuitatis ꝛ morietur vt auferatis malū de medio vr̄i. Quid q̄ faciendū est in lege gre ꝛ pfectionis: lex em canonica licz nō admittat virā grauē: tñ iponit penitentiā: ꝛ tō licz lex nō exprimat tales esse prohibendos hereditario iure sans tñ innuit in glo. de iureiur. in. c. q̄ranallus. ꝛ in auc. palā. q; si filius fuerit oculator ꝛ voluntate pris: hereditaria successione priuari pōt: nisi pr eandē habuerit pfessionē: q; cū ludus em se nō est illicitus vtaf moderate q; ordinat ad solatiū hoibus exhibendū: vt dicit sctus Tho. sc̄da. xc. q. clxvij. ꝛ habet supra in. xij. pcepto: multo fortius q; exheredari pōt in his pseuerans criminibus: nosorus ꝛ scādalosus infamia plenus: vel etiā si ꝛ voluntate pentū inter cubaranos vlmos pseueraueri. Quintus si filius phibuerit parentib⁹ facere testm; tūc ab eo; hereditate repellendus est: vt. C. si dis aliquē testari phibuerit. l. j. q̄ Sextus si filius pentib⁹ furiosis debitā curā nō adhibuerit vel ipenderit: q; in tali necessitate tenet eoꝝ curā hre ꝛ eis seruire: Septimus si filius rogatus a pre ob debitū incarcere detruso vt fideiubeat pro eo nō vult sed iubere i eo p q̄ creditores eius fide iussorē recipe volūt q̄ tñ in filius masculi locum hz: Octauus si filius patre captū a saracenis redimere nolit: in q̄ casu si pr in captiuitate decedat: hereditas ad ecclesiā spectat. Nonus si pr sit catholicus ꝛ filius efficiat hereticus puta cū publice p̄dicat heresim vel pfitet vel pfitetur vel defendit: vt coram platone suo pfessus vel victus aut sniali dānat⁹ sit de heresi. Decimus si filius crimen lese maiestatis incurrit: vt de pe. di. j. si dis cū multis. Undecimus addit pōt cū filius machinatus fuerit in mortē patris vel nouerce illius q̄cūq; mō. Et nota generaliter q; oēs iste cause ingratitudinis tollunt a filio p ingressu religiōis: vt pz extra de apostatis. c. ex litterarū ꝛ in glo. ℣ Tertio vero bus occasiōe q̄ri pōt: vtrū q; pr exheredare pōt filiū ex eo q; trāsiit ad religionē. ℣ est q̄rere an religiosi, pfessi succedūt i bonis pentū vl intestō vel ab intestato: pserim cū religiosoꝝ cognatio nō dicat esse in terra ꝛ in celis: vt i aur. quō oportet monachos. §. nō egredi. In cui⁹ figura melchisa decb ōr eē sine pre ꝛ sine mre sine genealogia: ꝛ in lege veteri nō habebant heredes pē possessionū: ꝛ habebāt pmias ꝛ oblationes vñ mortui facti sunt mūdo p professionem religionis. C. de epis. ꝛ cle. l. deo: immo trāsiam dicunt in corpe ꝛ in aia. in auc. hec cō statuto interpat pōrem pstōem: in pr̄n. col. vj. Ad ℣ dicendū q; sicut p ingratitudinē pteritam alicui exheredari non pōt postq; factus est monachus. auc. de monachis. §. j. ꝛ. xix. q. vlt. §. vlt. vbi ōr. Non licebat pueris liberos vel liberis parentes ab hereditate sua repellere monachos factos ꝗ̄ius dū laici fuerant in causa ingratitudinis inciderūt: sic multomagis succedere pñt. Nec obstat illud. xij. q. j. c. clericus. vbi dicit q; clerici nō debent hre pē hereditatis paterne cū habeāt hereditatē dñi ꝛ. c. m. c. cui dñs pozno est: q; hoc solum Matheus in cle. vlt. de regu. q; illud intelligit sm veros testm quo ꝛpe leuite pmias habebāt ꝛ oblationes: nec habebāt pē possessionū hodie vero cōsilij pfectionis est q̄ amplectunt veri religiosi qui nihil proprij possident ꝛ sunt illis omnia cōia: nā in cōi nō mendicātes hre possunt bona: non solū mobilia ꝛ etiam immobilia ꝛ hereditaria: vt pz. xvij. q. j. c. j. ꝛ i glo. ꝛ xix. q. vl. §. si qua mulier. ꝛ ideo non valet ima-

ptrarius est ꝓsuetudo: ḋnimo potius ẽ corrupte
la q̃ monachi ad hereditariã successionẽ nõ
admittant: vt notat ꝑ Hug. xx. q. iij. c. pñs. in.
iij. glo. ⁊ in glo. Bar. ⁊ cõcordat lex. C. de ep̃.
⁊ cleri. l. deo nobis: ⁊. ℌ. nullam retinere eiã mo
nachus iura suntatis q̃ multa sunt: vt notatur
in lege: si filius qui patri. ff. de vul. ⁊ pupil. sub.
Q̃ si querit: ḋd ergo de mendicantiũ vtrũ suc
cedere debeat in hereditate. Ad hoc rñdet
Hart. in dicta cle. q̃ licz monasteriũ nõ sit ca
pax hereditatis vt possideat. capere tñ põt: vt
vendatur. ff. de l. cetera. ℌ. si. duob: ⁊. l. filius
. ℌ. sicut. ⁊ extra de. pba. in. c. in pñtia. Excipiũ
tur fratres minores q̃ in nullo succedũt ab in
testato: ⁊ q̃ dictũ est primus cognatio religio
sor nõ dicat esse in terra ⁊ in celis. nõ est verũ
simpliciter: rimo q̃ ad succedendũ cognatꝰ
⁊ agnatus ad cõmodũ monasteriorũ eor cog
natio est etiã in terra: vt notat in dicta. l. deo
nobis: verũ tñ saluo saniori iudicio: ḋcunq̃ cle
rici vel religiosi possidentes: sufficientiã victꝰ
⁊ vestitus habẽtes: bonaq̃ sua turpiter ⁊ inu
titer dilapidãtes: ad̃ de paupib̃ cura minꝰ
nta est. bonis non solũ p̃ꝓpriis ꝑ etiã crucifixi
mul ifarie multisq̃ modis aburẽtes: tanq̃ in
digni iudicio poli hereditaria successione põt
puari: ⁊ bona ad vsus pios vel licitos ꝙuerti
⁊ marie hoc locũ habet in monachis ḋ̃ talib̃
bonis in ꝓpietate dãnabili solent abuti: quib
bus est ꝓuisũ nullũ hr̃e ꝓprium. Nunq̃ cũ ó
eibus o blatis tã clericis q̃ monachis victũ
tñ ⁊ vestũ simplicẽq̃ cõperentiã sui status
ꝑ seipsis diligant cõcessa noscunt: cetera sunt
pauperũ ⁊ ipsi dispensatores dei sicut ꝓz. xvj.
q. j. c. decime. c. q̃m quicḋ: ⁊ ideo si ea q̃ pau
perũ sunt. i. oĩa sustentationi nature supflua q̃
pauperib̃ sunt assignata: ad vsus vel abusus p
prios suscipiũt: ꝓfecto sacrilegiũ incurrũt: ⁊ p
abusionem talium iudiciũ sibi manducant ⁊ bi
bũt: vt ibidẽ dicit: ⁊ ideo merito ꝓuidi sunt
habendis: qui tã dãnabiliter abuntur habitus
ne sumant occasionẽ ampliorꝰ malicie. ¶
Quarto ꝓinde queri põt. vtrũ religiosi vel
etiã clerici nihil habentes nisi intuitu eccleſie
acquisita: cõdentes testamentũ via facti. per
hoc ipsos testamentũ illud recipientes ꝓsti
unt veros ⁊ iustos possessores: hoc est vtrũ il
lud testamentũ recipe ⁊ retinere põt: p̃sertim
cũ prius ostensum sit q̃ tales via iuris testa
mentũ cõdere nõ p̃nt. Ad hoc dicendũ q̃ nõ
q̃ꝫ ꝓz primo de religiosis extra de testamen
tis: ⁊ vlr. volun. c. q̃z ingrediens nb: vbi dicit ó
quadã abbatissa q̃ post̃q̃ regendi officiũ sus
cepit cõdito testamento: glo. de bonis ꝓprijs
⁊ nõ abbatie legata ḋbus dã reliquisse dicens
eã vsq̃ in diem obitus sui nõ induisse habitũ
monachale sed in vestibus quib̃ vtunt loci il
lius p̃sbyteri pmansisse: sicut ⁊ illa q̃ ante illã
fuerat abbatissa: ⁊ hoc pene ex ꝓsuetudine lo
cuisse: glo. hec consuetudo nõ prodest: q̃z non
ḋd fiat: ſ ḋd fieri debeat ꝓsiderandũ ẽ sequit.
Necessariũ ergo visum est: q̃ post̃q̃ abbatis
sa ordinata est ⁊ in monasterio p annos plu
rimos vsq̃ ad obitũ p̃fuit: vestis qualitate ad
culpã forte ep̃i pertinere ḋ eã sic esse pmisit: glo.
forte nõ est nota dubitationis ſ affectionis: se
quit: non tñ potuisse monasterio p̃iudiciũ irro
gare: ſ res ipsius eidẽ loco et ḋ illuc ingres
sa ⁊ abbatissa ꝓstituta est de iure cõpetere: ℌ
ubi: et quo ꝑz q̃ multominus abbatissa licen
tiã dare põt monialib̃ condendi testamentũ.
Scõo ꝑz de clericis. e. t. c. cũ in officijs charti
tatis ꝓmo loco teneamur illius obnoxij a ḋbus
beneficiũ nos cognoscimus recepisse: ecõtra
ḋdem clerici cũ ab ecclesijs suis multa benefi
cia peperũt bona p eas acḋsita in alios trãs
ferre p̃sumunt: hoc igit̃ q̃z antiqs canonibus
cõstat inhibitũ: nos indemnitati ecclesiarũ ꝓ
uidere volentes siue intestati decesserint siue
aliꝫ cõferre noluerint: penas ecclesias eadez
bona p̃cipimus remanere. ¶ Quinto demq̃
queri põt: vtꝝ filij parentes ⁊ nepotes auum
vel aui vel exheredare p̃nt ꝓpter aliq̃s causas. Ad hoc dicendũ q̃ octo sunt cause ꝓpter
quas etiam illi p̃nt exheredari: q̃ tangunt in
auc. vt cũ de appel. cog. ℌ. causas: ⁊. ℌ. si oĩs:
col. viij. oĩs m̃ iste cãe ingrauitudinis rollun
tur etiã per ingressum religiõis: vt dicit Ber.
extra de apost. c. exiturꝰ. ¶ Primus casus
est si pater filiũ accusauit vel mater de aliquo
crimine p̃terq̃ de crimine lese maiestatis: vel
etiã ó hereſ: exemplũ illius habem⁹ in lege
da sancti Andree de mr̃e luxuriosa: q̃ filiũ im
iuste accusauit eo q̃ illi commisceri recusauit
¶ Secũdus casus est: si pater vite filij p vene
nũ vel aliter insidiatus fuerit: quantomagis si
vnũ filium interfecerit ab alijs exheredari po
terit: sicut mihi cõstat de quoḋã qui insaniens
libidine ad quandã vxorem in matrimonio si
bi copulatam: vxorem ꝓpriã et vnũ filium ve
neno dato interemit: sic Athalia regina libidi
ne dominãdi excecata filios regis quos inue
nire potuit interfecit. ¶ Tertius casus si pater

uxoꝛi:filiꝫ vel ꝓcubine ſe carnaliter immiſcuerit. ¶ Quartus caſus ſi pater filiũ teſtari ꝓhibuerit de his de quibꝫ teſtari potuit. C. ſi ꝺs aut aliquẽ teſtari ꝓhibuerit.li.j. ¶ Quintus caſus ſi ꝑ filiꝫ furioſi curã non egerit. ¶ Sextus ſi pater filiũ non redimit captiũ a ſaracenis ſubueniendo ſibi:qꝛ tũc ſi filius in captiuitate decedat:bona de quibꝫ ipſe teſtari poterat debẽt eſſe eccleſie:vel dari debent ꝓ captiuoꝝ redẽptione:ſi vero redeat rite pr̃em põt exheredare. ¶ Septimus caſus ſi pr̃ ſit hereticus ꝛ filius catholicus. nimirũ cũ bona hereticoꝝ ſint ꝓfiſcata:vt ptꝫ li.vj. de heret.c.cum ſm leges vbi tñ ſubditur:ꝓfeſſionis tamẽ huius executio vel bonoꝝ ipſoꝝ occupatio fieri nõ debet p principes aut alios dños tales: niſi p eẽm loci vel aliam perſonã eccleſiaſticã que ſuper hoc habeat prãtem: ꝛ ſnia ſuper eoꝝndẽ crimine fuerit ꝓmulgata. ¶ Octauus ſi pr̃ vxoꝛi ſilꝫ dederit venenũ ad mortem vel mentis alienationẽ: vel aliter inſidiatus fuerit eius vite: ꝛ eodem mõ intelligendũ eſt ſi mater dederit marito filie venenũ: vel alias inſidiata fuerit eius vite. Denicꝫ generaliter cũ filiꝫ vel parentes q̃ de iure cõi ſunt inſtituendi heredes ſm ſtatutum ꝛ perſonã ſufficitẽr in bonis: ꝛ in eis appareat bonoꝝ illoꝝ mãifeſta abuſio vel dilapidatio in ſuperbia voluptate vel cupiditate: tũc iure poſſ licite põt teſtatoꝛ illa bona diſponere ad dei honoꝛẽ vel pauperũ ſubuentionẽ: erberedando heredes hmõi: qꝛ ad hoc ꝛ heredes illi obligarentr in eo caſu: iuxta illõ qõ ſupereſt date elemoſynã: hoc enĩ ꝑceptum eſt ſm doctoꝛes: ꝛ ſic alteri ſubtraheret occaſio poſſidendi illa bona in ſuꝑbia ꝛ abuſione: ac ꝓprie ſalus melius conſularet nã regula iuris eſt. Qui occaſionẽ dãni dat: dãnũ dediſſe videt. Et cõ qui relinq̃t alteri qõ ſimiliter timet ab eadẽ abuti: nõ euitat participũ peccati qõ a nobis auertat ihs̃tus ieſus. Ad lau. ũi.

¶ De obedientia erga prelatos ꝛ eccleſiaſticos ꝛ cõfeſſione ꝓprio ſacerdoti facienda. ¶ Sermo .x.

b

Onoꝛa patrem tuũ ꝛ matrẽ ꝛc. Secundo mõ ꝑceptum iſtud exponit de patre ſpũali: q̃ gerit curã ſalutis animarũ vel in ſeculo vel etiam in religione. Quantũ igitur ad patrem ſpũalem in ſeculo curã animarũ habentẽ honoꝛa eum qꝛ te de fonte baptiſmatis regenerauit: ꝛ per ſacramenta diuinũ alimentũ miniſtrat: ac ſanctis exemplis ꝛ põdicationibus inſtruit ꝛ informat. Hũc ergo patrẽ triplicit honoꝛare debemus ſcz humiliter obediendo: fideliter ſubueniendo: ꝛ reuerentiã exhibendo. ¶ Quantũ ad primũ patrẽ ſpũalem. i. prelatũ ꝛ mr̃em id eſt eccleſiã honoꝛare debemus hũiliter obediendo: in his potiſſime ad q̃ de iure tenemur puta cũ ꝑcipit feſta celebꝛare: ieiunare: interdicta eccleſie ſeruare: excõicatos vitare: quia horum ſimiliũ tranſgreſſio ſi ſit ex deliberatione ꝛ contemptu: conſtituit mortale pctũ: hinc dicit Deut.xvij. Qui ſuperbit nolens obedire ſacerdotis impio: morte moriat. ¶ Hinc primo queri põt: vtrũ ſubditus prelato ſuo eccleſtico teneat in oĩbus obedire: licet enã malus ſit ꝑſonam cũ dicat Pe. ꝓma canonica. q. Obedite ꝓpoſitis vr̃is: non tm̃ bonis ꝛ modeſtis ſed etiã diſcholis: ꝛ Mat. xxiij. dicit dõs. Super cathedrã Moyſi ſederũt ſcribe ꝛ phariſei oia ergo quecũq̃ dixerint vobis ſeruate ꝛ facite: ſm vero opa eoꝝ nolite facere: dicunt enĩ ꝛ non faciũt: ſ bi ſunt mali prelati quibꝫ dñs in oĩbus obedire ꝑcepit. Item nirũ cũ ꝛ malis parentibus carnalibꝫ obediendũ eſt. ¶ Ad hoc dicendũ q̃ ſup illud Ro. xiij. Oĩa aĩa prãtibus ſublimioꝛibus ſubdita ſit: dicit glo. eo q̃ ſuperiores ſunt obediendũ eſt eis: cũ ergo ſubiectio debeatur alicui ratione prãtie ſublimioꝛis ideo q̃diu manet prãs dz manere obedientia qꝛ manente cauſa dz manere effectus: ꝛ quia prãs prelationis cũ ſit domũ gratie gratis data non gratũ facientis: per pctũ non tollit: qꝛ pctõ non opponit: tõ in malo prelato nihilominus manet prãs prelationis: ꝛ per conſequens illi debet obedientia: vt ptꝫ. viij. q. iij. c. nõne: in glo. Nõ ꝓtingat prãtem tolli totaliter vt per depoſitionem: tunc tollit etiã totaliter obedientia: ſi vero contingat ligari ſcz ad tps vel in certis caſibus tunc ſimiliter ligat obedientia. Ad hoc extra de elect. c. venerabilis: ꝛ idẽ eſt ſi obedientia inhibet vel ſuſpendit ad tps: vt xv. q. vj. c. nos ſanctoꝝ: vnde cõcludit Aſtẽ. li. ſ. n. xxiij. poſt Alex. an. q̃ malo prelato honoꝛ debetur q̃diu ab eccleſia toleratur: ꝛ licꝫ male ꝓſideat: haberi debet vt bene ꝓſidens: quouſq; ab eccleſia deponatur: vnde non debet ei debita obedientia ꝛ reuerentia ſubtrahi a ſubditis: nec inferioꝝ eſt iudicare de prelatis: vtrũ ſcz bene operentr vel nõ Roma. xiij. Tu quis es qui iudicas ſeruũ alienum: ꝛ ſic obediendũ eſt malis prelatis. Sed in quibus obediendum eſt: oſtendit ſanctus Tho.

scda scde. q. ciij. dicens: q homo simpliciter deo subiicitur ꝙtum ad oia exteriora ⁊ interiora: ⁊ ideo in omnib⁹ ei tenet obedire: sed homo non tenet in oib⁹ homini obedire. Nam duobus modis contingere pōt q̄ superiori suo non tenet obedire. Primo mō ꝓpter p̄ceptū maioris potestatis: nullus em̄ p̄cipere pt̄ ꝯ p̄ceptum dei vel etiam superioris plan⁹ illud rōnabile fuerit: vt ostendit glo. Roma. riij. super illud qui resistunt ei ⁊c. Secundo modo si p̄cipit illud in quo nō ē subiectus: nam in his que pertinent ad interiorem morū volūtatis: nō tenetur homini obedire sed soli deo: sed solum in his que exterius p corpus sunt agenda: ⁊ hoc fm rōnem superioritatis: sicut miles duci in his q̄ pertinent ad bellū. seru⁹ dño in his que pertinent ad disciplinam vite ⁊ curam dom⁹: laicus christianus p̄lato p̄lato ecclesiastico in his que pertinent ad salutē anime: non em̄ p̄latus eccl̄ia⁹ auctoritatem habet imperandi p libitu suo: sed sicut religiosi qui ꝓfitent regularem ꝓuersationem fm illam suis subdunt p̄latis: et ideo ꝓtum ad illa sola tenent obedire que possunt ad regularem conuersationem p̄tinere: q̄ ē obedīē na sufficiens ad salutē. sic etiam omnis christian⁹ qui in baptismo christianā ꝓmittit cōuersationem: fm illā etiam suis p̄latis subdit⁹ ⁊ igit ꝓtum ad illa sola que requirunt ad cōuersationem christianā. put sancta mater ecclesia: non solū ex iure diuino sed etiam positiuo: sufficienter expl̄sit tanꝯ necessaria ad salutē: christianus obligat⁹ habet ō necessitate saluis: sed quicquid ad ō de bono supaddit: p̄tinet ad cumulū p̄fectionis: ⁊ sic ptz q̄ subditi suis p̄latis non tenent in omnibus obedire sed in aliquibus determinate: dicit enim Guil. q̄ iferiores tenent obedire p̄latis eccl̄e siasticis in his ad quorum obseruationem in baptismo se obligauerunt: vt sez teneāt verā fidem cum opibus ⁊ abrenuncient sathane ⁊ pompis eius ⁊ oib⁹ opib⁹: ⁊ p ꝓsequēs ꝓtum ad omne pctm̄ vitādū ⁊ spūale bonū ꝓsequēdū. sed in alijs actib⁹ nō subdūt eis nisi inꝯtum ad illa reduci seu p̄tinere possunt. vñ. xj. q. iij. c. non semp malum est non obedire p̄cepto dicit glo. q̄ inferior obedire non debet nō solum qñ est inutile: sed etiam qñ est inhonestum. vel etiā incomodū: quod vltimū tñ nō est in oib⁹ intelligendū. ¶ Secundo queri potest. cum subditus sit in obedientia p̄latis in his saltem que sunt ad aie salutē necessaria. verū q̄ liceat ei alicui alteri cōfiteri q̄ p̄prio p̄lato: Ad ꝟ dicendū fm Rich. ⁊ Astē. loquendū est ō cōfessione duplicit. Uno mō put ē opus virtutis directe repugnans hypocrisi in q̄ ds scip̄m accusat: ne alius q̄ ē apparear: vel mala sua aperit ad morbi inuestigādam curationē ⁊ hoc mō cōfessio fieri pt̄ cuilibet q̄ pōt adiuuare instruendo vel orando: vel de quo pōt homo erubescere ⁊ humiliari ⁊ alter exēplo humilitatis meliorari: nō peccatorum cognatione deprauari: ⁊ sic ds confiteri potest cuilibet peccatū suū siue clerico siue laico. Sic enim dicit Bern. sup cantica. Ubi pfectus est veritatis amator: q̄ oēs vellet nosscere sua mala: dum tamē ei nō esset cū mali sed boni. ¶ Alio modo put est opus sacramentale ordinatum ad recōciliationē que fit p absolutionē ⁊ hec confessio nulli ē facīēda nec p̄sbytero: vt extra de pe. ⁊ remiss. c. oēs ⁊ ly quidam sentire videant q̄ in casu necessitatis necessariū sit ꝓfiteri laico. tñ fm Astē. cōtrariū ē verū: qz p̄sbytero nō laico p̄ceptū est i dicto. ca. est tñ licitū ⁊ ꝓgruū si assit idoneus laicus ipe necessitatis illi ꝓfiteri: ⁊ sic intelligit magister sniaꝝ fm Hen. boyc. in. iiij. di. xvij. c. vi. dicēs: Si defuerit p̄sbyter primo facīēda ē confessio: Q3 si q̄rit ad quid talis cōfessio valeat: respōdet Tho. ⁊ Astē. q̄ baptismus habet efficaciā ex sanctificatione materie ⁊ iō a q̄cunq̄ conferatur alicui sacr̄m recipienti vis p̄nie sacr̄alis ꝓsistit in sanctificatione ministri: ⁊ ideo qui laico confitetur licet impleat quod ē ex parte sua de cōfessione sacramentali: sacr̄m tñ absolutionis non ꝓsequit: ⁊ ideo valet tantum ad diminutionē pene q̄ fit p cōfessionis meritū ⁊ penam: ꝫ nō cōsequit diminutionem illā pene que fit ex vi clauium ⁊ ideo sic confessus magis punitur post istā vitam ꝙ cōfessus sacerdoti: minus tamē punitur ꝙ si nulli fuisset confessus: veruntamen extra casum necessitatis quis ꝓfiteri debet p̄prio sacerdoti: vt ptz in dicto. c. omnis. vbi dicit Hen boyc: post Hosti. ⁊ Joan. q̄ ꝓprius sacerdos dicit curi parrochialis eccl̄ie ē commissa siue sit rector siue vicarius. Cura autē est vigil onerosa ac sollicita custodia animaꝝ alicui cōmissa: vt curet ne pereant ꝫ saluent: q̄ competit ex lege vel cōmissione canonica aut consuetudine vel p̄scriptiōe p sedē apl̄icam non improbata vnde ꝓprius sacerdos dicit p̄ꝛ̄ habet immediatā curaꝝ. s. sacerdos procbialis. Similiter papa ⁊ epūs sūt ꝓꝛ̄

sacerdotes ⁊ imediate: sicꝫ archipſbȳi. vt extra de offi. archipſbyteri. c. officiū. c. vt singule. Jrē legatꝰ pape vel penitēciarꝰ pape. vt de offi. legati. ⁊ idē videt intelligēdū de generali vicario epī: extra de offi. iudi. ordi. c. inter cetera: ⁊ sufficit licētia cuiuslibet istoꝝ vt ꝺs cōfiteri possit alteri q̄ ꝑprio sacerdoti: etiā si licētia sit generalis. ſ. nō exp̄sso cui ꝓfiteat: vt vꝝ in extravagañ. Jo. xxij. q̄ incipit: vas electionis: ⁊ si ꝺs dicit se hr̄e licētiā a q̄ q̄ istoꝝ dicit Hen. boyc. q̄ sibi credēdū ē: q̄ nō est p̄sumēdū q̄ sit immemor ꝑprie salutꝭ. ¶ Tertio occasiōe tā dictoꝝ q̄ri pōt: an frēs mēdicātes ꝺ deputanꝭ ab epīs vel etiā a sūmo pontifice ad audiendū ꝓfessiones: licētiā sacerdotis parochialis habere debeant: ⁊ vtrū ipsis fratribꝫ sic deputatis cōfessi teneanꝭ semel i anno confiteri ꝑprio sacerdoti: p̄tꝫ cū sacerdos sacramētāles agnoscere debet vultū pecoꝝ suoꝝ vt ꝺr Ecci. xxxij. curā illi⁹ habe. ¶ Ad ꝫ dicēdū q̄ ad p̄mā p̄te q̄stiōis: q̄ Jo. an. in clem. sup cathedrā: i glo. sup ꝙbo: denotat: dicit q̄ si est necesse licētiā petere ꝑter verbum libere ⁊ idem tenet Paulus de liazarijs: ⁊ intelligūtur mendicantes fratres p̄dicatores ⁊ minores. ⁊ ibi p Clemētē quintum p̄rorogatum fuit ad Augustiñ. ⁊ per Jo. xxij. ad carmelitas. Quantū aūt ad ſcḋam p̄te questionis: dicendum q̄ ꝫ quidā doctores sentiant vt archi. ⁊ Jo. mo. q̄ ipsis fratribus cōfessi teneanꝭ semel in anno confiteri ꝑprio sacerdoti. tamen Jo. an. sup ꝙbo. absolutꝰ dicit q̄ a fratribꝫ absoluti non habebunt vltra necesse ꝓfiteri ꝑprio sacerdoti. Hec obest. c. ois. q̄ intelligitur de illo qui alteri legitime cōfessus nō erat vt dicebat Benedictus in cōstitutione: inter ceteras: ⁊ Jo. an. xxij. in extravagañ. vas electiōis: qđ ꝺ facto tenet. Et dicit Hen. boyc. q̄ ꝫ verius est: alꝫ prās ⁊ officiū de hmōi de modico vel de nihilo oparetur. imo forsan in q̄dā diuisiōe haberet: cū pauci ꝓfiterent eis videntes teneri se nihilominus sacerdoti p p̄rio eadem peccata cōfiteri. Jdē tenet Guil. ꝺ monte dicens: q̄ de rigore ⁊ veritate sacrificium ad culpā mortalē ⁊ penā ꝑpetuam: dicit fratres in sacro p̄nie reputanꝭ ꝑprij sacerdotes ⁊ sic sanctificatum ē cap̄lo ois: ꝫ q̄ confessus ē exhibendum corpus christi p ꝑprium p̄sbyterum ⁊ nō alium: nec p̄t ee bñ certū p̄sbytero de confessione facta fratribꝫ hmōi. dicit: eo equū ⁊ vnle est vltra necessariam ꝓfessionē talibus faciam: volūtaria nō obmittat: ad ondendū subiectionē ⁊ obedientiā filio ꝑlato cōfitendo. ſ. illa petā q̄ citra vltimā ꝓfessionē ꝑpetraverit vel etiā oia si placuerit alꝫ em̄ detraheret p̄sbyterꝰ ⁊ cogr ecclesiastic. ꝺb⁹ prochiani dār ouū vel denariū in sua ꝓfessione q̄ cōsuetudo nō ip⁹obaf: fm doctores: tñ in dicto c. ois: sūt aliq̄ casus i ꝺb⁹ nō ꝺz cōfiteri ꝑprio sacerdoti: ꝫ req̄sito curato imo ꝺicēte ꝺs p̄t ⁊ ꝺz illicite alteri ꝓfiteri. ¶ Prim⁹ casus ē si p̄tꝰ sacerdos sit insciꝰ ⁊ ignarꝰ vel idiotes vt patꝫ de pe. di. vj. c. placuit et demceps nulli sacerdoti liceat quēlibet cōmissū alteri sacerdoti ad pniaꝫ accipe: siue eiꝰ cōsensu cui se p̄rꝰ cōmisit: nisi p ignorāna illius cui ꝑius cōfessus ē. ¶ Scḋo casus si ꝑpius sacerdos ꝑticeps ē criminis vtputa q̄ peccauit cū p̄sona q̄ sibi ꝓfitet: tunc em̄ tollit erubescēna cōfitenti ⁊ vt plurimū puritas ꝑtrinōis ip̄edit: vñ. xxx. q. j. ꝺz. c. ois ꝙ ꝓfessionis filiꝫ quādā cōpaternitatē cum confessore ꝓtrahūt: quapꝛopter si ꝺs ꝫ scelus ꝑpetraverit nō solū dignitatis honorem amittat. verūetaꝫ vsq̄ ad ex⁹ vite ingꝫ p̄nie se subdat. Et Celestinus papa subdit ibidem: si quis sacerdos cum sua spirituali fornicatus fuerit: sciat se graue adulterium commisisse: idcirco femina si laica est derelinquat omnia: ⁊ res suas pauperibꝫ reddat ⁊ conuersa i monasterio vsq̄ ad mortem deo seruiat: sacerdos aūt q̄ exemplū malum dedit hoibꝫ: ab oñi officio deponatur ⁊ pegrinando. xv. annos penitear: postea vero ad monasterium vadit ibiq̄ cunctis diebꝫ vite sue seruiat deo. Et. c. sequenti. glo. i. c. ois: dicit q̄ ibi nō est filiatio nisi q̄ ad solum sacerdotem: q̄ꝛ ples sacerdotis iungi posset matrimonio cum filiꝫ vel filiabꝫ cōfessionis. Hinc enim dicit Joh. in. c. ois q̄ p̄sbyter grecꝰ nō audiet confessionem vxoris sue. ⁊ glo. Bar. ibidem dicit q̄ sacerdos orientalis non audiet confessionē vxoris sue: q̄ꝛ nec ipsa libere cōfiteretur si commisit adulteriū. si q̄ laicꝰ i necessitate audiat confessionem mulieris alicuiꝰ nō pōt postea cum ea ꝓtrahere. ar. ꝫ. si tamē cōtrahit fortē tenet mrimonium: videt enim ꝫ tñ sacerdoti ꝓhiberi: cum eius tñ officiū sit audire petā confitentium: hoc ibidem glo. sentit in detestatione criminis: quicquid tamen sit: licz videat inhonestum et inconueniens: si tamen audit sacerdos confessionem vxoris sue vel concubine: dare pōt vnq̄ pniam: fm Tho. ⁊ Asten. dūmodo tñ alꝫ habeat auctoritatem absoluendi: ¶ Tertius casus ē si

fuerit sacerdos reuelator? pfessionis qđ oīno phibet in dicto.c.ois.§.caueat oīno sacerdos ne verbo vel signo aut q̄uis modo prodat alt quatenus pcōzem: ſi pudentior ꝓfitio indigu:rit illud absq; vlla exp:essiōe cautę req̄rat qm̄ qui pcm̄ in p̄nitentiali iudicio sibi detectū reuelare p̄sumpserit: nō solū a sacerdotio deponendū decreuimus verūetiā ad pniam agendā in artū monasterū retrudendū. Addit Hosti. q̄ oibus diebus vite sue pegrinando penitreat: qđ intelligit q̄diu est in pnīa tēpozali: pura vsq; ad septennū vel decennū vel plus vel minus: ſm q̄ ē pnīa limitata: q̄ si lapsa: est i monasterū detrudēdus vt ibi ppetuā pniam agat. ¶ Quartus casus si ſimiliter ameak q̄ psonā cōfitentem sollicitabit ad pcm̄: t marie si hoc constat ex pbabilib? indicijs vel ex manifesta cōuersatiōe aut fama cōmuni. ¶ Quintus casus si pcm̄ sit directe cōmissum ꝑ psonā q̄ ipse curam: t potissime si sit tale pcm̄: cui? cōfessio req̄rat exp:essionē t circūstantiā illius psone in quā cōmissum ē vt pz de infamia: de detractiōe t hmōi. ¶ Sextus casus est tpe iuste necessitatis: vt cū ds in firmak vsq; ad mortē: vel intrare debz iustum bellū vel mare: vel aliq̄d simile euidens periculum: t deest ꝓprius sacerdos. ¶ Septimus casus est si est vagabundus. ff. de iudi. l. heres ab sen. s. ¶ Octau? cū ds quem domiciliū q̄ se cōferat. nā t is sine domicilio est. ff. ad muni. l. heres in pnīa. t Lewis. §. celsus. In his decim casib? pdictis t similib? in q̄bus pbabiliter timet penitēs ex pfessiōe piculū immunere sibi vel sacerdoti: semp debet recurrere ad superiorē t petere licentiā alteri ꝓfitendi quā si habere nō possit: idem iudiciū est: ac si non haberet copiā sacerdotis: vnde magis eligere debet laico ꝓfiteri: nec i hoc transgredit ecclesie p̄ceptū: q̄ p̄cepta iuris positiui nō se extendunt vltra charitatē nec ceriā fit iniuria sacerdoti: q̄ amittere p̄uilegiū videt qui concessa sibi p̄tāte abutit cōcordat Pe. Alex. Inno. t Guil. t cōmuniter addunt q̄ simillo modo debere pōt sacerdotē alium t necessitas imineat: confiteat peccatū in genere sine eo ō quo possit malum p̄uenire: t addunt Hosti. t Ray. q̄ tales non debent ꝓfiteri cuicunq; sacerdoti: sed ponus illi q̄: alias habet turpē dictionem si saltem haberi pōt. Ad laudē dei.

¶ De cōfessiōe qm̄ t cui est facienda aut qm̄ iterāda: t q̄liter est celanda: t de absolutōe p̄uilegiator?. ¶ Ser. xi.

Onora patrem tuum tc. Ad

b matorē euidentiā materiā de cōfessione plenius scire cupientes. Primo queri pōt: vtrū de necessitate saluris requirat cōfessio. vel sufficeret sola p̄cedens ꝓtritio: cū em̄ per ꝓtritionē p̄cedentē peccatū omittit credak: sequens confessio necessaria nō videtur. ¶ Ad hoc rñdet Guil. in suo sacramentali: q̄ si loqmur de illo qui mortaliter peccauit tunc ꝓcordāt theologi q̄ talis habet ore necessario cōfiteri: nec papa cum tali dispensare posset quin ꝓfiteri tenek: cuius rō est substantia t materia de quib? ecclia militans fundata est sunt sacra: quoz vnū est pnīa q̄ sacra tollere aliud non esset q̄ ecclesiā subuertere qđ papa facere non pōt q̄ solus vicarius xp̄i est: dicit etiā Tho. q̄ papa necessitatē sacroz tollere non pōt: sicut nec instituere noua sacra: q̄ sunt ex institutiōe diuina: ſ dispensare posset de tpe ſcz q̄ differret vltra annū. Tū bñ verū est q̄ sola cōtrito cū p̄posito cōfitendi t satisfaciendi tollit peccatū: t reddit virum t mundatū peccatorē qđ ostendit dñs in Lazaro: quē sola vocatio oīno reddidit viuū anteq̄ christus eum traderet ap̄lis ad dissoluēdum: q̄ si postea nō confiteak vel satisfaciat: ingratum se reddit t peccat mortaliter: vnde triplex est ratio quare post ꝓtritionē necessaria est cōfessio ſm Guil. ¶ Prima ꝓpter statum ecclesie: qđ p̄cipit cōfiteri: nā auctoritas t traditio ecclie obligat vt p̄ceptū: vt patz. xſ. di. c. in his rebus. ¶ Scōa est q̄ ignoramus an pcm̄ sit dimissum: q̄ si nō: tm̄ in pnīa q̄ sacramētalis est t effectiua gr̄e remittit. ¶ Tertia q̄ dato q̄ simus sine pctō mortali: vt satisfaciamus p̄cepto pape: necessariū est saltē venialia ꝓfiteri semel in anno: qđ ꝓpter hoc p̄ceptum est. vt i eucharistie receptiōe reuerentiores simus: vt patz in dicto.c.ois. ¶ Scōo queri pōt: quotiens ds ꝓfiteri teneat: an statim perpetrato mortali pctō. ¶ Ad hoc rñdet Henr. hoyc: in dict. c. ois: extra de pe. t re. q̄ cū cōfessio sit p̄ceptū affirmatiuū nō obligat nisi p loco t tpe: t ecclia voluit in h̄ p̄cepto tpūs determinare: cū sit p̄ceptū d: scipline nō nature: vñ determinauit q̄ admn? semel in anno dz fieri ꝓfessio: vt in dicto.c.ois: qđ tñ fallit in monachis nigris qui saltē singulis mensib? confiteri debent: vt patet in cle. de sta. mo. c. ne in agro. §. sane: quā cōstitutionē quo ad hoc ad

alios religiosos dilatare satis honestū est sm Jo.an.ibidē. Alij vero q̄uis ex ecclie p̄cepto nō obligent cōfiteri nisi semel in anno sm ius canonicū: tn̄ qz sm phm.viij. phisicoꝝ voluntas nō retardat facere opus volutū: nisi ꝓpter aliquā causam rōnabilem: ideo dilatio ꝯfessionis si nō est causa rōnabilis ꝛ meritoria: tūc vel nō est voluntas sufficiens ad deletionem peccati: vel dilatio ex cā sua est periculosa vel etiā vitiosa. ꝛ vtrobiq̄ letale dispendiū iminet anie. ¶ Nam dilatio cōfessionis est ꝑiculosa. Primo ꝓpter incertitudinē vite dicente dño. Vigilate qz nescitis diē neq̄ horā: ꝛ diuiti rn̄dit. Stulte hac nocte repetent animā tuā ꝛc̄. ¶ Scdo ꝓpter accumulationem criminū: dicit em̄ Greg. pctm̄ qd̄ per pniam nō diluit: mox suo pōdere in aliud trahit. ¶ Tertio propter elongationē a deo: ita q̄ difficilius cōuertit ꝛ eius vita ꝑiculosius finit: dicit em̄ Ouidius: Qui nō est hodie cras minus aptus erit: ꝛ ps̄ Qui se elongant a te peribūt. ¶ Quarto propter indignationē iudicis qz per hoc magnā ingratitudinē ostendit reus: timendū est etiaz q̄ qui semel tm̄ cōfitet in anno nō facit hoc ex amore: s̄ potius ex timore vel ex alia sinistra ītentione: qz si nō rediret tp̄s ieiunij: nō rediret etiā cū illis tp̄s confessionis peccati. ¶ Quinto propter defraudationē gratie: q̄ per ꝯfessionē ꝯferret: q̄ redderet hoiem magis firmū ad resistendū malo ꝛ inherendū bono: multi nāq̄ desperāt a peccato posse resipiscere: donec dolorosa confessione studuerint illud abluere. ¶ Secūdo etiā dilatio est vitiosa scz ex negligentia: qua in mortali quis existens iminente necessitate confitendi non ꝯfitet vel amplius tardat ꝛ mortaliter peccat: q̄ tp̄is necessitas q̄ ad obligationē ꝯfessionis ex quatuor attendi potest: vt tangit. Alexā de hal. in.iiij. parte summe: ꝛ Tho.in.iiij.. ¶ Primo ex parte ꝑiculi iminentis scz mortis: vtpote si est in bello in mari: vel in alio mortis ꝑiculo: vel si mulier est in partu ꝛ similibus. ¶ Scdo ex parte sacri cuiuscūq̄ suscipiendi: tractandi vel ꝯferendi: vel in aliq̄ actu vt ministrū ecclesie se exhibēdi: verbi gratia. Si vult sacrū ordinē recipere: celebrare: eucharistiam summere vel sacra ministrare: ad quos actus nullus in peccato mortali nō confessus accedere debet: copia sacerdotis oblata ꝛ necessitate non vrgente. ¶ Tertio ex parte stimuli ꝛ cōscientie: cum scz conscia sibi dictat q̄ statim confiteri teneat: ex eo q̄ despat se posse resistere pctō nisi p̄uia cōfessione q̄ si illā nihilominus p̄termittat vel differat: nō excusat a mortali ꝓpter cōtempiū quē incurrere pōt duplici rōne. ¶ Primo cū celeritas ꝯfessionis cōtemnit vt actus peccati sepius iteret. ¶ Scdo cū actualiter cogitat dispendiū pcti: offensam dei ꝛ alia hmōi: q̄ efficater illū ad penitentiā incitarent: ꝛ tn̄ nō peniteret: s̄ potius illi motioni resisteret qd̄ esset resistere inspirationi spūssancii. ¶ Quarto ex pte dubij vt si habz casum de q̄ papa solus eū absoluere pōt: ꝛ nūc habz copiā ꝯfessoris dñi pape: ꝛ dubitat si illū habebit in futuro: vnde si q̄s existens i mortali in his casibus differt cōfiteri: non excusat a mortali: dūmodo debitā oportunitatē habeat. ¶ Tertio queri pōt: vtꝝ in aliqao casu tenet q̄s confessionē factā reiterare. ¶ Ad hoc rn̄det Pe.in.iiij. q̄ cōfessio est in remediū ꝛ in preceptū: q̄tum igit est in remediū si q̄s vult iterū ꝯfiteri bonū est ad maiorem remissionē citius obtinendā: tā ex pena ꝛ verecūdia q̄ etiā ex vi clauiū: q̄tum tn̄ ad p̄ceptū non tenet illam iterare: nisi velit postq̄ chyrographus peccati q̄ se diabolo semel obligauerat est solutus. In aliquibus tn̄ casibus confessionē reiterare tenet scz vel ꝓpter defectum cōfessoris: aut propter defectū ꝯfitentis nā primo reiterare tenet si deficit cōfessori clauis potentie: eo q̄ non pōt de pctō ꝯfessio absoluere: ꝛ tunc remittet eū ad superiorē cum literis vel aliter: quā tn̄ remissionem si peccatū occultū est facere debz de licentia penitentis tantū ꝛ nō aliter: vel dimittat eum ire libere ad quēcūq̄ hn̄tem absoluendi ptātem. Quō aūt absolutio ista fieri debz ab eo qui remittit ad supiorem i his de quibus ptātem hz absoluendi: ondit Tho.in q̄dā q̄dlibeto dicens: q̄ sacerdos nō absoluit aliquē nisi qui diuinitus credit absolutus: sed postq̄ a deo est absolutus: tenet adhuc ecclesie ꝯfiteri: ꝛ qz dispensatio absolutiōis nō est tota minor tradita. Tenetur tn̄ ei oīa confiteri: ꝛ ipse debz ab oībus absoluere a quibus pōt: ꝛ deinde tenet eū remittere ad supiorem absoluendū de residuo: veruntn̄ sm Tho.in.iiij.dist.xix. sacerdos nullū absoluere pōt excōicatum a culpa: nisi prius absolutus fuerit ab excōicatione: quia particeps nō est sacramentoꝝ ecclesie excōicatus: qui tn̄ excōicati tpe necessitatis absolui pn̄t a quocū sacerdote ab omnibus etiam excōicationibus: veruntn̄ vt habetur lib.vj de sen.ex. ca.eos: si sic absoluti a sententia: canonis vel hoīs: eo q̄ recurrere nequeunt ad eum a quo

fuerant absoluendi ꝓpter legitimū periculum vel impedimentū: ſz ceſſante piculo vel ipedimēto nō ꝓſentēt ſe illi a q̄ debebāt absolui: mādatū ei⁹ receperūt: z vt opter ſatisfacturi re meidūt in eandē fniam: ſicut z illi q̄bꝰ a ſede apolica vel legatis absolutis mūgit vt ordinario vel alteri ſe ꝓſentēt ꝓ pnia z q̄ iniuriatis ſatiſfactiā ꝯtoꝝ⁹ poterūt. Preterea ſi q̄s aliquē absoluit de facto q̄ m̄ de iure nō pōt nō credit ſanct⁹ Tho. eū absolutū eē: excuſat m̄ ꝓ ignorātiā iuris ſz multo magz ꝓ ignorantiā facti: cū credit eū bñe auctoritatē niſi fuerit ignorātia craſſa z affectata: ſacerdos m̄ ſi excuſat cui tus illud ignorare nō lz: idē tenet glo. ij. in. p. extra cuitates: an clem. ſup catbedrā. Dicit etiā Jo. an. q̄ ad penā eternā nullus ē: ſz a ſatiſfactiōe z pnia tutus nō ſt. B Q3 ſi q̄rit: q̄d de cōfeſſione ſacerdoti facta: q̄ nō de iure tenet eccliaz. Ad h̄ rñdet Fran. de zab. q̄ licz valeant geſta p talē p̄latum facta donec roleraſ vt dicitur Jnno. z Hoſt: quia tñ in foro penitētiali iterꝑ tabuntur i prem duriozē tanq̄ turiozē: extra de ſcrutinio. cap. j. in glo. melius eſt vt habeāt p̄o non absoluto: ita q̄ vtuentes qui fuerunt confeſſi tali p̄lato detecto q̄ non ſit vel fuit p̄latus iterum ꝓfiteri debebunt: quo ad mortuos aūt iterꝑtabūt q̄ ex fide ſaluari ſunt: z absolutio valuerit. vt vult glo. extra de elec. in. c. dudum. ij. z quod ibidem text⁹ dicit: q̄ tales aie decipiuntur intelligitur q̄ ad decipiēdē qui eas q̄ſtus gra p dere non curauit q̄ſtum in eo fuit: z ideo ſanguis eorum a deo diſtincte requiritur: ſed q̄ deus nullum decapi velit q̄ſtū in eo eſt. tales ſm glo: ſaluantur in ſola fide. Sedo vero iterare tenetur ſi defuit confeſſori clauis ſcientie: quia neſcit diſcernere iter lepram z lepram: nā enim diſcretionē deuno ꝓfitendū ē: vt in dicto ca. omnis. de. pe. di. vj. placuit. Tertio iterare tenetur ex pte defectus confitētis: q̄n ſcienter dimidiauit cōfeſſionem tacendo mortale peccatum. dicit em Hen. boyc. in. dicto. c. omnis q̄ nō eſt licitum ſi q̄s in fraudem vel ꝓpter verecundiam diuerſis cōfiteſ: cuilibet ptē dum tarat reuelando ꝓpter verecundiam: ſicut q̄dam faciunt cōſiderantes maximam cōgeriē peccatorum: vt. de. pe. di. v. c. j. vnde Tho. in iij. di. xvij. dicit q̄ de neceſſitate confeſſionis eſt: q̄ homo oia peccata ſua cōfiteat q̄ ptūc habet in memoria aliquin nō eſt ꝓfeſſio. ſed confeſſionis ſimulatio: ſed ſi q̄s non habuit i memoria q̄ poſtea recordat: ſufficit q̄ h̄ peccatū dicat explicite z alia in generali dicēdo q̄ cū alia multa confiteret h̄ oblitus fuit idē Pe. Quarto ſi cōfitēs cōtēpſit vel neglexit ſatiſfacere z oblit⁹ ē intētū ſatiſfactionē: quas ſi ſciret z eā implere vellet nō oporteret ob h̄ iterare ꝓfeſſionē: Quintū q̄dem addere volunt de eo qui redit ad peccata cōfeſſa. q: q̄ recidit nō videf eſſe verus penitēs: ſed ponus irriſor: de pe: di. iij. c. qui recidit. Sed ad h̄ rñdet ſanct⁹ Tho. in. iij. di. xix. q̄ recidiuās nullo modo tenet peccata dimiſſa directe cōfiteri nec in generali nec in ſpeciali cuicunq̄ confiteatur. ſed indirecte ſicut illud ſine quo ſciri non poteſt debitus modus ſatiſfactionis: tenetur recidiuās notificare peccata dimiſſa quantum ſufficit ad hoc vt ſciatur que ſatiſfactio poſſit illi congruentius iniungi. vt ſi frequenter lapſum carnis paſſus eſt ex aliqua occaſione per ſatiſfactionem talis occaſio ꝓſcidatur: z ſimiliter de aliis peccatis. Tertiꝰ etiam quidam addunt de eo qui confeſſus eſt in ꝓpoſito non deſerendi peccatum ō h̄ tamen caſu dicit Tho. in. iij. diſt. xvij. q̄ confeſſio ſm q̄ eſt actus virtutis non valet ſine charitate q̄ eſt principium merendi ſed ſm q̄ eſt pars ſacramenti ordinat confitētē ad ſacerdotem qui claues eccleſie habet: z p ꝓfeſſionē confitentis cognoſcit cōſciam ei⁹: z ſm hoc poteſt etiā eſſe in eo q̄ nō ē cōtrit⁹: q: pōt petā ſua ſacerdoti nota facere: z clauibus eccleſie ſe ſubycere: z q̄tus tunc non percipiat abſolutionis fructū. recedente tamē fictione incipit recipe ſicut etiā in aliis ſacramētis: vnde non tenetur iterare cōfeſſionem ad quā fict⁹ accedit: ſed tenet poſtmodum fictionē ſuam confiteri ēcordat. Pe. Ad hoc etiam facere videtur de pe. di. j. c. menſuram: §. nō ita. vbi dicitur. Hec eſt neceſſe vt ſemel ſacerdoti cōfeſſ⁹ ſum⁹ denuo confiteamur. ſed lingua cordis non carnis apud deum intelligē ea iugiter confiteri debemus. z licet Ray. z Hoſti. contrarium teneant: ſi tamen iſtud verius videtur. Hinc extra de pe. z re. cap. q̄ quidam: dicit Alex. iij. q̄ z non ſit vera huiuſmodi pnia: admittēda tamē eſt eorum confeſſio: z crebris ſalutaribꝰ monitis eſt penitētia indicenda: glo. talis penitētia non ē vera. i. fructuoſa quo ad vitam eternam: valet m̄ ei qui facit z ſentiet fructuoſus cum de alio crimine penitētiam egerit: vt patz de pe. di. iij. §. vlt. in fine. ¶ Quarto q̄ri poteſt an pegrini confiteri poſſunt alieno ſacerdoti. et abſolui a crimine cuius abſo-

lutionē sibi retinuit ep̄us: Ad ꝟ rñdet Guil: q si acceperūt pecūā ⁊ baculū vl alias licētiā a xp̄iis sacerdotib⁹: p̄sumendū est eis datam licentiā confitēdi: ⁊ tūc absolui possunt etiā a casib⁹ ep̄o reseruatis: maxime cū instat tp̄us generalis cōmunīōis vt in pascha dz illi tñ iungi q cum habuerit copiā sui ep̄i vel alterius habentis auctoritatē absoluendi iterū confiteat illi priam ab illo recipiens. Si ꝑo sine licentia sui sacerdotis pegrinauit: ab alio non p̄t absolui nisi in necessitate. Et idem est de alijs negociatorib⁹ ⁊ viatorib⁹: sm Jnno. et Hostī: Jn extrema tñ necessitate p̄t q̄libet absolui auctoritate aplica: nec requirit iteratio cōfessionis vl absolutiōis: si tñ fuisset excōicatus ⁊ i tali necessitate absolutus: si postea se repr̄esentat ep̄o: remittit i eandē sententiam vt li. vj. de sen. excom. c. eos ¶ Quīto p̄terea q̄ri p̄t. vtrū habēs p̄fessionale vl p̄uilegiū papale: in q̄ habet talis clausula: q̄ sup peccatis que sibi p̄fiteber̄ nisi talia sint p̄pter q̄ merito sedes aplica sit cōsulenda: an vigore ist⁹ p̄bozum absolui p̄t ab excōicatiōe oztum habente a canone illo. xxvij. q. iij. si quis suadēte diabolo: huius sacrilegij vitium incurrerit q in clericum vel in monachū violentas manus iniecerit. anathematis vinculo subiaceat: ⁊ nullius ep̄oz illū absoluere p̄sumat nisi mortis vrgente piculo ⁊c. vel si incurrerit excōmunicationē maiozē ob p̄cipatiōem vel in alijs excōmunicationibus. Ad ꝟ rñdet vir magne scientie dñs Jacobus camerac: decan⁹ q ab omni excōicatiōe p̄t absolui nisi papa sibi specialiter absolutionem reseruauerit Casus autem papales reseruati sūt: arror p cussio clerici: falsatio bulle papalis: cōbustio ecclesie post denunciationem: simonia in ozdine si suspensus a diuinis vel maiozi excommunicatione ligat⁹ se diuinis immisceat officijs vt p̄mus irregularis efficit: Jn ceteris vero q̄ specialiter pape non reseruant. p̄fessoz p̄dict⁹ absoluere potest: ar. c. nup. §. in scō. extra de sen. excō. nā ibi dicit: q qz cōditoz canonis eī⁹ absolutionem sibi spēaliter nō reseruauerit eo ipso concessisse videt alijs facultatē relaxandi: sili ter cū sedes aplica p̄uilegiat aliquas deuotas psonas simul cōmozantes. vt sez possint eligere p̄fessozem a q̄ faciant celebrari recipiant sacramenta ⁊c. semp addit illam clausulam iure parrochialis ecclesie saluo: de quo dominus abbas magister Arnoldus sancti Paulī in traiecto decretozum doctoz consultus rñdit ex quo dicta clausula frequenter in p̄uile. inserit: ipsa clausula tpe papa met exponit extra de p̄uilegijs. in. c. in his: ⁊ vult q p̄uilegium p̄uilegijs eis p̄cessis vtant dū tñ ab his que iure parrochiali p̄euenīūt abstineant q̄si dicat p̄cessis vtant. sz oia emolumenta inde p̄uenientia parrochiali cedant ecclesie in quibus latet ecclesie p̄iudicium. Vnde dicunt doctozes in dicto. c. i his q nos recipiāt alienos ad diuina dominicis diebus ⁊ festiuis in contemptū p̄byteri parrochialis vt extra de parrochijs. in. ca. vt dominicis: et q non benedicant mulieres. neq; paruulos baptizent: nec decimas vel oblationes parrochianozum recipiant: nec inūgant parrochianis penitentiam: nec eis tradant eucharistiam et similia. ¶ Sexto deniq; queri potest cum nullo modo liceat reuelare confessionem: vtrum si quis reuelat alicui in confessione consilio vel secreto talia que non sūt de sui natura peccata: vt quia reuelat sacerdoti que debet vel que sibi debentur: vel deponit penes eum aliquam pecuniam sub titulo confessionis an celare teneatur. Respondet Raym. ⁊ Guil. q sacerdos non debet talia recipere sub titulo confessionis: si tamen p indiscretionem sic recipit: non tenetur celare nisi per modum consilij vel secreti. ⁊ iura que puniunt reuelantes confessiones non attendūtur nisi ad peccata: vnde sacerdos si compellereꝰ p iuramentum de tali debito reuelando: vel depositarius de pecunia apud se reposita: tenetur vtriq; dicere veritatem, etiā si p̄mus iurasset de non reuelando. qz non eēt obseruandum iuramentū in p̄iudicium iuris alterius: secus tamen si iniuste ⁊ p tyrannū inquireret. tūc enim subterfugere deberet tacendo vel sophistice respondendo. peccatum vero quod solū scitur in confessione non licet reuelare alicui etiam cum licētia p̄fitētis sm Tho. Pe. ⁊ Hen. boyc. sed faciet sibi dici extra confessionem ⁊ sic petet licentiam reuelādi: cuius ratio est quia quasi de essentia sacramenti est confessionem celare. nisi forte confitens velit q absolute sciat ⁊ libere ad dicendum alicui soli sed nō alijs: vel i similibus casibus. Addit etiam Hen. boyc. in dicto. ca: omnis. §. caueat. q si quis confitetur cōmittēdum vt homicidium maleficiū ⁊c. et dicisse ñ posse tentationi resistere tunc sm rob. sacerdos reuelare potest his qui possunt prodesse ⁊ non obesse: qui sic exponit textum. de pe. di:

vſ.c.ſacerdos: Idem Archid.ibi.t. Io.ij.q.j.c.ſi peccauerit. ſup ꝓbo pdicto: q non ē pdicto reuelanto de peccato futuro ſed de ꝑterito Credit Hein boyc. q nō tenek celare i vi cōfessionis ſacramētalis. q: nō eſt vera cōfeſſio eo q de peccato cōmittēdo nō pōt dari penitētia: ſed tenek celare in vi ſecreti. Secretum aūt in tali caſu celari non debet: q: tantū malū q̄libet impedire tenek circūſtantijs debitis vt patz de uſureurā. c. quēadmodum. §. vl. fm Hoſt. Tamē ſcotus. Tho: Richard⁹ t Pe. cōtrariū dicunt in. iij. ſed ipediri dz malū omnimō ſine expſſione pſone: dicit etiā Aſten. q ſi laicus caſu audiat peccata confitēs ſacerdoti tenetur illud celare ex p̄cepto uris nature t iuris diuini t poſitiui. Similiter ſi confeſſor alicui reuelaret quod tm ſciuit ex confeſſione. Ad lau. dei.

¶ De oblationibus in eccleſia dandis et recipiēdis vel reſpuendis/et de ſolutionibus decimarū p̄dialiū et p̄ſonaliū t mixtaꝝ. Ser. xij

Onora patrem tuuz t ma.

b t̄. Secundo debemus honorare parētes ſpirituales eis fideliter ſubueniendo in oib⁹ neceſſitatibus i cuius argumentum dicit de cōſe. di. j. c. Vis chriſtian⁹ p̄cures ad miſſarū ſolennia aliq̄d deo offerre t ducere ad memoriam q̄ deus p Moyſen dixit: Non apparebis in cōſpectu meo vacuꝰ t in collectis ſanctorum patrū liquido appareꝝ q omnes chriſtiani aliquid deo offerē ex vſu ſcrōꝝ pare debēt. ¶ Ad huiꝰ igit eui denciam ꝓmo q̄ri pōt: vtꝝ oblationes vſuales que fiunt in eccliā parrochiali preſbytero ad altare ſunt de neceſſitate p̄cepti: p̄ſertim cū in lege veteri p̄cepu dñs ne vacuus manibꝰ veniret ad templū: vt dictū eſt. ¶ Ad h̄ videt ſanctus Thom. ſcḋa ſcḋe. q. lxxxvj. q nomen oblationis cōe eſt ad oēs res q̄ exhibentur in in cultura dei vel in vſu miniſtrorum expendendo: t hmōi oblationes de ſui rōne habēt quod offerant volūtarie: fm illud Exo. xxv. De homine q̄ vltroneus offert accipiens t̄. t Matth. v. Si offers munꝰ tuū. ¶ Quadruplici tamē rōne quis tenetur ad oblationes illas. ¶ Primo ex p̄cedenti q̄uēnōe: ſicut cui alicui cōcedit fundus eccliē vt certis rpib⁹ oblationē factis: q̄ cū hz rōnē cēſus. ¶ Secundo ꝓter precedentē deputationē vel p̄ro miſſionez: ſicut cū q̄s offert donatiōe inter vi uos. vel cum teſtamēto relinquit eccliē aliquam rem mobilē vel imobilē in poſterū ſoluendam: ¶ Tertio ꝓter eccliē vel miſtri ne ceſſitatem: puta ſi miniſter eccliē nō haberet vnde ſuſtentaretur: vt patz dicto. c. oīs chriſtianus: q̄ intelligit tanq̄ p̄ceptū: dū miniſter paup eſt: vñ dicit ibi glo. credo q ſi ſacerdos paup ē: pōt eis diuina officia ſubtrahere niſi dentur⁹ tm ēq cogank p ſuptozem: q̄ etiam fieri debet. xij. q. ij. c. cbaritatē. ¶ Quarto ꝓpē cōſuetudinē renenk cm fideles in ſolēnitat. b aliquib⁹ ad alq̄s oblationes cōſuetas: ad h̄ extra de ſimo. c. ad. aplicā vbi dz q p epm̄ loci veritate cognita: cōpeſcank q̄ malicioſe nuum tur laudabilem ꝓſuetud nem immutare: et in glo. Et hec feſta ſunt p̄cipue quatuoꝝ p̄incipalia. et addit Tho. q in bis duobus vltimis caſib⁹ remanet oblatio quodāmō voluntaria q̄tū ad quātitatē vel ſpeciē: et oblate: vnde q̄ debitas oblationes non reddūt puniri poſſunt p ſubtractionem ſacramētorum: nō per ipm̄ ſacerdotē cui ſunt oblationes faciende ne videak p ſacramētoꝝ exhibitionem aliquid exigere: ſed p ſuptoꝛem aliquē. ¶ Secundo ꝓ queri pōt: vtrū ne aliquoꝝ oblationes reſpuende: p̄ſertim: cū dz Deut. xxiij. Nō offeres mercedē p̄ſtibuli in domo dñi dei tui ¶ A h̄ reſpondet Aſten. li. vj. ti. xxij. q aliq̄ oblatio reſpuenda ē in crimine ſui deteſtatione. ¶ Primo ſi quis ſponte t ſine neceſſitate rebaptizatus ē ab hereticis: illius oblationes biēnio non ſunt recipiende: etiā ſi penitea: vt patet de cōſe: diſt. iij. ca. eos quos. vbi ſubdit q duobus annis etiā oblationes modis oib⁹ non ſinank offerre t̄. vide. ¶ Secundo ſi ſit hereticus vel credens. ſ. receptor hereticorū: t ꝓter h̄ denunciatus: excōicatus: t idem ē de quolibet excōmunicato publico: vt patet extra de hereti. c. excōmunicamus tra q̄. §. credētes: vbi ſubditur q clerici nec elemoſynas nec oblationes eorum recipiant: alioquin ſuo p̄mentur officio ¶ Tertio ſi emunitatē eccleſie violauit nec emendare velit: vt. xxij. q. iij. ca. miroꝝ. vbi p̄hibek recipi oblatio etiam a tota familia domus illius q vim eccleſie immutat. ¶ Quarto ſi ſit meretrix publica: vt Deut. xxiij. Non accipies mercedē p̄ſtibuli vnde non poteſt facere publicā oblationē ad altare: ſed h̄ poteſt de turpi lucro facere elemoſynam. t hoc nec ſacerdos peccatū illius approbare videat. xxij. q. v. ca. non ſane. in

ſi.t ſimile eſt de aliis criminibus notoriis et horrendis. Quinto ſi ſit vſurarius publicus vt extra de vſur.c.qz.in oib. Sexto ſi ſit raptor obſtinat⁹ t inobediēs: vt extra ō rapto. c.ſup eo. Septimo ſi ſit oppreſſor pauper.ſ. q.ſ.c.nō eſt putāda elemoſyna.et.tc.di.c. oblationes. Octauo ſi ſint ab inuicē diſcordantes t ſe odiēs: nec reuocari poſſunt ad concordiā. vt eo.c.oblationes diſſidentiū fratrū. Chriſtianoꝝ neq; in ſacrariū neq; in gazophilacium recipiāt: glo.cū eoꝝ odiū eſt notoriū: Sequit: Silr dona eoꝝ q̄ pauperes opprimunt a ſacerdotib⁹ refutanda ſunt. Ratio aūt ꝓ̄re ab iſtis elemoſyne recipi p̄nt t nō oblationes. quia elemoſyne fiunt in occultis: ō quo nihil ad eccleſiam: vt de ſimo.c.ſicut cuis. Oblationes vero in publico q̄ prohibentur ne exinde peccatoꝝ ꝓfolet.t ne peccatū ipius eccliā publice videat approbare. ¶ Terno q̄ri poteſt vtrum homines teneant dare decimas ex neceſſitate p̄cepti: p̄ſertim cū illa ſola homies obſeruare tenentur tempe gratie: q̄ a chriſto apoſtolos ſunt mādata: ſm illud Matth. vlt. Docētes eos ſeruare oīa quecūq; mādaui vobis: t apl̄us dicit Act.xx. Nō enim ſubterfugi quo minus annūciarē vobis omne cōſilium dei: ſed neq; in doctria chri neq; apl̄oꝝ aliquid continet de ſolutiōe decimaꝝ: qz qō dicitur Matth.xxiij. Hec oportuit facere ad tēpus p̄terita legalis obſeruātie referendum videt. ¶ Ad h̄ rñdet ſāct⁹ Tho.ſcōa.ſcōe.q. lxxxvij.inter alia.q decime in lege veteri dabāt ad ſuſtētationē miniſtroꝝ dei: t ē p̄ceptū primū morale inditū naturali rationi: qō enibis qui diuino cultui miniſtrabāt ad ſalutem totius populi victꝰ neceſſaria miſtraret ratio naturalis dictat: ſicut t bis q̄ cōi vtilitati miligant. vt principib⁹. militibus t aliis quibus ſtipendia victus debent a populo.ſ. Exo.xx. Quis militat ſtipendiis ſuis vnq̄. Patri eā erat iudicialis robur habens ex inſtitutione diuina.ſ.certa determinatio ſtipendiū quod deberur miniſtris diuini cultus: que ponit decimam partem illis tribuendam: t quia mater eccleſia ſequens veſtigia diuini p̄cepti de decimis ſoluendis: ſm quandam humanitatez inſtituit determinationem decime partis ſoluendam eccleſie miniſtris tempore noue legis: vt nou minus populus noue legis: miniſtris noui teſtamenti exhiberet q̄ populus veteris legis: cum obligetur ad maiora ſm illō Matth.v. Niſi abundauerit iuſticia tē. cum etiam miniſtri noui teſtamēti ſint maioris dignitatis: t ſic patet q̄ ad ſolutionem decimarū tenentur partim ex iure nature: partim ex inſtitutione eccleſie: t qz radix ſolutionis decimarum ē debitū quo ſeminātib⁹ ſpiritualia debent carnalia: ꝛ illō.ſ.Cor.ix. Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus: non magnū eſt ſi nos carnalia veſtra metamus: ideo ſup hoc debitum fundauit eccleſia determinationē ſolutionis decimaꝝ: oīa aūt̄ que poſſidet homo ſub carnalib⁹ cōmenk: t ideo de omnib⁹ poſſeſſis decime ſunt ſoluende. ¶ Ad cuius euidentiam ſciendum: q̄ quedā ſunt decime perſonales. que ſez debētur ex negocio artificio: ſcientia: militia: venatione: piſcatiōe de molēdinis: balneis: fullonijs: metallarijs: lapicidinis t huiuſmodi. Quedam vero ſūt prediales: que.ſ. prouenīunt ex ipſis prediis. Quedam enam dici poſſunt mixte: vt de agnis: apibus t aliis ſeibus animaliū: t de p̄uentib⁹ exinde receptis. vt de lacte lana. melle t ſimilibus: quia partim a prediis prouenīunt vnde animalia venīūt: partim a cuſtodia perſonarum: t ad vtraſq; ſoluendas obligāt̄ur chriſtiani. Q̄ō ſi obiciatur: ſolutio decimarum videtur ex veteri lege introducta. ſed in lege veteri nullum p̄ceptum datur ō perſonalibus decimis: que.ſ. ſoluuntur de bis q̄ cōquirit aliquis de p̄prio actu mercationis milicie. t ē. ergo nec in noua lege tenetur ad h̄ aliquis. ¶ Ad hoc reſponder Thom: vbi. ſupra: q̄ ſpecialis ratio fuit cur in lege veteri nō ſunt datum mandatum in perſonalibus decimis ſm conditionem populi illius: quia omnes tribus certas poſſeſſiones habebant de quibus poterant ſufficienter p̄uidere leuitę qui carebant poſſeſſionibus: nō autem interdicebat eis quin de aliis operibus honeſtis lucrarenk: ſicut t alij uidet: ſed populus noue legis eſt vbiq; per mundū diffuſus: quorum plurimi poſſeſſiones nō habēt: ſed de aliqb⁹ negocijs viuunt: qui nihil cōferrent ad ſubſidiū miniſtroꝝ dei. ſi de negocijs eorum nō ſoluerent. Miniſtris etiā noue legis arctius interdicitur: ne ſe ingerāt negocijs lucrativis: ſm illud.q. Timo.v. Nemo militās deo implicat ſe negocijs ſecularibus: t ideo in noua lege tenentur homines ad decimas p̄ſonales ſm conſuetudinem patrie t indigentiā miniſtrorum: vnde Augu. dicit: t habet.xvj.q.ſ.c. decime: de militia: de negocio: et de artificio red des decimas: t ſm Thom. t Hoſtī. decime

dari debent de omni lucro licito. ¶ Quod si queritur: vtrum etiā de illicitis acquisitis tenetur quis dare decimas. ¶ Respōdet Hostieñ. q̄ p̄diales decime dari debent indistincte a possidente predia: sive iuste sive iniuste: sive a catholico: heretico: iudeo: pagano: vt extra eo. ti. c. de terris. De personalib⁹ autē distinguit: aut tenetur ad restitutionē: vt in furto. rapina: simonia: vsura: ludo: iniusto exactione: iniusto sententia: iniusto bello ⁊ huiusmodi: tunc decime nec debent dari nec recipi: si vero non tenetur ad restitutionem: vt in meretricio: lenocinio: histrionatu ⁊ similibus: ⁊ tunc si ex peccato notorio questus prouenit: ecclesia non debet recipere ne peccatū videatur approbare: secus si occultum est q̄uis prelatus hoc sciat: ar. xxxij. q. v. c. christiana. et. vj q. j. c. si omnia. idem Tho. vbi supra: ar. ij. in solutiōe secundi argumēti. ¶ Quarto queri potest cum s̄m iura de om̄ibus decimis tam personalibus q̄ predialibus solutio fieri debet: cur ecclesiarū prelati non exigunt de om̄ibus: ne negligentia eorū sit aliis causa delinquendi. ¶ Ad hoc dicendū: q̄ licz ecclesia posset exigere decimas tam personales q̄ prediales: tamen laudabiliter nō requirit in illis locis vbi sine scandalo requiri non possent propter dissuetudinē vel aliā causam: sicut Paulus laudabiliter noluit vti potestate a deo sibi tradita: vt scz acciperet stipendia victus ab his quibus euangeliū predicabat: ne daretur impedimentū aliquod euāgelio: ⁊ ex hoc etiā excusare possunt non soluentes sed diuersimode: nam decime personales s̄m Ray. ⁊ Hostieñ. non sunt de diuino iure sicut prediales: sed tantū debent ex iure positiuo: q̄ Leuitic. vlti. tantū de p̄dialibus fit mentio: consuetudo aūt ius humanū tollit: dū ē pure positiuū vl'm toto si est generalis: vl'm parte si est specialis vel particularis. vt. xij. distin. c. cōsuetudo: ⁊ vide latius superius: vnde videtur q̄ cōtraria consuetudo a culpa liberet illas nō soluentes: sed ille decime necessarie sunt soluende que debētur ex lege diuina vel loci consuetudine approbata: vtpote prediales: vt extra de decimis. c. in aliquibus: vbi subditur. Ille quippe decime necessario sunt soluende que debentur ex lege diuina vel loci consuetudine approbata: vt decime prediales: vel in mixte: vtpote de omnibus fructibus terrarū arborū hortorum: nutrimentis animaliū: lana: lacte: feno: lignis: piscationibus: venationibus ⁊c.

¶ Quod si obijcitur Leui. vlti. Non mandat solui decima nisi de frugibus ⁊ pomis arborū ⁊ animalibus que transeunt sub virga pastoris: sed preter hec sunt etiā quedam minuta que homini prouenient: scz herbe que nascūtur in horto ⁊ alia hmōi: ergo nec de illis in noua lege tenet quis dare decimas. Ad hoc rñdet Tho. vbi. s̄. q̄ ea que ordinant in finē sunt iudicanda s̄m q̄ competunt fini. Decimarum aūt solutio est debita nō propter se sed p̄pter ministros quorū honestati non ꝯuenit: vt etiā minima exacta diligentia requirant: hoc em̄ in vitium computat: vt ptz per ph̄m in iiij Ethi. ⁊ ideo rex regum non determinauit: vt de huiusmodi minutis rebus decimas darēt: sed hoc reliquit arbitrio dare volentiū: quia minima quasi nihil cōputantur: ⁊ ideo phariseis de his decimas dantibus ait dominus. Oportuit hec scz minima facere: ⁊ illa scz maiora legis nō omittere. ¶ Preterea vbi de antiqua cōsuetudine nullam decimā soluunt: licz ecclesia posset ibi requirere decimas saltē prediales: tamen laudabiliter nō requirit eas in locis vbi sine scandalo requiri nō posset propter dissuetudinem vel aliam causam: nec tñ illi qui non soluunt in locis illis sunt in statu damnationis: nisi forte propter obstinationez habentes volūtatem nō soluendi etiā si ab eis pertinaciter peterent: hec Tho. Vel potest dici s̄m Guil. q̄ quādo nulla decima soluitur videtur q̄ dñi prediorū breui manu soluerint ecclesie decimas: ⁊ eis deinceps ecclesia redonauerit: ⁊ s̄z Hostieñ. cōpositio inter personam ecclesiasticā ⁊ laicos super aliqua parte decime seu tota de consensu superioris prelati valet: vt patet extra de transac. c. statuimus vt si super decimis inter vos ⁊ aliquā personam ecclesiasticā a sensu episcopi vel archiepiscopi sui cōpositio facta fuerit: rata ⁊ incōcussa persistat. ¶ Quinto queri potest: vtrū in aliquo casu laici possunt absq̄ peccato decimas in feudum habere. ¶ Ad hoc respondet glo. extra de deci. c. q̄uis. q̄ hodie decime in feudum dari nō possunt sicut alia feuda: vt extra de feud. ca. j. sed causa quare olim clerici antiquis temporibus dabant laicis in feudum hec erat: vt laici defenderēt ecclesias ab hereticis ⁊ aliis oppressoribus: postea vero cum cessauit non fuerunt concesse: immo expresse fuit prohibitum: quia sine peccato non possunt eas laici detinere: ⁊ decimas ab antiquo concessas adhuc possident laici ⁊ eorum

ꝝ successores: ñ si aliqua nouella cõsurgũt in decimarũ cõe laicoꝝ: nõ accrescũt eis: vt eo. ti. c. tua nobis. ꝛ in glo. vnde fm Ray. a tpe lateranensis cõcilij celebrati sub Alexãdro: nullo modo possunt decime laicis ꝓferri: nec valeret talis collatio vel infeudatio: vt eo. ti. c. ꝓhibemus: qõ sane intelligitur fm Hosti. nisi a papa: vt in cõstitutione feudoꝝ episcopũ vel abbatem: q; si ius percipiendi fructus rẽporales decimarũ fuerit laico cõcessum ante dictũ cõcilium: ꝛ laicus bene viuat ꝛ defendit ecclesiã sicut fidelis vasallus: excusari potest. alias in anie periculum tenet illas: ex quibus ptz ꝙ periculosum est habere redditus decimales: vl etiã non soluere decimas ecclesijs: ita ꝙ religiosi qui dicunt aliqua: quibꝫ a solutiõe decimarum audientes retrahant: siue in sermonibꝫ siue alibi: ipso facto sunt excõicati: vt in cle. de penis. c. cupientes. Ecõtra vero fm Ray. remunerato fideliter soluentium decimas quadruplex est. Prima est abundantia fructuum Malach. iij. In decimis ꝛ in pmissis ꝛ in pernicie vos maledicti estis ꝛ me vos cõfinistis gens tota: inferte omnẽ decimationẽ in horreum meũ: vt sit cibus in domo mea: ꝛ probate me sup hoc dicit dñs: si nõ aperuero vobis cataractas celi: ꝛ effudero vobis benedictionẽ vsq; ad abũdantiã: ex quo ptz ꝙ cã penurie fuit subtractio decimarum: vñ Malach. ibidem qz mihi nõ reddidistis decimas ꝛ pmissas idcirco in fame ꝛ penuria maledicti estis. ¶ Secũda est sanitas corpoꝝ. Aug. ꝛ habet. xvi. q. j. c. decime: si decimã dederis non solũ abundantiã fructuũ recipies: sed etiã sanitatẽ corporis ꝙsequeris. ¶ Tertia est remissio peccatoꝝ. Aug. ibidẽ: deus noster qui dignatus est nobis totũ dare: decimã a nobis dignatus est accipere: nõ sibi sed nobis sine dubio ꝓfuturã: nõ ergo dñs deus premiũ postulat sed honorem: glo. gratis vult beneficia cõcedere: nõ ꝓ precio sed tantũ honorem vult habere. ¶ Quarta est regnũ celeste: Aug. ibidem: qui ergo sibi aut premiũ cõparare: qui peccatoꝝ indulgentiã desiderat ꝓmereri: reddat decimã. Iterum: cũ eni dando decimas ꝛ terrena ꝛ celestia premia possis promereri: ꝓ auaritia duplici benedictiõe fraudaris: hec est enim dñi iustissima cõsuetudo: vt si tu illi decimã non dederis: tu ad decimã reuocaris sc̃z partem ꝙ cecidit cũ lucifero. Sequit: dabis impio multi qõ non vis dare sacerdoti: vt ptz ibidem. q. vij. c. maiores nostri ideo copijs oibus abundabant: qz decimas deo dabant ꝛ censum cesari reddebãt: modo qz discessit deuotio dei: accessit indicto fisci: nolumus cum deo parere decimas: modo aũt tollitur totũ: hoc tollit fiscus qõ non accipit christus: hoc ibi: ꝛ sunt verba Aug. ¶ Tertio debemus honorare parentes spũales reuerentiã corporalem ꝛ mentalẽ exhibẽdo: vtpote ꝙs deus honorauit eos deos apellando: ꝛ iterũ ait in euangelio. Qui vos audit me audit: ꝛ ꝙ vos spernit me spernit: nã ꝙiens aliquis religioso vel sacerdoti detrahit: rotiens capiti christi coronam spineam imponit: quia ipsi sunt caput ꝛ supior pars ecclie militãs: ꝙiens eis iniuriã fecerit: rotiens xpm clauis ꝓfodit: quotiẽs eis cõtumax fuerit: totiens in xpi facie spuit: ꝙiens eosus habuerit: totiens xpistatus trãsfigit: qz ꝙto sunt magis honorandi. tanto detestabiliꝰ est debonorato. ¶ Propter tria nãq; specialiter sunt honorandi. ¶ Primo rõne cõis vtilitatis: quia fideles per absolutionẽ purificãt: ꝛ p sacramenta ineffe granecõfirmant: ꝛ regnũ celoꝝ per clauẽ lingue reserant. ¶ Secũdo rõne dignitatis ꝙ tanta est ꝙ creatorem suum mirabiliter creant ꝛ ꝓ nostra salutẽ hostiã imortalem ꝓfectant. ¶ Tertio rõne nre necessitatis: qz irã dei per oblationẽ placant ꝛ manũ dei extentam ad vlciscendũ oblatiõis ꝑcute ne feriat cõtinent: ꝛ ideo dñs ostendit in dathan ꝛ abiron ꝙtum detestetur peccatuꝫ illud quo ꝙs debonorat sacerdotes Hinc. xi. q. j. c. sacerdotibus scribit Gregori. imperatori Mauricio inter alia. Quid mirũ si illos pietas vestra dignet honorare: quibus in eloquio suo honorem tribuens: eos aut angelos aut deos ipse etiam apellat deus tẽ. vide ibidẽ debonore sacerdotũ. Ad laudẽ dei.

¶ De obedientia religiosoꝝ in quibꝫ obedire tenentur: ꝛ vtꝫ sit potissima virtutum: ꝛ de triplici obedientia.

¶ Sermo xiij.

Honora patrem tuũ ꝛc. Secundo modo per patrẽ spũalem intelligitur omnis superior in religione quẽ similiter honorare iubemur: verã obedientiã ꝛ reuerentiã exhibendo. ¶ Ad cuius euidentiã primo queri põt: vtꝫ religiosus sp peccet mortaliter trãsgrediẽdo ꝙdcũqꝫ coꝝ qõ in regula tenet: ꝑsertim cũ voueat seruare regulã quã profitet. ¶ Ad hoc rñdet Astẽ. li.

vſ.xl.xlvñ.ar.ñ.q non semp peccet mortaliter nō em equaliter obligat ad obseruandū oia que cōtinēt ibidē: ſz fm maius ⁊ minꝰ fm q diuersimode ibi traduntur: nā in regulis sctōrū patrū aliqua cōtinent p modū pcepti ⁊ inhibitionꝭ: aliq̄ vero p modū statuti rōnabilis ⁊ aliq̄ p modū monitiōis ⁊ hortatiōis ⁊ hmōi qō maxime ptz in regula beati Frācisci. Religiosus igit illa trāsgrediēdo q̄ cōtinent in regula siue pfessionis p modū pcepti ⁊ inhibitionis peccat mortaliter: ßea trāsgrediēdo q̄ cōtinēt ibidē p aliū modū non peccat mortaliter quārū ē de ꝑtute regule: nisi forte rōe excessus libidinis vel cotēptꝰ. alias si sancti patres religiones instituētes aliquā regulā cōpliter obligare vellent ad oia cōtēta in ea. tūc frustra diffoxnit fm diuersitatē dictoꝝ modorum ea tradidissent. Et hec rōnio cōfirmatur p Grego. ix. Inno. iiij. Alex. iiij. Nicol. v. q̄ declarādo regulā sctī Frācisci: determinat non obligari frēs p regulā nisi ad ea q̄ in ipa pcepta vel inhibitoria ponant in regula: alias em vix ex q̄ tuor monachis vnus saluaret. ¶ Scdo q̄ri pōt ni dbo religiosus tenet obedire plato ⁊ in dbus nō: pserim cū simplicit̄ ꝓmisit obedientiā sic̄ ⁊ paupiatē ⁊ castitatē circa que duo nt̄ la cadit dispensatio: vt ptz extra de sta. mo. c. cū ad monasteriū. m fi. ¶ Ad ħ rñdet glo: extra de rēp. ox. m. c. ad aures. q̄ nō sp ē obediēdū plato: si rñ platus excōicet subditū: tūc siue sentēna sit iusta siue nō: semp est obediendum fm ic: fm Greg. xſ. q. iij. c. ſ. vbi dicit: Sententia pastoris siue iusta siue iniusta fuerit timēda ē Glo. nisi in duob casib. s. cū sētentia est post appellationē lata: ⁊ cū continet intollerabilē errorem. extra de sen. excō. c. p tuas. Et vbicū q̄ sententia est nulla: non est obediendū: ea. ti. statum. li. vſ. Secūdo non tenet obedire p̄cepto prelati quando nō pertinet ad officium suū qō ꝓpit. vſ. q. ſ. c. quia frater. Vñ Bern. in li. de pcepto ⁊ dispēsatione dicit. Subditus nec citra pfessionē nec vltra ꝓmissū cogē dus est p legem obedientie: ex quo patz. q̄ nec in grauioribꝰ nec in leuioribus que omnino p ter regulam sunt obedire tenetur: quia non tenetur nisi quatenus se obligauit sua pfessione licet perfecta obedientia sit etiam in his obedire inquātū bona sunt vel ad bonū referibilia: tertio tenet obedire plato q̄n p̄cipit ea q̄ pertinent ad officiū: vt patet in dicto. c. ad aures. Vñ dicit Tho. scda sce. q. cuiꝰ. q religiosi, pfuentur obedientia q̄tū ad regularē cōuersationē. fm quā suis platis subdunt. ⁊ ideo q̄tū ad illa sola tenent obedire. q̄ possunt ad regularē cōuersationē ptinere. ⁊ hec est obedientia sufficiēs ad salutē. ⁊ h intelligit fm glo. vbi. s. q̄n platus nō decipit i p̄cepto p aliquā ignorantiā vel indiscretionē. nā excusaret ds p impotentiā absolutā. q̄n scz adiplere nullo mō ꝑt qō mandat: qz ipossibilium nulla est obligatio: vel etiā q̄n talis obedientia ex aliq̄ accidentali cā subdito vergeret i piculū anime ¶ Quarto nō debet obedire plato p̄cipienti nullō quod oino malū ē. licz platus videat bonū ⁊ iustum: vt extra de resti. spo. ca. literas. seruato quod dicitur extra de sen excō. c. in quisitioni: Vñ ⁊ si subditus haberet conscienciam relistentem illam sequi deberet etiam si esset erronea ne edificaret ad gehennam. extra de simo. ca. p. nias: debet tamen subditus conari vt informet suam conscienciam. vt sit conformis p̄cepto: prelati sui q̄tū pōt: vt de pscrip. c. fi. i glo. de quo latius videbitur infra ¶ Quinto si p̄latus scienter p̄cipit quod malū ē multominus illi obediendū est: xſ. q. iij. c. q̄ resistit rē. Sed quid si illud iubeat qō facere non debeas. hic sane contemne potestatez: rē. si tamē aliquid prelatus anio puerso mādauit qō fi esset malum in se: tunc obedientia mereretur duplex premiū: Sexto si dubiū sit preceptuꝫ: an scz sit bonū vel malū. tunc propter obedientie bonum excusatur a peccato: licet in veritate sit malum: vt. xxiij. q. ſ. quid culpatur. circa. fi. De bellis dubijs: vbi dominꝰ peccat p̄cipiendo: non seruus obediendo intelligendū tamen in dubio esse obediendū nisi dubietas esset tam crassa ⁊ supina que non excusaret. vt si mandaret aliquid contra articulos fidei ⁊ perhibitionis: vel contra generale statutū ecclesie: aut etiam si esset ignorantia affectata: in talibus enim dubietas non excusat: nec enim ignorantia. xxſ. q. i. c. ſi cupis. esse q̄ dicetis monachus: vbi subdit q̄ non multū distat i vitio vt decipere posse vel decipi christianuꝫ rē. Nam si quis que dei sunt ignorat ignorabitur: vt patet. xxxviij. di. c. qui ea: Verumtamen dicitur. xſ. q. iij. c. quid ergo. q̄ licet nunq̄ per obedientiam malum fieri debeat aliquando tamen per obedientiam bonū qō

agitur intermitti debeat: ꝛ glo. dicit: q̄ p obedientia bonum ē pati etiā qñ iniustū ē ꝛ ipleꝛ debemus p̄ceptū lz vix sit tolerabile. ¶ Septimo nō tenet obedire qñ p̄ceptꝛ aliqđ in rogatione iurisdictionis maioris plati: vt si p̄ciperet minor prelatus q̄ maior visitanti si diceret aliquid de reuelandis in visitatione vel q̄ nullus loqueret aliqđ de bono aie sue vel ordinis sui: quia visitatoꝛ q̄ est delegatus est maioꝛ suo plato si ē datus a suo superioꝛe ¶ Octauo si q̄s eximit̄ a potestate plati sui illius auctoritate q̄ b̄ pōt vtpote cum monachus factus sit episcopus: nam lz eis postq̄ facti sunt episcopi que non licebant ante episcopatum. vt ostendatur. xvij. q. j. c. statutum est in glo. quia vt dicit textus ibidem: statutū est ꝛ fm sanctos patres rationabiliter a synodo confirmatum est: vt monachus quem canonica electio a iugo regule monastice professionis absoluit: ꝛ sacra ordinatio de monacho episcopuꝫ facit. ꝛc. glo. absolvitur ab obedientia sui abbatis cum sit factus de filio pater. Item a monachali regula nō in proprio habendo nec in habitu reteniendo: sed in ieiunijs: vigilijs: modo cantandi: silentio etiam ñ potest omnino vacare cum habere debeat tubam preconis. Item potest sibi facere cōmatres quod prius non licuit: quod sane intelligitur puerum leuando: sed monachus potest puerum baptizare. xviij. q. ij. ca. pernenit. j. in glo. sed episcopus potest etiā leuare puerum: exemplo. Greg. qui prius monachus factus est ꝛ postea cum esset diaconus cardinalis: cōpater imperatoris Mauricij factus est. Item monachus existens legitimus est heres ꝛ accipit hereditatem non sibi sed ecclesie ꝛ cetera ibidē. ¶ Tertio queri pōt an religiosus teneatur magis obedire suo abbati q̄m suo diocesano: presertim cum sit illius ordinis qui ñ sunt exempti. ¶ Ad h̄ respōdet Hein. boyc. extra de sta. mona. c. cū ad monasterij. In p̄ma distinctione dicens: aut querimus de his q̄ versant in foro iudiciali: ꝛ tunc plus obedire tenetur episcopo q̄m abbati. C. de epis. ꝛ cleri. in auten. in cā animaꝫ: puta ab episcopo suscepta in decimarū ꝛ primitiarū rōe reddēda in causis iudicialibus: vt patet. xj. q. j. c. de psona. lcj. dis. c. obitum. in fi. ꝛ sic intellige qđ notat. glo. xij. dist. c. de his: vbi etiam dicit: q̄ de regulis cantandi vel officiandi in ecclesia debet similiter obedire episcopo seu metropolitano: aut querimus in his q̄ spectant officiū abbatis: puta in regulis seruandis ꝛ circa regule correctionē siue in fractiōe voti abstinentie in silētio retinēdo ꝛ simil. b. ꝛ tūc dz i illis abbati suo obedire: vt. xvij. q. ij. c. nullā. in fi. nec etiam obedire dz episcopo vocanti eū ad ministeriū suū vel comitatum inuito abbate: qz b̄ solum p̄net ad papā. q̄ si monachus abbate consentiente vocat⁹ sit: vel etiā auctoritate pape nec ibi ordinis statuta seruaf poterit consulendum ē q̄ si potest ad clausꝛ reuertitur nec se periculis exponat cōmodis alienis: ¶ Quarto q̄n pōt occasiōe p̄dictoꝛ: vtrū magis obligat p̄ceptū plati vel p̄scientia: presertim cum ipa videt obligare virtute diuini p̄cepti vel p̄hibiti. Ad h̄ rñdet sanct⁹ Tho. in li. questionū de virtute. q. xvij. prout lucide declaratum est i sermonibus de trib⁹ partib⁹ penitentie vbi agit de elemosynis spūalibus ¶ Quinto queri potest: vtrum obedientia sit maxima virtutum: presertim cū dicit. s. Regꝛ. xv. Sauli melioꝛ est obedientia quā victime sed oblatio victimarum p̄net ad religionez que est potissima inter omnes virtutes morales. ¶ Ad hoc respōdet doctoꝛ sanctꝰ scđa scđe. q. c. uij. q̄ sicut peccatū in b̄ cōsistit q̄ hō contempto deo commutabilibus bonis inhereꝛ: sic meritum virtuosi actus consistit econtrario in hoc q̄ homo cōtemptis bonis creatis deo inhereꝛ. finis autem ponoꝛ est bis q̄ sunt ad finem. Si ergo bona creata ꝓpter b̄ cōtemnuntur vt deo inhereat: maioꝛ est laus virtutis ex hoc q̄ deo iheret quam ex hoc q̄ bona creata contemnit: ꝛ ideo virtutes ille quibus deo fm se inhereꝛ. s. theologice: sunt ponoꝛes virtutibus moꝛalib⁹ quib⁹ aliquod terrenum cōtemnitur vt deo inhereat. Inter virtutes autem moꝛales tanto aliqua ponoꝛ est: quanto magis aliquid contemnu vt deo inhereatur: Sunt g̃ tria genera bonoꝛum humanoꝛum que potest homo cotemnere ꝓpter deum: quoꝛ infimuz sunt exteꝛioꝛa bona medium sunt bona coꝛporis: ꝛ supmū animę bona inter que quodammodo p̄cipua est voluntas inquantū. s. p volūtatē homo omnibus alijs bonis vtitur: ꝛ ideo per se loquendo laudabiliꝛ est obedientie virtus que ꝓpter deum contemnit ꝓpriā voluntatē q̄m alie virtutes moꝛales: que ꝓpter deum aliqua alia bona contemnūt: Vñ Greg. dicit. viij. moꝛa. q̄ obedientia victimis iure p̄ponit: quia p victimas aliena caro per obedientiam vero voluntas ꝓpria macꝛatur. vnde etiam alia-

quecūq; virtutū opera ex hoc meritoria sunt apud deū: q2 fiunt vt obediat diuine voluntati: nā si quis etiā martyriū sustineret: vel cuncta sua pauperib; erogaret: nisi hoc ordinaret ad impletionē diuine voluntatis: qd directe pertinet ad obedientiā: non possent esse meritoria: sicut nec si fierent sine charitate que sine obedientia esse nō potest: ideo dicit Greg. vlt. moraliū. q obedientia tanto magis est meritoria quanto minus habet de suo. Nimiꝝ: q2 obedientia sicut ⁊ quelibet alia virtus debet habere promptā voluntatē in suū propriū obiectū: non aūt in id quod repugnans est ei: ꝓpriū aūt obiectū ipsius obedientie est p̄ceptū qd ex alterius voluntate procedit: scz diuina vel humana: vnde obedientia reddit promptā hominis voluntatē ad implendū volūtatem alterius scz p̄cipientis: si autem id qd ei p̄cipitur sit ei volitū propter se: etiam absq; ratione p̄cepti: sicut accidit frequentius in prosperis: iam ex propria volūtate tendit in id ⁊ non videt implere propter p̄ceptū: sed ꝓpter propriā voluntatē: sed quando id qd precipit nullo modo est ꝑm se volitū. sed ꝑm se consideratū proprie volūtati repugnans sicut accidit in prosperis: tunc oīno manifestū est q nō impletur nisi propter p̄ceptū; ⁊ ideo dicit Gre. in vlti. moral. q obedientia que habet aliquid de suo prosperis est nullla vel minor: quia scz voluntas propria nō videtur tendere principaliter ad implendū preceptum sed assequendum propriū volitum: in aduersis aūt vel difficilibus est maior: quia propria voluntas in nihil aliud tendit q̄ in preceptū: sed hoc intelligendū est ꝑm id qd exterius apparet: nā ꝑm iudiciū dei qui corda rimatur: contingere pōt q obedientia in prosperis aliquid habens de suo: propter hoc nō sit minus laudabilis: si scz propria volūtas obedientis nō minus deuote tendat ad impletionem p̄cepti: plus innitens precepto q̄ proprio volito. ¶ Preterea sciendum est q obedientiā ad quā se quis voto p̄sertim religionis cōstrinxit; vberior est merito quia iam meretur ex voto qd est actus latrie vel religionis: inter ceteras aūt virtutes morales latria est precipua: quia concernit preceptum prime tabule: ⁊ etiā meretur ex obedientia: vnde talis se plus subijcit deo obedientiā vouendo ⁊ profitēdo q̄ solum profitendo: eo q subijcit actū ⁊ potestatem: ita q non potest aliud decetero facere q̄ quod sibi fuerit imperatum: sicut plus facit qui dat arborē cū fructu q̄ qui dat solum fructū. Notandū tamen q obedientia triplex distinguit. Quedā enim dicit imperfecta sufficiens tamē ad salutem: qua scz quis obedit tantū in his q̄ seruare promisit: vel que in illis implicite continent: sicut sunt illa sine quibus religiōis professio nō seruatur: vt recipere officia ordinis ⁊ hmōi: ⁊ talis obedientia necessitatis est: sicq; solū obedire tenent in his que p̄nt ad regularem cōuersationem pertinere: q si preciperet aliquid supra vel infra vel contra professionē vel regulam factā: ad hoc nō tenet: ⁊ hoc vult Bern. in lib. de pre. ⁊ dist. dicens. Subditus nec citra professionem nec vltra promissum cogendus est. Quedā est aūt obedientia perfecta: que scz se extendit ad omnia humano modo possibilia: que nō sunt contra deū vel ꝯtra regulam quā quis confessus est: q si p̄latus ex passione vel peruersa intentiōe dura p̄ciperet aut grauia: dūmodo non sint mala simpliciter vel in aliquo casu: tunc obediens duplicē meretur coronā: q si durū alicui videat: recolat obedientiā Abrae filiū imolantis: ⁊ Ezechielis penitentiā acceptantis eiusdē quarto: de quo plenius ꝑtz alibi: recolat inquā herculem de quo legit q iuno vxor iouis inuidens herculi: quem ipse in almena genuerat: oīa difficilia solebat illi precipere: ipsum enī misit ad hispaniā ad occidendū Gereonem: ad infernum ad educendū cerberū: in athalidiā ad superandū hydram quinq; capitū: hercules omnia cōpleuit: ita q iuno citius fuit fessa precipiendo q̄ hercules obediendo sic in religione dato q hercules: id est sapiens subditus prelatū habeat pro nouerca: q̄ scz sici nō cessat difficilia maliciose p̄cipere: ipse tm̄ debet ei in oībus obedire: ⁊ eum obediendo patientia fatigare: ita q prelatus malus citius fatigari debz p̄cipiendo q̄ subditus obediendo. Quedā deniq; obedientia est in discreta obediens etiā in illicitis ⁊ illa vtiperabilis est. Pro quo sciendū q si p̄cipit qd simpliciter malū est: nequaq̄ est obediendū. Si vero dubiū est tūc obediens excusat a pctō ꝓpter obedientie bonū: licet in veritate sit malū: nisi dubietas esset tā crassa ⁊ supina q̄ nō excusaret: vt si mandaret qd esset cōtra articulos fidei: vel p̄ceptum diuinū: vel contra generale p̄ceptū vel statutū ecclesie: aut directe ꝯtra ꝓfessam regulā: p̄sertim in his casibus in quib; p̄latus dispensare nō potest: vt in tribus votis substantialib; ⁊ in his que habent extra de sta. mo. c. cū ad

monasteriū: si certum est q̄ potest dispensare: tunc debet subditus obedire: si vero dubium est an prelatus potest: tunc subditus excusat ratione dubij si obedit. Ad laudem dei.

¶ De charitate increata: ⁊ qualiter diligit seipsam: angelos: homines: ⁊ omnia creata. ¶ Sermo xiiij.

Honora patrem tuū ⁊c. Tertio preceptū hoc exponit de patre ⁊ matre eternali: id est de deo ⁊ christo: beataq̄ virgine q̄ dicitur mater gr̄e ⁊ misericordie. A Hos ergo parentes honorare debemus tripliciter: eos scz pre oībus ⁊ super oīa diligendo: obediēdo: ac p charitatiuā subuentionē deū in suis mēbris honorando: iugiterq̄ cordiali affectu deo iugiter seruiendo ⁊ gr̄as agendo. ¶ Primo inquā eos honorare debemus p̄ omnib⁹ ⁊ super oīa diligēdo ad qd̄ homo potissime moueri debet ex eo: q̄ in tantis benefitijs amoris nos deus diligendo p̄uenit: vt omnē ingratitudinē ⁊ tepiditatē a nostris cordibus procul ꝓpelleret: ⁊ si quādoq̄ piguisset amare iam saltem nos tantum amatos nō pigeat remeare: qz charitas s̄m apostolū est finis p̄cepti: qz omnia opera q̄ sunt in p̄cepto tendunt ad charitatē: vt magis ac magis augeat. ¶ Est aūt charitas dilectio qua deus super oīa ⁊ in omnibus diligit propter se: ⁊ proximus ꝓpter deum ⁊ in deo: que charitas vt dicit Aug. nascitur in appetitu. s. cū quis appetit fieri voluntate dei super oīa: nutritur aūt in cogitatione: cū scz in hoc cogitat ⁊ in hoc proficit: roborat inquā in operatione ac tandē perficit: cum ab hoc se non auertit ꝓpter aliqua mala q̄ sibi aduenīūt: veruntamē qz propter defectus naturales ⁊ impedimenta corpalia hec plene cōsequi non pōt in hac vita: cupit dissolui ⁊ esse cum christo: vbi plenius ⁊ perfectius hoc adipisci sperat: scz q̄ voluntas dei super oīa fiat: de hac igit virtute charitatis licet multa dixisse me memini: p̄sertim in li qui intitulatur: scala amoris: ac in lib. qui intitulat edemym contemplatiuoꝝ: in sermonib⁹ quoq̄ de diuersis: ne tamen hanc eminentissimā virtutem intactā in hoc opusculo videar p̄terisse: quedā statui sub breuitate prosequi. Et p̄mo de virtute charitatis in se.

B. De qua primo queri pōt: vtrū charitas sit aliquid creatū in anīa: p̄sertim cū nihil creatum est infinite virtutis: sed magis oīs creatura vanitas est: charitas aūt non est vanitas s̄ vanitati repugnat: ⁊ est infinite virtutis: qz animā hominis ad infinitū bonū perducit: vnde deus spiritualiter est anime vita sicut anīa corporis vita: iuxta illud Deut. xxv. Ipse est vita tua: sed anima viuificat corpus per seipsam: ergo deus est anime vita quā vtiq̄ viuificat per charitatem: iuxta illud. j. Johā. iij. Nos scimus qm̄ trāslati sumus de morte ad vitā qm̄ diligimus fratres. Ad hoc rn̄det magister sententiaꝝ in primo dis. xvij. q̄ charitas nō est aliquid creatū in anīa: sed est ipse spūssanctus mentē inhabitans: nō est tn̄ intentio sua q̄ iste motus dilectiōis quo deū diligim⁹ sit ipse spūssanctus s̄ q̄ ipse motus dilectiōis est a spūsancto nō mediante aliq̄ habitu: sicut a spūsancto sunt alij actus virtuosi mediantibus habitib⁹ aliaꝝ virtutū: puta habitus spei fidei vel alterius virtutis: ⁊ hoc dicebat propter excellentiā charitatis: ⁊ in hoc magister sententiarū habuit aliquos sequaces: veruntamē cōmuniter doctores hoc iprobant super hunc locū. Nam Bonauē. dicit ibidem: q̄ est ponere charitatem s̄m cōmunē opinionem q̄ est habitus creatus informans animā: ⁊ rationē huius sumit tripliciter. ¶ Primo ex parte essentie charitatis: qz charitas est bonitas creature rōnalis: ipsam p̄ficiens ⁊ distinguēs ⁊ ordinans ⁊ disponēns. ¶ Secundo a parte virtutis: qz charitas qua deū diligimus est virtus: nō qz deus tm̄ cooperat in nobis sed etiā quia nostra volūtas cooperat deo: adiutores enī dei sumus: ⁊ qz cū cooperamur deo necesse est similiter nos cōformari sibi: necesse est etiā q̄ ab illa summa charitate relinquat in nobis aliquod exemplū in effectu nostro p̄ quod moueatur illi conformiter: voluntas enī libera est ⁊ nata moueri ad opposita: ⁊ ideo ponitur in nobis virtus charitatis create: nō propter defectum a parte dei in nobis cooperantis: sed volūtatis nostre sibi coopernatis. ¶ Tertio a parte operationis ponit necessitas: qz reformatio siue recreatio: vnio ⁊ dilectio: nō tantū sunt ab alio vt ab efficiente: sed etiam vt ab informante: informans autem est charitas creata: licet enī recreatio ab increato per modū efficientis sicut creatio: tamen recreatio vel reformatio relinquit vlterius formā: ⁊ ideo necesse est ponere habitū informātem: hec ille Tho. etiā in scd̄a 2ᵉ. q. xxiij. dictā opinionē reprobat: dicens: inter alia: q̄ mot⁹ charitatis non ita procedit a spūsancto mentē humanā mouentem: q̄ hūana mens sit mo-

rā ffm: ⁊ nullo modo sit ꝓncipiū motus huius q; hoc esset ꝓtra rationē volūtarij cui⁹ ꝓncipiū oporteret in ipso esse: alias em̄ sequeret q diligere nō esset volūtariū qđ implicat cōtradictionē: q; de sui rōne amor importat q sit actus voluntatis. Nec dici pōt q moueat volūtatē ad actū dilīgēdi sicut mouet instrumentū: q si sit ꝓncipiuz actus: nō tñ est ipso agere vel nō agere: q; sic etiam tolleret ratio voluntarij ⁊ excluderet rō meritū: sed oportet q a spūsancto sic moueat ad diligendum: q etiā ⁊ ipsa sit efficiens hunc actū: nullus aūt actus ab aliqua potēcia actiua pducit nisi sit ei cōnaturalis p aliquā formā q̄ sit actiuus ꝓncipiū: vnde de⁹ q omnia mouet ad fines debitos: singulis rebus formas indidit: per quas ad fines a deo sibi ꝓstitutos inclinant: et sic vt dicit Sap. viij. Disponit oia suauit: manifestū est aūtē q actus charitatis naturā potentie voluntatis excedit: ideo nisi aliqua forma naturali potēcie supadderet p quā ad actū dilectiōis inclinaret: sed; hoc esset etiā iste actus imperfectior naturalib; actib⁹ ⁊ etiā actibus aliarū virtutū: nec esset facilis ⁊ delectabilis qđ patet esse falsum: q; nulla virtus tātā inclinationē habet ad actū suū sicut charitas: nec aliqua tā delectabiliter operat. Hinc maxime necessariū est q ad actū charitatis aliqua habitualis forma supaddita sit naturali potēcie inclinās ipam ad charitatis actū ⁊ delectabiliter operari faciens: vñ licz effectiue deus sit vita anime p charitatem et corporis: p animā tñ formaliter charitas vita anime est: sicut anima corporis vita. Vnde p hoc ꝯcludi pōt: q sicut anima immediate vnit corpi: sic ⁊ charitas anime: ⁊ opat formaliter efficacia forme scōm virtutē agētis qđ formā inducit: ⁊ ideo charitas nō est vanitas: sed facit effectū infinitū dū deo cōungit animā iustificādo ipam: h̄ em̄ demonstrat infinitatē virtutis diuine q̄ est charitatis actor. Ex dictis igitur patet: q duplex est charitas scz increata que de⁹ est: ⁊ creata que dei donum est: vñ Bern. in li. de dili. deum dicit recte charitas ⁊ deus ⁊ dei donū: itaq; charitas dat charitatē substantia accidentalē: vbi dantē significat nomen substantie est vbi donum qualitatis. Q Secūdo vero queri pōt de charitate increata q̄ deus est: vtrum scz sit eadē dilecto diuina respectu creaturarū cū ea q̄ est vnius persone in diuinis respectu alterius: ꝑsertim cū ex hoc sequeret q dilectio dei respectu creaturaꝝ esset summa: sicut illa q̄ est respectu psonaꝝ adinuicē: q; dilectio dī nō pōt intēdi: nec etiā remitti. ¶ Ad hoc dicendū fm Alex. ó hales in li. j. vbi agitur de dilectōe dei ad creaturas: q aliq̄d diligere idē est qđ illi bonū velle. Dicendū igit q diligere dei duplicē habet comparationē: vnā ad ipam dei volūtatē: aliam ad ipm volitūz: cū ergo dicit: pater diligit filiū vel eccs uerso: ibi est summū bonū tā ex parte voluntatis q̄ ex pte volti: q; pater filio nō potest velle maius bonū q̄ vult. Cū vero dicit deus diligit creaturā: hec dilectio est etiam summa p cōparationez ad voluntatē diligentis: q; nec pōt esse maior nec intendi nec remitti et sic est in termino dilectionis: ac p cōsequēs est eadē dilectio cū dilectione illa q̄ est respectu psonaꝝ: q; dei volūtas est sua essentia. de qua dilectione dicit dñs ad discipulos: sicut dilexit me pater ⁊ ego dilexi vos: verūtamē p cōparationē ad creaturā dilectā siue ad ipz volitum qđ ex dilectione deus efficit in creatura: vl qđ tam facti ei placet: tūc nō est summa dilectio sed pōt esse maior: q; potest hunc creatū velle maius bonū: sicut potest ipm facere melius q̄ sit: scōm q ly melius nominaliter accipitur. Ex his cōsequenter eliciendum est q q̄tum est ex pte volti vel creature dilecte: q̄to meliores sunt creature in ordine et gradu suo: tanto magis sunt diligibiles: q; bonū rōne boni diligibile est: ⁊ ideo quantū est in qualibet creatura de bono tantū est diligibilis ⁊ ab eo plus diligit. q voluntatē habet bene mēsurātā ⁊ ordinatā sicut est in deo. Sed obijcit q deus non diligit creaturā nisi fm q creatura est in deo ⁊ ab eterno fuit in deo. ꝓpter quod creaturā etiā dilexit ab eterno: sicut scriptū est Ephes. j. Elegit nos ante mūdi constitutionē. nec est electio sine dilectione: alioqn vt dicit Hugo ea est vis amoris q necesse est amantē esse talē quale est id qđ amat. Si deus igit creaturā diligeret in esse ꝓprio necessariū esset illū transformari in creaturā vel in similitudinē creature: qđ cum sit impossibile nō diligit creaturā nisi scōm q est in seipso. ¶ Ad hoc respōdet Alex. de hales ibidē q illa auctoritas Hugonis ꝓprie intelligitur: vbi amans minus nobile est amato vel simpliciter vel fm quid sicut est in hominibus: aliquis em̄ amās aliquid q̄ius sit minus nobile simpliciter sic minim⁹ vl aliq̄d simile: tamen in eo quod illud affectat ⁊ am-

ea illud afficitur supponit seipsum amatū ⁊ sic quodāmodo transformatur in illud: sic autem nō est in deo: vnde nō oportet q̄ transformetur in amatū; non enī intelligitur verbū illud de dilectione q̄ est voluntas boni qualis est dilectio dei: sed intelligit de dilectione que est affectio que quodāmodo transformat amantem in amatū. Et ītā dicit Bona. super iij. di. q̄ amor dominus nō est amor affectionis inclinās ad alterū: sed potius inclinans ⁊ trahens ad seipsum: vnde dominus amor potius amata transformat ⁊ nō formatur ipsi amanti ꝯ ecōuerso: fm ergo q̄ duplex est cōformatio rerū ad deū scz fm similitudinē vestigij ⁊ fm similitudinē expressam q̄ est ratio imaginis: fm hoc dei dilectio dupliciter accipi pōt. Primo generaliter scz in effectibus nature quos cōiter ⁊ generaliter cōicat omnibus creaturis: ⁊ sic diuina dilectio est respectu oīm creature. Secūdo specialiter scz in effectib⁹ gratie q̄e cōicat tantū creature rationali nō habenti defectum alicuius criminis: ⁊ sic diuina dilectio nō est nisi respectu ei⁹ creature cui charitatē cōicat: ita q̄ per illā charitatē vnione per maxima deo adhereat vt sic per charitatē in deo maneat ⁊ deus in eo. ¶ Tertio queri pōt de creatura magis a deo dilecta: vtrū scz deus magis diligat hoiem vel angelū: pīcipue cum tanto creatura videat amabilior ꝙ̄to est deo similior: sed angelica natura videt deo similior: vtpote natura nobilior. ¶ Ad hoc rñdet Bona. super. iij. di. xxxij. q̄ deus dicit diligere creaturā nō ratione affectionis anim sed ratione cōicationis alicuius boni: sic q̄ dilectio de potius dicit esse dilectio effectus ꝙ̄ affectus. Duplex est igit effectus pncipalis ipsius dei respectu creature rōnalis scz cōditionis in quo ostendit dei potentia: ⁊ sic magis dilexit angelos: quia meliora contulit eis natura lia. Secundus aūt effectus est reperationis in quo manifestat dei misericordia ⁊ sic magis dilexit hoies quos. s. relenauit ⁊ angelos deseruit: ⁊ sic in dilectione dei mutuo se excedunt. dicendū igit q̄ si loquimur de excessu dilectionis fm statū presentem tunc magis diligit angelos ꝙ̄ homines: vtpote deo similiores q̄ nobiliores: quos ⁊ vno solo motu meritorio glorificauit: qui ⁊ nullā habent retardationē qua prepediunt quo minus in deū totaliter tendere valeant. Si vero loquimur fm statum gratie finalis in quo erit reparatio cōsummata: tunc videt satis rationabiliter dici posse q̄ magis diligit hoies: q̄ de pluribus habebit homo in paradiso vñ gratus ⁊ deuotus existat deo ꝙ̄ angelus: tum ꝓpter beneficium incarnationis: quia vt dicitur Hebreo. ij. Nusq̄ angelos apprehendit sed semē abrahe tū ꝓpter beneficiū redemptionis: quia vt dicitur Jobā. xv. Maiorem hac dilectionē nemo habet ⁊c. posuit enī animā suam pro hostibus relenandis nō pro angelis tū propter beneficiū eminentis glorificationis: q̄ cōstituit in altiori gradu honoris humanā naturā in vtroq̄ sexu ꝙ̄ angelicam: scz christum ⁊ eius nobilissimam matrem. Dilexit insuper deus humanū genus tam in statu inimicitie ꝙ̄ in statu amicitie: nō autez angelicū genus quod post casum omnino deseruit: ⁊ hec manifestāt erga nos non solū diuine charitatis magnitudinem: sed etiam eius nimietatem: fm illud Ephes. ij. Deus qui dives est in misericordia propter nimiam charitatē qua dilexit nos: cū essemus mortui peccato cōuiuificauit nos in christo: ⁊ licet angelus est deo similior ꝙ̄tum ad ea q̄ sunt nature nō tñ ꝙ̄tum ad dona gratie modo dei dilectio magis pensat dona nature superaddita: q̄ ea q̄ sunt naturaliter insita. ¶ Considero nūc o anīa ꝙ̄tam tibi dilectionem ostendit deus in via: quantūq̄ exhibebit in patria: obtulit enī in christo pro salute tua suā diuinitatem: nobilissimā animā ⁊ innocentissimā carnem: offert insuper omnib⁹ eminentissimā charitatē: vt merito dicat Jacob in canonica sua. Omne datū optimū ⁊ omne donū perfectū desursum est descendens a patre luminū: amplectere: igit amplectere totis pcordijs: amplectere dona dei tui o spōsa xpi; ⁊ exultando cū prophera iubila deo dicens: Quid retribuā dño: vnde spōsus tuus in hac vita tanta te estimauit: tantaq̄ charitate salutem tuā sitiit: q̄ de eo dicit Bern. Si christus tot membra habuisset quot sunt stelle in celo; ⁊ q̄libet membrorū corpus habuisset: oia illa corpora ad lignū crucis dediisset: antecēs animā vnā ꝙ̄tum in se est in damnatione reliquisset: si ergo tantā habuit charitatem in recreatione: o ꝙ̄tam exhibebit in eterna glorificatione. Dicit enim Bern. in re. christi: q̄ dilectio qua ois angelica natura pariter ⁊ humana se mutuo diligūt; respectu illius dilectionis qua christus in ꝙ̄tū bō diligit minimū glorioſum est minor ꝙ̄ centrū ad circūferentiā celi christallini ꝓsiderato ipō fonte vñ talis amor originē habet: veruntū dilectionē dei summi ag

minimū beatū ds explicet: nā tanta dilectiõe deus trinus ⁊ vnus ferk in minimū beatū: q̃ si ponak ex vna pte dilectio dei ad minimum beatū. ⁊ ex alia pte dilectio christi in q̃tū hõ ⁊ beate marie omniũq̃ angelor ⁊ sctor quã spirant in deũ ⁊ int se mutuo nulla põt esse ecq̃ paratio q̃ finiti ad infinitũ nulla põt eẽ cõparatio: ⁊ hõ maior quẽ minim⁹ sanctus spirat in deũ maior ẽ q̃ amor christi ic̃tũ hõ ⁊ amor beate ꝑginis oim̃q̃ sctor ⁊ angelor quẽ spirãt mutuo int se: sicut maior est circũferẽtia celi chrystallini minimo centro: q̃ talis dilectio dei est vnus de tribus pncipalib⁹ actib⁹ substantialis glie: qõ nos feliciter experiri concedat Iesus christus: ispõsus eterne glorie.

¶ De charitate creata que est potissima virtutũ i qua cõsistit omne meritum. Sermo xv

Onora patrem tuum ⁊ ma.

b Expedit vtiq̃ de charitate increata que deus est. Jam de charitate creata que dei donũ est sermo succinct⁹ pcurrat. A De q̃ pulcro q̃rit põt vtq̃ sc̃z charitas creata que cordibus fidelium infundit sit specialis virtus: ꝑserum cũ charitas nihil aliud eẽ videk q̃ amicitia q̃dã sc̃z amicitia nõ ponit a pho virtus: vt ptz i.viij.li. Eth. q̃ nec cõnumerak inter ꝓtutes morales nec inter intellectuales. ¶ Ad h̃ rñdet breuit Rich. sup iij. di. xxvij. q̃ charitas ẽ virt⁹ vna fm speciẽ specialissimã: q̃ in plures spẽs non dividitur: charitas em̃ constituitur in specie ex sui cõparatiõe ad primũ suũ ⁊ pncipale ac formale obiectum quod non est nisi vnum. sc̃z ipse deus sub rõne q̃ est sũmũ bonũ: quo solo plena rie voluntas beatificari põt hec autẽ formalis ratio obiecti charitatis non est dividibilis in plures rationes eo q̃ impossibile ẽ esse plura bona q̃ sint summa bona: q̃ non esset summum bonum in quo nõ essent omnes rõnes boni p modũ excellentiorem q̃ inueniret in aliquo alio bono nec tale bonũ posset esse pncipale charitatis obiectum. eo q̃ in tali bono voluntas beatificari non posset. ¶ Ad obiectum ergo dicendum fm Tho. sc̃da sc̃de. q. xxvij. q̃ pbus in. viij. Ethi. non negat amicitiã esse virtutem: sz dicit q̃ est virtus vel cum virtute potest cũ dici q̃ amicitia ꝓprie non est virtus per se ab alijs distincta: q̃ nõ habz rõnẽ laudabilis ⁊ honesti nisi ex obiecto: scõm sc̃z q̃ fundak sup honestate virtutũ: qõ patet ex eo. quia non quelibet amicitia rationẽ habet laudabilis ⁊ honesti sicut patet in amicitia delectabilis ⁊ vtilis: vnde amicitia virtuosa magis est aliquid consequẽs ad virtutes q̃ sit virtus: nec est simile de charitate q̃ non fundatur principaliter super virtute humana: sed super bonitate diuina: vnde Augusti. li. de moribus ecclesie Charitas est virtus q̃ animum nostri rectissima affectio est q̃ conũgit nos deo q̃ ipsum diligimus. Et si obijcitur q̃ charitas habet duo obiecta: sc̃z deum ⁊ pximum: ⁊ ergo non est vna virtus fm speciem. Respõdet ibidẽ Richar. q̃ primus nõ ẽ pncipale ⁊ formale obiectum charitatis q̃ p charitatẽ ipsum non diligimus nisi ꝓpter deũ. ¶ Scõo vero q̃ri potest vtrũ charitas sit potissima virtutũ sicẽ sentire videk apl's. j. Cor. xiij. Maior autem horũ est charitas. Ad h̃ respondet Tho. vbi. s. q̃ ex quo bonũ in actibus humanis attenditur fm q̃ regula debita regulantur: ideo necesse est q̃ humana virt⁹ q̃ pncipium est bonorum actuũ pstitat i attingendo regulam hũanor actuũ. Duplex ẽ ergo regula humanor actuũ. sc̃z humana rõ et deus: sed deus est regula pxima a q̃ etiã humana ratio est regulada. Hinc virtutes theologice q̃ consistũt i attingẽdo illam regulã pximam. eo q̃ eaꝝ obiectum est deus: excellẽtiores sunt virtutib⁹ moralib⁹ vel intellectualibus q̃ consistũt in attingendo rõnẽ hũanã ꝓpter qõ oportet vt ẽt inter ipas virtutes theologicas illa sit potior q̃ magis deum attingit sicut charitas: q̃ fides ⁊ spes attingunt q̃dez deum fm q̃ ex ipso puẽit nobis vl' cognoscere vel adeptio boni: sed charitas ip̃m deũ attingit vt in ipso sistat non vt eo nobis aliqd ꝓueniat: ⁊ sic charitas est excellẽtior fide ⁊ spe ac p consequens oĩbꝫ alijs virtutib⁹: ⁊ qõ maius est sine charitate nulla põt eẽ virt⁹ vera vel meritoria: sicut oñdit apl's. j. Cor. xiij. Si distribuero in cibos pauperum omnẽ facultatem meã. ⁊ si tradidero corp⁹ meũ ita. Huius autem ratio est: q̃ virtus ordinat ad bonum: sed bonũ pncipale est finis: nam ea que sunt ad finem non dicunt bona nisi in ordine ad finem. Sicut ergo duplex est finis. s. vltimus ⁊ pximus: ita duplex est bonum scilicet vltimum ⁊ hoc est pncipale bonum hominis scilicz dei fruitio: iuxta illud pl̃. 2. Mihi adherere deo bonum est. et ad hoc ordinatur homo p charitatez. Et bonũ primũ vl' principale ⁊ sc̃dariũ quod q̃ duplex ẽ potest. Vnũ

quidem vere bonū vtpote ꝯtum in se ē ordinabile ad principale bonū qđ ē vltimꝰ finꝭ Aliud aūt ē bonū apparēs ⁊ nō verū: qm̄ abducit a finali bono: sicut auaroꝝ prudentia q̄ diuersa genera locelloꝝ excogitāt: ⁊ auaroꝝ iustitia qua metu grauium damnoꝝ contemnunt alienum ⁊ auarozū temperantia q̄ luxurie cohibent appetitum: quoniam sumptuosa ē: ⁊ auaroꝝ fortitudo q̄ vt ait Horatius. Per mare pauperē fugiūt ꝑ saxa p ignes. vt dicit Aug. in. viij. li. ꝯ. Julianū. ⁊ iō necē est habeꝫ charitatē vt ⁊ ꝑtutes meritorie reddātur ⁊ deo grate. qz p solā charitatē ordinant actꝰ oim aliaꝝ ꝑtutū in finē vltimū: ac p cōsequēs dat formā actib⁹ oim aliarū virtutū: vñ generaliꝫ charitas dr radix ꝑtutū qz p illam oēs alie nutriunt ꝑtutes: nec sm Gregoꝝ in Omel. hz q̄dā viriditatis ramus bonī operis: si nō prīa ferit in radice charitatis: Dī etiaz fūdamētū ꝑtutū eo q̄ oēs alias virtutes valēter sustētat: dr etiā forma ꝑtutū nō q̄dē exēplariter aut essentialiꝫ sz magis effectiue: qz formā oib⁹ iponit ordinās eas ad vltimū finē Vnde ꝓprie ꝑtutes dicunt in ordine ad actꝰ formatos: dr etiam mater virtutū. qz ex appetitu finis concipit actus aliaz virtutū imperando eos. Vnde merito dicitur charitas maxima virtutum qz dr in euangelio Matt. xxij. q̄ dilectio dei est primum ⁊ maximū mādatum. ℞ Tertio preinde queri pōt vtrū in charitatiua dilectione consistat omne meritum sicut intelligere dat apostolꝰ i dicta auctoritate si distribuero: cum tamē ecōtra difficultas in operando videamr augere meritū eo q̄ secundum pīm virtus est circa difficile ⁊ bonum ergo maioris virtꝰ circa magis difficile ⁊ maius bonum. sed charitatiua dilectio difficultatem in operando diminuit: qz dicit Aug. in. li. confes. qui amat non laborat: omnis enim labor non amantib⁹ grauis ē: solū amor est quod nomē difficultatis erubescit. ¶ Ad h rñdet Rich. super. iij. di. xxx. q. ꝓprie loquendo de merito scōm q̄ consistit in actu remunerabili de condigno in vita eterna. sic omne meritum aut est charitatiua dei dilectio. aut tm̄ illud quod in ipso actu formale ē p charitatiuam dei dilectionē: p hoc tm̄ q̄ voluntas p charitatem diligit deū ꝓpter se ⁊ sup omnia vult actus alios rectos esse p illum cui ꝓpter se ⁊ sup omnia adheret. quod est ipos referri in finem vltimum modo debito: ⁊ sicut rectitudo est in actu ex sui cōformitate ad regulaz suā que in naturalib⁹ ē natura ⁊ in artificialibus ars: ⁊ in moralib⁹ rō recta ⁊ lex diuina: sic etiā illō qđ est formale in merito sicut ipa remunerabilitas q̄ in ipso est ex sui debita relatione in vltimū finē: ⁊ ex cōsequēti ipa rō remunerabilitatis q̄ imerito ē formal ex charitatiua dei dilectione causata ē. vñ oē meritū ꝯtū ad illō qđ ē imerito formale cōsistit essentialiꝫ vt causaliꝫ in charitatiua dei dilectiōe: Ad obiectū ꝫ dicendū q̄ difficultas ad operandū ꝓuenies ex habitudine mali: quā sibi peccator p actꝰ malos acq̄sunt nō auget meritū nec facilitas que ē in opante p ꝑtutē minuit meritū. Bonauētura ꝫo sup. iij. di. xxvij. supaddit qđ charitas sup oēs ꝑtutes primatū tenet: ⁊ efficacia meriti p prīs attribuēda ē actui charitatis ꝯtū actui aliaz virtutum eo q̄ ipsa completiua sit omnium virtutum ⁊ in ipsius actu connectit ipm meritum. Rationevero quare charitas tanta ceteris virtutibus excellentia ꝓcemineꝫ est: quia maxime nos efficit deiformes tum ratione liberalis exhibitionis: quia sicut deus ex amore tribuit omnia dona: sic charitas liberaliter exequitur oīa obsequia ⁊ mādata: tū rōne conformis vnionis: quia sicut filij patri necctūr nexu amoris ⁊ vnitū sic homo per charitatem adherēdo deo spiritus vnus efficit. ꝓpter qđ dicit. Johan. xvij. Vt sint cōsummati in vnū sic ⁊ nos vnum sumus: tū etiā rōne finalis quietationis quia cum amor sit pondus spūale facit in deum tendere ⁊ in deum quiescere sicut corpora lia per sua pondera in locis ꝓprijs firmari habent ⁊ stabiliri: vnde Augu. in li. confes. ponderibus suis agūtur oia ⁊ loca sua petūt pondus meum amor meus est: illo feror q̄cūq̄ feror. Preterea beatus Bernardinus in euangelio enixo de charitate dicit inter alia: q̄ ipsa tanto ꝓciositatis est in conspectu dei q̄ oia ꝑciosa reddit: ⁊ ideo p aurū designat i Apoc. iij. vbi dicitur suadeo tibi emere a me aurum ignitū ⁊ ꝓbatum vt locuples fias. nā sicut aurum est ꝓcetū omniū thesaurorū: siue sint lapides ꝓciosi: predia: domus. mercantie siue quicquid aliud ē appetibile auri ꝓcioso existimabitur: sic etiam cuncte cogitationes: affectiones. locutiones. opatiōes ⁊ filia charitatis ꝓcio commensurantur: quia deus opera non ponderat sed affectū: vt plane patet: xxiij. q. j. cap. odi. in fine: vbi dicitur dñs interrogat cor nō manū: quāto nanq̄ puriori seu feruentiori amore placitū aliq̄d deo

facimus: tanto reddit ei gratiosius. Hinc Luc. xj. Laudata est paupercula vidua que misit in gazophylaciū duo minuta: nō quia multa ꝛ magna fecit: sz qm̄ ampla charitate dilexit. Nec solū aurū est amor: sed etiā oīa q̄ fiūt ex charitate: nō tm̄ q̄ sunt de genere bonoꝝ: sed etiā indifferētia reddit eadē charitas aurea: in cuius figura dicit: iij. Regū. vj. q̄ nihil erat in tēplo qd̄ nō auro tegeret: qꝛ q̄ fiūt ex charitate reddunt aurea q̄bus anima iusti celesti sponso decent exornat: vnde ps̄. Astitit regina a dextris tuis in vestitu d̄ au. Cuius ratio est: qꝛ licet ꝓprius actus charitatis quē imediate elicit sit diligere deū ꝛ ꝓximū sicut quelibet virtus vnicū solū actū habet quē elicit: sicut actus fidei quem elicit est credere: ꝛ sic de alijs virtutibus: nullusq̄ ab eadē virtute alius actus alicit. charitas tamen supra virtutes oēs hāc obtinet supeminentiā: q̄ q̄ꝫ ius earū actus ꝓprios immediate non eliceat sz eliciunt ab habitibus ꝓprijs p ipam tm̄ oēs actus virtuosi virtualiter imperant: ꝛ eos a ꝓprijs habitib⁹ elicere facit: qꝛ cuncte virtutes in charitate cōnexitatem habent. ꝛ ex hoc cūctas virtutes virtuosasq̄ opatiōes charitas reddit meritorias. Insuper nō soluz virtutes ꝛ opationes virtuose p charitatē meritorie reddunt: sed etiā omnia alia siue ꝓspera siue aduersa siue mixta siue bona gratie siue mala pene ꝛ mala culpe coopantur charitatē habenti in bonū: tam p̄ciosa namq̄ ꝛ efficax est apud deū charitas sancta q̄ etiā pctā coopant illi in bonū: vt dicit glo. super illud Roma. viij. Diligentibus deū omnia coopant in bonū. Nec mirū cum volūtas impar omnibus potentijs sic amor omnibus virtutibus: nō minor est in bono diuina dilectio q̄ꝫ in malo diuina offensio: sz arroganti bona cōuertunt in malū. qꝛ nō opat ad dei gl̄iam sed ad ꝓpriā: si ergo arrogātia virtutes vel opa virtuosa conuertit in vitia: nō minus charitas diuina maluz cōuertit et coopat in bonū: ex hijs ergo sequit q̄ charitas oīa reddit meritoria: sic etiā sola illius seruitia sunt remuneratione digna. ¶ Pro quo sciendū q̄ omne obsequiū deo impēsuz aut illi ipendit ex amore recto ꝛ puro qui est amor gratuitus nō querēs q̄ sua sunt: aut timore pene vel vindicte: aut ex spe mercedis tpalis vel eterne aut alia quacūq̄ ratiōe sese potius q̄ꝫ deū respiciēte: ergo si obsequiū impendit ex amore puro credit illū esse bonū q̄ eidē hoc impendit: qꝛ nulli rectus amor ꝛ purus ipendit ab aliquo nisi credat illū esse bonū ꝛ merito sue bonitatis hmōi amore esse dignū ꝛ p ꝯsequēs tale obsequiū est mere gratuitū ac solū ꝓprie remuneratione dignū. qui vero nō gratis reddit obsequiū deo sed ex q̄dam necessitate vel coactione cuiuscunq̄ suppositionis: nō ꝓprie dicendus est remuneratiōe dignus: sed magis illi p̄ciū ope sue elocare reddendū est. Denique diuinus amor est ille thesaurus euangelicus a deo naturaliter in humano corde reconditus: quē q̄ inuenit hō vadit ꝛ vendit omnia vt emat: id est redimat agrū illuz illicito cōplexu amoris vitiosi miserabiliter alienatū ꝛ venditū: de qua .s. emptione dicit in cāticis: si dedit hō totā substantiā domus sue ꝓ dilectiōe quasi nihil despiciet eā: nimirū cū sit vtilitatis infinite: tū qꝛ quolibet actu charitatis mercat regnuz dei: dicēte dn̄o: q̄ dederit calicē aque frigide tm̄ in nomīe meo: amē dico vobis nō ꝑdet mercedē suā: tū etiaz sicut diues efficitur cui oēs mercātie ꝛ cōtractus lucrosi reddunt: sic mille milies eos ditiores spiritualiter reddit ipa charitas in mercantijs oīm virtutū ꝛ virtuosoꝝ operum: ꝛ hoc tangit aplus: j. Coꝝ. xiij. dicens: charitas patiens est. s. quantū ad habitum patientie inanima: et ideo nō deficit in aduersis q̄ occurrūt in illatis: penis: iniurijs: cōtumelijs: infortunijs ꝛ similib⁹: nā sic aurū ꝑcussum dilatat sic in aduersis p̄ssa charitas auget: vñ ps̄. In tribulatione dilatasti mihi. Secūdo benigna est: id est bene ignita: quia reddit bonū pro malo: vnde glosa sup illud Ephes. iiij. Estote inuicē benigni: id ē largi de facultatibus vestris: ꝛ hoc maxime vos ꝑsequentibus. Tertio nō emulatur: id est nō inuidet aliene felicitati: vel ꝓsperitati spirituali vel temporali. Quarto nō agit perperā: id est ꝑuerse p̄stando impedimentū ne bona fiant: vel rationē operis nō deformat intentione nō recta. Quinto non inflatur de donis vel bonis adeptis. Sexto nō est ambitiosa sz de bono acq̄rendo qꝛ vult subesse nō preesse. Septimo nō querit que sua sunt sed dei gloriā ꝛ cōmunē ꝓfectum. Octauo nō irritatur: id est non prouocat ad irā: qꝛ non habet appetitū vindicandi sed vituperationē conuertit in refectionē ꝛ plagā in medicinā. Nono non cogitat malū sz rancoris vel vindicte vel etiā suspitiōis sinistre. Decio nō gaudet sup iniquitate sz ꝓpria vel aliena sed do

let. Undecimo congaudet veritati scz cognitionis vel operis in se ⁊ in aliis. Duodecimo omnia suffert scz respectu difficultatum quas patitur ad exequenda opera virtuosa. Tredecimo omnia credit scz que veritas in scripturis suadet. Quartodecimo omnia sperat scz que christus promisit. Quintodecimo omnia sustinet scz respectu absentie dilati summi boni promissi quod patienter expectat a deo ꝙ ꝓpter nullā causaz ab inchoato bono desistit.

¶De subiecto charitatis quod ē humana voluntas: ⁊ de quinqꝫ donis que recipit anima ab infusa charitate. ¶Sermo xvi.

b Onora patrem tuum. Post aliquantā discussionē charitatis in se: videndū est de eius subiecto in q̄ proprie cōsistit diuina dilectio. ¶ De quo primo queri potest: vtrū ipsa voluntas hominis sit subiectū charitatis: ⁊ videtur ꝙ non: qꝛ charitas amor quidem est: sed amor secundū phm est in concupiscibili: ⁊ ideo charitas est in cōcupiscibili ⁊ non in voluntate imo potiꝰ esset in libero arbitrio: quia charitas vt in precedenti sermone declaratū est se extēdit ad omnes actus humanos: secundū illud. j. Cor. vlti. Omnia opera vestra in charitate fiāt: ꝑ principiū humanoꝝ actuū est liberū arbitriū: ergo per consequens videtur ꝙ charitas maxime fit in libero arbitrio sicut in subiecto: ⁊ ꝑ consequens nō in voluntate ¶ Ad hoc respondet Tho. scđa scđe. q. xxiiij. ꝙ duplex est appetitus scz sensitiuus ⁊ intellectiuus qui dicitur voluntas ⁊ vtriusqꝫ obiectū est bonū licet diuersimode: nam obiectū appetitus sensitiui est bonū per sensum appꝫhensum: obiectū aūt appetitus intellectiui vel voluntatis est bonum sub cōmuni ratione boni prout est apprehensibile ab intellectu. Charitatis aūt obiectum non est aliq̄d sensibile bonū: sed bonum diuinum quod intellectu solo cognoscitur: ⁊ ideo charitatis subiectum non est appetitus sensitiuus sed intellectiuus id est voluntas: cū enim ad bonū diuinū q̄d est intelligibile se vis concupiscibilis extendere non potest: sed volūtas sola: ideo ꝯcupiscibilis subiectū charitatis esse non potest. Nec etiā liberum arbitrium: qꝛ licet liberum arbitriū non est alia potentia a voluntate: tamen charitas non est in voluntate scđm rationem liberi arbitrij cuius actus est eligere: quoniā electio est eorum que sunt ad finem: voluntas autem est ipsius finis: vt dicitur in. iij. Ethico. vnde charitas cuius obiectū est vltimus finis magis dici debz esse in voluntate q̄ꝫ in libero arbitrio: ⁊ congrue satis: qꝛ sicut volūtas imperat omnibus potentijs: sic amor omnibus virtutibus. ¶ Secundo queri pōt: vtrū illa charitas in nobis causetur naturaliter vel ex infusione spiritussancti vel ex bonis actibus precedentibus: ꝑsertim quia q̄d est cōmune creaturis omnibus: naturaliter etiā inest hominibus: sed vt dicit Dyoni. iiij. c. de di. no. oībus diligibile ⁊ amabile est bonū diuinū q̄d est obiectuz charitatis: ⁊ ideo nobis naturaliter inest aut saltem acquiritur ex actibus precedentibus: iuxta illud. j. Timot. j. Finis ꝑcepti charitas est de corde bono ⁊ cōscientia pura ⁊ fide non ficta: ⁊ per consequēs non est ex infusione. ¶ Ad hoc respondet Tho. vb. s. ꝙ charitas est amicitia q̄dam ad deum fundata super cogitatione beatitudinis eterne: hec autem cōmunicatio non debet esse ꝑm bona naturalia sed scđm dona gratuita: quia vt dicitur Ro. vj. Gratia dei vita eterna. Hinc ipsa charitas nature facultatem excedit: q̄d autē excedit nature facultatē non potest esse naturale nec acquiri per potentias naturales: quia naturalis effectus suam causam non transcendit; ⁊ sic nobis non inest naturaliter ipsa charitas. licz inest nobis dei dilectio que fundat̄ super cōmunicatione bonoꝝ naturaliū: de qua dicit ibidem. Dyoni. nec etiā charitas per vires naturales acquiri potest: licet actus virtuosi precedentes hominē disponant ad recipiendum charitatis infusionem vt tangit dicta auctoritas apostoli: sed per gratuitā infusionem sanctispiritus acquirit̄ qui est amor patris ⁊ filij: cuius participatio in nobis est ipsa charitas creata: de qua dicit apostolus Roma. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritūsanctum qui datus est nobis: ⁊ hec est operatio quedā potissima diuine bonitatis. Ad cuius effectū perficiendū diuina dignatio postulat Prouer. xxiij. dicens. Fili prebe mihi cor tuū sicut enī accipitri volanti sufficit si cor ꝑde sue sibi retineat: sic christo sufficit dū solū cor hominis obtineat: pro quo nimirū adipiscendo de celo volauit in virginis vterū: de vtero in presepium: de presepio in patibulū: de cruce in sepulchrū necnō ad infernū: deinde ad resurrectionis gloriā: ac tandē ad patris dextei

ram vt sic cor humanum plenius possideret. per cor aũt intelligit voluntas. qz de⁹ animã querit in corde z voluntatẽ in anima: vnde z in euãgelio p cor volũtas intelligit: vbi dr: diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo. Cuius ratio ẽ qz sicut cor corpale est principiũ oĩm motuũ corpaliũ ita etiã voluntas maxie ẽẽ rũ ad intentionẽ finis vltimi qui est obiectũ charitatis est principiũ oĩm motuũ spiritualiũ vt igit sciamus q̃ p charitatẽ excellentissima dona nobis a deo donant. ℣ Sciẽdũ ẽ. qut sufficit ad presentẽ speculationẽ q̃ infusa diuinitus charitate quinq̃ dona acceptissima recepimus: ¶ Primũ donũ ẽ diuini amoris cõ naturalitas: nã diuina bonitas que spiritualiter appropriatur nullam aliaz virtutẽ collocat in humano corde sic illi connaturalem: sicẽ amorem z charitatẽ: qua vt dicit prima Johan. iij. Deus charitas est. scilicz increata immensus: immortalis a qua quidem charitate quidam purus z infinitus actus amoris procedit: cũ igitur animã humanã creauit deus ad imaginem vnq̃ charitatis et similitudinẽ infinit actus amoris sui creauit illam: Hinc postq̃ peruenerit ad liberũ rationis vsũ: tũc ex esse proprio quãdam habet aptitudinẽ ad amandum sine qua aliquo mõ ẽ non põtne cessarum em est illi diligere bonũ incommutabile quod deus est aut bonũ cõmutabile qõ mundus est: Ipsaq̃ per libe. arbi. in medio constituta dinoscitur: vt ad qõcunq̃ voluerit se diuertere possit. z hec in anima aptitudo diligẽdi quedã est imago dei: a qua. s. aptitudine procedit ꝺ̃ velox z efficax amoz̃ ace⁹ p quem infinit actus diuini amoris similitudo clarius demonstrat: ex ꝺ̃ reliquit q̃ nulla virtus ita cõnaturalis est in anima humana sicut ipsa charitas. ¶ Scõm donũ ẽ ipi⁹ diuinitatis cõformitas: sup oĩes em ꝑtues amoz animaz deo cõformat: cui⁹ rõ est qz deus charitas est: z ideo melius p charitatem q̃ p aliquã aliã virtutẽ q̃nq̃ deo consimilem aia cõformit in deũ trãsformat: vnde dicit Hugo de arra anime: q ea vis amoris ẽ vt te ralez esse necesse sit: q̃le ẽ illud qõ amas z cui per affectum ꝓũgeris i ipius similitudinẽ ipa quoddãmõ dilectois sor: rate trãsformatus z ideo subdit ibidem De⁹ charitas ẽ z q̃ manet in charitate in deo manet z deus in eo Si enim vt refert plus: q. pollut. Aristophanes dicit: q amãtes desiderant ex duob⁹ vnũ fieri: z Tullius de amicitia dicit: q is ẽ amicus q̃ est tanq̃ alt ide: q̃nto magis fm apm stolum. j. Cor. vj. Qui adheret deo. ℔ amorem pfectum vn⁹ spũs ẽ cũ eo. Exprimur em in nobis: q vis amoz̃ ardẽtis totaliter ad hoc nititur mbyat z gestit: vt nõ solum sit itimus ipsius amanti: sz ẽ vt qõammõ sit ipm amatũ Hinc etiã intantũ talis in amore dei valẽter cedit: q incorporaliter p̃diligit deũ dilectum q̃ seipsu ¶ Tertiũ donũ ẽ ipsius aie formositas nam postq̃ aia p charitatẽ deo fuerit conformis quõ non erit decor ipsius anie formosus cum sit in ea vera similitudo diuinitatis. Pro q̃ sciẽdũ fm Alex. de hales ac alios doctores q imago dei in anima consistit in naturalib⁹ ꝓprietatib⁹ z potẽcijs eius: similitudo vero consistit in gratuitis: id ẽ in virtutib⁹ charitate diuina formatis z decoratus: precipue tñ i ipa charitate z diuina dilectiõe. vnde licet ania cunctas virtutes z dona habeat si charitate priuatur deformis ẽ: z ideo displicet q eundẽ ostendit apostolus. j. Cor. xiij. vbi dr: Si linguis hominũ loquar z angelor: charitatem aũt nõ tẽ. Hinc ait Hugo q̃ h̃ priuilegiũ sola charitas habet vt deus dicatur z sit. nõ ei deus humilitas est z patientia: qz cũ omnis virtus dei donũ sit. nulla ꝑter charitatẽ h̃ habet: vt nõ solũ dei donũ sed z deus dici possit reliqua igitur gratiarũ dona largitur deus z his quos reꝓbat: solam aũt charitatẽ qua si seipm his tñ q̃s diligit in ꝑmiũ seruat: hec ille. Anima nanq̃ humana carboni similis ẽ: qui si extinctus fuerit obscurã indaginẽ indu it: si vero perfecte ignitus fuerit totas splendꝺ⁹ z ignis similium⁹ apparebit: sic ania humana dum amore diuino per peccatum fuerit extincta: id est charitatis igne priuata: terram nigredinem immo z diabolicã turpitudinem induit. Hinc de talibus Here. iij. dicitur. denigrata est sup carbones facies eorũ: ꝺ̃ in euãgelio quenienꝺ̃ impetrat dñs: vos ex ꝑte diabolo est: qz filij similitudinẽ ꝑris habere debẽt. ꝺ̃ em corrupescit in diabolo nisi petin: vt pote cui⁹ natura ineffabili ꝓhibitudie z nobilitate cõdita est sed charitate priuata z immutate deformat. Econtra ꝓ dũ aia fuerit charitatis igne incensa. prin⁹ efficit pulcherrima deoq̃ similia: ꝺ̃ em carbo ignit⁹ nisi ignis cẽ seri debeat: cũ tã ignis factus ẽ forma carbonis: quid aia charitatis igne perfecte succẽsa nisi nõ dico de⁹ sed deificata censeri debeat: cui dr i ps. ꝓfessionẽ q̃. s. turpitudo peccato: ũ deponitur: et decorem. s. charitatis indutꝰ

amictus lumine scz diuine gr̃e sicut vestimento: vnde charitas iam facta est anime forma: sicut forma corporis est anima: & sicut ignis operit cárbonis nigredinem: sic charitas operit peccatoꝝ multitudinem. Verũ ne meum putes figmentũ audi Aug. dicẽtẽ. qualis est hominis dilectio talis est homo. si terrã diligis terra es. si celum celum es: si aũt diligis deũ non audeo dicere deus es sed audi ꝓphãm dicentẽ: ego dixi dij estis & filij excelsi omnes hec ille. Quartũ donũ est spiritualis vite veritas: nam in sola charitate consistit tam virtutũ omniũ q̃ etiã ipsius anime vita. Hinc ait ꝓphẽta: querite dñm id est amorem eternũ qui est deus & ꝑ amore & viuet aia vr̃a. cui ps̃. aia mea illi viuet. O felix aplus q̃ hanc vitã exprius ait: viuo ego iã nõ ego: vivit vo ī me christus. De hac aũt vita dicit Aug. inter alia. q̃ sicut vita corporis anima est. ita vita anime deus est. sicut corp9 expirat dum amittit animaz: sic anima expirat dum amittit deum: deus amissus mors anime: ania amissa mors corporis. & licet corpus nr̃m mori possit tm̃ idipsum q̃ diligimus scz anima mori nõ ꝑt cũ diligit deũ: cui mors ẽ nõ diligere deum hec ille. Et Bern. Fõs vite est charitas: nec animã illã viuere dixerim q̃ de illo nõ hauserit. Haurire quõ põt nisi ꝑsens sit ipi fonti q̃ charitas ẽ q̃ deus est. hec ille. Sed quõ iqs adhuc vite fontẽ appropinq̃re potero? Respõdet ad h̃ Aug. q̃ pes anime amor est: qui si prauus est dr̃ cupiditas vel libido: si rect9 est dicitur charitas. His igit pedib9 ambulat anima ad bonum in cõmutabile vl̃ cõmutabile. quia charitas est anime motus ad fruendum deo ꝓpter deum & se ac primũ ꝓpter dr̃um: cupiditas aũt ẽ anime motus ad fruendũ se a ꝓximo & quolibet corporeo non ꝓpter deũ ad deum g̃ fin Aug: q̃ vbiq̃ ꝑsens est vbiq̃ totus: non pedibus licet ire sed moribus mores aũt nostri nõ ex eo qõ quisq̃ nouit: sz ex eo q̃ diligit diiudicari solẽt nec faciunt bonos vel malos mores nisi boni vl̃ mali amores: propter quod longe a peccatoribus sal9 vt dicit ibidem Aug. super ps̃. non loco sed dissimilitudine: quid est dissimilitudine? mala vita malis moribus. si enim bonis moribus deo appropinquamus: malis moribus recedimus a deo: vnde congrue idem homo corpore stans in vno loco: & amando deum accedit ad deũ: & amando iniquitatẽ recedit a deo hec ille. deniq̃ sicut charitas animam vnificat sic & ꝓfectes actiões q̃ ꝓfectas reddit & viuidas: vt supra dictũ ẽ. Quintũ donũ est amoris insatiabilis suauitas. nulla autem virtus alia tantã facit experiri delectationem & cõplacentiã sicut charitas tam in deo q̃ in creaturis: sensérat h̃ qui dicebat. Quã dulcia faucib9 meis eloquia tua sup mel ori meo: et itez iudicia dñi vera iustificata in se metipsa dulciora tẽ. Cũ igit amor dei suauissimus ẽ tã in affectu q̃ in effectu. dicẽte Bern. in. li. de diligẽdo deũ: vbi amor est labor non ẽ sed sapor: quoniã amãti nihil ẽ difficile. Ideo ꝑ cõsequẽs nec sitiari põt desiderio q̃ nõ nisi ꝺ siderare cõcupiscit: iuxta illud ps̃. Cõcupiuit anima m. de iust. t. in omi tẽpe. ꝓpter h̃ aũt anima deũ amans amore nõ saturat: qr deus amor est quẽ qui amat amorẽ amat: amare autem amorẽ facit circulũ vt nullus debeat eẽ finis vel mẽsura amoris: vnde Dyoni. li. de. di. no. q̃ amor scilicet etern9 ostendit sicut q̃dã eternus circul9 ꝓ optimũ ex optimo in optimum inenarrabili conuersione circũiens: & in hoc circulo spiritus amans complectit & ad infinitum amorem cõplectendũ inuitat: ex qua inuita ratiõe surgit q̃dam appetitus insatiabilitas que omnia vorat: quia de copia facit inopiam: dũ ex ꝑgustatis dei deliciis amplius inardescit in desiderijs: qr & si dat ad plenitudinem nunq̃ tamen ad satietatem. Hic eccl̃ xxiiij. dr̃. q̃ me edũt adhuc esurũt. ¶ De hac igitur charitate in ordine ad subiectum adhuc duo queri possunt. Primũ ẽ vtrũ charitas habita possit diminui vl̃ totaliter amitti: ꝑsertim cũ dicit Augu. viij de trinitate q̃ si dilectio non est vera dilectio dicenda nõ est sed sicut idem dicit in epl̃a ad Julianũ comitem charitas que deseri põt non vera fuit: ergo neq̃ charitas fuit. ¶ Ad hoc respondet Tho. scḋa scḋe: q. xxiiij. inter alia: q̃ charitas habita diminui non potest: neq̃ per actũ peccati mortalis: quia mortale charitatẽ totaliter corrumpit tam effectiue. qr charitati ꝓriatur q̃ etiam meritorie: qr dignus est q̃ illi deus subtrahat totaliter ipsam charitatem: nec etiam per actum peccati venialis: nec quidem effectiue. qr ad charitatem non attingit: sz m̃ ad feruorem charitatis: nec etiã meritorie: qr deus non plus vl̃ ꝓprius se auertit ab homine quaz homo auertat se a deo. similiter diminui nõ potest ꝑ cessationẽ ab actu virtutis directe loquẽdo: quia licet virtutes ex actib9 acquisite ꝑ cessationem diminui ꝑ possunt: vt dic. ꝓbs

vtq. Et ꝺ q multas amicitias in appellatio
solui. id est non appellare amicum vel ei nō
colloq: cui⁹ rō est: q⁹ ꝓservatio vnius cuiuscꝫ
rei dependet ex sua cā: Causa ꝓo virtutis ac
q̄site est actus hūanus q̄ꝺ cessante virtus
acq̄sita diminuit: z tandē totalit corrūpit: sed
ꝺ in charitate locum nō hꝫ. q⁹ solū a deo infū
ꝺit: z sic actu charitatis cessante nō diminuit
charitas directe nec corrūpit si desit mortale
peccatū: indirecte tñ loquēꝺo diminuto cha
ritatis ꝺicit pt ꝺispono ad corruptionē ipius
que fit p venialia peccata vel etiā p cessatio
nē ab exercitio operꝫ charitatis: sed p morta
le totalit corrūpi pōt: q⁹ subiectū charitatis
est ad bonū z ad malū vertibile fm arbitriū
libertatē. ¶ Scꝺo q̄rit pōt: vtrū charitas au
geri pt. ¶ Ad ꝺ ibiꝺē breuiter rñdet Tho. q⁹
charitas nō augeꝫ p ꝺ q⁹ charitas aꝺꝺit cha
ritati sē q̄ꝺā ponunt: sed p ꝺ q⁹ charitas intē
ꝺit in subiecto: ita q⁹ subiectū magis ac magꝫ
charitatem participat fm q⁹ magis reducit i
actum illius tali magis subdiuit: nō tñ imo
ligendum est q⁹ in quolibet actu charitatis
ipsa charitas augeatur: sed q̄libet actus cha
ritatis ꝺisponit ad augmentum charitatis: in
quantum ex vno actu charitatis promptior red
ditur ad agendum fm charitatē: z sic abilita
te ereſcente prumpit in actum feruentioꝛē ꝺi
lectionis quo conetur ad charitatis perfecti
onem: z z tunc charitas augeꝫ in actu z huic
quiꝺem augmento charitatis nullꝰ terminꝰ
imponi pōt in statu viętum q⁹ charitas fm
rōnem ꝓprie speciei terminuꝫ augmēti nō ha
bet. eo q⁹ est participatio quedā infinite cha
ritatis q̄ est ipūssanctū: tum etiam q⁹ cā agēs
charitatem est infinite virtutis. ſ. deus: tum
ꝺenicꝫ quia creſcente charitate semp in subie
cto supercreſcit abilitas ad vlterius ꝓceꝺen
ꝺum vl augmentandum: capacitas eiꝰ cre
ature rōnalis p charitatem augeꝫ: q⁹ p ipam
coꝛ ꝺilatatur: iuxta illuꝺ .ij. Coꝛ. vj. Coꝛ nō
strum ꝺilatatum est: z ideo semp remanet abi
litas ad maius augmentum. Ad lau.

¶ De obiecto charitatis ſcz ſummo bono/z de mercantia amoꝛis/ac de quatuoꝛ que ſunt p oꝛdinē ex charitate diligenda. Sermo.xvij

O noꝛa patrem tuum z ma.
b zē. Jam oꝛdine debito videndum ē
ꝺe obiecto ipius charitatis: ꝺe quo
ꝓmo q̄rit pt: vtrū ſūma bonitas sit prima rō
ꝺiligēꝺi omne illuꝺ q⁹ ex charitate ꝺiligit. ac
p conſequēs obiectum formale ipius charita
tis. pſertim cū sē se habet eno ad cognitionē
ita bonū ad ꝺilectionē: sed prima rō cogno
scendi nō est ſummū ens sed ens cōe creatoꝛi
z creature cōitate analoga: g̃ sīr prima ratio
ꝺiligendi non ē ſumma bonitas ſz bonitas cō
munis creatoris z creature cōitate analoga.
¶ Ad ꝺ rñdet Rich. ſup. iij. ꝺiſ. xxviij. q⁹ prima
ratio ꝺiligēꝺi ex charitate est ipsa ſumma bo
nitas: quia sicut primo rō videndi est illuꝺ ra
tione cuius mouet visum quicq̄ꝺ mouet visū
vt lumen vl color: z sicut prima rō intelligen
ꝺi est illuꝺ rōne cui⁹ intelligitur quicq̄ꝺ intel
ligitur vt ens vel verū: sic concedendū ē illō
esse primā rōnem ꝺiligendi ex charitate: rōne
cui⁹ ꝺiligit quicq̄ꝺ ex charitate ꝺiligit: hoc ei
ſumma bonitas ꝓpter quam oīa ꝺiligenda
ſunt q̄ ex charitate ſunt ꝺiligenda. ¶ Ad obie
ctum igitur ꝺicendum: q⁹ non est sīc ꝺe prima
rōne ꝺiligendi ex charitate: z ꝺe prima ratiōe
ꝺiligendi cōiter ꝺeum: q⁹ sicut ꝺiligere cōmu
nus est q̄ ex charitate ꝺiligere: sic prima rō
ꝺiligēꝺi cōmunioꝛ est q̄ prima rō ꝺiligēꝺi ex
charitate z ideo si ꝺetur q⁹ prima rō ꝺiligendi
cōmuniter ꝺicti nō sit ſumma bonitas ſed bo
nitas communis creatoris et creature cōita
te analoga: put concluꝺere videt argumen
tum: non tamē ꝓpter hoc ſequit q⁹ ſumma bo
nitas non sit prima rō ꝺiligendi ex charitate:
ex q̄ꝺo ꝺcluꝺit q⁹ ſūma bonitas ē prima rō ꝺi
ligēꝺi ex charitate z obiectum formale ipius
charitatiꝫ. ¶ Pro q̄ ſciendū q⁹ ſūma bonitas
pt ꝺsiderari ꝺupliciter: ſcz fm eē q⁹ hꝫ in re: vel
fm eē q⁹ hꝫ in aia vl mēte. Sūma bonitas g̃
est formale charitatis obiectū fm eē q⁹ hꝫ in
re. z ex ꝺsequēti eius obiectū fm eē q⁹ hꝫ in
nostra mēte: Cui⁹ rō ē: q⁹ esse reale bonitatiꝫ
iꝺē ē cū ipsa bonitate. ſed esse ſuū q⁹ hꝫ n no
stra mēte in rōne cognoſcibilis ē ipm esse no
stre menti repꝛeſentari: vel ab aliquo mō co
gnoſci: modo nostra voluntas p charitatē p
mo z pncipaliꝰ rendit p ꝺilectionē in ipsaꝫ ſū
mā bonitatē in suo reali esse q⁹ ē iꝺē cū ea: et
ex cōſequēti ꝺiligit eam nostre mēti repꝛeſen
tatā: z a nostra mente cognoſci. Hinc est q⁹
ꝺominus vniuersaliter omnibus ꝓceptū cha
ritatis inꝺixit: ꝺicens: Diliges ꝺominum ꝺe
um tuum ex toto coꝛꝺe tuo zē. z ne queram⁹
ꝺiuersiculum ad excuſandas excuſationes in
peccatis ipsa charitas omnibus venalis ex

exponitur nec est psonarū acceptio apud deū vt dr Roma.ij. qr solē suum oriri facit sup bonos ⁊ malos: ⁊ pluit sup iustos ⁊ iniustos: vt dr Matth.v. Nec est q̄ se abscondat a calor eius: vt dicit ps. ¶ Vis nūc videre signū mercantie amoris huius. audi. ps. Suauis dñs vniuersis ⁊ mis. eius sup ⁊c. neminē tamē ad eius emptionē violentat: sed vt dr Eccī.xv. Deus ab initio constituit hominem rectū et reliquit eū in manu cōsilij sui: tm̄ aūt suadet qr coacta seruitia non acceptat: vñ dr Apoc. iij. Dicis qr diues sum ⁊ locuples ⁊ nullius egeo: ⁊ nescis qr tu miser es ⁊ miserabil: pauper: cecus ⁊ nud⁹: suadeo tibi emere a me aur̄ ignitū ⁊ pbatū vt locuples fias ⁊ vestimentꝫ albis induaris: vt nō appareat cōfusio nuditatis tue: hoc ibi. Sz forte causeris de difficultate tā inueniēdi q̄z adeūdi felicissimā apothecā huius mercātie: ⁊ lz multi essent q̄ eam cōpare vellēt: tñ locoꝝ incertitudo ⁊ itineris longitudo eos ab h̄ ꝓposito reuocaret. Ad hoc fidenter respondeo q̄ deus qui charitas est: vbiq̄z regnat: vbiq̄z maiestas eius omnia replet: ac eius charitas complectitur vniuersa: quinimo prope est dominus omnib⁹ inuocantibus eum in veritate: si tamen eius apothecam magis delectat inuenire. queramus eam cum sponsa dicente. Indica mihi quem diligit anima mea: vbi pascas: vbi cubes in meridie: ne vagari incipiam post greges sodalium tuarū: curre fidelis sponsa ad lectulū sponsi tui ⁊ mercantiam amoris inuenies: curre inquam ad dimensionē crucis qr nullibi venditur amor nisi i hac apotheca: vbi ex amore pater filium ⁊ filius obtulit semetipsū: amplectere illum cum magdalena et scrutando comprehende si potes cum omnib⁹ sanctꝫ que sit longitudo: latitudo. sublimitas et profundum amoris huius felicissime apothece: felix paulus qui dicebat. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri iesu christi Sed rursus de quantitate precij expauescis forsan q̄ angustias tuas incomparabiliter excedat: ⁊ dicis cum apostolo. Velle quidē adiacet mihi. perficere autem non inuenio: Vñ ad eandem margaritam comparandam allegat⁹: Hugo dicit inter alia. O charitas si scirē quanti vales precium pro te appenderem sed forte excedis angustias meas: nec inuenire potero precium tuum penes me: dabo tamen quod habeo ⁊ totum quod habeo: ⁊ tota domus mee substātia te commutabo: ⁊ cū totum dedero totum quasi nihil iam reputabo omnes delectationes canis mee: omnes iocunditates cordis mei propter te libēter impendā vt te solā possidere valeā: tu sola mihi charior: tu sola vtilior: tu sola suauior: tu sola iocundior amplius delectaris: abūdantꝰ satians: tutius saluans: felicius ꝯseruans: ⁊ postea cām subdit cōparatiōis huiꝰ dicens: Nū quid parū est deū in se manētem habere tantum est charitatē possidere: qr fm Bern. Deus charitas est: quid p̄ciosius: ⁊ qui manet in charitate in deo manet. quid securius: ⁊ deꝰ in eo: quid iocundius: vnde inquis ergo tantum inueniam preciū ad ꝯparādū? Sed ne expauescas ne diffidas o homo. omnes satiare desiderat qui omnes ad hunc vite fontez inuitat: dicens: Joh. vij. si quis sitit. s. amorez: veniat. s. affectiōis passib⁹ ad me scz fontem indeficiētem vite ⁊ charitatis: ad me torrentem inebriantis voluptatis: ad me dulcedinē transformantis amoris ⁊ bibat: sed q̄ precio dñe. omnes inquit sitientes venite ad aq̄s scz gr̄e ⁊ charitatis: ⁊ qui nō habetis argentum ꝓperate: emite ⁊ comedite: venite emite absq̄z argento ⁊ absq̄z vlla cōmutatione vinū scilz amoris ⁊ charitatis ⁊ lac puritatis: qr charitas opit multitudinē peccatoꝝ: nō ergo emit̄ auro vel argento nō quibuslibet iocalib⁹ vel ornamentis non adulterinis crinibus aut fucamentis: nec caudatis vestibus: nec rostratis calceis. hec enim oīa dñi sunt licz ab hominibus abutant̄. Deinde est terra ⁊ plenitudo eius de ꝓpria moneta margaritam hāc cōparare necesse est nō de his q̄ dñi sunt cuiꝰ sunt oīa bona tp̄alia: corp̄alia: sp̄ūalia ⁊ eternalia: aperienda est g̃ ꝓpria bursa ⁊ ꝓpria moneta tradenda bursa nostra cor nostrū est in qua moneta nostra recōdit̄ scz scelera ⁊ peccata que nostra sunt ⁊ propria: ⁊ hec dominꝰ pro mercantia amoris gratanter acceptat. qr illa tm̄ sunt nostra: omnia vero bona dei sunt: iam considera quid das ⁊ quid recipis: nihil charitas eo quod emitur: nihil vilius eo quo emitur precium soluis cum peccata humilit̄ recognoscis ⁊ confiteris: charitatem recipis cum remissionem acquiris. audi precium soluentem: dixi confitebor aduersum me iniusticiā meā dño audi margaritā diuine dilectionis recipientem. ⁊ tu remisisti impietatē peccati mei. O pelagꝰ infiniti amorꝫ q̄d agis q̄d sustines. o sublimitas sapientie dei q̄ exupas omnē sensum quō ex amore quodāmō stulta-

facta es: nūmos scelerū nostroꝝ acceptans ꝛ amplissimū donum tue charitatis indulgens vt amore tuo beatos nos facias ꝛeternū: vñ queritur Augustin. in li. confes. quid tibi sum bone ihesu vt amari te iubeas ꝛ ꝓcipias: ꝛ nisi facta irascaris ꝛ minaris mihi ingentes miserias. Rñdet Bernñ. lib. de diligendo deū cū amat deus nihil aliud vult q̄ amari certissime ob aliud nō amat nisi vt amet sciens ipsos amore beatos qui se amauerint. ¶ Scōo prin cipaliter quem pōt ex quo fm Aug. j. de doc. ꝓpiana: quantuo: sunt diligenda. Vnū qō est supra nos. Alterū qō nos sumus. Tertiū qō est iuxta nos. Et quartū qō est infra nos. Vltrū scz omne illud qō est supra nos p naturā ex charitate diligendū est: pserim cū non solū deus videatur supra nos esse: sed etiā angeli boni ꝛ mali: ꝛ ipsa beatitudo quā expectam⁹ Ad hoc rñdet Rich. vbi supra: q omne illud qō per naturā est supra nos: ex charitate diligendū est: nam q deus ex charitate diligendus est: satis patet ex iam dictis. Diligendi sunt etiā sancti angeli ex charitate cū sint participes eterne beatitudinis: in qua cōmunicāt homines cū angelis: sicut dicit Matth. xxij. q in resurrectione erunt homines sicut angeli in celo charitatis enim amicitia vt dictū est supra: fundat super cōmunicatione beatitudinis eterne. Nec mirū si diligendi sunt: cū ꝛ ipi affectu pariter ꝛ effectu cordialiter nos diligunt: nam q̄tum ad primū dicit Origen. super lib. ū numeroꝝ omelia. lxix. Ad gunt angeli diē festū letantes super his qui refugientes cōfor tia demonū: per exercitia virtutū se festinant angelicis sociare consortijs. Quantū etiā ad secundū dicit ibidem omel. lxvj. Adest vnicuiq̄ nostrū etiā minimis qui sunt in ecclesia: angelus bonus: angelus dei: qui regat: q moueat: qui gubernet: qui pro actibus nostris corrigendis ꝛ miserationibus poscendis: quotidie videat faciem patris: hec ille. Ceterū diabolus cū sit nomen nature in malicia obstinate: ideo concedi non debet q sit ex charitate diligendus: nisi cum hac determinatione: scz rōne sue nature que naturaliter est bona ꝛ a deo est: nō est tamē eius natura diligenda ex charitate amore amicitie: quo rei dilecte vitam eternam optamus: imo ex charitate in eius eterna punitione diligere debemus dei iustitiā iuxta illud p̄s. Letabitur iustus cum viderit vindictam: sed illā naturā ex charitate diligere debemus: volendo eā cōseruari ad dei gloriam: sicut etiā diligimus creaturas irrōnabiles: nō q velimus eis bonū vite eterne: sed in q̄tum volumus eos pmanere ad dei gloriā ꝛ vtilitatez hoim. Deniq beatitudo similiter est ex charitate diligenda: qz nō tantū illud ex charitate diligit ad qō habet amicitia: sed etiam bonū illud qō optamus amico vel qō manere volumus illius gr̄a: fm quē modū beatitudinē ex charitate diligimus: eā enī nobis ꝛ amicis volumus: ꝛ eam ad dei gloriā manere volumus: ad quē summā charitatis amicitiā hꝫe debem⁹: nō m̄ est intelligendū q beatitudo creata sit p naturā. s. nos cū sit accidēs ꝛ natura substantie sit nobilio: q̄ accidētis. ¶ Tertio ꝓncipaliter queri pōt: vtrū ex charitate diligendū sit illud qō sumus nos: ꝓsertim cū id qō ad charitatē pinet: nō pōt esse vitupabile qz charitas nō agit pperā: vt dicit j. ad Cor. xiij. fm amare seipm est vitupabile: ōz. enī. ij. ad Timo. iij. In nouissimis diebꝫ instabunt tpa periculosa: ꝛ erūt homines seipos amantes. Ad hoc rñdet Tho. scōa ꝛᵉ. q. xxv. q cū charitas sit amicitia quedā: ideo dupliciter de charitate loqui possum⁹. Vno mō sub cōi rōne amicitie: ꝛ sic amicitia ꝓprie nō habet ad seipsum fm aliq̄d maius amicitia: qz amicitia vnionem quandā importat. Dicit enī Dionys: q amor ē ꝓtis vnitiua: vnicuiq̄ aūt ad seipz est vnitas q̄ potior est vnione. Vñ sicut vnitas est pncipiū vnionis: sic amor q̄ qs seipm diligit est forma ꝛ radix amicitie: in hoc enī amicitiā habemus ad alios: q ad eos nos habemus sicut ad nosipos. Alio mō loqui possumus de charitate fm ꝓpriā rōnem ipius: put scz est amicitia hois ad deū pncipaliter: ꝛ ex pñti ad ea q̄ dei sunt: iter q̄ etiā est ipse hō q charitatē habet: ꝛ sic int' cetera q̄ ex charitate diligit quasi ad deū pinētia: etiā seipm ex charitate diligit Qō aūt amātes seipsos vituperant inq̄tū amāt se fm naturā sensibilē cui dānabiliter obtē perāt: hoc enī nō est vere ex charitate seipm amare: f qs vere seipm amat fm naturā rōnalem: vt velit sibi ea bona q̄ pinēt ad pfectionē rōnis: ꝛ hoc mō p̄cipue p charitatē pinet diligere seipm. ¶ Quarto pncipaliter q̄ri pōt vtrū ex charitate diligendū sit omne illud qō est iuxta nos: q̄ ad naturā eiusdē speciei nobiscū cōplete existens in specie. i. ois hō siue bonus siue malus: pserim cū ōz Sap. xiij. Similr odio sunt deo impius ꝛ impietas eius. Ad h̄ dicit Rich. vbi. s. q omne illud qō est iuxta nos diligendū est inq̄tū hō est: dilectione amicitie

optando sibi beatitudinem eternā: si nō fuerit obstinatus in malicia: qđ dico propter antichristū: q̄ hoc modo nō erit diligēdus: sed eo mō diligendus est quo diabolus: vt iā dictū est. Unde homo inq̄tum homo nō oditur a deo: sed sua impietas per se: ⁊ ipsemet ꝑ accidens ratione impietatis sue: si ergo dei inimicus non potest a charitate excludi: quāto minus inimicus ꝓprius: sicut plus est pōderanda iniuria diuina q̄ propria. Hinc dicit Bonauen. sup. iij. dist. xxx. ꝙ charitas in homine vera nō est: nisi diligat omne diligibile: diligibile aūt a charitate est omne illud qđ est possibile ad beatitudinē peruenire: ⁊ ideo nō habet aliquis charitatē nisi diligat omnes illos qui sunt in statu vie: siue sint amici siue inimici. Unde in ps. dicitur: Latum mandatū tuum nimis: qu: a mandatū charitatis ad om̄es se extendit: ⁊ sicut longitudo mandatis se extendit ad omnē differentiā temporis: sic latitudo ad omnē personā hoīs viatoris. Sciendū tn̄ ꝙ duplex est amoris affectus. Quidam est a charitate elicitus: scz quo q̄s optat alteri summū bonū siue beatitudinē eternā: ⁊ ad illū affectū omnes tenent̄ tam erga inimicos q̄ erga amicos. Alius est amoris affectus a charitate impatus: quo scz optat quis alteri bonū temporale ꝓsperitatem transitoriā: ⁊ ad illū affectū con tenent̄ ex necessitate: sed tantū ex perfectiōe: vt inimicos diligant: sed sufficit ꝙ nō odiant ⁊ de eoꝝ aduersitate nō gaudeant nisi forte ad aliq̄d bonū inde speratū. ¶ Quito principaliter queri potest: vtrū ex charitate sit diligendū omne illud qđ est infra nos quo ad naturā scz corpus nostrum: presertim ꝙ si corpus nostrū est diligibile ex charitate: eo ꝙ seruit anie: per ꝯsequens etiā omnis alie creature que sunt infra nos essent diligibiles ex charitate: cū omnia creata seruiāt anie: inquātum per ea reduci pōt in dei cognitionē. ſm apostolū dicentē Ro. j. Inuisibilia dei ac creatura mundi per ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciuntur. Ad hoc rn̄det Bona. super. iij. disti. xxviij Qđ cū charitas sit pōdus inclinans ad summū bonū ⁊ perfectam beatitudinē: omne illud facit diligere qđ est beatū ⁊ beatificabile: qz ergo cōtingit aliquid esse beatū tripliciter: scz per essentiā sicut solus deus: ⁊ ꝑ primā influentiā sicut rōnalis spūs ac per quandā redundantiā sicut corpus hūanum: in qđ gaudiū glorie redūdat per ꝯiunctionē sui ad animā beatā. Hinc est ꝙ oīa ista sunt ex charitate diligenda ſm prius ⁊ posterius: ſm maius ⁊ minus sicq̄ ꝑz ꝙ charitas nō solū nos facit deū diligere ⁊ rōnalem spiritū ſ corpus. Uerūtamen ſm Rich. ibidem: alie creature irrationales ad nostrā essentiā nō ꝑtinentes: sunt quidem ex charitate diligende: non tn̄ dilectione amicitie ꝓprie loquendo: sed inq̄tum ex charitate volumus illas cōseruari ad honorē dei ⁊ vtilitatem hoīm: quia ex charitate diligimus dilectione amicitie: sic enim ⁊ deus ex charitate creaturas illas diligit: iuxta illud Sapientie. xj. Diligis oīa que sunt. Ad lau.

¶ De ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de modo diligendi obiectū formale charitatis quod est summū bonū. ¶ Sermo xviij.

Honora patrem tuū ⁊c. Post premissa videndū est de ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de modo diligendi vnūquodq̄ diligibiliū: vt sic salubriter amans ad vnūquodq̄ diligibiliū ordinate moueri valeat: ⁊ dicat illud Cantic. ij. Introduxit me rex in cellā vinariā: ordinauit in me charitatem. ¶ Ad cuius euidentiā primo queri pōt: vtrū sit ordo in charitate respectu diligibiliū: sicut sentire videtur Augu. in li. de doct. christiana. c. vij. dicens. Inter diligibilia primo ordinati sumus ad illud quod est supra nos: deinde ad illud qđ nos sumus: tertio ad illud quod est iuxta nos: ⁊ quarto ad illud quod est infra nos. Ad hoc respōdet Rich. super. iij. distin. xxix. ꝙ ordo quidam est respectu diligibilium: qz ſm Augu. xj. de ciui. dei. ⁊ xiij. confes. Amor est pondus anime: sicut ergo corpora ꝑ sua pondera ordinate mouent̄ ad loca sua: ⁊ ordinate in eis quiescunt: sic anima per charitatiuū amorem ordinate mouetur ad diligibilia: ita ꝙ hic ordo est per ipsam charitatem inclinatiue: qz voluntatē inclinat ad diligibilia: ſm ꝙ plus ⁊ minus habz de bonitate ceteris paribus: cū enim non sit diligibile nisi bonū ſm ꝙ res plus habz de bonitate plus etiā habet de diligibilitate: in actibus aūt charitatis est ordo ille formaliter: ipi enim actus charitatis respectu diligibiliū ordinati sunt: ⁊ in hoc ordine diligibilium ipse deus qui est summū bonū primatū obtinet: qz quelibet amicitia illū specialiter respicit in q̄ principaliter est illud bonū: super cuius cōicationem fundatur amicitia: eo ꝙ ipso principa-

liter dep̄det illa cōiuncto: ꝫ amicitia charitatis fundat sup eternā beatitudinē q̄ i deo ē p essentiā: in nullo aūt alio ē nisi p participationez dei ei cōiuncte z fontale bonū ē: a q̄ solo dep̄det cōiuncto beatitudinis eterne: z iō p̄cipaliter est charitate diligend⁹ ē. ¶ Scdo ꝓ q̄rī p̄t vtrū igit⁹ de⁹ ꝓpter se z sup oia diligēd⁹ est: p̄ceptū cū illo q̄ diligēdū ē ꝓpter mercedē: nō ē ꝓpte se z sup oia diligendus q: fm p̄m. ſ. Posset ſ. Illud ꝓpter amatum⁹ aliū magis ē amandus: sed de⁹ diligend⁹ ē z sibi fuitēdū ē ꝓpter mercedē. Hinc p̄ dicebat in sui p̄mo canonem. Inclinauit cor meū ad faciēdas iust: fiuias i eternū ꝓpter retributionē. Ad h̄ r̄ndet Rich. vbi. ſ. q de⁹ diligēd⁹ ē ꝓpte se et sup oia: q: dicit Aug. de doc. chr̄ia: q de⁹ ꝓpte seip̄m et amplꝰ boie diligēd⁹ ē: in q̄ satis dat intelligi q sit sup oia diligēd⁹ h̄ enā inuit dñs Lu. xiij. vbi dic̄. Si q̄s vēit ad me z nō odit patrē suum et matrem et vxo. et filios et fres et so. adhuc aūt et aiaz suā n̄ p̄ me⁹ ē discipul⁹: ꝫ oia q̄ inq̄situm elongāt a deo ꝓpte deū odiēda sūt: minꝰ sūt diligēda q̄ de⁹ q̄ de⁹ plꝰ ē diligēd⁹ q̄ oia p̄dicta ac p̄ dñs sup oia. Huiꝰ aūt rō ē: q: q̄ rū res bz de bonitate rei bz de diligibilitate: cū nihil sit diligendū nisi bonū: ꝫ bonitas dei trāscēdit i infinitū bonitatē oīs creature: q̄ plꝰ q̄ tota creatura diligēd⁹ ē. Vñ dic̄ ibidē Bonauē. q fm ordinē charitatis de⁹ enā p̄ponē d⁹ ē nob intīm vt amor respectu nr̄i: nec e q̄ri posset nec opponi amori dei. Salua ſuba dabuꝰ charitatꝫ. cui⁹ rō ē q: charitas facit deū diligi tā finē vltimū et tā sūmū bonū: et q: finis vltim⁹ ē vn⁹ solꝰ et sūmū bonū: sit nō bz aliud supius se vl sibi eq̄le. Hic ē q ꝫ charuans legē ipossibile ē aliq̄d plꝰ deo vel eq̄liter ipi deo amare. charitas ei q: diligit ō um sic̄ summū diligit deū sup oia. et q: diligit ip̄m sic̄ finē vltimū: diligit eū ꝓpter se: q̄ āt diligit ꝓpter se et sup oia: diligit dilectōe fruitionis: q̄ ꝓ ꝓpter aliō diligit dilectōe vsus: q̄ cū charitatꝫ sit oia ad deū tā ad finē vltimū referre: sic̄ p̄dictꝫ ē corꝓ ad locū ꝓprium inclinare. hinc est q charitas facit nos deū plꝰ q̄ nosmetipsos diligere: Ad obiectū igitur q deus ꝓpter mercedē diligend⁹ ē. r̄ndet Rich. ibidē. q deum diligi ꝓpter mercedē multiplicit accipi p̄t. Uno modo p mercede increata q̄ de⁹ est de q̄ dic̄t Gen. xv. Noli timere abrā ego p̄tector. tuus sū: z merces tua magna nimis. et tales sunt boni mercennarij de q̄b⁹ dr Lu. xv. Quāti mercēnarij in domo p̄ris mei abūdant panib⁹. vbi dicit glo. q future mercedis intuitu digna opari satagūt. q̄dianis supne gr̄e reficiūt alimētis. Alio mō ꝓ mercede creata q̄ m̄ nobiliorē ē q̄ mot⁹ charitatꝫ vnicuiusmōi merces ē clara dei visio et ei⁹ p̄cia fruitio: et sic ē de⁹ diligi p̄t ex charitate ꝓpte mercedē sic̄ ꝓpter finē. nō in q̄ q̄escit q ꝓpter finis vltim⁹ ē et bonū increatū. ꝫ q ē ipa q̄es q vltimꝰ finis nō ē q̄situs sit in fine vltimo. Tertio mō ꝓ mercede tpali: z sic de⁹ nō ē diligēd⁹ ꝓpter mercedē sic̄ ꝓpter finē: q: res omnis tpalis ē minꝰ digna q̄ mot⁹ charitatis: p̄t n̄ diligi ꝓpter mercedē sic̄ ꝓpte aliq̄d coadiuuās ad motū dilectiōis: sic distribuno q̄dian p̄ cē coadiuuās ad h̄ vt canonicꝰ vadat ad eccl̄iā: nō n̄ cē dr̄ rō p̄cipal. Tho. sc̄da sc̄e. q. xxvj. dicit: q hō nō solū amicitia charitatis que fundat sup cōiunctōe donoꝝ gr̄e et glie deū diligere dr̄ sup oia z plꝰ q̄ seip̄m: eo q brītudo in deo ē sicut in cōi z fōrali oim p̄ncipio: q brītudinē p̄cipare p̄t: ꝫ enā amore naturali diligit q̄s deū sup oia z plꝰ q̄ se. q: ab eo natus bonū accipim⁹. nā sup cōiunctōe bonoꝝ naturaliū nob a deo fcīā fūdat amor naturalis: q̄ nō solū hō in sue nature integritate diligit deū sup oia etiā plus q̄ seip̄m: ꝫ q̄libet creatura suo mō. z vl intellectuali vt angelus: vel rōnali vt hō vel irrōnali vt bruta alia: vl saltē amore naturali sic̄ lapides z alia q̄ cognitōe carēt: q: vnaq̄q̄ ps plꝰ amat naturaliter cōe bonū totꝰ q̄ ꝑticulare bonū ꝓprium: q̄ manifestat ex ope: q̄libz em̄ ps inclinatione bz p̄cipalē ad actionē cōmunē z vtilitatē totꝰ: apparet etiā h̄ in polit. ſ. mb⁹ fm q̄s ciues ꝓ cōi bono dispēdiū ꝓpriaꝝ rez z p̄sonaꝝ interdū sustinēt. ℟ Lerno pinde q̄ri p̄t ō p̄cepto diuine dilectiōis: ō q̄ dr Deut. vj. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo: virū sc̄z teneamur ad illū modū diligēdi quē ibidē dñs exp̄mit p̄serū cū h̄ p̄ceptū tragilitatem humana penit⁹ illaqueat videat dicēte dño Dauid. xx. Si vis ad vitā ingredi serua mādata. Istud em̄ est mādatū magnū z p̄cipuū oim mandatoꝝ ad cui⁹ obseruationē hō maxime videt obligari: q̄ tñ obseruare videt impossibile. sic impossibile ē aliq̄d moueri sil z semel i oppositus motib⁹: ita aūt nr̄a q̄diu in carne est refractaꝝ bz ad corꝓ: q: corp⁹ q̄ corrumpit aggranat aiaz z sic in mortali vita totaliter in deū ferri non p̄t nec p̄ dñs ex toto corde diligere. Ad h̄ r̄ndet Bonauē. sup. iij. di. xxvij. q cū aliq̄ dicūt doctores hunc mo

dum dilectionis impleri posse aliqñ ꝙ ipleri nō posse ex hō ām̃onemur ꝙ vno mō ad dictū dilectiōis modū obligamur ipl̃ēdū: alio mō excitamur ad ipm̃ desiderandū. Pro q̃ sciendū ꝙ dupl̃r intelligi pt ꝙ hō totū cor possidet vt ex toto corde deū diligat aut ita ꝙ excludat omnē affectū extraneū. et tūc plene ac pfecte cordi dñar. h̃ aūt ē qñ ois mot⁹ cordis refert in deū. z sic ois toralitas cordis ponit plenū dñium: aut amor dei ōr totū cor possidere. ita ꝙ nō excludat oēm affectū extraneū ſz tm̃ affectū oppositū ipi deo. h̃ ē ꝙ nihil dilligat supra deū vel eq̃le deo. et sic diligit deus ex toto corde q̃ diligit eū ꝓpter se et sup oia. Pria toralitas haberi nō pt añ adeptiōz gloríe vbi ad ipm̃ deū aspiciem⁹ et in ipm̃ cōtinue feremur et tō mod⁹ ille diligēdi nō obligat viatores ad sui iplentionē: ſz exprimit in p̄cepto vt sciam⁹ q̃ p amorē tēdere debeamus et vt nemo pfectū se arbitret q̃ ista pfectionē illā assecut⁹ fuerit. Et si q̃rit̃ cur illo p̄cepto magis exprimit̃ q̃ tēdere debeam⁹ q̃ in alijs p̄ceptis: Rñderi pt ꝙ plenitudo legis ē dilectio. et finis p̄cepti ē charitas. mādatoq̃ dilectiōis ē primū et maximū diuinū testimoniuz tō disposuit spūs sanct⁹ circa ipm̃ exprimere pfectionē et cōpletēū: ad qō singula bona et mādata ordināt magis q̃ in aliq̃ p̄ceptoz. Scōa ꝙ toralitas haberi pt ꝙ infusionē gr̃e q̃ ē expulsiua oīs mortalis culpe. sic enim fm Tho. vbi. ā. q. xlviij. Totū cor hois etsi nō actu sp ferat in deū habitualit̃ tñ sp in deū ferri pt: nec ꝙ nihil ō dei dilectionē cor hominis recipiat et hec ē pfectio vie cui peccatū veniale nō cōtrariatur q: non tollit habitū charitatis cum nō tendat in oppositū obiectum sed solū impedit charitat̃ vsū. ¶ Quarto q̃ri pt vtrū diuine dilectionis sit aliqs mod⁹ babēdus: p̄sertim cū ratio boni cōsistat in mō specie z ordine. vt patet p Augustin. in li. de natura boni sed dilectio dei est optimū in homine fm illud Colo. iij. super oīa charitatē habentes: Hinc Augu. q̃rit in lib. de moribꝫ eccle. Dic mihi quesō te quis sit diligendi modus: vereo: enim ne plus minusue ꝙ oportet in flammet desiderio et amore dñi mei frustra vero quererer modū si nō essz aliqs diuine dilectionis modus. Ad h̃ respōdet Tho: scōa scōe q. xxvij. q modus imponat quandam mensure determinationem que determinatio reperit̃ in mensura q̃ in mensurato. sed aliter et aliter. In mensura enī inuenit̃ essentialiter quia mensura fm seipsam ē determinatiua z moderatiua aliox in mēsuratis aūt inuenit̃ mēsura fm aliud: id ē in q̃tū attingūt mensurā: z tō in mēsura nihil accipit pōt imodificatū se res mēsurata nō est modificata nisi mēsurā attingat siue deficiat siue excedat. In oibꝫ igit̃ appetibilibus z agibilibꝫ mēsura est finis: qz eoz que appetim⁹ z agim⁹ oportet accipere rationē ꝓpriā ex fine vt ꝓz. in ij. phisicoz: et ideo finis fm seipm̃ hz modū: ea ꝙ que sunt ad finē habēt modū ex eo q finis sunt ꝓpter quos nata. Et tō sicut dicit̃ pbus in primo Polit̃. Appetit⁹ finis i oibꝫ artibꝫ ē absq̃ fine z termino: eoz aūt que sūt ad finē ē aliqs termin⁹ exēpli gr̃a: Medicus nō imponit aliquē terminū sanitati: sed facit eā perfectā q̃tūcunq̃ pōt: medicie ꝙ terminū ponit: qz nō dat tm̃ de medicina quantum pōt: sed fm ꝓportionē ad sanitatem: quā si excederet vl̃ ab ea deficeret esset immoderata: sic finis omniū actionū z affectionum hūanaꝝ est dei dilectio: ad q̃ omnes ordinant que debite ordināt: qz p eā maxime vltimum finē attingim⁹: z ideo in dilectione dei modus accipi nō potest sicut i rē mensurata vt sit in ea accipere plus z min⁹: sed sicut inuenitur modus in mensura in qua non potest esse excessus: sed quāto plus attingitur regula tāto melius est. et ita quāto de⁹ plus diligitur tanto est dilectio melior: mod⁹ ergo diligēdi deum est sine modo diligere: fm Bern̄. in li. de diligendo deum: cū inquit. Dilectio q̃ tendit in deum tendat ei in infinitum nam et infinitus est deus et immēsus quisnā queso deberet esse finis nostri vel modus amoris. amat immensitas: amat eternitas: amat superemines sciēcie charitas. amat deus cuius magnitudinis non est finis: cui⁹ sapientie non est numerus: cuius pax exuperat omnē intellectum: z vicē repēdimus cū mēsura: vide nunc quo modo. imo q̃ sine mō deus a nob̄ amari meruerit: qui ꝓior dilexit tantus ac tantum z gratis tantillos ac tales. hec ille inter alia. ¶ Quinto queri pōt quō intelligat illud p̄cepti Deut. vj: Diliges dominū deū tuum ex toto corde tuo tē. Ad hoc respondz Tho. ibidem. q. xliij. inter alia: q in Marco et in Luca ponunt quatuor tradita i hoc p̄cepto: in Deut. vero z Matt. ponunt tria: ſz q̃ uis alicubi vnum diminuit: hoc contigit q̃ illud ex alijs intelligitur: quatuor igitur sunt de ratione huius p̄cepti. Pro quo sciendū ꝙ dilectio est actus voluntatis que signat̃ hic ꝙ

cor: q; sicut cor corporale principiū est omniū corporaliū motuū: ita & voluntas & maxime q̄tum ad intentionē finis vltimi: qđ est obiectū charitatis: est principiū oim spūaliū motuum: tria sunt aūt p̄incipia actuū que mouent a volūtate: scz intellectus qui signat per mentē: vis appetitiua inferior q̄ signat p animā: & vis executiua exterior q̄ signat per fortitudinē seu virtutē seu vires. Primo igit̄ p̄cipit deus diligi ex toto corde: id est ex tota volūtate: vt scz per charitatē volūtas totaliter ferat in deū: hoc enī est ex toto corde diligere. Qđ si quer̄ an deus totaliter diligi p̄t: dicendū q; b tripliciter intelligi p̄t. Primo vt modus totalitatis referat ad rem dilectā: & sic deus totaliter est diligendus: q; totū qđ ad deū pertinet diligi debz: siue sit iustitia siue misericordia. Secundo vt totalitas ad diligentē referat: & sic etiā deus totaliter diligi debet: vt nō remaneat in corde locus amore dei vacuus: quo intret amor mordinatus: sed oia referant̄ in deū vt eius honor & beneplacitū in omnibus p̄ponat. Tertio p̄t intelligi totalitas fm cōparationē diligētis ad rem dilectā: vt scz modū diligentis adequet mō rei dilecte: & hoc esse non p̄t: cū enī vnūqđq; sit intantū diligibile inq̄tum est bonū. Deus cuius bonitas est infinita: est infinite diligibilis: nulla aūt creatura potest deū infinite diligere: q; oīnis virtus creature siue naturalis siue infusa est finita. Hinc horat̄ Hugo dicēs. Quantū potes tantum diliges: possibilitas tua erit mensura tua q̄to plus amas tanto plus habes: & quanto plus habes tanto felicior es. Extendere ergo & dilatare q̄tum potes: vt totū impleat̄ qđ in te est: noli timere quasi deficere debeat ille si nimis capax fueris: si vas nō deficit oleū sufficit: cor tuū vas est: amor illius oleū est q̄ diu vas habes: ille infundere non cessat: hec ille.

¶ Secūdo p̄cipit diligier tota mente: id ē intellectu: vt scz moueat ad assentiendū his q̄ sunt fidei & ad me meditandū de deo dilecto: q; vbi cor ibi oculus tam exterior q̄ interior. Tertio p̄cipit diligi ex tota ania: id est ex vi appetitiua inferiori vt se p̄former parti supiori: q; sicut spera supior motu suo mouet inferiores: sic etiā volūtas mouet appetitū sensitiuū: vt habet̄. iij. de aia & hoc p vim amoris p̄sertim diuini: mouētis efficaciter ipsaz volūtatem: qua desipere facit carnalia & ardua reddit suauia. Quarto p̄cipit diligi ex tota virtute vel fortitudine: id est vi executiua exteriori: qua scz actus noster exterior obediat deo ad operandū ex dilectiōe: nec p̄speris cedens nec aduersis: sed fideliter cū apostolo clamitans. Oia possum in eo qui me cōfortat: & aggrediardua & sustinere grauia. Ad laudē dei.

¶ De modo & ordine charitatis respectu diligibiliū boni cōmutabilis ¶ Sermo xix.

Onora patrem tuū &c. Viso de p̄cepto & modo diligendi bonum incōmutabile: in p̄senti sermōe videndū est de modo & ordine diligendi bonum cōmutabile. De quo primo quer̄ potest: vtr̄ ordo charitatis respectu diligibiliū boni commutabilis cadat sub p̄cepto: p̄sertim cū ea que sub p̄cepto cadunt: nobis sufficienter in sacra scriptura tradita sunt: sed ordo charitatis respectu diligibiliū inter creaturas nusq̄ in sacra scriptura reperit̄ positus. ¶ Ad hoc rūdet Tho. scōa scōe. q. xlv. q; modus qui p̄tinet ad rationē virtuosi actus cadit sub p̄cepto qđ datur de actu virtutis: ordo aūt charitatis pertinet ad dilectionē ipsius virtutis: cū accipiatur fm p̄portionē dilectionis ad diligibile. Rursum cum fm phūm in. v. Ethicorum phy. Prius & posterius dicit̄ fm relationem ad aliq̄d principiū: oportet necessario q; vbicunq; est aliq̄d principiū. Sit etiā aliquis ordo dictū est aūt in sermone p̄cedenti: q; dilectio charitatis tendit in deū: sicut in principiū beatitudinis: in cuius cōmunicatione charitatis amicitia fundat̄: & ideo oportet q; in his q̄ ex charitate diligunt̄: attendat̄ aliquis ordo fm relationē ad primū principiū huius dilectiōis qđ est deus ex quib⁹ manifeste p̄z: q; ordo charitatis sub p̄cepto cadere debet. Preterea omne illud qđ deus facit in nobis p gratiā: instruit p legis p̄cepta: fm illud Hiere. xxxj. Dabo legez meā in cordib⁹ eor̄: sed deus causat in nobis ordinē charitatis: fm illud Canti. ij. Ordinauit in me charitatem. Ad illud igitur qđ obiicitur dicendū: q; ordo diligendor̄ in sacra scriptura satis exprimit̄: cū enim mandat̄ vt q̄s diligat primū sicut seipm: satis dat̄ intelligi q; dilectio sui ipsius p̄ferri d⁹ dilectiōi primi: sic cū mandat̄. j. Joh. iij. q; pro fratrib⁹ animā: id est vitā corporalē ponere debemus dat̄ intelligi q; primi salutē plus diligere debemus q̄ corpus xp̄i. Rursus cū mandat̄ ad Gal. vj. q; operemur bonū maxie ad dōesticos

fidel: datur intelligi q̄ inter primos ceteris paribus meliores magis diligere debemus. Similiter cū .j. ad Timo. v. Iuniperat à nō bz curā suoz ⁊ maxie domesticoz: dat intelligi q̄ ꝓpinquiores magz diligere debemus: ⁊ si primi diligendi sunt: ꝓñs est q̄ magis primi magis sunt diligendi: inter hec aūt diligibilia deus vt ꝑncipū est sup oia diligēdus ē. qō ipse xp̄s patenter innuit Luce. xiij. dicens. Si q̄s venit ad me ⁊ nō odit patrē ⁊ matrē ⁊ vxo. ⁊ fil. ⁊ fra. ⁊ so. adhuc aūt ⁊ a. s. nō pōt meus esse discipulus. ¶ Scdo q̄n pot: vtrū fm ordinē charitatis hō plus debeat diligere seip̄z q̄ primū: ⁊ videt q̄ nō: qz charitas nos facit cōformare voluntatē nostrā volūtati diuine: ꝑ deus nō magis diligit nos q̄ primos: ꝑ magis diligit primos nobis meliores: cuius dilectioni nos ꝓformare debem⁹. Preterea deus vult q̄ magz desideremus bonoꝛē suū q̄ cōmodū nr̄m: vult etiā q̄ magz amemus ⁊ appetamur qō magis est amandū ⁊ appetiandū: ꝑ salus plurū aīaz magis facit ad bonoꝛē ōi ⁊ magis appetiandū est q̄ salus vnius anie nostre Hinc videt dicere apl's Heb. ix. optabā ego ipse anathema esse a xp̄o ꝓ fratrib⁹ meis. Ad hoc rñdet Bona. sup. iij: di. xxix. q̄ fm ordinē charitatis amoz salutis ꝓprie ꝓponendus est amoꝛi salutis aliene: alioq̄n vt dicit Eccl. xiij Qui sibi nequā ē cui bon⁹ erit. Dictat etiā h̄ iudiciū recte rōnis ⁊ instructio nature: nā sicut natura appetit suā ꝓseruationē: sic charitas suā pfectionē: ꝑ natura magis appetit ꝓseruationē sui in se q̄ in suo sili: sic ꝓ ꝓñs ⁊ charitas nā vnūq̄q̄z plus appetit pfectionē in seipō q̄ in suo sili: ⁊ q̄libet pondus plus trahit corp⁹ in q̄ est ad situ sibi debitū q̄ trahit ad corpus sibi annexū. Hinc est q̄ charitas ꝑpus appetit deū vnū nobis ⁊ in nobis habitare: nosq̄ in ipm deū tendere: ac in ipō q̄escere q̄ appetat in aliq̄ alio q̄ nobiscū bz aliquā similitudinē. Ad obiectū q̄ dicendū fm Rich. ibidē: q̄ magnitudo act⁹ diligēdi ex charitate nō tm̄ pensat fm magnitudinē bont diligibilis: ꝑ cū hoc etiā fm promitatē diligēdis ad diligibilitatē: qz actus charitatis nō tm̄ est ab habitu charitatis: sed etiā a ꝑsute diligēdis q̄ est volūtas: Vnde eni actus elicit a volūtate ꝓ charitatē: sicut aūt ꝑtus naturalis vt ꝑtus ignis fertur agit ceteris paribꝰ respectu obiecti ꝓprii q̄ remoti: sic volūtas fertur mouet ad diligendū ceteris paribꝰ rem diligēdi ꝓprioꝛē. Facienda est q̄ cōparatio bonitatis diligibilis primationi ad diligentez: ⁊ si bonitas vnius diligibilis plus excedat bonitatē alteri⁹ diligibilis q̄ approximatio diligibilis min⁹ boni ad diligentē excedat approximationē magz boni ad eūd ē min⁹ diligentē: tūc ille diligēs magz diligere magis bonū dz: si aūt est ecōtrario magis dz diligere min⁹ bonū: ⁊ qz nullius ꝓprii bonitas tm̄ excedit bonitatē diligētis ex charitate q̄tū ꝓmitas diligēdi ad seipz excedit approximationē sui ꝓprii ad eū: hō debz hō ex charitate magz diligere seipm minus bonū q̄ quē cūq̄ aliū ꝓprū magz bonū: verūtm̄ qz diuina bonitas ꝓpter infinitatē sui plus excedit bonitatē hois diligēti ex charitate q̄ approximatio hois ad seipm excedit approximationē ōi ad eū: ideo magz dz hō diligere deū q̄ seipm Addit etiā Bona. q̄ sic essentiale est nature appetere esse: sic etiā ē essentiale gr̄e appetere deo cōplacere ⁊ hō adherere: ⁊ iō de⁹ unitq̄ a nobis exigit vt magz salutē alienā q̄ ꝓpriam diligam⁹. Hinc dic̄ in euāgelio. Quid pdest hoi si vniuersū mūdū lucret. aie ꝙo sue detrimentū patiat. Qō aūt apl's dicit Optare se anathema a xp̄o ꝓ fratrib⁹ intelligit ad tps ⁊ sub ꝙdic̄oe. s. si optabile esset. ℣ Tertio q̄rit pōt: vtrū ḡ plus hō diligere dz ꝓmū q̄ corpus ꝓpriū: ꝑsertim cū plus diligendū ē videtur illō sine q̄ nō pōt q̄s esse pfecte beatus: q̄ illō sine q̄ pōt esse pfecte beatus: ꝑ q̄nia nō pōt esse pfecte beata etiā beatitudine essentiali sine ꝓprio corpe: qz dicit Aug. xij. sup Gen̄. Inest aie nāli⁹ appetit⁹ corp⁹ administrādi: q̄ appetit⁹ q̄dammō retardat ne tota intentiōe ꝑgat ad illō summū celū q̄ diu nō subest corp⁹: cuius administratiōe appetitus ille q̄escat: sicut eni vnaquaq̄ res ꝓseruationē ꝓprie essentie naturalit̄ desiderat: sic ⁊ hō cuius eēntia ex aia ⁊ corpe dinoscit ꝓstituta. Ad h̄ rñdet Tho. ses cūda scde. q. xxvj. q̄ illud ē magz ex charitate diligendū qō bz plenioꝛē rōnem diligibilis ex charitate: ꝓsociano ḡ in plena ꝑticipatiōe beatitudinis: q̄ est rō diligendi ꝓmū: est maioꝛ rō diligēdi q̄ ꝑticipatio bēatitudinis ꝑ redūdantiā q̄ est rō diligēdi ꝓpriū corp⁹: ⁊ addit Rich. vbi. s. dicēs. Qō ꝓm⁹ q̄ ad aiaz plus ē diligēdus: qz bonitas aie ꝓmi plus excedit bonitatē corpis nr̄i: eo q̄ directe ē capax dei ꝑ cognitionē ⁊ amoꝛē: qō corpi nr̄o nō ꝙuenit q̄ ꝓmitas corpis nr̄i ad aiam nr̄az excedit approximationē ꝓmi ad eā: maxie cū ꝓrim⁹ nr̄ sit cōformis anie nr̄e in rōne ⁊ volūtate: que cōformitas corpoꝛis respectu anie nō ꝙuenit: vñ

magis debet homo ex charitate primo velle suã beatitudinẽ q̃ anime sue illud beatitudinis qđ sibi accrescat in corporis resũptiõe: quia aut nihil sibi accrescit de habitudine essentiali aut ita parũ ⁊ tali modo q̃ plene beatitudini primi nõ debet anteponi maxime qz hõ p̃ salute primi ponẽdo aiam suã id est vitã corpalẽ i vitã eternã custodiet eã: qđ vtiq; in aliquo casu est de necessitate p̃cepti: vñ quidam ita distinguũt: q̃ hõ debet plus diligere primũ q̃ corp⁹ ꝓprium: p̃ter statu corruptibili q̃ scz aggrauat animã: vt dicit Sapiẽtie. ix. non tñ p̃ statu incorruptibili q̃ corpus erit anime necessariũ ad sue beatitudinis cõplementũ. ¶ Quarto q̃ri põt vtrũ hõ plus diligere debeat vnũ primũ q̃ aliũ: p̃sertim cum iusticia habita nõ tñ est ratio diligibilitatis sed etiã possibilis haberi: qz dicit Aug. li. viij. de tri. c. vj. q̃ amat hominẽs: aut qz iusti sunt: aut vt iusti sint amare debet: ꝑoẽs boies q̃ius nõ sint eque iusti: tñ equaliẽ capaces sunt iusticie: si deus infudere vellet: ergo ratione iustitie possibilis haberi debẽt oẽs equaliter diligi. Ad h̃ rñdz Rich. sup. iij. di. xxix. q̃ hõ magis diligere debet vnũ primũ q̃ aliũ: nõ tñ scõm effectũ sed etiã fm affectũ: cuius ratio est: qz cũ deus sit formale obiectũ charitatiue dilectionis: ⁊ ipse diligens sicut efficiẽs per ipam charitatẽ sicut p̃incipiũ charitatiue dilectionis: oportet q̃ fm maiorẽ approximationẽ rei dilecte ad alterũ istoz: maior sit dilectionis affectus: vñ q̃to diligibile melius est tanto deo ꝓpinquius est: ⁊ tantomagis diligendũ est: ceteris paribꝰ tñ: similiter qz q̃tũ diligibile ꝓpinquius est diligenti: tanto magis ceteris paribus diligendũ est. Hinc duorũ diligibiliũ vnũ posset ita parum excedere aliud in ꝓpinquitate ad deũ: ⁊ tam excessiue ab alio excedi in ꝓpinquitate ad diligentẽ: q̃ diligẽs magis deberet diligere minus bonũ: q̃ius minor excessus in bonitate plꝰ reddat rem diligibilẽ q̃ aliqñ maior excessus in propinquitate ad diligentẽ. Ad obiectũ ergo respõdit q̃ hõ rõne iusticie iam habite: magis est diligibilis q̃ rõne capacitatis iustitie possibilis haberi: qz plus mouet res dũ ẽ in actu q̃ dũ est in potẽtia. ¶ Quinto queri põt vtrũ ergo ꝺs plus diligere debet extraneũ meliorẽ q̃ sibi magis cõiunctũ minus bonũ: p̃sertim cũ ꝺs magis illũ diligere debeat qui fm pfectã iusticiã magis est diligendus: fm pfectã iusticiã melior est semp magis diligendus. Dicit enim Aug⁹. de vera religiõe q̃ hec est pfecta iusticia qua potius pociora ⁊ minꝰ minora diligim⁹: ⁊ ꝓgrue satis: qñ in diligẽdo debet hõ se diuine volũtati ꝓformare: sed deꝰ melioꝛe semp magis diligit: qz maioris dilectiõis effectũ in eodẽ oñdit. Ad h̃ rñdet Rich. vbi. s. q̃ nos aliquẽ magis diligere q̃ aliũ duplicater intelligi põt aut sibi maius bonũ optando: vel ex affectu maiori diligendo. Primo mõ debet extraneũ meliorez magis diligere q̃ sibi coniunctũ minus bonũ p̃ illo statu q̃ sunt in tali gradu bonitatis: h̃ enim requirit dei iusticia vt maiora bona ꝓmũ maiꝰ rñdeat. q̃ dum tñ sumꝰ in statu vie in q̃ põt esse pfectꝰ in merito debet hõ velle q̃ sibi magis ꝓiũctꝰ pueniat ad maiꝰ meritũ q̃ extraneus: ⁊ ex ꝺñti ad maiꝰ ꝓmiũ. Scõo ꝓ mõ loquẽdo ꝺ dilectiõe: q̃. s. ex affectu maiori diligit: tunc qñ in ordine diligẽdi ex charitate debeat haberi aspectus ad ꝓpinquitatẽ diligibilitatis: ad deũ ⁊ ẽt ad diligentẽ: ita tñ q̃ multo magis põderet excessũ in vno gradu ꝓpinquitatis ad deũ q̃ excessũ in vno gradu ꝓpinquitatis ad diligentẽ: vñ tãta põt esse bonitas extranei ⁊ tã pua bonitas ⁊ ꝓpinquitas mihi magis cõiuncti: vtpote qz nõ attinet nisi in tertio gradu: q̃ ex maiori affectu diligere debeã extraneũ magis bonũ q̃ mihi magis cõiunctũ minꝰ bonũ: põt etiã ecõuerso ꝓuenire q̃ ille q̃ mihi ꝓiũctꝰ est: ita de ꝓpinq̃ mihi ꝓiũctꝰ est: ⁊ excessus bonitatis extranei vltra bonitatẽ istius ita puus q̃ plꝰ diligere debes istũ minus bonũ magis mihi ꝓiunctũ q̃ illũ extraneũ magis bonũ: qz cũ esse meũ a parẽtibꝰ meis habeo: credo q̃ sicut nõ debeo alicui quẽ primũ ex maiori affectu diligere q̃ meipz q̃tũcũq; excedat me in bonitate: sic nõ debeo aliquẽ primum ex affectu maiori diligere q̃ patrẽ meũ: q̃tũcũq; illũ excedat in bonitate nõ priuilegiata: qđ dico ꝓpter bonitatẽ humane nature christi ⁊ beate virginis q̃s ex maiori affectu diligere debeo q̃ patrẽ vel matrẽ: qz p eoz bonitatẽ nobis ꝓuenit maius bonũ q̃ p parẽtes. Ad h̃ q̃ qđ obijcit in diligẽdo debet hõ se cõformare volũtati dñe: dicendũ q̃ est verũ nõ tñ semp volẽdo qđ ipe vult q̃ qđ ipe vult hominẽ velle: ⁊ iõ q̃ius deꝰ simpliciter vult magis bonũ: qz nulla ẽ ꝓpinquitas ad deũ nisi p bonitatẽ: nõ tñ vult me ex affectu maiori diligere extraneũ meliorẽ q̃ patrẽ meũ minus bonũ: qz vult q̃ in diligendo ego seruẽ rectã inclinationẽ nature: q̃ius nõ

ydēlit q̄ seruō inclinationē corruptā. ¶ Sexto quer pōt: vtrū ordo charitatis remanebit in patria. Rñdet ad hoc breuiter Bonuen. sup. iij. di. xxxj. Declinās ad hāc partē q̄ duplex est ordo charitatis. Vnus q̄ respicit charitatem fm se: q̄ quidē attendit fm gradū t differentias boni: magi boni t maximi boni: t ille manet in patria: q; essentialis est charitati: vnde magis homo diligit in patria deū q̄ spiritum creatū: t spiritū magis q̄ corpus. Alius est ordo qui attendit ratione nature subtracte: vt pote ille q̄ est fm differentias ꝓpriū boni t alieni: ꝓpinqui t remoti. t hic ordo nō remanebit in patria pro eo q̄ nō competit illi statui: nā in statu beatitudinis erit pfecta obediētia nature respectu gloriē: ita q̄ tunc omo natura glie conformabit: vt sicut corpus efficiet spirituale t per omnia spiritui obtēperabit. q̄uis nūc oporteat spiritū corpori descendere: sic per omnia natura cōformabitur ordine gratie t glorie: qui attenditur fm differētias boni: erit etiā ibi perfecta ꝓformitas voluntatis nostre respectu diuine: t ideo nō magis diligemus illud qō magis erit nobis propinquū: sed illō quod erit dño magis beneplacitū. Erit etiaz ibi perfecta affluentia t redundantia cōmunis leticie: qz multiplicabit gaudiū hois multiplicatione pfectā: vt tantū gaudeat de bono vnius cuiuscūq; primi q̄tum de suo: qō nō posset esse nisi diligeret proximū q̄tum semetipm t hoc est qō dicit Anselm. in prosolon. c. vlc. In illa pfecta charitate inumerabiliū angelorū t hoim beatorū: vbi nullus minus aliū q̄ seipm diligit: nō aliter gaudebit quisq; ꝓ singulis aliis q̄ pro seipso: t hoc etiā sentit Aug. de vera religione: t Bernā. li. de diligendo deū. Ad

¶ De ordine charitatis inter patrem matrem: vxorē: filios: benefactores: beneficiatos: amicos t inimicos.

¶ Sermo xx.

Onora patrem tuū. Ad exequendū vlterius de ordine diligendi bonū cōmutabile vt luculdius ad particularia discutienda veniamus. ¶ Primo queri pōt: vtr quis magis diligere debeat patrem vel matrē: pcipue cū dicit phs in primo de generatione animaliū: q̄ femina in generatione dat corpus: sed homo nō habet animā a patre: qz per creationem infundit a deo t sic habet filius plus a matre q̄ a patre: sunt etiā matres magis amatrices filioz: vt dicit idem phs in. x. Ethi. Ad hoc respondet Tho. secūda. q. xxvj. q̄ per se loquēdo ceteris paribus pater magis est amādus q̄ mater: amant enim pres t mater vt quedā ꝓncipia naturalis origīnis: pater aūt hz excellentiorē rōnem ꝓncipij q̄ mater: qz pater est ꝓncipiū per modū agētis t formē: mater aūt p modū patiētis t materie: qfi in generatiōe hois mater ministrat materiā corpis informē: formak aūt per virtutē formatiuā q̄ est i semine patris: t quamuis virtus feminis nō pōt creare rōnalem aniaz di sponit tñ materiā corporalem ad hmōi forme susceptionē: verūm pōt inter patrē t matrē tā esse distātia ꝓpriis t malitie q̄ amicitia solueī vel minuak: vt dicit phs in. viij. Ethico. t ideo vt dicit Amb. Boni domestici sunt malī filijs ꝓponendi: posset etiā filius diligi tā parū a patre t tā multū a matre: q̄ filius magis deberet diligere matrē q̄ patrē ¶ Sed vero q̄ri pōt: vtrū quis magis diligere debeat patrē spūalem vel carnalē. pcipue cū sup illud Luce. viij. Mater mea t fres mei hij sunt. Dicit Beda i glo. q̄ religiositates mōstrant copulam mentiū q̄ corpz: t corporalis necessitudinis pscriptoz celestiū forma pfertur: ergo magis sunt diligende copule mentiū: qō includit magis esse diligendū patrē spūalem q̄ carnalē. Rumirum cū maiora bña recipimus a patre spūali: sicut maius est nostrū esse gre q̄ nostrū esse nature: qz melior ē vnus omēs deū q̄ mille filij impij: vt dicit Eccl. xvj. Ad hoc rñdet Rich. sup. iij. di. xxix. q̄ oibus pensatis magis dz quis diligere patrem carnalē q̄ spūalem: sibi optādo magis bonū t ex maiori affectu: q̄uis enī maius beneficiū recipit filius a patre spūali q̄ carnali: tñ pater spūalis non est ita vere causa bñficij qō impendit filio sicut pr̄ carnalis bñficij qō impendit filio: qz pr̄ spūalis non dat nisi ministraliter esse gre: pater vero carnalis dat esse nature sicut efficiēs causa: t sic plus excedit rō cause in pre carnali q̄ beneficiū spūale collatū a pre spūali. Verumtñ talis posset esse affectus exhibit ōis patris carnalis erga filiū q̄ ꝓponendus est pat spūalis: multi nāq; pentes īmisericordes se filijs exhibent: imo plerūq; perēptores se faciūt aiaz filioz: iuxta illud pō. c. v. Immolauerūt filios suos t filias sz demonijs. Preterea in actu exteriori dz filius aliquā reuerentiā patri spūali quā nō debet pri carnali: qz pater spūalis ponit loco dei q̄ est pr̄ oim: pcipue in effectibus gre quibus cōfert existentiā spūalē. ¶ Tex-

ño pinde q̃ri p̃t vtrũ ds magis diligere vxo
rẽ oz vl pentes p̃sertim cũ illud videt magis
diligẽdũ cui ẽ magis adherẽdũ. sz Gen. ij. ōr
relinqt hō p̃ez z mr̃ez et adherebit vxori sue
z erũt duo in carne vna. Amiz cũ q̃sto fozti
or ẽ int̃ aliq̃s p̃uictio rãto maior ẽ dilectiõis
rõ: f fozior ẽ p̃uictio int̃ viz z vxorẽ. qz fũda
tur sup viculũ legz duñe q̃ int̃ viz z pentes:
qz fundat sup viculũ actiõis nature: fozior ẽ
aũr de⁹ q̃ natura. Ad ꝟ rñdet Rich. sup. nũ.
di. xxix. q oib⁹ pẽsatz et maiori affectu charis
tatz oz vir diligere pẽtes q̃ vxorẽ: nũ rõe fozti
oz p̃uictiõis qz fozior ẽ p̃uictio q̃ ẽ fũdata su
per p̃pinq̃ssimũ natũ gradũ q̃lis ẽ viri ad pẽ
tes q̃ fũdata sup mutuũ p̃sensũ p ꝟba vel si
gna erp̃ssa q̃lis ẽ int̃ virũ z vxorẽ: nũ ẽt rõe ma
lozz boni a diligẽti recepti: qz eẽ: nutriri z disci
plinari: q̃ filij a pentib⁹ recepit maⁱ bonũ sũt
q̃ carnale remediũ ꝫ estũ ꝫcupiscẽtie: et sola
tiũ societatz: z adiutoriũ ad pcreationẽ plis q̃
vir recipit ab vxore: rõ pinó dictat q vir ma
gz eũ diligere oz: a q̃ diligit stabiliⁱ z amore
minⁱ reflexo: ac magz p̃t se. sz iste ꝺditiões ft
magis in dilectiõe mr̃is ad filiũ q̃ vxoris ad
virũ: qz facilⁱ vti i plib⁹ solutk amicitia multi
eris ad viz q̃ mr̃is ad filium: vxores ẽt raro
amãt nisi vt reamentur: f fm pĥm. viij. Ethco.
mr̃es gaudẽt ibi amare reamari nõ q̃runt: si
vtracz nõ ꝓuingãt: Vxores ẽt vt in plib⁹ ñ
fozti amore diligũt maritos nisi p̃t vtile vel
delectabile: mr̃es ũt fozti diligũt: z similiter de
beat eis pdesse verũ q mlti viri magz ama
re videt vxores q̃ pentes: h venit ex eo q in
amãdo sequũt iclinationẽ sensualitatz q̃ p̃ter
sui corruptionẽ magz icliat ad bonũ delecta
bile fm carnẽ. ¶ Quarto itaq̃ q̃ri p̃t virũ pẽ
tes sint magz diligẽdi q̃ filij: p̃sertim cũ fm oz
dinẽ nature humor p̃cedit a radice ad rãos:
sz amoz ꝓuersio i rõnalib⁹ simul ẽ dñatiõi hu
morz i vegetabilib⁹: p̃ aũr cõpar ad filiũ sic
radix ad ramos hic ordie nature filij pⁱ dilis
gũt q̃ pentes: sz gra ẽ pfectio nat̃: z tõ simi
lis ordo teneri oz i gratuito. Ad ꝟ rñdz Bo
nauẽ. sup. nũ. di. xxix. q fm ordinẽ charitatz pẽ
tes ceterz p̃ib⁹ p̃ponẽdi sũt filij: cui⁹ rõ ẽ qz
gratuit⁹ amor facẽ memoriẽ cẽ p̃cep⁹ oz bñfici
oz: z qz plura bñficia recepim⁹. a pentib⁹ q̃
a filijs tõ fm vie desiderũ pⁱ eis tenemur z
magz eoz saluté diligẽ: z pcurare debemus:
vñ generaliter fm Rich. ibidẽ ad v. dẽdũ quẽ
dnoz boim debeat hõ magis diligere: respi
cere debem⁹ nõ cũ eoz boitatẽ z eoz diligẽ
tẽ, pinctatẽ: sz ẽt eoz ad diligentẽ dilectionẽ
z ad bñficia q̃ diligẽs recepit p eoz pcuratio
nẽ seu operationẽ. cũ g̃ filij plura bñficia rece
pit a pentib⁹ q̃ a filijs: z pⁱ⁹ dilectⁱ⁹ sit a suo
p̃re q̃ a suo filio ceteris par. b magis diligere
oz patrẽ suũ q̃ filiũ: verũtñ dilectiõe natu
rali magis inclinat affectⁱ⁹ bois ad filios q̃
ad parẽtes cuius rõ est: qz natura appetit in
suo simili ꝫseruari z magis illud diligit i q̃ bz
p̃incipaliⁱ⁹ fuari: z qz p̃ bz in filio saluari sz
ordinẽ nature z nõ ecõuerso: hinc fm ordinẽ
nature maiorẽ inclinationẽ bz ad filiũ: qz ma
gis vult ip̃z habeꝛ supstitẽ q̃ patrẽ. Ad ꝟ au
tẽ qõ obiicit q sc̃z gr̃a deoz esse consormis
nature. Rñdet ibidẽ Bonauẽ. q natura in q̃
busdã currit via cõsona cũ gr̃a: vt q bõ p̃ius
z plus diligat se q̃ p̃imũ in ꝟ natura gr̃e cõ
cordantin quibusdã ꝟo currit via opposita: sz
in ꝟ q diligit se plus q̃ deũ: ꝟ cui gr̃e repu
gnat in q̃busdã ꝟo currit via desparta vel di
uersa vt in hoc q diligit filiũ plus q̃ patrem
vnde gratia supueniẽs ordinem in affectu: p̃
mo saluat z pficit: in scõo simpliciter mutat:
in tertio nouum ordinẽ dat: ita tñ q affectuz
nullum exterminat: vñ cõcludit opinatiue q
homo habens charitatem parentes z filios:
dum mouetur affectu gratuite dilectiõis ma
gis desiderat parentum salutem: dum vero
affectu nature magis desiderat filij saluteꝫ
et est hec oppositio naturalis ad gratuitum
p̃opter consideratiõnem diuersam.

¶ Quinto q̃ri p̃t virũ homo magis diligeꝛ
debeat bñfactorem vel beneficiatũ: p̃sertim
cum dicat pĥus. in. ix. Ethic. q benefactores
magis amare videntur beneficatos q̃ econ
uerso. Ad ꝟ rñdet Tho. sc̃da sc̃de. q. xxvj. q
aliquid magis diligitur dupliciter. Uno mõ
qz rationem ꝟz excellentioris boni z sic bene
factor est magis diligendus qz cum sit p̃incl
pium boni in beneficiato rationem ꝟz excellẽ
tioris boni: z talis amor est magis debitus
ac p consequens eius cõrariũ habet rationẽ
maioris peccati. Secũdo mõ rõne maioris
coniũctionis z sic magis diligit beneficiatus:
q̃ pĥus. ix. Eth. pbat quattuor rõnib⁹. Pri
mo qz beneficiatus est q̃si q̃ddã op⁹ bñfacto
ris. naturale autem est alicui vt diligat opus
suum. Secundo qz vnusq̃sq̃ naturaliter diligit
id in quo respicit suum bonum: vñ benefactor
in beneficiato respicit suum bonũ bonestum
sicut beneficiatus i benefactore suum bonum
vtile bonũ autem bonestum delectabilius cõ

cōsideratur ꝯ bonum vnle:qz duuturni⁹ ē t magis cū delectatiōe recoliur Tertio qz ad amārē ptinet agere:vult ei t operat bonum amato:ad amatū aūt ptinet pan. Quarto qz difficilius ē bñficia ipēdere ꝯ recipere:ea ꝓ in q̄b⁹ magis laboram⁹. magis diligimus:q̄ do de facili nob⁹ puenūt q̄dammō contēnim⁹:vñ ex oīb⁹ ꝛcludit:q̄ lz amor bñficiant ad benefactorē ē magis debu⁹:tñ amor bñfactoris ad bñficiatū ē magis ſpōtane⁹. ¶ Sexto q̄ri p̄t vtr teneat q̄s inimicos diligere:am q̄ ad affectū ꝯ q̄ ad effectū:pserti cū dr Leuit. xix. Diliges amicū ſicut temetip̄m:ſup q̄ dic Augu. q̄ noie amici ſ intelligit oīs hō:t dñs in euāgelio q̄ nihil manifeſtius:diligite inimicos vr̄os bñfacite his q̄ oderūt vos t orate p vr̄. Ad h̄ rñdet Bonauē. ſup. iij. di. xxx. q̄ nūq̄ ē vera charitas niſi affectū diligat oē diligibile diligibile aūt a charitate ē oē illō qđ ē poſſibile ad btūdinē puenire:t ō nō dz aliqs charitatē niſi diligat oēs illos q̄ ſūt in ſtatu vie ſi ue ſint amici ſiue inimici:dr ei i p̄s. Latū mādatū nr̄ū nimis ;qz mādatū charitatiſ ad oēs ſe extēdit:t ſicut longitudo mādati ſe extēdit ad oēm dñm̄ tpis:ſic latitudo ad oēm pſonam hominis viatoris:t ideo ſicut nō haberet charitatem q̄ ꝓponeret vno tm̄ die peccare t in alios bñfacere:eo q̄ ſibi deficit longitudo mādati. ſic oēs homines diligēs p̄ter vnū ſolū charitatē non hz:qz ſibi deficit latitudo mandati. Eſt tm̄ duplex affectus amoris. q̄dā ē elongatus a charitate q̄ ſez oprat q̄s alteri ſūmū bonū ſeu eternā beatitudinē:t h affectu oēs tenenť inimicos etiā actu inimicātes diligere t eis vitā eternā optare. Alius affectus ē ipe ratus a charitate:q̄ ſez oprat q̄s alteri bonū tpale t pſperitatē trāſitoriā:t h affectu ſi oēs tenenť diligere ſed ſufficit nō odiſſe t de eo malo nō gaudere niſi ꝛ̄ tū malū pene p̄ſeit ad ſalutē aie. vñ talit illū diligere eēt perfectionis t ſupererogationis ſic diligere p̄mo mō ē neceſſitans ad quā tō pſecti ꝯ ipſecti ſūt obligati t ſicut mandatū iſtud de dilectiōe p̄mi intelligit q̄tum ad affectū. ſic ēt ꝯ tū ad effectū. ¶ Pro quo ſciendū q̄ q̄s alii diligēt poteſt effectu exteriori dupl̄r. Primo q̄ſcunq̄ ſe offerūt tpis opoꝛtunitas. Secundo q̄ſ ſolū incumbit neceſſitas. Si loq̄mur ergo de ſpeciali exhibitiōe opis exteriorīſ generaliť q̄ſ ſe offert tpis opoꝛtunitas ſic diligere inimicos effectu cumulus eſt perfectionis nō p̄ceptū neceſſarie obligatiōis:licet ꝯ tū ad effectū i generali q̄ ſez cōmuniter alīs ip̄leť ex p̄cepto tenenť etiā inimicos diligere vt dicit ibidez Rich. vt cū orat p ppl̄o i gñrali vel p̄dicat i cōi:vl̄ elemoſynas dat in cōi:aut ſalutatiōes nō negare vl̄ ſilia:q̄ cōiť oīb⁹ ſpendunť niſi in caſu in q̄ timeret ex h inimicū magis puocari vel aliq̄d aliud malū oriri. Si ꝓ loq̄mur de exhibitiōe opis q̄ neceſſitas incūbit:tūc inimicos effectu diligere ē generalis t neceſſitate obligatōis. Vñ dr̄. Job. xix. Qui habuerit ſubſtanz huius mūdi t viderit fratrē ſuū neceſſitatē patīt̄ t clauſerit viſcera ſua ab eo quō charitas dei manet in eo. ¶ Preterea ſz Rich. ibidē:oēs tenenť ad nō faciēdū inimicis malū effectū:q̄uis licitū ſit q̄nq̄ eis inferre p̄alia grauamina ſiue in corpe ſiue in poſſeſſione ordinata ad aiaz eoꝝ vel reipublice vultatē:h tm̄ nō ē licitū cuilibet facere:ſz tantūmō ꝛceſſuz ē illi q̄ h facit. vt miniſter legis q̄ ne h facere dz ex liuore vindicte ſz zelo iuſticie t amore vultatis publice t ſic facies non facit vt inimicus ſz vt amator iuſtitie. ¶ Sexto q̄ri p̄t vtr mai⁹ ſit meritum diligere amicū vl̄ inimicū:p̄ſertim cū dr Mat. v. Si diligitis illos q̄ vos diligunt quā mercedem habebitis. glo. nullā in celo. Conſtat aūt q̄ diligere inimicos ē de ſupadditis a dño i euāgelio ſed dñs non ſuperaddit niſi ea que ſūt pfectionis maioris. Amirū cum ibi ſit maior pugna t p conſequēs glorioſior victoria Ad hoc rñdet Richar. ſuper. iij. di. xxx. q̄ ad videndum q̄s dr actuū ſit magis meritor⁹ reſpiciendū eſt ad quatuor:ſez ad formā q̄ ē charitas:t ad conatū voluntatis ipſius diligentis t ad cōuenientiā ipſius obiecti:et ad relationez in finē Si eīm vnus actus alīus excedit in aliquo iſtorum t ſunt pares in alijs tribus ille qui excedit eſt magis meritorius:vnde ſi duo actus ſunt exequales charitate:t ex equali voluntatis conatu:t reſpectu obiectorum eq̄ conuenientium:t vnus referat nobiliori modo in vltimum finem ꝯ alius:vtpote qz vni⁹ refertur magis immediate ꝯ alt⁹ alle qui nobiliori modo refertur in finem eſt magis meritorius:t ſimili modo dici poteſt de qualibz aliarum cōditionū alijs manentib⁹ paribus: q̄ ſi vterq̄ actus diligendi:ſez tam amicū ꝯ inimicū ex eodem habitu charitatis procedit et ex equali conatu voluntatis ac eque nobili mō referatur in finē vltimū:tūc ille ē magis meritor⁹ q̄ ē reſpectu amici.qz amic⁹ ē obiectū conuenientius dilectiōis ꝯ inimic⁹. Si ēt

p̄cedit ex equali conatu voluntatis: tūc intensior est q̄ ille qui est respectu inimici: q̄ ad diligendum inimicū non sic inuitat diligēs a naturali inclinatione nec a passione sicut inuitat ad diligendū amicū: verūtamē q̄n actus diligendi amicū nō est eo intensior: nunc semper actus diligendi inimicū ex maiori conatu voluntatis procedit & est magis meritorius. Dicit Scōm Bonauen. ibidē si habit⁹ charitatis vnius tm̄ habilitat ad diligendū amicū habitus aūt alterius se extendit etiam vsq̄ ad inimicos: tūc absq̄ dubio multo magis & excellētius est diligere inimicū q̄ amicū: & multo perfectior habitus indiget⁹ ad hoc q̄ possimus exire in actū istū q̄ in alterū quod ostendit Aug. in enchiridion di. Dignus est ergo eū qui nihil mali fecit esse beneficū & benivolū: illud vero multo grandius & magnificētissime dictum est vt inimicos quoq̄ diligas inimicū: dicit q̄ si actus illi ex eadē charitate procedūt tunc sunt equalis meriti respectu p̄mi essentialis: respectu vero p̄mi accidentalis scōm opinionē probabiliorē simpliciter loquendo dilecto inimicoꝝ videt esse excellentior: q̄ in ea magis exercitat perfectio charitatis. Ad laudem dei.

¶ De dilectione proximi vera iusta sancta: & de septuplici affectu amoris erga primos. ¶ Ser. xxi

Honora patrem tuū. Diso b' vtcunq̄ de ordine diligēdi proximū: iam de modo breuiter prosequamur. A De primo queri pōt vtrū aliquo actu ex charitate diligit primo⁹ quo nō diligitur deus: p̄sertim cū dic̄ Aug. viij. ō trī. q̄ charitas nō est nisi amor boni: cū ergo primus sit bonū aliud a summo bono pōt aliq̄ charitatis actu diligi quo nō diligit summū bonū: q̄ forte primus actus ō summo bono nō cognitus. Ad hoc respondet Rich. super. iij. di. xxvij. q̄ nullo actu charitatis diligit primus quo nō diligit deus explicite vel implicite: nullus em̄ actus elicit ab habitu nisi in virtute sui principalis & formalis obiecti: q̄ sicut scōa mouēcia nō mouēt nisi in virtute p̄mi mouentis: sic inferiora obiecta nō mouēt nisi in virtute obiectoꝝ p̄moꝝ & formalium: primū autē & formale obiectū charitatis est deus sub rōne q̄ est summū bonū: in quo solo plene voluntas beneficiari potest. & ideo quicquid volūtas diligit ex charitate diligit in virtute summi boni nō tm̄ mouētis p modum cause efficientis sed etiā p modū finis et obiecti: explicite quidem cum de ipso actu cogitamus: implicite vero cū ex charitate diligendo primum nō nisi implicite de deo cogitamus: scz cogitādo de aliquo bonesto bono: ꝓpter q̄d ad diligendū proximū ex charitate mouemur: cum em̄ voluntas mouet in illud q̄d est ad finē ꝓpter finē tūc vno actu mouet in vtrūq̄: ideoq̄ quocunq̄ actu charitatis diligitur primus illo eo dē diligit de⁹ implicite vel explicite: nec pōt ex charitate diligi proximus nisi in ordine ad deū. Hinc super illud Ro. xiij. Qui diligit primū legē implevit: dicit glo. primus sine deo diligi nō potest et ita qui sancte & spiritualiter diligit primus quid in eo diligit nisi deū. B Scōo queri pōt vtrū p̄ceptus Deut. xvij. de dilectione primi datus sit conuenienter traditus q̄ dicit. Diliges proximū tuū sicut teipm: p̄sertim cū fm p̄dm̄ tr. Ehic. amicabilia q̄ sunt ad alterum veniunt ex amicabilibus q̄ sunt ad seipm: ex quo videt q̄ dilectio supposita sit dilectionis primi principiū. sed principiū potius est eo q̄d ē ex ꝓncipio. Ad h rñdet Tho. scōa ze. q. xxvij. q̄ hoc p̄ceptū cōuenienter traditū: q̄ in eo tangit & ratio diligendi & dilectionis modus: rō quidē diligendi tangit in eo q̄ primus nominat: ꝓpter hoc em̄ ex charitate debemus alios diligere: q̄ sunt nobis primi tā fm naturalē deiimaginē q̄ fm eternę glę capacitatē: nec refert vtrū dicat primus vel frater: vt habet. j. Joh. iij. vt amicꝰ vt habet Leuit. xix. q̄ poia hec eadē affinitas designat: omnis em̄ hō cēset primus frater vel amicus. Modus vero dilectionis tangit cū dicit sicut teipm: q̄d nō est intelligendū q̄tū ad hoc q̄ aliquis primū equaliter sibi diligat: scz similiter sibi: & hoc tripliciter. Primo quidē ex pte rōnis dilectionis: vt. s. nō diligat aliquis primū ꝓpter ꝓpriaz vtilitatē vel delectationē: scz ea ratiōe q̄ velit primo bonū sicut sibipsi vult bonum: vt sic dilectio primi sit vera: nā cū q̄s diligit primū ꝓpter ꝓpriaz vtilitatē vel delectationē: tūc nō vere diligit primū sed seipm: est em̄ de natura veri amoris q̄ homo velit et bonū quē amat & sic diligit euz sicut seipm: exempli gratia: cū homo naturaliter diligit seipm: motus ipsius amoris in duo tendit: primo in seipm cui vult bonum: scōo in bonū q̄d optat sibipsi: & q̄uis vtrumq̄ dicat amare: tm̄ amore vero diligu

seipsum cui bonū illud optat: ac illud bonum quasi p accidens amare cōprobat ⁊ abusiue sez ꝓpter vsum ꝓximi: ⁊ sic nō vere amore diligit illud: sed ꝓprie diligit in illo seipm amore vero: pozo sicut exteriora cetera sumere pōt hoc in vsuz suū: sic ⁊ hoies quos si diligit qz sunt vtiles sibi vel delectabiles manifeste ꝓz ꝙ eos nō amore vero diligit sicut seipsum sed sicut vinū ⁊ simulia: ⁊ hoc dicit de pe. dis ij. c. primos diligimus sicut nos: si non propter aliquas vtilitates nostras non ꝓpter sperenda beneficia: non ꝓpter affinitates vel cōsanguinitates: sed ꝓpter hoc tantū: qz sunt nostre nature preceps diligamus hoc ibi. Secundo vero ex pte regule dilectionis: sez vt non ꝓdescendat primo in aliquo malo sed solū in bonis: sicut ⁊ sue voluntati satisfacere debet solū in bonis: vt sic dilectio ꝓximi sit iusta. Pro quo sciendū ꝙ iustitia hoc de iure requirit: vt m: non bono maius: ⁊ maiori maxima prepona. ¶ Tria igitur sunt in nobis gradata bona sup̄emū est anima: mediū est corpus: infimū est terrena substātia: quem gradatū amorem naturaliter insitū habet oīs homo vt minus diligat terrenā substantiā q̄z ꝓpriū corpus: ⁊ corpus q̄z animā: iez quidā reperiunt adeo obcecati ꝙ hūc dilectiōis ordinē in se peruertunt: ꝓpter corpus ꝓtēnentes animā: ⁊ corpus piculis exponentes ꝓpter terrenā substātiam: in quib⁹ manifeste patz ꝙ ad semetipsos iustus ordo dilectionis nequaq̄z esse pōt: sed potius odiūt semetipsos: iuxta illud p̄s. Qui diligit iniquitatē odit animā suā: ꝺsquis ergo iusto ordine se diligit: primū sicut seipm diligere debz: vt ꝓmo ⁊ ꝓcipaliter optet sibi bona spiritualia. secūdo corporalia: ⁊ tertio tēporalia. In his tñ tribus gradib⁹ semper seipm ꝓximo suo ꝓponere debz: vt in dicto p̄cepto datur intelligi. Diliges primū tuū sicut teipm Pensent ergo parentes ⁊ ꝓpinqui qualiter suos filios diligant sicut seipsos ꝺs in iustis bonis ditare festinant: quos per simoniā ad prebendas vel religiōes promouent: ꝺs filiabus vsurarioꝝ: raptoꝝ ⁊ similiū ꝑ māmona iniquitatis iungūt: qui ergo tā in se q̄z in primo tēporalia corporalibus: ⁊ corporalia spūalib⁹ anteponūt: nec se nec ꝓximū amore iusto diligunt. Tertio denicꝫ ex parte finis: vt sez aliquis ꝓximū diligat ꝓpter deum sicut ⁊ se ipsum ꝓpter deū diligere debet: vt sic dilectio ꝓximi sit sancta. Pro quo sciendū ꝙ illud sanctū esse dicit quod ad dei glozīā ordinatur: sicut altare dicit sanctū eo ꝙ est deo dedicatū ⁊ sic de aliis. Sic amor sanctus dicit qñ deo sanctificatur: hoc est qñ in ipsum vt in summū bonū pure refert: cū enī deus fons est oim bonoꝝ: ad ipsum diligendū rangz ad cōmune bonū naturaliter quilibet inclinat: sicut fluuij egredientes a mari ad mare reuertunt: quodā enā instinctu naturali cōe bonū particulari ꝓfert: ⁊ vna quecꝫ pars ad bonū totius naturaliter ordinat ⁊ inclinat. hinc manus percussionib⁹ exponunt: vt cor: ⁊ caput a pcutis ꝓseruentur: cū ex eis humani corporis vita dependeat: sic naturali quodā instinctu ꝙlibet semetipm ordinat in deū sicut in beatitudinis fontē: sicut pars in bonū totius naturaliter ordinat: perficit aūt hoc charitatis virtute qua diligit homo seipm ꝓpter deū: ꝓpterea ꝺigit deus diligere primū sicut seipm: id est salutem anime sue primi querere ac ad deū illū dirigere sicut seipm ad deū dirigere debz: ad quē naturaliter inclinat: ⁊ hic amor ꝓprie dicit sanctus. Est enī amor naturalis inter sanguine rūctos: cū se diligūt eo ꝙ ex eisdem parentibus genīt sunt: sed non est amor sanctus nec ad salutē sufficiens. Est ⁊ amor ciuilis sicut inter illos qui ꝓpter hoc se diligūt qz sunt eiusdē ciuitatis municipes: vel sub eodē ꝓncipe: ac eisdem legib⁹ gubernant: vl si sunt eiusdem negotij: officij: studij: munie societatis: cōuersatiōis ⁊ sic de alijs ex quib⁹ ꝓrabit amor amicitie: ⁊ hmōi: dilectiones duas ꝓmas condiciones cōprehendere pñt: vt sez sint veri ⁊ iusti amores. sed nō tertium: qz non semp ordinant in deū. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū ꝙ ad p̄ceptū de dilectiōe primi implēdum affectū septuplicem se quis erga primi exercere debet. Primus est affectus pie cōpassionis in aduersis: quo sez mens alioꝝ mala sentiat sicut sua: ⁊ hoc ꝓncipaliter in spūalibus malis tam pene q̄z culpe: deinde in corporalibus ⁊ tēporalibus afflictiōibus ⁊ tacturis: sicut ap̄s qui de se dicit. ij. Cozi. xj. Quis infirmat ⁊ ego non infirmoꝝ: ꝺs scandalizat ⁊ ego non vroꝝ. hanc aūt compassionē lachrymatus est ihesus Luc. xix. Qui videns ciuitatē hierusalē flevit super illā dicens. Si cognouisses ⁊c. prendit enī tactuā cā animarū q̄z corpoꝝ q̄z etā rerū. Nec mirū cum de lege nature si quid patitur vnū membrū cōpatiunt et oīa membra: vt dicit apostolus. j. Cor. xij. Secūdus aūt est affectus ꝓgratulatiōis in ꝓsperis: q̄ sez ꝺs de alieno bono letat sicut de suo

siue sit de profectu spūali.corpali vel cēpali: iuxta illud Ro.xij. Gaudete cū gaudētib⁹: z qz vt ōr. Hat.xx. bonus homo de bono thesauro cordis sui pfert bona.ō oportunitate se offerēte affectū cordialis ꝓgratulationis ēt oñdit ꝓbis sic fecit Moyses Numeri.xj.cuz Josue ferret egre q Heldad z Medad in pplo ꝓbarēt:ad id̄ emulaꝛi ꝑ me:qs mihi tribuet vt ois pplus ꝓphetet z det eis spūm suū de⁹ ō q etiā ponit exēplū apl̄i.s. Lozz. xiij. Si gloriat mēbꝛ vnū mēbꝛuz ꝓgaudēt ei oia mēbꝛa. Sumus ei inuicē mēbꝛa in mystico corpe christi vt ōr Ephes.iij. Tert⁹ ꝙ est affectus trāsitiue suppoꝛtationis:nā difficultatū est in būana ꝙuersatiōe nō ozti scādala tū ex fragilitate:tū ex ignozantia:tū etiam ex malitia q in pñti seculo regnāt:ille igit cōmēdand⁹ ē q alioꝝ nō solū ipfectiones sz etiā infectiones magnanimo z trāsitiuo cozdē sufferre nouit:cū h̄ tm sit meritū z ꝓfectus vt in eo pēdeāt oēs leges z ꝓphete iuxta illō Galath. vj. Alter alterius onera portate z sic adimplebitis legē christi:z h̄ fit principaliter cū cozde oze z ope. Hec tria dimittit z ꝙdonat. Primo graues iniurias exēplo christi ꝓ crucifixozibus ozantis in cruce:pater inq dimitte eis qz nesciunt q̄d faciunt:qđ exēpluz apl̄us imitandum ꝓponit Ephes.iij. dicens. Estote inuicem benigni:misericozdes:donantes inuicem sicut deus in christo donauit nob̄. Secundo magnas infamias.sicut z christus infamatus est dum diceretur insanus blasphemus publicanoꝝ amic⁹ demoniac⁹ seductoꝛ pplioꝝ:poraꝛ vni tē.q tamen affectu cordiali cūcta remisit z nos remittere docuit dū in ozatione dñica subiunxit:dimitte nobis debita tē. Tertio magna rerū dispendia:sicut apl̄us ad quosdam dicit Hebreo.x. Rapmā bonoꝝ vestroꝝ cū gaudio suscepistis exēplo christi qui vestibus spoliat⁹ nudus in cruce pependit. Quartus ꝓinde est affectus benigne conuersationis:nō reddēdū malū ꝑ malo:sed in bono malum vincēdo:cozde:oze et opere:sicut exp̄sse precepit dñs Luc̄.vj. Diligite inimicos vestros.s.cozde:benefacite his qui oderunt vos:sz:opere:z ozate ꝑ persecutoꝛibus z calumniantib⁹ vos.s.oze.ē em benignitas quidā animi dulcoꝛ excludēs omnez nequitiā:habilitās hominē ad internam letiam z ad benuolentiam:in exteriozi quoq conuersatione reddens hominē affabilē z benignum. Dicit aūt benigni q̄s bonus amoris ignis ad bñfaciendū ꝓmptis etiā aduersarijs feruere facit. Quintus tract⁹ ē affectus būlis honozationis:q sz oēs reuerer z honoꝛat:oēs sibi ꝑfert.oib⁹ tanq̄ dominis suis humili cozde se subdit.scōm illud.j. Petri.ij: Omnes honozate fraternitatē diligite. Et iterꝫ ad Romanos.xij. Honoꝛe inuicē ꝓuenientes:sed qz de hoc honoꝛe ꝓstando tractū ē supꝛa in primo sermone ꝓcepti huius.ō breuitati consulēs ꝓsequi ꝑmitto. Sextus aūt est affectus cordialis vnionis vt sz homo q̄tum in se est:z q̄tū scōm deū ꝑ cū alijs vnū se sentiat ac omnium rectū velle ꝓ suo reputet:z huius vnitatis cordialis affectus ex tribus in anima generatur z conseruatur. Primo ex humilitate q sz ꝓximo sm deum in omnibus condescendit honozem z gratitudinē z q̄libet humilitatis obsequiū gratanter impendit vsq tā in cōdonandis iniurijs q̄ in supportandis miserijs z defectib⁹ se ꝓmptuz exhibet.eo q se longe vilioꝛē z talib⁹ dignissimum reputat: Ad que nos apl̄us ad Rom. xij hoꝛtatur dicens: Non alta sapientes sz humilibus consentientes. Secūdo vero ex puritate.presertim illa de qua dicitur Matt.v. Beati mundo cozde tē. Hij sunt em mundi cozde qui simplici oculo z puro cozde in deū intendentes:inter immunda mundi munduꝝ habentes aspectum ꝓmū in dño diuinaꝝ charitas amplectuntur:de h̄ oculo dicit in cāticis: vulnerasti coꝛ meum soꝛoꝛ mea sponsa: sequitur in vno oculoꝝ tuoꝝ. Tertio ꝓinde ex ipsa charitate:charitas em q̄ liquit humana cozda cum in coꝛ dominis fuerit diffusa diuinitus illudq̄ humile ac purum inuenerit omnia alioꝝ bona in se trāsformat z sua facit: solum nanq̄ liq̄dū est qđ omni fozme ꝓgruit quod optime amatoꝛis cozdi ꝓuenit. Factū ē inquit coꝛ meū sicut cera liquescens: Ex his autem tribus vt dicit Act.iij. Vnitudis credentium erat coꝛ vnum z anima vna in domino.qz būitas eos euacuauerat sensu ꝓpꝛio.puritas eos mundauerat mundano contagio:z charitas p trāsformationem collocauerat in vno amoꝛosi cozdis glutino. Septimus denicq̄ est affectus christiformis oblationis z passionis ꝓ omnibus. vt.s. exēplo ie su christi paratus iuuenat ꝙ oibus z singlꝝ salute ponere animā suā:qz vt dicit Job.xv. Valoꝛē hac dilectionem nemo hz vt aiaz suam ponat q̄s ꝓ amicis suis. tūc em vere diligit ꝓximū suū sic seip̄m tradens ꝓximū vuam

vt lucret illius anim̃a: ad qđ nos hortat exẽplo ch̃isti Joh̃. in p̃ria canonica. ca. iij. dicẽs In hoc cognouim⁹ charitatẽ dei: qm̃ ille p nobis animã suã posuit ⁊ nos debemus animas p̃o fratribus ponere. Ad lau. dei.

¶ De actibus interioribus charitatis q̃ sunt dilectio: gaudiũ: misericordia: pax: ⁊ de differẽtia amoris amicitie ⁊ cõcupiscẽtie. Ser. xxũ

O noza patrem tuum ⁊ ma.

b Jam ordine congruo videndum ẽ de actibus charitatis iam interioribꝰ q̃ exterioribꝰ. Quãtũ igit ad actꝰ interiores: ☞ Primo q̃ri põt vtrũ principalior actꝰ charitatis sit diligere amore amicitie vl̃ cõcupiscẽtie: p̃sertim cũ actꝰ ille q̃ deꝰ diligitur: vt obiectũ beatitudinis est actꝰ principalissimꝰ charitatis: q: sub tali rõne est obiectũ charitatis: ſz sic diligere deũ ẽ velle ip̃m bare qđ ẽ ip̃m amare amore cõcupiscẽtie. Luz ei er charitate volo deũ mihi diligo me amor̃ amicitie ⁊ deũ amore cõcupiscẽtie: sed certuz est q̃ iste actꝰ ẽ principalior in q̃ tũ fert in deum q̃ in q̃ tũ reflectit in seipsum. Ad h̃ rñdet Rich. sup. iij: di. xxvij. q̃ amor amicitie ⁊ cõcupiscentie dupliciť ꝓparari possunt. P̃imo in q̃tum sunt respectu eiusdẽ amati ⁊ tũc amor amicitie sp nobilior est ceterꝫ paribꝰ sicut cm̃ nobilior ratio naturalis existens est existere in se q̃ in alio: vt ptz in substantia ⁊ accidente: sic rõ nobilior essendi bonũ est esse bonuz scom se q̃ esse bonũ alterius bonũ aũt quod amat amore amicitie: aut amat q: bonũ fm se: aut sit bonum scom se: q: amãs amore tali vult amato vt bonũ qđ ia habet vl̃ quod ad huc non hz: Amore ꝯo cõcupiscẽtie bonum amat ad h̃ vt sit bonũ ipsius amãtis vl̃ alterius cui amãs bonũ illũ ꝓcupiscit. Scõo ꝯo q̃ tũ aũt respectu diuersoꝝ amatoꝝ. ⁊ tunc amor ille amicitie ⁊ concupiscẽtie p̃t esse idẽ actus scom rẽ: vt cũ volo deũ mihi: deũ amo amore concupiscentie: ⁊ me amore amicitie. ⁊ tñ idem actus est: possunt etiã esse actus differentes fm rem. ⁊ sic cõparando vnũ amorez ad alterũ possibile ẽ amorẽ ꝓcupiscẽtie nobilioꝛem esse q̃ amorẽ amicitie ꝓpter maiorẽ nobilitatẽ amati: ſz q: p charitatem amor concupiscentie respectu nobilissimi amati quod est deus ordinat sic ad finẽ ad amorez amicitie nam q̃ ex charitate vult frui deo qđ est ip̃m amare amore cõcupiscentie: hoc ideo vult vt deus honoret ⁊ glorificetur in se qđ ẽ ip̃sum amare amore amicitie: q: sic amans deo vult p̃incipaliter gloriam ⁊ honorẽ. iõ simpliciter loquendo amor amicitie nobilioꝛ est: ⁊ charitatis p̃incipalioꝛ actus. Dicendum igitur q̃ deum diligere vt beatitudinis obiectu intelligi põt dupliciter. Uno modo sic q̃ diligens ad hoc ipsum diligat: vt suã pfectionẽ p ipsuz consequat: ⁊ sic deum diligere nõ ẽ p̃incipalissimus actus charitatis: nec sub ista rõne est obiectũ p̃incipale charitatis. Alio mõ sic q̃ diligat. q: in ipo sunt oẽs pfectiones simpliciter qđ requirit ad h̃ vt aliq̃d sit pfecte beatitudinis obiectũ: ⁊ sic diligere deũ ẽ p̃incipalissimus actus charitatis. ⁊ est dilectio amicitie: q: sic diligẽs p̃incipalius vult deũ habere omes pfectiões q̃s hz q̃ velit aliq̃d aliud. Ex his igit ptz q̃ deus ex charitate diligitur ꝓpter amore amicitie qđ ẽ ip̃m diligere ꝓpter seipm ⁊ nõ ꝓpter aliq̃d aliud. Ad cuꝰ euidentiam dicit Tho: sc̃da sc̃e: q. xxvij. q̃ fm q̃uoz genera causaꝝ põt aliq̃d diligi nõ ꝓpter se sed ꝓpter aliud. P̃imo sc̃m genus cause finalis sicut diligimus medicinam ꝓpter sanitatem: sed sic ex charitate non diligimus deũ p̃opter aliud: q: non ordinat ad aliud sic ad finem: sed ꝓpter seipm: q: ipse est finis vltimꝰ omnium Secũdo sc̃m genus cause formal sicut diligimus hominem ꝓpter virtutem: q̃a scz virtute formaliter bonus est ⁊ p ꝓsequẽs diligibilis: sed sic non diligimus deum: q: nõ informatur aliquo alio ad h̃ q̃ sit bonus: sed eius substantia sua bonitas est: fm quam exemplariter omnia bona sũt. Tertio fm genꝰ cause efficientis: sicut diligimus aliq̃s in q̃tũ sunt filij talis patris: ⁊ sic etiã nõ diligimus deum. q: bonitas ei non ineſt ab altero ſz ieſt omnibus aliis ab ipso. Quarto sc̃m dispositionem q̃ reducitur ad genus cause materialis dicimus aliquid diligere ꝓpter illud qđ nos disposuit ad eius dilectionem: vt ꝓpter aliqua beneficia suscepta quamuis postea q̃s iam amare incipimus nõ ꝓpter illa beneficia amemus amicum sed ꝓpter eius virtutẽ: ⁊ sic deus diligi potest ꝓpter aliud. q: scz ex aliquibus aliis disponimur ad hoc q̃ in dei dilectionem proficiamus. ⁊ per beneficia ab eo suscepta vel p̃ premia sperata vel p̃ penas q̃s per ip̃m vitare intendimus. ¶ Scõo p̃incipaliter queri potest de interioribus effectib cõsequentibus p̃incipalem actum charitatis

qui est dilectio: et sunt principaliter tres effectus. s. gaudiū. misericordia. et par. Quaeritur igit̄ vtrū gaudiū sit effectus ip̄ius charitatis in nob: p̄sertim cū ex absentia rei amate magis tristicia sequit̄ q̄ gaudiū: ſz deus quē per charitatē diligimus ē nobis absens q̄diu in hac vita viuim⁹: q: q̄diu sumus in corpe peregrinamur a dño: vt 2o. q. Cor. v. Ad h̄ rñdet Tho. scđa scđe. q. xxviij. q. et amore p̄cedit et gaudiū et tristicia: ſz ꝺ̄no mō. Gaudiū enim ex amore causat̄ vel ꝓpter p̄sentiā boni amati. vel etiā ꝓpter h̄ q ipſi bono amato ꝓprium bonū ineſt et ꝓseruat̄ et fm h̄ maxime p̄tinet ad amorē benivolētie vt̄ amicitie ꝓp̄t quā aliq̄s gaudet de amato se ꝓspere gerente etiā si sit absens. ecōtrario ꝯo sequit̄ ex amore tristicia vel ꝓpter absentiā amati vt̄ ꝓpter h̄ q amatū cui volumus bonū suo bono p̄uat̄. aut aliq̄ mō deprimit̄. Charitas aūt ē amor dei cuius bonū immutabile est. q: ipse ē sūma bonitas. et ex h̄ ipso q̄ amat̄ est in amāte p nobilissimū suum effectū. fm illud. j. Joh. iij. Qui manet in charitate in deo manet et deus in eo: et ideo ſpūale gaudium q̄ de deo habetur ex charitate causatur. et licet q̄diu sumus in corpore peregrinari dicimur a dño q̄num ad p̄sentiam clare visionis tamē amātib⁹ se p̄sens ē in hac vita p gr̄am inhabitationē vnde illō Joh. xiij. Ad eum veniemus et mansionē apud eū faciemus. ¶ Q̄ō si querit̄ vtrum illud gaudium ſpūale admixtionem aliquā tristicie recipiat. Resp̄ōdet ibidē Tho: q ex charitate de deo duplex causatur gaudiū. Vnū quidē p̄cipale quod est p̄prium charitatis. s. fm q gaudemus de bono diuino fm se considerato: et tale gaudium est melius: nec pat̄ admixtionē tristicie: sicut nec illud bonum de quo gaudet aliquam mali admixtionem habere potest: hinc dicitur Phil. iij: Gaudete in dño semp. Aliud autem est gaudiū charitatis quo gaudet quis. de bono diuino fm q p̄cipiatur a nobis. participatio p̄t impediri p aliquod contrarium. et ex hac parte p̄t b̄re p̄mixtionē tristicie. p̄out sc̄z quis de eo tristatur: q̄ diuine participationi repugnat vel in nobis vel etiā in p̄ximis q̄s tanq̄ nosip̄os diligimus: sic ipsa peccata et defectus q̄diani incolatus q̄ p̄sentis miserie ac sitis q̄ tristiciam causant. eo q defectū impediunt p̄cipationis summi boni. ℞ Tertio p̄cipalit̄ q̄ri p̄t de misericordia q̄ siue est interior effectus charitatis: vtrum. s. misericordia est virtus aliq̄: ꝑsertim cū nihil q̄ ē ꝓpter ꝺ̄m est laudabile: sed Nemes ꝺ̄atur misericordie: vt dicit p̄bus. in. ij. Rhetо. Nemes em̄ ē passio laudabilis: vt ibi. in. ij. Lib. g̃. misericordia nō ē virtus. Rūndū. cū dicit Salust⁹. q. oēs homines q̄ de rebus dubijs cōsultāt: ab ira et misericordia vacuos esse decet. non ei animꝰ facile verū p̄uidet vbi ista afficiunt: hec ille. Ad h̄ rñdet Tho. scđa scđe. q. xxx. q. misericordia dolor ē ip̄ortat de aliena miseria: q dolor nōtare p̄t. Vno mō motū appetitus sensitiui: et fm h̄ misericordia passio ē et nō ꝓp⁹ imo p̄t ee virtū si nō fuerit rōe regulata. Hinc auctoritas Salustij ibi posita intelligit̄ de misericordia fm q ē passio rōe nō regulata: q: sic impedit cōsiliū rōnis dū facit a iusticia deuiare. Alio mō notare p̄t motū appetitus intellectiui fm q alicui displicet malū alterius: q motus esse potest fm rōnem regulatus: et potest fm hunc motum rōne regulatū etiam regulati motus inferioris appetitus. Vñ dicit Augus. in. ix. de ciui. dei. q iste motus animi: scilicet misericordia seruit rationi: quando ita p̄hibetur misericordia vt cōseruetur iusticia: siue cū indigenti tribuitur. siue cum ignoscitur penitenti: et quia ratio virtutis hūane cōsistit in h̄ q animi motus rōne reguleturꝫ nō consequēs est misericordiam esse virtutem. Ad obiectū igit̄ dicēdū. q p̄bus de misericordia et nemesi loquitur q vtraq̄ est passio: et habent quidē contrarietatē ex pte estimationis quā habent de malis alienis. quia de bis misericors dolz inquātum estimat aliquē indigna pati: nemesiticus autem gaudet inquantum est. mat alicui digne pati: et tristatur si indignis p̄ospere succedit: et vtrūq̄ laudabile est et ab eodem nomine descendens vt ibidem dicitur. Vnde ex dictis patet: q illa duo p̄prie nō contrariant̄: quia diuersis respectib⁹ assumūtur. immo verus misericordia virtus moral̄ est circa passionem existens et reducitur ad illam mediotatem que dicitur nemes: que sic exhibet misericordiā vt ramen seruet iusticiā.

¶ Q̄ō si q̄ritur vtrum misericordia sit maxia virtutum. Rñdet ibidē Tho. q misericordia in se est maxima virtutū: ad misericordiā em̄ pertinet q alijs effundat et eoꝝ defectus subleuet sed quo ad habentem nō est maxima virtutū nisi is qui habet sit maximus: q nullum habz supra se sicut de⁹. de q̄ dicit̄. miserationes eius sup omnia opa eius: vtpote cui ꝓprium est misereri: q vero sup se aliq̄d hz ille magis et melius est coniungi superiori, q̄ impleri defectū inferio

ris ⁊ ideo ꝯtum ad hominem qui deū habz
superiorē: charitas p quā vnit deo potior est
ꝯ misericordia p quam supplet defect⁹ pri-
morum: sed int eōs virtutes q̄ ad primū pti-
nent potissima ē miscōia: sicut est etiā potior
actus. Hinc ōr Osee. vj. ⁊ Matth. xij. Di-
sericordiā volo ⁊ nō sacrificiū. qz p exteriora
sacrificia vel munera deus nō colit ꝓpter se
sed ꝓpter nos ⁊ primos: nō em indiget sacri-
ficijs nr̄is sz ea q̄ sibi vult offerri ꝓpter nr̄am
deuotionē ⁊ primoꝝ vtilitatē ⁊ iō miscōia q̄
defectib⁹ alioꝝ subuenit ē sacrificiū deo ma-
gis acceptū: vtpote ꝓpinqui⁹ iducēs vtilitatē
primo ⁊ fm illud Heb. vlt. Bñficēte ⁊ cōio
nis nolito oblīisci: talib⁹ em hostijs ꝓmeret
deus. ¶ Quarto ꝓncipalit q̄rī pōt de pa
ce vtrū. s. pax. sit effect⁹ ꝓpr⁹ charitatꝫ p̄sertim
cū dissensio q̄ paci ꝓriat p̄t ee cū charita
te. Paul⁹ ei ⁊ Barnabas dissensisse legunt:
Act. xv. sic sacri doctores in aliq̄b⁹ opinioni-
b⁹ dissentiunt. Ad h̄ rñdet Tho. scōa scōe. q
xxix. q de rōe pacis ē dupler vnio q̄ req̄ritur
Una est fm ordinationē ꝓpioꝝ appetituū in
vnū. Alia fm vnionē appetit⁹ ꝓpij cū appe
titu alterius: ⁊ vtrāq vnionē charitas efficit
Pro quo sciendum q duplicit ꝓtingit cor ho
minis tendere in diuersa. Vno mō fm diuer
sas potentias appetitiuas: s. ē appetit⁹ sensi-
tiuus pleriq̄ tendit i ꝓriū appetit⁹ rōnalis:
fm illō Gal. v. Caro ꝓcupiscit a dversus spm
Alio mō in ꝯ̄ vna ⁊ eadez vis appetitiua
tendit in diuersa appetibilia q̄ sit consequi n
pt: et q̄ necessariū esse repugnantiā motuum
appetitus. vnio vero motuū istoꝝ est de rōe
pacis: nō enim hz hō pacatū cor: etiā si habe-
at aliquid qō vult ꝯ dū restat ei aliq̄d volen
dum qō sit hr̄i nō pōt quā vnionē facit chari
tas fm quod deus diligit ex toto corde. vt. s.
omnia referam⁹ i ipm: ⁊ sic oēs appetit⁹ nr̄i
in vnū ferunt. Sitr dupliciter contingere p̄t
dissensio diuersoꝝ cordiū: vel em cōtingit
in opinionib⁹ tm̄ ⁊ illa dissensio nō repugnat
paci qz opiniones pertinent ad intellectuz q̄
precedit appetitum qui p pacē vnit: Sitr ei
dissentire in paruis bonis non repugnat pa-
ci viatoris. quia talis dissensio procedit ex di
uersitate opinionum: dum vn⁹ estimat hoc ō
quo est dissensio: pertinere ad bonuz illud in
quo conueniunt: et alius estimat non ptinere.
et fm hoc talis dissensio de minimis sicut int
Paulum et Barnabam: ⁊ de opinionibus si
cut inter sacros doctores. licz paci perfecte re
pugnet que erit tm̄ in patria: in qua plene ve
ritas cognoscet ⁊ ois appetit⁹ cōplebit: pacē
tm̄ ipfecte ñ repugnat q̄lis habet in via. Se
cūdo ꝓtingere p̄t dissensio diuersoꝝ cordiuz
in bonis cōferētib⁹ ad vitā ⁊ ꝑcipue i magnz
q̄tū vnio ē de rōe pacis ꝯ vnionē ꝑficit cha
ritas fz q diligim⁹ primū sic nosmetipos: ex
q̄ ꝓtingit q hō vult iplere volūtatē primi sic
suꝑi⁹: ⁊ ꝓpt h̄ int amicabilia vnū ponit idē
ptitas dilectiōis siue electionis: vt patz in. ix.
Ethi. Et Tull⁹ in lib. de amicitia dicit: Qō
amicoꝝ ē idē velle ⁊ nolle ¶ Quinto q̄rī pōt
vtrū oia pacē appetāt: p̄sertim cū dicit Aug.
xix. de ci. dei. tale bonū est bonū pacis: vt i re-
bus creatz nihil gratiosius solet audiri: nihil
delectabilius cōcupisci: nihil vtilius possideri: Et addit ibidem q omnia pacem appen
tant: cum tamen ꝓrium a multis acutari vi
demus de quibus: p̄s. dicit. Cum his q̄ ode-
runt pacem eram pacificus. Ad h̄ dicendum
dupler est pax: Quedam est apparens ⁊ non
vera ⁊ illa cōuenit cum cōcordia: nam cōcor
dia est quedam vnio voluntatū diuersoꝝ
cordiū: q si malum est in quo cōcordāt: tūc ē
ibi tm̄ consensus cordiū: non aūt ꝑsensus ap
petituum singuloꝝ cordium. ⁊ sic nō est vera
pax impioꝝ sed solum apparens: verbi gr̄a
cum in actu conueniunt adulteri: vis appe-
titiua tendit in diuersa appetibilia: que simul
assequi non potest. eo q sensus appetitus
tendit in contrarium appetitus rōnalis. Affe
ctit enim miser fedis delectationibus frui: nec
fama pollui: nec vindicta diuia multari: nec
conscientia remordente cruciari: sed hoc con
sequi non potest. Secunda pax est vera et
aliquid concordie superaddit ac inuenit tm̄
in bonis nam si qui concordant in bono: tūc
non est ibi tm̄ consensus diuersoꝝ cordiū: sed
etiam cōsensus appetituum singuloꝝ cordiū:
⁊ hanc dupliceem pacem scz dei vnione ap
petituum singuloꝝ cordiū: quā vt dictum est
operatur in nobis charitas dei ⁊ pacem pri
mi in vnione multorum cordiū ꝯ primi cha
ritas in nobis operatur: cōmendat domin⁹
discipulis dicens: Pacem relinquo vobis. s.
primi: pacem meam ꝛc̄. ⁊ vtranq pacem na
turaliter omnes appetunt. nam ⁊ omnes bel
lantes per bella querunt ad aliquā pacē per
fectiorem puenire ꝯ prius habuerant in qua
nihil eorum voluntati repugnet: quam pacē
solus deus dare potest nec veraciter inuenit
nisi in eo q diuine voluntati p oia ꝯuniuntur

¶ De actibus exterioribus charitatis qui sunt triplices: scz corpales. spūales ⁊ reales. ¶ Sermo xxiij.

Bonora patrem tuū ⁊c. Expediti de actibus interioribꝫ charitatis. Jam ad prosequendū actus exteriores ipsius stilū cōuertamus: quos vt p̄senti speculationi sufficit triplices distinguere possumus: scz corpales: spūales ⁊ reales. ¶ Quantū igit̄ ad effectus corpales p̄mo queri pōt: vtrū in quātalicunq; charitate cōstitutus teneat̄ mortem subire pro christo: p̄sertim cū dicit̄. j. Johan. iij. qm̄ ille animā suam pro nobis posuit ⁊ nos debemus pro fratribꝫ animas ponere. alioquin dicit dn̄s Luce. ix. Qui me erubuerit ⁊ meos sermones corā hominibus: ⁊ filius hoīs erubescet eum cū venerit in in maiestate sua. Ad hoc rn̄det Bonauē. sup. iij. dist. xxx. q̄ subire mortē intentione placendi deo cōtingere pōt tripliciter. Uno modo qn̄ adest necessitas vel deserēdi iustitiā vel amittendi vitā: ⁊ tunc subire mortē est iustitie ⁊ necessitatis. Alio modo qn̄ se offert oportunitas manifestandi diuinā gloriā ⁊ edificandi ecclesiam: ⁊ tunc est pfectionis ⁊ superogationis. Tertio mō solum ex hoc q̄ vitā suā habet exosaz: ⁊ hoc est temeritatis ⁊ crudelitatis. Unde Aug. Illos qui semetipsos p̄focant ⁊ p̄cipitio collidunt propter vite p̄sentis odium: dicit esse sceleratissimos ⁊ crudedissimos homicidas: tractans illud Johannis. xij. Qui odit animā suā in hoc mundo: in vitam eternā custodit eā. Cum ergo querit̄ vtrū omnes teneant̄ mortē subire pro xp̄o dicendū: q̄ pro loco ⁊ tēpore vbi talis optio datur. vel q̄ iustitia deserat̄: vel q̄ vita perdat̄: ibi omnis quātūcunq; sint imperfecti tenent̄ subire mortē: ⁊ p̄eligere magis deo dilecto mori q̄ ipso offenso viuere: sed vbi non iminet talis necessitas nec talis optio datur: sed tantū offert se oportunitas manifestandi diuinā gloriā ⁊ edificandi ecclesiā: si quis se tūc morti exponit talem mortem subire pfectionis ⁊ superogationis est: ad quā non oīs tenent̄: qr citra dictā necessitatē positus subterfugere ⁊ seip̄m occultare pōt. Nec ex hoc dicitur nomen xp̄i erubescere: sed tūc tm̄ qn̄ timore mortis negat ip̄m xp̄m nec illd debitū de quo Joh. loquit̄ in auctoritate iam dicta semp est debitū necessitatis ad qd obligamur: sed est debitū cōgruitatis ad qd ammonemur. ¶ Scdo queri pōt: vtꝝ habentes charitatē perfectā teneant̄ ea q̄ sunt perfectionis adimplere: p̄sertim cū s̄m Greg. in omel. Crescentibus donis rōnes etiā crescunt donoꝝ: ⁊ cui plus cōmittitur plus exiget̄ ab eo: cui ergo cōmittit̄ perfecta charitas: cū deus exigat actū habitui cōuenientem: videt̄ q̄ ille tenet̄ ad opera pfectionis: imo ne deficiat tenetur proficere: cum nō sit mediū inter hec: eo quod in via dei non pregredi regredi est nec vnq̄ viator in eodem statu pmanet: nec videtur posse proficere perfecta charitas nisi in operibus pfectionis ⁊ supererogationis. Ad hoc respondet Bonauē. vbi supra. q̄ qn̄q; modis quis genera perfectionis distingui possunt: ⁊ s̄m hoc quinq; modis quis obligatur ad aliquid. Primū genus est pfectio iustitie ⁊ sufficientie que ꝯsistit in adimpletiōe mādatorum dei: de qua dicit̄ Matth. v. Estote pfecti sicut ⁊ pater vester celestis pfectus est Et ad hoc mandatū diuinū obligātur om̄es tam perfecti q̄ etiā imperfecti. Perfecti tamē eo magis obligant̄ de bono ⁊ equo: quo magis bonū percipiunt: ⁊ per quod diuinū mandatum implere possunt. Secundū genus est perfectio religionis que consistit in obseruantia consilioꝝ dei: de qua dicitur Matth. xix. Si vis perfectus esse vade ⁊ vende oīa ⁊c. ⁊ ad hanc perfectionē quis non obligat̄: licet pfectam charitatē habeat: nisi votū religionis interueniat. Tertiū genus est perfectio p̄lationis: que ꝯsistit in regimine subditoꝝ: de qua dicitur Luce. vj Perfectus omnis erit si sit sicut magister eius: vnde propter officiū susceptū quis obligatur ad perfectionē p̄lationis: alias autem nō. Quartū genus est pfectio operationis: que cōsistit in ostensione exemplorum: de qua dicitur Gen. ix. Noe vir iustus atq; perfectus in generationibus suis: vnde licz quis non obligetur ad aliquid simpliciter vel s̄m se: tamen ad euitandum scandalū pusillorum: q̄ vtiq; graue peccatū est: vt dicit Tho. scda sc de. q. xliij. Quis obligatur ad perfectionē operationis. Hinc dicit apl's. j. Corin. viij Non manducabo carnē ineternū ne fratrem meū scandalizem. Hinciterum dicit. Omnia mihi licent: sed non omnia expediunt. Quintū denicq; genus est pfectio tranquillitatis: q̄ consistit in ꝯsumatione difficilimoꝝ optimoꝝ sicut dicitur. j. Joh. iiij. q̄ perfecta charitas foris mittit timorem: ⁊ ph's dicit: q̄ perfecta virtus optimoruz est optima: ⁊ ad hoc quis non

obligaꝛ nisi ſm ꝓscientie dictamē per qđ obligaꝛ ad pfectionē trāquillitatis ꝓpter cōscientie iudiciū: vnde generaliter ad quatuoꝛ vltima pfectionis genera ḋs non obligaꝛ in pfecta charitate existens: ꝗtum est ex obligatiōe diuini mādati: nisi supinducaꝛ aliqua noua obligatio ad hmōi genera pfectionū adimplenda. Ad obiectū igit dicendū: ꝙ homo nō tenetur semp pficere in charitate: loquēdo de pfectu qui ꝓsistit in augmento ⁊ incremēto charitatis: qꝛ charitas non auget in homine continue: sed loquendo de profectu qui cōsistit in bonoꝝ operū multiplicatione ⁊ iustitie exercitatione: sic teneꝛ quis pficere: qui tamen profectus charitatis non tm attendit in impletione consilioꝝ ⁊ operū pfectoꝝ: sed etiā in obseruantiā mandatoꝝ. ¶ Tertio queri pōt de effectibus exterioꝛibus spūalibus ipsius charitatis: ⁊ primo quo ad proximū virtum. s. correctio fraterna sit actus charitatis: pſertim cū actus cōtrarij non pertineant ad eandem virtutē: sed supportare peccantē est actꝰ charitatis. ſm illud Gal. vj: Alter alterius onera portate: ⁊ sic ad implebitis legem xpi que est lex charitatis: sed corrigere supportationi videꝛ esse contrariū. Ad hoc respondet Tho. ſcđa ſcđe. q. xxxiij. ꝙ correctio delinquentis est remediū quoddā quod ꝓtra peccatū alicuius adhiberi debet. Et qꝛ peccatū alicuius dupliciter cōsiderari pōt ſcz in ꝗtū est nociuū ei ꝙ peccat: vel inquantū vergit etiā in nocumentū alioꝝ qui ex eius peccato leduntꝛ vel scandalizantꝛ: vel etiā inquantū est nocumentū boni cōmunis: cuius iustitia p peccatū hominis perturbaꝛ: ideo duplex est correctio delinquentis. Vna que peccato remediū adhibet: in ꝗtum est quoddā malū ipsius delinquentis: ⁊ ista est ꝓpria fraterna correctio que ad emēdationem delinquentis ordinaꝛ: nā remouere malū alicuius est eiusdem rōnis cuius est bonū eius procurare: sed ꝓcurare bonū fratris ad charitatē pertinet: per quā amato bonū volumus ⁊ operamur. Hinc etiā fraterna correctio charitatis actus est: qꝛ p eā fratris malū ſcz peccatū repellimus: cuius remotio tāta est deo acceptioꝛ ⁊ fratri salubrioꝛ ꝗ remotio exterioris dāni vel etiā corpalis nocumenti: quanto ꝓtrariū bono virtutis magis est affine charitati ꝗ bonū corpis vel exterioꝝ rez. Ex quo concludit ꝙ fraterna correctio magꝭ est actus charitatis ꝗ curatio corpalis infirmitatis: vel exterioꝛ subuētio fraternalis egestatis: ⁊ pertinet ad oēs: fitq; per simplicē ām monitionē. Alia vero correctio est q̄ remediū adhibet peccato delinquentis: ſm ꝙ est etiam malū alioꝝ ⁊ ꝓcipue nocumentū boni cōmunis: ⁊ talis correctio est actus iustitie: cuius est seruare rectitudinē iustitie vnius ad aliū: per quā intendit cōmune bonū: ⁊ pertinet ad superioꝛes: qꝛ non solū fit p simplicē ammonitionē: ꝙ etiā interdū per punitionē: vt alij timentes a peccato desistant. Ad obiectū ergo dicendū: ꝙ correctio fraterna nō opponitur infirmoꝝ supportationi: sed magis ex ea ꝓsequit: intantū enī aliquis supportat peccantē: in ꝗtum cōtra eum nō perturbat: sed p benīuolentiā ad eū seruat. Preterea sicut fraterna correctio ē actus charitatis: sic etiā alia opera misericordie spūalis: vt ꝓsulere dubitanti: docere ignorantē: ꝓsolari tristem: offendenti remittere: onerosos ac graues supportare: ⁊ pro omnibꝰ orare: sed qꝛ de his septem generibus elemosyne spūalis diffuse satis in septem sermonibꝰ tractasse me memini: in sermonibus de tribꝰ partibus penitentie: ideo de his ꝓsequi gra breuitatis omitto. ¶ Quarto queri pōt: vtrū cū quantulacūq; charitate resistere ḋs possit quantecūq; tēptationi: pſertim cū gratia quā tumcūq; modica potentioꝛ est ⁊ excellentioꝛ ꝗ natura: sed homo in statu innocentie ꝓstitutus in puris naturalibꝰ quātecūq; tēptationi resistere poterat ꝗtomagis in quantulacūq; charitate vel gratia ꝓstitutis: alioquin si quā tecunq; temptationi resistere nō posset: tūc in eo nō peccaret qđ euitare nō posset. Ad hoc rñdet Bona. sup. iij. dist. xxx. dicens inter alia ꝙ si loquimur ꝗtum ad tēptationis exordiū: tunc quantulacūq; charitas quantecunq; tēptationi resistere potest: qꝛ vt dicit. j. Corin. x Fidelis deus qui non patietur vos temptari super id quod potestis: sed facet cū temptiōe prouentū vt possitis sustinere: deus etiam homini habentem charitatē: nunq; deserit: nisi prius homo recedat a deo: quin potius ſm ꝙ augeꝛ temptatiōis bellum operaꝛ etiam dꝰ charitatis augmentū: vnde quantūcunq; sit modica charitas in homine: nunq; pōt ꝓtus eius ab aduersario deiici: qꝛ ſm ꝙ crescit bellum crescit adiutoriū: si hō faciat qđ in se est. Si vero loqmur de tēptatione ꝗtū ad ꝓsummationem victorie: sic non pōt esse ꝙ ex modica charitate ḋs resistat temptationi maxie: nā ordo diuine iustitie non patitur quin ex victoria magni belli fiat ampliatio meriti: vnde ꝙ

ista duo non contradicunt sed simul stant: possibile est quod ex parua charitate in principio tēptationis et magna in fine resistitur magne tēptationi: et iterū possibile est quod ex parua charitate i principio et fine nō resistitur magne tēptatiōi. liberū enim arbitriū adiutū adiutorio gr̄e: ex vna pte: et ex alia corruptū vitio cōcupiscēne. cū in illo p tēptationē excitat ipetus cōcupiscentie: sm quod magis ac magis fortiter excitat: sm hoc indiget maiori repssiuo: sed oīs q̄ legitime certat quāto magis excitat in eo ipetus tēptatiōis tāto magis accrescit virtus resistendi adeo quod nunq̄ deus sinit nos tēptari supra id quod possumus sustinere et resistere.

¶ Quinto queri pōt de effectib⁹ exterioribus realib⁹ ipsius charitatis: q̄ sunt beneficētia et elemosyna. Unde q̄ri pōt: vtrū beneficētia sit actus charitatis: p̄sertim cū oē qd̄ q̄s dat: vel dat sicut debitū: vel sicut nō debitū. Beneficiū aūt qd̄ ipendit sicut debitū ptinet ad iusticiā: qd̄ ꝟo ipendit sicut non debitum gratis datur: et sm hoc pertinet ad misericordiam: ex quo concludit quod omnis actus beneficentie vel est actus iusticie vel misericordie: nōn est igitur actus charitatis. Ad hoc rñdet Thom. scda scde. q. xxxj. quod beneficētia nihil aliud importat q̄ facere bonum alicui: sz hoc bonū considerari potest dupliciter. Uno mō sm cōmunem rationē boni: et hoc pertinet ad rationem beneficētie: et est actus beneficētie et est actus amicitie: ac per consequēs charitatis in actu nanq̄ charitatis includitur bonitas siue beniuolentia: p quam q̄s amico vult bonum: voluntas autem effectiua est eorum qua vult si facultas assit: et ideo ex consequēti amico benefacere ex actu dilectionis consequitur. Hinc beneficentia sm communē rationem boni est amicitie vel charitatis actus Unde Bern̄. in hoc differunt iusticia: beneficentia: iusticia et misericordia q̄ beneficentia que est actus amicitie seu charitatis: respicit in beneficio collato cōmunē rationem boni: iusticia vero respicit ibidem rationem d̄biti. misericordia denique respicit ibidem rationem releuantis miseriam vel defectum. verū tamen beneficentia nō est alia virtus a charitate: sed tantū nominat quendam charitatis actum ¶ Sexto queri pōt: vtruz elemosyna sit actus charitatis: p̄sertim cū elemosynarū largitio sine charitate fieri potest. sm illud. j. Cor. xiij. Si distribuero in cibos pauperuz omnes facultates meas. charitatem autē ꝛc.

Ad hec respondet Thom. vbi supra. q. xxxij. quod exteriores actus ad illā ꝟtutē referunt ad q̄ ptinet id qd̄ est motiuū ad agendū hmōi actus motiuū aūt ad dandū elemosynas est vt necessitatē patiēti subueniat. Un̄ quidā elemosynam diffinientes dicunt: quod elemosyna est opus quo dat aliq̄d indigenti ex cōpassione ꝓpter deum. qd̄ vtiq̄ motiuū ptinet ad misericordiam. vnde manifestum est quod elemosynas dare ꝓprie actus est misericordie quod etiam apparet ex nomine. nam in greco elemosyna deriuatur a misericordia. qm̄ igitur misericordia est effectus charitatis. vt patet in. q. xij. sermonis precedentis: ideo ex consequenti elemosynam dare charitatis actus ē misericordia mediante. Ad obiectum g̊ dicendū: quod aliquid est actus virtutis dupliciter. Uno modo materialiter sicut actus iusticie est facere iusta. et talis actus virtutis esse potest sine virtute: q̄ multi non habentes habitum iusticie iusta operant: vel ex naturali ratione. vl̄ ex timore aut spe aliq̄d adipiscendi: aut ꝓpter aliq̄d simile. Alio mō d̄r aliq̄d actus ꝟtutis formaliter: sicut actus iusticie ē facere iusticiā eo mō quo iustus facit: scz prompte: delectabilit̄ et amore iusticie. et hoc mō actus ꝟtutis nō est sine virtute: sm h̄ etiaz elemosynas dare materialiter potest esse sine charitate: formaliter autem elemosynas dare scz ꝓmpte: delectabiliter ꝓpter deum et omni eo modo quo debet non est sine charitate. ¶ Septimo queri potest: vtrū elemosyne corporales effectū habeant spiritualem: p̄sertim cum ex hoc sequi videretur quod maior elemosyna maiorē effectū spiritualem perficeret: eo quod multiplicata causa multiplicatur effectus: quod tamen esset contra illud. Luce. xxj. vbi dicitur de vidua mittente duo minuta in gazophilacium que sm dominicam sententiam plus omnib⁹ misit. Ad hoc respondet ibidem Tho. quod elemosyna corporalis tripliciter considerari potest. Uno modo sm suam substantiam: et sm hoc non habet nisi corporalem effectū: inquātū. s. supplet corporales defectus ꝓximorum. Alio modo considerari potest ex parte cause illius qui dat elemosynam: inquantū enim dat elemosynam corporalē ꝓpter dilectionem dei et ꝓximi: tunc affert fructum spiritualem: sm illud Eccl̄i. xxix. Perde pecuniam propter fratrez: pone thesaurum in p̄ceptis altissimi et proderit tibi magis q̄ aurum. Hic etiam vidua q̄ minus dedit sm quantitatem. plus dedit sm

ꝓportionem: ex quo pensat in ipsa maior charitatis effectus ex qua corporalis elemosyna spiritualem efficiam habet. Tertio mō considerari potest ex parte effectus. ⁊ sic etiā hz spūalem fructū inquātū. s. ꝓxim⁹ cui per corporalem elemosynā subuenit ad orandū pro benefactore mouet. vñ Eccl. xxix dicit: Conclude elemosynam in sinu paupis ⁊ hic ꝑ te ex orabit ab oi malo. Deniq; vt nemo se excuset de elemosynarum largitiōe multa sunt elemosynarum genera: principaliter tñ septē corporalia: ⁊ septē spiritualia ad q̄ oīa alia reducunt: ⁊ qd exhiberi nō potest in ope: saltez tribuatur bona voluntate. Dicit em̄ Augu. sup ps. cij. Si potes dare da: si ñ potes affabilem tefac: coronat deus intus voluntatem vbi non inuenit facultatē: nemo dicat non habebam: charitas non de sacculo erogat. Et iterum in Encheridion: Multa sunt genera elemosynarum que cū facim⁹ adiuuamur vt nobis dimittātur peccata: sed ea nihil est maius q̄ cum ex corde peccata dimittimus. hec ille. Ad lau. dei.

¶ De nouem cōditiōibus considerādis in elemosynis dādis ⁊ de quib⁹ elemosyna fieri potest vt prosint facienti: ac de iniuste extortis.

Sermo xxiiij

Onora patrem tuum ⁊ ma.
b ⁊c. Jam ordie debito prosequēdū est de conditionib⁹ req̄sitis: vt in elemosynis dādis ordo debitus obseruetur et modus: nam sicut modus ⁊ ordo requirit in charitatiua dilectione: vt patet supius: sic ⁊ i elemosynarum distributiōe cū mediante misericordia sit act⁹ ipius charitatis: vt dictū est. ¶ Ad cuius euidentiam primo queri pt d modo elemosynas distribuendi: vtrum. s. elemosyna sit abundanter facienda: p̄sertim cuz dicat aplus. ij. Cor. viij. Non vt alijs sit remissio: id est alij d vestris ociose viuāt: vobis autem sit tribulatio: id est paupertas. Sed h contingeret si daretur elemosyna abundant. Ad hoc respondet Tho. scda sede. q. xxxij. q elemosynarum abundantia considerari pōt dupliciter. Primo ex parte dātis: cum. s. quis dat quod est multuz s̄m ꝓportionē ꝓprie facultatis et sic laudabile est abundanter dare: vñ ⁊ dominus Luc. xxj. Laudauit viduā q̄ misit omnem victum suū in gazophylaciū. Veruntamen oportet illā abundantiā debite circūstantionari s̄m conditionem ꝑsone ⁊ stat⁹ prout insequenti sermone latius patebit. Secundo ex pte eius cui dat est elemosyna dupliciter abundās. Uno modo sic q̄ suppleat sufficienter eius indigentiam ⁊ sic est laudabile abundanter elemosynam dare: vñ Aug. in epl'a ad quendam comitem. Caue p̄uidēs discretionem elemosyne: ita vt vtriusq; scilicz dantis ⁊ accipientis sit solacium. Alio mō vt supabundet ad superfluitatem: ⁊ hoc non est laudabile sed melius est pluribus indigentibus elargiri: Et hoc prohibet inducta auctoritas Pauli: non vt alijs sit remissio vel refrigerium. Loquitur enim ibidem de abundantia elemosyne que superexcedit necessitatem recipientis: cui non est danda elemosyna vt inde luxurietur: sed vt inde sustentetur: circa quod tamē est adhibenda discretio ꝓpter diuersas conditiones hominum quoꝝ quidam delicatioribus enutriti magis indigent delicatis cibis aut vestib⁹. Unde dicit Ambro: in libro de officijs: Consideranda est largiendo etas atq; debilitas nonnunquam verecundia que in genuos prodit natales: aut si quis ex diuitijs in egestatem cecidit sine viuo suo: Qd autem subditur: vobis aūt tribulatio: loquitur de abundantia ex parte dantis vbi tamen dicit glo. non hoc ideo dicit quin melius esset. s. abundanter dare. sed de infirmis timet quos sic dare monet vt egestatem non patiant. ¶ Secundo q̄ri potest: qualis ordo tenendus est in elemosynis dandis. cū non possit omnibus satisfacere. Ad hoc dicendum: q̄ nouem sunt consideranda in elemosynis distribuendis. Primo fides: quia fidelis preponendus est infideli ceteris paribus. Illi enim nobiscum renati sūt in christo tanq̄ fratres: ceteri reputantur nobis alieni et hostes christi: Unde Gal. vj. de elemosyna distribuenda proponens subdit: ergo duz tempus habemus opemur bonū ad omnes: maxime autez ad domesticos fidei. Secūdo necessitudo siue propinquitas. quibus lege nature magis obligamur. et sic ꝓpinqui sanguinis extraneis preponuntur vel p̄feruntur quia s̄m apostolum. Qui curam suorū ⁊ maxime domesticorum non habet: fidē negauit et est infideli deterior. Ita tamen subuenire

debet suis q̄ causam prestet necessitas: non carnalitas: id est non ditentur propter carnalem amorem: sed pascātur propter nature sustentationem: alioquin deus non esset causa sed caro. Tertio beneficium prius acceptum ⁊ precipue spirituale: plus eni obligamur beneficis q̄ alijs etiam propinquis: a quibus scz cōmoda temporalia vel spiritualia recepimus. Cuius ratio est: quia magis debemus reddere debitum q̄ dare gratuitum. Et ideo magis debemus reddere suscepta beneficia q̄ amicis aliquid gratis dare: sicut magis debemus reddere mutuū q̄ amicis dare. Et maxime obligamur his qui scd̄m Paulum laborant in verbo ⁊ doctrina. j. ad Timoth. v. Et iterum. j. Corinthi. ix. Si nos vobis spiritualia seminamus magnum est si carnalia vestra metamus: quasi diceret: non ⁊c̄. vide. Quarto meritum: nā ex honesto ⁊ merito melioribus est potius subueniendū. Ecclesiasti. xij. Da bono ⁊ ne receperis peccatorem: benefac humili ⁊ ne dederis impio. Unde dicit Tho scd̄a scd̄e. q. xxxij. q̄ sic diligendi sunt homines vt eorum non diligantur errores. Et quia exhibitio beneficij dilectioni correspondet: ideo peccatori ad sustentationem nature debet elemosyna dari si indigeat: cū precipiatur nobis etiā inimicis benefacere: sed ad fouendū eorum malitiā nō debemus ei aliquid dare: vnde si cōstaret q̄ eo quod eis datur in peccatū abuterentur: non deberet eis dari nisi necessitas extrema exposceret. Quinto tempus: quia ceteris paribus senes sunt iuuenib̄ preferēdi. Sexto necessitas quia magis dandum est plus egenti: eo q̄ elemosyna est instituta ad necessitatem proximi subleuandā: alias enim frustraretur elemosyna fine suo: nec haberet meritū apud deum: vnde qui tenentur capti ab hostibus ⁊ presertim infidelibus preferendi sunt alijs. Similiter qui propter debita excruciātur in carceribus penis ⁊ supplicijs. Nam si pauper afflictionis sue tempore nihil impetrat a te: vel quo iniuste rapitur ad mortē: plus apud te pecunia tua valeat q̄ vita morituri: non est leue peccatū: vnde. xij. q. ij. c. sicut omnino. dicit glo. q̄ ecclesia non solū suis captiuis sed etiā extraneis tenetur subuenire. Et hi dicuntur captiui qui ab hereticis vel gentilibus capti sunt: vel a talibus vbi timetur periculū corporis vel anime: tales tenetur redimere ecclesia: p̄ etiā quilibet p̄uatus ⁊ allegat ibidem iura. Septimo debilitas: q̄ claudi ceci: valitudinarij debent preferri sanis: imo secundū leges qui laborare potest ⁊ se immiscet elemosyne: redigit in imperatoris seruitutem. C. de men. vali. l. j. li. xj. ⁊ sic danda est elemosyna pauperibus qui nō possunt operari manibus: vt. lxxxij. dist. c. j. Quod sane intelligendum est de his elemosynis que tendunt ad alimenta vel ad sustentationem corporis: sicut est pascere: potare vestire: hospitari. Nam cū sint immeriti: dignū est vt egestate laborent. Secus est de alijs vt visitare infirmū: redimere captiuum: si saltem nō timētur peiora: ⁊ sepelire mortuos. Ueruntamen in extrema necessitate nulli est elemosyna deneganda: vt. lxxxvj. dist. c. pasce fame morientem: ⁊ ca. non satis est. Nec histrionibus nec venatoribus nec meretricibus est deneganda in necessitate: quia tunc in tali non honorat vitium sed naturā: vt eo. c. qui venatorib̄ Unde nec in necessitate neganda est excommunicatis: vt patet. xj. q. iij. c. quoniā multos. in fi. Octauo modus: vt non totum vni nec simul effundantur opes: sed discrete dispensentur: nisi forte quis ex toto vellet reliquere seculum: vt patet. lxxxvj. distin. ca. fratrem nostrū. §. in ipsa liberalitate modus adhibendus est rerum ⁊ personarum. Rerum vt non omnia vni sed singulis quedam prestentur: vt pluribus prodesse possimus: iuxta illud psal. Dispersit dedit pauperibus. Personarū vt primū iustis: deinde peccatorib̄ quibus prohibemur: non quia homines sunt sed quia peccatores. Nono nobilitas: id est verecundia que ingenuos prodit natales: quod presertim attenditur in his qui ex diuitijs sine vitio suo ceciderunt in egestatem. Dicit enim Boecius: q̄ inter omnes aduersitates fortune infelicissimū genus infortunij est fuisse felicem. lxxxvj. dist. c. dominus. vbi subdit. Consideranda est in largiendo etas atq̄ debilitas: nonunq̄ etiam verecūdia que ingenuos prodit natales. glo. Nota verecūdiam esse signū nobilitatis vnde q̄ nobilitas talis attendi debet in dandis elemosynis legitur in vitis patrū de quodam qui singulis petentibus elemosynam dabat: ad quem cum venisset mulier vestita vilibus: aperiens manum voluit dare multum: ⁊ clausa est manus eius leuans parum venit aūt alia bene vestita qui videns vestes illius misit manū volens leuare parū sed aperta est leuans multū. Quod admirans inqui-

ad hoc valet quod ambrosius scribit li. 2° officiorum cap. 28. et quod de polycronio [illegible]

fuit de illis mulieribus: a cognouit q mulier bonis vtens vestibus: erat de honestis mulieribus que venerat ad paupertatē. ꝛ pro opinione natalū erat induta bonis vestibus: alia vero accipiēdi causa vilibus se induit magis piū ergo est subuenire pauperibus nobilibus ꝛ honestis: verecundis: paupertatemq; dissimulantibus ꝙ effectus ostiatim mendicantibus. ¶ Tertio proinde queri pōt: de quib⁹ facienda est elemosyna vt prodesse possit faciēti. Ad hoc dicendū: q extra de decī. c. ex trāsmissa. tenet glo. q non solum de rebus licite acquisitis debet fieri elemosyna: sed etiā de illicite acquisitis fieri potest elemosyna: ꝛ dari debet decima: si de illis non cōperat repetitio: ꝛ dñm transferatur: ꝛ sic meretrix: histrio: ꝛ qui de māmona iniquitatis viuunt: id est per sollicitudinem temporalē: etiā contra diuina mandata acquirūt: debent decimā dare ꝛ elemosynam facere. Sacerdos tamen nō debet a meretrice decimā recipere ne videatur impunitatem prestare. Verūtamen Hen. boyc hanc questionem lucidius prosequens: illā distinguit: dicens: q aliquando quedā acquirunt licite ꝛ a bono: ꝛ ex talibus bene acquisitis ꝛ a bono debet fieri elemosyna: qz tunc fructuosa erit. xiij. q. v. ca. Elemosyna redemptoris nostri oculis ista placet: que non ex illicitis ꝛ iniquitate cōgerūtur: sed que de rebus concessis ꝛ bene acquisitis impenditur. Aliquando sunt licite acquisita sed a malo: ꝛ tunc licet de eis possit fieri elemosyna: non tamen prodest faciēti: vt ea. q. c. scriptum est: scz Prouerbio. xv. Victime impiorum ab omnabiles deo: vota iustoꝝ placabilia. Neq; enim in omnipotentis dei iudicio quid: sed a quo detur inspicitur: Hinc est enim quod scriptū est. Respexit dominꝰ ad Abel ꝛ ad munera ꝛc. Expedit tamen agere bonum opus misericordie vel penitentie: quia licet nondum mereatur in his operibus vitam eternam: nullo modo tamen manebunt sine remuneratione: vt de pen. distin. v. c. falsas penitentias: vbi subditur. Nec tamen desperet: interim quicquid boni facere poterit hortamur vt faciat: vt omnipotens deus cor illius illustret ad penitentiam. Si vero illicite sunt acquisita: tunc si nō sunt in bonis alicuius domini illicite acquisita: puta episcopus: clericus: vel monachus venationi deditus ex venatione aliqua acquirit contra preceptū ecclesie: quod legitur de tali venatione in clemen: de statu mona. c. ne in agro. ℌ. porro. per totum: ꝛ sic dicitur illicite acquisitum: quia contra prohibitionem iuris positiui: non tamen iniuste: quia nulli fit preiudicium cum presupponitur ibi ꝙ ius venandi in illo loco habeant: licet venationi presentiā personalem exhibere non debeant: vt ibi precipit. Et a simili intelligitur omne lucrum illicite: licet non iniuste acquisitum: vt in festis ꝛc. q. de eis potest fieri elemosyna sicut in presentiarum de illicite acquisitis potest fieri elemosyna ꝛ. Aut sunt acquisita in bonis alicuius domini cō inuito: in quo casu nullo modo potest elemosynas facere: sed tenetur restituere: vt. xiij. q. v. c. forte aliquis cogitat. Et dicit multi sūt christiani dultes ꝛ alii: non habeo peccatū si illis abstulero ꝛ pauperibus dedero: vnde enim illi boni agunt mercedem habere poterō: sed huiusmodi cogitatio ex calliditate diaboli suggeritur: nam si totum tribuat quod eis abstulerat: auget potius peccatū ꝙ minuat: hec Augustī. Et in hoc casu cōcurrunt vis compulsiua ꝛ vis ablatiua: ꝛ sic ſm quosdam vsura: furtum ꝛ rapina reputatur: Si vero iniuste acquirunt domino ignorante: tunc etiā de eis elemosyne fieri non possunt vt. xiij. q. v. c. immolantis ex iniquo oblato est maculata. Et in hoc casu cadūt qui res inuentas nō habitas pro derelicto abscondunt: vt ea. q. c. Bulti sine peccato putant esse si alienū quid inuenunt teneant: ꝛ dicunt deus mihi dedit: cui habeo reddere? Discant ergo hoc peccatum simile esse rapine: si quis inuenta nō reddit: hec Hieronymus. Item Augustī. Si q̄d inueniſti ꝛ non reddidiſti rapuiſti quantū potuiſti: feciſti: quia non plus inueniſti qui alienum negat si posset ꝛ tolleret: deus cor interrogat non manū. Aut acquirunt iniuste domino tradente: ꝛ tunc si versatur turpitudo ex parte accipientis tantū: tunc in illo casu non potest accipiens elemosynas facere: sed tenetur restituere: ꝛ in hoc casu cadunt omnes faciētes contractus vsurarios propter improbum lucrum. Et ſm quosdam omnes vsurarij ꝛ ad aduocan exigentes immensa salaria ꝛ imoderata. Similiter medici qui emungūt egrotos qui tamen sepius de facili curari possunt: Et officiales qui per imoderatam probitatem plurima errorquere solēt. xiij. q. v. c. non sane. vide per totum. Aut versatur turpitudo ex parte dantis tantū: vt vbi meretrici datur precium scorti: ꝛ hoc accipiens retinere potest vel elemosynas inde facere. Et hoc

proprie dicitur turpe lucrum: quia propter lucrum illud sustinent: vt opprobrio habeantur vt dicit phus. iiij. Ethico. Aut versatur turpitudo ex parte vtriusq; : ⁊ tunc non potest elemosyna inde fieri: nec etiam debet danti restitui: sed illi persone vel ecclesie in cuius iniuriā data est. exemplū primi: vt pecunia data iudici ad ferendum iniustū iudicium restitui debz non danti sed illi in cuius iniuriam data est: vnde dicitur. xj. q. iij. c. non licet iudici vendere iustum iudiciū q̄ntominus iniustū. Sed hoc interest q̄ iudex accipiens vt iustum det iudicium tenetur restituere danti. Si vero vt iniustum tenetur restituere illi in cuius iniuriam suscepit. Et simili modo dicendum est de pecunia data testibus propter iniquū testimonium ferendū. vt. xiiij. q. v. c. non sane. Aduocatus tamen potest vendere iustum patrociniū ⁊ iurisperitus verum consiliū: dūmodo cum debito moderamine hoc faciant: vt patet ibidem Veruntamen vt dicit glosa in dicto. ca. non licet. xj. q. iij : Si sine labore dare potest consilium: nō reuoluendo libros: nec laborando in perlegendis allegationibus : tūc gratis tenetur subuenire: q̄ si causa iniusta est nō debet eam aduocatus vel iurisperitus assumere: nec patrociniū vel consilium vendere. sed potius eam acceptam vel assumptam debet deserere postq̄ perceperit eam esse iniustam hec glo. ⁊ allegat iura. ¶ Quarto aūt queri potest: vtrum id quod iniuste extortum est debeat pauperibus erogari vel ablatis restitui: aut in quibus casibus debet erogari ⁊ in quibus restitui. Ad hoc respondet Hein. boyc. extra de iudeis. in. c. cum sit nimis absurdum: q̄ si scitur a quo est extortum sed non reperitur: tunc debet erogari pauperibus: vt extra de vsuris. c. cum tu. vbi subdit. Cogendi sunt per penam quā statuimus: continuo eas his a quibus extorserunt vel eoꝝ heredibus restituere: vel his non superstitibus pauperibus erogari. Si vero scit qui sunt ⁊ reperiūtur: tunc si est acquisitum in detrimentū terre sancte: debet nihilominus erogare in subsidiū terre sancte: vt extra de iudeis. c. ad liberādā vide processum. Si vero secus est acquisitū: sed illi a quibus est extortum non habent actionem seu ius repetendi : ⁊ tunc potest seu debet pauperibus erogari: vt patet xiiij. q. v. ca. non sane. §. sunt alie: vbi tangit de salarijs immoderatis que recipiuntur ab officialibus : nec tamen repetuntur ab eis: nisi certum sit salarium eis constitutū: ⁊ tunc fm quosdā dari potest pauperibus: consultū tamē est q̄ ei reddat a q̄ imoderate recepit si nō est diues: vide textum: ibi cū glosa: q̄ si ius habent vel actionem repetendi tunc nō debet pauperibus erogari: sed illis vel eoꝝ heredibus a quibus extortum est vt in dicto. ca. cum tu. ¶ Preterea ea que restituenda sunt si non possunt ei mitti fideliter ⁊ secure cui restitui debent: tunc pauperibus erogari debent fm Ray. Hostien. ⁊ Tho. Si vero fideliter ⁊ secure mitti pōt: sed tamen fieri cōmode nō potest pensatis circūstantijs: puta quantitate rei debite que est forte modica respectu remotionis loci: qui forte longe distat: ⁊ illius diuitijs cui restitutio faciēda est: q̄r tam modica potest esse summa rei restituende q̄ nullo modo debet pro ea velle proximū tam grauiter onerare: ⁊ tunc pauperibus erogari potest. Si vero econtra res restituenda est magna ⁊ distantia loci est modica ⁊c. tunc debet restitui ⁊ non erogari pauperibus. In talibus enim ad arbitriū boni viri recurrendum est. Ad laudem dei.

¶ Vtrum ⁊ qualiter elemosynā dare sit in p̄cepto: ⁊ quomodo sub potestate constituti elemosynā dare possunt. ¶ Sermo xxv.

Onora patrē tuum. De elemosyna corporali quedam in generali prosequendo : primo queri potest: vtrum elemosynā dare sit in precepto sicut leo papa in sermone de apparitione videtur asserere dicens. In illo magno summoq̄ iudicio tanti estimabitur vel largitatis benignitas vel tenacitatis impietas: vt p plenitudine omniū virtutum : ⁊ pro summa oim cōmissorum: ⁊ per vnum malū illi in ignem mittentur eternum: ⁊ per vnum bonū isti introducentur in regnū Ad hoc respōdet Thomas scda scde. q. xxxij. q̄ cū dilectio proximi sit in precepto: necesse est om̄ia illa cadere sub precepto sine quibus dilectio proximi non conseruatur. Ad dilectionem aūt proximi ptinet q̄ ei non solum velimus bonū: sed etiā vt operemur fm illud. j. Johā. iij. Non diligamus verbo neq̄ lingua scz tantū sed opere ⁊ veritate. Ad hoc ergo q̄ velimus ⁊ operemur bonuz alterius : requiritur q̄ eius necessitati subue-

niamus: quod fit per elemosynarū cozporali um largitionē: ꝛ iō est in ꝓcepto: hinc. lxxxvj. di. c. non satis. circa fi. Subditur: misericozdia cōmunis est vsus: ideo cōmune ꝓceptū omnibus officijs: omnibus erantibus necessaria ꝛ ab omnibus est cōferenda: non publicanus: nō miles excipitur: non agricola: nō vrbanus: diues pauper: oēs in cōmune ammonent vt cōferant nō habenti. hec ibi. Sed hec intelligenda sunt ſm q recta ratio requirit: ſm quā vt ibidem dicit Tho. ꝑsiderandū est aliquid tā ex parte dantis q̄ ex parte recipientis: vt sic assint opoztune circūstantie que semper requirunt in ꝓceptis affirmatiuis ad implendis. Jn dante igit̄ considerandū est q aliquando habet aliquid superfluū tam naturale q̄ ꝑsone: id est tā sustentationi vite sue q̄ suoꝝ quoꝝ curam habet: q̄ etiā decenti cōseruationi status sui. Et de hoc ex ꝓcepto debet fieri elemosyna: etiā si pauperes extreme necessitatis non cōpareant: ſm illud Luce. xj. Qd̄ super est date elemosynā. Nec oportz excusationem future necessitatis ꝓtendere vel ꝑsiderare vltra probabilia signa: qz hoc esset de crastino cogitare id est curā superfluā habere: sicut fecit Elimelech de quo dicunt Hebrei sup Ruth. j. q ꝓpter famem q̄ acciderat in terra illa: multi pauperes recurrebāt ad elimelech virū. Noemi: quia diues erat ꝛ potēs sed ꝓpter auaritiā suam durū ei fuerat pauperibus cōmodare vel dare. Et ideo ad euitandas eoꝝ importunitates exijt de terra Jsrael cū bonis mobilibus q̄ habebat: sed qz ꝓpter malā causam exijt diuino iudicio pegrinus obijt cū filijs suis in egestate: vñ reuersa Noemi vxoz eius in terrā suā ait: egressa sum plena sz filijs ꝛ diuitijs ꝛ vacuā me reduxit dñs. hec ibi. Qd̄ si obijcit: que iuste possident etiā licite retinent. Ad hoc rñdet Tho. ibidem q ꝓpria bona q̄ diuinitus hmōi ꝑferuntur eius quidē sunt q̄tum ad ꝓpietatem: sed q̄tum ad vsum nō debent eius esse ꝑ alioꝝ qui ex eis sustentari pñt ex illo qd̄ ei supfluit. Hinc ait Basilius omel. j. Si fateris ea diuinitus tibi prouenisse. an iniustus est de⁹ inequaliter res nobis distribuens: cur tu habūdas: ille vero mēdicat: nisi vt tu bone dispensationis merita cōsequeris: ille vero patientie brauijs decozet. Est panis famelici quē tu tenes nudi tunica quā tu in ꝑclaui ꝑseruas: discalciati calceus q̄ penes te marcescit: indigentis argentū quod possides humanū: quo circa tot iniurias q̄t dare valeres. hec ille. Et Am. dicit sup illud euāge. bois cuiusdam diuitis fructus vberes ager attulit. Et habetur. xlvij. di. c. Sicut hi. Quid inq̄t auarus iniustū est. si cū aliena non inuadā ꝓpria diligentius seruo. O impudens dictū: ꝓpria dicis. q̄ ex quibus reconditus in hunc mundū detulisti: q̄n in hāc egressus es lucem q̄n de ventre matris existi: a quibꝰ quesso facultatibus quibusq̄ subsidijs stipatus ingressus es? Et infra ꝓpriū nemo dicat qd̄ est cōmune: plus quā sufficeret sumptū ꝛ violenter obtemptū est: nunqd̄ iniquus est deus vt nobis nō equaliter distribuat vite subsidia vt tu quidem esses affluens ꝛ abūdans: alijs vero deesset ꝛ egerent: An ideirco magis: qz ꝛ tibi voluit benignitas sue exprimenta cōferre: aliū ꝓ virtute patientie cozonare? Tu vero susceptis dei muneribꝰ ꝛ in sinū tuū redactis: nihil reputas agere iniquū si tā vite multoꝝ subsidia solus obtineas: hec ibi. Vnde cōcludendo dicendū est: q si in paupe apparent euidentia signa necessitatis extreme tūc certū est q dare tenet: ꝛ mortaliter peccat nō dando. Si vero signa manifesta extreme necessitatis nō apparent tūc illi dare non tenet: ꝑ distribuere sibi pōt supflua: ſm qd̄ sibi videbit opoztunū: dūmodo tñ ꝓtribuat. Aliocn enim auditurus est. Jte maledicti ꝛc. Esurui enim ꝛ nō dedistis mihi māducare. ¶ Secūdo vero q̄nq̄ ex parte dantis est aliq̄d superfluum nature: sed tñ necessariū est ipsi ꝑsone ſm decentiā sui status. Et de tali tenet ex ꝓcepto dare elemosynā in extrema necessitate recipientis: alias aūt nō nisi de ꝑsilio superogationis. Ratio prioris est: qz necessitas absoluta in ꝓximo necessitati nostre cōditionate ꝑferenda ē̄ ita tñ quod id qd̄ mihi superfluū modo est: in ꝓximo tpe non sit mihi necessariū: vnde de tali necessitate ꝓximi indigentis dicit Ambr. li. de offi. ꝛ habet. lxxxvj. distin. ca. Non satis. circa finem: vbi dicit Pasce fame morientē: quisquis eni hominem pascendo seruare potuisti: si non pauisti occidisti: vnde tantū in hoc casu ligat hoc ꝓceptū: q vt dicit Ambro. in dicto. ca. Sicut hi. Tunc minus est crimen habenti auferre q̄ taliter indigenti negare. ¶ Tertio denicq̄ ex parte dantis q̄nq̄ totum est necessariū nature sue ꝛ suoꝝ quicquid habet: ꝛ de illo nō debet elemosyna fieri: qz hoc esset cōtra ordinem charitatis: cū hoc esset sibi subtrahere necessaria vite: ordo vero charitatis ꝓtius incipit a seipso: nisi fa-

tem aliquo modo sciret recompēsare per aliam viam suam et suoꝝ necessitatem: vel nisi talis casus immineret vt sibi subtrahendo tali dare: per quem ecclesia vel respublica sustētaretur. quia ꝑ talis ꝑsone liberatione se suosq; laudabiliter periculo mortis exponeret cū bonum commune sit proprio preferendum: sicut illa vidua Sareptena fecit: que de sibi filijq; sui necessario prophetam Helyam pauit: vt patet. iij. Regum. xvij.

B Secundo queri potest ex quo vt prius dictum est in dicto capitulo. Non satis. nullꝰ excipitur ab elemosyna conferenda: vtrum etiam omnis sub potestate constitutus indifferenter dare eandem potest.

¶ Ad hoc respondet Richardus super. iiij. distinctione. xv. ꝙ ordo naturalis hoc exigit. vt a superioribus inferiora regulentur: et illi qui sub aliena sunt potestate constituti. de eis ex quibus alijs subijciuntur: ordinare non debent aliter q̄ eis commissum fuerit a superioribus. Et quia nullus alteri subditus est q̄tum ad interiores intellectꝰ et voluntatis actus nisi soli deo: ideo de illis bonis elemosynam omnibus facere licet. vtpote orādo. corripiendo. remittendo: ac alia pietatis opera spiritualia perficiendo: de quibus late tractaui in sermonibus de tribus partibus penitentie. Veruntamen de tribus exterioribus secūdum quas alicui superior quis subijcitur: nō debet nec potest elemosynam facere: nisi quatenus illi fuerit a superiori commissum vel ꝑmissum. Et ideo generaliter quicunq; acceperit aliquid ab alio: legitimam dandi potestatem non habente: tanquam iniustum tenetur restituere. Ad cuius euidentiam sciendum: ꝙ principaliter quatuor sunt hominum genera aliorum potestati subiecta. que nō possunt elemosynam facere nisi sub certis modis eis a iure vel approbata consuetudine aut etiam a superiore eis concessis: scilicet vxores: proles: clientes et profitentes: Omnes isti in extrema necessitate dare possunt elemosynaꝫ indistincte. Nimirum cum et in hoc casu liceret etiaꝫ furari. eo ꝙ talis necessitas facit omnia communia. Extra tamen casum extreme necessitatis indifferenter dare non possunt ꝙ patet. quia mulier que minus subiecta videt et equalis viro q̄tum ad actum matrimonialem iudicatur in his q̄ ad dispensationem domus pertinent viro subiecta: nec facere potest elemosynam nisi eo modo qui sequitur:

¶ Pro quo sciendum scd̄m Scotum. iu. iiij distincti. xv. ꝙ vxor de rebus viri: scilicet pane vino et huiusmodi: que de approbato more solent ad dispensationem vxoris pertinere potest moderatas elemosynas facere secūdum facultatem viri sui: et maiorem vel minorem multitudinem pauperum: Non tamē dare potest excessiue respectu facultatum nisi de consensu: nec etiam de alijs rebus sue dispensationi nō commissis: nisi vt dictum est i extrema necessitate: vel nisi res para fernales vel proprias haberet preter dotē vbi de consuetudine parafernalia vxoris sunt. Parafernalia autē dicuntur illa bona q̄ mulieri obueniunt post matrimoniū titulo donationis: successionis: legationis: ecōtra q̄ habet ante matrimoniū ꝛ portat ad virum suum dicūt̄ dos donatio vero ē illd̄ quod a viro de mane dat̄ mulieri in surrectione: vt curtam domū vel simile ad vitā eius Quicq̄d igitur d̄ ꝯsuetudine patrie mulieris est. de hoc elemosynā dare potest: de alijs autem non nisi vt dictum ē. Si tamen esset lucrosa ita ꝙ exhibita debita gubernatione domus operibus suis lucraretur. tunc etiam de hoc dare posset: nec intellige deducendo expensas victus sui: quia vir tenetur ad omnia huiusmodi: taꝫ propter dotem q̄ propter obsequiū. Qd̄ si mulier in secūdo matrimonio filios habet ex primo: qui nō habet aliquam actionem ꝯtra matrem nō potest illa ꝯ̄ mariti ꝓhibitionem aliq̄d eisdeꝫ dare: nisi sicut alijs pauꝑibus: Secus tamē si habēt aliquam actionē: vt quia obligata ē eos alere. s. cum sint impuberes: vel quia ambo ꝯiuges eoꝝ bona possidēt: aut alia iusta causa: tūc eīn ꝛ maritꝰ tenet̄ illos alere: quia mater cū suis oneribꝫ ad maritū trāsijt: quia tamē maritus hꝫ aministrationem reꝝ nō dꝫ eos alias vxor alere: nisi in extrema necessitate. Preterea viro existēte ꝓdigo si celat vxor aliquid bona fide de rebus cum viro cōmumunibꝫ vt sibi ꝛ viro suo tpe ꝓuideat: qui eas male cōsumeret: nō peccat. nec viro ꝓhibēti vl̄ repetēi tenet̄ obedire: qꝛ reddēdo iuuaret eū ad pctm̄. Ecōtra si vxor viderit virum tenacē. supflua tamē habētē tā nature sustentioni q̄ etiam dicētis status cōseruationi: tunc vxor sibi cōscientiam formare debet: ꝙ marito non displiceat elemosynam dare: licet aliquando prohibet. Hoc eīn quandoq; faciūt vt vxores temperent non a toto sꝫ ab excessu

Poteſt etiam formare ſibi cõſcientiam ex miſeria pauperis: cogitans q̃ ſi maritus videret vxor ſibi placeret vt eius miſerie ſubueniret. Et ſic cogitare p̃t vtiliter velle gerere negocia viri ſui ad ſalutẽ aie. Et generaliter nota: q̃ ſi vir furtũ fecerit vel aliq̃d iniuſte acq̃ſierit aut retentum apud ſe haberet: p̃t illud mulier reſtituere etiã ꝓ̃dicente marito. Q̃ ſi verꝰ poſſeſſor: ꝛ eiꝰ heres ignorat: p̃t ide elemoſynam facere etiã inuito marito: niſi maritus eius verũ dñm furti cognoſceret tũc em̃ ipſa non debet illud alienare. ſed virũ ſuũ efficaciter ad reſtitutionẽ inducere. Si ꝙ res ipa conſumpta eſt tũc poteſt vxor ſi vir exp̃ſſe nõ contradixerit. negocia mariti gerendo et ſeipſam eronerando extimationẽ de bonis cõmunibus reſtituere vel in elemoſynas dare: ſi cui reſtituenda ſit ignorantur. Q̃ ſi contradicente viro hoc faceret bona fide: licet ad h̃ non teneatur. non tamen eſſet illi penitentia iniſtigenda quaſi ꝓ mortali.

¶ Secundo proles: nam filiusfamilias licet vti poteſt rebus parentum ad propriam neceſſitatem: tamẽ ſcõm Thom. ibidem nõ poteſt alĩs dare: quia quamuis eſt heres nõ tamen adhuc eſt dominus rerum: nec per cõ ſequens eſt in eius poteſtate paterna hereditas. Qui ergo recipiunt ab eis elemoſynas extra articulum extreme neceſſitatis tenentur ad reſtitutionem: niſi darent elemoſynam moderatam in pane vino et ſimilibus: que non inferunt parentibus ſenſibile damnum: de q̃bus conſtare poteſt q̃ parẽtibus placet. Et idem iudicium eſt de furioſis. amentibus: pupillis ꝛ adhuc ſub tutoribus vel curatoribus exiſtentibus: Verumtamen ſi filiusfamilias ex iſtẽs adhuc in paterna poteſtate habuerit aliquod peculium caſtrenſe. id eſt quod ei datũ eſt a patre vel alĩs occaſione militie: vel ipſe ſibi acquirit ex malitia vel peculium quaſi caſtrenſe: quod. ſ. ex aduocatione vel alio officio publico percipit: vel etiã q̃ obuenit p̃ſbyteris ꝛ clericis ex officio ſuo eccleſiaſtico: tũc de bis facere p̃t elemoſynas ſcõm Ray. q̃ ꝛ tum ad hoc paterfamilias cenſetur: De aduentricio autem: id eſt q̃ ex alia quacũq̃ cauſa filio aduenit: ſiue a matre ſiue ab extranea perſona: ſiue de alĩs operationibus vel laboribus ſuis non poteſt filius elemoſynam facere: quia licet filio in hoc ſeruetur proprietas ꝛ ſi pater premoriatur filij eſt: tamẽ q̃diu pater viuit in eo plenum vſufructum habet. Similiter de profectitio: id eſt quod ꝑ rebus patris vel earum occaſione aduenit: vt fructus ſiue lucrum: filius elemoſynam dare non p̃t quia nihil iuris in eo habet: niſi tantum quo ad ſpẽ ſucceſſionis: ſi tamẽ filius eſſet in ſcholis de licentia patris: vel in peregrinatione tunc dare poſſet elemoſynam: tam de profectitio q̃ de aduentricio.

¶ Tertio clientes. nam ſm Tho. in. iiij. di. xv Serui ancille et famuli q̃uis etiam ſint liberre conditionis non poſſunt elemoſynas dare de rebus dominorũ ſuorum ſine eorum cõſenſu: niſi panẽ ꝛ huiuſmodi q̃ non inferunt ſenſibile nocumentũ: etiã ſi ipſe famulus eſſet diſpenſator rex: q̃ nõ ponit diſpenſator q̃ſi poteſtatem aliquam in re domini ſui habẽs: ſed quaſi ad vtilitatem dñi tractans. De precio tamen ꝓp̃ij ſeruitij libere dare poſſunt.

¶ Quarto profitẽtes ſcz in religione paupertatem voluntariã: elemoſynam dare nõ p̃t ſm Ray. quia nihil habent. xij. q. j. c. non dicatis: niſi forte aliquis adminiſtrationem aliquam habuerit: tunc em̃ poteſt ꝛ debet elemoſynas facere: quia quicq̃d religioſis ſuper eſt in pias cauſas erogandum eſt: vt patet. xij. q. j. ca. q̃ tua vbi ſubditur. Cõmuniter aũt viuentibus tam de faciendis portionibus vel exhibẽda hoſpitalitate et adimplẽda miſericordia a nobis quid erit loquẽdum: cum omne quod ſupereſt neceſſitatibus: in cauſis p̃is ac religioſis erogandum eſt domino magiſtro omnib̃ dicente quod ſupereſt date elemoſynas ꝛ oĩa munda ſunt vobis: hec Greg. anglo. epiſcopo. Si tamen eſſet talis adminiſtratio ꝑ quam ſtatutum eſſet: q̃ quicq̃d ſupeſt ad monaſterium vl̃ aliquẽ ſpẽalem vſum refundat: vt in q̃busdã p̃ioratib̃: tũc elemoſynas exceſſiuas ſine conſenſu facere non debet. Q̃ ſi monachus de voluntate abbatis vadit Romã vl̃ ſtat in ſtudio: tũc ſcõm Ray. moderatas elemoſynas facere poteſt. quia eoipſo q̃ dedit illi licentiam eundi vel etiam ſtandi: ſubintelligitur ei licentiam conceſſiſſe faciendi ea que ſcholares et peregrini de honeſtate facere ſolent. Et addit Tho. ſcõa ſcõe: ꝛ in. iiij. q̃ etiã citra extremam neceſſitatez poſſet monachꝰ aliquod modicũ dare abſente abbate ſub ſperanbibitionis: non tamen eo preſente: vel q̃n probabiliter crederet q̃ abbas non conſentiret niſi fuerit extrema neceſſitas. Ad lau. dẽ

¶ De accidia ꝛ filiabus eius: scilicet malitia: desperatione: pusillanimitate: rancore: torpore: ꝛ mentis euagatione. ¶ Ser. xxvi

A Onora patrē tuum. Exodi. xx. Tertio deniq; parentes eternales honorare debemus: eis iugiter ꝛ indefesse cū omni affectu seruiēdo ꝛ gratias agēdo: vt sic intelligat: honora patrē tuū qui te creauit ꝛ imagine ꝓpria insigniuit: qui te redemit ꝛ ꝓpria carne ꝛ sanguine pascit. ¶ Et hoc tripliciter: Primo pro omnibus beneficijs ꝛ donis tā naturalibus q̄ gratuitis: deuotas ꝛ iuges gratiarūactiones referēdo: ad qd̄ te monet tota scriptura Similiter om̄is creatura q̄ suo mō creatorē suū laudat. vñ Job. xxxviij. rep̄hēdit pigros dicēs. Ubi eras cū me laudarēt simul astra matutina: ꝛ iubilarent omnes filij dei. In lectulo dñe. Ad hoc etiā excitate ꝓpria natura: qꝛ s̄m physicos in corpore humano inseminauit tot membra quot sunt dies in anno vt ex hoc instictu naturali informeris ꝙ nulla dies te transire debet sine diuina laude et gratiarūactiōe. Scd̄o debemus eū honorare: omnes actiones: locutiōes: affectiones et cogitationes nostras in sui laudē ꝛ gloriā referendo. Ad quod hortat̄ ap̄lus dicēs Col. iij. Omnia quecunq; facitis in verbo aut in opere: om̄ia in nomine dñi nostri iesu christe facite. Et ex hoc actiōes tue nō cēsentur humane: sꝫ angelice ꝛ diuine. Nā eis qd̄ammō celicam formā imprimis cū in eis solū honorē diuinum intēdis: sicut ecōtra maximā deo iniuriam irrogant: qui in actibus suis ostentationē ꝓpriā aut humanā cōplacentiam aut aliquid hmōi querunt. Tertio debemus eū honorare pre omnibus ꝛ sup omnia diligendo: ad qd̄ potissime moueri debes: ex eo ꝙ in tantis amoris beneficijs te diligendo p̄uenit vt omnem ingratitudinem ꝛ tepiditatē amoris sui a corde tuo procul expelleret: vt si te quādoq; piguisset amare iam nō pigeat reamare. Sed hunc honorem plurimū impedit accidia que s̄m Damasce. est quedam tristicia aggrauans: que. s. ita deprimit animuꝫ hominis vt ei nihil libeat agere: ꝛ ideo accidia importat qd̄dam tedium operandi bonum: precipue diuinum: iuxta illud ps̄. Omnem escam abominata est anima eoruꝫ. Ex quo patet ꝙ duo sunt nomina huius vitij. scꝫ tristicia ꝛ accidia: cuius ratio est. quia in isto peccato est auersio a spirituali bono quod estimatur graue vel grauare: sicut est vigilare: [illegible]are ꝛ orare ꝛc. ꝛ ratione huius dicit̄ tristicia que opponitur leticie spirituali. Naꝫ affectus tristicie datus est homini vt doleat de peccatis ꝓprijs ꝛ alienis: de dilatione patrie: de imperfectione vite ꝛ de similibus: sed nūc mutat̄ ꝛ ducit in diffidētiam: desperationem: ꝛ irrōnabilem merorē: ꝛ opponit leticie spirituali: ita ꝙ affect⁹ gaudij qui datus fuit homini vt gauderet in deo ꝛ in spe eternoꝝ bonorū ꝛ intuitu beneficiorum dei: ꝛ in bonis operibus ꝛ oīa vana ꝛ in vtilia fastidiret: modo peruertitur in dissolutionem ꝛ vanitatem ꝛ insanias falsas: ita ꝙ gaudet de affluentia rerum bonorū: voluptatum. de risu: fabulis: turpibus ludis ꝛ similia: ꝛ om̄ia que dei sunt fastidit tanq̄ insipida. B Et sic secūdo in isto peccato fit conuersio ad creaturā in qua querit finalem quietē que estimatur leuis: ꝛ ratiōe huius dicit̄ accidia que opponitur fortitudini que cōsistit in aggrediendis arduis ꝛ sustinēdis aduersis. Nam per accidiam habet anima tedium de omni spirituali difficili: et inuenit opera virtuosa ꝛ bona quasi acetosa. ¶ Hic queri potest vtrum accidia potest esse peccatuꝫ ꝛ precipue mortale. presertim cum scd̄m ph̄m in .ij. Ethic. passionibus non laudamur neq; vituperamur: sed accidia est passio quedam: est enim quedam species tristicie vt dicit Damasce. Ad hoc respōdet Tho. scd̄a. ꝛ^e. q. xxxv. ꝙ accidia scd̄m Damasce. est quedaꝫ tristicie aggrauās: que scꝫ ita deprimit animū hominis vt nihil ei agere libeat: sicuti ea que sunt acida etiā frigida sūt ꝛ ideo accidia importat tediū quoddam operādi. Et huiusmodi tristicie passio scd̄m se quidē nō est peccatum: qꝛ scd̄m se non nominat aliquod laudabile vel vituperabile: sed scd̄m ꝙ applicatur ad aliqd̄ bonum dicitur laudabile ꝛ econtra vituperabile scd̄m ꝙ applicatur ad aliquid vituperabile. Exēpli gratia. tristicia de vero malo cū fuerit moderata nominat aliquod laudabile: sed tristicia de vero bono: vel etiā tristicia immoderata nominat aliquid vituperabile. Uerūtamē accidia que est torpor mentis: bona negligētis inchoare semper est mala. Et hoc dupliciter. Nā quādoq; est mala

sedm se: cum scz fit de eo quod est vere bonū licet sit apparens malum: sicut tristitia que est de spirituali bono. Nam cum spirituale bonū sit vere bonū: tristitia que est de spirituali bono est secundum se mala: sicut econuerso delectatio dicitur secundum se mala que est de eo quod est apparens bonū ⁊ vere malū: Quādoqꝫ vero tristitia mala est secundum effectū tantum: quando scz sic tristitia de vero malo hominez aggrauat ⁊ eum totaliter ab opere bono retrahit: ⁊ sic etiam est peccatū. Hinc apostolus. ij. Corinth. ij. Non vult vt penitens maiori tristitia absorbeatur: non tamen semp est peccatum mortale. Sed accidia ex suo genere est veniale peccatum: quia secundū Augusti. Accidia est tedium eterni boni: hoc aūt non opponitur charitati sed inducit diminutionem feruoris charitatis: in quo consistit omne veniale. Istud ergo tedium vt dicitur in cōpendio potest accipi tripliciter. Uno modo prout est purus motus naturalis: ⁊ sic nullum est peccatum. Alio modo prout est motꝰ appetitus contristati de opere spirituali laborioso: ⁊ sic est veniale: q̄uis etiam ille appetitꝰ sit deliberatiuus: quia consensus in veniale non est nisi veniale. Tertio prout redundat in omissione eorum que sunt necessaria saluti ita ꝙ motus accidie pertingit vsqꝫ ad rationem que consentit in fugam: horrorem ⁊ detestationem diuini boni: carne contra spirituz omnino preualente: ⁊ tunc est mortale peccatum. Et potest quis dici quatuor modus accidiosus. Primo modo cum quis per quandā detestationem ⁊ horrorem ad diuina voluntarie omittit ea perficere. Secundo modo cū quis ex quadam negligentia omittit ea perficere ad que obligatur alienis nimiū implicatus. Tertio cum quis nolens ex verecundia vel aliquo alio extrinseco coactus cum tristitia perficit aliqua bona spiritualia. Quarto cū nimium deijcitur ⁊ contristatur etiam de vero malo ex quo redditur ineptus ad bona spiritualia perficienda. ¶ Deinde queri potest quot sunt filie accidie: presertim cum a doctoribus ponatur esse viciū capitale. Ad hoc respondet Grego. xxxj. moraliuz. ꝙ sex sunt filie accidie. Prima filia dicitur malicia que non accipitur hic secundū ꝙ est genus vitiorum: sed qua quis detestat bona spiritualia. Qđ autem accidia causat vel generat maliciam ex hoc patet; quia accidia proprie attenditur in detestationem bonorum spiritualium ⁊ tāq̄ nulla vel vilia contemnendo. Et sic generaliter malicia a qua procedit ꝙ aliquis bona spiritualia deliberate fastidit: contemnat ⁊ detestetur. Et sic malicia multū aggrauat peccatum accidie pessima filia detestande matris: Nam multo grauius quis peccat ex certa malicia ceteris paribus quam ex passione quia ibi mouetur voluntas in malum ex seipsa ⁊ ex electione: hic autem ex passione quasi ex quodam extrinseco impulsa: grauius etiam peccat quis ex passione q̄ ex sola ignorātia. quia ignorantia minuit de ratione voluntarij nō autem passio: ⁊ sic ex malicia proprie dicitur peccare in spiritumsanctum: sicut ex ignorantia in filium: ⁊ ex infirmitate vel passione in patrem. Unde peccatum malicie grauius iudicatur in genere suo: de quo ps̄. Dilexisti maliciam super benignitatem: ⁊ dicitur irremissibile id est non ita facile remissibile sicut peccata ex infirmitate vel ignorantia perpetrata: quia tollit omnia illa que requiruntur ad remissionem peccatorum: nec habet aliquam causam remissionis cum ex certa malicia ⁊ electione perpetratur reddens operantem obstinatum: ita ꝙ contemnit subire humilitatem penitentie. ¶ Secunda filia accidie dicitur esse desperatio: quia diffidentia meritorum est mater diffidentie premiorū ex qua iterum nascitur tristitia. In accidia autem est talis diffidentia: quia accidia est diffidentia de proprijs viribus ⁊ de auxilio deiin implēdo ardua: ⁊ sic causat desperationem: que est etiam peccatum in spiritūsanctum. ¶ Notandum tamen secundum Heinricum de vrimaria: ꝙ si labatur aliquis in desperationē ex infirmitate vel ex grauitate complexionis: ⁊ de hoc dolet ⁊ remittitur inquantum potest sic desperatio non est peccatum nisi forte veniale. Si autem hoc contingit ex errore vel deceptione: puta si estimat obsequium se prestare deo si seipsum occidat: sic desperatio est peccatum mortale. Si vero quis desperet ex certa malicia vel ex electione: vt diffinitiue dicat cum Cayn maior est iniquitas mea q̄ vt veniam merear: sic est peccatū mortale in spiritumsanctum. De quo tamen clarius videri potest in sermone de peccatis in spiritumsanctum. ¶ Tertia filia dicitur pusillanimitas respectu consiliorum christi que nascitur ex diffidentia proueniente ex consideratione pro-

prie infirmitatis: vel ex arduitate operis.

¶ Hic queri potest vtrum pusillanimitas sit peccatum: presertim cum vt dicitur Ecclesiasti. x. Initium omnis peccati est superbia: sed pusillanimitas non videtur ex superbia ꝓcedere: quia superbus extollit se super id qđ est. pusillanimis autem subtrahit se ab his: q̄bus dignus est. Hic dicit philosophus in q̄rto Ethicoꝝ. quod maxime videtur pusillanimis esse qui magnis bonis dignus existit: et tamen his nō dignificat seipsum. Ad hoc respondet Thomas scđa secunde. q. cxxxiij. ꝙ omne illud est peccatum quod contrariatur inclinationi naturali: quia contrariatur legi nature. Inest aūt cuicunq; rei naturalis inclinatio ad exequendum actionem sue potentie cōmensuratam: vt patet in omnibꝰ rebus naturalibus: tam animatis q̄ꝫ inanimatis. Sicut ergo presumptuosus excedit proportionem sue potentie dum nititur ad maiora q̄ꝫ possit. sic econtra pusillanimis deficit a proportione sue potentie: dum recusat in eo tendere quod est potentie sue commensuratum: et ideo sicut presumptio sic et pusillanimitas peccatum est. Inde punitur seruus qui acceptam pecuniam fodit in terram: nec operatꝰ est ex ea propter quendam pusillanimitatis timorem vt patet Matthei. xxv. vnde potest etiam ex superbia oriri: dum nimis proprio sensui innititur: quo reputat se insufficientem ad ea respectu quorum sufficientiam habet. Hinc prouerbiorum. xxvj. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. Nihil enim prohibet ꝙ se iq̄ꝫtum ad aliqua deijciat ⁊ q̄ꝫtum ad alia se extollat.

¶ Quarta proinde filia dicitur rancor quem etiam causat accidia iq̄ꝫtum accidia facit irasci ⁊ indignari aliquem contra bonos: qui volunt eum iducere ad spiritualia bona: ⁊ cum nocumentum contra aliquem machinatur: si ipsum inferre non pōt interius tenet ⁊ conseruat iram: indignationē et mentis amaritudinem: que omnia importat rancor: vnde rācor est ira ⁊ indignatio inueterata: qꝛ sicut ex charitate nascuntur opera bona ex quibus est cōfirmatio charitatis: sic ira est accidia: ex accidia vero vetustas ire: quia accidiosi sepe rep̄hensi frequenter ad indignationem mouent̄. Nam multi sunt talis nature: quando quis dicit vel facit quod sibi nō placet: semper habent rancorem et amaritudinem cordis sup talem: et hoc est signum ꝙ nondum causam vel originem talis ire vel rancoris radicitus euulserunt: Unde dicitur in decretis de penitentia et remissione: di. ij. c. j. Si quis semel notatus fuerit inuidie vel contentionis vitio: et rursum in hoc ipsum inciderit: sciat se primaꝫ caucem id est vitium ex qua inuidia vel contentio nascitur: in interioribꝰ medullis habere reconditam. Oportet ergo eum per cōtraria atq; aduersa curari: id est per humilitatis exercitium vt patet ibidem. Alioquin monet huiusmodi: illđ prouerbiorum. j. Despexistis omne consilium meum: ⁊ increpationes meas neglexistis: ego quoq; in interitu vestro ridebo. ¶ Quinta filia accidie dicitur torpor. q̄ potissime oritur ex ocio. Nam accidiosus vt frequenter ocium sequitur: quod tamen summe cauendum est. non solum in verbis sed ēt in operibus: alioquin detestabilem torporeꝫ incurrit. Est autem torpor circa p̄cepta quedam in sensualitas vel inusualitas: propter quam homo reduci non potest ad executionem mandatorum dei. vel torpor est circa ꝓhibita cum scilicet quis nimis securus est et se nimis exponit temptationibus vel peccatorum periculis. Est inq̄ꝫ torpor quedam p̄cepta non facere contemnere vl̄ amare. Est etiam torpor circa consilia: scilicet nolle perfectum esse quod vtiq; est delinquere: bonum n̄ amare: consilia contemnere vl̄ etiam irridere

¶ Hic queri potest vtrum incidentaliter diuturnitas temporis ex qua iste rancor videt̄ procedere auget peccatum: presertim cū cōsuetudo mala non solum videatur peccatuꝫ alleuiare sed etiam excusare: vt patet đ superfluo ornatu qui iam ex consuetudine nō iudicatur superfluus. Ad hoc respondet Gaspar de caldri: extra de eo qui du. in ma. in. c. cum haberet: ꝙ ex diuturnitate temporis peccatū augetur frequentatum: quia quāto maiori tēpore inficitur anima tanto magis fit habitus vitij. et p cōsequens videt̄ eē maior contēptꝰ dei: ac p consequens maius peccatū: ⁊ h̄ tangit in. c. cū haberet. dicens ꝙ peccatū non diminuitur sed auget̄ ex diuturnitate tp̄is: ⁊ tāto amplius elongatur a deo: et ideo debilitat̄ virtus ⁊ corrumpit̄ aīa: et p consequēs difficilius releuatur. ¶ Sexta filia accidie ē mētis euagatio et hoc frequenter circa illicita cū q̄dā feda occupatione ⁊ delectatione morosa vel etiā consensu: qꝛ idesiderio ē oīs ociosus sꝫ qñ ē ꝑticularis certā habēs materiā vt gule: luxurie: auaritie: sic ꝯuenit oībꝫ vitijs. Qñ

vero generalis ē ⁊ incerta tūc dicit ꝓprie euagatio q̄ ē filia accidie. Nam q̄ absorptus ē cū tristicia nō habens in se vbi delectet euagat ad omnia querens delectationē in ociosis: in vanis: in fedis: in malignis ⁊ similib⁹. in morādo: delectādo: ꝯsentiēdo: ꝓponendo. affectando: machinādo: sic ꝙ cor illi⁹ factū est q̄si spelūca latronū: qđ a nob̄ auertat iesus christ⁹ Amen.

¶ Sequūtur sermones de precepto quinto.

¶ Utrum licitum sit mortificare ea q̄ discernūt vel sentiunt vel tm̄ viuūt et ꝙ tria requiruntur ad iustam occisionem. Sermo. i

Non occides: Exo. xx. Hoc est quintuꝫ p̄ceptū in quo principaliter et explicite ꝓhibet ira ꝓrumpens in iniurias ꝑemptorias hūane vite. Secūdario ꝟo ⁊ implicite ꝓhibetur omne nocumentum qđ inferri pōt iniuste ꝯ ꝓximū vl̄ etiā ꝯ seip̄m: siue nocumentū illud fiat ope vl̄ manu. vt ꝑcutiēdo: mutilando: depilādo: vulnerando: scādalizādo: siue etiā lingua vl̄ nutu. vt detrahendo: excōicando: ꝑsuadēdo: cōsulendo: ad pctm̄ deducēdo: nutib⁹ irritando vel alliciendo: siue deniq̄ corde vl̄ affectu: vt inuidēdo: odiēdo: pctm̄ cōmittēdo: bonū ꝓpositū suffocando. Sed qꝛ vita corporalis ē fūdamentum oīm alioꝝ: ideo sub isto modo nō occides. legislator mandatum exp̄ssit. Et sm̄ hoc preceptū istud tripliciter exponi p̄t. Prio sic. nō occides. i. nihil manu vl̄ opere ꝑficies: quo vita ꝓximi vel tua corporalis vel sp̄ual̄ iniuste perimat̄ vel detrimentū patiat̄: Sed qꝛ mādatū h̄ homicidiū corpale principalit̄ ꝓhibet: nō de illo ꝓsequendum ē in principio. Pro q̄ sciendū sm̄ Ray. ⁊ Goff. ꝙ homicidium corporale cōmitti pōt quattuor modis. s. iusticia dictante: necessitate instigāte: casu: accidente ⁊ voluntate impellente. Et addi potest quintus modus occisiōis tempore scꝫ necessitatis extreme elemosynam aliquo subtrahente. A Quantum igitur ad primum q̄ri potest vtrum licitum sit occidere ꝑ iusticiam p̄sertim cum videat̄ esse cōtra p̄ceptum istud licet alibi dn̄s precepisse dinoscit maleficos ñ patieris viuere. Ex his enim Manichei sumunt causam calumniandi: dicētes ꝙ legislator sibijpsi cōtradicit ⁊ contraria p̄cipit. Et p̄cipue dicunt ꝙ non licet sacerdotem esse occisorem: quia dictum est Petro: mitte gladium in vaginā: ⁊ hoc est cōtra p̄latos ecclīasticos q̄ iudicium exequendo ⁊ īperādo gladios accipiunt ⁊ alios occidunt: vnde Manichei tāta diligentia mandatum hoc obseruare curabant: ꝙ refugiebant occidere nō tantū homines scꝫ et bestias ⁊ ꝟgultas: qua propter antiqui Manichei nolebant de fructibus arborum carpere et comedere. Nimiꝝ cū dicit aplus ad Roma. xiij. Qui ordinationi dei resistit sibijpsi damnationem acquirit: sed per ordinationem diuine prouidentie cūcta viuētia conseruantur. Ad hoc dicendū sm̄ Tho: scđa scđe. q. lxiiij. ⁊ primo q̄tū ad omnia viuētia: ꝙ nullus peccat ex hoc ꝙ ad hoc vtitur aliqua re ad quod est a deo cōdita vl̄ ordinata. Nam in ordine rerū īperfectiora sunt ꝓpt̄ ꝑfectiora: sicut etiam in via generationis natura procedit ab imperfectis ad perfecta: ⁊ īde est ꝙ sicut in generatione hominis prius est viuum: deinde animal: ⁊ vltimo homo: sic etiam ea que tm̄ viuunt: vt plante sunt cōmuniter propter animalia. ⁊ animalia ꝓpter homines: et ideo si homo plātis vtatur ad animalium vtilitatez: ⁊ animalib⁹ ad hominum vtilitatem non est illicitū: Inter alios aūt vite huius vsus maxime necessarius esse videt̄ vt animalia plantis vtant̄ in cibum ⁊ homines animalib⁹ qđ sine mortificatione eoꝝ fieri non pōt: ⁊ ideo licitū est plantas mortificare ad vsū animaliū: ⁊ animalia in vsū hoīm: ⁊ hoc ordinatiōe diuina. dicit̄ em̄ Gen̄. j. Ecce dedi vobis vniuersam herbā ⁊ vniuersa ligna vt sint vobis in cibū ⁊ cūctis animātib⁹ Et iteꝝ Gen̄. ix. Omne qđ mouet̄ ⁊ viuit erit vobis in cibū. Hinc dicit Augusti. j. de ciuitate dei. Cum audimus nō occides: nō accipimus hoc dictū esse đ frutectis qꝛ nullus ē eis sensus: nec de irrationabilibus animalib⁹ qꝛ nulla nobis ratiōe sociantur. Et iteꝝ ibidem Iustissima ordinatione creatoris et vita et mors eorum nostris vsibus subditur. Quantum aūt ad creaturam rationalem dicenduꝫ

q̄ sicut impfectū ordinat ad pfectū ⁊ sō licitū est occidere aialia bruta: q̄z uaturaliť ordināť ad usum hoim. sic etiā ps ordinat ad totū ut impfectū ad pfectū ⁊ ideo naturaliter omnis pars est propter totum. ¶ Hinc videmus q̄ ad salutē totius corporis expediat p̄cisio mēbri putridi nunc laudabiliter abscindit: quelibet autem persona singularis comparatur ad totam cōmunitatē sicut pars ad totū: ⁊ ideo si quis est periculosus cōmunitati et corruptiuus ipsius zpter aliquod crimen: tunc laudabiliter occiditur ut bonum cōmune cōseruetur. Modicum em̄ fermentū totā massam corrūpit. Et hoc intelligit dñs quādo dicit Exo. xxij. Maleficos non patiaris viuere. qđ tñ non est generaliter intelligendum de omnibus peccatoribus: q̄z dñs Mat. xiij. p̄cepit zizania crescere ne simul eradicaretur ⁊ triticū: ꝫ p̄ferām quādo mali sic latēt inter bonos: q̄ occidi non possent quin occiderent ⁊ boni: vel q̄ multos habent sequaces: ita q̄ sine bonorum periculo occidi nō possent: q̄n ꝫo ex malorum occasione nō immineret periculū bonis sed magis tutela ⁊ salus: tunc mali debēt occidi si fuerint alijs grauiter nocentes. Ex dictis igitur patet. q̄ cū iudex reū iuste condemnat ordine iusto seruato: ⁊ minister taliter condēnatum occidit. nunc homicidium non est peccatum ꝫ meritorium dūmodo fiat amore iustitie ⁊ p̄ seruatione boni cōis ⁊ reipub. hominis em̄ occisio fieri p̄hibet ab hoie nō a lege q̄ p̄cepit: maleficū nō pa. vi. quoniā deꝰ qui condidit est ⁊ conseruator legis ⁊ nature p̄cipit hominē p̄uari vita q̄ uult ⁊ quō uult. Et ergo ꝺ hoiem occidere. q̄ minister legis eū occidit seruato iusto legis ordine. ℬ Ad cuius euidentiā sciendum q̄ tria requiruntur ad hoc q̄ occisio hominis ꝫ legē iusta reddit. s. q̄ hoc fiat iusto ordine. iusta cā ⁊ iusto animo.

¶ Primo requiritur ordo iustus ad interficiendum reum. q̄z malefactorē non accusatū vl̄ nō cōuictum occidere nō licet. vñ Augu. in eme. de penitentia. Multi corriguntur ut petrus. multi tolerantur ut iudas: multi nesciunt donec dñs veniat qui illuminabit abscondita tenebrarum: nos vero a cōtione quemq̄ p̄hibere non possumus. nisi aut sponte p̄fessū. aut in aliquo seculari vl̄ ecclesiastico iudicio noiatuz vl̄ conuictum. 2. ñ. q. j. dicit canon Eleutherij pape. Nihil contra quēlibet accusatū absq̄ legitimo ⁊ idoneo accusatore fiat. Et imperator Constantinus dicit ibidē. c. Iudex criminosum discutiens: nō ante sentētiaz p̄ferat q̄m aut reum ipse se p̄fiteatur: aut p̄ innocentes testes p̄uincat. Ad tenendū igit̄ in punitione reoꝝ iustū ordinē requirunt duo. Primo q̄ puniens habeat officiū iudicis. Secō q̄ p̄cedat fm ordinē iuris: q̄z non est dñs sed minister legis: vñ. xxiij. q. v. c. j. sup illud Mat. xxvj. Omnis qui acceperit gladiū gladio peribit: dicit glo. q̄ solus iudex occidere potest: ⁊ hoc tantum fm legem cuius est minister: non autem tanq̄m p̄uata persona. quod patet ex p̄sse. e. ri. vbi dicitur: ca. miles cum obedientes potestatibus sub quib⁹ legitime constituť⁹ est hominem occidit: nulla ciuitas siue lege reus homicidij est. immo nisi fecerit reus imperij desertu atq̄ contēpti erit: q̄ si sua sponte atq̄ auctoritate fecisset crimen effusi humani sanguinis incidisset: itaq̄ vnde punit si inuisus fecerit. inde punietur si non fecerit iussus: ꝺ ibi. ¶ Hic queri pōt vtrum liceat p̄uate p̄sone malefactorem ⁊ motus reum occidere: p̄sertim cū Exod. xxij. p̄ceperit moyses Occidat vnusquisq̄ p̄ximum suum fratrē ⁊ amicū suum ꝫz p̄ peccato vituli cōflatilis. Vnde cum occisio malefactorum sit vtilis reip. ⁊ bono communi. Ad hoc respondet Tho. ſecūda ſecūde. q. lxiij. q̄ ex quo malefactorem occidere licitum est in quantum ordinatur ad salutem totius communitatis: ideo ad illum solum pertinet occidere cui committitur cura cōmunitatis conseruande: sicut ad medicum pertinet p̄scidere membrum putridum: quando fuerit ei cōmissa cura salutis totius corporis: cura autem communis reipub. cōmissa est p̄ncipibus habentibus publicam auctoritatem: et ideo eis solis licet malefactores occidere. nō autem p̄uatis personis. nec quidem laicis. quia q̄ius cuilibet p̄uate p̄sone licitum sit aliquid facere ad communem vtilitatem: dūmodo nulli noceat tamen si fieret cum alterius nocumento: tunc facere non potest nisi fm iudicium eius ad quem pertinet estimare: qđ sit subtrahendum paruis ꝫo salute totius. Multominus hoc licuerit clericis duplici ratione. Primo quoniā electi sunt ad altaris ministerium in q̄ repsentatur passio christi: occisi qui cum persecutur non repercutiendo: vt dicitur primo Pe. ij. Hinc eis non competit vt sint p̄ussores aut occisores: quia ministri domini sui imitari debēt: fm illud Ecci. x. fm mdicez populi sic ⁊ ministri eius. ¶ Secundo quia clericis ministerium noue legis

committitur in qua non determinatur pena mutilationis vl' occisionis corporalis: ⁊ ideo vt sint idonei ministri noui testamenti: debēt a talibus abstinere: presertim cum dicit apostolus. j. Timo. iij. Oportet episcopum sine crimine esse: non vinolentum: non percussorē vnde licet sacerdotes veteris legis maleficos interfecisse legimus: vt patet de phinees sacerdote: qui interfecit israhelitam coeuntē cum madianite: vt dicitur Numeri. xxv. ⁊ de Samuele qui regem Achab interfecit: ⁊ de Helya qui sacerdotes Baal peremit: ⁊ sic de alijs: quia tamen ministerium clericorum noui testamenti constat i melioribus ordinatum q̄ sint occisiones corporales scilicet in his que pertinent ad salutem spiritualem: iō non congruit eis q̄ minoribus se ingerant: q̄propter ecclesiarum prelati recipiunt quidez officia principum terre: non vt ipsi iudicium sanguinis per seipsos exerceant: sed q̄ eorū auctoritate per alios exerceantur. ¶ Quod si queritur an liceat interficere furem qui venit ad furandum. ¶ Ad hoc dicendum q̄ furem diurnum non licet occidere nisi telo se defendat: vt extra de homici. ca. si perfodiens. Furem vero nocturnum qui non poterat discerni vtrum ad furandum vel occidēdum venerat: nec alias poterat deprehendi. licite p̄t occidi si tamen sine lesione dep̄hēdi poterat tenet' ille qui eum occidit. Multomagis aūt nocturni depopulatores agroꝝ ⁊ latrones i sidiantes in publicis stratis quilibet occidere potest. Hec patent. xxiij. q. v. c. cum homo. in glo. ⁊. C. quando lice. vincu. sine. iu sen. se vindi. l. j. Additur etiam in dicta glo. q̄ nullo iure inuenitur q̄ fideiussor occidi possit si non exhibet illum pro quo fideiussit pro reo criminis: sed si fideiussor sine dolo reum crimis non exhibet pecunialiter punitur si autem dolo eum non exhibet: punitur arbitrio iudicis vt: ff. de exhiben. reis. l. si quis reum. ¶ Secundo principaliter requiritur causa iusta q̄ tunc deest quando quis occiditur sine suo demerito licet seruetur iuris ordo: quia forte p falsos testes conuincitur: sicut Susanna ac iudices quadam negligentia torpentes debitam inquisitionem non adhibēt: ⁊ sic omnes homicide reputantur: qui sententiam iniustā dederunt: aut aliquo modo promotores fuerunt. Sic Nabuth ad instinctum regine iezabel iniuste condemnatus ⁊ occisus est scilicet ꝓpter vineam suam. Sic Joseph in carcerez missus est: eo q̄ dominus eius mulieri propenimium credulus rei veritatem non est inuestigatus.

¶ Qd̄ si querit' vtrum in aliquo casu innocentem interficiens excusetur ab homicidio. Ad hoc dicendum q̄ occidere innocentem p falsos testes accusatum: ⁊ condemnatum: q̄nq̄ excusatur a peccato: nec reputatur pro homicidio duplici causa. Prima est. quia talis n̄ condemnat eum qui est iustus inquantum iustus: sed inquantum est iniustus conuictus ⁊ dignus morte probatus: ⁊ sic conuictum nocentem condemnat. Secunda est: quia talis iudex s̄m allegata sententiam ferens nō occidit innocentem: sed qui eum accusant ⁊ falso nocentem asserunt. Si tamē iudex immunis vult esse a peccato: tria debet obseruare que tangit etiam Tho. scd̄a scd̄e. q. lxiij. Primuz est q̄ diligentissime testes examiet vt eos valeat de falso testimonio conuincere ac repellere: innoxiumq̄ liberare: sicut fecit Daniel Susannam liberans: Unde Job. xxix. Pat' eram pauperum ⁊ causam quam ne sciebam diligentissime inuestigabam. conterebam molas iniqui ⁊ de dentibus illius auferebam p̄dam. Secundo si non potest sic proficere tūc debet eum mittere ad superiorem per eum iudicandum. Tertio si nō potest subterfugere quin illum iudicet: tunc debet differre sententiam inquantum potest: tandem vero cum se non potest amplius excusare iuridice nec protrahere quin iudicet: tunc non peccat s̄m allegata sententiam ferens quoniam ipse non occidit innocentem: sed illi qui eum asserunt nocentem. Minister vero innocentem condemnantis si sententia continet intolerabilem errorem non debet obedire: quia reus homicidij fieret. alias enim excusarentur carnifices qui martyres occiderunt. Qd̄ si non continet manifestam iniusticiam: tunc non peccat mādatum exequendo: quia superioris sententiā discutere non habet. nec ēt innocentē occidit sed iudex cui tantum ministerium adhibet. ¶ Tertio principaliter requiritur animus iustus de quo habetur. xj. q. iij. c. ep̄us aut presbyter. §. si ergo: vbi subditur. Ex animo iniusta ē sentētia: cū aliquis seruata integritate iudiciarij ordinis in adulterū vl' quēlibet criminosuz. nō amore iusticie sz liuore odij vl' p̄cio aut fauore aduersarioꝝ inducto sniaz ꝓfert: Et. c. sequen̄. vñ nec in iudice nec in ministro alia interficiendi maleficum potest esse intētio

q̃ zelus iustitie ⁊ bonum reipub. vt patet ibidem in diuersis .c. Ex his ergo patet: q̃ si aliquod predicioꝝ trium defuerit occisio iniusta reputabit: ⁊ omnes ad hoc scienter vel negligenter ignorantia crassa cooperantes homicidij reiure poli iudicabunt. Patet etiam ex dictis q̃ fallaciter se plerumq̃ vicia mentiunt esse virtutes: dum sub pallio virtutis iustitie plura homicidia: que grauissima sunt peccata nequiter cõmittunt. Hinc Bern. super cãtica sollicite superiores quosq̃ instruit dicens q̃ mens que in magnã celsitudinis perfectionem cõtendere nititur: actus suarũ virtutum debet in puluerem redigere: hoc est omnis circũstantias ⁊ intentiones actuũ subtili mentis cõsideratione discutere: ne aliquid impurum in ipso actu ⁊ intentione virtutũ valeat latitare: quia multotiẽs aliquis actus virtuosus estimatur: qui si subtiliter discutiatur: latens in eo vitium reperitur. Denique vbi hec tria concurrunt: ibidem interfectio reorum est non solum licita sed ⁊ meritoria: imo plerumq̃ obligatoria: vt patet .xxiij. q. v. c. rex debet. Unde si iudex pretermitteret: ⁊ in talibus facere iustitiaꝫ: principaliter prece: precio: fauore ⁊ sic de aliis grauissime peccaret: etiam si de maleficio spes emendationis haberetur: q̃ hoc esset vendere iustitiam. Si tamẽ in eo casu parceret illi principaliter ex compassione ⁊ pietate: ac adderet illi secundario satisfactionem pecuniarũ: hoc licitum esset ⁊ pium: prout determinat August. longo processu .xxiij. q. v. circumcelsiones: veruntamen si nõ esset spes correctionis: tunc debet eum occidere vel inutilem reddere ad malefaciendũ: alioquin grauissime peccaret ⁊ omniũ maloruꝫ particeps fieret: vt patꝫ .xxiij. q. iiij. c. est iniusta misericordia: vt ponit exemplũ de Agag pingnissimo. Et subinfert textus. Ita si quis latonum filijs deprecantibus motus: ⁊ lachrymis coniugis eius inflexus soluendum putat: cui adhuc latrocinandi aspirat affectus: nõne innocentes tradit exitio id est morte: qui liberat multoruꝫ exitia cogitantem. Ubi etiam querit glo. dicens. Cur hic redarguit ecclesia iudices qui reprimunt gladium non occidendo reum: cũ j. q. v. c. j. ⁊ c. de occidendis: precipiat reos nõ occidi. Et respondet q̃ hic loquitur de in corrigibilibus ibi de corrigibilibus: ⁊ q̃ ecclesia mitius punit in sanguine q̃ lex ciuilis: ideo iudicat corrigibiles esse parcendos: incorrigibiles vero nõ soluendos vel taliter puniendos q̃ ad malefaciendũ reddantur inutiles. Ad laudem dei omnipotentis.

¶De occisione alterius propter defensionem suijpsius vel rerum suarũ aut personarũ coniunctarũ ⁊ de homicidio casuali. ¶Sermo. ij.

Non occides. Uiso de homicidio quod fit per iustitiam dictantem: secundo loco prosequendũ est de homicidio quod cõmittitur propter necessitatem cogentem. Ad cuius euidentiã primo queri potest: vtrum alicui liceat alium occidere seipsum defendendo ne occidatur: presertim cum homicidiũ sit grauius peccatum q̃ simplex fornicatio vel adulterium: sed nulli licet cõmittere simplicem fornicationeꝫ vel adulterium aut aliud quodcunq̃ mortale peccatum pro conseruatione vite proprie: quia vita spiritualis est preferenda corporali. Hinc etiam dicit Augustinus ad plebeculaꝫ de occidendis hominibus ne ab eis quisq̃ occidatur: non mihi placet consilium ne forte sit miles aut publica functione teneatur: vt non pro se hoc faciat: sed pro alijs: accepta legitima potestate si eius cõgruat persone. Ad hoc respondet Thomas secũda scde. q. lxiiij. q̃ ex actu alicuius seipsum defendentis: effectus duplex sequi potest. Unus quidem est conseruatio vite proprie. Alius est occisio inuadentis. Actus ergo huiusmodi ex hoc q̃ intenditur conseruatio vite proprie non habet rationem illicitũ cum hoc sit cuilibet naturale q̃ se conseruet in esse quantum potest: aliquis tamen effectus ex intentione bona prouenieñs illicitus reddi potest: si non sit fini proportionatus: ⁊ ideo si quis ad defendendam propriam vitam vtatur maiori violentia q̃ oportet erit illicitũ. si vero moderate violentiã repellit: erit licita defensio: quia ꝑmiura: vim vi repellere licet cũ moderamine inculpate tutele: nec est necessarium ad salutem vt homo actum moderate tutele pretermittat ad euitandum occisionem alterius: quia plus tenetur ꝓuidere vite sue q̃ vite alterius: sed quia hominẽ occidere nõ licet nisi auctoritate publica propter bonũ cõmune: ideo illicitum est q̃ homo hominẽ occidere intendat vt seipm defendat nisi ei qui publicã habet auctoritateꝫ: qui

scz intendens occidere hominem ad sui defensionem: refert hoc ad bonum publicū vt pz in milite pugnante cōtra hostes: z in ministro iudicis pugnante cōtra latrones: ꝙuis isti etiam peccent si priuata foueantur libidine: si enim quis priuatus intendat hominē occidere vt seipm a morte defendat: mortaliter peccat z homicidiū committit: sed propie defensio erit in intentione z interius aduersarij erit preter intentionem ex sola necessitate: multo magis omnibus prohibetur defensio que fit cum liuore vindicte. Ad obiectum ergo dicendum ꝙ nō est simile de fornicatione: quia actꝰ fornicationis vel adulterij nō ordinatur ad pseruationē vite propie ex necessitate sicut actus defensionis ex quo qnqꝫ sequitur homicidiū. Superaddit etiā Hein. de vrimaria: ꝙ si tale homicidium contingit ex euitabili necessitate: vt quia potuit effugere sed nō fugit propter verecundiā vel aliam causam: tunc non excusat a toto sed a tanto: qz melius fuisset ꝙ fugisset: z ideo tanꝫ pro mortali debet agere penitentiā. Si vero cōtingit ex ineuitabili necessitate: vt qua facultatem inuasorem effugiendi non habuit: tunc si non occidit liuore vindicte vel ex impetu ire: sed amore conseruationis vite propie se simpliciter defendendo ne vitam perdat: cum moderamine inculpate tutele: hoc cōcessum est viris imperfectis sed nō perfectis vt dicit Augu. in li. de li. arbi. z ideo talis excusat a toto: quia nō potuit aliter occisionis periculum euadere: nec astringitur ad penitentiam nisi ad cautelam propter ambiguum dubieratis: vt patet. xxiij. q. v. c. ercōmunicatoꝝ. in textu z glo. potest enim timere si forte dd duplicitatis pro humana fragilitate in eodem incurrerit flagitio scz ꝙ non solum illum occiderit ex necessitate se defendendi sed etiam ex iracundia vel indignatione aut ex libidine vindicte. Insuper interiorem penitentiam semper agere debet z quasi peccatis suis ascribere: ꝙ intantam venit necessitatem: z in hoc conco. Goffre. z Hostien. ¶ Secundo queri potest: vtrum ergo liceat alicui aliū occidere pro defensione rerum suaꝝ: sicut pro defensione coꝝporum. Ad hoc dicendum ꝫm doctoꝝs z etiam glo. in. c. significasti. ij. extra de homici. ꝙ omnes leges z omnia iura que loquuntur de hac materia: concedunt vim vi repellere posse tam in defensione rerum ꝙm pꝝsonarum: dummodo moderamen inculpate tutele non excedat: quia defensio tunc redditur illicita. Quantum tamen ad defensionē rerum hoc intelligendū est: quod scz iniuriam rebus illatam quis statim potest z debet propulsare si vult. Quomodo aūt istud statum intelligitur: dicunt ꝙ attendi debet defendendi cōmoditas: quia nō debet se quis statis exponere sine socijs contra multitudinem sua bona auferentem: sed in hoc inspicitur cōmoditas vt socios z amicos possit cōuocare: domū intrare: arma capere: z hoc quantocius fieri potest: alias enim esset guerra que non esset auctoritate propria mouenda: vt patet extra de iureiuran. c. sicut: nec etiā iniuria facta persone moram aliquam expectat: sed vt dicitur in dicto. c. significasti: fieri debet in continenti qz si fieret ex intervallo tūc esset vindicta. ¶ Qō autem iniuria facta rebus in cōtinenti propelli debet: intelligitur quo citius fieri poterit arbitrio boni viri: nam ibi debet attendi qualitas deijcientis z deiecti z rei ex qua deiectus est: Si enim priuatus deijcit alium: tunc requiritur modicus apparatus ad recuperādū possessionem scz biduo vel triduo: ꝙ si nobilis expellit aliquē de castro: tunc ad recuperandum requiritur magnus apparatus: qui forte fieri nō poterit in sex mensibꝰ z sic incontinenti diceretur fieri quādo cōmode potest fieri. Volunt tamen quidā ꝙ ꝙuis pro pseruatione vite propie liceat imperfectis in ineuitabili necessitate aliū occidere: minime tamē hoc licitū est pro pseruatione rerū temporaliū qz proximi vita fortune rebus est pferenda nisi forte quis ex taliū ablatione: simul z vite necessaria auferret vt si quis in deserto posset tantū vnū panem haberet: tunc videtur ꝙ illum pro necessitate sui victus sicut z personam propriam defendere z cōseruare posset. ¶ Tertio queri potest incidentaliter occasione eoꝝ que nunc dicta sunt: vtrum fames faciat aliquid licere quod alias non liceret: pcsertim cum dicitur. xxx. q. iij. c. sicut. ꝙ sanctius est mori fame ꝙm idolaticis vesci: ex quo videtur expresse ꝙ propter necessitatem famis nō licet commuti aliquod peccatum: quod extra necessitatem esset mortale peccatum. Ad hoc respondet ibidem glo. super eodem. c. ꝙ talis necessitas non habet legem: sed propter necessitatem famis auferri aliena licitum esset: sicut fecerunt apostoli vellentes spicas: vt patet de conse. di. v. c. discipulos. Similiter in illo casu furari licitum est: vt patet extra de fur. c. si quis in glo. Sic etiam homicidiū cōmit-

re licitum est: vt ptz extra de homici. c. si per-
fodiens. ꝛ. c. interfecisti. in glo. Licitū ē inquā
in q̄dragesima comedere carnes vt ptz extra
de obserua. ieiu. c. ꝯciliū. ꝑ ꝯsequēs igit̄ licitū
est ꝓpter necessitatē famis comedere de ido-
laticis. dūmō tamē h̄ nō fiat in venerationez
idoloꝝ: vt dicit glo. in dicto. c. sicut: ꝛ addit ꝙ
nulla necessitas hominē excusare p̄t a forni
catione vt patz. ff. de ritu nup. l. palā. §. nō est
ignoscendū. ¶ Qz si q̄ritur causa cur ꝓpt̄ ne-
cessitatē famis excusat̄ a furto ꝛ nō a fornica-
tione. Respondet glo. extra de fur. in. c. si quis
ꝙ mulier nō excusat̄ a fornicatione ꝓpter ne-
cessitatem famis sed a furto: quia propter ne
cessitatem res facta ē communis: in fornica-
tione autē non est ita: ꝛ ideo debet potius ma
la quelibet pati q̄ꝫ malo cōsentire. Ulterius
querit glo. quare excuso: ab homicidio si ex
necessitate me defendendo aliquem occido ꝛ
non a fornicatione. Ad hoc respondet: non
interficio sed potius ipse se interficit qui me
aggreditur. vt. ff. si quadrupes paupe. fe. in
§. arietes. ¶ Quarto queri potest: vtrum q̄-
libet proximum a morte liberare teneatur vl̄
defendere cum potest: presertim cum iniuste
inuaditur: sicut sonare videtur textus. extra
de homici. in. cap̄. sicut dignum. §. illi etiam.
vbi dicitur: Qui potuit a morte hominem li-
berare ꝛ non liberauit eum occidit. Ad hoc
respondet quidam ꝙ hoc intelligitur de iudi
ce qui tenetur ex officio iniuriam a proximo
repellere. Alij vero dicunt ꝙ hoc est genera-
liter intelligendum de omnib⁹: ꝛ hoc videtur
esse rationabili⁹: quia quilibet ex debito cha-
ritatis a proximo tenetur iniuriam repellere
si sine proprio periculo facere potest: ꝛ hoc.
Hosti. ꝓbare videtur: quod etiam euidenter
docet instinctus naturalis in brutis animali-
bus. Inter alia nanq̄ patet hoc d̄ delphino:
prout docet ph̄us in. x. de animalibus: solus
enim delphin felle carex: ꝛ tammiro modo se
inuicem diligunt ꝙ si aliquis eorum mortu⁹
fuerit alij efferunt eum super scapulas ꝛ cu-
stodiunt ne ab alijs piscibus comedatur: quo
usq̄ a tempestate maris eijciatur. Refert eti-
am Plinius ꝙ delphino q̄dā a rege q̄dā ca-
pto reliquorum ingens conuenit multitudo
ad portum vbi delphin ligatus tenebatur qui
bus plangentibus ꝛ quasi miserationem po-
stulantibus rex eum dimitti precepit: non er-
go defendere proximum ab iniusta nece cum
sine periculo potest: est illum indirecte occide
re: in cuius argumentum videntes percute-
re clericum ꝛ cum possunt eum defendere si
defendunt: sententiam excommunicationis i
currunt: presertim si hoc eis incumbit ex offi-
cio. vel etiam s̄m quosdam cum hoc dolose
dimitterent: vt patet extra de sen. excom. c. q̄ꝫ
te presumptionis. ꝛ in glo. Ad hoc etiam ha-
betur ar. xxiij. q. v. c. administratores: in fi. ꝛ. q.
iiij. c. est iniusta misericordia: nam ꝛ simili mō
q̄s aliū idirecte occidit: victū illi necessariū
denegando ꝛ homicida reputatur. vnde di-
cit Ambrosius ꝛ habetur. lxxxvj. di. c. non sa
tis est: vbi subdit circa finez: pasche fame mo-
rientem: quisquis enim pascendo homines
seruare poteris si non paueris occidisti: ꝛ lxx
xiij. di. §. iij. Mortem enim languentibus pro
batur infligere: qui hanc cum possit non ex-
cludit. ꝛ. c. error. c. consentire. ꝛ extra de homi
ci. c. sicut dignū. §. illi etiam: vbi subdit. Qui
potuit hominē a morte liberare ꝛ non libera-
uit: eum occidit: sicut ꝛ animaꝝ homicida re-
putatur qui ꝓpria ignauia cum impedire pos
set sinit eas perire. vt patet di. xliij. c. ephesijs:
quod tamē de superioribus principaliter intel
ligitur: vnde subditur ibidē. Cum increpare
delinquentes noluerit eos ꝓculdubio tacēdo
pastor occidit. Ceterum est adhuc aliud ge-
nus occidendi indirecte. quo scilicet quis oc-
cidit sola defensione sine animo defendendi il
lum qui perpetrat homicidium exempli gra-
tia. Nam si vadis ad occidendum alium ꝛ te
ipsum illi scienter associas non tamen animo
ipsum incitandi vel iuuandi ad homicidium
perpetrandum nec super hoc cum eo verba
aliqua habuisti nec ipse tecum: vel etiam sibi
hoc ex animo dissuasisti: licet tibi noluerit ac-
quiescere. sed tu de ipso timens eo animo se-
cum pergis vt si forte alter supualeret. ꝛ hūc
insequeretur. tu ipsum defenderes: sicq̄ ꝓpter
tuam associationem animosior factus alium
occidit: tunc in hoc casu s̄m Hostien. efficiens
homicida defensione sola: vel solo animo de-
fendendi occisorem: quod etiam exp̄sse patet
extra de homici. c. dignum. §. illi etiā: ꝛ in glo.
nec em̄ poteris ꝓpter hoc ad ordines promo
ueri. quia irregularis efficieris: ꝛ sic intelligit̄
ꝙ sola defensione committitur homicidiū. ex-
tra de cleri. pugnam in du. ca. heinricus. in fi.
Ueruntamē istud ē intelligendum ꝓprie de il
legitima defensione: quoniā si quis iusto pre-
cepto iudicis: iusto consilio assessoris defensi-
one legitima homicidium incurrerit: nullum

homicidij peccatum perpetrauit. ¶ Tertio principaliter cõmittitur homicidium aliquãdo a casu preter intentionem occidẽdi vel ledendi: de quo queri potest. Q Vtrũ occidens hominem casualiter incurrat homicidij reatum presertim cum in decretis: distinct. l. plures inducuntur canones in quibus homicidia casualia puniuntur. Ad hoc respondet Thom. scõa scõe. q. lxv. q fm phm in. ij. phy. Casus est causa agens preter intentionem: & ideo ea que casualia sunt simpliciter loquendo non sunt intenta neq; voluntaria & quia omne peccatum est voluntarium fm Augu. cõsequens est q casualia inquantum huiusmodi non sunt peccata. Cõtingit tamen q id quod non est actu & per se volitum & intentũ esse per accidens volitum & intentum fm q causa per accidens dicitur remouens prohibens: vnde ille qui nõ remouet ea ex quibus sequitur homicidium: cum tamen remouere potest & debet. tunc erit quodam modo voluntarium homicidium. ¶ Ad cuius euidentiaz sciẽdum q homicidium fm Astẽ. cõmitti potest tribus modis. Primo modo dando operam rei licite: debitam q diligentiam adhibẽdo fm exigentiam operis puta si quis pulsauerit & lapis cadendo aliquem oppressit: & occidit: quod verisimiliter prius timere non potuit. vel si secans arborem in aliquo priuato loco vbi nõ est accessus hominum: & arbor cadens aliquem casu occidit: tũc enim nõ imputatur ei ad culpam: vt patet dist. l. vbi dicitur. c. hi. qui arborem incidere videntur: si cõtingat vt cadens arbor aliquem occiderit: inculpabiles sunt atq; innoxij: quia nec voluntate illorum nec desiderio homicidium perpetratum est etc. si duo fratres in silua arbores succiderint: et appropinquante casura arboris vnus frater alteri dixerit caue: et ille fugiens in pressuram arboris ceciderit et mortuus fuerit: viuens frater innocens de sanguine fratris germani diiudicetur. hec ibi.

¶ Secundo modo casu cõmittitur homicidium dando quidem operã rei licite: sed nõ adhibendo debitam diligentiã: vt si quis secat arborem in cõmuni transitu: et ante casum illius non circumspicit: nec alte clamauerit vt appropinquantes sibi caueant et tunc in talibus accõsimilibus casibus nõ ẽ immunis ab homicidio: quia non excusatur a toto sed a tãto fm gradum incurie proprie et negligentie. vnde dist. ex concilio Suarmatiẽ. dicitur. c. sepe cõtingit dũ quis operi necessario insistẽs arborem incidit: vt aliquis subtier ipsam veniens deprimat: et idcirco si voluntate vel negligentia incidentis arborem factum est vt homicida penitẽtie debet omnino submittq; si non voto sed incuria illius: nõ hec ei sententia contingit: et sic minus agendum est cum his quorum negligentia patratũ est homicidium q cum his quorum voluntate et industria factum est: sicut cum illo de quo legitur: vt refert Jacobus de vitriaco. q fuit miles quidam vnicum habens filium quem secum duxit ad prata. in quibus messores fenũ defalcabant: cum igitur paruulus in herba dormiret vnus de falcatoribꝫ falcem extẽdẽs ignoranter interfecit. Quod audiens pater dolens & eiulans filium sepelliuit: Cõtigit autem vt in die parasceues dictus pater nudis pedibus ecclesias visitaret. venit ille obuiaz dictus homicida filij sui funẽ in collo gestãs qui flexis genubus fusis lachrymis & iũctis manibus ait. Domie pro illo qui hodie mortem suam inimicis indulsit: & pro suis interfectoribus exorauit. Supplico vt mortem filij vestri quem ignoranter interfeci mihi indulgeatis: ad cuius vocem pater ad misericordiam motus occisori statim filicidij piaculum indulsit: cum igitur ingressus fuisset ecclesiam & veniret ad deosculandũ crucẽ: statim imago crucifixi clauis cruci cõfixa manus & brachia de cruce laxauit & amplexans militem cum dulciter osculatus est.

¶ Tertio modo casu committitur homicidium operam dando rei illicite. puta quia proiiciebat lapidem vel iaculum siue in ludo siue corporis exercitio versus locum vbi solet eẽ transitus hominum. & tunc reus tenetur homicidij: q si faciat in loco priuato: vbi non estimatur accessus hominum nõ excusatur a toto sed a tanto: quia dedit operam rei illicite vel inutili. Ex dictis autem patet q in omni homicidio nõ volũtario sed casuali maxime respiciendum est si occisor dedit operam rei licite. vel illicite vtrumue debitam adhibuit diligentiã: ex hoc enim extra de homici. in. c. latore presentiũ: excusat clericus qui in ludo casu alium interfecit. Et ibidem in c. continebatur: nõ excusatur clericus qui in ludo casu laicum interfecit: vt patet in textu inuenib⁹. Et si queris rõnẽ diuersitatis: respõdet glo. in dicto. c. cõtinebat q secũdus dabat operã rei illicite ludendo scz cum laico: quod cleri-

tis non licet: vt patet ij.q.vij.ca.laicos.xxiij.distin.c.si igitur: in prin. ludus etiam ille clericis non congruebat eo q̃ pernitiosus erat: ludus autem pernitiosus non debet esse impunitus: vt.ff.de fur.in furti actione.§.cum eo: nec etiã occisor diligentiam adhibuit quam debuit: q̃ cum sciret ludi conditionem: non remouit a se falcem: ⁊ sic vbiq̃ fuit in culpa: primus vero ludebat cum clerico ⁊ licito ludo: ⁊ de illo cultello non sperabatur aliquod mortale: ⁊ alter qui mortuus est se potius ingessit: aliũ ad terram proijciendo: in cuius cultellum cecidit ⁊ occubuit qua propter ad terraz proiectus in culpa non fuit: sed qui ipsum proiecit. Ad laudem dei omipotentis.

¶Vtrum grauius sit occidere iustũ vel peccatorem de aborsu ⁊ occisione propria: an etiã pro castitate seruanda licet se committere periculo. ¶Sermo iij.

Non occides. Exodi.xx. Expediti de trib⁹ modis homicidij corporalis quod facto vel manu perficitur: iam quartũ breuiter prosequamur: qui modus cõmittitur impia voluntate impellente: ⁊ hoc homicidij genus habet proprie completam homicidij rationem: tam formalez q̃ materialem q̃d quis cõmittit vel in alterũ vl etiam in semetipm. In alterum aũt perficitur vel ex libidine vindicte: sicut intendens exercere vindictam in eo qui patrem eius interfecit. vel etiaz ex animi crudelitate quod execrabilius est: sicut latrones vel irrati occidunt hominem: vel deniq̃ ex cupiditate: fauore amore vel similibus affectib⁹ inordinatis que oĩa sunt in lege prohibita ⁊ crimina grauissima.

A Hic primo queri potest: vtrũ sit grauius peccatũ occidere inocentem ⁊ istũ q̃ occidere peccatorem: p̃sertim cum ingenere peccatorum que contra proximũ cõmittuntur: tanto videtur aliquid esse maius peccatũ: quãto maius infert nocumentũ illi in quem peccat: sed occisio plus nocet peccatori q̃ innocenti: qui de miseria huius vite per mortem transit ad celestem gloriã: cũ econtra peccator subita morte preuentus perdit pariter corpus ⁊ animã: que reseruata ad vitã presentem: reuocari poterat ad penitentiã. Ad hoc respõdet Tho.scda scde.q.lxiiij.q̃ nullũ hominem licz occidere sm se consideratũ quia in quolibet etiam peccatore debemus amare naturã quã deus fecit: que per occisionem corrumpitur: vnde peccatoris occisio tantũ redditur licita per cõparationem ad bonũ cõmune q̃d per eius crimen corrumpitur: vita vero iustoruz est cõseruatiua ⁊ promotiua boni cõmunis: quia ipsi sunt pars principalior multitudinis: ⁊ ideo nullo modo licet occidere innocentem quapropter plus peccat interficiens innocentem q̃ peccatorem: ⁊ hoc propter quatuor. Primo quia nocet illi quem ex debito plus diligere deberet: ⁊ sic magis agit contra charitatem: Secundo quia infert iniuriam illi q̃ est minus dignus: ⁊ sic magis agit contra iustitiam. Tertio quia priuat cõmunitatem maiori bono. Quarto quia ex hoc magis contemnit deum: sm illud Luce.x. Qui vos spernit me spernit: quod dominus ostendit cum dixit Saule saule quid me persequeris. Quod autem obijcitur de peccatore qui maius nocumentũ sustinet: vtpote perdens vitã pariter ⁊ animã. Ad hoc dicendũ q̃ in pensanda grauitate peccati magis est considerandũ illud quod est per se: q̃ id q̃d est per accidens: nã q̃ iustus occisus ad gloriam transeat: per accidens se habet ad occasionez. Ex dictis ergo satis perpendi põt: quante sit malitie paruulos innocentes iugulare: quoꝝ etiam oppressores homicide detestabilis iudicantur: presertim si volũtarie hoc faciant: q̃ si preter voluntatem ⁊ animũ occidendi contingat oppssio: non tamen excusantur oppressores si sua negligentia hoc actum est: vt quia secum in vno lecto posuerunt: vt expresse patet.ij:q.iiij vbi dicitur.ca.consuluisti.de infantibus qui in vno lecto cũ parentibus dormientes: mortui reperiuntur: ⁊ infra monendi nanq̃ sunt ⁊ protestandi parentes: ne tam tenellos secum in vno lecto collocent: ne negligentia qualibz proueniente suffocentur: vel opprimãtur: vnde ipsi homicidij rei iueniantur: vbi dicit glo: licet opprimens nocere noluit: dum tamẽ fuit inculpa licet leuissima. Culpa autẽ est q̃ a diligenti poterat preuideri ⁊ non est preuisum: ⁊ ideo tenetur in hoc casu quantum ad deum non tamen punietur ratione homicidij sed ratione negligentie: ita q̃ minor imponitur pena vel penitentia ab ecclesia pro negligentia quam si fecisset ex animo: vt patet distinct. l. vbi dicitur. capi. si quis voluntate homicidium fecerit: ad ianuam ecclesie catholice

semper iaceat. ꝛ cōmunionez in exitu vite sue accipiat: si autem non voluntarie sed casu aliquod homicidiū fecerit prior canon. vij. annis agere penitentiā iussit: secundus quinq; mandauit. Ille vero canon ponitur ibidem ex concilio Neocesarien. in. c. eos vero: ꝛ subditur in textu dict. c. eō soluistis: quia si ille qui conceptum: glo. vitificatū in vtero per abortsum deleuerit homicida est: vt patet Exo. xxi quantomagis qui vnius saltem diei puerulū peremerit homicidā se esse excusare nequibit. Hinc etiam extra de his: qui fil. oc. in. c. de infantibus. concludit glo. q; si quis sponte filiū interemit grauissima pena debet ei imponi: aliquantulū maior q; pro alio homicidio: q; magis videtur peccare propriū filium occidendo: ꝛ secundū leges fortiori pena puniri debet: vt. C. e. l. vna. Si vero casu non voluntarie interemit sed graui culpa precedente: tūc penitentia. vij. vel. v. annoz est imponenda: ar. di. l. c. si qua femina. Si proinde levis culpa precessit: tunc penitentia trium annoz imponi debet: vt in dicto. c. de infantibus. Si denicq; nulla culpa vel negligentia precessit in nullo de iure sunt puniendi: licet ad cautelam eis penitentia debet iniungi propter ambiguum dubietatis cōsideratis circūstantijs. ¶ Secundo queri potest vtrū omnis abortsum procurans homicida censendus est: Ad hoc respondet canon. xxxij. q. ij. ca. q; non. ꝛ. c. moyses inter alia ponens differentiam inter abortsum corporis animati ꝛ inanimati: dicens. Moyses tradidit scz Exo. xxi. q; si quis percusserit mulierem in vtero habentem ꝛ abortū fecerit. si formatū fuit. glo. ad plenū dabit percutiens animā pro anima: si autem informatus fuerit mulcetur pecunia: vt probaret non esse animā ante formam. Et quibus verbis datur intelligi q; anima non infunditur nisi prius corpus ad plenum fuerit formatū: nec abortsum reputatur homicidium nisi prius corpus fuerit animatū. Hinc dicit Hieron. ad algasiam: ꝛ ponitur. e. ti. c. sicuti. q; semina paulatim formantur in vtero: ꝛ ꝛ tamdiu non reputaꝫ homicidiū donec elementa cōfecta suas imagines membraq; suscipiunt. Et si obijcitur illud qđ ponitur extra de homicidio. ca. si quis causa explende libidinis vel odij meditanōe homini aut mulieri aliquid fecerit: aut ad potandū dederit vt non possit generare aut concipere aut nasci sobolem: vt homicida teneaꝫ. In quibz verbis intelligi datur q; procurans

sterilitatem vel etiam abortsum fetus inanimati iudicatur homicida. Ad hoc respōdet glo. q; hoc est verum quantū ad penam legalem: vt. ff. de penis: si quid. §. cum abortionis. ff. ad l. cor. de sic. sed mulierem: non tamen efficitur irregularis acsi hominem interfecisset: quia non cōtrahitur irregularitas nisi fetus iam animatus interficiatur: nec interficitur vt homicida sed punitur pecunia sed dicitur homicida occasionaliter vl' indirecte. sicut di. lxxxvj ca. non sanis. §. pasce fame morientē: quisquis enim pascendo homines seruare poteris: si nō pauisti occidisti: ꝛ. lxxxvij. distin. c. si expositus. ¶ Tertio queri potest: vtrum clericis licitum sit occidere maleficos: presertim cum Moyses a leuitis interfici fecit viginti tria milia hominū in vindictam adoratonis vituli vt habetur Exo. xxij. Et phinees sacerdos interfecit israhelitam coeuntem cum madianitide vt patet Numeri. xxv. Samuel quoq; regez Amalech interfecit: vt patet. j. Regum. xv. Helyas etiā sacerdotes Baal: ꝛ petrus Ananiam ꝛ saphiram. Ad hoc respondet Astēn: lib. j. ti. xv. Quod clericis occidere non licet: q; dicit aplus. j. Timo. iij. Oportet episcopum esse sine crimine non vinolentum: nō percussorem. Et Bern. scribit ad Eugenium papam. Aggredere subditos non ferro sed verbo: quid denuo gladium vsurpare tēptas quem semel iussus es ponere in vaginam scz in Petro cui dictum est. Mitte gladiū tuum in vaginam: ꝛ ratio huius est: quia hoc precepto non occides cuilibet auctoritate sua prohibetur occidere. Cui ergo ministris veteris testamenti fuerat auctoritas cōmissa: ministriꝫ autem noui testamenti nō est concessa vt per se quenq; interficiant: ideo ex cōsequenti prohibetur illo precepto clericis in casu iusticie aliquem interficere. Ratio vero cur hec auctoritas non est cōmissa clericis noui testamenti: duplex est: prout latius patet in primo sermone precepti huius post medium. ¶ Quarto queri potest: vtrum liceat alicui seipsum occidere ex quacunq; ratione vel causa vrgente: presertim cū ꝛ Samson seipm interfecit: vt pz. Judicum. xvj. qui tamen cōnumeratur inter sanctos. ad Heb. ij. Similiter ꝛ Rasias seipsum interfecit: magis eligens nobiliter mori: q; peccatoribz subditus fieri: ꝛ cōtra naturales sibi iniurijs agi: vt patet. ij. Mach. xiij. Qđ aūi nobiliter fit ꝛ fortiter nō videtur esse illicitū. ¶ Ad hoc dicendū sm Tho. scōa q.

q̄ dicit. ꝛ Aste. lib. j. q̄ seipm occidere est oi
no illicitum: nisi hoc fieret iussu diuino vel in
stinctu speciali spiritus sancti: ꝛ hoc triplici ra
tione. Primo quia faceret contra legem natu
ralem ꝛ legem scriptam ꝛ peccat in seipsum:
nam res quelibet naturaliter seipsam diligit
ꝛ ideo quelibet res naturaliter se in esse con
seruare laborat: resistendo corrumpentibus in
quantū potest: ꝛ ideo q̄ aliquis seipsum occi
dit est cōtra naturalem inclinationem ꝛ cōtra
charitatem qua quilibet seipsum diligere de
bet. Est etiam contra legem diuinā: quia fm
Augu. in primo de ciuitate dei quod dictum
est: non occides: de homine intelligamus: nec
ergo alterum nec te: nec enim aliquid aliud
q̄ hominē occidit qui seipsum occidit: ꝛ ideo
semper est mortale ꝛ enorme peccatū. ¶ Se
cundo qua peccat in proximū: nam quelibet
pars id quod est totius: quilibet autez homo
est pars cōmunitatis ꝛ sic id qd̄ est ipsius cō
munitat⁹ est: hoc ergo q̄ seipm interficit: mi
nuam cōmunitatem facit: vt ptz per pm̄m in. v. e
thico. Vsurpat eni sibi iudiciū sanguinis: qd̄
nō licet etiā publicē habenti potestatē nisi ser
uato iuris ordine: vt supza dictū est: nullus au
tem iudex suipsius esse pōt. ¶ Tertio q̄ pec
cat in deum nam vita quoddā donū est ho
mini diuinitus attributū ꝛ eius potestati sub
iectum: qui occidit ꝛ viuere facit: ꝛ ideo qui se
ipm vita priuat in deum peccat: sicut qui ser
uum alienū interficit peccat in dominū cuius
est seruus. Ad solum eni deum pertinet iudiciū
mortis ꝛ vite: fm illud Deute. xxxij. Ego occi
dam ꝛ ego viuere faciam. Ex quibus omnib⁹
concludit q̄ nullo modo licitum est alicui sei
psum occidere nisi ex speciali instinctu spiritus
sancti: sicut dicit Augusti. in. j. de ciuitate dei.
Non Samson excusat aliter q̄ seipsum cum
hostibus ruina domus oppressit: nisi q̄ later
ter spūs hoc tulerit qui per illū mirabilia fa
ciebat: ꝛ eandez rōnem assignat de quibusdā
sanctis feminis: q̄ persecutionis tēpore seipsas
occiderūt: quarum memoria in ecclesia cele
bratur: vnde circa hunc articulū multi quon
dā errauerunt: crudeles sibi ipsius manus ho
micidas minantes: quidā eni ex peccati bor
rore ꝛ desperatione vt Iudas: cū tamen nulli
liceat seipm propter peccatū cōmissum occi
dere: tū q̄ in hoc sibi maxime nocet: eo q̄ sibi
adimit necessariū tēpus penitentie: tū q̄ des
peratio extremū malū est: a quo decetero re
uocari nō pōt: vnde Aug. j. de ciuitate dei. ca.
xix. reprobat factū Lucretie q̄ seipsam occidit
q̄ fuit ab alio oppressa: pro quo rō facto eam
romani laudibus extulerūt: de qua Lucretia
plenius vide. xxxij. q. v. c. ꝓposito: quedā etiaz
mulieres pro castitate vel virginitate seruan
da legunt seipsas occidisse: cū tamē nulli mu
lieri liceat seipsam interficere pro seruanda ca
stitate: fm Jo. an. extra de sepul. in. c. ex parte
ij. ꝛ hoc tenet archi. xxxij. q. v. c. nō est: cuius rō
est fm Tho. vbi supra: q̄ non debet in se cō
mittere crimen maximū qd̄ est suipsius occi
sio: vt vitet minus crimē alienū: non eni est cri
men mulieris p violentiā violate si cōsensus
non assit: q̄ non inquinat corpus nisi de pse
su mentis vt Lucia dicit: qd̄ etiam latius ostē
ditur. xxxij. q. v. c. j. cū tribus sequentib⁹. Cōs
tat etiam minus esse peccatū fornicationem
vel adulterium q̄ homicidium: ꝛ pserim suipius
quod est grauissimum: quia sibipi nocet cui ma
xima dilectionē debet: est etiā periculosissimū
quia non restat tēpus vt per penitentiā expiā
tur. Hinc etiā grauissima sequitur punitio: vii
ex scitio brachareñ. dicit. xxiij. q. v. ca. placuit
vt hi qui sibipsis volūtarie aut per ferrū aut
per venenū aut per p̄cipitium aut per suspen
dium vel quolibet modo inferunt mortem: nul
la prorsus pillis in oratione cōmemoratio fi
at: neq̄ cū psalmis ad sepulturā eoꝝ cadaue
ra deducant: multi eni per ignorantiā hoc sis
bi vsurpāt. Similiter ꝛ de his placuit fieri q̄
pro suis sceleribus moriunt: impenitentes sub
audit: hoc ibi. qd̄ etiā intelligit de eo qui seipz
interficit: sed aliquantulū supuiuens priam a
git. Similiter fm Tho: nulli seipm licet occi
dere ob timorē ne psentiat in peccatū: q̄ non
sunt facienda mala vt inde veniant bona: vel
vt vitentur mala: presertim minora ꝛ minus
certa: incertum est eni an aliquis in futurū cō
sentiet in peccatū: quia potens est dominus
hoiem quacūq̄ tēptatione supueniente a pec
cato liberare ꝛ pseruare. Proinde refert Las
tantius. li. iij. de falsa sapientia q̄ multi ex his
qui animas eternas esse suspicabantur: sibip
si iniecerūt manus homicidas tanq̄ in celū
essent migraturi: vt Cleantes: Crisippus Xe
rio: ꝛ sic de alijs. Similiter ꝛ Empedocles
qui se in ardentis etne specu intempeste no
ctis detecit: vt cum repente non apparuisset
ad deos abijsse crederetur: affectu cōplacen
tie humane ꝛ vane glorie delusus: cum econ
tra dicat apostolus. Si tradidero corpus me
um ita vt ardeam ꝛc. sicut prorsus ob amorē

eterne vite se neci tradiderunt: ⁊ ex romanis Catho qui fuit in omni vita sua Socratice vanitatis imitator ⁊ ipse romane sapie princeps: qui anteq̃ se occideret perlegisse libruz Platonis dicit: qui de eternitate animaꝝ scriptus est: ⁊ ad summũ nephas phi aucitate cõpulsus est: ⁊ Ambrachiotes ille qui cũ eundẽ librũ plegisset p̃cipitem se dedit: nullã ob aliã causaz nisi q̃ Platoni credidit: vnde dicit Augu. j. de ciui. dei: q̃ error fuit gentiliũ q̃ mors esset optando oĩbus: ⁊ q̃ virtutis est siue constantie vel magnanimitatis: q̃ homo sibi mortem inferat: quẽ errorem Aug. reprobat ⁊ etiam omnes doctores. ¶ Quinto queri põt: vtrũ igitur ꝑ saluanda castitate vel honestate licitũ esset se cõmittere casui etiã si inde posset mors sequi: dũ tamen hoc certũ non sit: sed se sperat euadere posse. Ad hoc respondet glo. prima extra de sepul. in. c. ex parte. ij. q̃ sic. dũmodo ex illo proposito nõ faciat vt se interficiant: q̃ si tunc sequeret mors vel mutilatio: iudicaret homicida. Pro quo sciendũ q̃ sicut nullo modo licitũ est alicui seip̃m occidere. sic nullo modo licitũ est seip̃m mutilare: quia ex hoc non solum irregularis sed etiã homicida quodãmodo iudicaret: vt patet extra de cor. vitia. c. significasti: vbi agitur de quodã qui sibi fecit amputari virilia credens se ꝑ hoc obsequiũ prestare deo: sed in hoc displicuit: vt dicit glo. q̃ nõ ferro sed religione querenda est castitas: vt. xxxiij. q. v. ca. tunc saluabitur: in fi. cum eo tamen Clemens papa. iij. in hoc dispensauit vt facere posset officium sacerdotale preterq̃ officiũ misse. id est s̃m glo. baptizare: penitentiã dare sacramenta ministrare ⁊ alia perficere que solis sacerdotibus sunt concessa. Et addit glo. q̃ reputatur homicida: qd̃ etiã expresse patet di. lv. vbi dicitur. c. Si quis absciderit semetipsum. id est qui amputauerit sibi virilia non fiat clericus: quia suus est homicida ⁊ dei cõditionis inimicus: si q̃s cum clericus fuerit absciderit semetipsum oĩno damnetur quia suus est homicida: hoc ibi. Veruntamen si talis castratio non sponte sed casu vel necessitate vt propter languorẽ amedicis: vel propter persecutionem a barbaris: propter necessitatẽ a dominis: propter infantiam a parentibus ⁊ in similibus: nec a promotione prepeditur nec homicida iudicatur: vt patet extra de cor. viti. c. ex parte. j. ⁊. ij. dist. lv. c. si quis a medicis ⁊ tribus sequentibus: ⁊ simili modo intelligendũ est de quolibet membro absciso: vt. e. ti. c. qui partem cuiuslibet digiti sibi volens abscidit: hunc ad clerum canones nõ admittunt. Cui vero casu aliquo contigerit dum aut operi rustico curam impendit aut aliquid faciens se nõ sponte percutit: hos canones precipiunt: id est permittunt cleros fieri: ⁊ si in clero reperti fuerint non abijci: in illis enim voluntas est iudicanda que sibi ausa fuit furtum inijcere: in istis vero casus veniã meruit: quod quidã sane intelligunt si dedit operam rei licite: secus tamen si dedit operam rei illicite: qd̃ expresse patet extra de cle. pug. in duello. c. j. in glo. vnde. xxxiij. di. c. maritum ⁊. ca. cõmuniter ꝑmoueri prohibentur ad sacros ordines tanq̃ indigni propter diuersos casus ibidem enumeratos. Ad laudem dei.

¶ De iniusto bello quod fit quinq̃ modis: ⁊ de bello iusto ac de his q̃ rapta sunt in bello. ¶ Sermo. iiij.

Non occides. Exod. xx. Jam ordine congruo de bello prosequendũ est in quo cõtingunt plura homicidia rapine ⁊ similia. ¶ Pro quo sciendũ est s̃m canonistas q̃ septem sunt belloꝝ species. Primũ bellum dicit romanũ quod scz fit inter fideles ⁊ infideles: quia romana est caput fidei. Secundũ dicitur iudiciale quod scz auctoritate iudicis fit. Tertiũ dicitur licitum: vel iustum quod scz fit auctoritate iuris. Quartũ dicitur necessariũ quod scz fit ad sui defensionem: ⁊ in istis bellis dicunt q̃ quis non tenet ad restitutionem. Quintũ proinde dicitur presumptuosum quod scz fit cõtra iudicem vel superiorem per cõtumaces vel inobedientes iudici vl̃ superiori. Sextũ dicitur temerariũ qd̃ scz fit contra iuris auctoritatem. Septimũ dicitur voluntariũ: quod scz assumitur auctoritate propria: ⁊ in his tribus dicunt q̃ quis tenetur ad restitutionẽ. ¶ Ad maiorem aũt euidentiã in generali distingui põt duplex bellũ scz iniustum ⁊ iustũ ac per consequens sicut omne bellum iniustũ redditur illicitũ ex eo q̃ iniustũ ita ⁊ om̃e bellũ iustũ redditur licitum. Iniustũ aũt ⁊ illicitũ reddit bellũ multis modis. Primo ex rõne vel animo vlciscendi: etiã si iustaz habens causam bellũ moueat ⁊ ideo iniuste agit ⁊ grauiter peccat: vnde. xxiij. q. j. dicitur. c. quid culpatur in bello: an quia morituri quandoq̃ moriuntur vt dominentur in

pace vicerit: nocendi cupiditas vltiscēdi cru
delitas: implacatus ⁊ implacabilis animus:
feritas rebellandi: libido dominandi ⁊ si qua
sunt similia. hec sunt que in bellis iure culpā
tur ⁊c. Hinc etiam quantū cunq; quis iustaz
habeat causam belli: si ex animo est in iustuz:
tūc nō licite capit nec retinet. vt. e. q. c. milua
re. ¶ Secundo redditur iniustū ex loco puta
quia sit in loco sacro. vt patet li. vj. de immu.
ec. c. decer. vnde. xvij. q. ij. in. c. cum deuotissimā
dicit glo. q emunitas dicitur p̄iuilegiuz quo
q̄ audet ecclesia vt in ambitu suo non fiat pu
gna vel insultus vel rapina per. xxx. vi. xl. pas
suo: vt patet. xvij. q. iij. sicut antiquitus. ⁊ des
linquētis pena ponit. e. q. c. si quis cōtumac.
¶ Tertio redditur iustū ex tēpore. quod pa
tet extra de treuga ⁊ pace. c. j. vbi dicit treu
gas a quarta feria post occasuz solis vsq; ad
secundā feriam in ortu solis ab aduētu domi
ni vsq; ad octauas ephie. et a. lxx. vsq; ad oc
tauas pasche ab omnibus inuiolabiliter ob
seruari p̄cipim⁹. si quis autem treugas frā
gere p̄sumpserit: post ternā admonitionez
si non satisfecerit: epūs suus excommunicari
onis sententiaz dicter in eum: ⁊ alia multa di
cit in textu. Glo. ibidem. treuga est securi
tas p̄stita rebus ⁊ psonis discordia nōdum fini
ta. Et nota q hec treuga i textu posita est ca
nonica ⁊ non cōuentionalis: si enim esset con
uentionalis semp seruaretur: quia fides hosti
seruāda est: verūtamē q ō textus dicit hodie
nō tenet ⁊ epi qui nō seruāt hanc cōstitutionē
nō dicunt trāgressores: quia nō fuit mozib⁹
vtētiū approbata huiusmodi treuga hec glo.
B Hic queri potest. vtrū bellare liceat die
bus festis: cū festa sint ad vacandū diuinis
ordinata: sabbatum em̄ intelligit requies. sz
bella maxime inquietudinē habēt. Ad hoc re
spōdet Tho. scōa sēe. q. xl. q obseruatio nō
impedit ea que ordinant ad hominis salutez
etiam corporalē: vñ dñs arguit iudeos dicēs
Jo. vij. Quid me indignamini: q totum hoiem
salū feci in sabbato: ⁊ inde est q medici licite
medicari possunt homines in sabbato. multo
autem magis cōsideranda est salus reipubli
ce p quā impediunt occasiones plurimozū ⁊
innumera mala temporalia ⁊ spūalia: cui⁊ sa
lus corporalis vnius hominis: ⁊ ideo p iustūe
reipublice fidelium licitū est in diebz festis ex
ercere iusta bella. si tamen necessitas hoc ex
poscat. quia hoc esset tēptare deū si imminen
te necessitate quis a bello vellet abstinere: sz
necessitate cessante non est licitum bellare in
diebus festis p̄pter rationē inductam. Quar
to redditur iniustū ex parte causē: qñ scz inse
rens vel defendens nō foueat iustam causaz
inferēdi vel defendēdi vnde. xxiij. q. ij. c. j. dic
glo. q bellū est iniustū rōne rei: vt si nō est p
repetendis rebus intelligo p̄ris vel p defen
sione patrie intelligo iusta defensione: quia si
verus dominus papa vel p̄ncepe populū
suū seu de iure sibi subiectū sibi inobedientez
vel rebellem bello oppzimeret. defendentes
patriam iniuste ageret ⁊ peccarent: vt pba.
xxiij. q. iij. §. item ab aliquo: vbi patet q iuste
interficiendus non debet fugere mortem in
iuste: tanta est vis iusticie. ¶ Quinto redditur
iniustum ratione persone. Pro quo sciendum
q primo considerāda est persona q̄ bellum
gerit an scz clericus vel laicus: q si clericus
nullā habēs iurisdictionē: tunc bella mouere
non debet: sed licite potest in necessitate se de
fendere: vt patet ib. vj. de sen. excom. ca. dile
cto: q si iurisdictionem tēporalem habet. tunc
licet sm quosdam etiam in casu licito non pos
set vti gladio temporali nisi prius vtatur gla
dio spirituali: tamē hoc communiter reprobā
tur per Jnno. Hostien. ⁊ alios doctores i dic
to. c. dilecto: ⁊ dicunt q idem est dicendum
de eis quod de secularibus iudicibus: ita q q̄
libet p̄latus iurisdictionem habens tempo
ralem contra inobedientes subditos licite mo
uet arma: vt patet expresse. xv. q. vj. ca. aucto
ritatem cuius est ratio quia tunc p̄prie nō
dicitur fieri bellum p p̄latum sed potius ius
ticie vel iuris executio. ff. de rei ven. l. qui rei
stituere: quod est tantum dicere: q iuris exe
cutio non habet iniuriam. Similiter epi cum
sint executores canonū: vt de offi. ord. c. j. ideo
licite mouere possūt bella ꝯ hereticos vl infi
deles. xxiij. q. vij. c. si de reb: vide textū extra
de hereti. c. excōicamꝰ. similiter ꝯ insidiātes vl
insequātes hostiliter cardinalē. vt. l. vj. de pe
nis. c. felicis quia tales sunt diffidati a iure ꝯ
si hostes ⁊ rebelles iuris. Et idē sentiēdū est
de quolibet qui haberet ipsius iuris executi
onem exercere: immo forte ⁊ quilibet p̄uatꝰ
dummodo p̄cedat declaratio sui iudicis q̄
declaratio in criminibꝰ ecclīasticis ē necessa
ria. ab ipso fienda. vt pazli. vj. de hereti. c. p̄
sidentes: c. vt inquisitionis. §. p̄hibemus: sic
in qualibet confiscatione vel pena pecunia
ria seu bonozum apprehensione facta a iure: si
debet executio fieri: nisi p̄cedat iudicio

declaratio vt voluit Jo.an.post archid.lib. vj.de penis.in cap.felicis. ¶ Secundo vero cōsideranda est persona que auctorizat:nam si indicitur bellum cōtra subditum proprium rebellem ⁊ cōtumacem:in non comparendo vel iustis mandatis nō parendo.que tamen ad ipsius iurisdictionem pertinent:tūc licita est diffidatio ⁊ licitum bellum dūmodo iuris ordine hec fiant:Si vero cōtra subditum alterius tunc iudex qui vult bellum indicere:p̄mo debet requirere iudicem talis rebellis et de eo iusticiam petere: ⁊ tene si suus iudex n̄ facit iusticiam potest bellū idicere ſm Jnno. xxiij.q.ij.ca.dominus deus. Si vero nō sit iudex qui de tali possit iusticiam facere tunc lz tali iudici bellū indicer̄ iuris auctoritate:nec mirū:q̄ posset etiam priuatus auctoritate ꝓpria h̄ casu rem suam recupare.C.de iudeis l.iudei.⁊.l.nullus:multomagis hoc potest cōtra subditum ꝓpriū:licz melius faceret si ipse ⁊ subditus cōmitterent causam iudicio arbitroꝝ.vt xj.q.j.si clericus. Jtem oportet q̄ persona mādans habeat iustā mandandi auctoritatē:⁊ talis ē principaliter deus.ideo si diuino mādato bellū geritur hoc sine dubio iustū esse decernitur:in quo bello ductor exercit⁹ vel populus.nō tam auctor belli q̄ minister iudicandus est:xxiij.q.ij.cap.dominus deus. Jtem papa potest indicere bellum iustuz cōtra hostes fidei hereticos ⁊ alios r̄belles:vñ dicitur.xxiij.q.viij.ca.dispar Nimirum ē iudeorum ⁊ saracenoꝝ causa:i illos enim qui christianos ꝑsequunt:⁊ ex vrbib⁹ ⁊ ꝓprijs sedib⁹ pelluntiuste pugnatur:vbi tamen dicit glo. q̄ lex dicit eis quiete degentibus nullam debere facere molestiam.vt.C.de sacrifi.paga. christianis Similiter quando sui subditi opprimuntur in iuuantibus ⁊ violētis iuste bellum infert:vt expresse patet.xxiij.q.viij.cap. scire. Sic imperator indicere potest bellum: vnde dicit Jnno:in.ca.olim causam:extra d̄ resti.spo.q̄ princeps sine auctoritate hominꝭ cui non subest.⁊ sine auctoritate iuris cui non astringitur mouet bellum ⁊ subdit:bellum autem ſm q̄ proprie dicitur solus princeps qui superiorē non habet indicere potest Q̄d autem dictuz est de papa ⁊ imperatore q̄ eorum edicto iustum est bellum:sane intelligit: si iusticiam habent pro parte sua:si enim iuberent mala vel iniusta non esset eis obediēdū. vt dicit Augustinus.xj.questio.iij.capitu. nō semper.⁊.c.si dominus. ¶ Preterea si ecōtra bellum indicitur a persona priuata vel inferiori contra superiorem:hoc absurdum ⁊ iniustum est siue offendendo siue defendendo: q̄ si superior iniuste vexat subditum:tunc licz propter bonum obedientie subditus melius faceret humiliter obediendo vel patienter sufferendo:iuxta illud apostoli. Non vos defendentes charissimi sed date locum ire:⁊ h̄ si superior iniuriam faceret persone. Si vero rebus tunc melius esset dimittere pallium post tunicam ⁊ rerum sustinere iacturam:q̄ pro rebus transitorijs conseruandis tam acriter in alios exardescere:tamen quia hoc ē cōsilij:dico q̄ talis conuenire potest suum superiorem ⁊ querelam deponere coram superiore sui superioris vel coram episcopo:q̄ si alt̄ supiorem nō habeat vel recognoscat:vel etiam inuanum cōquireret episcopo vel alteri: tunc puto q̄ violenter poterit ei resistere quia hoc est se defendere:vt est exp̄ssum i li.feudorum:de mi.va.qui contumax est:c.vno.in.fi. vbi dicit textus.q̄ si dominus militi vasallo iusticiam facere noluerit.vasallus dominum potest derogare:id est depredare. ¶ Ceterum si vnus dominus vel priuatus mouere vult bellum cōtra aliū dominum vel priuatum qui mutuo nō sunt subditi:tunc si hoc fit contra habentem vel recognoscentem superiorē debet prius requirere a supiore illius q̄ de tali subdito sibi ministret iusticiā q̄ denegata licite moueri pōt bellū ſm Jnno.⁊ Jo. an.in.ca.dilectus.de appel.alioquin si non prius iusticiam requireret tunc inferens teneretur ad damna ⁊ expensas passo bellum quia sibijpsi non potest ius facere nec esse iudex in causa ꝓpria:immo actor debz sequi forum rei vt de fo.cōpe.ca.j.⁊.ij.hoc vult etiam Jnno. Hostiē.Jo.añ.⁊ alij.in dicto.c.olim. Si ꝟo cōtra non recognoscentem supiorē sz in̄ stare paratum iuri:vel iudicio arbitroꝝ vl̄ bonoꝝ virorū.habentem etiā iniusticiam ꝑ se:nō debet tali indicere bellum.q̄ bellum tm̄ debet esse necessitatis:vt ptz.xxiij.q.j.c. militare sed vbi non vult stare iuri nec cognoscit superiorem:licet de honestate anteq̄ fieret bellum i iurians requiri deberet:ex hoc tamen si inferre volēs iustā habet causam iuste infert:nā in hoc casu q̄s licite res ꝓprias aucte ꝓpria capit ⁊ si illas recupare non poterit alias loco suaꝝ poterit vt ptz ꝑ doctores i dicto.c.olim Et Hostien.in.c.j.de.treu.⁊ pace:dicit q̄ in h̄ casu licituz est aduersarium depredari. Et

similiter quando dñs vel ciuitas requisita de
negat de suo subdito facere iustitiā. ¶ Hinc in
cidentaliter queri pōt: quid de capto: qui ꝓmi
sit vel iurauit ad carcerē reuerti: ⁊ si reuertitur
scit se moriturū: an teneatur reuerti. Solutio
in cle. c. pastoralis: de re iudi. in glo. per hanc
dicit captiuū non teneri ad redeundū in vincu
la si iniuriose tenebatur: vel si esset dubium: ta
men consulendū esset ꝙ adiret papam pro re
laxatione iuramenti: sed si mors vel captura
nō esset iniuriosa: tunc nō posset eam fugere si
ne periurio sed reuerti teneretur: sed ante ca
pturā fugere pōt: licet se cognoscat reum cri
minis: qꝛ non est iure cautū ꝙ sponte se debe
at directe vel indirecte offerre supplicio: sed
potius reseruare diuino iudicio qđ vlciscatur
non punita in hoc seculo. ¶ Deniq̄ queri po
test: vtrū acquisita vel capta in bello retineri
possunt quasi propria: vel teneat quis ad re
stitutionem. ¶ Ad hoc dicendum ꝙ mouens
bellum iniuste: tenet ad restitutionem omniū
que perdita sunt in bello a quacūq̄ parte sint
perdita: qꝛ talis censetur p̄do vel latro. ff. de
capt. l. hostes: ⁊ primo tenetur aduersarijs de
omnib⁹ damnis illatis: secūdo tenetur suis ꝓ
prijs hominibus de dānis que receperunt ab
aduersarijs qui iuste repugnabant si ipsi pro
prij homines eum inuenerunt bona fide: aut
si fuerunt inducti eius consilio timore vel coa
ctione ⁊ de se non erant facturi. Nam regula
iuris est: qui occasionem dāni dat: damnū de
disse videt: secus si mala fide iuuerunt eum:
in quo casu nullā habent contra ipm actionē.
Si vero mouet bellum iuste: facit suum quic
quid capit ab hoste vel auxiliatoribus eius si
ue subditis siue alijs quousq̄ sibi sit satisfactū
de omni damno ⁊ labore ⁊ opere tam sui q̄
suoꝝ: vel donec se hostis offerat ad ius ⁊ satis
facere velit: xxiij. q. vij. ca. si de rebus: verunta
men vltra hoc non debet recipere: nisi forte ta
lis esset hostis ꝙ propter heresim vel propter
aliud hmōi bona sua essent per edictum publi
cata. Quod si obijcitur res capte non sunt so
lute pro debito: sed in bello iuste quesite. dis. j.
ius gentium. Ad hoc dicendū ꝙ saltem iure
poli non posset hostem in iudicio conuenire
nec vltra estimationē damnoꝝ illatorum a pa
tiente iuste bellū vel iniuriarū illatarum infe
rens bellū possit exigere: vel vltra p̄dicta exa
cta in bello perseuerare. qꝛ non debet q̄s du
plici pena ꝯteri. Et li. vj. de re. iureiu. bona fi
des non patitur vt semel exactum iterū exiga
tur: ⁊ si ponatur ꝙ adhuc non sit habita res. ꝓ
pter quā fuit inchoatū bellum. dico ꝙ estima
tio succedit loco rei. Subditi vero bellantiū
iniuste si tali bello nō prestant dominis cōsiliū
auxiliū vel fauorem: non sunt spoliandi vel in
aliquo puniendi: quia peccata debent tantuꝫ
actores tenere: vt extra de his qui fi. ama. pte
ca. c. quesiuit: vbi dicit: peccata suos actores
tenere debeāt: nec pena sit vlterius protrahē
da q̄ delictum fuerit in excedente repertum:
vide tamen ibi glo. Qđ verum est etiā si dñs
p̄dictoꝝ in ipso iniusto bello vtatur rebus ipo
rum eis ablatis: similiter nō sunt spoliandi cle
rici: religiosi: conuersi: peregrini: mercatores:
rustici euntes ⁊ redeuntes ⁊ in agricultura e
xistentes: ⁊ animalia quibus arant ⁊ semina
portant: vt extra de treu. ⁊ pa. c. innouamus.
xxiiij. q. iij. si quis romipetas. ¶ Iterum queri
pōt: vtrū aliquem principem vel dñm in bel
lo iuuantes: excusant a crimine. Ad hoc dicē
dum: ꝙ si constat bellum esse iustum: tunc si in
prestando consiliū vel auxiliū non excedant:
licite iuuare possunt: qꝛ regula iuris est: qui fa
cit per aliū est perinde ac si faciat per seipm
li. vj. Et iterum: pōt quis per aliū quod pōt fa
cere per seipm: si tñ fuerint tales persone que
licite possent arma exercere. Si vero bellū ꝯ
stat esse iniustum: tunc non excusant adiuuan
tes: etiā si fuerint subditi qui hoc facerent de
mandato dñi sui: ⁊ tenent restituere damna q̄
intulerunt: qꝛ plus debent timere deum q̄ ho
minē: extra de iureiu. c. sicut. iij. Si deniq̄ du
biū est: vtrum bellū sit iustum vel nō: tunc si ta
les iuuantes sunt subditi illius bellū mouen
tis: ⁊ credunt illū quem iuuant habere ⁊ foue
re iustū bellū: tunc excusant propter bonum
obedientie: similiter ⁊ in dubio excusant: vt pa
tet expresse. xxiij. q. j. c. quid culpat: infi. verū
tamen milites stipendarij extranei vel cogna
ti aut amici iuuantes qui nō sunt subditi: in ta
li casu nō excusant: nec debent in dubio se cō
mittere discrimini vt iuuēt aliquē in p̄iudiciū
alterius. Qđ si obijcitur de aduocato quem
excusat bona fides: q̄diu credit esse iustā cau
sam quā fouet: licet in veritate sit iniusta: dicē
dum ꝙ non est simile: quia est ibi iudex superi
or qui causam examinat ⁊ iudicat de allega
tis. In bello vero in viribus corporalib⁹ ne
gotiū agitur: nec per rationē dijudicatur. De
restitutione vero facienda propter damnū in
iuste illatū: aut homicidiū iniusto patratum:
vide plenissime in septimo p̄cepto. Ad laudē

¶ De quatuor peccatis ad deum ꝓ vindicta clamantibus: q̃ sunt fratricidiũ: zodomia: oppressio ⁊ mercedis detentio. ¶ Sermo v.

Non occides. Exod. xx. Congrue satis restat nũc videre de peccatis ad deũ pro vindicta clamantibus: q̃ sunt p̃cipue quatuor: sicut interp̃tatiue quadruplex genus homicidij corpalis distingui põt: ⁊ his versib⁹ notari solent. Clamat in celis vox sanguinis ⁊ zodomoꝝ: Vox oppressoꝝ merces detenta laboꝝ. Dicunt aũt ista peccata ad deũ clamare pro uindicta: q̃ suis enormitatibus deũ potissime ad vindictã prouocant vt patebit inferius ꝑ singula. A Primũ igitur peccatũ pro vindicta ad deum clamãs est fratricidiũ quod alias vocat homicidiũ: de quo habet Gen. iiij. ⁊ magister in historijs dicit: ꝙ Abel fuit pastor ouiũ. ⁊ Cayn agricola: post multos ergo dies obtulerũt dño munera: credit enim Adã in spiritu docuisse filios vt deo offerrent decimas ⁊ primitias. Cayn ergo obtulit de frugibus terre deo sed de peioribus ⁊ corrosis: vt dicit lyra. Abel aũt obtulit de primogenitis gregis sui ⁊ adipibus eoꝝ. id est de pinguioribus: ⁊ s̃m Josephum obtulit lac ⁊ primogenita agnoꝝ ⁊ respexit dñs ad Abel. id est ad bonitatem ⁊ intentionem ipsius: ⁊ per cõsequens ad munera eius: q̃ tales oblatiões non erant accepte deo ex seipsis sed ex bonitate offerentiũ. Ad Cayn autem ⁊ ad munera eius non respexit: munera nãq̃ ex auaritia hominis nata deo nõ placuerunt: q̃ plus probat dominꝰ intentionẽ q̃ actionem: plus voluntatẽ q̃ facultatem. ¶ Qđ si queritur quõ respexit dñs ad Abel ⁊ ad eius munera. Rñdet translatio Theodotionis: ꝙ inflãmauit deus super Abel ⁊ super eius munera: ignis eni de celo oblationẽ eius incendit: vt legit factum Helye in carmelo. iij. Reg. xviij. ⁊ sub Moyse Leuit. xix. ⁊ sub Gedeone Judicum: vj. Iratusq̃ est Cayn vehementer ⁊ cõcidit vultus eius pre verecundia: minorem sibi prelatũ videns. Cetera patent vsq̃ ibi: q̃d fecisti. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra: nunc ergo maledictus eris super terram. Et Cayn pre timore damnans se ac desperans respondit. Maior est iniquitas mea q̃ vt veniam merear ⁊c. ⁊ posuit dominus signum in Cayn tremorem capitis ⁊ omniũ membroꝝ ⁊ sic scienter a domino punitus ⁊ excõmunicatus ⁊ indignus misericordia nõ interficeretur in faciẽ tamẽ eius s̃m quosdam speciale signũ impressit ⁊ hoc in fronte vt cognesceret ab omnib⁹ innocentem fratrẽ occidisse: ⁊ sic hominib⁹ abominabilis redderet: sic etiã sepius compertũ est: ꝙ homicida p̃sente occisi vulnera fluxum sanguinis renouabãt: velut occulto dei iudicio vindictam expetendo: verũtamẽ beatus ille qui passus iniuriã pro dei amore reo misericorditer indulget. ¶ Hinc incidentaliter queri põt: vtrũ inimico petenti veniã teneamur remittere non tantũ rancorem sed etiam emendã: p̃sertim cum dicatur Leui. xix. Non queras vltionẽ nec memor eris iniurie ciuium tuoꝝ: nimirũ cũ maius est se nõ defendere: q̃ petenti veniã emendã remittere. Sed dicit apl̃us ⁊ Roma. xij. Non vosmetipsos defendentes sed date locum ire Et Matt. v. Si quis te ꝑcusserit in vnã maxillam prebe ei ⁊ alterã. ¶ Ad hoc respondet Rich. super. iij. di. xxx. ꝙ inimico petenti: ⁊ si teneat homo remittere signũ rancoris: q̃ rancorem tenet remittere etiã non petenti: nõ tamen tenet remittere satisfactionem seu emẽdã pro iniuria sibi facta: sed ꝑ illa sibi de iure cõpetit actio in iudicio cõtra iniuriantem: nisi forte sit homo talis status seu obligatione tali ligatus: rõne cuius in iudicio sibi nõ ꝯuenit emendã requirere: alijs aũt quib⁹ cõpetit repetitio: solũ ex p̃cepto interdicit actio ꝯtra iniuriantem q̃ fit zelo vindicte: non aũt que fit zelo iustitie: quia q̃tum ad primũ est p̃ceptuz: q̃tum aũt ad scđm est consiliũ: qđ est supererogationis ⁊ non necessitatis: tenet tamen iniuriantẽ non excludere ab oratiõib⁹ quas fundit pro fidelibus: ⁊ nõ negare cõmunia signa charitatis: ⁊ in casu necessitatis tenet etiã illi temporaliter subuenire si põt sine alterius p̃iudicio cui magis obligatur. B Secundũ vero peccatũ ad deum clamans pro vindicta est vitium zodomiticũ: de quo habetur Gen. xviij. dicẽte dño. Clamor zodomoꝝ ⁊ gemor reoꝝ multiplicatus est: vbi dicit Grego. ꝙ nouitas tante ⁊ tam inaudite turpitudinis quasi admirationem ⁊ dubitationem parit in audiente: vnde dominus quasi admirãs ⁊ dubitans super tanto scelere introducit loquens. Descendã ⁊ videbo: quasi diceret incredibile mihi videtur humanã naturã ad tantũ deuenisse flagitium: nam in tantum exarserunt

concupiscentijs q̄ ⁊ angelis scelere tam inau
dito abuti volebant. Quod aūt sequit: ⁊ pec
catū eorū aggrauatū ē nimis: dicūt sup h̄ do
ctores hebrei: q̄ ista aggrauatio fuit ex eo q̄
quādā puellā insolita morte occiderūt eo q̄
alimēta dederat pauperi: ⁊ h̄ consonat dicto
Ezech. xvj. vbi dicit: Viuo ego dicit dn̄s: q̄
nō fecit zodoma soror tua ⁊ filie eius sicut fe
cisti tu ⁊ filie tue: ecce fuit iniq̄tas hec zodōe
sororꝭ tue sup̄bia: saturitas panis ⁊ abundā
tia scꝫ diuitiarū: ⁊ luxuria ⁊ ociū ip̄ius ⁊ ma
num egeno ⁊ paupi nō porrigebāt: tu tn̄ o in
grate christiane peiora q̄ttidie ꝑpetras: qui
post accepta tā manifesta veritatis documē
ta tā infinita charitatis insignia: post effusum
christi sanguinē inflaris: sup̄bia illaq̄aris: aua
ricia commessationibus vacas ⁊ ocio: nec est
qui pupillis christi marcescentibus inedia mi
sereatur: vt Matth. x. christus dicat. Amen.
dico vobis tolerabilius erit terre zodomorū
⁊ gomorreorum in die iudicij: q̄ꝫ illi ciuitati q̄
non recepit vos scꝫ pauperes meos. Comp
to igitur scelere tam nephando pluit domin⁹
super eos ignem ⁊ sulphurem: ⁊ pro vindicta
criminis subuertit omnem circa regionem n̄
solum reos sed ⁊ paruulos eorum ac iumēta
necnon terrenascentia ⁊ ipsam terram cōsum
ꝑsit ⁊ conuertit in mare mortuum: vnde qua
si de igne infernali sumpta est illa vindicta q̄
nō poterat expectare propter inauditum sce
lus donec cetera peccata punirentur: dicitur
autem mare mortuum: quia s̄m magistrum
in historijs: nec pisces nec aues in eo viuunt
nec aliquam materiam sustinet nisi bitumina
tam: nam omne carens vita submergitur et
econuerso si quid viuum aliqua arte submer
seris superexilit adeo vt lucerna ardens sup̄
natat que extincta mergitur: quia nihil viuuꝫ
in eo submergi potest. Refert enim Joseph⁹
q̄ Vespasianus hoc experiri volens quosdā
manibus post terga vinctis iussit i altum ma
ris proijci: ⁊ omnes tanquam vi spiritus sur
sum depulsi desuper fluitabant: vnde in dete
stationem criminis fetor maris huius est hor
ribilissimus quasi prenūcium fetoris inferna
lis apte se declarans terra proinde circumia
cens particeps maledictionis huius: arbo
res quidem proferūt pomiferas: quarum po
ma licet ad maturitatem deducta pulcherri
ma videantur: si tamen incidas fauillam int⁹
inuenies: que omnia ⁊ multa similia in dete
stationem huius peccati a deo sunt iflicta: vn
de ⁊ vxor Loth retrospiciens in statuam sa
lis versa est: vt sic ostenderet dominus quan
tuꝫ ei displiceat peccati huius sola memoria
⁊ in hoc quidem genere peccati computant̄
omnia peccata contra naturam que scꝫ repu
gnant ipsi ordini actus venerei qui conuenit
humane speciei de quibus in. vj. p̄cepto: oēs
em̄ qualiterq̄ꝫ vitia cōtra naturā ꝑpetran
tes ex quibꝫ scꝫ proles sequi nō potest hostes
sunt ⁊ aduersarij dei ⁊ destructoresq̄ generꝭ
humani: quia deus creauit homines vt mul
tiplicentur super terram: ⁊ isti dant operam
vt pereat opus dei: hinc est q̄ specialiter cla
mat ad dominum pro vindicta. quia vt dicit
Augu. p illud violatur societas que nob̄ cum
deo esse debet: cum eadem natura cuius au
ctor ipse est libidinis peruersitate polluitur.
Dicit etiam Augu. q̄ videns deus vitiū con
tra naturam in humana natura fieri: fere be
sijt incarnari: cuius etiam vindicta ꝑtꝫ Gen.
xxxviij. vbi dicitur: q̄ Her primogenitus Ju
de nequā fuit in conspectu domini: vnde di
cunt doctores hebrei: q̄ ad vxorem suam affi
ciebatur libidinose: ⁊ ideo p̄cauebat ne impre
gnaretur fundēs semē extra vas debitū. ne scꝫ
ex imp̄gnatiōe eius pulchritudo minueretur
aut eius cōcubitu ad tēpus frustraret: ⁊ ideo
diuino iudicio iuxta eam inuētus ē mortuus
vt dicit glo. Similiter ⁊ frater eius fundebat
semen super terram eo q̄ primogenitus fili
us asseriberetur fr̄i defuncto non sibi: ⁊ ideo
percussit eum dominus ⁊ mortuus ē: sic pere
unt in eternum libidinosi peccatores a facie
dei: qui cōtra naturam peccantes nature au
ctorem repugnant. Omnis nanq̄ libidinosa
pollutio procurata quam ex suo genere vel
modo susceptio prolis sequi non potest: vitiū
contra naturam iudicatur: multo tamen exe
crabilior est inter illa resolutio que fit in vitio
zodomitico: quod vitium propter suam ab
ominabilitatem apostolus ad Romanos. j.
Vocat anthonomatice turpitudinem: nam
post peccatum bestialitatis istud vitium ab
ominabilius vel testabilius iudicatur adeo
q̄ ad hoc vitium p̄cauēdum antiqui p̄res re
periūtur adulteriū vl̄ stuprum q̄si nihil repu
tasse respectu istius vitij: obtulit enim Loth
duas filias virgines ad publicū stuprum vt
impediret h̄ vitiū. Et alius q̄dē vt habet Ju
dicum. xix. obtulit filiā ꝟginem dicēs: Habeo
filiam ꝟginē ⁊ h̄ homo habet cōcubinā ⁊c. ⁊
sequitur: Tm̄ obsecro vt scelus hoc ꝯ natu

ram non opemini in virum. Timirum cū re
sert Berbodius virum hoc fuit causa gene
ralis diuuij. ¶ Terñ pinde pcñ ad de
um p vindicta clamans est oppressio vel af
flictio viduaꝝ ꝛ pupilloꝝ. ℈ qō ōr Exod. xx.
Vidue ꝛ pupillo nō nocebis: si lesemis eos
clamabunt ad me ꝛ ego exaudiam eos ꝛ cla
mozes eoꝝ: Et si querit. que ōr vidua. dicen
dū q vulgari sermone illa vidua ōr cui⁹ ma
ritus mozuus ē: vt ptz xxxvij. di. c. vidua. ꝛ q̄
desit esse nupta: vnde ꝛ virgo vidua esse ōr.
C. de. ver. sig. l. malū. ℌ. vidua. sed ōr magis p
prie vidua que suis vel parentū opib⁹ susten
tari nō pōt: vt ptz. j. q. ij. c. sicut episcopū. ℌ. au
crozuate vbi subdit: viduas bonoza q̄ vere
vidue sunt: que aūt nō sunt vere vidue. ad est
q̄ suis vel parentū opib⁹ susteutari pōt nō re
cipiant: vt ecclesia sufficiat bis que vere vi
due sunt. ꝛ tales vidue vt parz ex ℌ ab eccla
puidere debent quātū possibile est Similit
ꝛ alij paupes ac persone miserabiles q̄ nō ba
bent alias vnde sustentent: vt ptz. lxxxij. di. c.
j. ꝛ ij. vnde rationabiliter dici potest: q̄ sub no
mine vidue ꝛ pupilli continentur omnes per
sone miserabiles. Miserabilis persona vero
dicit sup quam natura mouetur ad miseran
dum: siue vir siue mulier pauper. oppressus:
debilis: infirmus vel desolatus. Est etiam p
sona miserabilis que causas proprias admi
nistrare nō potest: siue sit vidua: pupillus: or
phan⁹: cecus: senex. decrepit⁹: diuturno mor
bo fatigatus ꝛ omnes quibus natura mouet
ur ad miserandum propter iniuriam fortu
ne: licet etiam diuites sint: ꝛ tales etiam tene
tur defendere ꝛ adiuuare licet essent diuites.
Hinc etiam vidus ꝛ pupillis concessit impe
rator magnum priuilegium ꝛ earū cause spe
ctant ad iudicium eccle. ꝛ ideo ministris ec
clesie conceditur: q̄ pro se ꝛ pro miserabilib⁹
personis defendēdis in iudicijs secularibus
intendere possunt questionibus: vt patet ex
presse. lxxxvj. di. c. peruenit: ꝛ hoc est ex cōcī
cilio calcedon. lxxxvij. di. c. desolatis. lxxxviij.
distin. ca. j. Et extra de postulando. c. j. ꝛ. vi. ꝛ
cum glosis: ¶ Peccatū igit oppressionis ta
liū miserabiliū psonaꝝ clamat ad dominū p
vindicta. Timirum cum talib⁹ personis i ne
cessitatibus non subuenire mutuando vl ab
eis debita cum nimia austeritate repetere in
dicatur esse peccatum pro vindicta clamans
ad dominum. Quātū aūt ad primum p̄cepit
dñs Deu. xxj. dicens. Si vnus de fratribus
tuis ad paupertē deuenerit: non obdurabis
cor tuū nec ℈trahes manū tuā sed dabis mu
tuū q̄ ei indigere prperis. caue ne forte tibi
subrepat ipia cogitatio ꝛ dicas in corde tuo:
appropinquat septim⁹ annus remissionis in
q̄ nō licebit repetere ōbita vl mutuata nisi āno
finito ꝛ auertas oculos a paupe fre tuo: nolēs
ei q̄ postulat mutuū comodare: ne clamet ℈
te ad dñm ꝛ fiat tibi i pcm̄. Ubi dicit bebzei
sup Ruth. j. q. ꝓpter famē que acciderat i ter
ra isr multi paupes currebāt ad elimelech
virū noemi. q: diues erat ꝛ potens: sed quia
ꝓpter eius auariciam durū illi fuerat paup: bo
dare vel comodare: nō ad emēdas coꝝ ipoz
tunitates exīt de terra sua cum bonis mob
libus que habebat: ꝛ quia ꝓpter malam can
sam exīt. diuino iudicio peregrinus interīt
in egestate cum duobus filijs: vnde reuersa
vroz eius Noemi in terram suam aū. Egressa
sum plena scilicz filijs ꝛ diuitijs: ꝛ vacuam
me reduxit dñs Quantum etiam ad scām di
citur. Exod. xxij. Si pecuniam mutuo dede
ris pupillo meo paup: non vrgebis eum quā
si exactor. Cura repetens debitū cū nimia aus
steritate q̄diu impotens est ad soluendum:
sequitur nec vsuris vt opprimes. Et quibus
liquido patet q̄ creditor debitorē opprimēs
quem scit impotentem absoluendū: pmptz
tamen ad satisfaciendum iudicio bonoꝝ gra
uissime peccat: nisi forte debitor absolutionez
negligentius agat: sua ludis ꝛ commessatio
nibus consumens ac octio vacans ꝛ ad solue
dum quasi nullam curam adhibens: vnde p̄
dicu creditoris vt pauperem aliter opprimē
tis peccatum pro vindicta clamitat in celum
sicut responsum est conquirentibus: Esaie:
lviij. Quare ieiunauimus ꝛ non aspexisti. hu
miliauimus animas nostras ꝛ nescisti: Ecce
inquit in die ieiunij vestri inuenitur voluntas
vestra non mea scilz illa q̄ omnes debitores
vestros repetitis: ad hoc enim tūc vacabant
eo q̄ vsq; ad noctē tunc ieiunabant. sequitur
Ecce ad lites ꝛ contentiones ieiunatis ꝛc. cū
lite debita repetentes: glo. ibidem: qui repet
non habentem deo facit violentiam: ꝛ ideo
subdit: vt audiatur in excelso clamor vester:
nā omnis oppressio proximi clamat ad deum
vindictam: vt patet Exod. xxij. Si clamaue
rit ad me exaudiam eum q: misericors sum.
Hinc dominus dicit Exo. iij. Vidi afflictio
nē populi mei qui ē in egypto ꝛ clamorē eius
audiui ꝓpter duriciam coꝝ qui ꝑsunt operib⁹

t sciens dolorem eius descendi vt liberarem eum. Quem ingenua nobilitate Trayan⁹ i-perator licet gentilis imitat⁹ est. Nō fm Hieronymum in gestis romanor. cū Trayanus imperator equū ascēdisset ad bellū pfectur⁹ vidua quedam apphensa pede illius misera-biliter lugens: iusticiā sibi fieri petit. de his q filium suū innocentē occiderāt dicēs. Tu auguste ipera: t ego tam atrocē iniuriā patior cui imperator. Ego tibi satisfaciam cū redie-ro. cui ille. Quid si non rediero? Successor meus mquit satisfaciet. t ille. Quid tibi pro-dest si alius benefecerit. ru mihi debitor es fi merua recepturus: t fraus est vnq reddere nolle quod debetur: successor tuus iniuriam patientibus p se tenebitur: nō te liberabit iu-stitia aliena. nam bene agetur cuz successore tuo si te liberauerit. his verbis motus imper-ator de equo descēdēs causam personaliter examinās viduā cōdigna satisfactiōe cōsola-tus ē. vnde in foro trayano statua fuit posita rep̄sentans quomō in expeditiōe posit⁹ vidu-am liberauit: t in senatu clamatū ē nō alter felicior Augusto nec melior Trayano.

¶ Quartū decimq peccatuz est detento mer-cedis operariorum iniusta. de qua dr Deut. xxiiij. Nō negabis mercedē indigētis t pau-peris fratris tui: sive aduene qui tecū morat in terra: t intra portas tuas ē: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occa-sum: quia paup ē t ex eo sustentat animā suā: ne clamet contra te ad dominū t reputetur tibi in peccatum. Et si queris in quale t tāz enorme peccatū reputabitur. Respōdet sa-piens Eccli. xxxiiij. Qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercēnario fratres sunt qz ambo sūt peccata vindictā ad deū clamā-tia. Dicit em Jacobi. v. Ecce merces operā-riorum vestror q messuerūt regiones vras qui fraudati sunt a vobis clamāt: t clamor eor in aures domini sabaoth introyit. Et dic notāter q merces clamant nō mercēnarius: qz plerūq paup lesus iniuratus vel a merce-de fraudatus: nec mutire quidē audet pre ti-more domini: t ex eo clamor mercedis efficit violētior: sicut patuit de filijs isrl in labore lu-ti t lateris nequiter oppressis ab egyptijs. Et si queritur: an non liceat petrahere solu onē in crastinū in casu q tūc certa diu aliter sol-uereturn. Ad h̄ rndet dñs Leui. xix. Nō mo-rabitur op⁹ mercēnarij tui apud te vsq ma-ne glo. merces sez qua forsitā vivit cum vxo-re sua t filijs t parētib: si defertur deficit vi-ctus t si crastinum recipiet vim fi t calūniaz pertulit. qz interim vnde viueret nō habuit: hoc ꝫ multas q solutionem petrahunt non solū de die in diem sed etiā de anno in annū: immo plerūq tandē vt debita neganter. qō petius ē sibi seruiēdo falso crimine iponū vt hac occasione solutionē debitā subterfugiant in futurum dānationē multiplicem recepturi Ad laudem dei omnipotētis.

¶ De peccato criminali/originali: actuali: mortali t veniali. Ser. VI

On occides Exo. xx. In p cedētibus expeditū de homicidio corporali: quod opere vel manu cōmittit. Jam ordine debito psequendum ō homicidio spūali sez ipius animē: qō in se vel etiā in primo cōmittit. In primo quidem p peccatū manifestum qō scandala suscitat pu-illor. In se vero p quodlibet petm mortale siue occultum siue manifestum. Ad pseques dū igitur primo homicidiū spirituale q vn⁹ quisq peccator in seipso committit: sciendu-z est q peccatum est idem qō p̄uaricatio⁹. De-lictum vero boni desertio quasi derelictum: qz dicit Augustin in questionib⁹ leuiter q decli-nare a bono delictum est: facere vero malū petm ē. Indifferenter tamen t petm nomie delicta t delictū nomine peccati appellatur. ¶ Hic ergo queri potest que sit differētia inter criminalia t mortalia: cū vtrunq sepi⁹ in scriptura sacra inueniatur. Ad hoc breuit dicendum: q est differentia inter ea sicut int genus t speciem: nam q̄cunq peccata sunt criminalia sunt etiam mortalia: sed non ecō-uerso. multa nanq sunt mortalia q̄ non sunt criminalia. qz nō inducunt decapitationem: depositionem: exiliū: t detrusionem in carce-rem: licet etiaz omne peccatū mortale voca-tur quodammodo crimen: propte tamen cri-men ē graue petm accusatione t damnatōe dignissimum. vt dicitur. xxxi. v. dist. cap. j. in. fi. Unde primum petm criminale est peccare i fidem trinitatis. Secundū crimē ē petm con-tra naturam. Tertiū est homicidiū. Quartū est crimen lese maiestatis. Quintū ē sacrilegi-um cum effractione violenta. Sextū est ince-stus. Septimū adulterium. Octauum cōspira-tio. Nonū falsum testimoniuz. Decimū simo-nia in ordine t beneficio. Undecimum vsu-ra. Omnia ista sunt criminalia maiora acce-

dacione z damnacione dignissima. Alia vero peccata non vocantur recte criminalia: quia non sunt capitalia licet sint mortalia: sunt em dispabilia sine dispolocacõe ecclesie: hec arcbidia: xxv. dist. ca. alias. Verũtm nõ solũ criminalia sed etiã oia mortalia mortẽ inducũt aie ipsius operãtis: Infinitã em iacturã mortale pctm operat in homine nãm inter cetera offendit deum z vniuersam ecclĩam triũphãtẽ spiritusscti pign⁹ auferit: mẽtẽ macula obnubilat z charitate nudat: merita mortificat opa ĩmortali scitã annihilat: aiaz vita eẽna puat z finalit oãnat z apostaticis spiritib⁹ tam filii dieq; reprobatione associat. ¶ Sz q; duplex est peccatũz spiritualem mortẽ adducẽs scilicet originale z actuale mortale. Primo q̃ ri potest quid sit peccatũ originale. Ad h̃ dicendum fm doctores q illud peccatũ originale dicitur qõ ab origine nativitatis contrahitur q; fm apl'm. Omnes nascimur filij ire. z contrahitur et Ada p carnẽ ꝓpagatam ex eo. Nam dicit compendiũ theologice: q̃ licz anima non sit extraducc. culpa tamẽ originalis ab anima ade transit ad animas posterorumz mediante carne p concupiscentiam generata sicut enim ab anima ade ipso adã peccãte infecta fuit caro ade z effecta ꝓna ab libidinez sic caro seminata secum trahens infectionem vitiat animas posterorum. Et quo patet q originale peccatum est i carne z in anima: sz in carne materialiter z originaliter. in anima vero formaliter z tanquam in subiecto. Dicit autem Jnno. q originale peccatũ nõ ẽ fomes nec ꝓnitas peccati: sed q̃dam aie macula fomite annexa que delenit in baptismo: sed quia fomes est annexa ideo fomes vel illa ꝓnitas aliquando dicitur originale peccatum: z fm hoc intelligitur quod ait Augu. sez q originale peccatum reatu transit in baptismo sed actu remanet. quia macula que facit hominez reum eterne pene: transit. vt de cetero ratione peccati illius non sit astrictus eterne pene: minus tamẽ ꝓprie dicit idem peccatum actu remanere: qua remanet ꝓnitas ex qua surgunt actuales concupiscẽtie. ¶ Sz si quaeritur: cũ cbristus satisfecerit p passionẽ suaz p peccato primoz parentum z plene: ex quo originale derivatur ad posteros cur nõ fuit sublatum originale per mortem christi. Ad hoc respondetur cõmuniter. de pe. dist. j. c. serpens q cum Adam z Eua peccauerunt trasgrediẽdo ꝓceptum domini. oẽs eramꝰ in ipis originaliter vel seminaliter: z ideo quodãmodo omnes peccauimus ipsis peccantib⁹: sed in christo cum satisfecit p peccato primoz parentum non eramus. z iõ pijus satisfactionẽ illud pctm sublatum fuit. ¶ Et si quaeritur cur originale pctm imputetur anime: cũ illud tantum ꝓtrahat ex carnis corruptione. Ad hoc quidam dicunt q ideo: qz aia cõdelectat ipi carni. z ideo illi etiam imputatur. Melius tamen dici potest q ibi quedã digna retributio notatur: primo em peccauit anima primi parentis z ita corrumpit ipsaz carnẽ: z ideo modo corruptio carnis corrumpit aiam. ¶ Secundo queri potest vtrũ peccatũ originale fuerit grauius aliis peccatis mortalibus: ꝑ serum cum pena culpe ꝓportionari debeat. sed pctm illud grauissime punitum est: Ad hoc rndet Tho. scõa scõe: q. ctij. q in peccato duplex grauitas attẽdi potest. Una q̃dem ex ipa specie peccati: sicut dicimus adulterium grauius esse peccatũ simplicis fornicationc. Alia grauitas peccati est que attenditur fm aliquam circũstantiam loci tẽporis vel persone. sed prima grauitas essentialior z principalior ẽ peccato: vnde fm eaz magis pctm dicitur graue q̃ fm aliam. Dicendũ ẽ igit q pctm ꝓtoboparentis non fuit grauius omnib⁹ aliis peccatis humanis fm peccan speciem: qz licz superbia fm genus suũ habeat quãdam excellentiaz inter alia peccata. maioz tamẽ est superbia qua quis deum negat vel blasphemat: quaz superbia qua quis inordinate diuinam similitudinem appetit: qualis fuit superbia primoz parentũ: qui scz sunt inordinate supra suam mensuram appetierũ diuinã similitudinem q̃tũz ad scias boni z mali sic serpẽs eis suggessit: vt. s. p virtutem ꝓprie nature determinaret sibi q̃d esset bonũ z q̃d malũ z vteretur q̃tũ ad ꝓpriam ptãtem opãdi: vt. s. virtutẽ ꝓprie nature oparet adbeatitudinem ꝓsequẽdam vel rũtn fm ꝓdinonem psonaz peccantiũ habuit illud pctm maximam grauitatem ꝓpter perfectionem status ipoz: vnde dicit Aug. in⁹ de civ. dei. Magna fuit peccando inclinatio vbi tanta fuit in nõ peccando facilitas: habebãt em primi parentes maximã ad nõ peccandi facilitatẽ: qz nihil habebãt intrinsec⁹ quod eos ad peccandũ impelleret z suggestiõibus diaboli sine omni difficultate z resistere potuissent: z sicut pctm illud fm qõ fuit grauissimũ sed non simpliciter ac pene maximum q̃secuta est ad illud primũ peccatũ nõ coue-

vñdet peccato fm quandtatē ꝓprie specieꝫ sed inq̄ntum fuit ex hoc interrupta primi status innocentie: qua subtracta deordinata est tota humana natura q̄ tunc virtualiter erat in primis parentib⁹. Nam qz primi parentes instituti fuerūt a deo: nō quasi quedā ꝑsone singulares: ꝙ sicut quedā ꝓncipia totius hūane nature ab eis in posteros deriuāde: simul cum beneficio diuino ꝑseruante a morte ⁊ alijs defectibus corpalibus ⁊ spūalibus: ideo p eorū pcm̄ tota hūana natura in posteros tali beneficio destituta: mortē ⁊ defectus multiplices incurrit: insuper ⁊ dānationem eternā anime ⁊ corpis salē q̄tum ad penā dāni. ¶ Terno queri pōt de pcō actuali mortali qi sez pcm̄ dicit mortale ⁊ quādo non. Ad hoc dicendū q̄ pcm̄ mortale dupliciter cōtingit fieri. Primo per accidens sicut ꝑscientia erronea facit ibidē esse mortale pcm̄ vbi fm se nō erat mortale pcm̄ vel etiā nullū peccatū: de qua ꝑscientia erronea plura dixisse memini in sermonib⁹ de tribus partib⁹ pnie in sermone secundo de opibus misericordie spūalis. Vel etiā ꝓtingit ibidem esse mortale per accidens ꝓpter scandalū pusillor: qz licet non sit fm se malū tamen habet speciē mali: ⁊ de hoc videbit in sermone sequenti. ¶ Secūdo fieri pōt aliq̄d pcm̄ mortale simpliciter ⁊ per se: ⁊ de hoc est pñs questio. Ad quā rñdet Tho. scda 2e. q. xxxv. q̄ pcm̄ ex hoc mortale ōr qz tollit spūalem vitā que est per charitatē: nam illud peccatū ex suo genere iudicat mortale qō fm ꝓpriā suā rationē charitatem ꝓtrariatur. Considerandū tamen est in oibus peccatis q̄ sunt mortalia sz genus suū q̄ nō sunt mortalia nisi quādo suā perfectionē ꝑsequuntur: per cōsensū rationis: quia si fuerit tantū inchoatio peccati in sola sensualitate: nō pertingēs vsq̄ ad cōsensum rationis: tunc ꝓpter imperfectionem actus est pcm̄ veniale sicut in genere adulterij cōcupiscentia que cōsistit in sola sensualitate est peccatū veniale: sed cū peruenitur ad ꝑsensum rationis: tunc est mortale. Et idem dicendū est de pmis motibus ire vel inuidie que reperiunt etiam q̄nq̄ in viris perfectis: ⁊ sunt peccata venialia: vt dicit Tho. ibidē. q. xxxvj

¶ Quarto queri pōt: vtrum peccatū veniale possit fieri mortale: pcertim cum dicit Augustinus exponens illud Jo. Qui incredulus est filio nō videbit vitam: q̄ peccata minima id est venialia si negligunt occidunt nibil aūt occidit spiritualiter nisi peccatum mortale.

¶ Ad hoc respōdet Thomas. prima secūde. q. lxxxviij. q̄ peccatū veniale fieri mortale: pōt intelligi tripliciter. Uno modo sic q̄ idē actus numero possit ꝓius esse peccatum veniale: ⁊ postea mortale: ⁊ hoc fieri non pōt: qz peccatū ꝓncipaliter consistit in actu volūtatis sicut ⁊ quilibet actus moralis: vnde nō dicitur vnus actꝰ moraliter si volūtas mutetur: cūius etiā actio fm naturā sit continua. Si aūt voluntas nō mutet non pōt esse q̄ de veniali fiat mortale: qz peccatū vemale ⁊ mortale sunt diuerse species peccati. Alio modo pōt intelligi q̄ multa venialia constituant vnū peccatū mortale: ⁊ hoc etiam fieri nō potest: non enim oia peccata venialia totius mundi pñt habere tantū de reatu quantū vnum peccatū mortale nec quidem ex parte durationis quia mortale habet reatū eterne pene: peccatū autem veniale reatū pene temporalis: nec etiaz ex parte dāni: qz mortale merek carentiā visionis diuine: cui nulla alia pena cōparari pōt vt dicit Chrys. Nec deniq̄ ex parte pene sensus q̄tum ad vermen ꝑscientie: licet forte q̄tum ad penā ignis non sunt imꝓportabiles pene. ¶ Tertio modo pōt intelligi: sic vt id qō est veniale ex genere suo: fiat aliquādo mortale: ⁊ hoc quidē est possibile sez inq̄ntum ꝑstruitur in eo finis: vel inq̄ntum refertur ad mortale peccatū sicut ad finem: licet econtra mortale nō potest fieri veniale: cuius ratio est quia mortale ⁊ veniale differūt sicut pfectū ⁊ imperfectū in genere peccati: imperfectum aūt per aliquā additionem ad perfectionē venire potest: ⁊ sic veniale per hoc q̄ additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis efficitur mortale: sicut cū quis dicit verbū ociosum vt aliquā moueat ad fornicationē: sed id qō est perfectū non pōt fieri imperfectū p additionē: ⁊ ideo pcm̄ mortale nō fit veniale p id q̄ additur ei aliqua deformitas pertinens ad aliquod genus peccati venialis: potest tamen id qō esse ex genere mortale esse veniale ꝓpter imperfectionē actus vt ꝓius dictū est: vnde dicitur actus qui est ex suo genere venialis quatuor modis fieri potest mortalis. Primo ex conscientia erronea: qz quicquid fit ꝓtra conscientiā edificat ad gehennā: sic enim fit contra ꝑscientiam erroneam: vt diffuse patet in sermone. ij. de operibus misericordie spiritualis in lib. de tribus partibus penitentie. Et hec est ratio: quia cū in peccato duo sunt sez auersio a bono incōmutabili: ⁊ conuersio

ad bonū cōmutabile: penes primū ꝑncipaliter iudicat̄ pctm̄: q̄ illud est quasi formale: ⁊ ſm quasi materiale. Hinc est ꝙ q̄uis leuare festucā de terra leue videat̄ vel indifferens: tñ quando fit ꝯtra conscientiā pctm̄ est: q̄ semp intelligitur bonū incōmutabile fitq̄ auersio a peccatore. Alias a creatore. Secūdo ex coplacētia: dicit eni Aug. ꝙ nullū pctm̄ est adeo veniale ꝙ nō fiat mortale dū placet. Signū aūt cōplacentie mortale pctm̄ cōstituentis est qñ tantū inheret tali veniali ꝙ etiā nō dimitteret si mortale esset. Tertio ꝓinde ex quadā dispositione: q̄ ꝑ frequentē lapsum in venialia disponit̄ quis ad mortale: ⁊ ſm hoc intelligit̄ illud Aug. Vitasti grandia videas ne obruaris arena. hoc eni dicit: q̄ sepe de peis minutis dū nimis frequentant̄ deuenit̄ ad magna sicut de modica scintilla quandoq̄ surgit magnus ignis sic eni ꝯsue udo venialiū cadere facit in mortale: ⁊ sicut ꝯsuetudo iurandi cadere facit in periuriū ꝑ occasionē: ⁊ ſm hunc sensū dicit̄: de pe. di. j. c. tres sunt: vbi subdit̄. Illa vtiq̄ q̄ humana fragilitate: q̄uis parua tamen crebra surrepunt: si collecta circa nos fuerint: ita nos grauabunt ⁊ oppriment sicut vnū aliquod grande peccatū. Quid eni inter est ad naufragiū: vtrum vno grādi fluctu nauis operiatur ⁊ obruatur: an paulatim surrepens aqua in sentinā ac per negligentiū culpam derelicta atq̄ ꝯtempta impleat nauem atq̄ submergat. Quarto denique ex progressu q̄ quādo insurgit veniale posset progredi ad mortale: non q̄ ipsum veniale in substātia fieret mortale: sed q̄ ex ipso occasionaliter fieret mortale: per ꝯsuetudinē eni semper cresceret ⁊ libido peccati ⁊ cōtemptus dei. Quinto q̄ri pōt: vtrum ergo mortali debeat̄ pena infinita: ꝑsertim cum dicitur Hiere. x. Corripe me dñe: verūtamen in iudicio ⁊ nō in furore tuo: ne forte ad nihilum redigas me. Ira vero vl̄ furor dei metaphorice vindictā diuine iustitie significat: redigi aūt in nihilum est pena infinita sicut ex nihilo aliquid facere virtutis est infinite. ¶ Ad hoc dicendū ſm Tho. prima ꝛc. q. lxxxvij. ꝙ pena proportionatur peccato: in peccato aūt duo sunt: quoꝝ vnum est auersio ab incōmutabili bono qđ est infinitū bonū: ⁊ ex hac parte pctm̄ est infinitū: ⁊ ideo per cōsequens peccato debet̄ infinita pena: q̄ tūc peccato correspondet pena damni que est infinita: vtpote amissio boni infiniti scz dei. ¶ Aliđ autem qđ est in pecato est ad cōmutabile bonum inordinata cōuersio: ⁊ ex hac parte peccatū est finitū: tum q̄ bonū illud cōmutabile finitū est: tū etiam q̄ ipsa cōuersio finita est: actus eni creature nō pñt esse infiniti: ⁊ ex hoc peccato correspondet pena sensus que etiam est finita ſm quātitatem nō tamen ſm durationem: ⁊ hoc propter tria. ¶ Primo q̄ licet pena pctō proportionet̄ ſm acerbitatē: tā in iudicio diuino q̄ humano: sicut Aug. dicit. xxj. de ciui. dei. In nullo tamen iudici requiritur ꝙ pena adequetur culpe ſm durationem: sicut culpa adulterij vel hom: cidij momentanea longa punit̄ pena carceris exilij vel etiaz mortis: in qua morte non cōsideratur occisionis mora: sed potius ꝙ aufertur a societate viuentiū: ⁊ sic suo modo repꝛesentat eternitatem pene inflicte diuinitus. ¶ Secūdo quia duratio pene correspondere debz durationi culpe culpa vero q̄tum ad actum licet nō duret eternaliter: tamen homo peccat in eterno suo. Dicitur eni quis in eterno suo peccare: non solum ſm continuationē actus in tota vita hominis durātis: sed quia ex hoc ꝙ finem in peccato constituit: voluntatē habet in eternū peccandi. Dicit eni Greg. in. ij. moral. ꝙ tales voluissent sine fine viuere: vt sine fine potuissent in iniquitatibus permanere: ⁊ ideo iustum est ſm Grego. ꝙ qui in suo eterno peccat contra deū: in eterno dei puniat̄. ¶ Tertio vero quia duratio pene correspondet durationi culpe: nō quidem propꝛie ex parte actus q̄ temporalis est: sed ex parte macule que remanet nisi per penitentiā deleatur: qua durante remanet etiā reatus pene. Perseuerat autem macula donec voluntas ecōuerso se auertens a bono cōmutabili ad incōmutabile bonum se cōuertat: ꝙ si qđ absit in auersione tali moriatur: tunc in auersiōe perpetua reprobatus obstinat̄: ac per ꝯsequēs punit̄. Dicit eni Tho. super. iiij. di. xxj. ꝙ in illis qui damnant̄ nō potest aliqua culpa dimitti: nec aliquis reatus tolli: cum charitate careant per quā ⁊ culpa purgatur ⁊ reatus tollitur: ⁊ quia deus nec veniale peccatū dimittit sine mortali: ideo venialia pctā mortali coniuncta puniunt̄ etiam in dānatis eternaliter: etiā quantūcunq̄ minima fuerint: etiā si ante pctm̄ mortale dimissum fuisset veniale quantū ad culpā manente reatu: Horū ratio est: quia tria requirunt̄ ad purgationem culpe vel reatus in futuro scz gratia pena ⁊ voluntas: nā gratia habens adiutorium pene ⁊ cōsonantiam voluntatis:

potens ē purgare culpā ⁊ pēn̄ scoriam: sed in dānatis nō ē gr̄a. ⁊ cor volūtas ē in malo firmata. ⁊ sic pena culpā purgare nō potest.

¶ De scandalo tam actiuo q̄ passiuo quando est peccatum mortale. quando veniale. ⁊ quando nullum

¶ Sermo vij

Non occides: Exo. xx. Secundo p̄sequendo de homicidio spūali ipius aie qō facto p̄mittit in primo scz p scādalū pussiloz. A Primo q̄rit p̄t de scandalo q̄ spūale ppetrat homicidiū: vtrū diffiniat esse dictū vel factū minus rectā p̄bēs occasionē ruine ⁊ videt q̄ ñ: qz cū inter actus ⁊uosos vel rectos vnus sit rectior vel virtuosior altero. illō solū videt nō minus rectū esse qō est rectissimū: ⁊ sic sequeret q̄ ois actus virtuosus p̄ter optimū esset scandalū. ¶ Ad h̄ rñdet sanct⁹ Thom. sēda scde. q. xliij. q. sic dicit Hiero. sup illō Matt. xv. qō grece scandalon dr. Nos offensionem vl ruinā ⁊ ipensionē pedis possumus dicere. Contingit ei q̄nq̄ q̄ aliq̄s ober ponit alicui in via corpozali cui ipingens disponit ad ruinā: ⁊ talis ober dicit scandalū. ⁊ similiter in p̄cessu vie spūalis cōtingit aliquē disponi ad ruinā spūalem: p dictū vl factū alterius inq̄ntū. s. aliquis ammonitiōe sua vl inductiōe aut exēplo alterū trahit ad peccādū: ⁊ h̄ p̄ter dr scandalum nihil autem fm p̄dictā rationē dispōnit ad spūalem ruinam nisi qō habet aliquē defectū rectitudinis. qz id quod est p̄fectę rectum magis munit hominē contra casū q̄ ad ruinam inducat ⁊ ideo conuenienter dicit quod dictum vl factū minus rectū p̄bens occasionem ruine sit scandalum: nō cogitatū vel affectatū: qz hoc latet i corde nec alteri p ponitur vt ober ad ruinā dispōnens. Pozro minus rectum non dicitur hic qō ab aliquo alio superatur in rectitudine. sed qō habet aliquem rectitudinis defectum. eo qō est fm se malum: sicut peccata. vl habet speciē mali: sicut cum aliquis incumbit in idolo cuius enim fm se non sit pēn̄ si ex hoc non faciat intentione corrupta: tamen qz hz speciē quandam vltim⁹ latriē veneratiōis idoli: pōt alteri p̄bere occasionez ruine: ideo monet ap̄lus. j. Thessa. v. Ab omi spē mala abstinete vos Hinc cōuenienter dr min⁹ rectū vt cōpbendātur illa q̄ sunt fm se pcā q̄ illa q̄ habēt speciē mali. ¶ Notandū tm qō dictū vl factum vnius pōt alteri esse causa peccandi dupliciter Uno mō p se q̄n ex suo malo verbo vel factō intendit aliū ad peccandū inducere vl si ipe hoc nō intēdat tm ipm factū est tale q̄ de sui rōne hz vt sit inductiuum ad peccādū: puta q̄ publice facit pēn̄: vl qō hz similitudinez peccati ⁊ tūc q̄ fac̄ huiusmodi actū p̄bet occasionē ruine: ⁊ vocat scandalum actiuum: eo q̄ agens dat legitimam occasionem ruine quod sonat cām impfectā aliqualit̄ ducens ad ruinam: ⁊ p̄ter hoc non dicit dans cām ruine: qz nihil potest homini sufficiēs esse cā peccati quod ē spūalis ruina nisi p̄pria voluntas. ¶ Secūdo mō p accidēs pōt alteri ee cā peccādi quando scz p̄ter intentionē operātis. ⁊ etiam p̄ter conditionē opis aliquis male dispositus ex bmōi opere inducitur ad peccandum: puta cū aliq̄s inuidet bonis aliorum ⁊ tunc ille qui facit bmōi actū rectum: non dat occasionem quātum in se est: sed alius sumit occasionem fm illud ad Roma. vij. Occasione aūr accepta p mādatum peccauit operatum est in me omnē concupiscentiā: sine lege enim mortuum erat pēn̄. i. c. ⁊ hoc dicit p̄pter scandalum passiuum qō sit sine actuo. qz ille q̄ recte agit quantum ē de se: nō dat occasionē ruine quam alter patit: sicut frequenter cōtingit in suspiciosis ⁊ temerarie iudicantibus. q̄nq̄ ēt contingit q̄ ⁊ sit simul scandalum actiuum in vno ⁊ passiuum in alio: puta cum ad inducti onem vnius peccat alius quandoq̄ deniq̄ aliquis alium inducit ad peccādū verbo vl facto sed alter non consentit. ¶ Deinde secūdo queri potest: vtrum scandalū sit peccatū: p̄sertim cum omne peccatum sit voluntarium: adeo q̄ si non esset voluntarium nō esset peccatum: peccata nanq̄ non veniūt ex necessitate: sed scandalum venit ex necessitate: dicente domino Matth. xviij. Necesse est vt veniant scandala. ¶ Ad hoc respōdet Tho. vbi. s. q̄ scandalū actiuū semper est peccatū in eo qui scandalizat. quia vl ipsum opus qō facit esse peccatum: vel etiam si habeat speciem peccati dimittendum est p̄propter p̄ximi charitatem ex qua tenetur vnusquisq̄ p̄uidere p̄ximi sui saluti ⁊ sic q̄ non dimittit agit contra charitatem: potest tamē esse sine peccato illius qui scandalizatur. i. occasionē habet ruine. Sīr scandalum passiuum semp ē pēn̄ i eo qui scandalizatur. i. occasionē recipit ruine: quia non scandalizat nisi inquātum aliqualiter ruit spiritualiter ruina que est pēn̄.

Poteſt tamē ſcādalū paſſiuū eſſe ſine peccato cuius ex cui⁹ facto aliquis ſcādalizat: ſicut cū ſcādalizat de his q̄ ali⁹ benefecit: Q⁹ aūt dicit neceſſe ē vt ventāt ſcandala ſub intelligit ſm cōditionē hominū: q: ſi bi a petis nō cauēt: ſicut ſi medic⁹ videns aliquos indebita dieta vētes dicat: Neceſſe ē tales infirmari: qō intelligēdum eſt ſub hac cōditiōe: ſi dieta nō mutēt: t ſimiliter neceſſe ē euenire ſcandala ſi hoies conuerſationē malā nō mutēt: vl neceſſe ē euenire ſcādala neceſſitate finis: q: vtilia fūt ad hoc q̄ qui probati ſunt manifeſti fiant.

B Ad maiozē euidentiā ſciendū q̄ ſcandalū tā actiuū q̄ paſſiuū quādoq; pōt eſſe veniale t quādoq; mortale nā ſcādalū actiuū duplex ē ſcz p ſe et p accidēs. Per ſe q̄dē dicit quādo intēdit inducere aliū ad peccādū: ſi ergo intēdit inducere primū ad peccādū venialiter p actū peccati venialis: ē veniale petm̄ ſed graue: vt cū quis aliū inducit ad dicēdum mendaciū officioſū vl ioco ſū: ſicut cōtigit quondā infamilia domus q̄ inducit ad negādū dominū vel dominā eſſe in domo vel ſilla. Si vo p actū peccati venialis intēdit aliā inducere ad mortale petm̄: tūc ille actus qui ſm ſe ē venialis fieret mortalis ex intētiōe: ſicut frequēter euenit in diuerſis indicijs veneriis vt in nutib⁹: affatib⁹: oſculis: amplexib⁹ et ſimilibus que in genere ſuo venialia fūt ſi intentiōe ſimplici fierēt vel etiā nulla petā: ſi ſi libidinoſe fiunt vl ad p̄uocādū fedū amorem vl cōcupiſcētiā in alio. tūc mortalia iudicā tur ex intētiōe: q: ad cōpletionem mali ſufficit intētio mala: vt dicit Tho. in. iij. imo qō ē p ſe bonū facit intentio prāua malū et damnabile: vt p̄z. ſ. q̄ſ. c. marchion. ſ. vide q̄ tū bonū ē charitas. Q⁹ ſi intēdit aliū inducere ad peccandū venialiter p actū peti mortalis· peccat mortalr ex duplici via. Si dem q; intēdit aliū inducere ad peccandū mortaliter p actū peti mortalis. ē mortale grauiſſimū: vtpote ex oi pte aggrauatū ex opere: intentione et ex ſcādalo: vñ de hmōi dicit Matth. xviij. Qui ſcandalizauerit vnū de puſillis iſtis q̄ in me credunt expedit ei vt ſuſpēdat mola aſinaria in collo eius et demergat in pfundo maris. Secūdo vero dicit ſcādalū p accidēs quando ſcz aliter ſcandalizat p̄ter intentionem agentis: q: nō intēdit facto vel verbo dare alteri occaſionē ruine ſed ſolum ſue ſatisfacere voluntati: et factum ſm ſe diſponit ad aliquam ruinā ſpūalem: t hoc quādoq; ē petm̄ veniale: puta cum aliquis actū peti venialis committit vel actū qui non eſt ſm ſe malus: ſz habet ſpeciem mali cum aliqua leui idiſcretione quo ſcandalo etiam infirmi t imperfecti ſcandalizantur: Exemplū habemus in Petro de quo dicit Paulus ad Gal. ij. Cum vidiſſem q̄ non recte ambularēt ad veritatem euāgelij dixi cephe coram omnib⁹: Si tu cū iudeus ſis gentiliter t non iudaice vinis quomodo gentes cogis iudaizare. vnde Petrus in hoc peccauit. t reprehenſibilis fuit ſm ſententiam pauli t Augu. ſubtrahens ſe a gentibus vt vitaret ſcandalum iudeoz quia hoc i caute aliqualiter faciebat ita q̄ ex hoc gentiles conuerſi ad fidem ſcandalizabant. t hoc ex eoz imperfectione: q: factū petri non erat tam graue quod inde merito poſſint alij ſcandalizari. Quādoq; vero ſcādalū eſt peccatū mortale: vel q: cōmittit actum peccati mortalis vel quia p̄termittit ſalutē primi. cū p ea conſeruanda non p̄termittat aliquis facere qō ſibi libuerit etiam ſi in ſe nō ſit petm̄. Exemplicā. Contingit quēpiam ab actu quidē peccati ceſſare: ſed tamen puſillos ſcādalū non euitare: vtpote quia remanet cum illa i caſtitate quam p̄tius tenuit in fornicatione: aut occaſionē recipit in vrozem quā in manifeſto habuit concubinam: t de ſimilibus idē eſt iudicū in quibus cauet actuale petm̄ ſed non ām̄ouet puſillozum ſcādalum: t ſic remanet in mortale p̄cipicium: iuxta illud. ſ. Cor. viij. Si autez peccantes in fratres t percutientes p̄ſciam eorum infirmaz in chriſtū peccis: q̄propter ſi eſca ſcandalizat fratrē meū: non mādducabo carnē in eternū ne fratrez meū ſcandalizem: in quibus verbis oſtendit Paulus q̄ ſolum p̄opt ſcandalum puſillozum carnes idolis immolate non debent comedi. Nimirū q: ſpēs mali infirmis plurimum nocet t occidit eorum animas p̄o quibus chriſtus mortuus ē: q̄d ergo puras mereatur petm̄ noroziū vnq; multomagis eſt puniendū nō ſolū in futuro ſz etiam in p̄ſenti: vt pater: tertiū q. v. cuz quiſq; t vt dicit Grego. in regiſtro. Peccata manifeſta non ſunt occulta correctione purgāda: ſz palam ſunt arguēdi q̄ palam nocēt. vt dñs aperta obiurgatiōe ſanantur bi qui eos imitādo dereliq̄rant corrigant. q̄ ſi er h̄ non emendātur ab ouili chriſti ſunt ejiciendi: iuxta illud

xxiij.q.iij.c. resecande sunt putride carnes ⁊ scabiosa ouis a caulis repellenda: ne tota domus massa corpus ⁊ pecora ardeat: corrūpatur: putrescat: intereant. Arrius in alexandria vna semmilla fuit: sed qz non statim oppressus est: totū ordem eius flāma populata est: hoc ibi. Hinc etiā plerumq; plura peccata notoria sequi solent plage generales: vnde. xlv. di. c. sed illud non occiose trāscurrendū est: q; vno peccante ira dei super omnē populum venit: ⁊ exemplificat. j.q.iij.ca. ecclesia. de petō Achan ⁊ Josue. vij. de peccato egyptioq; pro quo. x. plagas receperunt: vt Exod. x. ⁊. xj. De peccato quoq; filioz Heli pro quo populus ⁊ archa tradite sunt in manus philistinoz. ⁊c. Deniq; causam subiungit in dicto. c. sed illud dicens. Que est ista misericordia vt parcere ⁊ omes in discrimē adducere: pollutur eni ex vno peccatore populus sicut ex vna oue morbida totus grex inficitur: sic eni vno vel fornicante vel aliud q̄cunq; scelus cōmittente plebs vniuersa pollutur. hec ibi. Quotquot aūt illius exemplo ad imitationē inducuntur: tot animaz occisarum reus cora deo conuincit: quas peremit veneno prauo exempli: ⁊ si nullus inde sequatur animarū interitus tamen fm Hiero. iudicū paratur eternū: quia venenū obuult si fuisset qui biberet. Q Jn his ergo notoriis peccatoribus qui scandalo suo gregem vniuersum inficiūt duo sunt obseruanda. Primū est seuera ⁊ q̄tidiana ab omnibus correctio: ⁊ in hoc nulli parcendū est nec prelato nec seniori: vnde dicitur. ij.q.vij.ca. Paulus dicit scz. j. Timo. iij. Seniorem ne increpaueris: sed hec eius regula tūc est seruanda: cū culpa seniorum suo exemplo nō trahit ad interitū corda iuniorū: vbi aūt seniores inuenibus exemplū ad interitū prebet: ibi districta increpatione ferendus est hoc ibi ⁊. xj.q.iij.c. precipue: vbi dicit: deteriꝰ quippe in populis prelati delinquunt: ac per hoc crudelius q̄ ceteri puniunt. Sequitur: qz si peruersa inquā perpetrant: tot mortibus digni sunt: quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Secundū est eoz qui correpti obedire contēnunt: ex cōmuni christianoz cōuersatione per censurā ecclesiasticā electio: vt ptz. xxiij.q.iij.c. tam sacerdos q̄ reliqui oēs fideles suprēmā debent habere curā de his qui pereūt: quatenus eoz redargutione aut corrigant de pctis: aut si incorrigibiles apparuerint ab ecclesia segregentur scz per excōmunicatione: nam pro quolibet mortali manifesto debet quis excōicari: si aliter nō vellet corrigi: vt ptz. xj.q.iij.c. nemo ergo: exemplū de ver. sig. c. ex parte. Qō si fuerit excōicatus non solū nō est illi cōicandū: sed nec illis qui talibus excōicatis cōicant. vt. xj.q.iij. c. rogo ⁊ moneo ne cuiq; sacerdoti suprascripto maximo cōicanti contra animā suā quisq; vestrū cōmunicare p̄sumat: glo. hoc ꝑbū rogo hic p̄cepiue ponit: monemus eni quos habemus caros. ⁊. c. sequenti cū glo. Ratio hui⁹ est: qz vt dicit ibidem. c. oēs christiani qui a sacerdotibus excōicantur sathane traduntur quō scz qz extra ecclesiā est diabolus sicut in ecclesia est xps: ac per hoc quasi diabolo traditi qui ab ecclesiastica cōmunione remouet: vnde illos quos tunc apl's sathane traditos p̄dicat scz. j. Corin. v. Excōicatos a se esse demōstrat ⁊. ca. nihil sic formidare dz xp̄ianus ⁊c. vide. Si vero tales negligentie platoz per censurā non artant ad emendationem: tū summopere sunt vitādi: iuxta illud: si ecclesiā non audierit sit tibi sicut ethnicus ⁊ publican⁹: ⁊ paulus. j. Corin. v. p̄cepit dicens. Scripsi vobis ne cōmisceamini fornicarijs: glo. id est cū criminosis generaliter q̄ fornicant a deo: nō vtiq; fornicarijs huius mūdi scz tm: vnde subdit magis distincte si q̄s frater noīatur. i. xp̄ianus ⁊ est fornicator scz manifestus aut auarus scz publice per vsurā ⁊ rapinam auarū suā ostēdens: aut maledicus. i. blasphemator aut detractor assiduus: aut ebriosus. i. ebrietati assuetus: cū hmōi: nec cibū sumere: q̄ditu. s. in his perseuerāt vt si cōfundant ⁊ emendent: alioquin q̄ familiare cū eis frequentat p̄sonam: peccatq; eorundē assumit participiū. Et ideo dicit scī est Josephat regi Jude. xix. Regū. viri. Jmpio prebes auxiliū ⁊ his qui dīm oderunt amicitiā iungeris: idcirco irā domini merebaris scz exigoze iustitie. Secundo de scādalo passiuo sciendū q; scandalū passiuū importāsimpacationē quandā per quā aliq̄s disponit ad ruinā: qñq; pōt esse venale: puta cū aliq̄s ex inordinato dicto vel facto alterius mouet motu venialis peccati. sicut frequenter cōtingit in suspitionibus: qñq; vero est pcīm mortale: puta cum aliquis ex inordinato facto vel dicto alterius procedit vsq; ad mortale peccatū scz vel imitando pcīm mortale ab alio perpetratū: vel temerarie iudicando id quod fm eius iudiciū videt habere speciem peccati mortalis. Porro de suspitione ⁊ temerario

iudicio dicta sufficiant in sermonibus domicalibus dñica.iij.post penthecosten. ¶ Hic queri pōt: vtrū bona spiritualia sint ꝓpter scandalū ꝑtermittenda sicut sentire videt Hiero.dis. ꝙ dimittendū est ꝓpter scandalū omne qđ potest ꝑtermitti salua triplici veritate scz vite: iustitie: ⁊ doctrine: sed impleto consilioꝝ multotiens ꝑtermitti potest salua triplici veritate ꝑdicta: q̄ tamen ꝯsilia sunt maxima inter opera spiritualia: alioquin peccarent omēs qui ꝑtermittunt. ¶ Ad hoc rñdet Tho.vbi.s. ꝙ in spiritualibus bonis distinguendū est: nā quedā hoꝝ sunt de necessitate salutis que ꝑtermitti non possunt sine peccato mortali: nullus autē peccare debet mortaliter nec venialiter vt alterius pctm̄ impediat: qꝛ ſm ordinē charitatis plus diligere debet salutē propriā q̄ alienā: ⁊ ideo talia nō debent ꝑtermitti ꝓpter scandalū Exempli gr̄a: qñq̄ consilioꝝ obseruatio ⁊ operū misericordie impletio sunt de necessitate salutis in his qui iā vouerunt cōsilia ⁊ in his quibus ex debito iminet defectibus alioꝝ subuenire. vel in tēporalibus vt pascendo esurientem: vel in spiritualibus vt docere ignorantē: siue hmōi fiant debita propter iniunctū officium: vt ptz in ꝑlatis siue ꝓpter necessitatem indigentis: ⁊ tūc non sunt ꝑtermittenda ꝓpter scandalū: qꝛ tunc sunt de necessitate salutis. In his vero spiritualibus q̄ non sunt de necessitate salutis: neq̄ per se neq̄ ꝑ accidens videt distinguendū qꝛ scandalū qđ ex eis oritur qñq̄ procedit ex malitia scz aliqui volunt impedire hmōi spiritualia bona concitando scandalo: ⁊ hoc est scandalū phariseoꝝ qui de doctrina domini scandalizabant: qđ dominꝰ docet esse ꝯtemnendū Matt.xv.dicens. Sinite illos ceci sunt ⁊c. Veruntamen circa doctrinā duo sunt ꝯsideranda scz veritas q̄ docetur ⁊ illa est de necessitate salutis. vt scz contrariū veritati non doceat: ⁊ ideo propter nullum scandalū qđ sequi videat debet ꝑtermissa veritate falsitatē docere.. Secundū est ipe actus docendi qui cōputatur inter elemosynas spirituales: ⁊ ideo eadem ratio est de doctrina sicut de alijs operibus misericordie vt iam dictū est: vt sic veritatem ſm congruentiā temporis ⁊ personarū ꝓponat ille cui incumbit docendi officiū: sicut idem est iudiciū de correctione fraterna ad quā magis obligant supiores q̄ pares. Sed quomodo obligant patet in alio sermone de tribus partibus penitentie. Quandoq̄ vero scandalū procedit ex infirmitate vel ignorantia ⁊ hmōi dicitur scandalum pusilloꝝ ꝓpter qđ sunt spiritualia opa vel occultanda vel etiā interdū differenda: vbi periculū non iminet: quousq̄ reddita rōne hmōi scandalū cesset: si tamen post redditam rōnem scandalū duret: iam videt esse ex malitia: ⁊ sic propter ipm̄ non sunt hmōi bona spūalia dimittenda. Ad laudem dei oipotentis.

¶ De homicidio quod fit per detractionem qua plurimos occidunt spiritualiter vel corporaliter exēplo diaboli qui christo detraxit ex superbia: inuidia ⁊ malitia. ¶ Sermo viij.

Non occides. Exodi.xx. Processu cōgruo iam de secundo modo proximū occidendi breuiter prosequamur: qđ scz fit lingua vel nutu sic enim secundo modo ꝑceptum hoc expon potest. Nō occides. id est vel verbo vel nutu perficies: q̄ vita proximi vel tua corpalis vel spiritualibus iniuste perimat vel detrimentū patiat. A Quod aūt verbo sicut facto quis occidat ptz đ pe.di.j.vbi dicit.c.homicidioꝝ vero tria genera esse dicebat beatus Petrus: ⁊ penā eoꝝ parilem fore dicebat: sicut eni homicidas interfectores fratrū: ita detractores eoꝝ eosq̄ odientes homicidas esse manifestabat: qꝛ ⁊ q̄ occidit: ⁊ qui odit fratrem suū ⁊ qui ei detrahit pariter homicide esse demōstrant. Et iterum illud. Noli putare te nō esse homicidam quādo fratri tuo male persuades: si fratri tuo mali persuades occidis: ⁊ vt scias qꝛ occidis: audi ps̄. Filij hominū dentes eoꝝ arma ⁊ sagitta ⁊ lingua eoꝝ gladius acutus. Hoc igit homicidiū tam corporale q̄ spirituale multipharie multisq̄ modis perficitur ꝑcipiendo: consulendo: suadendo: adulando: ad peccatū alliciendo: ad iram prouocando: decipiendo falsitatem ingerendo: in ꝑdicatōibus: confessionibus consilijs ⁊ similibus: sed qꝛ de singulis in locis inferius videbitur: ꝑcipue in septimo precepto vbi agitur de nouē peccatis alienis: ideo pro nunc gratia breuitatis supersedeo. Solum autem hec duo statui prosequēda scz de iniusta occasione qui fit per censurā ecclesiasticā tam iuris q̄ iudicis. ¶ Quantū igitur ad primū sciendum est ꝙ maledicta detractio primo sumpsit exordium a diabolo ex tribus scz ex superbia in celo: ex inuidia in pas

radiso ⁊ ex malitia vel crudelitate in terra: Nam quantū ad primū diabolus elatus in superbiā in celo: celsitudinem filij dei per propriam subiectionē sustinere non potuit. sed illi similis esse voluit: dicit enim Bonauentu. sup secundū dist. v. ꝙ primū peccatum diaboli in celo fuit superbia p̄sumptionis ⁊ tumoris: statim enim vt vidit suam pulchritudinem presumpsit magna de se: vnde Augusti. xj. super Gen̄. ad literā dicit. Factus cum tumore a luce veritatis se auertit superbia tumidus ⁊ ꝓprie potestatis delectatiōe corruptus: sed hoc peccatum fuit consummatū superbia ambitionis: quia presumens de se appetijt quod oīno supra se fuit: ⁊ ad quod peruenire non potuit: nam diabolus naturalium suoꝝ considerans strenuitatē ⁊ excellentiam ⁊ p̄excellentiam: voluit preesse ⁊ requiescere sua auctoritate: hoc est sine meritis ⁊ sine ministerio: cum tamen se nouerat factum ad acquirendū eternam beatitudinem per merita ⁊ ministeria: ⁊ hec ambitio execauit oculos eius vñ Bern̄. de gradibus humilitatis loquens ad diabolū inter alia dicit. Velim curiosius o curiose intentionem tue curiositatis inquirere: ponam inquit sedem meā ad aquilonem: nec aquilonem hunc corporalem nec sedem hanc cum sis spiritus intelligo materialem: puto autem per aquilonem reprobandos homines ⁊ spiritus dnsignatos fuisse: per sedem potestatem in illos quos vtiq; in p̄sentia dei quanto ei vicinior tanto ceteris perspicatior p̄uidens: nullo sapientie radio choruscantes: nullo spiritꝰ amore feruentes: velut vacuum reperis locū affectasti super illos dominiū: quos quadam astutie tue claritate perfunderes: tue malitie estibus inflāmares: vt quomodo altissimus sua sapientia ac bonitate omnibus filijs obedientie preerat: sic ⁊ tu super oēs filios superbie cōstitutus tua eos astuta malitia ac malitiosa astutia regeres per qd̄ altissimo similis esses: sed miror cum in p̄sentia dei tuum preuideris principatū: cur nō in eadem p̄uidisti precipicium: nam si p̄uidisti que fuit insania: ꝙ cum tanta miseria cuperes principatū: mallens miser preesse q̄ꝫ feliciter subesse. sed credibilius est ꝙ non p̄uidisti: vel qꝛ dei bonitatem attendens in corde tuo dixisti non requiret: vl' quia viso principatu statim in oculo superbie trabes excreuit: que interposita casum videre nō potuit: sic Joseph cum suā p̄uidisset exaltationem nō tamen preuidit sui venditionez: hec ille: dicit enim Apoc. xij. ꝙ draco ille magnus ⁊ rufus. id est sanguinolentus: cauda sua trahebat tertiā partem stellarū ⁊ misit eas in terrā: per caudā aūt circūuenientia ⁊ malitia diaboli signat. quibꝰ dei filio detrahēs traxit ad imitationē sui tertiā partem angelorum: vt subiectos haberet quibꝰ p̄esset: nam vna pars angeloꝝ oīno rebellis ei fuit: altera vero titubauit: sed tandē eius detractioni restitit. tertia denq; pars detractori lucifero adherendo ꝯsensit a hanc detrahendo tanq̄ p̄ncipes tenebrarū ad terram misit: ⁊ sic vt etiā dicit Bonauē. vbi. s̄. superbie peccatū in affectu inuidie ⁊ odijs perpetua ⁊ pfecta auersione fuit cōfirmatū: nam ex quo nō potuit obtinere qd̄ petijt: ideo inuidere cepit ⁊ affectu odij contraire: ⁊ in hoc cōfirmatus est in malo: qꝛ hoc ip̄m oīno a deo seperauit: vnde in huiusmodi prolis generatione cōfirmata est superbia: ⁊ lucifer diabolus dicius est quasi deorsuꝫ fluens: diabolus enī superbꝰ nō valens ascendere: sed cōpulsus descendere: odit deū iustū: ⁊ iuidet excellentie eius: minores aūt angeli lucifero propterea adheserunt: qꝛ considerantes naturaliū suorum strenuitatē ⁊ excellentiā esse minorem: nō sunt ausi tantū appetere: sed voluerūt sub vmbra illius requiescere ita ꝙ nō ministrarent: sed quadā sub illo potirent voluntaria libertate: quā sub diuino dominio timebant adipisci se nō posse: cognouerunt enī se factos ad pfruendū quietis beatitudinē: ⁊ acquirendū per merita ⁊ ministeria: in hoc ergo superbierunt: ꝙ sine meritis voluerunt esse beati: ⁊ sine ministerio quiescere: ac sine limite propriā voluntatem implere.

¶ Quantū aūt ad s̄m diabolus eiectus de celo: preuidensq; rationabilē creaturā ad locum vnde exciderat assumendā: agnoscens insuper filiū dei incarnandū: inuidiam quam concepit in celo: peperit in terrestri paradiso: super illud enim Jone. j. Propter me orta est hec tempestas: dicit Alexan. de hal'. in. iij. suo hoc ip̄m exponens de filio dei: ꝙ lucifer preuidit rationalem creaturā assumendā in vnitate persone filij dei: vidit ⁊ inuidit: cecidit ⁊ tēptauit: eiusq; inuidia mors introiuit in orbem terrarū. Inuidia nanq; cōmouit eum ad temptandū hominem. cuius felicitati inuidebat: vt per peccatū demereretur humana natura assumptionem ⁊ vnibilitatem ad deum: non enim suffecit pestifero detractori detractiōem diffundere cōtra christum in celo in angelica

natura: sed etiam sue detractionis virus dis-
fundere conatus est in paradiso in humana
natura: dicitur eni Gen. iij. q serpens erat cal-
lidior cunctis animantibus: ⁊ accessit ad Euā
domino detracturus cum triplici lingua ve-
nenū effundens sicut serpens propter veloci-
tatem motus lingue: tres linguas habere cre-
ditur. Prima fuit lingua malitiose intentionis
fallendi eam cum inquisiuit: cur precepit vo-
bis deus vt non cōmederetis ex omni lingno
paradisi: exterius quasi nescius quesiuit: inte-
rius quasi versipellis venenū infudit: mulier
enim iam venenū sentiens ⁊ in fide vacillans
detractori respondit: ne forte moriamur: sen-
tiens igitur illam dubitantem: mendaciū cu-
mulat vt illam decipiat: que est secūda lingua
pernitiosi mendacij: nequaq̄ inquit moriemi-
ni: proimusq̄ tertiā adiungit que est apparen-
tia boni cum subinfert: scit eni deus q in quo-
cunq̄ die cōmederitis ex eo aperientur oculi
vestri ⁊ eritis sicut dij: scientes bonū ⁊ maluz
eius detractioni Eua cōsentiens turpiter ce-
cidit: virūq̄ suū ad casum induxit: ac interituz
generalem omnibus posteris induxit: non so-
lum corporis sed etiā ⁊ anime. Nec his qui-
dem contentus q̄tum ad tertiū adiecit virus
suū effundere sine intermissione in vniuerso
mundo: qd̄ affuturū cernentes angeli cōpati-
endo generi humano per detractiōes diabo-
licas multipliciter ruituro: lamentabiliter cla-
mabant in casu demonū dicentes illud Apo-
ca. xij. Ue terre ⁊ mari: quia descendit diabo-
lus ad vos: habens iram magnā: sciens quia
modicū tempus habet: qd enim oīs demonū
tentatio nisi quedā detractio est: qua nitit vili
pendere deū: magnificare seculū: subuertere
virtutes: cōmendare impietates. Uerūtamē
ceteris criminibꝰ pretermissis q̄ fiūt eoꝝ sug-
gestionibus: ad ea que maxime diabolo insti-
gante per detractiones perpetrant stilum cō-
uertamus. Diabolus nanq̄ maximā tyranni-
dem exercet in lingua: dicente Jacobo in ca-
nonica sua. iij. c. lingua ignis est scz accendēs
cōtentiones ⁊ similia: imo est vniuersitas iniq̄-
tatis. q: per eam fere omnia petā perpetrant
virtualiter: q̄ maculat totū corpus: q: malū e-
ius redūdat in alia membra: ⁊ inflāmat rotā
natiuitatis nostre. id est totū cursum vite no-
stre inflāmat a gehenna. id est a diabolo qui
sic vocat eo q gehenne deputat: ⁊ infra. Est
eni inquietū malum: plenū veneno mortifero
id est detractionis: nam detractor inficit eum
de quo detrahit per infamiā: ⁊ cū qui libenter
audit ⁊ seipm per culpā: cum igit diabolo in-
stigante detractiones ingeminant: hinc oēs
impij detractores vtunt illa triplici lingua ser-
pentina: sicut fm Isido. serpēs qui anguis di-
citur tanta celeritate linguam mouet: q triplis-
cem linguā habere videatur: cū non habeat
nisi vnā: prima nanq̄ loquit cum intentiōe fal-
lendi: promens scz aliud ore ⁊ aliud cogitans
corde: cū tamen deus homini dederit linguā
cordi ligatā atq̄ ꝯiunctā: per hoc idicare vo-
lens: q nō aliud est loquendū ore q̄ sit radica-
tum in corde. Sed econtra faciunt iuxta psal-
mistā. xj. Labia dolosa in corde ⁊ corde locu-
ti sunt. Et iterum. ix. Sedet in insidijs cum
diuitibus in occultis vt interficiat scz in audi-
tor mentibus innocentem: vnde Ambro. lib.
de paradiso. Bilinguis serpens habetur at-
q̄ letalis: eo q diaboli minister aliud loquit
aliud corde meditetur. Secūda vero lingua
loquitur sermone mendacij qd̄ maxime con-
tingit contra bonos ac maloꝝ persecutores:
vnde dicit Anacletus papa. vj. q. j. c. deterio-
res sunt qui doctoꝝ vitaz moresq̄ corrūpunt
his qui substantias alioꝝ prediaq̄ diripiunt:
ipsi eni ea que extra nos sunt licet nostra sint
auferunt: nam detractores ⁊ morum contem-
ptores siue qui aduersus nos armantur pro-
prie nos diripiunt: ⁊ Augusti. super illud ps.
cviij. Pro eo vt me diligerent detrahebāt mi-
hi: sic ait Plus nocent imembris detrahētes
christo q̄ qui eius carnem mox resurrectu-
ram peremerunt: ⁊ tales sunt de quibus dicit
Bern. in sermone. Si pauper es vilem ⁊ ab-
iectū te reputant: si diues es: ambitiosum: si p̄-
dicator ⁊ doctor: honoris ⁊ humani fauoris
quesitorem: si tacens inutilem: si ieiunas hypo-
critā: si cōmedas voracem: hec ille. Tertia de-
niq̄ lingua loquitur cū apparentia boni: ⁊ de
qua Bern. super cantica sermone. xxiiij. detra-
ctores quodam simulate iracundie fuco: con-
ceptam malitiam quā retinere nō possunt ob-
umbrare conantur: videas a detractore alta
p̄mitti suspiria: sicq̄ cum quadā grauitate vul-
tu mesto: dimissis supercilijs ⁊ voce plangen-
ti egredi maledictionē: ⁊ quidem tanto psuasi-
bililorē quanto credit ab alijs qui audiūt nō
corde inuido: sed magis ꝯdolentis affectu q̄
malitiose proferri: doleo inquit vehementer
p eo q diligo eū satis: ⁊ nunq̄ potui de hac
re corrigere eū: ⁊ alia: vnde mihi quidē com-
pertum fuerat de eo istud sed per me nūq̄ in

nõuisset:at qm̃ p alteꝝ patefacta est res veritãtẽ negare nõ possũ:reuera ita est:hec illecebꝛa serpenti sunt similes iuxta illõ pſ.exclxxxix. Acuerunt linguas suas sic serpẽtes qñ sez sõ specie boni ac placidi vultu venenũ detractionis effundũt:vñ serpẽ ꝓpter tria simulant. Primo qz serpẽs ẽ animal ꝑniciosũ:sic ꝛ illi qꝝ retro mordẽt illos q̃s dũ pñtes sũt amare se simulãt:iuxta illõ pſ.cxviij. Pro eo vt me diligeret.id ẽ diligere se simulabãt.detrahebãt mihi. Secõdo qz serpẽs mordet in secreto:sic illi detrahũt in silẽcio:qz maxie tũc detrahunt. qñ se de h̃ accusandos nõ fore cõfidũt:vñ ꝛ Eccl.x. Si mordeat serpẽs i silentio:nihil eo minus habet qui occulte detrahit. ¶ Tertio quia tortuose incedit serpens.sic illi sumunt a laude eius exordium cui detrahere cupiũt. Hi sunt serpentes de quibus Hiere.viij.dicitur. Ecce ego mittã vobis serpentes pessimos quibus non est incantatio.quia detractionibus assueti difficile cõtinguntur ꝓ verbum dei. ℣ Preterea detractor etiã similatur cani rabido. ¶ Primo qz semper inquietus ꝛ in motu est:sic detractor mente non quiescit.nisi prius euomat delationis venenum quod in corde gestat Eccl.xl. Sagitta infixa in femore canis:qui scilicet nunquã quiescit donec eaz remouerit:sic verbũ in corde stulti non quiescit donec manifestum fuerit.

¶ Secundo quia dicit Plinius:quod canis rabidus vt plurimum habet sub lingua eius vermiculum quẽdã qui linguã eius pungit: ꝛ pungendo coleram magnam in eius accẽdit cerebꝛo ꝓpter quod infuriã eum conuertit:quod si vermiculus a lingua canis extraheretur.canis a rabie curaretur:sic etiam accidit homini detractori q̃ vermiculum odij vel inuidie vel rancoris sub lingua.id est in corde paratur:iuxta illud pſ.xi. Sub lingua eius labor ꝛ dolor:quasi de corde funditus extraherek:detractor protinus liberaretur.

¶ Tertio quia mordax est sed non latrat:et sic ꝓdigiose mordet:sic detractores sunt vt dicitur Esa.lvj. Canes muti non valẽtes latrare. De quibus dicit Bernũ.libꝛo.de ꝓside ratione. Omnem qui palam verek dicere qd̃ in aure loquitur:fuspectum habeas:q si cozã te iudicare ille rẽnuit:delatorem iudices non accusatorem.o virũ fm cor dei:qui fideliter loquitur detrahentẽ secreto primo suo hũc pſequebat. Nimirum:cum in h̃ detractor cani rabido detestabilior est. ¶ Quarto nanq; canis rabidus fugit domesticos.nec eis in rabie consuetus eis noceat sed perniciosior est detractor qui nec extraneis nec ꝓpinquis nec domesticis pcit qõ est extremi malũ.vñ pſaluꝝ. Qm̃ si inimicus meus maledixisset mihi:sustinuissem. Et si is qui oõ.me:super me magnificauit.absconsus fuissem.ab eo. Tu vero tẽ. Merito dicit apostolus ad Roma.j. Detractores deo odibiles:quia quo dilabet mortale peccatum tãto reputak execrabilius quãto plures i eius perpetratione debite circunstantie omittũtur:ac circunstantie aggrauantes admittunk:q̃ sunt principaliter ser:ac naturã earum debite cõsiderantur obseruare.nõ em̃ attendit detractor quis loquatur:qz nõ considerat seipm̃ q cũ sit impius:loquitur sepius ꝑ iustos:nec etiam attendit quibꝝ loqk.q sez ex ꝓbis fuis contaminantur ac veneno detractiõis pimunk:nec ponderat q̃d loqk:cũ sit pniciosa ꝛ plerunq; mendosa. Tam pernicioſa qñq; reperiunk:q vna detractione successiu tẽporis mille millia animaꝝ ac interfectiões corporꝝ sequunk:nec etiã ponderat quãtũ loqk:qz plꝰ iusto sepius amplificat mala falsa veris immiscens:nec iquam attendit qũo loquk.qz simulate loquitur ea zelo bono manifestare simulans cum solo denigrationis affectu ꝓferat:simulata vero equitas est duplex iniquitas. Nec pnõ ponderat quare loquitur.qz eximidia et luore:nec etiam ponderat quãdo loquk.qz q̃nt tẽpus quo plus inficiat vel noceat.solũ cnꝛz ad h̃ conari videk vt in corde cõceptam cuomat inficiarẽ. Hinc beatus Bernũ.dicit Gladiꝰ triceps lingua detractoris:nec huiusmodi linguã mucrõe illo quo dominicũ latus cõfossuꝝ ẽ crudeliorẽ dicere vereatis:fodit hec corpus christi:nec tã exanime fodit sed exaie facit:ipsis etiã spinis ꝛ clauis nocẽtior est:ꝺs ei fides infixos:nisi em̃ corporis sui vite ꝓtulisset:vitã illius corporis nunq̃ illud ꝑ isto mortis iniurie tradidisset:nec tm̃ vulnerant ꝛ sanguinẽ fundũt:sed etiã sanguinem bibunt ideo sanguissuge sunt bibentes sanguinem viuoꝝ ꝛ q̃q; mortuorum:hinc merito postulat.pſ.cxix. Dñe libera animã meaz a labijs iniquis ꝛ a lingua dolosa. Vñ de mala lingua legitur in libꝛo Apym de quodã sacerdote q̃ tantum lingue vitio dedituꝰ erat ꝛ precipue detractionis:q potius de se pessima mẽtirek q̃z non socios vel sibi cohabuantes crimiꝝ infamaret:hinc ante mortem diuino iudicio raptus infuriam:in seipsum tanta cede debachatus est:q ꝓpꝛijs dẽtibus ꝓpriã linguã ma

ledicam laniaret: ⁊ palam cunctis ostenderet. Q, quia lingi a sua dolose egerat venenū aspidū ferens sub labijs: q̄si sepulchrū patēs gutur illius ferorē teterrimū anhelaret: sicut legit in Cesario de q̄dā puella tā malilo qua. q̄ beatū se iudicarz q̄ flagellū lingue eius euadere posset: tandē est defuncta ⁊ in atrio ecclesie sepulta: mane igit ad ecclesiam venientes viderunt eius sepulchrū ad instar fornacis ardentis fumū eructuantē: q̄ terrā ꝓiicientes vt viderent quid h̄ esset. medietatē superiorem corporis eius cōbustam inuenerūt cū tn̄ ps inferior ab vmbilico ⁊ deinceps illesa permansit. Ad laudem dei.

¶ Qualiter detractio sex modis fieri pōt sine peccato ⁊ tribus modis cum petō veniali. Ser. ix

On occides. Exo. xx. Ad ꝓsequendū autem materiā de vitio detractiōis. ¶ Primo queri pōt vtrū detractio sit petm̄ mortale p̄sertim cum dicit Hiero. in epl̄a ad Celantiā: rarū inuenies q̄ ir rep̄hensibilē vitā suā exhibere velit: vt is n̄ libenter rep̄hendat alienā: qd̄ Hiero. intelligit de detractiōe: sz in corde malū alterius per displicentiā rep̄hendere ac alijs etiam denūciare delinquētis emēdationē intendēs: videtur esse virtutis actus ⁊ charitatis. Ad hoc respondet Hein. boyc. in. c. cum dilectus: extra de purgatione canonica q̄ peccata verborum maxime sunt ex intētione dicentis iudicanda detractio autem s̄m suam rationem ordinat̄ ad denigrandā famā alicuius. hinc est q̄ ille proprie per se loquēdo detrahit: qui ad hoc de aliquo obloquitur eo absente vt eius famam denigret. auferre autem alicui famam valde graue peccatū est quoniā inter res temporales fama videt̄ esse p̄ciosior per cuius defectū homo impeditur a multis bene agendis: propter quod dicit̄. Eccl. xlj. curaz habe de bono nomine: hoc enim magis ꝑmanebit tibi q̄ mille thesauri magni ⁊ preciosi: ⁊ ideo detractio per se loquendo ē mortale peccatū. ⁊ maius q̄ furtum non solū quia re tēporali p̄ciosior est fama: sed quia furtum vt cōmuniter contingit aut ex quadā necessitate aut cupiditate: detractio vero ex inuidia vel odio: ⁊ ideo dicit̄. vj. q. j. c. Summa iniq̄tas est fratribꝫ accusare: vnde scriptum est. Omnis qui detrahit fratri suo homicida est. et omnis homicida non habet partem in regno dei. hec ibi. Contingit tamen quandoq̄ q̄ aliquis dicit aliqua verba per que diminuitur fama alicuius: non hoc intendens sed aliquid aliud hoc autem non est detrahere ꝑ se ⁊ formaliter sed solum materialiter ⁊ quasi per accidens: ⁊ si quidem verba ꝑ que fama alterius diminuitur aliquis proferat propter aliquod bonum vel necessarium: obseruatis debitis circūstantijs: non est peccatum nec dici potest detractio: si vero proferat ex animi leuitate vel propter aliquod non necessarium non est peccatum mortale: nisi forte verbum quod dicitur sit adeo graue q̄ notabiliter famam alicuius ledat ⁊ precipue in his que ꝑtinent ad honestatem vite: quia hoc ex ipso genere verborum habet rationem peccati mortalis. ¶ Ad maiorem autem euidentiam sciendum. q̄ detractio large sumpta ꝓut est denigratio aliene fame per occulta verba sicut a quibusdam diffinitur. aliquādo fieri potest sine peccato. aliquando vero cum veniali: ⁊ quandoq̄ cum mortali. ¶ Sine peccato fieri pōt sex modis: obseruatis debitis circumstantijs. ¶ Primo fieri pōt propter eius correctionē de quo quis loquitur denigrationē: vt cum defectus eius intentione debite circūstantionata dicuntur: his qui tenentur eū corrigere ⁊ emendare. ac diffamiam eius ꝓposse precauere: sicut patri. matri. magistro: domino vel altero superiori: quod sane intelligitur seruato ordine euangelico qui ponit̄ Matth. xviij. Si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te ⁊ ipsum solum. quod p̄ceptum dominicum tunc solum locum habz quando peccatum occultum solum nocet peccanti et ei in quem peccatur: vt quia a peccante leditur vel sola noticia scandalizatur et ad eadem peccata incitatur: tunc enim prius debet ipsum corrigere inter se ⁊ ipsum solum si probabiliter spem habet emendationis: sin autem: vel etiam si tam efficaciter ip̄z alliceret ad peccatum: quod de ruina timeret tūc ei denunciare debet qui tenetur prodesse ⁊ non obesse: cuius ratio est: quia ex peccato duo mala peccator incurrit: scilicet lesionem conscientie ⁊ fame. sed maius dānum ē lesio conscientie q̄ fame: ⁊ ideo si consciētie subueniri nō pōt nisi cum lesione fame. tūc postponetur fama vt reparet̄ cōscientia: sicut plerūq̄ membrum abscinditur: vt totius corporis vita conseruetur: ⁊ sic patet: q̄liter quis alterius peccatū emēdationis gratia denunciare debet alioquin q̄cunq̄ ductꝰ hūano fauore.

timore: prece: p̃cio ꝛ ſi de alijs: peccatū facere ad alio ꝓperandū vel iam perpetratū: cum tamen ex illius reuelatione veriſimiliter ſperat emendationē peccatū alienū incurrit: vt patz in. vij. p̃cepto: vbi agitur de peccatis alienis. Secundo vero fieri p̃t ꝓpter publice iuſtitie bonū: vnde tunc aliū quis accuſare poteſt: non ſolū coram perſona priuata ſed etiam coram iudice: ꝛ ad hoc plerūq; de neceſſitate ſalutis obligat: dicit enim Aug. Qui veritatē occultat ꝛ qui prodit mendaciū vterq; reus eſt: ille q; prodeſſe nō vult iſte q; nocere deſiderat. ¶ Hic queri p̃t: vtrū ea que recipiuntur ſub ſigillo confeſſionis vel ſecreti: in hoc caſu ꝓ palari poſſint: p̃ſertim cum dicit. Prouerbi. xj. Qui ambulat fraudulēter reuelat archana: q̄ aūt fidelis eſt celat amici cōmiſſum. Ad hoc reſpondet ſanctus Tho. ſcōa ſcōe. q. lxx. q. de illis que homini ſunt cōmiſſa in ſecreto per cōfeſſionem: nullo modo debet teſtimoniū ferre: quia non ſcit ea vt homo ſed tanq; dei miniſter: ꝛ maius eſt vinculū ſacramenti quolibet hominis p̃cepto: quod ſane intelligitur niſi eo modo reuelet qui ponitur in. iiij. precepto: ſermone. xj. in fine. Circa ea vero que aliter homini ſub ſecreto cōmittuntur diſtinguendū eſt quandoq; enim talia que ſtatim cū ad notitiā hominis veniunt homo ea manifeſtare tenet puta ſi tale occultum pertinet ad corruptionē multitudinis ſpiritualem vel corporalem vel redūdaret in graue damnū alicuius perſone vel ſi quid aliud eſt hmōi q̄ quis ꝓpalare tenetur teſtificando vel denunciando: ꝛ cōtra hoc debitum obligare non poteſt per ſecretū cōmiſſum: quia in hoc frangeret fidem alteri debitam: quandoq; vero ſunt talia que quis prodere non tenetur: vnde poteſt obligari ex hoc quia ſibi ſub ſecreto cōmittuntur: ꝛ tunc nullo modo tenetur ea prodere etiam ex p̃cepto ſuperioris: quia ſeruare fidē eſt de iure naturali: nihil aūt poteſt p̃cipi cōtra id quod eſt de iure naturali: hoc ibi: in cuius etiā argumentū p̃cepit dominus Deute. xxj. dicens. Si genuerit homo filium cōtumacem ac peruicum: qui nō audierit parentū imperiū: ꝛ coherceius obedire noluerit: ducent eum ſeniores ciuitatis ꝛ accuſabūt: morteq; morietur: vt latius p̃z ibidem. ¶ Tertio proinde fieri poteſt de: ractio ꝓpter inſtructionē ꝛ cautelam audientiū: vel ꝛ caueant ſimilia: quod manifeſtius ꝛ correctius ſeruetur in diuina vel equitate humana: ex qua correctione ſaltē aliquiens timore concutiat: ſic enī fecit Paulus j. Corin. v. Qui poſt recitata diuina beneficia filijs iſrael collata ꝓtinus ſubinfert eos ingratitudinē ꝛ dignam punitionē. Vnde dicit ſed non in pluribus eorū beneplacitū erat deo ſcz non in illis qui deū offenderunt ſed tantū in duobus ſcz Joſue ꝛ Caleb: quibus tantū cōceſſum eſt terrā promiſſionis ingredi: vt patz Numer. xiij. Deinde oſtendit ita euenire nō ꝓpter illos tantū ſed ꝓpter nos cōtingēdos dicens: hec aūt omnia in figura facta ſunt noſtri: ſcz vt non ſimus cōcupiſcentes malorum ſicut illi concupierunt: vt patet Numeri. xj. vbi dicitur q̄ populus promiſcuū flagrauit deſiderio carnium: ꝛ miſit dominus coturnices tē. necdum defecerat cibus ꝛ furor domini percuſſit populum plaga magna nimis: non tamen exprimit modus plage nec numerus interfectorū: dicunt tamen quidā q̄ modus plage fuit ignis qui combuſſit eos: ꝛ hoc ſcripſit Paulus ad Corin. qui deſiderio carnū commedebāt in idolo ꝛ ſcandalizabāt infirmos: ꝛ ſi ſic ſimiles erant iudeis in deſerto carnes deſiderantibus: hinc digni erant non ſolum ſimili pena: ſed etiam maiori: qui ſicut in bonis melius eſt q̄ figurat q̄ ipſa figura: vt regnū celorum q̄ ipſa terra promiſſionis: ita in malis longe peius eſt q̄ figuratur q̄ figura ſignans: vnde ſm Aug. illa ſupplicia que filij iſrael ſuſtinuerūt figura iebenne fuerunt: que omni pena maior eſt. Sequitur nec; idolatre efficiamur: ſcz idolatrie veſcendo in veneratione idoli vel in ſcandalum infirmorū: ſicut quidam illorū: vt patet Exodi. xxxij. Sedit populus manducare ꝛ bibere: ſcz coram idolo: ꝛ in vindictam interfecti ſunt illa die. xxiij. milia. Nec; fornicemur ſicut quidā ex ipſis fornicati ſunt ſcz cum madianitis: vt patet Numeri. xxv. ꝛ ceciderunt vno die. xxiij. milia: nā Phinees videns Zambri principē in tribu Symeon coeuntem cū filia cuiuſdā potentis madianitarū quā dixit ſe duxiſſe in vxorem: perfodit ambos in locis genitalibus ceſſauitq; plaga ſcz mortis quā miſerat dominus in filios iſrael. Quidā tamen dicere volunt q̄ plures iuuenes zelo Phinees accenſi multa milia populi percuſſerunt: ꝛ hoc recitat hic Paulus Corinthijs ad terrorem: quia ſupra. v. c. dixerat: omnino audit inter vos fornicatio: ꝛ talis fornicatio qualis nec inter gentes. ita vt aliquis habeat vxorem patris ſui. id eſt nouer-

cam suā: vnde fornicatorē hunc Paulus tradidit sathane corporaliter vexandū quousq; peniteret: hanc eni potestatē apostolus habuisse dicit: vt quē a peccato nō posset auellere sic traderet sathane: sequit. Neq; murmuraueritis sicut quidā eorum murmurauerūt scz Nume. xvj. ⁊ hoc ꝯtra Moysem superiorem suū: ⁊ perierūt ab exterminatore: id est ab angelo q̄ extra terminos terre ꝓmissionis eos ꝑcussit. nā Dathan ⁊ Abyron qui fuerūt principes filioꝝ Ruben ꝯtra Moysem murmurantib⁹ ⁊ reliquū populū incitantibus: orauit Moyses ⁊ tremuit terra: expauitq; populus ⁊ grādi strepitu per illoꝝ tabernacula excitato: scissa est terra sub pedib⁹ eoꝝ: ⁊ aperiens os suū deuorauit eos cū omni substātia eoꝝ: descenderuntq; viui in infernū: ⁊ reducta est terra quasi nihil hoꝝ factum videret: ⁊ cōcludit apostolus: hec aūt omnia in figura scz nostri cōtingebant illis: scripta sunt aūt ad correctionē nostrā: vnde vulgariter dicit q̄ pulchre se castigat qui alterius exemplo se emendat: sic ⁊ Judas in epl̄a. ij. c. peccatoribus terrorem incutit dicens. Ve illis qui in viā Cayn abierūt scz per inuidiā: ⁊ errore Balaam mercede effusi sunt: scz propter cupiditatem: ⁊ ꝯtradictione Chore perierūt qui scz ꝓpter ambitionē sacerdotij seditionē mouit: sic etiaz quorundā mala vita: ac eoꝝ posterior vindicta quandoq; propalari possunt ad terrorem ⁊ instructionē audientiū. ¶ Quarto siquidem detractio fieri pōt ad auisationem audientiū ne scz conuersione mutua maloꝝ ⁊ cōtagione cōtaminent ⁊ decipiant eorum malitia ⁊ cōtagiosam vitam ignorantes: hoc eni ⁊ Paulus expresse fecisse legitur. ij. ad Timo. iiij. vbi dicit Timotheū auisando. Alexander erarius multa mala mihi ostendit: iste est Alexander de quo habetur. j. Timo. j. qui conscientiam bona repellens flagitijs naufragauit circa fidem propria temeritate ⁊ p̄sumptione: ꝑductus in errorem fidei: ⁊ ideo Paulus eū excōmunicauit: ⁊ sathane corpaliter vexandum tradidit: vt discat scz per penā nō blasphemare: sola nanq; vexatio dat intellectū auditui: vt dicit Esa. xxviij. dicit eni ibidē glo. q̄ ad correctionem delinquentiū Paulus vtabat diabolo apl̄ica potestate: sicut nunc p̄lati ecclesiarū contra rebelles vtunt ecclesiastica censura: sicut eni demones in inferno sunt executores diuine iustitie: sic aliquādo in hoc mūdo: iuxta illud ps̄. lxxvij. Misit in eos iram indignationis sue: indignationē ⁊ irā ⁊ tribulationē immissionē per angelos malos. Alexander igit erarius multa mala mihi ostendit: faciens scz cōtra me qd̄ potuit reddet illi dn̄s s̄m opera eius quē ⁊ tu deuita: ⁊ iterum. ij. Thessa. iij. Subtrahatis vos ab omni fratre ambulāte inordinate: ⁊ iterū. j. Corin. v. Si quis frater nominat id est christian⁹: ⁊ est fornicator aut auarus aut idolis seruiēs aut maledicus aut ebriosus aut rapax: cum hmōi nec cibū sumere ⁊c. nec solum: sed Matth. vij. p̄cepit dominus. Attendite. id est cauete a falsis ꝓphetis qui veniūt ad vos in vest. o. ⁊c. ⁊ Luc. xij. Attendite a fermento phariseoꝝ qd̄ est hypocrisis. id est simulatio sanctitatis non exhibitio: ¶ Quinto p̄terea fieri pōt detractio ad correctionē absentiū: cum scz alicui amico fideli q̄ absentis zelat honorē ⁊ profectū reuelant defectus: vt vlterius illi proferat ad correctionē ⁊ emendationē: ⁊ hoc modo detractiōe videtur vsus fuisse Joh. in apoc. instinctu spūssancti ⁊ instructione angeli sibi apparentis: tanq̄ repr̄esentātis personā filij dei in humanitate ⁊ in eius persona loquētis: vnde inter cetera informauit eū vt scriberet septem ecclesijs id est episcopis ecclesiaꝝ qui sunt in asia: qualiter ⁊ subditos delinquentes corrigerent ⁊ bene agentes in bono cōfortarent: vnde ait angelo: Ephesi ecclesie scribe: id est eius ep̄o qui dicitur fuisse Timotheus Pauli discipulus: quez ꝯstituit ep̄m ecclesie ephesine: vt ostendit lyra j. Timo. j. ⁊ hunc ep̄m cum populo subiecto cōmendat de patientia ⁊ cōstantia in tribulationibus: ⁊ p̄sertim q̄ oderūt facta nicolaitaꝝ sed in hoc scripsit eius subditos redarguēdos quia charitatem primā reliquerunt: quia non miserūt tam larga manu elemosynas in hierusalem in subsidiū sanctoꝝ sicut ante cōsueuerunt. Scribens vero angelo. id est ep̄o smirne ecclesie qui dicit fuisse Policarpus: cōmendat eos in omnib⁹ p̄cipue in ꝑseuerātia ⁊ patientia tēptationū ⁊ tribulationū. Tertio scribens angelo. id est ep̄o pergami ecclesie: commendat quidē eius subditos eo q̄ non negauerunt nomen christi in ꝑsecutionibus ⁊ tormentis in diebus Antiphas martyris: q̄ specialiter noiatur. qz verbo ⁊ exemplo alios ad martyriū animauit: ⁊ subinfert: sed habeo aduersum te pauca: scz peccata corrigenda: qz habes illuc tenentes doctrinā Balaam: qui scz docebat mittere puellas pulchras prope castra hebreoꝝ: vt earum pulchritudine con-

specta hebrei qui fuerunt luxuriosi allicerent ad luxuriā ac p cōsequēs ad idolatriā: vt sic deus offenderet ꝯ totū populū: sic in ecclia pgamēsi erāt tunc quidā tenētes doctrinam nicolaitaꝝ. inducentes scz verbo ⁊ exemplo ad fornicationem tanq̄ licitam ⁊ ad commedendū de idoloꝝ sacrificijs: vnde dicit Alex. de hales: sup Apoc. in eodē passu. q̄ iste nicolaus fuit vnus de septē diaconib⁹ d̄ q̄bus habet Act. vj. qui tamē a fide ⁊ doctrina chr̄i postea recessit. eo q̄ argueret sup h̄. quia nimiū diligebat vxorē suaz que erat valde pulchra: sicut dicit Clemens ⁊ vt se excusaret ab hac stulticia respondit: non est mihi cure quid ipsa faciat. qui vult vtatur ea: ⁊ ideo p̄dicauit vxores esse cōmunicandas ⁊ omnes mulieres et commestionem idolaticoꝝ esse licitā predicauit etiā hunc mundū nō a deo: sed a q̄busdā principib⁹ esse factū: ⁊ q̄ talis error licite fornicādi ⁊ de idolaticis manducandi ꝯsonus erat carni. ideo fere oēs ecclie hoc errore vl̄ impugnabant vl̄ etiā i pte inficiebant. Vlñ ⁊ angelo thiatyre ecclie scripsit reprehendendo q̄ pmitteret mulierem Jezabel que se dicebat prophetam docere ⁊ seducere seruos dei simplices. q̄ scilz licitum esset fornicari ⁊ manducare de idolaticis in idolorum veneratione alioquin non esset peccatū nisi ratione scandali pusillorum. ¶ Sexto denique fieri potest detractio propter compassionem absentiū iprimendā eicui malū alterius manifestat. vt sic prouocet ad orādū p taliuz cōuersione ⁊ emēdatiōe. q̄d vtiq̄ licitū ē ⁊ meritoriū: in cui⁹ argumentū vidua illa sarepte na ꝓpter fidē a dño cōmendata. vt d̄r Matt. xv. ⁊ Marc. vij. que accessit ad iesum dicēs: Miserere mei fili dauid: filia mea male vexatur a demonio: exprimit enim filie sue miseriaz vt dominū pietatis ꝓuocet ad misericordiam. ¶ Secūdo vero p̄ncipalit̄ fieri p̄t detractio cum peccato sed veniali propter ꝑfectionem actus. vel etiam male intentionis: quod quidem fieri potest tripliciter: Primo nanq̄ fit ex quodam indiscreto ac p̄sum ptuoso zelo iusticie. quo singula gesta vel verba aliorum mordacius reprehendunt: non tamen notabiliter aliorū famam ledentes: p̄sertim quo ad ea que concernunt honestatez vite: Vnde de hoc dicit Hiero. in epistola ad Celantiam. q̄ rarū inuenies qui irrep̄hensibilem vitam suam exhibere velit. vt is non libenter reprehendat alienam: tantaq̄ huius mali libido mentes hominum inuasit: vt etiā qui procul ab alijs vitijs recesserūt: in istud tamen quasi in extremum laqueū diaboli incidant. ¶ Secūdo vero fit p lapsum lingue vel per surreptionem ex quadā animi leuitate non ex intentione nocendi ⁊ tunc etiam est veniale: nisi per eam notabiliter alterius famam lederet. Vnde sup illud Prouer. xxiij. Cum detractoribus ne cōmiscearis: dic̄ glo. hoc specialiter vitio piclitatur pene totum genus humanū: tum q̄ stultorum infinitus est numerus: ⁊ pauci sunt qui ambulant per viā salutis: tum etiam quia pauci vel nulli sunt q̄ non ex animi leuitate aliquādo aliq̄d dicunt de quo non in aliquo vel leuiter alterius fama minoratur: quia vt dicit Jaco. iij. Si q̄s in verbo non offendit hic perfectus est vir. ¶ Tertio denique fit ex loquacitate vl̄ loquendi libidine cuius impulsu quicquid ad aures venerit silentio tegere non potest. ¶ Et quātum ad hoc queri potest: vtrum simpliciter narrans alterius mala ab alijs communi genere loquendi audita peccat mortaliter. Ad hoc respondet Scot. in. iiij. dist. v. q̄ rara fides est: ideo inter homines quia multi multa loquuntur: ⁊ mundus plenus mendacijs quotidie expitur. propterea dicens se sic tm̄ audisse: nisi ex ipso modo dicendi aliquam maiorem certitudinez oñdat q̄ ex cōmuni relatione: tunc ex natura actus i illorum opinione non aufert illi famam: quia si audientes firmiter concipiunt eum de quo sermo fit esse criminosum leues sunt vtiq̄ de talibus scriptum est Eccī. xix. Qui cito credit leuis est corde. verūtñ quoniam a scandalis pusilloꝝ cauere necesse est. q̄ ve p quem scandalū venit: ⁊ multi sunt tales pusilli leues ad cito credendum mala: ideo periculosum valde est ex aliorū relatu alijs audita talia referre quod si fit animo ledendi eū d̄ q̄ ꝓferk: nō facile p̄t excusari quin ꝯ charitatem faciat: et sic mortalem culpam ꝯmittat. si ꝑo ex incōsideratione vel confabulandi libidine hoc fiat. duruz est q̄ genus culpe venialis excedat: cum vt dicitur Jaco. iij. Qui non offendit in verbo ⁊c. hec Scotus. Ad laudem dei.

¶ De differentia īter detractiōez: susurrationē ⁊ q̄ detractio sex modis fit cum peccato mortali: ac de audiētibus detractionē.

On occides Exo.xx. Uiso

n vtcunq; de diuersis modis detractionū: q̄ fieri possunt vel sine pctō vel cum pctō veniali tm̄: h̄ ꝓsequi volumus de modis q̄bꝫ p detractionē mortale pctm̄ incurrit ¶ Ad cuius euidentiā primo q̄ri p̄t vtrū detractio sit vitiū distinctū a susurratiōe p̄sertim cū dicit Isid. in. li. ethy. q̄ susurro de sono locutionis appellat: q̄ nō in facie alicuius sz in aure loquit detrahēdo: sz de altero loqui detrahēdo ad detractionē ꝑtinet videt ¶ Ad h̄ rñdz Tho. scda scde q. lxxiij. q̄ susurratio ⁊ detractio ī materia cōueniunt: ⁊ etiā in forma siue in mō loquēdi q̄ vterq; malum de ꝓximo dicit: ꝓpter quā similitudinē vnū ꝓ alio interdū ponit: nā sup illd Eccī. v. Nō appelleris susurro dicit glo. id ē detractor: differunt tñ in fine vel intētione quia detractor ꝓprie famam ꝓximi ꝑ oblocutionē intendit denigrare. Hinc illa mala p̄cipue de proximis proferre querit: quibus ꝓximus possit diffamari: vel saltem eius fama minui. susurro vero principaliter intendit amicitiā aliquoꝝ separare. dicit enim glo: sup illd Roma. j. Susurrones detractores deo odibiles: susurrones sunt inter amicos discordaim seminantes: detractores qui aliorum bona negāt vel minuūt: ex quo patz q̄ susurro talia ꝓferre q̄rit de proximo: que ꝯtra ipm̄ mouere possūt animū audientis: ꝑm illud Eccī. xxviij. Vir peccator conturbabit amicos: ⁊ in medio pacem habentiū immittit inimicitiā. Inquātuz igitur susurro dicit malum de alio dicitur detrahere. sed in hoc differt a detractore quia ñ intendit simpliciter malum dicere sed etiam quicquid sit illud quod animū vnius contra alium ꝑturbare possit: etiam si sit simpliciter bonū ⁊ tñ apparēs malum: inq̄tum alteri displicet cui dicitur: Unde susurro ꝓprie dicitur bilinguis: quia cum amicitia sit inter duos. susurro nititur ex vtraq; parte amicitiā rumpere: ⁊ ideo duabꝰ linguis vtitur ad duos vni dicens malum de alio: ꝓpter qd̄ dicitur Eccī. xxviij: Susurro ⁊ bilinguis maledictꝰ cuius causam addit dicens: multos enim turbauit pacem habentes. Crimiatio aūt est vitiū ab his duobus distictum: de quo dicitur Leui. xix. Non eris criminator nec susurro in populis: nam criminator est qui aliis publice imponit crimina vel accusando vel conuiciando: quod non pertinet ad detractionem vl' susurrationem: ex dictis etiam ꝯcludit: q̄ susurratio grauius est vitiuz q̄ detractio. quia peccatum in ꝓximo tanto grauius est: quāto per ipsum ꝓximo maius nocumentū infertur: tanto vero maius nocumentum infertur: quāto maius est bonuz. quod tollit. Inter alia ergo bona exter ora preeminet amicus: quia sine amicis nullus viuere possit: vt patet ꝑ ph̄m viij. ethic. ⁊ ideo dicitur Eccī. vj. q̄ amico fideli nulla est ꝯparatio: quia et ipsa fama q̄ per detractionē tollitur ad hoc est necessaria q̄ quis idoneus ad amicitiam habeat: ꝓpter quod etiaz dicit Prouer. vj. Sex sunt q̄ odit dñs ⁊ septimū detestat anima eius: ⁊ hoc septimum ponit eum qui seminat inter fratres discordiā. Et si obijcitur q̄ detractor frequēter peiora dicit de alio: vtpote simpliciter mala: quia ex talibus oritur infamia q̄ susurro q̄ non curat nisi dicere apparentia mala: que scz audienti displiceant licz quandoq; ꝑm se bona sint. Ad h̄ dicendum q̄ grauitas peccati magis attenditur ex fine vel intentione: q̄ ex materiali obiecto: ⁊ ideo ratione finis susurratio grauior ē: q̄uis detractor quandoq; peiora dicat eadē etiā rōe detractio que ex leuitate vl' loq̄citate ꝓlata ex obiecto materiali veniale pctm̄ esset: ꝓlata ex inuidie liuore ad denigrandā famā alterius graue mortale iudicaret: cū em̄ pctā verboꝝ potissime sunt ex intētiōe dicētis iudicāda ⁊ detractio ꝑm suam rationē ordinat ad denigrandū famā alterius ille ꝓprie detrahit q̄ ad hoc de aliquo obloquit eo absente vt eius fama denigret:

B Quod fieri potest sex modis cum mortali peccato. ¶ Primo cum quis peccatuz fratris verū sed occultum indebito modo vel indebita intentione reuelat sicut quidam illis reuelāt quibus nulla rationabili causa reuelare coguntur: qui scz querunt illū de quo reuelatum est potius infamare q̄ emendare: ī iusto modo ⁊ indebito processu: vel si reuelāt eo modo quo debent: non tamen hoc faciūt ea intentione qua deberent: sicut non nulli simulata conscientia vel amore ficto: pretensis gemitibus veluti compassione vl' dolore constricti. dicunt se reuelare mala fratris vt corrigantur ⁊ instruantur: cum tamen nullo istoꝝ sed propria malicia vel inuidia moueantur: inter quos tamen pessime agunt: qui libellos famosos conficiunt ⁊ ꝓijciunt: illos proijcientes in eccl̄ia in platea vel domo: quibus inuentis alij protinus diffamant: q̄ non peccāt solum mortaliter: sed etiam contra talium

fessores ⁊ inuentores: nec statim destruē
tes ⁊ dolose publicātes instituē sūt pene gra
uissime: vtpote fm canones flagellando ⁊ ex
cōicando. v. q. j. vbi dicit. c. q in alterius famā
publice scripturā aut verba cōtumeliosa con
finxerit ⁊ reptus scripturā nō probauerit: fla
gellabit ⁊ q eā p̄i⁹ inuenerit rūpat: si nō vult
auctoris facti cām icurrere: ⁊ ibidē ex cōcilio
elibertano. c. bi qui dicitur: q debēt excōicari
tales libellos p̄fingētes. ⁊. c. q dam maligni.
vñ si cōstat q̄s fecerit: accusari pōt atq; depo
ni: cū sit peccatū accusatiōe ⁊ p̄demnatione
dignissimū. xxv. dist. ℌ. nūc aūt in fine. Pozro
fm leges ciuiles pena talū ē decapitatio: vt
p̄z. C. de famos libell. l. vnica. ⁊ v. q. j. dicit im
perator Vale. Si q̄s famosum libellū domi
vel in publico siue in q̄cunq; loco ignarus re
perit: aut cozrūpat p̄ius q̄ alter inueniat: aut
nulli confiteat inuentū. Si p̄o nō statim easdē
cartulas vel cozrupent vl ignī consumpserit
sed vim earū dolose manifestauerit: sciat se
quasi auctozem huius delicti capitali senten
tie subiugandum: hmōi autem libellus alteri
us opinionem non ledat. hoc ibi. Vnde quili
bet de populo tales accusare potest: quin etiā
accusatozi p̄o modo persone accusate p̄cium
constituitur vt si est seruus in libertatem
transeat. ff. de inrefuran. ℌ. fi. et. C. eo. ti. l. vni
ca. Rano vero tante vindicte pōt esse. q̄ nisi
talis detractoz ad lucem p̄ducat: non potest
ille cōtra quē libellum famosum p̄posuit se le
gitime purgare: ac detractozem de falsitate
conuincere cum tamē multo plus nocere po
test impia ⁊ falsa lingua detractozis quā iu
sta ⁊ vera lingua p̄ficere potest excusatoz
ris vel laudatozis: p̄sertim cum homines p̄
niozes mueniuntur ad credendū ⁊ memozie
cōmendādum mala q̄m bona: sicut venenū se
mel sumptum plus inficeret q̄m tyriaca plu
ies sumpta remediū p̄staret. ¶ Secūdo p̄o
cum quis peccatū iam reuelatū verbis mali
gnis plus iusto aggrauat ⁊ augmentat: alis
q̄d vltra veritatē apponendo: sicut in loqua
cibus detractozibus frequēter contingi solet.
vnde. ij. Regum. xij. dicitur q cum absalō in
conuiuio interemisset fratrem suum Amō m
vindictam stupri thamar sozoris sue: statim
fama peruenit ad Dauid regem: q Absalō
omnes filios regis occidisset nec vnus qui
dem remansisset talis autem non inēuenien
ter muscę cuidā graui simulatur que tafan⁹
a quibusdam dicitur: que sub cauda vmen
tozum residet ⁊ pungēdo sanguinēq; fugen
do se pascit: ⁊ iumēti carnes intumescere fa
cit detractoz aliozū mala dilatat ⁊ ferida q̄b⁹
perniciose se pascit: vñ ozi. Ecc. xj. Ab vna sci
tilla augef ignis: ⁊ ab vno doloso augef san
guis: glo. i. mozs hoīm spūalis vel etiā interē
dum cozpalis: sequtur. Nō em̄ petōz sanguis
insidiatur. Tertio p̄mde cū q̄s alteri falsū
p̄cm̄ imponit ⁊ p̄p̄ria malicia vl iuidia aut si
spinone temeraria q̄ō est pessimū genus de
trahēdi: ⁊ ideo talis merito dici potest ozeco
lius diaboli: plenus aqua maledicta rācozis
vel temerarie suspitiōis: cuius lingua demo
nis aspsonū facta ē q; ex abundantia cozdis
os loquit: ve illis q̄ tali maledicta aspguntur
aq̄ si fidē dictis adhibēt. Hac detractiōe mu
lier libidinosa Joseph innocentē ac castū in
carcerauit quē falso criminata ē apud virum
suū. vt p̄z Genē. xxxix. Hac m̄q; ancilla mali
loq̄ Sare virgini detraxit ⁊ ip̄operatur q
esset interfectrix viroz suoz: vt patz Tob. iij.
Tales similant porcis qui ñ flozes sz sterco
rum feces querunt. quib⁹ dicitur Sap̄. j. A
detractione parcite lingue. q. d. si non vultis
parcere p̄ximo saltem lingue p̄prie parcite:
ne trahatis illam p̄ lutum viciozū. sicut porci
per lutum stercozū. Vnde tante vtilitatis sūt
hmōi q non solum deo sed etiam diabolo de
testabiles reddūtur: vtpote quozum lingue
vel operatiue vl p̄missiue possunt dici abster
soria sozdiū electozum: sicut dicitur Sap̄. xj.
Qui stultus est seruiet sapienti. Quarto tm̄q;
cum illud quod in se bonū est dicit intentione
mala facium: de qualibet dicit Ozosi⁹. Sūt
quidem homines simules pharisei: qui de
om̄i quod vident malum iudicāt: si q̄s vacat
humilitati hypocrita ē: si recreationi gulosus
est: si patientie timidus est: si iusticie impatis
ens est: si p̄udentie malicio sus est. si maturi
tate melancolicus flegmaticus seu fantastic
us est: si iocunditati dissolutus est: si religiōi
singularis est: si silentio ⁊ pacti dissimulator ē:
si aliozuz correctioni p̄sumptuosus est: si vi
gilijs ⁊ oratiombus mdiseretus est: si commu
ni dormitioni somnolentus est: si predicatio
ni ⁊ aliozum saluti laudis appetitoz est: si ha
bet gratiam hominum adulatoz est: si adula
ri renuit superbus est: hec ille. Omnia nāq;
peruertunt falso iudicio: sicut habetur. ij. Re
gū. x. Principes filioz Amon nuncios a Da
uid missis ad regē p̄solandū de morte patris
detraxerunt: peruertentes puram Dauid e t

nunciozum eius intentionem quozum dimidias barbas raserunt ꝛ vestes vsq; ad nates detruncauerũt vnde secuta sunt multa mala: vt patet in textu: sic detractoz dimidiam barbam radit vel potius eradicat: dum viri laudatis medietatem scz intentionis rectitudinem detrahendo peruertit: dicẽs a bono bonum mala intentione peractum: detrũcat insuper vestes vsq; ad nates: cum in eis detegit si qd pudibundum fuerit: sic Johanne baptista ie iunante dicebãt. demoniũ hz. sic ꝛ iesu come dẽte dicebãt: vorax ẽ ꝛ potator vini. ¶ Quinto iam cogniũ bonũ alteri⁹ diminuẽdo: sicut dicẽte dño. Numq̃d cõsiderasti seruũ meum Job q̃ nõ sit ei similis in terra: prin⁹ diabolus rñdit dicens primo: Numq̃d iob frustra timet deũ ꝛc̃: Scõo ꝓpellem p̃ pelle ꝛc̃. sic q̃ neutrũ ascribit diuine charitati que sola gratũ reddit hãc operãtẽ q̃ operatũ: sic Maria sozor moysi murmurauit ꝯ moysen audita eius separatione a thoro coniugali: vt patz diffuse in secũdo sermõe apostolozũ festi Petri ꝛ Pauli. ¶ Sexto bonũ alterius iã cognitũ oino rencendo cũ illud esset manifestãdũ ad dei honorẽ vl̃ ad primi edificationẽ: aut ad cõmunẽ iusticiã eq̃tatem seu charitatẽ: sicut fecerũt milites qui resurrectionem domini nouerũt: ꝛ tamẽ ꝓpter acceptam pecuniaz illa dolose ac perniciose tacuerunt. vt patet Matth. vltio. de quo vitio dic̃ Gilb. quod gratis ẽ rapacitas cũ veram alterius gloriam ꝛ fl̃ mendacio non corrumpis silentio preteris: luoz enim priuatã excellentiã semp cogitans alienam obscurat. hoc ille. Qualiter in his obligatur quis ad restitutionem videbitur in tertio sermone septimi precepti. ¶ Hic q̃ri potest de detractionem audientibus vtruz scz tantum peccant quantũ detractor: presertim cum Bernardus dicat q̃ detrahere aut detrahentem audire: quid horum damnabilius sit nõ facile dixerim. ¶ Ad hoc respõdet Thoscõa scõe. q. lxxiij. q̃ vt dicitur Roma. j. Digni sunt morte non solũ qui peccata faciũt sz etiam peccata facientibus consentiũt: ꝛ hoc quidem fieri potest dupliciter. Uno mõ indirecte quãdo scz aliquis nõ resistit detractori: cum tamen resistere possit licet illi detractio displiceat: ꝛ hoc contingit vel ex timore vel ex negligentia vel etiam ex verecundia quibus retractus omittit repellere detrahentem: ratis autem multorum⁹ peccat q̃ detrahens ꝛ plerũq; venialiter: potest tamen ꝯ esse q̃q; mortale vel ꝓpter hoc q̃ incumbit audienti ex officio detrahentem corrigere vel etiam ꝓpter periculum quod ex illa detractione sequi potest vel etiam ꝓpter radicem qua scz timoz humanus potest esse mortalis: inẽõmnibus bono bonum ꝓponens commutabile. Alio modo directe quando scz quis inducit alium ad detrahendum vel saltẽ ei placet detractio ꝓpter odium illius cui detrahitur: ꝛ talis nõ minus peccat q̃ ille qui detrahit: sed quandoq; magis ꝓpter maiorem delectationẽ vel maius odiũ. Hinc dicit Bernardus ad Eugenium: q̃ velle audire ꝛ detrahere quid horum damnabilius sit nõ est facile diffinire. Rationem autem idem pretaxatis tangit idem Bernardus in li. de consideratione vbi ait: Detractoz ꝛ detractionis libens auditoz: vt q̃ diabolum portat: iste in lingua ille in auri ex quo patet q̃ tot demones in aures recipis quot detractiones libenter audis. Hinc ait Aug. Non accõmodes aures tuas ad perciendũ verba detrahentis: ne acceptas mortem in anima tua: Detrahenti enim et audienti anime virtusq; esca mortis est detractio q̃. xj. q. iij. dicitur. c. nõ solum ille reus est qui falsum de aliquo profert: sed etiam is qui aurem ciro criminibus prebet. Non tamẽ semper quis resistere dz detractori cum arguendo õ falsitate: maxime si scit verum esse q̃ dicitur sed de ꝺ debet eum redarguere verbis: q̃ fratri suo detrahendo peccat: vel saltem signis ostendere debet q̃ ei detractio displiceat: q̃z vt dicitur Prouer. xxv. Uentus aquilo dissipat pluuias: ꝛ facies tristis linguã detrahentẽ. Si ꝺo scit detractozes dicere falsũ tũc dz etiam verbis resistere dicẽs se scire cõtrariũ esse verum: alioquin put. xj. q. iij. c. quisquis subdit vterq; reus est ꝛ qui veritatem occultat ꝛ qui mendacium dicit: q̃z ꝛ ille prodesse non vult: ꝛ iste nocere desiderat. Denicq; hiez secundũ Alex. de hales. in. ij. suo: ille cui detrahitur insidere debet causas detractionũ et scandali: fm q̃ scandalum est dictũ vel factum minus rectum prebens occasionez ruine: tamen si non prebet causam licz detractor querat occasionem debet tunc detractionem exemplo christi equanimiter sustinere. Dicit enim Gregoz. omel. ix. super Ezech. q̃ liguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare ne ipsi pereant: ita psuam maliciam excitatas debemus equanimiter tolerare vt nobis meritiz crescat quod sauc

intelligendū est: nisi talis diffamatio ꝓgat in periculū alioꝝ: tunc eni proposse audientibus satisfaciet: sicut christus qui dicentibus apostolis Matth. xv. Scis qꝛ audito pharisei h̄ verbo scandalizati sunt: protinus respondit. Sinite illos ceci sunt ⁊ duces cecoruꝫ: cuius vestigia secutus apl'us. j. Corinth. iij. Mihi inquit pro minimo est vt a vobis iudicer: aut ab humano die: nec mirum: quia vt dicit Richar. super apoca. Maloꝝ semper odiosa est vita bonoꝝ: ⁊ quē deus cōmendat prauoꝝ sermo blasphemat: vnde ⁊ Diogenes cū ei nūciasset amicus: te cuncti amici vituperāt: oportet inquit sapientiā ab insipientibus feriri: esse eni meliorem indicat mala lingua quē carpit ⁊ hanc quidē derogatio singulari munere gr̄e dominus ideo pmittit qꝛ nimiū optuna reperitur sustinentibꝫ: nā. vj. q. j. c. oues subdit. §. ipsa aūt detractio licet ex vitio sit detrahentiū in iusto de iudicio nōnunq̄ aduersus bonos excitat: vt quos honesta p̄sumptio vel alioꝝ fauor in altū extulerat detractio humiliet. Dicit eni Alexan. de hal. vbi supra: ꝙ sicut per adulationē mentis oculi claudunt ⁊ excecant: ita per detractionē aperiunt ⁊ illuminantur: diligenter eni perquirit si quid in eo sit rep̄hensibile qd̄ emendet: vnde dicit Pe. raueñ. ꝙ virū fortem excitat ad virtutis exercitiū alieni laboris aculeus: nec mentis oculos torpere pmittit inuidia detractoꝝ. Jacob qui in baculo suo iordanem transierat nō redisset cū duabus turmis nisi eum inuidia Esau agitasset: nec Joseph egyptijs imeprasset: nisi ipsum inuidia fratrū vendidisset. Hinc cōcludit Grego. ꝙ Abel esse renuit quē malitia Cayn nō exercuit. O virū s̄m cor dei qui vindictā pollicenti de maledico protinus respondit. ij. Regum. xvj. Deus p̄cepit Semei vt maledicerет Dauid: ⁊ quis est qui audiat dicere quare sic fecerit: dimitte vt maledicat iuxta p̄ceptū domini. O q̄ linceos oculos Dauid habuit: nō attendens maledicū inuehentem sed dominū permittentē: dominus eni licet nō iubeat detractori voluntatē peruersam: tñ iubet eius voluntatis effectū ad iustoꝝ exercitationem ⁊ profectū. Ad laudem dei oīpotentis:

¶ In quibus excōmunicatio suspensio ⁊ interdictum cōueniunt ⁊ in quibus differunt. ¶ Sermo xi.

On occides. Exo. xx. Nunc autem ordine congruo prosequendum est de iusta occisione spirituali: que fit per censuram ecclesiasticam qua quis gladio spirituali vel ecclesiastico iuste occiditur: ⁊ tā q̄ membrū putridū a mystico corpore christi quod est ecclesia presciditur: vnde gladius ecclesiasticus censura vocatur. A Est autem censura iudicatio seu sententia a canone vel ab ecclesiastico iudice lata. Et continet in se tria: scꝫ excōmunicationem: suspēsionem ⁊ interdictum: vt patet extra de verbo. sig. vbi dicitur. c. querenti. quid per censurā ecclesiasticaꝫ debeat intelligi: cū huiusmodi clausulam in literis nostris apponimus: respondemus ꝙ per per eam non solum interdicti sed suspēsionis ⁊ excōmunicationis sententia valet intelligi: vt iudex discretus rerum ⁊ personarū circumstantijs indagatis ferat quā magis viderit expedire: hec ibi. ¶ Ad maiorem autem euidentiam primo queri potest in quibus ista tria cōueniunt. Ad hoc respondet Joh. cal. in tractatu de ecclesiastico interdicto: in prin. ꝙ tria p̄dicta in hoc primo cōueniunt: ꝙ pariter comprehendunt sub nomine censure vt dictum est. Secundo ꝙ in eis appellatio precedens appellantem defendit. vt extra de appel. c. ad hoc. c. preterea. ca. dilectus: veruntamen appellatio sequens nō defendit apellantem: vt. ca. pastoral. ij. responso. et li. vj. de sen. ex. c. is cui. Tertio ꝙ in oībus predictis prohibetur diuinoꝝ celebratio: vt. v. q. iij. c. si quis eps in concilio. et extra de cleri. excōmunicato deposito interdicto ministrante. c. ij. ⁊. iij. c. postulastis. Quarto ꝙ in oībus precedere debet monitio ⁊ seruari forma decretalium: extra de appel. c. reprehensibilis: de sen. ex. c. sacro. ⁊ li. vj. eo. ti. c. cum medicinalis. Quinto ꝙ cum absoluunt debet in his p̄cedere iuramentum: ⁊ potest in eis absolutio fieri ad cautelam: cum extat casus faciendi: vt de sen. excom. c. venerabili: saluo quod habetur lib. vj. eo. ti. vbi dicitur c. presenti generali statuimus edicto. beneficiū relaxationis ad cautelam quo ad interdicti sententias in ciuitates castra vel qualibet alia sacra loca siue terras aliquas generaliter pmulgatas locū aliqua tenus nō habere: hoc ibi. Sexto ꝙ hmōi sententie debēt seruari p superiores: vt de off. or. c. cū ab ecclesiarū: vbi etiam ptꝫ in glo: qualiter plebanus excōicari potest: nō tamen cū solennitate que ponitur. xj. q. iij. debent. Septimo ꝙ his durantibus non potest quis eligere nec eligi seu testificari: vt de cōsue. c. cū dis

lectus. de elec. c. cū intersentiore. de testi. ⁊ attesta. c. veniens. ij. in fi. Octauo q̄ supior non ds de ipsis aliq̄d disponere partibus nō vocatis vt de appel. c. romana. §. penul. li. vj. ⁊ de sen. ex. c. romana. c. li. Nono q̄ recepti in spāles filios sedis apostolice. s. pdicatores: minores: cistercienses: ab inferiorib⁹ nulla istarū trium sententiarū ligari pñt: vt ptz li. vj. de verbo signi. ca. j. Decimo q̄ vtrobiq̄ sniam violando vel formā illius fulminationis nō tenendo: irregularitatē incurrit: vt li. vj. de sen. ⁊ re. iudi. cū eterni. ⁊ de sen. ex. cū medicinalis: ⁊ q̄ snia licet iniusta ligat in foro cōtentioso obseruata tñ debita forma: similiter q̄ sicut in excōicato requirit cōsensus vt celebrās incurrat irregularitatē sic ⁊ i alijs: ⁊ q̄ vtroq̄ phabilis ignorāna reddit excusatos. Secūdo vero q̄ri pōt in quib⁹ tria p̄dicta differunt. Ad hoc rñdet Jo. cal. vbi supra q̄ tria p̄dicta differūt p̄mo in participatione: qz cū interdicto ⁊ suspenso p̄ticipari pōt: nisi spāliter esset interdicta participatio vt li. vj. de p̄mil. c. epos: sed cū excōmunicato non: qz si cōcaret minorē excōicationē incurreret. xj. q. iij. c. cū excōmunicato: de sen. ex. c. nulli. c. cū desideres. Secundo quia singularis persona p̄prie suspendit vel excōicatur: non aūt interdicit nisi improprie: vt de reb. do. c. cum dilectus. de cleri. excō. c. postulastis. Locus vero p̄prie interdicit vt de verbo sig. c. cum in parrochiis: licet hoc fiat in penam delinquentiū personarū: vt de spon. c. non est vobis: interdicitur etiā vniuersitas nō excommunicat vt cler⁹ vel populus: vt li. vj. de sen. ex. si sententia: interdicit etiā q̄ñq̄ singularis persona: vt de offi. dele. c. ex literis. p̄out interdictū distinguit a suspensione: vt de p̄mile. c. cum capella. ⁊ li. vj. eo. ti. c. j. §. in eos. similiter q̄ñq̄ laicus interdicit qui p̄prie nō suspenditur p̄out suspensio est distincta species: vt de verbo. sig. c. querenti. Tertio q̄ effectus excōmunicationis nō potest suspendi sicut effectus aliorum: vt extra de p̄mile. c. p̄milegia. ⁊ hoc fm Innocen. ⁊ Hosti. quādo locus vel ecclesia interdicit: secus aūt cum persona p̄culpa p̄pria est interdicta vel suspensa: si tamen p̄culpa alterius quod aliquādo fit: vt xxj. q. iij. muroz. nunc dici potest sicut de interdicto loci: q̄ pōt suspendi sicut ⁊ tolli. Quarto quia epi nō incurrūt aliquā suspensiōm vl interdicti sententiā ab homine vel a iure p̄latam: nisi specifice exprimantur: vt lib. vj. de sen. ex. c. q̄ p̄milegiū: quod tamen p̄milegiū non habent q̄ñq̄ ad excōicationē. Quinto q̄ interdictū generale loci nō pōt ad cautelā relaxari: vt lib. vj. de sen. ex. c. p̄sentī. sed ab excōicatione vel suspensiōe bene fieri potest ad cautelā absolutio: vt extra de sen. ex. c. venerabili. Sexto quia interdictū generale non pōt in locū p̄ferri sine speciali licentia pape p̄pecuniario debito vt in extrauagañ. bonifacij p̄inde attendentes: sed excōicatio vel suspensio bene fieri pōt. vt de appel. c. p̄terea. Septimo q̄ in vniuersitatē vel collegiū ferri excōicatio non potest: vt de sen. ex. ca. romana. §. fi. lib. vj. licet singuli de vniuersitate excōmunicari possint: vt omnes rectores per quos regit qui dicunt vniuersitas: seu cōmunitas in effectu: vt de immu. ec. c. aduersus. ⁊ de procura. c. fi. sed interdictū bene profert: vt in. c. si sniaeo. ti. ac. li. B Tertio p̄inde queri pōt de snia excōmunicationis quid sit excōicatio: ⁊ quis illā inferre potest. Ad q̄ dicendū q̄ excōicatio est censura a canone vel ab ecclesiastico iudice p̄olata: excludens a qualibet licita cōmunione ⁊ actu legitimo: nam cū excōicatio sit pena spāliter: laicus nō est capax actue licet hoc papa posset illi cōcedere: vt patet xxvj. di. c. bene quidez. in glo. Similiter nō iudex sententiā ferre non pōt cū sit iurisdictionis vt de offi. ord. c. conquerente. Oportet insuper q̄ iudex super excōmunicandū iurisdictionez habeat: ⁊ omnis talis excōmunicare potest non solum papa ⁊ episcopi: sed etiā eoz officiales ⁊ omnes eorum inferiores p̄latiq̄ collegijs p̄sunt: vt abbates etiam non benedicti dūmodo tamen fuerint confirmati ⁊ cōsimiles: vt de symonia: sicut uis. ⁊ de offi. ordi. cum ad ecclesiam: ⁊ Archi. vt videtur excōmunicare potest: licet non sit p̄sbyter. ar. di. xxv. perlectis: ⁊ extra de offi. ord. c. j. ⁊ de appel. c. reprehensibilis: sic etiam quilibet sacerdos parochialis fm quosdā ⁊ hoc p̄sertim cum fuerit in eadem diocesi cōsuetudo: quia per tacitum cōsensum ex consuetudine vel p̄scriptione potest acquiri talis iurisdictio per patientiā episcopi: que cōsuetudo dat iurisdictionem: vt. ff. q. iij. c. conquestus: ⁊ bis p̄cor. Goff. ⁊ Alb. nec mirum cum vt notat Inno. de restitu. spo. ca. olim. iij. episcopus expresse potest concedere clerico potestatem excōmunicandi etiam si fuerit p̄mata persona: verūtamen excōmunicationē a iure potest facere: quicunq̄ potest illis condere: vt papa in vniuersa ecclia: ⁊ simplices epi in suis diocesi: vt:

xvj.q.ij.visis in fine.xxiiij.q.iij. corripiant: nullus etiam citra epm excōicare nō potest cum illa solēnitate: que ponit.xj.q.iij.c.debēt. Nota tamē generaliter q excōicare nō potest excōicatus nec hereticus: nec scismaticus. nec apostata a fide. nec intrusus. nec a iurisdictione suspensus: nec etiam qui violauit interdictum: hec patent: xxiiij.q.j.audiuimus. ⁊.§.si autem. in fi.xij.q.ij.alienationes et.c.pcarie. extra de ꝯces.preben.ca.quia diuersitatem: extra de excess.prela.c.fi. ¶ Quarto similiter queri potest vtrum epus extra territorium suum quēptā ex subditis suis excommunicare potest. Ad hoc dicendum: q hec questio dupliciter intelligi pt. Primo an epus existens extra suam diocesim subditum suū excōicare pt Et ad hoc respondet Hosti. q epus ⁊ hmōi prelati extra diocesim vel territorium suum agere non possunt ea q sunt iurisdictionis cōtentiose vnde cū nullus est excōicandus sine cause cognitione. vt.xj.q.iij.ca.nemo. hinc talis excommunicare non potest nec sedere ꝓtribunali nec aliquid disponere. vt.ix.q.ij.ca. epm ⁊ ca.sequenti. nec per ꝯsequens absoluere potest in his q requirunt cause cognitionē veruntamen secus est de his que non requirunt cause cognitionem: cum hoc ad voluntariam iurisdictionem pertineat: ⁊ idem est dicendum de legato de latere pape extra terminos sue legationis. ar.ff.de offi.pro con.l.ij.et extra de offi.le.ca.excommunicatis epi tamē expulsi licite possunt exercere iurisdictionem in aliena diocesi: vt in cle.de fo.cōpe.capitu. q̄uis: vbi plane patet de vtroq casu. Secūdo sic potest intelligi questio vtrum episcopus existens intra suam diocesim excommunicare potest suum subditum existentē vl' peccantem extra suam dioc. ⁊ tunc dicendum q ratione domicilij potest iudex ecclesiasticus excōmunicare per sententiam viue vocis suū subditum etiam existētem extra territoriū vt patet extra vt lit.non ꝯtest.c.tue. vbi dicitur q reus qui se contumaciter absentat per censuram ecclesiasticam vt iuri pareat: compelli potest ⁊ ex hoc patet q etiam extra territorium tenet sententia: ad idem de appel.capitu. cum sit romana: in fi. Veruntamen statutum epi per quod subditi certū aliquod facientes ꝓpter quod excōmunicantur: non ligat subditum in alieno territorio contra facientem. vt patet expressum.lib.vj.de ꝯstit.ca.ij.⁊ ratio diuersitatis est. quia statutum est quedam q̄litas principalit' territoriū regulans. ⁊ p ꝯsequēs personas ita q nō solū subditos. sed ēt q̄scunq intra territoriū existentes afficit: ⁊ sic nō afficit ea ratiōe q̄ subditi sunt: sed rōne territorij regulati p statutū. ⁊ iō nō pt extendi extra territoriū: q̄ p h̄ surgeret aliō incōueniens scz q p statuta vnius epi regularet' territoriū alterius epi qd ē ꝯ iura sed snia viue vocis afficit psonā: ⁊ iō in eo cessat ratio predicta. ¶ Quinto eq̄dē q̄ri pt: vtrū subdit⁹ epi delinquens intra diocesim: in loco tñ exēpto ligatur epi statuto delictum illud puniente. Ad huius questionis responsionem Jo.cal: disputando terminauit quod talem delinquētem non ligat: quia locus exemptus equiparatur loco extra territorium constituto. per.c. cum epus: de offi.or.lib.vj. vbi pulchre de h: ⁊ de sta.regu.capi.vno.in fi.eo.li.⁊ in cle.de priuile.c.archiepiscopo.xviij.q.ij.c.luminoso: in quibus illud probatur exceptis quibusdā casibus ⁊ sic in alijs firmatur regula: ⁊ hoc etiam tenet Jo.an.capitulo.ij.de consti.li.vi. veruntamen domin⁹ Mercilius doctor ei⁹ tenet hoc esse verum quando delinquens est alias exemptus: nec mirum cum exempti presertim sedis apostolice filij per episcopos nl̄la censura ligari possunt: vt.lib.vj.de verbo. signi.c.j. Si tamen alias subditus est tūc fm eundem tale statutum ligat: ⁊ sic disputando terminauit Federicus de senis: vt patet in eius conciliis.c.ij.⁊ mouetur ex hoc: quia loc⁹ exemptus est in sua diocesi. vt dicto.cap.cum episcopos de rescrip.c.abbatem: ⁊ de offi.or. ca.graue. Primam tamen opinionem putat Franci: veriorem cum statuta nō habeāt vires nisi quatenus extenditur iurisdictio statuentis: vt dicto.ca.ij.de consti.lib.vj.in ratiōe sui maxime cum dicit extra territorium ius dicenti non pareatur impune: nam quo ad hoc iurisdictio importat idem quod territorium per notata ibidem: locus autem exemptus nō ē de iurisdictiōe epi: vt dicto.c.graue: Similiter iudex ecclesiasticus per specialem sētētiā excōicās eū qui nulla ratione subditus est eius talis snia nulla ē: vt pote lata a nō suo iudice. vt.ij.q.j.ca.in primis: extra de consue. c.ad nostram: ⁊ de iudi.c.ai si clerici. et specialiter de sententia excommunicationis probatur: extra de priuile.c.cum olim.j.ver.illud ēt Si proinde excommunicatur alias non subditus qui fact⁹ est quo ad quid subditus: scz ratione delicti contractus: vel rei de qua agit

tunc talis sententia non ligat: nec ĩ̃ inde ex pote
statem habet in huiusmodi personam nisi in
suo territo:io inuentã: vt li. vj. de fo. compe. c.
romana. §. ꝫ̃bentes: q̃ hoc etiã tenet Inno.
de fo. compe. c. fi. in prin. ⁊ Jo. an. ⁊ Jo. mo. i
dicto. §. contrahẽtes ⁊ allegãt rõnes ad hoc.
B Sexto deniq; queri põt ex quibus cau
sis ꝓferri potest excõicatio. Ad hoc dicendũ
q; duplex ẽ excõmunicatio. ¶ Prima ẽ ⁊ dici
tur mino:⁊ separat tm̃ a sacramentis perci
piendis: vt extra de excep. c. a nobis. ⁊ illa in
fligitur q̃q; a iure: ⁊ hoc in multis casibus
vt postea videbit̃: quandoq; etiã ab homine
⁊ etiam a quocunq; iudice ecclesiastico: vt ex
tra de offi. o:. cum ab ecclesiarum: ⁊ hoc sine
p:o contumacia. vt. v. q. ij. p:esenti. xj. q. iij. c.
audiuimus: siue etiam ꝓ alijs culpis: ⁊ hoc
siue simpliciter: vt de pe. di. j. ca. accusatione
siue ad tempus: vt extra vj. di. c. tanta. ¶ Secũ
da vero est vel dicitur excommunicatio ma
io:⁊ que separat ab omni cõmunioe. tam quo
ad homines q̃z quo ad sacramẽta. vt de cle.
ri. ex. c. illud: ⁊, c. fi. ⁊ dicto. c. a nobis: ⁊ illa si
nulliter aliquando fertur a canone ⁊ hoc mul
tipliciter vt videbitur: semper tamen fertur
p:o aliquo crimine: vt. xvij. q. iij. c. siquis sua
dẽte: quod tenet glo. xj. q. iij. c. episcopi si. Di
ci tamen potest q; p:opie ferꝛ p:o contuma
cia: quia canon vel statutum intelligitur mo
nere q; quilibet abstineat ab eo ꝓpter quod ex
cũmunicatur. ⁊ fm hoc debet intelligi quod
notat Archi. post Lau. in dicto. ca. episcopi
si. vbi dicit in omni excommunicatione p̃ter
mittendam esse monitionem. Aliquãdo ꝯ
fertur a iudice vel homine: et videtur textus
dicere q; ferri possit tam p:o contumacia q̃z
ꝓ offensa: quod etiã tenet glo. in dicto. c. epi
si. Inno. autem dicit eo. ti. c. ex pte: q; excõmu
nicatio q̃q; fertur p:o offensa ⁊ cõtumacia:
nam ꝓ solo crimine nõ est quis excõmunicã
dus si se co:rigere velit: ⁊ hoc etiam tenet ar
chidia. li. vj. de excep. in. ca. j. in verbo contu
macie dicens: q; iura q̃ dicunt quem posse ꝓ
crimine excommunicari: intelligenda sunt si
nolit se super illo co:rigeꝛ. ⁊ sic excõmunica
tur ꝓprie p:o contumacia quod etiã cõmuni
ter seruatur: ⁊ hoc sentit Tho. in. iij. distinc.
xviij. ¶ Quod si queritur vtrum p:o quali
bet contumacia potest fieri excõmunicatio p̃
sertim cum tantũ tres cõtumacie casus expri
muntur p:o q̃bꝰ fieri debet excõmunicatio.
xj. q. iij. c. certũ. in cuius ar. ⁊. ca. nullus sacer
dotum q; p:o leuibus causis alicui cõmunio
phiberi non debeat: sed p:o illis tm̃ ꝓ quibꝰ
canones hoc pmittunt. Ad hoc rñdet glo. in di
cto. c. certum: q; ꝓ qualibet cõtumacia super
q̃cunq; crimine q̃s excõmunicari põt. ⁊ hoc
tenet Inno. de verbo. sig. ca. ex parte. Unde
quanto contumacia fit super actu leuiori tan
to videtur esse grauioꝛ sicut furtũ in re leuio
ri ꝺ:ꝛ esse maius institu. de rerum diuisiõe. §.
gallinarũ: ĩ̃ propter dictũ. c. nullus sacerdo
tum p̃lati non debẽt esse faciles ad excõicandũ ꝓ q̃libet leui cõtumacia: licꝫ vtiq; possint:
vt extra ꝺ sen. excom. c. sacro. Potro hec ma
io:⁊ excõicatio quandoq; simpliciter sine solen
nitate p:ofertur: vt quando iudex dicit. excõ
munico talem vt in. c. si quem. de sen. ex. q̃q;
vero cum solẽnitate: de qua. xj. q. iij. c. debẽt:
⁊ tunc dicitur anathema: vel alio nomine di
ci potest mucro episcopalis: vt. xvj. q. ij. c. vi
sis in fi. quia cum hac solennitate nullus excõ
municare põt nisi sit ad minus epus fm Ho
sti. in summa eo. ti. §. j. ⁊. ij. Ad lau. dei.

¶ De excõmunicatione minori per canonẽ ⁊ quando sententia lata per iudicem ligat: ⁊ quando non ac de bis que requiruntur in absolutione ab excõmunicatione. Ser. xij

Non occides. Also de excõ
n municatione tã minori q̃z maiori
q; dupliciter infligitur viriusq; sen
tentia sc̃z per canonem ⁊ per iudicem ꝺ breꝫ
iter p:osequendum est primo quando quis
mino:em excõmunicationem incidit per ca
nonem. A Ad ꝺ dicẽdũ q; lz q̃ ad deũ ꝺs
separat a sacramentis ꝓpiẽdis q̃cuto mo:
tale committit: licet occultũ: vt. xj. q. iij. ca. au
di deniq; vbi ostenditur q; huiusmodi tradi
tur satbane: vnde talis eucharistiam ⁊ alia
sacr̃a recipit in ꝓpriã damnationem: vt extra
de coha. cler. ⁊. mu. c. fi. infligitur tamẽ ab ec
clesia spẽaliter ipo iure mino:excõmunicatio
⁊ pibentur sacramenta in multis casibus.
¶ Primo illis quibus negatur ecclhastica se
pultura vt qui mo:iuntur in to:neamento. vt
extra de to:neameñ. c. j. ⁊ exponit etiam Ho
sti. ẽt dicẽs q; si ꝺs etiam ibi letale vulnus ac
cepit licet postea superuixerit et penituerit

ꝛ el eucharistia non negetur: carebit tamen ecclesiastica sepultura: cui textus ibidez satis consonat. Eridem potest dici de eo qui nō se mel confitetur in anno: vt extra de pe: ꝛ re. c. omnis. Secundo vero generaliter omnibus notoꝛijs peccatoꝛibus: ꝛ hoc ideo: quia manifeste demonstrant se nō penitere: xcv. dis. c. illud: vbi subditur: nam nō penitenti illud scilicz eucharistie sacramentum vel oleum extreme vnctionis fundi non potest. q; genus est sacramenti: nam quibus reliqua sacra negantur: quō vnum genꝰ putatur posse cōcedi: hec ibi: ꝛ. xvij. q. ij. c. pro obeuntibus: in fi. ꝛ de cōse. di. ij. pro dilectōe Tertio aūt dissidentibus. id est pauperū oppressoꝛibus: manifestis raptoꝛibus: publicis vsurarijs: ꝛ meretricibus qui large dicuntur excōmunicari: in quoꝝ tum eoꝝ oblationes ad altare nō recipiunt. Quarto notoꝛijs fornicatoꝛibus: vt extra de coha. cle. ꝛ mu. ca. vestra. Quinto sacrilegiū cōmittentibus: vt. xvij. q. iij. c. miroꝝ. Sexto cū quis recipit ecclesiā de manu laici: ꝛ sic eā tenet vt expressum ꝓz. xvj. q. vij. si quis deinceps ar. ad idem: extra de elec. c. quisquis. Septimo sm quosdā vtentibus in bello iniusto contra christianos arte balistaria seu sagittaꝛia: extra de sagit. c. artem Octauo symoniacis: vt extra. eo. c. tanta. Nono cū quis cōmunicat cū excōmunicato maioꝛi excōmunicatione: nō tamen in crimine: ſ de hoc latius postea videbit. Secundū ramē sm Hosti. ꝛ Jnno. q; in p̄dictis casibus quilibet ꝛ ꝓpꝛio sacerdote absolui potest: ꝛ dico ꝓpꝛium sm Hosti. Omnē qui pōt illum absoluere a peccato: nec obstat si idem sacerdos excōmunicatus sit minoꝛi excōmunicatione saltem ipso iure: vtq; extra de sen. c, duobus: vt de eram glo. que arguit ꝓz ꝛ contra. idem etiam tenet Tho. in. iij. di. xviij. ¶ Secundo q̄ ri potest: vtrum sententia per iudicē ex iniusta causa lata ligat: presertim cū dicat Gregoꝛi. ꝛ habetur. xj. q. iij. c. sententia pastoꝛis siue iusta siue iniusta fuerit semper timenda est. Ad cuius responsionē primo sciendū: q; sententia dicitur iniusta quando non seruat oꝛdo: vel qñ nō subest causa vel saltez rōnabilis causa fulminandi: vel cū intentione mala ꝛ nō zelo iustitie proferꝛ: ꝛ de his pulchre ꝓsequit. xj. q. iij. c. eps aut ꝑbyter. ¶. si ergo: ꝛ. c. non solū. ¶. eū ergo vide si placz dicendum sm Jo. calō. q; si in tali iniusta excōmunicatione reperitur culpa tā ex parte excōicantis q̄ ex parte excōmunicati: ꝛ cessat erroꝛis expressio: tunc de ne ligat sententia: nā multa fieri nō deberent: q̄ tamen facta effectū aliquem habent. Facteꝛ q; nullus iniuste debet excōmunicari: ſ hō faciens est in culpa penāq; meretur. xj. q. iij. c. temerariū. nihilominus taliter excōmunicat⁹ est ligatus: vt dicto. c. sententia pastoꝛis. eo. ti. c. cp̄i si de offi. dele. c. cum contingat. de sen. ex. c. per tuas. c. sacro. vbi de hoc. qō ideo ꝓcedit vt ecclesie claues in maioꝛi reuerentia habeant. xj. q. iij. c. nemo cōtemnat: ꝛ vt per meritū obedientie homo spiritualiter crescat: eo. ti. c. quid ergo: vñ si ꝓferens peccet: tū parens iuste facit. xij. q. j. quid culpat: in fi. ꝛ nō ꝓtemnendo merek: sicq; talis sententia est aie disciplina: vt. xxiij. q. iij. c. notandū: in fi. ꝛ de sen. ex li. vj. c. j. dicitur esse medicina anie: naz ex quo sic paret ecclesie claustris: licet sit ligatus apud ecclesiā militantem nō tamen apud deū vel ecclesiā triumphantem: vt de resti. spo. c. literas: ꝛ de sen. ex. c. inquisitioni: verūtamen ꝓtemnendo ligareꝛ etiā apud deū: vt dicto, ¶. cū ergo: pareat igitur humiliter ꝛ ecclesie sancte deferat obedientiā ꝛ reuerentiā: iuxta qō dictum. xix. di. c. in memoriā. Similiter Franc. de zab. tenet q; talis sententia ligat vt canon dicit dicto. c. sententia pas. Nimirū cum nō solū sententia iniusta excōicationis sed etiā quelibet alia ex iniusta causa ligat ꝛ transit in rem iudicatā: vt de re iudi. c. cū inter: nā ꝛ absolutio ab excōicatione ex iniusta causa tenet: vt de sen. ex. li. vj. c. venerabilib. ¶. vbi: par autē est p̄ās ligādi ꝛ soluendi: vt de ma. ꝛ obe. ca. cū inferior. ꝛ in glo. ꝛ de sen. ex. c. sacro: ibi est casus apertus q; excōicato lata in nō contumacem q̄ est excōmunicato ex iniusta causa indiget absolutōe. ℬ Tertio queri pōt: vtꝛ ligit excōmunicatio lata ex falsa causa ligat: vt dicendo: excōmunico te q; furtū feciſti ꝛ falsum est. Ad hoc rñdet glo: in. ca. ex parte: de offi. ordi. q; talis excōmunicatio tenet: licet absolutio ex causa falsa nisi rara nō tenear cuius rario est: quia vtrobiq; consulit anime. Hinc excōicatio ꝛ si iniusta sit non tamen est cōtemnenda: ne ex contemptu quis ligeꝛ: ꝛ excōicatio est medicina anie si nō ꝓtemnit: q; potius nocet iniuste excōicanti q̄ excōicato si nō contemnit: alia ratio pōt assignari quare nō ꝓdest absolutio ex falsa causa: quia fuit excōicatus ꝓ certa causa: ꝛ ois res ꝑ quascūq; cās nascit: per easdem dissolui dz: vt de reg. iur. ois res: sed de illa causa nulla facta est mēo remanet ergo ꝛ eius effectus: ibez ibidez inter

alia. Tamē Fran. de zab. ꝓtrariū tenet in sua repetitiōe de sen. ex. in. c. ppendimus: dicens: q̄ ois dispositio ex falsa causa vitiat: qñ causa est adequata effectui: ita q̄ disponens cessante causa nō erat dispositur⁹. C. de falsa cā adiecta legato. l. j. vbi casus est notabilis: ꝛ sic vult q̄ excōicatio lata ex falsa causa nō tenet: qñ excōicans sciuisset causam nō esse veraz nō fuisset eū excōicaturus: dicta tñ glo. cōmuniter tenet: ꝛ ideo dicūt Inno. Host. ꝛ Gul. q̄ tutius est dicere q̄ talis excōicatio tenet: vt xj. q. iij. c. j. ꝛ. c. si eps: q̄z nō est error intolerabilis expressus: ꝛ licet causa sit falsa nō est tamē impossibilis: vnde cōsulendū est: q̄ ad cautelā absoluat quo ad forum iud: ciale licet q̄ ad deū ligatus nō est: nisi forte ligaret ex cōtemptu. Pro quo sciendū fm Jo. an. de sen. ex. li. vj. in. c. dilecto sup verbo cōtemptus: q̄ quinq̄ modis excōicatio cōtemnit. ¶ Primo qñ excōicatus accumulat culpā culpe. ¶ Secdo qñ ex certa scientia ecclesiā intrat ena quando non dicit diuinū officiū. xxiij. q. iij. c. clericus. xxv. di. c. j. circa prin. nisi fuerit causa p̄dicationis qua audita exeat: vt de sen. ex. ca. responso: vel nisi solū transeat per ecclesiam qñ nō fiunt diuina. ¶ Tertio qñ non intrat ecclesiā: sed ad valuas audit diuinū officiū qđ est ꝓra iura: extra de pe. ꝛ re. c. q̄ in te. de sen. ex. c. ꝓmittimus: de priuile. vt extra de cle. excō. c. illud dñs. ver. illud aūt. ¶ Quinto qñ nimis dormit in sñia sic ligatus: vt de sen. ex. c. per tuas. ℣. verū in alijs: ꝛ maxime vltra annū. xj. q. iij. c. rursus: ꝛ. c. quicunq;: hec ille. ¶ Quarto queri pōt. vtrū igitur sñia excōicationis que nulla est liget scz quando in agente vel patiente nō est abilitas ferendi sñiam vel sustinendi. Ad hoc dicendū q̄ nō: qđ primo ptz in agente: q̄z forte nō est iudex illius in quē tulit sñiaz ꝛ sic dioecesanus nō pōt ferre in fratrem minorē aliquā censurā: vt ptz in sermone p̄cedenti ꝛ ideo dicit. xj. q. iij. c. j. q̄ sententia pastoris siue iusta siue iniusta est timenda: vel si iudex ille suus est: tamen iurisdictionem illā exercere nō potest: vnde excōicatus excōicatione maioris non excōicat: vt. xxiij. q. j. ca. audiuimus: ꝛ sic loquit. c. cui est. xj. q. iij. vbi sententia lata fuit ab heretico: qui iurisdictionē non habet: nec etiā laicus: vt. xc vj. di. c. bene quidem. Secūdo vero patet in patiente inabili: vt pote cum is in quem sententia fertur est talis q̄ delinquere non potest: vt infans furiosus vel similes vsuz rationis non habentes: si hoc est notum vt notauit Innocen. de sen. ex. ca. romana: ℣. in vniuersitatem. lib. vj. vel saltem huiusmodi sententie non est capax: sicut infidelis vel saracenus: sic enim non est de corpore ecclesie. iij. q. j. c. multi. de diuor. ca. gaudemus. ¶ Ad maiorem tamen euidentiam Jo. an. li. vj. de sen. ex. in. ca. presenti. diuersos casus exprimit in quib⁹ excōmunicatio nulla est. Primus est quando post appellationē legitimaz excōmunicatio fertur: tunc enim nulla est: vt de offi. dele. c. cum contingat: saluo quod dicitur lib. vj. de sen. ex. c. licet. Secundus est quādo sententia continet intolerabilem errorem vt de sen. excom. lib. vj. venerabilem: ꝛ ratio est fm eundem Jo. vbi sup̄a: quia cum excōmunicatur quis eo q̄ facit quod bonum est: vel non facit quod malū est: si ecclesia vellet talem sententiā ligare cum appareas ex forma sententie q̄ subditus non debeat parere: videret per consequens peccatū de sibi quo cōstaret oppzobare vt licitū: ꝛ hoc dicere non esset bene catholicū: ꝛ hi duo casus habentur extra de sen. ex. ca. per tuas. Tertius qñ quis excōmunicaret excōmunicatione maiori illos qui excōmunicato cōmunicarent nō in crimine sed in locutione ꝛ in alijs casibus in quib⁹ incurritur minor excōmunicatio: talis enī sententia non valet nisi trina monitione premissa vel vna pro tribus ꝛ nisi admonendi nominatim exprimantur vt li. vj. c. statuimus. c. cōstitutionē. c. statutum. Quartus quādo iudex non erat is qui tulit sententiam saltem eius in quem tulit: vt de consue. c. iij. ꝛ de priuile. c. cū olim. Quintus cū a suo iudice profertur sed excōmunicato: vt. xxiij. q. j. c. audiuimus. c. aperte. Sextus cum a delegato quis excōmunicatur cōtra delegantis intentionem: vt extra de preben. c. fi. vbi plane de hoc. Septimus quādo fertur excōmunicatio contra priuilegium: vt extra de excess. prela. c. sane. Similiter si prelati excedunt numerum electionū in visitando tunc excōicatio non tenet de quo lucide patet extra de censibus. c. cū apostolus. ꝛ de excess. prela. c. cum ad quorundā. Octauus cum ab intruso vel a iurisdictiōe suspenso quis excōmunicat: vt. xj. q. iij. c. alienationes. Nonus quando fertur a violante interdictū hominis vt patz expressum de excess. prela. c. ranta. Decimus quando fertur a delegato impetrato ab excōmunicato in casu nō permisso: vt li. vj. de rescrip. c. j. Undecimus quādo prelati interdicerent subditis suis: ne superioribus vel

legatis seu inquisitoribus statū exponant ecclesiarū suarū vel monasteriorū: ⁊ de hoc ferrent sententiā excōmunicationis: vt li. vj. offi. or. c. qr plerique. ¶ Quinto p̄terea queri potest q̄ requiruntur in absolutione ab excōicatione maiori. ¶ Ad hoc dicendū q̄ quatuor requirunt principaliter. Primū est vt excōicatus prius iuret stare mandatis ecclesie: vt extra de sen. excom. c. ex tenore: qd̄ tamen iuramentū non est de substātia absolutionis. eo. ti. cū desideres: ideo si omittatur qd̄ tñ fieri non debet nihilominus tenet absolutio. Qd̄ si q̄ritur que mandata debent absoluto fieri qui iurauit: dicendū: q̄ si excōicatus erat a canone: p̄ncipaliter iniungendū est ei qd̄ contra eundem canonē nunq̄ veniat: vt incendiario q̄ nunq̄ incendat: p̄cussori clerici q̄ nunq̄ p̄cutiat: ⁊ sic de alijs: vt. xxiij. q. vlti. ca. pessimā. Secundū est q̄ si fuit excōicatus pro notoria in aliquē offensa: tunc absolui nō debet nisi prius sufficiens emenda p̄stet: pro occulta vero offensa vel ꝯtumacia sufficit iuratoria cautio: vbi nulle petunt expense vel satisfactio dāni: sed vbi petunt expense: non debet absolui nisi satisfaciat: ⁊ peccat qui talē absoluit: licet ab excōicatione absolutus sit: si saltem satisfacere pōt: q̄ si non pōt tunc similiter non debet absolui nisi recepta ab eo idonea cautione: q̄ satisfaciet si ad pinguiorē fortunā peruenerit: vt extra de ver. signi. c. ex parte. ⁊ extra de soluc. c. odoardus: dicta aūt cautio erit pignoratitia vel fideiussoria q̄ dicitur idonea: quā si p̄stare non potest saltem p̄stet iuratoriam: ⁊ sic absolutio non est ei deneganda: vt. xxvj. q. vj. ca. si presbyter. Tertium q̄ absoluat per eum qui tulit sententiā vel per eius superiorez aut aliū cui cōmisit: ⁊ hoc cuz psalmo ⁊ oratiōe ⁊ verberibus: ⁊ postea subiungat: absoluo te a tali sententia excōicationis: vt de sen. excom. a nobis. Qd̄ si fuerit excōicatus ab vno iudice quidē sed propter plures causas licz vna sententia: ⁊ tūc si plures intendebat ferre sententias tot erunt etiā absolutiōes quot cause: s̄m Guil. de mon. laud. in cle. grauis de sen. excom. Si vero ꝓpter oēs causas intendebat ferre vnā sniam: tunc sufficit vna absolutio: dūmodo oēs cause sint expresse: alias eni nō sufficit si est dubiū: tunc ad iudicem est recurrendū: hec de sen. ex. c. cū pro causa. Si vero pluribꝫ sententijs eum excōicauit intendens eum pluribus ligare sentententijs tunc vt dictum est plures absolutiones sunt necessarie: si vna tantū: vt dicendo excōmunico anathematizo ⁊c. tunc vna sufficit absolutio. Si proinde ligatus est a pluribus iudicibus: ⁊ oēs habent vnam iurisdictionē tūc valet quod fit ab vno ⁊ vna absolutione: dūmodo tamē ab alijs potestatem habeat: q̄ si diuersas habēt iurisdictiones: tunc erunt tot absolutiones q̄t excōmunicatiōes: hec Guil. ibidem inter alia ⁊ si celauerit vnam ex causis propter quas erat excōmunicatus: erit absolutio subreptitia nec tenebit: vt de sen. excom. c. officij. Quartū deniq̄ est: q̄ post absolutionē excōmunicator absoluto faciat mandata iusta ⁊ rationabilia: alias eni appellare pōt: vt extra de pactis c. fi. ⁊ de appel. c. vt debitus: in excōmunicatione tamē minori causam exprimat excōmunicatus sacerdoti proprio ⁊ sic se faciat absolui specialiter ab eadem: ⁊ intelligitur ꝓprius sacerdos curatus vel diocesanus aut alius q̄ de licentia eorū est electus: nec requirit iuratoria cautio: vt de sen. excom. c. nuper: circa fi. ¶ Porro defunctus absolui debet hoc modo si fuerit sepultus in cimiterio non exhumabit corpus sed sepulchrum verberabit: vt fit circa viuos: vt di. ca. a nobis: ⁊ talis absolutio valet s̄m Guil: vt sepeliatur in loco sacro: vl vt sepultus non exhumetur et oretur ac celebretur pro eo: ⁊ licet in mortis articulo potest absolui quilibet excōmunicatus a simplici sacerdote: vt de sen. excom. c. non est dubium: ⁊ de sepul. c. parochiano: tamen mortuus absolui non potest nisi ab eo qui poterat eum sanū absoluere: vt patet in dicto. c. a nobis. Et iterū licet excōmunicatus pōt etiam inuitus absolui ab excōmunicatione: sicut inuitus poterat excōmunicari: imo etiam manente controuersia pōt aliquis excōmunicatiōem etiā iuste latam discrete remittere: si illius saluti viderit expedire s̄m Tho. in. iiij. dist. xviij. Idē Alb. Tamen mortuus absolui non potest nisi in eius morte signa cōtritionis apparuissent: vt dicto. c. a nobis: ⁊ in glo. ¶ Sexto deniq̄ queri potest: vtrū absolutionem extorquens per vim vel per metū: beneficiū absolutionis consequitur. ¶ Ad hoc rñdet Grego. x. prout cōstituit in cōcilio generali lugduneñ. ⁊ habetur in. vj. de his que vi vel metus causa fiunt: dicens: absolutionis beneficiū ab excōmunicationis sententia vel quacunq̄ reuocatione ipsius aut suspensionis seu etiam interdicti p vim vel metū extorta: presentis cōstitutionis auctoritate omnino viribus euacuamus. Ne

autem sine vindicta violentie excrescat audacia malignandi: eos qui absolutionē siue reuocationem huiusmodi vi vel metu extorserit excōmunicationis sententie decernimus subiacere: hoc ibi: ex quibus patz q absolutionē extorquens est excōmunicatus ipso iure: sed sm Jo.an.a suo ordinario potest absolui: qō sm Jo.an. in nouella intelligendū est tam de muliere qz de viro: licet dicat textus eos: dicit insuper glo. super illo verbo: extorserint: q si quis metū intulit tamen iudex eum absoluere voluit: tunc absolutionem extorquens nō manet excōmunicatus: quia verba sunt intelligēda cum effectu: similiter si absoluendus non incurrit sed alius: non erit excōmunicatus: secꝰ tamen si mandauit vel eius nomine factum ratū habuit: dicit dencz super eadē vltima glo. q per vanū metum illatū non incurrit quis hāc penā: qz talis metus non inducit restitutionē nec proprie metus appellatur. Vnde quis metus dicatur iustus vel vanus: notatur eo. ti. cum dilecti: z vt cōmuniter dicūt doctores hoc arbitrio boni viri relinquendum est: sm Jo.an. in nouella. Ad laudem dei.

¶De priuilegijs clericoꝝ ꝓiugatorū z non ꝓiugatorum: z de octo excommunicationibus seculares clericos concernentibus. ¶Sermo xij.

On occides. Exodi.xx. Expediri vtrumqz de sententia excommunicationis in generali: iaz ad particularia stilum conuertentes: ¶ Primo duximus breuiter prosequi excōmunicationes statum clericalem cōcernentes. ¶ Ad cuius euidentiā primo queri potest que sint emunitatis priuilegia clericis a iure prestita. ¶ Ad hoc breuiter dicendū est per distinctionē aut enim clerici sunt coniugati aut non: quia clerici primā tonsuram habentes vel etiam minores ordines possunt si voluerint cōtrahere z clericatum deserere. Si ergo sunt coniugati gaudent priuilegio duplici: si tantū cum vnica z virgine cōtraxerint: z alia que requirunt ad clericatū non omiserint: que priuilegia ponuntur in.vj. de cle. coniuga. c. vno. ¶ Primū est q verberans illum incidit in excōmunicationem: que ponit.xvij.q.iij.c.si qui suadente. ¶ Secundū est q a iudice seculari nō potest pro criminibus conueniri vel cōdemnari ciuiliter vel criminaliter: vel etiā puniri: vt dictū c. vno. li. vj. alioquin facientes contrarium incidunt in eandem excōmunicationē sicut violantes aliorum clericoꝝ priuilegia. Veruntamen hec priuilegia p̄dicti perdūt in sex casibus ¶ Primus est si tonsuram z vestes clericales non deferunt: vt dicto. c. vno. lib. vj. ¶ Secūdus autez si bigamu fuerint accipientes duas vxores aut vnaz corruptam: vt li. vj. de biga: c. vno: z videbuntur latius inferius. ¶ Tertius si actum clericalem contrarium exercuerint: vt si mulitauerint: vt de cleri. non resi. c. vlti. z in glo: de sen. excom. c. in audientia. ¶ Quartus si etiam tonsuram z vestes deferentes carnifi cum vel macellatorū aut tabernatoꝝ artem exercent z moniti terno non desistunt: siue ea reassumunt perdunt omnino priuilegium: si coniugati: sin autem in rebus tantū: z si oino incedunt vt laici: perdunt etiam in personis q̄diu hec agunt: vt in cle. de vi. z bone. cle. c. dioce. ¶ Quintus si infra annū artem loculatorum imitantes etiam non animonitinon dimittūt: vel si minoꝝ tempore admoniti nō desistūt vt li. vj. de vi. z bone. cle, c. clerici. ¶ Sextus si imiscent se tyrannidi z enormitati etiam si nō sint admoniti priuilegiū perdūt: vt de sen. excō. c. cum nō ab hoie: possunt tamen portare arma ex iusta causa: vt si transeūt per loca periculosa ꝓpter timorem hostiū vel latronū licet percutere nō debeant nisi vim vi repellendo. ¶ Septimus qū propter crimen aliq̄d degradati sunt: vt de ver. sig. c. nouit⁹ vbi plane de hoc. Si vero clerici nō sunt coniugati tūc gaudent triplici priuilegio q̄ priuilegia dicunt emunitates: ab eo quod extra: z munera: quasi extra munera: est enim emunitas quedā libertas cōperens ecclesijs personis z rebꝰ ad eos spectantibus. ¶ Primū ergo priuilegiū est circa emunitatem psone habens tria capta. ¶ Primū consistit circa emunitatē canonis. xvij. q. iij. si q̄s suadente q si eū peutient temere se excōmunicatus: etiā si voluntarie se verberibus subiecit. vt de sen. excō. cōgnt. j. z idem est de intruso in vincula: vt eo. ti. c. nuper: nisi in casu qui tangit li. vj. de elec. c. vbi periculum: z sm quosdā in casu qui ponit de iureiur. in. c. ex rescripto: istud tamen priuilegiū cessat in multis casibus etiam ipso alias priuilegiū retinente. Primus si prelatus ecclesiasticus eum capit per se vel per aliū: vt de sen. excom. c. vt fame: z eq. ti. lib. vj. ca. clericos. Secundus si turbans officiū diuinū ab

habente officiū in eccl'ia siue de facto siue ō
iure moderate percutiāt: vt eo. ti. c. veniēs et
istud moderate repetitum intelligit i q̄uor
casib' sequentib'. Tertius si dñs familiares
moderate percuat. Quart' si magister caus
sa disciplinę suū discipulū: de quibus lan' in
feruis videbitur. Quintus si ꝓpinquus ꝓpin
quum clericum nō inferioris gradus: eo. ti. c.
quum clericum nō inferioris grad': eo. ti. ca.
cū voluntate. Sextus si turpit' inuēt' cū mu
liere uxore filia uxore nec. vt eo. ti. ca. si vero. §. nec
ille. Septimus si ꝓbabilit' ignorabat eū cle
ricum: vt dicto. c. si ꝓ. Octau' si in loco: vt
eo. ti. c. j. Nonus vim vi repellendo: vt eo. ti.
c. et tenore: et de homicid'. cap. significasti. q̄.
omēs hi casus notāt i dicto. c. cū voluntate
in glo. penul. Decimus si amēs furiosus vel
dormiens peruit vt i cle. vna: de homicidio.
Undecim' si negotiationib' se imiscet: vt de
cohabit: cle. et mu. ex lr̄is. Scōm pinde capi
tulū ꝓsistit circa imunitatē rerū clerici nō ꝓ
gant: q̄ sez a tali clerico pedagia ꝓ eius pso
na vel guidagia non exigant: vt li. vj. de cen
sib': q̄. q̄: vñ singularis pson̄a ꝓuilegiū h̄ vi
olās excōicat' c. villa ciuitas vl' vniuersitas
subiacet interdicto vt di. c. q̄. q̄: et in cle. de i
mu. eccl'. et de censib'. c. pñm. Tertiū capit̄ nō
de pena iponenda clericis collectas aut alia
onera personalia: alias si moniti nō desistunt
sunt excōicandi: de immu: eccl'. nō min'. c. si ad
uersus: et eo ti. lib. vj. c. vlti. vt infra patebit.
¶ Secundū ꝓuilegiū cōsistit circa imu
nitatez rerū ecclesiar: sez q̄ in ipis vel ꝓ ipis
talibꝫ vl' exactionib' nō grauent: nec ipor ꝓ
uentuū pars aliq̄ subtrahat: nec aliqua one
ra p cōmunitates vl' dños imponant: vt de i
mu. eccl'. c. nō minus. c. si aduersus et eodē. ti.
li. vj. c. vlti. et idem nō de rebus clericor̄ vsib'
deputatis non meramonq̄ cā delatis: vt di
cum est: veruntamen nō defenditur cleric'
a pmo statutis in bonis ꝓpr̄is tertio mo
nitus se negociationibus immiscens. ¶ Ter
tiū ꝓuilegiū consistit circa immunitatē fori
vel iudicij sez q̄ clericus in sacris vl' in mino
ribus: incedens in habitu et tonsura cor̄ iu
dice seculari trahi non potest ciuiliter vel cri
minaliter: nec puniri per iudicem ciuilem: vt
xj. q. j. capi. j. et. q. et ca. continua: de foro com
pe. ca. j. et. q̄. nec tali ꝓuilegio renunciari po
test ex pacto. xj. q. j. ca. ista inolita. c. placuit: ō
fo. cōpe. c. si diligenti: nisi deligi tunc se
se tyranniçi et enormiter: tunc cū seruantur il
lud capl'm cū ñ ab hoie: de iudicijs: vide pul
chrū ꝓcessū q̄ enā ꝓcedit si factus in cozri
gibilis ōfert habitū et tonsurā. vt de sen. excō.
c. ꝓpendim'. Notandū ñ q̄ h̄ ꝓuilegiū cle
ricale oīno perdit in tribꝰ casib' sine monitio
ne ꝓuia: et tribꝰ cū monitiōe ꝓuia. Primus ca
sus ē q̄n clericus ē degradatus: q̄ tūc tradit
iudici seculari puniendus. vt dicto. c. nouim'
et de hereti. c. ad abolendā: forma ꝓo degra
dationis ponit. li. vj. de penis. c. degradatio:
vbi plane de h̄. Scōus si ꝓ annū exercet ar
tē Goliardi vel bufonis vel ioculatoris licet
habitū et tōsurā deferat: vt. li. ō vi. et hone. cle.
clerici. Tertius q̄n habitu et tōsura dimissis
se publice seuis imiscet: et dico seuis: q̄ distin
guit inter crimia enormia leuia et mediocria:
q̄ distinctio ꝓbatur. dicto. c. ꝓpendim' de sen.
ex. c. in audientia: c. cū nō ab hoie: licet et circa
hec multa scripta sunt: tamen conclusio est q̄
in enormibus non est necessaria monitio: in me
diocribus autem et leuibus sic. Crimē aūt di
cit seuum quod sine graui scandalo tolerari
non potest: de sen. ex. c. cū illor̄: et maxime q̄n
fm leges corporalis pena debetur similiter
criminis publicitas persone qualitas cōtra
quam infamia perseuerantia et similia seueri
tatem habent iudicare vt dicto. c. cum illor̄ū
vñ Jo. an. de renū. c. nisi cū pridem: sup glo.
ex loco isto enumerat. xxiij. crimina que dicū
tur grauia. ¶ Preterea primus casus ex tri
bus vbi requiritur premia monitio est. quando
clericus se imiscet nō enormib' sed media
cribus vel leuibus licet tonsura dimissa ha
bitum deferat laicalē. vt de vi. et hone. cle. ca.
ex lr̄is. Scōus si artez goliardi vel ioculato
ris infra spacium anni monitus non dimit
tit. vt eo. ti. li. vj. cap. vno: vbi dicitur q̄ caret
bit omni ꝓuilegio clericali: et ideo talē ver
berans non incidit in canonem fm Jo. an. et
archid'. licet etiam sit clericus in sacris Ter
tius si officium carnificum et macellor̄ publi
ce et personaliter exercet. terciocz monitus in
fra terminum non cessat: vel officium reassu
mit: vt incle. j. de vi. et hone. cle. in dictis ergo
casibus ipso iure oīe ꝓuilegiū amittit. de pe
nitente ꝓo clericū ad se defendendū videbi
tur infra. Sexto principaliter q̄ri potest q̄ sūt
excōicationes cōcernentes statutū ecclesiasti
cum q̄s incidāt transgressores ipso iure. Ad
hoc dicendū q̄ ꝓma excōicatio est ō iudicib'
et habetur li. vj. de iudi. in. c. mulieres vbi dr
q̄ ex q̄cunq̄ causa in iure nō expssa non sunt

iudicio personaliter trahente: sed sine necessa-
rium est eaꝝ testimonium in cā: muteret iudex
interdum ad eas expēsis ꝓducentis. aliqn
iudex fraudulenter vel ficto mō vadēs vt eā
occasione tali visitare possit: ꝛ iō eā in testem
noiari iussit: ē excōicatus: ꝛ intelligit ꝓprie ō
iudice ecclesiastico. Dicit tamē Jo. an. in no
uella: ꝙ in eū casum quo fieret talis fictio in
iure ciuili inter laicos non videt quare nō sit
locus huius pene in iudice laico: sed plus di
cit: ꝙ pars vel eius ꝓcurator: ꝛ laici si preci-
parent huic fictioni: puto nominādo mulierē
in testē ad hunc finē: excōicati essent ex pręci-
pio: vt de sen. excō. c. nup: ēpus nō absoluere
pōt hanc excōmunicationē: quia papa sibi nō
reseruat. ¶ Secunda ꝓ ē de ꝓseruatorib⁹
priuilegior que ponit li. vj. de offi. de lega. in
. c. hac constitutione. §. pars vero: vbi dicitur
ꝙ si pars ꝓcuraret ꝙ ꝓseruatores de alijs ꝙ
de manifestis iniurijs ꝛ violentijs scienter se
intromuterent: seu ad alia que ad iudicialem
indaginem exigunt suam extenderēt potesta-
tem: eo ipso conseruatores p vnū annū ab of
ficio sunt suspensi ꝛ pars que ꝓcurauit sen
tentiam excōmunicationis incidit a qua non
potest absolui nisi indebue fatigato ꝓtio ō
expensis satisfactat: ꝛ tunc fm Jo. mo. ꝛ ar-
chid: absolui potest ab ēpo. Dicit etiam Jo:
an. ꝙ si tertius non participando in hoc pri
cipat hec ꝓcuraret hac pena ligat⁹ nō esset: p
eo ꝙ in textu dicitur pars: virumꝝ autem iu
dex qui participare videtur crimini damnato
etiam excōmunicatus est: remittit Jo. an. ad
c. contingit. j. de sen. excō. ¶ Tertia pinde est
de inquisitoribus hereticę prauitatis: ꝛ ē du-
plex. Prima que ponitur in cle. j. de hereticis
circa finem: vbi determinatur de eis delinqn
tibus in tali officio inquisitionis: siue in faci
endo siue in omittendo: ꝛ si episcopi sunt vel
superiores: triennio suspendūtur ab officio:
alij vero sententiam excommunicationis in
currunt per solum romanum pontificem ab
soluendi: hic textus. Vnde vt dicit in glosa:
nota ꝙ duo requiruntur ad hanc penam. scz
ꝙ fiat contra iusticiam ꝛ cōtra ꝓscientiam: et
similem penam incurrunt qui vexant inquisi
tores quo quomodo super hoc quod glosat
Pau. vt in cratonibus fideiussionibus ꝛ sili
bus vt dicit Hatt. ꝙ si quis offendit aliquē
de familia epi vel inquisitoris qui interat ad
capiendum hereticum: non tamen animo ꝛ
pediendi officium vel iuuandi hereticum: ꝛ
propter inimicitias vel aliam causam: nō ꝓ
dicti quod impediat officium: poterit tamen
contra eū ꝓcedi tanqꝫ ꝫ ꝓturbatorē offic⁹:
fm ea que notat Jnno. in. c. j. de offi. dele. in
glo. magna circa pn. Ceterū ꝓ eo ꝙ ōr in tex
tu ꝙ si odū gre vel amoris lucri aut comodi
tēporalis obtentu contra iusticiā ꝛ cōscienti
am suaz obmiserint ꝫ quēlibet ꝓcedere vbi
fuerit ꝓcedendū: subinferi glo. ꝙ si ex alia cā
obmiserint: nō ḃ locū pena in eisdē. vñ omīs
hereticus licet etiā omnino occult⁹ ē excōica
tus ipso iure vt eo. ti. c. ad abolēdā: ꝛ. c. excōi
cam⁹. ꝛ h̄ sentit glo. ḃ ꝛ idē tenet Jo. an. xtus
ñ. q. j. in sūma. idē Goff. ꝛ Ray. in sūmis. Se
cūda ꝓ o sntia pontī in cle. ñ. de hereti. vbi po
nitur ꝙ nullus inquisitor esse poterit nisi. xl.
annum etatis attigerit: ꝛ ne pretextu offīj in
quisitionis quibuslibet modis illicitis pecuniā
extorqueant: nec scienter ob delictum cleric
rum ecclesiarum bona fisco etiam ecclesie ap
plicare pūmant: ꝙ si secus in his vel eoz al
tero fecerint. excommunicati sunt ipso facto;
non absoluendi nisi satisfactione ꝓmissa bis
a quibus extorserint: nullis priuilegijs seu re
missionibus super hoc valituris. dicit glo: ꝙ
hic non prohibetur imponi pena pecuniaria
sed prohibet illicitas exactiones: secus est de
licitis ꝛ hoc vult littera que dicit. extorqueāt
quod sonat vitium violentie vel fraudis: et
sic secus si iuste condemnent: caueant tamen
ne imbursent quia reputaretur extorsio: sed
dent pauperibus vel applicent officio inquisi
tionis. Dicit etiam glosa ꝙ bona clericorum
ꝓpria propter heresim cōfiscari possunt: ꝛ ad
dit glo. sup verbo pecuniam. ꝙ nomine pecu
nie intelligitur gōcunꝫ extimabile comoduꝫ
idem Pau. ꝛ Benze. j. q. j. ca. quicquid. c. sunt
nonnulli. Qđ autē debet precedere ante ab-
solutionē satisfactio. intelligit glo: si habeant
vnde satisfaciant: ꝛ tunc absolui possunt ab
ordinario: si tamen bona iuste fuerint cons
fiscata et hereticus postea conuerteretur ad
fidem: non sunt eidem ex debito restituenda
nisi de gratia fm Hatt. ubi. et in. capitul.
vergentis. in fine. Q Quarta autē est de
prelatis instituentibus heredes hereticos: q̄
ponitur extra de hereti. ca. si quis episcopus:
vbi dicit concilium affricanum: ꝙ epus hereti
cos siue extraneos siue consanguineos insti
uens heredes excōmunicatus est ꝛ h̄ intelli
gitur de q̄libet clericos: vt patz ibidē in. c. seqn
ti: ꝛ intelligitur de bonis ꝓprijs: quia de bo

nis ecclesie testari non potest. Quinta preterea est de prelatis per terras vagantibus: ꝛ ponitur in extrauagañ. vt prelatoꝝ: vbi excõmunicat prelatos qui latenter habitu trãsformato recedunt ab ecclesijs suis: ꝛ interdicunt ad curiam veniunt: ꝛ illicentiati recedunt: ꝛ receptatores eorum scienter: ꝛ ides habetur in extrauagañ. si decedat: vbi excõmunicat eos etiam si patriarchali dignitate fulgeant: sed quis eos absoluet ignoro. Sexta est de sequestratione fructuũ ꝛ ponitur in clemen. vna. de sequestra. poss. §. si quis: vnde sequestratur beneficiũ per ordinariũ loci vna sententia in possessorio vel petitorio in curia contra eum qui triennio nõ possedit promulgata ꝛ impediens vel sequestrans vel occupans fructus est excõmunicatus: ꝛ si de ligatoribus est: cadit de iure suo: ꝛ ſm Paulũ. de liza: hoc verbum impedire intelligitur hic de facto: secus si de iure: puta allegando sententiã non esse latã: ꝛ dicit glo. q sub hoc verbo si quis contemnetur etiam episcopus: nec possunt absolui nisi fructus restituant vel extimationem ꝛ tunc absoluant ab ordinario: nec etiam remissio partis aduerse iuuaret: quia p̃dicti fructus non sunt in libera dispositione partis aduerse: eo q sunt bona eccle: ꝛ hoc sentit Frã cus. de zab. qui dicit: q in eo q non fit absolutio nisi prius amoto impedimento: contra illos q in electionibus matrimonijs vel alijs quibuslibet negotijs voluntarie ꝛ maliciose impedimẽta ꝓponunt: q nõ possunt absolui nisi interesse restituant si p̃nt ꝛ impedimenta remoueri faciunt: ꝛ credit Laudunus confessores maxime discretos ꝛ literatos errare si alias istos absoluunt. Deniq; dicit glo. in verbo nullatenus ꝛ omnes scribentes super eodem q ordinarius hunc absoluere potest. Septima deniq; est de studentibus legentibus vel audientibus leges vel phyſicam: que ponit in. c. sup speculã. §. quia vero. extra ne cle. vel mo. Ad cuius euidentiam sciendum: q seculares clerici accedere possunt ad theologiaz vel ad canones tam audiendo q̃ legendo ꝛ studendo: vt dicit. §. quia vero: ꝛ idem est de artibus seu naturalibus. Si vero ad leges aut phyſicam audiendas legendas vel studendas accedunt: tunc si non sunt presbyteri vel beneficiati: sine meru constitutionis huius. id est sine pena excõmunicationis legere possunt ꝛ studere. Si vero presbyteri sunt licet non beneficiati: incidunt in canonem: nisi infra duos menses desistant: aut licet desistant ad tempꝰ tamen iterum in eis audire legere vel studere incipiunt: quia si fieret fraus legi: quod vitandum est ſm Hostien. ꝛ Joh. an. Si vero non sunt presbyteri sed beneficiati: tunc non incidunt canonem nisi habuerint dignitates vel personatus seu ecclesias. plebanias sub se capellas habentes in quibus instituuntur clerici perpetui: nec cõuenientes ab ipsis amoueri absq; causa rationabili: imo vult ibidẽ glo. q intelligi debet textus de omnibus ecclesijs curam animarũ habentibus: quia maior est ratio de habentibus curam animarũ q̃ de personatibus nullam curam habentibus: presertim cum is qui ad curam animarum eligitur ad ordinem sacerdotij promoueri obligat: alioquin eadem ecclesia ipso iure ꝓuatus est: vt de p̃ben. c. exturpãde. §. q vero: ꝛ dicit Hostien. vicariũ ꝑpetuum ecclesie curate hac cõstitutione constringi. Addit insuper glo. penul. in dicto. c. super speculã. ꝛ Jnno. ac Hostien. q auctoritate canonis huius excõmunicati absolui possunt a quolibet episcopo tam domicilij q̃ studij: cuius tñ est q tantũ absolui p̃nt ab episcopo domicilij. Octauo potest addi quedã excõmunicatio licet sit particularis: que ponit extra de locã. ꝛ conduc. §. c. q scz excõmunicati sunt magistri ꝛ scholares Bononie qui ante tempus ꝓductionis aliorꝝ magistrorꝝ vel scholarũ hospitia cõduxerint sine ipsorꝝ consensu: ex quo patet q non obligarentur cõducentes ante tẽpus hospitia per scholares nõ habitata: ꝛ licz Hostien. dicat q hac excõmunicanõe ligantur etiã alibi studentes tamen Goff. Jnno. Abbas ꝛ Ja. an. tenent ꝓtrariũ dicentes eã esse localem vt verba sonant: verũtamẽ ſm quosdã valent ad alia studia ranq̃ preceptũ: licet non rõne pene scz excõmunicationis: possunt aũt hmõi excõmunicati ab ordinario absolui: et quo eni papa sibi non reseruat absolutionẽ: eꝓ concedere videtur: vt de sen. excom. c. nuper. c. penult. eo. ti. in glo. penul. De nona vero excõmunicatione. §. illorꝝ qui inducunt alios ad vouendũ ꝛ voto eligendũ sepulturam: videbit in sermone sequenti: quia est sententia cõmunis religiosis ꝛ clericis secularibus. Ad laudem dei.

¶ De vndecim excõicationibꝫ q̃ concernũt statum religiosorꝝ: tã possidẽtium q̃ mendicantiũ. ¶ Ser. xiij.

On occides. Exod. xx.

n Uisis de excōicationib⁹ q̄ concernūt solum clericos seculares: iam ordine debito prosequendū est: de his que religiosoꝝ statum comphendunt tam possidentiū q̄ꝫ mendicantiū. ¶ Pro quo sciendū q̄ p̄ma excōmunicatio est de apostatis: que ponitur in. vj. ne cleri. vel mo. vt periculosa: vbi dicit: q̄ si tacite vel expresse professus quācunq̄ religionē in scholis vel alibi temere sue religionis habitum dimittit: est excōmunicatus ipso facto: dicit ibidē glo. q̄ si ex causa dimittit habitum. puta propter timorem non est excōmunicatus. ⁊ Jo. an. in nouella non putat esse de mente legislatoris: q̄ monachus in cella dimittens habitū vel dū in occulto balneum intrat aut in lecto sine habitu iacet: ligetur hac excōmunicatione: sed qn̄ se conspectib⁹ hoim exhibet sine habitu: in habitu laicali vel secularis clerici sine iusta causa: tunc ligetur: quāto magis si ex turpi causa: vt eundo ad lupanar ⁊ ad hoc faciat principiū capituli qd̄ vult eoꝝ vagationibus prouidere: vnde Hein. boyc: in c. preterea. de apostatis dicit: q̄ ibi est argumētum q̄ omnis apostata religionis est excommunicatus. Idem archid. Jo. an. ⁊ Hostien. Nec ab ista excōmunicatione excusatur religiosus curatus ecclesie parochialis si dimittit habitū: ſm Jo. cald. in quadā additione: in isto. c. super verbo aliquis: nec mirū cū Guil. de mon. laud. in cle. ij. de censibus: super verbo consumunt: dicat q̄ istud. ca. vt periculosa etiam locum habet in ep̄o religioso si dimittit habitū: huius tamen excōmunicationis absolutionē papa sibi non reseruat. ¶ Secūda excōmunicatio est de religiosis studia literaruꝫ accedentibus sine licentia: que ponitur in dicto. c. vt periculosa: vbi dicit: q̄ religiosus sine licentia sui p̄lati cum cōsilio sui cōuentus accedens ad studia literarū est excōmunicatus ipso facto: et dicit glo. super verbo: a suo prelato: q̄ ep̄s sine licentia abbatis vel locum tenētis qui proprius suus p̄latus dicitur: hanc licētiam dare non pōt: immo nihilominus incurreret illam excōmunicationē: ⁊ est eadem excōicatio cū precedenti. ¶ Tertia excōmunicatio est de docentib⁹ tales religiosos: ⁊ habet in di. c. vt periculosa: vbi subdit: doctores siue magistri que religiosos suo habitu dimisso leges vel physicā audientes scienter docere aut in scholis suis retinere presumpserint: eo ipso simili sint sententia innodati: vbi glo. arguens q̄ doctor non est excōmunicatus si religiosus nō dimisit habitū: postea tenet ꝯtrariū: ⁊ hoc placet archid. ⁊ dicit Jo. an. hoc teneas saltē postq̄ꝫ monachus canonem incidit: vt sic saltem excōmunicato cōmunicet in crimine sup quo obligatus est ⁊ remittit ad. c. cōtingit: de sen. excom. Quod si monachus talis scholas exire noluerit: dicē glo. q̄ doctor exeat scholas sicut fit quando excōmunicatus intrat ecclesiā: huius etiam absolutionē papa sibi non reseruauit. ¶ Quarta excōicatio est de studentibus physicam vel leges: ⁊ ponitur extra ne cle. vel mo. c. non magno: vbi dicit concilium turoneñ. q̄ religiosi professi exeuntes ad audiendū leges vel physicam: nisi infra duos menses ad claustrum redeant: excōmunicati sunt: ⁊ in nulla causa patrocinari possunt: ⁊ in choro capitulo ⁊ ceteris erunt vltimi nec sine dispensatione pape possunt promoueri: ⁊ addit eo. ti. c. super specula: q̄ eoꝝ excōmunicatio p ordinarios locoꝝ debet publicari. Hic tamē est cōtrouersia inter doctores: nam quidā tenent q̄ q̄ꝫcito religiosi in scholis audire incipiunt: ⁊ si semel audiant legant vel studeāt: ipso facto omnes penas incurrunt: hoc Hostien. in dicto. c. super specula: ⁊ hoc est securius ꝓpter obseruationē. ca. huius sup specula. Alij vero vt Vincen. Goff. Inno. ⁊ archid. dicūt q̄ talis habet duos menses infra quos illas penas euitare potest: q̄ si talis non erit sed in claustro suo audit legit vel studet leges vel physicam: tunc similiter est duplex opinio. dicit. Inno. in dicto. c. non magno: q̄ simili modo incidunt canonem. Idem tenet Hostien: dicens: q̄ licet non ligetur ista cōstitutione q̄ ad verba tamen quo ad mentem legislatoris bene ligat: quia finalis causa huius cōstitutionis esse videtur: q̄ iste scientie religiosis non cōgruunt: ⁊ hec opinio tutior est: ideo contrariā opinionem gratia breuitatis omitto. Concludit tamen Jo. an. q̄ a lectione auditu ⁊ p̄ncipali studio hic prohibent: qd̄ quidā declarant dicentes: q̄ si studens in legibus hoc facit principaliter causa illas sciendi tunc ligatur: sin autem sed solū in q̄ꝫtuꝫ facere possunt ad notitiam canonū: hoc facere potest nec canonem incidit. sed quia physica ad cognitionem alterius scientie non multū facere potest ideo religiosus eam studens indistincte ligatur: hanc tamen absolutionem sibi papa non reseruauit: nisi quantū ad promotionē: vt in

Nectis.c.non magno: ⁊ sup specula.fm Host. Spe.⁊ Jo.an. ¶ Quinta excōicatio ē de religiosis discurrētib; q̄ ponit in cle.de sta.mo. c.ne in agro.§.qz ꝟo nō nulli monachoꝝ sicut accepimꝰ suaui iugo regulari obseruātie obiectū interdū ꝓprijs relictis monasterijs: se i eis secure morari non posse fingētes: vl' alio colore q̄sito p curias p̄ncipū euagādo discurrunt ⁊ nisi a p̄latis eoꝝ petita pēsio vl' subuētio assignet eisdē ꝯspirantes in illos eisq; ꝓditionem vel alia grauia imponētes: eos capi vel incarcerari: ipsorum monasteria cōburi ꝓcurāt: ⁊ interdū ipoꝝ monasterioꝝ bona in totū vel in ꝑtē non modicā occupare p̄sumūt ⁊c.⁊ hos excōicat ipso facto: si ad curias se ꝯferūt: vt p̄latis aut monasterijs suis damnū inferāt: ⁊ fm glo.hz locū tā in canonicis regularib; q̄ monachis ñ tñ i his q̄ administrationē aliq̄ habēt ⁊ addit glo.q̄ duo requirunt ad hāc excōicationē scz q̄ curiā intrauerint ⁊ aīm damnādi monasteriū vel p̄latū habuerint nec putat ponderādū hr̄e licētiā: vel non hr̄e: cū h̄ in textu nō repetat: hinc ē q̄ etiā de licētia prelati curiā intrās.f ad h̄ intrās ē ligatꝰ.ex solo q̄ exitu claustri ob hāc causam non ligat. Qd̄ si curiam intrauit hoc animo sed damnum non intulit: vel quia forte non potuit vel penituit.dicit glo.q̄ nihilominus est ligatus. Idem dicit Paulus. Hanc etiaz excommunicationis absolutionem sibi papa nō reseruauit. B Sexta excōmunicatio est de monachis arma tenentibus ⁊ ponit i dicto.c.ne in agro.§.quia vero.vbi subditur: prefate quoq; sententie monachos infra septa monasteriorum sine licentia abbatum suorū arma tenentes decreuimus subiacere.et potest prior hanc licentiam dare qui est loco abbatis.ar.ne sede va.cap.j.et.de sta.mona. c.monachi.nec fm Paulum sufficit petere licentiam nisi obtineatur: vt de elec:ca.si religiosus.⁊ lib.vj.de testa.ca.si religiosus.⁊ addunt. Pau.⁊.Genze.q̄ hoc verbum tenētes denotat temporis continuationem: vt sic tenere sit cum effectu.ff.de ver:sig.l.nomen.§. tenere. Qd̄ si tenet eandem extra monasteriū non hz in eo locū hec pena fm glo.⁊ Guil.q̄ addit si etiam monachus teneat i alieno monasterio non suo.qz littera loquens septa monasterij.debet itelligi de proprio monasterio q̄uis autem non sit locus pene si tenet ea extra septa monasterij: tamen hoc non licet hec tamen sententia non includit canonicos regulares fm veriorem opinionem quā tenet Genzelinus cuius ratio est.quia in hac excōmunicatione nō addidit d̄ canonicis sicut in prima nec debet fieri extensio huius pene ad non suos terminos licz ipsi anime videatur esse fauorabilis. ¶ Hic primo queri potest vtrum indistincte verum sit: q̄ nō licet monachо tenere arma sine licentia sui abbatis p̄sertim cum contingere potest magnum periculum: quia si abbas odio capitali monachū persequatur potest eum percutere: vulnerar̄ ⁊ interficere.nec se posset monachus defendere vim vi repellendo: quod tamen ē de iure naturali.vt de resti.spo.c.olim.j.⁊ in cle.pastoralis: de re iudi. Ad hoc respondet Guil. q̄ sic ille tex.debet intelligi: q̄ abbatis licētia debet peti si tamen talis est erga suos monachos q̄ ab eo sit licentia postulanda: nam si talis esset q̄ eius ꝯsortium esset intolerabile. vt quia parit ꝯtumeliam creatoris.vel quia subditis iniungit intolerabilia.vel qz monachos odio capitali persequitur: tunc sine licētia eius possunt monachi arma assumere: si ñ potest alijs remedijs succurri vt de appel.c. de priore: de homicid.c.significasti: ⁊ in dicta cle:pastoralis. ¶ Scdo queri potest: qd̄ p arma debet intelligi: cum armorum appellatio videatur esse generalis: ita q̄ cōprehendit etiam lapides. Ad hoc respondet glo.q̄ hoc ꝟbum arma non sumit hic ita latissime: hinc dicit. Pau.q̄ h̄ loquitur de armis miliaribus: non clericorum que sunt lachryme: vt.xxiij.q. vlt.c.conuenior: vbi subdit Ambro. Lachryme mee mea arma sunt: talia enim munimenta sunt sacerdotis: aliter nec debeo nec possuz resistere: ⁊ quod hoc itelligi debet de armis que sunt ad vsum pugne: alias si in camera vel infra septa monasterij monachus lapides habeat ad alium certum vsum vel cultellum antiquum ꝓ coquina vl' qd̄ simile: nō est locus huic pene: secus si lapides habeat iuxta ianuam ad vsum pugne videndū tñ ē ex forma modo ⁊ alijs circūstantijs: an talia teneat vt arma offensibilia seu defensibilia vt sunt ea que communiter adinuadendum vel defendendum arma dicūtur.cui ꝯcor.Guil. dicens q̄ h̄ comp̄henduntur arma ⁊ hoc fm h̄ iudicare debet: q̄ tamen ꝯiecture non sūt necessarie in notis ⁊ maiorib; armis: vt lanceis gladijs: balistis ⁊ similibus.sed Genze dicit q̄ non fuit mens cōditoris si monachus teneat lapides vel fustes q̄ sit locus huic pene: naz

videl dixisse de illis armis que communiter arma dicuntur inuasiõis: sicut sũt gladij: lancee ⁊ similes. ac arma defensionis sicut galee lonee ⁊ similes: quia enim talia arma ad defensã q̃cq̃ habentẽ faciunt audaciorẽ ad malũ: hec ille: utiq; nõ est ab oib; abstinere. ¶ Se puma excõicano ẽ de simoniace receptis in religione: que pontif extrauagan. Urbani pape: que incipit ne in vnea: vbi p̃cipit ne a pso nis q̃buscunq; volẽtib; ingredi eoꝝ religiões ecclias monasteria domos seu loca in earuꝝ receptiõe aut añ vel post q̃cunq; pactus pcandia siue cenas pecunias seu localia aut res alias etiã ad ecclasticũ seu quẽuis aliũ p usꝝ vsum deputata seu deputãda decetero directe vl indirecte petere vel exigere quocũq; mõ psumãt: alia dũtaxat receptum que puꝝ ⁊ spõte oi pactione cessãte dare voluerũt q̃ si secus egerit si psone singulares exiterint tam dantes q̃ recipientes huiusmõi excõmunicationis: si vero capla vel cõuentus fuerint suspensionis sententijs eoipso decreuimus subiacere: a quibus preterq; in mortis articulo absolui nequeant absq; sedis aplice licentia speciali: hoc ibi preter alias penas in iure tactas: vt extra eo. ti. quoniã simomaca. ⁊. ca. ex insinuatione. de quib; postea lacus videbitur. Et dicit Hen boyc. in. c. post translationem: de renunc. q̃ solus papa dispensare cũ recepto simoniace in religione tam in ordinibus q̃ in beneficio q̃ in religione vel loco. ¶ Octaua excõmunicatio est de electõe abbatisse vl prioꝝsse: vbi per prioꝝssam monasterium gubernatur q̃ pontif. li. vj. de elec. in c. in dẽtatibus: quod. c. tractat de electõe abbatisse vbi subditur. §. postremo: bi quos ad dirigendas in hmõi electionibus monasteria les eadem deinceps contigerit euocari: ab his prioꝝsus abstineant p que inter eas superfacẽdis ipsis electionibus oriri possit discordia: vel exorta nutriri: alias eoipso excõmunicationis sententie se nouerint subiacere: huius autem absolutionem sibi papa nõ reseruauit. ¶ Nona est ꝺ monialibus q̃ canonice nuncupantur. ⁊ ponitur i clemẽ. attendẽtes: de sta. mo. vbi subditur. §. statuimus. Illas quoq; mulieres que vulgo dicũtur canonice seculares. ac seculares canonici vitam ducunt non renunciantes propꝛio nec professionem aliam facientes per locoꝝm ordinarios si exempte non fuerint suaꝝ: si vero exempte fuerint auctoꝛitate apostolica p̃cipimus visitari: p̃ cũ non intẽdentes eaꝝ statui regulã seu ordinẽ approbare: ⁊ infra p̃cipu visitatores duob; notatis ⁊ duab; psontisue ecclesie quatuoꝛq; viris alijs honestis eẽ cõtẽtos. In fine vero cõcludit q̃ si q̃ visitatores in p̃missis vel aliq̃ p̃missoꝝ impedire psumpserint. nisi moniti resipiscant. eoipso sententiam excõicationis incidunt. dicit hic glo. q̃ monisti anteq̃ impedire incipiant: si post impediũt non ligantur: quod etiam sentit Paulus et Benze. nã qꝛ monitio fieri debeat vt resipiscanto portet intelligi q̃ iã impediebãt ⁊ inasume fm Benze. qꝛ ꝺ agit de pena incurrẽda vbi stricta interp̃atio fieri debet. Ad ꝺ li. vj. in reg. tuã. in penis benignioꝛe interp̃ato faciendus: vñ putat glo. q̃ necesse sit impedimẽtuꝝ p̃cedere ⁊ monitionẽ sequi: vt sit locꝰ huic pene hoc dicit: quia vidit p̃latos scribentes quandoq; monialibus q̃ parent se certa die ad recipiendum visitationem ipsoꝝ: ⁊ in eisdem literis faciũt mentionem. quod nullus impediat. talis enim monitio fieri debet vt desistat ab illato impedimẽto vt sit locus huic pene. et addit Paulus quod sufficit monitio generalis: quia non dicit ter. quod nominatim moneri debeant: ⁊ idem tenet Benze. qui dicit q̃ possibile est q̃ impedientium nomina visitatores ignoꝛent et sic non possunt facile nominatim monere: ꝓter quod posset hec ꝓuisio plus debito differri quod est vitãdum dicit tamẽ glo. vlt. q̃ ordinarius potest absoluere ligatos hac sententia: ⁊ idem Benze. p. ca. aduersus: de immu. eccle. ex quo papa sibi non reseruat. ¶ Decima excõmunicatio est de religiosis violantibus interdictum: que ponitur in clemen. ex frequentib;. de sen. excõ. vbi summatim habet: q̃ religiosi etiam exempti violantes interdictum positum p sedem apostolicam vel ordinariũ loci vel generalem cessationem diuinoꝝ factã p̃ nunciale concilij vl eum q̃ hoc potuit seruatã p cathedralem vel matricem ecclesiam loci excõmunicant sunt ipso facto. non obstantibus p̃uilegijs consuetudinibus cõuentionibus et statutis: ⁊ dicit glo. q̃ loquitur hic de omnibus religiosis siue mendicantibus siue non: siue exemptis siue non: clerici tamen seculares fm glo. non ligantur hac sententia: ⁊ idem dicit Paulus. quia pene sunt restringende. Cuiꝰ ratio est fm Guil: lauñ. quia multis grassantibus opus est exemplo: per quod vult dicere q̃ religiosi magis in hoc delinquebant

ꝛ ideo magis restrigi debeant. Preterea p hoc qđ dicit in tex. nō obstātibus obiectis q̄buscūq; dicit glo. q̄ remouent omnes obiectus p quos allegaret nullietas sentētie interdicti. imo fm Pau. ꝛ. Mat. remouet obiectus ī iusticie: vnde sententia interdicti etiā iniusta seruāda est: sicut et sentētia ex cōmunicationis: ꝛ tales obiectus dicūt excusatiōes fucate et friuole: quib; religiosi se voluerit excusare: ꝛ ex emplificant Pau. ꝛ Genzel: vt quia dicebāt se sup hoc hr̄e priuilegia: que tamē in hoc sibi nō prosūt vt hic in fine: vl' dicebāt se appelasse: cū tamē talis appellatio nō suspēdat interdictū: đ appel: c. adhuc: vel sniam iniustā vel nullā vl' interdictū non esse generale vel aliquid sile. Fratribus insuper minoribus ꝓhibet in cle. cū ex eo. đ sen ex en tempore interdicti fratres et sorores tertij ordinis recipiāt ad diuina: si secus fecerit excōicati sunt ipo facto: sed post satisfactionē absolui possūt a diocesano auctoritate tñ aplica: vt dicit tex. ¶ Ad maiorē āt euidētiam sciēdum quod matrix ecclesia dicitur maior et baptismalis: quia sicut mater generat sic et illa regenerat per baptismum: etiam si talis matrix eccl'ia subest religiosis. Dicit tamē glo. q̄ cum eadē debēt interdictū seruare: qꝛ ꝛ tūc locum habet hec cle: ꝛ idē putat Fran. vnde q̄ꝫdiu celebrat officium diuinū in ecclesia: nō est locus huic pene: fm glo. ꝛ idē Pau. qui ait q̄ cū in ecclesia cathedrali matrici seruatur īterdictū vel nō seruatur: hoc presumitur fieri de volūtate prelati ꝛ capituli: qꝛ tacēdo vidētur facere. xcvj. dis. c. faciētis. q̄ si interdicta ꝓuīcie vl' dioces: in aliquibus ecclesijs matricibus seruāt interdictū: et in aliq̄bus non: tunc fm Pau. in locis in quibus seruat est loc⁹ huic pene in alijs nō: si tamen matrix eccl'ia ē sita interra nō īterdicta et plures alie eccl'ie i loco interdicto: ac nulla p̄ncipalior sed quelibet baptisat: et alique seruāt interdictum alique non: tunc fm glo. non est locus huic pene: quia deficiūt mēs et verba: ꝛ fm Aluarum. si positum interdictū nō ꝑuaretur ab eccl'ia matrice nō esset loc⁹ huic pene: qꝛ hic attēdit obseruantia facti ꝛ fm glo. q̄ꝫdiu religiosi ignorāt ignorantia probabili nō ligāt ¶ Undecima excōicatio ē de decimis que est quadruplex q̄ ponitur in clē. de deci. c. religiosi: q̄cūq; noualiū aut alias decimas eccl'ie debitas ad eos ex aliqua causa legittima non spectantes appropare sibi presumpserint aut acq̄sitis fraudibus siue coloribus vsurpare ecce prima excōmunicatio seq̄t seu q̄ de animalib; familiariū et pastoꝝ suorū vel aliorū animalia sua propterea gregibus ipsorū immiscentiū: ecce secunda excōmunicatio seq̄tur. Seu qui de animalibus q̄ fraudē eccl'iarū in pluribus locis emūt ēptaq; tradūt venditoribus vl' alijs ab ipis tenenda ecce tertia excōmunicatio seq̄tur. Seu qui de terris q̄s tradūt alijs excollendas decimā solui ecclesijs nō permiserint aut prohibuerit nisi post req̄sitionem p eos q̄rū intererit sup hoc eis factā a premissis đstiterint infra mēsē aut si de eis his q̄ vsurpare cōtra premissa vl' retinere p̄sumpserit infra duos mēses dānificatis ecclesijs emēdam nō fecerint cōpetentē suspēsi sunt ab officijs ad ministrationibus et beneficijs ac talia nō habētes excōmunicati sunt nec possūt releuari nisi prius satisferit horum tamē declarationem breuitati cōsulēs studioso lectori reliquo. Ad laudē dei.

¶ De sex vltimis excōicatiōibus statum religiosorum concernentibus

¶ Sermo xv

Non occides Exodi. xx. Excōmunicationes statum religiosorū principalit cōcernētes ꝓsequēdo. Primo queri potest ex quo in cle. ne in agro de sta. mo. §. quia vero: prohibet monachis egredi monasteria sine suoꝝ superiorum licentia: vtrū ex causa possint eijci de monasterio. ¶ Ad hoc respōdet Matth. quot pro quocūq; crimine nō dz monach⁹ eijci: sed in carcerib; monasterij detineri: vt patet. xxvij. q. cc. īpudicas: et. c. si quis sacro. et in hoc nota de ipso monasterio qđ dicitur carcer monachis malis: bonis aūt suaue iugū: vt patet in dicto c. ne in agro. i glo. sup verbo suaui: vnde licet monach⁹ deponatur non tñ debet eijci de monasterio. sed hoc operabitur eius depositio. qđ nō recipiet prebēdā in monasterio: nec habebit vocem in capitulo: monachus tamē remanebit: vt dic. Inno. de simo. in. c. dilectus: si tamē abbas et monachi eū expellūt sine causa: tūc bona que monasterio contulit retinere nō possūt. Debēt igit eū recipe

re in monasterio vel carcere: ac de necessa-
riis puidere. vt ptz extra de regularib. c. fi. z
si nolunt ꝺ facere tūc ipi vl' diocesan⁹ ponet
eū in alio monasterio: z illꝺ monasteriū ha-
bebit bona illi⁹. vt. e. c. z extra de renun. c. iij.
z si tali monacho victualia deneganť: ꝑ sup
bis agere z rēstitutionē petere. vt ꝺ rescrip. c.
cū dilecta. ꝺ accusa. c. oliz restituit tū portus
officio iudicis ꝯ iure actiōis: non em̄ bre ꝑ
actionē noie ꝓprio cū non habeat ꝓprium. xij.
q. j. c. nō dicatis. de sepul. c. fi. li. vj. pt etiā pe-
tere se restitui ad claustrū salua ordinis disci
plina: liz etiā sibi accipere ꝺ bonis monaste-
rij si abbas ei denegat expēsas: vt di. c. olim. z. c.
ex pte. Et si querit ꝺd uris si ds transferre se
de vno monasterio in aliud. Ad ꝺ dicendus
q in. c. qꝺ a te: extra de cle. ꝓiuga. ponunť di-
uerse opiniones doctoꝝ: nā si religionē vnaz
ingressus infra annū probationis se trāsferat
ad aliud monasteriū: tunc oia recuperaret: vt
ꝺ regula. c. statuim⁹. z. c. is q: li vj. z. c. bene si
lium. in glo. nij. co. li. Si ꝺo talis ingressus ex
iuit post ꝓfessionē vel annū ꝓbationis tūc fm
Hostu. Jo. an. z Hen boyc. si cum licentia
superioris exiuit recuperat bona sua: ne mo
nasterio secundo sit onerosius. Si ꝺo sine li
centia saltem postulata: tunc imputet sibi q
recessit et qui eum recepit: quia fieri non de-
buit: vt de regula: cap. licet. et ideo bona sua
sibi non reddunť. sufficit enim petere licenti
am vt ibidem dicit glo. dicit tamen glo. in di
cto: c. quod a te: q monacho recedente quo-
cunq modo a suo monasterio in aliud arcto
ris vite: restituuntur ei bona sua vt illa trans
ferat secundo monasterio ad quod transit.
Alij vero vt Accur. z Butrienť tenent q de
bet habere solū vsumfructum: z etiā Host.
in summa: licet contrarium teneat in lectura.
De ceteris autem grauaminibus supersе
deo. ¶ Duodecima igitur excommunicatio
statuum religiosorum concernens est de religi
osis sine licentia secularibus sacramenta mi
nistrantibus: que ponitur in cle. de ꝓbend. c. re
ligiosi: qui clericis aut laicis sacramēta vn-
ctiōis extreme vel eucharistie ministrare ma
trimoniaue solennizare non habita sup bis
parrochialis ꝓsbyteri licentia specialiter aut
qui excōmunicatos a canone ꝓtereꝯ in ca
sibus a iure expressis vl' per ꝓuilegia sedis
apostolice concessis eisdem vel a sententijs
per statuta ꝓuinciali aut synodalia ꝓmulga-
tis seu vt coīū verbis vtamur a pena z a cul
pa absoluere quēcꝯ ꝓsumpserint: excōmu-
nicationis incurrunt sniam ipso facto ꝙ sedē
duntaxat apostolicam absoluendi: vnde po-
nuntur ibi. vj. excōmunicationes: vt patet in
tuenti. Dicit aūt ꝺ glo. q hec constitutio lo-
cū non habet in clericis secularibꝫ ꝓter ver-
bum religiosi. Idem Pau. Stepha. Genze.
qui dicit q de religiosis ꝺ disponitur quia fre
quentius i hoc excedebant: z intelligitur hec
cle. de omnibus religiosis dummodo sint
religionis approbate: vt dicit Lauꝺ. Idem
Lapus alias enim nō sunt ꝓprie religiosi:
vt de reli. do. cap. vlt. z. c. vno. lib. vj. z de vo
to. cap. vno. eo. lib. sed quoniam is qui est re
ligionis nō approbate est religiosus z hic ge
neraliter loquitur de omnibus religiosis: nō
tamen in dubio tenendum ē q locū hz in qui
buscunq religiosis: z idem sentit Petrus ꝺ
stagno ꝓsertim cum z locum habeat in re
ligioso nouno sic Lapus tenet arg. de sen-
ex. c. religioso. li. vj. nam tempore nouiciatus
gaudet ꝓuilegio canonis: si quis suadente:
tanꝯ religiosus: vt patet. xvij. q. iij. c. si quis
suadente z ideo debet etiam sentire onus: vt
de censi. cle. j. z est regula iuris in vj. qui sen
tit onus sentire debet cōmodum z econuers
so. refert tamen Pe. de stagno. quendam car
dinalem tenuisse q si religiosus ministrat reli
gioso non est locus huic pene: cum de ipsis
non caueatur male tamen facit si ministrāt
religiosis alterius religionis: secus aūt si eū
usdem vt in clemc in agro: de sta. mo. §. sane.
j. Lapus iō dicit q verbū clericis locum ha
bet de clericis secularibus z regularibus qꝺ
est tum⁹: z q hoc verbum laicis locum habet
in omnibus tam secularibus ꝯ religiosis. qz
xvj. q. j. c. genera liter loquitur de monachis
etiam qui non sunt clerici sed puri laici: qnīq
dicuntur religiosi: vt de rebus eccl. non alie:
c. fi. ¶ Preterea si parrochianus dicit se ꝺ
licentiam sui curati: videtur dicere glo. q reli
giosus parrochiano credere pōt liz ꝺ nō esset
uerum in foro ꝓtentioso quia si ꝓlatus vel
let facere religiosuz publicari excōicatū z cu
ratus negaret licentiam esse datā tūc nō po
terit religiosus se tueri: verūtamen si parro-
chianus confiteretur se dixisse religioso q ha
bebat licentiam curati non erit ꝓcedendū
contra religiosum ad penam de qua hic: qz
nō dicitur ministrasse sacramentum in ꝓem
ptum sacerdotis parrochialis: cum tamen
hec clericū. solum respiciat contemptum: ꝙ

hoc q̄ in litera dicit: presumpserit. ¶ Et si obijcitur q̄ religiosus ignorans penā hanc liter alias sit bone vite: ⁊ ministrans eucharistiam sine licentia nō tamen in contemptū curam: penam hanc incidit: nec excusatur per ignorantiam iuris: quia regula iuris est in. vj. ignorantia facti non iuris excusat. Ad hoc dicendū q̄ Franciſc. de zab. contrarium ꝓsulit per hāc regulam in verbo presumpserit: que notat dolum ⁊ temeritatem ministrātis: vnde licet ignorantia iuris non excuset tamen quādo ex coniecturis probabilibus perpenditur q̄ quis ignorauit excusatur ſm notata: de consti. c. ij. vnde sicut miles armate milicie excusatur ab ignorantia iuris. C. de iur. ⁊ fac. igno. li. j. ſte ⁊ hunc excusare possumus: p̄cipue in foro penitentiali in quo credendum est asserenti se ignorasse: tutum tamen est q̄ ad cautelam petat absolutionem. ¶ Preterea quod dicit in tex. iſto de excōmunicatis a canone intelligitur ſm Lauō. quo ad omnes siue sint religiosi eiusdem ordinis siue alterius siue sint laici siue clerici siue mulieres: cum sit eadem ratio: vt de consti. c. translatos ⁊ intelligitur de maiori excōmunicatione nō minori vt de sen. excō. c. si. quem: ⁊ c. nuper: cui concor. Lapus: intelligitur etiam de quocunq̄ canone a papa promulgato: ſm glo. in verbo quocunq̄. idem Paulus ⁊ Lauō. nam ille per excellentiā dicitur canon: hinc etiā subijcit de excōmunicatis per statuta ſynodalia vel puincialia: nō tamen est idem de excōmunicatis per sententiam hominis si sic absoluuntur: vt vult ibidem glo. vt non fiat extensio ad casus non expressum. Idem Lauō. Pau. ⁊ Benze. Et ex hoc infertur q̄ in excōmunicatis p̄ sententiam pape non est locus hunc pene: quod tenet Lauō: quia si voluisset de hoc intelligi expressisset: veruntamen licet tex. dicat de habentibus potestatem absoluendi per priuilegia sedis apostolice: tamen ſm Paul. sufficit q̄ habeant a dioce. quo ad casus eidē cōmissos: q̄ tunc absoluit tanq̄ eius delegatus vt vicem gerens: Quod aūt hic dicitur de sententijs latis per statuta puincialia vel ſynodalia: hoc etiam intelligitur ſm Lau. de sententijs latis per statuta legatorū: de quibus de offi. lega. c. ſi. ⁊ intelligit tex. tantum de sententijs excōmunicationis. ❡ Hic queri pōt: vtrum religiosus absoluens interfectores clerici non ab excōmunicatione quam incurrit per canonem ſi quis suadente. xvij. q. iij. sed a peccato incurrat hanc penam. Ad hoc respondet Lau. q̄ non: quia aliud est absoluere a peccato homicidij ⁊ aliud absoluere ab excōmunicatione: frequenter enim aliqui absoluuntur ab excōmunicatione manente peccato: vt de testi. c. veniens. ij. in fine: sicut etiaz excōmunicatus ⁊ irregularis absolutur ab excōmunicatione manente irregularitate: vt de senten. excom. c. cum illorum: quia irregularitas est potius macula q̄ peccatum: potest igitur tolli peccatum ab eo qui de tali peccato potest absoluere: remanente tñ propria macula: alioquin ſi hoc enam intelleriſſet de peccato expreſſiſſet ſicut expreſſit de excōmunicatione: vt de decī. veritamē q̄ excōmunicat⁹ admitti nō debet ad ſacramentū penitentie ſi per illo in quo est excōmunicatus: anteq̄ ab excōmunicatione ſit absolutus: cum ſit extra eccleſiam vniuerſalem: extra quā nullus ſaluatur: vt dē ſum. trini. c. j. §. vna. Ideo ſi talez admittit ignoranter: quia probabiliter ignorat illum excōmunicatū: vt quia fuit excōmunicatus per ſtatutum ſynodale qō ignorare licet: de consti. c. j. lib. vj. ⁊ ſic excuſatur: aut nō est probabilis ignorantia: vt quia fuit excommunicatus a canone quem confeſſor ignorare non licet: ⁊ tunc videtur velle Lauō. q̄ uis confeſſor peccet abſoluendo a peccato: non tamen incidit in hanc penam: Benzel. autem expreſſe dicit q̄ talis hanc penam non incidit licet grauiter peccet quando ſcienter abſoluit vel ſi non fuit ignorantia probabilis quia decepit peccatorem ⁊ ſeipſum: eo q̄ talis abſolutio illi non proſit: ⁊ hoc religioſos hanc penam incidentes: ſolus papa abſoluit: veruntamen ab eis taliter ſacramenta ſuſcipientes non incidunt in canonem tanq̄ participantes in crimine: quia tunc illud de participatione locū habet quando fit participatio poſt actum damnatum ⁊ non in ipſo actu. ¶ Tredecima excōmunicatio eſt de religioſis retinentibus a decimis perſoluendis: ⁊ ponuntur due excōmunicationes: in clemē. de penis in. c. cupientes. ¶ Prima eſt de his q̄ aliqua proferre p̄ſumunt in ſermonib⁹ ſuis vel alibi: vt audientes a ſolutione decimarū retrahūt ipſo facto ſunt excōicati. ¶ Secunda eſt qui ſcienter poſtponunt cōfitentibus conſcientiā facere de ſoluendis decimis: ⁊ illi tamdiu manent ſuſpenſi ipſo facto: donec conſcientiā ſecerint: ſi cōmode facultatem habuerint hoc ſm eis dicendū: exinde excōmunicationis in-

cursuri sententiā si hac negligentia nō purgata predicare p̄sumpserint: sed hec pena nō extendit ad religiosos monasteriorū vel ecclesiarū decimas percipientiū: p̄ma aūt excōicatio nō solum cōprehendit religiosos mendicantes sed etiā nō mendicātes: vt dicit glo. ⁊ idē Pau. p hoc ꝙ subditur in tex. omnibus religiosis: q̄uis in. vj. de decimis. c. j. loq̄tur tm̄ de p̄dicatoribus et minoribus: ¶ Preterea dicit Pau. ꝙ duo req̄runtur ad hoc ꝙ sit locus huic pene. Primū est ꝙ taliā dicāt per q̄ retrahant aliquos a solutione decimarū debitarum ecclesijs. Secundū ꝙ dicant hac intentione: secus eni si alia intentiōe: vel si nō essent ecclesijs debite sed alijs quocūq; modo: s̄m ꝙ audiētes q̄ retrahunt sunt obligati ad solutionē decimarū: vñ si talia dicūt audientibꝫ nō obligatis nō est locus huic pene. ¶ Quantū autē ad scd̄am excōicationē dicit Lau. ꝙ si religiosi repiunt in cōfessione quosdā decimas retinētes nō absoluēt: eo ꝙ sunt in cōtinuo mortali: vt de decimis. c. ꝓhibemus. nec tolli potest pctm̄ nisi restituatur ablatū si et quādo restituere potest: prius igitur q̄ absoluant de solutiōe decimarum debitam cautionem recipiant. ¶ Decimaquarta excōmunicatio est de religiosis mendicātibus: et ponit in. vj. c. vno de exces. p̄la. vbi prohibet ne quocūq; de p̄dictis inq̄cunq; loco ad habitandū domos vel loca quecūq; de nouo recipe seu hactenus recepta mutare. aut ea venditiōis ꝑmutationis donatiōis aut cuiusuis alienatiōis titulo q̄cunq; in alios trāsferre p̄sumāt: absq; sedis ap̄lice licentia spāli plenā et expressam faciente de ꝓhibitione hmōi mentionē: ꝙ si secus egerint per. c. cupientes. in cle. de penis: sunt ipso facto excōmunicati: excipiūtur tm̄ in dicto. c. vno d̄ exces. p̄la. in. vj. hi q̄ de suorum superiorū licentia vitā ducunt heremiticā: qui in locis remotis vbi nō est hoīm habitatio de ꝓpinquo acquirere p̄nt ⁊ mutare tales habitatiōes. Et si querit: q̄d dicitur nouū: rñdet Pau. ꝙ nouū respectu principij: dicit illud qd̄ nunq̄ fuit. vij. q. j. c. nō aūt. ⁊ viij q. j. nec nouū: ⁊ de ver. sig. ca. q̄d per nouale: ⁊ sic sumitur hic nouū. Quandoq; vero dicit nouum qd̄ fuit sed postea esse desijt ⁊ nūc renouat: ⁊ sic non accipit hic quia nō prohibentur loca destructa reficere: sed solū noua loca nō acquirere q̄ nunq̄ fuerunt ad hoc deputata: qd̄ Paulus dicit verum: nisi locus desierit esse in eorū dominio: ⁊ habitatiōe ⁊ postea ex nouo iure illū acquirant: ar. de renū. ca. quod inter: huius sententie absolutionem sibi papa non reseruauit. ¶ Quintadecima excōmunicatio est de assumentibus nouā religionē vel habitū noue religionis: ⁊ ponitur in. vj. de reli. domi. c. vno. vbi dicit districtius inhibendo ne aliquis de cetero nouū ordinem aut religionem inueniat: vel habitū noue religionis assumat: contra facientes autem sententiā excōmunicationis incurrunt. Pro quo sciendū ꝙ hic prohibet nouā regulā facere ⁊ s̄m illam profiteri: ⁊ etiā prohibet nouum habitū facere qd̄ intelligit Jo. an: in pluribus simul ⁊ in eodem collegio habitantibus ⁊ eandem religionem profitentibus: alias singularis persona non inueniens sectas ⁊ seorsum habitans nouum habitū sibi posset induere. ¶ Hic etiam notandū est q̄ clericis ⁊ laicis licitum est in cōmuni viuere vel de laboribus sicut fratres zuollis ⁊ dauantrie: aut de elemosynis sicut in vrbe roma: ⁊ alibi quidem faciunt: qui vulgo dicuntur apostoli: dūmodo nouā religionem aut nouū religionis habitū nō assumant: non eni censendi sunt religiosi: sed potius sunt clerici vel laici seculares qui viuunt in congeregatione causa religionis id est pij operis qd̄ licet: vt. ff. de collegijs illi. l. j. §. sed religionis: ⁊ Barto. in. l. fi. ibidem. Idem ꝯclusit Fran. de zab. padue. qui addit. Nec ergo sunt prohibendi sed permittendi sicut permittunt plures alie congregationes que non sapiunt impietatem: vt extra de eccle. edificā. vbi permittitur leprosis cohabitantibus edificare ecclesiam ⁊ habere sacerdotem: ⁊ dicta. l. j. de collegijs illicitis. Ceterum Jo. xxij. in quadam extrauaganti: que incipit sancta romana: condemnat quosdā qui se religiosos asserebant: ⁊ sequi ordinem penitentie minorum fratrū: ⁊ excōmunicat episcopos ⁊ eorū superiores ⁊ alios prelatos quoscunq; : qui predictis ritum viuendi ⁊ habitū preter specialē licentiam sedis apostolice concesserint: non tamen reseruat sibi papa absolutionem. ¶ Sedecima excōmunicatio est de statu beguinarum: que ponitur in cle. j. de religi. domi. vbi mulieres statum beguinarū sectantes ⁊ de nouo assumentes ac religiosi in hac dantes auxiliū: ꝯsilium vel fauorem sunt ipso facto excōmunicati: papa tamen absolutionem sibi nō reseruauit: veruntamen Johan. xxiij. per extrauagañ. suam que incipit: recta ratio concedit be-

ginis simul habentibus q̄ vitā ducunt hone
stam ⁊ ecclesias deuote frequētāt ⁊ curiosita
tē disputādi ñ vsurpāt. vt possit libere ac iui
cē ꝯuersari declarans tales sub ꝓhibitione
istius cle. nō includi: sz potius tales p. §. sane
apte excludi: vñ ⁊ epus Cameraceñ. ipetra
uit ad Johānem papā q̄ beguine q̄ viuunt
honeste i dioc. cameraceñ nō includunt sub
ista cle. put habet in q̄dam bulla que incipit.
Cū aūt nup. ¶ Decimaseptima excōicatio
est religiosis matrimoniū ꝯhēntibus que po
nit in cle. eos de ꝯsanguini. ⁊ affi. vbi religio
sos ⁊ religiosas excōicat q̄ timore diuio post
posito in aiaꝝ suarū periculū matrimonia ꝯ
huni. ꝑcipiens ecclīarum ꝑlatis vt tamdiu
tales denuncient seu denunciare faciant ex
cōmunicatos donec errorem suū ꝯgnoscē
tes ab inuicē sepent ⁊ absolutiōis beneficiū
obtinere mereant: h̄ ibi. ¶ Qd̄ si q̄ritur quis
hic dicit religiosus in quo potest esse locus
huic pene. Ad hoc respondet glo. in verbo
religiosos: q̄ omnis professus expresse vl̄ ta
cite religionem approbatā: vt de voto. c. vno
li. vj. q̄ intelligit etiam glo. si professio illa ta
cita vel expressa non obligat illi religioni sed
religioni in genere. Idē Lau. Pau. ⁊ Gēze.
⁊ addit pau. q̄ si quis ꝑfecte dixerit: volo con
trahere tecuz matrimoniū: haberet locū hec
pena tam in religioso q̄z etiā in ꝯhente scient
cum religioso: nam lz in tex. signanter expri
mit de ꝯhentibus cū monialibus intelligitur
etiam de professis sororibus ⁊ de quibuscun
q̄z alijs religiosis in religione approbata ꝓfe
ssis: immo dicit ⁊ ꝯcludit Fran. de spon. c. ex
literis: q̄ etiā ꝑ illa verba volo ꝯhere tecum
inducitur matrimonium si ꝑcessit ꝯtractus d̄
cōtrahendo: qz nō nulla sunt verba formalia
matrimonij sufficit enim q̄quomodo consen
sus exprimatur: vt de spon. capit. j ⁊ cap. tue.
Additur etiam ibidem alia excommunica
tio de clericis in sacris ordinibus constitutis
matrimonia contrahentibus, que obligan
tur eodez modo sicut religiosi. Et si queritur
qui dicantur hi sacri ordines. Ad hoc dicen
dum sz glo. ⁊ paulum q̄ sacri ordines hic ac
cipiuntur stricte scilicz pro subdiaconatu ⁊ su
pra: nam large quilibet ordo dicitur sacer: vt
de filijs presby. capi. j. et q̄uis plures sint or
dines: dicit tamen Pau. q̄ ordo dicitur vnū
sacramentum ratione vnius forme: et sic vi
des q̄ hic consideratur votum solenne per ꝓ
fessionem vel sacri ordinis receptionem cui
annexum est votum castitatis solenne nō aūt
hic consideratur votum simplex: deniq̄z dicit
glo. penultima q̄ ab ista excōmunicatione ꝑt
absoluere episcopus. Idem Laud. nisi forte
post excōmunicationem incurrissent irregula
ritatem: nam ab irregularitate non absol
uit episcopus: vt de cleri. excōmu. c. iij. vbi de
hoc: debet etiam absolutionem satisfactio ꝑ
cedere: sicut in manifesta offensa: ⁊ dicit Gē
ze. q̄ ista offensio scz cohabitationis mutue ñ
poterat esse non manifesta: ⁊ sic erat notoriū
actus permanentis. Hinc sm Pau. tales in
recognitione erroris se separantes: debēt ab
inuicem se abiurare: vt qui cle. vel. vo. c. ij. sic
etiam fit in reconciliatione separatorum. vt
xxxv. q. vj. vbi ponit forma iuramenti: ⁊ ca. ꝑ
cedenti ponitur casus. Ad lau. dei.

¶ De excōicatiōibus que cōtingūt circa materiam de sepulturis mortuorum. Sermo xvj

Non occides. Opere preciū
n presenti sermone ꝓsequendas du
ximus excōicationes circa materi
am de sepulturis mortuorū ab ecclīasticis sā
ctionibus emanatas. A Quarū prima ē
de religiosis ⁊ clericis secularibꝫ ad vouen
dū de eligenda sepultura alios inducentibꝰ
que ponitur in cle. cupientes. de penis vbi di
citur. §. sane temerarios violatores constitu
tionis illius scz ca. j. de sepul. li. vj. que religi
osis ⁊ clericis secularibꝰ prohibet ne aliquis
ad vouendū iurandū vel fide interposita seu
alias promittendum inducant. vt sepulturā
apud eorum ecclesias eligant: vel iam electā
vlterius non immutent: similem sententiam
pena in dicta constitutione contenta in suo ꝑ
durante robore incurrere volumus ipso fctō
ab aliquo a sede apostolica preterq̄z in mor
tis articulo nullatenus absoluendos: nullis
priuilegijs aut statutis cuiuscunq̄z tenoris
existant in contrarium super his valituris: h̄
ibi: vbi dicit glo. super verbo similem senten
tiam q̄ hoc intelligit de sententia excōmuni
cationis: qz si voluisset referre ad omnia pe
nalia ibidem contenta dixisset in plurali simi
les penas. relique enim dicuntur pene: sed
excōicationem vocauit sententiam. Et dicūt
Laud. ⁊ Genze. quod si religiosi quocunq̄z
quesito colore tales inducunt ad promittens

dum ꝛc. est locus huic pene siue fuerit directe siue indirecte publice vel occulte per se vel per alium: ꝛ idem de clericis secularib⁹ dicit tamen Lapus. ꝙ ex sola inductione nõ incidunt canonem nisi inductio habeat effectum: vt quia inductus fecit illud ad quod induxerunt eum: dicunt enim intelligi verba cum effectu maxime in hoc casu in quo agitur de spirituali pena per constitutionem imponenda: nec etiam incidunt ex inductione ad eligendum sepulturam dummodo fiat citra votum iuramentum vel promissum Unde religiosus vel clericus secularis ab ĩfirmo vel insano requisitus vel non requisitus de eligenda sepultura: secure consulere potest: si in sua ecclesia vel cõuentu plura suffragia habiturus esset. Qd sibi sit vtilius ibidem sepeliri quam alibi: arg. ad hoc extra de sepulturis capitu. fraternitatem: nec incurrat penam nisi obligatio vel promissio aliqua interueniat: vt dicit textus in. vj. de sepulturis. ca. animarum: ꝛ in dicto. capitu. cupientes quia nullus obligatur ex consilio nisi fraudulento vt lib. vj. de reg. iur. capitu. nullus potest ergo dicere consulo vobis hoc pro salute anime vestre faciatis tamen libere quicquid decreueritis: nolo enim quod hoc mihi promittatis. Secunda excommunicatio est de sepelientibus hereticos que ponitur lib. vj. de hereti. ca. quicunq; hereticos credentes receptatores defensores vel fautores eoꝝ sciẽter presumpserint ecclesiastice tradere sepulture vsq; ad satisfactionem idoneam excõmunicationis sentẽtie se nouerint subiacere: nec absolutionis beneficium mereat nisi proprijs manibus publice extumulent et proijciant huiusmodi corpora damnatorũ: ꝛ locus ille perpetua careat sepultura. hoc ibi. Ad cuius euidentiam dicit Joh. an. in nouel. ꝙ hi sunt credentes q̃ ore proprio dicũt se credere ipõrum erroribus et tales iudicantur heretici: eo. ti. excõmunicamus. ij. de verbo. s. g. c. sup. quibusdam: vel ſm Sachinũ in tractatu suo de heret. credentes dicuntur qui verbis vl' factis ostendunt se credere erroribus heretico rum scz verbis detegens in hoc intentionem sue voluntatis: aut faciens id in quo satis exprimitur crudelitas erroris: vt quia eisdem adheret aut ad eorum predicationem vadit ad quam si iuerit vltra q̃ semel censetur hereticus: cum par crimen ꝛ par culpa sit prohibita discere et docere: vt. C. de mathema. l. culpa: et ex binario actu videtur trahi crimen ad consuetudinem: et idem est de his q̃ student vel tenent libros hereticoꝝ nisi statim illos destruant: similiter qui eis reuerentiam exhibent ſm mores suos vel ab eis recipiũt consolationem vel communionem vl' man⁹ impositionẽ aut similia. que pertinẽt ad ritu⁹ eorum: dicuntur etiam credentes: vt eo. ti. li. vj. c. filij qui pari pena cũ hereticꝭ iudicãt vt eo. ti. penul. §. fi. Receptores vero hereticorum dicuntur illi ſm Jo. an. qui scienter hereticos recipiunt in suis domibus ꝛ eos occultant: vt sic manus inquisitoris euadant: vt ff. de receptator. l. j. et. ij. C. de his qui latro. occul. l. j. vbi dicitur ꝙ grauius punitur q̃ scienter receptat et associat fugientem q̃ qui solum latitantem occultat et ſm Sachi. sufficit ꝙ semel eos receptat: vt. libr. vj. de penis: c. felicis: si tamen receptatus erat consanguineus receptantis mitior erit pena: quia presumitur hoc facere sanguinis affectione potius quam cõtemptu fidei. Defensores ꝓinde hereticorum dicunt q̃ vel publice defẽdũt errorem eorũ ꝛ hi dicunt heretici manifesti: de verbo. sig. c. super quibusdam: imo dicuntur heresiarche. xxiiij. q. iij. ca. qui aliorum ꝛ tales sunt peiores hereticis: vt dicitur ibidem vel etiã q̃ defendũt hereticũ ne capiat: puniatur ꝛc. ꝛ h̃ directe vel indirecte p se vel p alios q̃litercunq; tales nõ dãnarent ꝓ hereticis q̃uis insurgat ꝯ eos heresis suspitio ꝓpt quam est eis indicenda purgatio. Fautores autẽ ſz Sachi. dicuntur tribus modis. Primo omissione vel negligentia scz non puniẽdo cũ potestatem habeant et hereticos puniendos agnoscant: vel negligendo. ij. q. vij. ca. negligere cum posset perturbare peruersos nihil aliud est q̃ fauere: vel etiã non iudicãdo cum ad hoc teneantur. Secũdo cooperatiõe ꝛ facto visitando sustentando ad euadendum auxilium aut fauorẽ prestando. Tertio cõsilio et verborum prolatiõe scz excessus excusãdo pro eis intercedendo denique ab excõicatione p̃dicta potest ep̃us absoluere: qꝛ papa sibi nõ reseruauit. B Tertia excõicatio est de sepelientibus tẽpore interdicti vl' publice excõicatos nominatim interdictos ꝛ manifestos vsurarios: que ponitur in cle. de sepul: in. c. eos qui proprie temeritatis audacia defunctorum corpora non sine ꝯtẽptu clauium ecclesie in cimiterijs interdicti tpe in casibus non concessis a iure vl' excõmũicatos publi

ce aut noiatim interdictos vel vsurarios manifestos scienter sepelire p̄sumpserint: decernimus ipso facto excōmunicationis sententie subiacere: a qua nullatenus absoluant nisi prius ad arbitriū dioce. ep̄i eis quibus per premissa fuerit iniuria irrogata satisfactionem exhibuerint cōpetentem: nullo eis circa premissa exemptiōis vel quouis alio priuilegio sub quacunq; forma verborum concesso aliqualiter suffragante: hoc ibi: ⁊ sic ſm glo. hec sententia includit quoscunq; etiam religiosos cuiuscunq; professionis Idem Laud. ⁊ Genzel. quia litera loquitur indistincte: etiam feminas ſm eosdem cōprehendit: ar. xvij. q. iiij. c. iij. c. si quis suadente. ⁊ de sen. ex. c. mulieris dicunt enim q̄ in istis cōstitutionibus iuris cōmunis etiam penalibus masculinū cōcipit feminū propter auctoritatem ꝯditoris: ⁊ quia fiunt cum magna maturitate: vnde presumit q̄ nihil iniquū contineat: ⁊ idem dicit Laud. de institutionibus factis per p̄latos ecclesiarū pro quibus etiam p̄sumitur q̄ nihil iniquum contineant: secus tamen dicit de statutis principum secularium: que frequenter odiose promulgantur: vnde in talibus odiosis masculinū nō ꝯcipit femininū sed in fauorabilib; sic feminū nunq̄ concipit masculinum quia contra naturam esset in quā ars quantum potest imitatur. De illo autem verbo ex contemptu dicit Genzel. q̄ ex contemptu etiā alias non ligandus ligatur: vt de cleri. ex. ca. si celebrat: ⁊ dicit Stephanus q̄ cōtemnere est mandatū non curare: vt. xj. q. iij. excellentissimus. ⁊ q̄ ecclesie potestas non est ꝯtemnenda: eo. ti. nō contemnat: ⁊ q̄ tunc ex contemptu quis transgreditur quando voluntas eius subijci renuit ordinationi legis: ⁊ procedit ad faciendum contra legem agit: quando autez propter causam particularem inducitur: non dicitur ex ꝯtemptu facere: nisi ex eadem causa delictum frequenter iteretur: ⁊ q̄ non facile dispensat cū eo qui contemnit: ⁊ iō in literis de stilo curie solet apponi clausula: dūmodo non in contemptum clauium: nec excusatur quis de mādato sui prelati sepelit contra cle. istam: quia cum sit hic prohibitum non tenetur obedire prelato ⁊ posset illi condicere: vt. xj. q. iij. ca. si dominus. c. non semper. c. iulianus. de temp: or. c. ad aures. ¶ Preterea super verbo cimiterijs: dicit glo. q̄ si talis sepelitur in loco p̄uato: non est locus huic pene: etiam si locus ille sit cōtiguus cimiterio ⁊ videtur velle glo. q̄ oportet locum esse deputatum cimiterio ⁊ benedictum. Dicit tamen Stephanus sufficere: q̄ locus sit deputatus sepulture etiam si non sit benedictus: alias illuderentur iura: cum multa sint loca sepulture deputata que tñ non sunt benedicta ⁊ intellige loca deputata ad sepeliendum corpora eorum qui non sunt excōmunicati ⁊c. Argumentum est de ecclesia non consecrata que gaudet immunitate eo q̄ ibi diuina celebrantur: vt eo. ti. ca. j. ⁊ de conse. eccle. vel alta. c. fi. non eni potest negari quin sit cimiterium ex quo deputatuz est sepulture ergo locus est huic litere: ⁊ hoc verum est si diu reputatum est pro cimiterio: q̄ tunc presumēdum videtur q̄ fuit benedictum nisi constaret contrarium: non enim dicitur p̄prie cimiterium nisi propter benedictionem: vnde Joh. an. super hanc cle. dicit q̄ cimiterium est locus ad vsum cimiterij per episcopuz benedictus: vt de conse. distin. j. ca. nemo. concor. Joh. cald. ⁊ Jo. de lig. ⁊ hoc oportz fateri quantū ad penam excōmunicationis hic impositam que maxima est. Et nota q̄ licz regulariter episcopus se non debet intromittere de loco exempto: vt de offi. ordi. c. graue. ⁊ sic loquitur Inno. de priuile. ca. ad hec: tamē hoc sibi permittit quo ad potestatem ⁊ penā de qua hic. ¶ Ad maiorē tamen euidentiā in hoc. c. sunt quatuor excōmunicationes distincte. Prima est de his qui in cimiterijs tempore interdicti sepeliunt corpora defunctorum in casibus a iure non concessis: de quo queri pōt: an qd̄ hic dicit de interdicto procedit siue sit generale siue speciale. Ad hoc respōdet Laud. q̄ dūmodo procedat a claue siue hoc fiat iure vel ab homine: vt de exces. prela. ca. tanta. de consue. ca. cum inter de elect. ca. vbi periculum: secus tamen dicit in casu qui ponitur de offi. ordi. ca. si canonici. ca. quamuis. in vj. ⁊. ca: q̄ translationem: de tempo. ordi. Itez ca. is qui. de sen. excom. in. vj. ⁊ extra de statu: regula. c. super quodam. c. monachi. ⁊ in glo: quia talia interdicta non procedunt a claue. Idem Paulus ⁊ Genzel. Et si queris qui sunt casus a iure cōcessi. Respondet glo. Primus est quādo agitur de sepultura clerici qui seruauit interdictum: nam tali tempore interdicti sepultura conceditur cum silentio: tamē ⁊ sine pulsatione campane: vt in ca. q̄ in te de pe. ⁊ remis. Secundus est in priuilegiatis circa confratres: de quibus in. ca. vt priuilegia: extra de priuile. De tertio vero casu dubium

est an sex in quatuor festis anni in quibus tē
pore interdicti possunt alta voce diuina cele
brari pulsatis campanis ⁊ ianuis apertis: vt
habet i.c. alma mater: de sen. ex. in. vj. possint
etiā mortui sepeliri: glo. tenet hic q̄ nō licet tūc
mortuos in cimiterio sepelire: q̄uis multotiēs
fuerit contrariū obseruatū. Et hoc bene pro
bat. c. cū ⁊ plantare. §. q̄ si: de priui. ⁊ p. §. vlti.
in. c. alma: nā pagraphus ille qui in diebus il
lis participationē diuinoꝝ cōcedit loquit de
audiendis officijs nō de sacramentis. Idem
tenent Pau. ⁊ Genzel. ⁊ hoc est tutius: q̄ de
iure tēpore interdicti prohibent celebrari diui
na ⁊ sepultura ac cōferri sacramenta: a quo
iure recedi nō debet nisi quatenus reperitur
exceptū: ⁊ idez tenet Jo. de lig. in tractatu suo
de ecclesiastico interdicto licz Joānes tranū
teneat. Et si q̄ris an hec pena locū habebit si
illi de loco interdicto sepeliunt aliquē extra lo
cū interdictū existentē de loco interdicto. Ad
hoc rñdet Pau. q̄ si locus est interdictus pro
pter delictū dñi terre: tunc nō habet locū: sec⁹
aūt si propter delictū populi: vt lib. vj. de sen.
ex. si sniatū quo ad casum huius cle. nō sufficit
q̄ sit de loco interdicto nisi notatum sit inter
dictus. Secunda vero excōicato est de his
qui publice excōicatos sepeliunt. Et si querit
de quibus excōicatis hic loquit. Rñdet glo.
q̄ de excōicatis tam ab hoie q̄ a iure: dūmo
do maior excōicatione non aūt minor. Idē
Lan. Genzel. ⁊ Paul. ratio est: q̄ nomine ex
cōicationis intelligit de maiori sniā: de sen. ex
com. c. si quem: q̄ minor excōicatio nō sic in
fert sicut maior: quia talis excōmōnicato nō
prohibet participari sicut excōicato excōmu
nicatiōe maiori: dicto. c. excellentissimus. Hic
cōiter dicitur q̄ excōicato non transit ad terti
am personā. Per talem insuper sepulturā fa
ctam: de excōicato excōicatione minori nō in
diget ecclesia reconciliatione: ⁊ addit hec glo.
sup verbo publice: q̄ hoc iudicabit ex qua li
tate fori sez multitudine vel paucitate officia
lium ⁊ astantiū: vtr excōicato dicenda sit pu
blica vel publicata: ita q̄ in hoc rei veritas pō
deretur: vt quo ad hūc casum videat an ꝑsu
mant sepelientes secure vel saltez sit casus quo
sit eis imputandū si ignorārūt qō publice sci
ebat: alias posset esse occultus licet p iudicem
in banco cora duobus vel tribꝰ promulgata
fuit ad hoc mouet mens ⁊ ratio iuris q̄ est pō
derāda verbis: ⁊ sic nō est locus huic pe
ne: q̄ non presumitur scisse sm glo. Paul. ⁊
Stepha. idem Genze. qui addit q̄ etiā si scisset
fuit non est locus huic pene: que non debet ex
tendi nisi ad publice excōicatum. Sepelien
tes occulte excōicatū maiori excōicatione sem
per incidit in notē excōicationem: q̄ cui nō ex
cōicamus vtuo nec cōicare licz mortuo: vt di
cit glo. in. c. ad hoc. de priuile. ⁊ idē Hen. bo
ye. e. ca. Si vero publice excōicatum sciens
sepelit in cimiterio: incidit maiorē excōicatio
nem vt hic. ¶ Tertia proinde excōicato est
cōtra sepelientes notatim interdictos: qui ex
cōmunicati sunt: de qua queri pōt quis dicat
notatim interdictus. Ad hoc rñdet. Lan. q̄
is notatim interdictus dicitur qui in sententia
nominatim est expressus: per id q̄ notat Jn
no. de preben. c. in lateranēsi. dicit etiā q̄ talis
expressa notatio: requiritur etiā de his quoꝝ
culpa vel fraude latū est interdictū: ⁊ de his
qui prebuerunt auxilium vel fauorem: de sen
ten. ex. c. vlti. li. vj. q̄ sī notorium est de fautori
bus qui dederunt occasionē interdicto nō ra
mē erit locus huic pene: q̄ non sunt notatim
interdicti: etiā si in sententia fuisset quis inter
dictus cū fautoribus suis: quia nō et eo q̄ no
torie fauent dicunt nominatim interdicti: ar.
de cle. ex. proposuit: cum hec cōstitutio sit pe
nalis que restringenda est: vt li. vj. de elec. cō
stitutiū. ¶ Quarta denīq̄ excōmunicato est
qua sepelientes vsurarios excōmunicantur.
De quo queri potest quis sit vsurarius mani
festus: dicit hec Matheus q̄ manifesti dicū
tur vsurarij qui ex libris eoꝝ cōmuni possunt
vt in cle. vna. de vsura. vel si coram sacerdote
confitet: qui quo ad hoc est eius iudex: sed ad
dit Jo. an. li. vj. de vsur. c. quanq̄. q̄ in hoc ca
su necessarij sunt testes quod placet Joh. de
lig. q̄ confessio in foro penitentiali nō facit rē
notoriam. Archidia. in dicto. c. dicit q̄ quan
tum ad illud. c. sufficerent argumenta cum fa
ma de vsuris. c. cum in dioce. ibi si cum alijs
argumentis maxime sinet alrare paratū di
citur manifestus vsurarius: ⁊ nota in. c. j. ⁊. ij.
de vsur. lib. vj: q̄ omnes predicti velut mani
festi vsurarij carere debent ecclesiastica sepul
tura: nisi cauissent de restituendo vsuras fm
formam decretalis: quanq̄ de vsuris in. vj. ⁊
hoc per se vel p alium habentes speciale man
datum ad cauendum: quia vt dicitur in regu.
iuris. Qui per alium facit est per inde ac si faci
at per seipsum. ¶ Hic queri potest: an portan
tes predictorum corpora ad sepulturam ⁊ cō
comitantes sepulchrū fodientes fabricantes

ſperientes: ꝛ prelati clerici ꝛ miniſtri eccleſia
rum in quibus ſepeliunt non prohibentes ꝛ
cereos: cruces ac ſimilia portantes hic ſunt ſi
militer excõmunicati. Ad hoc reſpondet Jo.
and. q ſi cũ diuino officio ſepultus eſt: procul
dubio videt q omnes predicti dicta excõmu
nicationis pena ligant: q hoc caſu ſunt oĩo
participes crimis ſue cooperatores: ad hoc
de ſen. excom. c. nuper. c. ſi quibus. Si tamẽ
ſine diuino officio ſepultus eſt etiam in cimite
rio: licet tutius ſit dicere predictos oĩes eſſe
ligatos: tamen licet trepido credo iſtos non
ligari dicta pena: ſed quia videntur generali
ter cõtemnere prohibitionẽ: arbitraria pena
plenin poterunt eiã per iudicem eccleſiaſticũ
vt de offi. de ele. c. de cauſis. Stephanus aũt
dicit hunc caſum non dubium cũ participent
ſepelientibus ꝛ ſic in crimine damnato. Dicit
tamen Fran. de zab. poſt multa ſcripta doctro
rum: ꝛ putat q hic ſolũ ſepelientes vel hoc fie
ri facientes ſunt excõmunicati: ꝛ pro ſepelien
tibus intelligo eos qui actualiter mortuũ hu
mo vel tumulo condunt: vt dicitur in glo.
Lapus tenet cum Stepha. ꝛ dicit Imola q
hec pars videtur vera: alias eni poſſet illuſ
dr preſens ꝓſtitutio q ſez omnia funeralia põ
põſſe expeditentur ꝛ q tandem vnus ſolus ri
baldus vel vilis perſona ſepeliret cum: dent
q omnes põdictas ſententias abſoluere põt
ordinarius poſt debitam ſatiſfactionez: eo q
non eſt abſolutio reſeruata: vt de rebus eccle.
non alie. c. j. vbi de hoc: ꝛ dicit glo. q ſi ſepulti
ſunt publice excõmunicati vel nommatim in
terdicti vel vſurarij manifeſti: contra dictam
prohibitionẽ debent exhumari ſi poſſunt cor
pora diſcerni: verũtamen alius ſepultus tem
pore interdicti nõ ẽ exhumãdus. ꝓterea poſt
relaxatum interdictũ: quia ſi nõ eſſet ibidem
ſepultus: tunc poſt interdictũ laxatum ſepeliri
deberet: ergo a fortiori ſepultus nõ exhumabi
tur niſi manifeſte deceſſiſſet impenitens: ſimili
ter ſm Innocen. Pau. Guil. ꝛ Stepha: durã
te adhuc interdicto exhumandus eſt. ¶ Vlti
ma excõmunicato de hac materia ponitur in
quadã extrauagãti. Bonifa. viij. que incipit:
detestande veritatis: cuius mentionem facit
Jo. an. in. c. eos. de ſen. excom. in nouel. ꝛ alij
doct. ſuper rubrica de ſepul. in qua papa excõ
municat omnes etiam ſi pontificali dignitate
fulgeant: qui corpora defunctorũ tam inhuma
nuer ꝛ crudeliter pertractabant vel pertrac
tari faciant ſez exenterando vmen̄ꝛando
decoquendo vel ſimilia faciendo vt oſſa trãſ
ferant alibi ſepelienda: ſed debent ad tempus
tradi ſepulture vt in cineratis corporibus oſ
ſa tranſferantur vel cũ corpore debent oſſa
tranſferri: ꝛ eſt caſus pape reſeruatus: hunc
tamen pene locus nõ eſt: ſi talis deceſſerit in
locis vbi nõ viget cultus catholice fidei: nec
etiã in locis vicinis vbi poſſet tranſferri cor
pus ad ſepeliendum. Ad laudem dei.

¶ De excommunicatiõe in generali quã quis incurrere põt per violentã iniectionẽ manus in clericũ vel religioſam perſonã. ¶ Sermo xvij.

Non occides. Exodi. xx. Con
grue ſatis nunc videndũ eſt de excõ
municationibus quas quis incidit
inũciens manũ violentam in clericũ vel reli
gioſum. Et primo de excõmunicatiõe que po
nitur. xvij. q. iij. ca. ſi quis ſuadẽte diabolo: bu
ius ſacrilegij vitium incurrerit q in clericum
vel monachum violentas manus iniecerit ana
thematis ſubiaceat vinculo: ꝛ nullus epi
ſcoporum illum preſumat abſoluere niſi mor
tis vrgente periculo: hoc ibi. ¶ Ad cuius evi
dentiam queri poteſt que requirunt ad hoc
vt quis canonẽ iſtum incurrat. ¶ Ad hoc di
cendum: q quatuor requiruntur. ¶ Primo q
clericus percuſſus priuilegium nõ amiſit cle
ricale: de quo patet ſupra. Hunc enim verbe
rans clericum degradatũ ꝛ curie ſeculari tra
ditum: nõ incidit in hunc canonem: quia ſm
Hoſti: talis non rennet priuilegiũ clericale: vt
de iudi. ca. cum non ab homine: ſecus tamen
ſi nõ ſit traditus ꝙ̃ns degradatus: vt. lxxxj.
diſt. c. dicũ: nam ibi dicitur q talis depoſitus
debet clericaliter viuere: vnde credo Jo. an.
in. c. degradato: de penis: li. vj. q verbaliter
depoſitus ꝛ degradatus retinet priuilegium
clericale: ſed actualiter degradatus ꝛ curie
ſeculari traditus clericali priuilegio non gau
det ꝛ ſimile dicendũ de clerico hereticio ma
nifeſto curie ſeculari tradito: ſm Inno. Joh.
an. Hoſti. ꝛ Aſten. Addit inſuper Joh. de lig.
in ſuo tractatu de cenſu. eccleſiaſti. q percu
tiens clericum non baptizatũ ad ordines pro
motum non eſt excõmunicatus. Cuius ratio
eſt: quia non baptizatus nõ recipit characte
rem ordinis: cum baptiſmus ſit ianua oĩm ſa
cramentorũ: vt de preſby. non bap. per totum

percutiens tamen per saltū promotū incidit in canonem: cuius ratio est: quia talis recipit characterem rōne cuius ei competit emunitas: vt in. c. j. de cle. per. sal. promo. Et nota q̄ fm canonistas sunt nouē ordines: verberans igit̄ quemcūq; habentem vnū de illis ordinibus: etiam laicum illuerarū sacrū ordinem recipientem hunc canonem incidit: vt notat Hen. boyc. in. ci. vt fame: de sen. excom. verū tamen verberans clericum promotū ad ordines coactione absoluta non incidit canonem vt notat de bapt. c. maiores. Si vero coactione conditionali: tunc etiam non gaudet priuilegio clericali nisi tacue vel expresse promotionem ratificauerit: & tunc etiam commnere tenetur si ad sacrum ordinem promotus est: vt no. in. c. vbi dicitur. xxiij. di. Similiter verberans fratres tertij ordinis de simplici regula non sunt excōmunicati fm Joban. an. in. c. cum ex eo. de sen. ex. in. cle. & ideo fm Joh. cal̄. quia non sunt persone ecclesiastice stricte & proprie loquendo: quia nec sunt clerici nec religiosi: cum non sunt professi religionis per sedem apostolicā approbate: nec promittunt communem obedientiā regularem nec paupertatem sed est quidam modus viuendi approbatus. & hoc est verum nisi habeant alia priuilegia apostolica: tunc enim iudicandū est ex tenore illorum: vt de priuile. c. porro: & c. recepimus: hinc dicit Franci. de zab. q̄ si sunt astricti ordini perpetuo: sic q̄ nō possunt egredi: censendi sunt ecclesiastice persone tam q̄ perpetuo deputati ad pium vsum: vt in cle. vna: de deci. in fi. & de priuile. c. per exceptionē lib. vj. Alias q̄ habeant in aliquibus certum modum viuendi: hoc non immutat naturam persone quin censeantur laici. Similiter verberans canonicam secularem fm doctores in cle. attendentes. §. illas quoq; de sta. mo. nō ē excōmunicatus eo q̄ viuūt vt seculares nec renuntiant proprio nec professionem regularem faciunt: nec statum nec religionem habent approbatū: licet ab episcopis visitari possunt siue sint exempte siue non: multo minꝰ verberans beguinam excōmunicatus est fm docto. in cle. de reli. do. §. predictis vero: verūtamen verberans donatū vel oblatū cum effectu: vt quia effectualiter se & sua donauit alicui religioni approbate: iuxta clemen. j. de decī. mutato habitu seculari licz ex toto nō habeat habitum illius religionis: inc dit hūc canonem: quia tales gaudent eodem priuilegio sicut religiosi veri: vt dicto. c. per exceptionem: & ibi Jo. an. in nouel. & idem dicit Henri. boyc. in dicta cle. j. si tamen dederint tantū partem bonorum partes sibi reseruantes tūc non gaudent eodem priuilegio. Denicq; licet nouicus in religione approbata nō sit religiosus effectualiter donec tacite vl' expresse sit professus: tamen illum verberans est excōmunicatus: vt est tex. in cle. in. c. religioso: de sentē. excom. lib. vj. nec obsistit q̄ ad seculum redire posset quia idez est in clerico seculari in minoribus ordinibus ꝓstituto. ¶ Secundo principaliter requiritur q̄ sit factū: quia sola voluntas sine effectu subsequente non sufficit vt quis incidat hūc canonē. Hinc dicit Ray. q̄ leuans pugnam: gladium: hastam vel baculum super caput clerici volens eum percutere: nō tamen percutiens: non est excōmunicatus: cuius ratio est. quia canon iste requirit ad illationem pene dolosam voluntatem: qō probat cum dicit diabolo instigante & factū consumatum: nec sufficit attēptatio: vnde dicit Joban. an. q̄ per solam attemptationem nullus incidit nisi ad actus consumationem peruenerit: similiter fm Innocen. in. c. nuper. j. de sen. excom. compellens clericum per metum vt sibi aliquid det: vel de fundo exeat: nō est excōmunicatus: quia non fit iniectio manuum in clericum nec in res illi adherentes qō canon iste requirit quod Joban. de ligna. credit verum: si metus tantum est verbalis non realis per contractum persone: veruntamen si quis clerico metum ingerat adeo q̄ se precipitat in aquam vel aliud euidens periculū vt eua dat: tunc fm Ray. Goff. & Hostien. est excōmunicatus: secus autem si clericus fugiendo ledatur. ¶ Hic queri potest de intellectu excōmunicationis que ponitur in. c. si quis de sen. excom. lib. vj. vbi dicitur. Cum quis absq; tuo mandato manus iniecerit in clericum tuo nomine violentas: si hoc ratum habueris: excōmunicanonem latam a canone incunctanter incurris: cū ratihabitio retrotrahatur & mandato debeat comparari. Si vero iniectio eadem tuo nomine non fuit facta tunc licet habendo ratam eandem: non tū propter hoc excōmunicationis illius vinculo innodaris: cum quis ratum habere nequeat qō eius nomine non est gestum: hoc ibi. ¶ Vtrum mandans: auctorizans ratum habens vel ꝓsulens q̄ clericus percutiat excōmunicationē incurrat. Ad hoc respōdet Hen. boyc. in. c. mulier

res:de sen.excō.inter alia:q̄ si mandans mo/rit añ manuū i iectionē factā:tūc dic̄.Bern̄. hic in ver.sed pone:q̄ nō ē excōicatus.q̄z mā datū morte extinguit:vt ff.mādati.l.iter cās Idē tenet Vincen.z Inno.in di.c.mulieres dicit tamē Hosti.q̄ si nō penituit satis ē excōi catus:cū constet q̄ in mortali decessisset. Idē Tan.z Goff.q̄ dicūt q̄ excōicatus nisi man datū ante mortē reuocauerit:z maxime cum in eadem volūtate decedere intelligat:vt de baptis.c.maiores: z bene quis excōicat post mortem:vt patet.xxiij.q.ij.ca.sane proferur Idem Archi.lxxxviij.di.c.fi.z.eo.ti.cum q̄s: li.vj.z ꝺ videtur tm̄. Si ꝯo nō morit añ sz penituit z reuocauit añ iniectionem q̄ reuo/cano ad mādatariū añ iniectionem pertinet: z sic non incidit:aut tam tarde reuocauit qō ad eū ante iniectionē venire nō potuit.z tūc dicit Inno.q̄ lz de culpa redargui z puniri valeat tm̄ in canonem nō icidit nisi q̄ dolo fe cit non enim ligat eū q̄ ē in charitate alīs eēt iniqua z iniusta:nec fertur nisi pro mortali. Bern̄.tamen z Hosti. dicunt contrarium p l.si mandasti.ff.mandati z ideo dicit Asten. q̄ talis quo ad deuz non est excōmunicatus tamen quo ad ecclesiam excōmunicatus est quod videt verū fm Jo.an.eo.ti.c.cum q̄s glo.ij.li.vj. De ratū vero habente dicendum q̄ si factum fuit eius nomine z postea ratum habuit tanq̄ nomine suo factum.tunc cano/nem incidit:quia ratihabitio in maleficijs re trotrahitur z mandato comparatur: vt hic inter:secus tamen si non haberet ratum tāq̄ nomine suo factam:sed vt quilibet alius qui dicit:Benedictus deus qui talis verbera/tus est:quia malus erat:et tunc non incidit canonem:per ea que notat Archiꝺ.ij.q.iij. c.auditum.Si vero ratum habuit tunc q̄dē incidit in canonem:nō tamen a tempore inie ctionis sed a tēpore ratihabitionis:vt notat Archiꝺ.in.capi.omnes.in fi.xvij.q.iij.z Jo. an.in hoc.cap.cum quis in verbo:incurrit: qui addit q̄ si istam ratihabitionem in corde tenuerit ita q̄ de ipsa non possit fieri fides: tunc licet talis quo ad deum sit ligatus:non tamen quo ad ecclesiam militantem que nō iudicat de occultis:vt patet de simo.ca.sicut nuis. Idem Hosti.in dicto.cap.mulieres:et glo.in.dicto:c.omnes. De consulente aūt di/cendum:q̄ etiā incidit in canonē:qz consenti/re videt delicto:immo causam dat efficacē: vt de sen.excō.c.quante. Nec mirum cū talis etiam secuto homicidio homicida clerici cen/setur:vt patet de homic̄.c.sicut dignum.§.q̄ vero z.§.fi.z.c.significasti.ij.§.j. hoc tamen i telligit sane cū interuto manus ex tali consilio secuta est vt pbantura inducta:vl̄ qñ pric/pat in crimine precedēt:vt e.ti.c.nup.§.in se cunda:fm Hosti.Hein.boyc.inter alia. Ter tio principaliter requiritur q̄ hoc fiat aīo in/iurtandi:nam fm Hein.boyc.in.ca.si.ꝯo:de sen.ex.si quis percutit clericū causa tuitionis vel defensionis tm̄ non est excōicatus:vt.eo. ti.c.ex tenore:ibi:nisi se defendēdo:quod ve/rum ē nisi in defendendo se modū excedat:q̄ sic est intelligendum:qz si clericus pcussit se mel laicū non intendēs ampli⁹ pcutere:z de hoc laicus sit certus tunc non debet pcutere clericum alioquin ē excōicat⁹:Si ꝯo cleric⁹ venit ad pcutiendum vel se parat ad iterū p cutiendū:aut de hoc laic⁹ pbabiliter dubitat tunc licet laico pcutere clericum ad īminētez violentiā repellēdam:fm Inno.et Hosti.di/cto.c.si vero.§.si vero primū:z ꝺ homi.c.sig. nificasti:similiter si pcutit clericum ad defen/sionem z tuitionem ꝑsonam:puta patris mris vxoris filij vel familie:tunc etiā non est excō/municatus fm Inno.z Jo.an. Qꝺ si vellet clericus alium occidere capies eum et liga/bis anteq̄z alium occidi permittas:ar.xxj.q.i. ij.c.ne quis arbitretur:circa.fi.īmo si hoc ti/more illum casu occidas non es excommuni catus:licet sis irregularis fm Inno.ad ꝺ de homic̄.si furiosus:in cle. Joh.an. Si tamen pcutit clericum p tuitione rerum z īpercutiē/do modum excedit tunc canonem incidit:vt de homic̄.c.suscepimus. Si aūt modum non excedit:tunc non solum personam sed etiam res suas defendēdo vel incontinēti repercu tiendo:vel etiam res aliorum quod plus est: non est excōmunicatus:vt dicto:c.suscepim⁹ vbi dicitur q̄ tunc solū tenet quādo modum excedit fm Innocē.Goff.z Ray. Preterea: in dicto.cap.si vero fm Hein boyc.si quis in uenit clericum turpiter agentem cum vxore matre sorore aut filia propria:si tunc percutit eum citra mutilationem vel mortem:non est excommunicatus:si vero mutilat vel occidit eum:tunc dici potest q̄ tali parcit quo ad ex/cōmunicationem quasi tam iustum dolorem cōpescere non posset:vt dicit ibidem glo.ar. C.de.Iulia.de adulteris:z lex permittit ipsum occidere sic inuentum.ff.de adul.q̄.ait lex:§. q̄ ait:alias ex interuallo non liceret:iuri⁹ ē tñ dicere q̄ in canonem incidit. Et nota q̄ ꝑdi

ctā etiam intelligūtur de vxore putatiua ꝛ
rat enim impedimēt ppetuū non potest esse
vxor. fm Hin. Bos. ⁊ Jo. an. Qđ si non in-
uenit eum turpiter agentē sed solum cū so-
la sedentē ⁊ pfabulātē. tunc peniēs non in
cidit in canonem fm Hosti. ⁊ Joh. an. fallit
tamen in casu vbi maritus aliquē ter monu
isset ne cū vxore sua pernoctaret: ⁊ tunc eum
deuenere pt p. xx. horas ⁊ psentare iudici: vt
lxxxj. di. c. pbyter: ⁊ hoc videt ō iudi. c. cum
non ab homine: licet in alijs criminibus b̄
fieri non pōt: ⁊ addit textus in di. c. si vero:
q̄ si inuenit clericū turpiter agentē cū alia
muliere q̄ cū vxore matre sorore vel filia p
pria: ⁊ iniecit manus excommunicatus est.
¶ Ad maiorē aūt euidentiā sciendū q̄ gene
raliter verberans clericū nō animo iniurā-
di sed corrigendi: nō incidit canonē dūmo-
do modū ñ excedit ⁊ auctoritate iuris b̄ fa
cere possit: vnde ponunt aliqui casus extra
de sen. excom. c. cū voluntate: in q̄bus clericū
corrigere licet. ¶ Primus est rōne officij qō
quis in ecclesia obtinet cuius p̄textu si cleri
cus est: potest alium in minoribus dūtaxat
ordinibus constitutum causa correctionis
leuiter percutere: vt hic vel etiā turbantem
diuinū officiū de ecclesia pōt eycere tam cle
ricū q̄m religiosum: etiam si i eū nō habet ali
quā iurisdictionē: vt in. c. veniēs: de sen. excō.
fm Inno. Hosti. ⁊ Jo. an. dūmodo non ex
cedat modum in expellēdo: ⁊ addit Jo. an.
in. c. periculosā: li. vj. ne cleri. vel mona. glo:
penul. q̄ monachus licue vi expelli potest.
qui p̄ra statutum illius capituli scholas in
trauit: sicut etiam clericus vel monachus ex
communicatus vel interdictus tempore di
uinorum ecclesiā intrās vi expelli possit: ꝛ
Laud: in cle. grauis: eo. ti. Et hec omnia intel
liguntur dummodo non fiat excessus. Officia
lis tamen laicus in clericum manus iniycere
non potest eum percutiendo etiam de man-
dato sui p̄lati quin canonē incideret: nisi
in casu p̄out videbitur inferi⁹: Cuius ratio
est: quia nulli laico sup clericum tāta datur
auctoritas: nisi forsitan casu: non ex delibe
ratione clericum ledat: vt eo. ti. ca. si vero ali
cuius. ¶ Secundus est de clericis seniorib⁹
qui zelo deuotionis p̄dicta faciunt et eodē
modo excusantur vt hic ⁊ dicto. c. veniens.
vbi plane de hoc. ¶ Tertius de his qui ob
obtentu p̄latōrum vel magistrorū subditos
et scholares correctionis causa leuiter per
cutiunt. Dicit tamen boyc. in. c. vt inquisitio
eo. ti. q̄ si p̄latus ex p̄posito scienter ⁊ malicio
se debitā correctionē excedit est excōicat⁹
⁊ etiā illi q̄ b̄ faciunt de eius mandato: siue b̄
fiat capitēdo. ad carcerē ducēdo cum sez cal
ce pugno vel alio modo peniē: nō resistentē
sz corrigi ⁊ obedire paratū q̄ leuis ⁊ mode
rata castigatio tm̄ ē illi p̄missa: vt b̄ ⁊ in. ca.
vniuersitatis. Si vo debitā correctionē per
se vl̄ p alium nō excedit: tūc pōt eū capere ⁊ in
carcerare etiā p laicos: vt. eo. ti. c. vt fame. §.
laici vo: vbi plane de b̄: ⁊ .c. si clericos ⁊ de
offi. ord. ca. cum episcopus: lib. vj. ⁊ hoc verū
est: licet etiam talis clericus nondum incor-
rigibilis appareat. Similiter potest cum q̄
berare animo corrigendi per se vel per alium
clericum vel religiosum: dummodo fiat cau
sa regularis disciplinę: non tamen est tutum
vel honestum hoc facere per laicos conuer
sos: quia ca. vniuersitatis non videtur hoc
concedere q̄ hoc faciāt nisi per clericum vl̄
monachum: fm Hin. ⁊ Joh. an. per laicum
secularem nullo modo licet quin canonem
vterq̄ incidat. ¶ Quartus est de parentib⁹
⁊ magistris qui verberant vel manus iniec
unt in filios vel discipulos clericos. de quib⁹
dicit Hein. boyc. eo. ti. c. super eo: q̄ si hoc fa
ciunt non ex odio. inuidia vel indignatione:
sed causa disciplinę vel correctionis: ꝛ intē
perate tunc sunt excōicati: ar. di. c. voluntate.
Si moderate tūc nihilominus pater ē excōi
catus si manus iniecit in filiū in sacris ordi
nibus p̄stitutū. vt ibi. §. fi. secus aūt si in mino
ribus tm̄: magister tamē non est excōicatus si
ue discipulus sit in sacris siue non: vt dicto. c.
super. eo. c. et tenore: ⁊. c. cum voluntate. §. si
vero vbi generaliter loquitur non distin-
guendo inter discipulos existentes in sacris ⁊
alios: nam leuis castigatio mgr̄is est permis
sa: vt notat ibidem glo. ⁊ addit Fran. ⁊ Jo.
in sum. cōfes. q̄ ꝛ magister cum ira percutiat
non est excōicatus ex q̄ causa correctionis b̄
faciat: si moueatur per zelum ⁊ ñ excedat mo
dum. ⁊ Jo. an. in. cap. vniuersitatis putat q̄
quātacunq̄ sit cōmotio dūmodo nō ad p̄po
nam sed ad crimen ⁊ correctionis causa b̄ fa
ciat excōmunicatus non erit. Et generaliter
quod dictū est ō mgr̄o p oia dicēdū ē de p̄la
to: ⁊ quod dictū ē de parentib⁹ p oia dicēdū
est de dominis ⁊ superioribus illos ō familia
sua corrigentibus. Denięq̄ percutientes il
los qui clericali p̄uilegium amiserūt: cano

rem nō incidūt de quib⁹ patz supra. ¶ Et si queritꝰ qd de clericis femineꝰ locose pcutientib⁹ rñdet Hen. boyc. in di. c. sup. eo. q si tēperate z lenter se pcutiūt nō incidūt in canonē vt di. c. sup. eo. j. clericis ei licitū ē inuicē ludere ēt si manualiꝰ tēperate ꝓberare: vt de homi. c. lator. sed quia sepe de tali ludo pueniꝰ ad iram z rixam: ideo tutius est abstinere fz Hosti. z Jo. an. qz si extra vel odio aut appetitu vindicte se inuicē pcusserint canonē incidunt: vt di. c. sup eo. in fi. sitꝫ si se pcutiūt enormiter excōicati sunt: qz ludus noxius ē in culpa: vt de pēnit. c. j. z in glo. ✠ Quarto pncipaliꝰ requiritur q fiat dolose. vt notat Hostiēn. eo. tit. ca. quante. quia loquitur de violenta iniectione: non est aūt violentia sine dolo: dolus autem non potest esse cum quis ꝙrit sibi z alteri prodesse a nullo obesse: fz ibidem videat esse quedam violentia non tamen iusta. Ad cui⁹ euidentiam dicit Hen boyc: in ca. nuper. q. de sen. excō. inter alia: q si violenter clericum capiens in custodia trudens ac detinens hoc facit ad sui defensionem. nūc fm Hostiēn. excōmunicatus non est dūmodo defensionis causa cessante libere permittit abire: quoniam ipsa cessante non censeret defensio sed vindicta. Ad hoc dicto. ca. si vero. Nō si facit hoc non ad sui defensionem nec animo iniuriandi alteri: sed potius ipm saluandi z tuendi: nunc non est etiam excōmunicatus qui non iniuria irrogatur sed potius salus procuratur. xlv. di. ca. cum beatus fm Hostiēn: si vero non facit animo se tuendi vl illum saluandi. sed alias zelo dei: puta quia facere vult homicidium vel adulteriū: tunc fz modico tempore tenet ac ipsuz inuitum z retinentem cura tamen iniuriā pcussionis non credunt tum incidere in excōmunicationem: z in hoc cōcor. Jnno. Hosti. z Joh. an. dicētes. q si officialis vel quuis alius talem capiat vel liget auctoritate propria cum insit periculum: nec aliter posset ab alterius iniuria compesci: non est excōmunicatus imo meretur. vt. xxiij. q. iij. c. fo. inuido: cum duob⁹ sequentib⁹ dūmodo tamē fm Host. z Jo. an. ꝙcito pōt ipsum ꝓlato restituat: alias secꝰ: vt di. c. vt fame. §. laici. de maio. z obe. c. solite. §. j. immo plus dicūt Jnno. z Jo. an. ibidē fz q si illū casu occideret non animo vindicādi fz aliū defendendi ne occidat non esset excōicatus: fz efficeretur irregularis: ad hoc de homicid. si furiosus in clemē. ¶ Preterea si animo iniuriandi obsident eū in castro vel claudunt in domo non tamen vt eum ibi custodiant sed vt vereundiam inferant tunc dicit Jnno. quod non credit eum in custodia vel carcere retinere. quia hoc non intendunt nec violentiam eius persone faciunt: non ergo credit illos canonem incidisse tēpus tamen sic eum detinendi clausum ne sequeretur excōmunicatio limitandum esset arbitrio boni viri. Si denicꝫ facit vt eum in gladio vibrante sup caput eius illi mortem cōminando nisi furtum domum vel custodiam intrauerit fz Hostien. z Joh an. incidit etiam detinendo siue fuerit in carcere clausus siue fumb⁹ ligatus siue custodibus vallatus ne quo velit ire possit fm Jnno. Pozro siquidem non injcit manus violentas in clericum sed in res eidē adherentes: vt vestes vel frenum equi quez equitat vel in manibus tenet: aut alias res quas portat clerico sciente z inuito z hoc in furtiue tunc incidit in canonem: si tamē eo nesciente z furtiue tenet z aufert non incidit qa non intendit violentiam inferre sed furto subtrahere. Verumtamen si aucto̅itate ꝓpria violentiam inferens rem illam potuerit inuadere z accipere de iure. vt quia clericus debebat ei censum p domo quam inhabitauit et soluere cessauit per triennium: et sic licuit ei talem expellere: vt de locato cap. potuit: tūc non incidit canonem eum repellendo cum moderamine. vel vim vi repellendo. vt de resti: spo. cap. olim causam: fm Jnno. Hostiē. z Joh. an. Similiter arrestans clericū asportantem res suas vel alias apud se depositas non incidit fm Fran. lauē. Joh. an. in sum. et Aſten. etiam si aufert ei dum est in asportū do antequam asportans ad locum destinatum se recipiat. Secus autem postꝫ ad locū pueniet et possessionem factā adeptus fuerit: quia non licet ei vsurpare ius sibi in re sua ex interuallo. Denicꝫ qualitercunꝫ quis clericum ledat fz non manu: animo iniuriandi: canonem incidit fm Joh. de ligna. Hinc dicit Hosti: q ꝺ spuit in faciem clerici excōmunicatus est: quia fit intecto in clericum. Similiter si super eum effūdit aquā oleum vel similia animo iniuriandi: fm Aſten. Verumtamē si inturiose violentiā inferens errat in persona cui infert: vtpote percutiens Seyum clericum z credens seu volens percutere Ticiuz laicum tunc dicit Hen. boyc. in. cap. si. vero. q. co. ti. q fm probabiliorem opinionē non ē

excõmunicatus quia si error solius qualitatꝫ excusat a pena: vt in dicto.c.si vero: magis excusare debet error qualitatis ⁊ persone: nam sola temeritas ⁊ violentia in hoc considerat̃: ⁊ idem tenet Joh. an. hic concor. etiam Innocen. ⁊ Ray. nisi adeo esset crassa ignorantia ꝙ colorem excusationis non haberet. Si proinde ꝑcutiens errat non in persona sed solum in qualitate: vt percutiens clericum credens eũ esse laicũ: ⁊ est probabilis ignorãtia: quia videt eum in habitu laicali nõ gerentem se pro clerico: vel credit eum habitum clericalem ludo esse impositum: ⁊ probabilẽ habet causam hoc credendi: ⁊ tunc non incidit: vt dicto.c.si vero. Idem Tan. Goff. ⁊ Joh. an. ⁊ probatione deficiente quo ad ecclesiã militantem si velit iurare ꝙ hoc ignorabat conscientie sue relinquitur: vt hic in tex. ⁊ in glo. secunda. Si tamẽ veritas est in ꝯtrarium: quo ad deũ ligatus est: ⁊ si postea denudat in penitentia apostolicã sedem accedat: leso satisfaciet ⁊ de ꝑiurio penitentiã aget: ⁊ addit Inno. in.ca.cũ non ab homine: eo.ti. in glo.fi. ꝙ si clericũ occidat ignorans eum clericum: forte quia nocte eum occidit: nõ credit eũ excõicatum: ⁊ credit necesse esse ꝙ dolus interueniat ⁊ ꝙ se percutere clericũ intendat. Ad lau. di.

¶De absolutione ab excõmunicatione propter iniectionem manuũ violentã in clericum vel religiosam personam. ¶Sermo xviij.

Non occides. Exod. xx. Jam ordine debito videndũ est de absolutione sententie quã quis incurrit vigore illius canonis: si quis suadente diabolo. xvij. q. iiij. quis scꝫ absoluere potest inijcientem manũ violentam in clericum vel religiosum. A Ad hoc respondet Gasp. de cald. in.c.j. qui cle. vel mo. ꝙ de papa nulli dubiuꝫ est quin absoluit excõmuncatum pro quacunqꝫ iniectione manuũ in clericum: vt dicit tex. in isto canone: ⁊ sicut h̃ potest ꝑ se sic ⁊ per alium habentem speciale mandatũ ad hoc ꝑm Uin. legatus etiam a latere pape. ꝑm veriorẽ opinionem etiam in enormi absoluere potest. Et dicit Joh. an. ꝙ vidit aliquos legatos de latere absoluere ⁊ aliquos abstinere: sibi tamen placet ꝙ absoluere possit: quia vices pape egerit vt de sen. ex. c. ad eminentiã: ⁊ de offi. lega. ꝙ translationem: etiã si sit extra terminos legationis dũmodo sit in via ac etiã aliunde venientes: vt de offi. delega. c. excõmunicatis. De alijs vero legatis dicit ꝙ illi non absoluunt in atroci: equior est enim eoꝝ potestas q̃ꝫ legatoꝝ de latere: nec enim absoluunt aliunde venientes nisi de speciali gratia eis vel ecclesie sit amplius concessum: vt de offi. delega. c. excõmunicatis: legatus tamen de latere dũmodo sit cardinalis capientem se nõ potest absoluere: queꝫ nullus preterq̃ꝫ papa absoluere põt: excepto mortis periculo: vt in c. felicis. §. presenti de penis. li. vj. Episcopus autem se capientem absoluere non potest: sed solus papa: preterq̃ꝫ in mortis articulo: vt in cle. si quis de penis: nec etiam alium absoluere potest in atroci graui siue enormi sine pape mandato: vt hic: nisi quãdo papa non põt adiri: vt in. c. eos: de sen. ex. lib. vj. in mediocri vero priuilegiatos absoluere potest: de quibꝫ videbitur infra. In leui deniqꝫ absoluit omnes hec ille. Ad cuius euidentiam sciendũ: ꝙ enormis aut grauis excessus vel iniuria dicit̃ si peruenitur ad effusionem sanguinis illius membri ex quo de facili exire non ꝯsueuit: si oculus effodiatur: si vulneretur: si fustibus cedatur: nõ tamẽ si leuis actus vel vnguis aut virge percussione sanguis exierit transire ꝓfitemur in atrocem iniuriam: sed circa hoc nõ solum ipsum factum sed etiam facti qualitas percutiendi ⁊ iniuriandi modus diligentius attendatur: ⁊ ex circumstantia loci: temporis ⁊ persone que sit leuis mediocris ac grauis vel enormis iniuria manifestius cognoscatur vt si facta est in atrio: foro coram iudice vel prelato corã multis in ecclesia vel loco publico: in cimiterio: dormitorio: vel si facta est magistratui: iudici magistro. domino: prelato: patri: patrono aut in dignitate cõstituto: ⁊ hoc ab aliquo inferiori ꝯtra normã iuris ⁊c. vnde dicunt Inno. Hostien. ⁊ Joh. an. ꝙ quando lesio dicatur grauis vel enormis: arbitrio iudicis cõmittitur. Idem Specu. preter tamen homicidiũ ⁊ membri mutilationẽ: ti. ij. §. nunc dicamus. Dicitur etiã crimen seuum: quia sine graui scãdolo tolerari nõ potest: vt de sen. ex. c. illoꝝ ⁊ maxime quãdo debetur pena corporalis ꝑm legem: ⁊ quod notat Joh. an. de renun. ca. nisi cum pridem: super glo. ex loco isto vbi enumerat. xxiij. crimina que dicuntur grauia. Leuis aũt iniuria cõmittitur modica percussiõe vel impulsione pugne manus pal-

me: digiti: baculi vel lapidis ita q̄ ad liuorē vel mutilationē mēbri: fractionem. dentis di lapidationē capillorū nō modicā vel sanguinis effusionē non pcedit. Mediocris iniuria est si par parē pcutit plēo ictu ex deliberatiōe ⁊ conatu: tñ sine mutilatiōe ⁊ enormi vulneratione aut sanguinis effusiōe iudicio discreti viri. Et nota generaliter q̄ excōicatio p leui iniuria manus violente in clericū vel religiosum absolui potest ab epō qr h̄ iam redactū ē ad ius cōe: ex. c. puenit. eo. ti. vbi subdit de his absoluēdis q̄ clericis non enormē sed modicā ⁊ leuē iniuriā irrogant: tue fraternitatis arbitrio duximus cōmittendū. Et in glo. ⁊ c. religioso eo. ti. li. vj. ¶ Secūdo sciendū q̄ sunt diuersi casus in quibꝫ taliter excōicati citra sedem apl'icam absolui pñt: non solum de mediocribꝫ sed etiā qñq̄ de enormibꝫ excessibꝫ. Primus g̃ casus ē piculū vel articulus mortis q̄ sp exceptus: vt di. c. si quis suadente: ⁊ de sen. excō. c. nō dubium talis enim ⁊ a simplici sacerdote potest absolui: vt ibi. est tamen illi iniungendum q̄ si mortē euaserit sedi apostolice se representet: vl' ei qui posset eum absoluere mandatum illius sup hoc recepturus. Idem etiā de aliis casibꝫ sequētibus est intelligendum vt remoto impedimento ꝓpter quod absolui poterant se superiori representent: vt de sen. excō. ca. decetero c. ea noscitur: ⁊ c. q̄uis: q̄ si cessante impedimento se non presentauerit. in eandē sententiam incidunt: vt eo. ti. li. vj. ca. eos. ⁊ hoc verificatur p̄terq̄ in puero: vt de sen. excō. ca. j. ⁊ vlt. in tex. ⁊ glo. siue se postulent absolui ante pubertatem siue post. Et dicuntur pueri fm aliquos masculi minores. xiiij. annis: ⁊ femelle minores. xij. quod videtur probabilius q̄tum ad hunc casum: quia licet in minoribus annis dolicapaces videantur: tamen in punitione parcitur etati: vt extra de delic. puero p totū. ¶ Ad maiorem tñ euidentiam d̄r in di. c. eos qui a sn̄ia canonis vl' hominis cum ad illū a q̄ al's de iure fuerunt absoluendi nequeunt ꝓpter imminentis mortis articulum aut aliud impedimentū legitimū pro absolutionis beneficio habere recursum ab alio absoluuntur: si cessante postea periculo vel impedimento hmōi se illi a quo his cessantibus absolui debebant q̄cito comode poterunt contempserint presentare mandatū illius super illis p quibus excommunicati fuerant humiliter recepturi ⁊ satisfacturi p ut iusticia suadebit: decreuimus ne censure illudantur ecclesiastice in eandem sententiam recedere ipso iure. Et fm Jo. an. in nouel. loquitur de impedimento tēporali: vt dicto. ca. q̄uis: vbi plane de hoc. Et addit Archid. q̄ nec p mortis piculo nec alio impedimēto debet excōicatus absolui ab alio q̄ ab excōicatore vel absoluendi ptātē habēte si posset ad eum haberi recursus. Addit insuper Hein. boyc. c. q̄ de his: eo. ti. q̄ q̄s d̄r constitutus in mortis articulo nedum ex graui infirmitate proueniente: sed etiam si hostem timeat capitalem: vt si sit obsessus vel obsideat in loco i quo machine frequēt iaciunt ⁊ baliste: vel sit nauigaturus longo ⁊ piculoso nauigio: vel transitur⁹ p loca insidiosa ⁊ piculosa vl' timet predonē aut crudelitatē potētis fm Inno. ⁊ Host. ⁊. ff. de do. cau. mor. l. iij. ⁊ iiij. caueat tñ absoluens ne nimis laxet habenas. Et nota q̄ habens iustas excusationes quibus ab itinere rationabiliter excusatur ꝓpter legitimū impedimentum non debet absolui ab huiusmodi excommunicatione: nisi recepto iuramento fm morem ecclesie prout habetur: eo. ti. c. ex tenore ⁊ c. q̄uis in. fi. Insuper illi sub iuramenti debito iniungendum est vt q̄citius oportunitatem habuerit romanum pontificem: vel illum qui potestatem habet eū absoluendi adeat: mandatum eius suscepturus ⁊ pariturus: vt eo. ti. cap. decetero. Preterea in dicto. cap. eos. lib. vj. §. statuimus: dicit papa de absolutis a sede apostolica vel legatis quibus iniungitur quod alicuius conspectui se presentare debeant: si hoc non faciunt cum primo comode poterunt: ipso iure eandem sententiam incidunt. Sed fm. Jo. monald. hoc intelligitur de sentētiis homis non iuris ⁊ addit q̄ papa vel legatus non absoluit ab illis de stilo curie: sed remittit ad suum excōmunicatorem cuius causam ostendit Jo. an. in nouel. dicēs quod in curia: omana vel in curijs legatorum circunstantie que in imponendis penitētijs sunt ponderāde vl' in satisfactionē arbitrande: non facile sciri possunt: ideo solēt tales remitti super his ad ordinarios vel alios qui sunt in partibus quos adire non curabant nisi hoc fuisset sic prouisum. ¶ Secūdus ꝑo casus est de regularibus: qui precipue tangitur: eo. ti. in. cap. cum illorū. §. nos tamen: sup quo dicit Hein. boyc. q̄ si regularis inijcit manus violentas in epm: abbatem

vel aliū plātum superiorem: non potest absolui extra sedē apl̄icā: et hic ē p:opter scā dalū vt dicitur in textu: nā fm leges tale ō licū capite puniendū ē. vt. ff. de re mili. l. oīe delictū: fm Hosti. et Jo. an. et idē est si sit in p:iorē locum abbatis tenētē: vt de maio. et obe. c. cum in ecclesiā: et p hoc vi dek solui de monacho q̄ absente abbate p cussit vicariū quē abbas dimisit i claustro. Si vero manus iniecit i aliū claustralem fm Jo. an. vel in aliū clericū secularē vel religiosū ꝛ excelsus est enormis: tūc simili absoluēdus est a papa: vt hic in textu: siue factū sit ante ingressum ordinis siue post. Si p:o nō est excessus enormis et ante religionis ingressū cōmissus: tūc p plātū suū regularē absolui potest vt hic quod cōcedit non solū abbatibꝫ sēd aliꝫ p:elatis: qō etiā extēditur ad tēplarios et hospitalarios ac similes q̄ magistros laicos habēt fm Joh. calō. in. c. canonica eo. ti. nam quia ex regula eis oīes alijꝫ ordinis obedire debent: ideo possunt excōmunicare et ab excōmunicatiōe eos absoluere: et hoc iudicialit licet nō penitē naliter fm Alex. ꝛ Tho. sup. iiij. xviij. di. et idē Goff. in. c. porro. eo. ti. q̄ dicit qō talis plātus laic⁹ absoluit hoc casu: cū hoc sit priuilegiū oīm cōmuniter viuentiū: vt de vi. et bone. cleri. c. qm̄. Nec obstat q̄ sit laicus q̄ absoluere et excōmunicare ē iurisdictionis: vt de clec. c. trāmissam: et ideo cadūt i laicos: vt. xxij. di. c. vex: fm Jo. calō q̄ si post ingressū religiōis canonē incidit per iectionē manꝫ i religiosū eiusdē monasterij: nec est excessꝫ enormis: tūc absolui debz per p:iū plātū: vt i dicto. §. nos tamē. ꝑ. si p:o claustrales: et eo. ti. c. monachi. Si vero in monachū alterꝫ monasterij tunc locū habet. §. si vero claustralis: in dicto. c. cū illoꝝ scz q̄ per plātū p:opium et illius religiosi qui passus ē i iuriā absolui debet etiā si extra loca monasterij se percusserit vt tenet Abbas: cui satis cōco. Jo. an. De modo tamē absoluēdi dicit Hosti. q̄ q̄ndo duo abbates absoluere debent: sic fiet: abbas penitēs iuramētū a penitēte recipiet q̄ decetero cauebit: ꝛ abbas percussi penitentē verberabit: que verbera erūt loco satisfactionis: qz monachus nō habet vnde satisfaciat: et demū abbas p:iius eū absoluet: gruentius tamē fieret si vnus alteri totum cōmitteret: vt extra de offi. o:. c. fi. Et nota generaliter fm Hosti. i dicto. §. nos tamē: q̄ vbi supio: plātus religiosi non est sacerdos: vel est excōmunicatꝰ vl̄ mortuꝰ aut alias q̄litercūq̄ defecit: in eo casu i q̄ cessante ipedimēto posset absoluere: talis plātus in ipꝰ defectu semp est ac p:iū dicō. recurrēdum: vt patet eo. ti. c. monachi: et de monialibus: ꝛ. c. canonica. quod intelligēdū est fm Guil. tam de exēptis q̄ ō nō exēptis viroꝝ q̄ mulierū: et hec eadē intelligēda sunt de religioso ꝛ religiosa ad huc anno p:bationis existentib⁹: vt eo. ti. l. vj. in c. religioso. Deniq̄ si regularis percusserit clericū secularē: absolui potest ab epo: siue percussio facta fuit ante monachatū siue post vt dict. c. religiosus. Qui manꝰ violētas in clericū secularē iecit: ne hoc p textu habeat materiam euagādi poterit ab epo eo casu absolui: ōis beneficiū exhiberi qui seculari clerico posset si clericū alū p cussisset: ḣ ibi: et i glo. Jo. mo. ibidē. ¶ Tertius casus est de clericis cōmuniter viuētibus qui ponit extra de vi. et bone. cle. in. c. qm̄: vbi dicit q̄ ꝺ cōmuniter viuunt et sub vno tecto do:miūt: ac i eadē domo vescūtur: si sibīnuicē violētas iniciūt manus a suo dioc. absolui possunt: dūmodo non fuerit atrox iniuria: qō cōmuniter exponitur quādo simul viuunt in eodē collegio siue sint clerici p̄gulares siue seculares: et etiā intelligit ō collegio app:obato. ¶ Quartus p:o inde casus ē de mulierib⁹ excōmunicatis p iectionē manū violētā: q̄rum excessꝰ si nō fuerit enormis absolui possūt ab epo: vt eo. ti. c. mulieres. Si vero fuerit enormis: vt si occiderit vl̄ mutilauerit clericū tūa sūt opiniones iter doctores: vt p:a sit mittēda ad papā: dicit tñ Guil. q̄ i epi prāte eas mittere vl̄ nō: qz nō distinguitur circa eas inf atrocē vl̄ nō atrocē iuriā: et subdit. Credo tñ q̄ expediat hmōi mulieres mitti ad curiā si fo:tes sūt et si atrocitas magna ē: nec fiet alteri p̄iudiciū aliq̄ ex eiꝰ missione: satis etiā cōco:. Rodoñ. et Astē. in sum. sua: mulier tñ in cēdiaria loci sacri vel l̄ras pape falsificās: vt dicit idē Guil. mittēda est ad curiā: qz nō iueniunt iura p:cere mulieribꝫ in hac parte: cuius fo:te causa est: quia non cōmittunt huiusmodi crimina: nisi per excoguratā malitiā: sed interdum manū sepius fit ex impetu subitaneo.

¶ Quintus casus est de alijs personis secularibus q̄ nō sunt sui iuris: ꝛ sic dē sunt seruil cōditionis qō nō intelligo de mercēnarijs: tūc etiā illi sunt ad papā mittēdi p iniectione violenta: nisi in duob⁹ casib⁹. Primus ē si ꝺ fecerint in fraudē vt se subtraherēt a seruitio dñoꝝ suoꝝ. Secūd⁹ est si ꝓpter eoꝝ absentiam sine culpa dñi graue dānū dñis parerek: tunc em̄ absoluunt a suis ep̄is cum cōditione que ponit in.c. relatū. eo. ti. vbi plane de ꝺ. Ꝺ si dñi essent in culpa: tūc tā dñi q̄ serui mittēdi sunt ad sedem aplicam qz tunc tam mādatoꝝ q̄ mādatar⁹ ligant⁹ fnia excōicatiōis. vt di. c mulieres in fi. ꝛ eo. ti. c. cū quis. li. vj. Si vero sunt filifamilias q̄ sunt ipuberes vel nō sunt adhuc plene doli capaces. tūc de bis dicēdū put patz supra circa pn̄. sermonis. Ꝺ si nō sunt ipuberes ſz in patris p̄tate cōstituti. tūc fm quosdam mitti non debent quia hoc esset in p̄iudicium patris: et facta est iniectio violenta sine patris culpa non esset tam enormis excessus: q̄ ꝓpter vitandum scandalum ad sedem apostolicam essent mittendi: vt di. cto. ca. relatum. Vnde concludit Jo. an. q̄ filiusfamilias seorsum habitans a patre regēs se et familiam suam et vxorem ac filios: bona q̄s separata possidens mitti debet ad curiam si autem non habitat sic dixim⁹: nunc absolui debet ab episcopo quod intelligitur sane ꝺ excessu non enormi. ¶ Sextus casus est de bis qui patiuntur impedimenta temporalia: de quibus generaliter nota q̄ regulariter tē poze absolutionis tirant quod reassumpt̄z viribus accedant ad sedem apostolicā sed fallit in impubere: vt eo. ti. in. cap. viti. quedam autem sunt perpetua: et in bis non est opus: Primum impedimentum est infirmitas nec solum intelligitur de illa infirmitate ex qua imminet mortis periculum: sed etiā de illa p quā impeditur ire ad sedem aplicā: fm Inno. e. ti. c. qō. de bis. Secundū est senectus: q̄ si tanta est q̄ papā audire non pōt: tūc non est mittendus: vt dicto. c. quod de bis. Tertium est paupertas: vt eo. c. Pro quo tñ sciendum: q̄ licet sint pauperes tamē sunt būiles: id ē non generosi ꝛ fortes: quibus. s. nō imminet periculum in laboze nec eis est impudibundum eleemosynam petere ꝛ pedes ire. tunc oino mittēdi sunt ad curiam: ꝛ sic intelligitur. p Jo. an. c ea noscit. eo. ti. Ꝺ si sunt pauperes nobiles ꝛt delicati quos nec decet ire pedes nec commode sine periculo tantum laboꝛē subire possent ꝺb⁹ etiā pudibundū esset mēdicare: tales p dioceſanū absolui p̄nt: vt eo. ti. c. decetero. c. ꝗuis. Si deniq̄z sunt delicati diuites: poſſessores: ꝺ cōmode terras suas relinq̄re non p̄nt: tūc pīas excessus pape significāda est: vt sic ipsius cōsilio corrigāt ꝛ absoluant: ꝛ sic loq̄tur di. c. mulieres. ¶ Septim⁹ ē de bis qui patiunt ipedimēta ꝓpetua sic̄ mutilati vl mēbroꝝ officio destituti: puta claudi: ceci. debiles ꝛ infirmes ꝺ p̄nt a dioceſano absolui: ꝛ debet fieri satisfactio bis ꝺb⁹ facta ē iniuria: vt di. c. ea noscit: ꝛ ꝺ casus intelligit de bis ꝺ ꝓpter destitutionē mēbroꝝ ad sedē aplicā accedere nō possent vt di. c. qō de bis. ¶ Octauus est de officialibus. id est iudicibus vl apparitoribus aut ianitoribus alicui⁹ p̄ncipis vel potestatis: qui sūt seculares ꝛ laici: qui si percutiunt clericum p̄tetu officij sui: puta ꝓpter turbam in eū irruentē quā cōpescere querūt nec faciunt hoc ex liuoze vel malo ꝓposito ſz indeliberate vl ex casu fortuito: et nō sit enormis excessus. absolui possunt ab eo: vt eodē ti. c. si vero. §. officialis. Si tamē hoc fecerint deliberate animo iniuriādi: vel nō p̄tetu officij sui: tunc ad papam mittendi sunt vt dicto. §. officialis. Si p̄roinde sunt officiales vel ostiarij clerici. qui p̄tetu sui officio non graviter percusserint: non ꝯ animo iniuriandi nō sunt excōicati: vt patet supius: Si tñ animo iniuriandi hoc fecerint. excōicati sunt: sed ab ep̄o absolui possunt nisi forte eundem clericū graviter vulnerauerint: vt dicto. ca. si ꝙ. Ratio vero diuersitatis est: qz clerico dat maioz autoꝛitas super alīū clericū rōne officij sui q̄z laico vt patet ibidem. ¶ Nonus deniq̄z casus de bis qui stant in dubio. vtrum excōicati sint vel non: ꝗs ep̄us absoluere pōt ad cautelam: ꝗuis impuri non posset directē absolutionem. q̄ cautela bodie redacta est ad tuc cōe ꝛ ꝺ habet. eo. ti. c. cū desideres. et. ca. si vero. ij. in glo. Et pōt addi generaliter ꝺ bis qui iudicio boni viri cām iustā habent ad nō eundū ad sedē aplicā. sic̄ exempli gra ꝓpter inimicitias capitales quas habet: vel alias iustas excusationes ꝺbus abstinere rōnabiliter excusatur: ita q̄ sine periculo nequeat aplicē sedis se conspectui p̄tare: tales etiam ab ep̄o possunt absolui: vt patz ex ꝑsse eo. ti. c. decetero. Est tamen illis sub iuramēto debito iungendū: vt ꝗcunq̄ opoꝛtunitatem habuerint: romanum pōtificē adeāt: mādatum aplicum susceperint: vt ibidē subdit. Nonales

etiã iniicẽtes manus in se inuicem vl̃ in quer
sos vl̃ quersas, aut in clericos manꝰ violen
tas ab eo sũt absoluẽde vt ſeq̃t e. ti. c. de mo
natibus: nec ibidem distinguitur inter exces
sum enormem et mediocrem. Ad iau. dei.

¶ De excõicationibus in speciali per
iniectionẽ manus violentã in cleri
cũ vel psecutionẽ eiusdem aut qua
lẽcũq; iniuriã. Ser. xlix

On occides Exo. xx. Expe
n dui nũc vtcũq; de excõicationib; pi
iectionẽ manus violentã in genera
litãd ad pticlares excõicationes eiusdẽ violẽtie
ſhũ, put dñs donauerit committamus. H
Quarũ pma ẽ ó psecutoꝛib cardinaliũ ꝛ po
nitur in. vj. de pẽis. c. felicis. vbi subdit: q̃ q̃
ſancte ecclie cardinales hostiliter fuerit inſecu
tus vl̃ pcusserit aut cepit aut socius fuerit fa
cieñs: aut fieri mãdauerit vl̃ factũ ratũ habu
erit: aut ꝓſiliũ dederit vl̃ fauoꝛẽ: aut postea re
ceptauerit vl̃ defensauerit sciẽter cũdẽ: ſic re
us crimis leſe maiestatis ppetuo ſit infamis:
diffidatꝰ nihilominus ꝛ bannitꝰ. ꝛ post mul
tas aũt boꝛrẽdas ꝛ hmõi fulminationes tandẽ
subinfert: excõicationis ſniam etiã in oẽs q̃cũ
q; mõ pticipãtes. a romano põtifice dũtaxat
absoluẽdos: q̃. s. excõicatio singulis diebꝰ dñi
cis cũ maxia solẽnitate pmulgari pcipit. In
fine q̃q; hui⁹ ꝓstitutionis annectit q̃ ſi recto
res ꝛ dñi terraꝝ ꝛ psumptoꝛes pdictos põs
ꝓstitutionis tenoꝛẽ nõ fecerit obſeruari tã ipſi
q̃ officiales eoꝝ infra mẽſem postq̃ res ad
noticiam eoꝝ puenerit eoipſo sententiam ex
cõicationis incurrant. Sic ciuitas pter vbe
dans ꝓſilium: auxilium vel fauoꝛem: seu diſſi
mulans dignam punitionẽ offerentie se facul
tate pontificali: dignitate carebit et interdicta
remanebit: Et nota hic vnũ spẽale. q̃ ſcz car
dinalẽ hostiliter pſequẽs: lz ipm nõ tenuerit: in
excõicationis sentẽtiã nõ exaudit: fm Jo. mo.
archi. ꝛ Jo. an. ¶ Secũda excõicatio ẽ de li
cẽtiãtib occidi eos vel pſeq̃n pſona vel reb
q̃ pmulgauerũt aliq̃ cẽſurã ecclĩaſticã. ꝛ po
nitur in. c. quicũq; eo. ti. li. vj. vbi pmo excõi
cat cum certis limitationibus dantes licen
tiam offendendi in pſonis vel rebus suis vl̃
suoꝝ pferentes ꝓra aliquos censuram
ecclesiasticam: aut eos quoꝝ sunt occasiõe
prolate ac etiam eisdem sententias obſeruã
tes seu taliter excõmũicatis cõmunicare no
lentes. Secundo sententiã excõicationis pro
rogat ad omnes qui ausi fuerint vti dicta li
centia vel aliquid pmissoꝝ: vel qui ꝓpto
motu id agunt: ꝛ si spacio duoꝝ mensũ in
tali sententia pmanserint: extunc p solũ papaꝝ
absolui possunt: nam ideo facta fuit hec ꝓſti
tuno quia multi prelati timebant exercere cẽ
suras propter grauamina q̃ eis vel suis in se
rebantur. ꝛ fm Jo. an. nõ solũ licentiã dãtes
quod minꝰ est: sed etiã iubẽtes vel mãdãtes
ligat hec ꝓſtitutio. Si tamẽ licẽtiã nõ dedit
nec ratũ habuit post factũ: tũc fm Archi. nõ
est excõicatus: etiã ſi factũ ſit prẽplanõe eius
¶ Qõ ſi q̃ritur an pcuniẽs vel capiẽs laicos
ꝓſanguineos eoꝝ qui talẽ pmulgauerũt sen
tẽtiã sint excõicati. Ad h respõdet. Jo. an. q̃
ſic. ꝛ sic est casus specialis ac ſimilis casui
habet in. c. sciãt. de elec. li. vj. q̃n. ſ. non eligit
is p quo rogauerunt: ꝛ propterea ꝓſangui
neos laicos grauare non verentur. ꝛ dic ibi
dem Jo. an. q̃ illa ꝓſanguinitas extenditur
vſq; ad septimum gradũ. q̃ ad illũ gradũ fit
ſucceſſio: vt notatur. de appel. c. postremo. in
glo. ſ. ſz quia de affinib non fit h mentio: et
ꝓſtituno penalis est: ideo non includit illos
fm Jo. an. in nouella: potest tñ epus illã ex
cõicationẽ absoluere ſic ꝛ pcedentẽ. quod in
telligit Jo. mo. ante denunciationẽ: post de
nunciationẽ eñ a solo papa sunt absoluẽdi.
¶ Tertio nihil ominus laicũ iniurias vel i
pediens portantẽ lr̃as vel ſtũ esse sup causis que
ad foꝛũ ecclĩaſticum de iure vel ꝓſuetudie p
tinent sunt excõicati quod intelligit de laico
propinquo vel ꝓſanguineo: vt notat glosa.
sup verbo ꝓpinquorum in. c. q̃n ó imu. eccl̃.
li. vj. vbi ad longum ponit casus iſte: sed post
condignam ſatiſfactionẽ q̃ ponit in textu ꝓt
episcopꝰ hmõi absoluere: multomagis excõi
cati sunt p dictum. ca. q̃n. qui impediunt sup
causis q̃ ad foꝛum ecclĩaſticũ de iure vel cõ
ſuetudine ptinent lr̃as ad sedem aplicã impe
trari vel super ipſis coꝝ ordinarijs vel dele
gatis ecclĩaſticis litigari. ¶ Tertia excõ
municatio est de iniuriantibus pontifices q̃
ponitur in cle. j. de penis. vbi dr. Si ꝺs sus
dente diabolo in hoc sacrilegũ genus pro
ruperit: q̃ q̃uis iniurioſe pontificem vel te
mere percusserit: aut ceperit aut bannierit vl̃
hoc fieri mandauerit: ab his facta rata ha
buerit: aut in his faciendis socius fuerit:
aut consilium in his dederit aut fauoꝛem: aut
ſcienter defensauerit: omnes illi sunt ipſo

facto excõicati per solũ papã absoluendi: vt latius patet in tepu: cuius vero vel cõmunitas crimine huius rei subiacz interdicto. Dicit tñ glo. q si est electus sed nondũ consecratus: non est locus huic pene: z etiã intelligitur ista ꝓsitutio de bis q manus mittunt in res epõ adherentes: eo mõ vt dictũ est supra de clericis: z addit glo. q in b casu p solũ mundũ ꝓficit delictũ: licet factũ secutũ nõ esset: z bi q dem solũ sunt absoluẽdi a papa. ¶ Quarta excõicatio est de rectoribꝫ nõ parentibꝫ inquisitoribus hereticꝫ ꝓcurantes q ponitur in cle. vt inquisitionis. li. vj. de hereti. vbi papa ꝓcipit rectores locoꝝ parere inquisitoribꝫ ordinario vel alteri eoꝝ inuestigatiõe: captiõe: custodia: z punitione hereticoꝝ z fautoꝝ suoꝝ: nõ obstantibꝫ proclamationibꝫ vel appellationibus: ita tñ q de illo crimine cũ sit mere ecclesiasticũ: nec iudicent nec cognoscant: ꝓtra facientes z nõ parẽtes z eoꝝ fautores excõicat sed absolutionẽ sibi nõ reseruat: veruntñ si excõicationẽ per annũ sustinuerint: vult eos vl hereticos cõdemnari. ¶ Quinta excõicatio ẽ de bis qui cogũt interdictũ violare: q ponit in cle. de sen. excõ. in. c. grauis. vbi sic summat Jo. an. q dñi rẽpozales qui cogũt aliquos in loco interdicto celebrare diuina: vel qui per pulsationẽ campanarũ vel per ꝓcones facũt tũc ad illa audienda populũ conuocari: vel, phibent ne publice excõicati vel interdicti super hoc p illos: qui missas celebrant monuit ecclesias exeunt: z ipsi noiatim monuit q non exeũt omnes ꝓdicti excõicati sunt per papam absoluendi. Et dicit glo. secunda: q idem de dñis spũalibus tpalem iurisdictionem habentibus etiam si sunt epi vel ecclesiarũ ꝓlati: licet Stepha. contradicat z male: z idem intelligendũ est de cessatione qñ cessatio habet vim interdicti: de quo videbit inferius. Dicit etiã Stepha. q nõ ꝓhibebit indistincte pulsatio campanarũ: sed permittit ad cõuocandũ populũ ꝓpter ꝓdicationẽ: ar. de sen. excom. c. rñsa. nisi fieret in fraudem: vt qñq; factum fuit mediolani: vbi quãdoq; portabant funera faciebant pulsari campanas ad ꝓdicationem: sed pulsatio campanarũ quo ad diuina celebranda ꝓhibebit tpe interdicti: vt de pe. z remi. c. q in te. Et si quẽritur vtrũ clerici taliter compulsi ad celebrandũ diuina excusant ꝓpter iustum metũ. Ridet Laud. q non: q; potius omnia mala debet pati q̃ malo consentire: vt de vsur. ca. super eo. Idẽ Genzel. de tẽporib. ordi. c. ad aures. Nec etiã supioris auctoritas in talibꝫ excusat: vt. xij. q. ij. c. generalis. ꝛ glo. idẽ Paulus: z hoc q ad ipsos dños vt penã incurrant: sufficit eni q celebrãtes generaliter moneãt excõicatos z interdictos vt exeant: q casu si dñs talis ꝓhibet eos exire ꝓtra ipm est locus huic pene: secus aũt q ad ipsos monitos: q; vt ipsi nõ exeũdo incidant hanc penã: requirit q sint monita noiatim: vt ꝓz in litera. vñ qs hic incidit canonẽ quatuor modis scz cogendo: euocãdo: ꝓhibendo z remanendo: p sedem apticam dũta par absoluendi. Sexta excõicatio est de ꝓcedentibꝫ repsalias ꝛ ecclesiasticas psonas: q ponit in. ca. vno. de iniur. z dam. da. li. vj. vbi dicit q repsalie ꝓtra ecclesiasticas psonas nõ debent cõcedi: vl ꝓcesse generaliter nõ debent ad psonas ecclesiasticas extẽdi aut ad eoꝝ bona: z cõtra facientes nisi reuocent infra mensez a tpe ꝓcessionis vel extensionis: singulares psone sunt excõicate vniuersitates interdicte: de bis aũt repsaliis videbit in septimo ꝓcepto: hinc ꝓ ꝓsenti cũ breuitatis supsedeo: veruntñ absolutionẽ huius excõicationis sibi papa nõ reseruauit. ¶ Septima excõicatio est de cogentibus soluere ecclesiasticas psonas pedagia vl guidagia: q̃ ponit in. c. quanq̃. de censib. li. vj. vbi sumarie dicit: q si vniuersitas: vel singularis psona per se vel p aliũ suo noie vel etiã alieno ecclesias vel ecclesiasticas psonas compulerit soluere pedagia: guidagia vel exactiones p rebus suis: quas cã negotiatiõis non deferũt vel deferri faciũt: vel p psonis aliis: si psone fuerint singulares excõicationis si collegiũ vel vniuersitas alicuius loci interdicti sniam ipso facto incurrãt: nec absolui ꝓt nisi ꝓius exacta plenarie restituerint: z de transgressiõe satisfecerint: z addit Clemẽs in cle. ꝓn eo. ti. q diocesani quib; cõstat bas sñias obseruare. Ad cuius euidentiã sciendũ. q pedagia dicunt q̃ dant a transeuntibꝫ in locis a ꝓncipe ꝓstitutis. Sz guidagia dicunt q̃ dant pro ducatu p terrã alicuius vt securi vadant vt no. glo. de verbo. sig. ca. sup quibusdã. gabella vero dicit vectigal qd datur p introitu tendo blado qõ intus vehit: qd vectigal etiã auctoritate principis nõ est a clericis exigendum. vt notat Hosti. hinc gabellarij exigentes z officiales compellentes z ciuitas seu locus subijcit penis: in dicto. c. q̃q̃. Dicit autẽ notanter quas cã negotiandi nõ deferunt: q;

tunc tñ sunt immunes tam ecclesie q̄ ecclesiastice psone: vt. C. de sacrosan. eccle. l. sacrosancta. ⁊ de immu. eccl. c. j. li. vj. alias eni nō gaudent immunitate: vt dicto. c. j. a contrario. Non eni fauendū est clericis in eo in quo iura violant: vt p̄z ex. ne cleri. vel mo. in duersis capitulis. Dicit aūt Jo. an. cquo sibi papa nō reseruat hanc absolutionē: alij concedere videt veruntñ si clerici non cōpulsi dicta soluerent tunc receptores hunc canonē non incurrerēt nec tenerent ad restitutionē. ¶ Octaua excōicatio est de imponentib⁹ clericis collecta talias exactiones ⁊ similia. Et ponit primo de immunitate eccl. in. c. nō minus: qō est concilij lateranen. vbi sumarie dicit q̄ talia imponentes clericis vel ecclesijs: aut illoz iurisdictionem vsurpantes: si monit non desistunt: excōicati sunt cū suis fautoribus: pōt tamen clerus in necessitate p̄bere subsidia: absq; tñ oīm coactione. Postea eo. ti. in. c. aduersus. in cōcilio generali renouatū est illud statutū: cum hac tñ restrictiōe: q̄ romanus pontifex primus cōsulatur cuius interest cōmunib⁹ vtilitatib⁹ prouidere: deinde cassat p̄stitutiones ⁊ sentēcias laicoz ipsas ecclias grauantiū ac in fine subiūgit q̄ rectores ⁊ similes excōicant ꝓpter grauamina p̄missa: remanēāt excōicati etiā post depositū officiū: ⁊ nihilominus etiā excōicati sunt etiā successores nisi satisfecerint infra mēsem. Et de eodē habet eo. ti. c. vlti. li. vj. ¶ Et si querit aur pinguius pulsum est in excōicatione p̄cedenti contra exigentes pedagia: gabellas tē. cū ibidem sine monitione p̄uia canonē incidant q̄ hic contra exigentes vel ponentes tallias: collectas vel similes exactiones vbi requirit monito p̄uia. Ad hoc dicendū q̄ in casu p̄cedenti maius imminet periculū in gabellis ⁊ similib⁹: qz soluunt rōne rerum q̄ deferunt: nā nolens soluere patetur graue p̄iudicū iter differendo: secus aūt est in collectis: qz clerici facilius a soluendo desistere possunt: nec ita verisimiliter ex eo q̄ nō soluunt dāna incurrere possunt: hec Fran. de zab. in. c. innouamus. de censibus. Deniq; solet cr inuendū est q̄ in. c. clericis. lib. vj. de immu. eccle. non solū excōicat p̄dicta onera imponentes ⁊ exigentes: sed etiā clericos cōsentientes ⁊ soluentes: a qua sententia nō p̄nt absolui nisi a summo pontifice: ⁊ vniuersitates culpabiles ibidē in: er dicto subiacet: verūmen dicit Jo. an. in nouella: q̄ Benedictus in sua extrauagāti q̄ incipit. Quā olim. hanc decretalez restrinxit ad exigentes tñ: ⁊ Clemens eā cū suis declarationib⁹ reuocauit: ita q̄ uolut haberi p̄ nō facta p̄ suā extrauagāti q̄ est in clemen. e. ti. c. vno. ⁊ ibi remittit Jo. an. nec. glosauit in nouella. ¶ Nona excōicatio est de agentib⁹ ꝓra ecclīasticā libertatem q̄ ponit eo. ti. c. nouerit. vbi subdit: excōicamꝰ oēs herencos tē. necnō ⁊ q̄ decetero seruari fecerint statuta edicta ⁊ p̄stitutiones introductas p̄ ecclīasticā libertatē: nisi ea de capitulatibus suis. i. de libris statuto⁹ infra duos mēses post hmōi publicationē hnie fecerint amoueri. Item excōicamus statutarios ⁊ scriptores statuto⁹ necnō p̄ates: consules: rectores ⁊ cōsilarios loco⁹: vbi decetero hmōi statuta ⁊ cōsuetudines edite fuerint vel seruate: necnō ⁊ illos q̄ fm ea p̄sumpserint iudicare vel in publicā formā scribere iudicata: hoc ibi. Vlesruntñ fm oēs doctores nō fit p̄ libertatē ecclie q̄ violant p̄uilegia cōcessa particularib⁹ ecclesijs: sed tūc fit p̄ libertatē huius ecclesie vl illius q̄ sunt cōcessa ecclesie vniuersali: ⁊ fm Hen. boy. c. qui fm alia statuta p̄sumpserint iudicare vel iudicata in formā publicā redigere statim ipso facto sunt excōicati. Officiales aūt ⁊ eius consiliarij nō ligant: nisi scientes ea esse p̄ ecclīasticā libertatē assenserint delicto vt quia seruauerūt vel consiliū dederūt q̄ seruent: vel negligentes fuerunt ea de suis capitulis delere: vl officiū dimittere q̄ cuo de eis certificari sciunt ⁊ cognoscunt esse cōtra libertatem ecclesie concessa cū aliquo modico interuallo: qō boni viri relinquit arbitrio: vt de dona. c. apostolice. Si aūt ignorant statuta fore cōtra libertatem ecclesie. non incidrent in excōmunicationē que nō cadit nisi in cōtumacem. xj. q. iij. nemo ep̄oz: fm Jnno. Hostiē. ⁊ Jo. an. hic. ⁊ hoc sane intelligendū est q̄ ignorantia talis excusat: qō ab excōmunicatione ad quā incurrendā requirit dolus: nō tamen excusat ab alia pena: similiter si alij a personis in textu contentis seruant statuta illa p̄pter ea nō sunt excōicati fm Jnno. glo. idem Jo. an. in cle. vna. de vsura. sup verbo obseruare: in argumentū aūt p̄dictoz in. c. eos. de immu, eccle. ipso facto sunt excōmunicati habentes seculare dominiū: qui p̄hibere p̄sumunt suis subditis: ne plans aut clericis seu personis ecclīasticis quicq̄ vendāt aut aliqd ab eis emant neq; eis bladū molant: panem cosquant aut alia obsequia exhibere p̄sumāt: cū talia in derogationem ecclīasticē libertatis

interdicere iudicatur papa tamē nō reseruat sibi eī absolutionē. ¶ Decima excōicatio est de laicis: q̄ cogūt sibi submitti ecclīasticas pſonas seu bona ecclīastica: q̄ ponīt in.c.fi. de re.eccle.non alie.li.vj. z ponunt ibidē due excōicationes. Prima in.§.laici ꝯo q̄ plates vel capitula ecclesiaꝝ seu alias pſonas ecclīasticas ad sumissiones hmōi faciēdas hactenus: id est añ h̄ capitulū ꝓpulerūt: nisi post ꝓpetē tem monitionē remissa. submissiōe q̄ p vim vel metū exegerāt: ecclīasticas pſonas z bona ecclīastica eis subnulla talit i sua libertate dimittāt: Illa ēt q̄ deteriora plates vel pſonas easdē ad talia faciēda ꝓpulerūt cum illi q̄ sint dignitates ꝓditiōis aut status: excōicationis ſnia sint innodati: z sic in hac excōicatione requirit monitio: z solū habet locum in mobilib⁹. Secunda excōicano ponit in.§. ex cōtractibus. Preterea super p̄missis hmōi licentia.ſ.pape: z ꝓcessu.ſ. sui capituli interuenientibus hactenus inuitis: vel quos in futurum inire ꝓgerit: seu occasione illorum laici vltra id quod eis ex natura ꝓtractuum iſtoꝝ vel adhibita in illis lege id est conuentione pmittitur aliq̄d non vſurpēt: q̄ ꝯo secus egerint nisi legitime monit⁹ ab vſurpatione huiſmodi desiterint: restituendo ea q̄ etiam taliter vſurparunt: eo ipso sententiam excōicationis incurrant. h̄ ibidem tamē absolutione papā non sibi reseruat: ¶ Undecima est de incēdiarijs z effractoribus ecclesiaꝝ: z sunt due sententie. Prima ponitur extra de sentē. excō.in.c.tua nos. vbi d: ē q̄ non solum hi qui in clericos manus temerarias inferunt: sed ēt incendiarij post publicationem a solo papa sunt absoluendi: vide ibidem i glo. Pro quo sciendum: q̄ incendiarius ſm Ray: z Guill dicitur ille q̄ incendit auctoritate ꝓpria ciuitatem: villā: māsionem: segetē vel silua aliena malo studio.xxij.q. vlt.c. pessimam. seu etiam qui ꝓsilū vel auxilū impendit: secus si iussu eius q̄ potestatem habet indicendi bellū q̄ ē iustum: vel si casu vel negligentia hoc faciat Idem Gof. z Hoſti. Secūda excōicano ponitur.e.ti.ca.ꝓquestu. vbi d: q̄ qui cum effractione spoliant ecclesias excōicati sunt: z post denunciationem a solo papa absoluendi. ē ei detestabile sacrilegiū. Pro q̄ nota. q̄ si ꝓmitteret sacrilegiū ecclesiā spoliando. tñ sine effractione vel incendio. nō esset ibidem maioꝝ excōicatio late ſnie sed ferende nisi ꝓuinciale vel ſynodale statutum esset in ꝓtrū. Secundo nota q̄ publicatio de q̄ fit h̄ mētio: nō addit aliq̄d q̄rū ad vinculū: sz q̄ ad absolutionis difficultatē: q̄ añ denūciationē ab ep̄o absolui p̄t. sz post p̄ solū papā: z h̄ intelligūt etiā verū: si eccle nō sūt ꝓsecrate ſm Hoſti. Jo: an. z Hein boyc. de ꝓse. eccle. vel al. c. vbi dicunt: q̄ eo dē ꝓuilegio gaudet eccla nō ꝓsecrata: grauī tñ peccat q̄ ꝓsecratā violat sic ex q̄litate pſone maioꝝ iuria exurgit. c. ti. c. cū illoꝝ ſm eos: sz incēdiarij aliox locoꝝ domoꝝ seu rerū non sūt excōicati sz excōicādi: xxij. q. vl. c. si q̄s mēbroꝝ: z c. pessimā. vt ibi. Joh. dic̄ z Bern̄. z Hoſti. di. c. ꝓquesti. z q̄ dictū ēde incēdiarijs z effractorib⁹ ecclesiaꝝ q̄ iure sūt excōicati: intelligūt Ray. Gof. Hoſt. z Jo. in sūma ēt de incēdiarijs vel effractoribus aliorū locoꝝ religiosoꝝ vel victuoꝝ: vel eoꝝ qui sunt in spacio ꝓuilegiato. xvij. q. iij. c. sic̄ antiquitas. vbi etiam d: q̄ maioꝝ ecclesia per circuitum. lx. passus habeat: z tmo: vel capella. xxx. h̄ tamē maxime verum est si loci ꝓ suetudo habet q̄ incendiarij talium ipso iure sunt excōicati q̄ tunc seruanda est cū ꝓsuetudo sit optima legum interpres. de ꝓsue. c. cū dilectus: secus si non habet: vt notat. Jo. an. i c. oēs ecclesie. xvij. q. iij. z Hoſtie. in summa: supius tñ dicta non intelligunt de eo qui icē dit ꝓpriam domū vel segetē: nisi dolo malo h̄ faceret. ſ. vt simul aliena bona incēderet. Preterea infra spacium dictoꝝ passuū q̄ d̄z esse cimiterij: nulla dom⁹ nisi tñ clericoꝝ edificari debet: vt xvij. q. j. c. nulla. z illa bene gaudet immunitate: xvij. q. iij. c. quisquis. z passus est mensura q̄nq̄ pedum: pes autem spacium. xv. digitoꝝ: vt refert glo. in di. c. antiquitus. Duodecima excōicatio est de his qui ꝓhibent ne nuncij aplici terrā suā intrare p̄sumāt. z ponit in quadaz extrauagī. q̄ incipit: sup gentes. z z est Jo. xvij. vbi pfertur ſnia excōicationis z interdicti generalis in ꝓhibētes nūcios sedis aplice terras suas intrare: q̄s tñ hmōi absoluere potest ignoro.

¶ De excōicatiōibus q̄ contingunt in inuasione rerū ecclesiasticaꝝ z iurisdictionū spūaliū ac inclectionib⁹ platoꝝ spūaliū. Ser. xx

On occides Exo. xx. Uiso de excōicatione ꝓpter iniectionem manꝰ violētā in pſonā ecclesiasticā vel religiosam; iam ꝓsequēdū est de excōica

tione quã ds incurrit ꝓpter intectionẽ mánus violentã in ipas res psonaꝫ ecclĩasticaꝫ vel religiosarũ. A Hic primo q̃rit põtan res clerici violẽter occupãs seu ledẽs incurrat excõicationẽ. Ad hoc rñdet Hen. boyc. in. c. nup ij. de sentẽ. excõ. q̃ tales res clerico nõ adhe rẽt tũc nõ incurrit sniam: vt si fieret violentia vel iniuria in veste vel equo quã vel quẽ nõ tenet sed ẽ fortie iuxta eũ fm Inno. & Jo. an. quod phatur q̃ nec incurreret si res ecclie oc cuparet sine effractione quia magis ẽ pulesgiata vt dicũt doctores in. ca. ꝙsti. eo. n. Si põ sunt res clerico adherẽtes vt vestis: indumẽta: equus cui insidet: nec lz eidẽ res illas inuadere vel accipe de iure ꝓpria auctoritate tamẽ ꝓpias. nihilominus in illas accipit violenter clerico sciẽte & inuito: vt q̃ vestes ei tenet vel dilaniat: equũ tenet vt interficiat aio iniuriãdi: tũc canone incidit: si tñ nõ infert violentiã sed furto tollit vestẽ: cozrigiã vel bursã tũc nõ incurrit excõicationẽ. lz Jo. de lig. cõtrarium tenet: nã nulla fit vi psone violẽtia q̃ non sentit rem ablatam. In talibꝫ eñ voluntas & intentio multũ est attendenda. non eñ intendebat iste violentiam inferre sed furto tollere. Similiter non facere aio iniuriandi tunc non incidit canonẽ: exempli grã: fugiens inimicos si ejecit clericum de equo ipm ascendens vt sic euadat: q̃ verisimile: alias euade re nõ potuit nõ videt esse excõicatus quia nõ fecit diabolo suadente vel malicioſe & iniurio se: sed coactus necessitate ineuitabili: licet q̃dam doctores contrarium sentiant: huius ei opinionis est Pe. de cen. eccle. qui inter ceteras rationes hanc inducit: q̃ similiter in aliis casibus est notanda. Dicit enim. nõ credo sapientem aliquẽ dicturũ talẽ peccare mortaliter: ergo necesse habebit dicere illum non esse excõicatũ: nam cum excõicatio sit eterne mortis damnatio: vt. xj. q. iij. c. nemo sacerdotum: ideo non debet infligi nisi pro mortali. Dicit enim Jo. an. in nouella q̃ nullus incidit in aliquem canonẽ sine dolore. ff. de adul. l. penul. ff. de siccaꝝ. l. ſ. Idem Johannes de lignã. Deniq̃ si tales res essent quas ei liceret de iure inuadere vel accipere ꝓpria auctoritate: vt quia clericꝰ debebat ei censum pro domo etiam in habitabat: & cessauit soluere p̃ triennium: & sic licitũ ẽ ei illi talẽ expellere ꝺ loco: vt extra de locato. c. ꝓpter. & c. potuit & in glo. In hoc ẽ casu non incurrit canonẽ clericũ repellendo cũ moderamie vel ýmo vi repellendo: vt de resti. spo. c. olim fm Inno. Hosti. & Joh. an. secus tñ esset si concessam domum vel aliquã rem ante tpus cõcessionis finitum abstulisset quam asi tpus finitum tolli non debuit. Cetez fm Guil. & Frã. & Johã. ꝺ. in summa Asten. & Pe. de censu. eccle. detinens clericum asportantẽ res suas vel alienas apud se depositas: vel eas p violẽtiam auferẽs inuito clerico: nõ incidit canonẽ si ea auferẽs dum est in asportãdo añq̃ ad locũ destinatũ se recipiat. Secus tñ si faceret ex intervallo postq̃ clericus ad locũ destinatũ puenerit & pfecte possessionẽ illarũ rerum adeptus fuerit: q̃ non lz ei ius sibi vsurpare in re sua ex intervallo: hec est igit excõicatio ꝓma q̃ generalis est. Secũda ꝺo excõicatio ponitur in. vj. de elec. vbi ꝺr. c. generali cõstitutione sancimus. vniuersos & singulos qui regalia custodiam seu guardiã aduocationis seu defensionis titulũ i ecclesijs seu monasterijs vel quibuslibet alijs vijs locis de nouo vsurpare conãtes. bona ecclĩaꝫ monasteriorũ aut locoꝝ ipoꝝ vacãtiũ occupare ꝓsumũt: & q̃ hoc fieri procurãt ipso facto sunt excõicati. Pro quo sciendũ q̃ regalia sũt ea que vacãte ecclia rex capit: vt patet in regno francie & anglie: nam illic vocant regalia iura regis in q̃busdam ecclesijs vacãtibꝫ cõperẽa q̃bus de prelato ordinatis illa percipiũt plati & nomine: fm Archi. Addit etiã custodiã vel guardiam: quia dicunt se debere custodire ecclĩaꝫ vacantẽ donec de prelato fuerit ei prouisum: vt in ecclia parisien: patet exemplum vbi tales custodes laici & nobiles appellant vicedñi. Addit insuper aduocationis seu defensionis titulum q̃ expone fm Garle. ius patronatꝰ quod. s. fm diuersas regiones diuersa ius illud sortitur vocabula: & addit q̃ quocunq̃ nomine censeant vsurpantes de nouo tale ius in dictis ecclesijs vel locis et bona vacantium ecclesiarum vel locoꝝ occupãtes excõicati sũt ipso iure. B Terna excõicatio ponit in cle. vna de sequest. ℌ. si ds: q̃ fert cõtra eos q̃ seq̃strationẽ impediũt vel fructus sequestrãdos occupare ꝓsumunt. Pro quo sciendum q̃ bñficiũ sequestrat p ordinarium loci vna sententia in possessorio vel petitorio in curia cõtra eũ q̃ triẽnio pacifice ñ possedit promulgata. & impediens vel fructꝰ seq̃strãdos occupans est excõicatus. & si est ꝺ litiga tonibus cadit a iure suo si impedit de facto non de iure: verũtñ si triennio cõsumato pa-

elsice possessum est: tunc impedire pōt sequēs strū: de pluribꝫ aūt gratia breuitatis supsedeo
¶ Quarta excōicatio ponitur in extrauagāti. Jo. xxij. q̄ incipit: suscepta: ꝓtra eos eni qui obseruant ex antiqua ꝓsuetudine vel nouiter introducta: q̄ fructus primi vel secūdi vel alterius anni beneficiorꝫ vacantiū totaliter applicant defuncto vel fabrice vel ecclesijs aut psonis habentibꝫ annalia de cōsuetudine privilegio vel statuto: ita q̄ ꝙ talia beneficia canonice obtinent: ꝛ ad ꝗs de iure tales fructꝰ spectare deberent nihil inde percipiunt: vñ illud inconueniens sequit q̄ cōmode nequeūt ad impendendū seruitiū debitū residere in ecclesijs in ꝗbus beneficiati existūt: si aliter applicantes sunt epi vel superiores a pōtificalibꝫ ꝛ ab ingressu ecclesie suspendūtur: si capitulū: collegiū vel vniuersitas interdicto subijcitur: si singularis psona ecclesiastica vel mūdana: excōicationis sententiā incurrit a qua cū restitutione facta pōt per diocesanū absolui. ¶ Quinta excōicatio ponit circa electionē pape: ꝛ hoc triplicitet. Primo ꝓtra eos ꝙ cardinalibꝫ inclusis in ꝛclaui ꝓ electiōe summi pōtificis fienda vel alicui eorꝫ secrete nuntium mittere vel scripturā aut cū aliquo eorꝫ secrete loqui ꝓsumpserint: tales excōicationis sniam incurrāt ipso facto: cū ordinarius bmōi pōt absoluere: vt li. vj. de elec. c. vbi periculū. Secūdo ꝓtra dños ꝛ officiales ciuitatis in qua papa eligit q̄ non tenent formā dicti. c. vbi piculū scz q̄ oia in dicto. c. facīt inuiolabiliter obseruari sine fraude: nec cardinales vltra hec arta re ꝓsumant: ꝛ q̄ sup bis obseruandū corpaliter ūramentū ꝓstent: vnde si dicta nō obseruauerint aut fraudē circa ea cōmiserint: excōicationis sententiā incurrūt ꝛ efficiunt infames Et nota hic casuz in ꝗ laicus auctōrare canonis hz potestatē in clericū scz includendi cardinales in cōclaui ꝓ electiōe fienda cū certa regula ꝛ mō qui ponit in dicto. c. ꝛ hoc facīū pluries legit: vt ptz extra de elect. c. licet. in glo. Tertio denicꝫ ꝓtra electū in papā nō tū a duabꝫ partibꝫ cardinalitū: qui se ꝓ papa ingerit tā ipse q̄m bi etiā qui eū in papā recipiunt excōicationis sniam incurrūt cū aliis penis q̄ ponunt in dicto. c. licet. Et nota q̄ papa eo ipso q̄ electus est a duabꝫ partibꝫ cardinalitū ex auctoritate sua papatū recipe pōt: ꝛ statim hz plenā ꝛ liberā administrationē: vt ptz xxij. dist. in noie dñi: tū qō hic dicit decretalis De duabꝫ partibus aliqn obseruāt cardinales aliqñ non: vt dicto. c. licet. in glo. ꝛ pfit facere ꝙ hoc: cū necessitas est in eā q̄ legem nō habz vt de ꝓsue. c. ꝗsto. etiā ad hoc bñt cardinales specialia statuta: si tñ nullatenus due ptes cōsentīūt tūc brachiū seculare se dz interponere vt in glo. dicti. c. licet. ¶ Sexta excōicatio est q̄ generaliter ꝓtra oēs liberā electionē impedientes q̄ ponit in. vj. de elect. vbi dicit. c. sciāt cuncti q̄ clericos aut quaslibz alias psonas ecclesiasticas ad quas in aliquibꝫ ecclesijs: monasterijs: aut alijs pijs locis spectat electio: p eo q̄ rogari seu alias induci eū ꝓ ꝗ rogabant vel inducebant eligere noluerint vl ꝓsanguineos eorꝫ aut ipsas ecclesias: monasteria seu loca cetera bñficijs seu alijs bonis suis scz tē poralibus pe se vel p alios spoliādo aut alias iniuste ꝓsequēdo grauare ꝓsumpserint: ipso facto excōicationis sniā innodatos: hec ibi. Ꝓ quo nota q̄ sm Jo. mo. per psonas ecclesiasticas intelliguntꝰ templarij: hospitalarij ꝛ similes ꝓuersi: q̄ licet nō sunt clerici: tñ sunt ecclesiastice psone: vt xvij. q. ij. ꝺsquis vñ archi. exemplificat etiā de laicis cōuersis ꝙ de ꝓsuetudine: ly nō de iure pñt electionibꝫ interesse. e. ti. ꝛ li. in. c. ex eo. Nota ꝓterea q̄ hic est casus specialis: in ꝗ laicū cognatū electorꝫ offendens vel penitēs excōicatus est ipso iure: ꝛ hz Jo. an. ꝓsanguinitas ista extendit vsqꝫ ad sextū gradū: in hoc casu: q̄ vsqꝫ ad illuz gradū fit succēssio. vt notat in glo. ꝯ. de appel. in. c. postremo. sed non includit affines sm Jo. an. in nouella: quia de eis hic nō fit mentio. ꝛ ꝓstitutio penalis est: similiter ꝛ mādatarius ē excōicatus: vt tenent Bar. Ar. ꝛ Jo. an. licet Jo: mo. ꝓtra teneat. Ceterū hec pena locum habet in ꝓsentatis patrono: si clericus vel persona ecclesiastica secus tñ si laicus est: hoc tenet Joh. an. Bar. Archiē. ꝛ plures alij: verūtamen cp̄us ab eadem absoluere potest. Septima excōicatio fulminat ꝓtra epos qui se ingerūt ad curā alteriꝰ dioce. ꝛ ponit extra de offi. ord. in. c. quoniam in plerisꝫ. vbi subditur .ꝟ. phibemus aūt oino ne vna eadēqꝫ ciuitas siue dioce. diuersos pontifices habeat: tanꝯ vnū corpus diuersa capita quasi monstrum nisi eo modo qui ponit ibidem: ꝛ ea causa sequitur vnde si ꝗs aliter se ingesserit excōicationis nouerit se mucrone percussuz tē. ¶ Octaua excōmunicatio ponit li. vj. de elec. in. c. fundamenta. ꝛ est localis: vbi dicit q̄ excōmunicati sunt nominātes: eligentes vel assumētes simiter nolentes electi vl assumpti: simili ꝛ eis

odientes auxiliū: ꝯsilium vel fauorē dantes: ⁊ loquit̄ de diligendo vel assumendo aliquem in senatorem ⁊ rectorem vrbis romane vltra annū ⁊ absq; licentia sedis apl̄ice speciali: p̄ut in textu declarat̄: nec pōt absolui nisi p̄ romanū pōtificem. ¶ Nona excōicatio est ꝯtra eū qui vacañ. impio romano imperiū inuaserit: ⁊ ponit̄ in extrauagañ. Jo. xxij. q̄ incipit: si fratrū. vbi dicit̄: q̄ si quis imperio vacañ. virtute cuiuscūq; cōmissionis impatore mortuo sibi forte quocūq; colore quesito imperiū siue iurisdictionē eius inuaserit: nisi de licentia romani pontificis ⁊ om̄is ei obedientes ꝯsiliū: auxiliū vel fauorē p̄stantes sunt excōicati ⁊ terra loca vl̄ vniuersitates eisdē subiecta sunt interdicto supposita: vñ li. vj: de sen. ⁊ re iudi. in. c. ad apl̄ice: circa finem: excōicant̄ qui Friderico deposito tanq̄ impatori vel regi consilium auxiliū vel fauorē p̄stiterint: papa tñ absolutionē non reseruat. ¶ Decima excōicatio ponit̄ in quadā extrauagañ. Jo. xxij. quā glosauit Genzel. ⁊ incipit dierū: vbi dicit̄ q̄ si q̄s in p̄uincia d̄ marchia anchonitana romane ecclesie subiecta. rectorem vel alium ministrū siue officialem a sede apl̄ica sibi deputatū occiderit: inuaserit vel male tractauerit: excōicatus est ipso facto: ⁊ pape reseruat̄ absolutio: ¶ Undecima excōicatio cōmittitur in literis apl̄icis: ⁊ hoc tripliciter. Primo in eisdē indebite impetrandis: nam in quadā extrauagañ. que incipit excōicamus ⁊ anathematizamus de qua etiā facit mentionē. Jo. an. de symonia in. c. cū essent. ibi: excōicat omnes vtriusq; sexus qui faciūt vel recipiūt promissionē vel pecuniā aut donationē vel vtilitatem quācunq; pro gratia vel iustitia ꝯsequenda a sede apostolica pro se vel pro alio in causis vel iudicijs aut alias per literas apostolicas ⁊ quibuscunq; modis apud sedē apostolicā obtinenda: similiter eos excōicat qui exciderint nec in triduo manifestauerint pape vel alicui per quē ad papā fideliter referat̄. ⁊ scienter vtentes talibꝫ literis vl̄ gratijs cū p̄missis excōicat: reseruans sibi ip̄si de oībus absolutionē: eandē extrauagañ. allegat. Joh. an. in. lectura. super decre. nemo. de symonia: ⁊ est Bonifacij pape similiter auctor in directorio iuris. Itē An. de butrio ⁊ dicit eā durare: vñ licet quidē dicant eā reuocatam tñ ꝯtrarium tutius est tenendū: non tñ hec excōicatio extenditur ad illum q̄ misit quendā ad curiā ad sollicitandū pro quadā sua p̄motione: cui tantū ꝯstituit de salario: q̄ hoc non est symonia: vt no. Franc. de eta. ⁊ qua. c. tuā. Secūdus vero in literis apl̄icis impugnādis: vñ in extrauagañ. Bñdicti. xj. que incipit: q̄ nōnulli: ibi subdit̄ q̄ q̄cunq; impugnat literas electi in papā: aut ēt anteq̄ coronet̄: cū per ip̄am electionē canonice factā ius papatus sit acquisitū: ⁊ ex ipsa electione canonica sit ꝯfirmatus ac exercere possit officiū suum ante coronationē: vt patꝫ xxiij. di. c. in nomine dñi. talis ipso facto est excōicatus. Tertio denique in literis apl̄icis falsificandis: nā extra de crimi. falsi. c. ad falsariorum: subdit̄. Nos oēs falsarios nostrarū literarū qui p̄ se vel alios vitiū falsitatis exercēt cū defensoribꝫ ⁊ fautoribus suis anathematis vinculo decreuimus innodatos ⁊c̄. Insuper ⁊ clerici officijs ⁊ beneficijs sunt p̄uati: suntq; degradandi ⁊ curie seculari tradendi ac puniendi: prout patet in textu: ⁊ addit Hostiē. in summa: q̄ hodie p̄ceptum est vt in literis dñi pape nec in magno nec in modico q̄s audeat manū apponere: literā vnicā vel punctū vnicū corrigendo: vel etiā s̄m Rich. in. iiij. di. viij literā caducā reformando: exceptis officialibus quibꝫ hoc cōmissum est: alioquin manuꝫ apponens ex canone lato in curia ipso facto sniam excōicationis incurrit q̄ per aliquē citra sedē apl̄icam relaxari non pōt. Idē Goff. tñ s̄m Rich. vbi. s̄. secus esset in literis quoꝝ efficatia iam expirauit: nec intenderet eis vti nec etiam possent alicui esse vtiles. Preterea de cri. falsi. ca. dura. subditur: Inhibemus ne q̄s apud sedem apl̄icā literas nostras nisi a nobis vel de manibus eoꝝ recipiant qui de mādato nostro ad illud sunt officiū deputati: p̄sone vero solennes p̄ nuntiū recipere p̄nt de manibꝫ p̄dictoꝝ. Item s̄m glo. Bern. ibidem hoc possunt etiā alte p̄sone: sicut indifferenter quilibꝫ hodie per nunciū impetret literas dūmodo tantū de manibꝫ pape vel ad hoc per eū deputati recipiant̄ alias eni false essent: ⁊ recipienti imponit̄ ipso iure excōicatio tam clerico q̄ laico: s̄m Pe. de anch. licet textus prima facie tantū de laico videatur intelligi. Ceterū diuersimodi falsificandi literas papales ponunt̄ eo. ti. c. licet. Denique in dicto. c. ad falsariorum dicit Inno. iij. qui literis vti voluerint eas primo diligenter examinent: quoniam si falsis literis se vsos dixerint ignoranter eorum sera penitētia euitare nequibit penas inferius annotatas ⁊c̄. Pro quo nota fꝫ Hostien. q̄ si simplex ignoranter vtitur talibus li-

teris falsis nō excusat: quia per alios inquire re debuit. Idem archi. Si tñ falsitas erat ita latens q̄ de facili nō poterat percipi in aperto tūc si per se ⁊ alios adhibuit diligentiā quam potuit ⁊ nihil ꝑcipit excusata est: q̄ tunc censetur ignorātia iusta fm Pet. de ancho. Insup e. ti. in. c. dura. dicit q̄ si q̄s falsas literas se habere cognoscit infra. xx. dies aut destruat aut resignet si penā excōicationis euadere voluerit: alioquin canonē incidit: sed hoc intelligit Hosti. qñ litere false aliquo casu ad eū puenerunt. Absolutio vero dictarū excōicationū citra sedem aplicā impendi nō pōt: vt ptz e. ti. c. dura. ¶ Duodecima excōicatio ponit i extrauagañ. Jo. xxij. q̄ incipit. Impellit nos. vbi dicit. Si q̄s literas vel sigillū cardinalis falsauerit vel ab alijs falsatis scienter vsus fuerit ipso facto est excōicatus. Est etiā alia extrauagans. Joh. xxij. glosata p Genzel. q̄ incipit ꝓdiens quasi ex adipe. vbi excōicatur monetam falsam in regno francie fabricātes ⁊ sciēter portātes vt alios decipiāt q̄s papa solus absoluere pōt: sed videt esse localis tantū quo ad regnū francie. Deniq̄ in ꝓcessu annuali q̄ fit annuatim in cura in cena dñi ⁊ est martini pape sic incipiens: excōicamus ⁊ anathematizamus: vbi excōicat oēs hereticos q̄cunq̄ nomine censeant ac eoꝝ fautores: receptores: defensores. Item oēs qui in terris suis noua pedagia iponunt Item oēs falsarios literarū aplicarū vel alioꝝ de mādato tamē dñi pape dantiū cuiuscunq̄ tenoris fuerint. Similiter piratas ⁊ arma aliaq̄ ꝓhibita sarracenis deferentes: sic oēs impedientes seu inuadentes victualia vel alia ad vsum rōne ecclie necessaria adducentes ⁊ etiā q̄ tales defendunt: oēs etiā auctoritate nō debita capientes: detinentes: spoliātes: ex ꝓposito verberantes seu eadem mandātes illos q̄ ad sedē aplicam veniunt: morant vel inde recedūt. Item q̄ verberant: spoliāt aut talia mandāt fieri in eos qui ꝑ defensione causarū suaꝝ hñt recursum ad sedē aplicaz: aut in ꝑsecutores: procuratores negotiorumq̄ gestores: promotores: aduocatos: auditores: iudices ⁊ similes. Itē capientes: detinentes: depredātes seu vulnerantes romipetas vrbem cā deuotionis ⁊ ꝑegrinationis accedentes: in ea morātes ⁊ inde recedentes: auxiliū vel fauorē dantes. Item q̄ hostiliter inuadūt romā aut regna cecilie ⁊c. oēs vel quascūq̄ terras aut loca vel iura ad Romanā ecclesiā ꝑtinentia: cōsilium: auxiliū vel fauorem dantes: ꝑdicti non debent absolui citra sedem aplicam: nisi in mortis articulo: ⁊ nisi satisfactionē vel cautionē suff. cientem ꝑstiterint de stando mādatis sancte matris ecclesie: alioq̄n tales absoluētes ipso facto excōicationis ⁊ anathematis sentētias incidūt: suspensi ab officijs ꝑdicatiōis: amministrationis sacroꝝ: audiendo cōfessionē ⁊c. Ad lau.

¶ De excōicatione eoꝝ qui fidem catholicam impugnāt directe vel indirecte ⁊ eorū receptores: fautores ⁊c.

¶ Sermo xxj.

Non occides. Exo. xx. Opere preciū iam pñti sermone prosequendū esse reor de his qui directe vel indirecte impugnātes fidem catholicā sentētiam canonis incidūt. A Primo igit canonem incidūt demones inuocantes: nā in quadam extrauagañ. Joh. xxij. que incipit: super ipsius specula: subdit q̄ si q̄s demones inuocauerit vel eoꝝ auxiliū postulauerit aut fedus ⁊ pacta cū eis fecerit: aut eos adorauerit: aut in eoꝝ nomine imagines: anulos: speculū siue rem aliā magice ad ipsos demones obligandos ꝯstituerit: aut rñsa ab eis petierit: excommunicatus est ipso facto: quis tamen absoluit hmōi penitus ignoro: quia nō exprimitur ibidem: vnde ⁊ vtentes arte notoria q̄ alias dicitur ars Salomonis per hanc extrauagañ. sunt excōicati: de qua arte latius videbit in ꝑcepto septimo sermone. xxj. B Secundo canonē incidunt sarracenis ꝯtra christianos auxiliū ꝑstantes: vnde extra de iudeis. ca. sarracenis. c. ita quorundā. c. ad liberandū. ca. significauit. c. q̄ olim. pronuntiant excōmunicati qui sarracenis ꝯtra christianū populū: arma: ferꝝ: ligamina galeaꝝ deferūt: galeas vl naues vendunt: aut in pyraticis: sarracenoꝝ nauibus curā vel gubernationē exercent vel machinis aut quibuslibet alijs aliquod ei cōsilium vel auxiliū impendunt in dispendiū terre sancte: aut etiā qui per nuntios mercimonia prohibita deferūt: ⁊ licet dicat glosa secūda in dicto. c. qd olim. q̄ epi possunt tales absoluere obseruata forma penitentie q̄ ibidem exprimit in textu: tñ hoc nunc locū non habet quia dicūt Jo. an. ⁊ Pe. de anch. super eo. ca. q̄ hodie papa tēporibus quibꝫ ꝓcessiones generales facere solet ter in anno tales excōmunicat: ⁊ sic a tali sententia papa solus absoluit:

ꝛ dicta pena etiã extendit ad illos qui quecũ/
q; alia mercimonia ad eos portant vel mit/
tunt durante guerra inter christianos ꝛ eos.
Insuper Nicola. iiij. in extrauagañ. q̃ incipit
Olim statuit ꝛ innouat in generali q; nullus
ferrũ: arma: equos: ligamina: victualia vel q̃/
cunq; alia mercimonia in alexandria vel alia
loca saracenoꝝ terre egypti deferre vel mitte
re seu de portubus suis vt eis deferant extra/
here vel extrahi p̃mittere aut eis cõsiliũ fauo
rem vel auxiliũ p̃stare p̃sumant: alioquin ipso
facto sunt excõicati. Et similiter statuit de oĩ
bus terris soldano subiectis nec absolui p̃t
nisi tantũ de bonis p̃dictis in subsidiũ terre san
cte q̃uertendis exposuerint q̃tuz ad partes p̃
dictas detulerint aut miserint aut deferri vel
de ipsoꝝ portubus deferendũ eis extrahi p̃mi
serint: ꝛ hec extrauagãs est innouata p Boni
fa. sextũ: post hac p clemẽ. quintũ: qui etiã ab
solutionẽ reseruauit p̃terq; in mortis articulo
vt patet in extrauagañ. q̃ incipit: multa mẽtis.
Venetꝰ tñ super hoc hñt p̃uilegiũ a Mar/
tino quinto q̃tũ ad mercimonia ꝛ victualia p
plures annos non aũt quo ad arma ꝛ ligami
na: tñ tẽpus illud eis indultũ creditur iam p an/
nos aliquot expirasse. Ceterũ in quadã extra
uagãti q̃ incipit. Copiosius: fertur sñia cõtra
portantes arma ꝛ alia p̃hibita subsidia sarra
cenis regni Granate ꝛ dantes eis auxilium
vel fauorẽ. ¶ Tertio canonẽ incidũt inuitẽtes
alienationib; factis a scismatis: vt p̃z extra. e.
ri. c. j. vndelicet Hosti. dicat q; iste casus est lo
calis quatenus excõicatio ipso iure alias requi
ritur sñia. xxiij. di. c. in noĩe: tñ Fran. de zab. in
telligit verbũ hoc. Si quis aũt p̃traire p̃sum/
pserit excõicationi se nouerit subiectũ: Quod
ponit in dicto. c. j. de p̃trauenientib; in futurũ
post tẽpus scz illius. c. s. de his qui restituissent
ꝛ voluissent obseruare alienationes factas p
illos. Pro quo no. fm Ray. q; differentia est
inter scisma ꝛ heresim: sicut inter dispositionẽ
ꝛ habitũ. Nam p̃mo dicit scisma sed cũ post
pinaciter inhesit sue secte asserens nõ esse o/
bediendũ ecclesie romane est heresis: q̃ pec/
cat in illũ articulũ: sanctam ecclesiã catholicã
ois igitur hereticus est scismaticus ꝛ nõ econ
uerso. Idem Goff. Preterea tam hereticus
ep̃s q̃z scismaticus non p̃t absoluere nec ex/
cõicare nec indulgentias facere aut aliquid
hmõi fm Tho. Et ratio est: q̃ talis potestas ẽ
iurisdictionalis q̃ est simplici hominis iniun/
ctione confert: ꝛ ideo nõ imobiliter eis adhe
rentes. vñ. q. j. c. nouatianus. in fi. verũtamẽ
quo ad iurisdictionẽ spũalez scismaticus be
nefacit: puta chrysma cõficit altare benedi/
cit ꝛ cõsecrat ꝛc. vnde Hein. boyc. extra de
scismaticis in. c. qõ ap. dicit: q; q̃ ad characte
rẽ ꝛ susceptionẽ characteris valẽt facta ab
hereticis ꝛ scismaticis: q̃z a talib; ordinati in
forma ecclesie characterẽ recipiunt. xxiij. di.
. ℌ. vez. ꝛ. c. ad hec. Idem Jo. in sum. Inno.
ꝛ Hosti. Et recipit sic ordinat⁹ executionẽ
ordinis habitu: lz nõ actu nisi cũ eo fuerit di
spensatũ: sicut etiã homicida dat ꝛ recipit ex
ecutionẽ ordinis habitu nõ actu p̃pter ir/
regularitatẽ: vt de tẽpo. or. c. fi. ¶ Quarto ca
nonẽ incidũt oẽs heretici q̃buscunq; nomi/
nib; censeant: vte. ti. ca. excõicamus: vñ siue
q̃s veterẽ siue nouã heresim sequit excõica
tus est lz sit occultus. Occultus dico rep̃ plu
riũ ꝛ nõ rep̃ actus exterioꝝ. Dicit enim Pe. de
palu. in. iiij. q; p̃ solo actu interiori q̃ tñ solo
q̃s p̃fectus hereticus est: non incurrit excõi/
catio. Sed si aliq̃ actu exteriori manifestat
delictũ suũ q̃tumcũq; occultũ tũc incurrit.
Idẽ tenet glo. in cle. j. de here. ꝛ fm. Pe. ad
rõnem heretici duo q̃urrũt: vnũ est heresis
initiũ scz rõne: alterũ in volũtate qõ est here
sis cõplementũ: vt q; pinaciter a fide deviat
ꝛ veritate quã tñ determinauit ecclia: ꝛ talis
p̃prie dicit hereticus. Cõcordat Tho. in. iiij.
scz qui inciderit in heresim iã damnatã vel
errat de nouo in articulis fidei aut fingit vel
sequit nouã secta. Item q̃ nõ tenet quattuor ꝙ
cilia generalia: ꝛ qui nõ recipit epl̃as decre/
tales nec canonẽ ecclie catholice nec deter/
minationẽ eiusdez: exempli gratia fm Pe. de
ancho. sup cle. de vsuris ex graui. Actus fene
rarij nõ sapit heresim: nec pinet ad inquisitio
onem: ꝛ tñ asserere pinaciter hoc nõ esse pec
catũ est hereticum: q̃z cõtra determinationez
ecclesie: vt expresse p̃t in clemen. de vsu. ex grã
di. in fi. ꝛ sic intelligendũ est de alijs falsis as/
sertionib; p̃tra id qõ determinauit ecclia: vñ
q; teneret vel p̃dicaret pinaciter q; laici non
tenent soluere decimas sacerdotib; nec dare
oblationes: nec ei cõfiteri: sed q; peccant ea
faciendo: cũ oẽs clerici sint mali: ꝛ suo deme
rito ab ecclesia remouendi: talia vtiq; essent
herenca: ꝛ ꝙ talem p̃cedi posset tanq̃ cõtra
hereticũ Pau. enim dicit: q; hereticus est nõ so
lum qui male sentit ꝛ docet de fidei articulis
ꝛ sacramẽtis ecclesie: sed etiã qui falsaz exꝛ
tã expositionẽ ponit in scripturis diuinis con

tra id quod ecclia tenet. Et notant addit in dicta cle. ex grandi. pinacit: qz si in ioco vel ex lubricitate lingue hoc diceret hereticus ñ esset: sicut ē. xxij. q. ij. c. qō aut. Dubius etiam in fide ōz hereticus. vt extra e. ti. c. dubius et in glo. qō tñ fm Ant. de bu. sane intelligēd ū est cū illa dubietas hz annexā animi pinacitatē cū ꝓsensu z deliberatione z placentiā: bēñ inducit heresim circa articulos fidei. Similiter ercōicatōi subiacēt oēs eis ꝙquo mō adherētes: vt eo. ti. c. excōicam⁹: z de sen. ex. c nouerit. z primo credentes. i. fm Joh. An. in nouel. q dicūt se credere errorib ipoz: vl fm zanchi. q verbis vel factis oñdunt se credere errorib hereticoꝝ: faciētes scz id inquo exprimuntur crudelitas erroris: vt qz trāsit plus ꝙ semel ad eozum pdicationes: exhibet eis rēuerentiā fm suos mozes: recipit ab eis consolationē: cōionē: man⁹ impositionē vel similia q punēt ad ritū eoz q libros eozū suscipiunt: legūt: nec statim destruūt vl superiozib⁹ tradunt. Et generaliter q cunq sequunt facta eoz dicūt credēres: qō intellige de factis que punēt ad ritū erroz: alias nō. Secundo recepiozes: q scz scientes eos tales esse recipiunt ad hospitia: vt in. c. felicis. de penis: lex ñ illū ꝓprie receptorem vocat q receptat z celat vt celatus manus iudicis euadat: vt. ff. de receptatoribus: le. j. z ij. ff. de offi: pfidis. l. congruit Hā q talē aio simplici reciperet hospitio tpe necessitatis nō videt incidere canonē. ¶ Tertio defensozes tā erroꝝ ꝙ psonarū. scz q defendit errores dānabilioz est: qz nō solū hereticus sed etiam hereziarchus cēsendus ē: vt. xxiij. q. iij. c. q alioꝝ. Defensozes autem psonarum sunt: q viribus vel potētia resistūt ne ad manus iudicis veniāt puniendi: xxj. q. j. per totum: sicut principes z potētes. Item defensozes sunt superiozes qui tales non cozrigūt sed sub eis securius in sua malitia perseverāt ¶ Quarto fautozes eozum vtpote superiozes q tales ab ecclesia cōdēnatos de terra sua ñ ejciunt: nec etiam puniūt: put debēt. ij. q. vij. c. negligere: vnde tales ex sola omissione dicuntur fautozes: priuate tñ psone in hoc casu si non capiunt vel dimittunt fautozes dici nō possunt: quia ad eos hoc non pertinet nisi requisiti iurassent eos tenere vel iudicare nec faciunt. Adhuc autem dupliciter quis fauet heretico. Primo quidem verbo. vt cum quis eum excusat: non ex lingue lubrico: nec per iocū: sed in quibuslibet vel inter laicos dicendo istinon sunt tales quales dicuntur nec hēgant ista vel illa. Et generaliter secundū Pe. de ancho. quando cūq prouocat verbis plebem ad hereticorum amozem et fidem euacuandam fauere dicitur ar. ij. questi. j. capitulo fin. Similiter defendens colozare dicitur fauere. vt. xj. q. iij. c. ita cozpoz. Sēcus si per lubricum lingue: nam maxime in talibus ad mentē dicentiū recurrendū est vt. xj. q. iij. c. inter verba. Secundo ꝺo sacro: vnde qui facto fauet probatione non egēt: in eo puta si tali procurat alimoniam vel si ea subministrat p que liberet z similia. Et idē est in eo q talem pcibus liberat. ¶ Quinto sepeliēs aliquē pdictoꝝ ecclia stica sepultura excōicat⁹ ē: vt patet. c. q cunq de here. li. vj. Debēt em taliū cozpora extra cimiteriū sepeliri in signū ppetue dānatiōis. Et lz pdicti absolui possunt ab excōmunicatione ꝙtū ad sniam iuris a diocesano: nō tñ ꝙtū ad sentētiā vsue vocis qua papa ter in anno illos excōicat viue vocis oraculo: z in processu annuali: de quo dictum est in fine sermonis pcedentis ab illa nanq nullus inferior papa potest absoluere vt de ma. z obe. c cū inferiores. ¶ Quinto canonē incidunt assissini. Pro quo notādū q assissini fuerunt z adhuc sunt forte quidā infideles qui ex quibusdā falsis opinionib quibus enutriti fuerunt. de facili mittebant ad occidendum quēcunq christianum: nō curantes si ipsi ob hoc occidendi essent: cōtra quoꝝ pestem Inno. iij. de homi. c. pro humani. li. vj. statuit q quicunq princeps: prelatus aliaq persona ecclesiastica vel secularis alquē christianū per assissinos interfici fecerit vel mandauerit ꝙtū mors non fuit subsecuta: z q assissinos acceptauerint vel defenderint vel occultauerint non solū excōmunicationis vel depositionis incurrunt sententias ipso facto: sed sunt etiam cū omnibus bonis suis omnib christianis exposuit z ppetuo diffidati: ita q postq aliqō ex predictis pbabilib constiterit documentis: nulla alia excōmunicatiōis: depositiōis seu diffidatiōis sententia requirat. sed beneficia taliū p illos ad ꝺs collatio pinet aliis libere conferantur. ¶ Pro quo notandum q hoc genus hominum est pessimum: z qa de istis simpliciter exprimit textus ad alios homicidas nō extenditur quod isto. c. comittetur in his penis. Mandās enā hāc penam incidit: licet effectus nō seqt⁹ sec⁹ tñ

si mandaret occidi iudeum vel paganū. Similiter ꝛ assissinos receptās scz patenter vt differat a sequēti qō ē occultauerit ꝛ isti receptores tanq̄ aggressores tenēt. C. de his q̄ latro. occulta. l. ij. arch. papa tñ sibi ñ reseruauit absolutionē huius excōicationis vigore de cretalis huius. Verūtñ inq̄tū reputant heretici tꝫnent etiā in pcessu q̄ fit a papa in cena dñi: de q̄ ptꝫ. s. ꝛ sic ab eodē dūtaxat absoluēdi. Sexto canonē incidūt expoliātes rompetas ō q̄b. xxiij. q. iij. Si q̄s rompetas: excōicant ei illi ꝛ etiā alij q̄ spoliāt eūtes ad curiā vel redeūtes p causis agendis in curia p pcessū annualē curie romane. Et addit extra de rap. c. excōicatiōi subdant q̄ romanos aut alios christianos p negociatiōe aut alijs honestis causis nauigio vectos aut cape aut suis reb⁹ spoliare p̄sumūt. Sup q̄ dic̄ Hosti. q̄ est canon late sñie: ꝛ addit q̄ pirate ter in anno solēniter excōicant a papa: ꝛ sic absolutio seruatur eidē. Sequit textus. Illi etiā q̄ christianos naufragium patientes q̄b⁹ fm regulam fidei auxilio esse tenent: damnata cupiditate spoliant rebus suis: nisi reddiderint ablata excommunicationi se nouerint subiacere: ita tamen q̄ precedat ammonitio vt dic̄ glo. vnde si post ammonitionem ablata non restituant statim sunt excōicati: secus si restituant. Concordant Pe. de anch. Q̄ō igit tales non restituentes excōicationē incurrant: requiritur ammonitio saltem vna p oībus vt de sen. ex. c. sacro. Secus tamē esset de talib⁹ nauigijs q̄ piraticam exercent tyrannidē vel inimica sunt nomini christiano vel p̄cipi: C. de fur. auf. nauigia nam paria delicta mutua compensatione tolerantur. Vnde generaliter quicq̄d accipit ex naufragio p̄dictorū siue de naui siue mari siue de littore restituendum est. ff. e. l. si quis ex naufragio: alias nulla consuetudine statuto vel p̄cepto q̄s excusat q̄ furtum cōmittit: ff. de acqui. re. do. l. qua rōne. in fi. C. de fur. l. in eum: q̄ neriā fm leges si petat infra annum ꝙdēnabit ad restituendum quadruplum: scz post annū in simplū vt in dictis. l. ¶ Hic ē icidētaliter addi pōt q̄ accedentes ad sepulchꝝ dñicā deuotionis sine licentia pape sunt excōicati: ꝛ eorū absolutio pape vel summo penitētiario reseruat: vt habetur in pcessu annuale romāe curie: ꝛ reperit in li. penitentiarie sūmi penitētiarij. Q Septimo canonē icidūt oēs matrimonū ꝓtrahentes in gradib⁹ ꝙsanguinitatis ꝛ affinitatis ꝙstitutiōe canonica interdictis ꝛ h̄ sciēter: q̄ sciebant gradum ꝓpinquitatis vel nō ignorabāt ignorantia pbabili scz affectata: ꝛ si alter solus sciebat solus ligat. Similit ꝙhentes cū monialib⁹ ꝛ religiosi: clerici in sacris ordinib⁹ ꝙstituti. ac moniales matrimonia ꝙhētes vt ptꝫ in cle. vna de ꝙsan. ꝛ affi. Pro q̄ nota q̄ i sex casib⁹ h̄ exp̄ssis hec ꝙstitutio tm̄ locū hꝫ ꝛ ei⁹ pena. Qua ꝓpter si q̄s ꝙhit cū hōte maritū vl cū iudea vl cū pagana: vel cū cognata spūaliter vel legaliter vel ꝙ impedimētū iusticie publice honestatis: scz matrimonia nō teneāt tm̄ non ē locus huic pene q̄ in illis casib⁹ vel similib⁹ non ē exp̄ssa. Sicr in dictis sex casib⁹ nō ē loc⁹ huic pene si licite ꝙhunt. s. p dispensationē pape. q̄z cum cessat culpa cessat ꝛ pena: de ꝙsti. c. ij. Hic vt dictū ē ignorantia facti nō iuris excusat: ignorantia dico pbabilis nō affectata: q̄ō si post contractū matrimonū pcipit vnū casum de sex p̄dictis: nō tm̄ mulctat hac sententia: quia hec constitutio non punit cohabitationē vel incestum scz ꝓtractū licet graviter peccet talē cognoscendo. Preterea si p pape dispēsationem impedimentū q̄ō erat tpe ꝓtractū matrimonij remouetur: tūc si tollit ipedimētū etiā q̄ ad penam p̄teritā nō ē de illis alia absolutio necessaria: sec⁹ tamē si facit tm̄ valere matrimonium. Cetex q̄ō dictū ē de monialibus etiam intelligitur de sororib⁹ eo q̄ in iure ponunt p eodem: licet alicubi eas locutio vulgaris distinguit dūmodo tamē sint religiose. Et dicuntur hic religiosi vl religiose: q̄ vel q̄ p̄fitent exp̄sse vel tacite religionē aliquā approbatam: vt in. c. vno de voto. li. vj. Q̄ō etiā intelligit glo. si p:ofessio illa tacita vel exp̄ssa non obligaret illi religioni: scz religioni tm̄ in genere. vt de regula. c. non solum. ꝛ. c. sequēti li. vj. Idem. laud. Pau. ꝛ Genze. Denicq̄ sacri ordines intelligunt hic subdiaconat⁹ diaconatus: ꝛ. s. Sed ꝓtrahēs cum hmōi sponsalia non ligatur hac pena nisi post cōsummauerit per carnalem copulā: quia tunc contrafisse iudicatur. Et nota q̄ glo. penul. dicit q̄ predicti ab epo possunt absolui p̄missa satisfactione. Similiter fit in mānifesta offensa ni si post excōmunicationem talē incurrisset ir regularitatem: a qua solus papa dispensaret vt infra patebit: vnde dicit Paulus q̄ in re cognitione erroris se separentes: debent ab inuicem se abiurare: vt qui cle. vel vo. cap. ij. sicut etiam fit in reconciliatione separatorū

vnde forma iuramēti separationis ponit. xxxv. q. vj. c. Ab isto die in antea tu per nullū ingeniū te sociabis huic cōsanguinee: nec in cōiugio: nec in adulterio: nec cū illa ad vnā mensam manducabis aut bibes: aut sub vno tecto manebis nisi in ecclesia: aut in alio publico loco: vbi nulla mala suspicio posset esse: vt vbi corā testibus idoneis pro certa necessitate pariter colloquamini: nec aliā ꝯiugē accipias nisi forte post actā penitentiā tibi licentia data fuerit ab epo tuo aut ab eodē misso sic te deus adiuuet: hec ibi. Nec debet qs occasione ꝯsanguinitatis vxorē dimittere ⁊ aliam ducere: si cā primo legitime ꝓbata fuerit vt ibidē: c. se. Proinde recepturus vxorē quā iniuste dimisit hoc mō iurabit: vt ptz ibidē Ab isto die in antea istā ꝯiugē. N. quā iniuste dimiseras ita tenebis sicut maritꝰ suā ꝯiugē debet habere in dilectiōe ⁊ debita disciplina: nec eā ꝑ vllū ingeniū malū separabis: nec ea viuēte alias accipies: sic te deus adiuuet. hoc ibi. Ad.

¶ De diuersis excōmunicationibus quas incurrūt diuersimode participantes cū excōicatis. ¶ Ser. xxij.

Non occides. Exod. xx. Congrue satis post ꝑdicta videndū est de excōicationibꝰ quas incidūt diuersi participātes illicite cū excōicatis. Prima nanq; snia ponit extra de sen. ex. vbi dicit Clemēs. iij. c. significauit: clericos q̄ scienter ⁊ sponte ꝑticipauerint excōicatis a nobis: ⁊ ipsos in officijs receperint diuinis eadē snia excōicationis cū ipsis nō dubitamus inuolui q̄s etiā pro bñficio absolutiōis habendo ad nos volumus cū lr̄aꝝ tuarū insinuatione remitti. ¶ Ad cuius euidentiā sciendū q̄ circa expositionē huius decretalis est triplex opinio solennis. Prima Hosti. ēq̄ etiam ponit in summa ꝯfes. scz q̄ ista est vna noua excōicationis species ad quā incurrendā q̄nq; requirunt: ita q̄ vno deficiente nō incurrit maiorē excōicationē: eo q̄ excōmunicatio ꝑsens deuiata a cōmunibꝰ regulis iuris: quā etiā opinionē sequit Jo. an. Et ista quinq; tanguntur hic in textu. Primo q̄ cōmunicās cū excōmunicatis sit clericus ⁊ ergo laicus excludit. Secūdo q̄ scienter cōmunicet: ⁊ ideo ignorātia probabilis facti nō iure excusat. Tertio q̄ sponte participet: ⁊ dicit Goff. hic excludi coactionē absolutam non cōditionalē. Quarto q̄ cōmunicet in diuinis officijs: etiā in horis canonicis extra ecclesiā legendis ſm Goff. Quīto q̄ cōmunicet cū nominatim excōmunicatis a papa: ⁊ hoc in diuinis. ⁊ sic excōicatus per canonē non dicit excōicatus a papa immediate: sed oportet q̄ ab eodē excōicetur per sniam viue vocis ſm Joh cald. propter strictā interp̄tationē: mitius eni agit cum lege q̄ cū ministro legis. Secūda opinio est Pe. de Anch. qui dicit: q̄ qui cōicat cum excōicato a papa sponte ⁊ scienter ⁊ in diuinis est excōicatus eadem sentētia. Et istū dicit verū esse intellectū huius decre. ⁊ idem videt dicere Guil. Spe. ⁊ Goff. Tertia est. Tan. scz q̄ q̄ participant cū excōicatis a papa eodē crimine ꝓpter qd̄ ille est excōicatus eadē sententia ligant: ⁊ sic per papā sunt absoluendi: quā opinionem glo. veriorē credit. Inno. etiā dicit sic intelligi posse. Similiter Jo. an. ⁊ Jo. de lig. dicunt q̄ videt adherendū huic vltime opinioni. Prima tamen opinio magis cōsonat textui. Secunda vero ponit contra cōicantes cū excōicato in crimine dānato: ⁊ hoc de sen. ex. c. nup. vbi subditur: q̄ cum noiatim excōicato scienter cōmunicās in crimine criminoso ei consiliū ipendendo auxiliū vel fauorē ac ꝑ hoc rōne dānati criminis in eū videatur delinquere q̄ dānauit ab eo vel eius supiore mento delicti: tūc erit absolutio requirenda: cū facientē ꝯsentientē par pena ꝯstringat: vñ talis cū iuramento debet absolui: vt ibidem subdit. ¶ Pro quo notandū est: q̄ aliud est cōmunicare criminoso tm̄: ⁊ aliud cōicare in crimine tm̄. ⁊ aliud cōicare criminoso in crimīe dānato. Nam cōicare criminoso tm̄: est illi q̄dem cōicare sed nō in crimine dānato. Exempli gratia. Si q̄s fuerit excōicatus eo q̄ celebrat in certo loco ꝓhibito: alius aūt eidē cōmunicat sed in alio q̄ in celebratiōe: ⁊ tūc dicit cōicare criminoso sed nō crimine dānato. Cōmunicare vero crimine tm̄: est criminoso nō cooperari in crimine dānato: vt si q̄s celebrat in loco interdicto ꝓpter qd̄ excōmunicatus est: sed ꝑ se celebrat ⁊ alius tm̄ eius missā audit: tūc eni crimini cōicat: sed nō criminoso Tertius deniq; cōicat crimini ⁊ criminoso: vt q̄r quis fuit excōicatus eo q̄ in loco prohibito celebrat: ⁊ alius eum celebrantē iuuat: tunc enim criminoso cōmunicat in crimine: vnde vt quis incurrat hanc maiorem excōmunicationem: oportet q̄ participet tam crimini q̄ criminoso. Ad exemplū potest. eo. ti. ex. c. si con-

cubine. Nam si mulier excõicatur pro fornicatione generaliter: tunc tã laici q̃ clerici cũ ea fornicãtes excõicatione maiori liganf: utpote qui post latã sniam in eodez crimine cõicant crimino se: vt dicto. c. si cõcubine. Si vero mulier excõicaf ꝓpter fornicationem clericoꝝ tñ tũc soli clerici liganf. Si proinde talis mulier excõicatur ꝓpter fornicationem certi clerici in specie: putaricy: tũc alij clerici cõicantes eidez nõ incurrunt excõicationẽ maiorẽ quo ad ecclesiã militantẽ. Si preterea talis excõicatur ꝓpter fornicationẽ nihil specificando: tũc participantes siue publice siue occulte sunt excõicati. Si denicq; ꝓpter publicã fornicationẽ solũ excõicatur: tunc ei participantes occulte in crimine nõ liganf. Addit an. de bu. super. c. c. q̃ hec intelliguntf post latã sententiã secus aũt si ante: qõ sane intelligit in excõicatiõibꝫ ab homine secus a canone: cũ iam lata sit snia: scz tempore facte ꝓstitutiões. Preterea sciendu q̃ in hoc casu per ꝓsilium intelligit fm Pe. de andh. qñ quis ipendit ꝓsiliũ delinquenti in crimine pro quo est excõicatus: tũc enim eandem excõicationem incurrit: siue esset alias factus ꝓcius siue nõ: qz participat in crimine. Abbas dicit hoc certum esse si cõsiliũ datũ est directe ad crimen qõ excõicanez inducit: puta ad clericũ verberandũ: non sic tñ ꝓsiliũ datur in facto pro quo nõ incideret excõicationẽ. Idẽ An. de bu. exempli gra: ꝓsilium do vt laicum interficias: tu cũ eo pariter interficis clericũ: tu excõicationẽ incurris nõ ego: qz ꝓsilium meũ directe nõ intendebat ad ꝑcussionẽ clerici. Auxiliũ etiã intelligit de directa participatione: secus de indirecta: vt si quis excõicatus est qz fecit guerrã contra ecclesiã vel clericũ postea ego illi guerrã facio z tu contra ne illum adiuuas: tunc illi ꝓbens auxiliũ non es excõmunicatus: qz non directe participas in causa pro qua excõmunicatus. Fatetur etiam Hosti. q̃ dñs auxiliũ vasalli excõicati inuocare põ. propter fidelitatis debitũ qõ remanet: nisi cũ excõicatione: paruer a debitũ fidelitatiz ablatũ esset: z ꝑceptũ de non adiuuando. De fauore vero sciendu: q̃ in laudatione facti dicit Abbas fauorez impendi. Ex denicq; ꝓdictis oibus ꝓcluditur q̃ participans criminoso in crimine propter qõ excõicatus: eandẽ excõicationem incurrit siue extra territoꝝ excõmunitis siue intra siue sit eius subditus siue nõ: qz iuris auctoritate ligatur etiã si ꝓmulgans cõmunicaret: quia nõ sua sed iuris snia ligat exempli gra dicit glo. sup dicto. ca. nup. q̃ si ego excõico parrochianũ meũ propter crimẽ z parrochianus alterius cõicat ei fauoze uis parriendo in codẽ delicto in me videf deres linquere: z eadẽ snia ligatur: z non solũ snia canonis: qz tũc a suo epo vel ꝓpio sacerdote absolueref qõ iste non põt: vt dicit in textu: sed iste ꝓpter delictũ ligatur snia mea e a me debet absolui: z sic large subdiuus meus appellatur rõne delicti. ¶ Tertia pinde ponit contra cõicantes excõicato: sed nõ in crimine dãnato: q̃ ponit in dicto. ca. nuper: ꝓtra scz eos q̃ cõicant excõicatis maiori excõicatione in oratione vel osculo vel cõmedendo ꝛc. z tales a ꝓpio epo vel sacerdote poterũt absolutionis beneficiũ obtinere: cuius emi tunc non iudicis sed iuris snia excõ cato cõicans sit ligatus: qz ñ ꝓdicto canonis eius absolutionẽ sibi speciaiter nõ reseruit: eoipso videf ꝓcessisse facultatẽ alys relaxãdi. hec ibi. ℬ Ad cuius euidentiã notandũ q̃. xj. q. iij. c. cũ excõicato. z c. sequentibus. prohibemur excõicatione maiori excõicatis cõicare: presertim in quinq; q̃ notanf in illo versu. Os orare vale cõmuniq; mensa negaf: alias quis incurrit minorem excõicationẽ. Primo tenemur negare: os id est osculum: vt dicit hic in textu: z etiaz colloquium in casibus nõ est ꝓcessis: quia fm Guil. familiaritas vel pudoꝝ aut timoꝝ scandali nõ excusat participantem cũ talibus: sic nõ licet litteras excõicati recipere vel ei mittere nuntios vl literas nisi in casu in quo licent ei loqui fm Guil. z Hugo. Nec munus ab eo q̃s recipiat aut receptũ retineat: sed vel pauperibꝫ distribuat vel excõicato remittat ad sui rubozẽ fm Guil. Secundo nec eos debemus salutare; nec salutantes resalutare. Uerũtamen si q̃s assurgat excõmunicato vel reuerentiã exhibeat: aut se salutanti inclinet: vel quasi se resalutãdo labia moueat cũ tamen nihil dicat: tũc fm Guil. excõicationem nõ incurrit: cũ pene sint restringende: vt de pe. di. j. §. pene. Sumiliter nõ est salutãdus cũ ei scribit: sed loco salutatiõis est scribendũ sp̃ũm ꝓsiliꝫ saniozis: z si quis ab eisdem salutatur rñdere põt: deus emendet vos z hmõi. Tertio non debemus cuz eis orare nec diuina audire: vnde si ecclesiam intrat z ibi se firmat tenemur exire: si tamen eius excõmunicatio esset occulta: tũc qui scunt exhibũ secrete z cauteleta q̃ nõ sequaf eius manifestatio si põt: alias non exhibũ: vt vj. q. ij. ca. si tantũ: si ñ non venit causa orandi

di sed pro alio negotio non video cur ī eadē ecclesia orare nō possum: vt dicē Inno. Proinde si sacerdos añ inchoationē canonis pcepit excōicatū q̄ ad eē ptinacit̄ se firmat ibidē dz dimittere missā. Si vero post tūc dz pcedere simul cū seruitore tm̄ ⁊ alij oēs debēt exire ⁊ añq̄ sacerdos cōionē dicat sacristiā intrabit ⁊ ibi missā pficiet. ¶ Itē sm̄ Tho. in. iiij. di. xviij. Pro excōicatis q̄s orare pt̄ sz nō int̄ orationes q̄ p mēbris eccl̄ie fiūt ⁊ tn̄ fructū nō pticipāt q̄dū in excōicatiōe manēt sz orat̄ vt eis spūs pnie detur vt ab excōicatiōe soluāt̄. ¶ Quarto phibemur pticipare in mēsa ⁊ si se ingerit mense mee publice excōicatus sm̄ Guil: teneor surgere: secus si occulte ⁊ ñ possum sine eius nota surgere: possum etiā in eadem domo manere sit ante capacitatis ē q̄ eius cōmunionem vitare valeo: vnde possū in eadem camera comedere: sed non in eadem mensa. ⁊ hoc est verū dum tanq̄ alienus aduenio nam si venio inuitatus ad aliqd̄ festuz vel cōuiuium ⁊ aliquē ibidē reperio publice excōicatum recedere teneor: licet sedeat ad aliam mensam: qz omnes tales ꝯueniētes ad ꝯuiuium simul cōmunicare dicendi sunt sm̄ Guil. Similiter si amico meo venienti comedere ad domū meā dimitto domum vel claues vl̄ pmitto comedere separatim tamē. ⁊ h̄ in fraudem ne offendā eū: sed fauorē eius acquiram excōmunicationē minorē incido. secus autem si ex timore ne vim inferat aut ex humanitate credens eū alimēto vl̄ hospicio indigere: ⁊ de hoc ꝓtestationez facio secūdū Guil. ¶ Quinto phibemur cum eis cōmunionem habere: scz in alijs actibus humane cōuersationis: et precipue ī actibus legitimis ⁊ facinorosis: ꝑ quibus tamen non est excommunicatus. vtpote in emendo: vendendo: cōtractus ineundo: locando cōcedendo ⁊ similibus nisi hoc fecerit necessitas casu. Sic etiam non debet fieri ꝯtractus aliquis cum seruiente excōicato nomine excōmunicati.

¶ Quidaz tamē cōmunicātes excusantur qui scz ponuntur in his versibus. Utile lex humile res ignorata necesse. Hec anathema tibi faciunt nec possunt obesse. Primum est vtilitas vel ipsius excōmunicati vt cū ei loq̄tur de his que pertinent ad absolutionē vl̄ salutem: lz alia incidenter interponat vt magis proficiat: vnde ⁊ ad p̄dicationē admittitur vt exp̄ssum est. eo. ti. iii. ca. responso. Et p hunc modum lz p̄dicatoribꝫ cum eisdē ꝯuersari et ab excōicatis elemosynas accipere: si alias non valent sustentationē habere vt extra. eo. ti. cum volūtatis. Et etiā sm̄ Hosti. extra casum necessitatis cum probabiliter sperant in eis proficere vel etiam vtilitas ex parte pticipantis tam in temporalibus vt petendo debitū. eo. ti. si vere: vnde si nollet dare posset in iudicio conueniri: alias enim ex delicto suo comodum reportaret. vt extra de iudi. ca. intelleximus. In spiritualibus etiam loqui potest de salute anime sue petendo consiliū si est necessitas ⁊ recursum ad alium habere ñ pt̄ scd̄m Guil. ¶ Secundū est lex matrimonij: nisi propter matrimoniū illicite ꝯtractū esset excōicatio lata: q̄ si lata est propter aliud delictum: tūc quo ad redditionez debiti vterq̄ excusat̄: quia in debito carnis exigendo vir ⁊ vxor parificant̄. In alijs etiam excusat̄ mulier cū excōmunicato viro participando: sed ñ econuerso: qz cū vir est caput eius debet eam cogere vt faciat se absoluere: ar. vij: q. j. sicut vir sm̄ Ray. ⁊. Goff. Si vero vir excōicatū vocaret ad mensā credit Guil. q̄ vxor cum viro comedere non possit in eadem mēsa sz ī alia tam remota q̄ dici possit se non pariter comedisse: sic nec elemosyna debet accipi. q̄ datur nomine excommunicati: nisi legitima necessitate. Tertium humilitas subiectiōis vel seruitutis: sic sunt filij qui sunt in patris potestate vel etiam emancipati qui sunt commensales patri et ab eo necessaria recipiunt: dummodo tamē nō pticipāt in crimine damnato Alij vero filij nō excusantur sm̄ Guil. Similit̄ excusantur monachi pticipātes cū abbate excōmūicato sm̄ Guil. quia sunt quasi familia eius: ⁊ clerici communicantes ep̄o suo si sunt eius officio ⁊ seruitio deputati: alias ñ sm̄ Hostien̄. Excusantur etiam serui et ancille seruilis conditionis: ⁊ etiam rustici seruientes ac similes subiecti qui non sunt ita curiales q̄ eorum ꝯsilio scelera perpetrant̄: qd̄ etiam intelligit̄ de his q̄ colūt terrā eoꝝ ⁊ d̄ mediatarijs: ⁊ q̄ ꝓpter culturam recipiunt certā portionem fructuū tm̄ enim cōicare possunt q̄tum oportet propter culturam ⁊ huiusmodi. ¶ Nota tamen quod si tales persone ante excommunicationez se obligauerunt: ⁊ seruitium intrauerunt non tenentur discedere. Similiter si post excommunicationem sed ignorauerūt eam: secus tamē si sciuerunt ⁊ tn̄ se iniecerunt nisi necc̄itas eos ꝯpulisset: q̄ fierent de familia illius. Et nota generaliter

q̄ de predictis p̄sonis cessante subiectiōe cessare dz cōmunio nisi necessitatis articulus imineat. Dicūt em̄ Vincen. ⁊ Jo. an. q̄ nullꝰ de nouo dz intrare familiā excōicati: ⁊ q̄ mercēnarij finito suo tp̄e cū excōicato nō debent annū reincipe. Idē ē de obligatiōe cōiugū si soluant̄ p diuortiū ⁊ ēt patrie potestatis si soluit̄ p emancipationē scz q̄ nō p̄t postea patri cōicare sine pena: vt notat Gof. ⁊ ēt Hosti. i sūmis. q̄ oēs p̄sone ꝯtēte. in. c. qm̄ multos. xj. q. iij. vsq̄ ad illū ꝟsiculū. quicūq̄ suis supiorib̄ excōicatis cōicare tenent̄ ꝓpter obnoxietatē q̄ tenēt̄ illis astricti. s. vxores: filij: ancille seu mancipia rustici seruiētes ⁊ oēs alij de familia: q̄ nō sunt adeo curiales q̄ eoꝝ ꝯsilio scelera ꝑpetrant̄. Et addit̄ ibidē de illis nō vitādis q̄ excōicatis cōicant de q̄ articulo sūptuz videt̄ illō q̄ excōicatio nō trāsit ad tertiā p̄sonam. Alie ꝟo p̄sone q̄ tangunt̄ in versu q̄cunq̄ debēt euitare cōmunionē nisi necessitatis articulꝰ imineat: s̄m Inno. ⁊ ab. extra. e. ti. c. Inter alia: vel etiam causa vtilitatis de q̄ loquitur: xj. q. iij. c. p̄decessor. extra. eo. ti. ca. Si vere. de qua vtilitate dictum est supra: ꝓpter hoc em̄ ⁊ nutricij ⁊ similes p̄sone cōicātes excusantur: q̄ si a dño recederēt nō haberēt vñ viuerent. arti. in. di. c. si vere. vbi excusant̄ quicum nautis excōicatis ꝯueniūt de transferendo contra saracenos. Ex dictis igit̄ generaliter cōcludi potest q̄ cōicatio necāria vel q̄si vtendo iure suo tolerat̄: sz voluntaria ⁊ maxime deliciosa vel criminosa damnat̄ ꝓpt̄ ea patres excusantur ⁊ dñi p̄ticipantes cū filijs ⁊ seruis excōicatis: nō q̄dē simplicit̄ sz scd̄m Tho. in. iiij. di. xviij. in his in quibus sunt obligati: q̄z sicut inferiores obligantur ad obsequiuz supiorum: sic supiores ad ꝓuidentiā inferioꝝ et correctionem. Hinc ei si ex eoꝝ defectu inciderunt vel etiam p̄manēt in sentētia nō excusant̄: secus si p eos nō stetit et instant vt subditi querant absolutionem: Sic conductores mercēnarijs communicare p̄nt vbi sine magno incomodo eos vitare non valent: Sic armiger vl̄ seruiens militi excusat̄ ei cōmunicando: non tamē cōmunicādo cū excōicatis cum quibus dñs suus cōicat: Sic vasalli tenentur reddere tributa ⁊ seruicia dñis excōmunicatis in quibus sunt obligati: dummō tamen non in crimine dānato. ¶ Quartoexcusat ignorātia facti probabilis nō tamē iuris: nisi illos quibus licet ius ignorare: sicut sunt pueri doli non capaces. Dicit̄ aūt quis factū ignorare cū ei ñ ꝯstat q̄ ille tale fec̄: puta verberauit clericū: q̄z nec vidit nec est fama taz publica q̄ omnino credi debeat. Nā si ab aduersario audit vel leui fama: nō dz sibi de h̄ formare ꝯscientiā. Similiter si est fama publica aliquē esse excōmunicatū ex fctō occulto ꝯtra quē tñ nō est in publica sn̄ia super hoc: non teneor eū vitare: nisi postq̄ sup h̄ se purgare recusauerit: vel in purgatiōe defecerit: si tamē est fama publica q̄ notorie aliquid fecit ex quo maiorē excōmunicationem incidit vl̄ q̄ publice excommunicatus sit: aut a fidedignis hoc audio q̄ eum audierunt denunciari excommunicatū: aut viderunt eum fecisse quid ex q̄ maiorem excōmunicationē incidit: teneor eum vitare donec veritatē inquisierim si vero ab excōmunicato audiero de de sua excōicatiōe extra sigillum cōfessionis teneor eum vitare. secus tñ si audiero tm̄ i cōfessione. ¶ Hic tamē notandū q̄ licet excōmunicati etiam nō denūciati scd̄m cōmunia iura deberent vitari: tamen p ꝯstitutionem factā Constantie fuit illud modificatū: ⁊ i cōcilio Basilien: anteq̄ scissura fieret renouatū scz quod fideles non teneantur excōicatū euitare in diuinis et extra: nisi fuerit publicatus seu denunciatus: excepto casu de iniectione manuum notoria in personas ecclesiasticas vel religiosas: ⁊ idem est de alijs censuris ecclesiasticis. Cuius tenor est iste. Ad euitādū scandala ⁊ pericula multa que conscientijs timoratis contingere possunt omnibus christifidelibus tenorem p̄sentiū misericorditer indulgemus: q̄ nemo deinceps a communiōe alicuiꝰ sacramētoꝝ administratiōe vel receptiōe aut alijs quibuscunq̄ diuinis intus vl̄ extra p̄textu cuiuscūq̄ sententie aut cēsure ecclesiastice a iure vl̄ ab hoīe ꝓmulgate: generaliter teneant̄ abstinere vel aliquē vitare aut interdictū ecclesiasticū ꝟuare: nisi sn̄ia vel cēsura huiusmodi fuerit in vel cōtra p̄sonā: collegium: vniuersitatem: ecclesie cōitates vel locum certum vel certā a iudice publicata vel denunciata specialiter ⁊ exp̄sse: constitutionibus ap̄licis ⁊ alijs in ꝯtrariū facientib̄ non obstantib̄ quibuscunq̄. Saluo si cōtra quē p sacrilega manuū iniectiōe in clericū sentētiam latā a canone: adeo notorie ꝯstiterit incidisse: quod factū nō posset aliqua tergiuersatiōe celari. nec aliquo suffragio excusari. Nā a communione illius licet denunciatus non fuerit volumus abstineri iuxta canonicas san

ctiões. hec ibi. ¶ Quinto excusat necessitas tã excõicati q̃ pticipãtis: qz cũ indigent põt excõicatis dari aliq̃d cã hũanitatis fm Guil. ⁊ si petũt hospiciũ nõ tenet̃ q̃s expectare donec fuerint ab oib⁹ repulsi: ⁊ intelligit̃ q̃ ad necessaria vite secus si petit vtensilia: vt fossorium: securim ⁊ hmõi. Itẽ videt̃ casus necessitatis in pticipante si vocat̃ a iudicibus excõicatis vt stet iuri ⁊ cõpeat ⁊ iniuriatores suos cõuincat fm Guil. Sil̃r pegrini. viatores ⁊ sil̃es i necessitate cõstituti licite pñt ab excõicatis recipere vl̃ emere necessaria vite fm Inno:

¶ De excõicatiõe ꝑpticipationẽ vsurariorum: et qualiter absolutus relabitur in eãdẽ sniam et quantã in homine iacturã operatur excõicatio. Sermo. xxiij

Non occides Exodi. xx. Ad maiorẽ euidentiã eoꝝ q̃ dicta sunt in sermõe p̃cedenti de pticipãtibus excõicatis. ¶ Primo q̃ri põt vtꝝ videns aliquẽ icidere canonẽ ꝓpter violẽtã manuũ iniectionẽ i clericũ: seu audiẽs eũ publicari excõicatũ: nec eũ post ea vidit infra annũ vl̃ biennũ teneat̃ eũdẽ vitare donec ei ꝯstat d̃ alterius absolutiõe. Ad h̃ dicendũ ꝫ Hein boyc: et alios doctores. q̃ si ẽ vel credat̃ hõ timorate ꝯscie nec imemor sue salutis ⁊ maxime si eo tpe q̃ ꝯstent mihi de ei⁹ excõicatione seruabat sniam ⁊ mõ nõ seruat: põt alt̃ ꝓbabilit̃ credere. q̃ sit absolutus ⁊ ei sic cõicare: q̃ si prauus ⁊ dischol⁹ erat nec sniam seruabat: tũc credũt doctores ipm esse vitandũ sic̃ ab initio siue in publico siue in occulto donec de absolutione hmõi ꝓbabilit̃ presumat̃. Concordat Guil. ¶ Scdo q̃ri põt: vtrũ audiẽs publicare quẽpiã excõicatũ colonie quẽ postea repit bononie vbi nihil scitur de ei⁹ excõicatione: teneat̃ eũ publice vitare. Ad h̃ dicendũ fm Guil. q̃ dicũt q̃dam q̃n solus scit aliquẽ excõicatũ nõ tenet̃ eum in publico vitare: secus tñ in casu ꝓposito ẽt vbi nihil scit̃ de illa excõicatione cũ crimen ei⁹ sit publicũ: ⁊ h̃ est tutius. Quidã alij tñ benignius rñdẽt dicẽtes: q̃ si posset facile ꝓbare publicatam excõicationem. vt quia testes hz ad ꝓbandũ vel instrumẽta. tũc eum vitare tenetur vbicũq; inuenerit: al̃s eũ publice vitare non debet nisi in eadẽ diocesi.

Tertio q̃ri põt an excõicati per statutũ ordinarij generaliter ꝓmulgatum: sunt proinde excommunicati ac si essent specialiter nominati. Ad hoc respondendo Hein. boyc: facit distinctionẽ in. c. a nobis: eo. ti. dicens: quia aut queris quantum ad hoc q̃ sint excõicati one ligati: ⁊ dic quod sic vt hic ita intelligo glo. Bern. hic: aut q̃tum ad hoc q̃ tanq̃ excommunicati vitari debeant: ⁊ dic q̃ nõ: donec sint deuicti vel denunciati: vt extra de cleri. excom. minist. c. ꝓposuit. §. j. vbi hoc notat Host. ⁊ e. ti. ca. cum non ab homine: vbi idem notat. vt hic. Et idez intelligo de excõicatis ꝑsniam generaliter ex cã ꝓmulgatam vt eo. ti. c. romana. §. caueãt. li. vj. Et sic breuiter ptz de pticipãtib⁹ excõicatis excõicatione maiore: nõ tñ in crimine dãnato. qualiter incurrunt excõicationẽ minorẽ. Nunc autez occurrit casus singularis. s. de pticipãtibus vsurarijs publicis: nam cũ vsurarij publici large tñ dicantur excõicati excõicatione minori eo quod non debent admitti ad cõmunionem altaris vel eoꝝ oblationes recipi d̃ beant: nec si in hoc peccato decesserint christianam accipiãt sepulturã: vt extra de vsuris. c. qz in omnib⁹: tñ in quibusdam eis participantes excommunicati sunt excõicatione maiori: vt patet in clemen. vna de vsur̃. que incipit ex graui vbi subditur: q̃ quicunq; comitatum ipsaꝝ potestates capitanei: rectores: consules: iudices: hec nomina sunt officialium fm varias locorũ cõsuetudines: ⁊ qz non omnia specificare potest: submittit hanc clausulam generalem aut alij qui inter officiales: ⁊ addit consiliarij quo ad eos qui dant consiliũ efficax. Sequit̃. Statuta hmõi facere scribere vel dictare aut q̃ soluantur vsur̃ vel solute cum repetuntur non restituãt̃ plene aut libere scienter iudicare p̃sumpserint: sententiã excõicationis incurrãt etiã eandez sententiam incursuri nisi statuta hmõi hactenus edita de libris comunitatum ipãrũ si su ꝑ hoc potestatem habuerint infra tres mẽses deleuerint: aut si ipsa statuta vel consuetudines effectuz eoꝝ habẽtes quoquo mõ p̃sumpserint obseruare: hec ibi. ¶ Pro quo nota imponentes onera grauia repetentibus vsuras. vt quando repetens vsuras in foro ecclesiastico ꝑ statutum laicoꝝ cogit̃ vsurario tanto tpe tantam mutuare pecuniam quãto tempore ⁊ quantum repetẽs ab vsurario recepit. vel q̃ non seruanti statutũ illud etiam

ius nõ reddatur: aut ꝙ certã collectã soluat vel aliquod simile: talia sunt ꝑ quibꝫ ꝑdicti excõicationem incurrũt vl' qualitercũqꝫ al's impediũt repeditionem vsurarũ: canonẽ incidunt. Ueruntamen ponendo statutũ ꝙ nullus pro vsura recipiat vltra duos denarios in mense ꝑ libra nõ erit locus pene ſm glo: ⁊ Laud. dummodo cesset fraus qꝛ ꝓhibendo de maiori ꝑ hoc non permittit de minori. ar. xxxj. q. j. c. hac ratione: Idem Pau. ⁊ Jo. an. Item sicut hic punit iudicãtes vsuras soluendas: sic etiam scribentes iudicata si iudicatur ſm statuta de quibus hic: secus si nõ iudicatur ſm statuta nec ponit tenor statuti in sententia: sed tunc iudicans solũ incurrit sententiam. Cum em̃ hec constitutio sit penalis extendi non debet ad ꝑsonas nõ exp̃ssas: vt in regu. iur. In penis li. vj. Ad h̃ etiã vt hi q̃ talia statuta scribunt vel dictãt sint excõicati requirit ſm Paulũ ꝙ tanq̃ officiales hoc faciant vt innuit textus. Ex dictis igit patꝫ ꝙ officiales quicunqꝫ faciẽtes: dictãtes vl' scribentes talia statuta vel iudicãtes vsuras eẽ soluẽdas vel nõ repetẽdas: aut repetitas nõ esse soluẽdas: statim ipso facto sunt excõicati bi ꝟo q̃ habent ꝑtãtem tã de iure q̃ de fctõ statuta iã facta delendi ſm Paulũ ⁊ Jo. an. si non deleuerint ĩfra tres menses sil'r sunt excõmunicati. Ex dictis etiã patet ꝙ nõ om̃es obseruantes dicta statuta sunt excõicati sed tm̃ ꝑsone superius ĩ textu exp̃sse. Insup alia ponitur excõicatio de quibusdã cõmunicantibus li. vj. de vsur. in. c. vsurarum voraginẽ vbi districte ꝑcipit: vt nec collegium nec alia vniuersitas vel singularis persona cuiuscunqꝫ sit dignitatis: conditionis vel status alienigenas ⁊ alios nõ oriundos de terris ipoꝝ publice pecuniam fenebrẽ exercẽtes aut exercere volentes: ad hoc domos in terris suis conducere vel conductas habere aut al's habitare permittant: sed hmõi vsurarios manifestos om̃es infra tres menses de terris suis expellant nunq̃ decetero tales aliquos admissuri nemo illis ad fenus exercendum domos locet vel sub alio titulo quocunqꝫ concedat qui vero contrafecerit si ꝑsone fuerint ecclesiastice patriarche: archiepi: epi suspensionis. minores vero ꝑsone excõicationis: si autem collegiũ seu alia vniuersitas interdicti sententiam se nouerint ĩcursuros. quam si per mensem aĩo sustinuerint indurato: terre ipoꝝ q̃diu in eis idem vsurarij cõmorantur: extunc ecclesiastico subiaceãt ĩterdicto. Pro quo nota ſm Joh. an. in glo. ꝙ manifesti vsurarij dicuntur illi de q̃bꝫ notoriũ est de iure: vt qꝛ confessi cõdemnati vel de facto: vl' qꝛ habẽt operis euidentiã que nulla terguersatione celari potest: vt qꝛ tenent mensam paratam. Et addit Jo. an. ⁊ Lapus: ꝙ ex vnico actu põt dici vsurarius manifestus si actꝰ ille probari põt Addit ĩsuper Jo. an. in glo. si locãs ignorat ipm̃ vsurarium esse: tũc ignorantia probabilis ipsum excusat: postq̃ tamẽ scit ipsum expellere debet sub quocunqꝫ titulo illi concesserit etiã si nullo titulo illi concesserit tamẽ si bona fide vendidit vel donauit: tũc non potest eum expellere. Ceterum quoniam vt hec pena locum habeat optet ꝙ vsurarios non sit oriundus de terris illis: dicit glo. ꝙ ille dicitur oriũdus in ciuitate qui nascitur in ciuitate vel eius vico. ff. ad municipales. l. qui ex vico. vel etiam si pater eiꝰ inde originem duxit. ff. eo. l. assumptio. §. filius. et. C. de municipal. vel origina. l. j. et. l. filios. libꝛ. x. vnde si oriundus in vna ciuitate permitteretur habitare ⁊ fenus e[illegible]rcere in alia ciuitate eiusdeꝫ domini: locus esset huic pene ſm Joh. an. in nouella. Et quod in textu dicitur de vniuersitate hoc clericus pisanus intelligit de vniuersitate ecclesiastica nõ seculari: Guil. autem et Archi. intelligunt de vtraqꝫ: vt sic generaliter dictum generaliter intelligatur extra. de priuil. c. quia circa. Jo. an. in nouella dicit: ꝙ ille intellectus est nimium rigorosus ⁊ includeret totum orbẽ illud interdictum ideo prior intellectus sibi magis placet. Petrus dicit: credo ꝙ intellectꝰ Guil. ⁊ Archi. sit verior ⁊ assignat plures ratiões textus tamen prime opinioni consonare vidẽtur qui subdit de laicis. Ceterum si laici fuerint per suos ordinarios ab hmõi excessu oĩcessante priuilegio ꝑ censuram ecclesiasticaꝫ cõpescantur. Deniqꝫ similiter excõicati sunt sepelientes vsurarios manifestos: vt patet supra sermone xvj. eiusdẽ ꝑcepti. ¶ Porro in fine videndum est qualiter absolutus iterum relabitur in eandem sententiam per ꝓpriã negligentiam: Pro quo nota ꝙ q̃tum ad hũc articulum ponuntur principaliter duo canones. Quãtum ad primũ sic habet' in li. vj. de sentẽ. excom. c. eos qui a sententia canonis vl' hominis cum ad illum a quo de iure fuerãt absoluendi nequiunt ꝓpter imminẽtis mortꝭ articulum: aut aliud impedimentũ legitimũ

pro absolutionis beneficio habere recursum ab alio absoluunt: si cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi se illi a quo his cessantibus absolui debebāt q̄cito cōmode poterunt cōtempserint presentare: mandatū ipius super illis pro quibus excōmuncati fuerant humiliter recepturi ⁊ satisfacturi prout iustitia suadebit. Decernimus ne sic censure illundant ecclesiastice in eandem sententiā reincidere ipso iure: hoc ibi. Ad cuius euidentiam sciendū: q̄ a sententia canonis ille absoluit cui canon reseruauit: q̄ si nemini reseruauit absoluit ordinarius: sed a sententia hominis ille absoluit qui protulit vel eius superior. Preterea mortis periculū non solū est letalis infirmitas. sed etiā cū timet hostem capitalez aut obsessus est: aut in manibus p̄donis est: aut tyranni: aut etiā piculosum nauigiū vel naufragiū: aut transitus per loca piculosa ⁊ similia. Sic etiā multa sunt iusta impedimenta q̄ tamen nō sunt mortis picula propter iustū igitur impedimentū ꝓueniens ex multis causis vt eo. ti. ea noscit. c. q̄uis: ⁊. c. de his. possunt hmōi absolui ab alio: tenent tamen cōparere illi qui habet auctoritatem absoluendi eum extra casum necessitatis: ⁊ hoc qñ primo cōmode poterit: id est ſm Hostien. cessante impedimēto ⁊ aliquo modico tempore indulto: quo q̄s sibi de necessarijs ꝓuidere valeat iuxta arbitriū boni ⁊ discreti viri ne ex friuolis excusationibus frigoris: caloris ⁊ similiū cōstitutionē deludat: nec absolutus sit in negligentia vel fraude. Et hoc tenet. Joh. an. q̄ in quibuscunq̄ sententijs iuris ⁊ hominis locū habet qd̄ hic dicitur: q̄ reincidit ipso iure: nisi cōpareat post absolutionē si potest ⁊ pareat: Hinc iniungendū est ei q̄ cessante temporali impedimento se repr̄esentet illi qui poterat eū absoluere: sed vbi est impedimentū ꝑpetuū non est hoc illi iniungendū ſm Arch. Qui etiam exponens verbū ꝯtempserit dicit: q̄ contemnere dicitur hoc ipso: q̄ iusta causa cessante se nō studet presentare. Quidam sunt casus in quibus nullus absoluere potest nisi in mortis articulo: vt patet in falsarijs literarum dñi pape: ⁊ in sequentibus hostiliter cardinales: ⁊ iniuriose vl̄ temerarie percutientibus episcopū vel bannientibus: ⁊ in religiosis ac clericis secularibus inducentibus ad vouendū eligere sepulturā: ⁊ sic de alijs quibus addit q̄ a talibus absolui nō possunt citra papā nisi in mortis articulo: sicut etiā exprimit in sententijs processus annualis qui fit in curia per papam. Quantū etiā ad secundū habet in eo. c. eos. §. idem statuimus. de his de quibus cum a sede aplica vel legatis ipsius absolutionis beneficiū a quibusuis sententijs ꝯsequunt: iniungit vt ordinarioꝝ suoꝝ vel alioꝝ quorūlibet suscepturi penitentiā ab eisdem se conspectui rep̄sentent: ⁊ passis iniuriam: seu his quibus propter hoc existunt obligati satisfactionem exhibeāt cōpetentem: si hoc cum primū cōmode poterunt adimplere nō curauerint q̄ scz in eadem sententiam relabantur: hoc ibi. ¶ Qd̄ si querit cur isti sic remittunt ad suū excōmunicatorē. Rñdet Jo. an. in nouella. q̄ in curia romana vel in curijs legatoꝝ circūstantie in imponendis penitentijs sunt ponderande vel in satisfactionibus arbitrande: q̄ cum ibidem facile sciri nō possunt: solent tales remitti sup his ad ordinarios vel alios qui sunt in partibus quos adire nō curabant: nisi hic sic fuisset prouisum. Et per hoc ea q̄ breuiter de diuersis excōicationibus annotata sunt gratia breuitatis sufficiāt. ¶ Ut tamen vnusquisq̄ diligentius se caueat ab excōicationū sententijs. Hic in fine videndū est: quanta ⁊ q̄ multa dāna spiritualia pariter ⁊ tēporalia excōicationem consequit christianus. Hinc dicit Aug. ⁊ habet. xxiiij. q. iij. Corripiantur q̄ nulla est maior pena in ecclesia q̄ excōicatio Primo quidē excōicatus non est susceptibilis alicuius sacramenti q̄diu fuerit sic ligatus. iij q. iiij. Engeltrudā. Ratio est: qr separata corpore christi: vt ibidem dicit cuius virtute sacramenta ministrant. Quapropter dicit Augu. xj. q. iij. c. nihil sic debet formidare christianus q̄ separari a corpore christi: sieni separatur a corpore christi non est membrū eius: si nō est membrū eius: non vegitat spiritu eius Et si queris: cuius tunc membrū efficitur: respondeo: q̄ diaboli. Nam dicit Augu. xj. q. iij. c. Omnis christianus dilectissimi qui a sacerdotibus excōmunicat sathane traditur: quō scz: quia extra ecclesiā est diabolus sicut in ecclesia christus: ac per hoc qua diabolo tradi dicit: qui ab ecclesiastica cōmunione remouetur: vñ quos aplus tunc sathane traditos p̄dicat excōmunicatos a se esse demonstrat. hoc ibi. Nam in ecclesia primitiua quādo oportebat hoies ad fidem inuitare per signa: sequebatur excōmunicationē alius effectus. scz manifesta exactio corporalis ipius diaboli: vt patet. j. ad Corin. v. sed nūc spiritualiter ⁊ inuisi

biliter sathane tradit. Secūdo priuat suffragijs ecclesie per qd incurrit triplex incōmdū: qr sm magistrū sententiarū: ⁊ Tho. in. iiij. dis. xx. Ex suffragijs ecclie qs tria ꝯsequit: valent eni ad augmentū gratie eis scz qui gratiam hnt: ⁊ ad merendā eis qui nondū hnt. Secūdo valent ad protectionē dei habendā q̄ subtrahit excōicatis ⁊ sibijpsis relinquunt: non tn q oino a diuina ꝓuidentia excludant. Tertio valent ad defendendū ab hostibꝫ: sed ecōtra diabolo maior potestas seuiēdi dat in excōicatos tā corporaliter q̄ spūaliter. Si tn iniuste qs excōicatur ⁊ excōicationē hūiliter seruat tūc hūilitatis meritū recōpensat excōicationis damnū sm Tho. ibidē. vñ sm Rich in. iiij. talis p hoc nō excludit a suffragijs ecclesie: qr nec ecclesia hoc intēdit. Et sile est si excōicatus ex iusta cā penitet ac absolutionem diligentissime ꝓcurat paratus facere qd in se est. ¶ Tertio non pōt excōicatus cū alijs interesse diuinis: nec cū eis orare in ecclia alias mortaliter peccat ꝓpter prohibitionē ecclesie: nec etiā pōt extra ta ꝓpe stare q audiat diuina: vt extra de pe. ⁊ re. qd in te. nō tn ei ꝓhibetur simplex ingressus ecclesie extra tps diuinoꝝ: imo pōt interesse p̄dicationi qn non dicunt ibidē diuina. Et si obligatus est ad horas tenet eas ꝑsoluere: non tn pōt hoc facere cū alio nō excōicato sed dz solus legere ⁊ sine dñs vobiscū: nec mirū: cum etiā excludit a ꝑticipatione fideliū etiā in loquendo: salutādo: cōmedendo ⁊ c. eo mō quo dictū est supra q̄tomagis in diuinis. Hinc si scienter excōicatus ingerit se officijs alicuius ordinis efficit irregularis: vt patebit: si tn baptizaret vt vetula non efficit irregularis: ⁊ qd grauius est nō solum excōicatio iusta excludit a regno celoꝝ sed etiā iniuste lata: si ꝯtemnat: vt. xj. q. iij. c. nemo. Hinc Grego. dicit. e. ti. ca. snia pastoris siue iusta siue iniusta fuerit timenda est.

¶ Quarto non pōt excōicatus suscipi ad religionem nisi prius absoluat: ⁊ hoc nec in probatione habitus nec in ꝓfessione. Si tn fuerit receptus vel professus tenet: nec etiā pōt eligere nec eligi: vt extra de cōsue. c. cū dilectus ⁊ de elec. cum inter. R. Et si secus factū fuerit ipso iure talis electio nulla est. quod Pet. de palu. dicit verum esse: etiā de electiōe in regem vel imperatorē: vt extra de elec. c. ꝑ venerabilē. Sic nec pōt dare beneficiū: vt de exces. prela. c. iāta. Nec etiā acquirere: extra de cleri. ex. minist. c. postulasti. Et dū est in mora petendi absolutionem de beneficijs habitis nihil percipiet: extra de appe. c. pastoralis. secus si nō est in mora. Et etiā ab officio suspensus qr nec ligare nec absoluere potest. xxix. q. ij. c. audiuimus. q̄ diu tamen ab ecclesia tolerat valet quod ab eo fit. Concordat Rich in. iiij distin. xviij. nisi forte esset notorium. Omnis etiam actus legitimus est sibi interdictus: ita q nec iudicare potest nec accusare nec testificari. iij. q. ij. §. euidenter. Quod si vnus de iudicibus sententiam ferentibus est excōmunicatus: non valet sententia si simul eam cū excōmunicato pronuntiant sm Joh. de ligna. Etiam si fuerit excōmunicatus iniuste dūmodo publice: vt de sentem ⁊ re iudicata. ca. ad probandum. quia facta ⁊ iudicata per excōmunicatum occulte valent etiam in spiritualibus: vt si absolueret in foro conscientie sm Pe. de palu. in. iiij. Idem Rich. ibidem. Nec etiam excōmunicatus publice cōstitui potest procurator: vt extra de proba. c. post cessionē nec etiam constituere procuratorem: extra de procura. c. fi. Si tamen excōmunicatus est reus: potest in iudicio se defendere: ⁊ ad procuratorem instituere: vt extra de iudi. c. intelleximus Secus tamen si sit actor: vel si reus ⁊ ꝯueniat vel reconueniat vt dicto. c. post cessionem. Quinto excōmunicatio absoluit a iuramēto fidelitatis. xvj. q. vj. c. nos sanctorum: ⁊ c. iurantes. sm Joh. de ligna. Et si quis alicui deberet in certo termino ⁊ interim creditor excōmunicaretur: sed Bar. brix. ⁊ Jo. de ligna. non obligaret debitor ei soluere q̄diu perseueraret in excōmunicatione. Sed sm Joh. an. debitum deponat in edem sacram vt postea creditori absolutio detur. Quidam tamen consulunt vt illi soluatur in termino ꝯstituto. Nec etiam talis matrimoniū contrahere potest: contractum tamen tenet: licz mortaliter peccet. Nec etiam valent litere per eū impetrate: nec etiam post absolutionem vbi potest literis impetratis excōmunicatiōe pendente: ac post litem cōtestatam opponi potest contra eum exceptio excōmunicationis repulso excōmunicato ab agendo. Nec astringi quis potest pacto tacito vel expresso excōmunicare excōmunicato: nisi in casibꝫ a iure ꝑmissis. Currit insuper cōtra eum p̄scriptio si est in mora petendi absolutionez nec dabit restitutio excōmunicato si prescriptum sit sm Johan. de ligna. ¶ Sexto nec ordinare potest vel ordinari quo ad executionem etiam si

ignorat. vnde ab ipso ordinati etiam ignorãter indigent dispẽsatione q̃ ad executionẽ ordinis ſm Petrũ de palu. ⁊ h̃ ſiue ep̃us ordinans fuerit excõicatus occulte ſiue publice cum tñ vtrobiq; ꝯferat: ſed in altero caſu faciliter diſpenſat ꝓpter ꝓbabilem ignorãtiaꝫ occulte tñ excõicatus abſoluit in ſacramẽto penitẽtie ⁊ tenet abſolutio q̃uis grauit peccet. Ratio eſt ſm eũdẽ. Pe. q̃ cauſa vniuoca cõicat formã ſuã ſm modũ quẽ habꝫ. Et q̃ in ꝯferẽdis ordinibꝫ ſe habet ep̃us vt cauſa quodãmõ vniuoca: cõferre nõ põt executionẽ quã nõ hꝫ. Sed in collatiõe penitentie ſacerdos ſe hꝫ vt inſtrumentũ equiuocũ in ꝯferendo gratiã: etiã ſi nõ habet ⁊ ideo valet abſolutio. ¶ Septimo excõicatus decedẽs non debet in loco ſacro ſepeliri nec debet ꝓ eo fieri oblatio nec oratio: niſi ante mortẽ apparuiſſent in eo ſigna cõtritionis: q̃ tũc poſt mortẽ põt abſolui. xxiiij. q. ij. c. ſane. Secreta tñ oratione põt orari ꝓ excõicatis ſm Pe. d̃ peruſio: nec etiã cadauer eiꝰ facit locum religioſum ſicut cadauer fidelis nõ excõicati: ſm Joh. de ligna. ⁊ ſi poteſt diſcerni debet de loco ſacro proijci: ⁊ ſic de alijs.

¶ De duplici interdicto. ſ. generali ⁊ quãtũ vnũquodq; ſe extẽdit et de duplici ceſſatiõe a diuĩs. Ser. xxiiij

Non occides Exo. xx. Expediti iam vtcunq; de ſentẽtijs excõmunicationis: nũc breuiter expediendũ eſt de alia cenſura eccl̃iaſtica, que d̃r interdictũ. Eſt em̃ interdictũ ſepatio quedam a certis ſacramẽtis ⁊ ab oibꝰ diuinis officijs ab eccl̃iaſtica ſepultura: vt ptꝫ extra de ſponſal. ca. non eſt vobis: ⁊ de peni. ⁊ remiſ. c. q̃d in te. ſed de hoc poſtea plenius videbitur.

¶ Notandũ igit̃ q̃ interdictũ eſt duplex. ſ. generale ⁊ ſpeciale. Generale q̃dẽ dicit̃ q̃d fertur ꝯ regnũ ꝓuinciã ciuitatẽ caſtrũ villaꝫ vniuerſitatem vl̃ collegiũ: ⁊ huiuſmodi interdictum generale ferr̃ q̃nq; a iure q̃nq; ab homine: ⁊ q̃nq; ab vtroq;. A iure nanq; fertur primo cum collegium vel vniuerſitas ciuitatis vel loci cogit eccleſias vel eccleſiaſticas perſonas ſoluere guidagia vel pedagia vel ab ipſis eccleſijs vel eccleſiaſticis perſonis exigit vel extorquet pro proprijs rebus quas non cauſa negociationis deferunt vnde hoc ipſo ſunt interdicti: ſm Joh. cald̃: vt de cenſibus cap. quãq̃. li. vj. tamen cõmuniter non tenetur iſta opinio eo q̃ iſte caſus more vtentium non eſt approbatus: ſed ꝑ contrariã cõſuetudinem derogatus diſti. iiij. §. leges. Nõ autem ſic eſt de ſententia excommunicatiõis que ſubito trahit ſecum ſuum effectum. Secũdo ferr̃ a iure in vniuerſitatem cum aliqua vniuerſitas concedit rep̃ſalias contra perſonas eccleſiaſticas vel contra alios cõceſſas extendit ad illas niſi reuocauerit eas infra menſem a tempore conceſſionis vel extenſionis: vt de iniur. ⁊ dam. da. cap. ſi pignorationes. lib. vj. Tertio ferr̃ in vniuerſitatem: cum vniuerſitas locauit domo vel conductas habere permiſerit vſurarijs alienigenis in terra ſua ad exercendum fenus: vt de vſur. cap. j. lib. vj. Quarto fertur in locum vel ciuitatẽ cum officiales ciuitatis in qua debet romani pontificis electio celebrari: vel repr̃ſentantes ipſam ciuitatem non ſeruauerint ea ad q̃ tenentur per. c. vbi periculum: de elec. lib. vj. vel fraudẽ in eis vel circa ea cõmiſerint: tũc illa ciuitas eſt interdicta ipſo iure: vt eo. c. §. ciuitas. Quinto queuis ciuitas eſt interdicta preter vrbem que conſentit dando conſilium vel fauorem hoſtiliter perſequentibꝫ: capientibus vel percutientibus cardinalem ſancte romane eccleſie: vel que infra menſem dilinquens huiuſmodi prout enormitas faciẽtis exigerit et ei facultas affuerit nõ puniuerit: vt li. vj. de penis. c. felicis. Sexto ciuitas interdicitur que propriũ epiſcopũ iniurioſe vel temere percuſſerit vel ceperit vel bãnierit aut hoc fieri mandauerit aut ꝯſilium ad hoc dederit ſeu fauorem: aut hoc facientem ſcient̃ defenſauerit: vt in cle. de penis ſi quis ſuadẽte. Porro caſum q̃ ponit̃ contra clerum ſoluentem diuerſas exactiones laicis. in. vj. de immu. eccleſi. gratia breuitatis omitto: quia reuocatus eſt per clemen: vt patet. e. ti. c. qm̃ in clementi. Et nota generaliter q̃ interdicta ciuitate non ſunt homines ciuitatis interdicti ſed interdicto populo omnes de populo ſũt interdicti. vt li. vj. de ſenten. ex. c. ſi ſententia.

¶ Item Hein. boyc: in. c. ex parte abbatiſſe de priuil. cum eccleſia tm̃ interdicit̃: tunc nec clerus nec populus per hoc cenſetur interdictus: vnde poſſunt clerici alibi celebrare et populus audire diuina. Cum vero clerus tãtũ interdicitur tunc nec eccleſia nec populus cenſetur interdictus: et ſic poteſt alius clerus ibidem veniẽs diuina celebrare. Cũ deniq; populus interdicitur tunc clerus non intelli

gitur interdictus: vt de rescriptis. cap. sedes Nam in hoc casu vel simili appellatione pulsato nō tenet clerus nec ecclesia: nisi aliud exprimatur ꝛ Host. cuius opinio approbat de sen. excom. si sententia li. vj. ꝛ ibi ꝛ per Joan. In fauorabilibꝫ tamē maxime attenta propria significatione verbi appellatione populi videt clerus comprehendi: ar. de foro cōpe. ca. dilecti. cum ibi notatis. Et Jo. cal. intelligit appellatione cleri non solū cōueneri prelatos ad ordines: sed etiam religiosos cōuersos ꝛ conuersas: quia sunt ad ecclesiā trāslati quod de populo dici non possunt vt. xij. q. ſ. ca. duo sunt. ꝛ de priuil. ca. vt priuilegia. c. penul. de sen. excō. non dubiū. Nota tamen pro interdicto loco sub appellatiōe ciuitatis castri ville vel hmōi: cuius tunc nō sunt interdicti ciues illi⁹ loci: hoc tamē sane intelligit cum interdicit locus ꝓpter delictum domini vel alicuius singularis psone: ꝛ ipsi nō dederūt causam interdicto: secus autem si propter delictum ciuiuꝫ vel populi vel vniuersitatis ipsius loci interdictum ponit: vt in. c. si sententia. rūsio. ij. de sen. excom. li. vj. Ad maiorem aūt euidentiam sciendū: q dū interdicit aliquis locus sub appellatiōe regni: principie ciuitatis. castri: ville: terre vel loci: tunc etiaꝫ ipoꝫ locorum suburbia ꝛ cōtinentia edificia intelligunt interdicta: de sen. excom. si ciuitas li. vj. q si suburbia ꝛ habitantes in eis non sunt de iurisdictione loci interdicti siue vniuersitatis: tamen ſm Jobā. cal. nec in eis pōt celebrari ꝓpter rationem dicti. ca. si ciuitas. ſ. ne vilipendatur interdicti sententia: et sic interdictum ꝓmulgatum i locum includit suburbia ꝛ continentia edificia etiā in nullo subiecta dicto loco vel vniuersitati ipsius: secꝰ tñ esse videt si ꝓferens interdictum non habebat iurisdictionem spūalē in suburbijs vel continentibus edificijs: licz illā haberet i locum quē interdixit: vt li. vj. de ꝓsti. ca. ij. verūtamen pōderata rōne. c. si ciuitas dici pōt q etiam hoc casu suburbia ꝛ continētia edificia adherentia loco interdicto intelliganntur interdicta non ab homine sed a iure: simile ē extra de sen. excom. c. nup. Et si queritꝰ vsqꝫ ad quem locū durā: suburbia cōtinētia edificia ꝛ adherentia. Ad hoc dicendum: q si cōsuetudine statuto vel vsu vulgari hoc appareret: tunc stādum est tali interpretationi: vt dict. ſ. c. cōsuetudo: ꝛ de sponsal. c. ex lris sin. Autem: tūc arbitrio viri: id est iudicis hoc determinetur: vt de offi. dele. ca. de causis. ij. respōso. vñ in dicto. c. si ciuitas: sup illud: continentia edificia dicit glo. hoc esse iudicis arbitrio relinquendum. Et sitꝫ dicendum est de locis adherētibus: nam ſm Jo. cal. licet ꝓpe ciuitatem vel locū interdictū nō sit aliquod edificium: nihilominꝰ tñ loca adherentia loco interdicto debent intelligi interdicta: sic q in eis celebrari non valeat sine violatione interdicti alioquin vilipenderetur interdicti sententia ꝛ. ca. si ciuitas. verūtñ adherentia vel contigua suburbijs vel continētijs edificijs non intelliguntur interdicta: alioqn secꝰ retur q adherentia adherētibus vniuersalit esset interdicta: et sic interdicto loco. vno totus mundus esset interdictus: quod esset absurdum dicere: et hoc tenet Jo. an. de post. Inſt. c. ſ. qui dat sitꝫ de eo quod dicit: q excōicato non transit in terram psonā: xj. q. iij. ca. qm̄. ¶ Preterea sindistincte interdicuntur res alicuius dñi tunc nō solum intelligitur de ea q sua est absolute ꝛ simplicit: vl etiaꝫ quo ad dominiuꝫ iurisdictionale: de postu. c. ſ. de offi. dele. ca. sane. q. de iureiur. c. ex. rescripto. de spō. c. non est vobis: sed etiam de ea quam tenet in feudum vel emphiteosim: q in his casibus spectat ad eum vsle dominiū ꝛ similit de ea quam tenet rōne dotis vxoris: q cōstante matrimonio maritus est dñs dotis. Qō si terras habet in diuersis prouincijs pro pte ꝛ pro diuiso: tunc oēs illi pres subiacent interdicto: secus si pro indiuiso: ne innocens puniatur: ar. li. vj. de pben. ca. vltm. in fi. si tamen talis dñs interim nouam terrā acquirit illam interdictam non includit ꝛ si terrā illā interdictam vendit vel pdit ꝓpter hoc interdictum non tollitur: cū onus rei cū ipa re transeat: ō dec. ca. pastoralis. c. cū non sit. de pignor. c. ex lris. terra autem impignorata nō subiacet tali interdicto nisi ꝓferens dixerit: interdico terram quā tales tenet. ¶ Hoc etiam sciēdum: q qñ villa: castrū vel locus interdictus vocatur interdictū generale: licet ibidē esset tñ vna eccliā vel etiam nulla: qm̄ alꝫ etiam extra ecclesiam illā celebrari posset solēniter quātus illud sine causa fieri non deberet: vt de ꝛse. di. ſ. c. concedimus. Sed q censetur iterdictum generale: includit omnia loca singularia ꝛ plana in qbus alꝫ celebrari posset ꝛ ꝛ tum ad loca generaliter interdicta. Pozro qntū ad psonas generaliter interdictas sciēdū q qñ aliquod cōe vel pplus vel vniuersitas

ſnterdicit: tunc ſm Jo. an. ſingulares ꝑſone illius cõis populi vel vniuerſitatis intelligũtur generaliter interdicte: ita q̃ in nullo loco ꝑñt audire diuina vel celebrare ſacra: ꝓterq̃ in caſib⁹ ꝓmiſſis: vt poſtea videbit. Ratio eſt: q̃ actualis auditio diuinor⁹ z precepto ſacror⁹ p interdictũ eſt ꝓhibita: actus añt ꝓprie ſunt ſuppoſitor⁹ nõ vniuerſitatis: ſed vt ſingulis p̃dicta intelligunt ꝓhibita: vt in. c. ſi ſnia. §. vl. de ſen. ex. li. vj. vnde ſnia interdicti lata in aliquã vniuerſitatẽ vl populũ ſm Joh. an. ligat etiã abſentes z culpe alior⁹ ꝓtradicentes ꝓpter quã interdicti ſnia ꝓferꝛ: q̃ aperte ꝓbat dictũ. c. ſi ſnia. nã ibi ptz ꝓpter delictũ dñi pp̃lm vniuerſitatẽ interdicti. Nam iſta pena interdicti pununt etiã qui nõ peccauerũt: vt de ſpõ. c. nõ eſt vobis. Fatẽ tñ Jo. an. illos inſontes quo ad deũ: vt de ſen. ex. a nobis. ij. de re iudi. c. ſ. li. vj. dũmodo ſaltẽ hũiliter paruerint ſnie interdicti. Et ſi talis abſens fuerit de alia ciuitate vel pp̃lo: ſed grauioſe fuit receptus in ciuẽ vel populũ interdicti pp̃li: q̃uis forte nunq̃ ibi fuit vl habitauit: adhuc creditur quidã q̃ talis intelligat interdictus dicto pp̃lo interdicto ꝓpter dictã rõnez. Et vt dicit regula iuſ. li. vj. q̃ ſentit on⁹ ſentire dz z cõmoda z ecõuerſo: hic etiã exiſtens de populo nõ interdicto ſi poſt interdictũ efficit de populo interdicto: creditur docto. q̃ tũc ligant ſicut alij: cũ eni factus ſit mẽbrũ illius corꝑis non dz ammodo alio iure cenſeri q̃ corpus. Nec obſtat q̃ ſnia p̃ceſſerat q̃n lata fuit ꝛ vniuerſitatẽ vel pp̃lm qui nõ mutant nouis ꝑſonis ſupuemẽntib⁹. Sic ecõtra in ciuitate q̃dã habitãtes ſed nõ exiſtẽtes ciues vel de populo illius ciuitatis nõ includunt in interdicto illius vniuerſitatis vel pp̃li: vt in dicto. c. ſi ſnia. §. vl. ibi ſingulares ex eo ꝑſonas: nam iſti nõ ſunt ex eo pp̃lo licet ibidẽ habitent. Si tñ etiã locus eſt interdictus: tũc in eo non ꝑñt audire diuina ſiẽ nec extranei: extra locũ illũ ſunt coino liberi. Ceterũ ſi q̃s de vniuerſitate interdicta ſe trãſferat ad aliũ locũ non interdictũ: z nõ fuit culpabilis vel in cã interdicti: z ex toto deſinit eſſe de populo: tũc creditur doc. circa eũ interdictũ ceſſare: cũ eni in eo ceſſat cã efficiens z ꝓſeruans: dz etiã effectus ceſſare. Nec libertas a lege ſibi data de trãſlatione domicilij tollit per hmõi interdictũ: nec ratio dicti põtꝑuentus vel deſtinatus: ex quo patet non culpabiles: ſed ſolũ dicebat interdictus: q̃ fuit de vniuerſitate interdicta. Et ſi niſi eſt de illo qui bannit ſimpliciter ſeu confirmat vel relegat z nõ ad tẽpus: q̃ tunc non cenſet amplius de illa vniuerſitate: ſecus tñ ſi tantũ ad tẽpus. Similiter ſecus eſt de ſpecialiter interdicto: z etiã de eo q̃ fuit in culpa ꝓpter quã interdicti ſnia lata eſt: q̃ tunc etiaꝫ intelligit ſpecialiter interdictus: z ideo tales quocũq̃ ſe tranſferãt interdicti remanent: vt de ſen. ex. c. alma. §. illis etiã. li. vj. Preterea: interdicta vniuerſitate alicuius loci non intelligunt interdicti p hoc habitãtes ſuburbijs vel ꝓnentibus edificijs q̃ nõ ſunt de corꝑe illius vniuerſitatis ſed ſui iuris vel alteri ſubiecti. Ratio eſt: q̃ z ſi interdictũ ciuitatis extendat ad ſuburbia: vt dictũ eſt: tñ interdictũ vnius vniuerſitatis non extendit ad aliã vniuerſitatẽ: vt ꝓbat. c. ſi ſnia. ſicut interdictũ vnius ꝑſone nõ complectit aliã. Jn dubio tñ ſi nõ apparet habitãtes in ſuburbijs eſſe ſui iuris vel de alia vniuerſitate: ꝑſumendũ eſſet eos eſſe de vniuerſitate ciuitatis cui adherent: q̃ſi habitãtes in ſuburbijs eſſent de cappella ciuitatis tpe nõ interdicto audientes ibi diuina z eccleſiaſtica recipientes ſacramenta tũc credit Lapus abbas q̃ illa qualitas nõ imutat ſolutionẽ p̃dictã: q̃ licet ſint de parrochia non tñ de vniuerſitate ciuitatis nec de culpa niſi aliter eſſet de cõſuetudine vel iure. Sic etiã dicendũ eſt de nobilibus z maricbiomb⁹ comitibus z hmõi habitantib⁹ in dioceſi vel ciuitate: cuius populus: vel vniuerſitas eſt interdictus vel interdicta: nam ſi ſubeunt onera: z habẽt honores ſicut alij de dicta vniuerſitate tunc ligant eadem ſententia: alias nõ. Et idem puto ſi per ꝓuilegiũ eſſent exempti a munenibus vel oneribus: q̃ per hoc ſequit q̃ ſunt de ipſa vniuerſitate. Si vero ſunt ſui iuris ex cõſuetudine vel ex imperiali ꝓuilegio ſic q̃ dicte vniuerſitati tanq̃ de ipſius corꝑe in nullo ꝓcipiant: tũc cenſendi ſunt vt penit⁹ extranei: nec eos ligat interdictũ latũ in dictã vniuerſitatẽ. Et nota generaliter q̃ ceſſationes generales bñt vim interdicti z cõparant interdicto: vt ptz in cle. ex frequẽtibus. de ſen. excõ. De quib⁹ ceſſationibus etiã dicit de appel. c. dilectis. de offi. ordi. c. irrefragabili. z. e. ti. c. q̃uis. z. c. ſi canonici. li. vj. Sed alie ſunt ceſſationes ſpeciales que ſolũ obſeruant in eccleſijs in quibus ſunt indicte z nõ in alijs: ſicut etiã dictũ eſt de interdicto ſpeciali: vñ Jo. an. ꝓcordans ꝓtrarias opiniões de pena nõ obſeruantiũ indictas ceſſationes: dicit q̃ glo.

Inno. ⁊ Hostien. in di. c. irrefragabili. ⁊ c. dis lectis: dicentes: q̄ si ꝯ in ecclesia cessatiõi sup posita celebrarent: nõ efficerẽt irregularis cũ hec cessatio nõ sit vera sntia interdicti: sed est quedã organoꝝ suspensio: intelligunt loqui de cessatõe speciali scz posita in certa ecctia vel certis ecclesijs: sed glo. Inno. cõtrariũ tenens in. c. nõ est vobis: de spon. intelligi dz de cessatione generali in loco quia talis cessatio vim habz interdicti. Et hoc etiã placet Jo. cal. hoc etiã ꝓbat dicta clc. ex frequentibꝫ que generales cessationes indictas ab eo q̄ põt equiperat generalibꝫ interdictis: specialis aũt q̄ scz sunt certarũ ecclesiarũ: vñ licet religiosi ⁊ exempti nõ seruãtes cessationẽ generalẽ indictã ⁊ seruatã per matricẽ ecclesiã excõicationem incurrerent per dictũ. c. ex frequentibus. Hoc tñ fallit vbi specialiter in ecclesia cathedrali vel matrice esset indicta cessatio: q̄ tunc religiosus violans nõ incurreret excõicationẽ cũ non muenit expssum. ¶ Preterea aliud est interdictũ speciale vel singulare qõ etiã ferẽtem a iure q̄ ab hoie. Interdictũ aũt speciale dicit cum interdicit aliqua ecclesia ac etiã cũ interdicunt omnes ecclesie ciuitatis vnius vel etiã vnius prouincie: sicut aliqñ fit p procuratores granaꝝ si eis nõ paretur vel p collectis decimarũ ⁊ legatoꝝ. Ad hoc de priui. c. cũ ⁊ planxare. §. q̄ si templarij. Hã interdictum hmõi qõ ponitur etiã in oibus ecclesijs totius prouincie: propter non dicit generale sed speciale: eo q̄ se nõ extendit nisi ad ecclesias ⁊ sacra loca contigua ecclesijs illius prouincie non aũt ad aliã terrã non consecratã illius prouincie: ita q̄ extra illas ecclesias licite solenniter celebrari põt: q̄uis hoc sine causa fieri nõ debz: vt de ꝓse. di. j. c. cõcedimus. In interdicto vero generali nõ solũ ecclesie sunt interdicte: sed etiã oia alia loca singularia siũt interdicto supposita: ita q̄ in nulla parte locorũ illius i quo positũ est interdictũ diuina solenniter celebrari possint. Interdictũ igit speciale q̄ꝫ promulgat a iure ⁊ q̄ꝫ a iudice. A iure nanq̄ reperit positũ ꝓpter iniurios sum homicidiũ in ea ꝑpetratũ: vel iniurios sum sanguinẽ in ea effusum: vt ptz de ꝓse. di. j. c. si morũ. Secundo cũ ꝓpter effusionẽ humani seminis studiose ꝓcuratũ est pollutũ: vt de conse. di. j. c. ecclesijs. In his enĩ duobus casibus ecclesia sic est interdicta q̄nte recõciliationẽ in ea diuina officia celebrari nõ debent vt in dictis. c. si tũ sic fuerit manifestũ q̄ legitime ꝓbare posset: cũ ecclesia non iudicat de occultis. Quõ aũt recõciliari dz pont. extra de cõse. ec. vel alta. c. propositum. ⁊ ea. vnum: Terno q̄ propter discordiã patronoꝝ ẽpus ecclie claudit ecclie ⁊ tollit inde reliquias ⁊ ꝑcipit vt nullus in ea sacrũ ministeriũ celebret donec ad concordiã redeant: vt de iure pa. c. j. ⁊. ij. non tñ pferens sniam interdicti. Quarto si ecclesia fuerit symoniace ꝓsecrata nõ dz in ea celebrari: vt. j. q. iij. c. ecclesia. Quinto si fuerit ecclesia principaliter ꝓsecrata ꝓ questu nõ pro diuino cultu: vt de cõse. di. j. c. si qs basilicam. Sexto si ecclesia est cõsecrata sine licentia epi dioce. vt de ꝓse. di. j. ea. pcepta. Septimo si sine reliquijs vel in loco deserto ⁊ nũ q̄ habitato fuit dedicata: de conse. di. j. c. placuit. Verumtñ q̄uis in his casibꝫ in talibus ecclesia de iure celebrari nõ debeat: ptrarũ tñ facientes nõ sunt irregulares: q̄ nõ est expssus in iure: vt ptz de sen. ex. is qui. li. vj. Sed si epi scopus ꝓpter aliquã causam de ꝑdictis specialiter ecclesiã interdixerit: tũc celebrans in ea bene esset irregularis fm Jo. cal. Qui etiam addit: q̄ qñ proferẽ interdictũ in ecclesia: tũc cimiterium ecclesie contiguũ ⁊ capella eius cõtigua similiter intelliguntur interdicta. Secus aũt si ꝑdicta nõ sunt cõtigua ecclesie interdicte: vt de sen. excõ. c. si ciuitas. li. vj. q̄. vltimo. Simili mõ si fuerit ecclesia pollutus: intelligit etiã pollutũ cimiterium eidem contiguũ: non tñ econuerso: ne nimis dignũ minus dignũ aut accessorium principale ad se trahere videat: vt de cõsecra. eccle. vel alta. c. vno. lib. vj. Item si remotũ fueris cimiterium vel capella: vel saltẽ paretẽ intermediũ separatũ vel separata: tũc nõ subiacent interdicto. ¶ Hic queri põt: vtrũ in ecclesia specialiter interdicta celebrari possint diuina: seruata forma. ca. alma. §. aduertimus. de senten. excõ. li. vj. Ad hoc dicendum q̄ nõ. Ratio est: quia. c. alma loquit cum locꝰ fuerit interdictus: ⁊ hoc appellatur interdictũ generale: de peni. ⁊ remiss. c. qõ in te: sine commune qõ idem sonat de priu. c. quod nõnulli. Benefacit ad hoc. c. ꝓsenti. de sen. excõ. li. vj. Unde cũ ꝓhibitio diuinoꝝ que videbat induci per interdictũ speciale fuerit sublata seruata forma. c. alma. tũc remanet simpliciter ꝓhibitio q̄ fit in interdicto generali. Similiter in ecclesia specialiter interdicta q̄s põt baptizari vel etiã in frõte chrysmari: liz Jo. monachi in di. c. pñti. secus innuere videat. Nam a quouis interdicto ꝑdicta sunt exempta: vt de

spon.c.non est vobis:de sen. ex.c.rñso:⁊ eo.ti. quoniã:li.vj. Et hoc fieri põt cũ debita solennitate cathezisationis:q̃ pmisso baptismo intelligunt oĩa permissa ꝑ que ꝑuenit ad illud ⁊ sine quib⁹ si fieri põt baptismus expediri nõ debet:vt de ꝯse.di.iiij.c. Siue paruuli siue iuuenes:cũ.c.sequentib⁹. Ex dictis etiã ꝯcludit q̃ cõfectio chrysmatis admittit tẽpore interdicti qđ conficit in die cene dñi:quo chrysmate vtendũ est tã in baptismo q̃ in cõfirmatione vt de sentẽ.ex.c.rñso:in fi.⁊ eo.ti.c.qm̃.lib.vj. Officia tñ pro baptismo i sabbato sancto vel pro ꝯfectione chrysmatis in die cene dñi fieri non pñt a clericis interdictis sine pena irregularitatis:nec etiam a nõ interdictis in loco interdicto:nisi seruata moderatiõe.c.alma.§.adijcimus:q̃ sunt diuina officia alicui ordini deputata. Deniq̃ interdictũ singulare vel ꝑticulare est:cũ interdicunt alicui ꝑsone singulari diuina officia ⁊ ecclesiastica sacramenta ⁊ hoc vniuersaliter:vel etiã ꝑticulariter scz quo ad aliqua ipsoꝝ sacr̃oꝝ vel officioꝝ:vt de offi. dele.c.ex literis:de priuile.c.j.⁊.c.episcoporũ li.vj. Unde licet sm̃ Jo.calđ. quot sunt actꝰ hominis tot modis illoꝝ respectui possit interdici:vt.xj.q.iij.§.euidenter.tñ hic tantũ ꝑsequendũ est de interdicto singularis persone q̃tũ ad diuina officia ⁊ sacramenta:qđ etiã dici potest suspensio:de quo postea videbitur Et nota q̃ interdictus ab aliquo actu respiciente diuina:intelligitur interdictus etiã ab omni alio actu qui illo actu includitur:vel qui sine illo actu exerceri non potest:vt de appel. c.sollicitudinem:vt interdictus ab officio sacerdotali:exercere non debet officia que proprie cõpetunt sacerdoti. Secus tamen si solũ altaris ministeriũ sit ei interdictum:vt de corpore vitia.c.significauit. Nec interdictus ab officio sacerdotali potest exercere pontificale quod sine sacerdotali exerceri non potest: de exces.prelato.c.ex literis:in fi.⁊ sic de similibus. Interdictus tamen maiori non est interdictus vel prohibitus a minori quod in illo maiori includitur:eo q̃ sine maiori perfici potest. Sic etiam prohibitus a minori non est prohibitus a maiori dũmodo sine minori prohibito perfici potest: probãtur hec.xcv.dist.c. illud.lxxiiij.dist.c.gesta:de sen.ex.c.illoruz. eo. ti.c.is cui.li.vj. Sicut etiam prohibitus a superiori ordine non est prohibitus ab inferiori sic interdictus a pontificalibus non est prohibitus a sacerdotalibus:⁊ prohibitus a sacerdotalibus nõ est prohibitus a decanalibus:⁊ sic de alijs. ¶ Preterea notandũ q̃ in isto singulari interdicto includuntur omnes interdicti nominatim:⁊ de interdicto lato specialiter in personam:⁊ talibus velut excõmunicatis ⁊ non alias sunt interdicta ecclesiastica sacramenta:vt in dicto.c.alma.§.adijcimus. Idez Johan.an.de senten.ex.in.ca.presenti in glo. penul.li.vj. ¶ Et si queritur vtrum interdicto communi vel vniuersitate vel populo omnes de illo cõmuni intelligantur nominatim interdicti. Ad hoc dicendum secundũ Innocen. q̃ non nisi tantũ illi de quorum culpa dolo vl fraude interdicti sentẽtia lata est:⁊ qui in hoc prebuerunt consiliũ ⁊ fauorem:quod alij putant verum post denuntiationẽ sententie publice factam quantũ ad omnes quos certum est esse de populo interdicto:vt interuenientibus talibus circũstantijs manifestis intelligãtur nominatim interdicti:⁊ sic huiusmodi indubitabiles circumstantie vicem habeant ꝓprij nominis. Gaspar de cal. dicit q̃ nominatim interdicti dicuntur:quos certum est esse interdictos:etiam cum ciuitas vel castrum interdicitur:de verbo signi.c.cum in partib⁹. Ueruntamen vt scrupulosis consulatur conscientijs:cum in sententia dicitur excõmunico vel interdico. Petrum ⁊ Johannẽ cũ suis fautoribus ⁊ participibus:tũc Petrus ⁊ Johannes proprie sunt nominatim interdicti vl excõmunicati:⁊ ideo vitandi:fautores autem ⁊ participes quis vitare non tenetur:donec per iudicem declarentur ⁊ denuntientur:nisi forte ipsorum participatio esset adeo notoria q̃ non esset locus excusationi:nec posset aliqua tergiuersatione celari:vt de cohabita:cleri.c.tua nos:⁊ de cleri.excõmuni.minis.c.proposuit:⁊ hoc facta prius fide de fauore:vt ibi: nec enim aliter eos donuntiabit iudex:etiam si sciat vt homo eos esse participes vel fautores.vj.q.ij.c.ij.⁊.iij.nec. nec vitabuntur nisi đnuntientur. Ad hoc etiã maxime facit extrauagans. Martini pape quinti:quã dedit in concilio Constantiensi:de qua patet supra. ¶ Amplius notandum est q̃ ingressus ecclesie interdicitur a iure. Primo in casibus qui ponuntur de senten.excõmunicatio.c.sacro:⁊ eo.ti.c.j.lib.vj.⁊.eo.titu.de censibus.ca.exigit. ⁊.xvj.quia:vij.c.si deinceps. Secundo cum celebrat quis scienter aut alias participat in diuinis presentibus excõmunicatis vl interdictis:vel illos admittit ad ecclesisticam sepul-

turam: vt de priuilegijs. c. episcopoꝝ. libro. vj. Archidiaconus tamē super isto capitulo dicit: ꝙ intelligitur de excōmunicatis ab homine vel interdictis: quod probat per textum qui dicit: donec satisfecerint ad arbitrium eiꝰ cuius sententiam contempserūt: sed tales admittentes scienter ad ecclesiasticam sepulturam sunt excōmunicati: vt patet supra. ¶ Ceterum si presbytero celebrante missam in ecclesia diaconus cui est interdictus ingressus ecclesie vel subdiaconus dicit euangeliuꝫ vel epistolam illius misse etiam extra ecclesiam ꝛ presbyter scit eos interdictos: tunc illi tres efficiuntur irregulares: presbyter quia participat crimini ꝛ criminoso: alij vero quia vnuꝫ est officium quod tamen in ecclesia celebrat principaliter: ꝛ sic cooperantur actui eis prohibito in loco in quo exercetur. Secundū tamen Johan. an. cui prohibitus est ingressus ecclesie: licet per hoc prohibitus est a celebratione ꝛ auditione diuinorum in ea: potest tamen eam pertransire ꝛ etiā in ea stare ꝛ orare tempore quo non celebrantur in ea diuina vt. j. q. ij. qui studet: in fine. ¶ Idem Johan. calꝺ. Item cui interdictus est ecclesie ingressus: si extra ecclesiam ingerit se diuinis non efficitur irregularis: vt dicit gio. in. ca. is cui. de senten. excōmuni. lib. vj. Similiter si celebrat in oratorio stricte loquendo: ita ꝙ non est ecclesia: de senten. excōmuni. c. vltimo de priuilegijs. capitu. pentibus. Si tamen celebrat in ecclesia nō consecrata que proprie dicitur basilica: vt de religiosis domibus. c. j. efficitur irregularis. ad hoc de conse. eccle. vel alta. c. vltimo: ꝛ de immunita. eccle. c. penul. Satis est enim ꝙ auctoritate pontificis sit dedicata: vt de consecra. distin. j. c. nemo. Ad laudem dei.

¶ Contra quos ꝛ ex qua causa proferꝛ interdictū: ac de effectibus eius scꝫ prohibitionis diuinoꝝ officiorū: ꝛ ministrationis sacramentorum: exceptis aliquibus. ¶ Sermo xxv.

Non occides. Exo. xx. De interdicto breuiter prosequendo notandum est ꝙ interdictum promulgari potest contra collegia: vniuersitates: ecclesias: villas: prouincias: castra ꝛ regna. Itē contra viros ꝛ mulieres: clericos: laicos: religiosos: priuatos: prelatos: rectores: nobiles: plebanos ꝛ similes: cuiuscunqꝫ etatis sint secūdum ꝙ capaces sunt penarū. ¶ Et si queritur vtrum interdictum latum in locum per inferiorem ordinariū: liget etiam ipsum proferentem. Ad hoc dicendū ꝙ Johannes andꝺ. disputauit istam questionem in regula: cui licet: libro. vj. ꝛ Johan. calꝺ. de rapto. c. j. in. vij q. de eodem tractans: ꝛ cōcludunt ꝙ credunt proferentem vel superioreꝫ sententiam interdicti violantes irregulares fore: quia hac irregularitate ligantur a canone: vt de senten. excōmuni. ca. is qui. libro. vj. de constitu. c. j. ꝛ vltimo. Et si forte nō male diceretur ꝙ interdictum proferente nō seruante: nec alij seruare teneretur. ar. de priuilegijs. c. petistis: tamē illud capitulū loquitur cum is pro quo: id est ad cuius querelam ꝛ in cuius fauorem latuꝫ est id non seruat quod ad alium casum nō est extendendum: cum videatur per modum priuilegij licet corpore iuris clausi emanasse: vt intelligi potest ex ibidem notatis per Innocē. ꝛ Hostien. Quod autem iuris priuilegia casus suos nō excedant patet de priuile. c. sane etiā si sint corpore iuris clausi: vt ibidem notat Hostien. Si tamen proferens interdictū diceret ꝙ non seruando loci interdictum per hoc intenderet illud relaxare: tunc credunt ꝙ nec subditi nec proferens efficerentur irregulares: presertim cum relaxatio interdicti loci non habeat certam formā. Nam sublato principali cessant omnia accessoria. Secus tamē credendum est si proferens hoc non dixit licꝫ in mente gereret interdictuꝫ relaxare: quia sicut verbaliter lata fuit interdicti sententia: sic verbo relaxatio fieri debuit: vt de re. iur. oīs res. Excipitur tamen papa qui non subiacet legibus. ¶ Si vero queritur ex qua causa ꝓfertur interdictum. Ad hoc dicendum ꝙ ab homine profertur quandoqꝫ propter contumaciam: ꝛ tunc necessaria est monitio precedens: ꝛ forma que traditur de senten. ex. ca. j. lib. vj. ꝛ sic intelligitur extra de appel. reprehēsibili: quandoqꝫ profertur propter delictum ꝛ tunc monitio non est necessaria: vt patet. v. q. iiij. c. in loco: ꝛ sic intellige notata per Innocen. ꝛ alios de appel. ca. ad hec quoniam: de exces. prelato. ca. j. Sed a iure profertur propter excessum siue delictū sine monitione preuia siue sit interdictum generale siue speciale: scꝫ contra ecclesiam. siue singulare: scꝫ contra personam. Profertur autem ab homine sub hac forma verboꝝ. Nos propter talē causam

talem ecclesiam vel terram supponimus interdicto: vt extra de verbo: significa. ca. cum in partibus. Veruntamen extrauagans Bonifa. que incipit: proinde attendentes: prohibet interdictum in aliquē locū ferri pro pecuniario debito sine licentia sedis aplice: ⁊ si cōtrariū fit ē irritū: Nota tamē ꝙ ibi loquit de interdicto generali: ⁊ ꝯ putat Joh. cal. ꝙ illa extrauagans non habet locū in spēali interdicto ecclesie: vt quod de nouo prohibetur i vno casu non habeat locum in alio: vt de senten. excommunica. c. si sententia. j. ⁊ ij. responso. li. vj. ¶ Prererea si queritur vtrum interdictum ad tēpus suspendi potest per aliū q̄ per papam. Ad hoc dicendum ſm Jnno. ⁊ Hosti. ꝙ quando locus interdicitur vel ecclesia tunc talis sententia suspendi potest: et cum suspensa fuerit celebrari poterit: extra de priuile. vt priuilegia argu. de spon. c. non est vobis: sed si est interdicta persona siue suspensa: cum hoc factum est propter culpam ipsius interdicti vel suspensi: tunc interdictū vel suspensio persone suspendi non potest sicut nec excommunicatio: ad hoc de senten. excommunica. ca. cum desideres. Quando vero factum est propter culpaꝫ alterius. tūc dici potest sicut ⁊ de interdicto loci: scilicet ꝙ talis sententia suspendi potest per episcopū sicut et tolli. ¶ Sed vtrum interdictum speciale relaxari potest ad cautelam si dicatur nullum notat Archidiaconus de sen. excō. c. presenti. libro. vj. ꝙ non. Sed Johan. mo. tenet ibidem contrarium: et hoc placet Jo. anō. Johan. vero. calō. tenet aliter in tractatu suo de ecclesiastico interdicto. ¶ Ceterū queri potest de effectu ecclesiastici interdicti quottuplex sit. Ad hoc dicendum ꝙ generaliter duplex est eius effectus scilicet prohibitionis diuinorū officiorum exceptis quibusdam casibus: et prohibitionis ministratiōis sacramentorꝫ exceptis quibusdam sacramētis interdicti tēpore ꝑmissis. Quātū ad primū sciendū: ꝙ olim ⁊ ſm antiqua iura tpe interdicti non permittebantur ecclesiastica officia celebrari vl' audiri: vt extra de pe. ⁊ re. ca. quod in te: ⁊ de spon. nō est vobis: nisi semel in ebdomada celebrari causa conficiendi corpus christi vt de senten. excōmuni. ca. permittimus: ꝙ scilicet tunc decedentibꝫ potest dari. Sed per noua iura fuit istud extensum per. c. alma mater: de senten. excōmu. li. vj. per istum videlicꝫ modum: ꝙ singulis diebus in tali loco debent si possunt in ecclesijs siue monasterijs missa et alia officia celebrari: sicut prius submissa voce ianuis clausis ñ pulsatis campanis: excōmunicatis et interdictis exclusis: vñ ꝑ quolibet horum de per se si non obseruet tribus alijs obseruatis violat interdictum: vnde si clericus i loco interdicto alijs celebrantibꝫ sonat campanam: vl' aperit ianuas ecclesie incurrit irregularitatē secus tamen si non fieret celebratio: quia irregularitas requirit actum ꝑfectū: vt. xv. q. j. c. fi. Interdictum etiam violat cuꝫ quis celebrat in ecclesia ianuis perforatis vel fenestris factis in eis: ita ꝙ existentes extra ecclesiam possint i eccl'ia celebrātes audire ⁊ corpus christi videre vt ptꝫ in cle. ex frequentibus: de sen. ex. Predictus tñ effectus cū sua moderatiōe locū ñ habet i iterdicto ppl'i vl' vniuersitatis non expresso loco: sed in interdicto loci generalis: vt patet in. ca. alma mater. ¶ Hic queri potest vtrū om̄is celebrās in loco interdicto: vel interdictus a diuinis celebrans in quocunqꝫ loco sit irregularis. Ad hoc dicendum ꝙ clericus sic interdictꝰ vbicunqꝫ celebrat efficitur irregularis: vt. xj. q. iij. si quis episcopus damnatur: ⁊ c. sequē. de cle. ex. minis. ca. clerici. ⁊ cap. sequen. Similiter clericus nō interdictus qui celebrat in loco interdicto. agens in officio suo sicut prius efficitur irregularis: id est solenniter dicens officium diuinū quod ei cōpetit ratio alicuius ordinis ſm Jnno. ⁊ alios: hoc patꝫ de excessi. ꝑlato. ca. vlt. de sen. ex. is qui. li. vj: ij. responso: ⁊ c. is cui. j. responso. li. vj. ⁊ hoc ē verū si scienter hoc fecerit: nam ignorantia ꝑbabilis excusaret eum ab irregularitate ſm Johan. an. in dicto. c. is qui. §. is vero. de priuile. episcoporum: li. vj. ibi scientera contrario sensu. Quidam etiam dicunt: ꝙ si clericꝰ scit interdictum loci quod tamen nō est publicum per denunciationem. si illud non seruat efficitur irregularis: ⁊ huius opinionis est archiō. quod est verum nisi fuerit occultum ita ꝙ legitime probari non posset: vt vj. q. ij. ca. si tantum. Et dicit Johan. anō. ꝙ expediret per constitutionē prouideri clericos non teneri ad obseruantiam interdictorum prolatorum a iure: nisi primo fieret ipsorum declaratio ꝓpter id quod habet de censi. c. q̄ q̄. li. vj. Et in cle. pñti. e. ti. quod etiā postea factū est per Mar. v. in concilio Constantiensi: vt patet supra. Clericus tamē non interdictus

absoluere potest ꝛ ligare subditum sm Jnno. qz talia nō sunt ordinis sed iurisdictionis.

¶ Ceterū ḡri pōt vtrū non interdicti pñt admitti i loco interdicto ad diuina cū celebrāt singulis diebꝫ submissa voce iuxta moderationē §. adhucꝫ. an. c. alma. Ad ꝟ dicendū fz oēs docto. qꝺ laici nequaq; pñt admitti qz interdictū loci excludit oēs siue sint de loco interdicto siue extranei nisi fuerint spāliter privilegiati: vt de priuile. c. lz. li. vj. De clericis aūt extraneis vtrum possint admitti ad celebrandū vl̄ celebrandū: tenet Archꝺ. qꝺ non in. §. adhucꝫ: in glo. sup ꝟbo celebrent: Johan. rñdet qꝺ ꝟ est durū: ꝛ qꝺ nimis emūgit elicꝫ sanguinē: ꝛ sic videt tenere Jnnō: ꝛ ꝟ probat multis rationibꝫ Jo. cal. dicit qꝺ ꝟ dubiū frequēter pulsauit aures suas: tādē cōclusit qꝺ nūq; fuit ausus cōsulere qꝺ tales extranei admitterētur: fz cōsulendus esset romanꝰ pōtifex vt dēmiaret qꝺ sibi videret. Videtur sup ꝟ fratres minores habent privilegiū spāle qō oz mare magnū Alex. pape. iij. ꝛ Clemen. pape. iij. ꝛ approbatū a multis aliis summis pōtificibꝫ: qō etiā extendit ad eoꝝ familiares. ¶ Sup qꝺ q̄ri pōt an privilegiū alicui monasterio vel religiōi cōcessum ō admittēdis familiaribꝫ ad diuina tpe interdicti: extēdit ad familiares assūptos post datū privilegiū. Ad ꝟ rñdet Henricꝰ. m. c. qō. ite: de pe. ꝛ re. qō Jo. an. in. c. lz de priu. ꝛ in regla. qꝺ sēper: li. vj. in nouel. dicit qꝺ si assumpti post privilegiū subrogari sunt illorum qꝺ erabāt tpe privilegij. cūc ad illos extēdit: alias privilegium nō esset ppetuū. Si vero sunt illis adiuncti vel supadditi sed ex cā rōnabili tunc idē est: Si vero nuda voluntate tunc ad illos non extēdit ne cēsura eneruetur. Rectores etiam ecclesiaꝝ tpe interdicti habere pñt clericum familiarē ad funēdū in diuinis: vt de vi. ꝛ ho. cle. c. vt quisq;: imo sm Jo. cal. habere pñt ꝛ retinere laicum nō interdictū quā primo habebāt etiā si esset de loco interdicto. qꝺ recedente pñt aliū etiā laicum non interdictū cessāte fraude q̄libet. de ver. sig. c. vlt. li. vi. loco illius surrogare: qz tales dicuntur familiares domestici qꝺ in hoc gaudent privilegio ab hoie ꝓcesso: vt in. ca. lz. §. j. de priui. li. vj. multo fortius iuris pmissione de qua. in. §. adhucmus: nisi talis surrogatus esset de illis quorum culpa dolo vel fraude lata fuit sīa: vel qꝺ ad ppetrandū delictum ꝟbuerunt consiliū auxiliū vl̄ fauorē: vt in. ca. licet. in. fi. secus tū si esset de pplo interdicto.

Et nota generaliter qꝺ irregularitas q̄tum ad istū casū nō cadit nisi in clericos: hic si religiosus ad nullū ordinē promotus celebraret fz Jo. cal. nō incidit i pdicta regla irregularitatis: eo qꝺ nō hz ordinē clericalē: multomīnus monialis vl̄ secularꝫ laicꝰ vel laica cōadiuuās pdictorū interdictū i celebrādo: vl̄ ñ interdictū in loco interdicto. Et ecōtra oēs ēt in ordinibꝫ minoribꝫ ꝓstituti sm oēs docto. si agūt in officio suo sicꝫ pꝰ vt offerendo i missa calicē vel thuribulū aut aliud qō ad officium suū spectat: siue dicēdo matutinū aut vesp̄as sūt irregulares. Et Host. arguēdo p ꝓtra. in. c. ij. de cle. ex. finaliter dicit qꝺ qcꝺ subtilizet tenēdū ē tales irregulares eē qz clerici sunt: ꝛ iura generaliter loquunt de clericis: et hꝫ habēt officia ipsis ordinibꝫ deputata: vt pz. xxij. di. c. acolyti: ꝛ. c. sequēnꝫ. Si rñdeat qꝺ interest diuinis officijs: fz nō ē principalis celebrās fz audit ea ex q̄dā simplicitate siue deuotiōe nō ꝓtēdo: nō efficit irregularis: ꝛ sic oz intelligi dictum Jnno. fz si hoc facit cōtēndo ꝛ faciēdo celebrare diuina seu auctoritatem p̄bēdo subaudi vl̄ coopando tunc irregularitatem incurrit: ꝛ sic intelligitur dictum Hosti. cui concordat Jo. cal. Archꝺ. ad ꝟ. ca. tanta: de excess. pla. ꝛ. c. ij. de cle. ex. Unde et si duo vel tres in itinere dicerent horas canonicas in loco interdicto tam alte qꝺ ab aliꝭ audiri possent: tenent quidam qꝺ ꝟ non possunt facere sine violatione interdicti: vt de pe. ꝛ re. c. quod in te. Jtē licet mulier post partum intrare potest ecclesiā in loco interdicto sciam ad reddendā gratiarū actionem ñ hoc fieri nō potest cum solennitate sine pena irregularitatis ipsius sacerdotis. Sic in die parasceues laici possūt accedere ad crucem ꝛ orare cū nullū officiū diuinū celebret nec illud i prohibitione interdicti pāneatur Jnsup sm Jnno. clericus interdictus vel i loco interdicto cum solēnitate facies aquā benedictam est irregularis: qz ꝟ cōpetit ordini clericali: de conse. di. iij. ca. aquā. Pōt tamē benedici i loco interdicto a ñ interdicto cū moderatione. c. alma. nec cuꝫ illa aq̄ benedicta possunt seculares aspergi quoniam ad hūc finem phibito benedictionis est inducta. in ꝟ casu ne tales aspergantur. Aspergēs tū non efficitur irregularis: quia non violat interdictum: nec in celebratiōe diuinorum: nec in collatione sacramentoꝝ: cum ꝓprie nō sit sacramentum: nec hoc est in iure cautū: peccat

ame hmõi. Sic fieri non põt officiũ pro baptismo in sabbato sancto: vel pro cõfectione chrysmatis in die cene dñi vel pro anniuersario defunctorum: si cũ moderatione. c. alma. Et idem est dicendũ de bñdictione calicis paramentoꝝ vel corporaliũ aut candelaꝝ in festo purificatiõis: vel oliuarũ in die palmaꝝ. Itẽ ecclesiarũ: altarũ manentiũ aut viaticorum. Verumtñ sicut concedit tẽpore interdicti sacramentũ pnie vt postea videbit: sic etiã fieri põt per officiũ cõmendatiõis aniaꝝ: eo qõ officiũ illud videt quasi annexũ ad absolutionem q̃fit in pnia cũ moderatione tñ. ca. alma.

¶ Deniq; notandũ est q̃ cãpane ecclesiaruꝫ pulsari põt pro aue maria & similib: sicut ẽ de laudabili ꝓsuetudine: q̃ hoc nõ est officium alicui ordini deputatũ: sed illud maxie ꝓpter laicos dmoscit introductũ. Similiter p audiendo verbũ dei etiã in ecclesia qõ vtiq; licitũ est: vt de senten. ex. c. rñso: vbi exponit esse de hoc. Non tñ debet sonari cãpanella p diuinis officijs celebrãdis: ita vt audiat exterius a secularibus: q̃ pbitio pulsationis cãpanarũ minores cãpanellas me iudit: cũ hoc ꝓsideretur nõ quãtas sed sonus cãpane: de pe. & re. ca. qõ in te. ¶ Secundus aũt effectus interdicti est, pbitũ administratiõis sacroꝝ: sub quo patuer includit pbitio ecclesiastice sepulture. Pro quo sciendũ q̃ licet p ecclesiasticũ interdictũ ecclesiastica sacramenta generaliter pohibeant: quedã tñ specialiter pmittuntur tanq; animarũ saluti magis necessaria. Nam in interdicto lato in locũ vel terrã: primo cõcedituꝛ sacrm baptismi non solũ paruulorum: vt di. c. qõ in te: sed etiã adultoꝝ & aliorũ quorũcunq; de sen. ex. c. q̃m. li. vj. & fiet caue ẓisano vt dictum est. s. ¶ Secundo ꝓceditur sacrm cõfirmationis in fronte: vt di. c. q̃m: ex quo cõsequenter fieri põt cõfectio chrysmatis cũ moderatione. c. alma. ¶ Tertio cõceditur sacramentũ eucharistie inf̃m dicit viaticũ: q̃ dari põt decedentib: vt di. c. qõ in te. & despon. c. nõ est vobis: de sen. ex. c. permittimus: nec eni debet alicui penitẽti in extremis denegari: vt di. l. c. penitentes: in fi. non tamẽ põt dari sanis fm Archi. in. alma. & Joh. an. super verbo: admittat: sanis aũt dãnatis ad mortẽ eo tẽpore dari possit: ad hoc de pe. & re mi. c. cũ fm. & ibi nota in. vij. glo. planũ est eni q̃ tales censent tunc in mortis articulo: quo casu appellatione penitẽte intelligit viaticuꝫ di. c. qõ in te. Vulteribus aũt patuit ꝓpinquantib fm Joh. an. in. c. qõ in te: non est dandũ nisi aliud imineret periculũ mortis: q̃ nõ sunt ꝓprie in mortis articulo: & idẽ dicendũ est de intrantib mare & bellũ cãpestre vt etiã obsessis. ¶ Sed vtq; clericis & religiosis non interdictus sacramentũ eucharistie dari non põt ꝓterq̃ in mortis articulo. Ad hoc dicendũ q̃ de sacerdotib celebrãtibus fm forma. c. alma. nõ est dubiũ: de aliis aũt nõ inuenitur ꝓcessum in iure scripto: nã in edictis pmissoꝝ certoꝝ casuũ qõ nõ inuenit exꝑsse pmissuꝫ subiacentib pbito: cũ igit interdicto prohibeat ministratio ecclesiasticoꝝ sacramẽtoꝝ certis casibus & sacramentis exceptis: vt in. c. alma: specialiterq; sit permissum corpus christi inf̃tum dici viaticũ & nõ aliter: sequitur q̃ aliter ꝑsonis ministrari: non dz & si religiosi suis fratribus vel sororibus siue monialibus quarũ curã gerunt eo tẽpore indifferenter cõicare ꝓsumunt: videant qua auctoritate hoc faciãt cũ non videa hoc posse fieri sine ꝓuilegio speciali. Deniq; cũ corpus christi portat ad infirmũ: hoc fieri põt cũ pulsatione nole ac lumine ꝓcedenti cereis q̃ consuetis: eo q̃ nõ inuenit cautũ in iure & vt videtes reuerent se inclinent: vt de cele. miss. c. sane vñ põt etiam dari infirmo in ꝓsentia astantiũ & ad infirmũ venientiũ: vt intelligat pmissio fm conditionẽ status ꝓsone cui fit: nã infirmi conditio requirit astantes: nec reperit exꝑssum in iure q̃ visio tanti sacramenti sit pbita tẽpore interdicti: nisi cũ officia diuina celebrantur actualiter: & sic intelligi põt. ca. ex frequentib. in cle. de sen. ex. ¶ Quarto concedit sacramentũ penitentie: ꝓ quo notandum: q̃ olim morientibus tantũ concedebat sacramentum penitentie: vt de spon. c. nõ est vobis: de pe. & re. ca. qõ in te: hodie verõ etiã sanis concedit: nisi fuerint excõicati: qui ꝓterq̃ in mortis articulo ad penitentiã nõ debent admitti vt in. c. alma. §. sane: vel nisi ꝓpter eoꝝ culpã vel fraudem lata fuerit sniа interdicti: vel ad ꝓcurandũ delictũ cuius actiõe lata est interdictũ ꝓbuerunt cõsiliũ auxiliũ vel fauoꝛem: his enim casibus penitentia nõ est ꝓcedenda nisi prius satisfecerint si possent: vel de satisfaciendo cautionẽ idoneã ꝓstiterint: q̃ si neutrũ facere pñt tunc iurabũt q̃ cũ potuerint satisfacient & oĩbus modis quib poterũt ad satisfactionẽ fideliter laborabũt: tunc etiã potest hmõi sacramentũ pnie concedi: vt in. c. alma. Hallus: & ex ꝓsequenti talib decedentib licite

recipi pñt mortuaria post susceptã penitentiã
& pro eis orandũ est. xj. q. iij. c. quicũq; : & hoc
a contrario sensu: secus ante penitentiã: vt ibi: &
hoc satek. Jo. an. in cle. eos: de sepul. esse vez
de relictis in morte: sed q̃ darent cũ funere se
pulto in cimiterio de facto tpe interdicti nõ li
cet clericis recipere: q; tunc paciparent delic
cto fm eundẽ. Item recipi pñt oblationes ab
interdictis penitentib; etiã in loco interdicto
vt di. xc. c. oblationes: in glo. vñ & tales gaude
re pñt indulgentijs & remissionib; q̃ generali
ter sunt interdicti: vel etiã spãliter post susce
ptã legitime pniam. ¶ Quinto cõcedit sacra
mentũ matrimonij tepore interdicti p legiti
mũ ꝓsensum viri & mulieris: vt extra de feriis
c. cappellanus: etiã si cõtrahentes essent inter
dicti fm Jnno. de spon. c. nõ est vobis: imo p
excõicatos: vt de eo q̃ ducit in ma. quã pol. p
adul. c. significasti: sed solennis bñdictio nupti
arũ fieri nõ põt fm Hosti. q; illud est officium
ordini clericali deputatũ: vt de secũ. nup. c. j. &
ij. etiã si tantũ alter eoz esset interdictus: si tñ
mulier nõ esset notatum interdicta sed tñ de
vniuersitate interdicta: vir aũt nullo mõ est in
terdictus: tũc si post desponsationẽ de pñti fi
eret bñdictio: sicut etiã est de mẽte iuris: vt de
spõ. c. ꝓsultationẽ: tunc pñt pariter in loco nõ
interdicto benedici: q; tã mulier p dispensatio
nẽ de pñti desijt esse ō vniuersitate interdicta
et q̃ vir eius nõ erat interdictus: extũc enĩ sor
tiuntur munera & honores viri: vt. ff. de senatu. l. fe
mine: sed nõ ecõuerso. ¶ Sexto concedit sa
cramentũ ordinis clericis: si tantũ laici sunt
interdicti: ita q; tales clerici pñt ordinari in lo
co non interdicto: similiter laici pñt ordinari
ad clericatũ si tantũ locus est interdictus: nec
quõ libet fuerũt culpabiles delicti ꝓpter quod
sinia lata fuit nisi ꝓpter delictũ vniuersitatis
lata fuisset sententia in locũ interdictũ: q; tunc
nullus de vniuersitate posset ordinari: omnes
enĩ tunc intelligunt interdicti: vt in di. c. si sen
tentia: interdictus tñ si postea monasterũ in
gredit ordinari põt post ꝓfessionem nõ ante:
si tñ ordinat tenet: rano primi est: q; desijt esse
de populo interdicto sicut perpetue bãnitus.
Septimo sacrm extreme vnctionis tpe inter
dicti nulli cõcedit: vt de pe. & re. c. qõ in te: nã
fm Jo. an. nec clerici ꝓuilegiant super extre
ma vnctione in di. c. qõ in te: & per ꝓs nec re
ligiosi nisi specialiter de hoc fuerint ꝓuilegia
ti & exꝓsse: qõ tñ multi religiosi male aduer
tunt. ¶ Octauo nõ concedit sepultura cleri
cis & alijs interdictis a diuinis: vt de ꝓsul. cle
ꝓuilegia. ¶. sane: & eo. n. c. eꝓor. li. vj. de sen.
ex. c. is cui. Sibi interdicit oibus laicis nõ in
terdictis vtcũq; venientib; in locis interdicto
generali vel spãli suppositis: vt de ꝓuil. c. cũ
& plantare: c. ꝓilegia: & di. c. qõ in te. & in cle.
eos de sepul. clerici tñ qui nõ sunt culpabiles
& seruauerũt interdictũ in locis interdicto ge
nerali dũtaxat suppositis sine pulsatiõe cãpa
narũ: a cessantib; oibus solennitatib; publicis
cũ silentio tumulari pñt: vt in di. c. qõ in te: &
in di. cle. eos: nõ tñ sepeliri pñt in ecclesia vel
cimiterio spãliter interdictis: vt de sen. ex. c. si ci
uitas. li. vj. in fi. nã tunc clerici culpabiles ibi
nõ sepelient: de q̃ per Jnno. de excel. ꝓlato. ¶.
fi. glo. penul. in fi. & p cimiterũ hic intelligit lo
cus deputatus auctoritate epi ad sepulturam
fidelium ad penã incurrendã: f fm Jo. an. & Jo. ã
lig. & Jo. cal. Sepelientes aũt interdictos ex
tra ecclesiã & cimiterũ sine officio diuino nõ
incurrũt penã: secus si cũ officio clerici hoc fa
cerent ꝓuilegiari: similiter quo ad sacroz ꝓ
ceptionẽ pñt sicut clerici ecclesiasticã recipere
re sepulturã: si tñ essent solũ sub auditõe diui
noz ꝓilegiati: tũc est dubiũ an sic sepeliri pñt
& hec sunt vera nisi plus ꝓilegio ꝓueretur
Item oẽs cooperãtes in sepultura ꝑ ꝓhibiti
onẽ ecclesie penã incurrũt: nõ tñ portantes
crucẽ vt cereos aut associãtes: q; illi ꝓprie nõ
cooperant. Deniq; quatuoz sunt festiuitates
sez natalis dñi: pasche: penthecostes & assum
ptionis virginis gloriose: in quib; in. ca. alma
mater: ꝓcedit q̃ officia diuina celebrent soles
niter alta voce tanuis apertis & pulsatis cã
panis: excõicatis tñ ꝓoz: suo exclusio: sed in
terdictis admissis: quib; obreuerentiã dicta
solennitatũ: & vt ipsi ad humiliatis gratiã &
reconciliationis affectũ facilius inclinent: ꝓ
fatis diebus ꝓcipatio permittit diuinoz: sic tñ
q̃ illi ꝓpter quoz excessus interdictũ hmõi ꝓ
latũ est altari nullatenus appropinquẽt. Dicẽ
tñ Archi. hic q̃ corpus xpi sanis & extrema
vnctio infirmis tũc ꝓcedi nõ põt: q; ¶. adiũ
cimus: cũ se: nihil imutat de prohibitione sa
cramentoz sed solũ diuinoz officioz: vnde in
ra q̃ canũt de sumptione sacroz: de conse. dist.
j. c. & si nõ frequentius. c. seculares. ca. eis bo.
mo: & de pe. & re. ca. eis: loquunt interdicto &
alijs prohibitionib; cessantib; q̃ tenet Job.
an. põt insup in dictis festiuitatib; aqua solen
niter bñdicta & aspergi: sicut potest panis & fru
ctus benedici & ministrari: & Job. an. in cle.

eos de sepul. tenet q̄ in dictis diebꝫ eccl̄iastica sepultura dari nō pōt. lꝫ Jo. cal. cōtrariū teneat nā Jo. de ligñ ⁊ Rod. tenēt cū Jo. an. Possūt etiā nuptie solēnit̄ benedici in festo assumptiōis: i tribꝫ aūt aliis bñdictio solēnis nuptiarꝫ generalit̄ ē ꝓhibita. xxiiij. q. ij. c. non oportet a septuagesima: de ferijs. ca. capellanu: s sic i quatuor festiuitatibꝫ publice possūt consecrari vel benedici virgines: abbates: abbatisse: altaria: calices: paramenta ⁊ sil̄ia: cū ꝓprie nō sunt sacramēca sꝫ certa officia diuina. Et nota q̄ in dictis festiuitatibꝫ dies incipit in vesperis vigiliarū vsq̄ ad cōpletorium diei sequētis exclusiue: h̄ etiā tutius videt̄ licet quidam dicere volūt q̄ scd̄m ꝯpletoriū etiam cātari pōt: nā solennitas celebratiōis vnius diei naturalis incipit in vesperis vigilie ⁊ t̄miat̄ in vesp̄is festi: vt in. c. ij. de ferijs.

¶ De suspēsiōe ⁊ q̄liter suspēsi sunt cōferētes vel recipiētes ī debite bñficia vel ordines. Ser. xxvj

Non occides. Exo. xx. Expediti de cēsura excōicatiōis ⁊ interdicti iam ordine debito de suspēsione videndū ē. A Pro q̄ notandū q̄ suspensio ꝓut est spēs eccl̄iastice cēsure ē censura ecclesiastica subtrahēs facultatē ad ministrādi ecclesiastica sacramēta vl̄ etiā exequēdi diuina officia: Et q̄uis multiplex inuenit̄ ī iure suspensio: qꝛ glo. in cle. cupiētes de penis ꝓseq̄t̄ xxv. spēs suspensiōis cū suis adiectiōibꝫ: de q̄bꝰ ꝓnūc gr̄a breuitatis supsedeo: tñ h̄ solum ꝓsequi dignū duximꝰ de ea ꝓut ē spēs eccl̄iastice censure q̄ q̄lit̄ differt ab excōicatiōe ⁊ interdicto visū ē. s. Nūc aūt differentiā int̄ depositū: degradatū ⁊ suspēsū: primo videamꝰ nam large loquēdo frequēter in iure vnum ꝓ alio positū repimꝰ: cū tñ ꝓprie loquēdo differunt: nā suspēsio videt̄ īportare priuationē legitime executiōis ordinū vel officiorꝫ ecclesiasticorꝫ simpl̄r vl̄ ad tp̄us: ⁊ cū spe dispēsationis. que qñq̄ infertur a iure: ⁊ qñq̄ a iudice. Depositio ꝟo priuationē importat legitime executionis officiorum ⁊ beneficiorꝫ ecclesiasticorꝫ possessionis simpliciter ⁊ ex toto absq̄ spe restitutionis: retento tamen priuilegio clericali: quia conueniri non potest in iudicio seculari: nec capi: nec puniri a laicis. ⁊ fit per sententiam hominis communiter sꝫ sine solennitate nec potest hec pena inferri ab inferiori episcopo q̄ h̄ facere pōt erga ꝓpriū subditū assistente sibi canonico numero ep̄orꝫ si deponēdus ē in sacris: al's sufficit ꝓpria sn̄ia ep̄i sine aliorꝫ p̄sentia nec taliter depositus restitui pōt nisi ꝑ dispensationē pape. Postea tamen moderatū est: q̄ quando sacerdos vel alius in sacris constitutus debeat degradari ⁊ seculari curie tradi pro heresi: tunc hoc fieri pōt per solum episcopū ꝯuocatis abbatibus: prelatis ⁊ religiosis sue diocesis: eo q̄ numerus episcoporum de facili n̄ potest haberi: vt de hereti: ca. qm̄. li. vj. Degradatio vero vltra penam depositiōis hoc addit: quod priuatur omni priuilegio clericali cum certa solennitate: quia auferūt illi q̄dam insignia: vt. xj. q. iij. cap. episcopus. vnde quō fit degradatio habetur lib. vj. de penis. c. degradatio. Nota tñ q̄ nō omnis degradatus est seculari curie tradendus. sꝫ solum in tribꝫ casibus: Primo in crimine heresis: si noluerit ad penitentiā redire: vl̄ si post penitentiam recidiuauerit: vt extra de here. c. ad abolendam. vbi exp̄sse de hoc. Secundo in falsario literarum pape: vt extra de crimi. fal. c. ad falsariorum. Tertio cū quis propter talem columniam punit̄ quā intulit suo episcopo que tangitur. xj. q. j. cap. si quis sacerdotum. ⁊. c. se cū glo. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā sciendum scd̄m Guil. ⁊ alios q̄ tripliciter quis dicitur suspensus. Primo quo ad se tm̄: quando scꝫ nō est prohibitus abstinere ab officio diuino ⁊ huiusmodi per sētētiam canonis vl̄ hominis: sed tm̄ per simplicem prohibitionem iuris absq̄ sententia lata: sicut quilibet existens in peccato mortali tenetur abstinere a celebratione: si tamen celebrat non tenetur subditus eius vel quilibet aliꝰ eum vitare: etiam si sciret peccatū eius: q̄uis celebrans mortaliter peccet. di. xxviij. c. vlt. extra de coha. cleri. vr̄a. Sil̄r existens in excōicatione minori dicit̄ suspensus quia debet abstinere a celebratione ⁊ executione ordinum alias mortaliter peccat cum minori excōmunicatione recipiens aliquod sacramentum: vel solēniter in officio suo tractans: vt di. xl. ca. multi: j. q. j. cap. sacerdotes ⁊ exp̄sse ptꝫ extra d̄ cle. ex. minis. c. si celebrat nec mirꝫ cuꝫ talit̄ excōicatꝰ s̄m Guil. sepatꝰ est etiam ab osculo pacis qd̄ dat̄ in missa: q̄ ē loco cōionis: nō aūt ab horꝫ dicēdis cū aliis. Et q̄uis s̄m Jnno. talis sacramenta ꝯferendo vel ordinē suū exeq̄ndo grauit̄ peccet

mon̄ efficit irregularis. Et licet ſm Tho. an. iij. non debeat q̄s inducere talē ad dicendū miſſam vel alīs ad exequēdum officia ſua dū certus eſt de malicia ſua z obſtinatiōe: ſi tñ aliū hr̄e nō p̄t excuſatur a tali recipiēdo ſacramēta cū ēe⁹ ſuperior vel prochialis: q̄z vtit iure ſuo z malo illius in bonū ſuū. j. q. j. ſi inſt⁹ fuerit: ſic etiā licitū ē fideli vtiuramento facto ab ifideli p falſos deos: vt p̄z. xxij. q. j. c. monet. Scōo dr̄ quis ſuſpenſus q̄ ad alios tm: z h̄ nō large dr̄ q̄s ſuſpenſus: ſicut clericus pegrinus dr̄ ſuſpenſus q̄ celebrare p̄mittit occulte ex deuotiōe vt extra de cle. pegrin. c. tue fraternitatis. ſz nō publice niſi cum quinq̄ ſigillis ep̄or̄: vt di. xcviij. c. j. z. ij. extra eo. ti.. tua nos z h̄ ſi ſigilla ſūt ignota alīs ſufficeret ſigillū ep̄i ſui: vt ibidē in glo. z. lxxj. di. c. priuatus. xix. q. ij. dic. Etiā ſufficit pbatio teſtium. vt in di. c. tue: multo magis aūt ſufficit aplice ſedis mandatum vt extra de cleri. non. reſi. c. tue. Ratio huius eſt ſm Hoſti. q̄z in publica celebratione p̄t eū mouere iantis gl̄ia: vel cupiditatis non aut̄ in priuato ſit̄ in publico p̄t accedere cōmune malū z ſcādalū ſi non ordinat⁹ celebraret. in ſecreto vero ſolum eſſet periculū celebrātis. Ad h̄ aūt ſm Hoſtien. q̄ tales ſuſcipi debeant in executione ordinum: debent litere continere hanc clauſulam vel ſimilē: quē gradatim ad talez ordinem promouimus: vt di. xxij. c. in nomie dñi: veruntamen ſic ſuſpenſus ſi celebrat etiā in publico non efficitur irregularis. Tertio modo dicitur q̄s ſuſpenſus p̄prie ſez ad quo ad ſe q̄ quo ad alios. z hoc q̄n per ſententiā canonis vel hominis eſt ſuſpenſus ab officijs ſuis: et talis abſtinere tenetur ab officio etiam poſt p̄nitentiā et p̄feſſionē quousq̄ ſit relaxata ſuſpenſio per eum qui p̄t alīs ſuſpēſus a diuinis officijs vel a celebratione z huiſmodi: ſi p̄tra fecerit mortaliter peccat et efficitur irregularis ſm Innoc. de ſen. z re. iudi. c. cum eterni. lib. vj. hoc etiā patet: xj. q. iij. c. ſi quis epūs. Et ſm Inno. z Guil. ſi tal⁹ ēt extra eccleſiam dicat horas officiādo populum ſicut fieri ſolet in exercitu efficitur irregularis: ſecus tñ ſi non officiando dicat cum vno vel duobus. Suſpenſus tñ a pontificalibus. ſi celebrat in pōtificalibus non erit irregularis: cuius ratio eſt q̄z pontificalia nō ſūt de ſubſtantia celebrationis: nec debemus aliquem irregularem iudicare niſi reperiat⁹ expreſſum ar. de pe. di. ij. §. pene. Similit̄ ſuſpēſus a p̄ticipatiōe ſacramentor̄ de q̄ habetur xvij. di. c. placuit. c. ſi q̄s aūt. z. c. decernimus Si p̄riū faciat nō efficit irregularis. Et ſic dicendū ē de ſuſpenſione que ponit. lvij. di. c. ſi: z extra de elec. c. eſtius. z extra de his que fiunt a maio. p. c. j. nā tales nō efficiunt irregulares ſm Hoſtie. z Inno. de q̄b ſingulis gratia brevitatis ſupſedeo. ℣ Notandū eſt igit̄ q̄ ex pluribus cauſis z modis q̄s incurrit cenſurā ſuſpēſionis: tā q̄ ad ſe q̄. q̄ ad alios. Primo nāq̄ p̄ferēs ordines alieno clerico ſine licētia ſui ep̄i vel ſupioris z h̄ ſcienter vel ſaltē ex affectata ignorantia ſuſpenſus ē p annū a collatiōe ordinū: z poſtq̄ ſuſpēſio fuerit manifeſta poterūt interim clerici ſui abſq̄ ſuppſius licentia a vicinis ep̄is ordines recipere: vt de tēpo. or. ca. cos. li. vj. p quā dec. re pbatur opinio dicentiū: q̄ ordinare poterat alienū ſub ſpe ratihabitionis: z intelligit ſuperior in h̄ caſu ep̄us de cuius dioceſi is q̄ vult ordinari eſt oriūdus. vl̄ in cuius dioceſi beneficium eccleſiaſticū habet: vel vbi habet domicilium licet alibi natus fuerit. Nullus autem inferior epiſcopo hāc licentiā dare p̄t niſi ex p̄iuilegio ſingulari: niſi tantū vicari⁹ eius generalis in ſpiritualibus ep̄o i remotis agente: vel ſede vacante capitulū ſeu is ad quem tunc adminiſtratio ſpūaliū p̄net hec omnia habent̄ d̄ tēpo. or. c. cū nulli. li. vj. Secundo conferens tonſurā clericalē infanti nſi forte religionem intraret vel illiterato ſeu homini alienedioceſ. ſine licentia: vel etiam p̄iugato niſi volenti religionem intrare: aut ad ſacros ordines p̄mouere: q̄ñ. ſ. de iure poteſt talis ſuſpenſus eſt p annū a collatione tonſure tm̄: vt de tempo. or. c. nullus. c. li. vj. Tertio p̄ferens ordinē vel beneficiū ſimōiace ac mediato exiſtēs talis ſimonie ſecundū Ray. ſi ſimonia eſt notoria tunc ipſo iure ſuſpenſus eſt etiam quo ad alios: vt extra de ſimo. c. accuſatum z i glo. diffuſius z ſolus papa diſpenſat. Si vero occulta: ſuſpenſus eſt quo ad ſe: non quo ad alios: arg. de ſimo. c. z ſi queſtiones. z. ca. veniens. Idē dicitur i directorio iuris li. ij. ti. xvj. Et nota ſm Goff. z Hoſti. q̄ diſpenſatio pape ſolū requirit in maioribus ordinibus: ſed ep̄us diſpenſare p̄t de tonſura z minoribus ordinibus: ſic etiam ep̄us diſpenſare p̄t in ſimonia q̄ cōmittitur circa exequias defunctor̄ conſecrationes cimiteriū. z ſacrorū vaſor̄ in vendiōe chryſmatis in benedictionibus nubētium et hmōi:

quia nō est ꝺ phibitū i iure: ꝛ sic intelligitur concessum extra de sen. ex. ca. nup. fm Ray. ꝛ Vl: quod etiā intelligi videt cū hmōi simonia esset manifesta: nā occulta nō inducit irregularitatē: ꝗuis simonia i ordine occulta induxit suspēsionē. ꝛ p ꝫns irregularitatē si se ingerit diuinis sic ꝓpus: vt videbit. Quarto aliquē ordinās vel ad ordinandū ꝓsentās ꝙ promisit vel iurauit ordinatori vel pñtatori mil petere de illa ecclia ad cuius titulū ordinat: tūc ordiator triēnio suspēsus ē a collatiōe ordinū: ꝛ pñtator ab executiōe suoꝝ ordinū: vt ptz exp̄ssū de simo. c. si qs. vbi addit glo. Sz intelligē si crimē sit occultum: sz si ecī manifestū sp essent suspēsi: ꝛ si accusarent ꝛ ꝙuincerent: deponerēt ex tali promissiōe ꝛ iuramēto: ꝫ ibi. ¶ Scōo ꝓcipaliter ordines recipiēs suspēsus ē multis modis. Primo nāq; vltra mōtan⁹ ordinatus ab epō italie nisi licentiā habeat a papa vl̄ ab epō vñ ē oriūdus: vel in cui⁹ diocesi ē bñficiat⁹ ꝛ ꝫ p patentes ipi⁹ epi l̄ras cām rōnabiliē ꝙmentes cur ipm ordinare nō velit vl̄ nō possit: ipso facto suspensus absq; spe dispēsatiōis: vt de tēp. or. c. sepe li. vj. Silr recipiēs aliquē ex ordinib⁹ sacris ab epō q renūciauit loco ꝛ dignitati ꝛ ꝫ sciēt vel ex ignorātia crassa nō recipit ordinis executionē sz suspēsus ē. solūq; p papā cū eo dispesari pōt: vt extra ꝺ ordinat; ab epō q renū. c. j. Secus tamē si tm̄ resignauit loco: ꝛ rogatus ab epō loci hoc fecerit ꝛ si ꝓbabili ignorantia ꝫ factum est: vel si tm̄ recepit ab eo ordines minores poterit epūs cum eo dispensare: vt ibidem. Secūdo ꝙ ordinat⁹ a simoniacō in ordine suscepto quantūcunq; occulto aut etiam in dignitate vel a simoniaco notorio in collatione ordinū: aut in collatione seu receptione vel mediatione bñficioꝝ non recipiunt ordines executionem sed sunt ipo iure suspensi ꝗuis in sua ordinatione nulla sit cōmissa simonia: ꝛ ꝫ in detestationem simonie: vt. j. q. j. gra si non grauī. c. si q a simoniacis. Et est ro: qz tales cū ordinum executiōe sint ꝓuari. quod nō hñt dare nō pñt: vt di. c. gra. c. q sacros ordines: ꝛ. j. q. vij. ca. dayberum. Nota tamē q a talib⁹ ordinati ex ignorātia facti excusant a peccato: nō solūz ꝗtū ad ordinationē sed etiā ꝗtū ad ordinū executionē abstinere tm̄ debēt cū sciunt quousq; cum eis dispenset quod fieri debet p papam: vt dicit glo. in dicto. cap. si qui. ignorantia vero iuris nō excusat. Hinc fm Tho. scōa scōe: q. c. potuis pmitteret ꝙ se excōicari ꝗ a talib⁹ ordinari: qz obediēdo nō excusaret. xj. q. iij. ꝺd ꝑ. iniustā aūt excōicationē patiēdo meret vt. xx iij. q. iij. c. ꝓpim⁹. cū diuersis: c. se. ꝓcor. Boff.

¶ Tertio ois simoniace ēt si vitiū simonie sit occultū ē ipo iure suspēsus: nō solū ab ordine quē simoniace suscepit sz etiā fm Hug. ꝛ Jnno. ab actib⁹ oīm alioꝝ ordinū: ꝛ fm Jnno. ēt in talib⁹: vñ ꝛ ꝑdit administrationē. j. q. j. reperiunt: extra de simo. c. tāta. nec ꝑt cū tali dispēsari nisi p papā: vt. j. q. j. erga. Qui ēt facilter nō dispēsat qñ ꝓmissa ē simonia exp̄te virtus ꝗ. l. ordinatoris ꝛ ordinati vl̄ etiā qñ ꝓmissa est ex pte ordinati tm̄ vt plane ptz. j. q. j. c. statuim⁹ ꝛ. ij. c. q studet. Si ꝙo cōmissa ē ex pte ordinatoris tm̄ vt ordinati ꝙsanguineo ordinatori aliq̄d dāte ipo ordinato penit⁹ ignorante tunc non potest ipe epūs dispensare cū eo ꝓpter turpitudinem suā sed successor eius in epatu: vel si habet domicilium in alio episcopatu: tūc episcop⁹ ille potest: ꝛ multomagis papa dicto. c. statuimus. ij. et. c. se. ꝛ ꝫ fm Jnno. Hosti: Ray. ꝛ Boff. Jtē quādo simonia commissa ē tm̄ ex pte ordinati tūc si talis non ministrat pōt epūs cum eo dispensare in ordinibus rite susceptis: ꝗuis non in illo quē simoniace recepit: nec etiam ꝙ recipiat alios ante dispensationem similit̄ si talis ante dispensationem post ordinē simoniace suscepti ministrasset tunc etiam in ordinib⁹ ante rite susceptus non poterit episcopus dispensare.

¶ Quarto ꝓinde ordinatus ab heretico: scismatico: excōicato vel degradato non recipit executionem licz fm Tho. Pe. Ray. ꝛ Boff. tales ordinatores veros conferūt ordines ꝗtū ad characterē: sicut et oīa alia vere conficiunt ꝛ conferūt sacramēta excepta penitentia quo ad excōicatos manifeste: secus de occultis qui absoluunt fm Rich. et Pe. de palu. dummodo tamē p dicti tenēt formaz ecclesie. j. q. j. ca. dūs declarauit. de ꝑse. disti. iij: non est vobis. peccant tamē mortalit̄ tam dantes ꝗ recipientes ab eis quecunq; sacra scienter: nisi baptismum in extrema necessitate: ꝗuis aūt ignorantia ꝓbabilis non crassa facti non iuris: tales non excusat a peccato i ipoꝝ ordinum receptiōe ꝛ in eorūdē executione ꝗdui in eadē ignorantia laborāt: postq; tm̄ ꝫ sufficienter sciunt: abstinere debent quousq; cum eis fuerit dispensatū. Erga quā dispensationē dic̄ Hosti. q in epatu solus papa dispensat: vt extra de elec. papa dispēsat: imo

fm Ray. & Goff. si ordinati fuerūt a tali q̄ recepit vltimā manus ipositionē: id ē ep̄alē cō secrationē extra eccl̄iā nūq̄ tolerant. ix. q. j. ordinationes. Si vo factū est ex ignorātia p̄ babilitūc fm Hosti. p discretū platū cū tali poterit dispēsari: & sic tolerant in ordinib⁹ susceptis: vt ptz extra de ordinatis ab epo q̄ re. c. vlt. Preterea fm Ray. & Goff. si ordinat⁹ ē ab eo q̄ recepit vltimā man⁹ ipositionē in ecclesia: id ē añq̄ efficeret hereticus: scismaticus vel excōicatus tūc ex dispēsatiōe tolerat ministrare in ordinib⁹ susceptis: siue sciebat siue ignorabat. Iz ad supiores p̄mouer nō dz nisi esset necessitas magna & cōuersatio sancta. vt. ix. q. j. c. ij. & iij. & idē videt dicere Goff. de interdicto & suspēso a diuinis. j. q̄ nō ꝓfert execution̄. vt. ix. q. j. c. j. & sc. ¶ Quinto ordinat⁹ ad aliquē sacrū ordinē extra statuta tpa ordinationū: ō q̄b⁹ vide. i. vij. p̄cepto sermōe xiij. suspēsus ē nec dz p̄mitti in susceptis ordinib⁹ ministrare: q̄uis characterē receperit: vt extra de tēp. or. c. ij. epūs n̄ imposita eis prima penitēcia competenti sustinere poterit vt in susceptis ordinib⁹ ministret: vt ibi. ca. ꝓsultationi. & in glo. Concor. Inno. & etiam Gl. qui addit q̄ secus est de ordinibus susceptis: Dicunt etiam quidam quod si talis añ dispensationem in ordine susceptō ministraueritnon posset epūs cū eo dispensare verū n̄ videt q̄ possit p. ca. Lugduneñ. ix. q. ij. nisi forsan executio sibi interdicta fuisset. & nihilominꝰ postea mistrasset. Ratio ē: q̄ eis suspēsus interdictus vel excōicatus se diuinis ingerens efficitur irregularis: nec subleuari pōt nisi p papam vt ptz de sen. re. & vō. c. cū eterni. li. vj. & de sen. excō. c. cum. medicinalis. li. vj. ¶ Sexto ordinatus p saltū. s. aliq̄ ordine p̄termisso ad ordines supiores ascendēdo q̄uis characterem recipiat n̄ est suspensus ab executione ordinis sic recepti. vt dist. v. c. sollicitudo. extra de cle. p salt. pmo. c. j. & in glo. q̄ si non malicia sed ignorantia vel negligentia hoc egit. quāuis de rigore deponi deberet. n̄ ex dispensatione ep̄i ad ordinem p̄termissum poterit p̄mouer. Et si añ dispēsationem hmōi & reparationē ordinis omissi ministrauerit in ordine illo vel superiori: credens q̄ gradatim promotus fuisset poterit ēt epūs cum eo dispensare. Si vero scienter vel p saltum p̄motus in ordine sic susceptō vel scienter omisso: sine dispensatione & ordine is omissi recuperatione ministrauerit: tunc solus papa q̄ viterius ascēdat cum eo dispensare poterit quāuis in ordine rite susceptō sufficeret episcopi dispēsatio. fm Ray. Hosti. et Guil. ar. de cle. ñ. or. minis. ca. ex lris. ¶ Septimo recipiens vno die minores ordines cum subdiaconatu vel duos sacros ordines ordinatore sciente vel ignorante: suspēsus est ab ordinib⁹ sic receptis. lj. dis. c. qui in aliquo iumo deponi debet: vt lxxvij. di. cap. subdiaconus. & extra de eo qui fur. or. re. c. innotuit. possunt n̄ hmōi permitti misericorditer in minoribus ordinib⁹ n̄m ministrare. & si religionē trauerint ac vita moresq̄ eorū exegerint: pōt abbas si voluerit etiā in alijs ordinib⁹ secundū dispēsare: vt extra de eo q̄ fur. or. rece. c. latores. Idē Ray. & Hosti. Nec si lata fuisset p̄dicta excōicatio: is mia ꝓ taliter recipiēs & nihil ominus receperūt. nō potent cū eis dispēsari nisi p papā: vt papa exemplariter in dicto. c. innotuit. & in glo: & addit Hosti. q̄ etiā papa cum talibus de facili non dispensat ar. extra de cle. excom. mi. ca. latores. ¶ Octauo recipiens ordinem secūd p̄mouen facies cū falso titulo est suspensus: vt ptz expressum extra de simo. c. p tuas. iij. vbi videt papa q̄ nisi cum hmōi fuerit misericorditer dispensatū nec ad supiores ascendere: nec in susceptō debet ordine ministrare: adducēs ad hoc ibidē triplicem rationem: vt patz latius in septimo p̄cepto sermone: xiij. cū tali ramē fm Guil. in ordinibus ante rite susceptis p episcopum dispensari poterit: sed in ordine sic susceptō et aliis postea susceptis solus papa dispensat: vt patet eo. ti. ca. penul. in. fi. ¶ Nono recipiens ordinem excōmunicatiōe ligatus suspensus est: & quidem si sciens se excōmunicatum ordinem susceperit: tunc est a susceptis ordinib⁹ perpetuo deponendus: si vo non recolunt factum p quo canonē incidisset: vel factū quidem recolens: sed ut̄is ignarus nesciuit ex inde se teneri in excōmunicatione: tunc cū eo si secularis sit solus papa dispensare poterit. Almarum cum & pape soli talium est absolutio: reseruata: quod ramē minus est vt ceteri p̄celan impediant eis minora p̄hibita. q̄b⁹ vetita fiunt minora: hec plane patent de sen. excō. c. cum illor. vbi etiam subdit: q̄ si religiosi fuerint vel regulares: tunc abbas eorū p̄ iniunctam & pactū penitēciam cū eo dispēsare poterit: nisi fuerit adeo graue et notabile q̄ apostolica sedes esset merito cōsulenda: vt ē membri mutilatio. copiosa sanguinis effusio

vel in epm aut abbatem vel aliū plātū violenta manus iniectio ⁊ similia: prout ibidē exemplificat: vel etiam nisi qui fecit adultus vel discretus fuerit q̄ violenter ꝯtra eum de obliuione ⁊ ignorantia presumet: vt patet ibidem.

¶ Decimo religiosus recipiens aliquem ordinem in apostasia suspensus est: ⁊ quantumcunq; postea fuerit reconciliatus plato suo ⁊ penitentiā receperit: tñ absq; dispensatiōe in ordine sic suscepto ministrare non poterit: vt ptz extra de apo. c. vlti. Si tñ ad religionē aliam transisset ⁊ ibidē ordinationē suscepisset: in ordine suscepto sine dispensatiōe ministrare posset: vt dicit ibidem glo. q̄ tunc ordinem in apostasia nō recepisset: extra de tēpor. ordi. c. ex parte: dicit tñ glo. q̄ si monasteriū ad qd̄ transiuit fuit maioris religionis tunc nō peccauit: vt extra de regu. c. licet. ⁊ tūc de iure cōmuni pōt in ordine suscepto libere ministrare. Si vero minoris tūc peccauit mortaliter: ⁊ tunc cū eo dispensandū est alias nō debz ministrare: hoc ibi. Item oīs apostata quācunq; religionē fuerit tacite vel expresse ꝓfessus: temere sue religionis habitū dimittens: ipso facto sententiā excōicationis incurrit: vt li. vj. ne cleri. vel mo. c. vt pericula: ⁊ sic suspensus est.

¶ Undecimo cōtrahens matrimoniū de presenti ⁊ faciens se ad ordines sacros ꝓmoueri aliter q̄ a sacris canonib; est cōcessum: etiam ante carnalem copulā: q̄uis characterē recipiat: tñ ab ordinis executiōe suspensus est: ita q̄ nec post mortē vxoris poterit in ordine suscepto ministrare nec ad alios ascendere: nec aliq̄d officiū vel beneficiū ecclesiasticū obtinere: ac matrimoniū nihilominus sic cōtractū ꝓpter hoc non dissoluit: qd̄ intellige nisi religionem approbatā ante carnis copulā intrauerit ⁊ professionē fecerit: hec patent in extrauagan. Jo. xxij. q̄ incipit: antiqua. Ad laudē dei.

¶ De diuersis suspensionibus quas quis incurrit ipso iure propter diuersas causas. ¶ Sermo xxvij.

Non occides. Exod. xx. Expediti de suspensione que contrahitur in collatione vel susceptione ordinis iam breui stilo de diuersis alijs suspensionib; prosequendū est. ¶ Prima suspensio est in beneficijs cōferendis vel acquirendis: nā beneficiū symoniace cōferens vel etiam mediator existens: est ipso iure suspensus: dictū est in sermone p̄cedenti de eo qui cōfert ordinem symoniace vel mediator est: acquirens vero beneficiū cum cura: vel etiā dignitatem per symoniā: si est occulta: tunc idem est iudicium s̄m Goff. sicut de illo qui recipit ordinē symoniace: vt dictū est supra: q̄ suspensus est ipso iure etiā quo ad alios: ⁊ non solū ab actibus oīm ordinū sed etiā ab administratione tēporalium: s̄m Jnno. ⁊ in tali beneficio ⁊ dignitate dispensat solus papa: p̄cipue qñ beneficiatis scientib; est cōmissa: ⁊ de hac simonia plenius vide in. vij. p̄cepto. Qui aūt recipit simplex beneficiū simoniace s̄m Ray. suspensus est etiā quo ad alios ab actibus omniū ordinū: si simonia fuerit notoria: si tñ occulta non est suspensus ipso iure quo ad aliquos sed suspendendus: vt. j. q. iij. c. j. ⁊ ij. Idem Tho. ⁊ Hostien. Et si quidem cōmissa est simonia ipso beneficiato ignorante: tunc ep̄us cum eo dispensare potest in tali benef. cio: postq̄ pure ⁊ simpliciter ei renuntiauit: ac etiā q̄ ministrare possit in ordinibus ante ⁊ post beneficium susceptis: qd̄ intellige si ep̄us ignorauit: nā si scienter simoniace contulisset nō ipse sed superior dispensare posset: ar. j. q. j. ca. j. Idem Tho. Ray. ⁊ Ulri. Si denique simonia cōmissa est beneficiato sciente: tūc solus papa dispēsare potest: tam in illo beneficio q̄ in quocunq; alio s̄m Ulri. Tan. ⁊ Hostien. ¶ Secūda suspensio concernit iudices ⁊ conseruatores: nā iudex ecclesiasticus vel delegatus qui contra cōscientiā ⁊ iustitiam in grauamen partis alterius in iudicio quicq̄ fecerit p̄ gratiā vel per sordes: puta per pecuniā: odium: fauorem timorē ⁊ similia: ab executione officij per continuū annū suspensus est. Et si suspensiōe durante se diuinis ingesserit efficit irregularis: nec releuari poterit nisi per papā: vt de sen. ⁊ re iudi. c. cū eterni. lib. vj Sic etiā ferentes excōmunicationis sententiā cōtra aliquem vel cōtra aliquos: nisi p̄mittant trinā admonitionem: vel saltem vnā p̄ tribus: ⁊ hoc personis idoneis p̄sentibus suspensi sunt p̄ mensem ab ingressu ecclesie: vnde si tempore intermedio diuina officia celebrauerit in ecclesia efficeretur irregularis. Similiter aliquis existens cōseruator auctoritate illius conseruationis se non potest intromittere de alijs q̄ de manifestis iniurijs ⁊ violentijs: vt de offi. dele. c. statuimus. q̄ si de alijs que sez iudicialem indaginem requirunt se intromiserit: est suspensus per annum ab officio: vt patet ibidem. capi.

ne cõstitutione. ¶ Tertia suspensio cõcernit notorios fornicatores q̃ sunt ipso iure suspensi quo ad se ꝛ quo ad alios: vt xxxij. dis. c. nullus missam. ꝛ c. sc. ꝛ lxxxj. di. c. si qui presbyteri. cũ. c. sequentib⁹. Pro q̃ notandũ fm Tho. ꝛ Ray. q̃ dupliciter dicit notoriũ. scz notoriũ iuris: cũ q̃s in iudicio confitet vel de crimine cõuincit. Et notoriũ facti: cũ scz crimẽ ita populo manifestũ est q̃ nulla tergiuersatiõe celari põt. Quocunq; igit modo ꝛ istoriũ fornicatio clerici notoria fuerit: suspensus est tã quo ad se q̃ quo ad alios fm Tho. Ray. Bern. Inno. Hosti. ꝛ alios. Nec solũ sacerdos sed etiã in quocũq; ordine ꝛstitutus: etiã in minoribus ex notoria fornicatiõe suspensus est ipso iure ab oibus actibus ordinũ fm Inno. qõ etiam notat Archi. xxxij. di. §. ad hec. qõ pbat etiã p. c. ministri. di. lxxxj. in fi. ꝛ extra de coha. cle. ꝛ mu. c. vestra. ꝛ c. quesitũ in glo. vnde tãdiu talis est suspensus q̃diu perseverat in vitio: ꝛ interim si exequit officia sua etiã semel: efficit irregularis: ꝛ indiget dispensatiõe pape fm Inno. Hosti. vt notat Archi. ꝛ An. de bu. Hunc etiã si postea cessaret a vitio ꝛ ante dispensationẽ vteret officio suo semper mortaliter peccaret: q̃ius nouã irregularitatem nõ ꝛtraheret. Si vero cũ esset suspensus nõ exercitus est officia sua: nihilominus indiget dispensatiõe ab illa suspensiõe: quã facere potest epus fm Inno. Secũdo nota q̃ fm iura cõmunia talis euitari debent tã in missa q̃ in alijs diuinis officijs: vt di. xxxij. c. nullus. ꝛ c. ꝑter hec. sed in hoc variatur opinio doctoriũ. Aliqui dicũt q̃ euitari debent in diuinis post ammonitionẽ eis factã si se nõ correxerint. ꝛz Hu. ꝛ Lan. que admonitio fieri põt a quocũq; q̃s fm Hu. sed fm Lan. fieri debet ab epo videtur verius ꝛ probat. c. sacerdos aliquis. ꝛ c. si quis epus pbyter. lxxxj. di. Sed alioq; opinio cõmunior est ꝛ solẽnior doctoꝝ. q̃ius Archi. dicat eam durã: q̃ statim euitari debet ante quãcunq; admonitionẽ: q̃ius suspendit eos quo ad se ꝛ quo ad alios: hoc tenẽt Tho. Ray. Vl. Inno. Hosti. Jo. cal. An. de. bu. Atalib⁹ ergo fm ea q̃ habent in corpe iuris nec sunt audiẽda diuina: nec sumẽda sacra nisi baptismus ꝛ eucharistia in extrema necessitate: vt dist. xxxij. §. verũ. Ceterũ: quia frigescente charitate superabundat iniquitas: ꝛ pertim carnalitas in ecclesiasticis: ad vitandũ scandala ꝛ etiã multa pericula q̃ ꝓscientijs timoratis cõtingere possent: ꝓuisum est: non notorijs fornicatoribus sed christi fidelibus pijs membris: vt libere ꝛ licite valeant audire eoꝝ diuina ꝛ recipere sacramenta: cũ nõ teneant tales vitare ꝓtextu cuiuscũq; sententie vel censure ecclesiastice: a iure vel ab homine generaliter ꝓmulgate: donec talis snia vel censura fuerit a iudice publicata vel denũciata specialiter ꝛ expresse: vt ptz in extrauagañ. Martini pape. v. quã dedit in concilio Constan. vt ptz. s. q̃ incipit: ad euitandũ scãdala. ¶ Quarta suspensio cõcernit plates quoscũq; qui ꝓtextu visitationis ecclesiaꝝ vel monasterioꝝ exigũt vel recipiũt indebitas ꝓcurationes cõtra ꝓstitutionẽ Inno. pape. iij. q̃ ponit extra de censi. c. procurationes: ꝛ Greg. x. que ponit. c. ti. in. vj. c. exigit. vñ ꝓstitutionẽ illã violantes duplũ eius qõ receperint. ecclesie a qua id receptũ fuerit infra mensez reddere obligant. Alioq; exẽpte patriarche: archiepi: epi duplum ipm vltra p̃dictũ tẽpus restituere differentes ingressum ecclesie sibi sciant interdictũ. Inferiores vero ab officio ꝛ bñficio noverint se suspensos quousq; de duplo hmõi grauatis ecclesijs plenariã satisfactionẽ impendant: nulla eis in hoc dantiũ remissione liberalitate seu gra valitura: hoc ibi. ¶ Quinta suspensio ferit ꝓtra plates ecclesiarũ in. c. si q̃rundã: extra de solu. vnde plat⁹ ecclesiã pro alienis debitis obligãs. ipo iure suspensus est ab administratione tam spũalium q̃ tẽporaliũ: nec ecclesia tenet obligata: ꝛ idem plat⁹ pro debitis illis rñdere dz: vt ibi. Et dicũt Vlin. ꝛ Bof. q̃ hoc procedit siue si ecclesia cõmendata vel unita seu etiã ad ꝓcurandũ data: de elec. cũ nobis: siue sit etiã occupata ne p̃do sit melioris cõditionis: vt de p̃ben. c. cũ qui. Dicit tñ Vlin. q̃ si ecclesia monasterio subiecta ꝓ debitis alienis obligat: abbas nõ incurrit banc penã: ꝛ plat⁹ cuius ẽ administratio: secus aũt esset abbatis: ꝛ si q̃s nõ grauaret ecclesiã obligando sed remittendo: dicit Vlin. q̃ tenet ad penã Hoc tñ non placz Jo. an. q̃ nõ debz hoc ius penale extra suos termios extendi: ꝛ hoc placet Inno. Si tñ ecclesia pecuniã haberet superfluã: dicit Hostiẽ. q̃ eã mutuare poterit indigenti: ꝛ etiã de superfluo tenet facere elemosynã pauperib⁹. Et addit Jo. an. in regula. in penis. li. vj. q̃ q̃ñq; per anẽptare consumatur delictũ etiã si nõ sequat effectus: ꝛ tũc ius punit: ad hoc facit de hõmic. c. ꝓ humanali. vj. vbi mandato perficit delictũ: sic etiaz hic tradendo literas vel sigillum incurrit banc

penam etiã si obligatio nõ sequat: vt q; fleti
p creditorẽ nõ p plati: cũ pcesserit ad actum
ẽtũ in se fuit: loq; tñ b de plato inferiori epo
cũ epi nõ incurrãt suspẽsionẽ iuris nisi de ipis
fiat exp̃sse mẽtio: vt de sen. excõ. c. q; piculosũ
li. vi. elec. c. si ꝓtomissari. e. li. Sz dic Hosti.
q; ꝓpter hãc causã deberet epus a suptore sus
spendi. Preterea ẽuis fm Gui. z Inno. pri
mus suptor absoluere põt ab hac suspẽsione:
ex quo papa sibi non reseruat: vt de sen. excõ.
c. nup. tñ fm Host. si aĩ relationẽ immisceat
se diuinis: efficitur irregularis z erit p solum
papã absoluendos: vt ỏ sen. z re. in. c. j. li. vj.
Sed Jo. an. b. nõ credit: cum nõ sit suspẽsus
ab officio vl diuinis. Jo. cal. dicit q; cũ sit su
spensus a spũalib; põt teneri cũ Hosti. q; sit
irregularis: eo q; administratio spũaliũ large
sumpta põt includere diuinoꝝ celebrationez
Ad b̃ facit de coꝝ. vi. c. ex pte. ij. et b videt se
curius. Si ꝓsumat stricte: put denotat quã
dam plationẽ z ptẽm ꝓperẽtẽ nõ rõe ordi
nis sed dignitatis: tunc verũ ẽ dictũ Jo. an. z
b est benignus. ¶ Sexto suspẽsio cõprehẽ
dit religiosos pñdentes monasterio. prioza
tui: eccle administrationi: qui cõcedunt alicui
ad vitã vl ad certũ tẽpus iura: reditus aut
possessiones eiusdem: pecunia etiã inde rece
pta nisi necessitas aut vtilitas monasterii pri
oratus ecclesie seu administrationis hui⁹ b
exposcat accedente nihilomin⁹ ad b cõsensu
conuentus sui. vel si conuentũ non habẽt pla
ri sui. alioquin ipso facto sunt suspensi ab offi
cio: vnde nec valet dicta confessio: hec patẽt
de rebus eccle. nõ alie. c. monasterioꝝ. i. cle.
Excipiuntur tñ ibi duo casus. s. locatio et vẽ
dito reddituum vel fructuũ ad modicũ tem
pus. Modicum aũt temp⁹ lz sit arbitrariũ
tamen intelligit decennũ fm oẽs docto. Sz
verum hec suspensio intelligat ab officio di
uinoꝝ vel officioꝝ tpaliũ administrationis
puta p̃lati, procuratoꝝ cancellarij. z hmõi
Job. an. remittit ad notata de deci. c. j. in cle.
et ibi ponit verũq; opinionem: sed ad vltimũ
dimittit sub dubio: qua ꝓpter opinio secu
rior est eligenda. ¶ Septima suspensio ferẽ
cõtra participantes scienter excommunica
tis in diuinis: excommunicatis dico maiori
excõmunicatione: nam per talem participa
tionem peccat mortaliter contra phibitionẽ
ecclesie facies: etiam si ius ignorat: precipue
si talis cõditionis est q; scire potuit et debuit
huiusmodi participationis ꝓhibitionem:
non tamen est excommunicatus maiori ex
communicatione sed minori: nec est irregula
ris sed vitiosus irregularitate: nam ingressus
ecclesie est ubi interdictus si publice excõmu
nicatos admittit ad officia diuina seu eccle
siastica sacramenta vel ecclesiasticam sepultu
ram: donec de huiusmodi transgressione sa
tisfecerit cõpetẽter ad arbitriũ ei⁹ cuius sen
tentiam contempsit: vt patet lib. vj. de pnit.
c. episcoporum: vñ si postq; est interdictus in
gressus ecclie se diuinis ingerit in suo officio
sicut prius irregularis efficit. et sic videt in
telligendũ de clericis secularib⁹ z regularib⁹
Sed et si sepeliret excõicatũ publice: tũc ẽt
excõicatus: vt supra: nec etiã meritis in talib⁹
excusaret fz Host. nisi metus qui cadit in cõ
stantem virum fm Guil. et Hug. Hic nota
q; participatio cum excõmunicato est mortale
peccatũ in quatuor casibus fm Tho. in iij.
dist. xviij. Primo ꝓpriã dño in crimine. Se
cundo in diuinis. Tertio in ꝓtemptu eccleſia
stice discipline. Quarto contra phibitionem
preceptoꝝ tam superioꝝ. Idem Pe. abbas
et Archi. xj. q. iij. c. sicut apostoli. et sic intelli
git idem. c. sez cũ quis p ꝓptem puta pri
uat̃ excõicari põt: q; mortaliter peccat. Jdẽ Jo.
an. z Jo. de ligna. et Rich. in. iij. Et b est ve
rum fm ea que sunt inco: pe iuris. Sed ho
die secus ꝓpter extrauagã. Martini pape.
v. de q̃ ꝓz supra. ¶ Octauo suspensio fertur
ꝓtra patriarchas: archiepos z epos q; locãt
vel alio titulo concedũt aliquã domũ vsurã
rijs alienigenis ad fenus exercendum: vel ẽt
si permittunt quod vsurarij alienigene: scilz
non oriundi de terris ipsorum locoꝝ publice
vsuram exercentes vel saltem exercere vole
tes: habeant domos cõductas seu alias ha
bitent in terris suis ad est eorum iurisdictiõi
subiectis: nisi infra tres menses omnes tales
de terris suis expellent: nũq; de cetero tales
aliquos admittunt: eo ipso censuram suspen
sionis incurrunt: vt patet lib. vj. de vsur. vsu
rarum. ¶ Nona suspensio est lata cõtra bñdi
centes secundas nuptias. Pro q; nota extra
de secũ. nup. dicitur. c. vir autẽ vel mulier ad
bigamiaz trãsiliens nõ debet a pñbytero bñ
dici: q; cum alia vice bñdictus sit eoꝝ bñdi
ctio iterari non debz: hoc ibi glo. dicit q; hoc
debet ꝓtermitti ad exhortationem cõnẽte
z etiam q; sacẽm iterari ñ debet: vñ ỏ ibidẽ
c. j. capellanum quẽ bñdictionẽ cũ secũda cõ
traxerit celebrasse ab officio beneficioq; tẽ.

suspēsum cū lras tuas testimonio ad sedem
apostolicam nullatenꝰ destinare postponas
¶ Hinc q̄ri pōt: vtrū vltra verū ē q̄ secūde
vel vlteriores nuptie bñdicti nō pñt. Ad hoc
rñdet Hen. boyc. in di. c. vir aūt. q̄ dupler ē
bñdictio nuptialis. Vna q̄ fit in facie eccle
pquā mrimoniū publicat. z sine q̄ matrimo-
niū clandestinū reputat. de q̄ habet. xxx. q. v.
c. ū. z. in. et pcrū. z de clād. desp̄. c. cū inhi
bito: et tūc quātūcūq; fuerūt als bñdicti am
bo vl alt ip̄oꝝ debēt nihilominꝰ denuo bñ-
dici: vt patet m iuribꝫ allegatis. Alia que fit
spāliꝰ cū pallio vel libro cui nubētes suppo-
nunt et q̄busdā ꝓprijs oꝝombꝫ z alijs bñdi-
cunt: de q̄ bñdictiōe ōr h̄ in duob. c. z tunc
si notoriū est virū esse coꝛruptū vel mulierē
coꝛruptā fm Host. in sum. bñdictio nō p̄stat
q̄ nisi ꝓgo cū virgine cōtraxerit nō dꝫ inter
esse sacerdos: vt dic. c. de his. xxxj. q. j. h. intel-
ligit q̄ non dꝫ p̄bere bñdictionē. Sꝫ h̄ esset
nimis rigoꝛosum: pauciq; bñdicerent: nec vi
detur h̄ inuenire ter. h̄ qui loquit de secūdis
nuptijs: z sic req̄rere videt p̄mas nuptias p̄
cessisse: et ideo dicendū ē q̄ si nō est notoriuꝫ
virum esse coꝛruptū vel mulierē coꝛruptā: et
sunt p̄me nuptie q̄ ad virūq; tūc debent bñ-
dici vt hic: z dicto. c. de his. Et idē dicenduꝫ
est cū nō ē notoriū mulierē esse coꝛruptā. Si
vero sunt secunde nuptie ex pte virūsq; nunc
cum alꝫ bñdicti fuerint nō debet iteraꝝ bene
dictio: sicut dicit de alijs sacramētis non ite
randis: q̄z talis bñdictio q̄si sacramentalis ē
fm Host. in. di. c. capellanum: Et hoc verū ē
etiam si cōsuetudo sit in cōtrariū: z papa eaꝫ
sciat q̄ ꝓsuetudo non excusat in talibꝰ: vt pꝫ
de hereſ. c. ad abolendam. nisi z papa ex cer
ta sciētia approbet ipsam. Et idem iudiciū ē
si sunt secunde nuptie ex pte mulieris tm̄ ve-
runtamē cū sint secūde nuptie ex pte viri tm̄
nec est notoriū mulierē esse coꝛruptā: tunc
fm quosdam bñdici possūt z hec est opinio
Tho. in. iij. dist. xlij. Ratio est. q̄z ibi aliquo
modo saluaſ significatio: z hec opinio cōit
seruatur: z licz fm iura cōmunia cū sacerdo-
te raliter suspēso solus papa dispēsare pōt: tñ
Io. xij. in extrauagā. q̄ incipit: ꝓcertatione
antique. dicit q̄ cum talibꝰ p̄sbyteris a pena
suspensionis p̄dicte absoluere ac sup execuci
one ordinum z retētione hmōi bñficiorꝫ: eoꝝ
dioc. libere dispensare valeat quod sane itel
ligitur nisi añ dispēsationē hmōi diuinis offi-
cijs vt p̄ius seingesserint. ¶ Decima suspen
sio ferk ꝫ cler. eos q̄ scienter indignū eligunt
ad cp̄atū: ꝫ illā formā q̄ ponit extra de elec.
c. cū in cūctis. vñ tales sunt p triennū suspen
si a bñficijs tā habitis q̄ habendis. Simile
eligēdes aliquem siue facta fuit electio cōcoꝛ
duer siue in discoꝛdia: si infra. viij. dies ex q̄
poterūt ꝓmode distulerūt ipsā electionē elec
tus p̄stare q̄ culpabiles in h̄ fuerint a ꝓsecu
tiōe electiōis sūt exclusi ac suspensi p triennī
um a bñficijs q̄ obtinēt in scōa eccl̄ia. Insup
si infra tp̄us illō temere vl colorate se immis
cuerint illis: ip̄o iure ppetuo sūt ꝑuati: vt de
elec. in. c. cupientes. §. ceterū si. li. vj. ¶ Preter
rea si facta ē ꝓpromissio in aliquē z ꝓpromis
sarius sciēter eligit indignū: ipo facto p trien
nū suspensus est a bñficijs ecclesiasticis vt
de elec. c. si cōpromissarꝰ. §. porro hec tamē
suspensio non tangit ep̄os licz effecti cōpro
missarij indignum elegerint: nec intelligitur
de electionib⁹ inferiorum p̄latoꝝ: sed tm̄ ō
electionib⁹ ep̄oꝝ z supioꝝ: vt ibidē subditur.
¶ Hic queri pōt vtrū suspēsus a bñficio cēſ
seaſ etiam suspensus ab officio vel ecōuerso.
Ad hoc dicendum fm Pe. de anch. sup cle.
cupientes de penis: cui concoꝛ. Gasp de cal.
q̄ aut quis est suspēsus a bñficio vel ab offi.
cio seu ab vtroq;. Si vero a bñficio tūc sme
fit suspensus a iure siue ab hoie nō ē suspēsus
ab officio: ar. c. dilectus. de offi. oꝛ. nec etiam
officium ē accessoꝛiū ad bñficiū: lz sit ecōuer-
soꝛ: z est regula iuris. in. vj. que dicit: in penis
benignioꝛ est interpꝛetatio facienda. Si ꝓ
suspēsus est ab officio cū illa adiunctiōe tm̄
tunc plānū est q̄ nō suspēsus a beneficio: cū
tm̄ sit suspensus ab officio: hoc enim ostendit
sententie ꝓmulgatio: nec vltra ꝓferentis in-
tentionem sententie vires se extendunt: saluo
casu. c. pastoralis. extra ō appel. Si ꝓ suspē
sus est ab officio simpliciter sine adiunctione
tm̄: z hoc a iure: tūc si hoc est ꝓpter crimē: pu
ta in illo casu q̄ suspēsus ab officio sit etiam
suspēsus: a bñficio: vt etiam habet exempla
riter. lxxxj. dis. c. eos. z. cap. si ds sacerdotum.
Si ꝓ ꝓpter infamiam vel cōtumaciā suspē
sus est ab officio: tunc non ē suspēsus a bñfi
cio. vt. ij. q. vij. c. presbyter si a plebe: Porro
si ab homine suspensus ē ab officio simplicit
z hoc ꝓpter crimen grāue. tunc etiā suspēsus
est a bñficijs: Si vero ꝓpter crimen leue vel
ꝓpter infamiam aut cōtumaciā. tunc non est
suspensus a bñficio: vt in uribus allegatis:
Si denicq; suspensus est ab vtroq;. z hoc per

illam dictionem: ꝛ tunc planū est ꝙ excluſus est ab vroꝙ: aut per illā dictionē: vel: ꝛ tūc ab ſtinere debet ab vroꝙ donec ſciat intentionem pferentis: vt de cleri. excom. ca. illud. fm glo. ꝛ Hoſti. e. ti. c. latores: vult tñ Goff. ꝙ talis ſententia nō valet ꝓpter incertitudinem ¶ Undecima ſuſpenſio ferꝛ contra religioſos mendicātes ꝛ poſſidentes nā in. c. non ſolum de regula. in. vj. fratres predicatores ꝛ nunces ad ꝓfeſſionē recipiētes aliquē in ordine ſuo ſeu ad renuntiationē faciendā ſeculo ante ꝓbationis annū elapſum: ipſo facto a receptione quoꝛūcunꝙ ſunt ſuſpenſi ꝛ extenditur etiā ad alios mendicantes in. c. ſe. Similiter religioſi mendicātes ꝛ qui decimas non recipiunt: ſcienter obmittentes conſcientiā facere cōfitentibus de decimis ſoluendis: a p̄dicationis officio ſunt ſuſpenſi: donec eis faciāt ꝓſcientiā ſi cōmode poſſunt: ꝛ ſi interim p̄dicauerint erunt extunc excōmunicati: vt patet in cle. cupientes. de penis. hoc tamē intelligunt. Pe. de anch. ꝛ Paulus: ſi fuerint ſup hoc requiſiti ſcz a p̄lato. Similiter religioſi grauātes vel fraudātes eccleſias cōtra decimas eis debitas: ſi requiſiti p illos quoꝛ intereſt nō deſiſtunt infra menſem: vel de vſurpatis vel retentis infra duos menſes nō fecerint emendā: ſuſpenſi ſunt ab officio adminiſtrationis: ꝛ beneficiis: ſed talia nō habentes excōicati ſunt: vt in cle. illa de decimis. ꝛ dicit hic. Joh. an. in glo. ſe credere ꝙ ſufficiat iudicis declaratio: nec ſit neceſſaria alia abſolutio quo ad ſuſpenſionē. ſed quo ad excōicationē bene requiritur abſolutio. ¶ Denicꝙ Guil. durādi in ſuo repertorio aureo: multos caſus poſuit in quib⁹ aliqs ipſo iure ſuſpenſus eſt: ſed multos hic cauſa breuitatis omitto. Q Unū duntaxat in fine queri pōt: vtrū ſuſpenſi poſtꝙ ſatisfecerint indigent abſolutiōe. Ad hoc videt glo. in cle. j. de deci. ꝙ ſic in illo caſu: ſecus tñ ſi fuiſſent ſuſpenſi ad certū terminū: dic tñ ꝙ ſufficeret declaratio iudicis ſuper ſatisfactione: ſecus in excōicatione ſup qua oino requiritur abſolutio: ꝛ hanc glo. notat ſingulariter Pau. tamen ibidē latius loquit: nā ꝓ eo ꝙ dicit glo. inducit qđ notat Jnno. extra de eta. ꝛ qualit. c. cū bone. Jn contrariū inducit quod notat idē Jnno. de cohabi. cleri. c. ſicut Poſt multa tandē Pau. cōcludit ꝙ melius dicendū ꝙ quandoꝙ tempus vel factū adijcitur abſolutioni fiende: ꝛ tunc neceſſaria eſt abſolutio vt exemplariter patet de ſenten. excom. c. parrochianos: c. cōqueſti. de offi. ordi. c. ſignificauit. Aliquando vero adijcitur durationi ſentētie: ꝛ tunc abſolutio nō eſt neceſſaria ſed ſufficit declaratio: vt de immu. eccle. c. aduerſus: in ſi. de ſpon. c. nō eſt vobis: nam abſolutio tūc videtur facta in diem vel conditionē conſtituentis: vt de appell. ca. ꝓterea. cōmuniter tñ fm Pau. in excōicatione tēpus vel factū adijcitur abſolutioni: qz in ea requirit ſatisfactio ꝓximi que certa eſſe poteſt: ꝛ dei ꝓ peccato q̄ eſt arbitraria: vt de peni. di. j. c. menſurā: ꝛ ideo de eo poſſet dubitari: nā peccator non habet in hoc arbitrari qđ placet Fran. ibidē. Abſolutio aūt a ſuſpenſione fieri pōt ſub hac forma vel ſimili. Ego abſoluo te a vinculo ſuſpenſionis quā incurriſti ꝓpter talē cauſam: ꝛ reſtituo te executioni ordinū ꝛ officioꝝ tuoꝝ: in noie patris ⁊c. nihil omittimus tñ quia ſuſpenſio pertinet ad fori cōtentioſum: nec reperit forma determinata neceſſaria huiuſmodi relaxationis: ideo quicquid dicat ꝛ quibuſcunꝙ verbis vtatur is qui valet abſoluere veraciter abſolut. Quis aūt abſoluere poteſt de ſingulis grata breuitatis ſupersedeo:

¶ De irregularitate ꝛ q̄ non poſſunt effici irregulares: ac de irregularitate q̄ diuerſimode cōrabit̄ ex natura vitiate cōruptiōe. ¶ Sermo xxviij.

On occides. Exo. xx. Expediti ꝓout potuimus de cenſura eccleſiaſtica q̄ ꝓpꝛie cōprehendit ex excōicationem ſuſpenſionē ꝛ interdictū. Jam ō nota irregularitatis ꝓſequendū eſt. ¶ Unde irregularitas ſic diffinit a ſpeculatore: ꝙ eſt nota ſeu impedimentū canonicū ex facto ſeu defectu puenies: qua quis prohibet ad eccleſiaſticos ordines ꝓmoueri ꝛ in eiſdem miniſtrare: Et dicit Guil. ꝙ eſt de iure poſitiuo: licꝝ in lege veteri fuerit ꝓordinata in ꝑſonā Dauid: qui ꝓpter multū ſanguinē effuſum, ꝓhibitus eſt edificare templum dñi: vt de conſe. diſt. j. vbi etiā dicit glo. ꝙ licet fuerit dauid in veteri teſtamento: fuit tñ ꝑfigurato: nouit: ꝛ iō in figura tēporis illius dictū eſt ei nō edificabis mihi templū ſcz ſpirituale vt celebres in eo: ꝛ ē argumentū a minore: ſi eni ꝓpter hominicidiū repulſus fuit a ꝑſtructiōe: multo potius a miſterio. Et dicit Jnno. de renū. c. niſi cū ꝑdem. ꝙ papa cū oibus irregularib⁹ diſpenſat: qz iſte pene ſunt de iure poſitiuo: olim enim

licitū erat sacerdotib⁹ interficere. Vnde moyses erat homicida ⁊ sacerdos egyptiū interficiens. Et samuel agag pinguissimū regē: pbinces quoq⁹ in deū cū madianita coeuntem. Sic petrus ananiā ⁊ saphirā. ¶ Et si quer⁊ tur q̄ fuit causa institutionis irregularitatis. Rūdet Guil. q̄ horror ⁊ scandalum inde oriens: nā abominabile esset q̄ qui tm̄ xpi manus in sanguinē humanū offerat sanguinē ⁊ hostiā immaculatā vel aliud officiū exhibeat xpō: vt. xxij. q. vlti. c. his a quibus. Nota tñ q̄ plures sunt psone in quib⁹ nō cadit irregularitas: nā fm Jo. cal. mulier quecūq⁹ sit exquo nō est capax ordinis siue ch̄aracteris clericalis: irregularitas in eā non cadit: p quā impeditur q̄ ordinari vel ordinis officiū celebrare. Vnde mulieri ꝓhib⁹ enī ea q̄ ordinis officio cōpetunt: vt. xxij. di. c. sanctimonialis. c. sacratas. de pen. ⁊ re. ca. nouā quedā. veruntñ q̄uis nō efficiāt irregulares: temerarie tñ agit ⁊ grauiter puniri dz. Similiter in cle. vna de homi. ponit tria genera homi: qui ꝓpetrantes homicidiū non efficiunt irregulares. Primo furiosi: ⁊ dicit ibi glo. q̄ furiosus q̄ sine ꝓmuo furore laborat siue per intervalla q̄diu fuerit mutā pōt pati. sed nō agere. xv. q. j. c. illud. c. aliquos. hinc etiā q̄ō per eū fit: sic habet̄ perinde ac si casu accidisset siue facto psone: ⁊ si damnū dat nō tenet̄. l. aquilia. sed est perinde ac si quadrupes fecisset vel tegula cecidisset. ff. ad. l. aquiliā. l. sed si q̄riens. §. vj. nec etiā pecant in talib⁹ infantes cū nō sit cōpos rationis. Secūdo infantes nō efficiunt irregulares. q̄ de his idem est iudicium. Dicit enim alibi q̄ infans vel furiosus p̄didit vel corrupit impunitū est: ⁊ rōnem reddit̄ q̄ de homicidio loquit̄. ff. ad. l. cornē. de sic. l. infans vel furiosus si hoiem occiderit lege cornelia non tenet̄ur: cū alterū innocentia cōsilij alterū fatuitas excuset: satis ergo furore punit: ⁊ dicit glo. q̄ infans hic dicit minor septennis: q̄ eas illa ignorat quid faciat: hinc etiā sponsalibus non cōtrahitur publice honestatis iustitia: de spon. impu. ea. litteras. Dicit tamen Hosti. in. c. illo. de delicto puerorū: q̄ puer doli capax si prouidendo lapidē vel cultellū occidit aliquē irregularis est: licet nō habuerit animū occidendi: q̄ in lege ꝓmotionis nō voluntas sed factū attendit̄: tale tamē homicidiū fatetur dispensatione dignum. Dicit Gerzelinus q̄ talis tenet̄ur q̄ doli capax licet sumere etatis cū eo minus agatur: vt de delicto pue. c. j. Et addit q̄ doli capax dicit̄ cum ꝓximus est puberta⁊: id est cū magis ꝓpinq⁹ quat etati puberi q̄ infantie: hoc in masculo est i decimo anno cū dimidio ⁊ aliquādiu vltra: in femina vero in. xj. anno cū dimidio ⁊ aliquamdiū vltra. sic no. insti. de inutilibus stipulationib⁹. §. pupillus: ad hoc de despon. impu. c. continebat̄. c. attestationes ⁊ in glo⁊ Terno dormientes: nā fm Lauđ. dormientes furioso comparant̄: vt extra de baptismo. c. maiores: ⁊ hoc ideo: q̄ dormiendo reddit hominē rationabiliter extra mentem velut esset in extasi: nā aliquid dormiendo loquunt̄: aliquid agunt: vtpote se armant: vadūt: ascendūt ⁊ descendunt. Vnde refert Lauđ. de socio suo anglico: qui dormiēs parisius iuit de ecclesia sancti Benedicti visq⁹ ad flumen secans de nocte ⁊ sibi puerū interfecit: ⁊ reuersus dormiens posuit se in lecto: ⁊ de hoc videt̄ q̄ nō sit irregularis ⁊ hoc tenendū est: veruntamen ebrius occidens aliquē licz vsum rōnis ꝓtunc nō habeat: non excusat̄ a delicto nec ab irregularitate fm Gerzelinū ⁊ Panhe. xv. q. v. c. inebriauerūt. quia si de ipso intelligi voluisset: cum alijs etiā exp⁹essisset: vt de dec. c. ad audientiā ꝓdicti aūt nullam irregularitatem vel peccatū incurrunt nec celebrando nec officijs ordinis vtendo: nec etiā diuinis interessendo. ¶ Ad maiorem aūt euidentiaz sciendū: q̄ irregularitas ꝓout sumit̄ in ꝓsenti speculatiōe tripliciter cōtrahit̄: scz nature vitiate cozruptione operis vel ozis obligatiōe ⁊ ecclesiastice censure violatione. Primo nanq⁹ contrahit̄ nature vitiate cozruptiōe: ⁊ hoc dupliciter. Primo ex nature ꝓprie defectione: nā fm Aug. in cōpositio cozpalis inequalitatem indicat mentis. ⁊ iō in lege veteri cozpore vitiat̄, ꝓhibebant̄ a sacerdotio: vt pz Leui. xxj. ⁊ recitat̄. xlix. di. c. Hinc eteni supra vocat̄ ad Moysen dict̄ in Leui. Loquere ad Aaron: hō de semine tuo p familias q̄ habuerit maculā non offerat panē deo suo nec accedat ad ministeriū eius: vbi repāe subiungit̄: si cecus fuerit: si claudus: si parvo vel grandi naso ⁊ torto: si fracto pede: si mancus: si gibbus: si lippus: si albuginem habens in oculo: si iugem scabiem: si impigīnē in cozpore vel ponderosus: hoc ibi. Et exponit singula applicans ad vitia: vt defectui cozpis mentis defectus cozrūdeat. Preterea tamē in nova lege sunt arbitraria ⁊ cū eis dispensari pōt: vt ꝓxtra de coz. vitia. c. cū in tua. Sup qua mate

tia breuiter dicendū est: q si quis priuatus est membro magno ꝛ manifesto: qđ scz inducit notabilē deformitatē cuius priuatio: sicut priuatio nasi ꝛ hmōi: vl etiā inhabilitatē ad exequēdum officiū: vt priuatio manus ꝛ hmōi: tunc quacunq; cā sit priuatus seu mutilatus iusta vel iniusta: naturali vl accidentali promotione impedit: ꝛ cū tali defectu promotū deficat: vt ca. expositi. Si vero prius erat promotus ꝛ postea superuenit defectus: tunc si ex iusta causa: vtpote ꝓpter periculū lepre: nē totū corpus inficeret: sibimet amputaret virtualiter: cū esset bene peritus in cirurgia: tunc nec repellit a promotione nec deficit promotus: vt dicto. c. ex parte. ij. ꝛ idē iudicū si sic natus est. Verum si bermaphrodita q scz participat de vtroq; scz de masculino ꝛ femmino repellitur a promotione ꝓpter deformitatē ꝛ monstruositatē: xxi. vj. di. c. illiteratos: talis eni q̄ uis ordinari nō debet: tamē si magis vergit in sexum masculinū q̄ femininū suscipit character: secus aūt si magis vergeat in femininū: vl si equaliter participat de vtroq;. Preterea si quis operā dando rei licite casu sibi abscinderit membrū occultū: vel etiā membrū patens manifestū: vt pote digitū non necessarium ad signū crucis faciendū ꝛ similia: per que nō redditur impotens vel inhabilis ad exequendū officiū tunc nō repellitur: secus aūt si daret operā rei illicite: ꝛ sic casu abscideret. nihilominus si membrū esset vel pars membri q̄ generaret modicā deformitatem: talis miserit ordiet in suscepto tolerari potest: scz per dispensationē epi: hec colligi possunt ex dictis Ray. Guil. Ynno. ꝛ Bern. trahunt q̄ ex dicto. c. si quis abscideritꝛ extra. e. ti. c. significauit. De nicq; hij qui sunt seruilis cōditionis etiā prout dicunt irregulares: qr non debent ordinari nisi prius plenā libertatem cōsecuti fuerint vt. liij. dist. c. ſ. ꝛ. ij. ꝛ. iij. Ratio huius est cleri calis dignitas ꝛ seruilis vilitas: vt extra de ser. nō or. c. de seruoꝝ in fi. Nō si seruus se promoueri fecerit dño nesciente vel etiā sciente ꝛ contradicente: tunc si fuerit ordinatus in minoribus reducit ad seruitutē vt prius: vt. liij. di. c. nulli. Si vero fuerit ordinatus ad subdiaconatū vel diaconatū: oportet q̄ det aliū loco sui: vl per aliquā personā procuret redemptionē sui: aut si non habuerit ipse reddat: vt patet expssum. liij. di. c. ex antiquis: ꝛ extra de ser. non. or. c. miramur: vbi dicit etiā de subdiacono qđ in. c. ex antiquis fuit pretermissum: si proinde promotus est in sacerdotem remanet quidem in ordine suo reddito tamen peculio dño suo si qđ habet: vt in dicto. c. ex antiquis: ꝛ si nō habet debet procurare redemptionē sui:

e. si quis a medicis: nec est necesse vt rustici dicunt q̄ testiculos suos pulueriſatos vel alias secū portant in bursa. quasi tunc intelligantur habere cuncta membra sua: cū a liquibus bonum esset q̄ nec portarent viriles: vt notat Bern. eo. ti. c. ex parte. Similiter si sponte ꝛ ex iusta causa: vtpote ꝓpter periculū lepre: nē totū corpus inficeret sibimet amputaret virtualiter: cū esset bene peritus in cirurgia: tunc nec repellit a promotione nec deficit promotus: vt dicto. c. ex parte. ij. ꝛ idē iudicū si sic natus est. Verum si bermaphrodita q scz participat de vtroq; scz de masculino ꝛ femmino repellitur a promotione ꝓpter deformitatē ꝛ monstruositatē: xxi. vj. di. c. illiteratos: talis eni q̄ uis ordinari nō debet: tamē si magis vergit in sexum masculinū q̄ femininū suscipit character: secus aūt si magis vergeat in femininū: vl si equaliter participat de vtroq;. Preterea si quis operā dando rei licite casu sibi abscinderit membrū occultū: vel etiā membrū patens manifestū: vt pote digitū non necessarium ad signū crucis faciendū ꝛ similia: per que nō redditur impotens vel inhabilis ad exequendū officiū tunc nō repellitur: secus aūt si daret operā rei illicite: ꝛ sic casu abscideret. nihilominus si membrū esset vel pars membri q̄ generaret modicā deformitatem: talis miserit ordiet in suscepto tolerari potest: scz per dispensationē epi: hec colligi possunt ex dictis Ray. Guil. Ynno. ꝛ Bern. trahunt q̄ ex dicto. c. si quis abscideritꝛ extra. e. ti. c. significauit. De nicq; hij qui sunt seruilis cōditionis etiā prout dicunt irregulares: qr non debent ordinari nisi prius plenā libertatem cōsecuti fuerint vt. liij. dist. c. ſ. ꝛ. ij. ꝛ. iij. Ratio huius est cleri calis dignitas ꝛ seruilis vilitas: vt extra de ser. nō or. c. de seruoꝝ in fi. Nō si seruus se promoueri fecerit dño nesciente vel etiā sciente ꝛ contradicente: tunc si fuerit ordinatus in minoribus reducit ad seruitutē vt prius: vt. liij. di. c. nulli. Si vero fuerit ordinatus ad subdiaconatū vel diaconatū: oportet q̄ det aliū loco sui: vl per aliquā personā procuret redemptionē sui: aut si non habuerit ipse reddat: vt patet expssum. liij. di. c. ex antiquis: ꝛ extra de ser. non. or. c. miramur: vbi dicit etiā de subdiacono qđ in. c. ex antiquis fuit pretermissum: si proinde promotus est in sacerdotem remanet quidem in ordine suo reddito tamen peculio dño suo si qđ habet: vt in dicto. c. ex antiquis: ꝛ si nō habet debet procurare redemptionē sui:

quod si nō potest: tūc in seruitijs sacerdotio cō
uenientibus seruire tenet domino suo: vt offi
ciando ei in missis ⁊ horis canonicis ac aliis
similibus: vt. luij. di. c. frequens: in fi. ⁊ dicto. c.
de seruo. in glo. in fi. q. si nollet ei seruire de
ponendus esset. Et si querit quanto tempore
pōt eum repetere. Ad hoc dicendū q dñs su
us eum repetere pōt infra tempus vnius an
ni a tpe notitie: vt patet. luij. d. ſt. ca. si seruus:
ij. Verūtamen si incognitus monasterū in
greditur debet probari per triennū infra qō
tempus si fuerit requisitus debet reddi dño
suo: post triennū aūt a dño suo queri non pōt
nisi sit tam longe q inuenire nō possit: naz ta
les post triennū si monachi effecti fuerint li
beri efficiuntur: vt dicto. c. si seruus. ij. ⁊. xvij.
q. ij. c. si quis incognitus. Si proinde seruus p
motus est dño sciente ⁊ nō contradicente tūc
ipso liber factus est: vt dicto. ca. si seruus. ij.
Et nota q cum seruus ordinatus vel in reli
gione professus redditur domino suo: non lice
bit dño manus in eū violentas inijcere: alias
incideret in canonem sm Jnno. ar. in dicto. c.
si quis incognitus: nec seruū suū constitutum
in sacris vel professum religionē approbatā:
cogere pōt ad contrahendū matrimoniū pro
pter votū solepne annexū ordini: vt extra de
uer. comm. c. quidā. Ceterū si seruus ordina
tur nesciente dño suo sed episcopo sciente vel
eā representatore q sit seruus: tūc ille seruus
efficitur liber: ⁊ episcopus vel representator
tenet dño duos reddere seruos eque bonos:
vt. luij. di. c. si seruus primo: ⁊ in glo. dicti. c. de
seruo. q. Deniq; seruus ecclesie liberatus te
netur ad hoc etiā si nō fuisset expressum in sui
manumissione q nō iniuriet ecclesie: nec accu
set eā: nec testificet contra eā: alias reuocatur
in seruitutē: vt. xij. q. ij. c. diaconi: ⁊ sm quosdā
etiā ad operas honestas: vt in dicto. c. diaco
nu: non tñ ecclesie manumittenti seruire tenet
in officio clericali: nisi i manumissiōe fuisset ex
pressum ⁊ inordinatione: vt extra co. ti. ca. eo
libentius. Verūtamen seruo priuate perso
ne liberato vt promoueat non pōt retinere si
bi dñs aliquas operas in quibus teneatur: vt
xiij. di. c. j. nisi duntaxat spirituales quod ex
primi debet si hoc vult patronus ⁊ hoc in sui
manumissione: ac postea declarare in ordina
tione sm Hostien. q si sic promotus noluerit
in hmōi deseruire: non tñ reuocabitur in seru
tutem sed degradabit si factus est sacerdos
sm Ray. Goff. ⁊ Jnno. Q Secūdo vero
contrahit ex parentū illegitima Junctione
nati nāq; ex illegitimo thoro prohibent a p
motione: ⁊ hoc propter tria. Primo quia dis
guitat clericalē que dari nō debet hmōi vili
bus personis: extra de excess. prela. c. inter dile
ctos. Secundo quia deteſtat nonē paterni cri
minis: nec enī inconueniens est vnū puniri p
alio: vt filiū pro peccato parentū: pena saltem
tēporali non eterna: exemplū primi extra de
hereti. c. vergēs. exemplū secundi. j. q. iij. p
totū. Tertio quia imitationem: nam tales filij
cōiter esse solent imitatores paterni sceleris
vt. lvj. di. c. si gens: vnde q̄uis aliquādo repe
riant hmōi viri valde industriosi ⁊ virtuosi:
ex hoc reddunt magis laudabiles: non tñ ad
aptant iura nisi sm ea q̄ in plurib⁹ accidūt
nihil tñ eis nocet illegitimatio quo ad deū ⁊
virtutū opera si in se boni sunt: vt diffuse patz
lvj. di. c. nasci. cū quinq; c. sequentibus. Cete
rū si quis se ignoranter illegitimū esse cū tñ sit: tūc
sm Hosti. ignorātia probabilis excusat eū: ar.
C. de testam. l. j. ⁊. ff. de offi. presi. l. ij. vñ dura
te tali ignorantia nō peccat faciendo se pmo
ueri: cuj tñ hoc scire et sufficienter q̄uis aliq;
occultū sit dispensatōe indiget quo ad ordi
nem ⁊ dignitatē: ⁊ ad hoc laborabit anteqū ex
pleat vltimus officiū suū vt legitimet. Pro
quo nota q legitimat quis triplicit̄. Primo
p sequens matrimoniū scz pctrahendo cū illa
ex qua habet filios illegitimos: ⁊ hoc est ver
quando illa potuit esse eius vxor qñ filios ex
ea genuit: alias nō vt extra qui fi. sunt legiti. c.
questus: q̄rum ad primū: ⁊ c. causam. c. tan
ta: q̄tū ad sm. Secundo mō per speciale in
dulgentiā pape: vt eo. ti. c. per venerabilē: que
legitimatio sicut prima: valet ad hoc vt talis
promoueri valeat ad omnes ordines ⁊ dignita
tes ecclesiasticas: vt de fi. pbyteror. c. is qui:
li. vj. si proinde fiat ab epō: tunc valet ad hoc
q minores ordines recipere possit ⁊ beneficiū
sine cura: vt ibi. Tertio modo per leges
seculares sm modos in eis traditos qui redu
ci possunt ad tres. Primus est si pater filium
naturalem offerat curie imperatoris efficiat
q curialis vt in aut. quibus mo. na. effi. le. §.
si quis igitur. colla. vij. Idem si offerat cum
curie ciuitatis de qua vel de cuius vice est ori
undus: instit. de nup. §. vlt. Secundus est si
pater decedens in testamento filiū innaturā
lem nominet legitimū heredem: ⁊ ipse postea
testamentū offerat principi. vel si pater in ins
trumēto p publicā manū cōfecto vel alio scri

pto cum subscriptione triũ testiũ eũ filiũ nominet nec adijciat naturalẽ: vt in aut. vt liceat matri vel auie. §. ad h. Tertius est si nullo modo filio legitimo existẽte: ipse naturalis filius seipm offerat curie vt in autent. qbus mo. na. effi. legi. §. j. sed hec legitimatio nihil ꝯfert q̃ tũ ad h q ꝓmoueri posset ad ordies ꝛ dignitates ecclesiasticas. ¶ Ceterũ restat adhuc vna dispensatio legitimoꝝ que fit p ingressum approbate religionis: tunc em̃ promoueri pōt ad omnes ordines sm Ray. et glo: sũmariã dist. lvj. c. j. sed ad prelationes ꝛ dignitates sine dispensatione ꝓmoueri non pōt: vt in di. c. j. Ray. ꝛ glo. in q̃ etiã capitulo ponit exempla de sũmis pōtificibꝫ illegitime natis. Insup nota q ordinati in sacris si suscipiunt filios ex vxoribꝫ cum q̃bus ante ordinationẽ ꝯtraxerant tales filij sunt illegitimi si ꝯsenserunt vxores q viri ordinarent vl h scientes non contradixerunt: secus tñ si ignorauerunt vel ꝯdixerunt. xxxij. dist. c. seriatim. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De irregularitate q̃ cõtrahitur in homicidio vel mutilatione quatuor modis scꝫ voluntate: iusticia: necessitate vel casu. Ser. xxix

Non occides Exodi. xx. Secũdo vero cõtrahit irregularitas opis vel oris ꝑpetratione: ꝛ h multis modis: nã primo ꝯhitur p homicidiũ vel mutilationẽ. ¶ Ad cuius euidentiã dr in cle: vna. de homi. q si furiosus vel ĩfans seu dormiẽs hominẽ mutilet vel occidat. nullaꝫ ex h irregularitatẽ incurrat: sic ꝛ ille q mortẽ aliter vitare nõ valẽs suũ occidat vl mutilet inuasorẽ: p h patent innuẽs q alij ibidẽ nõ excepti quẽpiam occidẽtes vl mutilantes irregularitatem incurrũt. Et dicit ibidẽ glo. q q̃ ad irregularitatem ꝯtrahẽdã mutilatio mẽbroꝝ homicidio comparat: sup verbo mutilat: ꝛ allegat multa iura sm Land. tamẽ irregularitas non inducitur ex qualibet mutilatione sed solum cũ mutilat aliqd de ꝑncipalibꝫ membris: vt est oculꝰ: manꝰ: pes: nasus: ꝛ silia. lv. di. si euangelica de cle. pug. in duello. c. j. in. fi. de homi. c. is qui. li. vj. Cuiꝰ occasione queri potest Vtrũ digitus sit mẽbrum: ꝛ vtrum mutilare digitũ sit mutilare mẽbrũ Ad hoc dicẽdum q q̃dã doctor de bononia nomine Galuanus in studio paduano p̃sentem questionẽ formauit ꝛ disputauit de clerico beneficiato mutilante digitum alteri clerico eiusdem ecclie. in q̃ q̃stiõe q ad vltimũ q̃stum est dubiũ. vtrũ mutilãs digitũ mutilare dicat membꝝ adeo q sit irregularis: in q̃ dubio determinauit q sic: qꝛ iura dicũt indistincte de mutilatione membroꝝ: vt de cor. vlti. c. j. lv. di. c. penitentes. In cõtrariũ aũt est q digitꝰ non est mẽbꝝ sꝫ ps mẽbri: vt. ff. de edu edic. le. idem filius: in pn. ꝛ. ff. de sta. ho. in. l. non sunt liberi: qd videt veriꝰ: ꝛ ideo dictum Galuani nõ videt veꝝ: qꝛ canones etiam exꝑmunt de mutilãte ptẽ membri: imo etiã de mutilãte ptem digiti: vt. lv. di. c. q partem cuiuslibet digiti. Sed ibi loquitur de mutilante sibi ipsi ptem digiti: vnde qꝛ materia irregularitatis est restringenda tanq̃ penalis videtur q quis non fit irregularis nisi quando mutilat membꝝ: vt extra de clericũ. vel mo. c. cleri. ꝛ de homi. ca. is qui. li. vj. nam vtrobiq̃ exꝑmit de mutilatione mẽbroꝝ ꝛ videnꝫ canones voluisse tũc fieri quẽpiam irregularẽ actiue qñ ipse reddidit alium irregularẽ passiue vt de cor. viti. ca. j. ꝛ. pro hoc optime valet q ibi dicitur in glo. j. ꝯcor. etiam Franc. d zab. ¶ Secundo queri pōt. vtꝝ membꝝ debilitans ita q ꝓrsus inutile fiat nõ tamen mutilans efficit irregularis. Ad hoc dicendum q Gaspar de cald. hanc q̃stionem ꝑtractãs in. c. j. qui. cle. vel vo. putat q curia romana tenet talem irregularem: ꝛ pro hoc facit q tale membrũ dicit esse mortuũ. j. q. j. c. sicut vrgeri: ꝛ ergo large loquendo dici potest mutilatum: hoc etiã tenet Archid. de homi. c. vl. li. vj. scꝫ q ex debilitate membri cõtrahit irregularitas. vnde ꝛ membroꝝ diminutio irregularitatem inducit: vt de clericũ. pugñ. in duello. capi. j. vbi glosa. diminutionem accipit pro mutilatione. Et licet iura que loquũtur de mẽbris mutilatis vtũtur ꝟbo detrũcationis vl trũcationis aut mutilatiõis: aut mutilare ꝓprie signat incidere vel succidere scdꝫ glosarium: dicit em̃ glosarius q mutilare aliqd est qd sit integrũ detrũcare: large tamẽ sũ pro vocabulo est idem qd ꝯmouere debilitare ꝛ mutare veruntamen non est tantus horror in visu: nec tãta commissio in actu membrum eẽ debilitatũ sicut mutilatum: vide latius de hac materia: Bar. Brix. in vltima questione dominicali: ꝛ Joh. vn: in regula. in

penis. vſ. in. ſ. q. et in ſpecu. nau. de penis:

¶ Quibus premiſſis notandum eſt: q̄ homicidiū corpale ꝓmittit multis modis. ſ. facto: p̄cepto: cōſilio: defenſiōe: adhortatione: cōſēſu: vt extra de homicid. ſicut dignū: et de cleri. pug. in duello. c. Henricꝰ: in fi. et hȳ oēs efficiunt irregulares niſi declarato eccl̄ie vel diſpēſatio ipos excuſabiles reddat ſz Hoſt. in di. c. Henricꝰ. Ūn ſi tu euntē ad occidendū aſſocias: voluntate q̄dē eū reuocandi ab homicidio: ſz mō cū intēcione eū defendendi ſi aliter eum p̄ualeret: et ſic homicidiū cōmittit irregularis ex ſz Hen. boyc. i. c. ſicut dignū: de homi. Primo nāq; facto vt opere q̄s occidit et b̄ volūtate iuſticia neceſſitate vel caſu. Primo q̄dē ſpontanea volūtate cū ope ſubſecuto q̄ redrit ad irregularitatem. q; ſola voluntas nō inducit irregularitatē: eo q̄ lex p̄portionis factū requirit: vt. xv. q. j. c. vlt. Si vulnerafſet hominē grauiſſime nec ſecuta eſſet mors nec mēbri mutilatio directe vel indirecte non eſſet irregularꝫ: nō dico indirecte q; ſi vulnus intuliſſet nō de ſe mortale: et vulneratus ꝓter imperitiā medici vl̄ incuſtodiam ꝓpriā mereret: nihilominꝰ efficeret penitens irregularis ſm Lauō: et Pe. de anch. Ad irregularitatem ergo requiritur actus cum volūtate: vnde ſiue veneno ſiue gladio ſiue quocūq; modo: etiam ſine peccato vt p̄ iuſticiam aliq̄s aliū interficit irregularis eſt. xxiij. q. viij. c. j. et. ij. dicit tamē. Hen. boyc. extra ne cle. vel mo. in. ca. clericis. q; ſi clericus intereſſet morti vel effuſioni ſanguinis alicuius licite et iure approbate: vt ſuſpendio vl̄ decapitationi latronis vl̄ homicide: hoc ſolum non redderet eum irregularē: niſi intereſſet vt p̄ſtās auctoritatem: aut iuſſū: p̄ſiliū tē. vt de homi. c. ſicut dignum. Hinc ſi ſpectaret ad eum iuriſdictio: nullo modo vindicte debet intereſſe. vt de excel. prelato. c. ex literis. Idem ſpecu. et glo. Raȳ. et Jo. in ſūma. Verūtamen ſi intereſſet effuſioni illicite et reprobate a iure: vt ſi intereſſet duellis capitalibus que omnino damnata ſunt: vt. eo. ñ. capitu. j. et. ij. et. ij. q. y. monachiam: tunc ſm Lauō. de ſtatu. mo. ca. ne in agro. §. porro. in cle. ſi clericus iuerit ad aſſociandum: et honorē faciēdum alteri de pugnātibus et mortē aduerſarij ſuerit q̄ſitum p̄t et in animo geſſerit: q̄ forſan ſi audereat etiam facto faueret: tunc videt q̄ ſit irregularis p dictum. ca. ſicut dignū. §. clericos ꝛcoz. boyc. in. cap. ſic dignum: nuda tamē p̄ſentia alias exhibita non inducit irregularitatem licet aliter peccet grauiter q̄ tereſt: vt extra ne cleri. vel mo. ſuiam in glo. Idē ſpecu. et addit Hen. boyc: q̄ oēs quoq; nō adiuuātes in duello peccāt mortaliter: et ſi ꝓgneret aliquē mori ipſum putaret oīb̄ homicidiū. et oēs fierēt irregulares. xxij. q. iij. c. oēs ſm Hoſt. Bern: Jo. an. et Jo. in ſuma. Dic in ſup. Jo. cal. in. c. gaudem⁹. de diuortijs: q̄ ſuis irregularitas ſurgens a lege diuina loco cum etiam habeat in non baptiſato: vt ſi eſt bigamus tamē in ea q̄ ſurgit a lege poſitiua vt ꝓpter homicidium nō dū baptiſati non liganrur. ¶ Dic ergo queri p̄t vtrum clericis licitū ſit arma mouere. Ad hoc videtur dicendum ſm Joh. calō. in. c. petitio: de homi: q̄ ſi armis vtitur in ꝓpria: vim vi repellendo cum debito moderamine: h̄ ei licet nec efficitur irregularis: vt. l. di. cap. qz te: et in clem. vna de homicidijs: Si vero alio caſu vtatur armis ex hoc auctoritate pape in bello iuſto tūc etiam ſi mutilat vel occidat nō eſt irregularis: quia papa licite poteſt iuſtum bellum indicere. p̄ecipue contra hereticos et infideles fidei reſiſtētes. quod patet. xxij. q. iij. ſiē excellentiam: et. c. ſi nō ex fidei merito: et i caſu bello papa licentiam dare p̄t clericis vt̄ di armis quibuſcunq; ſine metu irregularitatis: immo cū homicidio volūtario diſpenſare p̄t eo penitēte vt de pe. di. j. c. j. et de homi. c. ſicut dignū: et etiam in clerico licentiam dare poteſt q̄ vtatur armis offenſibilibus in bello iuſto q̄ tenz Hoſt. i di. c. ſiē. dignū: et. c. occidit. xxij. q. viij. ſi. pinde clericus vtit armis motu ꝓprio ſed in bello iuſto vt p defenſione patrie: vel alīs: tūc ibidē eſſe poterit cū armis defenſionis: vt. xxij. q. iij. c. fortitudo: et poterit hortari nō aūt pugnare: xxij. q. viij. vt ꝓdem: et ꝛationib̄ ac lachrymis intercedere: vt. c. q. c. cōcuniꝛ. Dicunt etiā Jnno. et Hoſt. q̄ clamare poſſunt capite et pugnare ſed non occidere cū armis tamē offenſibilibus non debet adeſſe niſi ea intentione vt ſe defendat et non vtpugnet impediente ordinis profeſſione. xxij. q. viij. c. clerici. c. quicunq; extra de voto. ca. ex multa. §. ſi. et in tali bello ſi neminem occident vel mutilauerint non eſt irregularis: licet ab alīs plures occiſi vel mutilati fuerint: hoc enim potius eorum factoribus imputandum eſt qui bellum iniuſtū mouerūt. Ad rolledū ñ q̄ dubium p̄t ad cautelam in h̄ caſu ſibi p̄cēta ipſum: et ſic

ſtrelligitur.c.p̄ſentiū:extra de cleri.percuſſ. ⁊ ibi in vlt.glo. Si tamen in tali bello clericꝰ aliquem vulnerauit nō tñ occidit vel mutilauit qui poſt ab alijs occiſus eſt: tūc ſi vulnus clerici diſcerni potuit a vulneribus aliorū ⁊ p pendi q̄ nō erat vulnus mortis:nō efficit irregularis:vt eo.ti.c.ſignificaſti.q. vbi plane de b q̄ ſi diſcerni non potuit ꝓpter dubiū irregularis iudicat: vt ibi:⁊ eo.ti.an.c.petitio:dicit Hoſti.q̄ ſi quis in bello iuſto pugnauerit in p̄ꝓria p̄ſona: q̄ius alios peuſſerit dūmodo de morte alicuius remotum p̄ſentie nō habeat nō cenſet irregularis:qđ etiā.c.petitio: p̄bare videt. Et q̄tum ad ea q̄ dicta ſunt nota generaliter:q̄ Hoſti.⁊ Jo.an.tradunt duas regulas. Prima eſt q̄ in dubio nec magiſter nec iudex aliquē iudicare debent irregulares vt de pe.di.ſ.c.pene:de ſen.ex.ſis q̄ in eccleſia: li.vj. Secūda eſt q̄ vnus quiſq; in dubio ſe dz irregularē iudicare ⁊ reputare: vt p̄z de ſumo. c. Hatt. Dicit etiā Hoſti.q̄ in bello iuſto clericus pugnāti lanceā dare p̄t ante conflictū ⁊ hic ſm Hein.boyc:in.c.ita quozundā:de iudeis ſi petunt ad defenſionem ⁊ tutelā: non aūt ſi petunt ad inuaſionē ⁊ impugnatiōem ſufficit eni q̄ per ſe nō interficiat vel mutiler: vt p̄bat ter.in dicto.c.petitio. Ecōtra mouentes arma in bello iniuſto ſunt irregulares ſi reperiunt aliqui interfecti vel mutilati:ſiue fuerint ex parte iniuriantiū ſiue ex parte recipiētium ſm Ray.in ſum.qđ quidē intelligūt q̄ clerici fuerunt in culpa:⁊ hoc apparet ex verbis eius dum dicit mouerint arma quaſi voluntarie ⁊ ſine neceſſitate nā ſi defenderent ſe vel ſocios neceſſarie:licet aliqs a defendentibus ſit interfectus ex alia parte:ſi reliqui nec interfeciſſent nec vulneraſſent nō eſſent irregulares licet occidendi volūtatē habuiſſent: quia lex p̄motionis factū requirit:vt dictuz eſt:non aūt ſic eſt de inuadentibus:q̄ vnū mutilato vel occiſo iudicant omnes irregulares: p̄ſertim in iuſto bello:denicq; mandās vel cōſulens aliquē occidi ſi mādatarius ꝓpter hoc aggrediens nō occidit ſed occidit:tunc mandans efficit irregularis ſm Jo.an.⁊ Hoſtē. in.c.ad audientiā:⁊.ca.Petrus:de homici.ſic mandās aliquē verberare:p̄hibens tñ eum occidi vel mutilari:ſi mandatarius excedit ⁊ mutilat: mandās efficit irregularis: vt eo.ti. ⁊ qui.li.vj. Secundo ḋs ſit homicida p̄ iſtam q̄tū ad ꝓtrahendā irregularitatē:nā cū iudex vel miniſter reū iuſte cōdemnatū occidit homicida eſt ⁊ irregularis:vt dicto.c.ſicut dignū:vnde clericus in ſacris non p̄t eſſe iudex ſanguinis:ſaltem in ꝓpria p̄ſona cognoſcendo ⁊ iudicādo:vt dicit Hein.boyc.in. ca. clericis:extra ne cle:vel mo.⁊ hoc patz etiā in dicto.c.clericis:⁊.c.ſniam:eo.ti.nec vt ordinarius nec vt delegatus:vt de rap.c.in archiepiſcopatū: p̄t tñ cōmittere iure ſuo ⁊ vice ſua iuriſdictionē ⁊palem ſi quā habet: ⁊ hoc ſiue generaliter ꝓſtituendo laicū aliquē generalē vicariū ſuū vel baliuū:qui de oībus malefactoribus faciat vindictā.ſiue etiaz ſpecialiter certā cauſaz:vt eo.ti.c.eps:li.vj.⁊ ibi per Joan.in glo.ſua p̄ma.idē Bern.⁊ Hoſti.ibi dicūt q̄ ſi appellet in tali cauſa debet appellari ad ipm p̄latum:⁊ ipſe alij delegabit:ergo fz eos ſpecialiter delegare p̄t: ⁊ licet non p̄t cōmittere vel mandare ſpecialiter ⁊ exp̄ſſe pēnā ſanguinis inferri vſq; ad mortē vel mutilationē:tñ generaliter mandare p̄t alicui q̄ de malefactoribus exequat iuſtitiā:vt d.c.epi ſcopus:Ex dictis igit videtur q̄ clericus iure patronatus talem habēs iuriſdictionē: hanc cōmiſſionē facere p̄t ſine pena irregularitatis:⁊ ſi clerico hoc licet:videt q̄ laicus talē iuriſdictionē habens non p ſe ſed p baliuū cauſas ſanguinis agens ordinari poſſit: veruntñ ſi p̄latus alicui clerico cōmittit q̄ vice ſua baliuū vl̄ ſpecialem iudiciariū deputet ⁊ hoc faciat:talis nō videt iuxta a piculo irregularitatis ſi proceſſum eſt ad mortē vel mutilationē per dictū.c.eps:ibi in iuriſdictiōe ſua cōmiſſo ⁊ in fi.ibi. cū iuriſdictionē obtinet tēporalem: iſte nanq; nullā habet iuriſdictionē ſed cōmiſſionē vel mandatū voluntarie recipit ⁊ voluntarie cōmittit. ¶ Ceterum.c.p̄latis :de homici.li.vj.dicit q̄ ſine pena irregularitatis clerici poſſunt de ſuis malefactoribus conqueri ⁊ cozā ſuo iudice ſeculari:etiā de crimimbz ex q̄bus pena debet ſanguinis exp̄ſſe proteſtādo q̄ ad penā ſanguinis nō intendunt:ſecus tñ ſi tenderent ad penā mortis vel mutilationis:licet ozo cōtrariū proteſtarent:licet eni clericus ſuā iniuriā cozā iudice p̄ſequi ciuiliter: q̄ius nō criminaliter: tñ ſm Goff.ſi actoz crederet nullo modo poſſe peruenire ad effectū ſue petitionis niſi p mortē vel mutilationē nō eſt inuocandū brachiū ſeculare:ſecus ſi crederet difficiliter poſſe peruenire ad optatū effectū: ⁊ ſic exponit vir abſcq; cē.in.c.poſtulaſti.de homi. Judex vero ſi modū ciuilis actionis exceḋ gladio vtitur: exceſſus nō imputat actoꝛi ſed

iudici: vt ibi fm Goff. ⁊ Joh. in. ⁊ cõcordat Archi. sic clericus nõ potest esse cõsiliarius iudicãs in causa sanguinis: vbi mors vl mutilatio sequit: nec etiam aduocatus: nec testis nec tabellio: qz non potest dare cõsiliũ: auxiliũ: opem: operã vel fauorẽ: nec etiã dictare vel scribere sententiã ex qua sequit mutilatio vl homicidiũ: nec q̃ alĩ capiat̃ pro delicto secus tñ pro debito: licet postea pro delicto detineatur ⁊ interficiat̃. Et si queruur vtrum clericus absq; pena iudicis secularis consulere potest aut ei respõdere in causa sanguinis vbi sequitur mors vel mutilatio. Ad hoc dicendũ fm Joh calõ. in. c. ex literis: de excess. prelato. cum sanctis concor. Hen. boyc. ibidem: qõ si cõsulunt super certo facto imminente ad puniendũ tunc irregularis iudicatur: vt hic: si saltez ex cõsilio suo siue generali siue speciali sequatur propinquũ homicidiũ: ad hoc dicto. ca. sicut dignũ. §. fi. ⁊. ca. significasti. j. ⁊. ij. quod est dicendũ fm Hosti. ⁊ Joh. an. ne. cle. vel mo. c. clericis: idem spe. ⁊ archiẽ. Si vero consulitur sup facto non imminente ad puniendũ: ⁊ cõsulens bene cõsulit vel rñdit vt iura canunt tunc nõ efficitur irregularis: ⁊ sic intelligitur opinio Jo. ⁊ Bern. ad hoc. c. pessimã. xxiij. q. vltima. in glo. penul. ⁊ vltra. Si vero errauit ẽ̃ius nõ erat iurisperitus: sed erat casus super quo erant opiniones: ⁊ ipse sequens aliquor opiniones sic cõsuluit: tũc etiã nõ est irregularis: quia cum de certo facto nõ consulierit: satis est q̃ non fuerit in culpa. argu. in. eo. ti. c. significasti. ij. ⁊. c. penulo: si tamen erraut in casu in quo nullus peritus errasset: tunc eius ignorantia crassa iudicat ⁊ fit irregularis si sequitur mors: qz fuit in lata culpa. Quod si nõ est iurisperitus ⁊ tamen p̃sumit q̃ iudex sequatur eius consiliũ tunc est in culpa ⁊ fit irregularis: si vero nõ presumit sicut nec presumere debet: ⁊ simpliciter dixit q̃ sentiebat: non tñ suggerendo quasi ex affectu: sed tantũ quod sentiebat erp̃imendo tunc quia cessat culpa nec factũ certũ non est irregularis: similiter si iudici vel officiali maleficũ insequenti simplici animo demonstrarat nesciens nec suspitionẽ habens q̃ ad punitionem quereretur: sed propter aliud: tunc creditur eum nõ esse irregularem ex quo non fuit eius intentio corrupta. secus tamen si sciuit vel scire debuit q̃ ad penã quereretur. Q Tertio quis sit homicida necessitate defendendi se: de quo queriit potest vtrum homicidiũ ex necessitate cõmissum inducit irregularitatem: Ad hoc rñdet Heinboyc. in dicto. c. sicut dignũ: q̃ si necessitas illa fuit euitabilis tũc est irregularis: ita q̃ nec ad superiores ordines põt ascendere: nec in susceptis ministrare nisi dispensatiue: vt. l. di. c. de his clericis: fm Bern. ⁊ Hosti. hic. Si vero necessitas oĩno fuerit ineuitabilis: tũc licet tres sint opiniones: tñ opinio Bar. Brix. in. c. de his. j. ⁊. ij. li. di. tenenda est q̃ hodie seruatur: q̃ scz eidem in nullo impugnat: nec quo ad petm nec q̃ ad irregularitatẽ: ita q̃ sine aliqua dispensatione ministrare põt in ordine susceptor: ⁊ hoc hodie approbatũ est per cle. vnaz de homi. ⁊ ibi per Jo. an. in glo. super verbo nullã. Item de illo qui mortẽ aliter vitare non potuit exemplificat glo. de illo qui erat in mangularus ita q̃ fugere nõ poterat: ⁊ sic videtur q̃ si fugere poterat non excusat. Idem Paulus: verũtamen fm Hein. boyc. in. c. suscepimus: de homi. dicit q̃ si in fugiendo immineret periculũ sicut frequenter solet: qz fugiendo cadere posset: vel p̃ insequentem velocitatẽ interfici: tũc non tenet fugere: absit enĩ dicere q̃ tanto periculo se exponere teneret: vt lic. nõ contest. c. accedens. ij. ⁊ hoc idem dici põt vbi fm persone qualitatẽ fuga esset alicui vtiperosa nã ⁊ alias cõseruatio bonor̃ preferatur vtilitati rerũ. Vnde de hoc arbitrarie cõsiderandũ est fm Benzel. eo. ti. in. cle. vna glosa vltima: ⁊ idem Laud. ⁊ hoc maxime cõstare põt per iuramentũ suum cũ de sua cõscientia ⁊ periculo agat sine alterius p̃iudicio: pura de promotione ad ordines: vt eo. ti. c. significasti: secus tñ si cũ alio cõtendat vt de beneficio ⁊ similib: de defensione vero rerum suarũ dicit Archi. ⁊ etiã Lan. ac Vin. hoc idem notã in. c. suscepimus: de homi. q̃ quis hostis fortior fuit ⁊ sine armis impetit ⁊ spoliat: non est tñ dicendum ob res suas transitorias clericũ armis se tueri debere ⁊ interficere spoliatorem: ⁊ in hoc concor. Hosti. ⁊ Jo. an. in dicto. c. suscepimus ⁊ c. Petrus. eo. ti. ⁊ spe. ff. de lega. aliũ tamen dicit q̃ bona sua tantũ armis defendere licitũ est vt de sen. ex. c. dilec: lib. vj. Et q̃ interfectores de quibus in. c. suscepimus: vt dicit vlam pfectionis: id est religionis arripuerũt: quibus vim illatã sibi repellere nõ licebat: ⁊ hoc in repellendo in culpa fuerũt fm Ala. ⁊ Vincen. hic: ⁊ idẽ Goff. q̃ dicit q̃ istud locũ habet in monachis qui viã pfectionis assumpserũt sed primũ securius est: vnde ⁊ si qs occideret vel mutilaret occidere volentem patrẽ: filiũ

contugem vel alia pſonā ſibi coniunctā quā aliter defendere nō poterat: nihilomin⁹ irregularitatē incurrit ſm glo. qz nō ꝺz neceſſitas incuſabilis: idē Pau. z Lap⁹ opter eīm q offenſus irruere nō velit in offendente ad ħ q offenſus ſi occidit vl̄ mutilat nō incurrat irregularitatē. ¶ Quarto ꝺs ſit homicida caſu: verūm ſi ꝺabat operā rei licite z adhibuit diligentiā quā debuit z ꝺura tūc ſi iputak ei nec quo ad pcm̄: nec quo ad irregularitatē: ſm oēs doctoꝛes. xxiij. q. v. c. De occidēdis: z ea. ti. c. ex lr̄is. ij. c. ſignificaſti. c. Jo. z. c. ſi. Si vero non adhibuit diligentiā quā debuit tunc imputak ei tā quo ad pcm̄ ꝙ etiā q ad oꝛdines ſuſcipiendos: qz nec ꝺz pmouer: nec in ſuſceptis miniſtrare. ea. ti. c. pſbyter. c. ad audientiam ſm Bern. z Hoſt. in. ꝺi. c. ſicut dignum: ſiḿ ſi ꝺabat operā rei licite ꝙuis adhibuit omnē diligentiam: tñ imputak ei q ad pcm̄ z irregularitatē. l. ꝺi. c. clerico. c. ſi quis voluntate. z ꝺe homi. c. ꝓtinebat. c. ꝺilect⁹. ij. z Hoſt. ħ: z in. c. ſicut nobis: ꝺe teſtā. z Goff. Ray. Joſt. in ſummis eoꝛ. Preterea quicū q ꝺat cauſam ꝓpinquā z oꝛdinatā ad homicidium: homicida iudicak dūmō occaſiones pꝛeſtando ꝺederit operā rei illicite z ħ tenet Bern. z Hoſt. z Hen. boyc. ſec⁹ tamē ħ occaſionē remota: z ad illud homicidium non oꝛdinata. Item qui poteſt hominē a morte liberare z non facit: vl̄ qui nō paſcit fame morientem. ſm Ioan. ħ. ꝺe homi. nō eſt irregularis: ſi retrahēs tñ aliquē volentem aliū ab iuſta morte liberare. ſcōm Hen. boyc. irregularis efficitur. z allegat. c. ſi ꝺs viduā l. ꝺi. z ꝺe pe. ꝺi. ſ. c. periculoſe: Hic generaliꝫ ꝺue regule generales ſunt notande: primam ponit Gaſpar ꝺicens: q quando culpa pcedit cauſam tūm imputatur illi qui fuit i culpa: licet non fuerit in cauſa agēs: ſecus tamen ſi nō fuit in culpa: exempli grā ſi ꝺs ritam ꝛcipiat z in ipa male tractetur: ꝓpter quod et⁹ ꝓſanguinei vel amici ꝓter ꝓſcientiam ſuā interfectū occidāt vel mutilāt irregularis erit: quia culpa ſua caſum pcedit: vt patet. ea. t. c. pſbyter. z. ca. ſignificaſti. ij. exemplum ſecundi patet expꝛeſſum ea. ti. in. ca. Petr⁹ ꝛceaēat ꝙ clerici⁹ ne ſit ritoſus: vt ꝛl vſ. ꝺi. ſ. z. ħ. ecce Scōam vero ponit Jo. in ſuma ꝓſec. q ſcz vbi bona fide huntea q̄ circa egrotos ꝓtingunt. non ꝺebet aliꝺs ꝺefacili ſcrupuloſam habere ꝓſcientiam: licz in aliq̄ fuerit erratz ꝺummodo non ſit ibidem lata z euidēs culpa aut negligētia diſſoluta: que ꝓpie doluꝫ eſt: ꝺe ħ videbik in. vij. pcepto: vt ſi bona fide ꝺederit infirmo aquā bibere vl̄ limphatū vinū vel vocauit minuroꝛē z ſilia que tñ ſcom ꝓditionem pſone vl̄ infirmitatis vel tpis aut altarū circūſtantiaz eſſet illi pnitioſa z mortifera: ſecus tñ ſi nō fuerit bona fide exēpli grā ſi ꝺs infirmū verteret vel trāſuerteret in alius ud latus vt citius moꝛiak irregularis ē: vt ꝺicit ſpecu. ti. ꝺe lega. ħ. iuxta ꝓpoſitionis: ſi ſaltem ex ħ citius moꝛeret: ſi tamē ħ faceret ad reuelandū infirmū z non vt citius moꝛiatur non erit irregularis: quia bona fide ſubuenire voluit infirmo. Ad lau. ꝺei.

¶ De diuerſis aliꝭ irregularitatibus que contrahuntur oꝛis vel operis ꝓperatiōe. Ser. xxx

On occides. Exo. xx. Uiſo

h de primo modo quomodo cotrahitur irregularitas operis vel oꝛis ꝓperatione iā reliq̄s modos breui ſtilo pcurramus. H Tā ſcḋo mō ꝺbik ꝓpter bigamam irregularitas z ħ triplici roc: prima et pincipalis cauſa quare bigamus pꝛomoueri pħibetur ē: ꝓpter defectum ſacramenti q̄ eſt in eo: qz ſcz coniunctio ꝓiugalis facta p eum ſignificare nō poteſt illā ꝓiunctionē ſpiritualē chriſti z eccle q̄ eſt vnic⁹ ſponſus eccleſia q̄ eſt vna ſpōſa. cū eīm carnē ſuā ꝺiuiſerit in plures vxoꝛes: non eſt vnus vni⁹. xx. vj. ꝺi. c. acutius: z extra ꝺe biga. ca. ꝺebitum. Pꝛo quo nota q in matrimonio ꝺuplex ſacramentum attendik ꝓpter ꝺuplicē cōiunctionem q̄ eſt in ipſo: ſcz animoꝝ z coꝛpoꝝ. Prima ꝓiunctio ſcz aioꝝ ſignat ꝓiūctionem chriſti z eccle: q̄ fuit q̄ſi matrimonium iniciatum ꝙdem in patriarchis z ꝓphis ratum i chriſti natiuitate z ꝓſummatum in cruce: vel ratuz in cruce z ꝓſummatum in gloria. Secunda vero coniunctio ſ gnificat etiā vnionē diuinitatis z humanitatis factam i vtero virginis vt ꝺicto. capi. acutius. et ꝺicto. capi. ꝺebitum Cum ergo tam coniunctio chriſti et eccle q̄ etiam vnio ꝺiuinitatis z humanitatis nō ſit niſi vnica: merito ſignatur in coniunctione primi matrimonij: et cuz quis tranſit ad ſecundum recedit ab vnitate: et ſic non poteſt ſignare ꝺictam vnicam coniunctionē q̄ etiam ratione tāgit Aug. in ꝺicto. c. acutius.

in fi. ⁊ q; ꝓiunctio fornicaria non ſignat illã coniunctionẽ chriſti ⁊ eccl̃ie: hinc ſi q̃s nõ ꝓtractat ſz tm̃ cũ mulieribus fornicat⁹ fuit nõ cenſet irregularis. ¶ Scõa rõ ẽ ꝑpter dignitatẽ ordinũ. xxvj. di. c. vna. ⁊. c. vltra. vñ nec ꝯtollit irregularitas iſta p bapriſmũ: ſic̃ irregularitas homicidij: cui⁹ rõ ẽ: q; ꝓhibit ex matrimonio ⁊ baptiſm⁹ nõ ſoluit mr̃imoniũ: vt di. ca. vna. Terna rõ ẽ ꝑpter ſignũ in ꝓnẽtic. Dicit em̃ Amb. in di. c. vna. Quõ aũt ꝑ doctores eſſe viduatus: q; ipa ꝓuigia frequẽtauerit: et lxxxv. di. c. ꝓpoſuiſti. ver. ſz fortaſſe: vñ ⁊ bigam⁹ oi ꝓuilegio clericali nudat ac ſeculari foro penit⁹ adꝺicit: nõ obſtante q̃cũq; conſuetudine: adeo q; eis ſub pena excõicationis ibidẽ ñ ẽ deferre tõſurã vel habitũ clericalẽ: vt ꝓz expreſſũ de biga. li. vj. c. altercationis. Hec ꝙ bigamia mltis modis ꝓhib: Primo cũ q̃s ſucceſſiue ⁊ diuerſis tpib⁹ duas habet vxores ⁊ vtraſq; cognoſcit: ⁊ h̃ ꝓpie ꝑfecte ꝺr bigam⁹ xxxj. q. j. c. apparet: ſecus tñ ſi non cognouiſſet ambas ſm Tho. in. iiij. licet magiſter ſententiaꝝ aliter dicat: non em̃ tenet in hoc ei⁹ opinio cõcor. etiam dictũ. c. debitũ. Secundo vero cum q̃s diuerſis tpib⁹ duas hz vxores: vnam de iure. et aliã de facto: puta q; cõtrahit cum ſanguinea ⁊ vtraq; cognoſcit: h̃ etiam cenſet bigam⁹ ꝓpter intẽtionis affectũ cum ope ſubſecuto: vt eo. ti. c. nup: ⁊ idẽ eſt ſi plures habet vno tpe: vt porte ducens vnam clandeſtine ⁊ aliã in foro eccl̃ie: ⁊ vtraq; cognoſcit vel etiam ſi ꝓtrahit cũ duab⁹ de fcõ tm̃ ⁊ eas cognoſcit: vt q; ſunt ambe ꝓſanguinitatis vel affinitatis linea ꝓiuncte: vt dicto c. nup. Terno q̃ contrahit cum cognita ab alio ⁊ eam cognoſcit: hoc ẽ vel ſiue ſciuerit eam corruptã ſiue nõ. vt. xxxiij. di. ca. curandum. ⁊. c. ꝑcipim⁹. Si tñ ipſe ſolus eã deflorauiſſet ⁊ poſtea cum ea cõtraheret nõ cẽſeret bigamus. vt dicto. c. acutius: arg. extra qui. ſi. ſint legit. c. tanta. Quarto q̃ ꝓpriam vxorem cognoſcit ſiue ſcienter ſiue ignoranter poſtq̃ ab altero cognita eſt: vt. xxxiij. di. capitu. ſi cuius: ⁊. ca. ſe. vnde ſi vir accuſaret de adulterio vxorem: ⁊ accuſatione pẽdẽte vir debitũ adulterę redderet etiam ad ꝑceptũ eccl̃ie fieret irregularis: quia bigam⁹ ſm Tho. Ray. ⁊ Hoſt. Quinto q̃ ꝓtrahit cum vidua ab alio viro cognita: ſec⁹ tamẽ ſi fuiſſet relicta ꝑ go. xxxij. di. c. ſeriatim. xxxiij. di. ca. maritum: ⁊ notanter. xxxiij. di. c. ꝑterea. ℌ. vidua: Sexto q̃ ꝺs vilem ꝑſonaꝝ ducit in vxorẽ ſiẽ ancillam ſeruilis ꝯditionis: vel ſoculariſck: vel aliquã ex illis q̃ publicis ſpectaculis mãcipãtur: ſz virginẽ tñc: repellit ab ordine: vt patet expreſſum. xxxiij. c. ſi q̃s viduã. ℣. Septimo q̃ q̃s ꝓfitet⁹ in ſacris: vl̃ poſt ꝓfeſſionẽ in religione ꝯtracta cũ corrupta. vt ꝓz. xxvij. q. j. c. ꝺt ꝺr: ⁊ de bigamis: ca. a. nob:. ⁊ in glo. vñ ſz q̃s credit contrahere cum virgine ⁊ inuenit eã corruptam ⁊ ſic cognoſcit eã: ad ordines ꝓmoueri non poteſt: cum ſit maritus corrupte vt patet: xv. q. j. c. ſi. ⁊. xxxij. q. v. c. ille autem: Ceterum quia p baptiſmũ nõ tollit hec irregularitas: vt dictum eſt: ideo ſi quis vnã habuit vxorem ante baptiſmũ ⁊ aliã poſt baptiſmum: vel vtranq; ante baptiſmũ irregularis eſt: vt. xxxiij. di. c. ii quis viduam. j. ⁊. xxxv. di. c. j. Silr is q̃ añ baptiſmũ dimiſit vxorẽ ꝓpter fornicationẽ: ⁊ poſt baptiſmũ eã ꝺuxit recepit irregularis ẽ. ¶ Hic ꝙ q̃n põt vtrũ in irregularitate cõtracta p bigamiã põt fieri diſpẽſatio. Et dicũ q̃dã q; nõ: q; contra doctrinam apoſtoli eſt ꝓtra quam nec papa diſpenſare poteſt. Thom. tamen. in. iiij. di. xxxij. dicit q; bigamie non eſt adiuncta irregularitas de iure naturali: ſed de iure poſitiuo: nec eſt eius am de eſſentialibus ordinis q; aliquis non ſit bigamus: quod patet ex eo: quia ſi quis ad ordinem accedit characterem recipit: et ideo papa diſpenſare poteſt in tali irregularitate: non tamen inferior prelatus. Qđ aũt in ꝓtrarium obijci põt ꝑ decre. extra. eo. ti. c. nup. ſoluit Tho. dicens q; illa decre. oſtendit q; eã ẽ difficultas diſpẽſãdi in illis q̃ de facto cum ꝑſonis ꝓtraxerunt ſic̃ ſi de iure ꝓtraxiſſent non q; ſubtrahat poteſtas diſpenſandi. Quod etiam obijcitur nõ eſſe licitum diſpenſare ꝓtra doctrinam apoſtolicam: ſolui ibidem Tho. dicens q; eſt verũ q̃ntum ad ea que ſunt de iure naturali: ⁊ q̃tũ ad ea q̃ ſunt de neceſſitate ſacramentorum ⁊ fidei: ſz in alijs que ſunt de inſtitutiõe apoſtolorum cum eccleſia: nũc eãdẽ habeat poteſtatẽ ſtatuendi ⁊ deſtruendi quam tũc habebat: poteſt per eum diſpenſari qui primatũ tenet in eccleſia; q̃uis cum tali irregularitate diſpẽſare non cõſueuit niſi forte ſubeſſet aliq̃ cauſa maxima. ¶ Terno modo contrahitur irregularitas in crimine hereſis: in qua ſcilicz hereſi poſt vulnus ſanatum remanet cicatrix. ſ. irregularitas: vt dicitur. ſ. q. j. ca. venum: et ideo prohibentur hereſim a promotione: et promoti pẽ̃ cauntur. Pro quo nota quod de

rerici puniuntur pena quadruplici. Primo excõicatiõe: qz sunt ipso facto excõicati: vt extra e. t. c. ad abolendã. z de h. s. Scõo ꝓ ordinatiõe: qz indistincte siue clerici siue laici etiã papa vel imperator vel qlibet alius deponi dz ab oi dignitate. vt. xl. dist. si papa. z. xxiij. q. j. c. q ꝓpace: insup oi officio z beneficio talis spoliari dz ac degradari si clericꝰ ẽ: z iudicio seculari tradi puniendus alioquersione debita. s. crematiõe: nisi cõtinuo post ꝓbẽ sionẽ erroris ad fidẽ cõuerti velit z errorẽ suum abiurare ac satisfactionẽ exhibere: z sic redeũtes in perpetuo carcere recludi debẽt: vt ptz extra. e. t. c. excõicamꝰ. ij. Nec solũ hereticis sz etiã eoz receptores credentes defensores z fautores ipsorũq filij vsq ad secũdã generationẽ ad nullũ ecclesiasticũ beneficiũ vl officium publicũ admittunt: alis ẽ irritũ: vt de hereti. c. dilectus li. vj. qõ intelligas sane p lineã paternã nã p maternã non puniunt nisi vsq ad primum gradũ: vt eo. t. c. statutũ. Tertio puniunt rerum ablatiõe: qz bona eoꝝ oĩa sunt ipso iure confiscata: executio tñ confiscationis vel occupatio bonoꝝ fieri nõ debet p ꝓncipes seculares anteq̃ p iudicem ecclesiasticũ sup eodem confiscato fuerit promulgata: vt eo. t. c. cum secũdũ. li. vj. Quarto puniuntur militari psecutione: qz ãq aliter fieri non potest armata manu sũr ab eis oĩa bona auferẽda: sicñ reuertunt ad fidei veritatem de iure cõi post abiurationem hereseos admittũt ad laicam communionem postq̃ reconciliati fuerint: vt. j. q. vij. c. j. z. c. duabꝰ rum. excipiuntur tamẽ illi q̃ post abiurationẽ erroris vl postq̃ se ꝓpria auctoritate examinatiõe purgauerint: si deprehensi fuerint i abiurata heresim recidisse tales em sine vlla penitus audientia seculari iudicio relinquũt: vt e. t. c. sup eo. li. vj. Ceteri ꝓ non solũ ad laicã recipiũt cõionem: vt dictũ est. sed insuper meritis ꝓpriis suffragantibus circa eos quadruplex dispensatio fieri põt. Quoq̃ em fit cum eis dispensatio semiplena: ita q̃ solum recipiunt in ordinibꝰ ante hec omnia susceptis. vt. j. q. j. capi. si qs hereticꝰ. vbi plane de hoc. Quoq̃ vero fit cum eis dispẽsatio plena: ita q̃ possunt ad sacerdotium promoueri: vt. j. q. vij. c. conuenientibus. Quoq̃ proinde fit cum eis dispensatio pleniorꝝ ita q̃ episcopi esse possũt. vt. xj. dist. c. nos consuetudinem: Quandoq̃ fit cũ eis dispensatio plenissima: ita q̃ promoueri põt ad superiores dignitates: vt. xxiij. q. iij. c. ipa pietas. ¶ Quarto modo cõtrahitur irregularitas p dilationem baptismi. nã si qs adultus sanus distulit baptizari: z postea in egritudine imoꝛte moꝛtis se fecit baptizari: pmoueri nõ põt: cuius cã ẽ: qz psumit nõ fe ꝓpter tuis: nõ ei ex voluntate sz ex necessitate videt recepisse baptismũ: vt ptz exꝑssius. lvij. dist. c. si qs. Est etiã alia cã fz Guil. vt scz p hãc penã homes inducerent nõ negligere suã salutẽ nec miꝝ q̃ tales nõ pmouent: cũ vt neophiti phibent ordinari iuxta sentẽtiã apli: vt patz lxvij. di. c. j. z. c. qm. Cuius ratio duplex est sm Ray. Prima ne incidãt in supbiam: pustantes q̃ fides siue religio christiana multũ eis indigeat: vt dicto. c. j. z. c. quoniam. Secunda est: quia non sunt experti status ecclie vel religionis nec sciunt modos psonarum: nec iciunauerunt nec sleuerunt ꝛc. vt patet i dictis. c. vnde tales nec ad minoꝛes ordines pmoueri debent immo nec tonsurari: ar. xix. q. iij. ca. monasteriꝰ. z satis concoꝛ. Gof: z Hosti. z idem intelligitur de neophitis in religione vt dicto. ca. monasteriꝰ. Et si q̃rit cur nõ tollitur irregularitas ista p baptismũ. Ad hoc dicendum sm Ray. q̃ baptismꝰ ita dilatus inducit eam: z ideo non potest eam tollere: qz idem non operatur cõtrarius effectus: vt extra de bap. c. maioꝛes: secus tamẽ est de illo q̃ distulit sic cõmunionem vsq ad talem egritudinem: quia hic non repellit ab ordine. vt. l. dist. c. is vero. Similiter põt ille qui distulit sic baptismum in duobꝰ casibus p dispensationem ordinari. Primꝰ est si post baptismum fides z vita illis pbabilis apparuerit. Secũdus est si raritas clericoꝝ hoc exegerit. vt. lvij. di. ca. si quis. ¶ Quinto modo contrahitur irregularitas p susceptionem iteratam sacramẽtoꝝ characterẽ imprimẽtiũ: vt baptismi: confirmationis z ordinis: vt. l. dist. c. ꝓfirmandum. j. q. j. qõ quidã. de cõse. dist. iij. c. qui bis. Vnde qui scienter rebaptizati sunt vel recõfirmati vl reordinati: seu etiam ignoranter sed post scitũ ratũ habuerunt absq̃ dispensatione pape pmoueri non possunt. Si vo tale sacramentum ignoranter susceperunt vt infantes vel absolute coacti: tales sm quosdam de iure ꝓmoueri possunt: sm alios tamen tutius est dicere q̃ cũ dispensatiõe z hoc vult dictum. c. qui bis. z. c. sequẽs. Si vero qs pbabiliꝰ dubitat facta diligẽti super hoc inquisitiõe: nec certificari põt vtrum aliqũ dictoꝝ sacramentoꝝ susceperit vl non: tũc tal

non efficitur irregularis licz in hoc casu iterret sacramentum: qz nō putat iterarū qō nesciat esse factum: vt de ꝓse. di. j. c. solēnitates. z extra de ꝑsoy. nō. bap. c. venies. vñ dicit dz in forma cū dubitat. Si ñ es baptizat⁹ vel ꝓfirmatus ego te baptizo. Ratio ꝙ ꝓdicte irregularitatis ē ꝓpter iniuriā factā sacramētis: q ꝓsistit in h̄ q sacramentū nō iterandū ꝓpt effectū indelebilē characterꝫ simꝑr iterat.

¶ Septo ꝯbitur irregularitas p solennē penitentiā: vt di. l. c. ex penitentib⁹. vbi plane de h̄. Pro q̄ nota q pnia solēnis de q̄ nunc loquimur nō ponit ab epō vel de et⁹ mādato: nec imponit clerico nisi deposito z fieri dz cū solēnitate q̄ ponit. l. di. c. in capite: vbi eandē penitentiā in forma ꝓsequit ex ꝓcilio Agathen. Nec imponit talis pnia p crimine enormi z vulgarissimo qō totā ciuitatē vt terrā cōmunit. Et ſm Ray. iterari nō pōt: vt de pe. dist. ij. c. reputnt. q̄nis alia q̄libet pnia siue publica siue ꝓuata potest iterari quotiens homo peccat: vt ibi. ca. septies. z. ca. adhuc inst. int. ſz qz hodie talis penitentia non habet⁹ vsu ideo gr̄a breuitatꝫ de ea supsedeo. Ratio ꝙ cur talem impedit ꝓmouendū est. qz nō sunt digni suscipere vasa sacramētoꝝ: qui duduz fuerūt vasa vitioꝝ: vt dicit. in. c. illud. l. di. Secūda rō est ꝓpter scandalum ꝓpli euitandum qui crimē eius agnoscūt. Scandalū ē enī pplo de⁹ tales psonas sup se positas habere: q̄s vltra modum vitiosas ꝓstat esse. vt patet cꝓssium. dt. l. c. de his vero. Tertia rō est timoꝝ ne iterum labant in voraginē vitioꝝ: qui timoꝝ de pastina consuetudine consurgit. lxv. dist. cap. in sacerdotibus. Quarta ratio est. qz non haberent libertatē rep̄hendēdi alios: nam qua fronte peccantē coꝝripere pōt cum tacitus ipe sibi resp̄deat eadem se commisisse q̄ corripit: vt. xxv. di. c. primū. Ꝯ coꝝ. Ray. z Tho in. iij. pōt m̄ cuz eis in minoribus ꝓpter necessitatem vel vtilitatē ecclesiasticam dispensare. dist. l. c. placuit. z hoc p epm exquo nō est ei phibitum in iure: verum tamen publica penitentia nō inducit irregularitatem q̄ ſm Ray. iniūgit pōt p cōfessoꝝ z fit in publico: non m̄ cū ꝓdicta solemnitate vt cum iniūgit pegrinatio p mundū cū baculo cubitali z cum scapulari: banc enī imponere pōt quilibet sacerdos parrochiano suo.

¶ Septimo cōtrahitur irregularitas p obligationem ad aliqđ officiū alicui⁹ curie: z ordinari phibentur nisi ꝑius a curia sit absolut⁹ vt patz. lj. dist. c. j. z. sequēntibus. Pro. q̄ sciēdū q̄ trib⁹ modis possūt dici curiales ſz Ray: Pro mō large dicūt illi curiales q̄ q̄cūq; ꝙditione sunt obligati curie alicui⁹ publice potestatis: siue sint milites siue aduocati siue officiales siue etiā histriones. z generaliter oēs officiū honestū vel inhonestū habentes dū mo curie sunt obligati. Secūdo mō stricte dicunt curiales: q̄ curāt z egerūt honesta officia curie: sic decuriones: iudices z similes: Tertio mō strictius dicunt curiales: qui sez in cā sanguinis sunt officiales: hi nāq; dicūt curiales a cruce: ſz aliq dicunt curiales a cura. Omnes q̄ curiales indistincte ſm Ray. ordinari phibent nisi ꝑius a curia sint absoluti: vt. lj. dist. c. j. z sequēnb⁹. Postq̄ aūt absoluti sunt a curia: tūc se exercuerunt sena vt officiales vel milites q̄ sanguinē hūanū fuderunt: vel turpia z inhonesta vt histriones. nō possunt ꝓmoueri: vt. lj. di. ca. j. z. ij. de ꝓse. di. ij. c. ꝓo dilectione. Si tamē exercuerunt honesta officia sicut iudices: aduocati: rabelliones: et hoc in causa ciuili seu pecuniaria tantum: tūc admittuntur. vt. lj. di. c. ofius. sed in causa sanguinis repelluntur: vt. lj. di. c. aliquās eos. Nam in causa mutilationis vel mortis quicunq; fuerit iudex vel aduocatus ꝓ actoꝝ siue ꝓ reo: cum actor obligat ad talionē: vel assessor officialis vel rector aut notarius sententiam scribens vel ꝓferens seu qui scribit attestatiōes vel legit eas dum publicant⁹: et qui scripserit vel dictauerit līas ꝓo vindicta sanguinis omnes tales ꝓmoueri non possunt: vt dicto. a. aliquantos. z di. l. cap. si quis post remissionem. extra ne cleri. vel mona. c. sententia. Quare etiam ceteri curiales ordinari phibentur: ſm Ray. tres sunt cause ꝓncipales. Prima est: qz quidam ex ꝓdictis vt frequenter irregularitatē contrahunt ex officijs eis commissis. Secūda qz tales q̄q; reperiuntur z sic ecclesia ꝑturbat. Tertia qz ꝓsumitur cōtra eos q̄ nō trāseāt ad clericatū voto religionis sed vt tranquilla dominorū subterfugiant: vt. iij. dist. capu. legem. Idem Goff. z Hostien. z similiter obligant ad rationem ꝓ ꝑsonis secularibus: sicut tutoreꝝ: procuratoreꝝ z similes ad ordines ꝓmoueri non possunt: vt. xxj. q. iij. capi. j. z. iij. extra ne cleri. vel mo. ca. j. z. ij. secus tamen si exercent ea ꝓ ꝑsona ecclesiastica vel etiā seculari sed miserabili: sicut cecus pauper pusillus vidua z filius: qz tales ꝓmoueri possunt nisi aliud

canonicū impediat: vt. lxxxix. dist. c. indicatū. lxxxvj. dist. c. peruenit: xvj. q. j. ca. monachi. ij. Si tamen officiū quod gesserunt finitum est ꝛ tamen adhuc obligati sunt ad ratiocinium tunc ſm Ray. si non mouetur eis questio nec mota est bene promoueri possunt nisi manifestū sit aliquez talem teneri de dolo. Si vero mouet questio de dolo: tunc promoueri nō debet ante decisam litem: vt. lxxxj. dist. c. tantis. extra de obligatis ad ratiocinia. v. ca. in. glo. debet tñ taxari tempus infra qđ questio decidatur. ar. extra qui si. sunt legi. lator. ꝛ qui ma. accu. pos. c. insuper. Si denique questio mouet de culpa tantū: tūc promoueri pōt non obstāte reclamatione actoris: cū lis postea pcederet: sicut prius ꝛ sub eodem iudice. ¶ Octauo crimē mediocre ꝛ notoriū inducit irregularitatē. Pro quo nota ſm Ray. in summa: ꝙ in hoc loco crimen norme dicit homicidiū ꝛ aliqua simonia: ꝛ etiā ſm Goff. heresis: ꝛ q̄dlibz hoꝝ siue fuerit occultū siue manifestū impedit promouendū ꝛ deijcit ꝓmotū etiā post penitentiā. Crimen aūt leue dicit hic illud mortale qđ de se nō inducit depositionē nisi ex cōtumacia post admonitionē: vt ebrietas ꝛ ludꝰ alee: vt ptz. xxxv. di. c. j. vl' strepitus in synodo vt. v. q. iiij. c. in loco: ꝛ similia q̄ reperiunt in iure: talia ergo siue fuerint occulta siue manifesta nec impediunt ꝓmouendū: nec deijciunt promotū: extra de coha. cleri. ꝛ mu. c. vestra. Crimē denique mediocre dicit hic adulteriū furtū: sacrilegiū: piuriū: falsum testimoniū ꝛ similia: q̄ si sunt occulta nō impediūt promouēdum nec deijciūt ꝓmotū: nec indigent dispēsatione: sed sufficit pnia sacramentalis: vt extra de temp. ordi. c. ex tenore. ꝛ. c. quesitū. vbi plane đ hoc ꝛ in glo. Si vero sunt manifesta ꝑ propriā confessionē delinquentis extra iudiciū factā: tunc etiā nō faciūt talem irregularem: q̄uis ille si clericus est suspendi deberet ab officio ꝛ bñficio: vt extra de exces. p̄la. c. q̄ sit graue. Si ꝓinde sunt manifesta ꝑ famā deficiente accusatore ꝛ legitima ꝓbatione: tunc etiā non inducit irregularitatē: vt dicto. c. quesitū: purgatio tñ canonica talibus est indicenda: qua pstita debēt absolui: sed si defecerint in ea debent deponi: vt extra de adul. c. significasti. Si denique sunt manifesta per sniam vl' cōuictionē aut ꝑ euidentiā facti: sic ꝙ nulla ter giuersatiōe celari pōt: tūc inducūt irregularitatē: vt dicto. c. quesitū: pōt tñ in hmōi mediocribus notorijs in iure vel de facto in tali irregularitate per cp̄m dispensari ſm Innocē. in glo. sunper dicto. c. ex tenore. Infames etiam taz de iure q̄z de facto repellunt a ꝓmotione dignitatū ꝛ ordinū: vt. lj. di. c. qui in aliquo. de regu. iur. c. infamibus. li. vj. Idem Ray. infamis de iure est: quem ius ponit esse infamem vt qꝛ cōuictus est de facto: vel qui pugnat in arena cū bestia pro lucro ꝛ hmōi: vide đ hoc plura. iij. q. vij. c. infamis. precipue in. §. porro, in textu ꝛ glo. Infamis aūt facto dicitur ille cuius apud bonos ꝛ graues grauata est opinio super aliquo crimine: de quo grata breuitatis supersedeo. Ad laudem dei.

¶ De irregularitatibus que contrahuntur per ecclesiasticarū censurarū violationem. ¶ Sermo xxxj.

Non occides. Exo. xx. Tertio contrahit irregularitas ecclesiastice censure violatione. ¶ Unde breuiter hic prosequendo quādo qualiter ꝛ vtrū excōicatus: suspensus vel interdictus durāte excōicatione: suspensione vel interdicto celebrans: aut diuinis vel ecclesiasticis officijs se immiscens irregularitatē incurrit. Omissis diuersis opinionibus sciendū est: ſm ꝙ notat Joh. calđ. An. de bu. Item Tho. Pe. de palu. ꝛ Guil. ꝙ si celebrans aut vtens officio ordinis est mulier siue laica siue religiosa seu q̄liscunq; sit nō efficit irregularis: qꝛ cū non sit capax ordinis clericalis: in eam nō cadit irregularitas per quā quis impeditur ab ordine vel ordinis officiū celebrare: ꝛ hec ratio sumitur ex. c. hec aūt imago. xxxiij. q. v. ꝛ extra. ca. debitū. de biga. Hinc est ꝙ si mulier excōicata vel interdicta vel in loco interdicto: vel indebite tractet officia sacra. temere quidē agit ꝛ puniri debet: vt de pe. ꝛ re. c. noua. non tñ efficit irregularis. Si vero est virilis ꝯditiōis sed furiosus: infans: vel dormiens hoc agit: nō est irregularis nec peccat: vt ptz supra. Si proinde sane mentis est: sed laicus siue religiosus siue secularis ꝛ cū solenni p̄paratu alicuius ordinis celebrat aut exequit actum alicuius ordinis: tunc videt ꝙ sit irregularis: licet hoc iudicatur esse rigorosum: vt de cleri. non ordi. mi. c. j. nec cum tali vt promoueri valeat alius q̄z papa dispensare pōt: sicut ꝛ cū ordinato ac suspenso celebrāte alius q̄z papa nō dispensat: ꝛ ergo idē est in isto casu: sed hoc intelligendū videt tantū de ordinibꝰ sacris ꝛ in

apparatu solenni: cum officia minorum ordinum licite fm Tho. in. iiij. & alios doctores exercere possint: etiam ab his qui non sunt ordinati in illis. Hinc si hoc agit sine apparatu solenni nō efficitur irregularis. Si preterea clericus est: tunc aut celebrat in ordine quē non habet: & hoc agens in ordinibus sacris iudicatur irregularis. De subdiacono tamē dicit Guil. q si est in minoribus cantare potest epistolam: dūmodo sine solennitate: & addit Innocen. q hoc est licitum quando deest subdiaconus: & tunc etiam cantet sine ornamentis subdiaconi. Solennis autem apparatus subdiaconi videtur esse manipulus. Dicit enī Pe. de palu. in. iij. q tunicellam licet etiā nō subdiacono portare: quia non est ei propria vestis sicut manipulus quem nullus inferior subdiacono portare debet: hec ille. Unde si talis cantet epistolā cum tunicella sine manipulo tantū nec porriget calicem diacono vel sacerdoti: quod est proprium off. cum subdiaconi & principalis actus ordinis illius: & vbi est consuetudo q etiā in minoribus constitutus illo modo cantet epistolā: non videt ex hoc irregularis: secus tamen vbi cū manipulo vel porrigendo calicem: vel vbi nō est mos q aliquis cantet inferior subdiacono. De aliis mi ordinibus superioribus non est dubiū q incurritur irregularitas. Si itaq clericus celebrat in ordine quē habet: sed est excōmunicatus ex cōicatione maioris: vel celebrat aut officiū exercet diuinū in loco interdicto ab homine vel a iure: nunc efficit irregularis & indispēsabilis nisi per papā: vt de senten. excō. is qui. lib. vj. Dicit tamen Guil. q in minoribus ꝓstitutus ministrando seu officiū suum etiā cum solennitate exercendo cū est excōicatus non efficit irregularis: qz illa duo. c. si quis epūs. j. & ij. q ponunt. xj. q. iij. non loquunt de eis: vt patet intuenti: & pene sunt restringende: secus enaz est de subdiacono: vt iam dictū est. Credunt enam quidam q subdiaconus excōicatus epistolā sine solennitate legens vel diaconus vl etiā presbyter nō incurrat irregularitatē. Si autem talis clericus est suspensus: stricte sumendo suspensionē scz quo ad se & quo alios & hoc ab hoie seu iudice: sed ignorat ignorantia probabili: nō non efficit irregularis: & hoc est verū si se ignorat probabiliter excōicatum suspensum vel interdictū: non ignorantia iuris sed facti: ar. de excōmunicato. xj. q. iij. si qs episcopus. j. & ij. & de suspenso & interdicto: ar. de senten. excom. c. cum medicinalis. li. vj. & vlti. & ibi glo. penul. & per Innocen. Hostien. & Jo. an. de sen. excom. c. cum illorum. in glo. j. Idem Hein. boyc. Si tamen ignorat ignorantia crassa & supina: nūc si sentēcia excōicationis suspensionis vel interdicti fuerit nulla: de quo vide plures casus per Jo. de sen. excō: c. solet. in fi. & c. licet. li. vj. & tunc non efficit irregularis: vt est expressum extra de appel. c. ad presentiā. & c. dilectus. in fi. & extra de senten. excom. c. solet. in fi. & eo. ti. ca. solet. li. vj. & hoc in sententia excōmunicationis notat Innoc. in dicto. c. ad presentiam: & Joh. an. in nouel. la. dicentes etiā q licet talis ab aliis sit vitandus vt ibi: ipse tamen nō debet se gerere pro excōmunicato: qz fm veritatem talis nō est ligatus: sed intelligunt sane p̄dicta de sententia que est nulla: que scz nec ligat apud deū nec apud ecclesiam: licet quandoq; de facto tolleretur: vt no. extra de testi. ca. dilectus. secus tū est de sententia iniusta: que licet nō liget apud deum: ligat tamen apud ecclesiā: que sententia semper est timenda: vt. xj. q. ca. j. et. ij. & per cōsequens obseruāda: alioquin sententiā suā pastoris videret cōtemnere: & sic ligaret propter contemptū: vt ibi. ca. audi de eniq;. §. cum ergo. Porro siue sententia fuerit iusta siue iniusta si se immiscet aliquo officio nulli ordini deputato seu quod nō competit ratione alicuius ordinis. sicut est officiū magistri scholarū aduocati: tabellionis: iudicis: benedicentis mēsam vel legentis in mensa lectionem & similia non est irregularis. Similiter si se quidem immiscet officio ecclesiastico & spirituali: sed ea tantū facit que sunt non alicui ordini vel officio deputata: nec a iure nec a ꝓsuetudine: nec etiam ecclesie cōstitutione: sicut si cantat responsoria vel legit lectiones: non est irregularis: vnde videt q si in aliqua ecclesia sit cōsuetudo q sine distinctione ordinis quiscq; legat epistolā portat cereos: vel quid aliud faciat pertinens ad aliq̄d officium: nō esset irregularis qui facit illud officiū: quia cōsuetudo attendit in sacramentis & ecclesiasticis officiis: vt de cele. miss. c. pernitiosus: fm Innoc. Hostien. & Jo. an. & Spe. Idem excōicatus: suspensus vl interdictus qui recipiūt aliquem in canonicū q̄ facere possunt: de rescrip. c. capitulū. & notat Bern. Innoc. & Hosti. de p̄ben. c. pro illoz glo. penul. Idem de religiosis mendicantibus suspensis a receptiōe quorūlibet ad professionem sui ordinis: iuxta. c. non solū de regula. li.

vſ.q; tales ꝓpter hoc non sunt irregulares ꝑ pmissa:ꝛ h̄ notat Jo.an.in nouella:ibi sup verbo:suspensus ly Hostiꝫ in h̄ vltimo Jnū tenere videat:de re iudi.li.vj.ꝛ male. Si ꝓ terea clericꝰ imiscet se his q̄ sunt ordini certo deputata:ꝛ hoc cū solēni apparatu:tūc si ē excōicatus excōicatione maioꝛ:fit ꝑ h̄ irregularis siue sit excōicatus ab hoie siue a canone fm Jnno.Host.ꝛ Spe.ꝛ a solo papa relenari pōt.vt de re iudicata.c.cū eterni.§. sciturꝫ.li.vj.ꝛ di.c.cū medicinalis:enā si fuerit sntia iniusta:secus si nulla vt dictū est:secꝰ tñ de excōicatiōe minoꝛ:vt.c.si celebrat: extrade cle.ex.mi. Quidā tñ dicūt:q ly nō requ rit dispensatio papalis:tñ requirit dispēsatio epalis:vt de cleri.cōiu.c.sanc:ꝙ. vel saltē eius q̄ ab excōicatione minoꝛ pōt absoluere sicut unus dictū.c.si celebrat:ꝛ h̄ obtinet iā cōsuetudo fm Host.Jnno.ꝛ Jo.an. Similiter ille qui in ecclesia sanguinis vl seminis effusione pollutꝰ:vel q̄ pcussus excōicatione maioꝛ innodatus sciēter celebrare pesumit ly in hoc temerarie agat:irregularitatꝫ tñ laqueū cū h̄ iure non sit exp̄ssum nō incurrit:vt ō sen.excō.c.is.q̄.li.vj.ꝛ de h̄ ꝑ Jnno. de excess.pla.c.fi. Si ꝓ talis imiscēs se his q̄ sunt ordini certo deputata cū apparatu solēni fuit suspēsus tñ a bficio:tūc dicit Hen. boyc.talē nō esse irregularē celebrando vel diuinis se imiscēdo:qꝛ hoc nullo iure cauet de elec.cum in cunctis.§.clerici.ꝛ.c.cū Vinton̄.ꝛ ca.statuimus. Jtem.li.vj.de concessi. ꝑben.c.quia diuersitatem.ꝛ hoc tenent Jnoc.ꝛ Hosti.in dicto.ca.si celebrat.ꝛ Bern. eo.ti.cap.latores ꝛ Spec.ti.de lega.§.iuxta ꝓsinonos.℣.item nota q̄ suspensus:immo talis celebrans vl se diuinis immiscens metꝛ:q̄n illa sunt in nostris officijs granoꝛa:q̄ licꝫ impendere non tenemur tñ causa dilectionis impendimus:vt.xxviij.q.j.c.ꝛ iam nūc circa medium:vbi dicit: Multa aūt sunt facienda non iubente lege sed libera charitate ꝛ ea sunt in nostris officijs granoꝛa:q̄ cuꝫ licerent nobis etiā nō impendere tñ causa dilectionis impendiū. Sitr suspēsus tñ a pō tificalibus diuinis se immiscēdo vel sine pontificalibꝫ celebrando non est irregularꝫ:qꝛ h̄ iure non cauetur:ꝛ pene sunt restringēde:vt de pe.dis.j.c.pe. Vñ pontificalia non sunt de substantia ordinis vel officij:qꝛ sine eis q̄libet officium fieri pōt.vnotat Jnno.i dicto c.medicinalis. Idem spe.ꝛ cardinalis:quoꝝ opinionem Hen.boyc.credit esse verā. Ad autem Host.Jrū tenet in dicto.c.medicinali hoc intelligendum ē q̄ cū ab officio seu ordine pontificali:id est epali fuerit suspēsus:tūc officio ordinis episcopalis se imiscendo fieret irregularꝫ:ꝛ h̄ notat Genzelinꝰ i extrauag. Joban.xxij.q̄ incipit:suscepti regiminis ad fi.super verbo a pontificalibus vbi dicit q̄ suspēsus a pōtificalibꝫ phibet ab his q̄ sūt sibi alis vt pōtifici pmissa ꝛ dependēnbꝫ ab eis puta a bordinū celebratiōe frontis chrysmatiōe:basilicaꝝ seu virginū ꝓsecratiōe:missē cū mitro ꝛ baculo celebratiōe:ꝛ sitlr:nō aūt ab alijs puta a misse celebratiōe sine ornamentis pōtificalibꝫ celebrare pnias dare ꝛ sitlr q̄ cōpetūt ei rōe sacerdotalis officij:vt sēcut Lōpost.extra de ꝓsue.c.cū dilectꝰ.ꝛ Bern. de offi.dele.c.sane. Et addit Jo.caldrini:q epūs suspensus vel interdictꝰ a pontif.calibꝫ si exerceat officium sacerdotis etiā cū pontificalibus non est irregularis:ꝛ sic intelligit dictum Jnno.in dicto.c.medicinalis.vbi dicit q is cui sunt interdicta tñ pontificalia:si celebrat vel officium exercet in infenoꝛi ordie non est irregularis:qꝛ hoc iure non cauet:ꝛ pene non sunt extendende:de sen.excō.is q̄. li.vj. Verūtamen suspensus ab officio sacerdotali non potest vti pontificali etiā aliter q̄ in missa:quia interdicto officio vno oīa sibi censentur interdicta q̄ sine illo nō ꝓsset explicare:sed sine sacerdotali officio non potest explicare pontificale. Jtem suspēsus a sacramentoꝝ ꝓceptione vel ptipatiōe si clericus celebrat vel diuinis se immiscet:fm Hen.boyc. nō ē irregularis:vt est exp̄ssum in dicto.cap. si celebrat:qꝛ participare sacramentis nō est officij vel ordinis eo q̄ etiam laici ptipant eisdem. Si tñ esset suspēsus a collatiōe sacramentoꝝ vel etiam ptatus:tūc mistrando ea in officio suo vt ꝓtius efficeret irregularis: nisi ministraret aliqua sine solēnitate q̄ in casu necessitatis etiam laicus mistrare potest: vt patet de baptismo Sitr suspensus ab ingressu ecclesie fꝫ Jnno.Spe.ꝛ Hen.boyc. si intrat ecclesiam non efficit irregularis:qđ intellige verum nisi in ecclesia se diuinis ingesserit:vt de sen.ex.is.cui.li.vj. Sic suspensus ab aliquo certo officio si se immiscet alio officio ꝙ illi a quo suspensus est:tūc nō ē irregularis:vt de sen.ex.ca.ij.ibi de ministerio sibi interdicto. Idem Jo.an.in dicto.c. is q. ¶ Et nota generaliter q̄ de ꝑsona interdicta idem ꝓ omnia dicendum est sicut de persona

suspensa: q; tale interdictū non differt a suspē sione. ¶ Scōo nota q; ea q̄ dicta sūt de suspē siōe a iudice: generaliter intelligūt q̄ncūq; mō fuerit suspēsi siue simpliciter seu ad ipius determinatū vl̄ indeterminatū siue etiā rōe crimis defect⁹ vl̄ infamie. Putāt em̄ doctores tales durante suspensiōe celebrātes esse irregulares: nec posse cū eis dispēsari msi p papā: ar. ad hoc. xj. q. iij. c. si dns ꝑsbyter. ⁊ dicto. c. cum medicinalis. ¶ Porro si quis fuerit suspēsus a canone ꝺ̄ fit triplici rōe. Primo rōe crimis ⁊ tunc si simplr̄ est suspēsus celebrādo fit irregularis: vt. xj. q. iij. c. si dns epūs: sil̄r si suspē sus ē ad tpūs determiatū: tūc infra illud tempus celebrando efficitur irregularis. Si ꝑo suspēsus est ad tempus indeterminatum cū condītione donec sanisfaciat: sicut in. ca. si dns ammodo. lxxxj. dist. ⁊ de cohabi. cleri. et mu: c. sicut. ⁊ in clemen. de dect. ca. j. ⁊ tūc fm Jo. and. licz quidam contradicant: verius tamē est q; sic suspensus ante absolutionē celebrās efficitur irregularis: quia in hoc factum indi eis est necessarium vt habeatur pro absoluto vt no. de. eta. ⁊ quali. cap. cum bone ꝛ̄ sic cuz factum hominis sit necessarium: sequitur q; ad suspensionem dei canon aliquid addit: vt in dicto. c. sicut. quod bene ꝓbatur de panl̄. c. episcopozum. li. vj. Si aūt suspensus est cū condītione donec penitear: sicut in. ca. ostius. de elec. ⁊ in. capi. j. de his que fi. a ma. parte ca. tunc equum est tenere q; interim celebrando non fit irregularis: quia talis videtur suspensio dei tāum ad quam nihil addit cānō nec vt habeaf ꝑ sublata factum aliquod indicis est necessarium: et ideo dicendum est ꝺ̄ eo sicut de suspensione dei tm̄ cum eadem sit ratio. Similiter si est suspensus a canone q; ad se tm̄ vt excommunicat⁹ minozi ex cōmunicatiōe vel ꝓmotus per saltum non est irregularis: primum patet in dicto. c. si celebrat. secundum patet. lij. dist. ca. sollicitudo. sz hoc vltimum sane intelligendū est q; celebrando vel officiando in ordine ad quem per saltuz est promotus non est irregularis. Secundo quis suspenditur a canone ratione alicuius defectus vt est defectus ordinis sicut clericus per saltum ꝓmotus q̄tum ad ordinem obmissum cui⁹ si exerceat officium anteqū illū recipiat est irregularis: sicut prius dictum ē de laico diuinis se solenniter immiscente: vl̄ talis suspensus est ratione defectus alterius sicut bigamus illeguimus corpore vitiatus a non suo episcopo: vel aū legitimā etatem ꝺ̄ dinatus. Et hoc in casu concordant omnes doctores q; talis celebrādo nō fit irregularis sz qz ꝺ̄ nō inuenit expssū in iure: vt de sen. excō. c. is qui. li. vj. ⁊ ideo tales nō incurrūt nouaz irregularitatē si celebrāt aū dispensationem obtētā: ⁊ ꝺ̄ seruat romana curia: qz cū in cēria mandat cum tā ordinariis in suprādictis defectib⁹ dispensari nil dicit de irregularitate quā incurrissent ex celebratione ante dispē sationem: vt patet: lvj. dist. c. aplica. ⁊. c. cenomanensem. Stulus aūt curie attendus est vt de cri. fal. c. q̄ grauī. Nec obstat q; ordinatio iam facta ante legitimā etatē vl̄ a nō suo epo fuerit cū peccato: qz principalis cā ꝓpter quam dicim⁹ tales suspensos esse defectus fi peccatum: ergo rōne defect⁹ nō crimis talis debet censeri suspensus: et ex hac rōne puto q; licz irregularis ex celebratione duinozum sit suspēsus a canone ꝓpter hmōi irregularitatem si tamē alīs nō est suspēsus a iure vel ab homine: puta ꝺa sint absolutus ab excōi canone vel suspensione sed nō fuit cū eo dispensatum in irregularitate: vel etiā nō suspē sus contraxit irregularitatem. ꝺa celebrauit in loco interdicto: tunc tales ex noua celebratione postea facta in loco non interdicto non incurrit nouā irregularitatē: cū bot non sit expssum in iure: vt dicto. capi. is qui. Tertio ꝺs suspenditur a canone rōne infamie vl̄ scandali: ⁊ talis celebrando nō efficit irregularis: vt extra de cle. pegri. ꝓ totum: ꝑcipue c. iij. ⁊ de homi. c. ex lr̄is. tunc enim ꝓprie non est suspensus quo ad se ⁊ quo ad alios: vt patet dicto capit. iij. Unde dicit Hein. boyc. q; suspensi non quo ad se sed q̄ ad alios tm̄ sic pegrini ⁊ ignoti clerici: tales non sunt suspensi quo ad se nec ab homine nec a iure: et ideo sine peccato celebrare possūt dummō essent in loco vbi celebrare possent: sz plebes suspē se prohibue sunt audire eoz officia fm Jnnocen. ⁊ ideo illi bñ faciunt abstinendo ꝓpter infamiam q̄ pōt esse ꝺ illū vl̄ vt scādalū euitet nō tm̄ peccare videm̄ postq̄ talis sacerdos pegrinus a prelato ecclesie in q̄ celebrat admissus fuerit quia subditoz non est diuidicare vtrum se legitime ꝓbauerit sacerdotē idoneum. Ex dictis etiā sequit fm Jnnoc. q; illi quoz crimina sunt notoria: ꝺ etiā post penitē tiam ꝓhibent celebrare ꝓpter scādalū ⁊ infamiam: vt ō coha. cle. ⁊ mu. c. fi. si celebrāt aū dispensationem nō incurrūt nouā irregulari

tatem. Et ex allegatione quã facit intelligere videt etiã de notorio fornicatore: qõ prium est tenere: ꝛ qõ no. in ca. j. de sen. ex. lib. vj. intelligatur de notorio fornicatore ante penitentiã celebrante: ne videat sibi ipsi cõtrarius: ñ de rigore sola penitentia nõ tollit suspensionẽ canonis in notorio fornicatore: vt videt expressum. l. di. c. puenit. qz requirit factũ iudicis: vt sup̃ dictũ est de suspensiõe a canone donec satisfaciat: sed absolutiõe facta a sententia canonis a qua põt hoc casu ep̃us absoluere: qz cõdutor canonis sibi non seruauit si peniter remanente irregularitate quã ꝓtraxit bmõi fornicator notorius ex celebratione diuinoꝝ. Dicit eni Jnno. q talis celebrans anteq̃ penitet efficit irregularis indispensabilis nisi per papã: sed anteq̃ secũ dispenset si celebrat penitens: id est omissa cõcubina nõ cõtrahit nouã irregularitatez ex illa noua celebratione. Deniq; nota generaliter q licet bigamus: illegitimus: corpore vitiatus: ordinatus antelegitimã etatem: ordinatus a nõ ep̃o suo: ꝛ sic de alijs celebrando nõ efficiunt irregulares: si cũ ꝓterea fuerit eis a iudice interdicta celebrano: ꝛ nihilominus ante dispensationẽ vel interdicti relaxationẽ ingererent se diuinis in officio suo vt prius efficerent irregulares ꝛ sic vt breuius ponit patet de nota irregularitatis. Ad laudem dei.

¶De homicidio qõ fit solo affectu per inuidiam ꝛ de peccato inuidie.

¶Sermo xxxij.

On occides. Exod. xx. Jam

n deniq; de tertio modo occidendi ꝓximũ vel seipm̃ succinctus sermo p̃ curratur: quod scz homicidiũ fit corde vel affectu. Sic eni tertio modo ꝓceptũ hoc exponi põt: non occides: id est corde vel affectu non reuolues quo vita ꝓximi vl tua corporalis vel spiritualis indebite perimi vel detrimentũ pati desideres. Tertiũ igit genus homicidij ꝓsequendo sciendũ est: q illud homicidiũ cordis grauius est q̃ homicidiũ corpis: q̃ tirania ꝑstantior est corpe: per inuidiã nanq; ꝓximã occidit animam ac ꝓximoꝝ insidiat vitã saltẽ per affectũ: de q̃ homicidio dicit Sap̃. ij. Jnuidiã eni diaboli mors introiuit in orbem terrarũ: imitant eũ illũ qui sunt ex parte eius sic p odiũ affectũ mortifero ꝓximũ interimit animã: ac ꝓximoꝝ tã anie q̃ corpis q̃ ne mortem. Vnde dicit .j. Jo. iij. Qis qui odit fratrem suũ homicida est: ꝛ scis q ois homicida nõ habet vitã in se manentẽ glo. ibidem ꝛ si viuens inter sanctos per fidẽ viuere cernit: imperpetuũ ñ cũ Cayn damnabit. Vñ hoc mõ tam pueri q̃ mulieres ꝛ etiã sequaces iudeoꝝ ꝛpm crucifigentiũ facti sunt homicide dñm iesum odientes: sicut ꝛ iudei hodierni ꝑdecessoꝝ suoꝝ imitantes vestigia fiũt adhuc homicide ꝑ affectũ: de quib; dicit Sap̃. ij. Jpsi vero homicide thesaurizauerunt sibi malũ insipientes ꝛ maligni oderũt sapientiaz ꝛ retacti sunt in cogitationib; suis. ¶ Quanctũ igit ad ꝓmũ peccatũ: scz inuidie dicit Aug. sup̃ Gen. vij. q inuidia est dolor alicne felicitatis: cuius peccati malitia ex hoc cõsideras ri põt. qz peccatũ hoc ortũ habet a ꝓpria malitia absq̃ culpa ꝓximi: qđ est vitiũ oino diabolicũ: sicut dicit Aug. li. de doctrina x̃piana Jnuidia vitiũ diabolicũ est: quo solo reus est ꝛ inexpiabiliter reus: non eni dicit diabolo vt damnet: adulteriũ cõmisisti: furtũ fecisti: villã alienã rapuisti sed hominũ statum inuidisti: cuius inuidia mors intrauit in orbem terrarum quẽ imitant omnes inuidiosi: qui dicunt esse ex parte eius: eo q nulla carnali delectatione ꝓuocante sed solo spiritu diabolico suggerente cõspirant inuidias: rancores: detractiones: suspiciones ꝛ similia semina mentis amaricare. Cum eni cetera peccata dulcedinis aliq̃d corrupte menti conferre noscunt solum istud vitiũ amaritudie tabescẽte repletũ marcescere cogit ꝓpriũ subiectũ: qđ in ꝓmoꝝ ꝓsperitate cruciat velut infernale tormentũ: vnde dicunt inuidi ꝑticulariter amici diaboli: qz ſm Tullij. Amici sunt qui habent idem velle ꝛ nolle: sic inuidi cũ diabolo videntur habere idem velle ꝛ nolle: cũ vteriq; mala velit ꝛ bona respuit letaturq; de ꝓditione hoim. Hic eteni vitiũ boc cuz oibus spiritibus reprobis tã rationabilibus q̃ intellectualibus pseuerabit in eternũ: sicut ecõtra charitas sancta non excidet a saluãdis imperpetuũ: vnde descendentib; in lacũ sola cõcomitabit inuidia ꝛ ei⁹ pessima filia scz odiũ: ꝛ sicut charitas obtinebit principatũ in celicis incolis: sic inuidia in reprobis spiritib; : iuxta illud ps. cxj. Peccator videbit ꝛ irascet ꝛc. ¶ Hic primo queri põt: vtrum inuidia est dolor vel tristitia: sicut senure videtur Aug. in auctoritate ꝓdicta: ꝛ Damascc. li. ij. vbi ponit inuidiã esse ꝑticulariter tristitiã: ꝛ dicit: q inuidia est tristitia in alienis bonis: cum tamen obiectum tristitie est

malū: sed obiectum inuidie est bonū: qꝛ causa
tur ex aliena felicitate: vnde memoria bonoꝝ
habitoꝝ est causa delectationis: nō igitur est
causa tristitie: qꝛ oppositoꝝ nō est eadē causa
est tñ causa inuidie. Dicit eni Grego. in. v. mo
ral. de inuido loquens. Tabescentē mentem
sua pena faciet quā felicitas torquet aliena.
Ad hoc rñdet Tho. scđa 2ᵉ. q. xxxvj. ꝙ obie
ctū tristitie est malū propriū. Contingit autez
id qđ est alienū bonū apprehendi vt malū ꝓ
priū: ⁊ fm hoc de bono alieno pōt esse tristitia
sed hoc cōtingit dupliciter. Vno mō qñ quis
tristat de bono alicuius inq̄tum iminent sibi
ex hoc pericula alicuius nocumenti: sicut cū
homo tristat de exaltatiōe inimici sui timens
ne ledat eū: ⁊ talis tristitia non est inuidia sed
magis est timoris affectus: vt dicit phs in. iiij
rhetorice. Alio modo bonū alterius estimat
vt malū propriū: inq̄tū est dim nutiuū ꝓprie
glorie vel excellentie ⁊ hoc mō de bonis alte
rius tristat inuidia: ⁊ ideo p̄cipue de bonis il
lis inuident in quibꝫ est gloria ⁊ in q̄bus ho
mines amāt honorari ⁊ in opiniōe esse: vt di
cit phs in. ij. rhe. ¶ Ad maiorē tñ euidentiam
sciendū fm Tho. ibidē: ꝙ talis tristitia de bo
nis alienis quatuor modis cōtingere pōt. Vn
o modo qñ dictuz est aliquis dolet de bono
alterius inq̄tum ex eo timet nocumentū vel
sibi ipsi vel etiā aliis bonis: et talis tristitia nō
est inuidia vt dictū est: vnde pōt esse sine pec
cato. Dicit enim Grego. xxij. moral. Euenire
plerūq̄ solet vt non amissa charitate nos ini
mici ruina letificet: ⁊ rursum eius gloria siue
inuidie culpa cōtristet cū ruente eo quosdā be
ne erigi credimus: ⁊ ꝓficiente illo plerosq̄ in
iuste opprimi formidamus. Hinc dicit Pro
uer. xxix. Cū impij sumpserint principatū ge
met ꝓplus: ⁊ talem tristitiā ondit Abachuc
ꝓpheta ꝯtra Nabuchodonosor regē babylo
nis ꝓsperitatē illius tēporalem admirans: cū
esset idolatra pessimus cū omni populo suo.
Vnde. c. j. conquerit dño dicens. Vsquequo
dñe clamabo scz in oratiōe cōtra Nabucho
donosor tēpli destructorem ⁊ ciuitatis ⁊ vt di
cit Lyra. Sequitur. Vociferabor ad te vim
patiens: scz in oppressione populi ⁊ nō salua
bis: quare respicis contēptores tuos cōferen
do: scz eis potestatē ⁊ gloriā temporalem: ⁊ ta
ces impio cōculcante iustiorem se scz iudeos
talis igitur tristitia nō est inuidia sed potius
nemesis: qꝛ nemesicus tantū tristat de bono
inique agentiū: iuxta illud ps. lxxij. Zelaui su
per iniquo ⁊c. Inuidus aūt tristat de bono
eoꝝ etiā qui sunt digni: verūtamē vt dicit glo.
super Abachuc. j. Non debemus sup hoc tur
bari videntes a principio mūdi ab impio Ca
yn occisum Abel iustū: exultante Jacob re
gnare in domo patris sui Esau: ipse quoq̄ cir
ca quē hec querela dirigit a iudeis crucifigit
⁊ barrabas latro dimittit. Secūdo mō quis
tristat de bono alterius: non quidē ex eo ꝙ al
ter hz bonū illud: sed ex eo ꝙ nobis deest bo
nū illud qđ alter habet: ⁊ hoc est ꝓprie zelus:
vt dicit phus. ij. rhetorice. Pro quo nota: ꝙ si
zelus ille cōsistit circa bona honesta vel virtu
osa: tunc laudabilis est: fm illud. j. Corin. xiiij.
Emulamini spiritualia: sic Esaias ꝓpheta:
vt ptz eiusdem. vj. Videns dñm sedentē sup
soliū excel. ⁊ ange. cōci. scz sanctus dñs deus
exerci. interno dolore tactus ait: ve mihi qꝛ ta
cui. s. a rep̄hensione Ozie regis: qui scz tunc a
dño sedente in solio tanq̄ ad iudiciū suscepit
vindictā lepre: eo ꝙ officiū sacerdotale sibi
voluit vsurpare. Sequit: quia vir pollutus
labijs ego sum. Sicut eni polluunt labia di
cendo qđ nō decet: sic etiā tacendo qđ dici de
beret: ⁊ sic pollutus labijs erat ac per conse
quens indignus laudare deū. De hoc etiā ze
lo scribit Hiero. ad Aletā de instructiōe filie:
Habeat inquit socias cū quibus adiscat: qui
bus inuideat quarū laudibꝫ mordeat: sic eni
vnusquisq̄ laudabiliter alioꝝ exemplis opti
mus excitari debet ad proficiendū in bonum:
hac nanq̄ ratione reor esse preceptū a dño:
luceat lux vestra corā hoībus vt videant opa
vestra bona ⁊c. Si vero zelus ille fit de bonis
tēporalibus: tunc potest esse sine peccato: pro
pter finem intentū debite circūstantionatū vl
etiā cum peccato: si finis est inordinatus vel
affectus immoderatus. Tertio modo tristat
aliquis de bono alterius inq̄tum ille cui bo
nū accidit eo indignius. que quidē tristitia nō
potest oriri ex bonis honestis: ex quibus ali
quis iustus efficit: sed sicut phs dicit. ij. rheto
rice. est de diuitijs ⁊ similibus q̄ possunt equa
liter prouenire dignis ⁊ indignis: ⁊ hec tristi
tia fm ipsum vocatur nemesis: ⁊ pertinet ad
bonos mores: sed hoc ideo dixit: quia conside
rabat ipsa bona temporalia fm se: prout pñt
magna videri nō respicientibꝫ ad eterna: sed
fm doctrinā fidei temporalia bona que ꝓue
niunt indignis ex iusta dei ordinatione dispo
nunt: vel ad eoꝝ correctionē: vel etiā ad eoꝝ
maiorem damnationē. Nam q̄tum ad primū

refert magister Guil. parisien. in li. de volucr so corporali: de quodā qui ꝯto floruit ꝓsperitate tanto creuit malitia. Tandē ñ ad epatū electus: stupens de bonitate diuina: q̄ malitiā suā grata ꝓsperitate ꝓsequi videbat seseq; ad hoc off cū recognoscēs indignissimū episcopatū refutauit ⁊ in gratiarū actione in pcessu fuit ruē se dño fideliter ꝓsecraut. Quātum ergō ad fm dictū est dñi epulom. Fili recordare q̄ recepisti bona in vita tua. Chrys. ibidē. q. dicat: sicḋ boni fecisti vnde ꝓmiū ō beretur: oia recepisti in illo mūdo epulans diues: oblectatus successibus ꝓsperis: vt sic nihil minuat ex meritis in futuro de penis eternis. Hinc ꝓpheta Job ꝓnus velut humanū aliḋ passus admirans sup bis ꝓsperitatibus impioꝝ dñi iudiciū ait: eiusdē. xxi. Quare viuunt impij sublimati cōfortatiq; diuitijs: semen eoꝝ ꝑmanet coram eis: domꝰ eoꝝ secure sunt ⁊ pacate ⁊ nō est virga dei sup illos: bos eoꝝ cōcepit ⁊ nō abortiuit: vacca peperit ⁊ nō est priuata fetu suo: egrediunt quasi greges paruuli eoꝝ ⁊ infantes eoꝝ exultāt lusibus. Tandē vero rñsione sua diffinitiua subinfert cōclusionē dicens. Ducūt in bonis dies suos ⁊ in puncto ad inferna descendūt: qui dixerūt deo. Recede a nobis scientiā viarū tuarū nolumus. Sic ps. in ꝑsona pusilloꝝ ꝓrumpens in vocē admirationis ait in ps. lxxij. Quā bonus israel deus: q̄ est. lxxiij. Ecce ingt ipsi peccatores ⁊ abundātes in seculo obtinuerūt diuitias: ⁊ dixi: ergo sine cā iustificaui me. ⁊ lauabo inter innocentes manus meas. ⁊ fui flagellatus tota die ⁊ castigatio mea in resipiscens subdit: si dicebā narrabo sic: Ecce nationē filioꝝ tuoꝝ reprobauī: existimabā vt cognoscerē hic la. est ante me donec intrem in sanctuariū dei: ⁊ intelligam nouissima eoꝝ. ⁊ ḋd ibidem intellexit subdit: quō facti sunt ingressi in desolationē subito defecerūt perierunt ꝓpter iniquitatē suā. Sed qualiter ingressi: velut somniū surgentiū dñe in ciuitate tua imaginē ipsoꝝ ad nihilū rediges: vñ dicit apostolus in alio ps. xxxvj. Vidi impiū sup exaltatū ⁊ elevatū sicut cedros libani: sic ꝑtransiui ꝓsperitate: ⁊ transiui glo. ad nouissima eoꝝ ⁊ ecce nō erat sic potens: diues: gloriosus: deliciosus: ⁊ hoc ꝯtum ad corpus: quesiui eū sic ꝯtū ad animā: ⁊ nō est inuentus locus eius sic in sorte iustoꝝ: custodi igit innocentiā sic ad ō um: ⁊ vide equitatē ꝯtū ad ꝓmiū: q̄m sunt reliquie hmōi pacifico. Cū igit bona tpalia ꝯdant: eiā impijs vel ad correctionē vel ad maiorē dānationē caduca sunt ⁊ transitoria: immo pene nihil in cōparatione ad bona eterna: q̄ im bonis ꝓseruant in ꝑmiū: iō talis tristitia ꝓhibet in sacra scrip. fm illud ps. xxxvj: Noli emulari. i. imitari in malignantibus: neq; zelaueris. i. invidias facientes inique ⁊ ꝓsperantes. Dicit enī Lyra q̄ hūc psal. fecit Dauid: oñdere volens q̄ ꝓsperitas malorū sit ꝓtenenda ⁊ afflictio iustoꝝ appetenda: tūc enī multi videntes Saul impiū ⁊ doech eius armigerū ꝓtra Dauid ⁊ fautores eius inique agentes ac in oībus ꝓsperitatē habentes. Dauid autē cū suis iniuste affligi: ⁊ ñ aduersitatibus ꝑmoueri declinabāt ad malū recedentes a deo quasi deus curā de actibus humanis nō haberet: quibus Dauid. Noli emulari tē. ⁊ causam protinus subdit dicens: q̄m tanq̄ fenū velociter arescent: ⁊ quēadmodū olera herbarū cito decident. Vnde quicḋ delectationis vel ꝓsperitatis cōsequi valet in ꝑmanentius est a pena futura ꝯ punctū circuli a magnitudine celi chrystallini ratio est: q̄m qui malignant exterminabunt sustinētes aūt dñm ipsi hereditabunt ⁊ adhuc pusillū ⁊ nō erit peccator. s. ꝓsperatus: gloriosus: deliciosus in hac vita: ⁊ quereris locū eius ⁊ nō inuenies in eterna vita: q; sepultus est in inferno: vbi frequentabit illud canticū. Sap. v. Quid nobis ꝓfuit superbia: aut diuitiarū iactantia: q̄d cōtulit nobis ꝓbeu transierūt hec oia velut vmbra. Quarto deniq; tristat quis de bonis alienis in ꝯtū alter excedit ipm in bonis ⁊ hoc ꝓprie est inuidia ⁊ istud semper est puū: vt dicit pbs in. ij. rhetoricē: q; dolet de eo de quo est gaudendū scz de bono ꝓximi. Q Secūdo queri pōt: vtrū inuidia semper est peccatū mortale: ꝑsertim cū inuidia sit quedā tristitia vt dictum est: sed tristitia est passio quedā appetitus sensitiui: ⁊ fm Augu. xij. de trinita. in sensualitate nō est peccū mortale sed solū in rōne: vnde ⁊ infantibus nondū rōne vtentib; pōt esse inuidia: q; dicit Augu. in. j. confes. vidi ego ⁊ expertus sum zelantem puerū qui nondū loquebatur ⁊ intuebat pallidus amaro aspectu collactaneū suū. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra q̄ inuidia ex suo genere est mortale peccatū: genus enī peccati ꝓsideratur ex obiecto: sed inuidia fm rōnem obiecti fuit contraria charitati: per quā est vita spiritualis anime fm illud. j. Joh. iij. nos scimus q; translati sumus de morte ad vitā q̄m diligimus fratres: nam obiectum virtutis scz charitatis ⁊ inuidie est bonū ꝓximi: sed fm

cōtrariū motū: qz charitas de bono proximi gaudet ⁊ inuidia tristat: ⁊ sic directe ꝯtrariat charitati: veruntn̄ in quolibet genere peccati mortalis inueniunt aliqui motus impfecti in sensualitate cōsistentes: qui sunt peccata venialia: sicut in genere adulterij ꝓmus motus ꝯcupiscētie: ⁊ in genere homicidij ꝑmus motus ire: sic etiā in genere inuidie reperiunt aliqui primi motus: etiā qñqz in viris perfectis: qui sunt petā venialia: motus igit inuidie ſm ꝙ est passio sensualitatis est quoddā impfectū in genere actuū humanoꝝ: quoꝝ principium est ratio: ⁊ sic nō est mortale: ⁊ idem est de inuidia paruuloꝝ quibus nō est vsus rationis.

¶ Pro quo nota ſm ꝙ dicit cōpendiū theologie: ꝙ dolor vel tristitia d̄ alieno bono est quadruplex: qz vel est primo primus motꝰ ex nā veniens: sicut quidā naturaliter inuidi sunt: ⁊ hoc nullo modo est peccatū cum nullo modo sit in nostra potestate: vel est secundo primus motus qñ scz appetitus sine cōpleta deliberatione rationis tali passioni afficit: ⁊ sic est veniale peccatū: vel trahit per intentionē extra suam rōnem: vt qñ dolor de alieno bono surgit ex causa bona: sicut qñ quis dolet de bono alterius: qz videt illud redundare in detrimētum anime eius: vel etiā in detrimentū cōmunitatis: ⁊ talis dolor bonus est: qz maius bonū magis est appetendū: vel deniqz est actus volūtarius deliberatiue: ⁊ sic est mortale peccatū habens completā rōnem inuidie: et ſm phm. ij. rhetorice tales inuidebūt: quibꝰ sunt aliqui similes aut ſm genus cognationē aut ſm staturā aut scdm habitū aut ſm opinionē. Cum eni inuidia fit de aliqua excellentia alterius inq̄ntum diminuit gloriā quā quis appetit: cōsequens est vt ad illos tantū inuidia habeat: quibus hō vult se vel p̄ferre in gloria vl equare: qd̄ esse solet respectu ꝑsonaꝝ nō multū a se distantiū: vnde dicit Aug. ꝙ talis inuidet inferioribꝰ ne sibi equant: superioribus qz eis nō equant: et paribus qz eis equant: quā inuidiā Saul concepisse noscit ꝯtra Dauid quē in gloria sibi equari timuit. Cū eni reuerteret de prelio cū Dauid pcusso Philisteo cū exercitu Philistium: et mulieres in occursum egrediētes canerent: pcussit Saul mille: Dauid decē milia: iratus est Saul nimis: et iste ſmo displicuit in oculis eius: et dixit dederūt Dauid decē milia: et mihi dederūt mille: qd̄ ei super est nisi solū regnū: vt ꝑtz. j. Reg. xviij. Ex hoc igit tempore q̄uis cum Dauid cum exercitu suo liberasset a piculo mortis: statim inuidie liuore pcussus: deinceps nō rectis oculis Dauid inspiciebat: ꝓpter qd̄ post diē alterā inuasit eū spūs dei malus: ⁊ Dauid psallebat manu sua vt p h̄ Saul refocillaret ⁊ leuius haberet: ac spūs malus ab eo recederet. Vñ rōnabilit credi pōt ꝙ p melodiā seu p aliqua alia sensibilia pñt a demonibꝰ afflicti leuius ferre: etiā naturalit: qz actus actiuorū sunt i patiēte p̄disposito: vbi dicit. ij. de aia p melodiā igit in hūano corpe causari pōt aliqua dispositio p quā minus subijcit actiōi demonū: ⁊ sic afflictio ab eis causata diminuit vel alleuiat: potuit etiā a Saule ꝑtute diuina immediate vl mediātibꝰ sctis angelis tūc ex merito Dauid ad tps demō expelli: q̄ laudes diuinas in cithara canebat p salute Saulis: sicut p orōnes sctoꝝ freq̄nter demones expulsi legunt a corpibus obsessis: veruntn̄ qz nūc cor Saul inuidie liuore tenebat: psallēte Dauid nō leuius habebat sz acrius: ac velut insaniā ꝑsus nisus est ꝯfigere Dauid cū pariete: ⁊ ex hoc agitatꝰ a sathan rancorē illius vsqz ad mortē nō deposuit: q̄tūcūqz Dauid postea mitissime ꝯtra regē: strennuissime ꝯtra hostes fidelissime p ppl'o dei: ac prudentissime in omni negotio se gerebat: sic Esau p subrepta bn̄dictione ex inuidie liuore Jacob psecutus est. Deniqz pestis inuidie tā pnitiose venenositatis est: ꝙ pl'ima suo veneno simul pimit nō eni solū subiectū ꝓpriū inficit veneno mortifero diabolice prauitatꝭ: ſ etiā oia eius opa bona velut infecta serpētina malitia deo reddunt ingrata: ac inuidioso i fructuosa: qd̄ bn̄ signat in natura serpentis q̄ salamāder d̄r solus in igne viuēs: cuius est maxima vis inter oia venenata: nā cetera singulos feriūt h̄ plurima sil' inficit: vñ si arbori irrepserit vel in aquā ceciderit: vniuersos fructꝰ seu totā aquā sil' inficit: ⁊ oēs gustātes piter interficit: sic inuidie serpens sua virulenta pnitie velut igne infernali cōfotus totū subiectū quasi diabolicū reddit: ⁊ oia opa virtuosa funditꝰ necat: quasi virus letale diuini amoris ⁊ gr̄e. Insup Basilisto aptissime similat: q̄ solo visu inficit ⁊ pimit etiā longe positos. Legit eni in hystoria Alexādri ꝙ ābulās cū exercitu suo p montē altū: repit in ꝑtice Basiliscū q̄ p̄mos exercitꝰ sui solo visu ꝓstrauit: admirātibꝰ igit ceteris nec p̄timore p̄cedentibꝰ: ascēdit Alexāder ptim montis a lōge volens inq̄rere cām illius pestilenti: ꝯuiditqz Basiliscū in media via dor

mientē: q̄ cū exercitū appropinq̄re sibi sensit oculos aperuit ⁊ aspiciēs solo visu ꝓximiores exercitꝰ subito pemit: Facto igit̄ clipeo septez cubitoꝝ longitudinis ⁊ quatuor latitudinis in exteriori pte illiꝰ speculū ingēs poni iussit q̄ ꝓtecꝰ. Basiliscū aggredit̄ q̄ speculū aīo turbato ꝯtuēs: ac sese ꝓtinꝰ in illo ꝯspiciēs ꝓprio venēo statim interēptꝰ ē: sic miser inuidꝰ se primū in aīa pimēs multos etiā nō visos ferit: dilacerat ⁊ intimit: ꝓnus ad suspitiōes: detractiones: susurratiōes ac temeraria iudicia. cuncta curuo lustrās oculo: q̄d non inficeret hec maledicta bestia q̄ ⁊ opa ꝓximi q̄libet scā sua malicia infecit: ⁊ interpretatiōe falsa peuertit: nullā execrās iniuriam: maliciam vel violentiam: nimirū cū ipa sit fomentum inferni: nutrimentū diaboli: dānatorum exercitium ⁊ eternū suppliciū: a quo nos custodiat iesus christꝰ dei filiꝰ. Ad lau. dei.

¶ De odio cōtra ꝓximū ⁊ cōtra deū ac de detestabilitate huius vitij.

Sermo. xxxiij

Non occides Exodi. xx. Viso vicūq̄ de vitio inuidie: iā de illius filia pessima ꝓseq̄mur q̄ dr̄ odiū. Aīa lz ſm Greg. xxxj. mora. Inuidie q̄nq̄ sunt filie: scz odiū: exultatio ī aduersis ꝓximi: afflictio in ꝓsperis ꝓximi. susurratio ⁊ detractio: tm̄ ipm odiū est pctm̄ magis detestādū: q̄d sic ptz: q̄z ſm Tho. scda scde. q. xxxiiij. in omni conatu inuidie ē aliq̄d tanq̄ p̄ricipium scz affectꝰ diminuendi gl̄iam alteriꝰ: Et hoc dupliciter: vel em̄ potest et sic est exultatio in aduersis: vl̄ non pōt: ⁊ sic est afflictio in ꝓsperis: cum scz ꝓximi ꝓspera eueniunt ꝯtra conatum inuidētis q̄ nitit̄ impedire: q̄ scz afflictio q̄nq̄ tm̄ cum inuidia tabescēte ꝯualuit: q̄ in ꝓprium subiectū mantis crudel̄ iniceret: sic Achitophel cernēs q̄z Chusi ꝯsilium eius ꝯsilio p̄ualuisset: inuidia motus laq̄o se suspēdit: vt patet. ij. Reg. xvij. Est etiam aliquid tanq̄ medium cum scz quis actu diminuit gl̄iaz alteriꝰ ⁊ hoc vl̄ in occulto p susurrationem que scz intendit amicitiā aliquorū separare: ⁊ ideo talia de proximo profert q̄ pn̄t animum adiēns mouere ꝯtra ipm: q̄cq̄d sit illud etiaz si sit simpliciter bonū ⁊ tm̄ apparēs malum inq̄tū displicz ei cui diuidit̄ q̄ vocatur alio nomine: vl̄ etiā bilinguis in manifesto: ⁊ sic est detractio. Est etiam tertio aliquid tanq̄ terminus vel finis qui est in ipso odio: q̄z sicut bonum delectans causat amorem: sic tristicia causat odium. Sic̄ igit̄ in bonis finis melior est his q̄ sunt ad finē: sic ecōtra in malis. Et lz odiū oriri pōt ex ira scdm quoddā augmētū q̄d p irā appetimus. ¶ Primo q̄dē malū ꝓximi ſm quandā mensurā: ꝓut scz hz rationem vindicte p cuius cōtinuationē postea ꝓuenit̄ ad h̄ q̄ proximi malū absolute desiderat q̄d ꝓtinet ad rōnem odij. Dicit em̄ Aug. in diffinitiōib q̄ odiū est vetus ira ex pluribꝰ causis collecta diuturno tpe ꝓseuerans tm̄ ex inuidia directius nascit̄ p quā ipm bonum ꝓximi reddit̄ contristabile ⁊ per consequēs odibile: ⁊ est vltimum in ꝓgressu peccati siue in deum siue in proximum: eo q̄ opponitur dilectioni qua naturaliter deus ⁊ proximus eligitur q̄ est vltima in progressu virtutum: quia omnia alia ad dilectionem referuntur: vnde tantum habet odium de ratione mali q̄tum amor de ratiōe boni: ⁊ sicut charitas habentem facit diuinum: sic odium possessorem facit omnino diabolicum. Hinc dicit Greg. v. moralium: q̄ q̄uis per omne vitium q̄d perpetratur humano corde antiq̄ hostis virus infunditur: in hac tamen nequitia tota viscera sua serpens concutit: ⁊ imprimende malicie pestem vomit. ¶ Hic ergo q̄ri potest de odio in proximum. vtrū scz odiū proximi sit peccatum ⁊ peccatum grauissimū presertim ex eo q̄ Johannes in canonica. j. iij. capitu. dicit. Omnis qui odit fratrem suuz homicida est: cum tamen econtra nulluz peccatum inuenitur in preceptis vel consiliis diuine legis scdm illud prouerbiorum. viij. Recti sunt omnes sermones mei: non est in eis prauium quid neq̄ peruersum: sic Luce. xiiij. dicit dominus: si quis venit ad me ⁊ nō odit patrez suū ⁊ matrē nō pōt meus esse discipulus ⁊ hoc scdm gratiam: ſm naturā etiā nihil naturalium est peccatū: q̄z peccatū est recessus ab eo q̄d est ſm naturam: vt dicit Damas. li. ij. sz vnicuiq̄ rei naturale ē illud odire q̄d est sibi ꝯtrarium ⁊ q̄d nitit̄ ad eius corruptionem. Ad h̄ dicēdū ſm Tho. scda scde q. xxxiiij. q̄ odium amori opponit̄: vnde tm̄ habet odium de rōne mali q̄tū amor de rōe boni: amor g̊ debetur ꝓximo ſm illud q̄ hz a deo: id est secundū naturam ⁊ gratiam. non autē ei debetur amor scdm illud quod habz a seipso ⁊ a diabolo: scz ſm peccatū ⁊ iusticie defectum: ⁊ ideo licitū est in fratre peccatum

odio habere: z etiam omne illud qđ pertinet ad defectū diuine iusticie: qz ħ pīnet ad fraternis amoꝛē: eiusdem ei rōnis ē q velimus bonū alicui⁹: z q odimus malū ipius. ¶ Pro q̄ nota q inter alia sunt tria q̄ meritorie hō pōt z debet odire z ħ inḡtū nos impediunt ad beatitudinē ꝓsequendā: inḡtū ꝓ nos iuuāt ad beatitudinē cōsequendā sūt diligēda. Primo nanq̄ debemus odire nosīp os: id est coꝛpus nostrum: tum ꝓpter infectionē culpe non ꝓpter coꝛruptionem nature: que duo aggrauant animam ne possit videre deū: inḡtū tamen coꝛpore possumus vti ad dei seruitum: fm illud Ro. vj. Exhibete mēbra vestra seruire iusticie: sic debemus ipsum diligere dilectione charitatis: vñ dicit Greg. in omel. quadā: tunc etenī animā nostrā bñ odim⁹ cū ei⁹ carnalib⁹ desideriis nō acquiescimus cū ei⁹ appetitū frangim⁹: z eius voluptatib⁹ reluctamur. Secūdo debemus odire peccatoꝛ trāsgressiones z coꝛ vitare ꝓuersationes: ne eoꝝ cōmunicatiōe maculemur: q̄z culpa eorum deo ꝓnatur: z est beatitudinis impedimentū: vñ fm ea qb⁹ deo aduersant sunt odiēdi quicunq̄ peccatoꝛes z pater z mater z ꝓpinqui: z sic intelligit illud Luce. xiiij. si quis venit ad me z non odit patrē suū z matrē z fratrē z soꝛo. adhuc aūt z animā suā nō pōt meus esse discipul. hinc dicit pīs. cxviij. Inimicos odio habui: z iterū. xxv. Odium ecclie malignā. z ad dñm: nōne q̄ oderūt te dñe oderam: nec mirum cū amoꝛ ipioꝝ odiū in deū reputat: Unde dictum ē Josaphat. iij. Reg. vlt. ipio ꝓbes auxilium z bis qui oderūt dñm iūgeris amicitia: idcirco iram dñi merebaris &c.

Tertio debemus odire parentum z amicoꝝ carnalem affectionē: z hoc inḡtū nos impediunt z retrahunt a beatitudine consequēda alias aūt sunt honorandi z diligendi: de hoc dicit Hiero. licet sparso crine z scissis vestib⁹ vbera quibus te nutrierat mater ostendat. licet in limine pater iaceat: percalcato perge patre z percalcata pge mātre: z clausis oculis ad vexillum crucis euola. solū pietatis genus est in hac re esse crudelē. Et iterū Hier. in omel. ama post deum patrē: ama matrem ama filios: si autem necessitas venerit vt amoꝛ parentum ac filioꝝ amoꝛi dei comparetur vt non possit vtrunq̄ seruari: odium in suos: pietas in deum est. sic nimirum z inimicos nostros ꝓcipimur diligere sed aduersarios in via dūcit carnis cōmunctione ꝓximus ꝓcipimur odire. Vñ Greg. in omel. quadā amet quilibet in ħ mūdo aduersariū sed in via dei ꝓtrarius nō amet etiā ꝓpinquū dū cū tam eterna concupiscit in ea quam aggredit causa dei extra matrez: extra patrē extra vxoꝛē: extra filios: extra cognatos. extra seipsum fieri dz: vt eo verius deū cognoscant quo in eius causa neminē recognoscit.

¶ Veruntamen duo sunt que ꝓhibemur odire in ꝓximo: siue fuerit cognatus siue amicus siue inimicꝰ. Primo nanq̄ iubemur non odire naturam humanam quam vnq̄ deus bonā condidit z bonam vīde. vtpote rationalem z ipsius diuinitatis capacē: hinc ergo non debemus appetere malum: nec etiam quo ad coꝛpus nisi inḡtum coꝛpoꝛal' afflictio de seruire posset ad salutem anime sue etiam causa vindicte suscepte ꝓpius iniuriis: quod ostendit dñs in seruo ¿Matt. xviij. qui debebat decem milia talenta quē ħ non soluentē neq̄ vocare nō voluit: si rogat⁹ oia remisit: postq̄ aūt ꝓseruo debitum dimittere noluit: punus seru⁹ neqū appellari meruit: z in carcerē donec vniuersum debitū solueret tradi iussus ē: z dñs subiūxit. Sic pater meus celestis faciet vob⁹ si nō remiseritis. Hic dicit magister sniarū in. iij. di. xxj. q̄ q̄ diuini beneficij oblitus suas vult vindicare iniurias: nō solū de futuris peccatis venā nō meret sed etiā ꝓterita que sibi dimissa credebat et ad penā replicabūt q̄z ꝓpter ingratitudinē ita reus z peccatoꝛ ꝓstituitur vt antea fuerat Et hoc doctoꝛes specialiter in quattuoꝛ peccatis contingere dicunt: vñ versus. Fratres odit apostata fit spernitq̄ fateri: Penituisse piget id est penitere ꝓistina culpa redit. Cuius causa est fz Tho. q̄ hec quattuoꝛ nō solū sunt ꝓcta remittentē peccata sic̄ omnia alia vitia: sz etiam sunt ꝓcta remedium quo peccā dimittuntur: quoꝝ remissio ꝓmo attribuitur fidei sine qua impossibile ē placere deo: q̄ scz ipsuꝫ petīm agnoscit. Secōo charitatiq̄ petīm exercet z būanū affectū auertit. Tertio penitentie q̄ de ꝓteritis satisfacit: z ideo odium fraternū qđ opponit charitati z apostasia q̄ opponitur fidei: z duo alia q̄ opponūt penitentie specialem habēt rōnē q̄ faciūt redire peccata: qz sūt ꝓcta remedium q̄ peccā dimittuntur: vñ cōiter odij seminarij punit⁹ ꝓseruās coꝛpoꝛali maledictione mulctatur a deo: iuxta illud Eccl. xxvij. laqueo penbunt qui oblectant casu iustoꝝ: doloꝛ aūt ꝓsumet

eos antecꝫ moriamur. Puto laqueo periit q̄ improuise perit. Sic absolon odio paterno cō motus in eius psecutione suspensus in arbore periit. Sic pharao ferali odio psequens filios israel cū omni exercitu suo submersus ē. Sic impij iudei per odiū christū occidentes a uro t vespasiano morte crudelissima multati sunt: vt sic qui gladiū acceperint gladio pereant. Ex quibus liquet q̄ detestabile vitiū sit odiū q̄tum ad naturā proximi. Pro quo sciēdum sm Tho. scda. scde. q. xxxiij. q pterīa cōmissum in proximū habet rōnez maioris ex duobus. Vnū est nocumentū qđ infertur ei pra quem peccat: t sic homicidiū actuale grauissimū est peccatoꝝ qđ in proximū cōmittitur: qđ materialiter se habet ad peccatū homicidij. Secundum vero qđ formaliter se habet est deordinatio voluntatis eius qui pperrat: t qz formale potissimū est in omni actu: ideo odiū simpliciter est maius peccatū q̄ exteriores actus qui fiūt in nocumentū proximi: quia per odiū deordinat voluntas hois que est potissimū in hoie t ex qua est peccati radix. Unde si actus exteriores inordinati essent absq̄ inordinatiōe voluntatis nō essent pcā: puta cū quis ex ignorantia probabili vel zelo iustitie hoiem occidit: t si quid culpe est in exterioribus actibus qui pcedit proximū cōmittunt totū est ex interiori odio: t ideo dñs i lege veteri vindictā homicidij moderauit sm homicide affectū potius q̄ effectū: mandauit enī Deut. xix. dicens: hec erit lex homicide fugientis: qui percusserit proximū suū nesciens: t qui heri t nudiustertius nullū pcta eum odiū habuisse cōprobat: sed abisse simpliciter cū eo in siluā ad ligna cedenda: ferrū lapsum casu percusserit amicū: confugiet ad vnā de vrbibus refugij t viuet: non enī est reus mortis: qz nullū pcta eum qui occisus est odiū prius habuisse monstrat. Si q̄s aūt odio habens proximū insidiatus fuerit vite eius: surgensq̄ percusserit illū t mortuus fuerit: fugietq̄ ad vnā de vrbibus refugij. arripient eū seniores illius vrbis: tradentq̄ in manū proximi cui⁹ sanguis effusus est t morietur: nec misereberis eius: sanguinē noxium auferens de israel vt bene sit tibi. Et Exo. xxj. Si quis p industriā occiderit proximū suū: t per insidias ab altari meo euellas eū vt moriatur. Ex quib⁹ ptz q̄ dñs plus pensat affectū q̄ factū: t sic odiū in homicidio tanq̄ formale videt esse potissimū in malitia. ¶ Secundo vero iubemur ut hoīe non odire diuinā gratiā: quidā enī odiūt nabiliter odiūt t inuident diuine gr̄e crescenti in mūdo: qđ est vitiū oīno diabolicū t obstinatoꝝ vitiū speciale: qui gaudēt habere socios impietatis dolentes de omni religiositate quo nimiꝝ vino diabolus inexpiabiliter reus est: tales enī q̄tum in se est querūt extinguere verū culeū diuinū. Hoc vino stimulatus Achā rex iuda cū Esa. vij. uideret petere signū liberatiōis a duob⁹ regibus scz Israel t Syrie qui venerūt ad deuastandū terrā Juda: pupendens ille diuinā bonitatē cū esset idolatra pessimus signū petere recusauit: qz nimirū q̄ in oprato signo deus glorificaret: t sic a pplis idola relinquarent: eligens cū piculo regni sui refutare signū ne diuina religio sumeret augmentū. Sic hodie multoꝝ puerilitas augmento christiane religiōis inuidet: in cui⁹ argumentū non solū corde recalcitrat sed etiam plerūq̄ cōuitijs irrisionibus t psecutionibus insequit diuinā gratiā t operatores eius. Qđ vnicq̄ peccatū coram deo tanto dinoscitur execrabilius: q̄to nimirū obiectū in qđ peccatur est excellentius t omni gratia rūatiōe dignius qđ est ipsa gratia diuina. Cuius etiaz peccati magnitudo satis ostendit in vindicta pueroꝝ. iij. Reg. ij. vbi dicit. q̄ cū ascenderet Helisceus vt iret p viam in Bethel pueri parui egrediebāt de ciuitate: q̄ vt Lyra dicit ibidē ad hoc edocti fuerāt t incitati a suis parentib⁹ idolatris: vt subsannarent prophetas dñi: quia cultores dei diuināq̄ religionē odio habuerūt: t dixerunt ad Heliseū: ascende calue ascende calue: capite nāq̄ caluus erat Heliseus: cōsiderans ergo radicē huius illusiōis maledixit pueris vt t eoꝝ parentes in ipsis punirent: nec deceteros parentū malitiā imitarent: subitoq̄ venerunt vrsi duo lacerantes ex eis. xl. duos pueros ad illusionē pphete vindicandā. Si talis ergo pena debetur illudentib⁹ pueris: o qđ erit senibus muldentib⁹ t psequentibus. ¶ Secūdo queri pōt de odio dei vtrū scz deus odio haberi possit: pōsertim cū dicit Ps. pmi. c. iij. de diui. no. q̄ oibus amabile t diligibile est pmū bonū t pulchrū: sed deus est ipsa bonitas t pulchritudo. Ad hoc rūdet Tho. vbi. s. q̄ odiū est quidā motus appetitue potentie q̄ nō mouet nisi ab aliq̄ apprehenso. Deus igit ab hoie dupliciter apprehendi pōt. Uno mō sm seipm: puta cū p essentiā videt per quā est ipa bonitas: quā vi sam nullus odio habere pōt: qz de rōne boni

ri est q̄ amet: t impossibile q̄ ꝺs deū p essen
tiam videns odio habeat. Hinc in beatis fir
mata erit tam affectuosa charitas in deum t
erā in primū ꝓpter participū summi boni q̄
quilibet singulos alios diliget sicut seipsum: t
in singulis ac oīm̄bus deū diliget ac plus de
um diliget q̄ꝫ se t oēs alios: q̄ꝺ magis am
plectendū est: plus mille milies diliget a deo
q̄ꝫ deū diliget. Alio modo deus per effectus
suos videri pōt eo q̄ fm apostolū inuisibilia
dei per ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciuntur
Sunt igit aliqui effectus eius qui nullo mō
pñt esse cōrarij humane voluntati: sicut esse
viuere: intelligere: qui sunt oibus appetibiles
t amabiles: fm ergo apprehendit vt bonum
dator effectuū odio haberi non pōt: cum oia
inq̄ꝫtum sunt in deo similitudinē tendunt q̄ est
ipm esse. Sunt erā alij q̄ꝺā effectus dei q̄ re
pugnāt inordinate voluntati: sicut inflictio pe
narū t inhibitio peccato⁹ per legē diuinā: q̄
repugnant voluntati per peccatū deprauate: t
p cōsiderationē talium effectuū ab aliquibus
deus odio haberi pōt: inq̄ꝫtū apprehendit vt
peccato⁹ prohibitor t penarū inflictor. Non
tñ quicunq̄ penas odit deū auctorem penaꝝ
odit. Multi nanq̄ penas odiūt qui tñ eas ex
reuerentia diuine iustitie patienter ferūt. Di
cit enī Aug. x. confes. q̄ mala penalia deus us
bet tolerare nō amare. Sed ꝓrūpere in o
diū dei pmentis hoc est odio habere ipsam
dei iustitiā: ex quo vt frequenter sequitur blas
phemia: quā horribiliter vindicatā in puero
quinq̄ annoꝝ scribit Grego. in dialogo. De
qua similiter Leui. xxiiij. habet: q̄ filius mul
eris Israelitidis quē cōceperat de viro egy
ptio dicunt eni doctores Hebrei Exo. ij. q̄ e
gyptius quē Moyses interfecit erat vnus ꝺ
pposins ad cōpellendū filios israel ad afflicti
onem laboris: qui percussit quendā ex He
breis qui fuit maritus Solomith q̄ fuit pul
chra valde: de qua habet Numeri. xxiiij. Nā
ille egyptius in aurora fecit surgere maritum
occupando eū in labore t tūc redit ad vxorē
eius que recepit eū credens esse maritū suū:
cū ergo maritus postea cognouisset rem ge
stā arguebat inde egyptiū: propter quod egy
ptius eum percutiebat ac grauius affligebat
in cuius vltionē a Moyse interfectus est: qui
in adulterio prodicto genuit filiū blasphemū:
vt patet Leui. xxiiij. Moyses enim paternos
imitans: dum ad impatientiā moris erat de
testationē diuini nominis t cultus que prius
in eo: delatuit tunc effundebat fm Hebreos
enim nominauit in publico nomen dñi terras
grāmaron: q̄ꝺ ꝓpter reuerentiā diuinā non
erat licitū noiare: nisi in benedictionib⁹ sacer
dotū: t illud nomen maledixit: propter q̄ꝺ ex
diuino mādato morte multatus est. Sic ad
huc multi diabolico spū sez inuidie vel odij ꝓ
citati quasi ꝓ nihilo ducunt diuinas blapſ
phemias. ¶ Tertio denicq̄ queri pōt. vtrum
odiū dei sit grauissimū peccatū: pſertim cum
peccatū in spiritū sanctū iudicat grauissimū
vtpote q̄ꝺ est irremissibile sicut dicit Matt.
xij. sed odiū dei nō cōputat inter species pec
catū in spiritum sanctum. Ad hoc dicendū fm
Tho. vbi supra: q̄ ratio culpe cōsistit in auer
sione voluntaria a deo: volitas aūt sicut per
se inhereret ei q̄ꝺ amatiua fm se refugit id q̄ꝺ o
dit: t ideo cū quis deū odit volitas eius fm
se a deo auertit: in alios aūt peccans vt in lus
suria: auaritia t c̄. quis non auertat a deo fm
se sed fm aliud: inq̄ꝫtum sez appetit inordinas
tam delectationē que habet annexā auersio
nem a deo: cū igitur id q̄ꝺ est per se ꝓnus est
eo q̄ꝺ est fm aliud: ideo odium dei grauissimū
peccatū est. Quod erā patet ex eo: q̄ vt dici
tur. viij. Ethico. oppositū opponit pessimo: sed
odiū dei opponit dilectioni dei in qua consi
stit optimū hominis: ergo diuinū odium est
pessimū peccatum hois. Hinc dicit Grego.
xxv. moza. q̄ sicut nōnunq̄ꝫ grauius est pecca
tum diligere q̄ꝫ perpetrare: ita nequius est o
disse iustitiā q̄ꝫ non fecisse: vnde licet infideli
tas iudicatur peccatū grauissimū: cū rōnem
culpe nō habet nisi inq̄ꝫtum est voluntaria: t
ideo tanto grauior est q̄ꝫto magis voluntaria
Q̄ꝺ aūt sit voluntaria prouenit ex eo q̄ odio
quis habet veritatē q̄ ꝓponit: ex quo ptz q̄
ratio peccati in infidelitate sit ex odio dei cir
ca cuius veritatem est fides: sicut ergo causa
maior est effectu sic odiū dei maius peccatū
est q̄ꝫ infidelitas. Quod aūt obuciē de pecca
tis in spiritū sanctū dicendū est q̄ sicut ait Gre
go. xxv. moza. aliū: aliud est bona nō facere: alis
ud vero bonoꝝ odisse datorem: sicut aliud est
ex ꝓcipitatione aliud ex deliberatione peccas
re: ex quo datur intelligi: q̄ odire deū omniū
bonoꝝ datorem: sit ex deliberatione peccare
q̄ꝺ est peccare in spiritū sanctū: vnde manife
stum est q̄ odiū dei maxie est peccatū in spiri
tū sanctum: fm q̄ peccatū in spiritū sanctū no
minat aliq̄ꝺ speciale genus peccati: sed ideo
non cōputatur inter species peccati in spiri

tũsanctum:qz generalicer ĩuenit ĩ oĩi ſpe cie peccati in ſpiritumſanctum:eſt enim velut quoddam letale virus omniũ vitioꝝ q̃ com mittuntur in ſpiritũ ſanctũ:de quibus in ſer mone ſequenti videbitur. Ad lauꝺ.

¶ De ſex peccatis in ſpiritũſanctuz in generali ⁊ in ſpeciali:⁊ quare ſunt irremiſſibilia. Ser. xxxiiij

On occides. Exo. xx. Hoc

h occaſſione que dicta fuit in ſermõe p cedenti in fine:videndũ eſt de peccatis in ſpiritũſanctũ q̃ fomẽtũ ſuũ vt i pluribus umũ:ex vino eozdis rãcozoſi:⁊ infecti dereſtabili odio dei. ¶ Ad cuius euidẽtiã q̃ri põt primo:vtrũ ſit aliqꝺ peccm̃ in ſpiritũſanctũ pſertim cũ illi ſingulariꝫ diceret i ſpũmſanctũ peccare:qꝺ placeret malicia ꝓpter ſe:ſicut econuerſo pũs mẽꝺ placet ipa bonitas vt virtus ſcõm ſe:ſz malicia nulli ꝓpter ſe placz qz malũ eſt ſcõm pbm ⁊ nullus ad malũ intẽ dens operaꝫ vt dicit Dyoni. viij. c. de di. no. Ad h̃ rñdet Tho ſup ſm di. xlij. q. ſicut pec care ex infirmitate:id ẽ ex paſſione innata vt acq̃ſita:cũ ꝓpter imperiũ paſſiõis iudicium rationis obrui ẽ peccare in patrẽ cui potentia aſcribit:qz patres ſolẽt eẽ ſeneſ ⁊ ipotẽtes ne ergo q̃s ſic eſſe crederet intimitate:iõ appꝛobato vocabulo patri potẽna attribuit:⁊ ſicut peccare ex ignorãtia eoꝝ q̃rũ ſcientia a petõ pſeruaſſet:vt ſic ignorãtia ſit cã peccati ẽ pec care in filium:cui ſapientia attribuit ne filius dei credatur imperitus cũ ceteri filij ſolẽt eſſe iuuenes ⁊ imperiti. Sic etiam ex certa malicia peccare et electione:q̃ñ ſcz quis deliberans adheret peccato:non quaſi quadã tẽptatione victus aut ignorantia circũuentus: ſed ꝓpter hoc q̃ habet appetitum corruptũ placet ſibi peccatum illud ſcõm ſe. Sed h̃ du plicit̃ fieri põt:Primo p potentiam alicuꝰ rei in eligente p quã inclinaꝫ in talẽ actũ:ſic ſibi ſimilem:⁊ ſic oĩs habens habitum periꝰ vel ꝓnus inclinaꝫ in actꝰ ſibi ſimiles ſuis habitibus:qz naturalis appetitus ẽ in id qꝺ ẽ ſibi ſimile:vt q̃ hz habitũ itẽperãtie eligit actum itẽperantie:⁊ ſic de aliis:⁊ h̃ nõ ꝺr ꝓprie peccatum in ſpũmſctũ:q̃uis fiat ex electiõe:qz maliciam ſub rõe malicie nullꝰ vnq̃ voluit ſed ſm q̃ ipm eſtimaꝫ bonũ ipſi peccanti:q̃ſi q̃rãs corruptum eius appetitũ. Alio modo peccatuz eligit ex certa malicia:q̃ñ volũtas reiecto id p quod hõ a petõ poſſit retrahi:⁊ bi gr̃a iam aliqꝺ ſe a petis abſtinet. ꝓpter expectationem retributiõis eterne:ſi q̃ ſpe futuri premij a ſe voluntarie ꝓiciat:vt aliqꝺ aliꝺ qꝺ a petõ retrahebat:ſcz timoꝛẽ p ꝓſumptionẽ et ſic de aliis:tũc eligeꝛ h̃ quod erit ſibi delectabile ſm carnem q̃ſi p ſe bonum:⁊ ſic ex certa malicia peccat abiciens volũtarie qꝺ eũ retrahebat a ꝓpetratione culpe:⁊ hoc eſt ꝓprie peccatum in ſpũmſcm̃:cui appꝛopriaꝫ ipſa bonitas:qz ſpũs eſt nomen arrogãtie elationis ⁊ ſuperbie:ne ſpũſſctũs habere credatur arrogantiã ⁊ ſuperbiã:vñ petr̃ in ſpũſctũ in omni petõ latere põt:⁊ tunc in illo petõ reperiuntur actus duo q̃rũ vterq̃ ẽ petm̃ grauiſſimũ in genere ſuo. Exẽpli gr̃a: fornicator in vno actu fornicatiõis etna ꝑmia ꝓmeꝛit:a ſe ſpẽ eorũ abiciẽs. ⁊ ih̃ peccat petõ deſperatiõis:⁊ qz deſperat de premio icidit i actũ fornicatiõis cũ maiori ꝓcẽptu:qz ꝓcẽptꝰ aggrauat peccatum fornicationis:qz actꝰ ille p uenit tũc ex certa electione ꝓpt̃ ꝓcedẽtem actum:⁊ ſic petm̃ fornicanonis trahit ſecũ aliꝺ petm̃ ſpeciale quod eſt in ſpũmſctm̃. Vñ diẽ Hen. de vmaria ſup decem ꝓceptoꝝ in. viij. ꝑ ceptoꝝ q̃ petm̃ in ſpũmſctm̃ ꝓprie ꝺr illud q̃ꝺ impugnat bõitatẽ ſpũſſcti:ſcz ex cuꝰ gr̃a fit remiſſio petoꝝ:⁊ tale eſt petm̃ quod fit ex certa malicia ſm theolo. vel ex electione ſm pbm. q̃. Et hiẽ. ⁊ tale petm̃ dicit remiſſibile.

¶ Pro quo nota q̃ irremiſſibile tripliciꝫ accipi põt. Prio negatiue. ſ. vt nullo mõ poſſit remitti:⁊ h̃ mõ petm̃ angeloꝝ ⁊ dãnatoꝝ ẽ irremiſſibile. Scõo mõ priuatiue: vt qꝺ nõ hz ꝓgruẽtiam ex ſe q̃re remitti debeat:ſz ex congruo poſſit omne petm̃ remitti:⁊ h̃ mõ omne peccatum mortale ẽ irremiſſibile. Tertio modo ꝺr̃ia ſm q̃ aliqua culpa ꝓtrariꝫ hz diſpoſitionem ad remittendum ⁊ hoc mõ peccatum in ſpũmſũ. eſt irremiſſibile:nõ ex eo q̃ nunq̃ remittitur cum deus ſit infinite miſeri cordie cuꝰ viſcera nũq̃ homini ſubtrahunt duz vtrũ:ſz qz nõ hz aptitudinẽ ad h̃ q̃ remiſſibile ſit ex pte delinq̃ntis. eo q̃ in hiſpec catis voluntas a ſe repellit id p quod oporteat fieri remiſſio peccatoꝝ. Vnde ſecũduz Thomã vbi ſupꝛa ſicut egritudo diceret incurabilis q̃ faceret faſtidiũ medicine:ſic peccatum dicit irremiſſibile p cauſa actum ſpiritualis medicine directe repellitur:hinc manente petõ in ſpũmſũ. nõ remanet ex pte peccantis adꝺuꝰ ad gratiam:qz dicit Augu. li. de ſermone dñi q̃ tãta eſt labes buꝰ peti q̃

humilitatem de p:cā dissubire nō pōt. Ex q̄bus elicit q̄ ex ꝓpa culpa tam sepius iterata peccator sic egrotat q̄ nō pareat addit' dum ne grane: q̄r peccator cū puenerit in pfundū malox ꝓtēnit scz resipiscere: vt dr̄ pueri. xvij. Et ꝛ dr̄ vnū in multis q̄diu sancti sunt secretū remaneat cū in fine vite se plerūq̄ signis euidēnb' mānifestat. Propt̄ h̄ etiā dr̄ irremissibile. q̄r in sacra scriptura pcm̄ in spiritū scm̄ nō legit dimissum sic Melchisedech dr̄ sine patre: q̄r nō legit de eius patre: Resipiscētes ñ an̄ mortē a morbo pcti biu' q̄ difficulter ꝛ raro ꝓtingere arbitror: p imenstratem in fi nire diuine misericordie: nō solū venā cōseqū sz etiā abūdātiorē gr̄a q̄q̄ puenit: vt vbi abūdauit delictū supabundet ꝛ gr̄a si saltez comitet būlitas pfundior: grauitudo pfusior emendatio solliticior: ꝛ charitas intēsior.

¶ Scdo q̄ri pōt q̄r designant ee spēs pcti in spūm sanctū. Ad h̄ dicendū fm Tho. vbi. s. scda scde. q. xxij. q fm pcm̄ in spūm sanctū h̄ accipimus: sed sūt pcā in spūm sanctū q̄ tollūt oia illa q̄ requirūt ad remissionē pcti: et ideo dicūtur irremissibilia. Q̄ sic ostendi pt̄ nam ab electione peccat quis auertit ex cōsideratione diuini iudicij quod habet iusticiā cum misericordia ꝛ h̄ p spem q̄ ꝓsurgit ex cōsideratione misericordie remittētis pcā ꝛ pmiantes bona sed hec tollit p desperationem.

Et ireꝝ p amorem q̄ ꝓsurgit ex ꝓsideratiōe diuine iusticie puniētis pcā. Sed hec tollitur p ꝑsumptionem: dū se q̄s adipisci presumit gr̄am sine meritis vel veniam sine penitentia: Secundo q̄s auertit ab electione peccati ex ꝓsideratione donox ipsius dei q̄ sunt duo. Primū est cognitio veritatis: ꝓtra quod ponitur ipugnatio veritatis agnite: dum scz aliq̄s veritatem fidei agnitā impugnat vt licētius peccet. Aliud est auxilium interioris grate ꝓtra quod ponit inuidēta fraternę gratie: dum q̄s inuidet grate dei crescēti in mundo. Tertio quis auertitur ab electione peccati ex consideratione ipsius peccati. In q̄ duo sunt considerāda. Primū est inordinatio ꝛ turpitudo actus: cuius consideratio solet inducere penitētiam in homine de pcō cōmisso. Sed contra hoc ponit impenitentia ipox tat ꝓpositū non penitendi. Secūdū est bonitas ꝛ breuitas q̄ quis in peccato querit q̄r momentaneum est q̄d delectat: eternū vero quod cruciat: cuius ꝓsideratio solet hominem ad hoc inducere q̄ ea' volūtas peccato non firmet. Sed h̄ tollit p obstinationē q̄ firmat ꝓpositū suū in h̄ q̄ pcō inhereat. Hec tñ generalit notādū q̄d q̄ libet pdictox pcō rū dupliciter accidere pōt. Primo ex aliq̄ defectu exterioꝛ: puta ꝓpē defectū aliquē rōis regētis vl ꝓpter aliquē impetū alicui' ipellentis: sic q̄n infirmitatē vl ignorantiā agunt ꝛ sic nō est spēs pcti in spiritū scm̄: q̄r sic non est dicēdus aliq̄s desperat' vl impenitens p se sed p accidēs. Alio mō ex h̄ q̄ voluntas tendit ex ꝓpria malicia i vnūq̄dq̄. vt q̄r nō vult habere spē de futuris p̄mijs: nmoꝛē de futuris supplicijs: vl note veritati assentire ꝛ sic de alijs: ꝛ hoc mō sūt spēs pcti in spūm scm̄. Quibus ꝓmissis singula peccata breuit p curramus. Primuꝝ igit peccatū in spiritum sanctū est desperatio: q impugnat diuinā misericordiā. De qua dicit Hein de vrimaria de decem p̄ceptis: q̄ si labat aliquis i desperationem ex infirmitate vl ex grauitate complexionis: ꝛ de hoc dolet ꝛ remittit ei deum: tunc est: sic desperato nō est peccatum nisi forte venialē. Si vero contingat hec ex errore vel deceptione: puta si estimat obsequiū se p̄stare deo si seipsum occidat tunc est mortale peccatum. Si quis aūt desperat ex certa malicia vl ex electione: vt diffinitue dicat cum Cayn. Maioꝛ ē iniquitas mea q̄ vt veniaꝝ merear: ꝛ tunc peccatum est in spiritū scm̄ credēs magnitudinem delictox suox ē dei misericordiam excessisse: ꝛ ob hoc de vitijs ascendit ad vitia: sicut dr̄ qui dixerunt Hiere. xviij. Desperauimus post cogitationes nostras ibimus: ꝛ vnusq̄sq̄ post prauitatem cordis sui malifaciem'. Cū ē nullo modo desperandum est q̄diu sumus in hoc corpore: vt patet de pe. di. vij. ca. nemo: vbi plane de hoc ꝛ ḡ. se. ¶ Ad maioꝛē tamen euidētiam distinguit Tho. duplicem desperationem scdm scde. q. xx. dicens: q̄ prima dicitur desperatio vniuersalis qua quis existimat dei misericordiam non esse infinitam: diuine misericordie culpam suam preponderans sicut Cayn ꝛ etiam Judas qui desperans aut: peccauit tradens sanguinem iustum: quod vnq̄ peccatum grauius erat peccato fratricidij immo deicidij: quia desperatio talis est actus infidelitatis. Secunda vero dicitur desperatio particularis: cum scilicz quis in vniuersali tenet veram existimationem fidei q̄ scilicz remissio peccatoꝝ est in ecclesia militante: sed desperat de diuina mise-

Secundia ꝓpter pticularē eī indispositionē: q
Sc3 in tali statu existēti non sit sperādū de ve
nia 7 cū h desperat a petō posse resurgē vl
qō petius ē pnēnu resipiscere 7 talis despera
tio piculosissima ē: qz p spē a malis maxime
revocamur 7 ad bona reducimur: q̄ sublata
desluūt boies ad vita irrefrenata 7cupiscē
tia: sic Cayn desperās fm Josephū rapinis
7 violentia 7gregās opes ad latrocinia su
os inuitabat. Propie tñ 7 stricte loquendo
desperatio fm q ē petīa in spūmsanctū nō p
uenit ex h q aliqs petōz remissionē neget 3
q remissionē petōz quā fieri credit a se spon
te abuerit vt liberius peccet: dū nō vult tēde
re in h q remissionē petōz 7sequat. ¶ Se
cūdū petīa in spūmsanctū ē ꝓsumptio. que im
pugnat diuīā iusticiā. De q dicit Hem. ō vr
maria. vbi supra: quod ꝓesumptio aut innas
scitur ex infirmitate qua homo minus ō dei
misericordia confidit: 7 sic est petīa venialis:
aut innascitur ex errore nimis de meritis sus
tis ꝓsumēs: 7 sic est mortale 7 spēs supbie: aut
innascit ex certa malicia q̄ oino intendit dei
iusticiā enervare ꝓsumendo ō peti impunita
re. 7 sic est ꝓprie petīa in spūmsanctū. In quo
genere peti refert Hiero. se originē depben
disse: qui post mortē suam anathematizatus
est. vt xxiij. q. ij. c. vl. Et huius ꝓsumptionis
duplex est spēs fz Tho. scōa scōe. q. xxj: Pri
ma est in qua quis innititur inordinate propie
virtuti propriq; meritis. q̄ ꝓesumptio ponit
sine processu ex mani gloria: siue ꝓesumat
de virtute corporali siue spirituali. Secūda
vero est qua quis innititur inordinate dine
misericordie deo tribuens quod ei nō ꝓuenit
per quod auertit a veritate diuina: ꝓsumens
veniam sine penitentia 7 gloriā sine meritis:
de qua Eccli. xxxvij. O ꝓesumptio nequissi
ma vnde creata es: cooperire scilz spe falsa
dīne misericordie aridam nequitiā 7 dolo
siratem illius. Glo. qz decepit etiā seipm: 7 h
est ꝓprie petīa in spūmsanctum: qz p eū ꝓtem
nit aduersarii spiritussanctu per quod homo
revocat a petō. Quidam tamē ꝓesumūt in
mortis articulo se posse sufficienter penitere:
sicut latro fecit. contra quos scriptum legit.
Maledictus homo qui peccat in spe: de pe.
dist. iij. capit. quando quis: 7 h exemplariter
panit in Amon filio Manasses: qui vidēs
patrem primo peruersē agentem ac postea p
penitentiam a deo susceptum: vt ptz. iij. Reg.
xxj. 7. ij. Parat. xxxiij. Dixit in corde suo fm

Chrys. in ope imperfecto: Pater meus ex iniq
tate multa mala fecit: 7 in senectute penituit
7 ego nunc ambulabo fm desideria cordis
7 postea quertar ad dominū: q̄ ꝓpter duob⁹
tm annis regnauit: 7 p vindictam diuinā ce
leri morte sublatus ē. ¶ Tertiū petīa est im
pugnatio veritatis agnite de q̄ dicit Hem.
de vrmaria: vbi supra q talis impugnatio aut
provenit ex infirmitate vt cū ds ꝓpter vere
cundiū vinci nolēs impugnat veritatē agnitā
in his tm in q̄b⁹ nō est periculū nec imminet
alicui damnū: 7 sic est veniale petīa: aut pro
venit ex ignorātia crassa cum dāno alicuius
vt cū ꝓpter munera vl aliqua stipēdia q̄ exce
cant intellectum impugnat veritatem agnitā
in damnum alterius: vt patet in malis aduo
catis: 7 sic est mortale peccatum. Aut h pro
venit ex certa malicia: vt cuz quis impugnat
deliberate fidem catholicam vel precepta vl
consilia euangelica. 7 sic ꝓprie est petīa in spi
ritūsanctū. Nam agnitio veritatis quā fides
explanat docet esse peccatum: esse virtutem:
esse iudicem: esse penā impioz: esse gloriam
iustorum q̄ retrahunt hominem a malo 7 al
licūt ad bonū. Sed ꝓtra hāc assumit impu
gnationē veritatis agnite quā scz impugnat
non ex ignorantia ꝓbabili sed affectata: imo
7 certa malicia vt sic liber⁹ peccet 7 sine ve
recundia. Et his dicit Esa. v. Ve qui dicitz
bonum malū 7 malū bonum ponentes tene
bras scz errozis lucem veritatis: 7 lucem scz
fidei esse tenebras ignorantie. Et iterū. Ve
q̄ sapientes estis in oculis vestris scz retos
quendo diuinam veritatem falso iudicio fm
opinionem vestram. Q Quartū petīa ē i
udentia fraterne gratie: de qua dicit Hem.
de vrmaria vbi supra. Hō autem provenit
ex infirmitate: puta si dolet aliū meliorem
sibi ꝓferri: tunc si dolet ꝓpter suam insuffici
entiam nō peccat: qz dolor ille bon⁹ ē vt pa
tet superius. Si autem dolet de eminētia al
terius: sed talis motus est indeliberat⁹ sic est
veniale petīa: sitñ esset deliberatus timens
sibi ꝓpter hoc diminui ꝓpter gloriam: tunc est
mortale peccatum 7 spēs inuidie. Si denicz
provenit ex certa malicia: puta cum propter
depravationem affect⁹ aliquis nec amat bo
num in se ipo nec etiam videre pōt in alio: 7
sic ꝓprie est petīa in spiritūsanctum: nam sine
auxilio interioris gratie nullo humano cona
mine quis veniam adipisci potest: dicente do
mino. Sine me nihil potestis facere. Sed

contra h̄ assumit inuidentiā fraterne gratie: que ꝯsurgit nō de ꝓsperitate terrena vl' exaltatione mūdana: sed de exaltatione ⁊ ꝓfectu diuine gr̄e nō inuidēs ꝑsone sz gr̄e dei crescēti in mundo magis eligens ab alijs duci vitā carnalē ⁊ secularē q̄z ꝟtuosā ⁊ religiosam. In cuius argumētū talib⁹ frequēter ingerūt ꝑsecutiones oppssiones: derisiōes: detractationes: oblocutiōes ⁊ sil'ia: ¶ Quintū pctm̄ est impenitētia. Pro q̄ nota fm Lyrā Mat. xij. q̄ h̄ nō accipit̄ finalis impenitētia ꝓut est quedā pcti circūstantia scz qr aliq̄s in pctō mortali morit̄: sz qn̄ q̄s tante malicie ē q̄ eligit de pctō suo nūq̄z penitere: ita q̄ nollet q̄ deus sibi gr̄am penitēdi daret de malo iā cōmisso: ⁊ sic priuat peccati emēdā. De q̄ impenitētia dicit apl's. Ro. ij. Scdm duritiā autē tuā o pctōr ⁊ cor impenitēs thesaurizas tibi irā in die ire. Ubi dic̄ glo. q̄ tāta ē labes huius peccati: ⁊ deprecandi humilitatē subire nō possit etiā si pctm̄ suū ꝯscia mala teste cognoscere ⁊ enūciare cogat̄. Hic aūt iram sibi thesaurizare d̄r: ꝓpter enormitatē huius vitij: grauius ē em̄ post pctm̄ cōmissum nolle penitere q̄z ipm pctm̄ committere. Nam i talibus etiam venialia pctā ꝓpter actualem cōtemptum sepe mortalium enormitatē sortiuntur: que in timoratis mentib⁹ venialium limites non excederent: vt sic miser adaugeat thesaurum execrabilem eterne damnationis: Hoc etiam dicit Aug. ⁊ habet̄ xxv. di. §. hinc etiam. Nullum inquit pctm̄ est adeo veniale quod non fiat criminale dū placet.

¶ Sextum ē obstinatio in malo cōmittēdo cum quis firmat ꝓpositum in hoc q̄ futuris pctis committēdis inhereat ac si non esset incompetens: ⁊ sic importat voluntatē deliberatam ꝑmanēdi in peccato: contra id qd̄ necessario requirit̄ ad delectionez culpe: quod est ꝓpositū non amplius peccādi. In hac aūt obstinatione Saul cecatus inuidia contra dauid dānabiliter ꝑseuerauit: sil'iter ⁊ Pharao rex egypti: de quo dicit dominus Exo. iiij. Indurabo cor pharaonis scz permittendo: nec gr̄am apponendo ꝑ quā cor emolit̄ iuxta illud ps̄. xxj. Factuz est cor meū tāq̄z cera liquescens: vnde sup illud Ro. ix. Cuius vult miseret̄ ⁊ quem vult indurat. Dicit Lyra q̄ hoc non fit ꝓpter defectum dei cum nō deficiant in eis instinctus diuini ad bonum i quibus diuina bonitas totiens contempta se liberalissime prebet: sed est propter defectum liberi arbitrij non recipientis illos instinctus: ⁊ sic eidē iuste gr̄a subtrahit̄ ⁊ denegat̄: qua subtracta miser in peccatis obduratur: qr gratia nata est mollificare cor humanū. Hinc d̄r Eccs. vij. Considera opa dei q̄ nemo pōt corrigere: id est null⁹ hō. nulla aduersitas nullus euentus quē ille despexerit: ⁊ sic eorum tribulatio vel aduersitas non est exercitiū purgationis sed initiū damnatiōis: quia dicit Greg. xviij. moral'. q̄ flagellum tūc diluit culpam cum mutauerit vitam nam cuius mores non mutat: non expiat actiones. Omnis g̃ diuina ꝑcussio aut est initium pene sequentis aut initiū bene viuētis. Primū patet in Pharaone ⁊ Anthiocho regib⁹ obstinatis. Scdm in Dauid ⁊ Manasse regibus emēdatis: Excecauit ei priores malicia eoꝝ: sic̄ ⁊ hodie multoꝝ corda nullis plagis vel euentib⁹ ad humilem penitentiam emoliri queunt: donec diuino iudicio tandē crudeliter mulctantur in eternū cruciandi. Qd̄ a malis auertat iesus christus. Amen.

¶ Sequūt̄ sermōes d̄ p̄cepto sexto. ¶ Utrum si contra legem nature habere plures vxores simul. Et vtruz licuit ex dispensatione. Et de grauitate adulterij in quo simul cōmitti possunt septem peccata criminalia.

Sermo primus

Non mechaberis. Exo. xx. Hoc ē p̄ceptū sextū in ordine p̄ceptoꝝ. In quo quidem dn̄s explicite ꝓhibet lesionem corporalē in ꝑsona coniuncta: sicut in p̄cepto precedenti ꝓhibet lesionem alicuius in ꝑsona ꝓpria: implicite vero ꝓhibet in isto p̄cepto omnē illicitū concubitū ⁊ omnem illicitum vsum membroꝝ venereorum. Dicit em̄ Aug. sup Exo. ⁊ habet̄. xxxij. q. iiij. c. meretrices. §. sed vtrum: vbi subdit̄: Si furti nomine bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei aliene: non enim rapinaz permisit qui furtum prohibuit: sed vtiq̄z totum aperte intelligere voluit: quicquid illicite rerum proximi aufertur: profecto nomine mechie omnis illicitus concubitus atq̄z

illoꝝ membroꝝ nō legitimus vsus phibitus debet intelligi. ¶ Unde per hoc potest istud preceptum tripliciter exponi. ¶ Prima expositio ꝓprie respicit mechiā que fit in ꝑiudiciū contracti matrimonij: que talis est. Non mechaberis scz contra sacramenti matrimonialis institutionē: aliquem actū libidinis exercēdo. Secunda vero expositio respicit mechiā que fit per abusum luxurie corporalem extra vinculum matrimonij que talis est Non mechaberis: id est nulli cōmiscearis absq; federe matrimoniali. Et sic exponit Ysidorus super Exo. t ponit in decre. xxxij. q. v. c. nō mechaberis: id est nec quisq; preter matrimonij federa alienis feminis admisceatur ad explēdam libidinem. Nimirū cū t talis matrimoniū spirituale violat in sacramento baptismatis contractū: qz tollit membra christi t facit ea membra meretricis: vt ptz ibidez. c. si in eo fornicator. Tertia nāq; expositio respicit mechiam que patrat per abusum cogitationū t exterioꝝ sensuū: que talis est. Non mechaberis. id est nō adherebis libidinosis illecebris t imundis reuolutionibus corde vel sensibus exterioribus abutendo. Dicit enī Ysidorus: t habetur. xxxij. q. vij. c. non solū: de cōmissa fornicatione peccatū regnat in homines: sed si adhuc delectat atq; animū teneat scz fornicādi proculdubio regnat. Fornicatio carnis adulteriū est. fornicatio animi est seruitus idoloꝝ. Est aūt t spiritualis fornicatio: de qua dominus ait. Qui viderit mulierē ad concupiscendū eam iam mechatus est eaz in corde suo. Omnis imunda pollutio fornicatio dicit q̄tuis quisq; diuersa turpitudinis voluptate prostituatur ex delectatione enī fornicādi varia gignuntur flagitia: quibus regnū dei claditur: vt homo a deo seperetur. ¶ Quantum igit ad mechiā fm expositionē ꝓmā sciendū q; sicut duplex est matrimoniū: scz carnale t spirituale: sic etiā duplex erit adulteriū scz carnale t spirituale. Et quia sponsus animarum nobilioꝝ t fidelioꝝ ac amore nostro dignioꝝ esse dinoscitur: ideo per cōsequens adulterium spirituale grauius iudicatur. Primo tamē videndo de carnali adulterio sciendum q; illud tribus modis fieri potest. Primo cū solutus vel soluta cōmiscetur cū coniugato vel coniugata: t tunc ponitur eius diffinitio. xxxvj. q. j. §. cuz ergo: vbi subditur. Adulteriū vero est alieni thori violatio: vnde adulteriū dicitur quasi ad alterius thoꝝ accessio: hoc ibi. Secundo vero cōcernit coniugatū vel coniugatam cum soluto vel soluta se cōmiscentez: de quo adulterio dicit Augustin⁹ de decē chordis: t ponitur. xxxij. q. vj. c. Non mechaberis id est nō ibis ad aliā aliquam preter vxorez tuaz: tu aūt exigis hoc ab vxore t nō vis hoc redere vxori: t cum debeas in virtute precedere vxorem tuā quoniā castitas virtus est: tu sub vno impetu libidinis cadis t vis vxorem tuā victricem esse t̄c. Tertio denicq; perpetrat adulteriū ex vtraq; parte: scz tam adultere q̄ mechi t tunc aggrauatur peccatū: qz duplicatur adulteriū: Nimirū cum dicit. xxxij. q. vij. c. quemadmodū. §. sunt enī: q; sicut grauius peccat adulter q̄ fornicator: sic grauius peccat qui nec a sua dimissa ducit aliā eo qui suā dimittens cognoscit aliam: grauius quoq; qui vxorē habens ad coniugē proximi accedit q̄ qui nō habens vxorem alterius violat vel vxoratus ad solutā accedens. Verum tamen in adulterio requirit dolus: eo q; in adulterio ignorantia ꝓbabilis facti excusat ab adulterio. Unde legitur scriptum in concilijs Triburien. t ponit. xxxiij. q. ij. c. In lectū mariti absente vxore sororꝝ uit vxoris quā ille vxorem suā esse putās dormiuit cū ea: super hoc visum est. si ipse per securitatez verā scz sui iuramenti hoc probauerit q; insciꝰ fecerit hoc scelus: penitentiā quidem que sibi indicta fuerit agat legitimū suū coniugiū habere permittatur: illa vero digna vindicta affligat t in eternū coniugio priuet. ¶ Hic primo queri potest: vtrū habere plures vxores simul sit ꝓtra legē nature: ꝑsertim cū dicit Aug. t habetur. xxxij. q. iij. c. obijciunt: q; qñ mos erat crimen nō erat: sicut patriarche coniugib⁹ excipientibus semen suū miscebant: nō concupiscentia perficiende voluptatis sed ꝓuidentia ꝓpagāde successionis: hoc ibi. Sed mos t cōsuetudo non est approbanda nec excusat a culpa. Hinc dicit glo. Geñ. v. de Lamech q̄ duas habuit vxores q; ꝑmus cōtra morē t naturā cōmisit adulteriū. Ad hoc dicendū fm Richar. in. iij. d. xxxij. q; i hoie est duplex natura Prima est natura generis qua est animal: t sic vt dicit institutū de iure naturali. Jus naturale est qō natura oia animalia docuit. Et sic habere plures vxores simul nō est cōtra legē nature: nec tñ est oīno fm naturā: qz reperiuntur etiā quedā animalia q; ꝓiugunt in individuā copulā: sicut sunt turtures t aues alie q̄ plurie. Scōa vero est natura speciei qua scz est hō.

Et sic lex naturalis ē qua naturalis ratio practica aliq̄d obseruandū in agibilibus cōstituit. Homo nanq̄ reponit in specie hominis: p animā rōnalem. Et sic habere plures vxores simul est cōtra legem nature: qz ratio naturalis dictat equalem debere esse obligationem q̄tum ad vsum corpozū inter virum z mulierē ad hoc vt sit societas cōiugalis. Dictat etiam nullum se debere obligare ad aliquid qō possit esse impossibile alij rei cui obligatus ē. Impossibile est autem vnū virum equaliter esse obligatū pluribus mulieribus sicut vni soli. Dictat etiā rano viroz ad hoc debere tēdere: vt in domo sua sit pax: quā multū impediret vxorum pluralitas: eo q̄ vir non posset cuilibet ad votū satisfacere: z suspicaretur vna plus diligi aliā q̄ se. z sic certarent contra virū adinuicem. Vnde z in veteri z in noua lege determinatū est q̄ erit vna vnius: qz vtrobiq̄ scribit. Propterea relinquet homo patrem z matrem z adherebit vxori sue: z erunt duo in carne vna. Jus insuper naturale est: q̄ nō faciat alij quod sibi non vult fieri: vir autem ōn vult q̄ vxor habeat alium virū: nec ergo velle debet aliā habere vxorem cū in tali actu ad paria iudicantur. Et hoc naturaliter impressum est in humana natura: qō pateret ex eo qz in matrimonio quidā amor est singularis quo naturaliter omnis vir zelat vxorem: q̄tum ad hoc vt nullū diligat in actu illo sicut ipm diligit z econtra. Et ideo vt ibidem dicit Bonauen. Stante natura nunq̄ fuisset ibidez cōmunitas etiā si cetera facta fuissent: cōmunia: similiter adueniente charitate que facit oia cōmunia: vxorem nunq̄ facit cōmunē propter priuatū amorez qui debet esse in matrimonio: qui etiā est sacramentū illius amoris quo deus zelat animā: vt nolit aliquē tantū diligi quantū se: z hac de causa se virū vel sponsum anime frequenter in sacra scriptura nominare voluit: z in hoc patet sapientia dei que se nobis in nobis ostendit: z nobisipsis ostendit in subditis creaturis quid agere debeamus. Patet igit ex dictis q̄ est contra legez nature plures habere vxores simul. ¶ Secūdo queri potest: vtrum igit aliquando licuit ex dispensatōe diuina plures habere vxores p̄sertim cum. j. Regū. j. legitur q̄ Helchana duas habuit vxores scz Annā z Phenennam: nec tamen p̄ter hoc in scriptura reprehenditur: cū tamen cōditor nature merito nō faceret contra naturā: imo contra propriā in stitutionem: cum eni matrimoniū instituit dixit. Et erunt duo nō tres vt quatuor in carne vna. Ad hoc dicendū sm Bonauē. in. iiij. dist. xxxij. q̄ licet deus non facit vel dispensat contra ius nature: qō ordinat in ipm sed bene dispensat p̄ter ius nature qō ordinat in proximū: nō tamen proprie facit p̄ter ius sed supra: qz recta ratio sic dictat hoc nō esse faciendū: vt tū dictat in eius opposito deo esse obediendū. Deus ergo cū patribz dispensauit z eo mō z causa quibz licuit. Pro quo sciendū q̄ ad hoc q̄ aliqua dispensatio debite fiat z ea quis cōuenienter vtat quatuor erūt p̄currentia scz cōgruitas: necessitas vtilitas z honestas: q̄ simul in hoc casu reperiunt. ¶ Primo nanq̄ tēpus illud p̄gruū fuit dispensatiōi qz tempus fuit figure. Et qz xp̄s per baptismū generare debuit liberos z filios tā in ecclesia catholica q̄ etiā in hereticis diuerticulis non in figura p̄cedere dz matrimonū siue generatio ex libera z ancilla. Et rursus: qm̄ inter illos q̄ ab hereticis baptizant z q̄ here sim sequunt quidā ad ecclesiā reuertunt: nō vtriusq̄ figura p̄cessit: primi in ismahele: de q̄ dicit Gen. xvj. Ejce ancillā z filiū eius: secūdi in ancillis Jacob: quarū filij sunt inter liberos cōputati. Sed illa p̄gruitas nō se extēdit ad tp̄s nature institute nec gr̄e: qz nō erat tunc tēpus figure nisi tantū tēpore legis mosaice. ¶ Secūdo vero in tēpore illo necessaria fuit hmōi dispensatio: qz tūc pauci fuerūt deū colentes: vt sic diuinus cultus nō periret: necesse fuit vt filios multiplicarēt ad quā multiplicationē plures vxores erāt accipiendo: q̄ necessitas cessauit tā in lege nature q̄ etiā in lege gratie. ¶ Tertio proinde suadebat vtilitas: qz parentes filios erudiebāt: z filij mozes parentū seruabāt: z ideo q̄to plures genuerūt filios: tanto dei cultus erat celebrioz: z sic erat vtile multos generare. Sed hec ratio se nō extendit ante tp̄s Abrae: quia ante non multiplicabant ad dei cultū sed ad malū: eo q̄ imitatores erāt paternoz sceleruū quapropter deleti sunt cū terra. ¶ Quarto denicq̄ excusabat honestas: qz nō affectu libidinoso sed casto: nec affectu adulteri: sed matrui etiā cōcubinas cognoscebāt. Jn cuj⁹ argumentū de Abrahā dicit q̄ nō ipse ancillam accepit sz vxori obediuit z ei in ea debitū reddidit ac affectu viri cognouit. Ceterum rōne huius honestatis dicta dispēsatio se dūtaxat ad illos extendit in lege veteri: q̄ vxoribz z cō

cubinis ꝛ̄peranter ad dei cultum multiplicā
dū vti sciebāt ꝛ volebāt: aliꝫ eī eis dispensa
tio nō valebat. ¶ Et si q̄rit q̄liter ista dispē
satio fuit facta cū nihil de ea legit exp̄ssū in
scripturis. Ad h̄ rñdet ibidē Rich. q h̄ p̄ce
ptū de nō habendo simul plures vxores non
erat nisi legis nature q̄ scripta est in corde: et
ideo sufficit dispēsatio facta p̄ inspiratiōē in
ternam q̄ facta fuit patriarchis ꝛ prophetis
explicite ꝫ minoribꝫ ip̄licite. Precipue mī vt
dicit ibidē Bonauē. facta ē illa dispēsatio per
diuinā inspiratiōē abraā ꝛ Dauid: q̄ñ chri
stū de eoꝝ semine nasciturū recipiebāt in p̄
missione: ꝛ qz illi erāt tanq̄ capita pp̄loꝝ et
imitandi tā q̄ sancti: nō intellexerunt recte dis
pensationē hāc ad oēs extēdi q̄ erāt imitato
res eoꝝ in castitate: vnde ꝛ mos fuit ex h̄ in
troductus durās vsq̄ ad aduentum christi:
Sed tunc cessauit: qa tūc cessant necessitas
ꝛ congruitas: verūtamē nō omnib licuit in
lege veteri accipere simul plures vxores: ꝫ
quibus licuit solum ex reuelatiōe diuina li
cuit q̄ fuit p̄ inspiratiōē: vt extra de diuoꝛ. i
c. gaudemus. subdit. nec vnq̄ vlli licuit plu
res insimul vxores habere nisi cui fuerit di
uina reuelatione p̄cessum: p̄ quā sicut Jacob
a mendacio: Jsrahelite a furto: Samson ab
homicidio: sic ꝛ p̄riarche et alij viri iusti qui
plures legūtur simul habuisse vxores ab ad
ulterio excusantur: hec ibi. Alijs autem pro
hibitum erat q̄ ꝫ in matrimonio nō q̄rebāt
diuinum honorē sed p̄priā voluptatē. Hinc
p̄cipitur Deut. xvij. Nō habebit vxores plu
rimas q̄ illiciāt eius animū: cū tamē Dauid
decem vxores legit habuisse. ij. Regum. xv.
vnde dicit ibidem Lyra q̄ nō inhibetur sim
pliciter pluralitas vxorum. ꝫ taliū q̄ illicerēt
animum regis ad nimiā carnalitatē ꝛ pon
sime aligenarum que traberent ad idolatri
am: sicut accidit in Salomone. De quo dici
tur. ij. Reg ꝫ. Cumq̄ iam esset senex: depra
uatum ē coꝛ eius p̄ mulieres vt sequeret de
os alienos. De hoc. xxxij. q. iij. c. salomon.

Q Tertio queri pōt: virū adulterū ē ma
ximum peccatoꝝ: p̄sertim cū: xxxij. q. vij. dici
tur. ca. quid in omnibus peccatis est adulte
rio grauꝰ; secūdum nanq̄ in penis obtinet
locum: quem quidē p̄rimū ꝫ locū illi habēt
qui errant a deo. i. hereci: etiam si sobrie vi
xerint ꝫ quantum ad exteriorē ꝫ hominē: in
cuius etiam argumentū nullū peccatum oc
cultum in lege veteri tam rigoroſa examina
tione inuestigabat ac obp̄robriosa pariter ꝛ
miraculosa animaduersione diuinitus punie
batur sicut adulterium p̄out indicat lex ze
lotypie de qua videbitur postea: si vero ma
nifestum erat tunc lex p̄cipit ambos interfici
dicitur enī Leuit. ij. Si mechatus fuerit q̄s
cum vxore alteriꝰ ꝛ adulterium ꝑpetrauerit
morte moriatur mechus ꝛ adultera. Ad h̄
dicendum q̄ est adulteriū simplex: cum. s. so
lutus vel soluta accedunt thorum alterius.
Et est adulteriuꝫ duplex cū ꝫz vxorat̄ acce
dit ad vxorem alterius: ꝛ hoc grauius ē. Di
cit enim Augustinus de adulterinis p̄iug ꝫ.
ꝛ ponitur. xxxij. q. vij. in. ca. quemadmodum
. §. fūt enim: q̄ grauius peccat qui vxorē h̄ns
ad coniugem p̄rimi accedit: q̄ꝫ qui non h̄ns
vxorem thorū alterius violat. Jn vtroq̄ ta
men adulterio plura peccata enormia com
mitti possunt ꝛ peccatoꝝ occasiones infini
te p̄rodeunt: p̄propter quod adulterium reddi
tur tam horrendum ꝛ detestabile: vnde inter
alia p̄cipue duodecim petā crimialia cōmit
ti possunt. Primū est execrabile furtū p̄sona
rū q̄ subtrahit p̄prio viro corpus suū illō cōꝰ
cans alieno. Plures nanq̄ viri potius se p̄
mitterēt exheredari q̄ꝫ vxorē suā ab alio pol
lui sinerēt: qua ꝑpter plerūq̄ viri vindicte cu
pidi p̄rias vxores interficerēt: vnde sola su
spitio de adulterio reddit vxorem viro odio
sam ꝛ econuerso. Verum etiā si p̄ciperet q
ante matrimoniū ab alio cognita fuisset. Et
illa fuit vna potissima cā q̄ ea dato libello re
pudij dimittere posset de domo sua. Hinc di
cit Deutero. xxiij. q si vxor nō inuenerit gra
tiā ante oculos viri ꝑpter aliquā feditatē: vbi
habet in hebreo ꝑpter rem turpē: ꝛ sic pōt in
telligi de fornicatiōe que tū humano iudicio
p̄bari non posset. Repudiū ergo p̄mitteba
ad duriciā cordis iudeoꝝ: ne vxores odio
se interficerentur nō tamen tanq̄ licitum sed
ad p̄cauēdum maius malū: si vero sperabat
se posse p̄robare tunc accusabat eam: vt dici
tur ibidem. c. xxij. Si duxerit vir vxorem et
postea eam odio habuerit q̄ꝫ potuit esse iu
ste: ꝛ tunc mulier erat puniēda: vel iniuste
et tunc vir erat puniendus: quesieritq̄ occa
siones quibus dimittat causa obijciens ei no
mē pessimum ꝫz ea ꝫ cōmisisse adulteriū: nō
quidez post acceptionē eius in vxorē ꝫ post
affidationem. Et sequitur pena tam vxoris
delinquētis q̄ꝫ viri iniuste calumniam impo
nentis. Furtum autem predictum duplicatū

cum viro vxorato luxuriam perpetrat etiam si vtrūq; occultum pseuerat. ¶ Secūdū peccatū ē odiū qd suscitat inter se ⁊ maritū suū: nō solū em̄ ex manifesta cognitiōe sz etiā ex violēta suspitiōe talis adulterij: oriunt̄ in viro rācor: amaritudo: inuidia odiū: optiones mortis: cōtentiōes: detractiōes: ī properia et multa similia. Silr̄ ⁊ odiū qd excitat in viro ꝯtra mechū diuersas machinationes: cuius itinera sepius obseruat ad interficiendū vel saltē enormiter ꝟberandū. Quot em̄ hoīes ꝓpter crimē adulterij se mutuo pemerunt qs explicet: marit⁹ adulterij mortē exoptat ne tāto diutius obprobrio subiaceat: mech⁹ ecōtra viri mortē affectat vt sic abusum libidino se mulieris liberius possideat. Vn̄ legit̄ de vxore Hydene regis francoꝝ: q ꝓpriū maritū occidi fecit vt libere adulterari posset.

¶ Tertiū pctm̄ est piuriū in seipa q̄ diu adulteriū nō fuerit oīno manifestū: ita q aliq̄ tergiuersatione negari potest: tūc enim interrogata cogitur ex verecundia respondere mendacia ⁊ incidere infinita periuria: tunc enim piurium quasi nullum peccatum reputat: vt sic saltem humanam confusionē euadat: ⁊ h̄ tangitur Prouer. xxx. vni dicitur. Tria sunt difficilia mihi ⁊ quartum penitus ignoro: viam aquile in celo: viam colubri super terraz viam nauis i medio mari: ⁊ viam viri in adolescentia. Talis est et via mulieris adultere q̄ comedit id est fruitur adulterinis complexibus ⁊ tergēs os suum scz cum periuriose excusando dicit non sum operata malum. Similiter illi cum quo perpetrat adulterium occasionem dat infinitorum periuriorum: quorum omniū ⁊ ipsa rea tenebit̄. Quartū peccatum est sacrilegium: cōmittit em̄ sacrilegium eo q violat eccl̄ie sacramētum ⁊ frangit fidem in matrimonio prestitam: vnde sacrilegus ⁊ hereticus diceret̄ qui sacramētū ecclesie pedibus conculcaret: ⁊ hoc vtiq; sacramentum matrimonij s̄m apostolū magnū est

¶ Quintū peccatū est dilapidatio tēporaliū rerum quas furtim subtrahit a marito proprio ꝯferendo eadem adultero: vel saltē ab adultero clam recipit talia quasi preciū scorti depauperans vxorem illius ⁊ filios vel heredes: ⁊ sic committit furtum rerū tpalium.

¶ Sextū est irreparabile obpropriū liberorū adultere: qr per hoc minus derogat filijs legitimis. Vnde dicitur Prouerb. vij. Nō grādis est culpa cum quis furatus fuerit. s. respectu adulterij. Sequitur. Qui aūt adulter est ꝓpter inopiā pdet animā suā turpitudinē ⁊ ignominiā cōgregabit sibi ⁊ obprobriū illius nō delebit̄ scz in filijs. Qd ei abproprium maius q̄ matrē habere adulterio diffamatā? Plus tn̄ derogat hmōi spurijs de qbꝫ Sap. iij. Filij adulteroꝝ in ꝯsūmatiōe erūt ⁊ ab iniq̄ thoro semē exterminabit̄: ⁊ siqdē longe vite erūt in nihilū ꝯputabunt̄: ⁊ sine honore erit nouissima senect⁹ eoꝝ. Seqt̄: Nationes em̄ inique dire sūt ꝯsūmatiōes: ¶ Septimū est ꝯfusio ⁊ offensio viri ⁊ oīm parentū fratrū ⁊ ꝓpinquoꝝ: q̄s oēs inexplebili obcecata libidine contēnit ⁊ eoꝝ reuocationes vilipendit. Sed qd mirū cum legit̄ de Medea que patrem suū regē Dechem fugiēs cū adulterio suo Jasone: fratrem suū absinthiū secum duxit vna cum patris diuitijs. Et cū patrem insequentē videret: fratrē suum per membra diuisit ac in via patris ꝓpinquātis proiecit: qui tantum in membris filij colligēdis tardauit: q filie spacium ad nauē fugiendi dedit: sicq; cum adultero euasit nauigio.

¶ Octauum est obliuio timoris dei in oībus agendis: ita q dicit̄ ad diuinū contemptum eo q peuenit in ꝓfundum malorū. Nullū em̄ facinus iam abhorret vt sic ꝯsequatur quod affectat. Expertum est em̄ q quādoq; veneno tam comparē q̄ proles extinguerent: vt vel talibus medijs ad cōcupitam fruitionem adulterinam liberius peruenirent. Maxime vero consurgunt optiones multimode mortis ex vtraq; parte ꝓpinquoꝝ ⁊ amicorum.

¶ Nonū est cōmune scandalū totius terre: ⁊ ꝓuocatio omnium vel ad blasphemiā vl̄ ad imitationem: cū tn̄ scandalū actiuum sit mortale peccatum: vt patz scda scde. q. xliij: etiam si quis scandalizauerit vnum de pusillis qui in chr̄stum credunt expedit ei. ⁊c̄. Ex h̄ enim scandalo sequuntur infinite detractiones: oblocutiones: ⁊ similia. ¶ Decimum est suppositio part⁹ alteri: cum scz viro suo supponūt partum alienū tanq̄ filiū legitimū in quo casu vix ab aliq̄ confessore licet experto dari potest sanum consilium: vel quia adulteram manifestat in obprobrium non solu mulieris sed etiam viri ⁊ filiorum ac omniū amicorū: vel p̄mittit spurium accipere aliorū hereditatem: vel denique contrahere permittit cum sorore fratre vel similibus. De quo casu vide in precepto septimo sermone: lxv. ¶ Undecimum est incestus cū consanguinea vl̄ affini

qui sepius concurrit cū adulterio ⁊ hoc peccatum in se grauius est q̄ adulteriū vt postea videbitur. ¶ Duodecimū peccatum est raptꝰ vel violenta oppressio: quod vtiq; peccatuꝫ quandoq; similiter concurrit multū quia aggrauare dinoscitur. Insuper restant adhuc multa peccata specificanda: de quibus gratia breuitatis supersedeo. Sicut sunt ficte cōfessiones: indigne sacramentoꝝ susceptiones dierum solenniū violationes: fetuum oppressiones. sterilitatum procurationes ⁊ multa similia. A quibus nos preseruet dominus noster iesus christus. Amen.

¶ De pena adulterij ⁊ lege zelotypie ac de multiplici adulterio qd̄ cōmittitur cū vxore ꝓpria ex nimio amore ⁊ libidinis ardore. ¶ Sermo ij.

Non mechaberis. Exodi. xx.

Viso vtcunq; de grauitate adulterij. Iam de pena pro eodem taxata breuiter videamus. A Pro quo sciendum q̄ si in adulterio fuerint aliqui legitime deprehensi: tunc contra illos ponit̄ pena mortis. Leuiti. xx. vbi dicitur. Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius ⁊ adulterium perpetrauerit cum vxore proximi sui: morte moriatur ⁊ mechus ⁊ adultera. Si vero fuit adulterium occultum ita q̄ non poterat legitime probari: vel si saltem erat suspitio de adulterio: tunc ad amouendā talis suspitionis incertitudinem: ordinata fuit a domino lex zelotypie. De qua habetur Numeri. v. vbi dicit̄. Vir cuius vxor errauerit: maritumq; contēnens dormierit cum altero viro: ⁊ hoc maritus deprehendere non quiuerit sed latet adulterium: ⁊ testibus argui non potest: quia non est inuenta in stupro: si spiritus zelotypie concitauerit virum contra vxorem suam: que vel polluta est vel falsa suspitione appetitur: adducet eam ad sacerdotez: vt scilicet sacerdos pro ea sacrificium offerat deo ad inuestigandum suspitionis certitudinez. Erat igitur oblatio decima pars sate farine: non quidem simile que est farina delicatissima ⁊ purgatissima sicut in alijs sacrificijs nec tritice sed hordeacee: quia vt ibi dicit Rabbi Sa: Hordeum est pabulum iumenti: cui assimilatur adultera: nec fundent super eam oleum quod est fomentū luminis: quia cōmuniter adulterium fit in tenebris: nec imponet thus quod signat deuotionem: q̄ sacrifitium hoc offert̄ ex adulterij suspitione nō ex deuotione ⁊ hoc subditur cum dicitur: quia sacrifitiū zelotypie est ⁊ oblatio inuestigans adulterium. Sacerdos igitur statuet mulierem corā domino scꝫ ad temptandū si ex terrore confiteretur adulteriuꝫ. assumetq; aquā sanctā: vbi dici Rabbi Salomon q̄ vocatur sancta: quia sumebatur de labro eneo facto de speculis mulieruꝫ deuotarū: de quibus latius patet alibi: ⁊ fundens aquam in vase fictili ponet illud in manibus eius ⁊ pauxillū terre de pauimento tabernaculi sumens mittet in aquam: in signuꝫ q̄ sacrificium fiebat pro vili causa. Et discooperiet caput mulieris ad maiorem eius cōfusionem. Et scribit fm Iosephū in membrana nomen dei tetragrāmaton: faciens eā iurare super illud q̄ nihil viro suo nocuit in hisque sibi obijciunt̄. Vnde membrana proprie est ala vespertilionis ⁊ hic assumit hoc vocabulum per simile ad designandū vile pergamenū. Porro si vir illius non erat contentus cum iuramento vxoris: tūc sacerdos in facto procedens in eadem membrana scripsit maledictiones sequentes prius tamen verbis incipiens ab innocentia mulieris: quā quilibet p̄latus desiderare debet ⁊ nō culpam. Si inquit non dormierit vir tecum ⁊ si non polluta es deserto viri thoro nō te nocebunt aque iste amarissime in quas maledicta cōgessi: sin autem declinasti a viro tuo atq; polluta es ⁊ concubuisti cū altero viro his maledictionibus subiacebis. De te dn̄s in maledictionē exemplūq; cunctoꝝ: id est omnes te videntes tibi maledicant: ⁊ alie mulieres exemplo tuo territe adulterari formident. Et tunc specificat dicens. Putrescere faciat deus femur tuū hoc enim membrū primo denudat̄ ad adulterium: ⁊ tumens vterus tuus dirūpatur: quia circa vmbilicū in mulieribꝫ viget luxuria. Et dicet mulier: amē amē. Deinde sacerdos abrasit omnē membrane scripturā in aquis: vt dicit magister in historijs: ⁊ dabat muleri bibere etiā violenter si nollet accipe prius tn̄ de manu mulieris sacrificiū zelotypie tollens ⁊ leuās corā dn̄o ponensq; sup altare vt sic fieret exauditio in oblatiōe ad absoluendū innocentē ⁊ ꝯdēnandū nocentē. Postq̄ ergo bibit de aqua illa si rea fuit adulterij ꝑtransierūt eā aque maledictiōis ⁊ inflato vētre cōputruit femur eius: eratq; mulier i maledictionē

ꝛ in exemplū omni populo. Et dicit magister in hystoriis: q̄ vterus tumebat in hydropisim nō tm̄ statim sed paulatim vsq; ad decē mēses donec rande ditrumperet: q̄ si pollutus nō fuerat. inueniebat innocua manifesto iudicio: q̄ si fuerat sterilis fiebat fecūda ꝛ pariebat masculū mense. p. Dicunt etiā quidam doctores hebrei: q̄ virtute illius aque cōcipiebat etiaz absq; viri semine: ꝛ hoc erat vnū de miraculis p̄manentibus sicut te fuit descensus mānē per. xl. annos: ac p̄cepto nubis ꝛ similia. Prescidete aūt aque dicebant sancte ꝓpter nomen dñi dilutū in eis. Dicebant etiā maledicte p̄ pter maledicta in eis congesta. Dicebant similiter amarissime: ꝓpter effectū qui q̄sq; sequebat. Et talis lex a dño fuit introducta ad durinam cordis viroꝝ: sicut libellus repudii fuit p̄missus: eo q̄ p̄mptu fuerāt ad effundēdum sanguinē. Ecce quanta districtione maledictū adulteriū occultū inuestigabat: quanta cōfusiōe ꝛ maledictiōe a summo iudice puniebat: vt sic ostenderet in eo non solū multa foema sed ꝛ detestabilia ꝓpetrare crimina ac redūdare discrimina nō solū in se sed etiā in alijs ꝛ p̄sertim in viro. Dicit enī Hiero. sup epl̄am pauli ad Eozin. ꝛ ponit. xxxv. q. vj. ca. In cōiugio quis positus quecūq; peccata fecerit nō proprijs infuscant coniugē sed fornicatio etiā vxorē coinquinat: vt nā non sit viro suo licita sed adultera: q̄ vir perdit ius petendi debitū: sic econtra virū coinquinat vxoris fornicatio si post adulteriū eam cognouerit: ita q̄ ad officiū ecclesiasticū ordinari nō poterit eo q̄ bigamus effectus est: vt ptz. xxxiij. di. c. si cui vxor est: ꝛ. c. se. Demq; rigor ꝛ seueritas diuine vindicte p̄o hoc scelere satis ꝑpendi pōt in punitione Dauid: adulterū quidē cōmittentis sed humiliter penitentis: cui post rēsum p̄opheticū. Dominus quoq; transtulit peccatū tuū: sc̄z quantū ad culpā eam remittendo ꝓpter contritionē: ꝛ q̄ntum ad penā eaz temperando: ne coꝛporaliter moꝛeret̄ per diuinā vindictam sicut dignus erat ꝫm legem. ¶ Quadruplici tm̄ vindicta deo disponente punitus est. Primo in morte filij cōcepti in adulterio: nec poterat Dauid humili penitētia in cinere ꝛ cilicio vitā ipsius a domino p̄cibus impetrare: eo q̄ blasphemare inimicos nomen domini in reꝓbatiōe Saul ꝛ electione Dauid in regē: qui tamen satis peioꝛa fecit q̄ Saul. Secūdo in morte filioꝝ aliozuz Absalon eni occidit Amon. Joab Absalon. Salomon Adoniā: vnde p̄sequit ibidē p̄pheta. Quāobrē nō recedet gladius ō domo tua. Tertio in p̄secutione qua p̄secutus est cū filius suus Absolon dnino iudicio: sicut p̄dixerat Nathan ꝓpheta in persona dñi. Suscitabo super te malū de domo tua. Dicit enim Gzego. q̄ p̄o peccato Bersabee insurgentez cōtra se filiū fugiens: reduxit ad animū malū q̄d fecit: ꝛ cōtumeliosa verba Semei nō tam cōtria q̄ aditoꝛia esse credidit: quibꝰ se purgari sibiq; miserei posset iudicauit: hec ille. Hinc volenti Semei maledicentē interficere primus inhibuit dicens. Dimitte eū vt mihi maledicat iuxta p̄ceptū dñi ꝛc. Quarto in violatione vxoꝝ suaꝝ: ꝛ hoc a ꝓpio filioꝝ vnde subdit ibidem. Et dormiet cū vxoꝝibꝰ tuis in oculis solis huius: id est manifeste coꝝā omnibus vt sic in quo peccauit in eodē puniret̄. Et hec quidē dicta sufficiant de adulterio q̄d fit p̄ accessum ad alienū. ℬ Preterea pōt etiā adulteriū cōmitti multis modis in vxoꝛe ꝓpria: q̄ scz adulteria duplicē habent oꝛiginē: scz nimius amoꝛ vxoris: ꝛ nimiꝰ ardoꝛ libidinis ꝛ talis in scriptura vocatur amatoꝛ ardentioꝛ. Vnde dicit Hiero. ymus. ꝛ ponitur. xxxij. q. vij. c. oꝛigo quidez honesta est amoris: sed magnitudo deformis: nihil aurez interest et qua honesta causa quis insaniat. Vnde Scotus in sententijs. Adulter est inquit in suam vxoꝛez amatoꝛ ardentioꝛ. Et infra. Nihil est fedius q̄ vxoꝛez amare quasi adulteram. ¶ Primū igitur adulteriū genus in in coniuge ꝓpria est: cū queruntur venena vel adinuentiones sterilitans. De veneno autem dicit. xxxij. q. v. ꝛ sunt verba Augustini ꝛ de nuptijs ꝛ cōcupiscentijs: vnde dicit ibidez c. Aliquando eousq; peruenit hec libidinosa crudelitas vel libido crudelis: vt etiā sterilitatis venena procuret: ꝛ si id est q̄ius nihil valuerit q̄ cōceptos fetus infra viscera aliquo modo extinguat: volendo suā ꝓlē ꝓpius interire q̄ viuere: aut si in vtero viuebat occidi ante q̄ nasci. Proꝓius si ambo tales sunt: coniuges nō sunt. Glo. id est iura coniugij nō seruant: nec excusantur a peccato p̄o carnali cōmixtione vt coniuges: ꝛ si ab initio tales fuerunt: non sibi per connubiū sed p̄ stupꝝ potius cōuenerunt. Glo. nota q̄ coniuges nō sunt qui eo animo coniuncti sunt vt ꝓlis generationem impediant. Sequit. Si aūt ambo nō sunt tales audeo dicere. Aut illa quodammō est mariti meretrix id est digna pena qua

aliqua meretrix: digna est: aut ille adulter vxoris: id est dign⁹ pena qua aliquis adulter dignus est. Nimirū: cum vterq; iudicetur homicida si fetus formatus ⁊ animatus erat: vt ptz ibidez in.c.sequentibus: ⁊ latius supra de homici. De adinuentionibus vero inuenitur in lege veteri: scz Gen̄.xxxviij. q Her p̄mogenitus Iude neq̄ fuit in conspectu domini vbi dicunt doctores hebrei q ad vxorem suā afficiebatur libidinose: ⁊ ideo precauebat ne impregnaretur: semen fundens extra vas debitum: ne scz ex impregnatione minueret eius pulchritudo seu frustaretur ad tempus eius cōcubitum: qua propter diuino iudicio mulctatus: inuentus est apud eam mortuus vt dicit glo. Similiter ⁊ frater eius semen fundens super terram eo q primogenitus filius asscriberetur fratri defuncto non sibi: percussus a domino miserabiliter interijt. Secundū vero adulterij genus exercetur in detestabili peccato contra naturam: quo quis abutitur vxore propria. De quo dicit.xxxij.q.vij. in.c.adulterij malum: vbi subditur. Illud qd̄ contra naturam est execrabiliter fit in meretrice: sed execrabilius fit in vxore. Nimirum cū in hoc nimiū deroget sacramento matrimonij ⁊ coniugis honestati: de vxore meretricez abominatissimā faciens. Dicit enim Rich. super.iiij.di.xxxviij.in expositione litere: q qz quo ad vsum contra naturam non nō vxor viro concessa: ⁊ qui magis tenetur vir cauere maluz vxoris q̄ alterius mulieris: ideo cū ad vsum contra naturam nulla mulier viro sit concessa: plus peccat vir in vtendo contra naturam vxore propria q̄ mertrice: hec ille. Unde s̄m Hug. Si vir polluerit vxorem extra claustra pudoris dimitti potest talis vir si ipsa non fuerit inculpata sed violentata somno decepta: vel huiusmodi: quod etiam patet xxxij.q.vij.c.omnes accusationes: tam in tex. q̄ in glo. Et additur in glo. q credit virum posse dimitti eo q polluit seipsum manibus p̄prijs: quidam tamen alij contrarium tenent. Si vero cōsuetudinarie hoc faceret: sine preiudicio credo q tunc dimitti posse: multomagis autem si contra voluntatem vxoris eam pollueret manibus: sicut legitur in li. Apū. vt patet infra sermone.ix. eiusdem p̄cepti. ¶ Tertium aūt genus adulterij cōmittitur vxorem cognoscendo modo indebito: cum libidinoso non sufficit modus quem natura determinat vt mulier in dorso iaceat vir autem in ventre incunbat eiusdem: qui modus est naturalis q̄ melius et facilius mulieres cōcipiunt: quem modū quidam causa maioris voluptatis p̄ter mittunt modū inconsuetū adinuenientes: licz vas debitū non omittententes: ⁊ tales vt frequenter mortaliter peccant. Et s̄m Alber. in iiij.di.xxxj.ad minus est signū mortalis concupiscentie: vnde pro tanto dicit peccatū cōtra naturam: quia mulier per illum modū nō potest tam faciliter cōcipere: propter qd̄ q̄tomagis deuiat a modo naturali: tanto decernitur maius esse peccatū. Unde refert Methodi⁹ vnam esse inter causas diluuij q mulieres in vesaniā verse supergresse viris abutebantur Hinc etiā si vir talem vel similem abusum exercendū vxorez suam vellet cogere violenter vel saltem sollicitare efficaciter: tunc s̄m Petrū de thareñ. vir posset dimitti q̄tum ad cohabitationē donec se corrigat. Et hoc manifeste patet.xxviij.q.j.c.vxor: ⁊.ca.idolatria: vbi plane de hoc. ⁊ in glo. Si vero cognoscit eaz mō indebito nō ex libidine sed ex necessitate: quia protunc natura alium modū non admittit: ⁊ hoc ad euitandā fornicationem in compare vel ad procreandā prolem: nihilomin⁹ tñ peccat eam sic cognoscendo: nec eū necessitas excusat a toto sed a tanto: quia modus ille cognoscendi cōtra modū nature rōnalis esse dinoscitur cōmuniter impediens cōceptionez prolis. vnde reputat fornicatio in dicto.c.idolatria: quia ad hoc nō est institutū matrimonium. ¶ Quartū proinde genus adulterij est: cū quis transgredi nititur naturalem delectationē. Nam licet debitū modum ⁊ locū teneat: actum tñ sic exercet quo luxurie libidinem augmentare vel saltez prolongare valeat: qd̄ vtiq; signū est mortalis cōcupiscentie ⁊ iudicatur adulteriū propter excessiuū ardorem libidinis: vt ptz.xxxij q.iiij.c.origo: vbi subditur Adulter est amator in suā vxorem ardentior nihil eni est fedius q̄ vxorē amare quasi adulteraz: vbi dicit glo. q amator ardentior dicit cum tantū vxorez diligit vt apud se disponat q si ipsa esset forte vxor alterius: non minus secū carnaliter cōmisceret. Et hic adulter dicitur nō reatu criminis illius capitalis sed similitudine adulterine libidinis. Nihil eni est adeo licitū vt nō possit p̄nities irrogari. Nec vsus rei cōdemnat sed libido vt ptz.xlj. di.c. quisquis. Quidā aūt econuerso erga coniugē deficientes affectu amoris ⁊ insanientes appetitu libidinis vt optatum consequant effe-

ctum in actu cõiugali: super aliũ magis amatũ cogitant vt sic maiorẽ libidinis delectationem cõcipiant. Quid tales nisi cõcubinis adulterinos ꝓpetrare dixerim: pͣsertim cum ꝛ sola voluntate perpetrãt adulteriũ. Vnde dicit Augu. ꝛ ponitur. xxxij. q. v. ca. qui viderit mulierẽ ad concupiscendũ eam iam mechatꝰ est eam in corde suo: qꝛ enĩ greco vocabulo aduler mechus dicit: cum non aliena cõiunx sed mulier videri ꝓhibeat: aperte veritas ostendit: qꝛ etiã solo visu cũ turpiter vel impta cõcupiscit adulteriũ perpetrãt. Glo. hoc est verum in cõiugato: imo sine visu sola cõcupiscentia facit reũ adulterio. Dicit enĩ de peni. di. i. c. Si cui etiã non cõtingat facultas concũbendi cũ cõiuge aliena: planũ tamen sit eũ aliquo modo cupere: ꝛ si potestas detur esse facturũ: nõ minus reus est ꝯ si in ipso facto deprehendat. ¶ Quintũ ita qꝫ genus adulterij cõmittit in adulteriis blãdijs ꝛ meretricijs: scz in tactibus enormibus: in aspectibus turpibꝫ: in oculis libidinosis: verbis luxuriosis ꝛ similibus q̃ enarrare vetat humana verecũdia. De quibꝫ dicit Hiero. ꝛ ponit. xxxij. q. iij. c. liberoꝝ. Ergo vt diximus in matrimonio opera cõcessa sunt: voluptates aũt que ꝺ meretricijs capiunt amplexibus in vxore dãnare sunt: nimirũ: cum dicit in dicto. c. origo: qꝫ nihil fedius est ꝯ vxorẽ amare quasi adulteram. Sed de his meretricijs abusionibus postea latius videbit. ¶ Sextus vero genus adulterij cõmittitur in nimia frequentatione libidinis: propter qꝺ efficatius ꝓficiendũ concupiscentiã ꝓuocant ꝛ inflãmant vtendo calidis ꝛ libidinosis in cibo ꝛ potu: sed ꝑ huiusmodi sumptionẽ potentiores ad actũ venereũ reddentes: vt se mutuo pluries cognoscant: ac tã detestande turpitudini frequenti insistant vires naturales penitus eneruãtes que cuncta sunt signa cõcupiscentie mortalis vnde super dicto. c. origo quidẽ honesta erat amoris: dicit glo. scz spes prolis ꝛ vitatio fornicationis: sed magnitudo. i. immoderata exactio ꝓ nimio ardore libidinis deformis. nihil aũt interest ex qua honesta causa quis insaniat. Vnde talis exactio ĩmoderata graue peccatũ: vt ꝓz. xxxij. q. ij. quicꝺ inter se ꝓiugati immodestũ: glo. i. superfluũ: inuerecundum scz per blanditias meretricias: sordidũ scz semen emittendo gerũt: vitiũ est hoim nõ culpa nuptiarũ. Vnde ibidẽ. q. vij. c. nõ solum: in fi. dicit. Sunt quidã qui sicut animalia absq; discretione indesinenter libidini seruiũt: quos ego nec mutis pecoribꝫ cõparauerim. De qꝫbus ps̃. xxxj. Nolite fieri sicut equꝰ ꝛ mulus. Septimũ demiqꝫ genus adulterij cõmittitur: cũ exipsa libidinis vilipendit ips in iure prohibitũ in diuersis casibus: ꝓout diffuse patz in sermonibꝫ de tribus partibus pnie: sermone xxxvij. ꝓpter qꝺ hic breuiter ptranseo. ¶ Primus casus est impregnatio: cũ mulier incipit ꝓpinquare ad partũ: vnde. xxxij. q. iiij. c. origo dicit Hiero. de cõiugatis. Innitent saltẽ pecudes ꝛ postq̃ venter vxoris intumuerit nõ perdant filios. Glo. pecudes enĩ post cõceptũ non coeunt: nec mulier faciat copiã sui coꝛporis a cõceptione vsq; ad purificationẽ. Sequit in glo. Perit enĩ partus ex frequenti cõcussione. Secundus casus est purgatio post partũ: vnde. v. di. ꝓcipitur. c. Ad eius vero concubitũ vir suus accedere non ꝺz quousq; qui gignit ablactet. Negligit qui filios suos exꝓrata ꝓsuetudine ad nutriendũ tradũt nisi ꝓ tus purgationis ips transierit viris suis non debent cõmiscere: hoc ibi. Et ergo ꝑcipue cauendũ est infra ips quindecim dierũ post partum. Dicit enĩ Aug. Semen nõ sit mixtũ sanguine: qꝛ quãdoq; filij moriunt ꝓpter hoc. Et hoc est verꝫ si in. xiij. diebꝫ post partũ mulieri cõmisceberis: ꝛ amplius nec filios nec filias ꝓcreabis eo qꝫ semen viri cũ sanguine mortificat. ¶ Tertius casus est menstruũ naturale vñ in dicto. ca. ad eius: subdit: qꝫ mulieres cũ in consuetis menstruis detinent viris suis cõmiscere ꝓhibent: ita vt illũ morte lex sacra feriat: si quis vir ad menstruã mulierẽ accedat vt ꝓz Leui. vlti. Scotus in. iij. dicit: qꝫ nec ibi moꝛs infligebat nisi ꝓ peto mortali. De causa illius ꝓhibitionis ꝛ peti: grata breuitatis hic supsedeo. ¶ Quartus casus est tẽpus sacrũ scz ips dierũ solenniũ: ieiunioꝝ: ꝓcessionũ letaniarũ: q̃ sunt ꝑta orationis. De hoc ꝓz. xxxij. q. iij. in multis capitulis: vñ concludit Aug. qꝫ si qnis sacris nocturnis vel diebus aut tẽpoꝛe ieunij cõmiscet vxori: ille mortaliter peccat dũmodo temerarie fecerit. Dicit etiã Grego in dialo. qꝫ mulier in nocte delectatione victa ꝛ a viro cognita: de mane veniens ad solennitatẽ in ecclesia sci Stephani a diabolo fuit mox arrepta. ¶ Quintus casus est sacer locus vbi nec debet exigi nec reddi si pot alius locus haberi fm Alber. Sin autem tunc in necessitate reddat vel exigat cũ doloꝛe ꝛ displicentia: si vult euadere crimen

mortale. ¶ Secundum aūt adulteriū. est spi
rituale: quod p eos cōmittit̄ q̄ dogmatizant
errores ⁊ hereticas prauitates. De q̄ adulte
rio mlta legunt̄ i veteri testamēto: q̄ ꝓni tūc
erant ad errores ⁊ ad idolatriā. Est aūt gra
uius pctm̄ q̄ adulterium carnale cū aliena
vxore: vñ. xxiiij. q. vl. c. penul. ponunt̄ multe ⁊
diuerse hereticoꝝ secte aduersus catholicam
fidē exorte: que ab aplis ⁊ sanctis patribus
vel cōciliis dānate sunt. Sed adhuc q̄cunq̄
scripturam sanctam aliter ītelligit q̄ sensus
spiritussancti flagitat a quo scripta est: lz ab
ecclesia non recesserit scz p sententiam tamē
hereticus appellari potest: ⁊ de carnis operi
bus est eligens q̄ peiora sunt: vt patz ibidem
c. heresis: ⁊ sunt verba Hiero. in epistola ad
Gal. vnde de hmōi doctoribꝫ errorum habe
tur. xxxvij. di. ca. relatum. Postea vero pre
textu simulate religionis innouate sunt here
ses diuerse. de quibus habetur in clem̄. de he
re. in. c. ad nostrum. Sed quia de hac mate
ria tactum est supra in. v. precepto sermone.
vj: A. ⁊ sermōe. xxj. A. B. ac etiam ꝑmone
xxx. A. B. ideo nunc breuiati consulēs de h̄
prosequi p̄termitto. Ad lau. dei.

¶ Utrū simplex fornicatio est mor
tale peccatū. Et vtꝝ aliqñ fuit licitū
hr̄e concubinā. Et de meretricibus
grauitateq̄ fornicatiōis. Ser. iij

On mechaberis. Exod. xx.

n Secūdo mō p̄ceptū istud exponit̄
de oi cōcubitu: q̄ fit nō q̄dē ꝯ fedus
lz absq̄ federe matrimoniali. Et sic exponit
Isid. sup Exodū: ⁊ ponit̄. xxxij. q. v. c. nō me
chaberis. id est nec q̄sq̄ p̄ter matrimonij fede
ra feminis alienis admisceatur ad explendū
libidinē. A Et ꝑm hoc discerni possunt se
ptem species adulterij. Prima dicitur forni
catio: q̄ large loquendo vocat̄ adulterium:
xxxvij. q. iiij. in. ca. dicat aliquis vxorem non
habeo ideo ancillam mihi associam: ⁊ infra.
Cur queritur tale contubernium de quo na
ti filij non sunt testes matrimonij sed adulte
rij: cur filij huiusmodi suscipiunt̄ adulterini
qui patri pudori sunt non honori: dicēte scri
ptura. Adulterioꝝ filij sunt abominatio: hec
Augu. in quodam sermone de sancto Johā
ne. Ceteꝝ lz ꝑm Isidoꝝ omnis īmunda pol
lutio dicatur fornicatio: vt ptz. xxxij. q. v. vij.
ca. non solum: vbi subditur. Omnis immun
da pollutio fornicatio dicitur q̄uis quisq̄ di
uersa turpitudinis voluntate prostituatur.
Ex delectatione enim fornicandi varia gig
nuntur flagitia: quibus regnū dei clauditur
vt homo a deo separetur. Et ideo vt ibidez
subditur: inter cetera septem vicia fornicatio
maximum est scelus: scilicet extensiue: quia p
carnis immundiciam templum dei violatur
maculat enim corpus ⁊ animam ꝑm apostolum
enim qui fornicatur in corpus suum pec
cat. Sequitur. Sunt autem quidam qui si
cut animalia absq̄ discretione indesinenter
libidini seruiunt quos ego nec mutis pecori
bus comparauerim. Pecora enim postquā
conceperint vltra non indulgēt maribus co
piam sui: hoc ibi. Tameu vt dicitur. xxxvj. q.
j. in. §. cum ergo: fornicatio licet videatur eē
genus cuiuslibet illiciti coitus qui fit extra
vxorem legitimam: specialiter tamen intelli
gitur in vsu viduarum vel meretricum vel cō
cubinarum. Unde ꝑm Asten. in summa. for
nicatio proprie dicta committitur quando
solutus solutam vsu naturali cognoscit: Et ī
telliguntur solutus ⁊ soluta quolibet vincu
lo scz cōiugij consanguinitatis ordinis ⁊ reli
gionis siue voti continentie: que tamē forni
catio grauatur in virgine ⁊ mutat speciem
peccati vocaturq̄ stuprum in scripturis.
¶ Ad maiorem autem euidentiā primo que
ri potest: vtrum fornicatio simplex sit pecca
tum mortale: presertim cū Osee. j. p̄cepit do
minus Osee. Vade sume tibi vxorem forni
cariam ⁊ fac filios fornicationum: ex quo vi
detur non esse mortale peccatum. In cuius
etiam argumētum in sacra scriptura simplex
fornicatio reperitur in antiquis patribꝫ sine
reprehēsione: sicut legitur Geñ. xvj. d Abra
am q̄ accessit ad ancillam suam Agar. ⁊ in
fra Geñ. xxx. legitur de Jacob q̄ accessit ad
ancillas vxorum suarum Balā ⁊ Zelphaz
Capitulo quoq̄. xxxviij. legitur q̄ Judas
accessit ad Thamar quam estimauit mere
tricem: ergo non videtur esse mortale pecca
tum. ¶ Ad hoc dicendū: q̄ absq̄ omni du
bio tenendū ē q̄ fornicatio simplex sit morta
le peccatum: qd̄ patet tam rōne q̄ auctorita
te. Primo rōne ptz ꝑm Tho. scda scde. q. clii
ij. q̄ pctm̄ mortale est om̄e pctm̄ quod cōmit
tit̄ directe ꝯ vitā hoīs: fornicatio autem sim
plex importat inordinationem q̄ vergiti no
cumētum vite eiꝰ q̄ ē ex tali ꝯcubitu nascitu
rus. Videmꝰ em̄ i oībus aīalibꝫ in q̄bus ad

educationē plis reqrit cura marꝫ ⁊ femine: q̄
in eis non est vagus cōcubitus: ſz maris ad
certā femīnā vnā vel plures: sicut patet in oi
bus aūb. Secus aūt est in animalib⁹ in qb⁹
sola femina sufficit ad educationē fetus: in q̄
bus est vag⁹ cōcubitus: Manifestū ē aūt q̄
ad educationē hois nō solū reqrit cura ma
tris a q̄ lactat ſz multomagis cura patrꝫ a q̄
est instruēdus ⁊ docēdus: ac in bonis tā exte
rioribꝫ q̄ interioribꝫ pmouēd⁹. Et ideō ꝑ natu
rā hois est. q̄ vtat vago cōcubitu: sed oportz
q̄ sit maris ad determinatā feminā cū quā p
maneat diu vel etiā p totā vitā. Et inde est
q̄ naturaliter ineſt maribꝫ ispē humana sol
licitudo de certitudine plis q̄ eis iminet edu
catio plis: q̄ certitudo tolleretur ſi eſſet va
gus concubitus. Hec aūt determinatio cer
te femine mr̄imonij vocat⁹: ⁊ ideo dicit⁹ esse
de iure naturali. Vnde q̄ fornicano ē ꝓcubi
tus vagus ⁊ contra bonum plis educande:
ideo mortale peccatū est grauⁱ⁹ vtiq̄ fm̄ spe
ciem q̄ peccata q̄ fiūt contra bona exteriora
vt furtum ⁊ furia. Jn argumētū hui⁹ fm̄ oēs
leges: filij qui de concubinis sunt: vituperabi
biles sunt. et contumelia est in eis sic nasci:
nec de iure patri in hereditate succedere p̄nt
ab intestato: quod ordinatum est in penam ꝺ̄
licti patrū. ¶ Patet ꝺ̄ etiam aūcte. Nā Au
gustⁱ. sup Exo. dicit ⁊ ponitur .xxxij.q.iij.§.
sed verum: in fi. q̄ nomine mechie in isto ꝑce
pto omnis illicit⁹ ꝓcubitus accipit illoꝝ mēbro
rum non legimus vsus prohibitus intelligi
debet. Et itez Augu. in queſtionib⁹ Deut. ⁊
ponitur: eo. tit. c. meretrices esse ⁊ ad meretri
ces accedere prohibet dñs: quasi publice ve
nalis est turpitudo. Dicit enim Deut. xxij.
Non erit meretrix de filiabus isrl̄ neq̄ scor
tator de filijs israel. Pro quo nota q̄ in dicto
§. sed verum: dicit glo. q̄ hic videtur surgere
inextricabilis contrarietas. Nam in Deut.
licitum erat habere concubinam ⁊ dare ei p̄
cium sue pudicie ⁊ eam dimittere. Sic enā
habetur Exo. xxj. Si quis vēdiderit filiam
suam in famulam non egredietur sicut ancille
exire consueuerunt. Sup quo dicit magister
in hiſtorijs ⁊ alij doctores: quod tales vende
bantur in cōcubinas vt seruirent in lecto: et
ex consequenti de concubinis fierent vxores
si placerent viris. Et tales quidam emere so
lebant pro seipsis vel pro filijs suis. Si ergo
sibi quis emerit ⁊ ei displicuerit eam accipere
in vxorem: tunc non egredietur anno septio
sicut ancilla: id est sine precio: sed q̄ eā humi
liauit dotē vestes ⁊ nuptias id est vtiq̄ ei pu
uidebat ꝓ ꝑcio pudicitie: q̄ si añ septimū an
num ei displicuerit vēdendi eā alteri potesta
tē nō habebit: nec pudicitie precīū negabit: q̄
si eā in vxorē duxerit tunc iuxta legē vxorum
faciet ei: nec sine libello repudij egredietur. Si
vero nō sibi sed filio eā emerit tunc iuxta mo
rem filiaꝝ faciet illi: sz dando ei dotē ⁊ alia q̄
tinentia ad nuptias: ꝺ̄ excepto q̄ parcēdo pu
elle nihil dabit ꝓ mūere sicut apud hebreos
cōsuetū erat: vt ptz Gen. xxiiij. de parentibus
Rebecce. Rano huius: qz pecunia quā pa
rentib⁹ dederat ꝓ seruitio puelle cōputat⁹ ꝺ̄ ꝓ
tali munere: quod si ista refutata filio suo al
teraz acceperat: tunc prouidebat abiecte nu
ptias: vestimenta: ⁊ precium pudicitie: felicez
dotem ⁊ hoc fm̄ arbitrium iudicum eo q̄ hu
miliata: id est deflo: ata est a filio suo. Et ſi
ista tria non fecerit: id est ſi nec ipe eam defl
rauerit nec etiam filius eius nec eam ſibi nec
filio in vxorem acceperit: tunc more ancillarum
gratis egredietur ⁊ absq̄ ꝑcio sibi dato. Ex
quibus liquido patet licitum fuisse iudeis
habere concubinas. Sed in decalogo fm̄ in
terpretationem Augu. prohibita fuit omnis
fornicatio. Tandem respondet glo. q̄ illud
in Deut. intelligit de comparatiua pmissio
ne: hoc est: pmittit minus malum vt maius
euitetur. vt patet. xxxij. q.ij. c. Si ꝺ̄ dd̄ versus
in glo. ⁊ xxvj. q.ij. ca. Hi quit: licet in veritate
illud semp fuit peccatum. Dicit enā Tobie
iij. Attende tibi ab omni fornicatione et pre
ter vxorem tuam non patiaris crimen scire.
¶ Crimen autem in sacra scriptura dicit⁹ ē
mortale peccatum: vñ dominus in vindictā
huius vrij filijs israel cum filiabus moabi
tarum fornicantibus vt dicit Nu. xxv. iussit
dominus principes eorum suspendi: quia cri
men non impediebant: sed phinees preueni
ens executionem iussionis Zambri cum ma
dianita fornicantem interfecit ac eternum sa
cerdotium promeruit: occisiq̄ sunt de popu
lo propter illud crimen. xxiij. milia. Jn noua
quoq̄ lege ꝓhibita legit⁹ ab apostolo dicēte:
j. ad Corꝫ. v. Neq̄ fornicemini sicut q̄dam
eorum fornicati sunt ⁊ perierūt vna die. xxiij.
milia. Judicatur insuper ab eodem mortale
pcm̄: quia ꝺ̄. j. Corꝫ. vj. Nolite errare: neq̄
fornicatores neq̄ idol̄ seruientes neq̄ adul
teri ⁊c. regnum dei possidebunt. Et iterum
ad Gala. v. pmissa fornicatione cum quibuſ

dam aliis vitiis subdit: quia tali agūt regnū dei non possidebunt. Hinc. xxxj. q. c. vlti. dicitur: ꝙ de periurio talis penitentia debet imponi qualis imponit de adulterio fornicatio homicidio ⁊ aliis criminalibus: ⁊ sic nunq̄ licuit habere cōcubinā. Ad obiectum igit dicēdum fm Tho. in. iiij. dist. xxxiij. ꝙ vbicunq̄ legitur in veteri testamento aliquos sanctos patres habuisse cōcubinas: vt Abraam Jacob David ⁊ similes qd̄ necesse sit a peccato mortali excusari: oportz eas esse matrimonio iunctas: ⁊ tñ dici cōcubinas: qz aliq̄d habebant de rōne vxoris ⁊ aliquid de rōne ꝯcubine. Nam fm ꝙ matrimoniū ordinat ad suum p̄ncipalem finez qui est bonū prolis: vxor viro cōiungit insolubili cōiunctiōe vel saltez diuturna: ⁊ ꝯtra hoc non est dispensatio. Sed q̄tum ad secundū finē qui est dispensatio familie ⁊ cōicatio operū: vxor ꝯiungit vt socia. Sed hoc deerat his que cōcubine nominabant vnde nec Abraam Agar cōcubinā ad petitionē Sare dimittere potuisset nisi prius sup h̄ ⁊ voluntatē dei per respōsuz recepisset Dicit eni Rich. sup. iiij. di. xxxiij. ꝙ. Agar fuit cōiuncta Abrae indissolubili vinculo q̄tum ad mutuā potestatē corpoꝝ: vnde fm rei veritatem fuit vxor: sed quia nō habebat auctoritatem matrifamilias in regimine domus ⁊ familie: nec proles sua succedere debebat in hereditatē: ideo quo ad hoc erat ancilla. Nec licitū fuisset Abraam eā a se eijcere ꝓpter monitionē Sare: nisi super hoc habuisset diuinū mandatū. Volunt aūt deus eos separare non q̄tum ad vinculū sed q̄tum ad cohabitationem ⁊ thoꝝ: ad significandū illud ministeriū qd̄ explicat ap̄ls ad Gal. iij. cū dicit. Abraaz duos filios habuit. Concordat etiaz ibidem Bonauen. Porro fm Tho. scda scde. q. cliij Judā excusare a peccato fornicādo cū Thamar nō est necessariū: qz fuit etiā actor venditionis Joseph. Dicūt etiā cōmuniter doctores: ꝙ licz Osee primo videt dñs p̄cepisse ꝙ Osee fornicatricē accipiens faceret filios fornicationū: ꝙ tñ eā acceperit in vxorē: sicut etiā textus sonare videt qui dicit. Sume tibi vxorem fornicationū. Et hoc non solū licitū est: vt ptz. xxxij. q. j. c. integritas. §. cū ergo: ⁊. c. nō est culpandus: sed etiā meretur talem de sterquilinio vitioꝝ extrahens: vt ptz extra de spōsa: vbi dicit. c. Inter opera charitatis nō minimū est errantes ab erroris sui semita reuocare. Et infra. Statuimus vt oībus qui publicas mulieres d̄ lupanari extraxerint ⁊ duxerint in vxores qd̄ agūt in remissionē ꝓficiat pctōꝝ. B Qd̄ si q̄s contendat tales fuisse dūtaxat ꝯcubinas nō vxores: sup h̄ q̄ri pōt: virū ꝯcubitus ꝯcubinarius ex dispensatione diuina possit fieri sine pctō mortali: p̄sertim cū dinoscit esse ꝯ vnū de p̄ncipijs legis nature. s. ꝯ bonū ꝓximi. Est eni ꝯ bonū ꝓlis q̄ est p̄ncipalis finis carnalis ꝯcubitus fm naturale iudiciū rōnis: finis aūt p̄ncipiū est in moralib. Ad hoc rñdet Rich. vbi supra: ꝙ talis ꝯcubitus vt in pluribꝫ est ꝯ bonū prolis: quia tollit debitū ordinē parentū ad prolem. Dicit eni Aug. ix. super Gen. ꝙ bonū ꝓlis est vt amanter suscipiat benigne nutriat ⁊ religiose educet: quo bono vt in pluribꝫ caret ꝓles genita p cōcubitū fornicariū. Quia tñ cōtigere pōt ꝙ homo cū muliere ꝯueniat cū qua non est matrimonialiter iūctus: ⁊ mulier cū viro ꝓpter bonū prolis: ⁊ prolē amanter suscipiāt benigne nutriant ⁊ religiose educent: ⁊ ideo videt ꝙ si nō obstaret aliud q̄ ratio supradicta: ꝯcubitus cōcubinarius in p̄dicto casu posset per dispensationē cōditoris legis nature nō esse pctm̄ mortale. Ergo dicendū: ꝙ adhuc est alia rō: qz scz in nullo casu pōt fieri nude vel absq̄ corruptiōe debiti ordinis ad deum. Nam talis viri cōcubitus semp est cū nō sua q̄tum ad talē vsum: ⁊ ideo semp corrumpit debitū ordinē ad dominiū rei: ⁊ qz mulier nō est suijpsius sed dei: iō vir se carnaliter copulās cū muliere nō sua: q̄tum ad talē vsum debitū ordinē ad deū corrūpit: deus aūt facere nō pōt ꝙ actus corrūpens ordinē debitum ad ipm̄ sine pctō mortali fieri posset. Et eadē ratio est fm Rich. vbi supra di. xxviij. cur non pōt cōtrahi matrimoniū ad tp̄s qz seruus alicuius dñi habentis sup ipm̄ plenitudinē ptātis: non pōt sine cōcessione dñi illius ⁊ auctoritate: alteri cōcedere qualemcūq̄ ptātem in corpus suū: sed quilibet hō seruus est dei. qui sup quemlibet hoīem habet omnimodā plenitudinē potestatis: hinc nullus vir mulieri cōcedere pōt aliquā potestatē in corpus: nec ecōuerso nisi ex concessione dei explicita vel implicita. Deus aūt nō solum non ꝯcedit sed etiam prohibet inter virū ⁊ mulierē fieri mutuā concessionē suoꝝ corpoꝝ q̄tum ad cōcubitū carnalem tp̄s: vt ptz Matth. xix. vbi dicit. Quos deus cōiunxit homo non separet. Verum est tñ: ꝙ deus tanq̄ superior dñs super virū ⁊ mulierē plenitudinē ptātis habēs

facere posset: q licitū esset viro ⁊ mulieri ꝓcedere sibi mutuo ptātem corpoꝝ suoꝝ ad tps: q̄uis hoc licitū esse non posset nisi p auctem diuinā. Vñ dicit Tho. ſcḋa ſe. q. cliij. q fornicario dicit esse pcm̄ in q̄ntum est ꝫ rōnem rectā: ratio aūt hois est recta fm qḋ regulat voluntate diuina q̄ est ṕma regula ⁊ summa: ⁊ iō qḋ homo facit ex volūtate dei obediens eius pcepto: non est ꝑa rectam rōnem: q̄uis esse videat ꝑa cōmunem ordinē rōnis: sicut etiā non est ꝑa naturā qḋ miraculose fit virtute diuina: q̄uis ꝑa cōmunē cursum nature. Et ideo sicut Abraā nō peccauit filiū innocentez volendo occidere: ꝓpter qḋ obediuit deo: q̄uis hoc fm se ꝓsideratū sit cōtra ꝫ rectitudinē rōnis humane. Sic etiā Oſee nō peccauit ex pcepto diuino fornicādo: nec talis cōcubitus fornicatio ꝓprie dici debet: q̄uis fornicatio noietur ad cōem cursum referendo. Sic etiā Jacob excusat a mendacio. xxij. q. ij. queritur. ℔. item opponit: ⁊ israelite a furto. xlij. q. v. dixit dñs: ⁊ Samson ab homicidio. Similiter ⁊ Abraā: vt ptz. xxij. q. v. c. si nō licet: circa fi. ⁊ etiā Phinees: vt ibidē. q. viij. c. occidit. Et sic ptz q ois fornicarius ⁊ ꝓcubinarius cōcubitus est ꝓhibitus: nā in lege nature q̄ etiā in lege Moyſi ⁊ gratie. Maxime tñ ꝓhibitus est ꝓcubitus hmōi cū meretricib: vt. xxxij. q. iij. c. meretrices. esse ⁊ ad meretrices accedere ꝓhibet dñs: ſez Deut. xxiij. vbi dicit. Non erit meretrix de filiab israel neq̄ scortator de filijs israel. ¶ Pro quo nota fm Aſten. q meretrix dicitur duob modis. Uno modo q̄ vagā sequit libidinē. Et dicit vaga libido ad differentiā fornicatiōis in qua est determinata libido respectu vnius persone: vt cū vna vni adheret extra q̄dlibet vinculū ſez matrimonij voti ꝓsanguinitatis affinitatis ⁊ similiū. Alio mō dicit meretrix cui⁹ publice venalis est turpitudo: ⁊ ad talē accedere ꝓhibz dicta auctoritas: vnde meretricū est damnatū: licz sub dissimulatiōe permittat ecclesia: forte fm Hoſti. vt maius malū euitet: qz qui nimis emungit elicit sanguinē. Et fm leges meretrices sunt viliſſime quas iudicat lex indignas legū obſeruatione seu per legē illaqueari. C. de adulte. l. q̄ a dulterij: in fi. Et licet quidam somniare conant illicitū cōcubitū cū meretrice minoꝝ ſ esse criminis q̄ cū alia soluta ⁊ corrupta: tñ hmōi non modicū errant ⁊ mentitā est iniquitas sibi: cū econtra talib cōmiſceri pcm̄ aggrauet. Cuius ratio est: qz cū putat ſe ſimplicē fornicationē ꝓpetrare cōmittit adulterij incestū ſacrilegij vel ſitta: vel saltez ſe cōmittit piculo ⁊ diſcrimini maioris pcti: cū ex oī statu mūdi libido meretricū accreſcit tā numero q̄ malitia. Hinc sup illud Deut. xxiij. nō erit meretrix ⁊c. dicit glo. q ad eas ꝓbibet accedere quarū est venalis turpitudo qḋ est ꝓprie meretricū. ❡ Ut aūt aliqualiter innoteſcat grauitas huius pcti ſciendū: q sunt quidā gradus luxurie q̄tū ad aggrauationē peccati. Primus ⁊ infimus gradus luxurie est ꝫſensus in delectatione pcti: de quo dicit Tho. ſcḋa ſe. q. cliij. art. iij. q nō solū cōſensus in actū ſed etiā ꝫſensus in delectatione mortalis pcti est mortale pcm̄. Sed de h̄ latius ptz ſermone. x. huius ꝓcepti. ¶ Secūdus vero gradus est cōſensus in actū pcti mortalis: ſez luxurie: qḋ grauius est q̄ ſolus ꝫſensus in delectionē. Et loquor hic ḋ ꝫſensu in actū ſimplicis fornicationis: qz ꝫſensus i ſtuprum raptū aduleriū aggrauaret peccatū. ¶ Tertius gradꝰ est cū talis ꝫſensus in actū ꝫfouet libidine ſenſuū exteriorū: vt viſu amplexu verbo tactu ⁊ ſimilib: de q̄ dicit in euangelio dñs: Qui viderit mulierē ad cōcupiſcentiam ⁊c. h̄ eni in ſuo genere ceteris paribz grauius est ꝓtioribz peccatis: q̄uis ex quibuſdā circūſtantijs poſſet ꝫ̄ium ꝫungi: vñ ⁊ in hac vltima peccati ſpecie illa pctā grauiora iudicant: q̄ vehementiorē libidinis ardorem exercitant: vñ fm Tho. vbi ſupra: licz iā dicta peccata fm ſe bonū ꝓprius humane nō impediāt h̄ñ tñ rationem pcti mortalis: eo q̄ ꝓcedunt ex libidine que radix est huius impedimenti. ¶ Quartū vero gradū tenet ꝫcubitus cū vxore qui p affectū excedit limites matrimonij vt cū ḋs attendit nō qz vxor ſz qz mulier: idē facere paratus ſi non eſſet eius vxor: talis eni peccat in duob. Primo qz nō intendit ꝓlē ſz libidinē: ⁊ ſic peccat ꝫ legē nature. Dicit eni Tho. ſup. iij. di. xxxij. q illa actio ḋr esse ꝫ legē nature qz nō est cōueniens fini debito: ſiue qz nō ordinat in ip̄m p intentionē agentis: vel qz de ſe nō est illi fini ꝓportionatus. Finis aūt quē ex ꝫcubitu natura intendit est ꝓles ꝓcreanda educāda ⁊ inſtituenda: ⁊ vt h̄ bonū q̄rere poſuit deus delectationē in coitu: vt dicit Cōſtantinus. Quintū ergo vnit ꝫcubitu ꝓpter delectionē q̄ in ipſo est: nō referendo ad finez intentū a natura: ꝓtra naturā facit: licet enaz ſit talis cōcubitus q̄ ad illū finem ꝓuenienter ordinari poſſit: ſicut in matrimonio; quia

non querit prolis procreationē sed proprie delectationē. Similiter fornicariā vel concubinam cognoscēs etiā cā prolis procreāde: cōtra naturā fac quia hoc est contra bonū prolis procreāde. et sic talis concubitus nō est proprie ad intentū finē referibilis: quia nec est heres successionis: nec sanguinis. nec est testis matrimonij sed adulterij: nec parentibus ē honori sed pudori: vt patet plane. xxxij. q. iiij. c. dicat aliqs. Hinc dicitur Ecci. xlj. Erubesce a patre et mre de fornicatione. Secundo vero peccat in hoc quod ex aliqua supputatiōe paratus eēt incidere fornicationē propter affectū libidinosū quē gerit ad propriā vxorē. scz in casu quo nō esset ei quod si esset vxor alterius tunc nihilominus deliberaret cū ea peccare: tūc iudicaret adulteriū. Ad laudem dei.

¶ De stupro et eius grauitate ac pena. Item de excellentia virginitatis et in quo proprie consistit virginitas. ¶ Sermo iiij

Non mechaberis. Exod. xx.

n Scda vero spēs istius mechie vocatur stuprum. De quo dicitur. xxxvj. q. j. in. §. cū g. Stuprū aūt est proprie virginū illicita defloratio: quā videlicet non precedente coniugali pactiōe vtriusque volūtate virgo corrūpit: patre iniuriā ad animū statim post cognitionē non reuocāte. Et istud quidē stuprum sicut est turpius exertitio: sic est maius in vitio quam simplex fornicatio: et comparat quodammodo adulterio. Dicit enim Ambro. lib. de patriarchis: Nemo sibi blandiatur de legibus: omne stuprum adulteriū est. ¶ Ad cuius euidentiā quāri pōt. vtrum stuprum poni debeat species distincta luxurie: pserim cuz stuprum importat illicitā virginum deflorationem: vt dictum est: sed hoc esse pōt soluti cum soluta quod ptinet ad fornicationem. Ad hoc rndet Tho. scda scde. q. cliiij. quod vbi circa materiam alicuius vitij specialis aliqua deformitas occurrit: ibi poni debet determinata species illius vitij. Luxuria vero peccatum est existens circa venereas delectatiōes et operationes. In virgine igitur existēte sub custodia patris: occurrit quedam specialis deformitas si corrumpatur. tam ex parte puelle quam ex parte patris. Primo ex parte puelle: quia ex hoc quod violatur nulla pactione cōiugali precedente: multum impeditur a legitimo matrimonio contrahendo: et ponitur in via meretricandi: a quo retrahebatur ne signaculum virginitatis amitteret. Multum etiam eam damnificat: et sic facit contra iusticiam. Nam quamuis eam vi non corrūpat: tamen eam seducit. Et sic obligatur illi ad restitutionem multiplicē. ¶ Primo quia impegit eam ad casum multorum vitiorum: sicut enim rupta clausura vinee multi postmodū intrant spoliant et conculcant: sic facto sigillo castitatis iam a multis impetitur: inuaditur et cōculcatur. Dicitur eni Ecci. ix. Omnis mulier que est fornicaria quasi stercus in via ab omnibus pterecūtibus conculcabit. Et quia virginalem amisit verecundiam: quotiens occasione illius peccat: totiēs stuprator peccati particeps efficitur: quia regula iuris est in. vj. qui occasionem damni dat: damnum dedisse videtur: ¶ Secundo magis abstulit illi bonam famam quam quicunque detractor: que fama pciosior ē quibusuis bonis tēporalibus: Dicit enim Ecci. xlj. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis pmanebit tibi quam mille thesauri magni et preciosi. propter quod tenetur ad illius restitutionem si restitui potest: sinautem: tunc restitutio fieri debz in equiualente prout est possibile: vt extra de lite pen. c. ecclesie sancte marie. ¶ Tertio quia abstulit illi bonum irrecupabile vel irrecompensabile: quia virginitas amissa nō recipit recupationem nec etiam recompēsationem cum non sit digna ponderatio continentis anime. Dicit enim Augu. li. de virginitate: quod virginalis integritas et p piam cōtinentiam ab omni cōcubitu immunitas angelica porcio ē. Et iterum ibidē ait. Pulchritudinem qs pōt maiorē estimare decore virginis quam amatur a rege: pbat a iudice: dedicatur a dño: cōsecratur deo. vñ in euāgelio cētesimus fructus ascribit virginitati. Ad restitutionem igit hui maxie iacture qs inuenitur idoneus? Silr ex pte parētum occurrit deformitas: quia de custodia filie sollicitudinem gerere debēt: sm illud Ecci. xlij. Supfiliam luxuriosam confirma custodiā: ne quā faciat te in opprobrium venire inimicis. Vñ nō solū parētes sz etiam alij proximi cognati et amici sibi reputant illatum magnum dedecus: cum eorum cognata: contempto virginitatis honore fuerit publice fornicationi subacta: vnde parentes eius potius sustinerent magnā iacturam rerum tpaliū: quam defloratione virginee honestatis: et sic stuprator obligat etiam

eius parentib⁹ ad restitutionē. Hinc p̄cepti est Exo. xxij. ⁊ Deut. xxij. q si seduxerit quis virginē necdū desp̄sātā scz ꝺbis vel donis inducendo eā in cōsensum copule carnalis: dormierit q̄ cum ea. dotabit eā scz dote vro ris ⁊ habebit eā vxorem: ⁊ estimabit dos iu xta facultatē cozrūpentis ⁊ dignitatē puelle. Insup dabit patri puelle ḋn q̄ginta siclos ar gēti ꝓ iuria sibi facta: q: puella erat in eius tutela ⁊ sic cozruptor ad duplicē obligat do rē. vnā patri ⁊ aliā puelle defloratę. Et cū h tenebat eā in vxorē accipe: si p̄ puelle voluerit sibi dare: nec postea poterat eā repudiare q si p̄ eā in vxorē dare noluerat: eo q nobilior potēnior vel ditior erat aut alia q̄cunq; rōne: tenebatur nihilomin⁹ dare patri puelle dictos. l. siclos ⁊ si non poterat soluere: tūc tenebat ad equalentiā seruire seu p aliā viaz satisfacere: ⁊ h q̄dē in lege veteri. Verūtñ in noua lege q̄ē lex p̄fectionis fm rectā restitutionis obligationē: cozruptor ꝑginis in casu q̄ nō duceret eā vxorē. nedū ꝺdēnare ꝺz ad ꝺrandū cozruptā iuxta modū ꝺnis quam ꝑgines accipe ꝺsueuerūt: q vt dictū ē estimatur iuxta facultatē cozrūpentis ⁊ dignitatez puelle: sz etiā fm iusticiā obligat vltra q̄tum rōne illius cozruptiōis et⁹ ꝺditio deterior facta ē. Exēplū gr̄a. Si ḋs eā prius duxisset ꝓ centum libris ⁊ nūc non vellet eā ducere nisi ꝓ ducentis: tunc fm merā iusticiam cozruptor daret ei ducentas libras fm Joh. an. in ca. si seduxerit: iuxta de adulē. ⁊ stupro. ⁊ fm Hein. boyc. in. c. peruenit. eo. ti. ¶ Ad maiorem tñ euidentiam q̄ri potest: an ⁊ qñ virginem cozrūpēs obligat ipam in vxorē ducere vel dotare. Ad hoc rñdet Hein. boyc. in dicto. c. peruenit: q si cozruptor virginis ēt alis q ipam in vxorem ducere non p̄t: vt ḋa iam vxoratus est. vel religiosus aut in sacris aut voto continentie constrictus: seu cognouit eius cognatam aut affinem: ⁊ tunc ipsam dotare debebit: vt dicto. ca. si seduxerit. Cum em̄ ḋs obligatur ad duo copulatiue seu alternatiue: tunc si alterum facere non potest: ad alterꝝ quod facere potest tenebit. Sed in dicto. c. si seduxerit aut obligatur accipe vel dotare: q si non posset eam dotare tunc castigatus ⁊ excommunicat⁹ in monasterio recludetur vt p̄z in dicto. c. peruenit: in glo. vnde debet esse castigatus fm q̄ visum fuerit iudici. ⁊ excommunicatus quo ad cōmunionem sacramentorum quousq; visum fuerit supiori: vt patet ibidē in glo. Et ꝺe monasterio ꝓpria sibi erit egrediendi sine p̄ceptione licentia: vt ibidem in textu: Et hoc est verum etiā si sit clericꝰ vt notāt Abbas ⁊ Jo. an. in di. c. si seduxerit. Si ꝺs p̄t eā ducere i vxorē: tūc si placet tā cozruptori q̄ cozrupte mr̄imoniū ꝯtrahere possunt etiā inuitis parentib⁹ fm Bern. ⁊ Host q si placet soli cozruptori sz nō cozrupte tūc cozruptor nō tenebit ad eam dotandam: cum ad alterꝝ duoꝝ solūmodo teneat. ⁊ in optione sua videat esse ḋd velit eligere: vt in di. c. pueniit: Qō tñ intelligendū est sane nisi cozruptor eā admiserit indignū suo ꝓrio tūc em̄ fm alios ⁊ rationabiliter locū hz id qō ponit in di. ca. si seduxerit: vbi subdit. Si vero pater virginis eam dare noluerit pecuniam reddet iuxta morem ꝺnis quā ꝑgines accipe ꝺsueuerunt. Glo. ibidem: que scz pecunia vel dos estimabitur iuxta facultates ipsius stuprātis ⁊ dignitatem puelle. Hec fuit olim pena in Exod. Sed hodie est ulla q̄ ponitur in dicto. c. peruenit: vt iam tactum est. Si denicꝝ placet soli cozrupte sed non cozruptori: tunc cozruptor tenet eam dotare fm Bern. in. dicto. c. peruenit ⁊ nihilominus castigatus, puniendi videbitur: excommunicatusq; fm modum p̄dictū in monasterio reclusꝺetur in quo agat penitentiam nō ꝑpetuam sed ad tempus fm arbitriū supiorꝭ. In quibus satis liquet q̄tum ecclesia militans ponderat maledictum stup: ū virginū stupra simplicem fornicationem. ¶ Hic igit̄ ꝓmo q̄ri p̄t vtrū ꝑginitas sit excellentioꝝ matrimonio: p̄sertim cum dicit Augu. in. li. de bono cōiugali: q non impar meritum ꝓuenire est in iohanne qui nullas expertus est nuptias: ⁊ in Abraam qui filios generauit: sed maioris virtutis maius est meritum: immo bonū commune potius est bono priuato vt patet ꝑ ꝓbm. j. ethicorum: sed ꝓiugium ordinat ad bonum commune: scz ad plem ꝓcreandā et educandam in seruitio dei. Dicit em̄ Augu: de bono ꝓiugali. Qō cibus est ad salutē hominis boc est concubitus ad salutē humani generis. Sed virginitas ordinat ad bonuꝝ ꝑticulare vt sciz vitent tribulationes carnis quas sustinent coniugati et cogitent ea que domini sunt. Ad hoc respondet Thom. scōa scōe. q. cliij. q sicut patet in li. Hieronymi cōtra Joumanum. hic fuit error Jouniani q̄ posuit virginitatem non esse matrimonio ꝓferendam. Qui quidem error ꝑtipue destruit

exemplo christi: qui ꝛ matrem virginē elegit ꝛ ipse virginitatem seruauit. Et ex doctrina apli q. j. ad Cor. vij. Virginitatē consulit tā q̄ melius bonū. Destruit etiā rōne: qꝛ bonū diuinū est potius humano bono: ꝛ bonū aīe p̄ferꝛ bono corporis. silr bonū contēplatiue vite p̄ferꝛ bono actiue vite: dicēte dño: Maria optimā ptem elegit virginitas aūt ordinatur ad bonū aīe sm vitā ꝯtēplatiuā: qd est cogitare ea que dei sunt: cōiugiū aūt ordinat ad bonū corporis qd ē corpalis multiplicatio generis hūani ꝛ ptinet ad vitā actiuā: qꝛ vir ꝛ mulier in matrimonio viuēdo necessariū habent cogitare que sunt mūdi: vt ptz p apostolum. j. Cor. vij. vnde indubitāter virginitas continentie coniugali p̄ferenda est. Et licet bonū cōmune melius est bono p̄uato si sit eiusdem generis: potest tamen bonū priuatum esse melius sm genus suum: ꝛ hoc modo deo dicata virginitas carnali fecunditati prefertur. Dicit em̄ Augustinus. li. de ꝟginitate: q̄ fecunditas carnalis etiam illarū que in h̄ tpe nihil aliud in ꝯiugio q̄ plem requirūt: quā mācipēt chr̄o: p amissa ꝟginitate cōpensari nō posse credenda ē. De Abraā ergo ꝛ Johāne dicendū est: q̄ meritū nō solū pensat ex genere actus sz magis ex anio operantis. Hinc etiā opus q̄ sm se iudicat indifferens sm animū operātis reddit meritorium vel demeritorium: ꝛ ideo suadet apostolus. j. ad. Cor. x. dicens: Siue māducatꝭ siue bibitis aut aliquid aliud facitis: oīa ad gloriā dei facite. vbi dicit glo. Si em̄ hec recte fiunt laudes dei sunt: Abraā igit animū habuit sic dispositū. q̄ paratus fuisset seruare ꝟginitatem si tēpori ꝯgruū fuisset: sz tūc ex charitate diuino obtēperauit mādato: q̄ dixit Crescite ꝛ multiplicamini ꝛ replete terram. Et ex h̄ in eo meritū cōtinentie coniugalis: equat merito cōtinentie ꝟginalis in Johanne respectu p̄mij substātialis: nō tn̄ respectu p̄mij accidentalis: qꝛ dicit Augu. li. de bono coniugali: q̄ Johānis celibatus ꝛ abrae cōnubium p tempore distributione christo militauerunt: sed cōtinentiam Johānis etiam in opere Abraam vero in solo habitu habebat: opus autem respicit premium accidentale. Hinc cōcludit Aug. li. de ꝟginitate dicēs Certa rōne ꝛ certaꝝ scripturaꝝ auctoritate nec pctm̄ esse nuptias inuenimus: nec eas bono continētie virginalis ac vidualis equamus hec ille. Verūtn̄ quāuis simplicit lo q̄ndo ceteris paribꝫ castitas ꝟginalis sit melior q̄ ꝯtinentia coniugalis. pōt tn̄ coniugatus esse melior q̄ virgo duplici rōne. Primo quidem ex parte ipius castitatis: cū scz coniugatus hz animū magꝭ paratū ad ꝟginitatē seruandā si oporteret q̄ ille q̄ actu ē virgo. Vn̄ Aug. in li. de bono ꝯiugali instruit virginem vt dicat. Ego nō sū melior q̄ Abraā: sz melior est castitas celibū q̄ castitas nuptiaꝝ. et postea rōne subdit dicens: Qd em̄ ego nunc ago: melius illi egisset: si tūc agendum esset: quod autem illi egerūt sic ego nō agerē: etiā si nunc agendum esset: Secundo qꝛ forte ille qui nō est virgo habet aliquam excellentiorem virtutem quam nō habet is qui est ꝟgo ex eo. q̄ vehementius inheret deo ꝛ vacat rebꝰ diuinis. Nam finis ex quo virginitas laudabilis redditur est vacare rebus diuinis. Hinc dicit Augusti. li. de virgi. Nec nos in virginibus predicamus q̄ virgines sunt: sed q̄ deo dicate pia continentia virgines: alienanq̄ fatue virgines appellantur.

¶ Preterea notādum sm Richar. in. iiij. di. xxxiij. q̄ virginitas accipi potest dupliciter: Primo improprie scz p negatione actualis concupiscentie cuiuslibet veneree delectationis cum carnis integritate ꝛ sic quelibet mulier nascit virgo: nec tal virginitas est virtꝰ: quia carnis integritas non est virtus nec ps essentie virtutis: nam essentia tota cuiuslibet virtutis est in anima sm August. j. de ciuita. dei. capitu. xvij. ꝛ lib. de bono coniugali dicit. q̄ continentia non corporis sed animi est virtus. Sed integritas carnis est quoddam ornamentum ꝛ decor eius accidentalis extrinsecus assistens. Et perdi potest absq̄ diminutiōe virtutis virginitatis vt patet in virginibus per violentiam corruptis: de quibꝫ plura habentur. xxxij. q. v. in prin. ꝛ in multis capitu. sequentibus. Secundo vero accipit proprie scilicet pro habitu quo nisi assit rationabilis causa necessitatis vacandi carnali copule. determinatur voluntas ad prompte ꝛ faciliter respuendum omnem veneream delectationem: non tm̄ illicitam sed etiā licitam vt mens liberius spiritualibus vacet: iuxta illud apostoli. Mulier innupta ꝛ ꝟgo cogitat que domini sunt vt sit sancta corpe ꝛ spiritu: ꝛ sic virginitas est virtus. Sic enim est habitus bonꝰ habentem pficiēs ꝛ opꝰ eiꝰ bonū reddens. Nec tamē est virtus distincta a cōiugali castitate: quia vtraq̄ determinat volū

ratem ad id qđ recta rō dictat obseruandum circa venereas voluptates. Sed pfectꝰ ad hoc determinat volūtatem ꝟginitas ꝙ ꝓiugalis castitas: ⁊ sic differre videtur sic̄ virtꝰ impfecta ⁊ pfecta: q̄ p eēntiā nō distinguunt. Habitꝰ ḡ ꝟginitatis fuit in Abraā q̄ p illo tpe determinabat volūtatē eiꝰ ad ꝓiugalem ꝓcubitū ꝓpter bonū plis ex p̄cepto diuino p creande: sicut postea nō existēte p̄dicta necessitate determinauit voluntatē sc̄i Johannis ad respuendū oēm delectationē venereā: qz sic̄ in tpe legis scripte maioris erat meriti statꝰ cōiugatoꝝ q̄ precipiebat p multiplicationē fideliū: ꝙ ab oīi venerea delectatiōe abstinentiū q̄ phibebat: sic in tpe gratie qđ est tps multiplicationis fideliū ad generatiōez spiritualium maioris ē meriti statꝰ abstinentiū ab oīi venerea delectatione. Qđ si duo status referūt ad diuersa tpa: sic quolibz statu ꝓsiderato in suo optimo vnꝰ alteri non p̄fertur. Vnde Augu. in li. de bono ꝓiugali dicit. Non est impar meritū ꝓtinētie in Johāne q̄ nullas expertus est nuptias ⁊ in Abraam qui filios genuit. Ex quo concluditur q si modo necessitas immineret vacādi carnali copule p diuinum p̄ceptum explicata sicut antiquitus: tūc si virgo ꝓpter hanc necessitatem pure vacaret carnali copule: firmiter ꝓponens hac necessitate transacta ab oi delectatione venerea abstinere: in tali ꝟgine ꝟginitatis habitꝰ nec corrumpet nec minueret ⁊ p ꝓsequēs non caderet ab illo statu mēris quem ꝟginitas supaddit castitati coniugali: ꝙ̄ cuis caderet a statu integritatis carnis.

¶ Cetex simplr loquēdo statꝰ ⁊ habitus virginitatis maioꝛ ē meriti ꝙ̄ castitatis cōiugalis sicut pfectum excedit impfectū: ⁊ ideo ei ascribitur aureola. Est aūt aureola gaudiū alicuiꝰ bī quod ei dat p opib⁹ a se factꝫ: habentibꝫ rōnē excellentis victorie. p qđ appar ebit exterius in corpe q̄dā decor qui p̄dicti⁹ interiꝰ gaudiū exteriꝰ declarabit. Et sic aureola principaliter ⁊ q̄si eēntialit̄ erit i aia ꝟ eiꝰ ſ signum erit aliqđ sensibile apparens in corpe: siue signum illud fuerit effectum ab interiori gaudio siue non: qđ maxime dico p̄pter cicatrices martyrum: q̄ vident eē signū aureole martyrum cū tm̄ ab eis nō sūt effecte. Angel⁹ autem nō debet aureola qz ꝟginitas est illis cōnaturalis: nec bz in eis rōnē victorie. sicut nec pugne. Soli ꝟgini debetur: qz victoriam excellētissimā habz ꝟ carnales cōcupiscentias: hec Richar. in. iiij. dis. xlix.

¶ Ceterum inter alia ꝟginitas ꝓpter quinq; mr̄imonio p̄ferenda est. Primo qz status virginitatis ē status angelic⁹: vt quem deꝰ fecit in celo in ordine angeloꝝ: oēs em̄ angeli ꝟgines ⁊ coniugati dicti p̄nt. Vñ Hiero. de assū pt̄ōe ait. Profecto in carne p̄ter carnē viuere nō terrena vita est ſ celestis: ⁊ in carne angelicam gl̄iam q̄rere maioris meriti est ꝙ̄ hr̄e: eē em̄ angelū felicitatis ē. eē ꝟo virginez virtutis: dū h̄ obtinere mult̄ cū gr̄a qđ hz angelꝰ ex natura. Et Ambro. de viduis. Supgredit ꝟginitas ꝓditionē nature p quā homines assimilant angelis: maioꝛ tn̄ ē victoria virginū ꝙ̄ angeloꝝ. Angeli ei sine carne viuunt: ꝟgines aūt in carne triūphant. Scdo qz status ꝟginitatis ē statꝰ innocentie. Nam si pcm̄ non fuisset ſ virginitas pmansisset eo q nūq; in membris illis corruptio extitisset: aliter nanq; fuissent vsi membris illis sicut vtebantur oculo vel manu. Vñ Aug. xiij. de ciui. dei ait. q in statu innocentie potuisset vir vxorem cognoscere salua pudoꝛ integritate. Et iterum de fide ad Petrū id̄ ait. Si homo nō peccasset mulier sine dolore pareret ⁊ etiam ꝟgo pmaneret. Tertio qz statꝰ ꝟginitatis ē statꝰ singlarꝫ bñdictiōis Nam bñdicit ꝟgo spōso terreno nupturā: q̄ bñdictio valet ad multiplicationem filioꝝ: si saltem cū dei umore debitaq; intēcōe mr̄imonium aggressi fuerit ꝓpter reuerētiā bñdictionis acceptę p tres dies vl̄ duos aut saltē primā noctē in ꝟginitate permanēdo sic̄ cōsulitur. xxx. q. v. c. alter. ⁊ xxiij. di. cap. sponsus Consecrat ⁊ ꝟgo eterno regi nupturā feliciter. q̄ bñdictio vl̄ ꝓsecratio p votum ratificata multum valet ad crescēdū in gr̄ijs ⁊ virtutibus. Vñ bt̄a Agnes. Anulo suo subarrauit me q̄propter rēnuit accipe tpalē sponsū p̄fecti filium: ei p̄ferens spōsū chr̄m. Quarto qz statꝰ virginitatis ordinat ad sic̄ bonū ꝟ vitam ꝓtēplatiuā qđ ē cogitare ea q̄ dei sunt quō placeat deo mr̄imonium aūt ordinat ad vitam actiuā. ſ. ad hūanā generaꝫ multiplicationem: ꝓpter quā necessariū hm̄ cogitare q̄ sunt mundi. vñ sic nuptię replēt terrā: sic ꝟginitas padisum. Quinto qz ponissime status virginitatis electꝰ ē a dño ihesu tā ꝙ̄ optimꝰ ⁊ a sua bñssima mr̄e q̄ docta fuit ab instinctu spūssc̄i ad inseq̄ndum apicē sis pfectōis: vñ dñs in euangelio. Sūt eunuchi q̄ se castrauerunt ꝓpter regnū celoꝝ q̄ pōt capere capiat.

Ebristus ihesus Johānem nubere volentē in
duxit ad virginitatē suandā: q nimirū vt di
cit Dam. li. iij. Quanto angelus hoie supio
tanto virginitas est nuptijs honorabilioz. Et
si queritur in q̄ ꝓprie cōsistat rō virginitatis. Rñ
det Tho. scōa 2æ. q. clij. q. in delectōe venerea
tria sunt. Primū est ex pte corpis tantū. s. vio
lato signaculi ꝑginalis: z h̄ p accidens se hz
ad moralē actū qui nō cōsideraf p se nisi fm
ea q̄ sunt anie: z sic integritas illius mēbri p
accidens se hz ad virginitatē. Nā si ꝓpter rō
nabilem causam hūficio medici vel obstetricis
amittit signaculū: nō amittit virginitas. Se
cundū est solū ex pte anie. s. propositū nō pue
niendi ad delectationē venereā: z h̄ formlr
z cōplenue se hz ad ꝑginitatē: q rō moralis
actus in eo qđ est rōnis cōplet. Tertiū est ār
ex pte vtriusq; vpote in q̄ cōungit id q̄ est a
aie cū eo qđ est corpis. s. ipsa resolutio semis
delectationē sensibilē causans: z h̄ se materia
liter hz ad actū moralē: q sensibiles passiōes
sunt materia moralis actus: z ꝑginitas ma
terialr cōsistit in ymunitate a delectatiōe vene
rea q̄ est in semibus resolutōe. Que resolutio
dupl̄r cōtingere pōt. Primo ex mentis ꝓposito
p cōcubitū vel sine cōcubitu vt p tactū vel so
lā cogitationē: z sic ꝑginitas amittit nunq̄ re
cuperāda: q̄ius cuius amissio p solā voluntatē
sine semis resolutōe recuperari pōt. Secū
do vero ꝑ ꝓpositū z voluntatē: sicut in dormi
endo vl ex infirmitate nature fluxū semis pa
tiendo: vl p violentiā illatā ab hoie vl demo
ne: mente mā nō ꝓsentiēdo. Et sic est si aliq̄ co
gnosceret carnalr in dormitiōe vl ebrietate:
nisi forte hac itētiōe q̄reret somnū vl ebrieta
tē: q nūq̄ amittit ꝑginitas sine ꝓpōsito mētis. Ad

¶ De raptu vario z ei⁹ grauitate: ac de maledictis ꝓsiliatricibus q̄ gerūt officiū lingue tertie: ¶ Sermo v.

On mechaberis. Exodi. xx.

n Terna pinde spēs huius mechie
vocat raptus. De q̄ dicit. xxxvj. q.
j. in. §. cū ergo: q raptus admittit cum puella
violenter a domo patris ducit vt corrupta
in vxorē habeat: siue puelle solummō siue pa
rentū tantū: siue vtriusq; vis illata constituat
hic morte multat sed si hic ad ecclesiā cū ra
pta fugerit priuilegio ecclesie mortis impuni
tatē promerebit hocibi. ¶ Super quo q̄ri
pōt: verū raptus sit luxurie spēs a stupro disti
ctus: ꝑsertim cū dicit Jsido. in li. etymo. q̄ stu
prum. i. raptus ꝓprie est illicitus coitus a cor
rūpendo dictus: vñ z qui raptu ponit stupro
fruitur. Ad hoc rñdet Tho. scōa 2æ. q. cliij.
q. raptus qui nūc loquimur est distincta spēs
luxurie: z q̄ilq; quidē in idē cōcurrit cū stupro
z sic q̄libz vnū pro alio ponit. Q̄libz tñ inueni
tur raptus sine stupro z econtra: q̄libz stuprū
inuenit sine raptu. Nam in idē concurrūt q̄
quis violentiā infert ad virginē illicite defloran
dā q̄ quidē violentia tū patri infert q̄s vir
gini: q̄libz vero patri nō virgini: z q̄libz virgi
ni nō patri. Differt etiā alio modo violentia
raptus: q q̄libz puellā violenter abducitur a
domo parentū z violenter corrūpit: q̄libz ve
ro q̄uis violenter abducit non tñ violenter
corrumpit q̄s de sua volūtate: siue corrūpatur
cōcubitu fornicario siue matrimoniali. Quali
tercunq; eni assit violentia saluat rō raptus.
Inuenit etiā raptus sine stupro: scz rapta
prius in vxorē ducit q̄s corrumpat: vel si q̄s
rapiat viduā vel puellā corruptā. Stuprum
etiā sine raptu reperit cū virgo sine violentie
illatione sua voluntate violat. Ex quib⁹ patz
q raptus importat aliquā specialē deformita
tem circa actū luxurie ex qua cōstituit speciē
aliquā determinatā huius vitij ab aliis spēb⁹
distinctā: z cōcurrere pōt cum oibus aliis spē
bus luxurie. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā sci
endū q raptus multis modis cōmittit. Nam
q̄libz cōmittit raptus nō q̄tum ad ipsam rem
s̄ q̄tum ad vsum ipsius rei: vt q̄ mulier re
nitens violent opprimit: de quo raptu habet
xxxvj. q. j. c. de raptoribus. §. ex hac: vbi sub
dunt. Aliq̄n nō res ipsa affectat sed vsus ei⁹
dño prohibēte vsurpat. Et hoc intelligi pōt
generaliter siue sit virgo corrupta coniugata
cōsanguinea deo sacrata: q in oibus luxurie
specieb⁹ hmōi raptus cōmitti pōt: z q̄nto spe
cies luxurie grauior tanto raptus hmōi per
niciosior iudicat. ¶ Preterea si psona sic vio
lata in alterius ptāte consistit: sicut virgo sub
ptāte parentū: vxor sub ptāte viri: consecrata
sub potestate sui superioris: nūc licet ipsa cor
ruptioni consentiat raptus dicit: eo q̄ preter
alterius volūtatem in cuius potestate consti
tuta dinoscit corrumpit nisi sponsalia p̄cesse
rint z ea intentiōe corrumpat: vt in vxorē ha
beat: nec interest aliquod impedimentum ad
matrimoniū cōtrahendū. Dicit eni glo. in di
cto. §. cū ergo: in fi. q̄ intelligit ea⁹ possidere
quamcuq; sponsalia intercesserint. Vnde nō
dicitur raptor: cum sua possessione vtatur: vt

ff. de iniur. l. iniuriarū. §. si quis. Nihilominus tamē huiusmodi mortaliter peccat eā cognoscendo carnaliter: anteq̄ cū ea cōtraxerit fm formā ecclesie. Ceterū cum vsus persone raptori non desponsate violenter rapitur: tunc raptor huiusmodi cū complicibus fm leges capite punit: ⁊ substantia raptoris rapte applicant: dum tamē rapiat mulierem honestā ⁊ ingenuā: secus autem si rapiat meretricem quia talis fm leges nō punit: vt. C. de adul. l. que adulteriū. Secus etiā si ancillam vel libertam: quia tunc decapitatur quidē sed nō perdit substātiam. Hec omnia habentur. C. de rap. virgi. l. vna. in prin. Secundū canones vero seruus efficitur rapte: nisi se velit redimere: vt in dicto. c. de raptoribus. Pretium autem redemptionis eius sunt. l. dragme argente: vt. xxxvj. q. ij. c. deniq̄. Sz hec pena potest infligi in foro iudiciali non aūt in foro penitentiali. Insuper fm canones raptor excōmunicari debet cū omnibus fautoribus suis vt. xxvj. q. ij. c. j. iiij. v. ⁊ vj. Quod si virgo in patria potestate constituta corruptioni consenserit: potest nihilominus agere pater eius cōtra corruptorem si iniuriā hanc ad animū reuocare voluerit. Si tamen infra annū ad animū non reuocauerit cessat iniuriarum actio post annū: vt insti. de iniur. §. vlti. ⁊. xxxvj. q. j. §. cum ergo: in glo. ⁊ in isto raptu multi gradus sunt. Nam graue est violenter cognoscere viduā vl corruptā q̄uis ab omni vinculo solutā: talis enim plus peccat q̄ si ab ea reciperet centum marcas argenti. Grauius tamē est violenter cognoscere virginem licet sub nulla parentum vel tutoꝝ custodia constitutam: qd tamen aggrauat si virgo cōstituta in patria potestate violenter opprimitur. Predicta tamen aggrauatis qui inuitā per adulteriū maculat: qd tamen incestus superat ⁊ sacrilegiū: maxime vero vitium contra naturā violenter cōmissum. In his eni omnibus luxurie speciebus huiusmodi raptus cōmittit. Unde. xxxvj. q. ij. dicitur. c. Raptores igitur viduarū vel virginū ob immanitate tanti facinoris detestamur illos vehementius persequendo qui sacras virgines vel volentes vl inuitas matrimonio suo consociare tēptauerit: quos pro tā nephandissimi criminis atrocitate a cōmuniōe suspendi cōuenit: hoc ibi.

B Porro raptus p̄dictus non solū fit per violentiā sed etiā per metū per verecundiaz ac seductiones plurimas ⁊ hoc p̄cipue ꝯsilio quarundā consiliatricū ⁊ copulatricū. De q̄bus dicitur Eccī. xxviij. Lingua tertia id est vetule mediatrices adulteroꝝ mulieres vericas fm quosdā libros: id est honestas quā verecundiā timentes: vel fm alios mulieres viratas ⁊ viros hñtes eiecit: scz de domibꝫ virorū suoꝝ adulteriū imitādo: ⁊ priuauit illas laboribꝫ suis. i. bonis domesticis in q̄bus laborauerūt. Tales nanq̄ vetule vel internūtie maledicte indifferenter nitunt virgines corruptas viratas cognatas ⁊ deo consecratas suis suasionibꝫ ⁊ deceptionibus ad casuz luxurie trahere pro minimo p̄cio: sicut scriptū est Johel. iij. Puellā vendiderūt pro vino vt biberent. Qd si suis blanditijs ⁊ psuasionibus ad ꝯsensuz luxurie deducere nequeūt: parant insidias ad inferendū violentias ⁊ excogitāt apta loca in q̄bus ipi corruptores hmōi violentiā liberius inferāt: ad q̄ nimirū loca simplices puellas vl matronas insidiaꝝ inemores callidis occasionibꝫ alliciūt: ac turpiter deceptas in luxurie voraginē deijciūt. Sicut certe ⁊ ciuilia iura tales nō puniūt. Legitur eni Exod. xxj. p̄cipiente dño q̄ qui furatus fuerit hoīem ⁊ vendiderit eū: cōuictus noxe morte moriat. Ubi dicit Rabbi Salomon q̄ p solo furto hoīs incurrit pena mortis si fuerit inuentus in manu eius. Silr ⁊ qui vendiderit hoīem sic furto sublatū ⁊ inuentus fuerit in manu eius morte dignus est: ⁊ rō huius est qr facius est hō ad imaginē dei: ⁊ iō rōne tante dignitatis p furto eius īponit pena mortis. Fit furtū manu: fit cōsilio nec vllo mō differūt in pctō. Qua putas ergo pena plectenda est lamia illa maledicta: q̄ puelle seu matrone animā quā seduxit p vili p̄cio tradidit diabolo: ⁊ corpus lenocinijs etiā q̄nq̄ violenter defedādum: cū turpius hoīem dānificare vl dehonestare non pōt q̄ in aīa a fama seu q̄ in vxore vel filia: vñ frequenter tales aīo simplici decepte reclamarent nisi maiorē infamie iacturā timerent. In cuius argumentū legit Dañ. xiij. de duobꝫ iudicibꝫ q̄ cucurrerūt ad Susanā existentē solā in pomerio: ⁊ dixerūt ad eā. Ecce ostia pomerij clausa sunt ⁊ nemo nos videt ⁊ in ꝯcupiscētia tui sumus: q̄obrē assentire nobis ⁊ cōmiscere nobiscū: qd si nolueris dicemꝰ testimoniū ꝯ te q̄ fuerit tecū iuuenis ⁊ ob hāc cām emiseris puellas a te ⁊ ingemuit susanna ⁊ ait. Angustie sunt mihi vndiq̄: si eni h egero mors mihi est. s. aīe ⁊ etiā corpis: qr adultera p̄cipit interfici in lege: si aūt non

egero: nō effugiam manus vras: sz melius ē mihi absq; ope incidere in manꝰ vras q̄m pec care in ꝯspectu dñi. t exclamauit sez p libes ranoe. Et infra dixit Daniel. Semē chanaā t nō iuda spēs decepit te t ꝯcupiscentia subs uertit cor tu⁹ sez a rectitu die rōnis t diuine legis: sic faciebant filiabꝰ israhel. s. p minas t terrores eas decipiēdo t ad ꝯsensū vīm inducendo t ille timētes tribulationē vl' ꝯfusionē tpalē loq̄bant vobis ꝯsentētes in opus nephandū. sz nō filia iuda sustinuit iniquitatem vram: Sic adhuc infinite mulieres honeste sz minus caute diuersis modis p deceptiones minas terrores t violētias in luxurie voragine innocēter deiecunt. Maledicti sūt nō solū corruptores sz etiā ꝯsiliū vl' auxiliū quoq; mō tribuētes. De h etiam legit in li. Apū q erat q̄dā faber lignariꝰ rebꝰ tenuis: vxorē habēs bonā t pulchrā: in q̄ duces q̄dā oculos ꝓiecit ipudicos: mittit ḡ venulā ad decipiendū eā q̄ domū eiꝰ intrās salutat q̄si incognitā t refedit ad ignē: oculisq; circūductis plāgit se fangaram: q̄rit iuuencula vnde veniat aut q̄d q̄rat. Et vetula. Si ipsa sis nescio talis nomie talisq; mīs filia quā me bñe credo ꝯsobrinam in ista vicinia. Cui illa Si sū nescio tali q̄dem noie censeor: t talem habui matrem. Tūc ruens i oscula iuuencule bñ inquit assimilaris optime mīt tue: sz q̄lē vīz habes: bonum iq̄t. ope fabrū lignariū. Et illa Deu filia mīs optime quō ad hūc miseriā venisti vt fabrum habeas vīz q̄ tor in pente la tua magnos t diuites habuisti. sicq; recessit. Rediens die quarta: vere inquit filia multum sollicitor vt post infortunium tuum saltē copiosius terrenis abundare valeas: inueni ergo viū q̄ h fieri potest si ꝯsentis. Est h dues q̄dam q̄ te vt beri mihi dixit cū tuū infortunium deplorarē sup oia diligēs ꝯcupiscit: cum q̄ habebis q̄cq̄d corpi placere vl' pdesse potest. Cui illa. Bonū vīz t me meliorez habeo: nec augere diuitias cupio cum pctō. Cui vetula blande rīdit q̄si congratulans t huic animaḡ te diligo: sicq; recessit sz post triduum reuersa dixit Veni mecū charissima ad visitandū ecclīā bēe marie. Nubil aūt mali suspicata vadit cum vetula. Trāseūtes ḡ portam diuina vt ordinauerat vetula rapit iuuencula t trahit in ꝯclaui violenta a diuite opprimenda. Que plurimū angustiata subito cōsiliū adinuenit t inclinās se ad aures vetule. Ad horā inq̄t nūc me liberes charissima: q̄ iuxta ꝯsuetudinē femlaꝝ ꝯiugit mihi t fide data spōdeo eras redire. Annuit vetula ꝯsensit t dimes. Redīes igit domū pparat de victuia tres mulieres fortes q̄s cū virgine clā in thalamo collocauit venīēcq; venulaz velut i adiutoriū ad se o mādū introduxit i thalamū firmatoq; ostio cōcurrūt femie t nuda tā vestib⁹ ḡis pcussūt vsq; ad effusionē sanguis nec cessāt donec misera eluctato conamie ostū exiuit t nuda penuꝰ p plateas aufugit. Wirāūb cūctis q̄d factū sit audūt et ꝯstātē i castitate iuuēculā p totā ciuitatē extollūt plusq; lucrata ē in honore t gīa bone fame q̄m fuisset i oibus copijs diuitiz adeptura. ¶ Scdo ꝙo raptꝰ ꝯmittit cū nō solū vsurei ſ ēt ipa res violent dño eripit vt ipsemet teneat. Et h fieri pt tribꝰ modis. Primo mō cōtra voluntatē puelle q̄m h mozte mlcrandꝰ ē fz ius ciuile cū oib⁹ ꝓplicib⁹ suis: vt ptz. ff. de violent oppssa tā q̄ ad penā iurz canonici q̄m ciuil. Secdo mō fieri pt non q̄dē ꝯ volūtate puelle ſ pīs: de q̄ dz in. c. ō raptoris bꝰ: vbi subdit. Si ꝙo q̄ rapit patrē bñe ꝓsecutus t puella raptori ꝓsensum pbāti pīs excusata reddat. excusata. s. a pena q̄m vt videt sustinere deberet eo q̄ rapie ꝓsensit: q̄ facētes t cōsentētes par pēa cōstringit. Sz h intelige de nō nubili q̄ si nubilis eēt nō excusaret nisi in cāu: nā si i ptāte pīs cōstituta volūtarie rapit maior existēs. xxv. ānis pt cū raptore mīmonij ꝓhere t cū eo manere tūtius potuit nec eā ꝓpt h exheredare pōt eo q̄ distulerit eā copulare mīmonio vt ptz i. dī. c. ō raptoribꝰ in glo. t. xxxij. q. ij. cap. fi. in glo. Si tñ infra ānū. xxv. ꝯ voluntatē parentum alicui adhesit non obligant parentes eā dotare: q̄m is melꝰ facient eā dotādo si saltē suo cōsilio dignū elegerit. Si aūt tūc pōt eam totaliter exheredare: t de h ptz. ff. in. iij. ꝓcepto. ¶ Terno mō fieri pt ꝯ voluntatem q̄dē puelle sz nō parentū: de q̄ dz in. fi. ex auctoritate q̄ puelle t nō parentū q̄cq; vis inferit cū ex voluntate patris puella violent abducitur vt eius panat concubitū cuiꝰ copule nūq; cōsensum adhibuit t h sibi reus penaz dictarum iudicatur: vt dī. c. de raptoribus prin. Magis ei pōderat in raptu violēta illata puelle q̄m parentib⁹: vñ. xxxvj. q. ij. dz. ca. Si q̄s ꝓpinq; vel viduam nisi despōsauerit si rapuerit vl' furatus fuerit in vxorē cum sibi fauentib⁹ anathema sit. t. C. de rap. ſ. l. vna. in prin. nulla nanq; pōt inuita duci in mīmoniū. Cuius rō ē

q̄ vō. xxvij. q. ij. c. sufficiat solus ſm leges
conſensus eoꝝ de q̄ꝫ quarūcq̄ cōuictionib⁹
agit: qui solus si defuerit ceteri etiā cū ipso
conu rite celebrata frustrant. mīmoniū em
nō facit coitus ſz volūtas: immo vt ōr extra
de spon. c. cū locū nō habeat ꝓsensus vbi me
t⁹ vel coactio intercedit necesse: vt vbi assen
sus cumq̄ requirit coactiōis materia repel
lat matrimonium aūt suo consensu contrahi
tur: z vbi de ipso q̄ritur debet plena securita
te ille gaudere cuius est anim⁹ indagandus:
ne p timorem dicat sibi placere qō odit z se
quatur exitus q̄ de multis solet nupcijs pue
nire: Et intelligit de metu q̄ cadere ꝑt in cō
stantē vir. q̄ cōmet mortis piculū vel corpis
cruciatum: vt ibi. c. veniēs z. c. cōsultationi: in
glosis: vel etiā met⁹ stupri ac similiū: vt extra
de his q̄ vi metusue cā fiūt. c. cū dilect⁹ i glo.
vbi tangit de multiplici metu. Et subdit: vñ
videt reliq̄ndū arbitrio iudicis an ꝑba mine
vl potētia bois sit iusta cā timoris. vt. ff. ex q̄
b⁹ causis maiores. l. iij. Dato tamē enormi
ras raptus comittit: cū puella ꝛ voluntate
tam puelle q̄ pentū violenter abducit. Da
tima vero cum alteri⁹ vel spōsa de ꝓsenti vl
vxor violentatur: vñ. xxvij. q. ij. in. c. lex illa. ꝯ.
q̄ autem: vbi subditur: q̄ raptaꝝ. l. sponsariuꝫ
de ꝓsenti quedam se rapiēdas exponūt: alie
violenter abducuntur: quolibz mō ꝯ rapiāt
p:oribus reddende sunt: ꝛ ibi Alioqn si ra
p:or sponso sponsa hmōi non reddiderit. raz
idem q̄ rapta si ad pristinū spōsuz remeare
noluerit omni cōi one priuent: vt eo. n. c. otto.
ꝓsentium laroz. Nimiz cū tale cōnubiū iudi
cat esse sacrilegium ꝓpter violationem sacra
mēti matrimonij: vt ibi. c. de coniugali. Q
Quā execrāō nāq̄ malicie iudicet i ꝓspectu
dñi alteri copulatā violēter vl rape. liqdo
ptz i vxore leuite Iudicū: xix. z. xx. q̄ scz leuis
ta cum vxore domū cuiusdā ingresso ad hos
spitandum in gabaa venerūt iuuenes insolē
tes ſm Josephū ad vxorē rapiendū illius et
dixerūt ad hospitē. Educ vir q̄ ingressus est
domū tuā vt abutamur eo. Hoc dixerūt ſm
Josephū vt inclinarēt dñm domus z maritū
mulieris ad tradendū eā: vnde in fine intēde
bant viro mortem inferre nisi traderet eis
vxorē suam ſm q̄ allegatur in. c. sequenti. Tra
didit igitur eis vxorem suam iusto metu: qua
cum tota nocte abusi essent: scz per raptum
z adulterium dimiserunt eam mane: que re
diens ad domum hospitij corruit in limine
ibidem expirauit. Vane autem leuita re
periens vxorem mortuam imposuit eā asino
z reuersus domum gladio cōscidit cadauer
vxoris cum ossibus suis in duodecim pres
sicut erāt duodecim tribus ꝓter tribū leui.
Nam manasses erat diuisus i duas partes
vna fuit citra iordanem z alia vltra: aliter eā
factum nō fuisset sufficienter notificatum: in
tribū beniamin nō misit partem q̄ nuncios
per quos mississet occidissent: nec in tribum
leui quia dispersa sunt per omnes tribus z sic
fuit eis sufficienter innotuerum. Misit etiam
tales nuncios in omnes terminos israhel q̄
non solum factum populo nūciarēt sz etiam
faciendi modum: z clamabant singuli: nunq̄
factum est in israhel tale nephas ex quo ascē
derunt patres de egypto. Egressi sunt igitur
omnes quasi vir vnus in maspha quadrin
genta milia peditum pugnatorū: z interroga
uerūt a leuita modum quo ꝓpetratū eēt tan
tum scelus: quo cognito dixit populus vni
uersus. Non recedemus in domos nostras
donec vlciscamur de gabaa: immuerunt enim
cōmunem dei vindictā: experti q̄ꝫ q̄ pflagi
tio vnius vel paucoꝝ veniebat vltio diuina
super populū: vt patz Josue. vij. de Achaā
qui rapuit de anathemate. Et miserūt nūcios
ad Beniamin qui dicerent. Cur tā nephas in vobis reptū est. tradite flagicij actores vt moriāt z auferat malū z plaga. ō israel
Qui noluerūt: sed cōglobati cōuenerunt ad
defendendū reos xxv. milia. In hebreo ba
bet. xxvj. milia. Filij igit israhel iustū habens
tes bellū fiducialiter inierūt certamē: nihilo
minus tñ bina vice superati sunt z in fugam
cōuersi licet maiores numero existerent: z hō
ꝓpter duo: Primo ſm hebreos qz negligen
ter fuerūt in puniēdo idolatrie in domo Mi
che z in tribus filioꝝ Dan q̄ cōgenerat imē
diate aūt factū istud z erat notoriū: z ideo te
nebant corrigere: qō qz neglexerūt per filios
beniamin nūc correctionem sustinuerunt: vt
sic primū peccatū ꝓprius puniret. Secundo
quia nimis confidebant in sua multitudine
z fortitudine. Vnde scriptū est: q̄ in primo
cōgressu filij beniamin occiderūt de filijs isra
hel. xxij. milia virorum: rursumq̄ filij israel ꝑ
fortitudine z numero cōfidentes in code loco certaminis aciem direxerunt occasiq̄ sunt
xviij. milia virorum: tertia vero vice purgatis filijs israhel a negligentia z presumptione occidunt de tribu beniamin omnes vi

ros ⁊ mulieres senes ⁊ paruulos ac iumenta omnesq; vrbes ⁊ viculos beniamin vorax flāma combussit ⁊ euaserūt tantū viri sexcenti. Ecce quantā iacturam induxit raptus iste maledictus: qui tam detestabilis tūc reputabat ꝙ omnes filij israel in maspha iurauerūt se nō daturos filijs beniamin de filiabus suis in vxores. Insup ex q̄ habitatores iabes galaad nō simul aderant ad vlciscendū nephas istud in vindictā talis ignauie ꝑcusserunt eos in ore gladij a viro vsq; ad mulierē solis quadringentis virginib⁹ reseruatis. Ad lau. dei.

¶De sacrilegio ⁊ eius grauitate: ac gradibus diuersis. Et de his q̄ post votum simplex cōtrahunt matrimonium. ¶Sermo vj.

On mechaberis. Exodi. xx.

n Quarta itaq; species hui⁹ mechie vocatur sacrilegiū. Est aūt sacrilegium sacre rei violatio vl' vsurpatio. Dicitur eni sacrilegiū quasi sacrilediū: id est ledens sacrū vel legens. i. furās diripiens vel rapiens Et ſm Ray. principaliter cōmittitur tribus modis: ⁊ q̄uis sint multi alij modi tamen reducibiles sunt ad tres modos principales. ¶ Primus modus cōmittitur respectu persone vt cum quis violentiā infert persone ecclesiastice vel religiose verberando vel rapiendo vel etiā cū tali carnaliter peccando. ¶ Secūdus modus cōmittitur respectu loci scz ecclesie cimiterij monasterij vel similis loci priuilegiati cuius imunitas violatur. Tertius modus cōmittit respectu alicuius rei vt quādo sacrum aufertur de sacro vel sacrū de nō sacro vel non sacrū de sacro. ¶ Hic ergo primo queri potest: vtrum sacrilegiū sit speciale peccatū: presertim cū omne speciale inuenit distinctū ab alijs peccatis: vt dicit phs in. v. ethi. de iniustitia speciali: sed sacrilegium non videt inueniri absq; alijs peccatis: sed continet sub diuersis generibus peccatorum scz sub homicidio si q̄s sacerdotē occidat: sub luxuria si quis sacram virginem violat: aut q̄cunq; mulierez in loco sacro sub furto si quis rem sacrā furatus fuerit. Ad hoc dicendum ſm Tho. scda scde. q. xcix. ꝙ sacrum dicit aliquid ex eo ꝙ ad diuinū cultum ordinat. Sicut autem ex eo ꝙ aliquid ordinatur in finez bonū sortitur rationem boni scz ex hoc ꝙ aliquid deputat ad cultū dei efficitur quoddā diuinū: ⁊ sic ei debetur quedā reuerentia quē refert in deū: ac per ꝯsequens omne id quod ad irreuerentiā rerū sacrarū pertinet ad iniuriā dei pertinet: ⁊ sic inuenit ibidē quedā specialis ratio deformitatis: vbicunq; aūt specialis ratio deformitatis inuenitur: necessarium est ibidē ponere peccatū speciale: quia cuiuslibet rei species attenditur ꝑcipue ſm formalez rationē ipsius: non aūt ſm materiā vel subiectū: ⁊ sic sacrilegiū distinguitur speciale peccatū. Verūtamen nihil prohibet vnā specialem rationē peccati in pluribus peccatoꝝ generibus inueniri ſm ꝙ diuersa peccata ad finem ordinant vnius peccati. Sicut etiam in virtutibus apparet quibus imperat ab vna virtute: hoc eni modo quocūq; genere peccati quis faciat contra rouerentiā diuinis reb⁹ debitā secrilegiū formaliter cōmittit: q̄uis ibi bem materialiter sint diuersa genera peccatorum: nihilominus tamen sacrilegiū inuenitur interdū ab alijs peccatis seperatū: eo ꝙ act⁹ nō habet aliā deformitatem nisi q; res sacra violatur puta si iudex aliquem reū de loco sacro rapiat quez in alijs locis licite rapere posset. ¶ Secundo queri potest: vtrum ergo species vel gradus sacrilegij distingui debeant ſm diuersitatem rerum sacrarū: presertim cū inter res sacras cōnunerant etiam persone sacre: si ergo vna species sacrilegij esset qua violatur persona sacra: sequeretur ꝙ omne peccatum quod persona sacra cōmittit esset sacrilegiū: q; per quodlibet peccatum violat ꝑsona peccantis. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra ꝙ vt dictū est peccatū sacrilegij cōsistit in hoc: ꝙ aliquis ad rem sacram irreuerenter se habet. debetur aūt rei sacre reuerentia ratiōe sanctitatis: ⁊ ideo ſm diuersam rationē sanctitatis rerum sacrarū quibus debetur reuerentia: necesse est ꝙ sacrilegij species distinguant ⁊ tanto sacrilegiū est grauius quāto sacra res in quā peccat maiorez obtinet sanctitatē. Attribuit aūt sanctitas tā personis sacris. i. diuino cultui dedicatis q̄ locis sacris ⁊ etiā quibusdā alijs rebus sacris. Sed q; loci sanctitas ordinatur ad sanctitatē hominis qui deo cultū exhibet in loco sacro. Dicitur enim. ij. Mach. v. Nō ꝓpter locū gentē sz ꝓpter gentē deus locū eligit. Ideo grauius peccatū est sacrilegiuz quo peccat contra ꝑsonam sacram q̄ quo peccat contra locū sacrum. Sunt tamē in vtraq; sacrilegij specie diuersi gradus ſm differentiam personarū ⁊ sacrorū locoꝝ.

Sic ꝛ in tertia specie sacrilegij que sez cõmittitur contra res alias sacras diuersi gradus sunt: fm differentiã rerũ sacrarũ. inter quas summũ locũ obtinent ipsa sacra quibus homo iustificat: quoꝝ precipuũ est eucharistie sacramentũ qđ cõtinet ipsũ christũ. Et ideo sacrilegiũ cõmissum contra hoc sacramentũ est inter oia grauissimũ: secundũ aũt locũ tenent vasa sacrata ad sacroꝝ susceptionẽ ꝛ ipe imagines sacre ꝛ sanctoꝝ reliquie in quibus quodãmodo ipse persone sanctoꝝ venerant vel debonorant: deinde ea q̃ pertinent ad ornatũ ecclie ministroꝝ: deinde ea q̃ sunt deputata ad sustentationẽ ministroꝝ siue sint mobilia siue imobilia. Et quicũqꝫ peccat contra quodcũqꝫ ꝓdictoꝝ: sacrilegij crimen incurrit: vnde ꝛ omne peccatũ qđ persona sacra committit materialiter quidẽ ꝛ quasi p accidens est sacrilegiũ. Hinc aũ Hiero. q̃ nuge in ore sacerdotis sunt sacrilegiũ ꝛ blasphemia. Formaliter ũ ꝛ proprie solũ illud peccatũ sacre persone sacrilegiũ est qđ agitur directe cõtra eius sanctitatẽ pura si virgo deo dicata fornicetur: ꝛ eadẽ ratio est in aliis. Et hec quidem cõsecratio qua hõ totaliter deo ꝛ diuino cultui dedicat: fit per votũ solenne: dicit aũt votum solenne qđ sit per susceptionẽ sacri ordinis implicite fm ritũ occidentalis ecclesie: vel p professionẽ expressam vel tacitam facta alicui de religionibus approbatis. De quo ꝓz supra in secũdo ꝑcepto sermone. v. Qualiter tunc vero quis alias votũ fecerit etiã castitatis vel virginitatis: dicit votũ simplex. Vnde si voueo vel professionẽ facio in regula vel in religione nõ approbata: nõ est votũ solenne nec castitate violando proprie sacrilegiũ cõmitto licet grauissime peccato. Et si matrimoniũ contrabo tenet quidẽ matrimoniũ: vt ꝓz expresse de voto. c. vnico. li. vj. vbi subdit q̃ ꝯto manifestius sunt emissa vota: tanto ꝑ pter scandalũ plurũ ꝛ exemplũ diuoꝝ peniteꝫ tia transgressoꝝ ibus debeat: de hoc habetur. xxvij. q. j. ca. viduas. §. hero: que necdũ sacro velamine sunt recte: ĩ in proposito virginali semp se simulauerint ꝑmanere licet velate nõ fuerint ĩ si nupserint: aliqñ tẽpore bis agenda est pnia: qz sponsio earũ a dño tenebatur. Si enĩ inter boies solet bonefidei cõtractus nulla rõne dissolui: q̃tomagis ista pollicitatio quã cũ deo pepigit solui sine vinculo non poterit: hoc ibi. Hanc enĩ literã intelligit cardinalis de voto simplici violato ꝑ matrimoniũ sequens. Et pnia ũlius erit triũ annoꝝ vñ dicit. xxvij. dic. si vir ꝛginitatis votũ biga adiungit vxori postea non dimittat vxorẽ sed trib annis penitebat. Almitrũ cũ. c. sequenti dicit q̃ vouentib virginitatẽ non solũ nubere ſz etiã velle nubere dãnabile est: glosa ergo videt q̃ sola volũtas etiã q̃ ad ecclesiã punit vt. xx. di. c. anastasius. Sed arguit glo. super dicto. c. si vir. q̃ ex q̃ alibi dicit q̃ isti sunt peiores adulteris: nam. xxvij. q. j. in. c. nupciarum subdu Aug. Non possum quidẽ dicere ꝓpter melioꝝ lapsas si nupserint: feminas adulteras esse nõ cõuinco. Sed plane nõ dubitauerim dicere lapsus ꝛ ruinas a castitate sciorũ qui voluerunt deo adulteris esse peiores. Sieni qđ nullo mõ dubitandũ est ad offensionẽ ꝛpi pertinet cũ membrũ eius nõ seruat fidem marito: q̃to grauius offendit ipse deus cũ illi ipsi nõ seruat fides in eo q̃ exigit oblatũ qđ nõ exegerat offerendũ. Cũ enĩ quisqꝫ nõ reddat qđ nõ imperio cõpulsus sz cõsilio cõmonitꝰ voluntãtomagis fraudari voti auget iniquitatẽ: q̃tominus habuerit vouẽdi necessitatẽ: hoc ibi. Cũ igit isti ĩ pnia triennio imponit: eũ adultero septẽnis iudicat: ꝓpterz isti cũ peccantes in deũ essent grauius puniendi q̃ illi qui in hoiem peccãt: vt ꝓz expssuz. xxvij. q. ij. c. sicut q̃. Et rñdet glo. q̃ istud est ꝓpter bonũ matrimonij adiunctũ. Et sic habes hic q̃ minuit pena delicti ꝓpter adimctũ ꝛ hoc ꝓz. xxxij. q. ij. c. quicqđ. q. iij. dixit sara. Et hẽ quidẽ quo ad ecclesiã militantẽ. Nã q̃ ad futurũ iudiciũ pena semp rñdebit culpe: vñ ad oñendũ grauitatẽ huius culpe pseq̃tur Augin dicto. c. nuptiarũ dicẽs. Jn cõiugali vinculo si pudicitia nõ seruat dãnatio nõ timetur. Sed in virginali ꝛ viduali cõtinentia excellẽtia muner̃ amplioris expedit: qua expedita ꝛ electa ꝛ voti debito oblato: iã non solũ castascere nuptias sed etiã si nõ nubat: nubere velle dãnabile est. Nã vt h demõstraret apls nõ ait. Cũ indelictis degerint nubũt in ꝛpo sz nubere volũt: hñtes inquit dãnationẽ qm primã fidẽ irritã fecerũt: ꝛ si nõ nubendo tñ volendo: nõ qz ipse nuptie vel etiã talium dãnande iudicent: sz dãnat propositi fraus: dãnat facta vani fides: dãnat non solũ susceptio bona inferioꝝ. i. nõ dãnat qz susceptũ bonũ inferius sez matrimonij sz ruina ex bono superioꝝ sez cõtinentia: hoc ibi. Et hec dicta de simplici voto sufficiãt. ¶ Nunc aũt de deo sacratis ꝑsonis per votũ solenne ꝑsequamur ꝺ

quibꝫ dicit ex concilio Arelateñ. xxvij. q. j. c. sciendū est omnibus ꝙ de cōsecratarū feminarū corpora: per votū proprie sponsionis ⁊ verba sacerdotis deo cōsecrata templa esse scripturaꝝ testimonijs cōprobant: ⁊ ideo violatores earū sacrilegi ⁊ iuxta apostolū filij ꝑditionis esse noscunt: hoc ibi. Ideo dicit glo. eo. ii. in. c. virginibus: ꝙ accedens ad monialem tria enormia peccata cōmittit. ¶ Primo incestū quia sponsa dei est quā violat qui est pater noster: vt patet: xij. q. ij. c. qui abstulerit: ⁊ incestus cōmittit cum affini sicut cū cōsanguinea: vt. xxxv. q. iij. c. de incestis. ¶ Secundo cōmittit adulteriū quia sponsam alterius scꝫ summi regis turpiter corrumpit. ¶ Tertio cōmittit sacrilegiū quia res est deo cōsecrata. ¶ Sed queri solet an iste accedens ad monialem cōmittat tria peccata an vnū. Nos dicimus nō est dubiū quin tria cōmittat quo ad accusationē: non aūt in veritate: plura ergo sunt quo ad accusationē: vt. xxiij. q. v. c. relegētes: sed quo ad penitentiā vnū tantū. sed adulterium hmōi maiori pena purgandū erit q̄ꝫ si nō esset incestuosum: vt. xxxij. q. ij. §. sunt autem. Et ita dicit lex: ꝙ si quis puniri dꝫ propter adulteriū: plus debet puniri si illud incestuosum sit: vt. ff. de questionibus. si quis nō dicaꝫ: hoc ergo intellige sicut illud extra de testibus: c. sicut: quia penitentia ibi ⁊ pro adulterio ⁊ pro piurio imponitur: ⁊ tamen vnū solum crimen cōmittitur: hec glosa. Hinc ꝑm legem Justiniani imperatoris ex nouellis hmōt punitur prout habet. xxvij. q. j. c. Si quis rapuerit vl' sollicitauerit vel corruperit assisteriam: id est reclusam vel diaconissam: id est abbatissam vel monastriā: id est in monasterio viuentem vel aliam mulierem religiosam vitaꝫ ⁊ habitum habentem: bona ipsius: ⁊ eorum qui huiusmodi sceleris cōmunione cōtaminati sunt a religioso loco vendicentur in quo talis mulier habitabat per religiosos episcopos ⁊ iconomos ⁊ p̄sides prouintiarū ⁊ officiales eorum: ipsi autem capitali periculo subijciant: hoc ibi. Secundū ius autem canonicū vtriq̄ penitentia iponitur: eo. ti. ex cōcilio toletano. c. deuotam. id est solenniter professam peccātem non recipiendam esse in ecclesiā censemus: nisi peccare desierit: ⁊ si desinens penitentiā egerit aptam. id est annos decem recipiat cōmunionem: prius aūt q̄ꝫ in ecclesia admittatur ad orationē ad nullius cōuiuiū christiane mulieris accedat: ꝙ si admissa fuerit etiam hec que eam acceperit habeat in absentia: corruptorem etiam per pena constringat: quā penā si forte declinare vellent: a solo carnali cōcubitu cōtinentes: aliaq̄ cuncta lasciuie genera frequentātes. Audi quid sup hoc dicat Cyprianus ad Pomponiū scribens de virginitate ⁊ ponit. xxvij. q. j. c. nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi ꝙ inspici ⁊ probari possit an virgo sit: cum etiā manus obstetricum ⁊ oculis sepe fallatur. Et si incorrupta inuenta fuerit virgo ea parte qua mulier esse potest: poterit tamē ex alia parte corporis peccasse qua corrumpi potest ⁊ tamen inspici non potest: scꝫ quando ex cōsensu volūtatis fit resolutio seminis: sequitur. Certe ipse concubitus ipse complexus ipsa cōfabulatio ⁊ osculatio ⁊ ⁊ cōiacentiū duorum feda ⁊ turpis dormitio q̄ꝫ tum dedecoris ⁊ criminis cōfitentur. Si supueniens maritus sponsam suam iacentem cum altero videat nonne indignatur ⁊ fremit ⁊ per zeli dolorem portat gladium in manu sua? Et quia christus dominꝰ ⁊ iudex noster cū virginem suā sibi dicatam ⁊ sanctitati sue destinatam cum altero iacere cernit: quanti id est quantū indignatur ⁊ irascitur ⁊ quas penas in celestibus hmōi coniunctionibus cōminat. Cuius vt gladiū spiritualē ⁊ venturū iudicij diem vnusquisq̄ fratrum possit euadere: omni cōsilio prouidere ⁊ elaborare debemus: hoc ibi. Porro de ecclesiasticis in sacris ordinibus cōstitutis in fornicationem lapsis habetur. l. dis. c. Si quis diaconus aut presbyter post acceptā benedictionem leuiticam: cū vxore sua incontinens inueniatur: ab officio suo deijciat. Ecce manifeste cōstat ꝑm titulos antiquoꝝ patrum sancto spiritu suggerente conscriptos: ⁊ ꝑm sententias. cccxviij. episcopoꝝ: scꝫ in nicemo coccilio cui tot interfuerūt: vt. xv. di. c. canones: quos etiā gallicani canones cōtinere vident: clerici in adulterio deprehensi: scꝫ euidentia facti aut ipsi cōfessi aut ab alijs conuicti ad honorem redire nō possunt: hoc ibi. Unde fornicatio in clerico tenēte cōcubinā: dū nō est adhuc notoriū: inducit depositionem si admonitus nolit se corrigere. Nam primo monitus nec desistens suspenditur a beneficijs: ⁊ si suspensus se nō correxerit: debet ab eisdeꝫ beneficijs ꝑpetuo remoueri: vt extre de coha. cle. ⁊ mu. c. sicut: siue fuerit in sacris: vt eo. c. siue nō: vt eo. ti. c. si aūt clerici. Qđ si talis fornicatio sit notoria: tūc suspensus est ipso iure: vt eo. ti. c.

ꝑestra: ꝛ. c. questiꝰ: vtpote qꝫ dānatus est de illa: vel spōte cōfessus est in iure: vel ex cuidē ria facti q̄ non pōt aliqua tergiuersanōe cela ri: vt qꝫ mulierē multū suspectā tenet publice aut apparent inde argumenta gradientia su per terrā. Et si interim celebrat efficit irregularis: vt ꝓz diffuse in. v. p̄cepto ſmone. xxvij. Ceterū si sacerdos deo consecratā agnoscit: pm̄ duplicat qꝫ cōmittit duplex adulteriuꝫ incestū ꝛ sacrilegiū: Dixime rū facinus illō detestabile iudicat: cū religiosi deo cōsecrati pariter cōmiscent: de quib⁹. xxij. q. j. ex cōcilio triburiensi. c. impudicas detestabilesq; perso nas monacho q̄ atq; monacharū: q̄ abiecto ꝓpositi sanctiꝫ illicita ac sacrilega cōtagiōe se miscuerūt: o in arbitriū cōscientie ꝓpria de speratiōe perducte: de illicitis cōplexibus libe re filios pcreauerint: a monasterio q̄ ceu ecclesiarūq; cōuentib⁹ eliminandas esse mādamus quatenus in suis ergastul⁹ i. carceribꝰ re truse tantū facinus ꝓpria lamenta nōe deflē tes: purificatorio possint penitudinis igne de coqui: vt eis vel ad mortē solius misericordie intuitu p cōmunionis gratiā possit subueniri. Et hoc de illicito coitu q̄tuꝫ ad psonas deo dica tas. ¶ Hūc deniq; de earundē detestabili ma trimonio videndū est: de quo generaliter dicit xxvij. q. j. c. vt lex cōmentie ꝛ deo placēs mun dicia in ecclesiasticis psonis ꝛ sacris ordinib⁹ dilatet: p̄cipimus quatenus epi pbyteri dia coni subdiaconi ꝛ regulares canonici atq; cō uersi: professi: q̄ sacrū transgredientes ꝓpositū vxores sibi copulare p̄sumpserint: separent. hmōi nanq; copulationē q̄m cōtra ecclesiasti cā regularē cōstat esse cōtractā: matrimoniū nō esse censemus. Qui etiā abinuicem separan ꝓ tantis excessibus cōdignā pniam agant: Idipm̄ quoq; ō sanctimonialibus seminis si qō abstinuerint nubere attēptauerint: obseruare de creuimus. ¶ Ad cuius euidentiā sciendū q̄ psone deo dicate contrahentes: sicuti alij cū eisdē matrimonij fœda cōnubia ineuntes: variis penis multentur. Nā si monachꝰ vxorē duxerit: accipit sniam ex cōcilio aurelianēn. ꝛ ponit. xxvij. q. j. c. monacho. o. zarū in monasteriꝭ vel zonas habere nō licet: glo. o. zarū ꝓpterea est populū q̄ mulieres caput velāt: ꝛ ponit ꝓ o q̄ libet ornamento mulierū: sequitur Et si postea vxori fuerit sociatus: tante puari canonis reus: nunq; ecclesiastici gradus sortitur officiū. Si vero monialis nupserit: tūc ex cōcilio Martini pape de ea determinatā est qō ponit. xxvij. q. j. c. de filia epi vel pbyteri vel diaconi: si deuota fuerit: id est deo p votū solenne dedicata ꝛ maritū duxerit: si eā pater vel mater in affectū receperit: a cōmunione habeant alienū: tanq; cōmunicātes excōmunicato in crimine: sequitur. Mulier vero nō admittatur ad cōmunionē nisi maritο defuncto egerit pniam. Si aūt eo viuente cesserit ꝛ penituerit vel petierit cōmunionē in vltimo fine vite sue deficiēs accipiat eā. Vnde dicit Hug. xxvij. q. j. sup. c. quo christo: q̄ si moniales publice nubūt: nunq; pōt accipere corpus dñi nisi in fine vite sue: vel nisi ꝓius defunctus fuerit ille cui nupsit: ꝛ hoc ad instar secularis adulteri vbi adultera nō habet amplius accessum ad maritū: vñ ꝛ virū carnalem relinquens ꝛ alterū ducens similiter arcet a cōmunione vsq; ad finem vite vel quousq; secundo ductus migrauerit a seculo: vt. xxxij. q. vj. c. fidelis femina. Et hoc est ſm glosaꝫ statutū in detestationē criminis: q̄ etiā post pniam non pōt cōmunicare nisi in morte vel viro secō mortuo. Qō si fornicat duxerat: nec post pniam accipere pōt corpus dñi: ꝛ hoc tō q̄ magis peccat solenniter ꝓtrahendo q̄ fornicando. Porro q̄tum ad seculares cū deo dedicatas cōtrahentes vel cōtrahere tēptantes: determinat penā Iouinianus imperator: ꝛ ponitur. xxxvj. q. j. c. si quis non dicam rapere sed attemptare tantū matrimoniū cōiungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit: capitali pena feriatur: vbi dicit glo. q̄ in maximis criminibus punitur solus conatus vt ꝓz. vj. ij. §. verū. In minoribus nō: q̄ non sum fur etiā si ad aliquem actū processi. ff. ō fur. vulgaris. §. qui furtū ꝛ. l. ceteꝝ. Ius autez canonicum qō hoiem vita nō ꝑuat aliā apponit penā: vnde dicit. xxvij. q. j. ex cōcilio triburien. c. bitigit qui sanctimonialibus sciētes in matrimonio sunt ad iniuriā christi copulati: iuxta censurā zeli christiani seperent: ꝛ nunq; eis concedat cōiugali vinculo religari: sed in pnie se lamentis dū viuunt vehementer afficiant: hpc ibi. Et enumerat glo. ibidem adhuc alia crimina ꝓpter q̄ iura ꝓhibent nubere: nisi cōtraherent: teneret matrimoniū licet grauiter peccarent. Preterea cuncti ecclesiastici in sacris ordinibus cōstituti simulē habēt ꝓhibitionē de non ducendo vxorē: q̄tum ad ecclesiā occidentalē: id est romanā. Dicitur enim. xxxij. dist. c. Aliter se habet orientalium traditio ecclesiarū alter huius sancte roma

ne ecclesie. Nam eorum sacerdotes diaconi atq; subdiaconi matrimonio copulant. id est matrimonio copulato vtūr. Jste⁹ aūt eccl̄ie vel occidentaliū nullus sacerdotū a subdiacono vsq; ad ep̄m licētiā hz ꝓmigū sortiendi Nota tñ q greci nō ꝓhibent in sacris ordinib⁹ oñdi. uij. di. vbi ōz. c. Si ḡs eoz q accedunt ad clerū voluerit nuptiali iure mulieri copulari ꝫ añ ordinationē subdiaconatus faciat: vbi dicit glo. q ꝫ. c. ē sexte synodi: que synodus p̄fixit eis regulā viuēdi: vt ptz. xxxj. di. c. nicena. Sed q̄tū ad romanā eccl̄iam ponit pena clericoz nuptijs vtētiū. xxxij. di. c. Eos q post diaconatū vxorib⁹ vacare voluerint: ab oi sacro ordine remouem⁹: officio atq; beneficio carere decernim⁹: qō si ab ep̄o cōmoniti se nō correxerint: p̄cipib⁹ indulgem⁹ licentiā vt eoz femias mācipent seruituti. Si ꝑo ep̄i ꝓsenserint eorū p̄rauitatib⁹. ip̄ius officij interdictōe mulctent. ꝫ ibi. Jnsup oēs psone deo p votum solenne dedicate matrimoniū contrahētes: similiter t seculares matrimonij fedus cum eisdē scienter incuntes: sunt ipso facto excommunicati: vt patz in cle. eos: de cōsang. t affi. t de hoc latius vide in v. p̄cepto: sermone. xij. in fine. Excipiť a p̄cepto mulier secularis contrahens cum p̄sonis ecclesiasticis vel religiosis: quia sexus fragilioz excusatoz ab ignorātia iuris: si tamē est libera t contrahit cū in sacris ordinibus existente: redegi debet in seruitutē eccl̄ie: vt patet: xxxij. di. ca. eos q post. Qō si ancilla fuerit vendi debet: vt. lxxxj. di. c. quidam clerici t filij inde nati redigunť in seruitutem ecclesie: vt. xij. q. vlt. c. cum multe. Jn qb⁹ oibus liquide patet q̄ execrabile sit istud sacrilegij vitium. Ad laudem dei.

¶ De incestu: t quō excusantur patriarche cōtrahētes cū cognatis t de septem speciebus cognatiōis in quibus cōmittitur incestus. Ser. vij

On mechabers. Exō. xx.

Serta ꝑo species huius mechie ōz incest⁹ turpioz ceterz de q̄ ōz. xxxvj. q. j. ꝫ. cū §. Qō incest⁹ est cōsanguinea ꝙ vel affinū abusus: Vbi incestuosi dicūť q cōsanguineis vl affinib⁹ suis abutūť: de qb⁹ ōz. xxxv. q. vij. ex cōcilio aurelianeū. c. incestuosi dū in ipso detestādo atq; nephādo scelere remanent: nō inf̄ideles christianos sz inter gentiles vel catheculminos habeanť: i. cū christianis nō sumāt nec cibū neq; potū sz soli faciant ꝫ nō osculeuť neq; saluteuť ab eis t̄c. ꝫ ibi. ¶ Ad cuius euidentiā p̄mo queri pōt: vtrū liceat aliquem ex p̄pria cognatōe i vxorem ducere: p̄sertim cum vt ōz. xxxv. q. j. ꝫ. q consanguineas nostras siue vxoris nostre: nobis in cōiugiū ducere liceat: exēplis. phatur t auctoritatib⁹. Abraaz nanq; Sarai filiam fratris sui sz sororem Loth in vxorem duxerit Jsaac Rebeccā in cōiugē accepit q̄ erat filia cōsobrini matrz sue. Jacob duas sorores sz Lyam t Rachel filias Labā auūculi sui sibi matrimonio sociauit. Jn lege q̄z precepit dñs: q tm̄ de tribu. t familia sua ducerent vxores: t si ḡs decederet sine liberis: frater eius suscitaret semē defuncti. Sed ad quoscūq; lex puenit ei⁹ p̄cepti ꝓhibit obnoxij nisi q̄ vel euangelicis mandatis vl aplicis institutis euacuata monstrant. nullo autem euangelij p̄cepto vel aplico instituto consanguineoz cōiūctiones phibite reperiunť. Ad hoc rñdet ibidem Augu. longo p̄cessu c. cum igiť. Ver ū: ñ nos breuiari cōsulentes respōdemus fm q dicit Richar. super quartum. di. xl. Qō aliqua est consanguinitas q̄ matrimonium impedit cōtrahēdū t dirimit contractum ex dictamine iuris nature: nam dictamen legis nature impedit matrimonium filie cum patre t filij cū matre: vñ dictum est in lege nature Gen̄. ij. Relinquet homo patrem t matrē t adherebit vxori sue. Jus em̄ naturale dictat maiorem reuerentiā deberi parentibus q̄ cōiugib⁹: t dictat nō sic debere tractari turpiter parentes sicut seruis cem contractant coniuges. Magis tamen est contra ius nature matrimonium filij cum matre q̄ filie cum patre: quia vxor debet eē viro subiecta. Est autem contra ius nature q filius matrem teneat subiectā: vnde t quedam alia bruta abhorrēt coire cum matre sua q̄diu dinoscūt eam esse matrē suā. Narrat enim phūs. xj. de animalib⁹: de quodam camelo q cum saltasset sup matrē suā cooptam: postq̄ recognouit eam esse matrē suam statim deceptorē suū calcib⁹ pemit t pedib⁹ cōculcauit. Sitr refert ibidem. viij. c. q q̄dā equ⁹ cum saltasset sup matrē suā: t post ipsa discoperta recognouisset eam: statim ausugit t se de alto p̄cipiens interemit: quasi p̄horrore seip̄m non sustinēs: eo q etiam anialibus aliquibus inest ad parētes reuerentia

vestra: ⁊ c. quesitū: vtpote q̄ dānatus est de illa: vel ſp̄ōte cōfessus est in iure: vel ex euidē tia facti q̄ non p̄t aliqua tergiuersatiōe cela ri: vt q̄ mulierē multū ſuſpectā tenet publice aut apparent inde argumenta gradientia ſu per terrā. Et ſi interim celebrat efficit irregu laris: vt p̄z diffuse in. v. p̄cepto ſmone. xxvij. Ceterū ſi ſacerdos deo conſecratā agnoſcit: p̄ñ duplicat q̄ cōmittit duplex adulteriuz incestū ⁊ ſacrilegiū: Dixime tū facinus illō deteſtabile iudicat: cū religioſi deo cōſecrati pariter cōmiſcent: de quib⁹. xxij. q. j. ex cōcilio turonenſi. c. impudicas deteſtabileſq̄ perſo nas monacho q̄ arcq̄ monacharū: q̄ abiecto p̄poſito ſanctitat̄ illicita ac ſacrilega cōtagiōe ſe miſcuerūt: o in arbitriū cōſcientie ꝓpria de ſperatiōe perducte: de illicitis cōplexibus libe ri filios p̄creauerint: a monaſterioq̄ certi ecclesiarūq̄ cōuentib⁹ eliminandas eſſe mādamus quatenus in ſuis ergaſtul. i. carceribus re truſe tantū facinus ꝓtinua lamentatiōe deflē tes: punitorio poſſint penitudinis igne deco qui: vt eis vel ad mortē ſolius miſerie intuitu p̄ cōmunionis gratiā poſſit ſubueniri. Et hoc de illicito coitu q̄tuz ad p̄ſonas deo dica tas. ¶ Nūc deniq̄ de earundē deteſtabili ma trimonio videndū est: de quo generaliter. dicit xxvij. q. j. c. vt lex cōmunie ⁊ deo placēs mun ditia in eccleſiaſticis p̄ſonis ⁊ ſacris ordinib⁹ dilateť: p̄cipimus quatenus epi p̄sbyteri dia coni ſubdiaconi ⁊ regulares canonici atq̄ cō uerſi: profeſſi: q̄ ſacrū tranſgredientes ꝓpoſitū vxores ſibi copulare p̄ſumpſerint: ſeparenť. hmōi nanq̄ copulationē q̄m cōtra eccleſiaſti cā regularē cōſtat eſſe cōtractā: matrimoniū nō eſſe ceſemus. Qui etiā abinuicem ſeparan p̄o tantis exceſſibus cōdignā pniam agant: Idipm quoq̄ ō ſanctimonialibus feminis ſi q̄ abſint nubere attēptauerint: obſeruare de creuimus. ¶ Ad cuius euidentiā ſciendū q̄ p̄ſone deo dicate contrahentes: ſiue alij cū eiſdē matrimoniū feda cōnubia ineuntes: varijs penis multentur. Nā ſi monach⁹ vxorē duxerit: accipiu ſniam ex cōcilio aurelianen. ⁊ ponit. xxvij. q. j. c. monacho o. rarū in monaſterijs vel zonas habere nō licet: glo. o. rarū p̄oprie est populū q̄ mulieres caput velāt: ⁊ ponit p̄o q̄ libet ornamento mulierū: ſequitur Et ſi poſtea vxori fuerit ſociatus: tanq̄ p̄uari canōis reus: nunq̄ eccleſiaſtici gradus ſortiatur officiū. Si vero monialis nupſerit: tūc ex cōcilio Martini pape de ea determinatā est qđ ponit. xxvij. q. j. c. de filia epi vel p̄sbyteri vel diaconi: ſi deuota fuerit: id est deo p votū ſolenne dedicata ⁊ maritū duxerit: ſi eā pater vel mater in affectū receperit: a cōmunione habeant alienī: tanq̄ cōmunicātes excōmuni cato in crimine: ſequitur. Mulier vero nō ad mittatur ad cōmunionē niſi marito defuncto egerit pniam. Si aūt eo viuente ſeceſſerit ⁊ penituerit vel petierit cōmunionē in vltimo fine vite ſue deficēs accipiat eā. Vnde dicit Hug. xxvij. q. j. ſup. c. quo chriſto: q̄ ſi monias lis publice nubit: nunq̄ p̄t accipere corpus dñi niſi in fine vite ſue: vel niſi p̄ius defun cto fuerit ille cui nupſit: ⁊ hoc ad inſtar ſecu laris adulterij vbi adultera nō habet amplius acceſſum ad maritū: vñ ⁊ virū carnalem relinquens ⁊ alterū ducens ſimiliter arcet a cōmunione vſq̄ ad finem vite vel quouſq̄ ſe cundo ducius migrauerit a ſeculo: vt. xxxij. q. vj. c. fidelis femina. Et hoc est ſm gloſaz ſta tutū in deteſtatione criminis: q̄ etiā poſt pniam non p̄t cōmunicare niſi in morte vel vi ro ſcdo mortuo. Qđ ſi fornicat duxerat: tūc poſt pniam accipere p̄t corpus dñi: ⁊ hoc iō q̄ magis peccat ſolenniter ꝓtrahendo q̄ fornicando. Porro q̄tum ad ſeculares cū deo dedicatis cōtrahentes vel cōtrahere tēptantes: determinat penā Joannanus imperator: ⁊ ponitur. xxxvj. q. ij. c. ſi quis non dicam ra pere ſed attemptare tantū matrimoniū cōiun gendi cauſa ſacratiſſimas virgines auſus fu erit: capitali pena feriatur: vbi dicit glo. q̄ in maximis criminibus punitur ſolus conatus vt p̄z. vj. q. j. §. verū. In minoribus nō: q̄ non ſum fur etiā ſi ad aliquem actū proceſſi. ff. ō fur. vulgaris. §. qui furtū ⁊ l. certe. Jus autez canonicum qđ hoiem vita nō p̄uat alia apponit penā: vnde dicit. xxvij. q. j. ex cōcilio triburien. c. bi igit qui ſanctimonialibus ſcīētes in matrimonio ſunt ad iniuriā chriſti copulati: iuxta cenſurā zeli chriſtiani ſeperent: ⁊ nun q̄ eis concedat cōiugali vinculo religari: ſed in pnie ſe lamentis dū viuunt vehementer affligant: hꝑc ibi. Et enumerat glo. ibidem adhuc alia crimina ꝓpter q̄ iura p̄hibent nubere: ⁊ ſi cōtraherent: teneret matrimoniū licet grauiter peccarent. Preterea cuncti eccleſiaſtici in ſacris ordinibus cōſtituti ſimulē habēt p̄hibitionē de non ducendo vxorē: q̄tum ad eccleſiā occidentalē: id est romanā. Dicitur enim. xxxij. diſt. c. Aliter ſe habet orientalium traditio eccleſiarum aliter huius ſancte roma

ne ecclesie. Nam eorum sacerdotes diaconi atq; subdiaconi matrimonio copulant. id est matrimonio copulato vtūt. Istiꝰ aūt ecclie vel occidentaliū nullus sacerdotū a subdiacono vsq; ad epm licētiā hz ꝯiugiū sortiendi Nota tn̄ q greci nō ꝯbunt in sacris ordinibꝰ oñdit. iiij. di. vbi dr. c. Si qs eoꝝ q accedunt ad clerū voluerit nuptiali iure mulieri copulari h̄ añ ordinationē subdiaconatus faciat: vbi dicit glo. q h̄. c. ē sexte synodi: que synodus p̄fixit eis regulā viuēdi: vt ptz. xxxj. di. c. nicena. Sed q̄ntū ad romanā ecclam ponit pena clericoꝝ nuptijs vtētiū. xxxij. di. c. Eos q post diaconatū vxoribꝰ vacare voluerint: ab oi sacro ordine remouemꝰ: officio atq; beneficio carere decernimꝰ: qd si ab epo cōmoniti se nō correxerint: principibꝰ indulgemꝰ licentiā vt eoꝝ femias mācipent seruituti. Si ꝛo epi ꝯsenserint eorū prauitatibꝰ. ipius officij interdictiōe mulctent. h̄ ibi. Insup omes psone deo p votum solenne dedicare matrimoniū contrahētes: similiter ꝛ seculares matrimonij fedus cum eisdē scienter ineuntes: sunt ipso facto excommunicati: vt patz in cle. eos: de cōsang. ꝛ affi. ꝛ de hoc latius vide in v. precepto: sermone. xij. in fine. Excipit a p̄cepto mulier secularis contrahens cum psonis ecclesiasticis vel religiosis: quia sexus fragilior excusator ab ignorātia iuris: si tamē est libera ꝛ contrahit cū in sacris ordinibus existente: redegi debet in seruitutē ecclie: vt patet: xxxij. di. ca. eos q post. Qd si ancilla fuerit vendi debet: vt. lxxxj. di. c. quidam clerici ꝛ filij inde nati redigunt in seruitutem ecclesie: vt. xij. q. vlt. c. cum multe. In qbꝰ oibus liquide patet q̄ execrabile sit istud sacrilegij vitium. Ad laudem dei.

¶ De incestu: ꝛ quō excusantur patriarche cōtrahētes cū cognatis ꝛ de septem speciebus cognatiōis in quibus cōmittitur incestus. Ser. vij

On mechabers. Exod. xx.

Sexta ꝛo species huius mechie dr incestꝰ turpior ceterꝫ de q dr. xxxvj. q. j. §. cū g. Qd incestꝰ est cōsanguineaꝝ vel affiniū abusus: Vñ incestuosi dicūt q cōsanguineis vl affinibꝰ suis abutūt: de qbꝰ dr. xxxv. q. viij. ex cōcilio aurelianeū. c. incestuosi dū in ipso detestādo atq; nephādo scelere remanent: nō int fideles christianos sz inter gentiles vel c athecuminos habeant: i. cū christianis nō sumāt nec cibū neq; potū sz soli faciant h̄ nō osculent neq; salutent ab eis ꝛc. h̄ ibi. ¶ Ad cuiuꝰ euidentiā p̄mo queri pōt: vtrū liceat aliquem ex ꝓpria cognatiōe i vxorem ducere: p̄sertim cum vt dr. xxxv. q. j. §. q consanguineas nostras siue vxoris nostre: nobis in cōiugiū ducere liceat: exēplis ꝓbatur ꝛ auctoritatibꝰ. Abraaz nanq; Sarai filiam fratris sui scz sororem Loth in vxorem duxerit Isaac Rebeccā in cōiugē accepit q erat filia cōsobrini matrꝫ sue. Jacob duas sorores scz Lyam ꝛ Rachel filias Labā auūculi sui sibi matrimonio sociauit. In lege q̄z precepit dñs: q tm̄ de tribu. ꝛ familia sua ducerent vxores: ꝛ si qs decederet sine liberis: frater eius suscitaret semē defuncti. Sed ad quoscūq; lex puenit eiꝰ p̄ceptꝫ ꝓbāt obnoxij nisi q vel euangelicis mandantis vl aplicis institutis euacuata monstrant. nullo autem euangelij precepto vel aplico instituto consanguineoꝝ cōiūctiones ꝓhibite reperiunt. Ad hoc rñdet ibidem Augu. longo ꝓcessu c. cum igit. Verū: n̄ nos breuiati cōsulentes respōdemus fm q dicit Richar. super quartum. di. xl. Qd aliqua est consanguinitas q matrimonium impedit cōtrahēdū ꝛ dirimit contractum ex dictamine iuris nature: nam dictamen legis nature impedit matrimonium filie cum patre ꝛ filij cū matre: vñ dictum est in lege nature Gen. ij. Relinquet homo patrem ꝛ matrē ꝛ adherebit vxori sue. Jus em̄ naturale dictat maiorem reuerentiā deberi parentibus q̄ cōiugibꝰ: ꝛ dictat nō sic debere tractari turpiter parentes sicut seinuicem contractant coniuges. Magis tamen est contra ius nature matrimonium filij cum matre q̄ filie cum patre: quia vxor debet eē viro subiecto. Est autem contra ius nature q filius matrem teneat subiectā: vnde ꝛ quedam aīalia bruta abhorrēt coire cum matre sua q̄diu dinoscūt eam esse matrē suā. Narrat enim ꝓbus. xj. de animalibꝰ: de quodam camelo q cum saltasset sup matrē suā cooptam: postq̄ recognouit eam esse matrē suam statim deceptorē suū calcibꝰ pemit ꝛ pedibꝰ cōculcauit. Silr referi ibidem. viij. c. q qdā equꝰ cum saltasset sup matrē suā: ꝛ post ipsa discooperta recognouisset eam: statim aufugit ꝛ se de alto proijciens interemit: quasi p̄horrore seipm non sustinēs: eo q etiam aīalibus aliquibus inest ad parētes reuerentia

naturalis: Et vt dicit Aug. in. vi. c. cū igit̄ ex hac cōsuetudie que ab ipo exordio hūane p paganōis originē habuit: sez instinctu legis nature. q̄ solū vetat ꝓhere mr̄imoniū iter p les z pentes: quā sez ꝓsuetudiné nulla lex ꝺ nubēdo euacuauerat: excusat m̄ Abraā Isaac z Jacob z ceteri q̄ de ꝓpria cognatiōe ducebāt vxores: q̄uis z alia cā cernissime rōnis q̄ id factū ē possit intelligi. Ceterz em̄ idolatria sedatz sola familia Heber i cultu vnius dei remansit: vñ Abraā a chaldeis cū fratre suo Arā in ignē quā adorare noluit pieat⁹ ē vt numē deitatis sue exurēdo ſeret: quē veneratō colere cōtēpsit: ne g ex cōsuetudine infidelium fideles ad idolatriā plaberent: z ita deum offenderēt: sic aī diuinū filij dei cōmixti filiabꝫ hoim ipm ad iracundiā puocauerūt: rectissime cautū ē: vt patriarchę viri sācti nō nisi de ꝓpria cognatiōe id ē de familia fidelium sibi vxores acciperent ꝺ ibi. ¶ Scdo ꝓhibit aliq̄ cōsanguinitas q̄ mr̄imoniū impedit ex dictamine legis diuine: ita q̄ p legē diuinā ꝓhibent hmōi mr̄imonia licit copulari. vtpote cōsanguinei in ꝓmo gradu z i scdo ex vna parte tm̄ vt ptz Leuit. xviij. vbi ꝓhibet accessus p concubitū ad patrē matrē nouercā sororem ex patre vl̄ mr̄e tm̄ seu ex vtroq̄ extra etiam mr̄imoniū genitā. Jtē ad filiū vl̄ filiā filie vl̄ filij sistr ad sororē patrz vl̄ mr̄is. Jtē ad vxorem patrui z filij. ac etiā frīs vl̄ etiā filiā vxoris ꝓignā: aut filiū filiāq̄ ꝓigni vel ꝓignē nec ad sororē vxorz ipellicatū. i. ad cōcubitū: si tm̄ pria soror fuerit mortua tūc alia duci potuit. Has ei paucas psonas lex tm̄ excludit: vt multiplicarent boies z replerent terram Excipit tamē vn⁹ casus: sez q̄n frater mortuꝰ sine liberis tunc frater supstes tenet eū accipere ad suscitādum semē fratris sui defuncti vt ptz Deut. xxv. Cuius statutū rō ꝺicit: filiꝰ sic genitꝰ ꝓfratrem supstitē magis putare videbat ad defunctum q̄ si ꝺ fieret ꝓ extraneum: frater etiaz defuncti magis tenebat cē sollicit⁹ de cōseruatiōe nois fratris sui defuncti q̄ extraneus. Vñ si nolebat ꝺ facere: pena confusibili puniebat ranc̄ a fraterna charitate deuians: q̄ pena ponit ibidē ꝓdicti aūt excludebantur a matrimonio ne darēt carnalibus incentiuum luxurie si possent hmōi matrimonialiter copulari eo q̄ tales persone solent frequēter in vna domo cōmorari. ¶ Tertio venit ꝓ statutum ecclesiasticū matrimonialiter copulari ꝓhibent consanguinei vsq̄ quartum gradum inclusiue: vt sic darentur castitati maior oportunitas: z quia vsq̄ ad hūc gradum inter boies amicitia sanguinis durare solet ꝓpter vinculum naturale cōsanguinitatis. Sz post illū gradū eos ecclia cocedit posse copulari ad amicitiā q̄dāmō fugientez reuocandā: vt sic charitas iter boies dilatare: eo q̄ cōiūx ad cōsanguineos sui cōiugis multū afficit z lz fm annū iura si nō ꝓhibeā copulari vsq̄ ad septimū gradū ꝓsanguinitatis z affinitatis: vt ptz. xxxv. q. iij. fere p totū: tñ hec iura reuocata sūt p cōstitutionē nouā q̄ ponit extra ō cōsāg. z affi. c. nō ꝺz: vbi subdit ꝓhibitio q̄q̄ copule cōiugalis q̄ntū ꝓsanguinitatis z affinitatis gradū decetero nō excedat q̄m in vltertio nib⁹ gradib⁹ iā nō ꝓhibeā q̄ graui dispēdio hmōi ꝓhibitio generaliter obseruat: z infra. Cum g̃ iam vsq̄ ad q̄rtū gradum ꝓhibitio cōiugalis copule sit restricta eam ita volum⁹ esse ꝓpetuam: nō obstantib⁹ constitutionib⁹ sup ꝺ dudū editis vel ab aliis vel a nobis: vt si quis ꝺ ꝓhibitionem hmōi ꝓsumpserit copulari: nulla lōgitudine defendat annoꝝ: cum diuturnitas tpis non minuit pcm̄ sed auget: grauiaq̄ sunt grauiora crimina quanto diu⁹ infelicē aiaz detinent alligatam: glo. z ita nulla ꝓscripto currit ꝺ matrimonium sicut olim: sic z ꝺ votū nulla currit ꝓscripto. xxxij. q. v. ca. quod deo pari. Rō autem cur talis ꝓhibitio in quodā generali ꝛcilio reuocata est ad quartū gradū: qz constitutio antiq̄ cōseruata de septimo gradu z de aliis gradib⁹. frequēter difficultates inducebat z animaꝝ pericula: z qz p refrigerationem charitatis amicitie vinculum inter consanguineos vltra q̄rtum gradū sic euanescit z q̄si totaliter fugit: q̄ etunc licitum esse debuit ipsam p vinculū matrimoniale renouari nec etiam debuit citra q̄rtū gradū licentia ꝺhendi relaxari: qz vt scribit Grego. ad Augu. epm anglorum: z habet. xxxv. q. iij. cap. quedam lex romana permittu sez C. de nup. celebrandis: vt siue fratris siue sororis seu duorum fratrū germanoꝝ siue duaruꝫ sororum filius z filia misceantur: sed experimēto didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere: in quibus verbis ꝓhibet Grego. generaliter in tam ꝓpinquis gradibus matrimonium celebrari: specialiter tū cōcedit ad tempus genti anglorū q̄ tertia z quarta generatio fidelium inter eos licenter sibi iungantur eo q̄ nouiter adhuc erant

cōmuniſſi ad fidē: vt ibidē p̄ſequit: r eo ti. q. v. diffuſe declarat: hoc idē Alexā. q. in. c. ad ſedem: vltra mediū. ℟ Scō queri pōt: vtrū inceſtus ſit aliqua determinata ſpēs luxurie p̄ſertim cū id qō ōſe nō ipoꝛtat aliquā deformitatē: nō p̄ſtituu aliquā determiatā ſpēm vitij: ſed accedere ad p̄ſanguineos vl affines nō eſt fm ſe deforme: alioquin nullo modo licitū eſſet. ¶ Ad hoc rñdet Tho. ſcōa ſcē. q. c. dicit q̄ ibi neceſſe eſt inuenire determinatā ſpeciē luxurie: vbi inuenit aliq̄d repugnans vſui debito venereoꝝ. In vſu vero cōſanguineārū vel affinū inuenit aliq̄d incongruū implicū rōne. ¶ Primo qꝛ naturaliter homo dz quandā honorificentiā parentib⁹: r p cōſequens aliis cōſanguineis qui ex eiſdē parentib⁹ deꝛiuant trahūt oꝛiginē: mtantū q̄ apud antiquos (vt Valerius maximus refert) nō erat fas filium ſimul cū patre balneari ne ſenectutem nudos p̄ſpicerentur acerb⁹ aūt venereis marie cōſiſtit quedā turpitudo honorificentie p̄traria: vtpote de qua boies verecūdant: r ideo incongruū eſt vt taliū p̄ſonarū venerea cōmixtio fiat adinuicē: r hoc exp̄mit Leui. xviij. mater tua eſt: nō reuelabis turpitudinē eius r ſic de aliis. ¶ Scōo qꝛ p̄ſonas ſanguine cōiunctas neceſſe eſt ſimul cōuerſari: ſi ergo tales a cōmixtiōe venerea nō arcerent: oporteꝛet nimia darent eiſdē venere cōmixtionis r ſic animi boim p luxuriā nimis emolleſcerēt Hinc in lege veteri ſpecialiter ille p̄ſone videtur p̄hibite quas neceſſe eſt ſimul cōmoꝛari. ¶ Tertio qꝛ p hoc impediret amicoꝝ multiplicatio: dum enī quis vꝛorē extrancā accipit iunguntꝰ ei quadā amicitia ſpeciali oēs p̄ſanguinei vꝛoris acſi eſſent p̄ſanguinei ſui: vnde Aug⁹. xv. de ciui. dei: dicit q̄ habitus eſt rō rectiſſime charitatis: vt boies q̄bus eſſet vtilis atq̄ honeſta p̄coꝛdia: diuerſarū viciſſitudinū vinculis necterent ne vn⁹ in vno multas haberet ſ̄ ſingule ſpergerent in ſingul⁹. Ariſto. aūt addit r quartā rōnem i. ij. poli. dicens: q̄ cum bō naturaliter p̄ſanguineā diligat: ſi adderet amoꝝ q̄ eſt ex cōmixtiōe venerea: fieret nimius ardoꝝ amoris r maxim libidinis motiuū q̄ caſtuari repugnat. Ceterū ad q̄ſtionē dicendū: q̄ in cōmixtiōe p̄ſonaꝝ p̄iunctaꝝ aliq̄d eſt q̄ eſt ſ̄ ſe indecēs r repugnās naturali rōni: ſicut q̄ cōmixtiōe fiat inter p̄ſonas r ples quoꝝ ē p̄ſe imediate cognatio: vt p̄dictū eſt. Alie vero p̄ſone q̄ nō p̄iūguntꝰ fm ſe ipſas: ſ̄ p oꝛdinē ad p̄ſonas: nō būt ita ex ſe indecentiā: ſ̄ variaꝝ circa q̄ decētia vel indecentia fm p̄ſuetudinē r legē diuinā vel humanā. Hā qꝛ venereoꝝ vſus oꝛdinat ad cōe bonū: nō legi ſubiacꝝ r fm legis determinationē fit licita vl illicita decēs vel indecēs: dicit enī Aug⁹. de ciui. dei: r ponit. xxxv. q. ſ. in. c. cū igit vbi ſubdit: q̄ cū nō eſſent aliq̄ boies niſi q̄ ex illis duob⁹: ſcz Adā r Eua nati fuiſſent: viri p̄iuges ſuas ſoꝛoꝛes acceperūt: qō pfecto q̄to eſt antiquius cōpellente neceſſitate: tanto poſtea factū eſt dānabilius religiōe p̄hibēte: hoc ibi. Quib⁹ p̄miſſis p̄terea ſciendū eſt: q̄ multis modis cōmittit inceſtus ſicut multiplex reperit cognatio matrimoniū impedies p̄trahendū r diriměs p̄tractū. ¶ Primo nanq̄ carnalis p̄ſanguinitas ſicut matrimoniū dirimět: ſic etiā eius cōmixtio deteſtabile vitiū inceſtus inducit: vñ inceſtus poſt vitiū ꝺ̄ naturā eſt grauiſſimū p̄cūm inter p̄cā luxurie ſ̄ Tho. vbi ſ̄. qꝛ eſt ꝺ̄ naturalē reuerentiā: quā p̄iunctis p̄ſonis debemus: vñ r vtraq̄ lege dānat vt p̄z. xxxv. q. vj. c. p̄iunctiones p̄ſanguineoꝝ fieri p̄hibent. Quare igit: qꝛ r bas diuine ſeculiq̄ p̄hibent leges ſcz. iij. q. iij. c. p̄ſanguineoꝝ: r C. de nup. Sequit: leges ergo diuine hec agentes: r eos q̄ ex eis p̄deunt nō ſolū ejciunt: ſ̄ r maledictos appellāt: leges ergo ſeculi infames vocant r abhoꝛreditate repellūt. Nos vero ſequētes p̄es nr̄os ifamia eos notamus: r infames eſſe cenſem⁹: ħ ibi. Inſup oēs p̄hibent nubere q̄ſcienter ſuā cōſanguineā vel affinē cognoſcūt in gradib⁹ notatis. xxxij. q. vij. c. vidua. c. qui doꝛmieꝛit. xxxv. q. ij. c. ſi q̄s cū mr̄e. c. ſi homo. Deniq̄ oēs qui ſcienter p̄trahūt in gradibus p̄ſanguinitatis vel affinitatis p̄ſtitutiōe canonica interdictꝰ ipſo facto ſunt excōicati: vt p̄z in cle. eos: ħ cō ſang. r affi. r ſi alter ſolus ſciuit illū defectum tūc fm glo. ſolus ligat. Inſup putat Pau. q̄ ſi neſcienter quidē cōtraxit: ſed poſtea ſciens affectu cōſumali cohabuauit: tūc incurrit hāc penā: qꝛ videt dā nouo p̄trahere: ſ̄ boc videtur rigoꝛoſum: ideo Fran. p̄traria eius putat eſſe verius: r ħ boc in q̄nto p̄cepto ſermone. xij. circa finē. ¶ Scō cōmittit inceſtus in affinitate. Eſt aūt affinitas quedā p̄pinquitas ex carnali cōmixtiōe mediante p̄ſanguinitate puenies: oī carens parentela: r qꝛ p oēm carnalē cōmixtionē vir r mulier efficiunt vna caro: ideo etiā in coitu foꝛnicario cōtrahit affinitas. Et licet antiquitus erāt tria genera affinitatꝫ q̄ declarantꝰ extra ħ p̄ſang. r affi. ci

non dz. in glo. tñ nunc solū pmanet ꝓmā gen⁹ affinitatis qđ causat ex carnali cōmixtiōe mediante ꝓsanguinitate: ꝛ hoc tō qz alia duo genera frequēter inducebāt difficultatē ꝛ periculū animaꝝ: vt dicit ibidē textus. ¶ Preterea: etiā dē gradib⁹ phibet matrimoniū ꝓtract⁹ ꝛ cōmixtiē incestus in ꝓsanguinitate ꝛ affinitate vt ptz xxxv. q. iij. c. equaliter: cū duob⁹ sequentib⁹ ꝛ dicto. c. non dz: nec pōt hec phibitio pscribi: vt dicto. c. non dz. in fi. ¶ Qđ si querit vtrū sit maius pctm cognoscere ꝓsanguineā ꝓpriā vel ꝓsanguineū vroris. ¶ Ad hoc rñdet Rich. sup. iij. di. xxxiij. q. cognoscere ꝓsanguineā ꝓpriā maius pctm est: non tñ tm inurrit vroris ꝗtum ī cognosceret ꝓsanguineā vroris: nec est tm periculū matrimonij: qz nō ꝓtrahit ꝑ hoc affinitatē cū vroze: ꝛ tō non sic priuat iure petendi debitū ab vroze. Denicꝫ sicut dictū est de ꝓsanguinitate sic ēt dicendū est de affinitate: q oēs scienter ꝓtrahentes cū affinitate gradu phibito sunt ipso facto excōicati: vt ptz in dicta cle. eos. Nunc cū ꝛ apls grauitatē huius criminis oīdere volens: dicit. j. Cor. in. v. Ego qđē absens corpe psens aūt spū. iā iudicaui eū q sic opatus est. s. accipiendo vrozem ptis: in noie dñi tradere hmōi sathane i interitū carnis: glo. vt sathanas eū corpaliter vexet ꝛ sic a malo resipiscat. ¶ Tertio mō cōmittit incestus in publice honestatē iustitia. Est aūt publice honestatis iustitia ꝓuenies robur trahens ab ecclie institutiōe ꝓter eius honestatē. Pro q nota q affinitas nō solū ꝓtrahit ꝑ matrimoniū cōsumatū: sz etiā ꝑ matrimoniū nō ꝓsumatū ꝑ copulā carnalē: imo etiā ꝑ q̄dā sponsalia scz illa non solū q̄ de iure tenent. sz etiā q̄ de iure nō tenent: saltē ꝓter impedimentū ꝓsanguinitatis affinitatꝫ cōpaternitatꝫ: qz publice honestatis iustitia reqrit q talia sponsalia matrimoniū impediāt: vt ptz extra de spon. impu. c. ꝓnezbaf. §. vlt. de spon. ꝛ ma. c. iuuenis. c. audientiā. Et durat hoc impedimentū vsqꝫ ad quartū gradū cōsanguineoꝝ inclusiue: vt vt de spon. c. sponsaz: ꝛ dicto. c. cōtingebat: in fi. Si tū sponsalia fuerūt nulla ꝓpter defectū ꝛ sus rōnis: tunc nullā inducūt affinitatē: puta qz ambo vel vnus erat infans: vel ꝓpter defectū cōsensus: vel qz sponsalia facta erant sub cōditione nō extante: vel antecꝫ extraret cōditio cōtraxit cū alia. tūc non oritur publice honestatis iustitia matrimoniū impediēs: vt ptz ff. vj. de spon. c. vnico: ꝛ de despon. impu. lib. vj. c. vno: vbi plura de hoc. ¶ Quarto cōmittit incestus in cognatiōe spūali. Pro q nota q ꝑ fm Rich. sup. iij. di. xij. q. sicut hō ꝑ carnalē generationē accipit esse nature: sic p generationē spūalem accipit esse grē: ꝛ iō sicut p generationē carnalē ꝓtrahit generat⁹ cū parentib⁹ quoddā vinculū qđ ōz cognatio carnalis: sic p regenerationē spūalē ꝟbi quoddā vinculū cū dante scīm regenerationis q est spiritualis pr̄ psonā dei repsentans: ꝛ cū tenentibus ipm dū suscipit sacrm q repsentat mrem spūalē scz eccliā: ꝛ illud vinculū ōz cognatio spūalis. ¶ Et est q̄dā primitas psonarū pueniens ex datiōe sacrī vel rennōe ad illud: ꝛ hec primitas si ꝑcedit ꝓtractū matrimonij: tūc impedit ꝟbendū ꝛ dirimit ꝟctū: vt ptz in. c. veniens extra de cognatiōe spūali: q si post ꝟctū matrimoniū ex certa scia talē cognationē cuz vroze ꝟcerit: sibiqꝫ sī iudicat ꝟctū ad exactionē debiti: aliodꝫ incestū cōmitteret: vt co. ti. c. si vir in fi. sz ignozāa phabilis excusat: vt ibi. Idē Tho. Hosti. ꝛ Jo. an. Et hui⁹ quidē cognatiōis tres sunt spēs: scz pr̄mitas q̄ ꝟbū inf regenerantē ꝛ regeneratū: regenerās aūt est baptismū cōferens q repsentat psonā pr̄. s. dei ꝛ tenentes psonā mr̄is scz eccliē: ꝛ inter illos ꝛ regeneratū ꝟbū pr̄mitas: si tñ ipsi puo regenerati fuerūt ꝑ baptismū: nā iudeus vel gentilis nō baptizatus nō ꝟbi pr̄mitatē cum puero leuato. ¶ Secūda est cōpaternitas q̄ ꝟbū inter regenerantē ꝛ generantē: qz tā baptizās q̄ etiā leuātes efficiunt cōpatres vel cōmatres parentū carnaliū ipius regenerati: ꝛ qñs qz trāsit hec cognatio ad vnū ꝓiugū alio mediante: qñqꝫ nō: nā qz ꝓiuges inter se cōicant actiones nō passiones: iō si vnus leuat puerū alter cōiunx efficit quā de eadē cognatiōe spirituali: eo q tam cōiuges effecti sunt vna caro: secus tñ si esset si leuaret ante cōsumatū matrimoniū. Ecōtra vero si vnus cōiugū plē acquireret in adulterio tunc illā leuantes tantū ꝟbunt cognatiōnē spūalē illius cōiugis cui⁹ ē ples: hec patet extra ō cogna. spir. c. martin⁹ xxx. q. iij. c. si qs vnus: ꝛ. c. qui spūalem: ꝛ iō pōt alterū cōiugū cui non est cognatione spirituali cōiunct⁹ ducere in cōiugū: vt dicit textus dicti. c. q spūalez: qđ declarat ibidē glo. Et sīle est si vnus cōiugū ante cōsumatū matrimoniū leuat puerū: tūc enī alter cōiugū nō contrahit cognationē ꝑ hoc spūalem: qz nec dū facti sunt vna caro: vt ibidem. c. post vroꝫ. ¶ Tertio pro est cōfraternitas q̄ cōtrahit inē

regeneratum ⁊ carnales filios regenerãtis ⁊ leuãtis vt ptz.xxx.q.iij.c.primatũ.c.nõ oportet extra de cogna.spiri.c.ex literis:⁊ ꝯ siue carnales filij nati sunt añ ꝓcãtionem cõpaternitatẽ inter suos genitores carnales ⁊ parentes regenerati siue post: vt eo.n.c.tua nos. Filij cũ p ąrum neutrũ quentũ ẽ ad ꝓpaternitatẽ:libere mũ monialiter copulari pñt:nisi ꝓsecutudo illius ecclie ꝯdiceret:⁊ ꝯ siue dicti filij nati fuerint añ ꝓpaternitatẽ siue post: vt e.ti c.j.sup eo. sic pñ spũalis in vxorẽ licite ducere pñ sororẽ filij spũalis: vt ptz.xxx.q.iij.c.nõ oportet.§.filij ꝯo.⁊.§.si qs. Per fornicariã aũt copulam fm quosdam ꝛ efficiant vna caro non tamẽ ꝓpter ꝯ trãsit compaternitas:qz p rem pure carnalem nõ ꝓtrahitur spũalis cognatio:et hmõi opinionis ẽ Richar.⁊ ꝯ põt intelligi qz nõ ꝯbit cognatio dirimẽs mũmonij ꝯctũ ꝛ impediẽs ꝯbendũ:⁊ eo mõ sennũt alij qz ꝯbitur cognatio spũalis cuius opinionis ẽ Tho.ꝑ dictum aũt impedimentũ multũ ẽ periculosũ p filios sacerdotũ parrochialiũ q infinitos acquirũt ꝓfratres ⁊ ꝓsorores spũales imo fere oẽs iuniores illius prochie. ¶Quinto cõmittitur incestus in spũali cognatione q̃ ꝓtrahitur in ꝓfirmatione:in q̃ silr contrahitur ramforte vinculum cognationis spũalis:qz etiaz dirimit matrimonium ꝓtractũ esse modis ⁊ gradibus ąbus cognatio spũalis in baptismo ꝓtracta.⁊ sicut ibidem leuãtes tenent et repsentãt matrem spũalẽ ſcz ecclesiam:sic ꝯ tenẽtes ꝓfirmãdum: verũm qz in cathecismo non est nisi q̃dã dispositio ad regenerationẽ: ideo ꝯbit ibidem cognatio spũalis tam debilis qz vir impedit mũmonium ꝯbendum:nec dirimit ꝯctũ: vt ptz extra ꝯ cog.spiri.c.ꝯcto. ¶Sexto cõmittitur incestꝰ cũ filia spũali pniam regenerata ⁊ pfessionẽ: vt patet.xxx.q.j.ca.oẽs:cum duobꝰ se.vbi vtriq; grauissima imponitur pnia:nã in.ij.c.imponit hmõi sacerdoti qz ab omni officio deponat:⁊ pegrinando.xv.annis peniteat:postea in monasterio vsq; in finem vite deo seruiat:⁊ filia quam corrumpit oĩa relinquat ⁊ vsq; ad mortez deo seruat i monasterio: Ex quo arguit glo. qz plus peccat sacerdos cognoscendo filiam spũalem q̃ alteriꝰ vxorẽ ſz illa cognatio nõ se extẽdit vlteriꝰ q̃ inter patrẽ spũalẽ ⁊ eius filiam ip̃ualẽ. ¶Septimo cõmittit incestus in cognatione legali q̃ fit per adoptionẽ: Est aũt adoptio voluntarius motus quo de nõ filio fit filius non naturalis. Et ẽ triplex species legalis cognatiõis. Prima ẽ inter adoptantẽ ⁊ adoptatũ:⁊ illa sp impedit ⁊ dirimit mũmonium. Scõa ẽ inter liberos naturales ⁊ adoptãtis ⁊ adoptuos:⁊ illa tãdiu ipedit ⁊ dirimit mũmoniũ: q̃diu durat adoptio. Tertia ẽ quedã legalis affinitas que ꝓsistit inter adoptatũ ⁊ vxorẽ adoptãtis:⁊ illa ppetuo ipedit ⁊ dirimit mũmoniũ sicut prima: ⁊ hoc ꝓpter reuerentiam quã adoptatꝰ semper debet patri adoptanti ⁊ eius vxori:sed qz casus iste rarissime reputur:de ceteris grana brevitatis supersedeo. Ad laudem.dei.

¶De pctõ cõtra naturã qõ ꝓcurat sine cõcubito diuersimode ⁊ polluti one nocturna qñ est pctũ ⁊ impedit sacramẽtũ. ¶Sermo viij

On mechaberis. Exoꝺ.xx°

n Septima deniq; spẽs buiꝰ mechie est pctũ contra naturã:qõ est pctũ grauissimũ inter oẽs luxurie spẽs sua detestabilitate ꝓprio carẽs nomie:vnde vocatur peccatum mutum:eo q̃ ꝑm etiam nominare turpissimum esset:vnde.xxxij.q.iij.cap.in eo subditur de his nephandis criminibus que in occulto fiunt:que nominare etiam turpissimum est:ne etiam dicentis os ⁊ aures audientium polluantur:vbi dicit glo.nam dicit imperator q̃ propter ista crimina inducũtur fames ⁊ pestilencie et terremotus. In auſ.vt non luxurientur contra naturam.§. si enim:collac.vj. vocatur etiam peccatum clamans vindictam ſcz ꝯ opantem:qz ibidẽ natura vim patitur ⁊ interimit cũ nõ potest inde sequi fructus nature:⁊ de ꝯ postea.dicit enim Augu.xxxij.q.vij.in.cap.flagitia.q̃ per istud peccatum violatur ipsa societas:q̃ cum deo nobis esse debeat:cum eadẽ natura cuꝰ ipse auctor est libidinis puersitate polluitur: vñ ꝓpter reos buiꝰ vnq; etiã vicini cohabitantes plerũq; puniunt:sicut extra de excess. ꝓla.in.ca.clerici.super verbo q̃q; ciuitates: dicit glo.q̃ illarum ciuitatum due perierunt ex vicinitate et tres ex ꝓprio delicto. Paulus autem ad Roma.ſ. vocat peccatum illũ turpitudinem anthonomatice:qz licz oẽ peccatũ sit anime deturpatiuũ:tñ istud anthonomatice ꝺr turpitudo:eo q̃ etiam ipsi demões hoc peccatum erubescunt:vt dicit ibidẽ glo.

Notandum autē q peccatū contra naturam large loquendo est omne illud ex cuius actu nō pōt seq̄ generatio lz fiat emissio seminis: qd̄ vtiq̄ est ꝯ naturā que maxime multiplicationē intendit sue speciei: ꝓpter qd̄ pctm̄ istud vtpote ordini nature contrariū grauissimuz iudicat in genere suo: ⁊ bz multos gradus. Infimus aūt gradus vocat mollicies vl' immunditia ⁊ cōmittit cū absq̄ aliq̄ cōcubitu cā veneree delectatiōis ipa pollutio ꝓcurat: vel p solā morosam ⁊ libidinosam delectationē: vel etiā p libidinosam oblectationē visus amplexus per oscula vel colluctationes condormitiōes: impudicas palpationes manuales vel instrumētales pollutiōes: ⁊ multis similibus aliisq̄ modis diuersis ⁊ gestib. hec scelerata facinora ꝑpetrantur. que cūcta specificare verecundia vetat: cum execranda coram deo ⁊ hominibus reputantur. Et hoc peccatum cur tam graue ponderat ostendit Tho. scda scde. q. cliiij. dicens. q sicut in speculatiuis error circa ea quorum cognitio naturaliter est homini indita: est grauissimus ⁊ turpissimus: sic in agendis agere contra ea que sunt ꝯtra naturam determinata: est grauissimum ⁊ turpissimū: quia ergo vitijs que sunt ꝯtra naturaz homo trāsgredit id quod est ſm naturam determinatū circa vsum venereum inde est q in tali materia hoc peccatum est grauissimum ⁊ detestandissimū: vnd̄ ⁊ demones hoc vitium maxime detestant ex ingenuitate nature: ⁊ etiam maxime cooperantur vt sequatur detestāda degeneratio ⁊ ꝑditio anime. Nam q̄tum ad primum legit in li. Apum de quadā muliere in diocesi cameraceñ. assuefacta hoc scelere: que semel in lecto lasciuiens hoc scelus extraordinarie pollutionis perpetrabat: statimq̄ demonem audiuit inter se ⁊ parietez cum cachinno clamantem pfuh. pfuh. pfuh: interiectionem significans indignantis ⁊ confundentis: qua ꝓpter mulier turpissime confusa cum maximo merore ⁊ pudore confessa: grauissime penituit: Et alia quedam dum se similiter polluerz ⁊ audiuit vocem demonis dicentem: age misera age: quod agis bene soluetur tibi in ꝓximo quod nūc facis: que post a peccato resiliens ac penitētiā assumēs: ex maximo timore mortem incurrit. Unde ⁊ vitiū h̄ demonibus est verecundum: qd̄ glosa velle videt sup illum locum Ezech. xvj. vbi dicit. Dabo te in manibus odientium te filioꝝ palestinorum. i. demonum qui erubescunt de via tua scelerata: vitium contra naturā intelligēs. Nimirū cū dicit Aristoteles in li. de animlib. q nullū aīal eijcit semē extra feminā q̄ hō. Et in h̄ plus est ꝯrius ordinatiōi nature q̄ pec⁹. Dicūt etiam q̄dā q temp⁹ mortalis vite christi excedentes ⁊ in h̄ scelere adhuc ꝑseuerātes: ab hoc vitio liberari nō poterūt nisi speciali miraculo redēptoris: hinc sepi⁹ octogenarij ⁊ cētenarij repiunt adhuc h̄ vitio maledicto irretiti. Nihilomin⁹ ⁊ demones ad h̄ vitiū ꝑpetrandū industriose cooꝑant. In cuius argumentū antiq̄tus inducebant ꝑditos ad immolandū idolis semē illud detestandū ⁊ fetidissimū qd̄ sperma vocam⁹. Nā sicut aliqui sacrificabāt idolis de sanguine suo incidētes se cultris et lanceolis donec sanguine perfunderentur: vt ptz. iij. Reg. xviij. de ꝓphis Baal: sic etiam aliqui idolatre de suo semine sacrificium detestandum faciebant: quia est sanguis magis digestus. Sed hoc prohibet dominus suis seruitoribꝰ Leui. xviij. dicēs: De semine tuo nō dabis vt cōsecret idolo Moloch. Et penam apponit Leuit. xx. dicens: Si quis dederit de semine suo idolo Moloch: morte moriat: populus terre lapidabit eum. Et infra q si negligens popul⁹ terre ⁊ q̄si parui pendēs imperium meum: dimiserit hominem q̄ dederit de semine suo Moloch nec voluerit eum occidere: succidam ipm̄ et oēs qui ꝯsenserūt ei vt fornicaret cum Moloch de medio populi sui: hec ibi. ¶ Hic ergo queri pōt: vtrum pollutio non voluntaria vtpote ex infirmitate nature causata vel in somno contingens sit peccatum criminale: p̄sertim cum ipsa reperiatur punita i lege veteri: dicitur em̄ Leui. xv. Vir q̄ patit fluxum seminis immundus erit: ⁊ tunc iudicabit huic vitio subiacere. cum p momenta singl'a. i. frequenter adheserit carni illius atq̄ concreuerit fedus humor. Insup immūdū reddebat lectum suū. vestē: sedē sagmā. i. sellā vel straturam asini: vas fictile qd̄ tangebat frangebatur: sed ligneū lauabat: qui tangebat eius sectum: vestē: sedē immūdus erat: similiter sup quem ipse saliuā iaciebat: ⁊ talis lauabat vestimēta sua ⁊ erat immūd⁹ vsq̄ ad vesperā. Porro fluxum seminis patiēs postq̄ sanat⁹ fuerat: numerabat septem dies ⁊ lotis vestib. ⁊ corpe mundus erat: ⁊ octauo die offerebat par turturꝝ aut duos pullos columbaꝝ ⁊ faciebat sacerdos occidi alterum ꝓ peccato ⁊

altetū l holocaustū. Sic̄ Deut. xxiij. 62. Si fuerit inf vos hō q̄ nocturno pollut⁹ sit somno: egrediet extra castra nec ingredietur castra leuita rū que castra erāt in medio exercitus. Sed q̄d Et nō reuertet̄ prius q̄ ad vesperū lauet aq̄ & post solis occasū regredietur in castra. Ex q̄ bus puniriones vl̄ institutiōibus videt virtus reputari in pecc̄m. Ad h̄ dicendū: q̄ vt dicit Augu. in. li. de duob⁹ aialib⁹: & ponit. xxij. q. v. c. Nō nisi volūtate peccat. Et item Ysid. in synonymis. & ponit ibidē. c. nō pōt corpus corrūpi nisi prius corrupt⁹ animus fuerit: mūda nāq̄ a cōtagione aia caro nō peccat: & h̄ est quod ait beata Lucia. Non inquit inquinatur corpus nisi de consensu mentis. Ex q̄ bus liquido patet: q̄ in dictis duobus articulis p̄prie loquendo nullum emergit peccatum: cum & in somno nō habeat vsum rationis & fluxum huiusmodi quis patiatur inuitus: sed dicta institutio corporalis purificationis a deo ordinata est p̄pter corporalem immundiciam ex dictis defectibus causatam. Veruntamen quamuis nocturna pollutio q̄rum in se est nullum sit peccatum: eo q̄ ad peccatum requirit liberū arbitriū. i. iudicium rationis cum consensu volūtatis: quod quidem iudicium non potest esse in dormiente: eo q̄ tale iudicium dependet ab operationib⁹ potentiarum animaliū que tunc ligant & desciunt: sicut etiam in furiosis & amentibus q̄bus nō reputat ad culpam quod agunt. Potest tamē illa pollutio esse signum vel effect⁹ peccati p̄cedentis. ℣ Ad cuius euidentiā sciēdum q̄ vt Gregorius scribit Augustino anglorum epō & habet di. v. c. testamentū: vbi subditur. Sed & in eadē illusione nocturna necessaria valde discretio. que subtilit̄ pēsare debet ex qua re accidat mentis dormientis. Aliq̄n enim ex crapula: aliq̄n ex nature superfluitate vel infirmitate aliquādo ex cogitatione contingit pollutio: hec ibi. In q̄bus verbis patēt tres cāe principales illusionis nocturne. Prima cā est nature superfluitas vl̄ debilitas: cū scz pollutio contingit vel ex sola plenitudine virtutis expellentis superfluū: vel ex debilitate virtutis naturalis semen retinere non valentis: & sic pingit ex sola dispositiōe nature & nō ex precedenti cogitatiōe. vl̄ superflua in gurgitatiōe & nunc non est pecc̄m nec & talis pollutio timenda: vnde in dicto. cap. testamentum. subdit. Et quidē cū ex nature superfluitate vel infirmitate eueneri. oīno hec illusio non est timenda: quia hāc anim⁹ nescies peccasse magis dolēdus est q̄ fecisse. & dicit Jo. de ia. q̄ talis pollutio nō p̄hibet sacramentum percipere vl̄ celebrare: q̄ sm Tho. in iij. Nō ē signum alicui⁹ peccati pōt tñ hebetudinē mētis inducere si simul cū imaginatione cōiungat & tūc p̄sulendū ē q̄ aliqs abstineat tā a celebratiōe q̄ sumptione sacramenti: cū ad h̄ eleuatio mētis requirat. Q̄d si nō causat depressionē mētis: tūc tñ immūditiam corpalem & iō si necessitas immineat vel deuotio ex poscat: nō impedit celebrationē vl̄ sacramēti sumptionē. Si tñ p̄pter reuerētiā q̄s abstinet laudādus ē: marie q̄ talis nature dispositio nō ē p̄petua vel nimis frequēs. Et simile ē sm Tho. sc̄da sc̄de. q. clxij. q̄ resolutio talis humor⁹ sit p̄pter nimiā corporis calefactionē vel aliā quācūq̄ cōmotionem seu causā nō culpabilē. Secūda p̄o cā est superfluitas crapule: scz cibi vel pot⁹: & tūc nocturna pollutio habet rōnē culpe: non ex se sed ex sua cā. & ē signū peti p̄cedētis. Si tñ p̄cedēs crapula fuit tñ veniale peccatum: nunc illa pollutio non p̄hibet ab eucharistie perceptione sed p̄hibet ab eiusdē p̄fectiōe nisi necessitas immineat: vñ in dicto. c. testamēntum subdit. Cum vero vltra modū apperit⁹ gule in sumendis alimentis rapiuntur: atq̄ idcirco humorum receptacula grauant: ex q̄ide anim⁹ aliquem reatū: nō tñ vsq̄ ad p̄hibitionem mysteriū p̄cipiendi vel missas solēnia celebrandi: cum forsasse aut festus dies exigit aut erubescere ministerium p̄o eo q̄ sacerdos alius deest ipsa necessitas compellit nam si assūt alii qui implere ministeriū valeant illusio p crapulam a p̄ceptiōe sacri mysteriū p̄hibere nō d⁹: scz ab immolatiōe sacri mysteriū vt arbitror abstinere d⁹ humiliter. Si tñ dormientem turpi imaginatiōe nō p̄cusserit. s. illusio ita q̄ sequatur mentis depressio tūc em̄ tam p̄cipies q̄s cōficies abstinere d⁹ Q̄d si pollutio causata est ex nimia crapula vel ebrietate q̄. s. inducet mortale peccatum tunc oīno cessare d⁹ illo die. Tertia denicq̄ cā est illusio somniorum: q̄ q̄nq̄ pueniunt ex sola operatione demonis p̄mouētis fantasmata dormientis in ordine ad talē effectū. s. pollutionis absq̄ oī culpa hois: & tūc nullū est pecc̄m nec impedit eucharistie confectionem Q̄nq̄ p̄o cōtingit cū aliq̄ peccō venali p̄cedenti. s. ex negligentia se pparandi ꝛ demonum illusiones: Hinc in cōpleto: no cantatur

Hostemq; nostrū cōprime ne polluāt corpa Nec cū tūc ipedit eucharistie cōfectionē: misi seq̄retur depōssio mētis. Aliq̄n ꝓ tā somnioꝝ q̄ pollutionū illusio cōtingit ex cogitatiōibꝫ p̄uys q̄ p̄cesserūt: in vigilijs ꝛ pserim ex cogitatiōibꝫ carnalibꝫ q̄ sūt cū cōcupiscēcia aialiū delectationū: qz ex ꝫ remanet q̄ddā vestigiū ꝛ inclinatio in aia: sic q̄ dormiēs facilꝰ inducit in suā imaginatiōe ad assentiēdū actibus ex quibꝰ sequitur pollutio: ꝛ fm ꝫ dicit pbs j. ethi. q̄ inq̄rū p̄trāscūt paulatim q̄ddā motꝰ a vigilātibꝫ ad dormiētes: melioꝛa fiūt fātasmata studioꝝ q̄ drmiūt. ꝛ Augu. xij. sup Ḡn. ad litterā dicit: q̄ ꝓpter bonā aiē affectionē q̄dam eiꝰ merita ī somnijs clarēt. Subdit ḡ in di. c. testamētū q̄ si ex turpi cogitatione vigilātis oritꝫ illusio in mēte dormiētis: ptz aio reatus suus: videt em̄ a qua radice ingnatio illa p̄cessit: qz q̄ cogitauit sciēs: ꝫ ꝑtulit nesciēs ꝛ infra. Sz pensanda ē ipa cogitatio vtrū in suggestiōe an delectatiōe vel q̄ maius est in peccati ꝑsensu ceciderit. Tribꝫ em̄ modis implet omne pcm̄: videlicet suggestione: delectatione ꝛ ꝑsensu. Suggestio q̄ppe fit p diabolū: delectatio p carnem: consensus p spm̄: qz ꝛ primo culpam serpens suggessit: Eua delectata ē velut caro: Adam vero velut spūs consensit ꝛ necessaria est magna discretio inter suggestionem atq; delectationem: ꝛ inter delectationē atq; cōsensū. ꝛ infra. In suggestione pcti semen ē: in delectatione fit nutrimentum: in cōsensu pfectio; hoc ibi. ¶ Ex q̄bꝫ colligit q̄ tres sūt gradus malaꝝ cogitationum in vigilante. que causant illusionem hāc in dormiente. Primꝰ gradus est q̄n cogitatio p̄ua vigilantis ē pure speculatiua: puta cum aliq̄s cā disputationis cogitat de peccatis aliorꝫ: vel etiā cum colluctationibꝫ occupat in vigilia de vitijs carnalibꝫ nō per affectionem sed p horrorem: quarū imaginationū species remanserunt in memoria: que in dormiente mouentur ad locum iudicij: ꝛ tunc sensus cōis iudicat de his ac si ab extra per sensus particulares venirent: ꝛ hec causa somniorum. Vñ ꝛ vigilādo cogitatiōibus immundis nos impugnat diabolus cui ꝛ si perfecte resistitur. nichilominus ꝛ in somno nos impugnare conatur: ꝛ hoc frequenter accidit in diebus peculiaribus in quibꝫ ꝑcipue cōicare vel celebrare debemus. Sz tunc nullū ē peccatum nec si grauum peccatum: nec impedit cōiōnē nec eucharistie ꝓfectionē. Vñ. vj. di. dicit Ysido. c. Nō est pcm̄ q̄n nolentes imaginibꝫ nocturnis illudimur. Et infra Luxurie q̄ppe imagines q̄s i veritate gessim⁹ sepe dormientibꝫ in aio apparēt: sz innocue si nō cōcupiscendo occurrūt. Secūdꝰ gradꝰ est q̄n cogitatio p̄ua turpiū imaginationū etiā procedit ad delectationē sensualē ꝛ in sola delectatiōe finit sine vllo deliberatuo ꝓsensu voluntatis: immo cum q̄dā repugnantia voluntatis ꝛ rōnis: de q̄ dicitur in di. ca. testamentū. Sepe ꝓpingit vt ꝫ q̄ malignus spūs semiat in cogitatione: ꝛ ro trahat in delectationē: nō tñ animꝰ eidem delectatiōi ꝓsentiat: ꝛ cū caro sine aio delectari nequeat: ipse tñ animꝰ carnis voluptatibus reluctans in delectatiōe carnali quoq; mō ligat inuitus vt ei ex rōe ꝓdicat ꝛ tamen ea delectatione ligatus sit sed ligatum se vehemēter ingemiscat. Hinc paulus gemebat dicens. Video aliam legem in membris meis repugnātem legi mentis mee: ꝛ captiuum me ducentē in lege peccati que est in mēbris meis. Et infra. Iracq; est homo captiuus vt ita dixerim ꝛ liber: liber ex iusticia: captiuus ex delectatione quam patitur inuitus: et tunc habet rationem venialis peccati: et ex tali causa pollutio non impeditur a celebratiōe nisi ex reuerentia dimittere voluerit: vel nisi sequeret depressio mentis. Tertius gradꝰ est cum ex p̄ua cogitatione vigilantis non solum delectatio sequitur carnis sed etiā cōsensus voluntatis: et tunc est mortale peccatum ꝛ illusio exinde sequens impedit patientem tam a perceptione q̄ a confectiōe sacramenti: qz fm Grego. in dicto. c. testamentum propter talem pollutionem a sacrato mysterio eo die abstinere oportet. Vbi etiam vlterius querit glo. quid si cogitauit turpiter sed antequam dormiui statim penitu: post polluor in somno: peccauī vel non? Et videt q̄ sic. quia licet ꝓritus sim tamē vestigia remanent et reliquie. sicut in liberto reliquie seruitutis: vnde patronus ei succedit sicut in furiosis manet mēmonium: in reliquijs voluntatis. ff. de his qui sui vel alie. iuris. sunt. l. patre furioso: imputet igitur mihi saltem si inista liter turpiter cogitaui: hec glosa. Denicq; qz cogitationi carnali de propinquo adest delectatio ꝛ delectationi consensus: iō vtrū potest in dubium vtrū sequēs pollutio accidat ex peccato vel non: seu ex pcō mortali vel venialī. Cum ḡ de peccato ꝓsensu sic dubitat

penitus abstinendū est. Si vero nō dubitat: sed expresse qs agnoscit non p̄cessisse ꝯsensuꝫ ⁊ necessitas vrget aut aliqua rōnabilis causa tunc pōt accedere ⁊ etiā celebrare nisi p depsionē mentis impediret. Qd si nec necessitas nec alia cā specialis subest ⁊ tamen celebrat ex hoc tamen nō est dicendus peccare mortaliter sed venialiter: melius tamē est abstinere propter reuerentiā sacramenti. ¶ Preterea si queritur an pollutio que incipit in somnis ⁊ in vigilia terminatur sit peccatū. Ad hoc rūdet Tho. in. iiij. q pollutio q̄tum ad rationē meriti vel demeriti magis iudicat fm principiuꝫ qd est in dormiendo q̄ fm finez qui est in vigilando: qꝛ corporalis motus nō pertinet ad meritū vel demeritū: nisi in q̄tum a voluntate causatur. Ex quo eni excitatus est modus in dormiendo nō subiacet voluntati vigilantis vlterius: nec reputatur euigilasse quousq; pfecte vsuꝫ liberi arbitrij recuperauerit. Potest tamen cōtingere q in ipsa euigilatione peccatum oriatur: si scꝫ pollutio propter delectationem placeat: qd quidem erit veniale peccatū si talis placentia fit ex surreptiōe: mortale verosi fit cū deliberatiuo cōsensu precipue cuꝫ appetitu futuri. Ipsa aūt post placentia non facit preteritā pollutionē peccatū q si placeat solū propter nature exonerationē vel alleuiationē tunc pctm̄ non credit. ¶ Deniq; generaliter notandū est q fm medicos pollutio est euacuatio materie digestiue tertie ⁊ fm q̄sdam ieiuniū est remotiuū cause vel incitamenti ad luxuriā: semen eni in lumbis generatum ⁊ in vasis collectū est ad luxuriā incitatiuuꝫ qd natura per naturale desideriū appetit foras pellere: quia sibi superfluū est nō necessarium: quia sibi ad aliquid ordinatū est scꝫ ad proles generādas. Et hec est ratio quare religiosi quantūcunq; sancti de nocte polluunt eo q natura que superfluis aggrauatur illa nititur expellere. Et propterea sepius hoc accidit sine motu: ⁊ tūc homo emisso illo quod erat cā grauedinis valde se sentit alleuiatū ⁊ inuenit se ad oia bona expeditiorem. ¶ Plures sunt etiam cause pollutionis scꝫ acceptio crapulosa cibi ⁊ potus. Item lōgus somnus quia sicut in longo somno multiplicatur sudor sic ⁊ pollutio. Item iacere super dorsum longo tempore ⁊ potissime sic dormire: quia calefaciunt renes. Item concupiscentia diurna circa inordinatū amorem mulierū. Item nimius calor tāpore dormitionis ⁊ similia. Sunt etiā quidā qui ex leui delectationis sensu scꝫ videndo mulieres vel eis colloquendo vel earū cōfessiōes audiendo se viligādo sentiunt humectatos. Sed tales credere nō debent esse se vigiles pollutos qꝛ fm Auicēnaꝫ tres sunt meatus in virga virili: quoꝝ vnus sub alio linialiter ordinat fm longitudinē ipius. Vnus meatus est p quem vrina transit ex vesica. Scds est meatus spermatis seu seminis. Tertius est per quē transit quedā humiditas subtilis que emittit marie cū quis tangit mulierem in cuius copula languescit. Similiter ⁊ hoc puenire pōt propter stercora in longatiōe existentia. Insup ex leui titillatiōe defluxus huius humiditatis ꝯtingere pōt vt libros Ouidij de arte amādi legendo vel de materia carnali disputando: vel aliqua carnalia videndo seu ꝯfessiones de materia carnali audiendo ⁊ similia: nec reputari dꝫ pollutio ꝓpria dicta. Item mulier menstruata non prohibet accedere ad sacramēta: si tñ ex reuētia dimittit laudanda est: vt ptꝫ expressum. v. di. c. ad eius concubitū. Ad laudē dei omni.

¶ De quatuor alijs gradibus peccati cōtra naturā ⁊ de quadruplici vindicta qua dominus hoc vitiū vindicasse legitur. ¶ Sermo. ix.

Non mechaberis. Exodi. xx.

Uiso de infimo gradu peccati contra naturā: iam reliquos breui stilo percurramus. ¶ Secūdus ergo gradus cōmittitur cū altera persona simili vel dissimili: cū scꝫ sine aliquo concubitu se prouocāt mutuo: per gestus tactus amplexus vel similes actus libidinosos ad emissionez seminis: dānationem detestabilē sibi mutuo vendicantes. Et hoc peccatū cōmittitur in omni statu huius mūdi. Nulli nanq; parcit hec libidinosa bestia: non vetule: non senī: nō adolescenti: nō virgini: nec quidem de sacratis parcit nec ecclesiasticis nec religiosis: oim fines occupat etiam viduarum ⁊ orphanoꝝ in singulis stragem agens incredibilē: vix aliquem relinquens infestum. Nec quidem thoꝝ coniugalem relinquens imunem quasi licentius illic p̄sumens suā posse exercere malitiā ⁊ execrādam frequentare libidinis impudicitiā: cum tamen Augu: dicat de adulterinis coniugijs ⁊ ponitur. xxxij. q. vij. ca. adulterij malum: vbi

libdif. Ille sez vius qui est cōtra naturā exe crabiliter fit in meretrice: sed execrabilius in vxore: cūsez nō ꝓtentus vsu rōnabili ꝓprie vxoris detestandis pollutionibus extra de ordinatis saciare querit carnalē immo bruralē appetitū in diuersis libidinosis gestibus z cōtrectationibus: alijsez spurcissimis adinuentionibus. Unde legit in libro Apū. q in ciuitate cameracensi vxoratus erat: cui nō suffecit coitus cum vxore quinetiam cōtrectationibus illicitis eam molestaret inuitā. Igitur vbi nocte quadā reclamante vxore z vindictam imprecante dominā: marito perpetrato violenter scelere ad ventris officiuz surrexisse: mox soluto ventre per secreta nature in cloaca eius viscera descenderunt nec mora clamans reponatur ad lectum z publica voce confessus cū durissimo manuū cruciatu quas quasi ignibus vrerentur abscidi petijt: ac miserabiliter in horā diei tertiā expirauit digna tali opere vindictā recipiens. ¶ Tertius pinde gradus huius vitij cōmittit cū nō seruat naturalis modus ꝓcumbendi sed deuiant ad alios monstruosos ac bestiales ꝓcūbendi modos nimio libidinis ardore excecati vase tamen debito. Modus aūt quez natura determinat est: vt mulier in dorso iaceat z vir in vētre incūbat eidem: z hic modus est naturalis hoibus: vtpote quo melius z facilius mulieres cōcipiunt a quo modo tā explende libidinis deuiātes enormiter peccant etiā cōiuncti vinculo matrimoniali: z quanto magis a mō naturali deuiant: ac per hoc concepnonē ferus impediunt: tanto execrabilius peccāt sicut cū mulieres suis viris supergrediunt. Unde refert Herbodius vnā fuisse inter causas diluuij: q mulieres in vestanū verse supergresse viros abutebant: z tales inferiores sum bruteż q non peruertūt modū eis a natura constitutum. Si ergo talis peruersita tam dānabilis iudicat in thoro coniugali. O quid erit in aliis: pserim cum in dicto. c. adulterij malū subditur. Ulus enī naturalis si vltra modū prolabit in vxorem quidē venale est: in meretrice damnabile. Non sic intelligendū quin sit etiā mortale in vxore: sed quia citius veniam meret ꝓpter vinculū matrimonij in q̄ ꝓcessus est vsus mulieris iz nō abusus: extra aūt matrimoniū nec vsus naturalis cōcessus est. Tales insuper libidinose mulieribus abutentes sepius insobolis pumunt: cum vel ignobiles morbus vel debiles viribus sucrescūt: vnde Bonifa. martyr scripsit de hoc rege anglox z ponit. lvj. di. ca. si gens anglox: sicut p istas partes diuulgatū est z nobis in francia z italia imprxperak z abistis paganis in imprxperiū nobis obijcitur: sperans nobilibus z regalibus ꝓnubijs adulterando z luxurīando adinstar sodomitice gentis sedā vitā duxerit de tali cōmixtione meretricū estimandū est ō generes populos quo ad fortitudinē z ignobiles z furentes libidine fore ꝓcreandos: z ad extremū vniuersam plebē ad deteriora z ignobiliora vergentē z nouissime nec bello seculari fortē nec in fide stabilem nec honorabilem esse hoibus: nec deo esse amabilē venturā: sicut alijs gentibus Hispanie ꝓuincie z Burgundiox populis cōgit: q̄ sic a deo recedētes fornicate sunt donec iudex talium criminū vltrices penas p ignorantiā legis dei: z p sarracenos venire z seruire ꝓmeruerint: hoc ibi. Extremū aūt malus huius gradus est cū quis vxorē suā vel aliā mulierē agnoscit quidē in vase debito sz in resolutōe semen ejcit. Sicut fecisse legit Her ꝓmogenitus iude z frater eius vt prz suprius. Et dicūt quidā q ō mones plerūcz seminis incrementū qō boies sic ejciunt aut alio quocūcz modo vigilādo vel dormiendo diligent colligūt ac sibijpsis corpora formātes masculina vel feminina in q̄bus etiā videri z palpari pñt si voluerint: transformātes se in incubū vel succubā: assumentes de masculo semē masculinū z de feia femininū ingerūt se ad ꝓstupādū carnaliter libidis ardore laborātes. Et vt refert Jo. de ianua in suo catholicon sup verbo succubo. Angeli tenebrarū corpibus sic assumptis vitā non influūt sz tantū motū. Unde vere z p prie loquendo nō cōmedūt nec generāt: tñ p eox actū cōpletur generatio inq̄rum semē humanū sic collectū apponere pñt in loco cō uenienti ad materiā ꝓportionarā sicut z semina aliarū rerū colligere pñt ad cōplendos aliquos effectus: vt attribuat eis tñ id qō est motus localis nō aūt ipsa generatio cui⁹ principiū nō est virtus demonis aut copis ab eo assumpti: sz est virtus illius cui⁹ semen fuit: z genitus nō est filius demonis sz alicuius hois Sic gēs hunox pcreata legit in gestis Gothox. Nā cū gens gothox migraret ō Azia in europā: mulieres esz deformes bñ ferent in suo cōitatu eiecut illas: timens ne liberos nimis ō deformes generarēt: sicz nobilitatē gothox deformarent: q̄ de castris excluse cū errarent

in memoria cesserunt ad illas incubi demones & ex illis genuerũt filios & filias: ex qbꝫ processit fortissima genus hunoꝝ. Similiter legit. Gerunus ꝓpheta britanoꝝ ex incubo demone & sanctimoniali feia regis filia genitat⁹. Ũñ & reges q̃ vsq; hodie regnant in eadẽ britania que nũc anglia ꝺr de fantasticea matre descẽdisse referũt. Merlin⁹ aũt hõ christianus fuit q̃ multa futura ꝑdixit q̃ quotidie implent. Plerũq; plura legũt de incubis: de succubis ꝯo pauca. vnũ tñ refert Cesarius de q̃dã scholastico lubrico cui nocte q̃dã feia iudea ꝓmiserat venire ad lectũ eius: q̃ nõ venẽte specie eius diabolus assumpsit & lectũ illius ascẽdit. Demonis igit tota nocte abusus ꝯcubitu quẽ femina ꝑdicta esse credidit de mane ꝯpulit abire q̃ respondit. Cũ q̃ putas te iacuisse hac nocte. Rñdit ille cũ tali muliere. Qui ait nequaq̃ sed cũ diabolo. Qui vt stultus diabolo irrisit a de ope nihil curauit. Legit etiã de q̃dam incubo q̃ eundã matrone in spẽ valde pulchri milites apparens ac blandis sermonibꝫ ei⁹ ꝓsensũ acrens sex annis incredibili libidine ab eodẽ vexata est. Nam & inuisibiliter ea septies abutebat marito ei⁹ in eodẽ loco cubante. Septimo ꝯo anno venit ad scm̃ Bernardũ: cui cum multa lachrymis singula p ord. nẽ narrãs in cõfessiõe petit subsidiũ & ab eodem liberata fuit a demone. De his dicit Beda sup lucã q̃ q̃dam demones dicunt succubi q̃ supponũt se viris in specie mulierũ. q̃dã incubi q̃ cognoscũt mulieres sub spẽ viri. forte nõ luxuria tracti sũt vt boibus illudãt. Methodius aũt tãgere volẽs cãs diluuij dicit inter alia q̃ filij Layn primo abutebant vxoribꝫ fratrũ suoꝝ nimiis fornicationibꝫ: postea ꝯo mulieres in vesaniã verse sunt gresse viris abutebant: post hẽ exarserũt boies in alterutrum coeũtes. Seth aũt ꝑceptũ accipiẽs ab Adam ꝑe suo nese miscerẽt posteri ei⁹ posteris Layn cõiugio: sepauit cognationẽ suã a cognatione Layn. Et sm Josephũ filij Seth vsq; ad quartas generationes bonitatẽ seruauerunt postea ꝯo ad mala ꝓgressi sũt ac ꝑ hẽ videntes filias Layn esse pulchras seculares libidinosas ꝯcupierunt eas & acceperũt sibi in vxores. Et ex hẽ tpe tũ⁹ vigebat ardor libidinis in boies q̃ demones i hũana spẽ se trãsformates se mulieribꝫ ꝓmiscuerũt: ac illi filios genuerũt insuriosos & ꝓpter cõfidentiã fornicationis gigãtes a grecis dicti sũt vt refert mgr̃ i hystoria.

B Quarto⁹ insup grad⁹ huius vitij est cũ ꝺ seruat in ꝯcubitu debitũ vas vel mẽbrum ad hoc ordinatũ: quod dupliciter ꝓtingit. Pmo cum vir ꝯcũbens cũ muliere nõ seruat debitũ vas & aliũde sibi dãnabiliter vẽdicat: vñ corruptũ appetitũ satiat. Scõo cũ vir in virum vel mulier in mulierẽ turpitudinẽ operantur ductu reprobi sensũ. Et hoc ꝓprie vocat vitium zodomiticũ: qb̃ vitiũ erat quasi principalis causa generalis diluuij licet alie causse concurrebãt. Jn eisdẽ quoq; vitij detestationem addidit dominus secũdo exterminare terribili morte gẽẽ peccatrice. Nã vt dicit glo. de pe. di. j. in. c. & cõtinuo. Sex fuerũt ciuitates quas destruxit dominus cum suis regionibꝫ iuxta ostium danem. i. sodoma: gomorra adame: seboim: elegale: q̃ est bale & segor: que eam̃ fuit ad tẽpus saluata ad preces Loth vt ibidem saluare: nec interijt igne & sulphure & terremotu. Pro quo nota q̃ vt dicitur Gen̄. xviij. Angelus in persona dñi Abrae apparentes in recessu dixerunt ad abraã. Clamor zodomoꝝ & gomorreoꝝ multiplicatus est Greg⁹. Pcm̃ cum clamore ẽ culpa cum libertate. cum. s. q̃s palã sine verecũdia ad libitum suũ peccat. Unde Esaie. j. Pcm̃ suũ q̃si zodoma ꝓdicauerũt. secit. Et pcm̃ eorũ aggrauatũ ẽ nimis. Dicũt hebrei q̃ hec aggrauatio fuit: eo q̃ q̃ndã puellã occiderũt insolita morte qz dederat alimenta pauperi. Cui dicto ꝯsonat illꝫ Ezech. xvj. Hec fuit iniquitas zodome sororꝫ tue: superbia. saturitas panis: abundantia & otium: & manũ egeno non porrigebant. Sequitur. Descendã & videbo vtr clamorem q̃ venit ad me ope ꝯpleuerũt. Hiero. Magna enormitas crimis q̃ sciẽtem oia dubitare coegit. Receptꝫ igit angelis in hospitio Loth: vallauerũt domum ei⁹ oẽs a puero vsq; ad senẽ dicẽtes. Educ viros vt cognoscam⁹ eos. Erãt vi ãgeli q̃si iuuenes viri nimio decore ꝑditi. q̃les potissime redrebãt ad op⁹ tã nephariũ. Hũc legit ꝙ. Mach. iij. q̃ Jason ambigens sũmum sacerdotium adito rege. ꝓmisit pecuniã m̃tã si ptãm eius ꝯcederet gimnasiũ. i. scholã gẽtilitans & effebiam. i. ptibulũ pulcherrimoꝝ iuuenum. Erait Loth. Nolite facere malũ ꝺ grande habeo duas filias ꝙgines &c. Dixit ꝺ Loth ex animi ꝑturbatiõe: cũ tñ nullo mõ facere dr̃ min⁹ petit vt in alio vitet malus: & licet Loth excusẽt a tanto non tñ a toto tum rõne ꝑturbatiõis mẽtis in q̃rũ

ta q̄ plenam deliberationē nō hēbant. ita etiā qm̄ in suis p̄cordijs vino pessio ꝛ suis hospitib⁹ occurrere volebat violēte. Et angeli ad Loth. Oēs q̄ tui sūt educ de vrbe hac deleb̄m⁹ ei⁹ locū ist̄ū: eo q̄ ic̄ruerit clamo: eoz̄ coz̄ dño: Quo dissimulante egredi p̄hibentē Loth cū suis angelis posuerūt extra de ciuitate dicētes: Ne respicias retro. s. p iordinatū affectū ad ea q̄ mox̄ pictura fūt: nec stes in oi circa regiōe: q̄ venerūt ad subuertēdū cū zodoma q̄uor alijs ciuitates ꝛ spaciū int̄ medi. Vñ ō: de pe. di. j. §. sz ꝛ primuo: q̄ de duabus vrbes adama ꝛ seboym ex vicinia zodomoꝝ parit̄ excidij traxere p̄sortiū cetera patēt Sēql. Igit̄ pluit dñs i vltionē hui⁹ vicij sup zodomā ꝛ alias ciuitates ignē ꝛ sulphur id ē ignē sulphureū. q̄st̄ sūpt̄ de inferno. Dicit ei Greg. q̄ gehēnalis flāma mozas ñ sustinēs zodomoꝝ p̄cuit tollere nationē ꝛ ipam terrā tāre p̄fusiōis p̄scia p̄sūpsit ignis sulphure⁹ Qđ ió fecit de⁹: vt terra in eternū aresceret sine spe eiꝰ germinādi: ꝛ sic grauiꝰ punuit istos q̄ p̄mos petōres generali diluuio: q̄ hi illi mēsuram excederēt: ni q̄ si natura liē pecca bāt plurimi eoz̄: vñ miro dei iudicio tota regio illa fetā ē lacus fetidus: q̄ sm Ysidoz. ōr assalas ꝛ mare mozuū li. etymo. c. xx. Dicit em̄ lacus assalas. i. bituminis: nam aqua illa stringitur bitumine: ita q̄ venas mouēri non pōt: vñ aque ille nō quidē annuatim nec̄ semper sed biēnio in biennium eiomūt ingētes globos nigerrimi bituminis et feruidissimi ad furnos: ꝛ tūc nullis vēis aquam pōt. Dicit ei mare mortuū sm Ysiō. q̄ nihil gignit viuum nihil recipit ex genere viuentiū. nā nec̄ pisces hz nec̄ asseueras aqs belue: nec leues merges dū vsu pariē aues sz ꝛ q̄cūq̄ viuentia merguda rēptauerīt q̄cūq̄ arte demersa statim resiliūt ꝛ q̄nus vehemēter elisa p̄sertim excutiunt. Refert em̄ Josephus q̄ vespasianus ꝗsdam iūctis post terga manib⁹ inflit in aliū p:oiectū ꝛ omēs tanq̄ vi spūs furiū repulit de sup fluitabāt vnde ꝛ lucerna ardens supenatat q̄ramen extincta submergitur. Nimirum eum oīe carēs vita submergit nisi fuerit bituminatum. Excipit em̄ ferrū: q̄ sup dicto. §. sed ꝛ continuo. dicit glo: q̄ aqua illa nec est natabilis nec est potabilis: q̄: ferrum ibi natat ꝛ pluma mergitur. Ibi sunt poma pulcherrima exterius: interius autē plena fauilla et cinere: huis verbis describitur luxuria: h̄ ibi Qđ latius ibidem exponit Archiđ. diceno

Aqua luxurie gomoz:reoz̄ nō ē natabilis q̄ illaqueat non est potabilis. quia non recreat Vñ Hiero. Libido transacta sp̄ relinquit plenitudinem nūq̄ saciat: ꝛ extincta sp̄ reaccendit. Ferrum ibi natat q̄ p̄stans ꝛ firm⁹ hoc vitium sup̄at: pluma mergit: q̄ leuis ꝛ fragil̄ h̄ vino sup̄at. Crescūt in ripa laci poma exterius pulcherrima q̄ forma iuuenū ep̄hebor̄ attrahit. ponissime gomoz:reos intus ꝓ cinere ꝛ faulla pleni sūt: q̄ faulla ē extincta scintilla: ꝛ in hmōi ignis diuini amoꝝ tota tr̄ ē extincta⁹: q̄ tales sunt aduersarij ignis diuini amoꝝ. Vocat̄ denicq̄ lacus ille mare sahna rū: q̄ vt q̄dā dicūt ex illi aqs sal cādidissimū efficit vt etiā q̄ lapides salis ibidē inueniūt Vxoz aūt Loth iordinato affectu ꝛ p̄ceptū angeli post se respiciēs: versa est in statuam salis quam Josephus refert se vidisse. Vbi dicunt hebrei: q̄ sero p:cedente Loth sal petenti p̄ condimēto eibi angelos̄ quos hominēs credebat: vxoz apportare renuit q̄ sm modum zodomoꝝ inter quos habitabat affectum ad hospites non habebat: ꝛ sic pēa respondit petō. Dicunt autē expositores nostri q̄ factum est in figura. Sal em̄ p̄dēitū est eibo⁹. ꝛ ideo vxoz Loth retrospiciēs versa est in statuam salis: q̄ quia punito eius vitio cōdimentum sapiētie penitētib⁹ ne reuertantur ad petā pastina. Propē quod ꝛ ipe dñs ait Luc. xvij. Memores estote vxoꝝ Loth Vnde p vindictam illam ostensum ē quātū deo displiceat huiusmodi petī sola memoria. Fumiruz eū demones tārū abhorrēt hoc vitium q̄ p:e feroze ipius fugiūt ab homie hoc ꝓpetrante: eum in paus hoc ꝓfuserunt. Vñ Ezech. xvj. Erubescent supplices demones in via tua sceleratā. Veruntamē hoc fit nō p:opter desiderium humane innocētie: ꝛ propt̄ nobilitatem eoz̄ nature. q̄ curāt em̄ vitium illud ꝛ in detestant: sicut di. q̄ cloacam euacuant ꝓpter magnum lucrū: in inde sentiunt ferozem magnū. Terno denicq̄ dñs addidit vindictam huius ꝛpe sue necessitate: Nam sm Augu. videns deus vitium h̄ p̄ra naturā fieri in hūana natura: fere desijt incarnari. Et Hiero: super illud Esaie. ix. Habitātibus in regiōe vmbre mortis lux orta est eis dicit q̄ lux illa oēs laborantes illo vitio zodomitico nocte illa extinxit: quia christ⁹ natus ē: ne in natura quā assumpserat tārū immundiciam inueniret. Et hec p̄ ē ratio cur christus nō legitur tantum scelus arguisse: eo q̄

tam recens memoria illius punitōis erat in mundo ꝙ hoies territi strictius abstinebant ab ipso crimine. Quarto propter hoc flagitium adhuc potissime tēporibus hodiernis dominus inducit diuersas plagas in cetu christianitatis scz guerras pestilentias: fames: tēpestates: terremotus: inundatiōes aquarū ⁊ similia. Sicut imperator inflatus spiritu sancto testat in auē. vt nō luxuriētur ꝯtra naturā. §. si eni. col. vj. ⁊ hoc recitat glo. xxxij. q. iiij. in. c. in eo. dicens. Nam dicit imperator ꝙ ꝓpter ista crimina inducunt fames: pestilentie ⁊ terremotus. Unde propter eadē scelera plures prouintie punite legunt. vt ptz. lvj. di. i. c. si gens angloꝝ: vbi Bonifacius martyr eadem scribens angloꝝ regi: timet anglicis plagas affuturas ꝓpter hoc scelus sicut alijs gentib⁹ Hispanie ⁊ ꝓuintie Burgūdioꝝ populis contigit: que sic a deo recedentes fornicati sunt: donec vindex taliū criminū vltrices penas per ignorantiā legis dei. i. saracenos venire ⁊ seruire ꝑmiserit. Nā ꝙ ꝓpter delictū sepe ꝑmittit deus inferri penas: vt ptz. v. q. v. ca. non oīs. ⁊ xvj. q. j. reuertimini: vbi plane de hoc. ¶ Quintus deniq; gradus est cū pctm̄ luxurie aliquis vl' aliqua ꝑficit cū bestijs: siue cōueniat cū eis in locis naturalib⁹ siue nō: ⁊ hoc vocatur crimē bestialitatis vel crimē pessimū q̄ Joseph accusauit fratres suos. vt ptz Gen̄. xxxij. ſm aliquos. Alij vero ꝯsiderantes ꝙ esset turpe dicere de patriarchis talia: maxime cū in hebreo reperit: ⁊ retulit patri rixam eoꝝ pessimā: dicunt ꝙ ꝑ crimen pessimū intelligit rixa que fuit inter filios Lie Bale ⁊ Zelphe quos despiciebant tanq̄ ex ancillis natos. Ueruntn̄ quicquid sit: dn̄s strictissime vitiuz hoc maledictū prohibuit: sepius idipsuz in lege veteri repetens. Dicit eni Exo. xxij. Qui coierit cū iumento morte morietur: debet insup iumentū interfici ad detestationē facti ⁊ ne alius cū aniali temptet idē facere. Unde Leuiti. xx. Dicitur. aui cū iumento ⁊ pecore coierit morte moriatur: pecus quoq; occidite: mulier que succubuerit cuilibet iumēto simul interficietur cū eo. Et eiusdez li. xviij. hoc scelus etiā prohibet. Deute. xxvij. Maledictus qui dormit cum omni iumento ⁊ dicet om̄is populus amen. Ex quibus patet q̄ sollicite deus hanc abominationem prohibuit: cū tamen quidam reperiuntur tanta libidine excecati: ꝙ fere cum omni genere animantiū hanc fetidam stultitiā exercent cooperantibus demonijs que alias esset impossibile ꝑpetrare. Unde relatione veridica didici ꝙ vnus vagam querens libidinē tam in auibus q̄ in animalibus: tandem maximā delectationē inuenit cognoscendo eritium: diabolo non dubium id actitante. Similiter reperte sunt mulieres non solū de vrsis seu canibus sed etiaz de equis aut similibus concepisse: ecce quid excogitat ⁊ adinuenit maledicta libido? Mirum est ꝙ huiusmodi viros terra non absorbeat. Nescio quid alij sentiant: mihi tamē saluo sanioris iudicio videtur: ꝙ adhuc magis delinquunt cum demonibus familiaritatem contrahentes ⁊ cum eisdem carnaliter ex cōsensu cōmiscentes: quod in vitio carnis extremū videtur esse malorum. De quo tamen vitio plures doctores miranda scripserunt: vt nobis fidem faciat etiam asserentium multitudo que scripsit tam de succubis q̄ de incubis id est tā de demonibus qui formam assumunt femineam q̄ masculinam. Nimirū cuz ⁊ nostris temporibus inuenimus eas quas demones non solum decipere vel ad consensum allicere: sed etiam per violentiam stuprari conati sunt. Scimus inquam quasdam cōsentientes ⁊ carnaliter cōmiscentes cum demonibus tandem ad penitentie viam miseri corditer reuocatas. Scim⁹ deniq; alias carnali cōmixtione sic demonibus cōfederatas: ꝙ in eodem libidinis furore perseuerant. O quanta est diuina pietas quantaq; humana cecitas. O q̄ execrandis se immiscet humana nobilitas: vt merito cum propheta diceret ps. iiij. Homo cū in honore esset non intellexit id est aduertit nobilitatem cōditionis: sed cōparatus est iumentis insipientibus ⁊ similis immo inferior factus est illis. Quod a nobis auertat iesus christus.

¶ De mechia spirituali que perficit libidine cordis ⁊ exteriorum sensuū. ¶ Sermo x.

Non mechaberis. Exodi. xx.

n Tertio modo preceptum istud exponitur. Non mechaberis: id est nō adherebis ꝑ morosaz delectationē: ⁊ ꝯsensuz libidinosum illecebris sensualib⁹ vel immundis reuolutionib⁹ cordialib⁹: teipō q̄tū ad hoiem inferiorē in sceno luxurie cordialis vl' sensualis dānabiliter abutendo: ⁊ hec dicit spūalis

fornicatio vel mechia: vnde. xxxij. q. vij. c. non solum: ibi subditur. Est autem spiritualis fornicatio de qua dñs ait. Qui viderit mulierē ad cōcupiscendū eā: iam mechatus est eā in corsuo. Ideo omnis imunda pollutio fornicatio dicit: q̄uis quisq̄ diuersa turpitudinis voluptate prostituat. Et hoc intelligit non solum de pollutiōe corporali sed etiā cordiali: in abusu imundarū cogitationū vel etiaz exterioꝝ sensuū. Sequit ibidem. Ex delectatione enī fornicādi scz corporaliter vel cordialiter varia gignunt flagitia quibus regnū dei claudi tur vt hō a deo separet: hoc ibi. Ex quibꝰ satis liquet: ꝛ luxurie vitiū plerūq̄ membro sibi appropriato cū additamento leuiathā minime cōtentū oēs fines cordis ꝛ humanoꝝ sensuū suo veneno fraudulenter occupare nitit vt verus inueniat: qui dicit Hiere. ix. Ascendit mors p fenestras nostras. i. sensus exteriores: ingressa est domos nostras. i. domiciliuz cordis p criminosum affectū accidente ꝯsensu: Hinc s̄m phm ꝯōsiliū qui deponere vult inordinata desideria oim rerū quarū cupiditate flagrauit auertat oculos ꝛ aures aliosq̄ sensus ab his q̄ relinquit aut relinquere querit: nihil enī facilius q̄ amor recrudescit: naz affectus quocūq̄ se verit p̄cium aliq̄d presens occupationis sue reperit: ergo facilius excludit q̄ expellitur. Qđ Job subtiliter innuens ait. Pepigi fedus cū oculis meis ne q̄dem cogitarē de virgine. ¶ Hic queri pōt vtrū in tactibꝰ osculis amplexibus ꝛ similibꝰ mortale pctm̄ consistat: p̄sertim cū fornicatio mortale pctm̄ esse dicat ex eo q̄ per eā impedit bonū prolis generāde ꝛ educande: sz ad hoc nihil operant oscula: tactus: amplexus ꝛ similia. Ad hoc rñdet Tho: scđa ꝛc. q. cliij. q̄ aliquid dicit esse pctm̄ mortale dupliciter Uno mō s̄m speciem suā: ꝛ hoc modo tactꝰ: amplexus vel oscula s̄m rōnem nō nomināt mortale peccatū: q̄z talia possunt absq̄ libidine fieri vel ꝓpter patrie ꝯsuetudinē: vel ꝓpter aliquem amorē ordinatū seu aliā rōnabilem causam. Alio modo dicit aliquid esse pctm̄ mortale ex sua causa: sicut ille qui dat elemosynā vt aliquē iducat ad heresim mortaliter peccat: q̄uis opus in se bonū sit: ꝛ hoc ꝓpter intentionē corruptā. Et q̄z nō solū ꝯsensus in actū peccati mortalis: est mortale pctm̄: sed etiā consensus in delectationē pctī mortalis: ideo cū fornicatio sit mortale pctm̄ ꝛ multo magis alie spēs luxurie: cōsequens est q̄ ꝯsensus in delectationē talis pctī sit mortale pctm̄ ꝛ non solū cōsensus in actū. Cum igit amplexus: oscula: tactus ꝛ similia ꝓpter delectationē fiāt ex anio deliberato: ꝯsequens est q̄ sint pctā mortalia: ꝛ sic solū dicunt libidinosa: vnde s̄m q̄ talia libidinose fiunt mortalia pctā iudicant. Nec miꝝ cū dicat Au. de fide xp̄iana: ꝛ ponit. xxxij. q. v. c. Nec solū affectu ꝛ tactu sed aspectu quoq̄ appetit ꝛ appetit cōcupiscentia feminarū: nec dicatis vos habere anios pudicos si habeat ꝯ oculos impudicos q̄z impudicus oculus ipudici cordis est nuntius. Et cū semuicē sibi etiā tacente lingua cōspectu mutuo corda nūtiant impudica ꝛ s̄m ꝯcupiscentiā carnis alterutro delectant ardore: etiā in tactis ab imunda violatione corporibus fugit castitas ipsa de moribus. Unde pōt solus nutus ex libidine factus esse mortale pctm̄: q̄z pctm̄ illud cōmittitur in volūtate q̄ volūtas exterioribus sensibus quasi quibusdā instrumentis vtit: cū tñ studiosa voluntas plenā habet rationem peccati: vt ptz ibidem c. qui viderit: ꝛ đ pe. di. j. c. sicut. Quinq̄ sunt igit vie veniendi ad voraginē cordialis luxurie. Nā p quinq̄ sensus recipiunt impssiones carnaliū cogitationū: quas sequunt delectatio pariter ꝛ cōsensus: vnde sensus exteriores sunt quasi laquei cordis ꝛ hoīs interioris q̄bus incautus captiuus ducitur in seruitutez pctī. ¶ Primus igit laqueus est oculus neq̄ Hinc Hiere. Treno. iij. lamentabat dicens. Oculꝰ meus depdatus est animā meā in cūctis filiabus vrbis mee: venatiōe ceperūt me quasi auē inimici mei scz demones ꝛ hoc per mediū filiarū hoīm. Qđ prudenter Job aduertens rñdit. Pepigi fedus cū oculis meis ꝛc. Nimirū cum dicit. Eccī. xxxj. Memento q̄m malus oculus nequā: nequius oculo q̄d creatū est: quasi diceret: nihil. Qđ vtiq̄ claruit in Dauid q̄ bersabeā se lauantē incaute respitiens captus est oculis: ꝛ captiuus ductꝰ in affectū adulterij: ꝓpter qđ tam turpiter cecidit: q̄ cū adulterio crimen ꝓditionis ꝛ homicidij ꝓpetrauit. Hinc postmodū sollicite dñm exorauit dicens. Auerte oculos meos ne videāt vanitatē. Unū periculosissimū obiectū visus est mulier ornata: nā a planta pedis vsq̄ ad verticē capitis est plena laqueis ad capiēdas anias p mediū visus. Hinc merito dicit Eccs. c. vij. Inueni amariorē morte mulierē q̄ laqueus venatoꝝ est. i. demonū ꝛ sagena cor eius: vincula sunt manꝰ illius. Et hoc ex

emplariter patuit in Juduh eiusdē. xvi. q̄ non ex libidine sed ex virtute se ornauit ad decipiendū & deiciendū hostē iudeoꝝ. Et ideo ibidem q̄ colligauit cincinnos suos mitra. i. mvna serie cōgregauit ad decipiendū eū: ecce laqueus in vertice: vnxit faciem suā vngento ecce laqueus in facie: sandalia eius rapuerūt oculos eius: ecce laqueus in pedib⁹: pulchritudo eius capiuā fecit animā illius: ecce totū corpus eius est laqueis plenū. Nec hec solū sed vt dicitur eiusdem. x. c. Assumpsit dextra riola & lilia & inaures & anulos & omnib⁹ ornamentis suis ornauit se. Pro quo nota q̄ licet Judith ornauit se od decipiendū Holofernem: tñ non intendebat eū ducere ad peccatū mortale: sed ad hoc vt desideraret eā habere vxorē: & per hoc haberet ad eū familiarem accessum p̄ quem eū occidere posset: ppter h̄ caput ornauit ad faciē vnxit lachrymā arboris aromatice q̄ facit ad decorē vultus & suauem odorē & nihil omisit de cōtingentib⁹ ad decentē ornatū: decepitq̄ eū & deiecit turpiter amputans caput illius. Sic hodie mulier ornata diaboli sagena infinitos damnabili concupiscentia capit & animā eius interficit. Dicit enī Hiero. q̄ gladius igneus est species mulieris velut ex omni parte sagittas emittens quali putamus anias ꝑ periculo sibi cōueniūt lasciuius ornatus & nec q̄ oculus. Sed audiat ꝓcupiscentia videns. Qui viderit mulierē ad cōcupiscendū eam &c. vnde. xxxij. q. v. ca. nec solo. c. qui viderit. Studiosa cōcupiscētia fornicatiōis adequat operi. O q̄ igit adulteria perpetrant etiā in ecclesia dei: quot fornicationes: quot deniq̄ libidinosi aspectus eiꝰ circūeunt officinas templi: quoꝝ oculi luxuria pleni velut ad libidinis venationē edocti Similiter audiant ex lasciua se ornātes illō Eccl. xxvij. Qui foueam fodit incidet in illaꝫ & qui cōstituit lapidem ꝓximo offendet in eo & qui laqueum alio ponit perībit in illo. Ubi tria tanguntur quoꝝ vnūq̄q̄ mortale ꝓstituit. Nā per foueam intelligit intentio libidinosa inducendi alios per ornatū ad carnis cōcupiscentiā q̄d est mortale: q̄ius etiā incitās peccatū illud perpetrare nō intenderet: per lapidē vero scandalū actuū intelligit q̄d est etiam mortale sm Tho. secūda secūde. q. xliij. p laqueuꝫ autem intelligitur ornatus in se cum excedit modū & pretendit lasciuiā: tunc etiā est mortale licet nō intendat alios trahere ad lasciuiam: cū manifestā pretendat superbiā: uno sentina multoꝝ vitiorum est cum sic spectacula petit vt stultis placeat: tunc enim quot mortales excitat cōcupiscentias: tot mortalū peccatoꝝ particeps efficitur & causa. Unde dicitur ꝺ tali Prouer. vij. q̄ multos vulneratos deiecit & fortissimi quicunq̄ interfecti sunt ab ea. Dirū est christiana religio talem ornatū admittit ad christi despectum & christianoꝝ periculū. Non sic egit adolescens quidā mire pulchritudinis: qui cernens in sua specie plures illustrū feminarū scandalizari: confodit vultū suum vulneribus: malens deformitatē habere fedatus q̄ formā irritamentū ꝑbentem alicui libidinis. ¶ Secundus aūt laqueus est auris ꝓuriens verboꝝ lasciuam. Lingua nanq̄ sm Jacobū in canonica inde tum malū est & plena veneno mortifero. Insuper maculat totum corpus & inflāmat rotā nature: inflāmata a gehenna. Et ꝓsertim lingua cordis libidinosi inflāmat aures audientiū. Dicitur enī Prouer. v. Fauus distillans labia meretricis & nitidius oleo guttur eius: nouissima aūtem illius amara quasi absinthiū & acuta quasi gladius biceps: & infra. Nūc ergo fili mi audime & ne recedas a verbis oris mei: longe fac ab ea viam tuā: & ne appropinques foribꝰ domus eius. Et si linguā maledicam declinare nō ꝓuales audi tunc cōsiliū sapientis Eccl. xxv. q. vbi post q̄ plurima dixit ꝺ lingua tertia seminante discordias & deiciente mulieres viratas vel veritas: tandē subinfert. Beatus qui rectus est a lingua nequā: q̄ in iracundiam illius nō trāsiuit & qui nō attraxit iugum eius & in vinculis illius non est ligatus. Deinde consiliū triduens euadenti subinfert. Sepe aures tuas spinis scz timoris dei: mortis incerte: futuri iudicij: penarum inferni: & noli audire linguaz nequā: & ori tuo facito ostia: nihil scz loquendo ad votum penitans alloquentis: & seras auribus tuis: ne verbis libidinosis pateat introitus. Dicit enim Aristoteles li. de animalibus: q̄ sus q̄dū mare solicitāte rigidas retinuerit aures nō consentit in coitū. vbi vero lazare ceperit aures stimulatur ad luxuriā. Et ibidem dicit q̄ omne animal aures habet mobiles ꝓtereq̄ homines. Rigidas igit & immobiles aures teneas: nec auditu recipias q̄d receptum corrumpitur & consensum elicetur: nec cuiq̄ credas etiam sub specie sanctitatis vel honestatis blande loquenti: q̄ sub pallio spiritualis amoris vel etiaz religionis sepius

Letet ardor libidinis plures q̄ magis ꝛeptan
tur ab his ꝓnis que speciem sanctitatis in
habitu ꝛ religione ꝓtendunt. Sicut simile q̄d
dam in lib. de naturis rerū refert Plynius
dicens: q̄ sus quando luxurie furijs agitat in
virū irruit candida maxime veste indutum.
Maxime vero cauende sunt societates lubri
ce que varijs lasciuie cantibus ac musicis in
strumentis aures oblectari querūt: quibus tā
dem corda marmorea paulatim emolluūt ꝛ
dissoluunt ad lasciuiā corporis. Hinc dicitur
Eccli. xx. Cum saltatrice ne sis assiduus nec
audias illā: ne forte pereas in efficacia illius:
¶ Terdus aūt laqueus est tactus inflāmans
Lasciuus enī tactus ponissimū infimat ad lu
xuriā: diuersimode tamen. Nam maxime tac
tus imundus in se vel in alijs membrorū illo
rum que generationi deseruiunt ardorē excī
tat libidinis: quapropter quis grauiꝰ peccat
cōmuniter impudica tangendo q̄ videndo
vel audiendo. Vnde quidā per solū tactum
plus peccāt q̄ si decem proles propāe matri
cōmiscendo genuissent. Heu q̄ flagitiosis ac
tibus se imiscet humana nobilitas cū hac ir
rōnabilitatis nota solus homo rōnabilitatis
capar turpissime sedat. Nullū enī animal ir
rationabile fecibus hmōi legit maculatū: vñ
merito dicit pūs. lxxij. Disperierunt in endo
facti sunt vt sterc⁹ terre. Endor interpretat
fons generationis in quo isti per tactus abo
minabiles perierunt: eo q̄ infinita flagitia e
normia peregerūt. Quid aūt vilius stercore
ꝛ quid abominabilius tū sordido peccatore:
qui sua libidine violat iura nature. Secūdo
post hoc ad libidinē prouocāt oscula libidino
sa: amplexus nudorū corporū: ꝓrrectiones vbe
rū ꝛ similia. Nam luxuria per osculū libidino
sum irritat: eo q̄ in osculantibus fit cōuenien
tia parūū ꝛ animales spūs ꝓiungunt. Hinc
dicit pbus q̄ equi ante coitum conspirant an
helitu ꝛ per hoc ad luxuriā prouocant. Pro
pter qō o virgo christi: que sponso tuo pudicū
affectum seruare desideras: si quis te ad oscu
lum suum inuitauerit: pro osculo sputum red
das: ꝛ temere cōtrectāti pugnū ingera: nec
hmōi credas esse seruū christi sed sathane: nō
amatorem sed corruptorē: non pudicitie de
torem: sed ꝓprie libidinis vilissimū consortē.
Si enī solus aspectus libidinosus cōstituit a
liquem esse iudicandū adulterij reū: iuxta ser
monē euangelicū: o quid erit mutua cōtrecta
tio corporū in tactibus: osculis: amplexibus ꝛ
similibus? Que tanto grauiora iudicanḋ quā
to delectatio carnali plenior⁹ administrāt cō
cupiscentiā libidinis: vnde cū inter sensus cor
porales in tactu carnali maior dulcedo repe
riat. ꝛ ex delectatione eius maior corruptio ses
quat: ac per ꝓsequens auersio maior a deo:
ꝓpter hoc instantū reddit detestabilis q̄ exer
ceri non pōt sine peccato saltē veniali etiā in
facto ꝓiugali. De quo tñ excipit vnus casus
scz necessarius tactus causa ꝓcreande ꝓlis:
licet Grego. contrarium dicat. xxij. di. c. nemo tes
ticulos. Ratio vero tante delectationis inue
nit: q̄ prouenit a natura cupiente pereare ex
similibꝰ similia ꝓ cōseruatione speciei humane
in qua corporalis sensualitas instantū q̄dq̄ vin
cit aciem rōnis in boie: q̄ ex nimia eius fre
quentia q̄dq̄ cecus efficit: ꝛ ex cerebri vacua
tione q̄dq̄ freneticus. Et q̄ talis delectatio in
cautū efficacissime trahit i ꝓsensum: ideo iu
dicat causa detestabilis totū boiem in pecca
tor trahens voraginē. ¶ Hic queri pōt. vtrū
cōsensus in delectatione peccati mortalis scz
simplicis fornicatiōis iudicari debet mortale
peccatū: ꝑsertim cū peccatū homicidij grauī
us est q̄ simplicis fornicationis: sed cōsentire
in delectationē que consequit cogitationē
de homicidio nō est peccatū: ergo multomi
nus cōsentire in delectationē que cōsequit co
gitationē de fornicatione iudicari debet mor
tale: ergo ꝛē. Ad hoc inter alia rūdet Tho:
scōa ꝛ. q. lxxij. q. aliquis de fornicatione co
gitans de duobus delectari pōt. vno modo ō
ipsa cogitatione: alio modo de fornicatiōe co
gitata. Delectando aūt de ipsa cogitatione: se
quit inclinationē affectus in ipsam cogitatio
nem: ipsa vero cogitatio fm se nō est peccatuꝫ
mortale sed q̄dq̄ veniale tantū: vt cū aliquis
inutiliter cogitat de ea q̄dq̄ etiā sine oīm pec
cato puta cū quis vtiliter de ea cogitat: sicut
cum vult de ea ꝓdicare: disputare vel studē
re ad informandū ignaros: ꝛ ideo per conse
quens affectio ꝛ delectatio q̄ sic est de cogita
tione fornicationis non est de genere peccati
mortalis: sed q̄dq̄ est veniale peccatū ꝛ q̄dq̄
nullū: vnde nec cōsensus in talē delectationeꝫ
est mortale peccatū. Sed q̄ aliqs cogitans
de fornicatione delectatꝫ in ipso actu cogitato
hoc cōtingit ex eo q̄ eius affectio in hūc actū
est inclinata: vñ q̄ aliqs in talez delectationē
cōsentiat ḃ nihil aliud est: q̄ ipse ꝓsentiat ḃ
q̄ affectus suus inclinatus sit in fornicationē
Nullus enī delectatꝫ nisi i eo qō est ꝓforme ap

pellul cius. q aũt aliqs ex deliberatione elis gat q affectus sius se ꝓponer his q fz se fũt peccata mortalia hoc ẽ peccatum mortale: z ideo talis cõsensus in delectationez peccati mortalis est mortale pcm̃. Hinc dicit Aug. xp. de trin. q ꝓter peccata delectatiõis etiã sine voluntate pficiendi f cũ volũtate obleciãdi tor⁹ hõ damnabit. Et ideo dicendũ: q solus ꝓsensus in delectationẽ q̃ ꝓcedit ex cõplacentia ipius act⁹ homicidij cogitati ẽ mortale pcm̃ non aut̃ ꝓsensus i delectatione q̃ ꝓcedit ex cõplacentia cogitatiõis de homicidio. Cetez cum rõ ꝓsentit talẽ delectationẽ peccati mortalis: tũc vocatur delectatio morosa: non vtiq; fm diuturnitatem ipis: sed ex eo q rõ deliberans circa delectationẽ immoralẽ nec cñ eam repellit tenẽs z voluẽs libẽter ea: q statim cũ aim amgerunt respui debuerunt: vt dicit Aug. vbi. s. Tercio post hꝫ ad libidinem puocat mollicies vestium et lectisternioꝝ: q; etiã suauitas efficacit libidinem excitat. Vñ dic Amos. vj. vñs ad bmõt Vle q opulenti estis in sion: z infra. Qui dormitis in lectis eburneis z lasciuitis i stratis vr̃is. Et iterum Ezechiel. xxiij. Lauisti te z circumlinisti stibio oculos tuos z ornata es mũdo muliebri: sedisti in lecto pulcherrimo: et mensa ornata est añ te: Sz ad quẽ finẽ oñdit Esa. c. xxij. dicẽs: Detracta est ad inferos superbia tua: pcidit cadauer tuũ: subter te sternetur tinea z operimẽtũ tuũ erũt vermes. Quarto veniũt puocat ad libidinem suauitas vnguẽtoꝝ z balneoꝝ. Nã Amos. vj. Do lasciuiẽtib⁹ in stratis suis subdit q erãt optio vnguẽto delibuti: z nihil ꝓpatiebãt sup cõtritione Joseph. Vñ dicũt q dã ibidẽ q in optimo vnguẽto intelligit illud q̃ vngebant vasa diuino cultui applicãda: ꝺ q̃ pcipit Exo. xxx. q nullus sub pena mortis illo vteretur. Quart⁹ laqueus ẽ odor oblectans q̃ siñ allicit ad luxuriam: in cui⁹ argumẽtum ꝺr. q. Parab. xvj. q postq̃ rex Asa mortuus erat: posuerunt eiz sup lectũ suũ. i. feretrũ vel sepulture locum plenũ aromatib⁹ z vnguẽtis meretricis. i. reb⁹ odoriferis q̃bz annq̃tus meretrices aspgebãt lectos suos ad allicieñdũ homines ad luxuriam: sic̃ ꝺr. Prouer. vij. in ꝑsona meretricis. Aspsi cubile meũ murrha: aloe z cinamomo. Nimiꝝ cum ꝺr. Prouer. xxvij. q vnguẽto z varijs odoribꝫ delectat coꝝ. Sed vt ꝺr Esa. iij. Erit ꝓ suauj odore fetor. Sed q̃lis fetor erit oñdit Job. c. xxviij. dicẽs: Aspgat in tabernaculo ei⁹ sulphur. Fetor nãq; sulphure⁹ pessimus est: vñ Esa. xxxiij. Preparata ẽ ei ab heri. i. a ꝓncipio tophet. i. gehẽna fm oẽs doctores a rege ꝓparata ꝓfunda z dilatata nutrimẽta eius ignis. s. infernalis z ligna multa. i. perã: flatus dñi sicut torrens sulphuris succẽdẽs eã. Quint⁹ laqueus est gustus allicies sz ad crapulã z ebrietatẽ ꝺr ꝓ cõsequẽs ad libidinẽ. Delicata nanq; cibaria cũ abũdantia sumpta multũ puocãt ad libidinẽ. ꝓ serum illa que calorẽ naturalẽ nutriũt. z q; comedere z bibere sunt de necessitate nature diabol⁹ ibi laqueũ tẽptatiõis abscõdit. vbi natura sibi necessitatẽ reqrit. Hic christũ esurientẽ pane tẽptauit z ꝓhoparentes pomo delect. Vñ ꝓma tẽptatio filiorũ israel erat de pomis: vt ꝓz. Exoꝺ. xv. scõa de cibo. Exo. xvj. Et q; fm Greg. Plures inficiunt gula q̃ gladio: z fm Hiero. venter z genitalia sibi sunt ꝓxim̃. Ꝺ venter mero estuans ꝺ faculi spumat in libidinẽ: z q; sumpto cibi z potus necessaria est ad conseruationẽ individui: sicut actus venereus ad conseruationem speciei: ideo deus vtrobiq; maximaz apposuit delectationem: ne ab animalib⁹ negligantur vt dicit Tho. super. iij. di. xij. Homines autem bestijs viliozes effectu maxie delectabilibus illis abstinunt. Sed de his ꝺr Apocal. xviij. Quantũ glorificauit se z in ꝺlicijs suis: tm̃ date illi tormentum z luctũ. Et figuratum est Deut. xxviij. vbi ꝺr q homo ꝺlicatus z luxuriosus inuidebit fratri z vxori que cubat in sinu suo. ne det eis de carnibus filiorum suoꝝ q̃s comederit eo q nihil habeat aliud in obsidione: similiter tenera mulier delicata que super terram ingredi non valet: nec pedum vestigium figere ꝓter molliciem et tenerit udinem nimiam: inuidebit viro suo q̃ cubat in sinu eius super filij z filie carnibus z illuuie secũdinarum que egrediunt de medio feminum eius. id ẽ colte. Sunt cñ secundine pelliculę que egrediuntur cum pueris quibus inuolunt̃. Si aliter iudicabat dominꝰ tẽpozaliter puniẽdos trãsgressozes ꝓceptorum illozum aliquis erit punitio eternaliter: Cum sicut hic puniẽdo tribuit diẽ ꝓ anno: sic ibidem annum ꝓ die i. no mille milia annoꝝ ꝑ minimo momento. Ꝺ a nobis auertat christus ihesus. Ad laudẽ dei.

¶ De luxuria z eius septẽplici cõcu

pfcēda ac de filiabus ei⁹ q̄ fūt octo
scom Brego. Ser. xj

On mechaberis. Exod. xx.

Dicit̄ vtimo videdū ē de peccō luxurie. A pio q̄ scied̄ū: q̄ luxuria ē ex īmūdis pcedens venēs: lubrica mētis ⁊ carnis pstrato. Vel luxuria est libidinosa voluptatis appetitus. Et intelligas appetitū q̄ ē cū ꝓsensu rōis: q̄ talis appetit⁹ ē mortale pcm̄. Dicit ei mortale pcm̄ eo q̄ rō nō cohibet hmōi appetitū: cū tñ posset: vt dicit xxxij. q. vj. in. c. nō solū. Inter cetera septem vitia vitiū fornicationis. i. luxuria maximū sceleris est. Qđ duob⁹ modis pōt intelligi. Pmo extensiue: q̄ fornicatio maculat tā corp⁹ q̄m aiam. q̄: fm aplm q̄ fornicat i corp⁹ suū peccat: ⁊ hāc rōnē subdit ibidē in tertio dicēs: q̄ p carnis īmūdiciā rēplū dei violat: de q̄ dic aplus j. Cor. iij. Nescitis q̄ corpa vra rēplū fūt spūssc̄i: Scdo pōt intelligi q̄tū ad multitudinem in h̄ peccato delinquentiū. q̄ licet fm Jnno. vitium hoc sit extrema turpitudo non solum aiam maculans sed etiā naturam fedans tñ innumerabilis multitudo laborat in h̄ vitio: vt merito diceret dñs Job. xl. Ecce Behemoth quē fec̄i tecū fenū q̄si bos. Ecce medii: fortitudo ei⁹ in lūbis eius: ⁊ virtus illius in umbilico vētris ei⁹. Behemoth ūter: pretat bestialis sensus diabolū de luxuria tē prantē: vel luxurie vitiū in q̄ tota rō absorbet a carne ⁊ hominē reddit bestialē: nihilominus tñ sic̄ bos herbā sic Behemoth boies p luxuriā comedit: p h̄ designare volēs intolerabilē multitudinē h̄ vitio vt in aliq̄ specie labor. Nulli nanq̄ parcit etas: nulli sexus. nulli status vel ꝓditoni. nec q̄dē veret deo ꝓsecratas psonas accedere nec q̄dē thorum mrimonialē iuadere. in quo nimiū deficit in finitos. Sara de octo viris vnū viuū reputat: nunc vero de viginti vir vn⁹ innoxius exaudit. Sic etiam in singulis statibus ⁊ etatib⁹ stragem exercet inestimabilē: nec vllū etiam vsq̄ ad decrepitam etatem relinquit infestū: sed quos opere non potest saltem affectu turpitudinis deicere conat. ¶ Hic primo q̄r̄i potest: vtrum actus venereus possit fieri sine peccato ⁊ videtur q̄ non. quia nihil videtur impedire virtutez nisi peccatum: sed ois actus venereus maxime virtutem impedit. Quia dicit Augustin. in. j. soliloquiorum. Nihil esse extimo quod magis ex arte deiciat animum virilē q̄ blādimēta femine: corporeq̄ ille contactus sine quo vtor haberi non pōt. Unde in actu venereo superfluitas est dele crationis: que rationem in tantum absorbet q̄ impossibile est aliquid intelligere in ipsa vt dicit pl̄us in. vj. ethicor. Et ideo dicit Hiero. q̄ in illo tactu spiritus prophetie non tangebat corda prophetarum. Econtra ꝓ videt q̄ p actum venereum non possit fieri peccatum pfertim cum solutus cōueniat cum soluta. Ratio est quia quilibet licite potest vti put libet eo quod suum est: sed in actu venereo pfertim solutus abomm vinculo nan vtit nisi quod suū ē: ⁊ sic non videt esse peccatū. Ad hoc dicēdū fm Tho: scōa scōe. q. clix. q̄ in humanis actib⁹ illud ē pcm̄ qđ ē ꝑ ordinem rōnis ⁊ quanto aliqđ ē magis necessarium: tanto magis oportet vt circa illū ordo rōnis seruet. q̄ ꝓsequēs ē magis vitiosum si rōnis ordo p̄mittat: Usus aūt venereoz ad bonū cōmune valde ē necessarius quod ē pseruatio generis hūani: ⁊ iō circa h̄ maxime debet attendi rōnis ordo. ¶ Habet igit ordo rōnis vt q̄libet conueniēter ordinet in suum finē: ⁊ ideo nō est pcm̄ si p rōnez vtat homo rebus aliq̄b⁹ ad finē ad quē sunt: modo ⁊ ordine ꝓuenient: dūmodo finis ille sit aliquod vere bonū. Sicut aūt ē vere bonum q̄ conseruetur natura corpalis vni⁹ individui ad cuius cōseruationem ordinatur vsus ciborum: sic etiam est quoddā bonū excellens q̄ natura conseruet humane speciei ad cui⁹ ꝓseruationem vsus venereoz̄ necessarius est: vñ dicit Aug. li. de bono cōiugali quod est cibus ad salutē bois: hoc ē ꝓcubit⁹ ad salutem humani generis. Et ideo sicut vsus ciborum p̄t esse sine peccato si fiat ordine debito ⁊ modo ad finē conseruationis hoīs mimis: sic etiam vsus venereoz̄ si fiat ordine debito ⁊ modo: fm q̄ est cōuenies ad finē humani generis siue generationis. Et licet q̄tum ad cōmunem statum virtutis virt⁹ nō impediatur nisi p peccatum: tamen q̄tum ad perfectū statū virtutis pōt impediri virtutis p aliquod qđ non est peccatū: f ē mal⁹ bonū ⁊ hoc modo vsus femine deiecit aiam: non q̄ dem a ꝓtute ꝑ ab arce. i. a perfectione ꝓtutis Vñ dicu Aug. i. li. ō bo. uiu. Sic bonū erat quod Martha faciebat occupata circa ministerium sanctor: f melius q̄ maria audiēs verbum dei: tu etiā bonū Susanne i pugali castitate laudam⁹: q̄ bonum Anne vidue ⁊ ma

gis Marie virginis anteponimus. Econtra vero si quid fiat circa venereū actum ꝑter id quod rōnis ordo requirit vitiosum erit. Et hoc pertinet ad rōnem luxurie q̄ ordinē et modū rōnis excedat circa venerea: et hoc est pecm̄: qz non licet ei mēbra sua ad hoc vti. Cuius ratio est: qz dicit apl̄us. 1. Corin. vi. Ꝑta luxuriā loquens. Empti estis ꝓtio magno glorificate et portate deū in corpib⁹ vestris. Ex eo ergo q̄ inordinate ꝺs vtitur corpore suo p luxuriā: deo facit iniuriā qui est ꝓncipalis dñs corpis nostri. Vñ et Aug. in li. de decem chordis ait. Dñs qui gubernat seruos suos ad vtilitatem illoꝝ non sua hoc precepit ne p illicitas voluptates corrūat templū eius qd̄ esse cepisti. Et ideo apl̄us ad Gal. v. quādiu nostrū diligenter auisat ne decipiamur carnis illecebris dicens. Caro concupiscit aduersus spiritū et spūs aduersus carnē: hec enī sibi inuicem aduersant vt nō quecūq; vultis illa faciatis. Dicit aūt cōpendiū q̄ luxuria ex suo genere est peccatū mortale: qz est ꝑta ꝓceptū illud nō mechaberis. Et eius cōcupiscentia distinguit in septē modos. ¶ Primus est cū cōcupiscentia cōsistit in primo motu tm̄ et sic est veniale pecm̄: nā primus motus in generatiua semp est pecm̄ nisi p sacrm̄ matrimonij excusēt: licet nō semp sit pecm̄ in nutritiua: cuius ratio est: qz vis cōcupiscibilis nō est ita corrupta in nutritiua sicut in generatiua. ¶ Secūdus cum sequit consensus in delectationem licz nō in opus: et sic est mortale pecm̄: sicut cū ꝺs tenet scienter cogitationē immundā ō peccato carnis: et sibi placet delectat̄ volendo et reuoluēdo: licet opus perficere non velleꝝ. ¶ Tertius cū adest cōsensus in opus si facultas vel oportunitas adesset: et sic etiā est peccatū mortale. ¶ Quartus cū ꝯcupiscentia nō solū tenet corde sz etiā pasc̄t visu: et sic etiam est pecm̄ mortale. Dan. v. Qui viderit mulierem ad ꝯcupiscendū eā iā mechatus est eaz in corde suo. i. q̄ hoc agit et fine itendit in mulierē vt eā ꝯcupiscat et p ꝯsensuz carnal̄r cognoscat: qz sm̄ Aug. hoc nō est tā titillari sed plene cōsentire libidini. Et signāter dicit ad concupiscendā eā: qz si ꝺs videret eā vt rēpulchrā et visui gratā nec vlterius ꝓcederet tūc paruū vel nullū esset pecm̄: vel solum pecm̄ curiositatis. ¶ Quintus modus est i stulta loquio et turpiloquio vt cū q̄ ꝓcedit mulierē vel saltē habet cū ea familiaria colloquia ꝑter libidinē ad alliciendū eius cōsensum: et sic est mortale: ¶ Sextus cū ꝺs libidinose mulierē amplexatur vel osculat̄ aut libidinose tāgit vbera vel pudenda illius: et hoc vocat̄ ab apl̄o turpitudo vt dicit glo. ibidē et hoc est mortale pecm̄: et tāto grauius ꝓcedentib⁹ ꝯtumagis libido p talia attendit̄ ꝑter nimiā approximationē ad ignē vñ tāgere mulierē sine intentiōe peccādi vel libidinē excitandi vel etiā a muliere sic tāgit nō est pecm̄. Sil̄r tangere vxorē suā cū intentiōe sz ex necessitate et ex ꝓposito generādi ꝓlem ad diuinū cultū vel ꝓcauendi fornicationē in ꝓiuge vel reddendi debitū. Sz ex libidine osculari vel tāgere mulierē ad se nō ptinentem est mortale pecm̄. ¶ Septimus modus ē qū cōcupiscētia ꝓcedit in opus: et tūc certū est q̄ est mortale pecm̄: hec cōpendiū. B Secūdo q̄ri pōt: vtrū luxuria sit vitiū capitale: ꝑ sertim cū dicat Ysid. li. de summo bono: q̄ sic ꝑ superbiā mentis itur ad p̄stitutionē libidinis: ita p humilitatē mentis salua fit castitas carnis. Sz ꝑta rōnē vitij capitalis esse videt q̄ ex alio vitio oriat. Ad h̄ r̄ndet Tho. vbi supra q̄ vitiū capitale est illud qd̄ habet finē multū appetibilē: ita q̄ ex eius appetitu hō ꝓcedit ad multa pcā ꝓpetranda q̄ oia ex illo vitio tanq̄ ex ꝓncipali dicunt oriri. Finis aūt luxurie est delectatio venereoꝝ q̄ est maxia: vñ delectatio hmōi in venereis est maxie appetibilis fm̄ appetitū sensitiuū: tum ꝑter vehemētiā delectationis: tū etiā ꝑter generalitatē bius ꝯcupiscētie: ex q̄ manifestū ē: q̄ luxuria vitiū est capitale. Nec obstat q̄ luxuria ex vitio superbie originē trahat: qz Grego. xxxi. moral. superbiā ponit regiā oim vitioꝝ: et inanem gloriā q̄ imediate ab ipsa oriunt vitiū capitale: et hoc rōnabiliter: qz superbia ipoztat inordinatā appetitū excellentie: ex omni aūt bono qd̄ ꝺs appetit quandā consequit pfectionē et excellentiā: et ideo fines oim vitioꝝ ordinant in fines superbie: ex quo videt q̄ habeat quandā generalē causalitatē sup alia vitia: ꝑ quā Grego. vbi supra: ponit luxuriā esse vitiū capitale octo filias eidē assignās. Cuius ratio est: qz cū inferiores potentie ad obiecta sua vehementer afficiunt cōsequens est q̄ vires superiores in actib⁹ suis impediant et deordinent. Per vitiū aūt luxurie maxie appetitus inferior sz ꝯcupiscibilis vehementer intendit suo obiecto delectabili ꝓpter vehementiā delectationis: et ideo ꝓsequens est q̄ p luxuriā maxime vires superiores deordinent sz ratio et volūtas. Sunt igit̄ rōns quatuor actus in

agendis. ¶ Primus actꝰ est simplex intelligẽtia q̃ apprehẽdit finẽ aliquẽ vt bonũ: & hic actus impedit per luxuriã fm illud Dan. xiij. Species decepit te & concupiscentia subuertit cor tuũ. Et q̃tum ad hoc cecitas mentis ponit filia luxurie sicut habetur do mentis ponit filia gule: & de eoꝝ differentia vide supra in. iij. p̃cepto sermone: v. B. Et merito cecitas mẽtis ponit filia tã detestande matris: quia fm Aug. in opere luxurie tota ratio absorbet: ita q̃ lumen rõnis quodãmodo extinguit: & totꝰ hõ quasi carnalis efficit: & inde est q̃ vitiũ carnis plus hoiem vilificat & per infamiã denigrat q̃ alia vitia maiora. Qõ ex eo cõtingit: q̃ per extinctionẽ rõnis homo priuat sua naturali dignitate qua p̃ vsum rõnis cetera p̃cellit. Hinc cõsulitꝰ ps. xxxj. dicens. Nolite fieri sicut equus & mulus &c. Vnde cõqueritur dñs Hiere. v. diecs. Saturati eos & mechati sunt & in domo meretricis luxuriabant: eq̃ amatores. Lyra ibidẽ notat effrenatã eoꝝ luxuriam: eo q̃ equi p̃ ardore libidinis aliq̃ post equas insaniũt. Sequit. Vnusq̃sq̃ ad vxorẽ p̃oximi sui hinniebat: id est iuerecũde signa luxurie p̃tendebat: mulus autem est animal stolidũ: & hoc vitium ducit hominẽ mente cecatũ ad pernitiosam stoliditatẽ. ¶ Secũdus aũt actus est cõsilium de bis que sunt agenda p̃ter finem & hoc etiã impedit p luxurie p̃cupiscentiã. Vnde dicit Terentius in enucho: loquens de amore libidinoso. q̃ res inquit nec̃ consilium in se nec̃ modum habet vllum eam consilio regere non potes. Et q̃tum ad hoc ponit p̃cipitatio que importat subtractionẽ consilij: quia fm Gregori. in moral. donũ consilij datur p̃ta p̃cipitationeꝝ Pro quo nota q̃ p̃cipitatio in actibus anime dicitur methaphorice fm similitudinem accepta a motu corporali. Dicitur aũt p̃cipitari fm motum corporalem quod in ima puenit a superiori fm impetum quendã p̃prij moꝰ vel alicuius impellentis non ordinate p̃ gradus incedendo. Summũ autem anime est ipsa ratio: imũ vero est per corpus exercitata operatio. Gradus medij p̃ quos oportuit ordinate descendere: sunt memoria p̃teritoꝝ: intelligentia p̃sentiũ: solertia in cõsiderandis futuris euentibus & ratiocinatio vnũ alteri conferens: docilitas per quã aliquis acquiescit sententijs maioꝝ: per quos gradus quis ordinate descendit recte consiliando. Si quis ergo post positis hmõi gradibus feratur ad agendum ad impetum voluntatis vel passionis hoc dicit p̃precipitatio: verbi gratia: cũ quis a more vel p̃cupiscentie feruore cecatus p̃cipitanter currit ad luxũ p̃ter libidinẽ explendã se piculo mortis frequẽter exponens. ¶ Tertius vero actus est iudiciũ de agendis: & hoc similiter impedit p luxuriã: dicitur enim Dan. xiij. de senibus luxuriosis: q̃ auerterũt sensum suum vt non recordarentꝰ iudiciorum iustoꝝ. Et q̃tum ad hoc ponitur inconsideratio scz mortis inferni & simulũ. Pro quo nota: q̃ sicut p̃cipitatio est circa actũ consilij ex defectu sic incõsideratio est circa actũ iudicij ex defectu quia defectus recti iudicij pertinet ad vitium inconsiderationis put scz aliquis in recte iudicando deficit ex hoc q̃ ea contemnit vel negligit attendere ex quibus rectũ iudiciũ p̃cedit. In libidinosis enim tantũ voluntas delectationi carnis immergit: q̃ nec de amaritudine mortis cogitat nec incertitudinẽ huius vite ponderat: nec iudicij diem formidat: nec inferni penã horrescit: sed si semp liceret viuere semper vellet peccare. Et inde est q̃ iusto iudicio deus actum peccati transitoriũ eternaliter punit: quia fm Aug. si homo malus eternaliter viueret: semper ipsum liberet peccare: & si homo peccat in suo eterno non mirũ q̃ deus punit in suo eterno. ¶ Quartus proinde actus est p̃ceptũ rõnis de agendo: quod etiã impedit per luxuriã m̃q̃z scz homo impeditur ex impetu cõcupiscentie ne scz exequat illud qõ decreuit esse faciendũ. Vnde dicit Terentius in enucho de quodã qui dicebat se recessurum ab amica hec verba: vna falsa lachrimula restringet: & q̃tuz ad hoc ponitur incõstantia: ¶ Pro quo nota: q̃ inconstantia importat recessum quendã a bono p̃posito diffinito. Principium aũt huius recessus a via appetitiua: non enim quis a priori bono proposito recedit nisi p̃pter aliquid qõ inordinate sibi placet. Sed iste recessus non consumatur nisi per defectum rõnis que fallitur in hoc q̃ homo repudiat quod recte acceptauerat. Et quia cum impulsu passionis resistere possit: si non resistit hoc venit ex debilitate rationis que nõ tenet se firmiter in bono concepto: ideo incõstantia q̃tum ad sui consummationeꝝ pertinet ad defectum rationis. Ex hoc enim dicitur aliquis inconstans quia ratio deficit in mandando executioni ea que cõsiliata sunt & iudicata. Ex hoc autem prouenit hec mentis inconstãtia: quia delectationi

transitorie per malam voluntatem incūbit: ⁊ ideo necesse est mētem variari prout vna delectatio momentanea transit ⁊ alia succedit. Sola autem mens illa figitur in vera cōstantia que p amorē immobili ⁊ inuariabili bono fideliter inimic. Sitr ⁊ voluntas p luxuriā maxie deordinat: nā ex pte volūtatis cōsequit duplex inordinat⁹ actus: quoꝝ vnus ē appetitus finis: ⁊ q̄tum ad hoc ponit amor sui scz ad delectationem quā inordinate cōcupiscit. Sed audiāt dñm dicētē Job. xij. Qui amat animā suā pdet eam. Amor sui est: cuꝫ quis longā vitā ad hoc desiderat: vt suā libidinosā volūtatē expleat. qꝛ carnal' affect⁹ se ipsum ⁊ alios solum amore cōcupiscentie diligens: omnia in sui comodum ordinat. vt in eis peramplius delectetur. Ex quo patet q̄ perniciosum damnum inducit amor sui: qꝛ priuat hominem ab amore ordinato sui ipsius ⁊ omnium creaturarum immo ⁊ ipius dei: et quod execrabilius est non solum ducit ad cōtemptum: sed si dici liceat vsqꝫ ad odium dei dicente christo in euangelio Job. xv. Nunc autem ⁊ viderūt ⁊ oderunt ⁊ me ⁊ patrē meum. Unde per oppositum odium dei ponitur filia luxurie: de quo odio plura dicta sūt in. v. precepto sermone. xxxiij. Licet enim deus sit purum ⁊ summum bonum quod directe odiri non potest: dicitur tamen odiri indirecte propter duo. scz vel propter penam q̄ iusto iudicio peccantibus infligit: vel propt bonum delectabile quod mox pia prouidentia eis subtrahit ne grauius peccent. Alius autem est appetitus eorum que sunt ad finē: ⁊ q̄tum ad hoc ponitur affectus p̄sentis seculi cui carnalis inheret propter appetitum bonorum: diuitiarum: sanitatis: fortitudinis ⁊ ceterorum per que carnalis affectus suum finem consequitur ⁊ delectatiōe momētanea fruitur. Et per oppositum ponitur desperatio futuri seculi: quia dum nimis detinetur d̄lectationibus carnalibus: ad spirituales venire non curat sed eas fastidit. Considerans enim suā indispositionē ad spiritualia vel celestia cōsequēda: vtpote quia cōcupiscentie carnali ⁊ delectatiōi finaliter immersus sibi ipi male cōscius diffidit de venia ⁊ gloria futura ꝯsequenda: qꝛ desperat de ꝓpria resipiscentia iuxta illud ꝓpheticū Hiere. xviij. Desperauim⁹: post ꝯcupiscētias nostras ibim⁹: ⁊ vnusquisqꝫ prauitatem cordis sui mali faciemus. Qd si impi⁹ hmōi stulta p̄sumptiōe se spem habere iactitat: rñdet sapiēs Sapie c. v. Talia dixerūt in inferno hi q̄ peccauerūt scz trāsierūt oīa tāq̄ vmbra tanq̄ nauis vel sagitta: qm̄ spes impij tāq̄ lanugo est q̄ a vēto tollit: tāq̄ spuma gracilis q̄ a ꝓcella dispgit: ⁊ tanq̄ fumus q̄ a vēto diffusus est. Merito nanq̄ de fornicatrice dr̄ Prouerb: vij. q̄ multos vulneratos deiecit: ⁊ fortissimi q̄nq̄ interfecti sunt ab ea: vie iferi dom⁹ ei⁹. Sic deiecit Samsonem virtuositate potente: qꝛ quem oēs philistijm deijcere nō poterāt Dalila meretrix vinctū tradidit ad spoliandum: excecandū: incarcerandū ⁊ illudendū. Sic deiecit Salomonē sapia singularem vt idola adoraret. ne suas delicias. i. vxores vel potius meretrices ꝯtristaret. Sic deiecit Holofernem strennnitate pollentē: cui⁹ caput Judith abstulit. Sic deiecit ipios iudices etate senescētes cum in ꝯcupia Susanne turpiter exarserunt. Sic deniq̄ deiecit Dauid in sāctitate viuētē cum incaute respexisset Bet sabee se lauantem. Sed hic dei miseratione respirauit ad emendā: quā tñ emendationez difficulter admittit hec noxa. Dicit ei Grego: in moral. q̄ exq̄ luxuria semel mētem occupauerit vix eam bona desideria cogitare permittit. Sunt enim viscosa desideria: qꝛ ex suggestione orit cogitatio: ex cogitatione affectio: ex affectione delectatio: ex delectatione consensus ex consensu operatio: ex operatione consuetudo: ex consuetudine desperatio: ex desperatione peccati defensio: ex defēsione gloriatio: ex gloriatiōe damnatio. Vñ glutinū h̄ efficacissimum est ad capiendas animas vt dicit Aug. Hinc diabolus soluz hoc vitiū elegit: cum Balach regem p Balā ꝓphetam suum instruere vellet: quomodo potissime filios israel deuincere posset. Qd a nobis auertat iesus christus dei fili⁹ in secula benedictus Amen. Ad laudem dei.

¶ Sequūtur sermones de septimo precepto.

¶ De furto in generali: ⁊ cur facienda est restitutio/ vtrū ve sit ps satisfactionis: ⁊ quod septē īpediūt restitutionē/ ac quid restituēti spūaliter restituitur. Sermo primus.

On furtum facies
Exo.xx. Hoc ē septimū
pceptū in q̄ fm Augu.
prohibet omnis cōtrectatio rei aliene puenies ex cupiditate vel in
iuria. ¶ Pro q̄ sciendū q̄ furtū ē ꝓtrectatio fraudulēta inuito dño aliene rei mobilꝭ z cozpozalis q̄e fit alio lucrādi: sc3 gratia rei siue possessionis vel vsus. Dicit aūt cōtrectatio qz sine ea nō est furtū lz interueniat volūtas verbū vel scriptū: cū p solā voluntatē erit dō trāsgressoz alicuⁱ pceptī sc3 illius. nō cōcipit cessē primi tui. Fraudulēta ōz: qz si dō credebat rē ee suā que nō erat: nō cōmittit furtū: sicut nec ille q̄ credit q̄ ab eo qui bz ius in illa re posset accipe: lz vtercz teneat inuito dño. si cū credebat dūm pmissurū z suberat iusta cā credendi lz nō erat cōcessurus: q̄ si nō suberat iusta cā credēdi: tūc furti reus tenet: z si putat inuito dño facere lz eo volūtate faciat mortaliter peccat: ac furti reus tenet ad restitutionē: Additur etiā rei aliene: qz contrectatio rei ꝓprie nō est furtū nisi alius haberet in eadē re ius aliqđ vtpote qz res ē pignorata vel cōmodata quā dūs rei fraudulose capiendo furtū cōmitteret. Dicit etiā mobilis et cozpalis qz in reb⁹ imobilib⁹ furtū committi nō pōt nec in cozpalib⁹: vt sūt actiones z seruitutes: eo q̄ talia nō pñt cōtrectari. Et subiungit alio lucraudi sc3 gra sue possessionis vel vsus: qz si dō alienam ancillam rapuerit nō cā lucri sed libidinis committit furtum qz non solum committit furtum d̄ rei dñiuz sibi vult vendicare sed etiam qui vult in ipa re sibi vendicare vsum etiam inuito dño. ¶ Hic queri pōt: vtr sic in re pua sicut in magna dō cōmittat furtū. Ad qđ rñdet Gratian⁹: xiij. q.vj.c.vl. dicens. Fur aūt nō solum in maioribus sed etiam i minozib⁹ iudicat: nō cū qđ furto ablatum ē: sed mēs furāns attēdit sicut a fili: in fornicatione non refert an deformis vel pulchra ingenua vel ancilla pauper vel opulēta quod sane intelligēdū ē qñ volūtas etiam maioza subtraheret. qz vt ibidem pmittit: furtum nō tam in qūātate rei q̄ in affectu furantis consideratur. Hinc dicit Tho. scōa scōe. q. lxvj. q. si quis accipit furtiue res minimas: hns animum furādi vl̄ prio nocumētum inferendi tūc pt etiā i talib⁹ minimis cē mortale: sic in solo cogitatu p cōsensum si ꝓ nō facit alio furādi nec nocumētū inferēdi sz ponꝰ pmittit nō ee d̄ volūtatē dñi: tūc nō reputat furtū. ¶ Preterea lucz furtū ꝓprie ōz occulta z fraudulēta occupatio rei aliene: sic rapina est violenta occupatio: cū qz vtraq; occupatio reputur inuolūtaria ex pte eiꝰ cui ali qđ subtrahit lz vni subtrahat p ignorāniā alteri p violētā z virūq; opponit ꝓtui iusticie ideo p eodē plerūq; reputant: ita q̄ p furtum in b mādato generaliter itelligat ois violenta z fraudulenta occupatio rei aliene inuito dño: siue sit inuolūtariū purū aut mixtū: z talis occupatio sp obligat ad restitutionem: qz fm Aug. in epla ad macedoniū. z habet. xiij. q. vj. c. si res: Nō dimittit pcm̄ nisi restituat ablatū si restitui pt. ¶ Ad cuius euidētiā septē sunt ꝓncipalit̄ de restitutiōe ꝓsequenda. s. cur ḋs. cui: qđ: vbi: quō: qñ. Primo igit videdū ē an restitutio ē faciēda q̄ d̄ necria ad salutē p̄sertim cu nullus obligat ad impossibile: sz ablatū restitui sepiꝰ ē impossibile puta cum aliqs alicui abstulit mēbrū vel vitā. Ad qđ rñdet Tho. scōa scōe. q. lxij. q restitutio ē actꝰ iustitie ꝓmutatiue: q̄ ꝓsistit q̄dā eq̄litate: vñ ꝑtinere nihil aliud ee videt q̄ iterato aliquē in possessionē vel dñiuz rei sue cōstituere: z ita in restitutiōe attēdit eq̄litas iustitie fm recō pēsationem rei ad rem: q̄ sc3 res vniꝰ habet ab alio p volūtatem eiꝰ: vt in mutuo vl̄ reposito: aut ꝓ volūtatem eiꝰ ficutin rapina z furto: vñ p ueratam redditionē rei iuste ablate reparatur equalitas iustitie. q̄ si iuste res ablata fuerit si restituitur inequalitas erit: qz iustitia in equalitate ꝓsistit: cū q̄ seruare iustitiam sit de necessitate salutis: cōsequēs est: q restituere id qđ iuste ablatum ē alicui sit d̄ necessitate salutis. Verūtn in ḋbus nō pt equalens recōpensatio fieri: sufficit q recompēsetur modo possibili iudicio discretorum. Qđ si queritur vtr q̄ restitutio sit ps satisfactionis: ꝑsertim cum Aug. in epla pdicta ad macedonium dicat. Si res aliena ꝓpter quam petīn est reddi possit z non reddit: pnia non agitur sed sit̄ak. Ad h rñdet Bonauē. super iij. di. xv. q. satisfactio dupliciter accipitur. s. cōtrie: z tūc oē opus penale volūtarie assumptum: siue ad qđ tenet iudicio dei siue iudicio sacerdotis ꝓ satisfactione reputat: z sic etiam restitutio est opꝰ satisfactorij z ps eiꝰ. Scōo accipit ꝓpꝛie: z tūc sit p opus pene le volūtarie assumptū: ad qđ nō tenebat nisi ex culpa z iudicio sacerdotis: et sic restitu

mo non est po satisfactiõis: qz restituere tenetur q̃ ré bz aliena fm oẽ iu stitiaz si sacerdos nũc̃ ponat: alioq̃n nõ esset capax pnie: sicut nec reuneꝰ adulterã vel fornicariã: z si ponꝰ de necessitate salutis reqrit tanc̃ pambulũ z fundamentũ satisfactiõis salutaris. Ad penitẽtiã ei z satisfactionẽ q̃dã reqrunt vt fundamẽtũ: sicut iniurie remissio z aliene rei restitutio q̃dã cuiã vt expedientia: vt vitare primas occasiones: q̃dam inc̃ vt satisfactoria. sicut oro: ieunia: elemosyna: q̃dã aũt vt pficientia: sicut sunt opa supererogatiõis. vñ alienũ in cõfessione penitẽtie ẽ q̃si ferrũ in vulnere egrotãtis: cũ nec vnꝰ pfit pnia nisi inuisũ restituatur: nec alteri medicina nisi ferrũ extrahatur

B Qd̃ pscẽs diabolus agit maxime mõ ne fiat debita restitutio p varias cautelas z deceptiões: Prima deceptio ẽ plongatiua solutiõis: q̃ perabũt solutionẽ auctẽ ꝓpria: accipientes dilationẽ in inuriã z dãnificationem creditoꝝ pauperũ: nec reputant se obligatos ad interesse. Scõa ẽ diminutiua qua. s. in solutione debitorum aliquid abstrahẽtes diminute soluunt sine libero consensu creditoris: sed cum extorto ꝓfessu extimore verecũdie vl̃ impotunitate: nõ attendentes: q̃ sicut alienum rapere sic z retinere dãnabile est in uno dño. Et dicitur creditor inuitꝰ q̃n non libere cõsentit: sed ex quodam extrinseco quo dãmõ coactus. Tertia deceptio dicit placatiua: qua scz q̃s tm̃ studet placare clamores exteriores creditorum: nihil curãs de clamore pscie q̃ ꝓpinquiores: licet pscia dicat etiam alia debita esse soluẽda siue occulta siue manifesta: hoc enim nõ curãt qz clamores exteriores nõ sustinent z lz pscia remordet: tamẽ quia creditor nihil petit debitor satisfacere minime curat vl̃ satagit. Quarta vero dicit distributiua qua scz piũ erubescunt q̃ ea q̃ certis personis sibi notis restituere obligantur in alias pias cãs dispẽsare conant: vt erigendo vl̃ dotãdo capellas: nupturi tradẽdo pauperes puellas z multa talia: que patẽt hũanis oculis ꝙuentes põpã z inanẽ gl̃iam. Sed in decretis. 3. q. 6z. c. Non ẽ putãda elemosyna si pauperibꝰ dispensẽt qd̃ extulerint rebꝰ acq̃rit. Sequit. Hic 6z Eccli. xxxiij. Qui offert sacrificiũ de substãna pauperis: q̃si q̃ victimat filiũ in ꝓspectu pris. Quantus aũt sit dolor pris ppendamus sim eius ꝓspectu filius victimetur: z hinc facile cognoscat quãꝰ apud deũ dolor exasperat q̃ ei sacrificiũ extrapia tribuit. Quinta 6z exceptiua: q̃ scz q̃dam sic excecant q̃ deq̃d in seculari iudicio pcipio: fauore z filiabꝰ sibi sententiat lucrari pñs totũ iustũ reputãt nihil curãtes de iure diuino vl̃ pscie stimulo: imo cũctas palliatas: violẽtias z iniusticias q̃si licitas reputãt: q̃ excecat eos auaricia eoꝝ: q̃ si reprehendunt vel instruunt in his cito grauiter indignãter. Sexta deceptio 6z fraudantia: qua. s. decipiẽtes de fraudant cum affectu tpaliũ victi restitutiones p se facere nequeunt: sed filijs z heredibus faciendas relinquunt: in q̃ manifeste ptz q̃ plus amãt terrenam substãnã q̃ꝫ suam animã: q̃ q̃ demẽtia erit credere q̃ filij vl̃ heredes plus erũt dilecturi animã alienam q̃ꝫ substãtiam iam licet iniuste tñ acq̃sitã: cũ contingere frequenter solet q̃ male ablatorũ heredes illa restituere non curant: eo q̃ ab ipsis nõ sũt impie acq̃sita: imo demerito suo parentes hmõi relinquunt. in morte filios vel heredes q̃ nulla compassionẽ habẽtes sup statu mortis eoꝝ: vix semel in anno memores erũt ad celebrandum eoꝝ anniuersariũ. Septima demq̃ 6z damnatiua: q̃ scz q̃s ad hoc ducitur q̃ scienter relinquit filijs vel heredibus iniusta licet etiam sciat eos nullam restitutionem facturos: z illa deceptio est dãnatiua sui z suoꝝ heredum: qz talis substantia filijs derelicta nõ est tñ causa dãnationis sue sed etiam heredũ. Ne septẽ deceptiões sunt quasi septem laquei. quibus iniustus auarꝰ illaqueatus est ad eternã dãnationẽ. q̃s euasisse gl̃iatur. ps. xc. dicens. Qm̃ ipse liberauit me de laqueo ve. z a ꝙbo aspo. Qm̃ iniustus auarus triplices ditat heredes q̃ oẽs ponus eligũt eꝰ damnationẽ q̃ꝫ vite reuocationez q̃s dauid subdit inuit cũ dic̃ in. ps. lxij. Introibũt in inferiora terre. s. q̃ꝫ ad eoꝝ pus z sic bereditant vermes q̃ rodunt z ꝓsumũt coꝝpꝰ in delicijs z vitijs enutritum: cui satisfacientes aie salutem postposuerũt Scõo adiungit. Tradent in manus gladij. s. q̃ ad animam q̃ tradit rugiẽtibꝰ ꝓparatus ad escam: ad toꝝquendum inexpñsibilibꝰ penis: q̃ noie gladij expmuntur. Tertio subdit pres vulpium erũt. s. q̃ꝫ tũ ad terrenã substãnã iniuste congregatã z ipie derelictã: q̃ vulpina calliditate sic̃ diuersis tergiuersationibꝰ impedierunt ne moriens restitueret: sic aduertere nolunt vt aiam illius z suaz restitutiõe ꝓdigna ab eterna dampnatione eruerent nullisq̃ monitis ad boc̃ induci pñt. tãdem pariter cũ eo

qui bona relict in eternū dānādi. Vñ legit de q̄dā heremita sctō q̄ oīm frequēter ozās vt illi penas iferni dignarek oīdere: randez fuit eraudit⁹ z int̄ cetera horribilia rozmen tū vidit scalā cū decē gradib⁹ in q̄b erāt suspēsi decē hoies vn⁹ gradari sup alū. Infim⁹ erat q̄dā senex annoꝝ ssim⁹ miser et putrid⁹: sup quē alij singuli pedebāt i gradib⁹ suis q̄s demōes horribiliter flagellabāt: vnguk ferreis laniabāt z alia terrifica rozmēta cru deliter inferebāt: ita q̄ eoz pena videbak ex cedere penas oīm q̄ videbāt in iferno: q̄ mi rū amiras q̄siuit ab āgelo ductore qui esset. Rñdit angel⁹: ille senex inferi⁹ pedēs fuit auar⁹: qui diuitias mltas vsurꝝ z rapinis ac quisiuit: z qz iuste acquisita nō restituit: hāc penā ieternū sustinebit. Scōs fuit ei⁹ filij⁹. q̄ ꝛz vsurā z rapinā nō ꝑmisset: rē qz ꝑis pe cuniā z hereditatē male cōgestā nō restituit ꝛz sibi retinuit: cū ꝑe ineterū hāc penā sustinebit. Terti⁹ fuit filij⁹ filij z sic vlteri⁹ vsq; ad decimā generationē q̄ oēs dānati fūt ineter nū: qz bona ꝑis iiusta restituere nō curauerūt Et iō merito dr Eccl̄. x. Nihil ē iniquius q̄ amare pecuniā. h ei aiam suā venale dz imo rotā pgenie z cū h amittit ꝑter ipam subsāti am: sic ait pl̄. lxxv. Dormierūt somnū suū z nihil inuenerūt oēs viri diuitiaꝝ in manib⁹ suis nisi demerita. exerūt enim nudi et rei ante districtum iudicem nil ꝑter pecā poterūt. ¶ Qō si debitā restitutionē fecerit in oīb⁹ deo z hoib⁹: tunc eis restituentur oīa salui opozuna q̄ p iniusticiam dānabiliter sunt amissa. Que redigi ꝑnt i numero septe nario. Nā primo restituit sibi ipi de⁹ trinus z vnus in possessionem eterne hereditatis in quo continetur oīe bonū honestum iocun dum z vale. Nō g̃ audiat q̄s diabolū sugge rentem si aliena restituis paup z medic⁹ re manebis. quō em̄ paup ē q̄ diuitē deum pos sidet: z nimis auarus est cui deus nō sufficit nec ñ diues ē. qz qui deum ꝑdit oia perdit. Hinc dic̄ pl̄. lxxvj. Deli⁹ ē mo dicū iusto su p diuitias petoꝝ multas. Scōs sibi restituit tur aia sua: immo totus ipe: vtpote iā libera tus a laqueo venātium: z p ꝓsequens a ꝓbo aspero: Ire maledicti. Tam efficaciter g̃ cū cta restituat iusta p liberationē mortis eterne: quanta solicitudine restitueret inimicis capitalib⁹ ablata: si capt⁹ ab eisdem tradi⁹ fuerit in carcerali pena: cum in nequioꝝbus manib⁹ compzehēsus sit sez in vngulis demo nioꝝ. Tertio sibi restituit omne meritū aīe ꝑnā vsure vel rapie q̄ bonis opib⁹ z exercēti⁹ lucratus fuit: sz in pcto mortali penitus amisit. nā sicut bona opa facta in gr̃a mortis ficant p sequentē culpā: sic remittit̄ p recu peratā ꝑniam. Ad h igit̄ meritū recuperan dū merito ē restituēdū ois instendū. qz meri tū vnius operis oratiōis vel cogitatiōis bo ne: mille millies excedit omnia bona mundi: z sup h illō erit eternū in fruitione: istud mo mētaneū in possessione. Quanto sibi restituū tur oia aie ornamēta sez gr̃a z virtutes: z ꝑfti lla vestis nuptialis q̄ sez anima deo grata ef ficitur z denuo in eternā eius sponsam eligit Que ꝑfecto restituto gratie z virtutū sacie innuitur in parabola quam dom⁹ ꝓposuit de filio prodigo. dicente patre post paternas lem amplexum: cito ꝓferte pmam stolam scilez innocēte: z date anulum desponsatio nis spiritualis: occidite vitulum saginatum id est christum mystice oblatū: vt sic cōuiuū sumat participatione salutifera sacramento rum tē. Quinto sibi restituuntur confraterni tates omnū timentium deum: ita q̄ ꝓcepo sit omnium bonoꝝ que fiunt in ecclesia mili tante. De quo pl̄. cxviij. gloriat̄ dicens Par ticeps ego sum o mnium timentiū te: z custo dientium mandata tua. Sexto sibi restituit fama bona que super diuitias multas ē eligi manda: sicut sapiens testat Prouerb. xxij. dis cens. Melius est nomen bonū q̄ diuitie mlte. Facta nāq; debita restitutione sine omni rubore comparere potest coram deo z omni bus hominibus: quia tunc scandalum illud amotū est de q̄ dic̄ dñs Mat. xviij. Ve hoi illi p quem scādalū venit: qz scādalū actuꝝ est mortale pnā vt latius determinat Tho. secūda secē: q. xliij. Septimo sibi restituit in se cura ꝑmissiōe regnum sempiterne gr̃e: vbi sunt diuitie infinite z in eternum durature: p̄ sentes vero diuitie iniuste acquisite vel pos sesse si non restituuntur post pauca tñ interue niente morte penit⁹ amittuntur: z in sel aspi dum infernalū cōuertunt. si vero tunc restitu unt q̄ diutius retinere non ꝑnt. sin mor te vel post mortem: verēdū ē q̄ non amore iu stitie sed timore vindicte extorta est illa restitutio: qz diutius ea tenuisset si diutius viuere licuisset. non ergo fit libera voluntate q̄ fie ri videt in ope quam pontissime deus respicit z acceptat. Hinc cecinerunt angeli. In terra pax hominibus bone voluntatis. ¶ Ad

laudem dei omnipotentis.

¶De damno ſpūali ſcz ipius anime qđ inferk tripliciter. Et quō ad eius reſtitutionē obligatur. ¶Sermo ij.

On furtū facies. Exo. xx. Uiſo vtcunq; cur facienda ſit reſtitutio Jam ꝓſequendū eſt đs ad illā obligatur. ¶ Pro quo ſciendū q decē ſunt genera boīm ḋ neceſſario obligant ad reſtitutionē. Primi ſunt dānificatores ḋ ſcz ſine ꝓpria cōmodo aliꝰ damnū inferūt in ꝑſona vel ſubſtantia. Primo in ꝑſona dānū inferunt ſpūaliter vel coꝛpaliter. Spūaliter aūt fm Sco. in.iij.di.xv. Nullus pōt in naturalib; anie bonis alteri ꝓpriū dānū inferre: cū bona naturalia ſint ineoꝛruptibilia: ſz bō dānificari pōt in bonis moꝛ vel acquiſitis: cuiuſmōi ſunt grā & virtutes q̄ coꝛrūpi valent: vel acquirendis p opa bona quoꝛ acq̄ſitio faciliter impedik nā per petā & delicta ꝓtutes iā acq̄ſite coꝛrūpunt: & paulatim vita generank ac virtutes q̄ deberent ex actib; bonis generari ꝑpediūtur. Et ſic in his pōt quis diſpoſitue ſaltē aliꝰ dānificare tripliꝛ. Primo generaliꝛ aliū p exemplū malū ſcandalizando: q̄ prebek alteri perī cuiuſdē occaſio licet remota: & ex h cōtingit ſcandalū actiuū eſſe moꝛtale peccm: etiā illud qđ habet ſpeciē moꝛtalis peri: vt ptz ſcōa ſcōe: q. xliij. de q̄ ſcandalo i diuerſis locis plura poſui. Scōo ſpāliter ſcz primū offendendo ſigno verbo vel facto: & hmōi impellit aliꝰ magis ad ſpūale dānū. Primo nanq; offendit ḋs ſigno. Sunt enī ſigna ſine quib; innoteſcere non pōt exterius dilectiōis interioꝛis actus: etiā illius ad quā oēs de neceſſitate tenemur: q; in oīmoda negatiōe eoꝛ manifeſtū ſignū coꝛdialis oꝛdiꝰ demonſtrak: ſicut eſt ſalutatio & ad interrogata aliqualis reſpōſio. Qui ergo in iſto negat tale verbū aut auertit vultū aut ſubito fugit: odiū moꝛtalis manifeſte ſignū oſtendit: niſi hoc agat ex cauſa rationabili: vtpote ſi ꝓbabiliter timet ex hoc aliud deteriꝰ euenire: & tunc rōnem & intentionā facti ſui dz intuentib; ꝓpter vitandā ſcandalū ꝓpalare ſi bono mō fieri pōt. Scōo offendit verbo cōmelioſo: & h vel confuſe: qđ intelligik p racha in euangelio Matt. v. vel ſpecifice & manifeſte: qđ notak ibidē in verbo fatue ſicut cōtingit in cōmelia ꝑuino vl̄ im ꝓperio: vnde talia verba ex deliberatiōe & contemptu in ꝓximū ꝓferre: frequenter eſt moꝛtale: & obligat ꝓferens ad ſatiſfactionē per ſe vel p aliū humiliter culpā ſuā dicēdo: vel ſaltē equipollentia ſigna demonſtrando. Tertio offendit facto iniurioſo ſiue coꝛporali ſiue reali. Nam fm Lyrā in illatis damnis duo penſanda ſunt: ſcz offenſa q̄ fit in rem coꝛporalis vel tēporalis ablatiōe: & in iniuriā q̄ fit in dāni ſpūalis actione: cū ſcz ex dāno dato ḋs iniuriato pſtat impatientie ſcandali & odij materiā. Dānū igitur inferenn nō ſufficit ad ſalutē ſatiſfacere de offenſa reſtituendo aliena: ſz etiā amouere tenek iniuriā & ſcandalū qđ fit cū venā petit p ſe vel p aliū fm q̄ negotij qualitas id expoſcit iudicio ꝓbi viri. Tertio ſpecialiſſime ſcz primū efficaciter ad malū inducēdo vel a bono retrahēdo. Qđ fieri pōt tripliciter ſcz locutiōe: opatione & nouitatū inuentiōe: ſz de duobus vltimis videbik poſtea vbi agek de iniquis oparoꝛib;. De ꝓmo ergo ſciendū: q̄ hō ꝓximū ſuū inducit ad malū locutiōe: & hoc ꝑcipue dnq; modis ¶ Primo turpiter docendo cantilenas carnales: ſupfluas adoꝛnatiōes: choꝛizationes deteſtabiles: peccatoꝛ inuentiōes & infinita ſimilia: ſicut ptz: .i. Reg. ij. & .iij. in filijs Hely ḋ trāſgredi faciebāt ꝓpl̄m dñi puertendo ritū ceremoniarū in oblationib;: conſulentes ꝓpriae guloſitati: & mulieres q̄ venerant ad purificādum polluebāt doꝛmiendo cū eis: vel etiā ex quoſdā coꝛrupti pecunia dabāt licentiā mulieribꝰ cōmiſcendi viris ſuis infra dies purificatiōis vt ptz plenius in hiſtoꝛijs ꝓpter qđ eos dñs multiplici dānatione mulctauit: ſicut ꝑdixerat dñs Samuelī & primo quidē moꝛte tēporali ipſoꝝ ꝓtra philiſtum: nec ſolū ipſi: ſz coꝛ demerito triginta milia de iſrl̄ cū eis interierūt & archa pter capta eſt: ſcōo moꝛte eternali nō ſolū filios ſz etiā pr̄em diuina iuſtitia dānauit. Dicit enī Hiero. & Rabanus ibi dē ḋ Hely p iniquitate filioꝝ dānatus eſt: qz eos minus ſeuera aniaduerſiōe plectebat: & quidē coꝛripuit ſz lenitate & manſuetudine pr̄is non ſeueritate & auctoꝛitatis: tertio moꝛte tpali ipſius pr̄is & etiā vxoris Phineeſ nā ambo audito euentu plij interierūt: Hely retro cadēdo: vxoꝛ Phineeſ pūi acceleratiōe ꝗo reꝓbatiōe terrifica in oi eoꝝ poteſtate. Vñ dñs ad Samuelē. Ego faciā verbū in iſrl̄ ḋ quicūq; audierint tinnīēt ambe aures eius. ſuſcitabo enī a domo Hely oīa ḋ locutus ſum ſup domū eius ꝛcz ꝓ vtrū dei miſſum

ad eū qui dixit bely in ꝑsona dñi. Prescindā brachiū eius & brachiū domꝰ ꝑis eius scz ythamar: vt nō sit senex. i. summus sacerdos i domo tua: & videbis emulū tuū. i. sadoch sacerdote ꝙ ab ythar a Salomōe obiecto fuscepit sacerdotiū. Sequit. Et pars maxima domꝰ tue morief cū ad virilē etatē veneru. Qō impletū est qñ Saul sacerdotes nobe ꝙ erāt de genere Heli interfecit: vno solo relicto scz ab ythar: ꝙ fugit ad Dauid: vt patz. j. Reg. xxij. Et qō his oibus manus est dixit dñs ad Samuelē. Iurauī domui Heli ꝙ nō expiret iniq̄tas domꝰ eius victimis & muneribꝰ vsq; in eternū ¶ Scdo nequiter inflectēdo ad mala puta ad vsurā furtū rapinā pctā litares & filia & ꝑ ydolis suasionib cōminationib aut ꝑceptionibus: sicut legit. iij. Reg. xxj. de Jezabel: q̄ induxit virū ad ꝑsensuz & scripsit literas ex noie Achab in iezrabel mādatū ꝑncipes q̄ Juenū facerent & ieiunaret ranq̄ facturi iudiciū dei: & submitterēt falsos testes ꝙ dicerēt Naboth bñdixit. i. maledixit deū & regē: ex ꝙ testimonio iudicaretur eū reum maiestatis & sic eū lapidarēt iezrabelite tā timore q̄ fauore regis oia ꝑfecerūt: & misit dñs Hiliā ad Achab vt diceret. In loco in ꝙ linxerūt canes sanguinē Naboth lambēt & tuū sanguinē & interfiā de Achab mingentē ad parietē & claususz & virtmū in isrl & canes cōmedēt Jezabel in agro iezrabel. Unus cā subūgit: qz venādatus en vt faceret malū in ꝑspectu dñi: cōcitauit eni eū Jezabel vxor sua & abominabiles effectꝰ est. ¶ Tertio spāliter ꝑtamunādo. s. in carnalitatib ꝑ lasciuos cantus gestus nutus affatus amplexꝰ: tactus & filia: aut enā ꝑ verulas mediatrices aliqñ enā minus aut ꝑmissionib infinitisq; modis sibi detestāda voluptas allicit incautos. De ꝙ legit in li. Apū. c. xxxj. de qua dā verula meledicta q̄ circūdutur puellā quandā septē annis & diuersis traditit ꝑ virgine ad peccandū cū ea: q̄ tandez (videte eadē puella) corpe & ania fuit a demonib e medio sublata: haud dubiū qn in inferno sepulta. ¶ Quarto spāliter corrūpendo. s. bonos & bona derogantis verbis aut ꝓdictionib detrahēdo hereticā aut falsam & ꝓfanatā doctrinā seminādo: demones inuocādo vel quascūq; superstitiones & prauitates edocendo: Hec liquide patēt in Joas rege inda ij. Paral. xxiiij. qui fecit qō bonū erat coram dño cunctis diebꝰ Joiade sacerdotis: vtpote cuius ꝓsilio regebat: ꝑ cuntū mortuo Joiada venerūt ad regē ꝓncipes iuda & adorauerūt regē vt dicū: fm hebreos tribuentes illi diuinū honorē: eo ꝙ habitauit in domo dei scz annis: vbi tm̄ sacerdotib licitū erat intrare: ipse aūt honores illos libēter accepit. & defunctus obsequijs eoꝝ acquieuit eis: in ꝙ scz relicto querūt rēplū dñi dei patrū suoꝝ: fuerūtq; luci & sculptilib & facta est ira dñi ꝑ eos ꝙ addux it exercitū syrie in iudā & hierusalē: qui scz modicus ecē: tradidit tm̄ dñs in manꝰ eoꝝ infinitā multitudinē: interficientesq; cunctos ꝓncipes ꝓpli ꝙ fuerūt ꝓmaria cā delicti. Joas aūt ingnomiosa exercuere iudicia: & abeuntes dimiserūt eū in languoribꝰ suis: surrexerūt aūt serui sui & occiderūt eū in lectulo: sicq; miserabili morte vita finctus est. ¶ Quinto dānabiliter a bono retrahendo ne scz aliena restituat: supflua ꝓtribuat: illatas iniurias remittat ne veritatem ꝑdicantib credat: & diuina frequentet: ne peccare desistat: nec efficaciter ad emendationē se cōuertat: aut ne etiā ꝑ religiōis ingressuz mūdū relinq̄t & multa similiter Dathā Abyrū & Chore q̄rentes inuadere virgq; ꝓlaturā. s. spūalē & tpalē: toto conamine nitebant auertere cōem ppl'm ab obediētia suoꝝ ꝓlatoꝝ. s. Moysi & Aaron dissemināres & susurrāres ꝙspirationes: murmurationes: & disco: dias: vt ꝓz Numeri. xvj. vbi dicit Rabbi salmō: ꝙ p totā nectē ꝑcedentes & partē diei choze & sibi adherētes. discurrēbāt ꝑ castra dicētes ppl'o ꝙ moueret ꝑ seditate cōi: & ꝑ mō coacerua uerūt sibi multitudinē ℣. Moysen & Aarō vñ iratus ait dñs ad moysen & Aarō. Separamini de medio ꝓgregationis hui⁹ vt eos repēte disꝑdā: & ꝓni cadentes in terrā dixerūt vt ꝓz ibidē in ītra. ℟ Hic q̄n pōt: virū dissuadēs alteri religiōis ingressuz aut ꝑfectū exercitiū ꝓuocās ad ꝑfectiū: ad restitutionē teneat cū nō dimittat ꝑcm̄ nisi restituat ablatū: sz in his plurimū dānificat ꝙs in bono spūali qō excedit oīe dānū corpale & tpale. Ad ꝙ rndet Sco. in. iij. di. xv. q. iij in dānificatione spūali q̄ctū ad bonos mores & ꝑfectes acq̄rendas vl retinēdas: tenet mō possibile ꝙs restituere dānū tā ipossibile: econtra scz puersum efficaciter ad pniam & actꝰ ꝑfectos inducendo: in sup ꝓ eo orādo & alioꝝ orationes iperādo: qz difficilius est ꝓuertere q̄ pfectum ꝑuertere: & ꝙ ꝑ ꝓz q̄ctū piculū est alīū ad pfectū inducere: qz vix ꝑ aliqñ illum ad pniam reducere. Porro sibi subtrahit aliquem a religione tūc aut taliter subtractus erat obligatus

voto pfessionis: z nunc fm Sco. ibidē p viri
bus laborare tenet vt ad religionē redeat vt
ħ mō tā sibi q religioni satisfaciat: si aūt ille
nolueru intrare: tūc fm Gerar. obdoñ. videt
q ꝺ eū religiōi subtrarit: religionē intrare de
beat: si sit idonea pſona ad intrādū: vt sic ūrā
do satisfaciat ordini z bñ viuēdo ac oꝛādo: p
alio ad eū ꝙuersionē laboꝛet: si ꝓ subtrarit
aliquē nō ꝺē obligatū: ſz tm volentē ūrare:
tunc distinguēdū ē: vl ħ fecit aio nocendi ipi
religioni z tūc obligat ipi religiōi: ſz qz mul
tū iterest ūreresse in religiōi z ꝓpe eccīm nō tm
obligat sīc in ꝓio casu ſz tenet ad aliqlē restī
tutionē puta ad aliquā inductionē alteri⁹ ali
q̄liter equalentis ad ingressū illi⁹ religionis
aut ħ fecit aio cōsulendi alteri quo ad salutē
anime sue: vtputa qz in illa religione nō erat
obſeruanna regularis: z sic in nullo tenetur
sed magis meretur: vl ħ fecit aio ꝓfulēdi sibi
ipsi tñ in licitis z honestis: puta qz erat eius
mgr̄ z cum eo in studio vacabat z hoc sine
fraude fecit: tunc quidem non tenet religiōi
sed tenet pſone sic retracte in illis in quibus
eum retrahēdo dānificauit cōcoꝛ. etiam Ri
char. Si denicq fecit ħ aio consulēdi sibipsi
in illicitis et in honestis. tunc maxime obli
gatur deo z illi quem sic ꝓpter vitiosa retra
xit. Ratio aū. hui⁹ restitutionum ē: quia fm
Aug. li. retractionum cū virtutū bona mani
ma sint: aliqs plus alium damnificat in istis
q̄ in aliis. Consequēs ꝙcūq; z p consequēs fm ma
gnitudinem plus obligat ad restituendū primo
tale bonum q̄ tū sibi possibile ē: q̄ q̄cunq;
aliud bonum: qđ satis innuit dñs Ezech. iij.
vbi dicit. Fili hois speculatorem te dedi do
mui isr̄l. s. spūalem: a ꝺō ex officio tenebat ar
guere malos de peccatis vt penitereꝰ: z am
monere bonos vt pseuerareꝰ. Sequitur. Si
q̄ dicēte me ad impium p scripturas: morte
morieris: nō annunciaueris ei neq; locutus
fueris vt auertat a via sua impia z viuat: ipe
impius in iniquitate sua morietur. sanguinē
autem eius de manu tua requirā. Sequit.
Et si iust⁹ cōuersus a sua iustitia fecerit iniq
tatem: ipse morietur z nō erūt in memoria iusti
cie ei⁹ quas fecit: qz aūt non enunciasti ei sā
guinez ei⁹ de manu tua requirā. Si q̄ domi
nus tam districte requiret a negligentibus.
O quid erit vel a bono retrahēnb⁹ vl ad ma
lum sollicitantnb⁹ ꝓfecto tales plerumq; de
merentur plus z puniunt: q̄ ꝓncipales agē
tes vel delinquētes: sicut plerumq; grauius

ē malitiam dilexisse q̄ ꝓpetrasse: multi nāq;
peccāt nolētes nō tñ nisi volētes: q. ſ. peccam
ex ignorāna vl infirmitate: z sic malicia facit
ſz nō diligūt: q aūt ex malicia peccāt: malicia
diligūt: iuxta illō .ps. lj. Dilexisti malicia sup
benignitatē. Hec mirū si retrahere a bono z
ipellere ad malū virtū tā detestādū iudicat
qz ħ ē vnicū z cōmunū exercitū rep⁹ oboꝛum
spirituū: z iō demonū officijs semeꝛpos ipli
cātes: merito censendi sūt demōes incarnati
vtpote p oia ꝓformes in ope z volūtate: sīc ei
nihil deo accepnus zelo aiaꝝ: sic diabolo ni
hil accepn⁹ seductiōe z pditiōe aiaꝝ. In cu
ius argumētū legit in li. de septē donis spūs
sci. q q̄dā erat mulier q̄ de adulterio cōcepit
filiū: nec habuit vñ nutriret illuz: vir em suus
mozu⁹ erat z oia bona ab ea pariē ablata:
hinc cepit ipa multū dolere quā diabol⁹ cō
tristatā videns accessit ad eā in hūana spē di
cēs. Si vis cōsentire mihi duplicabo tibi oia
q̄ pri⁹ possidebas. Cūq; illa cōsentiret ait de
mō: post septē dies reuertar ad te: ꝺb trāsac
tis redijt z ꝺata ꝓmissū mulieri diuitias du
plicauit requirens ab ea vt in tribus exequē
dis sibi consentire veller. qō ipa gratāter ac
ceptauit z vsq; in finem vite diligēter imple
uit. Primum q; erat q omnes religiosos in
hospitio suo reciperet z eos ad peccatum
carnis prouocaret: z hoc q̄ tum ad illos q̄
prouocāt proximuz ad malū qō ē acceptissi
mum seruitium diabolo. Secūdū erat q in
ecclesijs semper est garrula z verbosa vt sic
a bono deuotos impediret quantum ad se
cundum. Tertiū erat q in die paupeꝛes reci
peret z denocte excelleret: vt sic eos ad im
pacientiam z alia vitia sez blasphemie male
dictiōis z murmuratiōis z detractionis inci
taret. Qō etiam aliqñ grauiꝰ puniunt q̄ ꝓn
cipales agentes: ptz in decret. lxxxvj. di. c. tā
ta nedicia: vbi papa parcit actori ꝓncipali ſz
ñ suggerēnb⁹: qō etiā exēplariter ptz de q̄dā
ꝓposito mōis via de pede mōis: q pri⁹ sum
me fratres minoꝛes diligebat ſz opatiōe cus
tudā famulis suis dilectionē sic ꝙuertit in odiū
q eius pſecutiōe fratres necessario habebāt
vt de castro illo penitus abirent: currentes
ergo fratres precibus ad beatum Francisci
rogabant vt ab atroci vexatione clementer
eos eriperet: qō z factum est: nā de nocte ꝓ
positus ad diuinum iudiciū ꝺeducꝰ cū fa
mulo z cum sñia de eis daret beat⁹ Franci
scus ꝓpositū defendit: dicens: q fuit ordini

suo valde deuotus: sed inductione famuli sui fuit hostis effect⁹. Dictante igit̄ sn̄ia famul⁹ eius vt sibi videbat erat decapitat⁹ cū igit̄ p̄positus a sōno surrexisset nimiū territ⁹ cucurrit ad lectū in q̄ famulus dormiebat: quē veraciter decapitatū inueniēs statim cucurrit ad fratres ⁊ frater minor effect⁹ est.

¶ Deniq; q̄ri pōt incidētaliter vtrū de facto absoluens quē de iure nō poterat absoluere teneat ad restitutionē. s. ei notificādo q̄ eū absoluere nō poterat. cum ꝯstet eū sacramentaliter non esse absolutū: ⁊ p ꝯsequēs in aīe sue bono grandē iniuriam passū. Ad hoc rñdet Guil. in suo sacramētali q̄ sic: ⁊ peccat mortaliter s̄m Rich. in. iiij. di. xviij. ar. ij: q. v. ⁊ sic patz de dāno ipsius anime. Ad lau. dei.

¶ De diffamia directe vel indirecte alteri illata ⁊ qualiter ad restitutionē fame quis obliget. Ser. iij

On furtum facies. Exo. xx.

n Iam ordine debito de restitutione fame ablate ꝓsequēdū ē: vtpote q̄ quodāmō bonis spūalib⁹ adheret: ⁊ iō inter tpalia bona fama principatū obtinet. q̄ maiꝰ bonū ē qd̄ ē ītra nos q̄ qd̄ ē extra nos. Prouerb. xxij. Melius est nomē bonū q̄ diuitie multe: ⁊ iō deteriores reputantur diffamatores q̄ raptores: vt patet. vj. q. j. c. deteriores ⁊ c. sequēti. Dicit Alex. papa. Summa iniq̄tas est fratribus accusare. Unde scriptum ē ¶ Omnis q̄ detrahit fratri suo homicida ē ¶ Hic ergo q̄ri potest an aliquem infamās teneatur ad restitutionem. Ad h̄ respondet Richar. in. iiij. di. xv. q̄. restitutio est actus iusticie commutatiue: ⁊ q̄ ad obseruandam iusticiam oēs obligamur. Hinc etiā tenet q̄libet ad restitutionemm rei ablate iniuste [illegible] restitui potest. Sin aūt tunc restitutio fieri dz in equalente si possibile est vt patet extra ne lite penden. cap̄. ecclie sancte marie q̄ si nec equiualens reddi pōt: tunc satisfacere tenet ad arbitrium boni viri. ¶ Qd̄ si obijcit ad i possibile nemo tenetur: sz in ptāte diffamantis non est mutare opinionē malā hoim quā ex diffamatione conceperūt. Ad h̄ respōdet Alex. de hales in secunda pte summe tractatu de vitio detractionis: quod licet talis non pōt in integrum mutare malam opinionē: tamē tenet bonum dicere de eo sicut pri⁹ dixit malum: ⁊ hoc illis corā quib⁹ fecit diffamationem. ⁊ oñdere se debet deliquisse: ex quo forte mutabitur opinio. Et nota generaliter q̄ quecunq; dicuntur hic de diffamatiōe: eadem pariformiter intelligēda sūt de susurratione: quia sicut diffamator obligat ad restitutionem fame: sicut susurrator ad restitutionem pristine amicitie: nisi forte talis amicitia foret perniciosa. ¶ Preterea s̄m Asten. libro ij. ti. xv. Detractio fit multis modis quibus alterius fama diminuitur: nam q̄nq; fit planis verbis: quādoq; vero verbis artificiose excogitatis vel cantilenis: q̄nq; nihilominꝰ nutibus ⁊ signis: aliquando scriptis qui libelli famosi dicunt: vt cū quis scribit chartā in iniuriā ⁊ infamiā alteri⁹ ⁊ illā occulte proijciens in ecclesia platea vel domo vt inuēta ꝓtinus alter infamet. ⁊ talis non solum peccat mortaliter: sz etiam ꝯtra taliū ꝯfectores ⁊ inuentores: nec stati destruētes sed dolose manifestantes institute sunt grauissime penetam s̄m leges q̄ s̄m canones: vtpote flagellatio ⁊ excommunicatio s̄m canones: vt ptz v. q. j. qui in alterius. c. hi qui ⁊ c. si q̄s: quod intelligitur nisi legitime probauerit ea q̄ scripsit: vnde ibidem. q. ij. c. relatum: precipit q̄ nullius accusatio p scripta suscipiat. sz accusent presentialiter ⁊ c. Et si cōstet q̄ quis illō fecerit accusari pt ⁊ deponi velut accusatiōe ⁊ ꝯdēnatiōe dign⁹. In foro ꝟo penitētie tenetur ad restitutionem dāni dati si al's nō incurrisset damnū illud. Insup tenet ad restitutionem fame in eisdē locis ⁊ etiā in alijs vbi intelligit illum infamatū accusatiōe sua: ⁊ h̄ p se si audet vel p alium si nō audet. vt amoueat ꝓ posse vel saltem alleuiet alteri⁹ infamiam: tenet ꝓinde veniā petere p se si fieri pōt vel p alium māifestato vl' occulto noie suo ꝓ vt discreto ꝯfessori videbitur expedire. ¶ Deinde q̄ri pōt: quot sunt differentie detractionis vel diffamationis quarum q̄s tenet restituere famam. Ad hoc rñdet Alex. de hales: vbi supra in tractatu de vitio detractionis: q̄ sex sunt differentie detractionis ad q̄rum restitutionē quis obligatur. Prima ē cū quis neget bonum qd̄ tamē agnoscit ab alio factum tpe ⁊ loco quo tenebat illud cōfiteri sicut fecerunt iudei qui dixerunt Jo. ix. de miraculo ceci nati quem dñs illuminauit. Da gloriam deo: id est confitere veritatem: nam vt ibidem dicit Lyra. Voluerunt eum inducere ad dicendū q̄ illuminatus esset arte ma-

gica nō ꝟtute diuina: scimus inquiunt qꝛ hic
hō peccatoꝛ est. q. d. ergo virtute diuina nō fe
cit. ¶ Secūda est qñ quis nō negat manifeste
bonū alterius sibi notū sed tamē tacet eo tē
pore quo ex fraterna charitate tacendū non
est: ⁊ hoc ideo vt obloquentiū fauoreꝫ acqui
rat vel indignationē nō incurrat: aut ꝓpter a
liud quodcūqꝫ cōmodū exequendū vel incō
modū fugiendū: sicut exemplariter ptꝫ Mat
th. vlti. in militibus custodientibus sepulchrū
Qui post resurrectionē christi venerū in ciui
tatem ⁊ annūtiauerūt principibꝫ christi resur
rectionē ⁊ angeli terribilem apparitionē: sed
pecuniā copiosam acceperūt ab eisdē vt tace
rent christi resurrectionē ⁊c. ¶ Tertia est qñ
bonū alterius ꝙ quis negare non pōt puertit
dicens illud esse factū intentione mala: vipo
te de vana gloria hypocrisi vel siliꝫbus causis
vitiosis sicut scriptū est de christo. Joh. vij. ꝙ
murmur multus erat de eo in turba ꝓpter cō
trarietatē opinionū. Quidā eni dixerunt quia
bonus est approbātes eius doctrinā ⁊ mira
cula: alij aūt dicebant nō: sed seducit turbas:
⁊ hi fuerunt principes ppli qui ex inuidia oia
opera christi peruertebāt: vbi dicit Augu. ꝙ
quicūqꝫ emicuerit aliqua gratia: alij dicūt bo
nus est: alij dicunt non: sed seducit turbas: qđ
aūt dictū est de deo valet ad consolationē de
ꝯcunqꝫ hoc dictū fuerit christiano. ¶ Quarta
est cū occultū malū alterius reuelatur eo mo
do quo nō debet: quō aūt reuelari debeat dif
fuse ptꝫ in sermonibꝫ de tribus partibus peni
tentie in ꝑmone de opere misericordie spiritu
ali qđ est corrigere peccantē. Pro quo scien
dū ꝑm Sco. in. iiij. di. xv. ꝙ aliū diffamans ve
rū crimen sꝫ occultū in publico ꝓponendo nō
seruato iuris ordine: non tenet retractare ver
bum suū qꝛ hoc faciendo mentiret: sciens esse
verū qđ proposuit: nec eni mentiri debet pro
pter ꝗdcunqꝫ bonū suo proximo reddendū:
cū ꝑm apl'm. Non sunt facienda mala vt ve
niant bona: veruntñ aliquo alio licito modo
tenet ad reddendā famā vt dicendo: non cre
datis eum esse talē: male dixi ⁊ fatue: hoc eni
verū est: quia nō seruato iuris ordine propo
suit in publico qđ nō erat verū publicū: vel di
cat nō reputetis eum esse malū: bonus est eni
quia quilibet p̄sumendus est bonus donec ꝓ
betur contrariū: extra de scrutinio in ordine
faciendo. c. vnico: ⁊ hoc est ꝑsuadere alijs ꝙ
nō reputent eum malū. Scđm Rich. autē ⁊
Tho. tenet etiam sibi ad aliquā recompensa
tionem ad arbitriū boni viri si nō potest ei re
stituere famā predictis modis. ¶ Sed incidē
taliter queri pōt: an accusatus de crimine ve
ro sed occulto: ⁊ illud crimen negans teneat
ad restitutionē imponenti faciendā: presertim
qꝛ sic negās in iudicio notat imponentē de ca
lumnia: ⁊ qđ maius est dicit. v. q. vj. c. qui ca
lumniā illatā non probat: penā debet incur
rere quā si ꝓbasset reus vtiqꝫ sustineret. Ad
hoc rñdet Sco. vbi supra: ꝙ talis non tenet
illā negationē retractare: qꝛ non tenet quicū
qꝫ statim in iudicio cōfiteri se esse reū nondū
cōuictus: tenet tamen ꝑ quedā verba sobria
restituere famā accusanti quē indirecte de ca
lumnia notauit: dicendo nō habeatis eū ꝓ ca
lūniatore qꝛ forte in proponēdo habuit bonā
intentionē: vel forte credidit se probare posse
intentū suū: sed deceptus est. Quidā tñ dicūt
⁊ bene: ꝙ talis in nullo tenet: qꝛ si talia verba
proferret pro reo cōdemnaretur. ¶ Qđ si que
ritur: an talis negans simplici verbo mortali
ter peccet: presertim cū videat esse mendaciū
ꝑniciosum: tam reipublice q̄ prepedit a puni
tione eius iusta q̄ etiā persone accusanti que
ꝑ hoc notat de calūnia: Ad hoc Rñdꝫ Sco.
ibidē: ꝙ sicut dicit Deu. xvj. Juste qđ iustū est
exequeris: ex quo datur intelligi ꝙ respublica
non debet oia mala punire: sed ea tm̄ q̄ iuste
punire pōt: qualia sunt q̄ corā iudice reipubli
ce sufficienter ꝓbari pñt: ⁊ iō non ledit respu
blica si iudiciū diuinū excedat eiꝰ iudiciū: vt
sic aliqua diuino iudicio reseruet: sup quibꝫ
non pōt respublica dare iustū iudiciū. qm̄ vt
habet. j. Reg. xvj. Hō videt ea q̄ patent: de
us aūt intuet cor. ⁊ sic nō est mendaciū ꝑniti
osum ꝯ rēpublicā nec est etiā mendaciū ꝑni
tiosuꝫ ꝯ accusantē: sꝫ accusans sibimet ꝑnitio
sus est dū eo mō defectū alterius ꝓponit quo
nō deberet. imo deberet nō ꝓponere nisi pos
set ꝓbare: ⁊ sic sibi iputet si aliqua sequat illi
infamia: qꝛ ipse sibi est cā nō negās qui defen
dit innocentiā suā in publico vbi nō est nocēs
nec habēdus est ꝓ nocente nisi fuerit publice
cōuictus: ¶ Qđ si querit: vtrū ergo talis pec
cat in se mentiēdo ꝓ se: durū eni videt ꝙ qui
libet ab vno accusatus in publico teneat de
necessitate salutis id statim in publico ꝯfiteri
de q̄ sic accusatus est: ⁊ sic exponere se pati
bulo in iudicio sanguinis: etiā oculū habēdo
non solū ad penā sed etiā ad honestū ⁊ inho
nestū: non eni videt ꝙ ille honeste ⁊ ꝑm rectā
rationem debeat corā tali iudice confiteri: qꝛ

mne ipse plusq̃ quicūq; alius singularis accusans auferret sibi ꝓpriā famā: qz in iudicio creditur ꝓfitenti ꝓpria se. Rñdet Sco. dubiē q̃ rñsio iuristarū in hac pte cauta est: scz dicēdo nego ꝓposita vt ꝓponunt: z hoc in ꝓposito dici pōt sine mendacio: qz ꝓponunt vt in publico: z vt publice ꝓbanda in publico: z ideo sic ea negare pōt: qz scit ea nō posse ꝓbari in publico. Vō si iudex vrgeat eū vt publice fateat vel neget rñdere pōt q̃ sufficiēter ad accusationem rñdit: z sic est moris rñdere iurisperitis. Sed nunq̃d si neget illud intendēs tm̄ negare vt ibi ꝓpositum est: scz vt publicū sicut facere dos facit de ꝓfessione dicēs. Nihil scio istuz malē fecisse: qz loquit vt i publico z scit in foro ꝓscie: nūquid tenet penitere de tali negatione? Rñdet Sco. q̃ sm Grego. z habet. v. di. c. ad eius: q̃ bonarū mentiū est ibi culpas agnoscere vbi culpa nō est: multo magis aūt vbi dubiat an sit sit culpa z qualis ꝓterea in tali casu tutū est post talem negationē indistincte penitere de h̄ tanq̃ de tali quale est. s. si mortale tanq̃ de mortali: z si veniale tanq̃ de veniali. ¶ Quinta est cū alterius malū visum vel auditū ꝺs augmentat apponendo aliq̃d vltra veritatē vt frequenter cōtingi solet: ut ait illud Eccli. xl. Ab vna scintilla augetur ignis: z ab vno doloso auget sanguis: glo. i. mors hoim spiritualis vel etiā corporalis. Sequit. Homo enī pcōr sanguini insidiatur. In cuius argumentū habet. ij. Reg. xiij q̃ post q̃ Absalon interfecisset Amon fratrē suū ꝓpter Thamar sororē suā quā violauit: statim ꝓcurrit fama ad regē Dauid dicēs Percussit Absalon oēs filios regis q̃ si quis fuit a diuersis z de diuersis infamatus tūc vnusquisq; diffamantiū in foro ꝓscie diffamato satisfacere debet ad arbitriū boni z discreti cōfessoris. ¶ Sexta denicq; est cū quis audiuerit malū aliquod: vtpote falsum crimen q̃ alteri mendaciter imponit. Et hoc dupl̄r cōtingere pōt. Primo quidē narrādo malū a se ipso adinuentū ex certa malitia vel ex quada suspitione a signis leuib; sumpta: z talis sm Sco. vbi supra tenet alteri restituere famaz retractando simpl̄r verbū suū q̃ falsē impositū: z hoc ita in publico sicut illū publice diffamauit: alias enī nō seruaret iustitiā in reddēdo primo q̃ suū est. Et sm. Ray. talis fame restitutio sic fieri ꝺz scz q̃ vbi ꝓtra proximū dixit per se vel p aliū aut p cantilenā libellū famosum detractionē oblocutionē susurrationem cōmelia vel similia: in eisdem locis z etiā in aliis in quib; illū ꝓpter hoc sentit ꝺ f famatū publice recognoscat errorē z falsam criminis impositionē nisi ex tali publica recognitione renouaret maior infamatio. Si tamen eaq̃ dixit ex ḡdā verisimili iudicio suspitioso habuit: tūc non debet dicere falsuz esse q̃ de altero dixit sed mendacium: eo q̃ ꝓtra mentem dicebat ꝓmū infamando: z tm̄ potuit esse vez: sed vt dictū est quilibet pūmendus est bonus donec ꝓbet contrariū. Et sm Host. z Ray. talis etiā ab infamato tenetur veniaz postulare nisi causa rōnabilis obstaret. ¶ Ex his ergo pōt aduerti q̃ difficile sit restituere famā ablatā: z q̃ pauci reperiunt qui hoc seruant: z tm̄ quotidie multiplicie multiplicq; modis infamie grauissime sine aliqua satisfactione diuersis ponunt. Verumtm̄ ve illis p quos talia scandala suscitant: qz execrabilia homicidia iudicant: vt ꝓz de pe. di. j. c. homicidiorum vero. ¶ Sed aliquis obijcere pōt q̃ quis magis obligat zelare ꝓ fama ꝓpria q̃ aliena: z qz non posset famā reddere primo verbū suum retractando nisi seipm̄ turpiter diffamaret igit non videt iustum q̃ se diffamādo alteri famā restituat. Ad hoc rñdet Sco. vbi supra. q̃ vnusquisq; magis diligere ꝺz bona ꝓpria tam spūalia q̃ corporalia z etiā exteriora: ꝙ hoc ordinate id est i ordine ad deū z ad anie bonū. Et ideo quilibet cui iuste cōpetere pōt fama: ꝺz illā sibi magis diligere q̃ alteri cui in eadez causa non pōt iuste competere. Si tm̄ hmōi fama sibi ꝓpsi cōpetere non pōt nisi iuste: tūc magis ꝺz illā alteri diligere cui iuste cōpetit q̃ sibi met cui iniuste: z sic est in ꝓposito: naz falsē de crimine accusato iuste cōpetit fama: accusanti aūt iuste i hoc ꝑpo fame iuste non cōpetit: non solū quia accusando mentitus est: sed qz publice mentit̄ est: in quo seipsum sufficienter z radicaliter diffamauit. Secundo contingit falsa diffamatio ꝓximi narrando simpliciter malū ab aliis auditum vbi grā. Quidā nō imponit alteri tale crimē in publico sed de illo sm audita murmurat: non tamen tanq̃ sibi certum sed se sic audisse testatur. Queri potest igit: vtrum talis ad restitutionē obligetur. Ad hoc rñdet Sco. vbi supra: q̃ rara ñdes est ideo inter hoies quia multi multa loquunt. z quotidie mundus plenus mendacijs experitur: ꝓterea dicens se tantū sic audiuisse nisi ex ipso modo dicendi ostendat aliquā maiorē certitudinē q̃ ex cōmu-

muni relanõe babuit: tũc ex natura actus in
illoꝝ opinione nõ aufert ei famã: qz si audiẽ
tes firmiter ꝛcipiũt eũ de quo fmo fit esse cri
minosuz leues vtiqꝫ sunt: de qualibet scriptũ
est Eccĩ.xix. qui cito credit leuis est corde: ve
runtñ qm̃ a scandalis pusillorꝝ cauere neces
se est: qz ve per quem scandalũ venit: z multi
sunt tales pusilli leues ad subito credendum
malũ: ideo periculosuz valde est ex aliorꝝ rela
tu aliꝫ audita talia referre: q si fit aniꝫ leden
do eũ de quo pfert: nõ facile põt excusari in
ꝓra charitate faciat z sic mortalem culpã cõ
mittat. Si vero ex incõsideratione vel ꝓfabulã
di libidine ꝺ fiat: durũ est q genus culpe ve
nialis excedat: cũ vt dicit Jaco. iij. Qui nõ of
fendit in verbo hic pfectus est vir: pserim cũ
humana lingua in lubrico posita sit. Denicꝫ
si quis publice crimẽ cõmittit: vt porte fornica
tur videntibꝫ ac scientibus tribus vt quatuoꝝ
tũc illi postea accusantes crimen nõ diffamãt
eum: sed ipse in illo facto publico seipm diffa
mauit: qz publice cõmittendo ꝙdcunqꝫ crimẽ
lesionẽ sue dignitatis incurrit nec postea illa
publicatio ꝑ quã talis lesio nota fit aufert si
bi famã: sed tantũmodo facit magis in publi
cũ deuenire qõ tamẽ prius ex natura cõmissi
actus simpliciter publicũ erat. Si ꝙs tñ crimina talia tm̃ a paucis nota publicãdo dila
taret: his qui nõ curãt ꝓdesse: nec etiã cozre
ctionis affectus: sed potius loquacitatis libi
dine: non dubitent se graviter peccare: quia
corrumpũt bonos mozes colloquia prava: z
alios prouocant vel ad indignationẽ vel ad
imitationẽ z scandalizationem: quod a nobis
auertat christus. Ad laudem dei.

¶De dãno corporali in ledendo vel abutẽdo: z qualiter in vtroqꝫ teneat quis ad restitutionẽ. ¶Sermo iiij.

On furtum facies. Exo. xx.

n Tertio loco videndũ est nõ incõsgrue de restitutione dãni corporalis: qõ plerũqꝫ proximis inferri solet iniuste: qõ dupliciter fieri põt: scz ledendo vel aburẽdo. ¶ Ledendo vero ꝺs tripliciꝫ gradu dãnificat. Primo aliũ iniuste vulnerando sic tamẽ q sanari põt. Secũdo mutilãdo. Tertio vero occidendo. Hec ergo tria contingere põt dupliciter scz in necessitate ineuitabili vel euitabili. Si cõtingunt in necessitate ineuitabili: tunc fm tertiũ in cle. vna: de homicidio nullam penã inferens incurrit: nec etiã irregularitatem. glo. ibidẽ: vt qz sic arctatus fuit q fugere nõ potuit: nec se clamore vel aliter iuuare: naz defensio z propulsatio iniurie est de iure naturali: vt inst. de iuſ na: gen. z ci. §. ius autẽ gentiũ: dũmodo tñ fiat cũ moderamine inculpate tutele: qõ moderamen cõstituit in tribꝰ fm Sco. in. iiij. di. xv. Primo in factoꝝ qualitate debet eni esse paritas vt scz equa lance equo modo z actu ꝙgruenti resistat: nã offensus sine armis non põt cũ armis offendere: nisi aliud suadeat virtũ inequalitas: qz si pugnus vnius plus põt q̃ ensis alterius: licitũ est ense percutere: vt ibi vult glo. qz defectũ virtũ cuz armoꝝ inuamine supplere põt: presumit aũt iuuenis potentioꝝ sene ad laborez corporeos z sanus potentioꝝ infirmo. ¶ Qõ si quaritur: qd si me cũ baculo quis insultauit: z cõuerso peremi illũ cũ gladio an puniar. Baldus decidit ꝓ theoricã glosam. C. vñ. vj. l. j. q aut insultatus aliter se defendere poterat z tũc punit: aut nõ poterat z tunc nõ punit. Et eodez modo dicit de illo qui me insultauit sine aliq armoꝝ genere volens mihi dare maxillam manu vacua: ego vero ne hoc acciderez cum nõ debeã expectare prius percussi: vt dicit glo. in dicta. l. j. cũ gladio peremi. Nã si poteraã aliter me defendere puniorꝰ: qz non seruasui modũ defensionis: sz fuit excessus vltra terminos defensionis z vindictã assumpsi. Si vero cõstat q aliter euadere nõ poterã: quin cũ vituperio peterer: tunc nõ puniorꝰ: qz si licet hoc ꝓpter res defendendas: vt dicta. l. j. multoforius ꝓpter personã z corpus qõ est dignius: vt. ff. de penis: in l. seruoꝝ. §. fi. In dubio vero an poterã aliter me defendere: ꝑsumit q sic inter pares: secꝰ aũt inter impares ꝓpter inequalitatẽ virtũ: vnde multe circũstantie notãde sunt: vt notatur. C. de sicariis in l. j. ¶ Sed querit vtrũ quis tenet ausugere: dicendũ q sic: cũ sibi nec̃ nocet z alteri ꝓdest. ff. de aqua pluuiar. l. ij. §. item varius. Sz fallit ꝓmo qñ infertur violentia circa res ad earũ occupationẽ vel destructionem: qz fugaraberet secũ periculũ circa res. Secũdo fallit vbi infertur violentia circa psonas: z fuga esset periculũ allaturo: puta qz inimicus est sibi ad spatulas: z ad fugã terga vertendo ꝺs facili vulnerari posset. ff. ad. l. aquil. l. scientiã. §. qui cum alter. Tertio fallit quando fuga periculũ importat honoris qz honoz est ꝑseruandus omni lucro. l. Julianus: z in glo. ff. si quis cauẽ. ¶ Secũdo moderamẽ illud ꝙillic

in tēporis cōgruitate: qz debet in ꝯtinenti scz maleficio violentie adhuc flagrante inuasor repelli. ff. de vi ⁊ vi ar. l. iij. §. cum igit̄: qd̄ verū est d̄ violentia illata ꝑsone: in qua videt̄ fieri ad defensionē: ne scz iterato percutiat̄ si fiat in continenti: ꝙ si fiat rixata separata ⁊ sic nō incōtinenti: tunc fieri videt̄ ad vindictā: ⁊ ido tunc non licet. vt notat glo. de homi. c. signifi casti: in verbo repellere. Si tñ percussus insequat̄ ꝑcussorem fugientem vt eū repercutiat mitius punietur: scz vt culpabilis nō vt dolosus qz difficilimū est iustū obtemperare dolorem. ff. de adulterijs. l. si adulteriū. §. imperator. ¶ Queri igitur pōt: vtrū expectare debeā actum aliquem fieri ab offendente ante defensionez. Ad qd̄ dicendū ꝙ sic: vt armis insultari clamore ⁊ minis terreri: qz inceptor rixe est: qui pōt impune ꝑm leges offendi: vt ff. ad. l. aquiliā. l. si ex. plag. §. tabernarius: ⁊ mine quidē vident̄ sufficientes vel metus earum ⁊ terror sufficiens: qñ fiunt ab eo qui facto minas exequi cōsueuit: alias non: vt sic ex ꝑsonis hoīm pensemus facta. C. si q̄s impa. male. l. j. Dicit tñ Baldus ⁊ securius: ꝙ verbis cōtra verba resistendū est: nō ad manus ⁊ ferrū veniendū nisi in casibus aliquibus: vt ꝟbi gratia: qz forte minator expectat socios venientes quibus alter resistere uō posset: tūc eni liceret ante tp̄s occurrere: ⁊ in similibus idē est iudiciū. ¶ Tertio moderamen illud cōsistit cōtra necessitatis ineuitabilitatē: nā moderate ⁊ ad defensionē fieri dicit̄ qd̄ ex necessitate fit. ff. l. ad aquil. l. scientiā. §. qui cū aliter: nec curamus equalitatē vbi nō possum⁹ euitare necessitatem: qz necessitas facit delictū probabile ⁊ excusabile qd̄ alias nō esset ff. de manumis. testa. l. qui potuerunt: cessante vero necessitate dicit̄ potius offensio vel vindicta q̄z defensio. In dubio ꝟo an q̄s intelligatur ꝑcutere ad defensam vel vindictā dicit Baldus in dicto. §. tabernarius: ꝙ si dum esses: in actu ꝑcutiendi percutio te prius tūc est ad defensaz: secus si te ꝑcutio etiam incōtinenti postq̄z me percussisti: qz tunc dicit̄ ad vindictā nisi facerez ne iterato repercuteres. Si vero non apparet q̄ percussio ꝑcesserit in dubio ꝑsumitur eius culpa qui prouocauit: ⁊ insultatus in dubio ꝑsumitur ꝑm Bald̄: ad sui defensionem fecisse: sed vbi licita est offensio ibi illicita est defensio: tunc eni debet equo animo tolerari: vtpote cū infertur a publica ꝑsona: vt a iudice vel executore iuste suum officium exercente: ⁊ ideo ꝑm leges licite captiuz a familia potestatis recalcitrantē ⁊ resistentez licet familie in subsidiū publice iustine occidere. C. de his qui ad ec. ꝯfu. l. si seruus. Similiter vbi licite infert̄ a ꝑsona priuata: ⁊ ideo non licet filio resistere patri corrigenti: nec discipulo suo magistro nec seruo suo dño: nisi esset nimia seuitia: quia tunc licet eis officiū iudicis implorare: si fiat seuitia cōtra officium pietatis: ꝯcor. Alex. de hales in. iij parte sume. Si vero tria ꝑdicta cōtingunt in necessitate euitabili: ⁊ ꝑsertim ab eo qui primo aliū ad offensionē prouocat: tūc tenet̄ ad restitutionē ꝯz gradū ⁊ qualitatē iniuriaꝝ. Pro quo sciendū ꝙ primo quis infert proximo damnū vulnerando: ita tamen ꝙ vulnus sit remediabile ⁊ tunc inferens remanet obligatus ad tria. Primo quidē tenetur ad expēsas in medicos quas ille in sanatiōe suoꝝ vulnerū fecit: vt ꝑtz extra de iniur̄. ⁊ dam. da. c. si rixasti: ⁊ sumit̄ Exo. xxij. Si rixati fuerint homines ⁊ percusserit alter proximū suū ⁊ ille mortuus non fuerit: sed iacuerit in lecto: qui percussit operas eius scz amissas ꝑm glo. ⁊ impensas in medicos restituat: Secūdo tenetur ad illaq̄ vulneratus occasione talis lesionis amisit: puta si homo deditus erat alicui laboritio corporali: vñ verisimiliter credi pōt ꝙ inde fuisset lucratus: ad talez satisfactionē obligatus est vt dicit glo. in c. ꝑallegato. Tertio tenetur ad placationē ipsius lesi ⁊ de iniuria data: cum eni homini inter cetera bona honoris sit maximū bonum: nō videtur ꝙ alicui inferri possit grauis iniuria per quā multū deijcit̄ quin illi obligetur ad talis honoris restitutionem ⁊ hoc ad arbitriū bonoꝝ viroꝝ. ¶ Secundo vero quis proximo damnū corporis eū mutilando: quod vtiq̄z damnū irremediabile est quia impedit ex toto actum humanū qui hōmin ꝑm membrū illud competit: ⁊ de hoc in lege veteri lex talionis posita fuit: sicut ait dominus Matth. v. dictū est antiquis scz Exodi. xxj. vbi dicitur. Reddet animā pro anima oculū pro oculo: dentem pro dente: manum pro manu: pedē pro pede: adustionē pro adustione: vulnus pro vulnere: liuorē pro liuore. Et dominus. Ego aūt dico vobis: nō resistere ꝓ eo scz malū reddendo ex vindicta: cuius doctrinā amplectēs mater ecclesia nō inuenitur in hmōi aliquā restitutionē nisi pecuniariā cōstituisse. Unde ꝑm Sco. in. iiij. dis. xv. talis mutilans obligat̄ mutilato ad quinq̄z: preser

tim si est enormis mutilatio ex toto impediens actū q̄ cōpetit hoī sm ptē amputatam vt amputatio manus dextre. Primo tenet ad expēsas expositas in curatione illius vt dictū est de primo gradu Scdo tenet ad satisfactionē ipediti lucri ꝓ toto tpe futuro: q̄ mēbro illo vsitaturus erat qd̄ abscissum ē: iudicio proboꝝ virorū: vñ sm ciuilia iura tenet ad extimationē operarū futuraꝝ ꝓ toto tpe vite trūcati: vt patz insti. de obli. q̄ ex q̄si delic. nas. §. hoie. ff. de his q̄ eiecerūt vel effu. l. fi. Tertio ad satisfactionē afflictiōis illius mutilati que sibi ꝑpetua est: cū viuere sine oculis aut sine manu tristabile sit ⁊ onerosum q̄ propt̄ ei tenet ad aliqua alia supimpendenda ex q̄bus possit onera ex tristicias ex tali lesione conceptas cōsolabilius sustinere. Ex vno tamē respectu plus est ponderanda mutilatio pauperis q̄ diuitis: si magis egebat abscisa ꝑte ad victū necessariū acquiredū: ex altero ꝯo respectu alia ꝯditio in diuite pōderāda est: scz dignitas ꝑsone. sz parū ē h̄ q̄ ad primū respectū. Quarto tenet trūcator si diues ē alere trūcatū si alimonijs eget. Quinto tenetur truncator etiā alere oēs q̄s trūcatus illo mēbro lucrās alere solebat: scz vxorē filios parētes ⁊ siles quos nunc propter abscisum mēbrum alere nō potest: ⁊ hec quidem de rigore iusticie. Tertio deniq̄ quis proximo damnum corpis infert eum occidendo ꝓ quo dāno in multis cōmunitatibus lex talionis est posita: vt scz homicida occidatur ⁊ hoc rationabiliter qz hoc consonat legi naturali: cōsonat etiam legi date ꝑ Moysen a domino: ⁊ confirmatū est in lege euangelica a christo dicente Math. xxvj: Oēs qui acceperint gladium gladio peribunt. Veruntamē homicidium tripliciter fieri pōt: Primo a casu de quo dicit Tho. scda scde. q. lxv. q̄ sm ph̄um casus est causa agens preter intentionem: ⁊ ideo simpliciter loquendo casualia non sunt intenta neq̄ volūtaria: ⁊ quia oēe peccatuz est voluntarium sm Augu. ideo casualia inquātum hmōi nō sunt peccata: ꝯtingit tamē id esse volitum ⁊ intentum ꝑ accidēs qd̄ actu ⁊ ꝑ se non est volitum ⁊ intentū: sm q̄ causa ꝑ accidens dicit remouēs ꝓhibens: q̄ enim non remouet ea ex quibus sequitur homicidium quod tamen remouere debuit: iudicat quodāmodo volūtarius homicida: quod cōtingit dupliciter. Primo quando dat opam rebus illicitis quas vitare debebat. Secundo quando non adhibet debitam sollicitudinem. ⁊ vtroq̄ modo committit homicidium ⁊ tenet ad restitutionem: minus tamen cum talibus agendum est argumentū habet Numeri. xxxv. vbi dicitur: q̄ quicunq̄ fortuitu ⁊ absq̄ odio ꝓximum ꝑcusserit ⁊ mortuus fuerit: in vna ciuitatum refugij saluari poterit quandiu in illa ciuitate perseuerauerit vsq̄ ad mortē summi sacerdotis: tūc em̄ ad ꝓpria redire potuit. Et ne talis occisor ꝓpter viam longiorem apprehenderetur a ꝓximis occisi: ordinate fuerunt ꝑ successum temporis. ix. ciuitates refugij equaliter distātes: vt dicit lyra Deut. xix. Preterea scdm iura rei licite operam dans ⁊ debitam diligentiam adhibens: si ex hoc casualiter sequat homicidium non incurrit homicidij reatum argumentuz Deut. xix. vbi exemplificatur de eo qui cum ꝓximo exijt in syluam ad cedendum ligna: et ferrum exiens de manubrio ꝑcussit ꝓximum ⁊ interfecit: talis interfector non reputatur homicida nec est reus mortis. l. dist. ca. sepe contingit. De opere autē illicito ⁊ de diligentia non adhibita vide supius in p̄cepto. non occides. Scdo p̄t fieri homicidiū ex defensione ꝓpria: quā si solū intēdebat ⁊ h̄ cū moderamine inculpate tutele: ⁊ qz talis defensio licita ē: qz sm iura vim vi repellere licet: iō nō iudicat reꝰ homicidij. Nec ei vt dicit Tho. vbi. s̄. est necessariū ad salutē vt hō actū moderate tutele p̄termittat ad euitandā alteriꝰ occisionē: qz plus ꝓuidere tenet homo vite sue q̄ aliene: nihilominus tñ cū hoiem occidere non licet n si publica aucte propter bonum cōmune. ideo illicitū ē q̄ homo hoiem occidere intēdat vt seipsum defendat: nisi ei q̄ publicam habet auctem q̄ intēdēs occidere hoiem ad sui defensionem refert h̄ ad publicum bonū q̄uis etiā tales peccent si ꝓpria libidine moueant. q̄ si ad defensionem ꝓpriā vtatur maiori violētia q̄ oporteat illicitum erit: ⁊ si occiderit reus erit: et tamen minus reus est defendens q̄ inuadens. minusq̄ ad restitutionem obligatꝰ. Tertio pōt fieri homicidium ex inuasione alterius. ⁊ hoc homicidium ꝓprie dicit voluntarium in lege ꝓhibitum ⁊ acriter puniēdum: vñ dicit Sco. in iiij. di. xv. q̄ si de homicidis alicubi non esset statuta lex talionis: tunc pro satisfactione nullus sibi mortem inferre debet: quia nullus debet esse homicida sui sine precepto dei: expedit tñ sibi vt exponat vitā suā in iusta causa

vtpote contra ĩmicos ecclie:scz hereticos vel alios infideles:ordinãdo laborẽ ꝛ pecuniã suã in sanctificationẽ illi⁹ quẽ occidit:vt sic cui nõ ꝓt in corpalib⁹ bonis sanctificat i spũalibus ꝙ si nec tãtã restitutionẽ facere velit ñ põt oĩno a restitutiõe eẽ immunis:sicut ꝯdam fatui putãt leuiter absoluẽtes homicidas nec oĩdentes eis restitutionẽ eẽ necessariã q̃si facili⁹ trãsire possit homicida q̃ vt ita dicã casticida vel homicida ꝙ sine restitutiõe nõ absoluent. Si ꝙ ꝓdictus casus non occurrerit aut illũ acceptare noluerit:dz fz Sco.ꝛ Geral.ordinare totũ vitã suã in oratiõe et pnia ad illi⁹ vtilitatẽ quẽ occidit:vt sic facere valeat spũalẽ restitutionẽ equalentẽ vtiq; abstulit.sic eẽ põt equalẽa in talib⁹. ¶ Tertio ꝺq; fm Sco.ꝛ Geral. Si interfectus alios sustentabat vt filios parẽtes aut alios p̃ p̃nãs aut paupes tenet interfector ad tantam restitutionẽ quãtã illis abstulit p interfectionem occisi. Ratio horum oĩm est:qz damnũ passo facienda est restitutio:ꝛ generaliter vbicunq; non potest fieri restitutio neq; in damnu neq; in equalẽ:restitui põt p recompensationẽ fiendam arbitrio boni viri:fm Ruch. Tho.ꝛ Hugo. ¶ Deniq; q̃ri põt quid de dñis terrarum qui muntãt vel excecãt homines propter lepores cervos cuniculos ꝛ huiusmodi q̃ capiunt cõtra eorum voluntatem Rñdet Alten.in summa.lib.v.ti.xxix.q. graviter peccant nec sunt excusandi a mortali si faciunt libidine vindicte vel amore talium aialium aut libidine venãdi aialia q̃ nullius hois sunt:aut si ꝓpter vnicum actũ ħ faciunt cum nõ debeãt ita seuere procedere nisi ꝯ consueros ad talia:ꝛ si eo inuito aliquem occiderent homicidij crimen incurrerent. Secũdo ꝓncipaliter põt inferri ꝓmo damnũ corporale.s.ipso corpore aburendo in adulterio ꝛ stupro in q̃b⁹ latet multiplex iniuria. Nam fm Tho.scõa scõe.q.clxij. Stuprum importat illicitã virginum defloratiõnem sub cura parentum existentiũ q̃ lz cõsentire videat tñ non modicam iniuriã patit ex ħ ꝙ nulla pactione coniugali ꝓcedente a legitimo matrimonio consequendo ꝓpedit. Scõo ad maximam diffamiam deducit. Tertio in via meretricãdi ponit:a qua ne signaculum virginitatis amitteret trahebatur:ꝛ sic execrabiliter damnificat. Similiter fit iniuria pri qui de eius custodia sollicitudinem gessit:vnde multi parẽtes pon⁹ eligerẽt amissionem nõ modicam substãtie q̃ talem cõfusionẽ filie. Hinc ꝓfulit Eccĩ.xlij.sup filiã luxuriosã confirma custodiãme qñ faciat te i opprobriũ venire inimicis. De hac materia vide plen⁹ superius in ꝓmo fmõe de ꝓcepto: Nõ mechaberis:quõ scz corrupto obligat ad restitutionẽ Sitr in adulterio multiplex resultat iniuria. Primo nãq; fit in maximũ opprobriũ viri:q̃ pon⁹ sustineret se exheredari. Scõo ẽ in opprobriũ parẽtũ ꝛ amicorũ suorũ. Terno est in maximũ opprobriũ ipius mulieris. Quarto ẽ ꝯ bonũ plis vtriusq; scz:adulteri ꝛ adultere ꝛ sic tantã iniriã accumulat vndicq; ꝙ vix facere posset recõpẽsationẽ restitutiõis digne qz testante Eccĩ.c.xxvj. Nõ est digna ponderatio conmẽtis anime. Sed qz de hac materia multa ꝓsequenda restant in eo loco vbi agetur de raptoribus:ideo ꝓnunc gra breuitatis supsedeo. Ad laudem dei.

¶ Causã dãni rep̃ dans alteri.qñ tenetur ad restitutionẽ ꝛ qñ nõ.ex lata culpa leui leuissima:casu fortuito ꝛ ex mora. Ser. v

On furtum facies.Exo.ex.

n Visis de diuersis dãnificatiõib⁹ q̃ respiciũt psonã videndũ ẽ ó bis q̃ respiciũt terrenã substãtiã. ¶ Pro q̃ sciendum ꝙ dãnificãtes ħ ꝓprie dicũt alteri dãnũ inferentes lz sibi nihil auferẽtes. Ó qdẽ ꝓncipaliter fit dupliciter. Prio dãnũ actualiter inferendo p se vel familiã aut suos.in eo ꝙ actualiter alt possidebat. Scõo in eo ꝙ alter ꝓprialiter vl potẽtialiter possidebat. Quãtũ igit ad primũ q̃ri põt vtrũ illa regula turꝫ sp est vera. Qui occasionẽ vl causam dãni dat:dãnum dedisse videtur.qz si f.c:tũc semp hmõi obligaretur ad restitutionẽ. Ó videt satis grauiter:cum valde multiꝫ modis occasio dãni pt dari p̃sertim i damno p casũ. Ad ħ dicendũ ꝙ si ꝺs in damno p casũ fortuitũ oĩm diligẽtiam adhibuit ad precauendum:ita ꝙ nihil omisit de contingentib⁹:nunc nõ tenet ad restitutionem:vt.ff.ad.Lacquil.Lqui occidit.§. in hac:ꝛ .Lq foueas:ꝛ extra de iniuꝛ.ꝛ dam. dato.c.fi.vbi ó. Sane lz ꝙ occasionez dãni dat damnũ videt dedisse.scẽ ẽ tñ illo dicẽdũ ꝙ vt non occideret de ꝓtigẽtib⁹ nihil omisit. Exempli gra. Si putator arboꝫ ante casum tempestiue clamauit ꝙ transiens

bꝫ possit p̄cauere periculū: tūc nō tenet licꝫ al
ter opprimat: verūtn̄ in aliq̄bꝫ casibꝫ dans dā
ni cām etiā p̄ter voluntatē tenet ad restitutio
nē. Primo tenet de culpa q̄.s. culpa q̄nq̄ p̄ce
dit casuꝫ: vt cū q̄s fodit cisternā in via cōmu
ni vel loco publico: vel aperit: ⁊ sic apertā di
misit: ac bos in ea cecidit: ⁊ tūc tenet ad resti
tutionē: vt extra de iniur. ⁊ dam. da. c. ij. secus
aūt si fodit in loco secreto: vt dic̄ gl. ⁊ idē est d̄
puero posito in lecto ⁊ oppresso q̄ tūc oppri
mens ⁊ ponēs reus est. Est etiā culpa cū q̄s
ascendit equū quē ꝓpter suā impotentiā vel
imperitiā retinere vl̄ regere nō valet: ⁊ ideo
tenet si quēpiā equus ledat: qd̄ verū est si vt
dicit extra de homici. c. significasti: ascensor sci
ebat equi vitiū ⁊ equū bucca. i. ore durū: ⁊ sic
sciret se nō sufficere ad eius retentionē q̄ tūc
est in culpa: ⁊ idē est si cognouit suā iperitiā:
secus tn̄ si ascensor eius i culpa nō erat: vtpo
te q̄ equus talē duritiā ⁊ impetū nunq̄ ostē
debat: vel ascensor illā duritiā penitus ignora
bat: vnde casum de puero sic oppresso: extra
de homi. c. dilectus filius. Preterea cū regula
iur. sit li. vj. nō est siue culpa q̄ rei q̄ ad eū nō p
tinet se imiscet: ideo ꝓut etiā glo. ponit in exē
plo: clericus iaciens lapidē aut secus viā sa
gittans: tenet de dāno dato: vt li. di. c. clerico
⁊ in monacho chirurgico: vt ptꝫ extra de ho
mi. c. tua: ⁊ sile iudiciū est in opere illicito q̄ te
net de culpa. Q̄nq̄ vero casuꝫ cōtomitatur
vt si medicus vel chirurgicus secuerit impe
rite aliquem. ff. ad. l. aquil. l. qua actione. §. si.
Q̄nq̄ vero culpa sequit factū vt in medico
vel chirurgico q̄n bene secuit vlcus ꝑ postea
circa curā negligens fuit: ⁊ hec tria probant
extra de eta. ⁊ qua. or. c. ad aures: ⁊ de homic.
c. tua nos. Q̄nq̄ tn̄ de culpa non agit: q̄ cul
pa vnius cū culpa alterius cōpensatur: hinc
imputat illi qui se tōderi patit in loco piculo
so vbi de cōsuetudine cū pila ludebat: vnde
nō tenetur tonsor ⁊ forte nec ꝑcussor: nisi data
opa illū percusserit qui radebat: veruntn̄ q̄n
ex vna parte dolus cōmittit ⁊ ex altera parte
culpa dep̄hendit tunc dolus culpe p̄ponde
rat. Secūdo tenet hō de culpabili negligen
tia. puta si dānū dedit ex eo q̄ ignē non cohi
buit: ne ad domū alioꝝ vagaretur: tūc eni ꝑm
Inno. extra de homici. in. c. sicut dignū: tenet
ad restitutionē: vt. ff. ad. l. acquil. l. si fuus ser
uum. §. si arbustū: tunc in foro penitentiali nō
videtur: q̄ ad emendā damni teneat: sed tn̄
est illi iniungenda penitentia de negligentia
non de damno satisfaciendo: ar. xv. q. j. inebr
auerunt: lex eni ciuilis q̄ intendit circa ꝯser
uationē patrimonioꝝ: cōstituit q̄ etiā ad resti
tutionē damni talis obligaret: credendū ta
men est q̄ si talis aliquo modo per ignē inten
deret dare damnū: q̄ etiā tunc in foro pnie vl̄
cōscientie damnaret ad restitutionē: ⁊ idem
dico si etiam non intenderet sed in eo lata cul
pa erat vt ignem proijciendo in domū plenā
stipula: multomagis tenetur iudex vel officia
lis negligens: quia ꝑm Joh. de platea. C. de
canone largitionaliū titulo: li. x. in lege: prece
pit: negligens punire criminosos eadem pe
na puniri debet: q̄ iudex qui repertū non vin
dicat facinus tegere vt conscius criminnosa
festinat: imo debet esse sollicitus ⁊ velle certi
orari an officiales sibi subditi bene vel male
gerāt officiū: ⁊ si male tūc melius ꝓuidere de
bet: alias de negligentia punit: vt. ff. de offi.
consul. ⁊ lega. in. l. obseruare. §. proficisci: ⁊ in
l. j. C. ad. l. iuliaꝫ repertū. Tertio tenet homo
de imperitia ⁊ ignorantia: nā ignorātia plerū
q̄ asscribitur culpe. p̄sertim in his q̄ quis sci
re tenet ꝑm exigentiā accepti officij vel artifi
cij: alioquin nimis p̄sumptuosum est se talibꝫ
immiscere. Qd̄ aūt asscribitur culpe: patet in
sti. de obli. que ex quasi de li. nas. in prin. ⁊ hoc
primo in iudice: qui si tulerit imprudentia sua
sentententiā iniquā: ꝑm monaldū tenet in soli
dum. C. de pena iudi. que male iudicat l. vlti.
Secundo in notario: Tertio in aduocatis.
Quarto in medicis. Quinto in artificibus d̄
quibus om̄ibus videbitur infra in locis suis.
¶ Quarto quis maxime tenet de dolo ex in
dustria q̄ illud est simpliciter voluntarium
nec recipit aliquā excusationē. Quinto tenet
etiā quis de mora: nā si qui sunt in mora tra
dendi res quas dare tenent: tūc si pereūt sunt
ad restitutionē obligati: vt in reg. iur. li. vj. v
bi dicit mora sua cuilibet est nociua: ꝯcordat
. ff. de reg. iur. l. in cōdemnatione. §. vnicuiq̄:
vnde in dicto. c. mora: glo ponit exemplū: de
eo qui est in mora soluendi decimas quia suo
piculo pereunt etiā si casu fortuito pereant: ⁊
idem est de cōmodatario vel depositario: qui
fuit in mora reddendi rem sibi cōmodatā vl̄
depositam: ⁊ idem est de fure qui semper est
in mora. Circa regulam hanc tn̄ notandum
est ꝑm glo in dicto. c. mora: q̄ ad hoc q̄ aliq̄s
dicatur morosus: requiritur q̄ sciat se debe
re ⁊ scire debeat: ⁊ q̄ interpellatus fuerit a iu
re vel ab homie: ⁊ q̄ habuerit possibilitatem

dandi: vt. ff. de re. cre. quem te. ⁊ tunc tenetur mozosus de casu fortuito etiam si eo dē modo fuisset res apud dominū peritura ſm Accur suū: q; fortassis dñs rei vendidisset ⁊ apud alium periſſet: ⁊ hoc tenet Bern. Dicit etiam notanter moza sua: q; si se paratū exhibuit ad reddendū sed alter recipere noluit: tūc excusatur de moza. Vñ gener aliter si debito: primo fuit in moza soluendi ⁊ postea creditoz in moza recipiendi vel ecōuerso: tunc vltima moza nocet: vt. ff. ō vſuf. l. debitoz. ¶ Ad maiozē tū euidentiā sciendū: q ſm doctoꝛes dolus est infidiosa machinatio: vt si cōmodatarius furri pi sibi facit cōmodatū. Lata culpa est nō intelligere vel scire qđ oēs intelligūt vel sciunt vt si cōmodatarius dimiserit rem cōmodatā in platea ⁊ ablata fuit: ⁊ ipse dicat q nō credebat q acciperet. Leuis culpa est negligētia: vt si cōmodatarius posuit rem cōmodatā in camera sua ⁊ ostio apto relicto recessit. Leuissima culpa est q̄ pōt aliquo mō p̄euideri: vt si cōmodatarius rem in arcba reposuit sed non firmauit: q si fecisset fur si furripuisset. Casus fortuitus est qui nullo mō p̄uideri potuit vel resisti: sicut incendiū ruina naufragiū ⁊ similia ¶ Quibus p̄missis queri pōt ad quid mutuo cōtrahentes teneant. Ad hoc rñdet Joh. de platea: insti. q. mo. re. ℈. obli. ℈. j. q si p̄tractus celebꝛat gr̄a damni tantū: vt cōmodatarius depositarius etiā de casu fortuito: vt no. insti. e. ti. Vñ quinq; sunt ſm Jo. de platea q̄ faciūt depositarium ad restitutionē teneri: sez cōuentio. i. pactū: dolus: culpa: moza: ⁊ oblatio: vt no. ff. depositi. l. j. ℈. sepe. Si vero cōtractus celebꝛat gratia recipientis tantū: vt in cōmodato: tunc tenet de dolo ⁊ omni culpa sez lata leui leuissima: verum tū vt notat glo. in dicto ℈. j. insti. quibus mo. re. cōtra obli. q̄nq; tenetur cōmodatarius tantū de dolo ⁊ lata culpa: puta si quis cōmodauit vꝛozi alterius vt ornatoꝛ ad eā duceret: vt. ff. cōmodati. l. si vt certo. ℈. nūc videndū: ⁊ ℈. interdū. Quandoq; vero etiā de culpa leui: vt si cōmodo tibi ephebum vt comites ami et inuitent ad cenā. ff. cōmodati. l. in rebus. ℈. hoc ita. Q̄nq; vero de leuissima ⁊ hoc in cōmuni vſu cōmodandi. Q̄nq; etiam de casu: vt si culpa p̄cedit. i. culpa sua accidit: hec glo. Vnde licꝛ quis re sua male vti posset: cuz in ea sit moderatoꝛ ⁊ arbiter: in deposito tamen determinatū est q debet adhibere diligentissima custodia que culpam leuissimā excludat ⁊ ideo maioꝛ diligentia adhibenda est in alienis q̄ in suis: quia in suis culpa culpanda est in alienis punienda: vnde nec furtum inter casus fortuitos computat quia resisti potuit ⁊ p̄caueri: ⁊ ideo non excusat cōmodatarium vt insti. qui. mo. re. ꝓtra obli. ℈. fi. nisi fiat a p̄sona domestica: de qua non suspicabat: vt notat Cynus. C. depositi. li. j. ff. de fur. l. cum q. ℈. idem scripsit. Similiter incendiū non computat cōmodatoꝛio inter casus fortuitos si incipit a domo sua quia sine culpa mhabitantis um non oꝛitur incendiū. ff. de offi. p̄fec. vigil. lum. l. nam salutem nisi forte fulgure choꝛus scante causaretur incendium. Si proinde fit contractus gratia vtriusq; : vt in locatione ⁊ conductione: tunc tenet de dolo ⁊ culpa lata ⁊ leui: vt. ff. cōmodati. in. l. si vt certo. ℈. q. Sume exemplum in creditoꝛe pignoꝛis qui tenet de dolo ⁊ culpa lata ⁊ leui: quia contractus celebꝛatur gratia vtriusq; : vt dicit textus insti. qui. mo. re. contra. obli. in. ℈. fi. ⁊ ideo nō tenetur de leuissima culpa: nec de casu fortuito nisi fuerit in culpa. Si deniq; in cōtractu trāsferatur dominū vt est in mutuo: tunc recipiens tenetur de dolo ⁊ culpa lata leui leuissima ac etiam de casu fortuito: vt insti. qui. mo. re: contra. obli. ℈. j. ¶ Ceterum si quis heres vendit rem depositam vel cōmodatam quā tamen ignoꝛabat depositā vel cōmodatam ſm glo: in. c. cum quis: de regu. iuſ. li. vj. talis excusat: quia cum in ius succedit alterius: iustam ignorantie causam censetur habere: ⁊ ideo non tenetur ad restitutionem rei sed ad exhibitionem eius: vt. ff. eo. l. j. in fi. ⁊. l. ij. Pozro si quis rem cōmodatam ad certum vſum suuz: vertit ad alium vſum vel vtitur vltra cōcessum: aut eā alteri cōmodat: furtū cōmittit nisi credat dominū permissurū ⁊ erat iusta causa credendi: q si per alterū amittitur tunc vltra concedens ad restitutionē indiuincre tenetur qualitere q̄q; res fuerit perdita vel deterioꝛata. Similiter depositarius vtens re depposita furtuz cōmittit: si ne vtatur illi p̄hibitu fuit: aliqs secus si dominū permissurum putauit: q si res deterioꝛ redditur reddita non videtur. ¶ De hinc queri potest quid de his qui dāt damnū aliꝫ cum suis animalibus. Ad hoc dicendū q duplex est actio qua tenet dominus animalis damnū dantis: prima dicit lex aquilia: de qua habet insti. de. l. aquilia: ⁊. ff. eo. ti. ⁊ hac lege tenetur dominus animalis damnū dāt

ris qñ culpa sua aut negligētia animalis dā-
nū dedit. puta si dño instigāte equū ipse dolo
re cōcitatus recalcitrauit vel damnū dedit:
aut si q̄drupes oneratus plus iusto damnū
dedit: vel si aīal suū in segetē alteri⁹ misit: vl
si sciebat bouē suū cornupetā ab heri ⁊ nudi
ustertius: aut scit aīal suū ferā bestiā vt canez
⁊ sil'es. Ar. extra de iniur. ⁊ dam. da. c. si bos.
c. si leserit. c. si culpa tua. vñ generalit' nō dz
aliq̄s tenere verrē: aprū: canē: vrsū: leonē: pā
therā vel aliud aīal q̄dcūq̄ q̄d nocere possit
fm Host. ti. de paupie. §. qñ vir. ⁊ notādū. ⁊
hec colligūt' ex glo. ⁊ dictis doctoꝝ: in. c. fi. ex
tra de iniur. ⁊ dam. da. Q̄d si bestia fuerit fe-
ra vl' a domino suo puocata tūc dādo illud
animal ꝓ noxa non liberatur domiu⁹ eius:
sed tenet' ad totius damni estimationem. q̄z
hmōi animalia nō debēt teneri sine magna
diligentia ⁊ custodia: nec etiam in publico d̄
bent poni vbi scilicet est publicum iter: alias
em̄ dñs tenet' in duplum: vt instit. si quadru
pes. §. interdicimus. ⁊. §. fi. Et fm Johā. de
pla. cōdemnantur in expensis curationis et
operarum amissarū ⁊ amittendarū: inquātū
iudici equum videbitur. Alia vero ē actio q̄
vocat' de paupie: de qua habetur. ff. si q̄dru.
pau. fe. dicatur. ⁊ hac. l. tenet' dñs aīalis dam
num dantis: quando scz quadrupes sine cul-
pa dñi damnum dedit: puta quādo dānum
dedit ꝯtra naturam ⁊ cōsuetudinē sui gene-
ris: lz sua consuetudo talis sit conuicta forte
ꝑ irritationem alterius: puta si sit equus cal-
citrans contra cōsuetudinem suam aut bos
cornupeta: ⁊ tunc liberatur dñs dās animal
damnificans ꝓ noxa lz damnuz excedat qua
drupedis estimationem. Et ex his cōcludi
possunt ifinita ꝑticularia damna: quomodo
scz quis ad eorum restitutionem obligatur:
quia si ex naturali ferocitate bestie vel ex pra
na consuetudine nota domino suo vel ex ali
qua prouocatione aut inductiōe ex ꝑte dñi
possidentis damnum infertur: tunc tenet'. l.
aquilia. Si autem casu repentino vel cul-
pa damnū passi sūt tūc tenet'. l. que vocatur
de pauperie ¶ Denicq̄ queri potest de incē
diario qui dedit occasionem efficacē incēdij
quo lesit domum vel agrum alterius vtrum
teneat' ad restitutionez. Ad hoc rñdet Mo
naldus q̄ tenet' ad totum damnū: ⁊ si volun
tarie ignem apposuit ⁊ debitam dilgentiam
nō adhibuit tenet' in quadruplum: ⁊ fm le-
gem qui dolo ⁊ malicia ignē apposuit: igne
cremandus est aut capite puniendus: vt. ff
de incendio. Pro quo sciendum q̄ ille ꝓprie
d̄r incēdiarius fm Raymūdū: q̄ aucte ꝓpria
incendit ciuitatem villam mansum segetem
vel aliam rem alienam malo studio siue pro
odio siue pro vindicta actu iussu consilio vel
auxilio: ⁊ talis ē excōicādus nec absoluēdus
nisi satisfecerit: ⁊ si mortuus fuerit carere dz
ecclīastica sepultura: ei⁹ pnia erit vt in hiero
solymis aut in hispania in seruitio dei ꝑ an-
num integrū ꝑmaneat. Si ꝟo ep̄us h̄ laxaue
rit damnū restituat ⁊ ꝑ annū ab officio ep̄ali
abstineat. hec habent' xxiij. q. vlt'. c. pessimaz.
Si tñ haberet loci ꝯsuetudo q̄ incēdiarij lo
coꝝ secularium etiam eēnt excōicati ipso iure
sentētianda est: q̄z cōsuetudo est optima int'
pres legū extra de ꝯsue. c. cū dilectus. secus si
cōsuetudo nō appareat. vnde fm Guil. tales
habēt' excōicati in theuthonia rōe ꝯsuetudi-
nis quā papa scit ⁊ tolerat: lz fm rei veritatē
sola cōsuetudo absq̄ snia vel ꝯstitutiōe nō ex
cōicat: q̄d si faceret iussu eius q̄ hz potestatē
indicendi bellū ⁊ iustam causam ꝑtenderet:
non iudicaretur incendiarius. Et dicit' notā
ter malo studio: quia si quis casu vel negli-
gentia hoc faceret non iudicaretur incēdia-
rius. Etiam dicitur alienam: q̄z si propriam
domū vel segetem incenderet: lz abutēdo re
sua peccaret: tñ non teneretur pena incendi-
arij nisi dolo malo hoc faceret: scilz vt simul
aliena bona incenderet scdm Ray. ⁊ alios:
Predicti vero incendiarij postq̄ fuerint ex
communicati ⁊ ꝑ ecclīaz denūciati: nihilomi-
nus absolui possunt a suis episcopis. nisi pa-
pe fuerit reseruatū. Porro incēdiarij ecclīaꝝ
⁊ locorum religiosorū vel eoꝝ qui sūt in spa-
cio priuilegiato: sunt ipso iure excōicati: vt
extra de sen. excō. in. c. tua nos. ⁊. ca. ꝯquestis
q̄d etiā intelligūt veꝝ si ecclīe nō sunt ꝯsecra
te fm Hosti. Jo. an. ⁊ Hein. boyc. extra d̄ cō
se. eccli. vel al. c. vl. ⁊ ibi etiam dicūt q̄ eodez
ꝑuilegio gaudet ecclīa non consecrata: graui
us tñ pecaat qui cōsecratā violat sicut ex q̄li
tate ꝑsone maior iniuria extimatur: eodem
ti. cum illorum: fm eos. Postq̄ vero sunt de
nunciati excommunicati in ecclīa solū ꝑ pa
pam sunt absoluendi. vt in dicto. c. tua nos.
⁊ cōquesti. nisi in mortis articulo. ⁊ dicit Jo.
an. eo. ti. c. tua nos: q̄ legati pape non possunt
absoluere tales: extra de offi. le. c. q̄ transflati
onem. ⁊ in glo. vbi recitat ea que non potest
facere legatus. Ad laudem dei.

¶ De restitutiõe dampni illati in edificãdo plãtãdo seminãdo: & de rei vi tualiter possesse pamno restituẽdo.

Sermo vi

On furtum facies Exo. xx.

Prosequẽdo de dãnificanõe rex q̃ actualiṫ inferṫ in bis q̃ actualiṫ aliṫ possidebat ¶ Queri põt si de domo aliquid appẽsum decidũ vel effusũ fuerit qõ alteri nocuit. vtrũ teneaṫ iurato ad restitutionem. Ad h̃ rñdet Specu. in tit. de iurijs. ℌ. seq̃ṫ. ℌ. q̃d si de domo: q̃ talis teneṫ ad dãnũ & allegat diuersa iura: & h̃ ẽ verũ siue dãnificauerit in psona vl̃ reb: nec solũ teneṫ si dãnũ intulit in ꝓpria psona sz etiã si factũ fuit a sua familia: vt vxor: filius. seruus. ancillis: vt tenet. p. q̃ pso. no. acq. ob. in. pn. vbi ó hac materia plenius tractaṫ: & dicẽ q̃ si dãnũ datũ ẽ i psona trãseũ tis appẽdẽs vl̃ effũdens: teneṫ ad ipẽsas in curatiõe factas & ad salaria medicorũ & ad opas q̃bꝰ lesus caruit & caritur⁹ ẽ: q̃ó facit cel ligendũ ẽ nisi factũ eẽ tpe nocturno q̃n rõna bilit credi poterat nullũ ꝓterire. ¶ Scõdo q̃ ri põt q̃d de bis q̃ edificãt in solo ꝓprio tñ cũ dãno vicini: puta q̃ ꝓcidit venas putei vicini: q̃ trãseũt p domũ edificãs: vl̃ altus tollit edificiũ & obfuscat luminibꝰ domum vicini. Ad h̃ rñdet glo. i. reg. mñ. li. vj. Locupletari nõ dz alios cũ alteri⁹ iuria vl̃ iactura Quid cũ facio aliq̃d in fũdo meo ex q̃ alij noceo in suo: vt puta ꝓiuito trabẽ in alienũ pietẽ vl̃ facio feneſtrã in alienũ pietẽ: ℌ nullo mõ lz. sz ad restitutionem cõpellor: & allegat diuersa iura. Si ꝓ nõ immitto nec op⁹ facio i alieno: sz in meo: tunc si dolo ℌ facio vt alteri noceam phibeor: & ad restitutionem obligor: sin aũt ꝓ eo solum ꝓposito vt mihi ꝓfit lz p illud alteri noceo: tunc non phibeor. vt. ff. de aq̃ pluu. ar. l. j. ℌ. denicq̃: nam edificiũ vsq; ad celum eleuare põt. C. de. seruit. l. alt⁹: vbi ór: alt⁹ q̃dem tollere edificia si dom⁹ fuit utem non debeat dñs ei⁹ minime phibebit: ꝓcor: glo. in. c. cũ ecclia. vulterana: extra de electõne. in. ℌ. iniuria. z: & de quẽte & vsupallũ. in. c. nisi specialis: q̃ dicit q̃ ds põt sibi ꝓpriꝰ cosulere & vtiure suo cum alteri⁹ damno: verũtamẽ q̃n quis sibi non prodest & alteri nocet non ó bet tunc audiri. ff. de. rei. vẽdi. l. i fũdo. ¶ Terno q̃ri põt si quis edificat i alieno solo ó sua materia: an dñs soli teneaṫ ad restitutionẽ edificiũ: vel si edificat in ꝓprio solo de aliena materia an teneaṫ ad restitutionem materie Ad h̃ rñdet Jo. de platea: in tit. de rerũ diuisione. ℌ. cum in suo. p tertiũ & glo. ibi q̃ i ꝓmo casu dom⁹ & edificium efficit ei⁹ cui⁹ ẽ solũ: ℌ dñium materie pdidit edificãs. nõ dirupto edificio nõ põt sibi materia vẽdicare: sz si edificãs ẽ in possessiõe edificij: & dñs soli petit solũ vl̃ solũ & edificiũ: tũc si edificãs fuit contra male fidei nullã hz exceptionẽ nec remedium ad aliq̃d sibi retinẽdũ: q̃z ẽ in culpa sciẽs edificãdo in alieno solo. Si ꝓ fuit contra bonefidei: sibi ꝓfuit ope rerũ ꝓ exceptione doli: vt nõ teneaṫ restituere edificium nisi dñs soluat pciũ materie: & mercedẽ artificij Si dentiq̃ fuit a ꝓncipio bonefidei sz tpe edificij malefidei: tunc eligit q̃dã media via. vt dicit glo. in tit. de rerũ diuisi. ℌ. ex diuersis: scz q̃ posset edificiũ tollere sine dispendio domini soli. vt. l. Julianus scribit. ℌ. si in alienũ. ff. de rei ven. In scõdo vero casu similiter dominus & edificium efficit ei⁹ cui⁹ ẽ solũ q̃z edificium cedit solo: non tñ efficit dñs materie sz tigno: cum ꝑ remanet dñs q̃ prius erat: q̃ tñ non põt vendicare sibi materiam in edificio positam: etiã si edificãs vellet tignũ ad se pertinentem eximere & sibi restituere: & hoc ideo ne edificium deformetur ruina: vt dicto. ℌ. cum in suo: sed edificans teneṫ ei ad extimationem tigni: vt. ff. de tig. iniũct. l. j. Si tamẽ hoc fecit scienter & mala fide: tenetur furti: ñ tamen tenetur eximere sed extimationem ꝓstare quantum dñs tigni iuraueri & sumit hic tignum ꝓ omni materia ex qua fit edificium. ¶ Quarto queri potest si quis plãtat plantam suam in alieno solo vel alienam in ꝓprio solo qualiter fiet restitutio. Ad hoc respondet Joha. de platea: in tit. de re. diui. ℌ. cum in suo: q̃ siue quis planter in solo suo plantã alienam siue plantam suam in alieno: planta efficit domini soli postq̃ egit radices non ante: & ideo non teneṫ ad restitutionem arboris sed ad eius extimationem. ¶ Preterea si arbor in confinio campi mei radices agit communiter in fundo meo & tuo communis efficitur: si solum in tuo tuus: si solum in meo meus efficitur q̃z arbor intelligit illuc esse in cuius fundo egit radices et de cuius fundo aluit arbor. Sõ si queriṫ vtrum auctoritate ꝓpria possim incidere radices quas arbor egit in fundo meo vel etiam ramos eius pendentes supra domum meam;

Ad hoc dicendum q cū auctoritate iudicis possū incidere alīs nō: vt. ff. arbor furti cesas rū. l. si plures. §. penū nisi pmo tibi denunciē vt tollas z ē cōsiliū vt de hac denūciatiōe fiat instrumētū. vt negligēte possim remouere z auctoritate ppria incidere: nō solū qō super curru domū meā sz etiā a stirpe z mecum ligna portare nemine phibēte: vt. ff. de arbor. bo cedē. l. j. §. si arbor. Sitr z edificatū in alieno qō p ēdet sup meū nullo iure seruitutz tollere possum auctoritate ppria nisi pceden te pdicta denūciatiōe. ff. de dam. infec. l. q. cō claue. z. ff. ad. l. acquil. l. quēadmodū. §. si. pte crū. Sitr oē semē qō in alieno agro vl ppio semiat: postq coaluit ceduī solo. Si m̄ semi nauī in agro tuo bona fide semē meū: si sum in possessiōe possū ope retentionis mihi cōsu lere vt nō pmittā te tollere nisi soluas pcū z impēsas: vt instituī. de rerū diuisiōe. §. q rōe.

¶ Scōo pncipaliť q̄s actualiť p se suos vel famulā damnū inferť. in eo q alter ꝓualiter vel potentialiter possidebat. Ad cui⁹ euidentiam pmo queri pōt: vtrū q̄s impediēs alīū ne ꝓsequat bñficium qō alīs cōsecuť⁹ fuisset teneať ad restitutionem: q̄ regula iuris est: qui occasionem damni dat damnū dedisse vi deť. Et sm phm. iij. phicoꝝ. qō modicum ō est q̄si nihil deesse videť. Ad h̄ rñdet Tho. sc̄da sc̄de. q. lxij. q aliq̄s impedire pōt alīū ne habeat pbēdam multiplicitť. Vno mō iuste puta si intendens bonorē dei vel vtilitatem ecclie procuret q deť alicui psone dignior: z tūc nullo mō tenetur ad restitutionē vl ad aliquam recōpensationē faciendā: immo me retur coz̄ deo q̄rens que sūt iesu chr̄i. Alio mō iniuste. puta si intēdebat eius nocumentum quē impediuit ꝓter odiū vel vindictaz aut aliquid hmōi: z tūc si impedit ne pbēda detur digno: cōsulens q nō deť ante q̄ sit firmatum qō ei deť: tenetť q̄dā ad aliquā recō pensationem pensatis cōditiōib⁹ psonarū et negocij sm arbitrium sapientis nō tamen te netur ad equale: q̄ ille nondū fuerat adeptꝰ z poterat multipliciter impediri. teneť tamē ad omne interesse. Si ſo iā firmatū erat q alicui daretť pbenda: q̄ dignꝰ ē z aliꝰ ꝓter causā indebitā pcurat qō reuocetť idē ē ac si iā habitū ei auferret: z ideo tenetť ad restitutio nē eccl̄ie tm sm suā facultatē. Porro si talis in dignꝰ erat de q̄ firmatū vl necdū firmatū fu it q ei daretť tūc lz impediens ex iniuidia ne ꝑse quat grauiter peccat ꝓter malā intentionē: nō tamē tenetť ad aliquā restitutionē. Si ſo hoc fecit alio cōsulēdi ꝓprie vtilitatē: nō tenetť ad aliquā restitutionem sm Rich. m. iij. dist. xv. si saltem pcurauit illud p se p viā licitam z honestam: p̄sertim si ipe dignus fuerit: nam sicut dicit. ff. de regu. iuſ. nemo damnum facit nisi qui id facit qō facere nō h̄z. iste ei ius h̄z pcurandi sibi bñficiū seruatis circūstātijs iustis z honestis. Cōcoꝝ. ibidē Sco. sic̄ a siti si p̄cido venas infundo in eo p q̄s deriuaba tur a q̄ ad alteri⁹ pteū sine fraude: intēdēs cōsulere vtilitati mee: nō teneoꝝ ad restitutio nem: q̄ tunc nō iniuste dānifico ꝓmū eo q ius habeā faciēdi vtilitatē meā in fūdo meo. Denicꝫ p regula tenendum est: q si quis dignus consulens vtilitati ꝓprie facit auferri indigno beneficium: qō iam firmatum erat sibi dari: vtsic acquiratur sibi ꝓpsi: non obligať alteri ad restitutionem: cui⁹ ratio est sm aliquos. q̄ multorum⁹ teneť ei quem sic impe dimus nisi sibi beneficium traderet q̄ si eidem absq falsi criminis impositiōe faceret iā da cū auferri p eum p quē sm iura canonica z diuina sibi ponit auferri: sicut p papam vel per alios q̄ sup hoc habēt potestatē: ius em̄ illud est ꝓprius spūale z commune z a supio ris potestate dependens q̄. sit coꝝpale z resti tuibile atq ꝓximum possidentis. ¶ Scōo q̄ ri potest: quid si alicui cui restatoꝝ dare vl le gare vult bona sua impedio legare vel dare nunquid est hoc teneoꝝ aliquid restituere de fraudato. Ad h̄ dicendū: q si hoc feci solū ip tentione consulendi ꝓprie vtilitati vel etiam alteri⁹ cui magis ꝓpetebat legato sm rectā rōnem ꝓter aliquā circūstātiā rōnabilem iu dicio ꝓbi viri vel alīs p viā licitā z bones stam, pcurauit: tunc nō teneoꝝ ad restitutionez Si ſo ñ appareat cā rōnabilis cur vno sup ꝓsso q̄s alterū ꝓmouit nec q̄ ad ius heredi tarie successionis: nec q̄ ad aie salutē ipius le gantis: sed ex aliq̄ affectu inordinato amoꝝ rācoꝝ is sibi: tunc teneť ad recōpensationē: q̄ legantem ꝓuauit commodo spirituali et alium eū legasset cōmodo coꝝpali: z hoc po tissime locum habet dū restatoꝝ laboraꝝ i ex tremis: nec habet plenum vsum rōnis. Vnō dicit Sco. in. iij. dist. xv. q non mere liberaliter donat qui ex ignorantia donat: z exempli ficat primo de morte ꝓpinquo. cum sez est extra sensum vel rationis vsum z cum ope z malicia alicuius cōdit testamentum quod coram deo nullum robur obtinet: similit q̄

ex aliq̃li coactiõe dõarv p̃ces z p̃cũ molestiã fugiat. Rõ horũ est: qz ignorantia z aliq̃lis coactio excludit simpliciter voluntarium hec Sco. ¶ Tertio q̃ri põ. q̃d de eo q̃ dãni ficat aliũ in eo de q̃ sperabat alter lucrũ fumurũ: vtpote qz destruit vel deteriozauit agrũ seminatũ. s. semina fodiendo vl̃ p venationẽ vl̃ p aialia sua aliosq̃ diuersos nodos destruendo. Ad h̃ rñdet Tho. vbi. s. q aliquẽ dãnificãs impediẽdo ne adipiscat qõ erat in via habẽdi: talis nõ obligat recõpensare tale dãnũ ex eq̃: qz nimis ẽ aliq̃d habere i ꝓpte vl̃ potẽtia q̃ habere actu: q̃ a ũte ẽ in via adipiscendi aliquid hz illud solum fm virtutẽ vel potẽtiã sicut in hoc casu patet. z ideo si restitueretur ei vt haberet hoc in actu restitueret ei quod est ablatũ nõ simplic̃ sz multiplicatũ quod non est de necessitate restitutiõis: tenet tamẽ aliquam restitutionẽ facere fm conditionem pso nar̃ z negociorũ iudicio discreto: quod quidã tarant dicẽtes: q ad tantũ obligatur damnificans quãtũ ꝓtunc valuisset si futuram messem vendidisset. id est quãtum fructus agri in illo dubio potuissent vendi: hoc etiam sentit Alex. lon. z. Tho. ¶ Quarto q̃ri põ: quid de eo q̃ damnificat alium impediẽdo eius laborẽ lucratiuum iniuste. Ad h̃ rñdet Bernardi. de religiõe christiana post alios doctores: q ex quo talis tã erat actualiter ad huiusmodi lucra exequẽda dedicatus instructus z p̃paratus: tenetur damnificans ad ea que p hec probabiliter lucratus fuisset exempli gratia: impediẽs alium ne posset exequi artem mechanicã qua imbutus est z cõsuetus lucrari panem suum: ex eo q nõ facit sibi solutionem statuto tpe: cũ tamẽ alter non sit ꝓtunc potens ad soluendum: item rusticum violẽter detinẽs ne suas opas exequat: quia forte metu vel verecundia aut importunitate sua quodammodo cogit eũ esse in seruitio suo: similiter impediens piscatorem vel aucupem a captione piscũ siue auiũ q̃ sunt cõis iuris nisi ratione ripe vl̃ terre q̃ sunt specialium dñorũ vel cõmunitatũ z in similibꝫ tenet impediẽs ad restitutionem damni dati cui⁹ rõ est: quia in talibus auferẽ ꝓpri⁹ vsus q̃ erat vtiq̃ sui iuris auferetur etiam eius fructus in eorum vsu casualiter z q̃si semialiter cõtẽtus impediunt enã ab his q̃ eis cõpetunt de communi iure de quo videbit̃ inferius vbi agetur de inuentis: z hui⁹ sentẽtie est Geral. obdon. ¶ Quito queri potest: q̃d de his qui ꝓtrahunt solutionem vltra terminum ꝓfixũ vel nullũ habentes terminũ differunt de die in diez. Ad h̃ rñdet Bernardi. vbi. s. post alios doctores: q tenẽs mutuũ vl̃ aliud debitũ vltra legitimũ temp⁹ a creditore liberaliter concessũ: tenet ad totũ interesse dãni extũc creditori ꝓpter h̃ ꝓuenies: qõ verũ est si potẽs erat ad soluẽdũ: nõ rñ tenet ad totũ lucrũ qõ extũc illi ꝓbabiliter ꝓueniisset si eã habuisset sed debet ei suberabi tantũ quãtum dubieras pditionũ in mercationib⁹ vel emptionibus conting entiũ rõnabiliter est pẽsanda z pitorum iudicio ꝓbabiliter estimãda. Si tamẽ debitor absq̃ omni culpa sua fieret impotẽs ad soluendum: tũc nõ obligaret ad restitutionem inquãtũ tpe obligationis ꝓbabiliter se credebat futurum potentẽ ad soluẽdum. Si vero temerarie credebat tũc nõ excusat de impotẽtia: verũtamẽ maximam irrogat iniuriam qui mercedẽ laborũ p̃sertim pauperum iniuriose detinẽt z trã dei contra se grauissime ꝓuocant z vindictam: sed multi modernis tpibus inueniuntur sine lege q̃ debita soluere nolunt licz valeant: z facunt discurrere paupes vicinos seu alienigenas: quod vtiq̃ execrabilis rapina iudicat. Hismodi cum z hi rapinã dicunt cõmittere qui supfluas diuitias detinent scientes z videntes pauperes nec eis in extrema necessitate subueniũt: immo vicunt homicide: vt patet xxxvj. di. c. pasce fame morientem: q̃ si non pauisti occidisti: qz tũc min⁹ peccatum esset hõi auferre quã indigenti denegare. Quid igitur crimis erit pauperib⁹ laboratoribꝫ denegare quod suũ ẽ vtiq̃ extremũ malũ: z iõ dicit vnum de q̃nq̃ue peccatis dei vindictam acclamantib⁹: vt patet Deut. xxiij. z in c. Jacobi. v. Et sunt hec quatuor: oppressio vidue: fratricidium: vitium contra naturã. z mercedis laborum detentio: inter omnes tamẽ maximum damnum pat̃ q restamẽti sui infidelem executorẽ relinquẽs: pillus negligentiam in igne purgatorij relinquit: de quo vide in quinto sermone quarti p̃cepti supius. ¶ Sexto queri põt: si q̃s fraudauit alium re sua cum plus fm cõmune fori valet siue sit frumentum. vinũ. oleũ vel qõcũq̃ aliud: cum tamẽ tenebatur illi reddere debito tempore: vtrum reddens sibi eandem rem numero vl̃ specie quãdo minus valet fm commune fori teneat ad vlteriorem restitutionem. Ad hoc respondet Ala. q talis debitor positiꝫ factus

est in mora soluendi nō satisfacit sufficienter nisi lucrū tēporis in quo plus valuit post morā pariter apponat: qz non solum dānificauit eū in tanto sed in maiori p̄cio: qd tunc p illa repoterat haberi fm cōmunem foꝝ nisi debito: sine fraude ⁊ omni culpa tūc fuisset impotens ad absoluendū vsqꝫ ad tēpus solutiōis. ¶ Septimo queri pōt: vtꝝ iustū habens bellū satisfacere teneat damna q̄ fecit aduersarijs suis p incendia fracturas vel incisiones arboꝝ vel vinearū. Ad qd rñdet Bern. vbi s. q talis non tenet de illis damnis q̄ intulit bona fide a quibꝫ cōmode nō potuit abstinere fm industriā ⁊ cōsuetudinē pugnantiū bona fide. Si qua ꝑ̄o grassandi aio ⁊ malitiose intulit: cū alias sibi cōmode cōsulere posset tenet: ⁊ cōputabunt illa dāna cū dānis sibi ⁊ suis datis ab hostibꝫ vsqꝫ ad q̄ꝫtitates cōcurrētes: ⁊ qd supexcrescit tenet restituere. Ad la.

¶ Qualiter ad restitutionē tenent raptores ꝑsonarū ⁊ rerum: item predones ⁊ pirate ac de represalijs quō licite sunt. ¶ Sermo vij.

On furtum facies. Exo. xx.

n Secundo p̄ncipaliter aliena rapiētes obligant ad restitutionem siue sint raptores p̄dones pirate vel hmōi. Pro quo sciendū: q rapientiū p̄ncipaliter quatuor sunt genera: primi sunt raptores mulierū: ⁊ dicit proprie raptus: secundi sunt raptores rerū: ⁊ dicit proprie rapina: tertij dicunt p̄dones: ⁊ quarti pirate. ¶ Quantū igit ad primū sciendū: q raptor personaꝝ proprie dicit qui puellā violenter rapit vt eā imperpetuū teneat: vel etiā qui abusum puelle violenter rapit: vt ptz. xxxvj. q. j. §. ex hac. qz raptor ꝓprie dicit qui per violentiā rapit aliquā rem vel vsum rei: licet largo mō raptor vocat qui puellā cōsentientē cōtra voluntatē parentū abducit: ⁊ sic a raptore dicit raptus: preterea raptus etiā cōmittitur in viduis ⁊ corruptis ac sanctimonialibꝫ: vt patz. xxxvj. q. j. in diuersis capitulis. ¶ Hic primo queri pōt: vtrū ad restitutionē obligat qui attemptat pudicitiā mulieris interpellando de luxuria ⁊ blando sermone ꝑsuadendo diuersis ꝓmissis. Ad hoc rñdet. Jo. de pla. insti. de iniur. §. iniuria. ꝑ. sine cuius. q tales tenent ei actione iniuriarū ⁊ etiā eius viro si virū habet: quia pudicitiā illius corrūpere temptauit: similiter mulierez frequenter insequens quocunqꝫ vadit: tenet eidē actione iniuriarū: qz propter assiduā eiꝰ frequentiā ⁊ assecutionē infert illi multā infamiā: vt dicto. §. iniuria. secus aūt si nō frequēter sed aliquando gratia solatij ⁊ ludi honesti. Si vero aliqua esset induta veste meretricali: aut etiā diffamata cōuersatione meretricali: tunc eā appellans ⁊ insectans non tenet illi actione iniuriarū fm leges: que ad maius malū euitandū permittūt turpitudinē meretricij: grauiter tñ peccaui ⁊ tenent in iudicio anime. ¶ Secundo queri pōt: vtrū defiorās virginē tenet ad restitutionē scz eā ducendo vel dotando. Rñdet Hosti. in ti. de matrimonio: q vbi causa decipiendi ⁊ tantum carnalem copulā extorquendi cōsensit in aliquā: si deceptor vult agere verā penitētiā: necesse hz illā sine fictione ducere in vxorem: qd si fieri non pōt: debet illi dare virū cōuenientē vel aliter satisfacere fm Ray. in. c. j. ⁊ ij. de adulterijs. Concor. Alex. de hales in. ij. parte summe in tractatu de stupro. ⁊ addit Jo. de pla. insti. de publi. iudi. §. itē lex iulia. dicens: equaliter puniat stuprū de iure canico: dic q mulier non punit sed stuprās virginē cogit aut eā dotare ⁊ in vxorem recipere si ipsa ⁊ pater eius velint: alias si nolint cogit eā dotare iuxta ipsius stupratoris facultatē: ⁊ puelle dignitatē: habita etia cōsideratione q̄ tum plus rōne defloratiōis datura est alteri viro: q si stuprator eam in vxorē recipere noluerit: tūc a iudice verberibus castigatus ꝓut visum ei fuerit ⁊ excōicatus in monasteriū detrudat actur⁹ penitentiā: hec habentur extra de adul. c. j. ⁊ ij: vide de his plenius in sexto p̄cepto in fi. primi sermonis: ad qualem igitur putas restitutionē obligatum alterius vxorem polluentez Preterea licet hec sit pena legis veteris: tamen fm Sco: in. iiij. dist. xv. quādo lex humana concordat cum lege veteri tunc est seruanda. ¶ Tertio queri pōt: quid ergo meret qui p violentiā rapit virginē vel aliā mulierē aut abusum earū. Ad hoc rñdet Fran. de platea q tales absolui nō possunt nisi eā parentibus restituant: ⁊ vltra hoc fm leges cū omnibus fautoribus suis puniri debent amputatione capitis: ⁊ eorum substantia rapte est applicāda si ingenuā rapuerunt: si aūt ancillā vel libertā: substantiā nō admittūt sed decapitant: ⁊ hoc siue rapta fuerit virgo: vidua vel monialis: vt insti. de publi. iudi. §. si aūt per vim

raptus: imo in moniali nõ solũ punit raptus sed etiã attemptatio: vt. l. si quis nõ dicã rapere. C. de epis. ⁊ cle. ⁊ allegatur illa lex. xxxvj. q. ij. vbi dicitur: si quis nõ dicam rapere sed attẽptare tantũ matrimonij iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit capitali pena feriatur. secus aũt si fuerit meretrix que raperetur: q̃ tunc rapiens non punit hac lege vi. ff. de fur. l. verũ. ⁊ hoc ideo q̃ coitus cum meretrice remanet impunitus ſm leges. ff. d̃ adul. l. si vxor. §. sed ⁊ in ea. nisi talis meretrix fuerit nupta. C. de adul. l. que adulterium vel diuerterit a viro animo meretricandi: vt e. ti. l. si mulier. verũtamen p̃dicta pena locũ non habet in rapiente propriã vxorẽ: cum ei detur interdictũ de vxore exhibenda. l. fi. C. d̃ lib. exhi. nisi religionẽ intrauerit ante carnalẽ copulã qd̃ potest: vt patet extra de cõuer. cõiug. in. c. ex publico. q̃uis nõ possit inuito viro post carnalẽ copulã: vt extra de rap. in. c. cũ causa. Veruntamen hec pena locũ habet in rapiente sponsam propriã de iure ciuili: lz secus sit de iure canonico in spõsa volente: q̃ nõ dicitur raptor ꝓprie qui habet mulieris assensum vt dicto. c. cũ causa: secus si cõsensum nõ habuit: etiã non põt mulier rapta de iure ciuili nubere raptori: alioq̃n priuat bonis raptoris a lege sibi applicatis: nec possunt parentes eius cõsentire: alias incurrũt penã deportationis si ꝯsentiãt: vt in aut. de rap. mulieribus. §. illo. de iure tñ canonico qd̃ pro sua benignitatẽ p̃ualet rapta raptori nubere põt vt dicto. c. cũ causa. ⁊ compellit eam dotare: vt. xxxvj. q. ij. c. tria. ſm canones etiã tales leuius puniunt in foro iudiciali: q̃ raptor efficitur seruus rapte nisi se velit redimere. vt xxxvj q. j. c. de raptoribus. Secũdo raptor debz excõicari cum suis fautoribus: vt ibidẽ q. ij. c. j. ⁊. iiij. põt aũt rapta cõtrahere cũ raptore si velit: vt extra de rap. c. accedens: licet ſm antiquos canones ⁊ etia leges non poterat: vt dicit ibidẽ glo. ¶ Quantũ aũt ad scd̃m principale sciendũ: q̃ raptor rerũ ꝓprie dicit qui per violẽtiã rapit bona seu res alienas: ⁊ tũc ab eo dicit rapina. Ad cuius euidentiã primo queri põt: vtrum rapina sit grauius pctm̃ q̃ furtũ: p̃sertim q̃ verecundia est timor de turpi actu vt dicit in. iij. Ethi. sed magis verecũdant homines de furto q̃ de rapina. Ad h̃ rñdet Tho. scd̃a ꝛc. q. lxvj. q̃ rapina ⁊ furtuz habent rõnem peccati ꝓpter inuolũtariũ: qd̃ est ex parte eius cui aliquid auferit. ita tamen q̃ in furto est inuoluntariũ per ignorantiã: in rapina p violentiã: magis est aũt inuoluntarium aliq̃d p violentiã q̃ p ignorantiã: q̃ violencia directius opponit volũtati q̃ ignorantia: ⁊ ideo rapina grauius peccatũ est q̃ furtum. Est ⁊ alia ratio: q̃ per rapinã non soluz infert damnũ in rebus sed etiã vergit in quãgam ignominiã seu iniuriã persone cui infert violentia. sed q̃ homines sensibilibꝫ inherentes magis gloriant de virtute exteriori q̃ manifestat in rapina q̃ de virtute interiori q̃ tollitur per pctm̃ ideo minus verecundant de rapina q̃ de furto. Et sciendũ q̃ omnis raptor est fur sed non econuerso: q̃ nullus improbior fur q̃ qui vi rapit alioꝝ bona: vt notat Goff. ⁊ sic videt q̃ violentia adauget peccatũ furti ⁊ facit rapinam: vñ ⁊ iura canonica pro eodẽ reputant rem alterius vel etiã debitũ non soluere cũ potest: seu iniuste detinere ⁊ rem alienã violenter rapere: q̃ vtrobiq̃ fit violentia iniuste: ⁊ qui rem alterius vel debitũ dare noluerit: res alienas inuadit. xvj. q. j. c. decime ⁊ extra de resti. spol. sup verbo: iniuste detinere: sic notat glo. ¶ Secundo queri põt que sit pena raptoris rerũ. Ad hoc dicendũ: q̃ pena raptoris est ſm leges: q̃ si agat cõtra eum infra annũ ciuiliter: punit in quadruplũ: cõputata scz ipa re. post annũ vero in simplũ: vt. ff. de vi. bo. rap. l. j. ⁊. ij. sed ad istam penã solũ tenet postq̃ cõdẽnatus est nõ ante ⁊ sic intelligit illud Exodi. xxij. Si quis furatus fuerit ouez aut bouẽ: aut occiderit vl' vendiderit quinq̃ boues pro vno boue: ⁊ quatuor oues pro vna oue restituet: q̃ illa lex est determinatiua pene per iudicẽ infligende: vt dicit Tho. scd̃a scd̃e. q. lxij. q̃ si agit contra eũ criminaliter tunc ꝓpter vim sine armis punit in terna parte bonoꝝ suoꝝ ⁊ fit infamis. ff. d̃ iud. priua. l. j. Rñ. ⁊. l. fi. Si vero cũ armis punit deportatione scz q̃ deportabat in insulã ⁊ perdebat oĩa bona: vt insti. pub. iud. itez lex iulia de vi. nunc aũt vt cõmunite raptores puniunt pena moris: sicut latrones ⁊ nocturni agroꝝ populatores: ſm vero canonos excõicantur non solũ a suo ep̃o sed etiã ab illo in cuius ep̃atu rapinã faciũt: vt extra d̃ rap. c. j. ⁊ vj. q. iiij. c. placuit. Insup extra e. ti. c. sup eo. ponit triplex pena ſm triplicẽ differentiã raptoꝝ. Nã quidã raptores sunt qui p̃seuerant in cõtumacia nõ satisfaciendi vsq̃ ad mortẽ inclusiue: ⁊ illis ibidẽ denegat sepultura ecclĩastica sacr̃ta eucharistie ⁊ extreme vnctionis ⁊ peni

sentia: ḋdã ꝓo in tota vita ꝑseuerant in cõtumacia nec restituũt ꝛ facultatẽ ꝓ tũc habẽt ꝛ vsq; ad mortẽ ercluſiue differũt: in morte ꝓo penitẽ ꝛ vnde restituãt nõ habẽt: si hmõi pniam petierit dabit ei: ſilr ꝛ viaticũ. ꝛ tñ illi denegabit ecclaſtica ſepultura: qꝫ ſtatutũ ẽ ad aliox terrorẽ. Vñ ꝑſbyteri ꝛ clerici nec eorũ ſepulturis debẽt intereſſe nec ab eis elemoſynas accipere. nec etiã ab eis ḋ illi⁹ rapine pncipes inuẽ fuerint: qꝫ ꝫfecerint ab officio ꝛ beneficio deponi debẽt. Quidã dentq; differunt petere ꝛ ſatiſfacere vsq; ad mortẽ in extremis ñ poſiti pnie remediũ humiliter poſtulant ꝛ debitam reſtitutionem vel reſtituendi ſecuritatem ꝓſtant per ſe vel p heredes: talibus autem nec penitẽa nec ecclaſtica ſacramẽta nec etiam ſepultura ẽ denegãda. Hec oĩa patent in dicto. c. ſup eo. vnde ꝛ heredes compellendi ſunt ſatiſfacere quãtum habent de bonis eox quibus ſuccedunt veruntamen de raptoribus occultis nõ debz talis rigor ſeruari: vt eo. n. c. in lris. ¶ Quantum autem ad tertiũ pncipale ſciendũ q; prẽdo dicit̃ quicunq; alios iniuſte prædat. Et poſſumus ꝺ̃ctum ad preſens ponere quattuor genera pdonum. Nam ꝓmo dicunt pdones qui viatores expoliant de rebus inter quos etiam cõnumeraũ latrones ꝛ nocturni agrorum populatores: nam latro dicitur qui inſidiatur hoĩbꝫ in publicis ſtratis: nocturnus ꝓo populator agrorum dicit̃ ḋ de nocte vaſtat agros vel incendit ꝛ hos ſm leges impune licet interficere: vt. C. quando li. vnicuq; .l.ſ.ꝛ.ij. nec etiã gaudẽt immunitate ſi confugerint ad eccleſiam: vt patz extra de imu. eccle: c. inter alia. veruntamen peſſimũ genꝰ latronũ eſt genꝰ receptox. Hinc pari pena puniuntur vt latrones: qz ſunt eis lautare nõ poſſunt ff. de recepto. l.ſ.ꝛ.ij. Secundo dicũtur prædones iſti milites vel ſoldani qui acciꝑiunt ꝛ rollunt a populariꝫ vltra ſtipendia ſibi conſtituta: vt patet. xxij. q.ſ. capꝫ. militare non eſt delictum. vbi ſubdit: ꝓterea quadã ꝓuidentia militãbus ſunt ſtipendia conſtituta: ne dum ſumptus querit̃ pdo graſſet. hinc milites cum interrogarẽt Johannẽ dicentes: quid faciemus nos: ait illis: neminez cõcutiatis neq; calumniam faciatis ſed eſtote contenti ſtipendijs vr̃is. Tertio dicunt pdones ipſi plati qui vt peturationem impendant legato vel ſimiles expenſas faciant: pl⁹ extorquent a ſubditis quam ſoluunt: ꝛ tales obligantur ad faciendam reſtitutionem hiis a quibus plus receperũt: ꝛ ſup hoc tanquã de cogent̃ elargiri pauperibꝫ: vt ptz extra ỏ emu. eccle: c. qz plerisq;. Quarto dicũt pdones iſti iudices vel officiales indebite pecunias acciꝑtes: vt. C: ad. l. iul. repetũdarũ ꝛ ỏ vltio poſtea lat⁹ videbit. Denicq; ſm Ray. eadẽ ẽ pena pdonis ꝛ raptoꝛ; exceptis bis q̃ dicta ſunt de latrone ꝛ nocturno agroꝝ populatore: cũ vtq; raptor dicit̃ ꝑ: vt pdo ꝛnneat ſub raptore: ſicut ſpes ſub genere: ꝛ iõ ꝺ̃s par ſatisfactionis coinq̃nat ꝛ equat: etiã pena ſimilis comitet: vt. xv. q. iij. c. ſane ḋctꝺ̃s. ¶ Quãtũ denicq; quartũ pncipale ſciẽdũ ẽ: q; pirate ſunt latrones vel raptores in mari ḋ ſpoliãt ꝛ inſidiãtur pegrinis ꝛ mercatoribꝫ vel naufragijs: ḋ ſm Hoſt. excõicant̃ ab ore ſũmi pontificis ter in anno: ſz ꝺ̃intelligẽdum ni ſi talia fuerint naufragia que piraticã tyrannidẽ exerceãt: vel niſi ſint inimici nomini chriſtiano: vel alicui pncipi ḋ auctoritatem hz mouẽdi bellum ex cã iuſta in cui⁹ nomie hec faciunt. C. de furt. in auten. nauigia. vnde extra de rapt: dicitur. c. excõicationi ſubdantur qui romanos aut alios chriſtianos ꝓ negociatiõe aut aliqs honeſtis cauſis nauigio vectos aut capere aut rebus ſuis ſpoliare ꝓſumunt. Illi etiam qui chriſtianos naufragium paneres damnata cupiditate ſpoliant rebus ſuis: niſi ablata reddiderint excõicationi ſe nouerint ſubiacere: glo: ꝛ ſic ḋ contra faciunt ſunt ipſo iure excõicati: ꝛ tenent infra annum in q̃druplũ. C. de furt. l. in eum. hoc eſt ſm leges ſi petantur infra annum ad reſtituendum q̃druplum: ſed poſt in ſimplum: vt in dicta. l. in. eum. Vnde generaliter quicquid accipitur de naufragio ſiue de ipa naui ſiue de litore ſiue ỏ mari reſtituendum. eſt. ff. e. l. ſi ḋs ex naufragio: alꝫ nulla cõſuetudine ſtatuto vl̃ pcepto excuſat ḋs qz dereliabile furtũ cõmittit. ff. de. acquire. do. l. q̃ rõne. in fi. ꝛ dicta. l. in. eum. ꝛ iõ ſm Guil. nõ excuſant dñi terraꝝ ḋ cõponũt cuz nauis aliq̃ ab eis recepto ꝙ eos ſecuros faciũt: ꝙ ſi naufragũ paterent nihil ab eis reciperẽt vl̃ recipi mitterẽt: cũ alꝫ hec ipa gratis facere deberẽt: veritũ ꝑ ſeruãda eſt cõſuetudo laudabilis in quibuſdã locis decernẽs ꝙ quicunq; acciꝑit aliq̃d de ipſo mari debet habere certam ꝛ moderatã portionẽ illi⁹: qz talis cõſtitutio ſit i fauorem naufragoꝝ ad hoc vt homines magis ipſas reſperquirere ſtudeãt ꝛ de laboze ſuo ꝓmiantur. ¶ Ad ma

sorem aūt omniū p̄dictorū euidentiā sciendū q̄ rep̄salie dicuntur qñ aliquis oriundus de vna terra spoliat̄ vel damnificat̄ ab alio oriundo ab alia terra: vel etiam qñ debitū ei nō soluitur tūc dat̄ spoliato potestas: q̄ satisfaciat sibi ꝯ quēlibet de illa terra: vñ est ille spoliator vel debitor. Vñ intelligendū ē fieri rep̄salias tā q̄ ad p̄sonas q̄ q̄ ad res. De q̄ q̄ri p̄t an rep̄salie sūt licite in foro ciuili ⁊ aīe: p̄sertim cū d̄r li. vj. de iniurijs ⁊ dam. da. c. ⁊ si pignorationes q̄s vulgaris elocutio rep̄salias nominat in q̄bꝫ alius p̄ alio p̄grauat̄ tanq̄ graues legibus ⁊ equitati naturali contrarie ciuili sunt constitutione p̄hibite ⁊c̄. nec enim licere videt̄ quod est cōtrariū iuri naturali. Ad hoc rñdet Bartho. de saxo ferrato i tractatu de rep̄salijs: q̄ oēs doctores in istā declināt sn̄iam: q̄ si ad illū hominē gentem vel ppl̄m q̄ iusticiā facere ⁊ debitū reddere neglexerit haberi pōt recursus vel regressus tūc rep̄salie in foro ꝯsciēne nō sunt licite. Si ꝟo nō p̄t haberi regressus ad supiorē tūc sūt licite duobꝫ interueniētibꝫ. Primo q̄ assit auctoritas sui supioris: non em̄ lꝫ alicui sibi ius facere. vt xxxiij q. ij. c. secl̄ares. Scd̄o q̄ supioris auctoritas interponat̄ ex causa iusta: naꝫ ista decreta. nisi ex vera ⁊ iusta causa īterponantur sūt ipso iure nulla: vt. l. j. §. hec verba. ff. ne vis. fi. ei. Causa iusta videt̄ esse cuꝫ dominus gens vel populus requisit⁹ iusticiam facere neglexerit vel denegauerit: ⁊ tunc non grauatur alius p̄ alio: sed potius punitur rector vel ciuitas pro suis ciuibus ꝓpter negligentiam. vnde. xiij. q. ij. c. dñs noster subditur iusta bella diffiniri solent q̄ vsciscuntur iniurias: sic gens ⁊ ciuitas plectenda est que vl̄ vindicare neglexerit: quod a suis improbe factū est vel reddere quod ablatū est. Tertio pōt addi s̄m Tho. scd̄a. scd̄e. q. xl. qd̄ requirit̄ intentio recta: ⁊ h̄ in foro cōscientie: lꝫ de tali animo nihil curet̄ in foro ciuili: intentio ꝟo q̄ rep̄salie licite reddant̄ esse dꝫ ad p̄mouēdū bonū vel euitandū malū. alioq̄n non excusarent auctoritas legitima ⁊ cā iusta: quia dicit Augu. in li. contra Faustum: nocendi cupiditas: vlciscendi crudelitas: implicatus ⁊ implicabilis animus: feritas rebellando: libido dominandi: ⁊ si qua sunt similia: hec sunt que in bellis iure culpantur. Concordat etiam Io. an. in dicto. c. et si pignorationes: et addit Bartho. q̄ vltra predictas causas dominus vel ciuitas statuere pōt in terris sibi simpliciter subditis: q̄ quilibet de ciuitate villa vl̄ terra eis simpliciter subiecta pro debito alterius capi possit sicut: qñq̄ statuitur q̄ vxor p̄ viro teneatur sicut florentie statutū est q̄ pro mercatore fugiēte teneant̄ vxores ⁊ liberi: licet non sint heredes. Multi tamen sunt contra quos rep̄salie cōcedi nō possunt: Primo clerici: vt de iniu. ⁊ dam. da. cap. vnico. li. vj. Secundo scholares. C. ne fil. p̄ pa. aut̄. habita. siue iam applicauerit ad locum studij siue pegrinet̄ causa studij: ⁊ idem putāt de nūcijs ⁊ famulis eorum: vt dicta aut̄. ibi: eorum nūcij: ⁊ idē de scriptoribꝫ ⁊ similibꝫ qui necessarij sunt in studijs: idem de patre eunte ad videndum filiū in studijs: vt notat̄ ff. de iudi. l. ij. §. idem claudio. in glosa. super verbe: venerat. Tertio ambasiatores ⁊ eorum seruitores: vt. ff. de iudi. l. ij. §. legatis. Quarto euntes ad indulgentias ⁊ pegrin. vt no. glo. super dicto verbo: venerat. xxxiiij q. iij. c. si quis romipeditas. Quinto omnes qui non possunt in ius vocari. vt infans furiosus ⁊ sic de alijs: qui postponuntur in. le. ff. de in ius vocā. tales tamē ꝯ quos rōe p̄sone rep̄salie nō possunt exerceri ꝯ eorum res exerceri possunt: secus autē si rōne cause possunt exerceri rep̄salie: vt scholares: ambasiatores in rebus saltem quas secum ducūt tanq̄ necessarias ad dictaꝫ causam. Quidā tamē dicūt ⁊ securius quo ad forum cōscientie: q̄ sc̄ꝫ rep̄salie concedi non possunt nisi ꝯ delinquentes. s. magistrat⁹: officiales ⁊ consiliarios iusticiam denegātes: de sen. excō. c. romana. in fi. li. vj. Item ꝯ vniuersitatem iusticiā denegātem. ff. q̄ me. cā. l. metū. §. animaduertendum. ⁊ contra dñm ⁊ eius subditos sibi auxilium p̄bentes ad iniusticiā: de sen. ex. ca. si sentētia. li. vj. ⁊ ꝯtra p̄ncipalem debitorē ⁊ eum qui res detinet. ff. de his q̄ in frau. cre. l. aut p̄tor. §. si debitorem nec solum in reb⁹ sed etiam in p̄sonis cōcedi possūt cum iniusticiā denegantes p̄ ꝯdēnatis habeant̄: quod patꝫ qꝛ pōt eis indici bellum ⁊ eoꝝ res app̄hēdi vt dicto. c. dñs ⁊ condemnatus capi ⁊ in carcerem trudi possit. C. qui bo. ce. pos. l. j.

¶ De restitutione furti qd̄ quattuor primis modis cōmittit̄. s. auferendo hominem rem alienam: ꝓpriā vel publicam.

On furtum facies. Exo.xx.

n Tertio principaliter a liena furãtes tenenť ad restitutionẽ. Ad cuius euidentiã sciendũ: q furtum est cõtrectatio rei aliena mobilis ꝛ corporalis inuito dño animo lucrifaciendi gratia: scz rei possessionis vel vsus: sicut plenius est determinatũ in pncipio huius pcepti: ꝛ cõmittitur multis modis. Vñ quedã furta remanent in noie generali: quedã vero nomẽ speciale sortiunť: verbi gratia: furtũ rei sacre dicit sacrilegiũ: ꝛ furtũ de republica dicit peculatus: furtũ aũt bestiarũ dicitur abigeatus: ꝛ furtum hoim dicit plagium: de quibus postea videbiť. ¶ Hic ꝯ queri põt: vtrũ extrema necessitas famis vel frigoris aliquem excusare põt a furto: presertim cum dicit extra de fur. ca. si. quis propter necessitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria: vestem vel pecus pereat hebdomadas tres: si reddiderit nõ cogatur restituere. Ad hoc rñdet Tho. scõa scõe q. lxvj. q ea que sunt iuris humani nõ possunt derogare iuri naturali vel diuino. Secundũ aũt naturalem ordinẽ et diuina prouidentia instituit: res inferiores sunt ordinate ad hoc quod ex eis subueniať hominũ necessitati: ꝛ ideo per rerũ diuisionẽ ꝛ appropriationẽ et humano iure procedentẽ: nõimpediť quin hominis necessitati sit subueniendũ ex hmõi rebus: ꝛ ideo res quas aliqui superabũdanter habẽt: ex iure naturali debenť pauperũ necessitati. Vñde dicit Ambro. ꝛ habeť in decretis. xlvij. di. sicut bi. Esurientiũ est panis quẽ tu detines nudoꝝ indumentũ est qõ tu recludis: miserorũ redemptio ꝛ absolutio est pecunia quã tu in terra defodis. Sed quia multi sunt necessitatem patientes: ꝛ non põt ex eadem re omnibus subuenire: cõmittit vnicuiusq; arbitrio ppriarũ rerũ dispensatio vt ex eis subueniat necessitatẽ patientibus. Si tamen adeo sit vrgens ꝛ euidens necessitas vt manifestũ sit instante necessitate de rebus occurrentib; esse subueniendũ: puta cum imminet psone periculũ ꝛ aliter subuenire non põt: tunc licite põt aliquis ex rebus alienis sue necessitati subuenire siue manifeste siue occulte sublatis: nec hoc ꝓprie habet rõnem furti. Vñ dicit glo. sup dicto. c. si quis: q ex eo q imponit penitentie intelligit q modica fuerit necessitas: si enim magna fuisset nõ imponeret pnia: qz tali tempore sunt ea cõmunia de iure naturali: cuili vt notatur. xlvij. di. c. sicut bi. vbi sequit: ꝓpter hoc nemo dicat qõd est cõmune plusq; sufficeret sumptui ꝛ violenter obtentũ est. i. qui sumit plus q̃ sufficeret illud quasi violẽter rapit: ꝛ xlv. di. c. j. dicit ex cõcilio Carthaginẽn. q fm Hiero. aliena rapere cõmunit qui vltra necessaria sibi retinere probať. Concordat Rich. addens q nullũ ius positiuũ statuere possit q tpe necessitatis furari nõ liceret: qz tunc ipsa res aliena facta est ꝓpria iure naturali qõd fortius est positiuo: qz ĩmutabile ꝛ tollere põt positiuũ: sed no ecõuerso. Concor. Monal. qui supaddit q si necessitas nõ est magna: tũc restituere debet ꝛ agere pniam de furto. vt co. titu. c. si quis in glo. vbi dicit vlterius: qz in extrema necessitate se defendẽdi cũ aliter se tueri nõ posset põt alĩ occidere: vt ĩ cle. j. de homicidio: ꝛ in simili casu necessitatis multa pmissa pcedunť ꝛ specialiter vsus rerũ. ¶ Qõ si queriť cur tpe necessitatis magis licitũ sit furari vel occidere q̃ fornicari ꝓpter famis necessitatẽ. Ad hoc rñdet ibidẽ glo. q ꝓpter necessitatẽ res facta est cõis: ꝛ sic licet ea vti: sz in fornicatione non est ita: ꝛ quilibet necessitate se defendit cũ moderamine inculpate tutele alĩ non interficit. sz ille qui primus aggrediť seipm interficit. Ad clariorẽ aũt intellectũ octo differentias furantũ breui stilo pertram? Primi nanq furtũ cõmittunt hoiem auferendo: de quo habeť extra de fur. ca. qui furatus fuerit hoiem. glo. liberũ ꝛ vendiderit conuictus note morte moriať. glo Qui furatur seruũ hac pena non teneť. ff. ad. l. fal. de plag. l. vltĩ. fm canonẽ etiã hec pena nõ imponit sed illa que tangit extra de rapto. c. in archiepatu. vbi prosequit de pena fm ꝯuenientem delicti. ¶ Hic queri põt: vtrũ xpianus furtum auferens xpianos detentos a paganis vel eos liberans: teneať ad restitutionem. Ad hoc rñdet Ray. ꝛ Hostien. q si hoc facit tpe guerre tũc in nullo teneť: vt. xxiij. q. ij. c. dñs noster uber ad iesum naue vt cõstituat sibi retro: sum insidias ꝛc. si vero facit hoc tpe treuge tũc teneť xpi pagano restituere: non tñ hoiem ꝓpter periculũ anie sed estimationẽ. Similiter etiã obligať de alijs ablatis eodem tpe facere restitutionem: vt. xxij. q. j. c. noli. vbi subditur: fides etiã quando promittit etiã hosti est seruãda. Vnde in tra quẽbellũ geritur. xxij. q. iij. c. innocẽtius bi. fides primo licet infideli data pponit dummodo mandato: qua sez Josue vitra dñi mãdatum pepercit gabaonitis. Si tñ pagani cõpu

lerũt illos captiuos ad circũcisionẽ idolatriã vel aliud mortale peccatũ: tũc ipsi penitus liberi facti sunt. nec etiã tunc peccat illũ furans sed meretur. Dicitur enĩ. liiij. dist. c. nulla officia publica iudeis iniungant per q̃ eis occasio tribuat penã christianis inferre si qui vero xp̃iani ab eis iudaismo ritu sunt maculati vel etiã circũcisi: non reddito p̃cio ad libertatem et religionẽ redeant christianã et scdm Hosti. xp̃ianus iste si dum esset treuga frangeret eam: et sic erat in culpa dũ fuit captus: non põt a saraceno furari: sed tenet ad restitutionẽ nisi imineret periculũ necessitatis. Ratio est: quia talis iuste detinetur: secus aũt si iniuste detineret. ¶ Secundi vero furtũ cõmittunt rem alienã auferendo et est duplex. Nam quoddam manifestũ cũ quo scz fur deprehendit anteq̃ ad locũ destinatuz veniat. Aliud est nõ manifestũ cũ quo scz fur nõ deprehendit. ff. e. l. ij. et iij. Pena vero hmõi furti variat fm q̃ varie de ipso agit. ¶ Qd si queritur de legibus statutenibus occidi fures vtrũ sint licite. Rñdet Sco. in. iiij. di. xv. q̃ tales leges sunt iniuste: et per cõsequens occidentes eos sunt homicide. Huius ratio est: qz lex diuina prohibuit hominẽ occidi: dicens. Nõ occides: et nulli inferiori licet in lege superioris dispensare: et ergo nulla lex ꝯstituens hoiem occidi iusta est: si in illis casibꝫ statuat in quibus deus nõ excipit. Excipit aũt in multis scz in blasphemia: homicidio: adulterio et in multis alijs: non tñ inuenit excepisse in furto: sed potius voluit diuina lex furẽ puniri pecunialiter et nõ pena mortis. Concor. Landul. et etiam lex humana ciuilis scz generalis: nisi in frangente pacẽ et stratã spoliantẽ: qui etiã põt pro quinq̃ solidis suspendi: vt in. x. colla. de pace tenenda. §. si qs quinq̃ solidos: Si ergo agit contra furẽ criminaliter et ad penã criminis: tũc quidẽ nõ est suspendẽdus: vel demembrãdus sed aliter puniendus: scz vt fustietur vel exulet vel alio modo puniat ꝓut iudici videbit: qd intelligendũ est de simplici fure qui occulte et sine armis delinquit. C. e. aut. sz nouo. Si vero cũ armis vel etiã sine armis violenter aggredit in domo mari vl itinere tunc plꝰ est q̃ fur et contra eũ acrius ꝓcedit. ff. de penis. l. capitaliũ. §. grassatores. et. §. famosus. d qua pena tactũ est. s̃. vbi agit de raptore simplici sine armis. Quandoq̃ etiã tales fm leges licite absq̃ iudice occidunt: vt ptz extra d homi. c. si perfodiens. vbi dicit q̃ fur nocturnus impune potest occidi: diurnus autẽ non nisi telo se defenderit: quia iaz plus est q̃ fur: glo. armoꝝ nomine fustes et lapides intelligunt. ff. de fur. si pignore. §. furem. et ferrum et omne qd arcu manumittit. insti. de publi. iudi. §. lex. cor. vin. Si vero ciuiliter agatur cõtra eum tunc pena furti manifesti est quadruplum: nõ manifesti est duplũ: vt insti. de obli. que ex delic. nas. §. pena. que etiam pena de iure canonico licite peti potest: vt. xiiij. q. v. c. fi. in glo. vlti. nisi sit furtum domesticũ a filio patri factum vel ab vxore marito: vt. ff. de penis. l. respiciednum. §. furta domestica. et hec pena peti potest etiam post annũ: insti. de perpe. et tem. acti. §. furti. et postq̃ egit cõtra euz criminaliter potest iterũ contra eum agere ciuiliter et econuerso: vt. C. quando ciuilis actio preiudicet. l. vnica. et. ff. e. l. vlti. sed hoc tantũ in foro contentioso: nam in conscientioso sufficit restituere simplũ cum omni damno ex tali furto secuto. ¶ Tertij proinde furtũ cõmittũt rem propriã recuperãdo: de quo primo queri potest: vtrũ ille qui recuperat rem sibi subtractã furto vel violentia vel modo equipollenti furto: vel violentie teneatur ad restitutionẽ. Ad hoc respondet Alexan. de hales in tractatu de restitutionibus opinando sine p̃iudicio: q̃ cum quis furtiue vel violenter recuperat nõ quidẽ rem suam sed equiualentez et hoc incõtinenti sine interpolatione tẽporis non tenet ad restitutionẽ: nisi prius alter restituat illud quod iste abstulit: qz vim vi repellere licet incõtinenti: nisi inq̃tum id quod iste rapuit melius esset: secus tamen esset in tempore interpolato: cuius ratio est: qz multa perpetrata instante dolore remanent impunita. q̃ si cessante dolore fierent punienda essent: qd si rem propriam furto vel violentia recuperet non tenet ad restitutionem. Nec obstat q̃ nemo sibi ius facere debet cũ non sit iudex: quia hic nullũ periculũ imminet reipublice cũ sine scandalo recuperet rem sibi ablatã: nec etiã ille qui per violentiã accepit rem equiualentem tenet ad restitutionẽ: quia simpliciter nõ facit furtũ: peccat tamen ordine d̃bito p̃termisso sibi rem equiualentẽ vsurpando et si dicat q̃ contrectat rem alienã: dicendũ q̃ non vt alienã. ¶ Secũdo queri potest: vtrũ seruus mercetẽnarius vel conductitius vel alius creditor rem suã vel operis mercedem habere nõ valens: aut debita: vtpote: qz impotẽs est ad litigandũ: eo q̃ debitor est se

potentior: vel q̄ iura sua ꝓbare non p̄ōt: vel quia iudex sibi iustitiā non facere ꝛ similia: in hoc casu creditori suo subtrahens aliq̄d equivalens debitus illis aut rebus: ad restitutionem tenetur. Ad hoc rñdet Hen. de gādauo in quolibetis suis q̄ talis non peccat nec in modo recuperandi: nec in retinendo rem sibi recuperatā. Cuius ratio est: q̄z licet iniurias p̄opulsare ꝛ ad restitutionē cōpellere regulariter fieri nō debeat per singularē personā: sz per publicū iudicē q̄n per eum bono mō acquiri p̄ōt: in casu tñ q̄ hoc minime p iudicem acquiri posset: tūc singulari persone intelligit cōcessum tanq̄ ministro legis ꝛ iudicis regularis ꝛ huius sententie videt Aug. esse in epistola ad Macedoniū. ꝛ habet xiij. q. c. nō sane quicquid ab inuito sumit iniuriose auferitur. Nam plerīq̄ nec medico volūt reddere honorem suū: nec operario mercedē suā: non tñ hec que ab inuito suscipiunt per iniuriā accipiunt que postea p iniuriā non darent. Eiusdem etiā sententie videt Iuno. in. c. olim. s. extra de resti. spo. in scōa opinione in glo. que tñ sane sunt intelligenda q̄n per talē furtuā subtractionē nec sibi nec alijs imineret aliq̄d periculū diffamie vl cuiuscunq̄ mali: q̄d possibile fieri p̄ōt: dū creditor fuerit dispensator debitoris: vel dū res aliqua debitoris ad ipm per aliā viam occultā ꝛ licitā venerit: ita q̄ nulli ex hoc immineat periculū cuiuscunq̄ dispendij spūalis vel corporalis: alias eni sibi ipsi satisfacere minime p̄ōt ꝓpter quinq̄ mala que p̄tinde euenire. Primo ꝓpter periculū scandali fraterni: q̄z primo innocenti p furto posset imponi. Secundo ꝓpter periculū p̄prie diffamie qua quis fur defacili posset credi. Tertio ꝓpter periculū proprie persone vel vite: q̄z si hoc p testes efficaciter ꝓbaret: tanq̄ fur iuste puniri posset fm leges. Quarto ꝓpter periculū anime: q̄z si iurare cogeretur virū rem ablatā subtraxisset aut eū sciret qui rem illā clanculo abstulisset: de facile periurij incurrere posset ex timore: ne sz sacrū p̄ophalando periuret a iudice. Quinto ꝓpter peccūturis positum manās ab ordine diuini iuris: q̄z talis vsurpat sibi publicā potestatē q̄d facere nō licet. C. ne quis in causa ꝓpria. l. f. Propter quatuor eni iustissime p̄hibitū est ne q̄sq̄ sibi ipsi satisfaciat. Primo ne liceat vnicuiq̄ raptori vel furi dicere: ego nō rapui sed tantū mihi solui q̄d debebat mihi. Scōo ne discordie nascerent si p̄ter ordinarū iudicū superiorīs: vnusquisq̄ sibi de reb⁹ alterius satisfacere posset. Tertio q̄ vnusq̄sq̄ in soluendo sibi p̄tenū rei sibi debite: plus iusto defacili deberū estimaret. Quarto q̄ facilius estimaret minus iusto p̄ium rei a se subtracte de qua sibi ipsi satisfaceret. Verumtū cū non est spes recuperandi sua per iudicē ordinariū: nec immineat aliq̄d periculū in illa subtractione nec sibi nec alij: nec spirituale: vt fame vel culpe: nec corporale vt vite vel pene: tūc timore dei cū recta rōne p̄ōt sibi ipsi de bonis creditoris occulte satisfacere: p̄sertim cū modernis tēporibus rarissimi inueniunt fautores: promotores ꝛ defensores miserabiliū personarū: marie tñ cauere debet ne sibi vel suis heredibus ite rū fiat restitutio: ꝓterea de b̄ heredes suos informare debet ne quicq̄ recipiāt si p̄ora pellet qui obligatus fuerat aliq̄d eis dare: nō tñ hoc facere possunt tñ timetur aliq̄d periculū p̄dictoꝝ: cuius ratio est q̄ sic retineret ꝓtra se vel ꝓtra ꝓximū: ꝛ sic p̄termitteret iustitiā naturalē: eo q̄ ꝓter rem tēporalem poneret rem maiorē: sz famā: vitā vel aiam ꝛ sic peccaret. ¶ Quarti aūt furtū cōmittunt rem publicā spoliando: ꝛ vocat peculatus: vt. xxiij. q. iij. c. quid ergo: vbi subdit. Peculatus eni dicit furtū de republica. C. de cri. peculatu: sequit: ꝛ nō sic iudicat furtū rei p̄uate quō reipublice. Q̄ō si querit q̄d ergo de furātibus ꝛ in vsus ꝓpios cōuertentibus pecunias vel alias respublicas. Ad hoc dicendū q̄ vltra res puniri debent capitali pena fm leges: vt inst. de pub. iudi. §. lex iulia peculatus. Item qui miscet furtū vel rem similē auro vl argento publico. ff. ad. le. iul. pe. l. f. in fi. Similiter cōmonetarius publicus q̄ partē monete publice signat ꝓ se ꝛ sibi retinet: vt. l. sacrificiū §. qui cū. ff. eo. Officiales ergo publici tenentes sigillū florenoꝝ ꝛ imiscentes sigillo florenos nō bonos: ꝛ sic ledentes rēpublicā incidunt in peculatū: ar. dicta. l. f. ff ad. l. iul. pecu. Similiter qui dānificant rēpublicā delendo vel maculādo libū vel scripturā cōmentem mensurā agroꝝ vel viarū publicarū: vt. l. quitabulā. ff. ad. iul. pecu. Similiter qui dānificāt rempublicā se creditores fisci simulātes: ꝛ pecuniā ēptumcunq̄ p̄uatā a debitore fisci recipientes: vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. sacrilegij. §. ꝯdē capue. Similiter officia publica vendentes ꝛ dignitates: tenent ad restitutionē pecunie: licet nō illis q̄ dederunt sz pauperibus: ꝛ taliter ementes debent graviter puniri edicto le

gis iulie de ambitu.l.vnica.ff.ad.l.iul.ambitꝰ inſti.de pub.iudi.§.ſunt ꝓterea: ⁊ de ſimilibꝫ idem iudiciū habeaꝯ. Veruntꝫ qui vtiuter ⁊ iuſte reipublice deſeruiunt: ſi de pecunijs reipublice qñq; ad tempus ꝓpijs lucris deſeruirent nō peccarent: dūmodo reſpublica ꝓ hoc in nullo grauaret vel damnū pateret: vtpote qz eadem pecunia toto tpe illo alias maneret ītacta: nec alicui vſui vel vtilitati applicaret nā oēs qui nocumentū inferūt reipublice: puta monetas falſificando: in pōdere materia ⁊ forma: vel cōmunē exactionē diminute pſoluendo: vel aurū argentū ⁊ ſic de alijs ſemiplene deputando: ⁊ oēs qui in varijs mercantijs pōdera ⁊ menſuras falſificant: dicunt fures reipublce: vt.ff.de.ꝓtrahen.emp.l.j.⁊ tales fures exurunt ſm leges in aqua bulienti: vt.ff. de fal.mon.l.ij.nec talis moneta liberat ſoluēntem.ff.de pig.l.eleganter. Jn hac etiam ſorte cōputant mercatores qui ꝓueniūt inter ſe: vt merces certo pcio ſcz plus iuſto vendat: vel q̄ vnus ſolus vēdat ad magis exto: quenduz ⁊ pcipue ꝙ impetrat q̄ in ciuitate ſibi ſoli liceat vendere certas merces: nā ſi quis hmōi officiū exerceat ſm leges debet oībus bonis ſpoliari ⁊ exilio ꝑpetuo damnari. Similiter cōcedentes ⁊ admittentes puniri debent: vt. C.de monopol.l.vna: nec mirū: quia tales maxime dānificant cōitatem: ⁊ tenentur ad reſtitutionē omniū que plus iuſto pcio receperunt Deniq; deteſtabile furtū eſt tranſferre terminos p:oximi ſui: de quo dicitur Deute.xxvij. Maledictus qui trāſfert terminos proximi ſui: qō principaliter intelligit de iniuſta detentione alicuius fundi: ⁊ ſecundario de vſurpatione iniuſta rei cuiuſcūq;. Ad laudem dei.

¶De reſtitutione furti in quatuor vltimis modis: ſcz in ſacrilegijs: in inuentis: in vſu rei aliene: ⁊ occulta retentione iniuſta: licet iuſte acquiſita. ¶Sermo ix.

Non furtū facies. Exo.xx. Vi

n ſis de quatuor primis differentijs furanduū tā reliquas proſequamur.

A Quinti nanq; furtū cōmittunt per qō ſacrilegiū incurrunt: qō ipm furtū nō mediocriter aggrauat: vnde dicit Aug. ſuper Jo. ⁊ habet.xvij.q.iij.c.quid ergo: qō non ſic iudicat furtū rei priuate quō rei publice; vt ptz in ſermone ſequenti. ſequit. Quanto vehemētius eſt iudicādus ſacrilegus fur: nō vñcunq; hoc tollere hoc eſt: ſz de eccleſia: qui aliq̄d de eccleſia furat iude ꝓditori cōparat: qui ſcz erat fur ſacroꝝ loculoꝝ dñicoꝝ vt ibidem pmittit Pro quo ſciēdū q̄ ſacrilegiū eſt q̄ns quis ſacrū violat: vel auferendo ſacrū de ſacro: vel ſacrū de nō ſacro: vel non ſacrū de ſacro: vt habet.xvij.q.iij.c.ſi q̄s ꝙtumꝫ.§. ſacrilegiū: vbi ſubdit q̄ ſacrilegiū duplicē penā continet: pecuniariā ſcz ⁊ excōicationis: ⁊ ſz glo: prima eſt ꝓ damnū paſſo. ſcōa ꝓ emunitate eccleſie violate: vñ dicitur ibidē.c.ſi q̄s domū: q̄ qui monaſteria ⁊ loca deo dedicata ⁊ eccleſias infringunt ⁊ depoſita ⁊ alia q̄libet exinde abſtrahunt: damnū nouies cōponant ⁊ emunitatem tripliciter: glo.i. ꝓ emunitate tripliciter tantū det q̄ntum abſtulerunt: ⁊ velut ſacrilegi canonice ſnie ſubiūgant. Pro:ro cauſam huius duplicis pene aſſignat Tho. ſcōa.ꝫe.q.xcix. dicens: ⁊ in penis infligendis duo ſunt cōſideranda. Primo equalitas ad hoc q̄ pena ſit iuſta: vt ſcz in quo q̄s peccauit in hoc torqueatur: vt dicit Sap.xj.⁊ hoc mō cōueniens pena ſacrilegij qui ſacris iniuriaz infert excōicatio: per quā a ſacris arcet. Secūdo vtilitas: qz pene quaſi medicine quedā infligunt: vt his terrūt deſiſtāt hoīes a peccatis. Sacrilegus ergo ꝙ ſacra nō veret nō videt a peccato ſufficienter arceri p hoc q̄ ei ſacra interdicunt de quib; nō curat: ⁊ ideo ſm leges humanas adhibet capitis pena: ſm eccleſiā vero q̄ mortē non infert adhibet pena pecuniaria q̄ tū eſt varia: vt ptz. xvij.q.iij.in diuerſis capitis: que pena ſm quantitatē criminis ⁊ locoꝝ conſuetudines infligende ſunt: vnde ſacrilegiū in rebus eccleſie perpetratuz homicidiū reputat: vt ptz.xij.q.ij.c.qui abſtulerit: vbi dicit: qui chriſti pecunias ⁊ eccleſie rapit: ⁊ aufert fraudat homicida eſt: ⁊ .c.in legibus ſeculi: dicitur: q̄ in vndecuplū reſtituere debeat. ¶Sexti vero furtum cōmittunt aliena inueniendo. Hic queri poteſt: vtrū inuēta a caſu ⁊ fortuna reſtitutione ſubiaceant: cū non dimittat peccatū niſi reſtituat ablatum. Ad hoc rūdet Richar.in.iij.diſtin.xv. q̄ rerum quedā ſunt cōmunes omni iure naturali vt volucres non domeſtice ⁊ piſces maris: lapilli: gemme: margarite ⁊ alia p̄moſa in littore maris inuenta que nunq; fuerunt occupata ⁊ ſimilia: inſti.de rerum diui.§.⁊ quidē: ⁊.§. fere beſtie: ⁊ alia reperiens reſtituere non tenetur: q̄ de talibus dicitur in dicto.§.fere be-

stie: que in nullius bonis sunt naturali rōne conceduntur occupanti. Quedā ꝟo sunt vniuersitatis: vt illud quod est ciuitatis in cōi vt theatra: stadia ⁊ similia: vt insti. d̄ rerū. diui. .§. vniuersitates. Qui g̃ ea q̄ sunt cōitatis ali q̄ casu inuenerit: cōitati restituere tenet. Quedam etiā sunt ꝓpria singuloꝝ que si inuenerit tenet sil̄r restituere ꝟo dño si p̄t alioq̄n huic dicit xiij. q. v. c. si q̄d inuenisti ⁊ nō reddidisti rapuisti. ⁊ c. multi sine peccato putāt esse si alienum quod inuenerint nō reddāt ⁊ dicūt deus dedit mihi cui habeo reddere: discant hoc pctm̄ esse simile rapine si q̄s inuēta non reddat: q̄ si cui⁹ sint ignorat: tñ facere dz qd̄ pōt ad inuestigandum cui⁹ sint: dz em̄ facere p̄conizari in loco vbi inuenerit ⁊ in locis circūiacētib: q̄ si verꝫ dñm circūstantijs debitis ꝓbatū inuenerit: eidē sine difficultate restituat quia vt dicitur. ff. de furt. l. sal. §. qui alienum quid iacens causa lucrefaciendi sustulit furti astrigitur siue scit cuius sit siue ignorat: ⁊ hoc rationabiliter: quoniam ex quo scit eam non esse suam presupponere debet eā de iure ad aliuꝫ ꝑtinere. Si vero nō potest inuenire cuius sint habita sufficienti inquisitione. tunc illi restituet cui incumbit cura d̄ republica: qd̄ verum ē si presumit eum tam fidelem: quod aut ad veruꝫ dominū reuocabit aut ꝑ amitētis anima pauperibus vtiliter dispensabit alioquin personaliter hoc faciet consilio discreti ⁊ timorati confessoris: vel si ipse inuentor tenuis est in substantia cum consilio huiusmodi confessoris sibi retineat ⁊ ꝑ illius salute dominum exoret. ¶ Ad maiorem autē horum euidentiam sciendum scd̄m Johannem de pla. insti. de re. diui. §. singulorum: q̄ fere: bestie. volucres ⁊ etiam pisces in fluminibus publicis: vt ē renus: mosa: quia in nullius bonis sunt: ideo naturali rōne concedūt occupanti: ⁊ ideo dicit q̄ licitum est ingredi fundū alienum cā aucupandi ⁊ venandi dūmodo tñ domino fundi dānū non inferat: qd̄ si dominus fundi preuidet anteq̄ ingrediaris: ab ingressu te prohibere potest: ⁊ si postea ingrediaris teneberis iniuriarū: verūtamen si non obstante prohibitione illuc ingrediaris ad aucupandum vel venandum qd̄ capies tuum efficitur nec tibi potest auferri per dominum fundi: vt tenet glosa. ff. de acqui. re. do. l. iij. insti. de re diui. §. apiuꝫ. ⁊ hoc de animalib: capiēdis. Preterea dicit Henricus boyc: extra de consuetud. q̄ si fuerit cōsuetudo q̄ fera bestia vel auis statim postq̄ si laqueata fuerit taliter q̄ expedire se nō possit domino laquei acquiratur nō illi qui de laqueo primo eam cepit vel q̄ primo percutienti non primo apprehendenti acquiratur talis consuetudo bene valeret: cum possit eē rationabilis ⁊ causa rationabili fundata: sed licet ad vitandas rixas que inter occupare volentes suscitare solent: arg. ff. de vsufru. .§. arboribus. § equissimum: ⁊ de treu. ⁊ pa. c. j. ⁊. ij: Si ꝟo in inquisitione talium rerum non sit certa consuetudo tunc in talibus nō potest acquiri dominiuꝫ vl̄ possessio sine corporali apprehensione: vt insti de re. diui. §. fere igitur bestie. Fallit tamen in casu vbi fera bestia se expedire non possit: quia tunc eā acquiro quo ad dominium vel possessionem nedum cum eam app̄hendo: sed etiā cū app̄hendēdi potestateꝫ habeo ꝑ oculorū inspectionem ⁊ affectionē app̄hēdēdi ac possidēdi. ar. ff. de acq. pos. l. j. §. si iusserim: ⁊ de acqui. re. do. le. in laqueum in fi. vbi hoc notat Bern. ⁊ Accur. licet Azo. ⁊ Joh. ibi dicant q̄ statim cum incidit in laqueum talit̄ q̄ diu luctando se expedire nō posset eā acquiro: sꝫ Hein. boyc. credit q̄ male dicunt. Nam etiā si a remotis oculis eam taliter illaqueatam inspicio: mihi nō acquiritur. quia multa possunt accidere q̄ eam non capiam: vt institu. de re. diui. §. illud. Secundum accipitur in dicta. l. in laqueum: in fi. ¶ Deinde queri potest quid si apes vel volucres sint super arborem alicuius ⁊ nidi earū an licet vnicuiq̄ tollere. Ad hoc respondet textus in dicto. §. apium: q̄ apium ⁊ volucrum natura fera est: ⁊ ideo licet apes vel aues ⁊ earum nidi consistant sup arborem tuā. nō tamen sunt tui donec eas ceperis: et ideo post interim alius eas occupare ac apes ⁊ fauos mellis ibi factos ⁊ aues nidificantes ibidem acq̄rit sibi: nec tenetur tibi furti nec alia actione: vt dicto. §. apium. ⁊. ff. de furt. l. si apes. tenet tamen tibi iniuriarum si anteq̄ intraret campū tuum vel ascēderet arborē tuā ꝓhibuisti: vt dicto. §. apium. ꝟ. plane: qd̄ tñ capit post prohibitionem suū efficit vt supra dictū est. Et nota q̄ examen apum volans ex alueo tuo: durat tuum quādiu non aufugerit aspectum tuum nec eius persecutio est difficilis: vt dicto. §. apium: in hoc tamen multum attenditur consuetudo vt dicit glosa. in dicto. §. apium. super verbo examen. Et ex

bis ꝛc ludit ꝙ exame alueū tuū exies ⁊ arborē tuā ingredies tuū remanet ⁊ occupās est ⁊ furtū cōmitteret. ¶ Deinde q̄r pōt: q̄d de aialib⁹ naturaliter feris ſz accidentaliter factis mansuetis vt pauones: colūbe: apes: cerui q̄ habēt cōſuetudinē eūdi ⁊ redeūdi. Ad h̄ rñdet Jo. de pla. inſti. de re. diui. in. §. pauonū: q tādiu ſunt occupantis ⁊ poſſidentis: q̄m diu detinēt animum ⁊ ꝛſuetudinē reuertēdi: poſtea ꝙ fuit occupās: ⁊ tō cū ꝛſuetudo inducat ex duplici actu vt notat glo. in. l. de q̄bus ff. de legi. ⁊ C. de epiſ. au. l. iij. videtur. q ſi iſta aialia nō reuertant duab⁹ hor⁹ vel die cō ſueta: q depoſuerūt animū ⁊ ꝛſuetudinē reuertendi: ſic poſtea fuit occupātis. Et cōtra ꝙ dicit. vbi. §. gallinar: de aialib⁹ naturaliter mansuetis ⁊ domeſticis: vt gallinis. q. ſ. quā rumcūq aſpectum poſſidentis dñi effugiant ⁊ alio ſe transferāt: manent tamē ipſius poſſidentis ⁊ non acquirunt appetēdendi: ſz apprehendens ea cā lucri vel ouā vel pennas cōmittit furtum ⁊ accuſari poteſt furti: vt dicto §. gallinarum: ⁊. ff. de acqui. re. do. l. naturaliter. §. pauonum ⁊. §. gallinarū. ⁊ notat glo: q etiam in vno ouo cōmittit furtum licet ſit modici pretij. ¶ Preterea q̄r pōt quid faciēdum ſit de inuēto theſauro. Ad h̄ rñdet Jo. de pla. inſtit. de re. diui. §. thezauros: q thezaurus inuentus ab aliquo in agro ſuo ſiue in loco religioſo vel ſacro efficitur inueniēntis ⁊ ſibi totum acquiritur: quod ſane intelligitur dummō caſu fortuito inueniatur in loco ſacro vel religioſo: alioquin eſſet totus eccleſie vel monaſterio aſſignandus: ſed inuien⁹ in agro alieno priuato vl etiam publico: ſz ceſar⁹ vl ciuitatis acquiritur pro vna medietate inuētoris: pro alia medietate dño agri: vt dicit textus in dicto §. thezauros. ⁊ glo. ruñ. q. v. c. ſi quid inueniſtis: ⁊ hoc eſt verum ſi fuerit inuētus thezauros caſu fortuito: nam q̄uis in pro fundo licitum eſt operam dare ad inueniendum thezaurū dūmō nō faciat hoc arte magica: q̄ tunc eſſet ſiſcus in alieno fundo nō ſufficit operam dare ad reperiēdum thezaurum etiā de voluntate dñi fundi: ſed debet eſſe inuentus a caſu fortuito vt inuentori dimidium acquirat: alias em ſi data opera inueniatur domino fundi acquirit tot⁹ theſaurus. Et nota q̄ glo. in dicto §. thezauros: declarat q̄s ſit iſte theſaurus dicēs: q eſt pecunia ab ignotis dominis vetuſtion⁹ tempore abſcondita: cuius pecunie depoſitionis memoria non extat: nam ſi de eo extaret memoria vel q̄ ſi aliq⁹ abſcōdiſſet cā lucri vel metus vel cuſtodie: diceret imp⁹ oritur thezaurus: ⁊ tō nihil acq̄rit inuētori ſz ē eius q̄ abſcōdit vel ei⁹ heredis: vt di. §. thezauros: ⁊ tō mercenarius laborās in alieno agro ⁊ a caſu thezaurum inueniens acq̄rit ſibi medietatē: ſec⁹ ſi ē fit thezaurus: puta q̄ mercēnari⁹ i domo alicuius nouē. empta inueniat pecuniā in ſacculo inuoluta infenestra: tūc ei cū nō ſit thezaurus nō eſt mūerosus ſed eſt venditorius. vt. ff. de rei. vendi. La tutore. Preterea dño ſoli ⁊ nō ſolū ꝙprius poſſeſſor: ſz etiā defendatari⁹ emphiteota ⁊ ſitles. Ceterū ſi caſu fortuito q̄s inuenerit in fundo ipignorato ⁊ eſt creditor: habebit medietatē: nec i debitū ꝙpucabit. Si aūt mercenari⁹ i loco q̄ operat⁹ retinebit dimidiū. Si eſt ſuus cōs plurū ⁊ inueniat in loco vni⁹ dñi tūc illi totum acq̄rit. ⁊ idē ē de quolibet qui mee poteſtati ſubiect⁹ aliq̄d inuenerit: mihi totum acq̄rit. vt filiusfamilias: Si ſeruus inuenerit in alieno loco tunc vna medietas erit domini illi⁹ ſeruī: ⁊ alia medietas domini loci. Nō ſi fructuarius ſeruus inuenit in loco fructuarij tūc medietas erit domini loci: ⁊ alia acq̄rit ꝙprietario ſeruī: ſi caſu fortuito inuenit. Sed ſi ſtudioſe quęſiuit totum erit dñi loci: ⁊ ſi inuenit in loco ꝙprietarij totum acq̄ritur ꝙprietario: ⁊ hec breuiſſime notata ſufficiant. ¶ Deinceps de alluuione ſciendum eſt: q alluuio dicit incrementū terre que ſic paulatim adiicit quod intelligere non poſſumus quāto momento temporis adiiciatur. De qua queri poteſt cui competat poſſeſſio inſule nate in medio aquarum; Ad hoc reſpondet textus inſti. de re. diui. §. inſula: ⁊ Jo. de pla. ibidem: q inſula nata in mari in nullius bonis eſt: ⁊ ideo conceditur occupanti: ſed inſula nata in medio fluminis communis: eſt habentium prędia iuxta fluminis ex vtraq̄ parte. Quod ſi non eſt in medio ſed ex proximior⁹ vni partium: tunc eſt rātum communis ex illa parte prędia habentibus. Ager vero a flumine diuiſo circundatus eius remanet cuius prius erat. ⁊ ſi flumē mutauit alueum primus alueus efficitur illorum qui circa eum prędia poſſident: ⁊ ſecūdus alueus eſt publicus. qui ſecundus alueus redeunte flumine ad alueum antiquum efficit eorum qui circa eū prędia poſſident: ager aūt inūdat⁹ aq̄ recedēte manet ei⁹ cui⁹ erat pri⁹ hec tex⁹. ¶ Deinde q̄r pōt vtrum

terrā tuam adiectā terre mee per alluuiones
ſaltua ſcienna tenere poſſim pro terra mea.
Ad hoc rñdet textus. ff. de acqui. re. do. Ladeo
.§. preterea: q ſi vis fluminis aliquā partē ex
tuo prio detraxit ⁊ meo prio apposuit: palā
eſt tuū pmanere plane ſi longo tēpore fundo
meo heſerit ⁊ arbores quas ſecum traxit in
meo fundo radices egerint ex eo tēpore vide
tur acquiſitū eſſe fundo meo: hec textus. Si
ue igitur terrā puram ſiue lapides terra cōmi
xtos adiecerit fundo meo meū efficit etiā ſi fu
erint gemme vel lapides pretioſi. Nec obſtat
inſti. de re. diui. l. item lapilli: q ibi loquitur ō
lapillis in littore maris reiectis qui in nullius
bonis ſunt: hic de lapillis qui meo prio adi
cunt: ⁊ generaliter ſi ligna: aurū argentū. pe
cunias ⁊ ſimilia fundo meo flumen adiecerit
meū erit: ⁊ de quocūq; lege loquitur duz rñ ira
adyciatur q terre cohereat: vt patz ex verbo
adiecerit. Q Septimi aūt furtū cōmittūt
alienā re abutendo. Ad cuius euidentiā que
ri pōt: vtrū quis furtū cōmittere pōt in vſum
rei ⁊ nō in ipſa re. Ad hoc dicendū ſm docto
res q ſic: ⁊ hoc multiplicuer. Nam ꝓmo cre
ditor furtū cōmittit qui pignoribꝫ obligatis
ſibi ſine conſenſu debitoris vtitur vel alteri
cōmodat: vt inſti. de obli. que ex. quaſi de naſ.
§. pena. ff. de fur. l. qui vas. §. ſi eo. Secundo
cōmodatarius vtens re ad aliū vſum q̄ fue
rit ſibi cōmodata vel vltra vſum ad quē ſibi
fuit cōmodata: vt q̄ equū cōceſſum ad equi
tandū poſuit ad arandū: vel ꝓceſſum ad decē
militaria equitauit. ex. ⁊ ſic furtū in vſu cōmit
titur niſi probabiliter ſupponat de voluntate
dñi: hec dicit. §. pena: ⁊. §. placuit: ⁊ tunc tene
tur ad reſtitutionē ⁊ etiā ad intereſſe ſi conce
dens nō potuit interim expedire neceſſaria ⁊
ex hoc damnū incurrit: ⁊ ideo cōſulendū eſt
hmōi in foro ſcientie q notificet rem ipſam
cōmodanti q̄ ſi ratificauerit tūc non tenet: ſin
aūt tūc reſtitutionē faciat: ⁊ idē iudiciū eſt ſi
cōmodatū vlterius alteri cōmodauit ſine cō
ſenſu dñi cōmodantis: q̄ nō erat illi res cōceſ
ſa ad illū vſum: ⁊ vlterius cōcedere videt gra
tia ſui lucri: q̄ ſpes lucri eſt ex alieno largiri ⁊
beneficio debitorē ſibi acquirere ⁊ de depoſi
tario ſimile iudiciū habeat. Vnde generali
ter q̄cunq; fit cōtractans rei alienē vel vſus
ꝓtra voluntatē dñi furtū cōmittitur: vt. ff. de
fur. l. ſi. ⁊ tenetur ad reſtitutionem ⁊ etiā ad in
tereſſe. ¶ Deinde queri pōt: vtrū aliquis inue
niens quod a ꝓpꝛio dño fuit habitū ꝓ de
relicto teneat ad reſtitutionē. Ad hoc reſpon
det glo. xuū. q. v. c. ſi quid rapuiſti: q̄ hȳ nō cō
mittunt furtū qui inueniūt rem habitā ꝓ de
relicto: nec tenent ad reſtitutionē: licet etiā in
tendant furari ⁊ credāt non eſſe habitā ꝓ
derelicto: peccat tñ quis mortaliter ꝓter ꝓa
uā intentionē: qō ſi putat facere domino inu
to ⁊ facu eo volente: licet res non fuit habita
ꝓ derelicto non ſolū peccat mortaliter ſed
etiā furtū cōmittit. Secūdo hȳ non cōmittūt
furtū q̄ rem inueniūt alienā quā credūt habe
ri ꝓ derelicto: ⁊ erat pbabilis cauſa credens
di: licet in veritate nō habeat ꝓ derelicto tūc
eni excuſat bona fides: q̄ ſi etiam in veritate
habeat ꝓ derelicto: tunc libere cōcedit occu
panti: ſiue ſit res mobilis ⁊ abyciat ſiue res
immobilis: vt. ff. ꝓ derelicto. l. j. Tertio hȳ nō
cōmittūt furtū q̄ rem alienā inueniūt quā cre
dunt nō haberi ꝓ derelicto: nec etiā habet ꝓ
derelicto: ſed eo animo tollunt vt bona fide ſm
oēm modū ſibi poſſibilē vero dño reſtituant:
hec etiā notantur. ff. de fur. l. famulus. §. qui
alienū. Q Octauo deinde furtū cōmittūr alie
na occulte retinēdo: ⁊ hoc multiplicuer. Pri
mo qui defraudant plebanos in ſuis iuribus
parrochialibꝫ de q̄bus aliqua dicta ſunt in. iiij.
p̄cepto. Secūdo qui retinent ſoluendas decī
mas nam decima eſt in p̄cepto ⁊ obligat ad
mortale: vt extra de decī. c. nō eſt. ibi diſtricte
p̄cipimus. Vnde pōt excōmunicari q̄ non ſit
niſi ꝓ mortali: vt. xj. q. iij. nemo epoꝛ: q̄ tñ
mortaliter peccaret intelligit Hoſti. verū eſſe
ſi poſt p̄dicationē ⁊ monitionē ipſam retineat
⁊ nō ante monitionē dūmodo tñ nō occulter
q̄ videtur tenere cū licentia eius ad quē per
tinet: vt patz. eo. ti. c. nō eſt: ⁊ hoc maxime intel
ligendū eſt de his rebus de q̄bus ex cōmuni
conſuetudine partes nō ſolent dari decime: licz
ad hoc obligarent ex cōmuni iure. De decī
mis etiā aliqua dicta ſunt in iiij. ꝓcepto. Ter
tio qui nō ſoluunt theolonia: vectigalia: peda
gia: guidagia: rotas ⁊ ſimilia ꝓ cauſa rōna
bili impoſita cū cōſenſu eoꝝ quoꝝ intereſt cū
debito moderamine ⁊ iuſtis cōditionibꝫ q̄ ſi
obſeruant ad ſolutionē obligant. Veruntā
men quicunq; pſonas eccleſiaſticas cōpule
rint ſoluere pedagia: guidagia vel exactiones
ꝓ rebus quas cā negotiationis non deferūt: ſi
ſingulares pſone ſunt: ipo facto excōicati ſunt
⁊ vniuerſitas interdicta: nec prodeſt cōſuetu
do ꝓ iuramento: vt patz li. vj. de cenſ. c. q̄ꝫ: nec etiā
ab excōicatione hmōi abſolutionē vel interdi

cti relxationē obtineant: donec exacta plenarie restituerint. ⁊ de trāsgressione satisfecerint cōpetenter: ⁊ in cle. eo. ti. c. presenti addit Clemens. v. q̄ diocesani quibus constat has sententias incidisse publicare debent ⁊ etiā obseruare. Si tamen clerici libenter ⁊ non compulsi soluunt tūc non incurrunt excōicationē nec tenent̄ ad restitutionem fm Joh. an. qui hec notat. c. super quibusdā: de ver. sig. Et generaliter omnia debita occulta vel bona aliena que occulte quis tenet in custodia: si volūtate deliberata firmiter proposuerint ea non reddere licet potens fuerit ad reddendū furti reus est in iudicio anime ⁊ peccat mortaliter. Quapropter licet postea eadē restituat si maledictionem eternā euadere velit: dignam penitentiā agere non omittat. Ad laudē dei.

¶ De restitutione infideliter aliena dispensantiū vel eorum curam infideliter agentiū. ¶ Sermo x.

On furtum facies. Exo. xx.

n Quarto principaliter aliena infideliter dispensantes aut curā alioꝝ infideliter agentes obligantur ad restitutionez quoꝝ multa sunt genera hominū. Sed gratia breuitatis in triplicem differentiā eos colligere placuit. secūdū q̄ triplex distingui pōt administratio scz cure rei familiaris ⁊ rerum ecclesiasticarū ac etiā reipublice. ¶ Quantū igit̄ administrationē rei familiaris: primo mihi occurrūt tutores suum officiū negligenter exequentes. De quibus primo queri potest: vtrū de sua negligentia ⁊ infidelitate obligātur ad restitutionē. Ad hoc dicendū q̄ ad omne damnū qd̄ pupillo vel adulto contingit eius dolo lata culpa vel leui aut negligentia ad restituendū obligat̄: vt. C. arbi. tute. l. quicquid: vñ dicit Jo. de pla. insti. de obli. que ex quasi contrac. nas. §. tutores: q̄ qñ tutor fuit negligens in exigēdis solutionib̄ debitoꝝ pupilli q̄ facta sunt postea nō idonea ad soluendū cū prius essent idonea tpe tutele: tūc tenet̄ ad satisfa. vt in. l. ij. C. arbitriū tut. Insuper tutori imputat̄ ⁊ ad interesse tenet̄ sic causaz pupilli disperatā ducat. C. de admi. tu. l. si bona: ⁊. l. si non est ignotū. ff. de admi. tu. l. quotiens. §. sicut. Ignoscendū est tamen illi qui bonaz fidem agnouit: hec spe in ti. de aduocato. §. vtriusq̄. Qd̄ si quis pupillo vel legare vel donare voluit aliq̄d sed tutor impediuit dicens: lega vel dona mihi: tunc scd̄m quosdā tenentur ad restitutionē: ar. est in cle. j. de priuile. vbi precipit̄ religiosis vt non impediāt testatores quin legent ecclesijs parrochialibus: vbi dicit frater Aluarus q̄ alias peccant mortaliter ⁊ tenent̄ ad restitutionē. ¶ Secūdo queri pōt: pone casuz q̄ tutores vl̄ curatores extorserūt vsuras: aut fecerunt rapinas: fraudes: damna ⁊ similia noīe: pupilli patroni vel patris ⁊ nihil ad eos peruenit: sed ad pupillos: patronos vel patres: vnde ergo fieri debeat restitutio predictis nescientibus vel etiā inuitis de bonis eoꝝ vel de bonis proprijs. Ad hoc dicendū q̄ aut tales adhuc habent in manib̄ administrationē rerū illo ⁊ tūc pñt ⁊ debent restituere de bonis illoꝝ ad q̄s peruenit lucrū non tñ vltra lucrum illud nisi ⁊ illoꝝ voluntate factū sit aut post factū ratū habuerunt: tunc enim tenent̄ in solidū ad omnia dāna: hoc igit̄ hmōi tutores facere studeant si ipsi nō volūt obligati remanere ad satisfaciendū de suo siue occulte siue manifeste cū sufficienti cautela vt ab ipsis nō possit postea reperi: ⁊ ad h̄ facere videt̄ extra de reg. iur. vbi dicit Chrys. oīs res per quas causas cōtrahitur per easdē dissoluit̄. Veruntñ si p̄ter cōsensum pupilli dedit ad vsurā: tunc ipse solus in culpa videt̄ ⁊ rōnabiliter mediā partē vsure soluere teneat̄: quā pupillus sibi retineat pro suo interesse: eo q̄ tutor lata culpa neglexit agere p̄ licito lucro pupilli: aliā aūt partē vsure pupill⁹ soluat vt sic lucꝝ reducat̄ ad quandā equalitatē ꝓportionabiliter cū lucro redditū hereditarioꝝ. Si tamen pupillus manifeste contradixit ⁊ ꝓtestatus est: q̄ si posuerit ad vsuras: q̄ quesitas vsuras retinere velit p̄ suo interesse: quia tanto tēpore tenuit pecuniam nec exercuit in licitis mercantijs: tunc tales pecunias retinere poterit: si nō excedāt lucrū moderatū ad interesse: q̄ quot excederet reddere tenet̄ tutori iā obligato restituēdas vsuras; sz de hoc inferius latius videbit̄. Preterea si tutor nō habet amplius administrationem: tūc denuntiari debet principalib̄ p̄ quibus fecit iniustitias qui sunt principaliter ad restitutionē obligati: ⁊ eos inducere pro posse q̄ satisfaciant: qd̄ si facere noluerit: tunc ipse vtiq̄ ad restitutionē obligat̄: habeat igit̄ propositū restituendi quamcito potuerit de proprio: quod si nullo modo potest: quia pauper est tunc denuntiet principalibus ⁊ remissionem petet a creditoribus cū penes eum non

remanserit pecunia tenebrio: illi aūt q̄ eā ba
buerūt remanent vt prius obligati: sz iste bac
remissione libere z sp̄one obtēta nō tenebitur
amplius ad restitutionē. Vñ nō tenet nec dz
a p̄cipalib⁹ ea subtrahere occulte q̄b⁹ satisfacere posset postq̄ administrationē non hz:
etiā si ipe restituere nō posset. tū qz q̄ ad se est
excusat⁹ a restitutiōe rōe impotētie: xpiij. q.
v. c. si res. tū etiā qz p̄ h̄ nō puderet eos salu
ti q̄ iuste debentēs eos q̄ remanent obligati i
conscientia ex quo sciunt talia iusta nec cu
rant ea iustificare. z sic non soluitur petīm vl̄
obligatio q̄ ad eos estimationē tū etiā qz nō
pōt a priuata p̄sona q̄s cogi ad restitutionez
male ablatoz nisi p iudicē: nec videt excusa
ri posse a furto cū p̄tereat rē alienam inuito
dño. cū in vsura trāsferat dñm z p h̄ se pluri
b⁹ exp̄ōit periculis: aie fame z coporis: put ta
etū est in ſmone p̄cedenti. ¶ Ulteri⁹ q̄ri pōt:
vtrum tutoz moze ciuitatis mittens encenia
nomine pupilli magistroz suis comūcetis te
neatur ad restitutionem. Ad h̄ rñdet Joh.
de pla. instī. de actī. §. actionum: q̄ in hoc ca
su tenetur pupillo actione negotiorū gestoz.
ff. de admi. tu. l. cum plures. §. cū tutoz: simili
ter si q̄s sine mandato alteris debitoris solu
eret suo credītori nomine debitoris z debi
torem liberaret. tūc debitoz cogitur habere
gratum z ratū z obligat soluenti actiōe ne
gotiorum gestorū: ad restitutionē pecūie quā
p̄o debitoze solut. secus tñ si nō vtiliter sol
uit p̄ter aliquas circūstantias: z de similib⁹
idē est iudiciū. B Scō queri potest vtrū
vxoz in rebus viri z filius in rebus parentū:
ac seruus in rebus domini sui furtum cōmit
tunt. Ad hoc dicendum q̄ omnes illi cōmit
tunt furtum si cōtrectant bona alterius in ca
sibus de communi iure vel laudabili cōsuetu
dine non concessis: verūtamē licet p̄ra furē
aliū quēcunq̄ dat actio: etiā si impubes fu
rem: summō tamē doli capax: vt. ff. co. l. impube
rem: vir tamē p̄ra vxorē z econuerso nō agit
actione furti constante matrimonio sed dat
actio in factum: si tamē q̄s vxoz opē tulerit
furti tenetur: vt. ff. si quis vxoz: z. C. rerum
amotarum. l. ij. datur etiā actio furti p̄ra eū
q̄ dedit opem vl̄ p̄silū ei q̄ furtū fecit. ff. e. si
is qui. §. si tu. similiter q̄ receptauerit: z om
nes ad restitutionem obligantur. Similiter
pater p̄ra filiū nō adit actione furti: nisi filius habuerit peculium castrense: vt. ff. e. l. ne
cum filio: sic etiā econuerso filius agit p̄ra pa
trem: si pater illi aliq̄d subripuerit de pecu
lio castrensi. Deniq̄ dñs p̄ra serui non agit
actione furti: nisi suus post manumissionem
rem p̄trectet: z hoc tm̄ intelligit de seruo em
pticio. ¶ Queritur ergo vtrum vxor q̄ fecit
furtum ante matrimoniū vl̄ post cū viro vl̄
sine viro: z vir p̄cipiant. aut vir solus sine
vxore p̄cipiant p̄sentiēdo vl̄ vrēdo volun
tarie vel inuite pōt de his satisfacere inuī
to viro. Ad h̄ rñdet Monal. in sūma in tra
ctatu restitutionū z p̄cor. Guil. q̄ vbi de con
suetudine vir z vxor sibi cōmūicant debita z
credita ex cōtractu vel maleficio: si res furti
ua adhuc extat in eoꝝ p̄tē: tūc vxor restitu
ere p̄t illā rē inuito marito vero dño. Si vo
cōsumpta est pōt vxor latēter si vir exp̄sse nō
cōtradicit marīi negotiū gerendo z seipsam
liberādo existimationē rei cōsūpte restituere
vero dño ō cōibus bonis si aliter, nō pōt: nec
erit furtū qz nō est fraudulenta contrectatio
nec fit animo lucri faciendi: verūtamē viro p
bibente nō est facienda talis restitutio sm q̄s
daz magie cū a solo viro furtū fuerit ppetra
tum quia mulier nō habet rerū administra
tionem de rebus cōmunibus sed marītus: se
cus autem de rebus vxoris. Si tamen con
tradicente viro vxoz restitutionem facerz de
rebus communib⁹ bona fide latēter non cre
do q̄ esset illi inungenda penitēa q̄s p mor
tali vel q̄ mortaliter peccaret z hoc maxime
licet quādo ab vxore furtum esset ppetratum
Quō aūt sub potestate constituti facere pos
sunt elemosynam visū est: s̄. in. iij. p̄cepto.
¶ Queri pōt igit: vtrum de alieno facientes
elemosynas vltra mensuram eis licitā com
mittunt furtū. Ad hoc rñdet Alex. de bal.
in. iij. parte summe in tractatu noni p̄cepti.
q̄ talis committit furtū z facit p̄ra p̄ceptū
qz dñs spolia nō querit sz dona: vñ. xiij. q. v.
c. immolās: ubi subdit illō sapiēs. q̄ offert sa
crificiū ex substāna pauperum: ē q̄si q̄ victu
mat filium in cōspectu patris sui: z. c. se. forte
aliquis cogitat multi sunt christiani diuites
auari. cupidi: non habeo petīm si suū illis ab
stulero z pauperib⁹ dedero: vnde eīm illi nil
boni agunt mercedem habere potero. cui co
gitationi rñdet ibidem: sz hmōi cogitatio ei
a diaboli calliditate suggerit: nam si totum
tribuit quod abstulerat addit pon⁹ peccatū
q̄ minuat. ¶ Queri ergo potest: vtrum fur
elemosynam faciendo de re furtiua cuius
agnoscit verum possessorem a restitutione

liberet. Ad h̄ rñdet Alex. de hal. i. iñ. pte sū me in tractatu restitutionū: q̄ talis p̄ h̄ nō li beraf ſz magis peccat q̄ſ si apō ſe reſeruaret q̄ nō ꝛz illi dare talē elemoſynā ne ſe reddat impotētē ad restitutionē: vnde peccare videtur mortaliſ dādo deo vl̄ pauplb̄ rē alienā q̄ p̄ h̄ ſe reddit magis ipotentē ad restitutionē q̄ō etiā indicat auctoritas p̄dicta Ecli. xx xiiij. q̄ offert ꝛc. Et peccare videt ſiliꝝ mortaliſ ſcienter illā elemoſynā accipiēs gratis ab eo q̄ nō h̄z auctoritatē dandi niſi fuerit in extrema neceſſitate: q̄z dat alteri occaſionē peccandi mortalis. ſcz ipi furi: ꝛ ideo tenet reſtituere illā deo vel deo cui ꝓſcia furis: ꝛ ſic vterq̄ liberabit. Et hec q̄dē modernis tēporib̄ corigūt multiphariē multiſq̄ modis: q̄ accipiunt plima ab his q̄ auctoritatē alienādi nō habēt: vt ab vroze: filiis: famulis: ancillis ꝛc. ¶ Secunda adminiſtratio eſt rerum eccleſiaſticarū ꝛ ſpiritualium. omnes em̄ habētes bona eccleſiaſtica ſunt diſpenſatores eaꝝ non dñi: cum agentes de patrimonio crucifixi in ſubſidium pauperum: orphanoꝝ ꝛ viduaꝝ: vt p̄z xvj. q. j. c. decime tributa ſunt egenorum aliarum ꝛ ſequit̄: decime em̄ ex debito requirunt̄. ꝛ qui eis dare noluerint res alienas invadunt: ꝛ quanti pauperes in locis ſuis vbi ipſi habitant decimas illo dāre fame mortui fuerint tantorum homicidiorum reus ante eternū iudicis tribunal apparebit quia rem a domino pauperibus delegatam ſuis vſibus reſeruauit: ꝛ. c. q̄m quicq̄d habēt clerici pauperum eſt ꝛc: Vnde in lege veteri: q̄dā decime ſoluebantur ꝓ ſuſtentatiōe leuitaꝝ q̄ nō habebāt aliquam p̄tē i poſſeſſionē ꝑpt̄i ſic dicitur Numeri: xviij. Leuite decimarū obla tione ꝓtenterūr: q̄s in vſus eoꝝ neceſſarios ſeparauit: ꝛ erāt alie decime: de quibus dicit Deutro. xiij. decimā ꝑtem ſeparabis de cuncti fructibus tuis qui naſcunt in terra ꝑ ſingulos annos ꝛ comedes in conſpectu domini dei tui i loco quē elegerit dñs ꝛ ille decime reſeruabantur ad offerenda ſacrificia q̄ locum non habent in noua lege ſicut priores decime in ſuſtentationem miniſtrorum dei. Erant quoq̄ ꝛ alie decime de quibus ſubditur ibidem in Deutero. Anno tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus que naſcuntur tibi eo tempore ꝛ reponies inter tuas vrbes: veniēntq̄ leuites qui aliam non habēt ꝑtem nec poſſeſſionē rerū: ꝛ pegrinus ꝛ pupillus ꝛ vidua q̄ intra portas tuas ſunt ꝛ comedent ꝛ ſaturabūt. ꝛ tales decime q̄ō eſt pauperibus edere debebāt augent in noua lege ꝓ q̄ dñs nō ſolū decimā ꝑtē ſz oia ſuperflua pauperibus iubet erogare iuxta illud Luc. xj. Q̄ ſuperſt date elemoſynā: vñ in noua lege clericis ꝓmiſſa ē cura de decimis in ſubuēnionē miſerabiliū ꝑſonaꝝ diſtribuēdā: ꝛ nō ꝛz clerici habebāt in noua lege poſſeſſiones q̄s in veteri lege leuite habere ñ poterāt: nihilominus tū habēt ēt interdū nō ſolū decimas ſed etiā eccleſiaſticas poſſeſſiones: ſiue ꝓmitias ꝛ oblatiōes ꝓ viuis ꝛ mortuis: vt ſciant q̄ hec oia dātur nō ſolū ꝓ ſuoꝝ ſuſtētatione. ſz vt ex eis pauperibus ſubueniat. Q̄ Hic q̄rit ꝑt an clerici ſine plan q̄ bona eccleſiaſtica ꝛ ſpūalia in vſus illicitos ꝓſumunt ſunt raptores. Ad h̄ rñdet Ray. q̄ſi ꝓſanguineis aut potētibus: aut diuitib̄: meretricib̄: hiſtriōib̄ eccleſiaſtica bona pauplb̄ debita tribuūt ꝛ pauperib̄ detrahūt: raptores ſunt: q̄: talia pauperū ſunt: vt di. c. q̄m q̄quid. Hec etiā in vſu ꝓprio debēt excedere meras ſui ſtatus ſm decentiā eccleſiaſticā: vt p̄z. xij. q. j. c. ſi ꝑ pauperum opib̄ ꝓcurare ignominia ſacerdotis eſt ꝓprios ſtudere diuitijs: ſequit̄: multi edificāt parietes ꝛ columnas eccle ſuberasbunt: glo. t. clericos honeſtos non admittūt: ꝛ cetera multa ponit de ſuperfluis ſumptib̄ ac tandē ſubinfert: amico rapere quippiam furtum eſt: eccleſiam autem defraudare ſacrilegium eſt: accepiſſe pauperib̄ erogandū ꝛ eſurientibus plurimis id reſeruare vel cautum vel timidū eſt aut q̄ apriſſimi ſceleris eſt exinde aliquid ſubtrahere omniū ꝑdonū crudelitatem ſuperat: hoc ibi. Sicut peius ē violentiam pan a iudice q̄ſ a latrone: vtpote qui miniſter debuit eſſe iuſticie ſic crudelius eſt pauperib̄ debita ab alijs ſubtrahere q̄ poſſiti ſunt ab eccl̄ia tanq̄ diſpenſatores elemoſyne. maxime cū peccāt q̄ turpib̄ donāt: cuius cauſam aſſignat Aug. ꝛ habet. lxxxvj. di. c. q̄ venatoribus: dicēs q̄ taliter donātes nō attendunt naturā opis dei ſed naturā opis hūani nec donāt homi ſz neq̄ſſimi arti. ꝛ. c. ſe. vide ſi placet. Et generaliter tā dātes taliter q̄ſ recipiētes tenentur ad reſtitutionē ipſi eccl̄ie: niſi date fuerint cauſa elemoſyne in ſumma neceſſitate: q̄z tunc fuit debitum. Q̄ſi diuites erāt ꝛ boneſti ꝛ bene meriti viri qui iam impenderunt eccleſie ſeruitium vel beneficium reale vel corporale: nunc non obligantur ad reſtitutionez quia talibus eccleſia debet repē

dere vt. rij. q. ij. c. quicunq; suffragio. ꝛ ea. sequēti. Sic̄ q̄cūq; in cōmissis dispēsatiōib; rerū ecclīasticaꝝ infideles se exhibent nō q̄rēres diuinū honorē ꝛ ecclie ꝓfectū ſz ꝓprium cōmodū aut inordinatū affectū: grauissime peccant: sic̄ q ꝓmouēt suos in patrimōio crucifixi affectu carnis nō spūs: tales em̄ ꝓmotiones sūt illicite ꝛ plerūq; simoniace: vt vbi gra: si ds ꝓsanguineo bñficiū ꝓfert vt cōferēs magnificet vel porrēto: fiat vel vt eius parētela exaltet ꝛ hmōi. Talis em̄ fm Ulricū simoniā cōmittit. q. ꝛ palē vultuarē querit ꝛ recipit: ꝛ qō maius est ꝓbatis vt dispensator q cunq; tenet de bonis ecclie sue amissis sua negligēcia dolo culpa lata ꝛ leui: vt ꝓz extra de offi. archidia. c. ea q̄ ℨ: vbi etiaz dicit glo. sup verbo: negligentia ꝓbatus nō solā tenet de dolo culpa lata ꝛ leui ad instar tutoris. C. de periculis tu. l. tutor. §. si res pupilli. sed & tenet de negligentia vt h̄ patet. s. in textu cū etiam ꝓpter negligentiam remouet. Itē sup hoc verbo: reatu dicit glo. ar. q negligentia ꝓbati mortale peccatū & ꝛ eadē sūt intelligenda de magistris fabrice ecclesiarū ac thesaurarijs: magistris sanctispūs ꝛ hospitaliū ac similiū: si negligētes sunt in his que curā eorū cōcernūt: quāto magis si infideliter ꝛ iniuste agūt: ꝛ tenent oēs ad restitutionē. ¶ Tertia deniq; admistratio est ipius reipublice ad quā acquirendā oēs fere ambitionis affectu damnabiliter aspirāt. nec deum timētes nec homines verētes. Insanabili nanq; conatu laborāt p̄ce: ꝓce: fauore: seruitio: ac mille ꝓmeandros inbiant vt pestilēte cathedrā cum maledictione ꝓpria cōsecēdant: q. tales de iusticia ferenda ac defendenda est minima cura: nimirū cū hmōi cōuincī erit fur ꝛ latro vt macret ꝛ pdat qui nō intrat postium: mōstruosa cōnexio videre sectatores impietatiſ ꝛ iniusticie mistros effectos iusticie videre lupos gregū pastores ꝛ vultures pullos. defēsores: quid raptor in loco iudicis: quid reus in loco vindicis ¶ sed quia de his longo processu postea videbitur: hec grauia transeuntes supsedeo. In his enim dispensatiōib; reipublice ꝛ quarūlibet cōmunitatum tam infinitī iusticiam abijciūt ꝓpio cōmodo deseruiūt: munera querunt: leges ꝛ iura lacerant: puerūt ꝛ corrumpūt iuramentum violant: pauperes pupillos ꝛ viduas suppeditant: impietates ꝛ violentias corrigere dissimulāt: sociū furtū: raptoꝝ ꝛ oppssoꝝ effectu: adeo vt inter eos vix inueniſ mūdus ab hac sorde nō dns nō iudex nec cōsul nec aduocatus: non rector cōitatus: nec decan⁹ cōtubernioꝝ aut ꝓfraternitatū cuiuscūq; sint ꝓdictōis: statꝰ artis ꝛ similiū. Oēs ei auaricie studentes ꝛ ꝓpio cōmodo inusticiā meditantes sunt in cubili suo rapinas ꝛ fraudes sommāt: astātes oi vie ñ bone malicīā nō execrant. Porro de executione testamētorum supius tactū est in quinto sermone quarti p̄cepti. Ad laudem dei.

¶ De restitutiōe eoꝝ q̄ sunt insuste extorta exactionata multipliciter per violentias vel fraudulentias. Sermo. xj

Pro p. ij. rp. bis hyemis.

In furtum facies. Exo. xxij. Quinto ꝓncipaliter ab alijs iniuste extorq̄tes vel exactionātes obligāt ad restitutionem. Et h̄ fit a diuersis ꝛ diuersis modis q̄bus q̄dam exempli gra ꝓsequamur: ¶ Ad cuꝰ euidētiā ꝓmo q̄ri pōt virū dñi tpales qui p tallias ꝛ als diuersas exactiones idebitas a subditis extorq̄ēt bona teneāt ad restitutionē. Ad h̄ ñdet Heinde vamaria. q ille census qui fuit ab initio regi impositus. sine dolo fraude ꝛ coactione dz integraliter dari: q si ds de h̄ subtraxerit mortaliter peccat ꝛ tenet ad restitutionē. Et si certū est q ab initio fuit regi impositus: tūc q̄libet sit onus vel cēsus tolerari dz ꝛ dari: q. pōt vnuſq; sic̄ imponere onus reb; suis fm beneplacitū: qō heredes obligant sustinere. Si ꝛo nesciſ vtrū census licite vel illicite fuerit institutus: h̄ in certū est q ab anno dari solet: tūc etiā dz solui fm Inno. ꝛ hoc est verum si fuerit rōnabilis: sinaute tunc debet moderari nisi agnoscatur causa institutionis Census enim nō mutat ꝓ tempore: nisi quis probet causam ꝓpter quam legitime fuerit institutus. Ex causis tamen rōnabilib; supra censum illum petere pōt subsidiū moderatū dummodo sine minis vl coactiōe directa vl indirecta petat: vtpote iusticiam denegādo: defensionem subtrahēdo ꝛ similia. q. tūc cū peccato reciperet ꝛ ad restitutionez teneret nisi fuerit seruus empticius: quia res illius domini sui sunt: ꝛ dominꝰ peccaret si seruos tales nimis grauaret. vñ fm Ray. ꝛ Hosti. plures sunt cause ꝓpter quas dñs exigere pōt moderatum subsidiū vltra ꝓsuetudinē et cōmunem statū. ¶ Prima est ꝓ defensiōe pa

trie.ad hoc enim omnes obligant subuenire non solu3 rebus sed etiam co3poribus. xxiij. q.iij.ca.fo3titudo.que bello tuetur a barbaris patriam vel domi defendit infirmos vel a latronibus socios plena iustitia est. Secūda quādo dñs ire vult ad exercitum indicit ab ecclesia vel p̄cipe ꝯ hereticos vl̄ paganos:nec sibi sufficiēs est ad expēsas:vñ extra de conuer.infide.c j.dicit glo.q̄ pugnantes p̄ fide ꝛ p patria ob patriam vel fidē defendendam.pater in filiū ꝛ filius in patrē insurgere debet.ff.de rel.ꝛ sūp.fu.m nume.et matrius in vxo3em:xxiij.q.vlti.cāp.legi siromastē. Tertio q̄n bello iusto et parte sua captus est ab hostib9:ꝛ non sufficit se redimere absq; grauamine. Item p obtinendis puellegijs precionis ꝑcialis:filijs ad militiam p̄mouendis vel filiabus maritandis ꝛ m casibus similibus rōnabilibus exigere p̄t q̄n ipe nō p̄t commode ad hec expēsas necessarias facere dummō semp moderate faciat sine notabili subditoz̄ grauamie:non tamē petere p̄t aliquid p causis supflūs:vanis:inustis.facinoro3is ꝛ similib9. ¶ Secūdo q̄ri p̄t:vtrum dñs hūs officiales officia sua tyranide cum iniustitia exequētes:ꝛ negligēs se certificare an sui ministri bñ vel male gerāt officium:teneat ad restitutionē? Ad h̄ rñdet Jo.de pla.q̄ tenetur p delicto familie commisso p̄tereūs officij sui in quo tales p̄ponit q̄ tenet esse sollicit9 velle certo3ari an officiales sui bene regāt:q̄ si male.tunc tenet de remedio p̄uidere alꝫ de negligentia puniendus ē:ꝛ allegat:Jo:mlta iura. Addit Ray. q̄ si illud quod p officiales actum est iniuste ad ipos dños puenit:tunc tenentur dñi restituere illis a quibus exactū est si scīūt: vel in pias causas erogandum est:aut in vtilitatez communē expendēdū. Si ꝯo nō p̄uenit ad ipsos dños:tūc nihilominus officiales suos ad faciendam restitutionē debēt compellere ac p̄ culpa ꝑpetrata acrit̄ punire. Concor. Tho.in ep̄la ad quandam ducissam lorbo3ingie ꝛ brabācie:vbi etiam ad hanc questionem vtrū dñs vendere p̄t balliis suis tallias ꝛ hmōi officia in subditos:per que.s. fiunt queste collecte ꝛ exactiones sic rñdet. Ap̄ls.j. Cor.x.sic dicit. Omia mihi licent:s̄ nō omnia expediunt. Cū aūt balliis ꝛ officialib9 vestris nihil committatis nisi tēp̄oralis officij p̄testatē nō video quare nō liceat vobis hmōi officia vendere dummō talib9 vēdatis de quibus p̄sumi p̄t:q̄ vtiles sint ad hmōi officia exercenda:ꝛ non tanto p̄cio vēdat officium qđ recuperare nō possit sine grauamine subditoz̄. Sed cū talis venditio omnino expedies nō videt p̄mo:q; frequenter contingit q illi qui essēt magis idonei ad hmōi officia sint pauperes ꝛ officium emere non possunt:q̄netiā si tales diuites sint:cū q; boni sunt non ambiunt officia nec inhiāt ad lucra. Sequit̄ ꝑ q̄ vtplurimum illi officium emūt qui sūt p̄iores ꝛ subditos vr̄os opp̄imentes:vnde magis expediens videt q̄ bonos ꝛ idoneos ad officia vr̄a eligatis:quos etiam inuitos si necesse fuerit ad illa suscipienda compellatis:q; p eoz bonitatē ꝛ industriam magis accrescet vobis:ꝛ etiā subditis vestris q̄ de p̄dicta officio3um v̄ēditiōe acq̄rere velcatis. Et hoc cōsilium dedit Moysi cognatus suus Jetro. Exo.xviij. Prouide inquit de omni plebe viros sapientes ꝛ timentes deum ꝛ q̄ oderint auariciā:ꝛ cōstitue eos tribunos ꝛ centuriones quinquagenarios et decanos q̄ iudices sint ppli omni tpe. ¶ Qđ si q̄rit̄ vtrum liceat recipere mutuum p̄ tribus officijs. Ad hoc rñdet Tho.in eadem ep̄la. Ad hoc videt dicēdum:q̄ si hoc pacto mutuum dat vt officiū recipiat absq; dubio peccatum est vsurariu3:q;p mutuo accipit̄ officij p̄testatem:vñ in hoc datis eis occasionem peccādi:ꝛ ip̄i tenent etiā resignare officia taliter acq̄sita. Si tñ gratis officium et postmodū mutuum recipere⁹ ab eis qđ de officio possunt recipere:hoc absq; peccato fieri posset.hec ibi. ℬ Tertio queri p̄t vr̄i officiales super alias collectas diuidentes ꝛ inequaliter distribuentes p̄cce:p̄cio:fauore:odio et similib9 teneant ad restitutionē. Ad hoc respōdet Donal.in summa ꝛ alij doctores:q̄ collecta duobus modis in ciuitate fieri p̄t iniuste. Primo modo per alios:ꝛ hoc q̄nq; determiate:q̄n sc̄z a communitate summa determinata p̄figit̄ his qui alios ad soluendum imponūt:ꝛ tūc si taliter imponētes alleuiant se ꝛ amicos:non grauāt cōmunē nec defraudāt:q; certam quotā cōgregāt sc̄z alienos aggrauāt:ꝛ ideo tripliciter tenēt̄ illis ad restitutionem:q̄nq; sit hoc indeterminate cum sc̄z imponentibus nō determinat̄ certa summa sed eis p̄figitur modus exigēdi ꝛ imponendi:s.q̄ imponant cuilibet.x.denarios p libra:ꝛ tunc si se aut amicos alleuiant communitatem defraudāt:ꝛ ideo tūc peccāt mortaliter

liter ꝓpter iuramentū ꝓmissoꝝ qȝ violant iurauerūt eni vnicuiqȝ iustā imponere taxatiōnē. Insup obligant ad faciendā restitutionē cōtan de his q̄ minus iusto taxauerunt ꝓ seipsis ⁊ amicis: tū ꝓpter iuramentū seruandum tū etiā ad dolū purgandū ⁊ fraudē q̄ merito nulli debent patrocinari fm canones: tū etiā qz collecta imposita p̄sumit cū cōmuni cōsensu ⁊ ex iusta necessaria ⁊ vtili cā pro bono cōmuni. ex quib⁹ obligant oēs ad sustinendā iustā partē oneris. Sc̄o modo p̄t fieri collecta p se: ⁊ sic similiter fit duob⁹ modis. ¶ Primꝰ est: qñ debet vnusq̄sqȝ iuramento manifestare quicq̄d hȝ: ⁊ tūc si minus dicē q̄ hȝ peccatū efficit ⁊ ad restitutionē ꝑstringit: si modus ⁊ causis rōnalibus ex cōmuni cōsensu eoꝝ quoꝝ interest ipositā reperit. ¶ Scō est qñ quis iurat se missurū alicui. x. denarios ꝓ vna quaqȝ libra quā hȝ in archa repositam ⁊ hoc ad certū tēpus: tūc eni infra tp̄s illud semp tenet: ⁊ elapso tpe purus efficit si non facit qō iurauit: insup iuramentū obligat eū semp ad persoluendū etiā post tp̄s elapsum. ¶ Quarto queri p̄t ō discussoribus ⁊ estimatoribꝰ patrimonioꝝ: qui dolo: inuidia: p̄ce: pretio: fauore vel timore: patrimonia plus vel minus estimant ⁊ primū vel rēpublicā taliter dānificant: vtrū scz ad restitutionem obligant. Ad hoc rñdet Io. de platea. C. de discussoribus. li. x. in. l. j. q. quidā sunt discussores ad inuestigandū ⁊ discutiendū q̄ sunt publici debitores: ⁊ si tales quempiā inique declarāt ⁊ describūt esse publicū debitorē q̄ ē non sit: vel dicūt esse debitorem maioris q̄titatis q̄ sit: tenent ad restitutionē iniuriato faciendā. Insup remanent obligato fisco in illa quantitate in quā aliū descripserunt inique. Quidā vero sunt discussores patrimonioꝝ causa ponendi in estuo pro collecta facienda: vel alio grauamine reali soluendo fm q̄titatem patrimonioꝝ: ⁊ de his dicendū est sicut de p̄cedentibus: qz illud in q̄ perperā ⁊ inique plus existimāt facultates alicuius q̄ valeāt: ipse tenent vt pz per textū in dicta. l. j. ⁊ hoc siue estimationē faciāt pro collectis publicis siue ad priuatū cōmodū: vepote pro fideiussoribꝰ dandis a tutore fm valorem patrimonij pupilli: qz tunc si minus iusto existimāt ⁊ p hoc fideiussor datus est minoris q̄titatis: tenet existimator pupillo: vt. C. ō magistratibus cōue. l. fi. siue etiā sit estimator datus ad approbādos fideiussores an sint sufficientes: vt. ff. qui satisdare coguntur. l. si arbitrio. Simili modo tenent mensores agroꝝ: edificioꝝ: frumenti: vini ⁊ similiū: si dolo vel lata culpa inique metiant: vt. ff. si men. fal. modium. l. si mensor. §. j. ⁊. ij. Similiter tabularius qui fefellit in cōputatione: vt. co. tu. l. fi. in fi. C. de iur. fisci. l. ij. Generaliter eni vbicūq̄ ds dolo vel lata culpa vel etiam leui inique facit id ad qō assumptus est a iudice vel a partibus tenet: vt cū notarius assumptus est ad cōputationē literarū ⁊ male cōputat: tenet. l. cōputationis: vt. C. de fide instru. vel medicus qui perperā refert de qualitate vl' quantitate vulnerū tenet: vt extra de homi. in. c. significasti. j. dicit glo. affectare vel acceptare quisq̄ non debet in quo intelligit vel intelligere debȝ in firmitatem suā alijs periculosam futurā. Similiter ⁊ obstetrix de pregnatura ventris. ff. de ven. inspi: cui. l. j. sic de infinitis alijs. ¶ Quito queri p̄t: vtrum medicus grana lucri pro delans morbos teneat ad restitutionē. Ad hoc p̄cedendū q̄ absq̄ dubio tenet ad restitutionez totius interesse: quia si medicus bonoꝝ fortune: id est iudex ⁊ aduocatus ex prorelatione linis tenet ad restitutionē petendo superfluas dilationes: multomagis prorelans infirmitatē in detrimentū corporis infirmātis. Insuper Hosti. dicit in summa ti. de penitentia: q̄ medicus impitus tenet ad restitutionē: vt extra de eta. ⁊ qualitate. c. ad aures. Et in glo. vbi medicus non culpat de negligentia ȝ de impitia super illud: remoue ante glo si forte imperitie medicinā dedisset infirmis: imo q̄ tales imperitos scienter eligit ⁊ promouet similiter tenet ad restitutionē. Et addit Hosti. in summa ti. de homi. q̄ licz medico imputet culpa ante factum: puta qz se intromittit de medicina cū sit idiota: ⁊ culpa in facto: puta qz licet sit discretus in arte nō tamen sequit traditiones artis sed caputaneā voluntatē: ⁊ culpa post factū: puta qz peritus erat ⁊ sequit traditiones artis sed nō adhibet diligentē custodiā infirmi. Si tamen neq̄ ante factū: neq̄ in facto: neq̄ post factū: in culpa de p̄hendat: nō impitat ei si infirmus aliās fatuitate propria vel auaritia vel casu fortuito moriatur. Preterea dicit textus instit. ad. l. aquil. §. preterea si medicus. q̄ medicus curam egri derelinquens vel male secans: egrū est in culpa: ⁊ ideo lege aquilia tenet ad restitutionē vel estimationē serui quanti plurimi valuit infra annū. Concordat lex: qua actione. §. fina. cum. l. sequenti. ff. ad. l. ac q̄. Et nota generaliter. q̄

imperitia medici annumerant culpe: vt patz .H. ꝓterea. sicut ⁊ iudicis ac etiã cuiuslibet artificis asserentis se peritũ in arte sua. Et oẽs illi ac similes tenent non solũ de dolo ⁊ lata culpa sed etiã de imperitia: vt. ff. de offi. ꝓcõs. Illicitas. H. sicuti. ⁊ ff. ỏ vaĩ. ⁊ extraor. cogni. l. sit iudex: vnde rõne asserte perite lata culpa equiperat dolo. ff. de custo. reoꝝ. l. ad cõmentariensem. Sic etiã omnes electores qui in electiõibus suis ad officia quecũq; spũalia vel tẽporalia non respiciũt principaliter cõmunẽ vtilitatẽ sed ꝓpriã sequuntur sensualitatez sm priuatũ sez affectũ idoneos eligentes graviter peccant ⁊ cõmunicati multũ obligant: fiuntq; participes oĩm malorꝝ que exinde sequunt: qz regula iuris est: qui occasionẽ dampni dat damnũ dedisse videtur. ¶ Sexto queri põt: vtrum exactores tributorꝝ: theoloneorum: pedagiorꝝ: gruidagiorꝝ ⁊ similes aliquid plus debito sm antiquã cõsuetudinẽ exigentes teneant ad restitutionem. Ad hoc rndet Jo. de platea. C. de exac. tribu. li. x. in. l. j. q ta les tenent furti si plus debito exigunt sub terrore ⁊ ꝑeminentia dignitatis: vt dicta. l. j. etiã ꝓ alimentis suis ⁊ familie sue vl equorꝝ. C. de lucris aduoca. l. j. li. xij. ⁊ tenent eis in duplum restituere a quibus exegerunt: vt. C. de supactionibus. l. j. li. x. Porro si talia iuste debeant exigi oportet sm Ray. q sint antiqua ⁊ imposita ab his qui potuerũt: vt a principibus regibus: aut ꝑtim auctoritate ecclesie ⁊ iusta causa: vt ꝓ defensione patrie vel transeũtium aut naufragantiũ: ⁊ q recipiens faciat illud ꝓ quo fuit institutũ: vel si iã nõ est necesse q paratus tũ sit si necesse fuerit. Item est si nescit a quibus ⁊ ꝓ quibus causis fuit institutũ. Putat tñ q ab his qui potuerũt ⁊ ꝓ iustis causis. Verumtñ nouũ non põt imponi vel exigi nisi ꝓter iminentẽ necessitatẽ ꝓbabilem ⁊ ỗ a principe vel rege. extiũ. q. iij. c. si ds romipetas. ¶ Septimo ⁊ vltimo queri põt de mercatoribus multis modis ꝓ posse rerũ caristiã inducentibus: vtrũ obliganf ad restitutionẽ. Ad hoc dicendũ. q generaliter quicũq; quouis mõ facit vt annona carius vendat: vt impediendo naues vel nautas annonã adducentes ne venire possint ad locũ: tenent ad talẽ restitutionẽ: q sez iterũ ponãt eã in bono foro ac si naues ad portũ venissent. Insuper sm leges hmõi punit pena. xx. aureorum: vt. ff. ad. l. iul. de anno. l. q. in fi. ⁊ corporaliter etiã extraordinẽ. ff. de extraor. crimi. l. annonam. Eiidem est illo qui emit omnem ꝗntitatem bladorꝝ que inueniri potest: eam cõseruando vt tẽporibus opportunis carius vendere valeat: ⁊ sic charistiã inducat: vt dicta. l. annonã. ⁊ in glo. Preterea marie phibua est cõuentio inducentiũ monopoliũ: id est cõuentionẽ de mercibus quibuscũq; vendẽdis per certas aut certũ modũ ⁊ ꝓtiũ in damnum ⁊ caristiã reipublice ac cõtra facientes debẽt omnibus denudari bonis imperpetuũ in exiliũ trudi: vt. C. de monopolys. in. l. vnica. Qui ergo dedit arras in emptionẽ oĩm aromatum vel speciẽrũ ciuitatis vt ipse solus postea carius vendat: qz forte ꝑcunt naues venientes forte submersas: dicitur facere monopoliũ in ciuitate ⁊ incidit in dictã penam: vt dicta. l. vnica. ⁊ cõpelli põt a ꝑfecto vel ab alio officiali ad quem spectat: vel ab eꝑo loci q vendat iusto ꝓtio sm varietatẽ temporꝝ ⁊ sterilitatẽ rerum: vt. ff. ad. l. falcid. Ꝓtia rerũ. ⁊ sic carius tempus exegerit cogi põt quis etiã minꝰ iusto ꝓtio vendere: vt. ff. ad. l. rhodiã. ỏ tacz. l. ij. §. cũ in eadem. ꝑ. ⁊ omnis. Insuper cõpelli põt: q postq; exposuit frumentũ vel aliam rem venalem in foro vt amplius eandẽ rem ad domũ reporare non possit quousq; vendat. C. de indeis. l. nemo. Similiter statui potest ad reuelandã caristiã: q quilibet mercator ad alienas partes mittere teneat ad granum emendũ ⁊ in cõmuni vendendũ. Denicq; cõpelli quilibet põt vt ad hoc mutuet pecuniam. C. vt ne leui. emp. spe. fe. excu. li. x. l. vnica. glo. ibidem: potest etiã in cõmuni statui ne quisq; emat granũ vltra ꝓpriã indigentiã cum familia sustentranda: ne sez alijs res carioꝝ reddat vel etiã incõmoditatem habenti tribuat: hec Joh. de platea. insti. de pub. iudi. §. sunt ꝓterea. Et infinita alia ad hec ỗ dicta sunt reduci possunt: in quibus manifeste reperiunt exactiones iniuste: ad quarũ restitutionem faciendã quis obligatur de necessitate salutis. Quapropter dominus in euangelio merito terrenã substantiã vocauit mammonã iniquitatis: quia cum thesauro bonoꝝ vt frequenter aggregant sibi seculares mentiri ⁊ sine timore deo thesauꝛ vitioꝝ. Quod a nobis auertat iesus christus.

¶ De restitutione facienda de bonis acquisitis per ludũ vel ꝑ meretriciũ aut fornicationem quarũcunq; personarum. ¶ Sermo xij.

On furtum facies. Exo. xx.

Sexto principaliter turpe lucrū se-
ctātes obligant ad restitutionē faciē-
dā. Pro q̄ sciendū q̄ tres gradus turpis lucri
distingui possūt: Primū ē vt ludus alee. Se-
cundū ē turpius vt meretricio: lenocinio z q̄
busdā histrionanbꝰ. Tertiū ꝓ turpissimuz
vt in simonia. ¶ Quātū igit ad primū no-
tādū ē: q̄ ludus alee est ois ludꝰ q̄ innititur for-
tune: z omis ludꝰ talis ē phibitus fm leges.
Cuiꝰ rō est. q̄ tales ludi vt frequēter exercēt
ad spoliandū proximū bonis suis: z h illici-
to mō. Jn cuiꝰ argumentū p eo q̄ ponit in
cōmuni vescēdi cū pmittūt leges ludere fami-
lie. vt. ff. e. l. fi. Verūtū ꝓpter malicū hoim et
mala q̄ comitant oino detestādus ē: vñ qui
cūq; ludūt alea siue taxillis: vel q̄ sunt spec-
tatores aut etiā inspectores peccāt. vt. ff. e. p. to-
tū: C. e. in ꝓstitutōe greca z maxie si sunt cle-
rici. vt extra de vi. z bone. de clericoꝝ. c. clerici.
ij. vbi ōr. ad aleas z taxillos nō hmōi ludis i
terūnt: glo. publicꝰ aleatoꝝ repellit a pmoto
ne: vt de excess. prela. inter dilectos nec esse
debent inspectores huius ludi: aut. de san.
epīs. §. interdicimus. coll. ix. et tribus annis
arceant a ministerio: vt ibidem dicit: peccatū
tū in illo ludo est peccatum auaricie z rapie
z comitantur multa peccata. s. mēdacia: pu-
ria: blasphemie: deceptiones z similia. ¶ Hic
pmo q̄ri pōt vtruz acq̄sita in ludo restitutiōi
subiaceāt. Ad hoc rñdet Rich. in. iij. dist. xv.
q̄ quidam ludi sunt phibiti vt torneamenta
z sites ludi q̄ nō innituntur fortune: sic tū q̄
nō pcipit restitui homi quod lucrat fm legē
huiꝰ ludi: ideo q̄uis tales peccent ꝑ prohibi
tionem ecclie facientes: vt ptz extra de tornea
mēt. tū restituere nō tenent. Sūt z alij ludi p
hibiti sic q̄ etiā restitutiōi pcipit id q̄ ludēs
tali ludo lucrat: sicut sūt ludi aleaꝝ. q̄ enim
tales ludi sunt prohibiti non solū fm leges:
vt ff. de. de alea: p totū. z dicto. §. interdicimꝰ
sed etiam fm canones: ptz. xxxv. di. vbi ōr. c.
epūs. aut presbyter aut diaconꝰ alee deserui
ens: aut desinat aut certe damnetur: subdia-
conus aūt aut lector aut cantor: filia faciens
aut desinat aut cōione pueatur: sitr z laicus:
hoc ibi. ¶ Pro de restitutōe illius q̄ tali
ludo lucratur q̄druplex inter doctores ꝓfat
opinio. Prima est q̄ iura z glose tales artāt
ad restitutionem faciendam: q̄ p iudicē con
pelluntur: q̄ sup sentēiā iudicis nō artantur
restituere nō tenētur. Ratio eoꝝ est: q̄ talis
restitutio ꝓcepta ē in penā lucrātiū: nec iura
dicūt q̄ tales ipo iure restituere teneant: sed
q̄ ab eis de iure repeti pōt: nā bō q̄cq; pōt
aliq̄d licite retinere anteqū p sniam reddere
cōpellat: q̄ tū p sniam iuste latā satisfacere
necesse est: sicut electio excōicati excōicatiōe
minori nō ēuitta ipo iure. sz tū ē ēuitāda: sic
pz plane in textu extra de cleri. excō. cele. c. si
celebret. Sitr interficiēs hoiem ꝑ iusticiā iu-
ste pōt hereditate puari p sniam: sz tū ante sē
tenā nō tenet dimittere ei. Et hiꝰ opinio
nis est Alex. de hal. in. iij. pte summe. in tra-
ctatu restitutionuz vbi dic: q̄ aleatores nisi
fraudē immisceant in ludis suis non tenent
de stricto iure ad restitutionez: q̄z peccatum
intervenit inter pres quod vtriq; pti placet:
z obligatio cōdicta: Tū fm peccatum illud
obligationem condicti: nec illi q̄ amisit de iu
re pōt repetere: nec ille q̄ lucratꝰ est tenetur
restituere. Et q̄z antiqua iura iubent illud re
stitui z concedunt actionem repetendi: ma-
gis videtur esse ciuilis satisfactio z pena pro
peccato q̄ obligatio ad restitutionem. Non
est enim honestū illud lucrū nec honesta oc
cupatio ita alibi: immo sepe multū dampnosa
efficit reipublice: cum actiōe ludi distrahāt
possessiones z ex heredentur succesſores hic
ad cohibitionem mali subsequentis data est
lex de aleatoribus. Secūda ꝓ opinio secu-
rioꝝ z cōmuniꝰ est: que tenet q̄ eo mō quo
ludus taxilloꝝ z aleaꝝ phibitus est: eodem
mō tenet hō ipo iure ad restituendum q̄ ex
eo lucratur: q̄z non tm̄ phibet talis ludus sz
etiam acq̄sitio lucri eius. Tertia ꝓ opinio
se obiicit: dicens: q̄ talis restitutio ꝓcepta est
non p ius canonicum sed tm̄ p ius ciuile: q̄re
nō videt q̄ ad hanc restitutionem sūt cōstri-
cti de necessitate: nisi qui de iure legibus im-
perialibus sunt subiecti: z hoc in foro conten
cioso nisi fuerit z alibi talis restitutio per con
suetudinem approbata. Quarta opinio q̄ p
babilio: est soluit tertiam opinionem dicens
q̄ talis restitutio implicite in iure canonico
precepta est: quia leges imperiales diuino
iuri non contrarias: nec p ius canonicū aut p
rōnabilem ꝓtriam ꝓsuetudinē abrogatas
iura canonica decreuerūt obseruandas: vt
patet dist. x. ca. de capitulis vel preceptis im-
perialibus tē. z. c. q̄s aut leges. c. vestram: z
sic tenerent ad restitutionem etiā in foro con
sciēcioso. Et huius opinōis est Rich. in. iij.
dist. xv. Nos igitur qui p cōsciēcia militiam

mꝰ p securioꝝ via dicim⁹.q aleatores ea que lucran sunt ab his q̃ bona sua alienare nō p̃nt vel q̃ rebꝰ suis supesse nō p̃nt :tenent indistincte ad restitutionē faciēdā eisdē vel suis curatoribꝰ. Cuiusmōi sunt fm Ray.simoſi:pdigi minores .xxv.annis:z maxie pupilli:mēre capti.surdi:cecu:mutu:in infirmitate cōmuni:fatui:religioſi.filiāfamilias q̃ nō habēt pecuniū castrēſe vl q̃si vxores:administratores z sītes de rebꝰ q̃rū nō sunt veri dñi. Sicꝫ alios ad ludū vel magis ludēdū trahētes fraudē facientes z dolū q̃tercūq; p̃mittētes. Qui ꝫo lucrāt ab his q̃ bona sua alienare p̃nt:nec ad hoc idonei sunt:tales nō obligant ad faciendā restitutionē amittēti. Et hec est opinio Placentini ar.xiij.q.v.c.nō sane. Cuiꝰ rō ē:q:in operibus cuo amisit vñ:extra de vi.z honeſti.in.c.clerici officia.dicē glo.q cū turpitudo versat ex vtraq; parte melioꝝ est cōditio possidētis .ff. de condi.ob tur.eau.l.si ob turpem.§.porro. nec tamen sibi ꝑsulendū est retinere. Sicut simoniace dans nō pōt illud recipere nec recipiēs pōt sibi retinere: vt postea videbitur. verūtñ si is q̃ amisit pauper est :pium videt q eidem restituat:dūmō p̃ sumat q expendat i vſus necessarios ꝓprios vel domesticos Sinaūt tūc subueniendum est cū eisdē vxori illius aut filiis aut parentibus:q si diues est tūc alijs pauperibꝰ erogari debet. Nam cū ludus ille sit q̃dam expoliatio primi:nō p̃t quis licite aliquid p ipm acq̃rere nec p ꝓsequēs tenere:nec alter dignus est recipere q̃ sibi primum suū spoliare conabat nisi z ipe acquirens pauper est z causa elemoſyne cum ꝓpoſito emendationis ꝓpoſito retineret. ¶ Demiq; q̃ſi solet vulgo:vtrū ludo isto pecuniā acquirens z eandem deinde pdens teneat restitutionem illi⁹ qꝰ lucratꝰ erat:vtpote q:vnum spoliauit z alterꝝ ditauit. Ad hoc dicendum videtur saluo iudicio alioꝝ:q sit lucratus est ab eo q̃ rem suam alienare potuit:non tenet ad restitutionem eidē faciendā vel pauperibꝰ distribuendam:ergo eandē pecuniā numero ludēs amisit. Secus tamē si alteri ad restitutionē obligatꝰ fuit:q: pecuniā alteri debitam cū altero ludēdo pdere nō debuit. ℬ Quātū ꝫo ad scōm p̃incipale.s.meretricium qꝰ est turpiꝰ lucrū sciendū est q meretricium est duplex. Quoddā cū exercet per vagam libidinē cū diuersis sectando licz nō oēs admittat. Et sic meretrix dicitur q multorum libidini paret.vt.xxxiij.dist.ca.vidua. Quoddaz etiā exercet publice cū se publice cūctis exponit:z sic meretrix ꝺ cuiꝰ venalis est turpitudo. Vñ ꝺ.xxxij.q.iij.c.meretrices eē z ad meretrices accedere ꝓhibet dñs .s. Deut. Sequit q̃rū venale ē turpitudo. Vñ meretricū ē dānatum lz sub dissimulatiōe p trāsit z p̃mittit eccl̃ia forte fm Host.vt maiꝰ malū euitet:puta vitū zodomiticū:p alios vitijs carnis sūme pſequēdū:nā q nimis emūgit elicit sāguinē. Secōm leges etiā meretrices vilissīe sunt.lex eni eas indignas reputat legū obſeruatiōe seu p legē illaqari:vt C.de adulter.l.q adulteriū.in fi.ligat tñ delictoꝝ penis fm Io.an.de loc.c.j.sup glo.q.nec ecclesia punit eas ne ꝓmittāt peiora:vt ptz.iij. dist.c.denicq; : ¶ Hic q̃ q̃ri pōt:vtrū aliq̃d acq̃rens p meretriciū vel fornicationē teneat ad restitutionē p̃serti cū de tali lucro dñs ꝓhibz sibi oblationē offerri dicēs in Deut.xxiij. Nō offeres mercedē pſtibuli in domū dei tui. Ad hoc rñdet Alex.de hales in dicto tractatu restitutionuz q qui fornicādo acquirit iure possidet quod acquirit:licz em turpiter agit z ꝺ legem dei meretriciū exercens tamē in hoc q accipit non iniuſte agit nec ꝺ legem Qꝺ sane intelligitur dū alter datū iuſte alienare potuit:eo q esset verus dñs cuius voluntas a nullo pendebat. Vnde lz meretrix peccat sic acquirendo:nō tñ tenet restituere: qz nō committit fraudē acq̃rendo sed recipit p̃cium sui corꝑis locati ad ꝓpetrādam fornicationez: Nec etiā ois oblatio de eo facta est abominabilis dño:sed tñ publica q̃ fit cum scandalo:sicut si meretrices traherent currū ad fabricā ecclesie vel darēt sericū ꝓ ornamentis aut vitrū in ecclesia:aut oblationes ad altare tpe misse. Hec nec sacerdos nec ecclesia recipere debet:ne videant eaz opus approbare. Sed licitum est eis dare puellas elemosynas pauperibus: vel etiā offerre candelas in ecclesia z hmōi:dūmō nō recipiantur oblatio a sacerdote. Addit Monal.i summa. q si monialis est q̃ accipit acquirit hoc monasterio.honeſtus tamē est q monasterium non retineat sed in ꝓios vſus expendat:q ſt de rebꝰ ecclesie datū ē:tūc ecclesie faciēda est restitutio. Si ꝫo a regulari ꝑsona tunc illius monasterio fieri debet restitutio. licet etiam habuit administrationem in monasterio. Qꝺ si datum est a seculari qui nō est sui iuris nec habuit alienandi potestatem:tunc illi fiet restitutio cui de iure competit: vt si recipiat

a dulter a cõiugata teneꝛ viro facere restitu
tionẽ duplicẽ sꝛz tam de receptis ꝙ̃ etiã de de
honestatione vxoꝛis. ¶ Hic queri põt: vtrum
psona regularis iuste recepta ꝓ opere car
nali vel de furto seu rapina restituere põt au
ctoꝛitate ꝓpria. Ad hoc rñdet Alex de ba
les vbi supra. q̃ si adhuc extat res data vl ac
quisita penes illã: nec impetrare põt a ꝓlato
q̃ fiat restitutio: tũc auctoꝛitate ꝓpria resti
tuat etiã cõtradicente ꝓlato: qz plus est obedi
enda deo ꝙ̃ hoibus. Si vero consumpta est
tunc inanis est actio creditoꝛis quã excludit
inopia debitoꝛis. Ꝏ si conuersa est in vtili
tatem monasteꝛij vel habet aliquid cõparatũ
ex re sibi data: si tũc non põt nec audet impe
trare q̃ fiat restitutio per ꝓlatũ: gerat bona fi
de negotiũ monasteꝛij cui debet restituendo:
non tñ cõtradicente ꝓlato hoc faciat ꝓpter
bonũ obedientie: nihil sit illa res cõparata de
pecunia ecclesie vel psone ꝓuilegiate: in hoc
q̃ tunc rem emptã de sua pecunia sibi vendi
care possit sicut miles ⁊ pupillus: in quo casu
etiã cõtradicente ꝓlato põt eam restituere.
Et nota generaliter q̃ recepta ab histrione:
meretrice vel foꝛnicatrice in quib⁹ obligant
ad restitutionẽ nõ debent illis dare a quib⁹ re
ceperũt: sed si sunt bona spũalia debent dare
ecclesie vel successoꝛib⁹ aut suptoꝛibus ꝓut
melius: videbit expedire ad vtilẽ illoꝛ expen
sionẽ. Si vero sunt bona secularia: tũc restitui
debent vero possessoꝛi vel administratoꝛi ad
arbitriũ boni ꝓbi viri: aut melius expendi
põt in debitũ vsum ⁊ vtile ipsius veri posses
soꝛis. Ratio hoꝛ est: qz non psumit ꝙ dans
talia bona psonis turpibus: iterũ recepta de
beat expendere fm normã iustitie nisi signis
euidentib⁹ in eo pareat mutatio cõuersationis
⁊ praue voluntatis. ¶ Secũdo queri poꝛest:
vtrũ psona ecclesiastica dilapidans patrimo
niũ crucifixi pauperib⁹ debitũ teneat ad resti
tutionẽ. Ad hoc respondet Donal. in sum
ma in tractatu restitutionũ: q̃ ecclesiarũ ꝓlati
⁊ alij clerici restituere tenent ecclesiastica bona
⁊ pauperibus debita q̃ consumũt in vsus illici
tos ea dãdo meretricib⁹: histrionib⁹ aut alijs
turpibus psonis: aut etiã cõsanguineis ⁊ ami
cis nõ ad nature sustentationẽ vel aliã caũ
sam licitã: sed vt eos faciãt diuites ⁊ honora
tos. Attendãt hoc qui de humili genere na
ti suos copulãt nobilibus ⁊ diuitibus cũ bo
nis spũalibus. ¶ Ꝏ si querit: vtrũ ergo suffi
cit q̃ hãc restitutionẽ faciant de bonis eccle
sie vtpote de fructibus quos iam perceperũt vt
adhuc peꝛcepturi sunt. Ad hoc rñdet Hostien.
in v. de pniã. ꝙerquo quicq̃d superest eoꝝ vsib⁹
de ꝓuentibus ecclesiarũ pauperibus debeat:
ideo nõ sufficit facere de talib⁹ ecclesiaꝝ fructi
bus restitutionẽ: cũ habeant bona patrimo
nialia aut aliunde acquisita ꝙ̃ ecclesia: nisi
quatenus sibi subtraxerint de necessarijs: ali
as restitutiones facere debent de bonis patri
monialibus aut aliũde ꝙ̃ p ecclesiã acquisi
tis. Similiter oẽs põdicte psone tenent resti
tuere q̃ sic receperũt de bonis spũalibus: nisi
in necessitate cã elemosyne sine dolo ⁊ fraude
¶ Ꝏ si querit: an meretrix vel euã maihe
maticus vel cõsimiles dolo vel fraude vl suã
sionib⁹ aliq̃ inducentes vt peccet ⁊ pecuniã
tribuat q̃ alius nõ fuisset facturus teneantur
ad restitutionẽ. Ad hoc rñdet Ynno q̃ danti
nõ cõpetit repetitio: cũ vtrobiq; versẽt turpi
tudo: ⁊ in hoc casu ponoꝛ est cõdictio possiden
tis. Yn foꝛo tñ cõscientie est illis pniã impo
nenda de fraudulenta sollicitatione. Ꝏ
Quantũ denicq; ad tertiũ ꝓncipale. s. simonia
q̃ causat turpissimũ lucrũ sciendũ q̃ hec est fe
ra pessima q̃ quotidie deuoꝛat ecclesie filios:
hec vulpecula dolosa q̃ demolit vineas: hec
anguis venenosa latens in herba. v. vbertate
beneficioꝝ. O labes exꝑanda: qua phpus
doꝛ illustrioꝛ pozno gregis xp̃i sic dinoscit es
se infecta: vt nõ sit q̃ euadat vsq; ad vnũ: cuz
tñ hmõi simoniaci ꝓpter simulatum dinẽ actus in
fideles ⁊ hereticos dicant. Cuius rõ est scd̃m
Tho. in. iij. qz sic opant ac si estimarẽt dona
spũssancti pecunia posse deꝛi q̃ scz estimatio ẽ
hereuca. Etiã Gzego. in registro: ⁊ habet. j. q.
j. cum ois auaꝛitia siue idoloꝝ seruitus: quisq;
hanc ⁊ marie in dandis ecclesiasticis bonoꝛi
bus vigilanter nõ ꝓcauet infidelitatis ꝓditio
ni subiacet: etiã si tenere fidem quã negligit vi
deat. Et. c. se. dicit: Tolerabiliuꝝ est eni macc
donũ ⁊ eoꝝ qui cõtra tpm sunt spũssanctum ꝓ
pugnatoꝝ impia hereses: illi eni creaturã ⁊ fi
lium dei patris ⁊ filij spũssancti delirando fa
rent: illi suũ eundẽ spm efficiũt seruũ. Quis eni
dñs vendit qõ habet siue seruũ siue aliquid
eoꝝ que possidet. Sitr ⁊ qui emit dñs eius
volens esse qõ emit per ꝓcium pecunie illud
acquirit: ita ⁊ hi qui hãc iniquã actionẽ ꝙ̃pe
rantur detrahũt spũssancto equaliter peꝛcan
tes his qui blasphemãt dicentes: tpm in beel
zebub eycere demonia: atq; vt verius dica
mus iude cõparant proditionẽ q̃ iudeis occiso

ribus christū vendidit. ¶ Qd si obijcit illud qd habet. j.q.j.c. placuit. §. ex hac. vbi dicitur. Item opponit ꝓphetia donū spūssancti est: hec aūt in veteri testa. a sanctis ꝓphetis vendi cōsueuerat. Vn̄ Saul ad Samuelē ꝓ vaticinio expetendo: nō nisi cū munere ire p̄sum psit: vxor etiā Hieroboā ad hoīem dei nō nisi cū munere accessit. Ad hoc rn̄det ibidē illud Michee. iij. Duces eius in muneribus iudicabāt: sacerdotes eius in mercede rn̄debant ⁊ ꝓphete eius in pecunia diuinabāt: ⁊ super dn̄m requiescebāt dicentes: Nōne dn̄s est in nobis: nō venient sup nos mala: idcirco propter vos syon quasi ager arabit: ⁊ hierusalē vt custodia pomerij erit. Nemo ambigat propter scelera q̄ in hoc capitulo leguntur fuisse subuersam. Et tandē cōcludit ꝙ mali ꝓphete nō boni ꝓphetiā vendebant: illud declarans longo ꝓcessu ⁊ diuersis exemplis. Et adiungit. Poterat Petrus Simoni mago vēdere qd petijt: imo poterat simulare vendentē: spiritus eni sanctus nec vendi nec emi pōt: sed oblatā pecuniā pariter cū offerente dānauit: hoc ibi. Secūdo arguit ibidem: ꝙ christus a Juda venditus auriculā serui sanauit: cuius exēplo liquet ꝙ spūssanctus ⁊ si iuste a simoniacis venalis putet: virtutis sue nō obliuiscitur: nec desinit effectū sue gratie etiā venditꝰ Ad hoc rn̄det ibidē postea. §. cū ergo. ꝙ hec similitudo nō valet: nō eni operat hoc spūssanctus spūaliter in p̄fidis mercimonijs auaritie: qd xp̄s gessit corpaliter certi mysterij cā ad exemplū patientie. Sequit: Potest igitur intelligi vt a similitudine nō recedamus: ꝙ sicut xp̄s venditus nō venditori vel ementi sz eis qui nescientes aderāt dona sue gratie cōtulit ꝓ quibꝫ etiā in cruce supplicauit sic ⁊ spiritussanctus nō vendēti vel ementi: sz his qui de manibꝫ eoꝝ ignorantia ducti sacr̄a dn̄ica accipiūt sue gratie effectū largiri ꝓbat: hoc ibi. Et. ca. sicut enuchus fuit qui Joseph cōparauit: ita qui gratiā mercat viuū semen nō habet siccis genitalibꝫ. Sic quoqꝫ ignis sacrificij qui p. lxx. annos babylonice captiuitatis sub aqua vixerat extinctus est antiocho Jasoni vendēte summū sacerdotiū: qd significat ignē spūssanctū nō lucere in simoniacis sacr̄is qd in his similitudinibus beatus Aug. notare voluit: nisi qꝛ sacr̄a simoniacoꝝ sicut ⁊ ceterorū hereticoꝝ licet sint vera q̄ntū ad formā: mania tn̄ ⁊ falsa sunt q̄ntum ad effectū: cū nō possint in cordibus hoīm gignere vel accendere celestem gratiā. Qd sane intelligendū est: si simoniace recipiunt: vn̄ ꝙ ab eis nō sunt recipienda sacramenta declaratur longo processu xxxij. di. §. verū. ⁊. §. porro. Ad laudem dei:

¶ De simonia ⁊ eius triplici diuisione qualiter etiam in triplici munere cōmittitur ac ad restitutione obligatur. ¶ Sermo xiij

On furtum facies. Exo. xx.

n Dicit Ambrosi. tractatu de mysterijs in detestationē huius fere pessimo scz prauitatis simoniace de Gyezi q̄ ponitur in scriptura velut origo eiusdē vt habet j.q.j. ca. cū. ordinaret: vides inquit qꝛ ꝓ facto auctoris successio damnat heredis: inexpiabilis est eni venditi culpa ministerij ⁊ vindicta gratie celestis transit in posteros. Deniqꝫ moabite ⁊ ceteri non intrabūt in ecclesiā dei vsqꝫ intertiā ⁊ quartā generationē: tamdiu. s. vt simplicius interp̄temur donec culpā actoris multiplicis successio generatiōis aboleret. Sed cū illi qui in deū idolatrie errore deliq̄runt: in quartā generationē videant esse mulctati: profecto durior videt esse snīa qua Gyezi semen vsqꝫ ineternū ꝓ cupiditate habendi ꝓphetica auctoritate damnat: p̄sertim cū dn̄s iesus per lauacri generationē omnibus remissionē dedit peccatoꝝ. Cur ergo Gyezi semen ineternū damnat: nisi vt vitioꝝ magis q̄ generis semē intelligas? Sicut eni qui filij promissionū sunt existimant in semen bonū: ita etiam qui erroris sunt existimant in semen malū: nam ⁊ iudei ex patre diabolo sunt: nō vtiqꝫ carnis successione: sz criminis: ergo oēs cupidi: oēs auari Gyezi lepram cū diuitijs suis possident: ⁊ mala quesita mercede nō tantū patrimonij facultatē q̄ thesaurū criminū cōgregauerūt eterno supplitio ⁊ breui fructu. ¶ Ad cuiusmodi letale dispendiū salubriter declinandū p̄mo queri pōt quid sit simonia. Ad hoc dicendū s̄m Hein. boyc: extra eo. ti. c. mādato. ꝙ due sunt spēs simonie. Vna dicit mentalis q̄ est studiosa volūtas vel cupiditas emendi vel vendēdi aliquid spūale vel spūali annexū cum opere subsecuto. Pro quo sciendū ꝙ noīe emptionis intelligit oīs cōtractus nō gratuitus p̄ter p̄mutationē q̄ licite fieri pōt per ep̄m si videat consultum ita tn̄ ꝙ partibus inter se nō licz de hoc pacifici sicut Jnno. ponit sz totū exponant ⁊ relin-

quane in manus supponis. Per spūale aūt intelliguntur ordines. sacrā ⁊ similia. Per annexū vero spūalia intelliguntur ea q̄ nō sunt ita proprie spūalia sz sunt spūalibus annexa ⁊ quodammō alligata: sicut ius patronat⁹ ⁊ hmōi. Addit etiā cū opere subsecuto: qz sola nuda voluntas interior sz inducat petitū non tū simoniā: q̄ si opus sequit affectū simoniacū: sz nullū pactū accedit: simonia iudicat: vt di. c. mādato: vbi subdit: q̄ q̄ nullo pacto sz affectu animi p̄cedente cōquerunt nō obligant ad restitutionē sz sufficit satisfacere per solā pniam ipsi creatori: glosa ibidē: ergo sola voluntas sine affectu animi nō facit simoniacū sz alias peccet. Sed de h̄ postea videbit amplius vbi agetur de intentiōe. ¶ Scōa pars specie simonie dicit quentionalis: q̄ sic diffiniri pōt. Simonia est spūaliū vel spūalibus annexorū p̄cedente pacto p̄missionis: p̄dimonis: modi: seruitij: p̄cij vel cuiuslibet talis recepto vel donato. Et sic simonia p̄quentionalis aliq̄d mētali supaddit: ⁊ p̄tingit tā in emendo q̄ in vēdendo. Qua p̄pter accipit nō a Gyezi qui donū dei vendere non timuit: sz a Simone in q̄ magis cōpleta fuit rō vitij huius: qz ad h̄ donū dei voluit emere vt posset carius vendere Vñ. ſ. q. iij. l. saluator: subdit. Innotuisti nobis qō tibi obijcit: vtrū vendere ecclesiasticā rem simoniacē sit: patenter colligit ex hoc qō aplūs ait Simoni. Pecunia tua tecū sit in p̄ditione: qz existimasti donū dei pecunia possideri: donū quippe dei spūs san. est: ⁊ donū dei est res ipsi ecclesie oblata. Et si bñ aniaduertis. Simon magus qui ad fidē accessit non spūm san. q̄ ipe erat indignus: sz donū eius emere voluit vt ex venditione signorū q̄ per eū dem fierent multiplicatā pecuniā lucraretur hoc ibi: vñ qui spūalia vendūt simoni mago p̄formant in intentiōe: qui vero emere volūt ad lucrū p̄formant eidē in actu. ¶ Secūdo queri pōt q̄ triplex sit simonia. Ad h̄ dicēdum fm doctores q̄ simonia triplicē h̄z diuisionē. Prima diuisio ē ista q̄ quedā dicunt simoniaca qz p̄hibita quedā vero p̄hibita qz simoniaca. Simoniaca ergo: qz p̄hibita sūt emere vel vendere ecclesiastica bñficia: q̄ qui dē de suā natura nō sunt mala vel simoniaca: sed ideo reddunt mala ⁊ simoniaca: qz fiunt cōtra p̄stitutionē ⁊ p̄hibitionē ecclie: per ecclesiā enī p̄hibita sunt ea q̄ occasio mali sunt Vñ papa dispēsare pōt in simonia taliter cōtra missam: qz q̄ sunt inducta auctoritate apostolica p̄t cēōuerso tollī eadē p̄stitutione vel auctoritate. Vñ si hec simonia ppetrat tantū mentaliter cū ope subsecuto nō obligat ad restitutionē: vt di. c. mandato: exempli grā. Si ḡs renuntiat ecclie vt aliter detur. ſ. nepoti: hinc Hein. boyc: extra ne p̄la. vices suas in. c. p̄terea: dicit q̄ in his q̄ sunt simoniaca: qz p̄hibita nō cōmittit simonia: dūmodo fiat p̄cipe auctore ⁊ sciente: nec talis simonia p̄mulgatoꝛ ligat. vt. ff. de legi. l. princeps. Ille renuntiō licet in h̄ casu simonia nō cōmittit: ad minus tñ infamia nō tollit: sz est species mali ⁊ turpe lucrū: qō est euitandū fm apl'm extra de vi. ⁊ ho cle. c. cū ab omni. A qua salte p exemplū supiores p̄lati p̄e ceteris maxime deberent abstinere fm Hosti. ⁊ Jo. an. ¶ Secundo quedā dicunt p̄hibita qz simoniaca: sicut vendere sacrā ⁊ pure spūalia ⁊ generaliter q̄ in ve. vel no. testa. simoniaca iudicant: q̄ qz de sui natura mala sunt ideo p̄hibita sunt extra de offi. dele. c. ex p̄te. ſ. in glo. Vñ p̄hibita: qz simoniaca: licet nō essent p̄hibita tñ ad huc essent mala: ⁊ p cōsequens nullā hūt dispensationē recipere p̄t: nec q̄dem papalē sicut nō pōt dispēsari cū lege diuina ⁊ cū lege nature. Scōa diuisio est p munera q̄ dant: q̄ sunt triplicia: scz a manu: ab obsequio ⁊ a lingua. Primū munus est a manu de q̄ q̄ri pōt: vtrū p spūalibus actib⁹ liceat dare vel accipere pecunias vl aliā palia: sicut p ꝓbendis: ozationib⁹: p̄dicationib⁹ aut etiā ministrationibus sacrorū ⁊ similib⁹: cū nemo stipendijs suis militet vnq̄. vñ dicit. ſ. Cor. ix: Quis unq̄ militat stipēdijs suis vnq̄: q̄s pascit gregem ⁊ de lacte gregis nō manducat. Ad h̄ rñdet Tho. scōa. scōe. q. c. q̄ sicut sacrā dicunt spiritualia: qz spūalem cōferūt grāiā: sic etiā quedā alia dicunt spūalia: qz ex spūali p̄eduntur grā ⁊ ad eā disponūt: q̄ tñ per hoīm ministerū exhibent sicut sacramēta. Oportet igitur hmōi dispensatores ⁊ ministratores a pplo sustentari: iuxta illud apli. ſ. Cor. ix. Si nos vobis spūalia seminamus: magnū est si nos carnalia vra metamus: ⁊ cetera multa q̄ p̄sequit ibidē de hac materia. Vlēdere g̃ aut emere in hmōi actibus qō spūale est simoniacū est: sz accipere aut dare aliq̄d p sustentatione spūaliū ministrantiū fm ordinationē ⁊ cōsuetudinē ecclie approbatā licitū est: ita tñ q̄ intentio desit emptionis ⁊ venditionis: ⁊ q̄ abusus non exigat per subtractionē spūaliū que sunt exhibenda: hoc enī haberet qnā

dam venditionis speciē. Gratis tñ spūalibus exhibitis licite pñt statute ⁊ cōsuete oblationes vel quicūq; alij ꝓuentus exigi a volentibus ⁊ valentib; soluere ⁊ etiā ꝑ auctoritate ꝫ supioris ad hoc coartare vt latius videbit infra. Vñ solerter intuendū est ꝙ in administratione spūaliū duo sunt quasi cōnexa ab inuicē scz cōmissa spūalis ptās ⁊ statutū stipendium ab eccl̄ia vel cōsuetudine approbata ꝓ sustētatione. Cui ergo cōmittit spūalis ptās ex assumpto officio obligat ad vsum ptātis sibi cōmisse in spūaliū dispensatione. sicut in sacr̄oꝝ ministratiōe: delictoꝝ correctione: absolutiōe dispensatione ⁊ similib;. Habet etiā pro sua sustentatiōe statuta stipendia ex redditibus ecclesiasticis: ⁊ ideo si quid acciper pro vsu spūalis potestatis: nō intelligit locare operas suas quas ex debito suscepti officij impendere dz: sed intelligit vendere ipm gratie spūalis vsum. Et ꝓpter hoc nō licet pro quacūq; dispensatiōe aliquid accipe neq; pro absolutiōe nec etiā pro hoc ꝙ suos subditos corrigant vel a corrigendo desistāt licet tñ eis acipe procurationes qñ subditos visitāt: nō quasi preciū correctionis sz quasi debitū stipendiū. Si vero quis nō esset obligatus ex officio administrationē talem spiritualiū: tunc licite locare pōt operas suas. Exempli grā. Ille qui scientiam habet non tñ suscipit hoc officiū ex quo obligetur alijs ipendere vsuz scientie: ⁊ ideo licite pōt p̄cium sue doctrine vel cōsilij accipere: nō quasi veritatē aut scientiā vendendo: sz quasi operas suas locans: ꝙ si ex officio ad h̄ teneretur intelligeret ipsam veritatē vendere ⁊ sic grauiter peccaret. Sicut quidā instituuntur in quibusdā ecclesijs ad docendū clericos ecclesie ⁊ alios pauperes: pro quo ab eccl̄ia beneficiū recipiunt: a quibus non licet eis aliquid accipere: nec ad hoc ꝙ doceant: nec ad hoc ꝙ aliqua festa faciant vel ꝑmittant: hec ille. Secundo queri pōt: vtrū igitur xenia simoniā inducant cū sint munera a manu. Ad h̄ dicendū ꝙ si nō extendunt ad quantitatē numeri ⁊ fiunt sine pacto ⁊ sine aliqua corrupta intentiōe nō inducunt simoniā: alias etiam in modico cōmittit simonia: vnde. j. q. j. c. duces: postq̄: tetigit de quarta parte scz ꝑ Saulem danda Samueli quasi ꝓ p̄mio ꝓphetie. Et d̄ vxore Hieroboā ad hoiem dei ꝑgente cū. x. panibus ⁊ crustula ⁊ vase mellis quasi ꝓ precio ꝓphetie. Subdit ibidē. Hec magis i sumptus ꝓphete q̄ munera esse ꝓphetie reputanda sunt: licz potuerūt hi qui ad ariolos ire cōsueuerāt ex mala eoꝝ ꝯsuetudine idipm estimasse de ꝓphetis ⁊ voluisse sanctis viris offere qd̄ diuis offerre cōsueuerāt: hec ibi. Preterea sicut in foro cōscientie maxie cōsideranda est intentio: sic etiā in foro exteriori: qz de alioꝝ intentiōe iudicare nō possumus: pōt tñ haberi ꝓbabilis p̄sumptio q̄ cōsiderāda est in tribus: scz in qualitate dātis ⁊ recipientis scz an a paupe detur diuiti vel ecōuerso: scdo in q̄titate muneris: an scz res sit magni vel modici precij: tertio in tpe donatiōis: an scz instāte necessitate conferat: ⁊ s̄m hec habenda est p̄sumptio ꝓ vel ꝯtra: ar. extra de p̄sump. c. tertio loco questionis: ⁊ in glo. Et hec tria ponūtur plane in quodā casu extra de simo. c. ⁊ si questiones. ¶ Secundū munus est ab obsequio. De quo queri pōt: vtrū licitū sit mun⁹ impendere ꝓ spūalibus: p̄sertim cū dicat Grego. in registro ꝙ ecclesiasticis vtilitatib; deseruientes ecclesiastica dignū est remuneratiōe gaudere: sed ecclesiasticis vtilitatib; deseruire pertinet ad munus ab obsequio. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra ꝙ pecuniā intelligitur omne illud cuius p̄ciū estimari pōt pecunia: manifestū est aūt ꝙ obsequiū hois ad aliquā vtilitatem ordinat qd̄ pōt estimari p̄cio pecunie: qz mercede pecuniaria ministri cōducantur: hinc idē est ꝙ q̄s rem spūalem det ꝓ aliquo tpali obsequio exhibito vl̄ exhibendo ac si daret ꝓ pecunia data vel ꝓmissa qua scz illud obsequiū estimari posset. ¶ Et ideo sicut simonia ꝯtrahit accipiēdo pecuniā vel quālibet rez exteriorē qd̄ ꝑtinet ad manus a manu sic etiā cōtrahit ꝑ munus ab obsequio: qñ scz impēdit obsequiū vel inhonestū vt ad carnalia ordinatū: scz ad vtilitatē ꝯsanguineoꝝ suorū vel patrimonij sui aut aliq̄d hmōi: est munus ab obsequio ⁊ simoniacū est: p̄sertim cuz id facit p̄ncipaliter ad ipetrandū aliq̄d spūale. Si tñ honestū obsequiū ⁊ ad spūalia ordinatū alicui p̄lato impenderet: puta ad eccl̄ia vtilitatē vel ministroꝝ eius auxiliū: ex ipsa d̄uotione obsequij reddit dignus ecclesiastico beneficio sicut etiā ꝓpter aliqua bona opera: Et sic non intelligit esse munus ab obsequio nisi intenderet obsequi ad adipiscendū aliq̄d spūale: ita ꝙ illud spirituale esset p̄ncipaliter intentū: vnde si secundaria esset eius intentio ad excitandū affectū eius qui habet dare aliquod spirituale: ⁊ postea cōferens illud principaliter ad deum respiceret: ⁊ ad merita per

sone que per talia obsequia ꝛ p alia dona cō currit tūc nō esset simoniacū: q si obsequiū impositū bñficio esset pure spūale: tūc etiam ex pacto dari pōt beneficiū: ita q accipiēs p mutatū illud obsequium. sicut plane prz extra ō pben. ꝛ dignit. c. significatū est nobis. ¶ Tertiū munꝰ ē a lingua. De q̄ q̄ri pōt: vtrū licitū sit illud munꝰ impēdere p re spūali: pſertim cū id qđ ad pces alicuꝰ fit gratis fieri videatur: ꝛ sic nō videt ibi locū habere simonia q̄ cōſiſtit in emptiōe ꝛ vēditiōe. sz munꝰ a lingua intelligit si qs ad pces alicuꝰ ecclesiastici bñficiū pferat. Ad h̄ rñdet Tho. vbi. ū. q munus a lingua dr vel ipa laus punēs ad fauorē humanū que sub pcto cadit: vel etiā pces ex qbꝫ acq̄rit fauor humanꝰ vel prarium cuitatis. Et ideo si qs pncipaliter ad hec intendit simoniam cōmittit. Videt aūt ad hoc pncipaliter intēdere qui preces exaudit pro indigno: hinc factum ipm est simoniacū: q si pces porrigant p digno tunc ipm factuz nō est simoniacum: q2 debita causa sub est exq̄ illi p q̄ pces porriguntur aliq̄d spūale pferat pōt tñ ee simonia in intentione si nō attendat ad dignitatem pſone sz ad fauorē humanum Preterea fm Tho. ꝛ Kay. ꝛ si qs p se rogat vt curam animaꝝ obtineat vel aliā dignitatē quātūcunq̄ sit dignꝰ ex ipa pſumptione redditur indignus: ꝛ sic preces sunt p indigno Licite tñ qs si indigēs est ꝛ se dignum sentit p se petere beneficium siue cura. Locoz. Hoſt. ꝛ Gof. Dicūt tñ quidam q indigens ꝛ dignum se sentiens petere pōt beneficiū etiam cum cura aīaꝝ: q si nō indiget peccat etiaz si simpler beneficium petāt: vt patet. ſ. q. ij. vbi dicitur. c. Clericos aūt illos ꝓuenit ecclesie stipendijs sustētari qbꝫ parētū ꝛ ꝓpīnquorum nulla bona suffragantur: q aūt bonis parentum ꝛ opib⁹ sustētari pñt: si qđ paupez ē accipiūt: sacrilegium pfecto cōmittunt ꝛ abusionem ꝑ aliū iudiciū sibi mādicāt ꝛ bibunt: h̄ ibi: ꝛ sūt ꝑba Hiero. ad damasū papā. Hec tñ opinio sane intelligenda est de his q̄ runt plus p esse q̄z pesse: pascere q̄z pasci. Et hoc ostēdit apūs. ſ. ad Thimo. iij. di. Fidelis sermo. i. verus q̄ sequit. Si qs episcopatuz desiderat bonum opꝰ desiderat. Glo. Paulꝰ dixit q̄ vir debet pesse: hic ostendit qs: qui scz vult operari ꝛ pdesse multis nomē enim episcopatus sibi ꝓprie accipit impoztat operationem. dicit em̄ epūs ab epi qđ est super et copos quod est intēdere: vnde epūs q̄si supintendēs: quasi di. fm Liram. Nō est desiderandum ꝓpter officij dignitatē sed ꝓpter annexū laborē q̄ est ordinatꝰ ad honorē dei ꝛ salutē pximi. Et extēdit ad sacerdotes qs vlteriꝰ informat q̄les ee debēt di. oporter epm irrepbensibilē esse. i. sine notabili ꝛ criminoso defectu tē. Tertia denq̄ diuisio est ex pte cōmittentiū: ꝛ sic ꝓcingit q̄tuoz modis. Primo mō ex pte vtriusq̄: scz tā ꝓferentis q̄z recipientis: ꝛ tūc vterq̄ solū a papa dispensationē recipe pōt in collatiōe ordinū. vt. ſ. q. ſ. c. si qs epūs. ix. q. ſ. ab excōicatis: vñ papa difficulē ꝛ raro talem dispensationē admittit. Secundo modo cōmittit ex pte neutriꝰ vt cū amicus ordinantis ꝑo ignorante dat aliq̄d amico ordinantis ꝑo similit ignorante tunc em̄ ordinatus non est simoniacus. Nabilominꝰ ratiōnem postq̄ sciuerit statim renunciare dr ad detestationē crimis: vt extra de simo. c. simoniace: vbi subdit. Pñt q: simoniaci nō sunt in suis ordinib⁹ remanere. Glo. dispensatiue q2 de iure renūciare tenent postq̄ h̄ sciuerunt q̄ renūciando firet executiō ordinis: ꝛ tūc epūs dispensare poterit: vt. ſ. q. v. c. pſentiū: q2 ignorāte epō pecunia data fuit. Tertio cōmittit ex pte ꝓferentis ordines tm̄: vt cū ordinato ignorante amicꝰ eiꝰ dat aliq̄d ordinatori: et tūc est idem casus cū secūdo: nisi pecunia data fuerit epō: tunc em̄ epūs dispēsare nō poterit ꝓpter turpitudinem suam: sed papa: vt. ſ. q. ſ. c. grata vel etiaz successori epi. Si tñ sic ignoranter ordinatꝰ postq̄ h̄ sciuerit ꝛ executioni non resignauerit: sed potius ratum habuerit vel etiam pecuniam ꝓmissā vel solutā postea soluendi reddiderit simoniacꝰ iudicat vt patet. eo. ti. c. ex literis: tamē fm Tā. ꝛ Guil. epūs cū eo dispēsare poterit. Quarto cōmittit ex pte ordinantis tm̄ dando scz aliquid ordinantis amico vel consiliario vt promoueat: ꝛ cū illo pōt etiā epūs dispēsare: licz scienter simoniace recipiat: dūmō tm̄ ante dispensationem non ministrat: qđ vez est in ordinib⁹ ante rite susceptis: nō tm̄ in illo quem simoniace recepit nec etiaz q̄ alios ordines recipiat. Si tamen alter per fraudem daret pecuniam vt sic ordinantis impediret promotionem quasi simoniacaz nihil obesset ordinādo: vt. eo. ti. c. sicut ex literis.

¶ De simonia in susceptiōe ordinis que contingit quinq̄ modis.

On furtum facies Exo. xx.

n Sicut dicit Granan⁹. ff. q. f. c. cū ordinaret. ℞. q: ℊ auctoritate Leōis pape simoniaci nō nisi spiritū mendacij accipiūt fm Greg. apō simoniacos sacerdotes nō sufficit: bñdicto eoꝝ in maledictionē cōuertitur: manet apō eos anathema dādi ꝛ accipiendi: cū scī nō sint nec in corpore chr̄i ꝓsumi: cū sint maledicti nec scrificare alios pñt: nec corp⁹ chr̄i tradere vl̄ accipere: nec alijs bñdicere valēt. Scōm Amb. ꝓo anathemate ob ꝓprio ꝓdēnant: atq; a principatōe corpis a sanguinis christi alienant. cū accipiat auctoritatē lepra dek. cū inexpiabil̄ sit culpa vēdi ministerij. Scōm Calcedonēn. ꝓcilium ex tali ordinatiōe nihil ꝓficere iudicant. Scōz Belasij simonis dānatiōe involuunt: fm Grezazēnū in sacro ordie pmanere aut renouare nulla rōe pñt. Ab heliseo lepra pfundūtur: a Petro in dānatiōe dānant a Christo ꝓo de templo ejciunt. Quid aliud simoniacꝰ simoniaco in sua ordinatiōe ꝓferri pōt: nisi qō Inno. de ceterij hereticis testat di. Qui pfectionē spūs quā acceperāt scz in ecclia pdidērūt: id ē descendēdo ab ecclia nō dare eꝰ plenitudinem pñt: qui maxime opant in ordinationibus quem per suā pfidiā pdiderunt. Et iterum. Qui honorē nō habuit honorem dare nō potuit: nec ille aliquid accepit: quia nil erat in dante: sed damnationē quā habuit ꝓpriā manus impositionē dedit: ℞ ibi. ¶ Ad cautus sanam intelligentiā ꝛ cautelā salutiferam in pñti fmone ꝓsequēdū est de simonia ℊ contrahit in susceptione sacri ordinis.

A Que ꝓpriꝝ principaliter ḋnq; modis. Primo ꝓpriꝝ p falsū titulū: sic extra. eo. l. c. ꝓtuas. vij. casus ponitur de quodam clerico q̄ scz ordinari volens nec titulum habens rogauit quēdam j ff. ꝓtex. vt ipm ad eccl̄ie sue titulum p̄sentaret: ℊ recusante clerico firmit̄ repromisit q̄ nunq; in ecclia sua si p̄sentaret ipsum aliquam peteret portionem: ꝛ sic ordinatus exerit ad talem p̄sentationem: nec i hoc egisse se putabat aliquod illicitū: consulitur ergo quid iuris: cui rñdet papa: q̄ nisi cū eo fuerit misericorditer dispēsatū nec ad supiores ordies ascēdere nec insuscepto ḋz ordie miastre. Et adducit ibidē glo. ibi. triplicem causā. Primo qz ℞ fuit munꝰ a lingua. j. q. f. c. sunt nōnulli: ꝛ forte cū ℞ munus a manu: si aut ꝓngere frequēt̄ assolet. Secūdo qz nulla cōditio ḋz ꝛeruenire: ve ꝓz eo. ti. c. ex ma nos. Tertio qz p surreptionē voluit ordinem adipisci: vū cū tali solꝰ papa dispensare p̄t in ordine sic suscepto: vt ꝓz ex. c. penul. in fi. cū fm Guil. in ordinib⁹ añ ritus susceptus p ejm dispēsari poterit: q̄ si añ dispēsationē in ordine ministrauerit: irregularitatē incurrit: qz generalit̄ ois suspensus interdict⁹ vel excōicatus siue suspensus fuerit a diuinis vel ab officio a celebratiōe misse vl̄ aliq̄d hmōi: si ꝯ faciat efficit̄ irregularis: vt ꝓz de sen. ꝛ re. iudi. li. vj. cum eternū: ꝛ de sen. excō. lib. vj. is cui. Preterea non solū sic ordinat⁹ sz ē ordinator illius a collatione si facti conscius fuerit aut etiam ignorauerit non facta debita inq̄sitione ꝛ p̄sentatoꝝ ab executione p triennū sunt suspensi: hinc ex̄z in collatiōe sacri ordinis faciēdum est diligentissimū scrutiniū: qz vt dicitur extra de elec. c. nihil est. Si secus fuerit in cautē p̄sumptum non solum deijciend⁹ ē i digne ꝓmotus: verū etiam indigne ꝓmotōes puniendus. Ob̄ scrutinium de iure cōmuni ꝓnet ad archidiaconum: vt ꝓz extra de offi. archid. c. vt nīm q̄ diligēter inq̄rat de genere patria: etate: studio ad quem ordinatur de loco in quo ꝓuersat: de scientia: fide ꝛ aliꝭ q̄ continent in aplica regula. ff. ad Thimo. iij. vbi dicit q̄ ep̄atum desiderat bonū opus desiderat: oportet ℊ ep̄m irreprehensibilem eē ꝛc. quam regulā cū aliꝭ ꝓditionib⁹ snpaddatis ꝓsequit̄ eccl̄ia longo ꝓcessu in multis distin. incipiens. xlviij. di. ca. j. q. si quis sine examinatione sit ordinat⁹: vtpote qz not⁹ ꝛ dignus est: tunc nō delinquit: qz tales non sunt examinandi. Si vero fuit indign⁹ ḋz depōni: ar. extra de corpo. vitio. c. expositum: Ponit ei ibidē casum de quodā in abbatē ꝓmoto: qui manu mutilatus se tacuit: qua propter papa eum depōi ꝓcepit Similiter si fuerit ignotus deponi debet licet esset dignus: qđ decretum est ad ignominiam ordinantis: q̄ ignotos ordinare nō debet: vt. xxiij. dis. c. si quis ꝓesbyter: ꝛ in glo. multo magis: igitur si fuerit indign⁹. ¶ Ceteꝝ ordinād⁹ i examinatiōe sua crimia seu impedimēta ꝓmotionē suā impedientia manifestare tenet: nisi cū eo fuerit dispēsatum: vt. l. di. c. ex pētētib⁹. Alioquin si fraudulēter fōrtcet p̄sūt defect⁹ nō habebit executionem ordinis sic suscepti: vt ꝓz. e. c. ꝛ extra de renū. nisi cū ꝓdē: ℞. plone Silr̄ si q̄s excōicatū se sciens ordines susceperit: a suscepti⁹ ordinibus ē ꝑpetuo deponēd⁹. Si tū fa-

ctum non recolunt p quo excõicationẽ incidit vel saltem iuris ignarus excõicatũ se nesciunt tũc cũ eo si secularis est solus papa dispensare poterit. Si vero regularis tũc abbas eius post penitentiã iniunctã & peractã cũ eo dispẽsare poterit nisi adeo graue & notabile fuerit q̃ merito esset aplica sedes consulenda: vel nisi qui fecit adultus & discretus fuerit q̃ violenter cõtra oblitionẽ & ignorantiã p̃sumeretur: vt p̃z extra de sen. ex. cũ illoz: vbi etiaz p̃sequit de graubus & notabilibus quorũ absolutionẽ sibi reseruat: scz membri mutilationem vel cõfusionẽ aut in epm̃ vel abbatem violentas manus iniectas cũ excessus tales & simules nequeant sine scandalo p̃teriri. Similiter si clericũ p̃cusserit secularẽ non nisi p̃ sedem aplicã vt scandalũ euitet: absolutiõis gratiã poterit p̃mereri &c. vide latius ibidez.

B Secũdo p̃incipaliter quis recipit ordinẽ ab alieno epo sine licẽtia sui diocesani: & h̃ vt frequenter impetrat p̃ce: p̃cio vel seruitio. Intelligitur aũt eius diocesanus in cuius diocesi est ordinandus: vel vbi beneficiũ ecclesiasticũ obtinuit: vel vbi domicilũ suũ habet licet alicui natus fuerit: vt plane p̃z: li. vj. de tẽpo. ord. c. cum nullus: vbi etiã additur quis illã licentiã dare potest: cum dicit. Inferiores p̃lati: religiosi aut alĩ nisi eis q̃ suos subditos aut clericos possint a quo voluerint ordinari a sede apostolica specialiter sit indultum vel officialis epi cũ ad hoc se ipsius officium nõ extendit h̃moi nequeũt licentiã impartiri Epo aũt in remotis agente ipsius in spũalibus vicarius generalis vel sede vacante capitulũ seu his ad quẽ tũc ꝑtis administratio spiritualiũ nosc̃it pertinere dare possunt licẽtiam ordinandi: hoc ibi. Quicunq; ergo clericũ alienũ sine licentia scienter vel crassa negligentia ordinare p̃sumpserit per annũ a collatione ordinis est suspensus ac interim eius clerici absq; sua licentia p̃nt a vicinis episcopis ordines recipere: vt eo. ti. li. vj. c. eos Ordinatus aũt hoc mõ p̃uatur executione sui ordinis: poterit tamen per epm̃ restitui: vt vt p̃z. ix. q. ij. c. Lugdunen. p̃cipue tñ lib. vj. & tẽpo. ord. in. c. sepe. §. nos igit̃: districte p̃cipit̃ ne aliquis epus italie p̃sumat aliquẽ clericũ vltra montanũ ordinare nisi cum licentia speciali pape vel sui diocesani: q̃ si cõtrariũ factũ fuerit: nunc ordinati taliter absq; spe dispensationis sup hoc a sede aplica obtinẽde manere debent suspensi: & ordinantes illos digna penitentia puniri. Causa vero tam districte p̃hibitionis ponit̃ li. vj. de tempo ordi. vbi dicitur. c. Sepe cõtingit q̃ nõnulli clerici vinculo excõicationis astricti aut apostate seu irregulares vel alias ordinũ sacroꝝ suscep-tione indigni suam patriã in qua de his habet notitia fugiẽtes se in remotis partib⁹ faciunt ad h̃moi ordines p̃moueri: nos igit̃ volẽtes animaꝝ ipoꝝ piculis obuiare: statuimus vt nullus epoꝝ italie decetero aliquẽ vltramontanũ clericũ ordinare p̃sumat nisi a nobis speciale licentiã habeat vel ab epo de cuius diocesi traxit originẽ: vel in cuius diocesi beneficiatus existit p̃ eius patentes lr̃as cãm rõnabilẽ cõmentes quare ipm̃ nolit aut ne q̃at ordinare. ¶ Tertio mõ quis ordinẽ furtiue suscipit. Et hoc vt in plurib⁹ p̃ munera solet ipetrari. Pro q̃ sciendũ fm̃ Hostien. q̃ tripliciter q̃s dr̃ furtiue ordinatus. Uno mõ cũ q̃s sine cõscientia p̃pria epi & sine examinatiõe p̃mouetur ex alicuius fauore vel cupiditate muneriz vñ vt in h̃moi ordinationib⁹ oia rite fiãt ordinatoꝝ p̃cedendi modus p̃figit̃ ex ꝑci. nauatẽ. & ponit̃ xxiij. di. vbi dicit̃. c. Q̃n epus ordinatiões facere disponit oĩs qui ad sacrũ ministeriũ accedere volunt feria quarta ante ipam ordinationẽ vocãdi sunt ad ciuitatẽ vna cũ p̃sbyteris q̃ eos repsentare debẽt: & tũc epus a latere suo eligere dr̃ sacerdotes & alios p̃udentes viros gnaros diuine legis & exercitatos in ecclasticis sanctionib⁹: q̃ ordinãdoꝝ vitã: genus: patriã: etatẽ: institutionẽ: locũ vbi educati sunt: si sint bñ literati: si sint instructi in lege dei ante oĩa diligenter inuestigent: si fidẽ catholicã firmiter credãt: & verbis simplicib⁹ asserere queãt. Ipsi aũt quib⁹ cõmittit hec cura cauere debet ne aut fauoris gr̃a: aut cuiuscũq; muneris cupiditate illecti a vero dẽ uient vt indignũ & minus idoneũ ad grados sacros suscipiendos epi manib⁹ applicent: qđ si fecerint: & ille q̃ indigne accessit ab altari remouebit̃: & illi q̃ donũ spũssancti vendere conati sunt: cotã deo iã ꝑdẽnati eccl̃stica dignitate carebũt: igit̃ per tres ꝑtinuos dies diligenter examinet̃: & sic sabbato qui ꝑbati sunt epo repsentent̃: h̃ ibi. Alio mõ furtiue q̃s dicitur ordinatus cũ p̃ter ꝑsciam epi recipit eodẽ die oẽs ordines minoꝝ simul qđ fieri nõ dẽber nisi hoc obtineat ecclesie cõsuetudo: & tũc fieri põt cũ cõscientia epi. Uel tertiũ vnus ordo sacer cuz minoꝝ vel duo sacri vno die nullo mõ ꝑferendi sunt vni: vt patet extra de-

tẽpo. ordi. c. literas. Hinc ordinãs q̃ hoc fecerit ex certa scientia deponi debet: vt ptz. l. j. di. c. qui in aliquo: q̃ si ex negligẽtia fecerũt priuari dz potestate cõferendi talẽ ordinẽ: vt dicto. c. literas. Ordinatus aũt hoc mõ ab executiõe ordinis sic susceptꝰ suspẽsus est: vt ptz ibidẽ: imo deponi dz: vt ptz. lxxvij. di. c. subdiaconus: ⁊ extra de eo q̃ fur. oz. c. innotuit. Si tñ iuxta patrie ꝓsuetudinẽ quatuoꝛ ordinibꝫ minoꝛibꝫ simul receptis subdiaconatũ eodẽ die fuerint: receperit pmittitur misericoꝛditer ꝓ dispensationẽ in minoꝛibꝫ tantũ ministrare: q̃ si religionẽ intrauerit ac vita moꝛesq̃ eius exegerint: abbas si voluerit in aliꝫs ordinibꝫ secũ põt dispẽsare: vt ptz extra de eo q̃ fur. oz. sus. c. H. latoꝛ. Tertio modo cũ vno gradu omisso saltũ facit. Pro q̃ sciendũ q̃ ordines oꝛdinate recipi debẽt sicut eumerati sunt. lxxvij. di. c. aliud nos: vbi subdiꝫ. Si q̃s eps esse meruerit: primo ostiarius: deinde lectoꝛ: postea exoꝛcista: inde acolytus: demũ vero subdiaconus: deinde diaconus postea ꝓsbyter. Exinde si meretur epꝰ ordinet. Vñ quatuoꝛ minoꝛes ordines qui sunt primi reputãtur etiã sacramentũ ⁊ imprimũt characterez Vlerunt in̄ ordo ad sacramentũ ordinat nec cõpatus nec psalmistatus nec prima tonsura reputant inter ordines: secus aũt largo mõ loquendo de ordine. Put sez est quedã deputatio ad diuinũ cultũ. Quicũq; igit aliquo ordine p̃termisso de p̃dictis septẽ ad superioꝛẽ ascenderit licz characterẽ recipit: de rigoꝛe tñ iuris deponi debz: etiã si nõ malitia sed ignoꝛãtia vel negligentia ordinẽ illũ p̃termisit: ⁊ ab executione superioꝛis suspẽsus est quousq̃ p̃ diocesani dispensationẽ ad ordinem p̃termissum ꝓmoueatur. Mõ si ante dispensationẽ hmõi ⁊ recuperationẽ omissi ministrauerit in ordine illo vel supioꝛi credens q̃ gradatim ꝓmotus fuisset: poterit nihilominus cũ eo epꝰ dispensare: si tñ scienter p̃ saltũ ꝓmotus in oꝛdine sic susceꝑto vel scienter omisso sine dispensatione ministrauerit ⁊ ordinis omissi recuperatione: tunc soluis papa q̃ vlterius ascendat cũ eo dispẽsare poterit: licz in ordine rite susceꝑti epi dispensatio sufficiat sicut etiã dispensare põt cũ non ordinato ministrante: vt ptz extra de cle. nõ ordi. mis. c. ex literis: vbi dicit de quodã diacono qui celebrauit non ordinatus cũ quo epꝰ dispensare potuit vt in oꝛdie susceꝑto ministraret ipositis ꝑ⁹ pniã saluari cũ suspẽsiõe ab officio biennio vel triennio iuxta quãtitatẽ ẽpi: nũq̃ tñ auctoꝛitate ẽpi poterit vlterius ꝓmoueri. Concoꝛ. Ray. Goff. Guil. Cũ beneficio tñ retinendo sibiter epꝰ dispensare potuit. ne sustentatiõe ꝑuatus ad secularia reuerti cogatur. Salubꝛius tñ faceret si ad religionẽ trãsiret: hoc ptz in dicto. c. ex literis. Deniq; licitũ esse videt si clericus in ordinibus minoꝛibus tantummõ constitutus legat epistolã in missa sine solennitate cantus cũ oꝛnamentis ad hoc ordinatis: vt extra de vi. ⁊ ho. cleri. c. vt quisq; ⁊ in glo. ¶ Quarto principaliter q̃s ordinẽ susceꝑit extra epꝰ ab ecclesia ꝓstituꝫ: Pro quo sciendũ q̃ ordines generaliter conferri põt in sex tpibus anni: scz in sabbatis q̃tuoꝛ tẽpoꝛum sabbato ante dñicã in passione: ⁊ in sabbato pasche: vt ptz. lxxv. di. c. vltimo. Ratio quare semp in sabbato conferunt ordines est ꝛm Hosti. q̃ sabbatũ signat requiem ⁊ qui trãsitu irreuocabiliter ad clericatũ scz ꝑ susceptionẽ sacri ordinis: trãsit de laboꝛe secularij negonoꝛ ad vacandũ spũalibus: q̃ ꝛm aplm. ij. Timo. ij. Nemo militãs deo implicat se negotijs secularibꝫ: vñ. lxxxvij. di. c. fornicari: subdiꝫ. Antecẽ ecclesiasticus q̃s sit licz ei negotiari facto iam nõ licet. ¶ Hic queri potest: vtrũ ne ordines etiã alio tpe ꝓferri põt. Dicendũ q̃ sic in tribus casibus. Primo si papa voluerit subdiaconatũ ⁊ dñicis ⁊ ꝑcipuis festiuitatibus cõferre põt: vt patet extra de tempo. oꝛd. c. j. Secũdo põt epꝰ eisdem diebus cõferre minoꝛes ordines si voluerit aliquibus tñ ⁊ non multis ne videat ordinationem facere generalẽ: vt eo. ti. c. de eo: vbi subditur Licet epꝰ dñicis diebus ⁊ aliꝫs festiuis vnũ aut duos ad minoꝛes ꝓmouere ordines: sed ad subdiaconatũ nisi in quatuoꝛ temporibus aut in sabbato sancto: aut in sabbato ante dñicam de passione nulli epoꝝ ꝓterq̃ romano pontifici liceat aliquos oꝛdinare. Tertio ꝛm Ray. si in sabbato ordinationũ tam ordinãs q̃ ordinãdus cõtinuaret ieiunũ vsq; in diem dñicam: tunc mane diei dñice posset cõferri sacer oꝛdo: quia tunc mane diei dñice intelligit trahi ad sabbatũ ꝓpter cõtinuationẽ ieiunij. Mõ sane intelligendũ est de eodẽ oꝛdine nõ de diuersis: vtpote susceꝑturus erat oꝛdinem diaconatus in sabbato: sed ꝓpediꝰ prunc eundem susceꝑit modo p̃dicto in dñica q̃ tamen facere non expedit nisi legitima necessitate. Concoꝛ. Hosti. Inno. ⁊ alij q̃ tra ꝓterũs ex capitulo ſſas: extra ꝺ tẽpo. oꝛ. vbi po

hitur casus p oppositum de quodā sez qui fuit in sabbato ordinat⁹ in diaconū t die dñica sequēti cōmunato ieiunio fuit ordinat⁹ i pſbyterū: p q̄ epus ordinās a collatōe ordinū diaconꝫ t pſbyterij ac ordinat⁹ ab executōe sacerdotalis officij fuit suspēsus donec de illis papa aliter disponeret: vñ lz ordinatus extra tpa statuta characterē reciperet in suscepcis tñ ordinib⁹ ꝓmitti ministrare nō dz. nisi post penitētiā ꝓ digna epus cū eo dispēset. vt ptz plane: co. ti. c. ꝓsultatōi. Et lz h capitulū tñ loq̄t videat de sacerd⁹ ordinib⁹. tñ. c. cū ḋā loq̄t de ordinib⁹ in cōi: t ex h videt q̄ in dicto. ca. literas vestras: papa sibi specialiter dispensationem reseruauit: qz aliquando facit ex certa scientia vt alij magis terreantur: t ipsi delinquētes puniant: vt dicit ibidem glo. verum tamen in ordinibus suscipiendis fm quosdā epus dispensare non pōt si ante dispensationem ministrauerit: verius tamē videt q̄ possit. vt. ix. q. ij. lugdunen: nisi forte sibi fuisset interdicta executio t nihilominꝰ ministrasset: qz ois suspensus: interdicit⁹ vel excōicatus se diuinis ingerens efficit irregularis: nec subleuari pōt nisi p papā vt ptz de sen. t re iudi. cū eterni: li. vj. t de sen. excō. cū medicinali: li. vj.

¶ Quinto principaliter quis ordinē suscipit simpliciter mediante munere aliquo cum simoniaca prauitate: de quo munere dictum est in sermone p̄cedenti. Generaliter tamen notandum est q̄ principaliter cōfert aliq̄d spirituale pro pecunia vel re tpali: vel etiam obsequio sibi impenso ad cōmodū ꝓprium: aut etiam pro fauore p̄cū vel laudū simoniā cōmittit: t qui p aliquo spūali p̄cipaliter offert vel exhibet pecuniam vel obsequium simoniam committit. Qui vero porrigit p̄ces p se vel alio indigno aut indoneo iam factum ē simoniacum ex intentōe: qz respectū principalem habet nō ad honorē dei vel ad vtilitatē ecclie vel ad dignitatem pſone: sz ad fauorē humanū vel ad p̄uatū cōmodū: nā sola intēno facit simoniacum: vt patet plane: e. ti. tua nos. Sed simonia mētalis pōt sola penitentia purgari: vt eo. n. ca. mandato: qz ecclesia non iudicat de occulto in foro p̄tentioso: q̄ tñ maxime simoniam ꝓsequit dūmō fuerit manifesta: vñ extra e. ti. c. sicut simoniaca pestis sua magnitudine alios mo: dos vincū. Glosa: qz respectu eius cetera pro nihilo reputātur: ua sine dilatione mor. vt eius signa p aliquā psonam clarueriꝰ de ecclia dei dz eliminari atq; ꝓpelli. Vtrum cū dicat. c. se. tāta sit labes hui⁹ crimis q̄ ēt fuit aduersus dños t quilibet crimiosi admittūt ad accusationē ei⁹: ēt ipsa mes t notorietas meretrix: glo. q̄ alis nō admittēda ad accusationē vt testimoniū ꝓpter vilitatē ei⁹. Nullꝰ cm̄ refutat accusatio sup h crimie: nisi q̄ ꝓbata nō de zelo iusticie sz de malignitatis fonte ꝓcedere videt: vt e. ti. c. lz beli. in fi. Ad laudē dei.

¶ De simonia in collatione vel adeptione beneficiorum vel dignitatum. Sermo XV

On furtum facies. Exo. xx.

Scribit Greg. vniuersis episcopis hispanie di. t habet. ſ. q. ij. cap. audiuimus dilectissimi q̄ nos audisse obiecit sz audisse p̄fecto nō libuit q̄sdam. s. esse sacrorum ordinum pessores: qui sub munere dationis vel acceptōe dei ecclias vel eas sibi beneficia vsurpāt: qō ḋdē scelꝰ iam vos nō dubiū acriter corripisse admiramur: iuste em̄ vtrosq; corripiendus ē: t a sacre limine ecclie sub mouēdus ē: t ḋ p ecclie ambitu munera largiuur: t q̄ vt ecclīam adeat q̄cq; ꝓsumit accipere: iste q̄ppe donum dei emere: h aūt vendere p̄sumit a sacrilegio quippe h facinꝰ nō dispar dixerim: cū id qō spōte a sacro debuit rationis arbitrio gratis fieri debuit sub pecunie pactiōe causatur: h ibi. Et qō execrabilꝰ ē. Greg. simoniam dic esse hereſim vt ptz. ſ. q. ſ. c. q̄ sacros: vbi subdit. C. ñ liqat hāc here sim ante oīes a radice pestifera subrepsisse atq; in ipsa sua origine aplica eē detestatōe damnatā: cur non caueat: cur nō ppendit: qz bñdictio illi in maledictionē cōuertit q̄ ad h vt hereticꝰ fiat ꝓmouet glo. confectiue fit heret. c. Vñ concludit Ambro. vbi supra cū ordinaret epus qō deditanz fuit: qō pdidit aia fuit cum aūt ordiaret qō accepit aur fuit: quod dedit lepra fuit: cuo turpem dedit lepra mercedem sez in Giezi: t pecunia male q̄sita corp⁹ aiamq; cōmaculat. Ad euitādum igit ferā hāc pessimā t feruentissimā de ea breuiter ꝓsequmur. Nā post declarationē simōie in suscepcōe ordinis: videndū est de ea q̄ ꝓmittitur in collatōe bñficiorꝫ vl dignitatū: q̄rū adeptiōe q̄cq; ꝓcipaliter fit ꝓsiderāda ad euitādam simoniacā prauitatē t diuinā maledictionem. Primū ipa ē iteriū q̄ dz ꝓcipaliter ferri ad honorē diuinū t cōez vtilitatez

rem ecclesie pfectũq; spiritualẽ illius qui p̃ monitionẽ recipit: nã sola intẽtio simoniacũ facit e.n. tua nos: vbi ponit casus de q̃dam q̃ sua bona obtulit vt illa postmodũ p̃ p̃benda retineret ⁊ in canonicũ reciperet. Rñdet papa si pdicto vel pactũ intervenit simonia est: si pure sine pacto vel pdictione obtulit: deinꝺ rogãs vt reciperet ⁊ sua bona retineret p̃ p̃benda ⁊ canonici pure pfecerũt tũc ly: si nõ is q̃ talẽ devotionẽ facit ea intẽtiõe ducat vt p̃ oblata spũalia valeat adipisci: ⁊ canonici nõ essent eũ nisi cõmoda talia peperẽt admissuri sine dubio culpabiles ambo iudicant coram deo: Ibi. Et idẽ sciendũ ẽ ꝓmotionabilit de muneribꝰ a lingua ⁊ ab obsequio: vt i sermone p̃cedẽti: hinc bñficia patrũ filij habere nõ p̃nt: q; p̃sumit vir vnq̃ in illa collatiõe intẽtionẽ fuisse rectificatã: vt extra de fi. p̃fessy. in diuersꝭ capitulis. p̃cipue in. ca. ad exturpandas: vbi subdit: sic̃ filij p̃sbyterorꝰ puniende tue teneant ecclias in quibus patres eorꝰ tanq̃ p̃sone vt vicarij nulla persona media ministrant eos siue genitꝰ sunt in sacerdotio siue nõ ab eisdem ecclesijs non differas amouere. Glo. quilibet repellitur qui quasi iuris successores sibi ecclesiam vendicare intendit: quia sibi nõ habet locum successio etiam si fuerint de legitimo thoro: secus tamen si media p̃sona intercesserit: q; de iure cõmuni ⁊ alibi possent p̃fici. Vel cũ illis q̃ in fraudem ꝓferũt aliquam p̃bendam alteri: vt sic vlterius ꝓferat filie suo verũtamen legitimus filiꝰ in eadem ecclia bñficium aliud obtinere p̃t: co. ti. ca. ad hec: sed illegitimꝰ non: vt. c. cum decorez vbi dicit filijs canonicorum p̃bendas in eisdẽ ecclesijs conferri nõ licuit quoꝝ sunt canonici patres eorum: cũ indecoꝝ sit vt in altarꝭ officio illegitimꝰ filius impudico patri ministret. in quo vnigenitus filius eterno patri p̃ salute humani generis victimatur. Et nota generaliter q̃ periculosissimum est parentibus ac proximis amicis gerere sollicitudinẽ de p̃visione spũali filioꝝ vel neporũ suorũ etiã p̃solas p̃ces aut fauores: q; vix inuenit hmõi q̃ debitã habeat intẽtionẽ aut simoniacã subterfugiat p̃auitatẽ. Hã sc̃ꝺ doctores canonici q̃ mutuo cõuenit dicẽtes: canonizem nepotulos vros. placeat tibi de meo: mihi placebit de tuo: vel qui dicit nũq̃ me viuẽte fiat aliq̃s canonicus huc nisi fiat talis p̃ q̃ rogatꝰ simoniã cõmittit: q; ois pactio ⁊ conuentio ac alicuius intẽtio cessare ꝺz. Et generaliter ꝺcim̃q; bñficiũ ꝓfert cõsanguineo vel impetrat vt ipe ꝓferẽs vl' impetrãs magnificet aut potẽtioꝝ efficiat: vel vt eiꝰ parentela exaltet simoniã p̃mittit: q; p̃alẽ vitiatẽ q̃rit.

B Scõꝺ p̃cipaliter attẽdẽdũ ẽ ipa etas tali statui ꝓuenies. p̃ q̃ sciendũ q̃ sunt duo genera bñficiorũ. Primũ est sine cura animaꝝ sicut simplex capellania p̃bẽde ⁊ multe dignitates. Scõm est cũ cura animaꝝ sicut ecclesie parrochiales: epatus ⁊ similia. Cũ igit̃ apl'us. j. Thi. iij. p̃hibeat p̃mouere neophitum. i. in fide nouellũ vel in religiõe nouitium: ⁊ hoc ꝓpter duas rõnes. Primo ne incidãt in supbiam putãtes q̃ fides christiana vel religio multum eis indigeat. Secũdo q; non sunt exp̃ti status ecclie vl' religionis nec sciunt modum p̃sonarũ: nec p̃bauerũt nec p̃bati sunt: que rõnes tanguntur. xl viij. di. cap. j. ⁊. c. q̃m. Et hoc q̃ri potest de etate cõgrua p̃ficiẽdorum. Ibi. Hoc dicendũ q̃ ecclia de p̃pria conscientia loquẽs decernit tales esse p̃mouendos ad ecclesiasticos bñficia qui reperiuntur idonei ad executionẽ debitã illoꝝ peragendam. Hinc gratianꝰ in decretis in multis distinctionibus longo p̃cessu declarat qualis debeat esse in sacerdotem ordinandꝰ. p̃se quens illud apli. j. Thi. iij. vbi ponit. xij. conditiones ad hoc necessarias si deo debet esse accepta p̃motio dicẽs. Oportet epũm (quod vlterius extendit ad sacerdotes) esse irreprehensibilem: vnius vxoris virũ: id est non bigamum: sobriũ ⁊c. Et addit ecclia adhuc de cẽ impedimẽta i iure positiua que pariter facium. xxiij. requisita circa ordinãdos: de quibus grana breuitatis supersedeo: quia necesse est quod sacerdos sicut statu sic ⁊ vita suis p̃emineat ceteris alioq̃n vt scribit Gre. ad reges francorũ Theodericũ ⁊ Theobertũ in quorum regno regnabat pestis simoniaca ⁊ habetur. j. q. j. c. ferk. vbi subditur vulnerato pastore quis curandis ouib' adhibet medicinã: aut quomõ pp'lin ordinãdis clipeo suis eatur q̃ iaculis hostium sese feriendũ exp̃ñt aut qualem fructũ de se p̃ducturus est cuius peste grauis radix infecta est: maioꝝ ergo metuenda est locis illis calamitas vbi tales intercessores ad locum regiminis adducunt q̃ dei magis in se iracundiam p̃uocent q̃ p̃sentipsos placare debuerant. Et idem pariꝭ extra de p̃ben. ⁊ dignit. cap. graue nimis ⁊ absurdum est q̃ quidã ecclias p̃lati cũ possint viros idoneos ad ecclesiasticum benefi

ctum ꝓmouere: assumere non verentur indignos: qb nec mozũ honestas nec ſrarũ scientia suffragant carnalitatis sequeles affectũ nõ iudiciũ rõis. Vſi quãta ecclĩe dãna pueniant nemo sane mẽtis ignorat. Volẽtes igitur huic morbo mederi: ꝑcipim⁹ vt ꝓtermissis idignis idoneos assumãt q deo & ecclĩe velint & valeãt grauũ ipẽdere famulatũ. cẽ. Et. c. penul. ponit casus de q̃dã cui epͤs porruensis dũ esset legat⁹ in almania: dedit ẽ q̃dã ꝓbendã deuoluꝛã ad sedẽ aplicã in ecclia argentinẽſi. rogãs sũmũ põtificã vt illã collationẽ benigne ꝓsequeret affectu: pcuratoz ãt capituli argentinũ. ꝓposuit et aduerso cõsueturdinẽ et annã inuiolabiliter obseruarã q nullũ nisi nobilẽ: libez & ab vtraq; pte illustrẽ honeste ꝓuersationis ac eminẽtie scie in suũ cõsoꝛtiũ bacten⁹ admiserant. Et infra rñdet papa. Nos attendẽtes q nõ generẽ sz virtutũ nobilitas vtiq; honestas: gratũ deo facit & idoneũ seruitoꝛẽ ad cui⁹ regimẽ non multos sz carnẽ nobiles & potentes elegit sz etiã ignobiles & paupes: eo q nõ est ꝓsonaꝝ acceptio apud deũ: & vir ad dominia dignitatũ nedũ ad ꝓbendas vir eminẽtis scie valeant reperiri: quapꝛopter mãdam⁹ vt ipm ad eam recipi faciatis: Glo. q nõ sanguinis sed vite meritis bñficia sunt ꝓferẽda: & sic de alijs in multis locis repies. Clerũm cũ ecclia in alicꝺo passibꝰ ꝺeficẽdere videat: ꝺ vtiq; nõ ex alio sed ꝓmissue cũ dolore declarat admittẽꝺ ad eccliaꝝ regimẽ aliꝰ ꝺ eccliaꝝ regimẽ & ales persone sunt admitten de que ꝺfferẽtie ꝓeminent: & moꝛum fulgeant honestate: nolẽtes igitur sustinere vt paruulis regimẽ ecclĩaꝝ committatur: mandamus quatenꝰ nemini infra annum. xxuij. cõstituto ꝓsonarum cuiuslibet ecclĩe concedere ꝓsumatis: sciuri ꝓcerto q si contraire ꝓsumpseritis quod inde feceritis irritabimus & in obedientiam vestrã grauiter puniemꝰ. Vbi dicit glo. q licet specialiter ꝓhibeat ꝓmouere constitutos infra. xxuij. annũ non tñ concedit in. xxv. vel in. xxvj. immo vsq; ad annum xxv. ꝓbibent ordinari: vt plane ptz extra de elec. c. cum in cũctis. sed postq; xxuij. annum habuerint dissimulando sustinebit: sicut dissimulando sustinet sacerdotes qui sunt notoꝛij fornicatoꝛes q̃s vbiq; in communi iure mꝛtplici damnatione & depositione mulctauit vt patet. xxxij. ꝺ. c. Nullus missam audiat ꝓsbyteri quem scit cõcubinã indubitanter hꝫe. Et ꝯsc: & extra de cõsa. clerꝰ. & mu. c. quesitum

a dño electꝰ & ad ꝓdicandũ missus asserit̃. Ecclia sitr necessitate exigẽte nõnull. os aute xxx. annũ ordinare cõsueuit. Et. c. Si. xx. annoz nõ reptunt & necessitas exposcit a. xxv. annis sacerdotes ordinent. Et. xxvij. ꝺ. ꝺicitur ex cõci. Carthaginẽſi. c. Placuit vt nõ xxv. annos nec diaconi ordinentur nec ꝓsbyteri cõsecrentur. Et ex concilio Agathen. c. epͤus. ex cõci. quoq; Toletano. cap. in veteri. Porro subdiaconi anno. xx. ordinabantur: vt eo. ti. ex sexta synodo. c. subdiaconus non minoꝛ. xx. annoꝝ ordinetur. Si q̃s ꝓ in all q̃ ordie sacerdotalꝫ ꝓter cõstitutũ tpa ordinationis fuerit deponat: hec ibi. Nũc aũt ambitione ꝓualente patrimonia crucifixibi q̃sq; ꝓ occupare conat ꝓ pbas nepbasq; ecclĩastica statuta violãdo: ecclĩastica bona inuadendo pce. sauoꝛe: ꝓcio obsequio: & q̃ndie videt impleri: de quo ilud. iij. Regũ. xxj. Hieroboã fecit de nouissimis populis sacerdotes excelsoꝛũ: q cuiuꝰ volebat implebat manũ suã & fiebat sacerdos excelsoꝛum. Sic etiã ad tãtã cecitatem venit ecclia dei in plerisq; mundi climatibus: q pueris ecclesias regendas cõmiserunt ambitione ceca ꝓmotoꝛes detenti ad exaltandũ suos. ꝓpter tũc papa ꝓmisse ecclĩastica statuta relaxare sinebat: vt patet extra de ẽa. & qua. in oꝛ. ꝓfici. Vbi scribit papa archiepo Cantuarien. & suo suffraganeo. c. in decoꝛum est vt bi debeãt ecclias regere q non nouerũt gubernare seipos. cũ ad ecclĩaꝝ regimẽ tales persone sunt admittende que ꝺfferẽtie ꝓeminent: & moꝛum fulgeant honestate: nolẽtes igitur sustinere vt paruulis regimẽ ecclĩaꝝ committatur: mandamus quatenꝰ nemini infra annum. xxuij. cõstituto ꝓsonarum cuiuslibet ecclĩe concedere ꝓsumatis: sciuri ꝓcerto q si contraire ꝓsumpseritis quod inde feceritis irritabimus & in obedientiam vestrã grauiter puniemꝰ. Vbi dicit glo. q licet specialiter ꝓhibeat ꝓmouere constitutos infra. xxuij. annũ non tñ concedit in. xxv. vel in. xxvj. immo vsq; ad annum xxv. ꝓbibent ordinari: vt plane ptz extra de elec. c. cum in cũctis. sed postq; xxuij. annum habuerint dissimulando sustinebit: sicut dissimulando sustinet sacerdotes qui sunt notoꝛij fornicatoꝛes q̃s vbiq; in communi iure mꝛtplici damnatione & depositione mulctauit vt patet. xxxij. ꝺ. c. Nullus missam audiat ꝓsbyteri quem scit cõcubinã indubitanter hꝫe. Et ꝯsc: & extra de cõsa. clerꝰ. & mu. c. quesitum

Nūc aūt intrm̄ hec pestis exercuit euidentia facti q̄ eccl̄ia dissimulās q̄si corrigere nō valēs: statuit in cōcil. Cōstantien̄. q̄ null⁹ sacerdos q̄tūcūq̄ notori⁹ euidētia facti debeat in diuīs vicari q̄diu tolerat ab eccl̄ia: O genus electū regale sacerdotiū: gens sctā ⁊ populꝰ acq̄sitiōis: ad q̄tā degenerationē deduxit te maledicta pestis auaricie: cui reseruat illud Malac. ij. Ecce nūc ad vos mandatū h̄o sacerdotes. si nolueritis audire ⁊ si nolueritis ponere sup cor vr̄m vt detis gloriā nomini meo. s. bñ viuēdo: vt dic̄ glo. mittā i vos egestatem: ⁊ maledicā bñdictionib⁹ vestris Tertium attendēdū p̄ncipaliter est munus a manu: obsequio vel lingua prout clarius tactum est in sermone p̄cedēti. ¶ Quartū autē est virtus q̄ dicit Chris. de dignitate sacerdotali li. iij. Agitur in terris sed officium celestibus negocijs cōtinetur: nō em̄ hō non angelus: non archangelus: nō aliqua alia creatura: non virtus: sed ip̄e spūssanct⁹ hoc munꝰ instituit: ⁊ adhuc manētes in carne misterio fungi p̄stitit angelorum: ergo in p̄motiōe attendere debent nō p̄sonā s̄z virtutē: alioq̄n parentes vel p̄mouētes p̄moti portabūt iniquitatem: sicut hely q̄ filijs sacerdotib⁹ s̄z male agētib⁹ duplicem recepit a dño vindictaz q̄ cadens retrorsum fractis ceruicibus expirauit ⁊ p peccatis filiorum suoꝝ damnat⁹ est vt dicit Hiero. Nimirū cum dicat Gregori⁹ omel. xvj. q̄ nullum ab alijs maius p̄iudiciū q̄ a sacerdotibus tolerat deus q̄n eos quos ad aliorū correctionē posuit dare exempla prauitatis cernit ex inordinata nanq̄ ⁊ indisciplinata multitudine sacerdotū hodie dat contēni nr̄e redēptiōis venerabile sacramentū Et Aug. in epl̄a q̄dā: ⁊ habet lxxxij. di. dicit sic: q̄ nemo ampli⁹ nocet q̄ q̄ puerse agēs nomē vel ordinē sanctitatꝭ vel sacerdotis h̄z Delinquētē nāq̄ hūc null⁹ redarguere p̄sumit: ⁊ in exemplū culpa vehemēter extendit q̄n p reuerētia ordinis peccator honoratur. Attendant g̃ q̄ iugiter inhiāt puidere filijs ⁊ nepotib⁹ suis de p̄rimonio crucifixi: i q̄b⁹ nec dū nullū relucet p̄bitatis idiciū: nulla idoneitas: nulla argumēta virtutum: nec verent in hoc terrificum futurū iudiciū illi⁹ q̄ dicebat in parabolis. Ue vobꝭ scribe ⁊ pharisei qui circūitis mare ⁊ aridam ad faciēdū vnū p̄selitum: ⁊ cū fact⁹ fuerit facitꝭ euꝫ filiū gehēne duplo q̄ vos. Dissimulant nunc collatores in scrutinio. s̄z non dissimulabit christ⁹ i iudicio cum ecōtra in p̄mitiua eccl̄ia districta vigebat censura. Sed nūc quid? Utiq̄ infectꝭ pastorib⁹ inficitur vniuersitas gregꝭ: oēs auaricie studēt a maximo vsq̄ ad minimum oēs q̄ sua sunt querūt atq̄ suoꝝ: ⁊ his q̄ p̄matum diligunt de cognatis suis p̄mouendis: ditandis ⁊ exaltandis cura maior: christus aūt solo sternit ⁊ cōtēnit. Adeo nāq̄ inualuit hec consuetudo maledicta. s. p̄mouendi s̄m affectum nō s̄m rōnem: in acceptiōe p̄sonaꝝ nō virtutum vt vix inueniat q̄ p ostium in ouile ouium ingrediatur: eo q̄ caro ⁊ sanguis sibi totum vendicāt p̄ncipatū: ⁊ si parietē foderitis ad videndum horrenda in domo dei vix aliquem p̄motū poteritis inuenire q̄ detestabilem simonie labē p̄ualeat euadere. Nā plures occurrunt corruptele obseruāde q̄s laudabiles consuetudines vocant: aut in bñficij collatione: aut in eiusdē cōfirmatiōe vel etiā in intronizatione ⁊ sil̄ibus. Dña auaricie sibi potestatiue p̄tez vēdicat. O q̄ vera sn̄ia p̄s. cv. dicentis: Immolauerunt filios su. demo. ¶ Quintū deniq̄ attendendū ē scia ad faciendam debitā executionē assūpti officij: vt habet extra de eta. ⁊ q̄li. in. or. p̄fi. c. cū sit ars artium regimē aiaꝝ: districte p̄cipim⁹ vt ep̄i p̄mouēdos i sacerdotes diligēter instruāt p se vl̄ alios viros idoneos sup diuīs officijs ⁊ eccl̄iasticis sacr̄is q̄liter celebrare valeant: q̄m si decetero rudes ⁊ ignaros ordinare p̄sūpserint: ⁊ ordinatores ⁊ ordinatos vltioni graui decernim⁹ subiacere: sanct⁹ ei ē maxīe in ordinatiōe sacerdotū paucos bonos q̄ multos malos habere mistros: q̄si cec⁹ cecū ducat ambo in foueā dilabunt. Et. c. se: ep̄us clarinen̄. p̄pt suā ruditatē ⁊ clericature modicitatem deponit. Qui g̃ p̄dictis nō attentis ⁊ sil̄ibus q̄ cōcernūt diuinum honorē p̄priam salutē ⁊ eccl̄ie cōem vtilitatē p̄sonaꝝ accipit: carnem diligit: sanguinē erigit cum Gyezei ⁊ Simone diuine maledictionis in p̄cationem incurrit. Ad laudē dei.

¶ De simonia in locatiōe bñficiorū vel ecclesiarū: ⁊ collatiōe sacramētorū vel sacramētaliū. Ser. xvj

On furtum facies. Exo xx.

n Dicit Augustinus. ⁊ habetur. j. q. j. cap. Si iustus minister fuerit computo eum cuꝫ Paulo q̄ gloriā suā nō querit

di.ſ. Cozin.ſñ. Ego plantaui: appollo rigauit: deus aũt incrementũ dedit. Qui vero ſuppo ministeꝛ fuerit cũ zabulo cõputa: ſz non ꝓtamꝫ donũ xp̃i: qz per illũ purus fluuius trãſit ueniꝫ ad feꝛtilem terrã. Scio qz lapis ex aqua fructũ ferre non põt ꝫ p lapideas cãales tranſit aqua ad areolas ꝫ in cãali lapideo nihil generat: ſz oꝛtus multũ fructũ affert Spũalis eni virtus ſacr̃i vt lux pura ab illuminãdis excipit: ſz per imundos trãſiens nõ inquinat. Jn quib⁹ verbis oñdere vult Aug. q ſacꝛa ab impijs ſacerdotib⁹ miniſtrata non põt obeſſe iuſtis: dummõ ſe criminũ pricipes nõ faciũt ea recipiendo nõ vt oporꝛet. Ad cuius euidentiã tertio loco videndũ eſt de ſimonia in miniſtratiõe ſacꝛaliũ. ¶ De quo queri põt: vtrũ ſemp ſit illicitũ dare pecuniã vel q̃d cunq; munus qõ pecunia menſurari põt ꝓ miniſtratiõe ſacꝛoꝝ ꝫ ſacꝛaliũ: ꝓſertim cũ dicit apl's. ſ. Cozin. ix. Neſcitis qm̃ qui in ſacrario operant q̃ de ſacrario ſunt edũt: ꝫ qui altari deſeruũt cũ altario pricipant. ¶ Ad hoc rñdet Tho. ſc̃da ſc̃de. q. c. q accipe pecuniã ꝓ ſpũali ſacꝛoꝝ gratia crimẽ eſt ſimonie: qõ nulla cõſuetudine põt excuſari: qz cõſuetudo nõ ꝓiudicat iuri naturali vel diuino. Per pecuniam aũt intelligit omne illud qõ pecunia eſtimari põt: vt dicit ph̃s. iij. Ethi. Accipere vero aliqua ad ſuſtentationẽ eoꝝ qui ſacꝛa miniſtrãt ſm ordinationẽ eccl'e ꝫ ꝓſuetudines approbatas nõ eſt ſimonia nec peccm̃: non eni accipit tanq̃ pretiũ mercedis ſz tanq̃ ſtipendiũ neceſſitatis. Vñ ſuper illud. j. ad Thi. v. Qui bene pſumit pſbyteri duplici honoꝛe digni habeant: dicit glo. Aug. Accipiãt ſuſtentationẽ neceſſitatis a ppl'o. mercedẽ diſpenſationis a dño. Vñ Tho. in q̃libetis eandẽ q̃ſtionẽ mouens cõcludit ibidẽ dicens q cũ in diſpenſatiõe ſacꝛoꝝ vel aliozꝝ aliqua recipiuntur: vt in eo ſimonia euitet tria ſunt neceſſaria Primo vt hoc fiat ex cõceſſione iuris diuini vel hũani aut ſaltẽ pie cõſuetudinis. Scõo q intentio ſit pia nõ corꝛupta. i. q deſit intentio emendi vel vendẽdi: ſz intentio referat ad ſolã cõſuetudinis obſeruantiã. Tertio vt ſit qꝛma honeſta: vt. ſ. nõ requirant vel attendt per ſacꝛoꝝ ſubtractionẽ nec eã ante officij exhibitionẽ ne petm̃ interuenire videat: ſz expleto officio poterũt exigi: ꝫ ſi ſubdin dare recuſant ꝙ ſuperio ẽ ſunt cogẽdi: vt ptz extra de ſimo. c. Ad applicã audientiã frequẽter relatiõe puenit q quidã clerici ꝓ exequijs mꝛtuoꝝ ꝫ bñdictione nubentiũ ꝫ ſilibus pecuniã exigũt ꝫ exoꝛquent: ꝫ ſi forte coꝝ cupiditati non fuerit ſatisfactũ: impedimẽta fictitia fraudulẽter opponũt. Ecõtra vero quidã laici laudabilẽ cõſuetudinẽ circa ſanctã eccleſiã pia deuotiõe fideliũ introductã ex fermẽto hereticę prauitatis nituꝫ infringere ſub ꝓtextu catholicę pietatis: quaꝝpter ſup his ꝓhauas exactiões fieri pbibemus: ꝫ pias cõſuetudines obſeruari ꝓcipimus: ſtatuẽtes vt libere cõferant eccleſiaſtica ſacꝛa: ſz p eꝝm loci veritate cognita cõpeſcant q̃ malitioſe nituꝫ laudabilẽ ꝓſuetudinẽ imitare. Predicte ꝫo exactiões ꝓhaue poniſſime videnꝫ ex h̃ introducte: qꝫ freq̃nter eccleſiaꝝ ꝓlati faciũt eas p alios deſeruire ſub tã exigua poniõe q ex ea ꝓuenienter neqeũt ſuſtentari: vñ diſpendiũ nõ modicum ſpũalis ꝓfectus ſuſtinet xp̃iana religio: ſicut oſtendit extra de ꝓben. ꝫ dign. vbi dꝛ c. Extirp̃ade cõſuetudinis vitiũ in quib⁹ uſdã pbꝫ inoleuit: q ſcz parrochialiũ patroni eccleſiarũ ꝫ alie q̃dã pſone puentus ipſaꝝ ſibi penitꝫ vend cãtes pſbyteris coꝝ ſeruitijs deputatꝫ reliquũt adeo exiguã poniõnẽ q ex ea neque unt ſuſtentari. Sequit. Vñ fit in his religiõibus pene nullus inuenit ſacerdos parrochi alis qui vllã vel modicã hꝫ peritiã literarũ. Cũ igit os bouis ligati nõ debeat triturãs; ſz qui ſeruit altrario de altari viuere dꝫ: ſtatuimus vt cõſuetudine qua libet epi vel patroni ſeu cuiuſlibet alterius nõ obſtãte poꝛro pbyteris ipſis ſufficiẽs aſſignet: hoc ibi. Prohpudoꝛ: caſus p̃dictus pluribꝫ in locis tã inoleuit Paſſiꝫ eni collegia ſibi incoꝛporãt beneficia ꝫ ea faciũt tenui ꝓtio deſeruire: cetera ſibi reſeruãtes in iudiciũ aniaꝝ ſuarũ. Scõa vero cã p̃dicte coꝛruptele emanare videt ex eo q quidã ꝓlati ꝓferunt eccleſias retentis ſibi fructibus vel aliqua ſaltẽ ꝑte coꝝ vel eã beneficia: qõ fieri nequaq̃ põt vt tali pacto cõceſſo ſcz bñficio ſibi fructus retineat ex donatiõe. ſ. bñficij puentus peꝛcipiens: vt extra vt eccleſiaſtica bñfi. ſine dimi. cõfe. c. vt noſtrũ. vbi etiam ad maiozẽ diſtinctionẽ ꝫ euidentiã buius materie ſubdit in fine. Nã cũ in Laterañ. concilio fit ꝓhibitũ ne ꝗs cõferendo bñficiũ eccleſiaſticũ partẽ puentũ ſuis vſibus retinere ꝓſumãt. Et alibi reperiat in canone q eccleſiaſtica bñficia debẽt ſine diminutiõe conferri: credimus diſtinguendũ: vtꝫ qui dat ſpũale bñficiũ puentus ipſius ante donationẽ percipiat ſcz ex cã iuſta: nã ſi puentus ante donationẽ non

ꝓcepit ſz alius ſcz yconomus ⁊ ex donatiõe cõſequit vtipe ꝓuentus ꝓcipiat: nõ eſt dubiũ intercedere ſimoniacã prauitatẽ. Si vero ante donationẽ ꝓcepit ipſe ꝓuentus credim⁹ diſtinguendũ vtrũ ante donationẽ cõſtituat ſcz cũ ſuo capitulo vt ipſi ꝓuentus retineant ad tẽs ꝓ⁹ iuſta cã ⁊ neceſſaria. ſ. ꝓ debitis eccleſie releuãdis: an cõueniat cũ ipo q̃ accepit bñficiũ ſeu cũ meditatore ꝟcunq; vt officio illo ꝓceſſo retineat ipſe ꝓuentus: primũ eni membrũ credimus eſſe licitũ ſm aũ dicimus non licere: ꝟbi vide caſuz plane in glo. longo ꝓ⁹ ceſſu q̃ ꝓgit in eccliã Mediolanẽ. ⁊ extra de cenſi. ꝓhibemus. ℟. Hic q̃ri põt vtruz liceat clerico eccleſiã ſuã locare in totũ: ſicut vita facu frequenter videmus. Ad hoc dicendũ ſm Guil. q̃ locatio ⁊ cõductio hꝫ locũ nõ habent. Sed ꝓſbyter dz gratis facere officiũ ⁊ ille gratis expenſas ꝓ⁹ idere: ita q̃ aliter põt honeſte viuere ſine extorſione a ſubditis: ⁊ ſic ſi loco tibi eccleſiã: ⁊ tu cũ ſis ꝓſbyter locas operas tuas vt ibi officies: nõ habitur⁹ ibi alias aliquã iuriſdictionem nõ cõmitto ſimoniã. Non tñ fieri põt vtra tẽs vue locantis: quia clericus in beneficio cõparat vſufructuario qui nõ eũ niſi ad vitã: niſi locatio facta fuiſſet noie eccleſie ⁊ vtiliter: tũc eni ſm Ynno. ſucceſſor tenet ad illã xij. q. ij. c. quecũq; ſuffragio. Poteſt etiã locator illi quem cõducit vel cui locat fructus eccleſie cõmittere curã animaꝝ vt putat Hoſtiẽ dũmodo ſine pactiõe gratis fiat cũ auctoritate epi. Et ꝫ põt ei ſine auctẽ epi modico tpe ex cauſa rõnabili non tñ diu q̃ nec peregrinari põt ſine licentia epi: vt de conſe. di. v. c. nõ oportet. Verumtñ nec epus nec ordinarius nec alius ꝓlatus ſub annuo cenſu cõmittere põt vices ſuas: vt patz extra ne ꝓla. vt ſuas vel eccle. ſub an. cenſu cõcedãt ea. ſ. vbi tangit de decanis ruralibus: ⁊. ca. ij. q̃ hoc redũdat in grauamẽ ſubditoꝝ. Et. c. iij. vbi tangit de bis qui ſic ſtatuunt ad regimen eccleſiarũ. Ad illo. ca. ecclia accipit ꝓ ꝓlatura ipſius eccle q̃ ſub annuo cenſu cõcedi ꝓhibetur: q̃ quoddã ſpuale eſt: cũ in. c. ſequenti: id eſt quarto cõcedit eccleſia poni ad firmã ſub annuo cenſu reddendo q̃ licet in ꝓmo caſu: q̃ ibi eccleſiã ſignat obuenões ꝓuentes occaſione ipſius eccle: ⁊ ſic nullũ ſpuale locat. Et ſic et illo. c. trahit q̃ licitũ eſt vendere beneficiũ fructus ad tẽs: quia papa ibi cõcedit: imo non eſt ꝓhibitũ hoc facere ad totũ tempus vite ſue: licet non eſſet bonus. Semper tñ ita intelligendũ eſt q̃ nihil ſpuale intercipiat: vt extra de rerũ ꝑmu. c. ad q̃ſtiones: vbi dicit in glo. q̃ ſicut ſpuale cũ ſpirituali põt cõmutari: ſic tpale cũ tpali. Vide ibidẽ in rectu notabile caſuz de ꝑmutatiõe duarũ eccleſiarũ. Pozro q̃rũ ad collationẽ ſacramẽtoꝝ ꝓmo q̃ri põt de ſacro baptiſmaꝫ an liceat ꝓ eo pecuniã dare ſi ſacerdos noluerit gratis baptizare ⁊ puer ſit in articulo mortis: ꝓſertim cũ baptiſmus ſit tanua ſacrorꝝ ⁊ ad ſalutẽ neceſſarius. Ad hoc rñdet Tho ſe cũdz ⁊. q. c. q̃ ſacrã noue legis ſunt maxime ſpualia inq̃ntum ſunt ſpualis gratie cã q̃ ꝓ⁹ eſtimari non põt. ⁊ eius rõni repugnat q̃ non gratuito det. Accipe ergo pecuniã ꝓ⁹ ſpualibus ſacrorꝝ gra eſt crimẽ ſimoniẽ qõ nulla ꝟſuetudine põt excuſari vt dictũ eſt. Si ergo ſacerdos noluerit baptizare niſi dato ꝓ⁹: tũc ille qui gerit curã pueri in tali caſu poſſet illũ baptizare: vel a quocũq; alio facere baptizari. Nam q̃ nullo mõ peccandũ eſt: ⁊ in caſu neceſſitatis quilibet baptizare põt ideo ꝓ eodem habendũ eſt ac ſi nõ eſſet ſacerdos. Qõ ſi adultus eſt qui petit baptizari ĩmmente mortis ꝑculo: nec adeſt niſi ſacerdos petens ꝓ⁹ tũ ꝓ⁹ baptiſmo: debet potius abſq; baptiſmo decedere: q̃ tũc ſupplereꝫ ei ex baptiſmo flaminis qõ ex ſacro deeſſet. Dato tamen q̃ gratiz beneficio baptiſmatis: põt eũ ſacerdos admonere ad laudat illi tenenda ꝟſuetudine. ¶ Scõo queri põt de ſacro cõfirmationis q̃ tum ad materiã ſcz de chriſmate: vtrũ licitum ſit dare nũmos chriſmales. Ad hoc rñdet ex conci. lateranẽ. ⁊ habet extra de ſũmo. c. ea q̃ de auarine. vbi dicit. Auduimus q̃ nummos ꝓ chriſmate ab eccleſiis extorquentes ꝺ nũc cathedrancos aliqñ paſchalem ꝓſtanos nẽ: interdũ epalem conſuetudinẽ appellatis. Glo. variatio nois nihil ꝑdest: ⁊ bona denominatio malũ non excuſat: q̃ quodcunq; nos mẽ imponas ſimoniacũ eſt: vñ ſequit. Quia vero hoc ſimoniacũ eſſe dinoſcit: mãdamus quatenus ꝓtextu alicuius ꝟſuetudinis vel ꝓlatiõis ꝓdictos denarios nullatenus exigatis Glo. Cõſuetudo iſta q̃rumcũq; longa nõ excuſat ſz magis accuſat: hoc ibi. Sed edictum ꝫ non cõpeſcuit mẽte reprobos: ſicut ꝓ ſimilitudiné oñdit Chriſ. in omel. ſup euãge. Date xxij. Abeũtes pharifei ꝟcilũ inerũt vt caperẽt ieſuz in ſmõe: q̃ eũ admodũ ĩdr̃t ſi ꝺs claudere voluerit aq̃ currentis meatũ: ſi fuerit excluſa aliqua violẽtia: aliũde ſibi ſemitã rũpit

Sic eoꝝ malignitas ex vna pte cõcluſa aliũ ſibi aditũ adinuenit: ꝯ ibi. Sic etiã iſtoꝝ auaricia cõciliũ aliud poſt mãdatũ ꝓdictũ ſpoliã di eccliaꝝ adinuenit: vt ptz clarius infra. eo. ti. vbi ꝺz. c. in tñ. Sane pueniꝝ ad audiẽtiã nr̃ã q olim q̃dã ſuffraganei tui p chriſmate certã ꝓſueuerũt accipe pecunie quãtuatẽ: non metuẽtes penã canonicã: ꝛ cozreptionẽ etiã illudere cupiẽtes: tpus factẽde ſolutionis anticipãt recipiẽtes in media q̃drageſime qꝺ rectpe cõſueuerũt poſt paſcha. vt cãm decipiẽdi diſſimilem nomẽ denariozꝝ variãt q̃ pri⁹ chriſmales ſcꝺo paſchales dicebãt. cõſuetudinẽ medie q̃drageſime nũcupãtes. Et infra Cũ em̃ expꝛeſſus exꝑmat vẽditionis ſpeciẽ q̃ pus recipit q̃ rẽ cõferat ꝓcioſã ꝛ gratis ſit gr̃a cõferẽda mãdam⁹ q̃tenus tales exceſſus cozrigas: ſuppꝺictos ſuffraganeos tuos ꝛ eoꝝ officiales a tã illicita exactiõe cõpeſcẽs: q aliozũ culpa tibi nõ iputet ad penã: ꝯ ibi.

Q Termo q̃ri põt de facto pnie: vtrũ p abſolutione poſſit aliq̃d exigi vel exactiõ dari. Ad qꝺ nñdz canõ extra de ſimo. c. Ad aures nr̃as pueniſſe nouer⁊: q cũ. G. q̃dã noie ꝓpt pecuniam quã debebat vinculo ſuiſſet excõi canõis aſtrict⁹ creditozib⁹ ſatiſfeciſ⁊ excõi catozib⁹. r. libras p abſolutiõe q̃rũb⁹ nõ valuit abſolutõis bñficiũ obtinere. glo. bñficiũ abſolutõis cũ ſit eccliaſticũ myſteriũ ꝛ ſpũale nihil ẽ exigendũ p ipo pſtando. Et iõ q̃ pciũ ꝓpter ꝺ recipit ẽ ſimoniac⁹. ¶ Sed id dubitari põt: vtrũ ſi deduſſet aliq̃d p abſolutiõe ipius: ſimoniam cõmiſiſſet. Poteſt dici q nõ: qz imiſte ſibi abſolutio denegabatur ex quo ſibi ſatiſfecit cũ vexationem ſuã redimerat: hec glo. Sequitur textus. Qm̃ igit indignum eſt ꝛ eccle romãe ꝓtrũ vt abſolutõis bñficium redimat: diſtricte vobis mãdam⁹ quatenus ſi pfatus. G. debitum ſoluit ipſum grauis faciatis abſolui ſi excõicatores id nõ fecerint requiſiti: Glo. nihil g̃ iudici p abſolutiõe directe vandum eſt: ſecus ſi aduerſarius ꝓpter eius cõtumaciam fecit ſumpt⁹ qz illos debet ſoluere ante q̃ abſoluatur. Sili⁹ ſi iudex ꝓpter hoc fecilſet expẽſas: qz tũc nõ darur inuitu abſolutionis: ſi tñ illum iniuſte excõicaſſet ſine omni difficultate ꝛ grauamine debet abſolui. Verũtamẽ ſm Tho. ſcõa ſcẽ. q. c. Si p crimie fuiſſet excõicatus ꝛ in abſolutiõe aliquid exigeret: nõ quaſi pcium abſolutionis ſed quaſi pena culpe preceden⁹: p qua fuit excõicatus. hoc licitũ eſſet dũmõ rõnabiliter fieret. ¶ Quarto q̃ri põt: vtrũ p epis abbatib⁹ ſiue p q̃buſcunq; pſonis eccliaſticis ponẽdis in ſedẽ ſiue introducẽdis p ſbyteꝝ in eccliã: aut canonicis in pbẽdã: aut p ſepulturis: exequiꝝ bũdictiõib⁹ ꝛ aliꝭ ſacris aliq̃d põt exigi vl̃ dari: pſertim cũ ab anñ fuerit introducta cõſuetudo. Ad ꝯ rñdet cõcil. Lateranẽ. ꝛ habet extra ꝺ ſimo. c. cũ i eccleſie. vbi ſubdit: Horribile nimis eſt q in q̃buſdam eccleſiis locũ venalitas phibet hſe ita vt p epis vel abbatibus ſiue quibuſcunq; pſonis eccliaſticis ponẽdis in ſedem ſiue introducẽdis pſbyteris in eccleſiã necnon etiã p ſepulturis ꝛ exequiꝝ mortuozum ꝛ benedictiõibus nubentium ſiue aliꝭ ſacris aliquid requiratur. Putant aũt plures ex hoc licere q: legem moꝛis: id eſt peccatũ de longa conſuetudine arbitrant: non attẽdentes q tãto grauioꝛa ſunt crimina quãto diuinus infelicem animam detinent alligatam: ne igitur deceteꝛo fiant ꝛ ne vel p pſonis eccliaſticis deducendis in ſedem vel ſacerdotibus inſtituendis vel ſepeliendis mortuis aut bñdicendis nubẽtibus aut aliꝭ ſacris aliquid exigant deſtricti⁹ inhibem⁹. Si quis autẽ cõtra hoc venire pſumpſerit: poꝛtionem cũ Gyezi ſe nouerit habituꝝ. Vbi arguit glo. vi detur q talis ꝓſuetudo nõ ſit repꝛobãda vbi p receptiõe canonica vl̃ introductiõe pſone in eccleſiã aliquid recipiaſ: vt in aut. de ſanctiõis. §. p ꝓſuetudinib⁹. dum tñ non deꝛ ex pacto vel exigatur ſꝛ ſpõte ex poſt facto offeraſ ſed ꝯ requirebat ex cõſuetudine qꝺ eſt penitus repꝛobandum etiã ſi tñ paſtus reꝛatur vt infra. e. ti. vbi dicitur. c. Jacob⁹ canonic⁹ eſculanus ꝓpoſuit q cum ipſe in eccliã aptineñ. ſit receptus in canonicum ꝛ in fratrẽ: canonici ciuſdem loci partem pueniũ ac pbẽ de ſibi aſſignare recuſant: quãdã ꝓſuetudinẽ ptendẽtes q ptrandum hſe ſolebant a canonico recepto nouo: quo circa mãdamus quatenus ſi ita eſt dictos canonicos vt tali conſuetudine non obſtante ſibi ſic vni ex aliꝭ inpuenibus ꝛ pbenda puideant appellatione remota compellas. Glo. ibidẽ: Talis cõſuetudo nõ excuſat immo poꝛ⁹ ſimoniã inducit q: p paſtu vel paſtellis aliquid exigi non deber p bmõi ſpũalib⁹. ¶ Deniq; queꝝ poteſt virum ſacerdos poſſet celebrare vel alia diuina facere pro pecũia. Ad ꝯ rñdet Ray. q ſi ad illa tenebaꝝ tũc aliquid exigere ſimoniacum eſt: vt ptz. j. q. iij. c. vendẽtes. vbi dicit.

In templo vendentes sūt qui hoc quod qui busdā iure cōpetit ad p̄miū largiūt: q̄ si non tenēt ad h̄ ⁊ eis sumpt⁹ deficit aliq̄d accipe p̄nt sic ⁊ locare opas suas siue ad diē siue ad annū sic p̄dictū est. Qd̄ sane intelligēdū ē q̄ ip̄e gratis officiare debeat sine pacto p̄cedēte cā plus extorquēdi: ⁊ alter grat⁹ sibi dz p̄uidere de hōesto victu illi⁹ diei: q̄z sacerdos paup nō dz suis stipēdijs militare: ⁊ dignus est mercēnari⁹ mercede sua. Nec iuxta p̄ceptū legis veter⁹ alligabis os bouis triturantis. Vñ si q̄s inducit hmōi sacerdotem ad celebrādum. nec eū remunerat digno p̄cio detentor mercedis est: peccatū acclamās vindictam censetur q̄ si sūpt⁹ hz ⁊ ad h̄ nō tenet debet gratis facere vl̄ cessare alias enim ex auaricia facere videtur: q̄ si forte non esset simonia saltem mētalis: tñ esset turpe lucrum habēs speciem mali. s. auaricie defraudans paupculos sacerdotes. Quod a nobis auertat iesus christus. Amen.

¶ De sepultura ⁊ ei⁹ loco: electione canonica portiōe: ⁊ de exequijs: ac d̄ simonia circa funera. Ser. xvij

On furtum facies. Exo. xx.

n Quia s̄z Greg. vltia volūtas defūctoꝝ ꝯseruāda ē p illoꝝ volūtate corpa eorū sunt tumulāda nō p arbitrio nr̄e dispositiōis: iō de sepultur⁹. iiij. sūt p̄ncipalit̄ p̄sequēda. Primū ē q̄ de loco sepulture: de q̄ d̄ c̄ Ray. q̄ ius sepulture est qd̄ cōpetit eccl̄ie ad sepeliendū aliq̄s in cimiterio suo. Et p̄uenit ex pontificis assignatiōe ⁊ ꝯsecratiōe: vt pt̄z xiij. q. j. c. eccl̄ias. Competit autem generalit̄r ecclesijs parrochialib⁹ ⁊ etiam illis quib⁹ a iure vel p̄uilegio cōcessum est ⁊ nō alijs: aliē to tñ illo quod habet li. vj. de pac. vbi dicit̄ c. pactum cū rectore prochialis eccl̄ie factū a nobis ne aliquos vel certos ip̄ius eccl̄ie parrochianos recipiatis ad eccl̄iasticā sepulturam oīno seruare debetis q̄q̄ sepultura libera sit monasterio vestro ab ap̄lica sede indulta: ⁊ illi apud vos elegerint sepulturam: cuz p̄dictum factum indulto hmōi deroget: hoc ibi. ⁊ c. q̄z ex eo. ¶ Hic queri pōt vtrum talis sepultura pōt emi vel vendi: p̄sertim cum legitur Gen. xxiij. q̄ abraam emit ab Ephron spelūcam duplicē i sepulturā vxoris sue. Ad hoc dicendum q̄ ip̄a sepultura emēda si ē terra in cimiterium ꝯsecrata: vel si fuit ibi aliq̄s sepultus tūc vendi non pōt: vt. ff. de rei vē. q̄ religiosis. Et sil̄e ē de tūba in qua fuit aliq̄s sepultus: q̄z loc⁹ iā fact⁹ ē religiosus: vt. ff. d̄ rel. ⁊ sūp. fu. l. ij. ⁊. xiij. q. ij. c. Questa est nobis nereida clarissīa femīa: q̄ ab ea solidum pro filie sue sepultura fraternitas vestra velit exigere: hoc aūt vitium est. ⁊ infra. Memor es q̄z dū abraā a f. lijs Ephron sepulchrū p̄cio ad humandum corp⁹ coniugis postularet: p̄cium accipe rēnuit ne cōmodū videat̄ de cadauere consecut⁹. Si g̃ tāte ꝯsideratiōis pagan⁹ vir fuit: quāto magis nos qui sacerdotes dicuntur hoc facere nō debemus Et p̄sequitur ibidē: q̄ si ꝯtingat aliquē in eccl̄ia sepeliri oblata liberalit̄ p̄nt accipi: s̄z p̄cipit ne debeāt exigi: ne aut venalis dicatur ecclesia aut earuz rectores de mortuis gl̄iari videāt̄ dūmō ex cadaueribꝰ sibi cōmodum vendicare studeāt. Et ibidem. c. seq̄n. extra d̄ sepul. c. abolende. Si ꝑo sepultura emenda est terra pura nōdum ad vsuz sepulture deputata sed deputanda: ⁊ sil̄r tūba: tunc vtiq̄ vendi licz ⁊ emi: sic fecit abraam q̄ emit terrā non cōsecratam ad vsū sepulture vt ibidē instituerēt sepulchra. Et addit sanct⁹ Tho. scd̄a scd̄e. q. c. q̄ apud gētiles loca sepulture deputata religiosa reputabant. Et iō si Ephrō pro iure sepulture p̄ciū intendit accipere peccauit vendēs licz abraam non peccauit emens: q̄z nō intēdebat emere nisi cōem terrā. ¶ Qd̄ si g̃ queritur q̄d de ecclesijs vbi diuersa sunt cimiteria vel loca ⁊ taxatum est p quāta pecunia quis ponat̄ in tali vel tali loco. Ad hoc rñdet Hosti. q̄ simonia est extra. eo. ti. audiuimus ⁊. c. sicut. Patet etiam. xiij. q. ij. ex conci. Valensi. c. p̄cipiendum est: ⁊ ex cōci. Triburicñ. c. eccl̄iastico. vbi subditur. Nō hois est terra ⁊ plenitudo ei⁹. Si terram vēdis inuasione rei dñice re⁹ teneberis: gratis accepisti a deo gratis da p eo quare interdictū sit oībꝰ oīno chr̄ianis terram mortuis vendere ⁊ debitam sepultura denegare: nisi forte p̄ximi ⁊ amici defuncti p̄pter nomē ⁊ redemptionem anie defuncti gratis dare aliquid velint hoc ibi. Et in diuersis alijs. c. ibidem. Sic etiā si crux specialis portetur vel quecūq̄ sil̄ia gr̄a maledicti questus adinuenta: vt dicto. ea audiuimus. ¶ Deinde queri pōt vbi sepeliri debeat qui decedit nulla sepultura electa. Ad h̄ rñdet Jo. an. de sepul. in. c. animaꝝ li. vj. q̄ talis sepeliri dz in sepulchro parentū suorum exēplo p̄riarchaꝝ: vt. xiij. q. ij. c. Ephron. vl̄

in ecclia sua parrochiali qꝫ magꝫ suadendū est ad cōseruandū cōem pacē: matie qrtā hec ꝓsuetudo inualuit: Qꝺ si domiciliū hñs in ciuitate qñqꝫ se trāsferat ad villā rurale cā recreatiōis vel exercitatiōis: ibiqꝫ decedat non electa sepultura: dz in ecclia sua parrochiali trāsferri. Mulier aūt sine electōe sepulture decedēs cū viro suo viuno cuius domicilū z bonoꝛ rennet est tumulāda: vt eo.ti.l. vj. ꝯ. ¶ Preterea si q̄rit: vtrū hi q alienū in casu nō concesso sepelīūt teneant ad restitutionē. Ad hoc rñdet Alex. papa. iij. extra de sepul. c. cū sit liberū. diceb. Dādamus q si ita esse inuenerint ꝓlatos cōpellant: vt ossa ꝓfate mulieris z bñfita q occasione eius sepulture recepisse noscunt memoratis fratrib cū integre restituāt: z decetero silia attētare nō ꝓsumāt. Et idem ꝓcipit Inno. in co. ti. c. in nra pña. ¶ Scōm ꝑncipaliter ꝓsequendus est de electōe sepulture: de qua li. vj. ꝺ sepul. c. aiaꝝ piculis. Ꝓcipit vniuersis clericis tā secularib q religiosis in virtute obedientie z sub intermiatōe maledictōis eterne: ne inducant aliqs ad vouendū: iurādū: aut interposita fide seu alias ꝓmittendū: vt apꝺ eoꝝ eccleſias eligāt sepulturā: aut tā electā nō immutent alis electio talis est irrita: z q sic elegerint nec sepeliri ꝑmittant apꝺ ecclias sic electas nec alibi eligere: iz oīno sepeliēdi sint apꝺ ecclias apꝺ quas sepeliēdi fuissent si sepulturā nō elegissent. Cui etiā ꝓstitutōi supadditū est in clem. de pen. s. c. cupientes q̄ q̄ tyranū facere ꝓsumpserit: alios inducēdo ad iurandū: vouendū: ꝓmittendū vt apꝺ eos eligāt aut electā non immutēt: ipso facto sniam excōicationis incurrāt: a qua solū a papa nisi in mortis articulo valeāt absolui. Et addit in dicto. c. aiaꝝ. q religiosi vel clerici qui ꝓdictos in suis ecclīs vl cimiteriis sepelire ꝓsumpserit: tenentur ad restitutionē coꝝpoꝝ si petant: z etiā oīm q occasiōe sepulture eoꝝ puenerūt quōlibet ad eos dē faciendā integraliter: z h infra. x. dies: quā nisi fecerint eccle ipse apꝺ ꝙs sepulti fuerint z cimiteria earūdē extūc sint z tādiu manent interdicta: donec fiat restitutio ꝓdictoꝝ. Secꝰ etī dicendū est qñ ꝺs motu ꝓprio vouerit vel iuraret in tali loco eligere sepulturā: quia sm Hosti. teneret hoc seruare: nisi ex cā noua post ozta excusaret vt q̄ factus cēt ꝑ ꝺs vl religiosus. vl locus ille q̄ dissipatus est z silia: sicut ptz supius de ꝓditionib subintellectis i voto vel iuramēto ꝓmissorio: q si ꝓprius sacerdos vsolēte rapuerit coꝝpus illius q elegit alibi sepeliri sm Hosti. us qꝺ in eius mortuario hz z ossa restituet: vt dicto. c. cū liberū. ¶ Deinde queri pōt: vtrū patres eligere pñt sepulturam filiis suis morientib cū in paterna cura z prīte nutriant. Ad hoc rñdet Bonifacius papa. viij. ꝺ sepul. li. vj. diceb. c. licet. pater minores filios qui nequeūt anteq̄ ad annos pubertatis puenīāt eligere sepulturā possit si cōsuetudo terre id habeat quo voluerit sepelire: hoc tñ non pōt vbi hmōi cōsuetudo nō habef: sed sunt cū suis maioribus vel in ecclesia parrochiali tumulādi. Quāus aūt filius familias absq patris assensu sibi possit eligere sepulturā: ꝓ ania tñ sua ꝓter illius assensum nisi peculiū castrense aut quasi castrense habeat: aliqd legare nō pōt: hoc ibi. Denicq pacto pecuniaria sup electōe sepulture fieri nō pōt sm Hosti. q: quicquid reꝓsale daret vl promitteret vt talis electio fieret: oīno reꝓbandum esset tanq̄ simoniacū. j. q. ij. q̄ ꝓio. ¶ Tertiū ꝑncipaliter ꝓsequendū est de potestate canonica qñ quis elegit alibi sepeliri: de qua ꝑmo queri pōt: vtr in iure sit aliqua taxa determinata ꝓ portione canonica: vt per eā sopiat oīs cōtrouersia. Ad hoc dicendū: q de his q̄ sepultura elegūt apud fratres ꝓdicatores vel minores: declarata est certa taxa materiā habeant lingendi cū ꝓlatis in. c. sup cathedrā. §. verū de sepul. in clem. vbi dr. Statuimus z ordinamus cadē vt dictoꝝ ordinū fratres de obuentionib oīb tā de funeralib q̄ de quibuscūq z quōcūq relictis distincte vel indistincte ad quescunq certos vel determinatos vsus de quib quarta siue canonica portio dari vel exigi nō cōsueuit vel nō dz de iure: necnō de dans vel qualitercūq dona is in morte seu mortis articulo in infirmitate dantis vel donātis cōcesserit de qua ꝺ cesserit quōcunq directe vel indirecte fratribus ipsis vel alīs ꝓ eisdē quartā partē auctoritate aplica taxamus z limitamus parrochialib sacerdotib z ecclesiarū rectoribus seu curatis largiri integre teneant. Ceruntñ vt ibidē ꝓsequit de dans vel legatis anteꝙs infirmitatis in qua legans decedit nō oporteat dare quartā si sine dolo vel fraude dātur vel legant anteꝙs illud. Si tñ cuꝝ dolo z fraude talia ꝓcurarent: obligarent ad quartā curatis dandā ac si legata fuissent in mortis articulo. Porro vlra portione hmōi non pōt parrochialeꝫ exigere: nec fratres tenent

amplius ipendere: nec ad hoc ꝛ quocꝫ ꝑñt aliqualiter coherceri. Et quo sequit ꝙ cū ad eoꝝ ecclesiā funera portant si nō defraudant a bñficijs debitis ac si in eoꝝ ecclesia sepelirē tur ꝓpter ꝙ beneficia vt papa ꝑmisit in eo dē. c. canonica. Ozonio dat: nunc etiā ad quartā dandā fratres ꝓdicti nō obliganꝫ: alias enim plus tollerent ꝗꝫ quartā. qđ papa hic ꝓhibet ꝛ de electiōe sepulture in ecclesia aliena com modū reportarent. ¶ Scđo queri pōt qualis sit exhibenda pozno canonica de his qui in a lijs ecclesijs sibi sepulturam eligunt. Rñdet ad hoc Clemens papa. iij. extra de sepul. dic to. c. cernificari volumus a nobis quō illa clau sula ꝙ in p:uilegijs solet apponi: salua iusti tia illarū ecclesiarū a quib⁹ mortuoꝝ corpa assumunꝫ intelligi debeat ꝛ exponi: cū aūt su per hoc articulo diuersa nostroꝝ antecessoꝝ manauerūt instituta Leone iustinianilla qñq; tertiā: vt eo. n. c. §. qñq; mediā partē. vt eo. ti. c. relatū. ꝛ Urbano quartā foꝛe cēsente. Glo. Urbani nō habemus ſz Lucij tertij: vt ptz. c. cū sup aliquo. Sequit. Nos tale ꝓbemus in hac varietate rñsum: vt sicut beatus Hiero. inquit vnaquaeꝫ ꝑsumma in suo sensu abūdat ſm rōnabilem cōsuetudinē regionis illa iusti tia circa medietatē vel tertiā aut quartā p:o locoꝝ diuersitatib⁹ attendat: hoc ibi. ¶ Sed quid si ꝓsuetudo nō appareat. Rñdet Thos ſpectandā esse ꝓsuetudinē ecclesie metropoli tane: ꝙ si nec illa appareat: spectāda est ꝓsue tudo vicinarū: ꝙ si varia est: nunc dicit glo. in dicto. c. cernificari. ꝙ tūc de minoꝝ summa e rit intelligendū: qz in illa omnis concordant. Dicit Goff. ꝙ tūc quarta debet. ¶ Tertio q̄ ri potest de quib⁹ rebus dari debet canonica pozno. Ad hoc rñdet Ray. cui ꝓcor. Hosti. ꝙ nō tantū de oblationib⁹ cereis ꝛ alijs hmōi ꝙ ecclesia in qua sepelit recipit in die funeris sed etiā de alijs ꝙ defunctus illi ecclesie p:o nia sua reliquit. Addit Guil. hoc intelligendū esse de his ꝙ relinquunt occasiōe ecclesie vel loci: fec⁹ aūt si minutu ꝑsone q̄uis ecclastice dūmodo rē in fraudē nō fiat. Et hoc intelligit tam de mobilib⁹ q̄ imobilibus. Excipiunt ta men ornamēta ecclesia ꝛ quedā alia ꝙ ponū ntur extra de testa. vbi dicit. c. de his ꝙ in orna mēta vel p:edis seu fabrica: luminarib⁹ annu uersario: septimo: tricesimo: siue alijs ad per petuū diuinū cultū legant ecclesijs vel relicts pijs locis canonica pozno: dūmō in fraudem nō fiat: vt ea ep̄s. Glo. ſcit ꝓsuetudo: siue par rochialis ecclesia debeat defraudari deduci nō debet. Glo. hoc dicit ſ ꝓpter reuerentiā diuini cultus: multa ꝓpter religionē cōmi: m so lent: nā summa est rano ꝙ religionē facit. Sz obijcit illud extra de sepul. in. c. in nostra p:e sentia. vbi subinfert: parrochialis eccl'a ō ob lationib⁹ legitimis ꝛ alijs ꝙ defunctus ꝓ ania sua in vltima dispositione reliquit p̄ter q̄ꝫ de equis ꝛ armis recipiat quartā partē. Ad hoc rñdet glo. ibidē: ꝙ hoc inductū fuit in fauoꝝ terre sancte: sicut de his ꝙ relinquunt in orna mēt⁹ eccl'e siue ad cultū diuinū nihil deduci tur. Erat enim ipsis hospitalarijs hoc ſpāliter indultū in subsidiū terre sancte: vt ptz in tertio dicti. c. Et nota generaliter ꝙ pozno canonica debet illi ecclesie vbi cōsueuit accipe sacra vt de sepul. c. j. ¶ Quarto queri pōt: si defunctus eccl'e sue reliquit. x. ꝛ alteri eccl'e in qua elegit sepeliri centū vtrū eccl'a sua pōt agere ad canonicā portionē. Ad hoc rñdet Ray. ꝙ si legauit hoc mō ꝙ eccl'a sua esset illis cōtenta: ꝛ sacerdos sciens cōditionē suscepit legatū videt renūnasse iuri suo: nec debz vltra petere portionē. Si vero defunctus absolute reli quit ꝛ sacerdos absolute recepit: poterit nihil ominus de ceteris portionē sibi vendicare: vl'saltē agere ad supplementū cōputatis illis. ꝙ: vt ptz plane extra de testa. c. officij. ꝛ in glo: Qđ si sepulturā elegit in ecclesia ꝓpria nihil illi legauit: ꝛ alijs ecclesijs multa: tūc ab alijs ecclesijs nihil petere pōt. Sed si est cōsuetudo ꝙ eligentes in ecclesia ꝓpria sepulturam semp aliquid relinquāt: pōt tunc eccl'a repe tere ab heredib⁹ nō iure actionis: nec differē do ꝓpter hoc sepulturā: sed implorādo officiū supplicis: extra de simo. ad apostolicā. Si tñ non est cōsuetudo: tūc nihil petere pōt sed solus funeralibus debet esse cōtenta: qz tenet ex officio eū sepelire: extra de simo. non satis. ¶ Quinto demiꝫ queri pōt: si quis sepulturā eligeret apud religiosos qui post hoc illā religionē intrat ꝛ decedit: vtrū locus illius religionis tenebit eccl'esie illius ad canonicā portionem. Ad hoc dicendū p distinctionē: qz aut talis intrat in infirmitate in qua mozit: ꝛ tunc tenet ad illā portionē: vt ptz plane eo. n. ca. de his. Si vero trāsit in sanitate vel etiā in infirmitate de qua tñ nō mozit: tūc aut accipit in confratrem alicuius loci religiosi: nō oblatis bonis suis sed sibi ꝓpſi retentis ꝛ ibi sepulturā eligit: nō liberat ſm Goff. a canonica pozno ne: sicut nec etiā ab ep̄ali iurisdictiōe etiā ſi

ipſi religioſi ſint exempti: extra de priuile. cuz
t plantare. §. de ſfratribus. c. priuilegia. Idez
Hoſti. Si vero recepit in confratrē reſignans
do bona ſua oia: etiā vſum fructū t mobilia:
nūc non tenent ad canonicā portionē eccleſie
parrochialis: etiā ſi tpe nominatus moriat: qz
licet exire poterit tñ nō exiit ſed in religio
ne deceſſit: t hoc ſufficit ad quarte retentio
nē: extra eo. n. de his. ¶ Quartū denicz princi
paliter pſequendū eſt de exequijs defunctoz
de quo queri pōt: vtrū ſimonia cōmittatur ali
quid recipiendo p exequijs mortuoz vel ex
eo q quis interſit exequijs vel extreme vncti
oni. Ad hoc rñdet Goff. t Hoſti. q p hmōi
nihil dz exigi: pie tñ cōſuetudines debent ob
ſeruari. Vlñ extra de ſimo. c. ad noſtrā: ſubdit
Diſtricte vobis mādamus quatenus p mini
ſterio eccleſiaſtico exercendo nullatenus pecu
niā exigas: t. c. cū in eccle. Hec tñ ſane ſunt
intelligenda de tali qui fuit ex officio ſuo ob
ligatus ad eas faciendas: qui vero nō eſt ob
ligatus ad hmōi locare pōt operas ſuas a mo
do ſez qm̄ prefatus eſt in pcedentibus. Et in
ſimilibus idē eſt iudiciū: vt dū quis vigilat ſu
per defuncto: vel dicat pſalteria vel miſſas:
Preterea ſtatuta q̄ fiunt ad faciendū aliquid
ad qđ non obligant cū appoſitione certi ta
xus. Exempli gratia: qui tantū legauerit ec
cleſie habebit cruce argenteā aut p̄ceſſionē
t ſimilia. Si ſtatutū illud facunt per verba
affirmatiua nō eſt ſimonia: ſecus ſi per verba
negatiua: quia tunc tollit officiū pierandi ſez q
p̄ceſſio nō fiat gratis: vel pro minori pcio
quod non licet. Ad honorem dei.

¶ De ſimonia p ingreſſum religiōis quomodo videlicz licitū ſit ab ingre dientibus aliquid exigi t quomodo non. ¶ Sermo xviij.

On furtum facies. Exo. xx.

Cum habeat ex concilio Tolera
no. xj. q. quicqđ inuiſibilis gratie cō
ferātōe tribuit. nunqz̄ queſtibus vel quibuſ
cūqz pmijs venūdari penitus dz: vt. j. q. j. de
quid: merito queri Gratianus in prin. j. q. ij.
An p ingreſſu monaſterij pecunia ſit exigen
da vel exacta pſoluenda: cū vtrūqz licitū vtri
uſqz teſtamenti ſerie cōprobat. Legitur eni. j.
Regū q Anna detulit ſecū Samuelez poſt
q̄ ablactatus fuerat in tribus vitulis t trib⁹
modijs farine t ampboza vini ad domū dei
in ſylo. In actib⁹ quoqz apl'oz legunt q̄ mꝫ
titudinis credentiū erat coz vnū t ania vnaꝫ
nec aliquid coz q̄ poſſidebant quiſqz̄ ꝓprium
eſſe dicebat: ſz erant illis oia cōmunia: singuli
vendebāt pdia ſua t ponebant pcia coz ante
pedes apl'oz quoz vnus Ananias ſz duz
parte ſibi reſeruaret cū vxore ſua Saphyrā
ſententia maledictionis accepta ante pedes
apli cecidit mortuus. Hinc liquido apparet
q ingreſſuri monaſteriū ſua debent offerre
rectoribus nec aliter ſunt recipiendi niſi ſua ob
tulerint. Ad hoc ibidē rñdet q aliud eſt ſua
ſponte offerre: aliud exacta pſoluere. Anna
mater Samuelis non exacta neqz petita ſed
ſponte munera ſacerdotibus obtulit. Credē
tes ſua ſponte offerebāt aplis vt indigentiaꝫ
neceſſitatibus deſeruirent: que inſtante pſe
cutione infidelitū eis poſſidere nō licebat. A
nanias quoqz nō ideo dānatus eſt q ſua nol
let offerre: ſed q ſpūſancto mētitus: pcia coz
q̄ aplis obtulerat ex pte fraudabat. Non ergo
his auctoritatib⁹ pmittit rectoribus ab in
greſſuris aliqđ exigere ſz ſponte oblata ſuſci
pere: qz illud dānabile eſt: hoc vero minime:
hoc ibi. Verumtñ ad amouēdas ſcrupuloſita
tes quorundā ſimpliciū materiā hanc pſun
dius aſſumendo t eā clarioribus declarationi
bus pſequendo: ſalua ſanctoꝝ iudicio dici pōt
p diſtinctionē q ſm Hein. boyc: duplex eſt re
ligio: ſcz ordinis approbati t cōfraternie ſecu
laris. Si ergo loquimur de religione nō qui
dē ordinis approbati: ſed cōfraternie ſecula
ris q̄ generaliter ſumpto vocabulo religio di
ci pōt: tunc dicūt Ray. t Jo. in ſumma cōfeſ.
q ſiue in ſtatutis ſiue in ordinationibus alicuꝰ
ſfraternitatis dictū eſt q. ſ. bis vl ſemel in an
no cōueniant fratres oēs ſil' ad tractandū de
ſalute animarū ad audiendū verbū dei: ad ce
lebrandū miſſas t oratiōes p viuis t defun
ctis t ponunt certā ſtipendiū ſingulis annis
ex qua reficiant t puideant pauperes hoc eſt
bonū dūmodo ſit ex intentiōe munda t pura
in deo fixa. Abſit eni vt ea q̄ ꝓpter bonū ac li
citū facimus aut habemus: ſi qđ per hoc pre
ter noſtrā voluntatē cuiqz̄ mali acciderit no
bis imputet: vt dicit. xxiij. q. v. c. de occidēdis
Si vero cōfraternitates ita ſint conſtitute q̄
nullus recipiat niſi pmittat ſe datuꝝ ſingulis
annis. p. tūc ſi fiat ꝓpter honeſtā cauſaꝫ: vtpo
te pro alendis pauperibus: redimendis ca pti
uis t ſimilibus: nō eſt ſimonia nec ſunt repro
bāde: vt dicit. xlij. di. c. Si qs deſpicit eos qui

f. deliter agapes. i. cōuiuia pauperibus exhibēt ⁊ ꝓter bonorē dñi ꝙuocāt fratres: ⁊ nolnerit cōicare huiusce modi vocationib⁹ puipendēs qđ gerit anathema sit. Si vero loqmur de religiōe ordinis approbati: tūc dicendū q in acceptatione ad ordinē duo sunt inspicienda. Primū est ipsa collatio ⁊ cōmunicatio sacre religionis cū assumit ad probā vel ad profes sionē ⁊ sic ꝑ eo nullo mō dandū est aliq̄d mu nus tpale: qz spūale est qđ datur: sed pure dz gratis dari solū habendo respectū ad bonō rem dei ⁊ pfectū ꝙuentus. Et nō oportet q in feruida ⁊ nō ficta ad deū affectiōe recipiat p sonas idoneas religioni: idoneas dico regi ⁊ si nō regere. Que idoneitas ꝓncipaliter cōsi stit in exēplari ⁊ pacifica cū ꝓmo ꝙuersatio ne: in voluntaria ⁊ ꝓmpta suppositis subiectiōe: ne ꝑ eius insolentias rigor ordinis tepescat. Infirmitates aūt corpales ⁊ defectus natu rales pie supportande sunt: vt impleat illud apti. Alter alterius onera portate. In hac autē casu potissime peccant monasteria q̄ dotata certis ꝙuentib⁹ fundata cōsistūt in certis pso nis: ita q vna psona mortua alia loca eius sb rogef: in quib⁹ vt vulgo dicit panis gratis da tur. sz in receptiōe: in diuisione ⁊ pfessione ta xa cōsueta exigit: ⁊ sic dato qđ est tpale ꝑ eol lationē spūalium munus exigit. ¶ Hic queri pōt an ꝙsuetudo taxe ꝑtū sz ingrediens da re debeat seu ipsa taxatio p cōsuetudinē intro ducta reprobef. Et vtq dando qđ ꝙsuetū est monia cōmittit. Ad hoc rñdet Hein. boyc: extra de simo. c. tantū: ꝑ distinctionē dicēs: q si querit vtrū dando q ꝙsuetū est simonia cō mittit. Dicendū q si datur ex cōuentione vel cōpulsione tūc est simoniacū: qz si pactū inter ponat de tali ꝙsuetudine obseruāda simonia cū est: vt ptz ex. n. c. veniens ad nos. F. pbyter ꝓposuit q abbas ⁊ fratres sancti. R. nolue runt eū in monachū recipe quousq̄ .xxx. soli dos dare ꝙuenit: ꝙuentiōe aūt facta sequenti die monasticū habitū induerūt eum: ⁊ ydem monachi .xxx. soludos: abbas .x. ⁊ famuli .xij. ꝑ pastu asserentes hoc esse de cōsuetudine mo nasterij postulauerunt: ⁊ infra. Mandamus quatenus si ita esse inueneris abbatē ⁊ mona chos ad restituendā pecuniā ꝓfato. F. tā in digne acceptā cōpellas: ⁊ abbatē ⁊ maiores psonas monasterij ꝓ tanta ꝓsumptionis excef su ab officij executione suspendens ꝓcipias ꝑ dicto. F. vt in alio monasterio in habitu mo nastico dño studeat deseruire: hoc ibi. Vnde Vrbanus papa in extrauagāti q̄ incipit. Ne in vinea dñi super hmōi terribile sententiā ful minauerit. nā ibi ꝓcipit oibus ꝓlatis ⁊ rectori b⁹ capitulis ⁊ ꝙuentib⁹ q̄rūcunq̄ locoꝝ religi osoꝝ vt ecclesiasticoꝝ: ne a psonis ingredi vo lentib⁹ ⁊ recipi apud eos pactus: prauidis: pe cuniasue aliis vt alia ad quēcunq̄ vsum de putata vel de putāda directe v l' indirecte exi gere ꝓsumant: q si secus egerint si sunt psone singulares tunc tā dantes q̄ recipientes excō icat a sede aplica dumtaxat absoluendos. Si vero sunt capitula seu ꝙuentus tūc eos suspē dit a summo pōtifice dūtaxat releuādos: hoc ibi. Nō si gratis quidē talis ingredies recipi tur: sz postea ad talē cōsuetudinē obseruandū cōpellit: tūc similiter est simonia: vt e. n. c. Ja cobus. Si vero cessante oīi quentione ⁊ cō pulsiōe gratis dat qđ est ꝙsuetū. tūc nō cōmit tit simonia q̄ ad ecclesiā militantē: cuius b⁹ sic simoniacū q̄ ad deū. i. peccatū: ⁊ b ex affectu malo: vt est expssum e. n. c. in mādato: vbi sub dit: q ad religionē spūalū ⁊ tpalū nō ex tendit mandatū q̄ nullo pactu sed affectu ani mi ꝑcedēte vtcunq̄ taliter acquirunt: in q̄ ca su delinquentib⁹ sufficit ꝓ sola pniam suo facit facere creatori. Glo. solus affectus animi nō facit aliquē simoniacū: licz alias peccet. Si vero dat intentione sincera non peccat. ¶ Secōm ꝓncipaliter inspiciendū in acceptatio ne ad ordinē est ipsa ꝓuisio corpalis necessita tis q̄ debet illi q̄ recipit ad statū religionis: ⁊ tūc queri pōt: vtq spūalib⁹ gratis oblatis pōt recipientes aliq̄d exigere in subsidiū corpalis sustētatiōis illius q̄ recipit cū monasterū nō sit fundatū in certo numero psonarū cū sufficienti ꝓuisione reddituū: nec est ibi taxatio ꝓ ꝙsuetudinē introducta. Ad hoc rñdet Hein. boyc: extra de simo. in. c. q̄n simoniaca: q si ta lis receptio fuit sub pacto ꝙditiōe vel mō: tunc nō est licitū. qz ois pactio ⁊ quentiōe in spūa lib⁹ cessare dz: vt. j. q. ij. c. ꝑtio: in fi. extra de pact. c. vlti. ⁊ in glo. e. n. c. tua nos: glo. ij. vbi di cit q̄ ꝑ illud capitulū apparet q̄ nō licet sub illa forma recipe quempiā: recipiᵐ te in fra trē si deuleris tecū vñ viuas: qz tunc spūalia nō offerunt libere. Si vero talis receptio fit sub ꝓuisione seu intimatiōe sine pacto ꝙditiōe vel mō: tunc si monasterū abūdat ertā ꝑ tali recepto v l' recipiendo idē est cū casu ꝑcedenti in foro ꝰscientie. Dic enī Guil. q si recipiēs fecit expssionē de dādo: ⁊ recipiēdus tacet ⁊ recipit: nō poterit ibidē permanere: qz qui ex

ret consentire videt: vñ habẽdus ẽ p̃ p̃sentẽ re in foro penitentiali. Nec in isto casu recipiẽtes: qz tpalibus abundant ad tpalia respectum habere debent. Verumtñ ꝫ abundat monasterium ingrediẽtes ñ si habuerint saltem p̃ sustẽtatiõe victus sui monasterio puidere debẽt: ne cogantur: nutriri paupes eleemosynis: p̃sertim si monasterium bonis tam abundanter aggregatis nõ aburat. s. superflue dilapidando vt auare p̃seruãdo. Vñ argumẽtum habem⁹. j. q. ij. c. clericos: vbi subditur. Qui bonis parentũ ꝛ opib⁹ sustẽtari p̃t: si quod paupes est accipiũt: sacrilegium p̃fecto committũt: ꝛ p abusionẽ taliũ iudiciũ sibi manducant ꝛ bibunt: ꝛ tribus. c. sequen. Quicqd em̃ supfluum est tã ecclie q̃ religioni pauperum ẽ. Quõ aũt mõasterũ succedit in testamento ꝛ ab intestato ac alia plura dessita materia vide sup. in. vj. sermõe. iij. p̃cepti. Si vero monasteriuz est adeo tenue ꝛ paupate depssum q̃ redditus nõ sufficerẽt: tunc rñdere p̃t tpalia nobis non sufficiũt libenter te recipiem⁹ ad spũalia ꝫ ad tpalia si possum⁹ nisi plures haberem⁹ possessiões: ꝛ tunc recipiẽdus offerat se ꝛ sua: b̃ em̃ licituz est dũmõ assint debite circũstãre: vt extra de simo. c. tua nos: ꝫ Ray. ꝛ Arebi. ¶ Pro q̃ sciẽduz q̃ vt habet de statu. mona. ꝛ regu. c. periculoso. lib. vj. Bonifacius. viij. ibidem constitutione imperpetuũ irrefragabilit valitura p̃cepit oẽs monales cuiuscuq; religionis vt ordinis in quibuslibet mũdi p̃tib⁹ existentes sub ꝑpetua in suis monasteriis debere decetero permanere claustra: ita q̃ nulli earum religiosi tacite vt exp̃esse p̃fesse sit vel valeat esse q̃cunq; rõe vel cã monasteria ipsa deinceps ingrediendi facultas ꝛc. q̃ ibidem p̃sequit. Et postea subinfert. Sane vt hoc salutare statutũ cõmodi⁹ valeat obsuari districtius inhibemus ne in monasteriis ordinum nõ mẽdicantiũ aliq̃ decetero recipiantur in sorores: nisi quot poterũt de ipor⁹ monasteriorum bonis siue p̃uentib⁹ absq; penuria sustẽtari: si sec⁹ actum fuerit irritũ decernentes: b̃ ibi. Ex quib⁹ ꝓbis ꝓio ꝫcludit q̃ parẽtes si facultas suppetit alere tenentur filiam ingrediẽtẽ tale monasteriũ. qđ nõ habet reddit⁹ sufficientes ad recipiendum p̃fonas: ac comode sine penuria puidenduz sub interminatiõe maledictionis eterne. Si em̃ in seculo tenentur eam alere ꝛ etiã dotare postq; nubit: q̃to magis dum nubit exponso. Alioquin videtur hic ex inaffectione ꝛ vindicta quo dammodo p̃cedere: nõ fauens filie dño seruienti qđ illi faueret mũdo inherẽti. Argumentũ exp̃ssum habem⁹. xvj. q. vj. c. de lapsis sacerdotib⁹ qui trudunt in aliquam religionẽ ad faciendũ penitẽtiã q̃ bona pariter tradi debent: vt ipi ex reb⁹ eoz subsidium habeant: q̃ de correctione eoz solicitudinem gerũt: ne locis in q̃bus dati fuerint sint onerosi: vide longũ p̃cessum. Secũdo dico q̃ omnia bona ad filias deuoluta ante p̃fessionem tenentur parentes vel tutores assignare monasterio sine omni diminutione: nisi filie secus disposuerint cum bonis illis: alioquin sacrilegium committunt ꝛ male dictionem eterne dãnationis incurrũt. Tertio dicunt q̃ tenentur succedere ab intestato ac si in seculo remansissent sine diminutõe. Nec possunt cõtra hoc statuta cõdi q̃ sint ab cuius momenti: qz noscitur esse cõtra ius nature ꝛ cõtra ius diuinum. Qđ si in seculo manẽtes egerint furtum: rapinã ꝛ sacrilegiũ commutãt. Quarto dico q̃ non p̃t exheredare religionem intrantes nec defraudare sua legitima potestõe: etiam si in seculo positi meruissent exheredationẽ: hec patent. ꝫ. in fmone vj. iij. p̃cepti. Nunc aũt qz parentes ꝛ amici carnales multiplicare fraudes meditantur contra dñm ꝛ suos eius p̃ posse subtrahentes oia in religione posita adiciente q̃ seculo dedita: quia carnales carnalia sapiũt ꝛ diligũt. Ideo primo dico q̃ ad hmõi monasteria monasterium p̃sonas recipiẽtes oblatis p̃mis liberaliter spũalibus ex eo q̃ possessiones nõ sufficiant p̃ recipiendis: licite p̃t exigere ab ea vel eius parentibus q̃ petitibidẽ deo seruire subsidium bonoz tpaliũ: nõ tanq; principaliter intẽtum: nec quasi p̃ciũ religiõis ꝑ vt habeat monasterium vñ possit comode puidere p̃sone p̃dicte in oñibus necessariis. Et b̃ sentit Tho. in. iij. di. xxv. maxime cũ in istis requiritur recta ũtio q̃ scz talis recipiẽtes nihil requirant in rebus dandis nisi p̃fectuz spũalem augmentandi diuinũ cultum in illo monasterio: nam tpalia sunt quasi q̃dã ãmunicula quibus iuuamur ad tẽdendũ in beatitudinem inq̃tum p̃ ea vita corporalis sustentata nobis organice deseruiunt ad actus virtutum. Et ideo defectus tpaliũ ducit ad nimiam sollicitudinẽ vel exc̃essiuã laboriẽ: q̃b⁹ spũs obruitur ꝛ a spiritualium p̃fectu prepeditur. Intantum igit dũtaxat querat tpalia

in q̃tum spũali ꝓfectui deseruire pñt: dicẽtes cũ sapiẽte ꝓuer. xxx. Diuitias ⁊ pauptates ne dederis mihi sz tm̃ tribue victui meo necessaria. Alioquin si talia fierẽt i fraudẽ auaricie sub p̃textu pauptatis simoniacã labẽ nõ effugerẽt: vt ea. c. qm̃ simoniaca labes adeo pleraſq; moniales ĩficit vt vix aliq̃s sine p̃cio recipiãt in sorores p̃textu pauptatis nitũtur hmõi vitiũ palliare: ne id decetero fiat penitus inhibem⁹. Et Tho. addit vbi. s̃. q̃ si sic gratiamie pñt ꝑsonã accipe: tũc simoniacũ ẽ aliquid ab ea exigere. Scdo dico q̃ ex q̃ monasteriũ ingressa se ⁊ sua oia dedicat deo: iõ oia bõa ei⁹ itelligũt eẽ collata mõasterio: vt C. de epi. ⁊ cleri. autẽ. ingressi: ⁊. xix. q. iij. vbi dr. c. q2 ingredientib⁹ monasterium ꝯuertẽdi gr̃a vlteri⁹ nulla sit licẽtia testãdi: sz vt res eorũ eiusdẽ monasterij sint: apta legꝫ diffinitiõe decretũ ẽ. Et. §. si q̃ mulier aut vir monasticã elegerit vitã ⁊ intrauerit monasteriũ: liberis nõ extantib⁹ monasterio q̃d ingredit res ei⁹ ꝯpetere iubem⁹. Sz si ꝑsona liberos hñs añq̃ de reb⁹ suis int̃ eos disponat monasterium intret: liceat glo. auctoritate hui⁹ legis q̃ uis nõ sit dña ⁊ postea int̃ eos diuidere legitima nulli diminuta. Et q̃d eis ñ dederit monasterio cõpetet. Sz si oẽm substãtiã int̃ filios diuidere voluerit: sua ꝑsona filijs cõnũerata ꝑtẽ sibi retineat q̃ monasterio cõpetere debeat. Sz si post ingressũ moriat añq̃ inter eos diuidat filij legitimã ꝑticipãt reliq̃ substãtia monasterio ꝯpetẽte: ĩ ibi. Tertio dico q̃ sic nõ lz ꝑentib⁹ filios suos ad vitã solitariam trãseuntes de monasterio abstrahere: vt. ea. q. §. vlt. sic nõ lz parẽtib⁹ liberos vl̃ liberꝫ parẽtes ab hereditate sua repellere monachos factos: q̃uis etiã dũ laici fuerũt igratitudinꝫ cãm inciderint ꝓpter q̃ exheredari potuerũt vt ꝑz ibidẽ. §. penul. Ex q̃bus oĩb⁹ cõcludo q̃ inspecta ꝓchdolor malicia tpis hui⁹: in q̃ parẽtes ⁊ amici magis applaudẽtes in seculo remanẽtib⁹ q̃ amore celestiũ religionẽ ingredientibus suis versutijs ⁊ fraudulentijs multiphariae multisq; modis acritare conantur: vt ipa monasteria subsidijs congruis et portione sibi debita defraudentur q̃dq; dãnabilib⁹ ẽ communitates plurime statuta iniqua scz religiosi succedant ab intestato ⁊ similia contra religiosos in p̃iudicium legis tã nature q̃ humane condere non verent: ita q̃ monasteria nec agere pñt contra parẽtes ꝑ alimentis filie: nec etiam parẽtib⁹ mortuis agere pñt ad ꝑtẽ hereditatis sue. Ideo dico saluo sp̃ sanioꝝ iudicio q̃ ipa mõsteria si non sufficiũt ꝑ recipiẽdis ad ꝓuidendũ de omnib⁹ req̃sitis absq; penuria ⁊ absq; nimia sollicitudie ⁊ labore: q̃b⁹ spũs obruit ⁊ diuin⁹ cult⁹ p̃pedit. pñt licite in recipiẽdo ꝑsonã habere parit̃ intẽtionẽ recipiẽdi tpalia tãq̃ subsidiũ necessariũ ꝑ spũali ꝓfectu. Et h̃ sentit Ulricus q̃ addit q̃ spũalib⁹ gratis oblatis etiã exprimere pñt ⁊ pacisci de aliq̃ certa sũma tpalium: nõ solũ ꝑ tpe pñti sz ẽt ꝑ futuro: vtpote d̃ legitia portiõe post obitũ pentũ: vt sic secularũ heredũ fraudulẽte cupiditates retũdant hmõi mõasteria subsidijs optimis nõ fraudẽtur. Satꝫ cõcordãt Host: Gof. Ray. Guil. ⁊ Tho. Ad laudem dei.

¶ De simonia ĩ iure patronat⁹ in p̃dicationib⁹. Et vtꝝ pecũia simoniace data restitui debeat ⁊ cui Ac de dispẽsatiõe simonie.

Sermo xix

On furtum facies Exo. xx.

Ut cum ꝓpheta ꝑseq̃mur inimicos nr̃os ⁊ ꝯphẽdam⁹ eos nec reuertamur donec deficiãt vulpeculas haspessimas simonie detestabiles ꝑscrutemur vsq; i finẽ ¶ Et inq̃ram⁹ vtrũ saltẽ licitũ sit pecũiã exigere vel dare aut aliq̃d mun⁹ q̃dcũq; ꝑ his q̃ sũt spũalib⁹ annexa: p̃serti cũ oĩ tpalia spũalib⁹ annexa videant: q2 tpalia sunt q̃rẽda ꝓpt̃ spũalia. Si g̃nõ liceret vẽdere spũalib⁹ annexa videret ex h̃ q̃ nihil tpale vẽdere licerz Ad h̃ rñdet sctũs Tho. scda scde. q. c. q̃ aliq̃d p̃t eẽ spũalib⁹ annexũ dupliciť. Uno mõ sic ex spũalib⁹ depẽdẽs: sic hr̃e bñficia ecclĩastica dr̃ spũalib⁹ annexũ: q2 nõ ꝯpetit nisi habẽtibus bñficiũ clericale: vñ hmõi nullo modo pñt eẽ sine spũalib⁹: ⁊ ꝓpt̃ h̃ ea vẽdere nullo mõ lz: q2 eis vẽdĩs intelligunt ẽt spũalia vẽditiõi subijci. j. q. iij. si q̃s obiecerit nõ cõsecrationẽ emi sed res q̃ ex ꝯsecratiõe ꝑueniũt penitus desipere ꝓbatur. Nam cũ corporal̃ ecclĩa vt episcop⁹ aut abbas aut tale aliquid sine rebus temporalibus in nullo proficiat: sicut nec anima sine corpore corporaliter viuit: quisquis horum alterum vendit sine quo nec alterum prouenit: neutrum inuenditum

derelinquit: nullus ergo emat ecclesiā vel p̄bendā vel aliqd ecclesiasticū: vel pastellū nec pastū p hmōi soluat. Et.c. quesitū est. In quibus auctoritatib⁹ ostendit q̄ tale annexū nullo modo liceat emere vel vēdere. Similiter fm Ulricū oia sacramentalia ordinata ad aliquez effectū spūalem vendi non p̄nt: sicut nec rōne materie vendi p̄nt sacramenta: vt ptz. j. q. j. placuit penul. vbi dicitur placuit: vt nullus epor p modico balsami qō benedictū p basilicam sacramento p ecclesias dat: qz singuli tremuissent p ipso exigere solent aliquid vt eorū ipse exigat ne forte qō pro salute aiaz p innouationē sanctuariū cōsecrat: sicut Simon magus donū dei pecunia voluit emere: ita nos veniendates dānabiliter venūdemur. Et tribus.c. sequentib⁹ vbi agitur dē baptismo: vnctione z cōmunione. Quedā vero sunt annexa spiritualib⁹ mag̃ta ordinata ad spiritualia. sicut ius patronatus: quod ordinat ad p̄sentandū clericos ad ecclesiastica beneficia: z vasa sacra que ordinant ad sacramentorū vsum: z hmōi non p̄supponunt spiritualia sed magis ea p̄cedunt ordine rep̄onis. Et ideo aliquo modo vendi p̄nt: non tamē mag̃ta sunt spūalibus annexa: vnde calix sacratus vendi nō potest: p̄sertim laico nisi cōfractus quia tū ante consecrationē simpliciter vendi p̄t. Secundū quosdā tamen vendi possunt alteri ecclesie in eadē forma: nō quidem cōsecratio earundē sed tantū materia z forma: Jus etiā patronatus per se vendi non p̄t nec in feudū dari: sed trāsit cū villa: agro vel fundo q̄ venditur vel concedit. Ad cuius maiorem euidentiā sciendū: q̄ ius patronatus fm Host. est potestas p̄sentādi instituendū ad beneficiū ecclesiasticū. Et p̄ouenit fm Goff. ex ecclesie fundatōe: dotatione: solo collatione. Unde patronus factus dos: edificato fundus Et vocat aliquādo aduocatio vel vicedominatus vel custodia vel guardia vel ius frequentatōis vel p̄cessionis: hec eni oīa p̄ eodē supponunt: vt extra de iurepatronatus. c: preterea qm. Cuius vel primilegiū est quadruplex. Primū q̄ ius habet p̄sentandi instituendū ad p̄bendas vel ad ecclesias non collegiatas: vt extra de iure patronatus fere p totū. In collegiatis vero nō electioni faciē de sed ia facte. postulat assensus patroni: vt eo. ti. cū nobis: si saltē consensit q̄ posset fieri collegiata sine p̄statione iuris sui. vt ptz in glo. ibidē. Secundū est q̄ primus z principalis incedit in p̄cessione. xvj. q. vij. c. pie mentis z. c. sequenti: z dicto. c. cū nobis: vbi plane ponit idipm. Tertiū q̄ sit defensor ecclesie p̄cipuus: z ideo tenet eā defendere ab oībus oppressionib⁹: vt. xvj. q. vij. c. filijs. Quartū est q̄ si vergat ad inopiā alendus est de bonis ecclesie: vt dicto. c. filijs: z. ca. quicunq̄. Et fm Host. ius patronatus nō dicit directe ius spirituale: qz cadit in laicū: fm quid tñ spirituale dici p̄t: qz per ipm p̄stat via ad cōsequendū spirituale beneficiū. Uñ fm Host. trāsferri p̄t in alū quattuor modis. Primo per successionē hereditariā: vt ptz extra de iure patrona. j. z. ij. c. vbi dicit glo. in. c. j. Nota q̄ ius patronatus apud vnūquemq̄ heredē est insolidū quod ad omnē eius effectū. ff. de bo. lib. si libertas: in fi. p̄ter sacerdotis p̄sentationem q̄ est apud omnes cōmuniter: ita q̄ apud nullū singulariter. Et plura vide ibidē de hac materia. Secundo per permutationē: qz cum alio spirituali p̄t permutari: vt extra de rerū permuta. c. ad questionis. Tertio p donationem: si tamen donat laico requirit consensus ep̄i: vt extra eo. ti. c. preterea: maxie quando dubitat ne fiat in fraudē z transfert in potentiorem: vt ibidē innuit. Quarto p venditionem: qz licet non possit vendi specialiter tñ transit cū vniuersitate vendita: nisi dipso specialiter excipiat: vt eo. ti. c. cū seculem: p̄sertim in glo. Similiter transit cū vniuersitate in p̄ductione ad firmā siue ad pensionē: vt eo. ti. c. ex literis vbi casus iste ptz in textu: z dicit glosa cuz dicunt quidā q̄ talem cōtractū celebrauerūt inter se: q̄ ville dñm transiret in p̄ductorem: z sic in ipm transiunt ius patronatus. Denicq̄ si ipaz vniuersitatē emit z vendit in fraudem maioris p̄cio q̄ iustū sit talē vniuersitatē distrahi intuitu sez iurepatronatus: nō excusant a simonia: extra eo. ti. vbi dicit. c. q̄ clerici qui dā aduocanas. Liusp atronatus ecclesiarū cōparant: vel quocunq̄ modo p̄ti acquirūt vt postmodū eor filij vel nepotes ad easdē ecclesias p̄sentent: p̄cipimus vt id arctius inhibere p̄cures eosdē aduocationib⁹ taliter acquisitis appel. post spoliando. B Secundo queri p̄t: vtrū p̄dicatio spūalibus: vt est p̄dicatio verbi dei liceat exigere vel dare pecuniā: p̄sertim cū dicat apls. j. Cor. ix. Quis militat suis stipendijs vnq̄: quis pascit gregē z de lacte gregis nō manducat? Ad hoc respondet Tho. scōa scōe. q. c. Q̄ p̄dicantibus quidem rep̄otalia debent ad sustentationē p̄o-

dicantiū nō aūt ad emendū p̄dicationis verbū. Vñ sup illud .j. Timo. v. Qui bene p̄sunt p̄sbyteri: dicit glo. Necessitatis est accipe vnde viuit: charitatis est p̄bere: non tñ venale est euangeliū vt pro his p̄dicet: si enī sic vendūt magnā rem vili p̄cio vendūt. Concor. canon .j. q. iij. vbi dicit. c. nō solū venditores sunt columbarū z domū dei faciunt domū negotiationis: q̄ sacros ordines largiendo p̄cium pecunie vel laudis vel etiā honoris inquirūt verū hi quoq; q̄ gradū vel gratiā in ecclesia spūalē quā dño largiente p̄ceperūt nō simplici intentiōe: sed cuiuslibz humane cā retributionis exercent: cōtra illud Petri ap̄li qui loquit quasi sermones dei q̄ ministrat tanq̄ ex virtute quā administrat deus: vt in oībus honorificet deus. Quicunq; ergo tales sunt si nolūt veniente dño de ecclesia auferri auferāt ista de actibus suis ne faciāt domā dei domū negotiationis: hoc ibi. ¶ Tertio queri potest: vtrū pena simoniaci sit cōueniens culpe: vt scz eo p̄uet qđ p simoniā acquisiuit: p̄sertim cū illa pena nō cōpetat generaliter oībus cū quedā spūalia muneris interuētu acquirūtur simoniace: q̄ tñ sic adepta non p̄nt admitti sicut oēs characteres qui p aliquā cōsecrationē imp̄imunt. Nec etiā iustū videt q̄ aliquis de eo puniri debeat qđ fit ipso nesciente z nolente: qz pena debet peccato qđ debet esse voluntariū: sz cōtingit q̄ aliquis simoniace p̄sequit aliq̄d spūale p curantibus alijs eo nescīente z nolente. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra. Qđ nullus licite p̄t retinere qđ contra voluntatē dñi acquisiuit: puta si quis dispensator de rebus dñi sui daret alicui p̄tra volūtatem z ordinationē dñi sui: tūc ille qui accipet licite retinere nō posset: dñs aūt cuius ecclesiarū p̄lati sunt dispensatores z ministri sic ordinauit: vt spūalia gratis darent: iuxta illud Matth. x. gratis accepistis gratis date. Et nō q̄ muneris interuentu spūalia quecūq; assequūt nō ea licite retinere p̄nt. Insup aūt simoniaci spūalia tā vendentes q̄ ementes aut etiā mediatores alijs penis sz delicti qualitatē puniunt: scz infamia: depositione si sint clerici z excōicatione si sint laici sicut expressum est .j. q. j. c. si quis epūs: ex cōcilio Calcedon. Vñ licet hmōi characterē per cōsecrationē recipiunt p̄pter efficaciā sacramenti quā etiā amittere non p̄nt: non tñ recipiūt gratiā nec ordinis executionē: eo q̄ quasi furtiue receperunt characterē p̄tra p̄ncipalis dñi voluntatē: z ideo ipso iure suspensi sunt q̄ ad sez vt scz de executiōe ordinis sui se nō intromittāt z etiā q̄ ad alios vt scz nullus ei cōicet in ordinis executiōe: siue p̄cīn eius sit publicū siue occultū z ideo nullus ordinē recipere debz ab epō qui scit simoniace p̄motū: q̄ si per eū ordinet nō recipit ordinis executionē. Qđ si nō constat ei de epō q̄ sit simoniace p̄motus tūc non dz credere p̄cīn alterius: z ita cū bona cōscientia dz ab eo ordinē recipere: alias nequaq; nec etiā repetere p̄t pecuniā quaz turpiter dedit: licet a lius iniuste detineat. Si vero sit simoniacus ex eo q̄ contulit ordinē simoniace. vel qz dedit vel accepit beneficiū simoniace: vel etiā si fuit mediator simonie: tūc si est publicū est ipso iure suspēsus quo ad se z quo ad alios: si aūt est occultū suspensus est ipso iure tantū q̄ ad se z nō quo ad alios. Et ideo si epūs sit simoniacus aliquo alio modo q̄; per p̄motionē suā simoniace factā: p̄t q̄s. ordinē ab eo accipere si sit occultū: qz nō est suspensus quo ad alios. Quod aūt dicebat de ignorāte z nolente qui merito puniri aliter nō debuit. Ad hoc rñdet q̄ ad hoc q̄ aliquis eo p̄uet qđ accepit nō solū est pena peccati sed etiā quandoq; est effectus acquisitiōis iniuste: puta: cū quis emit rem aliquā ab eo qui vendere non p̄t: licet enī nesciens hoc faciat tñ ad restitutionē obligat: plus tñ punit scies. Sic etiā in simonia: qz si ipso nesciens z nolente per alios alicuius p̄motio procurat simoniace caret quidē ordinis executiōe z tenetur resignare beneficiū qđ est cōsecutus cum fructib; extantibus: nō tñ tenet fructus restituere cōsumptos: qz bona fide possedit. Qđ si inimicus eius pecuniā fraudulēter dedit vt eius p̄motionē impediret: vel si ipse exp̄sse cōtradixit z nunq̄ postea p̄sensit tūc non tenet ad renuntiationē. Qđ si scienter simoniā contraxit vltra penā p̄dictā tenet de oībus fructibus p̄ceptis z etiā de his q̄ percipi potuerūt a diligente possessore: nisi fuerint expensi in vtilitatē ecclesie vlterius etiā punit: qz notatur infamia z cū eo difficilius dispensatur. ¶ Quarto queri p̄t: vtrum pecunia vel alia res data simoniace illi ecclesie restitui debeat in cuius iniuriā data fuit. Ad hoc rñdet Henri. boyc: extra de simonia. c. de hoc aūt: p distinctionē dicens. Quia aut res aut pecunia fuit tantū p̄missa: aut fuit data tradita z recepta: si p̄mo mō tunc sibi fuit sola p̄missio nuda

non conuentionalis id est absq; eo q; quæstio
interueniisset & talis promissio nõ noceret: ar.
extra de sponsa.c.si.fm Host. Et glo. dicẽ ibidẽ
q; conatus siue volũtas sine effectu nõ nocz.
Si ꝙ fuit ibidẽ promissio quæstionalis tũc in
talib; sola pactio nocet: vt ptz extra de pa.c.
fi. vbi etiã dicẽ glo. q; ois pactio in spũalib; est
illicita & ꝑ leges turpe pactũ nõ tenet. ff. de
ver. ob. Et infra dicẽ glo. q; pactũ turpe ꝺr qõ
fit etiã de re sacra siue spũali: vt ptz in h. c. Et
in oĩb; q; in sui natura bona sũt & licita sz p pa
ctũ fũrt illicita vñ de h casu dicendũ est q; sit
eiusde iuris cũ casu sequẽti. Si ꝙ scõo mõ
id ẽ si pecunia fuerit data: tradita & recepta:
tũc si ꝓtextu antiq; ꝓsuetudinis fuit tra
dita & recepta penes illã ecclĩam remanere
debet in cui⁹ iniuriã est recepta: Et isto mõ
solui põt & ĩtelligi ꝓ rarũ in. c. venẽs: extra
de simonia fm Host. & Jo. an. ibidẽ: q; in illo
casu non fuit simpliciter datũ fm antiquam
ꝓsuetudinem: sed etiã facta fuit inf eos quen
tio. Qõ si talis pecunia tradita fuit & recepta
ex contentione tunc refert fm Hostiẽ. in hoc
passu: quia vel donans errauit in iure: & tunc
subueniitur ei & restituit ei vt dicto. c. venẽs:
vel sciens hoc fecit: & tunc si vult iurare reli
gionẽ de benignitate reddit ei vl monasterio
ad qõ trãsit: onerosus existat: & ita intelligitur
opinio Jnno. & aliorũ. Idem etiã videt q; si
adeo paup ẽ q; nõ habeat vñ viuat: vt ptz in
eo qõ legit & notat extra de cleri. pau. c. Sed
si donãs nõ errauit nec i iure nec in facto nec
etiam vult intrare religionem & habet vte
sufficiẽtiã. tũc si pecunia data est vni vel plu
ribus tanq; pauperis personis: cum in h casu
ecclesia culpa careat in cuius iniuriã data ẽ
ipsa ecclesia pecuniã hãc ipo iure habere de
bebit: vt patet in dicto. c. de hoc autem: verũ
tamẽ si capitulum in hoc deliq̃t: tũc nec dans
nec recipiens ipsam habebit sed cõfiscabit.
ar: extra de dona: inter vi. & vxo. ca. & sineẽe.
Nec obstat q; illi qui receperũt defũcti sunt:
q; turpia lucra sunt etiam ab heredib; extoz
quẽda. ff. de calũ. Lin heredem: ꝓfiscabit aut
em a fisco summi & non inferiozis ꝓncipis in
hoc casu & sic erit pecunia pauperib; erogan
da: vt extra de vsuris: c. cum tu. cũ suis cõcoz
dantiꝫ: fm Hosti. & Jo. an. in dicto. c. de h
aũr. ¶ Quinto q̃ri põt an & q̃n & q̃s valeat
dispẽsare cum simoniaco. Ad hoc rñdz Jo.
bã. de calõ. extra de renunciatione. in. c. post
trãslationez dicẽs. Qõ si simõiace q̃s ordiez
adeptus ẽ & ipo ordinato sciẽte vl ꝓsciẽtie ta
cite vl expresse: vl postea rarũ habẽte: vel ipo
codẽ pecuniã dãte tũc in his casib; executus
nem pdit: non solũ ordis sic suscepti. extra de
simonia. c. nãta. sed etiã omniũ alio fm Ulri
cum & Jnno. & addit Jnno. q; etiã in tpalib⁹
& p ꝓsequens pdit administrationẽ tempora
lium: ar. lxxxj. di. c. eos etiaz ꝺ vt fornicari cis
liceat diuinum officium deliq̃rit a deo rece
dẽtes diabolo & opibus ei⁹ seruiũt sicut se in
stiſſime ab officio alienos facit: ita bñficios
rũ alienos ecclĩaꝝ ꝓuatos eé adiudicam⁹: h
ibi: vñ alius q̃s papa sup his dispẽsare nõ põt:
vide tñ clari⁹ de h supra. Si ꝙ simoniace
ordinẽ adepti⁹ ẽ ipo ignozãte nec postea ratũ
habẽte: tũc ex dispẽsatiõe epi põt in ordinib⁹
remanere. j. q: j. ꝓsentiũ. Jn aliꝭ aũt ordinis
b⁹ nõ simoniace suscepti⁹ sine dispẽsatiõe re
manere potest: nouos tñ nõ recipiet nisi cuz
eo dispẽsetur in ordine quẽ simoniace acq̃si
uit. Dispensare vero potest in hoc casu scili
cet vt nouos recipiat solus papa si est manife
stum: si aũt occultum tunc epus. Preterea si
dignitatem vel ecclesiam curatã adeptus ẽ
simoniace eo sciente vel cõsciente. tacite vel
expresse: vel postea ratum habente aut etiã
pecuniã dãte: tũc si libere renũciat epi dispẽ
sare potest vt in alia ecclesia beneficiũ obti
neat & in susceptis ordinib⁹ ministret: & vt i
eadem ecclesia beneficium obtineat non ta
men illam dignitatẽ quã simoniace obtinuit
& q; in minozibus ordinibus ministret: non
tamen q; ad supiozes ordines ascendat: & sic
plus punitur remanẽs in ecclĩa in qua simo
niam cõmisit: q̃s si ad aliã se trãsferat. Aut fa
ctum est ipo ignozante & tũc nõ nocet ei si fac
tum est insidiose ab inimicis: q; si ab amicis
factum ẽ: tũc si nõ renũciat spõte sz expectat
sentẽnam in hora illa natiõe ecclĩam vl digni
tatem habere nõ põt: nec h casu epus ea vice
dispensare põt: vt extra de ele. c. si aliquibus: in
ꝓncipio quod intelligit Hugo: nisi ecclie nẽcitaf
vel vtilitas id exposcat: vt patz extra. j. q.
vij. ℌ. nisi rigoz in alia ꝙ natiõe potent epus
dispẽsare: ar. a ꝓrio dicti. ca. si aliquibus ibi ea
vice. Si ꝙ sponte renunciat: dicẽ glo. in di. c.
post trãslationem: q; epus illa vice dispẽsare
potent ex necĩtate vel vtilitate ecclesie j. q.
vij. c. si ita. Si deniq; simpler bñficium ac
quisiuit simõiace sz ignozãt tũc post liberã re
signationẽ ea vice põt epus dispẽsaf Idẽ si sciẽ
ter & necĩtas vl vtilitas ecclesie reqrit: mlto

minus si sententiam expectauit; nisi ꝓpter necessitatē vl̄ vtilitatē: ⁊ generaliter de dispēsatione epi intellige si cū ipso non fuit cōmissa simonia. De simōia aūt cōmissa circa exeqas: bñdictiones nubentiū. sal: panis: i ꝯsecratione eccl̄iaꝝ: vasoꝝ vestimētoꝝ: venditiōe chrismatis ⁊ siliū: sm Hein. boyc. i di. c. post trāslationē: epus vt credit dispensari pōt post p acrā pniam: ꝯcor. Hosti. Goff ⁊ speculator. Deniq; de simonia p ingressum religiōis solus papa dispensat si ingrediēs scienter contraxit vel post ratum habuit. Si ignorāt̄ per inimicum nihil nocet: si p amicū eo ignorante vl̄ contradicente: tūc credit Hein. boyc: q epus dispensare pōt: in dicto. c. post translationem ⁊ allegat multa iura. Ad lau. dei.

¶ De restitutione elemosynaꝝ ꝓpter dandi impotentiam vel accipiendi fraudulentiam/ falsam questinationē ⁊ dānabilē abusionē. Ser. xx

On furtum facies Exo. xx.

n Septimo principaliter elemosynis vel donis abutentes tenentur ad restitutionem. ¶ Ad cuius euidentiam sciēdum q principaliter tria sunt hominum genera q̄ obligantur ad elemosynarum restitutionem. Primi sunt qui recipiūt elemosynas ab his qui eas dare non possunt. de quo talis regula dari potest. Omne acquisitum a dante legitimam auctoritatē dandi nō habente: restitui dz. Ratio huius est: quia scdm Sco. in .iiij. di. xv. non est iusticia si donat quis qui prohibente iure non habet auctoritatem donandi: nisi ꝓbabiliter p̄sumat q illis placeat qui super hoc habent potestatem donandi: ⁊ ideo dare non potest furiosus vel qualiter cunq; alienatus a mente sicut nec peccare potest. xv. q. j. capi. merito: extra de homici. si furiosus. Similiter non valet q donat suus aut filiusfamilias qui nō hz peculium castrēse vel quasi. ff. ad macedoñ. l. filius. ff. de pecul. l. filius: Nec etiam valet qd donat vxor que non habet res parafernales. ff. de donatio. inter vi. ⁊ vxo. l. quintus: nec quod donat monachus vel claustralis. xij. q. j. ca. non dicatis: ⁊ .c. nolo: extra de statu mona. cum ad monasterium: nec qd donat bonoꝝ eccliasticorum administrator. nisi ecclesiastica bona moderate donet hōestis psonis ex iusta causa: qr pauperum bona sunt. xvj. q. j. c. si. aliter raptor nec est quod donāt q̄ minores sunt. xvj annis. C. si maior fac. ra. habuerit. l. fi. ⁊ multo minus si donat pupillus. qui nihil alienare pōt sine auctoritate tutoris. ff. de acq. re. do. l. pupill⁹: nec valet donatio ꝓdigi. ff. de cura. fur. l. iuliau⁹. Oia g̃ supdicta ⁊ ꝯsilia a talibus habita restitui debēt nisi ꝓbabiliter p̄sumat q illis tal̄ dōatio placeat q̄ sup h̄ potestatē acceperūt quoꝝ declarationē vide lau⁹ superi⁹. Vñ generaliter etiā oēs tenēt̄ ad restitutionē faciendā q̄ recipiūt ab his q̄ sūt obligati in iustis vel debitis: ⁊ sup h̄ efficiunt̄ impotētes ad soluendum: exempli gratia Si quis accipiat elemosynas ab vsurario q̄ ꝓpt̄ h̄ efficit nō soluendo: tūc aūt ad restitutionē obligatur: qd sane intelligendum est si ꝓpt̄ h̄ certa iniusta soluere non potest: secus autem si ꝓpter hoc nō efficiat̄ impotēs ad satisfaciendum de certis iniustis. Cōcor. Vlri. verū tamen licet vsurarij non essent soluēdo iñ excusantur p̄dicantes ⁊ religiosi qui vadūt vt ad penitētiam ⁊ restitutionē illos ꝓposse inducant si de vsuris cum eis comedunt: maxime si apud alios comode venire nō possūt siue illos inducant in p̄dicatione generali siue in psuasiōe speciali: vt patz extra de sen. ex c. cum voluntate: vbi subdit: p̄dicatores q̄q; penes excōicatos vel alios alienarum reruz detentores in predicationibus ⁊ ꝯfessionib quasi gerunt causam eoruz ad quos res ipse spectare noscuntur: elemosynas licite possūt ab illis recipere: p̄sertim si alias nō valeant in loco illo sustentationem habere: qd tamē sm Richar. verum est si de correctione spes ꝓbabilis habeat̄: ⁊ etiam si ꝓpter eoꝝ expensas no subtrahatur vsurario restituēdi facultas in toto vel in magna pte: concor. Ray. Archi. ⁊ Hosti. Preterea multomagis sacerdotes oblationes a manifestis vsurarijs recipientes obligantur ad restitutionem nam licet ex hoc vsurarij non fierent impotentes ad soluendum: tamē recipientes ad restitutionem obligant̄: ⁊ donec satisfecerit ad arbitrium sui epi ab officij sui executione manent suspensi; vt extra de vsuris. c. qr. in omnibus Caueant igitur ne celebrent interim alias fierent irregulares. sm Host. tamen scdm Archi. decretum illud nō est la e sentētie sz ferē de pma tamen opinio securior est. ¶ Qd si q̄ritur qui sint vsurarij manifesti: dicendū sm Hosti. q dupliciter cognosci possūt. Primo per notoriū iuris: qñ scz p epum in eccl̄ia pu

bliceat sunt: secus autez si ab eo tolerantur Scdo p notoriū facit: id ēp euidētā manifestā. l. cū tenēt patēt mēsā ad pecūiā mutuandā cuilibet sub vsurz: sic meretrix in pstibulo cuilibet stat parata: ita habek in. le. palā: ff. de. s. sig. z p bar. in. l. vj. ff. de. furt. Si vo sūt manifesti pfamiā nō tñ notorij: fm Gratianū hāc penā nō patūt. B Scōi pna palat sunt q recipiūt elemosynas fraudulēt: pro q scīēdū fm Sco. in. iij. q. ad iustā donationē tria requruntur. Primū ē q sit libertas ex pte donātz pter cui⁹ defectū nō pūt pdicti alienare bona lz sua: z etiam ex pte recipientis propter cuius defectū fratri minori pecunia dari nō pōt: nec alicui religioso subdito cui nō est credita ammistratio dari pōt aliq̄d sine scitu z licētia sui superioris: q nō ē capax alicui⁹ ppietatis. Scōm est q sit volūtas recipiēti ex pte ip⁹ cui fit donatio: q nisi oblatū recipiatur dominū nō trāsfert: z g̃ caueāt q̄ q̄cūq; oblata refugiūt in manifesto lz postmodum clā auferūt in occulto. q. furtū p̄mittūr. Tertiū ē q sit traslatio liberalis ex pte donātis. Nō est aūt in donatōe iusticia si donās non mere liberaliter donat: z ō generaliter q̄cūq; coact⁹ circūuentus vel decept⁹ donat: non mere liberaliter donat: q. aliq̄lis coactio z ignorātia excludūt simplicit⁹ volūtariū: nō g̃ valet illa donatio que p̄cedit ex q̄cūq; necessitate vl coactiōe. Silr fm Sco. decept⁹ ab eo cui donat q̄tū ad illā rōnem pter illā donat nō simpliciter donat: vñ fm Jnno. z Host. hypocrita q̄d sub nomine boni ac deuoti viri multa quesiuit obligat ad restitutionē. q. p fraudem adept⁹ est illa bona. xiij. q. v. c. fi z c. qui habetis. §. fi hoc. Et ō talit⁹ acq̄sita dz alys virjs deuotis vel pauperibus erogare. de talib⁹ enim dicit dñs Mat. xxj. de scribis q deuorāt domos viduarū obtētu plixe oro nis hi accipiēt plixius iudicium. Et Mach. xxij. Ve vobis scribe z pharisei hypocrite q comeditis domos viduarum: orones lōgas facientes pter h enim amplius accipietis iudicium: Silr si dak aliq̄d nō egeno: eo q p suam silationē egen⁹ putabak h alys egenis distribuere tenek nisi z ipse interim egenus efficiak: de talibus em ibidem dic Sco. videāt trufatores illi qui diuites exītes rāc̄ egeni recipiunt elemosynas: ne iniuste oīa h mōi recipiant: q nō est ibi in dante voluntariū p pter conditionis ignorātiā quā respicit in donādo. ¶ Ad maiorem aūt euidētiā p̄mo q̄ri

pōt: vtrū illi qui se silant bonos nō sunt quales⁹ gra sic hypocryta tenenk ad restitutiōez Ad h rñdet Alex. de hales: dicēs: in. iij: tractatu restitutionū: q sic: cum⁹ rō ē: q. ille q dat aliq̄d hypocryte quē estimat bonū z religiosū nō dat p se loq̄ndo hypocrite. s. interpretatiue dat viro religioso: vñ nō trāsferk dominū rei date ad hypocrytā z sic hypocrita nō ē iust⁹ possidēs rei date sz vsurpatiue z inuito dño ac p p̄ns ē aliene rei cōrrectatoz ppt q̄ō tenetur ad restitōez. Q̄ō si obijcik. igit a sibi cui cōferk ab eo p̄bēda eo q credik eē bon⁹ z nō sit: tenek etiā ad restitutionē illi⁹. Ad h rñdet ibidē. Alex. ō hales: q nō ē sile: q. lz p̄ferens alteri p̄bendā credit illū eē castū z bonū: tñ ille cui p̄fert p̄bēda nullā fraudē p̄mittit ppt quā illi cōferk: q. tali intētōe nō silat se castū vt p̄bēdā asseqūk. Jdeo lz ingredičs sit mal⁹: vtpote fornicator: z impi⁹ licit⁹ tñ ē ei⁹ ingressus in p̄bendā: hic etiā nō tenek ad restitōez. Si tñ p hypocrisim ppter h se bonū silasset vt p̄bendā asseqūret: tūc ei⁹ ingressus esset vitiosus z illicit⁹: vtpote fraude z dolo adept⁹ z p p̄ns tenek ad restitutionē. Silr etiā si ep̄s vl alius p̄latus matrē vl sororē alicui⁹ cognosceret: z ob h illi p̄bendā aliquā tribueret: tūc cognita veritate tenek resignare: q. turpissimū ingressū habuit. ¶ Scdo q̄ri pt de his q mēdicant elemosynas pauperum rapiendo: cum tñ eis nō sit necessarium. Ad hoc rñdet Alex. ō hales vbi supra: q diues ex⁹ vl saltem non pauper mēdicādo se pauperem aliquid acquirit tenek ad restitōez non illi a quo recepit: q. talis tam meritū h apud deum dando elemosynam inuitu pietatis: sed tenek dare pauperib⁹ q̄bus alter vtiq; donasset si non erasset. Q̄ō si q̄ritur q̄d g̃ de mēdicantib⁹ validis qui se debiles claudos z infirmos fingunt: z vt dicit glo. C. de mendi. vali. li. xj. cū herbis z alys medicamentis fingere p̄t deformitates membroz z egritudines corpoz. Ad h rñdet Jo. de pla. q. inspicienda ē eoz cōditio: vt si eis fuerit corporis integritas: et annoxum robustas: eoz inertia sine vlla miseratione puniak h mō vt si fuerint serui subdantur dño accusatorum. Si vo liberi efficiantur eoz coloni asscripticij: z h q̄n fingūt infirmitatem. Si vo nō fingūt infirmitatē sz tñ sani mendicant. tūc si sunt forenses expellūt z ad suas pres remittuntur. Si aūt nō sūt forenses: tunc ad artes z opa ac publica exercitia cōpelli debent: vt in auc. de q̄store §. si vo

vite colla. vſ. nam dicit ibidez glo. q cū ſint robuſti z ſani auferūt panē debilib z p ꝓſ ad reſtitutionē obligāt. Eſurienti ei panis vt iuter collit vt ei⁹ inertia cohibeat: z vtili⁹ eſurienti panis tollit ſi de cibo ſecur⁹ iuſticiā negligebat q̄ eſurienti panis frangit vt iuſticie ſeduct⁹ acq̄eſcat: z q̄ frenencū ligat z q̄ liat gicū exeat ambob⁹ moleſt⁹ ambos amat: b Aug. z habenk. v. q. v. ca. nō ois. Jtē glo. ſup Matth. Juſti⁹ fecerz ſi iuſte petente cozrexerit q̄ ſi q̄d ei dederz. ¶ Tertio q̄rit pōt. q̄d igit de q̄ſtoribz q̄ mittunk in omnem terrā ad euacuāda marſupia mulierū ficus mēdacijs ita q tā ꝓbo q̄ exēplo. tā ſermōe q̄ ꝑſuaſione plurios ſcādalizāt z in errorē ducūt. Ad h dicendū: q ad abolēdas coz deteſtabiles inſolētias tria p̄incipaliť de eis in iure diſtricte ſūt pmulgata. Primū ē ō coz ꝑſuaſiōe q̄ ponik extra ō pe. z re in. c. cū. ex eo. vbi ſub diſtq̄ aūtad q̄rendas elemoſynas deſtinank modeſti ſint z diſcreti neq; itabernz aut alijs locis incōgruis hoſpitenk: nec muniles faciāt aut ſūptuoſas expēſas canētes oino ne falſe religionis habitū geſtēt ex q̄b⁹ liq̄do pz: q ñ debent eſſe riba ld: fornicatores: adulteri: raptillatores aut ſimilibus crimin⁹ irretiti: nec elemoſynas in ſubſidium pauperū datas vitioſe z ſcādaloſe dilapidare debent: alioquin obligantur ad reſtōem: qz deteſtabile furtū eſt. Secūdum aūt eſt de coz auctē ſine q̄ nequa q̄ admitti debent: vñ in dicto. e. cū ex eo ibi ſubditur: Elemoſynaz q̄z q̄ſtores que ꝑ q̄dam ſe alios mentiēdo abuſiōes nōnullas in ſua p̄dicatione ꝓponunt admitti: niſi aplīcas vel dioceſan epi literas veras exhibeāt ꝓhibemus: z tūc p̄er id q̄ in ipis cōtinebik literis nihil pplo ꝓponere p̄mittank. Formā ꝓo quam cōiter ſedes aplica talib⁹ indulget durim⁹ exp̄imēdam: vt ſm eā epl dioc. ſuas lras moderēt. Ea q̄dē talis: q̄ vt ait aplūs ad Ro. xiij. Oēs ſtabim⁹ añ tribunal chr̄i: recepturi ꝑut in corpe geſſim⁹ ſiue bonū fuerit ſiue malum. oportet nos diē meſſiōis extreme miſcōie opibus ꝑuenire ac eternozum intuitu ſeminare in terris q̄ reddēte dño cū multiplici fructu recolligere debeamus in celis: firmam: ſpē. fiduciāq; tenēres: q̄m q̄ parce ſeminat parce z metet: z q̄ ſeminat in b̄ndictionem de b̄ndictione z metet vitā eternaz. Cum igit ad ſuſtentationē fratrū z egenozū ad tale cōfluentium hoſpitale: ꝓuie nō ſuppetant facultates vniuerſitatem veſtrā monemus z exhortamur in dño atq; in remiſſionē vobis iniūgim⁹ petōr q̄tenꝰ de bonis a deo vobis collatis pias elemoſynas z grā charitatis ſubſidia erogetis: vt ꝑ ſubuentionē vrām eozū iopie ꝓſolat: z vos p hec bona ꝛc alia q̄ dño inſpirāte feceritis ad eterna poſſitis gaudia puenire: h ibi: Tertū ꝓo ē de eoꝝ āmonitiōe: q̄ ſcz ꝓhibenk denūciare: nō em pmittūt ꝓdicare fm iura ſz charitatiue āmonere: vt ptz plane. li. vſ. de hereſ. in. c. vt officium: z ide: ſcda de pen. z re. In q̄ clementina multa eis ꝓhibēt denūciare vbi ſubdit. Cū alīq ex hmōi q̄ſtoribz ſic ad ñram audientiā eſt platū: nō ſine multa rementis audacia: z deceptiōe mūltiplici aiaꝝ idulgētias ꝓpio ſuo motu pplo de facto cōcedāt: ſup voris diſpēſent: z a piurijs. homicidijs z pctis alijs ſibi ꝓfitētes abſoluāt. mala ablata incerta data ſibi alīq peccūe q̄ſtuane remittāt: terrā aut q̄rtā partē de penitentijs iniūctis relaxēt. aiaſtres vel plures amicoꝝ vel parentum illozū qui elemoſynas eis ꝓferūt de purgatorio vt aſſerunt mendacik extrahāt: z ad gaudia paradiſi pducant: b̄nfactoribz locozum quoꝝ q̄ſtores exiſtunt remiſſionem plenariā petōr indulgēāt z aliqui ex ipſis eos a pena z a culpa: vt eozum verbis vtamur abſoluāt. Nos abuſus hmōi per quos cenſura vilefcit eccleſiaſtica: z clauium eccl̄ie aūctas deducit i cōtemptum: oīmode aboleri volētes: ea p quoſcūq; q̄ſtores fieri ac attemptari decetero diſtrictius inhibemus. Omnia z ſingula priuilegia ſi qua ſup p̄miſſis vl eozum aliquo ſint aliquib⁹ locis ordīnib⁹ vel perſonis q̄ſtorum hmōi quōcunq; cōceſſa: ne ipoz preterita ſit eis materia talia vlterius preſumendi: auctē aplica q̄tum ad p̄emiſſa penit⁹ reuocātes: hec ibi. Nunc antē laicos z illiteratos mittit pro colligendis hmōi elemoſynis: quod ſatz reprobatur: extra de priuil. c. cuārū. z quod pius eſt nō ſolum vxoratos ſed etiā publicos fornicatores: adulteros ac alios infames qui pro certa ſumma ſibi vendicant auctoritatem diſcurrendi p hmōi elemoſynis: in fomentum z augmentū eterne maledictionis. Unde dicit ſanct⁹ Bernhardin⁹ de religiōe chriſtiana: cū in elemoſynis dandis eſt error perſone: pura quia dano credit alteri dare: nec illud reſtituēdum eſt dandi vt illis ad quos dannis intenno ferebatur: vt ſi quis ſolis infirmis hoſpitalis ſancti Antonij vel alteri⁹ loci vel perſone intendebat dare: non q̄s

questoribus: tunc est illis infirmis ⁊ pauperibus restituendū: nihilominus tamē q̄ nullus tenet̄ proprijs stipendijs militare: nec etiā gerere causas alioꝝ ad expensas suas: dico ꝙ tales vulnere possunt super questis quas faciunt moderate tamen: possunt etiā moderatum salariū exigere ⁊ accipere dūmodo sine mendacijs cū moderaminibus supradictis officiū illud exequant̄. Qd̄ si tales questuarij dicunt se esse sacerdotes ⁊ nō sunt: ac per impias deceptiones: promissiones ⁊ mendacia lucrati sunt multa: tūc aut emunt questā illā pro certa pecunie quātitate ⁊ tūc quia id qd̄ illis modis impijs lucrati sunt est turpe lucꝝ totū debet pauperibus erogari: aut sunt sub obedientia hospitalis pro quo questā fecerūt ⁊ tūc domus hopitalis nihil eis dimittere debet p̄ter cōmunem victū alioꝝ confratrū: sed totū debet vsui pauperū applicare: ꝙ si aliter facit ipse dn̄s peccat peccatoꝝ particeps efficitur: hec ille. ¶ Tertij p̄ncipaliter sunt q̄ abutunt̄ elemosynis dānabiliter q̄ licite sint acquisite: ⁊ hoc dupliciter. Primo quādo datur elemosyna sub cōditiōe quā recipiens nō exequit̄: vt cum sacerdoti dat̄ elemosyna promissis celebrandū eis: vigilijs legēdis ⁊c. qui tn̄ hoc non perficit: tunc dn̄i si receptori ꝯstat de precisa intentione dantis: ꝙ scz alias nullo mō daret: obligat̄ vel ad restituendū vel ad sufficienter per se vel per aliū supplendū s̄m intentionē dantis. Cuius ratio est: q̄ cū res in recipientē nō transeat: nisi eo mō quo dans transferre intendebat. si cōditio nō perficit̄: in ip̄m res minime trasferri valebit. Nimirū cū intendebat hanc sibi vel suis procurare bona spūalia quibus iniuste fraudatur quousq̄ bona illa spūalia sibi suppleant̄ vel restituantur. Si tn̄ p̄ncipaliter illā elemosynā daret propter personā: secundario vero ꝓpter spiritualem subuentionē: tūc licet petita nō perficiat non obligat̄ ad restitutionē: q̄uis etiā alter errasset in p̄sona: alias tamē peccaret infideliter agendo. Exempli gratia: do tibi marcam argenti p̄ncipaliter quidem quia te credo amicū vel nepotem meū. Secūdario vero: q̄ te credo probū ⁊ bonū: vt pro me intercedas vel missas pro me ⁊ meis dicas: tunc licet nō sis amicus vel cognatus meus nec etiam bonus vel probus: nec etiam intercessionē pro me facis ad restitutionē ex necessitate salutis nō es obligatus nisi per hypocrisim te bonū simulasses: vt sic elemosynas vsurpares: peccas tamen grauiter fidelitatem tibi creditam infideliter exequens. Secundo quando elemosyna insuperfluitate consumit̄ cum talia superflua pauperū sint. ¶ Ad cuius euidentiam queri potest: vtrum clerici obligentur ad fructus beneficioꝝ restituendos quos voluptuose consumpserūt: nec pro illis fecerunt saltem debito mō quo deberent: eo ꝙ in mortali peccato fuerunt. Ad hoc respondet Arch. xliij. dist. vbi in textu multa tangunt̄ de conuiuijs ⁊ cōmessationibus clericoꝝ: ꝙ scz huiusmodi tenentur ad restitutionē quadruplici ratione. Primo ratiōe dati: quia data sunt alijs vt offerantur pro ipsis offerentibus ⁊ inde pauperes alantur: quod quia talis non facit licet fructus recipit infidelis est. xiij. q. ij. qui oblationes. Secundo ratione furti: quia subtrahit illi qui paratus esset facere seruitium: subtrahit etiam danti qui petit seruitiū. Tertio ratione sacrilegij: eo ꝙ defraudat totam ecclesiam cui prodesse deberet suis orationibus: vt dicto. c. qui oblationes. Quarto ratione odij: quia cum is qui displicet ad intercedendū mittitur: irati animꝰ ad deteriora prouocatur: sicut ait Gregorius: ⁊ habetur. xlix. distin. §. j. Hinc merito dicit Hierony. permissum victum de bonis altaris ⁊ non abusum. Ad laudem dei.

¶ De restitutione propter artes mechanicas deprauatas ī materia: forma: fine: modo: tp̄e: ⁊ de alchimia ⁊ arte notoria. Sermo xxj.

On furtum facies. Exo. xx.

n Octauo principaliter infideliter operantes tenent̄ ad restitutionem.

A Pro quo sciendū est: ꝙ restitutione faciēda propter iniustitiā ⁊ perniciem de operibꝰ mechanicis: principaliter quinq̄ sunt attendenda: que sunt materia: forma: finis: modꝰ ⁊ tempus. Primo nanq̄ fraudem cōmittunt circa materiā: ⁊ hoc fere in omnibus artibꝰ mechanicis qui materiā ipsam viliori cōmixtione corrumpunt: aut viliorem pro meliori vendunt: aut vetante ignauia vel auaritia infideliter p̄parant tantū seruientes ad oculuꝫ sicut fabri in omni genere metalloꝝ lignorum vel lapiduꝫ: sic in lanificio quod cōprehendit omne genus vestimentoꝝ: in quo scz cōprehēdunt̄ tinctores: fullones ⁊ similes. Similiter ⁊ in venatione que cōprehendit omnē artem

ꝑparandi cibū ⁊ potū: ⁊ sic de aliꝭ artibus mechanicis i quibꝫ fraudē cōmittūt in specie pōdere: mensura vl numero: vel ōbita sollicitudine in ꝑpatione vel ꝓseruatiōe q̄ tñ fm rectā rōnem fieri nō debent: ⁊ ideo tales artes q̄uis in se nō sint tantū illicite: ſz etiā vtiles ⁊ necessarie ad humanū vſuz: tñ hoies illis abuti pñt ⁊ sepius abutunt: ita q̄ ad restitutionē obliganf ꝓpter infidelitatē eoꝝ ⁊ deceptionē simplicitū. Tanta nanq̄ malitia deceptionis tā inualuit: qđ Hieremias puidens in spū ait ⁊ usā banc būane phdie diceret eiusdem. ix. Quis dabit capiti meo aquā ⁊ oculis meis fontē lachrymarū: ⁊ plorabo die ac nocte interfectos filie ppli mei spūaliter in anima. Sequit: Quis oēs adulteri sunt ⁊ cetus p̄uaricatoꝝ: quasi diceret: ex h̄ habeo cām lamentādi: ⁊ extenderūt linguā suā quasi arcū mēdacij ⁊ nō veritatis: ꝓualuerunt in terra: id est in terrenis q̄ mēdacijs suis aggregauerunt: qz de malo. ſ. mendacij ad malū. ſ. piurij egressi sunt: ⁊ nō cognouerūt me dicit dñs ſcz p timorē ⁊ amorē: sequit. Unusqsq̄ se a ꝓximo suo custodiat: qz. ſ. nec vicinitas nec ꝓsanguinitas exhibēt fidelitatē: ⁊ omni fratre suo nō habeat fiduciā: qz oīs frater supplātans supplātabit. Lyra duplicat aūt verbū supplātationis: qz multū studēt ad h̄ vt vnus alterū decipiat ⁊ supplāter: ⁊ oīs amicus fraudulēter incedet: ⁊ vir fratrē deridebit ⁊ veritatem nō loquit. ¶ Qđ si querit quō decipient. Rādet Hiere. Docuerunt linguas suas loqui mendaciū. Lyra. Per verba pulchra ⁊ deceptoria sua mēdacia colorādo. Sz hec est scientia terrena animalis diabolica q̄ stultitia reputat apud deū. Hinc ꝓsequit Hiere. x. c. dicens. Stultus factus est oīs hō in scia sua: cōfusus est oīs artifex in sculptili: q̄m falsum est qđ ꝓflauit. ¶ Hic q̄ri pōt q̄d ergo de talibꝫ q̄ quotidie mentiunt in artificijs suis vl ꝓtractibꝫ ⁊ sic libꝫ: vt alios decipiāt vel saltē se indēnes teneāt. Ad h̄ rādet Fran. de pla. q̄ si scienter mendaciū ꝓferūt vl alios decipiāt vel carius iusto p̄cio vendāt: mortaliter peccāt ⁊ tenent ad restitutionē. Si ꝓ mentiunt ignoranter vl improuise: qz lingua labilis est iudicat venialiter. Qđ sciēter quidē mendaciū ꝓferūt sz eo tñ intuitu vt se seruet indemnē nō q̄rens alteri nocere: qz satis rōnabiliter res p̄cio dat: nec ē ibi deceptio nec in re nec in valore: qz nō vendit vnā rem p alia: nec corruptā p incorrupta Et ideo tūc etiā est veniale malus tñ q̄ prudens. Qđ tñ intelligit dūmodo non accedat iuramentū nec ducat in ꝓsuetudinē qz ex pua cōsuetudine mentitur assidue tunc iudicat mortale: sicut multa peccata q̄ ꝓpter assiduitatem fiunt mortalia: sicut ebrietas assidua iudicat mortalis culpa: nō aūt oīs ebrietas: vt ꝓ supra. De medicis autez ⁊ chirurgicis ac de pñti materia vide supra in sermone de exactionatoribus. ¶ Scōo queri pōt: vtꝝ alchimia sit licita ita q̄ eā exercentes nō faciūt furtum nec fraudē: ꝓsertim cū fieri posse non videat sine auri detractione qđ est lege pḣibitū. C. de auri publi. ꝓcu. l. j. li. xj. Ad hoc dicendū vt dek: q̄ isti q̄ de plūbo stāno vel alio vili metallo ꝓducunt aurū vel argentū: nō sunt repellendi sz ponus laudādi: dū tñ hoc nō faciant p artem magicā vel aliā legibus odiosaz: vt dict. C. ō thesau. l. j. li. x. Isti sunt enī metallarij qui labore ꝓprio sibi ⁊ reipub. cōmoda cōparant. C. de metall. l. j. li. x. ⁊ ꝓpter hoc pulegium sunt q̄ inuito dño pñt ingredi fundū alienū ad inquirendū metallū: nec mutāt vnū speciem in aliā diuersam: ſz vnā metalli speciē faciūt melioꝝ: vt de stāno vel ere argentū vel aurū: nec mirū cum videamus q̄ ex re mortua ꝓducit vua: ex vermibus ꝓducit sericū: ⁊ ex herba vitrū. Dicit etiā liber de ꝓprietatibus rerū: q̄ oīa metalla ꝓducunt ex eodē principio ſcz ex sulphure ⁊ argento viuo: ex ꝗbus etiā elementoꝝ maior est influēcia in vno loco q̄ in alio: ⁊ ideo in vna mineria vel fodina fit plumbus vel stannū in alia argentū vel aurū: ⁊ sic de aliꝭ. Cum igit ars imitet naturā nō videnf alchimiste peccare si p virtutē lapidū vel alicuiꝰ elementoꝝ metallū de metallo: vt argētum de stāno facere pñt: cū sit quasi ex eodem genere. Si ergo p alchimiā faciunt aurū vel argentū: ⁊ hoc deo attribuūt: nō videntur peccare fm Hildardū ⁊ Job. an. in addi. spe. n. de cri. falsi: qz nihil pḣibet artē vni alicui⁹ bus naturalibꝰ causis ad ꝓducēdos naturales ⁊ veros effectꝰ sicut Aug. dicit li. de trin. Si tñ nō esset purū ⁊ verū aurū vel argentū cūc nō liceret nec facere nec vendere: alioqn obligaret ad restitutionē. ¶ Tertio q̄ri pōt in cidēraliter: vtrū ars notoria q̄ dicit alias ars Salomonis sit licita: ꝓsertim cū ordinet ad bonū fidē. ſ. ad acq̄rendū sciennū. Ad hoc rādet sanctꝰ Tho. ſcōa ꝛ. q. xcvj. dicens: q̄ ars notoria est illicita ⁊ inefficax. Illicita quidem quia vtitur quibusdā ad causandā sciennam que non habent fm se, virtutē causandi scien-

stam que nō habent fm se virtutem causandi sciēā: sic inspectionē q̄rūdā figurarū t positionē q̄rundā ignotoꝝ ꝓbozū t aliꝫ: t nō hmōi ars nō vult his vt causis ſ vt signis: ñ aūt vt signis diuini ꝙ instituus sicut sunt sacramēralia. vñ relinq̄t q̄ sūt signa supuacua t p ꝓñs ptinēta ad pacta q̄dā significationū demonib⁹ placita t federata. Et nō ars nostra ē penitus repudiāda a chriano sicut t alie arte nugatorie vel noxie superstitionis: vt Augu. dicit de doct. chriana. Est etiā ineffy cax ad acq̄rēdā sciam. cū em̄ p hmōi artē nō intendat acquisito sciē p modū hoi connaturalē. s. adinueniendo vel discēdo. ꝓhs ē q̄ iste effectus expectet a deo vel a demonib⁹. Certū est aūt aliqꝫ a deo sapiētiā t sciam p infusionē habuisse: sic de Salomōe legit. iij. Regū. iij. dns etiam discipulis suis dic̄ Lu. xxj. Ego dabo vobis os t sapientiā cui nō poterūt resistere t contradicere oēs aduersarij vestri: sed hoc donum dat paucissimis. Aut expectat cum obseruatiōe certa: sed fm arbitrium spiritussancti: fm illud. ſ. Cor. xij. Alij quidem dat p spm̄ sermo sapiētie: alij sermo scientie t c. t tandem infert: hec oia operat vnꝰ atq̄ idem spūs diuidēs singulis prout vult: Ad demones aūt nō pertinet intellectum illuminare. Sed acquisito sapiētie vel sciēie ſ p illuminationem intellectꝰ: t ideo nullꝰ vnq̄ p demones sciēnam acq̄siuit. Vltomagis autez ꝓhibita est ars nectromātie: q̄ sit p manifestas demonum inuocatiōes q̄d ē grauissimum pecm̄: vñ in. xij. tabularū lege que diu ante chr̄i aduentum lata fuit. Artes magice (vt dicit Cicero de republica) ꝓhibue fuerūt: t supplicium constitutū fuit his qui illis artib⁹ vterentur: de qua arte multa ponunt xxvj. q. v. ca. nec mirum. t vtentes ea sunt excōicati per extrauagā. Job. xxij. que incipit: sup ipsius specula. vbi dicit. Si quis demones inuocauerit vel eorum auxiliū postulauerint aut fedus t pactum cū demonib⁹ fecerit aut eos inuocauerit: aut ipsos adorauerit: in eorū nomine imagines: anulos: speculum siue rem aliam magice ad ipos demones obligandos constituerit: aut risa ab eis perierit: excōicatus est ipo facto: quis rō absoluit ab ista excōicatiōe nō exprimit ibidē. ¶ Secūdo ꝓncipaliter peccāt circa formā rei: t hoc dupliciter. Primo quādo rem ipsam ꝗtum ad exteriorem apparentiā acceptā t gratam beneq̄ valentem faciunt: cum tamē in veritate non sit vt sic decipiant simplices sicut fertores librorū inutilium t incorrectorū: colorantes etiā aliqꝫ spēs vt recentiores appareant: renouātes veteres pānos p fullones aut tinctores t silles inuentiones q̄ renouāt t meliorāt diuersa nō q̄dē fm substantiā sz nō fm exteriorē apparentiam. Scdo ꝓ q̄ rebus humano vsui necessarijs addūt multa superflua ex curiositate: vanitate t nouitate: adinuentiones detestabiles adq̄rentes: vt aios aliorū alliciāt t ad eorū ꝓpationē inducāt: vñ mala multa sequuntur nō solū ptalū abusionē ſ etiam ꝓpter aliorū exēplū t imitationē: sz talia postq̄ in cōem ꝙsuetudinē prie fuerit introducta licite portari possent: nisi subesset alia cā pricipalis q̄ prohibere esset vitanda. q. dic̄ Tho. scōa scē. q. clxij. q. in rebus exterioribus q̄b⁹ vtit hō pōt ee vitiū ex pte hois vel ex inordinato affectu vtētis vel etiā ex immoderāta p cōparatiōne ad hoim cōsuetudinē cum q̄b⁹ vtit. Vñ Aug. in. iij. ꝙfes. q. ꝫ mores hoim sūt flagicia p mor diuersitate vitanda: vt pecm̄ int̄ se ciuitatis vl gēs ꝙsuetudie vel lege firmatū nulla cuius vel pegrini libidme violetur. turpis est enim oīs ps suo vniuerso nō cōgruens: et ideo sicut ornat⁹ t cultus exterior variat fm diuersitatem tēpoꝝ t locoꝝ sic etiā debet se quis cōformare consuetudini tpis illi⁹ t loci vbi saltem dispar cult⁹ t ornat⁹ scandalū generaret: sicut dic̄ Aug. iij. de doc. chriana. q. talares t manicatas tunicas hr̄e apud veteres romanos flagitium erat: nunc aūt bone sto loco nate nō eas hr̄e flagitium est: ex quibus oīb⁹ cōcludi pōt q̄ in illis artib⁹ q̄ sūt rerū necessariarū ad vitā būanā deducēdā peccant artifices adinuenientes aliq̄ superflua t curiosa: fm Tho. scōa scē. q. clxij. q. dant cām efficacem incautis ad peccandū: t ē regula iuris qui occasionē damni dat damnū dare videtur. Hinc dic̄ Chryſ. sup Matth. q̄ etiam ab arte calcesutoꝝ t textorū ceterorumq̄ multa oportz abscindere. eteni plura ad luxuriam deducerūt: necessitatē ei⁹ cozrupentes: artem male arti cōmiscentes. nā fm Chryſ. super Matth. eas solas oportet artes vocare q̄ necessarioꝝ t eorum q̄ ꝓmouent vitam nostrā sunt distributiue t cōstructiue. Si igitur opib⁹ alicui⁹ artis vt pluries aliq̄ male vterentur: ꝗuis artes de se nō sint illicite: tamē p officiū ꝓncipis a ciuitate ſ exterminande fm documēta Platonis. sic nr̄ facture superflue t sumptuose cozmarum lintheamis

num ⁊ ſimiliū: que in triplo plus valēt ꝓpter additionē ſuperfluā. Sic fractura veſtimēti: ozū calcei roſtrati ⁊ ſiſſa: que nulli⁹ ſūt vtilitatis ſz impedimenti plurimi merito ſunt a chriſtiano rancꝫ ſuperſticioſa totis viribꝫ deteſtāda: q; plerūq; talia ꝓparāt de ſudoribꝫ vel ſaltē de elemoſynis pauperum q̄z vtiq; ſūt oia ſuperflua Dicere.ꝫ. In alis tuis inuēt⁹ eſt ſanguis anim⁹ pauperū. ¶ Tertio ꝓncipaliter peccant circa finē intentū: q; q̄ faciūt in vſu ad malū finē deducūt. Ad cui⁹ cuidētā ſciēdū: q; q̄dā artes ⁊ operationes manuales ſūt q̄ ſimpliciter ꝓnicioſe ſūt: vtpote q̄z vſus ē ꝓnicioſus ⁊ dānabilis: nec ad vllū vſū hūanū vtilis: ſed tm̄ ad ꝓnicē corpoꝝ vel aiarū: ſic q̄dā venena monſtra ⁊ ad nullū vſū hūanū vtilia: vt cū faciūt decios vel tabularia ad ludendum ad aleas: fucuměta ad infardādū vultus multe rū crines adulterinos vl̄ colozatos picturas laſciuas in camerꝫ ⁊ lectis ac alijs locis: ſerta de flozibus ⁊ ſimilia que nihil valēt ad vtilitatem humanam ſed tm̄ ad interitum animarum: ⁊ mortaliſſime peccant talia exercentes faciendo: renendo: dando: alienando aut vendendo ⁊ oia peccata que ꝑperrant occaſiōe rerum illarū ⁊ omniū aliarū hoꝝ occaſione peñtium reꝛ ſunt apud deū. vt extra de iuſt. ⁊ dam. da. c. ſi. nec p tignozantiam excuſātur: ex quo ſciūt vel ſcire tenentur oēs q communiter talib⁹ abutuntur. quilibet enim obligatur ſcire cū qua vectū lucrat vtrū ſit licita vl̄ ecōtra: quod ſi nō facit nō min⁹ eſt culpabilis. vt dicto. ca. f. ſi culpa. Videtur enim q nullus labor nullūq; officium approbari debeat niſi pateꝫ ad cōmodum hūane vite valeat. Cum enim Geñ. iij. dñs dicat in ſudore vultus tui veſceris pane tuo patenter oſtendit nos non velle laborare vel deſudare: niſi in ope illo quod valet ad ſuſtentationē vite noſtre. Quedam enā ſunt artes ⁊ opatiões manuales q̄ ſunt multum indifferētes: eo q̄ bis quedam vt ꝓplurimū abutunt: q̄dā aūt eiſdem bñ vti pñt: ſic ſunt gladij: lancee: baliſte: ſagitte q̄b⁹ vtuntur boies bñ vel male ſiūr quedam venēa. Itē aurifrigia ac ſiſſa ornamēta ⁊ breuiū oīnia q̄b⁹ boies pñt vti licite ⁊ illicite: ⁊ in his indifferentibus ꝓncipaliter reſpiciendus ē finis intentionis in faciēdo ⁊ vendentib⁹. nam ſi crederēt ꝙ alicui foret neceſſaria vel vtilis: vel etiam ſi animū habuerint indifferentem: ſiue de bis nihil cogitauerint: quia rationem cogitādi ſup bis non habuerint: tūc nō peccant: etiam ſi alū bis abutat ſic oñ. ſic Aug. ⁊ habet. xxij. q. v. c. ō occidēdus. vbi ſubdit: Abſit vt ea q̄ ꝓpter bonū aut ſcitū facim⁹ aut habem⁹ ſi q̄d ꝓ hec pñam volūtātē cuiꝫ male acciderit nobis imputet. Aliocin nec ferramēta domeſtica nec agreſtia ſūt habenda ne q̄s ex eis vl̄ ſe vel alterū interimat: nec arbozes ſūi plātāde ne q̄s ex eis ſe ide ſuſpēdat nec feneſtra faciēda ne q̄s ſe ꝓ hāc ꝓcipuet: ⁊ q̄d pl̄a cōmemozāde cū ea cōmemozādo finire nō poſſim: gō ei eſt in vſū boim vanū ac licitū vñ nō poſſit pricies erogari: hec ille: Si tñ eoꝝ cōſcia dictaret q̄ alter ad abuſuꝫ ꝫ reꝙreret vl̄ ſaltē ꝫ dictare diceret rōe pſone reꝙrētis tūc vtiq; peccaret vt cū meretrīt q̄reret ornamēta corpis furioſus gladios ⁊ ſiſſa. v. q. v. c. nō oīs. Dic Aug: Dili⁹ eſt cum ſeueritate diligere q̄z cū lenitate decipere: vulnus eſuriēti panis tollitur ſi de cibo ſecurus iuſticiam negligebat q̄z eſuriēti panis frangitur. q̄ vt iniuſticie ſeductus acquieſcat. Si demiꝫ patenter hoc ſciat q̄ alter ad abuſum querat ⁊ tñ alteri vēdat vl̄ quōcunq; tradat vt alius abutat: tūc mortaliter peccat ſi ſaltem abuſus alteri⁹ ē mortalis. ⁊ oia mala q̄ exinde ſequūtur tradēti pariter imputantur: vt. ij. q. j. notū. in fi. et. xv. q. vj. ca. j. in fi: vbi dicitur. nō tm̄ attendenda ſunt q̄ fiūt quātum quo aio fiunt: ampli⁹ enī reſpicit deus ad cogitationes et ſponteneas volūtates q̄z actus q̄ ꝓ ſimplicitatem aut neceſſitatem fūt. hoc ibi. Quō aūt ⁊ que fieri debeat reſtitutio ꝓdictoꝝ oim q̄ facta ſunt in ꝓſenti ſermone: non pōt ſigillatim facile diffiniri ſed iudicio diſcreti cōfeſſoris in quo libet caſu pticulari ꝓuidēter determinādum eſt. nec em̄ iure poſſ min⁹ ſpūalia q̄z corpalia vel tpalia damna cenſenda ſunt ⁊ eſtimanda. ¶ Quarto ꝓncipaliter peccant circa modum opandi qui eſt infidelis ⁊ tardus: ſicut oēs dictarij ⁊ oēs operarij cōducticij facientes fraudem in dictis ſiue cōductu fuerint ad dies ſiue ad annos: laborantes tm̄ ad oculū: in occulto vero laborem ſubtrahētes: ꝓtrahentes opus ad q̄ꝫ vel ſex dies q̄ in duobus facere poſſent: aut etiam opa inutilia vl̄ ſuperflua adijcientes q̄ſtus gr̄a: aſſerentes ea ſimiliter eſſe neceſſaria. Similiꝫ quedā affirmāt ſepius aliqua ad reparationem vel opationem neceſſaria: q̄ tm̄ mendaciter fingūt: vt ꝓpꝛijs lucris cōſulant vel etiam in opere poſſit plura deſtruant vt ſic laboꝝes ſuos ꝓlo-

trahant: oēs igit illi teneāt ad restitutionem nā contra otiosos laboratores precepit dñs Ade. In sudore vultus tui ꝛc. quasi oīdere vellet laboratores ꝓductuos obligatos esse ad laborez vsq; ad sudores vultus inclusiue. Porro de medico ꝓtelante morbos questus gratia: quō teneat ad restitutionē: vide supra in sermone vbi agit de his qui iniuste aliqd ab alijs extorquent vel exactionant. ¶ Quinto principaliter peccant circa tēpus facientes sez opus indebito tpe nō solū q̄tum ad dies dñicos ꝛ festinos: cui⁹ lucrū vocat māmona iniquitatis: sed etiā in illis tpibus in quibus ꝓter aliquas circūstantias opus illud reddit minus ꝓficuū: vt ptz in seminādo agrū: colligendo messem: purādo vineā: inserendo surculos ꝛ infinita similia: in quib⁹ negligens operator ad restitutionē obligat si ꝓter ꝓscientiā ꝛ scitū cōductoris hoc facit. Ad laud. pet.

¶ De septem circūstantijs propter quas mercātia reddit illicita sez causa: psone: cōmunis dāni: cōsuetudinis: loci tpis: modi. ¶ Sermo xxij.

An furtum facies. Exo. xx.

Nono principaliter iniuste mercantes exercētes tenent ad restitutionē.

Ad euidentiā huius materie queri pōt: vtrū mercantia sit licita: presertim cum dicat Chrys. super illud Matt. xxj. Eiciebat iesus omnes ementes ꝛ vendētes de templo: ꝙ ꝓ hoc christus designat ꝙ mercator nunq̄ ꝓt deo placere: ꝛ ideo nullus xp̄ianus debet esse mercator: etiā si voluerit esse ꝓficuus de ecclesia. Ad hoc dicendū ꝙ ipsa negotiatio de bitis sultra circūstantijs licita est ꝛ admittenda: qđ ꝓbari pōt dupliciter ꝓ sacrā scripturā sez positiue ꝛ ꝓuatiue. Positiue ꝓbat extra de dona. inter vi. ꝛ vro. c. per vestras. vbi papa cōsulit ꝙ dos cuiusdā mulieris assignari dz viro suo sub cautiōe sibi possibili: vel dz salrē alicui mercatori cōmitti vt de ꝓte honesti lucri vir onera possit mīmonij sustentare Ex quo ptz papa mercantiā honestā approbat tanq̄ licitā. Secūdo ꝓbari pōt ꝓuatiue: qz si mercantia de sui natura peccatū esset sal tem mortale: tūc in aliquo loco sacra scriptura sine dubio ꝓhibuisset: ꝑsertim cū fere totus hic mūdus vt experientia docet in hoc publice semp occupet: nunq̄ aūt scriptura ꝓhibuit nisi dūmodo aliqñ rōne circūstantie vitiose: sicut est mercari in sabbato in templo: vt ptz Esdre vlt. vbi ꝓcipit ꝙ in sabbato nō fiat negotiatio: ꝛ in euangelio vbi eiecit de tēplo. Ex quib⁹ cōcedere videt ꝙ in ceteris diebus ꝛ locis hec eis liceāt. Quō aūt dictum illud Chrys debeat intelligi ostēdit Aug. in li. de q̄st. nouꝝ ꝛ ve. testa. dicens. Fornicari boibus semp nō licet: sic si emant merces in dei templis qđ abhorrere se oīdit dñs Matth. xxj. qñ dei zelo armatus intrauit in templū ꝛ eiecit oēs ementes ꝛ vendētes de tēplo: vt mystice demōstraret ꝙ in emptionib⁹ ꝛ venditionib⁹ de corde hois qđ est templū dei auaritia vtiq; ejici dz q̄ est ancilla: testante apl'o. Col. iij. Auaritia q̄ est idolorū seruitus: ipsa enī deseruit thesaurīs cōgregandis: qz seruire facit nūmus cū filijs suis: q̄ sunt oēs cōtractus illiciti: de qua ancilla Paulus figuratiue ꝓsequitur ad Gal. iij. dicēs: Ejce ancillā ꝛ filiū eī nō enī erit heres filius ancille cū filio liberē: hī sunt Agar de filijs cuius dicit Baruch. iij. Fili quoq; Agar q̄ exquisierūt prudentiā q̄ de terra est negotiatores terre ꝛ themā ꝛ conflatores ꝛ exq̄sitores prudēne ꝛ intelligēie: viā aūt sapientie nō inuenerūt: ꝛ ideo ꝓmittitur ibidē. exterminandi sunt ꝛ ad inferos descendērūt: ꝛ sonat illud imperatorū. Ejce ancillā ꝛ filiū eius: ne sez ꝓter eam ꝛ nos ejciamur a regno. nā si cōtigerit in mercātijs ancillā talē dñari: mercatores relictis congregatis diuitijs interni peribūt. Hinc puerbi. xxx. dicit. Per tria mouet terra ꝛ quartū sustinere non pōt. Per seruū cū regnauerit: id est corpus spiritui ꝓdominās. Per stultū cū saturatus fuerit cibo: id est affectu repletū carnali desiderio. Per odiosam mulierē in matrimonio cōiunctā: id est mentē clarā deo odiosam ꝛ demoni copulatā: ꝛ per ancillā cum fuerit heres dñe sue: id est liberū arbitriū qđ deseruire deberet ipsi syndetisim regno subiecto corporis ꝛ animē: sed ex cōsuetudine obstinata ꝛ ceca totū regnū inuadit ꝛ terrenis inseruire ac inhiare cogit: q̄ nunq̄ amittere credit: de qualibet dicit pō. xvj. Oculos suos statuerūt declinare in terrā: ꝛ hoc est quartū qđ terra sustinere non pōt: quia postq̄ dor. som. su. mīdū tenuerūt ꝛc. terra inq̄ sustinere non pōt qz multos fraudat, multos spoliat: multis etiā iniuriā irrogat. Ejce ergo tu mercator ancillam ꝛ filium eius de corde tuo si nō vis ejci de regno quos tūc ejcis cū fm rectitudinem ꝛ iustitiā mercātias perficis: ne ubi ꝓrogari illud pō. ij

Tota die iniustitiã cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolũ: vbi oñdit triplex studiũ inusti mercatoris ad exercẽdas iniustitias. Primũ est cordis: ibi: tota die iniusti. cogi. Scõm oris: ibi: lingua tua. Tertiũ operis ibi: sicut nouacula acu. fe. dolũ. Sed q̃ difficile est mercatorẽ iniustitijs erui: ideo mercãtia ponit inter illa negotia q̃ vix fieri possunt absq; peccato: vñ de pen. di. v. c. negotiũ. subdit: sunt enim pleraq; negotia q̃ sine peccato exhiberi non p̃nt: aut vix aut nunq̃. Et ponit Ray. quinq; q̃ sunt rei familiaris cura: ꝺ qua xxvj. di. c. qualis. vbi subdit: q̃ cura rei familiaris vix ab ipsis agit qui culpã qualiter declinare debeãt scinut. Item militie & negotiatio: ꝺ pen. di. v. c. falsas. vbi subdit: ideo miles vel negotiator vel alicui officio deditus q̃ sine peccato exercere nõ possit: x. c. qualitas. c. cõtrariũ. Item peuratio & administratio scz in telonio: tallijs: exactionibꝫ & oibus officijs publicis: ibidẽ. c. de bis. & dicit Hostiẽ. Adde sextũ qꝺ quasi periculosius est oibus scz aduocatio. Sed & septimũ nõ obmittas scz ẽptus officiũ: q̃ nihil miserabilius vel periculosius si per functorie agat: vt patet exp̃sse. xl. di. c. ante omnia. vide textũ. B Ad maiorẽ aũt euidẽtiam sciendũ: q̃ mercãtia reddit illicita ex circũstantia septẽplici: inter quas sic angustiabit mercator q̃ vix eu adere poterit p̃cipitiũ eterne dãnationis: iuxta illud Ecc̃i. xxvij. Qui q̃ rit locupletari auertit oculũ: scz a iustitia & timore dei: qz sicut in medio cõpagis lapidum palus figit: sic etiã inter mediũ emptionis & venditionis angustiabit peccatis qui querit locupletari. Prima igit circũstantia est ipsius psone: qz nõ licet ecclasticis & religiosis psonis vacare mercationibus. nemo enim inquit apt̃s militans deo implicat se negotijs secularibus. vñ. lxxxviij. di. c. fornicari hoibus semper nõ licet: negotiari vero aliqñ licet. antecq̃ eni ecclasticus quis sit licet ei negotiari: factã tam nõ licet. Ideo ꝑcipit eis ibidẽ. c. cõsequenti. q̃ ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio & cupiditate cessare debeãt. aut in quocũq; gradu sint positi mor a clericali vocationis abstinere coganť: qñ domus dei domus orationis esse dz & dicit ne p officia negotiationis portius sit latronũ spelunca. ¶ Qꝺ si queritur q̃ pena ferendi sunt clerici & monachi qui se cularibꝫ negotijs se imiscent. Ad hoc rñdet canon cõcilij Lateranen. extra ne cle. vel mona. se immis. Decernimus fm institutiones p̃decessorum nostrorum sub interminatione anathematis p̃hibetur ne monachi vel clerici causa lucri negotient. Ex quibꝫ ostenditur q̃ excõmunicari ꝺbent: & vltra hoc si se nõ correxerint deponi debent ex cõcilio Carthaginen. xcj. di. c. clericus. vbi subdit: qui vero p emendo aliqꝺ in nũdinis vel in foro deambulãt: ab officio suo degradent: inter emptiones aũt vbi emptiones fiũt ab officio declinãtes vel negligẽtius agẽtes ab officio suo remoueant: hoc ibi. Religiosi tñ districtius puniri debẽt: vt extra ne cle. vel mona. c. sed nec. Porro in foro penitentiali talibus inũgi vel saltẽ cõsuli debet q̃ res liter acquisita cõtra formã p̃dictã pauperibꝫ erogare studeãt: vt pz. xvij. q. v. c. qui habet. & aliquid de malo facte inde bonũ: qui non habet de malo nolite acquirere de malo. Et subdũ. §. sed hoc. De malo bonũ facit: q̃ pauperibus dispensat qꝺ cum labore & sollicitudine acquisiuit: iuxta illud facite vob amicos de mãmona iniquitatis: hoc ibi. ¶ Hic queri põt: vtrũ ne sit aliqua negotiatio q̃ sit licita clericis vel religiosis. Ad hoc dicendũ scõm Ray. q̃ si indigeãt possunt imo debẽt aliquo honesto artificio sibi necessaria acquirere: dũmodo tñ ꝓpter hoc nõ derogent diuinis officijs: vt pz xcj. di. vbi dicit ex cõcilio Carthaginen. c. clericus victũ & vestitũ sibi artificiolo vel agricultura absq; officij sui dũtaxat detrimẽto ꝓparet: clericus eni qui absq; cõpuscula sui me qualitate: id est infirmitate: vigilijs & ieiunijs ꝺest stipendio ꝺuatus excõicetur: x. c. sequenti. Oẽs clerici qui ad operandũ validi sunt & artificiola & literas discant: vt scz etiã scribendo victũ lucrent: qꝺ est ꝓpriũ artificiũ clericorũ. & extra ne cle. vel mona. c. j. postq̃ multa negotia recusat clericis interdicta: vt fm glo. ibi. ꝺ simulia caueant: randẽ subinfert: nec tamẽ negotiũ iustum est interdicendũ ꝓpter necessitates diuersas: qz legim⁹ sanctos apostolos negotiatos fuisse: glo. scz Paulũ. Et in regula beati benedicti ꝓcipit ꝓuideri per quoꝺ mam⁹ negotia monasterij ꝓcurent: hoc ibi. Vnde Hiero. ad Rusticũ monachũ multa recusat opera monachis & clericis cõgrua: & ea inuenies. de cõsecra di. v. c. nunq̃. de quibus gratia breuitatis supsedeo. Secunda est circũstantia causa: nã fm Alex. de bales: etiã laico mercari nõ licet: nisi ꝓpter duo: vt ꝓpter necessitatẽ: vt scz sibi & sue familie sustẽtare ꝑ ꝑsit: fm condecentiã status sui. vel etiã ꝓpter pietatẽ: vt scz lucret ad distribuendũ

pauperibus: vel ordinādo lucrū illud in alias pias causas: vtpote ſm Tho. ſcda ſcde. q. lxxvij. quis intendit negotiationi ꝓpter publicā vtilitatem: ne ſcz res ad vitā neceſſarie patrie deſint: ⁊ lucrū petit non quaſi pro fine ſz quaſi ſtipendiū ſui laboris: ⁊ hoc modo ſimiliter licet: qꝛ dici pōt pietas. in eo tamen caſu principaliter lucrū finem ponere illicitū eſſet ſm Tho. Mercari vero propter ſubſtantias cumulandas ⁊ improbā cupiditatē aut curioſitatem aut aliū malū finem: culpa mortalis iudicatur: nimirū cū ⁊ ſuperflua pauperibus erogare teneat̄: vt ptz. xlvij. di. c. ſicut hij. ⁊ ca. oēs. ſed de hoc latius ſupra dictū eſt. Ex his concludit̄ ꝙ mercator licet non periuret aut nihil aliud iniuſtū faciat: qđ hoc genus hominū cōmittere ſolet: non tñ excuſatur a mortali ſi propter iniuſtā cauſaz licet alias iuſte mercantias exerceat: ſcz ꝓpter honorem: delitias vel inſatiabilē cupiditatem diuitiarū: de qualibet dicit Eccleſiaſtes. iiij. c. Vnus eſt ⁊ ſm non habet: non filiū: nō fratrem: ⁊ tñ laborare nō ceſſat ſcz in mercantijs: nec ſatiant̄ oculi eius diuitijs: nec cogitat dicens: cui laboro ⁊ fraudo animā meam bonis? ſed hoc magis dolendū: qꝛ cū plurimi: tales reperiant̄: nullꝰ inuenitur qui de hoc ſibi cōſcientiā facit: vnde generaliter vendere carius q̄ emat̄ cupiditatis cauſa eſt turpe lucrū. Similiter ſine neceſſitate res emere tēpore quo minus valent ⁊ ſeruare ad tp̄us carioris fori ꝓpter cupiditatem vt tunc vendant̄: turpe lucrū eſt: vt patet exp̄ſſe. xiiij. q. iiij. c. quicunq̄. quale lucrū eſt paup̄ibus erogandū. Tertia vero cicumſtātia eſt cōmunis dāni ſm Sco. ¶ Pro quo ſciendū ſm eūdem in. iiij. di. xv. ꝙ tria ſunt hominū genera q̄ cū vtilitate ⁊ cōmodo reipublice in mercantijs exercent̄. Primi ſunt mercantiarū apportatores de aliena ſcz patria vbi abūdant ad patriā cui ſunt vtiles ⁊ neceſſarie: ⁊ tales habent actū honeſtū ⁊ vtilē reipublice. Secūdi ſunt mercantiarū cōſeruatores qui ſcz magnā quantitatē mercantiarum emūt vt aptius ſuo tp̄e reperiant̄ ab emptoribus: qꝛ portantes de longinquo mercantias venales nō ſine graui incōmodo poſſent ſemper vendere illas particulatim nec etiā indigens eis poſſet ſtatim currere ad emendū eas: ⁊ ſic etiā tales ꝯſuatores ſunt ad magnā vtilitatē reipublice dūmodo tantū rōnabiliter lucrari velint. Tertij ſunt mercantiarū in melius īmutatores: qui ſcz induſtria ſua ⁊ labore eaſdem meliores reddunt: vt faciendo de lana pannū: de coreo calceos: de cera candelas ⁊ ſic de alijs: ⁊ tales etiam ſunt vtiles reipublice ⁊ lucrū ex his tribus queſitū eſt licitū dūmodo nō obſtet aliud canonicū. Cuiꝰ ratio eſt: qꝛ ſm apl'm. j. Corin. ix. Nemo militat ſtipendijs ſuis vnq̄: ⁊ dignus eſt operarius mercede ſua. In mercatione aūt multa cōcurrunt pro reipublice ſeruitio ⁊ vtilitate: que iuſte premiū promerent̄. Primo occurrit eoꝝ induſtria: qꝛ ſi non eſſent induſtrij in rerū valoribus p̄tijs: expenſis: piculis ⁊ cōmoditatibus ſubtiliter eſtimādis: ad hoc nequaq̄ eſſent idonei. Secundo vigilātia ⁊ ſollicitudo q̄ in talibꝫ eſt neceſſaria. Tertio labores: miſerie: ⁊ incōmoda multa q̄ ſuſtinent. Quarto pericula multa q̄ varie contingūt. Quinto qꝛ ſepius ſine lucro oīa ſuſtinent ex diuerſis infortunijs: ⁊ ideo merito lucrū predictis circūſtantijs cōpetens ⁊ diſcretum exinde poſſunt rōnabiliter reportare. Ex quibus vlterius cōcludi poteſt ꝙ hi qui nec mercantias tranſferunt nec cōſeruant nec nundinis labore vel induſtria meliorando īmutant reputant̄ mercatores inutiles ⁊ pernitioſi: vide plenius de hoc ſuperius vbi agit̄ de iniuſte bona exactionantibꝫ. ¶ Quarta ꝓinde eſt circūſtantia cōſortij cū ſcz res carius vendunt̄ tranſeuntibꝫ q̄ manſuris: aut ruſticis ignaris ⁊ ſimplicibꝫ q̄ expertis ⁊ aſtutis: ſicut fieri ſolet in nūdinis quando panē minuūt pondere: vinū vl' cereuiſiam menſura ⁊ ſic de alijs: contra qđ manifeſte precipit̄ extra de emp. ⁊ vendi. c. placuit vbi ſtatuit conciliū ſacrū: ꝙ preſbyteri ſuas plebes ammoneāt: vt ⁊ hoſpitales ſint: ⁊ nō carius vendant tranſeuntibus q̄ in mercato vendere poſſint: vbi dicit glo. ꝙ poſſunt etiaz ad hoc cōpelli per excōmunicationez: vt. xlij. di. §. huic etiam. qđ verum eſt ſm Innocen. ſi hoc notoriū eſſet ⁊ moniti emendare ſe nollent. ¶ Quinta preterea eſt circūſtantia loci. ¶ Pro quo ſciendū ꝙ locus in mercantijs vitandus eſt duplex. Primus eſt locus inhoneſtus ⁊ ſuſpectus in quo quis non debet negotiari nec etiam conuerſari: vt. ff. de arbi. l. ſi cū dies. §. ſi arbiter. lxxxj. diſt. c. in omnibus obſeruari conuenit vt certus quis ſcz maturus certo tempore ſcz in die: ⁊ certo in loco ſcilicz honeſto ⁊ manifeſto: ⁊ certis perſonis ſcz honeſtis: vel apparere clericus vel loqui debeat mulieribus: vt excludatur omnis nephanda ſuſpitio: hoc ibi. Secundus aūt locus eſt

sacratus: quia inhonestū est in loco tam excellenti: vtpote diuino cultui manicipato: intendere negotiationibus quod est dedicatū orationibus. contra tales eni dominus ardentissimū zelum ostendit cū intrans dei templū eijciebat nō solum vendentes sed etiā ementes: eo q̄ vendentibus occasionē mali prestiterūt in loco iudebito: ⁊ modo perturbatiuo orationis ⁊ diuini cultus. Attendens igitur ecclesia sancta in talibus maximā diuinam offensam precipit ex concilio lugduneñ. li. vj: dē immn. ecclesi. cimit. ⁊ alioꝝ loco. ca. decet domū dei sanctitudo: dicens inter alia. Cessent in ecclesijs eorumq̄ cimiterijs negotiationes ⁊ precipue nundinarū ac fori cuiuscunq̄ tumultus ⁊ multa alia ibidem prosequit: inferens causam prohibitionis oīm cum dicit: ne vbi est peccatoꝝ venia postulanda ibi peccandi det occasio: aut deprehendant peccata cōmitti.

¶ Sexta quidem est circūstantia tēporis qd̄ etiā potest intelligi dupliciter. Primo q̄ mercata fieri nō dñt diebꝫ dñicis ⁊ festis in quibꝫ ab hmōi operibus cessandū est: extra d̄ ferijs c. omnes dies dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus obseruari: sequit vt mercatū in eis minime fiat: sed de hoc latius dictū est in secūdo precepto Secundo pōt intelligi q̄ mercata minime fieri debent in nocte in cōuiuijs ⁊ ebrietatibus: quia potissime ibi regnat deceptio propter rationem ⁊ discretionez in parte sopitā qua redditur suspecta ⁊ inhonesta mercatio: sicut a simili dici possunt inhonesta iudicia que fierēt in nocte vel non clara die: vt patet extra de offi. dele. c. consuluit. ij. vbi plane de hoc expressum est. ff. de orig. iur. l. ij. §. quia magistratus Alioquin tale iudiciū suspectū redderetur. qꝛ qui male agit odit lucem. ¶ Septima deniq̄ est circūstantia modi: nā multis illicitis ⁊ iniustis modis plerique mercatores suas exercēt mercatiōes quoꝝ numerus varius multiplex subtilis ⁊ ad decipiendū efficax: p̄sertim hoc tempore nouissimo in quo maledicta cupiditas in homine preualuit. Jam eni instare videtur tempus illud periculosum pessimi anti xp̄i: qui vt dicitur apocali. xiij. Faciet ne quis vendere vel emere posset nisi habeat in dextra vel in fronte characterem nominis bestie: per quem characterē spiritus deceptionis ⁊ mendacij designat: eo q̄ antixp̄s plenus erit mendacijs ⁊ deceptionibus ⁊ in charactere illo aduersab. tur veritati. Illiq̄ vniuersi qui corde ore ⁊ opere mendaces ⁊ fallaces erūt vniuersaliter adherebunt: qui in charactere frontis ⁊ dextere denotantur: sed hunc antichristū cum suis dominus iesus tandem interficiet spiritu oris sui cum venerit iudicare seculū per ignem. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ De appropriatione rerum ⁊ translatione dominij ipsius rei vel vsus eius: ⁊ de prescriptiōe rerum ac vsucapione quomodo fieri licite possunt

¶ Sermo xxiij.

On furtum facies. Exo. xx.

n Sicut habetur in decretis dist. viij. §. j. iure nature oīnia sunt cōmunia omnibus: quod non solum inter eos seruatuz creditur: de quibus legitur. Multidinis credentiū erat corvnū ⁊ anima vna in dño: verum etiā ex p̄cedenti tempore a ph̄is traditur inuenitur. vnde apud Platonē illa ciuitas iustissime ordinata traditur in qua quisq̄ proprios nescit affectus: hoc ibi. Sic etiā iure diuino omnia sunt cōmunia: vnde Aug. super Jo. ⁊ ponitur ibidē. c. quo iure: dicit iure diuino. Domini est terra ⁊ plenitudo eius: pauperes ⁊ diuites de vno limo dñs fecit: ⁊ diuites ⁊ pauperes vna terra supportat. Jure ergo humano dicit hec villa mea est hec domus mea. Jura aūt humana iura imperatoꝝ sunt Quare? quia iura humana per imperatores ⁊ reges seculi deus distribuit humano generi. Tolle iura imperatoꝝ: ⁊ quis audet dicere hec villa mea est. Et subdit per iura: ergo regum possidentur possessiones: ⁊ sic in statu quidem innocentie lege nature cōmunis vsus omniū que sunt in hoc mundo omnibus hominibus esse debuit: ⁊ hoc secundū rectā rationē: quia scd̄m Scotū hoc amplius valuisset q̄ distinctio dominioꝝ: tuz propter pacificā conuersationē: tum etiam propter necessariā sustentantionē: quia tunc nullus occupasset quod alteri necessariū extitisset. Jus igit non fuisset necessariū illud ab eo per violentiā illud extorqueri: similiter tunc ad sustentationem vsus eoꝝ magis sufficiens extitisset q̄ si precluderetur vsus alicuius alieni. Quod si querit: cur ergo preceptū huius legis nature

reuocatū est post lapsuz humane nature. Ad hoc dicendum ꝙ propter tria facta est illa reuocatio post lapsum: ita ꝙ in statu nature lapse rep̄hēsibile esset oīa esse communia ⁊ nocuum reipublice contra dictum Platonis iam allegatum. Primo propter negligentiā que exide sequeretur: eo ꝙ terre in solitudinē redigerentur ⁊ omnes artes deperirent: homines quoq; ocio detestabili tepescerent. qd̄ esset sentina omnium vitiorum contra mandatum protoplastis traditu3 in sudore vultus tui vesceris ⁊c̄. Nā si cunctis agri cōmunes essent: sic etiā cōmune esset agros colere seminare: metere: sed experientia docet ꝙ de communibus quasi nullus vel modicum curat. Secundo propter maliciam que per h̄ maxime nutriretur: quia nullus inueniretur qui cū communitate fructuum sibi vellet applicare laborem: ⁊ si quis inueniretur huiusmodi tamē quasi nihil sibi retinere possit cū fortiores plus debito de bonis commun b̄ occuparēt: nec maliciosi vel astuti puniri possent allegantes se non occupare alienum ac se talibus indigere: ⁊ sic mali semper haberent melius ⁊ boni peius: quia mali multa sibi superflua congregarēt ⁊ boni tantum necessaria acciperent. Tertio propter inimicitias excludēdas: cum esset occasio efficax cōtinue discordie inter homines: quia plures vna re vellent simul vti violentiam sibi inuicem inferentes. Sicut legitur de Nemroth Genesis. x. cepit Nemroth esse robustus venator coram domino ad est hominū opp̄ssor ⁊ extinctor: hoc est permittēte dn̄o s̄m Sco. ⁊ glo. Ex quibus omnibus patet ꝙ reipublice nullo modo talis communitas expediret: scd̄m conditionem humane malicie his temporibus nouissimis: ⁊ ideo redacta sunt fere omnia ⁊ singula ad quandā p̄ticularē appropriationē: vt h̄ dicat meū ⁊ h̄ tuū: ⁊ h̄ quidez est fūdamentū oīs iniusticie in ꝯtrectādo rez alienā: ⁊ p ꝯn̄s oīs iusticie in restituēdo eam: remoto autem hoc precepto legis nature de habendo omnia communia: ⁊ p cōsequens concessa licentia appropriandi et distinguendi omnia: non fiebat actualis distinctio ⁊ appropriatio per legem nature neq; per legem diuinam: ⁊ ergo relinquitur ꝙ per legem positiuam vel humanā. et potest dici quod hec lex ab ipso Noe promulgata fuit aut ab aliquo electo a filijs suis in principem eorum: vel ab alio cui ipsa communitas hanc auctoritatem commisit: que inquam lex fuit vel esse potuit: quod res tūc non occupata esset primo occupantis eam: et sic post hoc diuiserunt se super terram: ac extunc vnus occupauit vnā plagam: alter autem aliam. concordat Scotus in. iiij. distinct. xviij. q. ij. Postq̄ igitur introducta fuit rerum omnium diuisio: necesse fuit per consequēs fieri dominiorum rerum translationem propter varias causas occurrentes tam in vita quam in morte hominum. ¶ Ad cuius euidentiam sciendum scd̄m Scotum vbi supra: ꝙ iusta trāslatio rerum dupliciter fit scilicet q̄tum a dominium rei: vt si res a dominio vnius in dominium alterius transeat: ⁊ q̄tum ad vsum rei siue ius vtendi dominio: tamen apud ipsum rem tradentem remanente. Sed quia iusticia vel iniusticia translationis vsus ipsius rei easdem regulas habet quas ipsa translatio iusta vel iniusta dominij ipsius rei: ideo primam translationem presenti sermone prosequamur. ¶ Hic queri potest quot modis fieri potest translatio dominij quarumlibet rerum de vno in alterum. Ad hoc dicendu3 ꝙ principaliter duobus modis: scilicet auctoritate publica vel priuata. Primo fieri p̄t auctoritate publica: scilicet alicuius principis vel legis: de qua Scotus in. iiij. distinct. xv. talem ponit conclusionem: quod translatio dominij legis iuste iusta est: vt p̄z in prescriptione q̄tum ad immobilia: ⁊ in vsucapione q̄tum ad mobilia. In quibus est iusta translatio quod probat extra de prescriptio. in capitul. vigilanti: glosa super illo verbo: aliena vbi patet expressum. Est autem prescriptio vel vsucapio acquisitio dominij per continuationē possessionis temporalis a lege diffiniti. Et est prescriptio in immobilibus: vt in domo: agro: vineis ⁊ similib̄. Insuper in corporalib̄ locum habet: vt in seruitutib̄ electionibus: actionibus ⁊c̄. vt postea videbitur. Vsucapio vero in mobilibus est: vnde scd̄m Scotum ibidem hec prescriptio iusta est triplici ratione. Primo ratione pacifice cōuersationis. nam iuste statui potest a legislatore quod necessarium est ad subditorum pacificam conuersationem: sed dominium neglecte rei: sicut esse contingit in prescriptione ⁊ vsucapiōe transferri in occupantem est necessarium ad pacificam ciuium conuersationem: quia si non transferretur dominium in occupantem: sed post quantumcunq; temp̄

apud primum ꝯtinue remaneret: tūc oriretur exinde mortales lites: eo ꝙ posset ille q̄ rem neglexit vel eius heres post q̄tūcūq; tp̄us repetere rē illā neglectā ab alio q̄tocūq; tp̄e occupatā: ac ꝑ h̄ tales orirent lites ꝙ ipossibile eēt eas decidere: qꝛ ꝓbationē sufficiētem hr̄e nō possent. ⁊ ꝑ ꝯns orirent odia: cōtētiones ⁊ rixe perpetue: ex q̄bꝫ necessario pax rei publice ꝑturbata remaneret. Scd̄o ꝟo rōe publice offensionis. legislator ei iuste punire pōt ꝑ legē quēlibet trāsgressorē pena corpali cuiꝰ ttransgressio vergit in detrimentū reipublice. multo magis ḡ pena reali vel pecuniaria applicādo illā fisco: ḡ pari rōe pōt cū tali pena punire applicando illud in quo punitur alicui qui in hoc est minister legis. Sed negligens tanto tempore rē suam transgrediuit ita ꝙ. eius transgressio ꝟgit in detrimētum reipublice cum impediat pacez communem ergo potest lex rem sic neglectam applicare fisco: ⁊ sic ad maiorem pacem eā trāsferre potest qui tanto tempore eam occupauit tāq̄ ī ministrū legis. Et ex h̄ ꝑtz quomō dz intelligi illa p̄sumptio legis vel iuris: ⁊ de iure cōtra quā ꝓbatio nō admittit: vt qn̄ mulier dat dotē ꝙ p̄sumit vir̄ stipulatū de ea reddēda ⁊ obligasse bona sua in casu restitutionis: vt extra de sponsalibus. cap. is qui dedit fidem: in textu ⁊ glo. sic etiam presumitur ꝙ sic rem suam negligens eam pro derelicta habuit: ⁊ si hoc non sit verum: tamē legislator punit eum ac si eam habuisset pro re derelicta: ⁊ illud in quo derelinquenti assimilatur iuste requirit similem penam. ¶ Tertio deniq; ratione autentice iurisdictionis: nam si quilibet potest suum dominium trāfferre in aliū pōt etiā tota cōitas cuiuslibet dn̄iū de cōitate transferre in quēlibet: qꝛ in facto cōitatis presuppono cōsensum cuiuslibet includi. Igitur cōmunitas illa habens istum consensum iam obligatum in hoc ꝙ quilibꝫ consentit in leges iustas cōdendas a communitate vl̄ a principe: potest ꝑ legem iustam in quemlibet cuiuslibet transferre dominium. Ex quibus patet s̄m Geral. obdon̄: ꝙ possidens aliquid iure prescriptiōis iuste possidet: quia per auctoritatem legis rem legitime prescriptam vl̄ vsurpatā qd̄ potius est perfectionis ⁊ supererogationis q̄ debite necessitatis ⁊ obligationis. ¶ Hic queri potest: vtrum in possessore malefidei prescriptio locum habeat: presertim cum non dimittitur peccatum scd̄m Augustinū: nisi restituatur ablatum: ⁊ talis possessor excusationem non habet de ignorātia. Ad hoc dicendum est ꝑ distinctionem. qꝛ vel talis est possessor malefidei ante completam prescriptionē: vel post cōpleta p̄scriptionem incipit esse possessor malefidei. Si prīo modo tunc sibi inuicem contrariari videntur ius canonicum ⁊ ciuile. nam s̄m ius canonicum possessor malefidei nullo tempore p̄scribit: vt patet eo. ti. in diuersis: ca. ⁊ planissime in vlt. vbi dicitur: qm̄ omne quod non est ex fide: id est ex conscientia peccatum esse synodali iudicio diffinimus. vt nulla valeat absq; bona fide prescriptio tam canonica q̄ ciuilis. cum generaliter sit omni ꝯstitutioni atq; consuetudini derogandū: que absq; peccato mortali nō potest obseruari. vnde oportet ꝙ q̄ prescribit in nulla tp̄is parte rei habeat cōscientiam aliene: hoc ibi. E contra vero scd̄z ius ciuile nō requiritur bona fides: vt patet extra de prescrip. ca. vigilanti. vbi subditur. Ephesinus enim legislator solū ꝓpter vitandam multorū segnitiē ⁊ longi tēporis errorē: ⁊ cōfusionem prius tricēnali vl̄ quadragenali prescriptioni vigorem legis imposuit: ⁊ ibidem in glo. ⁊ sic sibi inuicem ꝯtrariantur. Ex quo potest vlterius argui ꝙ si prescriptio malefidei concordat equitati iuris naturalis: videtur ꝙ ambo iura predicta statuendo debuerunt in eam insimul concordare. Si vero fuit iniqua ⁊ contra equitatem iuris naturalis videtur quod nullum legale ius illam statuere debuerat. Ad hoc dicendum ꝙ ibidem ꝓprie non est contradictio: licet ius ciuile dicat talem prescriptionem equam ⁊ iustam ⁊ per consequens instituendam. Ius autem canonicum dicat eandē esse iniquā ⁊ iniustā ac ꝑ consequens ꝓhibēdam: quia sic dicēdo non attēdunt ad eandem causam nec ad eūdem finem. Sed vbi ꝓprie cōtradictio erit necesse est ꝙ scd̄m eundem respectū accipiātur termini. Pro quo sciēdum ꝙ in huiusmodi prescriptione considerata mente iuris ciuilis illam statuentis est vtiq; iusticia et equitas: quia concordat equitati iuris naturalis. Nā ius ciuile ꝑ p̄scriptionē malefidei duplicem hꝫ finē: scꝫ negligētes punire: ⁊ litibꝰ finē dare. ⁊ vterq; finiū illorū correspōdet iuri naturali: ⁊ ex hac ꝑte talis p̄scriptio iusta ⁊ equa merito dici pōt. Cōsiderata ꝓinde mēte iuris canonici illā ꝓhibētꝫ ē iniusta ⁊ iniq̄ qꝛ ꝯtrariat̄ iuris naturalis equitati. nam ius

canonicū cōsiderans q̄ talis possessor malefidei p̄scribens: intendit per eandē prescriptionem vsurpare rem alienā: ideo ꝯdēnat eam tanq̄ iniustā ⁊ iniquā: q̄ discordat ab illa regula iuris q̄ ait, Q̄d tibi nō vis alteri ne feceris. Unde p̄ncipalis finis iuris ciuilis est cōseruare ciuilē societatē q̄ minime ꝯseruat̄ nisi litigia terminent̄: sic iuris canonici finis principalis est aīas ordinare in deū ⁊ in legem euangelicā: q̄d fieri non pōt nisi conseruet̄ iustitia: vt scz oīs interior actus quo quis in deum ordinat̄ s̄m iustitiā reguletur. Et notandū q̄ p̄scriptio malefidei partim est a iure ciuili inducta scz ꝓpter duplicē finē predictū: ⁊ partim ꝑmissa scz cōsiderata p̄scribentis malitia ⁊ iniquitate: quo respectu iudicat̄ iniusta: vt dictū est. Et ideo s̄m illud a iure ciuili non est inducta sz tantū ꝑmissa: q̄ quodlibet ius licet nō valeat aliq̄d iniustū vel iniquū inducere: pōt tamen illud ꝑmittere quandoq̄ propter aliq̄d bonū ⁊ iustū, quod sequit̄ inde: ad q̄d tale ius magis spectat: sic in ꝓposito ꝑmittit q̄ p̄scriptio illius ex mala fide ⁊ iniquitate ꝓcedat vt per eā duplicē prefatū finē eliciat: h̄ aūt ideo facit: q̄ cū intendat pro vltimo fine cōseruare ciuilem societatē cui fini deseruit. maxīe necesse est negligentes punire ⁊ litigia terminare: Ideo magis tendere debet ad h̄ tanq̄ ad cōmune bonū: q̄ vt iniquitatē remoueat vel corrigat p̄scribentis cū sit bonū particulare: ⁊ sic ptz cur in p̄scriptione malefidei ius canonicū a iure ciuili discordat. Si vero secundo modo: id est si post completā p̄scriptionem incipit esse possessor malefidei tunc nō obligatur ad restitutionez: q̄d probari potest triplici ratione. Primo rōne auctoritatis: nā si bona fide durante prescriptio vel vsucapio cōpleatur: tūc prescribens tutus esse videtur nō solum s̄m ius ciuile sed etiā s̄m canones: vt ptz expressum eo. ti. c. de quarta: ⁊ in glo. ⁊ c. ad aures: ⁊ eo. ti. li. vj. c. j. Secunda ratiōe proprietatis: quia si p̄scriptio cōpleatur durāte bona fide iam factū est ipsius p̄scribentis vt, iusq̄ iuris auctoritate: q̄d antea fuit alienū: non obstante quacunq̄ mala fide postea subsequente: propter q̄d talis restituere nō tenetur. Tertio ratione inculpabilitatis: quia nullus restituere tenetur id quod bene ⁊ iuste possidere probatur: sed talis prescribens rem possidet prescriptā iuste: ⁊ bene: non obstante mala fide superueniente: ⁊ ideo per cōsequēs restituere non tenetur: q̄d patet: nam illud q̄d de iure habet̄ iuste ⁊ bene ex parte iuris vtiq̄ possidet̄: ⁊ per cōsequens alienum non est q̄d iure possidetur: hoc aūt iure quod iuste: ⁊ hoc iuste q̄d bene: vt ptz. xiiij. q. iiij. c. quid dicam. Quidā tamen dicūt talem ad restitutionem teneri. Sed hanc opinionē Hosti. deridet. nihilominus tamen tenet: q̄ si de hoc conscientia remorderet nec consilio peritoꝝ reformari valeret: sequenda est licet erronea sit: ⁊ hec est sententia iuristarum: cui etiā concor. Tho. in. xiij. quodlibeto: vbi cū tractaret p̄ncipalem questionē de prescribente cū mala fide: dixit eum ad restitutionē teneri: subdens q̄ qui fide bona prescripsit ad restitutionē nō tenetur: licz sciat post prescripitionē illud alienum fuisse. Quod si obijcit illud Augu. Non dimittitur peccatū nisi ab. re. dicendum q̄ hic nullū peccatū precessit: q̄ cum bona fide prescriptio cōpleta fuit: hinc regula illa nō tangit casum. Ceterū si quis tempore p̄scriptionis lesam conscientiā habuit ⁊ post incipiat habere non lesam: non est per hoc interrupta p̄scriptio: s̄m glo. in dicto. c. quoniā: quia illa cōscientia fuit erronea ⁊ ideo deponenda. Q̄d si dubitat ⁊ iustā dubitandi causam habeat: erit nihilominus bone fidei possessor: ita vt p̄scribere possit: vt in dicta glo. ⁊ interim vtetur bonis ⁊ fructibus: vt. ff. de vsur̄. l. qui scit. §. bonefidei: inquirere tamen debet ab alijs de illa re diligenter: vt sic ad veritatem peruenire valeat: vt patet. xxiij. q. vlti. c. occidit. ¶ Deniq̄ queri potest vtrū mala fide p̄scribens cēseri debeat fur vl̄ raptor aut in qua specie peccati locandus sit. Ad hoc rn̄det Angelus d̄ castellione arentino in repetitione. c. quoniā. de p̄scriptione in vlti. q. q̄ directe loquendo ⁊ proprie taliter prescribens nō potest censeri cū fure vel raptore: ⁊ breuis ratio est: quia furtū ⁊ rapina principaliter consistunt in aliene rei vsurpatione: sed prescribens mala fide principaliter consistūt in aliene rei detentiōe interpretatiue tamen ⁊ indirecte est ⁊ debz in eadez specie pcti locari. Equipoller ergo furi ⁊ raptori q̄tum ad peccatū cōscientie: ⁊ per cōsequens indiget suam conscientiā rectificare quemadmodū fur vel raptor: q̄d vtiq̄ fieri nō potest nisi per restitutionē: quia nō dimittitur peccatū nisi res ab. restituat̄. Et sicut fur vel raptor nō potest tenere vel defendere furtum vel rapinā contra illum cui furatus est sine peccato: sic nec prescribens mala fide pōt tenere vel defendere rem prescriptā sine pec-

cato contra illū cuius fuit res illa p̄scripta: vñ cōtra de talis infectā cōsciennā habz sicut fur ⁊ raptor: quia deus plus respicit ad effectū q̄m ad actū: vnde. xiij. q. v. c. si qd subditur qui alienū negat si posset eam tollere: deus eni cōz interrogat nō manū. Ad laudē dei.

¶ Qō ad p̄scriptionē cōpletā requiruntq; quinq; scz bona fides: iustus titulus: continuatio possessionis: ⁊ q̄ res sit p̄scriptibilis: ⁊ tempus determinatū. ¶ Sermo xxiij.

On furtum facies. Exo. xx.

n Materiā de p̄scriptione ⁊ vsucapione p̄sequendo. A Primo queri pōt que sint requirenda ad hoc q̄ habeat plena p̄scriptio. Ad hoc dicendū fm canones q̄ quatuoz requiruntur ⁊ addi potest quintū. Primū igitur est bona fides fm canones: licet aliter sentiāt leges: vt dictū est in sermōe p̄cec. ⁊ hec fides bona dicit fm glo. in. c. si diligenti eo. ti. ⁊ fm Jo. an. cū aliquis credit esse rem suā quā possidet vel tradentē esse dñm vl̄ habere ius distrahendi: licet erret in facto. ff. de ver. sig. bone fidei: ⁊ hec bona fides p̄sumitur nisi p̄rarium probet ar. ff. de p̄oba. verius: qñ q̄ tamen p̄sumit contrariū p denūciationez C. de rei ven. si fundū: vñ mala fides p̄sumit si denunciet emptori ne emat: vel q̄ mercat cōtra legem. C. de agri. ⁊ censi. quemadmodū vel si emat a p:curatore meo per collusionē: vel q̄ emat a p:digo vel luxurioso seu alijs quibus bonis interdictū est. ff. p:o empto. qui fundū. §. qui sciens: ⁊. l. si quis. Similiter qui emat a talibus ⁊ talia, p̄pter que habenda est vehemens suspitio rōnabiliter p̄pter personā vendentē aut rem vendendā aut etiā p̄pter p̄tij inequalitatē: dicit etiā malā habere fidem qui dolo vendituz induxit ad vendendū: vel qñ ab illo emit quē vendere nō posse sciebat scz a pupillo sine auctoritate tutoris: aut a tutore false quē sciebat tutoz nō esse: q̄ si quis p̄sciennā habeat simpliciter dubiā dicit esse bone fidei: fm Goff. Preterea licet fm canones semp requirat bona fides: tñ fm leges in p̄scriptione requirit bona fides. x. annoz inter p̄sentes. vel. xx. annoz inter absentes. C. de p̄scrip. lon. temp. aut, malefidei: scz in p̄scrip. xxx. vel. xl. an. non requirit: vi. xvj. q. iij. §. pōt: vbi multa ponunt de hac materia ex. ix. eōcilio Africano: ⁊ extra eo. ti. vigilanti. C. de p̄scrip. xxx. vel. xl. an. cū nouissimi: ⁊. l. si qs emptionis: nisi vel dicere leges ipsas cōtrarias: vt in. c. q̄m: extra eo. ti. q̄ papa facere pōt p̄pter periculū anie: scz Jo. an. licet in alijs legem tollere non pōt q̄ ad foz ciuile: nisi vbi talem habuerit iurisdictionē: ⁊ requirit bona fides in qualibz p:te tpis ipius p̄scriptōis vt li. vj. de re. iu. c. possessoz malefidei vllo tpe nō p̄scribit. Scōm aūt est iustus titulus: ⁊ dicit iustus ti. ois actus: quo solet ac qui dñm si verus dñs tradat rē: vt si qs ab eo qui ver⁹ est dñs rez accipit ipam rem p:o herede p donato: p derelicto: p delegato ⁊ similia. Item si ab ante cessoribz incepit p̄scriptio: p̄sumere dz ⁊ credere q̄ illi habuerunt iustū ti. maxie si fuerūt honesti viri. sufficit enī habere titulum rerū ⁊ p̄sumptū. Jrē q̄ res nō sit vitiosa: pura furtiua vel vi possessa vl̄ a talib⁹ empta. Precerea si ius cōmune vel p̄sumptio nō est pro possessore: sufficit bona fō. alias necesse est allegare titulū ⁊ pbare: nisi allegef p̄scriptio cui ipis cuius cōtrarij nō sit memoria: vt pz ex p̄sum in rex. li. vj. eo. ti. in. c. epm: ⁊ dicit Gof. q̄ in p̄scriptione exigit cā licet non legitimā si legitima foret locū p̄scriptio nō haberet. B Hic queri pōt. vtrū tutius erroneus vl̄ minus iustus dare pōt cām p̄scribendi. Ad h̄ dicendū q̄ si errat in facto tunc fieri pōt p̄scriptio: q̄ ignorātia facti si, pbabilis est excusat p̄scribentē ab erroze: ⁊ ius posituū punit negligentem in rerū suarū pentione. Si vero qs errat in iure: tūc non hz cām legitimā p̄scribendi: q̄ ignorātia iuris nō excusat. Et si obiciat illud. c. cura pastoralis: extra de iurepatro. vbi papa, p̄pter legitimā p̄scriptionē cōcedit ecclesias ex ignorātia iuris nō iusto titulo q̄situas: a possessoribz retinendas: vbi arguit glo. dicēs. Jsti monachi vl̄ clerici qui p̄sumpserūt has ecclias aut habuerūt bonā fidem aut malā. Si bonā h̄ esse nō potuit nisi q̄ ius ignorabāt: scz ignorātia iuris nō, pdest ad vsucapiendū. ff. de vsuca: nunciē: ⁊ qui ꝫ legū interdicta mercat non p̄scribit. C. de agri. ⁊ cen si. quēadmodū li. xj: ⁊ isti ꝫ interdicta canonū receperūt ecclias: ⁊ ita p̄scribere nō p̄nt si mala fidē habuerūt: nulla p̄scriptiōe iuuant. Ad hoc rñdet ibidem. Primo q̄ hic tollerat p̄scriptio h mōi p:opter scandalū: q̄ nō poterāt ecclesie reuocari sine scandalo. Secūdo q̄ licet illi qui receperūt ecclesias ō manu laicoz p̄scribere non p̄nt: q̄ cōtra iura receperūt: tñ

eo:um succeſſo:es ꝑſcribere ꝓñt q̄ b̄ ignoz̄ãt
& bonã fidẽ bñt ex q̄ inueniũt eccl'iam in poſ
ſeſſiõe:q: q̄ alteri⁹ loco ſuccedit iuſtũ b;; igno
rãte cãm. vt. ff. de re. iu. q̄ in alteri⁹. Tertio
q̄ ibi fuit ꝑſcriptio cũ tacito ꝓſenſu ei⁹ q̄ b̄ ſci
uit & tãto tpe tacuit. vñ vl⁹ & panẽria tã lõga
ducit officiũ ꝓcu:ar. extra de emp. & vẽ. c. p;
uenit. & in glo. ¶ Scõo q̄ri põt vtrũ currit ꝑ
ſcriptio ꝙ illũ q̄ aliq̄d diu ſoluit ſine cã. Ad
b̄ dicẽdũ q: nõ currit ſ bone retinere põt qõ
nõ de iure ꝑſtitit: enim ſi id diu ſoluit: vt p;
xvj. q. iij. c. clerici. c. ſi epus. C. de agri. & cẽſi. l.
i. lib⁹: & extra de cẽſi. vbi dz. c. puenit: q̄ cẽſus
ignozante. i cui⁹ cã ignozãt: nec diuinis nec
hũanis legib⁹ inuenit: optet q̄ppe vt ois cẽſ⁹
ad q̄d & q̄n ſolui debeat ꝑſciat: vide caſum in
glo. ¶ Tertiũ ꝓinde req̄ſitũ eſt cõtinuatio
poſſeſſiõis: vt. ſ. toto tpe ꝑſcriptiõis ſine inter
ruptiõe ſit poſſeſſio. ℣ Ad cui⁹ euidẽtiaz
q̄ri põt q̄liter fieri põt interruptio ꝑſcriptiõis
Ad b̄ dicẽdũ ſm Ray: q: dupl'r fieri põt tal'
interruptio. Ꝓio naturaliter ꝑ occupationẽ. ſ.
aq̄ vel flumis fundũ occupãtis: ſit ꝑ violẽta
detectionem: vel ẽt ſi res a poſſeſſore ſit furto
ſublata. ff. de vſuca. naturaliter ac etiam ſi quo
cunq; modo ſucceſſionẽ amiſit. ſeu animum
deſerẽdi habuit. ff. de ſeru. vr. ꝓe. ſi edes. §.
j. ꝓco:. Inno. Scõo interrũpit ſimiliter & b̄
in iudicio contingit trib⁹ modis. Primo ꝑ li
belluz ꝓncipi oblatũ: ſ b̄ rñ valet in q̄buſdã
actionibus q̄ annales vocantur: q; poſt an
num nõ ꝓſit mouere: ſicut eſt actio iniuriaz: &
q̄dam alie. Inſti. de ppe: & vẽ. ac circa ꝓn: per
tpale igitur oblationem libelli ppetuant. Se
cũdo ꝑ q̄relam iudici facta circa ꝙuẽtionem
rei: & b̄ valet in oñib⁹ actionib⁹. C. de ꝑſcrip.
xxx. vl' xl. an. ſic in rem. Tertio ꝑ lit' ꝓteſtatio
nem in oñibus actiõib⁹ interrũpit ꝑſcriptio.
C. de ꝑſcrip. xxx. vel. xl. an. l. ſi. Extra iudiciũ
vero talis interruptio fieri põt q̄nq; modis.
Primo ꝑ vſuraz ſolutionẽ ꝑ quã interrũpit
ꝑſcriptio q̄ currere videbatur ꝙ creditorẽ nõ
petentem debitũ. C. de ꝑſcrip. xxx. vel. xl. an. l.
cum notiſſim. Scõo ꝑ ſcõam cautionẽ. ſ. q̄n
debitor facit nouã cautionem: vt ꝓz ibidem.
Tertio ꝑ ꝓteſtationem. vt q̄n q̄s iuſto metu
vl' alia cã ꝓpediꝰ nõ põt rem ſuã petere: & ꝑ
teſtat coram iudice ordinario: vel cozã publi
cis ꝑſonis: extra de of. ord. c. paſtoralis. & de ap.
c. ſi iuſtus. Quarto per denunciationẽ facta
colono: extra vt li. nõ ꝓteſ. c. q̄m. C. vbi in rez
ac. exer. de. l. ij. Quinto ꝑ ſynodalem ꝓcla
mationem: vtputa ſacerdos aliq̄s ꝓclamat i
ſynodo generali vl' ꝓuinciali q̄ ali⁹ ſacerdos
tenet rẽ eccl'ie ſue: extra eo. c. ſcõz. Preterea
ſm Ray. lz ꝑſcriptio nõ interrũpat: nihilomi
nus tñ in vij. caſib⁹ nõ currit. Primo ẽtpe ꝓ
lati q̄ male alienauit rẽ eccleſie: q̄diu nanq;
talis viuit nõ currit ꝑſcriptio ꝙ eccleſiã: vt ꝓz
exꝑſſũ. xvj. q. iij. c. ſi ſacerdos. Scõus ẽ toto
iſte vacatiõis eccleſie q̄ petere haberet: vt. c.
ti. c. ſ. & c. audiuis. Tertio ſi ꝓlat⁹ ei⁹ fuerit be
rente: vt patz eiſdẽ. c. Quart⁹ ẽ tpe ſciſmatis
vt eo. ti. cũ nob. Quint⁹ tpe excõicatiõis ipſi⁹
ꝓlati niſi ſit negligẽs in petẽdo abſolutionẽ:
extra de conceſ. ꝓben. ca. quoniam. Sextus
ꝙ cũ q̄ eſt in etate pupillari. C. in his q̄b⁹ cau.
nõ eſt ne. l. ſi. Septimus q̄n quis iuſta cauſa
ꝓpeditus nõ poteſt agere: regulariter enim
ꝓtra eum q̄ nõ poteſt agere non currit ꝑſcri
ptio niſi poſtq; agere põt iuꝛ non impedien
te. Nunc ꝓtra filiumfamilias nõ currit ꝑſcri
ptio in rebus aduẽticijs: niſi ex quo liberat⁹
fuerit a patria poteſtate. nec mulieri in dote
niſi ſolute matrimonio: vel viro vergente ad
inopiam: nec creditori niſi exiſtente debiti pe
tenti conditione: vel aduenienti die probant
hec. C. de. anna. ꝑſcript. l. j. §. fi. C. de iure do.
l. in rebus. §. omnis. Item dicta. l. cum notiſ
ſimi. §. illud autem. Ex quo nota q: ſi credi
dicentium vſq; ad annos. x. non incipit cur
rere contra me preſcriptio. niſi poſt iſtos. x.
annos. ¶ Quartum eque requiſitũ ad com
pletam preſcriptionẽ eſt q: res ſit preſcriptibi
lis. Ad cuius euidentiam ſciendum q: licet
generaliter omnes res & omne ius preſcribi
poſſit: vt extra e. ti. ad aures. C. de preſcrip.
xxx. vel. xl. an. ſicut in rem. excipiunt tamen
quedam que preſcribi nõ poſſunt. Primo nã
q; in criminibus nullo tempore preſcribitur
ſed potius ex temporis diuturnitate augent
vt extra de ſimo. cum in eccleſia. xxxiij. q. v. c.
quod deo. Secundo non preſcribitur cõtra
obedientiam viſitationũ & etiã ꝓtra ꝓcura
tionem q̄ ratione viſitatiõis debent: vt patz
exꝑreſſum eo. ti. cum nõ liceat. & c. cũ ex offi
cij. extra de cenſi. cũ inſtanna: quod ſane intel
ligitur de ſubduo qui non poteſt preſcribere
contra ꝓlatum. Ali⁹ tñ ꝓlat⁹ preſcribere
poſſet: vt abbas vel alius ꝓlatus ꝓtra eꝓs
circa ſubditos eius: Et ſic dic. Inno. in h̄ ca
ſu lz ſubdit⁹ aliq̄d ꝑſcribat nõ tñ ꝑſcribit no
mine ſuo ſed potius nomine alterius: cui de
ſubiectiõe rñdet. vt in di. capi. cum ex officij.

Tertio ecclesia vl̃ cetera sacra ꝛ religiosa loca: decie: p̃mutc: oblationes nullo iure p̃nt a laicꝭ possideri vl̃ pscribi: vt. e. n. c. cãm i textu ꝛ glo. dic̃ q̃ exigit cuꝰ possessio ad pscriptionẽ ẽt in hmõi spũalibꝫ ꝛ psona secularꝭ talis est in q̃ cadere nõ possit hmõi possessio de iure: qz spũale ius i laicũ si cadu: generaliꝫ oẽs ꝺ nõ bñt ciuilẽ possessionẽ ſꝫ alieno noie possident pscribere nõ p̃nt: qz illi tm̃ dicunt possidere q̃z nomine possidentꝭ: vt de restit. spo. c. cũ venissent: de pscript. c. si diligẽ. Hic possessiones agrorum non prescribunt a colonis nec pignora a creditoribꝫ nec annui reditus a fructuariꝭ: q̃ si vsq; ad centũ annos pbare posse eminũ possessiõis: ſꝫ q̃ noie tuo possessum ẽ nõ obẽ ubi aliq̃ pscriptio: nisi velis dicere q̃ p longã oblionẽ aliq̃s pdat possessionẽ vt si tm̃ tpus effluxit q̃ ignorat dñs vbi possessio illa sita sit: vl̃ ꝺ possedit alieno noie alteri postea tradat: extra de restit. spo. c. cum venissent: ꝛ in glo. vel etiã nisi dño petenti sic possidens non reddiderit: tũc põt res talis prescribi nõ tm̃ abipõ ſ. c. detinente cum mala; fidẽ habeat ſꝫ a suo successore ꝺ bonã fidem habet: ꝛ sic pꝫ q̃ psone pscribere non p̃t. Et nota q̃ oĩs p̃opzpetuarius habet possessionem cuiꝰ: sitꝫ ꝛ maritus in bonis vxoris: oĩus vero fructuarius vasallus superficiarius ꝛ emphyteota. i. meliorator. ſ. agrozũ ꝛ vxor in bonis suis viuente viro dicuntur habere possessionem naturalem: vbi q̃ concurrit possessio ciuilis ꝛ naturalis. vl̃ ciuilis tm̃ ibi est sufficiens possessio ad pscribendu: sed sola naturalis possessio non est sufficiens ¶ Preterea est videndũ q̃ res fm iura sũt in pscriptibiles. Pro quo sciẽdũ q̃ limes vel quod adberet limiti ep̃atuũ vl̃ prochiariũ pscribi nõ p̃t. vt extra de parroch. c. sup eo. Rõ est ne termini ep̃atuum vl̃ parrochiaꝝ cõfundãtur: limes tm̃ ꝓdictoꝝ pscribi põt: vt. e. n. c. quia. xvj. q. iij. volumus. Item nec liber homo prescribi põt. xvj. q. j. §. põt: nec etiam ciuitas libertatis: nec etiam in matrimonio xxxij. q. v. q̃ deo. Similiter respublice q̃ sunt in vsu communium: vt vie: platee: portꝰ: aq̃ductus nec i toto nec in parte pscribi p̃nt. ff. de vsucap. l. vsucapionem. C. de opibꝰ publi. l. pscripto: nec etiam publice functiones siue ciuilis canon qui. ſ. solui deberet respublice p agris nõ pscribuntur a colonis. C. de pscript. xxx. vel. xl. an: male agitur: nec res furtiue vel vi possesse seu etiam ꝺ nascũtur ex eis pscribuntur aut vsucapiunt. Instit. de vsuca. §. Hic q̃ri põt vtrũ decie pscribi p̃nt p tpꝰ de cuiꝰ ẽxio nõ ẽ memoria. Ad ꝟ dicendũ q̃ distinctionẽ: aut ei q̃rit vtrũ a laicꝭ ꝟ fieri p̃t ꝛ rñdet Frã. zab. q̃ nõ sũt in capaces possessiõis vt. e. n. cãm q̃ ꝛ sine possessiõe pscriptio non pceditꝫ ꝛ sic ips ꝺ cuiꝰ ẽxio nõ ẽ memoria ꝛ vm habeat tuitꝫ vt. e. ci. vj. c. epꝫ nõ tñ facit capacẽ possessionis vel cẽseri possidere eũ qui est incapaxꝫ ꝟ qꝺ notat Jo. an. ꝛ Jo. mo. de p̃bẽ. c. q. li. vj. aut q̃rit ꝺ clericꝭ ꝺ scꝫ capaces sunt hmõi possessiõis: ꝛ tũc dicẽdũ q̃ si parrochiam habẽt tũc p̃nt ab eis decime pscribi: vt patet. e. n. ca. de quarta: vbi dicitur decime ꝛ oblationes defunctoꝝ clericus ab impennõe ep̃i quadragenaria tpis pscriptione se posse tueri videt: nisi forte iterum pastoralis sedes caruisset pastore qui iura ecclesie sue exigere debuisset: glo. ratione sui beneficij aluer non. Aut quer̃tur de religiosis: et tunc dicẽdum q̃ si nõ habẽt parrochiã: ipas decimas prescribere nõ p̃nt: qz nec possidere xvj. q. j. placuit. ij. vbi breui stilo monacho multa phibentur ꝛ eoz̃ status elegant edicitur. Si vero monachi parrochias habent tũc rõne parrochiarum ipas q̃q; pscribũt vt extra de decimis. c. cum ꝓnganꝭ ꝛ ca. cum in tua. ¶ Denicq; queri põt incidẽtaliter vtr̃ tenẽs decimas in feudum põt et hoc etiã recipere decimas noualium. Ad hoc dicẽdũ fm Raz. q̃ non si secularis est: ſ dari debent ecclie parrochiali. qz huiusmodi confessiões ꝛ ꝓuilegia arrãda sunt nõ ampliãda: qõ pꝫ ex ꝑssum extra ꝺ decim. cum: vbi subditur: nec occasione decimationis annq̃ licet infeudu decime sint concesse: sunt decime noualium vsurpande: cum in talibus nõ sit extẽdẽda lis cenna sed ponus restringenda: glo. ꝟ ideo dicit. qz laici decimas sine peccato possidere non possunt: ꝛ ideo licẽa ista nõ põt extendi ad noualia. Si vero religiosi sũt ꝛ decimas ex ꝓuilegio pcipiunt tunc etiam pcipiunt leges noualium: vt. e. n. cum ex pte. ij. Si denq; religiosi non ex ꝓuilegio decimas pcipiunt alicuius ecclie sed ex pscriptione tunc decime noualium non sunt eis soluende: sed baptismali ecclesie: vt eodem titu. cum cõtingat. ¶ Secundo queri potest incidentaliter vtrum monachi de predijs suis ac laboribus obligantur ad soluendas decimas sicut sentire videntur textus. xvi. q. j. capit. alia causa capit. generaliter: ꝛ xij. q. j. ca. duo. in fi.

Ad ꝫ respondet glo. extra de decī. ex pte. ſ. q̄ monachi in eccl̄ia p̄minua decimas debāt de p̄dijs ⁊ laboribꝫ ſuis tāq̄ laici: vt in. c. alle gat: ⁊ ꝫ vſq; ad tp̄s pape Paſchalis ſcōi poſtea ꝓ idē Paſchalis in cōci. Nagūn. ſtatuit q̄ nec monachi religioſi nec aliq̄ cōiter viuētes decias de ſuis laboribꝫ ſoluerēt. xvj. q. j. c. decimas: vbi plane de ꝫ. Tpe ꝓ pcedente Hadrianꝰ papa ſolis ciſtercien: hoſpitalarijs facit Johānis Hieroſol. ⁊ tēplarijs conceſſit ꝫ p̄uilegiū vt de ſuis laboribꝫ q̄s p p̄pꝛis manibꝫ excolūt ſoluere nō tenēt. Alijs ꝓ monachis cōceſſit tm̄ decimas de nouali bꝰ que colunt ſuis manibꝫ ⁊ bouis ac nutrimēnis aialiū ſuoꝝ vt ōz in p̄ſin. c. ⁊. ꝫ mō ſeruat: ⁊ ita tenendū ē q̄ ciſtercien. tēplarij: hieroſol. ⁊ hoſpitalarij decimas terrarū quas de ſuis laboribꝫ excolunt ſoluere non tenēt vt dicit in hoc. c. cum duobus ſequētibꝫ. niſi pacto ad ꝫ tenerentur: vt eo. ti. ex multiplici vel niſi parrochialis eccleſia enormiter ledetur: vt eo. ti. dilecti. ⁊. c. ſuggeſtum. vel niſi ſoluendo renunciauerint p̄uilegio ſuo: vt extra de p̄uil. accedentibus. ⁊. c. ſi de terra. ſed hec omnia ſane intelligūt de monachis q̄ populū nō regunt: nā ſi ſecꝰ tūc ꝛ cis recipe decimas p̄ſonales ⁊ p̄diales. Verūm ciſtercien. ⁊ ſilēs in p̄uilegio ſoluere tenēt decimas de poſſeſſionibꝫ q̄s acq̄ſierūt poſt generale cōciliū vl̄ decetero acq̄rent: vt eo. ti. nup. vbi ꝫ pleniſſime. ¶ Quintū denīq; reqſitū ad completā p̄ſcriptionem eſt tēp⁹ ad hoc de terminatum: qđ in iure varijs ponit ſm varias p̄ſcriptiones: vñ eo. ti. c. j. dicitur in glo. q̄ epi qui ammoniti neglexerint conuertere plebes infideles ſub eoꝝ ep̄atu exiſtentes ad catholicam fidem: poſt. vj. menſes ammonitionis ep̄us vicinus qui poterit eas conuertere habebit eā ſubiectā ſibi. ac poſt tres annos ſequentes iure p̄ſcriptionis manebūt illi ſubiecte: ſi p̄ p̄pium ep̄m nō fuerit facta interim repentino: ⁊ ſic habes hic p̄ſcriptionem trium annoꝝ. Ex dūtaxat ⁊ ſex mēſiū ℥ eccl̄iā qđ introductum eſt in fauoꝛē fidei catholice. Sed omiſſis multis ſimilibus p̄ſcriptionibus due ſunt p̄cipales ſpecies eius. Vna eſt lōgi temporis ſcz decem annoꝝ inter p̄ſentes: id eſt ſm Accur. in vna ciuitate exiſtentes: ⁊. xx. annoꝝ inter abſentes. Alia eſt lōgiſſimi temporis ſalicet. xxx. annoꝝ vel. xl. ⁊ locū habet inter laicos ⁊ p̄uilegiatas p̄ſonas. Cōtra eccl̄ias aūt neceſſaria ē p̄ſcriptio. xl. annoꝝ. Cōtra romanā ꝓ eccl̄iam nō curꝛit p̄ſcriptio niſi poſt ſpatiū centū annoꝝ: de qꝰ bꝰ in ſingulis latius diſſerere gr̄a breuitatis omitto. Uſucapio ꝓ cōpleꝫ i triēnio: ſz alias q̄dq̄ de p̄ſcriptiōe dictū ē p̄ꝓportionabiliter ō vſucapione intelligi debet. Ad laudem dei.

¶ De tranſlatione dominij rerū in alterum auctoꝛitate p̄uari duobus modis: ergō cōtractus p̄ncipaliter fiūt tribus modis. Ser: xxv.

On furtum facies. Exo. xx.

n Expediti de mō trāſlatiōis q̄ fit auctoꝛitate publica iā ſm modū p̄ſeq̄mur q̄ fit auctoꝛitate p̄uata: ⁊ ꝫ vel p actū mere liberalē: vl̄ p actū liberalē ſm q̄d. ¶ Prio mō fit p actū mere liberalē: ſcz cū trāſferens nullam expectat reddītionē ſicut in donatione ⁊ etiam in cōmodato. Pro quo dat talis regula: q̄ dñs alicuꝰ rei niſi p̄hibeatur a iure vel a ſuo ſuptoꝛe a cuꝰ voluntate dependet in dando: donare pōt rem ſuam alij volēti eam accipere. Ex quo patet ſm Sco. q̄ ō rōne liberalis donationis ꝛia ſunt: de quibꝫ quia ſuptus tactum eſt vbi agit de abutentibus elemoſynis p̄ꝛonunc ea ſuccinctus ſermo p̄curꝛat. Primum igit eſt liberalis ⁊ voluntaria tranſlatio ex pte donantis: ⁊ ideo q̄ deceptus eſt vel aliqualiter coactus donat: non p̄ꝛe donat: quia non mere liberaliꝫ donat. eo q̄ ignoꝛantia ⁊ aliqualis coactio excludūt volūtarium: vt patet. in. ij. Ethic. vt dans alicui tanq̄ p̄pinquo vel egeno ⁊ non eſt: non ſimpliciꝫ donat: q̄ non eſt ibi in dāte volūtarij p̄pter conditionis ignoꝛantiā quā in dādo donans reſpicit. Similiter a tratus aliqua neceſſitate vt in vſuris dandis vel in remittendis aut in alijs violentijs damnis: aut iniurijs condonandis ne fiat p̄ his emēda cōdigna: vel etiam de ſolutiōibus p̄rabēdis aut de debitis remittēdis: de quibus poſtea late videbitur. Secundum eſt voluntas recipiendi ex parte illius cui datur alioquin nō trāſferret dominium. Tertiū eſt liberias amboꝝ. ſ. bñꝰ donādi: ⁊ illius recipiendi id eſt q̄ nulla lege ſuptoꝛi, p̄hibeatur iſte donare vel ille accipere. nec p actū alterius a q̄ dependenti iſta tranſlatiōe: et ex hoc patz q̄ mūlti ſunt qui dare vel accipe nō poſſunt: de quibus patet ſupꝛa: vnde ⁊ clericꝰ in aliquo caſu donare non poteſt abſq; voluntate vel

ſ altem contra voluntatem pape: vt patet li. vj. de cenſi. c. romana. vbi ꝓcipitur ꝙ viſitantes a viſitatis nihil recipiãt: cum dicit: Laueat inſuper. ſ. viſitans ne ipſe vel quiſq; ſuorum aliquod munus quodcũq; ſit & qualitcũq; offeratur recipere ꝓſumat: vt non q̃ ſua ſunt videatur q̃rere: ſed que ieſu chriſti. Q̃ ſi fuerit cõtra ꝓſumptum recipiens maledictionem incurrat: a qua nunq̃ niſi ꝺnplũ reſtituat liberetur: volumus em̃ in his quãlibet fraudem penitus euitari: ꝓcurationes autem recipiant. put̃ eſt in canonibus conſtitutum: nullam tamẽ pecuniã ipſe vel aliquis de ſua familia occaſione alicuius officij aut conſuetudinis ſeu quolibet alio modo eorũ nomine ſed in victualib; expenſas tãtum recipiat moderatas. quod exponit ibidem clarius: dicens: Felicis recordationis Grego. papa ꝓmus p̃deceſſor noſter ꝓhibuit in cõcilio Lugdunẽ. ne aliqui ob ꝓcurationem ſibi ratione viſitationis debitam exigere pecuniam preſumerent: vel etiam recipere a volẽte: verum quoniam experiẽcia rerum nos inſtruxit: ex hoc tam perſonis viſitantibus q̃s locis & eccleſijs viſitatis. multa incommodorum diſpendia ꝓuenire: cõcedimus vt patriarche: archiepiſcopi: epiſcopi & alij quib; ex officio competit viſitare a volentibus eccleſiarum & locorum viſitatorum rectorib; ſeu ꝓſonis pecuniam licite recipere valeant ꝓſumptib; moderatis faciendis & victualibus diebus quib; viſitatiõis officiũ ꝓſonaliter exercebunt. adijcientes ꝙ nõ liceat viſitanti niſi vnam ꝓcurationẽ recipere vna die. ſiue vnum locũ ſolũ viſitauerit ſiue plura: etiã ſi locus quilibet viſitatus ab illo ſufficeret ad integram ꝓcurationẽ ꝓſoluendam cũ eidem ſufficeret debeat vt temporalia merat a loc; perſonaliter viſitans ꝓ diebus quibus eis ſpiritualia ſubminiſtrat: hoc ibi. Similiter modus viſitãdi ponitur in dicto. c. romana. & ad hoc maior pena adijcitur cõtra eos qui aliquid receperint vltra debitã ꝓcurationẽ: in. c. exigit. vbi dicitur: ꝙ tenentur ad faciendam duplã reſtitutionem infra menſem: q̃ non fecerint tunc patriarche: archiepi. et epi ſcũt ſibi ingreſſum eccle interdictum. Inferiores vero a beneficio & officio nouerint ſe ſuſpenſos: quoniq; de duplo hmõi grauatis eccleſijs plenariam ſatisfactionẽ impendant nulla in hoc eis dantium remiſſione liberalitate ſeu grata valitura: hoc Grego. iij. in generali ꝓci. Lugdunen. ¶ Preterea ſi epc̃s viſitat nõ ꝓ ſe ſz ꝓ aliũ: tunc epus nihil exigere põt a viſitatis q̃s nõ ꝓ ſe viſitauit: viſitanti tñ tenent miſtrare expenſas ipi viſitãti miſſo ab epo: vt ꝓz plane. li. vj. ꝺ offi. ordi. c. ſi epc̃s & ꝺ de donatõe. ¶ Scõo ꝓ o de cõmodato videndũ eſt. qz trãſlatio vſus illi⁹ hz quãdaz ſimilitudinem & correſpõdentiã ipi⁹ translationis liberalis cum illo qui fit p actum mere liberalem in donatõe: nam cõmodatum eſt alicuius rei ad aliquem certũ vſum gratuita cõceſſio: vñ ſimiles leges habet cõmodatũ cum translatione liberalis vſus: ad hoc. l. q̃ ſit iuſtum & ſimili modo in cõmodato cadit iniuſticia ſicut in donatione ſcõm Sco. i. ꝓ. Requiritur em̃ in cõmodante ꝓmo liberalis voluntas non coacta. Scõo in recipiente ꝙ rẽ cõmodatam recipe velit ad vſum ſuũ. Tertio q̃ non ſit aliqua voluntas legis vel ſuperioris obſiſtens commodationi. Ex his tribus multa ꝑticularizari poſſunt ꝓportionaliter ad donationem: de quibus grata breuitatis ſupſedeo. Ad maiorem tamẽ euidentiam ſciendũ: ꝙ in cõmodatione requirit mera liberalitas: & ideo ſi merces interueneris non erit commodatum ſed locatio vel alius contractus innominatus ſm Hoſti. & Goffredus. hic non eſt condonatio mere liberalis ſz ſm quid: ſicut quedam eſt donatio ſm quid de qua poſtea videbitur. ¶ Q̃ ſi queritur: do poſſit cõmodare & ſibi cõmodari: dicendum ꝙ ois qui contrahere põt: ꝙ ſi pupillus commodet non eſt obligatus ſed alius et obligat vt. ff. de act. emp. & ven. l. iulianus. §. antepenult. Cuius ratio facile põt inueniri. Preterea poſſumus alij cõmodare non ſolũ nr̃a ſed etiam aliena que poſſidem⁹: vt. ff. cõmodare. & l. ita vt ſi non tamen liez nobis ea cõmodare q̃ ſunt nobis commodata tñ ad vſũ noſtrum: numerũ cum nec nobis liceat vti ad alium vſum vl̃ vlteriorem vſum q̃ nobis ꝓ noſcitur eſſe cõmodatũ: vnde ſi tibi cõmodauerim rem ad certum vſum: & tu vteris ad alium puta commodauit tibi equũ ad equitandũ et tu vteris ad arandum: vel vteris eo vltra locum & tempus tibi ꝓfixum: & in caſibus ſimilibus: tũc committis furtum & teneris ad reſtitutionem: niſi credebas cõmodanti pmiſſurum & erat iuſta cauſa credendi: vt. ff. de furtis. l. qui re. Et ſi in eiſdem caſibus reperit vel deteriorata eſt: teneris ad reſtitutionem: quõ aũt cõmodatarius obligat ad reſtitu-

onem visum est supra: vbi agitur de damnifi-
catione rerũ. ¶ Secundo modo fieri põt trãs-
latio dominij rerũ auctoritate priuata per ac-
tũ liberalem ſm quid: qñ scz pro eo q̃ quis
transfert expectat sibi reddi aliquid equiua-
lens ei qđ transferk: talis trãslatio ꝓprie con
tractus nominat: qz ibi trahunt partiũ volũ-
tates: trahitur eni iste ad transferendũ in illũ
a cõmodo qđ expectat ab illo. Vñ ſm Guil.
Contractus est vltro citro obligatio ex volũ
tate partium cõsurgens: vt emptio: venditio:
locatio: conductio: mutuũ ⁊ similia: quasi con
tractus est obligatio qua quis obligat alicui
ex aliquo officio vel facto licito ⁊ honesto: li-
cet non interueniat expressa voluntas vtriusq̃:
vt tutela vel cura aut negotiorũ alienorũ
gestio ⁊ huiusmodi: nam q̃uis pupillus ha-
bens tutorẽ aut pubes aut furiosus habens
curatorem: vel ille cuius ignorantis gerit q̃s
negotium: non expresse contraxerit: nihilomi-
nus tutor curator ⁊ negotiorum gestor obli-
gatur quasi cõtraxisset: Idem Vlricus. ¶
Hic queri potest de contractibus quot mo-
dis fieri possunt transferenda dominia rerũ
in alterũ. Ad hoc dicendũ: q̃ principaliter fi-
unt tribus modis. Nam primo sunt quidã cõ
tractus rei vtilis ꝑ re vtili imediate: sicut cũ
datur vinũ pro blado oleũ pro frumento ⁊ si
milia: ⁊ talis cõtractus dicit rerum ꝑmutatio
Vnde ſm Sco. in. iiij. circa istam rerũ ꝑmu-
tationem talis regula dari potest: q̃ domini re-
trum iuste eas ꝑmutant: si sine fraude seruent
equalitatẽ valoris in cõmunitatis ſm rectã
rõnem. Notanter autem dicit sine fraude: ad
excludendã triplicem fraudem. Primã que
contingit in substantia: vt scz in cõmutatione
nõ det auricalcũ pro auro: nec vinũ lympha-
tum pro vino puro. Secundã vero fraudem
que cõtingit in quantitate rei: siue quantitas
mensuret per virgam: siue per pondus siue ꝑ
mensurã aut per aliũ modum: vnde oportet
q̃ debita quantitas seruetur põderis mensu-
re vel numeri: siue in aridis siue in liquidis.
Tertiã deniq̃ fraude cauere debet in quali-
tate rei: vt scz non cõmutet rem corruptã aut
veterem pro sana ⁊ noua: nõ carnes infectas
pro recentibus: ⁊ hec omnia probantur extra
de iniur. ⁊ dam. da. c. Si culpam tua damnũ
est datum vel iniuria irrogata: siue alijs irro-
gantibus opẽ forte tulisti: aut hoc imperitia
siue negligentia euenerit: iure sup his satisfa
cere te oportet: nec ignorãtia te excusat: si sci-
re debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter
posse contingere vel iacturam: q̃ si animalia
tua nocuisse proponas: nihilominus ad satis-
factionẽ teneris: nisi ea dando damnũ passis
velis liberare teipsum: qđ tamen ad liberati-
onem nõ proficit si fera animalia vel que con
sueuerũt nocere fuissent: ⁊ quã debueras non
curasti diligentiã adhibere. Sane licz qui oc
casionem dãni dat damnũ dedisse videt: se-
cus tamen est de illo dicendũ qui vt nõ contin
geret de ꝯtingentibus nisi omisit: hoc ibi. In
quibus verbis satis claret quãta cautela sit ꝑ
uentendũ aliorum damnũ. Vnde si quis de-
fraudat aliũ in substantia qui ꝑmutando pu-
tat se aliã accipere vel in quãtitate vel in qua
litate: id est qui putat accipere aliquid quan-
tũ vel quale dat occasionẽ damni: quia non ꝑ
mutaret nisi crederet aliã accipe substantiaꝫ
quantitatẽ vel qualitatẽ: ⁊ ergo videt de pre
sumptione iuris ⁊ ſm veritatẽ dedisse damnũ
Si vero inaduertenter aut ignoranter ali-
quis predictoꝝ defectuũ repertus fuerit in re
vendita: tunc venditor excusatur a peccato:
nihilominus tamen cũ peruenerit ad notitiaꝫ
illius damnũ illatum emptori: recompensare
tenetur: sicut postea latius videbit in contra-
ctu emptionis ⁊ venditionis. Secundo dicit
regula predicta q̃ seruent equalitatem valo-
ris in cõmutatis: qz dicit Au. xiij. de trini. c. iij.
q̃ vile velle emere ⁊ chare velle vẽdere reue
ra vitium est: nimirũ cum in vtroq̃ iustũ exce
dit pretium: nam iustũ pretiũ est qđ est ſm cõ
munẽ estimationẽ forioccurrentis: ſm q̃ res
que vẽditur in illo loco cõmuniter valere po-
test: qz ſm Hosti. ⁊ Ray. Iustum pretiũ con
sideratur respectu temporis contractus: nec
attendi debet q̃ pluri sit emptũ ⁊ minori ven
datur vel econuerso q̃ plus offeratur. Ter-
tio additur in dicta regula ſm rectam ratio-
nem attendentem: scz naturam rei ad vsum
humanũ propter quem ista ꝑmutatio fit. Ta-
lis autem equalitas scđm rectam rationẽ non
consistit in indiuisibili medio quod respicit i-
psa iustitia cõmutatiua: sed debet pensari va
lor eius in respectu ad vsum nostrũ: ⁊ ad pro
babile iudicium humane estimationis: men-
surantis valorẽ infra limites latitudinis cõpe
tentis: de qua latitudine postea videbit in ser
mone de emptione ⁊ venditione: cũ pluribus
alijs etiã ꝑtinentibus ad ipsam ꝑmutationẽ.
Scđo vero sunt quidã contractus rei vtilis
pro nũmismate vel ecõtra: nã quia q̃nq̃ diffi

cile fuerat res vsuales cōmutare immediate
Hinc remediū illud repertū est: qd̄ talis cō-
mutatio de facili fieri posset: qd̄ vocat̄ nūmis
ma. ff. de cotrahen. emp. l. j. ⁊ tunc cōmutatio
nūmismatis pro re vtili vel vsuali emptio di
cit̄. E cōtra vero venditio nominat̄. Et de h̄
cōtractu Sco. in. iiij. similē potuit regulā pro
ri dicens: Qd̄ dñi rerū iuste eas vendūt vel
emūt si sine fraude cōseruent equalitatem va
loris in venditis ⁊ emptis s̄m rectā rōnem.
Cuius expositio. satis claret ex iā dictis de p̄-
mutatione. Tertio deniq; sunt quidā contra
ctus alijs scz nūmismatis ꝓ nūmismate: ⁊ ta-
lis cōtractus mutuū nominat̄: id est mutui da-
tio ⁊ mutui acceptio: mutuū enim dicit̄: q2 de
meo fit tuū: qd̄ vtiq; dari deberet gratis ni-
hil inde sperando: iuxta illud Luc. vj. Mutu
um dare nihil inde sperantes: vnde hec duo
differūt mutuare ⁊ cōmodare: q2 ꝓprie res il-
las mutuamus que transeūt in dominiū reci-
pientis: vt denarios: nam res mutua fit illius
cui mutueū rogat̄ vt. ff. d̄ re. credi. ⁊ si cer. pe.
l. mutuū appellata. Sed illas res cōmoda-
mus vel accōmodamus q̄ reddi debent in eo
dē esse scz q̄ nō transeūt in possessionē recipiē-
tis: vt cōmodo tibi equum nō ad ꝓprietatem
sed ad cōmodum vel vtilitatē. Cōmodare nā
q; dicit̄ quasi cū modo temporis ad aliū trās-
ferre: ⁊ sic ptz qualiter transfert̄ dominiū rei
in alterū per cōtractū in liberali donatiōe: in
rerū ꝑmutatione: in emptione ⁊ venditione:
in mutui datione ⁊ mutui acceptiōe: ⁊ his cor
respondent alij cōtractus in quibus nō trans
fertur dominiū rei sed tantūmodo vsus illius
vel ius vtendi. Nam liberali donationi domi
nij correspondet vsus rei cōmodatio: de qua
supra. Secūdo rerum ꝑmutationi correspon
det mutua vel ꝑmutua cōmodatio: que com
modatio liberalis est s̄m quid: vt cōmodo ti-
bi equū ad vsum: ⁊ tu cōmodas mihi vaccā.
Tertio emptioni correspōdet cōductio: quia
cōductor emit vsum rei scz vsum domus agri
fundi ⁊ similiū: ⁊ pōt cōductor rem conducta
vlterius alteri locare: vt. C. eo. l. nemo. ⁊ tunc
res posterioris cōductoris obligate sunt prin
cipali dño vsq; ad illam q̄titatem qua ⁊ ista
secūdus cōductor tenetur priori: vt. ff. e. l. si in
lege. §. si colonus. Conducit etiā quis aliqñ
vsum h̄uiane artis vel operatiōis ꝓ determi-
nato p̄retio ⁊c̄. Quarto venditioni correspō-
det locatio: dicit̄ enī locator qui rei sue vsum
alteri pro pretio concedit: vt cum loco domū
meā tibi: tunc ego sum locator: tu vero cōdu-
ctor: dicit̄ etiā quis locare suas operas qñ se
offert ad faciendū aliquid pro p̄tio: vel etiaz
qñ accipit rem vt faciat in ea aliquid qd̄ dici
tur innomiatus cōtractus. Et nota generali-
ter s̄m Hosti. q̄ omnia bona ꝯductoris inue
cta ⁊ illata in rustico predio sciente dño: nisi
ad tēpus inferant̄ tacite: sunt obligata dño ꝓ
pensione: in vrbano aūt predio nō distinguo
vtrū dñs sciat vel nesciat. C. de locato. l. cer-
ti. vñ talis obligatio tacita pignoris inducta
est multis modis pro debitis cōtractis vel cō
trahēdis in diuersis administrationib; curis
vel ꝯductionibus ⁊ similib; ⁊ hoc propter se
curitatē: q2 tutius est incūbere pignori q̄ age
re in personā: vt insti. de obli. que ex delic. na.
§. furti: vnde qñ transeunt in potestatē credi
toris dicunt̄ pignus: sed q̄diu remanent apd̄
debitorem dicunt̄ hypotheca nō tamen diffe
rūt q̄tum ad actionē. Quinto deniq; mutui
acceptioni nō correspondet aliquid ꝓprie in
trāslatione vsus rei: sed hic est singularis fer⁹
qui quotidie deuorat ⁊ depascit pauperes ⁊
inopes viduas ⁊ orphanos iniuriatos ⁊ op-
pressos: nam tanta rapacitas in cōgregando
diuitias viget in plerisq; q̄ velut insatiabile
chaos inferni oīa pro posse deuorare queren
tes iuste vel iniuste: nullū hoīem in mundo di
uitem esse vellent: vt ipsi soli cuncta possides
rent. quoꝝ auaritia modū nō habet: nec capi
endo explet̄ sed magis excitat̄: ⁊ eo egentior
fit quo plura quesiuit: verūtñ vt dicit Cassio
vltra oēs crudelitates est diuitē fieri velle de
exiguitate mēdici: amenť honesta lucra hor-
reant̄ damnosa cōpendia: nullus audeat in-
de tollere que debeat collecta dispergere ad
dendo perdit que retinēdo collegerit: ⁊ pau-
pertatem potius ad se trahit si egentiū pecu
nias nō repelli: sed hec intelligere nolunt aua
ri: q2 dicit Ambro. super Job. q̄. sicut hi qui
per insaniaz mente translati sunt: nō iam res
ipsas sed passionis sue fantasias vident: ita
etiaz mens auari semel vinculis cupiditatis
astricta: semper aurum: semper argentū vide
re credit: semp redditus computat. aurū gra-
tius q̄ solem intuet̄ ipsa eius oratio ⁊ suppli
catio ad dominiū aurū querit: aurum peti: ⁊
qd̄ extreme dementie est: sicut dicit Seneca
li. de moribꝫ. Monstro similis est auarita se-
nilis: quid enī sibi vult nō intelligo: nā quid ab
surdius vt dici solet q̄ quo minus restat vie:
eo plus viatici querere: ⁊ via deficiente via

ritū ⁊ ꝺuget. Qꝺ a nobis auertat ihꝰ ihesus.

¶ De emptione ⁊ venditione ꝑ mẽdacia pluria: per verba duplicia: deceptoria/diffamatoria: pmissoria et cõputatoria. Ser. xxvj

On furtum facies: Exo. xx.

Iam oꝛdine debito post pmissa pse quendū ẽ de septima circūstãna in mercatiꝰ: q̃ negociãtes reddit illicita: que ẽ circūstãna modi ꝑut tactū est i primo sermone de iniuste mercãtes exercẽtibus que profecto circūstãna multifarie ad decepționem cautelosis vtit iniusticiꝰ: latius de eadem ẽ psequendum. Primus nanq; modus iniuste mercationis ⁊ cõtractuum cõsistit in multiplici mendacio. ¶ Ad cuꝰ maioꝛẽ euidẽciam ea distinguere placuit in .vij. genera mẽdaciorū. Primo nãq; vẽdũt vel emũt ꝓbis simplr mẽdosis loquẽs ꝑ mẽtẽ suã: vt sez alios decipiãt: ⁊ illi Jude cõparant q̃ christum ꝑ pecunia vendidit: sic ei isti veritatẽ ⁊ fratrem nam charitatẽ ꝑ lucro vendũt: vt ptz. xj. q. iij. c. abẽt vbi subdit: q̃ veritatẽ ꝑ pecunia negãt Deum pecunia vendunt: ipse dixit: Ego sum veritas: cum societatem fraternitatis aliqua diseoꝛdie peste commaculant deũ pdunt: qꝺa Deus charitas est: qui q̃ veritatis ⁊ charitatis iussa spernũt. Deum vnq; q̃ charitas est ⁊ veritas perdunt: maxim: cum non infirmitate vel ignoꝛantia peccant: hoc ibi. Unde tanta prochdoloꝛ inter ementes ⁊ vendentes inuerata regnat abusio: quod nec emere nec vendere sciunt sine decepțõe mendaciorum De quibus ait pſ. v. Non est in oꝛe eoꝝ veritas cor eoꝝ vanũ est. ⁊ Prouerb. xx. Malum est: malũ est: dicit omnis emptoꝛ: ⁊ cum recesserit gloziabitur. s. primũ deceptũ se: ibi sunt igitur qui ponant characterem bestie. s. diaboli antichristi in fronte et manu decterа: per quem aptissime mendacium designatur: nõ quodcunq; sed q̃ falsum est materialiter ⁊ formaliter: quia hoc habet perfectam rationẽ mendacij: mendacũ em̃ nominatur ex eo q̃ cõtra mẽtem dicit: dnm sic quis falsum scienter loquitur sicut in hoc casu: et hoc non solum ex ꝓposito vano sed etiam pnicioso: vnde si intentio mentientis ferat ad deceptionem ⁊ nocumẽtum proximi q̃tum ad personam diuinas aut famã: tunc fm Tho. ibi z sedc. q. xc. est peccatũ mortale: cum nocere primo sit mortale peccatũ. Cui cõcor. Rich de media villa. Et licet tale nocumẽtum nõ pducat ad effectũ: nihilominꝰ tamẽ est mortale peccatum: q; vt dicit Tho. ibidẽ ex sola intentiõe peccati mortalis aliqꝺ mortaliter peccat: q̃ si per talia mendacia decepti sunt tunc obligantur ad restitutionẽ. Verũtñ si ꝑ talia mendacia nõ intendũt primo nocere sed seipos indebites seruare: tunc non est ꝑ pria mendacium pniciosum nec peccatũ mortale: nisi hoc faciat ex assiduitate ⁊ mala ꝓsuetudine: tunc enim fm Hosti. mortale peccatum est: sicut ebrietas que cũ assidua est mortalis culpa est: vt. xxv. dist. ꝯ. alias vbi dicit: Ebrietas si assidua fit in numero mortaliuꝫ peccatoꝝ ponitur. Et ideo punitur. xxv. dist. c. epũe. vñ dicitur Ecc. xx. ponoꝛ est furꝫ assiduitas viri mendacis pdnionem autẽ ambo hereditabunt: In quibꝰ verbis furem ꝓferri illi qui assidue mendacium loquit. Qꝺ possit me contingit in emptione ⁊ venditiõe cum pceditur ex auaritia: ⁊ ideo ꝓmisit ecclesiasticus. c. xl. nihil iniquius q̃ amare pecuniam hec enim ⁊ animã suã venalẽ habẽt Sz quãto putas ꝓcio cum eaz redemit christꝰ sanguine suo ꝓprio: Audi christum in pſ. lxj. rndentẽ Precium meum cogitauerũt repellere: pch pudoꝛ etiam ꝑ obulo minimo. Nam mlti in contractibꝰ ꝓpter obulum non verent iterare mendacia plurima decepționes ⁊ furta: nũq; tñ de illo lucrum habiturꝫ: hinc merito conclusit pſ. v: dicẽs: Perdes oẽs qui loquuntur mẽdacium. s. pniciosum. ¶ Secũdo ꝓ qꝺã malum addẽtes malo vendũt vel emũt multiplicibus iuramẽtis immo ⁊ periurijs. Unde lxxxvij di. c. ejciens: quod tñ quedã decreta nõ habẽt subdit Chrys. Mercator: sine mẽdacio ⁊ periurio esse nõ põt: id est difficiliter esse põt. Hoc enim ⁊ ipi quandoq; fatent: vix enim alicui credũt nisi iurãt. O detestanda oꝛis abusio: nescire vẽdere minutam cuiuslibet mercis vilissime sine iuramentis ⁊ periurijs: ⁊ hoc ideo: quia fm ꝓbam nõ est timoꝛ dei ante oculos eoꝝ. O rabies mũdane cupiditatis rotiens absq; lucro plerũq; peierare. De quibus ait Lassio. Negociatoꝛes illi abominabiles estimant qui iusticiam dei mmi me considerãtes p moderatũ pecunie ambitũ polluũnt: merces suas plus pluriꝫ onerãtes q̃ pcys. ¶ Hic q̃ri põt. vtrũ oĩe pjurium sit mortale peccatũ: pserim cũ ꝺ graue videret ꝓpter lingue lubricitatem: cũ etiã sed

ꝑius contingat in ioco peierare. Ad hoc respondet sanctꝰ Tho. scđa scđe. q. xcviij. ꝙ ꝫ doctrinā philosophi ꝓpter qđ vnūqđq; tale illud magis: videmꝰ aūt ꝙ ea que de se sunt pctā venialia vl' etiā bona ex genere: si in cōtēptū dei fiāt sunt pctā mortalia: multo magꝫ ergo q̄cq̄d est qđ de sui rōe ꝑtinet ad cōtēptū est mortale pctm̄: ꝑiuriū aūt de sui rōe importat contēptū dei: ⁊ ideo manifestū ē ꝙ ex suo genēr̄ mortale peccatū ē: etiā si iocose ꝑiurat aut coactꝰ: dūmō ꝑcipiat se iurar̄ ⁊ qđ iurat credit falsum esse: qꝛ ꝯ ꝑceptū est qđ ponitur Leuit. xix. Non periurabis: de quo plura ponuntur in secundo precepto. ¶ Quid sentiendum est de his qui industriose deliberato animo ⁊ proposito peierare nō verentur ⁊ hoc ad decipiendum ꝓximū periurio ꝑnicioso. ¶ Utiq; censendum est esse peccatū equiparandum de testabili homicidio: immo scđm Tho. in quodlibetis: periurium solēne grauius est homicidio: quia ex hoc ipo ꝙ in causa cuiuslibet peccati defertur iuramētum: manifeste ostenditur ꝙ periuriuꝫ ꝓ maximo peccato debet haberi. nec immerito: quia ꝑiurare nomen dei videtur quedā diuini nominis denegatio: hic scđm locum tenet post idolatriam: vt patet ex ordine preceptorū. Et ex his patet q̄ꝫuili lucro detestabile vitiū ꝑiurij miseri mercatores incurrunt. ¶ Tertio proinde vendunt vel emūt cum duplicitatibus quod maxime ꝑtinet ad mediatores mercātiarum seu cēsales: theutonice vnterkauffer: qui vtriq; parti placere volentes: vtriusq; se mentiuntur fautores: vtrosq; tamen sepius decipientes: nunc enim ementem: nunc econtra vendentem decipiunt: ad ꝓpriū dūtaxat lucrum ⁊ commodum inhiantes. Hi sunt fures sceleratissimi ex vtraq; parte precium acceptantes: vt vterq; fidelitatem exhibeat: cū tamen sepius vtrosq; decipiat. Cōtra quos dicitur Ecclesiasti. ij. Ve duplici corde: id ē affectu ad decipiendum: ⁊ labijs scelestis: id est qui etiam ore persequuntur huiusmodi affectum. ⁊ manibus malefacientibus. id est q̄ ⁊ opere perficiunt: ⁊ peccatori ingredienti duabus vijs: ostēdens se amicum ⁊ exhibēs inimicum corde ore ⁊ opere. Quantum autem malum sit hoc ostendit dominus in ps̄. liij: loquens de Juda. Si inimicus meus maledixissꝫ m. hi: sustinuissem vtiq; scilicet leuius. Et si is qui oderat me magna lo. fuisset: abscon. me for. ab eo. Tu ꝟo Judas hō vnanimis: scꝫ q̄ꝫtum ad apparentiam: dux meus: id est comes itineris. ⁊ notus meus: q̄ simul me. du. ca. ci. Et subdit increpationem maledictionis contra tales dicens: Veniat mors super illos descen. ad infe. viuentes. Refert beatꝰ Bernardinus in sua q̄dragesimali: de q̄dā cēsali vel mediatore mercātiarū: q̄ vt emētibꝫ ⁊ vendētibꝫ vel saltē vni ꝑti eoꝝ mendacijs suis se gratū redderet. ꝑ firmādo ꝑcio inter eos ꝑsonaliter astans: clam ictu oculi vel pedis ementi vel vendenti: aut vtriq; pariter innuebat: vt mercatum inter eos omnino concluderetur. Tādemq; post firmatam inter eos venditionem ⁊ emptionem si alter eorum de chara venditione seu vili emptione lamentabatur respondere solebat: ideo clam innuebam tibi ne facere deberes. Simile quiddam legitur Prouerbio. xxvj: vbi dicitur: Sicut notius est qui mittit lāceas ⁊ sagittas in mortem: ita vir qui fraudulenter nocet amico suo: et cum fuerit deprehensus dicit. ludens feci: vnde officium tam periculosum merito computandum est inter illa: que vix aut nunq̄ꝫ exerceri possunt cum salute anime sue: quia huic proprie conuenit similitudo illa que ponitur Ecclīasti. xxvij. Propter inopiam: glo. cordis vel operis multi deliquerunt: et qui querit locupletari auertit oculum suum: scilicꝫ a timore dei: sicut in medio compaginis lapidum palus figitur: que scilicet palus premitur ⁊ murꝰ dissipatur potius ꝙ roboratur: sic intermediuꝫ emptionis ⁊ venditionis angustiabitur peccatis: quia vtriq; parti vult applaudere ī manifesto: ⁊ decipere in occulto: sicq; premitur peccatis ⁊ dissipat deceptionibus.

¶ Quarto equidem emunt ⁊ vendūt cum verbis sophisticis: id est deceptorijs obscurꝫ ⁊ inuolutionibꝫ plenis: nā in mercando sua verba tā astute cōponūt ⁊ ornant ꝙ ad plēs etiam ꝯrios sensus applicari possunt. dātes per hec incautis ⁊ simplicibꝫ aliter intelligere q̄ꝫ sit in veritate: putantes ꝑ h̄ euadere mēdacij discrimen qđ econtra magis adaugēt. Quia dicitur Ecclīastici. xxxvij. qui sophistice loquitur. glo ad decipiendū ⁊ ad capiendum gloriam humanā ⁊ fauorem. odibilis ē: scꝫ deo ⁊ hominibus: his etiam sophismatibus vti solent begutte que circumlocutiue et parabolice dissimulant verū vt euadāt mendacium: his etiā vti solēt mercatores ad rei vendende defectum indirecte occultandum

¶ Ad cuius euidentiã queri põt: an peccent qui vendendo equos dicere solent emptori: ego tibi vendo hunc equũ pro vmbroso strumoso infirmo: ⁊ sic de alijs defectibus qui solent esse in equis: quos tamẽ defectus equus nõ habet nisi forte vnũ sed occultũ quem defectum si sciret emptor vix daret illius pretij medietatẽ: an inquã talis venditor excusatur ꝑ hoc ꝙ in genere dixit defectũ equi: Ad hoc rñdet Bern. in suo quadragesimali: ꝙ talis venditor tenetur emptori dicere defectũ illũ in speciali: qꝛ alias rem notabiliter maculatã vendit cum detrimento proximi qđ est cõtra charitatem: nec sufficit sic exprimere in generali: ꝑsertim cum hoc in fraudẽ faciant vt credant emptores ꝙ sicut nullũ inueniũt defectũ manifestũ: sic nec inesse credunt aliquem occultũ. Similiter vendentes pannos ⁊ similia nõ satisfaciunt si dicũt: respice rem diligenter oculus pascat te: qꝛ hec omnia fraudulenta sunt ꝟba cũ ipsemet sciãt certitudinaliter defectũ rei vendẽde notabilẽ esse. Ex hmõi eni ꝯtractibus sepius emens incurrit grãde periculũ ⁊ damnũ imminet venditori fraudulento qui tenetur ad restitutionẽ totius damni: vt extra de iniur. ⁊ dam da. c. si culpa. Insuper incurrit dispendium salutis anime sue qđ grauius est omni dãno: ꝙ si res plus iusto ꝑtio venditur ꝓpter latentem defectũ: tũc ignorans hoc ignorantia probabili licet peccare non videat: tamen postq̃ ad eius notitiã peruenerit ad debitã recompensationẽ obligat.

¶ Quinto ꝑterea quidã emunt vel vendunt cũ iniurijs aliorum mercatoꝝ: alioꝝ merces diffamantes iniuste vt suas carius vendant qđ est mendaciũ valde ꝑnitiosum ex multis cõcurrentibus. Primũ eni est negatio veritatis. Secundũ est intentio fallendi: qꝛ vt dicit Aug. ⁊ habet. xxij. q. ij. §. ille ergo. ꝙ mendaciũ est falsa significatio vocis cũ intentiõe fallendi. Tertiũ est iniuria ꝓximi qui ꝑpeditur ne vendere valeat merces suas. Quartũ est diffamatio proximi: qꝛ hoc notat esse minus iustus ꝙ mercibus corruptis ꝓximos decipere suspicatur: nã audientes hoc disseminant hanc infamiã inter mercatores vel vicinos: qui tamen minus peccant si merces illas corruptas esse putant. Primus autẽ diffamator malitiosus est ⁊ grauius peccat: vnde in dicto. §. ille ergo. subditur. Sed cũ fallere semp sit voluntatis: falli aũt vel infirmitatis vel temeritatis: grauius fit qđ ex volũtate q̃ qđ ex temeritate vel infirmitate ꝓcedit. Quintũ est deceptio mendosa illius qui rem suã cõparare desiderat: quia sicut rem ꝓximi nimis diffamat mendaciter: sic ⁊ ꝓpriã nimis cõmendat vt alteꝝ đcipiat: qđ si fecerit obligat ad triplicem restitutionẽ faciendã. Primo illi quẽ decipit in vendendo. Scđo in quem spoliat fama sua eum diffamãdo. Tertio tenet ad recompensationẽ damni qđ diffamatus sustinet per hoc in nõ vendendo: ⁊ sup hec blaspemiauit veritatẽ ⁊ lacerauit charitatẽ: dans alteri occasionẽ inuidie ⁊ odij sempiterni: vñ tale mendaciũ multo grauius est q̃ furtũ ꝓpter diuersa cõcomitantia. ¶ Sexto aũt quidam emunt ꝓmissionibus aut etiã ꝑstitis iuramẽtis ad solutionẽ certo tpe faciendã: sub dolo fraude se ꝯstringentes aĩo fallendi. Ad cuius euidentiã queri põt: vtrũ ille peccat qui aliquid ꝓmittit qđ tñ non implet: ꝑsertim cũ dicatur. xxij. q. iiij. c. vnusquisq̃. Qđ si ꝓmittit q̃s aliq̃d inhonestũ: tollerabilius est ꝓmissum non facere q̃ facere qđ turpe est. Ad h̃ dicendũ ꝑ distinctionẽ: aut eni ꝓmittit quis qđ est illicitũ ⁊ inhonestũ: ⁊ tunc taliter ꝓmittens grauiter peccat: siue proposuerit adimplere siue nõ nec tale ꝓmissum ad implere debet si non est honestũ: imo si tendit dũtaxat an inhonestatẽ qñ seruari: nõ debet etiã si sine interitu salutis eterne seruari posset: vt ptz expressum extra de iureiu. in. c. quemadmodũ. vbi ponit exemplũ vnũ de eo qui iurauit se ducturũ mulierẽ in vxorẽ que tñ interim fornicata est: ⁊ đ alio q̃ ducens vxorem iurauit ꝙ nunq̃ eã dimitteret: q̃ similiter postea adulteriũ ꝑpetrauit: qua propter neuter eoꝝ ꝓmissum adimplere tenetur: ꝓpter cõditiones subintellectas: si videlicꝫ prima cõtra desponsationis legem nõ veniret ⁊ si secunda in lege cõiugij non peccaret. Et qđ magis est si talis mulier in matrimonium acceptanda fieret interim leprosa paralitica vel amitteret oculũ aut nasum: tunc similiter non obligaret ad perficiendũ ꝓmissum: vt patet in textu: ⁊ hoc ideo fm glo. qꝛ honestas intelligit in hoc iuramento vt si res in eodem statu permanserit: secus tamen esset si mulier laberet in facultatibus: ꝙ si per violentiã opprimeret sponsa de futuro nõ tenetur seruare ꝓmissum eã ducendo: vt dicit ibidem glo. Si vero ꝓmittit quod est honestum ⁊ licitum tũc fm Tho. scđa scđe. q. cx. Si promittens habet animũ adimplendi quod ꝓmittit nõ mentitur: quia non loquitur contra id quod gerit

in mente: si tamen probabiliter credebat se posse perficere. Quod si temerarie credebat: quia cum credendi non habebat: tunc non excusatur a mendacio pernitioso: quia in dispendium est alterius. Preterea si non perficit quod fideli mente promisit tunc infideliter agit animum mutando. potest tam excusari duobus modis. Primo si promisit id quod est illicitum manifeste: quia tunc promittendo peccat: sed mutando propositum bene facit. Alio modo si sunt mutate conditiones personarum et negotiorum: unde Seneca de beneficiis dicit. Ad hoc quod homo teneatur facere que promisit: requiritur quod omnia immutata permaneant: alioquin nec fuit mendax in promittendo: quia promisit quod habebat in mente subintellectis debitis conditionibus: nec est infidelis non implendo quod promisit: quia eedem conditiones non extant. Hinc apostolus non est mentitus qui non iuit corinthum quo se tamen iterum promisit ij. Corin. j. et hoc propter impedimenta que supuenerant. Si denique quod promisit animum implendi non habuit licet postea adimpleat tamen mendacii reus est et promissionis transgressor in voluntate iudicatur: quod utique in presenti proposito mendacium pernitiosum esset: ac non ad implementem ad recompensationem condignam obligaret: tam quantum ad capitale quam etiam quantum ad omne interesse. Uerumtamen alteri fidem promissam non tenenti promissa fides de necessitate non est tenenda: ut patet extra de iureiurando: c. iij. et in glo. ¶ Septimo denique quidam in emptione et venditione decipere nituntur falsis computationibus: maxime quando cum inexpertis simplicibus vel rusticis computationem faciunt. Et quicquid in hoc decipere prevalent lucrum reputant: aut alter minus iusto in solutione recepit: aut plus iusto soluit: totum in abissum auaritie trahunt. Sicut enim insidiantur aranee muscis in foraminibus muri: sic huiusmodi quotidie simplicibus hominibus insidiantur in apothecis suis. Sicut vulgo dici solet de puella que de vita inquirens quanti constaret: accepto responso petiit aliam magis pretiosam etc. Contra tales dicit Thesall. iiij. Nemo circumueniat in negotio fratrem suum quoniam vindex est dominus. Unde in persona decepti dicit Ozee. xj. Circumuenit me effraim in negotiatione sua et in dolo domus sue. Effraim crescens interpretatur et signat impios mercatores qui per malitiosas circumuentiones diuitiis crescunt. Sed iusto dei iudicio eueniet eis quod dicitur Jo. xx. Diuitias quas deuorauit euomet et de ventre eius extrahet ea deus. Quod a nobis auertat christus iesus. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De deceptionibus mercatorum in pondere: mensura: moneta: pretio et macula: in defectione: admixtione et corruptione. ¶ Sermo xxvij.

Non furtum facies. Exo. xx.

Uiso de multiplici mendacio pernitioso quod contingit verbis ad decipiendum proximum: secundo loco procedendum est de multiplici mendacio quod contingit facto ad proximorum circumuentionem quod utique non minoris est criminis: quia dicit Tho. in quodlibetis: quod cum eadem sit in utroque mendacio fallendi intentio hinc uterque peccat equaliter verbum enim et factum assumitur ut instrumentum fallendi: et ideo non refert quantum ad peccatum: utrum aliquis verbo: scripto nutu vel quocunque facto mentiatur: sicut nec refert quantum ad homicidium utrum quis interficiat gladio vel securi. A Sciendum est igitur quod quinque sunt hominum genera precipue mercatorum: qui factis mendosis proximos circumueniunt ad decipiendum. Primo namque quidam laqueum deceptionis tendunt in variis ponderibus et mensuris: contra illud Deute: xxv. Non habebis in sacculo tuo diuersa pondera maius et minus: nec erit in domo tua modius maior et minor: pondus habebis iustum et verum etc. Quod sane intelligendum est in uno loco vel in una ciuitate: nam secundum Tho. mensuras venalium rerum necesse est esse diuersas in diuersis locis: propter diuersitatem copie vel inopie rerum: quia ubi res abundant mensure maiores esse consueuerunt et econuerso. In quolibet tamen loco sunt mensure determinate publica auctoritate vel antiqua consuetudine: quas preterire non licet. Et simile iudicium est de ponderibus. ¶ Hic ergo queri potest de ponderibus et mensuris: an scilicet utens corruptis ponderibus vel mensuris: non per superiorem sed per plebeios iam in urbe tota communiter introductis peccet: presertim cum his qui iustas mensuras et iusta pondera mutant lucri causa penitentia imponitur: extra de empti. et venditi. ca. ut mensure. ubi ponitur penitentia. xxx. dierum in pane et aqua: preter punitionem legis qua puniri debet: ut tangit glo. Ad hoc respondet sanctus Bernhardinus in tractatu de contra

tribus q̄ si etiã hmõi corruptione aliqui iusto precio fraudant pro eo q̄ credũt mensuras esse veras & pondera iusta sicut prius erant: tunc hmõi frandatores peccat mortaliter & vã num fraudis restituere tenetur. Si vero iusto precio non fraudant nec viens eis ad fraudem vtatur iusti preij: non tenet aliquid restituere q̄uis peccet nõ reuelando mensure corruptionẽ his quos credit eam latere: sed forte non mortaliter peccat qñ corruptio cõmunis est: quia satis de hoc data est ratio q̄ huiusmodi corruptio oibus innotescat. Si autẽ omnes tam domestici q̄ forenses cõmuniter sciunt ponderũ & mensurarũ q̄ntatem quibus vtunt post cõmunem corruptionẽ: tunc nõ cadit in eis fraus vel falsitas cũ omnibus notũ sit. Preterea si corruptio talis esset q̄ vnam mensurã scz maiorem tenerent ad emendũ & aliam ad vendendã scz minorẽ: tunc nisi aliter cũ quo mercat hoc sciat est semp culpa mortalis: hoc enĩ est proprijũ qõ prohibet in Deutr. in verbis p̄dictis. Inter quos etiã bñ cõnumerant qui ad decipiendũ emẽtes humectant mercantes suas: sicut q̄ñq̄ fit in oibus fere speciebus. Similiter in lana: lino & infinitis aliis q̄ pondere mensurant: qui oẽs obliganur ad restitutionẽ. Pariformiter sunt in hoc scelere cõputan qui monetas in pondere diminuũt radendo vel lauãdo: cõtra quos leges p̄mulgãt penas graues: quidã etiã tales monetas in põdere grauiores eligentes maiori p̄cio alienãt. Pro quo notandũ fm Tho. q̄ si tales emissent summatim aliquã monetã argenteã vel aureã: quarũ aliqui deficerent ꝛ debito põdere aliqui vero supadderent ꝛ aliqui tenerent iustã estimationẽ: sicut cõtingere fieri solet ad deceptionẽ reipublicã tunc illicitũ esset peiores cõmuni p̄cio: meliores vero maiori precio alienare: quia qõ abundat in melioribus deficit in peioribus: vnde peccãt grauiter monetarij qui monetã vnius valoris faciunt esse diuersi ponderis ad spoliandũ cõmunitatẽ: quia qõ vni adiciunt alteri subtrahunt: ꝛ inde sequunt tales cupiditates iniuste. ¶ Ceterũ queri põt de his qui tante fame sunt q̄ aduenientes ponũt pondus mensurã immo ꝛ precia rerũ quas habere desiderant in iudicio ꝛ arbitrio eor: at illi nihilominus tales simpliciter fidentes nequiter decipi nõ verent. Ad hoc rñdet. s. Bernhardi. vbi. s. q̄ rõnabiliter dici põt si venditores hmõi vel estimationis aut fame sunt in populo: aut tam pfecti status q̄ verbo eor plus stat q̄ alterius iuramento: tũc a mortali non excusant reuenalis p̄cij mẽdaciter alterãdo: vel etiã mendose dicendo: tantũ cõstitit mihi: vl tantũ potui habere de illo: q̄ pinde est ac si emptor se cõmitteret fideiuenditoris: ꝛ hoc vẽditor acceptaret: ac tandẽ p̄ra fidem acceptã ꝛ datã infideliter sua venderet: talis exercitabilẽ fraudem facit ꝛ obligat ad restitutionem: ꝛ vltra hoc mortaliter peccat agens p̄ra pactũ date fidei. Vnum tñ cũ dicat. xxij. q. j. c. nolũ: qõ fides etiã hosti seruanda est cõtra quẽ bellum geritur: q̄ romanis amicos: ꝛ xxij. q. vij. c. innocens. ¶ Scõo quidã decipiunt mendacij facto: dũ merces falsas: mixtas vl corruptas tradũt tanq̄ sanas: puras ꝛ veras. Ad cuius euidentiã queri põt: vtrum sit culpa mortalis obligans ad restitutionẽ rem vẽderein qua ẽ macula vel fraus occulta quã venditor non manifestat ementi. Ad hoc dicendũ q̄ rei vẽdende põt esse triplex macula scz in defectione: admixtiõe ꝛ corruptione. Primo põt inesse macula in defectiõe: ꝛ q̄ntum ad illã maculã scz defectiõis dicendũ fm Tho. scõa ꝛe. q. lxxvij ꝛ fm Sco. in. iij. dist. xv. q circa rem vendendã triplex defectus cõsiderari potest: Primus est fm substantiam: vt si quis vendit auricalcũ pro auro: stannũ p argento: aut ecõuerso emit a simplici ꝛ inexperto venditore aurũ pro auricalco vel argentũ p stanno: vel õnariũ magni valoris p denario parui valoris: equitatẽ iusti p̄cij notabiliter excedẽs ꝛ talis simpliciter obligat ad restitutionẽ ꝛ cuius hoc peccat mortaliter fraude p̄mũ circũueniens: vñ tantũ creuit hec pestis malediciq̄ vix inuenit mercator expers illius cũ fere occurrat in oibus mercibus: vt vendãt vnã p̄relia quarũ q̄ fere oẽs merces licet sint eiusdẽ generis: tñ sunt maioris valoris ꝛ vtilitatis ex vno loco adducte q̄ ex alio: qõ p̄ingit vel ex natura patrie vel etiã ex beneficio bñane industrie: sicut laha de anglia melior est q̄ de Scotia: ꝛ artificia in vna ciuitate facta meliora sunt q̄ in alia ꝛ sic de infinitis aliis: cõiter aũt mercatores suas merces vendũt p meliori vel ex natura vel ex industria: cũ tñ in veritate nõ sint de melioribus: ꝛ sic grauiter peccãt ꝛ ad restitutionẽ obligant. Hinc scõo põt esse defectus in qualitate: sicut iam patuit: q̄ merces sic vendite non sunt tantis valoris quantis esse putant emptores: eo q̄ merces vendunt alterius specie. Tertio põt esse defectus in

quantitate de quo similiter supra dictum est. Quantū vero ad scdam maculā scz admixtionis: cū in re vēdenda falsas aut peregrinas mixturas aut cōpositiōes occulte addūt fere in oīa substantia vendibili: sicut faciunt multi mercatores aromatarij ac etiā artifices: imo pene oēs artificijs ⁊ mercātijs lucratiuis incūbētes: qd̄ p̄cipue dn̄s lamentat. Esa. j. dicens: Argentū tuū versuz est in scoriā scz per cōmixtionē stanni vel plūbi: vinū tuū mixtum est aqua. Sed alia litera hz caupones tui ⁊ tabernarij tui miscēt vinū aqua. Sequit̄ heu consolabor sup̄ hostib⁹ meis ⁊ vindicabor de inimicis meis: ⁊ ꝯuertā manū meā ad te scz puniendū: ⁊ excoquā ad purū scoriā tuā. Lyra loquit̄ ad modū fabri qui per virtutē ignis cōsumit quicquid est ipuritatis in auro vl̄ argento. ¶ Hic ergo queri pōt vtrū ponēs mixturas in mercib⁹ peccet ⁊ ad restitutionē teneat. Ad hoc rn̄det Bern̄. in tracta. de ꝯtractib⁹: q̄ si talis mercator ꝓpter hmōi cōmixtiones vendit illas merces vltra extremos limites iusti p̄tij: tūc totum illud qd̄ plus recipit obligat̄ restituere: ⁊ vltra hoc tenet̄ ad interesse si alter p̄ hoc dānū passus est. Si vero p̄ hoc nō intendit nisi iustū p̄tiū citius extorq̄re: tunc ad satisfactionē nō obligat̄: p̄sertim si certitudinaliter vl̄ multū ꝓbabiliter scit iustū p̄tiū nō excessisse: q̄ si dubitat tūc tenet̄ ꝓ eo q̄ certus est de fraude sua. Ad maiorē tn̄ euidentiā sciendū q̄ duplex est genus cōmixtionū: nā quedā sunt admixtiōes fictitie q̄ quasi in nullo mutāt valorē rei venalis: ⁊ in talibus nō peccant si faciūt intentiōe sola sobriū ⁊ iustū lucrū extorquendi. Alie v̄o sunt admixtiones p̄nitiose q̄ virtutē ⁊ valorē notabiliter minuūt: qui sunt oīno ꝯtra ꝓprias ⁊ cōes intentiones emptoꝝ: ⁊ tales oīno sint illicite q̄ꝫuis etiā nihil vltra iustū p̄tiū recipiunt. Ratio est q̄ taliū vsus saltē in frequētatiōe sua mortalis est culpa: put p̄tz in illis q̄ in vino mebium miscent vt floridus in eo color elucescat: cū tn̄ dicit̄ q̄ tale mebiū in vino mirabiliter capiti ⁊ stomacho sit nociuū. Si tn̄ virtutis minutio modica sit ⁊ p̄tiū iustū: tūc nō puto nisi pctm̄ veniale: hec Bern̄. Sed arguūt in ꝯtrariū mercatores dicentes. Quilibet pōt miscere rei sue qd̄ vult saltē anteq̄ꝫ eā venalē expōat non aūt post vini p̄conizationē nec post merciū venditionē ⁊ ego assentio. Pōt iterū inq̄s merces sic mixtas venales exponere: nec ego ꝯdico: sz oportet q̄ in venditiōe defectū illum mixture plane notifices emptoribus si vis euadere dispendiū mortalis criminis. Ratio est q̄ constat oībus q̄ lex ⁊ cōsuetudo ciuitatis est q̄ vendat̄ vinū puꝝ ⁊ merces nō mixta sed talis ꝯtra vtrūq̄ fraudulenter incedit: cū hoc etiā eius intentio corrupta cōstat esse maledicta auaritia: in hac etiā macula cōprehēdunt̄ illi qui vendūt merces corruptas ꝓ sanis: qd̄ cōtingere solet etiā in oībus fere mercibus: scz in carnibus: ouis: piscibus: maximū quoq̄ periculū iminet apothecarijs a similibus: qui in seropis ⁊ medicinis imponūt ea q̄ sciant esse corrupta vl̄ nociua seu nō proficua cū iā propter vetustatē suā perdiderūt virtutem: ex quo sequit̄ prolixior vel etiā grauior infirmitas aut interdū mors ipsa: ac p̄ hoc medici incurrūt infamiā ⁊ etiā culpā si debitā diligentiā non adhibuerint: vnde in oībus damnis illis: ⁊ similibus ex corruptiōe merciū ꝓuenientibus tenet̄ venditor ad restitutionē ⁊ ad omne interesse: vt extra de iniur. ⁊ dam. c. si culpa: q̄ talis occasionē dāni dat ⁊ periculi: vt dicit Tho. scda scde. q. lxxvij. damni quidā: q̄ propter hmōi corruptionē res q̄ vendēda proponit̄ minoris est p̄tij cū tn̄ ꝓpter hmōi vitiū nihil de pretio subtrahat. Periculi vero ex eo q̄ vsus talis rei reddit̄ inutilis impedit⁹ vel noxius: sicut domus ruinosa pro firma: equus claudicās pro veloci: ⁊ cibus venenosus pro sano. Omnibus igit̄ p̄dictis ꝯtinget qd̄ ait Chrysost. ⁊ ponit̄ in quibusdā decretis lxxxviij. di. c. eijciens: q̄ quemadmodū triticuz aut aliqd̄ tale teras in cribro dū huc ⁊ illuc iactant̄ oīa ⁊ grauia paulatim deorsum cadūt ⁊ tandē in cribro nihil manet nisi sterc⁹: sic de substātia negotiatoꝝ nouissime nihil remanet nisi solum peccatū hec ille. ¶ Tertio quidam decipiūt mendaci facto: dū mercatores inter se cōuentiones dolosas ⁊ pernitiosas faciunt q̄ nullus de tali vel tali mercantia vendat vl̄ emat nisi tantū tres vel quatuor: vt sic carius vendāt vel simul pascuntur vt vno p̄tio plus iusto vendāt vt amplius inde lucrari possint iniuste: ⁊ hij sunt p̄dones execrādi qui totā cōmunitatē spoliant: ⁊ monopoli vocant̄. Monopolon eni est mercatio quam aliqui soli ex coditio exercent ⁊ impetrant q̄ ipsi soli emere vendere vel etiā docere possint: vnde generaliter mercatores qui cōueniunt in certo pretio plus iusto vendant: aut q̄ aliqui dūtaxat aut vnus solus vendat: vl̄ etiā qui ipetrat q̄ sibi soli res alique vendere liceat: iudicans

tur monopoli: ꝛ scdm leges debent bonis suis spoliari. ac exilio ꝑpetuo damnari. Silr ꝛ cõcedentes ꝛ admittẽtes debent puniri. hec patẽt. C. de monopo. l. vna. Quarto ꝑterea q̃dã decipiũt facto nõ soluentes tpe cõstituto ad qd̃ se tñ obligauerũt scriptura: ꝑm ssione vel etiã iuramẽto. ꝛ h̃ ꝓpter ꝓpriũ cõmodum qd̃ interim q̃runt cũ illis pecuniis: vel in lucratiuis mercationib⁹ vel etiã q̃ꝛ monetarũ expectant mutatione aut sil'ta q̃ritãtes ꝓpria cõmoda: aut etiã ex malicia vel alia quacũq̃ culpa: vnde si creditori ꝑ talem dilationẽ solutionis ꝑstant occasionẽ dãnificationis tenent̃ ad omnimodã cõdignã satisfactionẽ ꝛ ad totũ interesse. ꝓut latius postea videbit̃. Quinto sũt etiã quidã decipiẽtes simplices: rẽ aliquã minus debito emẽtes: vel etiã charius debito vẽdentes. lꝫ nõ faciunt ꝓpt̃ anticipationem vel prorogationem solutionis ꝛ hij sunt proprie preoccupatores rerum venalium qui merces preoccupãt: non propter ꝓpriam necessitatem sed ꝓpter improbã cupiditatem: vt scꝫ statim sine immutatione tẽporis vel loci vel ipsius rei charius vendant: q̃ dicuntur in vulgari vorkauffer: in foro tanq̃ aucupes residentes. hij nimirũ grauiter peccãt. q̃ꝛ ꝓpter cõmodũ propriũ ac lucrũ quodlibet venale vel vsuale faciũt charius ementi ꝛ vilius vendenti q̃ iustũ sit scdm rectam rõnem: ex quo dãnificare videt̃ vtrãq̃ partẽ lucrũ ꝓpriũ e medio tollentes: ꝛ per cõsequẽs toti reipubli. ꝑnitiosi sunt: ꝛ hec quidem potissime solent exercere qñ talium rerũ charistia contingit esse in terra propter raritatem illarum mercium: tunc enim vbiq̃ preoccupant ad insidiandum in foro in vicis ꝛ plateis ac in viarum exitib⁹ inexplebili cupiditate inhiantes ad lucra ac vniuersos excoriare cupientes. Et iõ Bernhardi. sup cantica sermone. xxxix. inter alia ponit inhumanitatem erga ꝓximũ vnã esse rotã auaricie: q̃ scꝫ auarus rapida cursu vehitur ad inferos. De q̃ dicit Aug. de ꝟbis dñi: q̃ ẽ ista auiditas pecunie: cũ ꝛ ipse belue modum habeãt: tũc enim rapiunt quando esuriũt: parcunt vero predecum senserint sacietatem: insatiabilis est sola auaricia diuitum: semper rapit ꝛ nunq̃ satiatur: nec deum timet nec hominem reueretur nec patri parcit. nec matrem agnoscit nec fratri obtẽperat nec amico fidẽ ꝟuat ꝛc̃. Quos egregie irridet. Seneca epl'a: xiij. dicẽs: vidisti aliqñ canẽ missũ frustũ panis apto ore capiantẽ: q̃cquid accipit ꝓtinus integrũ deuorat ꝛ sp̃ ad spẽ futuri hiat. Idẽ: euenit nobis quicq̃d expectantibus fortuna proiecerit. id sine vlla voluptate dimittim⁹ ꝛ statim ad rapinã alteri⁹ erecti ꝛ attoniti in epicurũ illũ chaos incidim⁹ mane sine termino ẽ: sꝫ vñ ꝓcedit hec inhumanitas nisi ex bestialitate et vilitate huius terrene ꝯcupiscẽtie. Dicit em̃ leo papa in q̃dã sermone: q̃ amoris pecunie vilis est oĩs affectio: ꝛ aĩa lucri cupida etiã ꝓ exiguo perire nõ metuit: nullũq̃ est iusticie in illo corde vestigiũ: i q̃ auaricia sibi fecerit habitaculã: nec quidẽ illi fructũ bonoꝝ ꝯfert quẽ possidet: q̃ꝛ diuitiarũ amor insatiabilis: lõge ampli⁹ torquet euꝫ q̃ refrigerat vsu suo quarũ q̃dẽ acq̃sitio laboris: possessio timoꝛ amissio plena doloris inuenit̃. Vñ legitur in cronicis ministroꝝ generaliũ ordinis minoꝝ q̃ q̃dam vsurarius ad extrema veniẽs nullũ anime subsidium querens ait anime sue. O anima mea video q̃ me derelinquere velis cum bonis acquisitꝭ frui deberes: sed ad minus decem libras tecum portabis: quas diu in lombari meo posui: ꝛ ego te deo auferam quia talia tibi aufert: leuatisq̃ oculis in celuꝫ plasphemando contra deum spuebat: ꝛ cum in illis blasphemijs os suuꝫ aperiret magna flamma visa est exire de ore eius que domũ ꝛ villam incendere videbatur: ꝛ sic illa iehennalis anima hoc in mundo flammas eternales accepit: ꝛ in baratrum horridũ parit̃ cuꝫ flamma descendit in quo potissime patuit q̃ nihil auaro scelestius: hic enim animam suã venalẽ hꝫ nõ ꝑ. xxx. argenteis: sꝫ etiã ꝓ obulo vilissimo. Qd̃ a nob̃ auertat christ⁹ iesus.

¶ De duplici valore rerum ꝛ vtrum liceat plus iusto vẽdere et minus iusto emere: ac de triplici gradu iusti ꝑcij: Sermo xxviij

Non furtum facies. Exo. xx.

h q̃ꝛ dictũ est in sermo. ꝑ. de his q̃ min⁹ iusto emũt ꝛ magꝭ iusto vẽdũt q̃ si spoliatores effecti int̃ ẽptores ꝛ vẽditores ¶ Ad hãc materiã ꝓfundi⁹ indagãdã ꝑmo sciẽdũ est q̃ valor rer̃ ꝟꝫ Sco. i. iiij. di. xv. dupliciter sumi põt. Primus valor est naturalis:

ſtz ſm bonitatem nature a deo in re creata: z hoc mō formica mus vl pulex plus valet q̄ panis: qz vitā animam z ſenſū habēt. Secūdus valor dicitur vſualis que ſumit in reſpectu ad vſum nr̄m: z ſic panis plus valet q̄ mus: z hoc mō ſumit b̄ valor q̄ pēſari poteſt ex tribus. Primo ex virtuoſitate: quia q̄to efficatior eſt res noſtris vtilitatibus tanto p̄cioſior iudicatur. z ſic panis triticꝰ optimꝰ eſt z equus fortis. Secūdo ex rerum raritate ſtz ſm q̄ res ex ſue inuentionis raritate z difficultate magis nobis neceſſarie ſunt: et ſm hoc idem bladum plus valet ipe chariſtie q̄ abundāte. Tertio ex rerū cōplacabilitate in vſu earū: z ſic lz duo eq̄ ſint equa fortes z veloces: tñ vnus eſt in vſu gratior vnicuiq; alio. Verūtñ certa pēſatio valorū rer̄ vſualiū nec aut nunq̄ a nobis fieri pōt niſi per cōiecturalem z pbabilē opinionē: z b̄ nō pūctualem ſeu ſub indiuiſibili ratiōe ac mēſura in plus z minus: ſed ſub aliqua latitudine comperenti reſpectu ipm̄ locoꝝ z pſonarū circa quam diuerſi diuerſime de res eſtimant: qz equalitas illa ſm rectā rōnē nō conſiſtit in indiuiſibili medio quod reſpicit ipa iuſticia cōmutatiua: ſz in quadā latitudine. Et ideo q̄dū ementes z vendentes remanēt intra illā latitudinem lz in diuiſibilē punctū equalitatē nō attingant: in quocunq; gradu circa extrema latitudinis illius fiat: vtiq; iuſte fit. Quātum aūt ſe extendat illa latitudo poſtea videbit:

¶ Hic q̄ritur pōt. virum res plus q̄ valeāt licite vēdi p̄ter vl etiā min⁹ emi. Ad h̄ dicēdū q̄ non. penſato eap valore in reſpectu ad vſū nr̄m z ad pbabile iudicium bōrum eſtimationis menſuranda valorē rei infra limites latitudinis competentis. Ad pbari p̄t primo q: iura ciuilia p̄tractū reſcindūt q̄n emptor vel vēditor vltra dimidietatem iuſti p̄cij defraudātur: tūc enim p̄tractꝰ eſt nullus z p̄ iudicem irritandus: nihilominꝰ aūt in foro conſcientie licet fraudato ſit citra medietatem p̄cij: dūmō ſaltem ſit notabilis facienda eſt reſtitutio: dummodo p̄cedat ex vno vel ex pluribus iſtorum quatuor. l. ſi p̄cedat aut ex pbabili ignorantia: aut ex mentis lenitate manifeſta vel p̄ſumpta ſicut: cōtingere ſoleꝝ in ebrioſis aut inſipientibus aut innocentibus aut prodigis aut ſtlis⁹: vel etiā ex quacūq; egeſtate: aut etiam ex alia quacunq; neceſſitate ad h̄ compellēte. Ex q̄bus cōphēdi pōt q̄ talis p̄tractus non p̄cedit ex mera gratia z gratuita volūtate. vnde talis defraudatio in minus emendo aut plus vendendo: non ſolum eſt p̄ter iuſticiam ſed etiā p̄ter charitatē z cōtra naturalem hominis pietatem lz ex vtriuſq; parte cōſenſu talis cōtractus p̄cedere videatur. Et cum ſm Ariſto. iij. Ethic. Ignorāntia z aliqualis coactio excludūt voluntarium: ideo tales fraudatores vel ponus extorſores ad reſtitutionem obligant: vñ. x. q. q. §. hoc ius: dicitur q̄ ſi in vendītōe plus offerat q̄ res valeat eccl̄ia recipere nō pōt nec dz: ſed tm̄ iuſtum pciū. Et licet lex dicat q̄ ſeipm̄ decipe p̄t citra medietatē p̄cij tm̄ eccl̄ia in ſuis p̄tractibus dolum facere nō dz vt plane patet extra de dona. c. p. tuas: ¶ Si q̄ritur cur q̄ lex ſtlis nō p̄hibet totaliter hāc inequalitatē. Ad h̄ dicēdū ſz Tho. qz lex datur pplo in quo ſunt multi a virtute deficientes: hinc ſolum p̄hibet ea q̄ deſtruūt bōnū conuictum: vtpote exceſſus magnos: q̄n deceptꝰ eſt aliquis vltra dimidiū iuſti p̄cij: tunc enim ad reſtitutionem cogit: eccl̄ia ꝓ pena punit etiaꝝ in paruis q̄n abſq; ſcādalo z maiori diſpēdio punire pōt aliās non. Toleratur enim eccl̄ia crimen p̄ter ſcandalū euitandū: vt expreſſū. xxij. d. ca. denicq;: ſimiliter p̄ter manus diſpendium euitandum: vt. ix. q. j. ordinationes: vbi dicit in fi. vbi em̄ multorum ſtrages facere ſubtrahendum eſt aliq̄d ſeueritati. Ire correctio ē ſubtrahēda etiam ab eo q̄ hz ſocū multitudinem: vñ dicit: rmū: q. v. c. non poteſt eſſe ſalubris a multis correctio niſi cum ille corripit qui nō habet ſocū multitudinē. Cū vero idē mozb⁹ plurimos occupauerit: nihil aliud reſtat bonis q̄ dolor z gemitꝰ: lex aut diuina q̄ nō ſoluz dat ꝓpto ſed etiā ꝓuiſo: nihil impunitum relinq̄t q̄ ꝓfū eſt virtuti: ideo ſm diuinam legē illicitū reputat: ſi emendo vel vendendo equalitas nō fuerit: z ad reſtitutionem cogit ſi ſit notabile dānū: pua q̄dā additio vel diminutio equalitatem iuſticie tollere nō videtur. ¶ Nō ſi q̄ritur an res cōparata minꝰ dimidia parte iuſti p̄cij vēdentib⁹ debeat reddi vel retineri. Ad h̄ dicendum q̄ ſi res minꝰ dimidia parte iuſti p̄cij cōparata: in poteſtate emptoris ē ſupplere p̄ciū iuſtū vl a ꝓtractu recedere: vñ extra de emp. z vē. in. c. cum dilecti: ſubdit: qz ꝓ in arbitrio emptoꝝ eſt ſi velit ſupplere iuſtū p̄ciū aut vēditionem reſcidere cum res minꝰ dimidia pte iuſti p̄cij cōparatur: ſcīa ipaz q̄ ſz in h̄ caſu q̄ epiſtola fuerit ꝓmū: ſequitur tñ̄ iuri cōtrariam

trantes: possessionē monachis iudicamus es se reddendā. Preterea glo. ibidē super verbo deceptionis: dicit: q cū dolus dat cām cōtra ctui: puta dolo te induxi ad vendendā rem ali quā: alias nō venditurus: nō tenet cōtractus vt. ff. de dolo. l. t elegāter. xij. q. ij. ḋsquis eps: in fi. t extra de re. pmu. cū vniuersor. Si ve ro incido in cōtractū q: venditurus eram ſz p dolū tuū minus vendidi: vel p dolū meum plus emisti: tenet quidē cōtractus ſz agit ad supplementū residui. ff. de act. emp. t ven. l. iu lianus. §. si venditor: si vero dolus nō dat cau sam cōtractui nec incidit in cōtractū: tūc si de ceptus suę vltra dimidiā partē iusti prij in ven ditione ob: tinet qđ hic vī. C. de rescin. ven. l. ij si aūt deceptus sum minus dimidio iusti pretij nō possum agere ad aliqđ: q: licitū est ſm le ges cōtrahentibꝫ sese ad inuicē decipere vsqꝫ ad dimidiū iusti prij. ff. de mino. l. in cause. §. in prio. Et nota q in pactibꝫ bonefidei si do lus dat cām contractui nō p contrahentes ſz p intermediā pſonā tenet cōtractus: sed datur actio de dolo cōtra mediatorē. ff. de dolo: t e legāter. §. ſ in. glo. Sed hic obijci pōt contra ctus emendi t vendēdi mere volūtarius est: q: nullū ius cogit vendere vel emere: t ideo pactano pretij rerū venalū mere voluntaria erunt p cōſequens forinſecus t sor. mere vo luntarū. Ad ħ dicendū q licet de iure nō co gar rem meā vendere: cogor tñ in actu t con tractu vendēdi formā t regulū iuris t iustitie t equitatis debite ſuare: t ideo in effectu ven dēdi nō licet mihi rei mee inuſtū prū ponere t accipere: q: tūc impono nō vt simpliciter mee sed vt in alterū cōmutande: t ideo ſm Host. licet aliqs ab inuito cogi nō posset rem suā vē dere vel alienā emere: vt pꝛz. C. de cōtraben. emp. l. dudū. si tñ exposuerit rem venalē t pre tiū offerat: t pro iusto prio dare nō vult cogi pōt per iudicē q iusto prio vēdat. ff. de offi. pfect. vr. l. ſ. §. cura carnis. ℣ Vlterius que ri pōt. vtrū licitū sit rem venditōi exponendā tarare ſm valorē vulturis emennū: nō ſcōm valorē vulturis vendentū. Ad ħ dicendū q si prū rerū nostre vite necessariū tarare ſm equivalentiā eius qđ pticulariter nobis cōfe rūt vulturis talū prū esset q̄dammō nobis impciabile: exempli gratia: si vnica potio vel herba medicinalis a morte me valeat libera re t impciabilē sanitatē restituere. Aut si ei pbus aque mihi p siti morituro possit succur rere: valent predicta in hoc casu infinitā auri ſubstantiā: nō ergo debēt res ista tarari: qđ vt clarius pateat pōt triplici rōne pbari. Pꝛimo rōne nequitie ab hūanis cordibus exclu dende: nā duplex malū ex ħ sequeret. Primo q: nihil est iniquius q̄ꝫ p particularibꝫ t pua tis cōmodis cōi t vniuersali bono piudica re: cū ſm ordinē iuris t iustitie cōmune bonū priuato semp preferri debeat: vt pꝛz extra de postu. pla. in. c. bone memorie. Scōo talis ta xatio fieret oino in preiudiciū cōis boni: cū ecō tra in cōtractibus ciuilibus t hūanis: prenoꝫ equalitas sit mensurāda per respectū ad om ne bonū, put omni bono dinoscit expedire ad cōſeruationē vtilē reipublice: alioquin talis taxatio difficultatē induceret importabilē: vt pater intuentibus. Secundo q: nihil iniuſti us est q̄ꝫ vendere id qđ suū non est: nā cōmo dū q̄dcunqꝫ qđ expectare videt emptor ex re emenda: oino extra ipm vendentē est: si ergo venditor ex hoc cōſequit aliquā maiorē vtili tatē ex illa re vendenda ꝓter ſpeciale cōmo dū emptoris: tūc oino consequit hoc ex re nō sua: qđ vtiqꝫ inequalitas esset atqꝫ iniuſtum. Et iſte casus multiphariē cōtingit dū quis p pter paupertatē: necessitatē aut cōmoditatem cogit aut minus iusto vendere aut magis iu ſto emere: qđ quidē improbis lucris inhiātes obſeruāt: vt tales euiscerare valeant: ſicut as ranee muscas capiūt ad fugenda interiora ea rū: verbi gratia: vendis mihi bonū retro do mū meā plus iusto: q: multū indigeo: aut ven dis q̄ꝫ tucunqꝫ rem aliā qua plurimū indigeo tūc enī vendis etiā cōmodū meū. Iterē emis a me pecias panni mm⁹ iusto: q: petunias ad ſoluenda debita requiro: t ſic de aliis. Ter tio q: nihil est directius ꝓtra fraternā charita tem cui potissimū in necessitate subueniendū est: miro nāqꝫ mō talis taxatio pietatem t hu manitatē vniuersaꝫ eneruaret t eradicaret: cū tñ in talibus casibꝫ necessitatis maior pietas esset exhibenda: vnde breuiter cōcludendo in oibus cōtractibus emptionis t venditionis ꝑncipaliter attendenda est cōmunis taxatio t estimatio t ciuilibus cōuentibus cōmuniter facta: t sic singuli in suis singularibus contra ctibus sequi debent formā t regulā cōmunē taxationū: ne ps turpiter: irrationabiliter: in obedienter t indecenter a suo toto dissonet: t ne quilibet pro suo libitu cōmunitati t cōi vti litate pūdicet: ac per ꝓsequēs cōmuni iustitie t pietati deroget. Sed obijci potest si res nō pōt plus q̄ꝫ valeant vendi nec minus emi: t

hoc fm cōmunem ꝛ ꝓbbalem estimationem boim: nūc fere tota cōtras vendentiū ꝛ ementiū ꝓtra iustitiā peccaret: qz quasi oēs volunt ebare vendere ꝛ vile emere. Ad ꝟ dic enduz ꝙ nō est verū de cōtrate iustoꝝ: qz iustus non vult vltra iustū p̄tiū vendere vel cura iustū p̄tiū emere: in ꝙtum iustus: ꝛ bene verū est de cōtrate iniustoꝝ ꝛ cupidoꝝ: qui oīa etiā volūt iniusta: ꝛ quicūq; vult emere cura iustū p̄tiū vel vendere vltra iustū p̄tiū: in hoc iniustus est ꝛ agit ꝓtra charitatē fraternā dūmodo p̄cedit ex vno illoꝝ. uū. q̄ tacta sunt in p̄ncipio ſmonis huius. Sed qz vt dictū est pensatio valoris vix aut nunq̄ a nobis fieri p̄t: nisi ſz ꝓiecturalē ꝛ ꝓbabilē opinionē: ꝛ hoc quidem nō puncta ſub rōne ꝛ mensura indiuisibili in plus vel minus sed ponit ſub aliqua latitudine cōpetentia: circa ꝙ etiā diuersa hoim capita ꝛ iudicia reperiunt in estimatione discrepare. Hinc etiā distingui p̄t triplex gradus etiam iustus limitan ꝛ iustifican p̄tiū ſz varias estimationes etiā ꝓbabiles diuersoꝝ hoim.

¶ Primus aūt gradus iusti p̄tij p̄t dici ius ſcz qui est minoris p̄tij: secūdus discretus ſcz qui est mediocris p̄tij ꝛ tertius rigidus. ſ. qui est minoris p̄tij: verbi grana: sint. c. pecie panni eiusdē valoris: tūc ꝓpter varia capita ꝛ diuersas sententias circa illas: a varijs erit varia taxatio: quidā eni estimabūt quāliber illarū p̄tij. xxv. cozonarū ꝛ hoc dici p̄t p̄tij limes ꝛ gradus pius: quidā vero. xxv. cū dimidia: ꝛ talis taratio dici poterit limes ꝛ gradus discretus: quidā etiā. xxvj. ꝛ hoc dici p̄t limes ꝛ gradus rigidus ꝓpter varietatem ergo emptoꝝ ꝛ venditoꝝ alique istarū pecuarū panni vendent. xxv. cū dimidia: alique. xxvj. ꝙ diu igit in emptione ꝛ venditiōe nō fit excessus p̄ tij vltra tales limites. nō derogat cōmuni iustitie ꝛ licitus est cōtractus. ¶ Preterea queri p̄t: vtrū licitū sit res vendere carius ꝙ valeant: eo ꝙ venditio vadit in detrimentū venditoris: ꝑsertim cū ex hoc emptori vltra communē valorem nihil accrescat. Ad hoc tñdet Tho. ſcda ꝛc. q. lxxvij. ꝙ si fraus desit in emptione ꝛ venditiōe: nunc de ea loqui possum⁹ dupliciter. Uno mō ſcōm ſe: ꝛ ſcōm hoc emptio ꝛ venditio videt introducta ꝓ cōmuni vtilitate vtriusq; dū. ſ. vnus indiget re alterius ꝛ ecōuerso sicut ꝓz per ꝑbm. j. poli. qō igitur introductū est ꝓ vtilitate cōmuni nō debet esse magis in grauamē vnius ꝙ alterius: ꝛ ideo dz fm equalitatē rei inter oēs contractus ꝓfti tuisse instituī. Quātas aūt rerū q̄ in vsus hoim venit: mensurat fm p̄tiū danū ad qō inuentū est nūmisma: vt dicit in. v. Ethi. ꝛ ideo si p̄tiū excedit ꝙtatē valoris rei vel ecōuerso res excedit p̄tiū: tollet equalitas iustitie ꝛ iō vendere carius aut vilius emere rem ꝙ valeat est scōm se iniustū ꝛ illicitū. Alio mō possumus loqui de emptiōe ꝛ venditiōe fm ꝙ p accidens cedit in vtilitatē vnius ꝛ detrimentū alterius: puta cū aliqs multū indiget habere rem aliquā ꝛ alius ledit si ea careat: ꝛ in tali casu iustū p̄tiū erit vt nō solū respiciat ad rem q̄ vendit sed etiā ad dānū qō venditor ex venditiōe incurrit: ꝛ sic licite p̄t aliqd vendi pluſq; valeat scōm se: ꝙ uis non venditur pluſq; valeat vendenti: nō tñ p̄t rem suā superuendere ex eo ꝙ emēs multū iuuat: vt dictū est: qz vtilitas q̄ accrescit ementi nō est ex vendēte ſz ex cōditiōe ementis: nullus eni vēdere debet alterius lucrū: licet vendere potest dānū qō patit: veruntñ is qui ex re alterius accepta multū iuuat p̄t aliqd vendenti ꝓpria sponte superogare qō p̄tinet ad eius honestatem: p̄sertim si vendēs indigens fuerit ratio ꝓtis est: qz iniustus est alteri vendere qō non est suū: vel vendere emēti qō est emētis: cōcor. Sco. in. uj. addens ꝙ idē est dicendū de pmuta. Ueruntñ de pmutationib⁹ in arte cāſoria postea latius tractabit. Ad lau. dei.

¶ De contractu emptionis ꝛ venditionis ac etiā triplici termino ꝓrogationis: ꝛ quō quis obligat ad mutuandū ꝓximo. ¶ Sermo xxix.

On furtum facies. Exo. xx.

n Jam ordine debito videndū est de temporis ꝓrogatione vel anticipatione in cōtractib⁹ emptionis ꝛ venditiōis. A ꝓ quo sciendū ꝙ in huiusmodi contractibus considerandū est triplex tēpus vel terminus solutiōis: ꝛ scōm hoc erit ꝓtractus meritorius licitus vel pernitiosus. Primus dicit p̄t terminus grane ꝛ hic meritorius est cōcedenti. Secūdus est vtile ꝛ hic licitus est debite ꝓtrahenti. Tertius aūt est culpe: ꝛ hic pnitiosus est totī cōmunitati. Primus aūt dicit terminus grane eo ꝙ ex ipsa lege grane sumpsit originē cū ſcz expectatio solutionis rei empte vſq; ad certū tempus ex gratia vēditoris ipsi emptori libere conceditur: qui terminus sic cōcessus non solū omni caret vitio: sed etiā

am est opus iusturin: pium: meritoriū. Primo est opus iustū adimplēs iustā nature legē q̄ dñs dilucidat. Luc. vj. dicēs. quecūq; vultis .i. rōnabiliť velletis vt faciāt vobis homines et vos eadē facite illis. hec est em lex ꝛ ꝓphete. Et illud oñdit Granan⁹ in ꝓncipio decreti: vbi ꝓmittit q̄ ius nature ē qđ in lege ꝛ i euāgelio ꝓinet q̄ ds iubet alij facer qđ sibi vult fieri. ꝛ ꝓhibet alijs inferre qđ sibi nolit fieri. Et hac igiť lege nature tenet hō nō solū fm facultatē suā ac iuxta emētis indigētiā ꝓ loco ꝛ tpe pdilationē solutōis mutuū dare: verū etiā ꝓncipaliť mutuare. Iz idigēs nihil emeret ab eo: iuxta illū ꝑceptū dñicum Luc. vj. Mutuū date nihil inde sperātes: cū ei lex naturaľ obligat nos diligere ꝓximos sic nosipos h̄ vtiq; nō tm̄ iplendū ē affectu sz etiā ꝓ loco ꝛ tpe ope ꝛ effectu. Iuxta illud. j. Jo. iij. Filioli non diligamus ꝓbo neq; lingua sez tm̄ sed opere ꝛ veritate .i. veraci operatiōe. Hic dicitur. vij. q. j. c. omīs: q̄ negant misericordiam faciendam fugiendo ꝛ necessitatē patientibus: ipm̄ christum negant q̄ est fūma misericordia ꝛ veritas: sed qz ꝑceptū h̄ de q̄ h̄ loquitur christus est affirmatiuum: ideo obligat sp̄ ꝑ nō ad sp̄: tm̄ ꝓ loco ꝛ tpe sic alia ꝑcepta affirmatiua ꝛ ideo in debito mutuādi modo duo ꝓncipaliter sunt consideranda. Primus est facultas substantiam habētū q̄ sūt in triplici gradu: qz quidā eorum habēt facultatū penuriam: alij sufficientiam: alij ꝓ abundātiam. Scōm est indigentia mutuū postulantium: qui sunt etiā in triplici gradu. quidam em̄ habent necessitatem vitam̄: quidā artam licet nō extremam. ꝛ qdā cōmunē licet nō artam vel extremam. Ad inuentēdū igiť verā obligationem mutui: qñ cui ꝛ quō q̄libet obligetur ad tria p̄dicta hominū genera ḡdam ingeniosa discretione varia mō ꝓpūtāda sūt ꝛ vt de h̄ exempli causa modus subdatur cui etiā concordat Alex. de hales notandū ē q̄ ꝓmo reperiuntur qdā habētes facultatū penuriam: licet nō extremā fm statū suū ꝛ ꝓsonam: ꝛ hi solū obligant ꝓmissa dare mutuum id est eis quibus in extrema necessitate manifesta. Humanum cū ad dādū illis obligant vt patet. ē. in. iij. ꝓcepto vbi agitur de elemosyna quō ad illam faciēdam obligat vn⁹ quisq;. Ratio vero illius est: quia licet ipi penuriam patiūtur nō tm̄ deficiūt neq; moriuntur. Qui autem i extrema sūt necessitate manifeste morierētur nisi illis subueniatur in quo casu sūt oia cōia: ꝛ iō de illis tanq; de suis ꝓ ꝓpīs subuenire dz taliter indigēti: q̄ si nō h̄t aliqđ tpale qđ illoz subuēnoni cōueniat q̄ sūt in tali extrema necessitate tūc ipendere pōt adhuc triplex mutuū. Primū ē opis .i. obsequiū qđ mutuū etiā inimicis est ipēdēdū in necessitate: iuxta illud Exo. xxvij. si videŕ asinū odiētis te: iuxta illud Exo. xxvij. si videŕ asinū odiētis te iacere sub onere: non ptransibis sz subleuabis eum. Asinus odientis est corpus inimici: quod iacet sub onere qñ tenet in extrema necessitate: quod vtiq; ptransire nō debemus: quin illi mutuum charitatiuū subuenīs ꝓ posse cōcedamus. Secūdum est mutuum oris quod est dulce verbū ꝛ cōsolatoriū quod vtiq; ꝓ loco ꝛ tpe in tali corporis extrema necessitate degentibus est affectu pietatis impēdendum: ꝑsertim illud verbū dulce quod potest saluare animā illius. Cū em̄ verisimile sit q̄ in tali necessitate multus immineat etiam extremū periculum salutis: oino tale mutuum oris ē eisdē necessario mistice corditi ipēdēdum sic bis freq̄nť solet ꝓtigere q̄ et diuio et hūano iudicio dicūtur ad mortē vel ꝓpinqui sunt mortis: hinc dr Eccī. xviij. Nonne ardorem refrigerabit ros. sic ꝛ verbū melis q̄ datum: hoc etiam mutuū oris a pleriſq; potest impendi per subuentionem verborum apud illos q̄ positū in tali necessitate diuersis modis fm exigentiā euent⁹ subleuare pōt: vt ꝓcurando elemosynas indigēti vel venā offēdenti: aut ereptionem oppressо ꝛ sic de aliis. Tertiū est mutuū cordis q̄ etiā cessantibꝫ p̄dictis duobus semper impendi valet: nam si non habes quo re vel opere vel etiam ore cōferas: adhuc tm̄ aliquod tibi super est quod illi mutuo communicare teneris: habes cor: habes affectum habes inq̄ vl saltem habere teneris animum pium: cordis cōpassionē: mentis teneritudinem: mutuum igitur illi ꝓbe cordis compassionem ꝛ pietatem. quia vt dicitur. j. Thimoth. iij. Pietas ad omnia valet ꝓmissionem habēs vite que nunc est ꝛ future: ꝛ beati misericordes quoniam ipsi misericordiā ꝓsequuntur inter oia nāq; cor ē ꝓximū qđ dñs respic. ꝛ ideo dic Jo. icano. j. Jo. iij. sua q̄ viderit frem suū necessitatē patiē ꝛ clauserit viscera sua ab eo. i. affectum piū ꝛ cōpassiuum nō manū: quō charitas dei manet in eo. q. d. nullo modo: quia de⁹ talia cordia penitus refugit inhabitare per gratiam. Hinc dicitur per Esay. lviij. capitu. cum effuderis esurienti animam tuam sez ꝓ cordis

compassionē: z animā afflictā repleueris scz
ꝓpassuꝰ pietate: tūc oriet in tenebꝫ scz pcō
rū uoꝛ lux tua: id ē gꝛa tua ad verā ꝓuersio
nē mentē tuā illuminās: z de his trib⁹ mutuꝫ
dic̄ glo. Dare. v. Si deest facultas da affe
ctū obsequiū vel verbū. ¶ Secundo re
perit q̄dā habētes facultatū sufficientiā: z hi
non solū ꝑmus sz etiā secundis mutuū ꝑstare
tenētur: scz etiā q̄ hūt necessitatē artā lz nō ex
tremā. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū q⁹ si facultā
tū habēs sufficientiā ſm statū suū z ꝓsonā alī
q̄d habeat q̄ nō sit necessariū sustētatiōi sta
tus sui z ꝓsone sue: de q̄. ꝓmus visū ē vbi agit
de elemosyna: nec etiā illoꝛ q⁹ⁿ puderet tes
tes: vel q⁹ magis obligent⁹ vt sūt filij: parē
tes: vroꝛ: familie. serui z cōsil'es. Q⁹ etiā in
telligendū ē alia cōsistēta debita artis sue
vel lucri aut mercānarū suarum q̄bus unaꝫ
ad illam sufficientiā: nunc cū talis in mutuo
subuenire teneꝛ ex necessitate ꝓcepti necessita
tē artā patiēti: lz nō sit extrema necessitas: ver
bi gꝛa. Sit alic⁹ artis mechanice unꝰ deū
arti sue fideliꝫ incūbēs ꝓ sustētatiōe sua sue
q̄ familie: nihilq̄ supflue vel indebue ꝓsumēs
verax in ꝓbis z fidelis in ꝓmissis. Hic in q̄
in edia ꝓpeditus. impensas sue artis non
potest acquirere nisi cum dispendio ꝓpꝛio
eo q̄ ꝓter dilationem solutionis cogit⁹ cha
rius emere: vel ꝓpter anticipationem so
lutionis cogit⁹ vilius vendere: paratus q̄
sit mutuanti debitam facere cautionem sine
fraude: tali dico quod facultatum sufficienti
am habentes modo ꝓdicto tenent⁹ ex ne
cessitate diuini ꝓcepti mutuum dare: nihil
inde sperātes: z hoc etiam dictat ipsa lex na
ture q̄ma alias non faceret alteri quod sibi
rationabiliter vellet fieri. ¶ Tertio quidam
inueniuntur habentes facultatum abundan
tiam: z hūi tenent⁹ etiam ex necessitate ꝓce
pti dare mutuum existentibus in tertio gra
du: bis scz qui necessitatem habēt cōmunem
Ad cuius dilucidationem sciēdū est q⁹ in fa
cultatibus abundantes scōm statum z perso
nam: licet lucratiuis negocijs vel artificijs
non insisterent: d̄c̄q̄d supfluum habēt decēte
sui stat⁹ z suoꝝ: tenent⁹ illud ꝑstare mutuo
cuilibet generi ꝓdictoꝝ hoim ſm triplicē
gradum nc̄itatē patientiā: q̄ si nō facit nec
alis bona sua dispēsare meli⁹ vl'saltem eque
bñ ꝓponit: moꝛtaliter peccat: hinc ꝺ. xl vij. di
c. sic hꝫ: q⁹ non minoꝛis est criminis bona tolle
re q̄ cum possis z abūdās his indigētib⁹ de
negare: q⁹ si non pōt oīb⁹ subuenire. nunc ce
teris paribꝰ subuenire teneꝛ magis egenē
Q⁹ si obijc̄ūr q̄dam dicēres. he diuine mee
sūt. vtpote quas sudoꝛib⁹ ac industriosis sol
licitudinib⁹ meis mihi coaceruauit: cur q⁹ me
um ē alijs impendere debeo. si m⁹ hus diuitijs
egēt: sic dānū coꝛ acq̄rāt sibi laboꝛib⁹ indus
triosis sic z ego fecī hec ei z bis silia q̄dā ob
q̄cūr: z vt ꝓbis vrat Ambro. in d. c. sic hꝫ:
vbi subdit: f au: q⁹ mistū ē si cū altena nō in
uadā ꝓpria diligēt⁹ seruo: cui rñdet Amb⁹
ibidē. O impudēs dictu ꝓpria dicis q̄ ex q⁹
recōdiꝫ in hūc mūdū deniuisti q̄ni hāc ingres
sus es lucē sec̄ſt: Hūc̄d inqu⁹ ē de⁹ vt nob
nō eq̄liter distribuat vite subsidia vt tu q̄dē
esses affluēs z abūdās: alijs ꝓ decēt z ege
rēt: an idcirco magis: quia z tibi voluit be
nignitatis sue exprimēta ꝓferre z alijs p vire
tu⁹ em patiēte cozonare: tu ꝓ susceptis dei
muneribus z in sinum tuū redactis nihil te
puras agere iniquum: si tam multoꝝ vite sub
sidia sol⁹ obtineas: q⁹ em tā iniustus: tā aua
rus q̄ qui multoꝝ alimēta suū nō vsū f abū
dātiam z delicias facit: nec q⁹ em mu⁹ ē habē
ti tollere tē. h ibi: vñ tale supfluum licet illo
rum sit ꝓpriū q̄tū ad sue nature sustētationē
z q̄tum ad auctoꝛitatē ministrādi rñ q̄tum
ad vsum ē illoꝝ in q⁹ sūt pbabilia signa ne
cessitatis in trib⁹ ꝓdictis gradib⁹. Et lz trans
greſſoꝛes hui⁹ ꝓcepti nō sp puniant⁹ lege hu
mana: nihilomin⁹ rñ lege puniunt⁹ diuina:
nam ſm Aug. li. de li. ar. multa impunita iuste
relinquūt⁹ a lege hūana: q̄ rñ iuste iudicāt
lege diuina: sic punitus fuit Elimelech. q⁹ tē
poꝛe charistie iudeam reliq̄t ne cogeret pau
pib⁹ dare vl' comodare: vt ꝓz in cōmētis sup
Ruth. j. c. vide histo. scholast. caz z Lyrā ibi
dē. ¶ Scōo ꝓncipaliꝫ plōgare tenuū solus
nōis ē opus piū: ꝑsertim cū sit indigēs q̄ statū
soluere difficiliꝫ vel nullo mō pōt⁹ aditꝰ em
tūc emptoꝛ nō solū res empta f etiā de mu
tuo subuenit⁹ ita q⁹ a tpe illo dilationis ad so
lutionem dato q̄ammō mutuat vēdit⁹ em
ptoꝛ ꝓcium mercāne: vt sic idem emptoꝛ pos
sit indigentis suis: opus em magne
pietatiꝫ ē artifici indigēti q̄ nō hz vñ artē ex
ercear⁹ z familiam nutrīat vēdere ac tradere
mercānam pio vl' saltē discreto ꝓcio ac beni
gne solutionem expectare h em ē q̄si totā fa
miliam sustentare: ac per hoc quasi plura mi
serioꝛdie opera exercere. quia sic vestit nu
dos: alit famelicos: potat sitib⁹dos: visitat

egrotos ⁊c. qui ꝓ rigido termino vẽdunt: hãc pietatẽ nõ q̃rũt: ꝑsertim dũmodo emen/res fuerint paupes. cuius em̃ hoc licite faci/unt sicut postea videbit: tñ ad illa sublimia ꝓmia pietatis assequẽda nõ ꝓtingent. Con tra.ij aut facere dicĩ põt: qui terminũ solu tionis vẽdit. vt ꝓz extra de vsuris. in c. Cõ suluit. ⁊ in c. in ciuitate. ⁊ bi ecõtra vestitos nudãt. aliẽ ra spoliant: ac modis oĩb⁹ pau perũ facultates attenuãt: ⁊ cos vsq; ad pu/rã mẽdicitatẽ cuiscerãt. Tertio ꝙ ꝙsequens est opus metitoriũ iuxta vẽdẽtis ⁊ terminũ faciẽtis intẽtionẽ. q: q̃quid agũt hoies in/tentio iudicat oẽs. Ad cuius euidẽtiã scien dũ: q̃ fm glo. extra de vsur. in c. cõsuluit. tri plex intẽtio distingui põt in mutuo dãdo. s. charitatis/cupiditatis ⁊ cupiditat. Prima est intẽtio charitatis in q̃ sez intẽtõe charitas est causa mutui. ⁊ h̃ q̃dem ꝓtingit: cũ in mutuo dãdo hõ solũ ex charitate mouet: nõ intendẽs ex h̃ aliquã ꝙsequi ꝓpalem vtilita/tem: sed ex mera ⁊ libali gĩa mutuat egenti. Circa gd̃ mutuũ ꝓmo queri põt: an ꝙ mutuo tali intẽtõe tradito liceat recipe postea do/nũ aliq̃d gratuitũ. Ad h̃ dicẽdũ q̃ si ꝓbabi/liter p̃sumerẽt illud dare gratis ex amicicia nõ rõne mutui facti vel fiendi/ nihil etiã spe rantes. tunc illud gratis datũ recipi p̃t absq; vitio vsure. nã si pura intẽtione mutuãs ali q̃d. suscipit ab illo q̃ mere gratis illud offert nõ peccat. q: ante q̃ pecuniã mutuasset/licite potuit aliq̃d donũ gratis accipe: nec peto ris ꝓditõis efficit ꝙ h̃ q̃ pecuniã mutuauit. Cõcordat Tho. scõa scõe. q. lxxviij. ⁊ h̃ in/dicat ✠bum chĩi dicẽtis. Mutuũ date/ni/hil inde sperantes ⁊c. ex ipo cõtractu mutui. verũtñ ad cauẽdũ speciẽ mali ⁊ vsure pericu la: turi⁹ est abstinere n̄ si ꝓbabiliter p̃sumat q̃ ex antiqua amicicia talis sequat gratuita donatio. Primũ periculũ est ex pte mutuan tis. nã qui recipiũt ampli⁹ de facili in talib⁹ donis incidũt in intẽtionẽ vsurariã lucri: ⁊ ꝙ cõ sequẽs in cãm vsure: ad pl⁹ ꝑcauendũ pl⁹ debet vitare receptionẽ munusc'oz post mu tuũ q̃ si nũq̃ mutuo p̃stitisset. Scõm peri/culũ est ex pte recipiẽtis mutuũ illud. q̃ ti/mendũ est q̃ nõ mere gratis ampli⁹ reddit: sed vt mutuũ sibi datũ lõgiori ꝙe retineat. velut ꝛecꝑ in futuro tale mutuũ sibi fiat. aut etiã q: verec offensam mutuãtis eũ tã q̃ in/gratũ reputãtis si nihil vltra mutui reddi/tionẽ impẽdat. nũ fm Guil. creditor aliq̃d ta li mõ vel intẽtõe datuz recipẽs bona fide: nõ tenek ad restitutionẽ de bona fide ꝙsum ptis/vel etiã de extantibus: q̃diu ꝓbabiliter credit q̃ ex sola dilectõe illi dederat. Ter/tiũ piculũ est ex pte scãdali alioꝝ: q: speciem habet mali exẽ plũ: ⁊ incurrit q̃s facilit̃ ꝓter hoc piculũ infamie ꝓpꝛie. p̃stitor em̃ aut mu nus recipiẽs ỏ facili credit esse vsurarius: ⁊ sic alios scãdalizat ⁊ sꝙm infamat. Se/cũdo q̃ri põt: vtꝝ debitor vsurary bñs pecu nias sub vsura ⁊ mutuãs socio suo eo pacto q̃ socius restituat vsurario sortẽ ⁊ vsuras: di ci possit vsurã cõmittere. Ad h̃ rñdet Joan. calõ. extra de vsuris. c. fi. in sua repetitõe di cens q̃ si talis suo socio mutuãs ptũc inten/debat vsurario creditori suo de illa pecu/nia satisfacere rũc nõ peccat nec fit i fraudẽ vsuraꝝ. nec sibi aliq̃d accresceꝛ: sed tm̃modo vt dãnum ꝓpꝛiũ cuiter. nõ em̃ tenek q̃s cum dãno ꝓpꝛio subuenire socio. vt ꝓz. xiij. q. v. c. veniꝫ. Si nõ p̃t alteri subueniri nisi alter ledak. cõmodi⁹ est neutrũ iuuari q̃ grauari alterũ. ff de p̃scrip. ver. l. q̃ seruãdoꝝ. Si ꝙ talis nõ intẽdebat, ptũc soluere pecuniã sub vsuꝛ acceptam vsurario creditori suo: tunc peccat vlterius mutuãs sub vsura. ⁊ si a so/cio receperit vsuras/tenek ad restituẽdũ eas Cuius rõ est: q: in h̃ casu de pecunia sic mu/tuata nullũ dãnũ passus ẽ. q: lz illã nõ mu tuasset: nihilomin⁹ tñ eandẽ vsurã soluisset: nõ habẽs animũ restituẽdi vsurariũ mutu/um. cui sentẽtie brũs Ber ꝛcordat. Ter/tio queri potest: an liceat mutuũ dare ad ca/ptandũ amoꝛẽ ⁊ beniuolẽtiã debitoꝝ? Ad hoc dicẽdũ q̃ sic: vbi spes ꝓncipalis non ꝓ/tendak vlterius. si tamẽ mutuãs vltra ꝓnci paliter lucꝝ intẽderet/esset vsura: verbi cau sa: Mutuo pape vel imꝑatori vel alteri vt capta beniuolentia ꝓdictoꝝ/ ꝙsequi possim aliquod beneficiũ siue castrũ vel filia: tunc vtiq; vsura foꝛet fm Joan. calõ. vbi supꝛa. Ad laudẽ dei oĩpotentis.

Mutuũ licet emere reddĩtus ꝑpetuos vel vitales/ ꝓdialesvl'pecuniarios: et de sorte quid sit.

Sermo. xxx.

n On furtum facies.

Exo. xx. Illso vtrũq; de primo termino solutõis q̃ est terminꝰ gie/cõcessus a vẽditore ex gĩa ex q̃ redditur

vēditoꝛi meritoꝛi⁹. Jam secū dū terminū solutōis pſequamur qui ōr termin⁹ vite. z ſicut ꝓmus termin⁹ est ex pte vēditoꝛ; ſic iste ſcōs termin⁹ est ex pte emptoꝛ. q̄ termin⁹ ꝫ nō ſ.t meritoꝛi⁹: tm̄ est licit⁹ obſuatis debitis circūſtantijs. A Adcui⁹ euidētiā Pri mo generalit queri p̄t: Utꝛ licitū ſit emere redditus q̄ſ: unq̄: ſiue vitales ſiue hereditarios: p̄ſertim cū ſola ſpes pl⁹ recipiēdi vſurariū faciat. vt patꝛ extra de vſu. c. cōſuluit. vbi ſubdit: q̄ hmōi homies ꝓ intētiōe lucri quā habēt: cū oīs vſura z ſuꝑabūdātia ꝓhibeat in lege: z iudicādi ſint male agere: z ad ea q̄ ſunt accepta reſtituēda in anima⁹ iudicio efficacit inducēdi. Sꝫ emēs redditus ſiue vitales ſiue hereditarios: h̄ vtiq̄ facit intentiōe plus accipiēdi: credēs tādiu viuere q̄ accipiet plus q̄ꝫ dedit. Ad h̄ dicendū q̄ aliud est in ꝙtractu mutui z cōmodati: z aliud in ꝙtractu emptiōis z vēditionis. Nā in ꝙtractu mutui tm̄ ꝑpenſari debꝫ ſubſtātia rei z ipſi⁹ valoꝛ: nō aūt vſus vel fructus ei⁹: eo q̄ rōne vſus non licet ex mutuo recipe vltra ſoꝛtē ſed ſufficit q̄ mutuāti tm̄modo reddat valoꝛ ipſi⁹ rei mutuate. nec etiā cadē res numero reddi debet: eo q̄ in mutuo dñiuꝫ trāſferat in illuꝫ cui fit mutuū. in cōmodato ꝯo res cadeꝫ numeꝛo reddi debet: quia dñium eius nō tranſferꝛ in cōmodatariū. Uerūtamen ꝑ vſu illius rei nihil recipi debꝫ: alioq̄n accomodatū tranſiret in locatū. Sꝫ in emptione z vēditione nō ſolum penſat ſubſtantia rei/ ſed etiā vſus eius: z ideo ſi emptoꝛ rē aliquā vel poſſeſſionē emit iuſto p̄cio: ac poſtea ꝙtingat q̄ ꝓpter poſſeſſiōis fructꝰ plus ꝑcipiat q̄ꝫ ꝓ⁹ dederat/ fit iuſte ſuum: z totum de ſoꝛte est z ideo ſi in emptiōe z vēditione plus accipiꝛ vel accipi ſperaꝛ q̄ꝫ datum fuerat: nō est vitioſum cū totū ſit de ſoꝛte. z hoc verificaꝛ tam in emptione z vendi tione que ſimplr fit: q̄ꝫ etiā in illa que fit ad tp̄s vel ad vitam. eo eī iure quo q̄s recipit aliq̄d plus q̄ꝫ dedit z iuſte fit ſuū in poſſeſſionib⁹ vel redditib⁹ ꝑpetuis: eodem iure fit ſuuꝫ quod plus recipit in redditib⁹ ad vitā. cum(ſicut dictū est) totū q̄ plus accipiꝛ de ſoꝛte est: cum ſubſtantiā rei atq̄ vſum z fructū illius pariter emat. Hic igiꝛ in: idēta liter notandū est de ſoꝛte: de qua ōr Alexā. de ales in iij. ꝑte: q̄ ſoꝛs accipiꝛ duob⁹ modis. Primo ꝑ ſigno diſtinctiuo rerum. ſicut Prouerb. xvj. ōr Salomō. Soꝛtes mittūꝛ in ſinū. Et Nume. xxxiij. Dedi vob terrā in poſſeſſionē quā diuidetis ſoꝛte. z ps̄. xxj. Sup veſtē meā miſerūt ſoꝛtē. Secōo ꝓpꝛie iuſte poſſeſſa in diuiſione aliquaꝝ poſſeſſionū. z h̄ mō poſſeſſiones filioꝝ iſr̄l vocantur ſoꝛtes. Magis ꝓpꝛie tñ ſoꝛs dici p̄t ipa q̄ntitas mutuo data explicite vel iplicite. Et ſoꝛs est capitale creditoꝝ exp̄ſſum vl pallia tum. qz vſura nō p̄t cōmitti niſi circa ſoꝛtē z capitale rerū mutuabiliū. h̄ igiꝛ mō ſoꝛtē accipiendo ꝙtingit in ꝙtractu vſurā eſſe vel nō ex hoc q̄ aliq̄d accedit ſoꝛti/ vl est de ſoꝛte. ꝯbi gratia. Si q̄s aliquā poſſedit domū vel fundū: fructus inde exeꝛcētes de ſoꝛte ē z non accedit ſoꝛti. Si q̄s igiꝛ emat aliquā rem iuſto p̄cio: res ipſa ſecū poꝛtat ſoꝛtē ſuā. q̄ ſi qua exinde ꝓueniat exeꝛcētia: tūc illa q̄dem de ſoꝛte est z nō accedit ſoꝛti. Eodem etiā modo cōtingit in locatiōe. poꝛro comodatuꝫ ſi maneat in ſua natura: nō recipit exꝛcrescentiā ſoꝛtis: ſed magis tūc in alio contractu tranſit. ſ. in locatū. Et quo relinquit q̄ ſolū in mutuo lucrum accedit ſoꝛti. z ideo oēs doctoꝛes in hoc ꝓoꝛdāt: q̄ in mutuo nō licꝫ aliq̄d accipe vltra ſoꝛtē: z q̄ ſolū in contractu mutui veri vel intercēptatum z non in alio cadit vſura. Ꝯoꝛdat etiā q̄dam glo. xiij. q. iij. in c. putāt. que ait. q̄ ſunt duo cōtractus q̄ de natura ſui gratuiti ſunt. ſ. mutuū z comodatū. mutuū aūt ſi nō gratuitū est/ iam nō est mutuū: ſed vſura. Comodatū ꝯo ſi nō est gratuitū: tūc nō est vſura: ſꝫ deſinit eſſe comodatū. vñ illud qō tunc accipiꝛ ꝑ comodato: ſi accipiꝛ ꝑ re comodata/ z est pecunia: tūc comodatū trāſit in emptionē z vēditionē. Si ꝯo est alia res que daꝛ ꝑ ea: tūc trāſit in ꝓmutationē. q̄ ſ. ꝑ vſu ipſi⁹ accipiꝛ pecunia: tūc trāſit in locationem. ſi ꝯo res alia: tūc trāſit in ꝙtractū innoīatum. ſ. do vt des. Et ideo nota generalit: q̄ quādo dicit vſura cōmitti in aliquo ꝙtractu. ſ. emptionis/ vēditionis/ permutatiōis/ locationis zc. tūc ſemper intelliguntur ibidem eſſe duo ꝙtractus. exempli gratia: vendo tibi ꝑ decem quod vix valet octo: z hoc ꝓpter dilationē ſolutiōis: ibi est vſura: z per cōſequēs duplex cōtractus. ſcz vēditiōis z mutui: cuius gratia ꝓtium adaugetur. B

Secūdo queri poteſt: quare potius in cōtractu locationis q̄ꝫ in mutuo poteſt quis vltra ſoꝛtem accipere. Ad hoc dici poteſt vltra ea que dicta ſunt: q̄ hoc ꝙtingit ꝓpter

tres rõnes sicut locarũ a mutuo differt tri/
pliciter. Primo ꝯdẽ differt locatio a mutuo rõ
ne charitatis: qz sm Alex. Iomb. in mutuo ē
contract⁹ grẽ vel charitatiꝫ: in locato ꝙ con/
tract⁹ iustic̃ et equitatiꝫ. Mutuum ergo de
sui natura debet esse gratuitũ alꝫs vendit cha
ritas et gratia q̃ cõmunicat in mutuo: q̃ s.
venditio nihil aliud est q̃ abusio et grecozu
pela: in locato vero non est sic: vnde si mutu
antis rebus vera rõ locatõis et cõsimilis vsus
rei locate datur tunc vltra ip̃az rem licite am
plius exigi potest. Exempli gratia. Si flore
ni aurei ex sua inspectiõe vel deportatiõe va
lerent aliqũ⁹ morbis vt faciunt alique gẽ
me: aut si: absq; sui consumptione aliquibus
obsequijs vtilis essent sicut aurei cyphi vl ar
genteꝰ: tunc vtiq; licite locari possent et cum
ipis recipi pcũ locatiõis: vt ptz. ruy. q. iij. c.
si fenerat. ozũ. in glo. Potest etiã in locato ꝙ
dem vsura cõmitti put postea videbit. Se/
cundo mutuũ a locato differt rõne ꝓprietatis: qz sm Joan. an. extra de vsu. in c. fi. In
locato ꝓprietas rei locate remanet apꝺ locan
tem: vt ff. loca. l. non eñ. Si ergo lucrũ ꝓprie
rei puenit ad cũ et nõ ad aliũ iustũ est: qz nul
lus cogitur facere bñficiũ de ꝓprio: vt ptz
x. q. ij. ꝓcarte. In mutuo vero dominiũ rei
mutuate trãsfertur in eũ cui mutuũ dat: p
ptrea m nime iustuz est q̃ res illi fructificet
cuius non est. i mutuanti: et ñ fructũ sed po/
tius dãnũ illi faciat ꝓpter piculũ dico eius i
cuius dominiũ translata est et ideo aperta in
iustic̃a est: iustic̃ia ꝙ hoc exposcit q̃ vl⁹ rei
a me tibi mutuate et omnis vtilitas ex eapue
nies p toto tpe quo tibi mutuata sit a me oi
no s et tua et non mea. Cõcordat etiã Sco. in
iij. Tertio differt rõne vtilitatis: qz de loca
to suscipit homo fructũ de mutuo non. Vñ
Chry. dr: hñs agrũ arando accipit ex eo fru
ctũ: habens domũ vsum mansiõis capit ex ea
et ideo ꝙ locat domũ vel agrũ vsum suũ da/
re videt: et quodãmodo videt mutuare cum
lucro: lucrũ ex pecunia reposita nullũ vsum
capis: hoc ille. qꝺ eñ ex vsu denarioꝝ homo
fructũ suscipit nõ puenit ꝓncipaliter ex dena/
rijs: sed ex ingenio vtentiũ illis. Ex domib⁹
aũt et agris principaliter fructus puenit licet
secundario ex hominis ingenio: insup in mu
tuo periculũ et damnũ pertinet ad mutuum
recipientẽ: econtra vero damnũ periculum et
deterioratio rei locate locatori imineꝰ: si sal/
tem ex culpa illi⁹ qui locationẽ accepit nõ su

perueniꝫ: inuitũ aũ teẽr ꝙ ad illũ spectaret
cõmodũ ad quẽ nõ spectat periculũ vt patz
ea. j. de censi. in cle. huj⁹ sententie sũt Dosti/
eñ. Joã. an. Host. et ãsticẽs. Sed vt ad cepta
redeam⁹. ¶ Tertio queri potest in spec
ali: vtrũ absq; vsure vitio ds emere põt ad
vitam reddit⁹ prediales presertim cum no/
tum sit q̃ ibi plus expectatur q̃ datur: alio
quin vtiq; nõ emeret si pro certo sciret se non
plus recepturũ. Ad hoc dicendũ sm Alex. Iom.
ꝙ talis contract⁹ licite fieri potest: et ñ
triplici ratione. Primo ratione veri dominij:
nam qui dñs est alicuius rei: est etiam domi
nus vsus illius: sicut ergo talis dominus rẽ
illam in alterũ simpliciter transferre potest: sic
etiam transferre potest vsum fructũ illius do
minij proprietate sibi retenta: vt patet in lo
catis: et sicut rem suam transferre potest in ali
um simpliciter dando vel vendendo eã aut
vsum eius: sic etiam dare potest aut vende/
re quo ad tempus determinatum: ex quo pa/
tet ꝙ licite vendi possunt et emi redditus ad
vitã ratione veri dominij. Scõo vero possũt
vendi et emi ratione dubij et periculi: nam si/
cut expressum patet extra de vsu. in c. nauigã
ti. Si quis dat decem solidos vt alio tempo
re totidem sibi grani vel vini: vel olei mensu
re reddant que licet tunc plus valeant: vtrũ
plus vel minus solutionis tempore fuerint
valiture verisimiliter dubitatur: non debet
ex hoc vsurarius reputari. ratõne dubij hu⁹
etiam excusatur qui pannos granũ vinũ ole
um vel alias merces vendit vt amplius q̃
tunc valeant in certo termino recipiat. p eis/
dem: si tñ ea tpe cõtract⁹ ñ fuerat venditur⁹:
hoc ibi. Sed in emptione et venditiõe red/
dituũ ad vitã: dubiũ est vtrũ vendẽs pl⁹ dat
q̃ accipiet eo ꝙ ementiꝫ vita reddit incerta: tõ
rõne dubij talis ꝛct⁹ licitus est censend⁹: cũ
ei ds possessionẽ vendit ad vitã ementiꝫ: ven
dit vtiq; tps incertũ: qz ignorat q̃ntũ emẽs
supuiuere debeat: et cũ indeterminatio tem/
poꝛis a natura dependeat et nõ ab hoie: tõ est
ꝓcul hois intentionẽ. Ex natura q̃ contract⁹
vere transfert res i ementẽ: et q̃ñ mozit emẽs
licet parũ vixerit ex natura ciusdẽ cõtract⁹
reuertit ad vendẽtẽ: nec videt hic difficultas
maioꝝ q̃ i his q̃ simplr vendũt: sz si ds equũ
emeret et p eo centum florenos soluceret: con/
stat ꝙ si talis equ⁹ cras tino moreret nihilo/
min⁹ vẽdẽs centũ florenos sibi retineret: q̃uis
ex re empta emptoꝝ nullã vtilitatẽ cõsecut⁹

fuisset: hoc ei cōtingit ex eo q̄ vendens rē suā iuste transtulit in ementē: q̄ iusta translatio stati facit p̄ciū eē vendentis. Tertio deniq̄ p̄nt emi ⁊ vendi rōne iusti p̄cij: nā in tali ꝯ ctu seruari debet eq̄tas iuris naturalis int̄ ementē ⁊ vendentē: ⁊ sic cōtract⁹ ille reddat̄ licit⁹: q̄n nimiꝝ est excessus in illo cōtractu qui corrumpit hanc equitatē: siue ex parte ementis siue ex parte vendentis: tūc ille cō tractus tanq̄ illicitus rescindi debet: ⁊ illa equitas ponderari debꝫ ex circūstantijs vtri usq̄ partis: iudicio probi ⁊ experti viri: qua sꝫ equalitate seruata inter ementem ⁊ ven dentē contractus est licitus de natura sui. Dico aūt de natura sui: quia ex parte cōtra hentis potest esse vitium in contractu propt̄ eius intentionē corruptam: puta si quis di ues sufficientiā habens non propt̄ vite neces sitatē sed auaricia ductus vt ditior fiat ta les redditus emat: tunc ex parte contrahen tis est turpe lucrum. Concordat his Rich. in quodlib. Porro tūc seruari dicitur equa litas iuris naturalis in hoc casu: quādo pen sata ementis etate ⁊ sanitate periculo simili busq̄ circunstātijs q̄ possunt abbreuiare vi tam ementis: ⁊ ex alia parte pensata precij quantitate que datur faciliter discerni non potest vtrū notabiliter in illo contractu po tior est emens aut vendens. Qd̄ si ex aliqua parte reperiretur excessus notabilis saltem quantū ad comparationē ad rem emptam vel venditam: tunc talis contractus licet in iure prohibitus non videat̄ ⁊ ab ecclesia tol leretur: tamē in foro cōscientie talis contra ctus vitiosus iudicaret̄ propt̄ inequalitatē illius s̄m cōmunē ⁊ approbatā consuetudi nem nisi periculū non possidendi pacifice vl̄ leuandi redditus ⁊ similia pericula ac circū stantie iudicio proborū emptionem illam re ducerent ad debitam equalitatē. Quarto q̄ ri potest: vtrū emere liceat hereditarie predi ales redditus: cum palam liqueat q̄ ibidem expectetur plusq̄ datur. Ad hoc respondet Alexan. de alexandria in suo tractatu: q̄ ta lis contractus licite fieri potest: dūmodo ser uetur equitas iuris naturalis: ita q̄ non ap pareat liquide quis contrahentium habeat meliorē partem s̄m cōmunē ⁊ approbatum cursum illius terre: quod in omni emptione potissime obseruandū est cū emit̄ aliquid ab his qui paupertate constricti vel necessitate sua vendere cogunt̄. Unde super illud Le uitici. xxxv. Quando vendis quippiā ciui tuo vel emis ab eo: ne cōtristes fratrē tuū sꝫ iuxta numeꝝ annoꝝ iubilei emas ab eo: dic̄ glo q̄ necessitatib⁹ p̄rioꝝ est subueniendum nec est negociandū de necessitatib⁹ pauperū: ideo sūme cauendū ne p̄sertim ab illis q̄ ne cessitate cogente tales redditus vendūt mi nori p̄cio q̄ iustū est s̄m cōmunē estimatio nē emant: q̄ talis cōtract⁹ iudicaret̄ iniust⁹ propt̄ necessitatē vendentis: militans contra charitatē proximi cui in hoc casu subuenire debuerat. Et s̄m Alexan. lomb. quando ven ditio a paupe facta est ꝓpter artā necessitatē: tūc emptio mutuatiōis locū tenet: ideo iniu sta ꝓpter necessitatē vendentis ⁊ maliciā ip̄i⁹ ementis q̄ propt̄ q̄d plus accipit̄ iustū titulū non habet possessiōis. Q̄ aūt obijcit̄ si red ditus hereditarios quis emit. necessario con tingit ibidē fieri notabilē excessum supra sor tem: ꝓpter hereditariā successionē ꝑpetue du raturam: nihil obest q̄ nec ius naturale nec ius positiuū dictat q̄ ille q̄ rem emit hereditarie tm̄ pro ea dare teneat̄. q̄ntūꝓbabile est q̄ ipse ꝑ totā vitā suā cū om̄i posteritate sua ꝑcipe debeat: q̄ s̄m hoc nō posset res heredi taria cadere sub iusta estimatione: sed suff. cit q̄n taxat̄ iustū p̄ciū: q̄ habeat̄ respect⁹ ad illū q̄ emit ⁊ ad eius posteritatē vsq̄ ad cer tū gradū: vel potius q̄ respectuꝫ habeat ad cōmunē antiquā ⁊ approbatā consuetudinē terre illius iudicio expertoꝝ: vnd̄ hereditarij redditus. xx. coronarū q̄ valerēt in aliq̄b⁹ lo cis. xl. coronas ⁊ vltra vt in colonia: in alijs locis emerent̄ ꝓ. cc. vt in zelandia: ⁊ hoc s̄m cōmunē cōsuetudinē patrie que ponderat di uersas circūstantias talē emptionē iustificā tes. Deniq̄ nota generaliter tres regulas ad maiorem euidentiā. Prima est q̄ q̄n quis emit possessionē simplicit̄ v. l ad tempus cau sa lucri q̄d tm̄ ex natura tp̄is expectat̄: nō ex natura rei possesse: tūc vitiū est i cōtractu q̄d d̄r i iure turpe lucrū. Scd̄a est q̄ si possessio talis emat̄ causa lucri ⁊ talis emptio propt̄ necessitatē vendentis fuerit min⁹ iusta: cū il li teneret̄ subuenire gratis: tūc i tali cōtra ctu est vitiū vsure: nō ꝑ se sed propt̄ equipol lentiā rei: q̄ lucrū q̄d ex tali ꝯtractu ꝓuenire dinoscit̄: militat cōtra charitatē vnd̄ tenetur ad restitutionē illi⁹ q̄d min⁹ iusto dedit. Ter tia est q̄d si possessionē quis emat non causa lucri primo ⁊ per se sed ad sui et suorum vite necessitatē dūmodo seruet̄ in emptione iu

ris naturalis equitas: si processus rēporis pl⁹ recipiat q̄ dat/iuste fit vltō emēris: ultō accipit tanq̄ suum/ppter ptractus ipsius naturam ⁊ nō rationē rēporis: nisi valde p accidēs. ¶ Quinto queri potest: an emere liceat reddit⁹ pecuniarios: pīsertim q̄ pecunia nō est vendibil': eo q̄ declinat a natura vel ptractu emptiōis: ⁊ sortil' ℨctum mutui: ex quo lucrū sperare nō licz. Ad hoc respondet Alexan. de alexandria vbi ō q̄ hoc etiam licitum est. Ad cuius euidentiā sciendum q̄ cōtractus vitiat quattuor modis. Primo ex causa materiali. i. ex parte rei que vēdit: puta cū res nō est vēdibilis: vt homo liber: res spūalis ⁊ res aliena q̄ vēdi nō possunt. ⁊ sic non vitiat iste ptractus. q̄ non reb⁹ nostris habem⁹ ria bona. ſ. imobilia/ ⁊ mobilia/ ⁊ ius vtriusq̄ ⁊ sicut distinguit mobile/ imobile/ ⁊ ius vtriusq̄: sic ⁊ ipsum ius vēdi pōt. nō ergo vendit pecunia/ sed ius percipiendi redditus pecuniarios ⁊ hoc licet. ℨcor. Richar. in q̄dlib. Pecunia ꝓpo trāsit cū iure vēdito. Sicut a simili ius patronat⁹ vendi nō potest q̄a annexum est spūali: ramē trāsit cū vēditione ville/ agri vt fundi que vēdi possunt. ius autē percipiendi talē quantitatem pecunie sup bonis certis annuatim ppetue vel ad vitam: nō est pecunia: sed abea distinguit Scōo ex causa finali. i. ex parte p̄cij. quod vitiū excludit hic quādo p̄tiū ꝓportionat iuri quod vēdit: ita q̄ naturalis equitas modo p̄dicto seruet. Tertio ꝓpo ex cā formali. i. ex parte pacti appositi q̄ repugnat rei supra qua cōpaciscat. sicut est in simonia. vel q̄ repugnat cōtractui: puta q̄n ptract⁹ est gratuit⁹: ⁊ tale vitiū facit vsurā. vt i mutuo cū aliq̄d exigit ex pacto rōe mutuate: hāc nō est mutuū/ sed vera vēditio. Quarto ꝓpo ex causa efficiēte. i. ex parte ptrahentis. sicut cū quis se fingit emere q̄ in pign⁹ recipit: ⁊ tūc nō excusat ab vsura nisi fruct⁹ cōputent' in sorte. ar. extra de pignorib⁹. c. illo nos. sed hec est vera vēditio ⁊ pctū transit ad vēditorē: ⁊ ius percipiendi reddit⁹ stat periculo ⁊ lucro emptoris. Posset tñ incidere vitium ex pte ptrahentis ꝓpter eius cupiditatē ⁊ auariciā. ſ. hoc accidit ptractui. Vñ Innocē. Hosti. ⁊ Io. andr. extra de vsuris. c. in ciuitate. tenēt: q̄ licitū sit emere redditus perpetuales: ⁊ etiā plēs alij. licz nō videat ee cōtractus ramē honest⁹ sicut ℨctus reddituum ꝑdialiū. Ad laudē dei omnipotētis.

¶ De precij augmentatione propter solutionis prorogationem: ⁊ quomodo in ea cōmittitur vsura vel non. Sermo.xxxi.

On furtum facies.

n Exo.xx. Expediti ō duob⁹ terminis solutiōis: Jam tertium ꝓsequimur q̄ est q̄ntitas: ⁊ dici p̄t terminus culpe: eo q̄ ꝓ termino anticipato vel plōgato iuris naturalis eq̄tas in ℨctu nō seruat. ⁊ sic vsura cōmittit. Qō ꝓncipaliter ducb⁹ modis fieri p̄t. ſ. in p̄cij augmētatiōe: ⁊ in minoratione. Primo q̄dem fieri pōt in p̄cij augmētatiōe ꝓpter terminū solutōis plōgatū. De quo q̄ri pōt: vtr⁹ arius vēdens illi q̄ solutionē ꝓtrahit q̄ ꝑ q̄ stat in soluit vitiū vsure cōmittat. p̄sertim cū appareat ineq̄litas cōtractus: ⁊ h̄ ꝓpter terminū solutiōis. Ad h̄ dicendū per distinctionē. nā aliter vēdēs dilationē solutiōis expetenti: si ꝓpter expectationē solutōis p̄cij q̄dem auget: nō tñ vltra limitē iusti p̄cij: de q̄ supra dictū est in tertio ſmone ante istū: sed stat in summo gradu iusti p̄cij: qui ō: rigidus: ita tñ q̄ ānūcū q̄ solutionē ampliorē tpe grat⁹ seu ex pacto expectaret/ nunq̄ ꝓpter h̄ vltra limitē iusti p̄cij aliq̄d acciperet: tunc ſm Bern. in tractatu de ꝓtractib⁹: nō est ibi ex vi ℨctus vsura ſm sententiā magnor doctor. Cui⁹ rō est: q⁹ talis nō vēdit terminū: nec ꝓpter expectationē accipit vltra iustū p̄cij rei quā vendit: q̄uis nō faciat gr̄am remissionis p̄cij descēdēdo ad gradū diseretū vel p̄ium q̄ q̄dem libenter faceret si emēs statim solueret. nā aliō est nō facere gr̄am aliā ꝑ eo q̄ facit gr̄am expectationis. ⁊ aliō est ꝓpter expectationē simplr excedere iustū p̄cij. stat igit talis in limite rigidi grad⁹ q̄ adhuc est iust⁹. ⁊ idē ꝓportionabiliter dici p̄t de eo q̄ vēdit alteri car⁹: p eo q̄ verisimiliter timet non adimpleri solutionē: nisi cū labore ⁊ expēsis: pat⁹ relaxare iustaz pētēsume: si sine tali dispēdio voluerit emēs de bita soluere. si ꝓpo taliter vēdens auget p̄cij vltra iustū limitē rigidi grad⁹. ꝓbi gr̄a. Vult ꝓpter terminū sex mēsiū de q̄libz pecia panni h̄ie. xxvij. ⁊ronas: q̄ in gradu rigido valēt tñ. xxvj. vel etiā exigit vltra p̄cij illiō: tūc est vsura manifesta. vt ptz exēplum extra de vsuris. in c. cōsuluit. Huius aūt ratio est:

quia tūc fiūt ibidē duo ꝯctus. Primꝰ est cō
tractus vēditōis: ⁊ rōne huius nō cadit ibi
vsura. Scdꝰ est ꝯtractus mutui: q: ex ter-
mino solutiōis ꝓlōgato in mercātia p̄cium
augeť: qd nihil aliud est q̄ ipsi emēti mutua-
re p̄ciū mercātie iam empte ⁊ ex tali mutuo
lucrū accipe. ꝙ si qs absq; omī dilatiōe ⁊ so
lutiōis expectatiōe vēderet alicui rē aliquā
vltra iustū limitē rigidi gradꝰ: nō essz ibidē
vsure vitiū: sz solū cl̄pa vēditiōis iniusti p̄-
cij. Sz q: plurimi mercatores q̄tidie queri-
tant defensiones suaꝝ versutiaꝝ ad excusan
das excusatiōes i peccatis. ideo p̄mo in eo-
rum ꝑsona p̄t obijci ꝙ mercatori licitū est in
suis mercātijs ꝑcipere moderatū lucrū: exq̄
ꝓ vtilitate reipublice se laboribꝫ/expensis ac
diuersis exponit ꝑiculis. Quis em̄ militat
stipendijs suis vnq̄. Cum ḡ iustū est vt in-
de reportet lucrū cōpetēs officio suo: ⁊ hoc
facere nō valeat nisi in vēditione merciū sic
taxet p̄cium ꝙ pensatis laboribꝫ/ expensis ⁊
periculis circa merces factis/ lucreť partē
decimā vel octauā: qd etiā agere non pōt ni
si ꝓ expectatiōe solutiōis vsq; ad h̄ p̄ciū au-
geat suaꝝ merciū: vt pensata hmōi expecta
tione solutiōis cū ceteris circūstantijs: fina
liter lucreť octauā partē vel decimā. Ad
hoc dicendū est ꝙ q̄uis mercatori licitū sit
lucrari ꝓpter causas dictas: nō tn̄ est illi lici
tū ꝙ lucreť illicito modo. s. vēdēdo terminū
⁊ obſuando modos alios illicitos. nec etiā
requiriť ꝙ semꝑ lucreť: q: officium mercātie
innitiť fortune ⁊ humane industrie. si em̄ sꝑ
lucrari deberet: seq̄reť ꝙ si merces valoꝛ cē
tum coronaꝝ emisset ꝓ mille: tūc ſm illā po-
sitionē possit ꝑ quēcunq; illicitū ꝯtractū li-
cite merces easdē vendere: ita ꝙ vltra mille
coronas lucrareť decimā partē. s. centū coro
nas. qd manifeste ꝑtz esse irrōnabile. seque-
reť etiā ꝙ si in terra vl' in tꝑe magne caristie
merces suas emisset p̄cio magno: ꝓpter h̄ in
loco vl' tꝑe in quo merces ille viles essent p̄-
cio maiori vēdere posset q̄ emisset: saltē ꝓ-
pter expectationē solutōis/qd mānifeste ꝑtz
absurdū ⁊ vtilitati reipublice ꝯtrarium. p̄-
cium igitur vēditionis statuendū est ſm cō
mune foꝝ loci illius in quo merces venales
adduxerūt ita ꝙ notabilez excessum cōmu-
nis p̄cij nō reqrant. ꝙ si nō appareat ibidez
foꝝ taliū mercium: potest ꝑtunc exigere mo
deratū lucrum. Scdo obijci potest: ꝙ talis
ꝯtractus vtilis est reipublice tā scz emēti q̄
vendenti. Primo nanq; ꝓficit ementi ꝓpter
solutiōis eius impotentiā/ ⁊ reꝝ emptarum
indigentiā. q: si vellent absq; talis termini
dilatione vēdere: tūc ꝓpter indigentiā dena-
rioꝝ ⁊ paupertatem multoꝝ raros inuenire
possent emptores. Scdo ꝓficit vendenti
qui nō intēdit charius vēdere ꝓpter tēpus:
sed ad recuperandū ip̄m dānum quod ex di
latione solutiōis incurrit carius vēdit. nam
si denarios illos post venditionē statim reci
peret: cum eisdē interim multa lucrari pos-
set. nec obligať alteri dilationē dare cū dis-
pendio ꝓprio. Ad hoc dicendū ꝙ tales sunt
euasiones friuole. nam in p̄ma palliata re-
sultat dolosa miseratio vbi sub specie pieta-
tis violat iura charitatis: ac p̄textu subsidij
crudeliter serpit cōtra indigentiā ꝓximi. q̄a
vbi se fingit intēdere pietatē/ ibi pascit pro-
priā cupiditatē. Addere nāq; indigētiā in-
digēti nō ē pietas: sz sub specie pietatꝭ ipia
crudelitas: cū illum qui statim soluere non
potest ad hoc deducit per augmentū p̄cij:
ꝙ paulatim tardius ⁊ difficilius soluere p̄t
quod teneť. In secunda ꝓo iniusta latet ex-
actio de eo quod suū non est. nam ⁊ si talis
vēditor interim cum pecunia lucrari posset:
possibile etiam foret ꝙ nihil lucrareť. immo
ꝙ ⁊ capitale ꝑderetur. cum igiť non stat in
ꝑiculo talis damni: stare nō potest etiam in
certitudine talis lucri: alioqui lucrū haberet
de re nō sua scz de mutuo in emptōe dato vt
p̄dictū est: ⁊ ſm Tho. Mercator nō potest
in pacto deducere recōpēsationē dāni qd cō
siderať ex hoc ꝙ sua pecunia non lucreť: cum
nō potest vēdere quod nōdū est: ⁊ potest ab
habēdo multipl̄r impediri. Tertio potest
obijci: ꝙ talem ꝯtractū faciūt ex hoc licite:
ex eo ꝙ sicut frequēter apparet debitores nō
soluunt in termino cōstituto: circa quorum
etiam debitoꝝ requisitionē oportet plerūq;
facere magnas expensas. Quidā etiam post
datam dilationē nunq̄ p̄cium soluunt: ⁊ sic
vendēs stat in periculo non recipiendi solu-
tionē. Ad hoc dicendū ꝙ licet multi reperi-
antur qui in termino concesso non soluunt.
multi tamē econtra sunt qui in termino con
stituto soluūt: nec tamen p̄cciū ꝓpter tēpus
mercibꝫ additum minuunt: ⁊ ideo vtriusq;
vēdere terminū inequalitas ⁊ iniusticia est:
cum ex hoc appareat manifesta vitiosa intē
tio. ꝙ si iusto p̄cio vendētes penam appone-
rent nō soluentibꝫ in termino cōstituto: hoc

licitū esset dūmodo in fraudē nō fieret. Nil mirū cū extra de fidciussorib⁹. c. puenit: con cedit q̄ rōne interesse si debitor non soluit i ter mino sibi dato q̄ creditor tūc seruari debet i dampnis: nec tūc est ibidē vsura: cuz vsura sit qñ rōne mutui lucrū sperat: hec aūt crescen tia recipit rōne damni vitandi non lucri ha bendi: nec eos excusat qui plus iusto vendūt eo q̄ stant in periculo post datam dilationē nunq̄ recipiendi solutionē: si saltē ꝓpositum habuerint vltra iustū p̄ciū recipiendi: dato q̄ in assignato termino legitime soluerent: tunc ei licet solutionē nūq̄ receperint: in p̄sci entia sua securi esse ñ p̄nt: cū de tali mio dato culpā habeant z aniam cū substantia pdāt: hoc solū bonū vltimo sibi reseruantes: q̄ nō primo de sua substantia: sed diabolo de sua ania satisfacere obligant. B Hic igit̄ q̄rit pōt: vtrū a venditore nūq̄ vendi pōt tps sine vitio vsure. Ad hoc dicendū sm Geral. obdonen. q̄ tps dupliciter cōsiderari potest. Primo put est quedā duratio que cōsequit p mū motū: z hoc modo tempus est quid cōmu ne omniū z nullo modo vendi potest: q̄ quōcō mune est omnib⁹ nō est particulariter singl'o: z io tps currens p recptiōe mutui. i. tps mutuarijs vendi nō posset ipius mutui re ceptor: q̄n a vendente cōmittit vsura: p eo q̄ ex natura mutui tps illud nō est ꝑtitoris sed potius receptoris. Secō mō put est q̄ dā duratio applicabilis alicui rei q̄ duratio arq̄ vsus est alicui cōcessus ad eius opa exer cenda: z hoc mō tps est ꝓpriū alicui⁹ sicut an nus equi mihi accomodati ꝺr cē mei: z hmōi tps licite vendi pōt: z ex h̄ generaliter cōcludi tur q̄ tps illud vendi pōt qđ est ꝓpriū vendi toris. z io licet ꝓpter tps rem plus vendere et minꝰ emere q̄ tūc valeat: qñ non ex malicia cōtrahentiū sz ex ꝓpa natura cōtractꝰ id pce dat. Exempli grā. Si ds alteri vendit bla dū in tpe quo minꝰ valet ad requestū alterius qđ tñ seruare firmiter ꝓponebat z vendere tpe cōmuniter z ꝓbabiliter magis caro: pōt tunc vendens exigere p̄ciū qđ in hora p̄stationis vel venditionis ꝓbabiliter credit valituz. Ad ma iorē tñ euidentiā ponat casus quē etiā tan git Sco. in. liij. q̄ festū natiuitatis chr̄i dica tur. A. festū ſo Ioā. baptiste dicat. B. si q̄s ds vendit bladū in. A. qñ. s. minoris est p̄cij ad rogatū alterius ꝓ p̄cio tūc currente: licet erat illō seruatur⁹ vsq̄. B. qñ cōmuniter ma ioris est p̄cij: tunc misericordiā facit ꝓprio z charitatē cū ꝓprio dispendio. Si ꝺs ñ erat seruatur⁹ tunc exhibet iusticiā: z si p̄stat so lutiōis dilationē supaddit grām. Si p̄ds nō seruatur⁹ illud statuit vltra iustū pcium p. A. sz iustū p̄cij p. B. donando dilatio nem solutionis vsq̄. B. tūc manifestā com mittit vsurā vendēs tps nō suū: vt ptz extra e. ti. c. ꝙsuluit: q̄ si seruatur⁹ erat illō vsq̄. B. tunc casus ille licitus est: q: vendit tps suū: q: hoc modo ꝓpe loquendo nō accipit illud plus ꝓpter tps iz ꝓpter naturā rei. s. bladi qđ cōmuniter plus valet in. B. q̄ in. A. Ratio vero quare pōt illud sub tali precio vendere vel cōmutare duplex est. Prima quia is cui prestat vel vendit tenet sibi ad p:obabile eq ualens seu ad preseruandū cum a damno p babilis lucri. Secunda quia id quod in fir mo ꝓpositi dominij sui est ordinarium ad alio quod probabile lucrū: non solū habz rōnem simplicis pecunie siue rei: sed etiā vltra hoc habet quandā seminalem rationem lucrosi quā cōmuniter capitale vocamus. Ideo nō solum reddi habet simplex valor ipius: sz etiam valor superadiunctus: quia casus etiam notat extra de vsu. c. in ciuitate: z concordat Alexan. de ales. Et licet in dicto c. in ciuita te. consulit q̄ a tali cōtractu abstineant: hoc tamen consiliū est monitio vtilitatis non p̄ ceptum necessitatis: veruntamen interest vtrū in hoc casu p:o illo tpe futuro precio certum determinet aut non. Si ꝓmo modo: tunc si verisimiliter dubitat ab exptis vnū in tpe. b. plus vel minꝰ valebit vel non: z tunc ratione dubij probabilis excusat: vt dicto. c. in ciui tate. c. nauigantes: extra de vsu. Si vero pōt sub incerto: tūc ꝑfigere pōt aliquē certū diē illius temporis determinate: vel tutare po test precium sm q̄ diutius z cōmunius valeb bit in mense illo: accipiendo precium medio cre inter carius et minus carū illius mensis: z hoc licitū est. Q̄z si velit determinare pre cium sub indeterminato tempore ponens se in lucro tuo vt in pluribus contingi soler z alī um in damno: vtpote exigens tantū quan tum valebit in quocunq̄ tpe vsq̄ ad. b. quā do carius vendi soler: vel eligens vnum men sem. de quo ex postfacto sibi eligere velit diē in quo plus valuisset: tales z consimiles cō tractus sunt vsurarij: quia sors vendentis ef ficitur nimis pinguis: et ementis sors efficit⁹ tur nimis tenuis. Ratio autem cur ibidem sit vsura patet: quia ponit partem suam

vt in pluribꝫ contingit in tuto: ⁊ illũ cũ q̃ cõ-
trahit vt in plibꝫ in periculo damni. Est eti-
am ibi alia iniusticia: qꝛ si rẽ suã postea ven-
dere vellet oporteret eũ al quo tempore det-
minato exponere ad vendendũ ⁊ non in tpe
vago: sicqꝫ contingere potest ꝙ minꝰ care ven-
deret q̃ꝫ in die charissimo inter a. ⁊ b. ⁊ ꝑ con-
sequens in tali pacto facit se certuꝫ de lucro
vltra qd̃ humana industria posset. cũ his con-
cordat. Hostieñ. Joã. an. ⁊ Archidia. in ca.
vsura. xiiij. q. iij. C Scdo q̃ri põt: vtrũ
ille qui merces suas in loco illo non erat ven-
diturꝰ vbi abundãt: sed eas transferre ꝓposu-
it ad loca vbi carius vendunt posset rogatꝰ
in codẽ loco vendere tantũ q̃ntũ verisimilit
valerent in alio loco deductis periculis: la-
bor. bꝫ ⁊ expensis: presertim qꝛ q̃ iure vende-
re põt carius propt tpis dubietatẽ: codẽ eti-
am iure videt illud facere posse propt dubiũ
loci. Ad hoc dicendũ ꝙ Hostieñ. tenet ꝙ nõ
põt stare talis contractꝰ. Inno. aũt tenet cõ-
trariũ quẽ seqt Ray. extra de vsu. sed Joã.
an. cõcordat hãc cõtrarietatẽ dicens ꝙ si sta-
tim emptor ille preciũ soluit putat opinionẽ
Inno. verã: tunc ei nõ habet speciem vsure.
Si vero solutio precij differat: vt Hostieñ.
forsitan intellexit tunc ꝓcedere videt rõ Ho-
stieñ. qꝛ in dubio tpis põt venditori ⁊ empto-
ri cõmodũ ꝓuenire: sed hic nullũ cõmodũ fit
emptori nisi forte in solutiõis dilatõe: ⁊ hãc
distinctionẽ approbat Joã. cald. extra de vsu.
in c. fi. verũtñ a tali contractu potissime cauẽ-
dũ est propt fraudẽ: que se se facillime põt i-
miscere. Preterea ſm Hosti. q̃ vendit frumẽ-
tũ in a. ꝑ p̃cio ꝙ tũc cõit currit: dandũ tamẽ
in b. cũ adiecta cõditiõe si interim plus va-
luerit ꝙ hoc sibi det. si ꝟo minus nõ vult ꝙ p̃-
ciũ minuat: ille vsuram cõmittit: et h̃ notat
Archidia xiiij. q. iiij. §. j. Et ecõtra qui in a.
emit frumentũ p̃cio tũc currente ea cõditiõe
vt sibi reddat in b. cõmittit vsurã vt. xiiij. q.
iij. c. vsura. Ratio est qꝛ ſm cursuꝫ regionis
cõit in b frumẽta sũt cariora: nec obstat ꝙ
aliqñ cõtrariũ accidit: qꝛ ad raro cõtingen-
tia nõ aptant iura. ff de leg. l. nã ad ea: vñ ta-
lis est ad restitutionẽ inducendus. Deni-
qꝫ queri põt vtrũ etiã cõmittat vsurã q̃ t̃mi-
nũ concedit in vendendo ñ vt cariꝰ vendat sꝫ
vt melius ementes ad suã apothecã trahat
Ad hoc dicendũ ꝙ si tũc emptores ex h̃ ali-
qd̃ damnũ incurrũt: puta rõne q̃litatis mer-
ciũ: ex eo. s. ꝙ nõ habeat tam bonas merces:
tũc vendẽs vsurã cõmittit rõne s. dilationis
merces plꝰ iusto vendendo: cõsiderata earun-
dẽ qualitate: vt ptꝫ extra de vsu. cõsuluit: nã
vel emens exinde damnũ incurrit: vel saltẽꝫ
vlteriꝰ ꝓxim suũ decipit i p̃iudiciũ anie sue:
etiã plerũqꝫ cũ multꝫ menda. ijs ⁊ ꝑiurijs q̃-
bus affirmat merces illas eẽ bonas: ⁊ sic pa-
tet vtcũqꝫ q̃liter in augmentatiõe p̃cij in re-
rũ venditiõe propt dilationẽ solutiõis latet
vsura detestabilis: ⁊ qualiter non. Ad lau-
dem dei omni.

De precii diminutiõe propter solutiõis anticipationẽ vel propter expectationẽ ip̃ius rei empte q̃ntũ ad ius vel vsum. Ser. xxxii.

On furtum facies.

n Exo. xx. Post ea q̃ dicta sũt i
sermõe precedenti: vidẽdũ est
de his q̃ minꝰ iusto emunt rem aliquã ꝑ ter-
mino anticipato. A Ad cuiꝰ euidentiã
p̃mo q̃ri põt: vtrũ emens agrũ vl fundũ vel
aliquid aliud iusto p̃cio: ea tñ conditione ꝙ
qñcũqꝫ vendens illd̃ p̃ciũ soluat: tũc illd̃ ven-
ditũ ad se libere reuertat: ex h̃ emẽs vsure vi-
tiũ incurrat: p̃sertim cũ emens ibidẽ recipit i-
terim excrescẽtiã vltra sortẽ. s. fructꝰ annuos
Ad h̃ rñdet glo magna. extra de vsu. in c. cõ-
questꝰ. vbi etiã plures ponit casus: ꝙ si fun-
dus vl ager vendit iusto p̃cio tũc ñ est cõtra-
ctus vsurariꝰ sꝫ licitꝰ: põt tñ ille cõtractꝰ illi-
citꝰ ⁊ vsurariꝰ iudicari si s. emptor sub specie
emptiõis p̃ciũ agri mutuari intẽdit ⁊ ꝑ tale
mutuũ lucrifacere annuos fructꝰ agri. tũc ei
vsura iudicat a q̃busdam. licet ab eccl̃ia ſm
Archidi. ex h̃ ꝯdẽnari ñ possit: i talibꝫ ei po-
tissime inspicienda est dolosa intentio: nã si
talis emptor intentõe simplici agrũ emit iu-
sto p̃cio: sꝑ paratꝰ illũ restituere si venditor re-
dimere voluerit: nõ est ibidẽ vsura: qꝛ nulla
ibidẽ inꝛuenit rõ mutui: sꝫ sola emptio pura
⁊ simplex: vñ i iudicio q̃dẽ anie standũ est in
his ꝯscie ꝯfitentꝫ habuisse se purã ⁊ simplicẽ
intẽtõeꝫ. Verũtñ ꝑ tria signa exteriora p̃sumi
põt de intẽtiõe dolosa. Primũ signũ ẽ qñ p̃-
ciũ qd̃ ꝑ agro dat ẽ minꝰ iusto respectu valorꝫ
ip̃ius rei: tũc em̃ cõtractꝰ p̃sumit factꝰ i frau-
dem vsurarũ. Scdm est: quando redimens
in fundi redemptiõe tenetur aliquid soluere

vltra sūmā recepram: puta si fuit res venditā p.c. cozonis z positū est in pacto q̄ cuz re scindit venditio venditor tenet.xxx. tūc cū duplicem recipit vsuram. s. fructus annuos z hoc superadditū in pacto positū. Tertiū est quādo emptor exercere solet vsuras z vsurarios contractus: pbant hec extra de empti z vend. c. ad nostram: z extra de pignori. c. illo nos. Quartū signū etiam addi pōt quando .s. fit contractus emptiōis cū pacto de re vendenda infra decennū: ita tn̄ gō infra quinquennū instrumentū vendicionis nequaq̄ facere tenetur fm Hostien. z Joā. an. in nouella i dicto ca. ad nostrā: talis contractus, putat vsurarius: nam fm Hostien. in hoc casu eo ipso detegit fraus q̄ latebat i cōtractu. Sedo principaliter queri potest vtrū sic tempus anteriorationis vendi pōt sicut tpus dilationis de quo dictū est in sermōe precedenti. Ad hoc dicendū q̄ quandocūq̄ tpus est ppriū venditoris: tunc ab eo licite vendi potest quando temporale vtiliter precio temporali appreciabile in se includit. Sicut econtra tempus ppriū emptoris cidē vendi nō potest: q̄ tunc venderet non suū sed alienū. Exempli gratia. Tenetur tibi soluere post.x. ānos centum cozonas: nec ad illas soluendas ante tēpus illud obligatus sum: tunc tecum pacisscendo tibi vendere possum tempus illud q̄ mox tibi tribuā octoginta: ita q̄ propter incurrens tpus decem annorū mihi viginti retinean quia decē anni quos vendo tibi sūt quo ad hoc mei iuris propter qō vendere possum valorē tpis illius. Q, si opponas q̄ rōne pecunia mutuata nihil vltra se valoris vendibilis habet: eadē rōne nec pecunia soluenda post.x. annos z iō vendere tps illud vsura videtur. Ad hoc rndeo q̄ hic n̄ vendit pecunia sed tps solutiōis qō vtiq̄ vendentis est: cum econtra tpus pecunie mutuate nō est pstitoris sz receptoris vsq̄ ad terminū sibi pfixū: et iō sibi vendi nō pōt qn̄ cōmittat vsura: vnde si is q̄ tibi post.x. annos soluere tenet.c. cozonas mutuaret tibi octoginta: z ex hoc vellet sibi relinqui vel dari.xx. tūc it. dubie vsuram cōmitteret eo q̄ tibi tpus pecunie mutuate venderet: vñ cōcludendo q̄uis pecunia se n̄ valeat pl̄ scipa: tn̄ aliquē valorem acq̄rit ex vrentis industria: z iō vsus ille siue facultas vtendi pōt ab eo c̄ille vsus est legitime vendi. Q, si rn̄ sū opponas q̄ hōs .c. cozonas ēt habet facultatē vtendi z possidendi eas: et ideo eque bene poterit vendere hāc facultatē futuri tpis: sicut predict⁹ debitor facit q̄ non tenet eas soluere ante.x. annos. Ad h̄ rndeo q̄ hic z ibi nō est eadē ratio nec cōsilis. quia pecunia hōs non potest ea vti inq̄ntū habet rōnē pcij vel nummismatis nisi mutuando vel pro alia re cōmutando: vtrobiq̄ autem currit futurū tpus non pro eo qui pecuniā tradit sed p eo cui mutuat vel in emendo cōmutat aut appreciat vltra simplicē vim precij sui. Sed debitor predict⁹ nihil mutuat nō soluit octoginta cozonas: sed potius debitum soluit. vt aliqd preciū accipiat: qd quidē mutui preciū dici non potest cum nihil mutuet sed soluat: sed dici potest pcīū anteriorationis huius pcio estimabilis z ideo licite vendi potest. B Tertio pncipaliter queri pōt vtrū gra expectationis rei vendite liceat minus dare ab emptore q̄ si presentialiter tradere[t]. Ad hoc rndet Alexan. de alexan. in tractatu suo q̄ in emptione z venditione potest imꝛuenire duplex expectatio. Prima vt expectet res: z qz sic expectat ideo min⁹ dat: vt si quis dat.x. p mensura frumenti que valet.xij. recepturus illā mensuram in futuro tempore in quo verisimiliter presumit q̄ non minus valebit: z talis expectatio est vsuraria: sicut emens frumentū in herba p sex quod verisimiliter tpe messis valebit octo: talis contractus est vsurarius: vt ptz extra de vsu. c. in ciuitate: si tamē verisimiliter non plus valeret tpe contractus propter periclā z alias circūstantias: non esset contractus vsurarius: vt. ff. de contrahen. empti. l. fistulas. §. frumēta: z .l. si debitor. § verisimile. Alia pars est expectatio nō rei sed vsus eiusdem: puta qz res est talis nature q̄ emens non potest ea statim vti licet pōt sibi statim tradi: qz res in se non habet statim vsum suū simulatim sed paulatim z iō si emens minus dat qz non pōt statim simul vti re sua propter expectatiōez vsus non peccat: qz res statim tradit z vendit q̄ntum valet tpe cōtractus lz min⁹ pcīū p ea det propter successiuū vsū eiusdē: sicut in redditibus molendinarū pedagior z cōsimilū: vbi peceptō redditui est successiua: z idē dicendū est q̄n vsus ipius rei penitus differt in futuz tps licet ipa res statim tradat: vt si quis p pellibus varys q̄ statim tradunt min⁹ dat circa pentecosten q̄ circa Michaelis: qz vsus ei⁹ non est circa festū pentecostes sed circa Michaelis q̄uis ei res tradit vno q̄ tempore tamē

licet vno tpe dare minus preciū q̄ alio tem
pore nō ꝓpter rem expectatā: sed ꝓpter vsum.
Unde gn̄alit̄ est sciendū: q ius vel vsus rer̄
pro futuro tpe licite potest minus emi: q̄ si
omnes ille res emptioni presentialit̄ traderē
tur: ⁊ q̄nto ius futuroꝝ protendit̄ in longio
ra tempora: tanto ceteris paribꝫ emi pōt mi
nori p̄cio: cuius rō est: quia in his in q̄bꝫ ius
rei seu super rem differt ab ipsa re vl̄ ab actu
ali possessione ⁊ vsu ip̄ius rei potest ip̄m ius
emi licet ip̄a res nōdū sit vel actualiter non
tradat̄ aut etiā vsus illius nondū cōueniat.
Constat aūt q ius ⁊ actualis possessio rei p̄
sentis ceteris paribꝫ ampliꝰ valet q̄ solū ius
rei future: aut q solū ius absq̄ actuali posses
sione non statim tradita vel tradenda: tuti
us est em̄ incumbere pignori q̄ agere in ꝑso
nam: ⁊ securius est rem habere ⁊ possidere q̄
solū ius rei: ⁊ ideo licet illō plus vendi ⁊ istō
minus emi: nam preciū semꝑ esse debet iustū
ꝓportionatū ip̄i rei vendite: que iusticia potis
sime debet attendi a tempore contractus vt
.s. tantū detur q̄ntū res valet tempore cōtra
ctus: non autem quantū valitura est toto
tempore subsequenti: qꝛ regularit̄ res fm q
valet tempore cōtractus estimari debet. Et
ex hoc trahit̄ ille casus: q qui frumentū suū
vendere disponens in b. ob rogatum alteriꝰ
illud vendit in a. qn̄. s. est minoris precij: po
test illud vendere vltra preciū illud quod va
let in a. ⁊ suꝑaddere tantum quantū verisi
militer valiturū est in b. quod alter nequaq̄
facere potest qui disposuit illud vendere ī a.
Ratio huius est: quia tempus illō reputat̄
in venditiōe quo libera sua voluntate dispo
suerat illud vendere: licet ob rogatū alteriꝰ
tēpus illud anticipauit. Ex his ptꝫ q vitiū
vsure aut iniusti precij cōmittitur: quando
minus preciū datur q̄ res valeat tempore
contractus a quo tempore iustum preciū iu
dicandū est: non autem est vitium si minus
preciū detur q̄ in futuro daret̄: ⁊ licet plus
percipiat emens tempore conseq̄nti q̄ dede
rat illud: tamē qd̄ recipit est de sorte ꝓpter ve
ram venditionē iuste factā tempore ip̄iꝰ con
tractus. hinc est q emens annuos redditus
quinquaginta coronaꝝ pro mille coronis: nō
reputat̄ vsurarius: qui tamē vsurarius esset
si ꝓ mille coronis mutuatis annuatim quin
quaginta coronas reciperet: cuius rō est: qꝛ ī
p̄mo casu non est contractꝰ mutui sꝫ emptio
nis: q̄ vere tm̄ emit̄ ius futuroꝝ reddituum:
⁊ ideo nō est ibidē anterioratio solutiōis ha
bens rōnē mutui. sed est ibidē actualis solu
tio rei seu iurisdiciōis actualit̄ empte ⁊ tra
dite. Quarto p̄ricipalit̄ queri potest: vtrū
vendens aliq̄d certo precio alteri q̄ mox sibi
rem eandē reuenditurꝰ est minori precio: iudi
cat̄ esse vsurarius: exempli gratia. vendo tibi
equū vel pannum ꝓ. c. coronis dans tibi di
lationē solutionis s. dimidiū annū: tu autē
inde mox reuendis ꝓ minori precio. s. lxxxv.
habiturus statim p̄ciū illius. Ad hoc dicen
dū q in hoc casu p̄mus venditor ⁊ scd̄s em
ptor qui est vna ꝑsona: iudicat̄ ex hoc incide
re vitiū vsure: eo q p̄mus emens reuendidit
p̄mo vendenti ꝓ preciositate minori: qꝛ sub q̄
dam mutui rōne potius q̄ sub reali solutōe
tradidit illi. lxxxv. debens ab eadē re habere
c. post mediū annū: talis em̄ cōtractꝰ est om̄i
malignitate ⁊ duplicitate plenus: ⁊ tales
mercatores ꝓ propō cōmodo assequndo sunt
destructores reipublice ac artiū mechanica
rū mercationūq̄ legitimaꝝ: verūtn̄ si quis
absq̄ intentione reemendi rem a se venden
dā absq̄ fraude vendidisset non excedens li
mitem precij gradus rigidi: ⁊ tn̄ postea occa
sione quacunq̄ denuo reemeret nō ponēs p̄
ciū citra limitem gradus pij: non eēt ibidem
peccatū vsure nec iniusti p̄cij: maxime dūmō
non fuerit ibidem intentio praua. Cuius rō
est: qꝛ tunc illa reemptio talit̄ est circūstanti
onata: q nō est ibidē pctm̄ minoratiōis iniu
ste: licet in p̄ma venditiōe solutōis dilationē
indulserit: ī scd̄a ꝟo emptiōe solutōeꝫ ꝓmptā
exhibuerit: tn̄ a talibꝫ cauendū est ꝓpt̄ ꝑicu
lū intentiōis impie ⁊ minoratiōis p̄cij iniu
sti. Talia nāq̄ freq̄ntātes maxime destruūt
rempublicā: presertim q̄ntū ad iustos artifi
ces ⁊ mercatores. Q, si querit̄ quale remedi
um dabit̄ artificibꝫ ⁊ mercatoribꝫ: q̄ ob p̄ciū
sic vltra iusticiā minoratū ꝓpter dilationem
solutiōis p̄stitā: vendere nequeunt pannos
aut merces quin multū amittant de capita
li: vel saltē nihil lucrant̄ nisi laborē inanem
s. ad terminū vendere nolunt: īmo nec empto
res reꝑire pn̄t presertim cū ꝑ hec ⁊ sil̄ia ī ci
uitatibꝫ inoleuit ꝯsuetudo iā longo tpe ītro
ducta pro cōmuni bono: q non vendat̄ nisi
cū dato cōpetenti solutiōis termino. Ad hoc
dicendū q si talis cōsuetudo sit introducta ꝓ
cōmuni bono ⁊ non in fraudeꝫ vsuraꝝ sed ꝓ
maiori expeditione mercantiaꝝ: tūc si merca
tor vendit merces ad terminū vltra quanti

tatē iusti p̄cij rigidi gradus: nō est dubiū quin ꝓtractus ille sit vsurarius: cū in eo tē/ poris expectatio cadat sub iniusto p̄cio. ℣c. cōsuluit. extra de vsuris. Si ꝑ nō excedit quātitatē iusti p̄cij: licz terminū tradat/ ꝙ p termino maiori p̄cio vēdere videat: nō tñ est ibidē vsura. Hec obstat si ꝑ minori p̄cio daret/ statim idem p̄ciū receperurus. Quod ostēdi potest ꝙ sit in alijs debitis soluēdis. nā si qs aliqd debeat ad certū terminū ⁊ pa ratus inueniat solutōez anticipare: si credi tor de eo qđ est sibi debitū voluerit aliquid dimittere: ꝑstat ꝙ tūc creditor dimittere pos sit: ⁊ tñ ab vsura imunis essz. Ꝯtrahit Ber tol. obdoñ. licz cū vsura sit plus accipe ꝓp pter tēporis dilationē: tñ nō est vsura min⁹ accipe ꝓpter tēporis abbreuiationē. ℣ si obijcit. talis mercātia tātū nō posset vendi ad denarios promptos quātū vendi pōt cū dilatiōe solutiōis in pactum deducto: ⁊ res tātū valet quātū vēdi pōt. vt. ff. ad trebell. l. j. §. i hec res ⁊ ideo illō plus qđ accipit ꝓp pter dilationē solutionis vltra sortē p̄cipit. Ad hoc dicēdū est: ꝙ in hoc casu ex malicia mercatoꝝ malignoꝝ in vēdendo terminū il licito modo minoratꝰ/ iustum p̄cium illius mercātie quo diuites quari multos paupe/ res artifices ⁊ mercatores crudeliter cuisce/ rāt: ⁊ ex hoc relinquit etiam iustis mercato/ ribus semita/ cuius arta ⁊ obscura: ꝙ eodez modo licite mercari possūt: cū debitis tamē circūstantijs ⁊ intētione pura. nam reb⁹ sic stantib⁹ si lanifex vel mercator aut aliꝰ tan/ tum vendit pannos merces vel res suas ad terminū solutiōis indultū ꝓ quāto vēde/ ret ad promptos denarios si p̄dicte cessarēt impetrates: non vtiq; edificat ad gehennā. Et ꝙ dī: res tantū valet quantū vendi pōt. verū est si res ꝑ tanto quantū valet vendi p/ mittit ⁊ malicie p̄dicte nō obstent. His etiā ꝓcordat Tho. in quadā sua respōsione cum fuerat de hac materia req̄sitꝰ. ¶ Quin to queri potest: Utrū vēdens alteri bladum ꝑ decē cozonis soluēdis post messem quā do bladum illud ſm ꝓbabilem estimationē va lebit tñ octo in p̄fixo termino: supueniat au tem caristia ita ꝙ dictus emptor ideż bladū vendat ꝑ duodecim: teneat in illo casu p̄/ mus vendēs ad faciēdū restitutionē primo emptori: eo ꝙ prunc emit bladum illō plus iusto p̄cio. ⁊ videt ꝙ non: eo ꝙ emptor p̄/ mus in nullo dānificatus est: imo lucratus est duas cozonas. ℣ż in cōtrariū facit ꝙ il/ le ꝓtractus erat vsurarius. Ad ħ respondet Astēn. in summa: lib. iij. ti. iij. ꝙ ꝑmus ven ditor emptori ꝑmo tenet id restituere quod supuendidit vltra estimationē boni viri. qz licz emptor ꝑmus damnificatus nō est. hoc tamē fuit ꝓpter euentū rei qui nō excusat ab vsura: dānificatus tamē fuit quia plꝰ emit cū in termino valebat ſm estimationē exper ti viri ꝓbabilem. Per locū sūt a contrario: emens agrū iam seminatū vel aliud qđ post certū terminū recipiet minori p̄cio cū ꝓ/ babiliter valeat: vel quā alter emptur⁹ esset eo ꝙ solutionē p̄cij anticipet: vsurā cōmit/ tit. quia per quādā rōnem mutui tradit emp/ tori p̄cium vēditori ante receptionē rei em/ pte. cum ꝓstet ꝙ ex natura emptiōis seu cō/ mutatiōis nō teneat tradere p̄cium ante cū recipiant res emptā. oēs em cōmutatiōes sibinuicē pariter ⁊ ad paria obligant. Pre/ terea tradēs ante messem bladū vetꝰ vt post messem nouū ⁊ ꝑualens recipiat: vsurā com mittit ſm Goff si intē tōc corrupta ħ faciat. Et dico ꝑualens: qa forte verus ꝓbabiliter tantū valuisset quantū nouū ꝓ illo receptū. Dico etiā intentiōe corrupta. qz si p̄stitor reportaret ex ħ aliquā vtilitatē renouatio/ nis sui bladi ob quā causam posset diutius cōseruari: nō est iniustū: si hoc nō ꝙsequit si/ ne ꝓiudicio alterius ꝙ nō intē debat illō con seruare/ sed ꝙsumere: ac mutui causa potior erat alteri⁹ subueniendo cū ꝓpriꝫ cōmodi ac/ quisitio. Deniq; si res minꝰ emit cū valeat tpe ꝓtractus: recipiē da tñ in alio tpe in quo verisimiliter dubitat: vtr illo tpe plus mi/ nus ve sit valitura: non committit vsura. di/ cit em extra de vsuris. c. nauigāti. ꝙ ille qui dat. x. solidos vt alio tpe totidē sibi grani vi/ ni vel olei mēsure reddant: que licz tūc plꝰ valeant vtrū plus vel minus solutionis tpe fuerint valiture verisimiliter dubitat: non debet ex ħ vsurarius reputari rōne dubij huius. ħ ibi. Nō em minus dat rōne tp⁹/ sed ꝓpter na turā rei ꝙ minus valz vno tpe cū alio. Et sic etiā dicēdū est in ꝓtrario casu: ꝓcor. Alexā. de ales ⁊ Hosti. Ad laudē dei oipotentis.

¶ De locatiōe possessionū ⁊ opa/ rū ac etiā animaliū: ⁊ de emphyteo si: ⁊ quō pōt intervenire contra/ ctus vsurarius Sermo. xxxiij.

On furtum facies.

n Exo.xx. Ad inuestigādum mutuū pallatū z vsurariū lucruz qđ in cōtractu locatiōis vl'empbyteosi interuenire pōt Sciendū est q̄ locator ille dr qui rei sue vsum alteri p̄ pcio cōcedit. vt cū loco tibi domū meā ego sum locator: tu p̄o cōductor. Vel etiā dr ds locator q̄ locat opas suas: offerēs se ad faciēdū aliq̄d p̄ pcio. Vel etiā cū accipit vt aliq̄d faciat quod dr cōtract⁹ innoiatus. Quārum igit ad p̄mum moduz locādi sez vsum rei sue Notādū est q̄ aliq̄n fit talis locatio imperpetuū. z tūc si cōductor mozit: succedit heres in locatiōe. qñq̄ p̄o fit ad virā ꝓducentis: z tunc est locatio p̄sonalis q̄ mozit cum p̄sona. qñq̄ p̄o ad certū tp̄us: z tūc si cōductor mozit infra illud tp̄us: succedit heres.

A Hic p̄mo queri potest: vtz mutuās rusticis pecuniā vt possessiones eius colat: quilicz legitime cōductus eas colere rēnuit nisi mutuū recipiat: iuste tamē eisdē de fructibus possessionū/ vel alīū de mercedē operārū suaz tribuēs: in foro ꝓsciētie sit vsurari⁹ reputādus. Ad h̄ dicendum q̄ duplex esse potest operārū suarū recōpensatio. Prima fit in iusticia z eq̄tate: tra q̄ppter mutuationez nihil minuat de iusto p̄cio fm cōmunē z approbatā ꝓsuetudinē regiōis: tūc nō est vsura ex parte mutuātis: etiam si nō fuisset alis mutuaturus. Ratio est: qa de mutuo nō recipit lucrum: eo q̄ nō recipiat nisi suum. alioquin si talis mutuās vsurarius esset/ z p cōsequens obligatus ad restitutionē: tunc nō liceret alicui mutuari iniuste detinēti suam possessionem aliquā pecunie quantitatē/ z ipam in pignus accipe: non cōputando fructus in sortem. quod tamen falsum est. vt patz extra de vsuris. c. j. Secūda p̄o fit ex nequicia: cū sez mutuans ꝓpter mutuū aliquid detrahit de iusto p̄cio operaz. vel cum p̄ter opas iuste emptas alia quedam ab eis exigit q̄ coloni impendūt: tūc eīm esset vsura detestabilis. Vñ generaliter si occupasti rē meā: vel p potētiā mihi vim facis in rebus meis. vel nō restituis mihi mutuo p̄stitam: locatā vel cōmodatā. aut etiā nō soluis mihi de operibus quibus tibi seruiui. nec vis mihi restituere mea vel desistere ab iniuria nisi mutuem centū. quo facto desistis iniuriari rei stituis mihi rē. hoc nō est vsura ex gre mea: cū nihil lucrer/ sed redimo vexationē iniustā mea recupo z me defendo: gō licz. arg. extra de simo. c. dilect⁹. nec vsurā cōmitto si p̄opter lucrū mihi soluat iustū debitū. vel nō exigat a me iniustū debitū. z ex his possunt multi casus particulares cōcludi. Secdo q̄ri pōt: vtz ꝓductor locatoꝛi teneat de dāno si gō cōtigerit in re locata. Ad h̄ rūdet Hostie. in sūma: in titu. de locato. q̄ nō tenet de casu fortuito vt. ff. locati. l. si merces. §. vis maior. l. marcus. §. domū. sed bene tenet de dolo/ lata culpa z leui. vt instit. de locato §. fi. etiā si illud ꝓrigerit culpa aliox q̄z opera vtit. z in h̄ ꝓcru venit etiā culpa leuis: cum gīa vtriusq̄ celebret. cuius ḡdā ꝓnū dixerit vt instit. q. mo. ꝓ. obli. §. vl. Vñ si auriga dū ceteros cursu suo trāsire vellet/ currū euertit z seruū quem duxerat quassauit vl occidit: tenet. qa debuit se tēperare z diligēti⁹ se habere. vt. ff. co. item q̄rit. Sz si fecit qđ q̄cunq̄ diligēs fecisset/ secur⁹ erit. vt. ff. co. si mercēs. §. q calumniā. de dāno p̄o ab alio dato cui obuiare nō potuit nō tenet. vt. ff. e. sed ō dāno. Silr̄ter nec tenet de casu fortuito: vt dictū est. Dicit vlter⁹ Hosti. fm Azo. q̄ si ds mercedē accipit p custodia: tenet etiā de leuissima culpa. vt instit. de ꝓtraben. emp. §. q si fugerit. z extra de depos. to. c. bona fides. Preterea qñq̄ culpa cōductoris annumerat seuitie: vt si magister scholari oculuz effoderit seuerius cū calce percutiendo. qa leuis castigatio tm̄ illi ꝓmissa est. vt. ff. loca. l. item querit. §. iulianus. extra de homicidio. c. ad audientiā. Dentq̄ cōductor impleto rē pore ꝓductōis/ tenet i pam rem restituere locatori: al's cm̄ teneret ad interesse. ff. loca. l. videam⁹. §. qui vinū. B Tertio q̄ri potest: vtz ꝓpter aliquas causas vl infortunia locatoꝛ ipsi cōductori mercedē rei locate remittere teneat. Ad hoc rūdet Hosti. in tit. de locato. q̄ sic. Et hoc in q̄ttuoꝛ casib. Primo ꝓpter sterilitatē cōtingentē: nisi posset cū vbertate p̄cedētis anni vl subsequētis compensari: z nisi ꝓrigerit culpa coloni. vnde extra de locato dr. c. ꝓpter sterilitatē afficientē magno incōmodo conductores vitio rei siue culpa coloni seu casu fortuito ꝓringentē: colonis eccl'ie tue. p rara est pensionis remissio facienda: n. si cū vbertate p̄cedētis vl sequentis anni valeat sterilitas cōpensari glo. colonus modicū dānū dr sustinere. Casus etiā fortuitus dño nocet/ z nō colono: vt non ba

beat pensionē nisi p rata: z sic colon⁹ nihil p//
cepit nihil soluat: ita q remissio facienda est
in totū vel in pte misi posset vbertas pceden
tis anni vel seqūtis cōpensari cum sterilitate.
Q⁹ si dñs remisit cōpē satōz propt sterilita
tē z anno seq̄nti cōtingat vbertas: pōt dñs
petere pensionē integrā; verūtñ que dicta st
intelligunt de colono qui certā pecuniā vel
certos chozbes annuatim debet: z nō de par
tiario: q cū dño lucrū z dānū partit: hec glo.
ibidē z allegat diuersa iura. Et addit Azo.
q si casu fortuito cōtingit vbertas augmētat
pensio sicut diminuit q̄n sterilitas cōtingit:
secus tñ si diligentia coloni cōtingeret vber//
tas: vt ff. de fun. rei puate. l. ij. ff. de omni
agro deserto. l. vl. li. xj. z de alluuio: z palu. l.
vl. Scōo fit remissio ñ fundus terremotu vl
fluct⁹ cāumate vel grandine sic perijt: vt nul
q̄ fit: z generalit propt illud qđ plet cōsue
tudinē euenit. vt. ff. e. l. ex cōductu. §. ij. z iij
Tertio fit remissio z excusat a solutiōe propt
vim maiozē cui resistere ñ potuit; vt pncipis
vel iudicis: vel etiā si propt incursus hostiū
amissus est fructus. secus tñ si modicū dānū
intulerint. Quarto fit remissio q̄n propt ca//
sum fortuitū impedit cōductoz frui re cōdu//
cta. s. q̄n de domo cōducta expellit propt ali
quā causam legitimā, put videbit in q. seq̄n
ti. Quarto pinde q̄rit pōt vtrum in aliq̄ casu
posset inquilin⁹ expelli de domo ducta. Ad
hoc rñdet Hostī. ñ. vbi supra q sic. z hoc in
iij. ca. ibi. Primo si dñs pbat domū sibi ne//
cessariā z talis necessitas imineat q̄ tpe con
tract⁹ nō imminebat: puta si interim duxit vxo
rē: vel si domus in q̄ habitauit combusta est:
vel si q̄ consilis necessitas emergat: vt extra
de locato. c. ppt. in glo. z in hoc casu remittē
da est pensio p rata tpis: vt dicto c. propt. §.
verū. Scōo q⁹ domus indiget refectiōe q̄ nō
imminebat tpe cōtract⁹: vt q⁹ vento cōcussa ē
z coꝛruit vl minat ruinā: in q̄ casu fit etiam
mercedis remissio p rata tpis: vt dicto. §. ve
rū. Tertio q̄ cōductoꝛ quer se versat in do//
mū. q⁹ tenet poꝛcos in solario: vel nō est in ea
fm pactū cōductiōis: vel si deterioꝛē faciat:
vel si in ea publicas meretrices teneat: aut p
uersos hoies: aut phibitos ludos: ar. in aut.
de lenonib. § sancim⁹: cell. ij z extra de sta.
mo. c. fi. §. j. z. xlv. di. c. sed illō: vide notant.
Si tñ si i agris cōductoꝛ opa rustica suo tpe ñ
exercerēt ne i tempestiua cultura fundū dete
ꝛiozē reddat: vl si propt inimicicias culpa co

loni oꝛtas damnū dat z de s. l. hꝫ idē est iudi
cū. Quarto cū cōduxit ad q̄nq̄ annos vel
vltra domū vl fundū: z nō soluit p biennū
pensiones: tūc ei expelli pōt. vt ptz dicto c. p//
pter. §. verū. Vñ notandū est q bona cōdu//
ctoꝛis sūt obligata locatiōi: hoc est oīa bona
cōductoꝛ inuecta z illata i rustico pdio: scīē
te dño nisi ad tps inferant: tacite sūt obliga
ta dño p pensiōe: in vrbano aūt ñ distingue
vtrū dñs sciat vel nesciat: vt. ff. de locato. l.
certi: q si rem sibi locatā vlterius alteri loca//
uerit qđ pōt: vt. ff. e. l nemo: tūc res posteri
oꝛis obligate sūt pncipali dño vsq̄ ad illam
q̄ntitatē qua z iste scōs cōductoꝛ tenet pozi
cōductoꝛi: vt. ff. e. l. si in lege. § si colonus: ve
rūtñ si cōductoꝛ aliq̄d expenderit necessario
vel vtiliter in re cōducta: pōt agere cōtra lo//
catoꝛē vt expensas reciptat. ff e. l. dñs: al's se
cus. Quantū aūt ad scōm modū locandi. s.
operas suas queri potest: quo tempoꝛe cōdu
ctoꝛ locatoꝛi merces laboꝛ sui soluere tene
tur. Ad hoc respondet Goff q seruari debet
illud quod inter eos actum est. si vero non ap//
paret quod inter eos actum est: tunc seruand⁹
est laudabilis mos regionis: qui si etiā non
apparet vl varius est: tunc seruari debet qđ
minimū est. s. vt soluatur in fine anni: vt de
reg. iu. li. vj. in obscuris minimū est sequen
dum. idem Azo. Sed hoc sane intelligitur
de his qui cōducunt ad annū quibus nō est
reddenda merces circa finem anni de necessi
tate salutis: nisi aliquibus necessario indige
rent: secus aūt est de conductis ad dies septi
manas vel menses: de q⁹ hꝫ ait dominus Le//
uiti. xix. non remanebit apud te opus mercen
narij tui vsq̄ mane: de quo patebit inferius.
Scōo queri potest vtrū locans operas suas
faciendas in aliqua re teneatur de damno il
lius rei. Ad hoc respondet Hostien. in sūma
in ti. de locato: q si damnū contigit illi⁹ cul//
pa etiam leui: tunc tenetur siue fuerit culpa
sua siue alioꝛū quoꝛū operatutur: secus si di
ligentiā debitā adhibuit: vt. ff. e. si merces §
qui columniā. Et licet de damno ab alio da
to nō teneatur: vt. ff. e. sed de damno: tamen
tenet de custodia: vt. ff. e. qui mercedem: nā
qui pro sola custodia mercedem accipit tene
tur etiam de leuissima culpa: sed de hoc s. in
v. sermōe cepti hui⁹: al's nō tenet nisi de le//
ui culpa vel lata: vt si palleū meū accepit et
postea per erroꝛē alteri dedit: quia nō tolera
tur erroꝛ in facto propo. ff. e. Itē si pallium:

Similiter si vestimēta poliēda recepit ⁊ mures roserūt: tenet de culpa. ff. e. item querit. § si fullo: ⁊ de silibꝫ idem est iudiciū. Est āt ⁊ alius contractus qui est medius inter locationē et venditionem: qui vocat emphyteosis: quod est nomē grecū: ⁊ idem est qd̄ melioratio in latino: nam antiquitꝰ ste: illa t̄re tm̄ per hunc contractū concedebant: quas recipientes meliorabāt ⁊ melioratōes sue erant: quod postea ꝑmissum est etiā fieri de fertilibus ⁊ fructuosis: ⁊ consistit dumtaxat in rebus soli vel fundi. Q; aūt iste contractꝰ est medius int̄ locationē ⁊ venditionē sic patet quia quando talis contractꝰ celebrat. tunc aliquid datur: sicut in venditione preciū certum datur: sed tn̄ differunt: quia per venditionē transfert dominiū: sed hic retinet dn̄s dominiū: ⁊ sic videt magis accedere ad naturam locationis in qua locans dominiū retinet: ⁊ singulis annis aliquid recipit: sic et in emphyteosi: sed de hac materia quia raro frequentat gratia breuitatis supsedeo: vide d̄ ea si placet. C. de iure emphy. ⁊ extra de locato. c. potuit: ⁊ multa ibidem in glo. vide etiam breuiter notata i summa pisana i verbo emphyteosis. Deniq; de locatione animaliū queri potest vtrum interuenire possit fraus vsuraria quādo cōmittunt animalia nutrienda. vt oues ⁊ boues porci et similia. Ad hoc respondet Alexander de alexan. in tractatu suo: ꝙ duobꝰ modis vsuraria fraus interuenire posset. Primo modo quando lucrum quod ex tali cōmissione ꝓuenit ortum habet ex mutuo: vt si quis diues mutuet alicui pauperi. c. libras vt ex eis emat boues oues ⁊ similia nutriendas ad lucrum illius qui mutuat: ⁊ illius cui mutuat tale lucrū est vitiosum: quia ortū habet ex mutuo: vnd̄ siue totum siue partē mutuo tradidit: nūq̄ potest ex mutuo sumere lucrū i h̄ casu Alio modo quando excluditur periculū principalis cōmissi a cōmittente: siue quando cōmittens sibi taxat lucrū in tanta quantitate ꝙ non recompensat labor: ⁊ sollicitudo nutrientis s̄m rectam estimationē Si quis em̄ committit centū oues nutriendas ad lucrum ita tamē ꝙ centū oues semꝑ sint salue quicq̄d eis cōtingat: vitiū vsure cōmittere potest ex non equa recōpensatione laboris ⁊ sollicitudinis illius cui cōmittit: ⁊ tales dicunt oues ferree: tūc igr̄ tales cōmissiōes licite fieri possunt: quādo mutuū et cōmissum nō ꝑmiscētur in talibꝫ: sed dominiū cū periculo retinetur quod cōit accidere potest sine culpa illiꝰ cui cōmittit. vel etiā quando dominiū rei cōmisse cōi. at ei qui suscipit animalia nutrienda ad lucrū vel etiam quando periculū cōmunicat vtriq; ⁊ quando s̄m rectā extimationē sic lucrū taxat qd̄ recōpensari potest sollicitudo ⁊ labor ⁊ sumptus illius cui cōmittuntur animalia. Porro Donaldus in summa ponit regulā generalem di. hoc generaliter verū est: ꝙ vbi probabiliter dubitat: vtrū cōditio vnius sit deterior vel alterius ex forma conditionis vel pacti adhibiti in contrahenda societate non est peccatū: vbi autē ad arbitrium boni viri ⁊ prudentis grauat alterius conditio peccatum est ex parte grauantꝭ si scienter hoc faciat: ⁊ tenetur ad restitutionem. non potest tamen dari generaliter doctrina super huiusmodi traditionibus animalium propter varietatem traditionū ⁊ dolos qui sub talibus conditionibus a quibusdam excogitantur enormiter: q̄uis non vltra medietatem iusti precij in quo casu nō solum ecclesia sed etiam priuatus quisq; tenet ad restitutionē: ⁊ si non iure fori saltem iure poli: ⁊ maxime quando simplicem decipit: extra de empti. ⁊ vendi. c. cum dilecti: vbi etiam dicit in glosa: ꝙ cum dolus dat causam contractui: puta dolo induxi te ad vendendam rem aliquā alꝭ non venditurus: nō tenet cōtractus: vt. ff de dolo. l. eleganter. Si vero incidis in contractum: q; venditurus eras vel empturus: sed per dolum meum minus vendidisti vel plus emisti: tunc tenet q̄dem contractus sed agit ad supplementū residui: hoc ibi. Ex predictis autem trahi possunt multe conclusiōes particulares: vnum tamen casum singularem subiungā quē ponit Bal. de ꝑusio in. l. j. C. ꝓ socio: qui talis est. Dedi oues in soccidam vel locationem ad quinquenniū: ⁊ de consuetudine est ꝙ in fine quinquennij diuidant oues ⁊ fructꝰ earum: pone ergo ꝙ oues interim naturalit̄ perierunt: nunquid rusticus ad aliquid obligatus est mihi? Dicendū ꝙ in tali triplex dānū contingere potest. Prio pōt intuenire dānū ex natura: ⁊ in hoc casu q; fuissent etiā ꝑiture penes me: iō restituere nō tenet etiā si fuissent extimate: q; i contractibꝫ n̄ ordinatꝭ ad dn̄iū transferendū: estimatio non facit emptionē: vt. ff. ꝓ socio. l. cum duobus. §. dāna. ff. loca. l. iij. ⁊ hoc ꝑ regulā traditā. ff. de con

trahē empt. l. cū manu fata. §. nemo. Secundo ꝑt ex fortuna ꝓtingere tale dānū. si ḡ pierūt casu fortuito cui rest sti non potuit: sic ꝓculū est cōmune. vt ōt text⁹ in dicta. l. §. dāna. z ideo si oues erāt estimate xx. libz: tūc rustic⁹ tenet mihi restituere. x qz si nihil restitueret: tūc totū dānū foret vtiq; meum. qđ esset cōtra textū illū in. §. dāna. qui dicit q damnū est cōmune. z ex hoc ꝓz q aliter iudicam⁹ de casu fortuito: z aliter de casu naturali. Tertio veniq; ꝓtingere pōt ex culpa q si culpa rustici vl eius familie dānum illō venerit: tūc ipe tenet ad emendā totius q̄ntitatis: eo q ante tps diuidēde societatis oēs pierūt z nec erāt: lz estimate fuerūt tradite sicut pdictū ē. z ad hoc facit. ff. de pac. l. si pascēda pecora. z in dicto. § dāna. Si vo post q̄ oues equalit partiri debebāt rustici culpa dānū interuenit: tūc nō tenet mihi nisi ad dimidiā pcij partē: qz ī plus me nō dānificauit. Ex qbo pz fm Bal. q si dictū damnū, pueniat ex natura: tūc ꝓtinet ad tradentē. si vo ex fortuna: ꝓtinet ad vtrūq; cōmuniter. z si ex culpa rustici: pertinet ad ipsum solum. Ad laudem dei.

¶ De cōtractu societatis q̄ principaliter variatur tribus modis: et de triplici vsura. Ser. xxxiiij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Cōtractū societatiz p̄senti sermone breui stilo pseq̄ volētes/ Primo q̄rim⁹: vtz liceat pecuniā mercatori vl artifici p modū societatiz cōmittere z inde lucrū recipe: p̄sertim cum a se pecuniā magz alienat q̄ eā mutuādo dñiū trāsfert: q̄z q eā mercatori vl artifici cōmittit. sz nō licet inde lucrū recipe: ḡ nec in isto casu. Ad hoc rñdet scūs Tho. sc̄da sc̄de. q. lxxviij. q ille q mutuat pecuniā: trāsfert dñium pecunie in eū cui mutuat. z ḡ mutuū recipiēs tenet pecuniā sub suo ꝑclo: z tenet ad integrā restitutionē. z ideo q mutuauit pt exigere aliq̄d vltra sortē. sed iste q pecuniā suā cōmittit mercatori vl artifici p modū cuiusdā societatis: nō trāsfert pecunie dñiuū in sociū sed remanet eius: ita q cū ꝑclo ipsi⁹ socius ei⁹ de ea mercat vel opat: z ideo licite pt ꝓtē lucri inde pueniētis expectare tāq; de re sua suata ōbita eq̄tate int vtroslibz. est enim societas q̄dam fraternitas. vt. ff. p soc. l. verū. z ideo impiū z fraterne charitati ꝓtium esset: q inter eos cōmitteret turpe lucrū vl etiam vsura: qđ fit q̄cunq; nō seruat eq̄tas int socios. Ad cuius euidētiā sciēdū: q ꝓctus societatis triplr variari potest. Primo mō q̄n sunt duo quoz vnus ponit pecuniā tm̄: z alter ponit tm̄ opam corpalem. vt. ff. p socio. l. v. §. j. De q̄ ponat casus: q q̄dā ponit in societate opam tm̄: z alt ponit. lx. coronas ad tertiā partē lucri z dāni: h est ad dānū z lucrū ponit. xx. coronas. xl. coronis sp remanētibz saluis: tunc nisi ille q ponit opam recipiat mercedē laboris quē sustinet, p cōmercio. xx. coronaz: q̄z lucrū z dānū ad illū spectat q pecuniā dedit: talis q dedit eam vsurarius est. Cui⁹ rō est: qz xl. coronas mutuauit mercāti, p cōmercio. xx. coronaz ꝓtinentiū ad lucrū z dānū cū receptatur⁹ sit. xl. coronas q̄ nō stant suo ꝑculo sicut illius qui opam gerit. ergo deberēt eque bñ viginti corone stare ad lucrū illius q opam ponit. nā cōueniēs est q emolimentū habeat is q habet z onus. alioq̄n qui pecuniā dedit pro. xl. coronis: nihil habere debet ad ꝛ̄itudinem mutuātis. qz ratione mutui nihil vltra sortē recipe pōt: nec seruaret hic eq̄litas socialis: quia si pecuniā recipiēs postq̄ merces emit eas pderet. xl. coronas z operā corporalem perderet: cū tamē collator pecunie nihil pderet nisi tm̄ viginti coronas. z sic nō esset contractus licitus: sed in fraudem vsurarū fieret. Hic queri potest: ponat casus q in diuisione societatis que quādoq; fit post longa tēpora z longos labores: q non inueniat nisi capitale salariū: vtrum totū illud capitale debeat habere qui posuit vl debeat eq̄liter inter vtrūq; diuidi. Dicendū q de hoc sunt diuerse opiniones. dicit em̄ glo. ff. p socio. in. l. j q equaliter diuidi debeat: nisi in cōtractu aliud actum sit. Qđ ostēdit glo. per tres rōnes: que breuitati cōsulens ꝓtermitto. quā partē tenet glo. de iure. De ꝙsuetudine aūt ōt q capitale debet esse saluū ponenti: z si est ita ꝙsuetū intelligit etiā tacito hoc actū. qz ꝙsuetudo in tacitū pactū deducit vt dek. ff. p soc̄ l. licz. Dicūt tm̄ Jacob⁹ de arena z Frāc. de pla. z veri⁹: q non solū de ꝙsuetudine/ sz etiā de iure est q capitale ad huc maneat saluū ponēti: q̄re em̄ soci⁹ me⁹ debz hāc pecuniā meā. z si tu dicas q ponit opaz. rñdeo q ꝓcīū opē intelligit correspōdere intrusortio pecunie: nō ꝰt ipsi sorti: z ideo si

vnus ponit cōmoditatē ope: eq̄dem alē ponit cōmoditatē pecunie: nō ā. ꝓpietatē. Pone casum q̄ vn⁹ ponat. x. multa: alter ꝯ ponat opam tm̄: tunc nō ꝑt ibidē esse aliq̄ ꝓportionē nisi de cōmodo ope ad cōmodū pecunie. nō autē ad ipam totalē sortē. qđ tm̄ exp̄ssius ptz q̄ ponit in societate species ex vna pte: puta vacce vl oues: z ex alia pte opa pastoralis: tūc inter illa tm̄ cōmoda z dāna in obuentionib⁹ sunt cōmunia: nō aūt ipm pec⁹. vt ptz. ff. p soc. l. si duob⁹. in. §. si cocunda. sic ergo tenēdū est: q̄ in dubio potius intelligit in societate posit⁹ vsus rei q̄ ipa res. nam si oues dank in societatē: tūc ferus/lane/lac z hmōi sunt cōmunia: sed nō oues in societatem tradite. vez est etiā q̄ licz capita principalia mortua sunt: tm̄ societas in fetib⁹ durat. vt. ff. de pigno l. grege. in pn. Qđ aūt dixi/oues in societatē traditas non esse cōmunes: intelligendū est sane q̄ capitale meū nō est cōmune. verbi gīa: tradidi cētū oues: tūc quantū estimabank ꝑtūc in ꝑcto ante omnia detrahamtā q̄ capitale meū: qđ aūr accrescit puta ferus/lana/lac ꝛc. diuidenk tanq̄ inf socios. Sz tūc queri pōt: si ipm capitale pditū est sine diminutū aduersa fortuna: vez is qui ponit opam alīq̄d teneak ꝓferre ei qui capitale posuit z pdidit vel diminutū recepit. Ad h̄ respōdet Frāciscus de pla. q̄ q̄t/nus est cōmune lucrū: eatenus est cōmune dānum z nō aliter. nā si ꝓtracta est societas ad partē dāni z lucri: tunc indistincte tenendum est q̄ dānū est cōmune. nec pōt cōqueri q̄ pdidit opam manualē: nā z ali⁹ pdidit intrusoriū pecunie sue. et hec est etiā opinio Baldi. Si ꝓ sic ē ꝓtracta societas q̄ operā ponēs nihil lucrarek de capitali: etiam si tm̄ remaneret capitale: tūc etiā nō ē obligatus ad dānum sortis: sed ei sufficit damnum operaꝝ suarū amissarū. z hoc ptz: qz correlatiuoꝝ eadē ē natura: ideo sicut ō capitali nihil lucrat opam suā ponēs: sic etiam de capitali nihil dānificek. Si ꝓ lucraret: tūc etiā recte damnificari deberet. quia de cōtrarijs eedem regule dank. vt. C. de furtis. l. manifestissimi. §. sz cū i secūda. vbi ōr text⁹ q̄ vbi est periculū/ibi z lucrū. Hec Baldus. Dicunt tamē quidā: q̄ si pecunia est pdita post operas exhibitas: tunc sufficit dānū operarum. si ꝓ statim est perdita sez ante operas p̄stitas: q̄ tunc damnū debet esse cōmune. z hec ē opinio Pe. quā Cynus esse ōr equorem. Qđ verū est p̄sertim si culpa recipientis pecunia pdita est. si tm̄ societas est ꝓtracta ad partē equalē lucri z dāni: tūc illa seruanda est. q̄ si nō apparet q̄liter ꝓtracta sit: tunc intelligit ꝓtracta fm ꝓsuetudinē regionis. z inter mercatores intelligit fm ꝓsuetudinē mercatoꝝ. vt in auten. de fideiuss. §. fi. z C. de fideiuss. l. fi. Si denicq̄ pecuniam mercatori dans in societatē: secū cōuenit q̄ det sibi certā partē de lucro/z nihil dicit de dāno: tūc si talis intēdit habere lucrum/ z nō sentire damnū: vsurari⁹ est. vt patz extra de vsur̄. c. Cōsuluit. dā lucrū querit de mutuo interp̄rato ex quo piculum: z p ꝓsequēs dñium pecunie trāstulit in recipientē. si ꝓ simp̄r intendit participare lucrū z dānū lz de damno nihil exp̄ssit: tūc est ꝓtractus licitus. z lz ō damno nihil dixit: tm̄ intelligi debet etiā de dāno sicut cōuentio facta fuit de lucro. vt patz instit. de socie. §. illud. B.

Scdo modo fit ꝓtractus: ita q̄ vn⁹ ponit pecuniā z opam: alter ꝯ tm̄ ponit pecuniā vl opam: z in hac societate similit est equitas seruāda: ne qđ ex aliqua parte fiat in fraudē vsurarū. Si igitur alter tm̄ apponit opam: tūc queri potest vez pecuniā recipiēs ad mercandum/paciscī possit cum eo qui illam sibi tradit: q̄ in f ne velit habere ꝛx firma ꝓ laboze z industria: nolens in eis sentire dampnū aliquod absq̄ vitio vsure. Ad h̄ dicendum q̄ sic. sed tunc est cōtractus locatiōis/ nō societatis. quia tūc operas suas p talī p̄cio locat: z tunc nihil sentiret de lucro. posset etiā paciscī q̄ multū plus reciperet sine dāmno. quia tāta potest esse illius industria z tanta interuentre pericula: q̄ plus cōferret societati q̄ ipsa pecunia: vrputa si solus nauigaret/ vel solus peginarek ad terras longinquas. vt. ff. eo. ti. si non fuerūt. §. j. z tūc ex pacto nō sentiret partē dāni: z tamē participaret in lucro. sed tunc illa reciperet non vt socius/sed ratiōe salarij sui. Si ꝓ alter tm̄ apponit pecuniā: tūc illud reduci potest etiam ad contractū commissionis: qui ꝓtractus etiam quedam societas dici potest. De quo queri potest: vtrū cōmittens pecuniam suam bone fidei alterius mercatoris vel artificis vt inde iuste lucrek/z in lucro partem habeat: hoc facere possit absq̄ vsure vitio. Ad hoc respōdet Alexā. de alex. in tractatu suo: q̄ talis commissio pecunie fieri potest duobus modis. Vno modo q̄n fit trāslatio

pecunie siue rei cōmisse in toto vel in ꝑte in dñium illius cui cōmittit: z tunc ꝑ pecunia sic cōmissa non licz aliq̄d sperare: sicut nō licet alicui sperare lucrū ō re nō sua. quia mutuū est: z ꝑ cōsequens aliq̄d inde sperare nō licet ꝓhibēte dño Luce. vj. Mutuū date nihil inde sperātes. Sc̄o mō fieri pōt commissio pecunie vel alterī⁹ rei: ita rū q̄ ipa res maneat in dñio cōmittentis. z tali modo cōmittēs rem suaz sperare ꝑt lucrū tanq̄ de re sua: qz tūc pecunia vel alia res commissa est mercatorī sicut aliq̄d seruo vel ministro committit: qz negociat de reb⁹ dñi sui ad vtilitatem ipsius: z ꝑ cōsequēs q̄ō exercebit sorti sibi tute rei ꝓprie iusto titulo possidet. Nec est simile de mutuo z cōmisso. qz in mutuo stat pecunia periculo recipientis. sed in cōmisso stat periculo cōmittentis ex quo lucrū licitū redditur. Verū nō oporteret q̄ tota pecunia sit cōmissa: alioq̄n si partim esset cōmissa/ z partim mutuo data: tūc posset ibidē latere vsurū vsure. Exēpli gr̄a. Si ds alicui cōmittit centū coronas ita q̄ m. diū partē illi mutuet/ z aliā medietatē suo dñio retineat: ponēs illum ad ꝓfitum dānum vel periculum z lucrū: tūc em incurrit vsure vitiū: qa nō solū sperat lucrū ex re cōmissa: sed etiā ex re mutuata ꝓpter quā sibi vēdicat opas illarū. l. coronaz: z sic ꝑ ꝓsequens ex mutui adiectiōe vitiū in toto ꝓtractu generat. ℒ Ad cuius euidētiā dicit Ric̄. in. iij. dist. xx. q̄ in cōmissiōe talis pecunie committi pōt vsura quadruplr.

Primo q̄n capitale z lucrum ponunt sub certitudine: ita q̄ nec de capitali nec de lucro taxato velit sentire damnū. z de ꝫ nō est dubiū q̄n sit vsurarū. qz in ꝫ casu stat ipa publica vsura. Sc̄o q̄n capitale ponit sub certitudine z lucrū sub fortuna. qz ꝫ cerus minister est vsurarī⁹ siue directe siue indirecte: siue explicite siue implicite. sicut plane pz in bestijs q̄ tradunt tā q̄ immortales. Tertio q̄n lucrū ponit sub certitudine/ z capitale sub fortuna. Cuius exēplū ponit extra de vsurꝫ c. nauigāti. vel cūti ad nūdinos/ certā mutuās pecunie q̄ntitatē ꝑ eo q̄ suscipit in se periculū/ recepturus aliq̄d vltra sortē: vsurarī⁹ est cē send⁹. Glo. ibidē. qa iste recipiebat in se periculū: videbat q̄ q̄si q̄dam cōpensatiōe licite aliq̄d vltra sortē recipe posset: eo q̄ periculū pecunie mutuate ptinebat ad debitorē cū sua facta fuisset: sed nihilominꝰ est vsurarius. ℌ ibi. Nūq̄ cū in mutuis veris vel interp̄tatis spe lucri ꝓncipaliter factis debitū seu periculū a fenore: nō excusat. vt supra declaratū est. Insup in dicto casu raro accidit q̄ pecunia sic mutuo accepta pereat: nisi fuerit culpa vel negligētia illius q̄ pecuniā accepit. z ideo q̄ sic mutuo dat pecuniam hz in fauorē suū illō q̄ sepius accidit. nec hz ꝫ semiq̄ rarius accidit. Q3 si obijcit illō q̄d ponit. ℒ. de nautico fenore. l. j. sez tale ꝫcitū ab obligatiōe cōmunū vsuraz cē liberū. Dicendū q̄ licz non sit cōis vsura: tñ est vsura. Hinc glo. sup illō ꝙbus cōmunū vsuraz/ dicit: sed nō cēteſimaz. qa licz sit liber ꝓtractꝰ a cōi vsura: tñ nō est liber a vsura cēteſima. Pro q̄ sciēdū est: q̄ (vt tā gik extra de excess. p̄la. c. inter dilectos. in glo.) triplex est vsura. Prima dr vsura cōis: z est illa q̄ in die vl̄ in septimana vel in mē se excedit sortē. sicut pz ibidē in textu de clerico ludente ad taxillos qui accessit socio. xij. vel. xij. z sic p̄ma die potuit excedere. Secunda dr vsura cēteſima z est illa q̄ excedit sortē in anno. Tertia dr vsura septupla vel sexagesima: z est illa que excedit medietatē sortꝫ infra annū. Quarto q̄n ponit vtrunq̄ sub dubio z fortuna: z tunc accipiēs vltra sortē aliq̄d non tenet restituere. qa ratio verisimilis dubij ꝓtractus hmōi excusat. vt pz extra de vsu. c. nauiganti. ℌ. illo quoq̄. ¶ Preterea ponat casus q̄ q̄dam mercātias exercens in francia cum alterius pecunia: accipiat ibidez mutuū noie dñi sui dño suo nihilominꝰ ignorāte/ lucretur q̄ cum tali pecunia: q̄rit cuius erit illud lucrum. Ad hoc rñdet Sco. q̄ talis tenet reddere fructus dño ꝓncipali sicut lucrū de pecunia ꝓpria. nam eodē modo trāsit in dñium vsus talis pecunie mutuo accepte in dñz ꝓncipalē: sicut etiā ptinet ad eum dñium vsus de ꝓpria pecunia. q̄ sane intelligit q̄n dānti talis mercatoris in detrimētum caderet dñi ꝓncipalis: puta q̄n ille qui mutuum accepit pauper esset. z si gderet cum/ creditorib⁹ restituere nō posset. q̄ si diues esset z nō intenderet ex damno pueniēte dominū ꝓncipalem dānificari. sed ideo mutuū accepit sub noie dñi sui: qa sub nomie suo tale mutuū nō inueniret: tunc in tali casu nō obligaret ad restituendū. quia tunc vsus talis pecunie non transit in dñm ꝓncipalem: nisi tm̄ nomine z non re. Hec Sco. in quodam tractatu suo. Tertio modo fit cōtractus inter socios: ita q̄ ambo pecuniā z opam ponunt in societa/

tem: licet vnus aliq̃ plus ponit de pecunia vel opera q̃ alius: z tunc lucrũ coꝛ ẽsse debet equale: nõ q̃dem equalitate quantitatꝫ: sed ꝓportionis. si nihil aliud expꝛssum erat in cõtractu. Potest etiã fieri pactũ q̃ vnus recipiat quartã partẽ lucri: z alius tres partes fm ꝓportionẽ pecunie vel industrie. verũtamen oꝑtet etiam in hꝰ cõtractu eqtatem seruari: ne fiat aliq̃d in fraudem vsurarũ oñibus circũstantijs debite ꝑsideratis: vt iudicio ꝓbi z experti viri verisimiliꝫ dubitet: cuius partis cõditio ꝓtio: iudicet: vel saltem vt nõ appareat notabilis excessus: z absit interitio coꝛruꝓta que maxime in talibꝰ est inspicienda: pꝛsertim hoc tẽpe cũ oñes querũt que sua sunt. z ideo ỏ: Eccl. xxvj. Due sunt spẽs rerum. s. que difficiles sunt ad hoc vt in eis vitet peccatũ. q. d. q̃dam sũt officia in quibus de facili peccatũ incurrit: z vix peccatũ euitat. Et infra subdit dicẽs: difficile exuit negotias a negligẽtia. Alia ꝛa habz a mẽdaci crumine. vel glo. i. a despectu dei: q̃ deũ cõtemnit quando veritatẽ z equitatem contemnit: z caupo a peccatis labioꝝ. z ideo hec duo genera hominũ periculosam vitam ducunt nisi se firmauerint diligentissime in dei timoꝛe. Ad laudẽ dei oñipotentis.

¶Quõ licet pacisci ꝓ interesse damni emergentis de ꝓterito/ ꝑsenti z futuro: ita q̃ q̃s nõ incidat in ꝓtractũ vsurariũ. Ser. xxxv.

On furtum facies.

n Exo. xx. Ad dilucidationẽ eoꝝ que dicta sunt z dicẽda: ꝑsenti sermone tractãduz est de interesse quõ potest in contractibꝰ admitti z quõ nõ. A Est autẽ interesse fm doctoꝛes q̃dam cuitatio dãni vl recõpẽsatio dãni. ¶Queri ꝑt igit primo: vtr̃ ꝓ interesse. i. ꝓ occurrẽti damno cuiꝛãdo liceat pacisci cum alio recipere aliq̃d vltra sortem absq̃ vitio vsure. Ad hꝰ rñdet scꝰtus Tho. scḋa scḋe. q. lxxviij. q̃ talis absq̃ peccato potest in pactũ deducere cum alio qui mutuũ abeo recipit dãni recõpensationẽ: per q̃ sibi subtrahit aliq̃d q̃d habere debet: quia hꝰ nõ est vẽdere vsum pecunie vel mutuũ/ sed damnũ euitare: recompensationẽ tamẽ damnũ q̃ cõsideraꝝ in hoc q̃ de pecunia nõ lucret: nõ potest in pactum deducere. q̃a nõ debet id vẽdere quod nondũ hz: z multipliciꝫ impediri põt ab habẽdo. Vñ põt ab hmõi pacisci tripliciꝫ ꝓ interesse damni emergẽtis. Primo pacisci pt ꝓ interesse damni emergẽtis de ꝓterito: z hꝰ principue in q̃nq̃ casibꝰ. Primus est cũ fideiusso: ꝓ debitoꝛe defectu cõpulsus est ꝓ iuramentũ vel alꝫ soluere creditoꝛi vsurã z capitale: tũc em a debitoꝛe repetere cã z omnia dãna que occasione debiti habuit/ repetere põt a debitoꝛe. q̃a fideiusso: tuari debet indẽnis. vt ꝓz extra de fideiuss. c. j. z. ij. z ỏ fo. compe. c. fi. li. vj. Cõcoꝛdãt Thom. Ray. z Alex. de ales: q̃ addit q̃ recte audiẽti i tali casu nõ est vsura: quia fideiusso: nõ attẽdit accipe vltra sortẽ. De q̃ casu elegantissime tractat Joã. and. in mercu. de reg. iu. in regula/ Pr̃tim nõ dimittit. li. vj. Et sic est si mutuãs incurrit dãnũ: ex eo q̃ ꝛo in assignato termino nõ reddidit qui mutuũ accepit. vt extra de fideiuss. c. quenit. sed de hꝰ postea latius videbit Scḋs casus ẽ q̃n occasione more creditoꝛi dãnũ incurrit. Ex ꝑplugratia. Debes mihi centũ ad certũ terminũ/ ac in termio soluere noluisti: ꝓpter q̃ me oportuit accipe pecunias ad vsuras: tũc ei reddetis mihi soluere illas. q̃ verũ est si tibi ꝑdixi q̃ casu q̃ nõ solueris oporteret me recipe ad vsuras: eo q̃ aliter mutuũ nõ inuenirem nisi per vsuras. nã si aliquo modo euadere poteram sine damno meo: non obligaris mihi ad interesse. alioquin obligares mihi ne diu pendiũ patiar: vnde videoꝛ ꝓmium meruisse. vt extra de fideiussoꝛibꝰ. c. quenit. z c. constitutus. Ceterũ fm Bald. C. de vsuris. l. vsuras. Pone q̃ emi a Petro lapides vel lignа: z similes res ex quibꝰ naturaliꝫ nõ geniꝫ fructus: z vt ꝑtium soluere illud accepi mutuo sub vsurꝫ: ac soluti illas res vendẽti. sed ipe non tradidit mihi res illas: fuit q̃ in moꝛa non tradẽdi: nunq̃d tenet mihi reddere vsuras illas? Dicẽdum q̃ sic tanq̃ interesse. z ad hoc habet notabilis textus. ff. ỏ ac. emp. l. lucius titius: fm vnã lecturã. Et idem dicendũ est in similibꝰ cõtractibꝰ: puta in locationibꝰ z conductionibꝰ. Hec ille.

Tertius casus tangit extra de vsuris. c. cõquestus. in glo. que talis est: Vendo tibi ꝑtium z trado ac inde percipis fructus: cũ tamẽ ad terminũ pꝛefixũ mihi ꝑtiũ nõ soluis: tũc potero elapso termino petere recompensationẽ: q̃ fructus rei vẽdite vẽdicas ti

bi: cum tamē p̄ciū illi⁹ nō soluisti mihi et ait glo. hic nō accipit aliq̄d sicut vsura sed sicut interesse. Et quando dr̄ q̄ vsura est quicq̄d sorti accedit: intelligi habet in mutuo: vel qñ aliquid exigit in fraudē vsurarū: aut quādo aliq̄d ex pacto exigit: vel quando fit causa lucri adquirendi ⁊ nō causa dāni vitandi: q̄ si precise fiat causa damni vitandi nō vtiq̄ est vsura: nam licet talis res sit vendita: sed non soluta non posset a venditore repeti: tamen fruct⁹ ei⁹ recipe posset postq̄ contra voluntatē suā res vendita detinet. Quart⁹ casus ponit in eadē glo. dicti. c. cōquest⁹: q̄ talis est. Vendo tibi p̄diū tali pacto: q̄ quandocunq̄ soluero tibi preciū illius predij in prestitū prediū illud a me reuertat: tunc i tali casu si iustū fuit preciū lucrat emens fructus illi⁹ predij interim p̄ceptos. Abolet em̄ in hoc casu vitiū vsure ꝓpter venditionē rectā ⁊ equitatē iuris naturalis seruatā int̄ ementē ⁊ vendentē. Quintus casus est i cōtractu locationis in q̄ licite p̄cipit locans aliq̄d supra sortē: ⁊ q̄re hoc in mutuo fieri non potest dictū est supra. B Scdo p̄ncipalit pacisci potest aliq̄s pro int̄esse damni emergentis de presenti: de quo ponit casus: in. c. salubriter. extra de vsu. ex quo possunt elici plures alij casus vbi dicit. Sane generū ad fructus possessionē qui sibi a socero suo sūt pro numerata dote pignori obligati: computandos in sortem nō credim⁹ compellendum cū frequenter dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij supportanda: hoc ibi. Ex quibus verbis habet q̄ licet fructus tal̄ possessionis a genero percipiunt q̄ possessio sibi tradita est intuitu pecunie a socero suo in cōtractu matrimonij ꝓmisse: sed adhuc detēte: tamen nō reputant vsura. quia traditio illorū redditū nō habet ꝓp̄e rationē mutui sed potius quandā recompensationē subleuationis oneris coniugalis: que ꝓueniret ex dote soluta: ⁊ sic interim stat vice dotis: ⁊ q̄si ꝓ dote: ⁊ sic fruct⁹ dotis ei merito cedunt propter onera matrimonij supportanda. C. de iur. do. l. pro oneribꝫ. verūtamen ad hoc q̄ maritus lucret fructus rei dotalis: requirit q̄ sustineat onera matrimonij. ff. de excep. doli. l. pater. in prin. Requirit inq̄ q̄ possessio rei dotalis sit tradita. ff. so. ma. l. de diuisione. Fruct⁹ em̄ p̄cepti añ matrimoniū restituunt mlieri: nec cedunt lucri marito. C. de vsu. l. videamus. § añ hec: in glo. dicti. c. salubrit. Hostien. aūt de hoc casu aliam assignat causam vt s. dos mulieri salua ꝑmaneat. Dicit tamē q̄dā q̄ si fruct⁹ superant onera matrimonij: non potest de eis recipere marit⁹ nisi quantū se matrimonij onus extendit: q̄ cessante causa cessat ⁊ effectus extra de appel. c. cum cessante. Secund⁹ casus elici potest ex isto qui talis est. Pone q̄ gener non recipit pignus sed cautionē de numeranda dote certa die: ⁊ interim ex pacto suscipit certos denarios ꝓ vnaquaq̄ libera: nūq̄d vsurā committit: ⁊ videt q̄ non: vt patz argumentū in p̄allegato. c. salubriter. Tamē Joā. an. tenet contrariū: ⁊ respondet ad textū illū q̄ loquitur de fructu submisso iudicio dei ⁊ fortune: ⁊ ad rationē textus dicit rñderi ꝑ c. ꝑuestras lr̄as: extra de dona. inter vi. ⁊ vxo. Pro quo bene facit q̄d ibidē legit in vltima glo. ⁊ hoc est securius. Tertius casus eliciendus est: si gener habens sibi talē possessionē obligatā: totū ius possessionis illius quod habet i alium transferat summa pecunie que ei pro dote promissa fuerat ab eodem recepta: vtrum talē possessionē recipiens lucrifacere poterit fructus p̄ceptos sicut gener: vsq̄ dum soluta fuerit antedicta pecunia? Ad hoc respondet Rodoñ q̄ si gener animo donandi transfert totum ius quod habet in pignore in talem: non quidē ꝓpter contractum pecunie ab eodē accepte: sed ꝓpter amiciciam: affinitatē vel huiusmodi: ⁊ alter numerat sibi pecuniā propter gratiam ⁊ dilectionem: non autē ad lucrifaciendos fructus: tunc non esset vsura quia vera ratio mutui non est ibi. Aboletur enim vsure vitiū per hoc q̄ gener gratis sibi cōcedit ius q̄d habebat in possessione et per consequens sibi cōdonat fructus ques ipse p̄cipere poterat: verūtamē raro reperitur tā purus affectus inter amicos: ⁊ iō difficile ē talem mutuantē ab vsura tueri: nam si i pactū fuit deductū q̄ gener numeranti pecuniā reddere teneat: si ipse voluerit vsura ē: si nūerans pecuniā lucrifacere vellet: fructus ⁊ ꝓpterea mutuauit. Et idē casus dici potest: si gener possessionem sibi obligatam ⁊ ius ei⁹ alteri vendat pro p̄cio totius dotis: tunc em̄ alter fructus dotis p̄cipiens nec onus matrimonij illius sustinens excusat: ex eo q̄ ex amicicia sponse ⁊ absq̄ fraude intentionis corrupte redditus illos emit predicto modo.

Quartus ꝓinde casus eliciendus est iste pone q̄ maritus hñs possessionē sic obligatam

interim moriat: nunqd heredes mariti priuile
giū habebūt mariti: de q̄ dictū est i pmo ca
su. s. q̄ non teneant cōputare fructus in sortem
sicut nō tenebat maritus: ⁊ hoc p̄sertim q̄diu
relictā alere obligant: cū non teneant restitu
ere dotē vsq̄ ad annū post mortē mariti sui.
C. de rei vxo. ac. l. vna. Ad hoc Joā. an. p⁹
Hostien. i dicto c. salubriter. p illā rōnē. que
redditur de onere ꝯiugali arguit q̄ sic: tandē
tamen determinat cōtrariū: eo q̄ in hoc casu
rario est diuersa ab illo: nā heredes se statim
expedire possunt de muliere reddendo illi pi
gnus vel rem obligatam quod q̄dem mari-
tus non potuit. Preterea: q̄ soluto mr̄imo-
nio desinit esse dos: ⁊ fm Bal. mutatione p
sone mutat priuilegiū quotiens est immedia-
ta causa ipsius priuilegij: vt. C. de impo. luc.
de. l. licitatio. § fina. ideo heredes mariti nō
consequunt idem priuilegiū. Quintus deni
q̄ casus eliciend⁹ ē iste: ponat q̄d soluto ma
trimonio mariti heredes obligant mulieri p̄
fatam seu aliam possessionem pro dote sua:
quia non habent vnde soluant: nunquid fru
ctus applicabunt in sortē. Ad hoc dicendū
q̄ sic. ff. de solu. titi⁹: ⁊ cōputet sibi mulier q̄
non recepit insolutū. Non enim est eadez ra
tio in primo ⁊ scdo casu: ⁊ ideo non est idem
ius quia maritus sustinet onera matrimonij
⁊ nō vxor: hec notant Bern. Inno. Hosti.
⁊ Anto. de but. in dicto. ca. salubriter. sit er
go cauta mulier ne recipiat rem in obligatio
nem sed faciat eam distrahi vel recipiat inso
lutū. ff. de re. iu. l. pio. alioquin fructus com
putandi sunt in sortem. Non incōuenienter
tamen dici posset fm quosdā q̄ si mulier nō
esset sufficiens habere talem cautelam ⁊ non
sit sibi soluta dos post interpellationem le-
galem debeant alimenta suscepta per muli-
erem computari in interesse non solute do-
tis suo die ⁊ non in sortem: maxime si ipsa
mulier aliunde non habet bona sicut frequē
ter contingere solet: primum tamen est secu-
rius. C Tertio p̄ncipalit pacisci potest
aliq̄s p int̄esse damni emergent̄ de futuro:
⁊ de h̄ ponunt casus supi⁹ vbi agit q̄lit ꝓpter
tempus licitū sit rem plus vendere vel min⁹
emere q̄ valeat tp̄e conctractus: quando. s.
non ex malicia contrahentiū sed ex ꝓpria na-
tura contract⁹ id ꝓcedat. Sunt ⁊ alij casus
quorum p̄m⁹ est iste: ponat q̄ aliquis merca
tor habens centum coronas ex quibus erat
per se vel per alium mercaturus aut aliqua
quecunq̄ lucrosa empturus: rogat⁹ instante
prece amici sui sola pietate ⁊ necessitate du-
ctus easdē amico tradit indigenti. Querit
ergo vtrū exigens ab amico lucrum ex pacto
q̄d deduct̄ expensis laborib̄ ⁊ periculis ex
his denarijs sibi ꝓbabilit ꝓuenisset vsuram
cōmittat. Ad hoc dicendū q̄ talis cōtractus
licit⁹ esse videt iudicio magnorum doctorū:
pro eo q̄ non tradit sibi solam simplicis pecu
nie rationem: sed etiā tradit sibi capitale: si-
ue id q̄ lucrabat necessaria vite: ⁊ ideo potest
inde recipe lucrū q̄d mercando probabiliter
inde ꝓuenisset si propter illō precise negocia-
tionē suā q̄ntū ad hec pretermisit. Q̄ autez
hoc licitū sit triplex ratō dari potest. Primo
nanq̄ licitū est ratione pietatis ⁊ equitatis:
pium est enim ⁊ equum in necessitate subue-
nire amico: cū hoc dictet lex nature. Insup
non est iniquum si ratio capitalis quam mu
tuans iā in intentōe expressa ⁊ q̄si in facto ha
bebat sibi seruetur indemnis: quod sane in-
telligit nisi talis mutuans in illo casu tene-
retur ex necessitate p̄cepti mutuare ꝓximo ēt
cū dispendio proprio. de quo supius latius
patet vbi d̄: q̄ in debito mutuandi de neces-
sitate precepti: considerāda est facultas sub-
stantiam habentis ⁊ indigentia mutuū po-
stulantis: ⁊ hoc fm triplicē gradū in vtroq̄.
Si ergo talis obligatus est ad mutuandū
ex necessitate precepti: tunc nō potest de mu
tuo tali suscipere lucrū ꝓpter duo. Primo q̄
contra preceptū est de mutuo dando: dicen-
te domino. Luce. vj. Date mutuū nihil in-
sperantes vnde quodāmodo venderet chari
tatem: quia dum obligat⁹ est ex fraterna chari
tate facere mutuū: si recipit premiū vendit q̄
dāmodo charitatē. Secundo: q̄ si mutuum
recipiens in tali necessitate tunc impiū esse
videtur q̄ per acceptionē huiusmodi lucri co
gat illū ad maiorem necessitatem deuenire.
Si tamē mutuās ex mutuo alteri prestito n̄
ꝑuū damnū incurreret: tunc ratione damni
emergent̄ interesse recipe posset nisi mutuū
recipiēs esset in extrema necessitate. Cōcor-
dat Anto. de butrio. Scdo licitū est rōne in
demnitatis ipi⁹ mutuant̄ dū illi cui mutuū
dedit nō erat obligat⁹ ad mutuandū ex debi
to fraterne charitat̄. Ad cuius intellectum
queri potest: vtrū tenens mutuum vl' debitū
vltra tempus legitimū a creditore precōces-
sum restituere teneat totū int̄esse damni: ⁊ ēt
lucri q̄d ꝓbabiliter inde prouenisset: preser-

sim si illo fuisset vsus tanq̃ capitali suo: da tũc respectu talis videt assumere rõnẽ capitalis. Ad hoc dicẽdũ q omes periti in h cõmuniter cõcordãt: q extũc tenet ad totũ interesse vãi euentũ ex hoc creditori. qõ sane intelligit si ex culpa debitoris defectus soluẽdi eueniat. Vbi nanq̃ fit impotẽs ad soluẽdum absq̃ oĩ culpa sua: nõ tenet ad illã restitutionẽ. De qua materia videbitur infra: vbi dicet quãdo ds obligat ad faciendum restitutionẽ. verũtamẽ lz ex culpa sua defectus solutiõis eueniat: nõ tamẽ tenet ad totũ lucrũ quod extunc creditori pbabiliter euenisset sicũ habuisset. q: fauorabilior est causa damnũ vitanti q̃ lucrũ captãtis. sed iudicio peritor sobrũ lucrũ exigere põt tantũ subtrahẽdo q̃ntũ pensanda est dubietas lucri z pditiõis ac alior ꝓingẽtiũ. Et inde est q d pecuniã mutuat: si occasiõe illi⁹ mutui labores sustinuit triner/ vel alis de re pignorata: põt rãtũ recipe fructũ q̃ntũ sibi satisfiat sm Anton. de butrio. extra de vsur. in c. cõquestus. z ex hoc alĩ casus cõsimiles colligi possunt. Istud tñ nõ est pdicãdũ p̃ter malitiã popli: sed in ꝓfessionib⁹ cõsiliandũ qui casus sanc licitus intelligit si creditor sm statũ z psonam tali lucro mercãtie inuigilasset. eo q difficulter carere posset. nã si ex illa pecunia nõ fecisset/ nec factur⁹ fuisse supponit vnde lucrũ aliqd consequi posset: vtpote da certo supponit q eam simplr expẽdisset/ seu in arca seruasset. tũc ad nullũ interesse lucri debitor obligatus est. Et ille dicendũ est si creditor minori incõmodo potuit carere q̃ debitor dare. aut etiã si expo suisset negocijs lucratiuis potius ex cupidi tate q̃ etiã necessitate p̃uidendi sibi z familie sm statum z psonam. Etiam ꝺdam excipiũt debitũ vsurariũ: id est: qõ quis ex vsuris lucratus est. z hoc triplici rõne. Primo rõne voluntarij. da vsura data fuit volũtaria non ꝺdem simpliciter: sed saltẽ ex occurrenti cõditione: ideo nõ tenet reddere nisi solam vsurã. Secõ rõne dominij: q dicunt dñium rerum vsuraꝝ trãsferri in vsurariũ: z ideo non tenet ad idem/ sed ad equialens: fur aũt z raptor ac etiã mutui retentor: postq̃ trãsijt tps ꝓcessum nõ habet dñiuz in re quã tenet inuito dño: z ideo tenet ad interesse. quia verũ dñium dãnificat i re sua z in rõmoditatib⁹ q̃ ex re sua tractasset. Tertio rõne consueti modi qui cõmuniter obseruat in vsurariũ satisfactione: quia nunq̃ q̃ minus vsurarios cõpulsos ad restituendum nisi solũ incrementũ vsure. Tertio licitũ est rõne vtilitatis. nã extra de vsuris. c. naviganti. dr: q vendẽs merces ad certũ terminũ tradẽdas plus q̃ valẽt tpe ꝛ̃cus: nõ reputat vsurarius si nõ erat tũc vẽditurus: lz in termino in quo tradent. z credit q in illo termino tãtũ sint valiture. Q, si tpe ꝛ̃cus fuerat vẽditurus: tũc vtiq̃ reputat vsurarius. q: tũc pro futuro tpe nõ habuisset apõ cum rõnem vẽdibilis. Cum igit futuro tpe merces illas vẽdere ꝓposuit: z ex hoc eodem tpe apud eum rõnem vẽdibilis habuit: ac p ꝓsequẽs sm valorẽ illius tẽporis pbabiliter creditum licite vẽdidit. hinc rõne consimili: quia pecunia in pdicto casu rõnem capitalis habet: ideo licite ó ea pbabile lucrũ exigere põt. veruntñ si hoc faceret da pecunia sua plus vti vellet vt vsurario mutuo: q̃ in mercatorib⁹ aut lucrosis emptiõib⁹ vt capitali vero: tunc nõ excusaret ab vsura. Sitit si ꝓcederet pecuniã ad certũ tps cũ pena apposita quã credit debitorẽ incursuꝝ: z generaliter qñ ds per talẽ viam pelegit lucrũ potius q̃ p iustã viã mercãdi: illicitũ est z dãnabile. Hic veniq̃ queri põt: vtz igit iste cõtractus vsurarius dici debeat: Trado tibi centũ cor onas mox in domestic tuis necessitatibus expẽdendas: sub hoc tamen pacto: q sicut cõsimiles cẽtũ corone tali mercatori tradite lucrabunt vel perdent: sic iste lucrent vel pdent. Ad h dicendũ q iste ꝛ̃cus valde dubius est inter doctores ꝓpter tria. Primo: q: tale pactum in fraude vsuraꝝ videt admittũ. Secõ q pecunia ex se sola nũmerata est lucrosa. nec valet nisi seipam: sed ex industria mercãtiũ fit aliqñ lucrosa ꝓpter negociationes: sed nihil est h tale. Tertio ꝓbq̃ efficactius est p̃ioribus in hoc ꝓtractu necesse est esse vnũ de his tribus: q sez illa pecunia vel est tradita p modũ mutui: z tũc ẽ ibi manifesta vsura: q: tũc nõ debet lucrari nisi q̃ debere nisi recipiẽti. Vel est tradita p modũ depositi: z tũc etiam absq̃ omni lucro sola reddi debet: da potius is qui tale fuit depositũ remunerãdus esset. Sed ex forma pdicti casus pz: q nõ est tradita p modum depositi. vl' deniq̃ tradita est p modũ capitalis: vt sez in psona tradẽtis emptionib⁹ z mercationib⁹ deputet. Sz hoc nõ habet hic locuz: quia tunc in pacto deductũ esset q eã

recipiēs teneret̄ solis mercationib⁹ fideliter deputarū. Et hec vltima rō efficacit̄ ꝓbare videt̄ q̄ pecunia sic tradita nō ꝑt hīc nisi ratione mutui: ergo ꝗbuscūq; z non indocte talis contractus illicitus esse videt̄. Cuius sentētie est Inno. extra de vsur. c. fi. z ibidē Jo. an. ꝙ oz dat. z ħ securius est tenendū: ꝗa ꝓtractus oīno suspectus videt̄.

Q, aliquid accipi potest vltra sortem propter debitū seueritatis: eq̄tatis: z charitatis. Ser. xxxvi.

On furtum facies.

n Ero. xx. Cū dictus sit in ꝓmone p̄cedēti forte licitū rectpe aliq̄d vltra sortē: z ertaz paciscī ꝓ interesse dāni emergētis: rā de p̄terito q̄ de p̄senti q̄ etiā de futuro. Hic ꝓsequēdū est q̄liter ꝓpter triplex debitus pōt vltra sortē ꝗs accipe sine vitio vsure. s. ꝓpter debitū seueritatis/eq̄tatis/z charitatis. Primo nāq; principaliter pōt vltra sortē ꝗs accipe ꝓpter debitū seueritatis. qz sez ħ exigit seueritas iusticie: ꝓ eo q̄ in ꝟctu pena apposita est. A Ad cuius euidētiā ꝓmo qrī potest: vtz in cōtractu mutui p̄stās vsure vitiū incurrat: ex eo q̄ penam apponit recipiēti vltra terminū p̄fitū detinēti sit talē penam exigit z recipit.

Ad ħ rndet inter alia S:o. iiij. dis. xv. q̄ si talis pena apposita est absq; interītōe dolosa p̄ ij seu lucri vsurarij: tūc p̄stitor eā exigere pōt absq; vitio vsure. Exēpli gīa. Ego indigeo pecunia mea ad mercandū: qz negocijs lucratiuis oportet me pecuniā domui mee: sed a te rogatus eā tibi ꝓcedo vsq; ad certū dīē: penā adijciens ꝗditionalē: q̄ nisi tali die soluas ꝗa multū dānificabor: vel saltē a lucro mihi necessario defraudabor: tu postea soluens tātū vltra sortē: hec pena sic apposita est licita: dūmodo nō fiat in fraudē vsurar⁹: ꝗa licitū est me ꝟuare indēnem in ꝓtractu tē/monēdo z penā apponēdo: nisi tal⁹ casus accidat q̄ ex necessitate p̄cepti ad ħ obligatus essem. Signū aūt q̄ talis pena non apponit in fraudē vsurar⁹ est: qñ creditor magis vellet sibi solui pecuniā suam in die p̄fixo q̄ in crastino cum adiecta pena: ac ꝑ oppositus in fraudē vsurar⁹: qñvult potius solutionē differri vt penā incurrat. Aliud ꝗz signū est: qñ p̄stitor ꝓbabiliter credit z sperat q̄ receptor mutui penā illā incurret: z tūc p̄stitor i nullo mō licz exigere penā illā ꝗuētionalē. Porro de hac pena q̄ sic ponit Notādū c. q̄ Alexlomb. triplicē penā distinguit. Prima pena dī cononica vel legalis. de q̄ dī. xij. q. ij. c. in legib⁹. De q̄ ꝟbi gīa ponant casus. tutor dat pupillo ꝗnq; p cētū ex vi statuti: q̄ nō ranq; vsurā/sz tā q; penā legalē tutor pupillo soluit. ar. in dī. to c in legib⁹. Hoc aūt fit ne tutores aut negligentia/aut malicia pupillis infidi flāt: cū de pecunia debuit emere possessiōes pupillo: vel ꝗnq; p cētenario. Eleruntn ħ furmit̄ tenēdū est q̄ tutor pecuniam pupilli tradere nō ꝑt ad rōnē ꝗnq; p cētenario sub ꝟctu q̄uq; nō licito: qz tūc vsurarius esset: z ad satisfaciendū obligaret. sicut cōit facīt mutuātes centū vt recipiāt decē annuatim donec capitale recipiāt: qđ est vsura manifesta. vt patebit latius infra. Secūda ꝟo pena dī iudicialis: q̄ sez i ponit p iudicē ad puniendū ꝓtumaciā debitoris. Hec q̄rī pōt: qñ iudex mādat aliq̄d faciēdū: vl aliquid dandū in certo termino: vtz ille p quo mandat siue iudicatū est post elapsum terminuz poterit illā exigere. Ad hoc dicēdū ſm Hostiēn. q̄ licite petere ꝑt: etiā si excedat interesse. Cōcor. etiā Innoc. z addit Hostiēn q̄ etiā religiosi p̄nt talē penā petere: siue cōstat in pena siue in alio. vt. j. q. vij. c. q̄rens. ꝗnetiā penā a iure inducta. vt. xij. q. ij. cpus qui manciplū. Clerici tñ benignius q; laici se hīc debēt. Si ꝟo pars altera fecit qđ potuit: ad adimpleret mādatū iudicis si pauperate vl impotētia exp̄ssa totū adimplere nō potuit: lz mero iure mereat̄ ad penā insolidū. tñ de benignitate canonica nīh l vltra q; intēsit est exigēdū. z sic intelligas extra de penis. c. fuā. Scdo q̄rī ꝑt: vtz ꝗs exigens pecuniā ab aliq̄ qui est impotens ad soluendū: z ideo possessionē eius insolutū recipit ſm sniam cōitatis: q̄ tñ valet plus q; ipsum debitum/ teneat̄ restituere superfluū valoris ipsius possessionis. vel vtz sit absolutus eo q̄ auctoritate cōitatis eā possidet. Ad ħ dicēdū q̄ si creditor de dicta possessiōe nō p̄cipit aliquā vtilitatē: nō tenet illud restituere qđ possessio plus valet. nec est peior⁹ ꝗditiōis q; alia p̄uata ꝑsona: q̄ nisi de pignore perceperit emolimentū valorē rei excedentē debitum: restituere non tenet quādo sez ex pacto mutuū cadit in cōmissum: potissime in hoc casu: quia talem possessionē tenet etiam ex iudicato cōunitatis: z si debitor damnifi-

cetur maxime ex culpa sua: imputet sibi: q̄ a cōmunitate nō damnificat nisi p accidēs: cū dicta cōmunitas nō posuerit creditorē in illam possessionē ad inferendā iniuriā: sz ad obseruandā iusticiā: sed hoc intellige debet quando bona fides intuenit ex parte creditoris qui ex cōmunitate consequit ꝓprietatē possessionis. Q, si creditor fraudem cōmisisset in ipsam rem. s. eam vilificando: dicens q tm̄ valet centū cum tamen ducentos valeat: z sic in solutū accepit. tūc totū illud qd valet vltra q̄ fuerat debitū: creditor in foro conscientie restituere obligat: eo q illicite egit cōmittendo dolum z fraudem. Ulterius notādū q si debitor qui sub pena infra certū tempus promisit soluere debitū impeditur paupertate seu alia iusta necessitate: tunc nō tenetur soluere penam vltra sortē nec licite potest ab eo peti si in iudicio potest hoc ipm ꝓbari: vt ptz extra de solu. c. odardus: in foro aūt conscientie petens a tali debitore semp obligatur ad restitutionē: quia in pacto talis conditio subintelligit excepta. Tertia de niq pena dicit conuentionalis: que. s. de consensu ptis vtriusq fuerat apposita: vt saltez pene metu debitum certo die soluat: et hanc etiā exigere licet vt patet extra de arbi. c. dilecti. z. xij. q. ij c. fraternitas: quia talis apponit pena vt seruent pacta: extra de penis. c. constitut⁹: dūmodo tamē intentio sit recta q̄ als vsure vitiū non aboleretur eo q speraret lucri penam que spes destruit eius liberalitatem z gratuitū mutuum. Concordat Hostien̄ z addit q conuentionalis pena p̄sumit esse vsura: quando talis exercere solet vsuras aut stipulatur penas in menses aut p singulos annos. Verū tamē hanc penā recipere non esset licitum: qn̄ receptor sine culpa sua factus est impotēs ad soluendū vel ad ꝓmissa seruanda: quare puniri non debet: z iō si absq dolo z fraude in contractu pena fuit apposita: tūc si p̄stitor ex contractu nō seruato damnificat⁹ est: petere potest penaz saltem vsq ad interesse: non tamē vltra si receptor fuit a pacto violato legitime excusatus: quia tunc non liceret eum vltra grauare.

B Hic queri pōt: vtrū ille qui recipit domū in pignus ꝓ centū coronis mutuatis vsq ad annū hoc s. pacto q si non soluat in dicto termino cadat debitū in cōmissū: z pigno ratio cadat in venditionē: tenere potest domū sub pignore sibi sic obligatam: eo q debitor nō soluit in termino cōstituto: cū tamen domus illa satis plus valeat. Ad hoc dicendū q valor domus cōpensari debet: z q̄ntuz excedit preciū. Cōputari etiā debet si creditor recepit vsumfructū de domo illa: nam si recepit: tūc iudicari nō potest q in aliq̄ dānificatus sit. vnde sm quosdā z iuste: tunc nō solū non potest retinere domū sed etiam obligatur restituere vsumfructū vel saltē computare in sortem z si damnificatus fuit: suū interesse petere potest. Si vero creditor nō recepit vsumfructū dom⁹. cū illa sup fluitas valoris domus cedat in penā debitoris: supposita vtriusq bona fide: qn̄ contract⁹ mutui fuit celebratus: tunc locum habet quod dictū est de pena conuentionali. Et nota q si a prestitore mutui sub aliquo precio seu lucro talis detentio vltra terminū concedit tunc eo ipso vsura cōmittit: quia ex tali concessione sortitur potius rationē voluntarij mutui q̄ inuite detentiōis. Scdo incidentalit q̄ri potest: vtrum liceat ab hostibus vsuras exigere vel recipe: sicut sentire videtur Amb. qui dicit z habet. xiiij. q. iiij. c. ab illo vsurā exige cui nocere merito desideras: cui iure inferuntur arma huic legitime auferunt vsure: quē bello vincere non potes ab hoc vsuraz exige quem non facit crimen occidere. sine ferro dimicat qui vsuras exigit: sine gladio se de hoste vlciscitur qui fuerit vsurarius exactor inimici: ergo vbi ius belli ibi ius vsure. Hec ille. In quibus verbis ostendit q ab hostib⁹ licitum est vsuras exigere. Ad hoc dicenduz sm Alexan. lomb. q circa questionem hanc est triplex opinio doctorum. Primo est opinio glo. sup hoc dictum Amb. quod s. verbum Amb. debeat negatiue intelligi: dicit enim ab illo exigi vsuras cui merito nocere desideras: ergo a nullo vsuram exigere debes: quia nulli debes desiderare nocere nec chr̄iano nec iudeo nec pagano: cui⁹ opionis etiā videnf esse Hugo. z Archi i dicto c. ab illo. Scda opinio tenet q dictū Amb. nō intelligit de infidelib⁹ tanq̄ infidelib⁹: sz solū de inimicis reipublice aut psecutorib⁹ chr̄iani nois q̄b⁹ licitū est apte z p ins dias nocere: a ceteris aūt q̄ seruire parati sūt non licet accipe z in h etiā differunt saraceni q̄ chr̄ianos parati sūt psequi: z iudei q̄ parati sūt q̄dōmō subijci. Hinc scribit Alex. papa cp̄is hyspanie. xxiiij. q. viij. c. dispar. nimirum est iudeorum z saraceno:um causa: in illis enim

qui chr̃ianos persequũt et ex vrbib⁹ etiam p̃ pr̃is sedib⁹ pellunt. iuste pugnant. hi vbiq̃ seuire parati sũt. Tertia opinio tenet q̃ licitũ est ab oib⁹ hostib⁹ vsuras exigere ꝛ recipe ꝺb⁹ licitũ est nocere in p̃sona vel rebus: ꝛ hius ſnie est Hostien. cui adherere videt Joã. an. ꝛ hoc p̃cise sonare videnť ꝓba Amb. huius etiã ſnie est Greg. de armino. in. q. de impreſtitq̃ venetorũ: ꝛ hec opinio videt rationi consona ꝛ maxime verificať de inimicis et persecutorib⁹ chr̃istiani nominis: cum omnia bona eorum auferre possumus: vt patet ex̃ preſſus x̃rij. q. vij. c. ſi de reb: vbi de hoc pulchra p̃sequit. Unde tunc aboletur vſure vitium: quia solus deꝰ est verus dominꝰ omnium rerũ ꝛ bona tempor. alia dant hominib⁹ ad colendũ verũ deũ ꝛ dominũ vniuerſi: vbi igitur cultus dei non est: sicut ab inimicis dei vſure legitime exigunť: quia hoc non fit causa lucri sed causa dei ꝛ fraterne dilectionis: vt ſ. inimici debilitenť ꝛ ad deũ reuertantur vnde q: bona q̃ habent eor̃ non sũt: ex q̃ vere fidei sunt rebelles: ideo ad catholicos reuoluunť: ꝛ generaliter in codẽ casu licet ab infidelibus vſurã accipe: quo licet rapere vt furari: de quo vide supra vbi agitur de aliena furantibus. Hinc etiã Deut. x̃rij. concessũ est iudeis q̃ fenerari possunt alieno ad vſuram. Super quo q̃dã dicunt q̃ lex potuit iudeis p̃emiũ iuste cõcedere de illis solis gentibus: quor̃ terra fuerat iudeis a deo data: aut de quibuscunq̃ alijs quas iuste ꝛ ꝑ deũ poterant expignorare dep̃ supare ꝛ exterminare: his eni poterant vſuris sicut alijs actibus opp̃imere: ꝛ ſm quosdam bodie cõsimiliter fieri poterit. Unde ſi quis tua iniuſte vſurpat: ꝛ non pores illa rehabere niſi sub forma vſure: licet tibi ſm iura canonica: vt patet ex dicto Amb. ſub tali forma tua recuperare: dũmodo non aſſit intentio vſurandi ſed recuperandi dũmodo etiam ſub tali ſpecie ceteris ſcandalum actiuũ non miniſtrare: nam multa de ſe licita sunt p̃opt̃ ſcandalum euitanda. ℒ Scõo p̃incipaliť p̃ vltra sortem quis accipe p̃opt̃ debitũ equitatis: que ſez equitas in hoc req̃ritur: vt vbi gratia. Ponamus tres casus hanc equitatẽ demonſtrantes ꝛ cõtinẽtes. Primꝰ casus est de eo q̃ pecuniã p̃eſtat ad pompã: tũc eĩ̃ recipere potest vltra sortẽ: vnde ſi quis pecuniã in saccis ſigillatis aut alĩs alicui locet vt conducto. ab iſtis viſ: tãtib⁹ diues credať ꝛ amplius bonor. et ac timeať aut vt ſola p̃ſentatiõe eius aliq̃ periculũ vel detrimentum cuitet: tunc ſi vltra ipam aliquid recipiť. p̃ciũ sue locatiõis est: q: talis locatio non ſ. ſit mutuatio: nec eius vſus fuit conſumptione. alienatio eius Cõcor. i hoc Tho ꝛ Hoſtiẽ. ꝛ habeť ff. de cõmo. l. iij. §. ſi ꝛ l. ſeq̃n. ꝛ pl. ij q. iij. ſi fenerueris. in glo. Et Scoť in iij. dicit q̃ pecunia habet vſum vtilem ex p̃opa natura: vt pote ad videndum vel ornandum tanq̃ diuitem poſſidentem: ꝛ ad iſtũ finem locari poteſt ſicut equꝰ vel aliud locale: ꝛ p̃o tali vſu retento dño p̃ciũ recipi poteſt: ꝛ ex toto contractꝰ locatiõis vel venditionis est. Abolet aũt vſure vitiũ in hoc caſu: q: nõ est ibi mutuũ ſed locatio nec tranſiť dominũ in recipientẽ nec ſtat periculo eius ſed locantis: eo modo ſicut ſi locarenť argentea vaſa: de q̃ periculo dictũ est ſupra. Similiter de differentia inť locatũ ꝛ mutuatũ dictũ est ſupra. Secundus vero caſus est: cum eccleſia feudum in pignus accipit a ſuo vaſallo qõ ab eadem tenet: tunc ei ex equitate nõ tenet eccl̃ia fructus in sortẽ cõputare: vñ extra de vſu. ór. c. cõqueſtus: qõ monaſteriũ detinẽs terrã titulo pignor̃: cõputari debz fructꝰ in sortẽ: niſi terra ſit de feudo mõaſterij: tũc ĩm ſm glo. nõ tenet cõputare fructꝰ i sortẽ nec ẽ vſura: ſed abolet in ꝫ vſure vitiũ: eo q̃ eccl̃ia ratione feudi nõ ór. recipe alienũ: qõ verũ est ſi vaſallus interim nõ teneret ad ſeruitium feudi: q̃ ſi teneret. tũc eccl̃ia recipet alienum idẽ habet extra de feu. c. j. ꝛ ꝑ Bern. ꝫ idẽ ꝛ i q̃cũq̃ feudo laicali: q: ibi ẽ eadẽ rõ q̃ ꝛ idẽ ius. Scõa rõ cur i ꝫ caſu abolet vſure vitium est: q: vaſallus ñ est dño feudi: q̃uis i eo habeat vtile actionẽ: ꝛ ꝑ alĩs nõ est maior dño. Preſumiť ertũ velle dare q: ad anthidota est naturaliť obligat. Tertꝰ ónq̃ cauſus est q̃n eccl̃ie poſſeſſio est alligata clerico in beneficio: ꝛ laicꝰ eã tenet violenť iniuſte; tunc ei ſm Alexan. de ales: clericus huius bñficij fructꝰ p̃cipe põt vltra sortẽ: vt extra de vſu. c. j. ꝛ ꝫ ſm Alexan de ales ñ fit cã lucri ſz vt eccl̃ie res illo mõ de manu laici redimanť. ꝛ sic tales fructus abſq̃ vitio vſure põt retinere. ꝛ eodẽ mõ dicendũ est de laico cui licet ꝫ mõ redimere poſſeſſionẽ de manu detẽtoris iniuſti: ꝛ ſibi habeť de decl. ſm Ray. q̃ ſez iniuſte detente de manu laici abſq̃ vitio ſimonie licite poſſunt redimi: ſi ñ põt aliter recuperari: dommõ fiat auctoritate ep̃i cuſ̃ au

ctoꝛitas i talib⁹ mīꝰ excusat. vt extra de re. pmu. c. quesiū. pñt ergā recipi in pign⁹ z mō pdicto recipi fructꝰ dūmō ad alienas eccl̄ias nō ꝓtineant: vt extra de decī. c. interdictꝰ mus: z idē iudiciū est de alijs possessiōib⁹.

Tertio ꝓncipaliꝝ pōt vltra sortē ꝗs accipere ꝓpꝫ debitū charitatꝫ. quando. s. absq; oīi intentiōe z pacto dak aliquid vltra sortem. Nā sm Tho. in. q. de malo. q. xiij. sicut creditoꝛ licite potest minus recipe sua ꝓpꝛia voluntate: sic etiā debitoꝛ potest amplius dare: z ille cui dat licite pōt illud recipere: dum non assit creditoꝛꝭ coꝛrupta intentio: z ex hoc pateꝛ q vsura concurrat cum tamen liceri sint contractus. Verūtamē sm Durandū. si mutuantis intentio coꝛrupta fuerit: ita q mutuum non dedisset nisi sub spe lucri: tunc nihil inde recipe potest: z receptū restituere obligatur: licet illud debitoꝛ ex charitate seu q̄cunq; alia causa dederit. Pro quo sciendum q in mutuo dando triplex potest inuenire mortiuū vel intentio. Prima est intentio charitatꝫ in q̄. s. charitas est causa mutui z tunc mutuans recipe pōt qđ liberaliter offerꝛ ꝓpter ꝗs vsum est. Scōa est intentio repidi/tatis: in qua. s. mutuū est causa spes: quod cōtingit cū mutuans licet ꝓncipaliter moueat ex charitate: secundario tñ mouet ꝓpꝛ aliq; tempoꝛalem vtilitatem: sic tamen q licz vtilitas illa cessaret nihilominus alteri mutuare vellet: z talis intentio non quidē tollit sed minuit meritū plus vel minus sm maioꝛem vel minoꝛē respectum ad tempoꝛale commodū. Huius sm̄ic sunt Bern. z Ala. sup. c. cō uluit: extra de vsu. Hoc tamen considerā dū est: q hm̄oi receptio rei tpalis ꝓpꝛ mutuū date: magis apta est coꝛrumpere hāc intentionē repiditatis q̄ illā que est charitatꝫ: qꝛ illa fortius obstaculū habet ex seipa: si tamē p hm̄oi receptionē intentio nō coꝛrumpit: tūc sicut aliq̄d sperare secundario nō est moꝛtale nec foꝛ: temalū ꝭz glo. in dicto. c. ꝓfuluit ita nec recipe aliq̄d ex tali spe secundaria videk alik esse peccm̄: q̄ sm q fuit in intentione mutuū datū: ad hoc ar. j. q. ij. c. q̄ ꝓlo. in fi. Verūtn cū ex charitate mutuās intentionē charitatis obseruare teneaꝝ i oblatꝫ sibi gratis cū certꝫ circūstantijs: q̄nto magꝭ ille q mutuū dedit cū repiditate: cū ipe ꝓpinquioꝛ sit coꝛruptiōi cupiditatꝫ vt dictū est De circūstantijs etiā q̄ reqruntꝝ i donis oblatis vt sine omni scrupulo recipi valeant: habeꝝ in. vj sermōe ꝓcedēti circa f. nē. Tertia deniq; est intentio cupiditatis: cū. s. ex sola spe lucri vltꝫ saltē ꝓncipaliꝝ ꝓpter lucrum ꝗs mutuet: licet pactū ñ inuenerit ꝓut latius videbiꝝ postea. Ad laudem dei.

Quando dubiū vel periculū excusat vsure vitiū et hoc sub q̄tuoꝛ differentijs et quando non excusat. Sermo. xxxvij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Post p̄missa pñt sermone pseqndū est de cōtractibus vsurarijs q̄ aliq̄n tñ excusank ꝓpꝛ dubiū vel periculū ꝗ abolek in talib⁹ vsure vitiū taliq̄n nō. A Pro q̄ sciendū: q̄ i mutuis veris vltꝫ in ꝓcreatiuis spe lucri ꝓncipaliꝝ factꝫ: dubiū seu periculū a fenoꝛe ñ excusat: qꝛ nulla cōditio seu circūstātia actꝰ aliquē ex sua natura vitioſū excusare valeꝝ: nisi ꝭz qđ ab eo oꝛnē vitioſitatis pōt remouere. Vñ q̄ iudex in expoliatōe egyptioꝝ excusank Exo. xij. a furto: nō venit ex alia cā q̄ ex diuino ꝓceptoꝛe: q̄ vt vniuersoꝝ dñs ḥ ꝓcepit: z res nō suas ex ꝓceꝓto suas esse fec̄: sed qꝛ in mutuis veris vltꝫ interꝓcreatis si principaliꝝ fiunt spe lucri vsurarium est annexū: nō dubiū aut periculum de sui natura nō tollit vitioſitatē a tali mutuo. Silr dubiū z periculū nō tollit vsure vitium nisi dñiū z vsus rei periclitantis cū qua lucraꝝ ad lucrantez ꝓtineaꝝ: qꝛ ex re sua ꝗs lucrari debeꝝ: z vsus rei ex q̄ lucrū ꝓuenit ad lucrantē ꝓtinere debeꝝ: nā q̄n in actu lucrandi periculū mercīū vltꝫ pecunie nllo respectu actꝰ mercandi spectat ad ipm̄ tradentē: ꝭz solū ad eius cui res tradite sūt: tūc eo ipo rez dñiū z vsus ꝗ ad actū illū mercandi: spectat ad eū solum cuiꝰ periclo currūt: res em̄ pdik dño suo. Si milik non excusat a fenoꝛe periculū seu dubiū vbi in cōtractu causa tpis ñ ꝓpꝛ aliq̄d plꝰ sperak: qꝛ ibi presumiꝝ sp esse mutuū verū vltꝫ interꝓcreatiuū: cū fit spe lucri ꝓpter intercurrens tpus de q̄ latius dām̄ est in pl⁹. Notandū igiꝝ q in cōtractu mutui veri vel interꝓcreati q̄druplex dubiū siue periculum inf̄uenire pōt. Primū cm̄ periculū seu dubiū cōtingere potest in capitali z ñ lucro. Exempli gratia ponaꝝ casus q̄ tangiꝝ extra de vsu. in c. nauiganti. Si ꝗs mercatoꝛ nauigaturo p mare

tradat.c.coronas tali cõditiõe:q̃ si nauis cũ capitali periret nõ teneat sibi reddere capitale:si tñ in mercando amiserit semp sibi totũ capitale redderet:z si lucratus fuerit: habeat partẽ lucri:tũc reputat vsura in dicto.canauiganti:ratioẽ q̃ licet capitale currat ad p̃iculũ tradentis q̃diu est in itinere vel mari z sic p̃ illo currat vt suũ:in actu tñ z vsu mercandi ac cõmutandi currit solũ ad p̃iculũ recipientis:z ideo p̃ talẽ actũ ipi soli lucrat sicut sibi soli pdix vt iam dictũ est. Hic q̃ri põt:ponat casus q̃ quis mutuat.c. coronas in antherpia vt inde recipiat.cxx.in angliacũ hac conditiõe:si in via tales pecunie vel merces ex illis empte periclitent. debitor vltra medietatẽ reddere nõ teneat:si vero impedimentũ nõ patiat ad totũ reddendum teneatur:vtrũ in hoc casu cõmittat vsura. Ad hoc dicendũ ꝑ Hostiẽ. q̃ talis contractus est vsurarius q̃ aut recipiens non expendit pecuniã illaz z sic impiũ est q̃ creditor ab eo exigat q̃ non habuit:aut expendit:z sic consumit pecunia vt efficiat alteri⁹ : q̃ res empta de pecunia illa efficit debitoris:quia pecunia sibi mutuata tunc efficit sua:z ideo nõ debet creditor exigere lucrum de re debitoriz qua vsus est z inde lucratus. Et si quis obstat:q̃ hoc licitum videt eo q̃ creditor in se periculum sumpsit:dicendũ q̃ susceptio talis periculi in nullo eius excusat:vt ꝑz dicto c.nauiganti:nam spe lucri tale mutuũ fecit z periculũ subijt. Scõo queri potest vtrũ recipiens pecuniã vltra mare vehendã z ibi dẽ reddendã ꝑ certo ꝓcio sibi cõstituto comittat vsuram. Ad hoc dicendũ sm Inno.extra de vsu.ca.fi. q̃ talis non committit vsuram siue periculũ recipiat in se siue non: q̃ locatio est ogaz z custodie:z idẽ sentit Hostiẽ.

Tertio queri potest: ponatur conditio q̃ i mercando capitale currat ad periculũ tradẽtis:itaq̃ q̃cq̃d mercando vel alio inculpabili nõ pdat:ipi⁹ capitalis traditori pdit:lucraũt fiũ sit.s.vnũ.p.vij. vel.x.vtrũ talis cõtract⁹ sit licitus:eo q̃ in tali casu certũ est q̃ mercator cui capitale traditũ est emit totuz futurũ lucrũ predicti capitalis tanto .s.precio q̃ntũ ꝑbabilitas futuri lucri cũ vtilitate ꝑ:ia posset rationabilit estimari. Ad hoc dicendũ:q̃ licet q̃dã dixerũt hunc cõtractũ illicitũ esse:tamẽ Geral.obdoñ.ꝑbat illũ esse licitum multiplici rõne. Primo rõne pic'i:nam in tota mercatõe ex hoc capitali fienda p̃dictũ capitale currit ad p̃iculũ tradentis. Scõo rõne lucri:q̃ totũ lucrũ q̃ꝺ ꝑbabilit estimat q̃ uentuz habet aliquẽ valorẽ qui alij iusto p̃cio potest estimari:z ꝑ ꝑs etiã iuste vendi. Tertio rõne vtrandi dani:q̃ dans suũ ꝑ:ũ capitale iuste põt inde exigere suũ interesse. Rõne ꝑ contract⁹ videt nulla cõmitti vsura:nisi capitale illud nõ cẽt vere traditũ sm rem p capitali: sed potiꝰ ꝑ mutuo z ad vsurariũ lucrũ:tũc ei esset mutuũ inꝑpetatũ z ꝑ cõsequns apud lucrantẽ ꝓueniret lucrũ de re cuius non haberet dñiũ nec vsum:z ex pdictis casibus multi cõsilles fabricari z iudicari põt. B Scõm vero dubiũ vt̃ p̃iculũ contigere põt in lucro z nõ in capitali:q̃n .s. capitale traditũ remanet ipi tradenti certum z firmũ ita q̃ in oẽm euentũ sibi sit reddendum:z tũc non sufficit incertitudo lucri. Exempli gratia:trado tibi centũ coronas in oi euentu mihi reddendas:z si inde lucrat⁹ fueris tertiã partẽ vel medietatẽ mihi de lucro dabis:si vero nihil lucrat⁹ fueris etiã nihil mihi dabis nisi capitale:qđ semp saluũ remanebit:talis contract⁹ est illicitus eo q̃ capitale non currit ad periculũ ꝓmi tradentis:z tõ q̃cq̃d de lucro ꝑcipit sm Bal. cõputandũ est in sortem:nimirũ cũ sit mutuũ interpetratũ non aũt societas nec ex forma contract⁹ nec ex materia quia est contra naturã societatis q̃ vnus capit saluum z alius capit fractum: vt.ff.p socio.l minus. Q, si obijcit illũ qđ legit extra de dona.inter vi.z vxo.c.p vestras: vbi dicit:q̃ dos vxoris tradi potest z cõmitti alicui mercatori vt de ꝑe honesti lucri viri eius onera possit matrimonij sustentare:dicendum q̃ hoc intelligi debet q̃n pecunia datur ad partẽ lucri z damni:q̃ contract⁹ tũc licitus est sm glo. Etiã .xiij.q.iij.c.plerique:talis contract⁹ vsurari⁹ est:z licet q̃dã dicãt eẽ licitũ et hoc ex vi pacti q̃ contract⁹ ex cõuentione legem recipiunt:vt de reg.iu.c. cõtractus.li.vj.tñ Azo z Accursi⁹ z multi alij Accursi⁹ z melius contrariũ tenẽt.ff.p socio.l .verum:vñ nõ valet:vt extra de precarijs:in textu z glo.vbi ponit etiã differentia inter precariũ et commodatũ:z subdit differentia inter precariũ z ꝑcarie:vide longũ ꝑ:ceſſũ. Hostiẽ. aũt dicit:q̃ licet non de iure societatis sed ex vi pacti talis cõtractus licit⁹ dici põt non tñ est omnino equ⁹ :z ideo in iudicio animarũ cõsulit q̃ si pecuniã recipiens ipam casu fortuito amitteret:tunc is qui illam dey

dit eidē remittat. Hic queri pōt. ponatur casus: q̄dam redditua rius tradat mercatori centū coronas: cū iustu mēto q̄ sibi reddat dimidiū lucri absq̄ omī periculo capitalis: apud se tamē firmiter intēdit: q̄ q̄cq̄d de capitali debito modo mercando perderet: non mercatori/ sed sibi ꝑdatur: licz h̄ nō manifestet ne scz a mercatore decipiat: Querit vtꝝ talis peccat/ vl' vsuram cōmittat: Ad h̄ dicendū q̄ tale lucrū est iniquū sed nō iniustū: ꝛ vocat a Domino māmona iniq̄tatis: de q̄ spē aliter elemosyne fieri debēt in abolitionem iniq̄tatis illius. Q, autē sit lucrū iniquum ptz. quia sic tradēs pecuniā mortaliter peccat. Tum q̄a seipm̄ per hoc diffamat corā illo mercatore: ꝛ omnib; hoc factū percipientib; ponens lapidē offensionis ꝛ petrā scandali vel imitatiōis. cōtra illud. j. Tim̄. v. Ab omni specie mala abstinete vos. Tū etiaz q̄a facit opus criminale ex suo genere: saltē quo ad hoc q̄ illū exponit periculo perdendi ꝛ ip̄um capitale restituēdi. Tum deniq̄ quia dat occasionez suis heredib; iniusta exigēdi ꝛ recipiēdi: si ipse subitanea morte decederet: qui propt' instrumentū vellēt q̄ talis cōtractus in suo robore ꝑmaneret. vnde talis summo ꝑe cauere tenet ne sua morte vel subtractiōe mercator ille damnificetur: ꝛ ne tale instrumentū vl' cōtractus appareat in scandalū aliorū. Q, autē lucrum illud non sit iniustū: id est: restitutioni de necessitate salutis obnoxiū: dūmodo sit rationabiliter moderatū. Ex hoc patz: quia morales actus totam rōnem sui moris contrahunt ab actu voluntatis a quo scz causant. nam si idē actus fieret a bestia vel ab amente seu ratiōis vsum nō habēte: nihil penitus haberet de ratiōe morali. Cum igit' istarum cētū coronaꝝ traditio manare dinoscit a voluntate interiori cōtraria forme cōtractus. quia vult firmiter q̄ illud capitale incurrat in mercātijs ad suū dānū sicut ad suū lucrū licz in exteriori cōtractu ad cautelam exprimat contrariū: ne scz mercator ficte vl' indebite ꝑdat sibi capitale debitū. ideo exterior traditio vt a voluntate ꝓcedēs realiter illā ab vsure vitio segregat: ꝛ capitale sic traditum currit ad tradētis ꝑiculū. Scdo q̄ri pōt. si ponat casus q̄ aliq̄s tradat alteri centū coronas ad oꝑandū fidelit' in arte vl' mercatiōe vsq̄ ad annū: sub tali ꝯditiōe q̄ in fine si q̄d lucratus fuerit totam sortem ac triplicem lucri partē tradenti cōsignare debeat. Si ꝟo damnū superuenerit: tunc traditor triū partiū ꝛ receptor dānū quarte partis sustinere debeat: vtrū talis cōtractus sit licitus. Ad h̄ dicendū q̄ nō. cuius ratio est: si talē pecuniā seu rem cū ip̄a emptā periclitari cōtingat: tunc debito: vel receptor quarte partis dānum sentiet. quia q̄cquid contingat/ quarta pars sortis ipsi creditori reddenda est: ꝛ ideo q̄cq̄d ipse creditor de lucro consequitur de illa quarta ꝑte que nō subiacet eius periculo/ vsurariū iudicat. quod autē recipit de tribus partibus que pertinent ad eius ꝑiculum: licitū est. Tertiū proinde dubiū vel periculū est nec ipsius capitalis: nec etiam lucri: sicut cōtingit in manifestis vsuris/ ꝛ etiā ꝯtingere solet q̄dammodo his qui securant mercantias/ ꝛ in depositis. Circa quod dubiū vel ꝑiculum quadruplices securitates distingui possunt. Prima securitas ē tolerabilis. Exē pli gratia. Mercator merces mittit ad partes remotas: ꝛ nolens se totalit' exponere periculo: querit aliquem qui de p̄dictis mercib; ei faciat securitatem: scz q̄ d̄ eis satisfaciat si in via pereant. suscipiēs autē in se tale periculum cum mercatore conuenit de certa quota ꝑro tali assecuratiōe: tunc enim taliter assecurans licite recipere potest tale lucrū. ꝛ hoc propter tria. Primo ꝓpter cōditionem locationis: videtur em̄ esse cōtractus locatiōis quasi tali assecuratori locet conditionē illaꝝ merciū vsq̄ ad talē locū cum suo pericl'o ꝛ cū equa mercede. ꝛ sic quod datur ꝑ locato merces est/ nō vsura. Q, si obijcit cap̄. nauiganti extra de vsuris. q̄a casus ille videt cōuenire cum isto vbi mutuans cunti ad nūdinas cēsetur vsurarius: ꝑ eo q̄ recipit in se periculū recepturus aliq̄d vltra sortem. Ad h̄ dicendum q̄ hi duo casus sunt multū diuersi. nā receptum vltra sortem de quo d̄t ibidem directe cōcernit mutuū: in quo omnis suꝑabūdantia prohibet: hic autē non est sic. nec em̄ propter mutuū quod non hic: sed propt' factum: id est: ꝓpter securitatē quā fecit de mercibus illis recepit tale lucrū. Scdo talis cōtractus est licitus propt' cessationē sortis: quia nō ē ibi sors: ergo nec mutuū. Nec etiā dici potest q̄ assecurans lucrū recipiat vltra sortē: q̄a sine fundamēto nullū edificiū dat. Ad esse ꝟo vsure necesse ē interuenire sortē. vt patebit infra. Tertio videt cē licit' cō

ractus: eo q̄ exinde sequit cōmune bonum reipublice ꝛ vtilitas mercatoꝝ. qz mltę mercationes cessarēt si nō inuenirent tales assecurantes. Scōa ꝓ securitas est culpabilis ꝛ illicita que tali modo fieri ꝓsueuit. Tu mutuo suscipis ab alio certā summā q̄ eges: ꝛ ego p te satisdo/vel securitatem facio tuo creditori: cū hoc pacto q̄ a te recipiā vnū vl̄ duos florenos p cēcenario de tali securitate quā ꝓ te facio: talis cm̄ ꝓtractus illicitus videt duplici rōne. Primo: quia repit ibidem mutuū idirectū: eo q̄ assecurās stat ibi loco mutuātis. hinc assecurās ē ibi qz si mutuando ad certum tp̄s cum addicōe duoꝝ vel trium p cēcenario suā pecuniā rehabere: paria nā q̄ vident creditori satis vl̄ assecurare recipiēdo ꝓ ħ aliquid a debitore: ꝛ mutuare recipiēdo aliq̄d vltra sortē. Scōo: quia cessat ibidē pcul'ū: eo q̄ fit sine pculo assecurantis. nā si me cōstituo debitorē creditoris tui: tu mihi ecōuerso obligaris restituere tanq̄ meus debitor vere sortis. multo aūt amplius est ꝓtractus illicitus si creditorē tuum nō soluo re in termino constituto soluēte. Tertia ꝓpter securitas est variabilis: sicut patz in depositis. Exēplī gratia: posui pecuniā apud campsorē sine pacto alicuius: campsor aut̄ cum pecuniā mea nego/ciatur/dans mihi decē ꝓ cēcū: queri potest vtrum recipiēdo lucrum illud vsurā cōmittito. Ad hoc dicendū q̄ si pecunia fuit inclusa ꝛ obsignata/nec numerata: tūc videor ꝓhibuisse depositario ne vsaf. vt. ff. de furtis. l. licet. §. rel. ꝛ. l. die. §. qui pecuniā. ꝛ ideo ḋa illicite ēvsus pecunia mea illi deposita. hinc omne lucrū inde prouenies mihi restituere obligaf: ḋa ex re mea locupletior factus est. arg. ff. de neg. gest. q̄ sine vsuris. Si ꝓ pecunia depositi ad numerū ꝛ hoc sub spe lucri: tunc si aliq̄d vltra sortē recipio/ vsurā committo. Si deniq̄ simplr depositi ad numerum sine pacto ꝛ sine spe lucri: tūc secus est. ꝛ in hoc staf dicto meo: ḋa hec questio de cōscientia est. Dicit aut̄ Bal. de Perusio: q̄ si in hoc vltimo casu campsor aliq̄d dat vltra sortē ex liberalitate: sciēs se non teneri ad superaddendū aliq̄d: tunc si a pncipio non habui animū fenerādi: licite possum illō datū recipe: quia mera donatio est. Si ꝓ soluit credēs se ex quadam cā tenerī q̄ sepī ad remunerādum mercātes mouet: tūc idem est iudicū. Verūtn̄ si se credebat vsurarie obligarī cum nō obligaret: tūc a tali dono absti nendū est ꝓpter ꝓsciam: ꝛ etiā ad amouēdū scandalū. ḋa ꝛ ab oīni specie mala abstinendū est fm aplm Quarta deniq̄ securitas est execrabilis: ḋa cum ea frequentat omnis vsura manifesta. Exēpli gīa. Sic̄s mutuans cētū cozonas/ exinde velit aliq̄d vltra sortē habere: ꝛ q̄ tibi nō sūt ita securi sicut si illas haberet in arca: sed mutuando multis eas pculis amittēdi exponit: tūc em̄ nō excusaf ꝓpter tale periculum ab vsura. q̄ periculū in hoc casu nihil a rōe ꝛ natura mutui differt. vel saltē sic inseparabilit̄ sibi connexum est: q̄ non plus habeat de rōne vēdibilis q̄ mutuū habeat in q̄ntum mutuū. hinc ex pculo ħ lucrari ꝓpinde est: sicut lucrari ex solo actu mutui. Nā si mutuās esset tante demētie q̄ absq̄ oīni securitate pignoris vel testimonij vl̄ sc̄ripture mutuū daret cū expressa pactione vsure: ls remaneret in pculo rehabēdi nō solū vltra sortē/ sed etiā ipam sortē: tūc tale pculuz cū nō excusaret ab vsurā: ḋa agit̄ ꝺ dñicum pceptū Luc. vj. Mutuū date: nihil inde sperātes. Per ħ em̄ pculum non tollit̄ ius ide ntatis ipi pstitoris: quia receptor tenet sibi ad omnīmodaz idētitatē. ꝛ. ad restituendā plene eq̄le ipsi sorti: ꝛ ō inquū est aliq̄d vltra sortē expectare. Quartum deniq̄ dubiū vel pculū cōtingere potest tā in lucro q̄ in capitali: ꝛ tn̄ pōt ibidez esse ꝺctus vsurarius. Exēpli gīa. Sit aliq̄s mutuās cētū cozonas ad. x. annos: sub tali ꝺditione: q̄ si mortuus fuerit alter ipoz infra decennīū. s. tradēs vl̄ recipiēs: tūc a debito ꝛ mutuo receptoz libatus sit. si ꝓ superuixerit vterq̄: tūc receptor debit̄ ducētas illiqui mutuū dedit. tūc in tali casu cōmittit vsurā: qz fm Alex. lomb. tale pculum ab vsura nō excusat: cū talis cōtractus nō tendat ad eq̄litatē iusticie: eo q̄ illa supabūdātia/ nec ex laboze/nec ex vsu rei ꝓpric/ nec ex alterius rei recōpensatiōe reducaf ad equalitatē iusticie: periculum aūt nō excusat vbi causa tpis supabundātia capit. tūc aūt dubium excusare p̄t: qñ dubium incidit ex natura rei. Et ħ dictū est ō. Ad laudē dei.

De mutuo facto cōitati coacte vl̄ ex charitate seu ex cupiditate. ꝛ qñ talis tenet ad restitutionē ꝛ quando non. Sermo. xxxviij.

On furtum facies.

n Exo.xx. Jā vidēdū est de his q̄ mutuantes cōtrahi alicui re elpiunt aliq̄d vltra sorte. De q̄bꝰ q̄ri pōt vtrū cōmittāt vsure vicīū p̄sertim cū q̄libet de suo in q̄ plenū ius z dñiū habet disponere pōt in licitꝫ z honestis p libito sue voluntatis: q̄ntomagis tota cōmunitas hoc potest: qz i cōsensu cōtractis intelligit consensus singulaꝝ p̄sonaꝝ fz Sco. licita ꝧo z honestaviderit q̄ fiunt i cōmodū z salutē reipublice: z ideo cōtractus disponere pñt q̄ ponens tantū pecunie q̄ntitatē tantū recipiat annuatim: q̄ñ hoc faciunt ad cōmodū ciuitatis: z p̄ñs alius recipe pōt. Ad hoc dicendū q̄ tria sūt hominū genera q̄ freq̄ntant hmōi cōtractꝰ. P̄mū genus mutuat coacte. Scōm exhibitate. Et tertiū ex cupiditate. P̄mo quedaz sunt coacte mutuantes z tales recipere licite possunt interesse damni z p̄babilis lucri. Et hoc ex triplici rōne. P̄mo rōne dominij cōpellentis. qō sic p̄z nā quelibet cōitas causa necessaria vel rationabili inquirente vti pōt p̄sonis suoꝝ subditoꝝ: q̄ multo fortiꝰ pecuniis eoꝝ: nam licet singulare collectā applicandā camere fiscali nemo pōt imponere sine p̄ncipis p̄missione: vt. C. de tribu. l. j. z li. x. tamē collectā specialem vnaquecq̄ cōitas p necessitate sibi incumbente pōt indicere: vt. l. cōis. C. de opi. pub. Cum q̄ clues cogi pñt ad talia onera soluenda manifestū est q̄ talis coactio de rōne mutui multū aufert: et per p̄ñs de rōne vsure. Cū ei de natura ipsius vsure sit q̄ fiat in mutuo voluntario z nō in coacto sequit q̄ tale mutuū violentū nō sapiat vsure vitiū: fz mutuantē disponat ad posse iuste recipe suū interesse sicut ei cōitas licite pōt suadente rōne z iusticia z necessitate suos grauare: sic z rōne iusticie z honestate dirante potest etiā relcuare p̄sertim q̄ñ est ex pte mutuantiꝫ pura coactio z ex pte cōtractus liberalis donatio. p̄mo nā q̄ excusat eos pura coactio: qz qō nō est licitū in lege necessitas licitum facit: vt ōz extra de regu. iuꝝ. tales ei nō p̄t sibi aliq̄ p̄uidere de dāno suo: nisi accipiēdo qō a cōitate voluntarie offerꝫ: si pinde creditoꝝ dānificatꝰ erlonga mora solutiōis rōne dānī p̄t aliq̄d recipe vltra sortem: vt extra de fideiusso. c. quenit: q̄ntomagis mutuare coactꝰ tali coactiōe q̄ nūq̄ ei redditꝫ capitale qz si quis istoꝝ crimē vsuraꝝ incurre re deberet: tūc is q̄ voluntarie mutuat potiꝰ illō crimē incurreret q̄ is q̄ inuitꝰ: cuz nullꝰ vsurari⁹ esse p̄t nisi mutuū darevolēs ad vsurā. Et si obꝫciꝫ q̄ talis modꝰ a cōitate ordinatus homies inuitat ad peccandū z vltra sortē recipiendū. Ad hoc dicendū q̄ hoc verū ꝫ qñ mutuās spe lucri p̄ncipaliꝫ moueret: secundaria tñ spe moueri p̄t: q̄ spes nō facit hominē vsurariū: iuxta notata in ca. consuluit: extra de vsu. z de hoc notatū z tactū est in secundo sermōe p̄cedenti. Verūtñ si talis mutuās post coactionē aliq̄ rpe p̄tarek recipe annuari de tali mutuo: tūc vsurariꝰ efficeret fm Fredericū de senis: qz substantia spes et intentio recipiēdi vltra sortē gra mutui facit vsurariū. De interiōe aūt ancedente cōcomitante z subsequente dicek infra. Scōo excusat eos liberalis donatio cōtractis: dicit enim j. q. j. c. sicut cp̄m: q̄ eiꝰ oblatio nullaz culpe maculā ingerit: q̄ nō ex ambitenꝫ petitionep cessit: z c. q̄ p̄o. Scōo coacte mutuantes recipe pñt vltra sortē rōne damni emergentis: qz facta tali p̄statiōe cōitas p̄stanti tam obligata est: nō bñs vilationē solutiōis liberaliꝫ concessam: z sic sq̄ remanet in mora soluendi: de q̄ p̄stans dānū pati dinoscit vel i executiōe mercātie vl' artis mechanice vl' emam a redditū vel rerū quarūlibet emptiōe. Pone ergo q̄ i mercantia q̄s vtens pecunijs suis obligatus est debitꝫ certo rpe soluendis: quas acq̄sita pecunia solucre disposuit: sz instanter ab amico requisitꝰ mutuet pecuniam suam ad certuz rp̄us ex charitate: adijciens absq̄ fraude: q̄ si debitor suo rpe non soluat tunc creditor: p suo interesse vltra sortē recipiat: tūc ei illā pecuniā licite recipere potest z exigere p̄o suo interesse: vt extra de arbit. c. dilecti. z in glo. si igit hoc li: et in dicto casu: vbi non multa violentia p̄z nisi detentio rei vltra terminū cōstitutū cōtra dñi voluntatē: q̄ntomagis licebit ciui rōne interesse sumere vltra sortem: cum sua pecunia contra voluntatem suā auferk z detinetur. Tertio coacte mutuantes recipe pñt vltra sortem ratione lucri cessantis. Ex retentiōe nanq̄ debiti seu mutui vltra tempus cōcessū a lucro prepediti: qō licite negociando vel alio modo lucrati fuissent: exigere licite z recipe possunt in recōpensationē: nō solū damni sz etiā cessantiꝫ lucri: fm di' ei' etū iudiciū viri p̄udētis: eo modo quo ractū est in ser. iij. p̄cedenti: z ideo ex rōne consilij possunt in hoc casu

aliq̃d recipe vltra sortē: cū amisso talis lucri sit q̃dā vānificatio p̄stitorij: illa nanq̃ pecunia dño suo verisimilit̄ plus valuisset q̃ ipsam ꝑ industriā q̃ ille vsus fuisset tam ad pcauenda dāna q̃ etiā ad cumulāda lucra: & sic priuatus est nō solū tota pecunia sz etiā toto vsu & fructu industrie exercitande in illa siue per illā: & sic dño ea fuisset vsus vt capitali suo: nec in hoc casu rationē habet mutui sed capitalis saltē interpretatiue seu ablatiue. Hinc etiā cōtractus sibi renek tā q̃ de capitali: secus tñ esset si illa pecunia vsus fuisset infra terminū cōcessiōis. Hic q̃rī pōt: pone casum. Petrus coactus tradidit communitati. c. cozonas: receptur⁹ annuatim ex statuto eiusdē cōmunitatis sex q̃lscq̃ ipsam sortem recipiat. Interim veniat Joannes et emat a Petro ius illō percipiendo talē sūmā sub forma tā dicta. Vtrū talis cōtractus sit vsurari⁹: & videk q̃ nō: q̃ non cōmittit vsurā nisi inter vsurarie cōtrahentes: sed int̄ Petrū & Joannē videk esse simplex cōtract⁹ emptionis: nec etiā inter Joannē et cōmunitatē videk esse cōtract⁹ mutui: q̃ mutuū nō conficit nisi quando de meo fit tuū: hoc addito q̃ tandem meū mihi reddak. sed hoc non fit inter Joannē & ciuitatē: quia contractus int̄ Joannē & Petrū fieri potest de iure etiā ignorante cōmunitate. Ad hoc dicendū est q̃ talis contract⁹ dupliciter considerari potest q̃ distinctio habek etiā extra de vsu. c. consuluit. in textu & glo. Primo modo cōsiderari potest ex forma contractus: & tūc iste contract⁹ qui fit inter Petrū & Joannē tñ: non est vsurarius. Alio modo considerak ex intentione contrahentiū: & tunc ille contractus vsurarius est vt probatur. s. tam inter Joannē et Petrum q̃ etiam inter Joannē & cōmunitatē. licet diuersimode: q̃d sic patere potest. Nam primo cum mente contrahit inter Petrū et Joannem: secundario ꝓ cōtrahit cū mente inter Joannē & cōmunitatē: cum igit̄ Joānes cōtrahit cū Petro in mente intendit & ꝓterea cōtrahit: vt intret locū Petri: vt. s. fiat creditor cōmunitatis ad h̄ vt recipiat vltra sortē: sed tal' intentio est vsuraria: nā principalis eius intentio est vt acq̃rat locū fm creditorij intentionē. s. Petri q̃ ad h̄ q̃ emptor: id est Joannes sit creditor cōmunitatis loco venditoris: & ꝛō licet Joannes nō cōtrahit vsurarie cū Petro q̃ntū ad formā cōtrahendi: tñ committit vsuram propt̄ maculam intentionē. Nā q̃d q̃d agunt homines intentio iudicat oēs. Secundario sit̄ mediante contractu facto cū ꝓmo cōtrahit scōs vsurarie cū cōmunitate: nō q̃dē explicite sed implicite cū intentiōe & affectu. Est tñ int̄ eos realis contract⁹ mutui licet indirecte sub velamie emptionis: q̃ mediante illo ꝓtractu emptōis acq̃rit actor actionē ex empto sup cōtrahē: vt instit. de emptio. & ven. §. preciū. q̃ cōtras obligak illi et fit debitor: illius sicut ante debitor erat ꝓmi. Ratio vero cur ꝓm⁹ debitor excusak ab vsura & nō scōs est: q̃ ꝓm⁹ ad mutuandū coact⁹ est: modo vt dictū est: q̃d non est licitū in lege: necessitas licitū facit: scōs vero voluntarius hoc facit cū spe & intentione recipiendi vltra sortem: vñ si secund⁹ empto: sit a communitate cogerek sicut ꝓm⁹: tunc esset excusatus ab vsura si ꝓncipaliter in eo non esset consensus vltra sortem aliq̃d recipiendi rōne mutui: sic ei in scōo vt in ꝓmo excusat: et coactio & recta intentio q̃ necessario cōiungit̄ coactioni: q̃ si cogi placeret illicitū fieret eo q̃ coactio in voluntariū transirz. ¶ Secūdū ꝓo gen⁹ hoim mutuat ꝓncipaliter ex charitate libere sua offerens cōmunitati sine spe vel intentiōe aliq̃d vltra sortem recipiendi. Pro quo sciendū q̃ q̃dā veri reipublice amatores inueniri pñt licet rari: q̃ videntes imminentē necessitatē vel euidentē vtilitatē communitatis: ex charitate saltē ꝓncipaliter spōte mouenk sua mutuare cōmunitati: et tales licite recipe pñt q̃cūs a cōmunitate spōte offerk: q̃ non min⁹ ꝓmiari meretur voluntaria charitas: q̃ coacta necessitas: eo q̃ nō minor ratio esse possit & damni emergentiz & lucri cessantis i voluntaria charitate: q̃ in coacta necessitate: nisi crederet illas pecunias in acribo illicitz expendēdas: q̃ tūc ꝓceps fieret oim maloz inde sequentiū: nec licite tūc recipere posset aliquā remuneratiōez. Sz q̃ de hac materia tactū est supi⁹ lō gra bzeuitatis supsedeo. Tertiū añ genus hoim cōmunitati mutuat ex cupiditate: ad recipiendū aliquid vltra sortē: & tales vsurarij sunt iudicandi: peiores vtiq̃: q̃ si dumtaxat ꝓsone quare fenerarenk: q̃: magis peccare videk qui fenerat̄ cōmunitati cui pl⁹ obligak: q̃ q̃ fenerare tur singulari ꝓsone: dicente Augu. charitas cōmunia ꝓpriis & ñ ꝓpa cōmunib⁹ anteponit.

Hic q̃rī potest vtrū sponte ponēs ad mutuū pecuniā suā ipsi cōmunitati vel etiā persone singulari ex intentiōe cupiditatis: semp

vsurā cōmittat vltra sortē aliq̄d recipiendo: p̄sertim cum mutuū recipiēs libere pt aliq̄d donare de suo sibi mutuum dāri: z trāsferre dn̄ium quod hz in re sua in ipm mutuārem: ac p̄ hoc mutuās illā rē tanq̄ suā recipe nō obstāte q̄ sit vltra sortē. Ad h dicēdū. q̄ q̄ncunq̄ cōmunitas aliq̄ vel singlaris p̄sona pt aliq̄d libere de suo dare p̄ pecunia sibi mutuo data z in aliū trāsferre: tūc z alter pt libere recipe: dūmodo non sit ꝫ legē iuste p̄cipantis. s. ipsi⁹ dei. sicut ptz in his q̄ mutuantes ex mera charitate recipe p̄t aliq̄d vltra sortē ex libera donatōe. qa ꝫ h dns nullum mādatū edidit. Vtrūtn aliq̄n libere de sua aliq̄d dare nō possunt p̄ pecunia sibi mutuo data: sic q̄ mutuās illō licite recipe possit: z hoc p̄ter p̄ceptū supioris iuste p̄incipantis z p̄cipientis. Luc. vj. Mutuū date nihil inde sperantes. Et extra de vsur. c. cōsuluit. Qd̄ etiā p̄ exēplū ost̄ditur. nam sm Bonauen. in. iij. dist. xxj. z sm Alex. d ales z Scotū: cōfessor manifestare nō p̄t peccatum p̄ cōfessionē illi manifestatū/ etiam d li centia p̄fitentis: eo q̄ p̄fessor obligat⁹ est: nō tm̄ ex iure penitētis: sed etiā ex iure ecclesiastico z diuino: sup q̄ talis penitēs dispēsare nō potest. extra de peni. z re. Omnis. z d. dist. v. c. sacerdos. Sic est etiā in posito nostro. nō cm̄ ligat vsurarius aut q̄liber alius ad nō recipiendū aliq̄d vltra sortem ex mutuo dato ex solo iure cōmunitatis vel singularis p̄sone: sed etiā ex p̄cepto diuino: quod mutuū recipiēs dispēsare nō potest. z ideo lz ipe cēsetum in se est licite dare p̄ mutuāri. tm̄ nō potest sic libere dare q̄ mutuās p̄o pecunia mutuata licite recipe possit aliq̄d vltra sortē. q. dns in his p̄dictis post cōsiliū addidit mandatū: cū enim dr/ mutuū date: ingerit p̄silium. licz q̄nq̄ etiam sit p̄ceptuz. vt ptz ō. sed cū addit/ nihil inde sperātes: condit p̄ceptuz negatiuū q̄d obligat semp z ad semper. z sic in h casu sola corrupta intentio causat vsure vitiū. nec p̄t excusari p hoc q̄ vult indēnis fuari. qa si casus occurrit q̄ cōsiliū mutui in p̄ceptū vertit: tūc tenet etiam cū p̄rio d' spēdio mutuare p̄rio: sinautē tūc si vult indēnis fuari nō mutuet. q. p̄tūc ad h nō obligat. q̄ si mutuat/ libere mutuet: nihil recipiēs vltra sortē iuxta p̄ceptū christi. alioqn q̄d ex tali mutuo recepit/ obligat restituere si p̄t. z si non p̄t mortalit' peccat si nō p̄ponit satisfacere cū potest. q̄d intelligit semp esse verū q̄n sponte mutuat cum intentiōe p̄cipali remuneratiōis: lz nulla pactio de h exterius interuenit. vt in dicto c. cōsuluit. z ex h siue corrupta intētio fuerit mutuum antecedēs/ siue subsequēs vel etiā consequēs. Ad cuius euidentiā sciendū q̄ intentio cupiditatis in mutuo p̄stando est cū sola spe lucri: vel p̄cipaliter p̄ter lucrū aliquis mutuū p̄stat licz pactū nō intercedat: ita q̄ spes est causa p̄cipalis mutui: z talis iudicat vsurarius in dicto c. p̄suluit. Vnde periculosior est hec vsura q̄ que fit cū expressis pactiōibus: eo q̄ in foro causar minime potest reperi: a multis quoq̄ cecatis auaricia vix p̄t agnosci. Nimirū cum (vt ōt Alexā. de ales) sm leges humanas sola voluntas vsurarii nō faciat. qa lex cohibet manū/ nō animū. sm ꝫo legē diuinā q̄ cohibet animū/ sola voluntas facit vsurariū: que p̄fecto voluntas z intentio cupiditatis tripl'r in cōtractu ꝫtingere potest. aliq̄n em̄ talis intentio cupiditatis est antecedens. s. ante q̄ mutuū dat vel q̄n dat. q̄ ꝫprie directe est ꝫtra mādatū dn̄icum. si tn̄ post ꝫpositū mutaret z intētionem rectificaret sm regulā charitatis p̄ius positā: tūc gratis data licite recipere posset. alioqn ꝫo talis intētio ꝫsequēs vel cōcomitās est. qa lz mutuās ptunc nullū intēdebat lucrū. tn̄ si recipiēs mutuū aliq̄d dat in recompensationē mutui: z creditor ꝫpter eā dē causam libēter acceptat: tūc habet corruptā intentionē cōcomitātē/ z cōmittit vsurā. Aliquādo deniq̄ talis intētio subsequens est: q̄n lz qs absq̄ spe lucri p̄o: sus gratiz mutuat: sed lapsu p̄ris p̄ualente cupidine nō tm̄ exigit sortē/ sed etiā vult mētere: z ostēdit ore vel opere q̄ ꝫpter mutuū p̄us factū aliq̄d sibi debet. z talis nō solū cōmittit vsurā/ z obligat ad restitutionē: sed etiā q̄cunq̄ in ius talis mutui succedit mutuanti sicut filius vl' heres. Et hec est sentētia Archidia. xliij. q. iij. c. j. Deniq̄ qa tales p̄statiōes vel mutuationes potissime z cōtinue frequentant per Venetos/ Florētinos/ z Ianuenses q̄ sunt notabiles ciuitates in Italia: ideo ad p̄dictorum cōfirmationē referā casum quē in. iij. super sentētias scribit magister Guil. d' cremona: vir magne sciētie z fame: q̄ postea fuit episcopus papien. Vnde refert q̄ cū quidā vir p̄diues z p̄potens in pecunijs/ intenderet p̄dicto modo ponere magnā pecuniē q̄ntitatem in vna p̄dictar. ciuitatum p̄ clemosynis

pauplib⁹ imp̄pcruū dispēsandis: habito pri⁄
us sup hoc a p̄dicto Guil. peritor⁹ ꝯsilio. Fa
cta igit in vniuersitate Papiēsi diligēti dis⁄
cussione: cū adhuc materia q̄ tres cōtrarias
opiniōes dubia remaneret: occurrētib⁹ aliis
causis/ missus est antedict⁹ Guil. ambasia⁄
tor ad papā Vrbanū sextū tūc in Janua cō
morantē. Rogauit igit cundē p̄fat⁹ vines:
q̄ de p̄dicta materia cōsuleret summū pon⁄
tificē: eiq̄ de sua intētione circa possessionē
predicte pecunie in elemosynis dispēsandis
p̄positus reuelaret. Cui tandē papa rn̄dit q̄
bene fecerat eū de tali ꝯsulendo: q̄ casus ar
duus esset: z asserebat eūdē casum vsurariū
esse. Cuius respōsio z diffinitiua snia satis
est pōderāda. q̄ p̄dictus papa peritissimus
erat. q̄propter in talib⁹ sp tutior via tenenda
est z ꝯsulenda. Ad laudem dei.

De arte campsoria triplici: scilz artificiali: reali: z casuali. et in q̄bus rebus proprie committitur vsura. Sermo. xxxix.

On furtum facies.

n Exo. xx. Cupiētes fm̄oē p̄senti de arte cāpsoria p̄sequi. Primo q̄rimus: vtr̄ ipa sit licita: p̄sertim cū ad cōmutationē rer̄ videat opportuna/ z propt̄ varia hoīum cōmoditatē introducta. Ad h̄ dicendū est q̄ tria sunt genera cambiorū. scz artificialia: realia: z casualia. Prima cābia sunt artificialia: z hec eēdem sunt licita ob⁄
seruatis debitis circūstantijs. A Ad cu
ius euidentia sciendū: q̄ ars campsoria fm
ph̄m. j. Polit. casu z fortuna p̄mitus inuen
ta est: sed demū p exigētia artificialis facta
est. Solet em̄ nūmisma plus valere in regi⁄
one p̄pria q̄ in aliena. accidit g̃ forte q̄sdaz
hīe quedā nūmismata q̄ nō multū appēcia⁄
bant in regione sua: eo q̄ erāt de regione ex⁄
tranea. illis g̃ venientib⁹ cū eisdē nūmisma⁄
tib⁹ ad exteras regiones: in q̄bus p̄pria erāt
z plus valebāt. accidit eos plus recipere q̄
valebāt in sua regione. q̄ videtes inde se reci
pere lucrū arte cāpsoria vsi sunt. z sic ars ori
ginem sumpsit. Demū autē cōsiderantes q̄
in aliquib⁹ partib⁹ nūmismata plus valerēt
vt melius expēderent p̄pter lucrum inde in⁄
uentum illa nūmismata mittebāt vl̄ porta⁄
bant: z sic p̄pter cōsuetudinē hoc conuersum
est in artificiale exercitiū: quenim̄ ars vtil
reipublice videt esse cōmodosa z necessaria.
quia ōt Alex. de alexan. in tractatu de vsu⁄
ris: q̄ ip̄a necessaria est p̄mo ad vtilitatē pe⁄
regrinātiū z alior̄ q̄ circūeunt diuersas re⁄
giones. Scō necessaria est ad cōmutatio⁄
nē rer̄ sine q̄ stare nō p̄t hūana vita. rerum
em̄ cōmutatio necessaria ē: cū vnaquaq̄ re⁄
gio in quibusdā abūdet/ z in q̄busdā egeat.
que cōmutatio cōmode fieri nō p̄t sine nū⁄
mismate. non em̄ in diuersa loca remota cō⁄
mode portari possent res ad faciendā pmu⁄
tationem: z ideo necessaria fuit nūmisma.
Quāde q̄ etiā denarij sine periculo portari
nō possūt ad faciendā pmutationē: z sic ars
cāpsoria fuit necessaria. q̄a campsor⁹ p cam⁄
biū tali piculo subuenire p̄t. Et etiā p̄pter
diuersitatē nūmismatū quor̄ valor fm va⁄
ria loca variat. Hinc est q̄ talis ars permu
tatiōis p̄cedit. Vnde ōt Francis. de may. in
iij. q̄ sicut ars mercatiōis legitime facta est
naturalt: z sicut mercatores sunt valde vti⁄
les: eo q̄ aliq̄ habent in vna regione q̄ nō ha
bent i alia. sic etiā pecunie cōmutatores scz
campsores sunt vtiles. q̄ vna moneta currit
in vna regione z nō in alia. Si ergo q̄ritur:
vtr̄ cambia artificialia sint licita. ꝑ hoc gīa:
cambiēdo vel pmutando vnū florenū/ z in⁄
de recipiēdo vnū denariū vltra sortē. Ad h̄
dicendū: q̄ iz quidā affirmare conent talem
cōtractū nō esse faciliter excusabilē: nec illū
facientē esse bn̄ tutū. Dicūt tn̄ alij z verius:
q̄ licita sūt dūmodo debito modo exerceantur. q̄ tn̄ rarissime ꝯtingit p̄pter cupiditatē
imp̄probi lucri taliū. Unde p̄pter q̄tuor ma⁄
xime licita reddunt. Primo q̄ uō habēt mu
tui rōnem: eo q̄ p̄pter dilationē rp̄is non spe
rat lucrū. z sic nō intervenit in eis mutuum
vnde vsura dici posset. Scō q̄ cāpsori non
reddit eadē sors in specie vel numero: q̄a tri
buit monetā vnius generis z recipit mone⁄
tā alterius generis. Tertio q̄ fm Archidi.
xiij q. ij. c. j. in glo. non p̄t dici emptio vel
vēditio p̄prie loq̄ndo. q̄ emptio z vēditio p
prie ꝯsistit in rebus emptialib⁹: quar̄ precia
nūmismate mēsurant: sed hoc genꝰ fit in so⁄
la permutatiōe nūmismatis diuersor̄ gene⁄
rum: z ideo simplex pmutatio dici p̄t q̄ licita est nisi cambiētes de diuersis generibus
nūmismatū charistiam inducere intēdant.
Quarto denicq̄ q̄dam non indocte putant
hoc licere rōne interesse: scz p̄pter labores et

expẽsas salariorꝝ/pẽsionũ ꝛ similiũ:q̃ cãpsor subiit ꝓpter hãc artẽ:quapropt̃ etiã ex ea vi/ uere pt̃ ḋa ḋt apls.j.Cor.v.q̃ nemo mili/ tat stipẽdijs suis vnq̃. Nõ em̃ tenetor incasꝫ/ sum in alioꝝ vtilitatẽ laborare. nã laboris: itineris:ꝛ expẽsaꝝ habẽda est rõ. vt extra de voto.c.magne.licita sunt g̃ talia cãbia:dũ/ modo cũ debito moderamine fiant ꝛ discre tum ac moderatũ lucrũ dũtaxat recipiant. Sed quia vix est possibile q̃ exercẽtes talia cambia ab vsuris ꝛ simpliciũ deceptionib⁹ immunes sese seruare ꝑ ualeant:ideo cũctis in foro ꝙscientie dissuadendũ est.ḋa qui tangit picẽ inquinabit ab illa:ꝛ occasio proxima fa cillime mouet ad lapsum. Frequẽter em̃ eis accidit q̃ monetã vel rem aliã ab ignoranti/ bus ꝛ inexpris: aut simplicib⁹ citra p̃cium cõ dignum ꝛ vltra moderatũ lucrũ recipiũt: ꝛ tunc semp ad restitutionẽ obligant in iudi/ cio anie. Tacco de rasuris ꝛ allcutationib⁹ monetaꝝ/ꝛ de similib⁹ hanc artẽ cõcernẽti/ bus:de quib⁹ aliqua supra tacta sũt. Hic incidẽt aliter queri põt: vtrum hõs aliquam monetã quã timet futuro tẽpore minorãdã ꝙsueto p̃cio fm statum legis positiue vl̃ doñi terre:nec volens illã mutuare ꝓpter hunc ti/ morem: nisi cum cõditiõe q̃ sibi reddat alia moneta in eq̃li p̃cio in quo nunc est ipsa mo neta scz tẽpore mutui:debeat vsurari⁹ censeri. Ad hoc respõdet Alexã.de alexã.q̃ mul/ tis videt illud esse vsurariũ: alijs autẽ videt q̃ nõ. Et ad hanc opinionẽ declinat Alexã. cui concordat sanct⁹ Bernardin⁹ in tracta tu de contractib⁹. Et istoꝝ ratio est triplex. Prima est:ḋa aliud est mutuo sperare lucꝝ: ꝛ aliud est vitare dãnum.ꝓmum em̃ fieri nõ potest sine iniuria dei:qui hoc ꝓhibuit Lu. vj.dicẽs.Mutuũ date:nihil inde sperãtes. Nec etiã sine iniuria ꝓximi cui mutuũ gra/ tis dari debuit. Qui autem vitat damnum suũ:deo non facit iniuriã. cum hoc nulla le ge reputur ꝓhibitũ. Nec etiam primo fa cit iniuriam cũ nõ ledat ꝓximuꝫ qui ꝓprium euitat dãnũ. sic g̃ magꝫ q̃rit vitare damnũ q̃ lucrũ ꝓpriũ acquirere. Secũda ratio est: quia debitor nõ minus accipit tẽpe mutua/ tionis q̃ reddere tenetur tpe solutiõis. Nec etiam erat verisimile q̃ illa moneta ex se ipa minus esset postea valitura q̃ valebat tem pore mutuatiõis: cum eius minoratio vl̃ vi lificatio nõ accidit ratiõe dilatiõis tẽporis: sed potius ex voluntate legislatoris Ter/ tia ratio est:qꝛ debitor nõ accipit pecuniam vt seruet eam vsq̃ ad tps quo verisimiliter erat minus valitura: sed vt vtaꝛ ea statim vel saltẽ in tẽpe breui quo valorẽ suũ adhuc ha beat.si ergo redderet mutuũ tpe minoratio/ nis ipsius monete q̃tum ad valorẽ:tũc pos set ꝙtingere q̃ cum accepto mutui beneficio minus redderet q̃ accepit. qõd videt minus equũ fm fraternã charitatẽ. A Secũ/ da ꝓ cambia dicunt realia:ḋa vt plurimuꝫ realiter deducunt. Ad cuius euidentiã q̃ri põt:vtr̃ campsor aliq̃d accipiens eo q̃ pecu niam quã sibi ꝫ soluo mihi faciat alibi in lo co distanti numerari: puta in Roma vel in Venetijs/ vsurã cõmittat. Ad ꝫ dicẽduꝫ q̃ ibi nõ est vsura.ḋa vbi nulla interuenit ratio mutui:nulla põt ibidẽ esse vsura. Nam fm oẽs doctores:vsura ꝓprie nõ cõmittit nisi in ꝙtractu mutui. Mutuũ autẽ dr̃ quãdo ali quid meũ fit per aliq̃d tpus tuũ. ꝛ ideo ne/ cesse est q̃ solũ in illis reb⁹ quib⁹ mutuũ in/ teruenire põt vsura cõmittat. quas Alex.ò ales distinguit in triplici genere. Quedam em̃ mutuant sub certo nũero : sicut pecunia q̃dam sub certo pondere: sicut aurũ. ꝛ q̃dam sub certa mensura: sicut granũ/vinũ/oleũ:ꝛ in his solum ꝓprie cõmittit vsura. Cuius rõ est:ḋa sole res circa quas cõsistit mutuũ hñt a natura vel arte sibi ꝙstitutum valorẽ quẽ transcendere minime possunt: nisi vitiose ꝙ naturã vel artẽ agat. Ad id qõ obiecit San fre. dicẽs vsurã etiã cõmitti posse in alijs re/ bus: puta si pro pecunia mutuata recipiam equum vel p̃dium adv sum ꝛ silia vltra sortẽ vsura est.vt ptz.xliij.q.iij.c.pleriq̃. Cui re/ spondendũ est:q̃ distinctio fieri debet inter vsurã que ab vsurario exigit vltra sortẽ seu vltra mutuũ datum:quod ꝓprie dr̃ vsura: ꝛ res in q̃ dicta vsura cõmittit que est ipm mu tuum:vt equus vel ager: de q̃ gignit ipm lu crum. Nã si põderak illud quod mutuo dak: cui ꝓprie ꝛ vere accedit vsura:tũc semp illud cõsistit in tribus p̃dictꝫ. Si ꝫ ponderak p̃ mium quod datur:tũc potest esse aliud a p̃/ dictis:sed hoc improprie ꝛ interp̃tatiue di/ citur vsura. Reuertendo igitur ad ꝓpositum in casu p̃dicto campsor non tradit aliq̃d mu tuum:sed potius recipit aliquid restituẽdũ tẽpore futuro in certo loco. Et ideo si vtiũ aliquod ibidẽ est erit aliud ab vsura. Un/ de p̃ generali regula tenendũ est: q̃ quicun/ q̃ aliq̃d ab altero recipit: nihil sibi dãdo ni

si tēpore solutiōis vel redditiōis accepti: nō cōmittit vsurā rōne talis accepti. Pro q̄ sciendū q̄ tribꝰ rationibꝰ in talibꝰ licite pōt interuenire lucrū. Primo rōne custodie seu depositi: vtputa si absq̄ piculo ⁊ labore deportatiōis de vna terra in aliā reddit mercatori cum ꝓprio lucro depositū vel equiualēs. Exēpli gr̄a. Ep̄s g̃ēs rhomam deponit in antherpia mille coronas alicui mercatori habenti rhome tabulā pecunie: mercator autē accipit ab ep̄o coronas viginti vt prefatas mille sibi reddat indēnes rhome: in tali nāq̄ casu nō cōmittit vsura. Verumtñ sm q̄sdam ibi est indecēs ⁊ turpe lucrū: maxime propt̄ duo. Primo q̄ mercatori ille sine piculo ⁊ expensis: ac etiam sine labore deportatiōis facit eas ep̄o reddi in rhoma. Scdo: quia anteqū reddat illas p̄t ex tradit̄ sibi in antherpia lucrari mercationibꝰ suis: ⁊ sic videt esse turpe lucrū: licz non sit ibidē vsura. Vñ sm quosdā non tenet ad restitutionē. q. ꝑ. fuit ei ep̄o in aliquo equualēti/ licz absq̄ suo piculo ⁊ labore: ideo indecēria talis lucri nō continet simplr indecentiā vel iniusticiā: sed potius quādā equalitatē. Et hui⁹ opinionis est Lau. post Joānem de ligna. dicēs q̄ iste casus licitus est nō solum ꝓpter piculum quod plerūq̄ subit: sed etiā vt subueniat salarijs ministroꝝ ⁊ pēsionū: ac vt non frustra ponat opas ⁊ sudorē in aliorum vtilitatem. Satis etiam ꝓcordat scūs Bernardin⁹ in tractatu de ꝓtractibus: vbi ōt. Credo saluo meliori iudicio: q̄ qñ tali cābienti qui ō hoc facit artē imminet circa hāc artē expēse pensionum operarū salariorꝝ factorꝝ ⁊ discipulorum. insup circa pericla ⁊ labores/ sicut plerunq̄ talibꝰ contingere solet: q̄ tunc nō obligat ad restitutionē. Secus autē de eo q̄ hāc exercēs artē ꝓterea nō imminent sibi pericula: nec habet inde labores nec expēsas ex q̄bus rōne interesse posset inde lucrū sumere sm Bal. etiā extra de plus pet. c. j. Pone casum q̄ mutuo campsori in antherpia cētum ꝓ. xc. que mihi dari facier rhome: talis q̄dē ꝓtractus est licitus turegentiū/ ⁊ necessariꝰ ac naturali rōne inuētus: eo q̄ cāpsor subijt pericula maris ⁊ damna nunctoꝝ. ff. de ꝓbo. obl. l. q̄ rhome. §. calūnieris. Q. si campsor plus aliq̄d lucrat: ex iusticia q̄dez ⁊ licite lucrū sumit: qz industria accedit rei licite. vt no. ff. ad. l. fal. l. si bereꝫ. Lucrū est etiā numerando decē pacisci q̄ reddant nouē tm: qa minuere sortem nō est petm: augere aūt sic. Et est rectus notabil. ff. si cer. pe. l. roga. §. si tibi Scdo rōne patrie pōt in talibꝰ casibus interuenire lucrū tā ex pte dātis q̄ ex parte recipiētis. Cuius rō est. quia moneta cōiter plus valet in terra ꝓpria q̄ aliena: ⁊ ideo si pura ⁊ sola rōne cābij ꝓpter monetā plus valentē in ꝓpria patria q̄ aliena lucrū interueniat: nō credit ibidē vsura. Exēplū ꝑmi casus. Si q̄s colonie sis mille coronas francie intēdebat ferre parrhisius/ ⁊ ibidē cāburet expēdere. inueniēs aūt cāpsorē in patria sua tabulam cambij habentē parrhisius cui tradit casdē q̄si parrhisius eas cābiens: ac per ꝓsequēs ad fozz cābij illius tradēs. tūc si nihil aliud intrēdit: nō est ibidē vsura: lz ꝑ eisdem coronis plus recipiat q̄ colonie valeant. Si tamē ꝓ hoc q̄ eas colonie ꝑ tradidit/ ⁊ postea parrhisius recipit lucrū intrēderet acrere: tūc illa traditio mutui rōnem induceret ⁊ vsura esset. Exemplū aūt secundi sumēdū est ꝓrario modo q̄ tñ frequentius accidit. vbi gr̄a. Parrhis⁹ existēs indiget pecunia in colonia. do tibi parrhisi⁹ centū coronas ⁊ tu mihi facias ꝓsignare ꝓ literas tuas in colonia cētū ⁊ qndecim florenos renenses: tūc licz tm lucreris inde sez quinq̄ florenos: cū cētū corone faciāt. cxv. florenos. tamē talis ꝓtractus est licitus. Tū qz est q̄dam ꝑmutatio nūmismatiꝫ ad nūmismata: nō rōne pecunie q̄ de se fructū nō parit: sed rōne patrie suguentis lucrū. Tū qz est ad vtilitatē vtriusq̄: neq̄ em̄ sine tali cābio mercantie exerceri possunt. Tū etiā rōe interesse: sicut etiam de expēsis ratiōe custodie dictum est. Cōcor. Joan. de ligna. ⁊ Lau. Tertio rōne monete pōt interuenire lucrū. nam q̄dam sunt monete q̄ nō solū in patria ꝓpria: sed q̄si vbiq̄ maiorem habēt valorē seu cursum q̄ alie monete: ita q̄ verisimiliter tales monete citius ascēdent in valore: vel saltem diminutio valoꝝ illarū minus est formidabilis. talē igit pecuniā habēs ac in thesauro recondere deliberās: posset ab alio requiri⁹ ad vēdendū in eo casu recipe de eadem pecunia aliq̄d vltra cōmunē valorem tunc occurrentem. Verū tamē sm Alexan lombard⁹. si monetam emēs vat plus ꝓpter rēporis dilationez/ vel minus ꝓpter rpis anticipationē: tūc ꝓtus nō est licitus: pcertim si sic emēs cōiter lucret: qz videt esse mutuū indirectū. Si tamē esset ꝓbabile dubiū: tunc rōne du

bū ꝓbabilit vel cōit accidentis contractus excuſarek. ℒ Hic queri poteſt: vtrū mutuans certā monetam quā verſimilit credit tempore ſolutōis magis valituram: tandē recipiens candē ſummā eiuſdem monete tam facere maioris valoris cōmittat vſurā. Ad ꝟ dicēdū ꝙ ſi veriſimile erat ꝙ ꝓcioſior fieret: tūc ſi creditor erat pecunia ſeruatur⁹ non cōmittit vſurā. Si vero nō eſſet ſeruatur⁹: tūc ſi ō bitori libertatem aufert ſe liberandi cōmittit vſurā: quia ſe voluit exonerare z debitorē onerare. Si veniꝙ talem libertatē nō aufert: tunc non eſt vſura ſi non habet intentiōnē corruptam. ſ. ſi magis vellet ꝙ debitor ante tempus ſolueret ne oneraretk. Tertio veniꝙ cambia dicunk caſualia que nominank a quibuſdā cambia groſſorum: de ꝙbꝫ dicit ſanctus Bernardinus de contractibꝫ ꝙ celebrat hoc modo. Indigeo in florentia decem libras groſſorum z ibi recipio ꝓ illis a cambſore. c. z. vj. florenos aut plus vel minus: ſz ꝙ tunc plus vel minus in florentia valēt decem libre groſſorum: debinc ad vnū menſem teneor ſibi tm̄ reſtituere quantū infra decem dies a die cōtract⁹ valebūt decē libre groſſorum in venetijs: que licet aliqñ valent min⁹: tamē cōmuniť valent plus: z tō exercēt iſta cambia vt ſic lucrenk. ꝙ contractus eſt omni no illicitus vtpote exiſtens contract⁹ mutui cum intentione recipiendi vltra ſortē ponēs ſe vt in pluribꝫ in lucro z ideo dubiū nō excuſat ibidem ab vſura: hec breuiť patent de cambijs. Ad laudem.

De vſura q̄d ſit et cur obligat ad reſtitutionē: ac vtrū in aliq̄ lege vel aliquo caſu concediť vſura vel permittiť. Sermo.xl.

On furtum facies.

℟ Exo.xx. Scriptū ēt pſal. lvij. Veneſurarius obſtinatis. Furor illis ſm ſimilitudinē ſerpentis: ſ: ē aſpidis ſurde obturantis aures ſuas ꝙ nō exaudiet vocem incantantiū z̄c. Vſurarius cm̄ mercato aſpidi comparak: quia ad vocem predicatorum z confeſſorū obturat aures ſuas: ne forte alliciak ad reſtitutionē: obturat inquā terra id eſt cupiditate terrena: z cauda id eſt ſpe vite longioris z amore relinquende poſteritatis: cuius pecunia ſi lis eſt moſibus aſpidis: qui ta percuſſus ab aſpide quaſi delectatus in ſomnū vadit: ꝓ ſuauitatē ſoporis morik: eo ꝙ tunc venenū latent per oia membra diffundik. Sic qui recipit ſub vſura pecuniā ſub tempore quaſi beneficiū ſentit: ſed vſura per omnes facultates eius decurrit z totas indebitū obligatas cōuertit. ℬ Ad cuius cautelam ſalutiferā ꝓmo queri poteſt q̄d ſit vſura. Ad hoc reſponder Amb. xliij. q. iij c. pleriꝙ: dicēs. Quodcūꝙ ſorti accidit vſura eſt: ſiue ſit pecunia ſiue eſca veſtis ſpecies ligna ſeruitiū: vt ꝓz in oīb⁹ capitulis eiuſdem queſtionis. Et accipit hic ſors ꝓpꝛie ꝓ debita quantitate rei mutuate in materia occurrenti. Et ſubintelligit ex pacto vel etiā intentione p̄cedente cōcomitanteve ſubſequente ꝓpter poſitū eſt: vñ cōmittit vſura ſola intentiōe corrupta ex pte creditoris: q̄ nō mutuaſſet ꝓncipaliť niſi ꝓpter ſpem lucri: in quo caſu tenek creditor totū ſic receptū reſtituere quacūꝙ intentiōe illi dederit debitor: vt extra de vſu. c. conſuluit: in glo. Unde dic̄ Alexan de ales in. iij. ꝓte ſūme in expoſitione euangelicoꝝ p̄ceptoꝝ: ꝙ ſz hū anas q̄dē leges ſola voluntas n̄ fac vſurariū: qz lex hūana manū cohibet n̄ animū: ſz ſz legē diuinā q̄ cohibet animū: ſola voluntas fac vſurariū. Q3 ſi querik cui applicabik reſtitutio mentalis vſure. Reſpondet ad hoc Anton. archiep⁹ florentin. in tractatu reſtitutionū vi. ꝙ aliq̄ dicūt acceptū vltra ſortē i vſura mentali tm̄ illi reſtituī n̄ debere q̄ dedit: qz voluntarie ſe illud a ſe abdicauit: nec tm̄ ſibi retinere dz: qz ꝫ legē diuinā accepit: ſed erogari dz pauperibꝫ. Sz qz illa rēſtitio min⁹ ſufficiens videk: tō magis dicendū eſt: ꝙ ſi mutuū recipiēs dedit illō ex libalitate ꝓ modū doni: tunc recipiēs ꝫ certitudialiť ſciens n̄ teneк reſtituere nec etiā pauperibꝫ dare ex p̄cepto ſz ex cōſilio: ſz tm̄ teneк de ſua corrupta intentiōe penitere. Q̄ō ſi dedit rōne mutui ꝓncipaliť: tūc n̄ abdicauit illō a ſe voluntarie ſz cōditionate: ne. ſ. mutuans reputaret ſe grauatū z alterꝙ ingratū z ſic alia vice nō inueniret mutuū: z tūc dz reſtitui q̄ dedit mutuāri. Uñ dr i directorio iuris: ꝙ vſurari⁹ m̄talis inducend⁹ eſt i foro penitentiali vt reſtituat ꝓ. c. ꝓſuluit. extra de vſu. Et ſubdik ꝙ ſz i foro iudiciali nō eſt puniend⁹ tanꝙ vſurari⁹: tm̄ i foro eccl̄ie iudicādus eſt male agere: z inducēd⁹ ē n̄ cōpellēd⁹: vt ſic accepta reſtituat: q̄ ad deum reuera vſurarius eſt: hoc in glo. in dicto ca. conſuluit. Uerūtamen poteſt ſperare mutuans illō

ad qd̄ tenet̄ mutuū recipiens: q̄ in consimili casu necessitatis tenet̄ sibi dare mutuū: etiaz si prius illi non mutuasset: nō tamē licet hoc sperare ex vi mutui sz tantū ex charitate mutuū accipientis: quia mutua beneficia chariritatem accendunt: tamen si hac intentione mutuū traderet. tūc illi meritoriū non esset: quia non poneret in deū finem suū: contra illud. Luc. vj. Mutuū date nihil inde sperantes. s. ab homine sed a deo. B Secundo q̄ri potest: quare vsura est peccatū et obligat ad restitutionē. Ad hoc dicendū sz Alexan. de alexan. q̄ hoc est propt̄ mltas rōnes. Primo quia facit contra naturā mutuate rei. s. pecunie que nō parit fructū. Secūdo quia facit contra finem intentionis pecunie: nam vt dicitur. j. Politice. pecunia fuit inuenta vt per eam fieret cōmutatio rei inter vendentē z ementē propt̄ necessaria vite: et ñ vt pecunia pecuniā augeat sicut facit vsurarius. Tertio quia facit contra naturam contractus mutui qui debet esse gratuitus: iuxta illd̄. Mutuū date nihil inde sperantes. Quarto: quia possidet̄ sine titulo: quia dominiū illius non transfert̄. Titulus aūt hic vocat̄ iustum initiū vel causa possidendi: vt emptio venditio z donatio. Ad cuius euidētiā sciendū q̄ tribus modis transfert̄ dominiū. Vel em̄ trāsfert̄ p naturā vt in successione: qñ. s. res deuoluit̄ a patre per mortē in filios: qd̄ non est in vsura vel dolo liberalitatis mere: vt in donatiōe: qd̄ etiā nō est i vsura quando p̄cedit intentio vel pactū interponit̄ aut exactio subsequit̄: vel fit trāssatio rōne iuris: sicut equitate in venditionib; z permutationib;: qd̄ etiā nō est in vsura. Insup quia res mutuata statim fit illius cui mutuatur z eius stat piculo: hinc valde iniquū est q̄ ex re aliena stante alteri⁹ piculo velit habere lucrū. Porro sanct⁹ Tho. ij. ij. q. lxxviij. super hac qōne respondet dicens: q̄ accipe vsuram p pecunia mutuata est s̄m se iniustū: qz vendit̄ id qd̄ nō est. Pro quo sciendū q̄ q̄dā res sunt q̄ꝝ vsus est ip̄aꝝ rerum consumptio: sicut vinum consumit̄ eo vtendo ad potū: et triticū ad cibum: vñ in talib; non debet seorsum cōputari rei vsus ab ip̄a re: sed cuicūq; concedit̄ vsus ex hoc ip̄o concedit̄ res: z ꝓpter hoc i talib; p mutuū transfert̄ dominiū. Si quis ergo seorsum vellet vendere vinū z seorsum vsum vini: bis venderet eandez rem vel venderet id qd̄ nō est: z sic manifeste peccarz p iniusticiā. Et simili rōne cōmittit iniusticiam q̄ mutuat vinū vel triticū: petens sibi duas recompensatiōes: vnā quidē restitutionē equalis rei: aliā vero preciū vsus qd̄ vsura dicit̄. Quedā vero res sūt quarū vsus non est ip̄a rei consumptio sicut vsus domus est inhabitatio non autē dissipatio Et iō in talibus seorsū pōt vtrūq; concedi: puta cū quis tradit alteri dominiū domus: reseruato sibi vsu ad aliqd̄ tempus vl' econuerso: z hoc homo licite potest accipere preciū pro vsu domus: z preter hoc petere domū cōmodatam: sicut ptz in conductione z locatiōe domus. Pecunia s̄m ph̄m. v. eth̄. z. j. Poli. p̄ncipaliter est inuenta ad faciendas cōmutationes: z ita ꝓprius z p̄ncipalis vsus eius est ip̄ius consumptio vel distractio s̄m q̄ in cōmutationes expendit̄. z propt̄ hoc s̄m se est illicitū p vsu mutuate pecunie preciuz accipe qd̄ est vsura: z tenet̄ ea restituere sicut alia iniusta. Et addit Alex. de ales in. iij. pte. sūme in tractatu p̄ceptorū decalogi in expositiōe sexti p̄cepti q̄ si eo modo q̄ licet concedere equū vel domū p lucro: posset etiam concedi pecunia vinū triticū z sil'ia in qb; vsura cōmittit̄. i. q̄ vsu suo p̄ncipali cōsumūtur vl' distrahuntur tunc nō esset vsura si cōcedens aliqd̄ reciperet vltra sortē. Nam in locatione nō transfertur dominiū ei⁹ qd̄ locat̄: qd̄ si fieret in pecunia z alia re fenebri: vtpote q̄ tm̄ concederet̄ ad pōpam z ostentationē nec ad aliū vsum: tunc liceret vltra sortē recipe: qz nō trāsferretur ei⁹ dñium. Preterea si vsus pecunie vl' sil'ium rerū in qb; vsura cōmittit̄ in se pareret fructū i locatiōe vbi manet dominiū circa concedentē: tunc etiā liceret p ea recipe vltra sortē: licet etiam talia nō deteriorarent̄: qz p vsu vasorū auri z argenti pōt aliqd̄ recipi i locatiōe: lz nō deteriorantur: vt dicit Rich̄. Tertio p̄ncipalit̄ queri potest: vtrū in aliquo casu ꝯctus vsurari⁹ ab aliquo iure vel lege sit concessus vel pmissus. Ad hoc dicendū s̄m magistrū Gerardū de senis ordinis heremitarū quem recitat Joā. an. in suis mercurialibus in regula pctm̄ q̄ duobus de causis malū pmitti potest. Pria est propter bonū qd̄ inde orit̄. Scdo ꝓpt̄ mai⁹ maluz qd̄ inde vitat̄: q̄ tñ pmissio admittitur i lege vel iure ciuili: ñ autē naturali diuino vl' etiā canonico. Vnd̄ dicit glo. extra de cle. vl' mo. in. c. iij. q̄ multiplex est recompensatio. Quandoq; enim cōpensatur minus malum vt maius euite

tur.ꝛ hec compẽsatio penitus inhibeꝯ.xiij. dist.c.q̃ ait.vbi tãgit de Loth q̃ tradere voluit filias ne cõmitterent vitiũ sodomiticũ: qđ ibidẽ phibeꝯ: nisi forte fieret in vna cadẽ q̃ psona.vt.xiij.dist.c.j.ꝛ ij.tũc em̃ min⁹ malũ est eligẽdũ: vt ibidẽ psequit lõgo ꝓcessu. Qñq̃ ꝙo malũ cõpẽsat ꝓpter seq̃lam alicuius boni: vt cũ q̃s cõmittit furtuz vt pascat paupes: vel subtrahit vxori debitũ ꝓpter cõtinẽtiã: vl̃ facit ꝙ votũ vel mr̃imoniũ vt alĩ q̃ chr̃iana efficiaꝯ: oĩs talis cõpensatio inhibeꝯ.vt in dictis ꝓcordãtijs.ꝛ plane ptz.xxx. q.j.c.nosse.xxxij.q.iij.c.nõ sunt.xxxiij.q.v. c.si dicat.q̃ tria capl̃a sunt multũ notanda. Qñq̃ ꝑ̃ de cõpensaꝯ damnuz corꝑale ꝓpt̃ bonum spũale. et hec cõpẽsatio sil̃r phibeꝯ. vt.lv dist.c.si euãgelica. Qñq̃ ꝑterea compensaꝯ dãnũ corꝑale ꝓpter bonũ corꝑale: vt cũ femina amittit florẽ virginitatis vt ei recõpenseꝯ in fructu sobolis:ꝛ hec nõ reꝓbatur.vt.xxxiij.q.v.c.tũc saluabiꝯ. Qñq̃ etiã relaxatio iuris eccl̃iastici recõpensaꝯ q̃ acq̃sitionem alĩ q̃:ꝛ hec sil̃r admittuꝯ:qñ.ſ.est tm̃ ius eccl̃iasticũ.xxxiij.q.iij.c.ipsa ꝑcepas.ꝑ. item inq̃unt donatiste. Qñq̃ veniq̃ illicita cõio alicuⁱ⁹ recompẽsaꝯ per acq̃sitionẽ pluriũ.vt.ij.q.j.multi. Ex quib⁹ oĩb⁹ colligi põt q̃ ius canonicũ vel eccl̃iasticũ non admittit q̃ sub cõpensatiõe boni malũ sit faciendũ:id est: illud qđ est de genere maloꝝ. qđ alĩs esset malũ nisi canonis autoꝛitate excusaꝯ. vt ꝓz per ꝛrarta signata. ℒ Ad euidentiã ꝙo pmissiõis legis ciuilis qua ſcz vsuras exerceri pmittit sciendũ est ſm magistrũ Gerhar. vbi ſ.q̃ triplex est ꝛcessio iuriſ. Prima est cõcessio iuris remouẽs punitionẽ ꝛ dimittẽs penã.ſm quẽ modũ scribit brũs Greg.angloꝝ ep̃is.vt habeꝯ dist.iij.c. Deniq̃.vbi subdit. De ipsa ꝙo die dñica ſcz q̃dragesime hesitam⁹ q̃dnam dicẽdũ sit: cum oĩs laici ꝛ sec̃lares illa die plus solito ꝛ ceteris diebꝫ accuratiⁿ⁹ cibos carniũ oꝑtãt: ꝛ nisi noua q̃dam auiditate vsq̃ ad medias noctes se ingurgitent:non aliꝯ se huiⁿ⁹ sancti tẽporis obseruationẽ suscipe putãt. qđ vriq̃ nõ rationi/sed voluptati:imo cuidã cecitati mẽtis ascribẽdum est:vñ nec a tali ꝙsuetudine auerti pñt.ꝛ ideo cũ venia suo ingenio relinquẽdi sunt: ne forte peiores exigãt si a tali ꝙsuetudine phibeant.vt em̃ ait Salomon. Qui multũ emũgit elicit sanguinẽ. ℌ ibi. Hec g̃ indulgẽtia ſm Grego.in dicto c.fuit simplex pmissio q̃ solã indulgẽtiã pene.nec loquiꝯ ibi de venia culpe:ꝛ ℌ modo q̃ simplicẽ pmissionẽ ꝙcedit ius ciuile ꝓtractũ vsurariũ:qa nõ punit eũ. Et hec videꝯ fuisse inter tio Aug⁹.qñ diceꝫ in lib.de li.arb. Videꝯ mihi legẽ istã que popl̃o regẽ do seriꝫ biꝯ recte ira pmittere:ꝛ diuinã puidẽtiã vẽdicare: sicut Justinianus imp̃ator: permisit vsuras centesimas ꝛ sexagesimas. De q̃ vt Alexã. de ales in iij.p̃te: q̃ Justinian⁹ pmisit cõparatiua pmissione leuissimas vsuras: qz vidit hoies imp̃ũ fuiſ cẽ p̃auos ꝛ p̃onos ad vandũ ad vsurã: ꝛ sic pmisit minus malũ vt cuitaret maius maluz:sicut etiã leges pmittũt meretrices. Rõ huiⁿ⁹ est: qz lz iura ciuilia repiaꝯ etiã in lege naturali fundata sicut oĩa alia. Tũ qa ius ciuile officiuz habet a lege nature dirigere scz in cõmune bonũ:fm q̃ ꝙgruit humane societati ciuiliꝯ vuẽti:fm quẽ modũ cõmune bonum hz nutriri/ꝙseruari ꝛ pmoueri per legalẽ iusticiã: ꝛ p̃ ciuilẽ amiciciã:ꝛ ℌ solũ officiũ sufficit ei. Et qz in vsurario ꝛctu sit volũtas recipientis ad vsurã ꝙditionata saltẽ: licet nõ absoluta:ex quo nõ ꝓtingit q̃ eam euidẽter ꝓdictam amiciciã impediri.ideo per aliquam phibitionẽ ꝛ penã tali cõtractui desinit obuiare:relinquẽs eum diuino iudicio puniendũ. Ex his etiã ꝓz q̃ lex ciuilis ꝓncipaliter ꝛ p̃ pene cõminationẽ illa vitia phibet que possunt impedire domesticã ꝛ ciuilẽ amiciciã. Jus ergo ciuile se hz vniformiꝯ ad oĩs casus vsure ſm hãc pmissionẽ: quia in omni casu pmittit. Jus ꝙo naturale diuinũ ꝛ canonicũ vniformiꝯ se hñt negatiue ad omnes casus vsurarios:qa pari rõe sicut in vno casu sic ꝛ in quolibet phiberi debet: cum ỏ sui natura vsura sit mala. Et huius sentẽtie est Joan.andꝰ.in mercuri. in regl̃a/ peccatũ.arti.iij. Et in ℌ etiã ꝙcor.cõmuniter oĩs doctoꝛes. Cũ em̃ aliq̃ casus a doctoꝛib⁹ eximi videnꝯ ab vsura: tũc nõ intelligẽdũ est q̃ in illis casib⁹ cõmittaꝯ vsura: sed q̃ in eis ꝓpria facie dũtaxat aliq̃d simile cõcurrit. Cũ em̃ vt ỏt Alexã. de ales in iij.p̃te: Vsura de se sit quid malũ:ideo ipsa remanente sub rõne illiciti ꝛ mali:nullomodo cadit in ea dispensatio vt clare patz extra de vsu.c.sup̃ eo.vbi subdit Alex.papa.iij. Cũ vsurarum crimẽ vtriusq̃ restamẽti pagina detesteꝯ: sup̃ hoc dispẽsationẽ aliquã posse fieri nõ videmus: qz cum scꝑtura sacra phibeat ꝓ alterius vl̃

ta mẽtirl. merito plus phibẽdus est quis ne etiã p redimẽda vita capitui vsurar crimi/ne inuoluat. Ex quib ꝑbis colligit ꝓmo q nõ est aliq̃ dispẽsatio posita in vsura. Scõo q nec p sustentatiõe viduar/pupillor vl q/rũcũq alior aliq̃ modo licitum sit dare mutuũ ad vsurã: sicut ꝺdam falsiſſme fabulantur ar. j. q. c nõ é putãda xxxij q. vij. c. vni co. ꝑsertim cũ ħ nõ liceat p redẽptiõe capti/ui. Et si ꝺs dicat q etiã eccla ꝓmittit. ſ. non punit vsurã. ſ. occultã z palliatã. Dicẽdũ q hoc vrũ est in foro ꝓtẽtioloco q nõ ꝓmia corrigere punit tñ in foro ꝓscẽtioso: z prohibens detestat in multis locis/z vsuram manifestam acriter punit: vt postea videbitur. Insup lx ius ciuile relinquit vsurariũ ꝓtractum phibendũ ac puniẽdum iuri diuino z canonico. quib magis incũbere videt. implicite ramẽ etiam phibet vbi ór: q sacre leges non dedignant mitigari sacros canones. specialiter in matrimoñijs z vsuris. vt in auth. vt clerici apud epos cpos. colt. vj. ij. q iij. ℌ hinc colligit. Et hec patent extra de noui ope. nũcia. c. intellexim⁹. in glo. Sz ſm canones nõ pñt exigi: g nec ſm leges. Dic imperatorẽ se amplecti ꝺctruor ꝓ illa vniuersalia: adeo vt ea suis legib derogetur: z sic mãdauit ſuari ea q in Niceno ꝓcilio phibita sunt: qõ est vnũ de illis ꝺctruor. Inq̃ concilio phibita est etiã vsura. vt plane ꝓz dist. xlvij. c. qm. z sic in hac ꝓte leges oẽs abrogate sunt. Scõa ꝑs est ꝓcessio addens phibitionẽ: q ille est q ꝓmissio tollẽs impedimentũ: ſm quẽ modũ inter nos iudei habitantes in ſui ritus obſuantia ꝓmittunt: ita q liberã habeãt licentiã obſuandi ritus eor z festa: vt plane ꝓz. xlv. dist. c. qui sincera. vbi phibet eos in talib impedire. Sz hanc ꝓcessionem ius ciuile nõ indulget vsurario ꝓtractui: qa nõ tollit impedimẽta cõtra ꝓtractũ vsurarium q facit ius canonicũ vel statuta ciuitatum aut dominor ꝛ eundẽ rurpẽ ꝓtractum Tertia denicq est ꝓcessio ꝑstans fauorem et subuentionẽ atq iuuamẽ: ſm quẽ modũ eccl̃ia ꝓmittit clericũ a seculari ꝓtẽ qñq occidi. qui ꝓcessio se hz per additionẽ ad secundã: quẽ admodũ secũda ad ꝑmam. Nam in ista ꝓcessione nõ tñ subtrahit cõminatio pene sicut in ꝑma: nec tñ tollit impedimẽtum q nõ occisio clerici possz impediri sicut in secũda: sed etiã ꝑstat iuuamẽ. qõ nõ fiebat in ꝓdictis. Clericus em̃ q mortẽ vigñs est/ecclesia degradat z punit: tradẽs illũ in manꝰ iudicis secularis vt occidat. Jurta illud. j. Loz. v. Ego iudicaui tradere hmõi hominem sathane in interitũ carnis vt spũs saluꝰ fiat. Deniq̃ licz ꝺdam doctores iuris ciuilis dicãt: q ſm leges vsura ꝑmissa est. nõ hodie q Clem. ó vsuris. c. ex graui. ℌ. fi. hoc reneri. phibitũ est. vbi habet q tenẽs hanc opinionẽ q ad vsuram dare nõ sit peccatũ tãq̃ hereticus iudicari z puniri debz: ſm Anro. de butrio super rubrica de vsuris. in fi. Ad laudẽ dei omnipotentis.

¶ De malis ꝛpalibus z vsura ꝑueniẽtibus z etiã coꝛpalibus: cur etiã ius ciuile nõ punit ſz ius canonicum acriter punit. Ser. xli.

On furtum facies.

Ero. xx. Vlso vecunq̃ q nulle leges/ nulla iura vel nr admittere pestẽ hãc pessimã vsurarie prauitatis. Jam ꝑsequẽda est hui⁹ detestatiõis rõ que citius agnoscit dũ infinita mala q exinde sequunt subtilius inuestigentur. Quor numerositas ad maiorẽ euidentiam ad tria genera maloꝝ est reducẽda: que sz i populis z vsurarie prauitate ꝓsueuerũt suꝑuenire: maxime si publica sit q sunt mala ꝛpalia/coꝛpalia z spũalia Primo nãq̃ ꝓcingũt exinde multa mala ꝛpalia. vt plane ꝓz Primo in pignor destructiõe: cũ multa pignora q publico vsurario dant. ſ. vestes lancee z lincee ac alia suppellectilia ꝓsumuntur a rineis: rodunt a muribꝰ: vl destruunt aliis diuersis modis. Scõo ꝓz in pignor ꝑscriptione: qa sepe ꝓtingit q p mutuo pignꝰ ponens in breui sperat illũ redimere: nec ramẽ cessat trãsire repus. ꝑstolabit annus. z sic superueniẽtib impedimẽtis quotidianis/randem in ꝑscriptionẽ transit. z sic ad minꝰ ꝑcium pdit. Tertio patet in denariorum aut substantiarũ ꝓsumptiõe: quia vsura paulatim pecunias z substãtias ciuiũ aufert z cõgregat sibi: z per cõsequens quotidie per ħ augmentatur numero pauperes z mendici: debilitant econtrario mercatores z mechanicos: z per ꝓsequens paulatim deperit quotidianũ lucrum artiũ z mercantiar. Quarto patz in denarioꝝ ac diuitiarũ reductione ad vnum loc̃ũ: ꝑsertim extraneũ. Nã pignor

ra preſcripta plerūq; tranſmittere ſolent ad alias partes vbi charius vendunt. Deniq; regis arca eſt q̄ q̄nto diuitie ac denarij ad pauciores & paucioza marſupia reducunt: tanto pcioris ſtatus ciuitatis & terre iudicū eſt: ſicut nature deficiente, & in breui moriturī hominis aperitiſſimū ſignū eſt: cū calor naturalis extremitatib⁹ membroꝝ derelictis & ſolū ad cor & ad ipa interioza reduci videt: vnde vitium vſure plerosq; tanta repler inſania: q̄ eos ſeuos & impios reddit non ſolū ad alienos: ſed etiā ad primos conſanguineos etiā fratres quos videns habere domū vel aliam rem gratam in dolo ſubuenit mutuo: rem cōcupitam pro pignore recipiens: excreſcente q̄ fenore videt fratrē non poſſe pignus redimere: iudice rem ꝑ am inuadit & fratrē fraudulenter ſpoliat. Tanta eſt etiam auiditas huius vicij q̄ gloriat vſurarius ſe ſpoliaſſe & exoneraſſe pauperes & mendicos. Ad quem Dauid ait per increpationē p̄s. lj. Quid gloriaris in malicia: id eſt i pecunia male acquiſita: qui potens es iniquitate. i. in vſuraria prauitate tota die id eſt inceſſanter iniuſtici am id eſt iniuſtū cōtractū & lucrū. cogitauit lingua tua id eſt cogitatiōes exp̄eſſit formādo verba iuxta cupidinē cordis: ſicut nouacula acuta feciſti. ſ. opere dolū. Tria nāq; conſiderant in nouacula. Primo occultat aciem in ſe: ſic vſurarius occultat in corde ſuo malam intentionē. Scōo prius q̄ radat acuit ſuper lapidē oleo vnctum: ſic adulatio malitioſa p̄cedit vſurarium contractū. Tertio cū ea abradunt pilū: id eſt paulatim auferūt bona tpalia q̄ſi inſenſibiliter & ō vſurari⁹ fur ōr artificioſ⁹ imo latro p̄nicioſ⁹. In cuius argumentū dicit Matt. xxj. q̄ Jeſus intrauit in templum dei & eiecit omnes ementes & vendentes in templo & mēſas nummulariorꝝ ſubuertit & cathedras vendentiū columbas et dixit eis. Scriptū eſt. ſ. Eſa. lvj. Dom⁹ mea domus oratonis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncā latronū Spelunca vero latronū dicit eſſe locus vbi aggregantur ſpolia que rapiunt. Ecce quia dominus nūmularios vocat latrones: qui pro munuſculis fructuū & conſimiliū pecuniā mutuo dabant vt offerent in templo. Numirū cum aliquo modo furib⁹ & raptoribus deteriores ſint et hoc quadruplici ratiōe. Primo ratione familiaritatis: peiores enim et deteſtabiliores eſt fur & latro domeſticus q̄ alienus. Hinc dominus maledixiſſet nubi ſuſtinuiſſem tē. Nulla eſt cū ad nocendū efficacior peſtis q̄ familiaris inimic⁹. Scōo rōne aſſuitatis: eo q̄ vſurari⁹ ſp die noctuq; bona expoliat: in paſcua in parafeeue ſcīs: in miſſaꝝ ſolennīs: & nūq; ab hac ꝑda requiſ octoſus. Tertio rōne ſagacitatis: q̄ cū maiori malicia rē alienam vſurpat q̄ fur vel raptor: eo q̄ cōpellit voluntatē eius q̄ mutuū recipit ad conſentiendū in talem rapinam: ac per hoc ſimulat nullam iniuſticiam inferre primo ſuo. Quarto rōne ſecuritatis: q̄ rem alienam vſurpat ſine timore vſurpationis & eam detinet ſine timore reptitionis: etiam ſi public⁹ vſurari⁹ fuerit. Fur autē & latro hoc ſine timore facere nō poſſūt.

B Hic incidentaliter queri pōt: cū vſurarius ſit fur & latro vt dictū ē: cur iudex ſeculāris patiat eos viuere: nō aūt fures & latrones: cum cū vſurarij publici manifeſte ſint mali & iniuſti videt iudex facere cōtra p̄ceptū illud. Exod. xxij. Maleficos ne patiaris viuere. Econtra vero iudex eccleſiaſticus ſe plus intromittit de pena vſurariorꝝ q̄ aliorꝝ furum. Ad hoc rñdet Alexan. de ales in. iij. pre i. ex poſitione euangelicoꝝ p̄ceptoꝝ q̄ iudex ſeculāris rempublicā gerit q̄ntum ad temporalia: & ideo q̄uis vſurari⁹ ſit fur tamē q̄ fur eſt domeſticus & nō furat p violentiaꝝ: ac ēt q̄ ex illi⁹ furtopuenit aliqua vtilitas reſpublice q̄ tū ad tpalia ꝓpt̄ hoc vſuraries p̄mittit vicū tū alios fures puniat. Eccleſiaſticus aūt iudex ſe plus intromittit de penis vſurariorꝝ: q̄ ſubtil⁹ reſpicit & p̄ſequit eos ꝓpt̄ damnū ſpūale q̄ accidit in vſura. Et q̄ vſurarij de inbonoratiōe & cōtemptu ōi ſibi fecerūt officiū & modū viuēdi. Hīn intantū hāc peſtē deteſtat eccl'ia q̄ ēt phibz p mutuo q̄cūq; ꝓpalliato vl' inꝓpetato: in q̄ dūtaxat vſuram cōtingere ꝑt dare viliſſima munuſcula fructuū vl' eſcaꝝ aut ēt q̄cūq; cōmodū licz videatur minimū, phibet vltra ſortē deducere i pactū reputās illō tanq; deteſtabile furtū & iudicans de neceſſitate ſalutis o ino reſtituēdū: vt ſic penit⁹ elidat caput. i. initiū huius lamee. Alioqn ſic inquiet⁹ cancer ālibet tpe die horaꝝ puncto fenus vſurarij ſubam pauperuꝝ rodit: & q̄ mirabil⁹ eſt cuncta illi⁹ bona dentes hre vident. Nā nūmi illi⁹ denres hūr: ſilr fruméta vinū: oleū & ſilia q̄ p mutuum comedūt aliorꝝ egenorꝝ domos vineas veſtes ſegetes: aruā: & cuncta illoꝝ bona conſumūt

imo qđ crudeli⁹ est: comedũt cor carnes et ossa bibũt z sanguinẽ cor. vt in psona talũ merito dicat Job cuiusdẽ. xix. Qui me comedũt ñ dormiũt z pre mi crudine cor consumit vestimentũ meũ. Hic q̃ri potest: vtrũ ergo nõ liceret alicui mutuanti deducere i pactũ cũ eo cui mutuat. q. s. alio tempore cõsimilẽ sibi mutuationẽ faciat: presertim cum equũ esse videat: vt seruitiũ p seruitio z gratiã p gratia reddat: vt extra de resta. c. cũ in officijs. Et in glo. ff. de pet here. sed z si. §. cõsuluit. Et p ꝓns licitũ videt q hoc in pactũ deducat. Ad hoc respondet glo. fi. in c. si feneraueris. xxiij. q. iij. q. p gratia mutui impẽsa nõ potest iuste exigi amplior gr̃a aut aliõ q̃ gr̃a. Nam si ex debito iusticie gr̃a exigat: gratia non est gr̃a sed pot⁹ gratie venditio vel gratie cõmutatio dici debet. Vñ ôt Alexan. de ales. in. iij. pte q mutuãs qđẽ illud sperare potest ad qđ accipiens obligat: qz in cõsimili casu nec̃ssitat⁹ tenet accipiens similiter mutuũ illi dare q dedit ei: etiam si ꝓs non dedisset: non tamẽ hoc potest ex vi mutui: sz ex charitate mutuũ recipientis. Multa nãq beneficia charitatẽ accendũt. Concedi põt igit q mutuans in cõsimili casu mutuũ sperare valeat ab eo q mutuũ recepit: qz ad hoc alius obligat: si tamẽ hac intentione mutuũ tradit nõ est sibi meritoriũ: qz nõ ponit deũ finẽ mutui: q si pactũ deducit tã est vsurariũ. Idem sentit Tho. ij. ij. q. lxxviij. di. cens: q quicũq ex pacto tacito vel expresso p mutuo aliqđ acceperit cui⁹ preciũ pecunia mensurari posset peccat cõtra iusticiã: sicut qui p mutuo pecuniam accipit vltra sortem: potest tñ exigere p mutuo recompensationẽ cor que pecunia nõ mensurant: pura benivolentiam z amorẽ q̃si ex debito. Sed tali debito nõ cõperit cuilibet obligatio p quã induc̃it necessitas vt non spontanea recõpensatiõ fiat: hec ille. Balãt de perusio. L. de vsuli. j. dicit q obligatio vsuraꝝ ideo phibita ẽ: quia talis obligatio aut dicimus q cõtrahit⁹ tur re aut cõsensu. Si dicim⁹ q cõtrahit⁹ re: hoc ẽ falsũ. ff. sicer. pe. l. rogasti. §. si tibi. Si vero dicim⁹ q ꝓtrahit⁹ cõsensu: hoc est iustũ: qz ois obligatio relativa requirit extremũ equipollens. Nõ sic pbat: debitor q ꝑmisit vsuras hz dominiũ vsus: qz vsura nõ cõsistit nisi in rebꝰ mutuabilibꝰ in qbꝰ vsus rei nõ distinguit a dominio rei: z sic indebite fit. Et si dicat q non prestat eãp re sz pro beneficio: Rñdet q remuneratio beneficij huius a sua re naturali nõ est taxata nec ab aliq̃ ratione intellecta: qua propt deducere voluntarẽ ad necessitatẽ z obligationẽ informẽ: nõ est fm meras iusticie naturalis. Et ideo apõ Aristotelẽ vsure dicunt omne naturaliter phibitũ lucrũ. Et ire⁹ dicit phs. j. politi. q vsuraria acq̃sitio pecuniaꝝ est maxie pter naturã. Concor. Hostiẽ. cũ pdicẽ. Addit ẽt Thomas q hõ sperare põt ex mutuo rem cui⁹ vsus sine pcio inter amicos cõcedi solet. ℒ Secũdo ꝓncipaliter ꝓringũt ex vsura mlta mala cor: galia: q figurative distinguũt in. iij. gr̃a maloꝝ. Apoca. vj. vbi Joãnes i aperione q̃rti sigilli vidit. Et ecce equ⁹ pallid⁹ z q sedebat sup eũ nomẽ illi mors z infern⁹ sequebatur eũ: z data est illi prãs sup q̃tuor partes terre interficere gladio z fame z pestez z bestijs terre. Equ⁹ pallid⁹ ẽ auar⁹ vsurari⁹: sedes ꝑsus q ẽ diabol⁹ auaricie z vsuraꝝ q a dño mãmona vocant in cuiꝰ gelio z nomẽ illi mors: qm̃ illi⁹ inuidia mors introiuit in orbẽ terraꝝ. et infern⁹ rẽ. Ad cui⁹ euidentiã sciendũ q auarus vsurari⁹ recte p equũ pallidum designatur propt q̃tuor. Primo propt transformationẽ illius. Et quo cñ amor naturam habet transformandi amantẽ in amatũ: ꝺs dubitet vsurariũ in pallorẽ auri cordialit̃ transformatũ. pñs. lxvij. Et posteriora eius id est sensuales effect⁹ in pallore auri. Tanta nãq cupidine ducit q semp aurũ sitit: cursitat: cogitat: ruminat z somniat: q̃re merito auaricia vocat ab apl̃o idolorũ fuit⁹. Vñ in Ecẽs. v. Auarus ñ implebitur pecunia. z Bernardus plus satiabit cor homis auroq̃ corpus aura. Hinc qđã ait. Crescit amor nummi q̃ntum pecunia crescit. Cuius ratio est. q. pot⁹ pecunie non ponit ibi vbi cõsistit sitis auri: sicut vinũ in dolio non sedat sitim cor. pis: sic nec aurũ in archa sedare potest sitim mentis. Secõdo propt nimiã sollicitudinẽ quam amplectitur in congregãdo qđ insatiabilem eius cupidinẽ: que nimia sollicitudo nõ sinit cuiꝰ quiescere nec vigilando nec dormiendo: z sic in se marcescit. Eccẽs. iij. Vnum est z secundum non habet filiũ: non fratrẽ: z tamen laborare non cessat: nec satiant oculi eius diuitijs nec recogitat dicẽs. Cui laboro z fraudo animã meã bonis. Tertio ꝓpter nimiũ timorem z angustiã in cõseruando. Timor ei facit exteriora membra pallida reducens sanguinẽ ad interiora: nã tanta q̃q misera rei

nacitate constringit. q̄ dñ q̄d de sua substan
tia expendit q̄si oculū gdidisse videat. Insu
p eōs domesticos vicinos ac superuenientes
fures suspicat & rapto:es: nulli cōfidit: nulli
fauet. Et iō ōr Prouer. xv. Conturbat do
mū suā q̄ sectat auaritiā. Quarto ppt̄ nimiā
tristitiā & merorē in amittendo: q̄ tristitia li
ma est rotī⁹ nature: q: spūt⁹ tristis exiccat os
sa. E ēs. v. Est & alia ifirmitas pessima quā
vidi sub sole. diuitie conseruate in malū dñi
sui pereunt ei in affli: tiōe pessima. Super
hunc igit equū sedet diabolus ranc̄ iniqu⁹
possessor: q̄si freno mitis & auxat ad volitū cur
cūferens: ac p eū tanc̄ p imptū instrumētū
p missione diuina q̄tuor in ira plagas exer
cens: q: data est illi prās inficiendi: primo
gladio: q: cupiditas est venenū charitatis:
nā ex acrib⁹ fluxis generat bonus & tam generat⁹ ex his dilatat. Sic fm Alexā.
de alex: mutua beneficia charitatē accendūt
& ideo per ea fraterne dilectiōis habitus vel
generatur si aderat: vel si aderat dilatatur.
Econtra fo act⁹ dandi mutuum ex spe lucri
generat habitū cupiditatis ac generatū ad
guget & dilatat. ita q̄ tandē animā trahit in
q̄ndā vorag̃inē insatiabilis appetit⁹. Defi
ciente igit charitate ac invalescente cupidi
tate generant odia: ptialitates: guerre: rixe:
ire: invidie: homicidia &c. vt docet m⁹ triplex
experientia. Scō data est illi prās inficiē
endi fame. i. defectu cor̄ q̄ natura req̄rit. Nā
vsurari⁹ i hac pte repurat homicida: q: pau
peri auferit necessaria & cibū potū vestimen
tū lectū & cetera mobilia: insup domū agrū
& p p̄ns totum victū & sic auferit illi vitā: q:
dicit Eccli. xxxiij. Panis egentū vita pau
per est. q̄ defraudat illū hō sanguinis est:
qui auferit in sudore panē q̄i qui occidit pri
mū suū. Si g̃ dñs in iudicio condemnatur⁹
est eos q̄ pre mo suo nō subuenerit: q̄d putas
dictur⁹ est vsurarijs q̄ tanta auiditate a pau
peribus rapuerūt. s. vestimētū de nudis: panē
de famelicis &c. q̄ ex penuria faciūt infirma
ri sanos incarcerāt & exercitāt liberos: fu
res latrones meretrices: lenones & consilios
maleficos fartūt: ac tāc̄ lupi rapaces de bo
nis imo & carnib⁹ miseror⁹ sartare se satagūt.
Profecto ī tales vniuersi mōi machina vin
dictā acclamabit & cōdēnabit: qm̄ ois rerū
natura subuenit hoīs indigentie gratis & q̄n
tū i se est cōmunicat illi dona sua: sol: luna:
stelle celi elementa & oia q̄ in eis sunt. Hinc
dicit Aug. Indiciū maximū diuite damnat̄
est: q: q̄libet res cogit dare sibi pam & nō oīa
sua beneficia nec vendunt homini: sed illa
gratis impendunt. Non sic vsurari⁹ nec̄: sz
etiā deū suū. p minimo venderet sicut alter u
das. Tertio data est illi prās nocendi peste
& q̄tuor bestijs terre: quia tales publici vsu
rarij qui semp viuunt in contumelia & con
temptū sui creatoris: puocant ad vindictā
diuinā iusticiā: cū magie ppter petā notoria
que torā inficiunt christianitatē diuerse mor
talitates & plage contingere solent: sic in le
ge veteri pt̄z in multis locis: presertim in ado
ratiōe vituli que fuit figura auari vsurarij.
I ē in Saul q̄ fuit cōsulens auaricie gabao
nitas interfecit ꝫ iusiurandū q̄si sub specie cu
iusdā religionis ppter q̄ in isi l'missa fuit a
dño fames triennis: q̄usq̄ David in re
gē sublimat⁹ vindictā exercuisset hui⁹ sceler.
Ad laudē dei.

De tertio genere maloꝝ q̄ p̄ venit ex vsuraria prauitate .s. maloꝝ spūaliū: q̄bus per eos infinitī maculant. Sermo.xliij.

On furtum facies.

Exo xx. Expediti de duobus
n maloꝝ generib⁹ q̄ solent eueni
re m⁹ti fo:mit ex vsuraria pra
uitate: p̄sertī si publica fuerit. Ā tertiū ge
nus p̄seqūmur. Ā Nā tertio cōingūt ex
eo m⁹ta mala spūalia: q: vorago q̄dā est oim
vitioꝝ: & hoc p̄mo in seipo sc̄ō in p̄xio. Nā
in seipo nutrit virā oppr:obriosam & odibilē:
tum ppt̄ inertiā: q: p vsurā sibi tollit operosi
tatem omnis do:biti modi pcurandi sibi licī
ta lucra: necessitās seq̄m ad indebitos mo
dos lucrandi cōtra legē dñi dicentē Gen. iij.
In sudore vul. t. ves. pa. tuo: tū etiā ppt̄ ma
liciā q̄ seq̄t inertiā: q: vt dicit Eccl. xxxiij.
Multā malitiā docuit ociositas. Ad tantā
itaq̄ malitiā ducit. q. animā suā i tanta sub
limitate creatā: tanto pcio redemptā & ad tā
tam gl̄iā ordinatā & vilissimo denario vena
lem habet: iuxta illō Eccs. x. Auaro nihil
est sceleratius: hic ei⁹ animā suā venalē habz.
Tum denicq̄ ppt̄ dei testabilē infamiā: iuxta
illud Prouer. ij. Qui relinquūt iter rectū et
ambulant p̄vias tenebrosas: q̄ letant cū ma
le fecerint & exultant in rebꝰ pessimis quoꝝ
vie peruerse & infames gressus eorum. Pro

quo sciendū q̄ sm̄ leges tales vsurarij sūt in
fames q̄ exercent improbū fenus. i. qui post
terminū etiā de vsurario ꝓuentu cōputant ⁊
exigunt fenus qd̄ vocant vsuras vsurarū: vl̄
etiam q̄ exercent vsurā centesimā: ita q̄ in ca
pite anni vsura adequatur sorti. vt patz. iij.
q. vij. c. infamis. in fi. ⁊. C. quibus ex causis
infa. l. improbū. Scd̄m legē aūt canonicam
in q̄libet vsura peccatū mortale cōmittit ⁊ in
famiā incurrit generalit̄: vt ptz. vj. q. j. c. in
fames. Specialiter tamē infames sūt si pub
lici sūt vsurarij: ita q̄ ⁊ eoꝝ testamenta ipso iu
re sunt irrita. Et multa alia de eis ponunt̄
li. vj. de vsuris: de q̄bꝫ postea videbit̄. Prete
rea vita hec opprobrijs plena generat filiam
nequiorē se que vocat̄ impenitentia. Inter
omnes enim peccatores difficiliꝰ ad verā pe
nitentiā reducit̄ improbus vsurarius: ⁊ hoc
propt̄ tres rōnes. Primo quia vsurarius re
perit̄ maxime indispositus ad veracit̄ penitē
dum quia semper aut ꝓdigus est aut auarꝰ.
Si prodigus est non retinet vnde reddat: si
auarus est non potest induci vt reddat: peri
culosior est eīm conditio nolentis q̄ non va
lentis restituere: cum illud ex malicia hoc ex
impotentia cū culpa mixta originem habet.
Intantū tamen excusat̄: quia ad impossibi
le nemo tenet̄. Inanis est ei actio creditoris
quam excludit inopia debitoris: vt extra de
restit̄. spol. c. ij. Auarus autē rarissime nisi i
mortis articulo satisfacere q̄rit: similis vascu
lo terreo in quo pueri denarios ponunt: cum
iam cupido nūmi incipit illis blandiri: de q̄
nisi frangat̄ extrahi nō possunt. Sic vsurari
us nisi in articl̄o mortis fuerit non restituit:
⁊ qd̄ execrabiliꝰ est raro etiam in mortis arti
culo debite restituit: ⁊ sic in tota vita sua re
manet indispositꝰ ad penitendū. Scd̄o quia
vsurarius ex illa indispositiōe ducit̄ vlterius
ad indurationem: quia considerans ad statū
salutis se peruenire non posse nisi restituat
aliena pro suo posse: quod tñ ꝑficere nō que
at: nisi se ⁊ suos in multa paupertate ⁊ inho
norabilitate relinquat: potius deliberat in
peccato suo perseuerando q̄ iniusta restitu
endo se ⁊ suos exheredare: ⁊ sic perseuerando
in malo ꝓposito cor eius indurat̄ contra do
minū ⁊ omne bonū: non suscipiens inspira
tiōes predicationes exhortationes obiurga
tiones vel cōminatiōes. Et implebit̄ in eo il
lud Job. xlj. Cor eius indurabit̄ q̄si lapis ⁊
stringet̄ q̄si malleatorꝫ incus: q̄. s. q̄nto plus
malleo ꝑcit̄ tanto durior efficit̄. Tertio ex i
duratiōe venit ad obstinationē ⁊ contemptū
dei ⁊ ꝓprie emendatiōis: iuxta illd̄ Prouer.
xiij. Pctō: cū in ꝓfundū maloꝝ venerit con
temnit̄. s. resurgere ꝓpt̄ pctā. Mira ⁊ detestā
da aliq̄ꝝ vsurarioꝝ obstinatio q̄ videt̄ excede
re quodāmodo obstinationē iude. Judas ei
ꝑmo penituit de patrato scelere licet indebi
to modo scd̄o pctm̄ suū confessus est dicēs:
peccaui tradens sanguinē iustū tertio preciū
restituit qd̄ ꝑ chr̄i ꝓditione recepit ⁊ tamē ve
niā nō meruit: quia illā ñ q̄siuit. Quid ḡ sce
leriꝰ est vsurarijs impijs ⁊ obstinatis q̄ nec
penitent de vsura nisi forte q̄ nimis modicū
lucrati sūt: q̄ si penitere vident̄ nō tñ cōfitēt̄
ne ad satisfactiōem a confessore cogant̄: q̄ si
confitent̄ talē requirūt cōfessorē qui non ha
bet conscientiā nec scientiā: ne ꝑ cautionē de
bitā satisfacere cogant̄: sed simplici ꝟbo pro
mittunt ignaro cōfessori satisfacere: quā ta
men ꝓmissionē cōmunit̄ nō seruāt: ⁊ sic deci
pere q̄rentes decipiunt̄: q̄ regl̄a iu. est li. vj.
nō dimittit̄ pctm̄ nisi restituat̄ ablatum. In
cuius argumentū sūt ipso iure excōtcati: q̄tū
ad tria. s. q̄ nō dñt recipi ad cōionē altarꝫ: nec
dñt recipi eoꝝ oblatiōes: nec etiā debent reci
pi ad eccl̄asticā sepulturaꝫ si in h̄ pctō deces
serint: vt ptz extra de vsu. q̄ in oibꝫ. Ecce q̄
detestabilis est vita vsurarioꝝ: q̄ insuꝑ certa
testimonia tenēt et̄ne dānatiōis. Tota nan
q̄ sacra pagina veteris ⁊ noue legis ingemi
nat cōtra eos sniam dānatiōis. Et ꝑsertim
ps̄. cōsciꝰ secretoꝝ dei in mlt̄ꝫ locis. Nimirū
cū ⁊ ipsi certa ꝓuilegia ⁊ autētica instrumēta
sue dānatiōis secū detinēt: ita q̄ nullū crimē
inuenit̄ q̄ tam patent̄ ⁊ apte defert lr̄as et̄ne
mortis sicut vsura. In quolibet eīm instru
mēto ⁊ in q̄libet particula libroꝝ i q̄bꝫ vsura
rij cōtractꝰ cōscribunt̄: vsurariꝰ ꝑticulare pri
uilegium habet qd̄ illum ad eternum suppli
ciū obligat: sic q̄ tot habet ꝓuilegia q̄t vsu
rarios contractꝰ fecit: ex q̄ ptz q̄ mltū certifi
catꝰ est de gehenna. B Scd̄o ꝑncipalit̄
vsura est vorago ⁊ sentina oīm vitioꝝ in ꝓxi
mos: q̄ morbus est multū cōtagiosus. Q̄ si
graue periculū reputat̄ diu cōuersari cū le
prosis: incōpabiliter tñ ꝑiculosiꝰ est diu con
uersari cū vsurarijs: qd̄ nos ꝓbpudor exꝑien
tia q̄tidiana docet. Nā vsurarij ad palliādū
artꝫ sue scandalū ⁊ detestabilē maliciā sepiꝰ
inuitant nobiliores potentiores et ditiores
ipiꝰ cōmunitatis vt ab eisdem honorati ⁊ in

gratia habitꝰ: nec ab aliꝭ despiciant. vnde fit ꝙ vsq; ad hec tp̃a tantꝫ exercuit vsurarias labes: ꝙ de ea iam nullus est rubor: nullus timor: nullus etiã grauitatꝭ respectus inter christianos remansisse videt. Sz vt dicit Hiere. vj. A maiore vsq; ad minorẽ oẽs auaricie student. Si miles: si baro: si diues: si ꝑ potens: omnes sibi mutuo cõparant vel impignorant castra vel villas: officia & sitha: ita ꝙ hodie vix aliqs inuenit immunis. mꝛo tamen lachrymabilius est qꝺ ibidẽ subinferꝭ: A pheta vsq; ad sacerdotẽ cũcti faciũt dolum id est: dolosam vsurã: dum scz multiplices cõtractus simulata calliditate frequentant. Sed qꝺ mirũ: cum olim vix inuenieba tur vsuras exercẽs nisi forte occulte. ꝙ si ꝑ tali veridica & publica fama diuulgabaꝭ: tanto despectui exũc habebaꝭ: ꝙ omnia bõa sua bona diaboli dicebanꝭ: nemo attulit ignem ꝺ domo eius: nemo saluabat: sed ad eius occursum multi expauescebãt. Nũc pheudor bonoꝝ anꝭ ꝓmouenꝭ: comitiua magꝝ sectantur in plateis: copulanꝭ in cõiugio cum nobilib; parẽtelis: sepeliuntur in cimiteriis: & q̃nq; in ecclesijs: & eorum cõuersatio inf̃ homines q̃l vnus ex illis. & ex hoc infinita pestis huius cõtagio maculanꝭ/ imitãdo/ defendẽdo/ psulẽdo/ subuentẽdo/ auxilium ꝑbendo/ adulãdo: aliqs diuersis modis participando. Ex quib; liquet ꝙ nullus est improbior fur vel raptor: q̃ vsurarius: qꝝ multas animas deuorat: & homi facilitates exhaurit. vt dicit li. vj. de vsuris. c. vsuraꝝ voraginẽ. Vñ talib; vsurarijs ꝑcipue mãdatꝭ stis se participes aliquo modo ꝓstituentes: multa spiritualia mala & damna incurrũt: que specialiter ad tria maloꝝ genera reduci possunt. Primũ genus maloꝝ spũ alium quod incurrunt sunt mortales offensiones. Nã q̃cunq; sine legitima causa: id est. sine necessitate usurã recipiũt ab eis mutuũ: mortaliter peccãt.

Hic queri potest: vtꝝ licitũ sit accipe mutuũ sub vsura: ꝑsertim cum butusmodi ꝓsentire videt efficaciꝰ cooparti vsure vitio. Ad hoc rñdet sctus Tho. sctã. q. lxxviij. ꝙ inducere hoiem ad peccandũ nullo mõ licz. vt rñ alterius p̃ꝺ ad bonum est licitũ: qꝺ deꝰ vtiꝭ oib; ꝑcis ad aliqꝺ bonũ. ex q̃libet ei malo bonũ aliqꝺ elicit: vt dicit in enchiriꝺ. Ad cuiꝰ euidẽtiã sciẽdũ fz Alex. ꝺ ales i. iij. ꝙ: ꝙ q̃ꝺ occidere hoi ez sit pcm̃ in se: ñ tñ sibi sz ꝓxio q̃nq; licet: dare tñ ad vsurã ẽ peccatum in se & sm se: quia nunq; in aliquo casu licet. Et sic dñs homicidiũ ꝓhibens/ in aliqꝺ bus tamẽ casib; homicidiũ cõcessit: vsuram autẽ ꝓhibens in nullo casu eandez admisit. Ex quo ꝓz ꝙ inducẽs aliũ ad exercenduz fenus: in nullo casu a mortali potest excusari. Si ergo quis sine peccato mutuũ recipere voluerit sub vsura absq; mortali culpa duo sunt illi necessaria. Primo q ille q mutuum ꝓstat non sit a recipiente inductus ad tale mutuũ ꝑstandũ sed ꝙ mutuans a seipo paratus sit ad dandũ tale mutuũ. aliocin mutuanti cooperarek ad exequendũ iniusticiã: cum tota vis ꝓtractus ex vtriusq; consensu manifeste ꝓcedat. Scõo: q qui mutuum susceꝑit/ ad hoc ob legitimã causam/ ꝓbam & necessariã cogatꝭ: quia velle ꝙ proximus mortaliꝭ peccet vt ipse suã expleat affectionem inordinatã vel non necessariã/ ꝓprium & impiũ esse iudicatꝭ. vno ergo istorum duoꝝ deficiente mutuũ accipiẽs sub vsura: mortaliter peccat semper. Exemplũ ꝓmi: licet homo cõstitutus esset in extrema necessitate: tamẽ alium inducere ad mutuandũ sub vsura esset peccatũ mortale: ꝺnportius liceret illi necessaria ꝙ vita cõseruanda violenter rapere: q̃ ad te mutuum aliuz inducere: eo ꝙ lege nature oẽnia sunt cõmunia in extrema necessitate. ff. ad le. rhoꝺ. l. ij. §. cũ in eadem. in textu & in glo. Propterea taliter accipiens nõ peccaret: qui tamẽ mortaliꝭ peccaret alium ad tale mutuũ inducens. Idco tenet homo velle potius in edia mozi: q̃ anmã proximi sic velle interimere. Exemplum etiam ꝙ mutuum accipit vt ludat vl inutiliter expẽdat in non necessarijs: aut vt emat aliqua non necessaria: semper mortaliꝭ peccat. Tertiũ quoq; addendũ est: ꝙ scz in necessitate mutuũ accipiẽs sub vsura mutuanti non ꝓsentiat in peccatũ vsure volũtarius: sed inuitus eo vtaꝭ ad necessitatẽ: nec ei placeat vsura ꝙ exactio: sed tm̃ mutuatio q̃ honesta est. Dis ergo tribꝫ cõcurrentib; licitũ est recipe mutuũ sub vsura: quia tũc licz cõtractus talis mutui fiat ex vtriusq; ꝓsensu: nõ tamẽ ex ꝓsensu mutuũ recipientis inq̃ntum est vitiosus: nisi tm̃ per accidẽs: vt dicit Augº. ꝙ aliud est bñ vti malo: & aliud male vti bono. Bene vti malo nõ est pcm̃: sed bonum. cũ ꝑtiã deus agat vũ gmittit cõmixti mala: & inde elicit iusticie bonum. fz male vti bono: pcm̃ est. sic bene vti vsurarij malo

bonū est. Utrū aūt homo illo bñ: uum p̄ sua necessitate mutuū queritꝫ absq; usura hāc nō pōt: nō illius vitio delectatus, sed solum necessitate coactus, p̄ quā ta tñ necessitate licitū sit nō facile diffinitur pt: sed recurrē duz ē ad iudicū, ꝑbi ꝫ expti viri. Nō cīm necesse ē expectare extremā necessitatē: sed etiā p̄ꝛ̄ vitare notabile dānū scādalū/ diſcidiū/ turbationē: ꝫ sic ta. Q3 aūt ꝫ licitū sit, ꝓbari p̄t exēplis ꝑ similē. Dicit cīm Aug. in epla ad plebiculam q̄rentē: vtꝫ licitū sit vtī iuramēto illius q̄ falsos deos iurat. in q̄ manifeste peccat eis diuinā reuerētiā adhibēs: q̄ al ō est inducere ido latrū non solum vt iuret: sed etiam vt ꝑ idola iuret. atq; aliud est recipere iuramētum per idola factū ab idolatro nolente aliter iurare/ aut aliud iuramentū sit mum nō reputare. ꝓmum quidē illicitū est. scōm aūt licz. ꝗa homo tunc vtīt malo bñ: ꝓpterea iudex hominez compellere potest vt iuret per falsos iudeos: vel iudeum vt iuret ꝑ suam legē vel fidē de veritate dicenda: si non p̄t aliter creditor rehabere suam pecuniam: q̄ tunc vtitur malo bñ. Cōcor. Richard. in. iij. ꝫ etiā Tho. vbi sup̄: qui addit exemplū de eo qui incidit in latrones: cui licet eis manif. stare ꝫ dare bona que habz vt mortē euadat: que tñ bona latrones diripiēdo deum offendūt ꝫ primum. sicut fecerunt decē viri dicentes ad Ismael: Noli occidere nos: ꝗa thesauꝝ habem⁹ in agro. vt ō Hieren. xlj.. Scōo peccant mortaliter recipiētes eorum oblationes in eccl'ia: ꝫ ad restitutionē obligant: ac ab officio interim suspendunt. vt co. ti. c. quia in omnib. ꝫ in glo.

Tertio peccāt omes mortaliter qui sciēter eorum clamosynas recipiūt vt faciāt illos ad restitutionē impotētes: saltez de certis male ablatis: nisi aliqua legitima causa excusentur: vt postea videbit. Similit omes peccāt grauit qui p̄bent ꝓsilium/ auxilium/ fauorē vl' aliquod quodcūq; aliud participiū sciēter incurrūt: p̄out iam videbit. ℭ Secundū aut̄ genus malorū spūalium qō incurrunt sunt ecclīastice maledictōes. Pro q̄ sciēdum q̄ ecclīa sancta determinat esse grauioris culpe usuras efficaciter aut̄ ricare q̄ usuras accipe. Et ideo lz usurarios manifestos excōmunicet dunta⁹ at minori excōmunicatiōe vt ptz extra ō usuris: in pleris q̄ capitulis/ ꝫ tactū est ꝑ. tamē efficaciter aut̄ ricantes calidē excōmunicat maiori excōmunicatione. Uñ in Clem. de usuris. c. ex gra/ ui ponunt sex excōmunicatiōes maiores cōtra efficaciter aut̄ rentic antes usuras. Primo contra dominos/ potestates/ capitaneos/ rectores/ consules/ iudices/ consiliarios: aut quoscunq; alios officiales qui decetero statuta fa. ere/ ſ. ribere vl' dictare ꝑsumpserint q̄ ab usurarijs usure exigi possunt. Secūdo cōtra eos qui ad soluēdum usuras ipos debitores compellunt. Tertio cōtra iudices q̄ iudicare ꝑsumpserint: q̄ usurarijs usure soluantur. Quarto cōtra eos qui de p̄dictis directe vl' indirecte opam dederint: q̄ usure solute non repetant. Quinto ꝓtra eos qui statuta in usurarum fraudē hactenus edita. de libris cōmuntatū infra tres menses nō deleuerint: cum tamen hoc facere possint. Sexto cōtra eos qui ipsa statuta seu cōsuetudines effectuz usuraz habētes obseruare quoquomodo ꝑsumpserint. Ecce omnes supradicti ꝓpt̄ fauorem vni usurario manifesto concessum maiori excōmunicatione sunt irretiti. Insuper in detestationē huius crimis districte ꝓcipitur lib. vj ō usuris. c. usuraruz vorazinē. Q3 nec collegiū nec aliqua vniuersitas vl' singularis ꝑsona cuiusūq; sit dignitatis/ cōditionis aut status/ alienigenas ꝫ alios non oriundos de terris ipsorum publice pecuniam fenebrem exercentes aut exercere volentes ad hoc domos in terris suis cōducere vel conductas habere aut alis habitare permittant: sed huiusmodi usurarios manifestos omnes infra tres mēses de terris suis expellant: nūquā aliquos tales decetero admissuri/ nemo illis ad fenus exercēdum domos locet: vel sub alio titulo quocunq; concedat. Qui vero contra fecerint. si ꝑsone fuerint ecclīastice/ patriarche: archiepi scopi: episcopi/ suspensionis: minores vero ꝑsone singlares/ excōmunicationis. si autem collegium seu alia vniuersitas interdicti sententiā ipo facto se nouerint incursuros: quam si per mensem animo sustinuerint indurato: terre ipsorum quādiu in eis idem usurarij cōmorantur/ extunc ecclīastico subiaceant interdicto. Ceterū si laici fuerint ꝑ suos ordinarios ab huiusmodi excessu omni cessante p̄stitutis: per censuram ecclesiasticaz compescantur. hoc ibi. Ultra hec etiam p̄cipitur ibidem ea. quā quā. Q3 licz usurarij mālfesti in vltima voluntate de usuris ꝯo receperūt sarcisciri mane

dauerint: denegatur: tã eis ecclĩastica sepultura: dõec ꝓut facultates patiunt plenarie satisfecerint vl̃ cautionẽ idoncã de restitutione fienda pstiterint: alioqn qui secus eos ad sepulturã admiserint eos pene in laterañ. cõcil. ꝓmulgate ℨ vsurarios subiacere decreuit eccl̃ia: ac testamenta eoꝝ alit̃ facta ipso iure sunt irrita. Ad laudem dei.

De decẽ generibꝫ hoĩm q̃ ꝓpter participationẽ aliquã cũ vsurariis obligãtur cũ eisdẽ ad restitutionẽ. Sermo.xliij.

On furtum facies.

n Exo.xx. Viso vtcũq; de duobus generibꝫ malorꝫ ipiritualium qõ incurrũt vsurarijs ꝓticipantes: nunc tertiũ genꝰ malorꝫ qõ incidũt ꝓsequmur. Tertiũ igit̃ genꝰ malorꝫ qõ incurrũt sũt grauissime obligatiões ad faciendũ restitutionẽ: qz satisfacere tenent̃ i solidum oẽs illas vsuras q̃s suo fauore z auxilio adepti sũt vsurarij: nisi ipi vsurarij casdẽ restituãt: de q̃bꝫ ad maiorẽ euidentiã sigillatim videre curabimꝰ.

A Primo nãq; reges ꝓncipes z dñi terrarũ q̃bꝫ ꝓcipit̃ extra de vsu. c. post miserabilẽ: q̃ iudeus ad remittẽdas chr̃ianis vsuras cõpellant: z donec eis remiserint ab vniuersis chr̃ifidelibus tam in mercimoniꝭ q̃m in aliꝭ per excõicatiõis sniam iubet sũmꝰ pontifex ei dẽ cõtionem oĩmodã denegari. Tales inq̃m ꝓncipes et dñi terraꝝ si cogunt per edicta vel ꝓuilegia vsurarijs data debitores dare vsuras: tũc ℨ Rodoñ. tenent̃ ad restitutionẽ etiã si nihil ad eos ꝓuenit de bonis eoꝝ. Et qõ plus est sm Guil. si tales cũ possint non cõpellunt ad restituendũ vsuras: tenent̃ etiã si nihil ꝓuenit ad eos. Qõ verũ est pticm si fuerint requisiti: cuiꝰ rõ esse põt. qz sic dẽm est ℏ hñt i ꝓceptũ ab eccl̃ia saltẽ de iudeis: qõ si nõ obseruant cũ ex eoꝝ officijs eis incũbat: cõsensũ int̃pretatiuũ se hr̃e demonstrãt: nec caret scrupulo cõcessiõis occulte: q̃ manifesto facinori desinit obuiare: vt ỽ extra de homi. c. sicut dignũ. §. iij. Hodie ỽo q̃d deteriꝰ excogitauit i curijs ꝓncipuz maledicta cupiditas: vbi passim auctoritas fenerandi venalis exponit̃ questus gr̃a: q̃ tanq̃ lupi rapaces sitiunt z absorbent sanguinẽ z sudorẽ pauperꝫ ac miserabiliũ ꝓsonarꝫ. Tales tñ qui simpliciter ꝓmittũt q̃ libere fiant vsure in patria: ñ tñ autorizando nec ꝓhibendo: lx sm Alexan. lomb̃ mortalit̃ peccent: tñ nihil obligãt restituere si nihil ꝓuenit ad eos de bonis eoꝝ: qz tũc nõ dãt cãm efficientẽ sed sũt causa mali p accidens. Scõo plati subscribentes ac sigillantes vsurariorꝫ cedulas sm Hostiẽ. si tenoꝛẽ eoꝝ nõ legerũt vl̃ si legerũt z vsura nõ apparebat: qz forte posita fuit maioꝛ q̃ntitas q̃ mutuata fuit: z ipe ꝓlatus nõ diligent̃ cõsiderauit: tũc licet fatue fecit: nõ tñ sm ꝓpriatẽ cõsensit nec ad restitutionẽ obligãt. Si ỽo legit z ꝓpriatẽ ꝓcepit: tũc sigillãdo cõsensit z cãm efficacẽ dedit: ac ad restitutionẽ se ꝓstrinxit factꝰ ꝓticeps pcĩ z nõ commodi vsuraꝝ: qz talis subscriptio i mlt̃z ad pbatiõnẽ inducit: vt ptz extra de sẽn. z re iudi. c. cũ int̃ vos. Tertio domos ad exercendũ fenus locantes vl̃ quõcũq; ꝓstantes aut vendentes aut sm Archi. Guil. Joã. an. q̃cũq; titulo assignantes: ꝓticipes fiunt oĩm malorũ q̃ in ea ex fenoꝛe ꝓpetrant̃. Et si fuerit vsurariꝰ impotẽs ad restituendũ vsuras certas acq̃sitas: tunc ñ possent recipe pensionẽ locatiõis domus. Si ỽo potẽs fuerit tpe contractus ad restituẽdũ: tũc tale lucꝝ isti retinere possunt rõne ℨ tus locatiõis in q̃ transfert̃ dñiũ illiꝰ lucri. s. pensionis i locantẽ: q̃ si ad fenus illas domos nõ cõducunt sed ad alia: tunc ℏ nõ est ꝓhibituz. In dubio tñ ꝓsumit̃ illã ad hoc cõducere: q̃ solet vsuras exercere vt. ff. de actionibꝫ: si tibi. Quarto aduocati z ꝓcuratoꝛes defensoꝛes hereditatuz vsurariorũ: aut alꝫ qualitercunq; impedientes ne restituant vsuras eoꝝ patrocinio et fauoꝛe. aut ad req̃renduz aut defendendum vsuras cum effectu laboꝛant ad restitutionẽ obligãtur cum ad ℏ dent opam efficacẽ: hoc sentit Inno. z Hostiẽ. extra de vsu. in c. Dicha el: z Archidia. in c. si quis oblit̃. xiij. q. iij. Quinto notarij scribe seu tabelliones ℨ Geral. obdoñ si scient̃ faciunt chartas vel conficiunt instrumenta de debito vsuraruz ac si esset debitum legitimũ absq; vsura sic̃ chartas de duplo vel triplo: tenent̃ ipi ad restituẽdum vsuram acceptã huius occasione: si vsurarij non restituunt nisi hoc fecissent i fauoꝛem mutuũ recipient̃: huius ratio est: q̃a talium instrumentũ efficacit̃ coopat̃ ad ℏ q̃ talis vsura soluat̃ vsurario. Et sm Hostiẽ. tales notarij sũt periuri: quia cum creant̃ iurant q̃ talia instrumenta non cõficient: ergo nec de cetero possunt testificari nec istrumẽ-

ta publica cōficere: quia periur⁹ quātūcūq; pniam egerit restificari nō potest: vt extra de testa. ex pte. 2. c. vl. Sūt ei infames quibus omnes actus legitimi sunt interdicti: vt ibidem. c. licet ex quadā. Verūtamē si in instrumento facta est expressa mentio de vsura: tūc notarij non tenent ad restitutionē: qz tūc non efficaciter coopant nisi esset consuetudo q talia instrumenta in iudicio cogere debitores ad soluendas vsuras: tūc cū obligarent. Similiter testes si scienter vsurarijs instrumentj cōsenserint esse testes peccant. 2 obligant satisfacere ex distinctione q facta est de notarijs cū constet instrumentū sine testib⁹ non obtinere robur: 2 sic huic lucro causam prestant efficacē. Sexto sensales 2 mediatores huius derestabilis contractus: sm Geral. obdoñ. si stant p illis qui mutuo indigent ex causa probabili: 2 ab illis mutuū procurant qui parati sūt omnib⁹ dare: tunc nō peccant nec ad restitutionē obligant: quia cum primo suo bene vtunt vsurarij malo. Si tamen mutuū queruntp his qui nō egent sicut quotidie fit in depositis 2 cōtractibus ac similib⁹: vel etiam si primū mutuare non intendentē advsuram inducunt ad mutuandū: tunc in vtroq; casu mortaliter peccant: male vtendo vsurarij malo: ar. extra de homici. sic dignū. §. qui vero: nō tamen obligant ad restitutōnē. Si veniq; stant p parte vsurarij in lucro: tūc nō solū mortaliter peccant: sed etiam tenent in solidum si ad hoc sic sūt coopati q absq; illis vsuraria prestatio minime facta fuisset. Ratio autem predictoz sumi potest ex pho. ij. etħ. vbi ait: q medijū compatū extremis sapit naturā extremoz: mutuū etiā gratuitum impedientes ex Rodoñ. restituere obligant eo q impediunt indebite primo: ū vtilitatē impediendo. s. ne mutuū gratis det ab his qui parati erant gratis mutuare: vel quos inducunt mutuū dare sub vsuris: vel etiam volentes facere contractus modo licito impediunt 2 reducunt factū ad vsurariū contractū 2 iniustū: 2 sic in talibus prestant causā efficacem ad impiū lucrum. ℣ Septio consiliantes 2 ad mutuandū sub vsura concedentes ac per hec duo alios ad fenerandū inducentes qui non fuissent alias feneraturi tenent in solidū. Si tamē alis erant feneraturi: tunc ad restitutionē nō obligant: nisi in quantū ad eos puenit: 2 hec est securior opinio. Dicunt tamē alq; i neutro casu tenentur nisi inquantū ad eos puenit. Si tñ cū ds sociatē p̄trahit cū alio ad fenus exercendū: vel etiā cū ds vsurario dat pecuniā p lucro participando. Tales aūt monent ad h̄ sentiendū ꝓp differentiā q̄ est int̄ rapinā vel furtū ex vna pte. 2 int̄ vsuram ex alia parte: penes voluntariū 2 inuoluntariū: ex q̄ differentia habet oriri q in his casib⁹ potior: est conditio vsurarij q̄ furis vel raptoris. Nam qz furtus 2 rapina ꝓperrant cōtra dñi voluntatē: ideo prestans ad hoc aliq̄ modo causam efficacē tenet ad restitutionē: etiā si nihil ad eū pueniat. Non sic aūt dicūt esse in vsura vbi int̄ueniat voluntariū mixtū: in cui⁹ argumentū in furto 2 rapina iura tribuunt spoliatis actionē cōtra eos q̄ rapine 2 furto causam dederūt efficacē: licet ad eos nihil puenit non autem datur actio cū ad eos nihil puēnit i vsura. Q; si mutuauit vsurario nō ad fenerā dū sed alia de causa: tūc sm Guil. distinguēdū est: qz aut bona fide mutuauit vel ex illo mutuo cōmodū suū faceret: ac licite lucrādo ex illo se liberaret: 2 tūc recipe pōt qđ liberaliter mutuauit: etiā si alias ad soluendas vsuras nō sufficeret. Si ꝓpo causa nō iusta vel aliq̄ inhonesta mutuū dedit: vt ad ludendū 2 similia: tūc nō pōt repetere si nō est alis soluēdo. Octauo socij 2 factores ad vsurā stantes ad damnū mutuū i vsurariozꝝ ꝓsona ita q apō eos residet p̄ncipalis auctoritas vsurariozꝝ: sm Geral. obdoñ. tenent ad restitutionē: nisi p̄ncipales restituāt: eo q ad h̄ cām pstant efficacem. Siūt famuli vsurariozꝝ vl mercatoꝝ q̄ p eis i mercantijs 2 ꝛcib⁹ vendūt rēs: vt alis male p eis lucrant. ex Rodoñ. si i ꝓsona p̄ncipalis h̄ agunt ad restitutionē obligant. cū huic impio lucro cām pstant efficacē. Seruitores aūt q̄ ad solā actualē 2 manualē traditionē mancipati sūt ita q ipi nō tangāt pctū vsurariū vel impioz cōtractuū: nec cū eis pactū contrahit de vsura cui⁹ ipis p̄sentib⁹ et pecuniam tradentib⁹ fiat: licet inq̄ tales mortaliter peccent: tñ ad restitutionē nō obligāt si absq; oi inductiōe pecuniā tradunt; nec eā postea coacte exigunt. Si tñ p litigia coactiua vsuras exigeret vl lucra ꝛcruū impioz: tunc tenent ad restitutionē omniū q̄ corū ope de talib⁹ acq̄runt: qz tunc efficaciter cooperantur: 2 in hac sntia ꝛcor. Geral. obdoñ. 2 Guil. Preterea de mercennarijs vsurariozꝝ 2 alijs q̄litercunq; seruientibus: dicendum q si vsuran⁹ nō est soluendo: sed quecūq; ba

bet ꝑ vsuris obligata sunt: tūc distinguēdū est. Aut cm̄ illis seruiūt in rebus licit; ⁊ honestis. ⁊ tūc si ꝓpter substantie diminutionē vsurarius nō fit magis impotēs ad soluendum: licite possūt recipe mercedē cōdignā: ⁊ hoc ideo: q̄a vtilitas quā inde ꝯsequit vsurarius ex ope illo: cū mercede merito cōpensat: ⁊ ꝓpt mercedē mercēnarijs datā pauperior minime dici pōt: cū loco mercedis cōmodum habeat operaꝝ. Et idem dicendum est de his q̄ vēdunt vsurarijs merces suas: q̄ si recipiūt denarios de lucro vsurarū: repēdūt ecōuerso merces eiusdē valoris: hinc non faciunt eū magis impotentē ad satisfaciendū: nisi subesset alia causa. Si ꝟo tales seruitores ⁊ mercēnarij seruiunt vsurario in illis in quib; cum ad satisfaciendū faciūt impotentem: vel magis impotentē: dū salariū recipiunt: tunc lz nō peccent ei seruiendo in reb; licit; ⁊ honestis: imo ex hoc quādoq; merentur apud deum: tamē salariū seu p̄cium non possunt recipe: eo ꝙ iam om̄ia bona illi⁹ sūt obligata: ⁊ ex h̄ faciūt eū mag; impotentē: ac per ꝯsequēs p̄stant causam efficacem ablata non restituendi. cuiusmodi sunt medici: barbitonsores ⁊ sil'es. Faciāt ergo eadē gratis aut om̄ino abstineāt. nam lz in hoc casu non possunt acceptare salariū ab vsurario: tn̄ in extrema necessitate eidem amore dei ex ip̄a lege nature ⁊ ex diuino p̄cepto subuenire tenent. dicēte dn̄o Lu. xx. Diliges ꝓximū tuū sicut teip̄m. Hic tn̄ generalit aduertendū est ſm Alex. lombar. ꝙ illi quib; aliquid debet ex cōtractu vel quasi: aut ex maleficio vl' quasi: possunt recipe quod sibi debetur ex huiusmodi rebus: dū tamē rē vsurariam furtiuā vel raptam non recipiant in specie sua. quod q̄dem in vsura verū est ſm eos qui tenēt ꝙ in vsura dn̄ium nō transfertur. Cuius opinionis fuerūt Alex. de ales: Bonauē. Scotus: Richar. Hugo ⁊ Ray. Cōtrarie ꝟo opinionis fuerūt Goffre. ti. de decimis. ⁊ Barto. brix. extra de decimis. extransmissa. licet hoc nō dicat expresse. ⁊ glo. xliij. q. iiij. in ca. siquis. ⁊ Tho. Scōm p̄mā itaq; opinionē recipi non debēt in solutiōem res vsurarie: q̄a potest debitor qui eas dedit cōtradicere ⁊ eas repetere creditori. Ad intellectum autē huius sententie sciendū est: ꝙ maleficium hic accipit pro quocunq; crimine: vt furtum/rapina/homicidium ⁊ huiusmodi. Sed quasi maleficium dr̄ quādo est nocumentū p̄ter ꝓpositum. vt cum iudex per imperitiā male iudicat: vel cum de domo alicuius aliq̄d est electū quod nocuit transeuntibus vl' vicinis. vt instit. de obliga. que ex quasi delic. nas. in p̄ncipio. ⁊ per totū. Contractus aūt est ſm Guil. vltro citroq; obligatio ex volūtate partiū surgēs: vt emptio: venditio: locatio: conductio: mutuū ⁊ sil'ia. Sed quasi contractus est obligatio qua q̄s obligat alicui ex aliquo officio vel facto licito vel honesto: licz nō interueniat exp̄ssa voluntas vtriusq; vt tutela: cura aliorū negociorū gestoꝝ ⁊ hmōi: q̄uis em̄ pupillus habens tutorē: aut pubes aut furiosus habēs curatorē: aut ille cuius ignorātis gerit quis negociū nō exp̄sse cōtraxerit: nihilomin⁹ tn̄ huiusmodi tutor/curator ⁊ negocioꝝ gestor obligat quasi ꝯtraxisset. Cōcor. Ulricus.

Nono ꝯsanguinei/ꝓximi/familiares/amici seu alij q̄cunq; tenent ad restitutionē si de bonis ipsius vsurarij comedūt/bibunt: seu dono vel quocūq; alio modo recipiūt/vel in alienos vsus cōuertunt. Et hoc est verum si vsurarius nō est soluendo: id est: si omnia bona que habet nō aut vix satisfactioni seu restitutioni sufficiūt: licz etiam habeat aliqua licite cōquisita: eo ꝙ om̄ia bona sua sunt restitutioni obligata: ⁊ p̄dicti causam efficacē p̄stant ad non satisfaciendū. Si q̄s ꝟo dubitat vtꝝ alter sit soluendo: tunc si res adhuc extat/satisfacere debz restituēdo: ne ꝓ re temporali suā animā in letale discrimē ponat: q̄ cum q̄s dubitat vtꝝ res sit de rapina vel aliter iniuste acquisita: tūc ſm Alex. d' ales hoc de reb; alienis semꝑ regulare esse debet: ꝙ homo rem talē restituere obligat: quando scz ꝯscia dictat ꝙ res sit aliena: seu cū eē dubitat alienā: siue obtinuerit ꝑ emptionē: siue per dationē. Decimo munera in elemosynam ab eis recipiētes tenēt ad restitutionē. Sicut sunt p̄mo eccl'iastici recipiētes oblatiōes ab vsurarijs manifestis: indistincte tenent ad restitutionē: etiā si vsurarij essent soluendo: ⁊ tal' donec satisfecerit ad arbitriū ep̄i: manet suspensus ab executōe officij sui. vt extra de vsuris. c. q̄a in oib;. in fi. Q̄d ꝓinde statutū est vt eccl'ia se palā ostēdat detestari vsurariā prauitatē leuius esse: iudicans oblatiōes recipe a meretricib;. caueat igitur ne interim talis celebret: q̄ fieret irregularis: ſm Hosti. lz ſm Archidiaconū decretū illd' est tm̄ ferende snie ⁊ nō late. Se-

rūdo cūcti recipiētes elymas ab eis q̄s sciūt ad restitutionē impotētes: vel saltē per hoc fieri impotētes. qđ tñ sane intelligēdū est de certis: eo q̄ ō incertis posset elymam facere. Cōcor. Ulricus. Notādū ē tñ q̄ q̄uis usurarij nō essent soluēdo q̄tū ad certa: nihilominꝰ excusant religiosi z pdicātes q̄ vadūt vt ad pniam z satisfactionē illos inducant: lz de usuris vel iniustis comedāt: maxime si apud alios cōmode inueniri nō pñt: siue inducā t illos in pdicatiōe generali: siue in persuasione spēali. vt extra de senk. ex. c. cum exvolūtate. ℣. j. Qđ Ray. intelligit esse verū si de correctiōe spes pbabilis habeat: etsi propter eoꝝ expēsas non subtrahat usurario facultas restituēdi in magna pte. Cōcor. Archiēp. z Hosticn. Tertio rectores vel prouisores pīarū domoꝝ siue sint psone religiose: ecclīastice vl̄ seculares: qui q̄cq̄ sub pallio pietatis ac cōmunis matoris q̄ boni: passim usurariorꝝ vel similiū bona siue hereditates suscipiūt: imo plerūq̄ tales in ꝓsilijs vl̄ cōfessionib⁹ ad h̄ inducūt: vt in pias causas illas distribuāt impedientes z cām efficacē tribuētes: nec certa certis valeāt satisfieri: propter quod ad totū illud ad quod talē cām pstituerunt satisfacere obliganf in iudicio suarum animaꝝ. Ad laudē dei oīpotentis.

De alijs generibus boīm. s. domesticorū q̄ cū usurarijs tenētur ad restitutionē Sermo. xliij.

On furtum facies.

Exod. xx. Septū matertiū in sermone pcedēti. pseq̄ndo de his q̄ cū usurarijs obligāf ad restitutionē si ipsi nō restituerint: Sciēdū est q̄ vn decimo vroꝝ usurariorꝝ tenenf ad restitutionē. A Ad cuius euidētiā notādū est sm Alex. lomb. q̄ si maritꝰ eius est soluēdo. tūc si fūt alīq̄ bona de iusto z separata sunt de iniustis: de illꝰ expēdere seu viuere pt. Si vo sunt ita mixta cū iniustis q̄ discerni nō pñt: tūc adhuc de illis expēdere pōt dū in mente habeat viuere de iustis. Concor. Rodoñ. z addit q̄ lz de re habita de usuris vel furtis comedere nō possit sciēter vltra casum necessitatis extreme: si tñ res empta fuerit de vsura pt inde comedere etiā sine casu necessitatis extreme: q̄ si usurarꝰ nō ē soluēdo: vrpote q̄ nihil hz nisi de vsuris. vel q̄ oia bona sua p vsuris restituēdis sunt obligata: etsi hz sciēt pīa/ lz q̄daꝝ habeat de iuste acq̄sitis: tūc fm Geral. obdoñ. distinguēdū est: q̄a si tal̄ habeat aliq̄ bona q̄ nō fūt empta vl̄ habita de vsuris: z dos vroris ibi fuerit prius q̄ vsure pdicte: pt z debz inde sustētari dato q̄ vir eius nō esset soluēdo. Si veniq̄ nō ē ibi nisi res habita de vsuris: ac vsure fuerīt ibi pius q̄ vroris ipsius dotes: tūc ipa restituere obligaf q̄d ex illꝰ rebꝰ accepit: q̄ pstat viro cām efficacē ad nō restituēdū. Qđ sanc intelligit q̄n dotes vroris nō pariūt fructū licitū: vt est pecunia q̄ fo:situ vnt ad exercēdum fenꝰ. Nā si fructꝰ sufficiētes hīet de dote vt parafernalibꝰ poīb⁹ q̄ expēdit: tūc i nullo tenef vt videbit infra. Ītm tal̄ vror vsurarij iniustis bonis vtēdo ꝓpter q̄nq̄ potest excusari. Primo ꝓpter pcurationē agēdo secz cām expoliatoꝝ monendo vtrū z inducēdo p posse ad restituēdū: tūc em nō tenef de his q̄ expēdit eo tpe quo p restituriōe faciēda fideliter laborauit: etiā si restituto nō sequat. ar. xj. q. iij. q̄m multos. extra de sen. ex. cō. inf. alia. Nā qui vtiliter alterius negocium gerit etiam absentis z ignorātis licite recipiat expēsas. Nō tñ sm Rodoñ. de talib⁹ viuere pt p totū annuꝫ ꝓpt vnā āmonitionē vel duas: sed q̄diu instat opportunis horis z temporibus. Cōcor. Hosti. Scdo ꝓpter recōpensationē: cum secz illi tantū restituit quātū de suo recipit: sicut ꝓtingit in fructib⁹ dotis vel parafernaliū. vel q̄a vror lucrosa est z recōpēsat in laboribꝰ z mercantijs z negocijs lucratiuis: q̄a tūc vir ex parte vroris nō fieret impotētior ad restitutionē. Dicit em Alex. de alexan. q̄ si in domo mariti habz fructus sufficientes de dote vel parafernalibꝰ p suis necessitatibꝰ z p omnib⁹ que expēdit: tūc in nullo tenef. Et lz ꝓcipit de bonis usurarijs vel iniustis in vsu vite quotidiane: tñ excusari pōt per talē recōpensationē fructuum. Dos aūt est q̄ dat viro p onere vroris: parafernalia vo q̄cq̄d mulier aduenit pter dotem. Tertio ꝓpf restaurationez: vt pote q̄ cū dolore q̄st coactꝰ necessitate percipit ō bonis iniustis: z ponit se restauraturam in posterū: dūmodo ad h̄ facultatē se habitura pbabilit credat. Quarto ꝓpē ignorantiā: q̄ si rem q̄ vtiq̄ nō credebat esse usurat̄ vel iniuste ad q̄stū: nec causam habebat hoc sciendi: tūc excusaf ꝓpter ignorantiam facti. Quinto ꝓpter necessitatē: quia semp potest

excusari ꝑ necessitate co: qui qñ remedium aliud inuenirí nõ põt: ḋa nec vir ꝓmitteret eã mẽdicare: ⁊ sic necessitate cogẽte/ non restat aliud refugiũ. faciat ꝯ tũc tam facto qꝫ ꝓposito oẽm modũ sibi possibilẽ recõpẽsan/di bona illa iniusta: saltẽ in morte si nõ ꝑ in vita. Duodecimo vsurarius ꝓplcs ⁊ familie domestice: de quib⁹ fm Geral. obdoñ. vi stinguẽdũ est. Aut em̃ vsurarius est soluendo ⁊ hz aliqua vltra ea q̃ soluere ⁊ satisfacere obligat: tũc ỏ his vsuere põt cũ illa distinctõe que tam in ħ artic̃o posita est de vxore. Aut vsurarius nõ est soluẽdo: ⁊ tũc q̃cquid ꝑ suo victu aut aliter acceperint/ satisfacere obligant: q: illũ ad restituẽdũ faciũt ipotentem: ⁊ ad ħ cãm p̃stant efficacẽ. Possunt tñ excusari ꝓter ḋnqꝫ rõnes de vxore iam posi/tas. Verunt⁹ vltima rõ magis excusat ꝑ/les qñ sunt in tali erate q̃ aliter cõmode vi/uere nõ põt. Minus aũt excusat familiã cõ ducticiã que p̃t apõ alios acq̃rere sumptus: minus em̃ obligati sunt vsurario: ⁊ ideo con sulendus est q̃ ab hm̃oi seruitij⁹ se penitus abstineãt: si saltẽ alibi fuerũ adiuti vale/ant. De quib⁹ generalit̃ talis regla dari p̃t. q̃ si vsurarius ex coꝝ seruitijs nõ ꝓsequit̃ ali quã vtilitatẽ in subsidiũ restitutiõis faciende/ ⁊ fuerit nõ soluẽdo: tũc hm̃oi seruiẽtes mercedẽ suam accipẽ nõ p̃nt: imo tenenť ad restitutionẽ coꝝ q̃ apud ip̃m ꝓsumpserunt. Silr etiã si seruierũt ipis in illicitis ⁊ inhonestis. Hic incidẽt aliter ꝓmo queri põt. Ponecasum: pater sortis expẽdit centum li bras grossoꝝ in studio ꝑ filio suo vt doctor efficeret: cum tñ nihil hꝫet nisi lucrũ de vsu/ris. morẽte ergo patre dimittit filio tñ ce. libras grossoꝝ: cum tñ haberet sexcẽtas: q̃rit vtrũ de ꝑdictis cẽtũ libris teneať sortes ad restitutionẽ? Ad ħ dicẽdũ q̃ si paꝫ eius non erat soluẽdo qñ filiũ nutriebat i studio: tũc distinguẽdus est. Aut em̃ sortes credebat q̃ paꝫ eius sibi de bonis licitis quideret: ⁊ tũc rõne bone fidei de reb⁹ ꝓsumptis satisfacere nõ teneť: sed solum de extantib⁹. Aut nouit patrẽ de vsurꝫ oia possidere: vel ꝛesimiliter credebat: ⁊ tunc ꝓter ꝓcium lesam quã habebat in vrẽdo alienis reb⁹ teneť ad restitutionẽ fm ius diuinũ. Et in similib⁹ idem est iudiciũ. Sc̃ỏ queri põt: vtꝫ illud quod donať vni filio in vita patris/ teneať hoc cõmunicare fratrib⁹ post mortẽ patrꝫ. Ad hoc rñdet Joan. de plagi. instit. per ꝗs ꝓso. nob⁹ acqui. in prin. Q, si filio donať aliq̃d bñficio vel occasione seu ꝓemplatiõe p̃is tã q̃ ex causa, ꝓpria vel imediata: tũc cẽsẽť pecu/liuꝫ ꝑfecticiũ ⁊ ħ teneť cõmunicare fratrib⁹ post mortẽ patrꝫ. Secus aũt si pater sit causa remota ⁊ mediata. vt si ỏdit filio eo q̃ paternus eius sit ⁊ multũ diligit. vel si filiꝰ noticiam habuit vel amicicią cum aliquo dño ꝓemplatiõe tñ patris sui. qui dñs eo q̃ sibi filius seruuit plus cum diligit q̃ patrem: ⁊ ideo filio donauit hoc: certe tũc erit piculuꝫ aduẽticiũ. Et hãc distinctionẽ facit text⁹ ff. ꝑ socio. in. l. socium qui in eo. in fine. Ad huius aũt intellectũ sciendũ est. q̃ q̃druplex inuenit peculiũ. Primũ scꝫ dẽ castrense: qđ scꝫ donať filio familias a parentib⁹ vel alt̃s occasione militie: vel ipe acq̃rit in militia. Sc̃ỏm ꝙ dẽ quasi castrẽse: quod scꝫ filius familias acq̃rit ex aduocatione vel alio officio publico. silr̃ quod obuenit filio⁹ existẽtib⁹ p̃sbyteris vel clericis ex officio suo. Et in q̃libet dicto peculio pater nihil iuris habet. sed filius potius in eo censeť pater familias. ff. ad macedonianũ. l. j. §. vlti. ⁊. l. ij. ⁊ C. de inofficio. testa. l. fi. Tertium aũt dẽ ꝑ ecticium: qđ scꝫ de reb⁹ patris coꝝ occasione aduenit vt fructus siue lucrum. Et in hm̃oi peculio filius nihil iuris habet: sed paꝫ plenam ꝓprietatẽ hz. vt instit. ꝑ ꝗs ꝑso. nob⁹ acqui. §. fiñ. Quartũ dem̃qꝫ dẽ aduenticiũ: qđ scꝫ ex aliqua alia cã filio aduenit: puta a mre vl̃ ab alia ꝑsona extranea: seu etiam de alt̃s opib⁹ aut laborib⁹ suis: ⁊ in ħ peculio seruať filio ꝓpietas: ⁊ si pater ꝓmoriať/ filiꝰ est: patre tñ viuente habet paꝫ in eo plenum vsumfructũ: ita q̃ ỏ eo filius nec restari p̃t. vt exp̃sse pt⁹ li. vj. de sepul. c. licet paꝫ. in fi. multomin⁹ habet filius aliquã ptãtẽ in bonis q̃ paꝫ hz: nisi q̃ ỏ eis debeat ali. vñ. si ꝑter voluntatẽ patrꝫ acciꝑet/ rem alienã ꝓpriecaret: ⁊ sic furtuꝫ cõmitteret. Tertio denicꝫ queri p̃t: vtꝫ filius mercãdo ⁊ lucrãdo cum pecunia patris illam partẽ lucri q̃ attribuit ꝑsone sue dicet aduẽticiũ: vt nõ teneať cõmunicare fratrib⁹ post mortẽ patris. Ad hoc respõdet Joan de plagi. vbi sup̃. q̃ dicetur aduenticiũ: vt q̃ medietas lucri cedet sibi: q: cum vnus ponit rem/ alter industriã lucrũ debꝫ esse cõmune. vt. ff. ꝑ socio. l. j. ⁊. l. si nõ fuerit. Exẽpli gratia: si filius ex centum habitis a patre lucratus est alia centũ: debet primo de centũ lucratis hic ḋnq̃ginta: ⁊

de alijs cētū ⁊ dnāginta ꝑ sorte diuidere dz cū fratrib⁹ Tredecimo filie vsurario⁹ nupte ac cor maritū de qb⁹ queri ꝑt: Vtrū generaptozis vel vsurarij recipe ꝑt cum filia dotē de bonis eius. Ad h̄ dicit dicē dū est cū distinctiōe. Aut cū pat cū filiā dotauit erat potēs satisfacere de vsuris ⁊ alijs iniustis/nec ꝓpter dotē factus est impotēs: tunc gener dotē recipiēs nō tenet ad restitutionē illius qđ recepit: lz vsurarius efficeret postmodū impotēs. Cuius rō est: qz cū vsurarij dotē dedit: verus dñs illius erat: ⁊ sine ipsa potēs ad satisfaciēdū remanebat. ⁊ sic gener dotē recipiēs nōdū dedit ei cām efficacē ad non restituēduz: ⁊ lz impotēs postea factus est. hoc tn̄ nō est ex culpa recipiētis. Hec tn̄ sane intelliguntur dūmodo nō recipiāt rem ip̄am vsurariam vt domū vel fundū in solutiōe vsure receptū. Aut talis pat cū filiam dotauit erat vel saltē efficiebat impotēs ad restitutionē: ⁊ tūc fm Asten li. iij. ti. iiij. post rodoñ lz dos nō quenīat ex causa lucrativa sed accipit ꝓpter oncra mrimonij supportanda. tn̄ si talis ꝓbitatē sentiēs/ aut ignorantia crassa ductus ꝓtraxit cū filia: nō pōt de reb⁹ hmōi recipe dotē: licz de subtilitate iuris ciuilis q̄ tam stricte nō respicit ꝓsciam aliq̄ forte dici posset. q̄ si ductus erat ignorātia probabili: tūc aliq̄ doctores excusare sunt conati. cōtraria tn̄ opinio videt verior ⁊ securior. Cuius opinionis est Alexā. de alexā. q̄ dicē q̄ postq̄z gener scit q̄ dos accepta necessaria sit ad soluēdum vsurā ⁊ ad alia debita: tūc reddere tenet. nec ꝑt talē dotē cū bona ꝓscia retinere: eo q̄ omnia bona sua fuerūt iam obligata restitutiōi. ⁊ in h̄ ꝓcor. multi solēnes doctores. Nimiz cū fm Joā. de pla. insti. ō actio. ℌ rursus. si filia dotak in fraudem creditor: talis dos a creditoribus reuocak: ⁊ gener eis tenet ad restitutionē. ff. si in fraud. cre. l. fi. ℌ. j. ⁊. vj. Addit etiā sctūs Bernardin⁹ in tractatu de restitutiōib⁹: q̄ tali filie posset etiaz dari tale remediū ⁊ consiliū: q̄ si pater eius haberet sufficientiā ad restituēdū certa de quib⁹ cōstat cui sunt restituēda. ad q̄ soluenda pater ꝓncipaliter obligak: tunc talis dos si parua est/in totuz: si ꝓ magna est/ in partē de incertis restituēdis possz ꝑ diocesanū tali filie ꝑ moduz elemosyne fm discretū iudiciū assignari. Preterea si cessante h̄ remedio mlier dotem restituere velit ⁊ vir phibeat: tūc ip̄a est in statu salutis: dūmodo ꝓponat q̄ si vir ꝓmoriak/ cū ꝓmū poterit restituet. q̄ si ip̄a ꝓuenerit ad die⁹ mortis: tunc vocatis marito ⁊ filijs vel heredib⁹ publice prestet cis q̄ dos sua de vsuris est. ⁊ eis obsecret ⁊ obtestet q̄ illā restituāt. ℚ, si vir vlt dotē restituere ⁊ vxor phibeat: tūc q̄dā fm viros sufficit ad excusationē q̄ ipse nō capiat de bonis illius ⁊ qñ possit illā restituere ꝓponat. si autē vter cōcor. in nō restituendo: tunc ambo remanēt in statu dānatōis.

Hic incidē aliter ꝓmo queri ꝑt: vtz maritus expellere possit vxorē remittē do eā ad domū patris: ex q̄ pat nō soluit sibi dotem ꝓmissam. Ad h̄ respōdet Balō. ff. de cōdi. ob causaz. l. si donatarius. q̄ sic. q: marit⁹ non debet decipi nec vxorē h̄z e sine dote. vt patz xxx. q. iij. vbi ōz. Nullū sine dote fiat consugium: ⁊ iuxta possibilitatē fiat dos. ⁊ extra de donak. inter vi. ⁊ vxorem c. q̄ vestras.

Scōo queri ꝑt: vtz mlieri adultere cuius occasione facta est separatio cohabitatōis/ teneak vir vel eius heres reddere dotē. Ad h̄ rñdet Joā. de pla. insti. ō publi. iudi. ℌ. Jte lex iulia. q̄ nō q: mulier ꝓbato adulterio qdit dotē: que cedit lucro viri. ℒ. de iure dotl. si dotē. Et extra de donak. inter vi. ⁊ vxo. ōz. c. Plerūq̄z. q̄ si mlier ob cām fornicationis iudicio ecclie aut ꝓpria voluntate a viro recesserit/ nec rēcōciliata postea sit: eidē dotem vel dotalicū repetere non licebit. Glosup illo ꝙbo: iudicio ecclie: alia eā ꝑuare nō licet: etiā si nota esset fornicatio. vt extra de diuor. pozo. ⁊ c. ex lris. Et plura vide in dicto. c. plerūq̄z. in glo. Ecōtra ꝙ vt hi extra de dona. inter vi. ⁊ vxo. c. j. Mulieres cū ꝓ aliq̄ licita cā a viris ꝓpijs fuerit separate: totā dotē viri reddere tenent. ℚ, si qrit: vtrū ergo talis restitutio dotis fieri debet in continēti. Ad h̄ rñdet Jo. de pla. insti. de actl. ℌ. fuerit antea. q̄ si dos ꝓsistit in pecunia vl alijs mobilib⁹: tūc marit⁹ vel heres eius dilationē hz anni vnius. Si ꝓ ꝓsistit in mobilib⁹: restitui dz tuc tinēti poſt solutū matrimonij/ vl celebratū legitime diuortium. Et nota q̄ licz maritus vl ei⁹ heres dilationē habeat vt nō teneak restituere mobile nt si infra annū: sic sunt naues: iumēta ⁊ filiatn̄ fruct⁹ interim ꝓcepti ex ipis vt pēsiones nauiū/iumētoz ⁊ similiū nō lucrak sibi: sed hz interim cōmodū medij tp̄is: ⁊ tenet restituere vna cū reb⁹ post annū. Sec⁹ aūt est in eo qđ lucrak cum pecunia quā ꝑ dote restituere

debet: se p illō lucrū ſ. bi acqrit. Et ſic intelligit Salicet⁹ z Angel⁹. C. de cui vro. actio. l. j. in §. exactio. Potro licet infra annū maritus vel ei⁹ heres nō teneſ reſtituere res mobiles datas in dotē teneſ tñ interim vxorem alere ſi non habet vnde ſe alat vt notat i dicto. §. exactio. Qō tñ intelligit Bal. vſq; ad concedentē q̄ntitatē alimentoꝝ. z abinde ſupra debet fructꝰ vxori reſtituere. Similit dicendū eſt de reb⁹ i mobilib⁹ vxoris q si vir vl heres nō reſtituit eas vxori ſtatim poſt ſolutum matrimonij vel celebratū diuortiū: tūc poſt motam in hmōi rebus teneſ etiā ad fructus. Q, ſi vir aut heres nō hz tantū q̄ntū ſibi ſolū ſufficiat: tūc omnis ordinata charitas incipit a ſeipō niſi eſſet artifex vt aliunde ſibi poſſit acqrē victū. Verūtamē i hoz multis alijs ſi terre cōſuetudo laudabilis ē ſeruanda eſt. Ad intelligentiā aūt eoꝝ que dicta ſūt ſciendū eſt q donatio propt nuptias eſt illud qō ſponſus ſponſe donat quādo ab ea dotem accipit: vt co. ſtru nupt. Dos aūt eſt qō viro datur a muliere p onere qō de matrimonio ſuſtinet: z tamdiu durat q̄diu et matrimonij: hz eo ſoluto ſoluit z dos: qz ſine eo eſſe non poteſt: vt. ff. de iure do. l. iij. z ē dos q̄ſi p⁹ patrimonium mulierꝝ. ff. de mino. deniq; §. ſed vtrū in fi. Tamen q̄diu ſtat matrimonij manet dñij dotalij penes virū: ita q contra voluntatē viri nō pōt inde facere elemoſynā niſi eo mō q dictū eſt ſup: vbi agit de elemoſyna. Vnde ḡnaliť in tribus caſibus marit⁹ lucrat dotē vxorꝝ. Prio ex pacto vt ſi pacſcat de tota dote vel ei⁹ pte poſt vxoꝝ mortē lucranda: vt. C. de pac. cōuen. l. ex morte. in pn. z in aucten. ibi poſita. Scōo cū deficientib⁹ liberis z ppinquis vxor mortua fuerit intreſtata: tūc vir ſuccedit vxori z lucrat dotē z cōſeruſo: vt. C. vnde vir z vx. l. j. Tertio lucrat ex lege: vt ſi ppter adulteriū mulieris fiat diuortiū: vt ſupra dictū eſt. Hic queri pōt: pone q ppter adulteriū vxoris facta ſeparōe thori mulier dotem amiſit: poſt h̄ inſt cos pbata cōſanguinitate ſeparanť oino: nunqd mulier dotē repetere pt cū non fuerat matrimoniū z per ꝓns non cōmiſit adulteriū. Ad hoc dicendū q glo. in c. plerūq; extra de dona. inť vi. z vx. longo p̄ceſſu arguens ad veritatē q̄ grē cū mltis allegatioib⁹ tandē cōcludit q ipa dotē repetere nō poteſt. Cui⁹rō eſt ſz Lau. qz licet poſtea appareat q ñ fuit mrimoniū: tñ nihilomin⁹ puri vxpť intentionē cū ope ſubſecuto: fecit ei qō potuit: extra de biga. c nup. z. c. vl. ff. ō adul. ſi vxor. §. j. Et ſubdit glo. h̄dicta iſtō veri⁹ credo: pncipiū ei cōſiderari dz i talib⁹ z nō exit⁹ vt p h̄ ceterꝝ audacia delinq̄ndi auferat: nā ſi h̄ cēt tūc falſū poſſet cōmitti pbatiōe impedimenti. Concor. Hoſtien. Lau. Goſſ. Guil. z Joā. vñ licet ꝓria opinio magis benigna appareat: tñ ſz glo. ñ eſt extendēda licentia ꝓpter delictū. Deniq; in alijs caſib⁹ exceptis ita dicꝝ redit dos ad mulierē z donatio ꝓpter nuptias ad virū: niſi ſecus obtineat conſuetudo approbata: vt ptz extra de donat. inter vi. z vxo. c. donatio. §. ſanc. Plura aūt eſſent dicenda de hac materia q̄ gra breuitatis omitto: quoꝝ q̄dā qui voluerit noſcere poteſt ex ſūma piſana in verbo: dos: breuit⁹ annotata videtur.

De q̄ntꝝ vltimis boīm generibus qui cū vſurarijs ad reſtitutionem obligant. Sermo. xlv.

On furtum facies.

Exo. xx. Vt vſq; i finē contra gloſam peſtifere vſure infectionē pateat oſtendam⁹: materiā in pſecutiōe duoꝝ ſermonū p̄cedentiū. vt cunq; declarata breui ſtilo cōcludam⁹. A

Quarto decimo igit⁹ tutores curatores et patres ac alij q̄cūq; ſine mā dato gerēdo negotijs alienis z ſic p alios fenerādo tenenť ad reſtōnē ſz Alexā. lomb. z rodoſ. qz cām efficacē ad tale lucrū p̄ſtiterūt. Ad c⁹ euidētiā p mo ſciē dū ē: q triplex ē tutela. ſ. teſtamentaria q̄ pr̄ dat tutorē i teſtō: z legitima q̄. ſ. a lege deferť: nā cū null⁹ eſt tutor p teſtm: tūc q̄ p⁹mo loco deberet huic ab intreſtato ſuccedere tutelā illi⁹ teneť ſuſcipe. Ac dativa: vt q̄n nullo tutore dato i teſtō nec extrāneis cōſanguineis idoneis iudex ex officio dat tutorē: z durat tutela vſq; ad. xiij. annū cōpletū ipi⁹ pupilli: z inde incipit cura q̄ durat vſq; ad. xxv. annū cōpletū. Notandū tñ q clerici ñ cogūť recipe tutelā hz poſſint alicui ſuccedere ab intreſtato: cuius i laicꝝ eſt ꝓrīū: vt. C. de legi. tute. auc. ſiē hereditas. Pñt tñ clerici recipe legitimā tutelā ſz Joā. di. lxxxvj. c. fi. ſi volūt Epi aūt z monachi tutelā legitimā recipe ñ pñt: vñ in auc. de ſan. epi. §. deo amabiles. Tamē ſm quoſdam illi auctoritati derogatur per illud di. lxxxvj. c. peruenit: vbi ſatis

patet q̄ posset recipe legitimā: licet nō dari
nā vel testamentariā: vbi etiā ostendit q̄ ad
cōmunē turcā miserabiliū psonarū omnes
clerici vel mōachi tenēt: cū. s. eis cōmittit ab
bis quoz interest. Quod etiā patet. lxxxviij
di. c. j z c. epōs gubernationē. Cetez de tuto
re q̄dā dicta sunt supius vbi agit de geren
tib⁹ aliox negocia que hic replicare sup fluū
iudico. Queri tamē pōt ꝓmo. Pone q̄ tu
tor pecuniā vsurariam pupillo tribuat nihil
q̄ illi dicat q̄ sit lucrū vsurariū: demūq̄ la
psu temporis prestet illud fuisse lucrū vsura
rium: vtrum pupillus teneat credere z illud
restituere. Ad hoc dicendū fm quosdam q̄
non: presertim si de bonis nō habuit alis cō
gruū fructū vl emolimētū. Ratio est: q̄ pu
pillus nō approbat q̄d tutor fecit: nec tutor
aliq̄d de vsuris dixit tpe quo dicere ōbebat:
nec pupilli⁹ alis iustū lucrū vl emolimentū de
suis bonis habuit ꝓterea p suo interesse pōt
illud retinere z ipe tutor obligat hmōi lucrū
restituere: z sic penā sustineat infidelis dispe
sationis sue. Sed ōo queri potest: vtrū tuto
res vel curatores aut matres que licet nō fe
cerunt cōtractus vsurarios p pupillis vel fi
lijs tamen p illis vsuras exigunt z recipiunt
teneant ad restitutionē. Ad hoc rñdet Ale
xan. lomb. q̄ tales obligant restituere si ille
cui⁹ noie acceperūt nō est soluēdo: vel nō vlt
satisfacere. Hoc etiā sentit Bar. bitri. in c. si
cut nō suo. xl vj. di. vbi phibet aliquis vsuras
exercere nomine alieno sicut nomine suo. Cu
ius ratio est q̄ facienti z consentienti em par
pena constringit: vt. ij. q. j. c. notum. in fi. Et
q̄d gratius est fm Juno. si tutor noie pupil
li p̄dictas exigit vsuras tunc etiā post depo
sitū officiū agi potest contra illū: vt dicto. c.
sicut non suo: in glo. Tertio queri potest:
q̄d ergo faciet tutor a cōitate artatus ad su
scipiendā tutelā pupilli: q̄ multa habet susci
pere de vsurz. Ad h̄ rñdet sctūs Bernardin⁹
in tractatu de restitutōib⁹ q̄ cozā ep̄o ciuita
tis z ptāte vel lege prestari debet: q̄ a debi
toribus nō exiget nisi capitale z de vsuris se ñ
intromittet: z de h̄ fieri faciat publicū istru
mentū z sic euadere poterit dispendiū i vtro
q̄ foro. s. conscientioso⁹ cōtentioso. Quar
to queri potest. vtz oēs p̄dicti z alij q̄ dede
rūt causam efficacē vsuras exercēdi: possent
inuitis illis q̄b⁹ acquisite sūt aut ignorātib⁹
de eisdē accipe pecuniā ad q̄ntitatē vsure ac
quisite. z bis restituere q̄b⁹ debent. Ad h̄ re
spondēt q̄dā q̄ sic: nec i hoc cōmittūt furtū z
cū illa pecunia vsuraria nō sit illoz: nam q̄
per efficacē cām istoz tale lucrū iniustū ue
nit ad man⁹ vsurarioz z ad restitutionē obli
gari sūt isti mediatores vl causā efficacē tri
buentes iustū eē videt: vt q̄ causa illoz iniu
ste sit oblata de lege nature iuste licet nam ha
beant illa satisfacere: nec ipi de ꝓpo satisface
re teneant: qō ēt Chriz. sentire videt. Et ha
bet extra de reg. iu. ca. Vnūq̄q̄ p quascūq̄
causas nascit p easdē dissoluit. Vñ ad h̄ p̄di
ci vident obligari: z in h̄ gerūt vtile curam
suam z illoz qui illa iniuste detinent. Quod
sane intelligendū est in foro cōscientie. z dū
mō nō sequat aliō incōueniēs: de q̄ dictū est
supza: vbi q̄ritur: vtrū ds p furtū satisfacere
possit sibiꝝ pi cū cautelis ibidē positis. B

Quintodecimo heredes tenent ad restitu
tionē: de q̄b⁹ generaliter fz Archi. z alios doc
toz canonistas est dicendū: q̄ licet aliter
fm leges distinguat. tñ fz ius canonicū tenē
tur indistincte heredes ad oia debita defun
ctoz in ḡrū loca succedūt: siue heredes sint fi
lij: siue extranei: siue raptoris. siue alteri⁹ de
tentoris: siue ratia ō bita fuerint ex ꝓtractu
vt emptio. venditio. locatio: conductio: mu
tuū z similia: vel ex q̄si contractu vt tutela: ge
stio negoctoz: siue ex maleficio: vt furtū: ra
pina: simonia vel q̄si ex maleficio: vt cum iu
dex exim̄pticia male iudicat: aduocatus ma
le aduocat: z sic de aliis: vel cū de domo est
ali quid eiectū vel effusū q̄d nocuit alijs: siue
gu enerit res illa pro qua debitū fuit ꝓtractū
ad heredes siue nō siue lis fuerit contestata
siue nō: vt plene ptz. xvj. q. vj. c. si ep̄m: extra
de pigno. c. ex p̄sentiū: in fi. extra de solu. c.
j. extra de vsu. c. tua nos. extra de rap. c. in li
teris. extra de sepul. c. fi. Q̄d sane tñ intelli
gitur: si hereditas suffi. it: q̄ si hereditas non
sufficit ad oīa debita p̄soluenda: tunc fm
Ray. in iudicio anime licet heres non fecit
inuentariū nō tñ tenet nisi in q̄ntū sufficit he
reditas. Secus aūt est in foro iudiciali fm
Joan. an. in nouella vbi ōt q̄ si fecit inuen
tariū nō tenet vltra vires hereditarz: q̄ autē
ad iudiciū anime illō indistincte affirmat.
Pro cuius noticia sciendū: q̄ inuentariū est
scriptura quam debet heres fm leges inche
are infra. xxx. dies a morte testatoris: vl post
q̄m scit se esse heredem instituturn: z debet ibi
scribere omnes res defuncti sub certis z de
bet illam scripturam perficere infra. xl. dies

vl' infra annū si res sunt remote: ⁊ tūc nō tenebit' creditoribus vltra id qd̄ in hereditate fuerit inuentū: al's ſm leges teneret' insolidū si nō fecerit inuentariū. Ad p̄dicta q̄z h̄ addendū est: q̄ talis heres vltra hereditatem in anie iudicio tenet' ad oīa p̄dicta q̄ dictus vsurarius ꝓ eo expēdit: si saltē illa mala fide suscepit. Cuius rō est: q̄a per hoc ad nō restituendū p̄stitit causam efficacē. quod verū est si talia habuit eo tp̄e q̄ dictus vsurarius erat nō soluēdo. Q, si querit': q̄d si de duob' heredib' vsurarij alter fact' est nō soluēdo: Ad h̄ dicēdū ſm Hosti. q̄ alter obligat' insolidū: ⁊ h̄ vsq̄ ad quātitatē que ad eū de hereditate ꝑuenit. Cuius rō est: quia succedit in crimine. ⁊ etiā q̄a om̄es res hereditarie sunt obligate. vt plane patz extra de vsur. c. cū tu. §. fi. Sextodecimo: testamētorū executores qui plus deseruiūt corpi q̄ anie. ⁊ oclo q̄ ꝯsciētie: tenent' ad restitutionē. Ad cuius euidentiā sciendū: q̄ sepius cōtingere solet vt relicta bona vsurarij/non sufficiāt plenarie ad soluēda debita vl' restituēda iniuste q̄sita: que tñ sciunt' certis ꝑsonis esse restituēda: ac nihilominus ne funus vsurarij careat eccl'iastica sepultura cū ep̄o vel curato de certa quātitate pecunie ꝓ incertis cōuenit executor: vt sic licentiā acq̄rat sepeliēdi funus in loco sacro. qd̄ ⁊ plerunq̄ ꝑficit cū magna pōpa. qua q̄dem ꝑte amota/reliqua bona vsurarij nō sufficiūt ad plenarie satisfaciēduz de certis. Talis igit' executor cum det efficacē causam q̄ hi q̄ deberent h̄re certa de bonis vsurarij non possūt acq̄rere: tenet' extūc insolidū de ꝓprijs satisfacere vsq̄ ad illā quātitatē quā ꝓ incert' dedit ep̄o vl' alteri etiā paupi causa elemosyne. ⁊ h̄ ideo: q̄z chr̄s non succedit in paupib' nisi q̄n nō repiuntur ꝑsone certe q̄b' restitui debeāt certa vt q̄si ꝑ substitutionē chr̄s succedere videat': ac si diceret. facio tales ⁊ tales heredes meos: q̄s si reperiri penitus non cōtingat/substituo mihi christū in paupib' suis. Sed de hoc plenius postea videbitur. Similit' de executorib' testamentorū visum est supra. iiij. p̄cepto. Decimoseptimo: detentores rerū emptarū de pecunia fenebri: tenent' ad restitutionē. Ad cuius euidentiam queri pōt: Si ponat' casus q̄ vsurarius de vsuraria pecunia emat equū: p̄dium vl' domū: ac alteri liberalit' donet: efficiat' q̄ postmodū non soluēdo: vtrū q̄ soluit vsuras cum effectu repetere posset rem emptā de vsur' a possessore cui sic donata est: ac vtrū possessionē recipiēs in foro ꝯscie restituere teneatur. Ad hoc rñdet Monal. in summa: q̄ licet p̄cium ex re furtiua redactū nō sit furtum. vt ff. de furtis. l. qui vas. §. vl. ⁊ vitia ꝑsonalia nō trāseant in successores. vt extra de filijs p̄sbyterorū. c. ex trāsmissa. tñ in h̄ casu potest iste petere/⁊ ille tenet' restituere. vt extra de vsuris. cū tu. vbi plane p̄cipit in h̄ casu predia vēdi sic empta. Cōcor. Ray. Et huius rō est: q̄a in tali casu res succedit loco p̄cij. sicut ecōtra p̄cium succedit loco rei. vt. ff. de pet. here. l. si rem ⁊ p̄cium. Quedā tñ intellige ſm Guil. q̄n rem talē habuit ex causa lucratiua. secus aūt si emisset vl' ex alia causa non lucratiua ⁊ bona fide habuisset: vt non credēs rem emptā de pecunia vsuraria. vel credēs ip̄um vsurarium al's h̄re vnde posset vsuras reddere. Concor. Goff. Hosti. Specu. Et addūt Goff. ⁊ Hosti. q̄ si res illa lucratiua postea ad aliū ex sil' cā ꝑuenire contingat: ⁊ ille vlterius fuerit ille q̄ vsuras soluerat seu repetere potuerat. tūc ille cui p̄us res data fuerit liberat': ⁊ cōtra cū nō posset agi ciuiliter. vt. ff. de act'. ⁊ oblig. l. om̄es debitores. Scd̄m etiā Hostien. si res empta d̄ pecunia fenebri ꝑ tertiā ꝑsonaz ꝑuenit ex cā lucratiua ad eū qui dedit vsuras: vsurarius tñ minime liberat'. vt. ff. de ꝟbo. obli. int' stipulantē. C Decimooctauo sunt eos ad sepulturam in casu nō cōcesso recipiētes: ac etiā notarij ⁊ testes eorū testamētis assistentes. sil'r ⁊ ꝯfessionē eorū indebite audiētes vl' absoluētes Pro q̄ sciendū: q̄ eos sic sepelientes sunt ip̄o facto excōicati. vtz in Clemen. de vsur. c. eos Audiētes aūt in tali casu eorū ꝯfessiones ⁊ absoluētes: ac etiam testes ⁊ notarij peccāt ꝯtra p̄ceptū eccl'ie positum in c. q̄ q̄. lib. vj. de vsur. ⁊ vltra h̄ oēs iam dicti tenent' ad restitutionē oīm que receperūt ab eodē. Q, si q̄dam vsurariū nō sepeliunt/sed illum sepelire simulāt: puta ponunt capsam honorifice vacuā in feretro: ac si corpus esset ipsius vsurarij: tūc nihilominus ſm Jo. and. ⁊ alios doctores subiacent eisdem penis. Hic queri pōt Primo: vtrū vsurario q̄ restituere habet ad salutem/sufficiat q̄ in ꝑiculo mortis ꝯstitutus cōdat testamentū sup restitutiōe male ablatorū: ita vt recipi possit ad solutionē/cōionem/⁊ ecclesiasticā sepulturā. Ad hoc rñdet Alexā.

lomb. q̄ oīno non sufficit. Cuius duplex rō dari pōt. Prima: q: restīm est vltima suia voluntatis nr̄e ó co qđ post mortē suā ḡs voluit fieri: cū em restās ħ velit fieri post mortē/ et post mortem locus pnie nō sit: sine q̄ nullus vsurarius absolui pōt: restat q̄ solū tale restamētū cōdens: in statu salutis esse minime pōt: ꝓterea oꝑtet q̄ in vita restituī velit. alīs nō dimittit pctm̄ nisi restituat ablatū. vt ōr de reg. iur. li. vj. Unde restitutio dūmodo possibilis fuerit p̄cedere debet oēm actū penitētie: vt postea videbit. Scđa rō est: qz iusticia ordinat vt reqrit vt ille satisfaciat qui peccauit. Sicut igit vsurari⁹ est q̄ offendit: sic ipse satisfacere debet in q̄ offendit. qđ nō facit si faciendū in testamēto relinq̄t. Unde generaliter si satisfacere cupit: ita q̄ ei remittat pctm̄: q̄rit vtor: obstare oꝑtet. Primū q̄ si pecuniā habet vnde restitutio fieri pōt: illā exponat restitutioni q̄ amicū fidelē ante q̄ moriatur. Scđo q̄ sub voce p̄conia solēniter p̄conizari faciat. q̄ omes a quib⁹ q̄ se vel p alios pecuniā extorsit: venīā recepturi plenā satisfactionē. Et hoc qđem fieri tum vt his quibus debet restitutio plenius innotescat: z venire possint sua repetētes. tum etiā vt scādalu quod in publico ꝓter vsuras exercēdas ab eo multis est relictus: ħ modo q̄ in publica penitētia deleat z emendet. qz vt ōr extra de pe. z re. c. j. Manifesta peccata nō sūt occulta correctiōe purgāda. qđ si talis vsurarius nō fecerit publice ſm Alexā. lomb. nō detur ei sacramētū nec ecclīastica sepultura. Tertio: si habet aliq̄ instrumēta vsurarum: q̄ ea cassēt per publicū instrumētū: vt redigat ad debitū tractatus. Quarto: si aliq̄d deficit ad explicādū vel debite obligādum: faciat fieri publicū instrumētū atq̄ debitā cautionem. sicut exp̄mitur in c. q̄ q̄. de vsuris. li. vj. Et ſm magnos vtriusq̄ iuris doctores: fideiussor vsurarij tenet insolidū ad restitutionem oīm vsurarū certarū z incertarū: ac etiam male ablatoꝝ p vsurariū extorsorū: q̄ntū se vires p̄dicte hereditatis extendūt. z ħ habito respectu ad p̄dicte cautiōis rōs. Nā licz rpe p̄stite cautiōis p̄ncipalis esset soluēdo: demū q̄ facultates eius essent exhauste aliq̄ in restitutiōib⁹ p̄dictis. nihilomin⁹ fideiussor remanebit ad oīa obligatus. Et lz exceptio inopie ꝑsit p̄ncipali: nō tñ fideiussori eius in dicto casu. Scđo queri pōt de eo q̄ se ꝓpter obligauit ad vsurarū restitutionē: credens vsurarij bona ad ħ sufficere/ z postea inuenit non sufficere: vtrū de suo ꝓprio satisfacere teneat. Ad ħ rñdet scūs Bernardin⁹ in tractatu de restitutionib⁹. q̄ aut obligauit se distincte: puta si rūtū haberet de bonis defuncti: z tūc nō obligat nisi p tāto q̄ntū inuenit de bonis eius. Aut obligauit se indistincte: z tūc si op⁹ ē de suo ꝓprio supplere tenet. ita q̄ integre soluat. Cuius rō est: qa seipsum p̄ꝓ ꝑbis illaqauit: z lz in intētiōe habuit se velle distincte obligare/ cētis nō exp̄ssit: non tñ per ħ se potest excusare: qz magis stat̄ obligationi exp̄sse/ cētis intentioni occulte: quā qz nō exp̄ssit sibi imputet. qa ꝓpter insipientiā suā suo iure creditores fraudari non debēt. Tertio queri pōt: vtrū per publicū instrumentū ab vsurario recipiēs cautionē de restituēdis vsuris z male ablatis ad voluntatē suā/ possit tex sine peccato p̄missionē hāc eid̄ relaxare. z instrumētum cautionis reddere vt cassare. Ad hoc respondet scūs Bern. vbi sup̄. q̄ si ille q̄ se p̄ꝓ obligauit/ z nūc relaxationē petit: est cōpos suē mētis/ z hoc postulet importune: pōt sine peccato instrumentū huius obligatōis cassare: cum salus eius esse debeat in manu sua: nec teneat hō saluti aie eius cū ꝓprio scādalo p̄curare. nec etiam ꝓpter ħ a vinculo debitor⁹ remaneret absolutus. Ueruntñ secus esset si talis obligat⁹ esset suo ꝓlato. Dentq̄ aduertēdū est: q̄ si vsurarius nō pōt hīe fideiussorem nec pignora: tūc ſm Jo. an. iuret illa non posse habere: z iuret se facturū q̄ cauet: z sufficit. maxime si hoc verisimile est. vt extra de donat. inter vi. z vxo. c. per literas. His igit̄ p̄missis/ detur vsurario penitētia z non ꝑdat. sicut p̄cipit in dicto c. q̄ q̄. Nā si quis aliter eū absolueret/ thesaurizaret sup seipz diuinum iudiciū: z animā illius p̄cipitaret in pfundum inferni: nec ignorantia excusaret eum. vt extra de iniur. z damno dato. c. si culpa. Ad laudem dei oīpotentis.

¶ Epilogatio de triplici vsura: et in quibus committitur vel excusatur. Sermo. xli.

On furtum facies.

Exo. xx. Ita iam tāde expediri vt ex pte de diuersis ꝑceptis vsurarijs: vt tenaci⁹ imp̄mat̄ succincto stilo sin-

gula pcurrēdo dicuit ad memoriam reuoce mus. A Pro q̄ sciendū q̄ vsura est quic quid sorti accedit: siue sit pecunia esca ve stis species lingua seruitiū: vt ptz ferē oib. c.xiij.q.iij Et subintelligit ex pacto p̄cedē te vel etiā ex intentiōe p̄cedente cōcomitan te vel subsequente. Et accipit hic sors p ve bita quantitate rei mutuate in materia oc curr. nti. s. pecunia: frumento vino: olco z si milib. Et sic sors est capitale creditoris ex p̄cessum vel palliatū. Nec vsura cōmitti po test nisi circa sortē z capitale rerū mutuabili um Et hec vsura tam execranda reputatur: q̄ ius naturale diuinū z canonicū vnifomi ter se hūt negatiue ad oēs casus vsurarios: q̄ pari rōne sicut in vno casu sic z in q̄libet p hiberi debuit: cū de sui natura sit mala. Et huius sententie est Joā. an. in mercu. in regu la peccatū Dicit etiā Alexan. de ales in. iij. parte sūme q̄ q̄uis hoīem occidere sit pecca tum in se: nō tamen fm se. Et ideo quādoq̄ licet occidere: quia dns in aliquibus casib⁹ homicidiū concessit. Dare tamen ad vsuram est peccatū in se et fm se: quia nunq̄ in aliq̄ casu licet: z sic nulla pōt in ea cadere dispen satio. vt ptz plane extra de vsu. c. sup eo. Tā ta nā q̄ est illius fcditas q̄ etiam in extrema necessitate quando licet furari: non licet alu um inducere ad mutuandum sub vsura. Vt igitur vsure vitiū magis eluceſcat p̄mo no tandū est q̄ in omni cōtractu ex h̄ contingit vsura vel nō q̄ aliq̄s accedit sorti vel q̄d est de sorte: verbi gratia. Si q̄s possidet domū vel fundū vel hmōi fructus inde excrescens de sorte est: z non accedit sorti. Si q̄s igitur emit aliquā rem iusto p̄cio res ipa secū por tat sortē suā: z si quapuenit inde excrescētia illa de sorte est: z non accedit sorti. Et eodez mō cōtingit in locatione. Cōmodatū aūt si manet in sua natura nō recipit excrescentiā sortis: sed magis tunc in alio cōtractu trāsit sez in locatū. Ex quo relinquit q̄ solū i mu tuo lucrū accedit sorti: z ideo in hoc concor dant oēs doctores q̄ in mutuo non licet ac cipe vltra sortē: z q̄ solū in contractu mutui veri vel interpretati cadit vsura. Hinc. xiij. q. iij. c. putant: dicit q̄dā glo. q̄ sunt duo con tractus qui de sui natura sunt gratuiti. s. mu tuū z cōmodatū. Mutuū ei si non est gra tuitū tam non est mutuū sz vsura. Cōmoda tū vero licet non sit gratuitū tamen non est vsura q̄uis desinit esse cōmodatū: sed si q̄d recipit p̄ re cōmodata z est pecunia tunc cō modatū transit in emptionē z venditionem. Si vero est alia res que dat p ea: tūc trāsit in p̄mutationē: q̄ si p vsu rei pecunie recipit tunc transit in locationē. Si denq̄ res alia recipit tūc transit in cōtractū. s. innominatū. s. do vt des. Ex quo denuo relinquit q̄ solū in contractu mutui cōsistit vsura. Et iō tenē dū est generaliter q̄ quandocūq̄ dicit vsura cōmitti in aliquo contractu emptiōis: vendi tiōis: locationis: permutatiōis z similiū: tūc semp intelligunt ibidē esse duo cōtract⁹. Ex empli gratia: vendo tibi p decē q̄d vir valet octo: z hoc p̄opter dilatiōez solutiōis: tunc est ibidē vsura z per ꝓns duplex contractus. s. venditiōis: z mutui: cui⁹ gratia p̄cio adau get. Scōo notandū q̄ triplex est vsura. s. animi signi z pacti. U Vsura p̄o animi est cuz q̄s p̄ncipalit mutuū dat p̄pter spem lucri: et sic cōmittit vsura sola intentōe corrupta ex p̄te creditorz q̄ p̄ncipalit mutuauit spe lucri: z tūc tenet creditor ad restitutionē ex q̄cunq̄ etiā intentōe debitor illi dederit: vt extra co. ti. c. cōsuluit: i glo. Quidā tamē distinguūt z melio⁹: dicētes q̄ si debitor aliquid dedit ex sola liberalitate p modū doni: tūc non tenet eidē restituere: sz debet pauperib⁹ dare ñ ex p̄ cepto sed ex cōsilio: z dz de intentōe corrupta penitere. Si vo dedit rōne mutui p̄ncipalit: tūc nō abdicauit illō a se voluntarie sz cōdi tionate: ne. s. mutuās reputet se grauatū z al terū ingratū: ac p̄pt hoc alis ñ inueniret tale mutuū: z tūc restitui dz mutuāti: z p h̄ saluari pot cōtrouersia q̄ fuit inter doctores q̄ sumi tur ex. c. cōsuluit: extra de vsu. vbi dr in glo. q̄ licet talis i foro iudiciali ñ est puniend⁹ tā q̄ vsurari⁹: tñ in foro ꝓscie z eccle iudican d⁹ est male agere: z inducend⁹ est ñ cōpellēd⁹ vt sic accepta restituat: q: q̄ ad deuz reuera vsurari⁹ est. Ex h̄ dicūt Scot⁹ i. iij. z Ale xan. lomb. in tractatu suo: q̄ licet talis vsu ra mentalis cū culpa mortali fiat ad restitu tōez tñ nō obligat. Et adducunt exēm de furto: q̄ si q̄s gratis liberalit in dono recipit q̄d furari p̄posuit: tunc licet talis furet mente ñ tamen ope nec ad restitutionē obligat. Sic q̄ ex cōcessō mutuo lucrari intendit a debito re tñ nihil exigit: sed grat⁹ datū recipit: q̄uis sit vsurari⁹ mente: tamē non est ope ita q̄ te neat restituere. Ad q̄d rñdet Jo. an. i mercu. super regla petīm: q̄ int illos duos casus p bat esse magna dissimilitudo. Nā sz donarari⁹

in casu furti corruptā intentionē habuerit: nō tñ donatio causat ab ei⁹ facto: nec annexa est illi intentiōi corrupte. Cui⁹ contrariū in mutuo cadit: q: cū ex bono charitatis gratis fieri deberet: fit p̄ncipalit ex spe lucri: cui vitiose spei effectus cōseq̄t qd̄ est lucrū: ⁊ ideo talis ad restitutionē obligat: q: lucrū exinde sub tali intentiōe receptū est vsurariū: et hec opinio vera est s̄z Jnno. Hostien. Archidia. ⁊ Ray. Patet igit intuēti q̄ he due opiniones ꝯrie cōcordari p̄nt p̄ supradictam distinctionē: quā ponit archiepus florentin⁹ in tractatu restitutionū. Hec āt intentionalis vsura p̄iculosior est q̄ illa q̄ fit cuz expressis pactionib⁹. Primo: q: in foro causaꝝ minime repeti potest. Scdo q: ꝓpt suas subtilissimas palliatiōes a mlt̄ꝫ auaricia cecatis cognosci nō pōt. Exempli gr̄a: vt vnū casū ponam⁹ de pl̄ib⁹. Si emat fundus vl ager iusto p̄cio ea conditiōe q̄ q̄ncūq̄ vendens ementi p̄ciū illud restituit fundū vel agrū rehabebit: tūc ille contract⁹ in se nō est vsurari⁹ s̄z licit⁹: vt dt glo. magna. in. c. cōquest⁹. extra de vsu. pōt tñ ille cōtract⁹ illicit⁹ ⁊ vsurari⁹ iudicari. s. si emptor sub specie emptiōis intēdit mutuare p̄ciū agri: ⁊ p̄ tale lucrū lucrifacere annuos fruct⁹ agri: tūc ei vsura iudicat ex intentiōe: licet ab eccl̄ia s̄z Archi. ex h̄ condemnari nō pōt. Qd̄ si simplici intentione agrū emit iusto p̄cio parat⁹ tñ restituere venditori req̄renti nō est ibidē vsura. Signū autē intentiōis simplicis est q̄ dat iustū p̄cium ⁊ intendebat emere possessiones vl reddit⁹: ac etiā q̄ poti⁹ eligeret fundū tenere q̄ p̄ciū recipe. Ceterū triplex vsuraria intētio distingui potest in cōtractib⁹. Prima dicit antecedens q̄ viget anteq̄ mutuū datur vl q̄ndo datur: quod ꝓprie directe est contra mandatū dominicū. si tamen postea ꝓpositū mutuaret ad regulā charitatis anteq̄ vltra sortem recipet: tunc gratis datū licite retinere posset. Secunda dicit concomitās q̄. s. mutuando non viget tamē si mutuū recipiens postea in mutui recompensationē aliq̄d dat: ⁊ mutuās ꝓpter eandē causam libent hoc acceptat: tūc cōmittit vsurā h̄ns corruptā intentionē cōcomitantē. Tertia dicitur subsequens: que. s. tam mutuando q̄ solutionem recipiendo non viget: sed lapsu temporis cupidine p̄ualente vult mente ⁊ ostendit ore vel ope q̄ ꝓpt mutuū p⁹ fc̄z sibi fiat mun⁹ a mānu a lingua vel ab obseq̄o. Et hi oēs non solum cōmittūt vsurā ⁊ tenent ad restitutionē s̄z ex q̄cūq̄ in ius talis mutui succedūt: vt filij vl heredes. Et hec est sn̄ia Archidia. xiiij q. iij. c. j. Q. si q̄rit. vtrū si non fuit intentio creditoris aliq̄d ex mutuo recipe ⁊ debitor aliq̄d dat teneat creditor ad restitutionē. Ad h̄ dicendū q̄ ex parte debitoris in remunerando in mutuante triplex intētio distingui potest. Prima dicit timorosa qua. s. debitor timet displicere creditori quē credit velle remunerari: vel timet ab eo sibi mutuatū auferri: vl ne inueniret iterū mutuare volentē s. non remuneraret: ⁊ ī similib⁹ casibus. Unde si creditor hanc intentionē scit aut credit vel saltē verisimiliter credere deberet restituere debet accepta: tamen ñ tenet restituere bona fide consumpta: s̄m Guil. Secunda dicit gratiosa quando s̄z in remunerante respect⁹ aliquis remuneratiōis interuenit non tamē p̄ncipaliter propter illud fit: sed magis ex gratia: ⁊ tunc creditor hoc credens non tenetur ad restitutiōem: Tertia dicit amorosa quando s. ex sola charitate debitor aliquid creditori donat: ⁊ si creditor taliter datum credit: restituere non tenetur. Q. si querit Cur nō potest eque bene retineri ab vsurario mentali cui debitor ex mera liberalitate ⁊ libertate facit recompensationem. Ad hoc dicendum q̄ hoc venit ex diuino precepto statuēte edictū q̄ in mutuo nihil sperari debeat. cū quo precepto recipiēs ad mutuū dispensare non potest: ⁊ quia talis recompensatio fit cōtra legē iuste p̄ncipantis saltem in eo qui taliter mutuat. ideo debitor recompensationē facere deliberans: licet q̄ntum in se est mutuanti licite dare potest: tamen nō potest sic libere dare q̄ taliter mutuans licite potest sic vltra sortem recipere: vt patet plenius sup̄i⁹ in sermōe vbi agitur de mutuo facto alicui cōmunitati. Usura ꝟo signi est cū pactū expressum nō intuenit: s̄z q̄dā signa intentionē animi manifestantia: puta cū mutuans insinuat ꝟbo nutu vel signo q̄cunq̄ q̄ nō mutuaret nisi lucrū aliqd̄ speraret: siue cū post mutuū negat terminū vel iuramenti denegat relaxationē ei q̄ iurauit se non absentare ⁊ his silia. Talis em̄ non tm̄ qd̄ accepit inde tenet restituere: sed etiā illi tenet restituere q̄ tali modo mutuū recepit: nisi canonicū aliud obstaret. Cuius rō est: quia nō refert q̄d ex equipollentib⁹ fiat: nam sicut non refert vtꝝ q̄s aliū gladio vel baculo interficiat: sic non re-

fert an ꝑbo signo demõstratiõe vel circũlo/cutione q̃s aliq̃d ostendat: vt extra de ꝓsan. t aff. c. tua nos. ff si cer. petat. l. certum est. Usura dentiꝫ pacti fit cũ pacto expꝛesso de acq̃rendo lucro vltra sortẽ. Et vt angit extra ỏ excess. ꝓlat. c. inf dilectos: i glosa triplex est usura. P ima ỏz usura cõis: t est illa que in die vel septimana vl i mense excedit sortem: sicut ptz ibidẽ in textu de clerico ludente ad taxillos q̃ concessit socio. xj. p. xij. t sic ꝑma die potuit excedere. Scda ỏz centesima: q̃. s. excedit sortẽ in anno. Tertia dicit septupla vel sexagesima que. s. excedit mediatẽ sortẽ in anno. Unde Justinianus imperator ꝓmi/sit usuras centesimas t sexagesimas. s. leuissimas: quia vidit hoies impy sui prauos eẽ t ꝓnos ad dandũ ad usurã: t ꝓmisit minus malũ ad euitandũ maius: ꝓmisit inquã: id ẽ non puniuit: vnde leges implicite ꝓhibent usuras vt supꝛa tactũ est. B Tertio notandũ q̃ usura fm oẽs doctores ꝓprie nõ cõmittit nisi in cõtractu mutui. Mutuũ autẽ dicit q̃n aliq̃d meũ fit ꝓ aliq̃d tps tuũ: t ỏo necesse est q̃ solũ in illis reb⁹ q̃b⁹ mutuũ inf uenire põt usura cõmittit. Quas Alexan. de alis distinguit in triplici genere. Quedã ei mutuant sub certo numero sicut pecunia: quedã sub certo pondere sicut aurũ. quedam etiã sub certa mensura sicut granũ vinũ oleũ t silia. in quib⁹ solũ ꝓprie cõmittit usura: cuius ratio est: q̃ sole res circa quas mutuum consistit hñt de natura vel arte sibi constitutũ valorẽ: quẽ transcendere minime pñt nisi vitiose cõtra naturã vel artẽ agat. Ad Sanf. aũt q̃ obꝫcit etiã in alijs rebus cõmitti usurã posse vt in equo vel prędio ꝓ pecunia mutuata in pignus recepto: dicendũ est q̃ distinctio fieri debet inf usurã que exigit ab usurario vltra sortẽ vel mutuũ q̃ꝺ ꝓpe ỏz usura: t inter res in q̃ cõmittit usura q̃ est ipm mutuũ vt equus vel agrũ de quo gignitur ipm lucrũ: nam si ponderat id q̃ꝺ mutuo datur cui ꝓprie t vere accedit usura: tunc sẽ consistit in tribꝰ ꝑdictis: si ꝑo ponderat premiũ q̃ꝺ datur: tunc esse põt aliud a prędictis: sed hoc impꝛoprie t interpretative dicitur usura. Quarto videndũ est de interesse quõ põt admitti in contractib⁹. Pro q̃ sciendũ q̃ interesse ꝛ docẽ. est q̃dã cuitatio damni vel recõpensatio dãni: vñ fm Thom. ij. ij. q. lxxviij. ꝓ interesse: id est ꝓ occurrenti damno euitando licitũ est pacisci cũ alio: cipere aliquid vltra sortem absq̃ vitio vsure: ita q̃ in pactũ deducat cũ eo cui mutuat damni recõpensationẽ per q̃ꝺ sibi subtrahit aliq̃d quod habere deberet: quia hoc non est vendere vsũ pecunie vel mutuũ. sed damnũ cuitare: recõpensationẽ tñ damni q̃ꝺ cõsiderat in ꝑ q̃ de pecunia ñ lucrat: nõ põt in pactũ deducere: quia non debet id vendere q̃ꝺ nondũ habet: t multipliciter impediri potest ab habendo. Dentiꝫ qualiter vnusquisq̃ pacisci potest ꝓ interesse damni emergẽtis tam de preterito q̃ de pñti t de futuro diffusius ptz superius in sermone vbi latius agitur de hmõi interesse. Quinto notandũ est de emptione et venditione in qua cõmittit usura plus vendendo ꝓpt dilationẽ solutiõis: aut minus emendo propter tempꝰ anteriorationis. Pro quo sciendũ q̃ si vendens petenti dilationẽ solutionis: auget propterea pretiũ solutiõis: non tamen vltra terminũ iusti pretij. s. rigiꝺi gradus: de quo dictũ est supꝛa: tunc ex vi contractus nõ cõmittit usuram: quia talis non vendit vltra iustũ pretium q̃uis nõ faciat gratiã remissionis pretij defendẽdo ad gradũ discretũ vel pũ: q̃ꝺ libenter faceret si emens statim solueret. Aliud est nõ facere gratiã aliquã ꝓ eo q̃ facit gram expectationis: t aliud est ꝓpt expectationẽ simpliciter excedere iustũ pretiũ. Insuper hoc gnaliter tenendũ est q̃ tempus illud vendi potest q̃ꝺ est ꝓprium prestitoris aut venditoris: tempus autẽ q̃ꝺ non est ꝓprium prestitoris: sed potꝰ receptoris sicut est in omni mutuo nunq̃ vendi potest. Et sic licet propter tempꝰ rem plus vendere aut minꝰ emere q̃ꝺ tempore contractus valeat: quando nõ ex malicia contrahẽtiũ: sed ex propria natura contractꝰ illꝺ pcedit. Exemplũ ꝑmi. Si quis vendit equũ non potest vendere tempus: cum in contractu sit translatio dominij ipius equi t sic tempꝰ est proprium emptoris: si vero vendit vsum equi tunc potest vendere tempus: quia tunc est ꝓprium venditoris eo q̃ non transfertur dominium equi. Exemplũ scꝺi. vendis bladũ ob alterius rogatũ in hyeme quando minus valet: ponit illꝺ vltra iustũ pretiũ: quia seruare proponebat et disponebat illud in estate q̃n plus valet. Et econtra dici potest de emente: vnde si taliter bladum vendens non disposuit illud seruare: tunc usuram cõmittit: quia ex malicia contrahentis t non ex natura contractus plus iusto vendidit. Sz de ꝑ

superius visum est vbi agit de augmentatione precij propter dilationē. Similiter ius vel vsus rerū pro futuro tempore minus emi pt q̄ si presentialit traderent: ⁊ q̄nto ius futurorū protendit in longiora tempora tanto ceteris paribus emi potest minori p̄cio: qd sane intelligit i his rebus quib⁹ ius rei differt ab ipsa re vel ab actuali possessiōe ⁊ vsu rei. Et sic p redditib⁹ ac possessionib⁹ ⁊ similib⁹ licet minus dare q̄ toto tempore valent in fructibus. Similiter ponatur casus de pecunia q̄ creditor habeat ius p̄cipiendi a debitore singulis annis centum coronas vsq̄ ad decem annos: q̄ faciunt mille coronas: tunc temp⁹ illud est ꝓpriū debitoris ⁊ pōt vendere creditori: ita q̄ in ꝓmpto dabit tm̄ octingentas coronas. Sz hec latius patent supi⁹ vbi agit de diminutione precij ꝓpter anteriorationē solutiōis. ¶ Sexto notandū est de mutuo coactiuo simplicit vel fm qd: nam mutuum quod simpliciter fit ex coactione s. cōmunitate vel supiore cogente excusat ab vsura quia talis coactio multū aufert de rōne mutui ⁊ per ꝯns de rōne vsure: de natura nanq̄ vsure est q̄ fiat in mutuo voluntario cū spe lucri: hoc autem mutuū est coactum sine spe lucri saltē principalit: ⁊ qd non est licitum in lege: necessitas licitum facit: vt extra de reg. iu. Verūtamē recta intentio necessario coniungit coactioni: q̄ si cogi placeret illicitum fieret: eo q̄ coactio in voluntariū transiret. Similit mutuū voluntariū fm qd excusari potest ab vsura: verbi gr̄a. Si rem meā p potentiā vel iniusticiā occupasti: vel mihi vim facis in reb⁹ meis: vel non restituis mihi rem mutuo prestitā locatā vel cōmodatā: aut etiam nō soluis mihi opas impēsas aut alia q̄cunq̄ debita: vel nō vis desistere ab iniuria mea nisi tibi mutuē centū: quo facto desistis iniuriari: ⁊ omnia ꝓmittis restituere. hoc nō est vsura ex parte mea: cum nihil lucrer: sz redimo vexationem iniustam: mea recupero: ⁊ me defendo quod licet: ar. extra de si. c. dilectus. nec vsuram cōmitto si propt mutuū mihi soluat iustū debitū vel nō exigat iniustū debitū. Et hec lati⁹ patēt supi⁹ vbi agit de locationib⁹. Septimo notandū est de dubio vel piculo qd intuenire pōt in contractu mutui veri vel intpretati: gr̄a cui⁹ pōt aliqñ aliqd vltra sortē recipi: licet vt frequent vsura palliata se latent immiscet. Ad cui⁹ euidentiā regule generales dari possunt. Pria est qd in mutuis veris vel interpretatis spe lucri principalit factis: dubiū seu piculū a fenore nō excusat: cuius rō est: q̄ si principalit fiunt spe lucri tunc vsure vitiū est annexū: ⁊ iō dubiū ⁊ periculū de sui natura non tollit vitiositatem a tali mutuo. Scda est: q̄ dubiū ⁊ periculū nō tollit vsure vitiū: nisi dominiū ⁊ vsus rei periclitantis cū q̄ lucrat ad lucrantē ptineat: quia ex re sua non aliena quis lucrari debet: cuius ratio est: q̄ cum in actu lucrandi periculū merciū vel pecunie nullo respectu actus mercandi spectat ad ipm tradentē: sed solū ad eum cui res tradite sūt: tūc eo ipo rerū vsus et dominiū quo ad actū illū mercandi spectat ad eum solū cuius periculo currunt: res eīn pdit dño suo. Tertia est: q̄ dubiū vel periculū a fenore nō excusat vbi in cōtractu causa tpis nō ꝓprij pl⁹ aliqd sperat: cui⁹ rō est q̄ ibi semp p̄sumit esse mutuum verū vel intpretatiuū cū fit spe lucri ꝓpt intercurrens tp̄s: de q̄ dictū est sup̄. In contractu igr̄ mutui veri vl intpretati q̄druplex dubiū siue piculū interuenire pōt. Prio i capitali ⁊ nō lucro. Scdo in lucro et nō capitali. Tertio nec in capitali nec in lucro. Quarto et in capitali et in lucro. De quibus superius dictum est vbi agit qñ dubium vl periculū excusat vbi diuersi casus specificant.

Octauo notandū est de mutuo i locatōe anialiū. De q̄ dt Alex. de alexan. q̄ duobus modis ibi intuenire pōt fraus vsuraria. Primo qñ lucrū qd ex tali cōmissiōe ꝓuenit ortū habet ex mutuo: vt si diues paupi mutuat centū coronas ad emenda iumenta nutrienda ad lucrū vtriusq̄: tale lucrū est vitiosum: q̄ ortū habz ex mutuo: hinc siue totū siue ptē mutuo tradit nūq̄ ex mutuo lucꝝ sumere pōt. Scdo qñ excludit piculū pncipalis cōmissi a cōmittente: siue qñ cōmittēs sibi taxat lucrū i tanta q̄ntitate q̄ ñ recōpensat labor ⁊ sollicitudo nutrientis fm rectā estimationē. Hinc Monaldus in sūma ponit regulam generalē dicens: hoc generalit verū est q̄ vbi ꝓbabilit dubitat: vtrū cōditio vni⁹ sit deterior vel alteri⁹ ex forma conditionis vel pacti adhibiti in cōtrahēda societate ñ ē peccatū: vbi aūt ad arbitriū boni ⁊ experti viri grauat alteri⁹ cōditio: peccatū est ex pte grauantis si scient hoc faciat: ⁊ tenet ad restitutionem. Non pōt tm̄ dari generalis doctrina super hmōi traditiōib⁹ anialiū propt varietatē traditionū ⁊ varios dolos qui sub tali

bus cõditionib⁹ a dñis dazq excogitant emp⁹ mitter: q̃uis nõ vltra medicinarẽ iusti precẽ. In quo casu nõ solũ eccl̃ia/ sed etiã quarus quicq̃ tenet ad restitutionẽ: z si non iure fo ri/ saltẽ iure poli. Et maxime quãdo simpli cem circũuenit. vt extra de emp. z vẽdi. c. cũ dilecti. Ad laudẽ dei oĩpotẽtis.

De decẽ preceptis mercatorũ que necessario sunt obseruãda vi tam eternam mereri volẽtibus Sermo.xlvij.

On furtum facies.

Exo. xx. Digressi paulo lõgi⁹ ppt̃ varios euẽtus z casus mer cationũ z practuũ: iam cũ gra reuertamur ad depingẽdum stilo cõpendioso vitã mercatoꝝ illoꝝ q̃ saluari desiderãt: ne seducti in ignorãtia/ de tẽplo regni celestis ejciant foras in tenebras exteriores. Multa nãq̃ req̃runt in mercatore diuinis legib⁹ z hũanis approbãdo. Primo requirit po tissime timor dei in oib⁹ agẽdis. in q̃ vt effi cacius nutriat/ tria sunt necessaria. Primo vt missas z alia officia diuina freq̃ntare nõ desinat: p̃sertim in dñicis diebꝫ z festis: fũ mope cauens ne mercãtiaꝝ negocijs iplicet illis diebꝫ: nisi q̃tenus pmissum reptt̃. de q̃ ptz ũ. in. ij. p̃cepto. Heu q̃t mercatores inf fideles z infideles longã mozã trahẽtes: ac rpalib⁹ dũtaxat lucris inhiãtes: tãq̃ alia irrõnabilia viuũt sine aliq̃ signo christianita tis: quib⁹ sat̃ cõperit illõ Prouer. xxx Sanguisuge due sunt filie dicentes: affer affer. tales em̃ sanguisuge merito cõparant: q̃a sine miseratiõe plerosq̃ cuiscũq̃ iniusticys/ de/ ceptionib⁹/ mẽdacijs. z similib⁹. Quoꝝ due sunt filie scz cupiditas z voluptas. totũ em̃ eoꝝ studiũ circa hec duo ꝓsat. vna ꝙgregat impie: z alia dilapidat superflue in comessati onib⁹ z ebrietatib⁹: in luxurijs z impudicitijs. sicut quotidiana docet experientia. Secũdo vt reuereat loca sacra: nec p̃sumat q̃ quo mõ mercãtias exercere: vt sec̃aria q̃cũq̃ tractare in locis sacris/ z deo dicatis: q̃q dñs vt ceterꝫ timorẽ inculeret/ ꝫ tales ardentissimũ zelũ oñdit. cũ (vt habet Mat. xxj.) Intrauit in tẽplũ z eiecit omnes vẽdentes z emẽtes inde: dicẽs eis de domo dei. vos fecistis illã spelũcã latronũ. Et ls mlti eoꝝ in ecclia vt locis sacratis nõ emũt necq̃ vẽdũt: vacãt tñ ibidẽ freq̃nter pniciosis ꝙfabulationib⁹ z querimonijs: vero christiano p̃sertim in talib⁹ locis multũ vereceñdis. Hinc mat ecclia matrinã diuinã offensam in talib⁹ cõsiderãs lib. vj. de imu. ec. c. decet domũ. non solũ phibet in hmõi locis fieri negociationes z nũdinaꝝ ac fori cuiuscunq̃ tumultus: sed etiã q̃lis ibidẽ esse debeat christiani querimonia plenarie p̃sequit in fi. concludẽs. Ne vbi est petẽꝝ venia postulãda: ibi peccãdi det occasio. Tertio vt lucrũ mercãtie q̃rat intẽtione recta. Hã fm Alexã. de ales: etiã laico mercari nõ licet: nisi ꝓpter duo. Primo ꝓpter necessitatẽ: vt scz per ħ sibi z sue familie p̃uidere valeat rõnabiliter fm ꝙditionem p̃sone sue z status sui. vnicuiq̃ em̃ laico licitum est lucrari rpalia iuste vsq̃ ad cõdecẽtiã status z p̃sone: z nõ vltra nisi causa pietatis: q̃a q̃cunq̃ superesse põt tenet in elemosynas distribuere: vt visum est sup̃ in. iij. p̃cepto. Secundo ꝓpter pietatẽ: vt scz iuste lucretur q̃d pauperib⁹ distribuat: vl in alias pias causas ordinet. Aut si fm Thom. ij. ij. q. lxxvij intẽdit negociationi ꝓpter publicã vtilitatẽ: ne scz res ad vitã necessarie desint patrie: z lucrũ petit: nõ quasi p fine/ sed quasi stipendium sui laboris condividendũ pauperib⁹: hoc enim similiter dici potest pietas. Si tñ in eo casu principaliter finẽ in lucro poneret: fm Thom. illicitũ est. Deniq̃ mercari propter substãtias cumulandas z improbã cupiditatẽ. vl ꝓpt̃ aliũ finẽ extra charitatẽ vãnabile esset: q̃a tũc niteret q̃s ea cõgregare que dñs p̃cepit pauperib⁹ erogare. vt ptz. xlv. dist. c. sicut hi. z c. omnes. Et his q̃dem trib⁹ mercatoꝝ fidelis adiũgat vt fm̃ mp̃ societatẽ/ p̃sertim familiarẽ aliozũ indisciplinatoꝝ p̃ posse caueat: quia tales potissime sibi cõtũcetes: ad letale dispendiũ ꝓpie salutis ꝓtrahunt.

Sexto requirit fidelitas in sacro mrimonij: nam vt dz. xxvij. q. ij. c. j. §. Illõ mrimoniũ est viri mulieris q̃ ꝑfecto. glo. legitima vel digna/ individua vite ꝙsuetudinem retinẽs quia fm Gosf. hac intẽtione iungi debent in mrimonio: vt sit remanẽat ꝓpetuo. Et ideo vir nõ potest votũ peregrinatiõis longe vouere z cred̃ sine licẽtia vroris: excepto voto hierosolymitano q̃ ꝓcessum est in fauorem terre sancte z fidei christiane. Qui tñ si fragilitatẽ vroris z periculum abscẽtie sue sensit: tũc ei ꝙsulendũ esset q̃ ab impletiõe voti

in ꝓria ꝑsona ꝓtunc cū dispẽsatione papali abstineret/ vt vxorẽ secū duceret. qz maledictū lucrū qđ tali dāno vxoris cōpensat. Et sm Tho. in ꝗdlib. in tali casu nō est ꝑsulendū viro ꝙ crucē accipiat/ z vxorẽ dimittat. qz nec ista necessaria non debẽt ꝓhibẽri ꝓpter ea ꝙ sunt ꝓprie voluntatis. Viro nāq; necessario ꝑmanere curā vxoris gerere: sed qđ minꝰ cū non sufficit vir domi mancre si voluerit ꝓtinere. Vñ xxvij.q.ij.c. Si tu abstines sine vxoris voluntate: tribuis ei fornicādi licentiā i occasionē z petꝝ illius tue imputabit abstinentie. vide larꝫ supius in.ij. ꝑcepto. vbi ag de voto cōiugū. Quarto igit minus ꝑ potest vir elōgare ab vxore sine ꝑsensu illius vt cū periculo vtriusq; ꝓpter modicū lucrū tpale qđ exꝫ sequit infinita mala. sicut ꝗdiana docet experientia. Heu ꝗt mercatores in longinquis sine vxore morā trahẽtes: diuersis carnalitatibꝫ z spurcicijs sese coinqnāt: z ꝓpꝫ vxoribꝫ violandi sacrm matrimonij causas multiplices ꝑstant: mercātiaq; lucrū cum meretricibꝫ exercabilit cōsumentes: ꝙ ꝓpꝫ opt vt frequenter a dño diuersis infortunijs flagellant: licz intelligere nolūt in posterꝫ rēcepturi grauius iudiciū. Tertio requirit in ꝑbis ꝑtas: vt scz nullo vtat mēdacio: ꝑsertim pniciosō: nec iuramēto/ maxime ptorio. Pro quo sciendū ꝙ in mercātijs omne mendacīū pniciosum vt assiduū est mortle pecatū. nā sm Tho. z Rich Si mēticntis intentio fert ad primi deceptionē vt nocumētū: nō solū ꝙtum ad coꝝpus z famā: sz etiā ꝙtum ad terrenā substam. licz nō ꝓducat ad effectum: est tñ mortle petñ: qa ex sola intentione peccari mortalis ds mortalit peccat: z si ꝓducit ad effectū: tenetur ad restitutionē. Si ꝑo nō intēdit primū decipē/ sed se indemnem ꝙare: tūc nō est mēdacium pniciosum/ nec mortale petñ: nisi fuerit assiduum: tunc eñ sm Hosti. essz mortale petñ: sicut chrie tas assidua. sicut patz. xxv. dist. §. alias. Et Eccl. xx. Potior ē fur ꝙꝫ assiduitas viri mēdacis: pditionē aūt ambo hereditabūt. Et hoc mēdacīū incurrūt oēs q ad decipiēdum primū ꝑ mentē loquunt: qui Jude pditori merito cōparant/ vidētes ꝓximatem ꝓ pecunia. vt pz. xj.q.iij.c. Abijt. vbi dr. Qui vel riratē ꝓ pecunia negāt/ deū pecunia vēdūt. Multuz tñ detestabiliores sunt q mēdacīū plurijs affirmāt. De quib ait Cassio. Negociatores illi detestabiles estimant: qui ut sticiā dei miscēte ꝑsiderātes/ ꝓpter immoderatū pecunie ambitū polluunt merces suas plus plurijs onerātes ꝙꝫ ꝑcijs. Sz qđā mēdacia declinare volētes/ sophisticis verbis vti ꝑsuescūt: tā astute ꝗba componētes: ꝙ ad ꝓles etiam ꝓrarios sensus applicari pñt: vt sic decipiāt z mēdacij crimē euadāt. Sz his dr Eccl. xxxvij. Qui sophistice loqt. s. ad decipiēdum/ odibil est scz deo z hoib. Verūtñ sicut nō refert vtꝝ qs alīū inficiat fuste vel gladio: sic nō refert vtꝝ decipiat ꝑbis mendacijs vl sophisticis. vtꝝ ve decipiat mendacijs assertorijs vel ꝓmissorijs. Vñ dr Tho. in ꝗdlib ꝙ cū eade sit in vtroq; fallēdi intētio: hic nō refert vtꝝ qs ꝑbo/ scripto/ nutu vl ꝗcūq; facto decipiat. Quarto requirit in factis eōrum: vt scz primū nō decipiat. Primo in suba rei emēde vl vēdende: ne scz vēdat auricalcū pauro: stannū ꝓ argēto: nec vnam rem ꝓ alia: sic simplices deceptiōe circūuentendo. Nec cōuerso a simplici vēditore emēdo aurꝫ ꝓ auricalcho/ denarū ignoti valoris ꝓ minus iusto ꝓcio notabilit excedēs cōtrarie iusti ꝑcij: qz tūc obligarer ad restitutionē: z peccaret mortalit. Scdo in quantitate: qz ꝑcipit dñs Deut. xxv. Non habebꝫ in sacculo tuo diuersa pōdera maius z minus. nec erit in domo tua modꝰ maior z minor. pōdus habebis iustū z verū. ꝛc. Et hoc intelligē dū est de oibꝫ rebus que vēdunt in numero/ regula/ pōdere vl mēsura. Contra mandatū hoc etiam faciūt oēs merces suas humectātes/ z etiā denarios in pōdere alleuiātes. Tertio in ql itate: ne scz vēdant rem corruptā ꝓ sana. vel equū claudū aut infirmū ꝓ veloci z fortī: ac silia. ql in omnibꝫ fere mercatibꝫ solēt ꝓtingere cū vēdunt inueteratū ꝓ bñ valēti. nā ex hoc maxim periculuz imminet apothecarijs/ z silibꝫ mercatoribꝫ. Silit cauere tenent ne faciāt admixturas pegrinas pniciosas: que virtutē z valorē rei notabilit minuūt. z sic emētes decipiūt. Sz ve malicie ꝛpis huius: in quo fere in oīi specie vendibili mixturas viliores admittūt: put dño impꝛperat Esa. j. dicēs. Argentū tuū versum est in scoriā: scz p cōmixtionē stanni vel plūbi: vinū tuū mixtū est aq̄. Et sequit dira cōminatio. Quidā etiam(qđ petius est) qui vēdendo ostēdunt res sanas/ z tribuūt coruptas. ostendūt res bonas: z tribuunt malas vel saltē minus bonas. ostēdūt maiores z tribuūt minores. z in his z similibꝫ scipos

lubdole ꝯritantes: vnꝺ ℳ sce.xj.ꝺr in ꝑsona decepti: circũuenit me effraim in negociatione sua ⁊ in dolo domꝰ suo. Effraim crescẽs interp:etat ⁊ signat mercatores qui ꝑ malicios circũuentiones diuitys crescũt. Quinto requirit emendi vel vendendi libertas: ita ꝙ mercatores caueant de pniciosis cõuentiõibus inf se: sicut cõtingere solet ꝙ cõueniunt parif in hꝫ tm̃ duo vel tres emãt vl vendãt mercantiã aliquã: vt sic minꝰ iusto emant vl magis iusto vẽdant: vt sic magꝭ lucrari possint: ⁊ illi sũt detestabiles ꝑ edones totã cõmunitatẽ spoliantes: ꝙ dicunt i lege monopoli ꝙ cunctis bonis spoliati mitti deberent in exiliũ: vt. C. de monopol. l. vna. Similit sũt ꝺdã occupatores rerũ venaliũ ꝙ nitunt minus iusto emere ⁊ malꝰ iusto vendere: detestabiles vtiqꝫ reipublice: ꝙ dicunt in vulgari vozkouffer: non ꝓp ꝓtiã necessitatẽ sed ꝓpter imꝓobã cupiditatẽ talis freqntãtes: ac tanꝫ aucupes in foro ⁊ in vicis insidiantes: qui grauiter peccant: qz qõlibet venale vel vsuale ꝓp ꝓtiũ cõmodũ ⁊ lucrũ faciunt charius emi ⁊ vilius vendẽri qꝫ iustũ sit fm rectã cõmunẽ estimationẽ: multi etiã peccunt si querant euiscerare paupes ⁊ in necessitatib cõstitutos ꝓpter quas sua vendere coguntꝫ domos possessiones ⁊ alia mobilia vel imobilia. Ex ꝺb hmõi sumunt occasionẽ aliũ circũuentendo in emendo citra iustũ ꝑciũ. ꝑ ꝙ regꝫ generalis dari põt: ꝙ sic vendi tio vel etiã emptio ꝓcedit ex ꝓbabili ignoãtia vel ex mentis leuitate manifesta vel ꝑsũpta: sicut cõtingere solet in ebriosis insipientibus iuuenib ꝓdigis aut simplib vel etiã ex ꝙ cunqꝫ egestate aut alia necessitate cõpellente: ⁊ ex hoc talif emens aut vendens iniuste deprimit in minus vendendo vel emendo: tunc talis contractus ñ ꝓcedit ex mera grata ⁊ libera voluntate: ⁊ sic militat nõ solũ contra iustitiã: sꝫ etiã cõtra charitatẽ ⁊ cõtra naturalẽ bonis ꝓiteratẽ: qz de alioꝝ necessitatib ꝺb ex fraterna charitate subuenientiũ esset caprat sibi cõmodũ ⁊ lucrũ. cum tñ in talib maioꝝ ꝑietas exhibenda esset. Qꝫ si obꝙcit contractꝰ emendi ⁊ vendendi mere voluntarius est: nec de iure ꝺs cogif rem suaꝫ vendere nec rẽ alienam emere ⁊ sic ratio ꝑciꝫ rez venaliũ mere voluntaria est: ⁊ ꝑ ꝓns sortiet ius ⁊ foꝝ mere voluntariũ. Ad hꝫ dicendũ ꝙ ꝫ de iure ñ cogif rẽ suaꝫ vendere vl rẽ alienꝰ emere: tñ in actu ⁊ cõtractu vendẽdi vl emẽdi renck formã ⁊ regulã iuris iusticie ⁊ eqtatis debite seruare: nam i actu vendẽdi ñ licet ci rei sue ꝑciũ iniustũ ponere ⁊ accipere: qz tũc impõit ñ vt simplr suc: ꝫ vt i altꝛa cõmutande: ⁊ ꝓportionabilit dicendũ est de emptiõe alioꝝn tenck ad restitutionẽ. Sexto requirit ꝓs ñ sui inuendibilitas: ne. s. ꝑpus non suũ vendat ꝓp dilationẽ solutiõis ꝑciũ i mercib augmentando: hm̃ oino ꝓhibetur: extra de vsu. c. ꝓsuluit. eo ꝙ est manifesta vsura: qz fiunt ibidẽ duo cõtractꝰ. Prio venditiõis et rõne hui⁹ nõ cadit ibidem vsura. Scõo mutui: cuz ex termino data ꝑciũ augeꝫ qõ nihil aliud est ꝙꝫ ipi ementi mutuare ꝑciũ mercantie tam empte ac ex tali mutuo lucrũ accipere vt diffuse dictũ est supr⁹. ⁊ nihilominꝰ aduertendũ: ꝙ si absqꝫ oi dilatiõe solutiõis ꝺs alicui vẽderet rem, ꝑ ꝑcio adhuc ampliori ꝙꝫ fuit ꝓtiũ ꝓncipale cũ vsura supadiuncta: nõ esset ibidẽ vsure vitiũ: ꝫ solũ iniuste venditionis ⁊ iniusti ꝑcij pactũ: cuius excrescentiaz restituere tenef. qõ a maliuolis plerũ ꝙꝫ solet attemptari charius vendendo transeuntib aut rusticis aut ignarꝫ ꝙꝫ mansuris discretis ⁊ assuetis: ⁊ sic in his tendũt laqueos deceptiõis ꝺb maxie subuẽire deberẽt benefucijs charitatiꝫ. qz ꝺr extra de empti. ⁊ ven. c. placuit: statuit cõcilij sacꝫ ꝙ ꝑhyemi moneant plebes suas: vt hospitales sint atꝫ nõ charius transeuntib vendant ꝙꝫ i mercato vende re possint. vbi ꝺr glo. Bar. ꝺr. ꝙ ad hꝫ ꝑ excõmunicationẽ cõpelli ꝑnt: vt. xlij. di. vbi ꝺr. ℌ. Hinc ẽt Joan. cuangelista i ep'la sua ãnyadam dehortepen excõicat qui nec paupes recipiebat ⁊ recipientes de ecclia ejicie bat: ℌ. bi Dicit tñ Jnno. ꝙ ex momunicari possent si notoriũ essẽt ⁊ moniti emendare se nollent: hinc etiam scdm in. c. placuit: aliocn ad ꝑsby terũ transeuntes hꝫ referant: vt illi⁹ iussu: cuz humanitate sibi vẽdant. C Septio requiritur in respectu ꝓximi charitas: ꝑsertim ad illos ꝙ sũt eiusdẽ mercantie: ne nimiũ ꝙrens ꝙ sua sunt: cõmercatoꝝ suoꝝ ꝓsperitati inuideat: ac ꝑ hoc ꝓuocef ad diffamandas merces alienas: sic ꝺdã faciunt in maximũ detrimẽtũ salutis sue: ꝙ merces alioꝝ iniuste diffamant: vt eos in vendicõe impediant ⁊ ꝓpꝛias merces charius vendant: qꝺ est mẽdaciũ valde pniciosũ ex multꝫ cõcurrentib. nã ꝓmo est ibi negatio veritatis quod est malum Scõo intentio fallẽdi qꝺ est peiꝰ. Tertio iniuria ꝓximi quem impedit a venditiõe.

Quarto diffamatio ꝓximi quē per h̄ notat de iniusticia: ⁊ agit ora alioꝝ ad disseminandū hāc infamiā. Quinto deceptio ꝓximi in vendendis ⁊ laudandis ꝓprijs mercibus ac plus iusto vendēdis: vñ talis ad multiplicē restitutionē obligat: vt ptz supi⁹ vbi agitur de emptiōe ꝑ mendacia. Hic tñ sciendūq; ex quo tpalia seinuicē i diuersis impedire pñt: qꝛ ꝓspitas vnius aduersitatē inducit alteri⁹: ⁊ charitas ordinata plus se diligere debz q̄ aliū: ⁊ amicū q̄ inimicū: ꝓpinquū q̄ alienū: bonū cōmune multoꝝ q̄ bonū vni⁹ ꝑuatuz: ideo salua charitate ⁊ absq; veneno inuidie pōt ceteris paribꝫ fauere mercantiaꝝ ꝓsperitatē plus sibi q̄ alio plus cognato q̄ alieno ⁊ sic de alijs: ⁊ per ꝯñs cōtristari de cōtrario dum alioꝝ ꝓspitas sibi ⁊ suis nocumentū ꝑstat: non tamē ꝓprie contristādo de alioꝝ ꝓsperitate nisi inq̄ntū sibi ⁊ suis nocet: poti⁹ affectans ꝓsperitatē suis q̄ alienis: ac aduersitatem alienis q̄ suis: sicut magis obligat diligere se ⁊ suos q̄ alienos: non tñ propter hunc affectū debet aliq̄d iniuste moliri cōtra alienū: quia hoc esset iniquū nec quidē actu nec affectu nec verbo nec signo. Octauo requirit legalitas in seruando promissa ⁊ soluendo contracta debita: nec fidem irritā faciat cum socijs vel extraneis: nam ꝑm Tho. ij. ij. q. cx. qui promittit qd̄ est licitū ⁊ honestum si animū implendi habet quod ꝓmittit non mentit: si tamen ꝓbabilit credere potuit adimplere se posse quod ꝓmittit: q̄ si causā credendi non habet: mendaciū ꝑniciosum incurrit: vtpote q̄ in alterius dispendium vergit. Q, si non ꝑficit quod fideli mente ꝓmisit: infideliter agit animū mutando. Potest tamen excusari duob⁹ modis. Primo si mutate sunt conditiōes ex parte ꝓmittentis: vt quia factus est impotens ad implendū. Secundo si mutate sunt conditiōes ex parte illius cui promissū est vel etiā ex parte ꝓmissi: vt patet superius: vbi agit de empti. ⁊ ven. per mendacia. Si deniq; qd̄ ꝓmittit animū implendi non habet: tūc licet adimpleat postea: reus tñ ꝑniciosi mendacij ꝓmissionisq; transgressor in voluntate iudicat. Et generalit notandū: q̄ q̄ñcunq; debitor ex malicia vel alia quacūq; culpa sua creditori suo non soluendo i termio sibi cōstituto ꝑstat occasionē damni: oino ad cōdignā satisfactionē obligat⁹ est: vt ptz extra de iniu. ⁊ dam. da. c. si culpa: verūtñ q̄cūq; frangit alteri fidē ꝓmissam ⁊ iuramenta ꝑstita: nec etiā fides de necessitate seruāda est: vt ptz extra de iureiur. c. iij. vbi ponit casus de cōpromissione facta int regē francie ⁊ regē anglie quā rex anglie nō tenuit: ⁊ q̄rit rex francie vtrū ad implendū ipse obliget. Rñdet papa q̄ non obseruāti fidem nō est fides seruanda: nec iuramentū aut fides data sub conditione obligat nisi cōditio seruet. Nono requirit studiositas in agnoscendo ⁊ ꝑcauendo cōtract⁹ vsurarios tā i emptiōe q̄ i venditōe aut locatōe vel conductiōe ⁊ similibꝫ i q̄bꝫ vt in pluribꝫ se mutuū palliatū intmiscet. Quapropter argumentosissima sollicitudine cunctas adinuentiones diuersoꝝ cōtractuū frequent discutiat: si forsitan in eis inueniat qd̄ oclos diuine maiestatis offendat: verbi gratia. In omni emptione sollicite consideret: ne propter vendentis ignorantiā negligētiā incurram paupertatē aut necessitatē aut ꝓpter solutionis anticipationē min⁹ iusto soluat q̄ois ignorantia ⁊ aliq̄lis coactio excludit simplicit voluntariū. In venditiōe silr ne magꝫ iusto vēdat propt solutiōis dilatiōez aut ꝓpter aliā quācūq; causā nō legitimā. In ꝯtractibꝫ āt societatis vel locatiōis diligent caueat ne se in tuto ⁊ alteꝝ in dubio ponat: aut ne ꝑtē suam pinguiorem faciat. Silr in locatiōibꝫ opaꝝ: ne minus iusto ꝑcio soluat: qꝛ preciū sudorꝫ ⁊ sanguinis est: preserti cū districte ꝑcipiat dñs Leui. xix. dicēs. Nō morabit op⁹ mercennarij tui apud te vsq; mane. Decimo requirit religiositas chr̄iane professionis coram deo in obseruantia mandatoꝝ eius: et coram hominibꝫ in honestate vite: sic ꝓuidentes bona non solū corā deo: ed etiā corā oībus hoibꝫ. Qd̄ vt mercator meli⁹ ꝑficiat ter vel quater in anno cōfiteri assuescat: req̄rēs ad hoc cōfessorē expertū ⁊ timentē deum: cui conscientia sua debite prius examinata plene confiteat: de singulis dubiosis requirens consiliū: quia nemo sapiens i propria causa: vtpote quē excecat vl saltem obnubilat ꝑuatus affectus: sicq; cū multa ꝑparatiōe ad minus semel in anno sacr̄m altaris accipiat: ac semel ad min⁹ i anno cū socijs suis rōnes diligent conscriptas reuideat: debita ⁊ credita testamentū ⁊ vltimā voluntatē suā in scꝑtis ꝑparatā semꝑ autentice teneat: vt cū venerit dñs vniuersoꝝ ⁊ pulsauerit cōfestim apiat ei: in mercantia temporali merces requirens eternas. Hec sunt igit decem precepta mer-

ceroz: que si fideliter sua uerint/ vitã eternam habebunt. Ad laudem dei.

De peccatis alienis

De primo petro alieno scz iussi/ onis: z quo in eo quis obligatur ad restitutionẽ. Sermo.xlviij

On furtum facies.

Exo.xx. Decimo principaliter inius ticijs participãtes obligãt ad restitutionẽ: nisi principalis actor iniusta restituat. q nimirũ priticipatio fieri pt nouẽ modis: sm q nouẽ sũt aliena petã q cõtinent in his ꝟsibꝫ. Jussio/ ꝟsilio/ ꝟsensus/ palpo/ recursus: Participãs/ mutus: nõ obstans/ nõ manifestãs. q cm tales teneãt etiã ad restitutionẽ ostendit Tho. ij. ij. q. lxij. di cẽs: q aliqs teneat ad restitutionẽ nõ solũ ratiõe rei aliene quã accepit: sed etiã rõne iniurioſe acceptiõis. z ideo dicũ q est cã iniuste accepiõis teneat ad restitutiõez. Nõ ꝺdem cõtingit dupliciter. A Primo directe. z b tripliciter. Primo mouẽdo ad ipam acceptiõez: z b vel ꝓcipiẽdo/ vel ꝟsulẽdo/ vel exꝑsse ꝟsentiẽdo: vel etiã principaliter laudãdo q̃si sttenuus de b q aliena accipit. Alio mõ ex pte ipsius accipiẽtis quẽ. s. acceptat: vl alis q̃liter cũ q auxiliuz ꝓbet. Tertio mõ ex pte rei accepte: ꝺa. s. est furti vl rapine particeps q̃si socius maleficij. Sc̃o indirecte q: scz nõ impedit cũ ipedire posſit z debeat. vel q: ꝓceptũ siue ꝟsiliũ/ furtũ seu rapinã ipediens subtrahit. vel etiã auxiliũ q̃ posset obsistere. vl veniẽs q: post factũ occultat. Vñ sic ꝟsentiẽtes fiũt pcõz principes iurta illõ Roma. j. Qui talia agũt digni sũt morte: nõ solũ q̃ factũt/ sed z q̃ cõsentiũt facientibꝫ: sic etiã in certꝫ casibꝫ obligant ad restitutionẽ. Principaliter tñ restituere tenent q̃ sũt principales facto: z ꝟse quẽter alij p ordinẽ: ꝟbo tñ restituente dãnũ passo: nõ tenent alij restituere. Verũtũ principales i facto z ad q̃s res pueniat: tenẽt alijs restituere si dãnũ passo restituer nũt. z hec generaliter intelligẽda sũt in q̃cũq; participatione. Quibꝫ ꝑmissis: videndũ est de singul. Primo nãq; iubẽs aliqd malũ vl iniustũ tã q̃ principaliter mouẽs: principes petri ꝙuincit/ z ad restitutionẽ obligat. hec ãt iussio ẽ ſuꝑioz ad ſubditos: siue ſuꝑiores fuerint q̃ruz ad ꝓuatã familiã: siue q̃tũ ad quãcũq; iurisdictionẽ publicã/ ſpualẽ vl tpalẽ. Vñ primo q̃tũ ad ſuꝑioz in dño tpali argumẽtũ habem⁹ in Dauid ij. Reg. xj. q liris suis ponj mãdauit Vrie in aduerso belli vbi fortissimũ erat pliũ/ z sic derelinq; vt peussus interiret: qd z factũ est. Vñ p Nathã ꝓphã nũciauit ei dñs: dicẽs. O dauid ecce ego te vnxi in regẽ sup israꝫ: z erui te de manu Saul: dans tibi vxores dñi tui in sinu tuo: dediq; tibi domũ israꝫ z iuda: q si parua ſt hec/ adij cã tibi multo maiora: quare ꝺ uerbũ dñi. s. ꝓceptũ dñi vt interficeres Vriam gladio filioꝫ Ammon: z accipes vxorẽ eius: q̃ gladius non recedet de domo tua vsq; in sempiternũ. Vñ ibi. Vñ in lege veteri iubebat sanctificationẽ iumẽtũ dꝫ ſcere: ne ꝓcipiẽtes malũ culeꝫ affectio: qa sic iumẽtũ qd in ſe peccare nõ ꝓt/ in mgrõ ꝓcipiẽtes petñ inducerent. Hã generaliter supioz q iubet violare ſabbatũ: ꝓpetrare furtũ/ homicidiũ vel q̃cũq; aliud flagitiũ: ita reus esse cõuincit apud deum sua iussione: sicut ille q perficit opꝰ. nec tñ excusaſ alter mãdatuz illud sceleratũ exequens. qa vt dr Act. v. Magis obedire oportet deo q̃ hoibꝫ. Hinc etiã dr Sapi. xviij. Simili pena fuus cũ dño suo afflictus est. Verũtñ si iussio fit ex affectione/ z executio sequit ex sola coactiõe: tũc magis reus est ꝓcipiens q̃ faciens. qa volũtas est tanq; formale ipsius mali: opus autẽ tanq; materiale: z ideo dñs tenet reddere rõnẽ de omnibꝫ peccatis q̃ exinde sequunt in seruis. Hic igit primo q̃ri põt: vtr legislatores cõdentes statuta irrationabilia z leges iniquas obligãt ad restitutionẽ si p eas aliqs iniuste suis spoliatur. Ad hoc dicẽdũ q si sunt ꝓtra ius naturale qd continet in iure diuino z canonico: tũc ipo iure nõ tenẽt tales leges. vñ. viij. di stin. c. quo vero. dr in fin. Dignitate ꝓ ius naturale ꝑualer ꝟsuetudini z constitutioni: quecunq; eã vel in omnibꝫ receꝑta sunt/ vt ſcꝑtis cõꝓbẽ sa. si naturali iuri fuerint aduersa: vana z irrita sunt habẽda: hoc ibi: vt est de iuramẽtis nõ seruãdis. de quo ꝓz extra de iureiur. c. cũ cõtingat. vbi ponitur causa ꝺ viro q alienauit res dotales z alias q̃s uxor donauit ꝓpter nuptias ꝑsente uxore z alienationi ꝟsentiẽte: z ne postea uxor ꝓtra alienationẽ veniret/ hoc ꝓprio iuramẽto firmauit: post solutũ autẽ matrimoniũ nititur venire in ꝓrarium. ꝟsultus papa respõdit q licz ꝟsensus mulieris non videat in talibꝰ

obligatorius ſm leges. vt. ff. de fundo. dot. l. Julian⁹. que phibet alienationē fundi dotalis. tñ mlier fuare debet hmōi iuramēto: ne tali ꝓtextu viam ꝓcingat periurio aperiri. ⁊ h est verū ſi tale iuramentū ſine vi ⁊ dolo ſpōte fuerit ꝓſtitum: nec redundat in alterius ꝓiudiciū: nec etiā obſeruatū vergit in ſalutē eterne diſpēdiū. Vñ li. vj. eo. c. ij. rāgit eundē caſum: vbi ⁊ ſubdit: qz tñ q̄dam iudices ſeculares mulieres cōtra ꝓfatas alienationes audiūt: q̄uis ꝓſtet eis legitime ō hmōi iuramēto: nos aīaꝝ periculis obuiare volentes: eoſdē iudices ad obſeruandū h̄ ius canonicū per locoꝝ ordinarios eccl̄aſtica cēſura decreuimus cōpellendos. hoc ibi. Cauſa autem huius diuerſitatis tangit in dicto. c. cū ꝓcingat. in glo. vbi ꝺr q̄ lex conſiderauit q̄d ſit vtile corpori ⁊ honeſtū: nā expedit multeribus ſaluas hē dotes ſuas: vt inueniant aliōs quib⁹ nubere poſſint. ff. ſol. ma. l. j. ſed canon ꝓſiderat vtilitatē anie. Vnde breuit ꝓcludendo/ ꝓdictos ſtatutoꝝ iniquoꝝ vt le gum ⁊ coꝝ heredes ſm Durandū reſtituere tenent totum illud qō ex hmōi ſtatutis ⁊ legibus iniuſte ꝓcingit auferri. ſiliter omnes hmōi ſtatuta vel leges fuātes reſtituere tenent omīa illa q̄ occaſione obſeruatiōis coꝝ iniuſte lucrati ſunt. q̄ ſi q timore/ cupiditate vel amore/ odio vel alīs inique ſniam tulerint ad plenariā reſtitutionē leſo facīdaz obligant. ij. q. j. c. in pmis. Vide lōgum. p/ceſſum vbi ponit q̄nta diligētia debeat adhiberi in inquirēdo veritatē ⁊ ſm veritatem iudicādo: ne ſententia contra inſontē iniuſta ferat. Pro quo ſciendū: q iniuſta ſentētia dari p̄t trib⁹ modis. Primo ex malicia: pura ꝓpe cupiditatē/ odium vel amorē. Vnde dicit Grego. ⁊ habet. xj. q. ij. c. quartuoꝝ. q iudiciū cupiditate q̄uertit dū pmio animuz alicuius coꝝrūpimus. odio dum cōtra quē/liber aduerſarū molimur. amore dū amico vel ꝓinquo p̄ſtare cōtendimus. Et Aug⁹. ibidē c. ſcīpti. Quicunq; autē ꝓſanguinitate aut amicicia aut hoſtili odio vel inimicicōs in iudicando ductū: puertit iudiciū chriſti q̄ eſt iuſticia: ⁊ fructū illius vertit in dānatiōis amaritudinē. vñ ſi talis cauſa q̄ iudicat iniq̄ ciuilis eſt: tūc iudicās tenetur ad reſtitutionē dānoꝝ ⁊ punit in triplo. Si ꝺo criminalis eſt: reſtituet dāna ⁊ ꝓfiſcationes pariter totius ſubſtātie ſue patiet vt in auctē. vt litigātes iurent. §. ſi quis aūt. Q; ſi quis p̄miū recipit ab aliq̄ vt verā ſniam tribuat: ad reſtitutionē obligat illi a quo tam pnicioſe recepit. q̄a ꝺr ibidē Aug. c. Nō licz iudiciū vēdere iudici ⁊ ſi liceat aduocato vēdere iuſtū patrocinū ⁊ iuriſc̄ conſulto recrū conſilium. ⁊ c. q̄ recte. Sic ꝺo ꝓcingit iniuſtum iudiciū p ignorantiā vl imprudentiā: ⁊ tūc punit ex q̄ſi delicto arbitrio iudicis: ſed non inſolidū. l. j. ff. de varijs ⁊ extraor. di. cogni. ⁊ inſtit. de oblig. ex q̄ſi delic. in pn. ⁊ hoc ponit Joā. an. in c. cū eterni. in ſbo/ ꝺdenatū. de ſen. ⁊ re iudi. li. vj. Tertio ꝓcingit ꝓpter metum. vnde ꝺr Grego. in dicto c. q̄ſtituor. q iudiciū per uertit timore dū metu poteſtatis alicuius ꝓtratē loq̄ primeſcimus. de quo ꝺr ibidē Aug. c. Quiſq; metu cuiuslibet poteſtatis ꝓtratē occultat: trā dei ſuq̄ ſe puocat. qz magis timet hoiem q̄ deū. Vñ ſi tale iudiciū fit ꝓpter metū qui cadit in ꝓſtātē virū: tūc lz peccat mortaliter: nō tñ tenet ad reſtitutionē niſi tē pe accepti officij vel cōmiſſionis dubitaſſet de metu inferēdo: qz tūc nō excuſat ea a reſtitutiōe dānoꝝ factē da ſm Baldin. l. fin. C. de pena iudi. q̄ male iudi. Ad cuius euidentiā ſciendū: q metus eſt inſtantis vl futuri pticuli cauſa iuſta mētis trepidatio. vt. ff. co. l. j. Sz metus cadēs in ꝓſtantem viz. eſt q̄druplex. Primus eſt metus mortis. Scōs eſt cruciatus corpis. vt ptz extra de his q̄ vi metus ve cā fiūt. c. cū dilecti. in ſ. ti. plura ponunt de hac materia. Tertius eſt metus ſtupri. ⁊ Quartus fuitutis. vt. ff. eo. neq; timore. ⁊. l. iſti q̄dem. §. j. ij. iij. concorꝺ. Tho. ⁊ Alb. addētes q nō refert verum hec q̄ſtituor fiāt in pſona ꝓpria vl in pſona parentū/ vxoꝝ vel liberoꝝ. Q; ſi q̄rit. vtz alium metu cōpellens ad alienādū rem ſuā teneat ad reſtitutionē? Rñdet Jo. de pla. inſtit. de actio §. Itē actio de eo qō metus cā: q̄ talis tenet ad reſtitutionē rei cū oīni cōmeditate p ea tra. l. metū. §. fi. nō tñ eſt metus ſufficiēs niſi his trib⁹ ꝓcurrētib⁹. Primo q mine concipiant acerbitatē facti: ſicut ille de q̄o iam dictū ē. Scōo q ſi pſona potēs ad exequendū minas. Tertio q minās ꝓſequitur exequi.

Sed quid de metu reuerentiali: puta ſi vxor aliquā obligationē vel alienationē cōtrahat de mādato vi: vel clericus de mādato epi. Reſpōdet Joā. de pla. q reſtituetur illud qō geſtū eſt tali metu reuerentiali officio iudicis. vt dicit glo. notabilis ff. quaꝝ rerū actio non datur. in l. j. §. q̄ bonoꝝ

rande: ⁊ idē est si subdit⁹ nō al's alienatur⁹ alie. et rogatu superioꝛ: qꝛ rogatū superioꝛ⁹ pre ceptū est. vt ōr glo. in verbo. exhoꝛtamur. in clemen. ꝓma de restitu⁹. Et notat Inno. in c. peritio. extra de iureiu. Scō̄ queri potest de illo p quo iniusta sn̄ia lata est: vtrū obli gak ad restitutionē. Ad hoc dicendū sm. oēs doctoꝛes: q si malā conscientiā habuit dum pendebat litigiū restituere tenek: nec cū sn̄ia defendit: sicut ōr de p̄scp. extra de p̄scrip. ca. fi. vel si p falsos testes. vel p falsa instrumen ta vel falsas allegatōes. cū obtinuit tene bik in ꝓperuū: vt habek. C. ꝓpt falsam al legationē l. j. § fi. Q; si ante sn̄iam non ha buit malā cōscientiā/ ꝛ postea ñ appellauit: tūc sn̄ia ipsum defendit: vt notat Hostien. in sūma de sn̄ia. § ij. in fi. ⁊ idē de p̄s. ꝓtione cōpleta dicūt Ber. ⁊ Hosti. extra ō p̄scp. c. vigilanti. nisi ꝓsciaꝛ hꝫet remoꝛdentē quā re mouere non posset: q: tūc obligak restituere: ar. extra de sīmo. c. p tuas. ij. Theologi tñ di cunt: ⁊ melio⁹ quo ad foꝛū cōscientie q ēt post sn̄iam vel p̄ceptionē si habet/ vel hꝫe incep pit cōscientiā q res fuerit aliena: ⁊ cām cre dendi habuerit: tenek ad restitutionē. De q̄ p Bar. ñ in extrauagañ ad repmendā in ver bo. per denunciatū. ⁊ p Bal. in auk. ad hoc. C. de vsu. Et hoc exp̄sse pbak: insti. de exce pti. § Jrē si in iudicio. ⁊ hoc tenet Inno. ex tra de imu. eccle. c. qꝛ pleriq;. Tertio que ri pōt: vtꝛ laici cōdentes statuta in p̄iudiciū eccl'iastice libertatꝭ obligenk ad restitutiōꝭ. Ad hoc dicendū q laici nihil disponere p̄nt de reb⁹ eccl'iastic⁹ siue tpalib⁹ siue sp̄ualib⁹: eo q laicis sup eccl'ias ⁊ viris eccl'iastic⁹ nul la est attributa facultas. ⁊ iō si a laicis quid moru ꝓpo statutū fuerit: etiā in fauoꝛē ⁊ cō modū eccl'iaꝛ: nulli⁹ firmitatꝭ erit: nisi ab ec clesia fuerit approbatū: vt ptꝛ exp̄ssuꝭ extra de consti. c. eccl'ia. ⁊ in glo. vñ nō solū statuē tes hmōi statuta vel leges ꝺ eccl'iasticā liber tatem obligank in solidū: sed etiā qui condi toꝛes induxerūt ad talē legē constituendum: statuarij ⁊ coꝛ heredes: cōsiliarij: scriptoꝛes iudicantes: ⁊ ea seruantes vel exequentes: vt vltra hoc sūt ipso facto excōicati: vt patꝭ plane: extra de sen. excōi. c. nouit. ⁊ c. grauē. ⁊ cōcilū Lateran. extra de imu. eccle. in ca. nō min⁹. sub anathemate p̄hibet ne onera im ponant eccl'ijs: nec sibi iurisdictionē eccl'esiaꝛ vsurpent. Si tñ eps ⁊ clerus tantā necessita tem p̄spexerint vel vtilitatē: vt absq; ulla co actione exti ment eis subueniendū: vbi laico rū nō suppetūt facultates: p̄nt vtiq; sibi p̄is onus imponere. Q; si laici contrauenire p̄ sumpserint ⁊ cōmoniti nō destiterint: excōi cationē incurrūt nō restituēdi cōioni de nec satisfecerint cōpetenk: ⁊ addit idē cōcilū in c. aduersus. eo. ti. q constitutiōes: ⁊ sn̄ie a ta lib⁹ promulgate vel coꝛ mandato inanes ⁊ ir rite habeank nūq; valituꝛe. Q; si deponunk ab officijs ⁊ alij substituunk: tūc tam depositi q̄ substituti dōec satisfecerint remanēt ex cōmunicati: nisi substituti infra mensem sa tisfecerint: qꝛ succedit in onere q̄ substituik ī honoꝛe. Et hꝫ iō qꝛ succedit in vitiū: vide lati us in glo. Jdē etiā est q̄ntū ad restitutionez si fiat statutū ꝺ ius positiuū ad paupes ep̄ primendos/ ⁊ iusticiā ī pediēdā ar. extra de imu. eccle. c. qꝛ pleriq; sm Ray. ⁊ Hosticñ. in sūma de cōdentib⁹ leges iniq;s. Vñ cōtra hmōi cōdentes leges iniq;s ōr. Esa. x. Ve q̄ condunt leges iniq;s ⁊ scribētes iniusticias scripserūt: vt opp̄imerēt in iudicio paupes/ ⁊ vim facerent cause humiliū ꝓpli mei: ⁊ essent vidue preda coꝛ/ ⁊ pupillos diripereꝛt: q̄d facietis in die visitatiōis/ ⁊ calamitatis de longe venientes: ad cui⁹ fugietis auxiliū: et vbi derelinq̄tis gl'iā vr̄am ne incuruemini sub vinculo: ⁊ cū interfectis cadatis. C

Quarto queri pōt: vtrū mādans aliū ꝓcuti teneak ad restitutionē si seq̄k effect⁹. Ad hꝫ di cendū q sic tanq̄ p̄ncipalis mouēs vl' agēs. Jn cui⁹ argumentū si ꝓcussus fuerit cleric⁹: tunc vltra hoc tā mandans q̄ mandatū exe quens incurrit sn̄iam excōicatiōis: vt co. ti. c. m'lieres. ⁊ li. vj. e. ti. cū q̄s. addit q ratum habens noīe suo factū silr incidit canonez: si tñ nō cēt eius noie factū: vel si nō hꝫet ratuz: non incideret canonē: vt ptꝛ ibidē. Et addit glo. in dicto. c. m'lieres. q licet mandans añ iniectionē manuū peniteret: nihilomin⁹ tñ ca nonē incideret nisi mādatū reuocauerit: ita q reuocatio ad ip̄m puenerit. Jn cōtrariuꝭ tñ tenet Guil. de cōmo. ff. de cōdi. ob causaꝭ. l. si pecuniā. § si seruū. ꝓma aūt opinio tenet q̄ ad eccl'iā: secda q̄ ad deū: qꝛ in foro cōscien tie nō teneñ. Preterea quō mandans ⁊ exe quens i bello iniusto obligak visū est sup̄ in v. ꝓcepto. Quinto q̄ri pōt: vtrū dñi ter raꝝ vel ciuitatū ac alij superioꝛes q̄tū interest tā sp̄uales q̄ tpales auctoꝛitatē dantes ex ercendi vsuras ⁊ exigendi teneank ad resti tutionē. Ad hꝫ rñdet Rodoñ q si cogāt debito

res ꝓ fevel suos officiales: aut statura edita: tūc tenent ad restitutionē etiā si nihil ad eos puenit de eoꝝ bonis ꝙ si fouent eos recipientes de bonis eoꝝ tenent ēt ad restitutionem: imo ſm Guil tales cū possint si ñ cōpellunt ad restituendū vsuras tenēt ad restitutionē: etiā si nihil ad eos puenit. Cuiꝰ rō est: qz habent hoc in ꝓceptū ab ecclia saltē de iudeis: vt ptz extra de vsu. c. post miserabilē: vbi sub dīe. Judeos ad remittēdas chīanis vsuras ꝓ ꝓncipes t ptātes cōpelli ꝓcipim⁹ sectarcos. t donec eis remiserint ab vniuersis chīfidelibus /tā in mercimoniis q̄ in alijs ꝓ excōi/ cationis sniam eis iubem⁹ cōmunionē omni/ modā denegari: hoc ibi: qđ ꝓceptū si ñ obseruant cū eis incūbat ex eoꝝ officio: cōsensum inter ꝓtatū se hīe damonstrāt: iuxta illud. Nō caret scrupulo cōcessiōis occulte q̄ manifeste facinori detinet obuiare: vt extra de homi. c. sic dignū §. iij. Ex p̄dictis autez plura trahi pñt argumenta quib⁹ doceri pōt ꝓportionabiliter quō superiores spūales: t etiā cure rei familiaris in hoc pcō alieno se obligāt ad restitutionē: nā gñaliter ois hīs auctoritatem ꝓcipiendi sup alios sic ecclasticꝰ plat⁹: terrenus dīs: mgr: parentes t filios: si talis ꝓcipit rapere: incēdere: pcutere: occidere: opprimere: decipere: iniusticiā facere: vel q̄cunq̄ mala ꝓperrare: licet illa ꝓ se nō facit: tamē ita reus est vel magz quā ille q̄ facit: vñ regula iuris est li. vj. Qui facit ꝓ alīū: est pinde ac si faciat ꝓ seipm: t ex hoc patet eoꝝ ꝓiculū q̄ filios instruūt ad q̄uncq̄ mala vel iniusta: violare sabbata vel ꝓcepta ad mercantias iniuste exercendas vel artes mechanicas cū mendacijs: ꝓiurijs: iniusticijs in materia pōdere numero mensura in arte t infinitz silibꝫ: quoꝝ oim ꝓncipes fiunt: t hoꝝ ratio est: qa iubens videt causa ꝓncipalioꝝ q̄ exeq̄ns: qz causa ꝓma: t sic dr ꝓma ꝓpositioe de causis: causa ꝓma plꝰ influit sup causatū q̄ secūda. Q, si q̄rit vtrū igit amicꝰ ꝓcipiens q̄ non est suplor ad restitutionē obligat. Ad hoc rñdet Aleran. de ales q̄ nō: saltē rōne q̄ ꝓcipit: sed hīi rōne q̄ cōsulit. Ratio est: qz nō hz imperiū par in parē. Deniq̄ qz assisini tā nō repiuntur: tō de his suspicedeo: qz ꝓ assisinos iubent occidi chīanos ꝓtra q̄s facit terribile statutū. Inno papa. iij. vt ptz li. vj. de homi. c. p humane. Erāt ei q̄dā enutriti falsis opinionibus: ita q̄ de facili mittebant ad occidendum quemcūq̄ chīanū: non curantes si ob hoc ipsi occidendi essent. Quod a nobis auertat chīstus Jesus.

¶ De secundo peccato alieno. s. cōsilij: et quomodo quis in eo tenet ad restitutionem.

Sermo. xlix.

On furtum facies.

n Exo. xx. A Secūdū pcm̄ alienū est cōsiliū malū vt etiā iniustū q̄ds ꝓceps malos efficit: iuxta illō Ecclesiastici. xxvij. Facienti ꝓsiliū nequissimū super eū deuoluet. Sic expsse ꝓz i Hester q̄ Amā q̄ regis ꝓsiliū dedit quōcōs filij isr l'interficeret vna die i toto regno regis Assueri do dīponente cū oib⁹ suis cōplicib⁹ interfect⁹ est. Vñ Hester vl. dr. Assuer⁹ rex de eo scribēs ad subiecta regna q̄ tales mali ꝓsiliarij aures ꝓncipū simplices t ex sua natura alios estimātes callida frauū deipiūt: h ibi. Vñ gñaliter dcūq̄ ꝓsiliū aliq̄d scient tribuūt i mortale vitiū: licet actu nihil sit secutū incurrūt tñ mortale pcm̄ q̄ mortale venenū obtulerit lz ñ erat q̄ biberet. Si ꝙ ꝓsiliū eoꝝ executionē fuerit sortit̄: cū ꝓpo pcō cōicant t alienū: nec solū sed etiaz oim pcōz inde seqntium ꝓncipes fiunt: sic ygīne deflorās cā ponit i viā meretricandi. Q, si ꝓsiliū donāt ad quācūq̄ iniusticiā i artib⁹ mechanicz: mercātijs: causis iudiciarijs: falsis testimonijs t silib⁹ sicꝫ h secuta iniusticia: tūc ꝓsiliator: ad restitutōez obligat: q: dr Tho. sup. iij. dist. xv. q̄ si ꝓbabilit credit ꝓsiliās efficax fuisse ꝓsiliū suū: t q̄ als iniusticia ꝫ ꝓxim cōmissa ñ fuisset: tenet ad restōez ꝙsi ꝓncipalis actor si ille restōem ñ fecerit. Audiant hec q̄ filios docent iniuste lucratiuis occupari: tales cm̄ filios suos t filias suas imolāt dmonijs: dḡuit dñs Esa. xxx. Ve vobis filij desertores: glo. dī ꝓsilio t Hieremie alior⁹ q̄ ꝓbaz sperto: vt facerent cōsiliū t nō ex me sed ꝓtra me: t ordiremini telas: glo. prauū demonstrādo ꝓsiliū t nō p spm̄ meum vt adderetis pcm̄ sup pcm̄: qz ex malo consilio malū alienū iungit malo ꝓprio. Tale ꝓsiliū dedit Achitofel vt Absalon ꝫ legē fedaret cōcubinas prīs sui: vt ꝓtē vitu pcm̄ prī illatū crederet a ppō int eos nō posse fieri rec̄ciliationē: t sic firmi⁹ cum Absolone fedus iniret: quap ꝓpt illi⁹ consilium nutu dei fuerat reprobatū: ac ipe diui/

no iudicio traditos in reprobũ sensum: sesp3 execrabilit interemit. Sic Hieroboã durissimo iudicio damnat⁹ est: non solũ qz idola adoraut: sed qz pplo isrl'idip3 cõsuluit. Sic Balaã qui cõsiliũ dedit quo filij isrl'p virgines speciosas ad fornicationẽ allicerent: zsic offenso dño facilius gladio deijcerent. Sic Cayphas nõ legit dñm crucifixisse: sed crucifigẽtib⁹ cõsiliũ dedisse. Sic z Annas z alij: de quib⁹ ait dñs ad Pilatũ. Proprerea qui tradidit me tibi maius pecm̃ habet. Ex quo patet qz qñqz plus peccant mali cõsiliarij q3 pncipales actores: z ideo p ꝓfs aliqñ pl⁹ puniunt in iure: vt ptz. lxxxvj. di. c. tanta neq; cia: vbi sũm⁹ pontifex parcit cp̃o delinqntip pter simplicitatẽ: z m̃ illos ꝓsiliarios q̃s i eodem scelere cõsultores habuit excõmunicat.

Hic queri potest qñ quis teneat de cõsilio dato z qñ non. Ad hoc respondet Joã. an. li. vj. in regla iuris. Nullus ex cõsilio dũmodo fraudulentũ nõ fuerit obligat: distinguẽdo .s. de consilio: aut cm̃ datur cõsiliũ circa ꝓtractũ vel q̃sti aut circa maleficiũ vl q̃sti. Si datur q̃ consiliũ circa ꝓtractũ/z tũc si cõsiliũ illud est fraudulentũ/ tenet actiõe de dolo ipi cui ꝓsiliũ dedit: qz gñaliter cõsules tenet de oi consilio fraudulento q̃ds scient ad fraudem dat alteri cõsiliũ: z h̃ innuit regla predicta. Nullus. Et addit Richar. in. iij. dist. xv. q appellatiõe fraudulenti cõsiliũ cõtinet etiaz malũ cõsiliũ ex ignorãtia datũ: q3 bonũ consiliũ dare crederet. si debitã diligentiam ad sciendũ nõ adhibuit: qz negligentia crassa ppe dolũ est: vt. l. dist. c. sepe: extra de iniuria. z dam. da. c. si culpa. extra de pent. z re. c. quesitũ. vbi plane de h̃ in glo. Ad maiorez m̃ euidentiã exempla ponamus de singulis. Primo de contractu emptiõis z venditiõis: de ci Dynus in dicta regla: nullus: q si consiliũ dat cõtrahẽti q alis erat cõtractur⁹: tũc lo. ũ habet dicta regula: Null⁹ ex cõsilio dũ mõ fraudulentũ nõ fuerit obligat. l. si nõ interuenit fraus in cõsulendo ꝓpt quã emẽs forte magis iusto emit vel vendens min⁹ iusto vendit: aut ab emptore solutionẽ extorq̃ re nõ põt z silia: q̃ m̃ fraudulent interueni re: quo non obstante consulit alter mala fide: tunc cm̃ tenet in solidũ: si tamen bona fide consuluit nõ tenet. Si ꝓ non erat alis cõtractur⁹: tũc is q cõsiliũ dedit tenet in solidũ: vt freqnter contingit in cõmessationibus z ebrietatib⁹ ad ꝓcurandũ solutionẽ symboli: vnde si tui lucri causa me ad emendũ vel vendendũ induxisti ꝓsilio fraudulẽto tenerꝛ mihi. Scdo i cõtractib⁹ mutui duplicit. Tũ qz me volentẽ mutuare gratꝛ indigẽti: tu me induxisti q nõ dare nisi sub vsura: tũc ei fm Asten. li. iij. ti. xl. tenerꝛ ad restitutionẽ: eo q im pedis indebite vtilitatẽ ꝓximo quã mutuũ sibi dare. Tũ ecõtra sciens eum cui mutuaui facultatib⁹ labi: nihilomin⁹ ad h̃ me induxisti ꝓpt fauorẽ ei⁹ aut ꝓpt lucꝛ ꝓtiũ: eundẽ cẽ idoneũ ad soluendũ fraudulent affirmãdo. Et gñaliter q̃cũq; inducit alios ad faciendũ ꝛctus vsurarios tenet in solidũ pti lese: z hec oia sicut etiã seq̃ntia sane intelligunt qñ pncipalis non restituit. Tertio ptz i tractatu locatõis vl cõductõis: nã si cõsilio tuo induc⁹ tũ fraudulent ad locandum domũ meã illi quẽ sciebas male vsurũ / aut pclũ locatiõis ñ soluturũ: aut agrũ meũ illi quẽ sciebas infidelit actuꝛ. z in silib⁹ sicut in locatiõib⁹ opat: obligaris mihi in solidum: aut econtra tuo cõsilio fraudulento cõduxi equũ claudũ p veloci: fundũ aridũ p fertili seruũ pigrũ z infidũ p agili z probo: teneris mihi in solidũ: z in similib⁹ idẽ est iudicium: vt in emphyteosi de quo q̃d sit dictũ est supra. Quarto in cõtractu matrimoniali plurimi ex cõsiliarijs fraudulentis maxima patiunt dispendia: ñ solũ in donatiõib⁹ z dotib⁹ diminutis: sed etiam in psonis matrimoniali vinculo coniungendis: in q̃b⁹ potissime occultantur ea que displicere p̃nt alteri contrahentiũ: miseranda ꝓuisus hoc. cõdicio: qz nulla est vxoris electio: sed qualis aduenerit talis est habenda: si tracunda: si fatua: si supba: si fetida: si corrupta: aut cuiusq; cunq; vitij est post nuptias exp̃it: equ⁹: asinus: bos canis z vilissima animalia mancipia pus, pbant z sic emunt: sola vxor ñ odit ne añ displiceat q̃ ducat. Quinto ptz in cõmodatis: nã si tu mihi cõmodasti vas vitio sũ cõsulens fraudulent vt i eis vinũ meũ ponerẽ z vinũ corũ peret/ aut effunderet tenerꝛ mihi satisfacere: vt. ff. cõmodati. l. in cõmodato. Similiter si mihi fraudulento cõsilio cõmodasti rem corruptã/ aut semifractã vt recipias renouatã: z in silib⁹ est idẽ iudiciũ: z hoc de ꝛctib⁹. Scdo ponam⁹ exempla de quasi cõtractib⁹. vtpote de turoribus: curatoribus vel alijs quoruncũq; negocioꝛ gestoribus: aut etiã testamentoꝛ executoribus: nã generaliter si tuo cõsilio fraudulẽto ꝓmoues aliquẽ ꝓce

ꝑcio fauore cupiditate: vel quocūq; affectu ad tutelā curā testamentoꝝ ꝯsecutionē aut quācūq; aliā administrationē: quē veritimi liter timēs min⁹ idoneū sollicitū iustū: vt alias q̄litercūq; minus aptū: obligaris de oīi iniusticia crassa negligētia imperitia dānū passis: vt ptz ꝑ us in auctoritatib⁹ de consilio fraudulento: maxime tamē hmōi tenent de his q̄s taliter ꝓmouent ad curas administrationes vel ꝓsidētias ecclesiasticas/ aut spiritualeꝫ: vt ad regimen aiaꝝ ad ecclesiastica beneficia ad ꝑlaturas ecclesiasticas: aut ad ministrationes rerū ecclesiasticarū ⁊ miserabiliū ꝓsonaꝝ: vt mgrī fabricē: mgrī hospitalīū: mgrī scī spūs: sīlr reddituary cōmunitatū/ aut q̄rūcūq; ꝓsonarū: ex q̄b⁹ multi mīta particulari ꝫari possunt. Tertio ponam⁹ exempla de maleficijs in q̄b⁹ cōsiliū semper est fraudulentū: ⁊ iō cōsulens semp obligat: non q̄dē illi cui sed ꝓ quē cōsiliū dedit. nā si consulit occidi iudicat homicida: vt ptz ex ꝓcessu. l. diſt. c. si q̄s viduā. ⁊ extra de homic. sic dignū. vbi ponit casus de rege anglie q̄ ad suggestionē q̄rundā occidi fecit archiep̄m Cantuarien. q̄rū q̄dā venerūt ad cōfessionē ad cp̄m Oxon. a q̄ papa consuluit⁹ rūdit inter alia: q̄ q̄ sic asserūt animū regis inflammasse ad odiū vñ homicidiū fuit secutū: dure ⁊ aspere fuit puniendi: sed non ita seuere sic actores ꝓncipales: nisi forte regē illū ad illud homicidiū suis suggestionib⁹ puocassent: glo. fortē alīs ñ facturū: vñ eque tenent: qz dolo ad hoc induxerūt regē qui alīs nō fecisset: vt. ff. de dolo. elegant. Silr si q̄s cōsuluit q̄ alteri ficeret iniuria: tenet illi actione iniuriarū: vt de pe. diſt. j. c. nō solū. Itē si q̄s consuluit seruo emptricoq; fugeret: vel q̄ furtū faceret: tenet consulēs ram furti q̄ſ serui corrupti: duobus cm̄ damnū intulit. ſ. dño seruī ⁊ domicilio rei furtiue: ac vtriq; tenet satisfacere: et idē est vbicūq; cadit nomē maleficij vt furti ⁊ rapine: vt ptz in glo in dicto ca. nullus. Maleficiū etiā ꝺr quodcūq; crimē ad q̄d aliū inducit cōsulendo/ suadendo/ allicien do: alīs nō factu ⁊ tenet ad restitutionē: quia ſm Sco. ⁊ Astēn. ⁊ alios q̄litercūq; q̄s alīū damnificat in bonis anie tenet illū ecōtrario ad cōuersionē efficacit̄ reducere ꝑ se ꝑ alios q̄buscūq; modis poterit. Cui⁹ ratio est: qz bona anie sunt maria: ⁊ ideo maxime tenet ad restitutionē: eo q̄ maximū damnū intulit: vt dictū est ſ. vbi agit de damnificā-

tib⁹ aliū in bonis anie. Etiā sub noīe maleficij cōtinet cōsiliū q̄ alīs ꝓnicioſe cōsulunt ne debita soluant aut aliena restituant. Et q̄ in consilijs ꝓncipū aut cōmunitatū inuste ꝓponunt ea q̄ in damnū primoꝝ veniunt sine iusta ⁊ rōnabili causa: aut etiā q̄ in consilijs condunt iniqua statuta vl exactiones contra cōmunitatē: ⁊ marie ecclesiasticā libertatē: de q̄b⁹ alibi tactū est supra in locis suis. Et nota generaliter q̄ illi dicunt cōsiliarij criminoſi qui sup crimine ꝑstant consiliū: ⁊ hi dicunt cōicare criminosis in crimine: vt extra de señ. excōi. c. nup. §. in scda. Quarto ponamus exempla de q̄si maleficijs: nā quasi maleficiū est q̄n fit nocumentū ꝓter ꝓpositū: vt cū iudex per imperitiā male iudicat: vl cū de domo alicui⁹ aliq̄d est eiectum q̄ nocuit transeuntib⁹: vt dictū est supra. Si q̄s q̄ iudici cōsiliū ingerit ad dandū tale iudicium: tunc obligat consulens secundario comō q̄ iudicās obligat ꝓncipaliter: de q̄ visum est supra. Et idē dicendū est de eo q̄ consulit alteri vt ejciat aliq̄d de domo quod alteri nocet.

Sed omissis alijs q̄ri potest: vtrū cōsulēs alteri q̄ fenerat vel ad ꝫ pecuniā gratis concedens: teneat ad restitutionē. Ad ꝫ dicendū ſm Alexan. lomb. ⁊ Guil. q̄ in hmōi casu sūt diuerse opiniones q̄ tñ facilit̄ conciliari possunt. Quidā ei dicūt q̄ alios ad fenerandū inducūt q̄ nō fuissent alīs feneraturi: tenent in solidum: licet ad eos nihil ꝓuenit. Si tñ alīs erant feneraturi tūc ñ obligant nisi in q̄ntū ad eos ꝓuenit. Cuius opinionis ꝑma ꝓ sic intelligi dz q̄ tales gratis indigenti mutuū ꝓstituissent: si tuo cōsilio ad mutuū dū sub vsura inducti non fuissent: alioq̄n si alīs indigenti nihil mutuo assent: peccat alioq̄n opinio q̄ dicūt rōnabiliter motī: q̄ licet taliter inducens moztaliter peccet tñ in neutro casu obligat nisi in q̄ntū ad eos ꝓuenit: sic nec in duob⁹ casib⁹ seq̄ntib⁹: puta cū q̄s socieratem contrahit cū alio ad exercendū fenus: vel cū q̄s vsurario pecuniā ꝑstat ꝑ lucro ꝓcipando: mouent cm̄ tales ad hāc opinionē tenendam ꝓpter differentiā q̄ est inter rapinā ⁊ furtū ex vna ꝑte: ⁊ vsurā ex alia ꝑte. penes voluntariū ⁊ inuoluntariū. Et q̄ differentia sumit originē q̄ in his casib⁹ portio est conditiovsurary q̄ſ furtis vl raptor⁹ nam in rapina ⁊ furto tenet ēt ad restitutionē q̄ ꝓstat ad ꝫ aliquo mō causā efficacē: sine q̄ patrata nō fuisset: etiā si nihil ad eum ꝓueniret: ⁊ hoc ideo

ꝺa furtū ꝛ rapina ꝓtra voluntatē ꝺñi perpe
trank: non sic aūt in vsura vbi interuenit vo
luntariū mixtū: ꝓpter �need̄ in rapina ꝛ furto
tura spoliatis tribuūt actionē ꝯ eos qui de
derūt rapine vl furto/ope/ꝯsilio/ministerio
cām efficacē: lz ad eos nihil ꝓuenerit: nō aūt
sic est de vsura: ꝺa non ꝺak actio cōtra tales
alios taliter inducētes: cū ad eos nō ꝓuenit
quicq̄ de tali lucro impieratis. nec talis ꝓ
ꝓie ꝺat vsurario occasionē vsuras accipien
di: sed potius mutuādi. qꝺ ꝺem in se bonū
est. Unde generaliꝛ plerū ꝓnauū ꝯsiliū ꝺum
efficax fuerit magꝫ est ꝓnitiosum ꝛ magꝫ ob
ligat ꝯ auxiliū: ꝺa auxiliū restringik solum
ad illa in ꝺb auxiliū ꝺak: ꝯsiliū aūt extēdik
ad oia ꝺāna que vigore talis cōsilij sūt se
cuta. ꝛ in need̄ execrabilius peccāt infidi ꝓdi
catores ꝛ ꝯfessores/ tales indebite ad ꝯfes
sionē recipientes ꝛ resoluētes: ꝺ ꝓpriū lucrū
ꝛ alioꝝ fauorē q̄rītātes/de iniustis sibi par
tem assumūt: ꝛ alia relaxāt retrahēdo confi
tentes: ꝛ ꝯsiliū querētes nealiena certa cer
tis restituāt. vel ne superfluitates ꝛ vana re
moueāt aut ne veris ꝓdicationib; ꝛ doctri
ne salutifere credāt. aut ne iniuriatis satisfa
ciant. quod fieri nullo mō deberet. Jn cui⁹
ar. de vsur. c. quāq̄. li. vj. ꝓcipik ꝙ null⁹ ma
nifestoꝝ vsurarioꝝ testamentis interfit: aut
eos ad ꝯfessionē admittat siue absoluat. ni
si ꝓus de vsuris satisfaciāt. vel de satisfaci
endo ꝓ suaꝝ viriū facultatū idoneā cautio
nem ꝓstent. Et ex omnib; ꝓdictis ꝓz intu
enti de ꝯsilio fraudulento: quo ꝓhpudor to
tus mūdus plenus est. ꝺa vt ꝺr Prouer. xij.
Consilia impioꝝ fraudulēta. Et Hiere. ix.
Omnis frater supplantans supplāt abit: oīs
amicus fraudulēter incedet. Jnter oīa tñ
sunt abhorrēda consilia copulatricū: q̄ vene
num dulce portāt in ore quaꝝ lingua vocak
lingua tertia: ꝺ qua ꝺr Eccl. xxvij. Lingua
tertia mulieres viratas deiecit: id est: haben
tes viros/ vel in bono ꝓposito firmatas: hec
em̄ lingua maledicta turpitudinū mediatrix
ꝛ libidinū internuncia: quasi glutinū infer
nale cōiungit incautos fedo amore: ac tādē
luxurie fecditate. mix ꝙ detestandā ꝯsiliatri
cum imanitatē iura ciuilia nō punīūt: que ꝓ
furto exiguo furem suspēdunt. Qua igitur
pena lamia crudelissima merito plectenda
esset: que puellaꝝ animas tradit demonijs:
ꝛ corpus lenocinijs Sēḋo ꝓncipaliter ꝺs
ꝺare potest ꝯsilium non ꝺdez fraudulentū:
sed bona fide cū ꝺbita deliberatiōe ſm exi
gentiā cause. De quo queri pōt: vtrū ꝺans
alteri consiliū vt pecuniā suā potius ponat
in mercātijs ꝯ in ꝓdiorum emptionib; ꝛ ca
su fortuito male accidit: quia forte merces
naufragio submerse sūt. talis ꝯsiliās ad ali
quā restitutionē obligek? Ad ꝫ respondēdo
distinguit Dynus: ꝺa aut cōsiliū dedit bo
na fide ꝛ tunc non tenetur. verūtamē in his
que cōcernūt fidē christiane religiōis/ ꝓce
pta diuina ꝛ ecclastica diuina/ bonos mo
res/cōmunē iusticiam: ꝛ similia que rangūt
pupillā oculi quo ad salutē animaꝝ: nisi fu
erit in his exptus/nō ꝺbz cito sniam ꝓferē
ptrare. Alioq̄n ex ꝫ iudicaret temerariꝰ aut
ꝓsumptuosus. Nec etiam excusaret: ex eo ꝙ
anio simplici bona fide consiliū ꝺaret alteri
in ꝓiculum vtiq̄ salutis aliene ꝛ ꝓprie. ꝺa si
cecus cecū conak ducere ꝛc. Si ꝯto fraudu
lenter ꝺedit cōsiliū: tūc oino tenek. ꝛ ꝫ vult
regula dicta. ſ. nullus. Ad laudē ꝺei.

¶ De tertio peccato alieno scz cō sensus: ꝛ qualiter in eo obligatur ꝺs ad restitutionē Sermo. l.

On furtum facies.

n Exod. xx. Tertiū peccatū alie
num est cōsensus quocunq̄ re
spectu fiat: scz vel ob amorem
agētis/aut odiū patiētis. aut etiā generali
ter quocū q̄ affectu inordinate ꝺs in mor
tali deliberate ꝯsentiat/peccatū mortale ꝓpe
trat. Et ꝫ vult apls ad Romanos. j. cū enu
meratis diuersis criminib;. Tādē subiūgit:
ꝙ qui talia agūt digni sunt morte: non solū
qui faciunt/sed etiā qui ꝯsentiūt facientib;.
Ubi dicit glo. vt nullus excusek: Cōsentire
est/tacere cū possis redarguere: sic q̄ cum fa
ciēte reus ꝛ peccati particeps iudicak cadez
maledictiōe mulctādus/ ꝛ pari pena cruci
andus. Quod liq̄de patuit in rege Achab
iij. Reg. xxj. qui Jezabel impie regine ꝯsen
sit in mortē Naboth: adeo ꝙ lras cōtinētes
seriem false criminatiōis ꝛ iniuste mortis in
Noboth ob ea cōfectas rex anulo suo confir
maret. Quapropter audiuit a domino per
Heliam dicentē. Occidisti scz per ꝯsensum
insup ꝛ possedisti. ꝛ addidit: Jn loco in quo
linxerūt canes sanguinē Naboth/lambent
quoq̄ sanguinem tuum: et interficiam de

Achab mingentē ad parietē ꝛ clausū ꝛ vl timū in tirael: ꝛ canes comedent Jezabel in Jezrahel. hec ibi. Propt̄ h̄ etiā vxores/ paro uuli/ posteriq; iudeorū puniti sunt ꝛ adhuc puniunt vltiõe diuina tam ꝛpaliter q̄ eter naliter: nõ q̄dem ex hoc ꝙ dñice crucifixioni interfuerūt vel ad h̄ cooperati sunt: sed q̄a parentiby cõsenserūt ꝛ ꝓsentiūt: ꝛ abeis impre cationē maledictiõis susceputt/ ad Pilatū vocferantiby eisdē: Sanguis eius sup nos ꝛ sup filios nr̄os. Unde pcussit eos dñs in posteriora: ꝛ opprobriū sempiternū dedit illis: q̄a diuino iudicio sicut posteri per cõsen sum parentū impietatē cõmunicāt: sic ꝛ hāc detestabilē maledictionē hereditant. ob hoc deniq; vxores/ filij/ posteri vl̄ heredes vsu rarioꝝ/raptoꝝ/furū violentiā inferētiū: in iusticiā vel deceptionē quācūq; agitātiū: et simulū/cum eisdē rei iudicant: non q̄ faci unt/sed q̄a cõsentiunt. sic acquisita damna biliter retinēdo/ꝛ lese parti nõ satisfaciēdo in q̄tum facultas bonoꝝ supperit: vl̄ etiam debita iuste vl̄ iniuste cõtracta nõ soluēdo. verūtamē quando debita vl̄ iniusta totā he reditatē exhauriūt: tūc heres debet esse im munis a damno sicut immunis esse tenet a lucro: ita q̄ nõ tenet satisfacere de ꝓpꝛijs: si cut nihil retinere põt de alienis. ¶ Ad ma iorem autē euidētiam queri põt: quomodo est cõsensus in culpā vel in iusticiā alienā: Ad hoc respõdet glo. in c. j. extra ǒ offi. dele gati. vbi agitur de cõsentientibus q̄ pari pe na plectēdi sunt. Et dicit glo. q̄ quadruplex est cõsensus. scz negligētie: consilij: coopera tionis/ auctoritatis seu defensionis. Primꝰ igitur cõsensus est negligētie. De quo ꝓsen su dicit glo. q̄ in illo casu minus peccat con sentiens q̄ faciens: nisi forte negligētia ni mis crassa ꝛ supina fuerit: vt in plato. sicut ptz. j. q. j. c. quicūq. vbi punitur episcopus excõmunicatione duoꝝ mensiū: eo q̄ correctionem debitam neglexit. Nimirū cum dicitur. lxxxiij. dis. c. Consentire videt errāti: qui ad resecanda que corrigi deberēt nõ occurrit. Et c. Quid enim pdest illi suo errore non polluī: qui consensum prestat errāti. ¶ Et ex his colligi potest quātū superiores delinquūt: ac quanta pena digni sunt: cum subditoꝝ excessus ex detestabili negligētia corrigere dissimulant. Sicut exemplariter patet Nume. xxv. vbi dicit q̄ populus formi catus est cum Moab: ac pro peccato popu li sussit dom nus ꝓncipes in patibulis sus pendi: ad mitigādū furorē domini. Cur au tem peccante populo deus duces crucifigi voluit: nisi quia coꝝ negligentia peccat̄ po pulo⁹ illos participes cõstituit. iuxta illud xxiij. q. iij. Qui potest obuiare ꝛ perturbare peruersos ꝛ non facit: nil est aliud q̄ fauere impietati. Hinc etiam Hely pro peccatis fi liorum suoꝝ multiplici plaga ꝛ morte tem porali mulctatus est: imo sicut ait Hieron⁹ mus: Pro peccat̄ filioꝝ suoꝝ damnatus est. quia corripuit eos sed lenitate patris. nõ auctoritate pontificis. Qua propter. lxxxij. dist. p̄ ipsū. c. Si q̄s epūs fornicationi p̄by terorū/ diaconoꝝ vel crimini incestus in sua parochia precio vel p̄cibus interuenīte con senserit/ vel cõmissum auctoritate sui offi cij non impugnauerit: ab officio suspendat. Et c. sequenti dicit q̄ episcopus qui talium crimina vel aliorū peruersa agētium nõ co rrigit: magꝰ dicē dus est canis impudicus q̄ episcopus. Deniq; de hoc cõsensu negligen tie vel dissimulationis dicit Hosti. de Utri. q̄ si aliquis ex officio suo debz ꝛ potest rapi nas ꝛ spolia precauere ꝛ nõ cauet: tūc talis q̄dem spoliatoꝝ dicit: nõ tamē tenet ad resti tutionē: sed auferentē cogere debet q̄ restituat. si tamē aliq̄ emolimētū perceperit de tali dissimulatiõe: tunc ad restitutionē obli gatur. Similit̄ si req̄situs cauere nolebat: vel si req̄situs auferentē ad restitutionē non cogebat. Q3 si queritꝰ: quid igit̄ de officia libꝰ qui se certificare negligūt/ an suis minis stri officia sua bene vel male gerant. Rndet Joā. de plagi. q̄ tales tenent̄ p delicto fami lie sue cõmisso p̄textu officij in quo tales p̄ ponit: quia tenet̄ ē solicitus se velle certio rari an officiales sui bñ regāt: ꝛ si male/ tūc de remedio puidere. alīs de negligētia sunt officiales hmōi puniēdi. ꝛ allegat idem Jo. mīra iura ad hoc. ¶ Secūdus ꝓcōsensus est consilij. de quo dicit glo. vbi sup̄: q̄ minꝰ punitur cōsulēs q̄ agens: plus tamē q̄ ne gligens. Sed Hosti. de Utri. distinguit de cōsensu cōsilij ꝛ persuasionis. aut em̄ predo: fur/ vsurarius vl̄ ꝓsimilis erat hoc facturus etiā sine consilio: ꝛ tūc minus peccat consu lens q̄ faciēs: nec tenet̄ ad restitutionē. At nō erat facturus: ꝛ tūc est par delicti facien tis ꝛ ꝓsentientis. vt. ff. de furtis. l. qui suo ꝛ talis tenet̄ ad restitutionē. Aliq̄n etiā delicti cōsulentis malus reputat̄ q̄ facientis: q̄

principaliter videndū est quo anio fiat pcm̄ et ideo. lxxxvj. dist. in ca. tanta plus. excusat faciens propt simplicitatē q̄ consulens. In cuius argumentū cōsulens ibidē magis puni tur sed de hac materia dictū est in sermone p̄ cedenti. Tertius aūt consensus est cooperationis: de q̄ glo. vbi sup̄: q̄ in tali consensu eq̄liter peccat faciens ꝛ consentiens: ꝛ ꝯ h̄ intelligunt oēs auctoritates q̄ dicūt: q̄ eq̄lit puniunt agentes ꝛ cōsentiētes: ꝛ exemplificat Henri. de vri. q̄ si duo vel plures vnū agnū furati sūt quem singuli tollere non potuerūt: omnes furti tenent in solidū: sed si vnus potuisset furtū fecisse sine alio: tunc quilibet tenet p̄ ꝑte sibi alis contingēte: ꝛ allegat. ff. de fur. l. vulgarū. Ad lucidiorem tamen intellectū istius sciendū est: q̄ triplicit quis alteri coo ꝑari pōt ꝛ fauendo opem ferre. Nam p̄mo quis prestat opem alteri non respectu certi delicti: ita q̄ fauet delinquenti: sed nō delicto vt exempli gratia: quis cōmodat alteri criminoso ꝛ bannito pecuniā vel aliud auxiliū qui per terras facinora cōmittebat: non tamen hoc respectu vt ip̄e posset delinquere ꝛ crassari. sꝫ p̄ aliquo casu licito: ꝛ tūc opem ferens in nullo punit: puta si supplicat iudici vt eximat eum de banno: vel est aduocatus in causa in qua agit de nullitate banni: hoc enim licite fit: vt ꝑtꝫ extra de iudi. c. intelleximus. vbi dicit: q̄ excōmunicati conueniri possunt et assistere in iudicio: sed respondere debent per procuratorē: vt patet ibidem ꝛ in glo. ꝛ de excep. c. j. lib. vj. ꝛ per cōsequens si talē fame morientē quis alit nulla pena tenet. lxxxvj. dist. c. non satis. circa finem. Pasce fame morientem: quisquis enim pascendo homines seruare poteris si non paueris occidisti. Hec tamen sane intelligunt quando non esset interdictū vel ex natura crimis vel alias ex causa in talibꝫ faueri: quia tunc diceret esse fauor in casu illicito: sicut in casu qui tangitur libro sexto: de here. ca. ij. q̄ scilicet heretici non debeant tradi ecclesiastice sepulture. Secundo vero quis fauet delinquenti ꝛ opem confert in casu non licito: q̄uis non faueat delicto: vt quando delinq̄ntem post cōmissum delictū receptat ꝛ occultat: ꝛ tunc bene punitur non tamen pari pena: q̄ n̄ p̄t fingi q̄ consenserit delicto: sed tenebitur alia pena vt tanq̄ receptator: vt. ff. de receptatoribus. ꝛ de his qui latro. occulta. ꝛ idem est in fauore prestito ante delictū: dum modo non respectu certi delicti. Tertio denique quis fauet ꝛ opem fert ꝛ respectu certi delicti: vt quando tribuit arma ad interficiendum aliquem: vel tribuit scalas ad ingrediēdum monasteriū: ꝛ tunc taliter consentiens tenet pari pena tanq̄ opem efficacem p̄stā: et eo casu quo alter non erat alias cōmissurus vel saltem non sic faciliter: nam si alias erat cōmissurus non dicit facere principalit: nec etiam tunc tenet vt faciens: sed tanq̄ opem prestans secundariam non principalem: et ꝑ consequens non tenetur pari pena sed minori. Porro principalem opem conferens: sicut pari pena tenetur: sic ꝛ ī solidum obligatur: quod potissime claret in aduocatis et procuratoribus cum causam iniustam suis cauillationibus defendunt. Unde s̄m Ray. tales tenentur ad restitutionem omniū que illi contra quos aduocabant propter eorū patrocinium iniuste amiserunt: seu per nimiaꝫ dilationem diffinitiue sententie damnificate fuerunt. Unde generaliter si per suas cauillationes aduersarijs causam bonam abstulerunt: vel etiam eos grauauerunt superfluam dilationem petendo: vel falsum contra conscientiam allegando: vel etiam positionem cauillosam faciendo: aut falsum testem instruendo: aut clienticulum denegando veritatem instruendo/vel procaci vociferatione processum impediendo: prout patet expressum. v. q. iiij. in loco. ꝛ in glo. In oībꝫ his ꝛ similibus aduersario tenet ad interesse nō solum eris sed etiam iuris: ita q̄ tenet ponere partem iniuste oppressam in statu sui p̄mi iuris: alioquin improperabit illi a dño illud. iij. Regum vlti. Impio prebes auxilium ꝛ qui dominū oderunt amicicia iungeris: idcirco iram domini merebaris: quia aduocatus defendens iniustā causam: impio ꝛ veritatem que deus est odienti prebet auxiliū: ꝛ ideo concludit Tho. ij. j. q. lxxj. q̄ illicitum est alicui cooperari ad malū faciendū: siue consulendo siue adiuuando siue qualitercunq̄ consentiendo: quia cōsiliās ꝛ coadiuuans q̄dammodo est faciens. Manifestū est autem q̄ aduocatus auxiliū ꝛ ꝯsiliū p̄stat ei cuius cause p̄rocinat: vñ si scient iniustā cām defendit absq̄ dubio ꝯuit peccat: ꝛ ad restitutōeꝫ eius dāni tenet qd̄ ꝯ iusticiā ꝑ eius auxiliū altera ꝑs incurrit: si āt ignorant iniustā cām defendit: putans eā esse iustā: excusat s̄m modū quo ignorātia excusare potest: et si postea

in p̄cessu lītis appareat iniusta: tunc non ꝺeb/
bet eam ꝓdere: vt. ſ. aliā partē iuuet vel ſecre
ta ſue cauſe alteri parti reuelare: debet tamē
cauſam illā extūc ꝺeſerere vel eū cui⁹ cauſam
agit ad cedendum ſiue ad componendū ſiue
aduerſarij damno cū effectu inducere: hec il
le. ℒ Quartus deniq; conſenſus eſt au
ctoꝛitatis ſiue ꝺefenſiōis: z in h̄ caſu magis
peccat conſenſiens ꝺefendendo z auctoꝛita/
rē p̄eſtando q̄ faciens z magis puniendus
eſt: vnde ꝺr. xxiij q. iij c. qui alioꝝ errorem
ꝺefendit mītro eſt ꝺamnabilioꝛ illis q̄ errāt:
quia non ſolū ille errat: ſed etiā alios offendi/
cula erroꝛis p̄eparat z confirmat: hoc ibi.
Sic q̄ hereſiarche plus peccant q̄ hereticī:
quia ſe participes alioꝝ erroꝝ conſtituunt:
z xj. q. iij. c. qui cōſentit peccātibus z ꝺefen/
ꝺit ꝺelinquentes: maleꝺicī⁹ erit apuꝺ ꝺeum
z homines. Et ſequiſ. Si quis peccanti ꝺe
fenꝺat acrius q̄ ille qui peccauerit coerceat:
hocibi. Hac enim ꝺe cauſa tribus beniamin
fere tota ꝺeleta fuit iuxta Gaba: quia ſcele/
ſtes peccatores ꝺefenꝺere conati ſunt: vt pa
ret Juꝺicū. xx. Ad maioꝛē tamen euiꝺentiā
ſciendū: q̄ aliquando fit auctoꝛizatio vel ꝺe
fenſio ꝺelicti poſt ꝓpetratū ꝺelictū: non ta/
men factū nomine auctoꝛizantis: z tunc au
ctoꝛizans non ꝺicit facere ꝺelictū illuꝺ: nec
tenet tanq̄ factoꝛ ꝺelicti: ſed tanq̄ fautoꝛ et
ꝺefenſoꝛ ꝺelinquentis. Aliq̄n ꝓ̄o licet aucto
rizatio ꝺelicti fit poſt ꝓpetratum ꝺelictū: ta
men cōmiſſū eſt ꝺelictū noie auctoꝛizantis:
z tunc iꝺē iuꝺiciū eſt ꝺe ratificante ſicut ꝺe
mandante: vt p̄z plane lib. vj. ꝺe ſen. excōi.
vbi ꝺr. c. cum ꝺs abſq̄ tuo mandato manus
iniecit in clericū tuo noie violentas: ſi h̄ ratū
habuer⁹: excōmunicationē latā a canone in/
cuncta nter incurris: cū ratihabitio retrotra
hat z mandato ꝺebeat comparari. Si ꝓ̄o in
iectio eaꝺē tuo noie non ſit facta: tunc licet
peccet ratam habenꝺo eanꝺem: non tamen
p̄opter hoc excōmunicatiōis vllius vinculo
innoꝺaris: cum quis ratum habere nequeat
quoꝺ eius noie nō eſt geſtū: hoc ibi. Et hec
ꝺuo continenꝺ in ꝺuabus regulis iuris. li. vj
Prima eſt ratū ꝺs habere nō p̄ōt quoꝺ ipi⁹
nomine nō eſt geſtū: glo. exp̄reſſe vel interp̄/
retatiue. Secunda eſt ratihabitionē retrotra/
hi z mandato non eſt ꝺubiū cōparari. P̄o q̄
ſciendū q̄ ſi quis clericum verberat nomine
meo non tamen iuſſu meo: non ſum aliquo
moꝺo obligatus tempoꝛe iniectionis nec ex
cōicatus: ſed tempoꝛe quo ratū habeo tūc ꝺe
mū obligari incipio pnunc nō ꝓtunc. Et ſic
ratihabitio retrotrahit: et cul pā et excōmunica
tionē ad ratū habentē incunctanter ſine mo
ra: qꝺ intelligiſ nō ſolū ꝺe ratihabitione ve
ra ſed etiā inꝓpetrata: exempli gr̄a: ꝓcurato
meus aliq̄ꝺ facit noie meo licet ad hoc man/
ꝺatū non haberet: ex q̄ ſcio ſi nō purgo tene/
oꝛ: q: tunc illuꝺ mandare viꝺeoꝛ z hoc eſt ra
tihabitio p̄ſumpta. Similiꝛ ſi p̄hibere poſſū
z ſciens non p̄hibeo: q̄ ſi p̄hibeo vl purgo nō
tenoꝛ: vnde a ſimili p̄cipo cū excōicato nō
cōi in maleficio ſed ad coꝛrectionem induco:
non ſum ligatus: ſi autem in maleficio liga
r⁹ ſum: quia in crimine cum criminoſo ſic et
am hic p̄cipo noie meo geſtis approban/
do hec ſparſim in glo. ibiꝺē. c. cum ꝺs. Ali/
q̄n ꝺeniq̄ fit auctoꝛizatio in ipo ꝺelicto: et
tunc magis peccat raliter cōſentiens q̄ faci
ens: z magis tenet ad reſtitutionē. Cui⁹ ratō
eſt: q: oia nr̄a facim⁹ q̄ꝺ auctoꝛitatē impar
timur: vt p̄z li. vj. ꝺ p̄beñ. c. ſi aplice. Exem
pli gr̄a. Si auctoꝛitate ſcultetī vel baliui ei⁹
familia capit clericū q̄ notoꝛie apparet cleri/
cus: tunc ſcultet⁹ vel baliuus ꝺ̄t facere z pl⁹
tenet q̄ facientes. Et ſic p̄z ex p̄ꝺictis qua/
liter cōſenſus obliget ad p̄etū z ad reſtituti
onē. Q, ſi q̄s ſimpliciť coꝛꝺe conſentit aliq̄
ꝺelicto alieno ex quocūq̄ affectu inoꝛꝺiato:
reus eſt illius ꝺelicti coꝛā ꝺeo: z iō Ezech. ix
Juſſit ꝺns oēs interfi. i in hierlim ꝓter petā
ꝺelinquentiū in ea: q̄ nō habuerunt ſignum
thau in frontibꝰ eoꝝ: quoꝺ ſignum ponebat
ꝺum raxat in frontibꝰ ip̄a petā ꝺeflentiū z ge
mentiū: vñ ꝺr ibiꝺē Ezech. q̄ ꝺns voc̄auit
virū iꝺutū lineis: habentē atramentariuꝫ
ſcriptoꝛis in lumbis: z ꝺixit ei. Tranſi p me
ꝺiā hierlim z ſigna thau ſup fꝛontes viroꝝ
gementiū z ꝺolentiū: ſup cunct⁹ abomina/
tiōibꝰ q̄ fiunt i medio eius z ꝺixit alijs ſeqꝛi
ris. Tranſite p ciuitatē ſeq̄ntes eū z nō par/
centes neq̄ miſerantes: ꝓcurite ſenem adole
ſcentē ℣ginē puulū z mulieres: oēm aut̄
ſup quē viꝺeritis thau ne occiꝺatis z a ſanctu
ario meo incipite. Ꝺ a nobis auertat ꝺns
Jeſus bñꝺictus in ſecula.

De quarto p̄cepto alieno. ſ. ꝺu lationis: et qualiter in eo quis ob ligatur ad reſtitutionē.

Sermo. li.

On furtum facies.

Ero.xx. Quartū pm̃a lienū
n est adulatio de q̃ ōt Aug. sup
pā q̃ adulatio est fallaci lau/
de seductio. Et itez ait: duo fūt gña pſecuto
rū. ſ. vitu perantiū z laudantiū: ſz plus pſeq̃
tur lingua adulatoris q̃ man⁹ pſeq̃ntz. Cu
ius rōne oñdit idem dī. Adulantiuz lingue
ligant homines in pcīs: delectat em̃ ea face
re in q̃bz nō solū/nō meruiſſe rep̃hensoz ſz etiā
adulatoz operaſſ. Qđ etiā affirmat Hiero.
sup pā. dī. Nihil est qđ tā facile coꝛrumpat
mentes hoim sicut adulatio: plus em̃ nocet
lingua adulatoris q̃ gladi⁹ pſecutoris A

Ad cuſ⁹ euidentiā q̃ri pōt vtrū adulatio ſp
est pcīm̃: ac vtrū obligat ad restitutionē: pz
sertim cū adulatio consistat in q̃dā sermone
laudis alteri exhibite et hoc intentiōe placē
di: sed aliū laudare non est pcīm̃: qz ōt Pro
uerb. vl. Surrexerūt filie ei⁹ z beatissimā p̃/
dicauerunt vir eius z laudauit eā: nec etiam
aliꝗs velle placere pcīm̃ est: iuxta illud man/
datū apl̄ici. j. Coꝛ. x. Placete oibus p oia
zc̃. Ad hoc dicendū est ſm Tho. ij. ij. q. cxv.
q. laudare aliquē pōt cōtingere bene z male:
put debite circūſtantie seruanſ vel p̃termit/
tunſ: nam ſtiꝗs velit aliquē delectare laudā
do vt ex hoc cū consulek ne in tribulationib⁹
deficiat: vel etiā vt in bono p̃ficere studeat:
aliꝗs debitis circūſtantiꝭs obseruatis: hoc p
tinebit ad virtutē amicitie z affabilitatz. Si
militꝫ velle placere hoibz: ptopt̃ nutriendam
charitatē: z vt in eis bō ſpūalit̃ p̃ficere pos/
sit laudabile est. verūtamen velle placere ho
minibus propt̃ inanē gloriā / vel ppt̃ lucꝝ/
vel etiā in malis hoc pcīm̃ esset: ſm illō pā.
deus dissipabit ossa coꝛuz zc̃. Et ad Gal. j.
Si adhuc hominibus placerem chr̃i seruus
non essem. Sic etiā pertinet ad adulationē
q̃ est laus pnitiosa: quod aliꝗs velit aliū lau
dare in q̃bz nō est laudandꝰ: qz forte mala ſſ
iurꝛa illud: qm̃ laudatur peccatoꝛ in desi/
deriꝭ anime sue z iniquus benedicit: exacerba
bit dominū peccatoꝛ: vel qz non fūt certa de
q̃bus eum laudat: sed tm̃ ſcom̃ apparentiam
Eccl. xj. Ne laudes virum in specie sua: vel
etiam si timeri possit ne humana laude ad in
anem gloriā puocet. Hinc Eccl. xj. añ moꝛ
tem ne laudaueris hominē: vnde sic laudās
alium peccaret per excessum quod pertinet
ad adulationē qđ si facit sola intentiōe de/
lectandi vocat placitꝰ ſm pḣm. Si ꝥo facit
intentiōe alicuiꝰ lucri cōsequendi vocat bladi
toꝛ vel adulatoꝛ: cōiſ tñ solet nomē adulatio/
nis oib⁹ attribui: qui supza debitū modum
virtutis delectare volunt ꝥbis vel factis in
cōmuni cōuersatiōe. Et diuersimode peccāt
scom̃ q̃ntitatē z q̃litatē adulatiōis: ac ſz di
rectionē intentiōis Pro q̃ sciendū ſm Tho.
ibidē q̃ adulatio trib⁹ modis pōt ḡtiari cha
ritati: z per q̃ns q̃stituit moꝛtale pcīm̃ z ob/
ligat ad restitutionē. Primo mō rone ip̃ius
materie: pura cū aliꝗs laudat alterius pcīm̃
qđ cōtrariaſ tam dilectiōi dei q̃ proxi. Pri
mo cōtrariaſ dilectiōi dei ꝫ cuſ⁹ iusticiā loq
tur z scripturā illi⁹ mendacem facere conaſ:
sicut illi quib⁹ ait dñs Malach. iij. Inualu
erunt sup me ꝛba vestra: z dixistis quid locu
ti sumus contra te: et dixistis: vanus est qui
seruit deo / z quod emolimentū: qz custodi/
erimus p̃cepta eius q. d. nullū: z qz ambula
uimus tristes coꝛā dño exercituū. i. iciunys
afflicti: q̃ nūc bōs dicim⁹ arrogantes. Siq
dē edificati ſſ faciēres ipietates. ſ. i domib⁹ z
possessiōib⁹: z tentauerūt deū z saluſ facti ſſ
. ſ. ipm̃ puocādo z p̃tēnendo: ex q̃ cōcludere
volunt q̃ dñs de malis eoꝛ nō habet noticiā
vel saltē ñ fac iusticiā qđ est blasphemia i de
um: vñ rñderūt Hieremie increpanti exceca
ti iudei: etiſdē. xliij. Sacrificemus regine
celi. i. lune sicut fecim⁹ in vrbib⁹ iuda z ꝛie/
rusalē z saturati sum⁹ panib⁹ z bñ erat nob
ex eo aūt tpe q̃ cessam⁹ sacrificare ei oib⁹ indi
gem⁹: z gladio z fame cōsumpti sum⁹. Et rñ
dit Hiere. ex ore dei diuersas sugerens cōmi
nationes z plagas: vt ptz ibidē in pscutione.
Scdo cōtrariaſ dilectiōi ꝓxi qđ adulando
fouet in petō: qz ōt Beda sup Lu. Ipa peti
nutriꝛ adulatio: q̃ sic oleū flāmis: in culpa ar
dent bꝰ solet admistrare fomentuz: q̃ pfecto
pestis marie circa magnates z diuites ſnua
lescit. Dicit ei Sene. in q̃dā epl̄a: q̃ diuites
cū oia bñt vnū illis deest. ſ. q̃ veritatē dicat:
si em̃ in clienticulū felicis hois potentisq̃ p
ueneris aut veritas aut amicicia pdenda est
Vñ ōt Alan⁹ de planctu natu: q̃hui⁹ pestis
pestilentia pcutiunſ ꝓncipū laterales: pala/
tini cancer adulatiōis artifices fabri laudis
figuli falsitatz. Hi fūt q̃ magnatoꝛ cōmen/
datiōis tuba in diuitū aures citharizant: q̃
mellite adulatiōis fauos foꝛas cructant: q̃
vt emergant munera caput diuitz oleo adu/
latiōis inungunt. Et Petr⁹ rauen. i q̃dā epl̄a

ōr. Eliminata palatijs adulatio veritatē: illi soli i magnatoꝝ grām admittunt q̄ palpāt blandicijs z aures fame bibulas calice babylonis inebriāt: dñi cū magnatib⁹ agere ſi ſcirent inſ adulationē laudem q̄ diſtinguere. Sz cecā laudis ambitio plus credēs alij de ſeipo q̄ ſibi vtrūq̄ in diſtinctōe ampliāt eos bñficijs q̄s torq̄re debuerāt z a pſūptione adulādi ſupplicijs deterrere: ſcḋ. Cū em̄ ſal correctiōis in oi ſacrificio acceptet a dño: mel in oi ſacrificio reprobat: hec ille. Nimiꝝ cū dicat Chry. q̄ ſicut finis oratoꝝ eſt dictione p̄uaſiſſe: z medici medicina curaſſe ſic finis adulatoꝝ eſt ſuaut eloq̄o decepiſſe. Haz ꝫ Laſſio. Adulatio blanda oib⁹ applaudit: oib⁹ ſalue ōr. p̄digos vocat liberales: auaros parcos z lapideos laſciuos curiales: garrulos affabiles obſtinatos cōſtātes: pigros matutinos z graues: hec ſagitta leuiꝫ volat et cito infigit: hec ille: ſic q̄ laudatur petōr in deſiderio anie ſue. Sz ōr Eſa. v. Vecḋ dicūt malum bonū z̄. vnde talis adulatio eſt mortale periū z tenet homini quē adulando ſeduxit i dāno ſalutis ſue. B Tertio cōtra riaſ charitatī rōne intercōis: puta cū aliquis ad ꝫ adulaſ alicui vt fraudulent noceat ei vel etiā alteri corpaliter vel ſpūaliter: vnō per adulatiōes tripler inferre pōt nocumentuz. Primū eſt rep exterioꝝ ſic cōtingit quādo q̄s vbis adulatorijs aliū ſeducit in emptiōe venditiōe ac diuerſis alijs cōtib⁹: put frequenter ꝓtingit inſ eos q̄ ſūt mediatores cōtuū q̄ dicunt vnderstouffer in vulgari: ab vtraq̄ p̄te p̄tiā deceptiōis clā acceptantes: ac vtriq̄ pti ſe fautores mentiētes multipharie cōtrārites: quē coꝝ abſq̄ nota poſſ⁹ decipere valeāt queſtus grā. O maledicta rabies auaricie q̄ mōis oib⁹ obligat inuidū ad reſtituendū i ſolidū: vnde talis ſimilaſ ſcorpioni q̄ in parte anteriori. i. in facie blandicias fingit ac i poſteriori pte venenum deceptiōis infundens pungit. Nā ōr Alanus de planctu nature. Adulatores a voluntate vultū: ab animo verbū: a mente linguā: ab intellectu loqlam: amplo diſſenſiōis infuallo diffibulant. Plerūq̄ ei exterius plauſibiliſ applaudēdo collaudāt. q̄ interiꝰ ꝫdictoria dentiſtione defraudant: foris virgineo vultu applaudūt: interiꝰ ſcorpionis pungunt aculeo: z ꝫ exempla riſ patuit i Samſone Judi. xiiij. q̄ deſcēdēs in thanata ciuitatē Philiſtinoꝝ accepit vxorē: in cōuiuio igiſ nuptiaꝝ vt ōr mgr i biſto-

thanatei timentes robur Samſonis dederet ei. xxx. iuuenes robuſtos ſermone q̄ſi ſocios: opere vero cuſtodes: ne ſi forte q̄d vellet commitere creſcente cōuiuioꝝ ſocietate: quibus ait: ꝓpono vob⁹ pbleuma z̄. Tandē dixerūt ſponſe blandicie viro vtrūq̄ fallaci: et q̄ ſolicitās virū flendo dicebat. O diſtime: z tō non q̄ponis mihi: q̄ tandē victus moleſtia ei⁹ indicauit: ſtatimq̄ ſuis ipſa reuelauit. Qui Samſoni dixerūt. q̄d dulcius melle: q̄d fortius leone? Qui ait. q̄d doloſius mulere: cetera patent in textu: z ſic p̄ mulierē perdidit. xxx. ſyndones ac totidē tunicas. Hinc merito ōr q̄dem verſificatoꝝ. Qui mel in ore gerit z me retro pungere q̄rit. Illi⁹ amicitiam nolo mihi ſociā. Quidā ēt adulanſ vt ſic in rebus exterioꝝ vel etiā corpalib⁹ noceant alteri: ſic quidam ꝓpter inaffectionē gaudēt de deſtructiōe alioꝝ: z oſtendunt ſigna letitie de malis que ſic retorſunt cōmendant impietates: iniurias: rapinas z ſimiles oppreſſiones: licet iniuſte fm rectam rōnez inferant: z tales grauiter peccant alios in malo cōfirmantes: z tenenſ ad ſpiritualē reſtitutionem: ac etiam temporalem ſi ex eorum applauſu maior ſecuta eſt damnificatio: z idem eſt ſi alteri detrahit per quā detractionē ꝓuocat audientē ad inferendū eidē damnū q̄cūq̄ vel iniuriā: tūc em̄ talis detrahens tenet ſi ſolidū. Hic queri pōt vtrū cauſam ſuaz ex fauore vel adulatiōe p̄ iniuſtam ſniam obtinens ad reſtitutionē obligat. Ad ꝫ rñdent cōmuniꝫ doctores: q̄ ſi talis habuit malam conſcientiā dum lis pendebat reſtituere obligat cum oi intereſſe: z idē eſt ſi p falſos teſtes: falſas allegationes aut inſtrumēta ſcienter obtinuit: vt. C. fi. p fal. alle. iu. l. j. imo fm theo. q̄cunq̄ etiā poſt ſententiā vel p̄ſcriptionem incipit habere malā cōſcientiā. ſ. rē illā eſſe alienam ſemp reſtituere tenet: z hoc Inno. tenet extra de imu. eccle. ca. q̄ pleriq̄ z expreſſe p̄batur inſti. de except. §. Item ſi in iudicio. Sic etiam officiales qui vel dños vel iudices ſuos adulationib⁹ incitant ad iniuſte iudicandū: oppꝛimendū: exactionandū ex certa ſcientia tenenſ in ſolidū. Secundus nocumentū quod per adulationē inferunt ē corporale: z hoc duplicit. ſ. corrumpendo vel ledendo. De primo igitur queri poteſt vtrū per fallaces blandicias virginem corrūpēs ad reſtitutionē teneatur eam. ſ. ducendo vel dotando. Ad hoc rūdet Hoſtien. in ſumma

in ti. de matrimonio. q̄ si causa decipiendi ⁊ tm̄ carnalē copulā extorquendi ꝓsenserit alī ꝺs in aliquā sez p fidē simulatā: si deceptor verā vult agere pniam: necesse hz illā ducere in vxorē. Vel si h̄ fieri nō pt: dz illi dare viz cōuenientē: vl aliq̄ satisfacere vel dotare. Cōcor. Alex. de ales in ij. Richar. in. iiij. ⁊ Ray. Et addit Joā. de pla. insti. de intu. §. iniuria. ꝯ. sine cuius. q̄ attētans castitatem mlieris honeste p blādicias interpellādo de luxuria ac plura polliceđo: tenet eidē actione iniuriaꝝ/ ac etiā eius viro: q̄ pudicitiā illius corrūpere tētauit. Silr seq̄ns mulierē honestā q̄cūq̄ vadit: ꝺa propt illius frequētiā infert mulieri multā infamiā. Secus tm̄ si mlieres essent indute meretricali veste De sco ꝯo pz Judic. xvj. de Sansone qui p blandicias Dalile quā nimiū diligebat seductus est: vt indicaret in q̄ fortitudo illius cōsisteret: ⁊ traditus est in manꝰ inimico: rūm eius vt pz ibidē in textu. ⁊ in his Sco. Sic Judas p blādicias osculi tradidit ch̄m. Sic Joab p osculū ⁊ blandimēta ꝯbos ꝺicēs: Saluc mi frater/ decepit ⁊ infecit Amasam. vt habet. ij. Regū. xx. Hinc merito ꝺt Hugo de scō Vict. q̄ adulator est amicus in obsequio: hostis in animo: comptus in ꝯbo: turpis in facto. Unde h̄ genus adulationis simulat Syrene: de q̄ ꝺt Physiologus: q̄ est monstrū marinū hns ab vmbilico sursum formā ꝯginis: inferius ꝯo fisgurā pisc. is. Hec belua in tēpestate gaudet: in sereno dulcedine sui cātus facit dormire nauigātes ⁊ h̄ sc̄o q̄cūq̄ viderit ꝓsopitos: ferēs ipos ad locū siccū/ ꝑmo sc̄o coire cogit. q̄ si noluerit vl nō potuerit/ ipm perimit ⁊ carnes eius deuorat. aut etiā nauigātes dulcedin. sui cātus ad se trahit/ ⁊ sic submergi facit. Sic isti tā q̄ Syrene dulcedine adulationis rendūt ad nocumētū alterius corpale. aut cor̄upendo aut ledēdo ⁊ interficiēdo directe vel indirecte Tertiū deniq̄ nocumētū q̄ inferūt adulatores: est spūale vergēs in interitū ipsius anie. de q̄ ꝺr Ezech. xiij Ve q̄ ꝓsumūt pulullios sub oī cubito manus: ⁊ faciūt cerucalia sub capite vniuerse etatis ad capiēdas aias. Que ꝯba exponit Greg. xvij. moral. ⁊ habent. xlvj. di. c. sunt nōnulli. vbi ꝺr. Ad h̄ q̄ppe sub cubito pulliullus vl ceruical sub capite iacēs/ ponit vt mollit q̄escat. q̄sq̄ g̃ male agēt ilb adulator pululū vel ceruical subcapite vl sub cubito iacētis ponit: vt q̄ corripi ex q̄pa debuerat/ in eo fultus laudib⁹ mollit q̄escat. Hic rursuz ibidē sc̄ptū ē: Jpe. s. petō edificabat parietē: illi aūt. s. adulatores linieb⁹ cā. parietis q̄ppe noie peri duricia designat. Edificare g̃ parietē est ꝯsc quēpiā obstacla peri ꝓstruere: sz parietē linūt q̄ petā ꝓpetrātib⁹ adulant: vt qō ille querse agēs edificat: ipsi adulāres q̄si nitidū reddāt ꝯ sibi. Triplex est igit differētia adulatōis. Pria est inferiorum ad ꝓiores vt illos inclinent ad vota sua. Qō sarz ptz. iij. Reg. xij. ⁊. ij. Paralxxiij. in Joas rege iuda: quē scz puerulū nutriuit Joiada sacerdos i timore dñi: post cuius mortē venerūt ꝓncipes terre adulatione maligna honores illi diuinos exhibētes. Dixerūt ei vt refert Rabi Salomō cū esse dignū honore diuio: q̄ scz ānis in tēplo nutritus erat. qō nec intrare licitū erat: nisi his q̄ habebāt loci custodiā. honore igit oblatum acceptauit: ⁊ exide pecūtib⁹ acq̄uit: vt de tro dei tēplo fuirēt lucis ⁊ seu ptilib⁹: ꝓcūcurrēt q̄ꝑphas dñi adeo vt etiā filiū Joiade sacerdotis lapidarēt ad implū regis nō memorādis miscēdo a Joiade pce illiꝰ sibi pstite. q̄ꝑopt adducēs deus exercitū Syrie/ cūctos ꝓncipes regis infecit ad vindictā adulatōis pnitiose: ac in Joas rege ignīminiosa iudicia exercuerūt plagas. s. turpes ⁊ ignīminiosas inferendo: dimiserūtq̄ eū in lāguorib⁹ maris. ⁊ insurgentes in eū fuit sui in vltionē Joiade: occidēt eū i lectulo. Ecce malecta adulatio q̄s lamēt abilē finē adduxit: q̄ tū hodie fere toto tract orbe dñat. Nā ꝺt Hiero. ad Celātiā: q̄ isto maxie tpe regnt vitiū adulatōis ꝺē guissimū: q̄ būlitatis ac beniuolētie loco ducit. ⁊ tra fit q̄ q̄ adulari nescit aut inuꝺ aut superbꝫ reputet. Secōa ꝯo ē superiorum ad inferiores dū palpāt eoꝝ crimia. ⁊ h̄ ē detestabilior. De q̄ q̄rī pōt: vtr officiales palpāres aliorꝝ crimia: ac p h̄ criminosos punire negligēres ad restituēdū renēāt? Ad h̄ rūdz Jo. de pla. C. de canōe largitionaliū ti. li. x. in. l. ꝓcipit: q̄ tles officiales pūiri debēt ea pena q̄ criminosus. nā iudex q̄ reptū nō vindicat facinꝰ regere vt ꝓsecꝰ criminosa festinat ⁊ iudicatur ꝓsensus tacit⁹. imo de plano ꝺt Aug⁹. ō verbis dñi. Si neglexeris corrigere proximū facinus es co q̄ peccauit. Tertio deniq̄ est q̄lium ad equales: sicut cōtingit inf̄ sodales: potissime tm̄ inf̄ difficiles psonas. Quapropt ꝺicitur Eccli. vij. Jnueni amarioꝛem morte

mulierē: que laqueus venatoꝝ est: id est: dæmonū qui venant animas: ⁊ sagena coꝝ eius. ꝺæmones rhetia sunt quibꝫ homines capiunt. vnde merito Lamec cōparant: q̄ est bestia facie habēs humanā/ ⁊ coꝝpus bestiale: De qua in Threnis. iij. Sed ⁊ Lamec nudauerūt māmas: lactauerūt catulos suos. Ubi ꝺr glo. q̄ hec bestia crudelioꝝ est suis feribus q̄ ceteræ bestie: licet eā cos ad tps nutriat: eos tñ postea lamat. Et inde ꝺr Lamea q̄si lania: ꝺa catulos suos laniare ferē. Sic tales mulieres carnales sensualitates nutriūt: sed animas laniāt oīa persecutoꝝe crudeliozes: tales enim per blādicias trahunt viros ab vxoꝝibus: filios a parētibus: sacerdotes ab officijs: mōachos a clausturis euiscerant marsupia: debilitant coꝝpoꝝa: cōcupiscētias inflammāt: ⁊ animas damnāt. Qualiter aūt hmōi teneāt ad restitutionē: dictū est supꝝ. Tertio deniq̄ modo potest adulatio ꝓrariari charitati per occasionē: cum ꝺcz laus adulatoꝝ fit alteri occasio peccandi: licz ꝑter adulatoꝝis intentionē. ⁊ tūc necesse est pꝛudēter ꝓsiderare vtꝝ sit occasio data vel accepta: ⁊ qualis ruina subsequat. que studioso lectoꝝi ꝓsiderāda relinquo. verūtamē si ꝺs ex sola auiditate delectādi alios/ vel etiā ad cuitādā aliq̄d malū: aut ad cōsequendū aliquod cōmodū alicui fuerit adulatus in necessitate: nō esset hoc contra charitatē: sed esset veniale peccatū. Ad laudem dei omnipotentis.

De quinto peccato alieno: scilicet recursus: ⁊ qualiter in eo ꝺs obligat ad restitutionē Ser. lij.

On furtum facies.

Exo. xx. Quintū peccatū alienū est recursus ad aliquez recipiendū/ defensorē vl̄ adiutoꝝē: qui ꝺcz peccatoꝝi fauet non solū affectu/ sed etiā effectu/eū ꝺcz in aliq̄ fouendo ⁊ patrocinando: vt sic liberius exercere valeat quascunq̄z nequitias/iniustitias/ aut violētias. Pecto simplex fautoꝝ vel fauoꝝ ꝺ ꝺcz consentit in affectu: ⁊ nil adijcit effectu ad peccandū. peccat ꝺdem in deū: sed nō in canonem: ⁊ ideo ad restitutionē obligat/ sed nō hominē. Qui ꝑo fauoꝝi coꝝdis effectū adijcit: peccat in canonē ⁊ incidit in penā: ac tenet ad restitutionē. put tāgit glo. in Clem. j. de penis. Et Jo. an. ibidē: si saltē ex illo recursu certū vel saltē auctū est maleficiū: aut etiā si ex hoc impedita fuerit restitutio faciēda ab altero: ⁊ in isto fauoꝝe pnitioso peccāt fere oēs ꝺ timoꝝē dei nō sunt assecuti: vtpote in ꝺbꝫ magis pualet affectꝰ hūanꝰ q̄ diuinꝰ. ꝺicit eīm Hiero. Iepta ad Fabiolā: q̄ mīa nos facere cogit affectꝰ: ⁊ dum ꝓpinq̄tatē respicimꝰ coꝝpoꝝ: ⁊ coꝝpis ⁊ anie offendimꝰ creatoꝝē. q̄ꝑ: opter ꝓsulit Seneca lib. de q̄tuoꝝ ꝓfuti. ꝺi. Quisq̄s iustitiā sectari deliderās: pꝰ deū timē: ⁊ ama vt amerꝫ a deo. amabis eīm deū si in ꝫ imiteris illū: vt velis oib⁹ ꝓdesse nulli nocere. sequitur: Just⁹ eīn vt sis/ nō solū nō nocebis/sed etiā nocētes phibebis. nā nihil nocere nō ē iusticia/ sꝫ abstinēria alieni. hec ille. Et Cassio. sup illō ps. ⁊ opa iusticiam: ꝺr q̄ iusticia nō nouit patrē: nō nouit matrē. ꝓfitaē nouit: psonā nō accipit. deum imitat sicut fecit Job q̄ fuit defensoꝝ ⁊ adiuuator miserabiliū psonaꝝ. Sz phpudoꝝ vt ꝺi Osee. iij. Nō est ꝓfitas: nō est misēcoꝝdia: ⁊ nō est sciētia dñi in terra. Maledictū ⁊ mēdaciū ⁊ homicidiū ⁊ furtū ⁊ adulteriū inundauerūt: ⁊ sanguis sanguinē tetigit. q. ꝺ ꝓpheta: in terra nō est ꝓfitas ad ꝓximos: sed ꝓ ꝓfitate mēdacij ꝓnicioſū ⁊ maledictū scz detractionis: vituperij: falsi iudicij: falsi testimonij ⁊ similiū. Nō est etiā misēcoꝝdia erga ꝓximos: sed ꝓ misēcoꝝdia homicidiū in inferēdo nocumēta rū coꝝpis/ ⁊ furtū in rebus possessis: ⁊ adulteriū in psona ꝓiuncta: ⁊ ꝓ consequēs in heredib⁹ falsis qui ꝑ adulteriū subintruunt/ inundauerūt. i. supꝝ modū abūdauerūt: sicut aq̄ inundātes ꝓpnas ripas exeunt. Et quod eīm hoc pessimū est/ sanguis sanguinē tetigit. i. petīm recursus/ petīm ꝓpetrationis fouet: quo ꝺcz minus coꝝrigat: aut etiā q̄ recursus frequentet. ¶ Ex quib⁹ ꝓbatz q̄ duob⁹ modis peccatū recursus fouet peccatū delinquētis. s. ꝓbo ⁊ facto. Primo ꝺdem petīm alterius ꝺs fouet ꝓbo q̄tuo: modis. s. iniusto iudicio/patrocinio/testimonio ⁊ cōsilio. Quantū eīm ad ꝓmum ꝺr Petrus blesēn. q̄ officiū officialiū hodie est iura confundere: lites suscitare: trāsactiones rescindere: dilatiōes innectere: suppōmere ꝓfitatē: fovere mēdacium: q̄stū scz ecclāstē vēdere: inhiare accusationib⁹: versutias cōcinnare. hec ille. Et Jsid. de sū. bo. Grauis⁹ inq̄t laceratē pauperes a ꝓpis iudicib⁹ q̄ a cruētissimis hostibus. null⁹ ei ꝺbo tā cupid⁹ in alienis q̄ in

dex iniquus in suis: qñ cñ iudicant non causam sed dicta considerant: z sic negligentes sunt in discussione causantiū: sicut in cor damno sollicite sūt. Ad tales igr iudices confugiunt iniusti qui sūt ex pte corū: constipantiq; corū cōfidentia ceteros iuste diuersis iniurijs continue lacessūt verbis: factis: violētijs: placitatiōibz z similibz. Quia dicit Jsi. do. ibidem q iudices iniq errant a veritate sententie: dum intendunt q̄litate p̄sone z exulcerant sepe iustos/dū improbe defendunt iniquos: z de hoc multa psequit canon. xj. q. iij. in diuersis. c. Verūtamē cñ iniuste iudicantes cū iniustū iudicū pcurantes: ad restitutionē obligant. z eterno districtoq; diuino iudicio reseruant. Quibus ait dñs Esa. v. Ve qui iustificatis impios p̄ muneribz z iusticiā iusti auferf ab eo: propf hoc sicut deforat stipula z ligna flamma ignis z calor flamme exurit. sic radix eorum quasi fauilla erit et germen eorz vt pulvis ascendet. Et Mich. iij. Audite p̄ncipes iacob z duces domus isrl. Nunqd non vestrū est scire iudiciū: q. d. ad hoc tenemini qui habetis officiū iudicandi. Sequitur: qui odio habetis bonum: z diligitis malū: ac per vñs abstimini potestate tradita: qui violenter tollitis pelles eor. i. res exteriores: z carnes eorum. s. affligendo desuper ossibus eorum: qui comederunt carnem populi mei z pellem desuper excoriauerunt: z ossa eorum confregerunt et concluserunt sicut in lebete: per que verba datur intelligi varij modi affligendi populū: et infra. Audite iudices domus israel: qui abominamini iudicium z omnia recta peruertitis: qui edificatis sion in sanguinibus. i. de substantia z sanguine innocentū: sequitur. Propter hoc causa vestri. s. delicti sion quasi ager arabit: z hierm quasi acervus lapidum erit: z mons templi i excelsa siluarum. Et sic patet q hierl'm fuit deserta propter iudicū et p̄latorū falsitatē z oppressionē innocentū miserabilium personarū: z hoc ad minus. ly. annis. Sic iudices senes inueterati dierū malor ꝑtra Susannā dederūt falsum iudiciū z celerē vindictā cōsecuti sūt. De iudicibz tamen plura videbunt inferi in petō alieno non obstans. Quantū autē ad scōm. s. iniustū patrocinū: sciendū q causidici advocati vel pcuratores iniustā cām scientes defendentes: tenenk illis q ppf eor iniustū patrocinū. s. ppf cauillationes superfluas: dilationes falsas: allegationes gnitiosas instructiones: aut vociferationes p̄aces p̄cessum iudiciarium pertereret vt ipedirēt: vñ tenenk ad int̄esse tā eris q̄ iuris: nā q̄litercūq; defendunt aliū iniuste suo patrocinio vt pcurando iniustā alienationē z solutionē aut impediendo iustā restitutionē: tenenk in solidū. put latius tactū est s. Rumix cū in talibz plurimi cōsidentes infinitas adinuentiones excogitant q̄ bus p̄rios in iudicio spoliare p̄nt. Quantū vero ad tertiū. s. iniustū testimoniū sciendū q multi confidentes in testibz corrupt cam iniustā psequunk: verūtamen hmōi sciant nō solū seipos: sed etiā eor testes obligatos insolidū q̄cquid aduersa ps amiserit ex eor falso testimonio. Sz qr de hoc restat speciale p̄ceptū: z etiā videbit latius in vitio petō alieno: dō ad p̄ns suspendeo/vnū adijcies quod ponit Jsido. lib. de sūmo bono. Testibz iniq falsis cōiunctis tarde veritas reperit q si separati fuerint examine iudicis cito manifestant. nā sicut in vnitate p̄uor grandis est fortitudo: ita in separatione maior infirmitas hec ille. Similit si q alios p accusationem vel denunciationē iniuste molestauerit obligantur ad dāni restitutionē/z iniurie recompensationē: qr primū in dubijs aut i certis accusare nō debuerūt: q si calumniose ex inaffectiōe hoc opati fuerint: sunt etiā grauiter puniendi: vt p̄z extra de calumniatoribz c. vlti. Quantū deniq; ad quartū. s. iniustū consiliū sciendū q ot Amb. li. ij. de offi. talis esse debet q consiliū dat: vt seipm formā alijs ad exemplum bonor operē exhibeat: in doctrina/in integritate/in grauitate. Et iterum: qs cñ in sceno fontem requirat: qs de turbida aqua potū petat: ita q vbi luxuria ibi i temperantia: vbi vitia cōfusio est: qs inde sibi aliqd hauriendum existimet: qs vtilem iudicet aliene cause quē videt inutilem vite sue: an cui⁹ idoneum putabo q mihi dat consiliū qō non dedit sibi: z mihi eum vacare credam q sibi non vacat: cuius animū voluptates occupant: libido deuincit: auaricia subiugat: cupiditas perturbat: hec ille. Ad tales igitur deprauatos cōsiliatores multi deprauatā z suspectā habentes causam p̄o consilijs malignis recurrunt tā in cōfessione q̄ extra cōfessionē: in dānatione sui: in pniciem p̄xi: cōsiliatores inuoluētes z seipos efficacius innectētes: dum vtiq; obligati remaneāt ad culpā z ad restitutionē: vt p̄z in. ij.

p:tō alieno: multo magis aūt illi qui puſilla nimes incitant ad impia patranda: damna inferenda ꝛ illa: fm Hoſtiēſ. etiā ꝛ Inno. quando efficacio: fuit inductio tanto maior manet obligacio. Similit ꝙ vtunk facto ani matuo ſicut in guerris iniuſtis ꝙ vtunk tu bis ꝛ aliꝫ inſtrumentis aniatiuis obligati remanent. Scōo p̄cipalit̄ p̄tm alterius fouet facto qō ſilr contingi pōt q̄tuor mōis. Primo quidē modo per receptionē tam p̄ſo narū q̄ rerum. Pro quo ſciendū fm Alexā. de ales q ille apud quē fur p̄edo latro latet cum ſpoliꝫ: dummō in ſua poteſtate ſpolia habeat: tenetur eadem vero domino reſtitue re: nec eſt ideo crimine p̄ditionis redarguen dus ſi ſpolia furto habita reſtituat: ſed poti⁹ exequitur quod iuſticia requirit. Hec ex hoc fides violat: quia in turpi voto debet reſcin di fides. xxij. q. iij. c. in malis. p̄miſſis reſcin de fidem: ꝛ in turpi voto muta decretū: vn de ſi talia reciperet animo ſeruandi furi vel ſibi furti particeps eſſet: ꝛ reus mortis ꝛ ſ le ges ciuiles ideo neceſſe habet illa reſtituere: tamen ſine p̄ditiōe perſone: q ſi timeret ne ſibi furti crimen imponeretur: tunc illa com mittere poteſt fideli confeſſori reſtituēda ve ro poſſeſſori. Et ſi queritur vtrū fures vl'ra p̄tes receptantes ad reſtitutionē teneant. Reſpondet ſanctus Bernardinus in tracta tu de reſtitutionibus: q ſic: qñ recurrunt ad eos tanq̄ ad patrocintū p̄ſtantes in nocumē tū. primo ꝛ damnū qō alias non cōmittere tur. xj. q. iij. c. qui conſentit. Similit ad reſti tutionē obligant qui ſic ablata conſeruant q dominus rerū eas rehabere non poteſt: vel qui ſcient impediunt ne iniuſta debita vl'ab lata reddant: ſicut contingere ſolet in vſurā bus taliū que q immoderatas expenſas vl tra earū dotes maritos ad reſtitutionē faci unt impotentes: vel ecōtra qñ mlieres iniu ſtis mercantiꝫ congregāt que viri eaꝝ ſuppo fluecōſumunt. Preterea queri poteſt: vtꝝ locantes domos vſurariꝫ teneant reſtituere penſiones ab eis acceptas. Reſpondet ad h Bernardinus vbi ſupra q non: niſi vſurari us ſit impotens vſuras reſtituere: quia tunc nō poſſent recipere penſionem niſi p̄ius eā debuiſſent habere participes tamē ſunt oīm malorum que in his domibus ex fenore per petrantur: ꝛ idem intelligendum eſt de his qui locant meretricibus adulteris raptillato ribus aut quibuſcunq̄ vitā facinoroſā ma nifeſte ducentibus. Similiter ꝛ hi qui tales impios hoſpitio recipiūt ad exercēdū actus quoſcunq̄ ſceleratos: q tales oēs p̄tꝝ pa tratorū efficacē cauſam tribuunt. Scōo mo do fouet quis facto p̄tīs alteri⁹ p defenſio nē. Pro quo ſciendū q hec defenſio dupliciter fieri poteſt: vt tangit gloſ. in clemen. vna de penis: nam p̄mo fit defenſio auctoriſationis delicti etiā ante factū: ꝛ talis defenſor grauius punit q̄ agens: vt p̄tꝫ. xxiij. q. iij. c. Qui alioꝝ erroꝝ defendit multo damnabilio: eſt illis ꝙ errant ꝛc. Aliquando vero fit defen ſio poſt delictū: puta quando ꝺs impedit ne delinquens ad man⁹ iudicꝫ veniat examinā dus vl'puniēd⁹: de q̄ ponit. xxvj. q. j. Sicu ſtos: p totū: vbi ōr de eodē. Et. xxj. q. v. vbi plane de h in diuerſis capitulis oñdit: q ea dē pena puniend⁹ eſt: vl'ſi ſaltē ipedit ne fiāt executio iuſtitie in deliquentē: vt extra de offi. dele. talis etiā eadem pena puniri debet ꝛ e. ti. c. felicis: poſt p̄ncipū. Et addit glo. i dicto c. vna de penis: nō tñ puto q ꝺs ꝙ talē defendit ne ledat a p̄uato nedū rerū/ſed ab offenſo vel eius conſanguineo vindicare vo lentiꝫ includat hac pena cū illa ſit iniuria ad quam etiā ꝓpulſandā a ſocio ꝺs tenetur: vt de ſen. excōi. li. vj. c. diſlectoꝝ circa finē cum ſuis ꝓcor. ꝛ hoc ideo delinquentes puniri nō debent niſi iuridice auctoritate publica non p̄uata. iuxta illud Deut. xvj. Juſte quod iuſtum eſt exequeris. Unde virtꝫ huius dete ſtatio qua. ſ. delinquens defendit ſatis oſtē ditur. Judicū. xx. In facinore patrato cum vxore leuite quā incredibili libidine verant tes interemerūt. Congregatis autē quadrin gentis milibus viroꝝ ex iſrael ad vindictaꝫ ſceleris huius: ne forte furor dñi ſtillaret ſup omnē pp̄m miſerunt p̄ncipes eoꝝ ad tribū beniamin dicentes. Cur tantū nephas i vo bis repertū eſt: tradite nobis illos ꝙ hoc ne phas operati ſunt vt moriant⁹ et auferat ma lū de iſrael. Qui noluerūt audire fres ſuos: ſed conglobati ſūt oēs in gabaa vt illis fer rent auxiliū. Quapropt̄ diuino iudicio ſūt int̄fecti. xxv. milia viroꝝ cū mulieribꝫ ꝛ par uulis totāq̄ vrbē vnaꝝ flāma conſumpſit: euaſerūt q̄ trīa ſexcenti viri i ſolitudinē fugē tes. Lecti ſt vt ōr. ij. Paral. xix. Joſaphat rex tā ſeuere correct⁹ erat: eo q ipſe iuſtū p̄ beret auxiliū: ita q ex rigore diuine iuſtitie vin dicta diui mulcrari dignus erat: dicente p̄o pheta. Impio p̄rebes auxiliū et his ꝙ domi

nū oderunt amicicia iungeris: ⁊ idcirco iram domini merebaris: sed bona opa inuenta sūt in te. Quid igit̄ merek̄ qui impijs impiū et iniustū prebet recursum in receptiōe vel defensione: hec autē impia defensio puersorū: et oppressio innocentū maximū prebet incentiuū diuine vindicte sup genus humanū. vt liquido ptz Hiere. xxj. ⁊. xxij. vbi dn̄s mittens Hieremiā ad regē Zedechiā: p̄cepit vt nō p nuncios vt disposuit sed p seip̄m vt dicit gl'. regi loqueret̄ ⁊ diceret. Judicate mane iudiciū. i. sine prorogatiōe ⁊ eruite vl' oppressum de manu calumniantis: ne forte egrediat̄ vt ignis indignatio mea ⁊ succendat̄ ⁊ nō sit q̄ extinguat propt̄ maliciā studiorū vr̄orū. Sed nō audiuit cū rex: quapropt̄ dedit eū dominus ⁊ filios ⁊ nobiles q̄ fuerunt actores oppressionis iniuste in captiuitatē regi Babylonis: qui int̄fecit filios ei⁹ ⁊ nobiles in oculis Zedechie. Deinde Zedechiā exoculatuz duxit captiuum in babylonē ⁊ sic miserabili morte vita funct⁹ est. Tertio modo fouet p subuentionē que fieri potest multis modis. Primo signo indicatiuo: sicut in guerris iniustis proditorie contingi solet: cū aliq̄s statuit̄ in certo loco: vt dato fumo vel alterius rei signo ad predā ceteri cōcurrant: castra vl' ciuitates ingredientes ⁊ predantes. Secundo modo inductiuo: vt cū quis aliq̄d operat̄ quo proditio vl' malū aliquod suū consequatur effectum: qd̄ al's perpetrari nō posset: vt cū ignē quis in aliquā domū ponit quo gentibus ad extinguendū ignem concurrentib⁹ pditio interim suū consequat̄ effectum: aut cum capta terra quis primo domū incendit ⁊ ad idem faciendum alios suo exemplo inducit. Tertio opem prestando vt cum mutuat arma ⁊ similia ad maleficium oportuna. Sz quid de eo qui mutuat alteri ad exercenduz vsuras. Ad hoc quidam dicunt q̄ si nō erat alias feneraturus tenetur mutuans insolidum: secus autē si erat feneratur⁹. Alij vero rationabiliter moti dicunt q̄ licet particeps efficiatur omniū peccatorū tamen in neutro casu obligatur ad restitutionem ex eo q̄ ī vsura interuenit voluntarium mixtum: ego autem puto vtrāq̄ opinionem saluari posse. Et prima quidem opinio locum habere videtur quando fenerans ex aliquo casu efficit̄ impotens non soluendo: tūc em̄ mutuans tenet̄ insolidū p illa saltē parte quā feneranti concessit ad exercendū fenus. Secunda vero opinio locum habere videtur cum fenerans nō est impotens ad restituendum: ⁊ sic de alijs subuentionibus prudens lector silogizari potest. Quarto modo fouet alterius pctm̄ p conscriptionē: ⁊ hoc tribus modis. Primo scripturā falsificando: puta qui p falsū testamentum/ seu aliud instrumentū/ seu per aliam scripturam falsam aut falsificatam in libris mercantiarū/ seu aliorū pactoruz aut debitorū aliū iniuste damnificat insolidum obligatur satisfacere: quia ad hoc causam dedit efficacem: vt. ff. de magistratibus conueniendis. l. j. ff. de fur. in l. qui tabulas: ⁊ idez est si quis non producit ī lucem litteras quascunq̄ in damnū alterius cui iuste competit actio earundem. Secundo instrumenta illicita conficiendo: sicut qui sciēter conficiunt instrumenta de soluendis vsuris: vel alias litteras quascunq̄: ex hoc enim notarij fm Hostien̄ efficiuntur periuri: quia cum creantur hec abiurare solent: et per consequens infames: vt latius patet supra. Tertio talia sigillantes vel subscribentes. nam sigilla prelatorum faciunt instrumenta autentica: vt extra de fide instrumen. ca. scriptura: ⁊ per h̄ laici credētes huiusmodi contractum per ecclesiam approbatum liberius peccant. Similiter prelati vel superiores quicunq̄ subscribentes cedulas vsurariorū: fm Hostiensem ⁊ Goffredū si legunt et veritatem percipiunt participes fiunt vsurarū peccati: licet non cōmodi: hoc attendant rectores cōmunitatum qui sigillant litteras vsurarum in bonis pupillorum: vel etiam redditū quorūcunq̄ emptorum ad redemptionem pro precio minus iusto notabiliter: nam subscriptio in multis articulis iuris ⁊ consensum ⁊ approbationem inducit: vt extra de sen̄. ⁊ re iudi. c. cū inter vos: ⁊ c. si certū. Ad laudem dei omnipotentis.

De sexto peccato alieno. s. pticipationis et qualiter in eo quis obligat̄ ad restitutionē.

Sermo.liij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Sextū pctm̄ alienū ē pticipatio iniuste acq̄sitōis vl' rei iniuste acq̄site. A At h̄ quidē principali

ter fieri pōt septē modis: ita q̄ septē sunt ho
minū genera: qui ꝑticipiū sumunt in iniusti
tijs q̄ntū ad presentē speculationē. Primi
nanq̄ sunt socij criminis in violentijs. Pro
quo sciendum q̄ vt dr̄ glo. in clemen. j de pe
nis. Socij delicti dr̄ duobꝫ modis. Nā quā
doq̄ plures sunt socij quorū nullus est prin
cipalior: ⁊ tunc si nullus aliū animauit plus
q̄ alius eum sed ad rapinam conuenerunt:
tenetur quilibet solū ꝓ parte sua satisfacere:
sic tamē q̄ eoꝝ estimatio habeatur: vt q̄ ma
gis strenue se habuit ad malū/ ⁊ maiorē ad
uersarijs incussit timorē: intelligatur ampli
us obligatus. Quod sane intelligitur: si q̄
libet per se fecisset damnū etiā sine tali socie
tate: nā ſm Hostien. ⁊ Monal. in tractatu
restitutionū. Si simul vadunt quasi vnus
exercitus: tenetur quilibet insolidum: quan
do vnus sine alijs non auderet ire vel dānū
non auderet vel posset inferre: in tali nanq̄
casu quilibet iuuat aliū: ⁊ eum facit fortiorē
suntq̄ quasi squame se mutuo comprimen
tes. ⁊ sic omnes sunt cooperatores totius: vt
patet extra de homi. c. sicut dignū. § illi au
tem. Nimiꝝ cum ſm Inno. ⁊ Hostien. in ꝑi
cto. c. sicut dignū: in ꝑnci. Si quis rapinam
dissuasit nec aliq̄d rapuit: sed cum raptoribꝫ
iuit vt personā rapientis liberaret: tenetur ⁊
ipse insolidū si raptor non iuisset: vel saltem
rapinā non cōmisisset nisi comitatum istius
habuisset: tunc enim tenet̄ in virilē portionē.
Similit̄ etiam si aduersarius credens eum
venisse in auxilium raptoris non fuit ausus
sua defendere: posito q̄ ēt ꝓ aduersario venis
set causa pacificandi eos: quia hoc ip̄z aduer
sario primo notificare debuisset: vnd̄ ex hoc
liquido patet: quia si verbo dissuasit tamen
auxilio ⁊ facto opem prestitit: secus tamē si
nihilominus rapinam ꝑpetrasset: ⁊ genera
liter si multi contrarij comitati sunt princi
pales ad rapinam seu deuastationē aut de
fensionē tales ſm Inno. ⁊ Hostien. vbi sup̄
in foro conscient e non tenent̄ nisi ad rapinā
quam quilibet fecit vel que eoꝝ auxilio fa
cta sunt: ⁊ que facta non essent si cū illis non
iuissent. Quandoq̄ vero tm̄ vnus est prin
cipalis: alij vero sunt cooperantes quos sibi
forte coadiuuauit ad exercendum guerras:
rapinas: predationes et similia ex odio cupi
ditate vel alio quocunq̄ affectu inordinato:
et tunc si principalis iniusticiam fouet tene
tur semper insolidum: subditi vero adiuuan
tes excusant̄ si dubitant vtrū bellū sit iustū
vel iniustū. consideratis singulis circūstan
tijs requisitis. ſm Aug. xxiij. q. j quid cul
pat̄ qd̄ verū ſm Hostien. qn̄ subditi quantū
potuerūt diligent̄ inq̄sierūt ⁊ peritiores con
suluerūt: ⁊ tamē in se semp̄ dubij remanserūt:
alis nō. nec ei excusantur timore incurrendi
temporale damnū: q̄r tenet̄ aliq̄s magis obe
dire deo q̄ hoībꝫ: ⁊ nullū temporale ꝑpone
re saluti anie sue. In tali aūt dubio ſz Ro
don. non sic excusant̄ stipendiarij cognati et
amici coadiuuantes: quia in tali dubio se cō
mittere discrimini non debuerūt in ꝑiudiciū
alteriꝰ ꝑtis. vt ptz. xiiij. q. v. c. deniq̄. Sed
sunt socij in vsuris ⁊ similibꝫ iniusticijs. De
q̄bꝫ q̄ri pōt vtrū obligant̄ ad restitutionem.
Ad quod respondet Gerhar. Rodon. q̄ socij
vsurarū ⁊ factores ad mutuū dandū sub vsu
ra stantes in ꝑsona vsurarioꝝ: ita q̄ apd̄ eos
residet quasi ꝑncipalis auctoritas vsurario
rū: tenent̄ indistincte ad restitutionem: nisi
principalis vsurarius restituat. Similiter ſz
Monaldū seruientes vsurarijs in feneran
di officio si dant pecuniā domini sui ad vsu
ram de generali mandato domini sui dicen
tis q̄ mutuent pecuniam quibus volunt ad
vsuram nomine ipsius domini tenēt̄ etiam
ad restitutionem nisi dominus principalis
restituat: quia est in hoc sicut principalis: et
in optione eius est mutuare ⁊ non mutuare.
Si tamen hoc speciali mandato domini sic
mandantis faciant: puta si dicat mutua illi
de pecunia ad vsuram decem lib as. tunc li
cet mortaliter peccent hoc faciendo: nō tamē
tenentur ad restitutionem: quia idem vsura
rij per se/ vel ministros alios exercerent licet
nō per istos: tenent̄ tamē si q̄d de vsuris ad
ip̄os peruenit. Et etiam ſm Geral obdon. et
Guil. si quempiā induxerunt ad accipiendū
sub vsuris: ac etiam si propt̄ mutua iam fa
cta coactiue exigūtur vsuras ab aliquo: tūc
enim satisfacere tenent̄ in tanto: ⁊ simile iu
dicium est de omnibꝫ contractibus iniustis.

B Tertij sunt emptores rerum iniusta
rum. De quibus queri potest vtrū ad resti
tutionem teneantur. Ad hoc dicendum ſm
Bernhardinum in tractatu restitutionum
per distinctionem: aut enim fuit emptor bo
ne fidei aut non. Si primo modo hoc est du
pliciter. qula vel emit vt domino suo redde
ret recepto interesse suo et precio: cum alias
eam domino rei nullo modo recuperare pos

ſet vel ſaltē nō tam faciliter: ⁊ tunc q; geſſit vtiliter negociū dñi ipius: rei l cite pōt recu perare pciū ⁊ totū intereſſe. q; à ſinc cl'pa ſua res pereat aut amittat tūc nō tenet. Ūñ generaliť q̄cquid adeſt ex illa re: vt pēſio: mercedes: fructus vl'ſilr tenet reſtituere. quicquid autē abeſt. vt pcium/moderate expenſe: poteſt repetere vel cū eo quod ex ipſa re adquirit ubi vſq; ad currentē quantitatē poterit merito cōpenſare. q; ſi poſt emptionē rei verum dñm inuenire nō poterit: tūc quicquid res ipa valet vltra pcium ⁊ expenſas prio ea factas p̄ ania illi⁹ cuius res extiterat/ pauperib⁹ eſt erogādū. Satis cōcordat Hoſtiē. Ray. ⁊ Guil. vel ipam rem emit vt eam teneret p cōmodo ſuo ⁊ pbabiliť credebat nō eſſe iniuſtā: quia cōtrarium veriſimiliť eſtimari nō potuit. Tūc hec bona fides ꝯtruos ſibi contulit. Primo q; durante bona fide ⁊ cōſcientia nō decepta: rem illā reſtituere nō tenet. Si tamē poſtea nouerit rem fuiſſe raptam/aut iniuſte acquiſitā: tunc ad reſtitutionē obligat. vt. ℒ. de furtis. l. ij. tenetur etiam extātes fructus reſtituere: de cōſumptis tamē nō tenet p̄ter bonā fidē. vt. ff. de rei vendi. l. fructus. ⁊ l. ſi ex diuerſis. §. fi. ⁊ alſ ſtudeat cautius negociari. Sc̄o: q; poteſt rem vēdere ⁊ alienare bona fide durāte. ſed ſi lucrū aliq̄d ex rei vēditione cōſecutus eſt: debet illud reſtituere dño vēdenti. vt. ff. de cōdi. inde. l. nam ⁊ hic nat. Tertio q; non tenet reſtituere rem p̄dictam in caſu fortuito durāte bona fide. quia ſi res interim pereat ſine culpa ſua: in nullo tenebiť dño reſpondere. Quarto: q; poſt reſtitutionē rei ſi eam fecerit iudice ſententiante/ cōtra venditorem agere poteſt de pcio quod dedit vt ipſum ſeruet indēnem. vt p̄z. xij. q. ij. c. vulterane. vbi plane de hoc. Unde dicat emptor dño rei q; ipſū ad iudiciū trahat: ⁊ poſtq̄ citat⁹ fuerit vēditor: denunciet q; cōparcat: ⁊ rem ipſam defendat: ⁊ ſi res ab eo tunc deuincť de emptione venditor tenet: niſi tē poze dāde ſententie emptor per ꝓtumaciā fuiſſet abſens: vel niſi per iniuriā iudicis fuiſſet ſententia lata. vt extra de empt. ⁊ vendi. c. fiñ. vbi plane de hoc. ⁊ in gloſa. Si autē ad ſacerdotis p̄ceptū hoc fecerit in foro ꝓſcientioſo: tunc in eodem foro vēditor inducēdus eſt vt ipm ſeruet indēnem. ſed in foro cōtentioſo nō poterit ipſum cōuenire. arg. in dicto c. fi. Aut talis fuit emptor malefidei: ⁊ tūc vl'ſic emptor credebat eſſe iniuſta. aut non credebat probabiliť eſſe iuſta. aut etiam nihil de hoc cogitabat. Si ergo ſciebat vel probabiliter eſſe credebat iniuſta. tunc ſe mod⁹ grauatur emptor. Primo quia rem obligat reſtituere. nec liberatur vēdendo vel alſ qualitercunq; alienādo. nec etiam amiſſione vel morte ipſius rei. Nec ſi auferatur violenter aut neſcienter de vſu cadat ſeu quocū q; alio caſu interueniente: non excuſatur quin reſtituere obligat. Unde furtum aut iniuſtum emēs ſemper tenetur de caſu fortuito: niſi in vno caſu. puta ſi rem domino tē poze ⁊ loco congruo obtuliſſet/ ⁊ ille recipere noluiſſet: tunc enim emptor purgaſſet mo:tem vel alium caſum fortuitū. vt. ff. de condi furti l. in re furtiua. Secūdo: quia tenetur reſtituere etiam omnes fructus perceptos: ⁊ q̄ tempore intermedio percipi potuerant a diligēti poſſeſſore. vt extra de reſtitu. ſpoliatorum. c. grauis. Quod tamen ſanc intelligitur ſm Rayne. ſalicet deductis p̄ius expenſis rationabilib⁹ quas fecit gratia reſtitutū querendorum/ colligendorū/ ⁊ conſeruandorū: que deducuntur tam a male q̄ a bone fidei poſſeſſore. ff. de petiť. hereditatis. l. ſi a patre.

Tertio: quia reſtituenda eſt res ſm optimū eius ſtatum. puta ſi tempore ſue emptionis vl' venditionis: ſiue interim medio tē poze plus valuit. iuxta illud/ pretium reſtitui debz. vt in dicto ca. grauis. ⁊ ff. de condiť. furti. in re furtiua. ff. ō rei vendiť. l. ſi nauis §. generaliter. ff. de furťis. l. in re furtiua. Quod tamē intelligendū eſt ſm quoſdā quando res non habetur. nam ſi res habetur: tunc dicūt ſufficere q; reſtituat eque bonā. ſicut erat quando fuit ablata. Potro ſm Ray. ſi res melioꝛ facta eſt poſtq̄ illam alteri vendidit: tenetur etiā ad reſtitutionē plurimi. vt. ff. de condiť. fur. l. in re furtiua. Quod etiam intelligendū eſt de ſecūdo ⁊ tertio ⁊ vltra emptore male fidei. Quarto: ḋa nō poteſt a domino rei repetere pecuniā quam de re vendit poſtq̄ deprehendit rem eſſe ipius. ℒ. de furtis. in ciuiſſē. Nec poteſt ſe defendere ratione ſtaturi ſuper hoc editi: cum tale ſtatutum ſit contra deum/ ⁊ ergo vitādum. vt. viij. diſtinctōe. c. que contra. vbi patet exp̄eſſum.

Quinto: quia nō poteſt agere contra venditorem de pretio ſibi dato: obſtat enim ſibi turpitudo ſua. ℒ. de rerum vendi. ſi mancipium. Scōm tamē Alexan. de ales in. iiij.

Talis potest rem emptā restituere vēdenti vt recipiat p̄cium quod de illa dedit: magis enim potest ꝓuidere sibi q̄ alteri: debet tamen inducere finē ad h̄ vt restituat eam vero domino rei. Sexto: quia perdit expensas suas volūtarias. nam talis cōtrectando rem alienā furtū cōmittit: ⁊ fur rerum semper est in mora. vt. C. de furtꝫ. l. ij. ff. de condit. furti. l. si ꝓ fure. ⁊ hoc in forinseco iudicio ⁊ ciuili. Verūtamē quibusdā videt̄ non incōgrue ꝙ de equitate iuris naturalis ⁊ cōscientie bone possessor verus restituere furi debeat interesse rationabiliū expēsarū: per quas res meliorata est: nisi ꝓ quanto furi ꝑ ciuile iudicium esset inflictū in penam. Concor. Ray. Scd̄o si emptor non ꝓbabiliter credebat rem esse iustam: tūc cum p̄cedētibus in p̄dictꝫ sex sociādus est. verbi gratia: fuit ductus ignorantia iuris. s. quia licꝫ rem crederet esse raptam: nō tamē credebat ꝙ illam emere peccatū esset: talis enim ignorantia nō excusat. vel ductus fuit ignorātia facti: tūc si fuit crassa ⁊ supina similit̄ non excusat. puta cum tēpore belli iniusti q̄s emit a stipendiario calicē/missale vel similia: talis enim semꝑ in foro ꝯscientie restituere tenetur. quia talis ignorantia non excusat. vt patꝫ extra de cleri. excō. ministrāte. vbi etiā ostendit glo. ꝙ ignorantia ꝓbabilis excommunicationis nō ligat excōmunicatū q̄ diu talis ignorantia ꝑseuerat. Tertia deniq̄ si de hoc nihil cogitabat cum tamē causam cogitandi habuerat: ⁊ hoc propt̄ fatuam et temerariam simplicitatē vl' ignauiam: tunc etiam in foro cōscientie satisfacere debet: ſm Hostien. ⁊ Rayñ. Idem quoq̄ dicendū est ſm Alex. de ales: si de hoc dubitabat. q̄a securior pars eligēda est. ⁊ hec mltipharie cōtingūt: quia frequēter vxores/proles/famuli ⁊ famule clā ignorante patrefamilias vēdunt de rebus domesticis. Quarti sunt vxores/proles/seruitores ⁊ similes: de quibus quia dictū est supra vbi de restitutione vsuraꝝ gratia breuitatis hic suꝑsedeo. Inter om̄es tamē illos excusant̄ potissime filioli ⁊ filiole ꝓpter necessitatē: cum in tali egestate sunt ꝙ cōmode viuere non possunt. Quinti sunt munerū acceptores. Pro quo sciendum: amici/cōsanguinei/socij seu quicūq̄ alij: qui ꝙ de bonis vsurariorū et similium comedunt seu bibunt: aut dono seu q̄cunq̄ alio mō recipiunt/vl' in alienos vsus cōuertunt: si tales vsurarij vel similes non sunt soluendo: quia videlicꝫ vix omnia que habēt satisfactioni suff. ciunt: licꝫ et am aliqua de licite acquisitis habeāt: tales inquā quicquid predictis modis recipiūt/restituere tenētur. Quod tamen intelligendū est ſm Hostien. nisi talia consumpta essent antequā scirent iniusta esse: vel datores iniustis obligari. C. de rerum vendi certum est ꝙ si quis d̄ hoc dubitat/ ⁊ res adhuc extat: obligatur satisfacere ne pro re temporali ponat animā suam in discrimen. Dicit enim Alexander de Ales in. iiij. ꝙ qui comedunt aut in alios vsus cōuertunt aliquod de vsura vel alio quocunq̄ maleficio scienter: siue sint religiosi siue alij. aut si dubitāt/ aut sint iniusta: ne discrimini se cōmittant/ restituere studeant. quia habet̄ pro regula. ꝙ quicunq̄ conscientiam habet de re ꝙ sit aliena: tenetur illam restituere. Pro quo facit illd̄ Tobie. ij. Videte ne furtiuum sit: quia non licꝫ nobis aliquid de furto edere vel cōtingere. Idem Hostieñ. Hoc tamē locum habet cum reperire valet cui restituēdum est. Unde refert Beda in gestis Anglorum lib. iij. de phurceo nobili viro ⁊ episcopo: ꝙ ab angelis fuit eductus a corpore ⁊ deductus in altum. tres enim angeli fuerunt ei comitati: quoꝝ vnus armatus scuto candido/ ⁊ gladio fulgureo processitante eum: demones autē bella mouentes/ignita iacula in eum iactabant: sed angelus ea scuto repellebat. Post mirabiles igitur conflictus iusserunt eū angeli respicere deorsuꝫ. Quo facto vidit vallem tenebrosam quattuor ignibus succensam. De quo interrogans responsum accepit ꝙ vallis esset mundus iste visibilis. quattuor v̄o ignes quattuor peccata mundum cōsumentia. Primus est ignis mendacij: eo ꝙ homines non implent que promiserūt in baptismo. Secundus cupiditatis: quia mūdi diuitias amori celestium preponunt. Tertius dissensionis: quia ꝓximorum animos in rebus superuacuis offendunt. Quartus impietatis: quia infirmiores spoliare ⁊ defraudare non formidant: ac spoliatores receptāt eos in ipsorum malicijs fouendo: qui ignes adunati/tandem appropinquabant ei. Viditq̄ demones in ignibus volantes/ ⁊ contra bonos bella mouentes. Timensq̄ dixit angelo. Domīe/ ignis mihi appropinquat. Cui angel⁹: Quod non accendisti/non ar-

debit in te. Ignis ei iste fm merita operum singulos examinat. qz sic qs ardet per volũtate illicitã: ita etiã ardebit per debitã penã: vnus ergo demonũ accipiens vestem fetidã ⁊ flãmeã quã. s. phurceus dono pus recepit a quodam vsurario: pcussit cũ ea phurceum ⁊ iactauit super eum statimq; humerũ eius et maxillam accendit. Tunc ait angelus ei quod incendisti ai sit in te: sicut bona peccatorum/furum/latronum/⁊ similium suscepisti: sic etiaz penarum particeps esse debes. Tandem anima reducta est ad corpus ⁊ statim visibile signum incendij protulit in humero et maxilla: ac aliquanto tempore superuiuens in bonis operibus vitam laudabiliter finiuit. Sexti sunt heredes qui inquãtum de hereditate participant de iure canonico tenentur ad restitutionẽ omniũ debitorum vel iniustorũ quibus defuncti fuerãt obligati: vtpote in quorũ loca succedunt licet etiã iniusta bona ad eos non pueniũt: vt patet extra de sepult. c. vl. vbi plane de hoc pcipue in glo. Et si vnus heredum efficeret non soluendo: tenetur alter in solidum vsq; ad quantitatez hereditatis que peruenit ad eũ Cuius ratio est: quia succedit in crimine et res hereditarie sunt omnes restitutioni obligate: vt extra de vsu. cum tu. §. fin. de hoc etiam visum est supra. Septimi deniq; sunt quicunq; curatores qui nomine alieno bona congregant iniuste: nam sicut nemo nomine suo sic nec alieno debet exercere iniusticiã ad consequendũ impiũ lucrũ. Indecens est em̃ crimen suũ cõmodis alienis impendere: vt expressũ ptz. xlvj. di. c. sicut nõ suo. vñ tenẽt ad restitutionẽ: si illi q̃z noic fecerunt restituere nolũt vl nõ pñt. Et sile iudiciũ est de matribꝫ viduis q̃ in illicitis ⁊ iniustis sollicitãtur p filijs: ac p eis congregãt non solũ mãmona iniq̃tatis: sz etiã iniusticie pariter nisi restituerint cũ filijs eternis obligationibus penarũ inuoluendi: vt sic pticipes criminis sic inueniant pticipes eterne damnationis. Quã a nobis auertat Jesus chrs q̃ est benedictus in secla. Amen.

¶ De septimo peccato alieno: scilicet taciturnitatz: et qualiter q̃s in eo obligat ad restitutionẽ.

Sermo.liiij.

On furtum facies.

Exo. xx. Septimũ pctm̃ alienũ est mutꝰ. i. taciturnitas qñ quis loqui deberet: de q̃ penituit Esaias. vj c. dicens. Ve mihi q̃ tacui: qz vir pollutꝰ labijs ego sũ. A Ad cuiꝰ euidentiã pmo q̃ri põt: vtrũ taciturnitas sit pctm̃: preserti cũ silentiũ in sacra scriptura multũ cõmendat. Hinc dr Esa. ca. xxx. In silentio ⁊ spe erit fortitudo vestra. Ad hoc respondet Hein. boyc. extra de sta. mona. in. c. q̃ dei timorẽ dicens: q̃ aut queris de his que q̃s tenet loqui: vt est ꝓpriũ pctm̃ confiteri pro debito tempore ⁊ alijs circũstantijs: de quo extra de peni. ⁊ remis. c. omnis. ⁊ mederi ꝓximũ sermõe medicinali pro debito tempore ⁊ alijs circũstantijs in docendo corripiendo: vt extra de offi. ordi. c. int cetera: ⁊ xliij. dist. c. sit rector. vbi multa de hoc ⁊ ferre testimoniũ veritatis in causa: vt ptz. xj. q. iij. c. q̃sq̃s metu. vbi subdit: vterq; reus est ⁊ q̃ veritatẽ occultat: ⁊ qui mendaciũ dt: qz et ille ꝓdesse non vult ⁊ iste nocere desiderat: in his igit tacere mortale pctm̃ est. Aut queris de his in q̃bꝫ non tenet quis loqui vel non loqui sed expedit ⁊ decet: ⁊ tunc veniale est pctm̃ facere in cõtrariũ: qñ tamen hoc est et quando nõ determinare in singulis est difficile: sed ipsa vnctio docet spũssanti qui non pmittit hominẽ sibi adherẽtẽ de facili errare. Aut queris de his que quis nõ tenet tacere nec loqui sicut sunt in differentia: ⁊ in his tacere nõ est peccatum: de quibus notat Hostien. extra de simo. in. c. p tuas. ij. Aut deniq; querꝫ de his que quis tacere tenet: ⁊ tũc tacere meritorium est ⁊ actus virtutis: vt i dicto c. q̃ dei timorem. Ad maiorẽ aũt euidentiam huiꝰ peccati sciendum est: q̃ aliq̃s per suam taciturnitatem alteri quadruplex damnũ inferre potest. s. anime: fame: nature et exterioris substantie. Primo nãq; quis alteri damnũ anime p silentiũ inferre potest: qd maxie respicit supiores subditoꝝ suoꝝ salutem negligentes: effecti canes muti non valentes latrare: de q̃bus Esa. lvj. c. Speculatores eiꝰ ceci oẽs: nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare. s. contra vitia: qz silibꝫ sũt irretiti: vnde sequit: dormientes ⁊ amantes somnia: ⁊ canes impudentissimi nescierunt saturitatẽ: oẽs in viam suã declinauerũt vnusquisq; ad auariciã suam a sũmo vsq; ad no-

uissimū: vñ de talib⁹ p̄dixit dñs ꝑ Zachariā xi. O pastor. s. noie: ⁊ idolū. s. colens re: de relinquē. s. gregē: gladi⁹. s. vindicte: sup brachiū ei⁹. i. super opa corꝑalia: ⁊ sup oculū dextrū eius. i. sup animā in q̄ est intellect⁹: q̄ dicitur oculus: id est super operationes virium interiorum ip̄ius anime: sicut sunt intentio: affectio: cogitatio ⁊c. Hiere. xxiij. Ue pastoribus qui dispergunt ⁊ dilacerant gregē: scilicet exemplo male vite ⁊ verbo false doctrine Sequit. Ecce ego visitabo super vos acriter puniēdo maliciam studiorum vestrorum: ⁊. xxxiij. Adhuc iq̄t ibūt greges ad manum numērantis dicit dominus. Unde sup illud Ezechielis. iij. Fili hominis speculatorem dedi te domui israel: dic̄ Prosper. Si impio locutus non fueris vt si ab impietate sua custodiat: ⁊ ille perierit: sanguinem eius de manu tua requirā: hoc est dicere: si ei peccata sua non annunciaueris: vt ab impietate sua conuertat ⁊ viuat: te qui non increpasti: ⁊ ipsum qui te tacente peccauit flammis perennibus perdam. Rogo quis tam saxei pectoris: quis tam ferreus erit quem ista sententia non terreat. Unde concludit Isidor⁹ de summo bono dicens. Sacerdotes ꝓ iniq̄tate populorum damnantur: si eos aut ignorantes non erudiunt/ aut peccantes non arguunt. Hinc legitur in cesario: de quodā curato qui mortuus visus est tādiu a suis parrochianis lapidare maledicentibus ⁊ improperantibus ip̄m esse causam damnatiōis eorum quousq̄ retrocedens cecidit in puteum abissi. Nec mirum: quia dicit Astenſ. ti. de multiloquio: ꝙ taciturnitas i p̄lato est mortale peccatum: quod sane intelligitur si fiat omissio correctionis vel instructionis ꝓ tempore debito: vt. xl. dist. c. si propter. Et Augu. de verbis domini. Si neglexeris corrigere peior factus es eo qui peccauit. Preterea sicut grauiter peccant prelati spirituales in non corrigendo suos subditos: sic ⁊ seculares: sicut patet Numeri. xxv. vbi iussit ꝑ Moysen dominus pro peccatis populi p̄ncipes suspendi. Sic et parentes non corrigēdo filios: tot nanq̄ patres ⁊ matres infelici cōmertio cōꝑant ifirmū affectu supstitioso filiorū: eo ꝙ ꝑles i hac vita peccantes dig̃ correctione non feriunt: nimia dilectiōe qua erga eos feruntur ⁊ afficiuntur decepti. Qua propter vtrisq̄ remanet eternus clamor diuine maledictōis: itaq̄ pueri clamantes aduersus parentes eisdem maledicent: eo ꝙ peccantes illos a peccatꝫ non retraxerint: iuxta illud Prouer. xxx. Generatio supple est que patri suo maledicit: ⁊ que matri sue non benedicit. Hinc heli. j. Regū. iij. crudelit̄ punitus est ⁊ damnatus legitur: eo ꝙ tacuit malicias filiorum non eos debita correctione feriendo. Sic deniq̄ negligentes vigilare sup custodiam familie sue rationē reddituri sūt in iusto iudicio dei de eis: ac generalit̄ om̄es qui se mutuos prebent in iniuriā dei vel ꝓximi: puta si dolose tacent videntes aliquē ad patrandum quodcunq̄ peccatū vel maleficium cum tamen sine proprio periculo solo verbo possent impedire/ ne facinus perpetrarent/ aut iniuriā irrogarent: qd̄ ex eo contingere solet: quoniam amore diuino refrigescente ꝓchdolor inordinatus amor in eis adauctus principale sibi dominiū vendicans nimiū insolescit: diuina despiciens ⁊ humana complectens: cum tamen in contrarium dominus preceptū dedit de correctione fraterna. Mat. xviij. vbi ait. Si peccauerit in te frater tuus: id est te sciente: vbi etiam prosequit̄ de modo ⁊ ordine corripiendi: prout latius prosecutus sum in sermonibus de tribus partibus penitentie: vbi agit̄ de quarto ope misc̄die sp̄ualis quod est corrigere peccātem: vbi etiā patet qualiter in omissione illius quis peccat mortalit̄. Maxie tamē in iudicio diuino reseruantur medici sp̄ualis animarū: qui in confessionibus ⁊ predicationibus peccata dissimulant ex ignorantia vel negligentia: aut potius ex auaricia peccata non redarguentes: merā iusticiā ⁊ veritatem affectu quodā inordinato subticentes: ac in casibus illlicitis aut non cōcessis absoluentes: ac plerūq̄ inaudita ⁊ horrenda ꝑ dispensationes falsas admittentes in causis matrimonialibus iniusticijs violentijs notorijs vitijs ⁊ similib⁹: de quibus gratia breuitatꝫ supersedeo. Unū tamen incidentalit̄ q̄ri potest: vtrum. s. alium absoluens de facto quē de iure non potuit absoluere tenet̄ ad restitutionem. Ad hoc dicendum ſm Guil. in suo sacramentali ꝙ sic: scilicet ei quem sic absoluit notificando ꝙ eum absoluere non poterat. Et ſm Richar. in. iiij. dist. xviij. Talis sacerdos peccat mortaliter confitentez tam damnabiliter in bonis anime damnificādo. Nec credit sanctus Thomas talem absolutum: licet excusetur propt̄ ignorantiā iuris:

si tamē sine fraude talem confessorē requisi/uit multomagis autē ꝓpꝑ ignorantiā fa/cti. s. scz cōfessorē putat aucthoritatē habere. Ignoratia tñ crassa z affectata nō excusaret Necetiā excusat sacerdos cui tale ius igno/rare nō licet. Idem tenet glo. ij. in ỹ. extra ci uitates. in clem. sup cathedrā. Dicit etiam Jo. an. q̄ q̄ ad penā eternā taliter confitens absq; fraude tutus est: tñ a satisfactione pec cati z penitētia nō est tutus. Sz de hoc plu ra supius in. liij. ꝑcepto ponuntur. ¶

Scōo: ꝙs alteri damnū inferre pōt p silētiū in bonis fame. z h̄ cōtingere solet indirecte: qñ scz ꝙs audit aliū iniuste diffamari. cuius cōtrariū sibi notū est: z illius famā sine suo piculo defendere posset. sed nihilominus ta cet: cū tñ eo tpe ex fraterna charitate tacen/dū nō est. z h̄ ido vt vl' obloquētiū fauores: necdū habitos acq̄rat/ vel iam habitos non amittit. aut ne indignationē incurrat: seu ꝓ pter aliud q̄dcunq; cōmodū exequēduz/ vel incōmodū fugiēdū. vt patz in militib⁹ chr̄i sepulchrū custodientib⁹ q̄ visa christi resurre ctione z angeli terrifica apparitiōe/ pecuniā acceperūt vt veritatē subticerēt. sic his tem poribꝫ plurimi neq̄ter tacēt/ z alios in diffa miā venire ꝑmittūt: vñ reus efficit diffamie: ꝙa dissimulauit cōtraire. nam. xj. q. iij. ōr. c. Quisq; metu cuiuslibet potestatꝫ ꝓiratem occultat: iram dei sup se puocat: q: magis ti met hoiem q̄ deū. Sequit. vterq; reus est: z q̄ ꝓiratē occultat/ z q̄ mēdaciū ōt. qz z ille ꝑdesse nō vult/ z iste nocere desiderat. z sunt ỹba Aug⁹. ad Casulanū. Sicut enim non refert vtr̄ ꝙs aliū interficiat cibū subtrahē/do/ vel venenū offerēdo. sic nō refert vtrum quis alteri nocear malicioſe tacendo vel pni cioſe loquēdo Tertio ꝙs alteri damnū in/directe pōt inferre per silentiū in bonis na/ture. qđ cōtingere pōt in ꝑsona ꝓpria vl' con iuncta: vt vxore/ filiꝫ: z silib⁹: z h̄ ledendo vel abutendo. de qua dānificatiōe plenius sup dictū est. Qz si agnoscēs solo verbo sine dispēdio ꝓprio ꝑcauere potuisset impedire. Qz si obqcit illud ꝑceptū dñicuz Matth. xviij. Si peccauerit in re frat tuus: corripe eū inter te z ipm solū. Respōdet Tho. ij. ij. q. xxxiij. q̄ q̄dam sunt occlta peccata que tñ vergūt in nocumentū ꝓximoꝫ corporale vel spūale: puta ſꝙs occulte tractet qualit' aliū occidat/ aut ꝙginem violet: seu mlierem ra piat. vel etiā si hereticus homines a fide ꝓ/uatim auertat: z sic de alijs similibus. talis enim nō solum peccat in re: sed etiā in alios: z ideo oportet statim audientē ad denūcia/tionē ꝓcedere si voluerit a participio crimi/nis liber esse: nisi forte firmiter z ꝓbabiliter crederet q̄ statim per secretā ammonitionē eundē ab hoc ꝓposito revocare posset. Quę/dam autē peccata sunt que solū redundant in maluz peccantis/ z eius in quē peccat: co q̄ a peccante ledit: vl' saltē ex sola noticia al licit. z tunc locū habet p̄dictum p̄ceptū do/minicū: nisi alium sic alliceret ad petīm: q̄ ti meret cuadere nō posse dispēdium. vnde ge/neraliter hoc tuum imputa peccatū z male/ficiū. Qđ ỹo sine dispendio ꝓprio impedire poteris/ z tuo silentio patrare ꝑmiseris: ca nis mutus latrare nō ꝑualēs. Quo ꝙ tñ ad ꝑsentē articulū dr̄. Prouerb. xxiiij. Et nue eos qui ducunt ad mortē. s. corꝑis: z qui tra hunt ad interitum. s. anie liberare nō cessēs. Si dixeris: vires non suppetūt: q̄ inspector est cordis ipse intelligit z seruatorē anie suę nihil fallit: redderetq; homini iuxta opa sua. Hinc ex cōcilio Babilonen. dr̄. xxxvj. q. ij. c. de puellis raptis necdū despōsatis in calce/don. cōcilio statutū est cos q̄ rapiūt puellas sub nomine simul habitādi coopantes z cō uiuentes raptor⁹ib⁹/ decreuit sancta synod⁹: vt siq̄dem clerici sunt/ decidātꝫ gradu pro/prio: si ỹo laici/ excōicentur. z hoc ideo: q̄a con uiuere est scire reatū: cui pōt puideri z ocu/los claudere fingēdo nō videre. sicut faciūt officiales fauore/ ꝑcio/ amore vel odio dissi/mulātes opp̄ssiones/ iniusticias/ insolētias: z similia. ¶ Hic ꝓmo queri potest: vtrū cu/stodes z vigiles ciuitatū qui nō accusant il los qui inciderūt in aliquā penā fisco vl' cō/munitati applicandā: puta cū rapiunt cun tes per ciuitatē post statutū cāpane sonum: tenent⁹ ad soluēduz penā illā quā dicti trās/gressores soluissent si eos accusassent. Ad h̄ respondet sanct⁹ Bernhardin⁹ in tractatu restitutionū: q̄ q̄uis huiusmodi mortaliter peccent eo q̄ piuri sint: si saltē tales accusa/re turauerūt: non tamē tenent⁹ penam statu/ti soluere: quoniā illi nondū condēnati fue/rūt. a quibus tamē si munus aliquod acce/perunt vt tacerēt: hoc ipsum pauplbus ero/gare tenent⁹. verūtamē si talis dissimulatio vergeret in dānum alterius: puta si videret vel ꝑciperent alicui ex hoc damnū ꝑ cōsē/m inferri/ nec revelarēt: extunc vtriq; damnum

damnificato refundere tenent. Unde generaliter tenendū est. q̄ qui ꝓ quocūq; officio vl' quacūq; custodia cōducti sūt vl' salariati ad exequēdū debite ⁊ vtiliter eadē officia: si eoꝝ negligētia vel culpa cōtingat alijs ex hoc aliqua iniusta dānificatio: tenent illam refundere ac plenarie restituere. sicut contingit his q̄ in custodijs vineaꝝ possessionē aut aliaꝝ rerum q̄rūcunq; mercede cōducti sūt: ac eoꝝ culpa ⁊ negligētia alij dānificati sūt. Et idem dicēdū est de his q̄ a cōmunitatibus/ ꝯtubernijs aut similibꝫ ordinati sūt ad impmendum certa signa vl' sigilla cōmunitatū vt moris est in diuersis artificijs: puta auro/ argēto/ metallo/ pāno ⁊ similibꝫ: in argumentū certitudinis q̄ in talibꝫ nulla reperiet deceptio in p̄cio/ in arte/ in pōdere/ mensura/ regula seu alijs q̄buscunq; ad eadē artificia req̄sitis: vt sic simplices ⁊ ignari p̄dicta signa cernētes/ tanq̄ vera testimonia bonitatis ipsiꝰ rei securius emāt/ ac deceptionē nullā formident. Igit' qui talia signa in deceptionē ementiū iniuste impmunt/ mendaciū ꝑnitiosum ipso facto ostendūt/ celantes veritatē: ex quo vt frequenter ꝑiuriū incurrunt: eo q̄ cū iuramēto talia officia fideliter ꝓsequenda cōmuniter suscipiunt: obligaturq; ad satisfaciēdū deceptis: emolimētaq; suscepta eius gr̄a tenent dare pauperibus. ¶ Scdo queri pōt: vtꝝ solo ꝟbo prohibere potens ꝓximoꝝ iniuriā sine ꝑiculo vite vl' status aut alterius discriminis/ sed iniuriā fieri tacendo permittēs: ad restitutionem teneat. Ad h̄ respōdet sctūs Bern̄. vbi sup̄. q̄ si ex officio ꝯtradicere vl' ꝓhibere tenetur: sed ex timore nō excusabili: aut alia q̄cunq; inordinata affectione rancoris/ fauoris/ cupiditatis ⁊ similiū dissimulat: tunc tenet de toto dāno quod ab alijs illatum est. Exēpli gratia. Si in cōsilio cōmunitatis vbi de imponēdis collectis ipsis clericis agit: aut de religiosis hereditaria successione ꝑuandis: aut de similibꝫ iniusticijs aut violentijs tractatur: tūc qui ex officio publice tenet ꝯtradicere sed tacet/ mortalit' peccat: ⁊ ad restitutionē obligat modo possibili. nec etiam propter leuem timorē excusari potest. sꝫ tūc dūtaxat quando magnū illi ꝑiculum imminet ⁊ grauari potest mltos. Uerūtamē si nō audet ex pusillanimitate publice contradicere ac dissentire: ne ceteri ciues eum infidelē eiuitati reputent: si tali iniusticie nō cōsentit: tunc sm quosdā sꝫ mortalit' peccet: tn̄ ad satisfactionē nō obligat. Alij tn̄ ꝓbabilius dicunt h̄ verū nō esse: saltē in his qui ꝓhibere potuissent ⁊ nō ꝓhibent. nec etiam in his q̄bus ex h̄ ꝓuenit aliquod cōmodū singulare: quia tunc efficaciter cōsentire videnr. Idē quoq; dicendū est ꝓportionabiliter de collegijs in causis iniustis aut simoniacis ⁊ similibꝫ: ac etiā de cōtubernijs ⁊ alijs q̄buscūq; societatibꝫ. multo magis aūt q̄s obligat insolidū si tacet in tꝑalibꝫ causis ⁊ sil'ibꝫ ꝓpter aliqd̄ bursale lucrū. secus aūt est de illo qui manifeste cōtradixit: q̄uis nihilominus sequat iniusticia. Preterea hic ex officio non tenent cōtradicere: si talia scientes nō ꝯtradicūt cum tamē possint sine ꝑiculo grauiter peccant: nec excusandi sunt a mortali. non tn̄ tenent ad restitutionē nisi haberēt auctoritatem aliquā supioritatis vl' iurisdictionē super actorē. sicut parentes: paterfamilias: ⁊ sic de alijs. Ex p̄dictis aūt mlti casus particulares practicari possunt. Deniq; q̄cunq; ex officio suscepto tenet alios indemnes seruare instruendo/ cōsulendo/ p̄cauendo: aut sm officij qualitatē curā debitam impēdendo: si hoc ipum p̄termittit nō solū ex malicia vel aliqua alia affectiōe inordinata. verum etiā ex sua culpa/ negligētia vel impitia officio suo indebita/ ⁊ ex hoc alter dānuꝫ aliqd̄ sustinuit: tenet eidem totum illud damnuꝫ restituere. Exēpli gratia. dn̄i terraꝝ officiales/ rectores ⁊ sil'es qui obligantur ad defensionem viduarū/ pupillorum ac omniū miserabilium personaꝝ: ꝓ quarū ꝓhpudor defensione vix ꝟbuꝫ darent nisi manibꝫ ꝑus deargentatis. sic tutores/ curatores/ administratores/ ꝓcuratores/ aduocati ⁊ sil'es: qui causas alioꝝ negligēter exequunt imperitia vel incuria. Sic medici corpoꝝ ⁊ maxie aniaꝝ: puta ꝯfessores ⁊ p̄dicatores ꝟitatē non ꝓpalantes/ sed ignari: negligētes vitia: palpantes iusticiā: ⁊ ꝟitatē cōtemnentes: facti sūt fauoris aut questus gr̄a q̄si canes muti non valētes latrare. Notarij q̄ꝫ nescientes testamenta debite cōdere ex quibꝫ mlti ꝑdunt iura sua: ⁊ consimiles. qui oēs obligantur ad restitutionē. Ad laudē dei om̄ipotentis.

¶ De octauo pctō alieno quod ē nō obstare quomodo obligat ad restitutionē. Sermo. lv.

On furtum facies.

Exod.xx. Octauū pcēpt alie
n nū est: nō obstare malicijs z i
iusticijs alienis ac maliuolis
hoīb. Et differt a pcēdenti sic factū a
verbo: in illo nanq; ds peccat q non resistit
ꝓbo: cū tñ pōt sine ꝓpo periculo. In isto ꝓo
peccat ds q nō resistit facto cū tñ pōt sine p
prio dispendio. Illud aūt generalit se exten
dit ad oēs: istud ꝓo spēalit ad ōscūq; supio
res siue sint cure rei familiares vt patres fa
milias siue cure rei spū alis vt supiores eccle
siastici ac ḡrūcunq; religionū vel etiā cure cu
iuslibet dnij seu officij tpalis: q oēs tenentur
ad efficacē delinquentiū correctiōez q facto
pficit cū ꝓbū nō sufficit. Nam ꝛ Tho. ij. ij.
q. xxxiij. licet correctio fraterna q est actus
charitatis z pinet ad quēlibet charitatē ha
bentē: specialit tendens ad emēdationē fra
tris delinquētis, p simplicē ammonitionē fie
ri debeat cū certis circūstantijs: ita vt pficij
at delinqnti fieri inqntū debeat occurrētib:
sic būficia q nō debent certis psonis: sed cōit
oib; siue sint spūalia siue corpalia impendē
da sunt occurrentib; tm: hoc cm p qdā sorte
habendū est: vt ōt Aug. in. ij. de doct. chīa.
Illa tñ correctio q est act; iusticie p quā intē
dit bonū cōe qō nō solū procurat p ammonitio
nē frīs: sed etiā inrādū p punitionē vt alij ti
mentes a pcō desistant: z pertinet ad oēs
supiores q nō solū hñt ammonere sed corri
gere puniendo. Talis inquā correctio nō est
pcēmittenda etiā propt turbatiōez z obdu
rationē maiorē illius q corrigit. vt si propria
sponte corrigend; se emendare nō velit: saltē
cogat p penas vt peccare desistat. Q, si sit
effectus incorrigibilis: p hoc nihilomin; cōi
bono puideat cū per punitionē ordo iusticie
seruat: z vnius exemplo alij a pcō deterriti
trahant: et quia talis correctio supior debe
tur certis psonis. s. cor subditis quōlibet de
linquentib. Hinc oportet q supiores eā im
pendāt oibus sine exceptiōe psonar: non ex
pectantes donec eis delinquentes occurrāt:
sed debitā sollicitudinē adhibētes vt eos in
quirant: sic q creditori debet aliquā pecuniā
cum tpus solutōis affuerit: eundem requrere
oz vt ei debitū solu at: hec ille sparsim. De q
tamen correctione plen; habes sermonibus
de trib; gradib; pnie: in sermone de qrto opere
misericordie spūalis qō est corrigere delīq
tē. B Quantū igit ad pmū. s. de pcēsa
milias sciēdū q si negligēs rept; fuerit i cor
rigēdo familiā sue cure cōmissā: pticeps erit
neqcie z iniusticie: pncipalit tñ in delict; fili
orū sup; ds a vo mai; pceptū accepit correctō
nis. Di ei Deus. xxj. Si genuerit hō filiū cō
tumacē z pterui q nō audit pris z mris um
perui: z coercit; obedire noluerit ducēt eū ad
seniores ciuitat; dicentq; fili; nr; pter uus est:
monita nra audire cōtēnit: cōmessatorib; va
cat z luxurie: obiurget cū ppls ciuitat; z mor
tetur: vt auferat; malū de medio vr: z vniuer
si isrl audiēs timescat. Alioqn vt ōr Sapi.
lij. Extincts ei oēs filij q nascēt testes erunt
neqcie aduersus parentes: glo. argumētū q me
rito dānandi sc: vñ helī: q corripuit qdē fili
os suos ꝓbo ꝛ nō coercuit facto: nō tribuīe pe
nā cū filijs accepit: vt ptz supi; z. j. Re. ij. z
iij. Huius rō est: q vt ōr Eccī. xv. Nō cōcu
piscit de multi. filio infide. z inutili. Melior est vn; timēs deū q mille filij impij: z vti
le est mori sine filijs q relinqre filios ipios.
Hic ōr Prouer. xiij. Qui parcit virge odit fi
lium suū: q aūt diligit illū. s. instanter erudit illū. z
Eccī. xxx. Qui diligit filiū assiduat illi fla
gella z leret in nouissimo suo: z scīet sapienter
cōsiliū: nō des illi prātē in iuuentute z ne de
spicias cogitat; illi; curua ceruicē eius iuue
tute z tonde latera eius dū infans est: ne for
te indurescat z nō credat tibi z erit tibi dolor ani
me: hec ibi. Vñ filij in etate iuuenili dñt corri
gi: si ꝓo in etate robustiori repti fuerint incor
rigibiles: debent exhereditari: vt sic arceant
necessitate cōstricti. Hāc aūt correctionē pfa
milias exercere debet nō solū in filijs: sed etiā
in vxore z domestic; vniuersis: sm qualitatē
pson; pīe z culpe. In cui; argumentū pcepit
Deus. xxij. Si tibi voluerit psuadere frat; tu
us aut fili; aut filia aut vxor q est i sinu tuo;
aut amic; quē diligis vt animā tuā: vt dereli
cto deo tuo dīs adhereas: non acquiescas, nec
pcat ei oculus tuus vt misereaz; z occultes eū:
ꝛ stari inficies: sit pmū manus tua supra eū:
z post te ois ppls mittat manū lapidib; obru
tus necabit: vt ois isrl timeat. hoc ibi. In cu
ius ēt argumentū paffamilias plerūq; tene
tur ad restitutionē nō solū de culpa ꝓpa: ꝛ
etiā familie: vt ptz supra. Et ꝛō ōr Augu. de
charitate sermōe. vij. Nō putes amare filiū
qñ cū nō cedis: aut tūc amare filiū qñ ei nō das
disciplinā neq; corripis: nō est ista charitas ꝛ
languor. s. charitatis. Verātamē i correcti

one subditorꝝ fructuosa q̃ntũ ad corrigentez requiritur intẽtio ꝑm deũ rectificata: ne scz fiat anio furioso ac lacerato: nec affectu puniẽdi sz emẽdãdi: vel saltem a malo compescendi. Vñ Aug. sup epistolã ad Gal. dicit: ꝙ nihil ita ꝓbat spiritualẽ virũ sicut alieni peccati tractatio: cũ liberationẽ eiꝰ potiꝰ q̃ insultationẽ potiꝰq̃ auxilia q̃ cõuitia meditat: ⁊ quantuz facultas tribuitur suscipit. Quantũ autẽ ad secundũ: scz p̃latũ vel superiorem eccl'iasticũ dicit. lxxxiij. di. c. error cui nõ resistit approbat: ⁊ veritas cum minime defensat opprimit: negligere quippe cuz possis ꝑturbare ꝑuersos nihil aliud est q̃ fouere: et. c. si quis ep̃us fornicationi p̃cipitur hmõi supior eccl'iasticꝰ ab officio suspẽdi: q̃ cõuincit aliorũ fornicationẽ nõ impugnare: et c. nemo subdit: ꝙ ep̃us qui taliũ crimina nõ corrigit magis dicẽdus est canis impudicus q̃ ep̃us. Hinc. xxvij. q. j. c. si homo esses. Grego papa inculpat Sergiũ defensorem ꝙ permisit apostatare monialem: districtiꝰ precipiens vt eandem q̃ totius comprehendere festinans studeat in artissima clausura ponere: in quo si negligens repertus fuerit nouerit in se neglientiaz districtissime vindicandã. Ratio huius est: q: ꝑz Amb. super epl'am j. ad Cor. v. illud tractantẽ. s. nescitis q: modicũ fermentũ totã massam corrũpit: pctm̃ vnius quod cognitũ non arguitur multos cõtaminat: imo oẽs qui norunt ⁊ nõ deuitant aut cum possunt arguere dissimulant: nõ em̃ sibi videt peccare quando a nullo corripit vel vitat: ⁊ q: culpam plerũq̃ vindicta sectat. Dicit Orige. super li. Numeri. Illud non ociose transcurrendum est: ꝙ vno peccante ira dei sup omnes venit: hoc quandoq̃ accidit qñ sacerdotes qui populo p̃sũt erga delinquentes benigne volunt videri: et verentes peccantiũ linguas: ne forte de eis male loquant: sacerdotalis seueritatis ĩmemores: nolũt implere qd̃ scriptũ est j. Tim. v. peccantes coram omnib; argue vt ceteri timorem habeant. Et iterꝝ: dum sacerdotes ecclesie vni parcunt: vniuerse eccl'ie moliunt interitũ: que est ista bonitas ⁊ misericordia vni parcere ⁊ omnes in discrimen adducere: polluit ei ex peccatore populus: sicut ex vna oue morbida grex vniuersus inficit. Quapropter ecclesiastico superiori merito consulit Pet. rauen. in sermone quodã dicens. Exhibete Ioannẽ incestuosis: Mathathiam apostatis: Phineẽ fornicatoribus: Heliam idolatris: Petrũ mentientib;: Paulũ blasphemantib;: Chrm negociantib;: hec ille: ꝙ si causaris duriciã eiꝰ q̃ corrigẽdꝰ est. Respõdet Amb. sup Mattheũ. ꝙ grauissimꝰ nodꝰ in ligno nõ potest expelli nisi grauissimo oppressorio: ⁊ iõ si gladius spũalis non sufficit: inuocet ⁊ tp̃alis in auxiliũ: cui de h̃ p̃ceptuz est xxiij. q. v. vbi dicit. c. ad mĩstratores plane seculariũ tuitio pupillorum ac viduarum ꝓtectio: rapaciũq̃ refrenatio constituti esse dñt ꝓculdubio. Quotiens igit ab ep̃is ⁊ ecclesiasticis viris conuenti fuerint: eoꝝ querimonias attentius audiant: ⁊ ꝑm ꝙ necessitas expetierit absq̃ negligentia exanimẽt et diligenti studio corrigãt: ꝙ si dei timorẽ p̃ oculis nõ hñtes negligere post secundã ⁊ tertiaz ammonitionẽ inuenti fuerint cõione vsq̃ ad condignã satiffactionẽ p̃uatos. Ex q̃b; verbis ptz: ꝙ iudices ⁊ dñi temporales q̃ negligunt facere iusticiã miserabilib; ꝑsonis ⁊ defendere ab oppressorib;: excõmunicati st̃ ipo iure minori saltẽ excõmunicatiõe post trinã ammonitionẽ: nec absolui p̃nt nisi de damno satiffaciant ꝑ se vel ꝑ alios propt quos ꝑsone miserabiles iniuste damnũ incurrerũt: h̃ etiã ibidẽ patet in glo. Quantũ etiam ad tertium. s. supiorẽ dominij vel officij secularis d̃r. xxiij. q. iij. c. nõ in inferenda: sed depellenda iniuria lex virtutis: q̃ em̃ nõ repellit a socio iniuriã si põt: tam ip̃e est in vitio q̃ ille qui facit: ⁊ inducit ibidẽ Moysen interficientẽ egyptiũ propt iniuriã quã intulit hebreo: ⁊ c. qui põt obuiare ⁊ ꝑturbare ꝑuersos ⁊ non facit: nihil est aliud q̃ fauere impietati eoꝝ. Hic igit q̃ri põt: vtrũ q̃s nõ cõstitutꝰ in ꝑtãte: ꝓxim patientẽ iniuriã teneat defendere. Ad hoc di. ꝙ in dicto ca. nõ in inferenda glo. verbũ illud exponit: si potest: id est si in potestate cõstitutꝰ: al's nõ tenet q̃ntũ ad restitutionẽ: vt ptz. xxxiij. q. iiij. c. forte in fi. tamẽ grauiter peccat: nec est excusandus a mortali nõ diligens ꝓxim sic seip̃m: nõ em̃ diligit iniuriantẽ coercẽdo: nec iniuriatũ defendendo: vnde si quilibet teneret aliũ defendere simpliciter: tunc ꝓ defensiõe pecuniam recipiens teneret illam restituere qd̃ non est verũ: vt. ff. qd̃ metus cã. l. metũ. §. sed licet. qd̃ tñ sane intelligit si sibi defendendo ꝑiculũ aliqd̃ imineret: nã si sine ꝓprio ꝑiculo facere posset: tunc ad hoc obligaret ex charitate fraterna et peccaret mortaliter non faciẽs

quia tunc crudelis iudicaret: sicut a simili po-
nunt in argumẽtũ exempla diuersa .xxiij. q.
iij. c. ipa pietas. Pretermittens igit defensio
nẽ primoꝝ ad quã ds obligatus erat ex sola
charitate fraterna: licet peccatũ incurrat: tñ
illa pretermissio ad restitutionẽ nõ obligat: ad
quã tñ tenek si ad ꝑ cõstrictꝰ erat ex officio: si
tñ aliũ ofendere potuit sine reipublice dispẽ-
dio vel proprio periclo. Jn cuꝰ etiã argumẽ
tũ nõ defendens clericũ ne ꝓcurak cuz ꝑ ad
etꝰ officiũ ꝓtineat in canonẽ incidit: vt extra
de sañ. excõi. c. ãnte: vbi plane de hoc: ꝓsertim in glo. q̃ latius hũc casũ ꝓsequk. Denq̃ queri põt generalit ãntũ ad iudices vtriusq̃ status tam ecclastici q̃ secularis: vtrũ iudex iniuste iudicãs teneak in solidũ illi contra quẽ iniam iniuste tulit. Ad hoc dicendũ sm Joã. an. c. cũ eterni: in glo sup ꝑbo condẽnam: de sñ. re iudi li. vj. q si ꝓ cupiditatẽ odiũ amorẽ vel fauorẽ iniuste iudicauit: et causa ciuilis est: tenek ad restitutionẽ damni qõ ex ꝑ cuenit alteri: et vltra hoc punit in triplo ãntũ dãnificauit. Si vero causa criminalis est non tantũ tenek ad restituendũ dãnũ a se illatũ: sed etiã illius bona sũt cõfiscãda vel publicanda: vt in auk. vt litigantes ex ordine litis iurent. §. ii ds autem. Si pinde iudex ꝓ ignorantiã iniuste iudicauit: nec fuit ignorantia crassa: tũc nõ tenek in solidũ: sed tm arbitrio iudicis punit ex qualitate delicto: vt. ff. de vari. et extraordi. cogni. l. fina. et insti. de obli. q̃ ex q̃si deli. nas. in pncĩ. Si autẽ ꝓ metũ cadente in cõstantẽ virũ iniuste iudicat: tũc tm mortalit peccat: sed ad restitutionẽ nõ obligak nisi tpe accepti officij dubitasset: de hoc metu tuncẽ tenek ꝓ se sm Baldũ. C. de pena iudi. ma. iudi. l. fina. Si pinde iudex iprudentia vl ignoratia crassa tulit iniquam sniam: vt qz sentiebat se imperitũ: et tamẽ de iudicio se intromisit: vel qz sufficiens erat q̃ ad scientiã si voluisset libros reuoluere et studere: sed ex negligentia omisit et sic in iudicio deuiauit. Tũc sm Donaldũ tenek ad totũ interesse illi qui ex tali sentẽtia lesus est: nisi posset illũ inducere ꝓ q̃ tulit sententiã ad plenã satisfactionẽ leso faciendã: vt. C. de pena iudi. ma. iudi. l. vlti. et sm leges multas alias penas sustinere deberet: miri tñ agendũ est cum ignorantibus et negligentibus q̃ cuz dolo agentibus: verũtamẽ ꝯdusdã hec duraviderik q̃ntuz ad iudices delegatos quibus delegantur cause: scient a papa: eo q reputank boni viri licet iuris vt freq̃nter ignari: nõ em videk q̃ isti teneank si ferunt iniquã sententiam: vũmõ tamen hoc faciant bona fide et de consilio peritoꝝ: alias ei bene tenerenk si in requirendo cõsiliũ fuerint negligentes aut culpabiles. Similit etiã quicunq̃ iudex si per imprudentiã assessoris male iudicauit ignorank erat excusatus: si tñ assessor ille credebatur ab oib iustus et peritus: et ipe assessor tenek in solidũ: qz culpa illius fuit q vt iudicẽ informet ꝓpk scientiaz ꝑcipue eligi debet: vt. ff. q ds iuris. l. ij. Jtẽ Hostiẽ. Scdo q̃ri põt vtrũ iudex pecuniã recipiẽs vt iudicet vel nõ iudicet teneak ad restitutionẽ: ꝓsertim cũ ex officio sibi credito incumbat iudicare. Ad ꝑ dicendũ sm Donal. q ex q̃ iudex ex officio sibi credito iudicare tenek et bñ et gratis: ideo recipiẽs pecuniã vt simpliciter iudicet vel vt bene iudicet obligak ad restitutionẽ illi a q̃ accepit: qz turpit accepit et crimẽ concussiõis cõmisit: licet alter nõ turpiter dicit. Crimen aũt concussiõis est cum ds ac ofticio constitutꝰ extorquet aliq̃d a subdito ꝑ metũ: aut qñ non vult facere qõ tenetur nisi data pecunia. Aut cũ ds officialis vltra stipendia sibi cõstituta extorquet: contra illud euangelicũ: neminẽ concutiatis sz estote contenti stipendijs vestris: vel etiam cum ds accusat vel ꝓpk pecuniã ab accusatõe deliſtit aut ꝓpter potentiã: et oẽs ꝑdicti tenenk ad restitutionẽ ei q dedit: si non turpit dedit tunc ei danda cẽt illi in cuꝰ iniuriã data fuerit de q̃cõcussiõe plura habenk. j. q. j. circa finẽ. c. iubemꝰ: cũ. c. seq̃n. et in glo. Preterea si iudex pecuniã accepit vt nõ iudicaret: tenek no solũ ad restitutionẽ: nõ q̃dẽ illi q dedit in alteriꝰ iniuriã: sed illi in cuꝰ iniuriam data est: verũ etiã tenek ad omne inkẽsse: vnde. xiij. q. v. c. nõ sane: subdik: nõ ideo debet iudex vendere iustũ iudiciũ: aut rectis veruz testimoniũ. qz vendit aduocatus iustũ patrocinĩ: et iurisperitꝰ iustũ consiliũ: illi emẽ inter vtrã q̃ partẽ ad examen adhibenk: isti ex vnagte consistunt cũ aũt iudicia et testimonia q̃ nec iusta nec vera vendenda sũt iniq et falsa vendunk: multo sceleratius vtriq pecunia sumitur: quia scelerate etiaz q̃uis a volentibus datur. Et in glo. Si proinde recepit pecuniam vt iniquẽ iudicaret: restituere parisoꝝ: miter obligatur illi in cuius iniuriam accepit vel saltem dari debet pauperibus: q si iniquẽ tulit sniam: tenek ad omne damnũ iniu-

rſam paſſo: niſi cogar illū ad plenā reſtitutiōnem pro quo tam iniquā tulit ſententiam: tenetor etiam Alex. de ales. in. iij. ꝑte in tractatu iudicialiū ꝑcepto. Hinc Scotus ſic exponit iſtud ꝓtē: non obſtans .ſ. non faciendo reſtitui ablatum: cū ſibi ex offitio cōpetit. Deniq; fm Joā. de pla. Judex obmittens condemnationē expenſaꝝ tenet de proprio eaſdem refundere parti leſe: qđ ſane tamen intelligendū eſt: ſi fuerint petite: nā aliter ſunt in parti cauſa negligentie. ſ. partis nō petent s: z iudicis non condemnantis. Ad laudem dei.

De nono pcto alieno qđ eſt non māifeſtare: et ꝯliter in multis caſibus obligat ad reſtitutionē.

Sermo. lvi.

On furtum facies.

Exod. xx. A Nonū pcm alienū eſt nō manifeſtare pcm maleficiū aut ꝗdcūq; aliō ꝑ factū: cū tñ rō dictat eſſe neceſſario manifeſtandū: ſic occultare vel mutuū ſe ꝑbere ꝓtinet ad id qđ eſt fnaz vel pñs. i. ante factū vl in facto. Ille nāq; ꝑſe nō manifeſtat q̄ ſcies vbi ſit res furata nō indicat etiā interrogat⁹: vñ ot Hiero. ſup parabolis: z habet extra de furt. c. q̄ cū fure partic occidit animā ſuā: nō fur ſolē ſed ille reus tenet q̄ conſci⁹ furi querente poſſeſſore nō indicat: ex quo ꝓz q̄ pecc at mortaliter: nō tñ tenet ad reſtitutionē fm Tho. z Ulricū: niſi ad h̄ māifeſtandū ex officio tenear: vel niſi res furtiua in domo ſua vel etiā in alieno ſuo tñ conſilio vel auxilio: fuerit occultata: qz tunc efficacit cooperat furi. Verūtamē ſz Scotū cū q̄s reqſit⁹ fuerit in iudicio ſentialiter vbi res furto ſublata eſt vel aliter iniuſte detenta vt poſſet reſtitui vero dño: z tñ ſtrictē dicēdo ñ imineret ſibi ꝓcūlū ſtat⁹ vel ꝑſone: talis inquā nō manifeſtando tenet ad oē dānū qđ exinde leſus cōſequit: vñ. xj. q. iij. c. q̄ſq; ſubdit: vterq; reꝰ eſt z q̄ veritatē occultat z q̄ mendacīū dat: qz ille pro deſſe nō vult z iſte nocere deſiderat. Ex q̄bꝰ ꝓz q̄ in iudicio negās ꝓhibere teſtimoniū in alterius detrimentū: eidē ad reſtitutionē perpeſſi damni obligatus eſt. In cuius argumē tū ſz Bal. C. de epi. z cleri. i. l. ꝑ ſyſteri. Nō ſolū falſus teſtis eſt ille q̄ loquit falſū: ſed qui z veritatē nouit z tacet cū interrogat: qđ optime ꝓbat in textu ꝓdicte legis. Hic ꝓmo generaliter queri pōt de teſtib⁹: vtrū nō volentes manifeſtare ſtrictē ꝓpt̄ qđ alicui damnū incurrūt iniuſte teneant eiſdē ad faciendam plenariā reſtitutionē. Ad hoc dicendū ſz Richar. q̄ ſi interrogati a iudice vel ab alio ad quē ꝓtinet ſtrictē ſcirā nō manifeſtāt: cū tū ſine ꝑiculo poſſint rñdere veritatē tenent in ſolidū. Et in h̄ cōcor. dictū c. q̄ cū fure. Q, ſi h̄ fecerūt corrupti ꝓcio tenent etiā illō reſtituere: nō illi q̄ dedit ſed illi in cui⁹ iniuriā data eſt ar. xiij. q. v. c. nō ſanc. Jdē ei eſſe iudicat in hac ꝓte dare falſū teſtimoniū z nō manifeſtare verū: vt in dicto c. q̄ſq;. Ad h̄ facit qđ ait Origē. ſup Leui. Si q̄s inq̄t ea q̄ vidit in ꝓximi ſui delicto nō indicat vel in teſtimoniū vocat⁹ nō q̄ vera ſūt ot: peccm̄ qđ commiſit ille q̄ celat ipſe ſuſcipiet: vnde ad cōſcrutandā z manifeſtandā in teſtimonio veritatē in offenſus affect⁹ teſtiū reqrit. Dicit enī Amb. in epla quadā. Duob⁹ aut tribus teſtibus ſtat oīe ꝓbū: ſed illis teſtib⁹ q̄ añ hoſternū aut nudiuſtertiꝰ non fuerunt inimici: ne irati nocere cupiāt: ne leſi vlciſci ſe velint: in offenſus igit affectus teſtū querit. hec ille. Secundo q̄ri poteſt vtrū peccet q̄s accipiendo pecuniā vt indicet ea ꝓpt̄ que ꝓximus iniuſte damnū pateret niſi manifeſtaret: preſerti cū ad reuelationē in tali caſu ſimplicit obligeret ex fraterna charitate. Ad h̄ reſpondet Anton⁹ de burrio q̄ de iure q̄dem ciuili aliq̄d recipe pōt: ſecus tamē eſt de iure canonico. Scōm vtrūq; tñ ius indicatione facta recipe licet ꝓciū gratis oblatū. Verūtamen Alexan. de ales materiā hāc lati⁹ pſequens in. iij. parte ſūme in tractatu iudicialiū preceptoꝝ dicit q̄ aliud eſt accipe munus p teſtificatione vel manifeſtatione veritatis: et aliud eſt percipere ſumptos neceſſarios. Primū enim nephas eſt et primario veritatis: ſi ergo recipit munus pro vero teſtimonio ferendo tenet illud reſtituere damni: quia dicit Richar. in. iij. diſt. xv. q. teſtib⁹ nō licz vendere teſtimoniū: eo q̄ libet interrogatus pro loco z tpe tenet teſtimoniū ꝓhibere veritati: alias ei ſimoniacus eſt ſi recipit aliq̄d p veritate dicenda. Nō tñ Alex. de ales ot ce verū dum tractat qñ q̄s teſtimoniū fert pecunia in cauſis eccleſiaſticis z a ꝑſonis ec

clesiasticis: in alijs aũt ꝙ est pctm. Si ꝯo recipit mun⁹ p falso testimonio: tenet illi in cuius iniuriã recepit: ⁊ insup tenet ad omne ꝭ fesse pti lesæ. vt extra ò testib. c. sic. in glo. sup ꝯbo/ dederit. qõ intelligẽdũ ẽ sane qñ. ꝯ dedit p ferẽdo falsũ testimoniũ. sc⁹ aũt si nõ dedit co aio vt testẽ corrũperet: sz vt sibi iustitia obfuaret. ar. xtiij. q. v. c. non sane. ⁊ extra de simonia c. dilectus. vbi plane ò hoc. Et idẽ dicẽdũ ẽ de iudice. vt in d. c. nõ sane. Scõm aũ. i. supr⁹ necessarios sumere li. icit cst qz nemo tenet ꝓpꝛijs stipẽdijs militare. ⁊ idem ò p ꝗs fuerint postulati supꝛus cõpetentes ministrent: etiam si in pecuniaria cã sint testes ab alia ꝓte pducẽdi/ supr⁹ dico meundo/ stãdo ⁊ redeũdo. vt. C. de testib. l. qñ ⁊ ꝓz de resꝑ. li. vj. c. statutum. vbi ò. ℌ. fi. q nullus p ferẽdo testimonio fraudulẽter pcuret a iudice aliũ vocari nisi cã reqrat: ⁊ tunc nõ nisi a pducẽte vocat⁹ p testimonio ferẽdo cõperetes expẽsas ministrari faciat ꝗs fecerũt ve niẽdo/ stãdo/ ⁊ redeundo. ℌ ibi: imo nedũ supr⁹/ sz etiã mereẽdẽ dicꝫ ꝙd sterit occupat⁹ p reddẽdo testimonio/ ⁊ amisit opas suas: ò recipe. vt notat Jacob⁹ butrigari⁹ C. de testi. in. l. si qñ. vbi ò. nõ opter p alienis cõmodis suas iuenire difficultates. ⁊ no. glo. in d. ℌ. fi. dicẽs. q iudex ⁊ testis nec lucꝫ nec dãna ex officys ad q̃ vocãtur sentire debent. Certe nõ min⁹ obligant in solidũ q̃ nõ manifestãt lras occultatas/ aut lras falsificatas/ aut etiã post solutionẽ in fraudẽ reservatas: vt suo ꝛte ipsi vl posteri coꝛ semel soluta repetere valeãt. ℬ Tertio q̃i põt de testimonio ꝓscientie qõ dak in ꝓfessione: vtꝫ. ſ. ꝓfessionẽ suã in ꝓte cñ manifestãs/ vl saltẽ diuidẽs ⁊ diuersa diuersis ꝓfitẽs teneat ad reiterãdã ꝓfessionẽ: etiã pono casu q habeat plẽs ꝓpꝛios sacerdotes ꝑsertim cum ò. extra de pe. ⁊ re. Quis versiculꝫ sexus fidelis postq̃ ad ãnos discretiõis puenerit/ oĩa sua pctã saltẽ semel in anno fideliter ꝓfiteat ꝓꝛio sacerdoti: ⁊ iniuncta pniam ꝓ viribus ꝓpꝛijs studeat adimplere. Ad ℌ rñdz Tho. in. iij. di. xvij. q. in medicina coꝛporali opter q medicus nõ solũ vnum morbũ ꝑ quẽ medicinã dare debz agnoscat: sed vniuersaliter totã habitudinẽ ipius infirmi: eo q vn⁹ morbus ex aditione alteri⁹ aggrauat: ⁊ medicina que vni morbo cõpeteret/ alteri nocumentũ pstaret. Et sic est in ꝓpꝛijs: qz vnũ aggrauat ex adiunctione alteri⁹: ⁊ illõ qõ vni pctõ effet quenies medicina/ alteri ꝓberet incẽtiuũ: cũ q̃libꝫ aliqs ꝓꝛijs peris infect⁹ sit. sicut Bꝛeg. in pastorali docet. Et ideo de necitate ꝓfessionis ẽ q hõ oĩa pctã ꝓfiteat q̃ i memoria hꝫ. qõ si nõ facit nõ est cõfessio/ sz ꝓfessionis silimulatio. Et lz sacerdos nõ possit de omnib⁹ absoluere: tñ tenet sibi oĩa ꝓfiteri vt q̃ntitatẽ totus cꝛpe agnoscat: ⁊ de illa qbꝫ absoluere nõ potest/ ad supꝛioꝛẽ remittat. Cõcoꝛ. Heinr. boyc. in dicto c. Quis. dicẽs q nõ licz cõfessionẽ diuidere vt in fraudẽ vl q̃ verecũdiã cõfiteat diuersa diuersis: ita q parte cuilibet ꝓfiteat: sicut q̃dã faciũt ꝓpt verecũdiã ꝓfiterãdo maximã cõgeriem pctoꝛ ab ipis cõmissoꝛ. Qõ cauẽdũ est vt ꝓz de pe. dist. v. c. j. vbi subdit. Cautus sit cõfitẽs ne verecũdia ductus diuidat apud se ꝓfessionẽ: vt diuersa velit diuersis sacerdotibus mãifestare. q̃dam cñ vni celãt q̃ aliqs manifestãda conseruãt. qõ est se laudare ⁊ hypocrisim tẽdere ⁊ sp venia carere ad quã p fruſtra putat pꝛuenire. Si ꝯo nõ omittit aliqd pctm in fraudem vel ꝓpt verecundiã: sed qz prũc non habuit i memoria/ ⁊ recoꝛdat postea: sufficit q hoc pctm dicat explicite: alia aũ iam ꝓfessa in generali solũ. vt dicẽdo q cũ alia mꝛta cõfiteret/ ℌ oblitus fuerit. Et lz cõuenies essz vt vni sez cui alia ꝓfessus est/ etiã pctm obliti tũ ꝓfiteret: si cõmode possit haberi/ nec aliõ obesset incõueniẽs. tñ ℌ nõ est de necessitate: q̃ a pozi cõfessus est oĩa q̃ ꝓtũc occurrebãt memorie. Nec etiã petã sic semel ꝓfessa fide bona/ necesse ẽ denuo ꝓfiteri fm Hein. boyc vbi s. ⁊ fm Hosti. Vñ de pe. di. j. c. Lauat lachꝛyme. ℌ. nõ ita. subdit. Nec ẽ necesse vt semel sacerdoti cõfessi fuerim⁹/ denuo confiteamur. sed lingua coꝛdis/ non carnis apud nr̃m iudicẽ iugiter ꝓfiteri debem⁹. Et qbꝫ oĩbꝫ ꝓz: q qui sciens obmittit pctm aliqd in ꝓfessione qõ tñ est confitendũ de necessitate: nõ solũ absolutiõez ⁊ indulgentiã pctoꝛ nõ ꝓsequit⁹ sz etiã tã ficte cõfitẽdo mortaliter peccare iudicat. Cõmittit cñ mẽdaciũ pnitiosum ꝑ salutẽ ꝓpꝛiã: qõ est mortale pctm. quia omne mẽdaciũ pnitiosum qõ ꝓximi charitati dei vel ꝓximi vl etiã ꝓpꝛie saluti: mortle est peccatũ. Deq̃ Sap. j. Os quod mentitur occidit animã. Nimirũ quia tale mendaciũ opponit veritati/ charitati/ ⁊ animæ ꝓpꝛie saluti. Insuper positus in loco rei committit fraudẽ dolosam ⁊ simulationẽ dãnosam: cõtra ꝓfessoꝛem sedentem in loco iudicis eter-

ni cui merito dr Eccl. xxxvij. O p̃ fũ ptio neq̃ssuna vnde causata eo coopire aridã malicia z voleritate illi⁹. s. p hypocrisim z simulatione. est em̃ p̃sumptio nec q̃ ꝫ ꝫfessore: neq; ꝫ deũ: neq̃ssuma ꝯ ꝫ semetip̃m. cõfessore decipit: deũ irridet: z seip̃m execrabili⁹ dãnat. ¶ Q3 si querit: q̃ sunt illa peꝛa necessaria ad ꝓfectũ: Dicẽdũ fm glo in d.c. O mis vtriusq; sexus. q: oia peꝛa mortalia alis non esset fructuosa pnia: nõ aũt venialia: ꝺa tollunt p oꝛonẽ dñicam. vt de pnia. di. iij. c. De quotidianis b:euib⁹ ꝯ ibus q; peccatis sine quib⁹ hec vita nõ ducit/ quotidiana oratio fideliũ satisfaciat: coꝛ enim est dicere Pater noster z c. Quidã tñ ap'm ymãtes in venialibus/ ponũt tres gradus ꝺs ap'lus vocat lignũ/ fenũ/ stipulã. per lignũ igit intelligũt maioꝛa venialia q̃ sunt nimis inueterata vt in cõsuetudinẽ deducta: z ista cõfiteri debẽt si copia sacerdotis habeat: z hoc ꝓpꝛ periculũ peccari mortal. eo q; p frequentẽ lapsum in aliq̃ venialia ꝺs diſponit ad mortale. z ꝟ fit ex cõplacẽtia peccati z ꝓpꝛeptu dr. Unde dicit Augustin⁹. q; nullus peccatũ est adeo veniale qꝺ nõ fiat mortale si placz. s. intantũ q; etiam si ꝺs sciret esse mortale/ nõ tamẽ di mitteret ꝑpetrare. p fenum ꝯ intelligũt minoꝛa que cõfitenda sunt saltẽ in genere. per stipulã aũt intelligũt minima venialia q̃ cõsistunt in sola cogitatiõe/ nec puenĩut ad cõsensum: que p̃t in genere cõfiteri vel nõ cõfiteri: sed dolent multis modis. de quib⁹ pꝛie intelligit dictũ c. de quotidianis. Ubi subdit q; hec oratio sez Pat noster: minima peꝛa quotidiana delet. Poꝛro de cõfessore ꝺ facto absoluẽte qꝺ de iure nõ potuit/ habet ꝫ in. vij. pctõ alieno. ¶ Quarto q̃rit p̃t ꝺ testimonio medicoꝝ q; nõ manifestãt infirmis infirmitates suas coꝛpales freq̃nt accidere ꝓpꝛ egritudines sp̃uales: vt sic ad medicinã sp̃ualẽ aiaꝝ inducãt: vtꝝ sez obligãtur illis: vel saltẽ deo in iudicio aniaꝝ. Ad ꝟ dicendũ q; extra ꝺ pe. z re. c. cũ infirmitas. p̃ceptũ est medicꝭ q; cũ ad infirmos venerint: eos añ oia moneãt z iducãt vt medicos ad uocẽt aiaꝝ: q: nõnũq̃ ex pctõ puenit coꝛporalis infirmitas: dicẽte dño lã guido que sanauerat: Uade z amplꝰ noli pec. ne dete. ri bi ali. ꝓgat: vt sic postq̃ fuerit infirmo ꝺ sp̃uali salute puisum/ ad coꝛpalis medicine remediũ salubꝛius ꝓcedat. cũ Cessante causa cessat z effectus. Ulũ fm Hosti. exquo dicit in textu/ Precipim⁹: ideo trãsgressor peccat mortalit. Et addit in textu q; causa huius institutiõis est: q: infirmat aliqꝺs z ꝺ ci a medico vt de salute aie disponat/ cadit in desperationẽ: z facilius moꝛtꝭ ꝑiculũ incurrit. vnde phibet in ꝟ c. j. ne medici infirmos in suã curã recipiãt nisi ꝓus infirmi p medicum anie curauerint se emẽdare. Scõo. q; si medicus fecerit ꝯ istã cõstitutionẽ: excõicet vsq; ad satisfactionẽ ꝺdignã. Tertio q; cum ania sit multo ꝑciosioꝛ coꝛpe/ nullus medicus egroꝝ suadeat qꝺ in ꝑiculũ anie deducat: z ꝟ sub interminatiõe anathematis. verũtamẽ tales medici maxime obligant in iudicio anie qui p certa signa moꝛtẽ vicinã fore mideantes: egros q; affectata dissimulatione dispositionẽ domus sue reꝛq; suaꝝ: ac maxime saluteꝫ aniaꝝ ꝓstergentes: nõ enũciãt illis ꝑiculum vite ac certitudinẽ moꝛtꝭ: vt sic maturius ꝓꝛie saluti puideãt. his ei nõ incõgrue dici pt illud Ezech. iij. Fili hois speculatoꝛẽ dedi te domui isr. z c. In cuius argumentũ misit dñs Esaiam ad Ezechiam egrotãtẽ vt illi diceret: Dispone domui tue ꝺa moꝛieꝭ ru z ñ viues. ¶ Quito q̃rit p̃t: vtꝝ scies z nõ manifestãs impedimẽtũ q ꝺcunq; inter ꝓtrahẽtes mrimonium obligeꝫ in iudicio anie. Ad ꝟ dicẽdũ q; Innoc. iij. in concilio generali. vt ptꝫ extra de clãdesti. despon. c. cum inhibitio. penitus ꝓhiber occulta cõiugia q̃ fiũt nõ ꝑm̃issa denũciatiõe: ꝓcipiẽs vt nullus sacerdos talib⁹ nuptꝝ interesse ꝓsumat: z generaliter statuẽs vt cũ matrimonia cõtrahẽda fuerint in ecc̃his p̃sbyteros publice ꝓponant competẽti termino ꝓfinito: vt infra illũ qui voluerint z valuerint legitimũ impedimentũ opponãt: z ipsi p̃sbyteri p se nihilomin⁹ inuestigent vtꝝ aliqꝺ impedimentũ obsistat. si aũt aliquod rõnabile obiectũ fuerit cõtra copulã ꝓtrahendã: tũc. exp̃sse ꝟctus interdicat donec ꝺ fieri debeat sup eo manifestis cõstiterit documẽtis: q; si parochialis sacerdos tales cõiunctiones phibere ꝓtẽpserit. vl certiũ quilibet regularis ꝺ eis inter̃sse p̃sumpserit p triennũ ab officio suspẽdat: grauius puniẽdus si culpe q̃litas postulauerit: z his ꝺ ralit copulari p̃sumpserint etiã in gradu ꝓcesso ꝺdigna pnia intungat. Glo. ꝓpter ꝓtẽptũ eccl̃ie. Unde sup verbo/ qui volunt: dicit glo. q; quasi publicum crimen videtur: ad quod denunciandũ quilibet admittit: immo quilibet tenet̃ salutem

denunciare: vt ꝓxtra de cognatiõe spiritu-
ali. c. tua nos: vbi subdit. q̃ q̃ ꝛerũ in casu
phibito sciuerint dñi illõ eccl̃ie denunciare:
glo. nota argumẽtũ q̃ denunciatio criminũ
ad oẽs spectat ꝛ nõ tñ ad ꝓlatũ: quã denun
ciationẽ si ꝓetermittũt mortaliter peccãt: ꝓserti
cũ a pastoribꝫ eccl̃iaꝝ publice i eccl̃ys exigũ
tur ꝛ ꝑncipes fiunt oim malorꝫ q̃ exinde se-
quunt. Nim ꝛ cũ eccl̃ie pastores ꝫ edictũ ꝓ
mulgantes ꝓcipiunt in ꝑtute obedie sub pe
na excõicationis: vt impedimenta f. ta de
nuncient: maxie tñ peccãt q̃ scient in casu ꝓ
hibito ꝫhunt nec mãifestant cũ tñ ipedimẽ
tũ legitimũ agnoscãt ñ mrimoniã: ſz cestuo
sa cõnubia dãnabiliter excolẽtes Deniq̃ gña
liter oẽs ꝑtũ recipiẽtes/aut ꝫ quoscũq̃ fa
cientes cũ aliꝫ de manifestatiõe vel instru-
ctiõe debita cuiusl. bet artꝫ mechanice sibi vl̃
suis facienda: nisi talẽ ꝫtũ vl̃ cõ promissum
facto cõpleuerint tenenꝫ i solidũ: dũmõ com
promissũ ex altera ꝑte debitũ ſortiat effectũ
Silr ꝛ doctores q̃rũ cũq̃ facultatũ vl̃ artiũ
tenenꝫ obtinã oñdere fideliter i cõpromissis:
sic p̃dicatores veritatꝫ ꝛ aniaꝝ rectores ac co
adiutores i fmõibꝫ: confessoribꝫ ꝛ cõſiliis: qui
busl. cũq̃ tenẽꝫ manifestare fideliter viã rectã
iusticie veritatꝫ ꝛ salutꝫ: ñ declinãtes ꝑce: p̃
cio: fauore odio vl̃ aliꝫ affectibꝫ inordinatꝫ
q̃buscũq̃: nec q̃ ad dextrã nec q̃ ad siniſtrã:
alꝫ obligarenꝫ i iudicio anie ſumo iudici de
ſanguine aniaꝝ eoꝝ q̃ taliter decepti fuerint: te
nenꝫ inq̃ ipis decepꝫ ad restitutionẽ dãni
irrecõpensabilis. hinc dr Sap̃ vj. Iudicũ
durissimũ in his q̃ ꝑsunt fieri ꝛ potentes po-
tenter tormenta patienꝫ. qđ a nob auertat chri
stus iesus q̃ est bñdict⁹ in secla. Amen

Cui debet fieri restitutio: et de triplici titulo dominij: scilicet iusto et recto: iusto non recto: et nec iusto nec recto.

Sermo.lvij.

On furtum facies.

Exo. xx. Tertio ꝓncipaliter vi
n dendũ est cui debeat fieri resti
tutio. A Ad cuiꝰ euidẽ-
tiã dr Sco. i. liij. di. xv. q̃ restitutio fieri de-
bet dãnificato si sit possibile: vt si nouit eũ ꝛ
habeat pñtẽ vl̃ hãt ꝑt: aut si mitti ꝑt sine ma-
lori incõmodo q̃ illõ qđ mittẽdũ est eẽ vtile
est: ꝛ intelligo de dãnificato vel eiꝰ heredibꝰ
aut ꝓpinq̃s si mortuꝰ est vl̃ absens: qr ꝑsumit
lege nature q̃ magis velit restitutiõez fieri ꝓ
pinq̃s suis. In duobꝫ tñ casibus nec sibi nec
suis fieri dz restitutio. Primo si nesciat cui vl̃
eo mortuo nesciunt ꝓpinqui: ꝛ tũc dz pauꝑ
bus erogari vice illiꝰ: qr cui nõ põt ꝛpaliter
subueniri reddi debet spũaliter: qđ maxie fit
tribuendo pauꝑibꝫ q̃ succedunt loco chri: et
in hoc fit illi restitutõ possibilis. Secõdo si ma
iores sumptꝰ fierent in mittẽdo q̃ res resti-
tuenda valeat. Si vero nõ fierent maiores
sumptꝰ tũc mitti dñt expensis iniuste detinẽ
tis. ar. ff. de op. li. l. ope eñ: qđ tñ sic intelligẽ
dũ est sane: q̃ si possessor malefidei in alium
locũ se transtulit q̃ vbi vsuras vel maleficiũ
exercuit: tũc ꝓpꝛijs sumptibꝫ creditori mitte-
re debet ſz Hostiẽ. Si vero creditor vl̃ eiꝰ
heres se in anstulit: tũc fm Berñ mitti debz
sumptibꝫ ipiꝰ debitorꝭ absentꝭ: ꝓbanꝭ hec. ff.
de rei ven. l si res: ꝛ. l. si vero: ꝛ in omnibꝫ fm
Rodoñ. pensande sũt circũstantie. s. q̃ntitas
rei debite: remotio loci: expense que fierent i
mittendo: ꝛ pauꝑtas ac diuitie eius cui fieri
debet restitutio: qr tũ pua posset esse summa
rei restituende: ꝛ tam diues cui fienda est q̃
nullo modo ꝓ re tã modica velle debet prius
grauare: nec oportet q̃ tunc mittat sꝰ recurrẽ
dũ est ad arbitriũ boni viri: hec Rodoñ. Ad
dit etiã Dona. ldꝰi sũma q̃ restitutio regu-
lariter facienda est spoliatis vl̃ eis nõ extanti-
bus eoꝝ heredibꝫ si reperiri pñt: qđ vez est qñ
spoliatus fecẽ testamẽtũ. Si vo mandauit in
testamento distribui ꝑ executores ꝗcqđ ad
ipm spectabat de mobilibꝫ ꝛ debit⁹ tunc exe-
cutoribꝫ eius restitutio facienda est ꝓ rata et
uxori ꝓ rata ac liberis eius ꝓ rata si ipa ꝛ li-
beri habere debeãt aliquã ptẽ in rebꝫ resta-
toris de iure vel ex dispositiõe testatoris: q̃
si nõ uauerit facere testamentũ tũc restitu
tio fieri debz heredi ab intestinato: nisi talis
testator vel heres ꝓuatus esset iure rehabẽ
di rem suam vt in iusto bello aut impiali
edicto vel ecclesiastico: pura qr tanq̃ hereti
cus cõdemnatꝰ est simpliciter vl̃ vsq̃ ad tp̃us
dominio regi sue: tunc ei simpliciter ꝛ vsq̃ ad
tp̃s illud solutio talis rei differri debz: vt ex
tra de here. c. excõicamus. ℣. credentes: et
li. vj. de homi. c. ꝓ humani. B Ad ma-
iorẽ tñ euidentiã ſz Berñ de religiõe chri-
na: duo sunt hic ꝓncipaliter cõſideranda. s. cli

rulus quē bz dñs i re sibi vel alteri restituendā: z petm̄ qđ inuenit i ademptiõe rei possessiõe iniuste. Quantũ igit ad p̄mũ triplex titul⁹ distingui põt: nã p̄mo qđe i dñio rei tãtulũ bñt iustũ z recũ: sicẽ habere solet in reb⁹ iuste acq̃sit⁹ ab his qb⁹ restitui dñt: z tũc talis aut est verus dñs/aut dispensator p̄ncipalis aut heres. si verus dñs rei tũc sibi sp restitui dz. ij. q. j. c. reintegranda z fere p totã qnẽ z hoc vt dictũ est: nisi iusto bello vl'edicto imperialiuel ecclĩastico illa re priuaretur. Et hẽt locũ q̃ si fur ingrediẽdo domũ meã atq; psecut⁹ fugit z palliũ suũ dimittit rõne sui dilecti p̄uareq̃ iure suo: qz i dãnũ alteri⁹ veniebat. z licet h̃ ñ debeã retinere cũ possuz id pauperibus erogare siue furẽ illũ agnoscã siue nõ. Si ñ dñs rei nõ hẽt sensũ z auctoritatẽ dispensandi res suas. sicẽ amens: pupillus: p̄digus: z sic de alijs qb⁹ fm leges tutor vel curator: dari dz: tũc non est eis restitutio facienda: sz tutorib⁹ curatorib⁹ aut his qbus incũbit agere curã illor. Si pinde dispensator est p̄ncipalis sicẽ sũt dispensatores hospitaliũ eccl'asticor bonor seu aliar piar dotor z consilior: z tũc talib⁹ eadẽ restitui dñt si adhuc sũt in officio vl'eor legitimis successoribus. Notandũ tamen fm Tho. ij. q. lxij. z Alexã. lomb. de p̄laris eccl'ie: q̃ p̄ res eccl'ie iniuste sub: tpe solent tribu mõis. P: io qñ rem eccl'ie nõ sibi sed alteri deputatã subripiunt: vt si eps sibi rem capituli vsurpat: z tunc certũ est q̃ capitulo restitui debet eaz ponendo in manus eor ad qs de iure ptinere videt. Scõo qñ persona ecclesiastica rem eccl'ie sue custodie deputatã in alteri⁹ dominiũ transferret. s. consanguinei: amici: mercatricis: histrionis vl' consimiliũ psonar: quod si facit p: opt̃ fauor: ẽ secũ/aut p: opt̃ petm̄ qđ cõmittit seu ꝓter carnalitatẽ peccat mortalit. lxxxvj. di. c. donare: z vltra h̃ si ꝓpriũ habet equipollentẽ rẽ in vtilitatẽ eccl'ie restituere debet. z hi q̃ taliter acceperũt ad restitutionẽ obligant: tamen sine scandalo z cũ scito dantis z h̃ successor: vel eius⁹ superior vt veniat in vtilitatẽ eccl'ie: z s. c liberal' ipe dans ab obligatiõe restituendi: q̃ si causa el'yne et sustentationis nature/z hoc iniuste necessitare eis tribuit: cũ natura sit sustentanda nõ vitia fouenda nõ tenet ad restitutionẽ: dum mõ a culpis eor abstineat. lxxxvj. dis. c. non satis ꝯ pasce. xij. q. ij. z si illi z. c. gloria. Si militẽ nõ obligant ad restitutionẽ si dederũt bene meritis z honestis vir's qui tã eccl'ie seruitũ impendẽrũt defendendo patrociniũ p̄ stando vl'el'ynas cõferẽdo xij. q. ij. c. q̃cunq; eccl'iastic⁹: vbi plane de h̃. Tertio qñ rem eccl'ie sub: tpe solo anio. s. dñi incipit animũ hic possidedi rẽ illã vt suã z ñ eccl'ie: z tunc sufficit deponere animũ possidẽdi z se inẽdi rem vt suã. Si deniq; fuerit heres ver⁹ tunc eidẽ bona p̄cedentẽ dñi restitui dñt: vt extra de resti. spoli. fere p totũ: q̃ si plures sunt heredes tũc fz Ray. vnicuiq; restitutio facienda est fm p̄portionẽ sue hereditarie portiõis nisi heredes cẽnt instituti in aliq̃ certo puta inẽtũ/vel i domo/vel in agro: z sic de alijs. tũc ei non dz illis fieri restitutio: fz his qb⁹ tr̃sitor relinq̃t dispositionẽ bonor suor. Porro si restator legauit oia bona sua pauperib⁹/seu alijs pijs locis: z h̃ simplicit̃ vel exceptã certa quota: tunc sic ꝓ virtutẽ testamenti pauperibus vel illis locis acq̃rit ius in bonis defuncti: sic eidẽ acq̃sitũ est ius in his que tali legatori de iure debenť. z ideo in h̃ casu talib⁹ eadẽ restitutio nõ est facienda. Scõo ꝙo p̄incipaliter qui habẽt i dominio rei titulũ iustũ sed non rectũ: sicut cõtingit in vsurario quo intantũ super acquisitã vsuram titulũ verũ habet: inq̃ntũ ei voluntarie/volũtate tamẽ coacta res est exhibita. s. d propterea non habet rectũ: qz satisfacere obligat. P: io quo sciendũ q̃ si res aliq̃ dono vel quocunq; alio modo lucratiuo fuit habita ab vsurario de quo constat q̃ q̃q̃d habet est de vsuris z q̃ totũ est necessariũ ad soluendum: tũc distinguendũ est: aut ei illud ab eode habitũ ẽ qñ potens erat satisfacere: licet post impotens factus⁹ sit z tũc iste nõ tenet restituere: qz cum vsurarius dedit ver⁹ dñs erat z sine ꝓpria re satisfacere poterat: ac per hoc recipiẽs non dedit illi cãm efficacẽ ad nõ restituẽdũ: z si ꝓ impotens factus est hoc nõ est ex culpa recipientis: ar idẽ dicendum est de dotibus p̄stitis filiabus z similibus. Si tñ tpe datiõis vsurarius erat ipotens ad soluendũ: tũc recipiens tenet ad restitutionẽ quã facere dz vsurario: ni si p iudicẽ res cẽnt restitutioni iam sententialit̃ iudicate. Licet q̃dam dicunt q̃ si res talis p vsurã habita adhuc extat eadẽ specie ac numero apud receptorẽ q̃d tũc nõ debet reddi vsurario: sed illi a q̃ per vsuras extorsit: cui⁹ opiniõis sũt q̃ tenent q̃ in vsura dominiũ nõ trãsferť: nã p̄opt̃ triplicẽ rõnez ꝓma sinja videť verior. P: io rõne voluntat

ñj. Nã qñ in vsura recipit vltra sortẽ nõ est simplr violentũ nec q̃ vim facit ãno rei: nec ertiã oino volũtartũ. sed est volũtariũ mixtũ. sic aũt nõ est in furto ⁊ rapina: q̃ ibidẽ accipit ꝯ volũtatẽ ñri ꝓter qñ ture potest equus furat⁹ est idẽ numero restituẽdus ad quascũq; ꝯ guenerit man⁹. Nõ sic est de equo per vsurã habito: q̃ sufficit q̃ fiat p̃ij restitutõ. S. ꝺo rõne mutui qñ ꝯcurrit in ꝯctu vsure. hinc sicut in mutuo nõ est necesse q̃ mutuans reddant eadẽ nũero/ sed q̃ reddant eq̃ales. Sic ertiã videt cẽ i excrescẽtia q̃ rõe mutui ꝯgere soler. Tertio rõe exprimẽtu: q̃ si is a q̃ vsurã vsurar⁹ rẽ habuit/ eã sibi reacciper auẽte ꝓpria: tã ꝯ̃ fur siue raptor punirer. qñ nõ fieret si rei ñrũ i vsura nõ trãsferret. Q̃z si obijcit. si vsurario facta fuerit talr restitutio: nũq̃ fortita restitueret eã: ꝛ forte dabit alijs ad vsurã: ⁊ sic soluẽs dãnifica bit: ⁊ vsurario q̃daz actio delingẽdi dabit: sicq; sequit ex ħ duplex malũ. Ecõtra si facta fuerit eidem restitutio q̃ soluit vsurã duplex bonũ exinde sequit. Primũ: q̃ vsurar⁹ erit ab illa restitutõe libatus. Scõm: q̃a is q̃ pri⁹ vsurario soluit vsurã erit de tali restitutõe iustissime recreatus. Ad ħ dicẽdũ q̃ sicq; p talẽ vsurã satisfaciens ei q̃ illã soluit ⁊ ħ cũ ꝯcertia ⁊ licẽtia vsurarũ ꝓfati vt a tali satisfactõe se nosceret libatũ: vtiq; p:udẽter ⁊ charitatiue videret agere p vtroq; si rñ ħ faceret caute: tũc i foro iudiciali poss:t vsura rius ille repetere rẽ illã in casu q̃ nõ essz solũedo vl nõ potẽs ad restituẽdũ vsuras. ⁊ sic bis soluere cogeret q̃pt qñ vt tale pículum euitet/ talis restituẽs adire ꝺz cpm: q̃ pt ad satisfaciẽdũ vsurarios artare: vt sic de sua licentia ⁊ obediẽtia quod ħz alteri restituat. ⁊ si postea talis restituens ab vsurario ꝺicto molestaret cozã iudice sectari posset eps mãdare q̃ iudex sectaris de ħ se nullatenus intromittat: q̃a iam fecit negociũ illud ꝺ foro suo: mãdãs alteri q̃ illã restitutionẽ faceret. Q̃z si q̃rit: vtz tal⁹ q̃ non timẽs ab vsurario itez cogi talẽ vsurã creditoribus redderet/ obligaret ħ itez restituere dicto vsurario? Dicendũ q̃ nõ: q̃ ꝯ̃ius co inuito rñ vrilit cãm suã gessit: ⁊ ertiã sine sui ratihabitiõe vsurarius absolut⁹ est ꝺ illa ꝯtritate vsure: ꝛ nõ sit absolutus a culpa donec de pctõ ꝯterat. Ceterq; q̃ dicta sũt de vsurario q̃ ad titulum eodẽ mõ sunt intelligẽda de q̃cũq; q̃ fm humana iura rationabilr edita iustuz titulum dominij habz in rebus: licz nõ rectũ. ꝓbl gña. Quidã cuius domus q̃dam est fm rectã rationẽ quã illa molestat in iudicio ab alio qui ꝓtendit se ius habere sup illam. rãdem vero ꝺñs in pbationib⁹ deficit: ⁊ molestãs sententialiter in iudicio domũ recipit. domũ locat eadẽ domus tertio qui de ħ veritatẽ nouit. tunc ille tertius de pẽsione tenet respõdere illi qui iusto titulo/ licz nõ recto possidet illã: licz fm rectã ꝓsciẽtiam sciat molestantẽ pdictum obligari ad restitutionẽ tam pẽsionis q̃ domus. ⁊ de ꝓfitib⁹ idẽ est iudiciũ. hec est sñia Innoc. extra de elec. in c. q̃ sicut. Tertio deniq; ꝓncipalr q̃dam in ñio rei nec habent iustũ titulũ nec rectũ: eo q̃ in illos non transfert ñium: sicut sunt raptores: fures: simoniaci ⁊ ꝓfites: q̃ nullo iure iustũ dominij titulũ nec rectũ ꝓsequunt: ⁊ ideo res a ꝓdictis habite nõ sunt eis restituẽde. ꝛ veris illaq; ñis q̃ erãt: excepta simonia de q̃ vide bit in fmone seq̃nti. Vñ fm q̃sdã excepta dicta simonia: cuicũq; ꝓdictoz ꝛ furi/ raptori vel ꝓfitib⁹ hõ restituerit: minime liberatus est. q̃a ad quascũq; manus/ furta vl rapina quenerint: semp obligant ad restituendum vero ños si nouerint illũ: sinaũt tũc restituendũ est furi vl raptori vt ipe restituat. verũtamen si vero ño restituere disponit: ħ faciat per personam religiosam aut aliam fidelem. suppzesso nomine furis vel raptoris: cũ fama portet sit q̃ terrena substantia. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ Cui debeant restitui ea q̃ sunt cũ culpa data vel accepta: seu data ⁊ accepta simul. Sermo. lviij.

On furtum facies.

n Exod. xx. Visso de cõsideratiõe tripliciis titulj in restitutiõe debiti factẽda: ꝺ am ꝓsequẽdum est scõm. s. de cõsideratiõe pcti quod intercuenire põt in debito restituẽdo. A ꝓmo q̃ sciendũ fm Alexan. de ales: q̃ res q̃ est restitutioni subnoxia: ab alio plerunq; turpit ac male accipit tripl⁹. Aut cum culpa accipientis ⁊ non dantis. Aut cũ culpa dantis ⁊ non accipientis. Aut cũ culpa vtriusq; ⁊ hoc notat rextus. ff. de condi. ob turpẽ causam. l. j. ¶ Primo nanq; res restituenda quandoq; suscipitur cum culpa accipientis ⁊ nõ dãtis: sicut patet in rapina/ furto/ vsura ⁊c. ⁊ tunc

res restitui debet illi cuius fuit: q non grauſ
ſit dñus ſuꝰ. Vñ. xiij. q. v. c. nō ſane. ſi. bdik
in ſi. Qui ꝓ iuſtitia huane ſocietatis/furtꝫ/
rapinis/ calūnys/ oppſſionibꝫ aliq̄ abſtulerunt: reddēda potiꝰ q̄ donāda cenſemꝰ: Za
chei publicani exēplo: qui. ſ. dixit Lu. xix.
Si q̄ de fraudaui reddo q̄drupluꝫ. z quia
multifarie res accipi pōt cū culpa z turpitu
dine accipientꝫ reſpectu dāntis: nec ſp tenear
accipiēs dāti reſtituere. Ideo penamus h
exē, li gīa caſus duos. Primus eſt de illo q̄
mutuat nūmos alteri cum pacto q̄ alter ire
teneat ad ſuā molendinā: vl ad fractoriū
ſuū fornum aut ſcholas aut ſuas emere mer
cimonias: z ſic de aliis. vl etiam eo pacto ſo
lutionē debiti expectat/ ac alīs nō mutuaret
vel expectaret: tal'cēm fm doctos. vſurā cōmit
tit licet alit' ex h nullū detrimentū habuit.
Rō huius eſt: iſte cōmodum ex h ſuſcepit z
vtilitatē que pecunia eſtimari pt. hñt enim
p̄dicta ex h maiorē ꝓcurſum creditū z ſeque
lam: q̄ pūt z debēt eſtimari pecunia iudicio
boni viri. Hoc ſentit Jo. an. in regla iuris:
pcm. lib. vj. nō tñ debet tal vſura reſtitui al
teri debitori: ſi nullū ex h detrimētum ſuſti
nuit. ¶ Q, ſi q̄rit. cui g debeat reſtitui: Di
cēdū q̄ erogari debet pauplibꝫ. Cuius tō eſt:
q: q̄ iuſt ad alteriꝰ piſtrinā: nō ſuſtinuit ali
qđ detrimētū: nec cōtulit ſuo creditori aliqđ
lucrū intuitu mutui: qđ nō antea cōtuliſſet
eidē vl alteri cūdo ad piſtrinā: z ideo nō pt
ſe putare fuiſſe gratuū: ac p ꝓſequēs nihil
reſtat illi reſtituēdū. Mutuās aūt vel ſolu
tionē prozogās: aliqđ appētabile cōmodum
tōne mutui ꝓſecutꝰ eſt. qđ tñ retinere nō pt.
Hinc in cauſas pias h ipm diſpēſandus eſt.
¶ Scds ſo caſus eſt de vſurario mentali.
Pro q̄ ſciendū q̄ is q̄ mutuū dedit p̄ncipa
liter ꝓpter lucrū aliqđ vel donū/ licz minime
pducētū in pactū: nec eidem explicite nec im
plicite mētale vſurā cōmiſit. vt extra. de vſu
ris. in c. cōſuluit. vbi de h caſu papa Urba
nus. iij. cōſultus vt q̄ ſit vſura: Rndet q̄ ſic.
vt ex euāgelio Luce manifeſte cognoſcit in
quo dī: Date mutuū nihil inde ſperantes.
Hmōi: hoies p intētione lucri quā habēt cū
oīmis vſura z ſupabūdantia prohibeat: in le
ge iudicādi ſunt male agere: z ad ea que ſic
ſunt acceꝑta reſtituenda in animarū iudicio
efficacit inducendi. h ibi. Propt qđ ſic rece
pta retinere nō pōt: eo q̄ ꝓ dñi legē recepit:
nec ille q̄ ꝓpter mutuū alteri dedit/ rehabere
debet. q: voluntarie qđ dedit a ſe abdicauerit
ſed pauplib⁹ eſt erogādū. vt. xiij. q. v. c. non
ſane. Scdo res reſtituēda q̄nq̄ recipit cū
culpa z turpitudine dāntis/ ſed nō accipien
tis. ſicut qñ quis aliqđ intētiōe mala dedit:
q̄uis accipiēs intētiōe bona recepit. Exem
pli gīa. Sepe cōtingit de furtib⁹: raptoribꝫ:
oppſſoribꝫ: vſuratys z ſimilibꝫ: q̄ ex vanita
te vel pōpa ſeculi faciūt elymos: pſtituūt eccl
pellas: dotant altaria: z ſi'lia dimuſte acq̄
ſitis/certa non reſtituēdo certis: tūc q: darū
nō fuit in prāte dāntis: q: quod dedit alienū
fuit: vel in eo dādi poteſtate nō habuit: red
dendū eſt illi q̄ prāte hz in eo qđ darū eſt. vt
ptz. xiij. q. v. c. Forte cogitat aliqs z ōr: mul
ti ſunt chriani diuites/ auari/ cupidi: nō ha
beo pecūm ſi ſuū illis abſtulero z pauplibus
dedero: vnde cēm illi nil boni agūt mercedē
hīe potero. ſed hmōi cogitatio ei diaboli cal
liditate ſuggerit nā ſi torū tribuit qđ abſtu
lerat: addit potiꝰ peccatū q̄ minuat. h ibi.
z ſunt ꝓba Aug⁹. in homel. Ratio aūt cur
dādo pauplib⁹ addit/ peccatū eſt. q: dando
facit ſe impotentē ad reddēdū. Vñ z dicit c.
Multi ſine pctō putāt eſſe ſi alienū qđ inue
nerint nō reddāt/ z dicūt: Deus dedit mihi
cui habeo reddere. diſcant hoc pctm eſſe ſiſte
rapine: ſi qs inuēta nō reddat. hec Hieroñ.
ſup Leuit. Si tñ darū illō erat q̄dem in po
teſtate dāntis/ ſed dedit ad trahendū recipien
tem ad luxuriā/ hereſim/ vl aliā cām impiā:
tunc recipiēs illud intentiōe bona ac ſimpli
ci: poteſt datum retinere ſibi: luz honeſtius
ageret q̄ cognita donādi cauſa donandi reſ
titueret. ꝓcipue tñ ſi qs anio puro nihil inde
ſperās/ alteri ſūmā aliquā mutuaret. ac poſt
modū ab eo cui mutuatū e aio ſimplici do
nū aliqđ liberalit oblatū reciper: randē co
gnita dāntis intētiōe corrupta: dz acceptum
reſtituere. vt pz ō. in fmōe epiloga torio. ō tri
plici vſura. ¶ Tertio: res reſtituēda q̄nq̄ e
acceꝑta cū culpa z turpitudine vtriuſq. ſ. tā
dantꝫ q̄ recipiētꝫ: z tūc generalr tenēdū e q̄
nulli ex ipia cā aliqđ dāti qđ ab eo cui dat
licite retineri nō pt: reddi debet qđ darū eſt:
ſi ei cui dedit dāntis ipietas innoteſcit. Cui
rō e: q: ſua ipietas cū reddit z oñdit idiſpo
ſitū z idignū ad ip̄z recipiēdū. cū g recipiēs
(vt dictū e) illō retinere licite nō pt: q̄rit cui
tale ſit retribuēdū? Ad h dicendū q̄ aut ta
le datū tribuit z accipit ſine iniuria aliena:
vl eccōtra. Si acq̄rit ſine aliena iniuria: tūc

aliqñ est donāri reddēdum: aliqñ ꝓ pauperibus tribuendū. Exempli gīa: ponam⁹ aliquos casus ad matoꝛē euidentiā. Primo pono q̄ iudex vl assesso: certū hñs salariū vendat iustū iudiciū/ z testis verū testimoniū: z sic aliq̄d dat quod dari non dꝫ. sicut ostēdit Aug⁹. ad Macedoniū. z habet. xiij. q. v. in c. nō sane. vbi subdit. Nō ideo debet iudex vēdere iustū iudiciū/ aut testis verū testimoniū: q̄a vēdit aduocatus iustū patrocinīū/ z iurisperitus iustū cōsiliuꝫ. Illi cñ in vtrāq̄ partē ad examē adhibent: sti ex vna pte ꝓstūt. q̄dd igit ralcs inde recipiūt obligant restituere. q̄ ꝛōne sui delicti amittūt ius acq̄rendi vñium in tali dato. vt ostendit ibidē Aug. z extra de vi. z hone. cle. c. cū ab oñi. vbi plane de hoc. Sz cui restituendus est: Dicēdū sm Alexā. lomb. q̄ si dedit illa cū intentiõe bona: vt sez iudex sibi ius z eq̄tatem ꝓseruet: tūc ipsi danti restitui dꝫ: sin aut̄ eo anio vt iudicis affectuꝫ cozrūpat. tūc lz iudex id nō possit retinere: tñ alter non pōt repetere. z ideo distribuendū est pauperibꝫ. vt ptz in dicto c. nō sane. Vel pot⁹ illi tribuēdū est in cuius iniurīā datū est: si ex h̄ cū iniustū iudiciū datū est. Sc̄do pono: q̄ ds ab accusatis aut incarceratis pecuniā recipiat: vt añq̄ sntia ꝯ eos pferat/ p eis intercedat/ z iudex ad intercedentis ꝓces illos liberat. tūc si rales fuerūt innocētes/ z intercesso: erat officiat⁹ salariatus: tūc nō pt illaz recipe: sed dꝫ dantib⁹ restituere. Si ꝓ salariatus nō erat: tūc retinere pt dūmodo non essz immoderata sūma. z cum h̄ merek apud deū si fecit motus pietate/ p̄ceptū illud implens Proue. xxiij. Eruc eos q̄ ducunk ad mortē. si tñ culpabiles erāt z merito ꝛdemnādi: tunc intercessor receptā pecuniā retinere nō pōt. q̄a culpabiles iniuste dederūt: z intercessor turpit accepit: vñ pauperib⁹ est dispēsanda peccatoꝝ gūlter intercessor: iusticiā ꝓpt auariciā impedies/ et q̄dāmodo pſequens.

Tertio pono: q̄ ds accipiat mutuum sub vsuris non ꝓpt̄ necessitatē: sed vt luxuriek: vl vt magis cū mercātijs lucrek: aut ꝓpter aliaz cām malā. vel etiā si ex ꝛscia vel būana voluntate nolentē mutuare sub vsuꝝ: inducat ad mutuādū sub vsuris. Iustis oib⁹ cōcurrētib⁹/ vl aliq̄ cozr: tūc lucrū acceptū ō mutuo non dꝫ illi restitui/ sz pauperib⁹ dispēsari. dūmō notū sit mutuū talit fuisse receptū. Cuius tō est: qz tā mutuū recipiens q̄ tribuens turpitudinē manifestā opari sunt. z ideo tribuens lucrū merek amittere: recipiēs ꝓ mutuū tali modo merek illō nō sibi reddi. hinc in plas causas est distribuēdū. z de similib⁹ idē est iudiciū. Idē ꝯ dicendū est de dante aliq̄d alicui vt faciat testimoniū falsuꝫ: aut vt iniustā cām seu aduocationē ꝓ eo dicat: aut iniustū ducatuꝫ faciat seu locū vl bellū. nil cñ hoz vl cosimiliū licite retinere pt: nisi ꝓpter aliquaz cām iustā retineak: puto ꝓpt ꝓpriā paupiem subleuādā: z h̄ de licētia sui cōfessoris. nec tñ reddendū est dāti sicut dictū est: sed pauperib⁹ est erogādū. eo q̄ cū vtrisq̄ culpa sit datū. semp̄q̄ subintelligit q̄n nō sit subsecutus effectus iniusticie in iniuriā alterius. ℒ Sc̄do ꝓores acq̄rik nō solū cū dātis z accipientis culpa: sed etiā cū iniuria aliena. z tūc regulariꝫ tenendū est q̄ q̄dd in iniuriā vl dānum alteri⁹ dak. eidem iniuriā passo restitui dꝫ: ramē diuersimode. Ad cuius euidētiā sciendū: q̄ aliq̄d dari pt̄ tripl'r cū alterius iniuria. Primo nāq̄ dari pōt cū iniuria vnius: vt pura cū vxoꝛ alicuius adulteriū cōmittit ꝓpt̄ pecuniā vel alia dona: z tūc mulier illa secrete restituere debz eādem pecuniā vl dona viro suo. Nunq̄ cū etiam dotem ex h̄ q̄dat: que sm iura viro est applicāda. vt patz extra de dote post diuoꝛtiū restituenda. c. plerūq̄. vbi dꝫ: Si mulier ob cām fornicatiōis iudicio ecclie aut ꝓria voluntate a viro recesserit/ nec reconciliata postea sit eidem: dotē vel doralicū repetere nō valebit. Potro si mulier aliq̄ soluta scienter pecuniam ꝓ adulterio recipit ab alterius marito: tunc talis pecunia restitui dꝫ vxoꝛi in cuius iniuriā data est. Si inquā ram vir q̄ mulier astricti matrimonio ꝓpter pecuniā in adulteriū cadunt: qui pecuniā recipit obligak satisfacere per restitutionē ꝓ rato cōparī: qui plus iniuriak compari suo q̄ alieno: licz in hoc vtrerq̄ iniuriā patiak Si vel niq̄ ds hominē occiderit ꝓ pecunia: debz illā heredib⁹ interfecti restituere. Sc̄do ꝓinde potest recipi cū iniuria plurū. vt exempli gīa: ponam⁹ casus. Et ꝓmo de officiali cōmunitatis vl alicuius dñi: cui si certum salariū ꝓ administratione sui officij statuak: z nihilomin⁹ ꝯ statuta dñi sui seu cōitatis aliqua recipit: tūc ipsi dño vl cōmunitati restituere dꝫ: eo q̄ in eius iniuriā tal pecunia recepta est. vt pura si dñs vl cōmunitas emat totū frumentuꝫ terre: statuēs ꝓsonos q̄ ipm

frumētū vendāt certo p̄cio ⁊ nō plus: ⁊ vendentib⁹ salariū sufficiēs cōstituens. si tunc ꝺ̄s statutū augēt p̄cium hoc retinere nō p̄nt: sed ip̄i dño vel cōtracti restituendū est: q⁹ rei vēdite dñs erat: ⁊ p̄ consequēs ei lucrū ⁊ dānū puenire debet. si tñ tales vēdentes aliq̄d reciperent ꝺ̄ iusticiā vel vltra iustū p̄cium: tūc ementib⁹ esset reddēdū. Secus tñ essz si tm̄ limitaret q̄ nō minus daret. Exēpli gratia. Trado lib⁹ū vel vestē ad vēdendum p̄ decē libris. alter ꝺ̄o vendit p̄ xij. datq̄ mihi decē libras: p̄ se ꝺ̄o reliquas tenet. Hoc em̄ facere p̄ōt si simplr volebā decem recipe ⁊ non plus: nec vēdens erat a me salariatus. Ratio autē diuersitatis est: q̄a vēdens frumētū est merus nuncius hñs a dño limitatū mandatū nō vēdendi plus vl̄ minus: ⁊ h̄ cōmuniter iurat. vēditor autē iste mandatū habet non vēdendi min⁹: vnde rem q̄si p̄ vēdita habet: p̄terea in toto intētionē meā ipler dans rem p̄ p̄cio a me statuto: sed non hz mādatū q̄ nō accipiat plus si hīe p̄ōt. Secus tñ si p̄missō salario intēderim illud accipe q̄cquid a re vēdita posset hīe. Sēdo pono casum q̄ aliq̄ auaricia ductī p̄ fraudē/ alium inducant q̄ monasteriū intret: tunc lz eius bona in iniuriā monasterij sint accepta: tñ q̄a in h defraudant quī post illū erāt potiores. ideo eisdē reddi debēt. vt ptz exp̄sse. xx. q. iij. c. cōstituit. ⁊ de similib⁹ cadē p̄ndēs lector syllogisare p̄ōt. Tertio deniq̄ res acq̄rī p̄t cū iniuria ecclie tm̄ ⁊ nō alteri⁹. vt cum q̄s p̄curat simoniace būficiū aliq̄ō: h enim fit in iniuriā ecclie ⁊ derogationē: ⁊ sic eidē restituēda est. vt plane ptz extra de simonia. c. de hoc autē. Si ꝺ̄o pecunia data est p̄ ingressu monasterij: dans q̄ velit in melius vitā mutare. s. cūdo ad altā religionē vl̄ monasteriū vite sanctioris: si nō p̄t sine auxilio pecunie vel alterius rei date h̄ implere: eidez restitui debet q̄ simoniace dedit vt aliō monasteriū intrare possit. vt q̄ hz onus/ habeat ⁊ emolimentū. vt patz extra de simonia. c. ventēs. si tñ talis in sēculo remanere veller/ sibi restitui nō deberet. sed in pias causas extra monasterium illud est dispensandū. Sed ō hoc lati⁹ supius dictum est in p̄mone. vj. de simonia. Deniq̄ de his q̄ accedūt ciuitates infideliū tēpore guerre vl̄ treuge cum mercib⁹ prohibitis/ satis patz in quadā extrauaganti Nicolai pape. iij. q̄ incipit/ olim. Et innouata sunt cadē in extrauaganti Bonifacij pape: que incipit/ cōtra illos. Silr ⁊ Clemens. vi in sua: que incipit/ multa. in quibus extrauagāt. p̄ter alias penas diuersas inflictas in dicit q̄ ab excōicatiōe nō possunt absolui nisi tantū de bonis p̄dictis in subsidiū terre sancte dederint q̄ntum ad p̄tes infideliū miserunt: a solo quoq̄ summo p̄tifice p̄ter q̄ in mortis articulo absolui possunt. Vide de h aliq̄d b̄ euiter annotatū in summa Pisani: in ꝑbo saracenus. Ad laudem dei.

¶ Quid restitui debeat ⁊ de debito iniuste acq̄sito vl̄ detēto: ac de multiplici turpi lucro. Ser. lix.

On furtum facies.

n Exo. xx. Quarto p̄cipaliter videndum est q̄d restitui debeat: P̄o q̄ sciēdū q̄ sm̄ Sco. in. iiij dī. xv. nō solū tenet q̄s ad restituēdā rē ablatā ⁊ etiā vsum rei. sed insup̄ omne interesse ⁊ fructū de re p̄ceptū: ſ̄ſ si salte est res ex se fructifera: nō tñ fructū q̄ ex industria vient/ illa re puenire solet. Ex q̄ sequit q̄ lucrū acq̄sitū ex pecunia fenebri p̄ iustas mercātias non tenet fenerator reddere. alioq̄n is q̄ tale lucrū p̄ciperet iuste posset esse vsurarius de sua pecunia fructū ex alterius industria p̄uenientē recipiēdo. Et idē dicendū de his q̄ sunt acq̄sita p̄ maleficiū vel q̄ſi: ⁊ de silib⁹.

A P̄o q̄ sciendū: q̄ q̄daz sunt q̄ habēt vsufructū: cuiusmodi sūt res quaz vsus nō est eaz cōsumptio vl̄ destructio. vt domus: agri: ⁊ silia. Si q̄s g̃ talem rem p̄ vsurā exterserit: tunc nō solum tenet ad restituendū ipam rem/ sed etiā fructꝰ p̄ceptos: deductis tñ laboribus ⁊ expēsis rōnabilib⁹. Rō est: q̄a tales fructus sunt fructus rei quaz ali⁹ est dñs. Quedā ꝺ̄o sunt res q̄ nō hñt vsum fructum p̄cipalr: sicut pecunia: q̄a lucrū de pecunia puenies nō est fructꝰ pecunie/ sed humane industrie ⁊ laboris. Hinc ille q̄ē dñs sue industrie ⁊ laboris lucr̄ q̄ ex mercatione iusta acq̄sitū est/ de pecunia p̄ vsurā extorta restituere nō tenet: ex q̄ tamē pecunia alteri⁹ p̄ter ipsius voluntatē absolutam detinuit: si alter cui restitutio faciēda est ex hoc aliq̄ō dampnū incurrit: hoc sibi tenet refundere cū restitutione vsure vl̄ maleficij: ⁊ hoc in integrum: non tamē tenet restituere lucrū omne q̄ō alter sperabat ex cadē pecunia se p̄sequi. q⁹ pecunia de sui natura nō hz p̄tē sicut mul

re res alle: sed de ℔ facier ad arbitriū p̄obi: exp̄ti viri ꝫ diuersas circūstantias cōcurrē: res. Hoc idē sentit Thom̄ ij. ij. q. lxij. Ad maiorē tm̄ euidentiā scien dū: q̄ triplex inue: hit debitū ad cui⁹ obligatōez ꝗs obligatur. Primū dici pōt iniustū: eo q̄ iniuste est habi: tū siue detentū: p̄o ꝗ talis regula dari pōt. Omne alienū qđ alteri de iure debek siue li: cite siue illicite sit habitū restituī debet. Ex qua regla trahit q̄ ꝗdruplex alienū restituī debet. Primo omne alienū licite acq̄situ sed non detentū: vt sunt oia mutuata contracta debita iuste p̄missa depositra ꝛ silia. Secun: do omne alienū non licite acq̄situ cuiusmo: di sūt vsure: furta: rapine restituere tenek: nō tm̄ tenek ad plus restituendū fm Alex. lom. Tho. ꝛ Ray etiā si talis iniuste detentor ex tali re negociatus fuisset: aut p̄dia emisset et fruct⁹ percepisset: ꝛ hoc maxime p̄ tria. Primo q̄: tale lucrū nō est fruct⁹ pecunie sed huma: ne industrie act⁹ ac possessio sic empta ē emē: tis nō eius a quo fuit accepta pecunia p̄ vsu: ram vel maleficiū: licet sit illi debite obliga: ta. Secōdo: q̄ cū ius pecūie p̄ vsuras extorte vl̄ possessiones ind̄ empte sp̄ de iure currat ab: periculū vsurarij ꝛ inamissibile sit ei ꝗ vsurā soluit: hinc est q̄ totū lucrū ex tali capitali in: amissibili p̄cedēs ei cui sublata fuit pecunia mō vsurario p̄euenire. Tertio: q̄ si talis vsurari⁹ cū eadē pecunia nihil lucrar⁹ fuisset nō tenerek nisi ad id qđ ex vsuris ad eum pue: nit: verum est tm̄ q̄ si res vsuraria fuerit ex se fructifera: tūc fruct⁹ ille cederet illi qui sol: uit vsuram. Silr̄ si vsurā soluēs ex ℔ damnū passus esset: qđ tm̄ damnū ꝫ Alexan. lomb. duplicit euenire pōt. Primo per se ꝛ directe: vt q̄n p̄opt⁹ pecuniā p̄ vsurā sublatā damnū passus ē: q̄ ex ea sibi necessaria volebat eme re p̄o sustentatiōe nature: vel debita siue em pta soluere: qđ q̄ nō potuit necessario posse: siones vendidit: aut aliā pecuniā sub vsuris accepit vel domū suam vilius vendidit: aut aliam conduxit: ꝛ sic de alijs: ꝛ tunc vsurari⁹ ind̄istincte totū damnū tenek restituere. cōcor. in hoc Tho. Rich. Sco. ꝛ Ray. Ray: tio hui⁹ē: q̄ damni illi⁹ causā efficacē dedit. Secundo p̄ accidens ꝛ indirecte: vt q̄ nō est consecut⁹ lucrū qđ ex pecunia intendebat vel consequi potuisset: sed tale damnū restitue: re tm̄ tenek nisi ex eo mō q̄ tactū est s̄. Tertio p̄incipaliter restituī debet oē licite acq̄situ licet nō detentū qđ alteri debek: cuiusmodi sunt res date in vltima voluntate ad dispē sandā paupib⁹: vel recōmendare ad cōseruādū ad q̄scūq̄ p̄as causas. Ite instrumēta vl̄ char te scripta: aut testamēta alioꝝ ac libri mer: catoꝝ ꝛ silia: sic etiā restituī debēt decime tri buta vl̄ exactiones debite ꝛ honeste. iuxta il: lud Mat. xxij. Redd te q̄ sūt cesa. cesa. et q̄ sūt dei deo. Silr̄ ꝛ Paulus ad Roma. xiij. Reddite oib⁹ debita: cui tributū tributum: cui vectigal vectigal. ꝛ seq̄. Nemini dq̄q̄ de beat⁹ nisi vt tē. Quarto restituī dz oē nō licite acq̄situ qđ alteri debek: sic sūt bona q̄ succedunt alīs de vsuris: furtis: rapinis: si: moniis ꝛ sic de alijs: q̄ licet talia nō sint per eos illicite acq̄sita ꝛ impie: tm̄ q̄ ad eos iniu: ste res ille pueneriūt. q̄dāmō plus q̄ hi q̄ ma la illa acq̄serūt restituere obligant: cū bona illa ad eos trāsire videant cū onere pet̄ꝝ su: oꝝ sepe cū obligatōe diuersaꝝ p̄missionū. Querūt tm̄ Jo. an. ꝛ Hostien. nonnen ꝛ alij plures: extra de vsu. in. c. tua nos. vtrū here: des tales restituere teneant ex p̄sona illoꝝ q̄ bus succedunt: an ex p̄sona p̄pa: ꝛ rndent q̄ si tales i extremis penitentes ꝛ absoluti de: cesserūt: restituere debēt ex p̄sona illoꝝ: si ꝫo secus tūc ex illa p̄pa restituere dñt: ꝛ hoc de eo tm̄ qđ ad eos puenit. nam vt ōr ibidē glo. tenenk filij p̄ patrib⁹ p̄ hereditaria portionē. Silr̄ ꝛ illi ad q̄s bona vsuarioꝝ pueneriūt: vt ōr in textu. Secundmu ꝫo debet tm̄ qđ restituī debet dici pōt turpe lucrū. P̄o q̄ sci endū: q̄ turpe lucrū multiplex ē. Nā p̄mo ōr turpe lucrū ois ludus alec. i. q̄ inuitis fortū ne: vnde qualiter eis talis ludus est p̄hibit⁹ fm leges: ꝛ quō obligat ad restitutionē ꝺi: ctū est supra Secundo turpe lucrū dicit qđ acq̄rit p̄ ea q̄ puniunk a ciuili iure sola pena infamie: sicut sunt histrionatus: exercitiū il: loꝝ qui pugnāt in arena siue in duello ac me retricij lenocinij solutarum p̄sonaꝝ: ꝛ talia: ter acquisita retineri possunt in vsum acqui rentium: excepto qđ dictū est supra de mere: tricio ꝛ leno. infra. In aliquibus casibus ta: men consulendū est p̄dictis q̄ si talibus lu: cris superesse possunt vt eadē dispensent in pi as causas. Tertio turpe lucrū dici potest qđ acquirit in tornea mentis: eo q̄ ludus ille p̄: hibitus est: vt extra eo. ti. per totum: ꝛ de hoc idem est iudiciū: q̄ mammona iniquitatis est. Quarto turpe lucrū dici pōt vsura menta lis de q̄ etiā dictū est supra. Quinto turpe lu: crū vocari pōt ois illicita mercantia: siue ex

intentione vtpote ppt cupiditatē: qz fm Al
uarū vendere charius q̄ emat cupiditatis
causa dr rurpe lucrū: hoc etiā plane ptz. xliij
q. iij. c. q̄cunq; tpe messis: siue etiā ex psona
qz clericis est inducta: vt extra ne cle. vel mo
na. c. j. z in clemēn de vi. z ho. clericoz. c. dio
cesanis. lxxxvij dist. negociatorē. siue ex tpe
qz fz q̄sdā turpe lucrū est qñ fit tpe interdi
cto z feriato: extra de fer. c. j. z fi. siue etiā ex
loco: qz fm q̄sdā mercari z lucrari in sacris lo
cis est turpe lucrū: vt. lxxxvij dist. c. ejectos:
qđ capitulū aliq; rept⁹ hñt. Itē facere vel ven
dere fucamenta z fictia q̄bz vane mulieres in
iuste se ornāt. z etiā q̄cunq; alia. phibita p le
gē diuinā vel humanā. aut p iniusta statuta
ciuitatū. Et generaliter lucrū acq̄situ in casi
bus non cōcessis: sicut lucrū aduocatiōis vl
medicine z similiū in casibꝫ non cōcessis: vt
extra de postulan. p totū. Tale ergo lucrum
omniū p̄dictoz fm q̄sdā est paupibꝫ dispen
sandū: licet de rigore iuris ad hoc non teneant:
qđ tamen maxie tenendū est qñ tali lucro su
pesse cōmode pñt: qz māmona iniquitatis est.
Preterea de his q̄ lucrāt aliqs in emptioni
bus vendītionibꝫ ac aliis contractibꝫ p men
dacia pluria circūuentiones falsas cōmixti
ones z silr generaliter q̄ri pōt: vtrū qđ cōit in
contractibꝫ aliqđ diminuit vel excedit iustū
p̄ciū sit illi⁹ fm deū a q̄ fuit illicite acq̄situm
aut restituī sit necessariū. Ad hoc dicendum
fm Geral. obdoñ. z alios doctores: q nō ois
excessus seu diminutio iusti p̄cij ē illi⁹ a q̄ est
habitus z acceptus: nec vendicari potest a
dante: qz nō aufert ius adinuicē contrahēdi
tiij. q. v. c. non sane: z hoc q̄druplici rōne p
bari pōt. Primo rōne pacis z salutis: qđ
em ex consensu ac cōmuni statuto ac p vtili
tate cōmuni oim procedit: ex ipo robur z cō
tatem obtinet cōmunis iuris: sed cōis cōsen
sus ac recta ratio discreta q̄z cōsuetudo vult:
q non omnis excessus in talibus restitui sit
necessariū: tū qz sic expedit pacī temporali:
nam alias infinite querimonie et litigia ex
huiusmodi oriremk. tum etiam saluti spūali
oim: qz cū difficillimū sit ab hmōi excessib⁹
contractuū se rectaliter deputare: et maxime
in hominibꝫ imperfectis lucris inhiantibꝫ ex q̄
bus z in q̄bꝫ maior ps hoim consistit piculo
sissimū omniū esset si nihil hmōi excessuum
sibi vēdicare z retinere liceret. Hinc dr Sco
tus in. iij. xv. q equalitas cōmutationū et
contractuū non consistit in indiuisibili me
dio: sed in illo medio qđ cōmutatiua iusticia
respicit magna est latitudo: z inter illam la
titudinē non attingendo punctum indiuisi
bilem equiualentie rei z rei in quocunq; gra
du citra extrema fiat iuste fit: quia quo ad hoc
cōmutantes z cōtrahentes indiuisibile me
diū attingere quasi impossile est. r que latitu
do medij patere potest primo ex lege positiua
que cōtractū rescindit qñ cōtrahēs decipit
vltra medietatē iusti p̄cij: nihilominꝰ tamē
infra illud si ex aliquo appareat iniusticia
fm ꝓscientiā restituto cōtrahendo fieri debz.

Secundo ex consuetudie approbata ex q̄
relinquit q̄nq; ipis cōmutantibꝫ vt pensata
mutua necessitate: reputāt sibi dare mutuo
equiualens hincinde z accipe: durū est ei inf
bomines contract⁹ esse in quib⁹ contrahēt⁹ non
intendant aliqđ de illa indiuisibili: li iu
sticia remittere sibi mutuo vt p tanto oēm
contractū aliqua donatio cōcomitet. Hec
Sco. Secundo rōne diuie cōdescensiōis: p
uidentia nāq; dei post lapsū pthoparentis i
pluribꝫ humane infirmitati cōdescendit: nec
exigit ab ea q̄qđ est pfecte ac rectissime q̄
ratis vñ recta ratio docet: q aliter regendus
est ac ducend⁹ infirm⁹ ac aliter sanus: z ex hoc
est q de⁹ in homine lapso non imputat oīe
vitiū ad mortale petm: cū tñ fm Bona. in. ij.
dist. xxj z fm alios doctores cōit. Adam in
statu innocentie peccare nō poterat nisi mor
taliter: tamē propt pfectionē status et regulā
rectitudinis in qua posit⁹ erat: a qua etiā cū
nullū haberet impellens exire nō poterat. nisi
diuinā iusticiā cōtemnendo suā innocenti
am sedando: naturā suā corrumpendo: que
omnia faciunt pmā culpā adē nō venialem
sed mortalē fuisse: nec aliē esse potuisse. Hūc
autem venialē peccatū est propt impulsionē
z pnitatē quā habet ad illud: sed primus ho
mo nullū habuit impulsū: quia in eo nullus
erat motus brutalis sed fm deliberationem
peccatum autem cōmissum cum deliberatio
ne rationis vbi nulla est, pnitas: non potest
esse nisi mortale. Sed ad cepta redeam⁹: con
stat autem ex diuina scriptura: q rapina ac
furtū ac ois deliberata vsurpatio rei alienē
inuito domino est mortalis culpa: ergo excēs
sus in hmōi p̄cijs nō est semp rapina
furtū vel vsurpatio rei alienē. Tertio rationē
mutue concordatiōis: qz propria forma z rō
cōmutatiui cōtract⁹: ex vtriusq; pris libero
ac plenoconsensu inchoatur et rectificatur:

ipa q̄ emptor sibi vult plus rē emptā q̄ pcī/ um eius: z cō vēdito: pcīū: vter q̄ ertiā exple no cōsensu incepit alienare a se ꝓpriū dñium rei fuer. in alterq̄ totaliē trāsferēdo. z si in ali q̄ defraudat/ citra tñ excessum enormē lege diuia vl' hūana phibitū. vult tñ nihilomin⁹ Jctum esse firmū. z sicut torū absq̄ pcio vo/ lare potuit: sic p minorī pcio vēdere potuit.

Quarto rōne būane estimatōis: q̄ qdem incerta ē ad mere iusta pcia ptaxāda: ac ad pcīse discernēduz excessus z defect⁹ iusti p/ cij ꝓpter h̄ licz in aliq̄ partiū minua vl' excedat: nulli tñ ꝓpter vl' cōi iudicio cēseri dz ꝓ/ enormi excessu: nisi respectu iudicij nri rece/ deret a moderātia iusti pcij sub cōperenti la titudine mēsurādi. Sed obijciat aliq̄s: q̄ cquid in ꝓtractib⁹ est illicitū z pctīm/ cōtra ius diuinū esse videt. z sic nullū robur ab eo obtinere merek. imo potius oppositū ꝓpq̄ nullus illicitus excessus pcij pōt a iure di uino ac ecclīe peccāti in illo. Ad h̄ dicendū fm Bern. in tractatu de restitutiōe: q̄ in hmōi ꝓtractib⁹ pcipue duo sūt cōsiderāda z atten dēda. Primū est intrinseca affectio p qua ꝓ/ vult scienter in primū aliquā inequalitatē: vt. s. in hmōi cōtractib⁹ melioze partē habeat q̄ primus: z p tāto aliq̄d hz de iniusticia. que si nō est mortal: sufficit aut p ꝓtritionē/ aut p penitentialē satisfactionē/ aut p purgato/ riū ignē sicut z cetera venialia expiari. Se/ cundū est extrinseca actio mercātic: q̄ hz fm veritatē estimatōez pcij sui ꝓtineat aliquan tulū inequalitatē. in respectu tñ ad cōe statutū z ad cōdescēsiuā dei legē z ad libez ꝓsensuz cōmunē: nō habet inequalitatē/ sz potius benignā z ꝓcessiuā equitatē: z ideo q̄ tū ad p̄ram diuino q̄ humano iure robur obtinet firmitatis. alīs cīm ois hmōi illicitus excessus pcij esset in acquirentib⁹ culpa mortal: qa esset vsurpatio rei alienē in q̄ tū alienē. tenē/ rek etiā q̄libet oēm talē excessum restituere: z sic oēs q̄ h̄ nō restituerēt/ dānarent. quod esset durissimū ac p̄supruosum affirmare: hz ꝓpter p̄mutatē affectus inclinati ad rpalia: ac ꝓpter p̄mutatē talīū cōmutationū secu/ rius ac iustius esset oēm talē excessum scien ter ꝓpetratū fi alicui⁹ q̄titatis appciabilis esset restituere defraudatq̄. aut p alia⁹ illo/ rū pauper⁹ erogare si parui valoris esset: qa in h̄ plus pficeret fraudato: nisi z ipe grauī inopia laboraret. Verū tamē qō falsis mēsu ris/regulis vl' ponderib⁹ iniuste acquisitū est: restituī debet si fuerit alicuius quantitatis appreciabilis. aut si parui valoris/ pauper⁹ erogari. Ad laudē dei omipotentis.

¶Quid restituī debet rōne erro/ris/ cōdemnatiōis/ incertitudi/nis z donationis: ac per quē fieri debet incertorum restitutio.

Sermo. lx.

On furtum facies.

Exo. xx. Habito in fmōc pce/ dēti de ducb⁹ generib⁹ debitoz ad restitutionē obligātū: Jam psequēdū est de tertio genere debitoz: qō ei pōr lucrū illicitū seu alienū. ad qō restitu endū obligat q̄s q̄druplicī rōne. Primo rōne erroris. p q̄ tal' regla dari pr: Oīe acquisitum a dāte p errorē/ psone cui dat restī tui dz. Pro q̄ sciendū q̄ triplex est error ad restitutionē obligās. Primus est error persone cū scz dat vni credēs dare alteri: tūc cīm restī tuendū est dāti vel ei ad quē dātis intentio ferebat. sicut sepe ꝓtingit in imꝓbis q̄sto/ rib⁹. de q̄b⁹ vide ē. Secūs est error fortune: vt q̄ credit dare paupi/ sed diues est cui dat tur: tūc etiā nō trāsfert dñium in recipiente: fm Sco. in. iij. q̄ nō est ibidē in dāte volū/ tariū ꝓpter ꝓditiōis ignorantiā quā respicit in dādo. vt pz ē. vbi agit de q̄stoīb⁹. Ter/ tius est cōditiōis appositē: vt q̄ credit cum missam celebrāturū vel triceharīū factuū z nō facit: tūc cīm si receptori cōstat de pcisa intentiōe dātis: q̄ scz alit' nullo modo vellet/ set: fm quosdā obligat ad restituēdū vel ad supplendū per se vel p alīū fm dātis intenti/ onē. Rō huius est: qa cum res in ipsum nō trāseat nisi eo modo q̄ dans intēdit trāsferi/ re: si cōditio nō est/ in ipum res trāsferri non pōt. Alij vo dicūt q̄ ex q̄ illi persone simplr dat z dare intēdit q̄uis nō subsit causa ꝓpt quā dare intēdit: nihilominus donatio ma/ net nisi causa illa nō solū esset cā mortua vel finalis: sed etiam cōditio dādi. vt sit sensus. do tibi si tu es bonus/ vl' si facis h̄: alit' non. Hoc pbāt per sile. vt si q̄s dat alteri cētum libras: qa credit ipm amicū suū z tamē non est: tunc nō tenet restituere nisi dans addat cōditionē: scz do tibi si tu es amicus meus. z illius opinionis fuit Geral. obdoñ. Sed pri mi dicūt hoc non esse simile: qz in pmo casu

tans intēdebat dare deo z cultui eius potiꝰ ꝙ homini: g hoc intēdens p:urare bona spiritualia a quib⁹ iniuste fraudatur. Hinc ꝛ Innoc. z Hosti. Hypocrita qui multa subnoie viri boni q̄ suū/obligat restituere: quia g fraudē adeptus est. vl̄ saltē pauplb⁹ distribuere. Scdo obligat ad restitutionē rōne ꝯdēnatiōis: qa sic fur z cōsimiles nō cm̄ reꝯnent restituere ablatū/sed etiā cōdemnatiōnē ex illo debitā. P:o quo talis regula dari potest. Oīs pena a iudice iuste sententiata sub debito restitutiōis est soluēda. Et q̄ concludit ecōtrario ꝙ nō est soluēda q̄n non est sententiata/nec ante ꝙ̄ est sentētiata: nisi ex causa aliqua deberet. aut nisi iure simplr esset statutū eam solui: licz nō esset sententiata. nam cōiter pene iuris positiui non intelliguntur esse simplr infligere: sed solum ordinate vt per iudices ordinarie iudiciario infligātur: alꝰ q̄libet homicida q̄ntumcunq; occultus mortaliter peccaret nō restituēdo cuīe omnia sua: z non offerēdo se iudicialiter ad suppliciū qō homicide leges statuūt. Et sm Ray. in hoc casu pena vnius non liberat alū. vt ptz. xij. q. ij. cū deuotissimā. A Ad maiorem cm̄ euidētiā ponunt casus de homicida: in quo ꝓmo cōtingere pōt ꝙ facto homicidio non capiatur/nec etiam bona sua: z tūc talis licite fugere potest: z bona sua alibi asportare ac alienare q̄diu cōtra eū z bona sua non fuerit sententia data. Scdo ꝓo cōtingere pōt ꝙ ipse capiat: licz nondū cōtra eū sentētia data sit: z tūc ór Antonius de butrio: ꝙ si peccatū eius nō est occultus nō peccat fugiēdo: q: nulli dicē dū est ꝙ s:pdat. Si ꝓo manifestum est: tūc mortaliter peccat fugiēdo. P:o ꝓ facit glo. dist. j. in c. ius gentiū. que ór illū peccare captiuū q̄ fugit a dño suo si bellum est iustū. Potro licz fugiēdo peccet: se cm̄ restituere nō obligat: quia ꝯ eum nōdū sentētia lata est. ff de dona. l. post contractū. z. l. donatōes. §. vltimo. Tertio deniq; ꝓpter pōt ꝙ nō solū capiat/ sed etiam contra eū iuridice z ꝓtra oīa bona sua data est: z tunc nec se defendere nec fugere pōt: nec etiā bona sua a manib⁹ iudicātis alienare. quod si fecerit/oia bona sua restituere obligat. z alīꝰ sibi q̄ eadē auferrēt. Hinc ap⁹ ad Roma. xiij. a. c. Qui potestati resistit/ dei ordinatiōni resistit: z sibi ꝓ damnatione acq̄rit. nec etiā post sniaz mortis in eum iuridice data pōt mortē inferēti resistere: q: licz homo naturaliter inclinet ad resistendū inferentibꝰ ei mortē. tamē ḋa data est illi ratio vt ea ad q̄ natura inclinat nō passim/sed sm ordinez rōnis executiōi demādet. ꝓpterea nō omnis defensio sui est licita: sed q̄ fit cū debito moderamine rōnis. z b̄ sentit Bal. de perusio. imo q̄dam credunt ꝙ si iuste ꝯdemnatus ad mortē fugit: sel̄m in manus iudicis tradere tenet. P:o b̄ facit glo. in c. pastoral' in clemen. de sen. z re iud̄ super ꝓbo/ꝙ violentia vbi etiā cōcordāt multi doctores cū glo. que ór ꝙ si captiuus ad penā vel ꝓculū mortis. relaxet. p̄stito iuramento de redeūdo ad carcerem. tūc si mors eius est iniuriosa non tenet redire. quia iuramentū est cōtra legē nature. vt ptz. xxij. q. iij. § vltimo. ꝯ. q̄squis. z de b̄ plenius patz sup̄: vbi agit de periurio. Si ꝓo mors eius nō esset iniuriosa: tūc redire tenet propt̄ iuramē tum. Eadē em̄ rōne cogere videt sentētia iuste lata sicut licitum iuramentū. Si cm̄ nō iurasset/ nec voto se cōstrinxisset: tūc sm Pau. si aufugeret aut̄ ꝓnitēdi nō peccaret: nec redire tenet. Durum em̄ videt sm eūdē/ determinare ꝙ homo se debet vltroneus offerre morti etiā iuste inflicte q̄n potest aliter saluari z penitere. Secus tn̄ est si nō intēdit se emēdare. vel si ꝓ sentētia dicrāte de se emēdam nō sperat/licz ꝓponat: tunc em̄ aufugiēdo mortaliter peccat: z ad redeūdū obligatus est: ḋa magꝭ eligere tenet iuste mori q̄m iniuste viuere: vñ z se redimendo p̄ pecuniā z sic iudicē corrūpēdo mortaliter peccat. z ḋcūq; iudex/ꝓcurator/ aduocat⁹ vl̄ alius p̄cibus/muneribꝰ/cautelis vl̄ alīs maleficiīs malefactorē iuuat ne cōdemnet: mortaliter peccat: nisi ꝓbabiliter speraret emendam: z ḋequid inde accepit/ pauplb⁹ est erogandū. Tertio principaliter obligat ḋs ad restitutionē lucri illiciti vl̄ alieni rōne incertitudinis. q̄dam em̄ incerta z vaga detinentur aliquādo: quoꝝ veri dn̄i nō inueniunt: licz diligēter querant/ seu etiā oīno ignorent: z illa in pias causas sūt erogāda: maxime in alimonijs pauperū z redēptiōe miserabiliū personarū captiuoꝝ: vt sic sm Scm in. iij. dist. xv. cui nō pōt reddi tpaliter/ eidē satisfiat spiritualiter. quod tūc maxime fit quia pauperes loco christi succedūt. Sed p quē talis distributio z restitutio fieri dz: diuerse sunt opiniones: quib⁹ tamē dimissis causa breuitatis stante malicia tēporis vt nūc breuiter dicēdum est. q̄ si ad restitutionē z obligatus

ad huc compos rōnis est z potēs: tunc vt vi
dit Sco. in. iij. dist. xv. q. ij ꝑpe finē. Q3 si q̄
ras per man⁹ cui⁹ vis beant talia paupib⁹ dis
pensari. Rādeo q̄ nō inueni ꝙs necessario me
diante: sit determinat⁹ in ista paupib⁹ dispen
sando. Quidā aūt dicūt aīt q̄ confessor: vel
aliquis alius ea dispensare debet: de cui⁹ fi
delitate ille confidat: mihi aūt videt q̄ talis
p scīpm cōsilio nibilominꝰ boni viri hoc pau
peribꝫ erogare pōt: q: tali mediatori ad dis
pensandū tribui posset de cui⁹ fidelitate p̄
sumeret: qui tamē sibi appropriaret vel ali
os vsus conuerteret q̄ deberet: vnde lex diui
na q̄n nō ligat psonā tūc secūnda est rō natu
ralis q̄ dicat q̄ homo ꝙ aliq̄d tenet magis re
stituat paupib⁹ p scīpm q̄ p alīū: consiliū tñ
boni viri nō excludēdo sz potiꝰ includendo:
hec est sententia Scoti q̄ videtur rōnabilior.
Nec obstat. c. cū sit. extra de iudeis. vbi dicit
q̄ fm quidē tūc dioce. dñt ea iudei paupibus
chr̄ianis distribuere: q: capitulū illō loquit
de iudeo non de chr̄iano: cui⁹ auctoritas z dis
pensatio ꝙ ad paupes chr̄ianos ab ecclesia
merito suspecta habet: cum in illo casu cogat
ad hoc inuit⁹: qualis suspicio in chr̄iano fide
li merito cessare debet: z sic cīpus nō habet se
de talib⁹ intromittere nisi in defectū: vel nisi
vbi ageret in iudicio ꝯ nolentē paupib⁹ ero
gare. Concordat Joā. mo. in. c. quā q̄. li vj.
de vsu. z Inno. extra de emu. eccle. in c. quia
plerīq̄. Si vo talis obligat⁹ laborat in extre
mis debet instituere ac deputare certū ac pro
bū executorē illi⁹ restitutiōis: z hoc vnum vl
plures: z tūc talis instituti cōmissum officiū
fideliter exequi dñt: siue in restituendo: siue in
pauperibus distribuendo: siue etiā iuste acq̄
sita in testamentis relicta paupib⁹ z pīs cau
sis quo citius potuerūt fm voluntatem testa
toris dispensando: vt ptz. xij. q. ij. c. de laicis.
in fi. vbi plane de hoc: z hec est sententia Ar
chi. Hoc etiā no. extra de ver. signi. c. cum ti
bi. in glo. q̄ incip̄t: nō intelligas. Si tamen
hmōi executores in hoc negligentes z infide
les fuerint: tunc debent cōpelli vel suppleri
debet per diocesanū vel per illum cui ipe cō
miserit: vt patet latius supius i q̄rto ꝑcepto
vbi agit de executiōe testamēti infra q̄ntum
ips fieri debeat. Si denīq̄ talis obligatus
nullū reliq̄t executorē q̄ iniusta restituat: tūc
locū hz sn̄ia Ray. z Hostien. q̄ dicūt: q̄ hec
restitutio vl distributio fieri dz auctoritate
epi vl penitentiarij: vel ēt capellani ei⁹ i cui⁹
diocesi illa iniusta fuit habita: z hoc sonat di
ctū. c. de laicis. Quarto principaliter obliga
tur ꝙs ad restitutionē lucri illiciti vel aliena
tionis donatōis. Pro q̄ sciendū: q̄ Sco. in. iij
dist. xv. de tali donatiōe talē ponit conclusio
nē: q̄ dñs alicui⁹ rei nō ꝓhibet a lege vel su
piore: a cui⁹ voluntate dependeat in donan
do vl trāsferendo: donare pōt rem suā alteri
volenti recipere: q̄ ꝓbat: q: exp̄ p actū volun
tatis fuit dñs: p voluntatē potuit cessare esse
dñs: z alt⁹ vult recipere: ergo pōt incipere ee do
minꝰ: z non ꝓhibet aliq̄ causa supior: istū de
sinere z illū incipere esse dñm. Ex q̄b⁹ ꝓbis elici
q̄ tria requirunt ad iustā donationē: ita q̄
recipies nō obligetur ad restitutionē. Primū
q̄ sit liberalis trāslatio ex pte donantis: q: nō
est in donatiōe iustitia vel iusta translatio: si
donans non mere liberaliter donat: q̄ dupliciter fieri pōt. Primo per ignorantiā nō ei mere liberaliter donat qui ex ignorātia donat sic donant furiosi. frenetici: mente capti: ebrio
si z sic⁹: q: iā in eis nō regnat liberū arbitri
um: vñ fm iura furiosus dare nō pōt: q: cō
pat infanti propter defectū vsus li. arbi. sicut
nec peccare pōt. Hinc. xv. q. j. c. merito. §. vt
tra q̄. subdit. mens ꝓ alienata furore cum
sui compos non sit cor: que admittit: reatum
nō contrahit: q: facultatē deliberādi nō hā
buit: vñ pupillo z furioso in maleficijs subue
nit: vt non eis imputent ad penā que ex men
tis deliberatiōe nō pcusserūt: hoc ibi: z i cle
mē. de homi. c. si furiosus: vbi dr glo. q̄ ta
lis q̄diu furit pari pōt iniuriā sed non face
re: z qō per cuz fit: habet q̄nde ac si casu ali
quo accidisset sine facto psone: vnde si dānū
aliqō dat nō tenet. l. aq̄lia. sed est q̄nde ac
si quadrupes fecisset vel regula cecidisset. ff.
ad. l. acquiliā. sed z si quis cū q̄. §. ij. z idez ibi
dicit q̄ infans vel furiosus q̄dū aut co: ru
pit: impunitū est: cētā si hominē occiderit: cū
alterum innocentia cōsilij: altera ū ꝓ fatui in
felicitas excuset. Et sic⁹ dicendū est de do:
mente: q̄ sicut aliq̄n in somno loquit: sic aliq̄n etiam in somno agit. Hinc cētā in hoc. c.
si furiosus. determinat Clemens. v. in cōcī
lio. Clemēn. q̄ furiosus infans z dormiens
alīū occidens vel mutilans nullā irregulari
tatē incurrit: z simile iudiciū est de mente ꝓ
pinqs: cū. s. iam fūt extra rōnis vsū: z tñ ope
z malicia aliquor condunt vl mutant testa
mētū qō fz Sco. cozā ꝺo nullū robur obti
net: z si rōnis vsum adhuc hīe videant rather

assantiã impoztunitatibꝫ lacessiti ac victi tã
dẽ ꝓsentiũt inuiti. qõ sit nullũ robur obtinet:
eo ꝙ nõ cõsentiũt mere volũtarie: qz ỽt phs
in. Etb. q tã grantia z aliãtis coactio exclu
dit volũtariũ. Ex dictꝭ ẽ ꝙ fm Sco. cõcludit
gñaliter ꝙ q. ũ ẽ occepto de eo cui donat q̃ntũ
ad illã rõnẽ ꝓpter quã nõ at ñ simpliciter donat:
z iõ tenet recipies ad restõnem. Silr q cũ ẽ
aliq necessitate coactꝰ donat ñ simpliciter donat:
z sic recipies tenet ad restõnẽ: sic multi infe
riozes maioꝛibꝫ exhibẽt munꝰa manu vt ab
obstꝛo: portꝰ ex vere: undia vel timoꝛe q̃ ex
mera volũtate: ita ꝙ supioꝛ ꝑces q̃si mãda
to cõgant: z sic ad restõnẽ obligant: nisi tã
iuste exigerẽt ctã ab iuitꝰ. Ratio est: qm id
nõ libere donat qõ cõtra vt ꝓter volũtatẽ il
li⁹a q̃ dependet i donãdo donat: ar. hẽ⁹ in
c. exigit. li vj. de censib. vbi ꝓcipit ꝙ visita
toꝛes restituãt ea q̃ ab eis receperũt q̃ visitant:
licet ẽt munera libere data videant ipis visi
tatoꝛibꝫ aut eoꝝ familijs: vt ptz ibidẽ: qz ꝓ
sumit ꝙ intuitu visitatiõis donat: vt visitato
res ad eoꝝ flectent arbitriũ nimiꝝ cũ mune
raꝝ in plurimũ excecant oculos: vnõ ꝓcipit
eis ꝙ in duplũ restituãt: alioq̃n grauioꝛibꝫ
penis subijciunt. vide ibidẽ in textu z glo.

Scõm ꝑncipale qõ reqrit ad iustã donatiõ
nẽ est: q̃ assit voluntas recipiendi in eo cui
fit donatio: alioq̃n ñ trãsfert dñiũ: sic q̃dam
factũt q̃ in manifesto oblatũ refugiũt et po
stea in occulto auferũt: q fz Sco. furtũ com
mittunt. Tertiũ est q tã accipiẽtes q̃ dan
tes nulla lege supleri phibeant i ista trãslati
one nec ꝓactũ alterꝰa q̃ dependeat ꝓpter defe
ctũ aũt recipiẽtꝭ nõ põt q̃s dare fri minoꝛi pe
cuniã: qz ille nõ vult: z si vult nõ põt cẽ pos
sessoꝛ: sic etiã nec alteri religiose ꝑsone tanq̃
ꝑsone ꝑuate q̃ dari põt: qz non põt ꝓpriũ
aliq̃ possidere: ꝓpter defectũ ꝓ dantꝭ nullus
tpe q̃ caret vsu li. arbi. dare aliq̃d alteri põt:
vt ptz ẽ. Silr nec ycroꝛes nec ꝓles nec fuãtes
de reb⁹ patrisfamilias nisi in certꝭ casibꝫ nec
etiã monachi nec pupilli: nec miozes. xxv. an
niꝝput de his latiꝰ ptz i. liij. ꝓcepto vbi agit
de bis q̃ el'ynã dare ꝑnt. Ad laudẽ dei.

Vbi tam incerta q̃z certa restitui debent: et de septẽ circũstantijs que requiruntur ad verã debitoꝝ relaxationẽ.

Sermo. lxi.

On furtum facies.

Exo. xx. Quinto ꝑncipaliter vi
n denduꝫ est vbi restitutio fieri
debeat ad hoc vt iniuste possi
dens in oĩb⁹ satisfaciat. A Ad cuius euiꝺ
dentiã cõsiderandũ est: q oĩa bona restitutio
ni obnoxia aliq̃n sũt incerta q̃ ad ꝑsonas q̃
bus sunt restituenda: aliq̃n ꝓ certa. Quan
tũ igit ad ꝓmũ q̃ri põt: an debita donata le
gata extorta aut q̃litercunq̃ acq̃sita restitu
tioni obnoxia ac incerta q̃ ad ꝑsonas seu ca
heredes q̃bꝫ sunt restituenda: non tamen q̃
ad loca coꝝ vñ fuerũt rapta seu aliter hab
ta: debeant dari pauꝑibꝫ seu distribui in ali
as ꝑias causas solũ in eisdẽ locꝭ. At dicẽdũ
fm Bern. de chriana religione: q triplex põt
esse incertũ. Primũ est cõe q̃. s. res acquisi re
fuerant cõtra ius loci alicuius: z tũc q̃dam
mõ ꝑsona scit. co ꝙ talis cõtras vicẽ gerit q̃
si certe ꝑsone. Exempli gra falsificantes mo
netas aut grossiozes nũmos a leuioꝛibꝫ eli
gentes: vt illos vel confundãt radant arnfi
ciali aqua lauent: aut plus fusoꝛibꝫ vel cam
ꝑsoꝛibꝫ vendant: reipublice satisfacere obli
gant de dãno q̃ eidẽ exinde cuenit. Si ta
men non scit q̃ inde cõtras damnificata sit:
tunc pauꝑibꝫ est erogandũ vel cultui diuino
mancipandũ: cũ oĩno sit impiũ z iniustũ lu
crũ: vnde tales falsarij dicti pñt: z sic falsarij
fm leges essent iudicandi z puniendi. Spe
cialiter tamẽ in q̃dã extrauaganti. Joan. xxij.
que incipit; ꝑdiens q̃si ex adipe iniquitas ꝺ
glo. per Benzelinũ: exoĩant falsam fabri
cantes monetã in regno francie: z scient por
tantes vt alios decipiãt quos papa solus ab
soluit: sed vidt ꝙ hec extrauagans locatis
sit q̃ ad regnũ francie tm: vñ tales monetam
falsificantes in pondere materia vel forma
vel argentũ semiplene depurantes: dicunt
fures reipublice. ff. de cõtrahen. emp. l. j. z ta
les fures ejurunt in aqua bulienti: vt. ff. de
fal. mone. l. ij nec talis moneta reꝑoba libe
rat soluentẽ: vt. ff. de pig. l. eleganti. excusat
tamen cosa deo q̃ditu nesciuerit: de hoc etiaꝫ
patꝫ ẽ. Scõm autẽ incertũ est: qõ sic ad sin
gulares ꝑsonas singulariter ꝑtinet: vt ñ oẽs
vel maioꝛ pars alicuiꝰ loci damnificat: sicut
contingit in generalibus rapinis: vbi quasi
omnes vel maioꝛ pars cõmunitatis damni

ficatur: tunc etiã si non reperiunt ꝑsone quarũ res ille fuerunt: debent similit cõmunitati restitui: quia cõitas consistit in toto vel in parte maiori: ⁊ sic per talẽ modũ discretũ res iustius restitui põt: ⁊ sic dicendũ est de his qui in bello iniusto vendunt ex certa scientia balistas: gladios intoxicatos: arma ⁊ similia q̃b cõitas aduersarioꝝ ledit: tunc eĩ lese cõmunitati obligant. Tertiũ deniq; incertũ iniustũ dici potest quando sic ad priculares ꝑsonas singularit pertinet: qz minor pars cõmunitatis ledit vt spoliat: ⁊ sic cõitati restituere nihil ipis vl modicũ ꝓdesse ꝓsumitur aut etiam eoꝝ heredibus: ⁊ tunc si damnificati ignorant licet congruũ sit dare eodez in pias causas in eodẽ loco pro salute eorundẽ: eo q̃ lege nature damnificati hoc magis velle debeant dũmodo cõmode fieri potest: non tamẽ est necessariũ dũmodo melius ⁊ certi⁹ alibi dari põt pro salute eorundẽ: in his eĩ plus respicere debent animaꝝ salutem q̃ naturalẽ affectionẽ: exempli gra: vt de casu ꝓsenti aliqua ponamus: si quis vtit iniustis ponderibus: mensuris vl regl's cõtra illud. Deut. xxv. Nõ habebis in sacco diuersa põdera maius et minus: nec erit in domo tua modius maior ⁊ minor: debet taliter restituere qz penitus ignorat vel personã vel rei restituende quantitatẽ: ⁊ simile iudiciũ est de de his qui primos decipiunt in mercantijs: in macula defectione: admixtiõe: corruptiõe ⁊c. de q̃b patet supra. Itẽ qui vendunt falsos taxillos: venenũ mortifer: gladios intoxicatos ⁊ similia: his quos sciunt vel credũt talibus abusuros. ¶ Scõo principaliter bona restitutioni obnoxia sunt certa quo ad ꝑsonas q̃bus debent: ⁊ tunc aut sunt iniuste acquisita ⁊ detenta: vel iuste quidem acquisita licet iniuste detenta: si ergo sunt iniuste acquisita possessore simplicit inuito: sicut in furto vel rapina: tunc siue fur siue raptor se absentauerit a loco ⁊ a persona a q̃ substãtiã rapuit siue econtra: tenet semp taliter iniuste possidens sublatã rem vel eius valorẽ transmittere ad verũ dominũ sumptib; iniuste possidẽtis: ar. extra de raptoribꝫ. c. j. vbi subdit: q rapinis ⁊ depdationib; insistentes etiã in alienis dioce. a loci illius ꝑlato debeant excõicari: quoꝝ excõicatio ꝓpria epo significanda est: nec eos ꝑpius epus recipiat anteq̃ illuc redeant vbi rapinã fecerũt ⁊ oia plene emendent. Q; si obijcit ille q̃ accepit nõ tenet nisi ad simplicẽ restitutionẽ: sed ad eum cui fieri deberet restitutio nõ põt quenire vel mittere sine magno dãno: ⁊ forte maiori q̃ sit ꝑciũ rei restituende. Ad h̃ respondet Tho. in. iij. di. xv. q si sit res magni valoris dz sibi trãsmittere si cõmode põt: nec obstat si dãnũ patit de remissiõe: qz ipe sibi ꝑ causa fuit iniuste auferendo. Si vo trãsmittere nõ possit vel res sit nõ magni valoris põt eã dare ꝓpinq̃s illi⁹ sibz: vl alicui cenobio si nõ habet ꝓpinq̃s cũ ꝓtestatiõe tali reddere teneant si req̃sierit vl vnq̃ comparuerit: hec ille. Si tñ res est oblata nõ simplicit inuito dño sed est ibidẽ q̃ddã voluntarilũ mittũ: vt nõ i vsuris: tũc si vsurari⁹ se absentauit a loco in q̃ vsuras exercuit: tenet suis sumptib; vsuras illas transmittere creditoribꝫ suis ꝫ Hostl. ⁊ Joã. an. in. c. cũ tu. extra de vsuris. Si vo tales creditores se trãstulerũt de loco vbi soluerũt vsuras ad habitandũ in alio loco: tunc sumptib; creditoris ſm q̃sdã tales vsure trãsmitti dñt ad eosdẽ: ⁊ hoc sentit glo. in. c. cum tu. extra de. vsu. q̃ dt: sed pone q illi cui debz vsura restitui longe sit absens: nunq̃d tenet vsurari⁹ mittere ad eũ vsuras: ⁊ rñdet q sic: ſz sumptib; illi⁹ absentiz. Et subdit q si sumpt⁹ itineris rei sũmã excederet: dare dz pauperib;: ⁊ licet amiserint vsuras nihilominus tenent ꝓpt ꝓpriã moꝝ que illis nocere debz: hoc ibi. Si vero sunt iuste acquisita licet iniuste detenta: ita q p vĩã l'cirã sit res habita vel accepta: sed fuit in moꝝ soluendi: tunc dici potest de ea sicut de restitutiõe vsure iã dictũ dictio est: semp tñ ꝫ Guil. circũstantie rei sũt in talib; pensande: qz tam parua posset esse quantitas ipius rei reddende: ac tam diues ⁊ largus ille cui restitui deberet: q ei trãsmitti nõ oporteret: sed eẽt ꝓ illi⁹ ania pauperibus dispensanda: ⁊ ꝑserti cũ debitor nõ fuit i culpa de reddendi moꝝ ac esset parui preciꝫ res ipa restituenda: tũc triplici remedio vti põt. Primũ est q̃ expectet ꝑsona cui res restitui debet: vel si spes est q tandẽ p nunciũ fidelẽ illi transmitti posset: vñ tãdiu nõ est in moꝝ reddendi q̃diu nõ põt ei cõmode mittere: ſz spem habet ꝓbabilẽ q in futuꝝ cõmode mittere possit: aut q creditor ad pñtiã suã aliq̃n venturus sit: consulendũ tamẽ est q interim dum creditorem expectat in omnẽ euentum rem illam ad fidum amicũ in loco tuto deponat ad reddendũ creditori dum venerit: aut ad mittendũ dum sine immoderatis sumpti

bus et transmitti poterit: ne forte debitor ino
pinata mortem vel infirmitate preuent⁹ p scīpz
restitutionē illā adimplere nō poterit: ex hoc
ertā tam apō se q̄ apud primū certior fit q̄
absq; dolo firmū tenditū pōsitū habz ad
reddendū. Scōm remediū est q̄ p literas vl̄
per interpositū aliquē humiliter relaxationē
petat illi⁹ debiti: vel donationē illi⁹ rei: vnde
regula gñalis est: q̄ oē debitū q̄ a creditore
libere indulget vl̄ dat p̄ reddito vel soluto re
putat: q: dr glo. in reg. iu. petrī. li. vj. verā est
q̄ nō remittit petrī nisi liberaliter remittat a
creditore debitori: q: sufficit q̄ liter cū q̄ satis
faciat: vt. ff. q̄ mo. ius vel hypo. sol. l. ite libe
ratus. ¶ Ad hanc tamē indulgentiā vt
vera sit req̄runt septē circūstantie: quarum
tres sūt ex parte postulantiz: et q̄tuor ex pte
largientis. Primo ex pte postulantis requi
rit q̄ eo: de satisfaciat: q: debet cordialiter vel
le satisfacere sine fictiōe vel simulatione: nā
cor: q̄ grauat ex voluntate retinendi aliena:
alleuiat ex voluntate restituendi aliena. Hic
Chr̄ỹ. et habet extra de reg. iu. ois res p quas
cunq; causas nascit p easdē dissoluit: vñ po
namus casum q̄ iniuste detinens rem vel pe
cuniā alienā ponat eandē totā in manib⁹ cre
ditoris: tanq; plenā oñdens voluntatē satis
faciendi: cū tñ in veritate nō habeat: q: si cre
deret q̄ creditor acciper vtiq; nō offerret: cre
ditor tñ cū cor debitoris non videat totā vel
magnā partē liberaliter dimittit. Querit igit
vtrum talis debitor satisfecit. Respōdet ad
hoc Egidi⁹ in q̄dlibetis: q̄ talis a petrō iniu
sticie ñ est absolut⁹: q: petrī per pniam et cō
fessionē delet. Sz de absolutōe debiti distin
guendū est: q: si creditor libera voluntate de
bitū dimisit: tunc ampli⁹ restituere nō tenet
q: satisfecit p̄rio sz nō deo: si tñ creditor aliter
deceptus est: aut per vnū de q̄ttuor q̄ de cre
ditoribz inferi⁹ ponunt p̄ncipaliter ad remit
tendū motus est: tunc illa remissio ñ sufficit:
concor. Joā. an. sup. glo. in di. regula: petrī
dicens: q̄ iniuste possidens aut gerit in mēte
p̄ posse vel restituere si is a q̄ subtraxit remit
tere nolit. et tūc si remittat liberatus est: aut
non gerit hoc in mente: et tunc licet alter re
mittat minime tñ liberat⁹ est quo ad deum.
Fredericus q̄z de senis in opre suo passū hūc
dispurās: indistincte cōfirmat opinionē di
cte glo. dicens: q̄ si is cui restitui debet pecu
nia vsuraria vel male ablata: non coactus: ñ
deceptus vel circūuent⁹ et omni dolo et cal
liditate: vi et metu cessantib⁹ etiā p̄cib⁹ vel
seruitiis ñ exhibitis ōib⁹ induct⁹: pecuniā sibi
debitā non oblatā: nec restitutioni paratam
debitori dimittat: liberatus est debitor: non
tamen a peccato q̄ incurrit vsuras vel male
ficiū exercendo: nisi et de illo peccato penitē
tiā agat: et concludit finaliter q̄ si talis debito
ri in crimine p̄secuenti et nō dispositio ad ali
quā restitutionē: creditor motu p̄prio vel ad
p̄ces debitoriz illi⁹ vel alterius libere remit
tat: tunc quidē liberatus est debitor a resti
tutione rei nō tñ a petrō quod cōtraxit iniu
ste rem illā vsurpando vel detinendo: nam ī
re male ablata vel detenta q̄s obligat eterne
pene p̄pt̄ petrī mortale q̄ cōtraxit aut ferē
do vel detinendo iniuste rem p̄timi: et obliga
tur ad restitutionē rei eiusdē vl̄ equivalentiz:
ideo sicut duos offendit s. deū cōtra cui⁹ iusti
tiā fecit: et p̄rim ū quē spoliauit: sic tenet duo
bus satisfacere: vt extra de vsu. c. cum tua: et
extra de homi. c. sicut dignū. §. eos: hec ille: et
satis cōcor. Hostien. et Archi. in summis. et
Lapus: extra de vsu. in. c. in ciuitate. Q; si
obiciat aliq̄s q̄ primo satisfecit per remissio
nē sibi factā quō deo satisfacere potest si cor
de indurato gerit in mente p̄primo non velle
satisfacere nisi sibi remittat: et h̄ p̄ exemplu;
ostendi potest. Pone q̄ creditor male gratis
suis debitorē inuitū et remittentē auctoritas
tudicis ad restitutionē cōpellat deinde li
bero debitori donet cadē: nōne tūc potit debi
tor satisfacere deo absq; alia restitutiōe: certe
sic: et tamē q̄ntū in debitore fuit nō restitu
it: cur ergo non idē si debitori libere facta est
remissio q̄ nō erat restituere paratus: ex q̄ enim
ad duo tenebat. s. ad faciendā p̄rio restituti
onem: et satisfaciendū deo p̄ contritionē: et ob
ligatio p̄ma sit per remissionē sublata rema
net sola secunda. s. penitentia de petrō: q: in
iusticiā fecit: et q: nō intēdebat restituere ni
si sibi facta fuisset remissio: et hanc opinionē
tenet etiā Monald⁹ in sūma: in verbo resti
tutio furti facienda est. Verūtñ aliq̄ sūt casus
in q̄b⁹ remissio nō sufficit obligariz ad restitu
tionē: vt patet in. c. statutū: de reseri. lib. vj.
et in. c. exigit: de censi. lib. vj. ergo in alijs suf
ficit remissio: vt patet de cleri. non resi. c. j. et
c. petrī: de reg. iu. li. vj. Secundo ex pte po
stulantis req̄rit q̄ ore satisfaciat p̄ se vel per
interpositā p̄sonā: aptē se offerēs velle satis
facere iuxta posse. Hic q̄ri potest vtr vsu
rario cui ab aliquo facta est libera remissio

mandante gene/aliꝫ in testamēto suo reddi
ysuras: executor vł heres qđ semel remissuꝫ
est/restituere debz. Ad hoc respōdet Frede
ricus in ope suo. q si talis restator/ocurꝛ est
per ꝓba trāsferentia se ad factuꝫ: vtputa qa
iubet vsuras restitui his quibus restituere
debz/z q ꝓbarent se eas soluisse: tūc nō ob/
stante remissione tenebit heres satisfacere.
Et hoc ꝛ loquit c. ad nostrā. ij. extra de iu/
reiur. vbi plane de hoc. Si ꝓ loquit ꝑ ver
ba sed ad ius trāsferentia/nō ad factū: vtpu
ta iubet eas restitui quib⁹ debet. z tūc secus
dicēdū est. hec ille. Tertio requirit q etiā
ope satisfaciat iuxta posse si vult etiā deo sa
tisfacere. vt si rem restituendā adhuc habet:
illā sine malicia z fictiōe in manib⁹ creditoꝛ/
is libere ponat. Sinaūt tūc sufficientia pi/
gnora tradat. q si nō habet: tūc de libera vo
luntate creditoris aliquā possessionē in ma/
nib⁹ alicuius ꝓbi viri ponat: vt ex fructibus
eius ꝓcessu tēporis oīa debita ꝓsoluant:
z postea ad ꝓmum dōm vel heredē eius re/
deat: etsi possessoꝛ non hz cautionē iuff icien/
tem: faciat q tam ipse q eius heredes ad re/
stitutionez cōpelli ꝑt post q ad pinguiorē
fortunā venerint. Potest etiaz fieri ꝑ mediā
personā inter debitorem z creditorē amicabi
lis cōcordia: dūmodo sit volūtaria z libera:
ita q nulla de q̄rtuo: cōditionibus sequen/
tibus affit. nam quia tales remissiones cō/
muniter fiunt coacte: ideo nō valēt. ꝓterea
ad hoc vt libere fiant z apud deum valeāt:
quattuoꝛ sunt necessaria. Primo q nō fiant
ex metu: sicut indulgere solent subditi suis
superioribus: aut etiā alijs ꝓter intercessores
quos timent. Secūdo q nō fiant ex verecū
dia: sicut ꝓ intercessoribus mittūtur confes
sores qui taliter se habēt q ex verecūdia mo
ti creditores z nō libere partē vel totū remit
tunt. que remissio nil valet apud deū. Ter
tio q nec fiant ex desperatiōe. qđam em̄ remit
tūt q de parte vł de toto desperāt. Quarto
q̄ nō fiāt ꝓter aliquaz speciē ꝛpalem: puta
q sperata debitoꝛe sibi ꝓstari mutuuz sim/
plex: vel vsurariū aut tēporale seruitiū. aut
etiā ꝓmotionē aliquā secularē vel eccłiasti/
cam se sperat receptuꝝ. Tertiū deniq; re/
medium est: q dūmodo verisimiliter desperat inue
nire creditorē z eius heredes: salubriter distri
buat pauperib⁹/vel in pias causas eroget:
vt sic eidē spū aliter reddat quod ꝛpaliter red/
dere neqt. Ad laudem dei.

Sermo lxij.

¶Quomodo vel quo ordine debet fieri restitutio tā de certis q̄ incertis iniustis depositis debitis legatis z similibus. Sermo. lxij.

On furtum facies.

n Exo. xx. Sexto ꝓhibet pceptū vide/
dū est q̄ mō vel q̄ ordine facien
da est restitutio. debitoꝛ em̄ alt
q̄ multis z diuerſ obligat diuersimode.
A Ad hoc dicēdū q generaliter ꝓpo restituen
da sūt oīa certa siue iniusta siue debita vł
q̄litercūq; iniuste retēta. q certa in hoc casu p/
ponunt incerti triplici rōne. Primo rōe obli/
gatiōis: nō em̄ tenent heredes pauperib⁹ nisi
si vnica rōne. s. in foro dei sed creditoribus cer
tis tenent etiā in foro mūdi: qz ꝑt heredes
a creditoribus in iudicio conueniri. Secōo rōne
successiōis: qa chīs nō succedit in pauperi-
nisi qū nō reputant ꝓsone certe q̄b⁹ certa resti
tui debeāt: vt q̄si ꝑ subſtitutionē chīs succe/
dere videat. Tertio rōne simplicitatis. nam a
simplici sicut simplex votū nō adeo ligat sicut so
lēne: qz nō dirimit matrimoniū ꝛc tū. Cui⁹
rō est: qa in simplici voto solū vnū vinculuz
ligat: in solēni ꝓ duplex. sic in ꝓposito dicē
ꝑt. Et ex h̄ patz error multoꝝ q circa restitu
endas vsuras vł rapinas q̄die ꝓcticant
iniuste. ꝓbi gr̄a. Sit aliqs q decē milia ha/
buit ꝺ iniustis: inter que q̄dam milia reputant
certa. z q̄dam incerta. ipso igit decedēte inue
niunt em̄ tria milia: z sic nō sufficiūt ad resti
tuendū certa. si ergo qđ ꝑ satisfactione incer
toꝝ accipit vt pauperib⁹ dek: totū noua rapi/
nā: z qđāmodo chīm raptoꝛē facit in suis
pauperib⁹. z pauper q̄ scit z taliter accipit/rapit.
nam cōmittit: z ad restitutionē obligat his
q deberent h̄ certa. qa qđ restitui debz certis
ꝑsonis/nō ꝑt distribui pauperib⁹. vt plane ꝓ
extra de homici. in c. sicut dignū. § eos insu
per. Porro inf certa ꝓpius restituēda sūt ma/
le ablata. Cui⁹ rō est fm Alexā. de alexā. in
tractatu suo de vsu. qz reddere male ablata
est fm necessitatē iusticie. z coꝛ soluto tollit
iniuriā factā ꝺo z ꝓrio. z maxime in rapina
z furto. in solutiōe aūt debitoꝝ vł iuste acq/
sitoꝝ nō tollit iniuria/sed saltuaꝫ iusticia.
z ideo videtur illud ꝓrius fiendum isto. z si
fit/cōtrarium in pluribus hoc esse videtur:
ex eoꝝ ꝺbitis sūt clara z manifesta: restitutio

nes aũt nõ sic sed ingrende sunt: ceteris aũt paribꝫ clarũ ⁊ manifestũ ꝓcedit incertũ. Cõ cor. etiã Astẽ. B Ceterꝫ iné male ablata illa ceteris paribꝫ ꝓus sunt restituẽda: in quibꝫ auferẽdis creditor: i facta est maior iniuria ⁊ violẽtia. Pro quo sciẽdũ q̃ fm triplicem volũtatẽ creditoris ꝓtingit debitorem hãe subam eius: ⁊ fm hũc triplicẽ volũtatis gradũ hõ varie fm ꝓus ⁊ posterꝰ restituere obligat. Prima est volũtas violẽta q̃ cõcurrit in rapina/ furto/ ⁊ silibꝫ: ⁊ illa ꝓius sunt restituẽda. ⁊ hoc ꝓter violentiã ⁊ iniuriam simplr illaram. Hinc etiam ad restitutionẽ rales cõpellunt tam de iure diuino q̃ ecclĩastico/ q̃ etiam ciuili. Vsura ẏo in qua minor est violẽtia ⁊ iniuria: compellit restitui rm iure diuino ⁊ ecclĩastico. Eadẽ etiam rõne ceteris paribꝫ ꝓus rapina q̃ furtũ restitui debet. ḋa Guior in rapina q̃ furto/ violentia ⁊ iniuria ꝓmo irrogatur. Vñ si debitor insolidũ restituere nõ possit quod extorsit ꝓ rapinã ⁊ furtũ: ac etiã quod habuit per vsurã: tũc tenet ꝓius insolidũ restituere qõ habuit per rapinã ⁊ furtũ: q̃ qõ habuit per vsurã. Rõ est: ḋa spoliatꝰ ꝓ vsurã suã spõte spoliatus est: ſz spoliatus ꝓ rapinã ⁊ furtum ẽ volũtatẽ suã spoliatus est. Scõa ẏo est volũtas cõditionata: que. s. cadit in vsura. nã in illa nõ cadit volũtas libera/ sed q̃dam ẽditiõe coacta: ⁊ ideo ꝓus tenet homo restituere q̃ habuit ꝓ vsurã: q̃ q̃ habuit per alios ẽctus volũtarie factos. Huius rõ est fm Alexã. lomb. q: in restitutiõe debitoꝝ solũ iusticia obſuat. sed in vsure restitutione ⁊ quorũlibet male ablatoꝝ nõ solũ iusticia/ ſz etiã iniuria ẏo facta ⁊ primo amouẽt. hinc talis restituẽs ꝓferenda est. Tertia ꝺcnq̃ est volũtas ẽformata: sicut in ẽtractibꝫ licitis volũtates ẽdentium simul ẽformant: ⁊ ideo habita cũ tali volũtate post ꝓcedentia restitui debẽt nouissime ẏo inter certa restituẽda sunt ea q̃ ad pias causas sũt relicta ⁊ donata. Cuius rõ est fm Alex. de alexã. de vsur. q: donatio legatar est ex deuotiõe legatoris: ⁊ ideo fuit in cosuperogatiõis consilĩ. vel forte ꝓ debitis incertis sunt legata. restituẽs ẏo ꝏbitoꝝ certoꝝ q̃ ad ꝑsonas est ex obligatiõe ꝓcepti. Hunc aũt ꝓius sunt reddẽda que sũt fm necessitatẽ iusticie ⁊ obligationẽ ꝓcepti: q̃ illa vãda q̃ sunt supererogatiõis ⁊ cõsilĩ: ad q̃ hõ ex necessitate nõ tenet. Et huic sentẽtie cõcor. Archi. in c. nõ sane. xliĩ. q. v. ⁊ sic mediũ locũ tenet solutis debitoꝝ. Hinc etiam ẏt Guilhel q̃ si heres scit vel credit hereditatẽ vltra debita nõ extendi. siue sint ex ꝓtractu vl quasi: seu ex maleficio vel q̃si. tũc legatarius nihil debet dare. q: si ordinẽ restituẽdi mutauerit/ ꝓmo soluendo legatarijs seu scẽdarijs creditoribꝫ/ ⁊ deficit hereditas in restituẽdo ꝓportionẽ creditoribus: minime liberat quo ad ꝓsciam. nisi hoc faciat ex ꝓbabili ignorãtia: reputãs hereditatẽ sufficere ad omnia soluẽda. vl nesciens hũc creditorẽ esse potiorẽ: ⁊ maxie remanet obligatus si ex dolo vel fraude talẽ restituẽdi ordinẽ tenuit. ⁊ hec sane ĩtelligũt. nisi debitor: vel executor iuridice vel iusto metu cogeret in restituẽdo ordinẽ ꝓdictũ mutare. Dicit tamen frater Clarus de Florentia in suis casibꝫ quos asserit in curia romana disputatos. quod iurt magis ꝓsonũ est: vt quẽ ꝓmo dãnificauit/ eidem ꝓus satisfaciat. Cuius rõ est: ḋa eidem dãnificato bona sua ꝓmo fuerẽ obligata. vnde si debitor postea cõtraxit debitum ꝑ mutuũ ⁊ huiusmodi: cõstat q̃ bona sua vni semel obligata/ alteri obligare nequit. Hec ille. C Ad maiorẽ autem euidentiã circa restitutionẽ debitoꝝ q̃ licitis cõtractibꝫ sunt cõtracta/ ponam⁹ casum de mercatore qui depauperatus aufugit relictis bonis extraneis. Qõ creditores ꝓpientes vnanimiter cõfluunt/ ⁊ solutionem exigunt. nã veniũt depenẽres ⁊ petunt depositum. veniũt ⁊ vẽdentes qui petũt pannos vel pesitos aut ꝑcium eorũdem. veniũt ⁊ hypotheccarij petẽtes sẽ ꝓferri. veniunt ꝑ dotibus vxores ⁊ nurus. veniunt ⁊ alij simplices chirographarij. veniunt ⁊ alij simplices pupilli et giarij. Querit ergo quo ordine ⁊ quibꝫ ꝓus satisfaciendũ est: Ad hoc dicẽdum fm Baldum de Perusio. C ꝑ debito: ẏ bonis autoritate iudicis possidendis. q̃ talis ordo seruandus sit. Primo nanq̃ satisfacere debet dominis rerũ adhuc apud debitorem extantium. vt etiam ẏt Baldus. C. de execu. rei iudi. in. l. executorẽ. ẏbi gratia. deponẽ ti debet reddi depositum si adhuc extat. vt. ff. de pubĺ. credi. l. fi. ⁊. l. neuter. ℌ. in bonis eo. rũ tulo. Similiter furtum ⁊ rapina primo reddi debẽt si extant. Et de silibꝫ in ḋo nõ transfertur dñium idẽ est iudicũ Scõo loco restituere debent merces extrãeas bis qui illas pro precio nõdum habito debitori tradiderunt: q: singulariter ꝑ ꝓcio sunt obligate: vel ex

am q̃dcũq; aliud emptũ nec solutũ dum ex tat: hoc tñ saluo q̃ si merces ꝓnũc plus vale/ rent id plus redd. ꝯ ad cõmodũ alioꝝ creditoꝝ rũ: vt. ff. de ac. emp. l iulianus. §. offerri: q̃ si merces iam essent vendite ꝛ eap loco alie sub rogate: tunc tales subrogatiões reddi nõ de bent loco eap: q̃ nõ sunt obligate ꝓ dicto ꝓ/ cio: vt. ff. de in rem verso. l. q̃dã: vbi de hꝫ nota bilis textus est. Huiꝰ aũt rõ põt assignari: q̃ pciũ ex mercib⁹ illis redactũ non erat obli gatũ ei q̃ illas tradiderat: ꝛ per ꝓns nec se/ cunde merces ex eode empte: ꝛ idẽ dicendũ ẽ in ꝓmutatiõe: q̃ vbi species est in obligatõe nõ succedit alio loco alterius: vt nota. ff. de ver signi. l. habeo: sicut etiã precium furti vel rapine non est furtũ vel rapina. Tertio loco satisfieri debet his creditoribus qui pignora susceperũt: q̃ portiones sunt inᶜ creditores vt eisdem soluat q̃ntũ valet pignus: ꝛ ꝓferunt his q̃ habent ꝓsonales actiões tm̃. ꝛ sic iu/ dicũ est de creditoribꝫ habentibꝫ expressas hypothecas q̃ sic ꝓferunt: vt ff. q̃ po in pig. ha. l. si pignus: etiã dotis vroris ꝛ si eo q̃ tñ sane intelligit de prioribꝫ creditoribꝫ haben tibꝫ exꝓssas hypothecas: vt plane ptz extra de pig. c. exlris: in glo. Pro q̃ sciendũ fꝫ Ho stien. q̃ pignus est obligatio rei licite ꝓ debi to facta: fit aũt ad maiorẽ securitatẽ: q̃ tuti us est incumbere pignori q̃ agere i ꝓsonam: vt instit. de obliga. q̃ ex delic. nas. §. furti: vnde qũ transit in prãtẽ creditoris vt pignus: qũ vero remanet apud debitorẽ vt hypotheca: sꝫ ñntũ ad actionẽ non differũt. Et sm Hosti ẽ. bona tacite pignori vel hypothece multi modis obligant. ꝓmo ꝓ dote obligant bona ꝓmittentis dotẽ: sic bona mariti ꝓ dote vro ris: itẽ bona cõductoris ꝓ solutiõe locantis: sic etiã bona tutoꝝ ꝛ curatoꝝ obligant ꝓ tu rela: itẽ bona pris ꝓ reb⁹ aduenticijs filiorũ: sic bona mris ad secundas nuptias conuolã tis ꝓ bonis filioꝝ prioris matrimonij. ꝛc. de qbꝫ breuit vide in summa pisa. in ꝓbo pign⁹ §. ij. Sed nũc ad cepta redeam⁹. Quarto lo co satisfieri debet creditoribꝫ habentibꝫ tacl tam hypothecã: inter quos tamẽ prefert dos vroris que censet in bonis viri sui hypothe/ cam habere: ꝛ preferat alijs nedum pretendẽ tibꝫ ꝓsonalẽ obligationẽ: sed etiã pretenden tibꝫ tacitã hypothecã: vt. C. q̃ po. in pigno. habeant: non tm̃ preferat creditoribꝫ anteriori bus et exꝓssas hypothecas habentibꝰ: nec etiam filijs matrimonij prioris agentibus cõtra nouercas: vt. C. q̃ po. ꝛ pig. habe. l. si/ duus: sibi ꝛ fisco idẽ habet priuilegium in mulere: vt ꝓ. de priuile. fis. q̃uis. de hꝫ etiã ha bet in glo. extra de pig. in c. ex litteris: si tam ẽ añ tacitã hypothecã vel etiã exꝓssã nõ erat soluendo: preferri in debitis ex malef cio cõ tractis: tunc in foro ꝛscie vident illa bona ꝓ pus obligata nõ posse vlterꝰ obligari: ꝛ ideo talis solutio ꝓcedere debet in iudicio anime si constat de certa quantitate ꝛ de certis ꝓso nis quibꝫ restitutio fieri debeat. Verũtamẽ qui expendit in funerãdo testatorẽ ꝓfert cui libet ꝓti tacitã hypothecã habenti: vt. ff. de religi. l. penul. ꝛ. l. ac si q̃s. §. j. sed forte ñ idẽ est habentibꝫ exꝓssã: vt Azo. dr: videat tñ ne funeralia sumptuosa faciat si restatorꝫ bo na vix essent soluendo: quia talia in foro cõ scientie nõ posset recipe vel exigere. Ceterũ de alijs habentibꝫ pignora vel hypothecas speciales vel alia bona obligata vt i instru/ mentis fieri solet: tũc tenenda est regula iurꝫ in. vj. qui prior est tpe ꝓtior est iure: vt. C. q̃ po. ẽ in pig. l. si de eetero: ꝛ. l. si fundũ: ꝛ. l. diuersis. Quinto loco satisfieri debet depo nentibꝫ quando nõ extant eorũ deposita: vt ff. depositi. l. si hominẽ. §. fi. hoc aũt priuilegiũ cause depositi dat propt freq̃ntia cõtractuũ depositoꝝ: verũtamẽ tali priuilegio ñ gaudẽt qui sub nomine depositi ad vsurã mutuant: vt ꝓ in dicto. l. si hoiem. Sexto deinde loco veniunt simplices priuilegiarij. i. habentes ꝓ uilegia ꝓsonalia non realia ꝛ habent actiões ꝓsonales tm̃. Septio vero veniunt oẽs chi/ rographarij ꝓ rata non obtenta ꝓtrate cõ tractuũ: q̃ licitũ est debitori propt cumulũ creditoꝝ facere deteriorẽ casum prioꝝ cre/ditoꝝ inᶜ cirographariꝰ: non tamẽ inᶜ eos q̃ hñt dominiũ vel hypothecã aut priuilegi um: vt. ff de sepa. bo. l. j §. cõtrario: ꝛ ista ẽ ratio quare in chirographariꝰ creditoribus non attendit cp̃us: que quidem ratio notan ter menti recõmendanda est. Et notandum generaliter q̃ ceteris paribus quando resti/ tutio vnius est determinata ꝛ clara tunc pre fertur alterius restitutioni non determinate nec clare. Q, si amborum restitutio sit eque clara tunc qui pauper est ceteris paribus de uiti preferendus est: eo q̃ pauper magis in/ diget: ꝛ per consequens cum iniuria maiori tenent res illius: quod si pares in paupertate reperiantur: tunc ceteris paribus preferẽ/ dus est cui prius in dilatione restitutiõis in

iuria facta est. De certis igit restitutiõe debita plenarie facta: ad vltimũ sãt incerta restituenda. Cuius rõ ꝑus patet: quia chr̃s in suis pauperib⁹ nõ succedit nisi quando non inueniunt ꝑsone certe quib⁹ sunt restituenda: ⁊ ideo cũ bona nõ sufficiunt ꝑ satisfaciẽdo certis si q̃s scienter dederit vel acceperit aliq̃d vice chr̃i ꝑ satisfactione incertoꝝ ad restitutionẽ obligat his q̃b⁹ adhuc certa debent: q̃r hoc totũ rapina est. Nouissime vero si sup̃sũt aliqua debent solui legata ⁊ donata. Pro q̃ sciendum ꝙ differentia magna est int̃ debita ⁊ legata: quia debita sunt iusticie: legata vero superogationis ⁊ ideo ꝑm canones ⁊ ꝑz cõscientiam q̃libet heres vel executor tenet ad omnia debita soluenda: inq̃ntũ hereditas se extendit: siue fuerit ex maleficio vel quasi: siue ex contractu: siue peruenerit ad heredẽ siue non: vt extra de pig. c. ex p̃sentiũ: de solu. c. j. de vsu tua nos: de rapinis in lr̃is: ⁊ ꝯcor. in hoc omnes canoniste: imo tenet soluere debita sine omni diminutione. De legatis autem secus est: quia si tanta sunt ꝙ non remaneat ei legitima portio: tunc potest detrahere suam legitimã ⁊ iterum quartam ꝑm q̃sdam si fuerit institutus heres: cõcor. Hostiẽn. ⁊ Vlricus tamen in legatis ad pias causas non deducitur falcidia: vt. C. ad. l. fal. ⁊ extra de testa. c. cum esses: in glo. idem Donaldus. Preterea notandũ ꝙ si solutis debitis certis adhuc hereditas sufficiens est ad soluendũ incerta ⁊ legata: tunc legata solui non debent cuꝫ his q̃ dantur pro incert⁹ alioquin hoc in fraudem faceret ⁊ rapinam ĩ bonis crucifixi cõmitteret: cui pariter applicanda sũt tam incerta debita q̃ꝫ etiã legata: verbi gratia. Legauit illi monasterio decem libras: ac pro incertis restituendis similit̃ tenetur. x. libras: tunc ea que soluuntur pro incertis illis monasterio non debent applicari in solutionem ip̃ius summe legate: constat ei ꝙ tunc testator fraudaretur de executiõe ipsius legati. Si tamẽ hereditas deduct⁹ deducendis non sufficeret ad solutionẽ vtriusq̃: tunc congruũ videt ꝙ talia debita incerta applicarent̃ legatario: q̃r p̃sumit̃ legi nature ꝙ tunc testator magis eidem applicari vellet q̃ꝫ alteri: ⁊ si plures sunt heredes tũc ꝑm Jo. an. de. C. de here. ac. l. j. ⁊ ij. q̃libet tenet̃ pro ꝑte hereditatis: exempli gr̃a: pat̃ moriẽs dimittit trib⁹ filijs tres marcas argenti: q̃ um vna ẽ furtiua licꝫ ignorẽt filij q̃ sit illa. Tũc ei ꝑm Alex. de ales in. iiij. in tractatu restitutionũ q̃libet tenet̃ tm̃ restituere tertiã ꝑtem: etiã si alij ꝑtem suã restituere nõ vellent: licet quilibet dubitet an marcã furtiuã habeat: secus tñ de illo q̃ certus eẽt ꝙ ip̃e marcã furtiuã haberet. Ad laudẽ dei.

Quando restitui debẽt debita iniuste cõtracta vel acquisita publice vel occculte.

Sermo. lxiij.

Onfurtum facies.

Exo. xx. Septio p̃ncipalit̃ videndũ est qñ fieri debeat restitutio. A Ad cui⁹ euidentiã q̃ri p̃t: vtrũ liceat alienũ inuito dño aliq̃ tp̃e detineri: qd̃ si nõ: ꝓpt̃ quã rõnẽ est restitutio facienda. Ad h̃ dicendũ ꝙ q̃dã sũt aliena iniuste q̃dẽ acq̃sita ⁊ iniuste detenta: sic sũt furta rapine: vsure ⁊ sil̃ia: q̃ inuito dño vel iniusto lucro a vero possessore alienãt̃ Quedam vero iuste sũt acq̃sita sꝫ iniuste detenta: sicut oĩa debita per emptionẽ: mutationẽ seruitium: iuste q̃dẽ cõtracta sꝫ vltra cõstitutũ dic̃ ab hoĩe vl̃iure seu etiã approbata ꝯsuetudĩe retenta: sic ẽt deposita ⁊ sil̃ia: ⁊ de oĩb⁹ his dicit Sco. in. iiij. di. xv. ꝙ nõ licet aliq̃ tp̃e tenere alienũ inuito dño. i. nolente: ⁊ ꝑm rectã rõnẽ nolle debente. In quib⁹ verbis Sco. duo p̃ncipalit̃ ponit. Primũ est ꝙ regularit̃ stati restitutio facienda est sic̃ stati ab actu ⁊ voluntate pcti mortalis cessandũ est: ꝙ triplici rõne ꝓbari potest. Prima ratio sumit̃ respectu dei qui. s. hoc p̃cepit. Pro quo sciendum ꝑm Tho. Alex. lomb. Bonaueñ. ⁊ Sco. sup̃ iiij. ꝙ licet affirmatiua dei p̃cepta non obligãt ad semp̃: tñ ad h̃ obligãt p̃cepta negatiua: p̃cepta g̃ de restitutiõe facienda licet ꝑm formã videat̃ affirmatiuũ: tñ ꝑm v̄itatẽ implicat negatiuũ: vtpote q̃ q̃s ꝓhibet̃ alienum detinere. ⁊ ideo ꝑm Sco. sic̃ auferre alienum est mortale pctm̃ ⁊ contra preceptum domĩ negatiuũ. s. non fur. fa: sic etiam istud preceptũ est negatiuũ q̃ q̃s inuito dño ꝓhibet̃ detinere alienũ: ⁊ cõtra illud nõ fur. fa. agit q̃ sic alienũ detinet: ⁊ iõ sicut necessariũ est seruare p̃cepta negatiua: sic necessariũ est nõ tenere aliena inuito dño. Secunda ratio sumitur respectu ꝓximi: q̃r. s. sic retinens semp̃ est in ledẽdo ꝓxim q̃ꝫdiu tenet rẽ alienã dõec re

stituat cã. ꝛ ideo ſz Alex. lomb. cadẽ eſt iniu
sta rẽ alienã inuito dño retinere: ſicut cã. in
uito dño auferre. vt extra de reſti. ſpo. c. ſepe.
vbi ór vltima glo. q̃ iura p eodẽ reputãr au
ferre ꝛ iniuſte detinere. Tertia rõ ſumitur
reſpectu ſui. nã ſm Sco. vbi ꝫ. vt hõ ꝑe pe
nitere poſſit ſtatim ceſſandũ eſt ab actu cu
iuſcũq; mortalis culpe: nõ tm̃ exteriori/ ſed
etiã interiori. i. tã effectu q̃ affectu. iuxta illũ
Eccl. xxj. quaſi a facie colubri fuge pec
carũ. ꝛ ideo p cõſequẽs actu ſtatim reddere
vel velle reddere cum opoꝛtunũ fuerit eſt de
neceſſitate ſalutis. hinc etiã reſtitutio in ope
vl̃ plena volũtate req̃rit ante oẽm pniam ſa
cramẽtalẽ: ſicut ceſſatio volũtatis ꝛ facti a
petõ. Nec iniũgit ꝓprie a ſacerdote/ ſed a di
uina lege. Vñ ſicut tenẽs adulterã vl̃ fornĩ
cariã nõ eſt capax penitẽtie ſed irriſor: ita q̃
ſi ad pniam talis venit/ potiꝰ perm̃ petõ ad
dit. ſm Sco. vbi ꝫ. Sic etiã alienũ volun
tare parit ꝛ actiõe retinẽs nõ eſt capax alicu
ius penitẽtie. q̃ ſi q̃ tũ ad apparẽtiã pniam
agere videat: audi q̃d ſup̃ h̃ dicat Aug⁹. ad
Macedoniũ: ꝛ habeꝫ xiij. q. vj. c. ſi res ali
ena ꝓter quam pẽccatũ eſt reddi poſſit ꝛ nõ
reddit. pnia nõ agit/ ſed ſimulat. Hinc q̃dã
doctoꝛes tenẽt q̃ talis añ reſtitutionẽ actu
aliter factã: cum ſcz aſſit facultas ſine ꝓprio
derrimẽto: nequa q̃ abſolui debeat. tum q̃a
q̃diu ſic alienũ detinet/ petm̃ iniuſticie con
tinuat. tum q̃ cõſtat ex h̃ q̃ nõ eſt ꝑe contri
tus ſi põt ꝛ nõ vult ſtati reſtituere. q̃ ꝑe cõ
tritꝰ ſtari ab oĩ petõ recedit mortali. Nul
lus aũt abſolui ꝑt ſm Bonauẽ. quẽ cõſtat
nõ eſſe ꝑe ꝓtritũ. ꝛ ſi abſolutꝰ/ nulla eſt abſo
lutio. ſed grauiter peccat abſoluẽs: q; deci
pit ꝓfitentẽ in penitẽtie ſacro: niſi forte ab
ſoluerẽt ad cautelã cum ꝓteſtatiõe q̃ abſolu
tio nulla eſt q̃diu nõ reſipiſcit ver aciꝫ a pec
catis. ꝛ h̃ fieri ꝑt ſm Tho. in. iiij Tũ etiam
ꝓter anticipationẽ: q; reſtitutio nõ eſt pars
ſatiſfactiõis ſed pambulũ ad cã. Dent q̃ vt
cõiter. glo. loꝛ ꝛ tales abſoluere: q; q̃dia
na docet experientia: q̃ tales oĩ ãno reſtituere
pmittũt/ ꝛ rariſſime pmiſſum fuãt. B

Scõo ꝓncipaliꝛ idẽ Scotꝰ innuit q̃ in certꝫ
caſib⁹ alienũ teneri ꝑt: etiã dño nolẽte/ ſ; ſm
rectã rõnẽ velle debente. Et de h̃ ꝓſequitur
Sco. in. iiij dicẽs. q̃ cuius creditoꝛ nõ velit
h̃itori ꝑſtare rem ſſionẽ: in caſib⁹ tñ aliq̃b⁹
licitũ ẽ differre reſtitutoꝛẽ exteriozẽ/ habita
interiori volũtate reſtituendi cũ occurrerint
circũſtãtie opoꝛtune. Pꝛo cuius declaratiõe
ſciẽdũ eſt: q̃ debita duob⁹ modis ſunt ẽ̃ra:
ſcz vl̃ iniuſte vt p rapinã/ furtũ/ vſurã: ꝛ ſic
de alijs. Vel iuſte: ſicut in iuſta emptiõe/ cõ
ductiõe/ mutuo: ꝛ ſil̃ib⁹. Si ꝓmo mõ tũc di
ſtinguẽdũ eſt. q; vl̃ ꝓtracta ſũt manifeſte ſi
cut notoꝛij vſurarij/ raptoꝛes: ꝛ ſiles q̃ talẽ
iniuſticiã exercẽt in ſcãdalũ plurimoꝝ: ꝛ tũc
ſi debita ſũt clara ꝛ certa/ cõſtat q̃z cui ſunt
reddẽda. Poteſt hĩe locũ quod ór Alex. de
bales in. iij. gre ſũme. i tra: ratu reſtitutio
num. vbi ór q̃ ſi fur vl̃ raptoꝛ ſit in extrema
neceſſitate: ſil̃ ꝛ vxoꝛes ꝛ liberi: põt iſpe de
re quã reſtituere tenẽt retinere ſibi ẽ̃ntũ ſuf
ficit vni refectiõi: totũq; reſiduũ reſtituere
tenẽt. Et hec poſitio tuta q̃dem eſt/ ſed ad
modũ dura: ór rigoꝛe ꝓcedẽs ꝓfecte iuſticie.
Et addit Alex. de bal̃. Si cm̃ facit q̃d vz:
nõ derelinquet eũ dñs: ſz illi ꝓuidebit. iuxta
illũ pſ. xxxvj. Nõ vidi iuſtũ derelictũ ꝛc. ꝛ
Mat. vj. Reſpicite volatilia celi ꝛc. Do
nal. aũt in tractatu reſtitutionũ: ór q̃ talis
reſtituere debet vſq; ad vẽditionẽ hereditа
tis ꝛ oim bonoꝝ. etiã ſi optet ipſum cum fa
milia mẽdicare. ꝛ in h̃ mlti doctoꝛes cõcoꝛ.
Cuius rõ poteſt eſſe: q̃a talis nõ ſoluz tenet
ad reſtituendũ iniuſte ablatũ: ſed etiã ad tol
lendũ cõmune ſcandalũ. quia ór dñs: Ve q̃
quem ſcãdalũ venit: expedit enim ei ponus
q̃ ſuſ. mo. aſi. in collo ꝛc. ꝛ demergaꝫ in pfun
dum maris. Nihilominus tamẽ in his con
feſſoꝛ ꝓudẽs maxime cõſiderare debet con
ditiones/ ſtatus/ diuitias/ pauꝑtates: ꝛ ſi
milia tam creditoꝛis q̃ debitoꝛis. ꝛ ſm hoc
diſcrete moderare cũcta. quia de omnib⁹ nõ
eſt dãda regla generalis. Pꝛo ſi debita ra
liter cõtracta nõ ſunt clara nec certa cui red
di debent. Vel non inuenit dominꝰ rei furti
tiue vel eius heres. tunc ſm Alexãdrum de
bales vbi ſup. perc cõfeſſoꝛis
poteſt ea reſtituere penes ſe donec verũ dñm
inueniat: qui ſi repiri nõ poteſt/ ſolutis pri
us omnib⁹ alijs debitis certis etiam iuſte cõ
tractis: reſignare debet eccleſie vl̃ diſcreto ꝛ
probo cõfeſſoꝛi qui poteſt reſtituẽti/ furi/ ra
ptoꝛi vel vſurario ſi multũ indigens eſt da
re partẽ illius vl̃ etiam totum: p̃cipue ſi vi
derit eum ꝑe cõtritũ ꝛ emẽdare volẽtẽ: q̃ in
hoc caſu efficit res illa de patrimonio crucifi
xi: cuius diſpẽſatoꝛes ſunt in hoc caſu ꝓfeſ
ſoꝛes: ꝛ ſic tã q̃ chriſti vicarij põt eadẽ aſſi
gnare cui voluerint vice chriſti. vũmõ idigẽs

fuerit. videāt tñ q̄ in hoc nō q̄rant seip̄os: ne dispē satores infideles inueniant. Hec autē ꝓbant per legē q̄ Numeri. v. ponit. vbi dr̄ q̄ vir vl̄ mulier cū fecerint ex omib̄ pctis q̄ solent hominib̄ accidere ⁊ p negligētiā transgressi fuerint mādatū dn̄i atq̄ deliquerint: pctm̄ suū cōf. tebunt: ⁊ reddent ip̄um caput quintā q̄ partē desup ei in quē peccauerint. Sinaūt nō fuerint q̄ recipiāt: dabūt dn̄o et erūt sacerdotꝫ. hoc ibi. His aūt q̄ hūt aliqua vltra necessitatē nature sue ⁊ suoꝝ q̄rū curā habēt nihil relinquendū est. sed potius indicendū est in h̄ casu q̄ de talib̄ in certis restitutionem faciāt chr̄o in suis mēbris ꝓ salute creditoris: ⁊ in h̄ non q̄rende ꝓprium affectum/ sed vtilitatē spūalem ipsi⁹ cui spūalr̄ restituit. quod realiter ꝓpter ignorātiam ꝑsone fieri non potuit. alioq̄n scdario nō immerito furti argueret in iudicio anime. Scdo modo debita iniuste cōtractata sunt occulta: vt q̄n bona sunt occulte sublata. vel etiā occulte sunt aliqua damna iniuste illata: ⁊ tūc iniustus ablator nequa q̄ se ꝓdere debz. quia fama p̄ciosior est q̄ terrena substantia. nec per cōsequens restituere debet ꝑ seip̄um. nec etiam ꝑ se dilationē querere si fuerit impotēs ad soluendū. sed ꝑ intermediā ꝑsonā: s. ⁊ confessorem vl̄ aliū amicū fidelē: sūme tñ laboret q̄ ꝑsonā ad h̄ idoneā ⁊ cōsciētiosam re ⁊ noīe assumat: ne forte sibi ipsi iniusta reseruās creditori nō restituat. Indicendū est etiā illi q̄ integre q̄tocitꝰ oīa restituat si potens est h̄ facere sine grauamine/ saltē notabili. q̄r ceteris parib̄ mlto strictius q̄s obligat ad soluendū debita contracta iniuste q̄ iuste. Si tamē sine notabili grauamine hoc adimplere non posset: vtpote q̄a redditua rius est artē ⁊ mercantiā lucratiuā penitus ignorās. nec habz vltra necessitatē in redditib̄ ⁊ alijs bonis mobilib̄ ⁊ immobilib̄ fm ꝯditionē ꝑsone ⁊ status. vl̄ etiā arte mechanicus est aut mercator. nec sine magno dispēdio sue artis vel mercantie restituere pōt: vt q̄a nō retinet vnde arti sue req̄sita emat. vel nō inuenit aliquē q̄ bona sua velit emere nisi notabilr̄ citra cōdignū: ⁊ sic de alijs. tunc fm Hostiē. in sūma. li. de penitētijs. §. q̄b. ꝟ. sed q̄ forma pōt cū volūtate creditoris ꝑ interpositā ꝑsonaz acq̄sita paulatim singul̄ mēsib̄ vl̄ annis aut alijs tp̄ib̄ restituere q̄d poterit: aut aliter amicabilit̄ cū leso cōueniat: q̄ eidez de suis redditib̄ annis singulis moderate restituet: ita q̄ sibi vite necessaria remaneant q̄usq̄ plenarie satisfecerit. Preterea si tale ꝑiculum imminet q̄ is qui tenet restituere non pōt induci ad restitutionē statim faciendā: ne nimiū grauet. nec is cui restitutio debet fieri induci pōt ad dilationem aliquā faciendā: tūc putat Hosti. ibidem q̄ discretus sacerdos pōt suam formare ꝯscientiam ex eo q̄ intendit vtiliter gerere negociū creditoris: vt h̄ mediū inueniat q̄ ex quo videt q̄ dānificatus aliter iniuste ablata recuperare non pōt imꝑpetuū. vel nō ita cito seu etiā nō ita cōmode pōt recepto iuramēto ⁊ alia sufficiēti cautiōe si fieri potest cōcedere dilationē ei q̄ abstulit. ⁊ sub hac cōditiōe si hoc adimpleuit infra diē statutū absoluere peccatorē: vt sic creditor q̄d ei debet recuperet: ⁊ peccator a p̄sbytero desꝑatus nō recedat. Hec ille. Q̄r tñ hec opinio maxie sustineri pōt si hincinde pensatis quātitate debitoꝝ quātitate redditū seu bonorū mobiliū ⁊ imobiliū cōditiōe ꝑsonarū: p̄sertim ipsius debitoris q̄ ad ꝑsonā ⁊ statū verisimilit̄ concludi p̄t: q̄ ad faciendam hāc restitutionē se velit artare vtēdo tm̄ necessarijs ⁊ non sup̄fluis fm cōditionē stat⁹ eius ⁊ ꝑsone: q̄ cuncta prudēs cōfessor subtili⁹ ꝯsiderare debz. nā in his maxie ꝯsiderādē sūt cōditōes stat⁹ diuitie/ paupertates ⁊ silia tā in creditore q̄ in debitore ¶ Deniq̄ si bonoꝝ iniustorū occult⁹ debitor ad extremā ꝑuenit paupertatē/ lz citra mēdicitatē ⁊ ex ꝯditōe vl̄ statu verecūdū esset illi mēdicare: tūc tenet bonis ill̄ vti dūtaxat in extrema necessitate: ac solicite laborādo lucrari panē suū: cū firmo ꝓposito restituēdi q̄cq̄d vltra strictā necessitatem suꝑlucrari valeat: ac in fine vite cetera vsq̄ ad debitā restitutōez plenarie relinq̄t. Monal. insup in sūma dr̄. q̄ si dānificatus indebite se damnificatū agnoscit: tunc ipse damnificās tenet petere veniā ꝑ se si potest ⁊ manifestū sit. aut per aliū si per se non potest vel audet: ⁊ tūc talis media persona nomen ⁊ circūstātias rei ꝓ quo petit subticere debet: si per exp̄ssionem ꝑiculum aut scādalum timeat. Huius rō est: quia qui offendit aliū cū eoip̄o offensus aliq̄d aduersus eum debz offendēs ire ꝑ se vel per aliū ⁊ pro posse reconciliari fratri suo. Si ꝟo q̄ damnificatus est hoc nescit: credenduz est q̄ licz tutius sit petere veniam vt dictū est/ quando satisfacere non potest: Tamen ad hoc non

tenet: qz nō est in mora soluēdi i hōc casu q̄ ad iudiciū t tuitiū cū dānificat⁹ nescit z dānificans ꝓpōes est. verūtamē post q̄ satisfacere pōt/ sp est in mora soluēdi donec satisfecerit aut dilationē ipetrauerit. Et hōc idem obseruā dū est vbi aliqs est debitor alterius ex ꝓtractu vel q̄si cōtractu. Silr z in regulatibus qui se recolūt esse debitores alicui: ex eo q̄ fecerūt in secto. Denicq generaliter tam de debitis iniuste/ sed occulte acquisitis: q̄ etiam iuste. cōcludit Scotus in.iij. distinxv. q. qū restitutio est dānosa reipublice vel ei cui facienda est. aut etiā diffamatoria restituenti vel notabiliter dānosa: tūc nō tenet statim ad restituēdū: sed sufficit q statim affectu restituere firmiter ꝓponat/ hinc inde cessantib⁹ incōuenientijs. Q3 si obijcit: restituere est actus p̄cepti negatiui vt dictū est: ad cuius obseruantiā q̄libet tenet semp/ z ad semp. Ad hoc rndet ibidē idē Sco q̄ tenere alienū iniuste: id est: inuito dño: semp est ꝓhibitū. z ideo semp z p semp oprer non tenere isto modo. sed qū ꝙs habet volūtatē restituēdi tpe oportuno: exrūc tenet dño volēte. i. fm rectā rōnem velle debente: quia dño velle debet q̄ ille qui habet suum in hoc casu teneat illud quousq̄ oportune reddere possit. z de hoc in sequēti fm̄ōe latius videbit. In argumētū aūt p̄dictoz legit in Cesario q̄ ortigit apud ciuitatē argentinā: cum quidā ciuis ibidē defunctus fuisset/ z in phere/tro fm morē positus: aia illius ad corp⁹ reuersa ē. Ercū clamaret: Quō veni huc quō veni huc/ vocata est vxor eius. ad quā ille. Dei misēria reductus sum. z hoc tibi dico: nisi ofīa que habemus relinquam⁹/ salua/ri nō poterimus. Sicq omnib⁹ put potuit salubriter dispositis/ infra triduū mortuus est. fuerat em̄ cor substantia de malo acq̄si/ta. hūbi. Ad laudē dei.

¶ Qñ restitui debēt debita iuste contracta vl acq̄sita: z de triplici differētia debitorū. Ser. lxiiij.

On furtum facies.

Exo. xx. Uiso vtrūq̄ de restitutione debitoꝝ iniuste aq̄sitorū: Jam ps̄equamur q̄liter debita iuste ꝓcta z acq̄sita ad restitutionē obligāt. In quib⁹ quidē restituēdis attendende sunt circūstantie cōtractuū vel pactoꝝ: aut interuenientiū iuramēto rei certū tps solutionis ꝓfigentiū. nā in talib⁹ debitis iuste contractis nō tā stricte debitor obligat ad restitutionē faciēdā sicut in debitis iniuste contractis: q: ꝓsumendū nō est q̄ benignitas iuris z equitatis ipie velit interp̄tari: aut nimiā dure ꝓtractus emptionis mutui: z ꝓsimiliū negotiorū que ꝓ vtilitate mutuū recipientis: aut p cōmuni cōmoditate vtriusq̄ cōtrahētis ordinata sunt. A P:o q̄ sciendū q̄ triplex pōt distingui debitor differētia: fm quā triplicē differētiā triplex licētia necessaria iudicat. Primo nanq̄ sunt q̄dam qui licz satisfacere valeāt alicna restituēdo: tñ p̄cipuo/ri longioꝝ solutōis tēminū bñe volūt: z illi licētiā obtentā z liberū bñe debēt. alieq̄n talem solutionē licite differre nō possunt: q̄a iuxta p̄fatam regulā Sco. nō licz alienum inuito dño aliquo notabili tpe detinere. Ad hoc q̄ talis licētia sit libera q̄rtuor requrūtur. Primū est q̄ non dec ex timore: sicut pleriq̄ faciunt mechanici/ operarij z mercēnarij nobilib⁹/ potētib⁹/ diuitib⁹: q̄ non audēt sua cū rigore exigere/ imo nec mussitare: cum rō cōiter sine causa iuste necessitatis tales debitores solutionē ꝓtrahunt: z credit oribus p̄cipue pauperib⁹ qui ꝓpter sudoꝝ victū quotidianū acquirūt. multis modis in hoc violētiā inferūt: ꝓtra p̄cepta dñi dicētis Deuit. xix. Nō morabitur opus mercēnarij tui apud te vsq̄ mane. glo. merces in q̄ fortitan viuit cū vxore/ filijs ac parentib⁹ si differt deficit victus: z si in crastinū recipit: vim tñ z calūniā ꝓtulit. q̄a interim vñ viueret nō habuit. Vñ dī vnum de q̄rtuor peccatis vindictā acclamantib⁹. vt ꝓtra Jacob. v. vbi dī diuitib⁹ renacib⁹: Ecce merces operariorū vestroꝝ qui messuerūt regiones vestras q̄ fraudata est a vobis/ clamat: z clamor eoꝝ in aures dñi sabaoth introiuit. Secdo q̄ non dec ex verecundia icz per medium alicuius cui creditor ꝓtra/dicere seu illi erubescit negare. Tertio q̄ nō dec ex desperatiōe/ credēs q̄ alic suum rebabere non possit. Quarto q̄ nec dec spe icz alicuius seruitij rē postalis. z de his q̄rtuor dictū est supra. Unde sicut ibidem intelligit de vera indulgentia debitoribus libere facta: sic hic intelligit eadē de licētia libere acquisita. Alioquin siquis aliter p:ogationē solutōis exoꝝquer/ violentiam infert. nec est capax penitētie salutaris. Inter oēs tamē grauissime dei offendunt: qui relicta ad pi/

as causas cū pñt nō restituūt vt teneāt. Cō tra ꝯs terribiliť clamāt tria cōcilia gñalia: sicut p3. xiij. q. ij. c. q oblatiōes. cū duoby sequētibꝫ. q reputant ibidē ab ecclia separandi t excōicādi rapaces necatores paupeꝝ t infideles. B Sedo ꝙo sunt q̄dā q debitū vel partē debiti solvere nō pñt nisi cū magō difficultate: t illi licētiā petūt hīe debēt/ lz non adeptā. Pro q̄ notādū sm alexā. de alexā. q si is q ad restitutionē obligat⁹ est intātū indiget q si creditor sciret indigētiā illi⁹ sm rectam rōnē t fraternā charitatē: non deberet sibi claudere viscera pietatis/ attenta ꝓpria sufficiētia: sed eadē charitate deberet ei dare dilationē: vl etiā facere remissionē i toto seu in parte cū cōsilio boni t discreti viri: t tunc differri licite pt restitutio: etiam si debitor dilationē solutiōis negaret: sic tñ q semp paratus sit satisfacere ꝙcito pervenerit ad pinguiorem fortunā. Secōtra ꝙo si debitor non tñ indigēs est: q si creditor sciret indigētiā ei⁹ ex fraterna charitate: nō teneret illi dare dilationē in toto vl in pte: q̄a non est indigētia tāta q̄n possit ei restituere in toto vl in parte. tūc in h casu si creditor solutiōis dilationē negaret: debitor eidē statim solvere teneret. Et ꝙuis aliter q̄dam dicāt: hec tamē videt sententia vera. Si ꝙo sunt plēs creditores: t vnus nō vult dare dilationē/ sed petit q debitor cedat bonis: tūc sm Ray. standū est maiori parti. maior aūt pars dici debet vbi maius t fortius debitū est. Si ꝙo par sit debitū: tūc maiori numero creditorū standū est. q si cuncta parta sunt: tūc sententia clementior eligi debet: scz de danda dilatione. C. de cess. bo. l. fi. Preterea dr Richar. in. iij. dist. xv. q si is q debz vtpote q? dānū intulit habz aliq̄d vltra necessitatē sustētationis nature sue t suoꝝ: ꝙuis sit sibi necessarium q̄ ad victū sm decentiam sue persone: tunc restituere tenet. q̄a nō est licitū de alieno viuere cū honore seculari. Si ꝙo nō habet nisi necessaria: tūc si is qui dānū passus est nō indiget ad nature sustētationē eo q̄ ablatū est: nō tenet restituere q̄ abstulit: q̄a ex iure nature licitus est vnicuiq; vsus possessionis necessarie ad sustētationē nature. extrema nāq; necessitas omnia facit cōia. vt. ff. ad. l. rho. de iac. l. ij. in tex. t glo. Sco. ꝙo dicit in. iij. q si aliena retinēs est i extrema necessitate: t ille cuius est res nō est i extrema necessitate: sed habet aliq̄ citra necessitatem extremā: tūc res illa fit ipius detinētis iure politico. q̄a in extreme necessitatis articulo ad putidendū sustētationi nature/ via omnibꝫ extreme necessitatis cōcessa est. vt p3 de verbo. sig. extat q̄ seminat. li. vj. Nec etiā creditor in illo casu iuridicā habet actionē supra debitorē. Qz inanis est actio creditoris/ quā excludit inopia debitoris. vt. ff. de dolo. mā. Verūtamē hmōi actio nō expirat sed est sopita. sicut t obligatio in debitore sopitarē: qui tñ postea tenet ad restitutionē si queniret ad pristinā fortunā. q si nūq; occupauit illā rē ante extremā necessitatē: tunc simplr occupauit rē suā: nec tenet ad aliquā restitutionē. Pozro si tam detinēs q̄ ille cuius res detinet sunt in extrema necessitate: tūc distinguendū est. qz vl dñs ipsius rei pus devenit ad illā necessitatē: t tūc illi reddi dz duplici iure. tum qz pus sua erat. tum etiā qz iam ex illa necessitate facta est sua. Vel ecōtra detinens prius devenit ad extremā necessitatē: t tūc stati facta ē sua. nec in h casu dño posterius ad tātā necessitatē venienti reddi debet. qz cessauit dñium illi⁹/ t facta est alteri⁹ iure politico. Si veniq; sit ambo devenīūt ad illā necessitatē: tūc reddi dz dño suo. qz nūq; q decidit a dño. t generaliť par necessitas t dānificatio creditoris pari vl minori necessitati seu dānificationi debitoris sp est pferenda. h em dicerat t exigit bñficij t gratitudinis rō: que tā bñficio q bñfactori debent. Dicitur etiā rōnis eqtas qua nimiq; iustū est ex suis t sibi debitis potius ac prius sustētari dñm q alīū. Q, si obiect. quillibet in lege naturē dz plus diligere seipm q primū: t p 2sequns magis diligere vitā suam corpalē q vitā primi. ex q̄ dicitur lex nature: q ds ad defendē dā vitā ꝓpriā cū moderamine inculpate tutele pōt etiā primū occidere: si nō pōt aliť evadere. t ideo pt etiam istud simplr sibi necessariū magis sibi retinere q primo dare. Ad h rndet Sco. vbi s. q magis q̄dem ds diligere debz vitā suā oriate q alteri⁹; pus est diligibilis ad vitā eternā. t ideo magis diligere debz 2servationē iustā vite sue q primi. nō tñ magis diligere debet 2servationē iustā vite sue q 2servationē iustā vite primi. Sic em latro magis sustinere debet suspendiū q occidere suspendentē vt evadat. Cui⁹ rō est: qz dilectio vite corpalis qua nitit illā iniuste custodire non est dilectio ordinata: q̄a nō est ad dilectionē

dei vel etiã ipi⁹ anie: nec est iusta: q̃ cũ iniu⁹ ria multoꝝ imo reipublice nitit illã cõseruare: z sic est in ꝓpo: nã custod tio vite ipius ipiuste detinent; de re aliena est iniusta: cũm verus dñs est sibi in extrema necessitate: z cũ hoc etiã est homicida q̃ iniuste occidit aliũ eidẽ subtrahendo necessariũ qõ sibi tamẽ de iure debebat. ℒ Tertio deniq; fit q̃dã qui satisfacere nõ põt sine magno dispendio vel incõuenienti: z hoc ex q̃busdã circũstantijs ꝓtunc incidentibus: quas Sco. in. iij. concludit in hac maxima: licet detinere rem alienã quando cũ detineri rõnabilit velle debet z hoc ꝑpe dr licentia interpretata quã talis hẽ debet. Est em̃ interpretata licentia: quando solutio resultat in notabile damnũ sui primi vel ꝑpi in fama vel corpe in ania vel exteriori substantia: z tunc solutionẽ licet ꝛ differri põt. Ad cui⁹ euidentiã distinguit possunt tres gradus incõuenientie vel dispẽdij. Primꝰ est qũ non potest fieri solutio nisi cuꝫ damno notabili realivel ciuili: verbi gratia de damno reali. Pone q̃ debitor pecunias suas in mercantijs posuit: quas prũc distrahere nõ valet: nisi cum magno dispendio: aut solutionẽ ab alio debitore sperabat qua sibi defraudatus est: si talibus vel similibus casibus inopinatis preuentus suo creditori nisi cum damno notabili satisfacere nõ põt: licet diues sit: tunc licite solutionẽ ꝓtrahere potest dũmodo nihil i fraudẽ fecerit. Cuius ratio est fm Sco. in. iij. q̃ talis creditor debet magis velle q̃ maxim incõmodũ restituentis proximi cuius est q̃ modicũ incõmodum suum vel nullũ: z licet alienũ inuito dño reti nere sit ꝓhibitũ simpliciter: tamen quando in hoc casu voluntatem habet non ficta restituendi q̃citius poterit: extunc illam tenet dño rei volenti. i. velle debenti: vult em̃ hoc dominus rei: z si non actu illicito tamẽ actu debito z honesto: quia velle debet q̃ qui suũ habet id teneat quousq; oportune restituere possit. Et si obijcit q̃ dño rei hoc agit inuite: q̃ nõ vult q̃ ꝑ q̃ntũcũq; tpus suũ teneat: Respondet Sco. q̃ licet dño rei male z inordinate velit statim rehabere suũ: z ꝑ cõsequens cõtra rectã rõnem nolit primũ tenere suũ: tamen tenens non est debitor iniust⁹ cũ z depositũ de cui⁹ redditiõe strictissima lex habet. ℒ. de positi. l. si inuito dño voluntate inordinata licite retineri põt. Non ei debet q̃s furi ofso petenti reddere gladiũ suũ apud ipm̃ de positũ: sic nec tracundia inflãmato quẽ veri sit timere aliũ velle petere: z in sit ibo idẽ est iudicium. Nã sit cõtingit de muliere ꝓbam honesta: q̃ licet marito reddere debitũ obligetur tamẽ cũ id petit inordinate. s. vel ꝓtra salutẽ anie sue vel etiã cõtra sanitatẽ corpis sui vel sibi cõuenerit: tũc ipa satisfacere non obligatur: imo plerũq; grauit peccaret si i illo pareret. Pro q̃ notandũ q̃ plerisq; cõtinges illõ aptũ querit interpretantes. s. mulier prãtem corpis sui non habet sed vir: z ecõtra: aduti volunt hmõi prãte cisdẽ cõcessa in libertatẽ carnis: putantes se cũ ꝑpa cõtinge peccare nõ posse: vacantesq; libidini non modo secure equus z mulus: sed z admunentiões detestabiles frequentare nõ verent. Et iõ q̃ri põt de ꝓtibus talium vtrũ peccent dũ ad bñplacitũ virorũ licet inordinatũ nõ reddũt debitũ: presertim cũ eis ex hoc dare videnr cãm fornicatiõis aut etiã alterius extraordinarie pollutiõis: ac ꝓ cõsequens dare sibi videnr cãm pcipiendi sibi z vxori ediendi domestica q̃s discordiã cõfouendi. Ad hoc dom q̃ tz q̃libz obligetur cooperari saluti ꝓprij ac pcipue sibi cõtinendo q̃cũq; vincto siue naturali siue maritali z. cõsanguinitatis plus obligatur deo q̃s cuicũq; hoi: z iõ plus obligatur i se vitare pcm̃ mortale q̃s i q̃cũq; alio: z hoc intãtũ q̃ fz Aug. i li. de mendacio pnlo mortali i alio vitãdo dz hõ scienr venialiter peccare. Et Anfel. in lib. cur deꝰ hõ: ot q̃ hõ possit dz ꝓmittere mõm pire q̃s facere minimũ nutũ p volũtatẽ dei. h etiã expresse patz xxij. q. ij. c. ne qs arbitrer: z c. faciat: z. ca. est genus: z iõ ꝓ ꝑpõs nec vxor ꝓ vitanda fornicatiõe in viro suo: vel etiã ꝓ q̃cũq; altero malo in eodẽ casu nõ consentire vl facere dz aliq̃d qd vergit i offensã dei aut i periculũ corpis sui vel ẽt viri: cũ fm apm Rom. ij. Nõ sũt famam. vereuebo. Nec mirek qs si viro negek q̃ sui iuris esse videk: q̃ cũ p rõnẽ debitũ postulat nõ q̃rit sibi de iure debitũ sz iniuste q̃rit abusum: imo iniuriose rapere q̃rit alienum dũmodo. s. transgredi velit in blandicijs meretricijs inordinatis aut in modo aut in loco ac in tpe ꝓhibitis a iure vel a iudice. Io recte rõnis. Sic deniq; mulier q̃cunq; ꝓmittens venire ad quẽcunq; cõdictũ locũ: si ex hoc sibi timet euenire periculũ peccati vel scandali: nequaq; debitũ ꝓmissũ soluere debet: vt ꝓlarius supra vbi agitur de voto. Et de simili bus idem est iudicium. ℒ Secundo vero sz damno ciuili vel reipublice queri potest

vtrū restitutio q̄ eēt dānosa reipublice ꝓtūc est differēda puta restitutio q̄ exigit̄ a petro fienda est a paulo q̄ magis reipublice necessari⁹ est q̄ Petr⁹. Ad h̄ rn̄det Sco. in. iiij. q̄ si illud iniuste detentū a paulo n̄ est ei necessariū simplicit̄ sz tm̄ ad cōseruādū statū suū solennē: tūc dico q̄ nō licet alteri statū suum solennē tenere de bonis alienis: nec tm̄ valet reipublice solennis stat⁹ illi⁹ quē tenet nō restituendo: q̄ntū valent ei⁹ fidelitas ⁊ iusticia cōis. Si vero talis ꝑsona cōis ⁊ cōitati vtilis ꝑ illū restitutionē impotēs ⁊ inutilis reipublice redderet̄: tūc solutionē differre pōt: q̄ s̄m Sco. debet q̄s velle sibi restitutionē n̄ fieri in h̄ casu: cū bonū cōe q̄ ꝑuatū recta rōne magis velle debeat: presertim si creditor sine illa restitutiōe transire pōt ⁊ tūc debitor restituere n̄ obligat̄. Cōcor. etiā Geral. obdoneñ. Tenet̄ tn̄ hm̄ōi debitor hr̄e firmā voluntatē restituendi q̄citi⁹ poterit absq̄ reipublice dāno. Verūtamen si creditor sine illa re vitā transigere nō possit: tūc q̄dā dicūt illaz restituendā licet debitor q̄ reputat̄ vtilis vel necessari⁹ reipublice esset necessaria ad cōseruandū statū vtilē ⁊ necessariū reipublice: et tunc talis recursū debet hr̄e ad rem publicā vt statū suū cōseruet: ex q̄ necessari⁹ ē eidez vt sic necessariū cōferāt subsidiū q̄ sentiunt cōmunis vtilitatꝭ cōmodū.

Qualem restitutionem facere debet que partum alienum supposuit vel ex adulterio partum cōcepit.

Sermo. lxv.

On furtum facies.

Exo. xx. Post expeditionē ꝑmi grad⁹ incōuenientie vl̄ dispendij q̄ cōtingere pōt in restitutionē facienda: iā duos seq̄ntes grad⁹ ꝓsequimur. A Scōs igit̄ grad⁹ est q̄n restitutō fieri nō pōt nisi cū magno ꝑiclo corꝑali vel spūali: verbi gratia. Ponat̄ q̄ aliq̄s cū falsa testificatiōe fecit aliū ꝑdere pecuniā vl̄ agrū aut aliq̄d hm̄ōi nec hz vnde satisfacere possit nec ꝑ cōtrariā testificationē illi sua reddere pōt q̄n subeat ꝑiculū corꝑis vl̄ saltē mēbroꝝ aut ꝑpetui exilij: tūc ei nō peccat mortalit̄ h̄ nō faciendo: sz solū plene doleat de cōmisso ⁊ insuꝑ de h̄ q̄ nō hz facultatē idoneā ad satisfaciendū firmiter q̄ ꝓponat satisfacere si vnq̄ ꝑuenerit ad pinguiorē fortunā. Idez q̄q̄ iudiciū est de eo q̄ n̄ pōt restituere oīa sine notabili ꝑiclo ꝓstitutōis filiaꝝ suaꝝ aut euagatiōis latrocinij filioꝝ. Rō aūt ꝑdictoꝝ est q̄ si s̄z apl̄m Rom. iij. nō sūt fa. ma. vt cue. bo. multo min⁹ facienda sūt bona vt veniāt mala: bonū q̄dē est aliena restituere: sz vbi debitori seq̄t̄ malū incōꝑabilit̄ ꝑualens recta rō nō exposcit q̄ tūc talis restitutio fiat: ⁊ q̄ dictū est sermone ꝑcedenti q̄ satisfactio licite differri pōt int̄ ꝑtata licentia cōcurrēte: dico q̄ s̄m eandē regulā eadē licentia sꝑ ꝑseuerāte talis restituere n̄ tenet̄. Et sub hac regula multi casus obscuri ⁊ ꝑiclosi pn̄t satis facilit̄ declarari: licet his vti dn̄t sapientes in cōsilijs dandis ⁊ cōfessiōib⁹ audiendis: nō aūt in sermōib⁹ ꝑdicandis ne laxis ad malū ꝓnis ruine det̄ occasio. vnde similis casus quodā modo ponit̄ extra de pe. ⁊ re. de muliere. s. sibi supponēte partū alienū vbi dicit̄. c. officij. Significasti q̄ndā mulierē tibi fuisse cōfessam que timens ne viri possessio deuolueret̄ ad alios quarundā herbaꝝ succū potauit et inde vent̄ eius intumuit ⁊ inde grauidam se ostendens sibi partū supposuit alienū timēsq̄ mari tū: nō vult facinus ipi detegere q̄ ꝓlem credit sine dubitatiōe esse suā. Quoniā ergo postulas edoceri vtrū ei hac fraude durante sit penitentia iniungenda: respondemus q̄ sicut mulieri que ignorāte marito de adulterio ꝓlem suscepit. q̄uis id viro suo timeat cōfitere: non est pnia denegāda: ita nec illi debet pnia denegari: marie si ꝑ alios intelligas alienos ad q̄s tīeat possessionē viri deuolui: sed competens satisfactio ꝑ discretū sacerdotē sibi dz iniungi: hec Inno. iij. cuidā carnali apl̄ice sedis ꝓtunc legato: vbi dt̄ gl̄. sup illo ꝟbo: deneganda: hoc mirū est durante suppositiōe ꝑ quā fraudant̄ consanguinei debita successione: hec mulier penitere pōt: cōtra illd̄. xiiij. q. vj. c. si res aliena propt̄ quā petm̄ est reddi possit ⁊ nō reddit̄ pnia nō agitur sed sil̄at̄: ⁊ de pe. di. iij. penitentes: sz ipa nō pōt detegere suppositionē: q̄ ei nō crederet̄ cōstante ꝑsumptiōe q̄ habet̄ ex matrimonio: q̄ fili⁹ nat⁹ sit ex nuptijs. ff. de his qui sūt sui vel alie. iur. sūt filij ⁊ etiā ꝑiculosū eēt mulieri illud detegere: h̄ ibi. Verūtamē quia s̄z iura allegata ⁊ s̄m doctores idē dicendū est de muliere supponente sibi ꝑtum alienū q̄d

in secūdi gradu dicēt de adultera: q̄ ignorāns re uiro filiū de altero generauit/ z iniustum heredē substituit. ideo casum hunc p̄sēti gratia breuitatis p̄termitto ¶ Tertio dē nīq; grad⁹ est: qñ restituto fieri nō pōt nisi cū magno dāno/ periculo z scādalo nō solum uxoris/ sed z plurīū. sicut ꝓtingit in muliere cuius filius adulterin⁹ nutrit z hereditat de bonis mariti sui. ¶ De q̄ queri pōt: utr̄ marito uel saltē filio reuelari debet: ne sic iniusta hereditatē possideat: z mīi dānationis ꝑpetue cām p̄ebeat. q: dr̄ Eccli. xxiij. ¶ Mulier omīs relinquēs uirū suum peccabit/ sta tuēs hereditatē ex alieno mr̄imonio. Ad hoc breuiter rndet Sco. in. iiij. q̄ mlier hoc nec quaq; reuelare dz/ diuersas adducēs rōnes. quas tñ latius z lucidius placuit explanare: licz fm Guil. ¶ Mulier reuelare p̄t marito si nō timet maritū/ vl aliō imīnere p̄culū de his q̄ ponent inferius. Sicut qñq; cōtingit q̄ q̄dam uiri sciēter z turpiter uxorū adulteria sustinēt. uel etiā cisdē ꝓsentiunt. aut q̄ peius est/ ad hoc casdē qñq; coartāt: eo q̄ ꝓprios filios nō possunt hīe: uel etiā alia q̄cunq; pudēda occasione. Ad maiorē igitur dicte q̄stiōis euidentiā dico p̄mo q̄ talia nullo mō sunt ꝓ̄ma marito reuelāda ꝓpt̄ septem p̄cula a doctoribus assignata. Primū p̄culum est infamie ipsi⁹ mulieris: q̄a uiro talia reuelāda cū essz ante bone fame z probate/ putarq; pessime scipsam ac turpissime diffamaret: ac uirum indicibili dolore gladiaret. q̄ etiā mulieri magnū esset p̄culuz z desperatiōis fomētū. Cū scriptū sit Prouer. xxij. ¶ Melius est nomē bonū q̄ diuitie multe. q̄ licz de uiris intelligat: tñ inhonestatis infamia turpius ac p̄culosius in mulieribus notā ingerit. multe nanq; mulieres a multis se cohibent ut notā dcliner̄t infamie. Secūm ꝓ̄ p̄culū est magne ꝓfusionis ipsius mariti et oim ꝓsanguineoꝝ ipsius adultere. nā valde ignominiosum est uiro q̄ ul sibi ul alteri reuelet de uxore q̄ plem de adulterio cōcepit. multi nimiꝝ potius sustinerēt seipos exhereditari q̄ uxores suas tā turpiter adulterari z diffamari. Sīlr z ꝓsanguineis est maximū obꝓbriū/ utruplum ac impꝓpriū apud extraneos: z p̄sertim coꝝ emulos: maxie tñ est q̄dam irreparabilis iniecta filijs suis legitimis turpissima cōfusio. z sic multo honestiꝰ ac fm rectā rōnē acceptius oīmb⁹ p̄dict̄s est: q̄ oino celet. Tertiū periculum est ꝓpetue dissensiōnis z discordie. nā ex hoc nō solū uir: sz oēs amici tā uiri q̄ uxoris adeo turbarentur: q̄ deceterο uix cū ea possent amicicias: pacē ac socialē cordiā habere. nec quic q̄ illi possent pacifice loq̄: sed quotidie utrupliū impꝓperatōes/ auersiones cum ularēt z p̄cipue uir illius sz zelotypius est/ nūq; domesticū pacem cōseruaret: aut forsan in toto abhorreret z dimitteret. Sic filij legitimi matrem despicerēt ꝓpter adulterinā fedit atem. Quartū trāq; p̄culum est plurimoꝝ homicidioꝝ affectu ul etiā effectu: ex hoc cū inter uirū suū z se. Itē inter uirū suū z adulterū. Itē inter amicos utriusq; oriret occasione ꝓpetui discidij z odij. unde seq̄rent optiōes mortiū ac multiplices p̄secutiones q̄ si adulter sīlr uxoratus esset cadē inter utroscq; / ac eoꝝ ꝓximos suscitaret. uñ etiā plerūq; ꝓbabilit timere posset q̄ ipa ul adulter eius occideret a uiro suo uel ab alio illius ꝓpinquo ul amico. aut etiā cōtingere posset q̄ eius maritus aut q̄cūq; alius uū alīū occidere q̄reret/ necq; retur. Quintū p̄terea p̄culum est adulterij in utraq; ꝓiuge. nā huiꝰ occasiōe fieri posset inter eos ꝓpetuū diuortiū: ac nō ualētes cōtinere fortitā uterq; adulteriū uitio deseruiret: ut occulta frequēter docet experientia: q̄a iuxta ꝓbuz sapientis/ aque furtiue dulciores sunt: ac p ꝓsequēs utriusq; bona inutiliter dilapidarent. Sextū pinde p̄culū est maioris dāni ipsi⁹ mariti q̄ multo amplius dānificatur in reuelādo: q̄ in nutriendo z hereditando filium nō suum quē estimat esse suū: q̄m hmōi estimatio paternitatis z filiatiōis maior z ꝓpinquior est causa amicicie z cōplacētie p̄tis ad filium z econtra: q̄ sit sola corporalis uirꝰ generatōis absq; tali estimatiōe: q: rali estimatiōe semota/ p omīa se pat hz ad filiū sicut ad extraneū. Hinc etiā posito casu q̄ unus fratriter credat z credat esse pat̄ talis filij non est alter ꝓ nec credat nec credat/ z tñ est: tunc incōparabilr in dicto filio plꝰ habet gaudij p̄sidentie ac iuris pater putatiuꝰ q̄ uerus: z filius fm deum nō tenet obedire nec filiatōis reuerētiā exhibere patri uero sz putatiuo. nec pat̄ uerus obligat diligere talem filiū/ nec habere ꝓ filio: sz pat̄ putatiuꝰ ad hmōi obligat. Septimū deniq; p̄culuz est imꝓbitatis. quia nec uir nec publicus iudex: nec etiā filius mulieri reuelāri credere obligat: nisi ꝓbet dictū suum q̄ ꝓbabilia signa: uel q̄ uiolētas ꝓbatiōes: aut q̄ testes

idoneos. nã ex solo dicto nõ põt exheredare filiũ: maxime in terris in qbꝫ ꝓmogeniti vel vltimogeniti ex cõsuetudine succedũt in feudalibꝫ: imo fm Sco. vbi supꝝ. si pat crederet inh vxoꝛi sue: nõ possz tñ a spurio hereditatem auferre: nisi talẽ cum pbaret in publico foro: z tũc oporteret mlierẽ nõ tm apud maritũ/ sed etiã apud totã patriã diffamari.

Q, si vlterius queriꝯ: vtꝝ ne debeat ꝯ reuelare crimẽ illud filio spurio: ac sic induce ad dimittendũ hereditatẽ vero heredi. Rñdet ad h Sco. ibidẽ q nequaqꝫ: q: tunc si filius crederet/ non tñ est pbabile q propt h dimitteret dictã hereditatẽ: eo q paucos repire cõtingit q sunt ita ꝓfecti q ꝓpt conseruandã iusticiã in foro dei dimittãt magnas possessiões qs iure fori sibi retinere possunt: z velut insup spurij reputari. nec h mater de filio pñsumere põt: nisi fuerit antea multum exꝑta de bona volũtate filij. nõ ergo debz se exponere certo ꝓclo diffamatiõis apõ filiũ: ꝓpter incertam correctionẽ illi⁹. Q3 si qrat: an vxoꝛ talis filius ex ꝑbis maritꝰ se spurũ credat: vtrũ teneat satisfacere bona q habuit a marito matris ceteris filijs/ aut heredibꝫ dicti mariti. Dicẽdũ vtꝝ q sic fz deũ: licz nõ humano iure. si saltẽ indubitãter credit/ z rõnem credẽdi habet. Si tñ sufficiẽter credẽdi cãm nõ habz: tũc reddere nõ tenet. Nam q̃ truoꝛ ꝓncipalꝰ reddũt cãm illaz insufficiẽte esse. Primũ est amoꝛ alteriꝰ p filis vl heredis. Scõm est odiũ istius vl eius vxoꝛis. Tertiũ est leuitas/ fatuitas vl pertinacitas ipius matrꝛ. Quartũ est incertitudo ꝓceptus vtꝝ de viro vl adultero: q: h nõ põt omi adultere esse certũ. Si ꝓo filius nõ crederet: tũc sequeret etiã duplex malũ: q: z mater diffamata remaneret. z filius heredi tatẽ sicut antea possideret. Et si obꝯiciꝯ: q ideo tali filio debeat reuelare ne fez ignoratiõ ter copulet ꝑ matrimoniũ ꝓhibitꝫ soꝛi aut alteri ꝓpinq: seu etiã alia faciat q sit a iure spurijs phibita. Ad hoc dicendus q talis ignorantia dum ꝓueniat penitus excusat: cũ sit ignoꝛantia facti. si tñ aliqñ factũ veniret ad lucẽ: tũc tale matrimoniũ esset dirimẽdum.

Deniqꝫ si queriꝯ. qd ergo cõsulendũ sit talꝰ mulieri vt satisfacere possit conscientie sue? Respõdet Sco. vbi supꝝ q illi triplex remedũ dari põt. Primũ est: q inducat filiuz vt religion: intret: sed talẽ q licite possit fuare suã pfessionẽ: ne fez incidat in scyllã/ cupiẽs vitare charybdim. z tũc si qd pater putaret q uus monasterio dederit/ in elemosynã reputaꝝ. Secundũ est q clericus fiat: acquisita tñ occulte per eandẽ vel aliũ amicũ fidelẽ super hoc legitima dispẽsatione/ z ecclasticũ bñficiũ fm deũ acceptare valeat: quibꝫ sufficiẽter ꝓuisus/ hereditatẽ paternã alijs heredibus veris dimittat. Tertiũ remediũ est q salua bũ ano iure z absq infamia sua licite potest z debet tali filio puidere de doꝛe sua: z de ceterꝫ bonis s: z paraphernalibꝫ: ac sic indẽnem facere legitimam eius heredem: vbi saltẽ est de cõsuetudine q paraphernalia sunt vxoꝛis. Etiam puidere potest eidẽ ꝰ donatiõibꝫ suis: ac de laboꝛibꝫ manuũ z ꝓpꝛijs suoꝛibꝫ. nã de omnibꝫ illis ei puidere põt de qbꝫ elemosynas facere vl restamẽta condere potest. put de his latius pꝛz supꝝ vbi agit de elemosyna. Ratio aũt boꝛ est: q: mulier obligat satisfacere viro de cõsumptis a tali spurio. Similiter de hereditate mulier obligat heredibꝫ viri ab intestato: vel heredibꝫ scriptis: aut quibꝫ verisimiliꝰ credit q hereditatem reliquisset. q si nesciꝯ/ debet pauꝑibus erogari. Verũtamẽ mulier non tenet ad restituendũ equiualẽs toti hereditati. q: multũ differt inter habere z ꝓpe esse: sed tenet fm coꝛrespõdentiã iusticie. nã q̃a legitimus heres nũq hereditatẽ habuit: li. 3 fm iusticiã ꝓpe fuit. ꝓterea minus q equalens heredi tati sibi sufficit ꝑ restitutiõe fiẽda: z ideo minus determinari potest fm arbitriũ prudꝫ discreti viri: cõsideratis hincinde circũstantijs. Videt enim fm rectã rõnem q ei ꝺ honesto victuꝫ z vestitu puidere debeat si pinguis fuerit hereditas: ita q heredi remaneret duplum vl triplũ illius. quod satis pbari põt extra de eo qui duꝛ. in mri. quam pol. q adul. per c. cum haberet. vbi papa ꝓcipit q tãlibus a parentibꝫ fieri debeat ꝓuisio necessaꝛia. vt latius pꝛz in. 4. fmone. iij. ꝓcepti: circa finẽ. vbi etiã ostendit qualiter mlier de adulterio susceptos sibi successoꝛes heredes instituere potest. Insuper talis mlier efficaciter inducere debet vtrũ patrẽ dicti spurij: vt de suis bonis debitã faciat recompẽsam: quã mulier dicta clam imisceꝛ bonis maritisui: quia talis adulter ad eandẽ restitutionẽ obligatus est sicut mater spurij: eo q ad ꝺ̃a damna cũ adultera dedit causam efficacem: quã quecunq dat semp obligat ad restitutionẽ: vt visum est supꝛa. Q, si nullo ꝺ̃

ctorũ modoꝝ mulier satisfacere possit: tunc ñ est illi pnia deneganda dũmodo plenã restituendi voluntatẽ habeat: q: tunc illã simpliciter excusat impossibilitas: hec patẽt extra de resti spo. c. olim. ij. obligat tamen quando puenerit ad pinguiorẽ fortunã: vt patz extra de solu. c. odardus: vbi plane de hoc.

Q, si queritur vtrũ filius postq̃ se illegitimum agnouerit: satisfacere tenet ea que cõsumpta sunt. Ad hoc dicendũ q̃ de his que consumpsit q̃diu bone fidei fuit: nõ tenet restituere. Secus autẽ postq̃ male fidei fuit: nõ tñ debet facilit credere nisi eo mõ q̃ dictũ est sup̃ ⁊ sic ptz de restitutionib⁹ faciendis.

De peccato auaricie quod consistit in appetendo quinq̃ modis in acquirendo trib⁹ modis: et retinendo q̃nq̃ modis.

Sermo. lxvi.

Non furtum facies. Exo. xx. In fine p̃cepti huius videdũ est de pctõ auaricie qd̃ est fomentũ totius iniusticie q̃ obligat hoiem ad restõnẽ. A Ad cuius euidentiã p̃mo q̃ri põt: vtꝝ auaricia sit pctm̃: p̃serti cũ auaricia d̃r q̃si eris auiditas: eo q̃ in appetitu pecunie cõsistit: p quã oia exteriora bona pñt intelligi: sed exteriora bona appetere nõ est pctm̃. Hõ nã q̃ naturalit ea appetit ⁊ spẽalit in senio vel in infirmitate: q: fm phm. in iiij. eth. Auaricia naturalit cõseq̃t senectutẽ ⁊ quẽlibet defectũ: ⁊ hoc ꝓpt duo. Prio q: per ea cõseruat hois vita propt qd̃ dicunt hois substantia. Scdo q: sũt hoi naturalit subiecta. Iuxta illd̃ ps. Omnia subiecisti sub pedib⁹ eius ⁊c. Ad h̃ rñdet Tho. ij. ij. q. cxviij. qd̃ in q̃buscunq̃ bonũ in debita mensura consistit: necesse est q̃ p excessũ vl' diminutionẽ illius mensure malum ꝓueniat. In oib⁹ aũt q̃ sũt ꝓpt finẽ cõsistit bonũ in q̃daz mensura: nã ea q̃ sũt ad finẽ: necessariũ est fine mensurari sic medicina sanitati: vt ptz p phm. j. poli. Bona igit exteriora rõnem hñt vtiliũ ad finẽ q̃ est cõseruatio humane vite. Hinc necessariũ est q̃ bonũ hois circa ea cõsistat in q̃dã mensura: vt. s. hõ ꝯz aliquã mensurã hr̃e q̃rat exteriores diuitias: ꝓut necessarie sunt ad vitam eius fm suã conditionẽ: et ideo in excessu huius mensure consistit peccatum: dum. s. aliquis supra debitũ modũ vult eas acquirere vel retinere quod pertinet ad rationẽ auaricie que diffinit esse immoderatus amor habendi. Unde licet appetitus rerũ exteriorũ est hoi naturalis: vt eoꝝ q̃ sũt ꝓpter finẽ: ⁊ ideo in tantũ vitio caret inq̃ntũ continet sub regula sumpta ex rõne finis. Nam inclinationes naturales sunt regulande fm rectã rõnem que principatũ tenet in humana natura: ⁊ hoc fm cõditionẽ status ⁊ p̃sone: q̃a vnus plus indiget q̃ alius: senex q̃ iuuenis: infirmus q̃ sanus: nobilis q̃ ignobilis ⁊c. ⁊ ideo senes vl' infirmi propter nature defectũ auidius subsidia rerũ exteriorũ requirũt: et omnis indigens naturalit requirit indigentie sue supplementũ: ñ tñ excusat homo si debitã rõnis mensurã in aggregando: conseruando: sollicitando: diligendo: circa diuitias excedit qd̃ ꝑtinet ad rõnẽ auaricie. Ex q̃bus ptz q̃ auaricicia q̃ndam importat imoderantiã circa diuitias: ⁊ hoc duplicit. Uno modo imediate circa acceptionẽ ⁊ conseruationẽ diuitiaꝝ: inq̃ntũ s. aliq̃s acquirit pecuniã vel similia: vltra debitũ aliena surripiendo vel retinendo. Alio modo importat imoderantiã circa interiores affectiões diuitiarũ: puta cũ quis nimis amet vel desiderat diuitias: aut nimis in eis delectat: etiam si nolit aliena rapere vel retinere. Scdo vero q̃ri põt: vtrum auaricia sit semper pctm̃ mortale: presertim cũ minimũ in auaricia videt esse q̃ aliquis inordinate sua retineat: sz hoc videtur esse mortale peccatũ: quia dicit Basilius omel. j. Est panis famelici quem tu tenes: nudi tunica quam conseruas: indigentis argentũ qd̃ tu possides: quo circa tot iniurias quot exhibere valeres: sed iniuriari alteri est pctm̃ mortale quia dilectioni proximi contrariat. Ad hoc dicendũ ꝓut etiã tangit cõpendiũ theologie: q̃ auaricia cõsistit in trib⁹. s. in appetendo: in acq̃rendo: vel in retinẽdo. In appetendo ꝯo contingere põt quinq̃ modis. Primo cũ q̃s appetit aliena appetitu completo: q̃ nimirũ appetitus in opus ꝓcederet si facultas adesset: ⁊ sic est mortale pctm̃: q: cõtra p̃ceptũ illud: non concupisces rem proximi tui: de q̃ videbit postea. Secundo cũ q̃s appetit non quidem aliena sz illicita: ⁊ hoc volũtate completa: vt si quis indignus adipisci conatur ecclasticũ beneficium ⁊ sic ẽ iteruz mortale. Tertio cũ quis

appetit talia siue sint aliena/ siue illicite cuꝫ voluntate conditōꝝ. s. si possit ea hīe sine offensa dei ⁊ iniuria pri: ⁊ tunc vel nullū vel veniale pcm est: siue talē conditionē addat siue habitu alit̄ eā intendat. Quarto cū ds simplicit̄ appetit hīe superflua ⁊ hoc appetitu suffocandi mentē a cura sui: ⁊ a cōsideratione diuinoꝝ p amorē damnabilit̄ in eis quiescendo: ⁊ hoc est pcm mortale. Quinto cum ds amore superfluo temporalibꝫ inhereret etiā licite acquisitis ⁊ possessis: ⁊ tunc si talis cura vl infra diuinū amorē sistit gradū: erit veniale peccatū: alioquin erit mortale: quo .s. amore victus videt iuuenis ille ꝺ Mat. xix Mar. x ⁊ Luce. xviij. quesiuit a dño Magister bone ꝺd boni faciā vt habeā vitā eternā: ꝺ respondēte. Serua mandata: fiducialit̄ dixit. Hec omnia custodiui a iuuentute mea: vbi dicit Beda ⁊ alij exposit̄es ꝙ verū dixit se obseruasse mandata: qđ pbari pōt per hoc qđ dicit Mat. x. Jesus aute intuitus est eum ⁊ dilexit eum: vbi dicit Orige. In hoc ei ꝙ dilexit eum vel osculatus est cū: videt affirmasse pfessionē eius qui dixit se omnia ista implesse: intendens cm̄ mente in cū vidit hoiem ex bona consuetudine cōfitentē: ⁊ sic volūt doctores ꝙ adolescens seruauit ꝺdem pcepta decalogi: sed adhuc ignorabat qđ esset magnū mandatū in lege: quapter volens ei dns ostēdere in quo deficeret: statim subiunxit. Si vis perfectꝰ esse: ⁊ vt scriptū est i euangelio sm hēbrēos cū dns ei dixisset. Vade: vende omnia que habes: cepit diues scalpere caput suum ⁊ nō placuit ei: ⁊ dixit ad eū dominus. Quō dicis: fecī legē: ⁊ pphetas quoniā scriptū est in lege. Diliges prim tuū sicut teipm: ⁊ ecce multi fratres tui filij abrae amicti sunt stercore morientes pre fame ⁊ domꝰ tua plena est multis bonis: ⁊ nō egredit̄ oīno aliqđ ex ea ad eos. Exđm colligit ꝙ licet iste diues ad litterā legē decalogi obseruabat: tamen vim legis ꝙ in radice dilectionis fundata est penit̄ ignorabat: bona quidem iusta ⁊ licita possidebat: sed ea nimis diligebat: ac p ꝝns nimis auare custodiebat contra preceptū illud. Diliges dnm ⁊ diliges primū ⁊c. ℣ In acquirendo ꝺnde pōt auaricia contingere tripliciter. vel enim ds acquirit res aliēs iniuste ꝙcunꝙ modo fuerit ⁊ tūc est mortale pcm: vel acquirit eas p tale opus officiū artem vel effectū qđ est per se mortale peccatū: etiā si esset sine lucro: vt meretricū: lenocinij: romeamentū: ludos alcee ⁊ sillia: ⁊ tūc etiā est mortale pcm: vel acquirit eas p opa illicita ꝙ sūt in se venialia: sic: ꝙ acquunt̄ p imoderatā sollicitudinē: vl cū ds ꝓba locosa cōponit ad cōsequendū aliqđ lucꝝ salua tñ honestate: ⁊ tunc est veniale pcm: nisi forte ds ppt̄ delectationē dissolutionis talit̄ se talibꝫ exercitijs daret: tūc ei erit mortale. Dicoāt ꝓpt̄ delectationē: qz si quis ꝓpt̄ necessitatē cibi p talia vite sustentatiōnē acquireret cū alia arte lucrosam nescīret: nō reputarem cū in statu damnādoꝝ. ℣ In retinendo vendendo pōt auaricia contingere ꝺnꝙ modis. Prio cū ds scienter ⁊ voluntarie retinet ea ꝙ restituere tenet: cū tū sine difficultate restituere valeret: de ꝙ ptz supꝝ eodē pcepto sermone. xxiij. talis ei peccat mortalit̄. quia sm doctores p eodē reputat̄ aliena rapere vl iniuste detinere: exempli grā: ꝺ illos ꝙ detinēt operariorꝝ merces ⁊ ptrahunt de qbꝰ in tps solutionis: pcipit Leui. xix. Nō morabit̄ opus mercennarij tui apud te vsqꝫ mane: glo. ibi dē: merces. s. ꝙ forte viuit cū vxore ⁊ filijs et parentibꝫ si differt̄ deficit victꝰ: ⁊ sic in crastinū recipit vim tñ ⁊ calumniā ꝓtulit: qz interim vñ viueret nō habuit: ꝺ ꝺ illos ꝙ solutionē ꝓtrahunt etiā qñꝙ de anno in annū: imo plerūꝙ falsē crimen iponūt sibi seruientibꝰ ⁊ hac occasiōe solutionē debitoꝝ subterfugiant ꝛ audiāt ⁊ rimeāt illō Eccl. xxxiij. Qui effundit sanguinē ⁊ ꝙ fraudē facit mercennario fres sunt nimiꝫ cū vtrūꝙ pcm est: ⁊tra ꝙ petrantē vindicta clamitās ad deū. dicit ei Jaco. v. Ecce merces operariorꝝ vestroꝝ ꝙ messuerūt regiones vras ꝙ fraudati sūt a vobis clamant. ⁊ clamor eorꝝ in aures dñi sabaoth introīt. Notanꝺ aūt ꝺt ꝙ merces clamāt nō mercennarius: qz plerūꝙ pauꝑ Iesus nec audet murire ꝺdē ꝓtrimorē diuitis: ⁊ ex eoꝙ clamor mercedis efficit violentior: vt ptz de filijs isrl oppressis ab egyptijs. Sexto ꝓcedēdo retiet que pertinēt ad necessitatē suā ⁊ suoꝝ: tam quo ad cōseruationē statꝰ ꝙ ꝑsone: de quo lati⁹ ptz supꝝ in. xiij. pcepto sermōe xv. ⁊ hoc ꝙntum est de se: non est peccatum: nisi ex aliquo accidenti fiat veniale: vel etiā mortale: verbi gratia. Redditus hereditarios aut vitales seu alia debita nimis rigoꝛose a debitoribus exigēdo: qui cōmode talia soluere non possunt. hoc enim graue peccatū est. In cuius argumē tū dicit Deut. xv. Anno septimo facies remissionē cui debet aliqđ

ab amico vel primo vl̃ fre suo repetere ñ pos/
terit ꝛ h̃ nisi pus anno finito: sed i noua lege
in q̃ charitas fraterna ꝓfusior esse debet: hoc
ſpm mutuū est in melioꝝ vt dr ibidē glo q: nō
solū in vij. anno sz i nlio anno lz repetere de/
bita cū scā dalo fris: qđ etiā dñs oñdit Exo.
xxij. dicens. Si pecuniā mutuo dederis pupil/
lo meo paupi nō vigebis eū q̃si exactor. Ly
ra ibidē dicit: repetens debita cū austeritate
animi q̃diu impotēs est ad soluendū scđm
nec vsuris vt opꝑimes. Ex qbus liđo patet
q̃ creditor debitorē cōuenies in iudicio: ꝓ so/
lutiōe debiti molestias inferendo quē ñ scit
ꝓbabiliꝫ imporentē ad soluendum: ꝛ ꝓmptū
ad satisfaciendū iudicio, pbozum grauissime
peccat: nisi forte debitor solutionē dissimu/
lans: iua iudis ebtricatibꝫ vel sibꝫ dilapida
rer: aut ocio deseruiens opibꝫ lucratiuis insi
stere nō curaret: vnđ ꝛ taliē exigentiū debita
petīm vsq; ad celū pro vindicta clamitat: ꝓ/
ut respondit est dicentibꝫ Esa. lviij. Quare
ieiunauimus et non aspexisti: humiliauimꝰ
animas nras ꝛ nescisti: qbus dñs. Ecce in die/
bus ieiunij vr inuenit voluntas vra nō mea;
illa. s. q̃ oēs debitores vros repetitis. Pro q̃
nota q̃ iudex ieiunabat vsq; ad vesperā: ꝛ ideo
tūc ad hoc vacabant q̃ circūeuntes repete/
rent debita. Secđ. Ecce ad lites ꝛ contentio
nes ieiunatis s. cū lite debita repetentes: gl.
ibidē: q repetit nō habentē deo facit violen/
tiā: ꝛ ideo subdit vt audiat in excelso clamo: ve
sterā oppꝛssio, pri clamat ad deū p vindicta.
Dicit ei dñs Exod. xxij. Si clamauerit ad
me: exaudiā eū q: misericors sum. Tertio
pinde cū qs retinet superflua respectu vtilis
q̃. s. ram stat̃ q̃ ꝓsone: nec cōunicat aliis
indigentibꝫ ꝑtim in extrema necessitate: ꝛ
hic non solū mortaliꝫ sz etiā enormiꝫ peccat.
Unde ꝑcepit dñs Deut. xv. Si vnus de fra
tribꝫ tuis ad pauptatē venerit non obdura/
bis cor tuū nec cōtrahes manū tuā: sz dabis
mutuū q̃ indigere eum ꝓspexeris: caue ne ti
bi subripiat impia cogitatio ꝛ dicas in cor/
de tuo: approꝑinquat septimꝰ annus remissi
onis: ꝛ auertas oculos a pauꝑe fratre tuo: no
lens ei qđ postulat mutuū cōmodare: ne
clamet contra te ad dñm: ꝛ fiat tibi i pcm: ꝛ
ecce vindicta tpalē huiꝰ pcti. Dicū em̃ do/
ctores debere Ruth. j. q. ꝓpter famē q̃ accide/
rat in terra iſrl multi pauꝑes recurrebāt ad
Elimelech virū Noemi: q: diues erat ꝛ po/
tens: sꝫ ꝓpter auaritiā suā duꝝ erat ei pauꝑib
cōmodare vel dare: ꝛ ideo ad cuitandas cor
importunitates: exiit de terra illa cuz bonis
mobilibꝫ ꝛ vxore ꝛ filiis: ꝛ q: ꝓpter malā cām
exiit vt. s. auaricie sue cōsuleret: ñ diuio iu/
dicio pegrinꝰ mortuꝰ est in egestate cū filiis
suis: vñ reuersa Noemi vxor eiꝰ i trā suā ait,
Egressa sum plena. s. filiis ꝛ diuitiis: ꝛ vacu
am me reduxit dñs: vñ ꝛ homicidio compar.
Dicit ei Ambꝝ. in li. de officiis: ꝛ ponit. lxxxvj
di. c. nō satis: in fi. pasce fame morientē: q̃s/
q̃s ei pascendo hoiez seruare poterit: si nō pa
ueris occidisti: ꝛ iterꝝ Ambꝝ. in c. sicbi. xlvij.
di. ꝓpriū nemo dicat qđ est cōe: q̃ plusq̃ suffi
ceret sumptui ꝛ violenꝫ obtentū est: q̃si dice
ret: q sumit plusq̃ sufficeret illud q̃si violen
rapit: cuiꝰ rōnē ibidē infert dicēs: nunqđ in/
quus est deus vt nobis non cōmunicet distribuat
vire subsidia: vt tu qđē esses affluens ꝛ abū
dans; alijs ꝓ to deesset ꝛ egerēt: an idcirco ma
gis: q: ꝛ tibi voluit benignitatē sue exprimē
ta cōferre: ꝛ alijs ꝑ ꝓtue patientie coronare:
ꝛ infra. Esurientiū panis est quē tu detines:
nudoꝝ indumentū est quod tu recludis:
miseroꝝ: redemptio est ꝛ absolutio pecu/
nia quā tu i terra defodis: tantoꝝ re q̃ scias
inuadere bona: q̃ntis possis prestare qđ ve
lis t. si velis. ℒ Quarto, pinde cum qs
aliq̃ retinet circa necessitatē extremā q̃ tamē
sūt necessaria tā ꝓsone q̃ statui sed cadē cuz
affectu nimio ac insatiabili cupiditate possi/
det: ꝛ sic q̃uis dicendo i scelicitū est retinere
tamē ꝓpr affectū hmōi est mortale petīm: qz
colit rem suā p amorē p deo suo parat̃: et ꝫ
vel ꝑ modico lucro adipiscendo vl dāno pcā
uendo deū cōtinere i mandatis eiꝰ: signū ãt
huiꝰ affectꝰ est cū quis res suas potiꝰ apō se
permittit putrescere q̃ vellet vtiliter paupi
bus dispensare. Uñ qđā tam tenaciꝫ tpalia
seruant ita q̃ nec pauꝑibꝫ tribuant nec com
modis ꝓpriis vti valeant: sz torū animū filiis
vel heredibꝫ reseruant. O mira talium demē
tia q̃ stulto studio ꝓ filiis vel heredibꝫ coacer
uandis animā ꝓpriā venalē hñt: quā nec filij
nec heredes post mortē saltem obulo redime
rent: cum filij luxurianꝫ in bonis: ꝛ parentes
cruciankꝫ in penis: nā ꝛ filiꝰ auarꝰ morte pīs
exoprat: quē vellet potius cēna ire dānari q̃
hereditatē suā diminui. de qbus gentibꝫ dr Sa
pien. iij. Vacua est spes illoꝝ ꝛ labores corū
sine fructu sterne mercedis: ꝛ iterꝝ Ozee. ix.
Effraim adducet ad interfectionē filios suꝝ
eos: q: gentes hmōi sūt causa dānatiōis filio

rū multoꝝ. Sunt insup q̄dā auari qui tanto vinciunt cupiditatis affectu: q̄ nullū aliū affectū amoris admittere ꝓsūm: nec parentum nec vxoꝝ nec filioꝝ nec fratrū vt diffuse tractat Chrys. in li. q̄ nemo ledit nisi a seipso. De quib⁹ ait Eccē iiij. Reperi z aliā vanitatem sub sole: vnus est z secōm nō habet: nō filiuz nō fratrē z tū laborare nō cessat: nec saciant oculi e⁹ diuitijs: nec recogitat dicens: cui laboro z fraudo aiaz meā bonis: z q̄ oēre me dementie est: subdit ibidē. c. vj. Est aliū malū q̄ vidi sub sole: vīr cui deus dedit diuitias z substantiā nec tribuit ei prātē deus vt comedat ex eo: sed homo extraneꝰ vorabit illud: vñ tales p affectū diuitias p deo colūt q̄ apls phibet ad Col. iij. dicēs. Mortificate auariciā que est idoloꝝ seruitꝰ: vbi dicit glo. q̄ par vitiū est q̄ reb⁹ p deo seruit et pene vno explet oge. Hinc ōr Hieron. in epla ad Rusticū monachū. Estimato malo ponere peroꝝ: leuiꝰ videt aliqui peccare auarꝰ q̄ idolatra: sed nō mediocriter errat. Sequit. Ridiculū videt q̄ aliqs inducet idolatra: q̄ duo grana thuris offert creature q̄ ōo debuit offerre: z ille nō iudicet idolatra: q̄ totum seruitiū offert creature: non ei fruit sed seruit diuitijs: hinc ō: Eccl. x. q̄ auaro nihil est sceleſtius: z infra: nihil est iniquꝰ q̄ amare pecuniā: hic em̄ z aiam suā venalem habet.

Quinto deniq; cū q̄s retinet superflua que dam ex inordinato amore tpalīū: propt̄ quē modicū deficit a medio largitatis: saluo tñ statu virtutis: z sic est veniale petm̄: nisi tale tenacitatē ostēderet circa pauperes: vt affluēs tius vacaret circa delicias honores cupiditates supra conditionē status z psone: sic diues epulo qui negauit micas Lazaroz indutebat purpura z byſſo epulabꝰ quotidie splendide. Vide nunc q̄ pacto ꝓmittit Aug. diuites vtī delicatis: aut ei in li. de verbis dñi: et habet di. xlj. vbi dicit. c. Non cogant diuites pauperū cibis vesci: vtant consuetudine infirmitatis sue: sed doleant se non aliter posse: si consuetudinē mutant egrotant: vtantur superfluis: dent in opibus necessaria vtant p̄ciosis pauperib⁹ dent vilia: hoc ibi. Sed iste econtra pauperib⁹ subtrahunt vt magis gule deseruiant: cū tñ sub spinato capite nō deceat nutrire corpus deliciosū: ꝯb⁹ iproperat dñs Ezech. xvj. Viuo ego dicit dñs: q̄ non fecit zodoma soroz tua z filie ei⁹ sicut feciſti tu et filie tue: ecce fuit iniquitas hec zodome sororis tue superbia saturitas panis z abundantia. s. diuitiaꝝ z luxuria z otiū ipi⁹: z manū egēno z pauperi nō porrigebāt. Vīō dicūt doctores hebraī sup illud Gen. xvj. Et aggrauata est petm̄ eoz nimis q̄ hec fuit aggrauatio: q̄ puellā q̄ndā occiderūt in solita morte eo q̄ dederat alimentū pauperi cui sacꝛ hec lra consonat. Tu tñ q̄tidie petora pperas o ingrate christiane: q̄ post acceptā manifestā veritatē documenta: post expta tā infinita charitatis insignia: post effusū chīi sanguinē: stes inflatus superbia illaqueatꝰ auaricia: cōmessationib⁹ vacas z otio: nec est q̄ misereat pupillis christi marcescentib⁹ inedia. Hinc merito cōminat dñs Mat. x. Amē dico vob⁹ tolerabilius erit terre sodomoꝝ z gomorreoꝝ i die iudicij q̄m illi ciuitati q̄ nō receperit vos. s. pauperes meos. Vīō sic habitatores hierlm tūc magis peccabant sodomitis: eo q̄ cōtēptores boni operis chīane idolatriā ēt in templo dñi: vt ōr ibidē Ieremias nūc magis peccāt falsi christiani: eū contēptores pauperē z humili christo i suis pauperibus: colūt māmonā iniquitatis vt seruiāt ventri: ꝯ Paul⁹ censuit inimicos crucis chīi: q̄ deus venter est z gla in cōfusiōe q̄ terrena saplūt: q̄ a nob⁹ auertat Jesus chīs bñdictus i secla. Amē. Ad laudē dei.

Vtrum auaricia sit maximum peccatoꝝ et vtruz vitiū capitale ac de filiabus eius que sūt obduratio: violentia: inquietudo: fallacia: periuriū fraus et pditio.

Sermo. lxvij.

On furtum facies.

Exo. xx. Decimo auaricie p se ꝙndo. A Prio q̄ri pōt: vtrū auaricia sit maxim petōz: pōt quidē alis eā cōpat seruituti idoloꝝ: ad Eph. v. Es idolatria cōputat inter grauissima peccata. Et Eccl. x. dicit q̄ auaro nihil est sceleſtius: in cuius argumentū: sicut petm̄ in spīm tūs sancti propt̄ suā enormitatē iudicat irremissibile: sic auaricia petm̄ est insanabile: q̄ dicit phūs. in iij. eth. q̄ senectus z omnis impotentia illiberales facit: in quo dat intelligi q̄ auaricia crescit cū senib⁹ z debilib⁹ in q̄bus tñ alia peccata decrescunt. Hinc dñs hūc morbū insanabilē iudicabat cum dicit

bat: Facilius est camelū intrare ꝙ ſo:amen acus ꝙ diuitē aut intrare in regnum dei. Adh dicēdū ſm Tho.y.ij.q.cxviij.q peccatū ex h̄ qđ est malū ꝟſtitit in q̄dā corruptiōe ſeu ꝓuatione alicuius boni: inq̄tū enim est voluntariū/cōſtitit in appetitu alicuius boni. Dupl̄r ergo peccatorum ordo p̄t attēdi. Vno mō ex parte boni quod per peccm̄ contemnit vl corrūpit. qđ quāto maius est/ tanto peccm̄ grauius est z ſm h̄ peccatū qđ est ꝛ deum est grauiſſimū. z ſub h̄ est peccatū qđ est cōtra pſonā hois: ſub q̄ est peccatū qđ est cōtra res exteriores q̄ ſunt adꝰum hois deputate: qđ videt ad auariciā p̄tinere. Alio modo potest attēdi gradus peccōz ex pte boni cui inordinate ſubdit appetitus humanꝰ: quod q̄nto minꝰ est: tāto peccm̄ est deformiꝰ. Turpius est em̄ ſubeſſe bono inferiori ꝙ ſuperiori bonū aut exteriꝰ rerū est infimū inter humana bona: minus est em̄ ꝙ bonū corpis qđ etiā est minus ꝙ bonū anie. qđ etiam excedit a bono diuino. Et ſm hoc peccm̄ auaricie q̄ humanus appetitus ſubdit etiā exterioribꝰ rebꝰ/habet q̄dammodo deformitatē maiorē. Quia cū corruptio vel ꝓuatio boni inc̄mutabilis formaliter ſe habet in peccō: ꝙerſio ꝓ ad cōmutabile bonū materialiter: ideo magꝭ est iudicāda peccti grauitas ex parte boni qđ corrūpit: ꝙ ex pte boni cui appetitus ſubdit. Et ideo dicēdū q auaricia ſimpliciter nō est maximū peccōz: licz aplūs eā idolatrie p quādā ſilitudinē cōparat. qz ſic idolatria ſe ſubiicit exteriori creature vt exhibeat ei diuinū cultuz. ſic auaricia ſe ſubiicit exteriori creature ipam imoderate ꝙcupiſcēdo tm̄ ad vſum/ nō ad cultum. Vlr est tm̄ q auaricia quandā hz inſanabilitatē ſicut peccata in ſpm̄ſanctū: ſed aliq̄. nā peccm̄ in ſpiritū ſanctū est inſanabile ex pte ꝓemptus: vt q: bō ꝓnēnit vl miſeriam vl iuſticiā diuinā vel aliq̄d hoz per q̄ hois peccā ſanant. z ideo talis inſanabilitas p̄tinet ad maiorē grauitatē peccati. ſed auaricia inſanabilitatē habet ex pte defectus huani: inq̄tū ſcz hūana natura ſemp̄ p̄cedit z tēdit ad maiorē defectibilitatē. Vn̄ quo ꝙs est magꝭ defectiōs: eo magꝭ amminiculo rerū exterioꝝ indiget: z p cōſequēs magis in auaricia labit. per talem igitur inſanabilitatē non oſtendit peccm̄ eſſe grauius: ſed q̄dammodo per h̄ est periculoſius. B Sc̄o queri potest: vtꝝ auaricia ſit vitiū capitale: pſertim cum illa vitia diuiſanc̄ capitalia que principales fines hñt ad q̄s fines alioꝝ vitioꝝ ordinant. ſed hoc non cōpetit auaricie: q̄a diuitie nō hñt rōnem finis: ſed magꝭ rationē eius quod est ad finē. vt ꝛ in.j. Eth. Ad hoc reſpōdet Tho. vbi ſup̄. q vitiū capitale dr ex q̄ alia vitia oriuntur ſm rationē finis: quia cū ſit multū appetibilis/per eius appetitum homo p̄cedit ad multa facienda vl bona vel mala. finis autē maxime appetibilis ē beatitudo ſiue felicitas q̄ est vltimus finis hūane vite: z ideo q̄nto magis aliq̄d participat felicitatis conditiones: tanto magis est appetibile. Est autē vna de cōditionibꝰ felicitatis vt p ſe ſit ſufficiēs. alioq̄n nō quietaret appetitū tāq̄ vltimus finis: ſed p ſe ſufficientia maxime repromittūr diuitie. vt ꝛ Boetiꝰ. iij. de conſol. Cuius rō est. qz ſicut ait Phus in.v. Eth. Denario vtimur q̄ſi fideiuſſore ad oia habenda. Et Eccl.x. ꝛ q pecunie obediūt oīa. Et ideo auaricia q̄ cōſiſtit in appetitu pecunie est vitiū capitale: lz em̄ pecunia ordinat ad aliud ſicut ad finē. tamen inq̄tum vtilis est ad oīa ſenſibilia cōquirēda/ virtute q̄dāmodo cōtinet oia: z ideo quandā habet ſelicitatis ſiltudinez. Et q̄a vitiū est capitale: Grego. xxxj. moral. aſſignat ei ſeptē filias. quarū ſufficientia ſic p̄t haberi. Est em̄ auaricia ſuperfluus amoꝛ habēdi diuitias. z ideo in duob̄ excedit. Primo ſuperexcedit in retinēdo: z ex hac parte oꝛit ex auaricia obduratio contra miſeriam: q̄ ſcilicz cor: eius miſeria non emollit vt de diuitijs ſuis ſubueniat miſeris. Sc̄o p̄tinet ad auariciā in accipiēdo ſup abūdare: z ſm hoc auaricia cōſiderari potest duplr. Vno modo ex q̄ est in affectu: z ſic inq̄etudo oꝛitur ex auaricia inq̄ntum ſcz ingerit homini ſolicitudinē et curas ſuperfluas: auarus em̄ non implet pecunia. vt ꝛ Eccl.v. Alio modo cōſiderari potest in effectu: z ſic in a q̄rendo aliena quando q̄ vtitur vl: quod p̄tinet ad violentiam. quādoq̄ dolo. q ſi fiat in ꝓbio ſimplicib̄ ſine iuramēto: erit fallacia. ſi autē addit̄ cum fr matio iuramēti affertoꝛij vel promiſſoꝛij: erit periurium. Si ꝓ dolus cōmittat in ope: ſic q̄tum ad res erit fraus: q̄tum aūt ad pſonas erit ꝓditio. vt patz de Juda q̄ chriſtū ex auaricia ꝓdidit. Et quib̄ ꝓtz q auaricie ſeptē ſunt filie ¶ Prima filia est obduratio cordis: qū ſcz auarus ſic cor: habet induratū q̄ non cōpatit̄ pauperi z indigenti: nec cor:

de nec ope. z ꝫ ideo: da ꝺr Chrys. in tracta/
tu q̄ nemo ledit nisi a seipo: q̄ intantū amor
pecunie aiam auari fatigat: vt neq; amicis:
neq; ꝓximis incst. dū etiā neq; coniugi neq;
filys ꝑber locū amoris: ꝺm affectiby inf ho
mines nihil ꝑferf q̄ntumꝰ extraneus pau/
periby ꝓhibit locū amoris: cū tū ꝓcepti sit
Deut. xv. Si vnus de fratribꝫ tuis qui mo
raf intra portas ciuitatis tue in terra quā
ds̄ deus tuꝰ darturꝰ est tibi ad pauperem
venerit: nō obturabis cor tuū: nec cōtrahes
manū tuā sz aperies eā pauper z dabis mutu/
um q̄ cū indigere ꝑspexeris. Secf: Ne cla
met ꝙ te ad dñm z fiat tibi in peꝛm/ sz dabis
ei: nec ages q̄pīā callide in eꝰ necessitatiby
subleuādis. Et infra. Nō decrūt pauper in
terra habitatōis tue. ideo ego ꝓcipio tibi
vt aperias manū fratri tuo egeno z pauperi q̄
recū ꝑfak in terra. Hinc pō. xxiij. Hodie si
vocē eius. s. in pauperib audieritis: nolite ob/
turare corda vra Alioqn vt ꝺr Prouer. xxj.
Qui obturat aurē suā ad clamorē pauperꝫ
petētis. s. elemosynā vel ꝙsilīū/ auxilīū/ sub/
uentionē/ liberationē ꝙ iniuste oppmentes:
psequētes/ defraudātes/ calūniātes: aut q̄/
cūq; mō iniuriātes. Sequif: z ipe clamabit
z nō exaudiet. sed vt ꝺr in Pſ. lvij. furor illꝰ
sz auaris fm similitudinē serpentis: qr eorum
auaricia irreuocabilis est. Sz cuius serpētis?
Sicut aspidis surde nō naturalit sed obtu
rātis aures suas. s. terra z cauda q̄ aures
ꝓbstruit: ne vocem incātantis audiat. Sic
auarꝰ terrena cupiditate z vite longiturni/
tate ne vocē audiat pauperis z egeni subsidiū
q̄dcūq; postulātis. Et ideo secf: Ad nihilū
deueniēt tanq̄ a q̄ decurrēs. Et infra. Pri
usq̄ intelligeret spine vie. i. pctā vīa ramuꝰ:
id est: maturā dānationē: sicut viuētes Da
than/ Abyrō cū suis absorpti sunt: sicut in
ira absorbet eos. Ramnꝰ em̄ est genꝰ herbe:
pus q̄dez mollis: sed q̄ post in spinas verti/
tur. Sic pctā modo delectāt/ sz postea pun
gent. Sequif: Lerabit iustꝰ cū viderit vin/
dictā. z ꝙ amore iusticie/ nō liuore vindicte.
¶ Scōa ꝓ ꝺr violētia q̄ fit alicui palā no
cendo p mala facta: quā Ysido. vocat rapa
citatē. Ad cuius euidētiā sciēdū fm Tho.
ij. ū. q. lxvij. q̄ in sceleratc hoim nullus bz eo
actionē nisi p publicā prātem. z ideo q̄cūq;
p violētiā alicui q̄d alteri auferf: si sit ꝑsona
nō vtēs publica prāte/ illicite agit z ra
punā cōmittit. Principiby ꝓ publica pote/
stas cōmittit ad hoc q̄ sint iusticie custodes
z ideo nō licz eis vti violētia z coactiōe nisi
fm iusticie tenorē: z ꝙ vel ꝙ hostes pugnan
do vl' ciues male factores puniēdo. Ob aūt
per talē violētiā auferf. non bz ꝓprie rōnem
violētie vl' rapine cū nō sit ꝙ iusticiā. Si ꝓ
ꝙ iusticiā aliq̄ qui p publicā prātem aliq̄ in/
debite extorq̄ant: h ꝓprie violentia est z rapi
na: sicut z latrocinū. aut si iudicū quertār:
aut silr q̄d agūt. Hinc ꝺr Aug. iij. de ciuit.
dei: Remota iusticia q̄d sunt regna nisi ma
gna latrocinia. q̄a z latrocinia q̄d sunt nisi
parua regna? vñ Ezech. xxij. Principes eiꝰ
in medio ei⁹ q̄si lupi rapiētes ꝓdā. Nam z
publica prāte fugētes rāro ḡuius peccāt q̄
latrones. q̄nto piculosius z cōmunius ꝙ pu
blicā iusticiā agūt cuiꝰ custodes positi sunt.
Vñ z grauius peccāt iniusti rectores reipu
blice q̄ raptores: vtpote electi z iurati de/
fendere publicā iusticiā: cui⁹ potissimi viola
tores effecti sūt. Cōtra q̄s terribiliť intonat
dñs Deut. xxvij. dicēs. Maledictꝰ q̄ decli/
nat iudiciū aduene/ pupilli z vidue. rales cū
vt in pluribꝫ oppmūf in iudicijs. ¶ Tertia
pinde filia ꝺr inq̄rendo. Et est inq̄rendo q̄
dā appetitus lucri mentē reddēs supflua so
licitudine inq̄ram. Pro q̄ nota: q̄ vt tangit
Tho. ij. q. lv. Solicitudo rpalium triplr
esse pt illicita. Primo ex pte eius de q̄ solici/
ramur: si sz rpalia tā q̄ finē q̄ram⁹: non re/
ferendo eaꝝ vsum ad diuinū honorē z ꝓpriā
salutē: sicut auari faciunt. Secḋo ꝓ ex par/
te timoris supfluit: q̄n sz q̄s timet ne faciens
doq̄ debet necessaria sibi deficiāt. sicut qui
laborāt vel laborātiū seu mercātias vēdunt
diebꝫ festis: uis. quod nisi facerent/ deficere ti
ment. Tertio ꝓpter studiū supfluum q̄ ap/
ponit ad tēporalia coaceruāda: ꝓpter quod
a spūalibꝫ elongaf. ꝺbus tñ pncipaliť inhe/
rere debēt. iuxta illꝰ Mat. vj. Primū q̄rite
regnū dei z iusticiā eiꝰ. Alioqn vt ꝺr Mat
th. xiij. Solicitudo suffocat ꝙbuz. Hinc ꝓ
sertim Matth. vj. ꝓcipit dns dicēs: Nolī/
te solliciti esse in crastinū. id est: in futurū vt
glosat Hiero. z intelligit ꝺ solicitudie sup/
flua. Rō ꝓdictoꝝ est: qr nullꝰ opꝰ ꝑ tē vir/
tuosum nisi debitꝫ circūstātijs vestiat: inter
q̄s est vna debitū tps. fm illud Eccl. viij.
In omi negocio est tps z opportunitas. Ob
nō soluz in exterioribꝫ opib/ sed etiā in inte/
riori solicitudine locū habz. nā vnicuiq; tē/
pori cōpetit ꝓpria solicitudo: sic tēpori mes

sis sollicitudo me rendi: tempori autumni sollicitudo vindemie. Qui g̃ tpe seminandi de messione sollicitꝰ cet supfluc futuri tpis sollicitudinẽ occuparet: z h̃ ibidẽ dñs phibet: vnde z subdit. Crastinꝰ ei dies sollicitꝰ erit sibi ꝓpi: suff. cit enim dieimalicia sua. i. afflictio sollicitudinis. Et sic phibet sollicitudinem: de futuris inutilẽ z supfluã non aut̃ rationabilem z ordinatã. Hic ergo q̃rit pot vtr licitum sit thesauros cõdere: pcserti cum et Matt. vj. dr. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra vbi erugo z tinea demolit et vbi fures effodiunt z furant. Ad h̃ respondet cõpendiũ: q̃ thesaurizare cõtingit tripliciter. Uno modo ex affectu auaricie absq; oi intentione necessitatis ꝓpe vel aliene z h̃ est phibitũ omnib; a deo: q̃ multum degenerat eo: humanũ: totũ illud terrenũ efficies: nam subdit Matt. vj. causa cur thesaurizare non debet christianus. Ubi ingt est thesaurꝰ tuꝰ: ibi z cor tuũ erit. s. p affectũ. Et iõ dicit Prouer. xv. Melior est parũ cũ timore dñi: q̃ thesauri magni z insatiabiles. Et eiusdem. xxj. dr. Qui thesauros cõgregat lingua mendacij vanus et expers est z impinget ad laqos mortis. Et ideo concludit Eccl. xxxj. Beatus diues q̃ inuentꝰ est sine macula z q̃ post aurũ nõ abiit: nec speravit i pecunia thesauros. Scõo modo ꝓpter thesauros condere et q̃dam prudentia z hoc ex consideratione ꝓbabilis necessitatis. z sic concedit parentib; sec'larib; ob necessitatẽ filioꝝ educando ꝝ vel filiaꝝ coniugio tradendaꝝ non tamen ditandarũ. Sed in hoc seruandus est modꝰ ꝑ cõditionẽ status et personaꝝ: vnde dr apostolus. ij. Cor. xij. Nõ enim dñt filij parentib; thesaurizare sed parentes filijs. Tertio contingit condere thesauros ex cõsideratione vtilitatis vtilitatis. s. regni defendendi vel diuini cultus ampliandi: z sic cõcessũ est regib; ꝓncipibus z similib; thesaurizare. Si tamẽ eorũ intentio nõ fuerit debite modificata non excusant: dum. s. spem z affectum ponunt in illis: vnde dr Baruch. iij. Ubi sunt ꝓncipes gentiũ z qui dñant sup bestias que sup terram: qui in auro z argẽto confidunt qui argentũ thesaurizant z aurũ in quo confidunt boies z non est finis acquisitionis eoꝝ. q̃ argentum fabricant z sollicite sũt nec est inuentio operũ illoꝝ: exterminati sunt ad inferos descenderunt: z alij in locum eoꝝ surrexerunt. hec ibi. Verũ tamen ꝑsonis ecclesiasticis ꝓpter ne-

cessitatem licet thesaurizare nec etiam tenere pecunias intentione seruandi. Dicit ei Ambr. Aurũ habet ecclia nõ vt seruet sed vt eroget. L

Quarta aũt filia dr fallacia z ptinet ad astutiã. Pro q̃ sciendũ ꝫm Tho. ij. q. lv. q. cũ aliqs vtit vno nõ verꝫ sz simulatꝫ z apparentib; ad aliquẽ finẽ bonũ vel malũ cõsequendũ: hoc ptinet ad astutiã z est petm̃ etiã si ordinet ad bonũ finẽ: q̃ nullus vti debet vno falsis z simulatis etiã ad bonũ finẽ consequendũ. Nõ enim sunt facienda mala vt eueniãt bona: nã astutia ꝓpe in malo accipit. vt dr pbo in. vj. etb. cuius q̃libet abusus in bono accipitur vt dr Aug. in. iij. ꝓtra Julianũ. ꝫm illũ Prouer. j. Ut det pueris astutia. Et est vt frequenter ipius auaricie pedissequa. Nota tñ q̃ ad astutiã ꝓpe ptinet excogitatio viarũ nõ verarũ sz simulatarꝫ z apparentiũ: ad aliquẽ finẽ bonũ vel malũ cõsequendũ: sic excogitatio rectaꝝ viaꝝ ad debitũ finẽ ptinet ad prudentiã: sed assumptio taliũ viaꝝ ꝫm executionẽ operis siue per verba siue p facta pertinet ad dolum. Ad fallaciã vero ptinet executio taliũ viarũ z hoc p verba deceptoria siue iuramento: vnde fallere sp est petm̃: falli autẽ nõ semper est petm̃: sed q̃q̃ est pena pcti: vt quando ds fallit i his q̃ nõ spectant ad fidẽ de h̃. xxij. q. ij. per totũ: ꝑcipue. c. Hec artificiosa mendacia nec simplici verbo oportꝫ quẽq; decipere: q̃ quõlibet mentiri. s. ad hoc vt decipiat occidit animã suã: hec Aug. li. de conflictu viciorũ z virtutũ: Verũtamen sicut in his que sunt extra religionẽ fidei: malus malũ est fallere. i. mentiri q̃ falli: sic econtra in his q̃ ptinent ad fidẽ maius petm̃ est falli q̃ fallere: vt ꝑz eo. ti. c. in ipaꝝ. Potest tñ causa pietatis veritas occultari: ac etiam species alicuius assimulationis assumi: vt patet ibidem. z c. vtilẽ. z se. z c. p̃ce. Quinta filia dicitur periurium: que filia similiter ad astuciam non incongrue ptinere dicit. Ad ꝓpriũ nanq; ptinet executio viarũ non rectaꝝ z simulataꝝ z h̃ p verba deceptoria iuramento firmata: vnde periurare est verbo doloso vanabiliter interposita fide vel iuramento aliq̃d asserere vel promittere cum intentione fallendi. sicut sepissime fit in diuersis contractib;. De q̃ periurio dr. xxij. q. v. c. Quacunq; arte ꝓbor ds iuret: deꝰ tñ q̃ ꝓscit testis est ira. hoc accipit sicut ille cui iurat intelligit. Duplicit autem reus fit qui z dei nomẽ inuanũ assumit: z ꝓximum dolo capit: hoc ibi. Et h̃ itel

ligit verū qñ iurans simulate iuramento p̄ximū intēdit decipere :imo vt ibidē ōr.c.q̄ per iurare parat⁹ est anteq̄ iurat tā iurus vi/delf:q; de⁹ nō ex opib⁹ iudicat sz ex cogitatio/nib⁹ z ex corde: ℔ ibi. Verūtñ cū q̄s intentōe simplici iurat tunc a deo iuramenta recipiūt sic ex intimis p̄ferunt nō sic ab alijs intelli/gunt. vt ptz ibidē.c. humane: z notant. §. ex his oib⁹: vbi plane de ℔. Sexta filia dicit fraus: q̄ silr ad astutiā ptinet: q; p eaz fit exe cutio viaz nō rectaz z simulataz p̄fecta de ceptoria: z ℔ inq̄ntū cōcernūt res exteriores sic legit Act. v. q. vir quidā noie Ananias cum Saphyra vxore sua vendidit agrum et fraudauit de pcio agri. Sic in emptōe z ven ditōe multiplices hodie cōmittunt fraudes: in numero pondere z mensura: in substantia q̄litate q̄ntitate: in p̄cij vel debiti solutiōe et silib⁹. Contra q̄s ōr ap̄ls. j. Cor. vj. Quare nō magis iniuriā z fraudē patimi. i. violen/tiā vel machinationē occultā port⁹ q̄ facit: sed vos iniuriā facitis. i. ap̄tā violentiā dum in iudicio infideliū trahit z cōtēdit: z frau datis. s. occulte eorū pendo iudices donis: z hoc frib⁹. i. fidelib⁹ facitis. Talem fraudem opati sūt hi ad q̄s ait dñs Esa. j. Argentū tuū versum est in scoriā: vinū tuum mixtum est aqua: p̄ncipes tui infideles. s. in regimine pp̄li: socij furum. s. p̄opter cōmunicationem furti z defensionē furis: omnes diligūt mu/nera. s. per auaritiā: sequunt retributiones. s. querentes iusticiā: pupillo non iudicant. s. dando p eo q̄ sniam in causa iusta: causa vi due non ingredit ad eos: qz. s. non vident in/de consurgere lucrū tpale: p̄opt hoc ait dñs exercituū: fortis isrl. s. ad puniendū: heu con solabor super hostib⁹ meis z vindicabor de ini micis meis. Septima filia vocat p̄ditio q̄ pariformit ad astutiā ptinere videt: q; p eā fit executio viaz nō rectaz et simulataz per qua deceptoria: inq̄ntū concernunt ipas p/sonas. Et fiunt p̄ditiōes in absentia dece/pti: sed fraudes in p̄sentia vt patet in iuda q̄ abiens in absentia christi christū vendidit. Sz vt dī Eccl. xxvij. Facienti nequissimū cō siliū super ipm deuoluet z non agnoscet vn/de adueniet illi. Hoc patet in Aman super/bissimo. Et q̄. Dacha. x. in his q̄ fratres pe cunijs vendiderūt aduersarijs eoz dimissis: quos p̄ditores effectos Machabe⁹ interfe/cit. Ad laudem dei.

¶ Sequūt ser. de p̄cepto octauo.

De testimonio ferendo in iudi/cio: et qualiter q̄s obligatur ad il lud: z de restibus cogendis remu/nerandis et refutandis.

Sermo primus

On loqueris cōtra

n p̄xim tuū falsū testionū. Exo. xx. Hoc est octauū p̄ceptū in q̄ fm Aug. phibet oē nocumētū q̄ q̄s p falsi/tē oris ledit p̄xim. A P̄to q̄ norādū fm Aug. q̄ hic ñ solū phibet mendaciū sz z oē or̄ nocumentū. Mendaciū ci ñ solū cōmitti tur in ꝓbis falsis sz Aug. ℔ ēt in opib⁹ simu laris: vñ z Amb. in q̄dā sermōe z ponit. xxij. q. v. c. cauere: ibi subdit. Nō solū in ꝓbis fal sis sz ēt in simulat⁹ opib⁹ mēdaciū est. Men daciū nāq̄ est chr̄ianū se dicere z opa chr̄i ñ facere: ℔ ibi. Ñ fm ℔ p̄ceptū istō tripliciter accipi pōt. P̄rio stricte p̄ut aliq̄s p̄xim iniu ste ledit in iudicio: vl p̄niciose loq̄ndo vl ta/cendo: z sic accipiūt doctores hebrei p̄ceptū hoc q̄ dñs ōr: nō falsū testimoniū dices s. in iudicio. Sc̄o mō accipi pōt large p oi falsa vl iniusta exp̄ssione ꝓbor in deceptionem z iniuriā p̄xi: etiā extra iudiciū. Et hoc mō po nit ℔ p̄ceptū Leui. xix. vbi ōr. Nō mentiemi ni neq̄ decipiat vnus q̄q̄ p̄xim suū. Tertio mō pōt accipi largissime p oi deceptoria vel p̄nicioſa simulatōe q̄cūq̄ mō fiat: z ℔ mō p hibet implicite i duob⁹ p̄ceptis tā dicēs: ex pli cite ꝓ cbis phibet i euāgelio multifarie mk tisq̄ mōis: vt postea videbit. P̄rio igit mō p̄ceptū istō stricte pōt accipi p̄ut q̄s iniuste ledit p̄xim i foro iudiciali: z fm hoc sūt. viij. gña hoim delinq̄ntiū ꝓ hoc p̄ceptū. Primā gen⁹ z p̄ncipale de q̄ p̄ceptū explicite loquit sūt falsū testimoniū in iudicio f. rēes. P̄ro q̄ nota fm Aug. li. de mendacio: z ponit xxij. q. ij. §. Ille g̃: q̄ mēdaciū est falsa significatio vocis cum voluntate vel intentiōe fallendi. Et iō dicit Astēn. li j. ti. xxxvj. q̄ dictū exteri⁹ platū habet duplicē cōpationē: vnā ad rē significatā: z sic ōr sermo verus: cū. s. res ade quat sermoni. vel etiā fallax cū res nō adeq̄/tur sermoni. Alterū cōpationē habet ad in/tentionē dicentis: z sic ōr sermo verus: cū in tentio adequat sermoni: vñ mendaciū nojat

dictū ꝙ cōparationē tā ad rē ꝙ ad intētōcz. ⁊ ideo ad cōpletā mēdacy rōnem duplex falsitas occurrit: q̄ duplex falsitas in dicta diffinitione mēdacy tāgit. Prima mēdacy falsitas tenet rōnem materiał. Scōa rōne formalis. vñ a secunda ꝓprie dr̄ ḡs mēdax: ⁊ est grauius pcm̄. Hinc ꝓsequit in dicto ℣ ille ergo dicēs. Sz cū fallere semp sit volūtarz: falli aūt vł infirmitarz vel temeritatis. grauius ār fit qđ ex volūtate/ ꝙ qđ ex infirmitate vł temeritate ꝓcedit. ideo cōtingit falli qñq; vł nullū vł minimū esse pcm̄: pcertim si nō intercurrit iuramētū. Secᵒ aūt in iudicio: vt videbit. ¶ Hic ergo ꝓmo q̄rī p̄t: vtrū ferre falsum testimoniū sp sit mortale peccatū: p̄sertim cū mēdaciū officiosum qđ scz alicui ꝓdest ⁊ nulli nocet: nō est mortale pcm̄. sed in falso testimonio qñq; reptt tale mēdaciū: puta cū aliqs falsum testimoniū phibet vt aliquē a morte liberet: ꝙuis morte diuino partē ⁊ hūano iudicio meruit. vel etiā vt aliquē ab iniusta ꝑsona liberet: q̄ ꝓ alios falsos testes vel etiā per iudicis querelatē intētabāt. Sītr contingit ferre falsum testimoniū ex ignorātia facti/ vel labilitate memorie. sz talis ignorantia videt excusare a mortali. Ad hoc dicēdū ꝑm Tho. ⁊ alios doct. ꝙ falsum testimoniū cōtrahit triplicem deformitatē. Vnā ex pturo. q̄a testes nō admittunt nisi iurati. nullius cīm testimonio q̄ntūcunq; religiosus exīstat nisi iuratus depoluerit: in alterius p̄iudiciū credi debet in iudicio. vt plane ptz extra co. tit. c. nup. ⁊ in gl'o. pōt tū remitti iuramētū ex ꝑsensu partiū vtriusq;. vt ptz co. ti. c. tuis. nisi in causa matrimoniali: quia tūc nec cōfessioni cōiugū stat. vt extra de eo d cog. ꝑsan. vxo. c. sup eo. Jurabūt autem tactis euāgeliis nisi sit epūs: qui solū iurabit ꝓ positis euāgeliis. vt extra de iura. calū c fi. Debēt aūt testes iurare ꝙ dicent totam ꝓ iuratem de re illa quā nouerint: ⁊ ꝙ nō admiscebūt falsū. nec aliqđ de suo adiecient. vt. ij. q. ix. c. hortamur. c. pura. Addūt etiā de ḡrundā cōsuetudine: ꝙ nulli pādent testimoniū. co. ti. c. fraternitatis. ⁊ in glo. Jtē iurabunt ꝙ nec ꝓcio/ nec timore/ nec amore: nec odio: nec aliā cōmodo testimoniū dicēt. vt eo. ti. c. quoties. vbi plane ỏ h. ⁊ c. licz. ij. ℣ testes. Et ex h iuramēto falsum testimoniū habet: qđ semp est mortale pcm̄. ⁊ grauius reputat ꝙ homicidiū. vt sup in scōo p̄cepto. ser. ij. Scōo ꝓ ꝛtrahit deformitatē ex violatione iusticie: ⁊ h mō sit rest mortale pcm̄ in suo gn̄e/ ⁊ ꝓ ꝓceptū istud quod dr̄: Nō loqueris ꝓximū tuum falsum testimoniū. Qui ei loquit ꝓ iusticia suo falso testimonio volēs absoluere reū: licz h testimoniū videat officiosuz ꝙtū ad reū: tū est etiā pnitiosum q̄ntum ad iudicē q̄ decipit. ⁊ q̄ntum ad cōmunē iusticiā q̄ respicit totā communitatē: que tali testimonio supponitur ⁊ violat. Veruntū falsum testimoniū phibēs vt aliū ab iniusta morte vel ſnia liberet: non peccat mortaliter ex violatiōe iusticie: sed tm̄ ex pturo: ſm Tho. ⁊ Astēn. vbi sup. Nam ex quo iniustū iudicium ꝓprie iudiciū nō est: ideo ex vi iudicij falsum testimoniū in iniusto iudicio, placuit ad impediēdā iniusticiā: non habet rōnem peccati mortalis: sed solum ex iuramēto violato. Tertio deniq; cōtrahit deformitatē ex ipa falsitate: ſm ꝙ omne mendaciū est pcm̄: vt infra videbit. ⁊ ex hoc non habet falsum testimoniū ꝙ semp sit peccatū mortale. veruntū vt in pluribus est mortale. q; rarissime dat ibidē falsū testimoniū: q̄n ipm sit pnitiosuz vł parti aduerse/ vł reipublice/ vel ipsi iudici: ⁊ sic falsum testimoniū vt frequēter in se cōtinet triplex mortale pcm̄. Et ideo dr̄ Aug⁹. ⁊ habet extra ỏ crisal. c. j. ꝙ falsidicus testis trib; personis est obnoxius. Primo deo cuius ꝓceptū ꝓtēnit. Scōo iudici quē mēdendo fallit. postremo innocenti quē falso testimonio ledit: ⁊ ideo debet hmōi imponi triplex pnia: ſm Astēn. lib. j. ti. xxxvj. Propter ꝓmum septēnis ei penitentia tanq; ꝑiuro debet imponi. vt patz vj. q. j. c. q̄cunq; sciens se ꝑiurauerit. xl. dies in pane ⁊ aq̄ ⁊ sequētes ānos penitebat: ⁊ nūq; sit sine penitētia: ⁊ nunq; in testimonium recipiat. cōmunionem tū post hoc accipiat. Propt scōm aūt infamabit si fuerit de h cōuictus. vt ptz. xxij. q. v. c. si ds cōuictᵒ. vbi etiā dr̄: ꝙ attrahēs aliū quocūq; mō ad ꝑiuria vł falsa testimonia si fuerit h probatum/ vsq; ad exitū vite cōmunicare non debet. vel etiam ꝓpter secundū verberibus debz castigari. vt. v. q. v. illi qui. vel extraordinarie poterit puniri. vt extra de testib. c. nullū. Propter tertiū ſm modum lesionis condēnabitur. C. de pcm̄. ℣. qui male. in. l. ij. Ad illud aūt quod obiicit de ignorantia: respondet Tho. scōa scōe. q. lxx. ꝙ in testimonio ferendo non debet homo ꝓ certo asserere quā si sciens illud de quo certus non est: sed du

bium sub dubio pferre debet: ꝛ illud de quo certus est/ pcerto dꝫ asserere. Sꝫ qꝛ ꝯtingit ex hũane memorie labilitate ꝙ hõ se certum esse reputat de eo/ quod tñ falsum est: ꝛ ideo si qs cum debita solicitudine recogitãs estimat se certum esse de h̃/ qd̃ tñ falsuꝫ est: non peccat mortalr̃ h̃ asserẽs: qa non dr̃ falsum testimoniũ per se ꝛ ex intẽtiõe/ sed ꝑ accidẽs cõtra id qd̃ intẽdit. B Scdo queri põt: cũ in dicto p̃cepto/ Nõ loqueris ꝯ pximum tuũ falsum testimoniuꝫ: ꝓhibeat falsitas vt dicũt ibidẽ glo. et Isidorus. Et h̃ fm Alex. est verũ de falsitate a parte dicẽtis que attẽditur in mãdato: vtꝝ etiã in eodẽ p̃cepto ꝓhibeat taciturnitas ṽitatis: cum ipsa veritas ab aliq̃ requirit. Ad hoc respõdet Alexan. in. iij. ꝙ sic. qꝛ in ista negatiua non loq̃ris: etiã includit affirmatiua q̃ p̃cipit obseruantia ṽitatis ad proximũ. negatiua tamẽ obligat semꝑ ꝛ ad semꝑ. affirmatiua ṽo sꝑ: sed nõ ad semꝑ/ sed ꝓ tẽpore ꝛ causa. nã causa facit taciturnitatẽ veritatis esse culpabilem. Dicit em̃ Aug⁹. scribẽs ad Casulanũ: ꝛ ponit. xj. q. iij. c. Quisquis metu cuiuslibet potestatis veritatẽ occultat. glo. tunc qñ inducit in testẽ iram dei super se ꝓuocat. qa magis timet hominẽ q̃ꝫ deum. Multomagis autem si hoc facit p̃cio/ fauore/ odio vel amore. Sequit: Uterqꝫ reus est/ ꝛ qui veritatẽ occultat/ ꝛ qui mendaciũ dicit. quia ꝛ ille ꝓdesse non vult: ꝛ iste nocere desiderat. Dicit em̃ Chrysost. ꝙ nõ tm̃ est ꝓditor veritatis qui palã mentit: sed etiam qui non libere ꝓnunciat veritatẽ quã libere ꝓnunciare oportet. aut q̃ libere ṽitatẽ nõ defendit quã libere defendere conuenit. Hinc fm Goff. illi qui subtrahunt suũ testimoniũ illi rei que nõ nisi per eos ꝓbari potest mortalit peccãt: ꝛ ideo cogendi sunt satisfacere sicut de alijs mortalibꝫ. vt. vj. q. j. hi qui. ꝙ si de sua taciturnitate munus reciperent/ obligarent ad restitutionẽ muneris: non danti/ sed ei in cuius iniuriã datum est. Et si talis iurasset se non perhibiturũ testimoniũ/ credit Goff. iuramentũ illud esse temerariũ: qñ non nisi per eum de ṽitate liquere potest: tunc em̃ posset etiam auctoritate ꝓpria cõtrauenire. vt. xxij. q. iiij. In malis ꝓmissis rescinde fidem. Et subdit ratio cum dicit: Impia est enim promissio que scelere adimplet. Et hoc est verũ quando certũ est ex hoc ꝓuenire mortale peccatũ. Secus autẽ si dubitaret: tũc em̃ esset ꝓus supioris autoritas requirẽda. vt extra de electio c. venerabilẽ. ¶ Tertio queri põt: vtrum homo teneat ad ferendũ testimoniũ: p̃sertim cum dr̃ Prouerbioꝝ. v. Qui ambulat fraudulẽter/ reuelat arcana. qui autẽ fidelis est/ celat amici cõmissũ. Hinc Abraã petijt ab vxore sua Sara ꝙ diceret in egypto Abraã esse fratrẽ suũ ꝛ celaret eum esse virum suum. vt ptꝫ Gen. xij. Et iterum dicẽ Augustin⁹ in q̃stionibꝫ Gen. ꝙ Abraam d̃ vxore sua dicẽs ad Abmelech: Soror mea est: veritatẽ celari voluit/ non mendaciũ dici. sed veritatẽ celãdo abstinet aliqs a testificando. Ad hoc respondet Tho. scda scde. q. lxx. ꝙ in testimonio ferẽdo distinguendũ est. quia aliquãdo requiritur alicuius testimoniũ/ ꝛ aliquãdo non. Si ergo requirit testimoniũ alicui⁹ subditi: ꝛ hoc auctoritate superioris cui in his que ad iusticiã pertinent obedire tenetur: tunc non est dubiũ quin in his teneatur ferre testimoniũ in quibus fm ordinem iuris ab eo testimoniũ exigitur: puta in mãifestis ꝛ in his de quibꝫ infamia p̃cessit. Si autem exigat ab eo testimoniũ in alijs: puta in occultis ꝛ de quibus infamia non p̃cessit: non tenetur ad testificandũ nisi in casu vt videbitur. Si ṽo requiratur eius testimoniũ nõ autoritate superioris cui obedire tenetur: tunc est distinguendũ. Quia si testimonium requirat ad liberanduꝫ hominem vl' ab iniusta morte/ vel a pena quacunqꝫ: vel a falsa infamia: vel etiam ab iniquo damno: tunc homo tenet ad testificandũ. ꝙ si testimonium eius nõ requiratur: tunc nihilomin⁹ in hoc casu tenet facere quod in se est: vt alicui veritatẽ denũciet qui ad h̃ possit prodesse. Dicit em̃ in Ps. lxxxj. Eripite pauꝑem ꝛ egenum de manu peccatoris liberate. Et Prouerb. xxiiij. Erue eos qui ducuntur ad mortẽ. Et Roma. j. dicit Digni sunt morte non soluꝫ qui faciunt/ sed etiam qui cõsentiunt facientibꝫ. Ubi dr̃ glo. Consentire est/ tacere cum redarguere possis. Super his ṽo que pertinẽt ad cõdemnationem alicuius non tenet aliquis ferre testimoniũ nisi cum a supiori compellitur fm ordinem iuris. quia si contra hoc ṽitas occultet: nulli ex hoc spẽale damnũ nascit. vel si imineat periculum accusatori non est curandũ: quia ipse se in hoc periculuꝫ sponte ingessit. Alia autẽ ratio est de reo cui periculũ imminet eo non volente. Ceterum in autoritate p̃dicta

loquit Aug⁹. de occultatiõe veritat̃ in illo cãlu: qñ ḋs nõ cõpellit auctoritate superioris veritatem ꝓpalare: z qñ veritatis occultatio spẽaliter est nulli dãnosa. Preterea de illis q̃ sunt hoi cõmissa in secreto p cõfessionẽ nullo modo testimoniũ ferre debet. ḋa talia nõ scit vt homo/ sed tã q̃ dei minister. z maius est vinculũ sacramẽti q̃libet homis ꝑcepto. Circa ea ꝙ que alit hmõi sub secreto committunt distinguendũ est. Q̃ qñq̃ sunt talia que statim cũ ad noticiã hois veniũt hõ tenet ea manifestare: puta si ꝓtinerẽt ad corruptionẽ multitudinis spũalẽ vl corpalem vl in graue dãnũ alicuius ꝑsone: vel si quid aliud est hmõi quod ḋs ꝓpalare tenet vl testificãdo vel denũciãdo. z cõtra hoc debitũ obligari nõ ꝑt ꝑ secreti cõmissum: q̃ in hoc frãgeret fidẽ alteri debitã. Qñq̃ ꝙ sũt talia q ḋs ꝑdere nõ tenet: vñ tũc ex ꝟ obligari ꝑt q̃ sibi sub secreto cõmittũtur: z tũc nullo modo tenet ea ꝑdere etiã ex ꝑcepto superioris: ḋa seruare fidẽ est de iure naturali: nihil aũt ꝓcipi põt contra id qḋ est de iure naturali. ¶ Quarto queri põt: vtr̃ testes cogi pñt ad ferendũ testimoniũ: ꝑsertim cũ extra de testi. cogẽ. in c. sup eo. vbi subdit: q si factũ est notoriũ nõ indiget testiũ depositiõb⁹ declarari: cũ talia ꝑbationem vel ordinẽ iudiciarii nõ requirant. Verũ si nõ est notoriũ: vel is qui cõuenit factũ negauerit: testes q̃ interfuerũt facto monẽdi sunt/ non cogẽdi ad ferendũ testimoniũ veritati. Ad ꝟ respondet Astẽ. li. j. tit. xxv vñ. distinguẽdo sm Goff: Aut inqt requirit testimoniũ in causa ciuili: z tũc generaliter q̃libet scies ꝓtatẽ cogi ḋz ꝓbibere testimonium ꝓtati. vt. C. de testi. le. si qñ. xiiij. q. ij. c. cũ ẽ. extra de testi. cog. c. querit. j. z ij. Aut inquirit testimoniũ in cã criminali sed agit de crimine ciuili: z sic etiã sũt testes cogẽdi. vt eo. ti. c. ꝑterea. c. cũ ꝟ. z plenius in glo. Si ꝙ agit de crimine criminaliter: tũc aut agit de crimine falsi: z sic etiã testes sunt cogẽdi. vt d. c. cũ ꝟ. z in glo. Vel agit de alio crimine: z tũc generaliter nõ sũt cogẽdi. vt eo. ti. c. dilector. Preterea si ꝑ alios veritas liqre non ꝑt. vt. xiiij. q. ij. c. ẽ. ẽ. Vel nisi se subtrahant gña/ odio vl timore. vt eo. ti. c. j. z dicto c. dilector. in glo. Sũt aũt cogẽdi ꝑ cẽsuram ecclĩasticã. vt ptz eo. ti. in vi uersis ca. Et etiã ex forma ir̃ papę ꝑ clausulã illã s. testes autẽ: rẽ. q̃ s. nõ ponit ibi vt solet fieri q̃n in eis fit mẽtio de crimine: tũc nihilominꝰ ad iura se iudex referat: z testes cogat vl nõ cogat sm supdicta. Cõsuetudo tñ romane curie est: q in causis de facto vbi agit de crimie nullũ testẽ cogat q̃litercunq̃ de eo agat. z idẽ seruat in lĩs nõ apponẽdo clausulã ꝓdictã. Nota etiã Ray. ti. de rapto. q qñ ḋs ꝓpt defectũ ꝑbationũ rẽ suã amittere ret: etiã ꝑsone ꝓnilegiate sicut ꝓbũ cogendi sunt iurati testificari. vt. xiiij. q. ij. c. q̃ q̃ nõ tñ in cã sanguis. ¶ Quinto q̃ri pt: vtr̃ ꝑsẽdo testimoniũ ꝑt aliq̃d accipi: ꝑsertim cũ nemo militat stipẽdijs suis. vt patz. j. Cor. ix. Ad ꝟ rñdet Aug⁹. scribẽs ad macedoniũ z ponit. xiiij. q. v. in c. non sane. vbi subdit. Non ideo dz iudex vẽdere iustũ iudiciũ aut testis verũ testimoniũ: q̃ vẽdit aduocat⁹ iustũ ꝓcluiũ/ z iurispitus⁹ verũ ꝓsiliũ. Et subdit rõnẽ dicẽs: Illi em̃ sc̃z iudex z testis intrã q̃ ptẽ ad examen adhibent: isti. s. aduocat⁹ z iurispitus ex vna ꝑte cõsistunt. ꝟ ibi. Et ḋb⁹ ptz q sicut nõ dz esse ſnia venal: sic nec testimoniũ: q̃uis testes expensas recipere possunt a ꝑducẽte. vt. xiiij. q. ij. c. testes. ꝟ. veruꝝ. z. xj. q. iij. c. nõ licet. in glo. ¶ Quid ḡ si testis corruptus ꝺt falsum testimonium? Rñt Astẽ. ubi s. q testionũ nullũ est: z q venale/ z q falsum: z ꝑter penã seculi tenet in iudicio aie illi quẽ suo testimonio lesit ad oñe interesse. ar. extra ꝺ testi. c. sicut. Et pecunia sic data restitui dz nõ dãti/ sed ei in cui⁹ iniuriã data ẽ. j. q. j. c. iubem⁹. Si tñ simplr data est vt iustũ ferret testimoniũ: tunc repetere põt z ei reddi dz: sm Goff. vt d. c. nõ sane. z extra de simo. c. dilect⁹. ¶ Sexto queri põt: vtrũ alicui⁹ testimoniũ repelli ꝑt absq̃ sua culpa: ꝑsertim cũ de ꝙlibet ꝑsumẽdũ est bonũ: nisi ꝟiũ appareat: sz ad bonitatẽ hominis ptinet q vez testimoniũ dicat. Ad ꝟ dicẽdũ sm Tho. ij. q. lxx. q testimoniũ non hz infallibilẽ certitudinẽ/ sed ꝓbabilẽ: z ꝺ hoc qḋ est qꝺ ꝓbabilitatẽ asserat in ꝟiũ redditi testimoniũ inefficax. Reddit aũt ꝓbabile q aliq̃s in testificãdo ꝓtatẽ non sit firm⁹: z ꝟ qñq̃ ꝑ culpã: sic infideles z infames z q publico crimine rei sunt: q̃ nec accusare pñt. qñq̃ ꝙ absq̃ culpa: z ꝟ vl ex defectu rõnis. sicut patz in pueris amẽtib⁹ z mlierib⁹. Vel ex affectu. sicut patz de inimicis z de ꝑsonis ꝓiunctis z domesticis. Vel etiã ex interioꝛ ꝓditõe: sicut sunt pauꝑes/ fui z illi q̃b⁹ imperari ꝑt de quib⁹ ꝓbabile ẽ q de facili ꝓsilire ꝓpt inducti ad ferẽdũ testimoniũ ꝟ ꝓtatem:

vnde repelli aliquē a testimonio mag' ꝑtinet ad cautelā fals: testimonij vitandi q̄ ad penam: ⁊ ideo licet de q̄libet p̄sumendu est bonū nisi contrariū appareat: dūmō tñ vergat in periculū alterius: tunc est adhibenda cautela vt nō de facili vnicuiq̄ credat: ſm illud .j. Jo. iij. Nolite credere oi spiritui. Et hec est etiā rō cur nō sufficit vn⁹ testis: sed vt dr Deut. xvj. In ore duorū vel triū testiū peribit q̄ interficiet. ⁊ c. xix. In ore duorū vel triū stabit oē ꝟbum. Unde regulariter ad minus duo testes sunt necessarij: vt extra. e. ti. c. veniens. ij. ibi subdit in fi. nec vnius testimoniū ad cōdēnationē sufficiat alicuius vbi dr glo. hic scz in casu ibidem posito erat vn⁹ testis idoneus: nunq̄d ꝑ eū ad famam possit cōdēnari de tali crimine: ⁊ videt q̄ sic qr fama cū alijs ꝓbat. iiij. q. iij. §. itē sepe. sz non est verū: qr in crimine apertissime debēt esse ꝓbationes. C. de ꝓbat. l. vl. ⁊. v. q. vj. c. epiphaniū: quia vbi cōtra salutē hois agit ꝓcedit strictius. Secus est in ciuili: in qua sufficit p̄sumptio ⁊ vnus testis cū iuramento. ar. C. de. re. cre. l. bonefidei: extra de proba. c. sicut cōsuetudo: pensatis tñ circūstantijs ꝑsonaꝝ ⁊ cause: vt extra de iureiuran. c. vlt. in fi. In multis etiā casibus duo testes nō sufficiūt. vt ptz. ij. q. v. presul nō damnet nisi viginti duobus testib⁹: p̄sbyter aut cardinalis nisi. xliij. testib⁹: diacon⁹ cardinalis nisi. xxvj. testib⁹. subdiacon⁹ acolit⁹ exorcista lector ostiari⁹ nisi i. vij. testib⁹ nō ꝯdēnabit: ⁊ hoc de clericis ecclie romane locū hēt ꝓter eius dignitatē. De alijs gr̄a breuitatꝭ suꝑsedeo. ¶ Quantū malū aūt s t falsum ferre testimonium: legit i. ij. li. ecclīastice histo. q̄ tres falsi testes insurrexerūt ꝯtra Narciscum ep̄m hierosolomytanū: sub sacramēto iuramēti dicta sua ꝯfirmantes Unde dixit. Si nō est ita igne comburar. Ali⁹ dixit si nō est ita luminib⁹ priuer. Tertius dixit: morbo regio consumer. Cum igitur episcopus ꝓterea de impuditia notaret ab oibus pluribus annis in locis desertis vixit: Primus ergo testis a parua scintilla ignis domo succēsa cū familia om̄iq̄ pecore conflagrauit. Tertius a pedib⁹ vsq̄ ad caput repletus morbo regio cōsumit. Secūdus aūt videns eorum excidiū nec posse latere diuinū secretū cūctis audientib⁹ vniuersum ordinē scelerū pandit: ⁊ in lachrymis ꝓrumpens luminibus est ꝑuatus. Narciscus aūt ex inspirato quasi de celo veniens episcopatū recepit: ⁊ multo magis q̄ antea erga cum amor ꝓpli fuit. Ad laudē dei om̄ipotentis.

¶ Quid requiritur ad iustū iudicium ⁊ quales debēt esse iudices ac de pena iniquum iudicium ꝓferentium Sermo. ij.

Non loqueris contra ꝓximū tuū falsuz testimonium. Exod xx. Secūdū genus hominū faciēs cōtra p̄ceptū istud: sunt iudices iniustū iudiciuz ꝓferentes. quos maledicto subiecit dñs ex ore filiorum israel vociferantium. Deut. xxvij. Maledictus qui peruertit iudicium aduene/ pupilli/ ⁊ vidue: ⁊ dicet om̄is populus amen. Hinc rex Ezechias diuine voluntatis optime cōscius: post mirabiles victorias in fauorem ⁊ gratiarū actionē diuine beneficentie constituit iudices in cunctis ciuitatibus: ne populus necessitaret discurrere de loco ad locum ad habendū iudicium in causis communib⁹. quib⁹ precepit dicēs. ij. Paral xviij. Uidete quid faciatis: ne scz precipitanter sed cum magna deliberatione sententiā feratis. Cuius rationem subdit: Non enim inquit hominis exercetis iudicium sed dei. Hinc quia vices dei tenent in hac parte dij participatiue nuncupantur. Exod. xxij. vbi dicitur. Dijs non detrahes ⁊ principi populi tui nō maledices. Sequitur. Quodcunq̄ iudicaueritis in vos redundabit siue in bonum siue in malum. Et subdit in particulari. Non enim est apud deum vestrum iniquitas neq̄ personarum acceptio neq̄ cupido: cui scilicet conformari debetis in iudicando. Illa enim tria sunt que faciunt peruertere iudicium. ita vt iniquitas referatur ad odium: sicut acceptio personarū ad amorem: fauorem: vel timorem: cupido autem ad munera que communiter excecant oculos. Unde dicit Petrus raueñ. in epistola quadam. Nihil adeo gloriose lucet in iudice sicut amare vel exhibere iusticiam sine omni acceptione persone. Teste enim Cicerone prouerbialiter dicitur. Ecuit personaz iudicis quisquis amicū iduit. Eq̄tas cui iudex obsequitur sinistram odij vel amoris de

ytram nescit. Nam talis debet esse iuris mi=
nister: vt in eius manu nullius auctoritate
persone titubet aut vacillet libra iusticie: hec
ille. ¶ Hic primo queri potest: vtrū iu=
dicū humanū liceat: presertim cum dicatur
Dat. vij. Nolite iudicare vt non iudicemi=
ni: z ad Rom. xiij. Tu quis es q̄ iudicas ser
uum alienū: suo aūt dño stat aut cadit. Nec
mirum q̄ homini phibet iudicū: quia null⁹
est absq̄ peccato. Nam si dixerimus: q̄ pec
catū non habem⁹ nosipos seducim⁹ vt dicit.
j. Joan. j. Alloquin vt dicit Roma. ij. In=
excusabilis es o homo omnis qui iudicas: in
quo enim alterū iudicas: teipsum condēnas:
eadem em̄ agis que iudicas. Ad hoc dicen=
dū fm Tho. ij. q. lx q̄ iudiciū intantū est
licitum inquātū est iusticie actus. Ad hoc au
tem q̄ iudiciū sit iusticie actus tria requirun
tur. Primo quidem q̄ procedat ex inclinati=
one iusticie. Secundo q̄ procedat ex presiden=
tis auctoritate. Tertio vero q̄ proferat fz re
ctam rōnem prudentie. Quodcunq̄ aūt bo
rum defuerit est iudiciū vitiosum z illicituz.
Nam si fit iudiciū contra rectitudinē iusti=
cie: tunc dicit iudicium peruersum vel iniu=
stum. Si vero quis iudicat in his in quibus
non habet auctoritatem: tunc dicit iudiciū
vsurpatum. Si vero deest certitudo ratiōis
puta cum fit iudiciū de his que sunt dubia
vel occulta per aliquas leues coniecturas:
tunc dicitur iudiciū suspitiosum vel temera
riū: z in his tribus est omne iudiciū illicitū.
Adhuc autem duo sunt que requirunt vt p
latum iudicium non sit pferenti pernicios uz
z damnabile. Primū est q̄ intentio ferentis
moueat ex zelo iusticie nō ex liuore vindicte:
non inquā ex amore vel in affectione ex timo
re vel cupiditate z similibus. Secunduz est
q̄ a criminalibus seipm̄ custodiat: quoniam
illi qui sunt in grauibus peccatis nō debent
illos iudicare qui sunt in eisdem peccatis vel
minoribꝫ vt dicit Chry. super illō Dat. vij.
Nolite iudicare. Et hoc est intelligendū pre
cipue quando illa peccata sūt publica: quia
ex hoc generatur scandalū in cordibus alio=
rum. Si autē nō sūt publica fz occulta: z iu
dicandi necessitas immineat propt̄ officiuz:
tunc potest cū humilitate z timore vel argu
ere vel iudicare. Vnde dicit Aug. in lib. de
sermone domini in monte. Si inuenerimus
nos in eodem vitio esse congemiscam⁹: et ad
pariter conandū inuitem⁹. Nec tamen pro
pter hoc homo seipm̄ sic condemnat vt no=
uum condemnationis sibi meritū acquirat:
sed q̄ condemnans alīū ostendit se similiter
condemnabilē esse propt̄ idē vel simile peccm̄:
Vnde fm Alex. in. ij. est iudicare de officio
potestatis: z est iudicare de idoneitate z me
rito potestatis. Primo mō iudicare pōt ma
lus prelatus. Secō modo non nisi bonus.
Primū sine secundo est damnabile iudican=
ti: salubre tamen est subdito obtemperanti.
Ex dictis igit̄ patet q̄ ad hoc vt humanū iu
diciū sit licitū tria principaliter requiruntur
cum suis attinentijs: q̄ lucide tangunt Exo.
xviij. Jethro moysi consiliū ingerente de iu=
dicibus constituendis super populū Israel:
ait cm̄. Prouide autem de omni plebe viros
potentes z timentes deū in q̄bꝫ sit veritas et
qui oderint auariciam: z constitue ex eis tri=
bunos z centenarios z quinquagenarios et
decanos qui iudicent pplm̄ omni tempore.
Prouide inquā. s. cum magna diligentie et
deliberatiōe de omni plebe. s. sine omni per=
sonarū acceptiōe viros: q̄ mulieres domina
ri non debent: nec regere propt̄ defectū discre
tionis z constantie: potentes. s. iudicare per
suam sapiam z experientiā: vnde z alia trās=
latio habet: sapientes: vbi nos habemus po
tentes. Et timentes deū magis q̄ homines
inquibꝫ sit veritas scilicet vite iusticie et doc
trine: z qui oderint auaritiā: quia homines
cupidi de facili per munera deflectunt a iu=
sticia: quia tales digni sunt iudicare popu=
lum. Primū igitur quod principaliter req=
ritur in iudicio est rectitudo iusticie: ad cui⁹
complectionē duo requiruntur. Vnū est scie
entia vel discretio iudicandi: quia fz Bern.
extra de rescrip. c. scisciatus. Judex debet ee
scientia penitus instructus nec querere ab
alīs quid cum loqui oporteat: vt in auc. de
iudi. in prin. colla. vj. z extra de consang. et
affin. c. ex literis: in fine vbi dicitur q̄ non sūt
cause matrimonij per quoslibet sed per iudi=
ces discretos qui potestatem habeant iudi=
candi et statuta canonum non ignorent. Ve
rūtamen q̄uis sit illiteratus si habet con=
suetudinem et peritiam iudicandi: potest et
am ei causa committi. L. de iudi. certi iuris
Judex tamen ecclesiasticus quis esse non po
test nisi peritus saltem mediocris iuris scien
tia: vt no. xx. distin. c. j. vbi subdit q̄ in nego
tijs diffiniendis non solum est necessaria sci=
entia sed etiam potestas. Hinc chīs dicitur⁹

Petro Bat. xvj. Ad unq̄ ligaueris sup̄ terrā: plus dedit sibi claues regni celoꝝ: in altera dās ei sciaz discernēdi int̄ lepā z lepā: in altera dans ei ptātē ejciendi aliq̄s ab ecclia vel recipiēdi. Et in glo. vbi plane de h. Scōm est zelus exeq̄ndi iusticiā iuxta illud p̄s. xxxvj. Custodi innocentiā. s. in intentiōe q̄ntū ad deū: z vide equitatē in ope q̄ntū ad prim: qm̄ sūt rel. zē. Illa nā q̄s duo cōcurrere debēt. s. intentio recta z sn̄a iusta. B

Verūtn̄ ꝫ hāc iusticiā q̄tuoz gn̄a hoim faciunt. Nam sm̄ Greg. z ponit xj. q. iij. q̄tuoz modis hūanū iudiciū quertit: timore: dum metu potestatis alicui⁹ veritatē loq̄ timesim⁹: cupiditatis: dum p̄mio animū alicuius corrumpim⁹: odio: dū cōtra quemlibet aduersarū molimur: amore: dū am: covl ppinquo p̄stare cōtendim⁹: hoc ibi. Primo igit iudiciū quertit propt metū: q: ōr Chry. Facile deuiat a iusticia qui in causis nō deū sed hoiem timet. Sicut fecerunt iudices in iezrael ex metu iezabel regine: iudicantes in iuste naboth, ppt vineā. vt ptz. iij. Reg. xxj. Sic z pilat⁹ audiēs hūc sermonē. s. q nō ēet amic⁹ cesaris: magis timuit z de chro iniustū iudiciū dedit. Sed ōr Aug. ad Casulanū: z habet xj. q. iij. c. q̄sq̄s metu cuiuslibet potestatis veritatē occultat: irā sup̄ se puocat: q: magis timet hoiez q̄ deū. Sz querit glo. in dicto c. q̄tuoz: nunq̄d tenet sn̄a quam iudex p metū tulit. Et rñdet q̄ sic: sed cludi potest p exceptionē. Sententia ꝫo que p̄ mālū lata est nulla est. Sc̄do vero iudiciū quertit propt cupiditatē. Pro q̄ notandū ꝫz Ray. q ordinarij iudices non debent aliq̄d recipere a partib⁹ nec etiā expensas: eo q propt iusticiā tenendā habeant suas pensiones: ne. s. dum sumptus querit predo grasset. Cum enim habent suas dignitates z redditus contenti debent esse suis stipendijs: nec a litigatoribus recipe debent etiā moderata expenia propt suspitionē vitandā. Judex autē delegatus etiā nihil recipe potest: nisi forte esculentū vel poculentū mera liberrate oblatū: q̄ paucis diebꝰ cōsumi potest: vel nisi moderatas expensas: cū ip̄m propt cām sibi cōmissam extra suū domicliū, pficisci cōtigerit: ita q in expensis nō excedat modū z q n̄ pl⁹ exigat ab vna pte q̄ ab alia: z q propt habendas expensas nisi cā rōnat occasionē profitendi non assumat. Et si litigantes notabilit pauges fuerint etiā, pexpensis nihil exigat: vt li. vj. de rescrip. c. statutū. ℌ. insuper. Vñ iudex sp̄ ōbet hāc pte oculis sactū Lambertus regis, q̄vt refert Valeri⁹: cuius dā malis iudicijs pellea cōpe detracta selle iussit affigi: z in cadē sede filiū ei⁹ iudicaturū sedere fecit: vt sic imposterū puideret ne q̄s iudex corrumpi posset. Sed cōtrarū multi iudices faciunt: nā q̄dē nullo modo sniam ferre volunt iniquemori. Et sic sm̄ Ray. z Hostien. iudex leso restituere tenet omnē estimationē lītis: vt. xxiij. q. ij. c. dñs. z. q. v. c. administratores. Quidā aūt recipiunt pecuniā vt simplr ferat sniam: vel etiā vt iuste ferant eā: z tunc tenet restituere ei qui ōdit: quia cū ex officio suo tenet iudicare z bene z gratis: ideo turpiter accepit z obligat ei ad restitutionē qui bona intentione dedit. Quidā p̄o premiū recipiunt vt ferant iniquā sniam. vel etiam vt nullam ferant sniam: et illud restituī debet ei in cuius iniurīā datū est. Jn super tenetur parti lese ad omne damnū restituendū. xj. q. iij. non licet. extra de simo. nemo. De talib⁹ autem dicit Jsido. lib. iij. de sūmo bo. q̄ sepe iudices prauī cupiditatis causa aut differūt aut peruertunt iudiciū nec finiūt cepta partium. Sic filij Samuelis declinauerunt post auaritiā accipientes munera z peruertentes iudicia: vt habetur ij. Regū. viij. Propter quod nō solum ipsi sed etiam pater eoꝝ Samuel iustus z horū ignarus amotus est ab offo. Jo filij⁹ israel sibi regem petentibus. Sed quid mirum cum dicit xj. q. iij. c. Qui recte iudicat et premiū remuneratōnis expectat. glo. licet nō interceſſerit pactio⁹ peccat tamē qui expectat remunerationē. z hoc ostendit in textu dicens: q fraudē in deo ppetrat q̄ iusticiam quam gratis impartiri debuit acceptio ne pecunie vendidit ſ quantum ad aff. quantum licet non sequatur effectus. Sequitur. Tales enim ad veritatē non iusticie defensio ſz amoꝝ p̄mij prouocat: quibus si spes nummi subtrahitur: confestim a iusticie confessione recedunt acceptio nummoꝝ p̄uaricatio est veritatis hoc ibi. Hinc vt ōr ibidem glo. venales sententie nulle sunt: vt. ij. q. vij. ℌ. venales. Tertio pinde iudiciū peruertit propt amorē vel affectum p̄uatum: dum q̄s amico vel ppinquo prestare contendit. Et de hoc habetur. xj. q. iij. ca. Quicunq̄ aut consan

gnitate aut amicicia in iudicādo ducik: pertꝫ
pertit iudiciū christi qui est iustitia ⁊ fructū
illius ꝓtit in dānationis amaritudinē. Ū
generaliter dicendū est q̄ oēs q̄ ex industria
mala ꝓpter amorē vel fauorē alicuⁱ ferūt in
iustam sniam: hi sicut tā dicti leso tenenk ad
omne interesse: nisi posset is induci ad inte⁊
grā restitutionē faciendā: pro quo snia lata
ēst. ⁊ fm leges multas alias penas sustinere
deberē t. Insup ꝓter restitutionē debet eis
imponi penitentia tanq̄ ꝓ grauissimo crimi
ne: vt xj. q. iij. c. quicunq;. Itē ferens iniquā
sniam per imprudentiā fm Ray. ⁊ Host. te
nek leso fm. l. inq̄tū bonū ⁊ equū videbik re
ligioni iudicantis. ff. ō extraor. cog. l. fi. In
iudicio aūt aie tenek adintegram restitutio
nem: qz fuit in culpa cū se insufficientē scire
debuit ⁊ cū iudicare p̄sumpsit. Et idē si fuit
scientie sufficientis sed studere nō curauit.
Ditius tn̄ est agendū cū istis q̄ cū illis q̄ ex certa scientia iudicū corruperunt. Ex ge
nere aūt predictoꝝ fuit dñs Joseph. qui pro
pter amorem vxoris verbis eius nimis cre⁊
dulus: iniusto iudicio misit Joseph innocen
tem in carcerē: vt ꝓz Gen. xxxix. ¶ Quarto
denicq; iudicū quertik ꝓpter odiū: dū mō q̄s
contra alium iniuste malū molik. ⁊ bn̄ōi ob
ligatur eodem modo sicut ꝓdicti. Unde ta⁊
le flagitium patrarunt duo senes iudices in
uxoratꝫ dicrum malorum qui repulsi ⁊ con
fusi turpiter a Susanna castissima rennuen
te stuprum: exardescentes ꝓpter hoc in odiū
eius dederunt falsum testimoniū ac iniquū
iudicū suis machinationibus extorserunt.
vt ꝓz Daniel. xiij. qđ erat extremū flagitiū.
Nimiꝝ cū ⁊ si quis iudex aliquē iuste quidē
iudicarer ad mortē. non tn̄ amore iusticie sed
liuore vindicte. non solum mortaliter pecca
ret sed q̄ homicida iudicaretur in foro poli:
non enim deus tantum considerat quid hō
faciat/ sed multomagis quo animo faciat.
Predictis igitur quatuor affectib⁹ peruer⁊
sis iudicium peruersum inducik: immo ple⁊
runq; quersum iudicū rectū videbik: qz ta⁊
les affectus non sinunt discernere qđ verum
est ⁊ rectū. Sicut videmⁿ in naturalib⁹ q̄ in
speculo si fuerit bn̄ dispositū imprimunt for
mę corpoꝝ put sunt: si ꝓ fuerit male dispo
sitū: apparebunt ibidē ymagines distorte ⁊
praue se habentes: ⁊ hi sunt qui fructū iudi
cij sibi ꝓfunt in dānationis amaritudinem:
vt dicik in dicto. c. quicūq;. In dicto autem
c. quatuor in glo. ponūk adhuc modi alij in
iusti iudicij scz nimia seueritas: ⁊ nimia re⁊
missio: vt ꝓz p Gregorium xx. mo. al. ⁊ pontif. xlv.
di. vbi dr. c. Disciplina vk misericordia mul
tum destruik si vna sine altera teneak: sz cri⁊
ca subditos inesse debet rectoribꝫ ⁊ iuste cō
sulens misericordia ⁊ pie seuiens disciplina
rē. vbi dr glo. nota. q̄ iudices semp sequenk
mediocritatē: arg. extra de censi. c. ex parte: ⁊
potius sequik equitatē q̄ rigorē. vt. C. de iu
di. vbi certū est ius ab equitate non dissenti
re in restitutione minoꝝ nisi ex causa magis
sequerek rigorē: qz scz multis grassantibus
opus est exē plo: vt. ff. de peñ. auē. aut facta
in fine: vbi aūt ius scriptū nō est: iudex sem⁊
per sequik equitatē: vt extra de transla. c. vl.
Est etiā alius modus quertendi iudiciū: vt
dicit glo. in dicto. c. quatuor: qñ scz ꝓ impru
dentiam quis male iudicat: vt instik. de obli
ga. que ex qua. delic. nas. §. j. ⁊ de hoc sup.
¶ Secundo principaliter requiritur q̄ iu⁊
dicium procedat ex legitima iudicantis au
ctoritate ne fiat iudicium vsurpatū. ¶ Hic
queri potest: vtrum iudiciū vsurpatū sine le
gitima auctoritate sit licitū: p̄sertim cū puni
re perā pertineat ad iudiciū: sed aliqui non
iudices leguntur laudabiliter peccata puni
uisse: vel etiam aliquam sniam dedisse iudi
ciariam. Primum ꝓz in Moyse qui occidit
egyptium iniuriantē. Exo. ij. Et in phineo
filio eleazari qui interfecit Zambri filiū Sa
lumi cū madianitide coeunte. Numeri xxv.
Secundum etiā ꝓz in Daniele: qui senio⁊
res de falso testimonio convictos suo iudi⁊
cio condemnauit: q̄ tn̄ non erant subditi ei⁹:
sed ecōtra iudices ꝓpri. Ad hoc rñdet Tho.
secūda. ij. q. lx. ⁊. lxvij. q. cum iudicium fm
leges scriptas sit ferendū: ille qui iudicium
fert quodammodo legis dictū interpretatur
ad particulare negotium illud applicando.
Cum igit eiusdē auctoritatis sit legē interꝑ
tari ⁊ legē condere: sicut lex condi nō pōt ni
si publica auctoritate: sic etiā nec iudicium
ferri pōt nisi publica auctoritate: q̄ se tn̄ ex⁊
tendit ad eos qui cōmunitati subduntur su⁊
pra quam auctoritatem accepit. Et ideo si
cut iniustū esset constringere aliū ad legē ser
uandam que non esset auctoritate publica
sancita: sic etiā iniustū est si q̄s aliquē cōpel
lat ferre iudiciū qđ nō fertur auctoritate pu
blica: ⁊ ideo nullo mō q̄s alīn̄ iudicare pōt
nisi sit aliquo mō subditⁿ eius: vel ꝓ potesta

rem ordinariā vel ꝑ commissionē. Moyses igitur egyptiū occidisse videt quasi ex inspiratione diuina auctoritatem adept⁹: ꝑ h̄ qd̄ dicitur Act. vij. ꝙ ꝑcusso egyptio estimabat Moyses itelligere frēs suos qm̄ dn̄s ꝑ manus ipius daret salutē isrl. Vel dici p̄t ꝙ occidit egyptiū iniuriatū defendēdo cū moderamine inculpate tutele. Dicit em̄ Amb. li. de offi. qui nō repellit iniuriā a socio cū pōt: tā est in vitio q̄ ille qui facit. Et inducit exemplū Moysi: Sic phinees ex inspiratiōe diuina zelo dei cōmot⁹ Zambri interfecit. Erat etiā filius summi sacerdotis ad quem etiā h̄ iudicium ꝑtinebat sic̄ ⁊ ad alios iudices qbꝫ h̄ erat p̄ceptū. Insup Daniel accepit ptātem ordinariā ad iudicandū seniores iudices quasi cōmissaꝫ ex instinctu dino: qd̄ signat ꝑ h̄ qd̄ ibi d̄r: ꝙ suscitauit dn̄s spūm pueri iuniorꝫ. Tertio principalr̄ reqrit ꝙ iudiciū ꝓferat ſm rectā rōnem prudentie ne desit certitudo nec iudicet de his q̄ sunt incerta vel occulta: alꝫ em̄ esset iudicium temerariū vel suspitiosum. ¶ Ad cuius euidentiā queri pōt: vtꝫ iudex iudicare debeat contra veritatē agnitā: ꝓpt̄ ea q̄ ordie iudiciario legitime ꝓbant in contrariū: p̄sertim cū iudex in iudicādo se ꝯformare debet dino iudicio qꝛ iudiciū dei est: vt d̄r Deut. j. ⁊ iō in iudicādo locū dei tenet: sed dei iudiciū est ſm veritatē: vt dicit Ro ij. ⁊ Esaie. xj. p̄dicit de christo. Nō ſꝫ visionē oculoꝝ iudicabit neq̄ ſm auditū auriū arguet: sed iudicabit in iusticia pauperes ⁊ arguet in eq̄tate ꝑ mansuetis terre. Ad h̄ dicēdū ſm Hein. boyc: in c. si sacerdos: de off. or. vbi d̄t inter alia ꝙ si loquimur de veritate agnita vt deus scꝫ in cōfessione tunc nō pōt ſm illā iudicare: qꝛ nec dn̄s Judā abiecit cū esset fur: eo ꝙ de furto non esset accusatus vel conuictus: ⁊ simile est de veritate agnita vt hō scꝫ sub sigillo secreti: ⁊ h̄ ſm theologos: licet Inno. alit̄ d̄t in c. oīs. de pe. ⁊ re. Vn̄ papa vel imꝑator non debet iudicare ſm suā ꝯsciam de ptāte ordinata: nisi put alij inferiores p̄nt secus tn̄ de potestate absoluta. Inferiores aūt iudices in facto sibi noto sed nō notorio non p̄nt ſm illam notitiam quam habēt vt persona priuata iudicare. Si tn̄ factum sibi notum est notorium: tunc non possunt ſm ꝯsciam debite informatam iudicare de eodem facto: dūmodo seruent formam que debet in notorijs seruari: hoc est ꝙ saltē premittant citationeꝫ ⁊ alia hmōi ad hoc reqsita: qꝛ tale notorium pōt dici notū ipi iudici etiam vt iudici. Vn̄ ſm Tho. scda. ij. q. lxvij. Judex in iudicādo magis sequi debet legitima documenta per instrumēta ⁊ testes ⁊ alia hmōi: q̄ id qd̄ ipe nouit vt priuata ꝑsona. ex priuata tn̄ agnitione iuuari pōt vt discretius discutiat iudicetas ꝓbationes: vt possit eaꝝ defectū inuestigare: ꝙ si eas nō pōt de iure repellere: debꝫ eas in iudicando sequi: vel potius innocentem ad superioreꝫ mittere iudicandū. Q. si non pōt: tunc non peccat ſm allegata ferens sniam: qꝛ non iudex sꝫ accusatores dānant innocentē. Cōcor. Pe. ⁊ Ray. ⁊ sic inferiores iudices nō p̄nt in iudicando ꝑ oīa sequi summū iudicē siue deū siue hominem. Ad laudem dei.

De accusatiōe que redditur iniusta tripliciter: scꝫ calumniando preuaricando ⁊ tergiuersando: ⁊ qui accusare p̄nt. Sermo. iij.

Non loqueris contra proximu tuū falsum testimonium. Exo. xx. Tertium aūt gen⁹ hoim cōtra p̄ceptū h̄ faciens. Sūt accusatores iniqui ⁊ iniusti et grauissime peccant. Pro q̄ nota ꝙ accusare ꝓprie est alteri⁹ crimē deferre ad penā canonicā vl̄ legalē. Cōiter ꝟo accusare d̄r ēt denunciare crimē alteri⁹ ad pniam ꝑagēdā. ⁊ vtrūq̄ hoꝝ ē licitū ⁊ sctm̄ si fiat ex charitate ⁊ mō debito: qꝛ siue plectēdo siue ig̃scēdo h̄ bn̄ agit vt vita hoīꝫ corrigat: vt pꝫ. xxij. q. v. Si ꝟo fit ex malignitate tūc iudicat illicitū ⁊ mortale pctm̄. Rō diuersitatꝫ ē: qꝛ i prio ī tēdit vl̄ fratrꝫ correctio vt i denūciatiōe: vel bonū reipublice: vt in accusatiōe: in scdo ꝟo intēdit ꝓximi lesio. Nam large sumendo ſm Ray. accusatores dicūt detractores. ¶ Hic ḡ ꝑmo q̄ri p̄t vtꝫ q̄s teneat ad aliū accusandum etiā cū intentione aliū emendandi: vel etiā ꝓmouendi cōe bonū aut euitandi aliqd̄ malū: p̄sertim cum nullus excuserur ab impletione diuini p̄cepti: vel eius qd̄ est obligatorium ꝓpter aliquod peccatum. alꝫ enim ex peccato suo cōmodum reportare videretur. Sed aliqui ꝓpter peccata reddunt inabiles ad accusandū: sicut excōmunicati: infames:

talꝫ crimino ſi: vt patet. xx. q. vij. In diuerſis c. Inſuper nullus tenet agere cõtra fidelitatem quã amico debet: qr ſm legẽ nature facere non debet alteri qđ ſibi nollet fieri. Alioquin vt dicit Prouer. xj. Qui ambulat fraudulenter reuelat archana. qui aũt fidelis eſt celat amici cõmiſſum. Ad hoc rñdet Aſtenſis. j. ti. xj. ar. ij. q accuſatio principaliter ordinatur ad bonum reipublice: quod qđẽ procurat per punitionẽ peccantiũ ad quam agitur in accuſatione: z ideo ſicut ꝯs tenet procurare bonum vel etiam vitare malũ reipublice: ſic etiã tenet accuſare. Et ideo ſi crimẽ eſt tale q vergit in detrimentũ reipublice tenet quis reum accuſare: dũmõ poſſit illud ſufficienter probare: hoc enim incumbit accuſatori cum petãt alterius vergit i corruptionẽ multitudinis corporalẽ vel ſpũalem. Si ꝯo non redundat in multitudinẽ vel etiã ſi ſufficienter illud pbare non poſſit: tunc nõ tenet accuſare: qr nullus ad hoc tenet qđ non põt debito modo perficere: alꝰ iudicaret pditor. Unde patz. ij. q. j. c. ſi peccauerit. v. q. j. c. ij. Secretoꝝ enim ſolus deꝰ eſt cognitor z iudex: vnde pter penitentiã pena grauis eſt contra tales inſtituta: qr. ſ. debent excõmunicari: vt patz. xlvj. di. vbi ór. c. Accuſatores fratrum eps excõicet qui non pbanda obiciunt. Verũtamẽ ſi eſt occultũ dicere poteſt pſonis talibꝫ in ſecreto q poſſint z velint pdeſſe z ñ obeſſe. Q, aũt in caſu pdicto teneat quis accuſare patz ar. Leuit. v. vbi ór. Si peccauerit anima z audierit vocẽ iurantiſ: teſtiſq fuerit q aut ipe vidit aut conſciꝰ eſt: niſi indicauerit portabit iniquitatẽ ſuã. Ex quo vt ór Aug. videt homo peccare q ſcit aliquẽ falſum iurare z tacet. Quod maxime veri eſt cũ periculũ vergit in alterꝰ detrimentũ. Et adducit Aug. ſimilitudinẽ in regula ſua dicẽs. Si frater tuus vulnus habet in corpe quod velit occultari cũ timet ſecari: nonne crudelis z miſericorditer iudicares: quanto ergo magis debes vulnus anime indicare ne deteriꝰ putreſcat in corde. Oeniq ꝯuis reuelare ſecreta in malũ perſone videat eſſe contra fidelitatem: tamen reuelandũ eſt propt cõmune bonũ pmouendum vel malum cuitandũ quia cõmune bonum priuato bono preferendum eſt tanq malus bonũ: z ideo contra cõmune bonum nullũ ſecretũ licitum eſt reciperet: nec etiam omnino ſecretũ eſt iudicandũ quod per ſufficientes teſtes probari poteſt.

Nihil etiã pbiber aliquẽ impotentẽ reddi p petãm ad ea que hoies facere tenent: ſic ad me rendũ vitã eternã z aſſumendũ eccleſiaſtica ſacra: nec ex hoc reportat cõmodũ ſed ecõtra poti⁹ ab his deficere q tenet facere iudicat pena grauiſſima cũ virtuoſi actus ſũt qdam hominis pfectiões. Secundo queri põt vtrũ neceſſariũ ſit accuſationẽ fieri in ſcriptꝫ ſicut. ij. q. vij. c. accuſatoris: ſonare videtur vbi dicit Accuſatoris pſone ſine ſcripto nun ꝯ recipiant nec eo abſente quẽ accuſare voluerint: preſertim cum ſicut crimen alicui⁹ manifeſtat per accuſationẽ: ita per denunciationẽ: ſed in denunciatione non eſt ſcriptura neceſſaria: ideo nec in accuſatione videt neceſſaria: z huic conſonare videt quod ponit e. ti. c. Perſcripta nullius accuſatio ſuſcipitur: ſed propria voce ſi legitima et cõdigna accuſatoris perſona fuerit preſente eo quem accuſare deſiderat. Ad hoc dicendũ fꝫ Tho. ij. ij. q. lxviij q quando in crimibus per modũ accuſationis agitur: tunc accuſator paro conſtituitur: ita q iudex inter accuſatorẽ et eum qui accuſatur medius conſtituit ad examen iuſticie: in quo oportet quantũ eſt poſſibile ſm certitudinem procedere. Sed quia illa que verbotenus dicunt a memoria facile labunt: ideo non poſſet eſſe certũ iudici qđ z qualiter dictũ ſit cũ debet proferre ſniam niſi eſſet in ſcriptis redactũ. Et ideo rationabiliter inſtitutũ eſt vt accuſatio ſicut et alia que in iudicijs aguntur in ſcriptis rediganꝫ. In aliquibus tamen nõ eſt neceſſariũ accuſationẽ in ſcriptis redigere: puta in leui crimine: vt. ff. de accu. l. leuia. Similit z in notorio crimine qr nec in hmõi accuſatore requitur: vt patz extra de accu. vbi ór. c. Euidentia patrati ſceleris ñ indiget clamore accuſatoris. Secus tñ i nõ notorijs etiã ſi mãifeſta ſint: vt patz. xj. q. iij. c. cog. Inſuper debet accuſatio fieri cum inſcriptiõe q ſe debet accuſator ad penã talionis obligare: vt patz. ij. q. vl. ca. ꝺſcs. z. c. ꝺ crimẽ. z. ij q. iij. c. calumniatores: z c. ſe. Excipiunt tñ aliq caſus ſicut in crimine leui: in crimine apoſtaſie: z cũ vir vxorẽ accuſat de adulterio z cõſimilibꝫ: de qbꝫ gra breuitatis ſupſedeo. Et ſi qrit: cur accuſans tenetur ad penã talionis. Ad hoc dicendũ q ex q accuſator in cauſa accuſationis ꝑſtituit pſonã intendens ad penã accuſati: z ad iudicẽ pertinet q inter eos cõſtitutẽ iuſticie ꝑſtituat: equalitas autem iuſticie hꝫ requirat vt nocumentũ

quod alteri quis intentat ipe hoc patiat: ꝛ illud Exo. xxj. Oculū ꝓ oculo: dentē ꝓ dente: ideo iustū est ꝙ ille q̄ per accusationē aliquē in periculū grauis pene nitit inducere: similē penam ipe deficiens in ꝓbatiōe cogatur sustinere: presertim cū temerarie aliū accusare presumit: eo ꝙ peccat tam contra personam accusati q̄ etiā cōtra rem publicam: vnde propt vtrū q̄ punit. Et hoc est qd dicitur Deut. xx. Cū diligentissime perscrutantes inuenerint falsum testem dixisse contra fratrē suū mendaciū: reddent ei sicut frī suo cogitauit ꝛ hoc propt iniuriā persone. Propter iniuram vero reipublice subdit. Et auferes malū de medio tui: vt audientes ceteri timorē habeant ꝛ nequa q̄ talia audeant facere. Verūtamen secus est de accusatore q̄ ex iusto errore ꝓcedit ad accusationē: in quo casu iudex accusatorē absoluit: vt ptz. ij. q. ij. c. si quis iratus: ꝛ c. paulū. Nimiꝝ cū multū differt an voluntarie quis aliū ledat an inuoluntarie. Voluntariū em̄ meret penā sed inuoluntario debet venia. Ad questionē igit primo ꝓpositā respondet tex. in dicto. ca perscripta. § sed Calixtus papa precepit. s. i dicto c. accusatores: vt accusator eo p̄sente quē accusat in scriptis accusationē iudici offerat ꝛ propria voce literas sue accusatiōis legat. Stephanꝰ aūt ꝓhibet s. in hoc c. perscripta: ne absens aliquē per epistolā accusare audeat: hoc ibi. B Tertio queri potest: quot modis accusatio reddit iniusta. Ad hoc respondet canon. ij. q. iij. c. si quē penituerit. §. notandū ꝙ accusatoris temeritas tribꝰ modis detegit: aut enim calumniant aut p̄uaricantur aut tergiuersant. Ad cuius euidentiā sciendū ꝙ accusatio ordinat ad bonū cōmune quod intendit per cognitionem criminis: nullus autem debet alicui nocere iniuste vt bonū cōmune promoueat: ꝛ ideo in accusatione duplici ratione contingit esse peccatū. Uno modo ex eo ꝙ iniuste agit accusator contra eū q̄ accusat ei falsa crimina imponendo: quod est calumniari: dicit enim ibidem tex. Calumniari enim est falsa crimina scienter intendere siue imponere: ꝛ hoc anio calumniādi: vt ptz extra de calum. c. ij. ꝛ tūc tanta ꝛ talis pena est imponenda calumniniosо accusatori: q̄nta ꝛ qualis est imponenda accusato si conuincatur: vt. ff. de calum. l. fi. Veruntamen qr contingit quandoq̄ quē piam ex animi leuitate ad accusationē ꝓcedere: ex eo ꝙ nimis facilit credit: quod audit ꝛ hoc est temerariū. Cōtingit insuꝑ ꝙ q̄s ex errore iusto mouet ad accusandū: ideo hec oia sm prudentiā iudicis discerni debent: vt nō pronunciet accusatorē calumniarū fuisse: q̄ vel ex animi leuitate vel iusto errore in falsā accusationē ꝓrumpit: vnde subdit in dicto. §. notandū ꝙ qui nō probat quod intendit non protinus calumniari videt. Nam eius rei inq̄sitio cognoscentꝰ arbitrio committit qui reo absoluto de accusatore incipit consiliū querere qua mente ductus ad accusationē processit. Et siquidem iustū eius errorem reperit absoluit eum: si vero in euidenti calumnia eū deprehenderit: legitimā penam ei irrogat: quoꝝ alteꝝ ex ipis ꝟbis ꝓnunciationis manifestat: nam siquidē ita pronunciauerit: non probasti: pepercit ei si nautē pronunciauerit: calumniatus es: condemnauit eum: ꝛ q̄uis nihil de pena subiecit: tamen legis potestas aduersus eum exercebit. nā vt Papinianus respōdit. Facti quidē questio in arbitrio est iudicantis: pene ꝟo persecutō non eius voluntati mandat sed legis auctoritati reseruat. Si autē interloquendo dixerit. Titius temere accusasse videt: non calumniatorē pronunciauit. Temeritas ei facilitatis veniā continet: ꝛ inconsultus calor calumnie vitio caret ꝛ ob hoc nullaꝫ penā huic irrogari oportet: hoc ibi. Alio modo contingit in accusatione pctm̄ interuenire ex parte reipublice cuius bonum in accusatione principaliter intendit dum. s. quis impedit maliciose punitionē pcti: quod dupliciter cōtingere potest. Primo adhibendo fraudem in accusatione: ꝛ hoc ꝑtinet ad p̄uaricationē. Nā vt dicitur in dicto. §. notandū. Preuaricari est vera crimina abscondere. s. fraudulenter ꝛ cum accusator contra crimina de quibus accusauit cum reo colludens proprias probationes dissimulat et falsas excusationes admittit: vnde dicitur preuaricator quasi ꝑmi siue precedentis intentiuaricator: quia. s. prodita sua causa partem aduersam adiuuat: ꝛ hoc fraudulenter. Unde. ij. q. iij. c. preuaricator: subditur. Preuaricatorem cū esse ostendimus: qui colludit cum reo: eo ꝙ proprias quidem probationes dissimularet: falsas vero excusatiōes admitteret. Secundo vero contingit totaliter ab accusatione desistendo: quod est tergiuersari. In hoc enim ꝙ desistit ab hoc quod ceperat quasi tergum

vertere videtur. Unde tergiuersari est omni
no ab accusatione desistere animū accusan-
di deponendo: nō tamē qualitercūq; sed inor
dinate. In hoc em̄ q ab inceptis desistit qua
si tergum vertit. Potest tn̄ quis etiā ordina-
te dupliciter ab accusatione desistere. Uno
modo si in ipo processu accusationis cognoue-
rit illud esse falsum de quo aliū accusabat.
Et sic pari consensu reus ⁊ accusator se mu-
tuo absoluere possunt. Alio modo si pnceps
ad quem pertinet cura boni cōmunis quod p
accusationē intendit accusationē aboleuerit
sm Tho. ⁊ Asteñ. Si vero desistit inordina
te: puta propt cōuentionē aliquā cuz aduer
sario facit iniuriā reipublice: ⁊ ideo non po-
test ei hoc remitti per accusatū sed per princi
pem qui curā reipublice gerit. Deniq; si qs
ob accusandū iuste vel iniuste seu non accu-
sandū pecuniā extorqueat: crimen concussio
onis cōmittit: quod prohibuit Joannes mi
litibus dicens Luce. iij. Neminem concuti-
atis: neq; calumniam faciatis: sed estote
contenti stipendijs vestris. xxiij. q. j. capit.
militare. Pro quo notandū q vt dicit glo. j.
q. j. c. iubemus: in §. concussiōis iudiciū: q
crimen concussiōis est. cum qs minat alicui
vt ita vel ita faciat: nisi tantū det: vt dicto c.
militare: vt ff. de concussi. l. j. ⁊ ij. Exempli
gratia: cum qs in officio cōstitut⁹ extorquet
aliqd a subditis per metum: aut cuz nō vult
facere quod tenet nisi data aliqua pecunia:
seu cum quis officialis extorquet vltra stipē
dia sibi constituta: vl cum quis accusat aut
ab accusatione desistit propter pecuniam vl
propter potentiā: ⁊ tales non solum tenent
ad restituendū eis qui non turpiter dederūt:
vel si turpiter dederunt tunc eis in quorum
iniuriam data sūt: sed etiam obligantur ad
penas vlteriores. Nam iudices impij postq̄
conuicti fuerint venalem habuisse sententiā:
vel quacunq; causa eos improbos in iudicio
probare quis potuerit: ne crimen eius inul-
tum remaneat: reddet quadruplū infra an-
num post annum aut simplum: in dicto c. iu
bemus: ⁊ ca. sequenti: in textu ⁊ glosa cuius
medietas dabitur fisco ⁊ medietas spoliato:
vt ibidem in glosa. ⁊ ibidem dicitur in textu
§. lege iulia repetundarū tenentur: qui cum
aliquam potestatem haberet: pecuniam ob
iudicandum vel non iudicandum decernen
dum ne acceperit glos. quia reddit quadru-
plum ⁊ infamis efficitur. Qui vero in accu-
sationē innocentiū cōierint: aut ob accusan
dum vel nō accusandū: denunciandū vl nō
denunciandū testimoniū pecuniā extorserit:
tenent pena legis cornelie: vt patet dicto. §.
concussionis: vbi dr glo. q eius pena est i ho
mine libero deportatio: sed in seruo vltimū
supplicium. ff. ad. l. cor. de fal. l. j. §. vlti. Et
sic de diuersis similibus que patent ibidem p-
secuta in tex ⁊ in glosa. ¶ Quarto que
ri potest: q sunt qui possunt accusare: preser-
tim cum non solū infames ⁊ criminosi simi-
lesq; reperiant in iure ab accusatiōe repulsi
sed etiā laici clericos (vt videt) accusare non
possunt: vt ptz. ij. q. vij. c. j. ij. ⁊ iij. ⁊ alijs di-
uersis. c. Nec econtra clerici laicos: vt patet
ibidem. c. sicut sacerdos: nec etiam minores
clerici in maioribus constitutos: vt patet ibi
dem. c. clericus: cum diuersis. c. se. Ad hoc di
cendū sm Hostieñ. ⁊ post eū sm Asteñ. lib.
j. ti. xl. ar. iiij. Q. illa iura que canunt. ij. q.
vij. i diuersis. c. q nō audit minor ordine vo
lens accusare maiorem: corrigunt per illa iu
ra que ponunt ibidē in ca. lator nemesion: et
expresse in. c. p̄sumunt p̄lati se non debere re
prehendi vel accusari: p eo q canones nō eos
passim constituerint accusandos qd tm̄ ne-
gatur solis criminosis cum de rep̄hendendo
veritas ipsa constituat. Si male locut⁹ sum
testimoniū perhibe de malo: glo. ibidem dr
q debeat exemplificare de accusatione ⁊ ex-
emplificat de testimonio: quod ideo facit. qz
qui admittit ad vnuz admittit ad reliquum:
vt patet expressum. iiij. q. iij. c. testes. Possūt
igitur clerici accusare sacerdotes ⁊ etiam epi
scopos: vt patet exemplariter in dicto ca. la-
tor. Distinguendū tamen est: quia prohibi-
ta est accusatio prelatorum ab ignotis ⁊ eti-
am a notis criminosis ⁊ infamibus: non aūt
a notis bonis ex affectu charitatis: que distin
ctio elicitur. ij. q. vij ex. c. querendum est i iu
dicio. s. a iudice cuius sit conuersationis ⁊ fi
dei is qui accusat: et infra qm̄ hi qui non sūt
recte fidei ⁊ conuersationis: ⁊ quorum vita
est accusabilis: ⁊ quorum vita fides ⁊ liber-
tas nescitur non permittunt maiores natu
accusare: hoc ibi. Et etiam elicitur ex. § ex
his omnibus: ⁊ in dicto. c. presumunt. § huic
oppositioni. Et sm hanc distinctionem in-
telligi debent omnes canones quibus prohi
beri videtur accusatio prelatorum. Non est
etiam accusatio prelatorum prohibita cri-
minosis ⁊ infamibus in casu. s. cum exorbita

tauerint a fide: vt patet in dicto. §. huic oppositioni. Quidam tamen prelati propter excellentiā dignitatis accusari non possunt nisi in crimine heresis: vt patet notant. xl. di. c. ei papa. Et idem est de imperatore. Ratio est: quia sunt supra ius et legibus soluti. Nā papa non habet superiorē nisi deuz: vt. ix. q. iij. c. nemo: et c. aliorum. Utrū autē laici possunt accusare clericos diuerse sunt opiniōes Tan. autem mediā viam tenēs: dicit q̄ oēs laici bone fame et bone vite in criminibus exceptis admittuntur et non in alijs. Que autem sint excepta crimina ostendit glosa extra de accu. c. cū. P. māconella: vbi dicit: nota q̄ laici in accusationē vel testimoniū clericorū non sunt admittendi: et hoc est regulare: nisi suam vel suorum iniuriam prosequunt: vt. iiij q. v. c. omnibus quibus accusatio denegat in causis proprijs accusandi licentia non est neganda: nec tunc ad testimoniuz admittitur: quia in facto proprio nemo testis idoneus est: vt supra de testi. c. decetero. In criminibus autem exceptis: vt est crimen simonie heresis et lese maiestatis: vt infra de simo. ca. tanta: q̄ntum ad vitium simonie. ij. q. vij. sacerdotes: et. c. oues. q̄ntum ad vitium heresis xv. q. iij. ca. sane et i glo. et. C. de epi. et cleri. si quenq̄: q̄ntum ad vitium lese maiestatis. In his casibus sm glo. admittuntur laici ad accusandum: si bono zelo et non ex odio procedant: quia tunc nec ad accusandum nec ad testificandum admittuntur. Et hoc intelligit glo. de laicis bone fame. Sed si laici sunt male fame et viles persone: tunc tales admittunt si clericus super illo crimine sit infamatus et male opinionis. Secus autem si bone fame et opinionis: exceptis tamen ꝯspiratoribus et inimicis et his qui sunt participes criminis: vt supra de testi. c. veniens. Et testibus vilibus sine corporali tormento credi non debet hec glosa. Similiter monachus accusare potest abbatem suum vel etiam priorem vbi nō est abbas: et cum monachus non habeat proprium debet eis de bonis monasterij prouideri: vt patet extra de accu. et. c. ex parte: et. c. olim: vbi plane de hoc: et in glo. Si tamen loculos habet dz ei hoc auxiliū denegari: vt extra de offi. ordi. c. quanto. Et multo magis subueniendum est seculari si egeat siue sit clericus siue laicus de bonis cōmunibus siue in quibus presumitur ius habere: vt. C. de or. cog. l. fi. Hoc etiā volunt multa alia iura sm Hostien. Non tamen potest monachus accusare alium q̄ abbatem vel priorem suum: vt dicto. c. ex parte: extra de accusa. nisi de voluntate abbatis admitteretur vtilitate monasterij exigente: ar. de postu. ex parte: alis em̄ sm canones nisi monasterij intersit: abbatis licentia non sufficit: cum sit mortuus mdo. xvj. q. j. placuit: licet denunciare possit ad penitentiam non tm̄ fratres sed etiā quēlibet fidelē etiam abbate contradicente: ad h̄ ei tenet q̄libet sz Hug. q: gn̄alit dictū est: si peccauerit in te frat tuus et c. hoc Asten. vbi supra. Ad laudem dei.

De reis: vtrum possunt iudicari absq̄ accusatore: et an possunt puniri: an ve tenentur confiteri: et an potest licite euadere per appellationem: vel fugam.

Sermo. iiij.

n On loqueris cōtra proximū tuū falsum testimonium Exo. xx. Quartū genus hoim faciens ꝯtra p̄ceptū istd sūt accusati vel rei q̄modis illicitis veras accusationes et iustas punitiōes subterfugiunt: qui nimiꝝ grauit peccant et future damnatiōis sibi detrimētū accumulant. A Ad cuius euidentiā p̄mo q̄ri pōt: vtrū reus iudicari pōt p iudicē absq̄ accusatore: presertim cum humana iusticia deriuat a diuina: sed deus peccatores iudicat etiā si nullus sit accusator cuius exemplū secutus Daniel eiusdē. xiij. simul fuit accusator et iudex contra senes iniq̄s: et per ꝯn̄s hoc ip̄m videt esse licitum etiam alijs iudicibus presertim in criminibus sibi notis. Ad hoc dicendum sm Tho. ij. ij. q. lxvij. q̄ iudex est interpres iusticie: vnde sicut philosophus dicit in. v. ethico. ad iudicem ꝯfugiunt sicut ad quandam iusticiaz animatā. Iusticia vero proprie non est ad seipsum sed ad alterū: et ideo oportet q̄ iudex inter aliquos duos dijudicet: quod quidem fit cum vnus est actor vel accusator: et alius est reus: et ideo in criminalibus non potest aliquem iudicio cōdemnare nisi habeat accusatorem: sm illud Actuū. xxv. Non est consuetudo romanis damnare aliquem hominē: priusq̄ is qui ac

ſatur ꝑsentes hēat accusatores locūq; defendendi accipiat ad abluēda crimina q̄ ei obꝫciebant. Hic ór extra de accusa. c. j. Si legitimus non fuerit accusator non fatiget accusat⁹. Hoc ideo ór fm glo. qz si fuerit accusator criminosus vel etiā inimicus tūc nō ꝑt accusare: sed repellit z reus absoluit ab obseruatione iudicij: vt. vj. q. vlti. c. vltī. nisi fuerit infamatus: qz tunc ei debet indici purgatio: vt. ij. q. iij. c. ꝓsbyt si a plebe. z infra de pur. ca. c. penul. de⁹ aūt in suo iudicio peccantis vtitur ꝓscia velut accusatore: fm illō Roma. ij. Inter seinuicē cogitationū accusantium seu etiam defendentium: vel etiam cuidē tiā facit q̄stum ad ipm: fm illud Gen. iiij. Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Vnde deus in suo iudicio ꝓcedit ex propria notitia veritatis: quia ei cōpetit iudicare fm ꝓpriam potestatem nō aūt homo sic procedere pōt: qz fm propriam prātem non iudicat: z per ꝓsequens homo non pōt esse simul accusator: iudex z testis sicut deus. Daniel aūt accusator fuit simul z iudex quasi diuini iudicij executor cui⁹ instinctu mouebatur. Nihilominus tn̄ publica fama quandoq; locum tenet accusatoris: vñ super illud Gen. iiij. Vox sanguis fratris tui dicit glo. Euidentia patrati sceleris accusatione non eget. Et Aug sup Gen. de morte Abel: z ponitur extra de accu. c. Euidentia patrati sceleris non indiget clamore accusatoris. id est aliquo accusationem ꝓponente: z ideo extunc procedendum est ad inquisitionem: vnde fm canones cum aliquis subditus vel prelatus offendit si per clamorem et famam ad aures superioꝝ pueniat: nō quidez ortam a maliuolis z maledicis: sed a prouidis z honestis: z hoc sepe tunc debet veritatem diligentius ꝑscrutari vt puniat si oportet non tamq; idem sit accusator z iudex. sed quasi denunciante fama vel deferēte clamore officij sui debitū exequatur: vt patet latiꝰ extra de accu. c. q̄liter z quando. ij. z in glo.

¶ Scōo queri pōt: vtrum iudex secularis aliquem quem suspectum habet de crimine: per punitores vel supplicia cogere pōt ad dicendum aliquid per quod sequitur mors alterius vel etiam confitentis: sicut sonare videtur. c. alli qui. v. q. v. vbi subditur: q diuersis cruciatibus celatebris suis religiosus torqz exigere debet. s. veritatē: vt dū penis corpora subijciuntur: que gesta sunt fidelis: z veraciter exquirant. Glo. hoc facit questiones in causa ciuili qō fieri licet in defectu ꝓbationum. ff. de questionib⁹. l. j. §. diuus: et etiam in ecclesiastica criminali: vt. ij. q. j. c. in primis. Et plura de hac materia dicit ibidē glo. Bar. bzir. Ad hoc q̄stum ad primā partem dicendū fm Hein. de gandauo quodlibeto. ix. q. xxv. vbi ór. Questio est de illis q̄ morti sunt adiudicati vel in vinculis conseruantur ꝓdemnati: a quib⁹ iudices ꝓ penas nituntur exquirere cōplices suos malefactores: vtq; liceat hoc iudicibus. Et est dicendū q̄ taliū cōplicum facta: aut sunt oīno occulta z non sunt super factis suis in iudicium vocati: nec etiā infamati: z tunc nullo modo debent eos cogere ꝓ penas ad ꝓfitendum sic occulta: qz cum ꝑdere sic occulta sit mortale pcm̄: cogens etiā ad ꝑdendū ea peccat mortaliter: vñ tales nullis penis compulsi talia ꝓfiteri debent nisi ꝓgeret in grauc ꝑiculum vel dānū in futurꝫ eoꝝ celatio. Si ꝓo sup factis hmōi sunt infamati ac ꝓter h̄ ad iudicium vocati: arbitror q̄ sup illis certis articulis qui eis imponunt a iudice: si ꝑsumeret iudex q̄ absq; penis non vellent dicere veritatē: q̄ eā possit penis extorquere: vt dum penis corporalib⁹ subijciunt: q̄ gesta sunt fideliter z ꝓfacter exꝑmant: ꝓ extorta tū ꝓfessiones non debet sequi mors nisi aliter facinus constet iudici. Nā pleriq; talia tormenta cōtinuunt ita q̄ exprimi ꝓ vitas ab eis nullo mō possit: aliꝰ ꝓo potius mentiri q̄ pati tormenta volūt. Et sāctius est ipunitū relinqui facinus nocentis: q̄ innocentē dānare: nisi re⁹ postea libere cōfiteretur. Et fm Tā. ꝓfessio per metum extorta nō ꝑiudicat. ff. ò questionibus. l. j. vbi dicitur. In crimīnibus obseruandis questio. id est tormentū adhiberi solet. sed quando vel quatenus id faciendum sit videamus z non esse a tormentis incipiēdum diuus Adrianus instituit: ac verba rescripti ita se habent ad tormenta seruorum ita demum veniri oportet cum suspectus est reus: z alij argumentis ita se probationi ammonet vt sola confessio seruorum deesse videatur. Et ideo patet. xv. q. vj. c. j. z in glo. Bar. bzir. Nō tn̄ confitenti ꝑiudicat extorta confessio: nisi postea ꝑseuerat in ea ꝓfessione q̄ reoꝝ ꝓfessiones ꝓ explorat⁹ facinorib⁹ non habent: vt. ff. de questionib⁹. l. j. §. si q̄s: z §. questionem. Ratio redditur vbi dicit q̄ quidam sunt in tanta impatiētia q̄ potius

volunt mentiri ꝯ̃ tormenta pati. Ad idem xv.q.vj.c.si sacerdotibꝫ. Quantū etiam ad scām partē dicendū fm Tho. scda. q. lxx. vbi non apparēt manifesta iudicia de malicia alicuⁱ p accusationē vel diffamiā. debem⁹ eū vt bonū hīe in meliorē ptē interp̄tando: nisi manifesta rō in ꝛrariū appareat. Ūñ tres sunt gradus suspitiōis ex teutbꝫ iudicijs: q̄ supmus est cū iudex aliqs ex suspitione pcedit ad aliquē puniendū vel ꝺdēnādum qō directe pertinet ad iniusticiā: z ē graue pcm̄ mortale ꝛtra p̄ceptū euangelicum Matth. vij. vbi dr. Nolite iudicare vt non iudicemini. Aug. ibidē: h̄ dictū est: qm̄ temeraras q̄ punis alīū: ipa te puniat necesse ē: inq̄ras em̄ sepe nihil nocet ei q̄ patik iniuriā: ei ꝯo q̄ facit necesse ē vt noceat. Rō aūt cur ex leui suspitiōe nō debet pcedere iudex est: qz occulta soli deo reseruanf iudicāda q̄ nouit abscōdita cordis. Ex h̄ ḡ ꝓ q̄ iudex ex leui cā de aliq̄ malā hēt opinionē abꝫ causa suffi cienti: z fm hāc pcedit ad punitionē vltrag ad ꝺdēnationē: multū iniuriak ei. Prio qz p h̄ maxie derogat bonori suo z suor: sicꝫ leditur eius famā. Scōo puniendo ledit eⁱ corpalē vitā. Tertio siliter si corpalē euadat aufert m̄ illi saltē in ꝑte terrenā substantiam. Quarto ꝓpt̄ impatie etiā aufert illi ꝓtiā animā. Et ꝛō nunꝯ debet iudex iudiciū temerariū exercere nec absꝫ causa legitima cogēte ꝛtra quēcūꝫ reū pcedere. ¶ Tertio ꝯo q̄rī pōt: vtꝝ absꝫ mortali p̄ tō possit accusatⁿ negare causam ꝓpt̄ quā ꝺdēnarek ad mortē: ꝓfertim cum Chrysō. ꝛrariū consulere videatur dicens. Nō tibi dico vt re pdas in publicum necꝫ apud alīū accuses: sed si ꝑitatē accusatⁿ in iudicio ꝛferetek: fcip̄m pderet et accusaret: nō ḡ ꝑitatem negando videk peccare mortaliter. Nimiꝝ cū h̄ videretk esse tm̄ mendaciū officiosum alicui pdēs z nulli nocens: qō non ponik esse pcm̄ mortale. Ad h̄ rūdet Tho. scda. q. lxix. q̄ q̄uncꝫ facit cōtra debitū iusticie mortaliter peccat: pertinet ad debitū iusticie q̄ suo superiori ds obediat in his ad q̄ se ius plationis extēdit: iudex aūt superior est respectu illius q̄ iudicak: z ꝛō ex debito iusticie tenek accusatⁿ exponere iudicij veritatē quā ab eo fm formā iuris exigit: z ideo si veritatē cōfiteri noluerit quam dicere tenek: vel etiā si cā mendaciter negauerit mortaliter peccat: tum quia facit ꝛtra dilectionem dei cuius est iudiciū: vnde cum rex veritatē ꝛtra se fatek: h̄ pertinet ad gl̄iam dei: vt ptz Josue. vij. vbi dr ad Achan. Fili da gl̄iam deo isr̄l z confitere z indica mihi quid feceris ne abscondas. Et sic veritatez negare est ꝛtra gl̄iam dei. Ū etiaz qz facit cōtra dilectionē primi dupliciter. Prio ex pte iudicis cui debitū negat. Scōo ex pte accusatoris q̄ punik si in pbatiōe defecerit. Et ꝛō dicit in pō. exl. ppha. Nō declines cor meū in ꝓba malicie: ad excusandas excusatiōes in peccatis: vbi dicit glo. Hec est ꝛsuetudo imprudentiū vt deꝑhensi p aliq̄ falsa se excusent. Et Brego. xxij. moral. exponēs illō Job Si abscondi quasi hō pcm̄ meū: dicit Usitatum humani generis vitiū est: libido pcm̄ cōmittere z cōmissum negando abscōdere z conuictū defendendo multiplicare. Uerū tñ si iudex hoc exquirit q̄ non pōt fm iura: tunc accusatus non tenek illi respondere: sed pōt vel per appellationē vel aliter licite subterfugere: mendaciū tñ sibi dicere non licet sed veritatem occultare: aliter em̄ prodere se: sed non in primo casu: qz cum a iudice fm ordinem iuris interrogatur licet confiteatur: tñ ipe se non pdit: q̄ ab alio pditur: vñ ei respondēdi necessitas iponik p eū cui in h̄ obedire tenek. Leteꝝ si in scōo casu mendaciū rñderet: non tñ mortaliꝫ peccaret: quia mendaciū officiosum esset. Secus aūt in primo casu: in quo mendaciū officiosum haberet de pnicioso pmixtū: vt ostensum est. ¶ Et si querik q̄ sint illa que iudex a reo pōt z debet inquirere fm ordinem iuris. Dicendum q̄ ea de quibꝫ precessit infamia vel apparuerunt aliqua exꝑssa iudicia: vel etiam de q̄bus precessit probatio semiplena. Preterea sicut reo non licet falsitatē dicere nec veritatem tacere quam confiteri tenetur a superiori requisitus fm ordinem iuris: sic etiā nō licz ei fraudē aliquā vel dolū adhibere: qz fraus z dolus vim mendacij hēt: hoc enim esset calumniose se defendere: vt cum reus colludit cum accusatore. Unde sicut dictuz est in ꝛcepto. cum accusator colludit cum accusato: penam grauem incurrit legibus constitutam: vt habetur. ij. q. iij. ex quo patet q̄ graviter peccat. Et quia aliquem ad peccandū inducens peri ꝓceps efficit: apl̄o dicente dignos morte non solū qui faciunt sed etiam q̄ consentiunt facientibꝫ: ꝛō relinquitur q̄ reus cum aduersario colludens in fraudem iuris graviter peccet: multum tñ auget pecca-

tum si p̄cessisset iuramentū calumnie: quod vtiq; iuramētū i causa criminali p̄standū est sicut ꝛ in ciuili: ar. C.e.tit.l.j. vbi dicit q̄ in oibus cas bus vbi p̄batio requirit̄ iurandum est de calumnia: vt. C. de fi. instru. l. vl. ver. sancimus: ꝛ extra de iu. calum. per totū. Pro quo nota: q̄ fm glo. ibidē. c. j iuramentum calumnie continet quinq; c. Nam p̄mo iurat q̄ credit se bonam habere causam. Secundo q̄ interrogatus non negabit quod verum esse credit. Tertio q̄ non vretur scienter falsa p̄batiōe. Quarto q̄ dilationē nō petit in fraudem. Quinto q̄ nec dedit nec promisit nec dabit nec p̄mittet p̄o hac causa aliquid nisi personis illis quibus leges dare p̄mittunt: vt. C. c. l. vj. ꝛ in aut. p̄incipales: ꝛ in aut. vt litigantes iurent in p̄nci. coll. ix. Vñ quandoq; contingit reū incidere periurium in his quinq; ex quib⁹ aggrauat eius peccatum. vnde versus. Illud iurat quod lis sibi iusta videtur. Et si queretur verum non inficietur. Nil p̄mittetur nec falsa p̄batio det. Vt lis tardetur dilatio nulla petetur. Verūtamen clericus iuramētū calumnie dare nō potest sine licentia sui epi̇scopi vt extra de iura. ca. c. j. ꝛ i glo. Quarte, inde queri p̄t verum reo liceat iudicū per appellationem declinare: p̄sertim cū maius esse videt vinculum ordinarie potestatis q̄ p̄prie electionis: sed a iudicib⁹ quos cōmunis consensus elegit non licet appellare: sicut patet. q. q. vj. c. a iudicib⁹ quos cōmunis consensus elegerit non liceat p̄uocari. Et hi dicunt ibidē iudices arbitrarij qui sunt duplices. Quidā sūt qui nullā potestatem habentes cum consensu litigantiū in indices eliguntur: in quos cōpromittitur vt eoꝝ sententie stetur: ꝛ hi dicūtur iudices arbitrarij nūc. Alij dicuntur arbitrarij et ordinarij: qui. s. legitimā habentes ab eis eliguntur ad arbitrandum: qui non sunt suc dictioni suppositi: ꝛ ab his appellari non licet. Ad hoc dicendū fz Tho. ꝛ Astēn. post cum: q̄ duplici causa contingit aliquem appellare. Primo ex confidentia iuste cause: quia. s. iniuste se grauari sentit a iudice: ꝛ tunc licitū est appellare vel ante sententiam vel post: ꝛ hoc p̄sertim a iudice ordinario: qr potestas iudicis ordinarij non dependet ex consensu litigantiū vel illoꝝ qui eius iudicio subdunt: sed ex auctoritate regis vl p̄ncipis terre qui eum instituit: ꝛ ideo cōtra eū iniustū gravamen lex tribuit appellationis subsidiū. Vnde dz. q. vj. c. licet appellatori viriliter causam iniusto examine remedio appellationis relevare. Et ibidē. c. appellante. c. ois. A iudicib⁹ aūt arbitrarijs rōnabiliter denegat subsidiū appellatōis: eo q̄ sua sponte sed illi⁹ iudicio subiecit: leuis em̄ videt esse qui non semp̄ manet in eo qd̄ semel approbauit. Et ideo in dicto. c. a iudicib⁹: dicit glo. Bar. bnix. Si consensistis in iudicem alique: p̄opter iniquitatē p̄sone non potes appellare: vt hic: ꝛ extra de offi. del. c. sup q̄stionū sed ab iniqua sn̄ia potes appellare: qr licet reprobare dicta sz nō p̄sonā: hoc ibi cū multis alijs q̄ p̄sequit̄ ibidē de hac materia. Et q. q. vj. c. liceat: breuiter notat in glo. Barbnix. q̄d sit appellatio: quis possit appellare: ad quē sit appellandū: quomō sit appellādū: infra qd̄ tp̄s sit appellandū: infra quod tp̄us p̄sequi debeat appellationē: q̄ appellatione pendente nihil debet inouari: q̄d sit officiū et⁹ ad quē appellat. q̄n nō est necesse appellare: ꝛ q̄n nō p̄t appellari: de q̄b⁹ causa breuitatis supsedeo. Scdo vo contingit appellari causa afferende more: ne cōtra cū iusta sn̄ia p̄ferat: ꝛ hoc est calumnioſe se defendere: q̄d est illicitū ꝛ acriter puniendū: vñ. q. q. vj. c. oi modo punīed⁹ est q̄ties iniusta appellatio p̄nunciat sumpt⁹ q̄s dū sequeret ad uersari⁹ impendit reddere cogat nō simplos sed q̄druplos. Glo. hodie simplos: vt. C. de de fru. ꝛ li. expen. l. non ignorat: vel forte duplos: vt in casu q̄ ponit. iij. q. iij. §. libellum. In glo. Bar. bnix. fm legē punit. in. v. libr̄ argenti in causa ciuili. C quoꝝ ap. nō re. ab executore: in criminali efficit infamis si litem p̄dit: vt. C. de ap. a p̄consulib⁹. Quinto p̄tera q̄rī p̄t: vtrū damnat⁹ mortī licite possit abire si tp̄us ꝛ locū habuerit: p̄sertim cuj non liceret damnato subtrahere iudici quācunq; terrenā substantiā sibi adiudicatam: q̄n ominus licitū videt reo subtrahere iudici corpus suum p̄testari iudicis iam adiudicatū: quod vtiq; faceret si abiret. Ad hoc respondet Henricus de gandauo q̄dlibro. ix. q. xxvj. q̄ nō est inc̄ouenies plures hic p̄tē sup eandē rem diuersis respectib⁹: vt q̄nus habeat in ea p̄prietatē ꝛ alius vsum: ꝛ fm h̄ diuersimode q̄ libet eoꝝ p̄tē sua sup illam vti potest: dū tamen h̄ nō fiat in lesionem alterius. Pro q̄ nota q̄ supra rem aliquā duplex potest haberi ius vel p̄tās. Vna quo ad potestatē in substantia rei: ꝛ illā nō habet iu

der sup corpus dānati plus ꝯ̄ sup aīaz ll̄i⁹. Sc̄da q̄ ad vsum in actōe aliq̄ exercen/da circa rem illā: z talē ptātē tm̄ habet: que consistit in trib⁹. s. corpus capiendo: inuincu lando siue incarcerando: z in occidendo. Sō la aūt ania ptātē sub deo habet q̄ ad ꝓpriet̄ē in substantia corpis: z tenet ius suū in hoc custodire absq; iniuria alteri⁹ q̄ custodiret in turā iudicis si abiret vincula vel carcerē dirumpendo: propt̄ hoc ei durī⁹ puniend⁹ esset si ip̄m denuo capi contingeret: sicut etiā iniu riaret iudici si rebellaret et cū vellet eum iu dicialit occidere: sed hoc debet patient sustinere vt circa corpus exerceat actum iusticie. Ad argumentū ergo dicendū: q̄ dānato licitū esset etiā subtrahere iudicī vel custodi quā cū eq; rem nec ītia ad cōseruationē vite sue: dum tamē eius subtractio nō vergeret in p̄iudiciū iuris q̄ habz iudex in corpus illius. Nam ex istens in vinculis necesse haberet mori fame nisi subtraheret ei panem: tūc hoc ei liceret: q̄z hoc nullo modo vergit in p̄iudi/ciū iuris q̄ habet iudex in detinendo vl occi dendo: z necessitas facit illud cōmune quod fuerat ꝓpriū: tra q̄ iuste occupanti concedit: imo ad hoc obligat ex lege nature: alioquin seip̄m occideret. Sic etiā in ꝓposito quantum iuris habet iudex in detinendo z occidendo damnatū: tantū iuris z plus habet damna tus in abeundo z vitā custodiēdo cum iuste poterit q̄: iudex nō tanta necessitate cōpelli tur eū occidere vel detinere: quanta necessi tate propt̄ iustū metum mortis cōpellit̄ da mnat⁹ sibi putidere: ne vitā z pfectionē suam amittat i corpe si posset inuenire locū z tps. Vt si esset sine vinculis z ostia essent aperta nec adesset impedimentū abeundi: alioquin iudicaret quod ammodo homicida suū p̄⁹.

Sexto deniq; q̄ri pōt vtrū liceat ad mortez damnato se defendere si pōt: presertim cū il/lud ad quod natura declinat semp est licitū quasi de iure naturali cōsequens: sed inclina tio nature est ad resistendū corrūpentib⁹: nō solū in hoib⁹ z anialib⁹: sz etiā in sensibilib⁹ rebus. Hinc ōr Prouer. xxiij. Eruecos q̄ du cunt ad mortē: z eos q̄ trahunt ad interitum liberare non cesses. Si ḡ ꝑceptū de alīs ꝯ/to magis de seip̄o: cū dē magz obligef sibi ꝯ̄ alteri. Ad hoc ñdet Tho. ij. q. lxiv. q. ali/qs ad mortē dānat duplicit. Uno modo in iuste: z tale iudiciū est sicut violentie latronū sm illud Ezech. xxij. Principes eius in me dio ei⁹ q̄si lupi rapientes p̄dam ad effunden dū sanguinē. Et ideo sicut licet resistere la tronib⁹: sic i tali casu licet resistere malis p̄/cipib⁹: nisi forte ꝓpt scandalū vitādū: cū ꝓpt̄ h̄ aliq̄ grauis turbatio timeret. Alio mō iu ste: z sic ñ licet cōdemnato se defendere: licitū est ei iudici cū resistente ipugnare. Ex q̄ re/linquit q̄ ex pte iudicis est bellū iustū: z ex pte dānati bellū inustū: z ideo grauit peccat. Hec p hoc excusat q̄ natura ad defendendū se inclinat: q: propt̄ h̄ data est hoi rōni ea ad q̄ natura inclinat nō passim sz sm ordinē rō nis exeq̄t: z ideo ñ q̄libet defensio sui est licita: sz q̄ fit cū debito moderamine. Et ideo dicit sapient ꝯ ñ intēdit cōsulere q̄ hs laborat ad li berandū alīū a morte ꝯ ordinē iusticie: sicut nec seip̄m ꝯ iusticiā resistendo dz a morte li/berare. Et si q̄rit: vtrū iudex punire debeat reos i se delinquentes. Rñdet Aste. ll. j. ri. xlj q̄ dz fieri punitio. s. intuitu bonor ꝯ diuine siue officij sui: ñ ār intuitu ꝓpe iniurie. Vñ brūs Pe. illaras sibi cōtumelias cū gaudio susci/piebat: pterā ꝓ q̄ cōmittebāt in deū acerbe punebat: vt ꝓz Act. v. in anania z sapphy ra. Sic Paul⁹ p totā epl̄az ad Lot. pia mo nitiōe p ꝓphetā i ip̄z delinquentes ad amorem sui reuocat. Act. xiij. Elimā ꝓ magū q̄ cete ros a fide retrahebat cecitate ꝑcussit. Ad lau dem dei.

Qui possunt esse aduocati: et q̄ requiruntur ad iustam aduocatiō̄e: et vtrū obligant̄ ad patrocinandū gratis p pauperibus.

Sermo. v.

On loqueris cōtra

n ꝓximū tuū falsum testimonium Exo. xx. Quintū pinde genus hoīm ꝯ ꝑceptū istō facies: sc̄ impij aduocati vel causidici. Pro q̄ nota: q̄ aduocare vel po stulare ex Tan. est desiderū suū vl amici sui in iure apd eū q̄ iurisdictiōi pest exponere: vl alteri⁹ desiderio ꝯire: vt. ff. de postulan. l. j. z ij. q. vij. § tria A Hic ꝓmo q̄ri pōt: vtrū officiū aduocādi gerere liceat sit oib⁹: p̄sertī cū ab opib⁹ miscōie null⁹ arceri debeat: sz p̄/stare patrocinū. i. canis iudiciarijs ptiet ad opa miscōie. Cū em hs diligere debeat ꝓxi/mū sicut seip̄m: z ad effectū dilectiōis pertine/at q̄ aliqs rḡe necessitatis ꝓximo subuc/

ñiat patrocinādo: videt q̄ nullo mō deberet ab ꝫ arceri. Ad ꝫ dicendū ſm Tho. ſcōa ij. q. lxxj. q. aliqs impedit ab actu aliq̄ duplici rōne. Primo, ꝓpt impotētiā q̄ duplicit excludit aliquē ab actu aduocandi poſtulādi vel patrocinādi. Sic em̄ phibet ab aduocatoꝝ officio q̄dā ꝓpter impotentiā interiorē: eo q̄ aduocato neceſſaria videt interior implicita: q̄ ꝓuenīēt oñdere poſſet iuſticiā aſſūpte cāe. Et iō phibent ꝫ officiū exercerī furioſi amētes ⁊ ipuberes. i. minores. xvij. annis: ⁊ mulieres q̄ vt cōiter in rōne deficiūt: vt ptz. ff. de poſtul. l. j. ⁊. §. j. ⁊. iij. q. vij §. tria: ibi ſubdit. Quidā phibent oino poſtulare vel ꝓpt exterā vt minores. xvij. annis: vel etiaz ꝓpter caſum vt amētes ⁊ ſites. Sz mulieres q̄uis p alīs poſtulare nō pñt: tñ p ſeipſis licitū ē: vt ptz ibidē. Quidā ēt phibent ꝓpt impotētiā exteriorē: q: cū loq̄la ⁊ audit⁹ neceſſario requirant ad debitā aduocationē: vt mētis ꝓceptū pnunciari poſſit: ⁊ q̄ ci dr audire: tō q̄ in his pariunt defectū oino phibent ne ſint aduocati nec p ſe nec p alīs: ſicut ſunt muti ⁊ ſurdi vt dicta. l. Scōo q̄s impedit ꝓpt idē cauſā officium illud exercere. Et ꝫ duplicit. Uno mō ꝓpter pſone defectū corporalē: ⁊ iō repellunt ceci q̄ iudici ꝓuenienter aſtare nō poſſent: vñ in dicto §. tria. Sequit. Prohibentur q̄dā ne p alīs poſtulēt ꝓpter caſum: vt vtroq̄ lumine ꝓuari cū tñ poſtulare pñt pro ſeipſis. Silr ⁊ ſerui. ſ. q̄ ſunt ſeruilis q̄ditionis. q: ꝑceptū eſt vt ciuilib⁹ nō fungant officijs: vt dr dicto §. tria: ⁊ etiam ꝓpter defectum ſpūalem: q: non decet vt alterius iuſticie patronus exiſtat qui in ſe ipſo iuſticiā cōtemplit. Et idco infames: infideles: ⁊ de grauib⁹ crimīb⁹ dānati non decenter ſunt aduocati: vnde in dicto §. tria. Sequit. Alij p hibent ne pro alīs poſtulent ꝓpter notā turpitudinis: vt hi q̄ corpi ſuo mulierbria paſſi ſunt: id eſt petīm cōtra naturā voluntarie ſuſtinuerunt vel fecerūt: niſi forte vi predonū vel hoſtiū ſtuprati probentur: glo. tunc em̄ non eſt eis imputandum: vt. ff. adul. l. vim paſſam: ⁊. xxxiij. q. v c. ille. Similiter qui capitali crimine vl̄ cauſa calumnie publici iudicij ſunt damnati: vel qui operas ſuas locauerunt vt cum beſtijs depugnarēt in arena/ glo. ſecus ſi cauſa virtut̄ hoc faciant. ff. c. l. ij. §. q̄ſi. Sequit. His perſonis pro ſe alle/gare permittitur: pro alīs poſtulare prohibentur: niſi forte tutelam impuberis vel curā gdoleſcentiū nō aſſecutā ſed neceſſariam adminiſtrent: pro his em̄ quoz curā gerunt poſtulare conceditur: alij em̄ oēs q̄ vt infames glo. minoꝝ infamia notant: niſi pro ſe ⁊ pro certis pſonis poſtulare non poſſunt. Et pone ibidē ille certe perſone. In glo. que ꝓponitur differentia inter infamiā maiorem: de quibus oibus gēa breuitatis ſupſedeo. Similiter ꝓpter defectū ſpūalem prohibentur oēs heretici ⁊ qui non ſunt recte fidei: vt de pe. di. j. vbi dr. c. Nemo vel in foro magnitudinis tue vel in prouinciali iudicio vel apd̄ quem q̄s iudicē accedat rogatoꝝ pſortiū: niſi ſacroſanctis catholice regionis fuerit imbutus miniſterijs. Et extra de here. vergentis in ſenium. Alio modo quis impeditur ad ꝫ officium exequendum: eo q̄ rebus maioꝝib⁹ eſt obligatus: ⁊ ideo monachos ⁊ preſbyteros non decet aduocatos eſſe: nec q̄ clericos in iudicio ſeculari: q̄m hmōi perſone diuinis rebus ſunt aſtricte. Sed q: neceſſitas huic indecentie prefertur: ideo poſſunt hmōi perſone pro ſe ipſis ⁊ p quibuſdam alīs vti officio aduocati. ¶ Ad cuius euidentiā ſciendum ſm Aſten. li. j. ti. xxxix. q̄ ab aduocando repellunt monachi ⁊ canonici regulares ⁊ alij religioſi tā in foro ſeculari q̄ eccleſiaſtico: vt extra ne cler. vel mo. ſecu. neg. ſe immiſc. c. multa. Unde eo. ti. c. ex parte ſubdit: q̄ quidam canonici dū redarguerent p canones quia erant aduocati: dicebant: q̄ ille ca non loquebat de monachis ⁊ non de canonicis regularibus. Et dicit. c. ex parte: q̄ idem eſt iudicium in tali caſu de canonicis regularibus ⁊ monachis licz de monachis ſit expreſſum: vnde tales peccant aduocando: niſi pro ſuo monaſterio: nihilominus imperante ſuo prelato: vt. xvj. q. j. monachi. ij. ⁊ extra eo. ti. c. ij. Clerici vero conſtituti in ſacris ordinibus etiam non beneficiati: ⁊ clerici in minoribus ſi ſunt beneficiati: prohibent eſſe aduocati coram iudice ſeculari niſi in cauſa p. pria vel p ſua eccleſia vel pro continctis aut miſerabilib⁹ perſonis vt extra de poſtul. c. clerici: ⁊ c. cum ſacerdotis: ⁊ hoc poſſunt vigente neceſſitate q̄tum ad pſonas q̄ctas: vel cauſa clemoſyne q̄tum ad perſonas miſerabiles. vt dicto. c. cum ſacerdotis. Clerici vero in minoribus ⁊ beneficiati poſſunt aduocare ⁊ ſalariū recipere etiā i foro ſeculari. Et ſi pauperes ſunt iuſtam negotiationē exercere pñt: vt extra ne cleri. vel mo. ca. j. Ec

neraliter tñ omnes clerici cuiuslibet ordinis aduocare ꝓhibent in causa sanguis. vt. xxiij q. viij. vbi dr̃. c. His a quibꝫ dñi sacramẽta tractãdo sunt iudiciũ sanguis agitare nõ licet. ⁊ extra ne cle. vel mo. c. Sentẽtiã sanguinis nullus dicet clericus vl̃ ꝓferat: sed nec sanguis vindictã exerceat: vl̃ vbi exercet intersit. nec dicet lr̃as aut scribat ꝑ vindicta sanguinis destinãdas. Nec possunt allegare in causa criminali corã iudice seculari. vt lj. dist. c. aliquãtos. nisi ad hoc vt supplicent ꝑ reis. vt. xxiij. q. v. c. circũcelliones. ⁊ in glo. Vtrisq; ꝟo licitũ est aduocare in foro ecclesiastico. arg. a. cõtrario sensu in dicto. c. clerici. Quod sane debet intelligi ꝙ in casibꝫ ꝑdictis aduocare possunt: ita tamẽ ꝙ diuinũ officiũ cui tenent interesse non impediatur. ar. dist. xxj. c. cleros. Episcopi ꝟo nec in causa ꝓpria nec in causa ecclesie per seipsos aduocare possunt: sed aduocatũ habebunt ſm Goffre. v. q. iij. c. qui episcopi. Quod intelligit Hostien. corã iudicio seculari. Et reddit glo. Bar. brix. rõnem: q̃a nõ expedit viros dei litigiosos esse. vt extra de syndi. c. j. ne cogantur recedere a diuis obsequijs. Coram iudicio tamẽ ecclĩastico potest si voluerit tam ꝑ se q̃ꝫ per ꝓcuratorem litigare. Sic enim intelligit. c. fi. extra de iura. calum. De ceteris gratia breuitatis supsedeo. Prohibetur etiam aduocare qui ꝓcaciter ⁊ improbis aduocat verbis. vt patz in dicto. § tria. vbi subdit. Si q̃s adeo procax fuerit vt nõ ratione/sed probis putat esse certandũ: opinionis sue imminutionẽ patietur. Nõ ergo procaciter nec cõuiciando vel vociferando causam ꝓponat: nisi quatenus litis vtilitas exposcit. Vnde dicit Isidorus de sum. bo. ꝙ antiqui forensem eloquentiã caninam facundiam nũcupabant: eo ꝙ causidici in certaminibꝫ causaꝝ emissis que agũt veluti canes alterutrũ lacerãt. Scdo ꝑncipaliter queri potest: quot sunt que requirunt ad iustam aduocationẽ? Ad hoc breuiter dicendum: ꝙ principaliter requirunt quinq;. Primo requiritur ꝙ ante cause susceptionẽ aduocatus diligẽter examinet cause qualitatem: ⁊ diligenter caueat ne causaz iniustam vl̃ desperatam assumat. quia ſm Asten. vbi supra: si clientulũ suum sciẽter induceret ad mouendũ vel defendendum causam iniustã: teneret eidem ad damna ⁊ expensas si causam amitteret. ar. C. de fideius. tu. l. non est ignotũ. Q; si causam obtinuerit: multo magis obligabit aduersario: vt videbit. Si ꝟo causaz diligẽter examinatã iustã esse credebat: ideo eam defendendã accepat. sed in ꝓcessu appareat causam esse iniustã: tunc non debet eam ꝓdere vt scz aliam partem iuuet: vel alteri parti secreta cause sue reuelet: sed debet eam deserere/ ⁊ clientulo suo cõsulere ꝙ cedat vel sine aduersarij dãno componat: ⁊ tunc potest aduocatus aliquid pro labore suscipere quem subijt bona fide: ſm Hosti. Si ꝟo ignorãter iniustam causam defendit vsq; in finem putans eam esse iustam: tunc excusat ſm modũ quo potest ignorantia excusari: ignorãtia non iuris/sed facti. Et sic colligit ex dictis ꝙ aduocatꝰ causaz iniustã defendẽs sciẽter: ꝑsertim ignorãte ꝓprio clientulo: obligat vtriq; parti ad omne interesse. Scdo ꝟo requirit ꝙ salariũ moderatum exigat ⁊ recipiat. Ad cuius euidẽtiam queri potest: vtꝝ licitũ sit aduocato pecuniã accipe pro suo patrocinio: ꝑsertim cum opera misericordie nõ sunt intuitu remunerationis humane facienda. ſm illud Luce. xiiij. Cũ facis prãdiũ aut cenã noli vocare amicos tuos neq; vicinos diuites: ne forte ⁊ ipsi te reinuitent ⁊ fiat tibi retributio. In cuiꝰ etiam argumẽtũ dt Augꝰ. ad Macedoniũ: ꝙ non debet iudex vẽdere iustum iudicium: nec testis verũ testimoniũ. Ad hoc dicendũ ſm Tho. scda scde. q. lxxj. ꝙ ea q̃ q̃s non tenet alteri adhibere: põt iuste ꝑ eorum exhibitione recõpensationẽ accipe. Manifestuz est autẽ ꝙ aduocatus non semꝑ tenet ꝑstare patrociniũ aut consiliũ causis aliorũ: ⁊ ideo si vendat suum patrociniũ aut consiliũ: non agit ꝯtra iusticiã. Sicut eadem est ratio de medico opem ferente ad sanandũ: ⁊ de oibꝫ alijs hmõi personis: dum tñ accipiat moderate: cõsiderata cõditiõe ꝑsonaꝝ ⁊ negociorum ⁊ laboꝝ ⁊ consuetudine patrie. Nec est idem de iudicibꝫ ⁊ testibꝫ: qꝛ tales sũt cõmunes vtriq; parti: qꝛ iudex tenet dare iustam sententiã: ⁊ testis tenet dicere verũ testimonium. Iusticia autẽ ⁊ veritas nõ magis declinant in vnã partẽ q̃ꝫ in aliã: ⁊ ideo iudicibus de publico laborum stipendia statuta sunt: ⁊ testes expensas accipiunt non quasi ꝑcium testimonij/sed quasi stipendium laboris: ⁊ hoc vel ab vtraq; parte vel ab ea a qua inducunt: quia nemo militat stipendijs suis vnq̃ꝫ. vt dicitur. j. Coꝝ. ix. Sed aduocatus

alterã partem tñ defendit: ꝛ tõlicite põt accipere pcũ a pte quã adiuuat: vñ Aug⁹. ad maceđ. ꝛ ponit. xj. q. iij. c. Non licet iudicũ vendere iudicij: ꝛ si liceat aduocato vendere iustũ patrocinũ ꝛ turisconsulto rectũ consilũ. ꝛ xiij. q. v. c. nõ sane. Verũtñ si ꝺ imoderate ꝓ impr̃obitate et rogquet ꝓra iusticiã peccat ꝛ obligat ad restitutionẽ: vl̃ si pl⁹ exrogt q̃ ꝺ debet: vñ põt ab initio cũ litigatore pactũ facere vel etiã post factũ si ab initio nõ fuerit determinatum de q̃ntitate salarij. Cuius moderamẽ attẽdi debet fm quatuor Primũ est magnitudo cause: scõm est labor aduocationis: tertiũ est sciẽtia facundia ꝛ honestas aduocantis: quartũ est cõsuetudo regionis: ꝛ fm ꝓsiderationem hoꝝ quatuor maius vel minus taxari debet: vt in dicto. c. §. tria ꝑ. apud vrbem. Nõ põt tñ cũ eo convenire de salario cum graui ꝺmno litigatoris: ꝛ pcipue de quota parte lit̃: vt ibi. ꝑ. arenẽ: quinimo etiã tales ab aduocando removentur. vt ptz ibidẽ. Huius etiã rei gratia dicitur ibidẽ. ꝑ. ꝑterea non licet aduocato vilũ contractũ inire. glo. lite pendente: vl̃ vilã pactionẽ cõferre cũ eo litigatore quem in ꝓpriam recepit fidez. Ratio ꝓhibitionis huius est quia posset esse occasio magni mali: nam quando videret causam in periculo cogeret clientulum inire pactum ꝛ dare salariũ ad libitũ: sed post causam ꝓpter infidelitatẽ ꝛ ꝓditionẽ suã cãm amitteret qz tũc est dign⁹ maiori pena: vt. ff. de pen. si ꝺs. Tenek etiã q̃licunq; vicio suo cãm suã amiserit: ar. ff. de euic. ẽmptor. Sec⁹ tñ si q̃litate cãe vl̃ defectu pbationũ: qz vicium est materie nõ artificis: vt. ff. ad. l. acq̃l. si fundus seruũ. §. si calicẽ Nec etiã ex industria dz turgiũ ꝓtrahere: vt ꝺr in dicto. ꝑ. ꝑterea: vbi ꝺr glo. qõd si fecerit: puniat eũ iudex in duabꝰ libris auri: vt. C. de iude ꝓcurandũ. §. illo ꝓcul. Insup tenek ad restitutionẽ dãni q̃ ꝓ illati. Vñ de talib⁹ ꝺr Inno. ꝺ villitate ꝓditionis humane: q̃ sepe causas tantũ differũt: q̃ litigantib⁹ plus q̃ totũ auferũt qz maior ẽ expensaꝝ sumptꝰ q̃ fiunt fructus: nec terminant negocia pauperũ cepta quousq; eorum marsupia sunt euacuata. ¶ Quarto ꝺo requirit̃ q̃ aduersario conseruet veritatẽ ꝛ iusticiã: ita q̃ fm Ray. nõ inducat falsa instrumẽta nec falsos testes siue corruptos nec tormentak nec inducat falsas leges vel iura: qz nek aduocatꝰ ꝺ restituere q̃ iuste amisserũt illi ꝺ q̃s patrocinũ ꝓstabat ꝓpt̃ ptinaciã eiꝰ hec Ray. Similiter dicit Hosti. ti. de penitentijs: q̃ si aduocatus per suam cauillationem abstulit aduersario suo bonam causaz vel grauauit eum in aliquo perendo dilationem supfluam: vel allegando falsẽ ꝺ ꝓscientiam: vel faciendo positionẽ duplicẽ: vel cauillosam: vel ꝑ instructionẽ falsi testis vl̃ inducendo clientulũ suũ ad negandũ ꝓpriam tenek insolidũ q̃ ad vez interesse. Et idẽ ẽ si subtraxit aduersario copiã defensionis. Vñ in dicto. §. tria. subdit. ꝑ. Si q̃s aũt ex litigatorib⁹ detect⁹ fuerit separatim tractasse cũ pluribus: ꝛ aduersario sue subtraxisse parẽ defensionis copiã: oñdit pculdubio iniquaz a se litẽ foueri: ꝛ auctoritatẽ iudiciariã a se elusam experiek: hoc ibi. Et ꝫ exꝑplariter patet extra de testi. ꝛ attesta. in. c. itimauit: ꝛ de testib⁹ cogendis: in c. peruenit: vbi testes cõtra iuramento constricti ne contra eos testimonium ferrent: vide in glosa. Verũtñ aduocato defendenti iustã causam lz ea ꝓdenter occultare quib⁹ impedire posset eiꝰ ꝓcessus: non tñ licet ei vti aliq̃ falsitate. Concor. his Astesa. vbi supra: q̃cito tñ sciuerit eam esse iniustam quam defendit: nisi ꝓsequi desistere rit: iniuriak aduersario ꝛ obligak illi ad vez interesse. Vñ dicit Host: eg. sup Ezech q̃ iustꝰ aduocatus nullo mõ causas iniustas accipit nec verba dare ꝓ iniusticia cõsentit. Sed

prohdolor fm Bern̄ in lib. de ꝙsideratione. Hi sūt ad quos rocati sunt q̄ docuerūt linguas suas loq̄ grandia cū operand exigua: largissimi promissores: parcissimi exhibitores: diserti ad uersus iusticiā: eruditi p falsitate: sapiētes vt faciant malū: bñ aūt facere nescierunt: h̄ ille. Et tō in iudicio futuro fm Amb. in ser. q̄dam iuste dicet aduocato. Redde qō accepisti: qm̄ cōtra veritatem feci sti: et iniquitati assuisti: iudicē fefelli sti. iustā cām oppressisti de falsitate vincisti. Vñ legit q̄ quidā hñs filium venit ad quendā senē p cōsilio dicens: Dñe pauꝑ sum et ditari desidero: cū igit ad uocati fuimꝰ dicenk: si cōsulueritis vellem filiū meū aduocatum fieri. Cui senex rndit: Quicūq; voluerit aduocar fieri, statim collo suo scalā imponit. xij. graduū q̄ mediante descendit ad infriora gehenne. Sed minus dixit: qr. xv. gradus hz. nā huꝰ scale latera sunt fauor hūanus et appetitꝰ auarus. Primus gradus huꝰ maledicte scale est superbia in vestib; et similib; tumor et delectatio i hoꝛnib; et vana gl̄ia in sēt̄ijs. Vñ ór Aug. in q̄dā sermone q̄ nihil impudentiꝰ arrogātia aduocatoꝝ: q̄ garrulitatē autoꝛitatē putāt: et pari ad lites in subiectos tumide intonant. Secūs gradus est delicate et splendide epulari: magisq; q̄ridianis et p̄bositarib; oblectari. Dicit em̄ Bern̄. de ꝙsideratione q̄ p̄ bosulus aduocatꝰ aut rūpet aut loquet: plenus est sermonib; coartus est spūs uteri sui: esurit et sitit auditoꝛes quib; latitet vanitates cē. Tertius gradꝰ est sciam vendere: nec quidē p̄sonis pauꝑib; vel miserabilib; sine p̄cio ꝙsulere. Vñ ór synodus in epl̄a q̄ apō causidicos etiā tpm silentiū venale ē: ac lingua coꝝ dānifica: nisi funib; argenteis ligēt. Quartus gradus est p̄pter estū auaricie iusticiā spernere et in oib; cōmodo p̄prio deseruire. Vñ ór Alanus de cōquestione nature: q̄ vbi nūmus loquit rulliani eloquū tuba raucescit vbi nūmꝰ militat: hectoꝛee militie fulgura cōpescunt: vbi pugnat pecunia virtus expugnat herculea: nūmus regnat: nūmus imperat vniuersis. Quintꝰ gradꝰ est multa p mittere et infideliter agere: se sciente dissimulare et ex ignoꝛantia vel negligentia cām amittere. Vñ Bern̄. de cōsideratione. Hi sunt q̄ docuerunt linguas suas loq̄ grandia cū operand exigua: largissimi promissores et parcissimi exhibitores. Sextus est in in aduocādo pauꝑib; nolle subuenire: cū tū ad h̄ obligēt p̄ loco et tp̄e. Oīe nāq; ingenū ꝙlāne cōfoꝛmacē auaricie. Septimꝰ ē cām quā agnoscit et desperatā assumere: vt sic marsupiū litigatoꝝ valeat euacuare. Octauꝰ ē cām iniustā assumere et eā velle pnaciter defēdere. Nonꝰ aūt est cām quā de post iniustā reputabit nihilominus velle sustinere: vel saltē cōpositionē facere cū dāno aduersarij. Decimꝰ est cū iniuria ꝓboꝝ aduocando rācoꝛes et odia suscitare. Undecimꝰ est falsa iura vel instrumenta seu falsos testes inducere aut vera negare: diuersasq; cauillatiōes friuolas ꝓponere. Duodecimꝰ est dilatiōes et ꝓtractatiōes superfluas petere in grauamen partiū. Tredecimus est imoderatū vel iniustū lucꝝ exoꝛe vel exigere. Decimus quartꝰ est auxiliū aduocatoꝝ: cōsiliatoꝝ vel restiū q̄ fuerūt opoꝛtuni vel necessarij: ab aduersario cauꝫ alia uentionib; subtrahere. Decimus quintꝰ ē ne cessario restituenda sibi p̄ti retinere nec velle restituere. Et sen. ꝛ subintulit dicēs. Cū aduocati sint rabiē facinoꝛibus onerati: cōsulo tibi q̄ eternā dānationeꝫ saluationi aie tue p̄ponas. Quinto deniq; requirit. q̄ pauꝑib; in aduocādo p̄pter et loco subueniat. Hic queri pōt vtꝝ aduocatꝰ cāe pauperꝫ p̄ trociniū p̄stare teneat. p̄sertim cū ór. Eccl. xxiij. Si videris asinū odientis te iacere sub onere: nō pretereas sed subleuab cū eo: sz nō minꝰ periculū imineat pauꝑi si cā illiꝰ cōtra iusticiā oppugnat. cui et bō ex debito charitatiꝫ plus obligat. Hinc ór Gregoꝛ in omel. q̄dā: Hñs loquendi locū apud diuitē p pauperibus intercedat: taliter em̄ noīe cuilibet reputabit q̄ vel minimū acceptū. Ad h̄ dicendū fm Tho. scōa. ij. q. lxxj. q. cū p̄stare patrocinium cause pauperꝫ ad opus misericordie pertineat: tō cadit sub p̄cepto: sic alia misericordie opa cadunt sub p̄cepto: et qr nullus sufficit oib; indigentib; impendere opus misericordie: ideo sic dicit Aug. in li. de doc. christia. cum omnib; prodesse non possis his potissime consulendum est qui p loco et tempoꝝ vel quarū libet rerū oportunitatib; cōstrictus tibi quasi quadā sorte iunguntur. Tū ꝛcurrentib; his causis dū pauꝑ tanta necessitatem patitur q̄ non apparet in promptu quomodo ei aliter subuenirī possit: tunc tenetur ei patrocinium impendere: cum scilicet quis occurrit aduocato: qui tantam ad presens necessitatem patitur q̄ in p̄nonatu non apparet quomō alter ei subuenire pos-

set alias non teneret tamstricte q omittendo peccaret mortalit: q̄uis laudabiliter faceret si sine tali necessitate subueniret. Et sic tenet vtilit dispensare talentū sibi creditū: seruata tamen oportunitate locoꝝ temporꝝ ⁊ aliarū rerū. In cuius argumentū officiū iudicis sedentis in medio partium est dare aduocatū illi qui hr̄e non potest: vt. ff. de postulando l. j. §. ait pretor: si non habuerint aduocatuz ego dabo. Unde q ꝑsone miserabiles sine salario sūt ab aduocat; defendēde: patet arg. lxxxiiij. di. §. j. ⁊ c. j. ⁊ ij. ⁊ lxxxvij. di. c. j. ⁊ ij. Nec solū his ꝑsonis hanc humanitatē iudex exhibere solet. Verū etiā si q̄s alius fit q̄ certis ex causis vel ambitiōe aduersarij vel patroni metu nō inueniat aduocatū: huic iudex de aduocato prouidet et ei tenet aduocatus obedire: alioquin vt dicit in dicto. §. tria versi. Si quis ꝟo cōmonitus a iudice ea excusatiōe que nequeat cōprobare cuiq̄ parti patrociniū denegauerit caret foro. Glos. vt. ff. de penis moris. §. j. Sequit. Sciat etiā nū q̄ sibi agendi copiā posse restitui glo. sic extra de testi. ⁊ attestat. c. intimat. ⁊ extra de testi. cogen. c. ꝑuenit. Ad idē. ff. de offi. ꝓ consul. l. quicunq̄. §. fi. ⁊ ca. e. ꝓuidendum. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De assessoribus: auditoribus: arbitrarijs: procuratoribus: actoribus: syndicis: yconomis: consiliarijs: ac pena delinquentium in his officijs.

Sermo sextus

Non loqueris cōtra proximū tuū falsum testimonium Exod. xx. Sextū p̄terea genus hoīm faciens cōtra preceptū istud: sunt assessores ⁊ auditores q̄ sūt collaterales iudicū. A Pro q̄ notandū q auditor est ille cui ab aliquo iudice media pars vel aliquis certus articulus cōmittit audiendus vl̄ examinandus. Auditor em̄ sicut assessor ab ipo iudice de consensu partiū debet eligi ne appelletur ab eo: nisi modū excedat vel merito sit suspectus vt patet extra de offi. dele. c. sup questionū articulis vbi plane de hoc ⁊ plura alia ꝑsequit de hac materia in tex. ⁊ in glo. Unde ne recusari valeat de partium assensu detur vel recipiat vt ibi. Cuius officiū est exeq̄ qd sibi mandat: vn̄ officiū ei⁹ plerūq̄ necessariū est in iudicijs: vt ptz in dicto ca. sup q̄stionū. Cetera etiā intelligi debent de auditoribus que nūc dicent de assessoribꝫ: licet in aliq̄bus differant. Est ei assessor ille qui associat ab eo qui ptātē habet iudicandi: vt sibi in cause cognitiōe assideat ⁊ eū instruat causam debito fine decidere. Verū tn̄ licz de iure ad iudicē spectet assessorē eligere: tn̄ ſz Tan. habetur de consuetudie ⁊ etiā rationi congruit: vt de partiū assensu eligat: ne postmodū aliqua partiū ip̄m valeat recusare: vel sub hoīe suspecto litigare cogat. Vn̄ q de assensu partium sit eligend⁹: ptz in dicto c. sup questionū: vbi subdit q ab eo q̄ de cōmuni consensu partiū datur vel recipit nō pōt ꝓuocari. Ad idē. ij. q. vj. c. placuit. ij. Si ꝟo ꝑtes nō cōuenerint ad eligendū assessorē: tunc delegati iudices eū eligant ꝓut viderint expedire ⁊ vtile fore: etiā inuitis ꝑtibꝫ: qm̄ iudiciū reddit inuitū: vt ff. de verbo. obli. int stipulantem. §. si stichū. Et si querit qualis esse debet assessor. Dicendū q integre fame: nō turpitudine notat⁹: vt. ff. de offi. asses. l. ij. ⁊ C. de dignitatibꝫ. li. xij. l. ij. vbi dr. Nec in famibꝫ et notatis ⁊ his quos scel⁹ aut vite turpitudo īquinat: ⁊ his q̄s infamia ab honestorū cetu segregat: dignitatis porte patebūt. Nec etiam debet esse suspectus alicui partiū: qz cuz ipse participet iurisdictiōe iudicant; si suspectus est recusari pōt: vt dicto. c. sup questionē. Preterea nemo fungi pōt officio assessoris ⁊ aduocati. ne dū ad vtrūq̄ festinat neutrū bn̄ peragat: vt. ff. de euic. l. venditorē. C. de offi. asses. l. vl. ⁊ xv. q. j. c. p̄sbyteros: ⁊ in glo. nemo em̄ in vna ⁊ eadē causa officio diuersarū personaꝝ vti pōt: vt ptz. iiij. q. iiij. c. j. ⁊ ij. Hic q̄ri potest vtrū assessor a ꝑtib⁹ salariū recipe possit: presertim cū ſm legē. ff. de condi. ob tur. causā. l. ij. Si q̄s iustissimū hr̄et animū ⁊ iudici mun⁹ offerret vt iustum iudiciū daret: a causa sua cadere dz: qz iudicē corrupisse videt: ⁊ de vi. ⁊ ho. cle. cū ab oī: subdit q iudex n̄ debet salariū petere nomīe assessoris. Ad h̄ dicendū ſm Asten. li. j. tit. xxxviij. q si tales officiales minores vt assessores auditores: ⁊ sil'es q̄cunq̄ noīe censeantur habeant certos reddit⁹ assignatos sibi: tunc nō licet eis a litigantibus vel etiam ab alijs subditis aliquid extorquere. sicut nec

iudices ordinarij vt dictū est supra. Si vero non hñt certū stipendiū sibi assignatū tūc distingue ſm Alex. an. in. iij. q. s. ſm consuetudinē ⁊ morē terre recipere pñt: vel ꝑ vim vel immoderatā improbitatē recipere non pñt: que distinctio per ꝟba Aug. ad macedoniū ꝓbat ⁊ habet. xiiij. q. v. in. c. nō sane vbi subdit. Sūt alie ꝑsone inferioris loci q̄ ab vtraq; parte nō insolent accipiunt: sicut officialis ⁊ qui amouet ⁊ cui admouet officiū. Glosa distinguere vult int officiales perpetuos ⁊ temporales. Temporalem vero vocat eū qui amouet: ꝑpetuū vocat eū cui ꝑpetuo tradit tale officiū. Sequit in textu. Ab his extorta ꝑ imoderatā improbitatē repeti solēt magisq; reprehendimus eos qui talia inusitate repetiuerūt q̄ q̄ ea de more sumpserunt: qm̄ multe necessarie ꝑsone reb⁹ humanis vel inn tant hmōi cōmodis vl tenent. Glo. hoc vult dicere ꝙ officiati reprehendunt non ex eo ꝙ aliqua extorquent: sed ꝙ ea imoderate exquirunt. Unde talia non repetunt ab eis nisi certū sit eis salarium cōstitutū: tunc em̄ si aliquid vltra h̄ petierint crimine concussionis tenent. vt. xxiij q. j. c. militare: ⁊ soluent quadruplū: vt. di. xviij. c. qm̄: in fi. ⁊ in glos. j. q. j c. quidā: ⁊. vij. c. sancimus: in fi. Si ꝟo non hñt salariū sed extorquent immoderatū preciū tenent ad restitutionē possunt tamen ea pauꝑib⁹ dare: vt dicto. c. non sane: in fine et in glo. Dic etiā Accur. ꝙ si tales inferiores officiales non hñt certū stipendiū sibi assignatū: tūc si extorquent non tñ ꝑ vim vel immoderatā iprobitatē ñ rep̄hendunt. vnde ſm Tan. de ordine iudiciario licz delegatus moriat añq̄ causam ꝺbitū finē percipiat. nihilominus tñ assessorib⁹ debet salariū: vt. ff. locati vbi dicit. Qui opas suas locauit: totius tpis mercedē accipe debet: si per eum nō steterit quo min⁹ opas prestat: qm̄ nemo cogitur ꝓprijs stipendijs militare: nec de suo inuitus facere beneficiū: vt. x. q. ij. ꝑcacie. ⁊. xij q. ij. charitatē: vbi subdit. Visitatores ecclesiarū clericiq; eoꝝ qui cum ipis non ꝑ sue ciuitatis parrochias fatigant aliquid laboꝝ sui capiant te disponente subsidij iustū nanq; est: vt illi cōseq̄nt stipendiū q̄ ꝑ tempore suū accommodare reperiunt obsequiū. B

Scdo q̄ri pōt de pena delinquentiū i his officijs vtrū tantū puniunt q̄ntū iudices ordinarij vel delegati. Ad hoc dōm ſm Ray. ⁊ Asten. ꝙ tales officiales iudiciū indisticte tenent ad restitutionē: si iudicē dolo induxerūt ad male iudicandū: imo pena assessoris est hec in officio suo male delinquētis: vt male ablata restituat etiā in quadruplū q̄ quadruplex restitutio diuidenda est int fiscum ⁊ spoliatū: vt. C. de assess. vbi dr. Consiliarios iudicū ⁊ cancellarios ⁊ eos q̄ domesticorū fungunt officio: post admistrationē quinquaginta dies in ꝓuincia residere ꝑcipim⁹: pro confesso aūt tenebit q̄ accusat⁹ hmōi personā subtraxerit in quadruplū restitui debemus q̄ desiderant ablata: vt duplū spoliat⁹ accipiat: ⁊ duplū noster fiscus acquirat. Uñ plus punit assessor q̄ iudex: nam ⁊ si iudex ꝑ imprudentiā assessoris male iudicauerit: excusatus erit si simplex fuit ⁊ conscientiā bonā habuit: nec in culpa fuit eligendo talez assessorem: qz cōmuniter bonus ⁊ sufficiens credebat: magis ergo fuit assessor in culpa: qz precipue propt scientiā eligit: non autē sic iudex ⁊ ideo ꝑcise tenet leso: vt. ff. ꝙ q̄sq; iuris. l. ij. vbi dicit. Hoc edicto debet dolus ius dicentis puniri: nam si assessoris imprudentia ius alit dictū sit q̄ oportuit: non debet hoc magistratui officere sed ipsi assessori. Unde ca. lxxxvj. di. in. c. tanta: ibi plus punitur malus consiliarius q̄ actor ⁊. xcvj. di. c. duo. xj q. iij. c. qui consentit. ⁊. xxiiij. q. iij. c. Qui aliorum errorem defendit: multo amplius est damnabilior illis qui errant: quia non soluz ille errat: sed etiā alijs erroris offendicula ꝑparat ⁊ confirmat. Glo. nota ꝙ plus punitur consulens q̄ faciens: vt. xxiij. q. v. c. cum homo vbi dicit: ꝙ aliquando qui causa mortis fuit plus punitur q̄ ille qui occidit: ar. etiaz ff. de aleatoribus. l. j. Septimū aūt gen⁹ hominū contra istud preceptū agens sunt arbitrarij iniusti: qui ad arbitrandū electi vnā partem iuuant ⁊ aliam iniuste grauant: qd nequaq̄ licet: qz arbitraria ad instar iudiciorum sunt redacta: vt. ff de receptis arbi. l. j. vbi dicitur. Compromissum ad similitudinē iudiciorum redigit: ⁊ ad finiendas lites pertinet. Unde si declinant a tramite iusticie: sine rationabili et probabili causa: iudicio ꝓborum tenentur in iudicio anime et grauiter peccant. Licet enim arbitri propē dicantur qui ex consensu partium eliguntur: ⁊ in eos sub pene stipulatione compromittit: vt motu pene ipoꝝ arbitrio stetur: non tñ ex h̄ minus immo quantū ad aliquid magis obligātur ad ferendū iustū arbitrium: consideratis

hinc inde circunstantijs eo q̄ metu pene ob
ligati sunt ab arbitrio nō recedere qō tñ licī
tū est in iudicio: sez p appellationē. Et ideo
plures prohibent esse arbitri: phibent enim
mulieres z minores. xx. annis: vt. ff. de rece.
arbi. vbi ōz: cū i lege cautū sit ne minor. xx.
annis iudicare cogef. itez sancim⁹ nemini li
cere minorē. xx. annis in cōpromissarijs iudi
cez eligere nimiz cū in hmōi adhuc matura
discretio deficiat. Mulier aūt phiberur ab
oib⁹ seculab⁹ actib⁹ vl' officijs: vt. ff. de re mi
li. l. ij. sicē est de offi. oz. Jnsup phibent surd⁹
mutus: seruus furiosus: arti. iij. q. vij. in. §.
tria. sicut est de offi. oz. phibef etiā laicus cē
arbiter in causa spūali: vt extra de arb. c. cō
tingit. vbi subdit: gñaliter phibem⁹ ne sup
rebus spūalib⁹ cōpromittat in laicū q: non
decet vt in talib⁹ arbitref. H ibi. Pōt tñ laic⁹
arbitrari de reb⁹ eccl'ie dū mō fuerit in cū au
ctoritate suplicis cōpromissum: vt eo. ti. c. p
tuas. z in glo. Et etiā femine in ca'u qui po
nit eo. ti. ca. dilecti. j. Preterea sm leges iu
dex ordinarius arbiter esse nō pōt sup lite q̄
coram se tractat. vt. ff de recep. arbi. l. sed z si
in seruū. §. licet z. iij. q. vij. § si q̄s ꝓ iudex
vbi plane de hoc. Et glo. Bzix. ponit triplī
cem rōnem: concludit tñ in glo. in cōtrarium
q: sm canones tā ordinarius q̄ delegatus
arbiter cē pōt: vt extra eo. ti. cū tpe. vbi pla
ne de hoc: z in glo z in. c. cū a nobis. z extra
de pben. nisi essent. Itē extra de elec. c. cām.
Ceteꝝ licet vt dictum est adinstar iudicio rū
se habeat arbitrū: tñ in mulz differt a iudi
tijs de quib⁹ gra breuitatz supsedeo: de his
tria tñ succincte stilo percurrendo. Primo
nanq̄ differt in hoc q̄ venalis sentētia iudi
cis non valet: vt partz. ij. q. vj. § diffinitiua.
vbi ōz in ꝓ. item si plures. Venales q̄q̄ sen
tencias q̄ inter mercede a corruptis iudicib⁹
pferuntur: z citra interpositē ꝓuocatiōis au
ditū infirmas esse decretū est: sed sententia
arbitri p̄ pces z sordes data tenet: sed tñ ex
cipi potest contra agentem de dolo ad penā
de sententia tali vt. C. de arbi. vbi dicitur.
Arbitroꝝ ex compromisso sententie nō obtē
perans si sordes vel euidens gratia coꝝ q̄ ar
bitrati sunt interceserunt: aduersus filiam
ruam agentē exstipulatu exceptione doli ma
li vti poteris. ¶ Ad cuius euidentiam nota
casum: q̄ q̄dam pmisit filie sue centū cū nu
beret: postea nupsit in honesto: pater noluit
illa centū soluere: conuentus fuit a filia: cō
pmissuz est in arbitros: illi forte corrupt⁹ p̄
cunia vel gratia arbitrati sunt p filia. Dicit
lege q̄ pater actione doli mali pōt cōuenire
filiam: qz q̄ dolū dedit. dolū pstare debet: id
est de dolo cōueniri debet. Sequit in textu.
Sed z ex doli clausula: qz ex cōpromissi sti
pulatione subiici solet filiā tuā cōuentre nō
veteberis: hoc ibi. Que sez clausula talis ē:
qui dolū dedit: dolū pstare debebit. dolus
bonus est quo aliquis scit circūuenire cauil
lationes aduersarij sui. ¶ Scōo differunt
in hoc: qz non pōt arbiter sententiare altera
pte absente: nisi hoc actū sit in cōpromisso:
vt. ff. de recep. arbi. l. diem. § si heredis men
tio. sicut est in fi. vltime differentie. Et ea. l.
z eo. ti. ōz. Si quis litigatorū defuerit: q: p
cū factū est q̄ minus arbitraref penam com
mittit sez expensaꝝ: eriaz si cōparuerit sed p
cum steterit q̄ minus arbitraref. Sequit in te
xtu. Proinde sn ia que data est non coram
litigatoꝝ ib⁹ non valebit nisi in compromisso
hoc expssum sit specialr: vt vl' vno vel vtroq̄
absente sētia pmaf: hoc ibi. Jn iudicijs aūt
altera parte non psente sententiari pōt: vt pz
iij. q. ix. c. decreuimus. vbi plane de hoc. Et
tra qui fi. sunt legi. c. causam. extra de iudi
cijs. c. q: Gulf. ff. de iudi. post edictum. Ter
tio differunt: qz absens ex cōtumatia nō con
demnatin arbitrio nisi cautuz sit in compro
misso: vt. ff. de arbi si quis litigatoꝝ. in iudi
cio ꝓ secus est: vt dicto. c. decreuimus. z. c.
causam. z. ff. de iudicijs. vbi dicit. Eum q̄ te
mere suum aduersarium in iudicium vocasse
cōstiterit viatica litisq̄ sumptus aduersario
suo reddere oportet. z. C. de iud. l. ꝑcrandū
z. l. sancim⁹. vbi pulchre de hoc. Alias diffe
rentias vide breuiter notatas extra de arbi
trijs. c. cum dilectus: super ꝓbo: nisi in gle.
C Hic ꝓterea queri pōt: vtz de oib⁹ causis
cōpromitti pōt in arbitros. Ad hoc dicendū
q̄ sic ꝓterquam in tribus causis. Vñ vsus. Arbi
ter hic statum cōiugia crimen abhorret. Nā
primo de causis liberalib⁹ in arbitros com
promitti non pōt: vt prz extra eo. ti. c. cū tpe
vbi papa arbitrū ratificat exceptis capitu
lis que contra libertatem monasteriū z dua
rum capellaꝝ in arbitrio sunt expressa: z rō
nem subdit dicens. Cum z si sponte volue
ris: de iure tñ non poteris sine licentia roma
ni pontificis renūciare p̄iuilegijs vel indul
gentijs libertatiz q̄ monasteriū illud indicat
ad ius z ad ꝓtectorem romane ecclesie petti

nere: glosa sup verbo libertatis: hoc ideo dicit q; in causa liberali arbiter interuenire nō pt vt ff. c. non distinguemus. §. de liberali. ⁊ extra de in inte. resti. c. causa restitutiōis. in fi. ⁊ in glo. Veruntñ q̄tum ad se renūciare potuit priuilegiū libertatis: licet nō q̄tum ad papam: vt extra de p̄script. cum olim. de re. iudi. suborta. ⁊ de dona. inter dilectos. alijs aūt priuilegijs renunciare possit: vt de priuilegi. si de terra. ⁊. c. accedentibꝫ: vñ dicit in dicto §. de liberali causa. cōpromisso facto recte non cōpellit arbiter sniam dare: q; fauor libertatis est vt maiores iudices hr̄e debeat: ⁊ eadem dicenda sunt siue de ingenuitate siue de libertate questio fit. Secundo non potest fieri compromissio in arbitros de causis matrimonialibꝫ vnde in dicto. c. causa restitutionis. Subdit. In matrimonial: quoq; ac liberali causa vel criminali cum maiores iudices exigant arbiter nequit assumi. Ubi dicit glosa q̄ cause matrimoniales per iudices discretos tractari debent qui potestatez habent iudicandi: vt de consan. ⁊ affi. ex literis. ⁊ est exp̄ssum de transac. c. vl. Tertio nō pōt fieri compromissio in arbitros de criminalibꝫ: vt dicta. l. distinguemus § si per errorem. vbi etiaz dicitur. §. iulianus indistincte scripsit si per errorem de famoso delicto ad arbitrium certum est. vel de eo de quo iudicium publicū sit ꝯstitutum: vel vt de adulterijs: siccarijs ⁊ similibus: vitare debet pretor sententiaz dicere nec dare dicte sententie executionem hoc ibi. Et sic intelligitur de crimine famoso: vnde videtur q̄ possit compromitti de crimine non famoso. Naz. ff. de his qui infamia noue le. quid ergo. §. ex compromisso. ibi subditur q̄ sententia arbitri nō infamat: ⁊ sic intelligitur illud non de famoso arbitrio sed de tali quod nullo mō infamat. Et hoc videtur velle glosa in dicto. c. causa restitutionis. in verbo criminali. ¶ Deniq; queri potest: vtrum ab arbitrio licitū sit appellare: presertim cum dicitur. C. de arbi. l. j q̄ ex sententia arbitri ex compromissione in re perfecta: id est certa aditi appellari nō posse sepe rescriptum est: quia nec iudicati actio inde prestari potest: ⁊ ab hoc inuicem pena compromittitur: vt metu eius a placitis nō recedatur. Ad hoc dicendum q̄ tria genera arbitrorum distingui possunt. In primo genere connumerantur illi qui sunt iudices ordinarij ⁊ arbitrarij: de quibus habetur. ij. q. vj. in. c. a iudicibꝫ. vbi subditur. Ordinarij ⁊ arbitrarij sunt qui legitimam potestatem habentes ⁊ ab eis eliguntur ad arbitrandū qui non sunt sue ditioni suppositi: ab his arbitris ⁊ si vt arbitri sedeant ⁊ non vt ordinarij: priuilegio tamen ordinarie dignitatis grauatus aliq̄s appellare valebit vbi dicit glosa Brix. Scdm canones credo q̄ ⁊ ordinarius ⁊ delegatus possit esse arbiter ordinarius vt extra eo ti. c. cum tpe. ⁊ in glosa de elec. c. causam ⁊ etiam in auten. vt differentes iudices. §. si vero contingit. vel delegatus: vt de presump. c. literas. de arb. c. cum olim. de preben. c. nisi lex tamen videtur contrarium dicere: vt ff. eo. sed ⁊ si in seruū. §. ij. ⁊ iij. q. vij. in §. tria. ꝟ. si quis vero iudex. Sed hoc solum prohibet lex: qui ordinarius iubere non potest vt partes in se compromittant: vt patet ibidem in glosa in dicto. c. cum tempore. in glo. ⁊. ff. de tu. ⁊ cura. l. iiij. Si ergo iudex eligitur nec exprimitur q̄ eligitur vt arbiter tunc tenebit eius sententia vt iudicis: ⁊ ab ea potest appellari: vt. ff. qui satisda co. le. arbitrio. vñ in dicto. c. a iudicibus. dicit Brix. si consensisti in aliquem propter iniquitatez persone non potes appellare vt hic: ⁊ extra de offi. dele. super questionum: sic ab iniqua sententia potes appellare: quia licet reprobare dicta sed non personam. Si vero exprimitur q̄ eligitur vt arbiter non vt iudex: tunc quamuis causam examinat in forma iudicij eius tamen sententie standum est: nec ab ea appellandum siue fuerit equa siue nō: vt. ff. de arbi. l. diem. vbi subditur: Stari enim oportet sententie arbitri siue sit equa siue iniqua quam de re dixerit: ⁊ sibi imputet qui in eum compromisit. Quod tamen sane intelligendum est. nisi manifeste ⁊ enormiter partem aliquam grauaret: tunc enim etiam sententie standum non esset: vt. C. de arbi. l. arbitrorum Et licet non possit appellari a sententia arbitri: supplicari tamen potest vt dicit glosa in dicto. c. a iudicibus. in verbo ordinarij: et hoc patet extra de arbi. ca. non sine. ¶ Secundum autem genus arbitrorum est quod eligitur sub aliqua pena vel etiam sub obligatione iuramenti vel cōpromissi: ⁊ taliū arbitriū q̄uis teneat ꝓpter obligationē partiū etiā si fuerit iniustū: retractari tamen potest a supiore: vt extra de arbi. c. non sine. ⁊ de iureiuran. c. veniens. ⁊ c. quintauallis. et. ff. de arbi. le. sicut dies. vbi dic

citur: q̄ compromissio non debet obtempera re litigatores si aliq̄d arbiter inhonestū iusse rit: ⁊ si per dolū tulit sniam licet non retra ctet per appellationē: tñ retractat per excepti onē: vt ff. eo. c. nō distinguem⁹. §. cū quidā. ⁊ si iuramentū interuenit i compromisso qd̄ tamen fieri non debet: qr iuramentū in arbi trio ꝓhibet interuenire: vt. C. e. auteñ. decer nimus. si tamen interuenit est seruandū dū modo arbitrium sit licitum vel equum: vt di cto. c. non sine. in fi. Si ꝟo non est licitū: vel est notabiliter iniustum: tunc parti lese com petit doli exceptio non obstante iuramento: quia iuramentū ad hoc non extenditur nisi ad ea q̄ legitime arbitrantur: vt ibidē i glo sa super verbo facientes: ⁊ dicto. ca. veniens. super verbo preciuisset: in glosa: vbi dicitur q̄ iuramentū non extendit ad illa de quibus non est cogitatū. Nota glosam ibidem in. c. quintauallis. Tertiū genus arbitrorum est quod simplicit eligit ad componendum inter partes: sicut bonus vir int partes rem decidit ⁊ componit: cuius snie tunc demon stabitur: si sit talis qualis fieri debet a bono viro: vnde si iniusta sit corrigi debet per arbi triū viri boni: vt. ff. pro socio: vbi dicit. Si societatem mecū coieris ea conditiōe vt par tes societatis constitueres: ad boni viri arbi trium ea res redigenda est ⁊ conueniens est boni viri arbitrio vt non vtiq̄ ex equis par tibus socij simus veluti si alter plus opere in dustrie pecunieue in societatem collaturus sit: hec ibi. Ex quibus omnibus liquet q̄ ar bitri quicunq̄ non per sordes nec per gratiā aut fauorem arbitrari debeant: sed fm iustā estimationem equitatis consideratis hincin de circunstantijs alioquin obligantur indi stincte parti lese ad debitā recompensationē.

Octauum deniq̄ genus hominum cōtra hoc preceptum delinquentiū sunt procura tores: actores: syndici: yconomi vel quocūq̄ nomine censeant. qui constituti sunt vt cau sas aliorum defendant: sed officium suum in fideliter ⁊ inique exequuntur: quorum exces sus ex iam dictis faciliter elici possunt. Un de procurator est qui aliena negocia manda to domini vnum vel plura gerenda gratui tus suscepit: vt. ff. de procu. l. j. ⁊ possunt si mul plures procuratores constitui ⁊ in soli dū: ⁊ tunc occupantis melior est conditio vt posterior iā non sit procurator in eo qd̄ prior petere cepit: vt. ff. e. pluribꝫ. Et nota q̄ i nul lo debet esse deterior conditio ꝓcuratorꝫ q̄ domini nisi in satisdan. ff. de ꝓcu. l sed ⁊ he. §. defendere. ⁊ ratum est q̄cq̄d cū ꝓcuratore agi tur: vt extra eo. ti. c. j. Et in glosa ibidē vide de satisdatione ⁊ ceteris que cōcernunt hāc materiā. Syndicus autem est ille qui consti tuitur ad agendum vel defendendum caus sas nomine vniuersitatis. Dicitur enim syn dicus quasi plurium causas dicens vel de fendens: ⁊ dicit proprie procurator monaste rij. In eccl̄ia vero seculari vocat yconomus: vt. xvj. q. j. c. quoniā. Actor similit cōstitui tur ad agendas ⁊ defendendas causas vni uersitatis: vt. ff. quod cuiusq̄ vniuersitatis. l. Item eorum. In hoc tamen differūt: quia syndicus constituitur ad lites presentes et futuras ⁊ sine decreto. Actor autem tm̄ ad lites presentes ⁊ cum decreto: vt. ff. e. §. si de curiones. Et sola vniuersitas vel collegium constituere potest syndicum vel actorem: vt ff. eo. l. j. vel is cui dedit vniuersitas potesta tem eligendi: vt ibi. §. Item eorum. Quan doq̄ tamen syndicus vel actor appellatur procurator: vt de ꝓba. c. licet. de prescript. c. j. Et debent constitui duabus partibus vni uersitatis presentibus: ⁊ maiori parte vni uersitatis consentiente. Et nota q̄ idem in telligitur de yconomo quod dictuꝫ est de syn dico: vide etiam extra de syndico. c. vnico. ⁊ in glo. De ceteris gratia breuitatis superse deo. Deniq̄ de consiliarijs vel consultori bus subnectendū est: quorū subsidiuꝫ extra iudiciū requiritur: q̄uis et assessores iudici um etiam consiliarij dicuntur: vnde preserti iuuenes ⁊ in experti iurisperitorum ⁊ similiū consiliū requirere debent añq̄ litem in iure sumant: quia dicit Cassio. in epistola quadā q̄ plurimū laudis iuuenes moribus suis ap plicant: quotiens de negociorū meritis am bigentes ad consilia peritorum recurrūt. Et si queritur vtrū iurisperit⁹ iustū consiliū ven dere pōt in gratis admistrare debeat. Ad h̄ dicendum fm glo. Brix. xj. q. iij. c. non licet q̄ si iurisperitus sine labore dare potest cōsi liū s. nō reuoluendo libros nec laborando in perlegendis allegatiōibꝫ: tunc gratis subue nire tenent. Alioquin vt dicit Amb. li. de of ficijs. Quid tibi prodest hr̄e sapientiā si con siliū neges? Si consulendi copiā includas: clausisti fontē vt nec alijs influat nec tibi ꝓ sit: hoc ille: immo plurimū obest eo q̄ sibi su perest non dare elemosynā sine sui detrimen

to ⁊ labore. Dicit enim Gregorius in omel. q̄ habēs intellectū. s. dandi consiliū curet omi no ne taceat. ⁊ subdit causam dicens. Talē ti enim noie cuilibet reputabit quod vel minimū accepit. Si ꝑo laborat in libros reuoluendo ⁊ studendo acta respiciēdo ⁊ forte cū alijs peritis disputando vt sic debitum consilium tribuat: tunc licitum est illi exigere et recipere salarium: ⁊ sic intelligit Raymundus dictū August. in dicto. c. non licet. vbi subdit: ⁊ si liceat aduocato vendere iustum patrociniū ⁊ iurisconsulto rectum consiliū. Dicit tñ Hostieñ. q̄ si consiliū petens sit diues tunc iurisperitus nō tenet gratis dare iustū consiliū: q̄ ⁊ si tunc non laborat ante tñ laborauit discendo ⁊ studendo: ⁊ sic licite potest inde recipere: ꝑcipue sponte oblata. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De mendacio materiali ⁊ formali: ac de mendacio pernicioso qualiter quatuor modis committitur.

Sermo septimus

Non loqueris cōtra n ꝓxim tuū falsū testioniū. Exo. xx. Expediti de falso testionio sm̄ ꝑmā acceptionē ꝓut contingit i iudicio: iā scdam ꝓsequamur ꝓut. s. accipit large pro oi falsa ⁊ iniusta expssione ꝟboꝝ in deceptione vel iniuriā ꝓximi extra iudiciū. Q; fieri pōt multis mōis: q̄ multa sūt gñā mendaciorū. A Verū tñ q̄ de ꝑiurio visum est in scdo ꝑcepto. Hic ꝓsequendū est de simplici mendacio: qd̄ q̄ leui motu lingue perficitur pctm̄ illius minus ponderat. Sed audiant q̄ hmōi sunt illud Prouer. xvij. Mors ⁊ vita in manibus lingue: q̄ diligunt eā comedēt fructus eius: vñ pctā lingue sūt extremū refugiū demonū ad impugnandos fideles chr̄i. Nā sm̄ Jacobū in canonica. Qui non offendit i ꝟbo hic ꝑfectus est vir. Est em̄ inquietū malū vtpote in lubrico positū: plenūq̄ veneno mortifero: ⁊ iō licet omnis natura bestiaruz domari pōt: tñ linguā nullus hoim domare pōt nisi cū gratia ⁊ silentio. Hinc Hiere. ix. dt idē ꝓpha. Quis dabit capiti meo aquam ⁊ oculis meis fontē lachrymarū ⁊ plorabo die ac nocte: ⁊ addit causam dicens: quia extenderunt linguā suā quasi arcū mendacij ⁊ nō veritatis. Docuerūt ei linguā suā loq̄ mendacium. Pro q̄ notandū q̄ mendaciū sz Augustinū li. de mendacio: ⁊ ponit. xxij. q. ij. c. beatus Paulus. §. ille ergo. Est falsa vocis significatio cū voluntate fallendi. Pro quo nota sm̄ Asteñ. li. j. ti. xxvj. q̄ dictū exterius prolatū duplicē habet comparationē. Vnā ad rem significatam: et sic dicit sermo verus: cum. s. res adequatur: vel etiam fallax cū nō adequatur sermoni: ⁊ talis veritas vel falsitas sermonis tenet rōnem materialis. Alteram vero comparationem habet ad intentionem dicentis: ⁊ sic dicitur sermo verus cum. s. intentio adequat sermoni. Falsus autē cū intentio non adequatur sermoni; ⁊ talis veritas vel falsitas habet rationem formalis. Ex quibus patet q̄ mendacium nominat dictū per comparationē ad rem ⁊ ad dicentez. Et ideo ad completam mendacij rationem concurrit duplex falsitas: vna per comparationem ad rem: ⁊ alia per comparationem ad loquentis intentiōem: ⁊ hec duplex falsitas tangit in dicta diffinitione mendacij. A ꝑma tamen falsitate si sola fuerit: non dr̄ q̄s proprie mendax: quia mentiri est cōtra mentē ire quod ille non facit: quia fallere non intendit: sed a secunda licet fuerit sola dicitur q̄s mendax. Et hoc patet. xxij. q. ij. vbi dicit ca. Is autē qui mentit contra id quod anio sentit loquit voluntate fallendi: ⁊ vtiq̄ ꝟba propterea sunt instituta: non vt per ea se inuicem homines fallant: sed vt eis quisq̄ in alterius noticiam cogitationes suas proferat: verbis ergo vti ad fallaciam non ad qd̄ instituta sunt peccatum est. Et infra. Nemo mentiēs iudicandus est qui dicit falsum qd̄ putat verum: quia quantum in ipso est non fallit sed fallitur. Non itaq̄ mendacij sed aliquando temeritatis arguendus est: qui falsa incautus credit ac pro veris habet: potiusq̄ econtrario quantum in ipso est: ille mentitur qui dicit tanq̄ verum quod putat falsum: quantum enim ad animum eius attinet: quia non quod sentit hoc dicit: nō verum dicit q̄uis verū inueniat esse quod dicit nec vllo modo liber est a mendacio: quia ore nesciens verū loquitur: sciens autem voluntate mentit: hoc ibi. Et verba sunt Augustini in enchiridion: vnde concludit ibidē q̄ minus peccat q̄ nesciens falsum dicit q̄ q̄ nesciēs verū dicit: q̄ ꝑmū mendaciū hz rōnē

materialis: scom formalis: z vt dicit ī d'cto c. beatus: cū fallere sit voluntatis: falli autē infirmitatis vel temeritatis: grauius est qđ ex voluntate q̄ qđ ex temeritate p̄cedit vnde aliq̄ cōtingit falli vel nullū vel minimū cē pcm̄: nullū q̄dē pcm̄ est: cū adhibuit debitam diligentiā z hoc nō solū in mendacio: sz etiā in piurio: vt ptz ibidē. c. hoies: vbi subditur: q̄ interest quē admodū verbū p̄cedat ex animo: reamlinguā non facit nisi rea mēs q̄: ergo mens non erat rea: nesciebat em̄ esse falsum qđ iurauit esse verū: nec temere vł negligenter sed cum magna diligentia sibi vidēbat deprehendisse verū quod iurauit falsum. iurū r̄ndeo nequaq̄ est iudicandus. hoc ibi. Si ꝙo loq̄ndo falsū nō adhibuit debitā diligentiā peccat venialit: nisi forte mendacium esset multū pniciosū. Qui ꝙo sciens dicit mendaciū sp peccat vt videbit. Et si obiciat q̄ p̄dicta diffinitio nō cōueniat officioso mēdacio nec etiā iocoso: q̄ ds in neutro eox intendit fallere: sed in officioso intendit. p̄desse: z in iocoso intendit delectare z complacere. Ad hoc dicēdū fm Astēn. vbi supza q̄ in dicta diffinitiōe verbū fallendi nō tm̄ importat decipere: sed etiā fallere seu falsum dicere: z hoc est oi mendacio cōmune: falsū ei dicere exterius q̄dāmodo fallere est. dum hoc ōt qđ potest hoiem ad falsitatē deducere: z p ons fallere z decipere. vñ mendaciū officiosum z iocosum ex ipo genere opis rōnem habet fallendi: licet ex intentione dicentis non dicat ad fallendum. Hic queri potest q̄t sint genera mendaciox: p̄serti cū Aug. in li. de mendacio mendaciū diuidat i octo differentias. Pbs aūt in. iiij. ethi. diuidit mendacium in iactantiā que verū excedit in dicendo: z i ironiam que d' ficta vero in minus dicendo: q̄ duo sub nulla predictax differentiarum cōtinent quas ponit Aug. Ad hoc dicendum fm glo. super illo p̄s. v. Perdes omnes qui loquuntm̄ mendaciū: q̄ tria sunt genera mendaciorum. P̄imum enim genus mēdacij est quod fit ex malignitate z dicit mendacium pernicioſum. Secundum vero genus fit p salute z cōmodo alicuius: et dicitur mendaciū officiosum. Tertiū vero genus fit ex ioco: z dicit mendaciū iocosum. Et hec diuisio colligit etiā ex verbis Augu. sup eodem loco. p̄s. Perdes omnes: z ponunt hec ꝙba xxij. q. ij. c. ne quis. Et hoc etiā sic patet rōne: nam mendacium vbi dictū est habet p̄ formali completiuo quandā intentionē fallendi: z ꝛō fm intentionē dicentis habet mendacium in speciem diuersificari: aut em̄ intēdit quis aliquē ledere: z sic ē mendaciū pernicioſum: aut p̄desse: z sic est mendaciū officioſū: aut delectare: z sic est mendaciū iocoſuz. Et ad illa tria genera mendaciorum omnes differentie mendaciox reducunt. Sz obiicitur: nunq̄d est mendaciū si ds nō impleat qđ p̄misit: q̄s tm̄ in p̄missiōe adimplere disposuit. Ad hoc dicendū fm Asten. vbi supza: q̄ qui p̄mittit aliq̄d si animū habeat faciendi qđ p̄mittit nō mentit: q: ñ loq̄t cōtra id qđ gerit in anio Si ꝙo nō facit qđ p̄misit videt infidelitate agere per ħ q̄ animū mutat: potest tm̄ ex duob⁹ excusari: vno mō s. p̄mittit illō qđ est illicitū manifeste: z tūc p̄mittendo peccat: q: talia p̄mittere nō potuit ad cuius oppositum obligat. si vero postea pcipit esse illicitū vel periculoſum qđ p̄misit: tunc mutando volūtatē bene facit: nec ea p̄mittendo intentione simplici. p̄ūc peccauit: vt si q̄ p̄misit venire ad certū locū anio simplici: postea cōperit positas ibidem insidias ad cōstup: randū vel rapiendū vel sitia: tūc bñ facit ñ eundo: nec mentit. p̄missa non faciendo: q: tunc mutate sūt conditiōes p̄sonax vel negociox. Vt em̄ ōt Seneca. lib⁹ de off. ad ħ q̄ ds facere tenet qđ p̄misit requirit q̄ oia maneant imutata; alīs em̄ nec fuit mendax in p̄mittēdo: q: qđ p̄misit habebat in anio sub cōditiōib⁹ debitis: nec etiā infidelis nō implendo: q: cedē conditiones non extant: vnde nec aplūs est mentit⁹ qui Lo: inthiū non iuit quo rēturū se p̄misit: vt ptz. ij. Lo. j. z hoc p: opter legitimū impedimentū qđ supuenit. Et hoc patet. xxij. q. ij. c. beatus Paulus: vbi etiā excusat Petrū dicentē. Non lauabis mihi pedes in eternum. B P̄imū igit mendaciū quod dicitur pniciosum p: osequendo. Sciendū q̄ q̄tuo: modis mendaciū p̄dicit. P̄imo cū mendaciū dicit in pniciem chr̄istiane religionis z salutis aniax vnde xxij. q. ij. dicit c. P̄imū est capitale mendaciū z longe fugiendū: qđ fit in doctrina religionis: ad qđ mendaciū nulla conditiōe quis debet adduci: glo. sicut est dicere Jesum non esse passum vel nō esse natum ex virgine: potius ei debet oia mala pati q̄ tali malo consentire: vt. xxij. q. v. ca. ītra nec. Vnde ībdit in textu. non est igit mentiendum in doctrina p̄dictatis: qui magnū scel⁹ est p̄imū genus mendacij z detestabile: hoc

ſibi. Super quo dicit Alex. an. in ſuo. ij. q. religio hic ſumit cōmunit ꝓ q nos religat ad tenendū: ſi tm ea q ſūt circa fidē ſed etiam ea q ſūt circa bonos mores: in his enim duob⁹ conſiſtit ſūma chriane religionis. Et hoc q dem peccatū mendacij grauiſſimū eſt inf oia quia mendacium tanto grauiꝰ iudicatur: q tomagis militat contra dilectionē dei z ꝓxi mi: hoc enim pcīm militat contra vtrancz di lectionē nec ſolū opponit virtuti veritatis ſed etiā virtute fidei z religionis quod eſt grauiſſimū: etiā ſi ſit circa aliqd cuius cognitio pinet ad bonū hois. ſ. ad pfectionē ſcientie z informationē morū. Unde tanta labes eſt hmōi vitij vt non ſolū fallenti: ſed etiā illi q fallit ſit damnabile. Unde in dicto. c. beat⁹ Paulus ſubdit in fine. Aliquando cōtingit falli vel nullū vel minimū eſſe pcīm: aliquando ex ipſa rerū varia cōſideratione minus eſt fallere q falli. Ubi dicit glo. Vtr. q fallere aliquem in contractu minus pecca tum eſt q falli ab aliquo circa articulos fidei: in his enim que ſpectant ad fidē nō mul tum differunt fallere z falli: vt. xxj. q. ſ. c. ſi cupis: vbi dicit. Nō multū diſtat i vitio vel decipere poſſe vel decipi. ſ. in fide: vel in his ſine quibus ſalus haberi non pōt ſm glo. li cet q̄ntū in ſe eſt multograulus ſit decipe q decipi: q uis vtrūq damnabile eſt: vñ. xxij. q. ij. c. in ipaz cōſideratione: ſubdit: q longe tolerabilius eſt in his q̄ a religione. ſ. fidei ſe iuncta ſunt mentiri id eſt fallere: q in his ſine quorū fide vel noticia ocus colī nō pōt. Tale mendacium diabolus locutus eſt: z in celo z in terra: in celo quidem: quia vt dicit Joan. viij. In veritate non ſtetit. Et ſz Augu. xj. de ciui. dei: quia ab initio ſue conditionis in veritate non ſtetit: ideo nunq beatus cum angelis fuit ſuo recuſans eſſe ſubditus creatori: ac per hoc falſus z fallax: quia pia ſubiectione nolūt tenere qd natura eſt affectans p ſuprā electionē ſimulare qd nō eſt. Et hāc falſitatē p venoſas ſuggeſtiones effudit in ceteros ſibi cohērētes angelos. Et ſic ſi dici liceat ꝓpetrauit angelicidiū: z ex hac Lucifer dicit mendax z pater eius Joā. viij. de q̄ dr Augu. Diabolū aūt dixit dñs patrem mendacij: q nō omnis q mentit pat mendacij ſui eſt: ſi cm ab alio mendacū accepiſti et dixiſti: ru qdē mentit⁹ es ſed pat mendacij ū es. Ille vero qui non alūde accepit mendaciū pater eſt mendacij: ſicut de⁹ pater eſt veritatis. Eicerus aūt e celo diabol⁹ mendaciū finxit in paradiſo q patraret homicidiū. Ecce q ex crabile malū eſt mendaciū: quod a ſua conditione deiecit angelos multos z homines vniuer'os: z ideo de fabricatore mendacij dicit Joā. viij. Ille homicida erat ab initio hoc eſt in homicidio: ꝓmo ex quo potuit fieri homicidiū. Aug. ibidē non cm poſſet occidi homo niſi ꝓus fieret hō: nō ferro accinct⁹ diabolus ad hoim venit: ſ. hō malū ſeminauit z occidit: noli ergo putare nō ee homicidium qñ fratri tuo mala ꝓſuades: vos aūt ſcutis i carne: q nō poteſtis in mente: hoc ille. Unde de falſa ſuggeſtione diaboli dr Theophil⁹: is em z deū apd hoies criminat⁹ eſt ad Eua dicens: qm inuidens vobis ſignū inhibuit: z apud deū q̄ndam criminat⁹ eſt hoies: vtrū dixit an gratis colit Job dm: z vt efficact⁹ ad caſum traheret ait Gen. iij. nequa q̄ moriemini ſcit em dns q in q̄cunq die comederitis ex eo apient oculi veſtri z eritis ſicut dij ſcientes bonū z malū. Preterea ſm Augē nē Attende q h nomē mendax dicit tam de diabolo qui mendacium genuit ſic hic dicit: q mendax eſt: q de hoie: ſcām illd pō. Omnis hō mendax. z hō ille diaboli nomē ſortit: vt pote ei⁹ filius efficit: q: ſm Aug. de q̄ſtionibus euāge. diabolus nō ſpeciale nomē eſt ſz cōe: in q̄cunq ei opa diaboli fuerint inuenta: diabolus eſt appellandus: opis ei nomē eſt nō nature: z ſic iudei a veritate auerſi dicunt a chio filij diaboli Joā. viij. h modo filij diaboli ſūt oēs ſubuerſores catholice veritatis: oēs diffuſores virtutū: oēs ꝓmotores z ſuggeſtores vitioꝝ: que ſūt imitatores diaboli ce malicie de qbus intelligi pōt illd. iij. Reg. xxij. z. ij. Paral. xviij. Egrediar z ero ſpūs mendax in ore oim ꝓpheraz eius. ſ. Achaz qui coluit Baal. Tales ꝓphete ſunt de quibus Eſa. v. dicit: ve qui dicitis malū bonum z bonum malū: z phariſei de quibus dic dominus cum frēqntatiōe. Mat. xxiij. Ve vobis ſcribe z phariſei cē. z hoc ꝓpter multiplices errores quos ſeminabāt i cordū doctrina cuncta p poſſe retorquentes ad queſtū auaricie vt patet in multis paſſibus euangeliorum. Scdo mō cōmittit h mendaciū pernicioſus ſcienter z ex ꝓpoſito ledendo famā vel charitatem in proximo. Primū cōmittitur p detractionem de qua vſum eſt in. v. ꝑcepto ſermone. vij. cum duobus ſequentibus. Secūdū vero perficit per ſuſurrationē q̄ malicia

potior est q̄ detractio: de qua visum est ser-
mone.x. ⁊ iō de eis nunc gr̄a breuitatis sup-
sedeo. Hoc aūt sciendū q̄ cū aliqd̄ eoꝝ fit
cum intentione nocumentū inferendi vel in
fama vel in amicicia tunc constituit morta-
le pctm̄: vñ detractores detestabiles sunt co
ram deo ⁊ hoibus: Dicit em̄ apl's ad Ro.j.
Detractores deo odibiles: glo. hoc d̄t ne de
tractio leuis puteť cū impugnet charitatez
proximi quā summe diligit deus. Et iterū
d̄r Prouer.xxiiij. cogitatio stulti pctm̄ est: ⁊
abominatio hoiz detractor: hinc d̄t p̄s. De
trahentem proximo suo hunc persequebar.
sic ⁊ de susurratione scriptū est Eccl. xxviij.
Susurro ⁊ bilinguis maledictus erit: scz a
deo ⁊ hoibus multos cm̄ turbauit pacē ha-
bentes: scz inter eos discordias seminando:
lingua tertia scz inter duas linguas eoꝝ q̄s
discordat multos cōmouit: scz ad dissentio-
nem: immo qñq̄ totam ciuitatem vel regio
nem: ⁊ hoc quidem in occulto vl' absentia in
vtroq̄ vero peccasse videtur vxor phutifari
eunuchi Pharaonis principis exercitus: q̄
ꝓpter contemptum suum inuidia mota con
tra Joseph conabatur eū viro suo reddere
infamem ⁊ exosum. ¶ Pro quo nota prout
tangitur Gen̄ xxxix. ⁊ Josephus plenius re
fert postq̄ Joseph ab ea fuerat pluries sol-
licitatus nec acquiesceret operi nefario: acci
dit q̄ instaret publica festiuitas que valde
solennis erat egyptijs in qua congregabanť
omnes non solum viri sed etiaz mulieres ad
phanuz idoli preter Joseph qui erat dei cul
tor: mulier igitur maledicta se simulās infir-
mam vt sic domi manere possit sine verecun
dia: ad hoc quesiuit solitudinem ⁊ silentium
vt liberius sollicitaret Joseph ad opus ne-
pharium quod ⁊ fecit primo verbis blādis
postea cōminatorijs q̄ nisi assentiret illū ac
cusaret: ac demū nimio libidinis ardore du
cta arripuit eum per vestimenta vt sic impor
tunitate sua ad opus illud eum induceret:
qui iratus in manu femine relicto palllio fo
ras egressus est: illa se contemptam dolens
in argumentum fidei retentū pallium osten
dit viro dicens: Ingressus est ad me seruus
Hebreus vt illuderet mihi: qui nimium cre
dulus verbis vxoris tradidit Joseph vin-
ctum in carcere regis: sicut iudices impij ini
que accusauerunt susannam cāstissimam cū
nollet eis indulgere sui copiam: plures autē
de filiabus israel timentes diffamari consen
tiebant eis: sicut adhuc multe cōsentiunt in
sequentibus lubricis eadem ratione ⁊ hoc
quidam fuit etiam nō solum mortale sed de
testabile peccatum minus tamen q̄ primū
in manifesto vero vel presentia leditur fa-
ma ⁊ charitas per contumeliam: obprobri-
um ⁊ conuicium de quibus dictuz est supra
in secundo p̄cepto sermone vltimo. ¶ Ter
tio modo cōmittur mendaciuz perniciosum
contra proximum quātum ad corporale no
cumentum: vtpote violando: in exilium rele
gando: corporaliter ledendo vel etiam inter
ficiendo: ⁊ tale quidem mendacium morta-
le ⁊ detestabile iudicatur: tertium tenēs gra
dum malicie immo plerunq̄ grauius q̄ pre
cedens: vnde quantum ad violationem hoc
peccato deliquit amon filius Dauid: tam
opere q̄ sermone: cui iudicanti q̄ amaret
Thamar sororem Absalon consuluit Jo-
nadab amicus eius q̄ languorem simula-
ret cubando super lectum quod ⁊ fecit. Ec-
ce mendaciuz in opere cum inquit: pater tuꝰ
venerit vt visitet te: dic et: veniat oro Tha-
mar soror mea vt det mihi cibū ⁊ faciat pul
mentum ⁊ comedam de manu eius quod et
fecit: ⁊ venit Thamar: factoq̄ pulmēto ius
sit Amon omnes egredi sororemq̄ suam in
gredi secum in conclaui vt ibi cibum capiat
de manu sua: ecce mendacium artificiosum
in sermone: vnde ⁊ vi oppressit eam: o q̄r ho-
die reperiūtur insidiatores castitatis aliene
nec verentur quibuscunq̄ mendacijs: periu
rijs ac promissionibus ad hanc pernicie per
tingere nullumq̄ statum verentur femina-
rum: virgines ⁊ vidue: moniales ⁊ deo sacra
te: affines ⁊ consanguinee castitatem vouen
tes ⁊ cōiugate: omnes pariter ab hac lamia
patiuntur insidias. Quantum etiā ad lesio
nem: vel internetionē in hoc peccato deliq̄t
Jezabel vxor Achab que precepit optimati
bus Jezrael q̄ inuenirēt falsuz testimoniū
contra Naboth: cum scz dixisse: bñdixit Na
both deum ⁊ regem: id est maledixit: ꝓpt' hor
rorem enim maledictionis eaz iudei noīe cō
trario significabant: ⁊ sic false accusabatur
de dei blasphemia ⁊ de crimine lese maiesta
tis: cui vtriq̄ debebatur pena mortis: h̄ em̄
agebant ne querere viderentur eius mortem
sed dei ⁊ regis honorē: sed deus q̄ nouit hoiz
corda misit ꝓphām q̄ p̄cederet Achab huius
facinoris crudelē vindictā. vt patet in textu
iij. Reg.xxj. In hoc etiam deliquerunt filij

Jacob Symeon ⁊ Leui qui vt dicunt doctoꝛo. Gen. xxxiij. Dina sororem eoꝝ stupꝛata: ⁊ a sichem filio emoꝛ ad coniugium requisita ꝛesponderunt in dolo seuientes ob stupꝛum sororis: non possumus dare hoi incircūciso: sed in hoc valebimus cōfederari si siles nr̄i esse valueritis ⁊ circūcidat in vobis oē masculini sexus: hoc em̄ dicentes cogitabant in uadere ciuitatē qñ viri non possent se defendere. s. tertia die qō ⁊ factū est. ⁊ scōm doctoꝛes nr̄os q⁹ sichimite receperant circūcisionē nec moliebant aliquā fraudem. tō filij Jacob pessime fecerunt fraudulenter eos interficiendo: vñ Gen. xlix. Jacob in benedictiōe filioꝝ dixit de eis: Simeō ⁊ leui fratres vasa iniquitatis bellantia: in consiliū eoꝝ non veniat aia mea: q⁹ in furoꝛe suo occiderūt virum: id est viros sichimitas. Et infra: Maledictus furoꝛ eoꝝ q⁹ pꝛtinax: Et tō sequitur pena: Diuidam in ꝛē eos in Jacob ⁊ dispergā eos in isrl: q⁹ ad ꝛam leui sortē nō habuit in terra: sz admixt⁹ aliis filijs: vicules habuit ad alenda pecoꝛa. Similr Simeon q⁹ modicus erat sortē non habuit sed receptus est in sortē iude ¶ Quarto modo cōmittit mēdaciū pꝛiciosum ꝓtra pꝛimū cr̄tū ad reale nocumentū quo. s. inferre q̄rit aliis nocumētū in rebꝰ suis tpalibꝰ: ⁊ hoc qñq; fit ex inuidia vel in affectiōe q̄ q̄rit alteri nocere: qñq; vero ex auaricia vel cupiditate q̄ q̄rit sibi vel amico suo pdesse: ⁊ est in gñe suo pctm̄ mortale: ⁊ vtrunq; contigit in Siba pcuratore Miphiboseth: q̄ vt dicūt doctoꝛes. ij. Reg. xvj. fugiente Dauid a facie Absalon occurrit ei cū duobꝰ asinis paniby: vuis passis et massis palatar. i. fructuum q̄ inter tabulas quas palas dicimus pꝛesse compingunt vt essent in vsum regis ⁊ suoꝝ. Et ait Dauid ad eū: vbi est Miphiboseth filie dñi tui: q̄ motus tū inuidia q̄ auaricia: q⁹ posit⁹ erat ad seruiendū Miphiboseth: vt pz. ij. Reg. ix. ⁊ cupiebat impetrare hereditatem Miphiboseth. Cogitabat em̄ q⁹ Dauid p suā sapiētiā ⁊ bonā militiam finaliter obtineret victoriā ⁊ sic q̄rebat applaudere dñmq; suū exosum reddere: sicq; illius hereditatē p medīū Dauid acquirere qō ⁊ factū est: vñ ndit regi dicens: remansit Miphiboseth in hierm̄ dicēs. hodie restituet mihi domus ysrael regnū patris mei: sed hoc erat falsum: q⁹ oꝛ. c. xix. q⁹ reuertente Dauid descendit in occursum illius illoꝛis pedibꝰ ⁊ intonsa. i. incōposita barba: vestesq; suas non lauerat a die qua egressus fuerat rex vsq; ad diē reuersiōis ei⁹ in pace: ⁊ h̄ in signuꝫ magne tristicie: Et ait rex. Quare nō venisti mecū: Qui ndit seruꝰ me⁹ Siba pcēpsit me nolēs mihi sternere asinū vt ire cū rege: insup ⁊ accusauit me coram rege: tu aūt q⁹ iust⁹ es fac qō tibi videt. Et ait rex: fixū ē qō locut⁹ sū: tu ⁊ Siba diuide possessiōes q. d. vtriq; vim dicerā: sed qō vtercq; vim totū hꝛe nō pōt inꝛ vos diuidat. Super q̄ dicūt q̄dā doctoꝛes q⁹ Dauid immemoꝛ iuramēti cū Jonathan iniuste iudicauit. ⁊ tō in vindictā illi⁹ iudicij Hieroboā diuisit regnū Dauid ⁊ semini ei⁹ pmissū cū Roboā filio salomonis. Ecce q̄rū pōt lingue falsiloq; adulās malicia: cū ⁊ Dauid sctm̄ dñi viz scōm coꝛ ei⁹ seduxit: ad dandā falsū iudiciū. O q̄ꝛ repꝛūf adhuc mēdaces filij hoim q̄ plurimos decipiūt pbis mēdaci hoꝛin ducēdo vꝛores: exercēdo mercantias ⁊ multa stulta. Et si obycit de Jacob q̄ mentit baꝛ se esse Esau pmogenitū vt sic obtineret pmogenituꝛā: vt pz Gen. xxvij. ⁊ tū plumiē non peccasse moꝛtaliter. Ad h̄ dicendum sm Astē. li. j. tr. xxxvj. ar. v q⁹ Jacob h̄ dicēdo nō est mentit⁹: q⁹ h̄ mystice dixit. p eo q⁹ pmogenita ei⁹ sibi decebant de iure: ⁊ sic Jacob erat Esau pmogenit⁹ nō in pꝛsona s. d in iure pmogenituꝛe: vsus em̄ fuit h̄ mō loq̄ndi pꝛ spm̄ pꝛpietie: ad designandū mysteriū q⁹ scz pꝛplus iunioꝝ. s. gentiliū substituend⁹ erat in locum pmogeniti. s. pꝛpli iudeoꝝ: vel ad designandum q⁹ pꝛplus ab eo descendens cr̄tum ad deū pferēdus erat pꝛpto ab Esau descendenti. Ad laudem dei.

Vtrū omne mendaciū sit moꝛtale: ⁊ q⁹ mendaciū officiosum cōtigit quatuoꝛ modis. Ser. viij.

On loqueris contra pꝛimū tuū falsū testimoniū. Exo. xx. Jā viso die pmogñe mendaciꝰ: scōm gen⁹ bzeui stilo pcurram⁹ qō ꝺ mendaciū officiosū: q⁹ pbet alicui gratū obsequiū q nulli pꝛstat aliq̄ nocumētum: scz pdest alicui ⁊ obest nulli. A Ante cuius mendacij pꝛsecutionē queri pōt vtrū omne mendaciū sit moꝛtale pctm̄: sc̄ innuere videt psal. vi. pdes oēs q̄ loquunt mendaciū. Sap. j. Os q⁹ mentit occidit aiaꝫ. Et h̄ videt innuere Greg. dicēs de obstricto

q̄ in remuneratiõe obstetricũ cognoscit quid mendacij culpa mereat: nam benignitatẽ ea rũ merces que eis potuit in eterna vita tribui: p̄missa culpa mendacij est in terrenã remune ratione declinata: hec ille: sed merces eterna nõ q̄dit nisi p̄o petõ mortali: z q̄ obstetricũ merces eterna p̄opter mendaciũ fuit in tem porale remuneratione cõmutata: ex hoc vide tur q̄ mendaciũ etiã officiosum q̄ õ est de me liori genere reputat mortale petñ. Dicit em Astẽ. li. j. ti. xxxvj ar. iij. q̄ ex quo non põ aliquis p̄o causa maioꝛi menturi q̄ p̄o con seruatione spũalis boni vel annexa bono spi ritui ali: ideo illud mendaciũ est leuissimum q̄ fit p̄o conseruanda coꝛpis castitate vel ali quo sili: hoc ibi. Si igit hoc mendacium erit mortale sequit q̄ omne mendaciũ erit morta le. Ad hoc dicendũ fm Tho. ij. ij. q. xx. q̄ il lud p̄pe dicit esse petñ mortale q̄ repugnat charitati p quã anima viuit deo cõiuncta: po test ergo mendaciũ contrariari charitati tri pliciter. Uno mõ fm se: et hoc ex ipa falsa si gnificatõe: que q̄dẽ si sit circa res diuinas tũc cõtrariat charitati dei: cui⁹ veritatẽ aliq̄s ra li mendacio occultat vel coꝛrumpit: vñ hmõi mendaciũ non solũ opponit virtuti ꝑfectis sed etiã virtuti fidei z religionis: z ideo hoc mendaciũ est grauissimũ in genere mendaci oꝛum vt dictũ est in sermõe p̄cedenti. Si p̄o falsa significatio fit circa aliq̄d cui⁹ cognitiõ p̄tiner ad bois bonũ: puta que p̄tinent ad p fectionẽ scientie z informationem moꝛũ: tale mendaciũ inq̄ntũ infert damnũ opinionis p ximo cõtrariat charitati q̄ntũ ad dilectionẽ p̄simi: vnde ẽ petñ mortale. Si vero sit opi nio falsa ex mendacio generata circa aliq̄d de quo nõ refert vtrũ sic vel aliter cognoscat: tunc ex tali mendacio non dãnificat p̄imus sicut si quis fallat in aliq̃b⁹ particularib⁹ cõ tingentib⁹ ad se nõ p̄tinentib⁹: z tale menda cium in se non est mortale petñ. Scõo mo do mendaciũ charitati ꝑtariat rõnis finis intenti: puta q̄ aut dicit in iniuriã dei semp est mortale peccatũ vtpote chr̃iane religioni contrariũ: aut dicit in nocumentũ p̄simi q̄n tum ad psonã: famam vel diuitias: z fm hoc est mortale peccatũ: cũ nocere p̄simo sit moꝛ tale petñ: z cum ex sola intentione peccati mortalis aliquis moꝛtalit̃ peccet: ideo solus hmõi conatus verbo: um constituit mortale petñ etiã si non sortiat effectũ. Si ꝑo finis intentus nõ fuerit charitati ꝓxi⁹ tunc menda ciũ fm hãc rõnem non erit mortale petñ: sic apparet in mendacio iocoso in q̄ intendit ali q̄ leuis delectatio: z in mendacio officioso in quo intendit etiã vtilitas p̄simi. Tertio mõ mendaciũ charitati cõtrariat p accidẽs: pu ta rõne scandali vel cuiuscunq̄ damni con sequent̃: z sic erit etiã petñ mortale dum. s. q̄s non verek propt̃ scandalũ publice menti ri: hec ille. Istud tñ tertiũ membꝛũ latiꝰ p se: quit Astẽ. li. j. ti. xxxvj. ar. iij. dicens q̄ p ac cidens etiã mendaciũ iocosum z officiosum potest esse mortale petñ: z hoc q̄dripliciter. Primo rõne nocumenti: vt cum mentiẽs vi deret p̄babiliter ex suo mendacio immunem̃ere ali cui aliq̄d notabile nocumentũ: cuius illõ mẽ daciũ non esset ad hoc ordinatũ. Scõo mo do rõne nimie libidinis siue cõplacentie seu delectatiõis: q̄d contingit in mendacio ioco so: puta fm Rodo. cũ aliq̄s suã vel alterius complacentiã siue delectatiõe in suo men dacio dilectioni dei z mandatoꝝ eius p̄ponꝛ ret: vñ. xxv. di. §. criminis: ibi ponunt verba Aug. dicentis: nullũ petñ adeo veniale ẽ q̄d non fiat mortale si placet: sc. us tñ si talis de lectatio sub deo esset: sicut etiã moꝛtaliter pec caret q̄ p̄oprias vꝛoꝛes cum tanta delectatiõe cognosceret q̄ etiã cadẽ facerꝫ si vꝛoꝛ sua nõ esset. Tertio mõ rõne contemptꝰ etiã i men dacio iocoso: vt cũ q̄s p̄o indifferenti z p ni hilo habet dicere tota die mendacia iocosa q̃si essent vera sicut faciunt mimi z ioculato res z silꝫ fꝫ Hostiẽ. ar. xxv. di. ver. alꝫ: se cus est in alijs q̄b⁹ hoc accidit forte raro vel ex cuentu: vñ ôr glo. sup illõ q̄d non fiat cri minale. i. cumꝰ assiduitas z cõtemptꝰ vtrandi veniale nõ fiat mortale: vñ q̄dã dicunt q̄ tñ ipe contemptꝰ venialiũ mortale petñ est: et fm hoc exponꝫ fit mortale: id est per contem ptũ fit mortale: sicut etiã accedit verbũ ad elementũ et fit sacramentũ: vt. j. q. j. c. octa he. Uñ si Ray. z Hostiẽ. quando dicunt mendacia iocosa esse gnciosa: z mortalia pec cata intellexerũt hoc modo. s. rõne alicuius circũstantie: puta contemptꝰ vel libidinis vel nocumenti vel scandali: tunc bñ dixerũt: sed si hoc intellexerũt ratione sue ꝑpetie: tunc cõ trarium sentire videnꝫ Tho. Alex. An. Bo nauen. Richar. z alij theologi quibus est ma gis assentiendũ. Quia to modo charitati cõ trariatur rationi scandali. Scandalum au rem fieri contingere potest ex multis causis:

z contingit frequent rõne circũstantie pſone vt cum mentiens eſt pfect' z quo ad vite ſtatum z quo ad reputationẽ hoim. Jn tali ei ſi conſcia dicteꝛ ſibi pbabiliter q ex ſuo mendacio ſequeꝛ ſcandalũ: tunc mendaciũ ẽ moꝛtale peccatũ: ſecus tñ ſi ſit pfectus non tamẽ opinione hominũ: licet enim tali ſit grauius peccatũ q̃ in homine impfecto: nõ tamen eſt moꝛtale: quia non ſubiacet ſcandalum: et ſic intelligi poteſt qõ ỏt Auguſ. ſup illõ pſ. v. Perdes omnes qui loquunt mendaciũ: z ponit xxij. q. j. c. ne quis: ſi quis inꝺt fortẽ non velit ad iſtam viſibilem moꝛtem hominẽ pꝺere: paratus eſſe debet verũ occultare non falſum dicere: vt neq̃ pꝺat neq̃ mentiat: neq̃ occidat animã ſuam pro coꝛpe alterius: z ſicꝛ dicit li. de mendacio: q perfectoꝛ eſt p̃ceptũ: non tñ non mentiri ſed nec velle mentiri. Sed de hoc latius videbit in ſermõe ſequẽti. B Scõo vero queri poteſt quot modis mendaciũ officioſum committi poteſt quibus alleuiat eius pctm̃. Ad hoc dicendũ q principaliter q̃tuoꝛ modis a contrario ſenſu: ſicut cm̃ quatuoꝛ modis cõmittit mendaciũ in alterius detrimentũ: ſic econtra q̃tuoꝛ modis cõmittit in alterius cõmodũ z nulli detrimentũ. Primo modo cõmittit in fauoꝛem chriſtiane religionis et ſalutis animaꝝ: de quo dicit Aug. xxij. q. j. in ca. pmũ circa fi. q ad ſempiternã ſalutẽ nullus deducendus eſt opitulante mendacio: vbi queꝛit glo ſa ſed qualiter põt aliquis ad eternã ſalutẽ ꝺuci per peccatũ: z reſpondet q indirecte: vt ſi monachus dicat regulam ſuam eſſe dulcẽ: z per tale mendaciũ lucreꝛ aliquem chriſto. z eſt ſimile. j. q. j. c. q̃pio. xlv. di. c. de iudeis. Si ergo queꝛit an liceat alicui dicere mendaciũ vt ad fidẽ vel religionẽ alliciat, prim. Rñdet Bona. q non: quia deus noſtro mendacio non indiget: neq̃ debet aliquis credere q aliquis cõuertat p falſam ſuggeſtionẽ: ſed potius p ſpũſſancti inſpiratione: quia vt dicit Greg. Jnuanum laboꝛat lingua doctoris niſi intus opeꝛet gratia ſaluatoris: verũtamen cum non poteſt aliqs pro cauſa maioꝛi mentiri q̃ pro cõſeruatõe ſpiritualis boni vt auncti bono ſpũali: ideo mendacium illõ eſt leuiſſimũ quod fit pro cõſeruatõe vt augmẽto fidei vel chriſtiane religionis aut ſpiritualis profectus: tale mendaciũ dixiſſe legitur Rachel que cum Jacob viro ſuo clam fugiens: vt habetur Gene. xxxj. Furata eſt idola patris ſui: non tamen ad colendũ ſed ad ſubtrahendũ a patre occaſionẽ idolatrie: z ſic ſi fecit furtũ, ꝓpe loq̃ndo: cum q̃ laban inſecutꝰ conqueꝛeꝛet de ſublatione deoꝝ ſuoꝝ. z Jacob reſpondiſſet apud quẽ cũq̃ inueneris deos tuos nec ek coꝝ fratribꝰ ſuis: neſciens q Rachel eſſet furata patris idola. Jntrauit Laban ad querendũ ea feſtinanſq̃ Rachel abſcondit ea ſubter ſtramẽta. i. ſellã camelꝰ z ſedit deſuper: propinquanti q̃ patri ait. Ne iraſcaꝝ dñs meus q coram te aſſurgere nequeo: quia iuxta conſuetudinẽ feminaꝝ nũc accidit mihi: z ſ̃ mendacio deluſit cum ne inueniret idola ſua: vt vel ſic conuerteretur ad deũ verũ. Similiꝛ z Jehu zelo religionis ꝺi poſtq̃ pcuſſit omnes de domo Achab: etiam noꝝos eius: qui. ſ. ſuſpecti erant ne ſibi fauerent z ſuis: iuxta beneplacitũ dei ſm q habet. iij. Regũ. x. vt etiã omes ꝓpheras Baal ſimul interficeret vſus eſt tali mendacio: nã interfecto Joram rege iſrl qui fouebat eos: multi ex eis fugerant z ſe abſconderant: q̃o Jehu congregare volens ſimulabat ſe Baal velle colere z eius ſacerdotes honoꝛare: congregauit ei pplm ſamarie: z ait in volo. Ampliare volo cultum Baal: vocate ꝓphas eius z ſacerdotes: quicunq̃ defuerit non viuet ſacrificium enim grande eſt mihi Baal: z venerunt omnes ſerui Baal nec vnus defuit: impleteq̃ eſt domus Baal: cunq̃ diligenter perſcrutatus eſſet ne quis eoꝝ deeſſet vel aliquis ex aliis intereſſet: iuſſit omnes interfici. A Baalq̃ z domũ eius deſtrui: et fecerunt pro ea latrinas in' deteſtationẽ idolatre z pro cõmunitati deſeruiret in tali neceſſitate. Ceterum quidam dicere conanꝰ etiã Abraam incidiſſe tale mendaciũ cũ iturus ad montem in quo putabat ſe Jſaac immolaturum: dixit ad pueros ſuos: expectate hic cum aſino: z ego puer illuc vſq̃ ꝓperantes poſtq̃ adoꝛauerimus reuertemur ad vos. ſ̃ enim dixit ne impedirent eius obediẽtiam perficiendam ſi preſentes eſſent: vnde dicũt q Abraam non intendebat q Jſaac cum eo reuerteꝛeꝛet: quia diſpoſuit cum omnino pro pter obediẽtiã immolare licet pueris de reuerſione dicebat. Sed non videk veriſimile q tantus ꝓpheta z tam ſingularis patriarcha in tam pfectiſſimi operis obediẽtia conſtituꝛus vel minimũ mendaciũ ꝓtulerit. Et ideo dicendum q exquo deus Abraam ꝑ miſerat ſupra. xvij. ca. q de Jſaac reges oriꝝ

rentur: ꝛ xxj. c. dicerat: in Jsaac vocabit tibi semen: ꝯ firmiter tenebat ꝓbum dei esse verꝫ: ꝛ ex hoc Abraã imolare volens Jsaac firmiter credidit ꝙ ipm imolatũ a mortuis deus suscitaret. ꝛ in eo suũ ꝓmissum cõpleret. Et ħ est qđ ꝺt apls Hebr. xj. Fide obtulit Abraam Jsaac cũ tentaret vt vnigenitũ offerret in ꝙ susceperat ꝓmissiões: ad quem dictuꝫ est in Jsaac vocabit tibi semen arbitrans ꝙ a morte suscitare potens est deꝰ: vel vt ꝺt Ambꝺ. in li. de patriarchis: ꝛ ponit. xxj. q. ij. c. prophetauit scz Abraã qđ ignorabat ipe solus redire disponebat imolato filio scz dñs ꝓ os eius locutꝰ est qđ parabat: captiose aũt: id est caute loq̃batur cuꝫ seruulis nec cognito negocio aut impediret eũ aliqs aut gemitu obstreperet aut flens. Glosa q̃rit ibidẽ: nunqđ voluntas Abrae fuit ꝯraria voluntati dei. Rñdet ꝙ nõ: sed ipa volita fuerunt contraria: Abraam em̃ filiũ volebat interficere: ꝛ deus ħ ipm nolebat scz ꝙ interficeret sed volebat Abraam filiũ suũ velle interficere: ꝛ sic erat eadẽ voluntas. ¶ Sc̃o mõ cõmitti põt officio sum mendacium ob ꝓseruationẽ fame vel charitatis mutue: q̃ duo sunt hoi maxie ad vitã p̃sentẽ deducendam ꝛ vitaꝫ eternã ꝓmerendã necessaria: ꝺt enim Prouer. xvij. Melius est nomen bonũ q̃ diuitie multe sup aurꝫ ꝛ argentũ gra bona. Et iterꝫ Eccs. vij. Melioꝰ est nomẽ bonũ q̃ vnguenta pciosa Et Eccl. xlj. Cura habe de bono noie hoc em̃ magis ꝓmanebit tibi q̃ mille thesauri magni ꝛ pciosi. Sic de charitate dicit Prouer. x. Vniuersa delicta operit charitas. Et apls. j. Cor. xiij. Si linguis hominũ loquar ꝛ angelorꝫ ꝛ cetera multa q̃ ibidẽ dicit de charitate sine qua nihil sumꝰ vt: unꝙ aũt qđam discipulus in vitas patꝝ offic: oso mẽdacio ꝓseruare studuit scz famã bonã in abbate ꝓpio ꝛ charitatẽ in alioquẽ abbas expelli tulit a cella sibi ꝯcessa: motꝰ inuidia vt latius ptz ibidẽ: vñ ad ꝓseruationem bone fame. Eleazarus vnꝰ de excellentiorib scribaꝝ in sciencia: virtute ꝛ fama ꝑ legit mortẽ subire ne pareret aliqđ determinatũ fame: cũ em̃ vt ꝺt. ij. Macch. vj. Per violentiã carnificũ cõpelleret carnẽ porcinam mãducare nec ille ꝓter mandatũ dei vellet acquiescere: tunc in tanta miseratione cõmoti obtulerũt ei carnes licitas ad edendũ vt sic simularetur manducasse sicut rex imperauerat ꝛ sic infamia notaret derelictũsse scz legem dei: vnde in tali casu non erat licitum edere carnes alias licitas co ꝙ in tali fictione erat falsitas ꝛ mendacium fictio ꝛ alioꝝ seductio: que considerans Eleazarus cito respõdit se permutti velle ad infernum id est portius omnem sustinere penam q̃ facere talem fictionem. nõ inquit etati nostre dignum est fingere vt multi adolescentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annoꝝ transisse ad vitam alienigenaꝝ ꝛ ipi ꝓter modicum temporis tribulis vite tps incipiant: ꝛ ꝓter hoc maculam scz infamie coã hoibus ꝛ execrationem scz coram deo ꝛ angelis eius mec senecturi conquiraꝫ ꝛ his dictis crudeli morte mulctatus est: vt etiam adolescentib exemplum forte relinq̃ret. ¶ Tertio mõ cõmittit aliqñ mendaciũ officiosum ꝓ conseruatione violentie corporalis: ꝛ ħ duplicit. Primo vt cõseruet a corporali corruptiõe: ꝛ ħ mẽdaciũ ponit Aug. in dicto. c. ꝓmũ esse octauũ genꝰ mẽdacij qđ ꝛ nulli obest: ꝛ ad ħ pdest vt ab imunditia corporali aliquã tuaꝫ. Sup ħ q̃rit põt vtꝝ aliqua sibi vides iminere piculum amittendi castitatem licebit ei mentiri ꝓpter hoc periculum euitandum. Ad hoc ꝺcendum fm Alex. an. ꝛ Bonauen. ꝙ ille qui est in tali pculo constitutus si est perfectus amatoꝝ continentie sic ꝙ põt considere de continentia mentis: tunc mentiri non debet ꝓ vitanda corruptione carnis: qꝛ sicut ꝺcit beata Lucia: Si me inuitaꝫ violaueris castitas mihi duplicabit ad coronã: in tali em̃ esse posset passio illa sine culpa. Si aũt est imperfectus tunc rõnabiliter timere debet ꝙ succũberet si ad statum illum veniret: ꝛ ĩ ꝺ et concedit euadere periculuꝫ maioris peccati ꝙ minus petm̃. Vñ sanius est illi falsum aliqđ dicere q̃ illam passionẽ sustinere. Et hoc est qđ ꝺt Aug. li. de mendacio: ꝙ illa petã que ira cõmittuntur in hoie vt eum faciant imunduꝫ ꝛ in petis nostris vtrare debemus: ac per ħ nec peccata dicenda sunt: quia ideo fiunt vt imunditia euitetur: quod intelligi debet nõ ꝙ non sint petã simplicit: sed ꝙ non sunt grauia. Et sicut dictuꝫ est de viro imperfectore spectu sui: sic etiam dicendũ est de viro imperfectore respectu alterius imperfecti fm Bonauen. Sc̃o vero vt cõseruetur a corporali lesione: ꝛ hoc mendaciũ ponit Augusti esse septimum in octo. ca. primum vbi dicit sed primum genus mẽdacij est quod ꝛ nulli ob-

est z prodest alicui: velut si nolens hoiem ad mortē ꝙrit pdere mēdaz. Vñ si sequit vtz liceat alicui mentiri p ꝓseruanda alteri⁹ vi/ta. Rñdet Pe. q nō: nec etiā imperfecto: licitum est cū impfecto ꝓfitatem occultare sed non falsitatem dicere ſm Aug. xxij. q. ij. c. si quis ad te confugerit qui de mendacio tuo possit a morte liberari: non es mēdaturus: oscū qō mentit occidit aiam: cum ꝑ mendacio vita eterna amittit nunqꝫ post cuiusqꝫ vita corporali mentiendum est: z ibi. c. faciat hō z. c. oē genus. Ex his ꝓz q etiam impfect⁹ de quo sito ad mortē aut debet celare veritatem sic q non ꝓmat falsitatem: querens sez sophistice seu figuratiue velut dēdo vel oino tacendo vel expresse: se non indicaturū asse/rendo: sed non debet falsum dicere. Q3 si ex eo q non mentit facturam accipiunt: non tñ ipe pdit. Hoc aūt mendacium inciderūt obstetrices. Exo. j. de quibus doctores diuersi modi loquuntur: nam quidam dicūt eas in illo mendacio mortaliter peccasse ex eo q p/cessit eaz mēdacium ex amore libidinoso vi re sue: quam magis diligebant qꝫ ipam veritatem: que tamen erat eo tpe confitenda qū fuerunt interrogate a iudice: z hoc in iudi/cio: z hoc videt velle glo. Bar. bti. in. ca. si quelibet. xxij. q. ij. vbi dicit: ex hoc loco videtur q iste mulieres que mentite fuerant pro salute alterius peccauerunt mortaliter: q. p venali peccato nullus priuatur eterna salute. Aug tñ dicit eas venialiter peccasse: sed vt patet in glosa Grego. super Exod. vnde sumptum est illud. c. iste mulieres bis fue/runt mentite: primo promittendo Pharaoni q omnes masculos interficerent: sed tunc habebant in proposito q non interficerent: illud peccatum fuit venale: quia fuit pro vita illoz conseruanda: z de illo loquitur Augst. postea vero pueris reseruatis cum redargucrentur a pharaone sunt mentite cum dicebant hebreorum mulieres habere scientiā obstetricandi z tunc non fuerunt mentite p vita pueroz: quia illi iam erant seruati: sed pro vita propria ne interficerenk: z hoc mendacium fuit mortale: z ꝓter hoc dānate fuerunt: sed ille modus dicendi ſm Bonauen. est calumniabilis: quia dux videtur dicere q aliquis mendacium aliquod leue dicens pro salute corporis sui mortaliter peccet: ōr etiaz de eis Tho. scōa. ij. q. cx. z Alex. in. iij. summe: z Richar. in. iij. de quibo gratia hic uitat⁹ supsedeo. Ꝓtererea si obꝫcit de Abra/am q rumore mortis dixit vxore sua Saram esse sororē suam vt ptz Gen. xx. Ad h rñdet Aug. i qstionibꝫ geneseos: z ponit. xxij. q. ij. c. querit: q Abraā veritatē voluit celari nō mendacium dici: soroz cū ōz: q: filia fratris erat: vñ ipe dixit Gen. xx. Vere soroz mea est filia patris mei z non mris mee. Et Isaac Gen. xxvj. dixit de Rebecca vxore sua q soroz eius cēt qz fuit ei⁹ soroz z vxoz. ¶ Quare to mō cōmittit mendaciū officiosum ꝓ conseruatiōe vel adeptiōe rez tpaliū nulli tñ iurisū faciendo: z h ponit Aug⁹. esse septū genus mendacij in dicto. c. ꝓmum: qō z nulli obest z alicui pdest: velut si dispūtā pecuniam alicui⁹ iniuste tollendā scies vbi sit se nescire mentiat: z glo. sup ꝟbo iuste: sec⁹ si iuste vt si fieret aucte iudicis: z sic mendaciū istō fit ad euitandū iniustū dānū si oz euadere mortalē culpā. z idē est cuz fit mendaciū ad adipiscendū iniustū lucrū vel cōmodū. Si tñ fieret ad euitandū iustū damnū vel adipi/scendū iustū cōmodum vel lucrū nūc nō cuderet mortalē culpā: tunc cū fieret pniciosū sicut actū legit Act. v. in ananía z saphyra vxore sua q fraudantes de pcio agri z ob h mendaciū dicentes mortaliter peccauerunt: vñ ad vocē Petri subita morte mulctati sūt.

¶ Hic queri pōt vtz virgines dicentes se meretrices z p hoc ingredientes monasteriū institutū solū ad recipiendū meretrices penitentes z nō alias: pōt ibidem remanere. Ad hoc rñdet Jo. an. in. c. j. de rel. do. li. vj. i no uella: q talis receptio nō tenet nec ibi salua ri possunt fraude durante qua reuelata de/bent expelli: vt de leg. c. cum dilecti. Nam vt dicitur. xxxiij. q. v. in. c. notificasti: omni hoi ad monachicā vitā tendenti legaliter iuste z sancte pagendū est: z ideo q cuncꝫ religio/nem intrauerit z requisit⁹ vel nō reꝙsit⁹ alig̃ mendaciū ꝓtulerit: cui⁹ ꝟitati cognita ſm laudabilē ordinis institutionē a receptio/ne refutandus esset: tunc mortaliter peccat qz talia falsa negare vl affirmare mendaciū pniciosum est cōtra pfectū religionis: vñ p virgines sic ingressas occupant loca mona/sterij ad nunciū q plures nō pōt absqꝫ penu/ria sustentari: z sic auferk ingrediendi facultas meretricibꝫ penitere volentibꝫ: si cū ipa/rum receptio non teneret: vt patet in dicto c. j. §. j. z sic remanerent in pcō z fieret con/tra mētem instituentis. Ad laudem dei.

Vtrum omne mendacium sit peccatum aceriam mortale in viris perfectis ꝛ quod mendacium iocosum quatuor modis committitur. Sermo. ix.

On loqueris contra primū tuū falsum testimoniū. Exo. xx. Tertio loco recte videndū est de tertio genere mendacioꝝ qđ dr mendaciū iocosum: qđ etiā ab Aug⁹. vocat mez mendaciū: vt pz. xxij. q ij. in. c. primū. vbi subdit: q quoddam mendaciū fit sola intentione mentiendi: fallendiq; libidine qđ est mez mendaciū: qz nō aggrauat ppt intentionē nocendi: nec minuit ppt intentionē ꝓdesse ndi. A Ad cuius euidentiam pmo queri pōt: vtr oē mēdaciū sit petm̄: ꝑsentim cū mendaciū ob h̄ petm̄ esse videat q ꝓ ipm bō proximū suū decipiat. Dicit em̄ Aug. in li. de mendacio: q quilquis esse genus aliqđ mendacij qđ petm̄ nō sic putauerit: decipiet seipm̄ turpiter. cū honestū se deceptorē arbitret alioꝝ: sed nō oīe mendaciū est deceptionis causa: qz ꝓ mendaciū iocosum nullus decipit: non em̄ ad hoc dicunt hmōi mendacia vt credant sed ꝓpter delectationē solū: q delectatio plerunq; necessaria videt ex testib⁹ et infirmis: vnde ꝛ hybolice locutiones q̄q; reperiunt in sacra scriptura. Ad h̄ dicendū fm Tho. sc̄da ij. q. cx. Q. illud qđ est fm se malū ex gñe nullo mō pōt esse bonū ꝛ licitū qz ad h̄ q aliquid sit bonū requirit q oia recte concurrant. Bonū em̄ est ex integra causa: malū aūt a singularib⁹ defectib⁹: vt dixit Dionysius. i. ij. c. de diui. no. mendaciū autē est malū ex gñe: est em̄ actꝰ cadens supra materiā indebitā: cū em̄ voces naturaliter sunt signa intellectuū innaturale est ꝛ indebitum q aliquis significet voce id qđ non habet in mente. Hinc dr phus in. iij. Ethic. q mendaciū est ꝓ se ptauū ꝛ fugiendū: verū aūt bonū ꝛ laudabile. Omne nanq; mendaciū sic fm se malū est ꝛ petm̄ q nullo pacto: nullo fine: nulla dispensatione humana vel diuina bn̄ fieri pōt. Et hoc Aug. exp̄sse dr in lib. de mendacio. ꝛ nitit multipliciter ꝓbare: ꝛ in h̄ cōuenlunt doctoꝛes: vt dr Bonauen. ꝛ hug⁹ rō est: qz fm Aste. li. j. ti. xxxvj. Dupliciter dicit aliqđ esse malū: scz aut ex gñe actus: vt cum actus sup materiam indebitam transit: aut ex malicia intentionis. Pōt aūt actꝰ transire sup materiā dupliciter. scz respectu dei ꝛ respectu ꝓximi. Si q respectu dei: sic ē malum in se ꝛ fm se: nec vllo mō pōt fieri bn̄ vt est de ū dire. Si respectu ꝓximi vt nocere ꝓximo: sic est malū in se non tn̄ fm se: vn̄ pt aliq; fine bn̄ fieri: qz pōt ibidē intentio recta supuenire. Si aūt aliquid est malū ex malicia intentionis: tūc siue sit respectu dei siue respectu ꝓximi simpliciter est malū: ꝛ nullo fine bn̄ fieri pōt: qz dicit ꝓuerbium debiti fines: tale aūt est mendaciū qz nō tm̄ dicit malum ex hoc q transit sup materiā indebitam sed etiā quia hēt intentionis malictā: hec ille Vln̄ oē mendaciū est petm̄: sicut etiā dr Aug⁹st. li. de mendacio. ꝛ idē dr sup illud pō. v Perdes oēs q loquunt mendacium: ꝛ ponit xxij. q. ij. in. ca. ne quis. vbi subdit. Duo ꝥo sunt gña mendacioꝝ in quib⁹ nō est magna culpa: sed tn̄ nō sunt sine culpa: cū aut locamur aut primo consulendo mentimur: illud aūt primū in locando tō non est pniciosum: qz non fallit. nouit em̄ ille cui dicit locandi causa fuisse dictum. Scōm aūt ideo mitⁱ est: qz retinet nōnulla beniuolentiaz: hoc ibi Ad argumentū q rnder q opatio aliq; ꝓsiderari pōt triplicit. Vno mō fm seipsaz. Alio mō ex parte operantis. Mendaciū q iocosū ex ipso gñe opis rōnem habet fallendi: q⁹ ex intentione dicentis nō dicat ad fallendū: nec etiaz fallat ex mō dicendi: nec est sile de hybolicis aut quibuscunq; figuratiuis locutionib⁹ q̄ reperiunt in sacra scriptura: qz sic Aug. dr li. de mēdacio: dcd figuratiue sit aut dicit nō est mendaciū: ois em̄ enūciatio ad id qđ enunciat referenda est: oē aūt figurate factū aut dictū hoc enunciat qđ significat eis quib⁹ ad intelligendū platū est. Scōo ꝓqueri pōt: vtrū oē mendaciū sit mortale petm̄ in viz ꝑfectis: ꝑsertim dū dicat Aug. lib. de mendacio: q ꝑfectoꝝ p̄ceptū est non solū non mentiri sed nec velle mentiri: cōtra p̄ceptū aūt facere est mortale petm̄. In cuⁱ⁹ argumentū dr idē Aug. xxij. dist. ij. c. ne qs arbitret ꝑfectū ꝛ spūalem hoiem ꝓ ista tpali vita sua vel alterius morte cuⁱ⁹ non occidit aīa debere mentiri. hoc ibi. Sed mendaciū officiosum videt leuissimū: vtpote qđ alicui ꝓdest nulli nocet. Ad hoc breuiter dicendū q circa hāc materiā sunt due opinōes. Prima dicit q illa mēdacia q̄ venialia sūt in im

perfectis: vt mendaciū iocosū ꝛ officiosum sunt etiam venialia in ꝑfectis magis tñ grauia iudicant. ꝛ dr hic ꝑfect⁹ ſm Ray. ꝛ Hostien. vir claustralis siue religiosus q̄ ex toto renunciauit mdo: multo magis ſm Hostiē. epus qui. s. ꝑcellit in dignitate: ita ꝑeminere debet alijs in religione ꝛ sanctitate. vel etiā vir perfectus dr ſm Hugo. Jo. vt Hosti. refert: ille qui si decederet statim ad patriā euolarz: ꝛ ista opinio mag⁹ placet Ray. ꝛ Tho. ꝛ qui tenent eam ad verba Aug rñdent: vt dt Bonauen. ꝙ Aug. non intendit dicere ꝙ ꝑdicta mendacia sint viris ꝑfectis ꝑctā mortalia: sed ꝙ sunt in eis grauiora ꝛ magis indecentia: qꝛ mentiendo se ꝛ alios ad mortez disponunt. Et Alexā. in. iij. dt. ꝙ cū Aug. dicit sup illud ps. v. Perdes oēs qui loquūtur mendaciū: scz in dicto. c. ne quis. ꝙ vir ꝑfectus mentiri non debet ꝑ conseruanda alterius vita ne ꝑdat aiam suā: nō intendit dicere ꝙ ꝑfectus quocunqꝫ mendacio mentiat mortaliter peccat: sed ꝙ semꝑ vitare scandalum debet ne ꝑ vita alicuius seruāda discrimen cōmittat in aiam suā: ꝓpter em̄ veniale citius veniet ad mortale. Vñ cū dt dū vitā alterius seruat supple mendacio veniali animam suam ꝑdat: id est aliqñ ꝑdere cōtingat mendacio mortali. Et qꝛ nescit vtꝝ mendacium proueniat ex radice siue libidine: id est amore mortali vl veniali: ideo dicit ne forte vnde non asserit ꝓpter hoc ꝙ ꝑdat aiam suā. Est aūt libido mortalis appetitus animi q̄ bonis eternis quelibet tꝑalia ꝑponunt: vt vult Aug. li. de mēdacio. Libido ꝟo venialis est appetitus sensualitatis vel rōnis quo aliqd tꝑale nimis diligit tamen sub deo: hec Alexan. Et querit vlterius nunquid omne mendacium est ꝓhibitum in h̄ ꝑcepto. s. non loqueris ꝯ proximū tuū falsum testimoniuz. Et rñdet ꝙ sic: loquendo de mendacio qd ꝓuenit ex libidine mortali: non aūt qd ꝓuenit ex libidine veniali: sic nec in alijs ꝑceptis ꝓhibetur culpa venialis. Et qd Aug. dt lib. de mendacio: ꝙ. s. in nullo casu mentienduz est h̄ intelligit. qꝛ oē mendaciū malū est ſm se: ꝛ mendaciū mortale sepat a veritate diuina veniale disponit ad separationem: h̄ Alex. Scda ꝟo opinio dt ꝙ mēdacia officiosa sūt semꝑ in perfectis mortalia. Jocosa ꝟo sunt venialia: ꝛ hec opinio magis cōsonat ꝟbis Aug. q̄ ponunt in dicto. c. ne qs. vñ Aug⁹. ꝓpter magnū zelū veritatis maxime detestatus est mendacium: ꝛ illud saltē a viris ꝑfectis voluit elongare vt veritas in aliquib⁹ sedem solidā inueniret ſm Bonauē. ꝛ hmōi opinionis est etiaz glosa Brix. ibidē. q̄ dt ꝙ triplex est gen⁹ mendacij. s. malignitatis qd fit cā decipiēdi: ꝛ illud oib⁹ ē mortale ꝑctm̄. Jocositatis vbi nemo ledit: ꝛ illud nulli ē mortale ꝑctm̄. Benignitatis siue pietatis qd fit ꝑ salute alicui⁹: ꝛ de illo dr ꝙ sit mortale ꝑfectis: veniale imꝑfectis. Sed q̄re non est mortale potius illud ꝑctm̄ qd fit ioco ꝛ ꝑ qd nulli ꝓsunt q̄ istud ꝑ qd ꝓsunt alicui. Rñ. ꝙ illud nō fit ex aio: sed istud sic. ꝛ ꝑ istud intēdit decipe: ꝑ illud nō: hec glo. Hec tñ mēdacia iocosa esse venialia in ꝑfectis sic intelligēdū videt ſm Ray. ꝛ Hosti. qñ ille cui dicūt iocosa mendacia scit ea dici cā iocandi: ꝛ sic videt Aug. velle in dicto. c. ne qs. vbi subdit. Illud aūt ꝓmū in iocando mendaciū iō est ꝑnitiosum qꝛ non fallit: nouit em̄ ille cui dr iocandi causa fuisse dictū: ꝛ hec opinio videt tutior licet ꝓma benignior ſm Hosti. ar. v. di. c. ad eius. vbi subdit. bonaꝝ mertiū est ibi culpas agnoscere vbi culpa nō est. Et super illud Roma xiiij. Omne qd non est ex fide ꝑctm̄ est. dicit glo. omne qd fit ꝯtra ꝯscientiam edificat ad gehennā. ꝛ huic opinioni Bonauē. magis adherere videt. distinguit tñ rōnabiliter de viris ꝑfectis dicens: ꝙ hō non obligat specialit ad aliquid vltra alios nisi rōne voti emissi vel officij cōmissi vel scādali iminentis vel ꝯscie dictantis. Si g̃ viri perfecti sint obligati ad nō mentiendū aliq̄ gñe mendacij cum non sit obligati ad hoc ex precepto nec ex voto nec ex officio commisso: erunt obligati ꝓpter scādalum ꝛ conscie vinculum: ꝛ ideo distinguendum est ꝙ quidam sunt perfecti publici: ꝛ quidam perfecti occulti: primis adhibetur fides tanqꝫ de cōseruatorib⁹ veritatis. Et qꝛ mendacium deprehensum facit ꝙ hō nō credat alteri si ipi mētirent nec aliquib⁹ nec ipsismet crederet: ꝛ sic ꝟitati ꝑiudicaret ꝛ alijs occasio scandali daret: ꝛ iō tales debent hr̄e ꝯscientiā ꝙ ꝑ nullare dicant mendacium ꝓpter vitandum scandalū ꝛ veritatis contēptum: qñ g̃ mendaciū dicunt peccant mortaliter: tum qꝛ contra cōscientiā faciunt: tum quia alios actiue scandalizant: ꝛ hoc est verum nisi certum esset ꝙ mendaciū non detegeret: non aūt sic scandalizantur de imperfectis vel de perfectis occultis: ꝛ ideo tales non sit obligantur ad

omne mendaciū cuitandū: hec ille. B
Et nota hic generaliť ꝙ ſm Auguſ. in ſacra ſcriptura inducunť aliquoz ſctoz patrū geſta tanq̄ exempla pfectoꝝ rutis: de quib⁹ nō eſt exiſtimandū eos fuiſſe mentitos: vt cum Abraam Gen. xxij. dixit ad pueros ſe cum filio poſt immolationē victime reuerſurū: qz ſm Alchuinū z ſi filiū intendebat imolare credebat tamē vt dicit Aplꝰ: ꝙ cum dominus reſuſcitaret: vt dictū eſt in ſermone p̄cedenti. Si qua tamē in coꝝ dictis mendacia videanť: intelligi dēt eſſe dicta figuraliť z pphetice. Quida etiā laudauť in ſcpturꝫ non ꝓpť perfectā virtutē: ſed ꝓpť quandā virtutꝫ indolem: qz. ſ. in eis apparebat aliquis affectus laudabilis ex quo mouebāť ad aliqua indebita facienda: z ſic Judith laudať: non qz Holoferni mentira eſt. ſed ꝓpť affectuz quē habuit ad ſalutē ppli pro q̄ ſe periculis expoſuit: licet etiā dici poſſ: t ꝙ eius ꝓba ſūt ſm aliquē intellectū myſticū vera. Vnde ex glo. ibidem non dixit illa adulatorie mentiendo ſed futura ꝓphetice p̄dicendo: verūtamen quicquid ſit in veteri teſtamento plura p̄mittunť quoꝝ exemplis hodie vti nō licet. Vñ de hoc dicit Gregorius z ponit xxij. q. ij. ca. Si quis ꝙ verus teſtamentū vult ſuū tueri mendaciū: qz minus illic quibuſdā fortaſſe nocuerit. Dicat neceſſe eſt rerū alienarum raptum. ſ. quem fecerunt filij iſrl: vt. xiij. q. v. c. dixit. dicat retributionē iniurie que inſtr⁹miſ illic conceſſa iſt ſibi nocere nō poſſe: glo. tūc ei licuit auctoritate ꝓpria vlciſci iniurias vt. xxij. q. iij. c. cum in lege. z. q. v. ſi audieris. Sequitur: que omnia cuncte liquet ꝗn ta animaduerſione veritas inſequitur quo nobis iam ſignificationis ſue vmbra poſtpoſita in vera carne delectatur: gloſa inſequitur. cum dicit mihi vindictam z ego retribuam cum dixit: ſi quis te percuſſerit in vnā maxillam p̄bet ei aliam. Mendaciū igitur ioculoſum vel ociloſum ſimiliter quatuoꝝ modis committiť. Primo ſola libidine mentiendi z fallendi quod merum eſt mendaciū ſm Aug. xxij. q. ij. c. j. vbi ponit hoc eſſe quartū mendaciū: aliquī tamen textus habent mirum ꝓ merum: quaſi diceret ſm gloſam: mirum eſt ꝙ ita vult aliquis mentiri vbi nulla pertinet vtilitas. De hoc autem mendacio quod fit ſola mentiendi vel fallendi libidine vt cum quis delectatur in aſtutia componendi mendacia. Vnde dicit Hoſtiē. ꝙ hoc nō intelligiť de libidine decipiendi ſed de libidine falſum dicēdi: qz dicit hoc fieri mendacium ſola libidine mentiendi. Nam quia libido dicta a libendo: nihil habet hoc mendaciū neq̄ in ſe neq̄ in eam extra illū in quo eſt libido. ſ. mentientē: ꝓpť q̄ dicta Auguſ. vt dictū eſt vocat ipm mendaciū merum: nō ſic eſt de alijs mendacijs: qz illa cauſam habēt extra mentientē. ſ. nocendi: iuuandi: placendi vel delectandi. Et nota ꝙ libido dupliciť dici poteſt. Vno modo ſtricte z ꝓprie ſm ꝙ dicit Aug. ꝙ libido eſt appetit⁹ animi q̄ aliquod tempozale ꝓponiť eterno bono: z ſic non eſt radix niſi mozталiū peccatorū: vñ q̄ mendaciū iſtud ꝓcedit ex hmōi libidine: tūc ſemper eſt peccatū mozтale. Cui⁹ libidinis expreſſum eſt ſignum: quando quis tm hmōi mendacio inheret ꝙ in ſe ſentiat illud nihilominus peccatum: cui⁹ eſſet a deo ꝓhibitū ſicut cōmuniter contingit in hiſtrionibus: et idem eſt immo peius eſſet ſi ex contemptu. ſ. dei mandata nihil ipendens talia non dimitteret. Alio modo talis libido accipitur communiter vel large. ſ. ꝓout eſt radix non tm mozталiū ſed etiam venialiū: vnde quando q̄ mendaciū hoc ꝓcedit ex huiuſmodi libidine que ꝓponit eternum bonū cuicūq̄ bono tempozali: tunc nō eſt mozтale peccatū ſz veniale: z ſic accipit Auguſtinus hoc mendacium in dicto. c. ne quis. dicit tamē in. c. pmū non eſt mentiendū. iij. genere. ſ. mendaciū p̄ter mendaciū libidinem que per ſeipam vitioſa eſt. De quo genere dicitur Prouerbioꝝ xx. Suauis eſt homini panis mendacij: z poſtea implebiť os eius calculo. ſ. ignito: nō tamen illo quem angelus forcipe tulerat de altari purgans eo os Eſaie: vt habeť eiuſdem vj. ſed ignito calculo ſumpto de inferno ad comburendum z non ad purgandum. C

Secundo vero mendaciū hoc committiť cupidine adulandi vel delectandi: z hoc ponit Auguſtinus eſſe quintū genus mendaciū dicens. Quintum ſcz genus ſit placendi cupiditate de ſuauiloquio: gloſa quod faciunt adulatores ad hoc vt placeant. Et infra: non eſt mentiendum quinto genere: quia nec ipa veritas placendi cauſa hoib⁹ nuncianda eſt: ꝗnto minus mendaciū q̄ per ſeipm: qz mendaciū eſt: vtiq̄ turpe eſt: nihil cū rōne diuinū eſt quod nō vergit in gniciem. ſi in eo quis querit hominū laudē: ar. xxij. diſtin. ca. cantantes: z in glo. Hic queri poteſt vtrum

mendaciū in adulatione cōmissum iudicandū sit mortale peccatū: presertim cū sup pōlqx. Conueniant stati crub. s. entes. ōr gloq plus nocet lingua adulatoris q̄ gladius persecutorū. Ad hoc dicendū fm Tho. ij. ij. q. cxv. q adulatio triplicit contrariat charitati: z per ꝫ iudicat esse peccatū mortale. Uno modo rōne ip̄i⁹ materie puta cuz quis laudat alterius peccatū tanq̄ bonū vt factū strenuū iuxta illō pō. ix. Quonā laudatur peccator desiderijs anime sue ꝛc. Et hoc q̄ contrariat dilectiōi dei: contra cuius iusticiam loquit: z contra dilectionē ꝓximi quem in peccato fouet: z forte multis alijs per hoc nocet: ideo tale mendaciū est graue: z plerū q̄ multiplex mortale peccatum. De quo ōr Gregorius. xviij. moza. z ponit dist. xlvj. c. sunt nonnulli qui dum malefacta hominū laudibus efferunt: augent que increpare debuerant. Hinc enim q̄phetā Ezech. xiij. ōr Ue qui consuunt puluillos sub omni cubitu manus: z faciunt ceruicalia sub capite vniuerse etatis. Ad hoc quippe sub cubito puluillus vel ceruical sub capite iacentis ponit vt molliter quiescat: quisq̄s ergo male agentibus adulatur: pulullum vel ceruical sub capite vel cubito iacentis ponit: vt qui corrip̄i ex culpa debuerat: in ea fultus laudibus molliter quiescat z sic vide si placet. Unde in hoc casu mendaciū adulatorium semper est peccatū mortale. Sc̄o modo contrariatur adulatio charitati ratione intentionis: vt cum quis ad hoc adulat alicui vt ei fraudulenter noceat corporaliter vel spiritualit z hoc est graue mortale peccatū: sicut cōmuniter faciunt qui procurant mīres: z eas suis voluntatibus inclinare nituntur: vel qui verbis adulatorijs ad alia ꝓnicioſa nituntur alliere: vel quomodocūq̄ primos nituntur inuste decipere: de hoc enim habetur Prouerbiorum. xxvij. Melioza sunt vulnera diligentis q̄ fraudulenta odientis oscula. Tertio modo charitati contrariat accidentalit: sicut cum laus adulationis fit alteri occasio peccandi. s. per vanam gloriam: complacentiam z similia: quod tamen fit preter intentionem adulatoris: z hoc fit duobus modis vt tangit glo. xxv. distin. ꝯ alis. Primo cum quis in alio nimis extollit bonum quod habet. Secundo vero cum quis per adulationem alicui bonum attribuit quod non habet: z vtrūq̄ venialē est in se: secundū tamē graulus est primo. Unde dicitur ibidem in textu. Que sunt autē minuta petā licet oīm bus nota tamen quia longum est vt oia repliceutur: opus est vt ex eis vel aliqua nominemus: z infra. Si amplius fiunt blanditus q̄ oporteat: si cuiq̄ maiori persone aut ex volūtate: aut ex necessitate adulari voluerit. hoc ibi: z sic in tali casu ponit Augustinus adulationē int̄ petā venialia: qō sane intelligit: nisi fuerint occasio mortalis ruine: tunc em̄ fm Thomā considerandū est vtrū sit occasio data vel accepta et qualis ruina sequat z fm hoc erit adulatio iudicanda culpa venialis vel mortalis. Porro si quis ex sola auiditate delectandi alios: fecosa proferet mendacia: ille fm philosophū vocat placidū. Si vero hoc facit intentione alicui⁹ cōmodi vel lucri consequendi: vel etiam alicui⁹ mali vel incōmodi euadendi: talis vocat blanditor vel adulator: z in vtroq̄ constitit tm̄ venialē peccatū: nisi ex aliquo accidenti contingeret esse mendacium pernicioſum: vel nisi ex assiduitate generaret delectamentū: q: tunc fieret mortale peccatum. Tertio proinde mendacium: hoc committit apperitu placendi: z hoc fit per iactantiam. Pro quo nota fz Thomā. ij. ij. q. cxij. z Aſten. lib. ij. ti. xxvij. q̄ iactantia propie videtur importare q̄ homo se verbis extollat. Illa enim que vult homo longius a se iactare in altum eleuat: rūc autem propie se quis extollit quando de se supra se aliquid dicit. Et hoc dupliciter: vel enim de se dicit supra id quod de eo homines opinantur: vel etiam de se dicit supra id qō in se fm rei veritatem: z hoc fm magis propie dicitur iactantia: q̄uis vtroq̄ modo dici possit iactantia. Unde iactantia propie sic diffiniri potest. Jactantia est ostentatio propie laudis cui veritas non subsistit: et ꝺ nomine dicitur arroganria: cum. s. quis attribuit sibi quod non habet. Potest igitur iactantia considerari dupliciter. Uno modo fm se prout est quoddam mendacium et rūc est mortale: qñ ds de se iactanter p̄fert id qō est contra gl̄iā dei. Sicut ex ꝓsona regis cui dicit Ezech. xxviij. Eleuatum est cor tuum z dixisti: deus ego sum. Uel etiā contra charitatem proximi: sicut cum quis se iactando prumpit in contumelias aliorum: vt habetur Luce. xviij. de pharisco dicente. Non sum sic ceteri hominū: raptores: iniusti: adulteri: velut etiam hic publicanus. Quandoq̄

vero fm se quidem est veniale pcm: qñ.s. qs de se talia iactat que neq sunt contra deum neq contra proximū: qz tunc non est mendacium pniciosum in se: verum ñ fm suā causaz pōt fieri mortale: vt si pcedat ex mortali superbia vel vana gloria. Similiter si fiat pter appetitum lucri: tunc ad deceptionē z dānum proximi pertinere videt: z iō magis mortale pcm iudicat. Dicit em pbus in.iiij. Ethicorum: q turpior est qui se iactat causa lucri q̄ qui se iactat causa glorie vel honoris: non tñ semp est mortale pcm: qz pōt esse tale lucrū ex quo alius non damnificat. ¶ Quarto de nigz mendaciū hoc committit affectu displicendi: sicut cuz quis humilitatis causa mentitur z vocat ironia. Nam ironia p̄ticomittitur cum quis a veritate declinās de se minora dicit: vt cū asserit aliq̄d vile de se q̄ tñ in se non recognoscit: aut cum negat de se magnuz aliquid q̄ in se tñ esse recognoscit. Et vt ōt Aste. vbi supra. Jactantia z ironia rōne materie sine obiecti circa q̄ sunt: equalia pcā sunt: qz vtrūq; mentit circa idē scz circa conditionem psone. Sed vt in plurimū iactantia pcedit ex turpitudine mortuo. s. appetitu lucri vel honoris: ironia p̄o ex hoc q̄ fugit elationē licet inordinate scz p mendaciū. Et fm hoc ōt. iij. Ethicoz: q iactantia est pcm grauius ironia: cū tñ qs de se minora fingit vt dolose decipiat: tūc grauior ē q̄ iactātia. Ysa. Eccl. xix. Est qui nequiter se humiliat z interiora eius plena sunt dolo. Nā z q̄ būilitatis causa mentit peccat etiaz plerūq; mortalr: vt pti. xxij. q. ij. c. cū būilitatis: z in glosa. vbi ōt: q dicēdo in speciali aliq̄d pcm de se cui⁹ cōtrariū est verū mortaliter peccat: q̄uis in generali dicere pōt se esse peccatorē. Et vt ōt cōpendiū: in h̄ pcepto etiā includit racionabilitas p̄hibiti: q̄e necessitatis: vt. xj. q. iij. c. q̄sqs. Ad laudē dei.

De mendacio in hypocrisi z simulatione z quis est censendus hypocrita: ac vtrum omnis simulatio sit peccatū de triplici quoq; hypocrisi. s. in doctrina: iusticia z vita.

Sermo. x.

On loqueris contra primū tuū falsuz testimonium. Exo. xx. Ordine congruo tā videndum est de falso testimonio fm tertiaz acceptionē put accipit largissime p omni deceptoria vl̄ pniciosa simulatione q̄cunq; mō fiat in opere vel apparatu exteriori. A Ad cuius euidentiā prio queri pōt: vtr simulatio sit idez qđ hypocrisis: p̄sertim cū simulatio cōsistat in quodā factoz mēdacio. sed hypocrisis p̄t etiā esse si quis oñdat exterius q̄d agit interius: fm illud Matth. vj. Cum facis elemosynam noli tuba canere ante te sicut hypocrite faciunt. Ytē hypocrisis in sola intentione ꝓsistit dicente dño Matth. xxiij. q oia opa sua faciunt vt videant ab hoib. Et Grego. xxxj. moral. dicit: q nunq; qđ agit: sed quō de actione qualibet hoib placere p̄t cōsiderant. Simulatio ꝓo non ꝓsistit in sola intentione sed in exteriori operatione. Dicit em glosa sup illud Job. xxxvj. Simulatores z callidi puocant iram dei: q simulator aliud fingit simulat z aliud agit: castitatē p̄fert z lasciuiā sequitur: oñdat paupertatem z marsupium repletet Ad hoc dicendum fm Tho. scōa. ij. q. xxj. q fm Jsidoz nomen hypocrite tractuz est a spē coz qui in spectaculis p̄recta facie incedunt: distinguentes vultū vario colore vt ad psone quā simulāt coloꝛē q̄eniāt mō in specie viri: mō in specie femine: vt i ludis p̄tum fallant. Dicit em Aug. in li. de sermone dñi in monte: q sicut hypocrite simulatores aliaz psonaz agūt partes illi⁹ qđ non sunt: Non enim qui agit ptes agamenonis vere ipse est sed simulat cū: sic z in ecclesijs z in omni vita hūana: quisq; vult se videri qđ nō est: hypocrita est: simulat em se iustū non exhibet. Dis igit hypocrisis est simulatio: non tñ omis simulatio est hypocrisis: sed solū illa qua quis simulat psonā alterius: sic cuz pctōr simulat personam iusti. Nā fm Jsidoz in li. etymologiaz hypocrita greco sermone simulator: latine interp̄tatur: qui dūmt⁹ malus sit: bonū se palā oñdit: Hypocrita em falsuz census iudiciū interp̄tat. vñ sup illō Matth. v. sicut faciunt hypocrite: ōt glo. Hypocrita est qui simulat qđ est rep̄sentator alterius psone: hoc est vult videri bonus z non est. Ad argumentū igit est dicendū: q opus exterius naturaliter significat intentionez: qñ igitur quis per bona opera que facit ad dei seruitium pertinentia nō querit placere deo sed hoibus: tunc simulat rectam intentionē quam non habet. Ytē dicit Grego. xxxj. mo

ralium: q hypocrite per causas dei intentio ni deseruiunt seculi: qr p ipa quoq se agere sancta ostendunt non conuersione querunt hoim: sed auras fauoꝝ: ꝛ ita simulant mendaciter intentionem rectam q̄ nō hn̄t: q̄uis non simulant aliq̄d opus rectum quod non agant. Vn̄ cū hypocrisis sit mendaciū opis vt pote simulatio q̄dam illius qd̄ non est: iō sicut in mendacio sic etiam in hypocrisi vel simulatione duo sunt: vnuz q̄dem est sicut signum: ꝛ aliud signatū. Mala aūt intentio in hypocrisi considerat̄ sicut signatum quod non respondet signo: exteriora vero vel ꝑba vel opa vel quecunq̄ similia considerantur in omni simulatione ꝛ mendacio sicut signa Cum igitur intentio qd̄ est signatum non respondet verbo vel operi vel cuicunq̄ simili tanq̄ signo: tunc est ibidem simulatio. Ex dictis ergo patet q omnis hypocrisis est simulatio: sed non omnis simulatio est hypocrisis. ¶ Secundo queri potest: vtrum gerens habitum sanctitatis vel religionis non tamen habens meritum perfectionis censendus sit hypocrita: presertim cum illi qui tenent habitum sanctitatis ꝛ non exequunt̄ meritum ꝑfectiōis: simulatores censendi sint: qr exterior habitus sanctitatꝭ opa signat perfectionis. Ad hoc dicendum fm Asten̄. li. ij. ti. xxvij. q talis hypocrita censeri non debeat. Cuius rō est: qr habitus sanctitatis vel religionis vel clericatus signat quidem statum quo quis obligatur ad opa perfectionis: ꝛ ideo cum quis habitum sanctitatis assumit: intendens ad statum perfectionis se transferre: si per infirmitatem deficiat: non est simulator vel hypocrita: qr non tenetur manifestare suum peccatum habitū sanctitatis deponendo. Dicit enim Grego. xxxj. moral. Sunt nonnulli qui sanctitatis habitum tenent ꝛ perfectionis meritum exequi non valent: hos nequaq̄ credendum est in hypocritarum numerum currere: qr aliud est infirmitate peccare ꝛ aliud malicia. Si tn̄ habitum sanctitatis quis assumeret vt se iustū ostentaret: hypocrita ꝛ simulator esset si opera bona ex genere ad seruitium dei ꝑtinentia faceret ad inanem gloriam vel ꝓpter questum cupiditatis. ¶ Tertio ꝟo q̄ri pōt vtꝝ oīs simulatio sit peccatuz: presentim cū dicit Hiero. ꝛ ponit̄. xxij. q. ij. c. vtilem simulationem ꝛ in tempore assumendā Jheu regis israel nos doceat exēplum: qui cum non potuisset iterficere sacerdotes Baal nisi finxisset se idolum velle colere dicens: Congregate mihi omnes sacerdotes Baal: Achab rex seruiuit ei in paucis ego seruiā ei in multꝭ: vt habetur. iiij. Reguz. x. Et Dauid qn̄ mutauit saciem suā coram Abimelech ꝛ dimisit eum ꝛ abijt: vt ptz. j. Reg. xxj. Sic iesus finxit se longius ire: vt patet Luce vlti. Ad hoc fm Tho. dicenduz vbi supra: q ad virtutem veritatis ꝑtinet vt aliquis talem se exhibeat exterius ꝑ exteriora signa qualis est. Signa aūt exteriora non solum sunt verba sed etiam facta. Sic ergo veritati opponitur q aliquis per exteriora verba aliud significet q̄q apud se habet: qd̄ ad mendaciū ꝑtinet: sic etiam opponitur veritati q aliq̄s ꝑ aliqua signa factoꝝ vel rerum aliquid de se significet contrarium eius quod in eo est: quod ꝓprie simulatio dicitur. Vnde simulatio proprie est quoddam mendacium in exterioꝝ factoꝝ lignis consistens: non refert aūt vtrum quis mentiatur verbo vel quocunq̄ facto: cum enim eadem intentio fallendi sit vtrobiq̄: equaliter vterq̄ peccat: verbū em̄ ꝛ factum assumuntur vt instrumentum fallendi: ꝛ sic non refert q̄tum ad pctm̄ vtrum quis verbo scripto nutu vel quocunq̄ facto mentiatur: sicut nec refert q̄tum ad homicidium vtrum quis gladio vel securi interficiat. Cū igit̄ oē mendaciū sit pctm̄ vt dictū est supra: consequens est q oīs simulatio sit pctm̄. Veruntn̄ vt dicit Aug. in lib. de questionibus euangelij. Non omne quod fingimus mendacium est. sed qn̄ id fingimus qd̄ nihil signat tunc est mendacium. Cum ergo fictio nostra refertur ad aliquaz significationem non est mendacium: sed aliqua figura veritatis. ¶ Ad maiorem aūt euidentiaz dicit Bonauen. in. iij. ꝛ Alexander angli. q triplex est simulatio. Prima est instructiōis ꝛ hec fuit in christo cum finxit se lōgius ire: quia composuit motum suuz quasi volentis longius ire: ad aliquid figurate significandum. s. q ipse ab eorum fide longius erat: vt dicit Grego. vel vt dicit Aug. quia inde longius recessurus erat ascendendo in celum: et per hospitalitatem quodammodo retinebatur in terra. Vel etiam in hoc erudiuit suos ad exhibendum membris eius officium hospitalitatis: quo discipuli coegerunt eum apud se manere: per quod etiam meruerunt eum cognoscere. Secunda vero simulatio

est caute lo que fuit in Dauid: vnde z habet j. Regū. xxj. z ibi mgr in histo: ꝛo. Cū Dauid fugisset ad Achis regē Geth indicauerūt hoc regi dicentes: ꝓ q̄ si reperat in tirā qui iacebat apud eū: z de vicino hostem reciperet si saluum eum seruaret: et timuit Dauid pre sertim: qz miserat Saul ad Achis vt redderet ei seruū suū fugitiuū. Cū q̄ traberet ad regē simulauit furorem z imutauit os suum aliena loquens sicut insanus: z collabebat int manus eoꝝ sicut epylenticus: defluebat q̄ saliue eius in barbā: sicut in tali passione fieri solet. z impingebat in ostia porte quasi per clausam portam ingredi volens: z q̄ furi osi erant agebat: vt fidem regi vere passiōis ostenderet. Et ait rex. Nō ingrediat hic arreptici⁹: z dimisit Dauid et abijt: hoc ibi. Nec dicendū est Dauid in illa simulatione peccasse: quia vt su bdit in dicto. c. vtilem. Nec mirum q̄ uis iustos homes ramē aliq̄ simulare ꝓ tempore ob suā z aliox salutem: cum et ipe dns est noster Jesus chs peccatū nō habens nec carnē pcti: simulatione peccatricis carnis assumpsit: vt cōdemnans i carne peccatū nos in se faceret iusticiam dei: hoc ibi. Glo. vt sic falleret diabolū. Dicit enim auctoritas. Si diabol⁹ cum filium dei sciuisset nunq̄ cum a iud. is crucifigi passus fuisset. Vultū igit interest ex qua causa fiat simulatio. Dicit cū glo. Bux. xxvij. dist. c. qō inrogasti. sup verbo: finxit: q̄ quedam simulatio fit ex honesta causa: z quedā ex inhonesta. Ex hōesta causa fit vt dicto. c. vtilem. z. xxiij q. ij. c. Dominus deus noster iubet ad Jesū naue vt constituat sibi retro: sum insidias. Glo. Sic g̃ p insidias z p dolū possum⁹ licite vincere hostes nros: z hoc in iusto bello et in iusta z licita causa: vt. xlij. dist. c. in mandatis. circa fi. dū cū hosti fidē nō rumpam⁹: vt z. q. c. noli. Et idē dicas de aduocato q̄ si iustam habet causā licite pōt aduersariū suuz decipere. Se quit in glo. super verbo: finxit. Silr si ds simulat se religionē intrare ꝓpter timorē: talis simulatio nō nocet: dūmō ꝓtestatio pcedat: vt extra de his q̄ merus causa fiunt. c. platū. vbi plane de hoc. Simulatio aūt ex inhonestate causa sp facit monachū: z semp est pcm: nec talis admitterek si vellet pbare⁊riū: vt extra de regula. c. vidua. C. de iure. li. rollenda. l. vnica ꝯ sed qui sum⁹. Et nota q̄ sm Fauentinū est fictio opis: z est fictio intentiōis. Fictio intentiōis est cū quis licite accedit ad baptismū: z licet fictē accedat tamen verū baptismū accipit: vt. j. q. j. c sicut ficti. Simili si ds fictē fit monachus ad hoc vt possit fieri abbas: nihilominus est monachus: licet ficta z nō syncera sit ei⁹ intentio: z idem casus est ibidē in textu. Fictio ꝓ opis dicit vbi factū fingit esse quod non fiat: vt ff. de ritu nupt. simulare: vel cū simulat se vendere z donat. Tertia deniq̄ simulatio est duplicitans z hec est in hypocritis: que enim tenet rōnem mendacij: non autem pma z secunda: z ideo est semper peccatum.

Ad cui⁹ euidentiā queri potest: vtrum hypocrisis sit semper mortale peccatum: p̄sertim cum dicit Hiero. Esa. xvj. in glo. q̄ in cōparatione duoꝝ malox illud leuius est a parte peccare q̄ sanctitatem simulare. Et sup illō Job. ij. Sicut domino placuit. dicit glos. q̄ simulata equitas non est equitas sed duplicatum peccatum. Rimirū: cū dicit Gregorius. xxxj. moral. q̄ hypocrite ex malicia peccant: sed hoc est grauissimū: quia pertinet ad peccatum in spiritū sanctū. Ad h̄ dicendum sm Thomā. z Astēn. vbi supra: q̄ in hypocrisi principaliter sunt duo. s. defectus sanctitatis z simulatio ipsius. Si igit ille dicitur hypocrita cuius intentio fertur ad vtrūq̄: vt. s. aliquis non curet sanctitatem hre: sed solū sanctus apparere: sicut accipit consueuit in sacra scriptura sic manifestū est q̄ peccatum mortale: z tales hypocrite cōmuniter fuerunt scribe z pharisei. Si autem ille dicat hypocrita qui intendit simulare sanctitatez a qua deficit per mortale peccatū: tūc q̄ uis sit in mortali peccato: nō tñ ipa simulatio sp est ei peccatum mortale: sz erit aliq̄s veniale. Et hoc discernendū est ex fine. Nā si finis repugnat charitati dei vel pxi: tunc erit pcm̄ mortale: sicut etiam cōmuniter contingit i scribis z pharisēis. Exempli gratia: cum quis simulat sanctitatem vel falsam seminet doctrinam vel vt indignus ecclesiasticam adipiscat dignitatē seu quecūq̄ alia bona temporalia in quibus finem constituit: multo magis autem si ꝓpter vanā gloriā in q̄ finē constituit. Si ꝓ finis intentus charitati non repugnat erit peccatū veniale: pura cū quis in ipa fictione delectat. de quo vt pbs in. x. Ethicorum: q̄ magis videtur vana q̄ mala. Cōtingit etiā quandoq̄ q̄ aliquis simulat perfectionē sanctitatis que non est de necessitate salutis. z talis simulatio nec est

semper peccatū mortale: nec semp̄ cum pec-
cato mortali. Contingit deniq; q̄ aliq̄s si-
mulat sanctitatē solū ad dei honorē et ꝓxio-
rum edificationē: ⁊ tūc nō peccat sed poti⁹
meret: dūmodo fuerit in charitate vt cū ali-
quis religiosus maiorem religiositatē ost-
dit corā secularib⁹ q̄ corā suis fratrib⁹ vt ma
gis edificentur: q̄ tunc oñdit opa sua coram
hominibus vt glorificent patrē. Et si queri
tur: cur christus Jesus in euangelio totiens
hypocrisim detestat. Respondet Asten. ibi-
dē: q̄ hoc fecit ꝓpt̄ tria. Primo: quia illi pha
risei ⁊ scribe q̄b⁹ dñs loquebat plurimi erant
hypocrite pessimi: vt iā patebit. Scdō: quia
hypocrita cōtrari⁹ est opi diuino. Ut enim
dicit Aug. in enchiridion. Dñs ordinat ma
lum in bonū: hypocrita ꝟo conuertit bonum
in malū. Tertio: quia contrarius est toti tri
nitati. s. patri: vsurpat enim gloriā que pa-
tri attribuitur: ⁊ filio qui est veritas ⁊ vita.
Quid em̄ est hypocrisis nisi falsa vita vl̄ do
ctrina: vel iusticia apparens bona ⁊ existēs
mala que triplex falsitas veritati cōtrariat:
et spū isctō cui bonitas attribuit: hypocrita
nāq; ñ curat bon⁹ ēē sed bon⁹ apparere. Cō
cordat Alex. an. His igit generalit̄ p̄mis-
sis nunc ad ꝑticularia ipius hypocrisis de-
scendentes: ex phariseoꝝ scribarū ⁊ iurisperi
torū hypocrisi exempla sumamus. Nā chr̄s
Mat. xxiij. p̄ncipalit̄ ⁊ in diuersis passibus
euangelistarū ex effectu multiplici culpam
hypocrisis eorum euident̄ ostendit. Et quia
vt dictū est hypocrisis est falsa simulatio q̄
veritati opponitur: ⁊ veritas triplex distin-
guitur. s. doctrine que consistit in quadā ma
nifestatiōe eorum de quibus est scientia: ⁊ ve
ritas iusticie que consistit in quadam recti-
tudine regulata ꝟm regulam legis diuine. s.
quam aliquis seruat rectitudinem in iudi-
cijs ⁊ alijs que sunt ad alterum: ⁊ veritas vi
te ꝟm quam aliquid est verum. Dicitur autē
vera vita sicut ⁊ quelibet alia res: ex hoc q̄ at
tingit suam regulam ⁊ mensuram ꝟm legem
diuinam: per cuius conformitatem habet re
ctitudinem: ⁊ ꝟm hanc recte viuit in seipso.
Ideo dominus ostendit in euangelio quali
ter dicti pharisei ⁊ iurisperiti per hypocrisim
veritatem hanc triplicem damnabiliter cor
rumpebant: ⁊ hoc propter inuidiam vanam
gloriam vel auariciā. Qd̄ preuidens in spū
Joannes baptista: ⁊ videns mltos phariseo
rum ⁊ saduceoꝝ venientes ad baptismū suū
vt habet Mat. iij. non tñ credentes ꝟm veri
tatem sed ꝟm simulationē ⁊ insidiationē vt
etiā dt Josephus in lib. antiquitatū. xix. di-
xit ad eos. Genimina viperarū q̄ venenū er
roris ⁊ hypocrisis a suis progenitoribus tra
xerunt: quis demōstrabit vobis fugere a ven
tura ira? quasi diceret: licet falsitas vestra la
teat in conspectu ppl̄i: tñ in iudicio dei late-
re nō potest. Hinc ait dñs Lu. xij. Attendi-
te a fermento phariseorū qd̄ est hypocrisis:
ne. s. per eoꝝ hypocrisim auertamini a fidei
veritate: nihil ei opertū qd̄ nō reuelet: q̄ fal
sitas eorū in diuino iudicio manifestabit.

C Primo igit damnabiliter corrūpebant
veritatē doctrine: ⁊ hoc q̄ñq; ex liuore inui-
die: vt ptz Mat. xxiij. vbi dr. Ue vobis scri
be ⁊ pharisei hypocrite qui clauditis regnū
celoꝝ ante hoies: id est eternā beatitudinem
cuius ostium chr̄s est: clauis ostiū est doctri
na vel auctoritas docendi. Dicit em̄ Luce.
xj. Ue vobis legisperitis qui tulistis clauez
scientie per quā. s. intellectus verus interius
latens aperiri debet: vnde ꝑ sanā doctrinaz
aperit hoc ostiū: ⁊ ꝑ falsam claudit sicut ipi
fecerūt scp̄ta de chr̄o in lege ⁊ ꝓphetis corrum
pendo. Sequit. Uos enim non intratis: q̄
a cognatōe quā a chr̄o habuerūt p̄mo: ꝑ odiū
⁊ rancorem: conuersi sūt ī errorem: ⁊ hoc ido
q̄s postq̄ p̄dicare: cepit ꝯ eos: ꝓprijs passio
nib⁹ excecati sunt ⁊ obdurati in malo: ⁊ ideo
omnia bona que fecit chr̄s interpretati sunt
in malū: ⁊ hoc vocat scandalū phariseoꝝ: vtz
Matt. xv. Ubi cōfutata eoꝝ subdola mali
cia dixerūt discipuli: magister scis: q̄ phari-
sei audito hoc verbo scandalizati sunt: q̄ re-
spondit. Sinite illos ceci sunt ⁊ duces ceco-
rū. Unde intantū erant excecati q̄ chr̄o de-
monia eijciente dicerent eū ī beelzebub eijce
re demonia: excecauit ei nos malicia eorum:
vt dicit Sap. ij. Et tñ excecatores se nō cre-
debant. Nā eis q̄rentibus Joan. ix. Nunq̄d
⁊ nos ceci sumus. Rñdit Jesus. Si ceci esse
tis: id est ignorātes scripturas ⁊ ꝓphetias de
me: non haberetis pctm̄. s. intantū q̄ntū nūc
sed q̄ dicitis: q̄ videmus: id est reputatis
vos intelligere scripturas: pctm̄ vr̄m manet
id est aggrauat. Nimirū nec em̄ ipsi volebāt
in eū credere: nec alios ꝑmittebant ad credu
litatē venire: iā em̄ vt dicit ibidē Joā. ix. cō
spirauerāt: vt si q̄s eū ꝯfiteret chr̄m: extra sy
nagogā fieret. Ecce q̄le fermentū facit malē
dict⁹ liuor inuidie. Q̄ñq; vero veritatē do-

ctrine corrumpebat ex appetitu vane glorie. Unde Mat.xxiij.dicit. Ve vobis scribe et pharisei hypocrite: q̄ circuitis mare z aridā vt faceatis vnū pselitū: z cum factus fuerit facit⁹ eū filiū gehenne duplo q̄ vos. Prosel itus legis dicebat q̄ de gentilitate ad iudai smū cōuertebat: q̄ per vitā malā eor in mo ribus corrumpebat z in moribꝫ deprauat⁹ ad gentilē ritū reuertebat: sic q̄ fiebat apo stata a lege quā obseruare pmiserat: ac p̄ns in fide pariter z in moribꝫ peccauerat. Et b̄ faciebāt ſm Chrȳ. sup hūc locū ꝓpt vanam gloriā vel etiā ꝓpter auaritiā. Dicit etiā Hi larius q̄ maris z terre pgratiōe ſignificat i toris orbis finibus eos esse chr̄i euangelio obtrectaturos z legis iugo cōtra iustificati onē fidei aliquos subituros: q̄rū futurorꝫ ra ritas in vno indicat neq; em̄ post chr̄i p̄dica tionē doctrine eor fides relicta est: sed q̄ſq; acquisitus fuerit ad fidem iudeor filius fit gehenne hec ille. Vñ huius vane glorie cau sa diligebāt pmos accubitos i cenis: pmas cathedras in synagogis: salutatōes in foro: z vocari ab hoīb⁹ rabbi. Et hec fuit etiā vna causa cur i chr̄m credere nolebant: ſic ait Jo an.v. Quō vos potestis credere q̄ gloriā ab inuicē accipitis z glām que a solo deo est non queritis? Alchinus ibidē ꝺr Jdeo non pos sunt credere q̄ superbia mens eor laudari de siderat z ē sup alios offerre cum econtra vi debant chr̄m pauperē z vilem cui subijcere fugebant Quando q̄ venit q̄ veritatem do ctrine ex affectu auaricie corrūpebant. Vnde ait Mat.xxiij. Ve vobis duces ceci qui di citis: quicunq; iurauerit per templum nihil est: qui aut̄ iurauerit in auro templi debitor est tē. Pro q̄ nota q̄ ex cupiditate auri z do norū emanauit talis error ab eis: q̄ qui iura bant per templū vel altare nō peccabāt nec erant in aliquo obligati: qui vero iurabant per aurū templi vel donū altaris erant obli gati ad absoluendū sacerdotibus certā quo tam auri vel etiā tantū q̄nū valebat illud donū. Insuper ꝺr ibidē Chrȳ. q̄ sacerdotes aurū quo ipi delectabant z dona quib⁹ ipsi pascebant: sanctiora dicebāt eē q̄ ipm tem plū: vt hoīes pmptiores facerent ad offeren da dona q̄ ad preces fundendas in templo. Sic ex auaricia docebāt filios parentib⁹ de bita offerre in templo: ꝺr em̄ Mat.xv. Qua re transgredimini mandatū dei ꝓpt traditio nē vestrā? De⁹ ei dix. Honora patrē z matrem z vos dicitis: quicūq; dixerit pr̄i vel matri munus q̄ō est ex me. s. deo oblatū z conseca tū: pderit etiā tibi magis. s. q̄ſ si expenderetes in necessitates tuas. Glo. ibidē vt sit sensus q̄ō ego offero deo z mihi z tibi pderit: z tōo nō debes sumere res meas in tuos vsus sed pati vt deo offeram. Scōo corrumpebāt ve ritatē iusticie z hoc vel ex liuore inuidie: sic Mat. xv. Non amore iusticie sed liuore in uidie chr̄m in suis discipulis arguebant: tā q̄ contemptorē doctrine sensorum: vt sic eus redderent odiosū ppō. Quare inquiunt di scipuli tui transgrediunt traditōes seniorū? non enim lauant manus cū panē māducāt. Multas em̄ hmōi traditiones obseruandas statuerūt: vt zelatores iusticie viderent: z p pter hec chr̄m in suis redarguebant: nō mot zelo iusticie sed liuore inuidie. Sic z Mat. xij. discipulis spicas vellentib⁹ impropera rabant chr̄o dicentes. Ecce discipuli tui fa ciunt q̄ō non licet eis facere sabbato. Et tōo concludit cōtra eos dñs Mat. xv. dices: hy pocrite bene pphetauit vobis Esaias. xxix. licet sub alys verbis. Popul⁹ hic labijs me honorat: quia verbis iusticiā zelare videban tur. cor aut̄ eorum longe est a me: quia liuo rem inuidie per hoc foucre q̄rebant: sicut pa tet exprimi Joā. viij. cū obtulerūt mulierez in adulterio deprehensam quasi requirentes iusticiam: cum tamen ibidem subditur: hoc dicebant tentantes eum vt possent accusare eum. Vel etiā corrumpebāt veritatē iustitie ex appetitu vane glorie: multas nanq; tradi tiones z obseruationes inducebant non faci endo sed docendo vt sic hominibus iusti z ho norabiles apparerent. Vñ dicit Lu. xj. Ve vobis legisperitis qui oneratis homines one ribus que portari non possunt: z ipi vno dī gito v̄stro non tangitis sarcinas. Et nihilo mīn⁹ rumebant ꝓpa cōplacentia z vana glo ria tanq; iusti: z sic aspernabant ceteros ad quos chr̄s venerit parabolam de pharisēo et publicano: q̄ ponit Luce. xviij. In talibus em̄ nihil est nisi quedam falsa species sancti tatis vel honestatis: quib⁹ trey aut dominus Mat. xxiij. Ve vobis scribe z pharisei hypo pocrite q̄ similes estis sepulchris dealbatis q̄ apparent a foris hominib⁹ speciosa: intus vero plena sūt essib⁹ mortuorū z oi spurcicia sic et vos a foris q̄dē paretis hoīb⁹ iusti: int⁹ aūt pleni estis hypocrisi z iniq̄tate. Vel de nīq; corrumpebant eā ex affectu auaricie: ꝺr

enim Mat. xxiij. Ve vobis scribe z pharisei hypocrite q̄ decimatis mentā z anhelitū et ciminū z relinquitis que grauiora sūt legis: iudiciū misericordiā z fidē. Hiere. ibidez ex hoc capitulo arguit eos auaricie q̄ studiose etiā viliū olerū decimas exigant z iudicium in disceptatiōe negocioꝝ misericordiāq̄ in pauperes z fidē in deū q̄ magna sūt prętermittant. Chry. ibidē Sacerdotes auaricia pleni si q̄s decimā alicuius rei vel minime non obtulisset: corripiebant cum quasi magnuz crimen fecisset: si q̄s autē alterū ledebat aut in deū peccabat: nō curabant cuz corripere: de lucro suo solliciti de gloria dei z de salute hoim negligentes. Tertio corrumpebant veritatē vite z hoc etiā tripliciter. Primo ex locutione inuidie: z de hoc habet Lu. xx. vbi pncipes sacerdotū z scribe querebant Jesum capere propt parabolam cōtra eos dictā sz tm̄uerūt ppl'm propt quod consiliū inierūt vt eū caperēt in sermone: miseruntq̄ insidiatores qui se iustos simularent. s. quo sdā discipulos cū herodianis vt sic ficta iusticia Iesum redderent incautū: vt sic discipuli caperent eū in sermōe: z milites herodis cū raperent ad puniendū z dicunt ei. Magister scimus quia verax es. s. in vita: z viam dei in veritate doces. s. in sana doctrina: z non est tibi cura de aliquo: in quo apparet tua iustitia: z sic eum cōmendauerūt licet fallaciter de veritate doctrine iusticie z vite: vt liberiorem redderent ad respondendū: z deinde ponunt ei questionē hrigosam dicentes. Licet censum dare cesari an non? Vt si diceret non esse licitū iudicarēt cōtrari⁹ cesari: si diceret esse licitū viderēt contrari⁹ libertati populi z diuino honori. Cognita igit Jesus eorum nequitia dixit: quid me tentatis hypocrite: quasi diceret: non queritis veritatem addiscere sz me vbis capere. Scdo vo ex motiuo vane glorie. Dicit em Jesus Matthei xxiij. Omnia opera sua faciunt vt videant ab hominibus. s. propter vanā vel humanā glorīā: dilatant em phylacteria sua. s. p alijs vt videant magis religiosi: z magnificabāt fimbrias suas. Et Mat. vj. ōr. Cum facis elemosynam noli tuba cancre sicut hypocrite faciunt: non ad pauperum vocationem sz ad propriam ostentationem. Eadem etiam causa culpantur Matt. xxiij. q̄ edificant sepulchra pphetarum quia sm Chryso. ibidē dicebant apud se. Si benefecerimus pauperibus non multi vident z pro tempore videbē: nonne ergo meli⁹ edificia facimus que emnes aspiciunt non solū in hoc tpe sed etiā in posterū. O insipiens homo quid tibi prodest post mortē ista memoria: si vbi eq̄ torqueris z vbi non es laudaris? hec ille. Et iterum ibi. Cum oratis non eritis sicut hypocrite qui amant in synagogis z angulis platearū stantes orare. Chrysostom⁹ vt videant absconse orare z sic dupliciter laudent: z quia orant z quia absconse orant: z hoc vt videant ab hominibus Et iterū ibidē. Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocrite tristes: exterminant enim facies suas vt appareant hominibus ieiunantes. Chrysostomus ibidē. Si quis ieiunat z tristem se facit hypocrita est: tanto magis iniquior est qui nō ieiunat sz argumentis quibusdā in facie sua pingit venalē pallorē quasi ieiunij signū. Pro his igit z silibus ait dns Mat. xxiij. Ve vobis scribe z pharisei hypocrite q̄ mundatis qđ deforis est calicis z parapsidis: intus aūt pleni estis rapina z immundicia: pharisee ecce munda p⁹ quod intus est calicis z parapsidis: vt fiat id qđ est deforis mundū. Origenes ibidem Hic sermo nos instruit vt festinemus esse iusti non apparere. Qui enim studet vt appareat a iustus: que a foris sunt mundat z que vt vident curat: cor aūt z conscientiā negligit: q̄ aūt studet ea que intus sunt i. cogitationes mundare: consequens est vt etiā que foris sunt faciat munda. Tertio denigq̄ ex affectu auaricie. Vñ Mat. xxiij. Ve vobis scribe z pharisei hypocrite q̄ comeditis domos viduarū in ozone longa orantes: propt hoc ampli⁹ accipietis iudiciū. Quod a nobis auertat Jesus chs in secla būdict⁹. Amen.

Sequuntur sermones de precepto nono z decimo

De concupiscentijs in generali ac processu tentatōis: z cur ois tentatio diabolo ascribit: ac vtrū prothoparētes tentari debuerāt

Sermo primus

On concupisces.

n domum proximi tui: nec desiderabis vxorem eius: nō seruum: non ancillam: non bouem: non asinum. nec omnia que illius sunt. Exod. xx. In his verbis dominus constringit pariter explicite duo vltima precepta: implicite vero prohibet dominus in eis vniuersaliter omnem concupiscentiam inordinatā ⁊ prauam cupiditatem. Et sic in his duobꝰ preceptis prohibentur peccata cordis: sicut in precedentibus prohibentur peccata operis. A Et si queritur cur deus hec duo precepta addidit que prohibent affectum: cum ⁊ in predictis preceptis implicite data sunt: vtpoteque prohibent manum ⁊ affectum. Ad hoc dicendum scdm Alexandrum an. in. iij. suo: ꝙ aliquando contingit peccatum esse in voluntate non sequente opere: ne ergo quis crederet esse peccatum tm̄: cum opꝰ coniungitur voluntati: ideo seperatim prohibuit malam voluntatem. Nihilominus tamen cum opus voluntatem sequitur: tūc voluntas et opus exterius si considerentur in radice scilicet libidine ⁊ intentione sunt idem peccatum si vero consideretur voluntas in se ⁊ opus in se: tunc alie sunt circumstantie boni debite actui exteriori q̄ voluntati: quia diuersificatur modus: locus: tempus ⁊ quedam alie circumstantie: licet circumstantia finis sit eadem. Vt ergo rudibꝰ daretur intelligi ꝙ sola praua voluntas sine opere comitante vel consequente peccatum esset. ideo de voluntate specialia dedit mandata. Dicit etiam Richardus in. iij. di. xxx. ꝙ concupiscentia vxoris dupliciter considerari potest. Aut inquantum ex ipsa causatur exterior actus mechandi: ⁊ sic eadem prohibitione prohibētur cum exteriori actu aut inquantum ex ipsa non sequitur actus exterior: sicut quando concupiscens impeditur ne perpetrare possit factum exterius: et ne putari posset talis concupiscentia culpa non esse: ideo prohibetur in isto precepto: quando non sequitur actus exterior propter aliquod impediens: sicut in tertio precepto secunde tabule prohibetur simul actus mechandi ⁊ inordinata concupiscentia interior a qua progreditur actus ille: ⁊ accipitur hic concupiscentia non pro passione appetitus sensitiui: sed pro deliberatiua volūtate mechandi. Et eodem modo dici potest de ꝓhibitione furti ⁊ de concupiscentia possessionis proximi: ac ꝑ consequens de transgressione actuali aliorum preceptorum ⁊ de concupiscentia eorum. In his etiam duobus scilicet in mechia ⁊ cupiditate magis prohibet seorsum voluntatem ⁊ opus q̄ in alijs: quia delectatio mechie ⁊ vtilitas diuitiarum sūt propter se magis delectabilia: inquātum habent rationem delectabilis vel vtilis: ⁊ ideo debuit in eis opus ⁊ concupiscētia prohiberi. Unde ⁊ propter improbitatem libidinis tales concupiscentie citius progrediuntur in exterius opus: nimirum cum ad hanc duplicem cōcupiscentiam natura corrupta maxime inclinet. Nam ad concupiscentiam oculoꝝ inclinat ꝓpter sui conseruationem in esse indiuidui: ⁊ ad concupiscētiam carnis inclinat ꝓpter sui conseruationem in esse speciei. Insuper hec duplex concupiscentia prohibetur ꝓpter tria damna que facit in hoie. Primum est ꝙ aiam detestabiliter inficit ⁊ maculat: qꝛ concupiscētia carnis est sicut aqua fluens: cōcupiscentia oculoꝝ sicut terra propter ariditatem terrene affectionis: ⁊ ideo sicut ex terra ⁊ aqua fit lutum naturale: si ex hac duplici cōcupiscentia fit lutum spirituale quo sordidatur anima: ac per consequens despicabilis ⁊ fetida reddit in conspectu dei ad modum vilissimi luti. Secūdum est ꝙ ad moduꝫ ignis extinguibilis aiam inflammat de quo Job. xxxj. Ignis est vsq̄ ad consummationem deuorans: ac ꝑ consequens aiam incinerat: aie bona spiritualia ad nihiluꝫ redigens. ⁊ tunc supuenit soror eius tertia scilicet superbia vite: que ad modum venti sufflat ⁊ in cinerem redactam ad modū puluerꝫ vsq̄ quaq̄ dispergit. Sicut i ps̄. j. dr̄. de impio. Et ipe tanq̄ puluis quem proijcit ventus a facie terre. Tertiū est ꝙ vtraq̄ cōcupiscētia tanq̄ insatiabilis aiam semꝑ cruciat: vnde dr̄ prouerbioꝝ. iij. He sūt due filie sanguisuge clamantes affer affer. Nam oculoꝝ concupiscentia dicit affer diuitias: carnis vero concupiscentia dicit affer delitias: ⁊ appetitus vtriusq̄ insatiabilis est. ¶ Preterea si queritur vtrum hec duo precepta de nō concupiscendo malum sint precepta legis naturalis. Ad hoc respondet Asteñ. libro. j. ti. xliij. ꝙ sic: quia sicut in corde nostro scriptum est ꝙ non est faciendum malum sic etiam in ea scriptum est ꝙ malum nō est ꝯcu

piscendum. Nec obstat illud qd ponit Ro. vij. Concupiscentiā nesciebā nisi lex diceret Nō ꝯcupisces: qr aplus loquit i ꝑsona eoꝝ in quib⁹ lex naturalis erat intantū obscurata q nesciebant vtꝝ ꝯcupiscentia erat pctm̄. Et q̄tū ad hos dr glosa: nesciebā pctm̄ esse In aliquib⁹ aūt nō erat ita obtenebrata q̄n bñ scirēt esse pctm̄ sed nō tā graue: ꝛ q̄tū ad hos dr glosa vel tā graue. Et sic non est simpliciter verū illud qd legit. Lex cohibet manū nō animū. licet scdm qd verū est: q̄ ꝓpter euangeliū a lege suꝑabundat. Nā lex actuꝫ cordis ꝓhibet i istis p̄ceptis: ne iudei rudes ꝛ carnales putarent ipm̄ esse ꝯcessum. Sed in duob⁹ suꝑabundat euangeliū. Primo in generalitate ꝓhibendi: quia Matth. v. ꝓhibetur actus cordis inordinat⁹ scdm vim irascibilem ꝛ ꝯcupiscibilē: in lege ꝟo tm̄ scdm vim ꝯcupiscibilem. Secundo suꝑabundat in expressione: qr in lege nō ꝓhibet nisi affectionis inordinatio: cū dr nō cōcupisces in euangelio ꝟo ꝓhibet ēt intentio cogitat ōis Matth. v. vbi dr. Si videris mulierē ad cōcupiscendū eā ꝛc. i. si oculū habeas intentionis in mulierē cogitando vt cōcupiscat eā iā mechat⁹ es ꝛc. Cōcordat Alex. angli. in. iij. Et scdm eosdē in his duob⁹ p̄ceptis ꝓhibet cōcupiscentia generalis: qr oē concupitū est extra. Aut igit est nobiscū cōicans: ꝛ sic intelligit ꝑ vxorē scdm modum decalogi ꝑ synedochen a parte totū. Vel non est nobiscū cōicans: ꝛ sic intelligit ꝑ rem ꝓximi. Et iō de generali cōcupiscentia prosequi cupiēs originē ꝛ ꝓgressum illi⁹ breui stilo ꝯstringamus. Sed qr in mag⁹ appetibilib⁹ scdm animā corruptā hec potissime relucent: ideo de carnalib⁹ sumam⁹ exēplum. Dicit em̄ Grego. in moralib⁹ q ex q̄ luxuria semel mentem occupauerit: vix eā bona desideria cogitare ꝑmittit. Et rōnem addit dicens: Sunt em̄ viscosa desideria qr ex suggestione orit cogitatio: ex cogitatione affectio: ex affectione delectatio: ex delectatione ꝯsensus: ex cōsensu oꝑatio: ex oꝑatione cōsuetudo: ex ꝯsuetudie desperatio: ex desperatione pcti defensio: ex defensione gloriatio: ꝛ ex gloriatiōe damnatio. Ex qua auctoritate ꝑtꝫ q Grego. suggestionem ponit tanq̄ originem ꝛ initium in progressu vitioꝝ. Preterea licet fm eundem Grego triplex est spūs q̄ talē suggestionem ingerit: q̄s inq̄t spūs sit qui loquat ipa suggestio declarabit. Spūs em̄ naturalis vel sensualis mollia ꝛ voluptuosa: spirit⁹ mundi vana: spūs diaboli vel malicie amara loquitur: tamen omnes tentationes hmōi diabolo non immerito ascribuntur: cuius proprium officium est tētare. B Pro quo nota fm Tho. in. ij. q diabolus solus tentare dicitur rōne triplici. Primo ratione inceptionis: nam ipe primo tentauit hoiem: ex q̄ temptatione parata est alijs tentationis via Secundo ratione intentionis quia soli diabolo ꝛ membris eius conuenit impugnare virtutem cum intentione occidendi hoiem per pctm̄: hoc enim caro nō intendit: sed frui cognito delectabili. Tertio ratione cooperationis: nam ipe diabolus vtitur rebus mundi ꝛ carne: sicut instrumentis ad tentandum hoiem. Unde Bern. in quodam sermone dicit q demonum est mala suggerere: nostrū est non consentire: quotiens eis resistimus totiens eos superamus: angelos glorificam⁹: deum honoramus: qui incitat vt pugnem⁹: adiuuat vt vincamus: conciliat ne deficiamus hec ille. Et licet etiam impugnamur a carne: tamen vt dicit Ambro. super Lucā: anima nunquam a corpore vinceret nisi prius a diabolo teneretur. Et infra. Sine permissione dei diabolum nocere non posse cognoscas: ne potētiam diaboli magis timeas q̄ diuinitatis offensam. Fidelis aūt deus fm aplum qui ñ patietur vos tentari suꝑ id quod potestis. s. sustineret sed faciet etiaꝫ cū tentatione prouentum. Dicit insuper Isidorus li. iij. de summo bono: q quando diabolus decipere quenq̄ querit prius naturam vniuscuiusq̄ intendit deinde applicat vnde aptum hominem ad peccandum inspexerit. Et ideo diabolus vilissimo lenoni conuenienter assimilari potest. Nam leno vt adulter vilissimus ad decipiendum mulierez quamcunq̄ sicut illam subdolis adinuentionib⁹ ꝛ blādicijs aggredit vt ad ꝯsensum alliciat: sic etiam diabol⁹ velut adulter libidinosus aīam prīo ꝑ suggestiones alloquit ꝛ fallacit blādit. Sicut Sichem blādicijs delinuit Dinā filiā Jacob vt legit Gen. xxxiiij. que tristis erat: qr corrupta fuit. Sic diabolus ꝓpter casum in conscientia cōtristatus falsis sponsionibus demulcet promittens longam vitam: futurā penitentiā diuinam misericordiam ꝛ finez felicem. Sed multū cauendus est serpens iste lubricus ꝛ versipellis vtpote de quo dicit Isidorus lib. iij. de sum. bono.

Diabolus serpens est lubricus: cuius si capiti .i. prime suggestioni non resistit: tot⁹ interna cordis dū nō sentit illabit. Hic queri potest vtrū diabol⁹ pōt inducere hominē ad peccandū interius instigando: presertim cū interiores motus anie sunt q̄dā opa vite: sed nullū opus vite potest esse nisi ab intrinseco p̄ncipio: nec etiā opus anie vegetabilis qd̄ est infimū inter opera vite. Ad hoc dicendū fm Tho. j. ij. q. lxxx. ꝙ interior pars anie est intellectiua ⁊ sensitiua. Intellectiua aūt continet intellectū ⁊ voluntatē. Intellectus igit per se quidē mouet ab aliquo ip̄m illuminante ad cognitionē veritatis: quod diabolus circa hoiem nō intendit sed magis rationem ipsius obtenebrat ad cōsentiendum pctō. Que quidem obtenebratio ꝓuenit ex fantasia ⁊ appetitu sensitiuo: vnde tota interior operatio diaboli videtur esse circa fantasiam ⁊ appetitū sensitiuū: quoꝝ vtrūq; cōmouendo pōt ad pctm̄ inducere: q: pōt operari ad hoc ꝙ imaginatiue alique forme imaginarie presentent Sed quomodo gr̄a breuita is supsedeo. Pōt etiā facere appetitus sensitiu⁹ cōcitet ad aliquā passionē. Nimirū cū dicat ph̄us in libro de somno ⁊ vigilia ꝙ amantes modica similitudine in apprehensione rei amate mouent. Contingit insup ꝙ passiōe concitata ad quod imaginatiue proponitur esse prosequendū: quia ei qui detinetur a passione videtur esse bonū ad quod ꝑ passionē inclinatur: ⁊ per hūc modū diabolus interius inducit ad peccandū. Unde licet opera vite semper sint ab aliquo principio intrinseco: tamen ad ea potest etiā cooperari aliquod aliud exteri⁹ agens. Sicut etiam ad opera anime vegetabilis calor exterior cooperatur vt facilius cib⁹ digerat. Pro quo nota ꝙ voluntas est propriū principiuꝫ actus peccati: quia omne peccatum est voluntariū. Que s. voluntas a duobus moueri potest. Primo ab eo quod interius inclinat voluntatem ad volendū: ⁊ hoc non est nisi voluntas vel ip̄e deus: deus aūt nō potest esse causa peccati: relinquitur ergo ꝙ ex parte sola volūtas hominis sit directe causa peccati eius. Scd̄o vero ab obiecto: sicut dicit appetibile apprehensum mouet appetitum: ⁊ obiecta mouent potentias Et ex hac parte pōt intelligi ꝙ aliquid voluntatē moueat triplicit. Uno modo ip̄m obiectum propositū: sicut dicimus ꝙ cibus excitat desideriuꝫ hominis ad cōmedendū: ⁊ illo modo res sensibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccādū. Scd̄o mō ille qui ꝓponit vel hmōi offert obiectū: vt homo vel diabolus. Tertio modo ille qui ꝑsuadet obiectū propositū homini tanq̄ bonū vtile: delectabile vel honestū: talis enim aliqualiter ꝓponit propriū obiectū voluntati: qd̄ est rōnis bonū verū vel apparens. Et his duob⁹ modis homo vel diabolus incitare potest ad peccandū offerendo. s. sensui aliqd̄ appetibile vel ꝑsuadendo rōni. Uerūtamē nullo istorum triū modorū pōt aliq̄s directe esse causa peccati: q: voluntas non est ex necessitate mouet ab aliq̄ obiecto nisi ab vltio fine. Ex quib⁹ concludit ꝙ diabol⁹ nō pōt esse directe ⁊ sufficienter causa pcti: sed solū per modum persuadentis vel appetibile ꝓponentis: voluntas autē humana directe est causa pcti. Et si obijcit ꝙ diabolus inferre potest necessitatē ad peccandū: q: d̄r de eo Job. xlij. ꝙ si est petestas sup terrā que valeat ei comparari. Ad hoc dicendū ꝙ diabol⁹ ꝓp̄a virtute nisi refrenet a deo: potest q̄dē aliquē ex necessitate inducere ad faciendū aliquē actū q̄ de suo genere est pctm̄: hoc est potest aliquē inducere in actum peccati: non tamen pōt inducere necessitatē peccandi: qd̄ patet ex hoc: quia hō non resistit motiuo ad peccandū nisi per rationē cuius vsum diabolus nisi refrenet a deo totalit impedire potest mouendo imaginationē ⁊ appetitū sensitiuū: sicut patet in arrepticijs: sed tūc rōne sic ligata q̄cq̄d homo agit nō imputet ad peccatū: sed si ratio non sit totalit ligata: ex ea ꝑte q̄ est libera peccato resistere pōt. Uñ nulla ptās maior homine mouere potest voluntatē homis. nisi solus deus: alioquin frustra diceretur. j. Pet. vl. Aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circūit q̄rens quē deuoret cui resistite fortes in fide. Nec deniq̄ omnia pctā hoim ex suggestione diabolica sūt. Dicit em̄ in lib. de ecclesiasticis dogmatib⁹: ꝙ non oēs cogitationes nostre male a diabolo excitant sed aliquotiens ex nr̄i arbitrij motu emergūt ⁊ hoc ꝓbat Origenes ex hoc: q: etiā si diabolus non esset. hoies appetitū haberent cibi ⁊ venereoꝝ ac sil̄iū q̄ posset inordinat⁹ esse nisi ratione ordinaret qd̄ subiacet libero arbi. Hinc licet Diony. dicat. iiij. c. de diui. no. ꝙ multiudo demonū causa est omniū malorū ⁊ sibi ⁊ alijs. hoc tamē intelligit occasiona-

liter z indirecte: inq̃ntũ induxit ꝑmũ hoiem ad peccandũ: ex cuius ꝑcõ intrantũ vitiata est humana natura q̃ oĩes sumus ad peccandũ ꝓclines. ℒ Scõ queri potest vtrũz fuerit conueniens q̃ hõ tentaret a diabolo: ꝑsertim cũ cadẽ pena finalis debeat pcõ angeli z pcõ hois: fm illõ Mat. xxv. Ite maledicti in ignẽ eternũ qui parat⁹ est diabolo z angelis eius: sed ꝑmũ pctm angeli nõ fuit ex aliq̃ tentatione exteriori: ergo nec primũ pctm hois esse debuit ex aliq̃ tentatione exteriori. Deus insuper futurum ꝓsciebat q̃ homo ꝑ tentationẽ demõis i pctm deiecturus: z sic bene sciebat q̃ homini nõ expediebat q̃ tentaret. Ad hoc dicẽdũ fm Tho. q. q. c. xv. q̃ diuina sapientia disponit oĩa suauiter: vt dr Sap. viij. inq̃ntũ. s. sua ꝓpriam̃ tia singulis attribuit q̃ eis cõpetunt ꝫ suã naturã: qz vt dr Dionysius. iiij. ca. de diuis nominib⁹. Prouidentie diuine nõ est naturã corrũpere ꝫ saluare. Hoc aũt pertinet ad conditionẽ humane nature vt ab alijs creaturis iuuari vel impediri possit: vñ cõueniẽs fuit q̃ deus hoiem in statu innocentie tentari ꝑmitteret ꝑ angelos malos z iuuari faceret ꝑ bonos. Ex speciali aũt beneficio gratie hoc erat ei collatũ: vt nulla creatura exterior ei nocere posset cõtra ꝓpriã voluntatẽ ꝑ quã etiã tentationi demõis resistere poterat. Sic ergo deꝑsciebat q̃ hõ per tentationẽ in pctm esset deiciendus. sic etiã sciebat q̃ ꝑ liberum arbi. tentationi resistere poterat. Sed ꝺ recte rebat conditio nature ipius vt ꝑpe voluntati relinqueret: fm illud Eccli. xv. Deus reliquit hoiem in manu cõsilij sui: vt. s. ad quod cũq̃ vellet se verteret: nec sine merito celeste regnũ acquireret. Vñ Greg. li. iij. moz. Ad hoc homo posit⁹ erat i paradiso vt si se ad cõditoris sui obedientiam vinculis claritatis astringeret ad celestẽ angelorz patriã q̃nq̃ sine carnis morte transiret. Alioquin vt dicit Aug. xj sup Gene. ad literã. Non mihi videtur magne laudis futurũ fuisse hoiem: si ꝑ pterea bene posset viuere: qz nemo male viuere suaderet: cum z in natura posse: z in ptate haberet velle nõ cõsentire suadenti. Cũ igit conueniẽs erat q̃ hõ tentaret a diabolo: ac hõ constitut⁹ dinoscit vl cõposit⁹ ex duplici natura. s. intellectiua z sensitiua: ideo diabolus in tentatõe hois vsus est incitamento ad peccandũ duplicit. Uno modo ex parte intellectus inq̃ntum ꝑmisit diuitaz similitudinẽ per scientie adeptionẽ quã hõ naturaliter deserat. Alio modo ex ꝑte sensus: z sic est vsus his sensibilib⁹ rebꝫ q̃ maximã hñt affinitatez ad hoiem: ꝓprim q̃dẽ in eadẽ specie tentans virũ ꝑ mulierẽ: ꝓprim vero in eodem genere tentans mulierẽ per serpentẽ: ꝓtim etiã ex genere ꝓpinquo ꝓponens ligni vetiti pomũ ad edendũ. Ter tiamẽ hoc interest inter ꝑmios parentes in statu innocentie: z nos: qz diabol⁹ minimũ habuit potestatis in hoiez aũ pctm originale: ideo per solã suggestionẽ exteriorem tentauit cũ qua. s. immutat sola exterior creatura. Nec potuit ipm aũ lapsum interiori suggestione tentare qz suggestio qua spiritu aliter diabol⁹ omini aliq̃d suggerit. s. interius: oñdit diabolũ plus habere potestatis in homie q̃ suggestio exterior: qz per suggestionẽ interiorẽ imutat a diabolo: etiã hominis fantasia. Nec ipa tentatio ꝑmis parentib⁹ penalis fuit: qz sine omni difficultate tentationi resistere poterant: nobis aũt cũ difficultate resistentib⁹ penalis iudicat. sed hec pena est ꝓ gloria dei si ꝑseuerantes in bono fuerimus. Et si querit de motiuo diabolice tentatiõis. Dicendũ q̃ triplex est. Prim est vt ꝑmũ hoiem deducat in subiectiõis sue seruilitatem nam qui facit pctm seruus est peccati: z ꝑ ons seru⁹ diaboli. Peccatũ em est vnicũ cum opus quod faciendũ indicte diabolus: z sic mouetur ex ambitiõe vt sit rex suꝑ oĩes filios superbie. Tantũ nãq̃ laborat cuz dispendio, ꝓpo: vt dominiũ suũ amplificet i hoc seculo z in inferno: credẽs etiã ab eo seductos in presenti sue tyrannidi subiici i futuro. Sed spes eius frustrabit: quia sola diuina iustitia punient. Secundũ est vt nos trahat in malicie sue conformitatẽ: sicut per virtutes in diuinã similitudinẽ transformamur: vt sic in nobis impediat illã vnibilitatem cũ deo q̃ fit per gratiã in presenti z ꝑ gloriã in futuro sicut in ꝓncipio studuit impedire illã vnibilitatẽ que facta est a deo i assumpta natura: z sic mouet prim ex inutilia dei: cui⁹ ꝓpositũ frustare desiderat: z prim ex invidia q̃ mouet ad hoiem: cuius exaltationẽ sustinere nõ põt. Tertiũ mortuũ est vt homines trahat in penalitatis sue damnationem sciens: q: si fuerim⁹ soc̃ delictoꝝ erim⁹ z tormentoꝝ. Sed q̃ de appetitu demonum ad tentandũ z de his q̃ cõcernunt pctẽ materiã diffuse tractatũ est in sermonibus de tribus partibus penitentie: precise in sermone. s. do

⁊ tertio: ideo de eis gratia hic breuitatis sup/
pleri deo. Ad laudem dei.

De viscoso progressu peccato/rum: ⁊ de cognitionibus. Vtrũue diabolus eas agnoscit: ⁊ de affe/ctione vel concupiscentia: ⁊ vtrũ voluntas mouetur a passionibus appetitus sensitiui. Sermo. ij.

On concupiscēs.

Exo. xx. Vlso vrũq; de blã
dicijs subdelis ac tentatieni
bus diabolicis quib⁹ allicere nulla ꝙre que
rit aĩas hoim incaute ꝓseruantiũ. Jã de p
cessu earundē tentationuꝫ videamus. Quę
etiã tangit Archi. de pe. dis. ij. in. c. sicĕ. trib⁹.
Post subdolas nanq; blãdicias more leno/
num vel adulteroꝝ adiungere studet ample
xus: impmens cogitationes ⁊ adducens rõ
nes q; sic vel sic facere bonũ est: ⁊ sic ex sugge
stione ouĩ cogitatio q̃ seꝫ mens inuoluit vt
vir sese ab eadem valeat expedire. Prouer.
vij. Irretiuit eũ multis sermonib⁹: ecce am/
plexus. Deinde pcedit ad deosculationem:
qđ nihil aliud est q̃ affectio in cogitationib⁹
excitata. Eũ em aĩa petrõ efficit tũc a diabu/
lo deosculat. Sed hec sunt oscula fraudulẽ
ta de quib⁹ dr Prouer. xxvij. Melioza sunt
vulnera diligentis q̃ fraudulenta odientis
oscula. Deinde ꝙ pcedit ad venerẽ ꝓmix
tionem. i. ad gnicosam delectationẽ: qz tũc
ꝓie corrumpit aĩa ⁊ inquinat. Et loq̃r hic
de delectatione morosa: q̃ seꝫ impotat ꝓsen
sum in delectationem p quã seꝫ aĩa multum
degenerat a statu ꝓie nobilitatis: repudia
ta dei pstitura diaboli. Hic dr Sap. iij. Fe
lix sterilis ⁊ incoinquinata. Deinde sequitur
ꝓcptꝰ mirabiles fetus: q̃ fit p ꝓsensum in
actũ peri si se facultas ⁊ oportunitas obtule
rint. Vñ dr Hein. de vrimaria: q; ꝺđã concu
piscunt aliena vel etiã illicita: sed scientes q;
obtinere cõcupita non pñt cõcupiscentiã nõ
psequunt: si aũt scirent ꝓcupita se posse cõ
qui tunc fortissime conarent ad psequenda
cõcupiscentiã in effectu: quib⁹ seꝫ nihil deest
nisi facultas: ⁊ de talib⁹ dr Prouer. xj. Ma
nꝰ in manu non erit innocẽs. Quia iꝫ manũ
ab actu peri cohibeat nõ tñ affectũ: nec ꝺsinit
pscĕ qđ malũ est ꝓpt deũ: nec ꝓpt iustitiam
sed ꝓpter impotentiã vel etiã ꝓpter qđcunq;
in cõmodũ rpale vel eternũ. Deinde queunt
ad execrabile parturitionẽ seꝫ p actuales co
natum ad pficiẽdũ petũ: scõm illud pl̃. vij.
Ecce parturit iniustitiã. glo. .i. nitit efficere
iniustitiã: vñ talis conatus q̃q; nõ ꝓsequit
effectũ: sic dr Esa. xxx. vij. Venerunt filij seꝫ
iniquitatũ vsq; ad partũ: ⁊ non erat vis pa
rendi: qđ aliqñ cõtingit deo misericorditer
id impediente: q̃q; ꝙ talis conatus pra⁹
plenũ sortit effectũ: ⁊ tunc cõpleta est mali/
cia eius tã materialiter q̃ formaliter. Et sic
queniunt filij iniquitatis ad partũ: id est ad
operis explectionẽ. Deinde sequit ꝓtus lacta
tio cũ petã ducunt in frequentiã ⁊ ꝓsuetudi
nem. Lactant aũt verbis lameaꝝ: de quib⁹
dr in Thren. Sed lamee nudauerunt mam
mas: lactauerũt catulos suos. Lamea scõm
glo. Esa. xxxiij. pedes habet equinos: cete/
ra ꝙmẽbria sunt feminea. Et Ezech. xxxiij.
moza. dr q; Lamea humanaꝝ speciem habe
re dr. i. faciem muliebrẽ: sed corpus bestiale
Sup dicta aũt auctoritate Thren. iij. sed
⁊ Lamee: dr glosa q; Lamea crudelior est su
is feribus q̃ cetere bestie: hinc dr Lamea q̃si
lanita: qz catulos suos lanitare fertur: sic dia
bolus lactat filios quos in malicia degene/
rauit duobus verbis. primo seꝫ confiden/
tia diu viuendi cum comparatione suiꝰ psuꝰ
ad alios qui similia vel maiora facitur: sc̃ dr
sese postea penitendi cũ respectu diuine mi/
sericordie: que nullum repudiat peccatoꝝ
conuerti volentem. Deinde sequitur abla/
catio: cum iem non amplius quasi victus
concupiscentijs sub spe postmodum peniten
di peccata perpetrat: sed potius ex desperati/
one resipiscendi seu magis ex eo q; a se vo/
luntarie reiecit propositum penitendie ⁊ spem
venie vt peccato liberius inhereat: vt etiam
nec quencunq; flagella vel aduersa miseꝝ in
viam agnitionis ⁊ penitentie reuocare vale
ant: ⁊ sic p ablationem intelligit ipa despe/
ratio. Deinde sequit in corpe peri roboratio
sic de Pharao legit. Induratũ est cor Pha
raonis dimitter ꝓpter q; quecunq; flagella.
Per quam roborationem intelligitur pecca
ti defensio: cui comitatur de peccato damna
bilis gloriatio: qua sclicet gloriantur cum
malefecerint et exultant in rebus pessimis.
Quibus Dauid in Psalmo lj. Quid glo
riaris in malicia qui potens es iniquitate.

Signum aũt huius glorīationis est cũ ꝺs
per iactantiam de eis loquit: deduci volens
facinora sua ad oim noticiã ⁊ hoc est vltimũ
in gñe malicie: qꝺ Archi. vocat deportatio-
nem ⁊ deductionẽ. Sic fecerunt Sodomite:
vnde Esaie liij. Petrꝰ suũ sicut zodoma p̃di
cauerunt. Sed ad cepta redeamus, put p̃ti
speculationi congruit. Primo igit ex diabo
lica suggestione oritur cogitatio. Cogitatio
aũt fm Hug. de sancto Victore: est impro-
uidus animi respectus ad euagationẽ pro-
nus. Hec aũt cogitatio per diabolum conci
tata magis vel minꝰ in malũ coalescat ex di
uersis causis cõcurrentibꝫ. Verũtñ sic de oi
verbo ocioso rõnẽ reddituri sumus: sic etiã
de omni cogitatione ociosa qualis tñ cogita
tio minima iudicak in gñe cogitationum: ni
hil vtilitatꝫ conferens: sed tñ animũ tristem
relinquens ⁊ aiam pulucre venialiꝫ macu
lans. Hinc ꝯrum ad ꝑmum dicit Seneca
li. de quatuor virtutibꝫ. Cogitatiões vagas
⁊ inutiles ac velut somno similes non recipi
as: quibꝫ si animuꝫ tuũ oblectaueris cũ oia
disposueꝫ tristis remanebis. Quantũ etiã
ad scõm ór Lassio. sup illud psal. xxxix. Do-
meum dereliquit me. Quocunqꝫ tpe non co-
gitaueris deuꝫ: puta tempus illud amississe.
Hinc non incõgrue dicit Hiero. in epla ad
Demetriadẽ: qꝺ tutissimũ ⁊ pfectissimum est
vt assuescat animus sollicita semp arcꝫ per-
uigili custodia discernere cogitationes suas
⁊ ad primũ cũ motu vel ꝓbare vel reprobare
qꝺ cogitat: vt vel bonas cogitatiões alat vꝫ
statim malas extinguat: hic nanqꝫ fons est
boni ⁊ origo peccandi: ibi maxime oportet
obseruare pctm̃ vbi nasci soler: statimqꝫ ad
primã tẽptationis factiẽ anteqꝫ malũ crescat
restinguere dũ adhuc est in cogitatione. Et
h̃ est vnicũ studiũ iustoꝝ de quibꝫ ór Grego.
xliij. moraliũ: qꝺ electoꝝ mentes si qs in se car
males cogitationes inuenirunt: ardore peni-
tentie ꝓsumunt: nec cogitationes suas dila
tari carnali voluptate ꝑmittunt: qꝫ eo semet
ipsos iudicãtes subtilius feriunt: quo distri
ctum iudicẽ ꝑstolant vicinum. Econtra ꝓ
vt ibidẽ ór. xliij. moraliũ. Cũ reproboꝝ mẽ
tibus occasio ꝓperandi petã deest desiderio
rum: cogitatiões eoꝝ cordibꝰ nullatenus de
sunt: ⁊ cum non semp diabolum sequantur
in ope: valde tñ se illi obligant in cogitatiõe.
¶ Hic igitur queri potest vtrum demones
agnoscere valeant cordium cogitationes:
presertim cuꝫ nullus spũs nisi diuinus ani-
me rõnali possit illabi ꝯ ꝓsequens nec vi-
dere per naturã ea que sunt in aia: ꝯ diu nõ
sunt in intimo ipsius anime. Ad hoc dicen-
dum fm Asten. li. j. ti. xj. post Ric har. qꝺ co
gitatio cordis dupliciꝫ cognosci põt. Uno
modo in suo effectu: ⁊ sic non solũ ab angelo
sed etiam ab hoie cognosci potest: ⁊ tãto sub
tilius quanto effectus hmõi fuerit magis oc
cultus. Cognoscitur enim cogitatio cordiũ
interdum non solum ꝙ actum exteriorem sed
etiaꝫ ꝙ imutationẽ corꝑis vt vultꝰ ac aliorꝝ
mẽbrorꝝ. Verũtñ sensibilis ⁊ corporalis imu
tatio q̃ concomitak cogitationes hois: qñqꝫ
est ita indeterminata qꝺ diabolus per eaꝫ in
cognitionem certam cogitationis venire nõ
põt: qñqꝫ ꝓ̃o est ita fortis ⁊ determinata qꝺ ꝙ
illam cognoscere põt cogitationeꝫ ꝯrum ad
speciem: vt qꝺ cogitat de inuidia vel luxuria
Si cñ quasdam affectiones animi per pul-
sum medici cognoscere possunt: tunc multo
magis hoc possunt angeli vel demones ꝯra
subtilius hmõi occultas imutationes corpo
rales perpendunt. Ũñ ór Aug. in li. de diui
natione demonum qꝺ aliqñ hoim dispositio-
nes non solum voce prolatas sed etiaꝫ cogi
tatione conceptas: cum signa que daꝫ ex ꝑte
exprimuntur: in corpore tota facilitate per-
discunt. Quauis in li. retractationuꝫ hoc di
cat esse asserendum quõ hoc fiat: non tamẽ
est credendum qꝺ possint eas certitudinaliter
agnoscere quantuꝫ ad omnes circũstantias
singulares. Alio modo possunt cognosci co-
gitatiões filiorꝝ hoim put sunt i intellectu:
⁊ affectiones prout sunt in volũtate: ⁊ sic so
lus deus cogitationes cordium ⁊ affectiões
voluntatum cognoscere potest. Dicitur cñ
in li. de ecclesiasticis dogmatibus. c. xlviij.
Internas anime cogitationes diabolus nõ
videre certi sumus. Et. iij. Reg. viij. dicitur
ad dñm. Tu solꝰ nosti corda filiorum hoim
Cuius ratio est: quia voluntas creature ra-
tionalis soli deo subiacet: ⁊ ipse solus in eã
operari potest: qui est principale eius obiec
tum et vltimus fins. Et ideo ea que sunt
in voluntate vel que dependent ex sola vo-
luntate soli deo nota sunt. Manifestum est
autem qꝺ ex sola voluntate dependet qꝺ alicꝰ
quis actu aliquid cognoscat vel conside-
ret: quia cum quis habet habitum scientie
vel species intelligibiles in eo existentes:
vtitur eis cum vult. De cogitatione vide in

fmonc scdo de trib⁹ partib⁹ penitētie. Se/ cūdo pncipalit ex diabolica suggestiōe orit affectio vel ꝯcupiscētia: que notat ꝑ deosculationē. Pro q̄ notādū fm Tho pma scde. q xxx. q ꝯcupiscētia est appetitus boni delectabilis. z sicut Phs pmo Rhetozice ponit quasdā cōcupiscētias naturales: z quasdaz nō naturales. z sic etiā dupl̄r est aliqd delectabile. Uno mō: qa est ꝯuenies nature animalis sicut cib⁹/ potus z alia hmōi. z tal cō cupiscētia delectabilis ōr naturalis. z est cōmunis rā hoibus q̄z ctiaz anialib⁹: q: vtri/ usq; talis ꝯcupiscētia conuenies est z delectabile fm naturā. z in his etiā oēs homines cōueniūt. Unde z Phs in. iij. Ethicoꝝ vocat eas cōmunes z necessarias: in rhetozica ꝙ vocat eas irrōnales. Alio mō ōr aliquid esse delectabile: qa cōuenies est nature animali fm apphensionē. sicut cū aliqs appzehendit aliqd vt bonū z conueniēs: z ꝑ consequens in ipso delectat. z hmōi ꝯcupiscentia delectabilis ōr/ nō naturalis. z solet magis dici cupiditas. Et tales concupiscētie ꝑtie sunt hoim quoꝝ ꝑtium est excogitare aliqd vt bonū z conueniēs: ꝓter id qd̄ natura req/ rit. Et Phus in pmo Rhetozice: ōr has secundas ꝯcupiscētias esse cum rōne. Et quia diuersi diuersimode ratiocinant: ideo dicūtur he ꝯcupiscentie in. iiij. Ethicoꝝ esse p:o/ prie z apposite: scz supnaturales. Unde illō idem quod appetit appetitu naturali: potest etiam apperi appetitu anīali: cum fuerit appzehēsum cū rōne: sicut cib⁹/ potus z silia: q̄ naturalr appetunt. Possunt etiā apperi concupiscētia non naturali: cum scz in eis aliqd appetit pzeter id qd̄ natura requirit. scz nimia supfluitas / vel nimia delectatio. z hoc reputat in vitiū. Uñ concupiscētia naturalis tm̄ ea ꝯcupiscit que natura req/rit. natura ꝙ paucis minimis q̄z cōtenta est. z sic est finita. Sed cōcupiscētia nō naturalis appetens supflua tendit in infinitū: sequit enim rōnem cui cōpetit in infinitū pcedere: z pzesertim cū finē ponit in his que appetit. Naz Phus in pmo Polit. rōnem ponit q̄re quedam ꝯcupiscētia sit finita: z q̄dam infinita: dicēs q semꝑ ꝯcupiscētia finis est finita: qa finis ꝑ se ꝯcupiscit vt sanitas: vñ maioz sanitas magis ꝯcupiscit. z sic in infinitū. Cō cupiscētia ꝙ vocius q̄d est ad finē: nō infinita sed fm mēsurā appetit qua ꝯuenit fini. Uñ qui finē in diuitijs ponūt: hūt ꝯcupiscentiā diuitiaꝝ infinitā. qui aūt diuitias appetūt ꝓpter necessitatē vite: ꝯcupiscunt diuitias finitas sufficiētes ad necessitatē vite. vt dicit ibidē Phus. Et cadē est rō de ꝯcupiscētia altaꝝ rez quarūcunq;. Et hec cōcupiscētia animalis siue nō naturalis ꝓprie loqndo est in appetitu sensitiuo z in vi cōcupiscibili q̄ ab ea denominat. sic eīm vnicuiq; potētie aie cōpetit appetere ꝓprium bonuz appetitu naturali qui nō ꝯsequit apphensionē. sed appetere bonū appetitu aiali q̄ sequit apphēsionē solū ptinet ad vim appetitiuā. Appetere ꝙ aliqd sub rōne boni delectabil fm sensum qd̄ ꝓprie est ꝯcupiscere: pertinet ad vim ꝯcupiscibilē. Et differūt hec tria: amoz: concupiscētia z delectatio. Nā tpm delectabile fm sensuz in q̄ntum appetitū sibi adaptat q̄dāmodo z ꝯformat/ causat amorē. Jnq̄ntū ꝙ absens attrahit ad seipsum/ causat ꝯcupiscētiā. Jnq̄ntū deniq; psens q̄etat in seipso: causat delectationē. Uñ ꝯcupiscētia causat ab amoze: z tēdit in delectationē. Q3 aūt hec concupiscētia nō naturalis oritū habeat ab amoze/ sic ondi pt. Nā amor sui est pncipiuz oīs peccati. z ideo ōr Aug. xiij. de ciui ōi. q amor sui vsq; ad ꝯemptū dei facit ciuitatē babylonis. Ad cuius euidētiā sciēdū: q ꝓpria z ꝑ se causa pcti accipienda ex pte conuersionis ad cōmutabile bonū: ex qua q̄dex pte oīs actus peccati pcedit ex aliq̄ inordinato appetitu alicuius tpalis boni. Q3 aut tē aliqs appetat inordinate bonū aliqd tpale: pcedit ex hoc q̄ inordinate seipz amat. Hoc autē est aliquē amare/ bonū ei velle. Et sicut amor sui naturalis debitus z ordinatus velit sibi bonū fm q̄ sibi ꝯgruit. sic amor sui nō naturalis indebitus z inordinat⁹ ad dei ꝯemptū pducēs: vult sibi bonum nō fm q̄ sibi ꝯgruit: sed fm q̄ affectus corrupt⁹ exigit. Et si q̄rit: vtz talis deordinat⁹ motꝰ cōcupiscentie q̄ causat ab inordinato amore sui sit in sensualitate sicut in subiecto. Ad hoc dicēdū fm Astesan. lib. ij. ti. vij. q sensualitas dupl̄r cōsiderari potest. Uno mō fm se: z sic non est subiectū peccati: qz sic est cōis nobis z brutis. Alio mō in ordinatiōe ad rōnem: scz inq̄ntū est a rōe suadibilis: z sic in ea potest esse peccatū. Nam peccatū inueniri pōt in qualibet potētia cuius actus pt esse volūtarius z inordinatus in quo ratio pcti consistit. sed actus sensualitatis pōt esse volūtarius inq̄ntū sensualitas: id est appetit⁹ sen/

stitiuus natus est a volūtate moueri: z sic in nob hz q̄ndā excellētiā p̄ alijs a alijs. s. q̄ natus est obedire rōni: z q̄trū ad h̄ p̄t esse p̄ncipiū act⁹ volūtarij: z p̄ p̄sequs subiectū peccati. Nec obstat q̄ i sensualitate perseverat ꝓpetua corruptio q̄trū ad fomitē: qui nūq̄ tollit totaliter in hac vita: trāsit cū peccatū originale reatu p̄ baptismū: z remanet actu. Sed tal corruptio fomitis nō impedit q̄n bō rōnali volūtate reḡmere possit singl'os inordinatos motus sensualitatis si p̄sentiat: puta diuertēdo cogitationē ad alia: licz omes hmōi motus bō vitare nō p̄t, ꝓt corruptionē p̄dictā. sed h̄ solū sufficit ad rōnē peccati volūtarij: q̄ p̄t vitare singl'os. ℒ Secundum igit q̄ inordinatio sensualitatis q̄nq̄ est sine oī culpa. s. q̄n volūtas nō est causa illius deordinatōis: nec cōmittēdo nec omittēdo: nec antecedēter/ nec cōcomitanter. Q̄nq̄ aūt est culpa venialis materialiter in sensualitate: formaliter aūt nūq̄: sz in volūtate. z h̄ est q̄n insurgit inordinatio in sensualitate p̄ negligētiā volūtatis: tūc em̄ iputat volūtati p̄ culpa venali ꝓt difficultatē refrenandi z regēdi sensualitatē. Et sic ōr mgr̄ sniaꝝ lib⁹ o. ij. distinctiōe. xxiij. q̄ si motus sensualitatis tantū illecebra peri teneat: est venialē ac leuissimū pcm̄. Et qualr̄ a deo punit vide in sermone. ij. de tribꝰ partibꝰ penitentie. Q̄nq̄ ꝓo inordinatio sensualitatis iputat volūtati p̄ culpa mortali: q̄n sez est ꝑ actus p̄hibitum insurgēs ex volūtatis impio deliberato. Nō igit oēs ꝑcupiscētia simpliꝛ p̄hibet his p̄ceptis: dā sm Alex. an. in. ij. concupiscētia sumi p̄t tripliꝛ. Uno modo dicit p̄t appetitus vegetabilis: z talis ꝑcupiscentia put est inordiata/ est a fomite mouēte: id est a corruptiōe originalis culpe: z talis ꝑcupiscētia est in suggestiōe. Alio mō dici p̄t appetitus sensibilis: z h̄ put est inordinata/ est a sensualitate mouēte cū fomite: z illa est in delectatiōe. Tertio mō cōcupiscētia dici p̄t appetit⁹ rōnalis: z sic est a liberi arbitrij volūtate: q̄ p̄sistit in p̄sensu. Sic ergo dicē dū q̄ per se ꝑcupiscētia put est in cōsensu rationalis volūtatis, p̄hibet in istis p̄ceptis. Cōcupiscētia ꝓo q̄ est in delectatiōe sensualitatis vel ex suggestione: nō p̄hibet simpliꝛ/ sz cm̄ sm dd. q: nō erat p̄hibendū ne ille ꝑcupiscētie sint in nob dā h̄ est nob impossibile: sed p̄hibent ne seq̄mur eas: sm illud Eccli. xviij. Post cōcupias tuas nō eas. Ire aūt idē est q̄ p̄sentire. Cōcupiscētias aūt suggestionis z delectatōis nō p̄hibet ꝓpie: sed ex p̄hibitione p̄sensus ostēdunt esse male z vitande. Sic ḡ nō p̄hibet motus ꝑcupiscētie qui cōsistit infra limites sensualitatis: sed directe p̄hibet p̄sensus volūtatis in opus vl̄ delectationē. Hec ille. Hic q̄ri p̄t: Utr̄ volūtas moueri p̄t a passionibꝰ appetitus sensitiui: p̄sertim cū motor sup̄ior nō mouet ab inferiori: sicut aia non mouet a corpe. sz econuerso. Volūtas aūt q̄ est appetitus rōnis cōparat ad appetitū sensitiuū: sicut motor sup̄ior ad inferiorē. Dicit em̄ P̄bs in. vij. de aia. q̄ appetitus rōnis mouet appetitū sensitiuū: sicē i corpibꝰ celestibꝰ sphera mouet sphērā. Nulla actiā potētia passiua mouet nisi a suo obiecto: volūtas aūt est potētia activa z passiua simlr̄ in q̄trū est mouēs mota. sicut in. q. ō aia: p̄bs ōr vlr̄ de vi appetitiua. Sz passio appetit⁹ sensitiui nō est obiectū volūtatis/ sed magis bonū rōnis. ḡ cē. Ad h̄ dicendū sm Tho. in prima scē. q. lxxvij. q. passio appetit⁹ sensitiui nō p̄t directe trahere volūtatē vl̄ mouere. sed h̄ p̄t indirecte dupliciter. Uno modo sm quandā abstractionē: cū em̄ oēs anie potētie radicent in vna essentia anime: necesse est q̄ quādo vna potētia intēdit in suo actu: altera in suo actu remittat/ vel etiā totaliter impediat. Tum qa oīs ꝓtus ad plura dispersa fit minor. Uñ econtrario quādo intendit circa vnū/ minus potest ad alia dispergi. Tum quia in operibus anime animalibꝰ requirit quedam intentio q̄ dum vehemēter applicat ad vnum: nō potest alteri vehemēter attēdere. z sm hunc motum per quandā distractionē quādo motus appetitus sensitiui fortificat sm quācūq̄ passionem: necesse est q̄ remittat/ vel totaliter impediatur motus ꝓprius appetitus rōnalis: qui est volūtas. Alio modo ex parte obiecti volūtatis: quod est bonū ratione apprehensum. Impedit enim iudicium z apprehēsio rationis ꝓpt̄ vehementē z inordinatā apprehensionē imaginatiōis z iudicium virtutis estimatiue. Manifestū est autem q̄ passionem appetitus sensitiui sequit imaginationis apprehēsio/ z iudiciū estimatiue. Si cuertez dispositionē lingue sequitur iudicium gustus. Unde videmus q̄ homines in aliqua passione existentes nō faciliter auertunt imaginationē ab his circa que afficiuntur: z p̄ cōsequens iudicium rationis plu

rimum sequitur passionē appetitus sensitiui. Nam talis passio causat quandā immutationem corporalē: ex qua ratio quodammodo ligatur ne libere in actuz exeat. sicut etiam somnus vel ebrietas quadam corporali transmutatiōe facta ligant vsum rationis. Et ꝙ hoc contingat in passionibus/ ex hoc patet ꝙ aliquādo cum passiones multū intenduntur/ homo totaliter vsum rationis amittit. Multi nanq; propt̄ abundantiam amoris/ ire/ tristicie ⁊ huiusmodi: sunt in insaniam versi. Cum igitur iudiciuz rationis sequitur passionē appetitus sensitiui: consequens est vt etiam motus volūtatis qui natus est sequi rationis iudiciū/ sequatur etiā passionez appetitus sensitiui. Et hoc est qđ dicit Apostol⁹ ad Rhomanos. vij. Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis mee: ⁊ captiuantem me in legē peccati. Et hoc legitur de iudicibus inueteratis dierum malorum: dicente Daniele ꝓpheta eiusdem. xiij. Concupiscentia subuertit cor tuum. Ad laudē dei omnipotentis.

¶ De delectationibus corporalibus ⁊ spiritualib⁹ bonis ⁊ malis ⁊ vtrū in sensualitate p̄t esse peccatū mortale: aut in consensu rationis inferioris: ⁊ de cōsensu in delectationē. Sermo.iij.

On cōcupisces. Exo. xx. Expedit de cogitatiōe ⁊ affectione que oriuntur ex diabolica suggestione: Jam videndū est de tertio quod orit̄ ex eadē suggestione: qđ est delectatio. A Est āt delectatio ſz phm in. vij. ⁊. x. Ethic. opatio cōnaturalis nō impedita. Et nō est solū in appetitu sensitiuo: de qua đt Phus in. j. Rhetor. ꝙ delectatio est motus q̄dam sensibilis: ⁊ tūc cōmunis ē nobis ⁊ brutis: sed etiā in appetitu intellectiuo qui đ volūtas. Qđ innuit ps. xxxvj. cum đt. Delectare in dño. Nā ad deū nō p̄t extēdi appetitus sensitiuus: ſz solū intellectiuus. Et hoc innuit Phus in. x. Ethicoruz: dicens ꝙ ſm omnem sensum est delectatio: similiter autem ⁊ ſm intellectum ⁊ speculationem. Et sicut p̄mam delectationē cōmunem habemus cū brutis: sic secundā cōmunē habem⁹ cū spiritib⁹ intellectualib⁹. Verū tamē hoc iuſt est int̄ delectationē vtriusq; appetit⁹: qz delectatio appetit⁹ sensibilis est cū aliq̄ transmutatiōe corpali: ſz delectatio appetitus intellectiui nihil aliud est q̄ simplex motus voluntatis: ⁊ sic nō est solū in homie sed etiā in deo ⁊ angelis. Dicit ei phs in. vij. Eth. ꝙ deus vna simplici opatiōe gaudet. Dicit etiā Dionys. in fi. celestis hierar. ꝙ angeli ñ sūt susceptibiles nr̄e passibilis delectationis: sed cōgaudēt đo ſm incorruptiōis leticiā. Et iterꝫ đt ibidē ꝙ hoies scti m̄ltotiēs fiunt in participatiōe delectationū angelicarū. Ex quib⁹ concludit̄ ꝙ duo sūt genera delectationū. Quedam em̄ sūt delectationes corpales que sūt ſm partē sensitiuā: ⁊ has delectatiōes plurimi nitunt̄ adipisci: qz bona sensibilia sūt magis ⁊ plib⁹ nota. Et etiā qz hoies delectatōib⁹ indigent vt medicinis cōtra multiplices dolores ⁊ tristicias: ⁊ qz plures hoim ad delectatiōes spūales p̄cipue virtuosoꝝ ꝑtingere non pūt iō declināt ad corpales. Quedā ꝟo sunt spūales. s. ſm mentē: de q̄b⁹ đt phs. in. x. Eth. ꝙ maxia delectatō est. q̄ est ſz opatiōne sapiētie. Qđ innuit p̄s. cxviij. dicēs. Quā dulcia fau. meis elo. tua sup̄ mel ori meo. Hic g̃ q̄ri pōt vtꝝ in vtroq; gñe delectationū q̄dā delectatiōes sūt naturales ⁊ q̄dā innaturales: sic s̄ dictū est sermone p̄cedenti: ꝙ q̄dā sūt ꝯcupie naturales ⁊ q̄dā ñ naturales. Et videt̄ qz qđ est ꝯ naturā est violentū: sic ꝙ lapis ascēdat sursū et ignis deorsū: ſz oē violentū ē cōtristās: vt đz in. v Meta. cū ei delectatio i affectib⁹ anie ꝓportionet̄ quieti in corpib⁹: ⁊ appetit⁹ corpis naturalit̄ non q̄escat nisi in loco cōnaturali seq̄t̄ ex h̄ ꝙ appetit⁹ anialis q̄ est delectatio ñ pōt esse nisi in aliq̄ cōnaturali. Ad hoc dicendū ſz Tho. j. ij. q. xxxj. ꝙ naturale đz illđ qđ est ſm naturā. vt habet̄ in. ij. Physi. Natura āt in hoie duplicit̄ sumi pōt. Vno modo ꝓ eo qđ cōdiuidit̄ rōni vt est illud qđ ē cōmune hoi cū aliis anialib⁹: ⁊ p̄cipue qđ rationi nō obedit: ⁊ ſm h̄ ea q̄ ꝑtinent ad conseruationē corpis vel ſm indiuiduū vt cibus ⁊ potus ⁊ silia: vel ſm speciem sicut vsus venereorū: dicunt̄ homini delectabilia naturaliter. Alio mō pōt in homine sumi natura ꝓ ut intellectus: ⁊ rō est potissime natura hominis: qz ſm eā hō in specie cōstituit̄. ⁊ ſm h̄ naturales delectatiōes hoim dici possunt q̄ sūt in eo qđ cōuenit ei ſm rōnem. sicut dele-

trarlin cõtemplatiõe veritatꝭ ⁊ in actiꝫ virtutũ est homini naturale. Scõm vtrasq; igr delectatiões ḡrit aliq̃s esse innaturales simpliciꝭ loq̃ndo: ſz cõnaturales fm q̃d Conuenit ei in aliq̃ individuo cozrũpi aliq̃d ꝓncipioꝝ naturaliũ speciei: ⁊ sic id qd est ꝑ naturã speciei: fieri põt ꝑ accidens naturale huic individuo: sic natura vini est q; calefacit: qd tñ ꝑ accidens naturaliꝭ infrigidat: vtpote si factũ fuerit acetosum. Sic ḡ contingit q; id qd est ꝑ naturã hois vl q̃ntu ad cozpis conseruationẽ vel ẽt q̃ntũ ad rõnẽ fiat huic hoi cõnaturale ꝓpt aliquã nature cozruptionẽ in eo existẽtẽ: q̃ qdẽ cozruptio põt esse vel ex gre cozpis vel ex egritudie: ſ. cẽ febriciranti bus dulcia videnk amara ⁊ ecõuerso: siuc ꝓpt malã cõplexionẽ: sic aliq̃ delectank in comestione terre vl carbonũ vel aliq̃z hmõi. Vel etiã ex gre anie: sic ꝓpt consuetudinẽ aliq̃ delectank in comedẽdo hoies vel in coitu bestiaz aut masculoz aut alioz hmõi. q̃ nõ sũt fm naturã humanã. Sũt igiꝭ i gre sensitiua q̃dã delectatiões naturales: ⁊ q̃dã nõ naturales q̃ ſ. sũt cũ rõne. Vel sicut Damasce. ⁊ Greg. niceꝰ dicũt q̃dã sũt cozpales ⁊ q̃daz aniales qõ in idẽ redit. Delectamur cñ ⁊ in dis q̃ naturaliꝭ cõcupiscimꝰ ea adipiscẽtes: ⁊ I his q̃ fm rõnẽ concupiscimꝰ: ⁊ tũc sortiꝭ nomen gaudij. Nã gaudiũ nõ attribuimꝰ brutis anialibꝫ: ſz solũ bz locũ in delectatõe que cõsequit rõnẽ. Solũ aũt nomẽ delectationis attribuimꝰ etiã brutis: ⁊ sic de oibꝫ de quibꝫ est delectatio põt etiã esse gaudiũ in habentibus rõnẽ. q̃uis nõ sp de oibꝫ sit gaudiũ: q; q̃nq; ds aliquã delectationẽ sentit fm cozpꝰ: de q̃ tñ ñ gaudet ſz rõnẽ: ⁊ sicvt ỏt Auicẽna in suo li de ania. Gaudiũ est q̃dã spẽs delectatõis: sic leticia: exultatio: iocunditas sũt effectꝰ delectatõis. Est ei leticia ipositꝫ a delectatiõe cordis q̃ſi leticia. Exultatio ꝓ ỏt a signis exterioribꝫ delectatõis interioris: inq̃nrũ interꝰ gaudiũ ad exterioꝛa ꝓsilit. Iocunditas aũt ỏt a q̃busdã specialibꝫ leticie signis vl effectibꝫ: nec eisdẽ noibꝫ vtimur nisi in naturis rõnalibꝫ. B Sed ad ceptrare deamus. Generaliꝭ ḡ norandũ q; omnia que concupiſcimus fm naturã: possumꝰ etiã cum delectatiõe rõnis cõcupiscere: ſz nõ ecõuerso. Et q; sic dictũ est delectatio i affectibꝫ anie ꝓportionat quieti in cozpibꝫ naturalibꝫ: ideo sicut due quietes sũt cõtrarie: vtpote q̃ ſt in contrarijs termis. ſ. quies q̃ est sursum ei que est deorsum: vt ỏz in. v. phicoꝝ. sic ⁊ in affectibus anime cõtingit esse duas delectationes contrarias: vna qrit q̃ sui sũt ⁊ alia q̃ deorsum. Vnde ois delectatio i ꝑ est vnitoꝛmis: q; est quies: que daz in aliq̃ bono. ⁊ fm ꝑ põt dici regula q̃dã vel mensura moꝛalis bonitatꝭ mali. Pꝛo q̃ nota: q; vt ỏt phꝰ in. x. Etꝫ. ⁊ dã phꝰ posuerũt oẽs delectatões esse malas. Cuiꝰ ratio fuisse videk: qz suã intentionẽ referebãt ad solas delectatões sensibiles ⁊ cozpales que sũt magis manifeste: nã ⁊ in eterꝭ intelligibilia a sensibilibꝫ anticq̃ ꝓbi non distinguebant nec intellectũ a sensu: vt dicik in. iiide ania. Delectatões aũt cozpales arbitrabãt ducendas oẽs esse malas. vt sic homines qui ꝓni sunt ad delectatões imoderatas: se retrahentes a delectationibꝫ: perueniant ad mediũ virtutꝭ. Sed hec estimatio nõ fuit cõueniẽs: eo q; nullus sine aliq̃ sensibili cozpali delectatione viuere possit. Econtra ꝓo sic posuerũt aliq̃ Stoiꝛcoꝝ: omnes delectationes esse bonas: sicut Epicuri posuerũt delectationẽ fm se esse bonã: ⁊ per cõs omnes delectatões esse bonas. Qui ex hoc decepti videnk: q; non distinguebãt inꝰ id qd est bonũ simpliciter: ⁊ id qd est bonũ q̃ ad hunc. Simpliciter cñ bonũ est qd fm se bonũ est. Cõtingit aũt qd nõ ſz se bonũ est huic esse bonum dupliciter. Vno mõ: qz est ei cõueniens fm dispositionẽ i q̃ nũc est: que cñ ñ est naturalis: sicut lepꝛoso bonũ est aliq̃ venenosa q̃q; comedere q̃ ñ sũt simpliciter cõueniẽtia cõplexiõi hũane. Alio mõ: qz id qd ẽ ñ cõueniẽs: est ei vtꝛ conueniẽs: ⁊ q; delectatio ẽ ꝺes appetitꝰ i bono si sit simpliciter bonũ in quo quiescit appetitꝰ: erit simpliciter delectatio ⁊ simpliciter bõa. Si aũt nõ sit bonũ simpliciter sed q̃ ad hunc: tunc nec delectatio est simpliciter: sed huic non est bona simpliciter sed bona fm quid vel apparẽs bona. Hꝭ igitur erroibꝫ omissis dicendũ est: q; exq̃ vt dictũ est: delectatio est quies appetitiue virtutꝭ i aliq̃ bono amato: illa delectatio est bona in qua requiescit appetitus superioꝛ vel inferioꝛ: fm q; conuenit rõni: ⁊ econtra mala est cum hmõi quies discoꝛdat rõne ⁊ diuina lege. Nã bonitas ⁊ malicia moꝛalis ꝓncipaliꝭ in appetitu superioꝛi id est voluntate consistit q̃ vtrũ bonaꝝ malas sit ex fine cognoscik. Hoc aũt tenek p finem in quo voluntas quiescit: quies aũt voluntatis ⁊ cuiuslibet appetitus in bono est delectatio: ⁊ iõ fm delectationẽ voluntatis bu

manie p̄cipue iudicat homo bonus vel malus. Est enim bonus ⁊ virtuosus qui gaudet in opibus virtutū: malus aūt qui gaudet in opibus malis. Verūm delectationes appetitus sensitiui non sūt regula moralis bonitatis vl malicie: q; cibi ⁊ potus et silia cōit delectabiles sūt bonis ⁊ malis fm apprehensionē sensitiuā: sed voluntas bonoꝝ in eis delectat fm cōuenientiā rationis quā nō curat voluntas maloꝝ. Scdo queri potest: vtrū in sensualitate possit esse pctm̄ mortale: p̄sertim cum actus ex obiecto cognoscat: sz circa obiecta sensualitatis cōtingit peccare mortaliter. sicut circa delectabilia carnis vñ mortale pctm̄ virtuti contrariat: sed virtꝰ cē potest in sensualitate: quia dicit phs in .iij. Eth. q temperantia ⁊ fortitudo sūt virtutes irrationabiliū partiū. Ad hoc dicendū: q in sensualitate quidem p̄t esse pctm̄ veniale sz non mortale. Cuius ratio est: q illud quod facit homo sine deliberatione rōnis non perfecte facit: quia nihil opat ibi id qđ est in homine p̄ncipale: ⁊ sic non est pfecte actꝰ humanus: ⁊ per cōs non p̄t esse pfecte actus virtutis vel peccati: sed est aliqđ imperfectum in genere hoꝝ: ⁊ ideo talis motus sensualitatis rōnem p̄ueniens est pctm̄ veniale tanq̄ quoddā imperfectū in genere peccati peccatū autē mortale non p̄t esse in sensualitate: sed solū in rōne: quia licet actus sensualitatis concurrere possit ad pctm̄ mortale. tamen actus peccati mortalis nō habz q̄ sit peccatū mortale ex eo q̄ est sensualitatis: sed ex eo q̄ est rōnis cuius est eligere ⁊ in finē ordinare. Admirū cum et omne pctm̄ etiā veniale sit formaliter in rōne vel voluntate: qđ patet: q; ratio quā sequit voluntas duplicē actū habet: vnū fm se in comparatione ad p̄priū obiectū: in quantū. s. errat a cognitione veri: qđ illi reputat in peccatū: quando habet ignorantiā vl errorem circa id quod scire debet ⁊ p̄r. Aliū p̄o actum habet: q; ipa est directiua aliaꝝ virtutū. Cum igit actus inordinatos inferioꝝ virtutū post aliquale p̄ceptione nō coercet vel nō imperat: tūc etiā imputat ei i pctm̄. Nec obstat q voluntas est subiecta peccati: dicente Aug. in .li. retractationū: q voluntas est q̄ peccat ⁊ recte vitat quia motus voluntatis dici potest rationalis et actus rōnis dici potest voluntarius: q; voluntas quodāmō innuit ⁊ p̄cedit rōnem ⁊ quodāmō voluntatem: ⁊ fm hoc peccatū inuenit in rōne: vel ut est defectus eius voluntarius: vel primus actus rōnis est p̄priū p̄nciptū actꝰ voluntatis. Vñ fm Aste. li. .q. .xl. vij. pctm̄ tam spirituale q̄ carnale p̄t cōmitti rōne sine q̄ ex sensualitate. Hinc ot Aug. xxij. de ciui. dei q̄ qui oia anie mala purāt ex corpe accidisse sūt in errore: p̄t cū hō eligere actū gule ⁊ luxurie nō incitatꝰ aliq̄ passione: q̄uis frequēter tā carnalia oriant ex sensualitate. Superiori tā portio rōnis p̄t sine inferiori peccare tā mortaliter q̄ venialiter. tam peccato carnali q̄ spuali: ⁊ sumit hec ratio. put comprehendit intellectū ⁊ volūtatē: hec ille post Richardū. ℒ Quartū aūt qđ oritur ex diabolica suggestione est consensꝰ in pctm̄: qui sequit delectationē. Iste aūt consensꝰ esse p̄t vel i delectatione peti mortalis: vel in actū peccati mortalis. Delectari fieri p̄t fm inferiorē partē rōnis: vel etiā fm superiorē p̄tem. Vñ in pgressu peti compat Aug: xij. de ciuita. dei. c. xij. sensualitatē serpenti: inferiorem rationē mulieri ⁊ superiorē rōnē viro: q̄ comparatio p̄tis locū habet in pctis q̄ oriunt ex passione sicut cōit petā carnis. Ad cuius cuidentiā q̄ri p̄t: vtrū in inferiori p̄te rōnis possit esse peccatū mortale sine consensu superioris p̄tis: p̄sertim cū consensus in delectationem peccati mortalis ad inferiorē p̄tem rationis p̄tineat: vt ot Aug. xij. de trin. qui tm̄ consensus fm veriorē ⁊ solenniorē opinionē doctoꝝ est mortale pctm̄. Ad hoc dicendū fm Bonauen q̄ pctm̄ mortale ot ordinatione a deo q̄ est cū cōtemptu ⁊ cōsensu. Talis aūt ordinatio est p auersionē: ⁊ hoc est p̄tis superioꝛ. nā cuius est cōuerti: eius etiā est auerti. Consentire ꝯo est eiusdē cuius est iudicare ⁊ regere: hoc aūt est p̄tis superioris: ⁊ ideo non p̄t aliqđ esse pctm̄ mortale in nobis qđ p̄ti superiori nō imputet: ⁊ in q̄ ipa nō ordinet. Potest tm̄ inferior portio rōnis siue mulier siue vir comedere. i. delectari: ⁊ hoc patz in p̄gressu temptatiōis ⁊ delectatiōis carnalis cū incipit a sensualitate: tūc cū sensualitas primo delectat ⁊ in apprehensione delectabilis: ⁊ hoc ex subreptione: ⁊ est pctm̄ veniale: deinde p̄ma pars rōnis inferioris: q̄. s. motus interiores ⁊ affectꝰ habet iudicare ⁊ cognoscere: hoc cū nō est potentie sensitiue talē delectationē aduertit: ⁊ tūc si statim cā repellit nō cōsentiendo erit veniale pctm̄: aut nō repellit cā sz retinet: hoc fieri p̄t triplicit. Primo: quia ei displicet tam interior delectatio q̄ etiā opis

consūmatio: ſz ꝓculū delectatiōis nō auerti
tit: nec eā repellit/ z tūc nō peccat mortaliſ:
graui⁹ tñ peccat ꝙ ſi ſtatim virilit repulliſſz.
aut etiā ꝓculū aduerrit nec tñ illā delectati
onē aduertit: ſed reuolui ſinit i hmōi cogita
tionib⁹: z tūc ſz m'tos doctores peccat mor
taliſ: qz licet ibi nō ſit conſenſus expreſſus ē
tñ inꝑpretatiu⁹: z licet comedit ſola mulier
ſm Bona. petñ tñ illud impurak viro. (i. ſu
periori rōni: qz cū eā cōpeſcere tenek nō cōpe
ſcuit: vñ ꝙuis quidā negāt in illa cōpeſcendi
negligentia eſſe petñ mortale q̄ntūcūq; ḋs
aduerit ꝓculū: tñ via tutior eſt tenenda: et
ſi cui hoc cōtingit ſanū eſt conſiliū ꝙ de ipſo
tanꝙ de mortali penitrat. Et hoc intelligē
dū eſt de delectatiōe q̄ cōſurgit ex delectatio
ne carnalis opis: qz talis cogitatio magis in
ficit z incitat ad libidinē. Illa ꝥo cōplacen
tia vel delectatio q̄diu ratio ſuperior i eaz ñ
conſentit exp̄ſſe vel inꝑpretatiue iudicak eſſe
petñ inferior⁹ portiōis ſm ſe: z eſt petñ ve
niale: z tūc ſola mulier comedit ſine conſen
ſu viri. Hā qđ ḋt Aug. xij. de ciui. dei. c. xij.
ꝙ ſi ſola mulier, i. inferior portio comedat de
re illicita tot⁹ hō damnak: hoc intelligiť quā
do mulier comedit cū conſenſu viri interpta
tiue. S: ḋo placet quidē ei delectatio: ſz di
ſplicet petri cōſūmatio: z tunc eſt ibidē con
ſenſus ſemiplen⁹: eo ꝙ cōſentit in delectatio
nē petri z non in opus. Poteſt etiā in ſola de
lectatione conſenſus eſſe plenarius ſaltē in
feriōris ꝓtis rōnis. Vtrū aūt talis conſenſ⁹
in delectationē petri mortalis ſit petñ mor
tale diuerſe ſūt opiniones. Dicit eñ Richar
dus: ꝙ ſi voluntas tamdiu morek in compla
centia cogitate delectatiōis deordinate ꝙ eā
deordinek acſi ſtati conſenſiſſet in actu: tunc
etiā portio ſuꝑior conſenſit inꝑpretatiue: ḋa
tanta negligentia tunc equiualet exp̄ſſo con
ſenſui. Dicunt etiā Bona. z Alexan. angli.
ꝙ conſenſus in delectationē alicui⁹ actus q̄
ex genere ſuo eſt mortale petñ conſtituit eti
am mortale petñ: quidā ꝥo dicūt talē cōſen
ſum eē petñ veniale. Quoꝝ opinionē Tho.
concordare volens in ꝓma ſcē q. lxxxviij. ḋt
inſ alia: ꝙ aliqs de fornicatiōe cogitās duo
bus modis delectari poteſt. Uno modo de
ipa cogitatione. Delectatio aūt de cogita
tione ipa ſequiť inclinationē affect⁹ in ipam
cogitationē: ipa autem cogitatio ſm ſe nō eſt
petñ mortale/ imo quandoq; veniale tñ: vt
cum quis inutiliter cogitat: quandoꝙ ꝥo ſi
ne petō oīno vt cū vult de eis ꝓdicare vel di
ſputare: vel ſicut cōtingit in confeſſionib⁹ au
diendis: in cōiugꝫ bandis z ſimilib⁹. Et ideo
ꝙ ꝓnſ affectio⁹ delectatio q̄ eſt de cogitatio
ne fornicatiōis nō eſt de gñe mortalis peri:
ſed qñq; eſt veniale: qñq; nullū. Vñ nec con
ſenſus i talē delectationē eſt petñ mortale:
z ſm hoc habet hec opinio veritatē q̄ dicit ꝙ
conſenſus in delectationē eſt tñ veniale: vñ
ſicut conſenſus in petñ qđ eſt veniale ex gñe
eſt veniale: ſic etiā cōcludi pōt ꝙ cōſenſus in
delectationē q̄ eſt de ipa vana cogitatōe for
nicatiōis eſt petñ veniale. Alio mō delecta
ri ḋs pōt de fornicatiōe cogitata vel de ipſo
actu fornicatiōis cogitato: q̄ delectatio con
tingit ex hoc ꝙ affectio cogitanꝫ eſt inclina
ta in talē actū. Vnde ꝙ aliqs conſentiat i ta
lem delectationē nihil aliud eſt q̄ ꝙ ipe con
ſentiat in hoc ꝙ affect⁹ ſuus ſit in fornicatio
nem inclinat⁹. Null⁹ei delectať niſi in ḃ qđ
eſt conforme eius appetitui: ꝙ autem aliqs
eligit ex deliberatiōe ꝙ el⁹ affect⁹ conformek
his q̄ ſm ſe ſūt petā mortalia/ eſt petñ mor
tale: z ideo talis conſenſus in delectationez
peti mortalis/ eſt petñ mortale: z ſm hoc in
telligiť opinio q̄ ḋt ꝙ cōſenſus in delectatio
nem eſt mortale petñ. Nam delectatio q̄ ha
bet actū exteriorē ꝓ obiecto non poteſt eſſe
abſq; cōplacentia exteriorꝫ actus ſm ſe: etiā
ſi nō ſtatuak implendū ꝓpter ꝓhibitionē ali
cui⁹ ſuꝑioꝝ: z ſō ſi talis actus eſt inordina
tus/ vel mortalis erit per ꝓnſ et delectatio
de eo deliberate concepta: ſicut etiā conſenſ⁹
in delectationē q̄ ꝓcedit ex cōplacentia act⁹
homicidij/ vel alteri⁹ ꝓhibiti cogitati eſt pec
catū mortale: ſed nō cōſenſus in delectatio
nem que ꝓcedit de cōplacentia cogitationis
hmōi actuū. Et q̄uis conſenſus in delecta
tionē cogitatiōis ad interiorē rationē ꝓtine
at: ſicut ad ipam ꝓtinet cogitare inq̄ntū acci
pit inordinatū ad aliā actionē: tamē de hoc
ipo qđ eſt cogitare/ vt nō cogitare inq̄ntū cō
ſiderak: vt actio q̄dā nō ordinata ad aliā acti
onē: ſed exercitata ad ꝓpriā oblectationē: ra
tio ſuperior habet iudiciū z finaliť de dele
ctatione conſeq̄nte: vñ conſenſus in delecta
tionē opis ꝓtinet ad ſuperiorē rōnem ſicut et
cōſenſus in op⁹. Preterea ratio inferior auer
ti poteſt a rōnibus eternis: q: z ſi nō intenꝫ
dit eis: vt ſm eas regulans qđ eſt ꝓpriū ſu
ꝑioꝝ rōnis: tñ intendit eis vt ſm eas regula
ta: z ḃ mō ſe ab eis auertens mortaliť pecca

care pōt. Nam ꝛ actus inferioꝝ virtū ꝛ etiaꝫ exterioꝝ membroꝝ esse pñt pctā mortalia: fm qđ deficit ordinatio rōnis superioris regulantis eos fm rōnes eternas. Tertio dicitꝫ placet ei nō solum ipa delectatio: sed ēt opis cōsūmatio. ſ. si facultas adesset: ꝛ talis cōsensus est rōnis superioris: ꝛ est mortale pctm cōmittiōe mlterꝫ ꝛ viri simul cōcurrentes: ꝛ talꝫ ꝛ expſſus cōsensus superioꝝ rōnis: qz tūc mouet voluntate plenaria. Est ꝑ pctm mortale in his generib⁹ pctōꝝ q̄ fūt ex gñe suo mortalia: sec⁹ tm si venialia. Ad laudē dei.

De pctō rōnis superioris et voluntate mala puniēda vel bōa p miād: ꝛ de pcīs ex ignorantia infirmitate et malicia. Ser. iiij.

On cōcupiſ. ꝛc. Exo.

n xx. Cuz in p̄cedentib⁹ tactū sit q̄ nō solū voluntas possit esse subiectū pcti dicente Aug. in li. retractationū: q̄ voluntas est q̄ peccat ꝛ recte vtit: ſz etiā q̄ ratio potest ee subiectū pcti eodē Aug. dicē ꝛc. xij. de trini. q̄ pctm est in rōne inferiori et superiori. A Ideo ad maiorē euidentiam p̄mo q̄ri pōt: vtrū in superiori rōne possit esse pctm venialе ſz sciēpam. ſ. ſz q̄ inspicit rōnes eternas /vel ſz q̄ est directiua inferioꝝ virtū. ſ. fm q̄ cōsentit in actū pcti. Ad cuius q̄stiōis elucidationē no. q̄ rō duplicē hz actū. Vnū fm se in compatōe ad p̄ximū obiectū qđ est cognoscere aliqđ verū. Aliū aūt fm q̄ est alia rū virtū directiua. Et vtroq; mō contingit esse pctm in rōne: vel in cognitiōe veri erran do vel inordinatos actꝰ inferioꝝ virtū imperando/seu post deliberatiōez siue p̄ceptionē tales actus nō cohercēdo. Queritꝫ ḡ vtrū talia pctā inq̄ntū cōcernūt superiorē rōnē possūt esse venialia. Ad hoc dicendū fm Tho. j. q. lxxiij. q̄ vt Augusti. de. xij. de trini. Ratio superior inhęret rōnib⁹ eternis cōſpicīdis/ aut cōsulendis. Cōſpiciendis qdē ſz q̄ eoꝝ veritas speculat: consulendis aūt fm q̄ per rōnes eternas de alijs iudicat ꝛ ordinat: ad qđ ꝓtinet q̄ deliberando per rōnes eternas cōsentit i aliquē actū inferioꝝ virtū: vel ab eo dissentit. Aliter ḡ ferꝫ in obiectū p̄ximū ꝛ aliter in obiecta virtū inferioꝝ. Nā circa p̄ximū obiectū habz duos actus. ſ. simplicē intuitū ꝛ deliberationē: fm q̄ etiā de ꝓprio obiecto cōſulit rōnes eternas. Scōo ḡ simplicē intuitū hūe pōt aliquē inordinatū motū circa diuina: puta cū qs patit subitū infidelitatē. Quātus aūt infidelitas ſz genꝰ suū est mortale pctm: tm subitꝰ infidelitatē motꝰ est venialе pctm: q̄ pctm mortale nō est nisi sit ꝓtra legē dei: sed tales motꝰ i lege nō ꝓhibent vt dictū est: vñ pōt aliqđ eoꝝ q̄ ad fidē ꝓtinent occurrere subito rōni sub q̄dā alia rōne añ eterna rō. id est lex dei sup hoc cōsulat vel cōsuli possit: puta cū qs resurrectiōez mortuoꝝ subito apphendit impossibilē ſz naturā ꝛ sit apphendendo renititꝫ añ ips habeat deliberandi: q̄ hoc est nob tradit vt credendum fm legē diuinā. Et h mō circa p̄ximū obiectū etiā si sit pctm mortale ex gñe pōt rō superior peccare venialiter in subitꝫ motib⁹ ꝓpter impfectionē subiti actus. Verūtm si qs post hāc de liberationē motꝰ infidelitatē manet: tūc erit pctm mortale ꝓpter deliberatū consensū. In obiecta ſco virtū inferioꝝ nō ferꝫ nisi inq̄ntū de eis cōsulit rōnes eternas: ꝛ sic nō ferꝫ i ea nisi p modū deliberatiōis: deliberatꝰ aūt consensus i his q̄ ex gñe suo sūt mortalia/ est pctm mortale: ꝛ tō rō superior ſp mortaliter peccat si actus inferioꝝ virtū in qs cōsentit sūt pctā mortalia: qz tūc se auertit a rōnib⁹ eternis qđ i superiori rōne fieri nō pōt nisi cū pctō mortali. Si tm actus in qs cōsentit sūt pctā venialia: tūc non cōtrariatꝫ rōnib⁹ eternis: qz nō est cum auersiōe a fine vltimo: ſz est p̄ter eas ac p̄ter ꝓpās tūc nō peccat mortaliter/ſz venialiter: nā tūc solꝰ cōsensus deliberatꝰ i pctm est mortalis: qñ pctm illud in qđ cōsentit legi diuine cōtrariatꝫ. Scōo q̄ri potest: vtrū sola voluntas circa dicta sit puniēdō: ꝑsertim cū i his duob⁹ ꝑceptꝫ de ꝓpria voluntate peccandi ꝓhibet: ꝛ fm iura volūtas p facto reputatur. Hinc etiā seruꝰ sciens voluntatē dñi sui q̄ ꝑcipit nō cōcupiscēs ꝛ nō faciēs cū vapulabit plagis mltꝫ. Ad hoc dom fm Joā. calō. i suis additiōib⁹. Oz ſi q̄rit: vtrū puniēda sit in foro pniali: tūc sola cogitatio sine consensu nō punit: qz p illā nec meremur nec demerem⁹ur: cum p̄imi motus nō sint in nostra potestate: ꝛ bñs q̄ allidet parulos suos ad petrā. ſ. p̄mos motus suos ad chīm q̄ est exemplar oim virtutū ꝛ pfectē mortificatiōis: vt legit ꝛ notat. j. q. iij. §. cōtra. Et sic intelligit de pe. dist. j. c. cogitatio: ꝛ c. cogitatiōis. Si ſo p̄cedit talis cogitatio ad aliq̄lē deliberationē leuē nec cōsentiēdo: tūc ꝑ dictā venia

le petm̃. Si tm̃ pcedit ad consensū tūc est mor/
tale: vt de pe. di. j. c. nunqd. z c. si. ꝓterea. tm̃
est locus pnie quo ad vtrāq; ecclīa. s. militā/
tem z triumphantē: vt ptz ibidē. c. si again⁹.
z. c. quē penitet. Si pinde ḡrit de pena i fo/
ro cōtentioso vel iudiciali: tūc si voluntas ste
tit in finib⁹ ꝑsensus ita q ad nullū actū exte
riorē pcessit: nō merek penā ab hoic: vt dicz
c. cogitatiōis: z cogitatio. Fallit tm̃ fm do/
ctores in atrocib⁹: vt in hereſi: hoc em̃ est crī/
men qđ de se actū exteriorē nō respicit/ sz ipa
mala credulitas ipm̃ pficit q̃ ad vtrūq; fo/
rum. Idē dicūr in crimine lese maiestatz z in
symon. a. i. phibitz: q; simoniaca: vt extra ō
simo. c. fina. Cōmuniť ei tenēt doctores qđ
sbi habek. Hanc tm̃ puto veritatem: q tudex
hmōi cogitationē nō punit nisi sit peccatum
qđ solo consensu sine actu exteriori pficiatur:
vt dictū est de hereſi. Jus tm̃ interduz punit
talē cogitationē exq̃ est petm̃ mortale. Jm/
pedit ei ne ante pniam celebret i suscepcz or/
dinib⁹. Q, si voluntas pcedit ad actū exte/
riorē: sed act⁹ nō pficit: tunc si steterit p cū qui
voluit actū pficere: nō punit tanq̃ p cōmisso
illo delicto ad qđ voluntas fuit: puta de illo
qui falsauit monetā z nō cōpleuerat adhuc
falsare: iuste penitudinis penā cuadit: vt. ff.
de fal. l. q falsam: z notat extra de foro cōpe.
c. diligenti: sed nihilomin⁹ puniri debet pro
actu illo exteriori: z sic intelligit de homi. c.
p humani. li. vj. Si ꝓp eū nō sterit tunc si
subfuit impedimētū iuris: fm q̃dā nō punie
tur pena q debek p illo cōsūmato delicto: vt
. ff. de furtis. l. inf oēs. z. §. penul. que lex lo/
quitur de furante librū de cōsensu dñi quem
datur⁹ fuisset q nō ꝺz furari: hoc ei casu non
debz puniri pēa furti: vt no. xxij. q ij. c. is. au
tē. in vlti. glo. z hec opinio benigna est. Ve/
rius tm̃ videk q impedimentū iurz nō obster:
exquo pcessit ad actū exteriorē z fecit dolose
qđ potuit q̃ntū i ipo fuit: p c. nup. z. c. a no/
bis. de bigamis. Qđ si subfuit impedimētū
facti: tunc extraordinarie puniri debet: miti⁹
tm̃ q̃ si fecisset: qđ est benignū. Tenek tm̃ cōik
q in hoc casu puniri debet ac si fecisset dicz
c. nup. z. c. a nobis. Ciuiliter aūt agi p illo
delicto nō posset ac si cōsūmatū esset: nisi cuz
delictū de facili possit in exemplū trahi. Si
tm̃ q̃rit de pena imposita a iure cōmuni sine
hois misterio p illo delicto: tūc illā ñ icurrit
nisi delictū fuerit cōsūmatū: vel nisi aliō in
iure sit expressū. vt de elect. c. ꝓpter. lib. vj.

Deniq; si act⁹ pficit tūc planū esse q talis
voluntas punit. nisi i casib⁹ qb⁹ iure ꝓmittē
te post ꝓpetratū delictū penitēs euadit pe/
nā: q̃rū alios colligę ex notatis de elec. q sic
in vlti. glo. Hoc tm̃ non est ꝓpa de hac mate/
ria: sic nec ille qđ dā addunt. s. qñ delictuz
cōmittit sine cogitatiōe vl voluntate vel qñ
pena ymponit certz casib⁹ et q ñ deliquit. De
his p Archidia. in. j. §. si q̃. xvij. q. j.

Tertio queri pōt: vtrū q̃ voluntas bñfa/
ciendi debeat haberi p facto: ꝓsertim cū sert
pū sit q deus in iudicio reddet vnicuiq; sm
opa sua: vñ nec bona voluntas malū op⁹ re/
tificare pōt: q̃n pot⁹ hō iudicari debeat sm
demeritū criminosi opis q̃ sz affectū bōe vo
luntatis: vt ptz in eo qui furak a diuite vt cō
ferat agenti. Ad h̃ dicendū sm Franciscum
de zab. q sm doctores in c. cōstituť. extra de
eo q mit. in pos. Si loq̃mur de naturali vo/
luntatz op atiōe: tūc i illa ñ cōsistit meritū vl
demeritū: sic in pmis motib⁹ q nō st sub nra
ptāte: vt de pe. dist. c. cogitatiōis Si ꝓo loq̃
mur de op atiōe voluntaria tunc q̃ ad ecclīa
triumphantē: si voluntas est cū plena inten
tiōe reputak p facto tā in ꝓteritū q̃ etiā in p̄
sens z futurū: vñ si voluntatē habeo pfectis
simā q voluissem iuisse in ꝓteritū ad sepm̃ se/
pulchrū vel itrasse religionem: z inuenio ad
hoc voluntatē pfectissimā eadez pficiendi st
facultas adesset: tunc habeo meritū: q⁹ de⁹
p̄miat pot⁹ voluntatē q̃ opus. Hinc dicit
Tho. j ij. q. xx. q si defit possibilitas volun/
tate existente pfecta: ita q operarek si posset:
tunc defect⁹ pfectiōis q est ex actu exteriori:
est simplicit inuoluntariū: inuoluntariū aūt
sicut nō merek penā vl p̄miū i opando bonū
aut malū: ita nō tollit aliq̃d de p̄mio vel de
pena: sic⁹ inuoluntarie defectat simpliciter ad
faciendū bonū vl malū. Verūtn̄ per actum
adiunctū pōt fieri voluntas melioz in bonis
sicut etiā peioz in malis: z hoc tripliciť. P̄ri/
mo scōm numez: cū em̃ aliq̃s vult aliq̃d fa/
cere sine bono vel malo: sz tunc q̃dē nō facit:
postea ꝓo vult z facit tūc actus voluntaria
duplicak: z sic fit duplex bonū vel malū. Se
cundo q̃ntū ad extensionē vt cū vnus facere
vult aliq̃d sine bono vl malo z ꝓpt impedi/
mentuz aliq̃d desistit: ali⁹ aūt continuat mo
tū voluntatis quousq; ope pficiat: tunc sbi
voluntas est diuturnior: in bono vl malo: et
scōm hoc melioz est vl peioz. Tertio deniq;
sm intensionē: sunt enim quidā actus exte/

riores sunt delectabiles vel penosi nati sūt intendere voluntatē vel remittere: cōstat ād q̄ q̄nto voluntas intensi⁹ i bonū vel malū tendit: tanto melior est vel peior. Preterea cum oīs inclinatio vł motus in h̄ p̄ficiat q̄ cōsequitur finē vł attingit terminū: ideo nūq̄ est p̄fecta voluntas nisi sit talis q̄ oportunitate data operet. Si ḡ voluntas nō est in intentiōe plena: tunc habet p̄ nō existentiv dicto. c. cōstitut⁹: vbi sup illō: licet voluntatē p̄standi habuit: ōr glo. Nō tñ studiosam siue cū effectu q̄ p cū steterit: ꝛ. lxxxvj. di. c. nō satis est bene velle. Et ibidē in glo. Quo ad ecclīā militantē si ad nullū actū extrinsecū volūtas p̄cessit tunc nihil p̄dest vt di. c. cōstitutus: si saltē p cū steterit: similit si ꝓp impotentiā que surgit ex facto volentis. Q̄ si steterit ex facto ei⁹ cui⁹ nō interest: tūc etiā nō habet p facto: ſz contra impedientē cōperit actio ad interesse: q̄ si non est soluēdo habet volūtas p facto q̄ adimplendā penā: si autē impotētia surgit ex facto alteri⁹ cuius interest tūc habet p facto: vt extra de eo q̄ mit. in pos. c. cū sicut: ꝛ dicto. c. constitut⁹: in glo. Et idē si steterit p iudicē vel aduersariū. Si deniq̄ steterit ex casu fortuito tunc voluntas nō habet p facto nisi q̄ ad implendā penā: vt extra de pigno. c. significante: vbi plane de hoc. Si autē p̄cessit ad actū perfectū tunc nō est questio de voluntate sed de actu. Quarto pinde queri pōt vtrū ille qui peccat ex certa malicia grauī⁹ peccet q̄ ille q̄ peccat ex passiōe: p̄sertim cū peccare ex malicia est peccare ex electiōe mali: sed qui peccat ex passiōe silr eligit malū: insup ꝛ ꝓmus impellit ad peccandū cui⁹ est fortior impulsio q̄ passiōis: ſz q̄nto q̄s habet mal⁹ impellens ad peccandū tanto min⁹ peccare videt. Ad h̄ dicendū sm Tho. j. ij. q. lxxvij. ꝛ lxxviij. inf alia: q̄ hō sic ꝛ q̄libet alia res naturalit habet appetitū boni: ꝛ iō q̄ ad malū appetitus ei⁹ declinet cōtingit ex corruptiōe alicui⁹ seu inordinatiōe in aliq̄ ꝓncipioꝝ hominis. sic em̄ in actiōibꝫ rerū naturaliū peccatū inuenit. Principia igit humanoꝝ actuū sunt intellect⁹ ꝛ appetit⁹ tā rōnalis q̄ dicit voluntas q̄ sensitiuus. Peccatū igit in humanis actib⁹ q̄nq̄ contingit ex defectu intellect⁹: vt cū quis per ignorantiā peccat: est ei ignorantia priuatio scientie p̄ficientis rōnem q̄ phibet actū peccati in q̄ntū dirigit act⁹ humanos: nō tñ q̄libet ignorātia peccantis est causa peccati: sed illa tm̄ q̄ phibet scientiā phiben-

tem actum peccati. nam si voluntas esset sic disposita q̄ non phiberet ab actu patricidij etiam si patrē agnosceret: tunc ignorantia p̄sens est causa peccati: nec talis peccat propt ignorantiā; sed excecat ignorās ſz Phm. iij. eth. Quandoq̄ vero cōtingit peccm̄ in humanis actibus ex defectu appetitus sensitiui: sic cū quis ex passione peccat. Est em̄ passio quidam vehemēs mot⁹ appetitus sensitiui: quā nos infirmitatē anie nominare possum⁹: q̄ Tullius in. iij. li. de Tusculanis questiōibꝫ passiones anie: egritudines vocat egritudies autē alio noie infirmitates dicunt. Infirmitas autem in anīa dici potest ad similitudinem corpis: dicit ei corpus infirmū quando debilitat vel impedit in executione proprie operatiōis per aliquā inordinationē partiū eius: ita q̄ humores ꝛ membra hois nō subdunt virtuti regitiue ꝛ motiue corpis. Sic infirmitas anie dicit cū impedit anīa propt inordinationē ptiū ei⁹ ab opatione propria: vt cum vires anie non subdunt ordini rationis: nam ratio vis est regitiua ptiū anīe: cū igit vis est cōcupiscibilis ꝛ irascibilis: extra ordinē rationis aliq̄ passione afficitur: ꝛ per h̄ impedimentū modo p̄dicto p̄stat debite actioni hominis: dicit esse p̄cm̄ ex infirmitate: vñ ꝛ Pbs. j. Eth. comparat incontinentē paralytico: cuius ptes mouent in contrariū eius qđ ipe disponit. Q̄nq̄ etiam contingit p̄cm̄ in humanis actib⁹ ex defectu voluntatis q̄ est inordinatio ipi⁹. Est ād voluntas inordinata q̄ min⁹ bonū magis amat: ꝛ q̄ magis amat bonū corpale q̄ spūale: tpale q̄ est nale: terrenū q̄ celeste. Manifestū est em̄ q̄ q̄s eligit patri detrimentū i bono min⁹ amato ad hoc q̄ patiat bono magis amato: sicut membri abscissionem vt cōseruet vitā. Et eodem modo p inordinatā volūtatē q̄s scienter vult aliqđ spūale qđ est malū simplicit vt potiatur bono temporali qđ est apparens bonum: ꝛ talis dr ex certa malicia/ vel ex industria peccare q̄si scienter malum eligens. Et potest intelligi de malicia habituali: ſz q̄ malus habitus a philosopho noīat malicia: sic bonus habitus nominat virtus: ꝛ sm hoc dicitur aliquis ex malicia peccare qui peccat ex inclinatiōe habit⁹. Potest etiaz intelligi malicia actualis: sicut ipsa mali electio malicia nominat: ꝛ sic dicit aliqs ex malicia peccare inq̄ntū ex electione mali peccat. Dicendum est igit q̄ omne peccatū est voluntariū:

ꝛ ideo aliq̃d intantũ diminuit pctm̃ inq̃ntũ diminuit voluntariũ: ꝛ qñ totaliꝫ tollit voluntariũ ẽt totaliꝫ excusat a pctõ. Qñ sane intelligit ſt. ſ totaliꝫ tollit voluntariũ tã directe q̃ indirecte. Nã q̃ddã p ẽt ee voluntariũ fm ſe: ſicut q̃n volũtas directe ferꝛi ipm. Potest etiã q̃ddã voluntariũ esse fm ſuam cauſam: vt q̃n voluntas ferꝛ in cauſam ꝛ nõ in effectũ: vt ptz in coq̃ voluntarie inebriaꝫ: vnde ex h̃ imputaꝫ ei tan q̃ voluntariũ qñ p ebrietatẽ cõmittit. Quantũ igit ad ignorantiã dicendũ q̃ ignorantia q̃non est cauſa peri: ſed concomitanꝫ ſe habet ad pctm̃: nec minuit pctm̃ nec auget. Illa ꝓo ignorãtia q̃ totaliꝫ voluntariũ tollit etiã totaliꝫ excuſat a pctõ eo q̃ voluntarium tollit tam fm ſe/ q̃ fm ſuã cauſam: vt eſt ignorantia inuincibilis/ vel etiã ignorãtia actꝰ qñs ſcire nõ tenebaꝫ. Sola illa igit ignorantia pctm̃ minuere poteſt que eſt cauſa peri: ꝛ tm̃ a pctõ totaliꝫ non excuſat: ſicut cũ ignorantia que eſt cauſa peri non eſt directe voluntaria/ ſed indirecte ſiue p accidẽs: pura cũ aliqs non vult labꝛare in ſtudio: ex q̃ ſequiꝫ cũ eſſe ignorantẽ: vel cũ qs vult bibere vinũ imoderate ex q̃ ſequiꝫ eũ inebꝛiari ꝛ diſcretiõe carere: ꝛ talis ignorantia diminuit voluntariũ: ꝛ p ꝛ̃s pctm̃. Contingit tñ aliqñ q̃ talis ignorãtia directe/ ꝛ p ſe eſt voluntaria: ſicut cũ qs ſpõte neſcit aliq̃d vt liberius peccet: fm illõ p̃s. xxxv. Noluit intelligere vt bñ ageret. Et talis ignorantia videꝫ augere voluntariũ ꝛ peccatũ: ex intentiõe nãq̃ voluntaꝛ ad peccandũ puenit q̃ aliqs vult ſubire ignorãtie damnũ ꝓpter peccãdi libertatẽ. Quantũ ꝓo ad paſſionẽ dicendũ q̃ paſſio qñq̃ tanta eſt q̃ totaliꝫ aufert vſũ rõnis: vt ptz in his quiꝑ ameꝛ vel irã inſaniũt: ꝛ tũc ſi talis paſſio fuit a p̃ncipio voluntaria imputaꝫ actus ad pctm̃: qꝛ voluntaꝛ eſt in ſua cauſa: ſic̃ etiam de ebrietate dictũ eſt. ſi ꝓo cauſa nõ fuit volũtaria/ ſed naturalis vl accidentalis: vt cũ aliqs ex egritudie/ vel aliq̃ cã incidit talẽ paſſionẽ q̃ totaliꝫ aufert vſũ rõnis: tũc actꝰ omnino redderet inuoluntariꝰ: ꝛ p ꝛ̃s totaliter excuſat a pctõ. Quandoq̃ vero paſſio non eſt tanta q̃ totaliꝫ intercipiat vſũ rõnis: ꝛ tunc ratio paſſionẽ excludere põt ad alias cogitatiões diuertẽdo: vel ſaltẽ impedire ne ſuũ cõſequaꝫ effectũ: qꝛ membꝛa nõ applicãtur opi niſi p conſenſũ rõnis, ꝛ ſ̃o talis paſſio non totaliꝫ excuſat a pctõ: ſed diminuit ꝛ qñq̃ auget. Pꝛo q̃ q̃ nota apꝑitꝰ ſenſitiuꝰ hõe ſe poteſt ad liberũ arbitrium ꝛ antecedẽt vel qñ trahit vl inclinat ad rõnem ꝛ voluntatẽ: ꝛ ſic diminuit pctm̃ inq̃ntũ minuit voluntarium p paſſiões ipetũ: vel etiã q̃n fm q̃ motꝰ ſuꝑioꝝ vtũ ſi ſũt vehemẽtes redundant i inferiores. Nõ ei põt voluntas intenſe moueꝛi in aliq̃d q̃n exciteꝫ aliq̃ paſſio in appetitu ſenſitiuo ꝛ talis paſſio nõ minuit p. tm̃ nec voluntariũ/ ſed magꝭ auget: vel ponꝰ eſt ſignũ magnitudis eius: inq̃ntũ. ſ. demonſtrat intentionẽ voluntatꝭ ad actũ peri. Et fm h̃ eſt verꝝ q̃ntoq̃s maioꝛi libidie vel cõcupiſcentia peccat tanto magis peccat. Quãtũ veniq̃ ad ẽtiũ dicẽ q̃ grauiꝰ qs peccat ex certa malicia q̃ ex paſſione vel ignorantis triplici rõne. Primo qꝛ cũ in voluntate peccatũ p̃nciꝑaliter conſiſtat: q̃ntomoꝛ peccanti magis ꝓximus eſt voluntari/ tanto petm̃ grauiꝰ eſt ceteꝛꝭ paribꝰ. Cũ igit ex certa malicia peccaꝫ: tunc peri motus eſt magis ꝓximꝰ voluntati q̃ ex ſeipa in malũ mouet. Alia ꝓo peccata h̃nt q̃ndã cãm extrinſecã. ſ. ignorantiã ſaltem aliq̃lẽ vel paſſionẽ impellentẽ. Secõdo qꝛ cũ habitꝰ q̃ qs ex malicia peccat eſt qualitas p̃manens: ꝛ ſ̃o peccãs ex malicia tenacius petis inheret ac in eis de cõmuni lege diuturnus p̃ſeuerat ꝛ cũ maioꝛi cõtemptu petã p̃ſequitur. Tertio qꝛ peccãs ex certa malicia male diſpoſitꝰ eſt q̃ntũ ad ipm finẽ q̃ eſt p̃ncipiũ i opabilibꝰ: ꝛ ſic eius defectus eſt periculoſior. Nã ex malicia peccãs fm ſe eligit malũ: ita q̃ electio in ipo eſt p̃ncipiũ peri. Aliq̃ ꝓo quãuis peccẽt eligẽtes ñ tñ ex electiõe: qꝛ electio non eſt in eis p̃mũ peri p̃ncipiũ. Ad laudẽ

Vtrũ petm̃ vel virtus ex cuentu ſequenti augmentaꝫ: ꝛ de cõcupiſcentijs triby in ſpẽali: ꝛ vtrũ liceꝛ petere p̃elaturas ꝛ p̃cipue religioſis. Sermo. v.

On cõcupiſ. ꝛc. Exo. xx. In fine de tribus concupiſcẽtijs in particulari p̃ſequi ſtatuentes p̃ius grãtia cozũ que dicta ſũt in ſermone p̃ecedenti queꝛi poteſt incidẽtaliter: vtrũ euentus ſequens aliq̃d addat ad bonitatem vel maliciam actus. Et videꝫ q̃ ſic p̃mo q̃nõ tũ ad bonitatẽ: nã bõa q̃ faciunt auditoꝛes

sūt effectus q̄dā cōseq̄ntes ex p̄dicatōe docto
ris: q̄ bona redundare videnť in meritū p̄di-
catoris: vt ptz ꝑ illud qđ legiť Phil. iiij. Fra-
tres mei charissimi ⁊ desiderantissimi gau-
diū meū ⁊ corona mea. Similiť q̄ntū ad ma
liciā ptz Exo. xxj. vbi diciť: ꝙ si bos fuerit
cornupeta ab heri ⁊ nudiustertius ⁊ cōtesta
ti fuerint domū eius: nec recluserit cū dn̄s oc
cideritq̄ virū aut mlierē: ⁊ bos lapidib⁹ ob
rueť ⁊ dn̄m eius occidēt: nō aūt occidetur si
bos hoiem nō occidisset: etiā si reclusus non
fuisset. Ad hoc dicendū ſm Tho. j. ij. q.
xx. ꝙ euentus q̄ seq̄ť actū si fuerit p̄cogitat⁹ ⁊
intent⁹ tūc manifestū est ꝙ addit ad bonita
tē/vel maliciā actus. Cū ei aliq̄s cogitans
ꝙ ex ope suo mlta mala seq̄ p̄nt: nec ꝓpter hoc
dimittit/sz magis ad hūc finē facit: vel si ꝓ-
pterea nō facit tn̄ ꝑiculū inde possibile secu-
turū p̄uidēs nihilomin⁹ ꝑficit: ⁊ h̄ apparet ꝙ
eius voluntas est mltū inordinata: ⁊ maloꝝ
inde seq̄ntiū efficiť ꝑticeps: sicq̄ seq̄ns euen
tus addit sup maliciam actus. Si ꝟo seq̄ns
euentus n̄ fuit p̄cogitat⁹: tūc si ꝑ se sequiť ex
tali actu: ⁊ vt in plib⁹ bon⁹ vel malus euen-
tus: sz h̄ euentus seq̄ns addit ad bonitatem
vel maliciā actus. Q, si ꝑ accidens et vt in
paucioribꝫ ex tali actu seq̄ť euentus bonus
vel malus: tūc seq̄ns euētus nō addit ad ma
liciā vel bonitatē actus: qꝛ nō dať iudicium
de aliq̄re scđz id qđ est ꝑ accidēs: sz solū scđz
id qđ est ꝑ se. Et hec intelligunť sane de ma
licia simpliciť ⁊ de bonitate ſm q̄d: qꝛ ad h̄
ꝙ aliq̄d sit malū sufficit vnus singlaꝛ defe-
ctus vt vel actus/ vel intentio. Verūtn̄ qꝛ
ad h̄ ꝙ aliq̄d sit simpliciť bonū: non sufficit
vnū singlare bonū sz req̄riť integritas boni
tatis: ideo cū volūtas est bōa tā ex ꝓpo obie
cto q̄ ex fine: tunc tm̄mō contigit etiā exteri
orē actū esse bonū: vt cū q̄s salubria p̄dicās
eo p̄ncipaliť fine p̄dicat vt fructū in salutē
aniaꝝ faciat: tūc si est in statu gratie fructus
inde seq̄ns addit ad bonitatē actus simplici
ter ⁊ nō ſm q̄d: ⁊ ideo p̄dicatiōis effectus tūc
demū redundat in p̄miū p̄dicatoris si fuerit
in statu gratie: si p̄dicauerit salubria: si sal⁹
aniaꝝ fuerit p̄ncipaliť intenta: nō bonū ho-
nestū ⁊ elationē ⁊ vanā glīā: non bonū dele
ctabile ꝑ carnis cōcupiscentiā: non bonum
vtile per concupiscentiā oculoꝝ. Sed iam q̄
ritur inter p̄dicatores ⁊ pastores si quis fi
delis inueniať. Si forte mentitus sit ille qui
dixit: oēs q̄ sua sūt q̄runt nō q̄ Jesu chr̄i. De
niq̄ seq̄ns euent⁹ n̄ fac̄ actū malū q̄ erat bo
nus: nec actū bonū q̄ erat malus: puta si q̄s
paupi dat elynam q̄ ille abutiť ad peccatū:
non deperit eius fructus qui dedit elemosy-
nam si saltē bona fide dedit. Similiť si q̄s
illatā iniuriā patienter ferat: non propť hoc
excusať inferens sicut nec iudas excusatur/
nec iudei propť impreciabilē fructū passiōis
dominice: sicut nec tyranni propť fructum
martyrij in penis illaiꝫ. Deinde queri po
test de tribus concupiscentijs vtrum conue
nienter ponātur esse cause omniū peccatorū.
j. Joan. ij. vbi dicitur. Omne qđ est in mđo
aut est concupiscentia carnis: aut concupi-
scentia oculorū: aut superbia vite: presertim
cum sicut induciť aliq̄s ad peccandū ex inor
dinata concupiscentia boni q̄ causať ex inor
dinato amore sui: sic etiā induciť ad peccan-
dū ex inordinata fuga mali q̄ causať ex inor
dinato odio alicui⁹ mali: vnđ sicut vnūq̄dq̄
naturalē habet consonantiā vl aptitudinem
ad id qđ sibi conuenit q̄ est amor naturalis:
sic ad id qđ est ei repugnās ⁊ corruptiuū ha
bet naturalem dissonantiam que est odium
naturale: hinc est ꝙ sicut aliquid apprehen-
ditur vt bonum quod non est vere bonum: et
per cōseq̄ns inordinate petitur: sic etiam ali-
quid apprehenditur vt malū qđ non est vere
malū: ⁊ ꝑ ꝯn̄s inordinate fugiť: ex q̄b⁹ videť
ꝙ dicta triplex cōcupia n̄ est cā oīm maloꝝ.
Ad h̄ dicēdū ſm Tho. j. ij. q. lxxvij. ꝙ inor-
dinatus amor sui includēs i se appetitū ior-
dinatū bōi est causa oīs peti: dicente Aug.
xiiij. de ciui. dei: ꝙ amor sui vsq̄ ad cōtēptū
dei facit ciuitatē Babylonis: rō est: qꝛ ꝓpa
⁊ ꝑ se cā peti est accipiēda ex ꝑte cōuersiōis
ad cōmutabile bonū: ex q̄ q̄dē ꝑte oīs actus
peti ꝓcedit ex aliq̄ inordiato appetitu alicu
ius bōi tꝑalis: ꝙ āt aliq̄s inordiate appetat
aliqđ bonū tꝑale: ꝓcedit ex h̄ ꝙ inordiate se-
ipm amat: vnusq̄sq̄ em̄ appetit bonū ei quē
amat: vnde manifestū est ꝙn iordinatus ap
petitus boni ex inordiato amore sui ꝓcedēs
est cā oīs peti etiā qđ cōtingit ex fuga mali:
qꝛ fuga mali causať ex appetitu boni ⁊ om̄e
odiū ex amore causať. Nimiꝝ cū dicat Aug.
xiiij. de ciuita. dei ꝙ omnes affectiones cau-
santur ex amore: et ideo non ponitur fuga
mali que venit ex odio esse causa peccatoruz:
sed solum passiones inclinantes ad bonum
tanq̄ cause eorum q̄ faciunt inordinate fu-
gā mali: vnde ⁊ si plēs appetitū alicui⁹ bo-

nisi spernere videant ppt fugã aliqui mali sic etiã bestie abstinent a delectatiõibꝫ: vt Augu. introducit in li. lxxxiij. questionũ: tñ hoc nõ faciunt nisi ppt maiorẽ amorẽ cui odium tale corrñdet: diligũt ei magis corp cui pcauent a ꝓberibꝫ. Sic hõ magis se diligit ꝙ amicũ: z ppt hoc ꝙ se diligit amicũ odio habet si sibi cõtrariat. Inordinatꝰ igit appetitus boni est causa oĩs peti. Bonũ aũt dupliciter est obiectũ sensibilis appetitꝰ in q̃ sũt anime passiões q̃ sũt cã peti. Uno mõ absolute fm ꝙ est obiectũ cõcupiscibilis. Concupia ꝓo dupler est: vna naturalis q̃ est corꝭ ꝗbus natura corꝭ sustentat: vel ad cõseruationẽ individui sic cibꝰ z potꝰ z illa: vl q̃ntũ ad cõseruationẽ speciei: sic in venereis q̃rũ inordinatus appetitꝰ dr cõcupiscẽtia carnis. Alia est ꝛcupia animalis. s. corꝭ que nõ afferunt per sensũ carnis sustentationẽ aut delectationẽ: sed sũt delectabilia fm apprehensionẽ imaginationis aut alicui hmõi acceptiõis: sicut si pecunia: ornatꝰ vestiũ z alia hmõi: z hec dr ꝛcupia oculorꝭ. id est ipi visiõis q̃ fit p oculos vt referat ad curiositatẽ fz ꝙ Aug. exponit. x. cõfessionũ aut referat ad ꝛcupiam rerũ q̃ ponunt exteri oculis vt referat ad cupiditatẽ: fz ꝙ ab aliis exponit. Nota tñ ꝙ cõcupiscentia oculorꝭ ñ dr hic ꝛcupiscẽtia oĩm rerũ q̃ oculis videri pñt: sed solũ earꝫ in ꝗbꝫ nõ queritꝫ delectatio carnis que est scdm tactuz: sed solum delectatio oculi: id est cuiuscunq; apprehensiue virtutꝫ Cũ cñ sensus visus excellentior est inter oĩs alios sensus: z ad plura se extendens: vt dr in. j. Methꝫ. ideo nomen eius transfert ad oĩs alios sensus: ac etiã ad oĩs interiores apprehensiões vt dr Aug. Secundo bonũ est obiectũ sensibilis appetitus sub ratione ardui: put est obiectũ irascibilis. Nã in hoc differũt passiões irascibilis a passionibꝫ concupiscibilis: q̃ obiecta passionũ cõcupiscibilis sic bonũ z malũ absolute: sed obiecta passionũ irascibilis sic bonũ z malũ cũ q̃dã elevatiõe vl arduitate: appetitꝰ autẽ inordinatꝰ boni ardui triner ad superbiã vite. Nã vt dr i ll. sñi ax. psperi. Superbia est amor ppe excellẽ tie z est i irascibili sic in subiecto: nõ tñ put ppe sumit fm ꝙ est q̃dã passio appetitꝰ sensitiui: nisi arduũ qđ est obiectũ superbie solũ esset aliqđ sensibile in qđ possz tendere appetitꝰ sensitiuꝰ tũc ei oporteret ꝙ superbia esset in irascibili que est ps appetitꝰ sensitiui. Sz q̃ arduũ qđ superbiã respicit cõit inuenit tam in rebꝫ spũalibꝫ q̃ sensibilibꝫ: ideo necesse est dicere ꝙ subiectũ superbie sit irascibilis: nõ solũ ppe sumptum: put est ps appetitꝰ sensitiui/ sz etiã cõit acceptum put trinere etiam ad appetitũ intellectiuũ/ cui q̃q; attribuit ira: sicut deo z angelis irã attribuim⁹: nõ fz passionẽ/ sz fz iudiciũ iusticie vindicantꝭ. Et dicit ꝙ ps ꝙ ista tria reducit pñt ad oĩs passiões q̃ sit causa peti. Nã ad duo ꝓma reducũt oĩs passiões irascibilis: qđ tñ nõ diuidit in duos: q̃ oĩs passiões irascibiles animali ꝛcupiscentie conformant. B Hic igit ꝓmo in speciali q̃ri põt de ꝛcupia q̃ dr superbia vite: vtrũ liceat sit appetere platuras ecclasticas vel secularis: ꝓsertim cũ dr Augustinꝰ sup psalmũ ꝓmũ. Voluit chꝰ regnũ terrenũ cuz superbia: qui cathedra pestilentie. ideo recte dicit: quia non fere quisq; est qui careat amore dominãdi z humanã non appetat gloriam. Et Ambrosius super Lucam lib. quarto dicit ꝙ hoc ipo gnitiosior est ambitio ꝙ blanda est consiliatricula dignitatum: et sepe quos viri a nulla delectant quos nulla potuit mouere luxuria: nulla auaricia: subiuere facit ambitio criminosos: habet enim forensem gratiam: domesticũ periculum: z vt dñcꝫ alios ꝓstus s. ruit: curuat obsequio vt honore diteretur: z dum vult esse sublimio: fit remissior: hec ille. Ad hoc dicendũ fm Henricũ boyc: extra de elect. c. qualiter: q̃ tripler est potestas dominandi. Una est temporalis que p successionem hereditariam acquiritur: et talis licite potest apperi tunc salte cum ad cuz est deuoluta successio: vt extra de voto. c. licz z li vj. de supplen. negli pla. c grandi. Naturaliter enim quis affectat habere ea que fuerunt parentũ suoꝝ: vt C. de adminis. tu. l. lex que: nõ tñ licitũ est appetere ante successionem deuolutã: nã de hereditate viuentꝭ nõ debet quis esse sollicitꝰ: vt C. de pact. l. vltima. Alia ꝓo dominandi potestas spualis est q̃ p electionẽ vel ꝓncipis substitutionẽ acquirit: z hec etiã licite põt apperi tribꝰ cõcurrentibꝫ: de qbꝫ p Policratio. v. Primo amorem ad consistentẽ policiã. secundo de hinc maximorũ penam operã ꝓncipatus. tertio virtutem z iusticiã in vnaquaq; policia. Licet autem aliqs se sciens hec habere possit ppt vtilitatem rei publice licite ꝓncipatũ appetere: ñ tñ ipm debet petere. Sed de hoc plura vide in eodem libro. Tertia prãs dñandi spualis est curã hũs aniarũ z administrationẽ rerum tẽm

poraliū: z illa nec debet pertinere licite potest apperi. Dic ei Aug. xix. de ciui. dī q locꝰ superior sine q ppls regi nō pōt: z si vt decet administrat indecenter nō appetit: habet. viij. q. j. c. q episcopatū. Jn hac ei potestate tria sūt attendēda. Prim est celsitudo honoris. Sz ppt hoc appetere plationē spūalē pūptuosum est z damnabile. Quales reprobat dñs Mat. xxiij. dicēs. Amat pmos recubitꝰ in cenis. z pmas cathedras i synagogis: z salutationes i foro: z vocari ab hoib rabbi. Scōm est abundantia z administratio rei tpalis: sed ppt hoc talē appetere plationē est signū cupiditatis: vt extra de prebēū. c. quarīcie. Quē appetitū dñs reprobat Jo. vl. dī. Petro Pasce oues meas: q. d. nō queras telūm vel lanā sz oues meas vnō terūmisit: simon: amas me: pasce: q̄si diceret: nisi me dilexerīs, plꝰ q̄ tuos tua z telūm de pascendis ouibꝰ meis te ñ intromittas Sz vt dī Petrꝰ rauen in sermōe q̄dā. Ambitio est q̄dā sumta charitate. Charitas ei patiens est benigna: ambitio patit oia p caducis: charitas benigna est pauperibꝰ: ambitio diuitibꝰ: charitas oia suffert p veritate: ambitio p vanitate: vt racꝫ oia credit: oia spērat: sz longe dissimili mō hec ille. Tertiū est exercitiū spūalis opatiōis. Sz ppt hoc appetere faruū est. Nā hīe velle cū pericło q̄ haberi pōt sine pericło faruū iudicat. bñ āt opari pōt hō sine pericło plationis. Verūtn opꝰ fm se q̄uis nō petere nō appetere licitū est: non aut pmatꝰ honorꝫ. Vñ Chr. sup Matth. Opus desiderare bonū est: pmatū āt honoris concupiscere vanū est. Et si obijcit illud apli. j. Tim. iij. Qui epatū desiderat bonuꝫ opus desiderat. xxviij. q. j. q epatū. Ad h̄ dicendū fm Greg. i pastorali: q tūc erat laudabile epatum q̄rere: q̄n per eū nō erat dubium quēcunq; ad grauiora supplicia puenire p̄sertim cū aliqs incitabat ad h̄ zelo charitatis diuine: alꝰ āt nemo sibi assumat honorē nisi q vocatꝰ fuerit tanq; aaron vt dī ad Heb. v. Sicut ille q recte eligit fz institutionē canonicā: quēadmodum electꝰ est Aaron diuino nutu virga illiꝰ florente. Vñ q̄drupli ci signo in virga oñso vocatꝰ est: q: virga germinauit: floruit: fronduit z amigdala ptulit: vt ptz Num. xxvij. q̄ signa dñt esse in q̄libet bono plato. Per virgā ei intelligit charitatiua correctio delinq̄ntū. Esa ix. Egredietur virga de radice Jesse. i. amorꝫ. Per flores honesta cōuersatio. Eccli. xxiij. Flores mei fructus honoris z honestatis. Per folia ꝓbi vel ꝓdicatio: pō j. Et foliū eiꝰ non defluet. Per amigdala infirmoꝝ compassio. j. Thessa. v. Suscipite infirmos in fide. C Vtrū āt religiosus appetēs dignitatē mortalē peccet sūt diuerse opiniones. Sz breuit omissis argumentatiōibꝰ hinc inde cōcludit Lauduñ. q si appetitꝰ religiosoꝝ appetentiū platurā concordat cuz appetitu Boysi de q̄ habet. xxxvj. dist. c. si q̄s vult: tūc nō peccat mortalit fm Lauduñ. z Matth. in clemen. in. c. in plerisq; de elect. Et Hostien. in. c. cū ad monasteriū: de elect. dī q nō reprobat spes quā q̄s habet vt oneret nō vt honoret. Et glo. i eodē. c. dī q reprobat spes ꝓncipalis nō secūdaria. Archidia. tñ in. ca. p laicos. xvj. q. vij. dī idē esse de spe secundaria: q̄ꝑcedit in monacho cuz mō mortuꝰ sit: ois ei spes debet esse in cōtemplatiōe. vt. xxj. q. j. c. nos autē: vbi dī q̄ platuras nec debet ambire nec ꝓtinaciter refutare: z. viij. q. j. c. in scripturꝫ. Sed in clerico sec'lari pōt glosa ꝓcedere: hec ille. Cōmunit tamē sentiunt doctores solā spem ambitiosaz ee dānabilē: ñ vtiq; spes ꝓmotionis vt, plus nisi idoneꝰ fuerit. Et si q̄rit an clerꝰ tenet'ꝰ rite ad platurā cogi debeat: sic de se factū scribit Aug. xl. di. c. añ oia z b̄ ptz in. c. suas vq. q. j. Dōz q̄ sic. Sz ad h̄ cogendꝰ ē vt fiat de nolente volens: si tamen ꝓcenerauerit in sua voluntate non est cogendus: vt. lxxiij. distin. ca. p. vbi didicitꝫ. ca. honorat. Notat tñ Archidia. de elect. c. si electio. li. vj. et putat: q peccat mortalit q̄ se putat dignū ad platurā z illā sibi oblatā ñ recipit: p dēm. c. i scripturꝫ. salte cū dēst alꝰ idoneꝰ vt ibi colligit Debet tñ electꝰ vires suas metiri: vt dī. j. q. j. c. nō est putanda xlj. dist. c. j. in fi. Vñ ad tale opus magna requirit idoneitas. Jn argumentū dī Greg. i pastorali: q tantū aeri onem ppli debet actio transcedere ꝓsulis q̄ntum distare soleat a grege vita pastoris. Secundo q̄rī pōt de cōcupiscibili oculoꝝ: quō intelligat exp̄ssitio p̄cepti huiꝰ. Ad hoc dicendū q tripliciter exponit. Primo. Non cōcupisces rem, primi tui ex affectu cupiditatꝫ auaricie terrena cōgregandoꝝ et iā retinendo Quia dī Aug. in li. de li. arbitrio: q cū auaricia alicui dñat. subiectꝰ malis oibꝰ demonstrat: q de auaricia mala oia oriunt. z p̄terea omnīū spine, producunt. Nimiꝝ cū dicat Alanꝰ de q̄stione nature: q auaricia est p quā in animis boim deificat pecunia z nummo diuine vene-

rationis exhibet aucoritas: ppt qđ apls auaricią vocat idoloꝝ seruit⁹. Ūñ quicūq; cupiditatis affectu vel auaricie terrena congregat: ponēs in eis finē vltimū: sp mortaliť peccat ꝛ sm aplm idolatriā ꝓpetrat. Sic ą necessitatē ꝛpe ą ex ꝓcepto charitatē ꝛ sua cōmunicare tenebat nō cōmunicat: cōuincitur fecisse cupiditatē affectu. ꝛ nō solū incidit in mortale ꝑtm sz etiā in homicidiū: vt ꝓz supra in. v. ꝓcepto. Silr si sic sua superflua retinet ꝙ ea raro vel nunq; pauperib⁹ cōmunicat mortaliť peccat: sic fecit diues epulo qui micas panis negauit Lazaro: Lu. xvj. Sc̄o. Non cōcupisces illicite ꝛpalia acq̄rendo vel abutendo. Pro ą nota ꝙ ille acq̄rit illicite ꝛpalia ą studet ea acquirere p iniquitatē vel ad iniquitatem. Per iniq̄tatē vt ꝑ violationē sabbati: p iuramenta vel mēdacia: p meretricia vl lenocinia ꝛ sic illa ꝑtā: talia nanq; lucra vocant i euangelio māmona iniq̄tatis. Acquirunt ēt ad iniq̄tatē vt ad vanā gl̄iā superbiā crapulā luxuriā ꝛ sic̄a. Ūñ modū istū peccandi etiā gentiles pbi retegerūt: ostendentes ꝙ in vno actu possit cē mltiplex deformitas: sic cū ąs furat vt exinde mechet vl pompas exerceat vel crapulose viuat. Ex hīs būc intellectū nō solū cōtra istud ꝓceptū faciunt qui iniq; aliena cōcupiscūt. sed etiā ą sua ꝓpria male ꝛ illicite expendūt sicut facīūt pomposi: voluptuosi: ręsserarij ꝛ sic̄s. Maxie tñ ą ōrdo ꝑsonaliū vel ecclīasticis viuunt q̄z bona pauperū sūt: vñ sicut magis obligati sunt se elongare ab affectu temporaliū ꝓpt qđ eis inhibet ne curis secularib⁹ se immisceant: sic etiaz tenent esse magis obligati a superfluo vsu cozundez. Tertio: Nō cōcupisces p iniusticiā velle ac q̄rere seu retinere: qz vtrūq; indistincte ē peccatū mortale. Et sic adepta vl retenta obligant ad restitutionē vt diffuse ꝑtz in. vij. ꝓcepto. Tertio denięq; q̄ri pōt de cōcupiscentia carnis in q̄ pmatū tenet concupiscētia venereoꝝ: quapropt exp̄mit ꝑ illud ꝓceptum. Non cōcupisces vxorem proximi tui: q̄r modis .s. exponit. Et dicendū ꝙ trib⁹ mōis. Primo proprie: Non cōcupisces vxorē proximi tui .i. nō admittas voluntatē violandi alteri⁹ vxorem seu etiā quācūq; mulierē extra vxorē tuā. Si ą de⁹ solā voluntatē hui⁹ ꝑ ꝑhibet: o q̄nto rigore sue iusticie facto voluntatē implentes punit: ꝛ illos potissime qui pulcras ꝛ gratiosas vxores habentes alias suas sordidis concupiscentijs alias maculāt. Nō tñ ꝓhibz chis. Mar. v. dicēs. Qui viderit mulierē ad concupiscendū cā: ita ꝙ cōcupiscētia transeat in affectū cordis ꝛ consensū rōnis: tā mechatus est eam in corde suo. Sicut inuenit infinite ꝑsone vtriusq; sexus ac status: q̄ stari ꝑsonas dissimiles aspicientes: fedis cogitationib⁹ ꝛ delectatiōib⁹ agitant. ac in voragi nem consensus deiciūt: vt dicat Brūs ą rebibit ꝛ allidet parvulos suos ad petrā .i. primos moros ad chīm. Sc̄o cōtra: Nō cōcupisces .i. non formabis tibi imagines de corporali alteri⁹: cogitādo q̄ amabilis ꝛ accepta bilis sit in abusu sedarum oblectationū. Hoc eñ conqueritur dñs Ezech. xvj. dicens: Fecisti tibi imagines masculinas ꝛ fornicata es in eis Jnō multi coniugati peccant: etiā ꝛpe concubit⁹: imaginē ac pñtiā magis amatoꝝ sibi depingentes vt maiorē delectationē cōcipiant. Alij etiā q̄uis nec concupiscere nec cōcupisci q̄rant: in imaginationib⁹ turpiū cogitationū diē festū agunt siue faciunt ꝑsone religiose siue ecclīastice siue seculares. Tertio passiue: Non cōcupisces .i. concupisci non desideres a q̄cūq; ꝑsona nisi a cōiugali. Contra qđ ꝓceptū faciunt plurimi ad hoc se lauātes depingentes ornantes colocutiōes allectiuas ingeminantes. spectacula choreas ꝛ sic̄a frequentantes vt amentur ꝛ cōcupiscant: vel saltē efficacit̄ taleyenentū ꝓpinant si saltē esset ą bibere vellet. Quod a nobis auertat Jesus ą sine fine viuit et regnat. Amen.

Preceptoꝝ legis diuine Aureū speculū: venerandi pris Henrici Herp: sup decalogo pro instructione p̄dicatoꝝ: confessoꝝ: aliozūq; christifidelīū: sub forma sermonū compilatū: Jmpressumq; in Argentina per Joannem Knobloch. Anno. M. d. xx. die octaua mensis Septembris.

Digitized by Google

Digitized by Google